قاموس الاعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتی وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يی جامعدر

(تاريخه متعلق: كافهٔ اقوام وامله انبيا، خلفا، صحابه، تابعين، رجال حديث، ملوك، امرا، وزرا، حكام، حكما، علما، فقها، اوليا، مشايخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخين، سياحين، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطير والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قديمه وجديده‌يه عائد كافهٔ مشاهيرك اسملرينی، ترجمهٔ حاللرينی وآثار وتأليفاتنك تعريفنی؛ جغرافيايه متعلق: كرهٔ ارضك منقسم بولنديغی قطعات وممالك ودولك، دكيزلر، بوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، كوللر ايله اووه‌لرك، كرك اسكی وكرك يكی قصبه‌لرله بيوجك قريه‌لرك اسملرينی، موقعلرينی، طول وعرضلرينی احوال تاريخيه وطبيعيه‌لرينی، اهاليلرينك مقدارينی، باشليجه محصولات واخراجاتلرينی والحاصل تفصيلات ممكنه‌يی شامل وحروف هجا صره‌سيله مرتبدر.)

محرری : ش . سامی صاحب وطابعی : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME SIXIÈME

CONSTANTINOPLE

Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N 7.

1898

آلتنجی جلد

معارف نظارت جليله‌سی طرفندن تقدير وتحسين اولنه‌رق طبع اولنمشدر.

استانبول

(مهران) مطبعه‌سی — باب عالی جاده‌سنده نومرو ٧

١٣١٦

قاموس الاعلام

تاریخ وجغرافیا لغاتنی وتعبیر اصحله کافهٔ اسماء خاصه‌یی جامعدر

(باب اللام — فصل الواودن مابعد)

لوآره { ایالتی (Dép. de Loire) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، جنوباً یوقاری لوآره وآردش، شرقاً ایزره و رونه، شمالاً ساؤنه مع لوآره، شمال غربی طرفندن آلیه، غرباً دخی (پوی دودوم) ایالاتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۷۶۰ مربع کیلومتره اولوب، ۶۱۲۲۲۲ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، غرب جهتنده (قورز) و (مادلینه) طاغلری شرق جهتنده‌ده (بوژوله) سلسله‌سنك اتکاری بولنیور. اورته‌سی ایسه همنامی اولان ایرماغك وادیسندن عبارت اولوب، جنوبدن شماله ایالتی شق ایدن بو ایرماق صاغ وصولدن برچوق نهرلر آله‌رق، بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، ذخیره محصولاتی آزدر. باغلری زیاده اولوب، خیلی مقدار شراب یاپیلیر. کنویر، صفران، جهری ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، هله کستانه‌سی پك چوقدر. چام آغاجلرینك انواعنی حاوی بعض اورمانلری‌ده اولوب، قطران وسائره‌ده چیقار. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوقجه‌در. کمور معدنی پك چوق اولوب، دمیر، قورشون و سائر معدنلریله مرمر و بیلکی وچقماق طاشلری‌ده واردر. صنایعی پك ایلری اولوب، دمیرخانه‌لریله اسلحه، اکه، کلید، ایپك قماشلر، قورد‌له، چوخه، بز وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. مرکزی (سنت اتیان) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۳۰ ناحیه ایله ۳۲۹ دائره‌یی حاویدر.

لوآره { یوقاری — (Haute Loire) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً لوآره وپوی دو دوم، غرباً قانتال، جنوب غربی طرفندن لوزره، جنوب شرقی جهتندن آردش ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۹۶۲ مربع کیلومتره اولوب، ۳۱۶۷۳۵ اهالیسی واردر. اراضیسی اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، جنوب جهتنده مارژریده، ولی و ویواره طاغلری بولنیور؛ ولوآره ایله آلیه نهرلری وبونلرك برچوق تابعلری جنوبدن شماله طوغری آقیور. طوپراغی خیلی منبت اولوب، ذخایر متنوعه و اوزوم ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی کثرتله حاصل اولور. قیونلری واسترلری چوقدر. آنتیمون وکمور معدنلریله مرمر، دکرمن ویاپی طاشی، آلچی وسائره اوجاقلری واردر. صنایعی باشلیجه ایپك و شراب اعمالندن عبارت اولوب، تجارتی‌ده کریدر. مرکزی (پوبی) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۴ ناحیه ایله ۲۶۳ دائره‌یی حاویدر.

لوآره { آشاغی — (Loire Inférieure) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، لوآره نهرینك منصبی اطرافندن عبارت اولمغله، شمالاً موربیهان وایله مع ویلنه، شرقاً منه مع لوآره، جنوباً وانده ایالاتیله، غرباً دخی بحر محیط آتلانسی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۸۷۵ مربع کیلومتره اولوب ۶۴۶۲۶۳ اهالیسی واردر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، آنجق بر طاقم تپه‌لری واردر. لوآره ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایده‌رك، بو ایالتده پك زیاده وسعت پیدا ایدر. حدود شمالیه‌سنده‌ده (ویلنه) ایرماغی

آقیور؛ و هر ایکیسنه منصب اولور بر چوق
چایلری ده واردر. جهت جنوبیه‌سنده (غراندلیو)
اسمیله بیوك بر گول بولنوب، اخیراً قورودلمشدر.
سواحل قربنده بعض بطاقلقلری و تمله‌لری واردر.
باشلیجه محصولاتی مصر و سائر حبوباتله کتن، بر
نوع شراب اعمالنه یارار الما وسائر میوه‌لر، اوزوم،
سبزه‌نك انواعی وسائره‌دن عبارتدر. مراعالری
چوق اولوب، قیون وصیغیر ایله سائر حیوانات
اهلیه‌سی واردر. آریلری‌ده چوقجه اولوب، خیلی
مقدار بال آلنیر. دمیر، قلای، آنتیمون، کومور،
مرمر، وسائره معدن اوجاقلری واردر. صنایعی
ایلری اولوب، دمیر و باقیر دوکمخانه‌لریله دمیر
وچلیکدن مواد مخانه، پاموق منسوجات، شاپقه،
قونیاق، اجزاء کیمویه، جام وسائره فابریقه‌لری،
سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، موربنه
صیدینه مخصوص سفائنی وپك ایشلك تجارت بحریه‌سی
واردر. مرکزی (نانته) شهری اولوب، ایالت ٥
قضایه منقسم و٤٥ ناحیه ایله ٢١٧ دائره‌یی حاویدر.

لوآره { (Loiret) فرانسه‌ده لوآره ایر-
ماغنه تابع بر کوچك نهر اولوب،
همنای اولان ایالتده نبعاناله، ١٢ کیلومتره‌لك
جریاندن صکره، صولدن نهر مذکوره دوکیلور.
لوآره ایرماغیله تحت الارض اختلاطی اولوب،
اونك فیضاننده بونك دخی صوبی یوکسلیر.

لوآره { (Dép. du Loiret) ایالتی
فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن
اولوب، شمالاً سینه مع مارنه، غرب شمالی طرفدن
اوره مع لوآر، غرب جنوبی جهتندن لوآر مع شر،
جنوباً شر و نیوره، شرقاً دخی یونه ایالتلریله محدود-
در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٧٧١ مربع کیلومتره
اولوب، ٣٧٧ ٧١٨ اهالیسی واردر. اراضیسی
دوز اولوب، آنجق لوآره ایله سینه حوضه‌لرینی
آیران برطاقم آلچق تپه‌لری واردر. لوآره
ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایده‌رك، بر قوس
تشکیل ایدیور. قسم شمالیسنك میاه جاریه‌سی ایسه
سینه ایرماغنه تابعدر. ایکی حوضه بیننده اختلاط
حاصل ایدیرر بر بیوك جدول واردر. طوپراغی
پك منبت اولوب، یالکز جنوب غربی کوشه‌سی اوقدر
منبت دکلدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله
میوه وسبزه‌لرك انواعندن و صفران، اوزوم و
سائره‌دن عبارتدر. شرق وجنوب جهتلرنده اور-
مانلری چوقدر. قیون وصیغیر ایله سائر حیوانات
اهلیه‌سی‌ده چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب،
یوك منسوجات، فانله و جوراب، قونیاق، سرکه،
شکر، کاغد، صاقسی، چینی و سائره فابریقه‌لری و
دباغخانه‌لری واردر. تجارتی پك ایشلکدر. مرکزی
اورلیان شهری اولوب، ایالت ٤ قضایه منقسم و
٣١ ناحیه ایله ٣٤٩ دائره‌یی حاویدر.

لوآزلورده لونغشان { (Loiseleur Des long-champs) فرانسه مشاهیر مستشرقیندن اولوب،
١٨٠٥ ده پارسده طوغمش، و ١٨٤٠ ده وفات
ایتمشدر. رسمی کتبخانه‌ده مستخدم اولوب، سانسکری
دینلن هند قدیم لسان وادبیاتنی اوکرنمش؛ ولسان
مذکوردن بر طاقم مهم کتب قدیمه ترجمه و نشر
ایتمشدر.

لوآنده { یاخود سان پاؤلو ده لوآنده.
[«سان پاؤلو» ماده‌سنه مراجعت.]

لوآنغو { (Loaogo) آفریقانك ساحل
غربیسنده و جنوبی کینه‌ده ٤°
٣٠′ عرض جنوبی ایله ١٠°١٠′ طول شرقیده-
ولب دریادن ٥ کیلو متره ایچریده برقصبه اولوب،
١٥٠٠٠ اهالیسی وفیل دیشی ایله تلوبی ایچون
مستعمل آغاجلر تجارتی واردر. — بو اسم مقدما
مذکور قصبه‌نك مرکزی بولندیغی و (لویز)
بروندن قونغونك منصبنه‌دك ممتد اولان مملکته
دخی ویریلیردی. الیوم فرانسه وپورتکیز ایله
قونغو حکومتلری آره‌سنده منقسمدر. [«قونغو»
ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوآته { بربر قبائلندن و اندلسده قریش
اعمالندن بر ناحیه‌نك اسمی ایدی.

لوانتینه { (La Levantine) اسویچره‌نك
(تسین) ناحیه‌سنده و ناحیه‌نك
شمال غربی جهتنده بر وادی اولوب، ١٠٠٠٠
اهالی ایله مسکون برقضا تشکیل ایدیور، ومرکزی
(فایدو) قریه‌سیدر.

لوایان { (Levaillant) مشاهیر سیاحین
وطبیعیوندن اولوب، ١٧٨١ دن
١٧٨٤ تاریخنه‌دك آفریقای جنوبیه‌ده سیاحت

ایتمش؛ وقطعهٔ مذکورهنك احوال جغرافیهسیله حیوانانی حقنده برقاچ معتبر کتاب یازمشدر.

لوائی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (بابا سلطان قلندر) عن اصل (قم)لی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده اصفهان قربنده چارباغ تکیهسنك پوست نشینی ایدی. بر مثنویسی واردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

عربی درمیان مکه و شام
کسب اسباب میفزود مدام
بهر تحصیل مال و کسب هنر
ازحضر رخت بست سوی سفر الخ

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه ورودله، مشار الیهك اکرام و احسانینه نائل اولمش؛ و ۹۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در پیش غیر ازآن نکنم گفتگوی تو
تا جای در دلش نکند آرزوی تو

لوب { یاخود لوب نور. [« لوب نور » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

لوبك { (Lübeck) آلمانیهده برلینك ۲۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده وهامبورغك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق (تراوه) نهری اوزرنده وبرقاچ دمیریول خطنك محل تقاطعنده واقع سربست بر شهر اولوب، ٥١ ٠٠٥ اهالیسی، کنیش و منتظم سوقاقلری، برطرز مخصوصده کارگیر ابنیهسی، چاك قلهلری، پك یوکسك بر مصنع کلیساسی وبو قلهلردن برینك تپهسنده غریب برساعتی، صنایع مکتبیله دیگر متعدد مکاتبی، ٥٠ ٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانهسی، یتیمخانهسی وسائر متعدد مؤسسات خیریهسی، دمیر دوکمخانهلریله ماکینه فابریقهلری وسیغاره، صابون، رجل وسائره عملخانهلری واردر. نهر سیرسفائنه صالح اولهجق صورتده آچلمش اولمغله، بیوك گمیلر دخی لوبکك ریختمنه قدر بناشوب، بو شهرده باشلیجه روسیه واسوج ونوروجله بیوك بر تجارت بحریه اجرا اولنور.

— لوبك حکومتی شهر مذکورله تراوه نهرینك ایکی کنارنده ومنصبی اطرافنده بولنان یرلردن وپروسیهنك هولشتاین ایالتی داخلنده بولنان مفرز برقاچ پارچه بردن عبارت اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیهسی ۲۹۹ مربع کیلومتره و اهالیسی ٦٣ ٥٧٠ کشیدن عبارتدر. اراضیسندن یوزده ٦٠ ی اراضیٔ مزروعهوباغچه، ۱۲ سی اورمان، ۹ی ده چایردر. مملکتك ادارهسی ۱٤ اعضادن مرکب بر هیئت اعیان ایله ۱۲۰ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانه محولدر. واردات و مصارفی ۳ ½ ملیون فرانق رادهلرندهدر.

لوبلن { (Lublin) روسیهنك لهستان مملکتنده و وارشوهنك ۱٦٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولهرق بیستریجه نهری اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۳٥ ٠٠٠ اهالیسی، گوزل منظرهسی، برقاچ سرایی، متعدد بیوك کلیساسی، بر بیوك حاورهسی، متعدد مکتبی، برقاچ جمعیت علمیه وفنیهسی، بیوك بر تیاتروسی، متعدد مؤسسات خیریهسی، برر آی دوام ایدر سنوی بیوك پنایرلری وپك ایشلك تجارتی واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، شمدی بر قسمی خرابدر.

— لوبلن ایالتی لهستانك جنوب شرقی گوشهسندن عبارت اولوب، غرباً رادوم، شمالاً سیدلجه ایالتلریله، شرقاً وواهینیه، جنوباً ده غالیچیه ایله محدوددر. ویستوله ایرماغی غرب وغربی بوغ نهری شرق حدودینی تشکیل ایدوب، (ویپرز) نهری دخی ایچندن جریان ایدر. طوپراغی پك منبت وصویی چوق ایسهده، اهالیسی زراعته چوق اهمیت ویرمیورلر. مساحهٔ سطحیهسی ۱٦ ۸۳۸ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱٦ ۲۹۸ اهالی ایله مسکوندر. ایالت ٤ قضایه منقسمدر.

لوب نور { (Lob Nor) چینه تابع ترکستان شرقی ایله مغولستان آرهسنده بر بیوك گول اولوب، آلتون طاغك شمالنده ۳۹° ایله ٤٠° عرض شمالی و ۸٦°۳۰′ ایله ۸۸° طول شرقی آرهلرنده ممتد اولور سطحی حذای بحردن ٦٧٢ متره یوکسکدر. ایکی قسمدن عبارت اولوب، قسم غربیسی (قره بوران) و قسم شرقیسی (قره قورچین) دینلیر. برنجیسنك فضلهٔ میاهی ایکنجیسنه دوکیلور. بتون ترکستان شرقینك میاه جاریهسی وازان جمله کاشغر، یارقند، ختن نهرلرینی جمع ایدن (تاریم) ایرماغی بوکوله دوکیلور، ودها طوغریسی

نهر مذكورك آلچق وطوزلى چولك ايچنده پايلمه‌دن كول تشكل ايدر. قره بورامك بويى ٣٢ ايله ٣٧ واكى ١٠ ايله ١٣ كيلومتره آره‌سنده اولوب، تاريمك صولرينك فيضان وتناقصنه كوره، توسع ايدر، ويا طارالشير؛ و قوراقاق موسمنده اطرافنده‌كى طوزلى يرلر قورور. درينلكى دخى نهرك مقدار مياهنه كوره ايسه‌ده، اكثريا بر متره‌يى تجاوز ايتمز وايكى متره درينلكى اولان يرلرى پك آزدر. مع هذا سازلق يرلرى جزئيدر. تاريم نهرى بوكوله كيرركن غرب جنوبيدن يڭى آلتون طاغدن كلن (چرچن دريا) ايله دخى برلشديكندن، قره قورامك منتهاى شرقيده كولدن چيقار ايكن، بيوك بر ايرماق حالنده اولوب، صويى چوق ايسه‌ده، اطرافنده‌كى اهالى، بالق يتشديردكارى حوضلرينى طولديرمق ايچون، آريقلرله صوينى آلدقلرندن، كيتدكجه آزاله‌رق، اصل (لوب نور) دينلن (قره قورچين) كوله دوكيلور. بيضى الشكل اولان بوكولك غربدن شرقه بويى ٩٦ ايله ١٠٧ كيلو متره آره‌سنده‌در، و اكى ٢١ كيلومتره‌يى تجاوز ايتمز. بونك درينلكى قره‌قورامدن زياده اولوب، اكثر طرفلرنده ٢ و بعض يرلرنده ٤ متره‌يه قدر وارير. لكن ساز وقامشلرى دها چوق اولوب، اكثر طرفلرى سطح مادن ٦ متره‌يه‌قدر اوزانان سازلرله مستوردر. لوب‌نورك صويى طاتلى اولوب، آنجق بولنديغى زمينك واطرافنده‌كى چولك طوپراغى طوزلى اولديغندن، كنارلرنده و صويى آز اولان يرلرنده صو دخى طوزلى اولور. اصل لوب نورده سازلر صولرك تموجنه مانع اوليورسه‌ده، قره بورامده ايلك بهارده اسن شدتلى روزكارلر پك بيوك فرطونه‌لر حاصل ايدوب، صويى كولك كنارندن چوق ايلرى‌يه قدر سورر. قيشين صولر طوكوب، ياريم متره‌يه قدر بر قالينلقده بوز طوتار. بالقى و صو قوشلرى پك چوقدر. جوارلرنده‌كى اهالى ترك ومغولدن مركب اولوب، دين اسلامله متدين اولدقلرى حالده، اختلاطدن محروم وپك كرى بر حالده ياشادقلرندن، شرائط مذهبيه‌دن بيخبر اولوب، برطاقم عادات قديمه‌لرينه الآن رعايت ايتمكده‌درلر.

لوبين { (Lioubinie) هرسكده موستار سنجاق وقضاسنده وموستارك ٤٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه‌در.

لوبيه { اسكى يونانيلرك آفريقا جوله ويردكارى (ليبيا) اسمنك عرب جغرافيونى طرفندن مستعمل صورتيدر. [«ليبيا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

لوپ ده وغا { (Lope de Véga) اسپانيه‌نك اڭ بيوك شاعرلرندن اولوب، ١٥٦٢ ده مادريدده طوغمش، و١٦٣٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. چوجقلغندن شعر سويلكه باشلايوب، مرور زمانله اوقدر سهولتله نظم اشعاره ملكه پيدا ايتمشدى، كه عمرنده يازديغى منظومه‌لر وتياترو رساله‌لرى وساژه‌نك ١٨٠٠ قطعه‌يه بالغ اولديغى مرويدر. يالكز اڭ منتخبلرى جمع اولنديغى حالده، آثار منظومه‌سى ٢٥ بيوك جلد تشكيل ايديور. آنجق اكثر اشعارى شتركبه صورتنده‌در. كنج ايكن سوديكى بر زوجه‌سى فوت اولمغله، عسكره كيروب، اسپانيه‌نك مشهور (آرماده انوئسيبله) دونتماسنده خدمت ايتمش؛ وبعده ثانياً تأهل ايدوب، برمدت صكره ايكنجى زوجه‌سى‌ده وفات ايدنجه، طريق رهبانه داخل اولوب، مع هذا ينه اشعار نظمندن وتياترو كتابلرى يازمقدن واز كچمه‌مش؛ وبيوك بر شهرت واعتبار قزانوب، كليتلى ثروته مالك اولمشيدى. نهايت شدتلى بر زهد وتقوايه دوشوب، رياضاته قويلديغندن، وقتسز وفات ايتمشدر.

لوپز { (Lopez) آفريقانك ساحل غربيسنده فرانسز قونغوسى مهجرنده وشمالى ايله جنوبى كينه آره‌سنده بر برون اولوب، ٠° ٣٦′ عرض جنوبى و ٦° ١٥′ طول شرقيده واقعدر.

لوت { (Lot) فرانسه‌نك جنوب جهتنده بر نهردر، كه (سونه) جبالنده (بلميار) قربنده نبعان، وغربه طوغرى جريان ايله، لوزره، آوبرون، لوت ولوت مع غارونه ايالتلرينى شق ايده‌رك، ٤٠٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، صاغدن (غارونه) ايرماغنه دوكيلور.

لوت { (Dep. du Lot) اياليتى فرانسه‌نك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب، شمالا

قورزه‌شرقاً قانتال و آوبرون، جنوباً تارن مع غارونه، غرباً دخی لوت مع غارونه و دوردونیه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۱۲ مربع کیلومتره اولوب، ۲۵۳۸۸۵ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب ، سوونه و قانتال جبالنك بعض قوللری ایالت داخلنده تشعب ایدر. همنامی اولان نهر ایالتی شرقدن غربه شق ایدوب، صاغ وصولدن بر قاچ چای آلیر. طوپراغی منبت وزراعتی ایلری اولوب، حبوبات متنوعه ایله کنویر، توتون، کستانه و سائره حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌دن طوموزلریله طیور بیتیه‌سی چوقدر. مرمر ولیطوغرافیا ودکرمن طاشلری واردر. تجارتی ایشلکدر . مرکزی (قاهور) شهری اولوب ، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۹ ناحیه ایله ۳۲۳ دائره‌یی حاویدر.

لوت { (Louth) انکلتره‌نك (لینقولن) قونتلغنده و لینقولنك ۳۵ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۵۰۰ اهالیسی، دمیر یولی وخالی، کاغد وصابون فابریقه‌لری واردر .

لوتا نزیکه { (Louta Nzighé) آفریقای وسطیده ویقتوریا نیازه کولنك غربنده وآلبرت نیازه کولنك غرب جنوبیسنده بیوك بر کول اولوب، آوروپاجه بو اسمله شهرت بولمش ایسه‌ده، اسم حقیقیسی (موتانزیکه) در. [بو کلمه‌یه مراجعت بیوریله.]

لوتر { (Lothaire) بو اسمله غرب امپراطورلرندن ایکی کشی کلمشدر :

برنجیسی لویی دبونرك اوغلی اولوب، ۷۹۵ ده طوغمش؛ و ۸۱۷ تاریخنده پدری طرفندن امپراطورلغه تشریك ایدیله‌رك ، فرانقلر قرالی و بعده لومباردلر قرالی عنوانلرینی دخی آلمش ایدی . ۸۴۰ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه ، بالاستقلال امپراطور اولمش؛ وبرادرلری طاسلق شارل ایله لویی جرمانیقك حصه‌لرینی‌ده غصب ایتمك ایستمش ایسه‌ده، بونلر بینلرنده بالاتفاق، کندیسنی مغلوب وعقد معاهده‌یه مجبور ایدوب، بو معاهده موجبنجه کندیسنه امپراطور عنوانیله ایتالیا مملکتی وبر طرفدن رین ایله موزه نهرلری وبر طرفدن دخی آلپ سلسلهٔ جبالیله رونه ایرماغی آره‌لرنده اولان برلر قالمشیدی. مرکزی (اکس لاشاپل) شهری ایدی. وفاتندن بر قاچ کون اول مملکتنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایده‌رك ، بر مناستره چکلمش؛ و ۸۵۵ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ۱۱۲۵ تاریخندن ۱۱۳۷ تاریخنه‌دك آلمانیه امپراطوری اولوب، عن اصل صاقسه دوقه‌سی ایکن، بشنجی هنرینك یکنلری سوآبه دوقه‌سی فردریق ایله فرانقونیه دوقه‌سی قونرادك حقلری ابطال اوله‌رق، کندیسی امپراطور انتخاب اولنمش؛ وبونلرله اوغراشوب، آنجق پاپانك ودامادی بولنان باویره دوقه‌سنك امدادیله غالب کله‌بیلمشیدی. پاپا ایکنجی اینوسانك لهنده اوله‌رق سیجلیه قرالی روجره قارشی ایتدیکی سفردن عودتنده ایتالیاده وفات ایتمشدر .

لوتر { (Lothaire) امپراطور برنجی لوترك اوغللرندن اولوب ، پدری ملکنی اولادینه تقسیمنده کندیسنه رین ایله موزه ایرماقلری آره‌سنده‌کی برلر دوشوب، کندیسنك اسمنه نسبتله بو مملکته (لوترانیه) اسمی ویرلمشیدی، که الیوم مستعمل اولان (لورن) اسمی بوندن مختصردر. عمجه‌لرندن کاه بری وکاه دیکریله اوغراشمشدی. زوجه‌سنی تطلیق ایدوب، بر دیکرینی آلمق ایستدیکندن، پاپا طرفندن لعنتنامه ایله تهدید اولنه‌رق، ۸۶۹ ده پاپانك عفوینی استرحامه کیتدیکی حالده، رومادن عودت ایدرکن وفات ایتمشدر .

لوتر { (Lothaire) ایتالیا قرالی اولوب، پروانسه‌لی هوغك اوغلی ایدی. ۹۳۱ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، ۹۴۵ ده پدریله برابر (برنجر) طرفندن اسقاط اولنمش؛ وهر نه‌قدر مرقوم برنجر قراللق عنواننی صاحب ترجیه اعاده‌یه میلانده اجتماع ایدن مجلس طرفندن اجبار اولنمش ایسه‌ده، بش سنه صکره ۹۵۰ ده کندیسنی تسمیم ایتمش ایدی .

لوتر { (Lothaire) فرانسه قراللرندن اولوب، دردنجی لوینك اوغلیدر. ۹۵۲ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولهرق، اوچ سنه صکره، هوغك وصایتیله، خلف اولمش؛ وزادکان طاقیله اوغراشوب، ایمپراطور ایکنجی اوتون ایله دخی محاربه ایتمش؛ ولورنی ضبط ایلمش ایسه‌ده، بو مملکتی ترکه مجبور اولوب، ایمپراطور طرفندن بونك برادری شارل لورنه قرال نصب اولنمشدی.

لوتر { (Luther) آلمانیه‌ده پروتستانلغك موجدی اولوب، ۱٤۸۳ تاریخنده ساقسه‌نك (آیسلبن) قصبه‌سنده طوغمشدر. فقیر بر معدنجینك اوغلی اولوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره، ۱۵۰۵ ده (ارفورت) ده‌کی (اوکوستن) رهبانته التحاق ایتمش؛ و ویتمبرغ دار الفنونده معلم اولمش ایدی. ۱۵۱۰ ده منسوب اولدیغی طائفهٔ رهبانك بعض ایشلریچون رومایه کوندرلمشیدی. ۱۵۱۷ ده پاپا اونجی لئون قتولیکلرك اعتقادنجه بر عفو ذنوب برات عمومیسی نشر ایدوب، بونك تعمیمنه (دومینکن) راهبلری مأمور اولدیغندن، اوکوستن راهبلری قیصقانمغله، صاحب ترجمه بونلرك کینه، آلت اولوب، عفو ذنوب اعتقادی علیهنده ۹۵ تکلیفی حاوی براعتراضنامه نشر ایتمش؛ وبو اعتراضنامه‌سی پك چوق طرفدارلر بولمشیدی. پاپا لوتری یانینه جلبه چالیشمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مینجه، ایشی اوغسبورغ مجلسنده وکیلی بولنان قاردینال قایتانه حواله ایتمش؛ وبو دخی قوهٔ روحانیه ایله بر ایش کوره‌مینجه، کندیسنك توقیفنه امر ویرمش ایسه‌ده، لوتر وقتیله خبر آلوب، قاچمش؛ وساقسه پرنسی طرفندن حمایه اولنمغله، قتولیك مذهبنك اساسی علیهنه آچیقدن نشریاته باشلایوب، کتب مقدسه‌دن بشقه بر شیئی طانیمیه‌رق، پاپانك ریاست روحانیه‌سنی، عزیزلری، رهبانیتی، رؤساء روحانیه‌نك املاك تصرفنی، پاپانك حکومتنی، کناه چیقارمق اصولنی وسائر مراسم وعقائدی رد وانکار ایتمشدی. پاپا ۱۵۲۰ ده لوتری تلمین ضمننده بر امرنامه نشر ایدوب، بونك یازدیغی شیلرك احراقنی امر ایتمش ایسه‌ده، لوتر پاپانك امرنامه‌سنی و واتیقانك قرارنامه‌لرینی احراق ایتمشدی. ۱۵۲۱ ده (وورم) مجلس منتخبنه جلب اولنوب، شخصنه طوقنلمیه‌جغنه دائر ایمپراطور شارل کینتك بر امرنامه‌سنی حامل اوله‌رق کیتمش؛ واوراده دخی افکار ومسلکنده ثبات ایتمکله، حقوقدن اسقاط اولنمشدی. حامیسی بولنان ساقسه پرنسنك دلالتیله طقوز اون آی (وارتبورغ) سراینده صاقلی طوروب، بو مدت ظرفنده مسلك و مذهبنی مبین بر قاچ کتاب یازمش، وانجیلی هرکسك آکلایه‌جغی بر لسانه ترجمه ایتمشدی. بعده ویتمبرغه عودت ایدوب، علنی وعظ ونصیحته باشلامش؛ وبر چوق طرفدار پیدا ایدوب، ازآن جمله اسوج، دانیمارقه، فرانقونیه، هسه، پالاتینات، براندبورغ حکمدار وپرنسلری کندیسنك طرفنی التزام ایتمش؛ وبونلرك امداد وحمایه‌سیله ۱۵۲۳ و۱۵۲٤ تاریخلرنده نورمبرغده اجتماع ایدن مجلس عمومیلرده کندیسنك مذهبنه تابع اولانلرك حریت وجدانه قرار ویرلمش ایدی. بو حریته آز چوق رعایت اولنوب، کندیسیله طرفدارلری بر طاقم مشکلاته دوچار اولدقدن صکره، ۱۵۳۲ ده نورمبرغده پروتستان حکمدار وپرنسلرله ایمپراطور شارل کینت آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌ده بر یکی مجلس روحانی تشکلنه‌دك پروتستانلره حریت وجدان تأمین اولنمشدی. لوتر بقیهٔ عمرینی مذهبنی نشر وتقویه ضمننده کتابلر و رساله‌لر تحریریله و وعظ ونصیحتله و مذهب جدیده دخی ظهور ایدن بعض افکار مخالفه‌یی رد و جرح ایله کچیروب، ۱۵٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. ۱۵۲۵ ده بر راهبه ایله عقد ازدواج ایدوب، بر قاچ اولادی اولمشدی. کندیسی پك فصیح و نطوق اولوب، سوزینك عوامه بیوك تأثیری وار ایدی. مذهبنه دائر متعدد تألیفاتی واردر. بونك اسمنه نسبتله پروتستانلغه (لوتریانیسم) دخی دیرلر.

لوت مع غارونه { (Lot et Garonne) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، شمالاً دوردونیه، شرقاً لوت وتارن مع غارونه، جنوباً ژرس، غرباً دخی لانده وژیرونده ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۳۵٤ مربع کیلومتره اولوب، ۲۹۵ ۳٦۰ اها-

لیسی واردر. اراضیسی اووه‌لره تپه‌لردن عبارت اولوب، غارونه ایرماغی ایالتی شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری شق ایده‌رك، ایالت داخلنده صاغدن (لوت) ایله (تولزان) وصولدن (ژرس) ایله (بیزه) نهرلرینی آلیر. ایالتك قسم شمالیسنده‌ده ینه مذکور ایرماغه تابع (دروپت) نهری آقار. لوت ایله غارونه وادیلرنده طوپراغی منبت اولوب، سائر طرفلرنده چالیلق وچوراقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کنویر، توتون، کتان وسائر میوه‌لردن عبارتدر. باغلری چوق اولوب، شرابی مقبولدر. قورو یمش اخراجاتی چوقدر. طیور بیتیه‌سی کثرتلیدر. دمیر معدنی کثرتله اخراج اولنور. دکرمنلری وقونیاق، کاغد، فانت، فانله وچوراب، باصمه و سائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. مرکزی (آژان) اولوب، ایالت ٤ قضایه منقسم و ٢٥ ناحیه ایله ٣٢٥ دائره‌یی حاویدر.

لوجه (Loja, Loxa) اسپانیانك غرناده ایالتنده وغرناده‌نك ٥٤ کیلومتره غربنده اوله‌رق شنیل نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٥٩٠٠ اهالیسی واردر.

— آمریقای وسطینك انوآدور جمهوریتنده وقوئنقه‌نك ١٢٣ کیلومتره جنوبنده وآند سلسله‌سی قربنده دخی بو اسمله ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی، پك لذیذ میوه‌لری، کلیتلی قینه قینه‌سی وکوزل قرمزی واردر. ١٥٤٤ ده تأسیس اولنمشدر.

لوچرا (Lucera) ایتالیانك جنوب جهتنده قاپیتاناته ایالتنده و فوجه‌نك ٢٠ کیلومتره غربنده مستحکم بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی ومصنع برکلیساسی واردر. پك اسکی برقصبه اولوب، ٦٦٥ تاریخ میلادیسنده روم ایمپراطورلرندن ایکنجی قونستان طرفندن تخریب اولنمش؛ و ١٢٣٣ ده ایمپراطور فردریق طرفندن یکیدن اعمار اولنه‌رق، سیچیله‌دن نقل ایتدیکی عربلرله اسکان اولنمش؛ وآنژولی ایکنجی شارل عربلری چیقاروب، قصبه‌یه (سانته ماریه) نامنی ویرمش ایسه‌ده، ینه اسکی اسمی غلبه ایتمشدر.

لوچرن (Lucerne) اسویچره‌ده برنه‌نك ٦٥ کیلومتره شرق شمالیسنده و زوریخك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق «درت ناحیه‌لر» کولنك منتهای شمال غربیسنده همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٨٥٠ اهالیسی، ایکی مکتب اعدادیسی، بری ١٠٠٠٠ ودیکری ٨٠٠٠٠ جلدی حاوی ایکی کتبخانه‌سی، مکمل تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، موزه‌سی، عمومه آچیق خصوصی نمونه مجموعه‌لری، درت کوزل کوپریسی، اسکی برقله‌سی وبرقاچ دمیر یولی واردر. پاموق وبوکدن فانله، چوراب وسائره ایله کاغد، حصیر شاپقه وسائره فابریقه‌لری وبرآز تجارتی واردر. زوار وسیاحین آمد شدی زیاده‌در. وقتیله بتون اسویچره جماهیر متفقه‌سنك مرکزی بولنمشدر.

لوچرنه (Canton de Lucerne) ناحیه‌سی اسویچره جماهیر متفقه‌سنی تشکیل ایدن نواحینك اورته‌ده بولنانلرندن اولوب، غرباً وغرب جنوبی طرفندن برنه، جنوب شرق جهتندن اونتروالدن، شرقاً اشویچ، زوغ وآرغوویه، شمالاً دخی ینه آرغوویه ناحیه‌لریله محدوددر. اسویچره‌نك همان وسطنده واقع اولوب، ٤٦° ٤٧′ ایله ٤٧° ١٧′ عرض شمالی و ٥° ٣٠′ ایله ٦° ١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمالدن جنوبه اولان طول اعظمی ٥٦ واك کنیش برنده اکی ٤٥ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٠١ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٥٣٦٠ کشیدر، که بونلردن یالکز ٥٤٢٠ سی پروتستان و١٥٢ سی اسرائیلی اولوب، قصوری قتولیکدر. جمله‌سی آلمان لسانیله متکلمدرلر. ناحیه‌نك قسم جنوبیسی طاغلق و مرتفع اولوب، آلپ سلاسل جبالندن اك شمالیسنك بعض قوللری ممتد اولور، که بونلرك اك یوکسکی (برنه) ناحیه‌سی حدودنده بولنان و ٢٣٢١ متره ارتفاعی اولان (روتهورن) طاغیدر. ٢٠٠٠ متره‌دن یوکسك دیکر متعدد طاغلری دخی واردر. ناحیه‌نك شماله طوغری کیدلدکجه، اراضیسی کسب انحطاط ایدوب، بر طاقم کوزل تپه‌لر ومنبت وادیلر وبایرلر تکون ایدر. بتون میاه جاریه‌سی (ربن) ایرماغنه تابع (آر) نهرینه دوکیلور. درت ناحیه‌لر کولنك یالکز ساحل غربیسی بوناحیه‌یه عائد اولوب، آیاغی حکمنده اولان (روس) نهری مرکزی

اولان اوجرنه قصبه‌سندن مروریله، غرب جنوبیدن کلن (امه) نهرینی آلیر، وشرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، ناحیه‌دن چیقار. دیکر انهاری غربدن باشلایه‌رق: ویکرن، سوهر و (آآ) نهرلریدر، که بونلرك ایکنجیسی (سمپاخ) کولنك آیاغیدر، واوچنجیسی (بلدك) و (هالویت) اسملریله ایکی کولك ایچندن کچر. بو وجهله ناحیه‌نك درت بیوك ومتعدد کوچك کوللری اولوب، میاه جاریه‌سی چوقدر. یالکز قسم جنوبیسی زیاده صوثوق اولوب، سائر طرفلرینك هواسی معتدلدر. معهذا بوره‌لری وتحولات هوائیه‌سی چوقدر. طوپراغی اولدجه منبت اولوب، اکثریجه‌ده یالکز بو ناحیه‌نك احتیاجات محلیه‌دن فضله محصولاتی واردر. ۱۵۰۱ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولان اراضیء عمومیه‌سندن ۱۳٦۹ مربع کیلومتره‌سی استفاده‌لی اراضیدن اولوب، بونك ۱۰٦۲ کیلومتره‌لکی تارله، باغچه، چایر و مرعی، ۳۰٦ کیلومتره‌لکی اورمان و یالکز ٦۰ کیلومتره‌لکی باغدن عبارتدر. قصبه وقریه عرصه‌لریله کول، یول، قیا وسائره کبی محصول ویرمز اراضیسی‌ده ۱۳۲ مربع کیلومتره‌در. حیوانات اهلیه‌سی چوقجه ایسه‌ده، جنسلری پك ایی دکلدر. طاغلرنده دمیر و بعض طرفلرنده کمور معدنلری ومحروقات قبیلندن اولان کول دیبی طوپراغی واردر. وقتیله بعض انهارنده آلتون ریزه‌لری وار ایدی. کوللریله نهرلرنده بالیق چوقدر. صنایعی پك ایلری دکل ایسه‌ده، بعض دمیرخانه‌لری ویاموق و ایپکدن منسوجاته صماندن اورمه شیلر واویون کاغدی وسائره فابریقه‌لری و ۳۵۰ قدر پنیر ویاغ عملخانه‌لری واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، ذخیره، پنیر، قورو اریك، کیراسو دینان کراز راقیسی، حیوانات وسائره اخراجاتی واردر. اصول اداره‌سنه کلنجه اهالیدن ۲۰ یاشنی طولدیران افرادك جمله‌سی انتخاب ایتمك حقنی حائزدر، وبهر بیك اهالی ایچون برمبعوث انتخاب اولنمغله تشکل ایدن مجلس بدی کشیدن مرکب برمجلس دائمی انتخاب ایدرکه بو مجلس اداره‌ء مملکت وظائفیله موظف اولوب، هیئت مدیران برینی طوتار. ناحیه ٥ قضایه منقسم اولوب، ۱۰۹ دائره‌یی حاویدر. قضا قائممقاملری بعض شرائطی حائز اهالی میاننده انتخاب اولنور.

لوچیلیوس (Lucilius) اسکی روما شعراسندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی میلاد عیسادن ۱٤۹ سنه اول لاتیوم خطه‌سنك (سوئسه) قصبه‌سنده طوغوب، قبل المیلاد ۱۰۳ تاریخنده ناپولیده وفات ایتمشدر. هجوه‌یلی اولوب، ۳۰ قدر هجویه یازمش ایسه‌ده، یالکز بعض فقره‌لری موجوددر.

— ایکنجیسی (یونیور) یعنی «کنج» لقبیله تفریق اولنوب، (سنك)ك شاکردی ومحبی ایدی. ناپولیده نشأت ایتمش؛ و (نرون) زماننده سیچلیه والیسی بولنمش ایدی.

لوچیوس (یاخود لوس Luce, Lu-cius) بو سمله اوچ پاپا کلمشدر:

برنجیسی رومالی اولوب، ۲۵۲ تاریخنده بش آی پاپالق ایتمشدر. اعزه زمره‌سنه الحاق اولنه‌رق، مارتك ٤نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی بولونیه‌لی اولوب، ۱۱٤٤ده پاپا انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برشیه‌لی آرنودك طرفدارلری جانبندن حکومت جسمانیه‌دن واز کچمکه اجبار اولنمش؛ و ۱۱٤٥ده ایمپراطور اوچنجی قونرادك امدادیله رومانك اوزرینه هجوم ایتمکده ایکن، مجروح اولوب، یاره‌نك تأثیریله وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ۱۱۸۱ دن ۱۱۸٥ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر.

لوحی ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. ائمهء اثناعشرك مدحی حقنده کوزل قصائدی واردر.

لوحی (حسن — افندی) عثمانلی شعراسندن اولوب، بروسه‌لیدر. شهر مدکورده حسن پاشا مدرسه‌سنده مدرس ایدی. ۱۱٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

لسان حاله کیفیت عشقی بیان ایلر
آنکچون کنز اندن لوحیا هربار مجموعه

لوحی اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، پرشتنه‌لیدر. طریق تصوفه سلوك ایدوب، برخیلی مدت مرکز افندینك خدمتنده بولنمشدی. شو ایکی بیت اشعارندندر:

نیجه دمدر صبادن بر اثر یوق
آنکچون کوی دلبردن خبر یوق
صفا حمخانه سندن دختر رز
طلودر آنی اما بر چکر یوق

لودولف { (Ludolf) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٦٢٤ ده رافورتده طوغمش؛ و ١٧٠٤ ده وفات ایتمشدر. حبش لسان وادبیاتنك آوروپاجه تحصیلنه آلت اوله‌جق بر قاچ کتاب یازمشدر.

لودوه { (Lodéve) فرانسه‌نك (هرولت) ایالتنده و (مونتپلیه) نك ٥٤ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (سورنه) طاغلرینك اتکنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٠٨ ١١ اهالیسی، داخلی مکتبی، تفرجگاهلری، چوخه، یوك ایپلیك، قونیاق، زیتون یاغی وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

لودویغسبورغ { (Ludwigsburg) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده و استوتغاردك ٢٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (نقار) نهری اوزرنده و نقار ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ٠٠٠ ١٥ اهالیسی، حربیه مکتبی، مکتب اعدادیسی، طوبخانه‌سی، دوکمخانه‌سی، چوخه، ارغنون، کومش وآلتون تل، بورسلن و سائره فابریقه‌لری، کوزل رسملری حاوی بر سرایی وفرح‌فزا منظره‌سی واردر.

لودی { (Lodi) ایتالیانك لومباردیه خطه‌سنده و میلانك ٣١ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (آده) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٠٠٠ ٢٠ اهالیسی، داخلی وخارجی اعدادیه مکتبلری، کتبخانه‌سی، اسکی بر قلعه‌سی، چینی فابریقه‌سی ومشهور پارمزانه پینیری واردر. — مذکور قصبه‌نك ١٧ کیلومتره غربنده دخی (لودی وکیو) یعنی «اسکی لودی» اسمیله اسکی بر قصبه بولنوب، شمدی قریه حالنده‌در.

لودیانه { (Lodiana) هندستانك پنجاب خطه‌سنده ودهلینك ٢٠٠ و سهرندك ٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر شهر اولوب، ٠٠٠ ٥٠ اهالیسی و شال دستگاهلری واردر.

لور { (یاخود لر) ایرانده خوزستان ایله اصفهان آره‌سنده و خوزستاندن معدود بر یر اولوب، بو مملکتده ساکن اولان کرد اقوامندن بر قومك اسمیله مسما اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر، یاقوت حموی بو مملکتك اخیراً خوزستاندن تفریقیله جبالدن معدود آیریجه بر خطه عد اولندیغنی علاوه ایدیور. الیوم (لورستان) دینلن یردر. [«لورستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوران { (St. Laurant) — سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، اوچنجی قرن میلادیده پاپا ایکنجی (سیکست)ك باش دیاقوسی وخزینه‌داری ایکن، ٢٥٩ تاریخنده ایمپراطور (والریان)ك خرستیانلره قارشی اولان اراده‌سی اوزرینه، توقیف اولنه‌رق، بر دمیر اسقاره اوزرنده آتشده قیزاردیله‌رق، دهشتلی بر اشکنجه ایله اعدام اولنمشدی. آغستوسك ١٠ نده یورطیسی اجرا ایدرلر. — بو اسمله قتولیکلرك دیکر بر عزیزلری دخی اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده وندیك پطریقی بولنمشدی. بعض آثار قلمیه‌سی واردر. بونك یورطیسی ایلولك ٥ نده اجرا اولنور.

لورته { (Lorette) ایتالیانك (آنقونه) ایالتنده وآنقونه‌نك ٢٠ کیلو متره جنوب شرقیسنده و آدریاتیق ساحلی قربنده بر قصبه اولوب، ٧٧٣٠ اهالیسی واردر. خرستیانلر حضرت مریم (عم)ك اقامت ایتمش اولدیغی خانه‌نك ملائکلر طرفندن فلسطیندن بو قصبه‌یه نقل ایدلمش اولدیغنه ایناتوب، مرمردن کوچك بر خانه وبونك اوستنده بیوك ومتین بر کلیسا یاپمشلردر. وقتیله زیارتنه سنوی برقاچ یوز بیك کشی طوپلانیردی. الیوم اهالیسنك معیشتی زواردندر.

لورستان { ایرانك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شمالاً کردستان، شرقاً عراق عجمی، جنوباً خوزستان ایالتلریله، غرباً دخی حدود عثمانیه ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٠٩٥ ٣٩٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٠٠٠ ٣٠٠ کشیدر. مرکزی قسم شرقیسنده واقع (بروجرد) شهریدر. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بر قاچ صره طاغلر ممتد اولیور، که باشلیجه‌لری شرق جهتنده واقع (سفید کوه) ایله غرب طرفنده بولنان (پشت کوه) سلسله‌لریدر. الك یوکسك محللری ٢٦٥٠ متره‌یه قدر چیقار. شط العربه

تابع (کرخه) نهری کردستان ایالتندن کاوب، لورستانی شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری شق، وهمان بتون میاه جاریه‌یی اخذ ایده‌رك، خوزستان ایالتنه کیرر. اهالیسنك قسم اعظمی کرد اولوب، (لوری) شعبه‌سنه منسوب بولند. قلرندن، بونلره نسبتله مملکته لورستان اسمی ویرلمشدر. جغرافیون اسلام آثارنده لامك ضمیله (لر) دینلوب، اتابکاندن ایکی سلاله بو مملکتده حکم سورمش، و(اتابکان لر بزرك) و(اتابکان لر کوچك) اسملریله شهرت بولمشدر.

لورقه (Lorca) اسپانیه‌نك مورسیه ایالتنده ومورسیه‌نك ٦٣ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (غوآدالانتین) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٥٢٩٣٥ اهالیسی ومکمل صورتده بندلر وآریقلرله اسقا اولنور منبت بر وادیسی واردر. عربلردن قالمه قلعه‌سیله قلعه‌نك اطرافنده‌کی عرب شهری اولوب، یکی شهر ده آشاغیده منتظم صورتده یاپلمشدر. عربلرجه (لرقه) ویا (لورقه) اسمیله معروفدر.

لورن یاخود لورنه (Lorraine) فرانسه ایله آلمانیه آره‌سنده و (رین) ایرماغی حوضه‌سنده اوله‌رق (نید) و (موزله) نهرلرینك وادیلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمدیکی حالده آلمانیا امپراطورلغیله فرانسه جمهوریتی آره‌سنده منقسم اولدیغی حالده، شمالاً لوکسنبورغ بیوك دوقه‌لغیله، پروسیه‌نك (تروه) ایالتیله و(پالاتینات) حکومتیله، شرقاً آلساس خطه‌سیله، جنوباً فرانسه‌نك (فرانشه قونته) غرباً دخی (شامپانیه) خطه‌لریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٠ ٢٢ مربع کیلومتره‌در. هیچ بر طرفدن حدود طبیعیه ایله محدود اولمیوب، حدودی وقت وزمانه کوره دکیشمشدر. شمال شرق جهتی آلمان وغرب جنوبی جهتی فرانسز اهالی ایله مسکون بولندیغندن، اسکیدن بری آلمان وفرانسز لورنی دیمکله ایکی قسمه منقسم بولنمش ایسه‌ده، بو ایکی قسمك حدودی معین دکلدر. اسکیدن مرکزی بولنمش اولان (نانسی) شهری الیوم فرانسه داخلنده بولنمقده، و(میچ) شهری دخی فرانسز لورنی طوپراغنده ایسه‌ده، استحکاماتنه واهمیت موقعیه‌سنه بناءً، ١٧٧١ ده آلمانیه‌یه الحاق اولنان قسمنده قالمشدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، جنوب جهتنده (ووسژ) طاغلرینك اتکاری بولنیور. (رین) ایرماغی (لورن) خطه‌سنك شرق وشرق شمالی حدودی قربنده جریان ایدوب، ذکر اولنان (نید) و(موزله) نهرلری وبر چوق چایلر جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری جریانله (رین) ایرماغنه دوکیلورلر. (موزه) ایرماغی دخی خطه‌نك غرب جهتنده آقه‌رق، او طرفك صولرینی طوپلار. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوقدر. اراضیسنك تقریباً درتده بری اورمانلرله مستور اولوب، میشه، کورکن، قاین، اووز وسائر آغاجلری واردر. هر طرفنك وعلی الخصوص (موزله) ایله اوکا تابع (مورته) وادیلرینك طوپراغی پك منبت اولوب، ذخایری احتیاجات محلیه‌نك ایکی مثلی نسبتنده اولدقدن بشقه، شربتجی اوتی، بنجار وسائر صنایعده مستعمل محصولاتیده چوقدر. باغلریده پك چوق اولوب، چیقان شراب عادی ایسه‌ده، پك کثرتلیدر. ووسژ طاغلری جهتلرنده مرعالری چوق اولوب، کلیتلی و مقبول پنیر چیقار. دمیر معدنی ومرمر، آتش بویه‌سی، قیا طوزی وسائره اوجاقلری و میاه معدنیه‌سی‌ده چوقدر. چیقان دمیر محلنده اعمال اولنوب، متعدد دمیرخانه‌لر وپاموقدن انواع منسوجات فابریقه‌لریله، بخارله جوربلر خرازلری، چلنکیرلکه متعلق مواد مختلفه، موسیقی آلاتی وسائره فابریقه‌لری واردر. فرانسه‌یه قالان قسمی (مورته مع موزله) و(موزه) ایالتلرینه منقسم اولوب، آلمانیایه الحاق اولنانی‌ده آلساس ایله برابر مستثنی بر ایالت اتخاذ اولنمشدر. آلمانجه وفرانسزجه سویلین اهالیسندن بشقه لاتینجه واسکی کلتجه‌دن مرکب بر لسان مخصوصله متکلم بر صنف اهالیسی‌ده واردر.

لورن خطه‌سی (قارلوونجیان) سلاله‌سی حکمدارلرندن امپراطور لوتر طرفندن اوغلی ایکنجی لوتره ویریلوب، بو مناسبتله (لوتری رنیوم) یعنی «لوترك قراللغی» اسمیله تسمیه اولنمش؛ وبو اسم فرانسز لساننده تخفیف اولنه‌رق، بر قاچ شکله کیردکدن صکره، (لورن) صورتی

آلمشدر . بر چوق وقت دوقه‌لق صورتنده آیریجه اداره اولنمشدر.

لوروس { (Louros) آرناؤدلغك جنوب جهتنده بر نهردر، كه یانیه شهرینك جنوبنده واقع (اولیجقه) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، وناردە اووه‌سنه دوشدكدن صكره جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، باصیق اولان مذكور اووه‌ده بر طاقم بطاقلقلر تشكیل ایتدكدن صكره ، پروزه ایله سالخوره آره‌سنده نارده كورفزینه دوكیلور. مجراسی تقریباً ۷۵ كیلومتره طولنده‌در .

لوروس { (ونام دیكرله فیلیپاده) یانیه ولایتنك پروزه سنجاغنده وپروزه‌نك ۳۰ كیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهره دوكیلان بر كوچك چای كنارنده واووه‌ده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب ، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی ، بر جامع شریفی وبر قاچ خان ودكان وسائره‌سی واردر. نارده قصبه‌سنك یونانه ترکی صره‌سنده تشكیل اولنه‌رق، باشلیجه نارده مهاجرلریله اسكان اولنمشدر . هواسی آغیرجه‌در .

— لوروس قضاسی پروزه سنجاغنك شرق جهتندن عبارت اولوب، شمالاً یانیه سنجاغیله وشرقاً حدود یونانیه ایله محدود اولدیغی حالده، جرنیك ناحیه‌سیله برابر ۶۸ قریه‌دن مركب و ۲۰۰۰۰ قدر اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعالری وقیونلر ایچون كوزل قیشلاقلری واردر . مصر و سائر ذخایر ایله پلاموت و حیواناتدن خیلی اخراجاتی واردر.

لوری { (یاخود لر) ایرانك غرب جهتنده ساكن بر قوم اولوب، كردلرك برشعبه‌سی اولدقلری حالده، اسانجه واخلاق وعاداتجه كردلردن خیلی فرقلری واردر. بر چوق قبائل و عشایره وباشلیجه (لر كوچك) و (لر بیوك) اسملریله ایكی بیوك شعبه‌یه منقسمدرلر. بوایكی شعبه‌نك برنجیسی نفس لورستانده وبونك شمالنده واقع كردستان ایالتنده ساكن اولوب، ۵۶۰۰۰ عائله‌دن یعنی تقریباً ۳۰۰۰۰۰ نفوسدن عبارتدرلر. ایكنجیسی ایسه الك زیاده خوزستان وفارس خطه‌لرنده طاغلیق اولوب، متدارجه دها كثرتلیدرلر .

— لوری اسمی افغانستانده یزده‌كی چنكانه‌لر كبی چركه‌لرله كزر وآیی ومیمون اویناتیر وقاریلری فال آچار بر قوم مخصوصه دخی ویریلیر.

لوریان { (Lorient) فرانسه‌نك (موربیهان) ایالتنده و (وانه) نك ۴۸ كیلومتره غرب شمالیسنده قضا مركزی بر شهر واسكله اولوب، ۳۰۵۰۰ اهالیسی، برنجی درجه‌ده مرسای عسكریسی، ترسانه‌سی، استحكاماتی، هندسهٔ بحریه مكتبی، مكتب اعدادیسی، زراعت، جغرافیا وسائر علومه مخصوص جمعیتلری، سفائن حربیه وتجاریه اعمالنه مخصوص واسع حوضی ودستگاهلری، بیوك دوكمخانه‌لری، متعدد فابریقه‌لری، مورینه بالیغی صیدینه كیدر سفائنی وبك ایشلك تجارتی واردر.

لوزاسه { Lusace, (وآلمانجه لاؤزیچ) (Lausitz) آلمانیه‌نك وسطرنده (البه) ایله (اودر) ایرماقلری آره‌سنده وبراندبورغ ایله سیلزیه، چهستان و صاقسه قراللغی حدودنده بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۹۴۰ مربع كیلومتره‌در. اسكیدن یری یوقاری وآشاغی لوزاسه اسملریله ایكی حكومته منقسم اولوب، بعده چهستان و ۱۶۳۰ده صاقسه قراللغنه الحاق اولنمشدی. ۱۸۱۴ ده آشاغی لوزاسه‌نك بتونیله یوقاری لوزاسه‌نك قسم شرقیسی پروسیه‌یه ترك اولنه‌رق، بونك قسم غربیسی ینه صاقسه قراللغنده قالمشدر. آشاغی لوزاسه‌ده اراضی قوملق واورمانلرله مستور، ویوقاری لوزاسه‌ده ایسه طاغلقدر. برنجیسنده یوكدن وایكنجیسنده كتندن منسوجات اعمالی اهالینك برنجی مدار اشتغالیدر. اصل اهالیسی (واند) دینلن اسلاو جنسیتنه منسوب ایسه‌ده، بونلر كوندن كونه آلمانلاشدیرلمقده‌در .

لوزره { (Lozere) فرانسه‌نك جنوب جهتنده واقع (سونه) سلسلهٔ جباله مربوط بر طاغ اولوب، همنامی اولان ایالت داخلنده واقعدر، واك یوكسك ذروه‌سی ۱۵۳۰ متره ارتفاعنده‌در .

لوزره { (Dép. de la Lozère) ایالتی فرانسه ایالاتندن اولوب، شمالاً یوقاری لوآره، شرقاً آردش، جنوباً غارد، غرباً دخی آوبرون وقانتال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰۴۹ مربع کیلو متره اولوب، ۱۳۸۳۱۹ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونه جبالی ایالتی شق، واو آره، غارونه ورونه ایرماقلری آره‌لرنده بر تقسیم میاه خطی تشکیل ایدیورلر. میاه جاریه‌سی بو اوچ ایرماغه تابعدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، ذخیره‌سی وباغلری آزدر. کتن وکنوبر ایله کستانه محصولاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌دن اك زیاده قیون واسترلری واردر. کومش، باقیر، قورشون آنتیمون وسائر معدنلر بولنور. صنایعی آز اولوب، بعض اپك منسوجاتله عبا، کاغد وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. اهالیسندن هجرت ایدنلر چوقدر. مرکزی (منده) قصبه‌سی اولوب، ایالت ۳ قضایه منقسم و ۲۴ ناحیه ایله ۱۹۶ دائره‌یی حاویدر.

لوزه { (Lize) بلچیقه‌نك هاینو ایالتنده و (تورنی) نك ۱۷ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دندر) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۵۰۰ اهالیسی وبیکخانه‌لری واردر.

لوزیتانیه { (Luzitanie) ایبریا شبه جزیره‌سنك رومالیلر زماننده‌کی تقسیماتنده غرب جنوبی کوشه‌سنه ویریلن اسم اولوب، اهالیسی‌ده (لوزیتان) تسمیه اولنوردی. لوزیتانیه خطهٔ قدیمه‌سی هان شمدیکی پورتکیزدن واسکی لوزیتنلر شمدیکی پورتکیزلیلرك اجدادندن عبارت ایدی. [«پورتکیز» ماده‌سنه مراجعت.]

لوزیه { بغدادك بر محله‌سی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

لوس { (Lewes) انکلتره‌نك (سوسکس) قونتله‌سنده و چیچستر ك ۶۳ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (وزه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۹۵۰۰ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری، طوپ فابریقه‌لری وذخیره وحیوانات تجارتی واردر.

لوسون { (Luçon) فیلیپین جزایرینك اك بیوکی واك شمالیسی اولوب، ۱۲° ایله ۱۹° عرض شمالی و ۱۱۸° ایله ۱۲۲° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۲۶۹۵ واطرافنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر ۱۰۲۸۶۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳¼ ملیون کسری راده‌لرنده‌در. قسم شمالیسنده یکپاره وکنیش بر آطه اولوب، ساحل غربیسنده (مانیله) کورفزینی بعدالتشکیل، جنوب شرقیه طوغری بربرلرینه مربوط برطاقم شبه جزیره‌لر صورتنده اوزانه‌رق، هر ایکی طرفدن بر چوق برون و قویلری حاوی اولور. اراضیسی طاغلق و پك عارضه‌لی اولوب، یالکز نهرلرك منصبلرنده وکوللرك کنارلرنده بعض اوفاق اووه‌لر کوریلور. طوپراغی اراضی برکانیه‌دن عبارت اولوب، طاغلرینك جمله‌سی برر برکاندر، که بونلرك بعضلری الیوم آتش افشاندر، بعضلری وقتیله سونمش وحتی بر طاقمنك آغزلری کوکوردلی صولرله طولوب، کول حالنه کچمش، و بعضلری‌ده طول مدت سونمش حالنده قالدقدن صکره، آتش ویا طومان پوسکورتمکه باشلایه‌رق، یکیدن حیات اثری کوسترمکده بولنمشدر. بو طاغلردن اکثرینك ارتفاعی ۱۰۰۰ متره راده‌لرنده ایسه‌ده، ۲۰۰۰ متره‌یه تقرب ایدنلری‌ده واردر. اك مرتفعلری واك دهشتناکی اولان (مایون) ونام دیکرله (آلبی) برکانك ایسه ارتفاعی ۲۳۷۴ متره‌یه بالغدر. (بومبون) کولك ایچنده واقع بر آطه‌نك اوستنده بولنان (تاآل) برکانی ایسه ارتفاعجه پك کری اولدیغی حالده، پوسکورتدیکی دهشتلی آتشلریله مشهوردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، انهارینك هنوز جمله‌سی تماميله کشف اولنمامشدر. اك بیوکی (ریوغرانده) و نام دیکرله (قاقایان) نهریدر، که ۱۶° عرض شمالینك جنوبنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ۱۸° عرض شمالینك اوته‌سنده ساحل شمالیدن دکیزه منصب اولور. (آبره) نهری دخی واسع بر وادیدن بحر محیطه منصب اولور. (آنیو) نهری کذلك بیوك بر دالیه تشکیل ایده‌رك، (لیننغان) کورفزینه دوکیلور. (باسیانه) نهری (قاندوه) نام واسع کولك یانندن جریان ایده‌رك، (مانیله) کورفزینه واصل اولور. محیط دائره‌سی ۲۰۰ کیلومتره اولان (بی) کولنك آیاغی حکمنده بولنان (پاسیغ) نهری‌ده مذکور

كورفزه دوكيلور. (تاآل) ونام‌ديكرله (بومبون) كولنك آياغى اولان (تاآل) نهرى ده ذكره شاياندر. بيقول نهرى ايسه (آلبى) شبه‌جزيره‌سنده (كينالى) اسميله باشلايوب، (باتو) كولى بعدالتشكيل، (قابوزاتو) اسميله (سان ميكل) قويته دوكيلور.

لوسون جزيره‌سى اقاليم حاره‌دن معدوداولديغى حالده، مياه جاريه‌سى وياغمورلرى پك چوق اولمغله، قوه انباتيه‌جه دنيانك اك برنجى يرى عد اولنمغه شاياندر. هنوز بالطه كورمه‌مش واسع اورمانلرنده كراسته‌يه وسفائن ديركارينه يارار اشجار مختلفه‌دن باشلايه‌رق آلچق يرلرنده حاصل اولان والياف كنوركبى نسجده قوللانيلان خرما انواعنه‌وارنجه‌يه‌قدر آغاجلرك انواعى بولنور. شكر قامشى وتوتون محصولاتى پك چوق وپك مقبولدر. دمير و باقيرايله كور وكوكورد معدنلرى پك چوق ايسه‌ده، الآن منتظم صورتده اخراج اولندقلرى يوقدر. ياغمور موسمى آلتى آى دوام ايدر. بالكز بركانلرينك كثرتندن طولايى زلزله‌لرى پك صيق وپك شدتليدر. تساوى ايل ونهار موسملرنده وعلى‌الخصوص صوك بهارده فرطونه‌لرى ده پك چوقدر. اهاليسى برقاچ جنسيته منسوب اولوب، اك اسكى و اصل يرلى اهاليسى اولان (نغريتو) لر، كه بر جنس زنجى عرقيدر، وقتيله جزيره‌يى ضبط ايتمش اولان پولينسياليلر طرفندن يوسكورديله‌رك، جزيره‌نك اك ايچ طرفلرنده‌كى طاغلره چكلمش؛ واورالرده وحشى برحالده ياشامقده دوام ايتمشلردر. چوق كچمه‌دن ملاييلر جزيره‌يى استيلا ايده‌رك، پولينسياليلرك بر طاقمنى كنديلرينه مزج، وبر طاقملرينى ايچ طرفلره چكلمكه اجبار ايله، سواحلى و انهارك واديلرينى ضبط ايتمشلردر. شمديكى حالده اهالينك قسم اعظمنى تشكيل ايدن اشبو ملاييلردر. پولينسياليلرك بورنئوده‌كى داياقلرله مشابهتلرى واردر. ملاييلرك لوسونه دخوللرى دين اسلامك بونلر بيننده انتشارندن اسكى اولمليدر، كه اسپانيوللر بو جزايره تقربلرنده يالكز مانيله اطرافنده‌كى ملاييلرى مسلم وقصورينى بت‌پرست بولمشلردر. آنجق اوندن صكره مسلم ملاييلرك جزيره‌يه شدتلى بر هجومى وقوع بولمش، واو صيره‌ده دين اسلام بتون جزيره اهاليسى بيننده انتشاره باشلامش ايسه‌ده، اسپانيوللر بوندن كندى قوتلرينك تزلزلنى حس ايده‌رك، وار قوتلرينى صرفله، دين اسلامك انتشارينه مانع اولمش؛ وبر خيلى وقت سورن محاربادن صكره، لوسونده‌كى مسلمانلر ينه محدود بر حالده قالوب، اسپانيوللر بو جزيره‌ده‌كى بت‌پرست ملايى وپولينسياليلرك چوغنى اسماً اولسون قتوليك ايتمشلردر. اسپانيوللرك ورودندن صكره بونلرله يرليلردن متولد ملز بر جنس اهالى ظهور ايتديكى‌كبى، چينليلر دخى تجارت ايچون كلوب، بونلر دخى ديكر بر ملز جنس توليد ايتمشلردر.

لوشمايور { (Leuchmayor) اسپانيه‌نك مايورقه جزيره‌سنده و پالمه‌نك ٢٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر.

لوشنه { آرناؤدلقده يانيه ولايتنك برات سنجاغنده وبراتك ٢٧ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق موزاكه اووه‌سنده و بر تپه‌نك اتكنده واقع قضا مركزى برقريه‌در. — قضا (فير) ناحيه‌سيله برابر سنجاق وولايتك منتهاى شمال غربيسنى تشكيل ايدوب، ٢١٥ قريه‌دن مركبدر. بو قضا موزاكه اووه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولمغله، احوال طبيعيه‌سى حقنده «موزاكه» ماده‌سنده تفصيلات لازمه ويريله‌جكندن، بوراده تكرارينه حاجت يوقدر.

لوشه { اسپانياده‌كى لوجه قصبه‌سنك اسم عربيسيدر. [«لوجه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

لوط { قدماى انبيادن اولوب، حضرت ابراهيم (عم)ك برادر زاده‌سيدر. مشار اليه ايله برابر ارض بابلى تركه مجبوراولوب، حرانه وكنعانه برلكده كيتدكدن صكره، سدوم ديارينه كيده‌رك، انواع مناهى‌يه وطبيعتك خلافنده اوله‌رق فسق وفجوره طالمش اولان سدوميلرى دين حقه دعوتله، وعظ ونصيحت ايتديكى حالده، تأثير ايتديره‌مديكندن، كنديسى مملكت مذكوره‌يى تركه مأمور اولوب، درعقب سدوم قومى غضب الهى‌يه اوغرامش؛ وحضرت لوطك زوجه‌سى دخى اصحاب فسق وفجوره اويديغندن، برلكده هلاك اولوب، نبى مشاراليه يالكز قورتلمش؛ وروايته كوره ٨٠ ياشنده حجازده وفات ايتمشدر.

لوط بن یحیی { (ابو مخنف — بن مخنف بن سلیمان الازدی) مشاهیر روات ومورخیندن اولوب، جدی مخنف بن سلیمان اصحاب جناب مرتضویدن ایدی. صاحب ترجمه‌نك عندالمحدثین روایتی ضعیف ایسه‌ده، وقایع مهمهٔ اسلامیه حقنده برچوق کتابلر یازمشدر. وفاتی ۱۵۷ تاریخنده واقع اولمشدر. تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب الردة»، «فتوح الشام»، «فتوح العراق»، «کتاب الجمل»، «کتاب صفین» «کتاب النهروان»، «کتاب الغارات»، «کتاب مقتل علی رضه»، «کتاب مقتل الحسین رضه»، «کتاب المختار بن ابی عبید»، «کتاب وفات معاویة وولایة یزید ووقعة الحرة و مقتل عبدالله بن الزبیر»، «کتاب زید بن علی و یحیی بن زید»، «کتاب الضحاك الخارجی»، «کتاب الخوارج والمهلب ابن ابی صفره» وسائره.

لوغانو { (Lugano) اسویچره‌نك (تسین) ناحیه‌سنده و (بلینزونه)نك ۲۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان کولك بر کورفزنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۱۳۰ اهالیسی و ایپك قماشلر، کاغد و بیچاق فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، بیوك بر حیوانات بازاری و شایان تماشا لطیف و پك منبت جوارلری واردر.

— لوغانو کولی اسویچره‌نك مذکور (تسین) ناحیه‌سی داخلنده اولوب، یالکز منتهای شمال شرقیسی وجنوب غربی کوشه‌سی ایتالیا طوپراغنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۹۹ مربع کیلومتره و سطحی حذای بحردن ۲۷۱ متره یوکسك اولوب، عمق وسطیسی ۱۵۰ و اك درین محلنده ۲۷۹ متره‌در. شکلی غریب اولوب، بر طاقم قوللری وکورفزلری واردر. اطرافی کوزل طاغلر واورمانلرله محاط اولوب، بر قاچ چای ایچنه دوکیلور؛ و فضلهٔ میاهی (ترزه) اسمنده بر نهر صورتنده چیقوب، (ماژور) کولنه دوکیلور. بالیغی چوقدر.

لوغدوم باتاووروم { Lugdum Bata-) (vorum فلمنکده‌کی (لیده) شهرینك رومالیلرجه مستعمل اسم قدیمیدر.

لوغدونوم { (Lugdunum) فرانسه‌ده‌کی لیون شهرینك اسکی رومالیلر زماننده مستعمل اسم قدیمیدر.

لوغرونو { (Logrono) اسپانیه‌نك اسکی قستیله خطه‌سنده و (ویتوریا)نك ۹٤ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳ ۳۹۵ اهالیسی، ابره نهری اوزرنده ۱۲ کمرلی و ۲۰۰ متره اوزونلغنده بر کوپریسی وقنابه، صندالیه، اوبون کاغدی، قونیاق و شابقه فابریقه‌لری واردر.

— لوغرونو ایالتی شمالاً آلاوه و ناواره، شرقاً ینه ناواره و ساراغوسه، جنوباً سوریه، غرباً دخی بورغوس ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰۳۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۷٤ ٤۲۵ کشیدر. حدود شمالیه‌سنی (ابره) ایرماغنك مجراسی تشکیل ایدوب، سائر طرفلردن یوکسك طاغلرله محاطدر. قسم جنوبیسنده‌کی طاغلر ۲۰۰۰ متره ارتفاعنی متجاوز اولوب، اك یوکسکی ۲۳۰۵ متره‌یه بالغ اولیور. بو طاغلردن نبعانله مذکور ابره ایرماغنه منصب اولان میاه جاریه‌سی چوقدر. اراضی شماله طوغری کسب انحطاط ایدوب، قسم شمالیسنده منبت وکوزل اووه‌لری واردر. محصولاتی ذخایر متنوعه ایله کلیتلی اوزوم، زیتون، طوت و سائر میوه‌لردن عبارت اولوب، آنجق زراعت هنوز پك کریدر. طاغلرینك اورمانلری اتلاف اولنوب، مرعالری چوق وکثرتلی اولان قیونلرینك یاغیسی پك مقبولدر. معادنی چوق ایسه‌ده، اخراج اولنانی یوق کبیدر. صنایع محلیه بعض قبا منسوجات اعمالندن عبارت و تجارتی‌ده خیلی کریدر. ایالت ۹ قضایه منقسم و ۱۸۵ ناحیه‌یی حاویدر.

لوغو { (Lugo) اسپانیه‌نك شمال غربی کوشه‌سنده واقع غالیچه خطه‌سنده ومادریدك ٤۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۸۹۰۰ اهالیسی، حیوانات وناصدیرمه تجارتی، شابقه فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وجوارنده کوکوردلی قابلیجه‌لری واردر.

— لوغو ایالتی غالیچه خطه‌سنك قسم شرقیسندن عبارت اولوب، شمالاً بحر محیط آطلاسی ایله، غرباً

قورونيو وپونتو دره، جنوباً اورنسه، شرقاً دخی ليون واويدو ايالتلريله محدوددر. مساحۀ سطحيه‌سی ٩٨٠٨ مربع كيلومتره اولوب، ٤١٠ ٣٨٥ اهاليسی واردر. ٦٠ كيلومتره بوينده اولان ساحلی پك كيرينتيلی چيقينتيلی ايسه‌ده، قويلری كوچك، صيغ وقيالق اولوب، گوزل ليمانلری يوقدر؛ و ساحلی قيالق ويولسز طاغلرله مسدوددر. اراضيسی طاغلق ويك صرب اولوب، اكثر طرفلری ١٠٠٠ ايله ٢٠٠٠ متره ارتفاعلری آره‌سنده‌در. مياه جاريه‌سی چوق اولوب، (مينو) ايرماغی ايالتی شق، و (سيل) نهريله سائر انهارينك چوغنی اخذ ايدر. طوغريدن دكيزه منصب اولور بر چوق كوچك نهرلری دخی واردر. آلچق وودوز يرلری منبت اولوب، اهاليسی باشليجه زراعتله وسواحلده‌كيلر باليقجيلق وگميجيلكله ياشارلر. صنايع وتجارتی هنوز پك كريدر، واخراج اولنور معادنی يوقدر. ايالت ١١ قضايه منقسم و٦٤ ناحيه‌يی حاويدر.

لوغو (Lugo) ايتاليانك راونه ايالتنده و راونه‌نك ٢٥ كيلو متره غربنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٨٦٧٠ اهاليسی و ايپك بازاری واردر. قادينلرينك حسن وجماليله مشهوردر.

لوفچه (Lovetz) بلغارستانده صوفيه‌نك ١٣٠ كيلومتره شمال شرقيسنده وطونه‌يه تابع (اوسما) نهری اوزرنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، ٥٩٧٥ اهاليسی واردر. محاربۀ اخيره‌دن اول اهاليسی ١٢٠٠٠ ی متجاوز اولوب، وقايش اعمالی كبی صنايعی خيلی ايلری ايكن، اهالیٔ اسلاميه‌سندن چوغنك هجرت ايتمسی اوزرينه، تدنی ايتمشدر. محاربۀ مذكوره‌ده لوفچه‌ده عساكر عثمانيه مردانه مقاومت ايدوب، روسلر پك بيوك فدا كارلقله ضبط ايده بيلمشلردر. او صره‌ده خراب اولوب، بعده تعمير اولنمشدر.

لوفوندن (Loffonden) بحر منجمد شماليده نوروچك ساحل غربيسی قارشيسنده ٦٧°٣٠´ ايله ٦٨°٤٥´ عرض شمالی آره‌لرنده ٩ آطه‌دن مركب بر جزاير مجتمعه‌هيئتی اولوب، باليقجيلق ايله مشغول ٣٥٠٠ نفوسلری واردر. مورينه وطرخون باليقلرينك صيدی ايچون هر سنه بو آطه‌لره ٢٠٠٠٠ قدر باليقجی طوپلانير. (مال استروم) اسميله مشهور مخاطره‌لی ورطه بو جزايرك جنوب غربی جهتنده‌در.

لوق (Locke) انكلتره‌نك اك مشهور حكماسندن اولوب، ١٦٣٢ ده بريستول قربنده (ورينغتون) ده طوغمش؛ و ١٧٠٤ ده وفات ايتمشدر. اوقسفورد دارالفنوننده چيقدقدن صكره فن طبی دخی اوكرنمش ايسه‌ده، اجرای طبابت ايتميوب، (قريست) مكتبنده معلم اولمش ايدی. ١٦٦٠ ده قونت (شافتسبوری) ايله كسب مناسبت ايدوب، بونك اوغلنه مربی تعيين اولنمشدی. بعده مشار اليه باش وكيل اولدقده، (قارولينه) اداره نظاماتی تنظيمه مأمور اولوب، مهمجه بعض مأموريتلره‌ده نصب اولنمش؛ ومشار اليهك نكبتنده معيتنده فلنكه گيدوب، غياباً اتهام اولنمغله، مذكور معلملكدن دخی عزل اولنمشدی. اورانژه خاندانه منسوب پرنس گويومك معيتنده انكلتره‌يه عودت ايدوب، بعض مهم مناصبه نصب اولنمش؛ و ١٧٠٠ ده مبتلا اولديغی ضعف پيری ايش گورمسنه مانع اولوب، قيد حيات شرطيله قرال طرفندن تخصيصنه اصرار اولنان معاشی دخی قبول ايتميه‌رك، محبه‌سی اولان (لادی مشام) ك قوناغنه چكيله‌رك، اوراده اكمال انفاس حيات ايتمشدر. حريت مذهبيه ومدنيه‌نك حامی و مدافعی اولوب، بعده وولتر طرفندن نشر اولنان بعض افكار و اصوللرك اصل موجديدر. متعدد تأليفاتی واردر. افعال وحركاتی‌ده اقوالنه مطابق حسن اخلاقله متخلق بر حكيم ايدی.

لوقا (St. Luc) انجيلی ضبط وتحرير ايدنلرك بری اولوب، آنطاكيه‌لی ايدی. ظن اولنديغنه گوره، حضرت عيسی (عم) ك رفعندن صكره پاولوس طرفندن دين عيسايه ادخال اولنه‌رق، بونكله برابر نشر مذهب ايچون ٥١ تاريخ ميلاديسنده تروآده وماكدونيه جهتلرينه سياحت ايتمش؛ و ٥٦ ده يالكز اوله‌رق قورينتيه‌يه گيدوب، اجرای مواعظ ايتدكدن صكره، ٦١ ده پاولوس ايله برلكده روماده حبس اولنمش؛ وبعده بر چوق يرلر طولاشوب، ٨٤ ياشنده ايكن، يونانك (آخائيا) مملكتنده قتل اولنمشدر. انجيلك

الیوم موجود درت نسخه‌سندن بری لوقانك اولوب، حواریونك اعمالنه دائر بر رساله‌سیده واردر. کندیسی لسان یونانیده واولدقجه فصاحتله یازمشدر. خرستیانلر تشرین اولك ۱۸ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

لوقا (St. Luca) ایتالیانك اك مشهور رساملرندن اولوب، طقوزنجی قرن میلادیده یاشامش؛ وطائفهٔ رهبانه التحاقله، پرهیز وریاضتله عمرینی گچیرمش؛ ومذهبه متعلق بر طاقم رسملر براقمشدر.

لوقاده (Leucade) آیاماوره جزیره‌سنك اسم قدیمیدر. [« آیاماوره » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوقاس (Lucas) فلمنكك اك مشهور رسام و حكاكلرندن اولوب، ۱۴۹۴ ده (ایله‌دن) ده طوغمش، و۱۵۳۳ ده وفات ایتمشدر. هنوز ۹ یاشنده ایكن گوزل رسملر یاپمغه مقتدر اولوب، ۱۸ یاشنده فلاماند رسام وحكاكلرینك برنجیسی عد اولنوردی. بر خیلی رسملری واردر.

لوقانوس (Lucain, Lucanus) لاتین شعراسندن اولوب، ۳۹ تاریخ میلادیسنده اسپانیه‌نك قوردوبه شهرنده طوغمش، وعمی بولنان حكیم (سنك)ك یانته رومایه گلوب، ایمپراطور نرونك ابتدا التفات و احسانه نائل اولمش ایسه‌ده، بعده نرون کندیسی شاعرلك ادعاسنده بولندیغندن، حسد ایدوب، کندیسنی شعر سویلكدن منع ایتمش؛ وبونك اوزرینه صاحب ترجمه ایمپراطورك علیهنده بولنانلرله برلشمکه مجبور اولوب، طوتلدیغنده، صورت ائتلافی کندیسی اختیار ایتمکه مخیر براغلمه. حمامده طمارلرینی آچوب قانی آقیدرق اولدیکی ترجیح ایتمش؛ وبو وجهله ۶۵ تاریخنده ۲۶ یاشنده وفات ایتمشدر. « فارساله » یعنی حتاجه عوانیله قیصر ایله پومپوس بیننده وقوع بولان محاربهٔ مشهوره‌یی مصور بر منظومه براقمشدر.

لوقانیه (Lucania) ایتالیانك جنوبنده قلابرونك بر قسمیله بازیلیقاته جهتندن عبارت بر خطهٔ قدیمه اولوب، شمالاً قامپانیه وسامنیوم ایله، شرقاً آپولیه ایله، جنوباً دخی بروتوم خطه‌سیله محدود ایدی.

لوقای (یاخود باهامه (Lucayes, Bahamas) بحر محیط آطلاسیده آمریقای شمالی ساحل شرقیسنك قارشیسنده برجزایر مجتمعه هیئتی اولوب، ۲۰° ایله ۲۸° عرض شمالی و۷۳° ایله ۸۳° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدقلری حالده، فلوریده شبه جزیره‌سندن (باهامه) بوغازیله آیرلمشلردر. کوچك بیوك ۵۰۰ آطه قدر اولوب، ۱۳۰۰ کیلومترهلك مسافه‌ده ممتد اولورلر. اك بیوكلری: باهامه، آباقو، الوتره، غوآناهانی ونام دیکرله سان سالوادور آطه‌لریدر. لوقای جزایری آنتیل جزایرندن اوزاقجه اولوب، انکلتره دولتنه تابع وجاماقه جزیرهٔ کبیره‌سی ادارهٔ ملکیه‌سنه ملحقدر. اهالیسی ۱٤٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی زنجیدر. کمیجیلکده وبوزمه‌ده مهارتلری واردر. بو آطه‌لر قریستوف قولومبك اك اول کشف ایتدیکی اراضیدن اولوب، مشارالیه ۱٤۹۲ تاریخنده اك اول بو جزایردن سان سالوادور آطه‌سنه تقرب ایتمشدی. ابتدا اسپانیه‌لی اولوب، اسپانیوللر اهالیٔ اصلیه‌لرینی محو ایتدکدن صکره، جزایری ترك ایتمشلردی. انکلیزلر ۱٦۲۹ تاریخندن اعتباراً بوآطه‌لرده بر طاقم تجارتکاه تأسیسنه باشلامشلرسه‌ده، آنجق ۱۷۱۸ ده اداره مأموری گوندرمشلردی. اسپانیوللر ۱۷۸۱ تاریخنده آطه‌لری یكیدن ضبط ایدوب، ۱۷۸۳ ده انکلتره‌یه صاتمشلردر.

لوقرچه (Lucrèce) رومالی مشهوره بر قادین اولوب، روما شهرامینی (لوقرچیوس)ك قیزی و (تارکین قولاتن)ك زوجه‌سی ایدی. (تارکین سوپرب)ك اوغلی (سکتوس) طرفندن عرضنه تجاوز اولنمغله، زوجی، پدری وبروتوس ایله دیکر بر قاچ احبابی حضورنده کندینه اولنان حقارتی اعترافله، اتلاف نفس ایتمش؛ و میلاددن ۵۰۹ سنه اول وقوع بولان بو وقعه روما قراللغنك سقوطیله اعلان جمهوریته سبب اولمشدر. بعض شعرا بو وقعه‌یی تیاترو کتابی صورتنده سلك نظمه چکمشلردر. — [« بورجیا » ماده‌سنده‌ده مراجعت بیوریله.]

لوقرچیوس (Lucrèce, Lucretius) روماک اك مشهور شاعرلرندن اولوب، قبل المیلاد ۹۵ تاریخلرنده طوغمش؛ وچیچرونك معاصری ومحبی بولنمشدر. ٤٤ یاشنده ایکن اتلاف نفس ایدەرك هلاك اولمشدر. مشهور حکیم ابیقورك مسلك مادیسنی التزام ایدەرك، بو بابده بر منظومه یازمشدر.

لوقره (Locres, Locri) ایتالیانك منتهای جنوبنده واقع (بروتیوم) خطۀ قدیمەسنك ساحل غربیسنده قدیم بر شهر اولوب، یونان مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنمش؛ سیراقوسه حکمداری (دنیس)ك ضبطنه گچمش؛ ورومالیلرله قارتاجیلر بینندەکی محاربانده اهالیسی آنیبالك طرفنی طوتوب، بعده رومالیلرك ضبطنه گچمش ایدی. محلی تمامیله معین اولمیوب، شمدیکی (جراچه) قصبەسی یرنده بولنمش اولدیغی مظنوندر.

لوقریده (Locride) یونان قدیمده بر خطه اولوب، اوریپا (یعنی غریبوز) جزیرەسنك قارشیسنده واقع وجنوباً بوتیا خطەسیله وقورنته کورفزیله، غرباً فوکیده خطەسیله، شمالاً (مالیاقه) کورفزیله، شرقاً دخی بوتیا دکیزیله محاط، وشمالی جنوبی وغربی اولەرق اوچه منقسم ایدی. برنجیسنك مرکزی (ترونیوم)، ایکنجیسنککی (اوپونته)، اوچنجیسنککی دە آمفیسه (یعنی اینه بختی) ایدی. ایلك ایکی قسمی شمدیکی (فتیوتیده) ایالتی داخلنده اولوب، اوچنجیسی (فوکیده) ایالتنك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدیور. زمان قدیمده آیری آیری اداره اولنوب، شهرتلرینی موجب اولەجق برکونه وقایع تاریخیەلری یوقدر.

لوقله (Locle) اسویچرەنك (نوشاتل) ناحیەسنده ونوشاتلك ۱٦ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق فرانسه حدودی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰٤٦۵ اهالیسی، مشهور ساعت فابریقەلری، قیزلره مخصوص بر یتیمخانەسی، خسته خانەسی وسرت هواسی واردر.

لوقوسوریه (Leuco-Syrie) یعنی «بیاض سوریه، آق شام» اسکی یونانیلر ورومالیلر طرفندن حلب ولایتنك قسم شمالیسنه ومرعش وجبل برکت جهتنه ویریلن اسم اولوب، بو یرلرك اهالیسی سریانی اولدقلری حالده، شامك جنوب جهتلرندەکی سریانیلردن دها بیاض اولدقلرندن، بو جهته بو اسم ویرلمشیدی.

لوقولوس (Luculus) اسکی روما مشاهیر رجالندن اولوب، قبل المیلاد ۱۱۵ تاریخلرنده طوغمش؛ وسیلانك حمایەسنه مظهر اولوب، آسیا وآفریقاده بعض والیلکلرده بولنمش؛ وآمیلقاره قارشی ایکی محاربۀ بحریەده مظفر اولدقدن صکره، ۷٤ تاریخنده قونسلوس ومهرداده قارشی محاربەیه مأمور اولوب، بونی محاربات عدیدەده مغلوب ودامادی تیغرانه التجایه مجبور ایتمش؛ وتیغران مهردادی تسلیم ایتمدیکندن، بونکله دخی محاربه ایدەرك، ۷۰ تاریخنده (تیغرانکرد) اوکنده بر بیوك غالبیته نائل اولمش؛ ونصیبینی ضبط ایتمش ایدی. شدتلی معاملاتندن طولایی معیتندەکی عسکر عصیان ایتمکله، ٦۸ تاریخنده قوماندەیی (پومپەوس)ه ترك ایدوب، بو ذات مهیا بولدیغی آسیا فتوحاتنی اکمال ایتمشدر. لوقولوس آنجق اوچ سنه صکره رومایه مظفریت آلایله استقبال اولنمق شرفنه نائل اولمش؛ و(توسقولوم) قربنده بولنان بر کوشکنه چکیلوب، بقیۀ عمرینی اوراده کمال دبدبه ایله بعدالامرار، ٤۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. علوم ومعارفه دخی مراقی اولوب، عمومه آچیق طوتدیغی مکمل برکتبخانه ایدنمش؛ ویونان فلسفەسنی اك اول رومایه ادخال ایدن کندیسی اولمشدر. کرازآغاجنی اك اول کیرەسوندن آوروپایه نقل ایدن صاحب ترجمه اولدیغی مرویدر.

لوقه (Lucques, Lucca) ایتالیانك طوسقانه خطەسنده و فلورانسەنك ٦۵ کیلومتره غرب شمالیسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰٤۲۰ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، کوزل ابنیەسی، متعدد مکاتب وسائر مؤسسات علمیەسیله جمعیات فنیەسی، اشجار غرسیله تفرجگاه اتخاذ اولنمش استحکاماتی، درت جهتنده درت قپوسی، ایپکخانەلری، فس، چیغاره وسائره فابریقەلری، اطرافنده پك منبت اراضیسی وقربنده قاپلیجەلری واردر. اسکی بر شهر اولوب، وقتیله دها بیوك ایدی. ایپکجیلك وقتیله بو شهرده چوق

دها ایلری اولوب، ۳۰۰۰۰ عمله بو صنعتله اشتغال ایدرلردی.

— لوقه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤٦٤ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۸٤٤۸۵ کشیدر؛ و یالکز بر قضادن عبارتدر.

لوقه (Leuca) ایتالیانك منتهای جنوب شرقیسنده (وترانته) ایالتنده اسکی بر قصبه اولوب، اون برنجی قرن میلادیده اقوام شمالیه طرفندن تخریب اولنمش؛ و بعده یرینه شمدیکی (آلسانو) قصبه‌سی تأسیس اولنمشدر.

لوکر خراساده (پنجده) قربنده ومرو نهرینك ساحل غربیسنده اوله‌رق (برکوز) قریه‌سی قارشیسنده بر قصبه اولوب، کندی زماننده خراب ویالکز مناره‌سیله بر چوق ویرانه‌لری باقی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

لوکرن (Lokeren) بلجیقه‌نك شرق فلاندره ایالتنده و (غاند)ك ۲۳ کیلومتره شمال‌شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱٦۰۰۰ اهالیسی وچوخه، پاموق منسوجات، شاپقه، صابون وسائره فبریقه‌لری واردر.

لوکسمبورغ (Luxembourg) آوروپانك شمال غربی جهتنده مجیك ۵۵ کیلومتره شمال‌غربیسنده اوله‌رق ۳۸″ ۳۷′ ٤۹° عرض شمالی ایله ۲٦′ ٤۹′ ۳° طول شرقیده همنامی اولان بیوك دوقه‌لغك مرکزی بر شهر اولوب، ۱۹۹۰۹ اهالیسی، چوخه، فانت، بز، توتون، بیره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، کتبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، معادن و سائره نمونه‌خانه‌لری، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین و دارالمعلمات، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی، هدم اولنمش جسیم استحکاماتك برینه آچلمش کوزل تفرجکاهلری، استحکامات مذکوره‌نك بعض بقایاسی وسائر آثاری واردر.

لوکسمبورغ بیوك دوقه‌لغی (Grand-Duché de Luxembourg) آوروپانك شمال غربی جهتنده واقع کوچك بر حکومت اولوب، ۲۷′ ٤۹ ایله ۱۲′ ۵۰° عرض شمالی و ۲۵′ ۳° ایله ۱۲′ ٤° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، غیرمنتظم بر مثلث شکلنی ابراز ایدیور، که ضلع غربیسی بلجیقه‌نك لوکسمبورغ ایالتیله، ضلع شرقیسی پروسیه‌نك رن ایالتیله، جنوبده کی اساسی‌ده آلمانیه‌نك آلساس لورن، وفرانسه‌نك (مورته مع موزله) ایالتلریله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ۸۲ وشرقدن غربه عرض اعظمی ۵۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۸۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۷۵۸۳ کشیدر. اراضیسی آز طارضه‌لی اولوب، آردنه وایفل طاغلرینك بعض قوللری بولنیور. اك یوکسك یری ۵٦۵ متره ارتفاعنده اولوب، ارتفاع وسطیسی ۳۰۰ متره‌در. مع هذا شایان تماشا غریب منظره‌لی موقعلری وکوزل دره‌لری واردر. اك بیوك نهری حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدن (موزله) نهری اولوب، میاه جاریه‌سنك اکثری (رن) ایرماغنه تابع اولان بو نهره دوکیلور. یالکز جنوب غربی کوشه‌سنك صولری (شیرس) نهری واسطه‌سیله (موزه) ایرماغنه منصب اولور. لوکسمبورغك موزله‌یه دوکیلان نهرلرینك اك بیوکی بلجیقه‌نك لوکسمبورغ ایالتندن کلن (سور) نهری اولوب، صاغدن (الزته) وصولدن (ویلج) چایلرینی ودیکر بر چوق دره‌لر اخذ ایدر.

هواسی سرتجه اولوب، مع هذا طوپراغی منبت وزراعته الویرشلیدر. (غوتلاند) یعنی «ایی یر» دینلن قسم جنوبیسی باشلیجه اشجار مثمره وباغ وباغچه‌لرله مستوردر. (ایسلینغ) دینلن قسم شمالیسنده ایسه زراعت دها منتشر اولوب، چاودار، یولاف، پتاته وآز مقدارده بغدای، کتن و کنویر حاصل اولور. اورمانلری اسکی وسعتده اولمدقلری حالده، ینه اراضیسنك برثلثی اورماندن عبارتدر. کثرتله بولنان کوللرینك قورودلمسندن چایرلرینه خلل کلمکله، سقی اراضی ایله صنعی چایرلر یتیشدیرمك چاره‌لرینه تشبث اولنمشدر. کمور معدنلری اولمیوب، دمیر معدنی پك چوقدر، و قورشون، باقیر، آنتیمون معدنلریله آلچی، یاپی ویازی طاشی اوجاقلری دخی بولنیور. حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، جوار مملکتلره حیوانات اخراج اولنور. صیغیرلری ۸۳۰۰۰، قیونلری ۳۸۰۰۰، آتلری ۱۹۰۰۰، کچیلری ۱۱۰۰۰، طوموزلری‌ده ۸۰۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در.

صنایعی پك ایلری اولوب، معادن دوكمخانه‌لری ، دباغخانه‌لری، چوخه وسائر منسوجاتله كاغد، قانت، شكر، بیره وسائره فابریقه‌لری چوقدر . دمیر یوللری وسائر وسائط نقلیه‌سی دخی مكمل اولمغله، تجارتی‌ده پك ایشلكدر.

اهالیسی همان عمومیت اوزره آلمان وآلمانجه لساننه متكلم اولوب ، یالكز حدود جنوبیه‌سنده بعض كویلرده فرانسزجه سویلنیور. مع هذا لسان رسمی وادبی آلمانجه ایله فرانسزجه اولوب، اهالی مكتبلرنده فرانسزجه‌دخی اوقومغه مجبوردرلر . مذهب عمومی ورسمی قتولیكلك اولوب، سائر مذاهبده بولنانلری پك آزدر.

لوكسمبورغ بیوك دوقه‌لغی مستقل و بیطرف بر حكومت اولوب، دول معظمه‌نك تحت تأمین و كفالتنده اولدیغی حالده ، یالكز بیوك دوقه‌لق عنوانی فلمنك قرالنه عائددر. بو عنوان اشتراكندن بشقه فلمنكله بر مناسبت واشتراكی یوقدر . داخلیه، عدلیه ومالیه ناظرلرندن واوچ منتخب مشاوردن مركب بر هیئت وكلاسیله ١٥ اعضادن مركب بر شورای دولتی وبهر ٣٠٠٠ ونهایت ٥٠٠٠ اهالی بشنه بر مبعوث انتخاب اولنمق شرطیله بر مجلس مبعوثانی واردر. مملكت ٣ سنجاق و ١٢ قضایه منقسم اولوب، ١٢٩ ناحیه‌یی حاویدر . عسكری اسایش مملكتی محافظه‌یه مخصوص بر بلوك ژاندارمه ایله بر بلوك كوكالیدن عبارتدر. معارف مجبوریدر. واردات ومصارف سنویه‌سی طقوز اون ملیون فرانق راده‌لرنده‌در.

لوكسمبورغ { بلجیقه — ی (L. Belge) بلجیقه‌نك اك جنوب شرقی كوشه‌سنده واقع بر ایالتی اولوب ، نصف شرقیسی مادهٔ آنفه‌ده بیان اولندیغی وجهله ، مستقل بر بیوك دوقه‌لق صورتنده اداره اولنان لوكسمبورغ خطه‌سنك نصف غربیسندن عبارتدر. شمالاً لیژ، غرب شمالی طرفندن نامور ایالتلریله ، غرب جنوبی طرفندن وجنوباً فرانسه حدودیله ، شرقاً دخی لوكسمبورغ بیوك دوقه‌لغیله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤١٨ مربع كیلومتره و اهالیسی ٢١١١٦٥ كشیدر. بلجیقه‌نك اك بیوك واك آز مسكون ایالتیدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، (آردنه) تپه‌لری غرب جنوبیدن شمال شرقیه طوغری ممتد اولور . بونلرك اك یوكسك یری ٦٥١ متره ارتفاعنده‌در . میاه جاریه‌سنك چوغی (موزه) ایرماغنه ویالكز قسم شرقیسنك كیلر موزله نهرینه دوكیلور . طوپراغی پك قوری وغیر منبت اولوب، اراضیٔ عمومیه‌سنك بر ربعی چالیلق و خالیدر. سائرلرینك‌ده چوغی آنجق بش اون سنه دیكلندیرلدكدن صكره ایشلنه‌بیلور؛ وبعض طرفلرندن آنجق فنك یاردیمیله وكوبره قوتیله بر مقدار محصولات آلنیر . وقتیله هر طرفی احاطه ایتمش اولان اورمانلرندن یالكز اوچ حصه‌سی الیوم اورمانلقدر . معادنی ایسه بالعكس بلجیقه‌نك سائر یرلرندن زیاده اولوب. دمیر و قورشون معدنلریله مرمر، یازی وبیلكی طاشی اوجاقلری چوقدر . ایالتك منتهای جنوبیه‌سی هیئت عمومیه‌سندن مستثنی اولوب، خیلی منبت اراضییی و شمال روزكارندن محفوظ معتدل هوالی وادیلری حاویدر. مرعالری ضررسز اولوب، صیغیر وقیون ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی وكوچك اكن طیانیقلی بر جنس بیكیری واردر. صنایعی پك كری اولوب ، مملكتك ثروتی باشلیجه كراسته و بیكیر ایله دری اخراجاتندن عبارتدر. اهالیسی قتولیك واكثریت اوزره (والون) دینلن قبا بر فرانسزجه ایله متكلم اولوب ، یالكز شرق جهتنده‌كی اهالیسی لوكسمبورغ بیوك دوقه‌لغنده كیلر كبی آلمانجه سویلرلر. ایالتك مركزی (آرلون) اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و ٢٠ ناحیه ایله ٢١١ دائره‌یی حاویدر.

لوكه { (Loke) اسكی اسقاندیناو اساطیرنده شرالهی زعم اولنه‌رق، (آره) تعبیر اولنان ملكلر طرفندن زنجیرله باغلانمش اولدیغنه وبر كون قورتیلوب، عالمی محو ایده‌جكنه اینانیرلر ایدی.

لوكه { (Leucé) یعنی « بیاض » . قره دكیزده طونه‌نك منصبنده واقع بیلان آطه‌سنك اسم قدیم یونانیسی اولوب، اسكی یونانیلر قهرمانلری ارواحنك بو جزیره‌ده ساكن اولدقلرینه اینانیرلردی.

لوكیانوس { (Lucien , Lucianus) یونان قدیم مشاهیر مؤلفلرندن

اولوب، میلادك ١٢٠ تاریخلرنده سمیساطده طوغمش؛ وانطاكیه‌ده تربیه اولنوب، ابتدا هیكل تراشلنه، بعده آووقاتلغه و نهایت ادبیاته میل ایتمش ایدی. برخیلی مدت آسیا، یونان، ایتالیا وغالیاده سیاحت ایدرك، كندی نطقلرینی و محرراتنی ه‌لی محللرده اوقومغله مشغول اولدقدن صكره، ٥٠: یاشنده ایكن، بو مسلكدن دخی صرف نظرله، فلسفه‌یه سلوك ایتمشیدی. او تاریخدن اعتباراً معاصرلرینك سیئات و مساوی اخلاقیه‌سنی تصویر یوللی هجویه واعتراضنامه‌لر یازمغله مشغول اولوب، كرك بت‌پرستلرله، كرك خرستیانلرله و كرك حكما ایله اكلنمشدر. بر آره‌لق مارق آورل طرفندن مصرك برجهتی اداره‌سنه مأمور اولمش؛ و ٢٠٠ تاریخلرنده، بك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. « مكالمهٔ موتی » « مكالمهٔ حكما » كبی تأویللی تألیفاتی موجوددر.

لولارد { (Lollard) اون دردنجی قرن میلادیده ظهور ایتمش برمذهب صاحبی اولوب، انكلتره‌ده و بر روایتده فلمنككده طوغمش؛ وآلمانیاده مذهبنی نشره باشلایوب، ٢٠٠٠٠ قدر طرفدار پیدا ایتمش‌ایدی. عزیزلری وخرستیانلرك اكثر آیینلرینی رد وانكار ایدردی. انكیزیسیون طرفندن اعدامه حكم اولنه‌رق، ١٣٢٢ده قولونیه‌ده احراق بالنار اولنمشدر.

لؤلؤة { طرسوس قربنده بر قلعه ولوب، مأمون خلیفه طرفندن فتح ایداش اولدیغنی، ودمشق شامده دخی بو اسمله بیوك بر محله بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

لوله { (Loulé) پورتكیزك (آلغارو) ایالتنده و (فارو)نك ١٠ كیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٨٢٥٠ اهالیسی، اسكی برقلعه‌سی وجوارنده كومش معدنلری واردر.

لوله برغوس { ادرنه ولایتنك قرق كلیسا سنجاغنده وقرق كلیسانك ٥٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده و درسعادتدن ادرنه‌یه كیدن دمیر یول خطندن بر ساعتلق مسافه‌ده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامع شریفی، ٢ مسجدی، جوامع مذكوره‌نك صقوللی محمد پاشانك بنا كرده‌سی اولان اك بیوك ومصنعنه مربوط مدرسه‌لریله سائر خیراتی، چارشیسی، ٢ خانی، ٢ تكیه‌سی، بر رشدیه وبری ذكور دیكری اناثه مخصوص ٢ ابتدائی اسلام و ٢ خرستیان ایله برده اسرائیلی مكتبی واردر. وقتیله چبوق لوله‌لری یاپلدیغندن، بو اسمله شهرت بولمشدر. اسكی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (برغوله Bergulæ)در.

— لوله برغوس قضاسی غرباً بابا اسكی، شمالاً نفس قرق كلیسا، شمال شرق طرفندن ویزه قضالریله، جنوباً دخی تكفور طاغی سنجاغیله محاط ومحدود اولوب، بیوك قاریشدیران واحد بك ناحیه‌لریله برابر ٥٨ قریه‌یی حاوی و ١٥٣١٥ اهالی ایله مسكوندر، كه بونلرك نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری روم، بلغار، یهودی، قبطی وسائره‌دن مركبدر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله اوزوم وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت محصولاتی واردر. مراعی‌سی ضررسز اولوب، قیون، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. روم ایلی دمیر یول خطی قضانك جهت جنوبیه‌سنی شق ایدرك بچمكله، تجارتی تسهیل ایدیور.

لوم { (Lom) بلغارستانده طونه‌یه تابع ایكی نهرك اسمیدر:

برنجیسی بلقان سلسلهٔ جبالنك شمالی مائله‌سندن اینن آق وقره لومدن بالتركب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، روسجق شهری یاننده طونه‌یه دوكیلور. وادیسی كوزل باغچه‌لری حاویدر.

— ایكنجیسی بلغارستان ایله صربیه آره‌سنده حدودده واقع طاغلردن نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، لوم پلانقه قصبه‌سی یاننده طونه‌یه دوكیلور.

لومبارد { (Lombards) جرمان ویا اسقاندیناو اقوامندن بر قوم اولوب، روما ایمپراطورلرندن (تیبر)ك زماننده (البه) ایله (آلر) مجرالری آره‌سنده وبعده (وسر) و (رین) وادیلرنده ساكن ایكن، دردنجی قرن میلادی اواسطنده شرقه طوغری‌یاییله‌رق، بالطیق سواحلنده بولنان اسلاو اقوامندن (وند)لرك

یرینی ضبط، وبونلره برابر جنوبه طوغری حرکتله، طونه وادیسنه قدر کلەرك، او وقت (روجیه) دینلن (موراویه) یی استیلا ایتمشلردی. آلتنجی قرن میلادیده (آوار) لرله برلشەرك، بعض تجاوزات تخریب کارانەده بولندقدن صکره، ٥٦٨ ده رئیسلری (آلبوآن) ك قوماندەسیله ایتالیایه دخول ایدەرك، تدریجاً بو مملکتك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، لومبارد دولتنی تشکیل ایتمشلردی. ٧٧٤ تاریخنده مشهور شارلمان لومباردلرك حکومت مرکزیەسنی بوزوب، بر شعبەسی اولان (فریول) مملکتنیده ٧٧٦ ده ضبط ایتمشدی. لومباردلر حکومتندن یالکز (بنونت) ایله (سالرنه) دوقه‌لقلری قالوب، بونلریده ١٠٧٧ ده نورماندلر الغا ایتمشلردر. لومباردلرك حکومتی ابتدا حکمدارلق اولوب، بعده ٣٢ دوقەنك اجتماعندن عبارت آزادکان حکومت متفقەسی تشکیل ایتمش؛ ونهایت، مقابله تعیین اولنمق اوزره، یکیدن حکمداره احتیاج کورمشلردی. قراللرینك باشلرینه قودقلری تاج دمیردن اولوب، (دمیر تاج) اسمیله شهرت بولمش؛ وبونلردن میراث قالەرق، ایتالیایه مالك اولان (شارل کبیر) وبیوك ناپولیون دخی بو تاجی کیمش ایدیلر. لومبارد حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

اودوآن	٥٢٦	تانیا پرتالیت	٦٧١
آلبوآن	٥٦١	کونیبرت (معاون)	٦٧٨
قلف	٥٧٣	« (حکمدار)	٦٨٦
٣٢ دوقەلر	٥٧٥	لوییرت	٧٠٠
اوتاریس	٥٨٤	راجیبرت	٧٠١
آجیلولف	٥٩١	ایکنجی آریبرت	٧٠١
آدالوآلد	٦١٥	آنسپراند	٧١٢
روتاریس	٦٣٦	لوتپراند	٧١٢
روداآلد	٦٥٢	هیلدبراند	٧٤٤
برنجی آریبرت	٦٥٣	راچیس	٧٤٤
غوندیبرت ایله پرتاریت	٦٦١	آستولف	٧٤٩
غریموآلد	٦٦٢	دیدیه	١٥٦
غاریبالد	٦٧١	شارلمانك غلبەسی	٧٧٤

لومباردیه (Lombardie) ایتالیانك جهت شمالیەسنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً اسویچره، شمال شرقی جهتندن آوستریانك تیرول خطەسیله، شرقاً ونەدیك، جنوباً امیلیه ولیغوریه، غرباً دخی پیامونته خطەلریله، محدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ٢٣٥٠٧ مربع کیلو متره اولوب، ٣٧١٣٣٣١ اهالی ایله مسکوندر. ایتالیانك شمدیکی تقسیماتنده مرکز ادارەلری اسملریله مسمی بروجه زیر ٨ ایالته منقسمدر: برغامه، برشیه، قومه، قرمونه، مانتووه، میلان، پاویه، سوندریو. بتون خطەنك مرکزی کثرت نفوسجه ایتالیانك ایکنجی معمورەسی اولان (میلان) شهریدر. لومباردیه خطەسی آلپ سلسلهٔ جبالنك صرتلرندن باشلایەرق (پو) ایرماغنك مجراسنەدك واصل اولور، ویالکز بر محلده یعنی پاویه ایالتنده نهر مذکوری تجاوزله، جنوبه طوغری (آپنین) سلسلهٔ جبالنەقدر اوزانیر. بو وجهله قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، آلپ سلسلەسنك بر طاقم قوللری جنوبه طوغری ممتد اولور. الك یوکسك محلی (مونته دله دیسغراسیه) طاغی اولوب، ٣٦٨٠ متره ارتفاعی واردر. ٣٠٠٠ مترەیی متجاوز ارتفاعلرده دها برچوق طاغلری واردر. قسم جنوبیسی ایسه (پو) ایرماغنك مجراسی اوزرنده پیامونتەنك قسم غربیسندن آدریاتیق ساحلنەدك اوزانان واسع اووەنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه طوغری آز میلانلی واسع بر اووەدر. میاه جاریەسی پك چوق اولوب، آلپ سلسلهٔ جبالندن نزول ایله، همان متوازیاً شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری جریان ایدەرك بو ایرماغه دوکیلور بر چوق نهرلری واردر. بونلرك الك بیوکلری پیامونته حدودینی آیران (سیزه) دن باشلایەرق غربدن شرقه: آغونیه، تسین، اولانه، لامبرو، آدا، اولیو واوکا تابع ملا وکیزه، مینچو نهرلریدر. لومباردیه خطەسی داخلنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور یالکز (تربیا) نهری واردر. کرك (پو) ایرماغی وکرك مذکور تابعلرینك اکثری سیر سفائنه صالح اولوب، آرەلرنده متعدد اوزون صنعی جدوللرله دخی اختلاط ایدرلر. انهار مذکورەنك اکثری جریانلرنده توسع ایدوب، بر طاقم کوللر تشکیل ایدیورلر. بوکوللرك الك بیوکلری آلپ جبالنك اتکلرنده واسویچره حدودلرنده واقع ماژور، اوغانه، قومه، ایزرو، غارده کوللریدر.

هواسی ارتفاعه کوره متخالف اولوب، آنجق نهر وکوللرینك کثرتندن و یاغمورلرك سیرکلکیله برابر شدتلی یاغمەسندن عمومیت اوزره هواسی

رطبیدر. میلانده بازبن میزان الحراره ۲۳ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین صفردن آشاغی ۷ درکه‌یه قدر اینر. آنجق (پو) وادیسنك بتاقلقلری وپرنج تارلەلری هوانك جودتنی بوزوب، صیتمه‌لری چوقدر. لومبارديه اوروپا دنیانك اك منبت یرلرندن اولوب، مکمل صورتده اروپا اولندیغی کبی، زراعت دخی ده تطبیقاً اجرا اولدیغندن، ایتالیانك بو قسمی پك محصولداردر. اك برنجی محصولی پرنج اولوب، مصری وسائر ذخایرله میوه‌وسبزه‌لرك انواعی و ایپکجیلکده مستعمل طوت آغاجلری بولنور. یالکز داغرینه پك ایی باقلیوب، شرابی آز وفادیدر. طاغلرده اورمان ومرعالری چوق اولدیغی کبی، دمیر وانکیت معدنلریله مرمر وسماق اوجاقلری ومیاه معدنیه‌سی دخی چوقدر. اراضیسی اکثریت اوزره زنکینلرك تحت تصرفنده اولوب، اجرت ویا التزامله ایشلتدیریلیر. جدول وآرقلرك اداره‌سی مصارف کثیره‌یه متوقف اولدیغندن، فقرا طاقمی اراضی‌یه مالك اوله‌میور، وکویلیلر اکثریت اوزره فقر وضرورتده یشار. آنجق صنایعی پك ایلری اولوب، برنجی درجه‌ده ایپکجیلك و بعده دمیرجیلك وبعض منسوجات وکاغد و سائره اعمالی میلانده ودیکر شهر وقصبه‌لرنده پك منتشردر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص صیغیر وقیونلری پك چوق اولوب، یاغ وپینیر استحصالی دخی صنایع محلیه‌نك اك نافعلرندن ومنفعله، بو محصولاتدن مملکته چوق آقچه کیرمکده‌در. میلانده هر نوع ترقیات وصنایع مدنیه وازآن جمله فن طباعت ومعارف پك ایلری ومکاتب وسائر مؤسسات پك مکملدر.

لومبارديه اسمی قرون وسطاده جرمانیه طرفلرندن کلەرك مملکتی ضبط ایتمش اولان (لومبارد) قومنه نسبتله حاصل اولمشدر. اهالیسنك طمارلرنده لاتین، اتروسق، لیغور، غال، لومبارد، واندال، غوت وسائر جنسیتلرك قانی جولان ایتمکده اولوب، نسلاً قریشیق بر قوم اولدقلری حالده، بوکون جمله‌سی بکجنس اوله‌رق، ایتالیان لسانیله متکلمدرلر. آنجق سویلدکلری لسانك بتون ایتالیانك لسان عمومی ادبیسی عد اولنان طوسقانه لساندن فرقی اولوب، تلفظده فرانسزجه‌یه بکزر وبرآز سرت و قبادر. هرنه قدر بعض شاعرلر وسائر مؤلفلر بو لسانده یازوب، بونی دخی لسان ادبی صره‌سنه کچیرمکه اوزنمشلرسه‌ده، ایتالیانلرك فکر اتحادی بوکا مانع اولمقده، وبناءً علیه لومبارديه‌ده دخی طوسقانه لسانی لسان رسمی وادبی اتخاذ اولنمقده‌در.

لوم پالنقه (Lom Palanka) بلغارستانك شمال غربی جهتنده وطونه ساحلنده اوله‌رق (لوم) نهری منصبنده وصوفیه‌نك ۱۲۶ کیلومتره شمالنده وودینك‌ده ۳۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۹۶۰ اهالیسی وطونه‌ده ایشلك تجارتی واردر. — سنجاغی شمالاً طونه نهریله، غرباً ودین سنجاغیله، غرب جنوبی طرفندن صربیه حدودیله، جنوباً صوفیه، شرقاً ایوراچه ووراهووه سنجاقلریله محاط اولوب، ۸۵٬۰۰۱ اهالی ایله مسکوندر.

لومونوسوف (Lomonossof) روس مشاهیر شعراسندن روس ادبیانك مؤسسلرندن اولوب، ۱۷۱۱ ده آرخانکل ایالتنك (قولموغوری) قصبه‌سی قربنده طوغمش، و ۱۷۶۵ ده وفات ایتمشدر. فقیر بالیقچینك اوغلی اولوب تحصیل علمه هوس ایتمکله اوکنه چیقان موانع ومشکلاتله برابر، مکمل صورتده تحصیل ایتمش؛ ویازدیغی غزلیاتله وپولتاوه محاربه‌سنی مصور بر منظومه‌سیله ایمپراطوریچه‌نك نظر دقتنی جلب ایده‌رك، بعض مکاتبده کیمیا معلمی وبعده مکاتب اعدادیه ونهایت دارالفنون مدیری اولمش؛ و ۱۷٦٠ ده شورای دولت اعضالغنه نصب اولنمش ایدی. پترسبورغ آقادمیاسنك دخی اعضاسندن ایدی. بیوك پترو حقنده بر منظومه‌سی، عظمت الهیه حقنده مشهور بر قصیده‌سی ومنثور اوله‌رق صرف ونحو، حکمت طبیعیه، علم معادن وسائر فنونه دائر بر قاچ تألیفی واردر.

لومه آرناؤدلقده قوصوه ولایتنك پرزرین سنجاغنده وولایت وسنجاغك منتهای غرب جنوبیسنده بر قضا اولوب، شمالاً نفس پرزرین، شرقاً قالقاندلن قضالریله، جنوباً مناستر ولایتنك دبره سنجاغیله، غرباً دخی اشقودره ولایتیله محدوددر. شار طاغنك غربی اتکلرندن

وقره درین وادیسندن عبارت اولوب، اراضیسی صرب وقورودر. قضا قالیش ناحیه‌سیله برابر ٤٩ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی باشلیجه چوبانلقله مشغول اولوب، قیشین سلانیك وتساليه اووه‌لرینه ایندیر. دکلری قیون سوریلری واردر.

لونبورغ { (Lunebourg) پروسیه‌نك هانووره ایالتنده وهانووره‌نك ١٠٥ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ١٩ ٣٥٠ اهالیسی، سرایی، مکتب اعدادیسی، زادکان اولادینه مخصوص داخلی مکتبی، دمیر یولی وطوز وحیواناته متعلق ایشلك تجارتی واردر. مقدما صورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر پرنسلکك مرکزی ایدی. — وقتیله مذکور پرنسلکی تشکیل ایدن لونبورغ سنجاغی ١١ ٥١٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٤٠١ ٣٤٠ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اووه‌لردن عبارت اولوب، البه ایرماغنه و (وسر) ایرماغنه تابع (آلر) نهرینه دوکیلور بر چوق چایلری واردر. یالکز انهارینك وادیلری منبت اولوب، سائر طرفلرنده طوپراق صوبك نفوذینه مانع یاپیشقان بالچیقدن عبارت اولمغله غیر منبتدر. اراضیسنك بر ثلثندن آز مقداری تارله وباغچه کبی اراضئ مزروعه‌دن، بر ثلثدن زیاده‌سی مرعی، یوزده ١٨ ی اورمان وقالان قسمی اراضئ خالیه‌دن عبارتدر. اك برنجی محصولی کتن اولوب، بو محصولی قادینلر خانه‌لرنده ایشلیوب، بعض بزلر وچوراب کبی اورمه شیلر یاپارلر. حیوانات اهلیه‌سی چون اولوب، مملکته مخصوص بر جنس قیونلری واردر.

لونج { یاخود لونجریا (Lundj, Lundjeri) آرناؤدلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاق وقضاسنده وارکری قصبه‌سنك شرق جهتنده بر یر اولوب، نمرجقه طاغنك غربی اتکارندن و (ویوسه) یه تابع نهری وادیسندن عبارتدر. اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان اولوب، ارککاری استانبولده قصابلق صنعتنی اجرا ایتمکله کچینیرلر.

لوند { (Lund) اسوجك جنوب جهتنده (مالموهوس) ایالتنده و (مالمو) نك ٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٤ ٣٠٥ اهالیسی، (قاروالینه غوتوروم) اسمیله اسوجده ایکنجی درجه‌یی احراز ایتمش دارالفنونی، ١٢٢ ٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، حیوانات ونباتات باغچه‌لری، رصد خانه‌سی، مکمل موزه‌سی، آقادمیاسی، مصنع بر کلیساسی، چوخه، توتون، شکر فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، بر چوق وقایع تاریخیه‌نك محل جریانی اولمشدر.

لوندره { وانکلیزجه لوندون (Londres, London) بیوك برتانیه دولتنك پایتختی ودنیانك اك بیوك شهری اولوب، انکلتره‌نك شرق جنوبی جهتنده (تامیسه) ایرماغی اوزرنده وبو ایرماغك منصبندن ٨٠ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق ٥١°٢٨′ ایله ٥١°٥٤′ عرض شمالی و ٢°٢٠′١٥″ ایله ٢°٣٥′ طول غربی آره‌لرنده واقعدر. شرقدن غربه بویی ٢٥ واکی ٢١ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٤ ٤٣٣ ٠١٨ کشیدر.

اصل (سیته) دینلن شهرك مرکزی (میدلسکس) سنجاغی داخلنده ایسه‌ده، توسع ایده ایده جنوباً (سوری) و (کنت)، شرقاً دخی (اسکس) سنجاقلری اراضیسندن دخی برلر ضبط ایتمشدر. شهرك ایچنه قدر سیر سفائنه صالح اولان تامیسه نهری غربدن شرقه طولامباجلی بر جریانله آقه‌رق، شهری غیر مساوی ایکی قسمه آییریور. قسم اعظمی نهرك شمالنده اولوب، بونك اورته‌سنده (سیته) بولنیور، که ابنیهٔ رسمیه ایله بانقه، بورسه، ضربخانه کبی تجارت محللری بونده‌در. بونك شرق جهتنده اك تمیز وذی‌قیمت شیلرك فروختنه مخصوص سوسلی وکوزل مغازه‌لری حاوی چارشیلر، وغرب جهتنده ایسه کبار وزادکانك اقامتنه مخصوص محله‌لر بولنیور. آنجق چارشیلر وتجار واغنیا محله‌لری توسع ایتدکجه، اختلاطدن احترازلری معلوم اولان زادکان صنفلری شهرك خارجنه چیقه‌رق، یکی محله‌لر تشکیل ایتمکده، وبو وجهله برقاچ سنه اول آیریجه قصبه‌لر عد اولنان بر چوق یرلر کوندن کونه پایتخته کسب التصاق ایتمکده‌درلر. دیکر بعض محله‌لری ایسه فابریقه‌لره وتمیزلکله توافق ایتمز

بعض صنایعه و یاخود فقرا صنفلرینك اقامتنه
مخصوص اولوب، صوك درجه‌ده پس ومستکره
بر منظره ابراز ایدرلر. لوندره‌نك سوقاقلرنده
طولاشوب هر طرفنی سیر ایدن آدم بر طرفدن
فوق العاده بر ثروت وسامان بر طرفدن نهایت
درجه‌ده بر فقر وضرورت، بر طرفدن تصورك
ما فوقنده بر تمیزلك وزینت بر طرفده‌ده درجهٔ
تحملك خارجنده بر مردارلق کورور. عمومیت
اوزره سوقاقلری کنیش ایسه‌ده، خانه‌لری پك
یوکسك اولیوب فابریقه وصوبه‌لرده یانان معدن
کورلرینك کثرتندن همان بتون خانه‌لرك خارجی
سیاه، وبناءً علیه منظرهٔ عمومیه‌سی حزن‌انکیزدر.
اکثر ابنیه‌سی امم قدیمه معبدلری کبی ستونلر وکمرلرله
مزین آغر بر رسمده‌در. قهوه وغازینو کبی عمومی
اکلنجه یرلری پك آز واولانلری ده قپالی وبلایسز
اولوب، انکلیزلر اك زیاده قلوبلره دوام ایدرلر. برقاچ
بیوك جاده شهری غربدن شرقه شق ایدوب،
جنوبدن شماله بونلری قطع ایدر متعدد سوقاقلری
دخی واردر. بتون لوندره سوقاقلرینك اوج اوجه
ربطی فرض اولنسه، ٦١٦٤ کیلومترویه بالغ اولور،
که بوده اسقوچیه‌نك ادیمبورغ شهرندن خط استوایه
قدر اولان مسافه‌یه معادلدر. تامیسه نهرینك ایکی
کنارنده کوزل رختملر و ٣٠ متره اکنده جاده‌لر
اولوب، نهر مذکورك اوستنده ١٣ کارکیر کوپری
و ٥ ده دمیر یول کوپریسی واردر. بوندن ماعدا
نهرك یتاغی آلتندن تونل صورتنده کچر تحت
الارض ایکی یولی اولوب، ٢٧٠ متره طولنده
اولان بو ایکی یولدن بری ٢ متره قطرنده دمیر
بوریلر ایچندن کچر. شهرك ایچنده متعدد عمومی
باغچه‌لر ودها طوغریسی قوریلر بولنوب، بونلرك
بعضلری پك واسع اولمغله، ایچلرنده چایرلر آقار،
کوللر بولنور وایتك، قویون، قاز وسائر حیوانات
سوریلری کزر. بونلرك اك مشهورلری: شهرك
غرب جهتنده واقع سنت جامس، غرین پارق،
هایدپارق و (کنسینغتون غاردن) در، که بربر-
لرینه ارتباط واتصاللری اولوب، او جسیم واوقدر
غلبه‌لکلی شهرك اورته‌سنده بر قیر حالی تشکیل
ایدیورلر. شهرك شمال غربی جهتنده واقع (رکنتس
پارق) حیوانات ونباتات باغچه‌لرینی، بر رصدخانه‌یی
ومتعدد خصوصی کوشکلری حاویدر. بونك شمالنده
(پریموروسی‌هیل) باغچه‌سی بولنیور، که لوندره‌لیلرك
اك زیاده سودکلری مسیره‌در. بونلردن بشقه
شهرك اك غلبه‌لکلی محله‌لرنده دخی واسع باغچه‌لر
بولنوب، بونلرك اك بیوکی (ویقتوریا) باغچه‌سیدر.
لوندره‌نك معابدی ١١٠٠ عددندن زیاده
اولوب، اك بیوك واك مصنعلری (سنت پول)
کلیساسیدر، که قبه‌سنك ١٢٣ متره ارتفاعی
واردر. ایکنجی درجه‌ده (وستمینستر) کلیساسیدر،
که اطرافنده‌کی مناسترله برابر، لوندره ایله بر-
لشمزدن اول، همنامی اولان قصبه‌نك مرکزی
ایدی. صنعت معماریه‌ده سنت پولدن ایلری اولوب،
انکلتره اعاظم رجال وعلما وشعراسنك دخی مزار-
لرینی حاویدر. ١٦٦٦ تاریخنده وقوع بولان بیوك
حریق لوندره‌نك اکثر آثار عتیقه‌سنی امحا ایتمش
اولدیغندن، بو ایکی کلیسادن بشقه ذکره شایان
معابد قدیمه‌سی یوقدر. مشهور لوندره قله‌سی اك
اسکی ابنیه‌سندن اولوب، یولیوس قیصر طرفندن
بنا ایدلش اولدیغی مرویدر. تامیسه نهری کنارنده
بولنان پارلمنتو بناسی اك بیوك واك مکمل ابنیهٔ
جدیده‌سندندر. سنت جامس وبوکینو نام اسملرله
حکمداره مخصوص ایکی کوزل سرایی واردر.
بعض بیوك لوردلرك سرایلری دخی مذکور ایکی
سرایدن پك کری قالماز. (کیلدهال) دینلن بلدیه
دائره‌لریله دوائر رسمیه ابنیه‌سنك چوغی‌ده شهرك
تزییناتندن و شایان تذکار آثار معماریه‌سندندر.
اوتوز قدر بیوك ومصنع تیاترو‌سی‌ده واردر.
لوندره‌نك اك زیاده سیره شایان و اك واسع
مؤسساتك برنجیسی موزه‌سیدر، که دنیانك اك
قیمتدار آثار عتیقه‌سنی و ١٢٥٠٠٥٠ جلدی
حاوی مکمل بر کتبخانه‌یی حاویدر. تاریخ طبیعی
ومعادن وسائر فنون نمونه‌لری، محلك طارلغندن
طولایی، اخیراً بو موزه‌دن چیقاریله‌رق، آیریجه
بر موزه آچلشدر. مؤسسات علمیه‌سی پك چوق
وپك مکمل اولوب، هرنه قدر انکلتره‌نك اك بیوك
واك اسکی دارالفنونلری اوقسفورد وقامبریجده
ایسه‌ده، لوندره‌ده دخی دارالفنون مکتبی نامیله
اکثر فنونه مخصوص شعبه‌لری بولنان و یاالکز
عقائد شعبه‌سی اولمیوب، هر مذهبدن شاکردانه

آچيق اولان دارالتحصيله مربوط بر هندسه‌خانه وبر صنايع نفيسه مكتبى واردر. بوكا رغماً عقايد شعبه‌سى اساس اتخاذ اولنان ومعلمين ومتعلمينك پروتستان اولمسى شرط اولان ديكر بر دارالفنون دخى آچلمشدر. فنون عاليه‌يه لوندره‌ده هر يردن زياده اهميت ويريلوب، هر بر فنه مخصوص آيرى آيرى مكتبلر واردر. بر مدتدن برى بو مكتبلره اناثدن دخى شاكردان قبول اولندقدن بشقه، صرف اناثه مخصوص ٣٦٠ شاكرد استيعاب ايدر بر مكتب عالى دخى واردر. فنون حربيه وبحريه كبى دولته عائد مكاتب رسميه‌سى ولوندره‌نك جوارلرنده بعض خصوصى مكتبلرى بولنيور. لوندره‌ده‌كى مكاتب ابتدائيه‌يه ياريم مليون شاكردان دوام ايديور. جمعيات علميه وفنيه‌سى وازآن جمله علم الارض، كيميا، علم البشر، هيئت، جغرافيا، السنهٔ شرقيه (يعنى آسيا)، علم حيوانات، زراعت، آثار عتيقه وسائره جمعيتلرى، وبو جمعيتلردن اكثرينك كنديلرينه مخصوص كتبخانه وموزه‌لرى واردر. لوندره‌نك خارجنده واقع (غرينويچ) ده‌كى رصدخانه مشهور اولوب، انكليزلر بو رصدخانه‌نك موقعنى مبدأ طول اتخاذ ايتمشلردر. فن طباعت دخى لوندره‌ده پك ايلرى اولوب، پك چوق وپك جسيم مطبعه‌لرده كليتلى كتابلر وحدسز غزته‌لرله فنى وادبى رسائل موقوته نشر اولنمقده‌در. دنياده اك زياده نسخه طبع وصرف ايدن غزته‌لر لوندره غزته‌لرى اولوب، بونلرك رواجى ودائره‌لرينك وسعتى وله‌افزاى عقولدر.

مؤسسات خيريه‌سى ١٠٢٤ عددنده اولوب، بونلر ميانده ١٨١ خسته‌خانه وتيمارخانه، ٥٣٧ اعانه وصدقه جمعيتى، ٣٢٤ فقرا چوجقلرينك تحصيلنى تسهيله مخصوص جمعيتلردر. بونلرك مجموعنك واردات سنويه‌سى ١٠٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.

صنايعجه لوندره دنيانك اك برنجى شهرى اولوب، هر نه قدر انكلتره‌نك مانچستر وبيرمينغهام كبى شهرلرى بعض صنايعده دها ايلرى ايسه‌ده، عموميت نقطهٔ نظريله بته لوندره‌نك درجه‌سنه وارمازلر. فابريقه‌لرك اك چوغى شهرك خارجنده اولوب، على الخصوص شرق طرفنده واسع بر نصف دائره تشكيل ايدرلر. اك كثرتلى معمولات صناعيه‌سى: چينى وپورسلين، بيچاق، اسلحه، مختلف ماكينه‌لر، ساعت، مجوهرات، سفائن، واپورلر وبونلرك تجهيزاتى، ايپك منسوجات، مواد دباغيه، شكر، مسكرات، كليتلى بيره وسائره‌دن عبارتدر. جوارلرنده سبزه باغچه‌لرى پك چوقدر. بانقه معاملاتجه وسرمايه‌جه لوندره كرهٔ ارضك مركزى حكمنده اولوب، قطعات خمسه‌ده امور نافعه ومعادن وسائره‌جه تشبثات جسيمه‌ده بولنان شركتلرك وزنه‌لرى لوندره بانقه‌لرندن عبارتدر. كرك آوروپانك هر طرفيله وكرك هند وچين وآمريقا ايله تجارت بحريه‌سى پك ايشلك اولوب، چاى، قهوه، چيويد، قاقاو، بهارات متنوعه كبى اقطار بعيده محصولاتنك مركز بازارى لوندره‌در، وبو قبيلدن محصولات طوغريدن لوندره‌يه سوق، واورادن هرطرفه تقسيم اولنور. سنوى ادخالاتى ٣ ½ مليار فرانغى متجاوز اولوب، اخراجاتى ايسه ١ ½ مليار فرانقدن دوندر. ادخالاتك بو فرقى درت بچق مليون اهالينك استهلاك ايتدكلرى وهمان كافهٔ خارجدن كلن مأكولاتدن طولايى اولوب، لوندره‌ده سنوى ٣٤٥ ٠٠٠ صيغير، ١ ٥٢٥ ٠٠٠ قيون، ٢٥ ٠٠٠ طوموز، ٨ مليون طيور، ٣ مليون سومون باليغى، ١٠٠ مليون كيلو سوت و٢٠٠ مليون يومورطه استهلاك اولنور.

هواسى معتدل اولوب، يازين ميزان الحراره‌نك وسطى درجه‌سى ١٧ وقيشين صفردن يوقارى ٣ در، وتاميسه نهرى نادراً طونار. آنجق قيشلر دائما بويله كچميوب، بعض دفعه‌ده خيلى سرت وشدتلى اولور. ذاتاً بتون انكلتره‌نك سيسلرى چوق اولوب، ياغمور ياغمديغى وقت دخى سنبلى برهوا بولنديغى كبى، لوندره‌نك حسابسز فابريقه‌لرى اوجاقلرندن چيقان معدن كومورى طومانلرى دخى هوايى طولديرديغندن، انكلتره پايتختنده آچيق هوا وكونش پك نادر كورنيور. صويى دخى پك ايى اوليوب، تاميسه نهرينك صوينى استعمال ايدرلر. بوندن مقدم بتون شهرك لغملرى بو نهره دوكلديكندن، صويى پك ملوث ومتعفن ايكن، اخيراً دكيزه دوكيلور لغملر ياپلمغله، نهرك صويى بر درجه قدر تطهير اولنمش ايسه‌ده، ينه شربى صحت عموميه‌يه ياراييله‌جك حالدن چوق اوزاقدر.

نامیسه شهرده متعدد واپورلر ایشلدیکی کبی بعضلری ابنیه‌نك طاملری اوستندن و بعضلری تونل ودرین خندقلرله یرآلتندن کچر متعدد دمیر یول خطلری وهر طرفه ایشلر اومنیبوس آرابه‌لری بولنوب، شهرك محلاتی واوزاق مسافه‌لری آره‌سنده اختلاطی تسهیل ایدرلر کرا آرابه‌لری‌ده اون بیك عددینی متجاوزدر. اداره‌سی پك قاریشیق اولوب، مرکزی شهر اماتی صورتنده آیریجه بر اداره تشکیل ایتدیکی حالده، مختلف زمانلرده شهره الحاق ایدلمش اولان کنارلری و کثر طرفلری الآن جوارده‌کی قونتلقلره یعنی سنجاقلره ملحقدر. بتون شهر ٣٩ قضایه منقسم اولوب، ٣٠٠ ی متجاوز مجلس بلدیلری واردر.

لوندره‌نك اسکی کتلردن قلمه اوله‌رق، انکلتره‌نك روماليلر طرفندن ضبطندن اول موجود بولنمش ولدیغی مظنون اولوب، هر حالده میلاد عیسی (عم) زمانلرنده موجود و روماليلرجه (لوندینوم) و یا (لونجیدینیوم) اسمیله معروف ایدی، وروماليلر طرفندن انکلتره‌نك مرکزاداره‌سی اتخاذ اولنمشدی. آنغلو صاقسونلر زماننده لوندره انکلتره‌ده متشکل حکومات متفقه‌دن برینك مرکزی اولوب، حکومتك توحیدنده بتون انکلتره‌نك پایتختی اولمشیدی. میلادك اون دردنجی قرنی اواسطنده اهالیسی ٩٠٠٠٠ کشیدن زیاده اولمیوب، ١٦٠٠ ده ١٨٠٠٠٠، ١٦٥٠ ده ٣٥٠٠٠٠، ١٧٠٠ ده ٥٥٠٠٠٠، ١٧٥٠ ده ٦٠٠٠٠٠، ١٨٠١ ده ٨٦٤٨٣٥، ١٨٢١ ده ١٢٢٧٥٩٠، ١٨٤١ ده ١٨٧٢٣٦٥، ١٨٥١ ده ٢٣٦٢٢٣٦ ١٨٦١ ده ٢٨٠٣٩٨٩، ١٨٧١ ده ٣٢٥٤٢٦٠ ١٨٨١ ده ٣٨١٤٥٧٠ و١٨٩٦ ده ٤٢٣٣٠١٨ مقدارینه بالغ اولمشدر. بو وجهله کیتدکجه برنسبت متزایده‌ده اهالیسی آرتمقده اولوب، بر ایکی عصر صکره نه درجه‌لره بالغ اوله‌جغی آکلاشیلیور.

لوندون (London, Londinum) و لوندینوم لوندره شهرینك انکلیزجه ولاتینجه اسملریدر. [« لوندره » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لوندوندری (Londondery) ایرلانده‌نك اولستر ایالتنده و (دوبلین)ك ١٩٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (فویله) نهری اوزرنده و بونك همنامی اولان کوله دوکلدیکی محل قربنده سنجاق مرکزی برشهر اولوب، ٢٩١٦٠ اهالیسی، شهرمذکورده لیمانی، دمیر وباقیر دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، بزفابریقه‌لری، سفائن انشاسنه مخصوص دستکاهلری وایشلك تجارتی واردر. جوارلری شایان تصویردر. -- سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١١٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٦٤٩٩٠ کشیدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. باشلیجه محصولاتی چاودار، یولاف، پتاته، کتن وسائره‌در. مرعالری وصنعی چایرلری چوق اولوب، خیلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

لونغ‌چون (Loung Tsoun) چینك شمال جهتنده واقع (شانسی) ایالتنده و (پوچئو)نك ١١٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ٣٥° ١٠′ عرض شمالی ایله ١٠٩ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ٩٠٠٠٠ اهالیسی، جوارنده‌کی کوللردن چیقان کبریتلی طوز اخراجاتی ومصنع برتبخانه‌سی واردر.

لونغوس (Longos) سلانیك ولایتنك ساحل جنوبیسنده واقع (خالکیدیق) شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بولنان اوچ اوزون وطار برونك اورته‌ده بولنانی اولوب، شرقاً آینوروز وغرباً کسندیره کورفزلریله محاطدر. شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بویی ٥٠ کیلومتره اولوب، اك یوکسك محلی ٧٩١ متره ارتفاعنده اولان طاغلق یرلردن عبارت و بر قاچ قریه‌یی حاویدر.

لونل (Lunel) فرانسه‌نك هرولت ایالتنده و (مونپلیه)نك ٢٣ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٧٣٧٤ اهالیسی، آق‌دکیزه ورونه ارماغنه‌قدر جدوللری، بیاض شراب وقونیاق اخراجاتی وقربنده پك چوق حیوانات مستحاثه‌سی چیقان مشهور بر مغاره‌سی واردر.

لون لسونیه (Lons-le-Saunier) فرانسه‌نك شرق جهتنده و پاریسك ٤٠٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده (ژوره) ایالتنك مرکزی بر قصبه‌اولوب، ٩٧٢٤ اهالیسی،

مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، آثار عتیقه موزه‌سی، خسته‌خانه‌سی، کلیتلی طوز اخراجاتی وذخایر وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر.

لونویل { (Lunévil's) فرانسه‌نك (مورته مع موزله) ایالتنده و (نانسی)نك ۲٦ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱٤ ۳۸۰ اهالیسی، داخلی مکتبی، کتبخانه‌سی و حصیر شاپقه ایله پاموق ایپلك ، چینی وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

لوواردن { (Leuvarden) فلمنکده آمستردامك ۱۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده فریزه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ۲۹ ۰۱۰ اهالیسی، دمیر، باقیر، قورشون دوکمخانه‌لری، واپور اعماله مخصوص حوضلری، بز، کاغد، سختیان، مجوهرات وسائره فابریقه‌لری، وذخیره وسائره تجارتی واردر.

لووره { (Louvre) پارسك غرب جهتنده وسینه ایرماغنك صاغ کنارنده مشهور بر سرای اولوب، وقتیله شهرك خارجنده بر قلعه اوله‌رق، آوجیلرك موعد ملاقاتی اولمقدن ایشته بر ایشه یاراماز ایکن، ۱۲۰٤ تاریخنده فیلیپ اوکوست بو قلعه‌نك ایچنده برقله بنا ایتمشیدی. بعده فرانسه قراللری طرفندن کتبخانه اتخاذ اوله‌رق، فیلیپ اوکوستك اخلافی مذکور قلعه‌نك اطرافنده بر طاقم ابنیه علاوه‌سیله، کیتدکجه توسیع وتزیین ایده‌رك، تدریجاً بر بیوك سرای حالنه قومشلردی. برآره‌لق رسمی مطبعه بو سرایه نقل اولنه‌رق، بعض مجالس وجمعیات علمیه‌نك اجتماعنه تخصیص اولنمشدی. بوکونکی کونده آوروپانك اك متزین واك مصنع سرایلرندن اولوب، اك مشهور هنروراننك آثارندن بر چوق رسم و لوحه‌لری حاویدر.

لوول { (Lovell) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ماساچوست) جمهوریتنده و (بوستون)ك ۳۸ کیلو متره شمال غربیسنده (میدلسکس) قونتلغنك مرکزی بر شهر اولوب، ۵۹ ٤۸۵ اهالیسی واوزرنده بولنه‌ینی (مریماق) نهرینك شلاله‌سی طرفندن چویریلیر بر چوق فابریقه‌لریله پاموق ایپلك ومنسوجاتی و انواع ماکینه‌لر وآلتلر وسائر مصنوعاتی، ونهر مذکور ایله سیر سفائنه صالح جدولی واردر.

لوون { (Louvain) بلچیقه‌نك برابانت ایالتنده وبروکسلك ۲٤ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ۳٦ ۸۱۵ اهالیسی، بیاض بیره ایله دانته‌له، اورمه شیلر، اجزای کیمیویه، نشاسته فابریقه‌لری، دکرمنلری، دباغخانه‌لری، ذخیره و حیوانات تجارتی و بر جدولی واردر.

لوویه { (Louviers) فرانسه‌نك (اوره) ایالتنده و (اوره)نك ۲۱ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (اوره) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۹۷۰ اهالیسی و چوخه، قبا فانله وسائره فابریقه‌لری واردر.

لوهور { (یاخودلوهاوور) هندستانده‌کی لاهور شهرینك کتب عربیه‌ده مستعمل اسمیدر.

لوی { (Levi) [« لاوی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

لویس { (Lewis) اسقوچیه‌یه ملحق (هبریده) آطه‌لرینك اك شمالیسی اولوب، آره‌لرنده طار بر برزخله مربوط ایکی قسمدن مرکبدر. بویی ۱۰۰ و اکی ٤۰ کیلومتره اولوب، ۱۸ ۰۰۰ اهالیسی واردر . مرکزی (استورناوی) قصبه‌سیدر . اسکی (درویید) لردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

لویوله { (Loyola) اسپانیانك (کیپوسقوا) ایالتنده و (سان سباستیان)ك ۲۲ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قریه اولوب، بیوك بر مناستریله وبر جزویت مکتبیله وعلی الخصوص جزویت طریقتك مؤسسی اولان (ایناس ده لویوله) نك وطنی اولمغله مشهوردر.

لویی { لاتینجه لودویقوس وآلمانجه لودویغ (Louis, Ludvicus, Ludvig) بو اسمله آوروپاده بروجه آتی برچوق حکمدارلر کلمشدر:

آلمانیا ایمپراطور و قراللری

برنجیسی (دبونر) لقبیله ملقب اولوب، مشهور شارلمانك اوغلیدر . ۷۷۸ ده طوغوب، ۳ یاشنده

ایکن آکتیانه قرالی اولمش؛ و ۸۱۳ ده پدری طرفندن غرب ایمپراطورلغنه تشریك اولنوب ، ایرتسی سنه وفات ایدن پدرینه خلف اولمش ؛ و درت سنه صکره مملکتی درت اوغلی بیننده تقسیم ایتمشیدی. ایتالیا والیسی بولنان یکنی (برنارد)ه بو تقسیمدن حصه چیقارمدیغندن موسی الیه عصیان ایدوب، طوتلدیغنده، کوزلرینه میل چکلمش، و بونك تأثیریله وفات ایتمش ایدی. بعده ایکنجی دفعه اولنوب ، بر قیزیله بر اوغلی دخی اولدیغندن ، بونلره دخی حصه چیقارمق ایچون، ۸۲۹ ده بر ایکنجی تقسیمه تشبث ایتدیکنده ، دیکر اوغللری بالاتفاق علیهنه عصیان ایدەرك، کندیسنی اسقاط ایتمشلرسەده، متعاقباً انعقاد ایدن بر مجلس عمومی طرفندن یکیدن اقعاد اولنمش؛ وآنجق ۸۳۳ ده یکیدن مملکتك تقسیمنی تعدیله قالقیشمغله، اوغللری طرفندن رسماً اسقاط، ومؤبداً حبسنه حکم اولنمش؛ ومع هذا ایرتسی سنه اوغللرندن (لوتر)ه حسد ایدن بیننه جرمانیه‌لی لویی طرفندن تخته اعاده ایدلمش؛ و ۸٤۰ ده اوغلی مرقوم لویینك وقوع عصیانیله، کدرندن (ماینس) قربنده وفات ایتمشدر. کوشك و متردد بر حکمدار اولوب ، اوغللریله ایکنجی زوجه‌سی النده بر اویونجق حکمنده بولنمش؛ ودره بکلرینك نفوذ و اقتداری تزایدینه آچیق یول براقمش ایدی. ایمپراطورلقده بیوك اوغلی (لوتر) وفرانسه قراللغنده ایکنجی قاریسندن اولان اوغلی طاسلاق شارل خلفی اولمشدی.

— آنف الترجمه‌نك اوچنجی اوغلی اولان جرمانیه‌لی لوییك ۸۱۷ تقسیمنده حصه‌سنه باویره ایله جرمانیه دینلن فرانق دولتنك بتون شرق جهتی دوشوب، پدرینه قارشی دفعاتله عصیان ایتمش؛ ونهایت صوك عصیانیله بونك وفاتنه سبب اولمش ایدی. بیوك برادری لوتره قارشی کوچك قارداشی طاسلاق شارل ایله بالاتفاق ، اسکی فرانسه‌نك (رین) ایرماغنك صاغ طرفنده‌کی یرلرله صاقسه ، تورینکه، باویره ، لورنه وغریزون یرلرینی تحت اداره‌سنه طوپلامش؛ و ۸۷٦ ده وفات ایتمشدر. قارلومان، لویی و شارل اسملریله اوچ اوغلی وار ایدی.

— آنف الترجمه‌نك ایکنجی اوغلی (صاقسونیه‌لی) لویی پدرندن صکره جرمانیه قرالی اولوب، ۸۷٦ ده اوزرینه عسکر سوق ایدن عمجه‌سی طاسلاق شارلی (آندرناخ) قربنده مغلوب ایتمش؛ وبو غالبیتی اوزرینه فرانسه قراللغنی دخی ضبط ایتمك اوزره، فرانسه‌یه کیرمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامش؛ و ۸۸۱ ده نورمانلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده. ایرتسی سنه بونلره مغلوب اولوب، کدرندن وفات ایتمشدر.

— آلمانیا ایمپراطورلرندن ایکنجی (لویی) « کنج » لقبیله ملقب اولوب، برنجی لوترك اوغلیدر. ۸۸۲ تاریخلرنده طوغوب، ۸۲٤ ده ایتالیا قرالی اولمش؛ و ۸٤۹ ده پدری طرفندن ایمپراطورلغه تشریك اولنه‌رق، ۸۵۵ ده پدرینه خلف اولمش ؛ و ۸۵۹ ده برادری پرووانسه‌لی شارلی زوره ایله آلپ طاغلری آره‌سنده‌کی یرلری ترکه مجبور ایتمش؛ و ۸٦۳ ده مرقوم شارلك بلاولد وفاتی اوزرینه ملکی اولان پرووانسه‌یی لورنه قرالی دیکر برادری ایکنجی لوتر ایله مقاسمه ایلمش ایدی . قالابره ایله بنونت دوقه‌لغنی ضبط ایتمش اولان عرب اهل اسلامنه قارشی عسکر سوقیله غلبه چاله‌رق کندیلرینی اورادن اخراج ایتمشدی . ۸۷۱ ده بنونت لومباردلری برنسی آداجیس طرفندن طوتیلوب، قورتلدیغنده ، اخذ انتقامه چالیشمش ایسه‌ده ، مقتدر اوله‌میوب ، ۸۷۵ ده وفات ایتمشدر. یالکز برقیزی قالوب؛ بورغونیه قرالی (بوزون)ه وارمش ایدی.

— اوچنجیسی « کور » لقبیله ملقب اولوب ، آنف الترجمه‌نك قیزینك اوغلیدر. ۸۸۰ تاریخنده طوغوب، ۹ یاشنده ایکن (آرله) قراللغنده پدرینه خلف اولمش؛ و ۸۹۹ ده (برنجر) ه قارشی ایتالیایه عسکر سوق ایده‌رك ، غالب کلمسی اوزرینه، ۹۰۰ تاریخنده رومادە ایمپراطورلغی اعلان اولنمش؛ و ۹۰۳ ده مرقوم برنجر طرفندن (ورونه)ده طوتیلوب، ایمپراطورلقدن اسقاطله برابر ، کوزلرینه میل چکلمش ؛ ویکرمی سنه صکره وفات ایتمشدر .

— دردنجیسی فرانقلرك قارلوونجیان خاندانه منسوب ایمپراطورلرك اخیری اولوب، «چوجق» لقبیله ملقبدر. قارینتیه‌لی (آرنول)ك اوغلی او-

لوب، ٨٩٣ ده طوغمش؛ و ٨٩٩ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، جرمانیه قرالی و ٩٠٨ ده ایمپراطور اولمش ایدی. آلمانیه‌یه تجاوز ایدن مجارلره وایمپراطورلق ادعاسنده بولنان صاقسه دوقه‌سی اوتون ایله فرانقونیه دوقه‌سی قونراده قارشی مقاومته مقتدر اوله‌میوب، تخت ترکله، (راتیسبونه)یه چکلمش؛ و ٩١١ ده اوراده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی باویره دوقه‌سی (سور)ك اوغلی اولوب، ١٢٨٤ ده طوغمش؛ و ١٣١٤ ده ایمپراطور انتخاب اولنوب، رقیبی بولنان آوستریا دوقه‌سی (فردریق بل)ه قارشی حرب ایده‌رك، ١٣٢٢ ده کندیسنی طوتمغله، اوچ سنه محبوس ایتدکدن صکره، ایمپراطورلق ادعاسندن واز کچمك شرطیله قویویرمش ایسه‌ده، پاپا یکرمی ایکنجی ژان بو موافقته قارشی بولنوب، صاحب ترجه‌یه فراغی امر ایتمش؛ وبونك مخالفتی اوزرینه، کندیسنی کلیسادن طرد وتلعین ایلمش ایدی. ١٣٢٧ تاریخنده عسکرله ایتالیایه کیروب، میلانده لومباردلر قراللغی تاجنی کیدکدن صکره (پیر دو قوربی)یی بشنجی نیقوله اسمیله پاپا انتخاب ایتدیرمش؛ و ١٣٢٨ تاریخنده بوکا ایمپراطورلغنی تصدیق ایتدیرمش ایسه‌ده، ١٣٤٦ ده قلمان طرفندن یکیدن آفوروز اولمش؛ و یرینه لوکسمبورغلی شارل ایمپراطور انتخاب ایدلمش ایدی. برسنه صکره آتدن دوشه‌رك تلف اولمشدر.

فرانسه قراللری

برنجیسی (دبونر) لقبیله ملقب اولوب، آلمانیا ایمپراطوری دخی بولندیغندن، یوقاریده ذکری کچدی.

— ایکنجیسی طاسلاق شارلك اوغلی اولوب، (بغ) لقبیله ملقبدر. ٨٤٦ ده طوغوب، ٨٦٧ ده پدری طرفندن آکیتانه قراللغنه نصب اولنمش؛ واون سنه صکره فرانسه قراللغنده پدرینه خلف اولوب، ٨٧٩ ده قومپینیه‌ده وفات ایتمشدر. کوشك برحکمدار اولمغله، زماننده دره بکلری چوق نفوذ قزانمشلردی. اوچنجی لویی ایله قارلومان و (ساده شارل)ك پدریدر.

— اوچنجیسی آنف الترجمه ایکنجی لوینك اوغلی اولوب، ٨٧٩ ده برادری قارلومان ایله مشترکاً پدرینه خلف اولمش؛ وحصه‌سنه نوستریه ایله آوستراسیه‌نك قسم غربیسی دوشمش؛ و ٨٨١ تاریخنده نورمانلری مغلوب ایتدکدن برسنه صکره، ٢٢ یاشنده ایکن، اجل قضا ایله وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی ساده شارلك اوغلی اولوب، انکلتره‌ده تربیه اولنمش اولمغله، «ماوراء بحرلی» لقبیله ملقبدر. ٩٣٦ تاریخنده طول مدت حقنی غصب ایتمش اولان بورغونیه دوقه‌سی (راؤل)ه خلف اولوب، اوتونك ضبط ایتمش اولدیغی (لورنه)یی استخلاصه مقتدر اوله‌مامش؛ و نورماندیه‌یی برنجی کوییومك صبی اوغلی دوقه ریشاردن ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً دانیمارقه قرالی (هارالد) طرفندن طوتیلوب، ٩٤٤ ده خصمی ورقیبی اولان پارس قونتی (هوغ لبلان)ه تسلیم اولنمش؛ وبرسنه صکره نورماندیه‌یی ریشارده ولاؤن دوقه‌لغنی (هوغ)ه ترك ایتمك شرطیله، سبیلی تخلیه اولنمشدی. ٩٥٤ تاریخنده (ریمس) ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی «تنبل» لقبیله ملقب اولوب، (لوتر)ك اوغلیدر. ٩٨٦ ده پدرینه خلف اولوب، اوسنه (ریمس)ی ضبط ایتمش؛ وبرسنه صکره، ٢٠ یاشنده ایکن، بلا ولد وفات ایلمشدر. قارلووبنجیان سلاله‌سنك فرانسه‌ده صوك حکمداری اولوب، مدبر اموری اولان (هوغ قاپت)ك تشویقیله، زوجه‌سی بلانشه طرفندن تسمیم اولندیغی مظنوندر.

— آلتنجیسی «شیشمان» لقبیله ملقب اولوب، برنجی فیلیپك اوغلیدر. ١٠٧٨ ده طوغوب، ١١٣٦ ده وفات ایتمش؛ و ١١٠٠ ده پدرینه خلف اولمش ایدی. حقوق حکمرانی‌یه تجاوز ایتمش اولان بعض دره بکلرینی بعد التنکیل، انکلتره قرالی برنجی هنرینك ضبطنده بولنان نورماندیه‌یی ضبط ایتمکه قالقیشمش ایسه‌ده، ١١١٩ ده مغلوب اولمشدی. دره بکلرینك قوتنی کسره چالیشوب، بونلره قارشی نواحی اصولنی ایجاد ایتمشیدی. باش وکیلی (سوژر) اسمنده حکیم و مدبر برآدم ایدی.

— یدنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، آنف الترجمه شیشمان لوینك اوغلیدر. ١١٢٠ ده

طوغوب، ١١٨٠ ده وفات ایتمشدر. ١١٣٧ ده پدرینه خلف اولوب، شامپانیه قونتی تیبویه قارشی حرب ایتمش؛ و (ویتری) قصبه‌سنی ضبط ایدوب، کلیساسنه آتش ویرمکله، ایچنده بولنان ١٣٠٠ کشی‌یی یاقمش ایدی. بو کناهنی عفو ایتدیرمك زعمیله، عسکرینی بیهوده یره اتلاف ایتدکدن صکره، ١١٤٩ ده فرانسه‌یه عودت ایتمشدی. ناموسندن شبهه ایتدیکی زوجه‌سی الئونوره‌یی تطلیق ایدوب، بو قادینك انکلتره ولی عهدینه وارمسی اوزرینه جهاز کتیرمش اولدیغی بر چوق یرلر انکلتره‌یه کچمشدی.

— سکزنجیسی یدنجینك نورونی فیلیب اوکوستك اوغلی اولوب، «آرسلان» لقبیله ملقبدر. ١١٨٧ ده طوغوب، ١٢٢٣ ده قرال اولمش؛ و فرانسه‌نك انکلیزلرك النده بولنان بعض یرلریله لانکدوقك اکثر طرفلرینی ضبط ایتمشدی. بو فتوحاتی صره‌سنده ١٢٢٦ ده (مونتپانسیه) قربنده وفات ایتمشدر. قاستیله‌لی (بلانشه) ایله ازدواج ایدوب، ١١ اولادی اولمشیدی، که بونلردن بری سنت لوییدر.

— طقوزنجیسی آنف‌الترجمه‌نك اوغلی اولوب، قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولمسیله (سنت لویی) دینمکله معروفدر. ١٢١٥ تاریخنده طوغوب، ١٢٢٦ ده والده‌سنك وصایتیله قرال اولمش؛ و امور عدلیه و مالیه‌یی اصلاح ایتدکدن صکره، (مارشه) قونتی و بونك حامیسی اولان انکلتره قرالیله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش؛ و بعده بر بیوك خسته‌لغه مبتلا اولوب، ایتدیکی نذر اوزرینه ایلشدیکنده اهل صلیب سفرینه کیریشوب، مصره عزیمتله، ١٢٥٠ ده دمیاط و منصوره‌یی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بعده مغلوب و ایکی برادریله برابر اسیر اولوب، ٨٠٠٠٠٠ آلتون یعنی تقریباً ٧ ملیون فرانق فدیهٔ نجاتله کندینی قورتاره بیلمش؛ و اورادن قدسه کیده‌رك، درت سنه اقامتدن صکره، فرانسه‌یه عودتنده انکلتره و آراغون قراللریله مصالحه و معاهده ایدوب، انکلتره‌یه کندیسنك و پدرینك ضبط ایتمش اولدیغی فرانسز یرلرینك برطاقنی اعاده، و والده‌سندن طولایی اسپانیاجه اولان بعض حقوق وراثتدن کف ید ایتمش ایدی. برادرینك تشویقیله ١٢٧٠ ده بر ایکنجی اهل صلیب سفرینه تشبثله، تونسه چیقوب، ابتدا بعض غالبیتلره نائل اولمش ایسه‌ده، بعده مغلوب اولوب، کندیسی و عسکرینك قسم اعظمی طاعوندن هلاك اولمشدی. ١٢٩٧ ده عزیزلکنه قرار ویریلوب، اغستوسك ٢٥ نده یورطیسی اجرا اولنور. نامنه نسبتله بر رهبان طریق تشکل ایتمشدی.

— اونجیسی (هوتن) لقبیله ملقب اولوب، فیلیب بلك اوغلیدر. ١٢٨٩ ده پارسده طوغوب، ١٣١٦ ده وفات ایتمشدر. ١٣٠٥ ده ناواره و ١٣١٤ ده فرانسه قرالی اولمشدی. اسلافی زماننده زادکان طاقمی غائب ایتمش اولدقلری حقوق بونك زماننده استرداده کیریشوب، کندیسی قارشی طوره‌مامش؛ و یالکز (فلاندره) دوقه‌سنه قارشی حرب ایدوب، بو محاربه‌نك مصارفنی تدارك ایچون دخی ویرکیلری تزیید و یهودیلرك اموالنی مصادره ایتمشدی.

— اون برنجیسی یدنجی شارلك اوغلی اولوب، ١٤٢٣ ده (بورژه)ده طوغمش؛ و ١٧ یاشنده ایکن (پراکربه) اسمیله معروف عصیانه قاریشوب، ١٤٥٦ ده یکیدن عصیان ایتمش، و مستحق اولدیغی مجازاتدن قورتلق ایچون، بورغونیه دوقه‌سی (فیلیپ لیون)ك یاننه التجا ایدوب، قرالك وفاتنه دك اوراده قالمشدی. ١٤٦١ ده تخته قعودله ویرکیلری تزیید و زادکانك بعض حقوقنی الغو ایده‌رك، بتون تبعه‌سنی دلکیر ایتمش؛ و معروف خاندانلره منسوب مأمورینی تبعید ایله، فرومایه و مجهول الاحوال آدملره امنیت ایده‌رك، حسن اداره‌یه خلل کتیرمش ایدی. ١٤٦٥ ده دولتك کبار و زادکانی کندی برادری (بری) دوقه‌سی شارلك ریاستی تحتنده علیهنده اتفاق ایدوب، بینلرنده نتیجه‌سز بر محاربه وقوع بولدقدن صکره، متفقلرك هر بریله آیری آیری اویوشه‌رق، و هر برینه ایستدیکندن زیاده اراضی و حقوق ویره‌رك، اتفاقلرینی بعدالامحا، ویردیکی اراضی و حقوقی کری آلمش؛ و برادرینی تسمیم ایتدیکی کبی، دیکرلرك ده هر برطاقنی بر صورتله امحا ایلمشدی. باش وکیلی بولنان قاردینال (لابالو)نك خیانتنی شبهه ایده‌رك، کندیسنی

محبوس طوتمشدی. غدار وحیله‌کار بر آدم ایدی. ١٤٨٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— اون ایکنجیسی « ملتك باباسی » لقبیله ملقب اولوب، بشنجی شارلك تورونی و اورلیان دوقه‌سی شارلك اوغلیدر. ١٤٦٢ ده طوغوب، ١٥١٥ ده وفات ایتمشدر. ابتدا اورلیان دوقه‌سی اولوب، سکزنجی شارلك صباوتی اثناسنده (بوژو)لی آنابه قارشی حق وصایت دعواسنه قالقیشه‌رق، قرالك عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولمغله، اوچ سنه محبوس قالدقدن صکره، سبیلی تخلیه اولنه‌رق، فیما بعد حسن حرکتده بولنمش؛ و ١٤٩٨ ده وفات ایدن سکزنجی شارلك یرینه فرانسه قرالی اولمش؛ و ١٤٩٩ ده میلان دوقه‌لغنی و ١٥٠١ ده اسپانیا قرالی قتولیك فردیناند ایله متفقاً ناپولی قراللغنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بونکله مقاسمه صره‌سی کلنجه، بینلرنده محاربه وقوعبولوب، صاحب ترجح مغلوب اولمغله، ایتالیاده بر کونه حاکمیت دعواسنده بولنمیه‌جغنه دائر اولان معاهده‌یی امضایه مجبور اولمش؛ ومع هذا بر قاچ سنه صکره ونه‌دیکلیلره قارشی تشکل ایدن هیئت اتفاقیه‌یه داخل اولوب، بو دفعه غالب کلمش ایسه‌ده، محاربه اثناسنده مقتول اولمشدر. عادل و حامی معارف و صنایع بر حکمدار اولمغله، تبعه‌سنك محبوبی ایدی. اولاد ذکوری اولمدیغندن، برنجی فرانسوا اخلافی اولمشدر.

— اون اوچنجیسی « عادل » لقبیله ملقب اولوب، دردنجی هنری‌نك اوغلیدر. ١٦٠١ ده فونتنبلوده طوغوب، ١٦١٠ ده والده‌سی ماریه مدیچیسك وصایتیله، قرال اولمشدی. ١٤ یاشنده ایکن، وصایتدن چیقوب، بر سنه صکره آوستریا خانداننه منسوب (آنه) ایله عقد ازدواج ایتمشدی. ابتدا امور اداره والده‌سنك منظوری اولان (قونچینی) اسمنده برایتالیانك یدنده اولوب، ١٦١٧ ده بوندن ناخشنود اولان کبرا ایله برلشه‌رك مرقومی دفع ایتمش ایسه‌ده، اداره امور دوقه عنوانیله توقیر ایتدیکی (لوین) اسمنده برینك الینه تسلیم ایتدیکندن، اعیان مملکت بونك علیهنه قیامه مجبور اولمشلردی. نهایت ١٦٢١ ده بونك وقوع وفاتیله قونچینی‌نك تبعیدندن بری کوشهٔ نکبته چکلمش اولان والده‌سی یکیدن اموره قاریشمغه باشلایوب، مشهور (ریشلیو) یی رأس اموره کتیرمش؛ وبونك ایش باشنه کچمسیله برابر، اون اوچنجی لوی‌نك دوری فوق العاده بر پارلاقلق کسب ایدوب، داخلاً وخارجاً ایشلر محور لایقنده دوران ایتمکه باشلامش؛ وفرانسه بر چوق غالبیتلره نائل اوله‌رق، آوروپاجه موقعی ایلشمش ایدی. بر طاقم کبرا ریشلیونك قوت واقتدار وموفقیتنی چکه‌میه‌رك، قرالك برادری (غاستون) ك ریاستی تحتنده بر هیئت اتفاقیه تشکیل ایله، آلمانیه ایمپراطوری واسپانیه قرالی ایله دخی اتفاق ایتمشلر ایسه‌ده، غاستونك نفی واوك آیاق اولان بعض اعیانك اعدام اولنمسیله، بونلرده اوکی آلنمش ایدی. آلمانیه‌ده پروتستانلرك حامیسی و متفقی اولان (کوستاو آدولف) ك وفاتندن صکره لوی کندیسی اوتوز سنه‌لك محاربه‌یه کیریشوب، برچوق محاربه‌لر قزانمش، وبر طاقم یرلر آلوب، فرانسه‌یه نافع بر معاهده امضالنمق اوزره ایکن، ١٦٤٢ ده ریشلیو وبر سنه صکره اون اوچنجی لوی وفات ایتمشدر. پك کوشك بر حکمدار اولوب، دورینك پارلاقلغی مجرد ریشلیونك اقتدارندن ایدی. حتی عادل اقبیله تلقیبیده آنجق شمس برج میزانده ایکن طوغمه‌سندن ایلری کلوب، تولدی کونی قونمشیدی. فرانسه‌ده اغستوسك اون بشنده حضرت مریمك نامنه بیوك آلایلر اجراسی عادتی بو قرال زوجه‌سنك حامل قالمسی مناسبتیله وضع ایتمش؛ وبو عادت یقین زمانلره قدر مرعی طوتلمشدر.

— اون دردنجیسی « بیوك » عنوانیله معنون اولوب، ١٦٣٨ ده طوغمشدر. اون اوچنجی لوی‌نك اوغلیدر. بش یاشنده ایکن، والده‌سی آوستریالی (آنه) نك وصایتیله قرال اولوب، اون اوچ یاشنده ایکن، وصایتدن چیقمش ایسه‌ده، امور اداره کما فی السابق باش وکیل (مازارن) ك النده قالوب، آلمانیا ایمپراطورلغنه واسپانیه‌یه قارشی بعض غالبیتلر قزانلمش؛ وعقد اولنان معاهده‌لرك بری اوزرینه، اون دردنجی لوی اسپانیه قرالنك قیزی آوستریالی (ماریه‌ترزه) یی تزوج ایتمش ایدی.

١٦٦١ ده، (مازارن)ك وقوع وفاتى اوزرينه، لويى كنديسى اجراى حكومته باشلايوب، ماهر و مقتدر وكلانك معاونتيله و دول سائره ايله صلح و مسالمده بولنمق قوتيله، وار قوتى اصلاحات داخليه يه ويره رك، كوزل نظامات وقوانين وضع، وصنايع و تجارتك ترقيسنه خدمت ايتمش؛ وويركيلرى آزالتمش ايدى. ١٦٦٥ ده قاين پدرى بولنان اسپانيا قرالى دردنجى فيليپك وفاتى اوزرينه، والده سنك جهازى اولان (فلاندره) ايله (فرانشه قونته) ايالتلرينى طلب ايتمش ايسه ده، ويرلمديكندن، حرباً آلمش؛ وآنجق مؤخراً انكلتره ايله فلمنك واسوج كنديسنه قارشى اسپانيه ايله اتفاق ايتدكلرندن، لويى مذكور ايكى ايالتدن فرانشه قونته يى اعاده ايتمك وفلاندره يى طوتمق اوزره، اسپانيه ايله اويوشمشدى. بعده انكلتره نك بيطرفلغنى تأمين ايله، فلمنكه قارشى عسكر سوق ايده رك، پارلاق غالبيتلره نائل اولمش؛ وبو موفقياتى دول سائره نك حسدينى اويانديرمغله، ١٦٧٤ ده اسپانيه قراليله آلمانيه ايمپراطورى وبراندبورغ پرنسى فرانسه يه قارشى اتفاق ايتمشلر ايسه ده، لويى جمله سنه غلبه چالوب، فرانشه قونته يى يكيدن ضبط ايتديكى كبى، لوكسمبورغ و ديكر برچوق يرلر استيلا ايله، ايستديكى يولده معاهده عقد ايتمش؛ وبو مظفريتى اوزرينه «بيوك» عنوانه مستحق اولمشدى. فرانسه بيراغنك تحقير اولنمسندن طولايى جزايرى وبعده جنوه يى طوپه طوته رق، ترضيه آلمشدى. ١٦٨٥ ده وقتيله پروتستانلره ويرلمش اولان بعض امتيازاتى لغو ايله، (نانته) اراده سنى كرى آلديغندن، اكثر ارباب علم وهنر فرانسه يى تركله، ديار اجنبيه يه هجرت ايتدكلرندن، فرانسه متضرر اولمش: و متعاقباً كنديسنه قارشى آلمانيا ايمپراطورلغيله اسپانيا وفلمنك بيننده (اوغسبورغ) اتفاقى انعقاد ايده رك، براز صكره انكلتره دخى بو اتفاقه داخل اولمغله، يكيدن محاربه آچيلوب، فرانسه براً قزانمش ايسه ده، بحراً غائب ايده رك، برنتيجه چيقمامشيدى. ١٧٠١ تاريخنده اسپانيه قرالى ايكنجى شارلك وقوع وفاتيله، اسپانيا تختى اون دردنجى لويينك تورونى آنژو دوقه سى فيليپه دوشديكندن، يكيدن لويى يه قارشى بر اتفاق دولى حاصل اولوب، «وراثت محاربانى» اسميله معروف برصره محاربه لر آچيلوب، فرانسزلر ابتدا بعض غالبيتلره نائل، وبعده بوقدر دشمنلره قارشى مقاومت ايده ميوب، برقاچ محاربه ده مغلوب اولمش؛ وصلحى طلب ايتمسنه ده رد وتحقيرله جواب ويرلديكندن، نهايت غيرته كله رك، يكيدن بعض غالبيتلره نائل اولمغله، عقد اولنان معاهده ايله بر چوق يرلر قزانمش؛ وتوروتى اسپانيه تختنه اقعاد، وآنجق آمريقاى شماليده (ترنو) جزيره سى و هودسون كورفزى كبى بعض يرلرى انكلتره يه ترك ايتمش ايدى. بو معاهده دن ايكى سنه صكره ١٧١٥ ده وفات ايدوب، اوغليله ايكى تورونى ده كنديسندن اول وفات ايتمش اولدقلرندن، بش ياشنده بولنان حفيد زاده سى اون بشنجى لويى خلفى اولمشدر. اون دردنجى لويينك ٧٢ سنه سورن دورحكومتى «بيوك عصر» دينمكله مشهور اولوب، فرانسه دولتنك اك پارلاق زمانيدر. مشار اليه علوم ومعارفك ترقيسى و دارات و دبدبه بولنمه يك چوق فداكارلقلر ايده رك، هارون الرشيد و برمكيلر دورينى آكديرر بر حركتده بولنمغله، قورنى، راسين، مولير، لافونتن، بوآلو، بوسونه، فنلون كبى فرانسه نك اعاظم ادبا وشعراسى وحربده، صنايعده وهر خصوصده اك بيوك فرانسز رجالى بونك زماننده يتيشمش؛ وآنجق بو سايه ده فرانسز ادبيات ومدنيتى بتون آوروپا اممى بيننده بر حق تقدم قزانمشدر. كنديسى بر بيوك حكمداره لازم اولان اوصافى حائز اولوب، اداره مملكتده بيوك بر اقتدار ومهارتى وار ايدى.

— اون بشنجيسى آنف الترجمه اون دردنجى لويينك حفيد زاده سى وخلفى اولوب، ١٧١٠ ده طوغمش؛ و ١٧١٥ ده اورليان دوقه سى فيليپك وصايتيله قرال اولوب، سن رشده واصل اولدقدن صكره دخى مومى اليهى وفاتنه دك وكيل صفتيله رأس اداره ده طوتمشدى. لهستان قرالى استانيسلاسك قيزينى تزوج، و ١٧٢٦ ده مربيسى بولنمش اولان قاردينال فلورى يى باش وكالته نصب ايتمشدى. قاين پدرى بولنان لهستان قرالى استانيسلاسك اسقاطنه مانع اوله ميوب، كنديسنك لورنه دوقه لغنه نصبنى آوستريادن التماس واستحصال ايتمش؛ وآلمانيه ايمپراطورلغنك انحلالنده باويره

پرنسی (شارل آلبرت) ی انتخاب ایتدیرمکه اعمال نفوذ ایدەرك ، بونك بدنجی شارل نامیله ومتوفی ایمپراطورك قیزی (ماریە تزه) یه ترجیحاً انتخابنی استحصال، وایکی سنه موقعندەطوتمغه سعی ایتمش ایسەدە، ایکی سنەدن زیادە بونی طوتەمیوب، استعفاسندن صکره، ایمپراطورلغه اعلان خصومتله، آوستریانك فلنكدەكی یرلرینه تجاوز، وبعض یرلر ضبط ایتمش ایسەدە، ایتالیادە غائب ایتمش؛ وایتدیكی معاهدەدە قزاندیغی یرلری ترکه مجبور اولمش ایدی. بعده یدی سنەلك محاربەیه قاریشوب، آوستریانك لهنده اولەرق پروسیه وانکلترەیه قارشی اعلان حرب ایتمکله، فرانسز دونتماسنك محوینه وهندستان وآمریقای شمالیدەکی فرانسز مستملکاتنك انکلترەنك ضبطنه کچمسنه سبب اولمشدر. زماننده (لورنه) خطه‌سی ارثاً فرانسەیه کچوب، قورسیقه جزیرەسی دخی ضبط، وجزویتلر فرانسز طوپراغندن اخراج اولنمشدر. کوشك واقتدارسز بر حکمدار ایدی. ١٧٧٤ ده وفات ایدوب ، تورونی اون آلتنجی لویی خلف اولمشدر.

— اون آلتنجیسی آنف الترجمه‌نك تورونی وخلفی اولوب، ١٧٥٤ ده طوغمش؛ و١٧٧٤ ده جدینك سوء ادارەسیله فرانسه بحق اصلاحات عظیمه‌یه محتاج اولەجق بر حاله کلمش اولدیغی بر زماننده، تخته قعود ایتمشدی. کندیسی پك کوشك اولدیغی حالده، حسن نیت اولدیغندن، بر چوق حقوقدن کف ید ایله، اهالینك امنیت و محبتنی قزانمش آدملردن بر هیئت وکلا وبر طاقم مجالس منتخبه تشکیل ایتدکدن صکره، بونلرك ترتیب ایتدکاری اصلاحات میاننده زادکان ایله طائفهٔ رهبانك بعض حقوقنه طوقنمجه، اطرافندەکی مداهنلرك اغفالیله، هیئت مذکورەیی طاغیتمش؛ و١٧٧٨ دن ١٧٨٣ تاریخنەدك، انکلترەیه قارشی عصیان ایتمش اولان آمریقای شمالی اهالیسنه یاردیم ایدوب، بعض محاربات بحریه قزانمش، وممالك مجتمعه‌نك استقلالنه خدمت ایتمشدر. آنجق امور داخلیه‌یه کلنجه، امر ادارەیی حسن استعماله مقتدر اولەمامغله، دولتك امور مالیه‌سی پك فنا بر حاله کلدیکندن، بر چارۀ اصلاح بولمق ایچون، ١٧٨٧ تاریخنده اعیان اهالیدن مرکب بر مجلس عمومی عقد ایتمش؛ وبونلر طرفندن ویرکیلرك تزییدینه قرار ویرلمش ایسەدە، اهالی ویرکیلرك تزییدینه آنجق اونلری ویرەجك اهالینك قرار ویرمکه حقلری اولدیغنی درمیان ایتمکله، ١٧٨٩ ده بر مجلس عمومی جمعنه مجبور اولمش؛ وبو مجلس برنجی انعقادنده طرز ادارەیی تبدیله قرار ویرمش؛ وقرال تکلیفلرینی درحال قبول ایتمش ایسەدە، اطرافندەکیلرله قرالیچه مانع اولوب، بوفکرك برنجی مروجی اولان (نکر) تبعید ایدلمشدی. بو حرکت ایسه سنهٔ مذکوره تموزینك ١٤ نده (باستیه) نك ضبطنی مؤدی اولمشیدی . بونی متعاقب مشکلات ظهوریله طرز ادارە دکیشەرك قرال دخی وفات ایتمشدر.

— اون یدنجیسی آنف الترجمه اون آلتنجی لوینك ایکنجی اوغلی اولوب، ١٧٨٥ تاریخنده طوغمش؛ و ١٧٩٥ ده وفات ایتمشدر.

— اون سکزنجیسی اون آلتنجی لوینك برادری اولوب، ١٧٥٥ ده طوغمش، و ١٨٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر . برادریله برادرزادەسنك وفاتندن صکره، ١٧٩٥ ده قرال عنواننی آلوب، دول اجنبیه طرفندن دخی تصدیق اولنمشدی. اولادی اولمدیغندن، برادری اونجی شارل خلف اولمشدر.

مجارستان قراللری

مجارستانده لویی اسمیله ایکی قرال کلمشدر :

برنجیسی « بیوك » عنوانیله معنون اولوب، مجارستان ولهستان قرالی ایدی. هاروبرتك اوغلی وخلفی اولوب، ١٣٢٦ دەطوغمش، و١٣٤٢ ده مجارستان قرالی اولمشدر . ترانسیلوانیه‌لیلره ، خرواتلره، افلاقلیلره وونجانلره قارشی حرب ایدوب، جمله‌سنه غلبه چالمش؛ ووندیکلیلردن دالماچیه‌یی ضبط ایتمش ایدی. ١٣٤٥ ده زوجه‌سی ژانه ایله تارنته پرنسی لویی طرفندن قتل اولنان برادری ناپولی قرالی (آندریا) نك انتقامنی آلمشدی. ١٣٧٠ ده عمجه‌سی بولنان اوچنجی قازیمیرك وفاتی اوزرینه لهستان قراللغی دخی کندیسنه احاله اولنمشدی . ١٣٨٢ ده وفات ایدوب، ایکی قیز براقمشدی، که بری مجارستانی ودیکری لهستانی زوجلرینه جهاز کوتورمشلردی.

— ایکنجیسی مجارستان ایله اهستان قرالی اولوب ١٥١٦ ده پدری آلتنجی (لادیسلاس)ه خلف اولمشدر. ١٥٢٦ ده سلطان سلیمان خان ایله ایتدیکی مهاج محاربهٔ مشهوره‌سنی غائب ایتمکله، فرار ایدرکن بر بطاقلقده بوغلمشدر. شارل کینت ایله قرابت صهریه‌سی وار ایدی.

باویره قرالی

باویره قراللرندن دخی بو اسمده بری اولوب، ١٧٨٦ ده طوغمش، و ١٨٢٥ ده قرال اولمشدر. برنجی ماقسیمیانك اوغلیدر. طائفهٔ رهبانك و سوکی بر قادینك نفوذینه میدان ویرمکله، ١٨٤٨ تاریخنده فراغت ایدرك، تختی بیوك اوغلی ایکنجی ماقسیمیلیانه ترکه مجبور اولمش: و فیمابعد حال انزواده یاشایوب، ١٨٦٨ ده وفات ایتمشدر. باویره‌ده بر چوق آثار عمرانی واردر. بعض اشعار وسائر تألیفات دخی براقمشدر.

لویتپراند (Luitprand) لومباردلرك حکمدارلرندن اولوب، ٧١٢ تاریخندن ٧٤٤ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمش؛ وروم ایمپراطورلرینك ایتالیانك جنوبنده‌کی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، فرانسه‌نك (پرووانسه) ایالتنه کیرمش اولان اهل اسلام غزاتنه قارشی شارل مارتله یاردیم ایتمش ایدی.

لویتپرت (Luitpert) بو دخی لومباردلرك حکمدارلرندن اولوب، ٧٠٠ تاریخنده تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره رقیبی اولان آنسپراندك الینه اسیر دوشوب، اتلاف اولنمشدر.

لویزیاده (Louisiade) بحر محیط کبیرده و یکی کینه‌نك شرق طرفنده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، ٨° ایله ١٢° عرض جنوبی و ١٤٨° ٢٠′ ایله ١٥٢° ١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی قیالق وصیغدر. ١٧٦٩ ده بحریوندن مشهور (بوکنویل) طرفندن کشف اولنمشدر.

لویزیانه (Louisiane) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر جنوبیه‌سندن اولوب، اسکی صاحبلری اولان فرانسزلر طرفندن اون دردنجی لوینك نامنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدر. غرباً تکزاس، شمالاً آرقانساس، شرقاً میسیسیپی جمهوریتلریله، جنوباً دخی مکسیقه کورفزیله محدوددر. ٢٩° ایله ٣٣° عرض شمالی و ٩١° ٢٠′ ایله ٩٦° ٢٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٦ ١٨٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٥٨٧ ١١١٨ ١ کشیدر. ساحلی ٧٣٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، بونك نصفندن زیاده اولان قسم شرقیسی میسیسیپی نهر عظیمنك دالیه‌سندن عبارتدر. بو دالیه بر قاچ قوله منقسم اوزون بر شبه جزیره صورتنده جنوبه طوغری اوزانوب، شرق طرفنده آرقه‌سندن قره‌لرك اینجه اوزانمش بر کورفز تشکیل ایدر. الحاصل ساحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی ایسه‌ده، آلچق وبطاقلق اولوب، هواسی پك آغردر. شرق جهتندن حدود (پیرل ریور) یعنی «اینجی چایی» منصبندن باشلایه‌رق، ٣١° عرض شمالی‌یه قدر بو نهرك مجراسنی تعقیب ایتدکدن صکره، عرض مذکور خطیله غربه طوغری دونوب (رید ریور) نهرینك میسیسیپی ایرماغنه دوکلدیکی نقطه‌یه واصل اولور، واورادن شرقه طوغری مذکور ایرماق مجراسنی تعقیب ایدرك، ٣٣° عرض شمالی‌یه واصل اولنجه، غربه طوغری درجهٔ مذکوره خط موهومنی تعقیب ایدرك، ٩٦° ٢٠′ ١٥″ طول غربی‌یه واصل اولنجه، ینه خط مستقیم اوزره جنوبه طوغری اینه‌رك، ٣٢° عرض شمالیده (سابینه) نهرینه واصل اولنجه، ساحله قدر بو نهرك مجراسنی تعقیب ایدر. بو وجهله جنوب جهتی چوق دها کنیشدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، شمالدن جنوبه ودها زیاده شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه حس اولنماز صورتده بر میلی واردر. بو استقامتده ٦٥٠ کیلومترویه بالغ اولان مسافه‌ده آنجق ٥٥ متره‌لك بر انحطاط وقوع بولیور. طاغلری و حتی تپه‌لری دخی اولمیوب، تقسیم میاه خطلری کوزله فرق اولنه‌میه‌جق صورتده‌در. یالکز شمال جهتنده وقتیله ساحل بولنمش اولدیغی آکلاشیلان بر صره سدلر بولنیور، که ارتفاعلری یکرمی اوتوز متره اولوب، پك دیکدرلر. اراضیسنك قسم اعظمی

میسیسیپی ایله دیکر نهرلرك ایندیردکلری قوم و چامورلردن متشکل اولوب، دکیزدن قره‌یه متحول اولدیغی علم‌الارضجه مثبتدر . ساحله و انهارك مجرالرینه قریب اولان اك آلچق یرلری طار قره پارچه‌لریله بربرندن آیرلمش کوللر وبطاقلقلردن عبارت اولوب، بو طبقه‌نك اوستنده انهارك فیضاننده صو ایله اورتیلیر واسع شکر قامشی تارله‌لری بولنیور، که کاه کنارسز بر دکیز و کاه پایانسز بر زمردآباد صورتنده کورینور . بو طبقه‌نك دخی اوستنده فاصله‌سز اورمانلر طبقه‌سی بولنور ، که دائما صودن خارجدر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، آمریقای شمالینك اك بیوك ایرماغی اولان میسیسیپی نهر عظیمی (لوبزیانه)نك ابتدا حدود شرقیه‌سنی تشکیل و بعده ایچندن جریان ایدر ، و صاغدن برچوق نهرلر آلیر، که اك بیوکلری شمال غربیدن کله‌رك مملکتی بوینه شق ایدن و اکثر میاه جاریه‌سنی طوپلایان (ریدریور) یعنی «قیزیل ایرماق» در. شمالدن کله‌رك بوکا دوکیلن (بلاق ریور) یعنی « قره‌ایرماق » دخی خیلی بیوکدر . مملکتك حدود غربیه وشرقیه‌سنی آیران (سابینا) ایله (پرل‌ریور) نهرلرینكده برر طرفی لوبزیانه‌یه عائددر . بونلردن بشقه مملکتك ایچنده نیمانله طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور برچوق انهار واردر . بو انهاردن بیوکلرینك و علی‌الخصوص میسیسیپینك فیضانلری پك قوتلی اولدیغی کبی، مد وجزرلرینك دخی انهارك منصبلرندن چوق یوقاریلره قدر تأثیری واردر .

هواسی صیجاق وپك رطوبتلی اولوب، یازین میزان‌الحرارەنك درجۀ وسطیه‌سی ۲۷ وقیشین ۱۱ راده‌لرنده‌در . هر نه‌قدر عرضاً اقالیم معتدله‌دن معدود ایسه‌ده، اکثریا جنوب و جنوب غربیدن اسن صیجاق روزکارلرله طورغون صولردن تبخر ویاغمورلرك کثرتندن تحصل ایدن رطوبت ممالك حاره‌یه مخصوص بر هوا انتاج ایدیور. سواحله قریب و °۳۱ عرض شمالی درجه‌سندن آشاغی اولان یرلرنده کلیتلی شکرقامشیله پورتقال، لیمون، انجیر، شفتالی و سائر میوه‌لر؛ °۳۱ ایله °۳۲ درجه‌لری آره‌سنده اولان یرلرنده کثرتله پرنج؛ °۳۳ درجه‌دن یوقاری یرلرنده دخی پاموق حاصل اولوب، آنجق مملکتك اصل منبع ثروتی شکر قامشی محصولیدر. شکر ایله پرنج وپاموقدن صکره‌ك کثرتلی محصولاتی مصر واوزومدر . اکثریا کوکلری قیولرك ایچنده بولنان آصمه‌لری پك واسع یرلر ضبط ایدوب، پك کلیتلی اوزوم محصولی ویررلر. اورمانلر اراضیٔ مملکتك نصفندن زیاده یرینی ضبط ایدوب، میشه، دیش بوداق، قواق، آقچه آغاج، سوکود، سروی ، چام ، جوز ، طوت آغاجلریله آمریقایه مخصوص وبناءً علیه بزجه اسملری مفقود اشجارك انواعی وبش اون متره بوبی اولان بر نوع یبانی قامشی واردر. مملکتك اك ثروتلی معدنی طوز اولوب. سطح ارضدن بش آلتی متره آشاغیده پایانسز ونوکنمز طوز مخزنلری بولنمشدر، که طوزلری پك خالص وصافیدر. بلور، یشم، لعل کبی ذی‌قیمت طاشلری دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌دن سیاه آیی ایله قورت وپارس کسب ندرت اتمش ایسه‌ده، بیه‌جکنی بیقامق خاصه‌سنی حائز آیی‌یه بکزر برکوچك حیوان ایله یبانی کدی، بورسق وبوکا مشابه حیواناتی وآمریقا تمساحیله قاپلومباغه، چنغراقلی ییلان، انکرك ییلانی وسائر حشراتی چوقدر . طیوردن بیوك بر جنس قره قوش ایله شاهین ، بوهو قوشی، یبانی هندی، ککلیك، صو طاوغی، قاز، اوردك وکوچك قوشلر کثرتلیدر. صنایعجه بو مملکت ممالك مجتمعه‌نك اك کریده بولنانلرندن اولوب، برقاچ دمیرخانه و دوکمخانه‌دن بشقه معمولات ومنسوجات فابریقه‌لری یوق حکمنده‌در؛ واهالیسنك باشلیجه مشغولیتی قامشدن شکر اخراجیله پرنج وپاموغك استحضارندن عبارتدر. تجارتی ایسه پك ایشلك اولوب، بو جهتجه ممالك مجتمعه‌نك اك برنجیلرندندر. انهارینك همان جمله‌سی سیرسفائنه صالح اولوب، قره‌لرك ایچنده هرطرفده کمیلر ایشلیه‌رك، یلکنلر و واپور طومانلری هر جهتنه جولان ایدر. بو طرق مائیه‌سنك مجموعی ۳۰۰۰ کیلومتره‌دن زیاده اوزوندر . بناءً علیه دمیر یوللره چوق احتیاجی یوغیسه‌ده، مع هذا درت بیوك خط مملکتی شق ایدیور، که بونلرك اوچی مرکزی اولان یکی اورلیان اسکله‌سندن باشلایه‌رق، بری شماله، بری شمال غربی‌یه وبری‌ده غربه طوغری ممتد اولور؛ وشرقاً دخی میسیسیپی

وآلابامه جمهوریتلری خطلریله برلشیرلر. مذکور اوچ قوللك هر بری‌ده لویزیانه جمهوریتی خارجنه چیقه‌رق، ممالك مجتمعه‌نك آغ شكلنده اولان خطوطیله برلشیر. دردنجی خط دخی مملکتك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایده‌رك، حدود غربیه قربنده ذکر اولنان اوچ قوللك بربله التصاق کسب ایدر. بو وسائط مملکتك تجارتنی تسهیل ایله محصولاتنك اخراجنه خدمت ایدیور. اسکله‌لرینه آمد شد ایدن سفائن ایله اهالیسنك مالی اوله‌رق تجارت بحریه‌سنی اجرا ایدن کمیلری‌ده پك چوقدر.

اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی زنجی اولوب، قصوری باشلیجه انکلیز اوله‌رق آوروپا مهاجرلرندن وبر آز مقدار چینلیدن عبارتدر. آوروپادن و علی‌الخصوص انکلتره ایله آلمانیه وایکنجی درجه‌ده فرانسه وسائر آوروپا ممالکندن هجرت ایدنلر چوق اولوب، اهالیسی کیتدکجه چوغالمقده‌در. مرکزی اولان یکی اورلیان ۲۵۰۰۰۰ اهالیلی جامع بیوك برشهر اولوب، باتون‌روژ وآلکساندریه، ایله دیکر برقاچ قصبه‌سی‌دخی واردر. اهالیدن ۲۱ یاشنی طولدیرمش هرفرد انتخاب ایتمك حقنی حائز اولوب، اصول انتخاب واداره‌سی سائر ممالك مجتمعه‌یه معادلدر. قونغره دینلن مرکز مجلس مبعوثانه بش مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. مملکت ۵۸ قونتلق یعنی سنجاغه منقسمدر.

لویسبورغ (Luisbourg) آمریقای شمالینك انکلتره‌یه تابع دومینیون قطعه‌سنه ملحق یکی اسقوچیه خطه‌سنده وشبه جزیره‌نك جنوب شرقی ساحلنده واقع بر قویك ایچنده بولنان (قاب بر تون) جزیره‌سی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

لویسویل (Louisville) ممالك مجتمعه‌نك (کنتوکی) جمهوریتنده و فرانقفورتك ۷۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق (وهیو) نهرینك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع بر شهر اولوب، ۱۶۱۱۲۹ اهالیسی، دارالفنونی، طبیه مکتبی، یتیملره، کورلره وعاجز کمسه‌لره مخصوص آیری آیری دارالعجزه‌لری، متعدد مکاتبی، تجارته متعلق کتابلره مخصوص کتبخانه‌سی، ۴۰ قدر معبدی، مملکتك تاریخنه مخصوص بر جمعیت علمیه‌سی ودیکر مؤسساتی، نهرك اوزرنده بیوك ومصنع بر کوپریسی، نهرك اوراده‌کی شلاله‌لریله جویبارلر ماکینه‌لری حاوی فابریقه‌لری، تونون، حیوانات، باصدیرمه، مسکرات و سائره تجارتی وسفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری واردر. مقدما نهرده ایشلین واپورلر کرك آشاغیدن وکرك یوقاریدن بو شهره‌قدر کله‌رك اوراده اقتارمه ایتمکده ایکن، بعده برجدول آچیله‌رق، آقتارمه‌یه احتیاج قالمامشدر. کوزل ومنتظم بر شهر اولوب، منظره‌سی فرحفزادر. بو شهر ۱۷۷۳ تاریخنده تأسیس اولنمشدر.

لویی فیلیپ (Louis-Philippe) فرانسه قراللرندن اولوب، اورلیان دوقه‌سی (لویی فیلیپ ژوزف)ك بیوك اوغلیدر. کوزل تربیه وتحصیل کوروب، سلك عسکریده میرالایلق رتبه‌سنی احراز ایتمشدی. لویی فیلیپ بر مدت اجرای حکومتدن صکره انکلتره‌یه کچوب، ۱۸۵۰ ده اوراده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسنك ارکك وقیز ۸ اولادی اولوب، بلغارستان پرنسنك والده‌سی پرنسس (قلمانتینه) بونلرك بریدر.

لویی فیلیپ ارضی (Terre de Louis-Philippe) قطب جنوبی دائره‌سنده ۶۳° ایله ۶۴° عرض جنوبی و ۵۹° ایله ۶۱° طول غربی آره‌لرنده واقع خالی ومنجمد بر یردر. ۱۸۳۸ تاریخنده فرانسه بحریه‌سندن قپودان (دومون) طرفندن کشف اولنه‌رق، او تاریخده فرانسه‌ده حکم سورن قراللك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

له (Leches, Polonais) اسلاو اقوامندن مشهور بر قومك اسمی اولوب، آنجق لسانمزده بواسم کاه قومه وبریله‌رك، ساکن اولدیغی مملکته لهستان، وکاه مملکته وبریلوب، سکنه‌سی اولان قومه اهلی دینلیر. هر ایکی جهتله «لهستان» ماده‌سنده تفصیلات وبریله‌جکدر.

لهاسه (Lhassa, Lassa) یاخود لاسه چینه تابع تبت خطهٔ واسعه‌سنك مرکزی وبودا دیننك تبتلیلرله مغوللرك تابع اولدقلری

(لامه) مذهبنك رئيسی اولان (دالای لامه)نك مقری برشهر اولوب ، كلكته‌نك ٨٤٥ كيلومتره شمال شرقيسنده وهيمالايا صرتنك ١٧٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق (كيچو) نهرينك صاغ كناری قربنده وبونك براهماپوتره ايله برلشديكی محلدن ٤٠ كيلومتره يوقاريده اوله‌رق ٣٥٣٢ متره‌لك ارتفاعده و٢٩° ٣٩′ ٢٠″ عرض شمالی ايله ٨٨° ٤٥′ ١٦″ طول شرقيده واقعدر. اهاليسی ٢٣٠٠٠ راده‌لرنده‌در .

لهاور { [« لوهور » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

لهراسب { ايران قديمده كيانيان سلاله‌سنك دردنجی حكمداری اولوب ، كيكاوسك برادری اورند شاهك اوغلی اولديغی مرويدر . كيخسرو كنديسنی ولی‌عهد اتخاذ ايتمشدی . زال و كودرز و سائر كبرا و قهرمانان ايران كنديسندن ممنون دكلدی . او وقتلرده ايرانيلرله مخاصماتده بولنان تركلره دها قريب اولمق اوزره ، بلخی پايتخت اتخاذ ايدوب ، بو شهری پك چوق توسيع وتزيين ايتديكی ، و (نوبهار) اسميله بر طاقم بيوك معبدلر بنا ايلديكی تواريخ ايرانيه‌ده مسطوردر . فلسطين و مصری دخی ضبط ايلمش اولديغی مروی اولوب ، تواريخ يونانيه‌ده ملوك ايراندن مصری ضبط ايدن (كيروس)ك اوغلی (قامبيس) اولديغی بيان اولنديغنه ، و كيروس دخی كيخسرو اولديغی معلوم بولنديغنه باقيلير ايسه ، قامبيس ايله لهراسب بر اولمق اقتضا ايدرسه‌ده اسملری بيننده هيچ برمشابهت يوقدر . بالعكس (قامبيس) اسمنك (كاوس) اسميله مشابهتی ظاهر ، وكيكاوسك مصر سفری دخی شاهنامه‌ده مسطور ايسه‌ده ، بوده كيخسروك اوغلی اولميوب ، بدريدر . مبدأ حكومتی ميلاد عيسی (عم)دن ٥٣٠ سنه اول اولوب ، ايران مورخلری ١٢٠ سنه سلطنت سورديكنی بيان ايديورلرسه‌ده ، بونده مبالغه اولديغی ظاهردر .

لهستان { (Pologne) آوروپای شماليده اسلاو ممالكندن بيوك برمملكت اولوب ، قرون وسطاده ويقين وقتلره كلنجه‌يه قدر خيلی واسع وصاحب مكنت بر دولت تشكيل ايتديكی حالده ، شمدی روسيه ايله پروسيه و آوستريا بيننده منقسمدر . لهستان دولتی اك وسعتلی حالنده غرباً (اودر) ، شرقاً (دنيپر) ايرماقلری شمالاً بالطيق دكيزی جنوباً دخی قره دكيز ايله محدود اولمق اوزره ، ٤٧° ايله ٥٨° عرض شمالی و ١٣° ايله ٣٠° طول شرقی آره‌لرنده ممتد ازلوردی . اون بش اون التی مليون اهاليی جامع اولوب ، روسيه‌نك قسم اعظمی و ليتوآنيه‌يی دخی حاوی ايدی . قورلانده دوقه‌لغی ده بوكا ملحق ايدی لكن بو حدود ايله محدود اولان لهستان صرف سياسی اولوب ، لهستان اسمنك مدلول جغرافيسی بوقدر توسع ايتمز . اصل لهستان يعنی اهاليسی له اولان يرلر . اليوم روسيه‌يه تابع اولان لهستان ايله آوستريايه تابع غاليچيا وپروسيه‌يه تابع پوزن و سيلزيه خطه‌لريدر . آنجق لهستانك تقسيمنده قسم اعظمی و مركزی روسيه‌يه دوشديكندن ، لهستان يعنی (پولونيه) اسمی دخی بوكا منحصر قالوب ، پروسيه وآوستريايه دوشن يرلر اسم مخصوصلريله تسميه اولنمشدر .

بو وجهله بوكونكی اصطلاحات جغرافيه‌ده لهستان دينان ير روسيه‌نك منتهای غربنده و وپروسيه ايله آوستريا حدودی آره‌سنده غيرمنتظم برمربع شكلنده برشبه‌جزيره صورتنده ممتد برمملكت اولوب ، شرقاً روسيه‌نك ديكر ممالكيله ، شمالاً و غرباً پروسيه ايله ، جنوباً دخی آوستريانك غاليچيا خطه‌سيله محدوددر . اصطلاحات سياسيه‌ده و روسيه‌نك تقسيمات ملكيه‌سنده لهستان اسمنك محلی اولميوب ، بو مملكت روسيه‌نك ديكر ايالتلرندن فرقسز صورتده اداره اولنور اون ايالته منقسمدر . ٥٠° ٣′ ايله ٥٥° ٥′ ٤″ عرض شمالی و ١٥° ٢٠′ ايله ٢١° ٥٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، شرقدن غربه بويی ٦١٠ وشمالدن جنوبه اكی ٤٠٤ كيلومتره‌در . مساحهٔ سطحيه‌سی ١٢٧٣١٩ مربع كيلومتره واهاليسی ٩٣٢٥٢٨٣ كشيدر .

پولونيه اسمی دخی اسلاو لساننده دلالت ايتديكی اوزره ، لهستان عموميت اوزره آز متموج وواسع بر اووه‌دن عبارت اولوب ، حذای بحردن ارتفاعی ٩٠ ايله ١٣٥ متره آره‌سنده‌در ؛ يالكز شمال جهتنده ١٨٥ و ٢١٠ متره ارتفاعلرينه قدر چيقار ؛ ومنتهای جنوبنده (قارپات) سلسلهٔ جبالنك

انکاری حکمنده اوله‌رق ۲٤۰ و ۳۰۰ متره‌قدر مرتفع بعض تپه‌لر بولنیور . میاه جاریه‌سی چوق اولوب، مملکت بالطیق دکیزی مائله‌سنده کائندر. اك بیوك ایرماغی (ویستوله) در، که غالیچیاده قارپات طاغلرندن نبعانله ، بر مدت لهستانك او جهتدن حدودینی تفریق ایتمك اوزره، شرق‌شمالی‌یه طوغری آقدقدن‌وصاغدن یعنی غالیچیاطوپراغندن برچوق چایلر آلدقدن صکره ، شماله وبعده‌شمال غربی‌یه طوغری دونوب، صرف لهستان طوپراغی ایچنده جریان، و صاغدن (ویپرز)، صولدن (پیلیقه) یی ودیکر برچوق چایلر اخذ ایله لهستانك مرکزی اولان (وارشووه) شهری ایچندن یچدکدن صکره، صاغدن کلن وکندیسندن بیوك اولان (بوغ) نهریله برلشیر، و اونك استقامتنه تابع اوله‌رق، شمالدن کلن (رقره) نهرینی دخی اخذ ایله، غربه وبعده غرب‌شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، پروسیه‌یه داخل اولور. مذکور (بوغ) نهرینك دخی تابعلری چوق اولوب، اك بیوکاری مملکتك شمال شرقی قسمنی اروا ایدن وحدود شمالیه‌سنده‌کی ارتفاعلردن اینن برچوق چایلر آلان (نارف) نهریدر. لهستانك یالکز غرب جنوبی کوشه‌سی ویستوله حوضه‌سنك خارجنده اولوب، بو جهتده آقان و ابتدا جنوبدن شماله بعده شرقدن غربه آقان (وارته) نهری صاغدن برقاچ چای اخذ ایله، (اودر) ایرماغنه دوکلمك اوزره، پروسیه‌یه داخل اولور. (نیمن) ایرماغی دخی لهستانك منتهای‌شرق شمالی حدودینی تفریق ایله، صولدن یعنی لهستان طوپراغندن برقاچ چای آلیر. کوللری چوق ایسه‌ده، جمله‌سی کوچك اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌لری ۳٦٥ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولور.

هواجه و هر خصوصجه لهستان آوروپای غربی ایله روسیه آره‌سنده اولوب، هواسی روسیه‌دن معتدل و آوروپادن سرتجه‌در. یازین‌وسطی درجهٔ حرارتی ۱۷ وقیشین صفردن یوقاری ۲ اولوب، قیشین تحت الصفر ۲۰ درکه‌یه قدرایندیکی اولور؛ وانهاری ایکی اوچ آی منجمد بولنور . مع هذا چوق قار یاغماز؛ لکن هواسی پك سریع التحول واطرادسز اولوب، رطوبتی ونهر وکوللرك کنارلرنده‌کی بطاقلقلردن قالقان تبخرات زیادت هوایی اخلال ایدیور. محصولات ونباتاتجه دخی روسیه ایله غربی آوروپا آره‌سنده اولوب ، بو جهتجه روسیه‌دن زیاده آلمانیه‌یه مشابهدر . طوپراغی اکثریت اوزره اینجه قومله قاریشیق بالچیقدن عبارت اولوب ، بره درت بش محصول ویرر . باشلیجه محصولاتی: یولاف، چاودار، آرپه، بغدای، مصر، پتاته، پنجار، شربنجی اوتی، کنویر، کتن، توتون وسائره‌دن عبارتدر. سنوی حاصل اولان ذخایر تقریباً ٥٤ ملیون یکی قنطار مقدارنده اولوب، بونك آنجق طقوزده بری بغدایدر. اك کثرتلی ذخیره‌سی چاودار ایله یولافدر. پتاته‌محصولی دخی ٤۰ ملیون قنطاری متجاوز اولوب، برخیلی مقداری اسپرتو اخراجنده مستعملدر . اراضئ مزروعه‌سی عموم اراضیسنك یوزده ٥٥ ی نسبتنده اولوب، یوزده ۲٥ ی اورمان ، ۱۰ ی چایر و مرعی ودیکری اراضئ خالیه وسائره‌در. اورمانلرندن شمال جهتنده‌کیلرك اکثر اشجاری چام وسائر جهتده‌کیلرك میشه، کورکن، قره‌آغاج، قاین آغاجی، دیش بوداغی، آقچه‌آغاج وسائر اشجاردن عبارتدر. هر طرفنده وعلی‌الخصوص جهت جنوبیه‌سنده اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، الما، ارمود، کراز، شفتالی وسائر میوه‌لر حاصل اولور . باغ یتیشدیرمکه دخی سعی ایتمشلرسه‌ده، شمدی‌یه قدر ایی بر نتیجه آلنه‌مامشدر. سبزه باغچه‌لری چوقدر. معادندن اك بول بولنانی دمیر اولوب، چنقو وقلای دخی چیقار. وقتیله چیقارلمش اولان باقیر معدنلری ایسه متروکدر. کمور معدنی پك چوقدر. مرمر، دکرمن طاشی، آلچی وسائره اوجاقلری وبعض جهتلرنده کوکورد وکهربا دخی بولنور. پروسیه حدودی قربنده بعض میاه معدنیه‌سی‌ده واردر. حیوانات اهلیه یتیشدیرمکه اهالینك سعی زیاده اولوب، مملکتده تقریباً ½ ٤ ملیون قیون، ½ ۳ ملیون صیغیر و ۱ ملیون بیکیر بولنور. قیونلرینك نصفندن زیاده‌سی اینجه ویموشاق یوکلیدر. بیکیرلری اورته بویلی اولوب، قوتلی وکوزل یورویشلیدر . صیغیرلری ایری وکوزلدر. آریلری چوق اولوب، علی‌الخصوص جنوب جهتنده خیلی بال چیقار . ویستوله‌ده وسائر انهارده بالیق چوقدر. حیوانات وحشیه‌سنه کلنجه، وقتیله او جهتده کثرتلی بولنمش

اولان یبان اوکوزلریله کییك وسمور کبی حیوانات منقرض اولوب، شمدیکی حالده طوموز، قورت، تیلکی، طاوشان، آطه طاوشانی، بوزآبی وسائره بولنور. طیوری ۱۵۰ جنسه بالغ اولور. اورمانلرده یبانی حالنده آریلر پك چوق اولوب، بر جنس میشه یاپراغی اوزرنده براقدیغی یمورطه‌سی بر نوع قرمز تشکیل ایدن بر بوجك دخی واردر.

لهستان قرن سابق میلادیده صرف زراعتپری اولوب، صنایعی هیچ حکمنده ایکن، او وقتدنبری بو مملکتده صنایع خارق العاده بر صورتده ترقی ایدوب، بوکونکی کونده لهستان صنایعجه روسیه‌نك اك ایلری بولنان یریدر؛ حتی بو صوك یکرمی سنه ظرفنده فابریقه‌لرك عددی تضاعف ایتمش، وایچلرنده ایشلین عمله‌نك مقداری مقدار سابقنك اوچ مثلی اولمش، ومعمولاتك قیمت مجموعه‌سی درت قات اولمشدر. بو ترقیاته اك باشلی سبب کمور معدننك کثرتیله تأسیس اولنان تجارت بانقه‌سی وروسیه‌نك صنایع محلیه‌نك ترقیسنه الویریشلی اولان کمرك تعرفه‌لری اولمشدر. اك باشلی فابریقه‌لری: پاموق ویوك وکتن، منسوجات، اسپرتو ومسکرات، شکر، زراعت ماکینه‌لری فابریقه‌لریله دمیرخانه‌لر، دوکمخانه‌لر، دکرمنلر، دباغخانه‌لر، طوغله وکرمیت خانه‌لر وسائره‌در. صنایعجه اك برنجی مرکزلری وارشووه شهریله (لوچ) قصبه‌سیدر. محصولات ارضیه وحیوانات ایله معمولات صناعیه‌نك کثرتنه انضمام ایدن وسائط نقلیه‌نك مکملیتی و دمیر یوللرله سیر سفائنه صالح نهرلری لهستانك تجارتنی تسهیل ایتمکله، بو جهتجه دخی بو مملکت روسیه‌نك اك ایلری بولنان یریدر.

مقداری یوقاریده ذکر اولنان اهالیسندن تقریباً ثلثانی لهلی، بر ملیونی متجاوز مقاری یهودی وقصوری لیتوآن، روس، آلمان و سائره‌در. مذهبجه لهلیلرله لیتوآنلر عمومیت اوزره قتولیك، روسلر اورتودوقس وآلمانلر پروتستان اولوب، ۱۰۰۰ قدرده مسلمان واردر. آنجق لهلیلر یالکز لهستانه منحصر اولمیوب، آوستریانك غالیچیا خطه‌سنده ۳ ملیونی متجاوز، پروسیه‌نك شرق وغربی پروسیه ایله پوزن و سیلزیه ایالتلرنده ۳ ملیونه قریب و روسیه‌نك ایالات غربیه‌سنده دخی ١ ½ ملیون قدر، که جمعاً ٧ ½ ملیون اهلی بولنمغله، آوروپاده موجود لهلیلرك مقدار عمومیسی ۱۳ ½ ملیونه بالغ اولور. لهلیلر اسلاو زمره‌سنك اك خالص جنسی وسائر اقوامله اختلاط ایتمه‌مش اولانلری وعلی الخصوص زادکان صنفی اولدقجه بویلی، کوزل انداملی، توانا واکثریت اوزره صاری ویا کستانه صاچلی آدملردر. ذکی، جسور ونازك آدملر اولوب، بو صفتلریله بحق شمال فرانسزلری اسمیله شهرت بولمشلردر. آنجق زادکان صنفنك کبرونخوتی وصنوف سفلیه‌یه عادتا حیوان نظریله باقه‌لریله ایش وصنعته تنزل ایتمیه‌رك اکلنجه‌یه حصر اوقات ایتملری، وزادکاندن اولمیانلرك ذلت وحقارته آلیشوب وقار و حیثیتدن محروم قالملری هر ایکی طرف ایچون مضر اولوب، اصل لهستانك محونی انتاج ایدن بو حالدر، که شمدی زادکانلغك پك او قدر حکمی قالمدیغی حالده، بنه اخلاق عمومیه‌دن زائل اولهمامقده، وآلمانلرله یهودیلرك لهلیلردن زیاده چالیشملریله ثروت مملکتك قسم اعظمنك بونلرك الینه کچمسنه سبب اولمقده‌در. له لسانی چه و واندلسانلریله برابر اسلاو السنه‌سنك غربی طاقمنی تشکیل ایتمکله، اساساً روسجه‌دن چوق فرقلی اولدیغی کبی، اوته‌دنبری لاتین وآلمان اسانلرندن برچوق الفاظ وتعبیرات دخی آلمش اولدیغندن، بر قات دها روس لساندن آیرلمش؛ وفنی وادبی کنیش بر لسان حکمنه کچمشدر. مع هذا له ادبیاتی اسکی اولمیوب، وقتیله لهلیلر لاتینجه‌یی لسان فنی وادبی اتخاذ ایتدکلرندن، آنجق قرن سابق اواخرنده اهلیلر بیننده کندی لسانلرنده یازمش بعض بیوك ادبا و شعرا یتیشمش؛ و او وقتدن له ادبیاتی تأسس ایدوب، بو آز مدت ظرفنده چوق ترقی ایتمشدر. اهلیلر روسلرله بلغار وصربلرك قوللاندقلری (کیریل) حرفلرینی قوللانمیوب، چهلیلر وخرواتلر وسائر قتولیك اسلاولر کبی لاتین خطنی استعمال ایتمکده‌درلر. معارفی پك او قدر ایلری اولمیوب، وارشووه‌ده بر دارالفنون، بر بیطار مکتبی، زادکان قیزلرینه مخصوص بر مکتب وسائر بعض مکاتب عالیه موجوددر. اون اوچ سنه اول اولان بر استاتستیقه کوره، بتون لهستانده ۳۷۳٤ مکتب موجود اولوب، ۷٦٤۹٦ سی اناث اولمق اوزره، ۲۲۲٤۲۲ شاکردانی وار

ایدی . مکاتب مذکورەدن ٢٧ سی ذکور و ١٧ سی اناث رشدیه و اعدادیه‌لری، ٣ ی مکاتب خصوصیه وقصوری مکاتب ابتدائیه‌دن عبارتدر . روس حکومتنك لە لسان وادبیاتنك ممکن مرتبه‌ده ترقیسنی منع ایله لهلیلری روسلاشدیرمغه جهد وغیرت ایتدیکی معلومدر. مملکتك تقسیماتی وهر ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی «روسیه» ماده‌سنده مذکور اولمغله تکرارینه حاجت یوقدر.

لهستان زمان قدیمده جرمان واسکیت اقوامنك ساکن اولدقلری یرلر بیننده مجهول بر یر اولوب، آلتنجی ویدنجی قرن میلادیده اسلاولرك حرکات عمومیه‌سی صره‌سنده (له) یاخود (لخ) اسمیله برقوم دخی او طرفه کلوب، یرلشمش؛ و متعاقباً بونلر، یرلرینك اووه اولمسندن طولایی، «اووه‌لی» معناسیله (پولان) ویا (پولونه) اسمیله شهرت بولمشلرایدی. کیده‌رك بونلر بینلرنده بر نوع حکومت تشکیل ایدوب، حکمدارلرندن برنجی (میسیسلاس) ٩٦٦ تاریخنده خرستیانلغی قبول، وتبعه‌سنی‌ده بو دینه ادخال ایده‌رك، بو مناسبتله آلمانیه وروما ایله مناسباته کیریشمکله، بر دولت عد اولنمغه باشلامشیدی. آنجق قراللرك اکی اولادلری بیننده تقسیم ایتمك عادت مضرەسنه تبعیت ایتمکله، مملکتك کیتدکجه کوچك حکومتلره تقسیم اولنمسی لهستانك قوتنی امحا ایده‌رك، زادکانك پك زیاده نفوذ قزانمسنی وبربرینی متعاقب داخلی فسادلر ظهورینی موجب اولمشدی. اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنده تام بو تفرقه‌لرك اوکی آلنه‌جغی زمان مغوللر ظهور ایدوب، چنکیز خانك عسکری لهستانی نهب وتخریب ایتمش؛ و قرن مذکور اواخرنده یکیدن داخلی فسادلر اویانمش ایدی. نهایت جوجه ولادیسلاس ایله اوچنجی قازیمیرك زمانلرنده لهستان اسکی قوتنی استرداد ایده بیلمش ؛ ومرقوم قازیمیرك وفاتیله (پیاست) سلاله‌سی منقرض اولوب، بونك دامادی (بیوك لویی) تخته کچجه، مجارستان ایله لهستان برلشمش ایسه‌ده، بونك وفاتنده قالان ایکی قیزندن بری لهستانه ودیکری مجارستانه قرالیچه اولمغله، یکیدن مجارستان آیرلمش؛ ولهستان قرالیچه‌سی اولان (هدویجه) لیتوآنیه بیوك دوقه‌سی (یاکلون)ه وارمغله، لهستان ایله لیتوآنیه برلشوب، ١٣٨٦ تاریخنده حاصل اولان بو اتحاد دولتك اراضیسنی ایکی قات ایتمکله، اشبو (یاکلون) سلاله‌سنك حکم سوردیکی زمان ایله اوندن اولکی ٨٠ سنه یعنی ١٣٠٦ دن ١٥٧٢ تاریخنه‌دك اولان ٢٦٦ سنه‌لك مدت لهستانك اك پارلاق دوریدر. بو دورده لهستان قرالغی شرقی وغربی پروسیه ایله لیوونیه و قورلانده وسائر یرلری دخی الحاق ایده‌رك، بالطیق سواحلندن قره دکیز سواحلنه‌دك ممتد واهالیسی ١٥ ملیونه بالغ اولوردی. لهستان قراللری ویا خاندانلری اعضاسندن بعضیسی دفعاتله چهستانه، مجارستانه وسائر یرلره دخی حکمفرما اولمشلردی. تاتار خانلرینك وبعده دولت عثمانیه‌نك قره دکیز جهتندن لهستانله همحدود اولمسی وعلی الخصوص عثمانیلرك دفعاتله لهستانك ایچنه دخوللری لهستانك قوتنی کسر ایتمه‌مشدیسه‌ده، زادکانك کیتدکجه کسب قوت ایتملری حکومت مرکزیه‌ده قوت قالمامسنی انتاج ایدوب، نهایت (یاکلون) سلاله‌سنك اخیری اولان (سجیسموند اوکوست)ك ارکك وارثی اولمدیغنه بناءً، بر خلاف انتخابیچون زادکانی مذاکره‌یه دعوت ایتمسی امثال اولوب، فیمابعد قراللر انتخاب ایله تعیین اولنمق عادت اولمش؛ وبو ایسه دره‌بکلکی اصولنك ترقیسیله دولتك ضعف و تفرقه‌یه دوشورلمسنی موجب اولوب، ١٥٧٣ تاریخندن اعتباراً کوندن کونه تدنی‌یه باشلامشدی. مع‌هذا اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده لهلیلر ساخته دیمتریك خروجیله روسیه‌ده ایشلرك هرج ومرج اولمسندن بالاستفاده، موسقوه‌یی ضبط ایده‌رك ، روسیه‌یی لیوونیه‌یی ودها برچوق یرلر ترکنه مجبور ایتمشلر ایدی. آنجق بو یکنجی دور چوق سورمیوب ، قرن مذکور اواسطنده لیوونیه ایله روسیه‌دن آلمش اولدیغی دیکر یرلری ترکه مجبور اولدقدن بشقه شرقی پروسیه اوزرینه اولان متبوعیت حقندن دخی واز کچمکه مجبور اولمشدی. لهستان جنراللرندن مشهور (سوبیسکی) نك ١٦٨٣ ده ویانه‌یی محاصره ایتمش اولان عثمانلی عسکرینه مقاومتی بر آرەلق لهستانه بر دور اقبال آچمش ایسه‌ده ، مملکتك حال داخلیسی بوندن دخی استفاده‌یه مجال براقامش؛ ومتعاقباً (سوبیسکی) موسقوه معاهده‌سنی امضا ایده‌رك، پودولیه‌یی وکیف شهرینی روسیه‌یه ترك

ایتمشدی. لهستان قرالنك انتخابندن طولایی بیوك پترو ایله اسوج قرالی آره‌سنده وقوعبولان محاربات لهستانك بسبتون ضعفنی موجب اولوب ، ١٧٦٤ ده روسیه ایمپراطوریچه‌سی قاترینه بوندن وآوروپانك مشغولیتندن بالاستفاده، اسکی دوستی اولان (استانیلاس‌پونیاتوسکی)یی لهستان قراللغنه نصب ایتمش؛ ودرت سنه صکره لهستانده‌روسیه‌نك نفوذینه قارشی بر اتفاق تشکل ایدوب ، باب عالی ایله فرانسه قرالی اون بشنجی لویی بو اتفاق تأکید وتقویه ایتمشلرسه‌ده، فرانسه‌ده باش وکالتك تبدلی ودولت عثمانیه ایله روسیه آره‌سنده وقوعبولان محاربه بوایکی دولتك امدادینه مجال براقامغله ، لهلیلرك اتفاق برشیئه مقتدر اوله‌میوب، ١٧٧٢ تاریخنده لهستانك برنجی مقاسمه‌سنه تشبث اولنمشدی . بو مقاسمه‌ده اوونیه ایله لیتوآنیانك وقتیله روسیه‌دن ضبط ایتمش اولدیغی یرلرك جمله‌سی روسیه‌یه ، غالیجیه‌نك قسم جنوبیسی آوستریایه، پروسیه‌نك لهستانه تابع اولان یرلری‌ده براندبورغ خاندانه یعنی شمدیکی پروسیه قراللغنه دوشمشیدی . قالان قسمنه ینه لهستان قراللغی نامی وبرلمش ایسه‌ده، حقیقتده روسیه‌نك ایالتی حکمنه کچمشیدی. ١٧٩٠ ده لهلیلر اسوج ایله دولت عثمانیه‌نك روسیه ایله اولان محاربه‌سندن بالاستفاده ، روسیه‌نك تسلطنی دفع ایله حکیمانه بر قانون وضع ایتمشلرسه‌ده ، روسیه دولتی لهلیلر بیننده تفرقه دوشوروب ، ظهور ایدن فساد داخلیدن بالاستفاده، ١٧٩٣ ده بر ایکنجی مقاسمه‌یه تشبث ایتمشدی ، که بونده لهستانك شرق جهتندن ٦ ایالتی روسیه، وغرب وشمال جهتندن برچوق یرلری پروسیه‌آلیوردی. بر سنه صکره لهلیلر یکدن قیام ایدوب، لهلی (قوشیقوسقو) فوق‌العاده جسارت کوسترمش ومردانه مقاومت ایتمش ایسه‌ده ، عاقبت مغلوب اولوب، ١٧٩٥ ده دول ثلثه بیننده لهستانك اوچنجی وصوك مقاسمه‌سی اجرا اولنه‌رق، لهستانك آوروپا خریطه‌سندن بسبتون اسمی رفع اولنمشدر. بو وجهله ١٢ سنه کچدکدن صکره ١٨٠٧ ده بیوك ناپولیون، اسکی لهستان قراللغنك ایکی‌خمسندن عبارت اولمق‌اوزره، وارشووه بیوك دوقه‌لغی نامیله بر له حکومتی تشکیل ایتمش ایسه‌ده ، ١٨١٥ ده ناپولیونك سقوطی اوزرینه، بو حکومت دخی لغو اولنه‌رق ، قسم غربیسی پروسیه وقسم شرقیسی روسیه طرفندن ضبط اولنمش؛ ویالکز قراقوویه شهریله جوارلری برکوچك جمهوریت حالنه قونمش ایسه‌ده، بو دخی ١٨٤٦ ده آوستریا طرفندن ضبطله، غالیجیه‌یه الحاق اولنمشدر . روسیه‌یه کچن قسم اعظمی بر مدت ینه لهستان (یعنی‌پولونیه) نامنی و بعض امتیازات محافظه ایتمش ایسه‌ده ، لهلیلرك واقع اولان متعدد قیاملری اوزرینه ، نامی وامتیازاتی دخی لغو، ولهلیلردن برچوق آدملر سیبریه‌یه نفی اولنه‌رق ، مکاتبه دخی روس لسانی ادخال ایدلمش؛ والحاصل لهستانك روسلاشدیرلمسیچون هر نوع اجراآت شدتکارانه‌یه تشبث اولنمشدر.

لهستان دولتنك حکمدارلری اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

(١ . زمان قدیم)

	میلادی
له	٥٠١
وانده	٥٤٠
قراقوس	٦٠٠
برنجی پرزمیسلاس	١٥٠
ایکنجی له	٨٠٤
اوچنجی له	٨١٠
برنجی پوپیل	٨١٥
ایکنجی پوپیل	٨٣٠
فترت	٨٤٠ الی ٨٤٢

(٢ . پیاست سلاله‌سی)

پیاست (لهستان دوقه‌سی)	٨٤٢
زیمویت	٨٦٠
دردنجی له	٨٩٢
زیموميسلاس	٩١٣
برنجی میاسیسلاس	١٠٢٥
برنجی بولسلاس (مزال)	٩٩٢
ایکنجی میاسیسلاس	١٠٢٥
اوتون ومامسلاو	١٠٣٢
فترت	١٠٣٧ الی ١٠٤٢
برنجی قازیمیر	١٠٤٢
ایکنجی بولسلاس	١٠٥٨
برنجی ولادیسلاس	١٠٨١
اوچنجی بولسلاس	١١٠٢
اربینیی	١١٠٧
ایکنجی ولادیسلاس	١١٣٨
دردنجی بولسلاس	١١٤٦
اوچنجی میاسیسلاس	١١٧٣
ایکنجی قازیمیر	١١٧٧
بشنجی له (آق)	١١٩٤
» ایله اوچنجی میاسیسلاس	١١٩٩
» ایله اوچنجی ولادیسلاس	١٢٠٢
» یالکز	١٢٠٧
بشنجی بولسلاس	١٢٢٧
آلتنجی له (قره)	١٢٨٩
ایکنجی پریزمیسلاس	١٢٩٠
دردنجی ولادیسلاس (جوجه)	١٢٩٥
چهلی ونسسلاس	١٣٠٠
دردنجی ولادیسلاس (ثانیاً)	١٣٠٤
اوچنجی قازیمیر (بیوك)	١٣٣٣

(٣ . آنژو سلاله‌سی)

بیوك اویی	١٣٧٠
ماریه ایله هدویجه	١٣٨٣
یالکز هدویجه	١٣٨٤

(٤ . یاکاون سلاله‌سی)

بشنجی ولادیسلاس یاکاون ایله هدویجه	١٣٨٦
آلتنجی ولادیسلاس	١٤٣٤
دردنجی قازیمیر (ژان البر)	١٤٤٥
برنجی آلکساندر	١٥٠١
برنجی سجیسموند	١٥٠٦
سجیسموند اوکوست (برنجی)	١٥٤٨

(٥ . منتخب برنسلر)		(٦ . صاقسون دوری)	
والوالی هنری	١٥٧٣	ایکنجی اوغوست	١٦٩٧
استفان باتوری	١٥٧٥	ستانسلاس لسزینسکی	١٧٠٤
اوچنجی سیغسموند واسه	١٥٨٧	ایکنجی اوغوست (ثانیاً)	١٧٠٩
بدنجی ولادیسلاس «	١٦٣٢	اوچنجی اوغوست	١٧٣٣
ژان قازیمیر	١٦٤٩	ایکنجی استانسلاس پونیاتوسکی	١٧٦٤
میخائل قوریبوت ویشنوویسکی	١٦٦٩	الی	١٧٩٥
اوچنجی ژان سوبیسکی	١٦٧٤		

لیا (Lia) حضرت یعقوبك زوجه‌سی و روبیل، شمعون، لاوی، یهودا، اساخر وزابلونك والده‌سیدر. حضرت یعقوبك کوچك همشیره‌سی (راحل)ی طلب ایتمش ایکن، بدری طرفندن لیا ویرلمشیدی.

لیانغ چئو (Liang Tcheou) چینك شمال غربی جهتنده واقع (قان‌سو) ایالتنده و (لان‌چئو) نك ۲٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده ومشهور سدك ۲۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق ′٣٥°٣٧ عرض شمالی ایله ′٤٥°٩٩ طول شرقیده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی، تمیز و کنیش سوقاقلری، خیلی استحکاماتی، ایشلك تجارتی و اطرافنده منبت وواسع بر اووه‌سی واردر.

لیائوتونغ (ونام دیکرله شین کینغ Liao-Toung, Chin King) چینك شمال شرقی ایالاتندن اولوب، مانجوریه‌نك منتهای جنوبی قسمندن عبارتدر. بچیلی کورفزینك شمالنده واقع همنامی اولان قویك اطرافیله بو قویی (قوره) قویندن آیران بر شبه جزیره‌دن عبارت اولوب، شرقاً (قوره) ایله، شمالاً مانجوریه‌نك ژربیغ ایالتیله، غرباً بچیلی ایالتیله، جنوباً دخی بچیلی کورفزیله محدود اولدیغی حالده، ′٤٠°٣٨ ایله ′٤٠°٤٢ عرض شمالی و°١١٧ ایله ′٥٠°١٢٢ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنك مقداری ٦ ایله ٩ ملیون آره‌لرنده تخمین اولنقده‌در. مرکزی اولان (موقدن) شهرینك ۱۸۰۰۰۰ اهالیسی واردر. (بینغ چه) اسمیله بر اسکله‌سی وقوره حدودنده (تاقوشان) اسمیله بر شهری اولوب، هر بری ٤۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. شرق وغرب جهتی طاغلق اولوب، اورته‌سنده ٤٥۰ کیلومتره کنیش و ١٥۰۰

متره اوزون بر اووه بولیور، که اورته‌سندن (لیائوهو) ایرماغی آقیور. بو ایرماق (شاره مورن) اسمیله منغولستاندن کلوب، بر خیلی مسافه‌ده چین ایله منغولستان حدودینی آییریر. مجراسنك آشاغیکی ۱۸۰۰ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. هواسی معتدل وصاغلام ایسه‌ده، تحولاتی زیاده اولوب، یازین حرارت ۳۲ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ۲۲ درجه‌یه قدر اینر. اووه جهتنك طوپراغی پك منبت وباغمورلری پك چوق اولوب، ذخایر متنوعه ایله برنج، پاموق، چیویت، توتون، خشخاش، پنبه و سائر محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولنمه، خیلی مقداریده اخراج اولنور. وقتیله اورمانلری وحیوانات وحشیه‌سی پك چوق ایکن، شمدی آز اولوب، حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص قیون، صیغیر وطوموزلری کیتدکجه چوغالمقده‌در. کمور ودمیر معدنلری چوق اولوب، باقیر، آلتون وقورشون معدنلری ده آز مقدار بولنور. بو ایالت اوه‌دن بری مانجولرك وسائر اقوام تاتاریه‌نك چینه دخوللرینك قپوسی حکمنده بولندیغندن، چین دولتی بو ایالتی ادارهٔ عسکریه تحتنده طوتوب، منغول عسکرینك دخی بر قسم مهمی بو ایالتدر. اهالیسی مانجو ایله چینلیدن مرکب اولوب، چین لسانیله متکلمدرلر؛ ویالکز خانه‌لرینك اصول معماریه‌سی مانجو قاعده‌سنه تابعدر.

لیائوهو (Liao-Ho) چینك شمال شرقی جهتنده آقان (شاره مورن) یاخود (سیرا مورن) ایرماغی مجراسنك آشاغی قسمنه یعنی (لیائوتونغ) ایالتی داخلنده‌کی قسمنه ویریلن اسمدر [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت.]

لیائو یانغ (Liao-Yang) چینك لیائوتونغ ایالتنده و(موقدن) ك ٦۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، ۸۰۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، بوکسك بر بتخانه‌سی وجوارلرنده پك مقبول پاموق محصولاتی واردر.

لیبا (Liba) آفریقای جنوبینك وسطلرنده بیوك بر نهردر، که °١١ عرض جنوبی ایله ′٤٠°٢٠ طول شرقیده (زامبز) ایله (قونغو) حوضه‌لری بیننده‌کی ارتفاعلردن نبعانله، جنوب

غربیه، بعده جنوبه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ″٥٢ ′١٠ °٢٤ عرض جنوبیده (زامبز) ایرماغنه دوکیلور. تابعلری چوقدر. مذکور ایرماغه وصولنده واسع چایرلر ایچنده تأنی ایله آقار، وصوبی سیاهمتراق کورینور.

— بو اسمله آفریقای وسطینك ′٣٠ °٤ عرض شمالی ایله °١٥ طول شرقی جهتنده‌کی اراضی مجهوله‌ده وباکرمینك جنوبنده دخی برکول اولدیغی مروی اولوب، هنوز کشف وفناً تعیین اولنمامشدر.

لیبانیوس (Libanius) یونان قدیم مشاهیر علماسندن اولوب، ٣١٤ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغمش؛ وشهر مذکور ایله قسطنطینیه ونیقومدیه (یعنی ازمید) ده تدریس ایدوب، کندیسی بت پرست اولدیغی حالده، خرستیانلرك اعزه‌سندن (آی‌واسیل) ایله (یانی خریسوستوم) جملهٔ تلامذه‌سندن بولنمشدر. امپراطور (یولیوس) کندیسنی چوق سووب، بعض مناصب عالیه‌یه نصب ایتمك ایستدیکی حالده، کندیسی ایستمیوب، قناعتکارانه یاشامغی ترجیح ایتمش؛ ومع هذا حسودلرك افتراسنه اوغرایوب، صارلقله اتهام اولنه‌رق، نفی اولنمش؛ و٣٩٠ تاریخلرنده آنطاکیه‌ده وفات ایتمشدر. نطقلری وسائر بعض آثاری موجود اولوب، فصاحتی درجهٔ کمالده‌در.

لیباو (Libau, Libava) ویا لیباوه روسیه‌نك قورلانده خطه‌سنده وبالطیق دکیزی ساحلنده اوله‌رق، (میتاوه) نك ١٦٥ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وصاغلام لیمانی واردر.

لیبتره (Libethra) اسکی ماکدونیه‌نك (پیاریه) خطه‌سنده وترماییق (یعنی سلانیك) کورفزی ساحلنده اوله‌رق (اولیمبوس) طاغی قربنده قدیم بر قصبه اولوب، شاعر (اورفیوس) ك مزارینی حاوی اولمغله مشهور ایدی.

— بو اسمله یونانك (بیوتیا) خطه‌سنده دخی مشهور بر چشمه اولوب، اساطیر یونانیه‌ده علوم وصنایع حامیه‌لری اولان (موسه) نام پریلره مخصوص ومنسوب عد اولنوردی.

لیبریا (Libéria) آفریقانك ساحل غربیسنده وشمالی کینه‌نك منتهای غربنده آمریقالیلرك سعیله، اورادن کله زنجیلره مخصوص اولمق اوزره، تشکیل اولنمش بر جمهوریت اولوب، °٦ عرض شمالی خطنك بر آز اوستنده واقع (یونق) نهری منصبندن ′٤٥ °٤ عرض شمالی ایله °٩ طول غربیده واقع (پالماس) بروننه قدر ممتد اولور. بو وجهله ساحلی ٦٠٠ کیلومترویه قریب اوزون اولوب، ایچری‌یه طوغری وسعتی تقسیم میاه خطنی تشکیل ایدن ارتفاعلره قدر اعتبار اولندیغی حالده، ١٣٠ کیلومترویه بالغ اولور. اخیراً بو جمهوریته الحاق اولنان (مدینه) حکومتی داخل حساب اولمدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٥ ٣٦٠ مربع کیلو متره واهالیسی ٨١٨ ٠٠٠ و حکومت مذکوره ایله برابر ١ ٠٤٨ ٠٠٠ کشیدر. اصل آمریقادن کتیریلان زنجیلر ١٧ ٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، سائرلری یرلیدر. ساحلی آز کیرنتیلی وچیقنتیلی اولوب، مع هذا برقاچ کوزل لیمانی واردر. ساحله قریب وساحل ایله متوازیاً بر صره بطاقلقلر ممتد اولور، که مواسمه کوره توسع ایدوب، نهرلرك فیضانی زمانلرنده پك آز فاصله‌لی بر دکیز صورتنه کیرر بو بطاقلقلرك ایچ طرفنده بر صره تپه‌لر ممتد اولور، که مملکتك اك کوزل و اك منبت یرلری اورالری اولوب، آمریقادن کلمش اولان زنجیلر باشلیجه بو طبقه‌ده یرلشمشلردر. بونك دها ایچ طرفنده بالطه کورمه‌مش اورمانلرله مستور طاغلر وبونلرك ایلریسنده مرتفع و واسع بر طاقم یایله‌لر بولنیور، که (مادینکه) دینان زنجیلر جنسیله مسکون اولوب، هنوز مجهول الاحوال یرلردر.

هواسی نسبةً معتدل اولوب، بر یاغمور وبر قوراقلق موسمی واردر. یاغمور موسمی نیساندن تشرین ثانی‌یه وقوراقلق موسمی‌ده کانون اولدن نیسان ابتدالرینه قدر سورر. قوراقلق موسمنده سرین بر روزکار اسوب، درجهٔ حرارت ٣١ ی نادراً کچر، و٢٥ دن آشاغی اینمز. چیچك وحما خسته‌لقلریله سائر بر چوق امراض بو مملکتده بسبتون مجهول ومفقود اولوب، بطاقلقلر قربنده یالکز نوبتلی صیتمه‌لر حکم سورر؛ وشدتلی صا-

بتلاقەلری موجب اولورسەدە، پك مهلكدكلدر . طوپراغی منبت اولوب، الك باشلی محصولاتی واهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی پرنج وداریدر . قهوه مملكتك محصولات طبیعیەسندن اولوب ، برازیلیه ایله آنتیل جزایرینەواوقیانیەیه بورادن نقل ایدلمش ایكن، اهالیسی بو محصولی ایلری كتیرمكه وبوندن بحق استفادەیه مقتدر اولەمامشلردر. بوبر محصولی اوقدر چوقدر، كه وقتیله مملكته « بوبر ساحلی » نامی ویرلمشیدی. فیل دیشی ، آلتون توزی و وزنجی اسرا دخی وقتیله آوروپالیلری جاب ایدن اخراجاتندن ایدی. آنجق بوكونكی كوندەباشلیجه اخراجاتی: پالمه یاغیله شكرقامشی، چیوپت، قاقاو ، پاموق واصول زرعلری خارجدن ادخال اولنمش سائر محصولاتدن عبارتدر. اورمانلرنده بوياجیاقده مستعمل بر چوق آغاجلرله كوتابرقه آغاجی بولنیور. اورمانلری پك صیق وآغاجلری پك اوزون وبربرلرینه كرفتدر. معادنی: دمیر، باقیر، كوروآلتوندن عبارتدر. فیل دیشلری كثرتلیدر. اورمانلرده حسابسز میمون سوریلریله طیورك انواعی وپك معجز سیوری سینكلرله سائر حشرات مضره بولنیور.

مركزی اولان (مونروویه) قصبەسی ساحلده اولوب، ١٣ ٠٠٠ اهالی ایله مسكوندر. سكنەسی ٢٠٠٠ ایله ٧٠٠٠ آرەلرنده اولان سكز اون قصبه واسكەسی دخی واردر. بر رئیس جمهور وبر معاون ایله بش كشیدن مركب بر هیئت وكلاسی و ٨ اعضادن مركب بر هیئت اعیانیله بر مجلس مبعوثانی واردر. مجلس مبعوثان اساساً ١٣ كشیدن مركب اولوب، نفوسك تزاید ایدن هر اون بیك نفریچون بر مبعوث ضم اولنور. انتخاب ایتمك حق ٢١ وانتخاب اولنمق صلاحیتی ٣٠ یاشنی طولدیرمش اولانلره مخصوص اولوب، كرك مبعوثلق واعیانلق وكرك مأموریتلرك جملەسی زنجیلره منحصردر. مع هذا بیاضلر دخی مملكت داخلنده اقامت وتجارت ایتمكه حردرلر. رئیس معاونی هیئت اعیانك دخی رئیسیدر؛ و رئیس جمهور، هیئت اعیانله تذكر ایتمدكجه، بر شیئه قرار ویرەمز. قانونك برنجی و الك اساسلی مادەسی اسارتك لغو وممنوعیتیدر. مملكت ٤ ایالتە منقسمدر. والیلر وناحیه مدیرلری وكرك حاكملر انتخابله تعیین اولنور. واردات سنویەسی ٣٥ ٠٠٠ ومصارفی ٣٣ ٠٠٠ انكلیز لیراسی رادەلرنده اولوب، باشلیجه وارداتی كمرك رسومندن عبارتدر. ١٦ ایله ٥٠ یاشلری آرەسنده بولنان وسلاح طاشیمغه مقتدر اولان كافۀ اهالیسی عسكر اولوب، بوندن حرب زماننده ٥ آلایدن مركب ایكی لوا عساكر ملیه تشكل ایدیور.

آمریقاده اسارتك لغوی اوزرینه حر قالان زنجیلرك كندی كندیلرینه اداره اولنمغه اقتدارلری تجربه اولنمق اوزره ، بعض انسانیت پروران طرفندن كندیلرینه مستقل بر یر ویرلمسی تصور اولنوب، بو یر انتخاباولنمش؛ و١٨١٧ و١٨٢١ تاریخلرنده مذكورآزادلی اسرادن بر قاچ قافله نقل اولنەرق، ممالك مجتمعه مأمورلری معرفتیله بو حكومت تشكیل اولنمش؛ و١٨٤٨ ده استقلالی آوروپا دولی طرفندن تصدیق اولنمشدر .

لیبنیچ { (Leibnitz) آلمان مشاهیر حكماسندن اولوب ، ١٦٤٦ ده لیپسیقده طوغمش؛ و اورا دار الفنوننده تحصیل ایدوب ، فنونه انتساب ایتمكله ، بعض اصوللر وقاعدەلر كشفیله شهرت بولمش ایدی. (ماینسه) پرنسنك خدمت كتابتنه كیروب، بو وظیفەیی ایفا ایله برابر فنونله نوغلدن خالی قالمامش؛ وپرنسك اوغلنك مربیسی صفتیله ١٦٧٢ ده پارسه كیدوب، درت سنه شهر مذكورده اقامت، و باشلیجه علوم ریاضیه ایله اشتغال ایدەرك، بعض كشفیاتی اوزرینه پارس آقادمیاسی اعضالغنه قبول اولنمشدی . بعده لوندرەیه دخی كیدەرك، حسن قبول كورمش؛ وشهر مذكورك جمعیت علمیەسی اعضالغنه نائل اولمش ایدی. ١٦٧٦ ده ماینسه پرنسنك وقوع وفاتی اوزرینه، برونسویق وهانووره دوقەسی طرفندن جلبله، حافظ كتبی اولمش، وبر چوق سیاسی خدمتلرده دخی قوللانلمش ایدی. پرنسك امریله برونسویق خاندانك تاریخنی یازوب، بو بابده معلومات جمعیچون بتون آلمانیایی وآوروپانك سائر طرفلرینی طولاشەرق، بو مناسبتله بر چوق آثار ومعلومات سائرەیه دخی دسترس اولمشیدی. ١٦٨٣ تاریخندن اعتباراً لیپسیقده بر مجوعۀ فنیه

نشرینه باشلایوب ، برچوق نافع شیلر میدانه قویمشیدی. بوسوئه ایله مخابره‌ده بولنوب، قتولیك ایله پروتستان مذهبلرینی توحیده چوق چالیشمش؛ وبوکا موفق اوله‌میجه ، پروتستان مذاهب مختلفه‌سنی اولسون توحیده سعی ایتمش ایسه‌ده، بو بابده دخی بر نتیجه‌یه نائل اوله‌مامشدی. ١٧٠٠ تاریخنده پروسیه قرالی برلینده برآقادمیا تأسیسنه قاندیروب، کندیسی قید حیات شرطیله بونك ریاستنه نصب اولنمشدی. (درسده) ده و ویانه‌ده دخی برر آقادمیا تأسیس ایتدیرمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی. اختیارلغنده بیوك پترو طرفندن روسیه‌یه دعوت اولنوب، پترسبورغ آقادمیاسنی تشکیل ایتمش؛ و متعاقباً آلمانیه ایمپراطوری آلتنجی شارل طرفندن جلب اولنه‌رق، کندیسنه بارون‌اق عنوانی ویرلمش، ومعاش باغلانمش ایدی. فرانسه قرالی اون دردنجی لویی طرفندن پاریسه دعوت اولنوب، فرانسه‌ده اقامتنه اصرار اولنمش ایسه‌ده، کندیسی راضی اولمیوب؛ هانووره‌یه عودتله، ١٧١٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. کافهٔ علوم وفنونله ونشریات و تأسیسات علمیه ایله اشتغال ایدوب، الك زیاده علوم ریاضیه وفلسفه‌ده‌کی خدماتیله شهرت بولمشدر. نوع بشر بیننده تعاطیٔ افکار واختلاطی تزیید ایده‌جك وسائط تحریسی‌ده دوشوندیکی شیلرك الك باشلیلرندن اولوب، عمومی برخط ایجادینه صرف ذهن ایتمشیدی. « بکا مکمل بر الفبا ویرك، سزه مکمل بر لسان ویره‌یم، مکمل برلسان ویرك ، مکمل بر مدنیت ویره‌یم » سوزی جملهٔ اقوال حکیمانه‌سندندر. کلیات آثاری متعدد جلدلر اوزره نشر اولنمشدر.

لیبورنه { (Libourne) فرانسه‌نك ژیرونده ایالتنده وبوردونك ٣٥ کیلو متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دوردونیه) ایله (ایسله) نهرلرینك ملتقاسی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٤٢٣٠ اهالیسی، داخلی مکتبی، کتبخانه‌سی، جمعیت علمیه‌سی، حارالری، کوزل بر کوپریسی ونهرده اسکله‌سی واردر.

لیبورنیقوس پورتوس { (Liburnicus Portus) ایتالیاده‌کی (لیوورنو) شهرینك روماليلر زماننده‌کی اسم قدیمیدر.

لیبورنیه { (Liburnie) خرواتستانك ساحلده‌کی قسم قدیمی اولوب ، (ایلیریا)دن معدود ایدی. اهالیسی کمیجیلك و قورصانلقله مشهور اولوب، پك خفیف بر نوع کمیلری وار ایدی. روما شهرنده حمالق ایدن دخی بونلر ایدی.

لیبوسه { (Libyssa) یاخود لیبیسه ککبوزه قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب ، قارتاج سرداری مشهور آنیبال ، نفی اولندیغی وقت، بو قصبه‌یه کلمش؛ واوراده انتحار ایتمشدی.

لیبیغ { (Liebig) آلمانیانك الك مشهور کیمیاکرلرندن اولوب ، کیمیای عضوینك موجدی حکمنده‌در. ١٨٠٣ ده (دارمستاد)ده طوغوب، ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر. آلمانیه‌نك بر قاچ دارالفنوننده کیمیا معلملکی ایدوب، عمرینی بو فن ایله کچیرمش؛ وکیمیانك حیوانات و نباتاته وزراعته تطبیقی خصوصنده پك چوق کشفیات وخدمات نافعه‌یه موفق اولمشدر. تألیفاتی اکثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر . کندیسنك ترتیبی اوزرینه استحضار اولنان ات خلاصه‌سی‌ده اسمیله شهرت بولمشدر .

لیبیه { (Libye) اسکی یونانیلر نیلك غربنده و برقه‌نك جنوبنده‌کی چوله بو اسمی ویروب، آنجق کندیلرنجه اورالری مجهول اولدیغندن، مسماسی مبهم برصورتده اوله‌رق، نره‌لره‌ده قدر امتداد ایتدیکنی تعیین ایده‌مزلردی، و بعضاً بتون آفریقا قطعه‌سنه‌ده بو اسمی ویررلردی . یکی اصطلاحات جغرافیه‌ده بو اسم صحرای کبیرك ذکر اولنان قسم شرقیسنه ویرلوب ، لیبیه صحراسی (Désert Libique) دیرلر. [«صحرای کبیر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیپاری { (Lipari) ایتالیاده تیرنیان دکیزنده و سیچیلیه‌نك ساحل شمالیسی آچیقلرنده واقع (ائولیان) جزایرینك الك بیوکی والك مسکونی اولوب، سیچیلیه ساحلنده‌کی (میلاچو) برونك ٧٥ کیلو متره شمال غربیسنده و قالابره ساحلنده‌کی (واتیقانو) برونك ٧٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق، ′٢٩°٣٩ عرض شمالی ایله ′٣٦°١٢ طول شرقیده واقعدر. جنوبنده بولنان

(وولقان) آطه‌سندن آنجق بر كيلومتره وسعتده اولان بر طار بوغازله آيرلمشدر . بويى ١٢ و وسطى اڭ ٧ كيلومتره اولوب، مساحۀ سطحيه‌سى ٣٢ مربع كيلومتره‌در . اراضيسى طاغلق و بركانى اولوب، سونمش بركاندن عبارت اولان (كيريقه) طاغنڭ ٦٠٢ متره ارتفاعى واردر . ارتفاعلرى ٥٠٠ متره‌دن آشاغى ديگر بر قاچ طاغى دخى اولوب، جمله‌سى سونمش بركانلردر . اراضيسى لاو آقنتيلريله يوارلانمش جسيم قيالردن و سونكر طاشندن عبارتدر. اطرافنده‌كى دكيز دخى اكثريا صويڭ اوزرنده يوزر سونكر طاشلريله مستوردر. بو طاشلردن پك چوق اخراج اولنور ، بركانلرى چوقدن يانمامقده ايسه‌ده ، زلزله‌لرى چوقدر . جنوب جهتنده كوكوردلى معدن صولرى وقابلجه‌لرى دخى واردر . شراب دخى بولنيور . باغلرى و زيتونلقلرى چوق اولوب ، پك مقبول شراب و زيتون ياغى چيقار. ينه (ليپارى) اسميله ساحل شرقيسنده بولنان قصبه زيتونلقلرله وپورتقال باغچه‌لريله محاطدر. طاغلرى تپه‌لرينه‌دك ايشلنمشدر . اهاليسى ٧٧٠٠ كشيدن عبارتدر.

— مذكور (ائوليان) جزاير مجتمعه‌سنده شمدى اڭ زياده ليپارى اسمى ويريليور . بونلر ١٣ عددنده اولوب، ٧ سى مسكوندر، كه بونلرده ليپارى، استرومبولى، وولقانو، اوستيقى، فليقودى، آليقودى وساليني‌در . جمله‌سنڭ اراضيسى بركانى اولوب، آنجق شمديكى حالده يالڭز (استرومبولى) جزيره‌سنده آره‌صره اشتعال ايدر بر بركان واردر. بركانلرندن طولايى بونلره وقتيله (وولقانى) نامى دخى ويريليردى . اوستلرنده روزكار اكسيك اولمديغندن، اسكى يونانيلر عندنده روزكارلر الهى زعم اولنان (ائول)ه نسبتله (ائوليان) جزايرى دخى دينوردى . جمله‌سنڭ اهاليسى ١٨٠٠٠ كشى‌يه بالغ اولور.

ليپستاد (Lippstadt) آلمانياده غربى پروسيه‌نڭ وستفاليه ايالتنده (آرنسبرغ) سنجاغنه تابع وآرنسبرغڭ ٣٦ كيلو متره شمال شرقيسنده اوله‌رق (رين) ايرماغنه منصب (ليپه) نهرى اوزرنده واقع قضا مركزى بر قصبه‌اولوب، ٩٣٥٠ اهاليسى، زراعت ماكينه‌لرى، جيغاره وتوتون، ايپ، طوغله وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى وحيوانات وذخيره تجارتى واردر.

ليپسيغ (Leipzig) آلمانيه‌نڭ صاقسه قراللغنده ودرسده‌نڭ ١٠٧ كيلو متره غرب شماليسنده اوله‌رق ٥١° ٢٠َ ١٠ً عرض شماليله ١٠° ٣َ ١٥ً طول شرقيده وبر قاچ چايڭ ملتقاسنده واقع بيوك و صورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر شهر اولوب، ٣٩٩ ٩٦٩ اهاليسى ، دار الفنونى، فنون مختلفه‌يه مخصوص وعمومى متعدد مكاتب عاليه‌سى، رصدخانه‌سى ، موزه‌سى ، تاريخ طبيعى وسائر فنون نمونه‌خانه‌لرى، كيميا و سائره معملخانه‌لرى، دار الفنونه مربوط و ٤٠٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، مكمل نباتات و حيوانات باغچه‌لرى، جغرافيا، طب، السنۀ شرقيه و سائره‌يه مخصوص جمعيات علميه‌سى واردر . ليپسيغ شهرى آلمانيه‌نڭ ولكه بتون كره ارضڭ طباعت ونشر كتبجه مركزى اولوب ، كافۀ السنه‌ده كتابلر نشر اولنور؛ وبتون آلمانيه‌نڭ بيوك صحافلرى بوشهرده برر وكيل بولنديريورلر. دارالفنوننده ١٦٥ معلم و ٣٠٥٠ شاكرد بولنيور . بتون آلمانيه ايمپراطورلغنڭ عمومى محكمۀ تميزى دخى بو شهرده انعقاد ايدر. شهرڭ اسكيدن موجود اولان قسمى كار قديم طرزنده اولوب، سوقاقلرى طار ايسه‌ده، اطرافنده يكى تأسس ايتمش محله‌لرى پك گوزل و سوقاقلرى گنيش اولوب، جسيم ومصنع ابنيۀ عموميه وخصوصيه‌سى، تياترولرى ، متعدد معابدى ، خارجنده واسع باغچه وتفرجگاهلرى واردر . خسته‌خانه و يتيمخانه كبى مؤسسات خيريه‌سى‌ده چوق اولوب، صاغر ودلسزلره مخصوص اوله‌رق آوروپانڭ اڭ اسكى مكتبى‌ده بو شهرده بولنيور . صنايعى خيلى ايلرى اولوب، مختلف ماكينه‌لر، كاغد ، يوك وپاموق منسوجات، صيرمه، اجزاء كيمويه، مشمع، توتون، موسيقى آلاتى، صابون ، صنعى چيچكلر ، اسقامبيل كاغدى وسائره فابريقه‌لرى چوقدر . تجارتى‌ده پك ايلرى اولوب، سنه‌ده اوچ كره بيوك پناير قوريلور. اونيجى قرن ميلادى ابتدالرنده تأسس ايدوب، (ليپسيا) تسميه اولنمشدى .

ليپنيك (Lipnick) آوستريا ومجارستان دولتنڭ موراويه خطه‌سنده

وتابع اولدیغی (وایسکیرخن)ك ١١ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٦١٩٥ اهالیسی و چوخه، شکر، سرکه وبیره فابریقه‌لری واردر.

لیپه (Lippe) آلمانیه‌ده بر نهردر، که همنامی اولان پرنسلکك ایچنده نبعانله، غربه طوغری آقه‌رق، وستفالیه خطهٔ واسعه‌سنه کیرر، وبونی شرقدن غربه طوغری شق ایله رین ایالتی داخلنده (وسل) شهری یاننده صاغدن (رین) ایرماغنه دوکیلور. قطع ایتدیکی مسافه ١٧٠ کیلومتره‌دن عبارت ایسه‌ده، مجراسی پك طولامباجلی اولدیغندن، ٢٥٥ کیلومترویه بالغ اولور. ٢١١ کیلومترهلکی، ٣ بند واسطه‌سیله، سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ٦٧٥٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در.

لیپه یاخود لیپه دتمولد (Lippe.L.-Detmold) آلمانیه‌نك غرب شمالی جهتنده پرنسلك صورتنده اداره اولنور بر یر اولوب، شرقاً وشمالاً هانووره، غرباً وجنوباً دخی وستفالیه خطه‌لریله یعنی هرطرفدن پروسیه قراللغنه تابع یرلرله محاطدر. ٥١° ٤٨′ ایله ٥٢° ١١′ عرض شمالی و ٦° ١٧′ ایله ٧° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢١٥ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٤٦١٧ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، یالکز جنوب غربی قسمنده (لیپیشر والد) یعنی «لیپه اورمانی» نامیله درتبش یوز متره ارتفاعلرنده بعض تپه‌لر واردر. باشلیجه انهاری (وسر) ایرماغنه تابع اولان (وره) ایله (امر) چایلری اولوب، رین ایرماغنه تابع اولان وممکتته اسمنی ویرن (لیپه) نهرینك ایسه یالکز منابعی بو پرنسلکك جنوب غربی جهتنده‌در. (وسر) ایرماغی ده حدود شمالیه‌سنك بر آز مقداریني آییریور. هواسی معتدل ایسه‌ده، رطوبتلیدر، وسیسلری چوقدر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، محصولاتی اهالیسنی بسلمکه کافی دکلدر. اراضیسنك نصفی مزروع و نصف دیکری چایر، اورمان، مرعی واراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، کتن، کنویر، سبزه، میوه وساٸره‌در. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وساٸر حیوانات اهلیه‌سیله آری قوغانلری چوقدر. صنایعی یوق حکمنده اولوب، طوغله وکرمیت فابریقه‌لرندن بشقه فابریقه‌لری یوقدر. باشلیجه اخراجاتی: کراسته، قطران ودکیز کوبوکندن معمول سیغاره‌لقدن عبارتدر. ارثی بر پرنسك تحت حکمنده اوله‌رق مشروطیتله اداره اولنور. ٢١ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. انتخاب ایتمك حقی ٢٥، وانتخاب اولنمق صلاحیتنده ٣٠ یاشنی طولدیرمش اولانلره مخصوصدر. واردات ومصارف سنویه‌سی ١١٩٦٧٧٢ مارقدن عبارتدر. مرکزی اولان (دتمولد)ك ١١٢٣٧ اهالیسی واردر. پرنسلك ٧ قضا و ١٢ ناحیه‌یه منقسمدر.

لیت (Leith) اسقوچیه‌نك ادیمبورغ ایالتنده و ادیمبورغك ٣ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده بر شهر و اسکله اولوب، ٦٧٨٠٧ اهالیسی، ٢٧ کلیساسی، متعدد مکاتبی، لیمانی، کوزل رختملری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاه و حوضلری، ایشلك تجارت بحریه‌سی، جام، شکر، یلکن بزی، ایپ، صابون و ساٸره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. ادیمبورغك اسکله‌سی اولوب، آره‌لرنده کوزل تفرجکاهلر ممتد اولور.

لیتله روق (Little-Rock) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (آرقانساس) حکومتنده ویکی اورلیانك ٥٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (آرقانساس) نهرینك صاغ کنارنده وبونك میسیسیپی ایرماغنه دوکلدیکی محلدن ١٥٠ کیلومتره یوقاریده حکومت مذکوره‌نك مرکزی بر قصبه اولوب، ١٣١٨٥ اهالیسی، صاغر ودیلسزلرله کورلره مخصوص مکتبلری، دیکر متعدد مکاتبی، بیمار خانه‌سی، بیوك حبسخانه‌سی، متعدد دمیر یول خطلریله، نهرده ایشلر سفائنی وپك ایشلك تجارتی واردر.

لیتله فالس (Little-Falls) ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) حکومتنده و (آلبانی)نك ١٠١ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (موهاوق) نهرینك ایکی کنارنده و (فریه) جدولی اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ٩٢٣٥ اهالیسی واردر. ایکی دمیر یول خطیله مذکور نهر وجدول قصبه‌نك یاننده طار وایکی طرفدن دیك قیالرله محاط بر بوغازك ایچندن

بجر. شهرك آشاغی صارقمنده بر چوق فابریقه‌لرك ماکینه‌لرینی چویرر. پاموق ویوك ایپلیکخانه‌لریله کاغد فابریقه‌لری ودکرمنلری واردر.

لیتوآنیه { (Lithuania) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده وبالطیق دکیزینك ساحل شرقیسنده بر خطه اولوب، ریغا کورفزندن و(دونه) نهری آشاغی طرفندن (نیمن) نهرینه‌دك یعنی ´۳۰ °۵۲ ایله ´۴۵ °۵۷ عرض شمالی و ´۳۰ °۱۸ ایله °۲۶ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. روسیه‌نك تقسیمات ملکیه‌سنده بواسم معتبر اولمیوب، مملکت: قوونو، ویلنه، ویتبسك وقروونو ایالتلرینه منقسمدر. باشلیجه لیتوآنلرله مسکون اولان بو یرك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۷۰۶۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۴۰۰۰۰ کشیدر. وقتیله یعنی آیریجه بر حکومت وبویستان قرالغنه متحد ایکن لیتوآنیه بوندن چوق دها واسع اولوب، بالطیق ساحلندن قره دکیز ساحلنه‌دك ممتد اولوردی. اراضیسی دوز وآچیق اولوب، بالطیق دکیزی مائله‌سنده بولنان اك بیوك انهاری دینه ونیمن ایرمقلریدر، که ایکیسینك ده مجرالرینك اك آشاغی قسملری لیتوآنیه‌ده‌در. هواسی رطوبتلی وقیشین پك صوغوقدر. اورمانلری چوق وپك واسع اولوب، پك بیوك آغاجلری حاویدر. طوپراغی پك منبت اولوب، زراعت وقدر ترقی ایتمدیکی حالده، چاودار، یولاف، کتان وکندویر کبی محصولاتی چوقدر. آتلری کوچك ایسه‌ده، قوتلی وآتشلیدر. اورمانلرنده الیوم (بیزون) دینلن یبان اوکوزلری بولنیور. باشلیجه اخراجاتی ذخیره، کراسته، آت، دری، کورك وسائره‌در. صنایعی قبا بر نوع چوخه ایله مواد دباغیه وحبوباتدن اسپرتو اخراجی کبی جزئیاتدن عبارتدر.

بو خطه‌نك اهالئ اصلیه‌سی اولان لیتوآنلر امم آریانیه‌نك اك اسکیلرندن اولوب، سویلدکلری لسانك زند وسانسکری لسانلریله سائر آوروپا السنه‌سندن زیاده مناسبت ومشابهتی واردر. سائر امه نسبةً اسلاولره قرابت ومشابهتلری زیاده ایسه‌ده، اسلاو اقوامندن معدود دکللردر. لیتوآنیه‌لیلر اصل لیتوآنلرله لتون، قور، سامو-کیتیان، پروس اسملریله بش شعبه‌یه منقسم اولوب، اصل لیتوآنلر ۱۴۳۲۱۰۸، لتونلر ۱۱۱۵۳۰۰، قورلر ۱۸۵۰۰۰، ساموکیتیانلر ۶۶۴۰۰۰، پروسلر دخی ۲۰۰۰۰۰ نفوسدن عبارتدر. اوننجی قرن میلادیده لیتوآنلر اوچ بیوك شعبه‌یه منقسم اولوب، بونلردن پروسلر ویا پروسلر بالطیق دکیزی ساحلندن ویستوله نهرینه‌دك اولان یرلرده ساکن ایدیلر، که کندیلرینه نسبتله اوره پروسیه دینلشدر؛ اصل لیتوآنلر سامو-کیتیان و نام دیگرله (ایمود) لرله برابر شرق جنوبی ولتونلر دخی شرق شمالی طرفنده ساکن ایدیلر. لیتوآنلرك شهر وقصبه وقلعه‌لری اولمیوب، نیم وحشی بر حالده اورمانلرده یاشادقلرندن، قومشولری بولنان جرمانلرله اسلاولر بونلرك بو حالندن بالاستفاده، جرمانلر پروسلرك یرلرینی ضبط ایله، کندیلرینی تدریجاً آلمانلاشدیردقلری کبی، لتونلر دخی اسلاولر طرفندن شماله طوغری پوسکورتیلرك، تاتار جنسندن اولان لیوونلر واستوآنلره قاریشمش ویالکز اصل لیتوآنلر استقلاللرینی محافظه ایدوب خاص حالنده قالمش ایدیلر. علی العموم لیتوآنلر کوزل اندامل ومتناسب سیمالی اولوب، اکثری اوزره صاری صاچلی وماوی کوزلیدرلر. اسکیدنبری کندی بکلرینه ولهلیلرله آلمانلره وروسلره مغلوب اولوب، تحکم آلتنده یاشامغه، واپشلدکاری اراضی‌یه مالك اولمیوب، بالعکس اراضی ایله برابر مالك کبی صاتلمغه آلیشمشلردر. زادکان قسمی اوته‌دنبری تابع اولدقلری لهلیلردن، آلمانلردن وروسلردن براز مدنیت آلمشلرسه‌ده، عوام اهالی پك کریده قالوب، حیوان کبی یاشامقده‌درلر. روسیه حکومتی اسارتی لغو ایله، چفتجیلره ایشلیه‌جك اراضی ویردکدن صکره دخی، بونلر اسارت طبیعتلرینه القا ایتمش اولدیغی اخلاقدن واز کچه‌مه‌مش؛ ویبنلرنده علوم ومعارفك نشریچون تشکل ایدن جمعیتلر صرف ایتدکلری همتك پك آز ثمره‌سنی کورمشلردر. زادکانلری ده اسکیدنبری له وروس لسانلرنده اوقویوب یازمغه آلیشمش اولدقلرندن، کندی لسانلرینی یازوب اوقومغه صرف ذهن

ایتمه‌مشلردر. بناءً علیه لیتوآن لسانینك ادبیاتی بر قاچ عقائد کتابندن عبارت قالمشدر. آنجق آغزدن آغزه اهالی بیننده محفوظ اولان بر چوق شعرلری واردر، که جمع اولنه‌جق اولسه، بر ادبیات ملیه‌یه اساس اوله‌بیلیر. بو اشعارده دخی لیتوآنلرك اخلاق مصور اولوب، جسارت وقهرمانلق کبی احواله بدل بر حزن ومغمومیت وقدره تسلیم حسیاتی ظاهر اولور. لیتوآنلر خرستیانلغی قبوللرنده اورتودوقس اولوب، بعده لهلیلرك سوق واجباریله جمله‌سی قتولیك مذهبنی قبول ایتمش؛ وروسلرك تابعیتنه کیردکدن صکره، بر طاقملری یکیدن اورتودوقس اولمشلردر. شمالده‌کی لتونلرك ایسه اکثری پروتستاندر.

لیتوآنیه‌نك تاریخ قدیمی مجهول اولوب، آکلاشلدیغنه کوره، لیتوآنلر بر چوق وقت اسلاولرك تحت تحکمنده بولندقدن صکره، اون ایکنجی قرن میلادیده، آیریجه بر حکومت تشکیل ایتمش ویاخود او وقت اسمی طویلمغه باشلامشدر. روسلرندن بر قاچی خرستیانلغی قبول ایتمشلر ایسه‌ده، کندیلری ویا خلفلری ینه مذهب قدیملرینه رجوع ایتمشلردی. نهایت اون دردنجی قرن میلادی اواسطنده دوقه‌لری بولانان (کدمین) روسیه‌نك بتون غرب جهتنی ضبط ایله، موسقوه نهرینه وقره‌دکز ساحلنه‌دك توسیع حدود ایده‌رك، قرال عنوانی آلمش؛ و (ویلنه) شهرینی تأسیس، ویاپتخت اتخاذ ایتمشدی. هر نه قدر کندیسی خرستیان دکل ایدیسه‌ده، آوروپا خرستیان حکمدارلری کندیسنه تاتارلرك مهاجماتنه قارشی بر سپر نظریله باقوب، تقویه‌سنه مسارعت ایتمشلردی. بونك اوغلی (اولکرد) دخی تاتارلره آلمانلرك ضبط ایتمش اولدقلری یرلری استردادیله موسقوه شهری اوکنه قدر توسیع فتوحات ایتمشدی. بونك اوغلی (یاکلون) لهستانك ملکه‌سی بولنان (هدویجه)یی تزوج ایتمکله، لیتوآنیه ایله لهستان برلشمش ایسه‌ده، بو اتحاد صرف حکمدارك شخصنده اولوب، مملکتیندن هربرینك اداره‌سی وعسکر ومالیه‌سی آیری ایدی؛ وقراللر لهستانده اقامت ایدردیسه‌ده، لیتوآنیه‌نك دخی دوقه‌لری وار ایدی. نهایت ١٤٤٤ تاریخنده دردنجی قازیمیر لیتوآنیه‌نك بو اداره مختاره‌سنه ختام ویروب، مملکتی بسبتون لهستانه الحاق ایتمشدر. او وقتدن بری لیتوآنلر اهلیلرك تغلب وتحکمی آلتنده قالوب، نهایت لهستانك برنجی مقاسمه سنده لیتوآنیه‌نك قسم اعظمی وایکنجیسنده قسم متباقیسی روسیه‌یه ویالکز (کومبینن) خطه‌سی پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. روسیه ضبط ایتدیکی یرلرك بر قسمنه یعنی الك مرکزده بولنان اوچ ایالته ینه لیتوآنیه اسمنی براقمش ایسه‌ده، ١٨٣٠ و٣١ ده لیتوآنلر اهلیلرله برابر قیام ایتدکلرندن، روسیه دولتی بوقیامی باصدیرنجه، (لیتوآنیه) اسمنی دخی لغو ومنع ایتمش؛ واو وقتدن بری لیتوآنلری روسلاشدیرمغه هر واسطه ایله سعی ایتمکده بولنمشدر.

لیتوآنیه حکمدارلریله تاریخ قعودلری بر وجه آتیدر:

١ . لهستانله برلشمزدن اول

اردیویل وفاتی	١١٧٠	تراب	١٢٨٠
رینوغولد قعودی	١٢٣٠	ناریموند	١٢٨٠
مندوغ	١٢٣٨	ترویدن	١٢٨٢
تروینات	١٢٦٣	ویتنو ویتین	١٢٨٣
وولستینیك	١٢٦٥	کدیعین	١٣١٥
سوینتوروغ	١٢٦٨	یاونوت	١٣٢٨
کیرموند	١٢٧٠	اولکرد	١٣٤١
کیلیکیین	١٢٧٥	کیستوت	١٣٨٢
روموند	١٢٧٨	یاکلون	١٣٨٢

٢ لهستانله برلشدکدن صکره

اسکیرکل (قازیمیر)	١٣٨٦	سیجیسموند	١٤٣٢
ویتولد (آلکساندر)	١٣٩٢	قازیمیر (لهستانك دردنجی قازیمیری)	١٤٤٠
اسویدریکل (بولسلاس)	١٤٣٠	الی	١٤٤٤

لیث { وبنی لیث [«صفار» و«صفاریه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

لیث بن سعد { (ابو الحرث —) قدماء فقها ومحدثیندن اولوب، عن اصل اصفهانلی اولدیغی حالده، ٩٤ تاریخ هجریسنده مصرك قلقشنده قریه‌سنده طوغمش؛ وتحصیل علوم ایدوب، مصرده فقه وحدیث تدریسیله مشغول اولمش؛ و١٧٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. قرافة الصغراده واقع قبری زیارتکاهدر.

ارباب ثروتدن اولوب، سنوی بش بیك آلتون
ایرادی اولمغله، جله‌سنی مستحقینه احسان وتصدق
ایدر ایمش. کرم وسخاوتی حقنده بر چوق نوادر
منقولدر. حنفی المذهب اولدیغی ومصر قاضیلغنده
بولندیغی دخی مرویدر. امام شافعی حضرتلرینك
صاحب ترجمه حقنده حسن ظن بلیغی اولوب،
« اگر امام مالك (رضه) کبی اصحابه یتیشه‌ایدی،
مشار الیه قدرشهرت بوله‌جقدی » دیدیکی مرویدر.
امام مالك کندیسنه خرما ایله طولو بر صینی هدیه
ایتمکله، صاحب ترجمه صینی‌یی آلتونله طولدیره‌رق
اعاده ایتمشدی.

لیجه { دیاربکر ولایت وسنجاغنده ودیاربکر (یعنی آمد) شهرینك ۷۰ کیلو متره
شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
۳۶۸۸ اهالیسی، ۱ جامع شریفی، ۲ مسجدی،
۲ کوچك کلیساسی، ۱۵ دکانی، ۲ حمامی، ۱ خانی
و۱۲ چشمه‌سی واردر. باغچه‌لرله محاط اولوب،
جوارلرنده آلچی اوجاقلری بولنمغله، اهالیسی بوندن
آلوب خانه‌لری انشاسنده قوللانیرلر.

— لیجه قضاسی دیاربکرك منتهای شمالندن
عبارت اولوب، کاراز وهانی ناحیه‌لریله برابر ۲۳۰
قریه‌دن مرکبدر. شمالاً وشرقاً بتلیس ولایتیله،
جنوباً سلوان قضاسیله، غرباً دخی ارغنی سنجاغیله
محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴۵۰ مربع کیلو
متره راده‌لرنده اولوب، ۱۹۵۰ کیلو متره‌لکی
اراضیٔ مزروعه، ۴۷ کیلو متره‌لکی اورمان
وقصوری اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. اهالیسی
۲۰ ۶۸۸ کشی اولوب، ۱۴ ۲۹۰ ی مسلم و
۶۳۹۸ ی خرستیاندر. اهالیٔ مسلمه‌سندن
۱۰ ۷۷۷ سی کرد، ۲۵۰۰ ی ترك و۱۰۱۳ ی
چرکسدر. خرستیانلردن ۱۴۸۷ سی سریانی
یعقوبی وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر.
مرکز قضانك ۱۱ کیلومتره شرقنده بر تلخه بولنوب،
سنوی ۲۵۰ ۰۰۰ کیلو طوز چیقار.

لیچستر { (Leicester) انکلتره‌نك وسطلرنده واوندره‌نك ۱۴۵ کیلومتره شمال
غربیسنده اوله‌رق (ترنت) ایرماغنه تابع (سوآر)
نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب،
۱۷۴ ۶۲۴ اهالیسی، فانله وچوراب وسائره ایله
یوك قماشلر، دانتله، شیریت، آیاق قابی وسائره
فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری، دوز وواسع سوقاقلری،
گوزل ابنیه‌سی، متعدد مصنع کلیسالری، صنایع
نفیسه مکتبی، موزه‌سی، ایکی خسته‌خانه‌سی وسائر
مؤسسات خیریه‌سیله مکاتبی وبوکسك بر قلعه‌سی
واردر.

— لیچستر ایالتی شمالاً نوتینغهام، شرقاً
لینقولن وروتلاند، جنوب غربی جهتندن واروبق،
غرباً استافورد، غرب شمالی طرفندن‌ده دربی ایا-
لتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۷۱
مربع کیلومتره واهالیسی ۳۵۰ ۰۰۰ راده‌لرنده‌در.
اراضیسی دوز وآز متموج اولوب، اك یوکسك
محلی ۲۷۵ متره‌لك ارتفاعی تجاوز ایتمیور. (ترنت)
ایرماغی حدود شمالیه‌سنك بر آزینی تشکیل ایدوب،
ایالتك بتون میاه جاریه‌سی بوکا منصب اولور.
باشلیجه نهری (سوآر)در. اراضیسنك قسم غربیسی
مزروع وقسم شرقیسی مراعلق اولوب، اراضی
مزروعه‌سنك‌ده چوغنه چایر اکرلر. محصولاتی
بغدای، آربه، بولافدن عبارتدر. قیون، صیغیر،
خرکله وسائر حیواناتی چوق اولوب، بینك بیکیرلری
مشهوردر. آو حیوانلری‌ده چوق اولوب، گوزل
زاغرلر دخی یتیشدیریلیر. کومور معدنلری چوق
اولوب، سنوی برملیون طونیلاته‌دن زیاده کومور
چیقار. تیوزلرینك اینجه وگوزل اولان یوکی محلنده
ایشلنوب، فانله وسائره یاپیلیر. صنایع محلیه مرکزی
تمریغنده صابیلان انواعدن عبارتدر. بك مقبول
پنیرلر دخی یاپیلیر. ایالت ٦ قضایه منقسم اولوب،
۳۳۱ ناحیه‌یی حاویدر.

لیچفیلد { (Lichfield) انکلتره‌نك استافورد ایالتنده واستافوردك ۲٦
کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، بر جدولك
اوزرنده بر قصبه اولوب، ۸۳٦۰ اهالیسی
وخلی ایله آرابه و بیره فابریقه‌لری واردر. صرف
و نحو تدریسنه مخصوص مشهور بر مکتبی،
غریب بر کتبخانه‌سی و ۸٦ متره ارتفاعنده
چاك قله‌سی اولان اسکی و مصنع بر کلیساسی
واردر.

لیختنبرغ { (Lichtenberg) آلمانیه‌نك غرب جهتنده وقتیله کوچك بر پرنسلك

ایدی. ١٨٣٤ تاریخنده پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — برلینك ٥ کیلومتره شرقنده دخی بو اسمله بیوك بر قریه اولوب، ١٢٦٢٥ اهالیسی وکنیش سبزه باغچه‌لری واردر.

لیختنستاین (Lichtenstein) آلمانیانك جنوبیده مستقل بر کوچك پرنسلك اولوب، شمالاً وشرقاً آوستریانك (وورارلبرغ) ایالتیله، جنوباً اسویچره‌نك غربزون ناحیه‌سیله، غرباً دخی اونی سنت غال ناحیه‌سندن آیران (رین) مجراسیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٢٣ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٩ مربع کیلومتره اولوب، ٩١٢٥ اهالیسی واردر. مرکزی ١٠٠٠ اهالی‌یی جامع اولان (وادوز) قریه‌سیدر. اهالیسی کاملاً آلمان وهمان جمله‌سی قتولیکدر. اراضیسی طاغلقدر. محصولاتی ذخیره ایله کتن و اوزومدن عبارتدر. صیغیرلری چوقدر. پاموق منسوجاتله تخته‌دن معمول شیلر یاپیلیر. بردمیریول خطی قسم شمالیسنی شق ایدیور. پرنسلك خاندانی پك زنکین اولوب، آوستریا وپروسیه‌ده بیوك املاکی واردر. واکثریا ویانه‌ده اقامت ایدوب، ایمپراطورك سراینه انتسابی واردر. مشروطیتله اداره اولنوب، ١٢ سی اهالی طرفندن منتخب و ایکیسی پرنس طرفندن منصوب اولمق اوزره، ١٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. واردات سنویه‌سی ٤٢٦٠٠٠ و مصارفی ٢٣٤٠٠٠ فرانق راده‌لرنده‌در.

لیخنیدوس (Lychnide, Lychnidus) آرناؤدلقده‌کی اوخری قصبه وکولنك اسم قدیمیدر. [« اوخری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیدس (Leeds) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و یورقك ٣٧ کیلومتره جنوب غربیسنده و (اوزه) ایرماغنه تابع (اره) نهری اوزرنده اوله‌رق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر شهر اولوب، ٣٦٧٥٠٥ اهالیسی، مختلف مکاتبیله مؤسسات خیریه‌سی و ازانجمله واسع بر خسته‌خانه‌سیله صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتب وملجئی، فلسفه وادبیات جمعیتی و بوکا مخصوص تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، متعدد کتبخانه‌لری، مهندسلك و زراعت کبی فنونك تدریسنه مخصوص بیوك بر مکتبی، واسع دوکمخانه‌لری و ماکینه انواعنه مخصوص فابریقه‌لری، چوخه، بز، ایپك قماشلر، خالی وسائر منسوجاته مخصوص عملخانه‌لری، حاضر اثواب وآیاق قابی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر.

لیده (Leyde. Leyden) وآلمانجه لیدن فلمنكك جنوبی هولانده ایالتنده و (لاهای)ك ١٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ساحلدن ١٠ کیلو متره یوقاریده و رینك اسکی رین قولی اوزرنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٤٤٧١٤ اهالیسی، دوز واسع و تمیز سوقاقلری، متعدد کلیسالری، ٢ خسته‌خانه‌سی، صنایع نفیسه وفنون ایله ادبیات جمعیتلری، ٢٠٠٠ دن زیاده شاکردی اولان مشهور بر دارالفنونی و بوکا مربوط واسع کتبخانه‌سی، ایکی رصدخانه‌سی، عقائد مکتبی، تاریخ طبیعی، حکمت طبیعیه وسائره نمونه‌خانه‌لریله کیمیا و فن جراحی عملیاتخانه‌لری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه وعلم لبشر موزه‌لری، واسع نباتات باغچه‌سی، استحکاماتی، طوبخانه‌سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه‌سی، چوخه وپوك منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وسنوی پك ایشلك بر پنایری واردر. وقتیله پك ایشلك بولنمش اولان کتاب تجارتی وفن طباعت تدنی ایتمشدر. بو شهرده بر چوق کتب عربیه وسائرهٔ شرقیه دخی طبع اولنمشدر. کتبخانه‌سی بر خیلی آثار مقبولهٔ اسلامیه‌یی حاویدر. بو شهر بر چوق جدوللرله متعدد آطه‌لره منقسم اولوب، آره‌لرنده کارکیر و کوزل کوپریلرله اختلاط اولنور. بر سورله محاط اولوب، ٨ قپوسی واردر. اسکی بر شهر اولوب، رومالیلرجه (لوغدونوم باتاوروم) اسمیله معروف ایدی. بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

لیدی (Lidi) آدریاتیق دکزنده وندیك شهرینك آچیقلرنده ممتد بر صره آطه‌لر اولوب، ٧ عددنده اولدقلری حالده، بر قوس تشکیل ایدیورلر. باغچه‌لرله مستور اولوب، الك بیوکلرینك تقریباً ایکیشر بیك اهالیسی واردر.

لیدیه (Lydie) آسیای صغیرك یعنی آناطولینك تقسیمات قدیمه‌سنده برخطه

اولوب، شمالاً میسیا، شرقاً فریجیا، جنوباً قاریا، غرباً دخی یونیه (یعنی یونانیلرك مستعمراتندن اولان سواحل) ایله محدود ایدی. مرکزی (ساردس) شهری ایدی. خطه‌نك الك اسکی اسمی (مئونیه) ایدی. قبل‌المیلاد ١٥٧٩ تاریخندن ٥٤٨ تاریخنه‌دك ١٠٣١ سنه مستقل بر دولت حالنده اولوب، حدودی وقت و زمانه کوره توسع ایتمش؛ و حکمدارلرینك اخیری اولان (قرسوس)ك زماننده (آلیس) نهری یعنی قزیل ایرماق مجراسنه‌دك کسب وسعت ایلمش ایدی. حکمدارلری، زیرده کوریله‌جکی وجهله، اوچ سلاله‌یه منسوبدر. جهانکیر شهیر کیخسرو لیدیه‌یی ضبطله، ایران ممالکنه الحاق ایتمش؛ و بیوك اسکندر ایراندن ضبط ایدوب، بونك وفاتنده آنتیغونك ومتعاقباً سلوکیلرك یدینه کچمش؛ قبل المیلاد ٢٦٠ تاریخنده برنجی (اومن) طرفندن برغمه‌یه الحاق، و ١٣٢ ده اوچنجی آتال طرفندن روما دولتنه ترك اولنمش ایدی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنه قالوب، بعده سلجوقیلر طرفندن ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ و بو دولتك انقراضنده صاروخان وآیدین بکلرك تصرفنده قالوب، بعده دولت عثمانیه طرفندن فتح اولنمشدر. الیوم صاروخان ایله آیدین سنجاقلرینی وازمیر سنجاغنك بر قسمنی تشکیل ایدیور. لیدیه حکمدارلرینك اسامیسیله ابتدای حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

(١. آتیاد سلاله‌سی)

	قبل‌المیلاد
مئون (مانس)	١٥٧٩
قوتوس	—
آتیس	—
لیدوس	—
آکیاسموس	١٤٨٠
هرمون (آردمیس)	—
آلکیموس	—
قامبلیت	—
تمولوس	—
تئوفلیق	—
مارسیاس	—
یاردانوس	—
اومفال	١٣٥٠
پیلمن	١٢٩٢

(٢. هرکلیلر سلاله‌سی)

آلکیوس، بلوس، نینوس، آرغون	١٢٩٢ الی ١٢١٩
مجهول الاسم ١٨ حکمدار	١٢١٩ الی ٧٩٧
برنجی آردیس	٧٩٧
برنجی آلیات	٧٦١
ملس	٧٤٧
قاندئول	٧٣٥

(٣. مرمناد سلاله‌سی)

کیکس	٧٠٨
ایکنجی آردیس	٦٠٧
سادیات	٦٢١
ایکنجی آلیات	٦١٠
قرسوس	٥٥٩ الی ٥٤٧

لیر (یاخود لیره (Lier. Lierre) بلچیقه‌نك آنور ایالتنده وآنورك ١٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (نته) نهری ایکی قولنك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، ١٦١٠٠ اهالیسی، کوزل بر کلیساسیله بوکا مربوط مکتبی، مشهور بیره‌سی، زیتون یاغی دکرمنلری وباصمه فابریقه‌لری واردر. قرون وسطاده اهمیتی زیاده ایدی.

لیریا (Liria) اسپانیه‌نك والنسه ایالتنده و والنسه‌نك ٢٥ کیلو متره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٤٤٥ اهالیسی واطرافنده بك منبت بر اووه‌سیله رومالیلر زمانندن قالمه آثار عتیقه‌سی واردر.

لیزیو (Lisieux) فرانسه‌نك قالوادوا ایالتنده و (قان)ك ٤٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٨٠٠ اهالیسی، مکتبی، صنایعه مخصوص موزه‌سی ١٥٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی و چوخه باصمه، یوك وپاموق وکتن ایپلیك، فانله، آیاق قابی، اجزاء کیمیویه، بویا وسائره فابریقه‌لری واردر.

لیژر (Liger) فن زراعت مشاهیر علماسندن اولوب، بو فنده بر لغت کتابیله دیکر برقاچ معتبر کتاب براقمشدر. ١٦٥٨ ده فرانسه‌نك (اوقزره) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٧١٧ ده وفات ایتمشدر.

لیژه (Liège) بلچیقه‌ده بروکسلك ٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (اورته) نهرینك (موزه) ایرماغنه دوکلدیکی محلده کوزل بر تپه‌نك اوزرنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ١٦٣٢٠٧ اهالیسی، اوستنده نظارتی کوزل بر قلعه‌سی، دارالفنونی، صنایع ومعادن مکتبلری، دارالمعلمینی، مکمل کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه اقادمیا وموزه‌سی، طوبچیلق وبیطر مکتبلری، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، صاغر ودلسزلر کورلره مخصوص داخلی مکتبلری، آثار عتیقه مکتبیله موزه‌سی ومتعدد جمعیات علمیه‌سیله مکاتب خصوصیه‌سی واردر. صنایعجه‌ده بلچیقه‌نك الك ایشلك مراکزندن اولوب، واسع اسلحه فابریقه‌لریله بخار ماکینه‌لری وچلیك وپرنج وسائره‌دن آلات ومواد متنوعه، چوخه ایله سائر یوك وپاموق

منسوجات، چوقلاته، زیتون یاغی، شانت، کاغد، صابون، جام، اسپرتو، مسکرات، شکر، طوز و سائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، دباغخانه‌لری، جوارلرنده کلیتلی کمور، دمیر، شاب معدنلریله توتون و شربتجی اوتی تارله‌لری وباغلری، متعدد مصنع کلیسالریله سائر گوزل ابنیه‌سی، هیکل وسائر تزییناتی وگوزل مسیره و تفرجگاهلری واردر. موزه ایرماغیله بوکا منصب اولان (اورته) نك منقسم بولندیغی اوچ قول شهرك ایچندن جریان ایتمکله، شهری بر قاچ قسمه آیروب، آره‌لرنده گوزل کارگیر کوپریلرله اختلاط اولنور. انهار مذ. کوره سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، برچوق دمیر یول خطلری‌ده شهردن اطرافه طاغیلیر. تجارتی پك ایشلکدر.

— لیژه ایالتی بلجیقه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شمالاً بری فلمنکه ودیکری بلجیقه‌یه ملحق اولان لیمبورغ ایالتلریله، غرباً برابانت ونامور، جنوباً لوکسمبورغ ایالتاریله، شرقاً دخی پروسیه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۹۵ مربع کیلومتره اولوب، ۸۰۷٬٤٦۷ اهالیسی واردر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۲۷۹ کشی دوشمکه، آوروپانك اك مسکون یرلرندندر. جنوب وشرق جهتاری طاغلق اولوب، آردنه سلسله‌سنك اتکلریله قوللری ممتد اولور. شمال وغرب جهتلری دها دوزدر. (موزه) ایرماغی ایالتی جنوب‌غربیدن شمال شرقیه طوغری شق ایدرك، ایالت‌داخلنده صاغدن (اورته) وبوكا تابع (لینه) ایله (ورددره) وصولدن (مهینه) نهرلرینی ودها بر چوق چایلر اخذ ایدر. مذکور ایرماغك ایالت داخلنده‌کی مجراسی کاملاً سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، بر قاچ جدولی دخی واردر. اراضیسی منبت اولوب، ذخیره، سبزه، میوه وسائره‌یه متعلق محصولاتی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری ایی اولدیغی کبی، آو حیواناتی وانهارنده بالیغی دخی بولدر. اورمانلری‌ده چوق اولوب، خیلی کراسته ودباغته مستعمل قبوقلر چیقار. مرعالق یرلرنده پك مقبول یاغ وپنیر یاپیلیر. موزه ایرماغی وا. دیلرنده باغلری اولوب، پك گوزل شرابلر یاپیلیر. آوروپا قطعه‌سنده باغ یتیشن یرلرك اك شمالیسی بوراسیدر. اصل ایالتك منبع ثروتی ایسه معادنی اولوب، کمور معدنی پك کثرتلی اولدیغی کبی، دمیر، چنقو، باقیر، قورشون، کوکورد، شاب معدنلری و مرمریله یاپی ودکرمن ویازی طاشلری و چینی وسائره اعمالنه یارار طپراغك انواعی دخی بولنور. بو معادن صنایعك تسهیل وترقیسنی موجب اولوب، اسلحه وماکینه وسائر دمیر وچلیکدن معمول مواد ایله منسوجات وسائره فابریقه‌لری پك‌چوقدر. طرق مائیه‌سی ودمیر یوللریله سائر وسائط اختلاطی دخی چوق اولمغله، تجارتی پك ایشلکدر. اهالیسی‌همان کاملاً فرانسز جنسیتنه منسوب اولوب، والوآ دیلان قبا بر فرانسزجه ایله متکلمدرلر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ۳٤ ناحیه و ۳۳۹ دائره‌یی حاویدر.

لیسا (Lissa) آدریاتیق دکیزنده دالماچیه ساحلی‌قارشیسنده واقع جزایرك بری اولوب، ساحلدن ٤٤ کیلومتره آچیقده و (لسینه) جزیره‌سنك ۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ٤١° ١′ عرض شمالی ایله ٦′ ١٣° طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه بویی ۱۰ واکی ۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۸۷۰ کشیدر. ساحل شمالیسنده بیوك بر قوی اولوب، اك ایچریسنده مرکزی‌لیسا قصبه‌سی وبعض استحکامات بولنیور. ساحل غربیسنده‌ده بر قوی واردر. اراضیسی‌طاغلق اولوب، اك یوکسك محلنك ۵۹۲ متره ارتفاعی واردر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، صویی‌قیتدر. باشلیجه محصولاتی اوزوم اولوب، اهالیسنك بر مقداری‌ده بالیقچیلقله کچینیر.

لیسا (Lissa) پروسیه‌نك شرق پروسیه خطه‌سنده (پوزن) ایالت وسنجاغنك (فراؤستاد) قضاسنده وفراؤستادك ۱۸ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۷۶۰ اهالیسی ومختلف فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

لیسبورن (Lisbourn) ایرلانده‌ده اولستر ایالتنك (آنتریم) سنجاغنده و (بلفاست) ك ١٤ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۷۵۵ اهالیسی وبیوك بز فابریقه‌لریله ایپلیکخانه وبویاخانه‌لری واردر.

لیسبونه (Lisbonne) پورتکیز دولتنك پایتختی اولان بیوك بر شهر

اولوب، دولت مذکورەنك استرمادوره خطەسندە وبحر محیط آطلاسی ساحلندە اولەرق (تاج) ایر. ماغنك منصبندە تشکیل ایتدیکی بیوك خلیجك ساحل شمالیسندە ۱۸ َ ٤۲ ° ۳۸ عرض شمالی ایلە ۳۳ َ ۲٥ ° ۱۱ طول غربیدە واقعدر. بیوك وکوزل بر شهر اولوب، ۳۰۷٦٦۱ اهالیسی، استانبولی آکدیرر کوزل منظرەسی، غایتلە لطیف زمرد آباد حوالیسی، متعدد مصنع کلیسالری، دارالفنونی، ۱٥۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانەسی، فنون مکتبی، فن جراحی، انشاآت بحریە وسائرە مکتبلریلە دیلسز و صاغرلرلە کورلرە مخصوص مکتبلری، فنون آقادمیاسی، تاریخ طبیعی وعلم البشر نمونەخانەلری، رصدخانەسی، موزەسی، جغرافیا و سائرە جمعیتلری، برقاچ خستەخانەسی، تیمارخانەسی، یتیمخانەسی، قرالە مخصوص بیوك ومزین سرایی وبوکا مربوط عمومە آچیق نباتات باغچەسی، القنطرە اسم عربیسیلە معروف ۳٥ کمرلی وبری ۷٥ مترە یوکسکلکندە بر بندك اوزرندن کچن اسکی بر صو یولی، حوالیندە کوکە ردلی مطوزلی معدن صولری وقاپلیجەلری، ییك وپاموق وبیکلدن بعض منسوجاتلە شاپقە، فانت، آق قاپی، توتون فابریقەلری، میریە فاندطوب وتفنك فابریقەلری، اپشلالی تجارتی، صاغلام و واسع لیمانی، آوروپا وآمریقا اسکلەلرینە آمد شد ایدر سفائنی وبك لطیف هواسی واردر. شهرك اورتەسندە «تجارت میدانی» اسمیلە کوزل و وسیع بر میدان بولنوب، کرك بوندە وکرك شهرك دیکر بعض میدانلرندە تونج ومرمردن مرکوز هیکللر واردر. شهرك قارشیسندە و بوغازك ساحل جنوبیسندە (المعدن) اسم عربیسندن غلط اولەرق (آلمادە) اسمیلە برکوچك قصبە بولنیور، کە شهرك برمحلەسی عد اولنە بیلیر. لیسبونە پك اسکی اولوب، اسم قدیمی (اولیسیپو) ایدی. آنجق اندلسك عربلر طرفندن فتحنەدك کوچك واهمیتسز بر قصبە حالندە قالوب، عربلر زماننده (اشبونە) و حرف تعریفلە (الاشبونە) یاخود (اشبونە) اسمیلە خیلی وسعت ومعموریت قزانمش ایدی. پورتکیز دولتنك تشکلندن صکرە، پایتخت اتخاذ اولنەرق. علی الخصوص پورتکیز دونماسنك تفوقیلە کرۀ ارضك هرطرفندە پورتکیز مستعمرانی چوغالدیغی وقت، لیسبونە شهری بیوك بر تجارت بحریەنك مرکزی اولمغلە، دها زیادە ترقی وتوسع ایتمکە باشلامشدر. ۱۷٥٥ تاریخندە مثلی کورلەمش شدتلی بر حرکت ارض شهری همان کاملاً تخریب ایتمشدی.

لیسترە (Lystra) قونیەنك شمال غربی جهتندە کائن لادق قصبەسنك اسم قدیمیدر.

لیسوس (Lysu) آرناؤد داغلرندە اشقودرە ولایت وسنجاغندە واقع (اش) قصبەسنك اسم قدیمیدر.

لیسیاس (Lysias) یونان قدیمك الك مشهور فصحاسندن اولوب، قبل المیلاد ٤٥۹ سنەسندە آتنەدە طوغمش، و ۳۷۸ دە وفات ایتمشدر. ۳۳ نطق باقی اولوب، سلاست وفصاحتلریلە مشهوردر. ذلکن اسپارتە ایللرك آتنەیە جبراً قبول ایتدیردکاری اوتوزجبابرە زماننده اولوب، بونلرك سقوطندن صکرە زمانلرندە کورمش اولدیغی حقسزلقلرە قارشی اقامۀ دعوی ایدەرك، اك کوزل نطقلرینی بو مناسبتلە ایراد ایتمشدر.

لیسیپ (Lysippe) یونان قدیمك الك مشهور هیکلتراشلرندن اولوب قبل المیلاد ۳٥۰ تاریخلرندە برحیات ایدی. بیوك اسکندرك هیکلنی الك زیادە بکزەتمکە موفق اولان بو ذات اولوب، دها بر قاچ اثری واردر. برهیکلی قسطنطینیەدن وندیکە نقل اولنەرق، الیوم ورادە موجوددر.

لیسیسترات (Lysistrate) یونان قدیم مشاهیر هیکلتراشاندن اولوب، آنف الترجمە لیسیپك برادری ویا قاینی ایدی. طوپراقدن وبالموندن الك اول هیکل اعمال ایدن بو ذات اولوب، بو صنعتك موجدی عد اولنور.

لیسیماخوس (Lysimaque,) یاخود لیسیماق (Lysimachus) بیوك اسکندرك الك مشهور سردارلرندن اولوب، بو جهانکیرك وفاتندە ۳۲۳ تاریخندە تراکیە ایلە قرە دکیز ساحلی حصەسنەدوشمش: ولیسیماخیە شهرینی تأسیسلە، پایتخت اتخاذ ایتمش ایدی. آنتیغون و دمتریوسە قارشی سلفقوس وقساندر ایلە اتفاق ایدوب،

قبل الميلاد ٣٠١ تاریخنده (ایپسوس) غالبیتنه سبب اولمش؛ وبونك اوزرینه (بیتینیه) ایله آسیای صغیرك دیكر بعض یرلرینی الحاق ایتمش؛ و ٢٩٥ ایله ٢٨٦ تاریخلرنده ماكدونیه‌یه ایكی سفر ایدوب، بو مملكتی دخی ضبط ایلمش، و تراكیه‌ده ٢٥، ماكدونیه‌ده دخی ٤ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٢٨٢ تاریخنده سالفقوسه قارشی ایتدیكی محاربه‌ده (كیروپدیون)ده، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، قتل اولنمشدر.

لیسیماخیه { (Lysimachie) تراكیه (یعنی كالیبولی) شبه جزیره‌سنده بر شهر قدیم اولوب، آنف‌الترجمه لیسیماخوس طرفندن تأسیس اولنمشدی. (هكسامیلیون) دخی تسمیه اولنوردی.

لیطانی { شامده بر نهردر، كه بقاع العزیزده جبل لبنان ایله جبل شرقی اتكارندن اینن بر قاچ دره‌دن بالتشكل، بنه اورالرده تشكل ایدن عاصی نهرینك عكسنه اوله‌رق، جنوبه طوغری آقار، وجبل لبنانك جنوبی اتكارینی طولاشه‌رق، صور قصبه‌سنك شمال طرفنده (قاسمیه) اسمیله دكیزه منصب اولور. بو وجهله لیطانی اسمی مجراسنك یالكز یوقاری قسمنه مخصوصدر. جغرافیون عرب آثارنده بو اسمه تصادف اولنمدیغندن، محدث اولسه كركدر.

لیغ { (Liegh) انكلتره‌نك لانقاستر قونتلغنده ومانچسترك ٢٠ كیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ٢١٧٣٥ اهالیسی، بوك و ایپك منسوجات ایله جام وبیره فابریقه‌لری، دوكمخانه‌لری وكثرتلی كومور معدنی واردر.

لیغور { (Ligor) هند چینینك ملایی شبه جزیره‌سنده ٨°٢٥' عرض شمالیده سیام دولتنه تابع بر كوچك حكومتك مركزی بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده اشجار كثیره‌یی حاوی واسع بر اوزه‌نی وجسیم بتخانه‌لری واردر. — لیغور حكومتی ٧° ایله ٩° عرض شمالی آره‌لرنده ممتداولوب، ١٥٠٠٠٠ اهالیسی، صولری چوق وقسماً بطاقلق دوز اراضیسی، بك بوكسك آغاجلری حاوی واسع اورمانلری و پرنج، بوبر وسائر محصولاتیله آلتون، قلای، فیل دیشی وسائره اخراجاتی واردر. كومش آوانی اوزرینه آلتون قاقه‌لی كوزل شیلر اعمال ایدرماهر قیومجیلری واردر.

لیغوریه { (Ligurie) ایتالیانك شمال غربی جهتنده بر خطه اولوب، جنوه كورفزینك ساحل شمالیسنده وآپنین جبالیله ساحل آره‌سنده فرانسه حدودندن (اسپجیه) قونته‌قدر ممتداولور. غرباً (نیسه) قونتلغیله، شمالاً پیامونته، شرقاً دخی امیلیه وطوسقانه خطه‌لریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٧٨ مربع كیلومتره واهالیسی ٩٧٦٦٥٤ كشیدر. شمدیكی تقسیماتده ایكی ایالته منقسم اولوب، قسم شرقیسی جنوه و قسم غربیسی (پورتو ماوریجیو) ایالتنی تشكیل ایدیور. آپنین سلسله‌سی بو خطه‌ده دكیزه پك زیاده تقرب ایدوب، دیك وطاشلق اولان اتكاری لب دریایه‌قدر واصل اولور. غرب جهتنده طاغلرك صرتیله لب دریا آره‌سنده ٥٠ كیلومتره‌لك مسافه وار ایسه‌ده، بو مسافه شرق طرفنده ٥ كیلومتره‌یه‌قدر اینر. بو خطه داخلنده آپنین سلسله‌سنك ذروه‌لری ١٧٣١ متره ارتفاعنه‌قدر چیقار. بوقارلرینك‌ده اك آلچغی ٥٠٠ متره ارتفاعنده‌در. اراضیٔ مزروعه‌سی ومحصولاتی پك آز اولوب، آنجق اهالیسی سعی وغیرت مخصوصه‌لریله قیالرك آره‌لرنده تارله‌لر و باغچه‌لر یتیشدیرمكه موفق اولمشلردر؛ وشمال روزكارلرندن محفوظ وجنوبه معروض اولان بو صنعی باغچه‌لرده پورتقال، لیمون و سائر معتدل هوالی یرلره مخصوص میوه‌لر یتیشدیریرلر. دكیزك دخی بالیغی پك آز اولوب، بر قسم كلیسی بالیقجی اولان ساحل اهالیسی ساردنیه و طوسقانه صولرینه‌دك كیدوب بالیق طوتمق مجبوریتنده‌در. بویله بر یرده صنایعك پك ایلریده اولمسی طبیعی اولوب، لیغوریه‌نك هر طرفنده مقارنه، شهریه، كاغد، صابون، چناق چوملك، ایپك قماشلر، صنعی چیچكلر وسائره فابریقه‌لریله سفائن اعماله مخصوص دستكاه وحوضلر واردر. اهالیسنك بر قسمی بو صنایعله، بر قسمی‌ده كمیجیلك، تجارت وبالیقجیلقله كچینوب، معهذا تزاید ایتدكجه مملكت بسلیه‌مدیكندن، بر طاقمی‌ده خارجده باغچوانلق وسائر صنعتلرله مشغول اولور؛ و هر

سنه برچوق اهالی آمریقای جنوبیه وسائر ممالك بعیده‌یه هجرت ایدرلر.

ایغوریه قدیماً (ایبر) قومیله مناسبتی اولدیغی مظنون اولان ایغورلرله مسکون اولوب، رومالیلر طرفندن ضبط اولندقدنصوکره، (غالیجیه جیزلپینه) یعنی آلپ جبالنك بریسنده‌کی غالیایه الحاق اولنمشدی. قرون وسطاده جنوه جمهوریتنك آق دکیزده‌کی قوت واهمیتی معلوم اولوب، او وقتلرده ایغوریه بالطبع جنوه‌یه تابع بولنوردی. [« جنوه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیقاؤنیه (Lycaonie) آسیای صغیر یعنی آناطولینك تقسیمات قدیمه‌سنده بر خطه اولوب، پیسیدیه ایله ایسوریه‌نك شمالنده واقع ایدی. مرکزی ایقونیوم (یعنی قونیه) شهری اولوب، لارنده دخی باشلیجه معموره‌لرندن ایدی. دیمك اولیورکه دیار قرماندن عبارت ایدی.

لیقوپولیس (Lycopolis) مصرك سیوط قصبه‌سنه یونانیلر طرفندن ویریلان اسمدر.

لیقورغوس (Lycurgue) یونانك اسپارته خطهٔ قدیمه‌سنك مشهور واضع قانونی اولوب، اوراحکمداری (اونوم)ك اوغلی ایدی. برادری (پرونلیدس) میلاددن ۸۹۸ سنه اول وفات ایدوب، زوجه‌سنك قارنده‌کی جنیندن بشقه اولادی قالمامغله، زوجه‌سی کندیسنه وارمغی وچوجغی طوغدیغنده تلف ایتمکی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، لیقورغوس بو جنایتی قبول ایتمیوب، یالکز چوجغك وصیی صفتیله اداره مملکت ایتمکه باشلامش؛ ومملکتك اساسلی قوانینه احتیاجنی درك ایدوب، کریده ومصره و آسیایه سیاحتله، اورالرك قوانین ونظاماتنه کسب وقوف ایتدکدن صکره، مملکتنه عودتنده بر طاقم قوانین حکیمانه وضع ایتمشدی. آنجق بو قوانین بعض اهالیسنك خشنودسزلغنی موجب اولمغله، کندیسی اوزرینه هجوم ایدوب، بر کوزینی چیقارمشلردی. لیقورغوس اهالی‌یه قوانین موضوعه‌یه رعایت ایده‌جکلرینه یمین ویردکدن صکره، ترك دیار ایدوب، بر دها عودت ایتمه‌مش. لیقورغوسك قانونی اراضی‌یی اهالی‌یه مساوات اوزره تقسیم ایدوب، جمله‌سی عسکر اولاق اوزره، تعلیم وجمناستیق کبی شیلره مجبور ایدر، وایش و صنعتی اسرایه ترك ایلردی. بو قانون اقتضاسنجه اسرادن ماعدا اهالی مساوی اولوب، بر یرده و بر درلو یمك یرلردی. اهالیدن منتخب بر هیئت اعیانلری اولوب، بوکا ایکی حکمدار ریاست، وبونلر عسکرده قوماندە ایدرلردی. او وقتلرك تاریخی پك مضبوط اولمیوب، اساطیرله ممزوج اولدیغندن، لیقورغوسك موهوم براسمدن عبارت اولمسی ده محتملدر.

لیقوس (Lycus) لسان یونانیده «قورت» دیمك اولان بو اسم اسکی یونان جغرافیونی طرفندن آسیاده برچوق انهاره وازان جمله زاب نهرینه ویریلیردی.

لیکیون (Lycée, Lyceum) اسکی آتنه‌ده بر رواق و تفرجگاه اولوب، آرسطو اوراده کزینه‌رك شاکردانه درس ویرر ایدی. بو اسم شمدی آوروپا لسانلرنده بعض مکاتبه اطلاق اولنور.

لیکیه (Lycie) آسیای صغیرك (یعنی آناطولینك) تقسیمات قدیمه‌سنده قطعهٔ مذکوره‌نك ساحل جنوبیسنده برخطه اولوب، شمدیکی تکه سنجاغنك قسم غربیسیله منتشا سنجاغنك قسم شرقیسندن عبارت ایدی. شمال غربی جهتندن قاریه، شمالاً فریجیه، شرقاً پامفیلیا ایله محدود ایدی. باشلیجه معموره‌لری: اقسانته، تلمیسوس، میرا وپاتاره ایدی. لیکیه‌لیلرك باشلیجه معبودی شمسدن کنایه اولان (آپولون) ایدی. بو خطه اك اول (سولیم) اسمنده پلاسج اقوامندن بر قوم ایله مسکون اولوب، بعده ینه پلاسجلردن (ترمیل) قومی کریددن کله‌رك، مملکته یرلشمش؛ و نهایت آتنه حکمداری (پاندیون)ك اوغلی (لیقوس) مملکتی ضبط ایتمکله، بونك اسمنه نسبتله لیکیه تسمیه اولنمش ایدی. مشهور تروا محاربه‌سنده رئیسلری (ساربدون)ك قوماندەسیله یونانیلره قارشی (پریام)ك امدادینه کیتمشلردی. لیکیه کیخسرو طرفندن ایران ممالکنه الحاق اولنوب، بعده بیوك اسکندر طرفندن ضبط اولنه‌رق، بونك وفاتنده آنتیغونك وبعده سلفکیلرك یدینه کچمش؛ وبیوك آنتیوخس طرفندن رومایه ترك اولنوب، مؤخراً

بر آره‌لق استقلالنی استرداد ایتمش؛ ونهایت (قلودیوس) زماننده قطعیاً روما ممالکنه الحاق اولنمشدی. شرق ایمپراطورلرندن صکره سلجوقیلره وبعده قرهمان اوغللرینه کچوب، نهایت ممالک عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

لیلا { [«لیلی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لیله { یاخود لیل (Lille) فرانسه‌ده پاریسک ۲۲۲ کیلومتره شمال شرقیسنده و (دوله) نهریله (سانسه) جدولی اوزرنده (نور) ایالتنک مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۱ ۲۱۱ اهالیسی، جسیم استحکاماتی، گوزل بر کوپریسی، فنون، طب و صیدلانی مکتبلری، داخلی مکتب اعدادیسی، ضربخانه‌سی، بورسه‌سی، باقه‌سی، گوزل تفرجگاهلری، تیاترویی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، متعدد موزه‌لری، آقادمیاسی، جمعیات علمیه وفنیه‌سی، بز، فانله، فانت، دانتله، تول فابریقه‌لری، دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، بویاخانه‌لری، اسپرتو، مسکرات، جام، چینی و سائره فابریقه‌لری، یاغ دکرمنلری وبک ایشلک تجارتی واردر. وقتیله بر دره بکی کوشکندن عبارت اولوب، اونجی قرن میلادیدن صکره بلده حالنه کلمکه باشلامشدر.

لَیلی { صحابیاتدن بر قاچ خاتونک اسمی اولوب، الک معروفه‌لری بروجه آتیدر: (ام عبدالله لیلی بنت ابی حثمه بن حذیفة القرشیة العدویه) که عامر بن ربیعه‌نک زوجه‌سی اولوب، حبشه وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمش؛ وبعض احادیث شریفه‌نک راویه‌سی بولنمشدر. — (لیلی بنت الحطیم الانصاریة الظفریه) که کندینی رسول الله (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمزه عرض و هبه ایدوب، تزوج بیورلمش، ودخول وقوع بولمقسزین، ینه تکلیف اوزرینه، تطلیق بیورلمشیدی. بومناسبتله بعضلری ازواج مطهره میاننده عد ایتمشلردر. — (لیلی الغفاریه) که غزالرده معیت جناب نبویده بولنوب، مجروحلرک یاره‌لرینی باغلار، وخسته‌لره باقار ایمش. فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز حضرتلرینک حضرت عایشه (رضی الله عنها) یه خطاباً «هذا علی بن ابی طالب اول الناس ایماناً» بیورمش اولدقلری بو خاتوندن مرویدر.

لیلی { (بنت مهدی بن سعد العامریه) مشهور «لیلی ومجنون» افسانه‌سنده مجنون اسمیله شهرتیاب اولان (قیس بن ملوح العامری) نک عاشقهٔ معشوقه‌سی اولوب، هر نه قدر حقلرنده مروی اولان ماجرالر مبالغه‌لی وقسماً موهوم ایسه‌ده، اساساً لیلی ایله قیسک دولت امویه زماننده یاشامش اولدقلری مرویدر. بسبتون موهوم اولوب، جعلی اولماق احتمالی دخی وارد اولور. لیلی ومجنونک آغزلرندن عشق و علاقه‌لرینه دائر و بربرینه خطاباً برچوق اشعار دخی واردر.

لیلی الاخیلیه { (بنت عبدالله) مشاهیر شاعرات عربدن اولوب، حسن وجمالی دخی شعر وفصاحتی نسبتنده ایدی. کندی قومی افرادندن، عفت وفتوته بناءً (فتی الفتیان) دینمکله شهیر (توبة بن الحمیر) ایله معاشقه‌سی اولوب، بربری حقنده پک چوق شعرلری و اول وفات ایدن توبه حقنده لیلانک مؤثر مرثیه‌لری واردر، که «حماسه» و «اغانی» ده مسطوردر. مومی الیه ایله معاشقه‌سی صرف عشق رحمانیدن عبارت اولوب، لیلی بشقه‌سنه وارمش ایکن، توبه کندینی طوته‌میوب، کوی یاره دوام ایله حال مجنونانه‌سی داستان اولمشیدی. لیلانک حجاج بن یوسف حقنده دخی بعض اشعاری ومومی الیه ایله ماجرالری منقولدر. شو ایکی بیت قومی حقنده اولان بر فخریه‌سندندر:

تبکی الرماح اذا فقدن اکفنا
جزعا و تعرفنا الرفاق بحورا
ولنحن اوفق فی صدور نسائکم
منکم اذا بکر الصراخ بکورا

لیلی بنت الحرث { (التغلبیه) مشاهیر شاعرات عربدن اولوب، بنی تغلب قبیله‌سنه منسوبه ونصرانیة المذهب ایدی. قبیله‌سیله بنی قیس بیننده وقوع بولان (ابو الثئار) محاربه‌سنده قبیله‌سنک غلبه چالمسی اوزرینه، صاحبهٔ ترجمه‌نک سویلدیکی فخریه‌سندندر:

لما رأونا والصلیب طالعا
و فارس الجیش و سما ناقعا
والخیل لا تحمل الا دارعا
والبیض فی ایماننا قواطعا

لیلی بنت حسان { مادح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضی الله عنه) نک

قیزی اولوب، شعر وفصاحتده پدرینه مانندایدی. حتی برکون جناب حسان:

مساریك ادمار الامور اذا اعترت
ترکنا الفروع و اجتثنا اصولها

بیتنی سویلیوب، آلات طرفنی کتیره مدیکی حالده، لیلی:

مقاویل معروف خرس عن الخنا
کرام یعاطون لعشیرة سولها

بیتیله پدرینه کشایش کتیرمش؛ و پدری قیزینك شعرده کندیسنه تفوقنی تسلیم ایتمش ایدی.

لیلی بنت طریف خوارجدن هارون الرشید زماننده خروج ایدن (ولید بن طریف)ك همشیره سی اولوب، شاعره وشجاعت وجسارتله مشهوره بر خاتوندر. برادری یزید بن مزید طرفندن مقتول اولدقده، صاحبهٔ ترجمه اونك یرینه سلاح قوشانوب، اسب سوار اوله رق، میدان مقاومته چیقمش ایسه ده، چوق وقت ثبات ایده میوب، چکلمش؛ وبرادری حقنده برچوق مرثیه لر سویلمشدر. شو بر ایکی بیت مراثی مذکوره سنك برندندر:

بتى تهاکی رسم قبر کانه
علی جبل فوق الجبال منیف
تضمن مجداً عد ملیاً وسوددا
وهمة مقدام و رأی حصیف الخ

لیلی بنت مهلهل صاحب معلقه شاعر شهیر عمرو بن کلثومك والده سی اولوب، سیادت و شرفتله مشهوره ایدی، وحقنده بعض نوادر وحکایات منقولدر.

لیلی خانم عثمانلی شاعره لرینك اك مشهوره لرندن اولوب، صدوردن مورهلی زاده حامد افندینك قیزی و کچه جی زاده عزت ملانك اقرباسندن ایدی. تزوج ایتمش ایسه ده، زوجیله امتزاج ایده میوب، چوق کچمه دن مفارقت وقوعبولمش؛ ولیلی خانم بقیهٔ عمرینی مطانه وشعرله کچیره رك، ١٢٦٤ ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی اولوب، هله مناجاتیله مرثیه لری پك کوزلدر. شو بر ایکی بیت بر مناجاتندندر:

حضوره وارمغه بارکنهدن یوق مجالم آه
شبابتده دونوب قدم کمانه یا رسول الله
بو قاره یوزله دوزخدن دخی شرم ایلرم بالله
دکل لیلی قولك لایق جنانه یا رسول الله

لیم (Lim) طونه یه تابع (درینه) نهرینه دوکیلور بر نهر اولوب، آرناوودلقده فوسینه قصبه سنك غرب جهتنده کی طاغلردن نبعانله، قصبهٔ مذکوره دن و (پلاوه) اووه سندن کچه رك، بو قصبه نك اوکنده بر کول تشکیل ایتدکدن صکره، شمال غربی یه طوغری دونه رك، قره طاغ طوپراغنه کیرر؛ وبعده بر آز مسافه ده قره طاغ حدودینی آیردقدن صکره، یکیپازاره کیره رك، بو خطه یی جنوب غربیدن شمال شرقی یه شق ایله، بوسنه یه کیردکدن صکره، هرسکدن کلن مذکور (درینه) نهرینه قاریشیر. مجراسی تقریباً ٢٠٠ کیلومتره اولوب، اکثر یرلری درین وایکی طرفی خندق کبی دیکدر. حوضه سی ٥٦٢٥ مربع کیلو متره راده لرنده در.

لیما (Lima) اسپانیه وپورتکیزده بر ایرماقدر، که اسپانیه نك غالیچه خطه سنده نبعانله، غرب جنوبی یه طوغری جریان ایده رك، پورتکیزه کیرر، وبحر محیط آطلاسی یه دوکیلور. مجراسی ١٥٠ کیلومتره اولوب، نصفی اسپانیه و نصفی پورتکیزده در. اسپانیه ده اسمی (لیمیا) در. صوبی پك براقدر. (پونته ده لیما) یعنی «لیما کوپریسی» قصبه سنه دك اولان آشاغی ٢٠ کیلو متره ایکی سیر سفائنه صالحدر.

لیما (Lima) آمریقای جنوبیده (پرو) جمهوریتنك مرکزی بر شهر اولوب، (ریماق) ایرماغی اوزرنده وبونك بحر محیط معتدلده اولان منصبندن ١٠ کیلو متره یوقاریده اوله رق، ١٢°٣'٣٤" عرض جنوبی ایله ٧٩°٢٧'٤٥" طول غربیده واقعدر. معتنا بر موقعده اولوب، ١٠٣٩٥٦ اهالیسی، واسع و دوز سوقاقلری، ایکی قاتلی وجومبه لی خانه لری، بر قاچ میدانی و چشمه وهیکللری، بر کارکیر وبر دمیر کوپریسی، متعدد کلیسا ومناستری، دارالفنونی، کتبخانه سی، نباتات باغچه سی، ٦٠٠ یتاقلی خسته خانه سی، ضربخانه سی، تیاترو سی، جانبازخانه سی ومتعدد تفرجکاهلری واردر. اکلنجه وسفاهت شهری اولوب، تجارت وصنایعی پك آزدر. مأکولات وسائر لوازمی پك بهالیدر. اسکله سی اولان (قالائو) یه بر دمیر یول خطیله مربوط اولوب، بو خط (آند) سلسله-

سنك بر بوغازندن مرورله یوکسك بایلره‌قدر چیقار. ١٥٥٥ تاریخنده تأسیس اولنوب، ابتدا (چوداد دلوس‌ریس) و بعده (ریما) تسمیه اولنمشدی.

لیما { (Lima) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنده و (قولومبوس) ك ١٢٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (اوتاوه) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٧٥٧٠ اهالیسی، بك ایشلك ذخیره تجارتی، دمیردوکمخانه‌لری وبخارلی ماکینه‌لر وسائره فابریقه‌لری واردر.

لیمبورغ { (Limbourg) آوروپای غربیده بر خطه اولوب، وقتیله قونتلق ویا دوقه‌لق صورتنده مستقلاً اداره اولنمقده ایکن، شمدیکی حالده فلمنك ایله بلجیقه آره‌سنده منقسمدر؛ و هر ایکی دولتده برر ایالت تشکیل ایدیور:

فلمنکده‌کی لیمبورغ ایالتی بو خطه‌نك شرق وشمال شرق جهتندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون بر یردر. فلمنکك منتهای جنوب شرقی کوشه‌سنی تشکیل ایدوب، شمالاً (کلدر) وشمالی برابانت، غرباً ینه شمالی برابانت وبلجیقه‌نك لیمبورغ، جنوباً بلجیقه‌نك لیژه ایالتلریله، شرقاً دخی آلمانیه ایله محدوددر. بلجیقه‌یه تابع لیمبورغدن (موزه) ایرماغی مجراسیله آیرلمش‌اولوب، بو ایرماق قسم شمالیسنك اورته‌سنده وبعده حدود شرقیه‌سی قربنده جریانله، بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر، و منتهای شمالنده ینه حدود غربیه‌سنی آییرر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٠٤ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٧٢٠٤٤ کشیدر. اراضیسی فلمنکك اك یوکسکی اولوب، معهذا اك مرتفع تپه‌لری ٢١٠ متره‌یی تجاوز ایتمیور. قسم جنوبیسی اولدقچه منبت اولوب، چاودار، داری، کتن، توتون وسبزه محصولاتی وار ایسه‌ده، شمال غربی قسمی بطاقلق و غیر منبتدر. قسم جنوبیسنده مناسترلری چوقدر. مرکزی (ماستریخت) اولوب، ایالت ٢ سنجاغه منقسم و ١٨١ ناحیه‌یی حاویدر. مقدما لوکسمبورغ کبی فلمنك قرالنك تحت ریاستنده اوله‌رق مستقل بر حکومت و آلمانیه هیئت اتحادیه‌سنه داخل ایکن، ١٨٦٦ ده استقلالنی غائب ایدوب، فلمنکك بر ایالتی حکمنه کچمشدر.

— بلجیقه‌یه تابع اولان لیمبورغ ایالتی ایسه خطهٔ مذکوره‌نك قسم غربیسندن عبارت اولوب، بلجیقه‌نك شرق شمالی کوشه‌سنی تشکیل، وغیر منتظم بر مربع شکلنی ابراز ایدیور. غرباً (آنور) و (برابانت)، جنوباً (لیژه) ایالتلریله، شرقاً وشمالاً دخی فلمنك حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤١٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٣١٧٨١ کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، اك یوکسك محلی ١٣٠ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمز. طوپراغی قوملق اولوب، بعض یرلری قابل زراعت اوله‌جق حاله کتیرلمش ایسه‌ده، اکثر طرفلری الان متحرك قوملردن عبارتدر. میاه جاریه‌سنك برطاقمی شرق جهتنده‌کی (موزه) نهرینه وبر طاقمی‌ده غرب طرفنده‌کی (اسقو) ایرماغنه دوکیلوب، آره‌لرنده‌کی تقسیم میاه خطی فرق اولنه‌میه‌جق صورتده‌در. اك بیوك واك چوق تابعلری اولان نهری اسقو ایرماغنه تابع (دیله) نهرینه دوکیلان (دمر) چاییدر. کوللریله بطاقلقلری‌ده چوقدر. (دمر) مجراسنك جنوبنده چاودار، بولاف، آرپه، بونجه، کتن، پتاته وپنجار حاصل اولور. شمال جهتی ایسه بطاقلق وقیراجلق اولوب، آنجق بر مقدار چاودار وداری حاصل اولور. کوزل جنسلی صیغیرلریله قیونلری چوقدر. انهارنده صو سموریله طیور مائیه‌نك انواعی وکثرتله بالیق بولنور. معادنه متعلق دمیر ایله بر مقدار باقیر وکمور ویاپی وکیرج طاشلری واردر. اورمانلری چوق ایسه‌ده، آغاجلری پك ایی دکلدر. موزه وادیسنده کوزل مرعالر بولنوب، بیوك سوریلر رعی اولنور. صنایعی پك ایلری اولمیوب، یالکز شکر، اسپرتو وصماندن اورمه شیلر فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. مرکزی (هاسلت) اولوب، ایالت ٣ قضایه منقسم و ١٥ ناحیه ایله ٢٠٦ دائره‌یی حاویدر.

لیمبورغلیلر فلاماند جنسیتنه منسوب اولوب، اکثری فرانسزجه دخی بیلیرلر.

لیمبورغ { (Limburg) آلمانیه‌ده بو اسمله ایکی قصبه بولنوب، بری (هسه-ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده و زین ایرماغنه

تابع (لاهن) نهری اوزرنده، ودیگری وستفالیه ایالتنك (آرنسبرغ) سنجاغنده و (لپه) نهری اوزرنده واقعدر. برنجیسنك ٦٠٠ ه وایکنجیسنك ٢٦٥ ه اهالیسی واردر.

لیمپوپو (Limpopo) آفریقانك جنوب شرق جهتنده بحر محیط هندی‌یه دوکیلور بر ایرماق اولوب، ٢٦° عرض جنوبی خطنك بر آز جنوبنده نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه وبعده شماله طوغری آقه‌رق، بر چوق ایرمارك صولرینی جمع ایدر. مجراسی تماماً مکشوف اولمدیغندن بویی مجهول اولوب، حوضه‌سی ٥٦٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره تخمین اولنور.

لیمریك (Limerick) ایرلانده‌نك (مونستر) ایالتنده ودوبلینك ١٧٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (شانون) خلیجی ایچنده واقع بر آطه‌نك اوزرنده اوله‌رق بحر محیط اطلاسی ساحلندن ٨٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده قونتاق یعنی سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٣٨ ٥٦٠ اهالیسی، کتن بزیله دانتله، فانت، باصدیرمه وسالاموره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، دوکمخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، صید ماهیسی، کوزل لیمانی وایشلك تجارتی واردر. شهرك یکی بر محله‌سی قره‌ده اولوب، آطه‌ده‌کی قسمنه بش کوپری ایله مربوطدر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٨٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٠ ٦٣٠ کشی اولوب، بونلرك برقسمی الیوم غال یعنی کلت لسانیله متکلمدرلر. قسم شمالیسی اووه وقسم جنوبیسی طارضه‌لی اولوب، طوپراغی خیلی منبت، زراعتی یولنده ومرعالری کوزلدر. حیوانات اهلیه‌سی وهله ایکری چوقدر. فابریقه‌لری آزدر. قونتاق ١٤ باروننه منقسم اولوب، ١٣١ ناحیه‌یی حاویدر.

لیمسون (Limisso, Limasso) قبریس جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده ولفقوشه‌نك ٦٤ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ٥٩٩٥ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. لیمانی اولمدیغی حالده، تازه وقوری اوزومله شراب، راقی، طوز وساٸره‌یه دائر اخراجاتی چوقجه‌در. قصبه‌نك ١٣ کیلومتره شرقنده وقتیله زهره‌نك آیینه مخصوص

معبد وبنالریله مشهور اولان (آماتوس) قصبه‌سنك خرابه‌لری بولنیور. — قضاسی ١٤٢٣ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٩ ٢١٥ اهالیسی واردر.

لیمفیورد (Liim-Fjord) دانیمارقه‌ده یوتلاند ارضنك قسم شمالیسنده بیوك بر کورفز وبوغاز اولوب، بربرینه مربوط بر قاچ کورفز وبوغاز وکولك تتابعندن متشکل اولدیغی حالده، بحر شمالیدن قاتغات دکیزینه قدر ممتد اولور، وبو ایکی دکیز آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل ایدر. غرب جهتنده طار بر بوغازدن دکیزله اختلاط ایدر بر کورفز صورتنده باشلایوب، بو کورفز شرق شمالی جهتندن داخلی دیکر واسع بر کورفز ویا کول ایله اختلاط ایدر، که بوده (مورس) جزیره‌سیله دیکر بر چوق آطه‌لر وشبه جزیره‌لرله مملو اولوب، حاصلسز قویلری وبوغازلری حاویدر. بو دخی شرق شمالی جهتنده بر طار بوغازه تحول ایدر، که بوده شرقه طوغری ممتد اولدقجه کنیشلیوب، بر قاچ جزیره‌یی دخی حاوی اولور؛ ونهایت (آلبورغ) قصبه‌سنده یکیدن طارلاشه‌رق، اورادن قاتغات ساحلنه‌دك طار بر جدول صورتنده بولنور. بتونك بویی ١٦٤ کیلومتره واکی ١ ½ ایله ١٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٤٨ مربع کیلومتره اولوب، ٤٨١ مربع کیلومتره‌لکی آطه‌لر ضبط ایتمشدر. بر قاچ نهر بو خلیجه دوکیلوب، بونلردن بر طاقمی خلیجك ایکی جهتی ویا خلیج ایله دکیز آره‌سنده جدول حالنده‌در.

لیموزن (Limousin) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده وسطلرنده واقع خطه‌لردن اولوب، شمالاً مارشه، شرقاً اوورنیه، جنوباً کویانه، جنوب شرقی طرفندن پریغورد، غرب شمالی جهتندن دخی آنغوموآ خطه‌لریله محدود ایدی. مرکزی لیموزه شهری ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره‌دن زیاده‌جه اولوب، شمدیکی تقسیماتده (قوروزه) ایالتنك بتونیله «یوقاری ویانه» ایالتنك نصفندن زیاده قسمی و(قروزه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك بر قسمنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغنه تابع (ویانه)

و(ژرونده) ایرماغنه تابع (دوردونیه) نهرلری خطه‌نك ایچنده جریان ایدر. میاه جاریه‌سی چوق اولمغله برابر، طوپراغی پك منبت اولمیوب، اورمانلریله مرعالری دها چوقدر. معادنی چوق اولوب، صنایعدن اك زیاده پورسلن اعمالی دها ایلریدر. اهالینك سویلدکلری لسان پك قبادر.

لیموژه { (Limoges) فرانسه‌نك وسطلرنده وپارسك ٣٠٥ کیلومتره جنوب غربیسنده وویانه نهرینك مجراسی قربنده « یوقاری ویانه» ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٥٨٠ ٥٣ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دار المعلمین ودار المعلمات، اعدادیه طبیه‌سی، مکتب صنایعی، موزه‌سی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، فنون، صنایع، زراعت، تاریخ، آثار عتیقه وطب وفن جراحی جمعیتلری، ٥٠٠٠ عمله قوللانیر ٣٥ پورسلن فابریقه‌سیله چوخه، پاموق منسوجات وآیاق قابی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. شهر اسکی طارزده اولوب، سوقاقلری طار وغیر منتظم خانه‌لری عادیدر. قیشین هواسی پك صوغوقدر.

لیمینغتون { (Leamington) انکلتره‌نك (واروبق) ایالتنده وواروبقك ٣ کیلومتره شرقنده بر شهر اولوب، ٩٨٠ ٢٢ اهالیسی، طوزلی معدن صولریله قاپلیجه‌لری، متعدد مکتبلری، موزه‌سی، کتبخانه‌سی وسائر مؤسساتی واردر.

لین { سنت — (St Lin) خرستیانلرك عزیز. لزندن اولوب، پاپالرك ایکنجیسی عد اولنور. ٦٦ ویا ٦٨ تاریخ میلادیسنده (سنت پیر)ه یعنی حواریوندن بطروسه خلف اولمش؛ و٧٨ تاریخنده قتل اولنمشدر. ایلولك ٢٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

لین { (Lynn) ممالك مجتمعه‌ده ماساچوست جمهوریتنك (اسکس) قونتلغنده وبوستونك ١٤ کیلومتره شمال شرقیسنده وماساچوست قوینك شمال شرقی ساحلنده اوله‌رق کوزل بر موقعده واقع بر شهر اولوب، ٧٢٧ ٥٥ اهالیسی، سنوی ١٥ ملیون چفتی متجاوز قادین آیاق قابی چیقاریر فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، ماکینه انواعی فابریقه‌لری، جسیم ذخیره انبارلری وصید ماهیسیله بوکا مخصوص سفائنی واردر.

لینارس { (Linares) اسپانیه‌نك آندالوسیا خطه‌سنده (جائن) ایالتنك (باءزه) قضاسنده (وباءزه)نك ٢١ کیلومتره شمال غربیسنده بر شهر اولوب، ٦٣٠ ٣٦ اهالیسی وجوارنده پك زنکین سیملی قورشون معدنلری واردر. بو معدنك قورشونی دنیانك اك مقبول قورشونیدر.

لینت { (Linth) اسویچره‌ده بر نهردرکه (قلاریس) ناحیه‌سنده سیل حالنده اوچ چایك برلشمسندن بالتشکل، کوزل بر وادی ایچنده، شماله طوغری جریانله، (والنستاد) کولنه دوکیلور، واورادن صنعی بر جدول واسطه‌سیله غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، زوریخ کولنه کیرر. پك اوزون اولان بو کولك شمال غربی اوجندن (هات) اسمیله خروجنده ینه بو استقامتده دوامله، (رین) ایرماغنه تابع (آآر) نهریله برلشیر. مجراسی کول ایله برابر ١٣٠ وکولدن بشقه ٦٧ کیلومتره‌در.

لینچ { (Lintz) آوستریاده ویانه‌نك ١٥٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وطونه‌نك صاغ کنارنده یوقاری آوستریا ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٦٨٥ ٤١ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دار المعلمینی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، هندسه خانه‌سی، موزه‌سی، ٠٠٠ ٣٤ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، مکمل بر تیاتروسی، طونه اوزرنده کوزل بر دمیر کوپریسی، میری‌یه عائد بیوك بر چوخه وخالی فابریقه‌سیله واسع بر توتون فابریقه‌سی، فس، باروت، آیینه، بیره وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وطونه‌یه مخصوص سفائن اعمالیچون دستکاهلری واردر. اهمیت تجاریه وعسکریه‌سی اولوب، رومالیلر زماننده (لینتیا) تسمیه اولنوردی.

لیندوس { (Linde, Lindus) ردوس جزیره‌سنك شرق جنوبی ساحلنده قدیمی بر قصبه اولوب، شمدی بیوك بر قریه حالنده‌در. حکیم (قلئوبولوس) ایله هیکلتراش (خاریس) لیندوسلی ایدیلر. اسکی لیندوسلیلر

سیجلیه‌ده دخی (جلا) قصبه‌سنی تأسیس ایتمشلردی.

لیستر (Leinster) ایرلانده‌نك منقسم بولندیغی درت خطه‌نك بری اولوب، جزیره‌نك جنوب شرقی قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً اولستر، غرباً قونوخت ومونستر خطه‌لریله، جنوباً بحر محیط آطلاسی ایله، شرقاً دخی ایرلانده دکیزیله محدوددر. مرکزی بتون جزیره‌نك دخی مرکزی اولاز دوبلین شهریدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹ ۷۳۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۸۸۱ ده ۱ ۲۷۸ ۹۹۰ کشیدن عبارت ایدی. ایرلانده حکومات سبعهٔ متفقه اداره‌سنده ایکن، بوخطه‌نك یالکز قسم جنوبیسی بو اسمله بر حکومت تشکیل ایدوب، قسم شمالیسی (مآت) حکومتنه عائد ایدی. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده: دوبلین، مات، وستمآت، لرت، لونغفورد، کیننغ، نوبن، کیلدار، قارلوو، ویقلوو، وکسفورد وکیلکنی اسملریله ۱۲ قونتلق یعنی سنجاغه منقسمدر. اهالیسی انکلیزلشوب، یالکز یوزده بش قدری الآن کات لسانیله متکلمدرلر. [احوال طبیعیه وسائره‌سیچون «ایرلانده» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

لینغه (Linga) سوماتره جزیرهٔ کبیره سنك شرق طرفنده وسینغاپورك جنوبنده بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۲۶ مربع کیلومتره واهالیسی تقریباً ۱۰ ۰۰۰ کشیدر، که جمله‌سی ملایی ومسلم اولوب، کمیجیلکده بیوك مهارتلری وقورصانلغه میللری واردر. جوارنده‌کی آطه‌لرله برابر فلنك دولتنه تابع بر کوجك حکومت اسلامیه تشکیل ایدیور.

لینقولن (Lincoln) انکلتره‌نك شرق جهتنده ولوندره‌نك ۱۹۲ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (واش) نهرینه تابع (ویتام) چایی اوزرنده وبر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده قونتلق مرکزی برشهر اولوب، ۱۵ ۳۷۳ اهالیسی، جسیم ومصنع برکلیساسی وذخیره تجارتی واردر. اسکی برشهر اولوب، اسم قدیمی (لیندوم قولونیه) ایدی. مقدما دها بیوك و دها معمور ایدی.

— لینقولن قونتلغی شمالاً یورق، غرباً لیجستر و نوتینغهام، غرب جنوبی جهتندن روتلاند، جنوباً نورتامتون وقامبریج قونتلقلریله، شرقاً دخی بحر شمالی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۸۱ ده ۴۶۹ ۹۲۰ کشیدن عبارت ایدی. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، شرق جنوبی وغرب شمالی جهتلرنده بطاقلقلری چوق ایسه‌ده، بونلرك صوینی آقیتمق اوزره، پك چوق جدوللر کشاد و سدلر انشا اولنمشدر. زراعتجه انکلتره‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن اولوب، بغدای، آرپه، یولاف و سائر محصولاتیله حیوانات اهلیه‌سی واردر. آتلریله قازلری مقدما پك چوق ایکن، تدنی‌یه یوز طوتمشلردر. صنایعی پك ایلری اولمیوب، یالکز بعض دمیرخانه‌لریله طوغله وکرمیت فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

لینکستیده (Lyncestide) اسکی ماکدونیه قطعه‌سنك غرب جهتنده بر خطه اولوب، شمالاً پلاغونیه وجنوباً اورستیده خطه‌لریله محدود اولمغله، شمدیکی کسریه قضاسندن وجوارلرندن عبارت ایدی.

لینکوپینغ (Linkœping) اسوجك فوتیه خطه‌سنده واستوقهولمك ۱۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۷۵۰ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، ۰۰۰ ۰ : جلدی حاوی کتبخانه‌سی، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه موزه‌سی، بیوك برکلیساسی، قلعه‌سی، چوخه وسائر منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وایشلك ذخیره تجارتی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه میدان اولمشدر.

لینوس (Linus) یونان قدیم اساطیرنده موسیقی وشعرك موجدی زعم اولنور بر شخص موهوم اولوب، شمسدن کنایه اولان (آپولون) ایله سمادن کنایه اولان (اورانیه)نك اوغلی اولدیغنه ؛ واورفیوس ایله تامیریس وهرکولك استادی اولوب، هرکول طرفندن قتل اولندیغنه اینانیلیر؛ ووفاتی کونی بر طاقم مرثیه‌لر قرائتیله یوم طی اتخاذ اولنوردی.

لینه (Linné) عالم طبیعیونداز اولوب، اسوجلیدر. ۱۷۰۷ تاریخنده (راشولت)ده طوغوب، ۱۷۷۸ ده وفات ایتمشدر. فقیر بر کوی پاپاسنك اوغلی اولوب، برقوندره‌جینك

یانده چراغاق اتمکده ایکن، عائله‌سنك احباسندن بر طبیب کندیسنك استعدادینی درك ایله، اوپسال دارالفنونی نباتات معلمنك خدمتنه قویمش؛ ومذکور دارالفنونده تحصیل ایدوب، تا زمان تحصیلنده تاریخ طبیعینك منتظم بر تقسیم وتصنیفه محتاج اولدیغنی آکلامشیدی. ١٧٣٢ ده اوپسال جمعیت علمیه‌سی طرفندن لاپونیه‌نك نباتاتی حقنده تحقیقات فنیه‌یه مأمور اولوب، عودتنده بعض رقیبلرینك معاملات حسدکارانه‌سنه طیانه‌مامغله، ترك مملکت ایده‌رك، فلمنکه کیتمش؛ ولیده شهرنده فن طبی بعدالتحصیل، فرانسه وانکلتره‌یه سیاحت ایده‌رك، عصری مشاهیر علماسیله عقد مناسباتله، توسیع معلومات، وعلی الخصوص اوچ سنه اغنیادن و محبان معارفدن (قلیفتون)ك خدمتنده بولنوب، بونك نباتات باغچه‌سیله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سندن و کتبخانه‌سندن چوق استفاده اتمش ایدی. ١٧٤١ ده وطننه عودتنده قرالك طبیبی و اوپسال دارالفنوننده نباتات معلمی اولوب، وفاتنه‌دك ٣٧ سنه بو معلمکده بولنمشدر. تاریخ طبیعی وعلی الخصوص علم نباتات حقنده برقاچ کتاب یازوب، بو فنك اصطلاحاتنی تعدیل واصلاح، ونباتاتی صنوف واقسام وانواع و اجناسه تقسیم ایده‌رك، الیوم مرعی اولان بر اصول وضع ایتمشدر. عصری علماسندن بعضیسی وازان جمله مشهور (بوفون) صاحب ترجمه‌نك ایجاد ایتدیکی اصطلاحاته معترض بولنمشلرسه‌ده، بالآخره اصولی ارباب فن طرفندن قبول اولنمشدر.

لینیچ (Liegnitz) پروسیه‌نك سیلزیه ایالتنده وبرسلاؤك ٦٢ کیلومتره غرب شمالیسنده بر شهر اولوب، ٣٧١٥٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، ماکینه قزانیله دیکیش ماکینه‌سی، پیانو، بلاردو، چوخه، شاپقه وساره فابریقه‌لری، هدم ایدلمش استحکاماتی یرنده کوزل تفرجگاهلری وجوارنده سبزه ومیوه وفدان باغچه‌لری واردر.

لیوادیه (Livadia) یونانك آتیقه مع بئوتیه ایالتنده وآتنه‌نك ٩٠ کیلو متره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، اداره عثمانیه زماننده ١٠٠٠٠ دن زیاده اهالیی حاوی سنجاق مرکزی ایکن، شمدی آنجق ١٥١٥ اهالیسی قالمشدر.

لیوادیه (Livadia) قریم شبه جزیره‌سنك جنوب شرقی ساحلنده ویالته‌نك ٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر اسکله اولوب، روسیه ایمپراطورلرینه مخصوص واسع وکوزل بر سرایی و بوکا مربوط باغچه‌لریله مشهوردر.

لئوپولد (Léopold) آلمانیه ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی ١٦٤٠ ده طوغروب، ١٧٠٥ ده وفات ایتمشدر. ١٦٥٨ ده پدری اوچنجی فردینانده خلف اولوب، ابتدا مجارستانی استیلا ایتمش اولان عثمانلیلره و بعده (پالاتینات)ه تجاوز ایتمش اولان فرانسه قرالی اون دردنجی لوییه قارشی حرب ایتمش؛ و ١٦٨٤ ده فرانسه‌یه قارشی اسپانیه و باویره و صاقسه ایله عقد اتفاق ایتمش ایسه‌ده، غلبه‌یه نائل اولمیوب، آلساسی غائب ایتمش؛ و بو صره‌ده مجارلر (تکلی) نك ریاستیله قیام ایتدکلری کبی، عثمانلی عسکری دخی ویانه‌یه قدر ایلرولمش ایدی. بعده اسپانیه قرالی ایکنجی شارلك وفاتی اوزرینه، کندی اوغلی شارلی اسپانیه تختنه اقعاده قالقیشوب، کندی تورونی اقعاد ایتمك ایستین اون دردنجی لوییه قارشی ١٧٠٠ ده انکلتره و فلمنکله اتفاق ایتمش؛ و برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، صوکنده غائب ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی برنجی فرانسوا ایله ماریه ترزه‌نك ایکنجی اوغلی اولوب، ١٧٤٧ ده طوغمش، و ١٧٩٢ ده وفات ایتمشدر. ابتدا بیوك دوقه صفتیله طوسقانه‌ده حکم سوروب، بیوك برادری ایکنجی یوسفك وفاتنده آلمانیه ایمپراطورلغنه کچمش؛ و او صره‌ده فلانك قیامده بولندیغی کبی، مجارستانده دخی قیام اماره‌لری کورنمکده و آوستریا وچهستانده وبرکیلردن طولایی خوشنودسزلق حکم سورمکده ایکن، حسن اداره‌سیله بو مشکلاته غلبه چالمش؛ وفرانسه قرالی اون آلتنجی لوییی ارباب اختلالك الندن قورتارمق ایچون، پروسیه قرالیله مخابره‌یه باشلامش ایسه‌ده، او صره‌ده وفات ایتمکله، بو تشبثنك ثمره‌سی کوریله‌مه‌مشدر. ماریه آنطوآنته‌نك برادری ایدی.

لئوپولد (Léopold) آوستریا دوقه‌لرندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ١٠٩٦ دن ١١٣٦ تاریخنه‌دك حکم سوروب، آلمانیا ایمپراطورلغی نامزدلکنده (لوتر)ه قارشی اجرای رقابت ایتمش ایسه‌ده، مدة سفلك دمایه سبب اولماماق ایچون، بو ادعادن واز کچمش؛ وتبعه‌سنك اخلاقنی اصلاحه چالیشمشدر. قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرین ثانینك ١٥ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی «شانلی» لقبیله ملقب اولوب، ١٣٠٨ دن ١٣٢٦ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. برنجی آلبرتك اوچنجی اوغلی وخلفی اولوب، قیام ایتمش اولان اسویچره‌لیلری رام ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ١٣١٥ ده (موره غارتن) ده مغلوب اولمش ایدی. ایمپراطورلق ایستدیکی باویره‌لی (لویی)یه قارشی طوروب، بونی کندیسنك برادری فردریقی ایله بر طورلمه تشریك ایتمکه مجبور ایلمشیدی.

— اوچنجیسی ١٣٥٠ دن ١٣٨٦ تاریخنه‌دك حکم سوروب، حکیم آلبرتك اوچنجی اوغلی وخلفیدر. پدرینك وفاتنده حصه‌سنه (سوآبه) دوشوب، برادری اوچنجی آلبرته مشترکاً تیرولی دخی اداره، وبعده بو مملکتله برابر استیریه وقارینتیه‌یی دخی بتون ضبط ایتمش؛ وولهستان وارثه‌سی (هدویحه) ایله تزوجه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدی. اسویچره‌لیلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

لئوپولد { برنجی — (Léopold I) بلچیقه قراللرندن اولوب، (صاقسه قوبورغ سالفیلد) دوقه‌سی فرانسوا آنتوانك اوغلیدر. ١٧٩٠ ده طوغوب، ١٨٠٨ دن ١٨١٤ تاریخنه‌دك روسیه‌نك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش؛ و ١٨١٦ ده یالکز بر سنه برلکده یاشایان پرنسه شارلوتی تزوج ایدرك، انکلیز تابعیتنی قبول ایتمش؛ و ١٨٣١ ده بلچیقه‌لیلرك قیامی اوزرینه، بلچیقه قرالی انتخاب ایدیلوب، بر سنه صکره فرانسه قرالی (لویی فیلیپ)ك قیزی (لویزه دورلئان)ه عقد ازدواج ایتمش؛ وفرانسه‌نك امدادیله بلچیقه قراللغنی فلمنکه قارشی مدافعه وتأمین ایلمش؛ وکوزل بر قانون وضع ایدوب، فرق مختلفه‌نك جمله‌سنی ممنون ایدرك، حسن صورتله اداره مملکت ایتمکده نمونه اوله‌جق صورتده حسن حرکتده بولنمشدر. ١٨٦٥ ده وفات ایدوب، اوغلی برابانت دوقه‌سی ایکنجی لئوپولد اخلافی اولمشدر، والیوم پدری کبی تبعه‌سنی ممنون ایتمکده‌در.

لیورپول { (Liverpool) انکلتره‌نك لانقستر قونتلغنده و لوندره‌نك ٢٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، (میسر) خلیجنك شرق ساحلنده وایرلانده دکزندن ٦ کیلومتره ایچریده و برچوق دمیریول خطلرینك محل تقاطعنده بیوك بر شهر و اسکله اولوب، ٥١٧٩١١ اهالیسی، مذکور خلیجك اوزرنده ١٠ کیلومتره بوینده رختملری، ٧٦ پروتستان و متعدد دیکر کلیسالری، ٨٠ بیوك تیاتروسی، متعدد کتبخانه‌سی، برچوق جمعیات علمیه‌سی، آیری آیری موزه وقرائتخانه‌لری، دارالفنون طرزنده بر بیوك مکتبیله متعدد مکاتب عالیه وسائره‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، پك مکمل ومصنع بر دائرهٔ بلدیه‌سی و (سنت جورجس هال) اسمیله اجتماع وضیافتلره مخصوص واسع بر بناسی، بیوك بورسه وکمرك سائر ابنیهٔ رسمیه‌سی، واسع ودوز سوقاقلری، کوزل وتزیین چارشیلری، متعدد یتیمخانه ودارالعجزه‌لری، شهرك داخلنده واطرافنده متعدد عمومی باغچه‌لری، اورمانلری، غریب بر مزارستانی و خلیجك او ساحلنده بولنان (بیرکنهید) ایله اختلاط ایتمك اوزره خلیجك آلتندن کچر بر تونلی واردر. لیورپول صنایعجه پك ایلری اولمیوب، حتی اسکیدن بولنمش اولان چینی، صابون و سائره فابریقه‌لری دخی تدنی ایتمش، وپاموق منسوجات ایچون آچلمش اولان بعض فابریقه‌لر دخی ایلری کیتمه‌مشدر. لکن تجارتده لوندره‌یه رقابت ایدوب، موقعنك استعداد ومساعده‌سیله کرك داخلی وکرك خارجی تجارتك بیوك بر مرکزی حکمنه کچمش؛ و هله آمریقادن کلان ذخیره، پاموق، کراسته، حیوانات وسائره ایله هندستاندن نقل اولنان پاموق وآوسترالیه‌دن جلب اولنان یاپاغی طوغریدن لیورپوله کله‌رك، اورادن بتون آوروپایه توزیع اولنور. بو شهرك یوز سنه‌دن بری تجارتجه سنه‌دن سنه‌یه کوریلن ترقیاتی محیرالعقول اوله‌جق درجه‌ده‌در.

تجارتدن صکره سفائن تجاریه وحربیه انشاسنه مخصوص متعدد حوض ودستگاهلری اولوب، بك چوق سفائن وجوده کتیرلمکده‌در. انکلتره‌نك صنایع مرکزی اولان و فابریقه‌لری چوق بولنان بر چوق یرلرك طبیعی اسکله‌سی بولنمسی وکمور معدنلرینك ده بولنمی و قریبی لیوربولك تجارتجه کوندن کونه ترقیسی و اهالیسنك کیتدکجه زایدینی موجب اوله‌رق، بو شهر ایچون پك پارلاق استقباللر تأمین ایتمکده‌در.

— اوسترالیانك یکی جنوبی والس مجرنده وآمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده دخی بو اسمله برر کوچك قصبه واردر.

— غروئلاندك ساحل شرقیسی قارشیسنده و ۷۰° عرض شمالینك اوست طرفنده دخی بو اسمله خالی بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۷۵ مربع کیلومتره‌در.

لئوستن { (Léosthène) آتنه‌لیلرك سر- دارلرندن اولوب، بیوك اسکندرك وفاتندن صکره، خطیب شهیر (دموستن) ك تشویقیله، وطنی ماکدونیه‌لیلرك تحکمندن قور- تارمغه قالقیشه‌رق، (آنتیپاتر) ی لامیاده تحصنه مجبور ایتمش، وتسالیه‌ده بر قاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، مغرورله زیاده تقرب ایتمکله، قبل المیلاد ۳۲۳ تاریخنده بر طاشله قتل اولنمشدر.

لئوکئو { (Lieou-Kieou) فورموزه جزیره‌سنك اصل چینجه اسمیدر.

[« فورموزه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

لئون { (Léon) اسپانیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع (لئون) خطه وایالتنده ومادریدك ۲۸۵ کیلومتره شمال غربیسنده ایالت مذکوره‌نك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۱ ۵۱۵ اهالیسی، پك مصنع وظریف بر اسکی کلیساسی، کوزل باغچه وتفرجگاهلری ویازین پك صیجاق قیشین ده پك صوئوق هواسی واردر.

لئون { (Léon) اسپانیه‌نك شمال غربی جهتنده بر ایالت اولوب، اسکی لئون قراللغنك قسم شمالیسندن عبارت اولدیغی حالده، شمالاً اوویدو، شمال شرقی طرفندن سانتاندر، شرقاً پالنسیا، جنوب شرقی طرفندن والادولید، جنوباً زاموره، غرباً دخی اورنسه ولوقو ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵ ۳۷۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۸۰ ۶۳۷ اهالیسی واردر. اراضیسی شمال وغرب جهتلرنده طاغلق وسائر طرفلرده مرتفع اووه‌لردن عبارتدر. شمال جهتنده‌کی طاغلری پیرنه سلسله جبالنه مربوط اولان (آستوریه) جبالنك جنوبی اتکلرندن وبعض قوللرندن عبارت اولوب، اك یوکسك یرلری ۲۵۰۰ متره ارتفاعنی متجاوزدر، واکثریا قارله مستور بولنور. صعب وصعب المرور بوغازلری واردر. غرب جهتنده‌کی طاغلری ایسه لئون جبالی اسمیله شمالدن جنوبه اوزانان آیری بر سلسله‌دن عبارت اولوب، (دورو) ایله (مینو) حوضه‌لری آره‌سنده حائل اولان بو طاغلرك اك مرتفع نقطه‌لری ۲۰۰۰ متره‌یی متجاوزدر. طاغلق یرلرینك مرعالری چوق اولوب، اهالیسی باشلیجه حیوانات بتیشدیرمکله کچینیرلر. دوز یرلری ایسه زراعته الویریشلی اولوب، اهالیسی چفتجیدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، شرق جهتنده‌کی (دورو) حوضه- سنده سئا، اسلا و بوکا تابع قورنیو، تورو، بر ترغه ایله اوربیقو؛ وغرب جهتنده‌کی (مینو) حوضه‌سنده بو ایرماغك اك بیوك تابعی اولان (سیل) نهری آقیور. بو انهارك مجرالری پك اینیشلی وصولری دائمی اولدیغندن، کرك ماکینه‌لر چویرمکه وکرك سقی اراضی‌یه استعدادلری وار ایسه‌ده، صنایع محلیه یوق حکمنده اولدیغی کبی، زراعی‌ده بابالرندن بولدقلری طریقدن انحراف ایتمدکلرندن، الیوم هیچ بر استفاده اولنه‌مامقده‌در. مع هذا اهالیسی چالیشقان، ساکن وناموسلی آدملردر. سویلدکلری لسان اولدقجه فصیحدر. طاغلرنده دمیر معدنلری بولنوب، کمور وآنتیمون دخی وار ایسه‌ده، چیقارلدیغی یوقدر. اسکی روماليلر طاغلردن آلتون دخی چیقاریرلردی. ایالت ۱۰ قضایه منقسم اولوب، ۲۳۲ ناحیه‌یی حاویدر.

لئون { (Roy. de Léon) خطه‌سی و یا قراللغی اسپانیه‌نك وقتیله منقسم بولندیغی ۱۵ خطه‌نك بری اولوب. شمالاً آستوریه، شرقاً وجنوب شرقی طرفندن اسکی

قاستیله، جنوباً استرمادوره، غرباً دخی پورتکیز و غالیچه ایله محدود ایدی. شمدیکی تقسیماتده: لئون، والادوليد، سالامانقه وزاموره اسملریله ٤ ایالته منقسمدر. اسکی زمانده (وتون) قومیله مسکون اولوب، رومالیلرك وبعده ویسیغوتلرك ضبطنه کچدکدن صکره، اهل اسلام طرفندن فتح ایله، ایکیوز سنه‌یی متجاوز زمان اندلسدن معدود اولەرق، ممالك اسلامیه‌دن بولنمش: و ٩١٤ تاریخ میلادیسنده آستوریه حرستیان پرنسلری طرفندن ضبط اولنوب، (لئون مع آستوریه) قراللغنی تشکیل ایتمش، وغالیچه دخی بوکا الحاق اولنمش ایدی. ١٠٣٧ ده قستیله (یعنی قشتاله) قرالی طرفندن ضبط اولنوب، بعده بر قاچ دفعه آیرلمش؛ وکاه قستیله لئونه وکاه لئون قستیله‌یه حاکم بولنمش؛ ونهایت اسپانیه‌نك توحیدی صره‌سنده لئون دخی قطعیاً الحاق اولنەرق، استقلالنی قائب ایتمشدر. لئون قراللرینك اسامیسیله مبدأ حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

ایکنجی اوردونیه	٩١٤	دردنجی آلفونس	٩٢٤
ایکنجی فروئیلا	٧٢٣	ایکنجی رمیر	٧٢٠
اوچنجی اوردونیه	٩٥٠	[illegible]نجی آلفونس	١٠٦٥
برنجی شیشمان سانکه	٩٥٥	قستیله‌یه ایکنجی الحاق	١٠٧٢
اوچنجی رمیر	٩٦٧	ایکنجی فردیناند	١١٥٧
ایکنجی برمود	٧٨٢	طقوزنجی آلفونس	١١٨٧
بشنجی آلفونس	٩٩٩	اوچنجی فردیناند	١٢٣٠
اوچنجی برمود	١٠٢٧	قستیله‌یه قطعیاً الحاق	١٢٣٠
قستیله‌یه برنجی الحاق	١٠٣٧		

لئون (Léon) مکسیقه‌نك (غرآناجوآتو) حکومتنده وغوآناجوآتونك ٥٥ کیلومتره غربنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٨٠٠٧٠ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقالری، دباغخانه‌لری وذخیره وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. کرك کثرت نفوسجه وکرك صنایع وتجارتجه مکسیقه‌نك ایکنجی شهریدر.

لئون (Léon) آمریقای وسطینك (نیقاراغوآ) جمهوریتنده وبحر محیط معتدلك ساحلندن ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٣٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. وقتیله جمهوریتك مرکزی اولوب، ٦٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی وار ایدی. اهالیسنك ثلثانی اصل یرلیلردن (تولتك) قومنه منسوب اولوب، قصوری (لادینوس) اسمیله ملردر. اطرافنده چامور فیشقیرتیر بر قاچ برکان بولنیور.

لئون (Léon) اسپانیه‌یه تابع فیلیپینه جزائرندن (پانای) جزیره‌سنك (ایلویلو) سنجاغنده بر قصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی واردر.

لئون آطه‌سی (Isla de Léon) اسپانیه‌نك جنوب غربی ساحلنده وبحر محیط آطلاسیده بر آطه اولوب، ساحلدن آنجق دکیزك مدی حالنده صو ایله طولار خندقلرله آیرلمشدر؛ وبر قاچ کوپری ایله قره‌یه مربوطدر. قادیس شهریله (سان فرناندو) قصبه‌سی بو آطه‌نك اوزرنده‌در.

لئون (Léon) بو اسمله شرق ایمپراطورلرندن بروجه آتی ٦ کشی کلمشدر: — برنجیسی «قدیم» و «بیوك» لقبیله ملقب اولوب، ٤٥٧ دن ٤٧٤ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمشدر. تراکیه‌لی اولوب، مارسیانك وفاتنده بطریق (آسپار)ك سعییله ایمپراطور اولمش؛ ومع هذا (واندال)لره قارشی اولان محاربه‌سنده بوندن بر اثر خیانت کورمکله، کندی‌سنی فاملیاسیله برابر قتل ایتمشدی. شمال اقوام وحشیه‌سنك تجاوزاتنه قارشی طورەرق، ممالکنك صلح وآسایشی تأمین ایتمشدی.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجی لئونك قیزینك اوغلیدر. ٤٧٤ تاریخنده ٤ یاشنده ایکن بیوك پدرینه خلف اولمش ایسه‌ده، اون آی صکره وفات ایدوب، ملك پدری (زنون)ك یدنه قالمشدی.

— اوچنجیسی ایزوریه‌لی دینمکله معروف اولوب، ابتدا ایکنجی آناستاسك سردارلرندن ایکن، ٧١٧ تاریخنده ایمپراطورلغه نائل اولمش؛ و قسطنطینیه‌یی محاصره ایتمش اولان مجاهدین اسلامه مقاومت ایدوب، بعض سفینه‌لرینی غرغوریان آتشیله یاقمش ایدی. بت شکننده‌ك ایلری واروب، اصنامه عبادتدن واز کچمین تبعه‌سنی تعقیب ایتمش: وبو بابده کندیسنه مخالفت ایدن بطریق جرمانیوسی نفی ایلمش ایدی. پاپا ایکنجی

واوچنجى غرغوآرلر كنديسنى آفروز ايتمشلردى. ٧٤١ ده وفات ايتمشدر.

— دردنجيسى خزر دينمكله معروف اولوب، قسطنطين قوپرونيم ايله خزر خانك قيزى ايرنه‌نك اوغليدر. ٧٧٥ دن ٧٨٠ تاريخنه‌دك حكم سوروب، بو دخى عبادت اصنامه راضى اولان خرستيانلرى شديداً تعقيب ايتمشدر.

— بشنجيسى محاربه‌لرده ابراز شجاعت ايتمش اولمغله، ٨١٣ تاريخنده عسكر طرفندن (ميخائيل رانغابه) يرينه ايمپراطورلغه ترفيع اولنمش؛ وبلغارلره غالبه چالمش ايسه‌ده، بت شكنلكده پك ايلرى واروب، بتسه طاپان خرستيانلره زياده عقوبت ويرديكندن، ٨٢٠ سنه‌سنده ميلاد عيسى (عم) كيجه‌سى خائن (ميخائيل بغ) تشويقيله قتل اولنمشدر.

— آلتنجيسى «حكيم» لقبيله ملقب اولوب، ماكدونيه‌لى باسيلك اوغليدر. ٨٨٦ تاريخنده تخته چيقوب، ٩١١ ده وفات ايتمشدر. كنديسنه مخالفت ايدن فوتيوسى پطريقلكدن عزل ايتمش؛ بلغارلرله مجارلرك وعربلرك تجاوزاتنه مقاومت ايتمك ايستمش ايسه‌ده، موفق اوله‌ميوب، يالكز استانبول بوغازندن چكمك ايستين بر روس دونانماسنه غالبه چالمشيدى. كنديسى عالم واديب اولوب، بر چوق كتاب يازمش، وبر طاقم قوانين ونظامات وضع ايتمش، وعلوم ومعارفى حمايه ايلمش اولديغندن، حكيم لقبيله تلقيب اولنمشدى.

لئون (Léon) بو اسمله بروجه آتى اون ايكى پاپا كلمشدر:

برنجيسى «بيوك» عنوانيله معنون اولوب، رومادە طوغمش؛ و ٤٤٠ تاريخ ميلاديسنده پاپالغه انتخاب اولنوب، ٤٦١ ده وفات ايتمشدر. رفض عد ايتدكلرى بعض اعتقادات مخالفه اصحابنى آفروز ايتمكله اوغراشوب، بر طاقم دعا كتابلرى دخى يازمش؛ وبعض نطقلرى جمع ونشر اولنمشدر. قتوليكلر عندنده اعزه‌دن معدود اولوب، تشرين ثانينك ١٠ و ١١ نده يورطيسى اجرا اولنور.

— ايكنجيسى سيچيليه‌لى اولوب، ٦٨٢ تاريخنده انتخابله، بر سنه پاپالق ايتمش؛ وراونه اكسارخوسيله اوغراشوب، مذهبجه بعض آيينلر وضع ايلمشدر. بو دخى اعزه‌دن معدود اولوب، حزيرانك ٢٨ نده يورطيسى اجرا اولنور.

— اوچنجيسى رومالى اولوب، ٧٩٥ ده انتخاب اولنمش، و ٨١٦ ده وفات ايتمشدر. ٧٩٩ تاريخنده پاپا آدريانك يكنلرى طرفندن طوتيلوب، انواع عقوبات وتحقيراتدن صكره بر مناستره حبس اولنمش ايسه‌ده، اورادن فرار بوللى بولوب، شارلمانه التجا ايتمش؛ وبونك طرفندن بر مقدار عسكرله كوندريله‌رك، پاپالق مقامنه اقعاد اولنمش؛ وبوكا مقابلةً ٨٠٠ تاريخنده شارلمانى ايمپراطورلق تاجيله تتويج ايلمشيدى.

— دردنجيسى ينه رومالى اولوب، ٨٤٧ ده انتخاب اولنمش، و ٨٥٥ ده وفات ايتمشدر. رومانى تزيين وتوسيع ايدوب، قريننده اليوم رومانه‌يرندق معدود اولان (لئوپوليس) ويا (لئونينه) قصبه‌سنى تأسيس ايتمش؛ وعرب اهل اسلامك ايتاليايه تجاوزاتنه قارشى بعض تدابير تحافظكارانه‌ده بولنمش ايدى.

— بشنجيسى ٩٠٣ ده انتخاب اولنوب، بر آى صكره، ظهور ايدن عصيان اوزرينه، حبس اولنمغله، محبسده كدرندن وفات ايتمشدر.

— آلتنجيسى رومالى اولوب، ٩٢٨ ده پاپا انتخاب اولنمش، وبر سنه صكره وفات ايدوب، شايان تذكار بر ايشى كورولمه‌مشدر.

— يدنجيسى ينه رومالى اولوب، ٩٣٦ ده انتخاب اولنمش، و ٩٣٩ ده وفات ايتمشدر. طائفۀ رهبانك اطاعت وانقياد وحسن حركتلرينه چوق اهتمام ايلمشدر.

— سكزنجيسى ٩٦٣ ده، اون ايكنجى ژانك صاغ ايكن، ايمپراطور اوتونك نفوذيله، راهب بيله اولديغى حالده، پاپا انتخاب اولنوب، مرقوم ژانك وفاتندن صكره پاپالق ادعاسنده بولنان بشنجى بنوا ايله اوغراشمش، ونهايت غالب كلمش ايسه‌ده، بر سنه صكره ٩٦٥ ده وفات ايتمشدر.

— طقوزنجيسى آلساسلى اولوب، ايمپراطور اوچنجى هنرينك اقرباسندن اولديغى حالده، ١٠٤٩ تاريخنده انتخاب اولنمش؛ وطائفۀ رهبانجه اطاعت وانقيادى وسلسلۀ مراتبه رعايتى تأمين ايچون، بر

قاج مجلس عمومی عقد ایلمش ایدی . فونیوسك دها اولدن باشلامش اولدیغی تفرقه بونك زماننده دها زیاده آرتوب، روم مذهبی بسبتون آیرلمش ایدی . ١٠٥٣ ده نورمانلره قارشی ایمپراطورك کندیسنه‌کوندردیکی امداد عسکریله برابر کیدوب، دشمنلری یدینه اسیر دوشمش؛ واون آی صکره قورتله بیلوب، بر سنه صکره وفات ایتمشدر. بو دخی اعزه‌دن معدود اولوب، نیسانك ١٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— اونجیسی مدیجیس خانداننه منسوب اولوب، ١٤٧٥ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و١٥٢١ ده وفات ایتمشدر. ١٣ یاشنده ایکن قاردینال اولوب، پاپا ایکنجی یولیوسك خدمتنه کیرمشیدی. ١٥١٣ تاریخنده پاپا انتخاب اولنوب، زمانی بیوك وقوعات سیاسیه ایله کچیرمش؛ و سلفنك آفروس ایتمش اولدیغی فرانسه قرالی اون ایکنجی شارل ایله صلح ایتمش ایسه‌ده، بونك خلفی برنجی فرانسو آنك علیهنده بولنوب، شارل کینت ایله اتفاق ایتمش: و منسوب بولندیغی مدیجیس خاندانی طوسقانه تختنه اعاده ایلمشیدی. بو موفقیاتی صره‌سنده آنسزین وفات ایتمکله، تسمیم اولندیغی مظنوندر. بر طاقم عفو عمومی براتلری نشر ایده‌رك، فتوایکلره بر اجرت معینه مقابلنده صاتمغله، بو اعانه‌دن حاصل اوله‌جق مبالغ ایله عثمانلیلره قارشی بر اهل صلیب سفری آچه‌جغنی اعلان ایتمش ایکن، بعده بو مبالغله (سنت پیر) کلیساسنی تعمیر وتوسیع ایتمشدی. بو براتلرك نشری مشهور (لوتر) ك خروجیله پروتستانلغك ظهورینه سبب اولمشدر. اونجی لیون عالم ومحب معارف برآدم اولوب، روما دارالفنون وکتبخانه‌سنی تأسیس ایتمش؛ و ایتالیانك اك مشهور علما وشعرا و هنروراني وازآن جمله رافائل، میکل آنجلو وماکیاول کبی رجالی بونك زماننده یتیشمشدر.

— اون برنجیسی ینه مدیجیس خاندانه منسوب اولوب، ١٦٠٥ ده انتخاب اولنمش، ویالکز بر آی پاپالق ایتدکدن صکره وفات ایتمشدر.

— اون ایکنجیسی ١٨٢٣ ده انتخاب اولنوب، ١٨٢٩ ده وفات ایتمشدر. رومانی تزیین، واتیقان کتبخانه‌سنی توسیع، وفنون ومعارفی حمایه ایتمکله، عمومك حرمتنه مظهر اولمش ایدی.

لئون { آفریقالی — (Léon l'Africain) { مشاهیر جغرافیون عربدن اولوب، اصل اسمی (حسن) در. اون برنجی قرن هجری اوائلنده غرناطه‌ده طوغوب، آفریقانك بتون اقطار شمالیه‌سنی کزدکدن صکره، بر طاقم خرستیان قورصانلرك الینه اسیر دوشمکله، رومایه کوتوریله‌رك، پاپا اونجی لئونه تقدیم اولنمش؛ وبونك طرفندن واپتیز ایدیله‌رك، لئون تسمیه ایدلمش ایدی. ایتالیان ولاتین لسانلرینی اوکرنمش، وعربی معلملکی ایتمکه باشلامش ایدی . آفریقا سیاحتنده‌کی مشهوداتنی لسان عربیده مکمل صورتده یازوب، بو تألیفنی کندیسی ایتالیانجه‌یه دخی ترجمه ایتمشدی. بو اثری پك معتبر و حالا بوکون آفریقای شمالی احوالیچون مرجع اتخاذ اولنمقده‌در؛ وبتون آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

لیون { (Lyon) فرانسه‌نك شرق جهتنده { وپاریسك ٣٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (رونه) ایرماغیله بوکا دوکیلن (ساؤنه) نهرینك ایکی جهتنده (رونه) ایالتنك مرکزی بیوك برشهر اولوب، ٤١٦٠٢٨ اهالیسی، حقوق، فنون وادبیات، طب، بیطره، صنایع نفیسه وساره مکاتب عالیه‌سی، ذکور واناث ایچون آیری آیری داخلی مکتب اعدادیلری، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمانی، واسع موزه‌سی ٥٠٠٠٠٠ جلدی حاوی بر کتبخانهٔ عمومیه‌سیله موزه‌لره مربوط دیکر کتبخانه‌لری، نباتات و حیوانات باغچه‌سی، علوم وفنون و صنایع آقادمیاسی وادبیات، زراعت، تاریخ طبیعی، غرس اشجار، جغرافیه، طب، فن صیدلانی، نباتات، صنایع وساره جمعیات علمیه‌سی، متعدد مصنع وبیوك کلیساسی، اوچ بیوك و متعدد کوچك تیاتروسی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی، مشهور ایپك قماشلرله اجزاء کیمیویه، انواع ماکینه‌لر، موم، صابون وساره فابریقه‌لری ودمیر وتونچ دوکمخانه‌لری واردر. ایپك قماشلر فابریقه‌لری ٣٠٠ ودستکاهلر ٣٥٠٠٠ عددنده اولوب، سنوی ٤٠٠ ملیون فرانق قیمتنده اقمشه چیقار. بتون فابریقه‌لری ٧٢٠ و ایچلرنده ایشلین عمله ٨٠٠٠٠ عددنده‌در . لیون هر جهتجه فرانسه‌نك اك معتنا بر موقعنده وایکی بیوك نهرك ملتقاسنده

اوله‌رق کوزل بر اووه‌ده واقع اولوب، کنیش و دوزسوقاقلری، اوج واسع میدانی، کوزل ریختملری، رونه ایرماغنده ۱۰ وصاؤنه نهرنده ۱۱ کوپریسی، اطرافنده جسیم استحکاماتی وبویوك ابنیه‌سی واردر. آنجق خانه‌لرینك اکثری طرز واحد اوزره اولوب، اصول معماریه‌لری پك دلنشین دکلدر. لیون شهری پك قدیم اولوب، میلاد عیسی (عم)دن ۵۹۰ سنه اول بر طاقم یونان مهاجرلری رونه مجراسنی تعقیب ایده‌رك، صاؤنه‌نك ملتقاسنه قدر چیقدقلرنده، اوراده کلتلرله مسکون وبونلرك لساننده « قارغه‌نیه‌سی » دیمك اولان (لوغدونوم) اسمیله مسمی بر بلده بولمش، وبونلر دخی بو قصبه‌نك بر طرفنه یرلشمشلر ایدی. روما‌لیلر غالیایی فتح ایتدکلرنده، بو شهری مرکز اداره اتخاذ ایتمشلردی. شمدی دخی لیون فرانسه‌نك کرسیٔ اداره‌سی اولمغه پارسدن الیقدر.

لئونتیوم (Leontium) سیجیلیه ساحلنده وسیراقوزه‌نك شمالنده قدیم بر بلده ایدی.

لئونتیوم (Leontium) آتنه‌لی حسنی و شوخ مشرب بر قیز اولوب، حکیم شهیر ابیقورك شاکردی و محبوبه‌سی ایدی. بعض تألیفاتی واردر.

لیونزه (Lyonnaise) اسکی روما‌لیلرك غالیانك قسم اعظمنه، یعنی جنوب غربی قسمی اولان آکیتانه‌دن بشقه شمدیکی فرانسه‌نك همان بتونه ویردکاری اسم اولوب، مرکزی اولان لیون شهرینه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدی.

لئونس (Léonce) شرق بطریقلرندن اولوب، ایمپراطور زنونك زماننده ٤۸۵ تاریخنده عسکری طرفندن ایمپراطورلغی اعلان اولنمش؛ واوج سنه صکره ایمپراطور طرفندن اوزرینه سوق اولنان تئودوریق یدیله اخذ وقتل اولنمش ایدی.

— دیکر بر لئونس دخی ٦۹۵ تاریخنده ایکنجی یوستنیانوس زماننده قسطنطینیه تختنی ضبط ایتمش و ۷۰۵ ده وفات ایتمشدر.

لیون کورفزی یعنی آرسلان کورفزی (Golfe de Lion) آق دکیزك غرب شمالی کوشه‌سنده وفرانسه سواحل جنوبیه‌سنك غرب جهتنده واقع کنیش بر کورفز اولوب، اسپانیه ساحل شرقیسنك شمال قسمنده واقع (قروس) بروننده‌ن فرانسه ساحلی قارشیسنده وتولون قربنده واقع (هیره) جزایرینه قدر بر نصف دائره صورتنده ممتد اولور. بو ایکی نقطه آره‌سنده وتر یرینه ممتد خط موهوم ۲۳۵ کیلومتره اوزونلغنده‌در. سواحلنك بویی، پك اوفق کیرنتی و چیقینتیلری حساب اولنمقسزین، ٤۵۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۸۹۰۰ مربع کیلومتره و اك درین محلنده عمقی ۱۰۸ متره‌در. سواحلی لطافت وکثرت محصولات ایله مشهوردر. اك برنجی اسکله‌سی مارسلیه وایکنجی درجه‌ده تولون وسته‌در. بو سواحلدن بر قاچ نهر دوکیلوب، اك بیوکاری (رونه) ایرماغیدر. غرب جهتنده واقع (اوده) نهری بیوك بر جدول واسطه‌سیله ژیرونده ایرماغنه مربوط اولوب، آق دکیزله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده فرانسه ایچندن بر طریق مائی تشکیل ایدیور.

لیونه (Lyonnais) فرانسه‌نك تقسیمات قدیمه‌سنده شرق جهتنده بر خطه اولوب، مرکزی لیون شهری ایدی. شمالاً و شمال شرقی جهتندن بورغونیه، شرق جنوبی طرفندن دوفینه، جنوباً لانکدوق، غرباً دخی اوورنیه و بوربونه خطه‌لریله محدود ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۸۱۰ مربع کیلومتره اولوب، شمدیکی تقسیمانده رونه ایله لوآره ایالتلرینی و(ان) ایله یوقاری لوآره ایالتلرینك بر پارچه‌سنی حاویدر. اراضیسی طاغلق اولوب، یالکز ساؤنه ایله لوآره وادیلرنده طار بعض اووه‌لری واردر. قسم شرقیسی رونه ایرماغی واسطه‌سیله آق دکیز، وقسم غربیسی لوآره ایرماغندن بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده واقع اولوب، بو ایکی ایرماغه تابع بر چوق انهاری واردر. محصولاتی آز ویالکز باغلری وشرابلری زیاده‌در. آنجق معادنی وعلی الخصوص کمور معدنی پك چوق اولوب، بونك یاردمیله صنایعی پك ایلری و اقمشه ومنسوجات و سائره فابریقه‌لری چوقدر. اورمانلری ومرعالری‌ده چوق اولوب، خیلی کراسته وپنیر وسائره چیقار.

لئونیداس ا (Leonida) یونان قدیمك اسپارته حكومتنده بو اسمله ایكی حكمدار كلوب ، برنجیسی قبل المیلاد ٤٩١ تاریخندن ٤٨٠ تاریخنه دك حكم سورمش : و آردشیرك یونانه تحاوزنده ٤٠٠٠ كشی ایله ترموپیل بوغازینی طوتهرق ، ایرانیلرك ایرلمسنه مانع اولمش ؛ ویونان مورخلرینك مبالغات محمانه‌سنه كوره ، دشمنه ٢٠٠٠٠ تلفات ویردیرمش ؛ وبعده خائنك بری ایرانیلره باشقه بر طریق كوسترنجه ، لئونیداس عسكرینی كری كوندروب ، ٣٠٠ فدائی ایله دشمن اردوسی ایچنه هجوم ایتمش ؛ وجمله‌سی هلاك اولنجیه‌یه قدر حرب ایتمشدی . اسپارته‌لیلر بونلرك كمكلرینی جمع و سپارته‌یه نقل ایدرك ، نامنلرینه معبدلر و هیكلر تأسیس وركز ایتمشلردی .

— ایكنجیسی قبل المیلاد ٢٥١ تاریخندن ٢٣٨ تاریخنه دك حكم سوروب ، لیقورغوسك قانونی احیا ایتمك ایستین اوچنجی آجیسه قارشی طوردیغندن ، نفی اولنه‌رق ، یرینه (قلئومبروت) نصب اولنمش ایسه‌ده ، بعده تخته عودته موفق اولوب مرقوم آجیسك اعدامنه حكم ایتدیرمشدی .

لیوورنو (Livourne, Livorno) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه‌نك ٧٥ كیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ساحل عربیده واقع بر شهر واسكله اولوب ، ١٠٥ ٤٥١ اهالیسی ، دمیر یولی ، استحكاماتی ، دوز وكنیش سوقاقلری ، بر واسع میدانی ، بر قلعه‌سی ، اطرافنده متعدد كوشكلری ، جسیم بر حاوره‌سی ، بحریه آقاده‌میاسی ، تجارت اوطه‌سی ، ٤٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی ، ایشلك ومحفوظ لیمانی ، سفائن تجاریه وحربیه انشاسنه مخصوص حوض ودستكاهلری و ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر .

لیوونیه (Livonie) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع بالطیق ایالاتندن بری اولوب ، شمالاً استونیه ، شرقاً ویتبسك و پسقوف ایله سنت پترسبورغ ، جنوباً قورلاند ایالتلریله ، غرباً دخی ریغا كورفزیله محدوددر . مذكور كورفز داخلنده اولوب . بو ایالته ملحق اولان آطه‌لرله برابر ٥٦ ٣٥ ایله ٥٩ ٥

عرض شمالی و ٣ ١٩ ایله ١٠ ٢٥ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧٠٢٩ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٤٩٣٠٠ كشیدر . مساحهٔ سطحیه‌سندن ١٥١٣ مربع كیلومترهلك محلی كوللر و ٢٨٧٦ مربع كیلومتره‌اكنی مذكور آطه‌لر ضبط ایتمشدر . اراضیسی عمومیت اوزره دوز و آلچق اولوب ، اكثر طرفلری اكری بوكری آغاج وچالیلرله مستور یاخود قوملق ویا بطاقلق اولمغله ، حزن انكیز ، بر منظره حاصل ایدر ؛ و یك سیرك اوله‌رق برقاچ قلبه‌دن عبارت بعض مسكین قریه‌لره تصادف اولنور . یالكز حدود شمالیه‌سی قربنده ١٣٠ متره ارتفاعلرینه قدر چیقار برطاقم كوزل تپه‌لری وشرق جنوبی جهتنده ارتفاعلری ٣٠٠ و ٣٢٠ متره‌لره قدر چیقار یالرلری صرب بعض كوچك طاغلری واردر . میل جاریه‌سیله طورغون صولری چوق اولوب ، انهاری ٣٢٥ وكوللری ١٠٠٠ عددلرنده‌در . انهارینك برطاقی ریغا وبرطاقی ده فینلانده كورفزلرینه دوكیلور . برنجیلره دوكیلنلرینك باشلیجه‌لری : برناوه سالیس ، آآ و حدود جنوبیه‌سنی تشكیل ایدن دوینه ایرماقلری اولوب ، هر برینك متعدد تابعلری واردر . بونلرك جمله‌سی شرقدن غربه طوغری آقار . دوینه‌دن صكره مجراسی اك اوزون وحوضه‌سی اك كنیش اولانی (آآ) ایرماغی اولوب ، ایالتك وسطلرینی اشغال ایدیور . فینلانده كورفزینه تابع اولان انهاری ایسه (پربوس) كولی واسطه‌سیله دوكیلوب ، بونلر دخی بیوك وكوچك (امباخ) ایله (وو) نهرلریدر . لیوونیه انهارینك چوغی كوللردن باشلایوب ، بونلرك آیاقلری حكمنده‌در . كوللرینك اك بیوكی اولان (پربوس) حدود شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی تشكیل ایدر . داخلده‌كی كوللرینك اك بیوكی (وریرچ) كولیدر . انهارینك آشاغی طرفلری سیر سفائنه صالحدر .

هواسی قیشین پك صوغوق و یازین صیجاق اولمغله برابر پك سریع التحولدر . یاغمور وقاری زیاده‌در . اراضیسنك نصفنه قریب مقداری یعنی یوزده ٤٣ ی اورمانلق اولوب ، پك واسع اورمانلری واردر . باشلیجه اشجاری چام انواعیله

ميشه، كوركن وسائره‌در. اراضئ مزروعه‌سى آنجق يوزده ٢١ نسبتنده اولوب، باشليجه محصولاتى يولاف، چاودار، كتن، كنوير و پتاته‌در. انهارك كنارلرنده‌كى بطاقلقلر يازين قورويوب، چايره تحول ايتديكى كبى (اوسل) جزيره‌سنك‌ده چايرلرى چوقدر. بناءً عليه، حيوانات اهليه‌سى وعلى الخصوص صيغير، قيون، آت وطوموزلرى چوق اولوب، جنسلرى دخى اصلاح اولنمشدر. آو حيوانانى آز ايسه‌ده، باليقلرى زياده‌در. صنايعى خيلى ايلرى اولوب، برنجى درجه‌ده پتاته وسائره‌دن چيقاريلان مسكرات واسپرتو ايله بيره وايكنجى درجه‌ده چوخه، يوك، ايپك، پاموق وكتن منسوجات، جام، توتون، كاغد، ياغ، معدندن الات وادوات مختلفه وسائره فابريقه‌لرى واردر. باشليجه اخراجاتى: اسپرتو، كتن، كتن تخمى، كنوير، يوك منسوجات، اودون، كراسته وتخته‌دن معمول شيلردن عبارتدر. سواحلى صيغ اولمغله، يالكز انهارينك منصبلرنده واقع پرناوه وريغا اسكله‌لريله ديكر بر ايكى كوچك اسكله‌سى واردر؛ بونلرك‌ده مدخللرى مسدود وصعب المروردر. دمير يوللرى‌ده حالا آز اولوب، يالكز ريغا اسكله‌سى روسيه‌نك ايچ طرفلرينه بر دمير يول خطيله مربوطدر.

اهاليسنك يوزده ٤٦ سى استونيان، ٤٢ سى لتون، ٦ سى آلمان، ٣ ى روس اولوب، ٥٠٠٠ لهلى و ١٢٠٠ اسرائيلى دخى واردر. خطه‌يه اسمى قزانديران (ليو) لر ايسه منقرض اولوب، يالكز بر قريه‌ده ٢٢ كشى بولنيور. جهت شماليه‌ده ساكن بولنان استونيانلر اقوام تاتاريه‌دن اولوب، بو صوك زمانلرده كندى لسان و جنسيتلرينى ايلريلتمكه وهمجنسلرى اولان فينو آرله مناسبات علميه وادبيه‌ده بولنمغه باشلامشلردر. جهت جنوبيه‌ده ساكن بولنان لتونلر ايسه كندى لسانلرينى استونيان لساندن مأخوذ كلمه‌لرله قاريشيق سويليوب، بونلرك كندى لسان و جنسيتلرى اغورينه اوقدر غيرتلرى كورلميور. مذهبجه اهالينك قسم اعظمى پروتستان اولوب، ١٥٧٠٠٠ اورتودوقس، ١٤٠٠٠ آيريجه بر مذهبده، ٥٠٠٠ قتوليك و ١٢٠٠ موسوى دخى بولنيور. معارف اولدقجه منتشر اولوب، (دورپات) ده مشهور وخيلى علما يتيشديرمش بر دارالفنون واردر. مكاتب ابتدائيه‌ده تدريس اهالينك جنسيتنه كوره استونيان ولتون لسانلرنده ومكاتب اعداديه وعاليه‌ده آلمان لساننده اوليور. روسيه حكومتى روسجه‌يى لسان رسمى طانيوب، محاكمده ودوائر حكومتده بشقه لسان قبول ايتمه‌مكه چوقدن قرارويرمش ايسه‌ده، بو قرار فعلاً اجرا اولنه‌ميور. زادكان صنفيله پروتستان رؤساى مذهبى آلمان اولوب، اهاليى آلمانلاشديرمغه غيرت ايديورلرسه‌ده، موفق اوله‌ميورلر. اراضيسنك چوغى زادكانك مالى اولوب، كويليلر چيفتچى وعمله حالنده بولندقلرندن، بونلر الآن سفالت وجهالتدن قورتله‌ميورلر. ايالت ١١ قضايه منقسم اولوب، قضا مركزلرندن بشقه قصبه‌لرى يوقدر.

ليووه } (Liuva) ويسيغوت حكمدارلرندن اولوب، آتاناجيلدك وفاتى اوزرينه، ٥٦٧ تاريخ ميلاديسنده حكمدار انتخاب اولنمش؛ وفرانسه‌ده‌كى (ناربونه) شهرينى مقر اتخاذ ايتديكى ايچون، اسپانيه‌ده‌كى ويسيغوتلر عصيان ايتمكله، برادرى (ليوويجيلد) ى كوندروب، كنديلرينى دائرهٔ اطاعته آلمش؛ و او تاريخدن اعتباراً اسپانيايى بوكا ترك ايدوب، كنديسى پيرنه سلسله‌سنك شمالنده‌كى برلرله اكتفا ايتمشدى. ٥٧٢ ده وفات ايدوب، برادرى ايكى مملكتده كندى حكمى آلتنه آلمشدى.

لئوويجيلد } (Leovigilde) ويسيغوت حكمدارلرندن اولوب، آنف الترجمه ليووه‌نك برادرى وخلفيدر. ابتدا يالكز اسپانيه‌ده وبعده بتون ويسيغوتلر مملكتنده حكم سوروب، ٥٦٩ دن ٥٨٦ تاريخنه‌دك حكمفرما اولمشدر. سوآولره، فرانقلره وسائر خصماسنه غلبه چالمش؛ وكنديسى اسلافى كبى آريوسك مذهبنه تابع اولمغله، قتوليكلرك طرفنى طوتان حامى اوغلنى مغلوب ايدەرك، اخذ وقتل ايتمشدى.

ليوينغستون } (Livingstone) مشاهير سياحيندن اولوب، ١٨١٢

تارشخندە اسقوجیەنڭ (بلانتیر) قصبەسندە طوغمش؛ وغلاسقوو دارالفنوننده عقائد و طب علملرینی اوکرندکدن صکره، ١٨٤٠ دە آفریقای جنوبیە عزیمتله، او وقتەدك مجهول یرلردە بر قاچ سیاحت ایدەرك، آفریقانڭ نصف جنوبیسنی کشف ایتمشدر. بر مدت امید برونندە یاشایوب، بر میسیونرك قیزیله تزوج ایتمش؛ و ١٨٤٩ دە اورادن شماله طوغری سیاحت ایدوب، ١٨٥٢ دە (قونغو)نڭ منصبندن (زامبز)ڭ منصبنەدك بتون آفریقای جنوبیی عرضاً کزمش؛ واو وقتەدك هیچ بر آوروپالینك کورمەمش اولدیغی یرلری فناً کشف و موقعلرینی تعیین ایتمشدر. ١٨٦٥ دە، آفریقای وسطیە یعنی خط استوا جهتلرینه دخی سیاحت ایتمك اوزرە، زنکبارە چیقمش، واثنای سیاحتدە معیتندەکی آدملر کندیسنی ترك ایله، زنکبارە عودت ایدوب، یالاندن وحشیلر طرفندن اتلاف اولندیغنی خبر ویرمشلرسەدە، کندیسی بر ایکی صادق خدمتجیسیله سیاحتنه دوام ایدوب، آفریقای وسطینك اقطار مجهولەسی ایچنه طالمش ایدی. تحریسنه برچوق آدملر کوندریلوب، بر وجهله نام ونشانی بولنەمامش ایکن، ١٨٧٢ دە آمریقالی (استانلی) طرفندن بولنمش؛ و بر سنه صکره دبزانتریدن وفات ایدوب، نعشی انکلترەیە نقل، و پك بیوك تعظیماتله دفن اولنمشدر. سیاحتنامەلری نشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

(حرف اللامك صوکی)

م

ماءالسماء { حیره‌ده حکومت سورن عرب ملوکندن اوچنجی منذرك والده‌سنك لقبی اولوب، مرقومه بوكا اضافتله (منذر بن ماء السماء) دیرلردی . اصل اسمی «آینه» معناسیله (ماویه) اولوب، حسن ولطافتندن کنایه اوله‌رق، بو لقبله تلقیب اولنمشدی. — جود وکرمدن کنایه اوله‌رق بعض رجاله‌ده لقب اولمشدر. — (اولاد ماء السماء) دخی اکثریا آچیقده و یاغمور التنده یاشایان و یاغموره منتظر بولنان عرب قومنه اطلاق اولنور.

مآب { شام خطه‌سنك جنوبنده واقع بلقا بقعه‌سنده اسکی بر بلده اولوب، بصری یعنی اسکی‌شامدن صکره ویا اول ابو عبیده ابن الجراح (رضه) جانبندن فتح اولنمشدی. الیوم خراب اولوب، نشانی قالمامشدر. مآبیلر آبریجه بر قوم عد اولنوب، بحر احمر ساحلنه‌دك حکملری وار ایدی.

مابلی { آبه — (Abbé Mably) فرانسه مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۷۰۹ تاریخنده غرنوبله‌ده طوغمش، و ۱۷۸۵ ده وفات ایتمشدر . طریق رهبانه داخل اولدیغی حالده، حریت افکاره مائل اولوب، تاریخ وعلوم سیاسیه ایله اوغراشمش؛ وبر چوق کتب معتبره براقمشدر. آنجق اسکی اسپارته‌لیلرك اصول معیشتی کبی ناقابل اجرا بعض ترتیبلر التزام ایتمشدر.

ماتاپان { (Matapan) یونانده موره شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده و (قورون) ایله (ماراتونیس) کورفزلری آره‌سنده بر برون اولوب، ۵۸″ ۲۲′ ۳۶° عرض شمالی ایله ۵۳″ ۸′ ۲۰° طول شرقیده واقعدر. صرب ودیك برطاغ اوجندن عبارت اولوب، اوکنده‌کی دکیز نادراً طالغه‌سز بولنور. اسم قدیمی (تناره)در.

ماتارو { (Mataro) اسپانیه‌ده قاتالونیه خطه‌سنك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۷۴۰۵ اهالیسی، مشهور بر مکتبی وقابلیجه‌سی واردر.

ماتان { (Matan) بورنئو جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل غربیسنده و ۵۰′ ۱° عرض جنوبیده دکیزه دوکیلن (یاوان) ایرماغی حوضه‌سنده واقع واسماً فلمنك دولتنه تابع برکوچك حکومت اسلامیه اولوب، ۱۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی، منبت وصویی چوق اراضیسی، واسع اورمانلری، هنوز چیقارلمیان دمیر و چینقو معدنلری وکثرتلی بالیغی واردر . مرکزی مذکور نهرك اوزرنده وساحلدن ۳۰ کیلومتره ایچریده واقع ماتان ونام دیکرله (قابونغ) قصبه‌سیدر . اهالیسی ملایی و دایاق جنسلرینه منسوبدر.

ماتانزاس { (Matanzas) آمریقاده قوبه جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل شمالیسنده و هاوانه‌نك ۷۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق بر قویك ایچنده واقع ایالت مرکزی. بر شهر و اسکله اولوب، ۳۰۵۰۰ اهالیسی، ایشلك تجارتی، کوزل منظره و ابنیه‌سی، آقادمیاسی، بیوك ومصنع بر تیاتروسی وباشلیجه شکر اخراجاتی واردر . — ماتانزاس ایالتی ٤ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۳۹۰۰۰

اهلی ایله مسکوندر، که بونلرك ٦٠٠ ٤١ ی چینلی، ٤٣٠٠٠ ی حر زنجی و ٥٥٠٠٠ ی کوله زنجیدر.

ماتابله | (Matabele) آفریقای جنوبیده بیوك بر مملکت اولوب ١٥° ٣٥′ ایله ٢٢° ١٥′ عرض جنوبی و ٢٥° ٢٣′ ایله ٢٩° ٥٠′ طول شرقی آره‌لرنده و زامبز ایله لیمپوپو ایرماقلرینك مجرالری بیننده واقع اولدیغی حالده، شمالاً وشمال غربی جهتلرندن زامبز مجراسیله واسطه بورتکیزه تابع (زمبزیه) اقطار واسطه‌سیله، غرباً وغرب جنوبی طرفندن (خامه) ونام دیکرله شرقی بامانغوآتا ممالکیله محدوددر؛ وجنوباً (لیمپوپو) مجراسیله (ترانسوال) ونام دیکرله «افریقای جنوبی» جمهوریتیندن تفریق اولنمشدر؛ غرباً دخی بورتکیزه تابع (غازه) مملکتیله محدوددر. غیر منتظم بر خماسی الاضلاع شکلنده اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٧٥٠ وانك کنیشی یرنده اکی ٥٨٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٣٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسنك عددی حقنده‌کی تخمینلر پك مختلف اولمغله، بعض جغرافیون ١٢٠٠٠٠٠ نفوس اولدیغنی ادعا ایتدکلری حالده، بعضلری بو اهالینك مقدارینی ٤٠٠٠٠ دن زیاده‌یه چیقارمق ایسته‌میورلر. (ماتوپو) اسمیله بر سلسلهٔ جبال غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری ممتد اولوب، مملکتی ایکی حوضه‌یه تقسیم ایدیور. شمال وغرب جهتنك صولری زامبزه، وجنوب شرق طرفنك کیلر لیمپوپو ایرماغنه دوکیلوب، هر ایکیسی‌ده بحر محیط هندی مائله‌سنده‌در. وسطی ارتفاعی ١٢٠٠ متره اولوب، ١٦٠٠ و ١٧٠٠ متره‌یه قدر چیقار طاغلری‌ده واردر. جبال مذکوره‌نك هر ایکی طرفندن تکار وقوللری اوزانوب، آره‌لرنده درین وادیلر تکون ایدر؛ وبو وجهله اراضیسی عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، یالکز زامبز وادیسی قربنده بر طاقم بطاقلق اووه‌لری واردر. زامبز ایرماغنه دوکیلن انهاری (غوآیی) ایله بوکا تابع (بمزی) و(شانغانی)، (ومیانی) ایله (اوموفولی) دن تشکل ایدن (سانیانی) و(بانیامه) نهرلریدر. جنوب جهتنده (لیمپوپو) ایرماغنه دوکیلملرك ایسه الك بیوکی (شاشه) وبوکا تابع (ماقلوچه) وسائره ایله (بوبیه) نهرلریدر.

هواسی مرتفع محلرنده معتدل وپك صاغلام اولوب، تشرین ثانیدن مارده قدر سورن یاز موسمنده میزان الحرارهنك درجهٔ وسطیه‌سی ٢٥، و بزم یازمزه متصادف اولان قیش موسمنده ٢٠ در. قیشین میزان الحراره فوق الصفرده ٥ درجه‌یه قدر دخی اینرسه‌ده، اصلا قار یاغمز، وصولر طوکماز. قیشین یاغمور دخی اصلا یاغمیوب، یازین بالعکس صغناقلی یاغمور یاغار، سیللر دره‌لری طولدیرر، وشدتلی بوره‌لر وقوع بولور. زامبز وادیسی قربنده‌کی اووه‌لرده ایسه حرارت پك زیاده وهوا پك آغر و صیتمه‌لیدر. طوپراغی منبت و میاه جاریه‌سی چوق اولمغله، پك بیوك اشجار و صیق نباتات بیتیشوب، از آن جمله (باؤباب) دینلن جسیم آغاج ایله اکمك آغاجی وخرما آغاجلرینك انواعی، زیتون، پاموق وسائره آغاجلری پك چابق بیور. آرسلان، فیل، ظرافه، کییك، جیلان، یبانی استر وسائر حیوانات وحشیه‌سی چوقدر. اهالیسنك بر مقدار قیون کچیلری وار ایسه‌ده، (چیچه) تعبیر اولنان بر سمك سینك حیواناته مسلط اولوب، درحال اتلاف ایدر. طوپراغك ایشلنمسی قادینلره محول اولوب، جزئی بر همتله خیلی محصولات آلنیر. اهالیسی (کافر) تعبیر اولنان (زولو) وسائر سواحل اقوامی جنسیتنه منسوب اولوب، (هوتنتوت) و(بوشمان) جنسیتلرینه منسوب افراد دخی بولنیور. اصل یرلیلر مغلوب اولوب، قرن حاضر میلادی اوائلنده مملکته مستولی اولان دیکر بر قوم پك جبارانه حرکتده بولنیور. حکمدارلری و رؤسای روحانیه‌لریله دره بکلری اهالی حقنده پك غدارانه حرکتده بولنه‌رق، جزئی بر قباحته قارشی اعدام جزاسنی واشکنجه انواعنی اجرا ایدرلر. اوککاری بتون ایشلری متعدد اولان زوجه‌لرینه حمل، وبونلری حیوانکبی استخدام ایده‌رك، کندیلری تنبللکله وتوتون ومسکرات ایچمکله امرار وقت ایدرلر. انکلتره بو مملکتی‌ده تحت حمایه‌سنده عد ایدیور.

ماتره | (Matera) ایتالیانك جنوبینده (بازیلیقاته) ایالتنده و(پوتنجه)نك ٧٠ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب،

١٥ ٧٠٠ اهالیسی، پك مفرح وغریب موقعی وایکی مصنع کلیساسی واردر. خیلی وقت ایالتك مرکزی بولنمشدر.

ماتره { (Mattra, Mathoura) هندستانك شمال غربی ایالاتندن (آکره) ایالتنده وآکره‌نك ٤٧ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (جمنه) نهرینك صاغ کنارنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ١٠ ٠٠٠ قدری مسلم اولمق اوزره، ٥٩ ٢٨٠ اهالیسی، متعدد جسیم جوامع شریفه‌سیله مصنع بتخانه‌لری، انکلیز واردو لسانلرینه مخصوص بیوك مکتبی، خسته‌خانه‌سی وسائر مؤسساتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، یونان قدیم وچین جغرافیونی آثارنده مذکوردر. (بودا) مذهبنك اك پارلاق مراکزندن اولوب، بتخانه‌لریله مشهور ایدی. سلطان محمود غزنوی ودهلی سلاطین تیموریه‌سیله سائر حکمداران اسلام بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل ایله، شهری بر اسلام شهرینه تحویله چالیشمشلرسه‌ده، بت پرستلك تخمی کسیله‌مییوب، بر طرفدن یکی بتخانه‌لر یاپلمقده‌در.

ماتو غروسو { (Mato Grosso) یعنی «بیوك اورمان» آمریقای جنوبیده برازیلیه حکومات متفقه‌سنی تشکیل ایدن حکومتلرك وغرب جهتنده بولنان اك واسعلرینك بری اولوب، شمالاً آمازوناس وغراؤپاره، شرقاً غویاز، شرق جنوبی طرفندن دخی پاراغوآی وبولیویه دولتلری حدودیله محدوددر. قسم شمالیسی کنیش وقسم جنوبیسی طار وصیوری اوله‌رق، غیر منتظم بر مثلث شکلنی ابراز ایتدیکی حالده، ٧° ایله ٢٤° عرض جنوبی و ٥١°٥٥′ ایله ٦٧°٣٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی ١٩٠٠ واك کنیش محلنده اکی ١٦٠٠ کیلومتره، مساحهٔ سطحیه‌سی ١ ٣٧٩ ٧١٢ مربع کیلومتره واهالیسی یالکز ١٧٠ ٤١٧ کشیدر، که بهر ٢٠ مربع کیلومترویه ١ کشی دوشیور. بو اهالی دخی مرکزی اطرافنده وحدود قربنده اولوب، ایچ طرفلری بسبتون خالی ومجهولدر. انهارك وادیلرنده بعضیسی ساکن وبعضیسی وحشی بر طاقم اهالیٔ اصلیه بولندیغی دخی معلوم ایسه‌ده، بونلرك مقدارلریله احواللری‌ده مجهولیت ایچنده‌در. ١٤° ایله ١٦°٣٠′ عرض جنوبی آره‌لرنده قویابه، دیامانتینو، پاقونه، وبلاماریه اسملریله ٤ قصبه بولنوب، اهالیسنك نصفنه قریب مقداری یعنی ٣٠ ٠٠٠ ی بونلرده ساکندر. حدود غربیه‌سی قربنده بولنان (ماتوغروسو) قصبه‌سی ایسه تدنیده اولوب، شمدیکی حالده ٢٠٠٠ دن زیاده اهالیسی یوقدر. پاراغوآی ایله پارانه وادیلری جهتنده بولنان (سانته‌آنه) ایله (میرانده) قصبه‌لری‌ده اوچر بیکدن زیاده اهالییی حائز دکالردر. پارسدن صحرای کبیره قدر اولان مسافه‌یه معادل بر مسافه‌یی بولنان بو مملکت واسعه‌نك معمور ومسکون یرلری همان بوندن عبارتدر. مرکزی وقتیله (ویلابلا) ایکن، شمدی (قویابه) اولوب، حکومت ٣ قضا و ٩ ناحیه‌یه منقسمدر.

اراضیسی هنوز تمامیله مجهول ایسه‌ده، عمومیت اوزره پایانسز دینله‌بیله‌جك واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، آنجق وسطلرنده غرباً (آند) سلسلهٔ جبالنه مربوط بر صره تپه‌لر ودها طوغریسی آنجق فرق اولنور بر یایله بولنیور، که ارتفاعی ٩٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمدیکی حالده، بر بیوك تقسیم میاه خطی تشکیل ایدوب، شمالی یعنی آنتیل دکیزی مائله‌سی جنوبی یعنی بحر محیط آطلاسی مائله‌سندن و (آمازون) حوضه‌سنی (لاپلاته) حوضه‌سندن آییریور. شمالی حوضه‌سی بالطبع چوق دها کنیش اولوب، غربدن باشلایه‌رق (مادیره)، تاپایوز واکسینغو اسملریله آمازون ایرماغنه تابع (آراغوآیه) اسمیله دیکر بر بیوك نهر بر چوق چایلردن بالترکب، شمال شرقی‌یه طوغری آقارلر. جنوبی مائله‌سنده ایسه (پارانه) ایله پاراغوآی نهر عظیملری حدود شرقیه وغربیه‌سنی تشکیل ایده‌رك، حدودی خارجنده بعد الاجتماع لاپلاته ایرماغنه دوكلمك اوزره، جنوبه طوغری آقارلر. اراضینك دوزلکی جهتیله، بونلرك یتاقلری درین اولمیوب، فیضانلرنده اطرافنده‌کی واسع اووه‌لرده فاصله‌سز کوللر وبونلرك آره‌لرنده بر طاقم آطه‌لر تشکیل ایدرلر.

بو قدر واسع بر یرك هواسی بالطبع مختلف

اولوب، عرضه وارتفاعه كوره تخالف ايدرسه‌ده،
عموميت اوزره اقاليم حاره‌دن معدود اولوب، وسطى
ميزان الحراره ٢٤ درجه‌لرده‌در. باشليجه ايكى
روزكار اسوب، شمالدن اسديكنده، ميزان الحراره
٣٠ درجه‌يى بكر؛ وجنوبدن اسديكنده بردن بره
١٤ وحتى ١٢ درجه‌يه قدر اينر؛ وفرطونه ايله
اسر. يوكسك يرلرده هوا صاغلام اولوب، بطاقلق
جهتلرنده صيتمه ايدر، و چيچك خسته‌لغى چوق او-
لوب، آنجق قولره و وبانك وقوعى يوقدر. ارا-
ضيسى پك منبت اولوب، انهارك وادى‌لرنده مصر بره
٢٠٠ ويربور. برنج و مانيوق پك كوزل يتيشيور،
شكر قامشى بر اككلكه ٤٠ سنه محصول ويربور.
سائر محصولات دخى بويله قولايلق وبوللقله حاصل
اوليورسه‌ده، شمديكى حالده آنجق جزئى المقدار
اولان اهاليسنك احتياجاتنه بيله كفايت ايده‌ميه‌جك
قدر آز اككلكده‌در. يالكز صيغيردن سنوى يكرمى
اوتوز بيك رأس همجوار ممالكه اخراج اولنور.
آلتون، دمير، باقير معدنلريله الماس وكهرچله چوق
ايسه‌ده، جزئى مقدار آلتوندن بشقه هنوز اخراج
اولنانى يوق حكمنده‌در. صنايع محليه دخى يوق
حكمنده اولوب، تجارتى ده پك كريدر. بونك
برنجى سببى طرق و وسائط نقليه‌نك فقدانيدر.

ماتياس { (St Matthias) حضرت عيسى (عم) ك اصحابندن اولوب، يهودا
اسقاريوتك يرينه حواريون زمره‌سنه انتخاب وادخال
اولنمش؛ و قپادوقيه‌ده نشر مذهبه چاليشيركن قتل
اولنمشدر. اناجيلك برينى و حضرت عيسانك بعض
احاديثنى ضبط وتحرير ايلمش اولديغى مرويدر.
شباطك ٢٤ نده يورطيسى اجرا ايدرلر.

ماتياس { (Matthias) آلمانيه ايمپراطورلرندن اولوب، ايكنجى ماقسيميليا-
نك اوغليدر. ١٦١٢ تاريخنده برادرى ايكنجى
رودولفه خلف اولمشدر. ذاتاً صاغلغنده برادرينى
جهستان ومجارستان قراللغنى كنديسنه تركه اجبار
ايتمشدى. قعودنده آلمانيه دولت عثمانيه‌سيله
محاربه‌ده بولنوب، مقاومته طاقتى قالمامش اولديغندن،
١٦١٥ ده عقد مصالحه ايله، حربه ختام ويرمش؛
واولادى اولمديغندن، عم زاده‌سى فرديناندى ولى
عهد اتخاذ ايدوب، ١٦١٧ ده پراغه‌ده كنديسنى
تتويج ايتمشدى. آنجق تبعه‌سى بوندن ممنون
اولميوب، جهستانده عصيان ظهور ايتمش؛ وماتياس
١٦١٩ ده وفات ايدوب، بونك نتيجه‌سنى كورمه-
مش ايدى.

ماتيلده { (Ste Mathilde) — سنته — صاقسونيه‌لى بر دوه‌يكنك قيزى وجرمانيه قرالى
(هنرى اوآزلور) ك زوجه‌سى ايدى. ٩٦٨ ده
وفات ايتمشدر. زهد و تقوى وخيراته انهماكندن
طولايى قتوليكلرجه عزيزلردن معدوده اولوب،
ماردك ١٤ نده يورطيسى اجرا اولنور.

— ديكر بر سنته ماتيلده دخى اسقوچيه قرالى
مالقولك قيزى وانكلتره قرالى برنجى هنرينك زو-
جه‌سى اولوب، ١١١٨ ده وفات ايتمشدر. نيسانك
٣٠ نده يورطيسى اجرا اولنور.

ماتيو { (Matthieu) [«متى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ماتيو { (Matthieu) قسطنطينيه روم ايمپراطورلرينك قانتاقوزن خاندانندن
منسوب اولانلرندن اولوب، ابتدا پدرى (يانى
قانتاقوزن) وبعده (يانى پالئولوغ) ايله مشتركاً
١٣٥٣ دن ١٣٥٦ تاريخنه‌دك اوچ سنه حكم
سورمشدر.

ماتيو دلادروم { (Matthieu de la Drôme) فرانسه‌ده
تقويم نشريله شهرت بولمش ارباب فندن اولوب،
١٨٠٨ ده (رومان) قربنده طوغمش؛ و علم
ثروت وفن معاشرت بشر حقنده بر طاقم افكار
جديده‌يه سلوك ايدوب، ١٨٣٠ و ١٨٤٨ وقوعا-
تنه قاريشدقدن صكره، اوچنجى ناپوليونك حكومتى
غصب ايتمسى اوزرينه، بر كوشه‌يه چكيلوب، بردها
امور سياسيه‌يه قاريشمامش؛ و مشهور تقويمنك
نشرينه باشلايوب، ١٨٦٥ ده وفات ايتمكله، تقويمنك
نشرينه ورثه‌سى طرفندن دوام اولنمقده‌در.

ماجان { مرو شهرى ايچندن كچن نهرك اسمى اولديغنى ياقوت حموى بيان
ايديور.

ماجشون { (ابو يوسف يعقوب بن ابى سلمه دينار القرشى التيمى)
مشاهير تابعيندن وفقهادن اولوب، مدينه‌ده پاشا-

مش؛ وعبد الله بن عمر (رضهما) وسائر ذواتله کوریشوب، عمر بن عبد العزیز حضرتلری دخی، مدینه والیسی بولندیغی زمان، صاحب ترجمه‌یی یانندن آیرماز ایمش. ١٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ماجلان { یاخود ماغلان (Magellan ,) پورتکیزجه (Magalhaeos) آلتنجی قرن میلادی مشاهیر بحریوننددن اولوب، ابتدا (آلبوکرق)ك معیتنده هندستان صولرنده بولندقدن صکره، آمرندن کوردیکی بر حقسزلق اوزرینه، پورتکیز دونانمه‌سنی ترکله، شارل کینتك زماننده اسپانیه‌نك خدمت بحریه‌سنه کیروب، آسیانك جنوبنده‌کی (ملوك) جزایرینه بر سفر ایتمکه مأمور اولمش؛ واو وقته‌دك اوراره یالکز امید بورونی طولاشه‌رق کیتمك طریقی بیلنمکده ایکن، صاحب ترجمه آمریقانك منتهای جنوبنی طولاشه‌رق کیتمکی دوشونوب، بر چوق مشکلات تحمل ایله بوکا موفق اولمش ایدی. ١٥١٩ سنه‌سی ایلولنك ٢٠ سندن ١٥٢٠ سنه‌سی تشرین اولی ٢١ نه‌دك الیوم اسمیله مسمی بوغازی کشف ایله، اوندن بالمرور، بحر محیط معتدلی شق ایده‌رك، ١٥٢١ سنه‌سی مارتنده فیلیپین جزایرینه باشمش؛ و جزایر مذکوره‌دن (زبو) آطه‌سنده یرلیلرله واقع بر منازعه‌سنده اتلاف اولنمشدر.

ماجلان ارضی { Territoire de Ma-gellan } آمریقای جنوبیده شیلی دولتنك منتهای جنوبیسندن عبارت وآند سلسلهٔ جبالنك صرتیله بحر محیط معتدل ساحلی آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، آنجق ٣٦٢٤ اهالیسی واردر. هنوز تمامیله معلوم اولمیان اراضیسی طاغلق وصرب اولوب، آند سلسلهٔ جبالنك پك دیك اولان اتکلری دکیزك ایچنه کیره‌رك، بر طاقم اوزون بورونلر وقیالق شبه جزیره‌لرله بونلر آره‌سنده پك طولامباجلی وطار خلیجلر وقویلر تشکیل ایتمکله، نوروج سواحلنی آکدیرر. دانتله رسمنده اولان بو سواحلك قارشیسنده بر طاقم قیالق آطه‌لر و صیغلر بولنوب، آطه‌لرینك الك بیوکی (ولینغتون) جزیره‌سیدر. الك بوکسك طاغی ٢١٧٠ متره ارتفاعی اولان (شاتاز) برکانیدر. چام وسائر آغاجلری حاوی اورمانلری، آلتون توزلری وکور معدنلری چوق اولمغله، شیلی حکومتی بر دمیر یول خطی انشا، وسائر وسائطه توسل ایده‌رك، برودتی درجهٔ نهایه‌ده اولان بو مملکتی اسکان واعماره چالیشمقده‌در.

ماجلان بوغازی { Détr. de Magel-lane } آمریقای جنوبینك منتهای جنوبیسنده پاتاغونیه ایله آتش ارضی آره‌سنده ٥٢°٤٦′ عرض جنوبیده و ٧٠°٣٨′ ایله ٧٧°١٤′ طول غربی آره‌سنده ممتد بر بوغاز اولوب، آنف الترجمه کاشفنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقدن غربه بویی ٥٠٠ کیلومتره اولوب، اکی ٦٠ ایله ٢٠ کیلومتره آره‌سنده مختلفدر. قیالرله صیغلری و سائر مهالکی چوق اولوب، (لمر) بوغازی کشف اولنه‌لی ماجلان بوغازی سفائن طرفندن ترك اولنمشدر.

ماجلان جزایری { Archipel de Ma-gellan } بحر محیط کبیرده جاپونیه‌نك جنوب شرقی، فیلیپینه آطه‌لرینك شمال شرقی و(ماریانه) جزایر مجتمعه‌سنك شمال غربی جهتنده طاغنیق بر طاقم آطه‌لر اولوب، ٢٠° ایله ٢٢° عرض شمالی و ١٢٨° ایله ١٦٠° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنوب، اکثری خالی اولمغله، یالکز ١٠٠ قدر نفوسلری واردر. اراضیلری برکانی وهوالری صیجاق ورطوبتلی اولوب، طوپراقلری پك منبتدر. (پیل) آطه‌سنك ٣١ کشیدن عبارت اولان اهالیسی مقدما اعلان استقلال ایله، بر حکومت تأسیس ایتمشلرسه‌ده، متعاقباً جاپونیه بر کمی کوندروب، ادعای حاکمیته قالقیشمشیدی.

مأجوج { (Magog) یافث بن نوح (عم)ك ایکنجی اوغلی اولوب، نسلی آسیانك منتهای شمالنده وچین سدینك اوته‌سنده بولندیغی، کتب بنی اسرائیلدن مأخوذ اوله‌رق، تواریخ اسلامیه‌ده دخی مذکوردر. مأجوج ویأجوج قوملری بویلرینك قیصه‌لغیله وسائر اوصافله و ظلم ویغما کرلکله متصف اولدقلری حالده، سد

اسکندری یعنی چین سدینی تجاوزله کرهٔ ارضك معموره‌لرینی خراب ایده‌جکلری سویلنیور . هر حالده بونلرك مغول ویا بعضاً تاتارلردن عبارت اوله‌جقلری آکلاشیلیور . بعض مؤلفین بونلرك خبر ویریلان خروجلری چنکیزله برابر عالم اسلامه مسلط اولان مغول وتاتارلرك انتشار وغلبه‌سندن عبارت اولمسی فکرنده بولنمشلردر .

ماچراته { (Macerata) ایتالیاده رومانك ١٧١ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٦٥ اهالیسی، دارالفنونی، موزه‌سی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مصنع کلیسالری، چینی وجام فابریقه‌لریله اون وباغ دکرمنلری وبعض ابنیهٔ قدیمه‌سی واردر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی هلویه رچینه‌در.

— ماچراته ایالتی شرقاً آدریاتیق دکیزیله، جنوباً آسقولی پیچنو، غرباً پروزه، شمالاً دخی آنقونه ایالتلریله محاط اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٧٧ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٣٩٦٧٥ کشیدر. غرب جهتی آپنین سلسلهٔ جبالنك اتکلرندن عبارت اولوب، مرتفع و طاشلق اولمغله، اورمان و مرعالریله بر مقدار زیتون آغاجلرینی وسائر اشجار مثمره ایله بعض باغلری حاویدر. ساحله قریب یرلری ایسه منبت اولوب، ذخیره، اوزوم، زیتون ومیوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. قیونلری چوق ایسه‌ده، ییاغیسی عادیدر. بعض طرفلرنده ایپك چیقاریلیر. ایالت ٢ قضایه منقسم اولوب، ٥٤ ناحیه‌یی حاویدر.

ماچوساکی { (Matsousaki) جاپونیه‌ده نیپون جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده (ووری) قویی ایچنده و (قوسیدا. ذاوه) برینك منصبی قربنده بر قصبه اولوب، ٨٧٨٠ اهالیسی واردر.

ماچوسیما { (Matsousima) جاپونیه‌ده نیپون جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل شرقیسنده واقع (سدنای) کورفزینك شمال غربی ساحلنده برقوی اولوب، بویی ١٥ و انی ٧ کیلومتره‌در اوکی برطاقم آطه‌لرله محفوظ ایسه‌ده، صویی صیغدر مذکور آطه‌لرك مقداری ١٠٠ ی متجاوزدر.

ماچومای { (Matsoumaï.) یاخود ماچمای (Matsmai) جاپونیه‌ده (یه‌زو) جزیرهٔ کبیره‌سنك منتهای جنوبنده (چوغار) و نام دیکرله ماچومای بوغازینك غربی مدخلنده بر قصبه اولوب، ١٦٠٩٠ اهالیسی، اوکنده بر قویی واطرافنده پك چوق اشجار وفندانلقلری واردر .

ماچوموتو { (Matsoumoto) جاپونیه‌ده نیپون جزیرهٔ کبیره‌سنك وسطلرنده بر قصبه اولوب، ١٦٢٠٥ اهالیسی وبیوك برمحکمه‌سی واردر.

ماچویامه { (Matsouyama) جاپونیه‌نك سیقوق جزیره سنده و توکیونك ٦٧٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر اولوب، ٢٧٨٢٥ اهالیسی واردر.

ماچویه { (Matsouyé) جاپونیه‌ده نیپون جزیره‌سنك جنوب غربی جهتنده و توکیونك ٦٠٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق، شایان تصور بر موقعده بر شهر اولوب، ٣٧٠٣٠ اهالیسی واردر .

ماچین { چینه تابع ترکستان شرقینك (تاریم) مجراسنك جنوب غربی جهتنده‌کی چوللرده وبونلرك جنوبنده واقع طاغلرده ساکن ترك اقوامندن برقوم اولوب، سیماجه مغول ایله آریا جنسیتلرندن مرکب اولدقلری آکلاشیلیور. وایچلرنده صاری صاچلی ومائی کوزلی آدملر دخی بولنیور ایسه‌ده، لسانجه ترکستان شرقینك سائر اهالیسندن فرقلری اولمیوب، جغتای لسانیله متکلمدرلر . کندیلری تنبل وذوق واکلنجه‌یه مجبور اولوب، زراعت وسائره ایشلرینی باشلیجه قادینلری کورر . جمله‌سی مسلم و سنی اولدقلری حالده، اسکیدن قالمه بعض عادات مخصوصه‌لری دخی واردر .

ماچین { (Matchin) رومانیه‌یه تابع دوبریجه خطه‌سنده و ابرائیلك ١٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق طونه‌نك بیوك قولی کنارنده واقع برتپه‌نك اوزرنده بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی وجوارنده رومالیلردن قالمه بعض استحکامات خرابه‌لری واردر.

ماچینی { (Mazzini) ایتالیا مشاهیر سیاسیونندن اولوب ، ١٨٠٨ ده جنوه‌ده طوغمش، و ١٨٧٢ ده وفات ایتمشدر. علم حقوق اوکرنوب، ابتدا آووقاتلغه سلوک ایتمش ایسه‌ده ، دره‌عقب بو مسلکی ترکله، ادبیات و سیاسیاته انتساب ایده‌رک ، برطاقم غزته‌لره وموقوت مجموعه‌لره یازی یازمغه باشلامش ، وایتالیاده (مانجونی) نك اوپاندیردیغی رومانتیق اصولی قبول ایلمش ایدی .

ماخان { (یاخود ماخوابه) خراسانده مرو قربنده بر قریه اولوب ، مشهور ابومسلم خراسانینك مسقط رأسی بولنمشدر .

ماخانیداس { (Machanidas) یونان قدیمده لاکده‌مونیه حکمدارلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ٢١٠ ده موقع اقتداره کلمش؛ وبتون (پلوپونس) یعنی موره شبه جزیره‌سنی تحت حکمنه آلمغه چالیشمقده ایکن، ٢٠١ ده (فیلوپمین) طرفندن قتل اولنمش ایدی.

مادپولام { (Madapolam) هندستانك شرق جنوبی ساحلنده و مدراس ایالتنده (نرساپور) قربنده و (کوداوری) ایرماغنك دالیه‌سنده اوله‌رق ، بونك بر قولی اوزرنده اسکی برقصبه اولوب ، وقتیله پایتسقه و سائر پاموق منسوجات فابریقه‌لریله و پك ایشلك پاموق تجارتیله مشهور ایکن، ١٧٨٩ ده شدتلی فرطونه‌لردن غرق و تخریب اولنمغله ، الیوم بر بالیقچی کویی حکمنده‌در . حالا بو کون پایتسقه‌یه آوروپا لسانلرنده بو بلده‌نك اسمی ویرلمکده‌در.

ماداغسقار { (Madagascar) بحر محیط هندیده وآفریقای جنوبینك ساحل شرقیسی قارشیسنده بیوك بر جزیره اولوب، ساحل مذکوردن ٣٩٠ کیلومتره‌لك دکیزله آیرلمشدر. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری ممتد طولانی برآطه اولوب، منتهای شمالیسنده‌کی عنبر برونی ″٣٠ ′٥٧ °١١ ومنتهای جنوبنده‌کی سنته ماریه برونی ″٥٥ ′٣٨ °٢٥ عرض جنوبیده واقعدر. الك شرق نقطه‌سی ″٢٠ ′٧ °٤٨ و الك غربیسی ″٣٠ ′٥٩ °٤٠ طول شرقیده بولنیور . بیوکلکده کرهٔ ارض جزایرینك اوچنجیسی اولوب، بورنئو ویکی کینه‌دن صکره کلیر. شمالدن جنوبه بویی ١٥١٥ والك کنیش یرنده اکی ٦٠٠ وعرض وسطیسی ٤٧٠ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٩٠٠٠٠ مربع کیلومتره تخمین اولنمغله، فرانسه‌دن بیوکدر. ساحل شرقیسیله متوازیا بوینجه برقاچ صره طاغلر اوزانوب، بونلرك الك غربیسی دها یوکسك ودیکرلری ساحله تقرب ایتدکجه دها آلچق بولندقلرندن، دکیزدن باقلدقده بر جسیم مردبون شکلنی ابراز ایدر . جبال مذکوره‌دن سواحل غربیه‌یه قدر ایسه انحطاط برسطح مائل صورتنده و فرق اولنه‌میه‌جق صورتده وقوع بولوب ، او جهتده پك کنیش اووه‌لر ممتد اولیور، و ساحل دوز وآلچق کورینیور . طاغلرینك الك یوکسکی (چانقایادونه) اولوب، ٢٥٩٠ متره ارتفاعی واردر. بوطاغلردن برچوق صولر اینوب، شرقه طوغری اینتلری، مسافه‌نك آزلغی جهتیله، کوچك اولوب، طاشلر وقیالرله مملو پك اینیشلی وادیلر ایچنده سیل صورتنده اینه‌رك، بحر محیط هندی‌یه دوکیلورلر. غربه طوغری اینتلری ایسه، واسع بایرلر واووه‌لرده جریانله برلشه‌رك، برقاچ بیوك ایرماق تشکیل ایدرلر. بو ایرماقلرك الك بیوکلری جنوبدن باشلایه‌رق: اونیتاهی، مانفوقه، چتروبونینه، مانامبولو، مانزارای، ایقوبه، ماهازابه و سوفیه نهرلریدر . الك بیوکلری اولان (ایقوبه) نك مجراسی ٨٠٠ کیلومتره اوزونلغنده‌در. ساحل شرقیسنه اینن ایرماقلرینك دخی باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق : آنتانامبالانه، مانانازه، مانینغوری، اونیبه، مانغورو، مانانزاره، ماموررونه، فاراؤنی، ماتیتانانه، مانانازه نهرلریدر. بونلردن هیچ برینك بویی ٢٠٠ کیلومتره‌یی تجاوز ایتمیور، و هیچ بری سیر سفائنه صالح دکلدر. کوللری آز وکوچك اولوب، الك بیوکاری (تتریغ) اسکله‌سی قربنده اولان (آلاؤزره) کولیدر، که بویی ٢٠ و اکی ٣ کیلومتره‌در . سواحل شرقیه‌سی قربنده بر صره کوچك کوللری اولدیغی کبی، برقاچ طوزلی کولی دخی واردر، که آغزلری طیقانمش کورفزلردن متشکلدر. سواحلی اکثر طرفلرده آلچق و بطاقلق اولوب، شرق جهتنده ١٠ ایله ٢٠ کیلومتره آره‌سنده وغرب طرفنده ١٠٠ کیلومتره‌دن زیاده وسعتده بر نوع

تمامه ممتد اولیور. یالکز جزیره‌نك شمال قسمی
بوندن مستثنی اولوب، اوراده سواحلی قیالق
و طاغلق ولمغله، برچوق قویلر وکوزل لیمانلر
تشکیل ایدیور. ساحل شرقیسنك قسم شمالیسنده
(آنتانژیل) اسمیله بیوك بر کورفز بولندیغی کبی،
منتهای شمالنده عنبر برونی یاننده دخی (ویغو-سو آرز)
اسمیله بر بری ایچنه کرفت بر قوی بولنیور .
شمال غربی ساحلی ایسه کوزل قویلر ولیمانلرله
مملو اولوب، او طرفه دوکیلن انهارك منصبلری
دخی برر اوزون خلیج صورتنده‌در. جزیره‌نك
سائر طرفلرنده لیمانلری سیرکدر.

ماداغسقار جزیره‌سی اقالیم حاره داخلنده
بولنیورسه‌ده، وسعتی حسبیله، درجهٔ عرضی مختلف
اولدیغی کبی، ارتفاعی دخی مختلف اولدیغندن، هواده
دخی بالطبع اوکا کوره اختلاف واردر. عمومیت
اوزره آطه‌ده ایکی موسم حکم سوروب، مایسدن
تشرین اوله‌دك سورن قوراقلق موسمنده آلچاق
یرلرنده هوا سرینجه‌در، ویوکسك طاغلرده قار
دخی یاغار . تشرین ثانیدن نیسانه قدر سورن
یاغمور موسمنده ایسه حرارت زیاده اولوب، انهارك
طغیانیله بطاقلقلر دخی توسع ایدر، وهوا تحمل
اولنمیه‌جق درجه‌ده آغر وصیتمه‌لی اولور. مع‌هذا
اك صیجاق موسمده میزان الحراره ٣٤ درجه‌یی تجاوز
ایتمز و اك صوغوق موسمده نادراً ٦ درجه‌دن
آشاغی اینر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی اسکیدن
بری پك مشهور اولوب، آنجق اخیراً اولنان کشفیات
بو قوتك ظن اولندیغی درجه‌ده اولمدیغنی کوستر-
مشدر. سواحله قریب یرلری وعلی‌الخصوص جبالك
شرق جهتنده‌کی مائله‌سی وقتیله اولنان تعریفلر
درجه‌سنده منبت اولدیغی حالده، داخلی طرفلری
وطاغلریله یوکسك یایله‌لری بالعکس بتون قورو
وهر محصولدن عاریدرلر. سواحله قریب تپه‌لری
وطاغلرینك آشاغی طرفلری اورمانلرله مستور
اولوب، بونارده (باؤباب) دینلن شجر عظیم ایله
(راویناله) اسمنده خرما جنسندن برآغاج بولنیور،
که یاپراقلرینك دیبنده بولنان کیسه‌لرده یاغمور
وچی صوینی طوتوب، صوصایان سیاحینك امدادینه
یتیشمکله « سیاح آغاجی » نامیله دخی معروفدر.
صاندرزلنه وطاوشانلنه یارار برچوق آغاج جنسلری
بولنوب، بویاجیلغه یارار وکوزل ورنیکار وبرر
اشجاریده چوقدر. مزروعاتی برنجی درجه‌ده
پرنج اولوب، بونك اون اوك بش نوعی یتیشیر .
پاموق، کتور، جیویت، شکر قامشی، قهوه، پتاته،
توتون، موز، لیمون، هندستان جوزی، مصر،
مانیوق، فصولیه، قاؤن، صوغان و سائره دخی
حاصل اولور. بغدای ایله آربه ویولافك زرعی
دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمش ایسه‌ده،
اهالی رغبت ایتمه‌مشدر. معادنه دائر هنوز کشفیات
فنیه اجرا اولنمامش، وحکومت محلیه طرفندن معادن
تحریسی قویاً و مجازات شدیده ایله منع ایدلمش
اولدیغندن، بو بابده صاغلام بر معلومات ویریله‌مز
ایسه‌ده، دمیر معدننك کثرتله بولندیغی وباقیر،
کومش، آلتون و معدن کوری اثرلری دخی
کورلدیکی مروی اولوب، هله کور معدنلری پك
واسع ایمش. میاه معدنیه‌سی دخی چوقدر.

ماداغسقار جزیره‌سی آفریقایه او قدر یقین
اولوب، جغرافیاجه بو قطعه‌یه مربوط عد اولندیغی
حالده، حیوانات اجناسنجه بو قطعه‌یه اصلا مشابه
اولمیوب، اکثر حیواناتی کندینه مخصوص وبعضیسی
آسیا جزایریله اوقیانیه‌یه مشابهدر. فیل، کرکدن،
زرافه، آرسلان، قپلان کبی حیوانات جسیمه
اولمیوب، حیوانات مخصوصه‌سی باشلیجه (لمور) تعبیر
اولنان ومیمونلر کبی درت اللی اولدقلری حالده،
چارپا انواعندن عد اولنان حیوانات انواعندن
عبارتدر. آطه‌ده بولنان ٢٣٨ جنس طیوردن
١٢٩ ی بو جزیره‌یه مخصوصدر. کرتنکله جنسندن
حشراتیله کابك و سائر حشرات مخصوصه‌سی‌ده
چوقدر. شمدیکی حیوانات موجوده‌سی نه قدر
غریب ایسه، طبقات ارضیه‌سنده انقاضی بولنان
حیوانات منقرضه‌سی‌ده او قدر غریب اولوب،
بونلر میاننده تمساح وصو آیغیری ایله ایکی اوچ
متره بویی بولنمش اولان بر قوش مستحاثه‌لری دخی
بولنیور. بونك یمورطه‌سی دخی بولنوب، ٦ دوه
قوشی یمورطه‌سی بیوکلکنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی
اورکوجلی جسیم صیغیرلرله بیاغیسی کچی قیلنه مشابه
ایری قویروقلی قیونلردن وکچی ایله کثرتلی طیور
بیتیه‌دن عبارتدر. آریلری چوق اولوب، یشیل

بر جنس بال حاصل اولور. ایپك بوجكلرینكده انواعی بولنوب، ایپك چیقاریلیر.

اهالیسنك مقداری مختلف فیه اولوب، ۳ ایله ٦ ملیون آرەلرنده مختلف مقدارلرده تخمین اولنمشدر. اڭ اول بو جزیرەده ساكن اولان اهالینك، قربیت مناسبتیله، آفریقادن كلمش اولملری ملحوظ اولوب، بعده جزیرة العربدن ماداغسقاره اهالی كچمش اولەجغی دخی شبهەسزدر. آنجق بو ایكی طریقله جزیرەیه داخل اولان اهالینك آثاری اوقدر بالی اولمیوب، شمدیكی حالده ماداغسقارلیلر لسانجه، سیماجه، اخلاق وعاداتجه والحاصل جنسیتجه ماداغسقاردن پك اوزاق وبحر محیط كبیرك وسعتیله آیرلمش بر عرقه منسوبدرلر، كه اوده ملاقه شبه جزیرەسنده وجاوه وسوماتره ایله سائر جزایر متجاورەده ساكن بولنان (ملایی) جنسیدر. ذاتاً كمیجیلكدەكی مهارت فوق العادەلریله مشهور اولان بو قوم مجهول بر زمانده بتون بحر محیطی شق ایله بو جزیرەیه قدر كلوب، اسكان ایتمشلردر. احتمالدر، كه اڭ اول بر قاچ كمی فرطونه وآقنتی طرفندن اورایه سوق اولنوب، یولی اوكرندكدن صكره، بكندكلری بو مملكته كروه كروه هجرت ایتمشلردر. اكثر نباتاتنك تخملریده بو وجهله اقطار مذكورەدن آقنتی ایله ونەده كمی ایله نقللری ممكن اولەمیەجغندن، وقتیله ماداغسقاردن جاوه وسوماترەیه قدر واسع بر قره بولنوب، بعده باتمغله، بعض پارچەلری جزایر صورتنده قالمش اولدیغی، وحیوانات ونباتاتجه اولان مشابهتك بوندن ایلری كلدیكی ملحوظدر. لكن بو تبدلات ارضیه هر حالده خلقت بشردن اول وقوع بولدیغندن، اهالیجه اولان مشابهت بوكا حمل اولنەمیوب، مطلقا هجرت وقوع بولمشدر. جزیرەنك سواحل شرقیەسنده بولنانلر جملەدن زیاده اختلاطدن سالم اولوب، اڭ اسكی اهالینك احفادی عد اولنورلر. بونلرك چهرەلری یووارلاق، برونلری یاصی و باصیق و صاچلری چوق وقبادر. سواحل غربیەسندەكیلر ایسه جزیرة العرب وهند وسائر طرفلردن كیتمش آدملر احفادندن اولوب، قافقاس عرقنه منسوبدرلر. كولەلری ایسه آفریقانك (كافر) جنسیتنه منسوبدرلر. اصل اهالینك قسم اعظمنی تشكیل ایدن و جزیرەنك داخلی وبویوك طرفلرنده ساكن اولان (هووه)لر ایسه صرف ملایی جنسنه منسوبدرلر. علی العموم اهالیسی ۲۰ قدر قوم و قبیلەیه منقسم اولوب، بونلردن (آنتایمورو) دینلن قوم اصلا مكەلیدر، وحتی بعض سیاحلر كندیلرنده بر طاقم كتب عربیهٔ قدیمه نسخەلری بولمشلردر. (ساقالاو) یاخود (سقلاوی) قومی دخی اڭ معروفلرندندر. اصل ونسبلرینك بو اختلافیله برابر ماداغسقارلیلرك جملەسی بر لسانله متكلم اولوب، ملایی اسانیله مشابهت وقرابتی میدانده اولان بو لسانك اقوام مختلفه بیننده سویلنیلن شعبەلری آرەسندەكی فرق آنجق السنهٔ اجنبیەدن مأخوذ كلمەلرك وجودندن عبارتدر. خط مخصوصلری اولمیوب، اكثری اوتەدنبری خط عربیی محافظه ایتمشلردر؛ و اللرنده عربی كلمات وتعبیراتله قاریشیق لسان محلیده بو خط ایله محرر بعض ادعیه وسحر و افسون كتابلری بولنیور. فرق اللی سنەدنبری ایسه لسانلرینی لاتین خطیله تحریر ایدوب، ادبیات ملیه‌لرینی ایلریلتمكدەدرلر. بوندن آكلاشیلیوركه مقدما جزیرة لعرب تجار وكمیجیلرینك نفوذیله ماداغاسقارده دین اسلام كورنمكه باشلایەرق، اهالی مدنیت اسلامیەیه تابع ومائل ایكن، اخیراً بعض میسیونرلرك سعییله هووەلر طرفندن رسماً واسماً خرستیان مذهبی قبول اولنمش ایسەده، اهالی الیوم عادات قدیمەلرندن واز كچەمیوب، اسكی آیینلرینی اجرا ایتمكدەدرلر. مقدما هر قبیله كندی رئیسنك حكمی آلتنده اولوب، رئیسلری دخی اعیان اهالی واختیارلردن وبیوك مسائلده عموم اهالیدن مجلسلر عقدیله بونلرك قرارینه كوره حركت ایدرلردی. آنجق مؤخراً هووەلر آطەیه حاكم اولوب، امور حكومتی بد ادارەلرینه آلنجه، بو ساده وكوزل اصول حكومته ختام ویروب، اصحاب تیمار اصولنجه بر حكومت تأسیس ایتمشلردر. قرالیچەنك زوجی باش وكیل عنوانیله حقیقتده مدیر امور اولوب، دیكر وكلایی كندیسی كیف مایشاء تعیین، و قرالیچەیی امور حكومتدن بسبتون اوزاق وبیخبر طوتەرق، كندیسی اجرای حكومت ایدر. زادكان واعیان مملكت كرچی حكومتده منفی كبی طوتیلوب، كندی مملكتلرینه واملاك وچفتلكلرینەده دخی كیتمكه

مأذون دكلردر . بوبله بر حكومت طول مدت دوامی محال اولمغله ، فرانسه دولتی بر وسیله بولەرق، برقاچ سنەدر جزیرەیە سوق عسکرله، غلبه چالەرق ، ماداغسقاری ایلریده بسبتون ضبط ایتمك اوزره ، شمدیلك تحت حمایەسنه آلمق ادعاسیله مستملكاتی عدادینه الحاق ایتمشدر.

ماداغسقارلیلر عمومیت اوزره بللرندن دیزلرینه‌قدر اینر بر بشتمال باغلایوب ، اوموزلرینه دخی بر بشتمال آتەرق، قیافتلری بوندن عبارت اولدیغی کبی، خانەلری‌ده تختەدن وآغاج یاپراقلریله مستور اولوب ، احتیاجلری پك آز اولدیغندن ، صنایع وتجارتلری پك کری اولوب. مع‌هذا دمیرجیلکده ، قیوجیلقده ، بعض ایپکلی قماشلر نسجنده، کراسته اعمالنده وسائر بعض ایشلرده استعدادلری پك زیادەدر. تجارتی سنوی یکرمی بکرمی بش ملیون فرانق قیمتنده اولوب، باشلیجه برنج، کراسته، صیغیر ، دری ، بال مومی و سائره اخراجاتندن عبارتدر .

هووەلرك حکومتی جزیرەنك هر طرفنه شامل اولمیوب، باشلیجه شمال شرق قسمنه منحصردر. غرب جنوبی قسمی ایسه الیوم هووەلره تابع اولمیوب هر قبیله، یوقاریده تعریف‌اولندیغی‌وجهله، کندی رئیسیله اختیار مجلسنك ادارەسی تحتنده بولنیور. هووەلرك حکمی آلتنده اولان یرلرك تقسیمات ملکیەسی پك قاریشیق اولدیغی کبی، مستقل اولان یرلری‌ده اقوام وقبائله کورە منقسمدر. هووەلر دولتنك مقر ادارەسی (تاناناریوه) شهری اولوب، اقوام‌مستقلەدن‌ده هربرینك کندی مرکزی واردر.

بو جزیره اسکی‌یونانیلرله رومالیلرك معلومات جغرافیەلری خارجنده قالوب ، الك اول بونی جغرافیای عالمه طانیتدیرن عربلردر. عربلر من القدیم بو جزیرەیه آمدشد ایدەرك، اجرای تجارت ایدرلردی، وسواحلنده بر طاقم مهاجرلر وتجارتخانەلر تأسیس ایتمشلردی. مسعودی بونی (جفونه) وادزلسی (شزبزه) تسمیه ایدیور. الك اول مادغسقار اسمنی ویرن (مارقو پولو) اولوب، آوروپاجه بو اسمله شهرت بولمشدر .

مادالنه (Maddalena) ساردنیه‌جزیرەسنك شمال شرقیسنده واقع جزایرك الك مهمی اولوب، (بونیفاچیو) بوغازی مدخلنده واقعدر. مساحهٔ سطحیەسی ۱۹۰ مربع کیلومترە واهالیسی ۱۹۱۵ کشیدر.

مادالونی (Maddaloni) ایتالیانك (ترەدی لابوره) ایالتنده وقازرتەنك ٤ کیلومترە جنوب‌شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۹۲۷۰ اهالیسی، اسکی بر سرایی، حربیه مکتبیله دیکر بر اکی مکتبی، کوزل موقعی وبر صو یولی واردر.

مادره (Madère) بحر محیط آطلاسیده، پورتکیزه تابع بر جزیره اولوب، آفریقا ساحل غربیسنك غرب شمالیسنده قناریه جزایرینك شمالنده و آسور جزایرینك شرق جنوبیسنده واقعدر؛ و (پورتوسانتو) آطەسیله وبرقاچ قیالق آطەجقلرله برابر منفرد بر هیئت تشکیل ایدیور . آفریقا ساحلندەکی (جوبی) بروننك ٥٤٥ شمالی غربیسنده وایسبوننك ۱۱۲٥ کیلومترە جنوبی غربیسنده اولەرق ۳۲° ۳۷′ ٤٦″ عرض شمالی ایله ۱۹° ۱٥′ ۳۸″ طول غربیده واقع اولوب مذکور ملحقاتیله برابر مساحهٔ سطحیەسی ۸۱٥ مربع کیلومترە واهالیسی ۱۳۳۹٥٥ کشیدر. پورتوسانتو جزیرەسنك یالکز ۲۰۰۰ اهالیسی اولوب، دیکر آطەجقلر دخی خالی اولمغله، اهالی مذکورەنك قسم‌کلیسی مادره جزیرەسنده‌ساکندر. شرقدن غربه بویی ٥٥، اکی ۲٤ ومحیط‌دائرەسی ۱٥٥ کیلومترەدر. بوینجه برطاغ ممتد اولوب، جزیرەنك اورتەلرنده‌واقع الك‌یوکسك‌ذروەسی ۱۸٦۰ متره ارتفاعندەدر. بو طاغك اتکلری پك صرب و درین وادیلری حاوی اولوب ، سواحلی دخی قیالق ویوکسکدر. مسکون یرلری باشلیجه مذکور وادیلرك آشاغی طرفلرندەدر. شرق جهتنده اوزون بر برونی اولوب. قارشیسنده بیوك بر فناری حاوی برحالی آطه بولنیور. وقتیله آطەیی ستر ایدن اورمانلردن پك آز اثرلر قالمشدر . اراضیسی برکانی اولوب، کوچك آطەلردخی‌دکیزك پك درین‌محللرندن چیقمش برکانلردن عبارت ایسه‌ده، بونلردن هیچ برینك آتش ویا طومان اثری‌کوستردیکی بیلنمیور؛ ومیاه معدنیەسی اولمیوب، زلزله دخی وقوع بولدیغی یوقدر.

مادره جزیرەسنك هواسی دنیانك الك کوزل

واك ملايم هـواسى اولوب ، يازين ميزان الحراره وسطى اوله‌رق ٢١ وقيشين ١٦ درجه‌لرده بولنور. اك صيجاق موسمده ٣٣ درجه‌يه قدر چيقار، واك صوثوق موسمده ٨ درجه‌دن آشاغى اينمز. هر نه قدر طاغلرينك تپه‌لرنده بعضاً قار دخى ياغيورسه‌ده، قصبه‌سى اولان (فونشال) صوثوق روز- كارلردن محفوظ اولديغندن ، اوراده ابدى قار ياغماز، وصول طوتماز. بوجزيره‌نك هواسى كوكس علتلرينه مبتلا اولانلره نافع اولمغله مشهور اولوب، انكلتره وآلمانيه وسائر آوروپادن برچوق خسته‌لر تبديل هوا ايچون مادره‌يه كيدرلر. بغداى، آربه، مصر وسـائر حبوباته متعلق محصـولاتى احتياجات اهالى‌يه كافى اوليوب، اوزوم وشكر قامشى محصو- لاتى دها زياده‌در، ومادره شرابلرى مشهوردر. اراضيسى پك طـار وصرب وصـوبى قيت اولديغى حالده، اهاليسى سعى وغيرتلريله صرب اوچوروملرده دخى سدلرله تارله‌لر ياپه‌رق، محصولات يتيشديرمكه چاليشيرلر. ميوه وسبزه‌لرك انواعيله بر مقدار زيتون دخى حاصل اولور. صنايعى ايلرى اوليوب، دكز شكر وتوتون فابريقه‌لريله محلنده مستعمل بعض بوك منسوجات دستكاهلرى واردر. قاريلرى ايپك وصيرمه ايله بعض نقشلر وايشجه بوداقلردن بيت كبي بعض شيلر ياپارلر. سنوى اخراجاتى ٣ ½ وادخالاتى ٤ ½ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. اهاليسى پورتكيز اولوب، پورتكيزجه ايله متكلم ايسه‌لرده، طمارلرنده عرب وزنجى قانى دخى بولنديغى شبهه‌سزدر. بو جزيره طوغريدن طوغرى‌يه پورتكيزه ملحق اولوب، قرال طرفندن نصب اولنمش بر متصرف معرفتيله اداره اولنور، و ٤ ناحيه ايله ٩ دائرهٔ بلديه‌يه منقسمدر. مركزده برمكتب اعداديسيله رهبانه مخصوص برمدرسه‌سى وكويلرده مجبورى مكاتب ابتدائيه‌سى واردر.

مادره { (Madera) آناطوليده برطاغ وبر چايك اسميدر. طاغ قاز طاغى قوللرندن اولوب، ادرميد جوارندن جنوب غربى‌يه طوغرى اوزانمغه باشلايه‌رق، آيوه‌لغك اوستنه قدر ممتد اولور. چاى ايسه بونك شرق جنوبى اتكلرندن نبعـانله، چاندرلى قوبى ايچنه دوكيلور.

مادره { سـيرا — (Sierra Madre) يعنى «آنا سلسلهٔ جبال» مكسيقه‌نك مرتفع ياياه‌لرينى غرباً بحرمحيط معتدل ماٌله‌سندن آيران بيوك برسلسلهٔ جبال اولوب، ممالك مجتمعه حدودندن آمريقاى وسطى‌يه قدر شمال غربيدن جنوب شرقى‌يه ممتد اولور. بو سلسلهٔ عظيمه مختلف اسملرله مسمى اولوب ، سـيره مادره اسمى دخى اصل حدود شماليه‌دن ٣٠° عرض شمالى‌يه قدر اولان قسمنه مخصوص ايسه‌ده، وسطلرنده ومنتهاى جنوبينده دخى بنـه بو اسم ظهور ايتديكندن، بو اسم عمومنه دخى اطلاق اولنمشدر. بو سلسله‌نك اك يوكسك محللرى ٣٢٠٠ متره ارتفاعلرينه قدر چيقدقلرى حالده، شرق جهتنده اولان اتكلرى آز ميلانلى اولوب، بوطرفدن مكسيقه‌نك يوكسك ياياه‌لرينه اينيلير. غربى اتكلرى ايسه پك صرب ودك اولوب، او جهتدن آز مسافه قطع اولنمغله، دكيشن ارتفاعلردن طولايى، برقاچ هوا ومختلف مناظر طبيعيه كوريلور. بو جهتدن آرابه ايشليه- بيله‌جك يوللرى اوليـوب، استرلك دخى زحمتله ايشلدكلرى صرب يوللرى واردر. بو دك اتكلرك اكثرى اورمانلرله مستور اولوب، مياه جاريه‌لرى‌ده طاشدن طاشه دوشه‌رك چاغلاياتلر تشكيل ايدر. — مكسيقه ياياه‌لرينك شرق كنارنده بولنان و ٢٠٠٠ متره‌دن زياده ارتفاعى اولميان سلسله‌يه دخى بعضاً (سيره مادره) نامى ويريليور.

مادره ده ديوس { (Madre de Dios) بو اسم كفر آميز اسپانيوللر طرفندن آمريقاده شيلى حكومتنه تابع جزاير كثيره‌دن ٥٠° عرض جنوبى قربنده بولنان بر جزيره ايله آمازون ايرماغنه تابع (مادير) نهرينه دوكيلن بر بيوك چايه ويرلمشدر. نهر مذ- كور (پرو)ده آند سلسلهٔ جبالنك اك شرق قوللرندن (قوزقو) قربنده نبعـانله، شرق شمالى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، (بوليويه) يه كيرر، وبتون بوليويه‌يى دخى شق ايله، صاغدن برچوق قوللر اخذ ايده‌رك ، برازيليه حدودنده ديكر انهارله برلشه‌رك، مذكور (ماديره) يى تشكيل ايدييور. مجراسى ١٤٠٠ كيلومتره وياتاغنك كنيشلكى ٥٠٠ متره‌دن زياده اولوب، سير سفائنه صالحدر. فيضانلرى‌ده چوقدر.

مادريد (Madrid) اسپانیه دولتنك پایتختی بر شهر اولوب ، مملکت
مذکوره‌نك وسطلرنده یکی قستیله خطه‌سنده و
(تاج) ایرماغنه تابع (جارامه) نهرینه دوکیلن
(مانزانارس) چایی اوزرنده اوله‌رق ٦٥٠ متره
ارتفاعی اولان بر اووه‌ده و ٣٠" ٢٤' ٤٠° عرض
شمالی ایله ٥٤" ٥' ٦° طول غربیده واقعدر .
اولدقجه منتظم بر شهر اولوب ، ٥٠٠٠٠٠ اها-
لیسی ، قراله مخصوص بیوك بر سرایی ، کوزل ابنیهٔ
رسمیه‌سی ، متعدد کلیسالری ، برقاچ میدانی وبونلرده
مرکوز هیکللری ، پك واسع و زنکین موزه‌سی ،
اسلحهٔ عتیقه‌یه مخصوص سلاحخانه‌سی ، آقادمیاسی ،
دار الفنونی ، متعدد مکاتب عالیه و اعدادیه‌سیله
١٠٠ قدر مکاتب ابتدائیه‌سی ، ٣٠٠٠٠٠ کتب
مطبوعه ایله ٣٠٠٠٠٠ ال یازیسیله یازلمش
کتابلری حاوی بر کتبخانهٔ رسمیسیله دیکر متعدد
کتبخانه‌لری ، نباتات باغچه‌سی ، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه-
سی ، رصدخانه‌سی ، ٥ یتیمخانه ودارالعجزه‌سی ، ٢٠
خسته‌خانه‌سی ، محتاجین مرضاسنه خانه‌لرنده خدمت
ایتمکه مخصوص جمیتلری ، متعدد تیاترولری ، بوغا
کوریشنه مخصوص ١٢٠٠٠ کشی استیعاب ایدر
عرب طرزنده برجانبازخانه‌سی ، نهرك او برطرفنده
بر یازلق سرایله باغچه‌لری ، شهره بول صو کتیرر
بیوك بر صو یولی ، نهرك اوزرنده ٣ کارکیر
کوپریسی ، چوخه ، خالی ، آلات موسیقیه ، توتون
فابریقه‌لریله بیوك بر دمیرخانه‌سی واردر . هواسی
پك یابس وافراط ایله تفریط آره‌سنده اولوب ،
یازین میزان الحراره ٤٢ درجه‌یی بکدیکی حالده ،
قیشین تحت الصفر ١١ درجه‌دن آشاغی اینر . عربلرك
اندلسده حکومتلری زماننده مادرید (مجریط)
اسمیله کوچك بر قصبه اولوب ، ١٥٦١ تاریخنده
قرال ایکنجی فیلیپ طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمغله ،
کوندن کونه بیومکه باشلامه‌رق ، نهایت اسپانیادمیر
یوللرینك مرکزی اولدقده ، اسکله و کنارلرده
بولنان بیوك شهرلرك جمله‌سنه مرجع عمومی یرینه
یکوب ، بر قات دها توسع وترقی ایتمکه باشلامشدر .

مادلی (Madeley) انکلتره‌نك (اشروب) قونتلغنده و (اشروسبوری) نك
٢٢ کیلو متره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب ،
٩٢١٠ اهالیسی ، کور معدنی ، دمیرخانه‌لری و
بورسلن فابریقه‌لری واردر .

مادلینه (Madeleine) حضرت عیسی علیه السلا-
مك صحابیاتندن اولوب ، اوائل حالنده
شوخ‌مشرب برقیز ایکن ، نبی مشار الیهك معجزاتنی
کورنجه ، ایمان وتوبه ایده‌رك ، معیتنه طاقلمش ایدی .
قتولیکلر تموزك ٢٢ سنده یورطیسنی اجرا ایدرلر .
— خرستیانلرك بو اسمله دیکر برعزیزه‌لری
دخی واردر ، که (پاچی) خاندانه منسوب اولدیغی
حالده ، ١٥٦٦ ده طوغمش ، و ١٦٠٧ ده وفات
ایتمشدر . زهد وتواضعیله شهرت بولمش ، و بعض
تألیفات دینیه بر قمشدر . ماردك ٢٥ نده یورطیسنی
اجرا ایدرلر .

مادوره (Madoura, Madoera) آسیا جزایرندن جاوه جزیرهٔ کبیره‌سی
قسم شرقیسنك شمالنده بیوك بر آطه اولوب
٥١' ٦° ایله ١٦' ٧° عرض جنوبی و ٥' ٢٥° ١١٠°
٣١" ایله ١٧" ٤٨' ١١١° طول شرقی آره‌لرنده
ممتد اولدیغی حالده ، بویی ١٦١ ووسطی اکی ٠
کیلو متره‌در . مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤٠٠ وملحقاتیله
اولان بر طاقم کوچك آطه‌لرله برابر ٥٢٨٦ مربع
کیلومتره اولوب ، ملحقات مذکوره ایله برابر اها-
لیسی ٧٨٩٣٠٠ کشیدر . مرکزی (بماکسان)
در . بو جزیره ایله جاوه آره‌سنده‌کی بوغازك
کنیشلکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آره‌سنده‌در . سوا-
حلی آز کیرینتیلی چیقینتیلی اولوب ، یالکز ساحل
جنوبیسنده (سومناپ) نامیله بر قوی ولیمانی واردر .
اراضیسی طاغلق واورمانلق اولوب ، میاه جاریه-
سی ده چوقدر . اکثر چایلری اوفق وصیق اراضی‌یه
الویریشلی اولوب ، یالکز (سومناپ) قوینه دوکیلن
(مارینکان) نهری بیوجکدر . طوپراغی آز
منبت اولوب ، بو جهتجه جاوه‌دن چوق کریدر .
اهالینك الك برنجی مدار معیشتی اولان برنج احتیاجات
اهالی‌یه کفایت ایده‌جك مقدارده اولمیوب ، بوندن
بشقه اوله‌رق شکر قامشی ، پاموق ، قهوه ، هند-
ستان جوزی ، مصر ، توتون ، بوبر وساره دخی
حاصل اولور . حیواناتی‌ده آزدر . معادنه متعلق
یالکز طوزی چوقدر . صنایع محلیه بعض منسوجات

نجیله یاغ، شکر وسائره اخراجندن عبارتدر. بو جزیره ادارةً جاوه جزیره‌سنه ملحقدر.

مادوره { (Madoura) هندستانك مدراس اداره و ایالتنده و مدراسك ٤٢٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وایغه) نهری اوزرنده و ″١٦′٥٥°٩ عرض شمالی ایله ″٤٤′٤٩°٧٥ طول شرقیده واقع برشهراولوب، ٧٣٨٠٥ اهالیسی، جسیم و قدیم بر بتخانه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی وپروتستان و قتولیك میسیونرلره مخصوص بعض کلیسا ومکتبلری واردر.

مادیره { (Madeira) آمریقای جنوبیده (آمازون) ایرماغنه تابع بیوك بر نهردر، که بولیویه ایله برازیلیه حدودنده بولیویه نك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن (بنی) ایله (مامورە) نك اجتماعندن بالتشکل، برازیلیه‌نك (ماتوغروسو) ایله (آمازون) جمهوریتلری آره‌سنده و بعده بونلرك ایکنجیسی داخلنده برازیلیه‌نك پایانسز اورمانلری ایچنده شمال شرقیه طوغری جریانله ″٤٣′٢٣°٣ عرض جنوبی و ″٥٥′٧°٦١ طول غربیده آمازون ایرماغنه دوکیلور. کندیسنی ترکیب ایدن انهارك بولیویه‌ده‌کی مجرای مخصوصلری حساب اولنمقسزین، مادیره‌نك بو اسمی آلدیغی یردن یعنی برازیلیه حدودندن (آمازون) ایرماغنه‌دك مجراسی ١٤٥٠ کیلومتره طولنده اولوب، ابتداسنده اولان یوقاری قسمنده برچوق شلاله‌لری وسرعت جریانلری واردر. اووه‌یه دوشدکدن صکره اولان قسم اسفلی ایسه سیرسفائنه صالحدر. مادیره‌یی تشکیل ایدن انهاردن (مامورە) نك منبعندن محسوب اولدیغی حالده، مادیره‌نك اونکله برابر مجراسی ٣٥٠٠ کیلومتره‌یه بالغ اولور، و آمازون ایرماغنی ترکیب ایدن انهارك اك اوزونی اولدیغی کورولور. مجراسنك آشاغی ١٠٦٠ کیلومتره‌لکی قوراقلق زماننده دخی سیر سفائنه صالحدر. قوراقلق موسمنده ثانیه‌ده ٤١٤٢ و فیضاننده ١٤٦٤٢ مکعب متره صو دوکر. اك آز درین محلنده ٥ متره‌دن زیاده عمق اولوب، بعض محلرنده درینلکی ١٥٠ متره‌یه‌قدر وارر. صاغ طرفدن برقاچ تابعی واردر. مجراسنك بعض یرلری هنوز مجهول اولوب، هواسنك آغرلغندن،

وجولان ایدن اقوام وحشیه‌نك قورقوسندن قولای تحری اولنه‌میور.

ماذران { همداندن بر قوناقلق مسافه‌ده بر قلعه ایله برکول و ایچندن مهلك بر روزکار چیقار بر مغاره اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

مارات { (Marat) فرانسه رجالندن اولوب، اسویچره‌ده (نوشاتل) قربنده ١٧٤٤ ده طوغمش؛ واجرای طبابت ایچون پاریسه گیتمش، و ١٧٩٢ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

ماراتون { (Marathon) یونان قدیمك آتیقه خطهٔ قدیمه‌سنده وآتنه‌نك ٣٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اهمیت موقعیهٔ حربیه‌سی بولنان کوچك برقصبه اولوب، میلاد عیسی علیه السلامدن ٤٩٠ سنه اول میلتیادی طرفندن ایران اردوسنه بوموقعده اولان مقاومتله شهرت بولمشدر.

ماراتونیسی { (Marathonisi) یونانده موره شبه جزیره‌سنك (لاقونیه) ایالتنده و اسپارته‌نك ٤١ کیلو متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان کورفزك شمال غربی کوشه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٩٩٠ اهالیسی واردر.

— ماراتونیسی کورفزی موره شبه جزیره‌سنك جنوبنده‌کی اوچ کورفزك اك غربیسی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده (لاقونیه) وقرون وسطاده (قورون) کورفزی دینلیردی.

ماراقایبو { (Maracaïbo) آمریقای جنوبیده ونزوئلا جمهوریتنك ساحلی قربنده و دکیزله اختلاطی اولان همنامی واسع برکولك کنارنده اوله‌رق (قاراقاس) ك ٥٣٠ کیلو متره غربنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٢٢٢٥ اهالیسی، پك صیجاق و آغر هواسی وشکر، روم، چوقلاته وسائره اخراجاتیله پك ایشلك تجارتی واردر.

— ماراقایبو کولی ونزوئلانك ساحل شمالیسنده واقع اولوب، شمالدن جنوبه بویی ١٦٥ وانکی ٩٠ و ٩٥ ومنتهای جنوبنده ١٢٠ کیلو متره‌در. بو کول ٥٥ کیلومتره اوزون و ١٤

كيلومتره كنيش بر ايكنجى كول ايله اختلاط ايدر، كه همنامى اولان شهر دخى بونك كنارنده در. بو ايكنجى كول ٤´ ١١° عرض شماليده آتنيل دكيزيله اختلاط ايدر.

مارانهاو { ياخود ساؤ لويز ده مارانهاو Maranhao, Sao Luiz de } (M) برازيليه ممالك مجتمعه سنك مارانهاو حكومتنده وهمنامى اولان جزيره نك اوزرنده ٢° ٣٢´ عرض جنوبى ايله ٢٠´ ٤١° طول غربيده واقع حكومت مذكوره نك مركزى برشهر اولوب، ٣٨٠٠٠ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى، تجارت مكتبى وسائر مكاتبى، پرنج، قاقاؤ، پاموق، درى، سختيان، بويا اشجارى، قاوچوق وسائره اخراجاتى واردر.

مارانهاو { (Maranhao) آمريقاى جنوبيده برازيليه ممالك مجتمعه سنى تركيب ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، غير منتظم بر معين شكلنده اولديغى حالده، شمال شرق طرفندن بحر محيط آطلاسى ايله شمال غربى جهتندن (پاره)، غرب جنوبى جانبندن (غوياز)، جنوب شرق طرفندن دخى (پياؤهى) جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. تقريباً ١° ايله ٩° عرض جنوبى و ٤٤° ايله ٥١° طول غربى آره لرنده ممتد اولوب، بهر ضلعى تقريباً سكز طقوز يوز كيلومتره طوللرنده در. مساحهٔ سطحيه سى ٤٥٩٨٨٤ مربع كيلومتره واهاليسى ٤٥٩٠٤٠ كشيدر، كه بهر مربع كيلومتره باشنه بر كشى بيله دوشه ميور. اراضيسى آلچق ودوز اولوب، اكثر طرفلرى بالطه كورممش واسع اورمانلرله مستوردر. ايچ طرفلرنده كى ارتفاعلرى آنجق تقسيم مياه خطلرينى تشكيل ايده بيله جك صورتده بر طاقم تپه لردن عبارت اولوب، ارتفاعلرى ٢٥٠ متره يى تجاوز ايتمز. بو وجهله طاغ نامنه مستحق برلرى يوقدر. حتى حدود جنوبيه سى قربنده كى (سيراداسينتا)، (سيرادونفرو) و (سيراداس مانغابيراس) دخى مطنطن اسملريله برابر بو قبيلدندر. مياه جاريه سى چوق اولوب، (ريو توقانتين) ايرماغنك بر پارچه سى حدود شرقيه سنى تشكيل ايديور. (پارناهيبه) ايرماغى منبعندن منصبنه دك حدودندن آيرليه رق، شرق جنوبى حدودينى تشكيل ايديور. (غوروپى) اسميله دها كوچك بر ايرماق دخى غرب شمالى حدودينى آييريور. مملكتك داخلنده نيمسان وجريان ايدن انهارك ايسه باشليجه لرى شرقدن باشلايه رق: ايتاپيقوروى، مآرنى، غرآجاهو، پنداره نهرلريدر، كه درديسى ده مارانهاو كورفزينه دوكيلور. بو كورفزك خارجنده طوغريدن طوغرى يه بحر محيطه دوكيلور برقاچ كوچك نهر ايله مذكور (پارناهيبه) يه دوكيلور بيوجك بر چاى دخى واردر. سواحلنك قسم شرقيسى دوز اولوب، وسطنده مذكور (مارانهاو) كورفزى بولنيور، كه ١٠٠ كيلومتره قدر قره لرك ايچنه كيروب، اورته سنده ايكى نهرك منصبلرى آره سنده شماله طوغرى بر شبه جزيره اوزانير، وبونك اوجنده بنه او اسمله بر جزيره وجزيره نك اوستنده حكومتك مركزى اولان (مارانهاو) شهرى بولنيور. بو وجهله ايكى يه آيرلمش اولان بو كورفزك قسم شرقيسى (سان جوزه) وقسم غربيسى (سان ماركوس) دينلير. ساحل غربيسنده ده (القنطره) اسكله سى بولنيور. بو كورفزدن حدود غربيه يه قدر ساحل خيلى كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب، قارشيسنده سان جوزه اسميله بر بيوجك وبرقاچ كوچوجك آطه دخى واردر.

هواسى پك صيجاق اوليوب، تبدلات هوائيه سى ده هيچ حكمنده در. اك صيجاق موسمنده ميزان الحراره نك درجهٔ وسطيه سى ٢٧ واك صوغوق موسمنده ٢٦ در. بناءً عليه بو مملكتده فصول اربعه دن بحث اولنمق عبث اولوب، يالكز ايكى موسمى اولديغنى بيلمك اقتضا ايدر. ياغمور موسمى كانون اولدن حزيرانه، وقوراقلق موسمى حزيراندن كانون اوله قدر سورر. قوراقلق موسمنده بتون آغاجلر ياپراقلرينى دوكوب، اورته لق يانغين محلنه دونر. ياغمور موسمى كلنجه، بردن بره اورته لق زمرده دونوب، ذاتاً پك قوتلى وياپراقلرى پك بيوك اولان نباتات جلا نيرسه ده، چه فائده كه قوراقلق موسمنده حيواناتك طيانمسى پك مشكل اولور؛ وبو حال او اقطارك اسكان واعمارينه مانع اولمقده در. بطاقلق اولان محللرنده ياغمور موسملرنده ده نوبت صيتمه لرى وصارى صيتمه وسائر خسته لقلر دخى

آره صره ظهور ایدرسه‌ده، عمومی دکلدر. اور-
مانلری چوق اولوب، کراسته آغاجلریله بویا وضمغ
ورجینه انواعی ویرر اشجاری ونباتات طبیه‌یی
چوقدر. محصولات ارضیه‌سی وانیله، پاموق، شکر
قامشی، پرنج، قاقاو ومیوه‌لرک انواعندن عبارتدر.
صیغیر، بیکیر، کچی وساژ آورپادن نقل اولنمش
حیوانات اهلیه‌نك جنسلری پك حادیدر؛ وبرطرفدن
قورالق موسملرینك شدت وامتدادی بر طرفدن
دخی بونلره مسلط اولان بر طاقم پراسه‌لر وساژ
حشرات مضره تکثرینه مانع اولمقده‌در. صولرنده
کوپك بالیقلری چوقدر. معادنی دمیر، باقیر، قیا
طوزی، بلور، مرمر وساژه‌دن عبارت اولوب،
آنجق اخراج اولنانی یوق کبیدر. صنایع وتجارتی
هنوز لاشیء حکمنده اولوب، زراعت وحیوانات
محصولاتی دخی اسارتك لغوی اوزرینه، اخیراً
سکته‌یه اوغرامشدر. بر قاچ سنه اولکی استا-
تستیقه کوره اخراجاتی سکز طقوز وادخالاتی اون
ایکی ملیون فرانق راده‌لرنده ایدی. طرق ومعابر
ووسائط نقلیه‌یه متعلق هیچ بر شیئی یوقدر.

مارانیون { (Maranon) آمریقای جنو-
بیده مشهور (آمازون) ایرماغی
ترکیب ایدن ایکی بیوك نهردن بری اولوب،
دیکری (ایسا) و(پوتومایو) اسملریله معروفدر.
مارانیون نهری (پرو) جمهوریتنده ۱۰° ۱۰′
عرض جنوبیده واقع (لاوریقوشه) کولندن
خروج ایله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده شمال شرق
ونهایت شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، کندیسی
سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، کرك پرودن وکرك
اقوادوردن بنه سیر سفائنه صالح اوله‌جق قدر
بیوك بر چوق انهار اخذ ایله کیتدکجه بیویه‌رك،
جنوبدن کلن (هوآلاغه) و (قوآیالی) ایله
واقوآدوردن اینن (تابه) ایله برلشدکدن صکره،
برازیلیا حدودینه واصل اولور؛ واوراده صاغدن
پرو ایله برازیلیه حدودینی آیره‌رق کلن (یاقارومه) یی
دخی بعدالاخذ، برازیلیه طوپراغی ایچنه کیروب،
دها ایلریده صولدن (ایسا) نهر عظیمیله برلشه‌رك،
آمازونی تشکیل ایدر. آند سلسله‌سی ارتفاعلرندن
اووه‌لره دوشرکن بر طاقم طار وانیشلی بوغازلردن
کچه‌رك، برچوق شلاله‌لر تشکیل ایدر.

مَأرِب { یمنده صنعا ایله حضرموت آره-
سنده وصنعادن درت مرحله‌لك
مسافه‌ده قدیم برشهر اولوب، سدیله مشهور ایدی.

ماربله { (Marbella) اسپانیه‌ده آندالو-
سیه‌نك (مالاغه) ایالتنده ومالا-
غه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق
ساحل بحرده قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
۷۹۰۰ اهالیسی، جبل طارق ایله آفریقا ساحلنه
نظارتی، کوچك لیمانی، فناری واطرافنده میوه
وسبزه باغچه‌لری واردر.

ماربورغ { (Marburg) آوستریا وبجا-
رستان دولتنك (استیریه)
خطه‌سنده وغراچك ۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده
اوله‌رق طونه‌یه تابع (دراوه) نهرینك ایکی
کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب،
۱۷ ۶۳۰ اهالیسی، ذخیره وشراب محصولاتی
ودمیرخانه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

ماربورغ { (Marburg) غربی پروسیه‌ده
(هسه‌ناسو) ایالتنك (قاسل)
سنجاغنده وقاسلك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده
بر قصبه اولوب، ۱۱ ۲۲۵ اهالیسی، چلنکیراکه
متعلق شیلرله بیره، توتون وساژه فابریقه‌لری، دباغ-
خانه‌لری، دارالفنونی و ۱۲۰ ۰۰۰ جلدی حاوی
کتبخانه‌سی واردر.

مارتن { (St. Martin) سنت — قتو-
لیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۳۷۴
تاریخ میلادیسنده فرانسه‌ده (تور) پسقپوسی
اولمش، وفرانسه‌نك شمال وغربی جهتلرنده خرستیانلغی
نشر ایتمش ایدی. تشرین ثانینك ۱۱ نده یورطیسی
اجرا اولنور.

مارتن { (Martin) بو اسمله ۵ پاپا
کلمشدر:
برنجیسی طوسقانه‌لی اولوب، ۶۴۹ دن ۶۵۴
تاریخنه‌دك پاپالق ایتمش؛ وایمپراطور ایکنجی قو-
نستانك منسوب بولندیغی بر مذهب مخصوصك
رفضنه حکم ایتمکله، عزل وقسطنطینیه‌یه جلب
اولنه‌رق، قریم شبه جزیره‌سنه نفی اولنمش؛ وبر
مدت صکره اوراده وفات ایتمشدر. قتولیکلر

نزدنده اهزه‌دن محدود اولوب، تشرین ثانینك ١٢ سنده پورطلیی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ٨٨٠ دن ٨٨٤ تاریخنه‌دك، واوچنجیسی ٩٤٢ دن ٩٤٦ تاریخنه دك پاپالق ایدوب، اهمیتلی بر وقوعاتلری اولمامشدر.

— دردنجیسی فرانسز اولوب، ١٢٨١ دن ١٢٨٥ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمش؛ و آراغونلی پدرویه قارشی سیجیلیه قرالی آنژولی شارلی مدافعه ایده‌رك، خصمنی آفوروس ایتمش؛ وسیجیلیه ایکندیلری نامیله معروف قتل عام فاعللرینی تأمین ایلامش ایدی.

— بشنجیسی، بکری اوچنجی ژانك قونستانسه مجلسی طرفندن اسقاطی اوزرینه، ١٤١٧ ده انتخاب اولنه‌رق، غرب کلیساسنده‌کی تفرقه‌یه ختام ویرمش؛ ومذکور مجلسك اکمال مذاکراتنه‌دك ریاستنی ایده‌رك، ژان هوسك طرفکیرانی تأدیب ایتمش؛ و حکومت جسمانیه‌سنی استرداد له، ناپولی قراللغنك و بشقه‌لرینك الینه کچمش بعض یرلری کری آلمش؛ و ١٤٣١ ده وفات ایتمشدر.

مارتوس (Martos) اسپانیه‌نك (جائن) ایالتنده، جائنك ١٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، بر صرتك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ١٢ ٨٠٠ اهالیسی واسکی رومالیلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

مارته (Marthe) یاخود مارته ویا مارطه همشیره‌سی مریم (یاخود ماریه) ایله برابر حضرت عیسی (علیه السلام) ك صحابیاتندن اولوب، نبی مشار الیه بونلرك بولندقلری (بطانیه) قصبه‌سنی تشریف ایتدکجه، کندیلرینه مسافر اولورلردی. جملهٔ معجزاتندن اولمق اوزره، احیا ایلدکاری عزیر (ویا لازار) دخی بونلرك برادری ایدی. حضرت عیسی (علیه السلام) کندیلرینه مسافر اولدقده، بوایکی همشیره‌دن مریم اقدام نبویلری اوکنده طوروب، موعظه‌لرینی دیکلر، و صاحبهٔ ترجمه ایسه یمکنی و سائر ملازمه‌سنی تهیئه ایتمکه شتاب ایدرمش. حتی برکون (مارته) همشیره‌سنك بو شرفه قیصقانوب، حضرت عیسی (علیه السلام) ه شکایت ایتمش؛ وحضرت مشار الیه: اوده حصه‌سنه اصابت ایدن خدمتی ایفا ایدیور، بیورمش ایدی.

مارتین غارسیا (Martin Garcia) آمریقای جنوبیده (آرجنتین) جمهوریتنده و (لاپلاته) ایرماغی خلیجنك اك ایچری محلنده واقع بر آطه اولوب، بویی ٣٧٠٠ وحدای بحردن ارتفاعی ٤٠ متره‌در. اهمیت تجاریه و عسکریه‌سنه بناءً بوکوچك جزیره‌نك تصرفی حقنده قومشولر بیننده خیلی منازعات وقوع بولمشدر.

مارتینیقه (Martinique) آمریقاده‌کی کوچك آنتیله جزایرندن فرانسه دولتنه تابع برجزیره اولوب، اصل اسمی یرلیلری اولان (قرائب) لساننده (ماردینیقه) در. شمال جهتنده بولنان فرانسه‌یه تابع (غوآدلوپه) و (ماریه غالانته) آطه‌لرندن انکلتره‌یه تابع (دومینیق) جزیره‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، جنوباً دخی (لوسیه) وسائر انکلیز آطه‌لریله محاطدر. مارتینیقه آطه‌سی ١٤° ٢٣′ ٤٣″ ایله ١٤° ٥٢′ ٤٧″ عرض شمالی و ٦٣° ١٩′ ٩″ ایله ٦٣° ٣٤′ ٣٤″ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی ٦٥، اك کنیش محلنده اکی ٣٤ ومحیط دائره‌سی ٢٦٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٨ مربع کیلومتره اولوب، ١٨٩ ٥٩٩ اهالیسی واردر، که هر مربع کیلومتره باشنه ١٩٢ کشی دوشمکله، جزیره چوق مسکون دیمك اولیور. شکلی غیر منتظم واراضیسی طاغلق اولوب، (پله) اسمیله شمال غربی جهتنده بولنان اك بویوك طاغنك ١٣٥٠ متره ارتفاعی واردر. بو طاغلر برکانی الاصل اولوب، پله برکانی صوك دفعه اوله‌رق ١٨٥١ تاریخ میلادیسنده آتش افشان بولنمشدر. غرب شمالی قسمنك سواحلی دوزجه اولوب، شرق جنوبی قسمنك ایسه قوی و بورونلریله شبه جزیره‌لری چوقدر. شرق جنوبی جهتنده بیوك بر کورفز بولنوب، ایچنده مرکزی اولان (فورت ده فرانسه) نامیله مستحکم برقصبه‌سی واردر. وسطلرنده‌کی طاغلردن هر طرفده‌کی سواحله برچوق انهار آقوب، بونلرك چوغی سیل حالنده‌در. الك بیوکلری فورت ده فرانسه کورفزینه دوکیلن (ربویر ده لازارد) یعنی «کرتنکله‌لر نهری» در.

مارتینیقه‌نك دخی، سائر آنتیله جزایری کبی، هواسی صیجاق و رطوبتلی اولوب، اصل بو یرلرك

هواسنی آوروپالیلر ایچون ناقابل تحمل حالنه قویان ایسه سرعت تحولیدر . شویله‌که چوق دفعه صباحلین میزان الحراره ۲۰ درجه کوستریرکن ، اویان وقتی ٤٠ و اقشام اوستی ۳۰ درجه ابراز ایدر. بو تحولاتك سرعتی و یاغمور موسملرنده یاغمورلرله فرطونه‌لرك کثرتی حادی صیتمه ایله صاری صیتمه، دیزانتری، امراض جلدیه و سائر انواع علل مهلکه تولید ایدیور. طوپراغی پك منبت اولوب، اقالیم حاره‌یه مخصوص محصولاتك جمله‌سی واز آن جمله: خرما آغاجلرینك انواعیله صبرآغاجی وسائر بهارات قبیلندن اشجارك اجناسی ، شکرقامشی ، قهوه، پاموق ، قاقاؤ، مصر ، مانیوق ، موس ، بتاته، طاتلی پراماسی، توتون، هندستان جوزی، پورتقال ، لیمون، آناناس ، وانیله ، تمرهندی و اسملرینی بیلدیکمز دیکر انواع میوه‌لر حاصل اولور، واهالی برنلردن شکرلمه‌لر وشروب وایکورلر یاپارلر. اورمانلری چوق اولوب ، طاغلری ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرینه‌دك اورمانلرله مستوردر . حیوانات اهلیه‌سی آوروپادن منقول اولوب، حیوانات محلیه‌سی باشلیجه طیور انواعندن عبارت اولمغله ، آوی چوقدر. تجارتی ایشلك اولوب، سنوی اخراجاتی ۳٦ وادخالاتی ۳۳ ملیون فرانغی متجاوزدر.

مارجانه { (Margiane) یونان قدیم جغرافیونك آسیای وسطیده مرو جهتنه ویردکاری اسم اولوب، بو اسمك کرك (مرو) اسمیله وکرك بو شهرك ایچندن کچن (مرغاب) نهریله مناسبتی درکاردر . مرکزنده اسکندرك اخلافی زماننده (آنطیوخیا مارجانه) نامی ویریلیر ایدی، که بوده مرو شهرندن عبارت ایدی.

مارچلوس { قلاودیوس — (Claudius Marcellus) بو اسمله اسکی رومالیلرده اوچ مشهور ذات کلمشدر:

برنجیسی سردارلردن اولوب ، بش کره قونسلوس اولمش ؛ وقبل المیلاد ۲۲۲ تاریخنده غاللری مغلوب ایدوب ، حکمدارلری (ویریدومار)ی کندی الیله قتل، ومیلانی ضبط ایله، آلپلك بری طرفنده‌کی غالیایی روما ممالکنه الحاق ایتمش ایدی. بعده آنیباله قارشی سوق عسکره مأمور اولوب، ۲۱٦ و ۲۱٥ ده ایکی محاربه قزانمش؛ و میدان حربی سیچیلیه‌یه نقل ایله ، اوچ سنه‌لك محاصره‌دن صکره ۲۱۳ ده سیراقوسه‌یی ضبط ایتمش ؛ و ۲۱۰ ده قانوسیومده آنیبالی مغلوب ایتمش ؛ و ایکی سنه صکره پوصیده اوریله‌رق، اتلاف اولنمش ایدی. « رومانك قلیجی » لقبنه مظهر اولمشیدی . مشهور (آرشیمد) صاحب ترجمه‌نك سیراقوسه‌یی ضبطنده اتلاف اولنمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك خاندانه منسوب اولوب، میلاددن ٥١ سنه اول قونسلوس اولمش ؛ وقیصرك غالیادن عزلنی الك اول سناتویه تکلیف ایدن کندیسی اولوب، بوندن ظهور ایدن محاربهٔ داخلیه‌ده پومپیوسك طرفنی التزام ایتمش؛ و قیصر فرساله‌ده غالب کلنجه، کندیسنی مدللی‌یه نفی ایتمش ایدی. بعده سناتونك رجاسیله کندیسنی اطلاق ایده‌رك، رومایه عودتنه مساعده ایتمش ایسه‌ده ، مدللیدن عزیمت ایده‌جکی اثناده برکوله‌سی طرفندن قتل اولنمشدی. خطیب شهیر چیچرون بونك اطلاق حقنده مشهور برنطق ایراد ایتمشدر .

— اوچنجیسی آوغستوسك همشیره‌سی اوقتاویه‌نك اوغلی اولوب، دایسی طرفندن اوغللغه و ولایت عهده قبول اولنمش ، و قیزی یولیه‌یی تزوج ایلمش ایدی. کندیسندن چوق شیلر مأمول اولنقده ایکن، قبل المیلاد ۲۳ تاریخنده ۱۸ یاشنده وفات ایتمشدر . شاعر شهیر (ویرجیل) بونك مرثیه‌سنی یازمش؛ ووالده‌سی بو مرثیه‌یی اوقوینجه بایلوب، شاعره هر بر مصراعیچون اون بیك (سترك) یعنی تقریباً ایکی بیك فرانق جائزه ویرمش ایدی.

مارد { دومة الجندل قربنده بر قلعه ولوب ، « تمرد مارد و عز الابلق » ضرب مثلنه مبنی علیه اولمشدر.

ماردوکنتس { (Mardocentès) میلاد عیسی (عم) دن ۲۲۱۸ سنه اول بابلستانی احفاد نمرووددن ضبط ایتمش بر عرب حکمدار اولدیغی و نسلی تاریخ مذکوردن اعتباراً ارض بابلده ۲۲٥ سنه حکم سوردیکی تواریخده مسطور اولوب، بونك اسم حقیقیسی و نره‌دن چیقدیغی آکلاشیله‌مدی.

ماردونیوس { (Mardonius) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه

کوره، ایران شاهی داریوشك (اسفندیارك ؟) سردارلرندن اولوب، میلاددن ٤٩٢ سنه اول، یونانی ضبط ایتمك اوزره، تراکیه خطه‌سندن بر فرقۀ عسکریه سوق ایده‌رك، ماکدونیه‌یی ضبط ایتدکدن صکره، آتوروز آچیقلرنده دونتماسی فرطونه‌دن باتمش؛ و ٤٨٠ ده ترموپیله وسالامینه ده حرب ایدوب، (پلاتیه) ده (پاوسانیاس) طرفندن مغلوب واثنای محاربه‌ده تلف اولمشدی.

مارده { اندلسده قرطبه‌یه ملحق واسع بر ناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ماردین { جزیره‌نك شمال جهتنده دیار بکر ولایتنه ملحق ودیاربکرك ٩٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق قره‌جه طاغك جنوبی اتکنده واقع اولوا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٥٠٠٠ اهالیسی، اوستنده متین بر قلعه‌سی، سوری، ٢٠ دن زیاده جوامع شریفه‌سی، ٤٥ مسجدی، ٣ مدرسه‌سی، ٩ کلیساسی، ٣ مناستری، ٨ حمامی، ١ خانی، ٧٠٠ دکانی و بز، خالی وسائر منسوجات دستکاهلری واردر. شهرك قسم اعظمی مرتفع بر قیانك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنه طوغری کوزك کوره بیلدیکی قدر ممتد اولان واسع ومنبت بر اووه‌یه نظارت کامله‌سی واردر. بر قسمی‌ده بو تپه‌نك آلتنده واقعدر. میاه جاریه‌سی‌ده پك بولدر. هر نه‌قدر قیشین زیاده‌جه صوغوق ویازین صیجاق ایسه‌ده، هواسی پك صاغلامدر. قصبه‌نك خارجنده، اسکی شهرك خرابه‌لری کوریلیور. اهالیسنك ١٦٠٠٠ قدری مسلم و قصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ایله سریانی، کلدانی واسرائیلیدر.

— ماردین قضاسی سنجاغك غرب جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شرقاً نصیبین شمالاً مدیات وعونیه قضالریله، غرباً دیار بکر مرکز سنجاغیله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محدوددر. قوچحصار وعاموده ناحیه‌لریله برابر ٢٣٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٥٧٢٧٤ اهالیسی واردر، که بونلردن ٤٠٥٠٠ ی ترك، کرد، عرب و چرکس اوله‌رق مسلم، ١٥٧٠٠ ی ارمنی، روم، کلدانی وسریانی اوله‌رق خرستیان، ٥٨٠ ی اسرائیلی وقصوری یزیدی و چنکانه و سائره‌در. اراضیسی منبت اولوب، بو بابده مادۀ آتیه‌ده لوا حقنده ویردیکمز معلوماتله اکتفا ایدرز.

ماردین { سنجاغی. دیاربکر ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری و اك شرق جنوبیسی اولوب، غرباً وغرب‌شمالی طرفندن نفس دیاربکر سنجاغیله، شمالاً بتلیس، شمال شرق طرفندن وان، شرق جنوبی جهتندن موصل ولایتلریله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. سنجاغك اورته‌سندن غربدن شرقه طوغری بر صره تپه‌لر ممتد اولوب، بر تقسیم میاه خطی تشکیل ایدرلر. بو ارتفاعلرك شمالی مائله‌سندن اینن صولر سنجاغك شمال وشمال شرق جهتندن حدودینی آیران دجله ایرماغنه منصب اولدیغی حالده، جنوبی مائله‌سندن اینن صو فراته تابع (خابور) نهرینه دوکلمك اوزره، چوله طوغری ایترلرسه‌ده، یالکز یاغمور موسملرنده خابوره واصل اولورلر. اراضئ لوانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب، قسم جنوبیسی ایسه چوللکدر، و شمالدن جنوبه کیتدکجه، کرك اراضینك طبیعتی وکرك هواسی دکیشیر. مساحۀ سطحیه‌سی ٢٠٧٤٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٦٠٠٠ مربع کیلومتره‌لکی قابل زراعت، ٤٠٠٠ مربع کیلومتره‌لکی قیالق وطاغلق و ٦٥٠ مربع کیلومتره‌لکی‌ده اورمانلقدر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، فصولیه، مرجك، برنج، سیسام، پاموق، توتون، اوزوم، زیتون، بادم وسائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اوزوملرندن پك مقبول شراب وپکمز اعمال اولنور. میوه‌لرنك‌ده برخیلی مقداری قورودیله‌رق ویا پستیل ایدیله‌رك اخراج اولنور. بر نوع یشیل فستیقدن قوقولی بر یاغ چیقاروب، بوندن صابون یاپارلر. مرعالری چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی ٦٠٠٠٠٠ ی متجاوز قیون، ١٠٠٠٠٠ مقدارینه قریب کچی، ٣٣٥٠٠ مرکب واستر، ١٣٥٠٠ آت، ١٠٣٥٠٠ صیغیر، ١٠١٠٠ دوه و سائره‌دن عبارتدر. قیونلرك محصولندن خیلی مقدار یاغ وپینیر ایله یپاغی چیقار. صنایع محلیه وقتیله پك ایلری اولوب، شمدی دخی نمونه مقامنده پاموق ویوك وایپکدن

بعض منسوجاتله قبوجیلغه متعلق شیلر وبرنجدن آوانیٔ مختلفه ایله بعض مواد دباغیه اعمال اولنیور ایسه‌ده، طرق ومعابرك فقدانی صنایع محلیه‌نك رواج وترقیسنه مانع اولمقده اولوب، یالکز احتیاجات محلیه‌یه کوره اعمالات وقوع بولمقده‌در. سنجاغك سنوی وارداتی ٩٥٠٠٠ ایرا راده‌لرنده‌در.

ماردین سنجاغی: ماردین، نصیبین، جزره، مدیات وعونیه اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ١٣ ناحیه و ١٠٣٢ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٩٣٠٢٢ کشی اولوب، ثلثانی مسلم وبر ثلثی ارمنی، روم، سریانی وکلدانی اوله‌رق مذاهب مختلفه‌یه متفرق خرستیان و ٥٨٠ ی‌ده اسرائیلیدر. لوا داخلنده ١ رشدیه و ٣ مدرسه ایله ٦٢٥ اسلام صبیان مکتبی وجماعات مختلفهٔ نصرانیه‌یه مخصوص ٥٩ مکتب واردر. بو سنجاق قرون وسطاده پك چوق وقوعات تاریخیه‌نك محل جریانی بولنمغله، تاریخ نقطهٔ نظرندن اهمیتلی بر چوق خراب قلعه‌لری وسائر مواقع مشهوره‌سی واردر.

مارس (Mars) سیاراتدن مریخك روما-لیلر عندنده اسمی اولوب، یونلرجه حرب و جنگك آلهی ومشتری ایله (یونون) ك اوغلی زعم اولنوردی. اسکی رومده عبادتنه مخصوص معبدلر وراهبلر وار ایدی. سنه‌نك برنجی آینه و هفته‌نك اوچنجی کوننه دخی بونك اسمی ویرمشلردی. کویا زهره‌یه عاشق اولوب، کندیسیله الفت ایتمکده ایکن (وولقان) طرفندن باصیلوب، ایکیسی تلدن بر آغك ایچنه آلنمش. یونانیلر بو معبوده (آریس) نامنی ویررلردی.

مارساله (Marsala) وطوغریسی مرسی‌الله سیجلیه‌نك ساحل غربیسنده ترایانی ایالتنده وترایانینك ٣٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر اووه‌ده و پالرمودن ترایانی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه واسکله اولوب، ١٩٧٣٠ اهالیسی ومشهور شراب ایله طوز اخراجاتی واردر. پك قدیمی بر بلده اولوب، اسم قدیمی (لیلیبئوم) در. سیجلیه‌لی دیودورك روایتنه کوره ازمنهٔ قدیمه‌ده ٩٠٠٠٠٠ اهالیسی وار ایدی. قرون وسطاده عربلرك ضبطنه کچوب، لیماننك کوزللکی مناسبتیله اللهك لیمانی دینلمش، و فیما بعد بو اسمله مسمی قالمشدر. شارل کینت قصبه‌یی عربلردن ضبط ایتدیکنده، تکرار بونلرك الینه کچمسون دیه، لیمانی طولدیرمشیدی. قرن حاضر میلادی اوائلنده مجدداً بر صنعی لیمان انشاسنه مجبور اولمشلردر.

مارسل (Marcel) بو اسمده ایکی پاپا کلمشدر:
برنجیسی ٣٠٨ دن ٣٠٩ تاریخنه‌دك برسنه پاپالق ایدوب، سنت مارسلنه خلف اولمش، و ایمپراطور (ماقزنس) طرفندن نفی اولنمش ایدی. اعزه‌دن معدود اولوب، کانون ثانینك ١٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.
— ایکنجیسی ١٥٥٥ ده پاپالغه انتخاب اولنوب، یالکز ٢١ کون بو مقامده قالمشدر.
— دیکر بر سنت مارسل دخی پارس پسقپوسی اولوب، ٤٤٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. پارس جوارلرینی بر اژدرهانك تسلطندن قورتارمش اولدیغی متواتردر.

مارسل ژوزف — (J. Marcel) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٧٩٨ ده بر هیئت فنیه معیتنده مصره کوندرلمش؛ و مصرك احوال تاریخیه وسائره‌سنه دائر بر قاچ کتاب یازدیغی کبی، لسان عربیدن بر قاچ کتاب دخی فرانسزجه‌یه ترجمه، و فرانسزجه‌دن عربی‌یه بر لغت کتابی ترتیب ایلمشیدی. ١٨٥٤ ده وفات ایتمشدر.

مارسلن سنت — (St Marcelin) ٢٩٥ تاریخ میلادیسندن ٣٠٥ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، بونك زماننده ایمپراطور دیوقلتیان خرستیانلری تعقیب ایتمش ایدی. نیسانك ٢٦ سنده یورطیسی اجرا ایدرلر.

مارسلیه (Marseille) فرانسه‌نك ساحل جنوبیسنده آق دکیز کنارنده وپارسك ٦٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر شهر وبیوك اسکله اولوب، ٤٠٣٧٤٩ اهالیسی، فنونه مخصوص مکتب عالیسی، طبیه مکتبی، تجارت وصنایع وموسیقی مکتبلری، آتنه اسمیله بر جمعیت، فنون وادبیات وصنایع نفیسه آقادمیاسی، طب، استاتستیق وسائره جمعیتلری،

نباتات باغچه‌سی، کوزل موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی، رصدخانه‌سی، واسع کتبخانه‌سی، متعدد مؤسسات خیریه‌سی، بانقه‌سی، ضربخانه‌سی، ایکی بیوك لیمانی، مکمل ریختملری، جسیم استحکاماتی، فانله، چوراب، فس، شاپقه، سختیان، موم، صابون، جام، شکر، یاغ، بویا وسائره فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی، سفائن اعمالنه مخصوص واسع حوض ودستکاهلری، آق دکیزك هر طرفنه ایشلر بیوك واپور قومپانیه‌لری واردر. شهر اسکی و یکی مارسلیه اسملریله ایکی‌یه منقسم اولوب، یکیسنك کنیش ودوز سوقاقلری واردر. متعدد بیوك ومصنع کلیسالریله تیاترولری وسائر ابنیهٔ عمومیه‌سی واردر. قرانتنه‌خانه‌سی‌ده آوروپاده‌کیلرك اك مکملیدر. مارسلیه کثرت نفوسجه پارس وایوندن صکره اوله‌رق فرانسه‌نك اوچنجی شهریدر. پك اسکی برشهر اولوب، میلاددن ٦٠٠ سنه اول بر یونان هیئت مهاجرینی طرفندن (ماسالیا) اسمیله تأسیس اولنمشدی. موقعی اقتضاسنجه آز مدت ظرفنده چوق ترقی ایدوب، اهالیسی او جوارلرده بر طاقم قصبه‌لر دها تأسیس ایتمش؛ وآق دکیزده اجرای تجارت خصوصنده قارتاجلیلره رقابت ایده‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه وبالطیق دکیزینه قدر دخی کیتمکه باشلامشلرایدی. اندلس فاتحاری اولان غزاة اسلام مارسلیه‌یی دخی ضبط وتخریب ایدوب، آنجق چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. بو شهر بر خیلی وقت مستقل صورتده اداره اولنمش؛ ومعارف مرکزلرندن بولنمشدر.

مارسیانوس { (Marcien, Marcianus) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن اولوب، ٤٥٠ دن ٤٥٧ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. تراکیه‌ده مجهول بر عائله‌یه منسوب اولوب ٣٩١ تاریخنده طوغمش؛ وپك کنج ایکن عسکر یازیلوب، قطع مراتب ایله، تریبون وسناتور اولمشیدی. کنج تئودوسیوسك وفاتندن صکره، تخته چقن همشیره‌سی (پولخریه) یی تزوج ایده‌رك، بو وجهله حکومته نائل اولمشیدی. کندیسی جسور ومدبر اولمغله، آتیلانك تهدیداتنه جواب ویره‌رك، کندیسنی چکامکه مجبور ایتمشیدی. روملر کندیسیله زوجه‌سنی اعزه صره‌سنه کچیروب، شباطك ١٧ سنده یورطیلرینی اجرا ایدرلر.

مارشنه { (Marchena) اسپانیه‌نك سویله (یعنی اشبیلیه) ایالتنده وسویله‌نك ٤٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ١٣ ٧٧٠ اهالیسی، اسکی بر سرایی ورومالیلردن قالمه بعض آثاری واردر.

مارشه { (La Marche) فرانسه‌نك اسکی تقسیماتنده بر خطه‌سی اولوب، شمالاً بری وبوربونه، غرباً پوآتو، جنوباً لیموزن، شرقاً دخی اوورنیه ایله محدود ایدی. مرکزی (کرت) قصبه‌سی اولوب، یوقاری وآشاغی مارشه‌یه منقسم ایدی. مرتفع بر یر اولوب، ویانه، قروزه، آنغلن، غارتمپه وشر نهرلری بو خطه داخلنده نبعان ایدرلر. شمدیکی تقسیماتده (قروزه) ایالتیله یوقاری ویانه ایالتك قسم اعظمنی تشکیل ایدیور.

مارشه { (Les Marches) و ایتالیانجه (Marche) ایتالیانك وسطینك شرق طرفنده بیوك بر خطه اولوب، آپنین سلسله جبالنك صرتیله آدریاتیق دکیزی آره‌سنده ممتد اولدیغی حالده، شمالاً امیلیه، غرباً طوسقانه واومبریه، جنوباً دخی آبروچه خطه‌لریله محدوددر. حدود شمالیه‌سنده سنت مارتن جمهوریت صغیره‌سی دخی بولنیور. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده پزارو، اوربینو، آنقونه، ماچراته وآسقولی پیچنو اسملریله ٤ ایالته منقسمدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٣٥ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسی بر ملیونه قریبدر. آپنین سلسله‌سنك بو خطه داخلنده‌کی اك یوکسك ذروه‌لری ١٧٠٠ متره‌یه قدر چیقار. آدریاتیق ساحلنه طوغری برچوق قوللری اوزانیر. صولری دخی بودکیزه دوکیلوب، باشلیجه انهاری: ترونتو، اوفیده، آزو، تنا، کینتی، پوتنجه، موزونه، ازینو، میزا، چزانو، متأورو، ائوالیه ومارکیه‌در. طوپراغی منبت اولوب، اك باشلی محصولاتی بغدای، اوزوم، زیتون وسائره اولوب، چوق ایپك دخی چیقار. کتن وکنویر دخی احتیاجات محلیه‌یه کوره یتیشوب، حالبوکه ذخیره‌دن خیلی اخراجاتی دخی اولور. میوه وسبزه ایله کراسته اخراجاتی دخی واردر. شرابیله زیتون یاغی عادیدر. طاغاق جهتلرنده

قیون وسائر حیواناتی چوقدر. صنایع محلیه باشلیجه ایپجیلکه منحصر اولوب ، بز، یولك منسوجات ، كاغد ودمیر وتونجدن معمول شیلر كبی مصنوعاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه كوره‌در.

مارغاته { (Margate) انكلتره‌نك (كنت) قونتلغنده و(تامیسه) ابرماغنك منصبنده واقع (تانت) آطه‌سی اوزرنده اوله‌رق لوندره‌نك ١٢٠ كیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب ١٢٠٠٠ اهالیسی، دمیریولی، كوزل خانه‌لری، ایشلك ذخیره تجارتی و دكز حاملری واردر.

مارغاریته { (Margarita) آمریقاده ونزوئلا ساحلی قارشیسنده آنتیله جزایرندن بر جزیره اولوب، (بلانقوییله) و(هرمانوس)آطه‌لریله برابر جمهوریت مذكوره‌یه ملحق (نوئوه اسپارته) اسمیله بر ایالت تشكیل ایدیور. ساحلدن ٢٥ كیلومتره كنیش بر بوغازله آیرلمش اولوب ، بر اوجی ٣٠ً ٣َ ١١° عرض شمالی ایله ٣ً ٤٧َ ٦٦° طول غربیده واقعدر. آره‌لری آلچق بر برزخله مربوط ایكی پارچه‌دن عبارت اولوب، قسم شرقیسی یالكز بر طاقم تپه‌لری وقسم غربیسی ایسه ١٣٤٦ متره ارتفاعنده بر طاغی حاویدر. بویی ٦٠ واك كنیش محلنده اكی ٣٤ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٤٣ مربع كیلومتره و اهالیسی ٣٠٩٨٣ كشیدر. مركزی آسونسیون قصبه‌سیدر. قسم شرقیسی زراعته صالح اولوب، قسم غربیسنده كچی وسائر حیوانات بتیشدیریلیر . وقتیله سواحلنده اینجی چیقاریلوب، اسمی دخی بوكا دلالت ایدرسه‌ده، بونك صیدی شمدی متروكدر. بوآطه ١٤٩٨ده قریستوف قولومبك كندیسی طرفندن كشف اولنمشدر .

مارغلیچ { (Margariti) یانیه ولایتنك پروزه سنجاغنده و پروزه‌نك ٥٠ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ساحل بحردن ١٠ كیلو مترەلك مسافه‌ده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، جمله‌سی مسلم وآرناؤد اولمق اوزره، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. — قضاسی پارغه وفنار ناحیه‌لریله برابر ٧١ قریه‌دن مركب اولوب، تخمیناً ٢٥٠٠٠ اهالیسی واردر . اهالیسنك جمله‌سی آرناؤد وقسم كلیسی مسلم اولوب، شجاعت وجسارتلریله مشهوردرلر. اراضیسی منبت اولوب ، ذخیره، پرنج، زیتون وسائره حاصل اولور. سواحله قریب محللرنده قیشین هوا ملایم اولمغله، قیونلر ایچون قیشلاق مرعالری واردر. پارغه‌دن بشقه اوفق كیلر وقایقلر یناشیر بر قاچ كوچك اسكله‌سی دخی واردر.

مارغوس { (Margus) خراسانده مرو شهری ایچندن كچن (مرغاب) نهرینك یونان قدیم جغرافیونی آثارنده مضبوط اسمیدر. — صربیه‌ده‌كی موراوه دخی یونان قدیم جغرافیونی آثارنده بو اسم ایله مذكوردر.

مارق { سنت — (St. Marc) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٣٣٦ تاریخنده ٨ آی پاپالق ایتمشدر. — [«مارقو» ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله .]

مارق آنطو آن { ومارق آورل. [«آنطوآن» و «آورلیوس» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

مارقو { (St. Marc) انجیلك جامعلرندن اولوب ، ظن اولندیغنه كوره، برقه‌ده دنیایه كلمش؛ وحواریوندن پطروسه التحاق ایدوب، بونك معیتنده كزمش؛ وروماده كندیسنه ترجمانلق ایتمش ایدی. بعده برقه‌نك مدن خمسه‌سنه ومصره كیده‌رك، وعظ ونصیحتله مشغول اولمش؛ و٥٢ تاریخنده اسكندریه‌ده بر كلیسا تأسیس ایتمش ایدی. ٦٨ تاریخنده (سرابیس)آیینی اثناسنده مصریلر طرفندن طوتیلوب، قتل اولنمشدر. نیسانك ٢٥ نده یورطیسی اجرا اولنور. اناجیل اربعهٔ موجوده‌نك بری بونك تحریر كرده‌سی اولوب، كندیسی حضرت عیسی (عم) ی كورمدیكی حالده، مجرد پطروسك آغزندن ایشیتدیكی اوزره ضبط ایده‌رك، صعود عیسی (عم) دن اون سنه صكره لسان یونانیده قلمه آلمشدر. اكثری ماتیونك یازدیغی انجیلك مختصری حكمنده‌در.

مارقوپولو { [«پولو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماركریته { (Margarite) خرستیانلرك بو اسمله ایكی عزیزه‌لری او-

لوب، برنجیسی آناطولیده (بیسیدیه) خطهٔ قدیمه‌سنك آنطیوحیه قصبه‌سنده بولنمش؛ وتابع اولدیغی دین عیسوی یی ترك ایتمسی حقنده اولنان تكلیفاتی رد ایتدیكیچون قتل اولنمشدی. تموزك ۲۰ سنده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

— ایكنجیسی اسقوجیه قرالیچه‌سی و قرال اوچنجی مالقولمك زوجه‌سی اولوب، ۱۰۹۳ ده وفات ایتمشدر

— فرانسه وناواره ایله سائر آوروپا دولی قرالیچه‌لرندن دخی بو اسمله بر قاچ قادین كلمشدر.

ماركیزه { (Iles Marquises) بحر محیط كبیرك قسم شرقیسنده فرانسه‌یه تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ′۵۵°۷ ایله ′۳۰°۱۰ عرض جنوبی و °۱۴۱ ایله ′۶°۱۴۳ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولورلر. ایكی طاقه منقسم اولوب، جنوب شرقی جهتنده‌كی طاقم بش، وشمال غربی طرفنده‌كی طاقم دخی یدی آطه‌دن مركبدر. مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۷۴ مربع كیلومتره واهالیسی ۵۸۹۴ كشیدن عبارتدر. اك بیوكاری (نوقه هیوا) ایله (هیوا اوآ) آطه‌لریدر. جمله‌سی اراضئ بركانیه‌دن اولوب، برلری یك طاغلقدر. وطاغلرینك یك صرب اولان اتكاری ساحل بحره قدر ممتد اولوب، یالكز دره‌لرینك منصبلرندن باشلایه‌رق برآز یوقاری‌یه قدر قابل سكنی بعض محللری واردر. هوالری صیجاق ورطیب ایسه‌ده، نحولانی آز اولمغله، صاغلامدر. طاغلرك بایر ووادیلرنده آغاجلر چوق اولوب، باشلیجه اكمك آغاجی، هندستان جوزی وسائر بونلر كبی میوه‌لری اهالینك یكتا مدار تعیشی اولان اشجار بولنور. پورتقال ولیمون آغاجلری كبی بعض اشجار دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اهالی موز، آناناس، طاتلی پتاته، توتون، شكر قامشی كبی شیلر دخی یتیشدیررلر. آوروپالیلرك دخولندن اول بو آطه‌لرك حیواناتی بر نوع فاره ایله كوچك بر جنس طوموزدن عبارت ایكن، شمدی قیون، كچی وسائر آوروپا حیوانات اهلیه‌سی چوغالمشدر. طیور وحشرات دخی آز اولوب، سواحلده بالیغی چوقدر.

اهالیسی پولینسیا جنسندن اولوب، تاهیتیلیلرله قرابت جنسیه‌لری واردر. تندرست، متناسب الاعضا وعادتا بیاض وكوزل آدملر اولوب، قابلیت و استعدادلری دخی واردر، آنجق بیچاره‌لرك مقداری كیتدكجه آزالمقده‌در. بو آطه‌لر ۱۵۹۴ تاریخنده اسپانیه‌لی (آلوارومندانه) طرفندن كشف اولنوب، ۱۷۷٤ ده قپودان قوق طرفندن زیارت اولنمش؛ و ۱۸٤۲ ده فرانسز آمیرالی (دوپتی توآر) طرفندن فرانسه تابعیتی آلتنه آلنمشدر.

ماركیلان { (Marghilan) روسیه‌یه تابع تركستانده فرغانه ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، طاشكندك ۲۳۷ كیلومتره جنوب شرقیسنده وخوقندك ۶۵ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق دها آشاغیده باغچه‌لرك ارواسنده وقومله‌رده نابدید اولان (شاه مردان) نهری اوزرنده و ″۵۵ ′۲۷ °٤۰ عرض شمالی ایله °۶۹ ″۵۷ ′۲۲ طول شرقیده واقعدر. فرغانه‌نك مركزنده وهواسی كوزل بر موقعده اولوب، ۲۶۰۰۰ اهالیسی واردر. روسلر مملكتی ضبطلرنده، خوقندی تركله، بوشهری مركز اتخاذ ایتدكارنده، اسكی شهر موقعنك ۱۶ كیلومتره جنوبنده یكی بر محله تأسیس ایدوب، دوائر حكومتی اوراده انشا ایتمشلردر. شهرك بو قسم جدیدیله اسكیسی آره‌سنده‌كی مسافه كوندن كونه ابنیه ایله طولمقده‌در؛ و (یارمزار) اسمیله بر متین قلعه هر ایكی طرفه حاكم بولنمقده‌در. اهالیسی سارت وتاجیك اولوب، لسان فارسی ایله متكلمدرلر. باشلیجه مشغولیتلری باغچوانلق ایله ایپك ودوه توینندن كوزل بعض منسوجات نسجی صنعتلریدر. میزان الحراره یازین ٤۰ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ۱۰ دركه‌یه قدر اینر. پك اسكی بر شهر اولوب، جغرافیون اسلام آثارنده (مرغینان) اسمیله مذكوردر. سوری پك اسكی اولوب، ۱۲ قپوسی و داخلنده فن معماریجه جالب انظار دقت بعض ابنیهٔ قدیمه‌سی واردر. اهالیسی بونلرك برطاقنی بیوك اسكندره عطف ایدوب، ماكدونیه‌لی جهانكیرك هندن عودتنده بو شهرده وفات ایتمش اولدیغنه معتقد ایسه‌لرده، اسكندرك فرغانه‌یه قدر كیتمدیكی محققدر. جوارلری پك منبت وپك كوزلدر.

ماركیون { (Marcion) خرستیان اصحاب مذهبندن اولوب، سینوبلیدر.

وایکنجی قرن میلادیده یاشامشدر. راهب اولوب، بکر بولنان بر راهبه‌یی باشدن چیقاردیغیچون طرد اولنه‌رق، کردون اسمنده بریله بالاشتراك، بری خیر ودیکری شر الهی وبرنجیسی روحه ایکنجیسی ده جسمه حاکم اولمق اوزره، بر ثنائیت اصولی ایجاد ایله، ایتالیا، مصر، شام وایرانده بر چوق تابعلر بولمش؛ وبرخیلی وقت مذهبی اعتبارده بولنمش ایدی.

مارمانده { (Marmande) فرانسه‌نك لوت مع غارونه ایالتنده و (آژن)ك ٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق غارونه‌نك ساحل یمیننده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦١١٥ اهالیسی، مکتبی وبعض فابریقه‌لری واردر.

مارنغو { (Marengo) ایتالیاده پیامونته خطه‌سنك آلکساندریه ایالت وقضاسنده وآلکساندریه‌نك ٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قریه اولوب، ١٨٠٠ تاریخنده فرانسزلرك آوستریالیلره قارشی قزاندقلری بیوك بر مظفریتله مشهوردر.

مارنه { (Marne) فرانسه‌نك شمال شرقی جهتنده (سینه) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، یوقاری مارنه ایالتنك جنوب جهتنده و ساؤنه ایله موزه منابعی قربنده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ایالت مذکوره‌یی وبعده مارنه ایالتنی اورته‌سندن شق ایله، اسنه ایالتنك بر کوشه‌سنی و بعده سینه مع مارنه ایالتنی یاره‌رق، سینه مع اوآزه ایالتنك‌ده اراضیسندن مروراه، سینه ایالتنده و پارسك اوست طرفنده صاغدن سینه ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٥٢٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، ملتقاسندن (سنت دیزیه) یه قدر اولان ٣٨٤ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ١٢٦٨٠ مربع کیلومتره‌دره. فیضاننده ثانیه‌ده ٥٠٠ و ٦٠٠ و بعضاً ٧٠٠ مکعب متره صو دوکرسه‌ده، قوراقلق موسمنده دوکدیکی صویك مقداری ١٦ و ١٥ وحتی بعضا ١١ مکعب متره‌یه قدر اینر. تابعلری چوقدر. کندی مجراسنك اقسامی وکندیسیله تابعلری آره‌سنده بر قاچ جدولی اولدقدن بشقه سینه حوضه‌سنی (رین) حوضه‌سنه ربط ایدر بر بیوك جدولی دخی واردر.

مارنه { ایالتی (Dép. de la Marne) فرانسه‌نك شمال شرق جهتی ایالاتندن اولوب، اورته‌سندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. جنوباً یوقاری مارنه واوبه، غرباً سینه مع مارنه واسنه، شمالاً اسنه وآردنه، شرقاً دخی موزه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٢٠٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٣٤ ٦٩٢ کشیدر. اراضیسی شمال جهتنده تباشیری وچوراق اولوب، جنوب جهتنده منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، موقعی شامپانیه خطه‌سندن معدود اولمغله، کوزل شرابلری واردر. مرینوس و ملز جنسلرندن قیونلری وکثرتلی آو حیواناتیله بالیغی واردر. صنایع محلیه مختلف یوك منسوجاتله، فانله، کاغد، جام وسائره اعمالندن عبارت اولوب، تجارتنك قسم اعظمنی تشکیل ایدن شراب اخراجاتیدر. الك بیوك شهری (ریمس) اولوب، تجارت و صنایع مرکزی اوراسی ایسه‌ده، مرکز اداره‌سی (شالون سورمارنه) قصبه‌سی اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و٣٢ ناحیه ایله ٦٦٥ دائره‌یی حاویدر.

مارنه { یوقاری — ایالتی (Dép. de la Haute-Marne) فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی ایالاتندن اولوب، جنوباً یوقاری ساؤنه وقوت دور، غرباً اوبه، شمالاً مارنه و موزه، شرقاً دخی ووسژه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٢٥٨ مربع کیلومتره اولوب، ٢٤٣ ٥٣٣ اهالیسی واردر. شامپانیه ایله بورغونیه و لیونه خطه‌لرینك برر پارچه‌لرندن مرکبدر. اراضیسی مختلف اولوب، یوکسك طاغلری واووه‌لری ده واردر. دره وقابناقلریله بیکارلری چوقدر. اراضیسی اکثریت اوزره قوملق وطاشلق ایسه‌ده، کوزل ایشلنمش اولوب، حبوباتك انواعیله سبزه و میوه‌لرك هر درلوسی وشالغم، خردال، کنویر و سائره حاصل اولور. اورمانلری ده چوقجه اولوب، کراسته واودون قطع اولنور. صیغیر، قیون، هندی وسائر حیوانات اهلیه‌سیله آریلری ده چوقدر. دمیر معدنیله مرمر، آلچی، یاپی طاشی وسائره اوجاقلری واردر. باشلیجه صنایعی دمیرجیلکه متعلق بیچاق وسائره، فانله، چوراب، مواد دباغیه

وسائره اعمالدن عبارتدر. ایالت ۳ قضایه منقسم اولوب، ۲۸ ناحیه و ۵۵۰ دائره‌یی حاویدر.

ماروس { (Maros) مجارستان وترانسیلوانیه‌ده بیوك بر نهر اولوب، قارپات جبالندن (آلوته) منابعی قربنده نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده غرب جنوبی‌یه و نهایت غربه وغرب شمالی‌یه طوغری جریانله، ۷۲۹ كیلو مترهلك جریاندن صكره، صولدن طونه‌یه تابع (تیسه) نهرینه دوكیلور. حوضه‌سی ۴۳۹۵۸ مربع كیلومتره اولوب، قسم اعظمی طاغلق ایسه‌ده، یته مجارستانك قسم كلیسی سیر سفائنه صالحدر. تابعلری چوق اولوب، باشلیجه‌لری: آرانیوس، كوكولو واسترهل‌در. كندیسندن (آرانها) اسمیله برقول آیریله‌رق، جنوبه طوغری جریانله، ۱۲۰ كیلومترهلك جریاندن صكره (تیسه) نك بطاقلقلرینه قاریشیر.

ماروس توردہ { (Maros Torda) مجارستانك ترانسیلوانیه‌ده‌كی ایالاتندن اولوب، ماروس مجراسنك یوقاری قسمنی حاویدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۳۲۲ مربع كیلومتره اولوب، ۱۵۹۰۰۰ اهالیسی واردر. اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی مجار، بش آلتی بیكی آلمان وقصوری رومانددر. مركزی (ماروس واسارهلی) اولوب، ایالت ۹ قضایه منقسمدر.

ماروس واسارهلی { (Maros-Vasar-hely) مجارستانك ترانسیلوانیه خطه‌سنده آنف البیان ماروس توردہ ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، هرمانستادك ۸۷ كیلومتره شمال شرقیسنده و ماروس نهری اوزرنده واقعدر. كوزل بر قصبه اولوب، اكثری مجار وقصوری رومان اولمق اوزره، ۱۲۸۸۵ اهالیسی، اوستنده متین بر قلعه‌سی، مصنع بر كلیساسی، موزه‌سی، ۸۰۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، توتون فابریقه‌سی وكراسته، ذخیره، شراب، توتون وسائره تجارتی واردر.

ماروق { (Maroc) آوروپالیلرك مراكش شهرینه ومغرب اقصایه ویردكاری اسمدر. [« مراكش » و« مغرب اقصی » ماده‌لرینه مراجعت بیورله.]

مارون { (St. Maron) سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ۴۰۵ تاریخ میلادیسنده طریق رهبانه داخل اولمش؛ وشامده صور قربنده بر طاغده منزوی اولوب، یاننه بر چوق تلامذه طوپلامش ایدی. ۴۳۳ ده وفات ایدوب، شباطك ۹ نده و۱۴ نده یورطیسی اجرا ایدرلر. — دیكر بر مارون دخی سوریه بطریقی اولوب، یدنجی قرن میلادیده یاشامش؛ ومارونیلرك رئیسی اولمشدر.

مارونی { (Maroni) آمریقای جنوبیده فرانسز غویانه‌سیله فلمنك غویانه‌سی آره‌سنده خط حدودی تشكیل ایدر بر ایرماقدر، كه منابعی هنوز مجهول اولوب، جریانی عمومیت اوزره جنوبدن شماله‌در. منصبنه قریب محلده فرانسز دولتی مجرمینه ایشلتمك اوزره بر بیوك میری چفتلك یاپمشدر. منصبندن ۸۰ كیلومتره یوقارییه قدر یتاغی ۱۵۰۰ مترهدن آشاغی اولمیوب، سیر سفائنه صالحدر، وآطه‌لری چوقدر. منصبندن ۳۶۰ كیلومتره یوقارییه قدرده یتاغی درت بشیوز متره كنیشلكنده‌در. آشاغیده سیر سفائنه صالح طبیعی بر جدول واسطه‌سیله (سورینام) ایرماغیله اختلاط ایدر. مجراسنك بویی ۶۸۰ كیلومتره راده‌لرنده‌در.

مارونی { (Maroni) آفریقا ساحل شرقیسی قارشیسنده واقع (قومور) جزایرینك الك بیوكی اولان بیوك قومورك ساحل غربیسنده سورله محاط بر كوچك قصبه واسكله‌در.

مارونیلر { (Maronites) سوریه خرستیانی جماعتندن اولوب، جبل لبنانده وبیروت و طرابلس جهتلرنده ساكندرلر. بونلر اسكی سریانی وفنیكه‌لیلر احفادندن اولوب، یدنجی قرن میلادیده (مارون) اسمنده بر راهب كندیلرینه بعض قوانین مذهبیه وضع ایتمكله، او وقتدن بری بوكا نسبتله مارونی تسمیه اولنمقده‌درلر. هرنه قدر بعض آیینلرده سریانی لسانی دخی استعمال ایدیورلرسه‌ده، كندیلری چوقدن بری عربلشوب، صرف عربی لسانیله متكلم بولنمقده، وعلوم ومعارفه میللری اولمغله، علوم وادبیات عربیه‌ده كیدجكه ترقی ایتمكده‌درلر. اهل صلیب وقوعاتی زماننده

فرنكلرله مناسباتده بولنهرق، طمارلرينه فرنك قانى دخى قاريشمش؛ و بو اختلاط اوزرينه، مذهبلرينك بعض مرتبهده مخالفتيله برابر، پاپانك رياست روحانيهسنى طانيمشلردر.

ماريانه (جزايرى (Iles Mariannes) بحر محيط كبيرك شمال غربى جهتنده اسپانيهيه تابع بر جزاير مجتمعه هيئتى اولوب، فيليپينه جزايرينك شرقنده، ژاپونيهنك جنوب شرقيسنده وقاروليته جزايرينك شمالنده اولهرق ١٣° ايله ٢١° عرض شمالى و ١٤٢° ايله ١٤٣°٤٥′ طول شرقى آرهلرنده ممتد اولور. براوونك صورتنده اولوب، ايكى قسمدن مركبدر؛ قسم جنوبيسى جنوب غربيدن شمال شرقىيه ممتد ٥، وقسم شماليسى جنوبدن شماله ممتد ١٠ جزيرهدن عبارتدر. مجموعنك مساحهٔ سطحيهسى ١١٤٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٠ ١٧٢ اهالى ايله مسكوندرلر. اك مسكونلرى جنوبدهكيلر اولوب، بونلردن دخى (غوآجام) آطهسى كثير النفوسدر. طبيعت اراضيجه مذكور ايكى طاقم بربرينه مخالف اولوب، جنوبدهكيلر دوزو آلچق وشمالدهكيلر ٨٠٠ متره ارتفاعلرينه قدر طاغلرى حاويدر. جنوبدهكيلر اراضىٔ مرجانيه وكلسيهدن وديكرلرى اراضىٔ بركانيهدن عبارت اولوب، بونلرده اليوم آتش افشان بعض بركانلر دخى بولنيور؛ و زلزلهلر صيق وقوع بوليور. اكثرينك ساحللرى قيالق وصرب اولوب، سفائنك يناشمهسنه پك الويريشلى دكلدر؛ وليمانلرى آزدر. هوالرى معتدل وصاغلام اولوب، ميزان الحرارهنك درجهٔ وسطيهسى ٢٧ در، وبوندن آز يوقارى چيقار، وياايندر. حزيراندن تشرين اوله قدر سوردر ياغمور، وديكر سكز آيده حكمنى اجرا ايدر بر قوراقلق موسملرى واردر. ايلول آينده بورالرى شدتليدر. نباتاتجه آسيا جزايرينه و على الخصوص فيليپينه آطهلرينه مشابه اولوب، بعض نوعلرىده اسپانيوللر طرفندن اورادن نقل اولنمشدر. برنج ايله شكر قامشى اسكيدن برى ماريانه آطهلرينك محصولات مخصوصهسندندر. هندستان جوزى واوكا مشابه اشجار مثمرهلرىده چوقدر. (ايفيل) تعبير اولنور پك سرت وطيانيقلى بر آغاجدن دخى كوزل كراسته كسيلير. (ريما) اسمنده قاثون بيوكلكنده پك لذيذ ومغذى بر ميوه ويرر بر نوع آغاجى دخى واردر. پورتقال ولميون دخى چوقدر. مصر، بتاته، قاقاؤ، مانيوق، قاؤن، قاربوز، خيار وسائرهده حاصل اولور. حيواناتجه قاروليته جزايرينه مشابه اولوب، حيوانات اهليهدن اسكيدن يالكز بر جنس طوموز وار ايكن، اسپانيوللر طرفندن آوروپا حيواناتنك همان جملهسى ادخال اولنمش؛ وچوغى يبانى حالنه كچمشدر. بو آطهلرك اهالىٔ اصليهسى پاپو ونفريتو جنسيتلرينه منسوب (شامورو) اسميله معروف بر قوم اولوب، جزايرك كشفنده ٤٠٠٠٠ كشى رادهلرنده ايديلر. استقلاللرينى غائب ايدوب اسپانيوللرك مساوىٔ اداره يوزندن اسكى نشئه و شطارتلرينى غائب ايدوب، كوندن كونه مقدارلرى آزالمغه باشلامغله، ١٧٤١ تاريخنده آنجق ١٨١٦ كشى قالمشيدى. او وقت اسپانيول حكومتى فيليپينه آطهلرينك (تاغال) تعبير اولنان اهاليسندن بر مقدار كتيروب، ماريانه آطهلرنده اسكان ايتمكله، بونلر يرليلرله واسپانيوللرله قاريشهرق چوغالمغه باشلامشلردر. آنجق شامورولر چاليشقان آدملر اولوب، زراعت ايشلرينى چوق ايى اجرا ايدركن، شمديكى اهالى تنبل وحاللرندن مأيوس آدملردر. اسكى قيافتلر وقازيق اوزرينه مبنى اسكى طرزده خانهلر بسبتون قالقمامش ايسهده، آوروپا قيافتى و آوروپا طرزنده خانهلر كيتدكجه چوغالمقدهدر. شامورولر اولدقجه مدنى وبر طاقم صنايع ومعلوماته مالك ايديلر. شمديكى اهالى اسكى شامورو صنعتلرينى اونودوب، چناق چوملك، حصير، سختيان، يوك وپاموق و اليافدن بعض منسوجات، صابون وسائره اعمالنى اوكرنمشلردر. اسكى مذهبلرينىده ترك ايدوب، خرستيانلغى قبول ايتمش؛ وشامورو ايله تاغالدن مركب اولان كندى لسانلرينىده بيليورلرسهده، اسپانيولجهيى دخى اوكرنمشلردر؛ وبو لسان كيتدكجه تعمم ايتمكدهدر.

ماريانه آطهلرى ١٥٢١ تاريخنده مشهور ماجلان طرفندن كشف اولنهرق، آمريقادهكى اسپانيه مستملكاتيله فيليپينه جزايرى آرهسندهكى طريقك اوزرنده بولنمغله، ١٦٦٨ ده اسپانيه دولتى بر جزويت ميسيونرينك دلالتيله بو جزايرى تحت حكمنه آلمش؛ ويرليلر اسپانيوللرى حسن قبول

ایتمش ایکن ، معاملات سیئه‌لرینی کورنجه ، قیام ایدوب، اوتوز سنه بیابی اسپانیوللرله ایتدکلری محاربه‌لرده‌همان کاملاً محو وتلف اولمشلردر.

ماریانه } (Marianna) برازیلیه ممالك مجتمعه‌سنك میناس جرائس حکومتنده و (اورو پرتو) نك ٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسی واردر.

ماریپورت } (Maryport) انکلتره‌نك (کومبرلاند) قونتلغنده وایرلانده دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، ١٧٥٠٠ اهالیسی ، پاموق منسوجات فابریقه‌لری ، دمیر دوکمخانه‌لری، مشهور آیینه فابریقه‌لری وکمور معدنی واردر.

ماریلاند } (Maryland) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن بری اولوب، شمالاً پانسیلوانیه، شرقاً غربی ویرجینیا، جنوب شرق طرفندن و جنوباً ویرجینیا، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ودلاوار جمهوریتلریله محدوددر. (چزاپیق) خلیج کبیری جنوبدن شماله اوزانه‌رق بو جمهوریتك اراضیسنی ایکی‌یه آیردیغی کبی، (پوتوماق) نهرینك مجراسیله منصبنده‌کی اوزون خلیج دخی شرق جنوبی حدودینی تشکیل ایدیور. نهرمذکور مجراسیله (چزاپیق) خلیجی آره‌سنده تشکل ایدن شبه جزیره‌نك بتونی وبو خلیج ایله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده‌کی دیکر شبه جزیره‌نك اورته قسمی ماریلاند جمهوریتنی تشکیل ایدوب، بو ایکنجی شبه جزیره‌نك شمال شرق قسمی (دلاوار) جمهوریتنی تشکیل ایتمش، وجنوب جهتنده‌کی اوجی ویرجینیا جمهوریتنه الحاق اولنمشدر. بو وجهله ٣٧° ٥٥′ ایله ٣٩° ٤٤′ عرض شمالی و ٧٧° ٢٠′ ایله ٨١° ٥٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣١٦٢٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠٤٢٣٩٠ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٣٢ کشی دوشیور. مرکز اداره‌سی (آناپولیس) شهری ایسه‌ده، اڭ بیوك معموره‌سی (بالتیموره) شهریدر، که ممالك مجتمعه‌نك بدنجی شهری اولوب، بتون جمهوریت اهالیسنك برثلثی بو شهرده ساکندر.

بتون ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اولان (واشینغتون) شهری دخی بو جمهوریتك اراضیسی ایچنده بولنوب، جوارلریله برابر مشترك قولومبیه قضاسی اتخاذ اولنان ١٥٥ مربع کیلومتره وسعتنده بر مربع تشکیل ایدیور. اراضیسی آلغانی سلسلهٔ جبالنك ١٢٠٠ متره‌یه قدر چیقان بعض قوللریله اووه‌لر وبایر ودره‌لردن عبارت اولوب، علم‌الارض نقطهٔ نظرنجه بك مختلف اتربه‌دن عبارتدر. هر نه قدر بحر محیط آطلاسیده دخی بر مقدار ساحلی وار ایسه‌ده، بو ساحلك یالکز صید ماهیجه اهمیتی اولوب، اصل مملکتك شریان حیاتی (چزاپیق) اسمیله جنوبدن شماله قدر عادتاً بر دکیز قولی کبی مملکتی ایکی‌یه آیران خلیجدر، که دائما سفائن مختلفه ایله مستور بولنور. بونك ایچ طرفنده بنه مملکتك بوینجه ممتد اولان پوتوماق نهری دخی بیوك بر شریان حیات ایسه‌ده ، بونك اهمیتی باشلیجه قولومبیا قضاء مشترکنه و واشینغتونه عائددر. ماریلاندك بو خلیج ونهره دوکیلور برقاچ چایی دخی اولوب، اراضیسنی سقی وارووا ایدرلر.

قسم غربیسی طاغلق و اورمانلق اولوب، هواسی سرت وافراط وتفریطدن غیرسالمدر. قسم شرقیسنده ایسه (چزاپیق) خلیجی حسابنز قوللریله قره‌لرك ایچنه صوقیله‌رق، هوابی چوق تعدیل ایدر. شمالدن جنوبه دخی هواجه تغیر کوریلوب، قسم شمالیسی ممالك مجتمعه‌نك اقطار شمالیه‌سندن عد اولنه بیله‌جك بر حالده واقطار جنوبیه‌نك مهلك صیتمه‌لرندن وسائر امراض مستولیه‌سندن امین ایکن، قسم جنوبیسنده بو امراض احیانا یوز کوستریر، وبرنج وپاموق حاصل اولور. قیشین میزان‌الحراره بعضا صفردن آشاغی اینر، ویازین ٢٥ درجه‌یه قدر چیقار. مع هذا بکرمی اوتوز سنه‌ده بر کره شدتلی قیش اولوب، چزاپیق خلیجی آیلرجه بوزلر آلتنده قالیر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، اصلاحنه دخی چوق اهمیت ویرلمیور. مع‌هذا خیلی مقدار مصر، بغدای، توتون، میوه وسبزه حاصل اولور. لکن اڭ اهمیتلی محصولی بو مملکته مخصوص اولوب بشقه بر برده مثلی یتیشمین توتوندر. چزاپیق خلیجنده پك مقبول استریدیه وبر نوع قاپلومباغه چیقوب، بونلردن کرك جانلی وکرك قوطیلر ایچنده

محفوظ اولەرق بڭ کاپتلی مقدار اخراج اولنور. حیوانات اهلیەسی ٢٦٢٠٠٠ صیغیر، ١٣٠٠٠٠ آت، ١٧٠٠٠٠ قیون، ٣٣٥٠٠٠ طوموز وساٸرەدن عبارتدر. دمیر، باقیر، جنقو، کمور وساٸر معادنی چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، علی الخصوص (بالتیمور) شهرنده معادن اعمالنه، منسوجات مختلفه نسجنه، جامجیلغه و ساٸر انواع صنایعه مخصوص فابریقەلرله دباغخانەلری ودوکمخانەلری بڭ چوقدر، وکیتدکجه ایلریلمکدەدر. سفاٸن اعمالنه مخصوص حوض ودستکاهلری دخی چوق اولوب، بڭ چوق سفاٸن اعمال اولنور. سواحلڭ کثرتی وسفاٸنڭ مملکتڭ هرطرفنه نفوذ ایتملریله برابر، دمیر یوللری دخی بڭ چوق اولوب، ١٨٨٢ ده مجموع خطوطی ١٦٧٦ کیلومترەیه بالغ ایدی. اهالیسنڭ ثلثنه قریب مقداری زنجیدر. مملکت درت سنه مدتله انتخاب اولنور بر والینڭ تحت ادارەسنده بولنوب، ٢٤ اعضادن مرکب بر هیٸت اعیانیله ٨٦ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. بیوك مأمورلر اهالی طرفندن معین مدتله انتخاب، وکوچکلری والی طرفندن نصبله هیٸت اعیان طرفندن تصدیق اولنور. واشینغتون مجلس عمومیٔ مبعوثاننه ٥ اعضا کوندرمك و رٸیسڭ انتخابنده ٧ رأی ویرمك حقنی حاٸزدر. مملکت ٢٣ قونتلق یعنی سنجاغه منقسمدر. عدلیەجه ٧ قضایه منقسم، هر بر قضا متعدد محاکم صلحیه دواٸرینه منقسمدر. حاکملر ١٠ ومحاکم صلحیه رؤساسی ٦ سنه مدتله انتخاب اولنورلر.

ماریئبورغ (Marienburg) غربی پروسیەنڭ دانجیغ ایالتنده و دانجیغڭ ٤٥ کیلومترە جنوب شرقیسنده اولەرق ویستولەنڭ شرق قولی اولان (نوغات) نهرینڭ صاغ کنارنده بر قصبه اولوب، ٩٥٦٠ اهالیسی، بر قاچ فابریقەسی وکراسته وذخیره وساٸره تجارتی واردر.

ماریئوردر (Marienwerder) پروسیەنڭ غربی پروسیه ایالتنده ودانجیغڭ ٧٠ کیلومترە جنوبنده و (لیبه) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٢٤٠ اهالیسی، دوکمخانەلری، ماکینه فابریقەلری، مکتب اعدادیسی و عسکری مکتب وخستەخانەسی واردر.

ماریوپول (Mrioupol) روسیەده (یقاترینوسلاف) ایالتنڭ (آلکساندروفسق) قضاسنده و طیغانڭ ١٠٤ کیلومترە غرب جنوبیسنده اولەرق آزاق دکیزینڭ ساحل شمالیسنده بر قصبه اولوب، ١٤٩٨٠ اهالیسی وطوغله وکرمیت فابریقەلری واردر.

ماریوت (Mariout) مصردە اسکندریەنڭ غرب جهتنده بر کول وبونڭ کنارنده بر اوفق قصبه اولوب، بو کوله نیلڭ صویی قاریشدیغندن، نهرڭ صولری آشاغی اولدیغی وقت مساحهٔ سطحیەسی ٥٣٠ و نیلڭ فیضاننده ٧٥٠ مربع کیلومترەدر. وقتیله قورو اولوب، محلی کویلر وباغلرله مستوربولنمقده، و مصرڭ الڭ کوزل شرابلری بورادن چیقمقده ایکن، ١٨٠١ تاریخ میلادیسنده اسکندریەیی محاصره ایتمش اولان انکلیز جنرالی (هوچینسون) خندقلر حفریله، موقع مذکوری کوله تحویل، و قرق کویی صویه غرق ایتمشیدی. بعده محمد علی پاشا بو کولی قوروتمغه چوق چالیشمش ایسەده، موفق اولەمامشدر. — کنارندەکی قصبەنڭ بر کونه اهمیتی اولمدیغی حالده، مشار الیه محمد علی پاشا طرفندن بر صیفیه یاپدیرلمش اولمقدن ناشی، اسکندریەیه بر دمیر یول شعبەسیله مربوطدر.

ماریوس (Marius) اسکی رومانڭ الڭ مشهور سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ١٥٣ تاریخلرنده آرپینوم قربنده دنیایه کلمش؛ وابتدا ١٣٤ ده (نومانسه) محاصرەسنده ابراز لیاقت ایدوب، ١١٩ ده (متلوس)ڭ سعییله تریبون و ١١٦ ده پرتور انتخاب اولنمش؛ ومرقوم

متلوسك معيتنده (بوغورتا)يه قارشى آفريقايه مأمور اولديغى حالده، متلوسى اتهام ايله، ١٠٧ تاريخنده كنديسى اونك يرينه قونسلوس عنوانيله نوميديه سفرى قاندلكنه نصب اولنمش ايدى. رفاقتنده بولنان (سيلا) (بوغورته) نك كنديسنه تسليميله نوميديه سفرينه ختام ويرمكه موفق اولمش ايسه ده، ماريوسك آماج كين و حسدينه هدف اولمش ايدى. بش سنه مدتله قونسلوسلقده قالوب، ١٠٢ تاريخنده ايتاليايه متهى هجوم اولان (تونون) عسكريني محو وپريشان، وبر سنه صكره (كيمبر) لرى مغلوب ايتدكدن صكره، رومايه عودتنده ابتدا (ساتورنينوس) ك طرفني طوتمش ايسه ده، بعده عوام طرفنك مغلوبيتنى كورنجه، آسيايه چكلمش ايدى. ٩٠ دن ٨٨ تاريخنه دك دوام ايدن داخلى محاربه ده (سيلا) ايله مشتركاً حركت ايتمكله مكلف اولوب، ايتاليانلرى التزام ايتديكى حالده، بونلرى ازمكده اولان (سيلا) عوامك توجه و محبتنى قزانمش؛ و ٨٨ تاريخنده سيلا قونسلوس عنوانيله برابر مهرداده قارشى سوق اولنان اردونك باش قوماندانى اولمشدى. ماريوس سيلايى بو موقعدن چكلمكه مجبور ايتمك ايستمش ايسه ده، سيلا رومانك اوزرينه عسكر سوقيله ماريوسى فراره و (مينتورنه) بطاقلقلرنده اختفايه مجبور ايتمش؛ و متعاقباً بولديره رق، حبسه آتمش ايدى. وماريوسك متعاقباً سبيلى تخليه اولنه رق، آفريقايه رحلتله، بر مدت قارتاج ويرانه لرنده طولاشدقدن صكره، طرفكيرانندن (سينا) نك ايتاليانلرى تحريكله لهنده بر نمايش اجراسنه چاليشمقده اولديغنى خبر آله رق، بيك كشى تداركله، ايتاليايه كچوب، سناتونك مخالفتيله برابر، رومايه داخل اولمش؛ و يدنجى دفعه اوله رق كنديني قونسلوسلغه انتخاب ايتديرمش؛ اون بش كون صكره ٨٦ تاريخنده كثرت عشرتدن تلف اولمشدر. ماريوس اقبال و مكنتنى عوام اهاليسنك محبتندن و سوق الجيشده كى اقتدار و مهارتندن قزانوب، آنجق عسكرينه حربدن استفاده ايتديرديكى جهتله، بونلر دائما محاربه يى آرزو ايدوب، حرب خارجى فقدانده داخلى تفرقه لر توليد ايتمكه چاليشيرلردى.

— بنه ماريوس اسميله بر اوغلانى وار ايدى، كه جسارت وحسن وجماليله مشهور اولوب، كنديسنك وفاتندن صكره ٨٢ تاريخنده قونسلوس اولمش؛ وسيلايه قارشى محاربه يى تازه لتمش ايسه ده، مغلوب اولوب، مأيوسيتندن كنديني تلف ايتديرمشدى.

ماريه { (Marie) آوروپاليلرجه حضرت مريم (عم) ه ويريلن اسمدر. [«مريم» ماده سنه مراجعت بيوريله.]

ماريه { (Ste Marie) حضرت مريمدن بشقه خرستيانلرك بو اسمله ايكى عزيزه لرى واردر. برنجيسى سالف الترجمه ماريه ايله حضرت عيسى (عم) ك ديرلتمش اولديغى (لازار) ك همشيره سى اولوب، نبى مشار اليهه فوق العاده صداقت ومحبتى وار ايدى؛ حتى بر كره مبارك آياقلرينى بك قيمتلى بر ماء معطرله ييقايوب، كنديسى صاچيله قورولامش ايدى. كانون اولك ١٧ سنده همشيره سيله برلكده يورطيسنى اجرا ايدرلر.

— ايكنجيسى مصرلى اولوب، اوائل حالنده اسكندريه آشفته لرندن ايكن، قدسده بر خرستيان آييننك اجراسى صره سنده تنصر وتوبه و استغفار ايده رك، بقيهٔ عمرينى بيابانده رياضت وعبادتله كچيرمشدر. ٤٢١ تاريخلرنده وفات ايدوب، نيسانك ٩ نده يورطيسى اجرا اولنور.

ماريه { (Marie) بو اسمله انكلتره ده ايكى قراليچه حكم سورمشدر:

برنجيسى ماريه تودو (M. Tudor) اسميله معروفه اولوب، قرال سكزنجى هنرينك قيزى اولديغى حالده، ١٥١٦ ده طوغمش؛ وخاندانندن اوزاق اوله رق، ياشامقده ايكن، ١٥٥٣ تاريخنده برادرى آلتنجى ادوآردك وفاتنده، (ژانه-

ضری) نورتومبرلاند دوقه‌سنك معاونتیله ، محاربه ایتمش ایسه‌ده ، صاحبهٔ ترجمه غلبه چالوب ، مرقومه‌یی اله کچیره‌رك ، بیوتنی اوردیرمش ؛ و قتولیکلکی اعاده ایله پروتستانلری تعقیب ایده‌رك، بك چوق بیکناه آدملر اعدام واحراق ایتدیرمشدر . ١٥٥٤ ده شارل کینتك اوغلی ایکنجی فیلیپه وارمش ایسه‌ده ، مومی الیه اسپانیه تختنه چیقنجه، کندیسنی ترك وتطلیق ایتمشیدی. (قاله)نك فرانسزلر طرفندن استردادی ١٥٥٨ ده مأیوسیتنی موجب اوله‌رق ، سبب وفاتی اولمش، واولادی قالمامشدر .

— ایکنجیسی قرال ایکنجی ژاقك قیزی اولوب ١٦٦٢ ده طوغمش، واون بش یاشنده ایکن (اورانژ) پرنسنه‌وارمش؛ وبوکا فوق‌العاده صداقت کوستروب، پدرینك وفاتنده ١٦٨٨ ده مرقوم اوچنجی ویلیام اسمیله انکلتره قرالی اولمش ایدی . پدری قتولیك اولدیغی حالده ، کندیسی پروتستانلقده بیوك برتعصب کوسترمشدر . ١٦٩٥ تاریخنده چیچك خسته‌لغندن وفات ایتمشدر.

ماریه { (Marie) بواسمله پورتکیزده دخی ایکی قرالیچه کلمشدر:

برنجیسی ١٧٣٤ ده طوغوب ، ١٧٦٠ ده عمجه‌سی اوچنجی پدروبه وارمش؛ و ١٧٨٦ ده، بونك وفاتی اوزرینه، رأس حکومتده قالمش ایسه‌ده، ١٧٩٠ ده شعورینه خلل کلوب ، اوغلی آلتنجی ژان وکالت ایتمش ؛ و ١٨٠٧ ده ، پورتکیزك فرانسزلر طرفندن ضبطی اوزرینه، اوغلیله برابر برازیلیه‌یه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برازیلیه امپراطوری برنجی دون پدرونك قیزی اولوب ، دونا ماریه دینمکله معروفه‌در . ١٨٢٦ ده پدری طرفندن پورتکیز قراللغی کندیسنه ترك اولنه‌رق، عمجه‌سی دون میکله نشانلانمش ایسه‌ده ، آوروپایه کلنجه‌یه قدر مرقوم دون میکل بعض تشبثات اغتشاشیه‌ده بولندیغندن، پدری بالذات پورتکیزه کله‌رك، بش سنه چالیشدقدن صکره ، دون میکلی اخراجله، قیزینی پورتکیز مقام حکومتنه یرلشدیره بیلمش؛ و دون میکلك بوزمش اولدیغی نظامات وقوانینی اعاده ایتمشدی. ١٨٥٥ ده وفات ایدوب ، ایکنجی قوجه‌سی صاقسه‌قوبورغ

غوته پرنسی فردیناندن متولد اوغلی بشنجی پدرو خانی اولمشدر.

ماریه { بورغونیه‌لی — (M. de Bourgogne) بورغونیه دوقه‌سی « جری » شارلك قیزی اولوب، ١٤٧٧ تاریخنده ٢١ یاشنده ایکن پدرینك ممالك واسعه‌سنه وارثه اولمغله ، فرانسه قرالی اون برنجی لوینك تجاوزاتنه وتبعه‌سنك عصیانلرینه قارشی حامیسی اولمق اوزره، امپراطور اوچنجی فردریقك اوغلی آرشیدوق ماقسیمیلیانه وارمش؛ و١٤٨٢ ده وفات ایتمشدر. بو مناسبتله بورغونیه ممالکی آوستریا خاندانته کچوب، طول مدت فرانسه ایله آوستریا بیننده سبب حرب ونزاع اولمشدر.

ماریه { آوستریه‌لی — (M. d'Autriche) آنفة الترجمه بورغونیه‌لی ماریه‌نك حفیده‌سیدر. آرشیدوق کوزل فیلیپك قیزی ومشهور شارل کینتك همشیره‌سی اولوب، ١٥٢١ ده مجار قرالی ایکنجی لوئی‌یه وارمش ؛ و بش سنه صکره بونك عثمانلیلره قارشی ایتدیکی (مهاج) محاربه‌سنده مقتول اولمسی اوزرینه، ١٥٣١ ده شارل کینت طرفندن فلمنك امارتنه تعیین اولنمغله، ١٥ سنه کمال اقتدارله اجرای حکومت ایده‌رك، ماریه‌بورغ قصبه‌سنی دخی تأسیس ایلمش؛ و١٥٥٨ ده وفات ایتمشدر .

ماریه آنطوآنته { (Marie-Antoinette) آلمانیه امپراطوری برنجی فرانسوآ ایله ماریه ترزه‌نك قیزی اولوب، ١٧٥٥ ده طوغمش؛ و١٧٧٠ ده مؤخراً فرانسه قرالی اولان اون آلتنجی لوئی‌یه وارمش ایدی. زوجنك تخته کچمسیله برابر، صاحبهٔ ترجمه تعریضات شدیده‌یه هدف اولوب، کندیسی متکبره ومسرفه اولمغله برابر، اثنای شورشده هدف قضا اولمشدر.

ماریه استوآرت { (Marie Stuart) اسقوچیه و فرانسه قرالیچه‌سی اولوب ، اسقوچیه حکمداری بشنجی ژاقك قیزیدر. ١٥٤٢ ده طوغوب ، هفته‌سنده پدری وفات ایتمکله ، والده‌سی لورنه‌لی ماریه‌نك وصایتی آلتنده اوله‌رق ، اسقوچیه قرالیچه‌سی طانینمش؛ و ١٥٥٨ ده فرانسه‌ولی‌عهدینه‌واروب،

بر سنه صکره موسی الیه ایکنجی فرانسوآ اسمیله فرانسه قرالی اولمغله، صاحبهٔ ترجمه فرانسه قرالیچه‌سی اولمش؛ وبونکله بالکز ۱۸ آی برلکده یاشادقدن صکره، طول قالوب، اسقوچیه‌یه عودته مجبور اولمشیدی. اسقوچیه‌لیلر پروتستانلقده و کندیسی ایسه قتولیك مذهبنده تعصبی التزام ایتدکلرندن، کندیسندن ممنون اولمایان تبعه‌سنی خوشنود ایتمك ایچون، عمزاده‌سی بولنان (هنری دارنلی) اسمنده کوزل بر اسقوچیه‌لی‌یه وارمشیدی. معیتنده کاتب صفتیله (داوید ریچیو) اسمنده بر کنج ایتالیان بولنوب، بك محرمی اولدیغندن، زوجی قیصقانوب، بونی کندیسنك کوزی اوکنده قتل ایتمش؛ ومتعاقباً (دارنلی) دخی بر صورت فجیعه‌ده قتل اولنه‌رق، زوجه‌سنك تشویقیله قونت (بوتول) طرفندن اولدیرلدیکی متواتر اولدیغی حالده، چوق کچمه‌دن قرالیچه‌نك مرقوم قونت ایله عقد ازدواج ایتمسی بو تواترك صحتنی تصدیق ایتمکله، بونك اوزرینه اسقوچیه‌لیلر قیام ایدوب، کندیسنی اخذ و حبس و قتولیك مذهبندن واز کچمکه اجبار ایتدکاری حالده، فراره یول بولوب، اقرباسندن بولنان انکلتره قرالیچه‌سی (الیزابت)ه التجا ایتمش ایسه‌ده، الیزابت بونك حسن و جمالنی چکه‌مدیکی کبی، انکلتره قرالیچه‌سی عنوانی آلمق ایسته‌مدن طولایی دخی کندیسنه خصومتی اولوب، تام انتقام آلمق فرصتنی اغتنامله، کندیسنی حبس ایدوب، ۱۸ سنه محبوس طوتمش؛ وتخلیصی ایچون اولنان تشبثاتدن هیچ برینك ثمره‌سی کورلمیوب، نهایت ۱۵۸۷ ده الیزابتك علیهنده بر اتفاق وقوع بولمغله، بو کینه‌دار قرالیچه ماریه استوآرتی دخی ذی مدخل کوسترمکله، سهام قضایه هدف اولمشدر. (دارنلی) دن بر اوغلی اولمش ایدی، که آلتنجی ژاق اسمیله اسقوچیه‌ده وبرنجی ژاق اسمیله انکلتره‌ده حکم سورمشدر. قوهٔ قلبیه‌سیده حسن وجمالیله معادل اولوب، بعض مؤثر اشعاری واردر. برچوق ادبا وشعرا ترجمهٔ حالنی فاجعه صورتنده ضبط وتحریر ایتمشلردر.

ماریه ترزه (Marie Thérèse) آلمانیا امپراطوریچه‌سی ومجارستان قرالیچه‌سی اولوب، امپراطور آلتنجی شارلك قیزیدر. ۱۷۱۷ ده طوغوب، ۱۷۳٦ ده لورنه دوقه‌سی فرانسوآیه وارمشیدی. پدرینك اولاد ذکوری اولمدیغندن، کندیسنی ولیة العهد طانیمش ایسه‌ده، ۱۷٤۰ تاریخنده واقع وفاتنده بر چوق مدعیلر ظهور ایدوب، پروسیه قرالی ایکنجی فردریق سیلزیه‌یی ضبط، واسپانیه دولتی ایتالیاده‌کی ممالکنی طلب ایتدیکی کبی، باویره پرنسی دخی فرانسه‌یه استناد ایده‌رك (رین) جهتنده‌کی ممالکنی استیلا، ویدنجی شارل اسمیله کندی امپراطورلغنی اعلان ایتمش ایدی. صاحبهٔ ترجمه بوقدر دشمنلره مقاومتده عاجز قالوب، وبانه‌یی ترکله، مجارستانه کیده‌رك، و مجار زادکانی طوپلایه‌رق، بشیکده بولنان اوغلنی بونلرك حمایه‌لرینه عرض ایتدیکنده، جمله‌سی برآغزدن قرالیچه‌لری ماریه ترزه اوغورنده اوله‌جکلرینه یمین ایتمشلردی. ایکنجی فردریقله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، سیلزیه‌یی پروسیه‌یه ترك ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، باویره پرنسنی مغلوب ایدوب، آلمش اولدیغی یرلری استرداد، و کندیسنی امپراطورلق دعواسندن واز کچمکه، وانکلتره ایله بالاتفاق، فرانسزلری آلمانیادن ال چکمکه اجبار ایتمش؛ ونهایت ۱۷٤۸ ده عقد ایتدیکی (اکس لاشاپل) معاهده‌سیله سیلزیه‌دن بشقه بتون ممالك موروثه‌سنی تأمین ایدوب، زوجی برنجی فرانسوآ اسمیله آلمانیه امپراطوری طانیتمش ایدی. بو معاهده‌دن صکره اصلاحات داخلیه ایله اوغراشوب، علوم وصنایعی حمایه، وبر چوق دارالفنونلر کشاد ایتمشدی. بعده ۱۷۵٦ تاریخنده پروسیه ایله یدی سنه‌لك محاربه دینلن محاربهٔ مشهوره‌یه کیریشوب، بو دفعه فرانسه متفق اولدیغی حالده، ینه سیلزیه‌یی ایکنجی فردریقه قطعیاً ترکه مجبور اولمشدی. ۱۷۷۲ ده ایسته‌یه‌رك روسیه امپراطوریچه‌سیله وپروسیه قرالیله لهستانك مقاسمه‌سنه راضی اولوب، غالیچیه ایله لودومیریه‌یی کندی حصه‌سنه آلمش ایدی. ۱۷۸۰ ده وفات ایدوب، ۱۷٦۵ ده امپراطور تاجیله تتویج ایتمش اولدیغی بیوك اوغلی ایکنجی یوسف خلفی اولمشدر. پك مقتدره بر حاکمه اولوب، بحق « وطنك والده‌سی » لقبنه مظهر اولمشیدی. خلفی اولان مرقومه ایکنجی یوسفدن بشقه طوسقانه بیوك دوقه‌سی لئوپولد،

مودنه دوقه‌سی فردیناند، فرانسه قرالیچه‌سی ماریه آنطوآنته ونابولی قرالیچه‌سی ماریه قارولینه‌دخی اولادی ایدی.

ماریه دو مدیچیس { (Marie de Mé-dicis) طوسقانه
بیوك دوقه‌لغنده بولنمش اولان مشهور مدیچیس خاندانه منسوب اولوب، فرانسه قرالی دردنجی هنرینك زوجه‌سی واون اوچنجی لوبینك والده‌سیدر. حسن وجمالیله وحیل ودسایسیله مشهوره اولوب، زوجنی بدبخت ایتمش، وقتلنده دخی ذی مدخل بولندیغی شبهه اولنمشدر. ١٦١٠ ده قعود ایدن صبی اوغلنه وصیه اولوب، منظورلری بولنان بر طاقم ایتالیانلرك الینه تسلیم امور ایتمکله، نهایت ١٦١٧ ده باش وکیل بولنان (لوین) طرفندن امور حکومته مداخله‌دن تبعیدینه لزوم کورلمش؛ وجبراً موقعنی استرداد ایچون سلاحه صاریلوب، مشهور (ریشلیو) نك توسطیله برطریق مصالحه بولنمش؛ وبعده ریشلیو باش وکیل اولدقده، بونك دخی علیهنده اعمال دسایسده دوام ایتمکله، نهایت ١٦٣١ ده فرانسه‌یی ترکه اجبار اولنوب، بقیهٔ عمرینی بروکسل ولوندره وقولونیه‌ده کچیرمش؛ و١٦٤٢ ده بو صوك شهرده وفات ایتمشدر. صنایع نفیسه وفن معماری‌یه مراق اولوب، پارسده بعض سرایلری وسائر آثاری واردر.

ماریه غالانته { (Marie-Galante) آمریقا.
ده آنتیل جزایرینك فرانسه‌یه
تابع اولانلرندن کوچك برآطه اولوب، غوآدلوپه جزیره‌سنه ملحقدر. مذکور جزیره‌نك ٢٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق ٣٥′ ١٥° عرض شمالی ایله ٣٨′ ٦٣° طول غربیده واقعدر. همان مدور الشکل اولوب، ١٥ کیلومتره قطری واردر. اراضیسی دوز اولوب، اك بوکسك محلك ٢٠٥ متره ارتفاعی واردر. دائمی آقار یالکز ایکی دره‌سی واردر. طوپراغی کلسی و هواسی پك صاغلامدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٠٧٤ کشیدر. باشلیجه محصولاتی شکر قامشی، باموق، مانیوق، سبزه وسائره‌دن عبارتدر. واسع چایرلیله اورمانلری‌ده واردر. اهالیسی بالیقچیلقله ودیکر آنتیل جزایرنده ایشچیلکله دخی کچینیرلر.

ماریة القبطیة { فخرکائنات (صلعم) افندمزه
اسکندریه امیری مقوقس
طرفندن اهدا اولنان جاریه اولوب، شرف استفراشه نائل اولمغله، حضرت ابراهیم کندیسندن دنیایه کلمشدر. سکزنجی سال هجریده مدینهٔ منوره‌یه ورود ایدوب، اون آلتنجی سنه‌ده ارتحال ایتمش؛ وجنازه نمازی خلیفهٔ زمان حضرت فاروق اعظم (رضی الله عنه) طرفندن قیلنمشدر. صاحبهٔ ترجمه ایله برابر همشیره‌سی (سیرین) و (مابور) اسمنده بر خادم کوله ایله بیاض بر استر وایکیدن بر طاقم اثواب اهدا اولنوب، سیرین مادح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضه) ه تزویج بیورلمشیدی.

ماریه لوییزه { (Marie-Louise) فرانسه
ایمپراطوریچه‌سی اولوب،
آوستریا ایمپراطوری برنجی فرانسوآنك قیزیدر. ١٧٩١ ده طوغوب، ١٨١٠ ده، منعقد اولان معاهده اقتضاسنجه، ایمپراطور بیوك ناپولیونه وارمش؛ وسنه‌سنده بوندن بر اوغلی اولمشیدی. ١٨١٢ دن ١٨١٤ تاریخنه‌دك وقوع بولان محاربات اثناسنده فرانسه‌ده اسماً نائبهٔ حکومت اولوب، دول متفقه عسکری فرانسه‌یه کیردیکنده، هیچ بر حرکتده بولنمامش؛ و زوجیله اوغلندن آیرلمق اوزره، دول متفقه طرفندن کندیسنه اولنان تکلیفی قبول، وحتی ناپولیونك فرانسه‌یه عودتنه قارشی پروتستو ایتمش ایدی. بو حرکت اطاعتکارانه‌سنه مقابل کندیسنه قید حیات شرطیله پارمه دوقه‌لغی ویریلوب، کتخدا صفتیله معیتنه ویریلن آوستریا جنراللرندن قونت (نیبرغ) ایله یاشامش؛ وبوندن اوچ اولادی اولمش ایدی. ١٨٤٧ ده وفات ایتمشدر. عاجزه واهمیتسز بر قادین ایدی.

مازاتلان { (Mazatlan) مکسیقه ممالك
مجتمعه‌سنك سلیالوآ جمهوریتنده
و (قولیاقان) ك ٢٠٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، قالیفورنیه کورفزی مدخلنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٩١٣٥ اهالیسی وخیلی ایشلك تجارتی واردر.

مازارن { (Mazarin) فرانسه‌نك اك مشهور
رجالندن اولوب، عن اصل ایتالیان

اولدیغی حالده، ابتدا پاپانك خدمتنده بولنمش، وطریق رهبانه داخل اولمشیدی. اون اوچنجی لویی زماننده پاپا طرفندن مأموریت مخصوصه ایله پارسده بولندیغی اثناده مشهور ریشلیونك نظر دقتنی جلب ایتمش؛ وبونك توسطیله قاردینال اولوب، فرانسه خدمتنده استخدام اولنمش؛ وریش لیونك وفاتنده باش وكالتده خلفی اولوب، اون دردنجی لوینك صباوتی وآوستریالی آننك وصایتی زماننده فرانسه‌نك امور سیاسیه‌سنی پك ماهرانه اداره ایتمش؛ وفرانسه ایله اسپانیه بیننده‌كی محاربانده خیلی موفقیتلر قزانمش ایدی. معهذا زادكان وكبرانك خصومتنی قزانوب، اوچ دفعه فرانسه‌یی تركه مجبور اولمشیدی. پك طمعكار اولوب، كلیتلی بر ثروت بریكدیرمشیدی. ١٦٦١ ده وفات ایتمشدر. علوم وصنایع نفیسه‌نك ترقیسنه چوق خدمت ایدوب، كندی اسمنه نسبتله یاد اولنان بر كتبخانه‌یی وسائر مؤسساتی واردر.

مازاره { (Mazzara) سیجلیه‌نك ترابانی ایالتنده وترابانینك ٤٢ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق ساحل بحرده وهمنامی اولان نهرك منصبنده برقصبه واسكله اولوب، ١٣٥٠٥ اهالیسی، كوكوردلی قابلیجه‌لری، سوریله قلعه‌سی و جوارنده (سلینونته) شهر قدیمنك خرابه‌لری واردر. صقلیه جزیره‌سنی ضبط ایدن عرب فاتحلری الك اول بو قصبه‌یه چیقمشلردر. جغرافیون عرب آثارنده (مازر) اسمیله مذكور اولوب، صحیحین شارحلرندن برمحدثك مسقط رأسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مازارینو { (Mazzarino) سیجلیه‌ده قالتانیزته ایالتنك (تراونوه) قضاسنده وتراونوه‌نك ٢٦ كیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ١٣٢١٥ اهالیسی واردر.

مازاقه { (Mazaca) قیصریه شهرینك اسم قدیمیدر.

مازحین { جزیره‌ده بر یر اولوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده معاویه طرفندن بنی قیس و بنی اسددن عربلرله اسكان ایدلمش اولدیغی كتب فتوحده مسطوردر.

مازر { سیجلیه‌ده‌كی مازاره قصبه‌سنه حكومت اسلامیه زماننده ویریلن اسم عربیدر. [«مازاره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مازری { (ابو عبدالله محمد بن علی التمیمی) مشاهیر فقهاء مالكیه‌دن ومحدثیندن اولوب، صقلیه جزیره‌سنك مازر (یعنی مازاره) قصبه‌سنده نشأت ایتمش؛ و ٥٣٦ تاریخنده افریقیه‌نك مهدیه شهرنده ٨٣ یاشنده وفات ایتمشدر. صحیح مسلمه «كتاب المعلم بفوائد كتاب مسلم» عنوانیله پك مقبول و معتبر بر شرح تألیف ایتمشدر، كه قاضی عیاض دخی «كتاب الاكمال» عنوانیله بوكا بر تكمله یازمشدر. «ایضاح المحصول فی برهان الاصول» عنوانیله بر تألیف معتبری وادبیاته دائر برقاچ اثری دخی واردر.

مازكرد { معمورة العزیز ولایتنك درسیم سنجاغنده و مركز لوا اولان خوزاتك ٣٥ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق مزور چایی اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، اسلام وارمنیدن مركب ١٥٠٠ اهالیسی واطرافنده بر طاقم خرابه‌لری واردر. — قضاسی ٣ ناحیه و ٢٠١ قریه‌دن مركب اولدیغی حالده، ٥١٠٠ اهالی ایله مسكوندر. محصولاتی ذخیره وسائره‌دن عبارت اولوب چكیلری وآریلری دخی چوق اولمغله، باغ وپنیر وبال، بال‌مومی و دری كبی اخراجاتی واردر.

مازندران { ایرانك ایالات شمالیه‌سندن اولوب، بحر خزر ساحلیله البرز سلسلهٔ جبالنك صرتی آره‌سنده هلال شكلنده شرقدن غربه ممتد اولدیغی حالده، شمالاً بحر مذكورله، غرباً كیلان، جنوباً عراق عجمی، شرقاً دخی استراباد ایالتلریله محدوددر. شرقدن غربه بویی ٣٢٠ و وسطی اكی ٨٥ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٠٩٠ مربع كیلومتره واهالیسی تخمیناً ٣٠٠٠٠٠ كشیدر، كه هر مربع كیلومتره باشنه ١١ كشی دوشیور. مركزی (ساری) شهری اولوب، دیكر باشلیجه معموره‌لری (بارفروش) ایله (آمل) در.

اراضیسی جبال مذكوره‌نك صرتلریله شمالی اتكلرندن وساحل بویجه ٥٠ ونهایت ٥٦ كیلومتره اكنده ممتد اولان بر اووه‌دن عبارتدر. جبال مذكوره‌نك الك یوكسكی وسطلرنده واقع (دماوند) جبل مشهوریدر، كه علم الارض نقطهٔ نظرنجه‌یك ده البرز سلسله‌سندن معدود دكلدر. بونك ارتفاعی

مختلف فیه اولوب، ٥٢٦٨ متره یوکسک اولمسی احتمالی اقربدر. (تخت سلیمان) طاغنک ٤٤٠٠، (نیزوه) نک ٤١٠٠، (شاه‌کوه) ك ٤٠٠٠ متره ارتفاعلری واردر. بو جبال مرتفعه‌نك عراق عجمی‌یه داخل اولان جنوبی اتکلری (خنك) اسمیله ٢٨٥٠ متره ارتفاعلرنده چیلاق بر یایله تشکیل ایتدیکی حالده، مازندرانه داخل اولان شمالی اتکلری اورمانلرله مستوردر. جبال مذکوره‌نك کچید و بوغازلری دخی ٢٥٠٠ متره ارتفاعلرینی متجاوزدر. بحر خزردن کلن بلوطلر جبال مذکوره‌نك شمالی اتکلرینه دوکلدکله، جنوبی اتکلرینه رطوبت واصل اولەماز؛ و بناءً علیه ایکی جهتی آره‌سنده رطوبت و بیوسنجه بیوك برفرق واردر. جبال مذکوره‌نك شمالی اتکلرندن اینه‌رك مازندرانی شق ایدن انهار چوق اولوب، هر نه قدر مسافه‌نك آزلغی بونلرك چوق بیومسنه مساعد دکلسه‌ده، ایچلرنده صوبی خیلی بول بولنانلری‌ده واردر. انهار مذکوره‌نك شرقدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: نکاه، تاجین، تلار، بابل، هاهراز و بوکا تابع نور نهرلریدر. بونلرله سائر دها کوچك انهارك اکثری دکیزه منصب اولمازدن اول اووه‌ده یایله‌رق، دکیزدن طار دیللرله آیرلمش برطاقم کوللر و بطاقلقلر تشکیل ایدرلر، که (مرد آب) اسمیله معروف اولوب، اراضیٔ واسعه ضبط، وهوایی اخلال ایدرلر. ساحل قربنده دکیزك عمقی بك زیاده اولمغله، انهار مذکوره‌نك دوکلدکاری قوملر وچامورلر طالغه‌لردن طاغیدلمغله، ساحل بك دوزدر وهیچ کیرنتی چیقنتیسی وقوی ولیمانلری یوقدر. انهارك کثرتندن دکیز صویی ساحلدن خیلی ایلری‌یه قدر طاتلی بولنور.

هواسی بك رطیب اولوب، یاغمورلری چوق وبناءً علیه نباتات واشجاری بك کثرتلی وقوتلیدر. البرز جبالنك ٢٠٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر اولان اتکلری بك صیق اورمانلرله مستور اولوب، چام، میشه، دیش بوداق ودها آشاغیده سروی، چمشیر وسائر اشجار مختلفه بولنور؛ وطهرانه وایرانك دها ایچ طرفلرینه قدر کراسته واودون کمور بو خطه‌دن کیدر. اکثر آغاجلره یبانی آصمه‌لر صاریلوب، آغاجدن آغاجه آتیله‌رق، طبیعی چارداقلر تشکیل ایدر؛ آریلر آغاج داللرنده قوغان قوروب، چوق دفعه اشجارك یاپراقلرندن بال آقار. ساری شهری باغچه‌لرنده خرما آغاجلری بولنوب، وقتیله بو آغاجك بتون مازندران سواحلنده بولنمش اولدیغی مرویدر. انجیر، لیمون، پورتقال، بادم، نار وسائر میوه‌دار آغاجلری پك چوقدر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای وسائر ذخایرله برنج، پاموق، شکر قامشی وسائره حاصل اولور. اهالینك باشلیجه مدار معیشتی برنج ایله بالیقدر. آنجق سواحلده‌کی بطاقلقلر و رطوبتك کثرتی هوایی اخلال ایتمکله، صیتمه، روماتیسمه، کوز خسته‌لقلری وسائر علتلر اهالی‌یه مسلط اولوب، مملکتك استعداد طبیعیسی نسبتنده ترقیسنه مانع اولیورلر. اورمانلرده قابلان، پارس، آیی، قورت و سائر حیوانات وحشیه بولنیور. حیوانات اهلیه‌سی اورکوجلی صیغیرله هندك کیلره مشابه بر جنس کوجك صیغیر، زحمته پك طیانیقلی بر جنس بیکیر، قیون، کچی و سائره‌دن عبارتدر. طاغلرنده دمیر معدنیله نفت و پترول کثرتله بولنور. تجارتی باشلیجه روسیه ایله و باکو اسکله‌سیله اولوب، قره‌دن یوللری پك ناقصدر، و ساریدن طهرانه کیدن ایکی جاده‌سی‌ده پك مکمل دکلدر.

اهالیسی مازندرانی دینان اصل ایرانیلرله کرد و ترکمان عشایرندن مرکب اولوب، اصل مازندران لسانی اسکی فارسی‌یه مشابه اولدیغی حالده، کویلرده حال اصلیسیله قوللانلمقده‌در. شهر وقصبه‌لرده ایسه لسان ادبی اولان فارسی استعمال اولنیور. مازندرانیلر تندرست وجسور آدملر اولوب، تناسب اعضایه وقادینلری حسن وملاحته مالکدر. بو خطه ٥٠٠٠ سواری و ١٢٠٠٠ پیاده عسکری ویروب، دولت ایرانیه‌نك الك ایی عسکری مازندرانیلردر. اسکی یونان جغرافیونی آثارنده مازندران (تاپیر) یاخود (تاپور) مملکتی اسمیله مذکور اولوب، بو اسمك (طبرستان) اسمیله مشابهتی ظاهردر؛ چونکه طبرستان اسمی دخی گاه مازندرانك شرق ویا شرق جنوبی جهتنه وگاه بتوننه ویرلمشدر. یاقوت حموی مازندرانك طبرستانك اسم دیکری اولدیغنی، و کتب اوائلده کورلمدیکنه بناءً بونك بر اسم محدث اوله‌جغنی بیان ایدیور. آنجق مازندران اسمی ایرانیلرجه اسکیدن معلوم اولوب، بالکه عربلرجه مجهول ایدی.

فردوسی « شاهنامه » سنده کیکاوسك مازندرانی ضبط ایتمکه کیتمسندن بحث ایتدیکی صره‌ده ، بو مملکتك متانتنی واهالیسنك جسارتنی تعریف ایدر. یور. برنجی قرن هجریده وخراسان فتوحاتی صره‌سنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش ایسه‌ده، آنجق یوز سنه صکره تحت اطاعت وانقیاده آلنمشدی. شرق طرفنده اقوام تورانیه‌نك تجاوزاتنه قارشی ساحلدن جباله قدر برصره سدلری واستحکاماتی وار ایسه‌ده، بونلر اقوام تورانیه‌نك تجاوزینه مانع اوله‌مبوب ، کرك چنکیز وکرك تیمورلنك عسکرلری مازندرانی چیکنمش؛ وافشار، قاجار و سائر ترکمان عشیرتلری مازندرانه کیروب یرلشمشدر.

مازنی { (ابوعثمان بکر بن محمد) مشاهیر ادبا ونحویوندن اولوب، اصمعینك تلامذه‌سندن ومبردك معلملرندندر . بصره‌لی اولوب ، ٢٤٩ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: « کتاب مالحن فیه العامة » ، « کتاب الالف واللام »، « کتاب التصریف » ، « کتاب العروض »، « کتاب القوافی »، « کتاب الدیباج علی خلاف کتاب عبیده » وسائره‌در.

مازوویه { (Mazovie) لهستانك اسکی بر خطه‌سی اولوب ، مرکزی وارشووه شهری ایدی . اون آلتنجی قرن میلادی‌یه قدر آیریجه بردوقه‌لق صورتنده اداره اولنوردی. اهالیسی (مازور) تعبیر اولنوب ، لهلیلرك الك اصیللری ایدی . الیوم روسیه‌ده بولنان مازورلر ایسه ٤٠٠٠٠٠ نفوس قدر اولوب، لهلیلرك الك جاهل وقبالریدر، ومشروبه ابتلالری زیاده‌در.

مازندی { (Magendie) الك مشهور تشریح علماسندن اولوب ، ١٧٨٣ ده فرانسه‌نك بوردو شهرنده طوغمش ؛ و ١٨٥٥ ده پارسده وفات ایتمشدر . تشریح معلمی و آقادمیا و سائر جمعیات فنیه اعضاسندن بولنمش ؛ وبك چوق تجارب وتحقیقات فنیه اجرا ایده‌رك، فن تشریحی زیاده ترقی ایتدیرمشدر . متعدد تألیفاتی واردر.

ماساچوست { [« مساچوست » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماسافره { (Massafra) ایتالیانك جنوبنده اوترانته ایالتنك (تارنته) قضاسنده وتارنته‌نك ١٨ کیلو متره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠١٥٠ اهالیسی واردر .

ماسایه { (Masaya) آمریقای وسطینك نیقاراغوا جمهوریتنده و غراناده‌نك ١٦ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی واردر . سکنه‌سی همان کافهٔ اهالی اصلیه‌دن اولوب، حصیر شاقه ، خلاط ، پاموق منسوجات ورچل وسائره اعمالی کبی صنایعله مشغولدرلر .

ماسرجسی { (ابوالحسن محمد بن علی) مشاهیر فقهاء شافعیه دن و ائمه‌دن اولوب، خراسان و عراق و حجازده تفقه ایتمش؛ وابو اسحاق مروزی ایله صحبت ایدوب ، برلکده مصره کیتمش؛ و مشار الیهك وفاتنه‌دك یانندن آیرلمیوب ، بعده بغداده ، و ٣٤٤ ده خراسانه عودتله، نیشابورده تدریسله اشتغال ایده‌رك، مشاهیر فقهادن برچوق ذوات حلقهٔ تدریسنده بولنمشدر . ٣٨٤ تاریخنده ٧٦ یاشنده وفات ایتمشدر .

ماسرجویه { دولت امویه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب ، یهودی المذهب ایدی . بصره‌ده اجرای طبابتله مشغول اولوب ، مهارت وحذاقتی حقنده بر چوق نوادر منقولدر . (اهرن) کتابنی سریانیجه‌دن عربی‌یه نقل ایدن بو ذات اولوب ، « کناش » ، « کتاب فی الغذاء » و « کتاب العین » عنوانلریله اوچ تألیفی دخی واردر .

ماسولیپاتام { یاخود مجلیپتم (Masoulipatam) هندستانك مدراس اداره‌سنده و مدراسك ٣٥٠ کیلو متره شمال شرقیسنده کریشنه ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٣٦٥٢٠ اهالیسی، بك پارلاق رنکلی مشهور بزلری وخیلی اینشلك تجارتی وار ایسه‌ده، لیمانی طولغون وصویی صیغدر .

ماسویه { (ابو یوحنا) خلافت عباسیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی المذهب و سریانی الجنس ایدی . کندیسی امی اولدیغی حالده ، (جندی سابور) بیمارستانده جبرئیل بن بختیشوع کبی مشاهیر اطبانك معیتنده خسته‌کانه باقق وادویه‌یی حاضرلامق کبی

خدمتلرده بولنەرق ، ذکاوت و استعداد طبیعیسی قوتیله ، تشخیص امراض وتداویده فوق‌العاده مهارت قزانمش؛ وهارون‌الرشیدك حضورنده بعض موفقیتلره نائل اولمغله، احسان و التفاتلرینه نائل اولمشیدی. اوغلی یوحنا بن ماسویه طبی علمی وعملی اولەرق اوکرتمشدی.

ماسه { (Massa) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه‌نك ۹٤ کیلومتره غرب شمالیسنده ماسه مع قراره ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی ، مشهور سماق مرمری، کوزل بر قلعه‌سی و پورتقال باغچه‌لری واردر.

— ماسه مع قراره ایالتی طوسقانه‌نك قسم شمالیسندن عبارت اولوب، غرباً جنوه ، شمالاً پارمه، شمال شرق طرفندن رجیو، شرقاً مودنه ، جنوباً لوقه ایالتلریله، جنوب غربی طرفندن دخی آق دکیزله محدود اولدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۷۸ مربع کیلو متره و اهالیسی ۱۶۹٤۷۰ کشیدر . ۳ قضایه منقسم اولوب ، ۳۵ ناحیه‌یی حاویدر .

ماسیاس { (Macias) پورتکیزك اك مشهور شاعرلرندن اولوب ، اکثر اشعارنده کندی ماجرای معاشقه‌لرینی سلك نظمه چکمکله، « عاشق » لقبیله شهرت بولمش؛ و بونلردن برنده ماجرای عشقنی حکایه ابتدیکی قادینك قوجه‌سی طرفندن قتل اولنمشدر . اون بشنجی قرن میلادیده یاشایوب، کندینه مخصوص لسان وطرز افاده‌سی واردر.

ماسیلون { (Massillon) فرانسه‌نك اك مشهور ادبا وخطیبلرندن اولوب، وعظ ونصیحتده‌کی فصاحت وطلاقتیله شهرت بولمشدر . اون دردنجی لویی دورنده یاشامش ؛ و ۱۷٤۲ ده وفات ایتمشدر . نطق وموعظه‌لریله سائر بر خیلی آثاری موجوددر .

ماسینیسا { (Masinissa) مغربده نومیدیه خطهٔ قدیمه‌سنك حکمداری اولوب ، ابتدا قارتاجیلیلرله متفق اوله‌رق، اسپانیه‌ده رومالیلره قارشی حرب ایتمش ایسه‌ده ، روما سرداری (اسکیپیون) اسیر طوتدیغی بر یکنی بلا فدیه کندیسنه کوندردیکندن ، بو معامله‌دن فوق‌العاده متأثر اولوب ، او وقتدن یعنی قبل‌المیلاد ۲۱۲ تاریخندن اعتباراً رومالیلر طرفنه دونمش؛ وماسیلیانلر حکمداری سیفاقسی مغلوب ایدوب، طوتمغه کلی یاردیمی اولمشیدی. بو غالبیتك اوزرینه مرقوم سیفاقسك قاریسی (سوفونیسبه) یی تزوج ایتمش؛ وحالبوکه اسکیپیون مرقومه‌یی، بر علامت ظاهرهٔ ظفر اولمق اوزره، رومایه سوق ایتمك ایستدیکندن، بو ازدواجی تصدیق ایتمه‌مش؛ وماسینیسا ایسه ، نومیدیه‌لی بر قاری‌یه بو معامله‌یی تجویز ایتمدیکندن، مرقومه‌یه بر مقدار زهر کوندروب، او دخی ایچمش ایدی. مع‌هذا ینه رومالیلرك اتفاقنده ثبات ایدوب، مکافاةً مغلوبك ملکی وقارتاجیلیلر ملکنك بر پارچه‌سی کندیسنه ویرلمشیدی. بو حکمدار نومیدیه‌یه مدنیت ادخال ایتمش؛ میلاددن ۱٤۹ سنه اول وفات ایدوب، ملکی میسیپسا، غولوسه ومانا‌ستابعل نام اوچ اولادی بیننده مقاسمه اولنمشدی.

ماسیوس { (Masius) دیاربکر ولایتنده‌کی قره‌جه طاغه یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ویریلن اسمدر.

ماط { آرناودلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنده وسنجاغك منتهای غربنده بر قضا اولوب، ۳۲ قریه‌دن مرکبدر. شرقاً نفس دبره قضاسیله، شمالاً اشقودره ولایتنك میردیته قضاسیله، غرباً ینه ولایت مذکوره‌نك آلاجه حصار وتیران قضالریله ، جنوباً دخی ایلبصان سنجاغیله محدوددر. ینه بو اسمله مسمی نهرك حوضه‌سنك یوقاری جهتندن عبارت اولوب، جبال ایله محاط بوکسك بر یایله حالنده‌در. طوپراغی منبت واراضیسی کوزل ایسه‌ده ، ارککلری اکثریا خانه‌لرنده محصور یاشادقلرندن ، ویا استانبولده وسائر محللرده باغچوانلق وباغچیلق کبی خدمتلرده بولنمغه مجبوریتنده اولدقلرندن، اراضی بحق ایشلنمیور. اهالیسی کاملاً مسلم اولوب، جسارت وشجاعت وصداقتله مشهوردرلر.

— ماط نهری همنامی اولان قضانك جنوب جهتنده نبعانله ، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، قضاء مذکورك بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدر؛ و بعده اشقودره ولایتنه کیروب، میردیته وآلجه حصار قضالری آره‌سنده جریان، ومیردیته‌دن

كلن (قاثدی) نهرینی ودیکر بر چوق چایلری اخذ ایله، اووه‌یه دوشدیکنده، توسع ایده‌رك، واورمانلرك آره‌سنده آقه‌رق، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۹۰ کیلومتره اوزوندر.

ماغدالنه (Magdalena) آمریقای جنوبینك قولومبیه جمهوریتنده‌بیوك بر ایرماقدر، که مملکت مذکوره‌نك جنوب جهتنده و (آند) سلسلهٔ جبالنده ۲° عرض شمالیده واقع بر کوچك کولدن نبعانله، سلسلهٔ مذکوره‌نك ایکی بیوك شعبه‌سی آره‌سنده آچیلان مثلث الشکل واسع بر وادینك ایچنده شمال شرقی‌یه طوغری جریان، وصاغدن بوغوته ایله سوغاموسو وصولدن قاؤقه نهرلرینی ودیکر برچوق انهار اخذ ایده‌رك، ۱۷۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره ۱۱° ۵' عرض شمالیده ایکی قولدن آنتیل دکیزینه دوکیلور. دکز سفائنی غربی آغزندن نهره کیروب، ۲۰ کیلومتره یوقاری‌یه قدر چیقارلر. منصبندن ۱۰۰۰ کیلومتره یوقاری‌یه قدر دخی نهره مخصوص واپورلر ایشلیوب، آنجق بو مسافه‌نك اورته‌سنده سیر سفائنك دوامنه مانع بر شلاله بولندیغی کبی، دیکر بعض طرفلرنده دخی آچلمه محتاج یرلری واردر. منصبندن ۳۵۰ کیلومتره یوقاریده اصل ایرماقدن بر قول آیریلوب، تابعی اولان (قاؤقه) نهرینه منتهی اولور؛ وایکی نهر آره‌سنده ۱۵۰ کیلومتره اوزونلغنده آلچق وبطاقلق بر جزیره تشکل ایدیور. ثانیه‌ده حدوسطی اوزره ۸۳٤ مکعب متره صو دوکر.

— جمهوریت مذکوره‌نك بر ایالتی دخی بو اسمله مسمی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۹ ۸۰۰ مربع کیلومتره، واهالیسی ۱۳۷ ۳۱۸ کشیدر. مرکزی ۶۰۰۰ اهالیسی اولان سانته مارته قصبه‌سیدر.

ماغدبورغ (Magdebourg) بروسیه‌نك صاقسه ایالتنده و برلینك ۱۲٤ کیلومتره غرب‌جنوبیسنده و (البه) ایرماغنك صول کنارنده وبرقاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ایالت مذکوره‌نك مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ۲۱٤ ۳۹۷ اهالیسی، ایکی مکتب اعدادیسی، تجارت، فن جراحی، صنایع، صنایع نفیسه و سائره مکتبلری، دارالمعلمین، کتبخانه‌سی، متعدد مؤسسات خیریه‌سی، جسیم ومصنع بر کلیساسیله دیکر ۱۰ پروتستان و ۲ قتولیك کلیساسی، شکر تصفیه خانه‌لری، دمیر خانه‌لری، قورودله وشربت وسائره فابریقه‌لریله دبغخانه‌لری، پك‌ایشلك ذخیره و سائره تجارتی، ایشلك بازارلریله سنه‌ده برکره قورولور پنایری واردر. سفاین نهرك ایچنده شهره قدر چیقارلر.

ماغوسه (Famagouste) قبریسك ساحل شرقیسنده و لفقوشه‌نك ۳۱ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم وخراب‌برقصبه اولوب، آنجق برقاچ یوز اهالیسی، محبس اتخاذ اولنور اسکی ومتین استحکاماتی وطولمش لیمانی واردر. ادیب شهیر کمال بك مرحوم بو قلعه‌ده اوچ سنه محبوس قالمشدر. بو قصبه بطلیموس فیلادلفك همشیره‌سی (آرسینوئه) طرفندن بنا اولنه‌رق، بعده رومالیلرك، صکره عربلرك، اهل صلیب وقوجانی زماننده لوسینیان قامیاسنك، ۱۳۷۲ ده جنوبزلرك، ۱٤۸۹ ده وندیکلیلرك و ۱۵۷۱ ده، اوزون بر محاصره‌دن صکره، عثمانلیلرك الینه کچمش؛ و ۱۷۳۵ ده شدتلی بر زلزله‌دن خراب اولمشدر.

ماق آدم (Mac-Adam) اسقوچیه‌لی بر مهندس اولوب، کندی اسمیله معروف شوسه اصولنك موجدیدر. ۱۷۵۵ ده طوغوب، ۱۸۳٦ ده وفات ایتمشدر.

ماقاریه (Macquarie) اوقیانیه‌نك الك جنوبی آطه‌سی‌اولوب، یکی‌زلانده‌نك ۱۰۷۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ٥٤° ۳۹' عرض جنوبی ایله ۱۵٦° ۲۰' ۳٦" طول شرقیده واقعدر. بویی ۳۷ و اکی ۱۱ کیلومتره‌اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤۰ مربع کیلومتره‌در. درت بش‌یوز متره ارتفاعلرنده یالکز اوتله مستور طاغلری وسفائنك یناشمسنه غیر مساعد ساحللری واردر. خالی اولوب، اهالیسی‌یوقدر. فوق‌دینلن آبی بالیغی جنسیله طیور مائیه‌سی چوق اولوب، یکی زلانده‌یه مخصوص یاپاغان جنسی دخی‌بولنیور. ۱۸۱۱ ده قپودان (والکر) طرفندن کشف اولنمشدر.

ماقاریه (Macquarie) آوسترالیانك‌یکی جنوبی والس ممجرنده‌برنهردر،

که مانی طاغلرك داخلی مائله‌سندن اینن (فیش ریور) ایله (قامپل ریور)ك (سیدنی) عرضنده واقع اجتماعندن بالتشكل، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، (كودكنوغ) و (اوسكینه) نهرلرینی دخی اخذ ایله، (دارلینغ) ایرماغنه طوغری آقارسه‌ده، نهر مذكوره وصولدن اول (هاریس) طاغنك شمال غربیسنده بر طاقم بطاقلقلرده محو اولور؛ و یالكز بر اوفق قولی دیكر بر طاقم صولرله برلشه‌رك دارلینغه واصل اولور. مجراسی تقریباً ١٢٠٠ كیلومتره اوزوندر.

— بو اسمله (تاسمانیه) جزیره‌سنده دخی بر قوی وكوچك نهر واردر.

ماقاسار [«مانغقاسار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماقاؤ (Macao) چینك ساحل جنوبیسنده وقانتونك ١٠٤ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق هونغ قونغك ٦٠ كیلومتره غرب جنوبیسنده وقانتون نهرینك منصبنده تشكیل ایتدیكی خلیجك غربی ساحلنده ″٢٥ ′١١ °٢٢ عرض شمالی ایله ″٥٧ ′١٣ °١١١ طول شرقیده واقع پورتكیزه تابع بر شهر وبوكا ملحق كوچك بر مستعمره اولوب، شهرك ٥٩٩٥٠ وملحقاتیله برابر مستعمره‌نك ٦٧٠٣٠ اهالیسی واردر. مساحهٔ سطحیه‌سی انجق ١٢ مربع كیلومتره‌در. بو بر ١٥٨٠ تاریخنده چین ایمپراطوری طرفندن برقوتلی قورصانی تنكیلده‌كی خدمتلرینه قارشی پورتكیزلیلره ویریلوب، آنجق چین دولتی دخی بسبتون الدن چیقمیه‌رك اجرای نظارت ایتمكده، وانكلیزلر دخی بعض مرتبه قاریشمقده‌درلر. شهرده بعض انكلیز مستشرقینی طرفندن اداره اولنور چینجه بر مطبعه ایله بر موزه واردر. آوروپالیلرك محله‌سی آیریدر. ١٨٤٥ تاریخندن بری سربست لیمان ایسه‌ده، انكلیزلرك (هونغ قونغ)ه دخولندن بری تدنیده‌در.

ماقریانوس (Macrien, Macrianus) روما ایمپراطورلرندن غالیانوسك زماننده ایمپراطورلق دعواسنه قالقیشان اوتوز كشیدن بری اولوب، اقتدارینه بناءً قوماندانلغه واصل اولمش؛ وایمپراطور (والریانوس) ك ایران سفرنده سوریه والیلكنه نصب اولنمش؛ و ٢٦٠ تاریخ میلادیسنده، والریانوسك ایرانیلرك الینه

اسیر دوشدیكنی خبرآلنجه، سوریه‌ده اعلان سلطنتله، ایلیریایه‌قدر كیدوب، اوراده (آورئول) طرفندن مغلوب اولمغله، ٢٦١ ده كندینی كندی ضابطلرینه قتل ایتدیرمشیدی. ایكی اوغلنی حكومته تشریك ایدوب، اونلر دخی او صره‌ده مقتول اولمشلردر.

ماقرینوس (Macrin, Macrinus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ١٦٤ تاریخ میلادیسنده آفریقاده‌كی نومیدیه‌نك (قیساریه) شهر قدیمنده طوغمش؛ وبعض بیوجك منصبلره چیقمش ایدی. ٢١٧ تاریخنده، ایمپراطور (قاراقاله)نك وفاتی اوزرینه، عسكر طرفندن ایمپراطورلغه انتخابله، بر طاقم قوانین و نظامات حكیمانه وضع ایتمشدر. ٢١٨ ده قاپادوقیه‌ده قضاءً وفات ایتمشدر.

ماقسنچیوس (Maxence, Maxentius) دردنجی قرن میلادیده آوغستوس عنوانیله روما دولتنك غرب جهتنده حكم سورنلردن اولوب، (ماقسیمیان هرکول)ك اوغلیدر. (قونستانس قلور)ك وفاتی اوزرینه، ٣٠٦ ده ایتالیاده آوغستوس عنوانی آلوب، و (سور)ی رادنه‌ده محاصره ایدوب، قتل ایتدیردیكی كبی، غالریوسی دخی مغلوب ایتدكدن صكره، بدربله بوزیشه‌رق، ٣٠٧ ده بونیده غالیایه چكلمكه اجبار ایتمش؛ و بعده عصیان ایتمش اولان افریقیه والیسنه قارشی عسكر سوق ایدوب، اوراسنی آتش ایله قان آلتنده براقمش؛ ورومایه عودتنده فوق‌العاده ظلم وتعدی‌یه و علی‌الخصوص خرستیانلری پك زیاده ازمكه باشلامش؛ و بونك اوزرینه ایمپراطور قسطنطین عسكر سوق ایده‌رك، ٣١٢ ده روما سوری خارجنده مغلوب ایتمش؛ ومغلوباً فرار ایدركن، آلتنده بر كوپری ییقلمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر.

ماقسیموس (Maxime, Maximus) بو اسمله روما غرب ایمپراطورلرندن بروجه آتی اوچ كشی كلمشدر:

(ماقسیموس پوپینوس) كه روما سردار ووالیسی ایكن، ٢٣٧ تاریخنده، غوردیانلرك وفاتی اوزرینه، سناتو طرفندن (بالبینوس) ایله برابر

(ماقسیمینوس)ه قارشی ایمپراطورلغه انتخاب اولنمش؛ ومتعاقباً ماقسیمینوس وفات ایتمکله، موی الیهما بر قاچ آی صلح واسایشله حکم سوردکدن صکره، نظام واسایشی تأمین مقصدیله بعض تشبثاته کیریشدکلرنده، قضاءً وفات ایتمشلردی.

— (ماینوس ماقسیموس) که تئودوسیوسك زماننده خدمت عسکریه‌ده بولنوب، برتانیه‌ده حسن خدمتی کورلمش، وغالیا والیسی اولمش‌ایدی. ۳۸۳ ده کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش؛ وغرب ایمپراطوری غراتیانوسی اسیر طوتمشیدی. غالیا ایله اسپانیا وبیوك برتانیه‌جه ذاتاً حکومتی قبول اولنه‌رق، ایتالیایی دخی ضبط ایتمك ایستدیکنده، تئودوسیوس اوکنه چیقوب، پانونیه‌ده ۳۸۸ تاریخنده ایتدکلری محاربه‌ده مغلوب اولمش؛ و(آکیله)ده تحصن ایتدیکی حالده، دشمننه تسلیم اولنه‌رق قتل اولنمشدی.

— (پترونیوس ماقسیموس) که ٤٥٥ تاریخنده زوجه‌سنك عرضنه لکن اوچنجی (والنتینیان)ی قتل ایله، غرب ایمپراطوری اولمش؛ ومقتولك زوجه‌سنی کندیسنه وارمغه اجبار ایتمش ایسه‌ده، مرقومه، اخذ ثار ایچون، وانداللر حکمداری (جنسریق)ی ایتالیایه جلب ایده‌رك، رومایی کندیسنه تسلیم ایتمش؛ وصاحب ترجمه فرار ایدرکن، طاشلانه‌رق اتلاف اولنمشدی.

ماقسیمیانوس هرکولس (Maximien Hercule,)

(Maximianus Hercules) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ۲٥۰ تاریخلرنده پانونیه‌نك (سیرمیوم) شهرنده طوغمش؛ وعسکره کیروب، آز مدتده قطع مراتبله، ۲۸٦ ده سلاح آرقداشی بولنمش اولان دیوقلتیان طرفندن ایمپراطورلغه تشریك اولنمش؛ وبتون ممالك غربیه‌نك اداره‌سی کندیسنه احاله اولنه‌رق، قونستانس دخی قیصر عنوانیله معیتنده بولنمش ایدی. غالیا وآفریقاده بر چوق غالبیتلر قزانمش ایسه‌ده، بیوك برتانیه‌ده، بعض مغلوبیتلره دوچار اولمشیدی. ۳۰٥ تاریخنده دیاقلتیان ایله برابر فراغه مجبور اولمش ایسه‌ده بر سنه صکره اوغلی (ماقسنچیوس)ك معاونت وتشویقیله یکیدن عنان حکومتی الینه آلمش؛ واوغلی دخی حکومته تشریك ایتمش ایکن، برسنه صکره بونی اشتراکدن محروم ایتمك ایستدیکنده، قیزی فاؤسته‌ایله دامادی قسطنطینك یانه (نروه)یه چکلمش؛ لکن ۳۰۹ ده بوکا دخی خیانتله، برینی طوتمق ایچون، کندیسنی قتل ایتدیرمکه چالیشدیغندن، غالیایه فرار ایدوب، غاللری عصیانه تشویق ایتمش ایسه‌ده، مارسلیه‌ده محاصره اولنه‌رق، ۳۱۰ ده اوراده کندی کندینی بوغمغه مجبور اولمشیدی. اثنای حکومتنده خرستیانلری تعقیب ایتمشیدی.

ماقسیمیلیان (Maximilien) آلمانیا ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی اوچنجی فردریقك اوغلی اولوب، ۱٤٥۹ ده طوغمش؛ وتخته چیقمازدن اول ۱٤۷۷ ده بورغونیه وارثه‌سی حکومتی ماریه ایله عقد ازدواج ایتمش؛ وبورغونیه وراثته ادعاسی اولان فرانسه قرالی اون برنجی لویی ایله مخاصماته کیریشمشیدی. ۱٤۸٦ ده روما قرالی و۱٤۹۳ ده وفات ایدن پدری یرینه آلمانیه ایمپراطوری اولمش ایدی. ۱٤۹٥ ده فرانسه قرالی سکزنجی شارل ایله محاربه ایدوب، بونی ضبط ایتمش اولدیغی ایتالیا وناپولیدن ال چکمکه مجبور ایتمش؛ وآنجق قیام ایتمش اولان اسویچره‌لیلره قارشی موفق اوله‌میوب، ۱٤۹۹ ده (باله) معاهده‌سیله اسویچره‌نك استقلالنی تصدیقه مجبور اولمشیدی. ۱٥۰۸ ده وندیك جمهوریتنه قارشی فرانسه قرالی اون ایکنجی لویی ایله وپاپا ایله عقد اتفاق ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بونلردن آیریله‌رق، انکلتره قرالی فرانسه‌یه قارشی تشویق ایتمش؛ وبونك آچدیغی محاربه‌ده ۱٥۱۳ ده کندیسی‌ده کوکللی صنفیله بولنه‌رق، غالبیته سبب اولمشیدی. ۱٥۱٦ ده فرانسه قرالی برنجی فرانسوانك میلان جهتنده‌کی فتوحاتنه مانع اولوب، آنجق کندیسی‌ده میلانی ضبط ایده‌مه‌مش؛ و۱٥۱۹ ده وفات ایتمشدر. پك ماهر ومدبر وعالم بر حکمدار اولوب، مصاهرت عقدیله بورغونیه وجهستان حکمدارلقلرینی کندی عائله‌سنه قزاندردیغی کبی، اسپانیه وارثه‌سی ژانه‌یی دخی اوغلی کوزل فیلیپه تزویج ایده‌رك، اسپانیه‌یی‌ده خاندانه ربط ایتمشیدی. بونك اوغلی

مشهور (شارل کینت) خانی اولوب، آوروپانك قسم اعظمنه حاکم بولنمشدر. ماقسیمیلیان محاربه اثناسنده بیله ادارهٔ ملك ایله مشغول اولوب، آلمانیه‌یی ١٠ بیوك دائره‌یه تقسیم، محاکمی اصلاح، شورای دولت کبی بر هیئت وکندی ریاستی تحتنده بر محکمهٔ عالیه تشکیل وویانه ایله اینغولستاد دارالفنونلرینی تأسیس ایلمش ایدی. فن حربه، زراعته وفن معماری‌یه متعلق بر کتاب ایله بر خیلی اشعار دخی یازمشدر.

— ایکنجیسی ایمپراطور برنجی فردینانده‌ك اوغلی اولوب، ١٥٢٧ ده طوغمش، و١٥٥٨ ده روما قرالی انتخاب اولنوب، ١٥٦٤ ده آلمانیا ایمپراطورلغی تحتنده پدرینه خلف اولمش؛ وترا- نسیلوانیه پرنسی ژان سیجیسموند ایله وبعده جنتمکان سلطان سلیمان خان وسلیم خان ثانی حضراتی دورلرنده دولت علیه ایله طول مدت محاربه‌ده بولنه‌رق، ١٥٦٨ ده دولت عثمانیه ایله مصالحه ایتمشدی. علمپرور بر حکمدار اولوب، علوم و فنونی حمایه، کندیسی‌ده علومه خدمت ایتمش، وپروتستانلره مساعد بولنمشدر. ١٥٧٦ ده وفات ایتمشدر.

ماقسیمیلیان (Maximilien) بو اسمله باویره‌ده درت پرنس کلوب، «بیوك» لقبیله ملقب اولان برنجیسی ١٥٩٨ دن ١٦٥١ تاریخنه‌دك باویره پرنسی بولنمشدر.

— ایکنجیسی آوستریانك خدمت عسکریه‌سنده و عثمانیلره قارشی موهاج و بلغراد محاربه‌لرنده بولنه‌رق، بعده اسپانیه جانبندن فلمنك والیسی اولمش ایدی. ایمپراطور بشنجی شارلك پدریدر.

— اوچنجیسی مرقوم بشنجی شارلك اوغلی اولوب، باویره پرنسی بولنمش؛ و اصلاحات داخلیه ایله اوغراشوب، و١٧٧٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی ١١٩٩ ده باویره پرنسی اولمش، وبیوك ناپولیونك آرزولرینه کوره حرکت ایتمکله، ١٨٠٦ ده عنوانی قراللغه تحویل اولنمش؛ و١٨١٣ ده ناپولیونه قارشی اولان اتفاق دولی‌یه داخل اولوب، قراللق عنوانی محافظه ایتمش؛ وحکومتنی مشروطیته تحویل، وبر طاقم اصلاحات اجرا ایتدکدن صکره، ١٨٢٥ ده وفات ایتمشدر.

ماقسیمیلیان (F. I. Maximilien) آوستریاده الیوم حکومت سورمکده اولان ایمپراطور فرانسوا یوسفك برادری ومکسیقه ایمپراطوری اولوب، ١٨٣٢ ده طوغمش، وآوستریا بحریه‌سنده فریق اولوب، بر مدت لومباردیه ایله وندیك والیسی دخی بولنمش؛ و ١٨٦٣ ده فرانسز عسکرینك مکسیقه سفری اوزرینه، اوچنجی ناپولیونك سعییله مکسیقه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنه‌رق، ١٨٦٤ ده آمریقایه عزیمتله، مکسیقوده فوق‌العاده بر استقباله مظهر اولمش؛ و بو مملکتده برحکومت منتظمه تأسیسنه سعی ایتمشدر. ١٨٦٧ سنه‌سی حزیراننك ١٩ نده وفات ایتمشدر. علوم وادبیاته انتسابی اولوب، بعض اشعار وسائر آثار قلمیه‌سی واردر. بلچیقه قرالی برنجی لئوپولدك قیزی شارلوته ایله عقد ازدواج ایتمشیدی.

ماقسیمینوس (Maximin, Eaximinus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، غوت قومنه منسوب اولدیغی حالده، تراکیه‌ده طوغمش؛ وابتدا چوبان ایکن، بعده عسکره کیروب، جسارتیله آز مدت ظرفنده قطع مراتب ایده‌رك، ٢٣٥ تاریخنده، آلکساندر سورك وفاتی اوزرینه، ایمپراطورلغی اعلان اولنمش؛ ومملکتنه تجاوزاتده بولنان جرمانلره، سارماتلره و داچلره قارشی بر قاچ غالبیته نائل اولمش ایدی. ٢٣٧ ده سناتو طرفندن یرینه ایکی غوردیانلر نامیله معروف ایکی کشی انتخاب اولنمش ایسه‌ده، بونلر کندیسنك سردارلری طرفندن مغلوب وقتل اولنمشدی. بونك اوزرینه سناتو (ماقسیموس پوپیانوس) ایله (بالبینوس) اسملریله دیکر ایکی ایمپراطور انتخاب اولنمش؛ وصاحب ترجمه بوخبری آلنجه محاربه‌ده بولندیغی جرمانیه‌یی ترکله، ایتالیایه یورینش ایسه‌ده، اثنای راهده وفات ایتمشدر. پك ایری و قوتلی اولوب، پك چوق یر ایچر وپارمقلری آره‌سنده طاشلر قیراردی.

ماقسيمينوس دايا (Maximin Daïa) روما ايمپراطورلرندن اولوب، غالريوسك يكنى وتراكيه‌لى بر چوبانك اوغلى ايدى. كنديسى دخى ابتداى حالنده چوبان ايكن، ٣٠٥ تاريخنده ديوقلتيان فراغت ايتمزدن اول كنديسنه قيصر عنوانى ويرمش، و ٣٠٧ ده آوغستوس عنوانه نائل اولمش ايدى. ٣١١ ده، غالريوسك وفاتى اوزرينه، قسطنطين وليچينيوس ايله مشتركاً ايمپراطور انتخاب اولنمش ايسه‌ده، درعقب بونلرله بوزشه‌رق، ماقسنچيوس ايله برلشمش: وآنجق ليچينيوس طرفندن ادرنه‌ده مغلوب اولوب، ٣١٣ ده طرسوسده وفات ايتمشدر.

ماقلسفيلد (Macclesfilde) انكلتره‌نك (چستر) ايالتنده و چسترك ٥٣ كيلومتره شمال شرقيسنده بر شهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اهاليسى، مصنع بر كليساسى، ايپك قماشلرله پاموق منسوجات فابريقه‌لرى، صو ايله اداره اولنور ايپليكخانه‌لرى، دمير و باقير دوكمخانه‌لرى وجوارلرنده كومور معدنيله يازى طاشى اوجاقلرى واردر.

ماقو (Mako) مجارستانده (ماروس) نهرينك صاغ كنارنده و بوده‌نك ١٧٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده (قساناد) سنجاغنك مركزى بر قصبه اولوب، ٢٧٥٠٠ اهاليسى واردر.

ماقون (Macon) فرانسه‌ده پاريسك ٤٠١ كيلومتره جنوب شرقيسنده وليونك ٦٧ كيلومتره شمالنده اوله‌رق (ساؤنه) نهرينك صاغ كنارنده (ساؤنه مع لوآره) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، ١٨٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، دارالمعلمينى، ساعتچيلق و رسم مكتبلرى، كتبخانه‌سى، علوم، فنون، صنايع وزراعت جمعيتلرى، كوزل ريختم وكوپريسى، خراب بر طاق ظفرى، قطيفه، يوك منسوجات، ساعت چلنكيرلكه متعلق مواد وسائره فابريقه‌لرى وشراب وسائره تجارتى واردر.

ماكان (بن كاكى) ايران شعراسندن و امرادن اولوب، طبرستانليدر. نصر بن احمد سامانى زماننده خراسانى ضبط ايتمش ايسه‌ده، مشار اليه طرفندن اوزرينه سوق اولنان امير الامرا ابو على محمده قارشى طوره‌ميوب، منهزماً فرار ايتمشدى. شو رباعى جمله اشعارندندر.

دركوى قضا نه رهكذر ميدانم
نه سر قضا ونه قدر ميدانم
دانم كه كس از قضا نيارد جستن
از سر قضا همين قدر ميدانم

ماكدونيه (Macédoine, Macedonia) بالقان شبه جزيره‌سنك قسم جنوبيسنك وسطنده بيوك بر خطه‌نك اسم اقدمى اولوب، حدودى زمانه كوره تخلف ايتمش ايسه‌ده، اصل ماكدونيه اوچ طرفدن جبال مرتفعه ايله آيرلمش وآطه‌لر دكزينه مائل مثلث لشكل بر بيوك حوضه‌دن عبارت ايدى. قسم غربيسنده جنوباً اوليمپوس طاغيله وپنيوس (يعنى كوستم) مجراسيله تساليادن، غرباً پيندوس وشارل سلسلهٔ جباليله ايليريادن، شمالاً اليوم قره طاغ دينلن جبل ايله وديكر طاغلرله مسيه (يعنى صربيه وبلغارستان)دن، شرقاً دخى (ردوب) سلسلهٔ جباليله تراكيه خطه‌سندن آيرلمش اولديغى حالده، قسم شرقيسنده آطه‌لر دكزيله محدود ايدى. شمديكى تقسيماتده سلانيك ولايتك بتونيله مناستر ولايتك سرفيجه و قوصوه ولايتك اسكوب سنجاغيله بلغارستانك كوستنديل سنجاغنى حاويدر. چپه چوره حدودينى آيران جبال مرتفعه ايله بونلرك خطه‌نك ايچنه اوزانديقلرى انكلر وقوللردن ماعدا ماكدونيه‌نك وسطلرنده ايكنجى درجه‌ده برطاقم طاغلر واردر. مختلف استقامتلرده ممتد اولوب، خطه‌نك شمال وغرب جهتلرنده سلاسل حدوديه ايله كنديلرى بيننده برطاقم مرتفع حوضه‌لر ويايلالر و مناستر و اسكوب اووه‌لرى كبى برقاچ يوكسك اووه دخى تشكيل ايدرلر. بو ايكنجى درجه‌دكى جبال ما-

كدونيه‌يي ايكي قسم طبيعي‌يه آيروب، اوسطلرنده بولنان جهتنه يوقاري، وجنوبلرنده ساحله قدر ممتد اولان آلچق جهتنه آشاغي ماكدونيه نامي ويريليور. آشاغي ماكدونيه دخي كاملاً اووه‌لق اولميوب، سلانيك سيروز، درامه، قره‌صواووه‌لري آره‌لرنده بر طاقم تپه‌لر وطاغ قوللري بولنيورسه‌ده، عموميت اوزره، ويوقاري ماكدونيه‌يه نسبتله اراضيسي منحطدر. ساحلي خيلي كيربنتيلي چيقنتيلي اولوب، بيوك وكوچك برچوق كوزل قوي وكورفزلري حاويدر. تساليه حدودندن باشلايه‌رق ساحل شماله طوغري ممتد اولديغي حالده، بعده شرقه طوغري دونه‌رك، سلانيك كورفزيني، وبونك شرقنده (خالكيديق) اسميله اينك ممه‌سي شكلنده جنوب شرقي‌يه طوغري ممتد جسيم بر شبه جزيره تشكيل ايديور، كه بونك منتهاي جنوبيسنده پارمق كبي اوچ اوزون برون ممتد اولوب، كسندره وآينوروز كورفزلريني وجوده كتيريرلر. بو شبه جزيره‌نك شرق طرفنده وسلانيك كورفزينك مقابلنده اورفانو ونام ديكرله رندينه اسميله بر بيوك كورفز بولنوب، اورادن ساحل شرقه طوغري امتدادنده طاشوز آطه‌سنك قارشيسنده قواله وماكدونيه‌نك حدود شرقيه‌سي اوجنده (لاغوس) كورفزلريني تشكيل ايديور. ماكدونيه تماميله آطه‌لر دكيزي مائله‌سنده واقع اولوب، باشليجه ٤ حوضه‌سي واردر. اك بيوك ايرماغي (واردار) در، كه خطه‌نك منتهاي شمال غربيسنده (شار) طاغندن نبعانله، جنوب شرقي‌يه طوغري آقه‌رق، سلانيك كورفزينه دوكيلور. ماكدونيه‌نك بتون شمال غربي قسميله اورته‌سي واردارحوضه‌سي داخلنده‌در. خطه‌نك جنوب غربي قسمي (اينجه قره‌صو) ونام ديكرله (بيستريجه) ايرماغي حوضه‌سني تشكيل ايدوب، بو نهر شمالدن جنوبه طوغري ايندكدن صكره، بيوك بر قوس تشكيل ايله شماله طوغري دونر. وبعده شرقه توجهله، ينه سلانيك كورفزينه دوكيلور. ماكدونيه‌نك شرق طرفي همان متوازي دينله‌جك بر استقامتله شمال غربيدن جنوب شرقي‌يه طوغري آقان ايكي ايرماغك حوضه‌سندن عبارتدر، كه ايكيسي‌ده (قره‌صو) اسميله معروف اولوب، غرب جهتنده‌كي اك بيوكي (استروميجه) دخي دينله‌رك، سيروزاووه‌سندن وتخيانوس كولندن بالمرور، اورفانو كورفزينه دوكيلور. ديكري يعني اك شرقيسي ايسه (مستا) اسميله دخي معروف اولوب، طاشوز جزيره‌سي قارشيسنده كنيشجه بر اووه‌يي شق ايله دكيزه منصب اولور. بو انهاردن هر برينك وعلى الخصوص واردارك بر چوق تابعلري دخي اولوب، ماكدونيه‌نك مياه جاريه‌سي چوق ايسه‌ده، شمديكي حالده هيچ بري سيرسفائنه صالح اولميوب، زراعتجه دخي اكثرينك فائده‌دن زياده ضررلري كورلمكده‌در. آرناؤدلقدن محدود اولان قسم غربيسنده پرسبه ورسنه ودها بربده كسريه، اوستروه، يكيجه، طوبران، بشيك، آبواسيل، تخيانوس كوللري ودها كوچك بر طاقم كوللري دخي واردر.

ماكدونيه شمال وغرب روزكارلرندن سلاسل جبال ايله بر درجه‌يه قدر محفوظ اولوب، جنوب روزكارينه آچيق اولديغندن، عموميت اوزره هواسي معتدل اولوب، هر نه‌قدر آلچق وبطاقلق طرفلرنده حرارت زياده اولديغي كبي، صيتمه‌لر دخي اكسيك دكل، وطاغلرك اوستنده برودت زياده ايسه‌ده، اورته ارتفاعلرده ووادي وبايرلرنده هواسي پك لطيف وصاغلامدر. بعض طرفلرنده اورمانلر موجود اولوب، ميشه، كوركن، چام، ديش‌بوداق وسائر اشجارك انواعي بولنيورسه‌ده، وسائط نقليه‌نك فقدانندن طولايي بونلردن حقيله استفاده اولنميور. طوپراغي پك منبت اولوب، بغداي، آربه، چاودار، يولاف، مصر وذخائر متنوعه ايله پاموق، توتون، خشخاش وسائره حاصل اولور. شمال غربي جهتنك ميوه‌لري جسامت ولذتده مشهوردر. شرق طرفي توتون محصوليله مشهوراولوب، دنيانك اك كوزل توتونلري بو جهتده حاصل اولور، وهر طرفه كليتله اخراج اولنور. خشخاش زرعي يكي اولوب، آنجق پك تمتعلي اولماق مناسبتيله، سنه‌دن سنه‌يه آرتوب،

كاتلى آفيون اخراج اولنيور . باغلرى پك چوق اولوب، هر طرفنده و على الخصوص غرب جنوبى جهتنده اغستوس جهتنده مشهور شرابلر اعمال وكليتله اخراج اولنور. طوت آغاجى پك ايى يتيشوب ، ايپك اخراجى مملكتك بيوك استعدادى وار ايسه ده، اهالى هر نصلسه بو صنعته آليشمامشلردر . دمير ، باقير ، قورشون، كومش ، منغانس وسائر معدنلر دخى بولنديغى تحقق ايتمش ايسه ده ، وسائط نقليه ومحروقات وسائر شرائط فقدانندن طولايى اخراج اولنه‌مانلرى يوق كبيدر . مرعالرى چوق وكوزل اولوب، قيون، كچى، صيغير وسائر حيوانات اهليه‌سى چوقدر. وخيلى ياغى، درى و سائر محصولات حيوانيه اخراج اولنور .

الحاصل، ماكدونيه طبيعتك كافهٔ نعمتلرينه نائل بر مملكت اولوب . عمرانه فوق العاده استعدادى واردر. صنايع محليه شياق وعبا ايله خاولى و بعض ايپكلى قماشلر ودميرجيلك وباقيرجيلغه متعلق شيلرله سختيان وسائره اعمالندن عبارت اولوب، اخيراً سلانيكده پاموقدن وبوكدن بعض منسوجات اعمالنه مخصوص وبوكا مماثل بر قاچ فابريقه دخى آچلمشدر . سلانيكدن بدأ ايله اوروپا خطوطنه كسب التصاق ايدن اسكوب خطى بر قاچ سنه‌دن برى ايشلكده اولديغى كبى، اخيراً برى سلانيكدن درسعادته ودیكرى مناستره منتهى اولمق اوزره ايكى خط دخى انشا اولنه‌رق، بونلر ماكدونيه‌نك ثروت ومعموريتنك ترقيسنه چوق خدمت ايتمشدر. برنجى اسكله‌سى ومركز تجارت ومدنيتى سلانيك اولوب، بو شهر كوندن كونه ترقى وتوسع ايتمكده‌در .

ماكدونيه‌نك اهاليسى ١٨٥٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده اولوب، ٧٥٠٠٠٠ قدرى مسلم، ٥٠٠٠٠ ى يهودى و قصورى خرستياندر. مسلمانلرينك غرب و شمال جهتلرنده بولنانلرى آرناؤد وجنوب وشرق طرفلرنده ساكن اولانلرى تركدر. خرستيانلرينك جنوب جهتنده وسواحل ايله شهر وقصبه‌لرده‌كيلرك چوغى روم ، قراده بولنانلرك بر قسمى بلغار ، طاغلرده ومرعالرى چوق يرلرده وعلى الخصوص غرب جهتنده‌كيلرك بر خيليسى اولاخ وقصورى چنكانه وسائره‌در.

بو وجهله ماكدونيه باشليجه بش جنسيتله مسكون اولوب، بونلر دخى ترك ، آرناؤد، بلغار، روم واولاخ جنسيتلريدر. هر نه قدر بو بش قومدن هر برى بر طرفده زياده كثرتلى بولنقده ايسه‌ده، صرف بر قومله مسكون برى اولميوب، هر طرفى بر ايكى ويا زياده جنسله مسكوندر. شمال وغرب جهتى آرناؤد وبلغارلرله، اورته جهتى ترك، بلغار وآز مقدارده اولاخ وروم‌له، جنوب غربى طرفى ترك، روم واولاخله، سواحل طرفى ترك ورومله، شرق جهتى ده ترك، روم وبلغارله مسكوندر. يهوديلر و سائر بعض اقوام افراد قليله‌سى ده سلانيك مناستر وسائر شهرلرده بولنورلر. اقوام مذكوره‌دن هر برى كندى لسانيله متكلم اولوب، لسان مشتركلرى تركجه‌در .

ماكدونيه ده زمان قديمده اكثر اهالى قبائل صورتنده وكندى رؤسالرينك رياستى آلتنده بولنوردى . ماكدونيه‌ليلر او وقتلرده مدنيتدن محروم و بدوى بر حالده ياشارلردى . اليوم ماكدونيه‌ده ساكن اولان اقوامدن اسلاولرله بلغارلرك يدنجى قرن ميلاديدن صكره وتركلرك فتوحات عثمانيه صره‌لرنده اورالره كلدكلرى تاريخله معلوم اولديغى كبى اولاخلرك دخى روماليلرك حاكميتى زماننده بونلر طرفندن ايتاليادن نقل واسكان اولندقلرى معلوم اولديغندن، ازمنهٔ قديمه‌ده واساساً ماكدونيه اهاليسنك خانقى جنسيته منسوب بولندقلرى جاى تأملدر. روملر ماكدونيه‌نك قديماً يوناندن معدود اولديغنى واهالىٔ قديمه‌سنك يونانى بولندقلرينى ادعا ايديورلرسه‌ده ، بو بابده ايراد ايتدكلرى دلائلك جمله‌سى مدعالرينى چوروتمكدن بشقه بر ايشه يارامييور . برنجى قرن ميلاديده ياشامش ومشهودانى اوزرينه كتاب مشهورينى يازمش اولان ابو الجغرافيين (استرابون) يونانيلرك تسالیه‌ده‌كى پنيوس (يعنى كوستم) مجرا-

سنه‌دك اولوب، نهر مذكورك شمالنده يونانلى بولنمديغى ويونانى لسانى سويلنمديكنى بيان ايله، ايپر وماكدونيه وايليريا اهاليسنك بر لسانله متكلم وبر درلو اخلاقله متخلق اولدقلرينى علاوه ويونانلرك لساندن بالمناسبه بعض كله‌لر ايراد ايديور. بو افاده‌يه وبو كله‌لره باقيلنجه، اسكى ماكدونيه‌ليلرك صرف وخالص آرناؤد بولنمش اولدقلرنده شبهه قالماز. حتى تروآ محاربه‌سنده ماكدونيه‌ليلر پلاسج جنسيتنه منسوب اولان تروآليلرك امدادينه كيدوب، يونانيلره قارشى حرب ايتمشلردى. ماكدو- نيه حكمدارلرندن ايكنجى فيليپ مما امكنى توسيع ايده‌رك، ماكدونيه سواحلنده بولنان بعض يونان مستملكاتنى و بعده يونانك‌ده اكثر طرفلرينى ضبط ايله ايرانه قارشى سفره حاضرلانمقده ايكن، وفاتى وقوع بولوب، اوغلى مشهور بيوك اسكندر بو مقصدينى اجرا ايتمش؛ واسكندردن صكره ماكدو- نيه‌ليلر اطراف عالمه حاكم اولمشلر ايسه‌ده، ماكدونيه بو فتوحاتدن قزانه‌جق يرده غائب ايتمشدر؛ چونكه كنديلرينك لسان تحريريلرى و ادبيات مايه- لرى اولمديغندن، بالطبع مدنيت يونانيه‌يه تابع اولوب مصرده‌كى بطالسه، شام وايرانده‌كى سلفكير وسائر طوائف ملوك مرور زمانله كندى جنسيتلرينى غائب ايتمش اولدقلرى كبى، ماكدونيه دخى حكومت طالب ومدعالرى آره‌سنده منازع فيه قاله‌رق، خرابه يوز طوتمش ايدى. ميلاد عيسادن ٢٠٠ سنه اول ماكدونيه حكمدارى بشنجى فليپ قارتاجلى آنيبالى التزام ايتمش اولمغله، روماليلرله مخاصمه‌يه كيريشوب، ١٩٧ ده روما سردارلرندن (فلامينيوس) عسكر سوق ايده‌رك، مرقوم فيلپى تساليا‌ده مغلوب ايتمش؛ و اون سنه صكره ينه روما سردارلرندن (پاولوس‌اميليوس) ماكدونيه حكمدارى پرسيوسى پيدناده مغلوب ايده‌رك، ماكدونيه وايپرك ٨٠ قصبه‌سنى تخريب، وبيكلرجه اهاليسنى اسير اوله‌رق رومايه سوق ايتمش ايدى. ١٤٨ تاريخنده سردار (متلوس) بر وسيله ايله بتكرار عسكر سوقيله، بر ايكنجى پيدنا غالبيتيله ماكدونيه‌يى ضبط ايده‌رك، روما مماكنه الحاق ايتمشدى. استقلالى زماننده مركزى كاه شمدى وودينه دينلن (ادسه) وكاه واردار يكيجه‌سى قربنده بولنمش اولان (پلا) شهرى اولوب، سلانيك او وقتلرده موجود دكيلدى. روما ايمپرا- طورلغنك ايكى‌يه انقسامنده بالطبع شرق ايمپرا- طورلغنه دوشوب، (ايليريا) دائرهٔ واسعه‌سنك منقسم بولنديغى ايكى (ديوسه) دن برينى تشكيل ايتمش ايسه‌ده، اصل ماكدونيه‌دن بشقه بر چوق يرلرى دخى حاوى اولوب، بروجه آتى ٦ ايالته تقسيم اولنمش ايدى: ١. نفس ماكدونيه، مركزى سلانيك؛ ٢. يكى ايپر، مركزى ديراخيوم (دراج)؛ ٣. اسكى ايپر، مركزى نيقوپوليس (پروزه قربنده)؛ ٤. تساليه، مركزى لاريسا (يكيشهر)؛ ٥. كريد، مركزى غورتينه؛ ٦. آخائيا (يونان)، مركزى قورينته، اون اوچنجى قرن ميلاديده اهل صليب روم ايمپراطورلغنى ضبط ايتدكلرنده، ماكدونيه ده سلانيك قراللغى ناميله بر دولت تأسيس ايتمشلردى. اون بشنجى قرن ميلاديده جنتمكان خداوندكار غازى ويلدرم سلطان بايزيد خان حضرانى زمانلرنده ماكدونيه ضميمهٔ ممالك عثمانيه اولمشدر.

ماكسين { جزيره‌ده خابور مجراسى او- زرنده ورجه قربنده بر قصبه اولوب، زيتون ياغى محصوليله معروف اولديغى وبعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

ماكنزى { (Mackenzie) انكلتره مشاهير سياحيندن اولوب، قرن سابق ميلادى اواخرنده آمريقانك اقصاى شمالنده خيلى وقت سياحت ايده‌رك، اقطار قطبيه‌ده بحر محيط كبير سواحلنه‌دك ايلريلمش؛ واسميله مسمى ايرماغى كشف ايتمشدر. سياحتنامه‌سى نشر، وسائر السنه‌يه دخى ترجمه اولنمشدر.

ماكنزى { (Mackenzie) آمريقانك اقطار شماليه‌سنده دومينيون قطعه- سنك « شمال غربى » ايالت واسعه‌سنده بر بيوك ايرماق اولوب، ٦١° ايله ٦٣° عرض شمالى آره- لرنده بولنان وبرچوق انهار ايله ديكر كوللرك آياقلرينى طوپلايان « اسرا كولى » نام جسيم كولك

منتهای غربیدن خروجله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، صولدن (لارد) نهری اسمیله بیوك بر نهری ودیکر بر قاچ انهاری وصاغدن واسع کوللرك آیاقلرینی آلیر: و ٦ برده بك ابنیشـلی جریانلر تشکیل ایده‌رك، صولدن قیالی طاغلره مربوط دیك وقیالق جبالك اتکلری یانندن واکثریا بوزلرله مستور خالی اووه‌لرك ایچندن جریانله، ٦٩° عرض شمالیده برچوق قوللره بالانقسام، همنای اولان بر قویه دوکیلور. مذکور کولدن خروجندن اعتباراً مجراسی ١٧٠٠ کیلومتره اولوب، بوکوله دوکیلان انهارك الك اوزونی منبعندن حساب اولنورسه، ٤٠٠٠ کیلومتره‌دن زیاده‌در. حوضه‌سی ١٥١٧٠٠٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنور. بو نهرك صوبی تشرین اول ابتداسندن حزیران ابتداسنه‌دك منجمد بولنور.

— آوسترالیه‌نك قوینسلاند مجرنده دخی بو اسمله بر نهر واردر، که (داوسون) نهریله برلشه‌رك بحر محیط معتدله دوکیلان (فیچروی) ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ٥٠٠ کیلومتره اوزونلغنده‌در.

ماکیاول { (Machiavel) ایتالیا مشاهیر محررینندن اولوب، ١٤٦٩ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ١٥٢٧ ده وفات ایتمشدر. ١٤٩٩ تاریخندن اعتباراً ١٣ سنه فلورانسه جمهوریتنك کاتبی بولنوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ ایتمش؛ وفرانسه وآلمانیه ورومایه مأموریت مخصوصه ایله کیتمش ایدی. مدیچیس خاندانننك فلورانسه حکومتنه عودتنده مأموریت مذکوره‌یی غائب ایدوب، مؤخراً اونجی لئون نامیله پاپا اولان قاردینال مدیچیسك علیهنده بولنمق افتراسیله، اشکنجه‌یه آلنمش، ونفی اولنمشدی. بعده اطلاق، و فلورانسه‌یه جلب اولنه‌رق، مدیچیس خاندانننك توجهنی قزانمش؛ و ١٥٢١ ده وقعه‌نویسلری اولمش ایدی. نکبت زمانی تألیفاته حصر ایدوب، آثارینك چوغنی او وقت یازمشدر. آثاری وفاتندن صکره نشر اولنمشدر.

مالابار { [«ملیبار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مالاغه { (Malaga) اسپانیه‌نك آندالوسیه خطه‌سنده ومادریدك ٤١٥ کیلومتره جنوب غربیسنده وآق دکیز ساحلنده نصف دائروی بر قویك ایچنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ١٣٤٠١٦ اهالیسی، کوزل لیمانی، اوستنده روماللر زماندن قالمه خراب بر قلعه‌سی وعربلردن قالمه (القصبه) اسمیله بر ایچ قلعه‌سی، اطرافنده (وادی المدینه) اسمنده بر چایله اروا اولنور بك کوزل باغچه‌لریله کوشك وصیفیه‌لری، قرنده کوکوردلی قابلیجه‌لری و قورشون معدنی، بر مکتب عالیسیله بر دارالمعلمینی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، پسقپوس دائره‌سنده سکز اون بیك جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مشهور وبك مقبول شرابیله زیتون یاغی، قوری اوزوم، پورتقال، لیمون، انجیر، بادم وسائر میوه‌لر اخراجاتی وبك ایشلك تجارتی واردر. دمیر یول ایله اسپانیه‌نك ایچ طرفلرنده‌کی شهرلره مربوطدر. هواسی قیشین بك ملایم اولوب، میزان الحراره ٦ درجه‌دن آشاغی اینمز، ویازین دخی ٣٠ درجه‌دن یوقاری چیقمیوب، بك معتدلدر. علل ساریه ومستولیه اصلا ظهور ایتمیوب، هواسی بك صاغلام وجوارلری جنتدن نشان ویرر بر لطافتده اولدیغندن، اکر سوقاقلریله خانه‌لری غیر منتظم ونظافتدن عاری اولمیه ایدی، بوشهر بتون آوروپا ایچون کوزل بر تبدیل هوا محلی اوله‌جق ایدی. بك اسکی برشهر اولوب، فنیکه‌لیلر طرفندن تأسیس اولنمشدی. بعده خیلی تدنی ایتمش ایکن، عربلرك الینه کچنجه، فوق العاده بر معموریت کسب ایتمشدی. مدنیت اسلامیه‌نك برچوق آثاری الیوم باقیدر. عربلرجه اسمی (مالقه) در.

— مالاغه ایالتی آندالوسیه خطه‌سنك منقسم بولندیغی ٨ ایالتك بری اولوب، قادیس ایالتندن صکره اسپانیه‌نك الك جنوبی محلیدر. جنوباً آق دکیزله، غرباً قادیس، شمال غربی طرفندن سویله (اشبیلیه)، شمال شرقی جهتندن قوردوبه (قرطبه)، شرقاً دخی غرناده (غرناطه) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٣٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٥١٩٣٧٧ کشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، الك

بوكسك طاغى اولان (تجدا) ونام ديكرله (پلاده) جبلنك ٢١٣٥ متره ارتفاعى واردر. وقتيله اورمانلرله مستور بولنمش اولان بو طاغلر باقلامقدن بوكونكى كونده چپلاق حالندهدر، وبعضلرى قيالق اولوب، غريب مغاره واوچورروملرى حاويدر. بو طاغلردن بر چوق چايلر آقوب، بر طاقى سقى اراضيده قوللانيليرسهده، جملهسى قوللانيله ايدى، مملكت چوق دها معمور اولهجقدى. بونلرك الك بيوكى (غوآداهورسه) در، كه غرناده ايالتندن كلهرك، مالاغه جوارلرندهكى اووهلرى بعدالارروا آق دكيزه دوكيلور. (غوآديارو) نهرىده ايالتى شق ايله، قاديس ايالتنه كيرر. طاغلرنده قورشون دمير، باقير، نيكل، غرافيت وسائر معدنلر بولنيورسهده، اخراج اولنانلرى يوق حكمندهدر. مياه معدنيهسىده پك چوقدر. هواسى صيجاق وطوپراغى منبت اولوب، ذخاير عادهدن بشقه شكر قامشى، پورتقال، ليمون، مشهور شرابلر ويرر كليتلى اوزوم، انجير، بادم، زيتون وسائر ميوهلرك انواعى حاصل اولور. زلزلهلرى پك صيق اولوب، پك شدتليلرى دخى اولمشدر. ايالت ١٥ قضايه منقسم اولوب، ١٠٥ ناحيهيى حاويدر.

مالاقوف { (Malakoff) قريم شبه جزيرهسنده سواستوپول شهرينه حاكم قلاعك برى واك متينى اولوب، قريم محاربهسنده فرانسز جنرال (پليسيه) طرفندن هجومله ضبط اولنمش؛ وبونك اوزرينه روسلر سواستوپولى تخليهيه مجبور اولشلردى. موىاليه بوكا مكافاةً مشير اولمش، وكنديسنه مالاقوف دوقهسى عنوانى دخى ويرلشيدى.

مالايى { [«ملايى» مادهسنه مراجعت بيوريله.]

مالبان { اقصاى بلاد غربده وساحل بحر محيطده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مالبرانش { (Malebranche) فرانسه مشاهير حكماسندن اولوب، ١٦٣٨ ده پارسده طوغمش، و ١٧١٥ ده وفات ايتمشدر. دقارتك كتابلرينى اوقويهرق، ابتدا بوكا تابع اولمش، و تلامذهسى زمرهسنه التحاق ايتمش ايسهده، بعده كنديسنه مخصوص غريب بر طريق طوتهرق، تصوفه ميل ايتمش؛ وبعض مسائلده جبريونك مسلكنه تقرب ايتمشدر. حكمت طبيعيه وعلوم رياضيهدن دخى بهرهسى واردر. ادبياتده دخى يد طولاسى اولوب، آثارى فصاحتله يازلمشدر.

مالتبرون { (Malte-Brun) مشاهير جغرافيوندن اولوب، ١٧٧٥ تاريخنده دانيمارقهنك يوتلاند خطهسنده (تربه) قصبهسنده طوغمش، و ١٨٢٦ ده پارسده وفات ايتمشدر. جغرافيايه دائر ١٦ جلد اوزره مكمل بر اثر يازوب، بعده ٧ جلد اوزره مختصرينى دخى يازمشدر، كه وفاتندن صكره كندى اوغلى وبعده (قورتامبرت) طرفندن بعض تعديلات و تصحيحاتله تكرار نشر اولنمشدر. ديكر بعض آثارى دخى واردر.

مالتپه { استانبول جوارنده وقرتال قضاسنده اولهرق حيدر پاشادن ازميده كيدن دمير يول خطى اوزرنده وساحل بحرده بر قريه اولوب، بعض كوشك وصيفيهلرى وسبزه باغچهلرينى حاويدر.

مالخاتون { مؤسس دولت عثمانيه فردوس آشيان سلطان عثمان خان غازينك زوجهسى و شيخ ادهبالينك قيزى اولوب، غازىٔ مشاراليه، سلطنته نائل اولمازدن اول، شيخ مشار اليهك زاويهسنه دوام ايتمكله، هر نصلسه كنديسنى كوروب، تعشق ايتمش؛ و غازىٔ مشاراليهك كوروب نقل ايتديكى بر رؤيا اوزرينه، پدرى تزويجنه رضا ويرمش؛ وصاحبهٔ ترجمه علاء الدين پاشا ايله سلطان اورخان غازينك والدهسى اولمشدر. مالخاتون شيخ ادهباليدن اوچ آى صكره وسلطان عثمان خاندن بر آى اول ارتحال ايدوب، بيله جكده پدرى يانته دفن اولنمشدر.

مالديب { (Maldives) بحر محيط هنديده هندستانك جنوب غربى ساحلى آچيقلرنده وبوساحلدن ٧٧٥ كيلومترهلك مسافهده

بر جزایر صغیرهٔ مجتمعه هیئتی اولوب، ٧° ٦′ عرض شمالی ایله ٠° ٤٢′ عرض جنوبی و ٧٠° ١٢′ ایله ٧١° ٢٤′ طول شرقی آره‌لرنده ٨٦٦ کیلومتره بویی و ٨٠ کیلومتره اکی اولان بر مسافهٔ واسعه‌ده ممتد اولورلر. بو آطه‌لرک اراضیسی پک آلچق اولوب، دکیزک مدی حالنده قسم اعظملری صو آلتنده بولنمغله، جزر حالنده جمله‌سنک مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠٠٠ ومد حالنده یالکز ٩٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بو آطه‌لرک عددی مجهول اولوب، اک مفصل خریطه‌لرده یالکز اک بیوکلری کوسترلدیکی حالده، برقاچ یوزه بالغ اولور. اهالیسنک مقداری دخی مجهول اولوب، ٣٠٠٠٠ ایله ١٥٠٠٠٠ آره‌لرنده مختلف مقادیرده تخمین اولنمشدر. جزایر مذکوره ١٩ طاقه منقسم ایسه‌لرده، ادارةً ١٣ دائره‌یه منقسم اولوب، ١٧٥ ودیکر بر حسابه کوره ٢٠٠ مسکون جزیره‌یی حاویدرلر. جمله‌سی اراضئ مرجانیه‌دن متشکل اولوب، هیچ بر یرلرینک ارتفاعی ٢ مترهیی تجاوز ایتمیورسه‌ده، ٢٥ مترهیه قدر یوکسک هندستان جوزی آغاجلری اولدیغندن، اوزاقدن فرق اولنورلر. هر بر طاقی تسبیح کبی بر دائره ویا قطع ناقص تشکیل ایده‌جک وضعیتده اولوب، بو طاقملر دخی بینلرنده کذلک بویله بر شکل تشکیل ایدرلر. میاه جاریه‌سی پک چوق وطوپراقلری پک منبت اولوب، هندستان جوزلرینک اک ایبلری بو آطه‌لرده اولدیغی کبی، بر نوع انجیر ایله ترهندی، اکمک آغاجی وسائر اشجار مثمره یتیشیر. پاموق وداری دخی حاصل اولور. قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سیله بالیغی و طیور مائیه‌سیله سائر آو قوشلری پک چوقدر. دکیزدن کاپتلی بونجق چیقوب، بورادن آفریقانک وسطلرینه وسواحل غربیه‌سنه‌دک نقل ایله آقچه وزینت مقامنده قوللانیلیر. یرلیلر (سنغالی) جنسیتنه منسوب اولوب، کندیلرینه مخصوص لسان ایله متکلم‌درلر. لسانلرینی وقتیله (دواهی) حروفیله یازمقده ایکن، شمدی خط عربیی استعمال ایتمکده‌درلر. درت قرن اول دین اسلامی قبول ایدوب، الیوم جمله‌سی مسلمدرلر؛ و بینلرنده دین اسلامی نشر ایدن بر ایرانلینک تربه‌سی کندیلرنجه بیوک زیارتکاهدر. کندیلری کمیجیلکده ماهر اولوب، سرندیبه وکلکته‌یه قدر کمیلرله کیدرلر. مسقط وسائر جزیرة العرب سیاحلنی اسکیدن بری بو آطه‌لره یناشوب، اجرای تجارت ایده کلمشلردر. ابن بطوطه دخی بو جزیره‌لره سیاحت ایدوب، حتی یقین وقته‌دک اوروپالیلرک بو جزائر حقنده‌کی معلوماتلری اشبو عرب سیاحنک ویردیکی تفصیلاتدن عبارت ایدی. یرلیلر بوکدن بعض منسوجاتله حصیر، چناق چوملک، معادندن بعض آلات واوانی وسائره اعمال ایدرلر. مرکزلری (ماله) ویا (مالی) جزیره‌سنده ینه بو اسمله بولنان قصبه‌در.

مالرب (Malherbe) فرانسه‌نک اک مشهور شعراسندن اولوب، ١٥٥٥ ده (قان) شهرنده طوغمش، و ١٦٢٨ ده پاریسده وفات ایتمشدر. اصیل اکن فقیر بر عائله‌یه منسوب اولوب، آنغولم پرنسنک خدمتنه کیرمشیدی. برقاچ اولادی اولوب، جمله‌سی کندیسندن اول وفات ایتمشدر. اشعارنده لساننک فصاحتنه وکلمه‌لرک حسن انتخابنه پک زیاده دقت ایدوب، آنجق افکار شاعرانه ایجادنده مهارتی یوقدر؛ وبناءً علیه اشعاری لفظاً پک کوزل ومعناً پک حادبدر.

مالسیا (Malaisie) [«ملایی» و «جزایر بحر محیط» ماده‌لرینه مراجعت.]

مالطه (Malte) بحر سفیدده انکلتره‌یه تابع بر آطه اولوب. سیچیلیه‌نک ساحل جنوبیسنک ٩٠ کیلومتره جنوبنده وتونسک ساحل شرقیسنک ٢٠٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ٣٥° ٥٣′ ٥٠″ عرض شمالی ایله ١٢° ١١′ ٦″ طول شرقیده واقعدر. بیضی الشکل اولوب، بویی ٢٧ و اک کنیش یرنده اکی ١٤ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٩ وملحقی اولان برقاچ کوچک آطه ایله برابر ٣٢٣ مربع کیلومتره اولوب، ١٧١ ٦٧١ اهالیسی واردر. مرکزی ساحل

شمالیسنده وایچ ایچنه کیرتیلی بر قوی و لیمانك ایچنده واقع (والته) شهریدر. طوپراغی مالطه طاشندن عبارت اولوب، آطه‌نك هر طرفی قورو وصوسزدر. اورمانی واشجاری اولمیوب، یالکز صنعی دینه‌جك برصورتله باغچه‌لر یاپلمش؛ و بعض خروب و فرنك انجیری آغاجلری یتیشدیرلمشدر. هواسی قیشین ملایم وصاغلام اولوب، میزان‌الحراره ۱۰ ایله ۲۱ درجه‌لری آره‌لرنده بولنورسه‌ده، یازین پك صیجاق اولوب، هله جنوب روزکاری اسدیکنده ناقابل تحمل بردرجه‌یه چیقار. محصولاتی آفریقانك‌کیلره مشابه اولوب، پورتقال، لیمون، مندلینه، بتانه، جزیره اهالیسنك ٤ آیلق مأکولاتنه یتیشه‌جك قدر ذخیره، پاموق و بر نوع اوزون یونجه حاصل‌اولور. موسمنده چیچکلری پك‌چوقدر. ملحقاتندن (غوچو) آطه‌جغنك بالی و (قومینو) نك کیمونی مشهوردر. مالطه کچیسی دینمکله مشهور کچیلری چوق اولوب، سائر حیوانات اهلیه‌سی آزدر. اهالی باشلیجه بالیقجیلق وکمیجیلکله کچینوب، برچوق مالطزلر دخی تونسده، جزائرده، طرابلس غربده و سائر محللرده بقاللق وسائر اصنافلقلرله تعیش ایدرلر.

مالطه آق‌دکیزك اورته‌سنده واقع اولوب، پك واسع وصاغلام لیمانی دخی اولمغله، شرق وغرب و آوروپا ایله آفریقا آره‌سنده بیوك بر تجارتك مرکزیدر. سنوی تجارتی برملیارفرانغی متجاوزدر. انکلتره‌نك آق‌دکیز دونانماسی سنه‌ده آلتی آی مالطه لیماننده اقامت ایتمکله، دولت مشار الیها بو آطه‌ده جسیم استحکامات انشا ایدوب، برخیلی مقدار عسکر دخی اقامه ایدر. اهالیسی جزیره‌ده حکم سورمش اقوام مختلفه بقایاسندن مرکب ایسه‌لرده، حکومت اسلامیه زماننده جزیره‌یه کلن عربلر دیکرلرینه غلبه چالوب، جمله‌سی عربلشمشلردر، و الیوم عربی لسانیله متکلمدرلر. آنجق سویلدکلری عربجه‌ده ایتالیانجه وسائر آوروپا لسانلرندن مأخوذ برچوق کلمه‌لر دخی قوللانیلر. کندیلری اوته‌دن بری افریقا سواحلی اهالیسیله کلیوم مناسبانده بولندقلری حالده، سویلدکلری لسانك شامك عربجه‌سنه قریب اولمسی وفتیله عرب اهالیسنك اورادن کلمش اولدیغنه دلالت ایدیور. مالطزلرك کبارلری ایتالیانلاشمق هوسنده اولوب، اطه‌ده نشر اولنان غزته‌لر دخی ایتالیانجه چیقیورسه‌ده، انکلیز حکومتی مکاتبده مالطز وانکلیز لسانلرینك تحصیلنی مجبوری ایدوب، ایتالیانجه‌یی اختیاری براقمش؛ و اهالی مالطزجه یعنی عربجه‌سویلمکدن آیرلمامشدر. انکلتره‌نك مالطه‌ده حاکمیتی پك سطحی اولوب، یالکز بر والی تعیین ایدر، وجزیره کندی قوانین مخصوصه‌سیله اداره اولنور. ۱۷ اعضادن مرکب بر مجلسی اولوب، بونلرك ۸ ی اهالی طرفندن انتخاب، و ۹ ی حکومت طرفندن تعیین اولنور. بوندن‌بشقه ۳ اعضادن مرکب بر مجلس اداره‌سی دخی واردر. جزیره وملحقاتی ٤٥ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ناحیه مدیرلری اهالی طرفندن انتخاب، ووالی طرفندن تصدیق اولنور. مالطه‌ده بر دارالفنون ایله ۲ اعدادیه ومتعدد ابتدائیه مکتبی واردر. اهالیسی کاملاً قتولیکدر.

مالطه قدیماً اقوام مجهوله‌ایله مسکون اولوب، بونلرك‌مسکنلری بولنمش اولان مغاره‌لرك‌بعضلریله بعض غریب و قبا قله‌لر الیوم باقیدر. اومیروسك (اوجیجیه) تسمیه ایتدیکی جزیره‌نك مالطه‌دن عبارت اولوب، قالیپسو مغاره‌سنك بونده بولنمش اولدیغی مظنوندر. بعده فنیکه‌لیلرك، یونانلیلرك، قارتاجلیلرك الینه کچوب، موقعنك تجارته اولان استعدادی حسبیله، معموریتی پك ایلری‌یه وارمش ایدی. یونانلیلرجه (ملیته) اسمیله معروف ایدی. سیجیلیه ایله برابر قارتاجلیلردن روماییلره کچوب، روما دولتنك انقسامنده شرق امپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ و بنی اغلب زماننده غزاة اسلام ۴۰ سنه ظرفنده اوچ دفعه جزیره‌یی صاروب، ۸۷۰ تاریخ میلادیسنده ضبط ایتمشلردی. صقلیه جزیره‌سندن حکومت اسلامیه‌نك رفعی صره‌لرنده یعنی اون برنجی واون ایکنجی قرن میلادیده‌مالطه دخی سیجیلیه قرالی روجر طرفندن ضبط‌اولنمش؛ وانکیزیسیون محکمهٔ ملعنتکارانه‌سی مسلمانلرله موسویلر حقنده انواع عقوبات اجرا ایتمکله، بونلرك چوغی آفریقایه کچمکه مجبور اولمشلردی. ردوسك جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن ضبطی اوزرینه، شارل کینت

ردوسدن جیقاریلان (سنت‌زان) شوالیه‌لرینه مالطه‌یی ویرمش ایدی. مالطه سیجیلیه‌یه ملحق ایکن، بر نوع جمهوریت صورتنده ومختاریتله اداره اولنمقده ایکن، بو شوالیه‌لر ظلم وتعصبله حرکت ایتمکه باشلامشلردی. ینه قانونی سلطان سلیمان دورنده عثمانلی دونمه‌سی طول مدت مالطه‌یی محاصره ایده‌رك، پك زیاده تضییق ایتمش و طغورت پاشانك شهادتی اوزرینه محاصره رفع اولنمشدی. ١٧٩٨ ده بیوك ناپولیون مصره کیدرکن مالطه‌یی ضبط ایدوب، ١٨٠٠ ده مالطه‌لر برچوق امدادات اجنبیه ایله فرانسه‌نك تابعیتندن چیقه‌رق، انکلتره‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمش؛ و ١٨١٤ ده عقد اولنان پارس معاهده‌سی بو جزیره‌نك انکلتره‌یه ترکنی تصدیق ایتمشدر.

مالِطه { اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی } بولندیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر.

مالقولم { (Malcolm) اسقوجیه حکمدارلرندن درت کشینك اسمی اولوب، } اون واون برنجی قرن میلادیده حکم سورمشلردر. الك مشهورلری اوچنجیسیدر، که پدری (دونقان)ك (ماقبت) طرفندن تلف ایدلمسی اوزرینه، ١٠٤٠ ده انکلتره‌یه قاچوب، بدی سنه صکره پدرینك قاتلنی قتل ایتدیره‌رك، ملك موروثنی استرداد ایتمش؛ و انکلتره قرالیله ایتدیکی محاربه‌ده ١٠٩٣ ده مقتول اولمشدر.

مالقولم { (Malcolm) اسقوجیه‌لی بر انکلیز ضابطی اولوب، } ١٧٨٢ ده میرالایلقله هندستانه کچه‌رك، دیکر بعض مأموریتلردن صکره بمبای والیسی اولمش؛ و ١٨٠٨ تاریخنده فرانسز نفوذینه قارشی انکلیز نفوذینی موازنه ایتدیرملك اوزره، مرخصیتله ایرانه اعزام اولنه‌رق، انکلتره‌یه عودتنده عوام قاره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ و ١٨٣٣ ده وفات ایتمشدر. ابتدادن ١٨١٥ تاریخ میلادیسنه‌دك اولان وقایعی حاوی مکمل بر ایران تاریخی یازمشدر، که فرانسزجه‌یه و فارسی‌یه دخی ترجمه ونشر اولنمشدر. هندستانه دائر بعض تألیفاتی دخی واردر.

مالقه { اسپانیه‌ده‌کی (مالاغه) شهرینك املاء عربیسیدر. } [«مالاغه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مالك { صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: }

(مالك بن التیهان الانصاری الاوسی) که انصاردن الك اول فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمزه ملاقی اولان آلتی ذاتك بری اولوب، برنجی و ایکنجی عقبه‌ده حاضر بولنمش، وعقبه کیجه‌سی الك اول بیعت ایدن بر روایتده کندیسی اولمشدر. بنی عبدالاشهلك نقیبی اولوب، بدر و احد غزالرنده ودیکر کافهٔ غزواتده حاضر بولنمش؛ و ٢٠ نجی سال هجریده خلافت جناب فاروقیده مدینه‌ده وفات ایتمش؛ و بر روایتده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده شهید اولمشدر.

— (مالك بن الدخشم) که بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ ونفاقله اتهام اولنمش ایسه‌ده، بونك افترا اولدیغی احوالندن آکلاشلمشدر. مسجد الضرارك احراقنه جانب نبویدن اعزام بیوریلان دخی بو ذات ایدی.

— (ابو اسید مالك بن ربیعة الانصاری الخزرجی الساعدی) که بدر واحد غزالرنده وسائر غزواتده حاضر بولوب، شهادت حضرت عثمان رضی الله عنهدن مقدمجه کوزلرینه عمی طاری اولمش؛ و ٣٠ و بر روایتده ٦٠ ویا ٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— (مالك بن زمعة القرشی العامری) که امهات مؤمنیندن سوده بنت زمعه‌نك برادری والك اول اسلامه کلنلردن اولوب، زوجه‌سی عمره بنت السعدی العامریه ایله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی.

— (مالك بن سنان الانصاری الخزرجی الخدری) که احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، مصاب اولان مبارك وجه رسول الله (صلی الله علیه وسلم)دن آقان قانی یالایوب یوتمش، وبو محاربه‌ده شهید اولمشدر.

— (ابو حکیم مالك بن عبدالله الخثعمی) که اهل فلسطیندن اولوب، معاویه و یزید و عبدالملك بن مروان زمانلرنده قرق سنه رومللره قارشی سوق اولنان عسکره قومانده ایتمش؛ و وفاتنده قبری

اوزرینه فرق بیراق کسر اولنمشدی . صالح ومتقی بر ذات اولوب، صحبتی اولمدیغی و کبار تابعیندن بولندیغی دخی مرویدر . معاویه‌دن مخالف شرع شریف اوله‌رق آلمش اولدیغی بر امری اجرا ایتمیوب، بو مخالفتیله مشار الیهی ممنون ایتمش اولدیغی منقولدر .

— (ابو علی مالك بن عوف النصری) که حنین وقعه‌سنده رئیس مشرکین اولوب ، مغلوب اولمسی اوزرینه، طائفه چکلمش؛ و جانب نبویدن اسلامی قبول ایتدیکی تقدیرده ایادیٔ مسلمینه‌دوشن اهل واموالنك کندیسنه ردی وعد بیورلدیغی مسموعی اولنجه ، نزد جناب نبوی‌یه کلارك ، شرف اسلامله مشرف اولمش ؛ وکندیسنه یوز دوه دخی‌اعطا بیوریله‌رق، مؤلفهٔ قلوبدن‌بولنمش؛ واسلامنده صادق اولوب، فتوح شامده وسعد بن ابی وقاص (رضه) معیتنده قادسیه فتحنده دخی‌حاضر بولنمشدر .

— (ابو ثور مالك بن نمط الهمدانی) که قومی افرادیله نزد جناب نبوی‌یه‌کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش، و قومنك زکاتی کندیسنه حواله بیورلمش ایدی . طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، بعض اشعاری واردر .

— (مالك بن نویرة التمیمی الیربوعی) که نزد نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش ، وجانب رسالتپناهیدن قومنك زکاتنه مأمور بیورلمش ایدی .

مالك { (ابو عبدالله — بن انس بن مالك الاصبحی المدنی) ائمهٔ اربعه‌نك بری وبلکه برنجیسی اولوب، ۹۵ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه‌کلمش؛ وعلم قرائتی نافع بن ابی نعیمدن تعلم ایتمش؛ و عبدالله بن عمر (رضهما) نك آزادلیلرندن زهری و نافعدن و سائر کبار تابعیندن استماع احادیث شریفه ایدوب ، ربیعةالرأیدن دخی تحصیل علم ایلمش ایدی . صحابه‌دن سهل بن سعد حضرتلرینه دخی یتیشوب، تابعیندن معدود اولدقلری مرویدر . فقه وحدیث و تفسیرده بر درجه‌ده وسعت‌معلوماتی وار ایدی ، که معلملری دخی کندیسندن استفتایه‌مجبور اولمش؛ وزماننده مدینهٔ منوره‌ده امر افتا کندیسنه منحصر قالمش ایدی . احادیث شریفه نقل ایده‌جکی وقت آبدست آلوب، کمال حرمت و وقارله دیز چوکدیکی، ومدینهٔ منوره داخلنده عمرنده حیوانه راکب اولمیوب ، یایا یوریدیکی، وسائر معاملاتده بو وجهله حرمت فوق‌العاده‌سی اولدیغی مرویدر . ۱٤۷ تاریخنده کندیسندن طلب اولنان ناحق برفتوایی ویرمدیکی ایچون کندیسنه ۷۰ قیرباج اورلدیغی، و مع‌هذا قناعت وجدانیه‌سنه قارشی‌افتایه راضی اولمدیغی، و اولاد عباسدن ابو جعفر منصورك عمی جعفر بن سلیمان طرفندن‌دخی قیرباجله ضرب ایدلمش‌اولدیغی مرویدر . ۱۷۹ سال هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، بقیعده دفن اولنمشدر. حدیثه‌دائر « الموطاء » عنوانیله برکتاب تألیف ایلمشدر ، که کتب حدیثك اك اسکیسیدر . (امام دارالهجره) لقبیله دخی شهرتی واردر . امام مالکك مذهبی اك زیاده مغربده منتشر اولوب ، زمانمزده دخی بنغازی، طرابلس غرب، تونس، جزایر و مغرب اقصی اهالیسی مالکی‌المذهبدر .

مالك { جهنمه موکل ملکك اسمیدر .

مالك بن انس { [مادهٔ آنفه‌یه مراجعت بیوریله .]

مالك بن دینار { (ابو یحیی — البصری) مشاهیر اللّه و زهاددن اولوب، بصره‌ده یاشامشدر . کدیمیله کچینوب ، مصحف شریف یازه‌رق، اجرتیله تعیش ایدردی . ۱۳۱ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر . مستجاب الدعوه اولوب ، بو بابده و ورع و تقوای حقنده برچوق نوادر منقولدر .

مالك بن طوق { (التغلبی) خلافت عباسیه امراسندن اولوب ، شجاعت وجسارتیله و جود وسخاوتیله مشهوردر . فرات وادیسنده کی (رحبه) نك مؤسسیدر . شویله که برکون هارون‌الرشیدك معیتنده اورادن قایقله کچمکده ایکن، صو طولابلرینك اوکنده قایقدن اینمکی تکلیف ایتمش؛ وهارون‌الرشید بونی ایجاب ایده‌جك بر سبب کورمدیکی‌حالده، اینوب، فراتك کنارندن کچمکده ایکن ، قایقك طولابك

چرخنه ایلیشه‌رك دوركدیكنی كورنجه، قربانلرذبحنی امر، وصاحب ترجمه‌یه نه مكافات ایستدیكنی سؤال ایتمش؛ ومالك بن طوق اصرار ایده‌جك بر یر طلب ایتمكله، احسان اولنان اراضیده مذكور رحبه‌یی تأسیس ایدوب، امارتی كندیسنه توجیه اولنمشدی. بعده هارون الرشید صاحب ترجمه‌دن تكالیف امیریه طلب ایدنجه، امتناع ایدوب، نهایت عصیان ایتمش؛ وطوتیلوب، بر مدت محبوس قالدقدن صكره، حضور خلیفه‌یه چیقارلدیغنده، اصلا سوز سویله‌مش؛ وبو سكوتی رشیدك حدتنی موجب اولوب، بیوننك اورلمسنی امر ایتدیكنده، بداهةً سویلدیكی بر شعرله خلیفه‌نك مرحمتنی جلب ایده‌رك، عفو اولنمش ایدی. بعده متوكلك زماننده دمشق امیری اولوب، بو امارتنده جود وكرمیله شهرت بولمش؛ و ٢٥٩ تاریخنده وفات ایتمشدر.

مالك بن نویره [« مالك » ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

مالكی (عبدالمالك) اونیجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، طریق قضایه سالك ایدی. شو بیت اونكدر:

ره عشقكده جانا چشمه‌لردر چشم خونبارم
آكا دست بلا یاپش كمرلردر ایكی قاشم

مالمو (Malmö) اسوجك ساحل جنوبیسنده (سوند) بوغازی اوزرنده وقوپنهاغك قارشیسنده اوله‌رق استوقهولمك ٥٢٠ كیلومتره جنوب غربیسنده (مالموهوس) ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ٥٢٤٧٠ اهالیسی، كوزل بر بحریه مكتبی، بیمارخانه‌سی، مصنع بر كلیساسی، قلعه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستكاهلری، چوخه، خالی، فانت، شاپقه، صابون، توتون وسائره فابریقه‌لری، صنعی كوزل لیمانی و بالطیق دكیزی اسكله‌لریله ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

مالموهوس (Malmöhus) اسوجك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، قریستیانستاد ایالتیله برابر (اسقانیه) خطه‌سنی تشكیل ایدیور. شمالاً قاتغات دكیزیله وقریستیانستاد ایالتیله، شرقاً ینه بو ایالتله، جنوباً بالطیق دكیزیله، غرباً دخی سوند بوغازیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧٩٥ مربع كیلومتره و اهالیسی ٣٨٣٢٠٣ كشیدر. اراضیسی ٩٠ متره‌یه قدر ارتفاعی اولان كوچك اووه‌لردن مركب اولوب، بونلرك آره‌لرنده بر طاقم تپه صره‌لری و نهرلر وكوللر بولنیور. اڭ بیوك نهری (قالینكه) و اڭ بیوك كولی (رینغیو) در. طوپراغی پك منبت اولوب، بو ایالات اسوجك ذخیره انباری حكمنده‌در. اراضیسنك یوزده ٦٨ ده قابل زراعت اولوب، یوزده ٦٠ ی ذخایر زرعنه مخصوصدر. اورمانلری‌ده چوقدر. اڭ كثرتلی معدنی كوردر. ایالت داخلنده ١١٨٠٠٠ قیون، ١٠١٠٠٠ صیغیر، ٤٨٠٠٠ طوموز، ٦٠٠٠ آت و یالكز ١٠٠ كچی موجوددر. هواسی عرضنه نسبتله پك معتدل اولوب، وسطی میزان الحراره ٩ ایله ١٠ درجه آره‌سنده‌در. مع هذا سنه‌ده ١١٥ كون صولر منجمد بولنور.

مالوه یاخود ماوه (Malwa) هندستانك وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب، مخمس الاضلاع برشكلده اولدیغی حالده كنك ایرماغی حوضهٔ واسعه‌سنك غرب جنوبی كوشه‌سنی تشكیل ایدیور؛ وسائر طرفلری طاغلرله محاط اولدیغی حالده، شمال شرقیه طوغری مائل اولوب، میاه جاریه‌سی او جهته طوغری اینه‌رك، مذكور ایرماغه تابع (جنبه) نهر عظیمنه دوكیلور. جنوباً ویندیا، جنوب غربی جهتندن دونكر و سلامبهار، غرباً وغرب شمالی طرفندن آراوالی جبالیله، شمال شرقی طرفندن دخی مذكور جنبه مجراسیله محاطدر. مذكور (جنبه) نهرینه تابع جبال ایله سندنهرلرینك بتون حوضه‌لری و (بتوه) حوضه‌سنك قسم اعلاسی بو خطه داخلنده بولندیغی كبی، طاغلر آره‌سنده بر بوغازدن خروجله (كمبای) قوینه دوكیلان (ماهی) نهری حوضه‌سنك‌ده یوقاری قسمی بو خطه‌ده‌در. ٢١° ٢٤′ ٤٦″ ایله ٢٦° ٥١′ ٤٥″ عرض شمالی و ٧١° ٤٠′ ایله ٧٦° ٤٦′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقیه بویی ٧٠٠ واڭ كنیش محلنده اكی ٥٠٠ كیلومتره‌در.

سندبه (یاخود کوالیور) ایله هولکار راجه‌لقلرینی و بهوپال ایله دواس حکومت ممتازه‌لرینی و غرب جهتلرنده بر طاقم کوچك دره بکلکلرینی حاویدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٩ ٣٢٨ مربع کیلومتره اولوب، ٤ ٨١٣ ٥٢٧ اهالی ایله مسکوندر. معادنی چوق ایسه‌ده، اخراج اولنانلری یوق حکمنده اولوب، یالکز ابنیه طاشلری چیقاریلیر. الك باشلی والك قیمتلی محصولی خشخاش اولوب، خیلی مقدار آفیون چیقار.

اهالیسی آریا جنسیتنه منسوب اقوام مختلفه‌دن مرکب اولوب، قسماً مسلم وقسماً برهمنیدر. سلطان محمود غزنوی طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعده‌دهلی حکمداری علاء الدین طرفندن دین اسلام برقات دها تعمیم اولنمش؛ ومؤخراً تغلق سلاله‌سی حکم سوروب، بونلردن صکره مملکت آل تیمورك ضبطنه کچمش؛ وبونلرك حکمی آلتنده دلاور خان غوری واوغلی هوشنك مالوه‌یی خیلی اعمار، وآثار اسلامیه‌سنی تکثیر ایتمشلردی. ١٥٢٦ تاریخ میلادیسنده بو سلاله منقرض اولوب، مملکت کجرات حاکمی بهادر شاهك ضبطنه کچمش، ومتعاقباً اکبر شاه طرفندن ضبط اولنمش ایدی. دولت تیموریه‌نك ضعفی اثناسنده مهراته‌لرك ضبطنه کچوب، بونلر بر طاقم حکومتلر تشکیل ایتمشلرسه‌ده، اسایش وانتظامی محافظه‌یه مقتدر اوله‌مدقلری جهتله، بو خطه ملجأ اشقیا اولدیغندن، ١٨١٧ ده انکلیزلر بونلرك تنکیلنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، مملکته دخول ایله، مواقع مهمه‌ده عسکر طوردیره‌رق، بعض یرلرینی ضبط ایتمش، وبعضلرینی تحت حمایه ویا تابعیتلرینه آلمشلردر.

مالوئینه { (Malouines) [« فالقلاند » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

ماکی { اوتنجی قرن هجری شعراسندن وقضاتندن اولوب، کوسه ولاابالی بر آدم ایمش. ٩٤٢ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اونکدر:

کاکلك شول جیمه بکزر کیم جنان اوستنده‌در
غمزه‌لر اول سینه بکزر کیم سنان اوستنده‌در
اشکله خونینمله هر دم چشم کریانم بنم
شول حبابه بکزر ای دلبر که قان اوستنده‌در

مالی { (شیخ ابو صابه) ایران شعراسندن واطبادن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت اونکدر:

بعد وصف آن میان ذکر دهانش مشکل است
در قلم چون مو بکیرد نقطهٔ نتوان نهاد

مالیقولو { (Malicolo) بحر محیط کبیرده واقع یکی هبریده جزایرینك بری اولوب، هیئت مذکوره‌نك وسطلرنده و(اسپیریتو سانتو) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده اوله‌رق ١٦° ١٥′ عرض جنوبیده واقعدر. جزیرهٔ مذکوره‌دن صکره یکی هبریده آطه‌لرینك الك بیوکی اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه بویی ١١١ والك کنیش یرنده‌کی اکی ٤٤ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٦٨ مربع کیلومتره و اهالیسی ٦٠٠٠ ایله ١٠٠٠٠ کشی آره‌لرنده‌در. اراضی مرجانیه‌دن متشکل اولوب، ینه بو جنسدن بر طاقم کوچك آطه‌لر وصیغلر وقیالرله محاطدر. بر طاغ جزیره‌یی جنوبدن شماله شق ایدوب، سواحله قریب یرلری هندستان جوزی و آبنوس آغاجلریله مستور کنیش و بول صولرله اروا اولنور اووه‌لردن عبارتدر. بر قاچ کوزل لیمانی اولوب، الك صاغلامی قپودان قوقك (ساندویچ) تسمیه ایتدیکی قویدر. ١٨٨٤ تاریخنده اهالی رؤساسنه امضا ایتدیریلن بر مقاوله بو آطه‌یی فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنه آلمشدر. اهالیسی قیصه بویلی، زیاده اسمر ویك چرکین اولوب، انساندن زیاده میمونه بکزیورلرسه‌ده، اوجوارلر اهالیسنك الك ذکیلریدر. بو جزیره اسپانیه‌لی کیروس طرفندن ١٦٠٦ ده کشف اولنه‌رق، ١٧٦٨ ده فرانسز بوکنویل و ١٧٧٤ تاریخنده دخی مشهور انکلیز قپودان قوق طرفندن زیارت اولنمشدر.

مالینه { وفلامان لساننده محلن (Malines, Machlen) بلجیقه‌نك آنور ایالتنده وآنورك ٢٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبروکسلك ٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دیله) نهری وبر جدولك اوزرنده وکوزل بر اووه ایچنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٥٣ ٧٧٢ اهالیسی، ٩٧ متره یوکسکلکده بر ساعت قله‌سی بولنان مصنع

بر کلیساسیله سائر برچوق کلیسا ومناسترلری ، کتب دینیه طبعنه مخصوص مطبعه‌لری وخالی وساره فابریقه‌لری واردر. مد وجذرك تأثیری شهره‌قدر حس اولنوب ، بیوك گمیلر دخی حدودلدن شهرك ربختملرینه‌قدر یناشه‌بیلدیکلرندن ، تجارتی خیلی ایشلکدر .

مامَطیر { طبرستانده آمل قربنده کوچك بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

ماموره { (Mamoré) آمریقای جنوبینك بولیویه جمهوریتنده بر بیوك نهردر ، که (غوآپای) ایله (شیموره) چایلرینك ١٥° ٢٢′ ٤٥″ عرض جنوبیده واقع اجتماعندن بالتشکل، شمال غربی‌یه و بعده شماله طوغری جریانله، صولدن آپره ، یاقومه وسائر برطاقم چایلر آله‌رق، برازیلیه حدودینه واصل اولنجه (آمازون)ه تابع مادیره نهر عظیمنه دوکیلور . (غوآپای) منبعندن اعتباراً مجراسی ١٨٠٠ کیلومتره اوزوندر. ثانیه‌ده دوکدیکی صو تخمیناً یدی سکز بیك مکعب متره‌در.

مأمون { (ابوالعباس عبدالله بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك یدنجیسی اولوب، هارون الرشیدك ایکنجی اوغلیدر. هجرتك ١٧٠ نجی سنه‌سی دنیایه کلوب ، صغر سننده مشاهیر علماء عصرندن تحصیل علوم ایله ، ادبیات عربیه‌ده وفقه وحدیث وسائر علوم اسلامیه‌ده ید طولی قزاندقدن صکره، حکمت و فلسفه وسائر علوم عقلیه‌یی تمامیله تحصیل ایتمش؛ و١٩٨ ده بغدادده مسند خلافته چیقمشدر بعده خراسانده ایکن، اهل بیت نبویدن علی رضا ابن موسی کاظم (رضیهما) یی ولی عهد اتخاذ ایده‌رك، عباسیلرك زی رسمیسی اولان سیاه اثواب وبیراغی دخی یشیله تبدیل ایتمش ؛ و بو ایسه آل عباسی بالطبع مغبر ایتمکله ، بونلر بغدادده عمی ابراهیم بن مهدی‌یه بیعت ایتمشلرایدی. مأمون حسن بن سهلی عسکرله کوندروب، ابراهیمی مغلوب واختفایه مجبور ایده‌رك ، کندیسی مظفرانه بغداده داخل اولمش؛ و بو آره‌ده امام علی رضا اجل موعودیله خراسانده ارتحال ایتمکله، ولایت عهد مسئله‌سی بالطبع برطرف اولدیغندن، مأمون خلیفه کمال عدل و حقانیتله اجرای حکومته ، وعلوم و فنونك ترقیسنه خدمت ایتمکه باشلایوب ، حکمت وطب وسائر فنون عقلیه کتابلرینك لسان یونانی وسریانیدن عربی‌یه ترجمه‌سنه پك چوق جهد وغیرت ایتمش ؛ وقسطنطینیه‌دن صورت مخصوصه‌ده کتب فنیهٔ یونانیه جلب ایله، مترجملر تدارك ایده‌رك، وبونلره ترجمه ایتدکلری کتابلرك ثقلنجه آلتون ویره‌رك ، همان کافهٔ کتب فنیهٔ یونانیه‌یی عربی‌یه ترجمه ایتدیرلمش؛ و تدقیقات فنیه ومذاکرات علمیه مجلسلری قوره‌رق، کندیسی دخی بالذات مذاکراته داخل اولوردی . یکرمی سنه ایله آلتی آیه قریب مدت حکومت سوردکدن صکره ، غزا ایچون کیتمش اولدیغی روم (یعنی آناطولی) دیارنده آطنه قربنده واقع (بدنون) مصبه سنده خسته‌لنه‌رق، وفات ایتمش؛ واوغلی عباس طرفندن نعشی طرسوسه نقل ایله، اوراده دفن اولنمشدر . وصیتی اوزره کوچك برادری معتصم خلفی اولمشدر. مأمونك دوری حقیقةً علوم ومعارف دوری اولوب، مدنیت اسلامیه او دوره‌ده تکمل ایتمشیدی.

مأمونیه { بغدادده بیوك بر محله ایدی.

مامه خاتون { ارضروم ولایت وسنجاغنك ترجان قضاسنده و فراته تابع قره صویك صاغ کنارنده اوله‌رق ارضرومدن ارزنجانه کیدن جاده اوزرنده و بو شهرلرك ایکیسندن ده ٨٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع قضاء مذکورك مرکزی بر بیوك قریه‌در .

مان { (Man) بیوك برتانیه‌نك ایرلانده دکیزنده واسقوچیه‌نك منتهای غرب جنوبیسی قارشیسنده بر آطه‌سی اولوب، ٥٤° ٢٤′ ٣٦″ ایله ٥٤° ٣′ ١٤″ عرض شمالی و ٦° ٣٩′ ایله ٧° ٦′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری بویی ٥٢ والك کنیش محلنده اکی ٢١ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٨٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٣ ٧٤٠ کشیدر بر صره طاغلر آطه‌ده ممتد اولوب، شمالی وجنوبی اوله‌رق ایکی طاقه آیریلیور، وذروه‌لری

٦٠٠ متره راده‌لرینه قدر چیقار. شمال جهتنده کنیش بر اووه‌سی واردر. طوپراغی چیلاق وقوریجه ایسه‌ده، بر قاچ چایی واردر، وذخیره، پنانه، سبزه، میوه، کتوبر وسائر محصولاتی واردر. جیلك وآغاج چیلکاری مشهوردر. قورشون، دمیر، باقیر معدنلریله غرانیت وبازی وکیرج طاشلری بولنیور. مرعالری وطبیعی صنعی چایرلری چوق اولوب، قیون، صیغیر، آت وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. اهالیسی اسکی کات قومی بقایاسندن اولوب، اسقاندیناو جنسیله دخی مخلوطدر. والیوم غائلیق دینلن لسانله متکلمدرلر. بو آطه بر صورت ممتازه‌ده وکندینه مخصوص منتخب مجلسلر واسطه‌سیله اداره اولنوب، ایکی قضایه منقسمدر. بر بیوك مکتبیله مکاتب عدیدۀ ابتدائیه‌سی واردر. مرکزی (قاستلتون) قصبه‌سی اولوب، (دوغلاس) اسمیله بر معموره‌سی دخی واردر.

مان (Mans) فرانسه‌نك غرب جهتنده وپارسك ١٨٤ کیلومتره جنوب غربیسنده و(سارته) نهری اوزرنده (سارته) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٤٣١٨٥ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، دار المعلمین، دار المعلمات، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، زراعت و فنون وصنایع جمعیتلری، بر مجموعۀ موقوته دخی نشر ایدر جمعیت تاریخیه‌سی، موزه‌سی، ٥٥٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، بیمارخانه‌سی، بر قاچ کوپریسی، فدانلقلری، دمیر وباقر دوکمخانه‌لری، ماکینه انواعیله لوقوموتیف و چلنکیرلکه متعلق مواد مختلفه، ساعت، صنعی چیچکلر، اجزاء کیمیویه، رچل وشکرله‌لر، کتن وکتنوبردن بز وایپ، بویا، توتون وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وطیور بیتیه ایله ذخیره وچیچك وسائره تجارتی واردر.

ماناغوآ (Managua) آمریقای وسطیده نیقاراغوآ جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، همنامی اولان کولك ساحل جنوبیسندن ١ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ٩٠٠٠ اهالیی جامعدر. آمریقانك کشفندن اول ٥٠٠٠٠ وبالکه ٦٠٠٠٠ اهالیی جامع بیوك بر شهر ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده خراب وحزن انکیز بر حالده اولوب، آنجق غراناده ایله لئون آره‌سنده‌کی رقابته بناءً مرکز اتخاذ اولنمشدر. جوارلرنده کلیتلی قهوه حاصل اولور.

— ماناغوآ کولنك بویی ٥٠ واکی ٨ ایله ٢٥ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحۀ سطحیه‌سی ١٤٥٠ مربع کیلومتره اولوب، حذای بحردن ٤٧ متره یوکسکدر. دریناکی آز وصوبی یشیله چالار صاری رنکنده‌در. فضله میاهی آیاغی اولان (پانالوپه) نهری واسطه‌سیله نیقاراغوآ کولنه دوکیلور. جنوب وجنوب غربی جهتنده صو ایله طولمش درین برکان آغزلرندن عبارت اولان بر قاچ کوچك کول بولنیور.

ماناقور (Manacor) اسپانیه‌نك مایورقه جزیره‌سنده ویالمه‌نك ٤٨ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ساحلدن ١٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٩٣٠ اهالیسی، اسکی بر سرایی ویالمه اغنیاسنه مخصوص صیفیه‌لری واردر.

ماناهیکی (Manahiki) بحر محیط کبیرك پولینسیا قسمنده شرکت آطه‌لرینك شمالنده ومارکیزه آطه‌لرینك غربنده بر جزایر مجتمعه هیئتی اولوب، ١٢ آطه‌دن مرکب اولدقلری حالده، ٣°٣٠′ ایله ١٣° عرض جنوبی و١٥٢° ایله ١٦٩° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سنك مساحۀ سطحیه‌سی ١٣٧ مربع کیلومتره واهالیسی ١٧٠٠ کشیدر. جمله‌نك اك بیوکی (مالدن) آطه‌سی اولوب، مساحۀ سطحیه‌سی ٨٩ مربع کیلومتره‌در. اوندن صکره پوقه پوقه، ماناهیکی، راقائنغه، تونغاروه وسائره‌در. اك مسکونی ایسه ماناهیکی آطه‌سیدر. اراضی مرجانیه‌دن متشکل اولوب، نباتات وحیواناتلری پك آزدر. حیوانات محلیه‌دن یالکز صیچانلری چوق اولوب، سائر حیوانات و طیور بربه‌لری وحتی حشرات دخی بتبتون مفقوددر. طیور مائیه ایله قاپلومباغه‌لری چوقدر. هندستان جوزی آغاجلری یالکز اك بیوکلرنده بولنوب، سائر اشجار ونباتات دخی یوق کبیدر. اهالیسی مارکیزه جزایری وتاهیتی اهالیسیله

جنس اولوب، اونلر كبی متناسب الاعضا وتندرست آدملر ایسه‌ده، دها اسمردر. واو قدر كوزل دكلردر. بونلر باشلیجه بالیقله ومیدیه واستریدیه كبی شیلرله وبرده هندستان جوزی ویاندانو دینن میوه ایله بسلیرلر. قیافتلری یالكز عورت یرلرینی اورتن بر طار پشتمالدن عبارتدر، كه بونی وبالیق آغلرینی هندستان جوزی آغاجنك الیافندن یاپارلر. مسكنلری درت قازیق اوزرنده طاللردن یاپلمش ومذكور آغاجك یاپراقلریله اورتلمش قلبه‌لردن عبارتدر. آنجق شمدی آوروپا اصولی اوزره بعض اولر یاپلمش؛ و اهالی طاوق وطوموز بسلمكه آلیشمشلردر. قاریلری حصیر اوررلر، وارككلری قایق یاپارلر وبالیقجیلقله اوغراشیرلر. بوآطه‌لر انكلتره‌یه تابع اولوب، اهالیسی میسیونرلر واسطه‌سیله پروتستان اولمشلردر.

مانتووه { (Mantoue, Mantova) ایتالیانك لومبارده خطه‌سنده و میلانك ۱۳۰ كیلومتره شرق جنوبیسنده و(مینچو) نهرندن متشكل صنعی بر كولك كنارنده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ۲۸ ۰۵۰ اهالیسی وجسیم استحكاماتی واردر. وقتیله چوق دها بیوك اولوب، هواسنك آغرلغندن طولایی تدنی ایتمش ایسه‌ده، ینه بیوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، باصمه‌خانه‌لری، كهرجله خانه‌سی، ۸۰ ۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، كیمیا وحكمت طبیعیه عملخانه‌لری آثار عتیقه موزه‌سی، معادن نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، متعدد ومصنع كلیسالریله كوزل بر حاوه‌سی وكنیش ودوز سوقاقلری واردر. پك اسكی بر شهردر.

— مانتووه ایالتی لومبارده‌نك جنوب شرق كوشه‌سندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳٤۹ مربع كیلومتره و اهالیسی ۳۰۳ ۷۳۵ كشیدر. (پو) ایرماغی اورته‌سندن كچوب، صولدن (مینچو) وصاغدن (سكیا) نهرلرینی آلیر. دیكر انهارله صنعی خندقلری والحاصل صولری پك چوق اولوب، اراضیسنك قسم اعظمی پرنج تارله‌سیله چایر واورماندن عبارتدر. ایالت ۱۱ قضایه منقسم و٦۸ ناحیه‌یی حاویدر.

مانجوریه { یاخود مانجو مملكتی (Mandchourie) آسیانك شمال شرق جهتنده بیوك مملكت اولوب، یقین وقته كلنجه‌یه قدر شمالاً اوخوجق دكیزینه و (ساخالین) جزیره‌سنی آیران تاتارستان بوغازینه قدر ممتد اولدیغی حالده، شرقاً جاپون دكیزیله محدود ایكن، اخیراً شمال وشرق شمالی جهتلری روسیه طرفندن ضبط اولنه‌رق، سیبریه‌یه الحاقله، برقسمی (آمور) اسمیله بر ایالت حالنه افراغ، وبر قسمی «سواحل» ایالتنه ضم اولنمغله، او جهتلردن مانجوریه‌نك ساحلی قالمیوب، شمالاً (آمور) ایرماغی وشرقاً بوكا تابع (وسوری) نهری مانجوریه‌نك حدودینی تشكیل ایدیور. وبو وجهله شمدیكی جغرافیای سیاسی اصطلاحمده مانجوریه اسمی بو مملكتك یالكز چینه تابع اولان قسم اعظمنه ویریلوب، بو اعتبارله مانجوریه جنوباً پچیلی كورفزیله، شرق جنوبی طرفندن قوره ایله، شرقاً وشمالاً وشمال غربی طرفندن روسیه‌یه تابع سیبریه ایله غرباً دخی مغولستانله و نفس چین ایله محدوددر. ۳۸° ٤۰′ ایله ۵۳° ۲۰′ عرض شمالی و ۱۱۵° ٤۰′ ایله ۱۳۲° ٤۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹٤۲ ۰۰۰ مربع كیلومتره و اهالیسی ۷ ۵۰۰ ۰۰۰ كشیدر. بری جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه ودیكری بوكا عموداً شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه ممتد ایكی پارچه‌دن مركب اولوب، آره‌لرنده آمور ایرماغنه تابع (سونغاری) نهر عظیمی آقار. شمال غربی قسمی (هه‌لونغ كانغ) اسمیله بر، و جنوب شرق قسمی كیرین و لائوتونغ اسملریله ایكی ایالت تشكیل ایدیور. مجموعی برچیبوق لوله‌سی شكلنی ابراز ایدیور. مركز عمومیسی اورته‌ده‌كی ایالتك مركزی اولان (كیرین) شهریدر.

اراضیسی طاغلق اولوب، غرب شمالی قسمنده بیوك (هینغان) اسمیله اوزون بر سلسلهٔ جبال چین ومغولستاندن كله‌رك شماله طوغری امتدادله مانجوریه‌نك بتون او جهتنی شق ایده‌رك، آمور مجراسی قربنه قدر واصل اولور. اورادن شرق جنوبی‌یه طوغری بر طاقم قوللر اوزاده‌رق، كوچك هینغان اسمیله بر دیكر سلسله‌یه اولاشیر، كه

بو سلسله دخی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طو-
غری اوزانه‌رق، سونغاری نهرینه یول ویرمك
اوزره، بر بوغاز بعد التشکیل، ینه او استقامتده
دوامله، قوره حدودنده بولنان (شان آلین)
سلسله‌سنه اولاشیر. كه بونك سرمدی قارلرله
مستور اولان اك یوكسك ذروه‌لری ۳۶۰۰ متره
ارتفاعنه قدر چیقار. بو وجهله بربرلرینه كسب
ارتباط ایدن و او واسع ممالكی قول واتكلرله
طولدیران بو اوچ سلسله‌دن بشقه مانجوریه‌نك بر
چوق منفرد طاغلری دخی واردر. مانجوریه‌نك
قسم اعظمی آمور ایرماغی واسطه‌سیله اوخوتسق
دكیزی مائله‌سنده بولنوب، یالكز اك جنوبده
بولنان لائوتونغ ایالتی پچیلی كورفزی مائله‌سنده
بولنیور. مذكور آمور ایرماغی مملكتك غرب
شمالی وشمال حدودینی طولاشیر. بیوك هینغان
سلسلهٔ جبالنك غربی اتكلرندن اینن (خالخه كول)
ودیكر بر قاچ نهر طوغریدن آمور ایرماغنه دو-
كیلوب، مملكتك دیكر میاه جاریه‌سنك اكثری
(سونغاری) نهرینه طوپلانیر. بو نهر مذكور
(شان آلین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، غرب شمالی‌یه
طوغری آقه‌رق، مغولستان حدودینه واصل
اولنجه، مانجوریه‌نك یوقاری جهتك یعنی (هه‌لونغ
كیانغ) ایالتك اكثر انهارینك و مذكور بیوك
هینغان سلسله‌سنك شرق اتكلرندن اینن صولرك
اجتماعندن تشكل ایله جنوبه طوغری آقه‌رق
مغولستانك بر كوشه‌سنی شق ایدن و بر چوق
تابعلری اولان (نونی) نهرینی صولدن اخذ ایله
شرق شمالی‌یه طوغری دونر، دها آشاغیده ینه
صولدن (هولان) وصاغدن مولان هو، خونغ
هو ودیكر بر قاچ نهر اخذ ایله (آمور)ایرماغنه
دوكیلور. (اوسوری) نهری دخی حدود شر-
قیه‌سنی تشكیل ایدیور. (لائوتونغ) ایالتنك
حدودینی آیران بر صره طاغلر آمور حوضه‌سنی
دخی پچیلی مائله‌سندن آیروب، بو ایالتك همان
بتون میاه جاریه‌سی چین ومغولستاندن كلن (لائوهو)
ایرماغنه دوكیله‌رك، مذكور كورفزه منصب اولور.
منتهای غربنده ومغولستان حدودنده (بویرنور)
و (دالای نور) اسملریله ایكی كول بولنوب،
(خالخه كول) نهری بو كوللرك ایكیسنده شق
ایله، ایكنجیسنده، مغولستاندن كلن (كرولن)
نهرینی دخی آلیر، وآیاغی (آمور) ایرماغنه دو-
كیلور. حدود شرقیه‌سنده دخی (خانقه) اسمیله
بر بیوك كول بولنوب، مملكتك داخلنده‌ده بر
چوق كوچك كوللر واردر.

مانجوریه اسپانیه وفرانسه ایله قلنك عرضلرنده
اولوب، هر نه قدر شمال وشرق جهتلرندن سیبریه‌نك
و اوخوتسق دكیزیله آمور وادیسنك قطب شمالینك
برودتی تأثیراتنه آچیق یرلریله محاط ایسه‌ده،
داخل مملكتده مختلف استقامتلرده ممتد اولان
طاغلر بو برودتك هر طرفه نفوذ و تأثیرینه مانع
اولدیغندن، مانجوریه‌نك هواسی معتدل عد اولنه
بیلیر. معهذا كانونلرده میزان الحراره تحت الصفر
۲٤ درکه‌یه‌قدر اینر، وآغستوسده ۳۲ درجه‌یه
قدر چیقار. كیجه ایله كوندوز آره‌سنده‌كی فرق
دخی چوقجه‌در. یایله‌لری مغولستانك كیلر قدر یوكسك
اولیوب، میاه جاریه‌سی دخی چوق و طوپراغی
عمومیت اوزره منبتدر. اراضیسی پك مختلف-
المنظره اولوب، پك صیق اورمانلری، واسع چایر-
لری، قوری چوللری واردر. آمور و سونغاری
وادیلرنده‌اوتلری ۳ متره‌یه‌قدر یوكسله‌رك آغاجلرك
داللرینه قاریشان وآنجق بالطه ایله یول آچیله‌بیلن
واسع چایرلر ممتد اولور. اكثر طاغلری ذروه-
لرینه‌قدر یشیل اولوب، آره‌لری اورمانلرله مستور
و میشه، قره آغاج، سكود آغاجلری و سائر
اشجار پك اوزون اولور. بعض طاغلرینك تپه‌سندن
باقلدقده مملكت زمردین بر بحر متموج صورتنده
كورینور. سونغاری نهریله تابعلری وادیلرندن
بعضلری كثرت نباتاتده آسیا جزایرینه مشابهدر.
نباتاتجه مملكت سیبریه ایله چین آره‌سنده اولوب،
هر ایكی طرفه بكزر. طوپراغی پك منبت اولوب،
ایشلنن یرلرنده برنجی درجه‌ده سبزه‌لرك انواعی و
ایكنجی درجه‌ده داری كلیتله حاصل اولور. دارینك
بر قاچ نوعی اولوب، انسان و حیوانلرك باشلیجه
مدار معیشتی بو محصولدر. بر نوعنك اوننده
پك مقبول چوركلر یاپارلر، و صمانیله قوایه‌لرینی
اورترلر. بر نوعندن دخی برجنس راقی چیقاریرلر.
مصر دخی باشلیجه محصولاتندن اولوب، بوندن

دخی بر نوع واق جیقاریرلر. مقداری آز اولوب، ایلك بهارده اکیلیر. بتانه دخی آز اولور. کتن، کندویر، سیسام وآربه دخی آز مقدارده حاصل اولور. چیوبت وخشخاش ذرعی بو صوك سنه‌لرده ادخال اولنوب، کیتدکجه تعمیم ایتمکده‌در. توتون دخی محصولاتنك اك برنجیلرندن اولوب، مانجورلر بو نباتی یتیشدیرمك علمنی پك ایی بیلدکلرندن، چینك اك ایی توتونی بو مملکتده حاصل اولور، وبورادن چینك هر طرفنه نقل اولنور. حیواناتجه دخی سیبریا ایله چین آره‌سنده اولوب، اکثر طرفلری ایشلنمه‌مش وبیانی برحالده‌بولندیغندن، حیوانات وحشیه‌سی چوقدر. اورمانلرده قپلان وپارسلك انواعی بولنوب، مانجوریه چارشیلرنده صاتیلان بوتلرینك کثرتنه باقیلیرسه، بو حیوان پك کثیرایدر، وبعضلری پك بیوکدر. سیاه آیی، طوموز، قورت، تیلکی، بیانی کدی، بیانی کوپك، صاکسار، کیك، قره‌جه، سمور، غرب طرفنده‌کی چوللرده سوریلرله غزال، آطه طاوشانی وسائره بولنور. مانجوریه اك برنجی آر مملکتندندر. حیوانات اهلیه قیصه بویلی بر جنس بیکیرله، استر، مرکب، صیغیر، قیون، طوموز، کوپك وسائره‌دن عبارتدر. قیونلر صونغاری وادیسنك اوته‌سنده بولنیورسه‌ده، طوموزلر اك شمالی جهتلرینه قدر منتشردر. طیوری پك متنوع وپك چوق اولدیغی کبی، انهارنده بالیقلری دخی پك کثیرایدر. بوجکلری ده چوقدر.

اهالی اصلیه‌سی اولان مانجورلر اقوام تورانیه‌دن اولوب، مغوللر وترکلرله مناسبت جنسیه‌لری واردر، ولسانلری اولدقچه مکمل بر ادبیاته نائل اولوب، ترکجه ومغولجه‌یه مشابهدر. مانجورلر اساساً اقوام بدویه‌دن اولوب، وقتیله عشایر حالنده یاشار، وخیمه وسوریلرله کزرلردی. بوندن ۲۵۰ سنه اول مانجورلر جنوبه طوغری هجوم‌له، چینی ضبط ایتمشلرسه‌ده، کندیلری چینلیلرك درجهٔ مدنیتندن پك دون بولندقلرندن، بو غلبه‌دن قزانه‌مدقلرینه غائب ایتمشلردر. کرك ایمپراطور خاندانی وکرك حاکمیت صفتیله چینه داخل اولانلر پك آز مدت ظرفنده جنسیت ولسانلرینی غائب ایدوب، چینلیلره قاریشدقلری کبی، اشتراك حکومت مناسبتیله، مانجوریه‌یه دخی اوقدر چینلی کیروب یرلشمش، که مانجورلر بونلره تابع اوله‌رق، تدریجاً بونلرك لسان واخلاق ومذهبنی قبول ایتمشلردر. بونلرك چوجقلری‌ده چینلی مکتبلرینه دوام ایتمکله، اکر چین دولتی، خاندان حکمدارینك لسان اصلیسی اولمق مناسبتیله، مانجو لساننك تحصیلنی مجبوریت تحتنده بولندیرمیه ایدی، بو لسان بسبتون متروك ومهمل اولوب، اونودلمش اوله‌جقدی. شمدیکی حالده یالکز شمال جهتلرنده طاغلرده عشایر حالنده یاشایان مانجورلر کندی لسانلرینی سویلمکده‌درلر. بنه شمال وشمال غربی طرفلرنده تونغوز اقوامندن دخی برچوق عشایر وغرب طرفنده بیوك هینغان سلسله‌سنك غربی اتکلرنده مغول عشایری بولنوب، سائر طرفلرده وشهر وقصبه وقریه‌لرده چینلیلره چینلیلشمش مانجورلر بولنیور. لسانك جنسیتدن زیاده اهمیتی اولوب، اهالینك مقدار عمومیسنك بر ثلثی تشکیل ایدن مسلمانلر، جنسیتجه خالص چینلی اولدقلری حالده، آیری اوله‌رق کندیلرینه مخصوص قرا وقصبات ویا محلاتده ساکن بولنورلر. بونلر حکومتجه بعض امتیاز واستثنالره نائل اولوب، ازآن جمله ولیمه وجنازه مصرفلری ایمپراطور طرفندن تسویه اولنور. سائر اهالینك قسم اعظمی بودا دیننك چینده مرعی مذهبنه وعشایر حالنده یاشایانلر ایسه، لاما مذهبنه وتونغوزلرك بعضلری سیبریه‌ده‌کی (شامانیسم) دیننه تابعدرلر. مانجو لسانی مغولجه کبی یوقاریدن آشاغی‌یه وصاغدن صوله یازیلیر سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط مخصوصله تحریر اولنور.

مانجوریه مستقل بر صورتده اداره اولنوب، ایمپراطورك ملك خاصی عد اولنور. لاؤتونغ، کیرین و(هه‌لونغ کانغ) اسملریله اوچ ایالته منقسم اولوب، بو اوچ ایالتك برنجیسی اخیراً چین ایالاتنه الحاق اولنه‌رق، رسماً مانجوریه‌دن معدود اولمغله برابر، اداره‌جه چینك سائر ایالاتندن همان فرقی یوقدر. دیکر ایکی ایالتك اداره‌سی ایسه صرف عسکری وتیمار وزعامت اصولنده‌در. صنایع وتجارتی پك کری اولوب، عادی ومحلی اوفق

تفك صنعتلردن بشقه آنجق زيتون ياغى وداق اخراجى صنايعندن عد اولنه‌بيلير. داقى‌يى اركك و قادينلرى كثرتله استعمال ايدرلر. تجارتى تسهيل ايده‌جك وسائط نقليه‌سى دخى مفقود اولوب، پكيندن بر يول مانچوريه‌يه دخول ايله لاؤتونغ ايالتنك مركزى اولان (موقدم) دن بالمرور، (كيرين) ه واصل اولور. واورادن برقولى ساحل شرقيه‌ وبر قولى‌ده اوچنجى ايالتك مركزى اولان (چيچيقار) شهرينه طوغرى اوزانير. بو شهرده ينه ايكى‌يه آيريلوب، برى سيبريه‌نك يوللرينه اولاشمق اوزره شماله، وديگرى مغولستان حدودينه منتهى اولمق اوزره غربه طوغرى اوزانير. بونلر كاروان يوللرى اولوب، ديگر يوللرى پك عادى وطبيعى بر حالده‌در. (سونغارى) نهريله بوكا تابع (نونى) نهرنده قايقلر ايشليوب، كوچك وابورلر دخى ايشليه‌بيليرسه‌ده، ايشلدن يوقدر. آلتون، دمير وكومور معدنلرى چوق ايسه‌ده، هيچ برى اخراج اولنميوب، مقدما آلتون ريزه‌لرينك جمع واخراجنده اوتوز بيك قدر عمله استخدام اولنمقده ايكن، شمدى بو دخى متروكدر. ايالت مركزلرندن بشقه اون اون بش بيكدن زياده اهاليسى اولان معموره‌لرى آزدر.

مانچوريه اسكيدن مجهول بر ير اولوب، آوجياق وكوركجيلكله كچينير بدوى اقوامله مسكون بولنديغى، وبونلرك چين دولتنه اوق وسنان ويا كوركدن عبارت ويركى ويردكلرى چينليلرك اسكى تاريخلرنده مذكوردر. اونجى قرن ميلاديده مانچولردن (چنتان) اسمنده بر قبيله جنوبه طوغرى هجومله، چينى ضبط ايده‌رك، (لاؤ) يعنى «دمير» دولتنى تأسيس ايتمشلردى. ايكيوز سنه صكره (نوشين) ياخود (نيوچى) اسمنده ديگر بر مانچو قبيله‌سى چينى بونلردن ضبطله، (كين) يعنى «آلتون» دولتنى تأسيس ايتمشدى. بو دولت دخى يوز سنه قدر دوامدن صكره جنكيز خانله خروج ايدن مغوللر طرفندن ضبط اولنمشدى. اون دردنجى قرن ميلاديده چينه بر اوچنجى مانچو هجوم واستيلاسى وقوع بولوب، اليوم چينده حكم سورن مانچو ايمپراطورلغى تأسس ايتمشدر. او وقتدن برى مانچوريه چينله متحد اولوب، چينك نفوذى آلتنه گيرمشدر. ١٨٥٨ تاريخ ميلاديسنده چين ايله روسيه آره‌سنده عقد اولنان (آيغون) معاهده‌سى (آمور) و (اوسورى) نهرلرينك اورته‌سنده بولنان مانچوريه‌نك شمال وشرق جهتلرينى يعنى همان ياريسنى روسيه‌يه ترك ايتمشدر.

مانچستر (Manchester) انكلتره‌نك لانقاشتر قونتلغنده ولانقاشترك ٧٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (مرسى) ايرماغنه تابع (ايرول) نهرى اوزرنده واقع بر شهر اولوب، ٣٦٨ ٥٠٥ اهاليسى اولمغله، كثرت نفوسجه لوندره، غلاسقوو و ليورپولدن صكره انكلتره‌نك دردنجى شهريدر. مؤسس بولنديغى محل ٤٦٧٦ يكى دونم وسعتنده‌در. شهر نفس مانچستر ايله (سالفورد) دن مركبدر. سوقاقلرى دوز ايسه‌ده، خانه‌لرينك اصول معماريسى پك عادى وابنيه‌سى غير منتظم اولديغندن، منظرهٔ عموميه‌سى حزن انگيزدر. بلديه دائره‌سى انكلتره‌نك اك بيوك ابنيه‌سندن اولوب، ٢٥٠ دن زياده اوطه‌يى حاويدر. كتبخانهٔ عمومى اتخاذ اولنان اسكى بلديه دائره‌سيله (سالفوردك) دائرهٔ بلديه‌سى بر بيوك كليسا وديگر معابد متعدده، خسته‌خانه، بورسه وسائره اك بيوك ابنيه‌سندندر. (آتنئوم) اسمنده واسع كتبخانه وقرائتخانه و سائره‌يى حاوى علمى بر قلوبى، (رو آيال انستيتو) اسميله مشهور رسملرى و رسم وسائره سركى محللرينى وعمومى درسلر درسخانه‌لرينى حاوى بر بيوك دائره‌سى واردر. كتبخانه‌لرى پك چوق اولوب، ايچلرندن كتبخانهٔ عمومينك ٤٠٠ ١٣٧، (چتام) كتبخانه‌سنك ٠٠٠ ٤٠ وديگر بر كتبخانه‌نك ٠٠٠ ٧٠ جلد كتابى واردر. جمعيات علميه‌سى چوق اولوب، بونلردن «جمعيت علميه وفلسفيه» عنوانيله ١٧٨١ تاريخنده تأسس ايدنى او وقتدن برى چوق ايشلر گورمكده‌در. دار الفنونى، طبيه مكتبى، ٢٥٠ شاگردى مجاناً وديگرلرينى جزئى بر اجرتله قبول ايدر مكمل بر مكتبى و ديگر مكاتب متعدده‌سى واردر. مؤسسات خيريه‌سى ده چوق اولوب، ديلسز وصاغرلره كورلره مخصوص دار العجزه‌لرى

وبونلرك لنجلرینه مخصوص مکتبلری، خسته‌خانه‌لری وساثر خیراتی چوقدر. تیاترولری‌ده چوق اولوب، هله بری پك بیوکدر. عمومی باغچه‌لری‌ده چوق اولوب، بونلردن برینك اورته‌سنده بر تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی ورسم موزه‌سی بولنیور. صنایعی دخی پك ایلری اولوب، برنجی درجه‌ده پاموقدن منسوجاتك اعمالیدر. مانچستر اسکیدن بری پاموق منسوجاتك مرکز عمومیسی اولوب، بو صوك زمانلرده آمریقا وهندستان رقابت ایتمکه باشلامشلرسه‌ده، ینه مانچسترده بو منسوجاته مخصوص یوزلرجه بیوك فابریقه‌لر واردر. ایپك وبوك قماشلر، مختلف ماکینه‌لر، انواع آلات وادوات، اجزاء کیمیویه وساثر معمولات‌ده چوقدر. لانقاستر کور معدنلرینك قربتی صنایعنك ترقیسنی تسهیل ایتمکده‌در. تجارتی پك ایشلك اولوب، دمیر یول خطلری مکمل اولدیغی کبی، نهرلرله اختلاط ایدر متعدد جدوللری دخی واردر. سنه‌ده سکز اون ملیار فرانق قیمتنده تجارت اجرا ایدر.

مانچستر (Manchester) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (نیوهامپشیر) جمهوریتنده و (قونقورد)ك ٢٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مریماق) نهرینك ساحل یسارنده برشهر اولوب، ٣٢ ٦٣٠ اهالیسی، ایپك و بوك منسوجاتله واغون، انواع ماکینه‌لر، لوقوموتیف، چلنکیرلکه متعلق شیلر وساثره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. فابریقه‌لرینك چوغنده ماکینه‌لر نهرك صوییله چویریلیر.

— بو اسمله ممالك مذکوره‌ده دیگر برقاچ کوچك قصبه دخی واردر.

مانچونی (Manzoni) ایتالیانك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٧٨٤ده میلانده طوغمش؛ وابتدا میلانده بعده پارسده تحصیل ایدوب، وولتی ایله ودیگر فرانسه شعراسیله عقد مناسبات ایتمشیدی. متدین برآدم اولوب، حضرت عیسی (عم)ك احوالنی مبین برمنظومه یازمش؛ وایتالیاده رومانتیسم اصولنی التزام ایدوب، بو اصولده برقاچ حکایه کتابی وبرچوق اشعاری واردر. الك مشهور اثری «نامزدلر» عنوانلی حکایه کتابیدر، که بونده ایتالیانك او وقتکی اخلاق عمومیه‌سنی تصویر ایدیور. عائله‌جه مصاب اولوب، اواخر عمرنده کوشهٔ انزوایه چکلمش؛ ومع هذا ١٨٦٠ ده ایتالیا آقادمیاسی اعضالغنه انتخاب اولنمش ایدی. ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر.

مانچینوس (Mancinus) روما سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ١٣٧ تاریخنده قونسلوس اولمش؛ و ٣٠٠٠٠ کشی ایله اسپانیه‌یه (نومانتین)لره قارشی کوندریله‌رك، ٤٠٠٠ کشی قارشیسنده مغلوب اولمش؛ و روما حقنده مضر برمعاهده‌یه وضع امضا ایتمکله حیاتنی قورتاره بیلمشیدی. سناتو بو معاهده‌سنی تصدیق ایتمیوب، کندیسنی دشمنه تسلیم ایتمش ایسه‌ده، بونلر سماحت ایدوب، کندیسنی صاغ و سالم اعاده ایتمشلردی.

ماندالای (Mandalay.) یاخود ماندالِه (Mandaleh) هند چینینك غرب شمالی جهتنده برشهر اولوب، مقدما (آوه) ونام دیگرله مستقل برمانیه‌نك پایتختی ایکن، شمدی انکلتره‌یه تابع بوقاری برمانیه ایالتنك مرکزیدر. رانغونك ٥٨٢ کیلومتره شمالنده وکلکته‌نك ٨٢٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق، (ایراوادی) ایرماغنك صول کنارنده ٤ کیلومتره‌لك مسافه‌ده وواسع براووه‌ده واقع اولوب، ٦٥ ٠٠٠ ودیگر برتخمینه کوره ١٠٠ ٠٠٠ اهالیسی واردر. شهر چین اصولنده اولوب، وسطنده دوائر رسمیه‌یه وکبرایه مخصوص مستطیل الشکل برایچ قلعه‌سی وبونك اطرافنده تجارته و عوامه مخصوص شهر محلاتی بولنیور. اسکی حکمدارلره مخصوص سرایلری، بتخانه‌لری وبرچوق غریب ومصنع آثاری واردر. سوقاقلری کنیش و دوز اولوب، الك بیوك جاده‌لرینك ایکی طرفنده تمرهندی آغاجلری دیکلمشدر.

ماندانه (Mandane) یونان قدیم مورخلرینه کوره مدیه حکمداری آستیاغك قیزی وجهانکیر کیروسك والده‌سیدر. کیروس کیخسرو و آستیاغ افراسیاب ایسه، ماندانه‌نك دخی ایرانیلرك (فرنکیس) تسمیه ایتدکلری قادین اولمسی اقتضا ایدر؛ لکن اسملر بیننده هیچ بر مشابهت یوقدر.

ماندو (Mandou) اسکی مصریلرك اك بیوك معبودلری اولان ٨ اله کاذبك بری اولوب، تناسل و ذریتك حامیسی عد، وتکه بدنلی وقوش باشلی تصویر ایدرلردی. یونانیلر بونی کندیلرینك (پان) تعبیر ایتدکاری معبود موهومه قیاس ایدرلردی.

ماندوی (Mandvi) هندستانك ساحل غربیسنده (کچ) حکومت ممتازه‌سنده و بهوجك ٥٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (کچ) کورفزینك مدخلنده و همنامی برقیصه ایرماغك منصبنده برشهر و اسکله اولوب، ٣٦٠٠٠ اهالیسی، اسکی حکمدارلرینه مخصوص برسرایی، ایکی مصنع جامع شریفی وقدیم بر بتخانه‌سی واردر. اهالیٔ مسلمه‌سنك کمیجیلکده فوق العاده مهارتلری اولوب، تحت تصرفلرنده بولنان ٢٠٠ کمی ایله زنکباره آمد شد ایده‌رك، کرکدان دریسی، فیل دیشی وساٸر آفریقا محصولاتی تجارتی ایدرلر.

ماندینغ (Mandingues) آفریقای غربیده سنغال ایله نیجر منابعنده و بونغ جبالندن تمبکتویه‌قدر اولان یرلرده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر بیوك قوم اولوب، ٧٥° ایله ١٦° عرض شمالی و ٢° ایله ١٧° طول غربی آره‌لرنده منتشردرلر. بونلرك بولندقلری یرلر پك واسع اولمغله برابر، هنوز تمامیله معلوم اولمدیغندن، وکندیلری هر طرفده دیکر برقوم‌له قاریشمش اولدقلرندن، سیمالری دخی مختلف اولوب، سیاحلر طرفندن پك مباین صورتلرده تعریف اولنمشلردر. اك طوغری تعریفه کوره، کندیلری باقیر رنکنه چالار سیاه رنکده اولوب، صاچلری پك قیویرجق ایسه‌ده، برونلری اوقدر یاصی وطوداقلری اوقدر قالین دکلدر. وبدنلری ایری واولدقجه متناسبدر. مع هذا قادینلری پك چرکیندر. مالینکه، سونینکه و بامباره اسملریله باشلیجه اوچ شعبه‌یه منقسمدرلر. قسم اعظملری مسلم اولوب، پك آز مقدارلری الیوم مشرك بولنیور. (ماندینغ) اسمی (مالینکه) دن غلط اولوب، بوده (مالی) ویا (ملی) آدملری دیمکدر. بش آلتی یوز سنه اول (مالی) و یا (ملی) حکومتی سودان غربیده خیلی قوتلی بر دولت اولوب، تمبکتویه دخی حاکم ایدی؛ و بنی مرین وساٸر مغرب دولتلریله مناسباتده بولنیوردی. ابن خلدون، ادریسی وابن بطوطه بو دولت سودانیه‌دن بحث ایدیورلر. حکمدارلر (برامندانه) اسمنده بری دین اسلامی قبول ایدوب، تبعه‌سنه وساٸر اقوام متجاوره‌یه دخی قبول ایتدیرمش؛ و بوندن طولایی کرك کندیسی وکرك اخلافندن موسی وسلیمان خیلی محاربه ایتمشلر ایدی. مرکزلری اولان (مالی) قصبه‌سی نیجر مجراسی اوزرنده ایدی. نهایت اوننجی قرن هجری اواٸلنده (عمر اسکیا) اسمنده بری بونلره غالبه چالوب، بو دولته ختام ویرمش؛ ومرکزلرینی تخریب ایلمشدر. تمبکتو ایسه دها اول توارقلرك ضبطنه کچمشیدی. ماندینغلرك صنایعه اولدقجه استعدادلری اولوب، اسکیدن بری آلتون معدننی اخراج ایتمکده، و دمیری بیوك بر مهارتله ایشلمکده‌درلر.

مانرزا (Maneresa) اسپانیه‌نك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ٥٠ کیلو متره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٦٥٢٥ اهالیسی، بیوك برچوخه فابریقه‌سی، باروتخانه‌سی، ایچندن جریان ایدن (قاردونر) نهرینك صوییله چوریلیر بر خیلی ماکینه‌لری و اسکیدن قالمه بر جدولی واردر. جزویت طریقتك موجدی اینیاس دولویوله‌نك بر سنه یاشامش اولدیغی مغاره بو قصبه‌ده زیارتکاه اولوب، مناسترلرله محاطدر.

مانشه (Manche) فرانسه ایله انکلتره آره‌سنده‌کی دکیزك اسمی اولوب، حقیقتده بحر محیط آطلاسینك بر بیوك کورفزیدرکه شمال شرقی جهتندن (پادوقاله) بوغازندن شمال دکیزیله اختلاط ایدر. غرب یعنی بحر محیط آطلاسی جهتندن مدخلی انکلتره‌نك منتهای غرب جنوبیسنده‌کی (لاندس اند) بورنیله فرانسه‌نك فینیستر ایالتی اوجنده بولنان (اوکسان) جزیره‌سی آره‌سنده اولوب، ١٨٠ کیلومتره وسعتنده اولان بو مدخلدن پادوقاله بوغازینه‌دك بویی ٥٠٠ کیلومتره‌در. ٤٨°٣٠′ ایله ٥١° عرض شمالی و ٣٥′٠° ایله ٨° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. جنوبده‌کی فرانسه سواحلی ١١٢٠ وشمالده‌کی انکلتره سواحلی دخی ٧٥٠ کیلومتره اوزونلغنده‌در. فرانسه

سواحلنك وسطلرنده مانشه ایالتنی تشکیل ایدن (قوتنتین) اسمیله بیوك بر شبه جزیره شماله طوغری ممتد اولوب، ایکی طرفنده ایکی بیوك کورفز تشکیل ایتمکله برابر، مانشه دکیزینی خارجی و داخلی ایکی قسمه آییریور. بو شبه جزیره‌نك اوجنده‌کی (هاغ) برونیله قارشیسنده انکلتره ساحلنده واقع (پورتلاند) برونی آره‌سنده دکیزك وسعتی ۹۰ کیلومتره اولوب، بر ایکنجی مدخل حالنده‌در. هر ایکی ساحلده قویلر ولیمانلر چوقدر: و هر ایکی ساحلدن بودکیزه برچوق نهرلر دوکیلوب، اك بیوکلری فرانسه‌نك (سینه) ایرماغیدر. مانشه‌نك عمقی آز اولوب، یالکز بر یرده ۱۳۵ متره درینلکی واردر. سائر طرفلرده عمقی ۱۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، عمق وسطیسی ۸۶ واك آز درینلکی ۳۶ ½ متره‌در. طوزینك کثرتجه بحر محیط آطلاسی ایله مساوی اولوب، بالیغی چوقدر. مکسیقه کورفزندن (غولف استریم) اسمیله بحر محیط آطلاسی‌یی یاره‌رق کلن صیجاق آقندی انکلتره وایرلانده‌نك خارجندن طولاشوب، مانشه دکیزینه کیرمز. مانشه دکیزی داخلنده باشلیجه اوچ جزیره بولنوب، اك بیوکلری اولان (ویخت) آطه‌سی انکلتره ساحلی قربنده و (ژره‌ی) ایله (کرنسی) فرانسه ساحلی قربنده بولنیورسه‌ده، اوچی‌ده انکلتره‌یه عائددر. فرانسه سواحلی قربنده بر طاقم کوچك آطه‌لر دخی بولنیور. هر ایکی دولت سواحلنده‌کی قارشیلقلی اسکله‌لر آره‌سنده کل یوم واپورلر کلیر ایشلیوب، بیوك بر تجارت اجرا اولنور. بو طرق بحریه‌نك اك قیصه‌سی پادوقاله بوغازنده فرانسه‌نك (قاله) اسکله‌سیله انکلتره‌نك (دووره) اسکله‌سی آره‌سنده‌کی یول اولوب، ایی هواده بو طریقی واپور بر ساعت ایله بر چاریکده قطع ایدر. انکلیزلر مانشه دکیزینه (بریتیش قنال) یعنی «انکلیز جدولی» نامنی ویریورلر.

مانشه (La Manche, Mancha) اسپانیه‌نك وسطلرنده بر خطه اولوب، یکی قستیله ایله مورسیه آره‌سنده واقعدر. شمدیکی تقسیماتده قسم اعظمی (جوداد رآل) ایالتنی تشکیل ایدوب، قسم باقیسی آلباسته (البسیطه)، قونقه وتولده ایالتلری بیننده منقسمدر، ۶۰۰ ایله ۸۰۰ متره ارتفاعلری آره‌لرنده بولنور مرتفع بر یایله‌دن عبارت اولوب، شرقدن غربه بویی ۲۲۰ وشمالدن جنوبه اکی ۱۲۰ کیلومتره‌در. اراضیسی مرتفع، قورو، چیلاق وقیزیل طوپراقدن عبارت اولوب، هواسی یازین پك صیجاقدر، وقیشین تحت الصفر ۱۵ درکه‌یه قدر اینر. آز یاغمور یاغوب، غوآدیانه ایرماغندن بشقه انهارینك چوغی یازین قورور. اولانجه صولری ده آجی وطوزلیدر. مع هذا طوپراغی منبت اولوب، نسبةً زیاده‌جه یاغمور یاغدیغی سنه خیلی ذخیره حاصل اولور. آنجق اراضیسی اغنیانك النده اولوب، عوام اهالی پك فقیردر. اشجار غرسیله اورمانلر تشکیل وانهارك صولرینی صوسز اراضیده قوللانمق اوزره سدلر وبندلر انشا اولنه‌جق اولسه، پك معمور بر یر اوله‌بیلیر.

مانشه (Dép. de la Manche) ایالتی فرانسه‌نك ایالات شمالیه‌سندن اولوب، مانشه دکیزی ایچنه اوزانان (قوتانتن) شبه جزیره‌سندن واوکا قریب یرلردن یعنی نورماندیه خطه‌سنك قسم غربیسندن عبارت اولدیغی حالده، جنوباً (ایله مع ویلانه) و (مایانه)، شرقاً (اورنه) و (قالوادو) ایالتلریله محدود بنه شرقاً وشمالاً وغرباً دخی مانشه دکیزیله محاط اوله‌رق، سنت مالو ایله سینه کورفزلری آره‌سنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۹۲۸ مربع کیلومتره و اهالیسی ۵۱۳ ۸۱۵ کشیدر. اراضیسی آز عارضه‌لی وهواسی رطیب اولوب، طوپراغی پك منبتدر، و پك ایی ایشلنیور. اوچ جهتنده‌کی سواحله اینر بر قاچ نهری اولوب، میاه جاریه‌سی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، سیدره دینلن بر نوع شراب اعمالنه یارار الما وسائر میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری آز ایسه‌ده، مرعالری چوق اولوب، آت، صیغیر، قویون وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. سواحلنده بالیغی پك چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، چوخه، بز، دانتله، پاموق ایپلك، کاغد، کودری، باقرجیلق و جلنکیرلکه متعلق مواد مختلفه ایله بیچاق وسائره اعمال اولنور. دمیر یوللری واسکله‌لری چوق اولوب، تجارتی پك ایشلکدر. مرکزی (سنت لو) اولوب، ایالت ۶ قضایه منقسم و ۴۸

ناحیه ایله ٦٤٣ دائره‌یی حاویدر. مرکزندن صکره باشلیجه معموره‌لری ساحل شمالیسنده‌کی (شربورغ) اسکله‌سیله ساحل غربیده ویا قربنده بولنان قونتانسه، غرانویل وآورانشه‌در.

مانع { فرس شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو رباعی اونکدر:

وجود من اکر در بوتهٔ عشق مجاز افتد
تا آیین حقیقت درپی سوز وکداز افتد
خیال کاکل و زلف تو عمر جاودان دارد
خوش آن عشق‌که در اندیشهٔ دور ودراز افتد

مانغقاسار { وغلطی ماقاسار (Mangkassar, Makassar) آسیا جزایرندن سلب جزیرهٔ کبیره‌سنك جنوبه طوغری ممتد اولان شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده اوله‌رق ″٥ ′٧ °٥ عرض جنوبی ایله ″٢١ ′٤ °١١٧ طول شرقیده واقع بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، صاغلام وواسع لیمانی، دمیردن بیوك بر ریختمی، متعدد فنارلری، ایچری طوغری تجارت یوللری، سربست لیمان اولمق مناسبتیله ایشلك تجارتی، کنیش سوقاقلری واطرافنده مفرح یرلری واردر. ایکی قسمدن عبارت اولوب، بری یرلیلره دیکری مملکتده حاکم اولان فلمنکلیلرله سائر آوروپالیلره مخصوصدر. جزیره‌نك والیسی بو قصبه‌ده اقامت ایدر. ملایی وعرب اهالیٔ اسلامیه‌نك کندیلرینه مخصوص آریجه حاکملری واردر. فلمنکلیلرك بر مکتبی وفلمنك لساننده بر غزته ایله کتابلر نشر ایدر بر مطبعه‌لری اولدیغی کبی، السنهٔ محلیه‌ده کتب نشر ایدر بر مطبعه دخی موجوددر. — مانغقاسار بوغازی مذکور سلب ایله بورنئو جزیره‌لری آره‌سنده جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری ممتد اولوب، بویی ٧٢٠ ووسطی اکی ٢٥٠ واك طار محلنده وسعتی ١٤٠ کیلومتره‌در. دکیز دبنله‌جك درجه‌ده واسع اولان بو بوغاز جاوه ایله سلب دکیزلری آره‌سنده بر طریق اختلاطدر.

مانفرد { یاخود منفرو آر (Manfred. Mainfroi) سیچیلیتین قراللرندن اولوب، ایمپراطور ایکنجی فردریقك ولد نا مشروعی اولدیغی حالده، ١٢٣١ تاریخ میلادیسنده طوغمش؛ وابتدا تارنته پرنسی عنوانی حائز اولوب، ١٢٥٤ ده، برادری قونرادك وفاتی اوزرینه، بونك اوغلی (قونرادن)ك صباوتی اثناسنده اجرای وصایته دعوت اولنمش؛ وبو وصایت حقنی طلب ایدن پاپا دردنجی (اینوسان)ه وواقع اولان بر اختلاله قارشی ابتدا مغلوب اولمش ایسه‌ده، ایرتسی سنه غالب کلوب ٤، ١٢٥٨ ده صبیٔ مرقومك حقنی غصبله، کندی قراللغنی اعلان ایتمشدی. پاپا دردنجی آدریان کندیسنی آفروس ایدوب، علیهنه بر اهل صلیب حربی آچمش؛ وبونك ملکنی فرانسه قرالی (سنت لوبی)نك برادری آنژولی شارله ویرمشیدی. صاحب ترجمه بوکا قارشی ایتدیکی محاربه‌ده ١٢٦٦ ده (بنونته) قربنده مقتول اولمشدر. پدرینك وبرادری قونرادك قاتلی اولدیغی مظنوندر.

مانفردونیه { (Manfredonia) ایتالیانك قاپیتاناته ایالتنده وفوجه‌نك ٣٨ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان قویك شمال غربی ساحلنده وبر دمیر یول خطنك مبدأنده بر قصبه اولوب، ٩٣٢٥ اهالیسی وذخیره اخراجاتی واردر. (سیپونتام) اسمیله قدیم بر شهر اولوب، حرکت ارضدن خراب اولمش؛ وآنف الترجمه مانفرد طرفندن یکیدن اعمار اولنوب، اسمنه نسبتله تسمیه اولنمشدر. ١٦٢٠ تاریخ میلادیسنده عثمانلی دونماسی طرفندن تخریب اولنمشدی.

مانقو قاپاق { (Manco-Capac) آمریقانك کشفندن اول پروده حکومت سورمش وخیلی مدنیته نائل بولنمش اولان اینقه دولتنك مؤسسی اولوب، پرلیلر کونشك اوغلی ویا طورونی اولمسی اعتقادنده ایدیلر. قوزقو کوبی اطرافنده بر طاقم اقوام وحشیه‌یی جمع وتربیه ایده‌رك، شمسه عبادت ایتمکی اوکرتمش، وکندیلرینی انسان قربان ایتمکدن منع، و(قوزقو) شهرینی دخی تأسیس ایتمشیدی. دولته نائل اولمسنك میلادك ١٠٢٥ تاریخلرنده وقوعی تخمین اولنوب تأسیس ایتدیکی دولت پروده ٥٠٠ سنه دوام ایتمشدر.

بر ایکنجی مانقو قاپاق ١٥٣٣ تاریخ میلادیسنده اسپانیول پیزاره طرفندن قتل اولنان برادری (آتاهوآلپه)نك یرینه اینقه‌لر تختنه

جیقمش ایسه‌ده، بو دخی متعاقباً اسپانیوللرك الینه دوشوب، بر مدت محبوس قالدقدن صکره، آند سلسله جبالنه فرار یولنی بولوب، اوراده تحت محافظه‌سنه آلدیغی بر اسپانیول ملتجیسی طرفندن مقتولاً وفات ایتمشدر.

مانلیوس (Manlius) اسکی رومانك بر خاندانی اولوب، افرادندن برقاچ کشی قبل المیلاد دردنجی واوچنجی قرنده قونسلوسلق وسرداراق کبی بیوك موقعلرده بولنمشلردر.

مانو (Manou) هندولرك اساطیرنده ((براما)) نك اوغلی و نوع بشرك پدری زعم اولنوب، الك اسکی قوانین وآداب معاشرتی متضمن اوله‌رق سانسکری لسانده بولنان اسکی بر منظومه‌نك بونك نظم کرده‌سی اولدیغنه اینانیرلر. اساطیر پرده‌سی رفع ایدیلنجه هندك الك اسکی شعرا وحکماسندن بولنمش اوله‌جغی آکلاشیلیور.

مانوئل (Manuel) قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی قومننوس خاندانه منسوب اولوب، یانی قومننوسك اوغلیدر. ١١٤٣ تاریخنده پدرینك وفاتی اوزرینه، بیوك برادری ایساقك حقنی غصبله، تخته قعود ایتمشدی. ١١٤٧ ده آلمانیه ایمپراطوری قونراد ایله فرانسه قرالی کنج لویی قومانده‌لرنده بولنان اهل صلیبه قارشی مسلمانلرله اتفاق ایده‌رك، بونلرك مغلوبیتنی منتج اولمش؛ و بونك اوزرینه اهل صلیبك متفقی اولان سیجیلیه قرالی روجر یونانه دخول ایله، تبه وقورنته‌یی غارت ایتمشدی. صربلیلر ومجارلرله دخی محاربه ایتمش؛ و قونیه سلجوقیلرندن عزالدین ایله آناطولیده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولمش ایدی. جسور وحرب آزما بر حکمدار ایدیسه‌ده، اخلاقسزلق وارتکابله شهرتی وار ایدی.

— ایکنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب اولوب، ١٣٩١ ده رهن صفتیله یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلرینك یانندە بولندیغی حالده، فرار ایله، پدری یانی پالئولوغه خلف اولمشیدی. پادشاه مشارالیه بونك زماننده یدی سنه قسطنطنیه‌یی محاصره آلتنده طوتوب، تیمور فتنه‌سی اوزرینه محاصره‌یی رفع ایتمشلردی. بعده سلطان مراد خان ثانی حضرتلری طرفندن دخی محاصره اولنه‌رق، ینه دیکر بر غائله‌نك ظهوری محاصره‌نك رفعنه سبب اولمشدی. مانوئل غرب دول نصرانیه‌سندن عثمانلیلره قارشی استمداد ایتمسیله فرانسز ومجار وسائره‌دن مرکب بر اهل صلیب فرقه‌سی امدادینه کلمش ایسه‌ده سلطان بایزید مشارالیه بونلری طونه ساحلنده نیکبولیده کلیاً مغلوب وپریشان ایتمشدی. ١٤٢٥ ده ٧٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

مانه (Mânes) اسکی رومالیلرله ازروسقلر اساطیرنده ارواح اموتدن عبارت زعم ایتدکاری بر جنس جنلره ویریلان اسم اولوب، مقبره‌لر وشباط آیی بونلره مخصوص عد اولنور؛ وکندیلرینه سیاه قربانلر ذبح ایدیلیردی.

مانهایم (Mannheim) باده بیوك دوقه‌لغنده و قارلسروهه‌نك ٥٥ کیلومتره شمالنده اوله‌رق، (نقار) ایله (رن) ك ملتقاسنده واسع بر اوه‌ده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٦٧٧ ٩٠ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری، ماکینه، توتون، جیغاره، شکر، اسپرتو، بیره، اجزاء کیمیویه، نشاسته، یوك منسوجات، خالی، مجوهرات، آینه وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، کرك متعدد اولان دمیر یول خطلریله و کرك رن ایرماغی ونقار نهری طریقلریله پك ایشلك تجارتی و بیوك حیوانات بازارلری واردر. سوقاقلری سطرنج واری پك منتظم اولوب، آنجق طرز واحدده بولنملری انشراح بخش دکلدر. عمومی باغچه‌لری و بیوك میدانلری اولوب، بونلرك برنده شاعر شهیر (شیلر) ك هیکلی بولنیور.

مانی مذهب موجدلرندن اولوب، (مانی نقاش) دینمکله شهرت بولمشدر. میلادك ٢٤٠ تاریخلرنده دنیایه کلوب، کوچك ایکن کوله صفتیله بر طول قادین طرفندن اشترا وبعده اعتاق وتعلیم وتربیه اولنمشدی. هر نصلسه خرستیانلرله مناسباتده بولنوب، نصرانیته وانجیله کسب وقوف ایتمش؛ وانجیلده (پاراقلیت) اسمیله کله‌جکی خبر ویریلن نبی کندیسی اولدیغنی ادعا ایده‌رك، بر مذهب جدید ایجادینه قالقیشمشیدی.

میدانه قویدیغی مذهب اساساً خرستیانلق ایله زردشت دیننك مزجندن عبارت اولوب، ثنائیته یعنی، بری خیر وحسناته مصدر اوله‌رق نور وضیا وروحدن، ودیکری شر و سیئاته منبع اوله‌رق ظلمت و جسمانیتدن عبارت اولمق اوزره، ایکی الهك وجودینه قائل ایدی. یالکز حضرت عیسایه برنجی و دیکر انبیایه ایکنجی اله موهومی طرفندن مرسل نظریله باقوب، انجیلك نور و روحانیتدن و توراتك ظلمت وجسمانیتدن ترشح ایتدیکنی ادعا ایدردی. کندیسی طبابتده دخی ماهر اولوب ، ساسانیاندن برنجی شاپورك طبیبی اولمغله ، بو مذهب باطلی حکمدار مشار الیهه قبول ایتدیروب، اونك یاردیمیله هند و چین حدودینه‌قدر نشر ایتمشدی. رساملقده فوق‌العاده مهارتی اولدیغی مروی اولوب، حتی (ارتنك) یاخود (ارژنك) اسمیله معروف اولان وسمادن نزولنی ادعا ایتدیکی کتاب دخی معجزه یرینه قبول ایتدیردیکی فوق‌العاده رسملرله مزین ایمش. نهایت شاپورك خسته‌لنان قیزینی ابی ایده‌مه‌مکله، غضبنه اوغرایوب، ایرانی ترکه مجبور اولمش؛ وروما دولتی طوپراغنه کچوب، جزیره‌ده (کسکر) پسقپوسی آرخلاوس) ایله ایتدیکی مباحثه‌ده مغلوب اولمش؛ وبو طرفده مذهبنك رواجی امیدینی غائب ایتمکله، هرمزك زماننده ایرانه عودت ایتمش ؛ وبونك خلفی بهرام دین زردشتده متعصب اولمغله ، ٢٧٤ تاریخ میلادیسنده مانینك حیاً دریسنی یوزدیره‌رك اتلاف ومذهبنی اورته‌دن رفع و منع ایتمشدی. ترجمهٔ حالی پك قاریشیق و مشوش بر صورتده منقول اولوب ، حقنده متباین روایتلر واردر. آوروپاجه مانس (Marés) و مانیکه یاخود ما-نیکیوس (Manichée) اسمیله معروف اولوب ، (نقاش) لقبی بو ایکنجی اسمك آخرنده‌کی علاوه‌دن غلط اولمق احتمالی دخی واردر. مذهبنی قبول ایدنلر، زجر وتعقیب آلتنده اولدقلری حالده، پك چوغالوب، روم وایران دولتلرینك هر طرفلرینه یایلمش، وبوز بیکلرجه قتل اولنه‌رق، بر چوق مدت ظرفنده وجودلری قالدیریله‌بیلمشیدی.

مانی { (شیخ محمد بن چالیق علی) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، طریق تدریسه سالك ایدی. شو بیت اونکدر:

ای مصور اوبتك صانعه بنانن یازدك
درشدی الکشتنی تحریر ایدرکن قلمك

مانی { ایران شعراسندن اولوب ، مشهدلیدر. ابتدای حالنده پدری یاننده کاسه‌جیلك صنعتیله مشغول ایکن، بعده ادبیاته انتسابله، سلطان حسین بایقرانك اوغلی محمد محسن میرزانك خدمتنه کیرمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

شب عیش وکامرانی بکذشت وروزها شد
چه شبی تو ای شب غم که ز پی سحر نداری

مانیاس { خداوندکار ولایتنك قره‌سی سنجاغنه تابع باندرمه قضاسنده بیوجك بر کول اولوب، ساحل شمالیسی باندرمه-نك یعنی مرمره ساحلنك ١٤ کیلومتره جنوبنده واقعدر. ٤٠°٧′ ایله ٤٠°١٥′ عرض شمالی و ٢٥°٣٠′ ایله ٢٥°٤٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٢٨ والك کنیش محلنده‌کی ١٣ کیلو متره‌در. شرق جهتنده بولنان (آبولیون) کولندن ٣٣ کیلومتره‌لك مسافه ایله آیرلمش ایسه‌ده، فیضان میاه زماننده بو کوللرك ایکیسی‌ده زیاده توسع ایدوب، چوق دفعه همان برلشمك درجه‌سنه کلیرلر. بنه مانیاس اسمیله جنوبدن یعنی بالیکسری قضاسندن کلن بر چای ایله دیکر برقاچ دره مانیاس کولنه دوکیلور. وکولك فضلهٔ میاهی ساحل شرقیسندن قره دره اسمیله چیقوب، شمال شرقی‌یه طوغری جریانله صو صیغیرلی یعنی مخالیج نهرینه دوکیلور. بو نهره ایسه آبولیون کولنك دخی آیاغی دوکلمکله، بو واسطه ایله ایکی کول آره‌سنده و ایکیسیله مرمره دکیزی بیننده اختلاط حاصل اولوب، اوفق قایقلر ایشلیور؛ وجزئی برهمتله واپورلر دخی ایشلیه بیله‌جك حاله قونمسی قولایدر. مانیاس کو-لنك بالیغی چوقدر.

مانیاس { خداوندکار ولایتنك قره‌سی سنجاغنه تابع باندرمه قضاسنده بر ناحیه اولوب، قضانك شرق جنوبی قسمندن و همنامی اولان آنف‌البیان کولك اطرافندن عبارت اولدیغی حالده، ٦٣ قریه‌دن مرکب و ١٤٥٢١ اهالی ایله مسکوندر. اهالیسنك یالکز ٧٦٦-سی روم و ٧٤٣ ی ارمنی اولوب ، قصوری کاملاً مسلمدر. مرکزی کولك جنوب شرقی جهتنده و

باندرمه‌نك ٣٥ كيلومتره جنوبنده واقع و اخيراً
اسكان اولنان برقاچ يوز مهاجرله برابر ١٠٠٠ قدر
اهالی ايله مسكون مانياس قريه‌سيدر، كه اطرا
فنده‌كی ويرانه‌لردن قديماً قصبه حالنده بولنمش
اولديغی آكلاشيليور. اراضيسی پك منبت ايسه‌ده،
سبب معموريتی اولان كول ونهری موجب خرابی
دخی اولوب، فيضاننده اكثر اراضيسنی صولر
باصار؛ وصولر چكلدكده بر طاقم بطاقلقلر قالوب،
هواسنی اخلال ايدرلر. بهر سنه مايسك ٢١ ندن
اعتباراً اون بش كون سورر (قوش بازاری) ناميله
بر پنایر قوريلوب، اك زياده قويون آليش وريشی
اولور. باشليجه محصولاتی بغدای، آرپه، مصر،
يولاف، بقله و سائره‌در. عموم اراضيسی
٢٣٤٨١٦٢ دونم اولوب، بوندن يالكز
٧٨٩٥٨٧ دونمی مزروعدر. قيون، صيغير،
مانده وخركله اوله‌رق حيوانات اهليه‌سی چوقدر.
داخل ناحيه‌ده ٤ جامع، ٥٥ مسجد و ٥٤ مكتب
موجوددر. كپكلی قريه‌سنده كوكوردلی برقابليجه
بولنديغی كبی، چاوش قريه‌سی قربنده دخی كوكوردلی
صولری واردر.

مانيقه (Manica) آفريقای جنوبينك
شرق جهتنده وسفالة الذهب سوا
حلنك ايچ طرفلرنده پورتكيز مستعمراتندن معدود
يرلرده بر مملكت اولوب، اسماً دولت مذكوره‌يه
تابع حاكم مخصوصی واردر. مركزی ١٨°٤٧′
١٠″ عرض جنوبيده و ١٣٥٠ متره ارتفاعنده
واقعدر. اراضيسی طاغاق ويوكسكدر. بو مملكت
اسكيدن بری آلتون معدنلرينك كثرتيله مشهور
اولوب، حتی حضرت سليمان زماننده آلتون، فيل
ديشی، صندال، ميمون، طاوس وسائره جلبيچون
سفائنك آمدشد ايتمكده اولديغی كتب بنی اسرائيلده
مذكور اولان (اوفير)ك مانيقه ساحلنده بولنمش
اولديغنه ذاهب اولانلر واردر.

مانيله (Manile, Manila) اسپانيه‌يه تابع
فيليپينه جزايرينك اك بيوكی اولان
لوسون جزيره‌سنك وبتون جزاير مذكوره‌نك
مركزی برقصبه اولوب، جزيرهٔ مذكوره‌نك سا
حل غربيسنده واقع بيوك برقويك ساحل شرقيسنده
و (بای) كولنك آياغی اولان (پاسيغ) نهرينك
منصبنده مؤسس اولديغی حالده، ١٧٩٥٠ اها
ليسی، سوری، استحكاماتی، سورك خارجنده و
اطرافنده جسيم قصبه و قريه‌لری، كاركير بر كو
پريسی، دوز وكنيش سوقاقلری، اورته‌سنده بيوك
بر ميدانی، متعدد كليسالريله مناسترلری وقيشله‌لری،
بر بلدی وبر عسكری خسته‌خانه‌سی، طوبخانه‌سی،
ضربخانه‌سی. آوروپاليلره وپرليلره مخصوص آيری آيری
متعدد مكتبلری، دارالفنونی، دارالمعلمينی، مكمل
رصدخانه‌سی، صاغلام وواسع ليمانی، كليتلی جيغاره
اخراجاتی وايشلك تجارتی واردر. هواسی زياده
رطيب ايسه‌ده، صاغلام اولوب، آنجق زلزله‌لری
وقاصرغه فرطونه‌لری پك صيقدر.

مانيما (Manyéma) آفريقای وسطيده
(تانغانيقه) دينان واسع كولك قسم
شماليسنك غرب جهتنده واورالرده (لوآلابه)
تسميه اولنان قونغو ايرماغنك ايكی جهتنده واك
زياده صاغنده واسع بر مملكت اولوب، مشاهير سيا
حيندن ليوينغستون واستانلی و قامروز طرفندن
كشف وسير اولنمشدر. حدودی و درجهٔ وسعتی
مجهول ايسه‌ده، بعض جغرافيون مساحهٔ سطحيه
سنی ٣٨٥٤٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسنی
٤٢٠٠٠٠٠ تخمين ايتمشلردر. سياحين موی
اليهمك تعريفنه كوره، كرهٔ ارضك اك كوزل
يرلرندن اولوب، تپه‌لرينه‌دك اشجار ونباتاتله مستور
تپه‌لری، پك چوق مياه جاريه‌سی و شايان تصوير
واديلريله منظره‌لری واردر. آنجق اورمانلری
پك صيق وسمايه سر چكمش اشجاردللری بربرينه
كروفت وآصمه قبيلندن صارمشيقلی نباتات آغاجدن
آغاجه آتلمش بر حالده وبرده يتن قالين اوتلر آدم
بوندن يوكسك وجوغنك ياپراقلری اوستره كبی
كسكين وديكنلری ايكنه كبی سوری اولديغندن،
و اكثر يرلرنده اراضی بطاقلق حالنده اولوب،
انسان بلمه قدر باتديغندن، يول آچوب كچمك پك
مشكلدر. بوندن ماعدا رطوبتی پك زياده وخط
استوايه قربيتی جهتيله بالطبع حرارتی چوق اولديغندن،
هواسی آغر اولوب، امراضك انواعی حكم سورر،
وهله روماتيزمه دلتی عموميدر. اهاليسی پك وحشی
اولوب، قوتنه قارشی نه قدر آلچق و متعصب كو
رينورلرسه، او قدر زبون كشدرلر؛ و ضعيف

بولدقلری آدم حقنده اصلا مرحمت ایتمزلر. ذاتاً کندیلری مردمخوار اولوب، یالکز اولدیردکلری آدملری دکل، خستەلقدن اولنلری دخی یرلر؛ وحتی لاشەلرینی صودەچوروددوب، بعده یدکلری‌ده مرویدر. رنکجه پك سیاه اولمدقلری کبی، سیمالری دخی اولدقجه دوزکون وتناسب اعضالری یرنده اولوب، هله قادینلری ایچنده عادتا کوزللری‌ده واردر. صاچلری چوق واوزوندر. قیافتلری اقلیمك حرارتیله متناسب یعنی اکثریا بر پشتمالدن عبارت اولوب، کوپه، حلقه، بونجق، توی کبی سوسلره ارککلر وقادینلری میالدر. سلاحلری بیوك برمهارتله قوللاندقلری اوزون وخفیف مزراقله بیوك قالقان واوقدن عبارتدر. کویلری منتظم اولوب، کنیش سوقاقلری وهر کویك اورتەسنده مذاکره وصحبت ایچون طوپلاندقلری بر دائرهٔ عمومیه بولنور. هر کوی وقبیلەنك کندی رئیسی اولوب، بو رئیسلرك یاننده دائما بر طاوولجی بولنور، و نوبه کیتسه طاوول چالدیرەرق کیدر. عمومی بر حکمدارلری یوغیسەده، زنکباردن اورایه کلمش اولان عرب تجارلرینك رئیسی قونغو مجراسی قربنده (نیانغوه) قصبەسنده یرلشوب، معیتندەبیوك بر قوتی وممالکتك هر طرفنده وکیللری وآدملری بولنەرق، بونلر بر نوع سپاهیلکله اجرای تجارت ایتدکلرندن، رئیس مومی‌الیه عموم مملکتك حاکم مستقلی عد اولنه بیله‌جك درجەده نفوذ وقوت قزانمشدر. هر نه قدر یرلی اهالی مواد خسیسەیه وجنلره عبادت ایدر مشرکلر ایسەده، ذکر اولنان عرب تجارلری دین اسلامی نشر ایتمکده، وانوار اسلامه قارشی کفر وجهالت، کونشك اشعەسی قارشیسنده قار اریدیکی کبی، محو اولمقده‌در. حتی یرلیلر، انسان اتی یمك ایچون، عربلردن صیق صیق کیزلنمکه مجبور اولوب، شمدیکی حالده بوعادت مکروهەلرینی کتم وستره مجبور اولیورلر. ۱۸۸۵ ده انعقاد ایدن برلین قونفرەسی بو مملکتی قونغو مستقل حکومتنه ترك ایدوب، خریطەلرده دخی اویله کوسترلمکده ایسەده، مذکور عربلرك قونغوحکومت موهومەسنی طانیوب طانیمیەجقلری جای دقتدر.

مانیوس (Magnus) بو اسمله اسوجده ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسی (بیرکر) ك ایکنجی اوغلی اولوب، ۱۲٤۰ ده طوغمش، و ۱۲۷۵ ده، بیوك برادری ولادمارك حقنی غصبله، تخته جلوس ایدەرك، برادرینی حبس مؤبدله محکوم ایتمشیدی. زادکان طاقمی کندیسنك منظوری اولان (اینغمان) ی قتل، و قرابتچەیی دخی تهدید ایتمکله، کندیسی بوندن حاصل اولان انفعالنی کتم ایدەرك، بتون زادکانی بر ضیافته دعوت، وکلدکجه طوتوب قتل ایتمشدی. خرسزلره قارشی پك شدتلی قوانین وضع ایله، بو بابده زیاده شدت کوستردیکندن، «انبارلرك کلیدی» دیمك اولان (لادولوس) لقبیله تلقیب اولنمشدی. ۱۲۹۰ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی «مغفل» معناسیله (اسمك) لقبیله ملقب اولوب، دوقه (اریق) ك اوغلیدر. ۱۳۱٦ ده طوغوب، درت یاشنده ایکن، آنفاً الترجمه برنجی مانیوسك اوغلی (بیرکر) ه خلف اولمش؛ و ۱۳۳۷ ده بالذات اجرای حکومته باشلایوب، صباوتی زماننده سناتونك ضبط ایتمش اولدیغی اسقانیه وبلکینکیه وهالاند خطەلرینی دانیمارقەیه ترك ایتمکله، بوندن طولایی مذکور لقبی قزانمش؛ و ۱۳٦۳ ده ملکی مکلمبورغلی دوقه آلبرته ترك ایتمکه مجبور اولوب، ۱۳۷٤ ده نوروجده وفات ایتمشدر.

مانیوس (Magnus) نوروج و دانیمارقه قرالی اولوب، (سنت اولاوس) ك اوغلیدر. ۱۰۳٦ ده نوروج تختنده (سوئون) ه و ۱۰٤۲ ده دخی دانیمارقه تختنده اوچنجی قانوته خلف اولوب، ۱۰٤۷ ده واقع وفاتنده دانیمارقه سوئونه ونوروج هارالده قالەرق، یکیدن آیرلمشلر ایدی.

— بوندن صکره نوروجده بو اسمله دها بر قاچ کشی حکم سوروب، اك معروفلری: ۱۰۹۳ دن ۱۱۰۳ تاریخنەدك قراللق ایدن و (اورقاده) و (هبریده) جزایریله ایرلاندەیه سفر ایدەرك، دوبلینی ضبط ایتدکدن صکره اوراده قتل اولنان اوچنجی —؛ و ۱۲٦۳ دن ۱۲۸۰ تاریخنەدك صلح وآسایشله حکم سوروب، بر طاقم قوانین و نظامات وضع ایتمکله، «قانونی» تلقیب اولنان بدنجی مانیوسدر.

مانیوس (Magnus) دانیمارقه قراللرندن اولوب، اوچنجی فریستیانك اوغلیدر. ۱۵٤۰ ده طوغوب، ۱۵۷۰ ده قرال انتخاب اولنمش؛ و چار دردنجی ایوان طرفندن مغلوب اولوب، لهلیلر دخی ممالکنك الك کوزللرینی ضبط ایتمشلردی. ۱۵۸۳ ده وفات ایتمشدر.

مانیوس پورتوس (Magnus Portus) «بیوك لیمان» دیمك اولان بو اسم اسکی روماليلر طرفندن انکلتره‌ده‌کی پورچوت، اسپانیه‌ده‌کی قورونیه وجزایرده‌کی (آرزو) بلده‌لرینه ویریلیردی.

مانیه (Magne, Maïna) یاخود ماینه یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع لاقونیه خطه‌سنك جنوب شرقی قسمندن عبارت بر بر اولوب، قرون ایله قولوکیتیه کورفزلری آره‌سنده واقع طاغلق و سهل المدافعه بر یردر. بناءً علیه اهالیسی اوته‌دن بری مستثنی بر حالده یاشامغه آلیشوب، خیدوداق وقورصانلغه سلوك ایتمشلر؛ واداره عثمانیه زماننده بو کوچك برك تحت انقیاده آلنمسنه اهمیت ویرلمدیکندن، بالآخره یونان اختلالنك یووه‌سی اولمشدر. معهذا اراضیسی منبتدر. اهالیسی ۶۰۰۰۰ راده‌لرنده‌در.

ماوراء النهر آسیای وسطیده جیحون بحراسنك شمالنده‌کی یرلره ویریلن اسم اولوب، صغد، فرغانه، شاش، اشروسنه وسائر خطه‌لری یعنی، شمدیکی اصطلاحات جغرافیه‌یه کوره، بخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع اولان ملغا خوقند خانلغنی وسائر ترکستان بلادینی حاوی ایدی. ماوراء النهرك شمالاً نه‌لره قدر ممتد اولدیغی معلوم اولمیوب، اوجهتدن حدودی غیرمعین ایسه ده، سیحون مجراسنه ویا او وقتلرده ممالك اسلامیه‌نك امتداد ایتدیکی محلره یعنی مشرك و نیم وحشی اولان یغماکر اتراك عشایری حدودلرینه‌دك ماوراء النهر صاییلیردی. جغرافیون اسلام ماوراء النهرك معموریتنی، طوپراغنك قوه انباتیه‌سنی، ذخیره ومیوه وسائر محصولاتنك بوللغنی، حیوانات اهلیه‌سنك کثرتنی، اهالیسنك کرم وسخاوت ومهمان نوازلغنی، طرق ومعابرینك مکملیتنی، رباطلریله سائر مؤسسات خیریه‌نك کثرتنی واهل ماوراءالنهرك شجاعت و جسارتیله علوم ومعارفه اولان میل و استعدادلرینی تعریف ایتمکله بیتیره‌میورلر. یاقوت حموی ممالکتك بومعموریت سابقه‌سنی بعدالتعریف ۶۰۰ تاریخنده سلطان محمد بن تکش خوارزمشاهك ماوراء النهری ضبط ایتدیکنده، هر بر طرفنی آیریجه اداره ایدن خانلری طرد ایله، ممالکتك خرابه یوز طوتمسنه سبب اولدیغنی، وبونی متعاقب جنکیزك خروجیله مغول عسکرینك ممالك اسلامیه‌دن الك اول ماوراء النهره کیره‌رك، هر طرفنی تخریب ایتدکلرینی بیان ایدیور.

ماوراء النهر تا برنجی قرن هجریده یعنی حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده دولت امویه عهدنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش؛ واساساً اهالیسی کاملاً ترك ایکن، قسمی صره‌سنده و صکره‌دن بك چوق عربلرله ایرانیلر بو ممالکته هجرت ایتدکلری کبی، ترك اهالیسنك چوغی ده خلافت عباسیه زماننده بغداده وسائر ممالك اسلامیه‌یه کله‌رك طاغلدقلرندن، ماوراء النهر تدریجاً ترکستانلقدن چیقه‌جق درجه‌ده اهالیسی فارسیلشمش ایدی. حتی شمدی دخی اخیراً داخل اولمش و ممالکتی ضبط ایتمش اولان اوزبکلردن بشقه اهالیسنك چوغی لسان فارسی ایله متکلمدرلر. یونان قدیم جغرافیونی ماوراء النهره «ماوراء جیحون» معناسیله (ترانسوقسیانه) نامنی ویررلر ایدی.

بخارا وفرغانه وترکستان ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش اولدیغندن، بوراده زیاده تطویل کلامه حاجت کورمدك.

ماوردی [«علی ماوردی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ماوروقورداتو (Mavrocordato) من اصل فنارلی بر روم عائله‌سی اولوب، افرادندن برقاچ کشی دولت عثمانیه خدمتنده تمیز ایتمشلردر: (آلکساندر ماورو قورداتو) سراطبا و باش ترجمان اولوب، بعض سیاسی مأموریتلرده و از آن جمله ۱۶۹۹ تاریخ میلادیسنده آوستریا ایله (قارلوویچ) معاهده‌سنی امضا ایتمکه مأمور اولمشیدی. — بونك اوغلی (نیقوله ماورو قورداتو) دخی باش ترجمان و

١٧٠٧ ده بغدان وبعده افلاق بکی اولمشیدی . — بونك برادری (قسطنطین ماورو قورداتو) ١٧٣٥ ده افلاق بکی اولوب، ممالکت مذکوره‌ده اسارتی لغو، و بر طاقم قوانین وضع ایتمش ؛ و دفعاتله عزل و یکیدن نصب اولندقدن صکره ، ١٧٦٣ ده بسبتون توجه وامنیتی غائب ایده‌رك ، عزل اولنمشدی. — (آلکساندر ماورو قورداتو) یونان اختلالنده قاریشوب، رؤساء اشقیانك الك غیرتلیلرندن بولنمش؛ و ١٨٢٣ ده ، تشکل ایدن حکومت موقته مجلسنك رئیسی اولمش ایسه‌ده ، قپودیستریا ایله وروسیه طرفیله اوبوشه‌مدیغندن، ایشدن چکیلوب، بعده یکیدن قاریشمش؛ ودفعاتله ریاسته کچمش ایدی . ١٨٥٨ ده وفات ایتمشدر . بو خاندانك الیوم افرادی یونانده ویونان خدمتنده بولنیورلر .

ماورومیخالی { (Mavro michali) یونان اختلالی رؤساسندن اولوب، موره‌ده‌کی مانیه‌نك بکی ایکن ، سلاح شقاوته صاریلوب ، اهل اسلامك موره‌دن اخراجنده آثار تعصب کوسترمش ؛ وحکومت موقته مجلسی اعضالغنه نصب اولنه‌رق ، مجلس مذکورك رئیسی اولان قاپودیستره ایله کچینه‌مدیکندن ، بونك طرفندن حبس اولنمش ؛ وبرادرلری اخذ ثار ایچون ١٨٣١ ده مرقوم قاپودیستره‌یی قتل ایتمشلردی. بوجنایتدن صکره سببلی تخلیه اولنه‌رق قرال اوتون طرفندن جنرال رتبه‌سیله هیئت اعیانه ادخال اولنمشدی . ١٨٤٨ ده وفات ایتمشدر.

ماوریتانیه { (Mauritanie) فنیکه لسانده «مغرب» دیمك اولان بر کله‌دن غلط اولان بو اسم ازمنهٔ قدیمه‌ده رومالیلر ایله یونانیلر طرفندن مغرب اقصایه یعنی شمدیکی فاس حکومتیله جزایرك قسم غربیسنه ویریلیردی. بو مملکت قدیمه‌نك حدود جنوبیه‌سی غیر معین اولوب، غرباً بحر محیط آطلاسی ایله وشمالاً آق دکزله محاط ایدی . حدود شرقیه‌سی ایسه زمانه کوره تخالف ایتمشدی . ادارةً ایکی‌یه منقسم اولوب ، قسم غربیسی مرکزی اولان طنجه شهرینه نسبتله (ماوریتانیه تنجیتانه) ، وقسم شرقیسی دخی ینه مرکزی اولان قیصریه (یعنی جزایر) شهرینه نسبتله (ماوریتانیه قیصریانیه) دینلیردی . سواحلی معمور اولوب، ایچ طرفلری بدوی وسرکش بربر قبائلیله مسکون ایدی. ماوریتانیه اسکیدن بری کندینه مخصوص بربر حکمدارلرك النده اولوب، رومالیلرله قارتاجلیلر آره‌سنده محاربه ظهورنده بونلر کاه قارتاجلیلرك وکاه رومالیلرك طرفنی التزام ایتمش؛ و رومالیلر قارتاجلیلری محو ایتدکدن صکره، بونلرك ایشلرینه قاریشمغه وایچلرینه فساد القا ایتمکه باشلایوب، نهایت ٤٢ تاریخ میلادیسنده (سوئتونیوس پاولینوس) نام سردار ماوریتانیه‌یی تمامیله ضبط، و روما ممالکنه الحاق ایتمشدر.

ماوشان { همدان قربنده (اروند) طاغنك اتکارنده قرای کثیره‌یی حاوی بر ناحیه اولوب، نباتات ومعموریتنك کثرتیله وحسن واطافت طبیعیه‌سیله مشهور ایدی.

ماهان { کرمانده خطه‌نك مرکزی اولان سیرجاندن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، عربلرجه (ماهات) اسمیله معروف اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

ماه پیکر { جنتمکان سلطان احمد خان اول حضرتلرینك قادینلرندن اولوب، سلطان مراد رابع وسلطان ابراهیم خان حضرتلرینك والدهٔ محترمه‌لریدر. (کوسم والده) دینمکله دخی شهرتی اولوب، بو اسمده ذکری کچمشدر.

ماه دینار { نهاوندك نام دیکریدر. [«نهاوند» ماده‌سنه مراجعت .]

ماهر { (علی قلیخان) ایران شعراسندن اولوب، دامغانلیدر. علمدن بهره‌سی اولمدیغی حالده، شعرده وخطاطلق و رسامقده مهارتی وار ایدی. وطنندن اردبیله واروب ، شیخ حاجی ابراهیم اردبیلی‌یه انتساب ایتمش؛ و اورادن تبریزه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

درکوش و زبان دل مردم سخن تست
در خلوت هر کس که روی انجمن تست

ماهر { (میرزا محمد علی) هندستان شعراسندن اولوب، پدری هندولردن ایکن اهتدا ایتمش ؛ و اکره‌ده بعض کبرانك منشیلك خدمتنده بولنوب، ١٠٨٩ ده وفات ایتمشدر .

اورنك زیب عالمکیرك جلوسنده یازدیغی «کل اورنك» عنوانیله برمنظومه‌سی وسائر امض تألیفاتی واردر.

ماهربال { یاخود ماهر بعل (Maherbal) قارتاج سردارلرندن اولوب ، آنیبالك معیتنده روماليلره‌قارشی ایتاليا محاربه‌سنده بولنمش؛ وغاليا جیزالپینه (یعنی ایتالیای شمالی) اهالیسنی رومایه قارشی قیامه قاندیره‌رق، اترور. یه‌ده بر محاربه قزانمش؛ و (قانه) محاربه‌سنده سواری قوماندانی بولنمش ایدی. بو مظفریتدن صکره آنیباله رومانك اوزرینه یورمکی اخطار ایدوب، قاندیره‌میه‌جه: «غالب‌گلمکی بیلیرسك، لکن غلبه‌دن استفاده ایتمکی بیلمزسك» دیدیکی مشهوردر.

ماهربك { (نعمان —) متأخرین شعرا ورجال عثمانیه‌دن اولوب ، افربیوزلیدر. ۱۲۳۸ ده درسعادته کله‌رك، منسوب اولدیغی طریق علیه‌یی تبدیل ایله، خواجه‌لك رتبه‌سیله مکتوبی صدارته داخل اولمش؛ و بعده مهمه اوطه‌سنه وخارجیه کتابتنه نقل اولنه‌رق، ۱۲۵۲ ده تقویم وقایع نظارتنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۵۵ ده آمدی دیوان‌همایون و ۵۶ ده رتبهٔ اولی ایله اوقاف‌همایون ناظری اولمش؛ و بعده معزولاً خانه‌سنده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۲۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شو مقطع جملهٔ اشعارندندر.

ن‌ده آنداندم سیه رنك فسون غمزه‌كه
ماهره سر رشتهٔ سحر و بیاندر برچمك

ماه ملك { سلطان سنجرك بك سودیکی برقیزی اولوب، وفاتنده‌پدری بك متأثر اولمغله ، حقنده مرثیه‌لر نظمیله کندیسنی تسلی ایتمك ودها طوغریسی آغلاتمق ایجون ، عمعق بخاری‌یی یانه جلب ایتمك ایستمش؛ وعمعق ایسه بك یاشلی وعلیل‌اولدیغندن، کیتمکدن امتناع ایدوب، آنجق برمرثیه ارسال ایلمشیدی، که شو ایکی بیت اوندندر.

هنکام آن‌که کل دمد از صحن کلستان
رفت آن کل شکفته و درخاك شد نهان
هنکام آن‌که شاخ شجر نم کشد ز ابر
بی‌آب ماند نرکس آن تازه بوستان

ماهون { (Mahon) اسپانیه‌نك بالئار جزا. ئرندن‌مینورقه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده برقوریك ایجنده واقع جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ابنیه‌سی، استحکاماتی، ترسانه‌سی، قرانتنه خانه‌سی، برآز تجارتی وصید ماهیسی واردر. بك اسکی بر قصبه اولوب، میلاددن ۷۰۲ سنه اول قارتاجلی ماغون اسمنده بری طرفندن تأسیس اولنمشدی.

ماهه { (Mahé) بحرمحیط هندیده موریس جزیره‌سنك شمالنده برطاقم جزایر مجتمعه اولوب، ۳۰ قدر کوچك آطه‌دن مرکبدر. اك بیوکلری ۶۰۰۰ اهالی ایله مسکون اولان ماهه آطه‌سیدر. ۱۷۶۱ تاریخندن‌بری انکلیزلرك اللرنده‌در.

ماهی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، کنغریلیدر. قصبهٔ مذکوره‌ده تدریس‌له مشغول بولنمش، و ۱۲۱۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اولدیکمدن صکره بر دولت بیلیردم ماهیا
یار ایشیکی طاشنی دیکسه علامت باشمه

ماهی { ایران شاعرلرندن اولوب، ملا نشا. ربنك همشیره‌سی ایدی. شوبیت اونکدر:

اشکی که سر زکوشهٔ چشمم برون کند
بر روی من نشنند و دعوای خون کند

مایدشت { عراقده خانقین قربنده برقلعه وقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مائستریخت { (Maëstricht) فلنکده. آمستردامك ۱۸۵ کیلو متره جنوب شرقیسنده و (موزه) ایرماغنك‌ساحل یسارنده (لیمبورغ) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۳۳۵۶۰ اهالیسی، کنیش ودوز سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، نهر مذکورك اوزرنده ۱۶۰ متره اوزون کارکیر برکوپریسی، متعدد مصنع‌کلیسالری، بیوك چارشیسی، متعدد بازار وپنابرلری، واسع‌بر کتبخانه‌سی، هدم ایدلمش اولان استحکاماتك برینه ونهر بوینجه، کوزل تفرجکاهلری واردر. قربنده بر طاغك آلتندن تاازمنهٔ قدیمه‌دن بری طاش چیقارلقدن بتون طاغك آلتی ۲۵ کیلو متره محیط دائره‌سنده و متعدد قسملره منقسم جسیم

منارەلر تشکل ایتمشدر، کە بر اوجلری بلجیقە
طوپراغندە آچیلوب، جزرەلردن بعضیسنك هر
ایکی طرفدن قپوسی واردر. بك اسکی بر شهر
اولوب، رومالیلر عندندە (ترایقتوم آد نورام)
یعنی «موزە کچیدی» نامیلە معروف ایدی.
شمدیکی اسمی دخی فلمنکجە بو معنایی افادە ایدر.

مایسن { (Meissen) آلمانیەدە صاقسە قراللغندە ودرسدەنك ۲۳ کیلو
مترە شمال غربیسندە اولەرق (البە) ایرماغنك
ساحل یسارندە مستحکم برقصبە اولوب، ۱۳۰۰۰
اهالیسی، اسکی بر قلعەسی، مصنع بر کلیساسی،
مکتب اعدادیسی، کتبخانەسی، مختلف نمونەخانەلری،
مشهور صاقسونیە فابریقەسی وچوخە، شاپقە وسا-
ئرەیە متعلق معمولاتی واردر.

مائل { فرس شعراسندن بروجە آتی برقاچ کشینك مخلصیدر:
برنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بی لب لعلت بیزی جام نتوانم گرفت
بی تو ای آرام جان آرام نتوانم گرفت

— ایکنجیسی (اسماعیل بیك) عن اصل
طهرانلی اولوب، استرابادە نشأت ایتمش؛ ونادر
شاه معیتندە هندستانە گیتمش ایدی. شو رباعی
اونکدر:

قصاب پسر لبت چو خندان بینم
درخندە چو کاردت بدندان بینم
ترسم کە مرا زندە گذاری کان دست
آلودە بخون گو سفندان بینم

— اوچنجیسی (میر شیرعلی بن میرداشم علی)
هندستانك هوگلی بندر قربندە واقع (بوهار)
قصبەسندە نشئت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

براه عشق نەجائی نەمنزلی دارم
چو نالۀ جرس کاروان دلی دارم

— دردنجیسی (میر مدد علی بن میر محمد علی
گوری) هندستاندە لکهنو مضافاتندن اولوب،
شو بیت اونکدر:

کج کلە کردە بصد شوخی وناز آمدۀ
بارك الله بر اهل نیاز آمدۀ

— بشنجیسی همدانلی اولوب، شوبیت اونکدر:

جز خون دل کە ریخت جدائی بکام ما
گر بی تو خوردە ایم شرابی حرام ما

— آلتنجیسی هندستان براهمەسندن وکانپە
قومی افرادندن اولوب، لکهنولیدر. شو بیت
اونکدر:

تا آمدی رفت از جا دل من
رفتی و بردی جانا دل من

مائلی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی کاشانلی اولوب، اورانك ساداتندن
ایدی. شو بیت اونکدر:

این محالست کە هرگز تو مرا داری دوست
وانهم ای دوست کە گویی تو مرا دوست مدار

— ایکنجیسی طاشکندلی اولوب، شو بیت
اونکدر:

رخ نمودی ومرا بی سرو سامان کردی
آفرین باد عجب کار نمایان کردی

ماین { (Mayen) یاخود (ژان ماین) بحر منجمد شمالیدە ۷۱° عرض شمالی
ایلە ۱۲°۲۴' طول غربیدە، ایسلاندەنك شمال
شرقی واسپیجبرغك جنوب غربی جهتندە بر جزیرە
اولوب، سواحلی بوز یغینتیلریلە مستوردر. ارا-
ضیسی برکانی اولوب، ۲۰۸۵ مترە ارتفاعی اولان
(بیرنرغ) برکانی ۱۸۱۸ تاریخندە دخی دهشتلی
بر صورتلە پاتلایەرق، خیلی وقت آتشلر پوسکور-
تمشدر. ۱۶۱۱ تاریخندە فلنك بحریوننده‌ن (ژان
ماین) طرفندن کشف اولنوب، اونك اسمیلە تسمیە
اولنمشدر.

ماین { (Mein, Mayn) آلمانیەنك غرب جهتندە (رین) ایرماغنە تابع برنهر-
در، کە باویرەنك یوقاری فرانقونیە ایالتندە (روتر
ماین) ایلە (وایسرماین) اسملرندە ایکی چایدن
بالترکب، غربە طوغری جریانلە، صاغ وصولە
طوغری برچوق طولامباجلر تشکیل ایدەرك،
آشاغی فرانقونیەیی دخی بریاندن بریانە شق ایلە،
(بادە) و (هسە) حدودینە طوقنەرق، و
(وچیبورغ) ایلە (فرانقفورت) و سائر شهر و
قصبەلرك ایچندن کچەرك، (ماینسە) شهری قار-
شیسندە (رین) ایرماغنە دوکیلور. منبعندن
منصبنەدك اولان مسافە خط مستقیم اوزرە ۲۵۵
کیلومترەدن زیادە اولمدیغی حالدە، مجراسی بك
طولاشیقلی اولمقدن طولابی، ۴۹۵ کیلومترە او-
زونلغندەدر. منصبندە کنیشلکی ۲۱۰ مترەدر.

بحراسنك قسم اعظمى يعنى ٢٣٠ كيلومترەلك سير سفائنه صالح ايسەده ، قوراقلق موسملرنده يالكز كوچك كيلر ايشليه بيلير . (لوبى) جدولى بو نهرى طونەيه تابع (رنيچ) و (آلتموهل) چايلرينه ربط ايدەرك ، طونه ايله رين ايرماقلرى و قره دكيز ايله شمال دكيزى بيننده برسير سفائن طريقى تشكيل ايديور . (ماين) نهرينك حوضەسى ٢٧٤٤٥ مربع كيلومترە وسعتندەدر . واديلرينك اكثرى باغلريله وشراب محصوليله آلمانيەجە مشهوردر . صاغ و صولدن تابعلرى چوق اولوب ، اك بيوكلرى شمالدن اينن (ساله) نهريدر .

ماينسه (Mayence, Mainz) آلمانيەنك (هسه بيوك دوقەلغنده و دارمستادك ٣٢ كيلومترە شمال غربيسنده اولەرق (رين) ايرماغنك صول كنارنده و (ماين) نهرينك منصبى قارشيسنده برقاچ دمير يول خطنك نقطهٔ اجتماعنده واقع بر شهر اولوب ، ٧٦٩٥٧ اهاليسى ، جسيم استحكاماتى ، متعدد قيشلەلرى ، طوبخانەسى ، مكتب اعداديسى ، صنايع مكتبى ، ١٢٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانەسى ، آثار عتيقه و رسم موزەسى ، تاريخ طبيعى وسائره نمونه خانەلرى ، روماليلر زمانندن قالمه برچوق آثار عتيقەسى ، رين ايرماغنده ٦٠٠ مترە اوزونلغنده دوبەلر اوزرينه ياپلمش كوبريسى ، متعدد ميدانلريله تفرجگاهلرى ، طباعتك موجدى مشهور كوتنبرغك توتجدن جسيم بر هيكلى ، مصنع بر كليساسى ، متعدد مطبعەلرى ، صاقسونيه ، چينى ، ماكينه انواعى ، موسيقى آلاتى ، آرابه ، اجزاء كيميويه ، يوك وپاموق منسوجات ، خالى ، قيوجيلغه متعلق مواد ، ايپ و خلاط ، مارانغوزلغه عائد اثاث بيتيه ، ساختەاينجى وسائره فابريقەلرى و (رين) طريقيله ودمير يوللر و (ماين) يوليله پك ايشلك تجارتى واردر . اسكى بر شهر اولوب ، روماليلر موقعنك اهميتنى درك ايله ، اوراده بعض استحكامات انشا ايتمشلردى ، كه بونلرك اطرافنده تدريجاً شهر تشكل ايتمشدر . قرون وسطاده برخيلى وقت جوارلريله برابر باش پسقپوسلق عنوانيله وباش پسقپوسنك تحت ادارەسنده برحكومت ممتازه صورتنده بولنمشدر .

ماينه (Mayenne) فرانسەده برنهردر . كه (اورنه) ايالتنده نبعانله ، غرب شمالى‌يه وبعده غرب جنوبى‌يه طوغرى جريانله ، همنامى اولان ايالتى و بعده (منه) اسميله (منه مع لوآره) ايالتنى شق ايدەرك ، ١٩٠ كيلومترەلك جرياندن صكره ، (لوآره) ايرماغنه دوكيلور . بحراسنك ١٢٥ كيلومترەلكى سيرسفائنه صالحدر .

ماينه ايالتى (Dép. de la Mayenne) فرانسەنك ايالات غربيەسندن اولوب ، ايچندن جريان ايدن آنف البيان نهرك اسميله مسمادر . شمالاً مانشـه واورنه ، شرقاً سارته ، جنوباً منه مع لوآره ، غرباً دخى ايله مع ويلنه ايالتلريله محدود اولوب ، مساحهٔ سطحيەسى ٥١٧٠ مربع كيلومترە و اهاليسى ٣٣٢٣٨٧ كشيدر . اراضيسى وعلى الخصوص قسم شماليسى طاغلق و اورمانلق اولوب ، چوراق يرلرى‌ده چوقدر . محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن ، كنوير ، ميوه وسبزەدن عبارتدر . باغلرى آز اولوب ، الما وسائرەدن (سيدر) تعبير اولنان برنوع شراب اخراج و استعمال ايدرلر . دمير معدنيله مرمر وبابى وپازى طاشلرى چوقدر . آت ، قيون ، طوموز وسائرەدن عبارت حيوانات اهليەسى واردر . صنايعى خيلى ايلرى اولوب ، ايپليكخانەلريله سفره بزى ، منديل ، بز ، كودرى وسائره فابريقەلرى واردر . مركزى (لاوال) قصبەسى اولوب ، ايالت ٣ قضايه منقسم و ٢٧ ناحيه ايله ٢٧٥ دائرەيى حاويدر .

ماينه (Mayenne) فرانسەنك ماينه ايالتنده و (لاوال) ك ٢٨ كيلومترە شمال شرقيسنده وهمنامى اولان نهرك اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب ، ٨٢٣٠ اهاليسى ، مكتب اعداديسى ، راهبلره مخصوص مدرسەسى ، تيمارخانەسى ، بيوك بز فابريقەلرى ودكرمنلرى واردر .

ماينينكن (Meiningen) آلمانيەده صاقسه ماينينكن حكومتنك مركزى بر قصبه اولوب ، (ورا) نهرينك ايكى قولى آرەسنده و (غوتيه)نك ٧٥ كيلومترە جنوب غربيسنده واقع اولديغى حالده ، ١٠٠٠٠ اهاليسى ، ايكى كوزل قلعەسى ، مكتب اعداديسى ، كتبخانەسى ، علوم و صنايع نمونه خانەسى و چوخه و سائره فابريقەلرى واردر .

مایوته (Mayotte) بحر محیط هندیده آفریقانك ساحل شرقیسیله ماداغسقار جزیره‌سی آره‌سنده واقع و فرانسه‌یه تابع (قومورو) آطه‌لرینك الك جنوب شرقیسی اولوب، برلیلر طرفندن (ماؤته) و (ماؤری) تسمیه اولنور. ۱۲°۳۹′ ایله ۱۲°۵۹′ عرض جنوبی و ۴۲°۴۶′ ایله ۴۳°۲′ طول شرق آره‌لرنده اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۴۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۵۰ مربع کیلو متره اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی طاغلق اولوب، ذروه‌لری ۷۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمزسه‌ده، دکیزدن پك بوکسك کورینور. هواسی معتدل اولوب، میزان الحراره ۳۰ ایله ۳۱ درجه‌لری آره‌لرنده بولنیور. تشرین ثانیدن مایسه قدر شمال شرق روزکاری اسوب، یاغمور زیاده یاغار، وهوا دها صیجاق اولور؛ و مایسدن تشرین ثانی‌یه قدر جنوب شرق روزکاری اسوب، قوراقلق ونسبةً سرینلر. اراضیسنك ثلثانی طاغاق وچیلاق یانمش اراضیٔ برکانیه‌دن عبارت اولمله، غیر منبت ایسه‌ده، آلچق برلریله وادی و اتکاری پك منبت اولوب، شکر قامشی، قهوه، وانیله واخیراً ادخال اولنان پاموق، قاقاؤ، صبر، رجینه وسائره حاصل اولوب، اخراج اولنور. احتیاجات محلیه ایچون دخی مصر، مانیوق، پتاته وعلی الخصوص پك مقبول اولان پرنج یتیشدیریلیر. اورمانلری ومرعالری‌ده چوق اولوب، سفائن وابنیه انشاسنه الویریشلی کراسته قطع اولنور. اهالیسی اسکیدن اورایه کیتمش عربلرله زنکبار سواحلندن کچمش زنجیلردن و ماداغاسقارلیلرله بعض هندیلردن مرکب ملز بر جنس اولوب، زنکبار سواحلی اهالیسنك سویلدکاری لسانك بر چوق عربی کلمه‌لرله ممزوج بر نوعنی سویلرلر، و بونی خط عربی ایله یازارلر. ایلری کلنلری فصیح عربی دخی بیلیرلر؛ ومکتب ومدرسه‌لرنده کندی لسانلریله عربی‌یی تحصیل ایدوب، راهبلرك آچدقلری فرانسز مکتبلرینه کیتمزلر. جمله‌سی مسلم اولوب، ذکی و مستعد آدملر ایسه‌ده، پك چالیشقان اولمیوب، آزله قناعت ایدرلر. فرانسه طرفندن بر قوماندان بولنوب، بر ملکیه و بر عدلیه مأموریله بر مجلس اداره‌نك معاونتیله آطه‌یی اداره ایدر. آطه ٤ مدیریته منقسمدر. واردات ومصارف سنویه‌سی ۲۴۱۰۰۰ فرانقدن عبارتدر.

مایورقه (Majorque) آق دکیزك قسم غربیسنده اسپانیه‌نك ساحل شرقیسی قارشیسنده واقع و اسپانیه‌یه تابع (بالئار) جزایرینك الك بیوکی اولوب، ۳۹° ایله ٤۰° عرض شمالی و ۰° ایله ۱°۱۰′ طول شرق آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۹٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۳۰۳۹٦ کشیدر. جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه ممتد غیر منتظم بر مربع شکلنده اولوب، جنوب‌غربی و شمال شرق ساحللرنده برر بیوك کورفزی واردر؛ و بوایکی کورفزك برنجیسی ایچنده مرکزی اولان (پالمه) شهری بولنیور. ایکنجیسی ایسه ایکی قوبه منقسمدر. یالکز شمال غربی جهتنده‌کی ساحل صرب اولوب، سائر طرفلرده کوزل قوی و لیمانلری وار ایسه‌ده، قرون سالفه‌ده اهالیسی قورصانلرك قورقوسندن ایچ طرفلره چکیلوب، سواحلی خالی براقشلردر. غرب شمالی ساحلی بوینجه بر طاغ ممتد اولوب، الك یوکسك ذروه‌سی ۱٤٤٥ متره ارتفاعنده‌در، وسائر طرفلری ۱۰۰۰ متره‌دن آشاغی دکلدر. بونك دکیز طرفندن اولان مائله‌سی پك دیك و صرب اولدیغی حالده، ایچ طرفده‌کی اتکاری بر سطح مائل صورتنده اوزاقلره قدر ممتد اولوب، واسع وکوزل اووه‌لره منتهی اولور. کرك بو اتکلر وکرك آز متموج اولان اووه‌لری پك منبت وکوزلدر. مذکور طاغك اکثر طرفلری چام اورمانلریله مستوردر؛ وبعض دره‌لرنده یازین دخی قار اکسیك اولماز. جزیره‌نك شرق شمالی کوشه‌سنده دخی ۵۸۳ متره ارتفاعنده بر طاغ یوکسلوب، جنوبه طوغری ساحل بوینجه برقول اوزاتیور. بوطاغك آلتنده «آرته مغاره‌سی» دینمکله معروف بیوك برمغاره بولنیور، که آقان کلسی صولرك تحجر ایتمسیله ایچی پك کوزل شکللر آلوب، آوروپانك بو قبیلدن اولان مغاره‌لرینك الك غریبیدر، ودکیزك آلتنه قدر اوزانیور. میاه جاریه‌سی باشلیجه شمال شرقی‌یه طوغری آقوب، (ماناقور) نهری و دیکر بر ایکی نهر جزیره‌یی

جنوبدن وبا غرب جنوبیدن شماله طوغری شق ایله، ساحل شمالیده‌کی (آلقودیه) کورفزینه دو- کیلور. سیل قبیلندن بر طاقم قیصه نهرلر دخی سائر طرفلرده‌کی سواحله اینیور؛ وبونلرك عادی وقتلرده صوبی آنجق باغچه‌لرك سقینه یتیشیرسه‌ده، یاغمور موسمنده چوق دفعه اووه‌لری باصار، و یوللری اوزرنده بولنان قصبه‌لرده تخریباتی موجب اولورلر. مایورقه‌نك اووه‌لری قیشین صوغوق روزکارلردن طاغلرله محفوظ اولدقلری کبی، یازین دخی دکیز ملتملری حرارتی تعدیل ایتدیککندن، هواسی پك معتدل اولوب، قیشین میزان الحراره ٨ درجه‌دن آشاغی اینمز، ودرجهٔ وسطیه‌سی ١٨ در. طوپراغی پك منبت اولوب، اووه‌نك هرطرفی وطاغلری دخی ٥٠٠ متره ارتفاعنه قدر مزروع و حتی صرب یرلری‌ده سدلر انشاسیله معموردر. هله وادیلرده‌کی باغچه‌لری دنیاده امثالسزدر. بناءً علیه اهالیسی، کوندن کونه چوغالمقده اولدقلری حالده، جمله‌سنك وقتی خوش اولوب، ایچلرنده ضرورت چکن و دیلنجیلك ایدن هیچ یوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کلیتلی سبزه و میوه وعلی الخصوص پورتقال، لیمون، بادم، زیتون، اوزوم وسائره‌دن عبارت اولوب، (بنی سالم) باغلرینك شرابی و مایورقه بغدایندن محلنده یاپیلان اکمك مشهوردر. ذخیره وشراب و زیتون یاغندن بشقه کلیتلی میوه و سبزه دخی اسپانیه وفرانسه‌یه اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌دن الك زیاده طوموز بسلیوب، پك چوق اخراج ایدرلر. اهالیسی ذکی، چالیشقان، ناموسلی، مهمان نواز وتناسب اعضایه مالك آدملر اولوب، قادینلری کوزللکله مشهوردر. سویلدکاری لسان اسپانیولجه‌نك آیریجه بر نوعی اولوب، بونده ادبیاتلری دخی وار ایسه‌ده، لسان رسمی اولان قستیلان اسپانیولجه‌سی کیتدکجه ترقی وتعمم ایتمکده‌در. بالئار جزایری بر ایالت تشکیل ایدوب، مایورقه جزیره‌سی بو ایالتك مرکزی اولان (پالمه) شهرینی حاویدر، واوچ قضایه منقسمدر. پالمه‌دن بشقه یالکز ساحل شمالیسنده واقع (آلقودیه) اسمیله برقصبه‌سی اولوب، آنجق بیوك قریه‌لری چوقدر. پالمه‌دن بدأ ایدن بر دمیر یول خطی مذکور (آلقودیه) اسکله‌سنه منتهی اولیور، و دیکر قضالرك مرکزی اولان (موناقور) ه دخی بر شعبه اوزانیور. بو جزایر دخی اسپانیه ایله برابر عصرلرجه عرب اهل اسلامی النده بولنوب، حکومت امویه‌نك انقراضنده ظهور ایدن طوائف ملوك صره‌سنده بورالرده دخی بعض مستقل اسلام حکومتلری تأسس ایتمشدی.

مایوریانوس { (Majorien, Majorianus) (روما غرب ایمپراطورلرندن اولوب، (آنتیوس) زماننده غالیاده حسن خدمته موفق اولمغله، ٤٥٧ تاریخنده پطریق (ریجیمر) طرفندن تخته اقعاد اولنه‌رق، ویرکی بقایاسنی عفو ایله، محاکمی اصلاح ایتدکدن صکره، ویسیغوتلر حکمداری ایکنجی تئودوریقه قارشی غالیایه، وبعده آفریقاده واندالر حکمداری جنسریقه قارشی آفریقایه عسکر سوق ایده‌رك، روما دولتنی بویله قوتلی دشمنلردن قورتارمغه موفق اولمقده ایکن، مرقوم (ریجیمر) بو قدر جسور بر ایمپراطورك قوتندن توهمله، اهالی‌یی تشویق ایده‌رك، (تورتونه) ده اسقاطنی و ٤٦١ تاریخنده صورت ازاله‌سنی احضار ایتمشدر.

مأیوس { فرس شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو بیت اونکدر:

روز نوروزست دستار حریفان پرکل ست
کوی نومیدیست کویا کوشهٔ دستار ما

مبارز الدین { (امیر — بن مظفر) فارسده حکومت سورن آل مظفر ملوکنك برنجیسی و دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولوب، ٧١٨ تاریخنده ملوك ایلخانیه‌نك اخیری اولان سلطان ابو سعید طرفندن یزد والیلکنه تعیین اولنمش؛ وسلطان مشارالیهك وفاتنده اعلان استقلال ایله، ٧٤٢ ده کرمانی ضبط ایتمش؛ و ٧٥٨ ده شیخ ابو اسحاقی اصفهانده ازاله ایده‌رك، فارس و عراق عجمی ومتعاقباً آذربیجانی دخی قبضهٔ تسخیرینه آلمشیدی. ٧٦٠ تاریخنده تبریزدن اصفهانه عودت ایتدیکنده، اوغللری شاه شجاع وشاه محمودك حرکات غیرمطیعانه‌سی اوزرینه، (بم) قلعه‌سنده حبس ایتمشلردی. بش سنه دخی مکحولاً محبسده یاشایوب، ٧٦٥ ده ٦٥ یاشنده وفات ایتمشدر. مرقوم شاه شجاع فارسده تخت سلطنته کچوب،

برادری شاه محمودی اصفهانه ودیکر برادری سلطان احمدی کرمانه امیر نصب ایتمشدی.

مبارك { [« رکن الدین مبارك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مبارك { بصره قربنده هشام بن عبدالملك زماننده عراق والیسی بولنمش اولان خالد بن عبدالله القسری طرفندن کشاد اولنمش برجدول ایدی. — واسطك اوست طرفنده دخی بو اسمله برجدول وقریه اولوب، بر روایتده موی الیه خالدك کشاد ایتدیکی جدول بو ایدی.

مبارك { (شیخ — بن شیخ موسی) هندستان مشاهیر علماسندن اولوب، ترکی الاصلدر. ١٠٠١ تاریخنده وفات ایدوب، آکره‌ده مدفوندر. « منابع العیون » عنوانیله بر تفسیری و « جوامع الکلام » عنوانیله دیکر بر تألیفی واردر. شیخ فیضی وابو الفضل اسملریله ایکی اوغلی اولوب، ایکنجیسی اکبر شاهه وزیر اولمشیدی.

مبارك بن سلامه { مشاهیر اطباء عربدن اولوب ، یهودی المذهب ایدی. پدری ابو الخیر سلامه بن مبارك بن رحموندن وسائر مشاهیر عصرندن تحصیل طب وفنون سائره ایدوب، مصرده اجرای طبابت ایتمش؛ و « مقالة فی الحسرة المسماة بالشقفة والخزفة » اسمیله مختصر بر تألیف براقمشدر.

مبارك شاه { بو اسمله دهلیده اوچ حکمدار حکم سورمشدر:

برنجیسی (قطب الدین) خلجی سلاله‌سنه منسوب اولوب، ٧١٧ تاریخنده، پدری سلطان علاء الدین خلجینك وفاتی اوزرینه، تخته قعود ایتمش؛ ودرت سنه حکومت سوردکدنصکره، کوله‌سی ایکن وزارته نصبله کافهٔ امور دولتی یدینه تسلیم ایتمش اولدیغی ملك خسرو طرفندن ازاله اولنه‌رق، بونکله خلجی سلاله‌سی ختام بولمشدر. مرقوم خسرو حکومتی ضبط ایتمش ایسه‌ده، برقاچ آی صکره پنجاب والیسی غازی خان تغلق کندیسنی قتل ایله، دهلی حکومتنی ضبط ایتمشدی. شاعر شهیر امیر خسرو دهلوی صاحب ترجمه‌نك زماننده برحیات اولوب، نامنه بر منظومه یازمشدر.

— ایکنجیسی خضر خانك اوغلی اولوب ، ٨٢٤ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ١٣ سنه حکومت سوردکدن صکره، عبد الصمد نام شخص ایله رفقاسی طرفندن مسجدده ازاله اولنه‌رق، یکنی محمد شاه اقعاد اولنمشدی.

— اوچنجیسی (ملك واصل) شرق سلاله‌سنه منسوب اولوب، خواجه جهان شرقینك اوغلی ایدی. ٨٠٣ تاریخنده موی الیه (جونپور) حکومتنده خلف اولمش؛ و او صره‌ده دهلی حکومتی هرج ومرج اولمغله، امرانك دعوتی اوزرینه، کیدوب اورا تختنه قعود ایتمش ایسه‌ده، برقاچ آی حکومتدن صکره ٨٠٤ ده وفات ایدوب، کوچك برادری ابراهیم شاه شرق خانی اولمشدر.

مبارکشاه { [« سید مبارکشاه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مبدع { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو رباعی اونکدر:

می طپد دل در برم دلبر نمیدانم چه شد
انتظارم کشت آن کافر نمیدانم چه شد
دوش سرزد نالهٔ همت بلندی از دلم
نه فلك را سوخت بالاتر نمیدانم چه شد

مبرد { (ابو العباس بن یزید الثمالی الازدی) ائمهٔ نحاتدن وکبار ادبادن اولوب ، لغت ونحو وسائر علوم عربیه‌ده ید طولی صاحبی ایدی. ٢١٠ تاریخنده بصره‌ده دنیایه کلوب ، اوراده تحصیل ایتدکدن صکره ، دار الخلافة بغداده رحلت، وابو عمر جرمی، ابو عثمان مازنی و ابو حاتم سجستانی کبی مشاهیر ادبادن اخذ علوم ایتمش ؛ و کندیسندن صولی ونفطویه وابو علی الطوماری کبی مشاهیر اخذ واستفاده ایتمشلردر. کندیسی وسعت علم ومعلوماتیله برابر فصیح الکلام، حاضر جواب و مجلس آرا ایدی. هر صوریلان مسئله‌ده درحال وبلا تأمل جواب ویردی. بناءً علیه معاصریندن رقیبی اولان ابو العباس ثعلب ، علمده کندیسندن کری قالمدیغی حالده، او جربزه‌یه مالك اولمدیغندن ، مباحثه‌دن توقی ایدردی ؛ ومبرد ایسه مشار الیه ایله مباحثه‌یی چوق سوردی. بینلرنده‌کی مناظره‌لره ومبردك وفرت ذکاسیله ادبیات عربیه‌ده وحفظ اشعار واخبار عربده‌کی قوتنه دائر برچوق نوادر منقولدر . مبردك برچوق تألیفاتی اولوب ، اثـ

مشهورلری: « الکامل »، « المقتضب »، « الروضه » وسائره‌در. ۲۸۵ ویا ۲۸۶ ده بغدادده وفات ایتمشدر.

مبشر { صحابه‌دن وانصاردن ایکی ذات اولوب، ایکیسی‌ده بدر محاربه‌سنده حاضر بولنمشدر.

مبشر بن فاتك { (امیرمحمودالدوله ابوالوفاء) مشاهیر علماء اسلامدن و امراء مصردن اولوب، طب، حکمت، علوم ریاضیه، منطق وسائر علوم وفنونده یدطولی صاحبی ایدی؛ ودائما ارباب هنرله صحبت ایدوب، کندیسندن پك چوق ذوات علوم حکمیه‌ده استفاده ایتمشلردر. حسن خطی دخی اولوب، قدمای حکمانك آثارندن پك چوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. کتبخانه‌سی پك واسع وکتابلری پك چوق اولوب، بتون اوقاتی کتبخانه‌سنده مطالعه وتحریرله کچیردیکندن، بوکا قیصقنان زوجه‌سی کندیسنك وفاتی متعاقب، کتابلری برربر آلوب، حوضه آتدیغندن، موجود اولان اکثر کتبنك صحیفه‌لری صودن بوزوق اولدیغی کوریلیور دیه ابن ابی اصیبعه « عیون الانباء » نده بیان ایدیور. مشاهیر اطبادن یهودی المذهب ابوالخیر سلامه بن رحمون صاحب ترجمه‌نك جمله تلامذه‌سندن ایدی. ابن فاتکك بر چوق تألیفات نافعه‌سی اولوب، باشلیجه‌لری: «کتاب الوصایا والامثال» ، « الموجز من محکم الاقوال »، «کتاب مختار الحکم ومحاسن الکلم» ، «کتاب البدایه فی المنطق »، «کتاب فی الطب » وسائره‌در.

میپل { (Meppel) فلمنکك (درنته) ایالتنده و (آسن)ك ۲۴ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، برقاچ چایك محل اجتماعنده واقع برقصبه اولوب، ۸۲۴۰ اهالیسی، برقاچ دمیریولی، (زوبدرزه) کورفزینه‌قدر سیر سفائنه صالح جدولی، بز، پاتیسته، چوخه و شابقه فابریقه‌لری، کلیتلی ساده یاغ اخراجاتی واهمیتلی پنایرلری واردر.

متا { (Méta) آمریقای جنوبیده (اورنوق) ایرماغنه تابع بیوك بر نهردر، که قولومبیه جمهوریتنده (آند) سلسلهٔ جبالنك الك شرقی انکلرندن اینن (ویونلرو) ایله (هومادآ) چایلرینك برلشمسندن بالتشکل، جمهوریت مذکوره‌نك شرق طرفنده‌کی واسع اووه‌لرك ایچنده شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، (ونزوئلا) ممالکنه داخل اولور؛ و ۶° ۲۵´ عرض شمالی ایله ۷۰ طول غربیده مذکور ایرماغه دوکیلور. مجراسی ۱۲۰۰ کیلومتره‌دن اوزون اولوب، منصبنده اکی ۲۰ کیلومتره وعمق ۲۰ متره‌در. تابعلری چوق اولوب، الك بیوکلری صولدن آلدیغی (آقاپارو) ایله (قازانارە) نهرلریدر. قسم اعظمی سیرسفائنه صالحدر.

متاپونته { (Métaponta) ایتالیانك ساحل شرقیسنده و (لوقانیه) خطه‌سنده بر شهر قدیم اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده معموریت وتجارتیله وحکیم شهیر (فیثاغوراس) ك اوراده کشاد ایتدیکی مدرسه‌ده‌کی تدریساتیله شهرت بولمشدر. حکیم مشار الیهك وفاتی دخی اوراده وقوع بولمشدر. بر چوق وقوعات تاریخیه‌نك محل جریانی اولوب، نهایت حرب بحریونی طرفندن تخریب اوله‌رق، بردها اعمار اولنه‌مامشدر. برچوق معابد وسائر ابنیه آثاری وبعض جسیم ستونلر وسائره باقیدر. محلی الیوم (توره دی ماره) اسمیله معروفدر.

مترجم { [« محمد رشدی پاشا (مترجم) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مترنیق { (Metternich) آوستریا مشاهیر سیاسیوندن اولوب، ۱۷۷۳ ده قوبلنجه‌ده طوغمش؛ واستراسبورغده اکمال تحصیل ایدوب، دیپلومات (قاونیچ)ه داماد اولمش؛ و ۱۷۹۷ ده (راستاد) قونغره‌سنده کاتب صفتیله بولنمش‌ایدی. او وقتدن ایمپراطور ایکنجی فرانسوا یوسفك نظر دقتنی جلب ایدوب، درسده‌، بعده برلین و ۱۸۰۶ ده پارس سفارتنه تعیین اولنمش ایدی. ۱۸۰۹ تاریخنده‌دك ناپولیوندن آوستریانك مقصد سیاسیسنی کیزلمکه موفق اولوب، ویانه‌یه عودتنده باش وکیل اولمش؛ و آوستریانك (واغرام) ده مغلوبیتی اوزرینه، آرشیدوشسه ماریه‌لویزه‌نك ناپولیونه تزویجنی کندیسی تصور ایتمش؛ ومشار الیه‌یه پارسه قدر رفاقت ایلمش‌ایدی. معهذا ۱۸۱۳ تاریخنده فرانسه‌یه قارشی تشکل ایدن اتفاق دولی‌یه آوستریایی‌دخی ادخال ایدەرك، او بابده عقداولنان

معاهدهیی امضا ایتمش؛ و لیپسیغ محاربهسندن صکره پرنس عنوانینه نائل اولمش ایدی. ١٨١٤ و ١٨١٥ تاریخنده ویانهده عقد اولنان قونغرهیه ریاست ایتمش؛ و ١٨١٥ ده پارسده انعقاد ایدن قونغرهده آوستریا طرفندن مرخص بولنمش؛ واوندن صکره عقد اولنان قونغره وقونغرانسلرک جملهسنده بولنمش ایدی. ایمپراطور فرانسوا یوسفک وفاتندن صکره دخی موقعنی محافظه ایدوب، پروسیه و روسیه ایله عقد اتفاق ایتمش ایدی. ١٨٤٨ ده مجار ارباب قیامنک غلبهسی اوزرینه، استعفاسنی ویروب، آوستریایی ترک ایتمش؛ و ١٨٥١ تاریخنده عودت ایتمش ایسهده، آرتق امور سیاسیهیه قاریشمامش؛ و ١٨٥٩ ده وفات ایتمشدر. حکومت مطلقه طرفداری و افکار جدیدهنک آشوری درجهده دشمنی اولوب، آوستریایی پروسیه وروسیه ایله متفق بولندیرمق برنجی آرزوسی ایدی. بیوک املاککه مالک ایدی.

متروبچه { قوصوه ولایتنک پرشتنه سنجاغنده وپرشتنهنک ٣٨ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق، (ایبار) نهرینک صاغ طرفنده وبوکا تابع (ستنیچه) چایی اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣ جامعی، ١ مسجدی، رشدیه وابتدائیه مکتبی واوستنده خراب برقلعهسی واردر. سلانیکدن بوسنهیه طوغری ممتد اولان دمیریول خطی شمدیلک بوقصبهده منتهی اولیور.

— متروبچه قضاسی پرشتنه سنجاغنک منتهای غربنده اولوب، جنوباً وولچترین قضاسیله، شرق شمالی طرفندن صربیه حدودیله غرب شمالی طرفندن دخی یکیبازار سنجاغیله محدوددر. ١٧٠ قریهدن مرکبدر. اهالیسی بوشناق وآرناودلردن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت وادی واووهلری دخی واردر. اورمانلری چوق اولوب، میشه وچام و سائر اشجاردن جسیم دیرکلر وسائر کراسته قطع اولنور. محصولاتی حبوبات مختلفه ایله سبزه و میوهلرک انواعندن عبارتدر. جنسی پک مقبول دکرمن طاشلری دخی چیقوب، جوارلره دخی کوندریلیر. حیوانات اهلیهسیده چوقجهدر. مرکز قضادن ٣ ساعتلق مسافهده (بانسقه) اسمیله بعض امراضه نافع برقابلیجه واردر.

متروبچه { یاخود متروویچ (Mitrovica, Mitrovitz) آوستریا و مجارستان دولتنک خروانستان مع اسلاوونیه ایالتنده (پتروارادین) سنجاغنده و پتروارادینک ٣٨ کیلومتره جنوب غربیسنده اولهرق صاوه نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٧١٤٥ اهالیسی واردر. (سیرمیوم) شهر قدیمنک موقعندهدر.

متعه { اندلس مشاهیر مغنیاتندن حسن وآنه مالک ادیبه وشاعره برقیز اولوب، مغنی شهیر زریابک جاریهسی و شاکردی ایدی. عبدالرحمن ثالث زماننده یاشایوب، شو بر قاچ بیت مشار الیهک حضورنده بداهةً سویلدیکی اشعارندندر:

یا من یغطی هواه … من ذا یغطی النهارا
قد کنت املک قلبی … حتی علقت فطارا
یا ویلتی اتراه … لی کان او مستعارا
یا بابی قرشی … خلعت فیه العذارا

متقی { (محمد) عثمانلی شعراسندن اولوب، عربزاده قدسینک اوغلیدر. ٩٩٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

بنی مجنون مثال ایتدک بو استغنا نهدر سندن
وفا ومهر اومان شمدنکرو دیوانهدر سندن

متقی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی (سید محمد) ری شهرندن اولوب، تمش یاشندن صکره (عوامل) کتابنی اوقومغه باشلامش اولدیغندن، بین الظرفا (عوامل خوان) دینمکله شهرت بولمشیدی. شو بیت اونکدر:

اندرین مازندران کس را چرا کیرد ملال
کیک رقاص است چنکی پشه وخوش خوان شغال

— ایکنجیسی (محمد تقی) اصفهانلی اولوب، شاه عباس ثانی عهدی صلحاسندن ایدی. مختصر دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

هیچ طاقی بجهان چون خم ابروی تو نیست
رو بمحراب که دارد که دعا کوی تو نیست

متقی بالله { (ابراهیم بن المقتدر بالله جعفر) خلفاء عباسیهنک یکرمی برنجیسی اولوب، نسلی آلتی بطنده هارون الرشیده واصل

اولور. ٢٩٧ تاريخنده دنيايه كلوب، ٣٢٩ ده برادرى، راضى بالله محمدك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايتمش؛ ودرت سنه‌يه قريب مدت حكومت سوردكدن صكره، ٣٣٣ ده امير الامرا بولنان (توز) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، و ٢٤ سنه دخى او حالده محبوس ياشايوب، ٣٥٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. بعض تواريخده (متقى بالله) ديه مقيددر.

متكلم { [«حسن متكلم» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

متلوس { (Metellus) اسكى روماليلرده (كچيليوس) خاندانك بر شعبه‌سى اولوب، قبل الميلاد ٢٨٣ تاريخندن اعتباراً ٢٥٠ سنه‌ظرفنده روما دولتنه بر قاچ قونسلوس، سانسور، ديكتاتور و سائره ويرمش: وبونلر دولتلرينه بيوك خدمتلر ايتمشلردر:

(كچيليوس متلوس) قبل الميلاد ٢٥١ ده قونسلوس اولوب، (پانورمه) ده قارتاجليلرى مغلوب ايتمش؛ و ١٢٠ فيللرينى آلمش ايدى. بر حريق اثناسنده (پالاديوم)ى قورتاربركن، آتشدن كوزلرى كور اولمشدى.

— (متلوس ماكدونيقوس) قبل الميلاد ١٤٨ ده پرتور اولوب، ١٤٧ ده ماكدونيه‌نك حكمدار اخيرى آندريسقوسى مغلوب ايده‌رك، ماكدونيه‌يى روما ايالاتنه الحاق ايتمشدى. بعده آخائياليلرى دخى دفعاتله مغلوب ايدوب، يونانك بر قاچ مهم شهرينى ضبط ايتمش؛ وبعده قونسلوس وسانسور اولوب، چوق معمر اولمش؛ و درت اوغلنك بربرينى متعاقب قونسلوس اولدقلرينى كورمش ايدى.

— (متلوس نوميديقوس) قبل الميلاد ١٠٩ ده قونسلوس اولوب، او وقته‌قدر حقندن كلنه‌مين (ياغورته)يه قارشى سوق عسكرله، بونك پايتختى (سيرته)يى ضبط ايتمش؛ وكنديسنى دخى اسير طوتمق اوزره ايكن، عزل اولنه‌رق، برينه معيتنده بولنان ماريوس نصب اولنمش ايدى. مع هذا مظفرانه رومايه‌عودت ايدوب، (نوميديقوس) لقبنه مظهر اولمش ايسه‌ده، بعده ماريوس ايله ساتورنينوسك تزويراتيله نفى اولنه‌رق، بونلرك سقوطندن صكره، قبل الميلاد ٩٩ تاريخنده رومايه عودت ايده بيلمشيدى.

— (متلوس پيوس) آنف الترجمه‌نك اوغلى اولوب، پدرينك منفادن جلبنه چالشمش؛ ومحاربات داخليه اثناسنده (پومپه‌يوس سيلو)يى مغلوب ايتمشدى. قبل الميلاد ٨١ ده قونسلوس اولوب، اسپانيه‌ده (سرتوريوس) ه قارشى سوق عسكر ايتمشدى.

— (متلوس قرتيقوس) قبل الميلاد ٦٩ تاريخنده قونسلوس اولوب، ٦٦ ده كريدى فتح ايتمكله، بو لقبله تلقب ايتمشدر.

— (متلوس پيوس اسكيپيون) اسكيپيون ناسيقه‌نك طورونى اولوب، متلوس پيوس طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ وقبل الميلاد ٥٢ تاريخنده قونسلوس اولوب، دامادى بولنان پومپيوسك طرفنى طوتمش؛ وفرساله (يعنى چتالجه) محاربه‌سندن صكره آفريقايه كچه‌رك، قاتون و يوبانك معاونتيله عسكر ترتيب ايده‌رك، قيصره‌قارشى ٤٦ تاريخنده (تاپسوس) ايله محاربه‌ايتمش ايسه‌ده، كلياً مغلوب اولوب، دشمنه تسليم اولنمامق ايچون، اتلاف نفس ايتمشدر.

متليس { (Metelis) مصرده‌كى (رشيد) ك اسم قديميدر.

متمم { (بن نويرة التيمى) صحابه‌دن اولوب، خالد بن وليد (رضه) ك قتل ايتمش اولديغى سالف الترجمه (مالك بن نويره) نك برادريدر. موى اليه مالكك اسلامده ثباتى مشكوك وارتدادى مروى اولديغى حالده، صاحب ترجمه‌نك اسلامده ثباتنده شبهه يوقدر. طبيعت شعريه‌سى اولوب، برادرى حقنده برچوق مرثيه‌سى واردر. ذاتاً بركوزى كور اولديغى حالده، برادرينه كثرت بكاسندن اوكوزندن دخى ياش آقشيدى. شوايكى بيت بر مرثيه‌سندندر:

وكنا كندمانى جذيمة حقبة
من الدهر حتى قيل لن يتصدعا
فلما تفرقنا كأنى و مالكا
لطول اجتماع لم نبت ليلة معا

متن { جبل لبنان متصرفلغنده بر قضا اولوب، متن اعلا، بسكنتة، قاطع ،

شوبر و ساحل اسمليله ٥ ناحيه و ١٧٨ قريه‌يى حاويدر.

متنبى { (ابو الطيب احمد بن الحسين الجعفى الكندى) اعاظم شعراء عربدن اولوب، ابو تمام ايله برابر بعد الاسلام يتيشن شعراء عربك اك بيوكارى عد اولنور. ٣٠٣ تاريخنده كوفه‌نك (كنده) محله‌سنده دنيايه كلمشدر. پدرى جعفى قبيله‌سنه منسوب اولديغى حالده، كوفه‌ده سقاالق ايتمكله مشغول ايدى. صاحب ترجمه صباوتندن تحصيل علم وادبه قويلوب، فصاحت عربيه‌ده و اشعار واخبار عربده كسب ملكه ومهارت ايتمك ايچون، برخيلى مدت بنى كلب وسائر قبائل بينده طولاشمش؛ ورواته كوره، اورالرده حاشا قرآن كريمه تقليداً برطاقم سوره‌لر اويدبره‌رق، نبوت دعواسنه قالقيشمش؛ و برطاقم طرفكيران دخى پيدا ايتمش ايدى. اوزرينه عسكر كونديريلوب، طوتلدقده، توبه ايتمش ايسه‌ده، (متنبى) اسمى كنديسنه لقب مقامنده قالمشيدى. بعده دمشق شامه كيده‌رك، اوراده اشعاريله شهرت بولمغه باشلامش؛ و او زمانده مرجع علما وشعرا اولان سيف الدين بن حمدانك نظر تقدير والتفاتنه و بك چوق انعام و احسانلرينه نائل اولوب، مشار اليهك مدحنده بر چوق قصيده‌لر سويلمشدر. بعده مشار اليهك دائره‌سنده بولنان ابن خالويه ايله چكينه‌ميوب، بينلرنده جريان ايدن مناقشه اوزرينه، مصره انتقال ايده‌رك، كافور اخشيدى طرفندن حسن قبول كورمش؛ وكنديسنى مدح ايتمشدر. اورادن بغداده و فارسه كيده‌رك، آل بويه‌دن عضد الدوله‌نك دخى مداحى ولطف ديده‌سى اولمش؛ و نهايت بغداده و اورادن كوفه‌يه عودت ايتمكده ايكن، فاتك بن الجهل الاسدى عشيرتيله اوكنه چيقوب، كنديسنى صويمشلردر. يانده بولنان خدمتجيسى مفلح افنديسنك بلا مقاومت صويلديغنى كورنجه: شو بيت:

فالخيل والليل و البيداء تعرفنى
والحرب و الضرب والقرطاس والقلم

سزك دكليدر؟ ديه‌رك استهزا ايتمك ايستمكله، متنبى بونك اوزرينه غيرته كلوب، همان آتنك عنانى چويره‌رك، متعرضلره هجوم ايتمكله، واقع اولان مقاتله‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله ٣٥٤ تاريخنده مقتولاً وفات ايتمشدر. اشعار و قصايدينى حاوى مرتب ديوانى اولوب، برچوق مشاهير ادبا طرفندن شرح اولنمشدر. اخيراً بعض حواشى ايله بيروتده طبع ونشر ايدلمشدر. نحو و لغت وادبيات عربيه‌ده دخى يد طولاسى اولوب، بوبابده‌كى وسعت معلوماتى ائمه نحاتدن «ايضاح» و «تكمله» صاحبى ابوعلى الفارسينك شهادتيله مثبتدر. قوه حافظه‌سيله ذكاوتى حقنده برچوق نوادر منقولدر. اشعارى مشهور ايسه‌ده، ايكى بيتنك ايرادى تنسيب اولندى.

الا ليت شعرى هل اقول قصيدة
ولا اشتكى فيها ولا اتعتب

و بى ما يذود الشعر عنى اقله
و لكن قلبى يا ابنة القوم قلب

متوث { اهواز ايله واسط بيننده مستحكم برقصبه اولوب، محدثيندن بر قاچ ذاتك مسقط رأسى بولنمشدر.

متوشلح { ياخود متوشلم (Mathusalem) ادريس (عم) ك اوغلى اولوب، كنديسندن حضرت نوح (عم) ك پدرى اولان (لامك) تولد ايتمشدر. طول عمريله مشهور اولوب، قبل الميلاد ٤٢٧٧ دن ٣٣٠٨ تاريخنه‌دك ٩٦٩ سنه ياشاديغى كتب بنى اسرائيلده مسطوردر.

متوكل على الله { (جعفر بن المعتصم محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اونچيسى اولوب، ٢٠٦ ده طوغمش؛ و ٢٣٢ تاريخنده، برادرى واثق بالله هارونك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته جلوس ايله، ١٥ سنه‌يه قريب مدت اجراى حكومت ايتدكدن صكره، ٢٤٧ ده سامراده وفات ايده‌رك، اوراده دفن اولنمشدر. ضعيف البنيه، اسمر اللون، كوزل كوزلى بر ذات اولوب، اسلافنك طوندقلرى طريقى تركله، طريق اهل سنتى احيايه چاليشمش؛ وفوق العاده حليم وكريم برذات اولمغله، جمله‌نك محبتنى قزانمش ايسه‌ده، سنيلكده‌كى تعصبنه مبنى، سبط اكرم سلطان الشهدا امام حسين (رضه) ك مشهد شريفنه طوپلانان زوارك كثرتى چكه‌ميوب، قبر مباركنى هدم ايتديرر.

منی حقنده اغبرار عمومی‌یی موجب اولوب ، اکثر شعرا بوندن طولایی هجویه‌لر سویلمشلردر.

— مصرده مقام خلافتده بولنان عباسیلردن دخی ایکی ذات (متوکل علی‌الله) لقبیله تلقیب اولـ. نمشدر: برنجیسی (محمد)، معتضد بالله ابوبکرك اوغلی اولدیغی حالده، ٧٧٩ تاریخنده بالانتخاب، ینه او سنه اسقاط ، و ٧٨٥ ده ثانیاً انتخابله ، ٧٨٨ ده ینه عزل اولنمش؛ و ٨٠٧ ده ثالثاً خلیفه اولوب، ینه او سنه وفات ایتمشدر — ایکنجیسی (عبد. العزیز بن یعقوب) برنجینك طورونی اولوب، ٩٠٣ دن ٩٢٣ تاریخنـه‌دك خلیفه‌عنوانی حائز بولنمش؛ وبومت نورونی امانانی یاوز سلطان سلیم خانه تسلیم ایلمشدر.

متوکلیه { آنف الذکر خلیفه متوکلك سامرا قربنده بنا ایتمش اولدیغی برقصبه اولوب، (جعفریه) دخی دینلیردی . خلیفهٔ مشارالیهك وفاتندن صکره اهالیسی سامرایه هجرت ایتدکده، خالی قالوب، خراب اولمشدر.

متولی { شامك بعض جهتلرنده ساکن بر جماعت اسلامیه اولوب، شیعیلکه تمایللری واردر، وصلاح‌الدین ایوبی زماندن قالمه اکراد وایرانیلر احفادندن اولدقلری مظنوندر . اللی آلتمش بیك نفوذه بالغ اولدقلری تخمیندر.

متون { (Méton) یونان قدیم مشاهیر منجمیندن اولوب، میلاددن بش قرن اول آتنه‌ده یاشامش؛ وسنهٔ قمریه ایله سنهٔ شمسیه‌یی بربرینه توفیق ایچون ، ١٩ سنه‌لك بر زیج ترتیب ایدوب، بو مدتك بر دور قمری تشکیل ایتدیکنی اك اول بو ذات کشف ایتمشدر.

متونه { (Methone) موره‌ده‌کی (مدون) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولدیغی کبی، سلانیك کورفزنده دخی قدیماً بو اسمله برقصبه اولوب، اسکندر کبیرك پدری فیلیپ بو قصبه‌یی محاصره‌سنده بر کوزینی غائب ایتمشیدی.

متی { (S. Mathieu) حواریوندن و انجیلی ضبط و تحریر ایدن درت اصحاب عیسی (عم)دن بری اولوب ، فلسطینك (جلیله) خطه‌سنده طوغمش؛ وابتدا رومالیلرك خدمتنده تحصیلدار بولنمشدر . بو مأموریتی اجرا ایتدکده ایکن، نبی مشار الیه طرفندن جلب اولنه‌رق ، حواریون زمره‌سنه داخل اولمشیدی . حضرت عیسی (عم)ك رفعندن صکره فلسطینده و بعده حبش و ایرانده نشر مذهب واجرای وعظ ونصیحت ایتمش؛ وظنه کوره ایرانده قتل اولنمشدر . خر. ستیانلر ایلولك ٢١ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر . بو ذاتك یازدیغی انجیل اناجیل اربعه‌نك اك اسکیسی اولوب، ظن اولندیغنه کوره، حضرت عیسی (عم)ك رفعندن ٨ سنه صکره یازلمشدر . اصلی سریانی لساننده ایکن، بعده لسان یونانی‌یه ترجمه اولنمش؛ وسریانیجه اولان متنی نابود اولمشدر.

متی بن یونان { (ابوبشر) مشاهیر اطبا و منطقیوندن اولوب ، عن اصل (دیرقنی) دن اولدیغی حالده ، بغدادده نشأت ایتمش؛ وقویریون ویحیی المروزی و ابو احمد بن کرنیب وسائر علمای معاصریندن تحصیل علوم ایلمش؛ و ٣٢٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. نصرانی. المذهب ایدی . سریانیجه‌دن عربی‌یه بر قاچ کتاب ترجمه ایتمشدر. باشلیجه آثاری: «مقالة فی مقدمات»، «کتاب آنالوطیقا» ، «کتاب المقاییس الشرطیة»، «شرح کتاب ایساغوجی افرفوریوس» وسائره‌در.

متیجه { جزایرك نفس جزایر ایالتنده واسع بر اووه اولوب، جزایر شهرینك جنوب وشرق جنوبی وغرب جنوبی جهتلرنده ممتد اولور. شرقدن غربه بویی ٩٥ ووسطی اکی ١٥ کیلومتره اولوب، حذای بحردن ارتفاعی ٢٠ ایله ٢٥٠ متره آره‌لرنده‌در . درن (یعنی آطلاس) سلسله‌ٔ جبالی اتکلرندن باشلایه‌رق ، ساحله و یا ساحل بوینجه ممتد اولان تپه‌لره‌قدر ممتد اولدیغی حالده، جنوبدن شماله طوغری میلانلی و آز متموجدر. آلتی نهر جنوبدن شماله آقه‌رق متیجه اووه‌سنده بر طاقم وادیلر تشکیل ایدیور . بونلرك اك بیوکلری (حراش) ایله (مزفرن) نهرلریدر . بو اووه‌نك طوپراغی نهایت درجه‌ده منبت اولوب، اسکی عرب حکومات اسلامیه‌سی زماننده انهار مذکوره‌نك صولری حسن اداره اولنمغله ، اووه‌نك هر طرفی معمور و ، ابن خلدونك روایتنه کوره، اوتوزدن زیاده قصبه‌یی حاوی وکتن محصولاتنك کثرتیله مشهور ایدی . بعده مغرب اوجاقلری دینلن

طابیلرك ادارهٔ جاهلانه‌سی زماننده انهارك سد
وبندلری وجدوللری بوزیلوب ، فضلهٔ میاهی بر
چوق بطاقلقلر تشکیل ایتمکله ، اوکوزلم اووه بر
صیتمه یووه‌سی حالنه کچمش ؛ و یالکز اوچ
درت عرب عشیرتنه جولانکاه و حیوانلرینه مرعا
حکمنه کیرمش ایدی . اخیراً فرانسز حکومتی اووه‌
نك اهمیتنی وقوهٔ انباتیه‌سنی آکلایه‌رق ، مبالغ
کلیه صرفیله انهاره سدلر یاپمغه ، جدوللر
آچمغه واسکی معموریتنی مع زیادهٍ اعاده ایله ، اسکا.
نه سعی ایتمکده‌در .

متیم الافریقی { مغرب شعراسندن اولوب ، ترجمهٔ حالنه وتاریخ ولادت
ووفاتنه دسترس اوله‌مدیغی حالده ، یالکز «فوات.
الوفیات» ده کوریلن اشعارندن بر ایکی بیتی ایراد
اولنور :

تلوم علی ترك الصلاة خلیلتی
فقلت اعزبی عن ناظری انت طالق
فوالله لاصلیت لله مفلسا
یصلی له الشیخ الجلیل و فائق
لما ذا اصلی این مالی و منزلی
واین خیولی والحلی و المناطق

متیم الهاشمیه { مشاهیر مغنیاتدن ادیبه و شاعره بر قیز اولوب ،
بصره‌لیدر . فن موسیقی‌یی مشهور ابراهیم موصلیدن
واوغلی اسحاقدن اوکرنمشیدی . مأمون خلیفه‌نك
حضورنده بداههً سویلمش اولدیغی بعض اشعار
« کتاب الاغانی » ده مسطوردر .

متیمنه { (Methymne) مدللی جزیره‌سندکی (مولوه) قصبه‌سنك
اسم قدیمیدر . — بو اسم دیکر بعض اسملره اضا.
فتله روماللیر زماننده اسپانیه‌ده بر قاچ قصبه‌یه
علم اولمشیدی ، که عربلر زماننده (مدینه) اسمنه
تحویل اولنه‌رق ، مثلا (متیمنه آسیدونیه) یی
عربلر (مدینة شذونیه) صورتنه تحویل ایتمشلردر ؛
وبو صورت الیوم اسپانیوللرجه مستعملدر .
[« مدینه » ترکیباتنه مراجعت بیوریله .]

متین { فرس شعراسندن اوچ ذاتك تخلصیدر :
برنجیسی (شیخ عبدالرضا بن عبدالله) اصفهانلی
اولوب ، محمد شاه زماننده هندستانه رحلتله ، بر
مدت لکهنوده برهان الملك سعادت خانك تخصیص
ایتدیکی معاشله کچینمش ؛ و بعده بنکاله‌یه کیدوب ،
۱۱۷۵ ده اوراده وفات ایتمشدر . ۵۰۰۰ بیتی
حاوی دیوانی واردر . اشعارینه دسترس اوله‌مدی .
— ایکنجیسی (محمد علی خان) کشمیرلی او.
لوب ، بو دخی هندستانده یاشامشدر ، نیتکیم شو
بیتدن آکلاشیلیور :

سبزکشتم از خط اما دل بزلفش بسته ام
من زکشمیرم ولی هندوستان می سازدم

— اوچنجیسی (ملاجیون) لاهورلی اولوب ،
مملکتنده مکتب خواجه‌لکیله مشغول ایدی .
نستعلیق خطی یازمه‌ده بیوك مهارتی وار ایدی .
شو بیت اونکدر :

کر حق طلبی سك اصحاب کهف باش
بکذار همنشینی اصحاب فیل را

مثال { ایران شعراسندن اولوب ، تبریز.لیدر . شو بیت اونکدر :

کریم را نبود دستکاه بخشش تنك
مرا خجالت عذر کناه می سوزد

مثالی { (حسن) اونیجی قرن هجری ثمانلی شعراسندن اولوب ، ادرنه‌لیدر .
ابتدا صنعتله مشغول ایکن ، بعده ادبیاته میل
ایده‌رك ، شعر وانشاده یدطولی قزانمشیدی . شو
بیت اونکدر :

قویوب کویکده کوکلم راه غربت اختیار ایتدم
کوکل قالسون بکم یول قالمسون دیرلر مثلدر بو

مثالی { (ابراهیم خان) ایران شعراسندن اولوب ، زند خاندانه منسوب اولان
کریم خانك اوغلیدر . شیرازده نشأت ایتمشدر . شو
قطعه جملهٔ اشعارندندر :

همانا بسته عهد دوستداری
شکستی از جفا پیمانم ای دوست
بماند باتو ام زندان کلستان
کلستان بی تو چون زندانم ای دوست

— بو مخلصله ایران شعراسندن دیکر بری
دخی اولوب ، کاشانلی و سلطان حسین صفوی
عصری قصه خوانلرندن ایدی . شو بیت اونکدر :

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

مثقال { (عبدالوهاب بن محمد الازدی) مشاهیر شعرادن اولوب ، هجوه
میلی وار ایدی ، وکیمسه‌یی مدح ایتمیوب ، کیمسه‌ده

هجوندن قورتله‌مازدی. مجانه‌جی کنج برخرستیانه علاقه‌سیله شهرت بولوب، سنه‌لرجه بوندن آیرلماز، وحتی کلیسایه دخی برلکده کیدر ایمش. نهایت مرقوم اسکندریه‌ده وفات ایدوب، صاحب ترجمه حقنده برچوق مرثیه‌لر سویلمشدر. کندیسی ٥٠٠ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

اهدی الیّ مدامة	صفراء صافیة حیا
فکأ نها و صبابها	بدر تکالل بالثریا
فشر بتها من کفه	وسکبت فاضلها علیا

مثنی { (بن حارثة الشیبانی) شجعان صحابه‌دن واصحاب رأی و تدبیردن اولوب، طقوزنجی سال هجریده قومنك هیئت مبعوثه‌سی میاننده نزد نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی. حضرت ابو بکر (رضه)ك ابتدای خلافتلرنده خالد بن ولید کندیسنی عراقه کوندروب، عودتنده خلیفهٔ مشارالیه ایله مسلمینی ایرانك فتحنه تشویق، وبوممالك واسعه‌نك ضبطنی تهوین ایتمکله، جانب خلیفهٔ مشارالیهدن بر سریه ایله عراقه اعاده بیوریله‌رق، برقاچ محاربه ایتمش؛ و چوق زحمت چکمشیدی. بعده حضرت عمر (رضه) زمان خلافتنده مشهور مختارك پدری ابو عبید ثقفی بر مقدار عسکرله امدادینه اعزام بیوریله‌رق، برلکده (قس الناطف)ده حرب ایتمشلر؛ وابوعبید بومحاربه‌ده شهید اولوب، مثنی دخی آلدیغی جریحه‌دن متأثراً قادسیه وقعه‌سندن اول ارتحال ایتمشدر. زوجه‌سی (سلمی بنت جعفر) ی فاتح ایران سعد ابن ابی وقاص (رضه) تزوج ایتمشدر. برادری مسعود بن حارثه دخی ایرانیلره قارشی اولان محاربانده معیتنده ایدی.

مجار { (Hongrois, Magyars) آوروپانك قسم وسطیسنده یعنی آوستریا ومجارستان دولتنك مجارستان قسمنده ساکن بر قوم اولوب، اقوام تورانیه‌دن اولدیغی حالده، وولغا و اورال جهتلرندن شمدی بولندقلری یره انتقال ایتمشلردر. زمرهٔ تورانیه‌نك فینو آ شعبه‌سنه منسوب اولوب، ترکلره وسائر اقوام تورانیه ایله دخی مناسبتلری وار ایسه‌ده، روسیه‌نك شمال غربی جهتنده ساکن فینوآرله واسکی بلغارلره قرابتلری دها یقین ولسانلرینك اونلرك اسانیله مشابهتی زیاده‌در. [زیاده معلومات ایچون «مجارستان» ماده‌سنه مراجعت.]

مجار { روسیه‌ده (ترك) ایرماغی اوزرنده اسکی بر قصبه اولوب، تیمورلنك طرفندن تخریب اولنمشدی.

مجارستان { (Hongrie) آوروپانك قسم وسطیسنده بیوك بر مملکت اولوب، آوستریا ومجارستان نام رسمیسیله یاد اولنان دولتك بر قسم عظیمنی تشکیل ایدیور. باشلیجه اهالیسی اولان مجار قومنك اسمیله تسمیه اولنوب، آنجق ملی مجارستان ایله سیاسی مجارستان بیننده خیلی فرق واردر؛ یعنی مجارستان قراللغی نفس مجارستاندن بشقه ترانسیلوانیه (یعنی اردل) ایله اسلاوونیه وخرواتستانی دخی حاویدر.

حدود ومساحه‌سی. — مجارستان اکثراطرافدن حدود طبیعیه ایله محدود اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن (قاریات) سلسلهٔ جبالیله، شرق جنوبی طرفندن ترانسیلوانیه آلپیله، جنوباً طونه و اوکا تابع دراوه نهرلریله محاطدر. یالکز غرب وشرق جهتلرندن حدود طبیعیه‌سی اولمیوب، آنجق ترانسیلوانیه مجارستاندن عد اولنورسه، شرق جهتندن دخی قاریات سلسله‌سیله محاط دیمکدر. غرباً استیریه وآشاغی آوستریا، شمالاً موراویه، سیلزیه و غالیچیه، شمال شرقی جهتندن بوقووینه خطه‌لریله، یعنی بو اوچ جهتدن آوستریا ایمپراطورلغی ممالکیله، شرقاً مجارستان قراللغنه تابع ترانسیلوانیه خطه‌سیله و بر آز یرده رومانیه‌نك افلاق مملکتیله، جنوباً صربیه ایله، جنوب غربی جهتندن دخی ینه مجارستان قراللغنه تابع اسلاوونیه وخرواتستانله محدوددر. بو حدود داخلنده °٤٤ ′٣٠ ایله ′٣٨ °٤٩ عرض شمالی و ′٤٠ °١٣ ایله ′٥ : °٢٢ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٧٠٠ وشمالدن جنوبه اکی ٦٠٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٤٦٥٩ مربع کیلومتره اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك بر ثلثندن زیاده‌جه اولدیغی حالده، ١٢٦٥٠٠٠٠ نفوس ایله مسکوندر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٥٤ کشی دوشوب، دولت مشارالیهانك سائر طرفلرندن آز مسکوندر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — مجارستانك بر قسمی اووه وبر قسمی طاغلقدر؛ و تعبیر آخرله مجارستان همان هر طرفدن یوکسك طاغلرله محاط ویالکز جنوب جهتندن طونه وادیسنه منتهی ٤٠٠ کیلومتره اوزون و ٣٠٠ کیلومتره کنیش واسع بر اووه‌در. شمال جهتندن بر بیوك قوس تشکیل ایدن (قاربات) سلسلهٔ جبالی بعض محلرنده دیوار کبی دیك صیرتلر و بعض یرلرنده آز چوق قبه‌لی وباصیلیر تپه‌لر صورتنده ممتد اولوب، جنوبه طوغری مجارستانك ایچنده برچوق قوللروشعبه‌لر اوزاتیور، که بونلر مختلف استقامتلرده اوزانه‌رق و بینلرنده برچوق وادیلر حاصل ایده‌رك، مملکتك باشلیجه طاغلق قسمنی تشکیل ایدیورلر. شرق جهتنده (قاربات) و (ترانسیلوانیه آلپی) سلسله‌لرینك قوللری باشلیجه ترانسیلوانیه خطه‌سنده ایسه‌ده، اوجلری مجارستانه دخی داخل اولور. غرب جهتنده‌کی طاغلرك ایسه آنجق اتکلرینك اوجلری مجارستانه داخل اولور. بناءً علیه باشلیجه طاغلق جهتلری شمال وشرق طرفلرنده‌در. قاربات سلسله‌سنك اك یوکسك محلی سیلزیه ایله غالیچیه حدودی قربنده بولنان (تاتره) طاغی اولوب، ٢٦٤٧ متره ارتفاعی واردر. بونك جنوبنده سلسلهٔ مذکوره شعباتندن اوله‌رق کوچك تاتره طاغی بولنوب، ٢٠٤٣ متره یوکسکدر. بونك غرب جهتنده ١٦٦٧ متره یوکسك اولان (فاتره) ودها جنوبده ١٠٠٩ متره ارتفاعی اولان و آنجق منفرد اولدیغندن پك یوکسك کورینن (ماتره) طاغی بولنیور. غرب جنوبی حدودی قربنده دخی (آلپ) سلاسل جبالنه منسوب (لیته) طاغی بولنوب، ارتفاعی ٥٠٠ متره‌دن آشاغیدر.

بو طاغلرك آره‌سنده پایانسز وکنارسز کورینه‌جك درجه‌ده واسع بر اووه ممتد اولوب، هر نه قدر شمالدن جنوبه جزئی بر میلانی وار ایسه‌ده، بو میلان حس اولنمیه‌جق درجه‌ده اولوب، کوزله فرق اولنماز. محیط دائره‌سی ١٢٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولان بو واسع اووه، که وقتیله دکیز اولوب، انهارك ایندیردکلری طوپراقلرله طولمشدر، اکثر طرفلرنده سیاه بالچیقدن وبعض یرلرده قومدن عبارت اولوب، وقتیله آسیای وسطینك صحرالری کبی اوزون اوتلرله مستور ایکن، شمدی اکثر طرفلری آچیلوب، تارله‌یه تحویل اولنمش ایسه‌ده، برچوق یرلری الآن او حالده اولوب، کلیتلی صیغیر وخرکاه سوریلرینه مرعا اولمقده‌در. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو واسع اووه‌نك اکثر طرفلری اورمانلق بولنمش ایکن، بعده آسیادن کلن اقوامك آنجق حیوانات سوریلریله تعیشلری بو اورمانلرك اتلافیله اوراسنك مغولستان صحراسی حالنه ارجاعنی موجب اولمشدی. هر نه قدر شمدیکی حالده مجار حکومتی اورمانلر یتیشدیرمکه چوق جهد ایدیور سه‌ده، بو صحرای واسعك ایچنده بر تك آغاجه راست کلنمکسزین کونلرجه کزیله بیله‌جك یرلر واردر. مزروع اولان ویا مرعا حالنده بولنان جهتلری متموج بر بحر اخضر و، طوپراغی طوزلی اولمغله، زرع اولنه‌میان یرلری قوملق بر چول حالنده اولوب، اوته‌سنده بریسنده یرك ایچنه آچلمش بر دلیکدن عبارت و اکثریا یازین قورور قویولر، بعض بطاقلقلر ومتعفن صولی کوللر، اوته‌ده برده، وقتیله قره قول ترصدکاهی ویا مزار اولمق اوزره، یاپلمش بر طاقم صنعی تپه‌لر کورینور. مجرالری بربرندن پك سیرك اولان بیوك انهاردن بشقه بو صحرای واسعك ایچنده آقار جایلر ویا یردن نبعان ایدر صولر اولمیوب، مذکور قیولرله بطاقلقلردن بشقه میاهی یوقدر. انهار طاشدیغی وقت، آلچق یرلرینی صو باصار، وبطاقلق وکوللری بینلرنده التصاق پیدا اولور. مجارستانك غربنده وطونه مجراسنك شمالنده بر ایکنجی اووه بولنیور، که برنجیسندن چوق کوچك و اوندن مرتفع اولوب، بونك هر طرفی مکمل صورتده زرع واعمار اولنمشدر.

مجارستانك همان بتونی طونه حوضه‌سنده و قره دکیز مائله‌سی داخلنده اولوب، یالکز منتهای شمالنده قاربات سلسله‌سندن نبعان ایدن بعض انهاری سلسلهٔ مذکوره‌ده برطاقم بوغازلردن یول بوله‌رق، شماله طوغری جریانله بالطبع دکیزینه منصب اولان (ویستوله) ایرماغنه دوکیلورلر. طونه ایرماغی صولدن یعنی شمالدن موراوه نهرینی آلدیغی محلده مجارستانه داخل اولوب، شرق جنوبی‌یه و بعده شرقه طوغری جریانله،

مجارستانڭ واسع اووه‌سنه کیردکدن صکره بردن بره جنوبه طوغری دونوب، بتون اووه‌نڭ منتهای غربیسنی شق ایله، صاغدن مور وه نهرینی آلنجه، مجارستانڭ حدود جنوبیه‌سنی تشکیل اتمکه باشلار؛ وتیسا ایله تامش وقاروس وسائر انهاری بعدالاخذ، مشهور دمیر قپوده مجارستان حدودینی ترك ایدر. بو نهر عظیمڭ مجارستان داخلنده و حدودنده مجراسی ٦٥٠، وطولامباجلری داخل حساب اولورسه، ١٠٠٠ کیلومتره‌در. طونه مجارستانه کیرر ایکن ذاتاً بیوك بر ایرماق اولدیغی حالده، مجارستان داخلنده صاغ وصولدن برچوق انهار وبو مملکتڭ حدودنده دراوه، صاوه وتیسا کبی اوچ عظیم نهر و بتون مجارستانڭ میاه جاریه‌سنی وقاربات سلسلهٔ عظیمه‌سنڭ صولرینی دخی طوپلامغله، مجارستاندن خروجنده چوق دها بیوك بولنور. دمیر قپوده مجراسی طار و طونه یتاغنڭ صول جهتی آلچق اولدیغندن، طغیان میاه زمانده صو یوقاری‌یه تپوب، برخیلی مسافه‌لره قدر اووه‌لر دکیزه دونر، وتیسا وتامش وسائر انهارڭ منصبلری برر کورفز شکلنی آلوب، بو نهرلر ١٠٠ و ١٥٠ کیلومتره‌یه قدر ترسنه یعنی منبعلرینه طوغری آقمغه باشلار. طونه‌نڭ مجارستان داخلنده یتاغی سطحی و غیر ثابت اولوب، پك صیق دکیشیر، وبرچوق یرلرده قوللره آیریلوب، آره‌لرنده موقت بر طاقم آطه‌لر واطرافنده بر چوق کوللر وبطاقلقلر تشکل ایدر. طونه‌نڭ مجارستان داخلنده آلدیغی انهار چوق اولوب، پشته‌دن یوقاری صاغدن (لیته) و (راب) وصولدن (واغ)، (استرغون) و (ایپولی) نهرلریله دیکر برچوق انهار آلیر. پشته‌دن آشاغی صولدن یعنی مجارستان اووه‌سندن هیچ بر نهر آلمیوب، صاغدن بتون او جهتڭ صولرینی جمع ایدن (ساروپچ) نهرینی و بعده حدودده مذکور (دراوه) نهرینی آلیر. لکن بونلرڭ هیچ بری مجارستانجه (تیسا) نهرینڭ اهمیتنی حائز دکلدر. بو نهر عظیم صرف مجارستانده نبعان وتشکل ایدوب، مملکتڭ اکثر میاه جاریه‌سنی جمع، وکندیسیله حسابسز تابعلری قاربات اتکلرندن وترانسیلوانیه طاغلرندن اینه‌رك، و طونه ایله متوازیاً آقه‌رق، مجارستان صحرای واسعنی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایله، مملکتڭ حدود جنوبیه‌سنده طونه‌یه قاریشیر. مجراسنڭ خط مستقیم اوزره طولی ٥٤٥ کیلومتره ایسه‌ده، طولامباجلریله ١٣٠٠ کیلومتره‌یه بالغ اولور. مجارستانڭ ثلثانی (تیسا) نڭ حوضه‌سی داخلنده‌در. اڭ بیوك تابعلری صولدن یعنی شرقدن کلوب، بونلرڭ باشلیجه‌لری: ساموس، کوروس وماروس نهرلریدر. صاغدن آلدیغی انهار دها چوق ایسه‌ده، او قدر بیوك اولمیوب، جمله‌سی شمالدن اینرلر. باشلیجه‌لری: ناراج، تالابور، آغ، بورسووه، بودروغ، هرناد، اکر، زاجیوه وسائره‌در. تیسا طونه‌دن زیاده فیضانه تابع اولوب، یتاق دکیشدیره‌رك، مه‌ده و اطرافنده‌کی اراضی‌یی باصمه‌ده اوندن دها دهشتلیدر؛ و اطرافنده تشکیل ایتدیکی بطاقلقلر صیتمه‌لری مؤدی اولمغله، بتون مملکتڭ هواسنی اخلال ایدر.

انهارڭ تشکیل ایتدکاری بطاقلقلر حساب اولنمدیغی حالده، مجارستانڭ ایکی بیوك کولی واردر، که ایکیسی‌ده غرب جهتنده وطونه مجراسنڭ تشکیل ایتدیکی زاویه‌نڭ داخلنده اولوب، بونلرڭ بری (بالاتون) ودیکری (فرتوتاوه) کولیدر. برنجیسی اوروپانڭ اڭ بیوك کوللرندن ایسه‌ده، دریاکی ٦ ونهایت ٨ متره‌دن زیاده دکلدر. ایکنجیسی‌ده خیلی بیوك ایسه‌ده، صوبی تحت‌الارض طونه‌دن وسائر انهاردن کلدیکیچون، وقت وقت قورویوب، ینه صو ایله طولار.

اقلیم وهواسی. — مجارستان واسع بر یر اولوب، عرضاً جهات شمالیه‌سیله جهات جنوبیه‌سی آره‌سنده خیلی فرق بولندیغی کبی، ارتفاعجه و وضعیت وسائر احوال طبیعیه و موقعیه‌جه دخی جهات مختلفه‌سی آره‌سنده چوق فرق بولندیغندن، هواسی مختلفدر. طاغلق اولان شمال جهتلرنده هوا صوغوق اولوب، قیشلری آلتی آیدن زیاده سورر، وچوق دفعه ایلولدن قار یاغمغه باشلایوب، مایسڭ اواسطنده بسبتون بردن قالقار. اراضی انحطاط کسب ایتدکجه، تدریجاً هوا کسب ملایمت ایدر. نهایت یوقاریده تعریف اولنان واسع اووه‌نڭ هواسی یازین پك صیجاق و قیشین ینه زیاده صوغوقدر. آنجق اصل مجارستان هواسنڭ محذوری اطرادسزلغیله سرعت تحولیدر. یازین اورته‌سنده

بعضاً بك صوغوق روزكارلر اسر ، وقيشين ايچنده بهار هوالى كونلر اولور. مجارستانك مهلك صيتمه‌لرينى توليد ايدن يالكز بطاقلقلرى اولميوب ، بو اطرادسزلغك‌ده بيوك مدخلى واردر. قاصيرغه‌كبي شدتلى روزكارلر اووه‌ده يازين توزلرى و قيشين قارى قالديروب، اورته‌لغى بر دومان ايچنده براقير. ياغمورلرك مقدارى دخى بوبله اطرادسز اولوب، بعضاً بك چوق ياغار ، و بعضاً بسبتون قوراقلق حكم سورر.

محصولاتى ، نباتات وحيوانات ومعادنى . — ترانسيلوانيه ايله برابر مجارستان اراضيسنك يوزده ٩٢ سى محصولدار و ٨ ى بسبتون خالى و غير نافعدر . زرع اولنان تارلەلر ٨ ٥٥٧ ٠٠٠ ، باغلر ٣١٨ ٧٠٠، چايرلرله باغچەلردخى ٣ ٤١٧ ٥٠٠ يكى دونم وسعتنده‌در . هر نه‌قدر مجارستانك بعض اراضيسى قوماق و يا بطاقاق ايسه‌ده ، اكثر طرفلرى بيكلرجه عصرلر صوبك آلتنده چورومش نباتاتدن متحصل و پك منبت بر سياه طوپراقدن عبارتدر. مجارستان طبيعت اراضى و محصولاتجه آوروپادن زياده روسيه‌يه وآسيايه مشابهدر . هر نه‌قدر دها يابيله‌جق چوق شيلر وار ايسه‌ده، بو صوك زمانلرده مجارلر زراعتى چوق ايلرى‌يه كوتوروب، على‌الخصوص بيوك مالكارى و واسع چفتلكارى فنه تطبيقاً ايشلكده و كوندن كونه خالى يرلرى وبطاقاقلرى اراضئ مزروعه و معموره‌يه تحويل ايتمكده‌درلر . آنجق ، يوقاريده ديدلديكى كبي، هوانك و ياغمورلرك اطرادسزلغى بو مملكتده زراعتى طالعه باغلى برقزانج حالنده بولندروب، بعض سنه‌لر زراعك‌اللرى بوكرلرنده قالير. بو حال ايله وبجارلرله ترانسيلوانيه‌ده‌كى رومانلرك قيدسز وغمسز وقدره تابع طبيعتلريله برابر ، مجارستان آوروپانك اك محصولدار يرلرندن‌معدود اولوب، كايستلى يولاف ، آرپه، چاودار ، مصر ، بغداى، دارى وسائره‌حاصل اولور. بومحصولاتى احتياجات محليه مقدارندن چوق زياده اولوب ، خيلى مقدار ذخيره اخراج اولنور . هر نه‌قدر كوبره فقدانندن طولايى طوپراغى فرانسه‌وانكلتره‌ده ويرديكى‌قدر ويرمزسه‌ده، اراضئ مزروعه‌سنك وسعت فوق‌العاده‌سى بو نقصانى مع زيادة اكمال ايدر. بغداى اك زياده بيوك و كوچك اووه‌ده وعلى‌الخصوص تيسا مجراسنك شرق جهتنده ، چاودار ايله يولاف ودارى شمال طرفلرنده‌كى اسلاوونلر ممالكنده، مصر دخى شرق وجنوب طرفلرنده كثرتله يتيشير. توتون دخى اك باشلى محصولاتدن اولوب ، سنوى ٢٠ ٠٠٠ ايله ٥٠ ٠٠٠ طونيلاته آره‌لرنده توتون حاصل اولور، وبر خيلى مقدارى خارجه وعلى‌الخصوص فرانسه وايتاليايه اخراج اولنور . كنوبر و كتن كايتله حاصل اولوب، جنسلرى دخى پك ايبدر. شربنجى اوتى احتياجات محليه مقدارندن آزدر . قوازه وپانجار محصولاتى دخى كيتدكجه چوغالقده‌در. حساب وسطى اوزره مجارستان ١٧ مليون قنطار جديد بغداى، ينه ١٧ مليون چاودار، ٩ مليون مصر ، ١١ مليون آرپه، ١٨ مليون يولاف، ٢٠ مليون دخى مصر ، كه جمعاً ٩٢ مليون قنطار جديد ذخيره ، ١٢ مليون بتاته، ٩ مليون پنجار ، ١٥ مليون لخنه، ١١٥ مليون قنطار اوت ويونجه ، ١٢٥ مليون صمان، ٥٠٠ ٠٠٠ كتن، ٣٠٠ ٠٠٠ كنوبر، ٧٠٠ ٠٠٠ كتن وكنوبر تخمى و سائره محصولاتى ويرر. توتون محصولاتى ٤٠٠ ٠٠٠ ايله ٤٥٠ ٠٠٠ قنطار آره‌لرنده وقوازه محصولاتى‌ده حد وسطى اوزره ٥٠٠ ٠٠٠ قنطار راده‌لرنده‌در. فاصوليه، نخود، صوغان ، قاؤن كبي شيلرله بوياجيلقده واحزاجيلقده مستعمل نباتات مختلفه‌سى دخى چوقدر. ميوه‌لرك انواعى چوق اولوب، همان جمله‌سى لذتلريله مشهوردر.

مجارستان اراضيسى محصولاتجه بروجه آتى بش منطقه‌يه منقسمدر : اولا، ارتفاعلرى ٥٠٠ متره‌دن آشاغى اولان اووه‌لر وآلچق تپه و اتكلر، كه ذخيره ايله ميوه‌دار آغاجلرك انواعنى حاصل ايدر؛ ثانياً، ارتفاعلرى ١٣٠٠ متره‌يه‌قدر اولان طاغلق يرلر ، كه ميشه، كستانه و قاين آغاجلرينى حاويدر. ثالثاً، ١٣٠٠ ايله ١٥٠٠ متره ارتفاعلرى آره‌لرنده بولنان طاغلق يرلر،كه چام آغاجنك انواعنى يتيشديرر؛ رابعاً ارتفاعى ١٥٠٠ ايله ١٨٠٠ متره آره‌سنده اولان يرلر،كه بونلرده يالكز آردج قبيلندن بعض ديكنلى چاليلر و اكرى بوكرى بودور چاملر يتيشه بيليور ؛

خامساً، ١٨٠٠ مترەدن یوکسك اولان طاغلر منطقەسی، كە بودە ایكی‌یە منقسم اولوب، ٢١٠٠ مترەدن آشاغی اولان یرلرندە تك توك و سیرك اولەرق بعض اکری بوکری چالیلر وآلب جبالنە مخصوص بعض نباتات بولنور، و اوندن یوقاری اولان یرلری ایسە صرف قیالق وچپلاق اولوب، سیاه یربوصوندن بشقە برشیی یوقدر.

مجارستانك اورمانلری بروجە مذكور چام انواعیلە میشە، قاین، كستانە آغاجلرینی و سائر اشجاری حاوی اولوب، آنجق بو اورمانلر، حسن محافظە اولنمامقدن بیهودە اتلاف اولنوب، الیوم پك آز وپك سیرکدر. ترانسیلوانیەدە نسبةً اورمانلر زیادەدر. آنجق بو صوك سنەلردە مجارستانك اوولرندە روزكارلرك قوتی كسوب، قوملری سوروكلسنە مانع اولمق وسائر محسناتلرندن استفادە اولنمق اوزرە، ملیونلرلە آغاجلر دیكیلوب، سنەدن سنەیە تزیید اولنمقدەدر.

مجارستانك اك اهمیتلی محصولاتندن بریدە شرابدر. فرانسە وایتالیا ایلە اسپانیەدن صكرە آوروپانك اك زیادە شراب ویرن بری بوممالكتدر؛ ومجار شرابلری مشهوردر. مجارستان باغلرینك مجموعی ٣٠٠٠٠٠ یكی دونم اولوب، اك شمالی واك یوكسك اولان یرلرندن ماعدا هر طرفندە باغ یتیشیور. فیلوقسرانك ظهورندن اول مجارستاندە شراب محصولاتی سنەدن سنەیە آرتمقدە اولوب، سنوی اوچ درت یوز ملیون كیلو شراب حاصل اولور، و بونك قسم كلیسی اخراج اولنور ایدی. شرابلری انواع مختلفەدن عبارت اولوب، ایچلرندە پك قیمتدارلری واردر.

معادنجە دخی مجارستان زنكین بر بر اولوب، هرنەقدر آلتون وكومش معدنلری اسكی زمانلردەكی بوللغی غائب ایتمش، و ترانسیلوانیەدەكیلردن چوق كری قالمش ایسەدە، ینە بر خیلی مقدار چیقارلمقدەدر. اك كثرتلی معدنلری دمیر وباقیر ایلە كومردر. قورشون، جیوە، آنتیمون، شاب، كهرچلە وسائر معادن دخی بولنور. شرق وشمال شرقی طرفلرندە قیا طوزی پك چوق بولنوب، اخراج اولنمقدەدر. میاه معدنیەسی واسراض مختلفەیە نافع ایلیجە وقابلیجەلری دخی چوقدر.

حیوانات اهلیەسی چوق اولوب، هر نەقدر وقتیلە همان كاملاً مرعا بولنمش اولان مجارستان صحرالری سنەدن سنەیە تارلەیە تحویل اولنمقدە ایسەدە، حال طبیعیسنە براغلمش مرعالر یرینە محفوظ ویا صنعی چایرلر كیتدكجە تكثیر ایدلمكدە اولدیغندن، حیوانات اهلیەسی اكسیلمز قالیور. صیغیرلری پك ایری، بیاض واوزون بوینوزلی اولوب، آنجق اینكلرینك سودی آزدر، وبو جهتلرینە بحق خدمت اولنیور. قیونلری دخی ایری ایسەدە، یاپاغیلری قیصە وقبا واتلری لذتسزدر. یرلی قیونلرلە ممالك عثمانیە قیونلرینك اختلاطندن یاپاغیسی دها ایی بر جنس قیون تحصل ایتدیكی كبی، اسپانیەدن مرینوس قوچلری جلبیلە دخی جنسلری اصلاح اولنمشدر. یرلی آتلر دخی قوتلی وطیانیقلی ایسەدە، پك كوچك وكوسترشسز اولوب، آنجق حكومت بر قاچ واسع حارە آچەرق، بر قاچ بیك عرب آیغیری تداركلە، اهالینك قیصراقلرینی دخی بو آیغیرلرە چكدیرەرك، و بر قاچ بیك جنس قیصراق دخی بولندیروب، خالص جنس آیغیرلری آرتیرەرق كوندن كونە یرلی حیواناتك جنسنی اصلاح وتبدیل ایتمكدە، و بو صورتلە پك ایری آرابە وبینك حیواناتی یتیشدیریلەرك، هر طرفە كلیتلە اخراج اولنمقدەدر. استرومركبلری دە چوقدر. طوموزلری دخی چوق اولوب، بوسنە وصربیەدن دخی بو حیوانك ضعیفلری ادخال اولنوب، سمیردلدكدن صكرە، باصدیرمەلری اخراج اولنور. ١٨٧٠ سنەسی استاتستیقنە كورە، مجارستاندە تاریخ مذكوردە ٤ ½ ملیوندن زیادە صیغیر، ١٠ ملیونە قریب قیون، ٢٥٠٠٠٠ قدر كچی، ٢ ملیون آت، ٤ ملیوزدە طوموز وار ایدی. اوندن اول دها چوق اولوب، بعض امراض مستولیە مقدارلرینی آزالتمش ایدی. قیونلرینك ثلثانی وصیغیرلرینك برثلثی اصلاح اولنمش جنسە منسوب ایدی. مجارستانك غرب جهتندە قاز وطاوقلر چوق وپك سمیز اولوب، كلیتلە اخراج اولنور. حیوانات وحشیەسی چوق اولوب، قورت وكوچك بوجكلر محسوب اولمقسزین، ١٤٠٠٠ جنس حیوان صایلمشدر. كییك، قرەجە، بیان كچیسی، آیی، قورت، پورسق، وشق، طاغ صیچانی وسائرە ایلە طیورك انواعی و نهرلرلە

بطاقلقلرده کایتلی صو قوشی انواعی بولنور. قرن حاضر میلادی اوائلنه‌دك مجارستان اووه‌لرنده سوریلرله کزمکده بولنمش اولان یبان اوکوزیله سیاه قورت وقوندوز وسائر حیوانات وحشیه بسبتون منقرض اولمشدر. کرك انهارنده و کرك کوللرده بالیقلرك انواعی چوق اولوب، کایتله صید، وکرك تازه کرك صالاموره و یا قوطیلر ایچنده اخراج اولنمقده‌در. طونه‌ده بولنان برجنسك یمورطه‌سندن خاویار دخی یاپارلر. آریلری پك چوق اولوب، مجارستان داخلنده ٦٠٠ ٠٠٠ دن زیاده قووان بولنور، وسنوی ١٤٠ ٠٠٠ قنطاردن زیاده بال وبال مومی آلنیر. ایپك بوجکاری دخی کیتدکجه تکثیر ایدلمکده اولوب، خیلی مقدار قوزه چیقار.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری. — آوستریا ومجارستان دولتی آوروپا قطعه‌سنده اك زیاده اقوام واجناس مختلفه ایله مسکون بر دولت اولدیغی حالده، مجارستان بو دولتك سائر طرفلرندن زیاده اختلاف اجناس ایله متمارفدر. اوفق تفك جماعتلر داخل حساب اولمدیغی حالده، مجارستانده وزن اون ایکی قوم ساکن بولنیور. اك برنجیسی مجار قومیدر، که اك کثرتلی واك قوتلیسی اولوب، مملکتده قوم حاکمدر. ایکنجی درجه‌ده اسلاولر در، که شمالی وجنوبی اسلاولرناملریله ایکی طاقمه منقسم اولدقلری حالده، شمالی اسلاولر: اسلوواق وروتن اسملریله باشلیجه ایکی، وجنوبی اسلاولر دخی: صرب وخروات اسملریله ینه باشلیجه ایکی، که بتون مجارستان اسلاولری درت قومه منقسم اولوب، بینلرنده چهلی، موراو، اسلوون وسائر اسلاو اقوامی افرادی دخی بولنور. شمال اسلاولریله جنوب اسلاولرینك ساکن بولندقلری یرلر آره‌سنده مجارلرله مسکون اراضی حیلولت ایدیور. اوچنجی درجه‌ده آلمان جنسیتیدر، که مجارستانك هرطرفنده واك زیاده شهر وقصبه‌لرده طاغنیق برحالده بولنیورلر. دردنجی درجه‌ده رومان جنسیدر، که اصل ترانسیلوانیه اهالیسی اولوب، نفس مجارستانك دخی شرق طرفلرنده مجارلر وآلمانلرله قاریشیق بولنیورلر. اسرائیلیلر بسبتون بشقه بر قوم اولدقلری حالده، یالکز مذهبجه آیری بر جماعت تشکیل ایدوب، لسانجه مجارلاشمش، ودها طوغریسی آلمانلاشمشلردر. چنکانه‌لر دخی مجارستانده کثرتلی اولوب، بو مملکتك واسع اووه‌لرینی جولانلرینه موافق بولمغله، چرکه‌لرینی کزدیروب طورورلر. برمقدار ارمنی وسائره دخی بولنیور. مجارستان قراللغنده یعنی نفس مجارستان ایله ترانسیلوانیه وخرواتستان ایله اسلاوونیه داخلنده ساکن بولنان مجارلر ٧ ½ ملیونه قریب اولوب، آلمانلر ٢ ملیونی متجاوز، شمال اسلاولری تقریباً ٢ ٣٠٠ ٠٠٠، جنوب اسلاولری ٢ ٧٠٠ ٠٠٠، رومانلر ٢ ½ ملیونی متجاوز، اسرائیلیلر ٤٠٠ ٠٠٠ ی متجاوز، چنکانه‌لر دخی ١٠٠ ٠٠٠ مقدارینه قریبدر. (قومان) و (یازیغ) اسملریله ینه مجارلر کبی اقوام تورانیه‌دن ایکی کوچك قوم دخی بولنیور، که بر قاچر بیك افراددن مرکبدرلر.

بو صاییلان اقوامدن هر برینك وطن اصلیسی مجارستانك خارجنده اولوب، اوراسنك تعریفی صره‌سنده حقلرنده تفصیلات لازمه اعطا ایدلمش اولدیغندن، ویا ایدیله‌جکندن، شوراده مملکتك صاحبلری اولان مجارلر حقنده برقاچ سوز سویلمك اقتضا ایدر. هر نه قدر مجارلر بتون مجارستان قراللغی اهالیسنك نصفندن آز ایسه‌ده، اسلاوونیه وخرواتستان ایله ترانسیلوانیه داخل حساب اولمیوب، نفس مجارستان اعتبار اولندیغی حالده، اکثریتی قزانوب، همان بشده اوچی نسبتنده‌در. بوندن ماعدا مجارلر قوم حاکم واسانلری لسان رسمی اولدیغندن، آلمان، اسلاو، اسرائیلی، رومان وسائر اقوام افرادینك دخی چوغی مجارجه سویلمکده‌در.

مجارلر آسیا اقوامندن وزمرهٔ تورانیه‌نك فینو آشعبه‌سندن اولوب، روسیه‌نك شمال جهتلرنده بولنان لاپونلر، ووغوللر، ساموییدلر و فینلاندیلرله و اسکی بلغارلرله لسانجه وجنسیتجه بیوك قرابت و مشابهتلری واردر. بونلر (اونغر) ویا (هونغار) اسمیله (اورال) سلسلهٔ جبالنك جنوبنده وبلغارلرك وطن اصلیلرینك شرق طرفنده ساکن اولوب، (بشکیر) دینلن قوم ایله بر ویا پك یقین ایدیلر. طقوزنجی قرن میلادی اواخرنده (خزر) قومی طرفندن وطن اصلیلرندن اخراج اولنه‌رق، آوروپایه طوغری یایلمش؛ و قارپات سلسله‌سنی

تجاوزله، او وقت (داجیا) و (پانونیه) دن معدود اولان شمدیکی مجارستان صحراسنه دوشنجه، بو صحرایی وطن اصلیلرینه مشابه بولدقله، خوشلانوب، وطن ثانی اتخاذ ایتمشلردی. قرون وسطاده (هون) اسمیله آوروپایی یغما وتخریب ایدن قوم وحشی دخی مجارلرك اجدادندن بشقه برشی دکلیدیلر. هونلر صرف تاتار ومغول چهره‌لی اولدقلری حالده، بو وطن جدیدلرنده اسلاولر، آلمانلر وسائر اقوام آریانیه ایله اختلاط ایده‌رك، وعلی الخصوص خرستیان اولدقدن صکره، بونلرله قاریشه‌رق، سیمالری خیلی دوزلمش؛ وعثمانلی ترکلر کبی اقوام تاتاریه‌دن اولدقلری بللی اوله‌میه‌جق برحاله کلمشلر ایسه‌ده، بو تبدل باشلیجه زادکان وکبار طاقمنده اولوب، عوام ناس وعلی الخصوص مجارستان صحراسنك ایچ طرفلرنده اختلاطدن مصون اوله‌رق یاشایان کویلیلر الیوم تاتار چهره‌لرینی محافظه ایتمکده‌درلر. مجارلر جسور، جنسیتلریله مفتخر، نسل ونسب واصالته چوق اهمیت ویرر، عالیجناب، مهمانواز وعزت نفس صاحبی آدملردر.

مجارلر بر وقت قبائل وعشایر حالنده یاشادقدن صکره، حکومت تشکیل ایدوب، خرستیان دینی واو وقت بتون آوروپانك لسان ادبی وعلمیسی اولان لاتین لسانی قبول ایله، بو لسانده اوقویوب یازمغه باشلامشلردی؛ ولاتینجه‌یی سائر آوروپا اقوامنك جمله‌سندن زیاده زمان محافظه ایدوب، قرن حاضر میلادی ابتداسنه‌دك، لسان تحریریلری لاتینجه ایدی. بو مناسبتله لاتینجه‌دن لسانلرینه برچوق تعبیرات واصطلاحات آلدقلری کبی، اسلاوجه‌دن، آلمانجه‌دن و، طول مدت عثمانلیلرك تحت تابعیتنده بولنمقله، ترکجه‌دن دخی برچوق کلمه‌لر استعاره ایتمشلردر. نهایت مجارلردخی آوروپانك سائر امتنه توفیق حرکتله، کندی لسانلرینی لاتین حروفیله یازمغه باشلایوب، اولدجه مکمل بر ادبیات ملیه‌یه صاحب اولمشلردر. مجارجه السنهٔ تورانیه‌نك جمله‌سنه مشترك اولان آهنکی وشیوهٔ اصلیه‌سنی محافظه ایتمکده‌در. مجارلر اسلاو وآلمان وسائر برلکده یاشادقلری اقوامه یالکز قوتله دکل ادبیات ومعارف ملیه‌لریله دخی غلبه چالمغه چالیشمقده، وبینلرنده دائمی صورتده بر رقابت ومسابقت دعوی ونزاعلری دوام ایتمکده‌در.

یاریم ملیون راده‌لرنده اولان موسویلردن بشقه مجارلرك ومجارستانده یاشایان اقوام سائره‌نك جمله‌سی خرستیان اولوب، نصفنه قریب مقداری قتولیك، ۳ ملیون قدری پروتستان، ایکی ملیونه قریب مقداری اورتودوقس ونصوری مذاهب مختلفهٔ سائره‌یه منسوبدرلر. پروتستانلق ظهورنده همان بتون مجارلر بو مذهب جدیدی قبول ایتمشلر ایسه‌ده، صکره پاپا ایله آلمانیه ایمپراطورلری جبراً کندیلرینی قتولیکله اعاده‌یه جهد ایدوب، حتی آوستریا حکومتی مجارلری «قتولیك، آلمان وفقر وضرورته دوچار» ایتمکی رسماً وظیفه ایدنمشیدی. عثمانلیلر پروتستانلری حمایه ومحافظه ایتمه‌مش وله ایدیلر، شمدی مجارستانده هیچ بر پروتستان بولنمیه‌جقدی.

صنایع وتجارتی، معارف ومدنیتی. — یوقاریکی تفصیلاتدن آکلاشلدیغی اوزره، مجار ادبیاتی پك یکی اولوب، بو قوم آنجق قرن سابق میلادیده کندی لسانی یازمغه باشلادیغی حالده، معارف ملیه‌لرینی ایلریلتمکه فوق العاده سعی وجهد ایتمکله، بوکونکی کونده معارفده خیلی ایلری بولنوب، کوندن کونه دخی ترقی ایتمکده‌درلر. مجارستان اووه‌لرنده اهالی پك طاغنیق اولدیغی حالده ینه مکتبسز کوی اولمیوب، بوندن یکرمی سنه اول کی استاتستیقه کوره، مجارستانده ۱۶۰۰۰ مکاتب ابتدائیه وار ایدی؛ حالبوکه سنه‌دن سنه‌یه اولان ترقیاته نظراً شمدی‌یه‌قدر بو مقدارك تضاعف ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر. مکاتب ابتدائیه‌نك آز مافوقنده بر نوع مکتبلریله مکاتب رشدیه واعدادیه وعالیه‌یی‌ده واردر. تاریخ مذکورده مکاتب اعدادیه‌یی ۱۵۰ عددنده اولوب، برطاقمی رسمی وحکومتك تحت اداره‌سنده وبرطاقمی‌ده خصوصی وجماعات مختلفه‌یه مخصوص ایدی. بری پشته‌ده ودیکری پرسبورغده اوله‌رق ایکی مکمل دارالفنونی ومتعدد مکاتب عالیه‌سیله صنایع وسائره مکتبلری دخی واردر. مجار مکتبلری ترقی وتزاید ایتدکجه، آلمان واسلاو مکتبلری آزالمقده اولوب، برطاقلری صرف مجار وبرطاقلری‌ده مختلط (یعنی مجار وآلمان یاخود مجار

واسلاو) مكتبلرينه تحويل اولنمقده‌در . مجار
حكومتى وجمعيات علميه‌سى نفس مجارستانده ومجار
قراللغنده مجار لسانى تعميم خصوصنده ابراز مسا-
عيدن بر آن كرى طورميور .

مجار لساننده برنجى دفعه اوله‌رق ، ١٧٨٠
تاريخنده پرسبورغده بر غزته چيقمش ايدى .
١٨٧٩ ده مجارستانده مجار لساننده ٥١ سياسى ،
١٤٧ فنى وادبى غزته ، ٣٣ مذهب ومكتب ، ٧
اكلنجه ، ٦٨ ايالت ، ١٨ ده اعلان وساره غزته‌سى ،
كه جمعاً ٣٢٤ غزته نشر اولنوردى . بونلرك
١٦٨ ى پشته‌ده و ١٦٤ ى ديكر ٧٨ محلده
چيقاردى . بو عددلرك شمدى‌يه‌قدر تضاعف
درجه‌سنده آرتمش اوله‌جغنده شبهه يوقدر . مجار
لساننده اولان بو مطبوعاتدن بشقه مجارستانده
تاريخ مذكورده آلمان لساننده ١٠٣ ، اسلاو
لسانلرنده ٥٨ ، رومانجه ١٦ ، ايتاليانجه ٤ ،
عبرانيجه دخى ٣ غزته ورساله موقوته نشراولنور
ايدى . ترقياتك درجه‌سى شوندن آكلاشيليور ،
كه ١٨٧٩ ده نشر اولنان مجار غزته‌لرى ٣٢٤
ايكن ، ١٨٨٢ ده ٤١٢ عددينه بالغ اولوب ،
اوچ سنه ظرفنده ٨٨ غزته علاوه اولنمشدى .
مجار لساننده نشر اولنان كتابلر دخى سنه‌ده
١٥٠٠ جلدى متجاوز اولوب ، اكثرى جغرافيا و
تاريخ وفنه متعلق جدى اثرلردر . پشته‌ده آيده بر
كره برمجموعهٔ مخصوصه نشر ايدر بر جغرافيا جمعيتيله
علم الارض ، علم جوهوا ومقناطيس ، علوم طبيعيه ،
استاتستيق وساره جمعيات علميه‌سى واردر . برى
لسان وادبيات ، برى تاريخ وفلسفه ، برى‌ده علوم
رياضيه وطبيعيه‌يه مخصوص اوله‌رق اوچ شعبه‌دن
مركب بر رسمى آقاديميا ايله ديكر متعدد آقاديميالر
تأسس ايتمشدر .

مجارستان صنعت برى اولميوب ، اصل زراعت
برى اولمغله ، صنايع هنوز كرى ايسه‌ده ،
بسبتونده مفقود اولميوب ، كوندن كونه
ايلريلمكده‌در . معارفك اولديغى كبى صنايعك‌ده
اك برنجى مركزى پشته شهرى اولوب ، مجارستانك
غرب وشمال طرفلرى صنعتده دها ايلريدر . اك
برنجى صنعت دباغلق اولوب ، سختيان ، كاوساله ،
مشين ، كودرى وساره اوله‌رق سنوى سكز اون
مليون فرانق قيمتنده معمولات وجوده كتيرور .
ايكنجى درجه‌ده بز وساره پاموق منسوجاتله بعض
يوك منسوجات ياپيليور . مجارستان داخلنده‌كى
دكرمنلر ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب ، برلى ذخيره‌-
نك چوغنى اونه تحويل اولندقدن صكره اخراج
اولنور . معادنك كرك اخراجى وكرك ايشلنمسى
مملكتك معادنجه اولان ثروت طبيعيه‌سيله متناسب
اولميوب ، ذى‌قيمت معادنك سنوى حاصلاتى آنجق
سكز اون مليون فرانقه بالغ اوليور . دمير باشليجه
شمال جهتنده ايشلنوب ، بو صنعت اورالرده خيلى
ترقى ايتمكده‌در . او جهتده جام وكاغد وغرب جهتنده
پنجار شكرى ، توتون ، پورسلن ، اسپرتو ، بيره و
ساره فابريقه‌لرى واردر .

هر نه‌قدر مجارستان خارجدن معمولات
صناعيه و امتعه وساره جلبنه محتاج ايسه‌ده ،
اخراج ايتديكى محصولات ارضيه وحيوانات وساره
بوكا معزيادة تقابل ايدر . بناءً عليه ، تجارتى پك
ايشلكدر . سنوى اخراج اولنان ذخيره ادخال
اولناندن اوچ درت يوز مليون فرانق زياده ،
حيوانات اخراجاتك فرقى ٤٠ مليون فرانقى متجاوز ،
توتون اخراجاتى ٢٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در .
ياغى ، درى وساره محصولات حيوانيه ايله قورو
وتازه ميوه وساره اخراجاتندن دخى خيلى تجارتى
واردر . داخلى تجارت باشليجه پنايرلرده اجرا او-
لنوب ، مجارستانك ٩٠٠ دن زياده محلنده پناير
قوريلور . حيوانات وذخيره بازارلرى‌ده چوقدر .
طونه ايله تيسا وساره بيوك نهرلر سير سفائنه صالح
اولدقدن بشقه ، دمير يوللرى دخى پك چوق اولوب ،
مملكتك هر طرفنى طولاشدقلرى كبى ، قارپات و
ترانسيلوانيه آلپى سلسله‌لرينى‌ده برقاچ محلده ياروب ،
رومانيه ، غاليچيه ، موراوه و ساره ممالك دمير
يوللريله كسب التصاق ايدرلر . بو وسائطه مكمل
اولان بيوك جاده‌لر تجارتى تسهيل ايدن وسائطدن
ايسه‌ده ، دمير يول موقفلرى ونهر اسكله‌لرى ايله
كويلر آره‌سنده يوللر مفقود حكمنده‌در ؛ چونكه
اووه‌لرده طاش بولنمديغى كبى ، اورمانلر دخى پك
اوزاق اولديغندن ، ياپيلان يوللر دخى بر تسويهٔ
ترابدن عبارتدر . بتون مجارستانك مجموع انهارى
١٤٠٠٠ كيلومتره طولنده اولوب ، بونك تقريباً

یالکز ٥٠٠٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. دمیر یوللرینک مجموعی ده ١٤٠٠٠ کیلومتره‌یه قریبدر.

مجارلرک طبعاً صنعت وتجارته میللری اولمیوب، بالعکس صنعت وتجارته و بونلرله مشغول اولان آلمانلره ویهودیلره نظر حقارتله باقارلر؛ وکندیلری عسکرلک وچفتجیلک وچوبانلغه رغبت ایدرلر. چوبانلقله مشغول اولانلری الیوم بدویجه بر صورتده یاشایورلر. اراضی بونلرده پک مساواتسز بر صورتده منقسم اولوب، کندی اداره‌سنه کوره طوپراغه مالک اولانلری آزدر؛ واکثر اراضی هنوز دره بکلک فکرندن آیریله‌میان زادکان و اغنیانک تحت تصرفنده بولنور پک واسع چفتلکلردن عبارتدر. اسکیدن بری سوارلکه چوق میل و استعدادلری اولوب، «مجار آت اوزرنده طوغار» سوزی عندلرنده ضرب مثلدر.

اصول اداره‌سی، تقسیمات ملکیه‌سی، شهر و قصبه‌لری، اصول مالیه وسائره‌سی. — مجارستان اوته‌دنبری آوستریا ایله بر دولت تشکیل ایدیورسه‌ده، ادارهٔ داخلیه‌سی بسبتون آیری اولوب، یالکز امور عسکریه وخارجیه‌سی وقسماً امور مالیه آوستریا ایله مشترکدر. آوستریا ایمپراطورلق اولدیغی حالده مجارستان قراللق اولوب، آوستریا ایمپراطوری بولنان ذات مجارلر طرفندن دخی قرال طانیلیر؛ وپشته‌ده صورت مخصوصه‌ده مجار قراللغی تختنه قعود ایدر. ٤٤٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانیله، باش پسقپوس وپسقپوسلردن، جماعات مختلفه رؤساسندن، ایالات والیلرندن، و پرنس و قونت وبارونلرله ترانسیلوانیه‌نک ٦ اعیانندن و اسلاوونیه مع خرواتستان مجلس مبعوثاننک ایکی وکیلندن که جمعاً ٧٤٤ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانی واردر. مجلس مبعوثان اعضاسنک ٣٣٤ ی نفس مجارستانده، بری فیومه‌ده، ٧٥ ی ترانسیلوانیه‌ده، ٣٤ ی ده خرواتستان واسلاوونیه‌ده انتخاب اولنور. بو مجلس مبعوثان اعضاسندن ٤٠ کشی ایله هیئت اعیانندن ٢٠ کشی (دلغاسیون) یعنی «هیئت مرخصه» نامیله آیریلوب، آوستریا مجلسلرندن ینه بو وجهله آیریلان ٦٠ کشیلک بر هیئتله مشترکاً بالمناوبه بر سنه ویانه‌ده وبر سنه پشته‌ده دولتک امور مشترکه‌سنی آیری آیری تذکر ایدرلر، و بالاجتماع برلکده قرار ویررلر. مجارستانک کندیسنه مخصوص هیئت وکلاسی اولوب، یالکز خارجیه و حربیه وبحریه ناظرلری یوقدر. ٩ کشیدن مرکب اولان هیئت وکلاسندن ایکیسی دولتک هیئت وکلای مشترکه‌سنه داخلدر. پشته‌ده بر محکمهٔ تمییزی وبتون مجارستانده ١٠ محکمهٔ استیناف، ٨٦ محکمهٔ ابتدائیه، ٣٧٤ قضا محکمه‌سی وهر ناحیه‌ده بر محکمهٔ صلحیه واردر. پشته‌ده بر دیوان محاسبات بولنیور.

مجارستان قراللغی نفس مجارستان ایله اوکا ملحق اولان ترانسیلوانیه‌دن بشقه، مختاریت اداره‌یه نائل اولان خرواتستان مع اسلاوونیه خطهٔ واسعه‌سنی وفیومه ایالتنی دخی حاویدر.

مجارستان اسکیدن بری (قومیتاته) یعنی «قونتاق» اسمیله برطاقم ایالاته منقسم اولوب بونلر شمدیکی حالده ٤٩ عددنده‌در. بو قومیتاته‌لر عادی ایالت حکمنده اولمیوب، اسوچره‌نک نوحیه‌سی کبی هر بری مختاریت اداره‌یه مالک اولمغله جمله‌سی حقیقتده بر حکومات متفقه هیئتی تشکیل ایدیورلر. بوندن بشقه ٥٢ شهر وقصبه ادارهٔ مستقله‌یه نائل اولوب، بونلردن هر برینک اهالیسی برر رئیس انتخاب ایدر، واونک معیتنده‌کی مجلس منتخبک معرفتیله اداره اولنورلر.

نفس مجارستانک منقسم اولدیغی ٤٩ قومیتاته‌نک اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری و ١٨٨٠ سنه‌سی استاتیستیقنه کوره نفوسلری بروجه آتیدر:

قومیتاته	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
آباوز	٢ ٨٧٣	١٦٣ ٧٨٦
آراد	٦ ٤٤٣	٣٠٣ ٩٦٤
آروه	٢ ٠٧٧	٨١ ٦٤٣
باقس بودروغ	١١ ٠٧٩	٦٣٨ ٠٦٣
بارانیه	٥ ١٣٣	٢٩٣ ٤١٤
بارس	٢ ٦٧٢	١٤٢ ١٣٩

قومیتاته	مربع كیلومتره	مقدار اهالی
بكس	٣ ٥٥٨	٢٢٩ ٧٥٧
برك	٣ ٧٢٧	١٥٣ ٦١٥
بیهار	١٠ ٩١٩	٤٤٦ ٧٧٧
بورسود	٣ ٥١٠	١٩٥ ٣١١
قساناد	١ ٦١٨	١٠٩ ٠١١
قسونغراد	٣ ٤١٤	٢٢٨ ٤١٠
استرغوم	١ ١٢٣	٧٢ ١٦٦
فهر	٤ ١٥٦	٢٠٩ ٤٤٠
قومور	٤ ١١٨	١٦٥ ٢٦٨
كور	١ ٣٨١	١٠٩ ٤٩٣
هایدو	٣ ٣٥٣	١٧٣ ٣٢٩
هوس	٣ ٨٠٢	٢٠٨ ٤٢٠
هونت	٢ ٦١٥	١١٥ ٧٨٧
یاس ناكی قون-وانوق	٥ ٣٧٤	٢٧٨ ٤٤٣
قوماروم	٢ ٩٤٤	١٥١ ٦٩٩
قراسو-سورنی	٩ ٧٥١	٣٨١ ٣٠٤
لیپتو	٢ ٢٥٨	٧٤ ٧٥٨
مارماروس	١٠ ٣٥٥	٢٢٧ ٤٣٦
موسون	١ ٩٤٤	٨١ ٣٧٥
نوغراد	٤ ٣٦٧	١٩٢ ٥٩٠
نیترا	٥ ٧٥٠	٣٧٠ ٦٥١
پشت پلیس-سولت قیس قون	١٢ ٥٩٣	٩٨٧ ٦٢٠
پوشونی	٤ ٣١١	٣١٤ ١٧٣
شاروش	٣ ٧٩١	١٦٨ ٨٨٩
شونفوكی	٦ ٥٣١	٣٠٧ ٤٤٨
شوپرون	٣ ٣٠٧	٢٤٥ ٧٨٧
شابولز	٤ ٠١٧	٢١٤ ٠٠٨
شاتمار	٦ ٤٩١	٢٩٣ ٠٩٢
شپش	٣ ٦٣٦	١٧٣ ٩٥٧
سیلاكی	٣ ٦٧١	١٧١ ٠٧٩
طمش	٧ ١٣٦	٣٩٦ ٠٤٥
تولنه	٣ ٦٤٣	٢٣٤ ٦٤٣
تورنه	٦١٨	٢٠ ٩١٣
تورونتال	٩ ٤٩٥	٥٣٠ ٩٨٨
ترنسن	٤ ٦٢٠	٢٤٤ ٩١٩
اوغوقسا	١ ١٩١	٦٥ ٣٧٧
اونغ	٣ ٠٥٦	١٢٦ ٧٠٠
واس	٥ ٠٣٥	٣٦٠ ٥٥٠
وسپرم	٤ ١٦٦	٢٠٨ ٤٨٧
زاله	٥ ١٢٢	٣٥٩ ٩٨٤
زمپلن	٦ ١٩٥	٢٧٣ ١٠٢
زولیوم	٢ ٧٣٥	١٠٢ ٧٩٣

مجارستانك مركزی بوده‌پشته اولوب، جمعاً ١٤٣ شهری واردر، كه بونلردن ٣٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولانلر بروجه آتیدر:

بوده‌پشته	٤٩١ ٩٣٨	طمشوار	٣٩ ٨٨٤
سكدین	٨٥ ٥٦٩	غروس وارادین	٣٨ ٥٥٧
ساباتقه	٧٢ ٧٣٧	بكس قسابه	٣٤ ٢٤٣
دبرسین	٥٦ ٩٤٠	فونفكیرشن	٣٤ ٠٦٧
هودمزوواازارلی	٥٥ ٤٧٥	قلاؤزنبورغ	٣٢ ٧٥٦
پرسبورغ	٥٢ ٤١١	ماقو	٣٢ ٦٦٣
كسكمت	٤٨ ٤٩٣	سنتش	٣٠ ٧٩١
آراد	٤٢ ٠٥٢	میسقولز	٣٠ ٤٠٨
		فلكیهازه	٣٠ ٣٢٦

مجارستان قراللغنك واردات و مصارف سنویه‌سی ٤٧٣ ملیون فلورین یعنی تقریباً ٤٧ ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. عسكر و دوننماسی آوستریا ایله مشترك اولدیغندن، ایجاب ایدن تفصیلات «آوستریا» ماده‌سنده ویرلمشدر.

احوال تاریخیه‌سی. — الیوم مجارستان دینلن یرك ازمنۀ قدیمه‌ده غرب طرفی (پانونیا) و شرق طرفی (داچیا) دن معدود ایدی. داچیا اسكی جرمان اقوامندن اولدیغی مظنون اولان (داچ) قومیله ویانونیه ایسه شمدیكی آرناؤدلرك اجدادی اولان ایلیریالرله مسكون ایدی. غرب جهتندن كالتلر یعنی غاللر دخی كلوب، بونلره قاریشمشلردی. روماليلر پانونیایی ضبط ایتدكلرنده، اوراده قصبه و قلعه‌لره مالك و اولدقجه حضریتده یاشار اهالی بولمشلردی. اوچنجی قرن میلادیده (غوت) لر مملكته داخل اولمش؛ و ٣٧٦ تاریخنده آسیادن هجوم ایدن (هون) نام تاتار قوم وحشیسی طرفندن اورادن طرد واخراج اولنمشلردی. هونلر مجارستان صحرالرندن خوشلانوب، اوراده یرلشمشلردیسه‌ده، خانلری بولنان (آتیلا) نك وفاتندن یعنی ٤٥٣ تاریخندن صكره اوستروغوتلر، كپیدلر ولومباردلر مملكته دخول ایله، بینلرنده منازعه ایتمكده ایكن، بدنجی قرن میلادیده (آوار) دینلن بر تاتار قومی

مملكتی ضبط ايتمش؛ وبونلره دخی متعاقباً اسلاولر وبلغارلر تعرض ايلمكه باشلامشيدی. ۷۹۹ تاريخنده مشهور شارلمان آوارلرك دولتنی امحا ايتمشدی. وطن اصليلری اولان اورال اتكلرندن خزرلر وپچنكلر طرفندن طرد اولنه‌رق قره دكيز ساحلنده (دون) ايله (دنيپر) مجرالری آره‌لرنده يرلشمش اولان و (مجار) دينلن ديكر بر تاتار قومی ۸۸۹ تاريخنده قارپات سلسله‌سنی تجاوزله (تيسا) وطونه واديلرنده وطن اصليلرينه مشابه واسع صحرالر بوله‌رق، يرلشمشلردی. مجارلرك ورودنده بالطبع مملكت خالی اوليوب، بربرينی تعقيب ايتمش اولان داچ، ايليريان، كلت، غوت، هون، آوار قوملرينك بقية السيوفی مملكتده ساكن بولنيوردی؛ ومجارلر البته بونلرله اختلاط وامتزاج ايدوب، دها كثرتلی اولمق ويا مجرد قوم حاكم بولنمق مناسبتيله مجارلر اونلره كندی لسانلرينی قبول ايتديرمش؛ واونلر دخی مجارلاشمشلردر. علی الخصوص هونلرله آوارلرك مجارلرله قرابت جنسيه‌لری ولسانلرينك مشابهتی وار ايدی. مجارلر (آلموس) نام خانلرينك معيتنده مجارستانه كيروب، بونك اوغلی (آرپاد) آلمانيه ايمپراطوريله اتفاق ايده‌رك، مجارستانده قالمش اولان اقوام مختلفه‌يی تحت اطاعتنه آلمش؛ وكنديسنه اونغاريه دوقه‌سی عنوانی ويرلمش ايدی. اونتجی قرن ميلاديده دوقه بولنان (كيسا) نك زماننده خرستيانلق مجارستانه دخول ايتمكه باشلايوب، بونك اوغلی برنجی استفان كنديسی بومذهبی قبول ايله، تبعه‌سنه دخی قبول ايتديرمش؛ و ۱۰۰۰ تاريخ ميلاديسنده پاپا طرفندن كنديسنه مجارستان قرالی عنوانی ويرلمش، وبر تاج اهدا اولنمشدی. مرقوم استفان اسلاولرله بلغارلری رام ايتمش؛ وبر چوق قوانين و نظامات وضع ايلمش ايدی. بونك وفاتنده مجارلر بيننده بر طاقم اختلافات ظهور ايدوب، نهايت برنجی لاديسلاس ۱۰۷۷ ده اعادهٔ اسايش وانتظامه موفق اولمش؛ واسلاوونيه ايله خرواتستانی ضبط ايدوب، خلفی (قولومان) دالماچيه‌يی‌ده علاوه ايتمشدی. قسطنطينيه‌ده تربيه ايدلمش اولان اوچنجی (بلا)، قرال اولدقده، روملرك اصول ومدنيتنی مملكتنه ادخال، وفرانسه قرالی فيليپ اوكوستك همشيره‌سی ماركريته‌يی تزوج ايلمشيدی. مجارستانی (اوميتاته) لره تقسيم ايدن دخی بودر. ايكنجی آندريا بشنجی اهل صليب سفرينی آچمش؛ وزادكانه بر طاقم امتيازات ويروب، ۱۲۲۲ تاريخنده بوكا دائر بر فرمان مخصوص اصدار ايتمش ايدی. بونك اوغلی دردنجی (بلا) زماننده مغوللر مجارستانی پايمال ايدوب، بوندن صكره قراللرك اللرنده هيچ بر حكم وقوت قالمامش، ونهايت اوچنجی آندريا ايله بو سلاله ۱۳۰۱ ده منقرض اولمشدر. بوندن صكره مجارلر قراللرينی انتخابله تعيين ايتمكی اصول اتخاذ ايدوب، چهستان وباويره خاندانلرندن بربرينی متعاقب ايكی قرال انتخاب ايتمشلرسه‌ده، بونلر فراغت ايتمكله، ۱۳۰۸ ده پاپا سكزنجی بونيفاسك تكليفيله بشنجی استفانك قيزندن حفيد زاده‌سی (شارل روبرت)ی قراللغه قبول ايتمشلردی. بونك زماننده مجار دولت قوت وسطوتك اوج بالاسنه واصل اولوب، مجارستاندن بشقه خرواتستان، دالماچيه، بوسنه صربيه، افلاق، ترانسيلوانيه (يعنی اردل)، بغدان وبلغارستانه حاكم ايدی. بونك اوغلی برنجی (لويی قزيل روسيه‌يی دخی ضبط ايتمش؛ و لهستان قراللغی دخی كنديسنه احاله اولنمشدی. بونك قيزی (ماريه) مجارستان قراللغنده كنديسنه خانم اولوب، زوجی بولنان براندبورغ پرنسی وايمپراطورلق اوغلی (سيجيسموند) ی دخی حكومته تشريك ايتمش ايدی. بونلرك زماننده مجار زادكانی قيام ايتمش؛ وعثمانليلر مجارستانه تعرضه باشلايه‌رق، برقاچ بيوك مظفريته نائل اولمشلردی. بشنجی لاديسلاسك صباوتنده وصيسی بولنان (هونياد) براز وقت عثمانلی اسلحه‌سنه مقاومت ايده بيلمش؛ واوغلی (ماتياس قوروِن) مرقوم لاديسلاسك وفاتنده قرال انتخاب اولنمشدی. مرقوم تأمين اسايشله برابر، مجارستانده معارفك ترقيسنه خدمت ايدوب، پرسبورغده بر دارالفنون و بوده‌ده بر كتبخانه تأسيس ايتمشدی. بوندن صكره ۱٤۹۰ ده قرال انتخاب اولنان چهستان قرالی ايكنجی (و لاديسلاس) ايله خلفی ايكنجی لويی مجارستانده فتوحات عثمانيه‌نك ترقياتنه مانع اوله‌ميوب، ايكنجيسی ۱۵۲٦ ده قانونی سلطان سليمان خانك مجار سفرنده مهاج محاربه‌سنده مقتول اولمشدر. عثمانليلرك بو مظفريت عظيمه‌سی مجارلر

ایچون بیوك بر ماتم کونی اولوب، بونی متعاقب بر طرفدن آوستریا پرنسی فردیناند و بر طرفدن ووبووده‌لردن ژان زاپولی مجارستان قراللغی ادعا-سنه قالقیشمش؛ و برنجیسی مجارستانك غرب شمالی قسمنی، ایکنجیسی‌ده اردلی الده ایتمش ایسه‌ده، مجارستانك قسم اعظمی عثمانلیلرك ضبطنه کچوب، مجارلرك اختلافات داخلیه‌سی فتوحات عثمانیه‌نك کیتدکجه دها ایلری وارمسنی موجب اولمقده ایدی. مرکزی اولان بوده (یاخود بودین) شهری و مجارستانك نصف جنوبیسی و بلکه قسم اعظمی ۲۰۰ سنه‌یه قریب مدت ممالك عثمانیه واسلامیه‌دن بولنمشدر؛ واردل دخی بعض امتیازاتله وبر وویوو-ده‌نك تحت اداره‌سنده اوله‌رق دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده ایدی. حدود عثمانیه خارجنده قالان مجارلر نهایت ۱۵۷۰ ده بعض امتیازاتله و اداره مختاره آلتنده بولنمق شرطیله ایکنجی ماقسیمیلیانك حکمدارلغنی تصدیق ایدوب، ۱۶۸۷ ده مجارستان قراللغنك ارثاً آوستریانك هابسبورغ خانداننده قالمسنی قبول ایتمشلردر. ۱۶۹۹ ده آوستریا ایله دولت عثمانیه آره‌سنده عقد اولنان (قارلوویچ) و ۱۷۱۸ ده بازاروویچ معاهده‌لری مجارستانك آوستریایه ترکنی ایجاب ایتمکله، او وقتدن مجارلر آوستریا خاندانه صادق قالوب، حتی (ماریه ترزه)‌یی اضمحلالدن تخلیصله استرداد قوت ایتمسنه صرف مجارلر سبب اولمشلردر. نهایت ۱۸٤۸ ده مجارلر آلمانلرك تحکمندن بیزار اولوب، استرداد استقلال هوسنه دوشمکله، قیام ایدوب، رئیسلری (قوسوت) و (قلابقه) کبی رجالك مهارت و اقتداریله، غالب کلمشلر ایکن، آوستریا روسیه‌دن استمداد ایدوب، روس عسکرینك امدادیله کندیلرینی رام ایتمش ایسه‌ده، چوق وقت تحت قهرده طوتمیوب، ۱۸٦۱ تاریخنده امتیازات قدیمه‌لرینك بر طاقمنی کندیلرینه اعاده ایتمش؛ ۱۸٦۵ ده کندیلرینه آیریجه مجلس مبعوثان وهیئت وکلا تشکیلی حقنی‌ویرمش؛ و۱۸٦۷ تاریخنده شمدیکی صورتده آوستریا ومجارستان دولتنی تشکیل ایدوب، آوستریا ایمپراطوری مجارستان قرالی عنوانی دخی آلمش؛ وبو وجهله مجارلر آرزو-لرینه نائل اولدقلری حالده، آوستریا دخی بر شی غائب ایتمیوب، بلکه بویله جسور بر قومك صداقت و خلوصیله ارتباطندن بر قات دها قوت و مکنت کسب ایتمشدر.

مجارستان حکمدارلرینك اسامیسیله ابتدای حکومتلری تواریخی بروجه آتیدر:

(۱. آرپاد سلاله‌سی)

آرپاد (مجارستان دوقه‌سی)	۸۹۰
سولتان	۹۰۷
توقسوس	۹۵۸
کیسا	۹۷۲
برنجی استفان (قرال)	۹۹۷
پترو (آلمانیه‌لی)	۱۰۳۸
ساموئل آبا (مدعی)	۱۰٤۱
ثانیاً پترو	۱۰٤٤
برنجی آندریا	۱۰٤٦
برنجی بلا	۱۰٦۱
سالومون	۱۰٦۳
ایکنجی کیسا	۱۰۷٤
برنجی لادیسلاس	۱۰۷۷
قولومان	۱۰۹۵
ایکنجی استفان	۱۱۱٤
ایکنجی بلا	۱۱۳۱
ایکنجی کیسا	۱۱٤۱
اوچنجی استفان	۱۱٦۱
ایکنجی لادیسلاس ایله زوربا دردنجی استفان	۱۱٦۲
اوچنجی بلا	۱۱۷۳
امریك	۱۱۹٦
اوچنجی لادیسلاس	۱۲۰٤
ایکنجی آندریا	۱۲۰۵
دردنجی بلا	۱۲۳۵
بشنجی استفان (قومان)	۱۲۷۰
دردنجی لادیسلاس	۱۲۷۲
اوچنجی آندریا	۱۲۹۰
جهستان قرالی ونسلاس	۱۳۰۱
باویره قرالی اوتون	۱۳۰۵

(۲. آنژو سلاله‌سی)

شارل روبرت	۱۳۰۸
برنجی لویی (بیوك)	۱۳٤۲
برنجی ماریه	۱۳۸۲

نابولیلی ایکنجی شارل ١٣٨٥

(٣. لوکسمبورغ سلاله‌سی)

سیغیسموند ١٣٨٦

(٤. آوستریانك هابسبورغ سلاله‌سی)

آلبرت ١٤٣٧

الیزابت ١٤٣٩

(٥. یاکاون سلاله‌سی)

لهستان قرالی برنجی ولادیسلاس ١٤٤٠

(٦. آوستریا خاندانی)

بشنجی لادیسلاس ١٤٤٥

(٧. هونیاد سلاله‌سی)

ماتیاس قوروِن ١٤٥٨

(٨. چهستانك یاکاون سلاله‌سی)

ایکنجی ولادیسلاس ١٤٩٠

ایکنجی لوی ١٥١٦

(٩. آوستریا خاندانی)

برنجی فردیناند ١٥٢٦

(وسائر آلمانیه ایمپراطورلری)

مجازی { ایران شعراسندن اولوب ، شو قطعه اونکدر :

کفتمش سیم ساقها داری
خاطرش رنجه شد ز کفتن من
سخنی پاك و صاف میکویم
کر غلط کفته ام بکردن من

مجاشع { (بن مسعود السلمی) صحابه‌دن اولوب، بصره‌یه نازل اولمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتنده بر سریه ایله (توج) قصبه‌سنی محاصره وفتح ایتمشیدی . جمل وقعه‌سنده حضرت عایشه (رضها) طرفنده بولنوب، عبدالله بن الزبیر معیتنده اولدیغی حالده ، محاربهٔ عظیمه‌دن اول واقع اولان بر مصادمه‌ده قتل اولنمشدر. برادری مجالد دن اول اسلامه کلمشیدی.

مجالد { (ابو معبد — بن مسعود السلمی) صحابه‌دن اولوب، آنف الترجمه مجاشعك برادریدر. فتح مکه‌دن صکره اسلامه کلوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشدی. جمل وقعه‌سنده مقتول اولدیغی مرویدر.

مجانه { افریقیه‌ده قیروانك ٥ قوناق قربنده بر قصبه اولوب ، بسر بن ارطاة طرفندن فتح ایدلمش اولمغله ، (قلعة بسر) اسمیله دخی معروف اولدیغی، واطرافنده زعفران محصولنك بوللغیله وجنوبنده‌کی طاغلرده دمیر، قلای ، مرده‌سنك وکومش معدنلرینك ودکرمن طاشلرینك کثرتیله مشهور اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر. رومالیلر زماننده (قاستلوم مدیانوم) اسمیله معروف اولوب، الیوم (برج مجانه) اسمیله معروف بیوك بر قریه حالنده‌در؛ وجزایرك قسنطینه ایالتنده و جزایردن قسنطینه‌یه کیدن طریق اوزرنده واقعدر. — مجانه اسمی ایسه شمدیکی حالده قصبه‌نك اطرافنده‌کی اووه‌یه ویریلیور، که بو اووه حذای بحردن ١٠٥٧ متره مرتفع اولوب، ١٤٩١ و ١٤٩٧ متره ارتفاعی اولان ایکی طاغك آره‌سنده واقعدر. شمدیکی جغرافیا کتابلرنده بو اووه‌نك قوهٔ انباتیه‌سیله هواسنك جیادتندن بحث اولنیورسه‌ده ، جغرافیون اسلامك ذکر ایتدکاری معدنلردن بحث اولنمیور .

مجاهد بن سلیمان { (التیمی) مصر مشاهیر ادبا وشعراسندن اولوب، (ابن الربیع) و (خیاط) دیمکله دخی معروفدر. ابو الحسین علی الجزار نام شاعرله مشاعره ومهاجاتی واردر. ٦٧٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

وظبی نظلمت من خداه   لقلبی علیه حقوق و دم
اخذت القصاص بتعضیضه   ولم یجر بعد علیه القلم

مجاهد شاه بهمنی { هندستانك دکن جهتنده حکومت سورن بهمنی سلاله‌سی ملوکندن اولوب، ٧٧٦ تاریخنده بدری محمد شاه اوله خلف اولمش ؛ و اوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، عمی داود خان طرفندن قتل، وتختی ضبط اولنمشدی.

مجد { فرس شعراسندن بروجه آتی بش کشینك تخلصیدر:

برنجیسی (مجدالدین سرخسی) اکابر شعرادن وحکمادن معدوداولوب، خراسانده نشأت ایتمشدر. شو رباعی اونکدر :

ای چون دل لاله چشم خونخواره ترا
چون دوزخیان دل ستمکاره ترا
ماشد که مرا بچاکری بپذیری
آخر نبود ز چاکری چاره ترا

— ایکنجیسی (مجدالدین عوفی) صوفی مشرب بر ذات اولوب، شو قطعه اونکدر:

کلها شکفت هر سو هرکس بباغ درشد
من در خزان هجران ماندم بهار من کو
یاران بباغ رفته کلکشت و عیش کرده
بیچاره مجد عفوی نالان که یار من کو

— اوچنجیسی (قاضی مجدالدین) سوستر توابعندن (دزفول) قاضیسی ایدی. شو بیت اونکدر:

بفکر پرده پوشی نیستم چاك کریبانرا
کث باشم چرا از تجبه این زخم نمایانرا

— دردنجیسی (قاضی بینای نسوی) فضلادن اولوب، (مهنه)لی ایدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

خواهی که میان خلق قاضی باشی
باقی باشم کهی که ماضی باشی
با خلق خدا حکم چنان کن که اکر
آن با تو کند کسی راضی باشی

— بشنجیسی (مولانا مجد تبار کابی) شیخ زین‌الدینك مریدانندن اولوب، قصیدهٔ بردەیی تخمیس ایتمش، وخواجه عبدالله انصاری‌نك «منازل السائرین» نه کوزل بر شرح یازمشدر. شو بیت اونکدر:

آنان که بعجز قد تو جایی نکرانند
کوته نظرانند چه کوته نظر انند

مجدالدوله { (ابو طالب رستم بن فخرالدوله علی بن رکن‌الدوله حسن بن بویه) آل بویه ملوکنك سکزنجیسی اولوب، ٣٨٧ تاریخنده عراق عجم حکومتنده پدرینه خلف اولمش، و خراسانی دخی ید تصرفنه آلمش ایدی. تخته جلوسنده صبی اولمغله، بر خیلی زمان والده‌سی سیده خاتون ادارهٔ امور ایتمشدی. مجدالدوله ٣٣ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٢٠ تاریخنده (ری) قربنده سلطان محمود غزنوی ایله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، اسیر دوشمکله خراسان وعراق آل سبکتکینك الینه کچمشدی. حکیم شهیر ابو سینا بو ذاته وزیر اولمشدی.

مجدالدین اربلی { (ابو عبدالله بن احمد بن الظهیر) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، ٦٠٢ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وبغدادده ابوبکر بن الخازندن وکاشغریدن ودمشقده سخاوی وتاج‌الدین بن حموبه وسائر مشاهیر علمادن استماع ایتمش؛ ومدرسهٔ قیمازیه‌ده تدریس المش ایدی. فقه حنفیده دخی ید طولی صاحبی ایدی. ٦٩٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. ایکی بیوك جلد اوزره مرتب دیوان اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

غزال له من اخته البعد والسنی
ولیس لها در القلائد و اشغر
اغارت علی اسرار ارواح شربها
وانقذت الافراح من قبضة الاسر

مجدالدین بوری { (تاج الملوك ابو سعید بن ایوب بن شادی) مشهور صلاح‌الدین ایوبینك برادری اولوب، اولاد ایوبك اك کوچکی ایدی. ٥٥٦ تاریخنده تولد ایتمشدی. صلاح‌الدین حلبی محاصره ایتدیکنده، صاحب ترجمه دیزندن یارەلنمش؛ وبر سنه صکره ٥٧٩ تاریخنده حلبده وفات ایتمشدر. برادری طرفندن حلبده والی ایدی. علم وادبیاتدن بهره‌سی اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اقبل من اعشقه راکباً   من جانب الغرب علی اشهب
فقلت سبحانك یا ذا العلا   اشرقت الشمس من المغرب

مجدالدین سجاوندی { مفسریندن اولوب، «عین المعانی» عنوانیله بر تفسیر شریفی واردر.

مجدالدین عبدالسلام { [«عبدالسلام بن تیمیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مجدالدین نشابی { (اسعد بن ابراهیم) مشاهیر شعرا و منشیاندن اولوب، اربل صاحبینك منشئ دیوانی ایدی؛ وبونك طرفندن مأموریت مخصوصه ایله ملوك عندینه دفعاتله اعزام اولنمشدی. خلیفه مستنصرك یانینه دخی کوندریلوب، حضور خلیفه‌یه چیقدیغنده، جملهٔ اشعارندن اولان شو قطعه‌یی سویلمشیدی:

جلالة هیبة هذا المقام
تحیر عالم علم الکلام
کأن المناجی به قائماً
یناجی النبی علیه السلام

مجدالدین همکر { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، (مجد) و (رهی) تخلص ایدردی. شیرازلی اولوب، نوشیروان عادل

سـلاندن اولدیغی مرویدر؛ ونسب و فضله بناءً مجالس سلاطین وکبرایه مداوم ایدی. اتابکان فارسدن ابوبکر سعد بن زنکینك توجه و محبتنی قزانوب، دائما برابر طوله اوتوراردی. وملك الشعرا عنوانه نائل اولمشیدی. شیخ سعدی شیرازی ایله دخی معاصر ایدی. مغوللرك تسلطندن صکره اقاخان طرفندن شیراز والیسی اولمش: و ٦٨٦ تاریخنده ٩٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر. همکر چواما دیمك اولوب، وجه تلقبی آشکار ایله‌مدی. معتبر دیوانی اولوب، شو ایکی بیت جمله اشعارندندر.

نه چرخ میدهد کام و نه اختر
نه من میکردم رام و نه دابر
کجا همراه کردد سایه با من
چو روز من بود تا شب برابر

مجدالعرب (ابو فراس علی بن محمد العامری) شعراء عربدن اولوب، عراق وشامده یاشامش؛ وملوك معاصرینی مدح ایلمشدر. اواخر عمرنده زی اترا که کیرمش؛ و ٧٥٣ ده موصلده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

فارق تجد عوضا عمن تفارقه
فی الارض وانصب تلاق الرشد فی النصب
فالاسد لولا فراق الغاب ما افترست
والسهم لولا فراق القوس لم یصب

مجدالملك ملوك ایلخانیه‌دن اباقاخانك رجالندن اولوب، مرقوملك برادری سلطان احمد زماننده صاحب دیوان خواجه شمس الدینك قتلندن صکره اونك یرینه وزیر اولمش؛ وچوق کچمه‌دن ٦٨١ ده بو دخی قتل اولنمشدر.

مِجدَل جزیره‌ده وشمدیکی زور متصرفلغی داخلنده خابور نهرینك ساحل یساری یعنی شمالیسنده وجغجغ چایی ملتقاسندن یوقاریده وقتیله کوزل ومعمور بر قصبه اولوب، بیوك بازار وچارشیسی وار ایدی؛ و اوستنده‌کی تپه‌نك اوزرنده بر قلعه بولنیوردی. یاقوت حموینك زماننده معمور ایدی. الیوم خرابدر.

مجدلی (محمود بن ابی بکر بن ملکدار) یدنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، آنف البیان مجدل قصبه‌سندن ایدی. ملك اشرف بن العادل حقنده بر چوق مدحیه‌لری واردر. خیاط لقبیله ملقب سالف الترجمه مجاهد الدین بن سلیمان حقنده سویلمش اولدیغی شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

و سرت عنه و اشواق تجاذبنی
الیه وافرق من عظم فرقته
لو کنت من عظم سقمی والنحول به
خیطاً لما ضاق عن حرم ابرته الخ

مَجدلیابه فلسطینده رمله قربنده قلعه‌سی متین بر قریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدوب، بطلیوسك بونی بیوجك بر معموره کبی تعریف ایتدیکی‌ده کوستریور، که بو حالده هرودوتك مغداله (Magdala) اسمیله ذکر ایتدیکی شهرك عینی اولمق اقتضا ایدر. — طبریه کولنك ساحل غربیسنده دخی وقتیله مغداله اسمیله بر قصبه اولوب، انجیلده مذکوردر. شمدیکی حالده (المجدل) اسمیله کوچك بر کوی حالنده‌در.

مجدی صحابه‌دن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (مجدی الضمری) در، که بنی مصطلق غزاسنده و دیکر آلتی غزاده معیت جناب نبویده بولنمشدر. — دیکری (مجدی بن قیس الاشعری) در، که مشهور ابو موسی الاشعرینك برادریدر.

مجدی (محمد) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ابتدا طریق تدریسه داخل وبعده سلك قضاته سالك اولمشیدی. ٩٩٩ ده وفات ایتمشدر. « شمیه » عنوانیله بر رساله‌سی و بعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

ویرمشوز صبر وقراری عاشق درمانده یوز
کوکلز قالمشدر آنجق آنکه خاطر مانده یوز

مجدی (مناوزاده مصطفی - افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مدرسیندن اولوب، بروسه‌لیدر. ١٠٧٧ ده دنیایه کلمش، و ١١٥١ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

مقام عون حقدن دم اورور نازك ادادر نی
تهی دل صافی زاهد تا ازلدن پرهوادر نی

مجذر (بن ذیادالبلوی) صحابه‌دن اولوب، بدرغزاسنده قتلی رسول الله (صلعم) افندمز جانبندن نهی بیورلمش اولان ابو

البحتری‌یه راست کلمکله، کندیسنی حیاً نزد نبوی‌یه کتورمك ایستمش ایسه‌ده، مرقوم راضی اولمیوب، یانده‌کی آرقداشنی دخی قورتارمق ایستدیکندن، مجذر قتاله مجبور اولوب، کندیسنی قتل ایتمشدی. احد وقعه‌سنده حارث بن سوید بن الصامت طرفندن شهید اولمشدر. مرقوم حارث مسلم اولدیغی حالده، مجرد پدرینك انتقامنی آلمق ایچون مجذری، قتل ایله، مکه‌یه قاچوب، ارتداد ایتمش؛ وفتح مکه‌دن صکره بتکرار مسلم اولوب، مجذرك قتلی ایچون قصاصاً اعدام بیورلمشدر.

مجذوب { فرس شعراسندن ایکی ذاتك لقبیدر:

برنجیسی (میرحیدر) تحصیل علومدن صکره شعورینه خلل کلمشدی؛ وعلما ایله مباحثه ومناظره‌دن ال چکمیوب، اکثریا غلبه چالاردیسه‌ده، بحث آره‌سنده بعضاً آبوق صابوق سویلمکه باشلاردی. شو بیت جمله اشعارندندر:

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقندی بر پرنج دانه داند

— ایکنجیسی (میرزا محمد) تبریزلی اولوب، صوفی مشرب وعالم بر شاعر ایدی. اون برنجی قرن هجریده یاشامشدر. «شاه راه نجات» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت جمله اشعارندندر:

ترك دیوانکی از طعنهٔ مردم نکنم
شهر کرتنك بود دامن صحرائی هست

— هندستانك اون اوچنجی قرن هجری شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر.

مَجَرده { افریقیه‌ده بر ایرماقدر، که جزاء برك قسنطینه ایالتنده ١٠٠٠ متره‌دن زیاده ارتفاعی اولان اورمانلق طاغلردن نبعانله، شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، سوق احرس قربندن وبر طاقم طار وشایان تصویر بوغازلر ایچندن بالمرور، ١٠٠ کیلو متره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، تونسه دخول ایله، بنه او استقامتده واسع ومنبت بر وادی ایچنده جریان، وصاغدن (وادی ملاك) ایله ایکی طرفدن دیکر بر قاچ چای اخذ ایله، منبت بر اووه‌یی شق ایده‌رك، تونس شهرینك ٢٠ کیلومتره غرب شمالیسندن بالمرور، (اوتیقه) شهر قدیمی خرابه‌لرنده‌کی (ابو شاطر) قریه‌سی یاننده ایکی قولدن (غارالملح) کولنه دوکیلور، که بوکول دخی نهرك ایندیردیکی قوملردن متشکل بر سدله دکیزدن آیریلوب، مع هذا دکیزله اختلاط ایدر. نهرك مجراسی ٣٦٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، حوضه‌سی ٢٥٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. یاغمور موسملرنده صویی بول اولوب، یازین آز وبولانیق اولمغله، شربه غیر صالحدر. بك چوق چامور وقوم ایندیروب، بونلرك بریکمه‌سی تونسك او جهته‌کی سواحلنی خیلی تغییر ایتمشدر. قارتاجلیلر بونهری (ماقاراط) ورومالیلر (باغراده) تسمیه ایدرلر ایدی. بو ایکی اسمله اسم حاضرینك بر اساسه مبنی اولدیغی نمایاندر.

مجرم { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مرتضی قلی بیك بن سلطان حسن) شاملو ترك عشیرتی امراسندن اولوب، خطاطلقده وموسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. هندستانه رحلت ایدوب، ١٠٢٠ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ ووصیتی اوزره تقی اوحدی اشعارینی جمع ایله دیوانی ترتیب ایلمشدر. شو بیت اونکدر:

زان کونه غریبانه بزندان تو مردیم
کایام نشد آکه و تقدیر ندانست

— ایکنجیسی (شیخ عبدالله) کشمیرلی اولوب، شیخ مسلم کشمیرینك نورونی ایدی. شو بیت اونکدر:

اکر سوی چمن آیی زقری داد برخیزد
بی تعظیم بالای تو سرو آزاد برخیزد

— اوچنجیسی (شیخ غلام حسین) هندستانك عظیم آباد شهرندن اولوب، شیخ وجیه الدین عشقینك پدریدر. شو بیت اونکدر:

بنواز بزخم تیغ ظالم
از آب مکن دریغ ظالم

— دردنجیسی (میرزا محمد) کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیا مجرم چو تیر از قبضهٔ کشمیر بیرون شو
که کر پای بزرگان درمیان نبود فرنکست این

— بشنجیسی (میرزا محمد) یزدلی اولوب، «آفتاب عالمتاب» عنوانلی تذکرة الشعرانك

تاریخ تألیفنده‌ده برحیات ایدی. شو بیت اونکدر:

قدح درکف ساقی بر حباب
سهیلی ست در پنجهٔ آفتاب

مجرمی ایران شعراسندن اولوب، اردبیلیدر. شو بیت اونکدر:

ارحنون منت‌پذیرم رالکه عمری شد که یار
رنظر رفتست و با او گرم گفتارم هنوز

مجروح هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (شیخ غلام‌سعد بن شیخ فضل‌الله) کانپور مضافاتندن (جاجو) قصبه‌سندن ایدی. فارسی واردو لسانلرنده دیوان اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

بحسرت سوخت رنك لعل تو یاقوت کانی را
بشیان ساخت ابروی تو تیغ اصفهانی را

— ایکنجیسی (مولوی عصمة‌الله خان بن مولوی عبدالقادر خان) بنارسلی اولوب، گنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ستارکان فلك راست اضطراب عظیم
گمان برم که در گوش یاری جنبند

مجریط اليوم اسپانیه دولتنك پایتختی اولان مادرید شهرینه اندلسه حاکمیتلری زماننده عربلرك ویردکلری اسم اولوب، او وقت کوچك بر قصبه ایدی. ادبادن (ابو نصر هارون بن موسی‌القیسی)نك مسقط رأسی اولمغله، معروف ایدی.

مجلدی ایران شعراسندن اولوب، خراسانده مجلدلکده‌کی مهارتیله دخی مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

هر که که چشم بر من درویش میکنی
لب میکزی وجان مرا ریش میکنی

مجلسی ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، ملا محتشم کاشی تلامذه‌سندندر. هندستانه رحلتله، اون برنجی قرن هجری اوائلنده دکنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

درجهان هرجا بلایی بود ازمادر گذشت
غیربخت تیره‌گو چون سایه دردنبال ماست

— ایکنجیسی خراسانلی اولوب، شو قطعه اونکدر:

دائم زدیده مارا خون دلست حاصل
حاصل که درغذ بیم اردست دیده و دل

سر رشتهٔ محبت درکردن ارادت
آسان نمود اول آخر فتاد مشکل

— اوچنجیسی هراتلی اولوب، شو بیت اونکدر:

هر زمان گردی زکوی دوست سربر میکند
تاگدام افتاده آنجا خاك بر سر میکند

مجلی (ابوالمعالی — بن جمیع القرشی المخزومی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب، اصل ساحل شامده‌کی (ارسوف) قصبه‌سندن اولدیغی حالده، مصرده نشأت ایتمش؛ وابن سالار زماننده مصر قاضیسی اولوب، ۵۴۹ ده انفصال، و ۵۵۰ ده وفات ایتمشدر. فقهده «کتاب الذخایر» عنوانیله مفصل وپك مقبول ومعتبر برکتابی واردر.

مجمع (بن جاریة ابن عامر الانصاری. الاوسی) صحابه‌دن و رسول‌الله (صلعم) افندمزك عهدنده قرآن کریمی جمع ایتمکه توغل ایدنلردن اولوب، جمع ایتدیکی قرآن کریمدن یالکز بر ایکی سوره ناقص اولدیغی مرویدر. پدری منافقیندن اولوب، صاحب ترجمه دخی گنجلکنده اونلکه واصحابیله مسجدالضرارده نماز قیلاردی؛ بعده مسجد مذکور امر نبوی ایله احراق ایدلمشیدی. خلافت جناب فاروقیده مجمعك کندی قومنه امامت ایتمسندن بحث اولندقده، فاروق اعظم (رضه): بوآدم وقتیله مسجدالضرارده منافقلره امامت ایتمشدر، بیورمغله، صاحب ترجمه، مسجد مذکوره دوام ایتدیکی حالده، منافقلرك اسرارندن خبیر اولمدیغنه یمین ایتمکله، امامتنه رخصت ویرلمشیدی. اوغلی وبرادرزاده‌سی کندیسندن روایت ایتمشلردر.

مجمعه جزیرة العربده نجدك (سدیر) خطه‌سنده ورپاضك ۲۳۰ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق، باغ وباغچه‌لر و مزروعاتله مزین واسع بر وادینك ایچنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، ۳۰ قدم یوکسکلکنده سوری، بونك خارجنده صو ایله مملو خندقی و قصبه‌یه وبتون اووه‌یه حاکم قلعه‌سی واردر. وقتیله سدیر شهرلرینك مرکزی ایکن، وهابیلرك غلبه‌سندن بری مرکزیتی غائب ایتمشدر. — یاقوت حموی بو اسمله بلاد هذیلدن وادی نخلده بر بر

اولدیغنی بیان ایدیور . عجبا ایکیسی برمیدر ؟

مِجنب { سواد عراق ایله یمن آره‌سنده‌کی یرله یعنی نجد ودهنایه اطلاق اولنور بر اسمدر.

مجنون { لیلی اسمنده بر قبزه اولان عشق وعلاقه‌سیله و شیدالغیله حالی افسانه حکمنه کچمش اولان (قیس بن ملوح) ك شهرتیدر، ویا بر افسانه‌نك شخص موهومیدر.

مجنون { فرس شعراسندن آلتی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی سمرقندلی اولوب، علائق دنیویه‌دن آزاده ودرویش مشرب بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر :

هیچکس بامن مجنون نشود همخانه
که جنون منش آخر نکند دیوانه

— ایکنجیسی مشهدلی اولوب، حسن خطده دخی مهارتی وارایدی، وصول الیه یازاردی. شو بیت اونکدر :

روزم از فرقت رویش چو شب غم کذرد
شبم از هجر تو تا روز بماتم کذرد

— اوچنجیسی یزد جردلی اولوب ، شو بیت اونکدر :

رقص چون من نیم بسمل درمیان خون خوش ست
قصد جانم کن اکر میل تماشا کرده‌ٔ

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب ، شو بیت اونکدر:

ساغری سرشار میخواهم بدست نو کلی
کز چراغ عکس رویش بزم من روشن شود

— بشنجیسی مولانا کمال الدین رفیقینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیوفا بودی ز اول من ترا نشناختم
حیف اوقاتی که درکوی تو ضایع ساختم

— آلتنجیسی شو بیتك قائلیدر :

چون نبا شد زجفای تو کریبانم چاك
که بعد تو درشق ز کریبان رفته است

مَجَنّه { جاهلیتده مکه قربنده بر بنایر محلی اولوب، بهر سنه ذی القعده‌نك یکرمیسندن آخرینه‌دك اون کون بنایر قوریلور، وبك چوق اخذ وعطا اولوردی . اصل بر قصبه ویا طاغك اسمی اولوب، بنایرده اطلاق اولندیغی دخی مرویدر.

مجیبی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی بهبهان ساداتندن اولوب، «عرفات» عنوانلی تذکرة الشعرانك صاحبی تقی اوحدینك معاصری ایدی. شو بیت اونکدر :

جوش زد خون دل وسر نکشودم کله را
من واین صبر بنازم جکر حوصله را

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب ، شو بیت اونکدر :

سرور مجلس عشاق آه وافغانست
در و پیالهٔ لبریز چشم کریانست

مجید { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی طالقانلی و بر روایتده تبریزلی اولوب، اصفهانده نشأت ایتمش ، وحسن خطده دخی مهارتی اولوب، زی درویشانده یشامش ؛ و ۱۰۸۵ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

ظلمت که بیرون کنیم ازقفس اکنون
کز جور توام ریخته شد بال وپر آنجا

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب ، شو قطعه اونکدر :

مارا ز سرو ولاله نصیبی نمیرسد
ای نو بهار در دل ما طرح داغ ریز
ام شب که کلبه ام ز تماشای او پرست
ای چشم لخت نور بصر در چراغ ریز

— اوچنجیسی (میرزا —) شوشترلی اولوب، ۱۰۷۸ ده دنیایه کلمش؛ وامرا وظرفانك مجالسنه مداوم اولوب، جعفرزرکوب ایله مشاعره ومطایبه‌ده بولنمشدر . بعده هندستانه رحلت ایده‌رك، وزیرالممالك نواب صفدر جنكك التفات واحساننه نائل اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

روید بجای سبزه زخاك من آفتاب
از بس که تخم مهر درآب وکل من است

مجید اوزی { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده و آماسیه‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ۳۰۱۲ اهالیسی، رشدیه مکتبی ، بر جامعی، بر خانی، بر حمامی، ۳۰ دکانی وهفته‌ده بر جمعه کونی قوریلور بازاری واردر.

— مجید اوزی قضاسی آماسیه سنجاغنك جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شمالاً کومش حاجی کویی

شرقاً نفس آماسیه قضالریله، جنوب شرقی طرفندن توقاد سنجاغیله، غرب جنوبی طرفندن دخی آنقره ولایتیله محدوددر. صاری سلیمان، الوان چایی، قابن، قشلاجق، یکی قشله وقره یعقوب اسملریله ٦ ناحیه و ١٣٥ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢ ١٨٨ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرکده ١٨٧٠٠ ی اسلام، ٢٥٦٨ ی مذاهب ثلاثه‌یه منقسم ارمنی و ٩٢٠ سی روم اولوب، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، غرب جنوبی جهتنده قیزلر طاغی و قره طاغ ایله آلان طاغی وجنوب شرقی طرفنده بعض اورمانلر بولنیور. یشیل ایرماغه تابع آماسیه چایله بوکا دوکیلان چکرک چایی و طوزانلی صو ایله دیکر بعض انهار قضایی شق وبعض اراضیسنی سقی ایدرلر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولمغله، بغدای، آرپه، بولاف، داری، مصر وسائر حبوباتله سبزه ومیوه‌لرك انواعی کثرتله حاصل اولور. مرعالری‌ده کوزل اولوب، حیوانات اهلیه سوریلری چوقدر. آری قوفانلری‌ده چوق اولوب، خیلی مقدار بال و بال مومی چیقار. قضا داخلنده ٥٠ جامع، ٨ مسجد، ١ مدرسه، ٦١ اسلام و ٢ خرستیان مکتبی موجوددر. صنایع محلیه عجم تقلیدی شاللرله بز، چول وکندیردن سجیم واورغان اعمالکی شیلردن عبارتدر.

مجیدیه { رومانیه‌یه ملحق دوبریجه خطه‌سنك (کوستنجه سنجاغنده وکوستنجه‌نك ٣٢ کیلومتره غرب شمالیسنده طونه ساحلندن دخی ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ودمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، قریم محاربه‌سندن صکره تأسیس وقریم مهاجرلریله اسکان اولنمشدی. مذکور دمیر یولك انشاسی اوزرینه اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولمش ایکن، بعده ظهور ایدن صاری صیتمه‌لردن اکثر اهالیسی طاغیلوب، ٣٠٠٠ کشی راده‌لرنده قالمشدی. رومانیه‌یه الحاقندن صکره سنوی ایکی پنایر قوریلوب، سائر بعض اعمارات دخی اجرا اولنمغله، یکیدن بیومکه باشلامشدر.

مجیدیه { آنقره ولایتنك قیر شهری سنجاغنده بر قضا اولوب، شمال غربی جهتندن کسکین، غرب جنوبی طرفندن نفس قیر شهری، جنوب شرقی طرفندن آوانوس قضالریله، شرق شمالی طرفندن دخی یوزغاد سنجاغیله محدوددر. مرکزی ٣٠٠ قدر اهالیسی اولان بویاللی قریه‌سیدر. قضا ٧٠ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم واکثری کرد اولمق اوزره، ١٠١٧٨ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، چیچك طاغنك اتکاری ممتد اولور. دلیجه ایرماق شرق شمالی حدودینی آیروب میاه جاریه‌سی نهر مذکوره دوکیلور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار و سائر ذخایرله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه نسبتنده یتیشدیریلیر. بعض اورمانلری‌ده واردر. قضا داخلنده امراض جلدیه‌یه نافع بر قابلیجه ایله بر مملحه و بر نوع صاری‌مترك یموشاق طاش اوجاغی بولوب، بوندن چبوق لوله‌سی وبارداق وسائره یاپارلر. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، ٨٥٠٠٠ قیون، ٥١٠٠٠ تفتیك کچیسی، ١٨٥٠٠ عادی کچی و سائره‌دن عبارتدر. دوه‌لری‌ده چوقدر. مرکز قضاده هر جمعه‌کونی بازار قوریلور. قضانك واردات سنویه‌سی ٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مجیر الدین بن تمیم { (محمد بن یعقوب الاسعردی) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، حماده نشأت ایتمش؛ واورا صاحبی ملك منصورك خدمتنده اولوب، طائفهٔ جندیانه منسوب شجیع وکریم برذات ایدی. ٦٨٤ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. اکثر شعرانك اشعارینی بشقه معناره چکه‌رك تضمین ایتمك عادتی ایدی. شو ایکی بیت جمله‌ اشعارندندر:

ولم انس قول الورد والنار قد سطت
علیه فامسی دمعه یتحدر
ترفق فما هذی دموعی التی تری
ولکنها روحی تذوب فتقطر

مجیر الدین بیلقانی { (ابو المعالی —) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، آذربیجانك بیلقان قصبه‌سندن ایدی. ظهیر الدین فاریابی وخاقانی اقراننده اولوب، اتابك ایلدکزك توجه والتفاتنه وملك الشعرا عنوانینه نائل اولمغله، محسود اقران اولمشیدی. بر آره‌لق اصفهان

تحصیلدارلغنه نصب اولنوب، اهل اصفهان طرفندن اکرامه مظهر اولامغله، حقلرنده بر هجویه سویلمش؛ وشرف الدین شیقروه اهلی اصفهانه وکالةً جواب ویرمش ایدی. ۵۹٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

شمع دل کس نیم پس چه سبب همچو شمع
مرده نفس میزنم بر سر این خاکدان
دهر مراهمچو شمع بی‌کنه آویختست
کر بفرو شد رواست کر بکدازد همان

مچ (Metz) آلمانیه‌یه تابع آلساس لورنه ایالتنده لورنه سنجاغنك مرکزی بر شهر اولوب، پاریسك ۳۱٦ کیلومتره شرق شمالیسنده و (موزله) ایله (سیله) نهرلرینك ملتقاسنده واقعدر. استحکامات جسیمه ایله مستحکم بر شهر اولوب، ۵٤ ۷۱۵ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی، دارالمعلمین و دارالمعلماتی، رسم مکتبی، بیوك ومصنع بر کلیساسی، موزه‌سی، ۵۰۰۰۰ جلدی متجاوز کتابی حاوی کتبخانه‌سی، کوزل تفرجکاهلری، متعدد هیکللری، کوزل فدانلقلری، مشهور رچل وشروب اخراجاتی، چوخه، فانله وسائر یوکلی قماشلرله شمسیه، شاقه، صنعی چیچکلر، دمیر قاریوله، آلات زرعیه، پیانو، چینی صوبه، بیره، مسکرات و سائره فابریقه‌لری، چاك دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. نهرك ایچنده سفاین شهره قدر ایشلیور. پك اسکی بر شهر اولوب، تا رومالیلر زماننده اهمیت موقعیه‌سیله ممتاز ایدی. فرانسه‌یه تابع ایکن (موزله) ایالتنك مرکزی ایدی.

مچوه یانیه ولایت وسنجاغنده و یانیه‌نك ۳۸ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (پیندوس) سلسلهٔ جبالی اوزرنده ویونان حدودی قربنده واقع قضا مرکزی بیوك بر قریه اولوب، جمله‌سی اولاخ اولمق اوزره، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، بر قشله‌سی، اولاخ و روم لسانلرینه مخصوص آیری آیری مکتبلری وشیاق، کلیم و چوراب کبی یوك معمولاتی واردر. مرتفع بر محلده بولنمغله، یازین هواسی سرین و پك صاغلام ومیاه جاریه‌سی چوق وکوزلدر. اهالیسنك چوغی مصر ورومانیه‌ده وسائر طرفلرده تجارتله مشغول اولوب، اغنیادندر.

— مچوه قضاسی مرکزایله ۳ قریه‌دن مرکب اولوب، طاغلق بر یردر.

محاسبی (ابو عبدالله الحرث بن اسد) مشاهیر عرفا واتقیادن اولوب، علوم ظاهریه وباطنیه‌یی جامع ایدی. علم اصول وکلامده وزهد وتصوفده تألیفاتی اولوب، اك مشهوری «کتاب الرعایة» عنوانلی تصنیفیدر. بصره‌لی اولوب، جنید بغدادی ایله وسائر مشایخ عصریله صحبت ایتمشدی. بعض اقوال عارفانه‌سی مشهوردر. ۲٤۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

محالب یمنده زبید قربنده بر کوچك قصبه و ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

محب فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر: برنجیسی (حافظ — علی) هراتلی اولوب، شو بیت اونکدر:

محتسبا غیر آزار دل من کار نیست
میکند از باده منع واقف اسرار نیست

— ایکنجیسی (محمد قلیخان) هندستانده نواب شجاع الدوله‌نك منسوبیننده ایدی. شو بیت اونکدر:

آمده از ره کرم یار بپرسش محب
شکر خدا که کرد کار کریهٔ صبح وشام او

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، بابا مداح دیمکله معروف ایدی. شو رباعی اونکدر:

زنهار قدم زیردباری نکشی
شیرازهٔ عجز و خاکساری نکشی
بسیار مکوکه شرمساری نکشی
دیدار عزیز کن که خواری نکشی

محب الله (قاضی —) هندستان علماسندن اولوب، عالمکیرك زماننده اکهنو وبعده دکنده حیدرآباد قاضیسی ایدی. بهادر شاهك دهلی تختنه قعودنده ۱۱۱۹ ده مسند صدارته ارتقا اولنمشدی. بر چوق تألیفاتی وازان جمله «کتاب سلم» و «مسلم» عنوانلریله ایکی اثری واردر.

— شیخ محب الله اسمیله هندستان علماسندن

دیکر بری دخی اواوب ، « عبادات الخواص » عنوانیله برکتاب یازمش ؛ و ۱۱۵۸ ده وفات ایتمشدر .

محبت (نواب محمدخان بهادر) هندستان کبرا وشعراسندن اولوب ، پدری (حافظ الملك حافظ رحمت خان بهادر) مراد آباد حاکمی اولدیغی حالده ، انکلیزلرك امدادینه مظهر اولان اود حاکمی (وزیر الممالك شجاع الدوله بهادر) ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمش ؛ وصاحب ترجمه ایله برادرلری مشار الیه شجاع الدوله‌یه التجایه مجبور اولوب ، اونك تخصیص ایتدیکی جزئی بر معاشله کچینه‌رك ، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر . شو بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر :

با من برای درد شدم خلق در جهان
یا خلق کشته درد جهانی برای من

مجتبی فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (میردیوانه) دینمکله معروف اولوب ، شو رباعی اونکدر :

آن سرو سهی که قد رعنا دارد
مانند الف میان جان جا دارد
بالای بتان بلای جانست ولی
من بندهٔ آن تنم که بالا دارد

— ایکنجیسی (لار)لی اولوب ، شو بیت اونکدر :

چشم پوشیده توان کرد سفر
چه قدر راه فنا هموارست

محب علی هندستان شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی اکبر شاهك عهدی علماسندن اولوب ، شو رباعی اونکدر :

بصدمهٔ که غمت زد بسی زجا رفتم
هزار ساله ره رفته از قفا رفتم
کدایئ در بیکانه منفعت دارد
رهم غلط شده در کوی آشنا رفتم

— ایکنجیسی بنه علمادن وشاهجهان منسوبیندن اولوب ، کوزل مثنویلری واردر . شو بیت اونکدر :

سزد چو خشم فرو خورده باز پس کردد
زمنع تو نفس شعله از کلوی تفنك

محبوبه خلفاء عباسیه‌دن متوکلك شاعره وحسنی بر جاریه‌سی اولوب ، بعض آلات موسیقیه وتغنیده دخی مهارتی وار ایدی .

شو برایکی بیت خلیفه‌نك کندیسنه طارغین اولدیغی صره‌ده سویلدیکی اشعارندندر :

ادور فی القصر لااری احداً
اشکو الیه و لا یکلمنی
کأننی قد اتیت معصیة
لیس لها توبة تخلصنی الخ

محیی فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی مجهول الاحوال اولدیغی حالده ، اشعاری مقبول ومتداولدر . شو رباعی او جمله‌دندر :

یار اشفته ام زکیسوی عنبر بویی
بسته شد جان و دلم در کره ابرویی
او بصد ناز درون دل من جلوه‌کنان
من دیوانه نظر میکنم از هر سویی

— ایکنجیسی دهلیلی اولوب ، کوزل غزل ومثنویلری واردر . شو بیت اونکدر :

رسوا وسینه چاکم زان کوی بکذرانید
باشدکه آید آن مه بهر نظاره بیرون

— اوچنجیسی (لار) خطه‌سندن وشاملو ترك اولوسندن اولوب ، شو بیت اونکدر :

از زلف سوی غمزه کریزد دلم بعجز
مظلوم من همیشه بظالم برد پناه

محترم فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی کشمیرلی اولوب ، بنه شعرادن میرزا عبدالغنینك اوغلیدر . شو بیت اونکدر :

ببزم غیردوش اورا چو مست وبیخبر دیدم
برای آن که هشیارش کنم بسیار نالیدم

— ایکنجیسی (محمد هاشم) سمرقندلی اولوب ، هندستانه رحلتله ، جلال الدین اکبرشاهك مداحانی صره‌سنه کیرمش ؛ وفرط ذکاوتیله آز مدت ظرفنده هندولرك مشهور (مهابهارت) منظومهٔ عظیمه‌سنی ازبر ایتمش ایدی . شو بیت اونکدر :

در کام جان ز ذکر عطای خدایکان
فرسوده تر شده زکف پا سر زبان

محتشم (مولانا —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب ، کاشانلیدر . دولت صفویه زماننده یاشایوب ، شاه طهماسبی مدح ایتمشدر . « صبائیه » ، « شبابیه » و « جلالیه » عنوانلریله اوچ دیوانی وآریجه قصایدی ومعما و تاریخلری واردر . سلطان الشهدا امام حسین (رضه) حقنده

اولان مرثیهٔ دلسوزی دخی مشهوردر. شو بر ایکی بیت برادری عبدالغنینك وفاتنه سویلمش اولدیغی مرثیه‌سندندر:

ستیزه‌کر فلکا از جفا وجور تو داد
نفاق پیشه سپهرا زکینه ات فریاد
مرا ز ساغر بیداد شربتی دادی
که تا قیامتم از مرك یاد خواهد داد

محرم { (امیر شاه حسین) فرس شعراسندن وعن‌اصل چغتای قرمغدن اولوب، شو بیت اونکدر:

سیل اشك من زکوی یار برد اغیار را
بوده است آری اثرها گریهٔ بسیار را

محرم دده { عثمانلی شعراسندن وطریق مولوی دده‌کانندن اولوب، عن‌اصل ادرنه‌لی اولدیغی حالده، بر مدت دور ممالکدن صکره، ازمیرده قرار بولمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

مسجد عشقده قندیل تجلیٔ زمان
شعله‌یاب اولمده شوق آور اطوارمدن

محرمی { اونیجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، غلطه‌لیدر. ابتدا طریق تدریسده بولنوب، بعده محکمه کتابتکنه سلوك ایتمش؛ وسلانیکدن عودتنده بر قورصان گمیسی طرفندن اولاد وعیالیله اسیر دوشوب، فدیهٔ نجات تدارکیچون، اولادینی بالترهین، استانبوله ورودله، اصحاب مروت و احباسنك معاونتیله مبلغ مطلوبی تدارك ایتمش ایسه‌ده، اثنای عودتنده ارتحال ایتمش؛ و اولاد وعیالی بعض ارباب حمیت طرفندن قورتارلمشیدی. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

سیر ایچون روشن جمالك هر حبابی دیده در
آب زنجیرین سورر عشقکله برشوریده در

محرمی { ایران شعراسندن دخی بری اولوب، سلطان حسین بایقرا عهدی سخنوراننداندر. شو قطعه اونکدر:

بی رخت روز و شبم در الم و غم گذرد
بی الم بر من مسکین نفسی کم گذرد
بی مه روی تو هر صبح سعادت که دمد
برمن غمزده همچون شب ماتم گذرد

محریط { اندلسده وادی‌الحجاره مضافاتندن بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن محمد بن عبدالرحمن طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

محزون { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (مولوی عبدالرحمن واعظ) هندستان اعاظم علماسندن صدیقی‌النسب وحنفی‌المذهب بر ذات اولوب، علوم شرعیه‌ده ونظم ونثرده ید طولی صاحبی ایدی. میرزا پورده ساکن ایکن، وطنی ترکله، ایفای حج ومجاورت نیتیله مکهٔ مکرمه‌یه انتقال ایتدیکی حالده، بعض اصحاب سعایتك غمزیله حجاز والیسی طرفندن اورادن اخراج اولنمغله، وطننه عودت ایدوب، ۱۲۷٤ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ شعارندندر:

در شوق مدینه می سرایم
هر لحظه سرور عاشقانه
جز باد صبا که میرساند
درکوش حبیب این ترانه

— ایکنجیسنك احوالی معلوم اوله‌میوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

رخشرا مهرگفتم ماه من از من مکدر شد
لبشرا لعل خواندم سرخ چون یاقوت احمر شد

محسن { حضرت علی (رضه) ك حضرت فاطمة‌الزهرا (رضها) دن دنیایه کلن اولادینك اوچنجیسی اولوب، جانب رسالتپناهیدن بو اسمله تسمیه بیورلمش؛ وصبی ایکن ارتحال ایتمشدر.

محسن { فرس شعراسندن بروجه آتی یدی کشینك اسمیدر.
برنجیسی طوسلی اولوب، سادات موسویه‌دندر. شو بیت اونکدر:

حرف محبتم که جهانی ازو پر است
زان نشنوی که گوش تو زان داستان پراست

— ایکنجیسی (افتخار احمد بن مولوی محمد احسن) هندستانك باکرام شهرندن اولوب، بهوپالده بعض مناصبده بولنمشدر. شو مطلع اونکدر:

بین که کوی تو ز عاشق بچه عنوان برخاست
خلق نالان بدم خنجر بران بر خاست

— اوچنجیسی (فانی رازی) اکبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، اون برنجی قرن هجری اواسطنده بنارسده وفات ایتمشدر. شیرین وخسرو حکایهٔ مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمشدر. دیوانی ۷۰۰۰ بیتی حاویدر. شو رباعی اونکدر:

ی ... رخ دبون کیر ... بوته کای
... بکین چو سر انکشت بجونم کردی
... ر دیزهٔ عقل بروئم کردی
... ماریچهٔ روزکار ... روته اردی

— دردنجیسی (میر محمد حسین نجی بن میر قاسم استر ابادی) اولوب، شو بیت اونکدر:

زمان پستی و ایام سر بلندیٔ ما
تفاوتی نکند پیش دردمندیٔ ما

— بشنجیسی همدانلی اولوب، اکبر شاه زمانده هندستانه انتقال ایله، کجراتك احمد آباد شهرنده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

غرور حسن نکذارد که یاد دوستان آری
الهی تیرکی بخشد کسوفی آفتا بترا

— آلتنجیسی (لار) لی اولوب، دکنه رحلتله، بقیهٔ عمرینی اوراده امرار ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

برهنه پای منه بر زمین که از هرسو
برهکذار تو دلها چو اخکر افتاده است

— یدنجیسی (میرزا —) تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

موج آب زندکانی نقشهای پای تو
خندهٔ کبك دری باشد صدای پای تو

محسن زاده [«عبدالله پاشا» و «محمد پاشا» ماده لرینه مراجعت.]

محسن قیصری سلطان اورخان غازی دوری علماسندن اولوب، قیصریه ده مجدالدین قیصریدن وسائر علمادن تحصیل علوم ادبیه وشرعیه ایتدکدن صکره، شامه عزیمتله، تفسیر وحدیث اوقومش؛ ووطنه عودتنده فقه و فرائضه دائر ایکی کتاب تألیف، وبرینی کندیسی شرح دخی ایتمش؛ و عروضده اندلسینك مختصرینه کوزل برشرح یازمشدر.

محسنی ایران شعراسندن اولوب، (تون) لیدر. شو بیت اونکدر:

کدام دل که ز بی رحمیت بجان نرسید
هنوز حرف جفایت بداستان نرسید

محشری ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی خوانسارلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

سینه کندم ز غمت کوه بفریاد آمد
بیستون ناله برآورد که فرهاد آمد

— ایکنجیسی نیشابورلی اولوب، زماننك اعاظم علماسندن ایدی. ملا نظیریٔ نیشابورینك استادیدر. شو بیت اونکدر:

یار چو تیغ کشد فرصتش از حدا طلب
عضو بعضو خویشرا زخم جدا جدا طلب

محصب مکهٔ مکرمه ایله منی آره سنده ومنایه دها قریب بر محلدر.

محضری ایران شعراسندن اولوب، همدانلیدر. شو بیت اونکدر:

عمرت بشب کذشت بیا محضری بکو
ای خانمان خراب چه کردی برور خویش

محقر (شیخ محمد افضل اله آبادی) هندستان علما وشعراسندن اولوب، ۱۰۸۸ تاریخنده غازی پور مضافاتندن سید پورده طوغمش؛ وتکمیل علوم ظاهریه ایتدکدن صکره، یکرمی بش یاشنده ایکن، کالپی شهرینه انتقال ایله اعاظم مشایخ زمانندن میر سید محمددن انابت آله رق، کمالات ذاتیه سی حسبیله آز مدت ظرفنده شیخ مشار الیهك سرحلقهٔ مریدانی اولوب، مجاهدات شاقه ایله تصفیهٔ درون ایتمشیدی. بعده مرشدینك اشارتیله اله آباده کیدوب، تدریس وتلقین وارشادله وکتب عربیه و فارسیه تألیفیله مشغول ایکن، ۱۱۲۶ تاریخنده ۳۷ یاشنده وفات ایتمشدر. نسبی، خلفایه تماس ایتمکسزین، حضرت عباس (رضه)ه منتهی اولوردی. حضرت مولانای رومك «مثنوی» سنی شرح ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

دل بیادش از محو کشت ونام میکیرد هنوز
مست من ازدست رفت وجام میکیرد هنوز

محقق (محمد شریف) ایران شعراسندن اولوب، شوسترلیدر. هندستانه رحلتله بنکاله حاکمی ابراهیم خان فتح جنکه انتساب ایتمشدی. شو رباعی اونکدر:

کفتی که جهان چیست نمودی بی بود
حقست ولی منکر حس نتوان بود
چون جوهر لفظ لاست هستیٔ دوکون
صورت موجود و معنیش نفی وجود

محکم هندستان شعراسندن و براهمه نك کاتیه طائفه سندن اولوب، شو مقطع اونکدر:

محکم مطلب شیخی وطامات زرندان
سودا بسر ازجبه و دستار نداریم

محليه { موصل ايله سنجار آره‌سنده وتل اعفر قربنده برقصبه ايدی.

محلم { صحابه‌دن اولوب، عهد رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلمده وفات ايتمشدر. بر قوله كوره مشاراليه صاحب ترجمه‌نك حمصده ساكن اولوب، ابن الزبير رضى الله عنه زماننده اوراده وفات ايلديكى دخى مرويدر.

محلة { مصرده برقاج قصبه‌نك اسمى اولوب، اك بيوكى قاهره ايله دمياط آره‌سنده واقع (محلة دقلا) در. ديكرلرى : محلة ابى الهيثم، محلة شرقيون، غربيه‌ده‌كى محلة متوف، محلة نقيدة، محلة الخلفاء، المحلة الكبيرة وسائره‌در.

محمد { (ابو القاسم محمد المصطفى و احمد

المختار بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصى بن كلاب بن مره بن كعب بن لوى بن غالب بن فهر القرشى الهاشمى) سيدالكونين، امام الثقلين، مفخر موجودات، خاتم الانبياء والمرسلين (صلى الله عليه وسلم) افندمزك اسم شريفلرى اولوب، اول حبيب جناب كبرياء ميلادى (عم)ك ٥٦٩ نجى سالنده وهجرت نبويه‌لرندن ٥٣ سنه اول فيل وقعه‌سى سالنده و نوشيروان عادل حكومتنك قرق ايكنجى سنه‌سنده ربيع الاولك اون ايكنجى بازار ايرتسى كونى طلوع شمسدن اول دنيايى تشريف ايتمشلردر. پدرلرى عبدالله عبدالمطلبك (فاطمه بنت عمر بن عائذ بن عمران بن مخزوم المخزوميه)دن متولد اولادندن اولوب، زبير و ابو طالب ايله و عاتكه و اميمه و بيضاء و بره ايله بر آنادن طوغمه قرداش ايدی. بو وجهله مدينهٔ منوره‌ده‌كى مخزوميلر والد جناب نبوى عبداللهك دايیلرى ايدی. فخر كائنات (صلى الله عليه وسلم)ك والدهٔ محترمه‌لرى ايسه (آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن كلاب بن مره بن كعب بن لؤى بن غالب بن فهر الزهرية القرشيه) اولوب، نسبى كلابده يعنى درت بطنده زوج مكرمنك نسبيله برلشير. جناب عبدالله فوق العاده بر حسن وجماله مالك اولدقدن ماعدا سيماسنده غريب بر نور لمعان ايتديكندن، بتون بنات قريش نكاحنه تشنه اولدقلرى حالده، مشار اليها آمنه‌يه نصيب اولوب، بعد التزوج مشار اليهانك حامل اولمسيله برابر جناب عبدالله‌ده‌كى نور سماوى جناب آمنه‌يه انتقال ايتمش؛ و بعد الولاده او نور رسول الله (صلعم) افندمزك ذات مباركنده تجسم ايلمشدر. پدرلرى عبدالله پدرى عبدالمطلب طرفندن ارزاق جلبيچون برقافلهٔ قريشله شامه اعزام اولنوب، عودتنده مدينهٔ منوره‌ده دايیلرينه اوغرايوب، اوراده خسته‌لنمغله، قافله مكهٔ مكرمه‌يه عزيمتنده اثناى طريقده وفات ايدوب، دار النابغه‌ده دفن اولنمشدر. وفاتنده يكرمى بش ياشنده ايدی؛ واقواى روايته كوره، وفاتى ولادت باهر السعادت جناب نبويدن اول وقوع بولوب، رؤيتنه نائل اوله‌مامش؛ واول خواجهٔ دو سرا در يتيم كبى يتيم اوله‌رق دنيايه كلمشدر. جدى عبدالمطلب كنديلرينه پدرلك ايدوب، ارضاع ايچون بنى سعد بن بكر بن هوازندن حليمه بنت ابى ذؤيب جنابلرينه تسليم اولنه‌رق، بش سنه بنى سعد قبيله‌سى ايچنده بولنمش؛ وبش ياشنده ايكن والدهٔ مشفقه‌سنه اعاده اولنمشدی. بنى سعد فصاحت لسانله مشهور اولدقلرندن، اول حضرت «انا افصح العرب مبدأى من قريش ونشأت فى بنى سعد بن بكر» بيورمشلردر. بر سنه صكره والده‌لرى مدينهٔ منوره‌ده‌كى دايیلرينه كوتوروب، اوراده كنديسى ارتحال ايتمكله، دايه‌لرى (ام ايمن) مكهٔ مكرمه‌يه نقل ايده‌رك، جدلرى عبد المطلبه تسليم ايتمشدی. بو وجهله اول در يتيم بحر نبوت آلتى ياشلرنده ايكن والده‌لرندن دخى يتيم قالمش؛ وسكز ياشلرنده ايكن كنديلرينه پدرلك ايدن جدلرى عبدالمطلب دخى ارتحال ايدوب، لابوين عمى ابو طالب كنديلرينى تحت حمايه‌سنه آلمشيدی. اون ايكى ياشلرنده مشار اليه عبد المطلبك رفاقتنده شامه عزيمت بيورمشيدی. بو سفرلرنده كفر نام قريه‌ده راهب بحيرا ايله ملاقات ايدوب، مشار اليه اوستلرنده نبوت علامتلرينى كوره‌رك، تبشير، وشاملك ايلريسنه وارمقدن منع ايتمش اولمسيله، بصرى (يعنى اسكى شام) شهرنده آله‌جقلرينى آلوب، عودت بيورمشلردی. اون درت و بر روايتده

اون یدی یاشلرنده ایکن، عمی زبیر بن عبدالمطلب ویا عباس (رضه) ایله جانب یمنه عزیمت ایدوب، بو سفرده کندیلرندن نیجه خوارق ظهور ایتمشدی. یکرمی بش یاشلرنده ایکن امنیت و استقامتده‌کی شهرتلرینه بناءً اغنیاء قریشدن طول بولنان (خدیجه بنت خویلد بن عبدالعزی بن قصی) حسابنه ومشار الیهانك کوله‌سی میسر ایله برلکده تجارت ایچون شامه عزیمت بیوروب، بو دفعه دخی دیر بحیرایه واصل اولدقلرنده، ارتحال ایتمش اولان بحیرانك خلفی سطورا نبوتلرینی تبشیر، وشامه وار- مقدن منع ایتمکله، او محلده متاعلرینی بیع ایله عودت بیورمشلردی. عودتلرندن ایکی آی صکره قرق یاشلرنده بولنان مشار الیها ایله عقد ازدواج بیورمش؛ وبو وجهله حضرت مشار الیها ایلك زوجه‌لری واولادلرینك والده‌سی اولمشدر. اوتوز بش یاشلرنده ایکن، کعبهٔ شریفه‌نك بناسی تجدید اولنه‌رق، فرق قریش بیننده بر ستونك وضعنده اختلاف ظهور ایتدیکی حالده، جمله‌سی حکملرینه راضی اولمغله، بر تدبیر حکیمانه ایله، یعنی ستونی بر کلیمك اوزرینه وضع ایله هر بر فرقه‌یه کلیمك بر اوجنی طوتدیره‌رق، فصل دعوی ودفع نفاق بیورمشلر ایدی. قرق یاشلرنده ایکن نبوتله بعث بیوریلوب، وحی نازل اولمغه وخلقی اسلامه دعوته باشلایه‌رق، اك اول مشار الیها خدیجة الکبری وبعده حضرت ابو بکر صدیق (رضه) و صبی بولنان حضرت علی بن ابی طالب (رضه) وزید بن حارثه وعبدالله بن مسعود ایمان کتیره‌رك، اسلامه کلمشلردر. بعده حضرت صدیقك سعیله حضرت عثمان بن عفان ومتعاقبا عبدالرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، زبیر بن العوام، طلحه بن عبدالله، سعید بن زید، بلال حبشی، صهیب رومی، عمار بن یاسر، والده‌سی سمیه، ام سلمه، خوله بنت حکیم (رضهم) ورجال و نسادن بر خیلی ذوات شرف اسلامله مشرف اولوب، آنجق کفار قریشك ممانعت وتعرضندن فخر کائنات افندمز اوچ سنه دعوتی سراً ایدوب، مع هذا فئهٔ قلیلهٔ مسلمین انواع اذا وجفالره دوچار اولور، واول شمس نبوتك ویردیکی نور ایمان قوتیله جمله‌سنه قاتلانوب، بلا شکوی تحمل ایدرلردی. سنهٔ رابعه‌ده «فاصدع بما تؤمر واعرض عن المشرکین» آیت کریمه‌سی نازل اولمغله، جهاراً وعلناً دعوته باشلایوب، کفارك اذا وجفاسی بر قات دها آرتمغله، اصحاب کرامدن ایستینلرك ارض حبشه‌یه هجرتلرینه مساعده بیورلمش؛ وحضرت عثمان بن عفان (رضه)ك تحت ریاستنده اون بر ارکك ودرت قادیندن مرکب بر قافله بحر احمری کچه‌رك، نجاشی (اصحمه) یه التجا ایتمشلردی. حضرت عثمانك زوجه‌سی رقیه بنت رسول الله (صلعم) ایله زبیر بن العوام وعبدالرحمن بن عوف دخی بو میانده ایدیلر. «والنجم» سورهٔ شریفه‌سی نازل اولوب، مسجد حرامده تلاوت بیورلدقده، طائفهٔ مسلمین ایله برابر کفار قریش دخی سجده‌یه واروب، بو خبر حبشه‌ده‌کی مؤمنینك مسموعی اولنجه، حب وطن سائقه‌سیله عودته شتاب ایدوب، آنجق مشرکینك تمرد وجفاده دواملری اثنای راهده مسموعلری اولمغله، ینه حبشه‌یه عودته مجبور اولمشلر؛ وبو دفعه جعفر بن ابی طالب (رضه)ك ریاستیله صحابه وصحابیاتدن برجم غفیر التحاقله، جمعاً ۸۰ ارکك و ۱۸ قادین حبشه هجرت ایتمشلردی. بعثك آلتنجی سنه‌سی عم بزرکوار جناب نبوی حمزه بن عبدالمطلب و شجعان قریشدن عمر بن الخطاب (رضهما) ایمان کتیرمکله، اسلام بر قات دها قوت بولدیسه‌ده دیکر عم نبوی ابو لهب ایله صنادید قریشدن ابو جهل و سائر کفار قریش فخر کائنات افندمزه قارشی بغض وکین اظهارندن ومسلمینه ایصال جفا واذیتدن خالی قالمازلردی. مع هذا دیکر عمی و وصیسی ابو طالب، اسلامه کلمدیکی حالده، سید الکو- نین افندمزی حمایه وصحابت ایتدیکندن، ذات نبویلرینه ایصال کزند مقتدر اوله‌مازلری. بعث ودعوتك اوننجی سالنده مشار الیه ابو طالب وفات ایتدیکی کبی، بو اون سنه‌لك غوائل زماننده مالاً وبدناً رسول الله (صلعم) افندمزه فداکارانه معا- ونت وتسلی وغیرتله صادقانه رفاقت ایدن حضرت خدیجه (رضها) دخی ابو طالبدن اوچ کون صکره ارتحال ایتمکله، کفار قریش بر قات دها اظهار خصومته فرصت بولدقلرندن، اوچ آی بونلرك انواع جفا- لرینه بعد التحمل، جانب طائفه عزیمت، و بر آی اقامتله اورانك اهالیسنی اسلامه دعوت بیورمشلر

ایسه‌ده، بونلر دخی کفر وتمرد اظهاریله، تعرضه باشلادقلرندن، ناچار طائفی ترکله، عودت بیوره‌رق، مطعم بن عدینک وقبیله‌سنک یاردیمیله مکه‌یه داخل اولمشلردر. بعثتک اون برنجی سنه‌سی موسم حجده مدینه‌دن آلتی کشی مکه‌یه کلوب، دائرهٔ اسلامه داخل اولمغله، ایرتسی سنه بونلرک تشویقیله مدینه خلقندن بر جم غفیر (عقبه) نام محلده سیدالمرسلین افندمزه بیعت ایتدکاری کبی، سنهٔ متوالیه‌ده یعنی بعثتک اون اوچنجی سنه‌سی عقبهٔ ثانیه وقوع بولوب، بو دفعه مدینه‌نک اوس وخزرج قبیله‌لرندن بش یوزی متجاوز ذکور واناث مذکور عقبه‌ده بیعت، و هرحالده نبی محترم ودین اسلام اغورنده فدای جانه آماده اولدقلرینه قسم ایدوب، انصار اسمنه کسب استحقاق ایتمشلردر. بونک اوزرینه صحابه‌دن یاسر بن عمار و ابن مسعود وبلال حبشی خفیاً ومتعاقباً حضرت عمربن‌الخطاب صحابه‌دن یکرمی ذاتی بالاستصحاب علناً جانب مدینه‌یه عزیمت ایتمشلر؛ ومتعاقباً رسول‌الله (صلعم) افندمز، کندیلرینه مودوع بعض اماناتی اصحابنه تسلیم ایتمک اوزره، حضرت علی (رضه)ی بالتوکیل، حضرت ابابکر صدیق (رضه)ی وکوله‌سی عامربن‌فهیره‌یی وعبدالله بن ارقطی بالاستصحاب، ۵۳ یاشلرنده اولدقلری حالده، مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیورمق اوزره، یوله روان اولوب، کفار قریش طرفندن تعقیب اولنمغله، بر مغاره‌ده اختفایه مجبور اولمش؛ و اثنای راهده برچوق اذا وجفالر کوروب، نهایت مدینه قربنده واقع (قبا) نام محله وصول ایله، بنی سالم بن‌عوف ایله جمعه نمازینی قیله‌رق، او محلده مسجد قبانک اساسنی وضع بیورمش؛ واوراده اون درت کون بعدالاقامه، مدینهٔ منوره‌یه داخل اولوب، حضرت ابا ایوب انصارینک خانه‌لرینه نزول بیورمشلردر. اهل مدینه جانبندن فوق‌العاده حسن قبول کوریلوب، همان جمله‌سی دین اسلامه داخل اولمش؛ واسم اصلیسی یثرب اولان بو شهر مبارک (مدینةالنبی) اسمیله شهرت بولمشدر. اعیان انصار ومهاجرین بینلرنده مواخاة امر بیوریله‌رق، مهاجریندن هر بری انصاردن بریله

آخرت قرداشی اولمش؛ واو وقته‌قدر بیت مقدس قبله اتخاذ اولنورکن، کعبهٔ مکرمه‌نک قبله اتخاذی من‌طرف‌الله امر بیورلمش؛ واکثر ارکان وقواعد اسلام تعیین ایتمشدر. کفاره قارشی غزا و جهادله دخی مأمور اولوب، هجرت نبویه‌نک ایکنجی سالنده بدر غزاسی وقوع بولمشدر، که بو محاربه‌ده عسکر مسلمین اوچیوز یکرمی وعسکر مشرکین طقوز یوز اللی کشی اولدقلری حالده، جناب حق جانب رسول‌الله (صلعم)ه ظفر احسان بیوروب، رئیس مشرکین اولان ابو جهل وسائر اصحاب تمرد مقتول اولمش؛ و مکه‌ده قالمش اولان ابو لهب قریشک مغلوبیتی خبرینی آلنجه، قهرندن فوت اولمشدی. بو غزاده قریشدن اللی کشی قتل وقرق درت کشی اسیر اولمش؛ واسرا بیننده عم جناب نبوی عباس ایله عمزاده‌لری عقیل بن ابی‌طالب دخی بولنوب، زمرهٔ مؤمنینه التحاق ایتمشلردر. سائر قبائل عربه قارشی برطاقم کوچک غزالر دها بعدالوقوع اوچنجی سال هجریده ینه قریشه قارشی احد محاربه‌سی وقوع بولوب، بونده مشرکین اوچ بیک و مسلمین یدی یوزکشی اولمغله برابر (عبدالله بن ابی) کبی بعض منافقین، بو قتاله نه موجب، دیه‌رک رجوع کوسترمکله، عسکر مؤمنین بیننده بعض طائفه‌لرک ترددینه سبب اولمش؛ وبحکمته تعالی جانب مسلمینده بعض مرتبه انهزام علامتلری کورنمش ایسه‌ده، رسول کبریا (صلعم) افندمز کمال متانتله ثبات بیوروب، اصحاب کرام دخی شیرانه حمله‌لر ایتمکله، طائفهٔ کفاره کلیتلی تلفات ویردیرمشلر؛ وحمزه بن عبدالمطلب (رضه) مهاجریندن دیکر اوچ وانصاردن یتمش بر صحابه شهید اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزک دخی مبارک دیشلرندن بری مصاب اولمشدر. دردنجی سنهٔ هجریه‌ده خندق غزاسی وقوع بولوب، مظفریت نصیب اولدیغی کبی، بشنجی سال هجریده دخی بنی مصطلق وبنی لحیان غزالری وقوع بولدی. آلتنجی سنهٔ هجریه‌ده خیبر غزاسی وقوع بولوب، بش قلعه فتح بیورلمش؛ وبو اثناده جعفر بن ابی طالب ایله اللی ایکی نفر مسلم حبشدن عودت ایدوب، فخر-

الرسل (صلم) افندمز مشار اليهك سالماً عودتنه زياده‌سيله مسرور اولمشلردر. اهل فدك دخی او اثناده محصوللرينك نصفنی ويرمك شرطيله صلح ايدوب، اوراسی نبی محترم (صلم) افندمزك ملك خاصی اولمشدی. ينه او سنه عمره نيتيله مهاجرين وانصاردن بيك درتيوز كشی ايله كعبهٔ شريفه‌يه عزيمت ايدوب، حرب ايچون كلدكلرينی اخبار ايچون، حضرت عثمان (رضه) ی مكهٔ مكرمه‌يه اعزام بيورمشلرسه‌ده، قريش او سنه دخوللرينه موافقت ايتمه‌دكلرندن، حديبيه قريه‌سنده تحت الشجره‌ده جانب مسلميندن نبی ذی‌شان (صلم) افندمزه بيعت اولنمشدر، كه بو بيعت (بيعة الرضوان) ديمكله معروفدر. قريش ايله دخی صلح اولنه‌رق، عودت بيورلمشيدی. يدنجی سال هجريده ملوك اطرافه نامهٔ سعادتلری ارسال بيوريله‌رك، اسلامه دعوت بيورلمش؛ و قيصر طرفندن حرمتكارانه جواب تقديم اولنوب، ايرانده كسری بولنان خسرو پرويز نامهٔ سعادتی شق ايتمك كستاخلغنده بولنمش ايدی. ينه بو سنه عمرة القضا وقوع بولوب، رسول الله (صلم) افندمز ايكی بيك اصحابلريله زيارت بيت الله بيورمشدر. سكزنجی سال هجريده، برنجی دفعه اوله‌رق، شام روملرينه قارشی بر سريه اعزام بيوريله‌رق، سنجان زيد بن حارثه‌يه، وبونك شهادتی تقديرنده جعفر بن ابی طالبه وبونك ده شهادتی تقديرنده عبدالله بن رواحه تسليم بيورلمش ايدی. روملر بو سريهٔ قليله‌يی پك كليتلی برعسكرله قارشيلادقلرندن، مشار اليهك اوچی‌ده، بر برينی متعاقب وهر بری شيرانه مقاومت ايتدكدن صكره، شهيد اولمغله، عسكر مسلميك بقيه‌سنی خالد بن وليد (رضه) بر خدعهٔ حربيه ايله قورتاره‌رق، اعاده ايتمشدر. ينه سكزنجی سال هجريده فتح مكه ميسر اولوب، اسلام برقات دها اعتلا ايتمش؛ وصناديد قريشدن برطاقی آرزولريله وبرطاقی‌ده، مؤلفهٔ قلوبدن اولمق اوزره، بعض مواعد ومكافاته قارشی اسلامه كلوب، ابو سفيان بن حرب واوغلی معاويه وعكرمه بن ابی جهل و ابو بكر صديقك مكحول بولنان پدری ابو قحافه بو ميانده ايديلر. بو سنه هوازنه قارشی حنين غزاسی و طائفك محاصره‌سی دخی وقوع بولوب، عمره‌يی دخی بعد الادا، مدينهٔ منوره‌يه عودت بيورلمشيدی. طقوزنجی سال هجريده (تبوك)ه عزيمت بيوروب، طول مدت باقی اولان مسجد نبويلرينی بنا بيورمش: و دومة الجندله خالد بن وليد (رضه) ی اعزام بيوره‌رق، اورانك صاحبی اكيدری طوتوب كتيرمكله، كنديسيله صلح بيورلمشيدی. مدينهٔ منوره‌يه عودت بيورلدقدن صكره، ابابكر صديق (رضه)ك امارتيله طائفهٔ مسلمين مكهٔ مكرمه‌يه اعزام بيوريله‌رق، اسلامده برنجی دفعه اوله‌رق ايفای حج بيورلمش؛ ومتعاقباً «براءة» سورهٔ شريفه‌سی نازل اولمغله، حضرت علی بن ابی طالب (رضه) ايله ارسال بيوريله‌رق، ايفای حجدن صكره حرم شريفده قرائت واعلان اولنمشدی. اوننجی سال هجريده جزيرة العربك هر طرفندن وفدلر يعنی هيأت مبعوثه كله‌رك، تصديق نبوت وبيعت ايتمكله، «اذا جاء نصر الله» سورهٔ شريفه‌سی نازل اولوب بحمد الله تعالی بين العرب اسلام تعمم ايتمشدر. او سنه بالذات مكهٔ مكرمه‌يه عزيمت بيوريلوب كافهٔ مسلمين ايله ايفای حج بيورلمشدر، كه بوكا حج الوداع دينلمشدر. مدينهٔ منوره‌يه بعد العوده اون برنجی سال هجری صفرينك يكرمی سكزنجی كونی روملره قارشی اسامه بن زيدك سردارلغيله بر سريه ترتيب بيورمقده‌لر ايكن، مزاج شريفلرينه انحراف عارض اولوب، اون اوچ كون اضطراب حمی و صداع ايله مضطرب اولدقدن صكره، ربيع الاولك اون ايكنجی پازارا ايرتسی كونی روح پرفتوحلری قبض اولنه‌رق، عالم ارواحه انتقال بيورمشلردر. ارتحاللرنده سن شريفلری آلتمش اوچ اولوب، مبارك صاچ وصقاللرنده برقاچ قيل بياض وار ايدی.

حضرت عائشة الصديقه (رضها) نك خانه‌لرنده ارتحال ايدوب، وصيت نبويه‌لری اوزره، حضرت علی المرتضی (رضه) جانبندن حضرت عباس ايله اوغللری فضل وقثمك معاونتيله غسل و تكفين اولنه‌رق، ارتحال ايتديكی محلده دفن اولنمشلردر، كه اوراسی الی يوم القيام زيارتگاه كافهٔ مؤمنين اولان روضهٔ مطهره‌يه تحويل اولنمشدر. مكهٔ مكرمه‌ده تولد بيوردقلری خانهٔ سعادت دخی بر چوق الره كچوب، برقاچ قالبه افراغ اولندقدن صكره، اليوم محل مباركی زيارتگاهدر.

اول سيد كونين حسن الوجه، بشوش ، مبارك طوداغى اكثر اوقاتده متبسم اولديغى حالده، اصلا قهقهه ايله كولمز، اورته بويلى، بغداى رنكلى، حفيف صورتده كرلى بروتلى، بادم كوزلى، سيركجه وسياه صقاللى، درجهٔ نهايه ده نورانى وسويملى اولوب، صورت مكمله ده ومحبوب القلوب اوله جق برحالده خلق بيورلمشيدى. حلمى، صبرى وسائر اخلاق واوصاف شريفه لرى حقنده جلدلر طولوسى كتابلر يازلمش؛ اكن بحق تعريف و توصيف اولنه مامشدر. مدح نبويلرنده بك چوق آيات كريمه نازل اولمشدر. معراج نبويلرى و سائر معجزات رسالتپناهيلرى كافهٔ مؤمنينك معلومى اولمغله برابر، ذكرى لازم كلسه، شوراسنك استيعابه تحملى اولمديغى معلومدر.

حضرت خديجة الكبرادن دردى ذكور و دردى اناث اوله رق سكز اولادى دنيايه كلمشدر. اركككارى قاسم، طاهر، طيب وعبدالله اولوب، دردى دخى طفل ايكن ارتحال ايتمشلردر. قيزلر زينب، رقيه، ام كلثوم وفاطمة الزهرادر. زينب قبل الاسلام ابوالعاص بن الربيعه تزويج بيورلمش، وبدنجى سال هجريده مدينه ده ارتحال ايتمشدر. امامه اسمنده برقزى وبونكده مغيره بن نوفلدن يحيى اسمنده بر اوغلى اولوب، بونده ذريتى منقطع اولمشدر. رقيه وام كلثوم بربرينى متعاقب جناب ذى النورينه واروب، برنجيسى برنجى سال هجريده مدينه ده ارتحال ايدوب ، عبدالله اسمنده دنيايه كلن اوغلى دخى آلتى ياشنه وارمه دن وفات ايتمشدر. جناب ام كلثوم دخى سكزنجى سال هجريده ارتحال ايدوب، اولاد براقمامشدر. مارية القبطيه دن دخى فخر كائنات (صلعم) افندمزك بر اوغلارى دنيايه كلوب، ابراهيم تسميه بيورلمش ؛ وبو دخى طفل ايكن ارتحال ايتمشدر. بو وجهله رسول الله (صلعم) افندمزك طقوز اولادى اولوب، سكزى كنديلرينك حياتلرنده ارتحال ايتمش؛ ويالكز حضرت فاطمة الزهرا (رضها) بى حياتده براقمشلردر. ذريت دخى يالكز مشار اليهادن قالوب، اهل بيت نبوى سبطين مكرمين امام حسن وامام حسين (رضهما) افنديلرمزك نسبنده تسلسل ايتمشدر.

خديجة الكبرى (رضها) دن صكره فخر كائنات (صلعم) افندمز اون درت قادين تزوج ايدوب ، يالكز اون برينى جمع بيورمش؛ ويالكز اون بريله دخول وقوع بولمشدر. ازواج مطهره لرى: خديجة الكبرى بنت خويلد ، عايشة الصديقه بنت ابى بكر، حفصه بنت عمر، ام حبيبه بنت ابى سفيان، زينب ابنة خزيمه، زينب ابنة جحش، ام سلمه بنت ابى اميه، ميمونه بنت الحرث، صفيه ابنة حى، جويريه بنت الحرث، سوده ابنة زمعه واسملرى مختلف فيه اولوب وغير مدخول بها اولان ديكر درت قادينلردر.

محمد { صحابه دن برچوق ذواتك اسمى اولوب، اك معروفلرى بروجه آتى ذكر اولنور: (محمد بن الاشعث بن قيس الكندى)، كه بدرى دخى صحابه دن اولوب، عهد جناب نبويده طوغمشدر. — (محمد بن ثابت بن قيس) ، كه بو دخى عهد رسول اللهده دنيايه كلوب، پدرى دخى صحابه دن ايدى ، ويزيد بن معاويه زماننده يوم الحره ده شهيد اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن جعفر بن ابى طالب القرشى الهاشمى)، كه حبشده دنيايه كلوب، ديكر برادرلرى و پدرلريله برابر مدينه يه عودت ايتمشلردى . پدرلرى شهيد اولدقده جانب نبويدن برادرلريله برابر مبارك دیزلرينه آلنه رق « بونلرك دنيا وآخرتده وليسى بنم » بيورلمشيدى. صاحب ترجمه جناب فاروقدن صكره ام كلثوم بنت على يى تزوج ايتمش ؛ وروايته كوره تستره ده شهيد اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن حاطب بن الحارث القرشى الجمحى)، كه پدر و والده سى قدماى صحابه دن اولوب، حبشه هجرت ايتمش اولمغله، صاحب ترجمه اوراده طوغمش؛ واسلامده برنجى اوله رق محمد تسميه اولنمشدر. بعده ابويله مدينهٔ منوره يه عودت ايتمش؛ ودعاى جناب نبوى يه مظهر اولمشدى. جمل وصفين ونهروان و سائر محاربانده معيت جناب مرتضويده بولنمش ؛ و ٧٤ تاريخنده مكه ده و يا ٨٦ ده كوفه ده وفات ايتمشدر . — (ابوالقاسم محمد بن ابى حذيفه بن عتبة القرشى العبشمى)، كه عهد جناب نبويده حبشده دنيايه كلمشدر . معاويه بن ابى سفيانك دايسنك اوغليدر. خلافت جناب ذى النورينده مصرده بولنوب، خلق خليفهٔ مشار اليهه قارشى تحريك ايدن كنديسيدر . حضرت عثمان (رضه) جانبندن مصر واليسى بولنان عبدالله بن

سعدك قاچمسیله براقدیغی وکیلی صاحب ترجمه دفع
ایدوب ، مصری ضبط ایتمش؛ وجناب ذی النورینك
شهادتندن صکره مقام خلافته كچن جناب مرتضی
طرفندن عزل اولنه رق، قیس بن سعد مصر وا-
لیلکنه تعیین بیورلمشیدی. معاویه مصره مستولی
اولدیغی وقت، محمد بن ابی حذیفه یی رهن طریقیله
آلوب، حبس ایتمش؛ بر مدت صکره محبسدن
قاچمغله، معاویه نك آزادلیسی رشدین طرفندن
طوتیلوب، قتل اولنمش؛ وبونکله ابو حذیفه نسلی
منقرض اولمشدر. — (ابوالقاسم محمد بن طلحه بن
عبدالله القرشی التیمی)، که عشرهٔ مبشره دن جناب
طلحه نك ارشد اولادی اولوب، جانب نبویدن اسم
سریفیله تسمیه بیورلمشیدی. کثرت زهد وعبادتنه
مبنی (سجاد) لقبیله ملقب ایدی. کندیسی جناب
مرتضانك هواداری اولدیغی حالده، مجرد پدرینه
اطاعةً جمل محاربه سنده بولنمش ایسه ده، استعمال
سلاح ایتمیوب، قالقانی آلتنه آلمشیدی. هرنه قدر
حضرت مرتضی مشار الیهك قتلنی عسکرینه نهی
ایتمش ایسه ده، سبط مکرم جناب حسن (رضه)
جانبندن مقتولین بیننده کورلکه، پدر بزرکوارینه
کوسترلدکده، فوق العاده حزن وکدرینی موجب
اولمش؛ وجناب حسن « بن سزه بورایه کلمه مکزی
اخطار ایتمدمی ؟ » دیدکده، جناب مرتضی کوز
یاشی دوکه رك : « آه اوغلجغم ! کاشکی یکرمی سنه
اول وفات ایدوب ده بوکونی کورمیه ایدم » بیور-
مشیدی . محمد بن طلحه نك طبیعت شعریه سی دخی
اولوب، اورلدیغی وقت شو بیتلری سویلدیکی
مرویدر :

وأشعث قوام بآیات ربه
قلیل الاذی فیما تری العین مسلم
شککت الیه بالقناة قمیصه
فخر صریعا للیدین وللفم
علی غیر ذنب غیر ان لیس تابعا
علیا و من لایتبع الحق یظلم

قاتلی حقنده اختلاف واردر. — (ابوالقاسم محمد
بن عبدالله)، که ابابکر صدیق (رضه)ك اولادندن
اولوب، آتیده « محمد بن ابی بکر » ماده سنده ذ کر
اولنه جقدر. — (محمد بن عبدالرحمن بن ابی بکر
القرشی التیمی)، که جناب صدیق اکبرك توروني
اولوب، کندیسی وپدری وجدی وبیوك جدی ابو

قحافه برلکده عهد رسول الله (صلعم) ه یتیشمش، و
صحبته نائل اولمشلردر . بوبله درت بطنه منسوب
اولمق شرفی صحابه بیننده کیمسه لره میسر اولمامشدر.
— (محمد بن عمرو بن حزم الانصاری)، که بدری
جانب نبویدن نجرانده عامل ایکن ، طقوزنجی ویا
اونجی سال هجریده دنیایه کلوب، اسمی جانب نبویدن
تحریراً وضع بیورلمش؛ وکبار فقها صره سنه کچوب،
یزید بن معاویه زماننده یوم الحره ده مدینه ده شهید
اولمشدر. — (محمد بن عمرو بن العاص القرشی السهمی)
که ارتحال جناب نبویده حدیث السن اولوب، صفین
محاربه سنده، برادری عبدالله پدرینه اطاعةً بو-
لنوب، حرب ایتمدیکی حالده ، صاحب ترجمه محاربه
ایدوب، مجروح اولمشدی . بو حرب حقنده طرفینك
شجاعت وثباتنی مصور بعض اشعاری واردر .
ذریتی قالمامشدر . — (محمد بن قیس الاشعری)،
که مشهور ابو موسی الاشعری نك برادری اولوب،
مشار الیه ایله ودیکر برادرلیله وقومندن اللی کشی
ایله برابر، وطنلری اولان یمندن حبشه و اورادن
جعفر بن ابی طالب حضرتلریله برابر مدینه یه عزیمت
ایدوب، خیبرك فتحی کونی نزد جناب نبوی یه واصل
اولمشلردی . بقیهٔ احوالی معلوم اوله مدی . —
(ابو عبدالرحمن محمد بن مسلمة الانصاری الاوسی ثم الحا-
رثی)، که بدر واحد غزالرنده و سائر غزواتك
اکثرنده معیت جناب رسالتپناهیده بولنوب، تبوك
غزاسنده ویا دیکر بر غزاده دخی مدینهٔ منوره یه
توکیل بیورلمشیدی . خلافت جناب فاروقیده جهینه
صدقاتنه مأمور اولدیغی کبی ، عمالدن شکایت
وقوعنده دخی، کمال استقامتنه بناءً، تفتیشه مأمور
بیوریلوردی. حضرت عثمانك شهادتی وقعه سنه و
اوندن صکره بین المسلمین ظهور ایدن فتنه لره اصلا
قاریشمیوب، سعد ابن ابی وقاص واسامه بن زید و
عبدالله بن عمر (رضهم) کبی بیطرف قالمش؛ و
سببنی صورانلره : « بکا رسول الله (صلعم) بر قلیچ
ویروب، بونکله مشرکلره قارشی محاربه ایت ، و
بین المسلمین اختلاف ظهورنده بر طاشه اوروب ،
قیر، بیورمشلردر » دیر ایدی. ٤٦ تاریخنده ۷۷
یاشنده مدینهٔ منوره ده ارتحال ایتمشدر ؛ ۹ ارکك
و اون ارکك ایله آلتی قیز اولاد براقمشدر.

محمد { (امام —) [« محمد بن الحسن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد { خلفاء عباسیه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، لقبلریله شهرتلری اولدیغندن، لقبلرینه مراجعت اولنمق اقتضا ایدر.

محمد { آل سبکتکینك ایکنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان سلطان محمود غزنوینك اوغلیدر. ٤٢١ تاریخنده پدرینك وفاتنده وصیتی اوزره، غزنه تختنه جلوس ایدوب، درت سنه اجرای حکومتدن صکره، برادری مسعود خروج ایدوب، بینلرنده وقوعبولان محاربه‌ده مغلوب واسیر اولمغله، گوزلرینه میل چکیله‌رك، حبس اولنمش؛ وطقوز سنه بوحالده محبوس قالدقدن صکره، ٤٣٣ تاریخنده، برادری مسعود مقتول اولنجه، محبسدن چیقوب مکحول اولدیغی حالده، ثانیاً تخته قعود ایتمش؛ وبو دفعه دخی بر سنه حکومت سوردکدن صکره، برادر زاده‌سی مودود بن مسعود غالب گلگله، کندیسنی قتل، وتختنی ضبط ایتمشدی.

محمد { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك بشنجی حکمداری اولوب، (ملکشاه بن آلب ارسلان بن جغری بك بن میکائل بن سلجوق) ك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره شام، عراق عرب، جزیره، آذربیجان واران جهتلری کندیسنه عائد اولمق اوزره، برادری برکیارق ایله صلح ایتمش اولدیغی حالده، ٤٩٨ تاریخنده، برکیارقك فوتی اوزرینه، بالاستقلال تخت سلطنته جلوسله، هندستانه عسکرسوق ایده‌رك بیوك فتوحاته نائل اولمش؛ وملك موروثنی خیلی توسیع ایتمشدی. عادل ومستقیم ومحب علما وهنرمندان بر پادشاه اولوب، زماننده علوم وصنایع چوق ترقی ایتمش؛ وبرچوق علما وادبا یتیشمشدر. اون اوچ بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥١١ تاریخنده، ٣٧ یاشنده اولدیغی حالده، اصفهانده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك اون برنجی حکمداری اولوب، سلطان محمودك اوغلی وآنفاً الترجمه سلطان محمد بن ملکشاهك تورونیدر. ٥٤٧ تاریخنده، برادری ملکشاه ثانینك اسقاط وحبسی اوزرینه، اتفاق امرا ایله، عراق تختنه اقعاد اولنه‌رق، عمی سلیمان شاه ایله آرس نهری وادیسنده ایتدیکی محاربه‌ده غالب اولمش؛ وبعده خلیفهٔ عباسی مقتفی بالله ایله دخی بوزیشوب، بغدادی محاصره ایتدکدن صکره، صلح ایدوب، کریمه‌سی کرمان خاتونی خلیفهٔ مشارالیهه تزویج ایلمشیدی. سکز سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٥٤ ده همدانده وفات ایتمشدر. بو دخی حامئ معارف ومحب هنر اولوب، زماننده علما وادبا اقبالده ایدی.

محمد { غوریان سلاله‌سی ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر. [« سیف الدین » و « غیاث الدین غوری » ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد { خوارزمشاهان سلاله‌سندن ایکی پادشاهك اسمی اولوب، « قطب الدین خوارزمشاه » و « قطب الدین محمد » ماده‌لرنده ذکر اولنمشدر.

محمد { ملاحدهٔ اسماعیلیه ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولوب، ٥٣٢ تاریخنده پدری کیابزرك امیده خلف اولمش؛ و ٢٤ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٥٧ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (خواند محمد) ملوك مذکوره‌نك بشنجیسی اولوب، برنجیسنك تورونیدر. ٥٦١ تاریخنده پدری حسنه خلف اولوب، ٤٦ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦٠٧ ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی « علاء الدین محمد » ماده‌سنده ذکر اولنمشدر.

محمد { فارسده حکومت سورن اتابکان ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکوره‌نك بشنجی حکمداری اولوب، (سعد بن ابی بکر بن سعد بن زنگی بن مودود بن سلغر) ك اوغلیدر. ٦٥٨ تاریخنده یالکز اون ایکی گون حکومت سورن پدری سعده خلف اولوب، کندیسی صغیرالسن اولمغله، والده‌سی (ترکان خاتون) وصایة ادارهٔ امور ایتمش؛ ویالکز ایکی سنه سلطنت نامنی حائز اولدقدن صکره، ٦٦١ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (سلغر بن سعد بن زنکی) نك اوغلی اولوب، عم زاده‌سنك اوغلی اولان آتف الترجه محمد اولك وفاتی اوزرینه، ٦٦١ ده تخته قعود، وسکز آی اجرای حکومت ایتدکدن صکره، سلفنك والده‌سی مرقومه ترکان خاتونله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر.

محمد { آذربیجانده حکومت سورن اتابکان سلاله‌سنك ایکنجی حکمداریدر. [«جهان پهلوان» ماده‌سنه مراجعت.] — لرکوچکده حکومت سورن اتابکانده ایکی کشینك اسمیدر. [«عز الدین محمد» و «نورالدین محمد» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { قره ختاییان ملوکندن دخی ایکی کشینك اسمیدر. [«قطب الدین محمد» و «مظفر الدین محمد» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { ملوك کرتدن بروجه آتی ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (ملك شمس الدین محمد) سلالهٔ مذکوره‌نك بانیسی اولوب، ٦٤٣ تاریخنده جد مادریسی رکن الدینه خلف اوله‌رق، والئ غورستان اولمش؛ وبعده منکوقاآن فرمانیله هرات، غرجستان وسیستان ایله او حوالی دخی کندیسنه احاله اولنه‌رق، ٣٣ سنه امارت وحکومت ایتدکدن صکره، ٦٧٦ ده اباقاخان زماننده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (ملك معز الدین ابو الحسین محمد) سلالهٔ مذکوره‌نك بدنجی ملکی اولوب، ٧٣٢ تاریخنده، برادری ملك حافظك قتلی اوزرینه، هراتده مسند امارته قعود ایتمش؛ واسلافندن زیاده حسن اداره وتوسیع مملکته موفق اولوب، ٧٣٦ ده، سلطان ابو سعیدك وفاتی ودولت ایلخانیه‌نك انقراضی اوزرینه، اعلان استقلال ایله، نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٧٤٣ ده سربدارانله محاربه ایدوب، غالب کلمش؛ و ٣٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٧٧١ ده وفات ایتمشدر. منلا سعد الدین تفتازانی «مطول» ی بونك نامنه یازمشدر.

محمد { معین الدین شاهرخ بن تیمورك احفادندن بابا اوغل ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (میرزا سلطان محمد) مشارالیه شاهرخك تورونی ومیرزا بایسنغرك اوغلی اولوب، ٨٤٦ تاریخنده جدی طرفندن عراق حکومتنه تعیین اولنمشیدی. برمدت صکره عصیان ایدوب، فارسی استیلا ایتمش؛ وبعده یانه کیدوب، عرض اطاعت ایلمشیدی. جدینك وفاتنده عراق وفارسده اعلان استقلال ایدوب، خراسانی دخی ضبطه قالقیشمغله، برادری بابر میرزا ایله محاربه‌یه کیریشوب، ٨٥٥ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (میرزا یادکار محمد) برنجینك اوغلی اولوب؛ اولاد جلال الدین امیرانشاهدن سلطان ابو سعید میرزانك قتلی اوزرینه، ٨٧٣ ده اوزون حسنك یاردمیله خراسانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره هراتده سلطان حسین بایقرا ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمش؛ وخراسان مشارالیه سلطان حسینك الینه کچمش ایدی.

محمد { (میرزا پیر —) اولاد تیموردن معز الدین عمر شیخك اوغلی اولوب، پدری مقتول اولدقده، جدی طرفندن فارس حکومتنه نصب اولنمش؛ واونك حیاتنده اون بر وبعده بش که جمعاً اون آلتی سنه اوراده حکومت سوردکدن صکره، ٨١٢ ده امراسندن حسین شربتدار اسمنده بری طرفندن (دوجاهه) نام محلده قتل اولنمشدر.

محمد { اولاد تیموردن غیاث الدین جهانکیرك بو اسمده ایکی اوغلی اولوب، بری (میرزا سلطان محمد) آنقره محاربه‌سنده جدی معیتنده بولنمغله، یلدیرم سلطان بایزید خانك انهزامندن صکره، بروسه طرفلرینی غارت وتخریبه مأمور اولمش؛ وتیمورك عودتی صره‌لرنده ٨٠٥ تاریخنده سفربحصارده فوت اولوب، نعشی سلطانیه‌یه واورادن سمرقنده نقل ودفن اولنمشدی.

— دیکری (میرزا پیر محمد) «پیر محمد» ماده‌سنده ذکر اولنمشدر.

محمد { (قره —) [«قره محمد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد { (اوغورلی —) آق قیونلی دولتنك مؤسسی اوزون حسنك اولادندن اولوب پدری طرفندن اصفهان والیسی تعیین اولنمش ایکن، برادری خلیلك ولیعهد اتخاذ اولنمسنه حسد ایدوب، عصیان ایدرك، شیراز اوزرینه عسکر

سوق ایتمش؛ وپدرینك قارشیسنه کلدکده اولدیغنی خبر آلنجه، بغداده واورادن سلطان محمد خان ثانی نزدینه التجا ایتمش؛ وسیواس والیلکنه نصب اولنمش ایدی. برمدت صکره بلا اذن جانب ایرانه عسکر چکه‌رك، بدوی طرفندن مقابله‌سنه کوندریلن عسکر طرفندن قتل اولنمشدی.

محمد { ملوك فاطمیه‌نك سکزنجیسی اولان مستنصر باللهك اوغلی واون برنجیلری } حافظ لدین اللهك پدری اولوب، کندیسی حکم سورمه‌مشدر.

محمد { مصرده حکومت سورن ملوك ایوبیه‌دن ایکی کشینك اسمیدر. } [«کامل (ملك —)» و «محمد المنصور» ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد { (ملك سعید ناصرالدین —) و (ملك ناصر ناصرالدین —) و (ملك صالح } —) [«سعید» و «ناصر» و «صالح» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد { قنالی زاده تذکره‌سنده اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن بو اسمده } واسملریله متخلص ایکی کشی ذکر ایدیور:

برنجیسی طمطراقلی مدایحله عیوقه چیقاریورسه‌ده، ایکی صحیفه املا ایدن طمطراقلی تعبیراتدن آنجق کباردن برذاتك مخدومی اولدیغی استشمام اولنوب، کیم نه‌یسی اولدیغی آکلاشلق ممکن دکلدر. هرحالده شو مقطع اونکدر:

عشقدن خالی دکلدر ای محمد کوکلز
برعجب وادیده یوزکیم اولمزهیچ یارسز

— ایکنجیسی دلبند زاده‌لردن اولوب، ایچ ایل، یکیشهر، سلانیك و سائره قضالرنده بولندقدن صکره دفتردار اولمشیدی. بك چوق لطائف و نوادر حفظنده ایدی. شو بیت اونکدر:

قوز اشیکك خاکنه هرکون سری مهر فلك
درکه عالیکه ایلر عرش اعلا سرفرو

محمد { فرس شعراسندن بروجه آتی بش کشینك اسم ومخلصیدر: }

برنجیسی (جام) لی اولوب، بر روایتده مولانا عبدالرحمن جامینك برادریدر. تقی اوحدی ایله صحبت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ای بساتوبه که چون توبهٔ دیرینهٔ من
خوبرویان بشکستند بیك چشم زدن

— ایکنجیسی تبریزلی اولوب، نادر شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

از تغافل وتبسمی میکشدمرا وزنده میکند
ناله میکنم طعنه میزند گریه میکنم خنده میزند

— اوچنجیسی (تون) لی اولوب، شو بیت اونکدر:

زانم بگلو گریه گره گرد نفسرا
تا درد دل خویش نگویم همه کسرا

— دردنجیسی (میرزا —) سبزوار مضافاتندن کسکن ساداتندن اولوب، گوزل غزلیاتی واردر. شو بیت اونکدر:

اول عشق است واز حیرت ندارم ذوق وصل
مرغ دام افتاده خود چندی نخواهد دانه‌را

— بشنجیسی (حاجی —) سمرقندلی اولوب، شو مطلع اونکدر:

از شوق نرگس تو که هستیم مست ازان
چندان گریست دیده که شستیم دست ازان

محمد { (شیخ —) مؤلفیندن ایکی ذات اولوب، بری توحیده دائر «جام جهانما» } و «نفس رحمانی» عنوانلریله ایکی ودیکری تصوفده «چهل رساله» عنوانیله برکتاب یازمشدر. تفصیل احواللرینه دسترس اولنه‌مدی.

محمد آباد { ایرانك خراسان ایالتنده ومشهدك ۱۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده } اوله‌رق کلستان طاغنك شمالی اتکنده (درکز) تعبیر اولنان بك منبت بر وادینك ایچنده بر قصبه اولوب، اطرافده بولنان ترکمان عشایرینك محل دادوستادیدر. قربنده بولنان خراب برقله، نادر شاهك طوغدیغی خیمه‌نك محلنه علامت اولمق اوزره، مشارالیه طرفندن بنا اولنمشدر. بو قصبه یکی اولسه گرکدر؛ چونکه «معجم البلدان» ده مذکور اولیوب، بو اسمله یالکز نیشابور قپوسی جوارنده برقریه ذکر اولنیور.

محمد اسعد افندی { [«اسعد افندی» ماده‌لرینه مراجعت.] }

محمد افندی { (اسیری —) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند } مشیخت اسلامیه‌یه چقن علماء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. مملکتنده و بعده استانبولده تحصیل علم ایله، علی الاصول دورر مدارس ایتدکدن صکره،

١٠٥٤ تاریخنده مكهٔ مكرمه قضاسنه نصب او. لنه‌رق، مصره طرد اولنان دارالسعاده آغاسی سنبل آغا ایله برلكده كی ایله كیتمكده‌لر ایكن، ردوس آچیقلرنده قورصانلرك الینه اسیر دوشمكله، بر خیلی وقت اسارتده قالدقدن صكره، فدیه ایله قورتلمش؛ وبو مناسبتله (اسیری) تخلص ایتمشدر. بو وجهله حجازه كیتمك میسر اوله‌میوب، ١٠٥٩ ده مصر و ١٠٦٢ ده ادرنه قاضیسی اولمشدی. ١٠٦٤ ده صدراعظم ابشیر مصطفی پاشا ایله شیخ‌الاسلام ابو سعید زاده اسعد افندی وسائر اركان دولت حقنده امضاسز اوله‌رق حضورهمایونه تقدیم ایتدیكی ورقه‌دن طولایی، شیخ‌الاسلام مشارالیهك انهاسی اوزرینه، مملك زاده ایله برابر نفی اولنه‌رق، ١٠٦٥ ده بالاطلاق، استانبول قاضیسی و ١٠٦٧ ده آناطولی قاضیعسكری اولمشدی. ١٠٦٩ ده بولوی مصطفی افندی یرینه مسند جلیل فتوایه ترفیع اولنمش؛ واوچ سنه‌یه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدكدن صكره، ١٠٧٢ ده بركون كوپریلی زاده فاضل احمد پاشا ایله حضور همایونده كوپریلی محمد پاشانك اقردیسنی ایدركن، حقنده بعض تعریضاتده بولندیغندن، عزل وبروسایه نفی اولنه‌رق، ١٠٩٢ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد افندی { (امام سلطانی —) سلطان مصطفی خان ثانی و احمد خان ثالث دورلرنده ایكی دفعه مسند جلیل مشیخت اسلامیه‌یه چیقمش علمای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. سلطان محمد خان رابع حضرتلرینه بروسه‌ده اقامتلری اثناسنده امامت ایدوب، سلطان احمد مدرسه‌سی مدرسلكنده ویكیشهر قضاسنده بولنمش؛ وبعده استانبول قاضیسی ومتعاقباً دفعهٔ روم ایلی قاضیعسكری اولمشیدی. ١١٠٦ تاریخنده محمد صادق افندی یرینه مفتیٔ انام اولوب، یالكز ٦٧ كون بو مقام عالیده قالدقدن صكره، عزل اولنه‌رق، قوناغنده اقامت ایتمكده ایكن، ١١١٥ ده سلطان احمد خان ثالثك جلوسنی متعاقب وسید فیض‌الله افندینك ادرنه‌ده شهید اولمسی اوزرینه، ارباب شورش طرفندن آت میدانینه كوتوریلوب، مقام مشیخته نصبی استحصال اولنمشدی. بو دفعه دخی آلتی آی ایله یدی كون مقام فتواده قالوب، آنجق صورت انتخاب ونصبی باعث غروری اولمغله، بعض مناسبتسز تفوهاتده بولنمسی اغبرار جناب پادشاهی‌یی موجب اولمغله، عزل وبروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده افاده وتدریسله مشغول ایكن ١١٤١ ده ارتحال ایتمشدر. عالم ومتقی ومستقیم برذات اولوب، احكام شریعتك تمامیٔ اجراسنده والتزام حقنده متانتی تعصب درجه‌سنده ایدی.

محمد افندی { (شریف زاده السید —) سلطان مصطفی خان ثالث و عبدالحمید خان اول عصرنده مسند مشیختده بولنان علمای عثمانیه‌دن اولوب، صاحب فتاوی چتالجه‌لی علی افندینك حفیدی ووالیدن یكیشهرلی شریف افندینك اوغلیدر. ١١١٥ تاریخنده طوغوب، ١١٣٣ ده مدرس اولمش؛ و ١١٥٩ ده آمد وبعده بروسه ومكه قاضیسی ونقیب الاشراف، ١١٧٠ ده استانبول قاضیسی، ١١٨٠ ده آناطولی و ١١٨٣ ده روم ایلی قاضیعسكری اولمشیدی. ١١٨٧ تاریخنده میرزا زاده السید محمد سعید افندینك یرینه مفتیٔ انام اولوب، آلتی بچق آیه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدكدن صكره، اوائل دور سلطان عبدالحمید خانیده عزل اولنه‌رق، آلتی سنه قوناغنده ضعف پیری ایله اوغراشدقدن صكره، ١١٩٣ ده ارتحال ایتمشدر. حسن خطه مالك اولوب، یازی یازمغه اوشنمدیكندن، برچوق تعلیقات براقمشدر

— محمد افندی اسمنده اولان دیكر مشایخ اسلام ایچون «مملول زاده، چیوی زاده، بوستان زاده، بهائی افندی، حنفی محمد افندی، صنعی زاده، آقروی، دباغ زاده، میرزا زاده، دری، دری زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر.

محمد اكبر { [«اكبر شاه» ماده‌سنه مراجعت.] — بنه دهلی ملوك تیموریه‌سندن اورنكزیب عالمكیرك بو اسمده براوغلی اولوب، پدرینه قارشی عصیان ایتمكله، ایرانه قاچه‌رق، ١١١٥ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد اكبر { (بن محمد كیسودراز) هندستان علماسندن اولوب، كلبركه شهرنده نشأت ایتمش؛ و«عقائد اكبری» عنوانیله هندستانجه

مشهور و متداول بر عقائد کتابی تألیف ایتمشدر.

محمد امین { [« امین » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد امین { اون‌ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، عن اصل ایرانده قزوین مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ایکن، بو طرفه هجرت ایده‌رك، حسن قبوله مظهر اولمش؛ وفارسی و ترکی بر خیلی اشعار براقمشدر. شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر:

جفا وجورینی بیلدم که یارك امتحانیدر
دل وجانه آنك هر بیری برلطف نهانیدر

محمد امین افندی { [« حبانی زاده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد امین پاشا { [« یاغلقجی زاده » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد امین رؤف پاشا { [« رؤف پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد امین عالی پاشا { [« عالی پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد الانباری { (ابو طاهر — بن ابی الفضل) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، آبا واجدادی عن اصل انبارلی اولدیغی حالده، کندیسی ۵۰۷ تاریخنده مصرده طوغمش، و ۵۹٦ ده وفات ایدوب، قرافه‌ده دفن اولنمشدر. شعر وانشاده وتفسیر وحدیث وسائر علومده یدطولی صاحبی اولوب، بر تفسیر شریفی وایکی جلد اوزره «کتاب المنظوم والمنثور» عنوانیله بر تألیفی واردر. صلاح الدین ایوبینك یمنده حکومت سورن برادری سیف الاسلام طغتکین طرفندن مأموریت مخصوصه ایله وحجاجله برابر بغداده کیدوب، جانب خلیفه‌دن اکرام والتفات کورمش؛ وبرمدت دارالسلامده قالمش ایدی. صلاح الدین ایوبی طرفندن دخی تنیس و اسکندریه‌ده بعض معتنا مأموریتلره تعیین اولنمشدی. حسن خطی دخی اولوب، برچوق کتابلر استنساخ ایتمشدی. احبابندن برینك وفاتنده سویلدیکی بر مرثیه‌سندن اولان شو ایکی بیت جمله اشعارندندر:

عجباً لی وقد مررت بآثا—
—رك کیف اهتدیت نهج الطریق
اترانی نسیت عهدك فیها
صد قوا مالمیت من صدیق

محمد باقر { (ابو جعفر امام — بن زین العابدین علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك بشنجیسی اولوب، امام جعفر صادقك پدریدر. هجرت نبویه‌نك ۵۷ نجی سالنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلوب، جد بزرکواری امام حسین (رضه) ك شهادتنده اوچ یاشنده ایدی. والده‌سی (ام عبدالله بنت الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب) اولمغله، ایکی جهتدن دخی حضرت علی المرتضی وفاطمة الزهرا (رضهما) نك حفید زاده‌لریدر. علم وعرفان وتقوی صاحبی بر ذات ستوده صفات اولوب، عموملك حرمت و تعظیمنه مظهر اولمش؛ وسعت معلوماتنه بناءً (باقر) لقبیله تلقیب اولنمشدی. ۱۱۳ تاریخنده، ۵٦ یاشنده اولدیغی حالده، حمیمه‌ده وفات ایدوب، نعش مبارکی مدینهٔ منوره‌یه نقل ایله، بقیعده پدرینك مزارنده وامام حسن ایله حضرت عباس (رضهما) نك مرقدلری یاننده دفن اولنمشدر. بنی امیه دورنده یاشامغله، پك چوق جور و جفالره دوچار اولمش؛ وعمر عزیزینك بر قسمی زندانلرده کچیرمشدر.

محمد باقر داماد { (میر — بن سید محمود) ایران ساداتی وعلماسندن اولوب، شاه عباس ماضینك دامادی ایدی. «الافق المبین» و «شرح المختصر فی الاصول» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ۱۰۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

محمد باقر مجلسی { (بن محمد تقی) ایرانك مشاهیر علماسندن و مذهب شیعی فقهاسندن اولوب، شاه سلیمان صفوی زماننده اصفهانده شیخ الاسلام ایدی. فقهه دائر «الحق الیقین» وحدیثده «بحار الانوار» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر، که شیعیلرجه دستور العمل حکمنده‌در. ۱۱۱۰ تاریخنده ۷۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

محمد بصروی { (ابو الحسن — بن محمد) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، عکبره قربنده کائن (بصری) قریه‌سندن ایدی. ۴۴۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت جمله اشعارندندر:

ری الدنیا و زهرتها فتصبو
ومایخلو من الشبهات قلب
فضول العیش اکثره هموم
و اکثر ما یضرك ما تحب

محمد بن ابراهیم { (حجة العرب بهاء الدین — ابن النحاس الحلبی)

مشاهیرادبادن اولوب، علوم عربیه‌دن بشقه منطق وهندسه‌ده و سائر علومده دخی یدطولاسی وار ایدی. حسن اخلاق وکرم وسخاوتیله دخی مشهور ایدی. ٦٢٧ تاریخنده حلبده طوغوب، حلب خراب اولدیغی وقت مصره انتقال ایله، ابن طولون جامعنده وقبهٔ منصوریه‌ده تدریس وافاده ایله اشتغال ایدر ایدی. شمس الدین ذهبی حلقهٔ تدریسنه مداومت ایدنلر جمله‌سندن بولنمشدر. ٦٩٨ تاریخنده قاهره‌ده وفات ایتمشدر. (ابن النحاس) کنیه‌سیله دها مشهوردر. برخیلی اشعاری وبعض تألیفاتی واردر. تأهل ایتمیوب، عمرینی تجردله کچیرمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

انی ترکت لذی الوری دنیاهم
و ظللت انتظر الممات و ارقب
وقطعت فی الدنیا علائق لیس لی
ولد یموت و لاعقار یخرب

محمد بن ابی بکر { یار غار فخر المرسلین جناب صدیق اکبر

(رضه) افندمزك اولادندن اولوب، والده‌سی اسماء بنت عمیس الخثعمیه‌در، که صدیق اکبردن اول جعفرطیار بن ابی طالب (رضه) ك تحت نکاحنده بولنمش، وجناب ابابکردن صکره حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزه وارمشیدی. بو وجهله صاحب ترجمه عبدالله بن جعفر ایله یحیی بن علی نك لام برادرلریدر. حجة الوداعده یعنی اوننجی سال هجریده والده‌سی حجه کیدرکن (ذی الحلیفه) نام موقعده طوغمشدر. همشیره‌سی ام المؤمنین عائشة الصدیقه (رضها) کندیلرینی ابو القاسم تکنیه ایدوب، مؤخراً اوغلی‌ده قاسم تسمیه ایتمشدی. جمل وقعه‌سنده وبعده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنوب، بعده حضرت علی (رضه) جانبندن مصر والیلکنه نصب بیورلمش؛ ومعاویه طرفندن اوزرینه عمرو بن العاص کوندریلوب، بینلرنده وقوع بولان محاربه‌ده محمد بن ابی بکر منهزم اولمغله، خصمنك الینه اسیر دوشه‌رك، غدارانه قتل، ونعشی بر اشك لاشه‌سی ایچنه قونیله‌رق، احراق اولنمشدر. بو وقعهٔ مؤلمه ٣٨ نجی سال هجریده وقوع بولوب، محمد بن ابی بکر ٢٨ یاشنده ایدی. قاتلی معاویه بن خدیج السکونی اولدیغی‌ده مرویدر. صورت قتل و احراق جناب عایشه (رضها) نك مسموعی اولدقده « او بنم قرداشم وآخرت اوغلم ایدی » دیه‌رك پك چوق مکدر اولمش؛ وبقیهٔ عمرنده آتشده پیشمشات یمه‌مشدر.

محمد بن احمد الاندلسی { (ابو عبدالله — القیسی)

مشاهیر شعرادن اولوب، (ابن الحداد) دیمکله معروفدر. معتصم بن صمادحه منسوب بولنمش؛ و ٤٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب بیوك دیوان اشعاریله عروضده برکتابی واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

وقد هوت یهوی نفس مهاسبا
فهددت مضر من تیمت سبأ
کان قلبی سلیمان و هد هده
طرفی وبلقیس لیلی والهوی النبأ

محمد بن اسحق { مورخیندن ومدینهٔ منوره‌نك قدمای اعیان

علماسندن اولوب، سیرت نبویه‌یی ال اول ضبط و تحریر ایدن بوذاتدر، وبو بابده یازدیغی کتاب اکثر اصحاب سیرك مرجع ومأخذیدر. ١٥١ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر.

محمد بن اسحق الوراق { «فهرس العلوم» عنوانلی کتاب

مشهورك مؤلفی اولوب، ابن ابی یعقوب و ندیم بغدادی دیمکله معروفدر. علوم قدیمه‌یی ویونان وهند وفرس لسانلرندن عربی‌یه مترجم کتابلرك اسامی وتعریفاتنی حاوی اولان بو کتابی ٣٧٧ تاریخنده یازمشدر.

محمد بن تملیح { اندلسده یتیشن مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب،

ناصر ومستنصر باللهك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وقرطبه جامع شریفنه اولنان علاوه‌نك بناسی نظارتنه دخی مأمور اولمشیدی. قاضی صاعد دیور که: جامع شریف مذکورك محرابی یاننده اسمی وکند یسنك نظارتیله علاوه اولنان بنانك ٣٥٨ ده

اكمال اولنديغنی آلتون يازی ايله محرر كوردم. ديكر بعض مأموريتلرده دخی بولنمشدی . طبعه كوزل بركتاب تأليف ايتمشدر. نحو ولغت وادبياتده دخی يدطولاسی وطبيعت شعريه‌سی وار ايدی.

محمد بن ثواب { (ابو عبدالله —) بودخی اطباء اسلامدن اولوب، موصللیدر . ابن الثلاج ديمكله دخی معروفدر . فن طبی احمد بن ابی الاشعثدن اوكرنوب، مشار اليه ملازمت ايتمكله، حمايه‌سنده دخی كسب ملكه ايتمشدی. كندی خطيله بر چوق كتب طبيه استنساخ ايتمشدر.

محمد بن جابر { [«بتانی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

محمد بن جهير { (فخرالدوله ابونصر — الموصلی الثعلبی) مشاهير وزرادن اولوب، ٣٩٨ تاريخنده موصلده تولد ايتمش؛ واورادن حلبه كيده‌رك ، اورا صاحبنك ناظر ديوانی اولمش؛ وبعده آمده كيده‌رك ، بر مدت اقامتدن صكره، ميافارقين وديار بكرصاحبی امير نصرالدوله احمد بن مروان الكردی‌يه وزير اولمش؛ وبونك وفاتنه‌دك وزارتنده قالوب، رتق و فتق امور دولت يد استقلالنده بولنديغنی كبی، مشار اليهك وفاتندن صكره دخی اوغلی نظام الدين طرفندن وزارتده ابقا اولنمغله، امور دولتی قوام سابقنده دوام ايتديرمشيدی. بعده ٤٥٤ تاريخنده بغداده كيدوب، خليفهٔ عباسی قائم بامرالله طرفندن حسن قبول كورمش؛ وابوالغنائم بن دراست يرينه وزارته تعيين اولنمش؛ وخليفهٔ مشار اليهك وفاتنه‌دك بو مقامده قالوب ، خلفی و حفيدی اولان مقتدی بالله طرفندن ابقا اولنمغله، برقاچ سنه دها اجرای وزارت ايتدكدن صكره ، شيخوختنه بناءً اوغلی (عميدالدوله شرف الدين ابو منصور محمد) وكالت ايتمكده اولديغی حالده ، ملكشاه سلجوقينك وزيری اولان مشهور نظام الملك صحابتنه مظهر اولان سلفی ابو الغنائمك سعيله عزل اولنمش ايسه‌ده، اوغلی عميدالدوله مشار اليه نظام الملكه اوبوشه‌رق، كنديني بالاصاله خليفه‌نك وزارتنه تعيين ايتديرمشيدی. ٤٧٦ تاريخنده صاحب ترجمه ملكشاه سلجوقينك يانته كيدوب، پادشاه مشار اليه طرفندن كنديسنه ديار بكر توجيه اولنمغله ، امرادن آرتق بن اكسب ايله وتركمان واكرادن بر جماعتله عزيمت ايدوب، اوغلی ابوالقاسم زعيم الرؤسا آمد شهرينی وكنديسی ميافارقينی اوچ آيلق محاصره‌دن صكره ٤٧٩ ده ايكی افنديسی نظام الدينك اوغلی ناصرالدوله ابوالمظفر منصور يدندن فتح ايده‌رك ، بنی مروانك املاك واموالنی ضبط ايتمشدی. بعده ديار ربيعه دخی كنديسنه ويريله‌رك، موصل و سنجار ورحبه‌يی دخی تحت اداره‌سنه آلمش؛ وخطبه‌ده ملوك سلجوقيه‌يه نيابةً كنديسنك دخی اسمی ذكر اولنمغه باشلامشيدی. ٤٨٣ ده موصلده وفات ايتمشدر . كريم ومحب علما و شعرا اولوب، مدحنده شعراء زمانی پك چوق قصيده‌لر سويلمشلردر. اولاد واحفادی دخی طول مدت دولت واقباله نائل بولنمشلردر .

محمد بن الحسن { (الامام ابو عبدالله — الشيبانی) ائمهٔ فقهاء حنفيه‌دن و امام الاعظم ابو حنيفه حضرتلرينك اصحابندن اولوب، الامامان ديلديكی وقت كنديسيله امام يوسف مراد اولنور . پدری اصلا دمشقك غوطه‌سنده بر قريه‌دن اولديغی حالده ، عراقه هجرتله، واسطده توطن، وصاحب ترجمه ١٣٥ تاريخنده اوراده تولد ايتمشدر. كنج ايكن كوفه‌يه عزيمتله، اوراده تحصيل علوم ايتمش ؛ و احاديث شريفه استماعيچون زماننك اعلام ائمه‌سنه مراجعت ايدوب، نهايت امام اعظم ابوحنيفه (رضه)‌نك مجلس افاده‌سنه دخول ايله، سنه‌لرجه دوام، و بعده امام مشار اليهك تلامذه‌سندن ابو يوسفك درس وافاده‌سندن دخی استفاده ايده‌رك، فقهده تكمل ايتمشيدی . ابو حنيفه حضرتلرينك علمنی ضبط وتحرير ايدن باشلیجه امام محمددر. برچوق تأليفاتی اولوب ، اك مشهورلری : «الجامع الكبير» و «الجامع الصغير» عنوانلی كتابلريدر. مؤلفاتنده كرك فقه وكرك ادبيات عربيه‌يه متعلق مسائل مشكله‌نك حلی بولنيور . فصيح اللسان بر ذات اولوب، تكلمی دخی قواعد نحو و بلاغته مطابق ايدی. وجيه وسمين بر ذات ايدی. هارون الرشيد نزدنده قدر واعتباری پك زياده اولوب، بر آره‌لق رقه قضاسنه تعيين اولنمشدی. خليفهٔ مشار اليه

برنجی دفعه اوله‌رق، خراسان جهتنه عزیمت ایتدیکنده صاحب ترجمه ایله ائمهٔ نحاتدن مشهور کسائی معیتنده بولنوب، ۱۸۹ تاریخنده (ری) ده ایکیسی بر کونده وفات ایتدکده، هارون الرشید جنازه نمازلرینی بالذات قیلوب، عقیب دفنده «الیوم دفنت الفقه والعربیة» دیدیکی مرویدر. امام شافعی حضرتلری بغداده ورودنده صاحب ترجمه ایله کوریشوب، حضور خلیفه‌ده مباحثه ایتمش؛ ووفرت ذکا ومعلوماتنه حیران اولمشیدی. مشاهیر نحاتدن (فراء) امام محمدک تیزه‌سنک اوغلیدر.

محمد بن الحسن البغدادی { (بهاء الدین ابو المعالی

— بن حمدون) مشاهیر ادبا وکتابدن اولوب، خلفاء عباسیه‌دن مستنجد باللهک ندماسندن ایدی. ادبیات ونوادر وتاریخه متعلق «التذکرة» عنوانیله ۱۲ جلد اوزره بیوک برکتاب تألیف ایتمشدر. خلیفهٔ مشار الیه کتاب مذکورک بعض فقره‌لرندن آلنمغله، کندیسنی حبس ایدوب، بیچاره ۵٦۲ ده محبسده وفات ایتمشدر. هجوه دائر اولان شوایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

یا خفیف العقل والرأس معا
و ثقیل الروح ایضاً والبدن
تدعی انك مثلی طیب
طیب نت و لکن بلبن

محمد بن الحسن البغدادی { (ابو علی — مشاهیر شعراء

عربدن اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. ٤۷۳ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یفنی البخیل بجمع المال مدته
وللحوادث و الایام مایدع
کدودة القز ما تبنیه یهدمها
وغیرها بالذی تبنیه ینتفع

محمد بن الحنفیه { (ابو القاسم محمد بن علی بن ابی طالب) سبطین

مکرمیندن صکره اولاد جناب مرتضانک ارشد وافضلی اولوب، والده‌سی (خوله بنت جعفر بن قیس الحنفیه) در. هجرت نبویه‌نک ۲۱ نجی سنه‌سی دنیایه کلوب، علم تحصیلنه قویلمغله، او زمانده عبدالله بن العباس (رضه) له برابر علم وفقهی جمع ایتمشلردی. ورع وتقوی واتصاف واستقامتله دخی تعیین ایدوب، بدرینک زیاده‌سیله محبت وتقدیرینه مظهر اولمشدی. جمل وقعه‌سنده بدرینک لواسنی حامل ایدی. کندیسی بین الامه فتنه وشقاقه مداخله‌دن مجتنب اولمغله، اشبو محاربه‌یه قاریشمق ایستمه‌مش ایسه‌ده، حضرت علی (رضه) ک «بدرکک داخل بولندیغی طرفک حقلی اولدیغنده شبهه‌ک وارمیدر؟» دیمسی اوزرینه، وسوسه‌سی مندفع اولوب، لوابی الینه آلمشیدی. صولت وقوت و شجاعتده دخی بیمانند ایدی. حضرت علی المرتضی (رضه) مجروح اولوب، ارتحالی تقربنی حس ایدنجه، سبطین مکرمین ایله صاحب ترجمه‌یی یاننه آله‌رق، کندیسنی جناب امامینه توصیه وامانت ایتمشلردی. عبدالله بن الزبیر اعلان خلافت ایتدیکنده، عبدالله بن عباس ایله محمد الحنفیه (رضهما) یه بیعت ایتمکی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، بونلر هرکس ایتدکدن صکره ایده بیله‌جکلری جوابنی ویرمکله، کندیلرینی تعقیب وتهدید ایتمشدی؛ بر روایتده صاحب ترجمه طائفه قاچوب، اوراده وفات ایتمشدر. آنجق اصح روایاته کوره ۷۱ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، جنازه‌سی نمازینی مدینه والیسی بولنان ابان بن عثمان بن عفان (رضه) قیلمشدر. مختار بن ابی عبید الثقفی خروج ایتدیکنده، محمد بن الحنفیه نامنه بیعت آلمغه باشلامشیدی. حضرت علی (رضه) ک کوله‌لرندن (کیسان) ه تابع اولان کیسانیه فرقه‌سی صاحب ترجمه‌یی امام طانیوب، (رضوی) طاغنده قرق اصحابیله برابر حیات ابدیه ایله حی اولدیغنه اینانیرلردی. شجاعت وقوتی وعلم وفقه وتقواسی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. (محمد حنیف) و (محمد حنفی) دخی دیرلردی.

محمد بن الخضر { (ابو الیمن — التنوخی) مشاهیر شعراء عربدن

اولوب، (السابق) دیمکله معروفدر. بغداده داخل اولوب، خطیب تبریزی وابیوردی وابن باقیا ایله صحبت، وبعده ری واصفهاندن عزیمتله، ابن الهباریه ایله ملاقات ایلمشیدی. «تحفة الندمان» عنوانیله برتألیفی واردر. ۵۰۰ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر.

ولقد عصیت عواذلی واطعته
رشاء یقتل عاشقیه ولایدی

ان تلق شرّ القوم فيه مسامعي
فيما جنت من ورد و جنته الندى

محمد بن الخياط { (ابو بكر —) مشاهير ادبادن اولوب ، سمر
قندلى اولديغى حالده، بغداده ورودله، ابو اسحاق الزجاجله مناظره‌ده بولنمشدى . «كتاب معانى القرآن» ، «كتاب النحو الكبير» ، «كتاب المقنع»، عنوانلريله اوچ كتابى و سائر تأليفاتى واردر .

محمد بن دانيال { (شمس الدين —) مشاهير ادبا وشعرادن او-
لوب، كحاللقده دخى مهارتى وار ايدى . «طيف الخيال» عنوانيله ادبياته متعلق كوزل بر تأليفى واردر . مصرده ياشايوب، ٦٠٨ تاريخنده بشه اوراده وفات ايتمشدر . شو ايكى بيت جمله‌ء اشعارندندر:

ولرب ليل بالخليج قطعته
اذ بت منه ساهراً بالشاطى
امسى الضناء منادمى وحشاشتى
محشوة بغرائب الاخلاط

محمد بن رضوان { (السيد — الدمشقى) سادات حسينيه‌دن
وشعرادن اولوب، حسن خطى دخى اولمغله، پك چوق كتابلر استنساخ ايتمشدى . ٦٧١ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت اونكدر:

يا من يعيب تلونى ماقى التلون مايعاب
ان السماء اذا تلو ن وجهها يرجى السحاب

محمد بن رضوان { (زين الدين —) ادبا وشعرادن اولوب ،
مصرك محله قصبه‌سنده ترزيلكله مشغول ايدى؛ بو صنعتدن قزانديغى اقچه ايله كوزل بر خانه ياپديروب، برچوق كتابلر دخى تدارك ايتمشيدى. ابن الرماد ديمكله دخى معروفدر . شو قطعه اشعارندندر:

نار قلبي لاتقرى ايها
وامنعى اجفان عينى ان تناما
فاذا نحن التقينا فارجعى
نار ابراهيم برداً و سلاما

محمد بن سعادة { (قاضى القضاة شهاب الدين — بن شمس
الدين الخويى) مشاهير علمادن وفقهاء شافعيه‌دن اولوب، پدرى دمشق الشامده قاضى القضاة بولنمش؛

وكنديسى ٦٢٦ تاريخنده طوغوب ، اصفهان و بغداد ودمشقده تحصيل علوم ايله ، فقه ، تفسير، حديث، اصولين، حساب وعلوم ادبيه‌ده يد طولى قزاندقدن صكره، مصره عزيمتله، بحريه جهتى قاضيلغنه نصب اولنه‌رق ، بر خيلى وقت (بهنسى)ده اقامت ايتمش؛ وبعده دمشقه جلب اولنه‌رق، قاضى‌القضاة اولمش؛ وافاده وتدريسله اشتغال ايدوب، مشاهير علمادن برچوق علما يتشديرمشيدى. ٦٩٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. يكرمى علمى حاوى بيوك بر كتاب تأليف ومتون مشهوره‌دن بر قاچنى شرح ايتمشدر. بر خيلى اشعارى دخى اولوب، شو بيت جمله‌ء اشعارندندر :

احسنت فى الماضى وانى واثق
بك تجود على فيما قد بقى
انت الذى ارجو فمالى فى الورى
ان الذى يرجو سواك شقى

محمد بن سعد { (ابو عبدالله — بن منيع الزهرى) مشاهير
علما ومحدثيندن اولوب، آنى الترجمه واقدى‌يه بر مدت كاتبلك ايتمكله ، (كاتب الواقدى) ديمكله دخى شهرت بولمشدر. سفيان بن عيينه و امثالى مشاهيردن استماع وروايت ايتمشدر. صحابه وتابعين ايله كنديسى زمانه‌دك اولان خلفانك تراجمنى حاوى ١٥ جلد اوزره بيوك وپك معتبر بر كتاب يازوب، اختصار دخى ايتمشدر. روايتنده صدوقدر . فقه وحديثده بعض تأليفاتى دخى واردر . ٢٣٠ ده بغدادده ٦٢ ياشنده وفات ايتمشدر.

محمد بن سعدان { (ابو جعفر — الضرير) مشاهير نحويون وقراء-
دن اولوب، بو ايكى فنده برر تأليفى واردر. ابو معاوية الضريردن اخذ ايدوب، كنديسندن دخى ابن المرزبان وسائرلرى استفاده ايتمشدر . ٢٣١ ده وفات ايتمشدر.

محمد بن سعيد القيروانى { [«ابن شرف» ماده‌سنه مرا-
جعت بيوريله .]

محمد بن سلام { (ابو عبدالله — بن عبدالله بن سالم البصرى) مشاهير
ادبا ونحاندن اولوب، حماد بن سلمه‌دن اخذ علوم ايتمش؛ وكنديسندن امام احمد بن حنبل وابو-

العباس ثعلب اخذ ایتمشلردر. اشعار واخبار عربه معلوماتی اولوب، شعراء عربك تراجم احوالنی دخی حاوی « طبقات الشعرا » عنوانیله بر کتابی واردر.

محمد بن سلیمان (ابو منصور — بن قتلمش السمرقندی) مشاهیر ادباء شعرادن اولوب، بغدادده خلیفهٔ عباسینك حاجبی ایدی. قمار وطاوله‌یه ابتلاسی وار ایدی. ٦٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

تقـول حلیلتی لما رأتنی
وقد از معت عن وطنی غدوا
ﻗ واطلب مرامك من سدیق
فقلت لها یصـیر دا عدوا

محمد بن سوار (ابو المعالی نجم الدین — بن اسرائیل الشیبانی)
[« ابن اسرائیل » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن صالح (بن عبدالله بن موسی بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) احفاد جناب مرتضویدن ادیب وشاعر بر ذات اولوب، ٢٤٠ تاریخنده خلیفهٔ عباسی متوکل طرفندن آل ابی طالبدن دیکر بر ذاتله برابر بغداده جلب وحبس اولنه‌رق، اوچ سنه محبوس قالمش؛ وبعده حجازه عودت ایتمشیدی. شو بر ایکی بیت اثنای محبوسیتنده سویلدیکی اشعارندندر:

وبداله من بعد ما اندمل الهوی
برق تالق مالحمی لمعانه
یبـدو کحاشـیة الرداء دونه
صعب الذرا متمنع ارکانه الخ

محمد بن طاهر (بن عبدالله بن طاهر ذی الیمینین) خلفاء عباسیه زماننده خراسانده حکومت و امارت ایدن بنی طاهرك بشنجی واخیری اولوب، ٢٤٨ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وکندیسی آبا واجدادی کبی عادل وعاقل بر ذات ایدیسه‌ده، لهو ولعب وعیش وعشرته میال اولدیغندن، محافظهٔ مملکته مقتدر اوله‌میوب، زماننده یعقوب بن لیث صفار سیستانده خروجله، خراسانه عسکر چکدیکی کبی، علویلردن داعیٔ کبیر دینکله مشهور حسن بن ارید دخی طبرستانه مستولی اولمغله، صاحب ترجمه ایکی آتش آره‌سنده قالوب، یعقوب بن لیثه « خلیفه‌دن منشورك وارمیدر؟ » دیه ایلچی واسطه‌سیله سؤال ایتدیکنده، مرقوم قلیجنی چیقاروب، « بنم منشورم بودر » دیمکله حربده دوام ایدوب، ٢٥٩ تاریخنده نیشابوره داخل اولمش؛ وکندیسنی اقاربندن ٦٠ کشی ایله تحت اسارتده سیستانه کوندرمش ایدی. بو وجهله آل طاهر حکومتی بایانه ایروب، خراسان وجوارلری بنی لیثك ضبطنه کچمشدی.

محمد بن طغج ([« اخشید » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد بن عبدالحکم (ابو عبدالله — بن عبدالله المصری) اعاظم فقهاء شافعیه‌دن وامام شافعی حضرتلرینك اجلهٔ اصحابندن اولوب، ١٨٢ تاریخنده مصرده دنیایه کلمش؛ و پدری عبدالله بن الحکمدن وامام مالکك اصحابندن اشهب وابن وهبدن اخذ علوم ایدوب، بعده امام شافعی حضرتلرینه انتسابله، مرحلهٔ تلامذه‌سی اولمشیدی. مذهب مالکی منسوبینی پدرینه مراجعتله، صاحب ترجمه‌نك مذهب مشار الیه‌ی ترك وامام شافعی‌یه انتساب ایتمسندن شکایت ایتدکلرنده، مشار الیه « کنجلك اثریدر » دیه‌رك جواب ویرد‌کدن صکره، اوغلنه کیزلیجه « بو ذاتدن آیرلمه، زیرا بو مملکتك خارجنه کیدوبده، اشهبدن روایت ایدرسه‌ك ، اشهب کیمدر، دیه‌جکلردر » دیمشیدی. فی لواقع، صاحب ترجمه بغداده عزیمتله، اورانك قاضیسی حضورنده وفقهادن مرکب بر مجلس داخلنده اشهبدن روایت ایتدیکنده، قاضیٔ مشار الیه « اشهب کیمدر؟ » دیمشیدی. صاحب ترجمه امام شافعیدن صکره مصر فقهاسنك رئیسی اولوب، احمد بن طولون زماننده بعض مسائل مهمه‌ده فتوی ویرمش؛ ومرجع کل اولمشیدی. ٢٦٨ تاریخنده وفات ایدوب، امام شافعینك قبری یاننده دفن اولنمشدر.

محمد بن عبدالرحمن (بن حکم بن هشام بن عبدالرحمن الاموی) اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك بشنجیسی اولوب، ٢٣٨ تاریخنده وفات ایدن پدرینه خلف اولمش؛ و ٢٧٢ ده ٦٥ یاشنده وفات ایتمشدر. ٣٤ سنه‌یه بالغ اولان مدت حکومتی غوائل ایله وخارجی وداخلی دشمنلره مقاومتله کچوب،

هرنه‌قدر دفعاتله مظفر اولمش ایسه‌ده، بر خائله‌یی دفع ایدر ایتمز، دیگری ظهور ایدوب، اسپانیه‌نك كوشه وكنارلرنده قالمش اولان خرستیان پرنسلری كیتدكجه قوتلرینی آرتیره‌رقده بولندقلرندن، صاحب ترجه اسلافی كبی مدنیت ومعموریتك ترقیسنه چوق خدمتلر ایده‌مه‌مشدر. اك اول كندیسنی اشغال ایدن غوط قومنه منسوب وخرستیاندن دونمه اولان سرقسطه والیسی موسی بن زیادالجدایی و طلیطله والیسی بولنان اوغلی لبینه بن موسی اولوب، بونلر استوریش ونوار خرستیانلریله بالاتفاق، تحت اداره‌لرنده بولنان یرلری دولت اسلامیه‌دن آیرمش؛ وعسكراسلامی برقاچ سنه اشغال ایتدكدن صكره، مرقوم موسانك وفاتندن صكره، ممالك مذكوره استرداد اولنمشدی. بعده عمر بن حفص اسمنده بر شقی ظهور ایله، تبعه‌یه ایصال كزند ایتمكده خیلی وقت دوام ایتمشدی. فرانسزلر براً و نورمانلر بحراً اندلسه هجوم ایتدكلری كبی، اسپانیه خرستیانلری دخی پورتكیز واسترمادوره جهتلرندن خیلی ایلریلمش؛ واسلام دونمانسنك غالبیه سواحلنده، قرطونه‌یه طوتیلوب، شكست اولمسی بونلره برقات دها جسارت ویرمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه‌نك اوغلی بولنان و شجاعت وجسارت وتدابیر حربیه ایله مشهور اولان منذرك وبعضاً بالذات محمد بن عبدالرحمنك قوماندەسیله سوق اولنان اردولر مرقوملری چكلمكه مجبور ایده‌رك، ممالك مضبوطه‌یی استرداد ایتمشدی.

محمد بن عبداللطیف { جنتمكان سلطان بایزید خان اول دوری علما- سندن اولوب، «هدایه» یه كوزل بر شرح و «روضة المتقین» عنوانیله بر كتاب یازمشدر.

محمد بن عبدالله { اندلسده حكومت سورن ملوك امویه‌نك بدنجیسی اولان عبدالله بن محمدك اوغلی و ملوك مذكوره‌نك سكزنجیسی بولنان عبدالرحمن الناصرك یعنی عبدالرحمن ثالثك پدریدر. وقوع بولان بر محاربه‌ده ۲۸۲ تاریخنده مجروح اولوب، برقاچ كون صكره وفات ایتمشدر.

محمد بن عبدالله { خلفاء عباسیه نامنه افریقیه‌ده حكومت سورن بنی اغلب امراسنك ایكنجیسی اولان ابو العباس عبدالله بن ابراهیمك اوغلی اولوب، امیر مشار الیه زماننده صقلیه (یعنی سیچلیه) جزیره‌سی فتح اولنمغله، اورایه والی تعیین اولنه‌رق، بلرم (یعنی پالرمو) شهرنده طقوز سنه اجرای حكومت ایتدكدن صكره، ۲۳۷ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد بن عبدون { (الجبلی العذری) مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، اندلسده نشأت ایتمش؛ و ۳٤۷ تاریخنده شرقه رحلتله، بصره‌یه داخل اولمش؛ و بغدادی كورمكسزین، اورادن فسطاط مصره دونوب، بر خیلی وقت اورانك بیمارستانی اداره ایتمش؛ و عملیات طبیه‌ده كسب ملكه و ممارسه ایلمش؛ و ۳٦۰ تاریخنده اندلسه عودت ایدوب، مستنصر بالله ومؤید باللهك خدمت طبابتنه كیرمش ایدی. زماننده قرطبه‌ده كندیسندن ماهر طبیب یوغیدی. طبابته اختصاصندن اول حساب وهندسه ومنطقله توغل ایدوب، بو علملرده دخی یدطولاسی وار ایدی. «كتاب فی التكسیر» عنوانیله بر تألیفی واردر.

محمد بن علی { (ابو عبدالله — بن عبدالله بن العباس بن عبدالمطلب الهاشمی) خلفاء عباسیه‌نك ایلكلری اولان سفاح وابو جعفر منصورك پدریدر. صاحب ترجه ۱۲۱ تاریخنده ٦٤ یاشنده وفات ایدوب، امامتی اوغلی ابراهیمه ترك ایتمش؛ مشارالیه خلفاء عباسیه‌نك برنجیسی اولمشدر.

محمد بن علی { (ابو عبدالله — بن حمزه بن الحسن بن عبیدالله بن العباس بن علی بن ابی طالب) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، احادیث شریفه واخبار عرب روایتنده صدوق و موثوق برذات ایدی. ابو عثمان المازنی و ابن الفرج الریاشی وسائر مشاهیردن اخذ واستماع ایتمشدی. وفاتی ۲۸٦ تاریخنده واقع اولمشدر.

محمد بن عمر { (الملك المنصور — بن الملك المظفر تقی الدین بن الامیر نورالدین) حماده حكومت سورن ملوك ایوبیه شعبه‌سندن عالم وادیب و شاعر بر ذات اولوب،

(ابن شاهنشاه) دیمکله دخی معروفدر . کافهٔ علومدن بهره‌سی اولوب، شجاعتله دخی متصف ایدی. اوتوز سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٦١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. حامئ علما و ادبا اولوب، سراینده فقها، ادبا، شعرا، حکما، منجمین وسائر ارباب علم وهنردن دائما ایکیوزدن زیاده ذوات موجود بولنوردی. کندیسی تألیفله دخی اشتغال ایدوب ، وسعت معلوماتنه دلالت ایدر « مضمار سرالحقائق وسیر الخلائق » عنوانیله بیوك بر کتابی، ١٠ جلد اوزره بر «طبقات الشعرا »سی وبر قاچ جلددن مرکب سنه بسنه وقایعی مبین بر تاریخی واردر. بك چوق کتب نفیسه ونادره دخی جمع ایتمشدی.

محمد بن عیسی { [« ترمذی » ماده‌سنه مراجعت بیوربله.]

محمد بن قطب الدین { کبار مشایخدن قطب الدین ازنیقینك اوغلی اولوب، علوم شرعیه وعقلیه‌ده تمهر ایتدکدن صکره، طریق تصوفه سلوك ایتمشدی . استادی بولنان فنارینك کتابنی منفصلاً شرح ایتدیکی کبی، صدرالدین قونوینك « مفتاح الغیب » و «نصوص» عنوانلی کتابلرینی مختصراً شرح ایتمشدر . وفاتی ٨٨٥ تاریخنده واقع اولمشدر.

محمد بن محمد { (ابو العزیز — الخراسانی البغدادی) مشاهیر شعرادن اولوب، ١٥ جلد اوزره دیوان اشعاری، عروضده بر کتابی، نوادره متعلق بر تألیفی وسائر آثار ادبیه‌سی واردر . ٥٩٦ تاریخنده ٨٢ یاشنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

انا راض منکم بایسر شیء ... ترضیه لعاشق معشوقه
وسلام علی الطریق اذا ما ... جمعتنا بالاتفاق الطریق

محمد بن محمد { (الشاطبی) [«ابن شرفه » ماده‌سنه مراجعت بیوربله.]

محمد بن محمد الیعمری { [«ابن ابی بکر یعمری» ماده‌سنه مراجعت بیوربله .]

محمد بن مروان { ملوك امویه‌نك دردنجیسی اولان مروان بن حکمك اوغلی وملوك مذکوره‌نك اخیری اولان مروان حمارك پدری اولوب، کندیسی سلطنته نائل اولمامشدر. برادری عبدالملك زماننده سرعسکر اولوب، ٧٦ تاریخنده ملاطیه جهتنده روملره قارشی و٨٢ و٨٤ و ٨٥ ده اوچ دفعه ارمینیه‌ده غزا ایتمش؛ وجزیره وآذربیجان والیلکنه نصب اولنوب، ٩١ تاریخنده عزل اولنمش؛ و ١٠٢ ده وفات ایلمشدر.

محمد بن ملکشاه { (السلجوقی) [«محمد» صره‌سنده ذکری چکمشدر.]

محمد بن موسی { بنی موسی اسمیله شهرت بولان واسلامده علوم ریاضیه‌نك موجدلری حکمنده اولان اوچ برادرك بری اولوب ، دیکرلری احمد بن موسی و حسن بن موسی در. بو اوچ برادر علوم ریاضیه و هیئت وسائره‌یه دائر اولان کتب قدیمهٔ یونانیه‌یی بولوب، ترجمه ایتدیرمك خصوصنده بذل همت وصرف مقدرت ایده‌رك، فنون مذکوره‌ده تفرد ایتمشلردی. مأمون خلیفه کرهٔ ارضك یکرمی‌درت بیك میل وسعتنده اولدیغنك اثباتی خصوصنده تردد ایتمکله، بونی اثبات ضمننده، بو اوچ برادره مراجعت ایتدیکنده، بونلر واسع بر یر طلب ایتمکله، سنجار صحراسی کوستریله‌رك، اورایه عزیمت ایتمشلر؛ وبر قازیغه اوزون بر ایپ باغلایوب، شماله طوغری چکه‌رك، ایپك بیتدیکی یرده ارتفاع آلدقلری کبی، جنوبه طوغری دخی کیده‌رك، ایپك بیتدیکی محلده ارتفاع آلمش ؛ وایپك بویله ارتفاع درجه‌لرینك فرقنی حساب ایده‌رك، کرهٔ ارضك او وسعتده بولندیغنی اثبات ایتدکلری کبی، دها زیاده اطمئنان کلمك اوزره، بو تجربه‌یی کوفه صحراسنده دخی موقع اجرایه قومشلر ایدی. محمد بن موسی ٢٥٩ تاریخنده وفات ایتمشدر. فن جبرده اولان بر تألیفی

انكلتره مستشرقيندن موسيو (روزن) طرفندن انكليزجه‌يه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٣١ تاريخنده متن عربيسيله برابر لونده‌ده طبع ونشر اولنمشدر.

محمد بن يوسف الهروى { مشاهير علمادن اولوب، «بحرالجواهر» عنوانيله برقاموس العلومك مؤلفيدر.

محمد بيجان { [«يازيجى اوغلى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (روم —) ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى حضرتلرى وزراسندن اولوب، محمود پاشانك صدارتى زماننده وزير ثانى ايدى؛ و صدر مشار اليهه زياده كين وغرضى اولوب، نهايت قره‌مان سفرى اثناسنده نزدپادشاهيده حقنده سعايت ايدوب، ٨٧٢ ده عزلنه سبب اولمش؛ ويرينه كنديسى نصب اولنمش‌ايدى. مدت صدارتى اوچ سنه سوروب، زماتنى قره‌مان اوغللرينك تنكيليله كچيرمش؛ واوچ سنه‌لك صدارتدن صكره ٨٧٥ ده عزل اولنه‌رق، بر مدت صكره وفات ايتمش؛ واسكدارده بناكرده‌سى اولان جامع شريف حواليسنده دفن اولنمشدر. رومدن دونمه ايدى. عثمان ثابت افندى «حديقة الوزرا» سنده هر نصلسه بونى ذكر ايتميوب، محمود پاشانك عزلنده ٨٧٢ ده اسحق پاشانك نصب اولنديغنى يازيور؛ حالبوكه اسحق پاشا صاحب ترجمه‌يه خلف اولوب، ٨٧٥ ده نصب اولنمشدر.

محمد پاشا { (قره‌مانى نشانى —) بو دخى دور سلطان محمد خان ثانيده مسند صدارته كچن وزرادن اولوب، مولانا جلال الدين رومى حضرتلرينك نسلندندر. ابتدا طريق تدريسه سلوك ايدوب، اكتساب معارف ايتدكدن صكره، كتاب ديوان سلكنه انتقال ايله، فن انشاده دخى كسب ملكه و مهارت ايده‌رك، بو سلكده قطع مراتبله، رتبهٔ وزارتله نشانجى اولمشيدى. بو مسندده طول مدت قالديغيچون (نشانى) لقبيله دخى معروفدر. ٨٨٢ تاريخنده كدك احمد پاشانك عزل وحبسى اوزرينه، مسند صدارت عظمايه ارتقا اولنه‌رق، درت سنه بو مقام عاليده قالمش؛ وبر چوق قوانين ونظامات وضعنه موفق اولمشدر. ٨٨٦ ده سلطان محمد خان ثانى حضرتلرى آناطولى سفرينه عزيمت ايدوب، ككبوزه‌ده ارتحال ايتديكنده، نعشلرينى اخفا و ارتحاللرينى كتم ايده‌رك، استانبوله عودتنده ظهور ايدن شورش آره‌سنده طائفهٔ بكتاشيانك دست غدريله شهيد اولمشدر. عالم واديب وشاعر بر ذات اولوب، استانبولده جامع و حمامى و سائر بعض خيراتى واردر.

محمد پاشا { (پيرى —) [«پيرى پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (صوقللى طويل —) قانونى سلطان سليمان خان وسليم خان ثانى ومراد خان ثالث دورلرنده ١٥ سنه مسند صدارت عظماده بولنمش بر وزير اولوب، عن اصل بوسنه‌نك صوقل قصبه‌سندن اولديغى حالده، حرم همايونده تربيه اولنه‌رق، قپوجى باشيلق ايله طشره‌يه چيقمش؛ و ٩٥٣ ده قپودان پاشا اولوب، بعده روم ايلى ايالتنده ايكن طمشوار فتحنده مساعىٔ مشكوره‌سى كورلمكله، رتبهٔ وزارتله مكافاة اولنه‌رق، ٩٦٩ ده اسمخان سلطانى تزوجله، مصاهرت شهريارى شرفنه نائل اولمش؛ ومتعاقباً وزير ثانى اولمش ايدى. ٩٧٢ ده هرسكلى سميز على پاشا برينه مسند صدارت عظمايه ترفيع اولنه‌رق، جنتمكان سلطان سليمان خانك اواخر سلطنتنده ايكى سنه بو مقام عاليى اشغال ايتمش؛ وسكتوار فتحى صره‌سنده پادشاه مشاراليه ارتحال ايتديكنده، نعشنى اخفاء وارتحالنى كتم ايده‌رك، وارث تخت سلطنت سلطان سليم خان ثانى واصل اولنجه‌يه قدر اردوى همايونك نظام وانتظامنى محافظه‌يه وبركونه شورش وقوعنه ميدان ويرمه‌مكه موفق اولمش‌ايدى. سلطان سليم خان ثانى حضرتلرى صاحب ترجمه‌نك اقتدار ودرايت وصداقتنى تقدير ايله، رتق وفتق امورى يد ادا-

رەسنه ترك ايتمكله، ارتحالنەدك سكز بچق سنه امور دولتی حسن اداره ايتمشدی. سلطان مراد خان ثالث حضرتلری طرفندن مسند صدارتده ابقا بيوريلەرق، بونلرك دورنده دخی آلتی سنەيه قريب مدت ايفای وكالت مطلقه ايتدكدن صكره، ٩٨٧ تاريخنده مجذوب بر جرارك خنجر غدريله شهيد اولمشدر. ابا ايوب انصاری جوارنده تربهٔ مخصوصەسنده مدفوندر. عاقل ومدبر وموفق بر وزير اولوب، مدت صدارتنده حسن تدبيريله پك چوق فتوحاته موفقيت ميسر اولمشدر. سرای همايونه دخولندن تاريخ شهادتنەدك آلتمش سنه ظرفنده بركون معزول قالمامش، هيچ بر تهمتله متهم اولمامش، وتشبثاتنده هيچ بر موفقيتسزلك اثری كورلەمشدر.

محمد پاشا } (لالا —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارت عظمايه كچن وزرادن اولوب، مغنيسالی برزعيمك اوغليدر. مراد خان ثالثك شهزادەلكلرنده زمرهٔ چاوشاندن اولوب، تكەلی محمد چاوش دينمكله شهرت بولمشيدی. پادشاه مشارااليهك جلوسلرنده حرم شريف تعميراتی كتابتيله جانب حجازه عزيمت ايتمش؛ وبعده بعض مأموريتلرده بولنەرق، ٩٩٠ تاريخنده شهزاده سلطان محمد خان مغنيسا لواسنه سايەانداز اولدقده، علمدارلق خدمتيله معيتلرنده بولنوب، حسن خدمت وصداقتی كورلمكله، دايهٔ شهزادەنك كريمەسی كنديسنه تزويج اولنمش؛ ومتعاقباً دفتردار وبعده شهزادهٔ مشارااليهه لالا اولمشيدی. ١٠٠٣ تاريخنده مشاراليه سلطان محمد خان ثالثك جلوسلرنده سلك وزرايه داخل اولوب، ١٠٠٤ ده سنان پاشانك دوردنجی عزلنده، مهر صدارت عهدەسنه تفويض اولنمش؛ وآنجق بركره مقامنه كيده بيلوب، شيرپنجەيه مبتلا اولمغله، نصبندن اون كون صكره وفات ايتمشدر. شيخ وفا جامعی خطيرەسنده مدفوندر. عادل وعفيف بر ذات ايدی.

محمد پاشا } (جراح —) [«جراح محمد پاشا» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا } (لالا —) سلطان احمد خان اول دورنده مسند صدارت عظمايه كچن وزرادن اولوب، بوسنەلی اولديغی حالده، حرم همايونده تربيه اولنمش؛ وميرآخورلقله چيقوب، ٩٩٩ ده طائفهٔ بكتاشيان ضابطی اولمش؛ وبعده اناطولی ايالتنه نصب اولنمشدی. اكری سفرنده حسن خدمتی كورلمكله، روم ايلی ايالتنه نقل اولنەرق، طول مدت بو منصبده بولنمش؛ ويمشجی حسن پاشا صدارتنده انكروس (يعنی مجار) حدودی سرداری اولمشيدی. ١٠١٣ ده ياوز علی پاشا يرينه صدراعظم اولوب، متخلق اولديغی شجاعت و جسارت سائقەسيله همان بدون جانبنه سوق عسكر ايدەرك، واج وپشته وخطوان قلعەلرينی فتح، واستوار ايله استرغونی محاصره ايتدكدن صكره، حلول شتا مناسبتيله مشتای بلغراده عودت ايتديكنده، پايتخته دعوت اولنمغله، كلوب، التفات حضرت پادشاهی يه نائل اولدقدن صكره، ١٠١٤ ده بتكرار مجارستان سفرينه عزيمتله، استرغونی وپسپرم، ويشغراد، بوليه، تپەدلن وسائر مجار قلاعنی فتح ايله، دشمنی طلب صلحه مجبور ايتدكدن صكره، آناطوليده اسايش مختل اولوب، ايران طرفندن بعض حركات صلح شكنانه روتما اولديغندن، در سعادته جلب بيوريلەرق، شرق سفرينه عزيمتی حقنده خط همايون صادر اولمش؛ وسفر تداركنده ايكن ١٠١٥ تاريخنده فلج علتيله ارتحال ايدوب، ابا ايوب انصاريده صوقللی محمد پاشا تربەسنده دفن اولنمشدر.

محمد پاشا } (داماد ويا اوكوز —) سلطان احمد خان اول و عثمان خان ثانی زمانلرنده ايكی دفعه مسند صدارت عظمايه كچمش وزرادن اولوب، استانبولده قرەكمرك سمتنده بر اوكوز نعلبندينك اوغلی ايدی. سرای همايونه آلنەرق، سلحدارلق رتبەسنه واصل اولدقدن صكره، ١٠١٦ ده مصر ايالتنه تعيين اولنەرق، اورانك قوللری يعنی عسكری بعض حركات باغيانه وغصبكارانەيه تصدی ايتمش اولدقلرندن، بر قاچ بيك نفری قتل واجلا ايدەرك، اعادهٔ امن واسايشه موفق اولمش؛ وبوندن طولايی مصرجه (قول قيران) لقبيله شهرت بولمشدی. بعدالعزل درسعادته كلوب،

مصاهرت حضرت پادشاهی شرفنه نائلیتله برابر
قپودان پاشا و ۱۰۲۲ ده وزیر ثانی اولمش؛ و
۱۰۲۳ ده مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنمش؛
وبرسنه صکره شرق سردارلغیله عزیمت ایده‌رك ،
قیش ابتدالری اولمغله، بهاره انتظاراً مشتای حلبده
قالمش؛ و حلول ربیعده روانه طوغری عزیمتله،
شهر مذکوری اللی بش کون محاصره ایتدیکی
حالده، فتحنه موفق اوله‌میوب، ارضرومه عودت
ایتمش؛ و بوده سؤ تدبیرینه حمل اولنمغله، ۱۰۲٦ ده
عزل اولنمشدی. عثمان خان ثانی دورنده ۱۰۲۷
ده قائممقام و ۱۰۲۸ ده قیصریه‌لی خلیل پاشا یرینه
ثانیاً صدر اعظم اولوب، ایران ایله عقد مصالحه
اولنمغله، برسنه غائله‌سزداره‌ٔ امور دولت ایتدکدن
صکره، ۱۰۲۹ ده عزل، سنهٔ مزبوره‌ده حلبده
وفات ایتمشدر. مدت صدارتی دفعهٔ اولاده ایکی
سنه ایله درت آی ودفعهٔ ثانیه‌ده برسنه‌در. جسور
و وقور بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (کورجی —) سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارت
عظمایه چقن وزرادن اولوب ، حرم پادشاهیده
اوطه باشی ایکن، ۱۰۱۳ ده رتبهٔ وزارتله مصر
ایالتنه نامزد اولدقدن صکره، بوسنه ایالتیله بالافراد
محافظلغنه تحویل مأموریت ایتمش؛ و ۱۰۱۸ ده
وزیر ثالث اولوب ، اوچ دفعه قائممقاملق ایلمش
ایدی. ۱۰۳۱ تاریخنده لفکه‌لی مصطفی پاشا یرینه
وزیر اعظم اولوب ، حسب الوقت وقعهٔ سابقه‌ده
ذی مدخل اولانلری برر صورتله پنجهٔ مجازاته
اوغراتدیغندن، ۱۰۳۲ ده مره حسین پاشانك
تحریکیله قول طائفه‌سی دائرهٔ اطاعتدن خروج
ایتمکله، عزل ونفی اولنمشدی. ۱۰۳۳ ده سلطان
مراد خان رابع دورنده قائممقاملق مسندینه اعاده
اولنه‌رق، ۱۰۳۵ تاریخنده‌ك حل وعقد امور
عهدهٔ کفایتنه مسلم اولمشیکن، سنهٔ مذکوره‌ده وفات
ایدوب، ابا ایوب انصاریده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن
اولنمشدر. مدت وزارتی یالکز بش آیدر. صادق
وخیرخواه و وقور بر وزیر ایدی.

محمد پاشا { (چرکس —) [«چرکس محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (طبانی یاصی —) سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارت
عظمایه چقن وزراون اولوب ، آرناؤد جنسیتنه
منسوبدر. دارالسعاده اغاسی حاجی مصطفی آغانك
خدمتنده بولنوب، توجهنی قزانمغله، اونك دلالتیله
میرآخور و بعده مصر والیسی اولدقدن صکره،
۱۰٤۱ تاریخنده رجب پاشا یرینه مسند صدارت
عظمایه ارقا اولنمشدر. رأی وتدبیر صاحبی فعال
برذات اولمغله، احوال ملك ودولتك انتظامنه خلل
ویرن اشقیای سپاهك تربیه و تنکیلندن صکره،
امور دولتی یکی بر نظام وترتیبه قویمش؛ و هر
طرفده امن و اسایشك تقررینه موفق اولمشدی.
۱۰٤۳ ده شرق سفرینه قرار ویرلمکله، اردوی
همایون ایله حلب مشتاسنه عزیمت، واوراده مهام
سفری تدارك واحضار ایتدکدن صکره، ارضرومه
عزیمتله، بالذات سفره عزیمت بیوران پادشاه مشار.
الیهك رکابنه واصل اولمش؛ و واقع اولان فتوحاتده
حسن خدمتی کورلمکله، مکافاةً روم ایلی ایالتی دخی
علاوهٔ مأموریتی اولمش؛ و عودت پادشاهیده ،
حدود ایشلرینی تسویه ایچون، مشتای آمدده
قالوب، ۱۰٤۵ ده ایران شاهی یکیدن حدودی
تجاوز ایتمکله، بو دفعه عسکر ایرانك کثرتنه بناءً
غلبه ممکن اوله‌میوب، مأیوساً مشتای آمده عودته
مجبور اولدیغندن، جنحهٔ تقصیر ایله ۱۰٤٦ ده عزل
اولنه‌رق، درسعادته عودتنده، ایکی بچق آی
صرچه سرایده محبوس قالدقدن صکره، مظهر عفو
پادشاهی اولوب، اوزی محافظه‌سنه وبعده بودین
محافظلغنه نصب اولنمشدی. ۱۰٤۹ ده قائممقاملق
مأموریتیله درسعادته عودت ایدوب، سنهٔ مذکو-
ره‌ده ، سلحدار پاشانك دسیسه‌سیله ، افلاق
ووبووده‌لغی ماده‌سنده ارتکابله اتهام اولنه‌رق،
یدی قله‌ده حبس واعدام اولنمشدر. مدبر وعاقل
بر وزیر اولوب، مدت صدارتی بش سنه‌یه قریبدر.
وفاتنده اللی یاشلرنده ایدی.

محمد پاشا { (سلطان زاده —) عصر سلطان ابراهيم خانيده مسند صدارت

عظمايه چڭن وزرادن اولوب، نسبی رستم پاشايه وجغاله زاده سنان پاشايه منتهی اولور. سلطان زاده اولمغله، سرای همايونده تربيه اولنه‌رق، ١٠٣٠ تاريخنده سلطان عثمان خان خوتين سفرينه عزيمت ايتدكلرنده، قپوجی باشيلق ايله طشره‌يه چيقوب، شبابتی جهتيله، (جوان قپوجی باشی) ديمكله شهرت بولمشيدی. استعداد فطريسی وشرف نسبی سائقه‌سيله آز مدت ظرفنده وزير قبه نشين اولوب، ١٠٤٧ ده مصر ايالتنه نصب اولنمشدی. اوچ سنه خطۀ مصريه‌يی اداره ايتدكدن صكره، درسعادته عودتله، ١٠٥١ ده سردارلقله آزاق استخلاصنه مأمور اولوب، وصولندن اول دشمن اوراسنی تخليه ايله، چكلمش اولديغندن، بلاحرب داخل اولوب، اعادۀ اسايش ايتمشدی. بو موفقيتندن طولايی حسن تدبيرله شهرت بولمسی وزير اعظم بولنان قره مصطفی پاشانڭ موجب انديشه‌سی اولمغله، اوزيده قالمسيچون فرمان همايون استحصال ايتمشدی. ١٠٥٣ ده مأذوناً درسعادته كلوب، همان شام ايالتی توجيهيله تبعيد اولنمش؛ ومحل مأموريتنه وصولنی متعاقب، قره مصطفی پاشا مظهر قهر اولمغله، مهر صدارت صاحب ترجمه‌يه ارسال بيوريله‌رق، ١٠٥٤ ده درسعادته وصول ايله مسند صدارته قعود ايتمشدی. او صره‌ده مشهور جنجی خواجه صاحب نفوذ اولوب، سابق قره مصطفی پاشا كبی بر وزير عاقل بونڭ دام مكر وتزويرينه افتاده اولمغله، صاحب ترجمه، بونڭ دسايسندن احترازاً، مماشات كارانه حركتده بولنمغه مجبور اولمش؛ و يالكز كريدی محاصره ايتمكده اولان عسكره وقت وزمانيله ارزاق ومهمات يتيشديرمك خصوصنده حسن خدمتله اكتفا ايتمشدی. مع هذا ١٠٥٥ تاريخنده دفتردار صالح پاشانڭ سعايتيله عزل، و سردارلق ناميله كريده اعزام اولنه‌رق، نازك طبع وسفر دريايه غير متحمل اولمغله، كريده وصولنده خسته‌لنوب، ١٠٥٦ ده وفات ايتمش؛ ونعشی درسعادته نقل اولنه‌رق، هدايی محمود افندی تربه‌سی جوارينه دفن اولنمشدر. مدت صدارتی ٢٢ آی اولوب، وفاتنده قرق ياشلرنده ايدی.

محمد پاشا { (صوفی —) [« صوفی محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد پاشا { (كورجی —) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند صدارته

چڭن وزرادن اولوب، ١٠٣٧ ده رتبۀ وزارتله شام واليسی اولمش؛ وبعده دياربكر، حلب، شام، ارضروم ايالتلرينه بالدفعات نصب اولنه‌رق، ١٠٦١ ده وزير قبه‌نشين اولمش؛ وينه او سنه لين الجانب وداعيۀ شدتدن متجانب اولمق صفتيله، مهر صدارت عهده‌سنه توديع اولنمشدی. نهايت سكز آيلق صدارتدن صكره ١٠٦٢ ده عزل اولنه‌رق، مهر صدارت خصم جانی اولان طرخونجی احمد پاشايه اعطا اولنمغله، صاحب ترجمه ايكی آی يدی قله‌ده محبوس قالدقدن صكره، شيخ الاسلام بهائی افنديڭ رجاسيله عفو اولنه‌رق، اوخری سنجاغيله تبعيد اولنمش؛ و١٠٦٣ ده صدراعظم درويش محمد پاشانڭ التماسيله ابا ايوب انصاری جوارنده‌كی كوشكنده اقامت ايتمك اوزره، درسعادته عودتنه مساعده بيورلمشيكن، حسب الخلقه بعض نابجا تفوهاتده بولنمغله، طمشوار ايالتيله يكيدن تبعيد اولنوب، ١٠٧٦ ده طمشوارده وفات ايتمشدر.

محمد پاشا { (درويش —) [« درويش محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (بوينی اكری —) عصر سلطان محمد خان رابعده مسند صدارته

چڭن وزرادن اولوب، جانيكليدر. تيمورقازق خليل پاشايه انتساب ايدوب، كيده‌رك كتخداسی اولمشيدی. بغداد سفرنده ايرانيلره قارشی محاربه‌ده فوق العاده جسارت كوستره‌رك، قرق ياره آلمش؛ وبوينڭ

اكربلكی دخی بو جریحه‌لردن منبعث اولمش ایدی. افندیسنك وفاتنده سلحدار مصطفی پاشایه كتخدا اولوب، بعده چاوش باشیلقله خدمت دولته كیره‌رك، آناطولیده ظهور ایدن جلالیان اشقیاسیله متفق اولان ابشیر پاشا غائله‌سنی برطرف ایتمكه مأمور اولمغله، حسن خدمته موفق اولدیغندن، مكافاةً رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ وقنیزه محافظه‌سنه مأمور اولوب، بعده بعض الویه وایالاته تعیین اولنه‌رق، ١٠٦٦ تاریخنده شام والیسی ایكن، مهر صدارت كندیسنه ارسال ایله، درسعادته جلب اولنمش؛ وآنجق سوء تدبیریله واقرباسندن صاج باغی لقبیله ملقب بر فرومایه‌یی یكیدن دفتردار ایتمك كبی اوضاع نابجاسیله دیللره دوشوب، او صره‌ده ایادیٔ دشمنه دوشن لیمنی وبوزجه‌آطه‌یی استخلاصه دخی موفق اوله‌مدیغندن، ایكی آیلق صدارتدن صكره عزل، ومعلقره‌یه نفی اولنه‌رق، بعده ابا ایوب انصاری جوارلرنده واقع قوناغنده اقامتنه مساعده اولنمش؛ واون سنه قدر منكوب قالدقدن صكره، ١٠٧٦ده وفات ایتمشدر. وفاتنده سنی طقسانی متجاوز ایدی. كنجلكنده شجاعت ویارارلغی كورلمش ایسه‌ده، شیخوختی مورث عجز وفتور اولمش ایدی.

محمد پاشا (كوپریلی —) [«كوپریلی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا (الماس —) جنتمكان سلطان مصطفی خان ثانی دورنده مسند صدارته كچن وزرادن اولوب، سینوبلیدر. بركمی رئیسنك اوغلی اولوب، كوچكلكدن دیوریكلی محمد آغایه انتساب ایده‌رك، مشارالیه طرابلس ایالتنه نصبنده برلكده او طرفه كیتمش؛ ١٠٨٩ تاریخنده ركابدارلق خدمتیله ممتاز اولمشیدی. ١٠٩٩ده سلحدار و متعاقباً روم‌ایلی پایه‌سیله طغراكش دیوان همایون اولمش؛ و ١١٠٠ده عهده‌سنه وزارت رتبه‌سی توجیه اولنمشدی. ١١٠٦ تاریخنده جنتمكان سلطان مصطفی خان ثانینك جلوسلرنده قائممقام ركاب همایون اولمش؛ وبنه او سنه سورمه‌لی علی پاشادن صكره مسند صدارت عظمایه كچمشدی. ایرتسی سنه مجارستان سفرینه عزیمت همایون وقوعنده معیت حضرت پادشاهیده بولنوب، او سنه و ١١٠٨ده خدمانی كورلمش ایسه‌ده، ١١٠٩ده حسب‌القدر منهزم اولوب، میدان معركه‌ده شهید دوشمشدر. مدت صدارتی ایكی بچق سنه اولوب، شهادتنده سنی ٣٦ ایدی.

محمد پاشا (رامی —) [«رامی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا (تبردار —) [«بالطه‌جی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا (قیصریه‌لی —) جنتمكان سلطان احمد خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، قیصریه قراسندن (اركندی) قریه‌سنده مصر تجارندن حاجی علینك صلبندن دنیایه كلمش؛ وطشره‌جه بعض مأموریتلرده بولندقدن صكره، درسعادته كله‌رك، او صره‌ده رتبهٔ وزارتله حلب ایالتنه نصب اولنان آبازه سلیمان پاشانك معیتنده صمان كتابتیله او طرفه عزیمت ایدوب، مشارالیهك قبریس ایالتنه تحویل مأموریتنده اوراجه بر متسلملكده بولنمش؛ وافندیسی درسعادته كلوب، وزیر قبه نشین اولدقده قپوجیلر كتخداسی اولمش؛ ومشارالیه سلیمان پاشانك صدارتی زماننده قدر واعتباری آرتمش ایدی. بعده افندیسی قندیه ایالتیله تبعید اولندقده، استعفا ایدوب، مؤخراً شهید علی پاشانك صدارتی اثناسنده برمدت ركاب همایون سپاه آغالغنده استخدام اولندقدن صكره، وارادین سفرینه یتیشدیرمك اوزره، آرناؤدلغك دوقه‌كین جهتنده پیاده عسكری تداركنه مأمور اولوب، مأموریتنی بالایفا، معسكر همایونه وصولی صدراعظم علی پاشانك شهادتنه تصادف ایتمكله، خانی خلیل پاشا جانبندن خدمتنه مكافاةً حلب محصللغنه نصب اولنه‌رق، مأموریتنه عزیمت ایتمك اوزره، ادرنه‌یه وصولنده، ركاب همایون قائممقامی یازیجی ابراهیم افندینك حقوق سابقه‌یه مستند نوسطی اوزرینه، مذكور محصللغی طرفندن بر وكیله ضبط ایتدیرمك اوزره، كندیسی دركاه عالی

قپوجیلر کتخداسی اولمش؛ و چوق کچمه‌دن رتبهٔ وزارتله توقیعیء دیوان همایون اولوب، ۱۱۲۹ ده صدراعظم خلیل پاشا معیتنده نمچه سفرینه مأمور اولمش، وحسب‌القدر واقع اولان انهزام اوزرینه، مشارالیه خلیل پاشا عزل اولندقده، سنهٔ مذکورده مهر صدارت صاحب ترجمه‌نك عهده‌سنه احاله اولنمشدی. ادرنه متتاسنه عودتنده نمچه‌لینك صلح آرزوسنده بولندیغی شایع اولمغله، استفاده‌لی بر مصالحه‌یه موفق اولمق اوزره، اردوی همایونك مکمل صورتده ترتیبنه تشبث اولنوب، آنجق مکالمات صلحیه‌یه وامور سیاسیه‌یه کندیسنك او قدر اقتداری اولمدیغی معلوم اولدیغندن، طقوز ماهه قریب صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، نارده جهتی سرعسکرلکنه تعیین اولنمش ایسه‌ده، او طرفده عسکرجه بر ایش اولمدیغندن، متعاقباً نیش محافظلغنه تحویل ماموریت ایتمش؛ و چوق کچمه‌دن قندیه و ۱۱۳۲ ده مصر ایالتنه نصب اولنه‌رق، آلتی سنه اوراده طائفهٔ سرکشانك تأدیب وتربیه‌سیله اوغراشدقدن صکره، ۱۱۳۸ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱۴۰ ده جده ایالتنه نصب اولنمش؛ و ۱۱۴۱ ده زیارت بیت‌الله الحرام اثناسنده ۶۰ یاشلرنده ارتحال ایتمشدر. ایری وشیشمان صاحب وقار وتمکین واورته اقتدارلی برآدم‌ایدی. مشهور داماد ابراهیم پاشا خلفی اولمشدر.

محمد پاشا (سلحدار —) سلطان محمود خان اولك ابتدای دورسلطنتنده مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. سرای همایونه دخول ایله، چاوشلقله کیلار اوطه‌سنه مأمور اولوب، بعده کیلار کتخداسی و ۱۱۳۷ تاریخنده دفعةً سلحدار شهریاری اولمشیدی. ۱۱۴۰ ده عایشه سلطانك زوجیته مناسب کورلکله، رتبهٔ وزارتله شرف مصاهرت پادشاهی‌یه نائل اولوب، ۱۱۴۱ ده وزیرقبه‌نشین اولمش؛ وارضروم ایالتی آرپه‌لق اوله‌رق ویرلمش ایدی. ۱۱۴۳ ده داماد ابراهیم پاشانك شهادتی منتج وقعه اوزرینه، مهر صدارت عهده‌سنه تسلیم اولنه‌رق، متعاقباً تخت سلطنته جلوس ایدن جنتمکان سلطان محمود خان اول جانبندن دخی مقامنه ابقا بیورلمش؛ وبوز کوننك صدارتندن صکره عزل، وحلب ایالتنه وبعده بغداده، مؤخراً ینه حلبه نصب اولنه‌رق، ۱۱۵۰ تاریخنده شهر مذکورده وبر روایتده ارضرومده وفات ایتمشدر. اوبله نازك بر وقتده ادارهٔ امور ایده‌جك درجه‌ده اقتداره مالك ایدی.

محمد پاشا (سلحدار سید —) بو دخی سلطان محمود خان اول دوری صدور عظامندن اولوب، دیمتوقه‌لیدر. سلطان مصطفی خان ثانی دورنده سرای همایونه دخول ایله، پیشکیر اغاسی وچوقدار اولدقدن صکره سلحدارلغه واصل اولمشیدی. اندرون همایونده تربیه اولنه‌رق، عربی وفارسی‌یه وقوفی اولمغله، مکرراً ماموریت مخصوصه ایله جانب ایرانه کوندرلمرك، حسن خدمتی کورلمسی اوزرینه، ۱۱۴۸ ده رتبهٔ وزارتله مسند قائممقامی‌یه واون آلتی کون صکره کورجی اسماعیل پاشا برینه مسند وکالت مطلقه‌یه نصب اولنمش؛ وایرتسی سنه روسلرك قره دکیز جهتنه تجاوزلری اوزرینه، روسیه ایله محاربه آچلدیغی حالده، صاحب ترجمه امور حربیه‌یه وقوفدن بی‌بهره اولدیغی کبی، مقرب ومشاورلری دخی تدبیر وحیثیتدن محروم آدملر اولمغله، بیهوده یره اضاعهٔ اوقات اولنه‌رق، دشمنك ایلرلمسنه وتزیید قوت ایتمسنه سببیت ویرلمش؛ وبو حالده داخلاً بر شورش انتاج ایتمك درجه‌سنه کلمش اولدیغندن، بر سنه ایله سکز آیلق صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، آغریبوزده اقامته مأمور اولمش؛ وطول مدت اوراده اقامتدن صکره اوزی، بعده خانیه، بلغراد، اینه‌بختی، ونهایت ۱۱۶۰ ده جده ایالتنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۷۰ ده زیارت بیت‌الله الحرام اثناسنده وفات ایتمشدر. علم وحلم وعفت و استغنا ایله متصف برآدم اولوب، آنجق امور سیاسیه ومهمه‌یه اقتداری یوغیدی.

محمد پاشا (یکن —) بودخی عصر سلطان محمود خان اول صدور عظامندن اولوب، آنطالیه‌لیدر. قدمای رجال دولتدن کل یوسف افندینك یکنی اولمغله، (یکن) لقبیله شهرت بولمشدر. بعض امانتلرده وازآن جمله استانبول کمرکی نظارتنده بولندقدن صکره، ۱۱۴۸ ده سفرهمایون اثناسنده مسند قائممقامی‌یه نصب اولنان کوپریلی زاده نعمان پاشانك اوغلی حافظ احمد پاشایه

کتخدا اولمش؛ و ١١٥٠ ده مشار الیهك برینه مسند قائممقامی‌یه تعیین بیورلمش؛ ومتعاقباً، محسن زاده عبدالله پاشانك عزلی اوزرینه، مهر صدارت عهده‌سنه تسلیم اولنمشدی. او اثناده روسیه و آوستریایه قارشی بردن محاربه آچلمغله، عادت قدیمه اوزره سردارلقله عزیمت واردوی‌همایونی مکمل و منتظم صورتده سوق ایده‌رك، تدبیر و مهارتله دشمندن بر چوق قلاع ضبط واسترداد اولنمش؛ و حلول‌شتاده مظفراً عودت ایدوب، التفات‌پادشاهی‌یه نائل اولدقدن صکره، ١١٥١ سنه‌سی بهارنده‌ینه اردوی همایونله‌سفر تدارکنده ایکن، بعض حسودلرك غمزیله عزل اولنه‌رق ، ساقزه تبعید اولنمش؛ و ١١٥٣ ده قندیه، بعده آغریبوز، ١١٥٥ده بوسنه ایالتنه نصب ایدلمش ایدی. ١١٥٧ ده نادر شاه جانبندن بعض‌تجاوزات عهدشکنانه کورلمکله، حین‌حاجتده شرق سرعسکرلکنه مهیا اولمق‌اوزره، آیدین ایالتنه نقل اولنه‌رق، ینه او سنه آناطولی ایالتی والیلکیله برابر قارص سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و ١١٥٨ ده قارصه تعرض ایدن نادر شاهك اردوسنه‌مقابله ایله، مظفریت اردوی‌همایون طرفنده ایکن، بعض خرنه‌نمك عار فراری ارتکاب ایتملری اوزرینه، اردوی همایونده آثار پریشانی رونما اولوب، بوزغونلغه سببیت ویرلمش؛ وصاحب ترجه او صره‌ده خسته اولدیغی حالده ، بو حال مأیوسیتیله تزاید مرضنه سبب اولوب ، اوراده وفات ایتمشدر. مدت‌صدارتی اون درت بچق آیدر. شجیع وغیور وحمیت واستقامتله متصف بر ذات اولوب، آنجق ارباب کسالت وارتکابه قارشی‌حدت وغضبی زیاده اولمغله، بو کردارده بولنانلر پنجه‌ٔ مجازاتنه دوشمك قورقوسیله ، صدارتدن عزلنه چاره بولدقلری کبی، قارصده بوزغونلغی اسبابنی دخی تهیئه ایتمشلردی.

محمد پاشا { (عوض‌الحاج —) بودخی جنتمکان سلطان محمود خان اول دوری صدور عظامندن اولوب، عن اصل یاغوذینه اهالیسندن نصرالله اسمنده برینك‌اوغلی ایدی. هنوز صبی ایکن، بدری طرفندن متنفذان رجال‌وقتدن کل‌یوسف افندی‌یه انتساب ایتدیریله‌رك ، اونك دائرهٔ تربیه‌سنده بیومش؛ ومومی الیهك وفاتنده قدماء وزرادن قوجه بکر پاشایه انتساب ایده‌رك ، بونك جده والیلکنده کتخداسی اولمش ایدی . بعده دیکر بعض مأموریتلرده بولنوب، استانبول کمرکی امانتنده آنف‌الترجمه یکن محمد پاشاایله خلف سلف اولمشلردی. عهد سلطان محمود خانیده باش باقی قولی اولوب ، خدمات حسنه‌سی کورلمکله ، ١١٤٥ ده چاوش‌باشی، و ١١٤٨ ده حکیم‌اوغلی علی پاشانك برنجی عزلنده‌قائممقام اولمشیدی. بعده ودین محافظه‌سی انضمامیله نیکبولی سنجاغنه نصب اولنه‌رق، او صره‌ده آچیلان آوستریا وروسیه محاربه‌سنده ودین قلعه‌سنی جزئی برعسکرله کلیتلی دشمنه قارشی مدافعه‌یه و ایکی سنه طیانمغه موفق اولدیغی کبی، اثنای حربده برچوق خدمات و آثار شجاعت ودرایتی کورلمکله، ١١٥١ ده یکن محمد پاشا عزل اولندقده ، صدارت عظمی و سردارلق مقامی کندیسنه مناسب کوریله‌رك ، مهر وکالت کندیسنه ارسال، و عجالةً درسعادته جلب بیوریلوب، بش اون کون ظرفنده ایجاب ایدن‌مهمانی بالتدارك، اردوکاهه عودت، و سلفی کبی امورحربیه وعسکریه‌یی حسن تمشیتله، دشمنی طلب صلحه‌مجبور ایتمکه‌موفق اولمش؛ ومعاهدهٔ‌صلحیه‌یی بعدالامضا، درسعادته عودت ایده‌رك، التفات پادشاهی‌یه نائل اولمشدی. برسنه ایله درت‌بچق آی مقام‌صدارتده قالدقدن صکره، ١١٥٣ ده عزل ایله، جده ایالتنه نصب اولنمش ایسه‌ده، عربستان هراسیله امتزاج ایده‌میه‌جکنی عرض‌ایله، استعفا ایتدیکندن، حانیه، وبعده آغریبوز، بوسنه ، اینه بختی ایالت و محافظلقلرینه نصبله، ١١٥٤ ده‌اوراده وفات‌ایتمشدر. وفاتنده ٦٠ یاشلرنده اولوب،غیور وشجیع ومستقیم برذات‌ایدی. وفاتندن برسنه‌صکره‌صندوقهٔ مزاری وضع اولنه‌جغی صره‌ده جسدینك چوریمه‌مش اولدیغی کورلمکله، بین‌العوام مظنه صره‌سنه کچمش ایدی.

محمد پاشا { (تریاکی الحاج —) بو دخی عصر سلطان محمود خان اولده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب ،

استانبوللیدر . پدری بکتاشیان اوجاغنه منسوب
اولمغله، کندیسی دخی بو اوجاغه انتسابله، کیدەرك
رئیس بکتاشیان اولمشیدی . عقل وتدبیرله شهرت
بولوب، ۱۱۴۹ ده اردوی همایون بابا طاقنده
ایکن، کتخدای صدر عالی خالص افندینك حمایه‌
سیله سواری مقابله‌جیسی ویکن محمد پاشا زماننده
موقوفاتی نصب اولنەرق، مصالحه زماننده طونه
جهتنده تحدید حدوده مأمور اولمش؛ وحسن خد-
متی کورلمکله ، ینیچری افندیلکنه نصب اولنمش
ایدی. ۱۱۵۸ ده ترسانه امینی و ۱۱۵۹ ده
کتخدای صدر عالی اولوب، قرق بش کون صکره
سید حسن پاشا یرینه مسند جلیل صدارت عظمایه
ارتقا اولنمشدی. اسکیدن بری حلم وملایمتله مشهور
ایکن، صدارته کچنجه، تبدیل اخلاق ایدوب، رجال
وعمالدن کیمسه ایله کچینه‌مدیکندن ، ۸۵ کونلك
صدارتدن صکره، ۱۱۶۰ ده عزل اولنەرق، ایچ
ایل وبعده موصل وبغداد والیسی اولمش؛ ومؤخراً
جده‌یه نصب اولنمش ایکن، کیتمکدن امتناع ایتد-
یکندن، رتبه‌سی رفع اولنەرق ، رتموده اقامته
مأمور اولمش؛ و ۱۱۶۴ ده اوراده ۷۰ یاشلرنده
وفات ایتمشدر . حدیدالمزاج وخودرأی بر آدم
ایدی.

محمد پاشا { (دواندار —) [« دواندار محمد پاشا » مادەسنه مراجعت.]

محمد پاشا { (سلحدار —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدا-
رتده بولنان وزرادن اولوب، استانبوللی وریاله‌جی
قاون احمد قپودانك اوغلیدر . ۱۱۲۲ ده طو-
غوب، برادر اکبرینك التماسیله اندرون همایونه
آلنەرق، حلواخانه‌یه و ۱۱۴۴ ده ایچ کیلارده
زمرۀ غلامانه داخل ، ۱۱۴۵ ده رکاب همایون
چوقداری، ۱۱۵۴ ده خانۀ خاصه‌یه نقل اولنەرق،
۱۱۵۶ ده تفنکچی شهریاری و بعده پیشکیر اغاسی
اولمشیدی. سلطان عثمان خان ثالث دورنده رکابدار
وایکی کون صکره چوقدار و یتمش کون مرورنده
سلحدار اولدقدن صکره، غافلانه حرکتی اوزرینه،
سرای همایوندن اخراج اولنەرق ، ۱۱۶۹ ده
ترحاله ومتعاقباً اوزی ایالتنه نصب اولنمشدی .
۱۷۷۱ ده جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالثك جلو
سنده شهزاده‌لکلرنده سبق ایدن خدمتنه بناءً، عایشه
سلطانك تزویجیله شرف مصاهرته نائل اولمش؛ و
بعده بربرینی متعاقب سلستره، دلوینه ، خداوندکار،
اوزی ایالتلرینه نصب اولندقدن صکره ، ۱۱۷۲
تاریخنده روم ایلی، ۱۱۷۴ ده کوتاهیه و برسنه
صکره سیواس وبعده آیدین وینه کوتاهیه ،
سلانیك، مرعش، ینه اوزی، هرسك ونهایت بوسنه
والیسی اولوب، بو صوك ایالتده درت سنه قالەرق،
قره طاغجه بعض فتوحاته موفق اولمش؛ و ۱۱۸۴
تاریخنده اردوی همایونه جلبله، مهر صدارت ومقام
سرداری کندیسنه تسلیم وتوجیه اولنمش؛ وآنجق
بو دخی سلفی کبی موفقیتسزلکه دوچار اولمغله ، بابا
طاغی هزیمتی اوزرینه، اون بربچق آیلق صدارتدن
صکره ، ۱۱۸۵ ده عزل اولنەرق ، مرفوع
الوزاره اولەرق کلیبولیده اقامتنه مساعده اولنمش؛
وینه او سنه وزارتی اعاده ایله، آقبیوز و بعده
طربزون وصکره اینه بختی ایالتلرینه نصب ایدلمشدی.
۱۱۸۷ ده سلطان عبدالحمید خان اولك جلوسلرندن
صکره، مکرراً سلانیك وبوسنه ایالتی و بندر محا-
فظلغی توجیه اولنەرق، ۱۱۹۴ ده ثالثاً کوتاهیه
وبعده ارضروم والیسی اولوب ، مأمور اولدیغی
اکرادك تربیه‌سنه موفق اولدیغی حالده، ۱۱۹۶ ده
خصم قدیمی اولان علائیه‌لی الحاج یکن محمد پاشا
مسند صدارته کچنجه ، عزل اولنەرق ، خانقی
خلیل حمید پاشا نیکده سنجاغنه نصبنی استحصال
ایدوب، بعده بربرینی متعاقب رسمو، جده، مصر،
سلانیك، حانیه، قندیه ایالتلرینه نصب اولنەرق ،
بو صوك مأموریتنده ایکی سنه قالمش؛ و ۱۲۰۲
تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. وفاتنده ۸۰ یاشنده
ایدی. غرض ونفسانیتدن مجتنب لطائفه واطعمۀ
نفیسه‌یه مائل بنده برور و صاحب تمکین بر وزیر
ایدی.

محمد پاشا { (عزت —) [« عزت محمد پاشا » مادەلرینه مراجعت بیورله]

محمد پاشا { (دارندەلی —) جنتمکان سلطان عبدالحمید خان اول دوری صدور

عظامندن اولوب، دارنده‌لی واوراده جبه‌جی زاده
دیمکله معروف خاندانه منسوب ایدی. اقرباسندن
دارنده‌لی عبدالرحمن پاشانك سوقیله قپوجی باشیلقله
چراغ بیوریله‌رق، کبریه‌لی احمد پاشایه کتخدا او-
لمش؛ وبعض مهم مأموریتلرده استخدام اولنمش
ایدی. ۱۱۸۱ ده میرآخور اول وبر سنه صکره
بوغاز حصارلری محافظلغنه مأمور اولمش؛ واوراجه
حسن خدمتی کورلمکله، سلحدار قره وزیرك سوقیله
۱۱۹۰ ده کتخدای صدر عالی اولوب، اون آلتی
کون صکره درویش پاشایرینه مقام صدارت عظمایه
نصب اولنمش؛ وبر سنه ایله سکز آیه قریب مدت
ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ۱۱۹۲ ده
عزل اولنه‌رق، بوزجه آطه‌یه مأمور اولمش؛ وبعده
وزارتی اعاده ایله اینه‌بختی محافظلغنه ومؤخراً ایچ ایل ایالتنه
نصب اولنه‌رق، ۱۱۹۳ ده تقاعداً دارنده‌ده اقامته
مأمور اولمش؛ و ۱۱۹۸ ده ینه وزارتی اعاده ایله
ارضروم ایالتنه نصب اولنه‌رق، محل مأموریتنه
وصولدن اول ۷۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. مقتدر
بر ذات اولوب، آنجق سلحدار محمد افندینك مزاجنه
کوره حرکت ایده‌مدیکندن، نکبته دوچار اولمش
ایدی. دارنده‌ده جامع، مدرسه، خان، حمام،
کوپری، چشمه، قالدیریم کبی برچوق خیراتی واردر.

محمد پاشا { (نالفات —) بو دخی دور سلطان عبدالحمید خان اول صدور عظا-
مندن اولوب، بلغاردن دونمه ایدی. صوفیه جوار-
لرنده بر کویدن اولوب، بر چفتلکك چوربه‌جیسی
اولدقدن صکره، شرف اسلامله مشرف اوله‌رق،
درسعادته ورودله، وکیلجی زاده نام چوربه‌جی‌یه
انتساب ایده‌رك، مرقوم ۱۱۷۱ ده یکیچری آغاسی
اولدقده، کندیسنی سلحدار ایتمشدی. یکیچری
آغاسنك عزلنده خلقی طرفندن بر تهمت اسنادیله
اعدام اولنه‌جغنی درك ایده‌رك، بر مدت فرار و
اختفا، و بعده یکیدن اوجاغه دخول ایدوب،
کیده‌رك باش چاوش، و ۱۱۸۲ سفرنده نفس
طورناجیانی ایله ادرنه آغاسی، وبعده درسعادته
عودتله، سکبان باشی اولمش؛ و برقاچ دفعه عزل
وبتکرار نصب اولندقدن صکره، ۱۱۹۱ ده یکیچری
آغاسی و ۱۱۹۲ ده صدراعظم اولوب، بر سنه
بو مقام عالیده بولندقدن صکره، ۱۱۹۳ ده عزل،
وبوزجه آطه‌یه نفی اولنمش؛ وبعده منفاسی کلیبولی‌یه
تحویل اولنه‌رق، اوراده کوزلری کور اولدقدن
صکره ۱۲۰۷ ده فوت اولمشدر. عقل ودرایت
واهلیتدن محروم جسیم الجثه بر آدم اولوب، هیچ بر
اثر وخدمتی یوقدر.

محمد پاشا { (سلحدار سید —) بو دخی دور سلطان عبدالحمید خان اول
صدور عظامندن اولوب، آنف الترجمه‌نك خلفیدر.
(قره وزیر) دیمکله معروف ایدی. نیکده مضا-
فاتندن عربسون قصبه‌سنده سید علی اسمنده برینك
صلبندن ۱۱۴۸ ده طوغوب، ۱۱۶۰ ده در-
سعادته ورودله، اقرباسندن آشچی باشی سلیمان
آغانك وساطتیله آشاغی مطبخه نفر قید اولندقدن
صکره، تحصیل علمه هوسی اولمغله، طشره کیلاره
چراغ اولوب، بر مقدار قرائت وکتابت اوکرنمش؛
وبعده بالطه‌جیلر اوجاغنه نقل ایله، اوراده دخی
تحصیل کتابته چالیشمش؛ و ۱۱۷۵ ده خزینهٔ همایون
غلمانی زمره‌سنه الحاق اولنه‌رق، ایکنجی یازیجی
اولمش؛ وکوچك برادری حلواجی مصطفی اغا دخی
شهزاده سلطان عبدالحمید خان اولك قهوه‌جی باشیسی
اولمغله، یازیلرینی صاحب ترجمه یازمق مناسبتیله
شهزادهٔ مشار الیهه منسوبیت پیدا ایتمشیدی.
پادشاه مشار الیهك جلوسلرنده خانهٔ خاصه‌یه نقل
ایله، مابینجی ومتعاقباً خزینه کتخداسی و چوق
کچمه‌دن سلحدار اولوب، نفوذ و اعتباری آرتمش
ایدی. برچوق زمان بو منصبده قالوب، اکتساب
صیت وشهرت ایتدکدن صکره، ۱۱۹۳ ده مهر
صدارت عهده‌سنه احاله اولنمش؛ وبریچوق سنه ایله
۱۶ کون بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۱۹۵ ده
۵۳ یاشنده ایکن، مرض سلدن وفات ایتمشدر.
قصیر القامه زیاده‌سیله اسمر وقبیح المنظر بر آدم او-
لوب، اوائل حالنده مزاجی مزاح و لطیفه‌یه مائل
ونصرالدین خواجه فقراتنی حافظ اولوب، اکتساب
نفوذ واقتدار ایتدکدن صکره شدت وحدت اظها-
رینی اعتیاد ایتمشدی. برادرلریله اقاربی پك چوق
اولوب، بونلری قایرمقده‌کی تهالکی ده بادیٔ قیل
وقال اولمشیدی. مسقط رأسنده جامع، عمارت،
مکتب، صو یولی کبی برچوق خیراتی اولوب، محل

مذكوری قریه‌دن قصبه‌یه تحویل، و (كل‌شهر) تسمیه ایتمشدی.

محمد پاشا { (یكن‌الحاج —) بو دخی سلطان عبدالحمید خان اول دوری صدور عظامندن اولوب، علائیه‌لیدر. پدری بلغراد سردن كچدی آغالرندن حاجی یوسف اسمنده بری ایدی. ١١٥٥ ده درسعادته‌ورودله اوچ سنه صكره بلغراده عزیمت ایده‌رك، پدرینك سالكنه سلوك ایتمش؛ و بر مدت صكره قبـاق كله نام سردن كچدی آغاسیله بالاتفاق فتنه احداث ایتمكله، علائیه‌یه فرار ایتمش؛ واورادە دخی بویله بر فتنه‌یه سبب اولمغله، استانبوله قاچوب، بر مدت والده خاننده اختفا ایتدكدن صكره، اللی بیك غروش جائزه اعطاسیله، جرمنی عفو ایتدیره‌رك، افلاق سردارلغنی وطورناجیاق پایه‌سیله ایساقجی كوپریسی محافظلغنی استحصال ایتمشدی. عوض‌زاده خلیل پاشانك انهزامنده اصالةً طورناجی اولوب، بعده وارنه‌یه نفی اولنمش؛ و چوق كچمه‌دن اورا آغالغنی استحصال ایتمش؛ وبعده زغرجی‌باشی وباشبوغ نصب اولنوب، سلستره باشبوغی نامیله اكتساب شهرت ایلمشدی. ١١٨٠ ده قول كتخدالغیله‌اردوی همایونه دعوت اولنه‌رق، ١١٨٦ ده یكیچری آغاسی اولدقدن صكره، عهده‌سنه وزارت توجیهیله آغاباشی عنوانی احراز ایتمش؛ وصدراعظم محسن زاده محمد پاشـا قرین آبادده وفات ایتدیكنده، ادرنه‌ده قائمقـام اولوب، لواء شریفی درسعادته كتیرمش؛ ویكرمی بش‌كون آغا پاشالقده قالدقدن صكره، آیدین ومتعاقباً اوكا بدل سلستره‌و ١١٨٩ تاریخنده ودین‌وبعده ینه سلستره‌وصكره‌قیرشهری، اوزی، كوتاهیه ایالت ومحافظلری توجیه اولنمش؛ و ١١٩٣ ده علائیه‌یه نصب اولنـه‌رق، اورایه وصولنده وزارتی رفع ایله، اقامته مأمور اولمش؛ وبعده وزارتی اعاده ایله، ١١٩٥ده خوتین محافظلغنه وبعده ترحاله و ١١٩٦ ده روم ایلی‌ایالتنه نصب اولنمش: واوسنه عزت محمد پاشانك عزلی اوزرینه، مسند صدارت عظمایه ارتقا اولنمشـدر. یالكز درت ماهله‌طقوز كون بو مقام عالیده‌قالدقدن صكره، ١١٩٧ ده عزل ایله ودین محافظلغنه‌نصب اولنوب، ١١٩٨ ده اینه بختی سنجـاغی آربه‌لق اوله‌رق كندیسنه ویرلمش؛ و ١١٩٩ ده مصر والیسی اولوب، ١٢٠٠ ده دیار بكر ایالتی‌توجیهیله، بحراً ادرنه معسكرینه عودت ایتدیكنده، اسمعیل سرعسكرلكنه نصب اولنه‌رق، كوستنجه‌یه‌وصولنده وفات‌ایتمشدر. فساد ایچون یارادلمش محرك‌وطمعكار بر آدم ایدی.

محمد پاشا { (ملك —) [«ملك محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (سلیم — وعزت —) [«سلیم محمد پاشا» و «عزت محمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (رشید —) و (خسرو —) [«رشید پاشا» و «خسروپاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (قبریسلی —) [«قبریسلی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (عمار زاده —) دور سلطان‌محمد خان رابع قپـودان پاشـالرندن اولوب، ترسانه كتخداسی ایكن، ١٠٥٨ ده مسند قپودانی‌یه‌ارتقا اولنمش؛ ودونتمای همایونله آق دكزه چیقمغه مأمور اولوب، بوغازدن طیشاری چیقه‌مدیغندن، سكز بچق آیلق قپودانلقـدن صكره ١٠٥٩ ده اورادە اعدام اولنمشـدر. «خریطهٔ قپودانان» ده عمادزاده لقبیله مذكوردر.

محمد پاشا { (حیدر آغازاده —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، بوز اوقلیدر. یكیچری اوجاغندن یتیشوب، مصر والیلكنده‌وسائر ایالات وسنجاقلرده بولندقدن‌صكره، ١٠٥٩ تاریخنده بیقلی مصطفی پاشانك اوسته‌ده مسند قپودانی‌یه كچوب، كرید محاصره‌سی زمانی اولمغله، دونتما ایله او طرفه عزیمت ایده‌رك، جانیه‌یه بناشمغه مقتدر اوله‌میوب، رسمویه چكلمكه مجبور اولمش؛ واورایه عسكر ومهمـات چیقاریركن، قندیه جهتندن دشمن دونتماسنك كلدكده اولدیغنی كورنجه، مدللی‌یه‌طوغری قاچدیغندن، بر سنه ایله سكز كونلك مأموریتـدن صكره عزل، و ١٠٦٦ ده اعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (چاوش‌زاده —) [«چاوش زاده محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (طوپال —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، برچوق سنجاق وایالتلرده بولندقدن و وزارت رتبه‌سیله طمشوار والیسی اولدقدن صکره، ١٠٦٧ ده سیدی احمد پاشا اوستنه قپودان دریا اولمش؛ و برسنه ایله بربچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل وساقزده اعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (سیدی پاشا زاده —) بو دخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، قپودان اسبق سیدی احمد پاشانك اوغلیدر. ١٠٨٧ ده، علی پاشانك ایکنجی عزلنده، مسند قپودانی‌یه نصبله، دونتما ایله کربد صولرینه عزیمت ایتمش؛ وبربچق سنه‌یه قریب مدت دونتمای همایونی اداره ایتدکدن صکره، ١٠٨٨ ده عزل اولنه‌رق، ١٠٩٥ ده دراج اوکنده وقوع بولان محاربهٔ بحریه‌ده شهید اولمشدر.

محمد پاشا { (آشجی —) [«آشجی محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، آغریبوزلی کوسه علی پاشانك اوغلیدر. ترسانه کتخداسی ایکن، چورلیلی کتخداسی ابراهیم پاشا برنجی عزلنده، ١١٢١ ده مسند قپودانی‌یه کچوب، ایکی سنه ایله ایکی بچق آیه قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٢٣ ده عزل اولنمش؛ وبقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر.

محمد پاشا { (حاجی —) بو دخی سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، بوستانجی باشی ایکن، ١١٢٣ ده آنف‌الترجمه کوسه علی پاشازاده محمد پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، بدی آی ایله اون طقوز کون بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٢٤ ده بالانفصال استانبول قائممقاملغنه نقل، وبنه او سنه قتل واعدام اولنمشدر.

محمد پاشا { (جانم خواجه —) [«جانم خواجه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (طوراق —) سلطان محمود خان اول دورنده ١١٥٩ ده قپودان پاشا اولوب، بدی سنه‌یه قریب مدت بو مقامده قاله‌رق، دونتمای همایونله دفعاتله آق دکیزه چیقمش؛ و ١١٦٦ ده عزل ورسموبه نفی اولنه‌رق، ١١٦٩ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (کتخدا —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، عن‌اصل آخسخه‌لی وبر روایتده داغستانلیدر. خیلی وقت کتخدای صدر عالی بولنمغله، کتخدا و وزیر کتخداسی دینمکله متعارف ایدی. ١١٧٥ ده حسن پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه کچوب، برسنه بو مقامده بولندقدن صکره، ١١٧٦ ده انفصال، و ١١٨٠ ده قارصده وفات ایتمشدر.

محمد پاشا { (آغا —) [«آغا محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد پاشا { (سلیمان پاشا زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده ١١٨٦ تاریخنده طوسون پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، ایکی آی صکره عزل اولنمش؛ وبقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر.

محمد پاشا { (بوستانجی باشی حاجی —) بوستانجی باشی ایکن، دور سلطان سلیم خان ثالثده ١١٢٠ تاریخنده بوستانجی باشی حافظ اسماعیل پاشادن صکره قپودان دریا اولوب، بدی آی ایله اون طقوز کون بو مقامده قالدقدن صکره، ١١٢١ ده عزل اولنه‌رق، قره حصاره مامور اولمشدی.

محمد پاشا { (طوبجی باشی قره —) سلطان محمود خان ثانی دوری قپودان پاشالرندن اولوب، عن اصل آنطاکیه‌لی ونصیری طائفه‌سندندر. درسعادته ورودنده طوبجی نفری یازیلوب، بو سلکده قطع مراتبله، طوبجی باشی اولمش؛ وضبط وربطده‌کی اقتداریله شهرت بولوب، روم فترتنده باروتخانه‌نك محافظه‌سنه کوریلن حسن خدمتنه مکافاةً، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنه‌رق، نصوح زاده علی پاشانك دونتما ایله برابر احتراقنده ١٢٣٧ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ ودونتمای همایونله موره‌یه عزیمته مأمور اولدیغی حالده، سمت مقصوده وارەمدیغندن، بش آیلق مأموریتدن صکره عزل، ولمنی محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بعده

آنقره سنجاغنه تعيين اولنمش؛ و اوراده وفات ايتمشدر. — [« قره محمد پاشا » ماده‌سنده مراجعت.]

محمد پاشا { (دارنده‌لى عزت —) [« عزت محمد پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (آتش —) متأخرين مشيران بحريه‌دن اولوب، سلك مذ- كوره قطع مراتبله، جنت‌مكان سلطان عبدالعزيز خان دورنده ١٢٧٩ ده بحريه ناظرى اولمش؛ وتام ايكى سنه ترسانۀ عامره‌يى اداره ايتمشدر. بحريه فريقان كرامندن وياوران حضرت شهرياريدن عارف پاشا حضرتلرينك بدربدر.

محمد پاشا { (دوقكين‌زاده —) [« دوقكين زاده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد پاشا { (سيد —) سلطان محمد خان ثالث دورى وزراسندن او- لوب، عن اصل ايرانلى وصحيح النسب ساداتدن ايدى. ١٠٠٤ تاريخنده قورد پاشادن صكره مصر واليسى اولوب، ايكى سنه خطۀ مصريه‌يى اداره ايتدكدن صكره، ١٠٠٦ ده عزل اولنه‌رق، درسعادته عودتنده رتبۀ وزارتله روان سرعسكرلكنه نصب اولنمش؛ و اوراده بر سنه‌يه قريب ايرانيلر طرفندن محاصره اولندقدن صكره، شاه عباسك الينه اسير دوشمش؛ وبر خيلى وقت اسارتده قا- لوب، اوراده وفات ايتمشدر.

محمد تقى { (ياخود محمد الجواد بن على رضا بن موسى كاظم بن جعفر صادق بن محمد باقر بن على زين العابدين بن حسين بن على بن ابى طالب رضهم) ائمۀ اثناعشرك طقوزنجيسى او- لوب، ١٩٥ تاريخنده مدينۀ منوره‌ده دنيايه كلمش؛ ومأمون خليفه‌نك قيزى ام الفضلى تزوج ايلمشيدى. ٢٢٠ ده، زوجه‌سنك عمى معتصم خليفه ايله كو- ريشمك اوزره، بغداده كيدوب، اوراده وفات ايتمش؛ و مقابر قريشده جدى امام موسى كاظم (رضه) ك قبرى اتصالنده دفن اولنه‌رق، زوجه‌سى خليفه‌نك سراينه آلنمشدى. مسموماً وفاتى مظنوندر. صلاح و تقوى وجود وكرمله متصف اولوب، آباء و اجداد كرامندن متسلسلاً جناب مرتضى (رضه) دن منقول برخيلى احاديث شريفه و اخبار غريبه روايت ايتمشدر.

محمد جامه باف { [« جامه باف » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد جان بيك { ايران شعراسندن وافشار اولوسندن اولوب، دا- غستانده نشأت ايتمش؛ وشاه عباس ثانينك تيراندازى يعنى اوقچى باشيسى بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

بتكليف هوا تا ساغر سرشار بردارم
چه منتها ز زلف ابر كوهر بار بردارم

محمد جواد { [« محمد تقى » ماده‌سنه مرا- جعت بيوريله.]

محمد جواد { فرس شعراسندن اولوب، عن اصل تركستاندن اولديغى حالده، هندستانه رحلتله، لاهورده متمكن ايكن، نادر شاهك هندستان فتوحاتنده بونك عسكرندن بر نفر طرفندن شهيد ايدلمشدر. شو رباعى اونكدر:

كفتا چه كسى چو كردى از جرم دق
كفتم كه كنم بهر چه هستم لائق
دو كرده سيه بكرد عالم كردم
كانيست سزاى آن كه كردد عاشق

محمد چلبى { سلطان مراد خان رابع دورى علماسندن اولوب، هيئت ونجومه وقوفى اولملغله، بعض ازياجى واردر. ١٠٤٠ ده وفات ايتمشدر.

محمد چلبى افندى { [« سعدالدين افندى زاده » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد حاجى { فرس شعراسندن اولوب، كابللى اولديغى حالده، هند ملوكندن همايون شاهك نظر التفاتنه مظهر اولنه‌رق، امراى صرهسنه كچمشيدى. شو بيت اونكدر:

صد آرزو ست دردل تنكم كره ز دوست
دل نيست در برم كره آرزوى اوست

محمد حسين { (ميرزا —) اولاد تيموردن ميرزا سلطان حسينك و بر روايتده اوغلى بديع الزمانك اولادندن شيرين‌زبان برشاعر اولوب، اون درت ياشنده ايكن برادرى

میرزا ابوالحسن طرفندن قتل اولنان برادری محمد مؤمنه چوق محبق اولمغله، حقنده برچوق مرثیه‌لر سویلمشدر. شو بر ایکی بیت بو بابده‌کی مرثیه‌سنك برندندر:

متم دیوانهٔ ژولیده مویی پیرهن چاکی
نه از کشتن مراپیی نه از خـون ریختن باکی
زکشته پشته خواهم ساخت بهر خاطر یاری
چو خون مؤمن مسکین طلب دارم زبیباکی

محمد حکیم { (میرزا —) اولاد تیموردن هندستان فاتحی همایون شاهك اوغلی ومشهور جلال الدین اکبر شاهك برادریدر. ۹۶۱ده کابلده طوغوب، برادرینك زمان سلطنتنده کابلستان حاکمی ایکن، پنجابه تجاوز ایتدیکندن، اکبر شاه مقابله‌سنه عسکر کوندرمکه مجبور اولمغله، مرکز حکومتنه عودت، و ایالتیله قناعت ایده‌رك، ۹۹۳ ده کابلده وفات ایتمشدر.

محمد حنفی { (یاخود محمد حنیف) [«محمد بن الحنفیه» ماده‌سنه مراجعت.]

محمد خان اول { (چلبی سلطان — بن یلدیرم بایزید خان، بن مراد خان بن اورخان بن عثمان خان الغازی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك بشنجیسی اولوب، استیلای تیموردن صکره، برادرلرینك تفرقه‌لریله حاصل اولان ایام فترته ختام ویرمکله، دولت عثمانیه‌نك بحق مؤسس ثانیسی عد اولنور. ۷۸۱ تاریخنده دنیایه کلوب، تیمور وقعه‌سنده، ۲۳ یاشنده اولدیغی حالده، اردوکاهده بولنمغله، بایزید پاشا اسمنده صادق بر آرناؤد طرفندن تبدیل قیافتله وهزار محن و مشاقله دشمن عسکرندن قورتاریله‌رق، سالماً آماسیه‌یه ایصال اولنمشدی. تیمورلنك آناطولیده بولندیغی مدتجه آماسیه و توقاتده بولنه‌رق، راست کلدیکی تاتار و ترکمان عسکرلرینه قارشی خارق العاده بر جسارتله مقابله ایتمش؛ و بسالت واقتدارینی کوسترمشیدی. پدرینك وفاتی خبرآلدقدن، وتیمور آناطولیدن چکلدکدن صکره، بولندیغی جهتده اعلان سلطنت ایدوب، بروسه‌ده ادعای سلطنت ایدن برادری عیسی چلبی ایله حربه طوتیشمش؛ وبینلرنده برقاچ محاربه وقوع بولدقدن صکره، عیسی چلبی مغلوباً قرمان ایلنه قاچش؛ واوراده نابدید اولوب، برداها نام ونشانی ایشیدلمهمشدر. بو وجهله چلبی سلطان محمد خان بروسه‌یه داخل اولوب، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه‌یه مالك اولمش ایسه‌ده، روم ایلی جهتی اولاد بایزیدك بیوکی اولان سلیمان شاهك النده بولنوب، مشارالیه روم امپراطوریله دخی اتفاق ایده‌رك، ادرنه‌یی پایتخت اتخاذ ایتمشدی. سلیمان شاه عیسی چلبینك مغلوبیت وفرارینی خبرآلنجه، بروسه‌یه عسکر سوق ایدوب، بلا حرب شهره داخل اولمش؛ و چلبی سلطان محمد خان ینه آماسیه وطوقاد جهتنه چکلمش ایدی. بعده صاحب ترجمه بروسه‌یی وسائر آناطولی ممالکنی استرداد ایدوب، یالکز روم ایلی جهتی سلیمان شاهك النده قالمشیدی. اولاد بایزیددن پدریله برابر اسارته دوشوب تیمورك عودتنده کرمیان بکنه تسلیم ایدلمش اولان موسی چلبی دخی ظهور ایدوب، ابتدا چلبی سلطان محمد خانه تأمینات اعطاسیله تحت اطاعتنده بولنمغی تعهد ایتمش ایکن، بعده بعض آثار عصیان کوسترمکله، مغلوب اوله‌رق، روم ایلی جهتنه قاچوب، بیوك برادری سلیمان شاه ایله اوغراشمغه باشلامشیدی. سلیمان شاه اوائل حالنده عدل وحقانیتله حرکت ایدوب، کندیسی عالم بر ذات اولمغله، علوم ومعارف وصنایعی خیلی ایلری کوتورمش ایسه‌ده، بعده عیش وعشرته مبتلا اولوب، هیچ بر ایشه باقماز اولدیغندن، وبرادرلرینك بیوکی اولمق مناسبتیله یاننده قالمش اولان میخال اوغلی و اورنوس زاده کبی کبار رجالك نصایحنی دخی دیکلمز اولدیغندن، بونلر عاقبت کندیسندن مأیوس اولوب، موسی چلبی‌یی دعوتله، ادرنه‌ده تختنه اقعاد ایتمشلر؛ وسلیمان شاه ادرنه‌دن چیقوب کیدرکن، یولده راست کلدیکی و شبهه اوزرینه ایکیسنی قتل ایتدیکی بش برادرك دیکر اوچی طرفندن قتل اولنمشدر. بو وجهله اولاد بایزیددن یالکز ایکیسی قالوب، چلبی محمد خان آناطولیده وموسی چلبی روم ایلنده حکم سورمکده ایدی. آنجق سلیمان شاه نه قدر سفیه ایدیسه، موسی چلبی‌ده او قدر ظالم و خونخوار اولدیغندن، و چلبی سلطان محمد خانك ایسه عقل ودرایتی، عدل وحقانیتی، جسارت وشجاعتی وانصاف ودیانتی کبی اوصاف ممدوحه‌سی مسلم انام بولندیغندن، موسی چلبینك معیتنده بولنان رجال دولت برر

برر چلبی سلطان محمد خانك طرفنه دونمكله، بر طرفدن بونلرك وبر طرفدن دخی موسی چلبینك طارلتمش اولدیغی صربیه قرالی وروم ایمپراطورینك معاونت مادیه ومعنویه‌لریله، صاحب‌ترجمه روم‌ایلی‌یه یكچوب، تدریجاً برادرینك ملكنی ضبط ایتمش؛ و نهایت بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده موسی چلبی مجروح اولوب، فرار ایدركن بر بطاقلغك ایچنده وفات ایتمكله، ممالك عثمانیه‌نك بتونی چلبی سلطان محمد خانه قالوب، مشارالیه ۸۱۶ تاریخنده آبا واجدادی كبی علی‌العموم ممالك عثمانیه وعثمانیان پادشاهی اولمش؛ و بو وجهله اون ایكی سنه‌لك فترته ختام ویرمشدر.

چلبی سلطان محمد خانك تخت عثمانی‌یه جلوسیله فترت وتفرقه‌یه ختام ویرلمسی همجوار بولنان دول وحكومات طرفندن حسن تلقی اولنه‌رق، پادشاه مشارالیه جلوسلرینی متعاقب كرك قسطنطینیه روم ایمپراطورینه و ونديك جمهوریتنه وكرك آسیاده‌كی حكومات اسلامیه‌یه ومصر سلطاننه ایلچیلر اعزامیله جلوسلرینی رسماً اخبار ایتمش؛ و بونلرك جمله‌سندن مقابلةً سفیر و هدیه‌لر كوندریلوب، تجدید عهود صلح و مسالمت اولنمشدی. دولت سلجوقیه‌نك انقراضنده آناطولیده ظهور ایتمش اولان حكومات صغیره‌یه اجدادی طرفندن ختام ویریله‌رك، برر برر ملكلری ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشیكن، تیمورلنك غالب كلنجه، بونلری ملك قدیملرینه اعاده ایتمكله، بونلردن ازمیرده حكومت سورن جنید بك وقرەمان بكی پادشاهك روم‌ایلنده موسی چلبی ایله اوغراشدیغی اثناده تجاوزاتده بولنمغله، تادیبلرینه لزوم كوروب، ابتدا جنیدی مغلوب وتسلیمه مجبور ایده‌رك، خدمتنه آلمش؛ و بعده قرەمان اوغلی اوزرینه یورویوب، كندیسنی كلیاً منهزم ایتدكدن صكره، تحت تابعیتنده بولنمق شرطیله قرەمان ایلی بكلكنده ابقا ایتمش ایكن، پادشاه اورادن چكیله‌رك، آنقره‌ده بولندیغی حالده، قرەمان اوغلی محمد بك نقض عهد ایتمكله، پادشاه نامزاج اولدیغی حالده، وزراسندن مارالذكر بایزید پاشا بر حیلهٔ حربیه ایله موسی‌الیه محمد بكی و اوغلی مصطفی بكی دام اسارته دوشوروب، حضور پادشاهی‌یه كتورمكله، اوراده فیمابعد صداقتدن آیرلمیه‌جغنه یمین ایتدكدن صكره، محلنه واره‌دن نقض عهد ایدوب، نهایت آنطالیه‌یی محاصره ایتمكده ایكن قتل اولنمشدر. چلبی سلطان محمدخان قرەمان عائله‌سنی بر طرف ایتدكدن صكره، كرمیان بكیله اسفندیار بكك عهد وامانتی قبول ایله، اسفندیار بكك اوغلی قاسم بكی رهن آله‌رق، بروسه‌یه عودت ایتمشدی. او صره‌ده یعنی ۸۱۸ تاریخنده ونديك جمهوریتنه تابع جزایر بحر سفید بكلرندن بعضلری سنانق عثمانیه‌یه صارقندیلق ایتمكله، ونديك دونناسنه قارشی چالی بكك قوماندەسیله عثمانلی دونناسی كلیبولیدن چیقاریله‌رق، ایكی دوننا آره‌سنده برقاچ محاربهٔ بحریه وقوعندن صكره، صلح تقرر ایتمش؛ و ۸۱۹ ده افلاق بكی اظهار آثار سركشی ایتمكله، پادشاه طونه جهتنه عسكر سوق ایدوب، (بركوكی) و (ایساقچی) قلعه‌لرینی بعدالتحكیم، افلاق بكیله حرب ایده‌رك، غنائم كثیره واوچ سنه‌لك وركی‌یی اخذ ایله، اورادن مجارستانه یكه‌رك، برقاچ قلعه فتحندن صكره، مجار قرالندن تضمینات اخذیله، طلب ایلدیكی صلحی امضا ایده‌رك، ادرنه‌یه عودت ایتمش؛ واو اثناده آتدن دوشمكله، برخیلی وقت راحتسز اولمشلردی. شهزاده سلطان مراد خانی آماسیه سنجاغنه تعیین بیورمشلر ایدی. ۸۲۱ تاریخنده اسفندیار بك صامسون و بافره‌یی ضبط ایدوب، كوچك اوغلی خضر بكه ویرمكله، پادشاه نزدلرنده بولنان قاسم بك بن اسفندیارك حقوقنی محافظه ایچون، او طرفه ارجاع عنان صولت ایتدكلرنده، اسفندیار بك بلاد مذكوره‌یی پادشاهه تسلیم ایتمكله، طالب صلح وامان اولمش؛ و بو وجهله اورادن بروسه‌یه عودت بیوریله‌رق، ۸۲۲ ده شهر مذكورده جامع ومدرسه وعمارت بناسیله مشغول اولدقدن، وهركه وككبوزه‌یی فتح ایتدكدن صكره، سلانیك فتحنه عزیمت ایتمشلردی. بو صره‌ده موسی چلبینك قاضیعسكری بولنمش اولان سماونه قاضیسی زاده شیخ بدرالدین برطریق الحاده صاپوب، شاكردانندن بوركلوجه مصطفی آیدین جهتنده اظهار الحاد ایله، عصیان ایتدیكی كبی، كندیسی دخی افلاقه فرار، واورادن روم ایلی‌یه دخول ایله، اطرافنه برطاقم سبكمغزانی طوپلایه‌رق، فساد چیقارمغه چالیشدیغندن، سلانیك فتحندن صرف نظرله، سیروزه كیدیله‌رك، مرقوم شیخ اخذ

وصلب اولنمشدر. اورادن عودت بیوریلوب، ۸۲٤ سنه‌سی جمادی‌الاولاسنك اوائلنده خسته‌لنه‌رق، بر قاچ کون ظرفنده ارتحال ایتمشدر. ارکان دولت، شهزاده مراد خان آماسیه‌دن بروسه‌یه کلنجه‌یه‌قدر، قرق‌ایکی کون وفاتنی کتم‌ایدوب، شهزادهٔ مشارالیه بروسه دارالسلطنتنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتدکدن صکره، سلطان محمد خانك جنازه‌سی شهر مذکوره نقل، وبنا کرده‌لری اولان جامع شریفك یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. وفاتنده سنی ٤۳ اولوب، زمان فترتده‌کی حکومتندن بشقه، مدت سلطنتلری سکز سنه‌دن بش کون اکسیکدر.

محمدخان ثانی { (ابوالفتح سلطان — بن مراد خان ثانی بن چلبی سلطان محمدخان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یدنجیسی اولوب، آباواجدادی آناطولی وروم ایلنده بلاد کثیره فتحیله حدود دولتی خیلیدن خیلی‌یه توسیعه موفق اولدقلری، وآناطولی وروم ایلندن مرکب‌اولان بویله بر دولت معظمه‌نك مرکز طبیعیسی بو ایکی قطعه‌نك آره‌سنده‌وایکیسنك کلیدی مقامنده بولنان شهرشهیر قسطنطینیه‌اولدیغی حالده، بو شهرعظیم او وقته‌دك، دولتك حدودی خارجنده قالمش ایکن، فتحنه و پایتخت اتخاذینه موفق اولان صاحب ترجمه‌نك سلاطین عظام عثمانیه ایچنده، همنامی اولان مجدد دولت‌کبی، بر موقع مهم اشغال بیوردقلری شرح وایضاحه محتاج دکلدر.

۸۳۳ تاریخنده ادرنه‌ده دنیایه کلوب، هنوز صبی ایکن مغنیسا سنجاغنه تعیین بیورلمش؛ و جلادت طبعی جهتیله، هیچ بر معلمه مطاوعت ایتمیه‌رك، تحصیلدن امتناع ایتدیکندن، پدری ملا کورانی‌یی مأذونیت کامله ایله تربیه‌سنه مأمور بیورمغله، مشهور اولدیغی اوزره، علامهٔ مشار الیه الندہ بر دکنکله حضورینه واروب، تعلیم وتربیه‌یه همت ایتمشدر. ۸٤۷ تاریخنده پدرلری سلطان مراد خان ثانی غوائل سلطنتدن چکیله‌رك، استراحت ایتمك آرزوسنه دوشمکله، سلطان محمد خان حضرتلری مغنیسادن ادرنه‌یه جلب بیوریله‌رق، تخت عثمانی‌یه اجلاس بیورلمش؛ وپدرلری اسحق پاشایی وسائر بعض خواص بندکانی بالاستصحاب، مغنیسایه عزیمتله، صاروخان وآیدین ومنتشا سنجاقلرینك وارداتنی کندی ذاتلرینه آیره‌رق، صفای خاطرله عمرسورمکده، وصاحب ترجمه دخی صدر اعظم خلیل پاشانك وسائر وزراسنك معاونت مدبرانه‌سیله ادرنه‌ده سلطنت ایتمکده ایکن، پاپا سلطان مراد خانك بو وجهله ایشدن چکلمسندن استفاده اولنه‌جق وقتدر، دیه‌رك، بر طاقم قاردینااللر اعزامیله، مجار قرالنی بر قاچ سنه اول عثمانلیلره وردیکی عهد ویمینی نقض ایتمکه قاندیروب، بونلرله اهلیلر وافلاق، بغدان، صرب وسائر خرستیانلردن مرکب بر اهل صلیب اتفاق بالتشکیل، سکسان بیك عسکرله وارنه‌یه‌قدر کلدکلرنده، ارکان دولت هنوز اون درت یاشنده تجربه‌سز بر پادشاهك بویله برقوته قارشی کله‌میه‌جکنی دوشونه‌رك، سلطان مرادخانك امورسلطنتی ید اقتدارینه آلمسنی رجا واسترحامده اصرار ایتمکله، هرنه‌قدر مشار الیهك بحراً عودنی طریقنی کسمکه وندیك دوننماسی مأمور اولمش ایسه‌ده، پادشاه مشار الیه براً استانبول بوغازینه قدر کلوب، بو بوغازی تجاوزله، قرق بیك کشی‌ایله دشمنك قارشیسنه یتیشه‌رك، مشهور اولان وارنه ملحمهٔ کبیره‌سنده مجار قرالی مقتول‌دوشمش؛ وسائر کبراه نصرانیه‌نك بر طاقمی اسیر اولوب، عسکرلری محو وپریشان اولمشدی. بو موفقیتدن صکره، سلطان مرادخان ثانی ینه صاحب ترجمه‌یی تخت عثمانیده براقوب، کندیسی مغنیسایه چکلمك ایستمشلر ایسه‌ده، پادشاهك حداثت سنی عسکر بیننده بعض‌مرتبه اطاعتسزلکه سبب اولمغله، صدر اعظم خلیل پاشانك وسائر رجال دولتك اخطارات متوالیه‌سی وبالذات سلطان محمد خانك التماسی‌اوزرینه، سلطان مراد خان ۸٤۸ ده ادرنه‌ده تکرار تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ وسلطان محمد خان ثانی مغنیسا سنجاغنه عودت ایلمشیدی.

بووجهله پدری‌زماننده ایکی سنه سلطنت‌سوردکدن‌بدی سنه صکره، ۸۵۵ تاریخنده پدرلری سلطان مراد خان ثانی ارتحال ایتمکله، مغنیسادن کلوب، تخت سلطنته جلوس ایتمشلردر. جلوسلرینی متعاقب اظهار عصیان ایچون فرصت قاچیرمیان قره‌مان اوغللری اوزرینه عسکر سوق ایدوب، قره‌مان اوغلی ابراهیم بك طاش ایلنه فرار، وقیزینی نزد پادشاهی‌یه رجاجی کوندروب، استرحام امن وامان ایتمکله، فیما بعد صداقتدن آیرلمامق شرطیله، جرم

سابقی عفو بیورەرق، بروسەیە عودتله، منوی ضمیری اولان، قسطنطنیه فتحی مقدماتنه تشبث بیوروب، بوغاز کسن یعنی روم ایلی حصارینك انشاسنه بدأ ایتمش؛ و بونی بالاکمال جسیم طوپلرله بعدالتجهیز، او قیشی ادرنەدە کچیروب، ۸۵۶ سنە-سی ایلك بهارنده مکمل بر اردو ایله و او وقتەدك مثلی کورلەمش جسیم طوپلرله استانبولی بر آمحاصره ایلمش؛ وغلطه ایله سرای برونی آرەسی زنجیرلرله قپانمش اولدیغندن، بالطه لیماننەدن کیلرینی قرەیە چکوب، حاضرلدیغی طریق اوزرندە سوروکلەدە-رك، لیلاً خلیج ایچنه ادخال ایتمکله، رومەلرصباحاین مأمولارینك خلافنده کندیلرینی براً وبحراً محاصره آلتنده کورنجه، شاشیرمشلردی. برقاچ کون محا-صرەدن صکره نهایت طوپ‌قپودن هجوم ودخول اولنەرق، رومەلرك دخی مأیوسانه مقاومتیله پك شدتلی بر محاربەدن صکره، ایمپراطور مقتول دوشمش؛ وشهر فتح اولنەرق، پایتخت دولت عثمانیه اولمشدر.

سلطان محمد خان ثانی حضرتلری بو فتح عظیم ایله اکتفا ایتمیوب، ۳۱ سنه دوام ایدن مدت سلطنتی فتوحاتله وسفر ومحاربه ایله کچەرك، ممالك عثمانیەیی خیلی توسیع ایتمش؛ وکوشه وکنارلرنده ایادیٔ دشمنانده قالمش اولان نیجه ممالك و قلاع مهمەیی ضمیمهٔ ممالك عثمانیه ایلمش؛ وبر قاچ دولته ختام ویرمشدر. صربیه و بوسنه قراللریله دفعاتله محاربه ایدوب، بوسنه وهرسکی وبلغراد و سمندره ودها نیجه بلادی فتح ایتدیکی کبی، افلاق و بغدانی دخی تحت اطاعتنه آلمشدی. بدرلری زماننده آرناودلغی کاملاً تحت ادارەسنه آلمش وعساکر عثمانیەنك شدتلی هجوملرینه مقاومت ایتمش اولان اسکندر بکله مکرراً جنك ایدوب، نهایت اسکندر بکك وفاتیله، بو قطعەیی دخی کاملاً وقطعیاً ممالکنه الحاق، ومواقع مهمەسنی تحکیم ایلمشدی. وندیکلیلرله وجنوزلرله دخی دفعاتله محاربه ایدوب، مورەیی، آغریبوزی، مدللی‌یی، آزاق و قریمی و سائر نیجه یرلر فتح ایتمشدی. طربزونده تشکل ایتمش اولان روم ایمپراطورلغنەدە ختام ویرەرك، مملکتنی کاملاً ضبط ایتدیکی کبی، آماصرییی دخی فتح ایتمش ایدی. عهدشکنلکده قصور ایتمین قرەمان اوغللریله دفعاتله محاربه ایدوب، نهایت بونلرك حکومتنه ختام ویرەرك، مملکتلرینی کاملاً ضبط ایتدیکی کبی، اسفندیار اوغللرینك حکومتنی دخی الغا ایدەرك، قسطمونی جهتنی ضبط ایتمشدی. ایرانه حکم ایدن اوزون حسن تجاوز حدود ایتمکله، او طرفه سفر بیوروب، ترکمانلری فراره مجبور ایتمش؛ وقرەحصار شرقی وسائر بلادی فتح ایله، حدود عثمانیەیی فرات وادیسنەدك سورمش ایدی. کذلك احمدپاشا معرفتیله ایتالیانك جنوب جهتندن عبارت اولان پولیەیە تجاوز اولنەرق، اورالری غارت اولندیغی کبی، رودوس دخی محاصره اولنمشدی.

بو فتوحاتی صرەسیله وتفصیلاتیله ذکر ایتمك ایستەسەك برجلد طوایبی کفایت ایتمیەجکندن، یالکز بو وجهله مجملاً صایمقله اکتفایه مجبورز. الحاصل، مدت سلطنتلرینی حرب وسفر وفتوحاتله کچیروب، ۸۸۶ تاریخنده، ۵۳ یاشنده ایکن، ینه متهیٔ سفر اولدقلری حالده، ککبوزەدە ارتحال ایدوب، نعشی درسعادته نقل ایله، بنا کردەسی اولان جامع شریفك خطیرەسندە تربهٔ مخصوصەسنه دفن اولنمشدر. شجاعت وجلادتی وامور حربیه وسیاسیەدەکی مهارت واقتدارلری آثاریله مستدلدر.

محمد خان ثالث

(سلطان غازی — بن مراد خان ثالث بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان قانونی بن سلیم خان اول بن بایزید خان ثانی بن محمد خان ثانی) سلاطین عظام عثمانیەنك اون اوچنجیسی اولوب، (اکری فاتحی) دینمکله شهیردر. ۹۷۴ تاریخندە بدرلرینك شهزادەلکی وصاروخان متصرفلغی زماننده صارت قصبەسندە دنیایه کلوب، ۱۰۰۳ تاریخنده، ۲۷ یاشندە ایکن، بدرینك وفاتی اوزرینه، مغنیسادن کلەرك، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ و بعض تدابیر مالیەیه تشبثدن صکره، ایرتسی سنه صدر اعظم بولنان ابراهیم پاشانك سردارلغیله وخواجه سعدالدین افندینك دخی مرافقتیله مجارستان سفرینه عزیمت ایدەرك، اکری شهرینی برمدت محاصرەدن صکره فتح، وقانیجه وسائر نیجه بلادی ضبط ایلمش؛ ومجارستانی عثمانلیلرك الندن چیقارمق ایچون، آلمانیه ایمپراطوریله اردل، افلاق وبغدان پرنسلرینك تشکیل ایتدکلری اتفاق حکمسز براقەرق، حکومات مذکورەنك عساکر متفقەسنی مغلوب و پریشان

ایتمش؛ وبو سفرك بو سببه مبنی اولان اهمیتندن طولابی (اكری فاتحی) دینلكله شهرت بولمشدر. بو سفر اثناسنده آناطولیده جلالی حسن پاشا و قره یازیجی رفع لوای عصیان ایتمكله، آلمانیا ایمپراطوریله عقد مصالحه اولنه‌رق، آناطولیجه اعادهٔ اسایش تدابیرینه تشبث اولنمش؛ وبرخیلی وقت اوغراشلدقدن صكره، مرقوم شقیلر عرض اطاعت و انقیاد ایده‌رك، اسایش اعاده اولنمش ایسه‌ده، بونلرله اوغراشلدیغی مدتجه، آلمانیه ایمپراطوریله متفقلری فرصت بولوب، نقض عهد ایده‌رك، مجارستانك بعض قلاع وبلادینی ضبط ایتمش؛ وهرنه‌قدر درعقب اردوی همایون سوق اولنه‌رق، قانیژه و سائر محال مهمه استرداد اولنمش ایسه‌ده، بعض برلردخی دشمنلرك النده قالمشیدی. سلف پادشاهی سلطان مرادخان ثالث زماننده ضبط ایدلمش اولان تبریز ونخجوان جهتلرینك استردادی ضمننده ایرانیلر نقض عهد ایله، حدود شرقیه‌ده دخی آتش مخاصمات یكیدن اویاندیرلمش؛ وبعض برلر الدن چیقمش ایدی. سلطان محمدخان ثالث بو غوائل ایله مشغول اوله‌رق طقوز سنه ایله ایكی آی سلطنت سوردكدن صكره، ١٠١٢ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی سلطان احمدخان اول خلفی اولمشدر. دیانت واحكام شرعیه‌یه زیاده ارتباطی اولوب، شرب خمر ایدنلر حقنده شدتلی مجازات اجراسنی وبتون میخانه‌لرك قپادلمسنی امر ایتمشدی. بعض فتوحاتله برابر، زمان سلطنتی دور انحطاطك مبدئی عد اولنور. جلوسنده اون طقوز برادرینی وپدرینك حامل بولنان اون جاریه‌سنی وبعده ایكی اوغلنی اعدام ایتدیرمشدر.

محمد خان رابع { (سلطان غازی — بن ابراهیم خان بن احمدخان بن محمد خان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اون طقوزنجیسی اولوب، (آوجی) لقبیله مشهوردر. ١٠٥١ تاریخنده دنیایه كلوب، ١٠٥٨ ده پدرینك اسقاطی اوزرینه، یدی یاشنده اولدیغی حالده، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش؛ وصباوتی زماننده بعض ارباب نفوذك سوء استعمالاتی ونااهلارك سركاره كلمسی نتایجندن اوله‌رق، دولتك امور مالیه و ملكیه وعسكریه‌سی مذبذب برحاله كلوب، حدودك هر طرفنده دشمنلر فرصتیاب تجاوز اولمش ایكن، ١٠٦٦ تاریخنده یعنی جلوسنك سكزنجی سالنده كوپریلی محمد پاشا مقام جلیل صدارته كله‌رك، و اساسلی اصلاحاته مباشرت ایده‌رك، بو اصلاحات سایه‌سنده خیلی موفقیتلر كورلمش؛ وآوستریایه قارشی عسكر سوق اولنه‌رق، مجارستانك برچوق قلاع وبلادی استرداد، ویا یكیدن فتح، وثانیاً ویانه محاصره اولنمش؛ وكریدده وندیك جمهوریتنه قارشی محاربه‌یه دوام اولنه‌رق، كریدك برچوق برلری ومركزی اولاز قندیه شهری ضبط ایدلمش ایدی. لهستان ورروسیه ایله دخی محاربه اولنه‌رق، قزانلمشیدی. بو موفقیات واجراآت مشار الیه كوپریلی محمد پاشا ایله اوغلی احمد فاضل پاشا ومرزیفونی قره مصطفی پاشانك من حیث المجموع ٢٨ سنه سورن مدت صدارتلرنده واقع اولوب، بعده قره ابراهیم وسلیمان وسیاوش پاشالرك زمان صدارتلری اولان دور محمدخان رابعك صوك اوچ درت سنه‌سنده دولت علیه دول متجاوره برطاقم محاربات ایله اوغراشمش اولوب، صید وشكاره مراقلری وار ایدی. ١٠٩٩ تاریخنده عزلت، ١١٠٤ ده ارتحال دار آخرت ایتمشدر. اولادندن سلطان مصطفی خان ثانی وسلطان احمد خان ثالث سلطنت سورمشلردر.

محمد خدا بنده { (سلطان —) [« خدا بنده » ماده‌سنه مراجعت.]

محمد رشدی پاشا { (مترجم —) دور سلطان عبدالمجید خانیدن پادشاه زمان سلطان عبدالحمیدخان ثانی افندمز حضرتلرینك زمان همایونلرینه‌دك درت دفعه مسند صدارت عظمایه كچمش وزرادن اولوب، سینوب سنجاغنده آیاندون قضاسی خاندانندن حاجی حسن آغانك اوغلیدر. ١٢٢٦ تاریخنده دنیایه كلوب، طفل ایكن والده‌سیله برابر درسعادته ورودله، تحصیل علم ایتدكدن

صکره، ١٢٤١ تاریخنده، وقعهٔ خیریه اوزرینه، کشاد اولنان عساکر نظامیه‌نك یدنجی ترتیب طا. بورینه قید اولنمش؛ واستعدادی حسبیله قطع مراتب ایده‌رك، قول آغاسی اولدقدن صکره، لسان فرانسوی ایله بعض فنون جدیده‌نك تحصیلنه قویلمش؛ وطقوز سنه قول آغالقله خدمت ایدوب، روم ایلی وآناطولی وشام جهتلرنده بولندقدن صکره، بیکباشی وبعده آلای امینی اولمش؛ وبو رتبه‌ده ایکن، بعض کتب عسکریه‌نك ترجمه‌سی مأموریتیله باب سرعسکری‌یه آلنه‌رق، او وقتدن (مترجم) لقبیله شهرت بولمشدی. آز مدت ظرفنده قائمقام و میر الای و ١٢٥٩ ده میرلوالقله روم ایلی اردوی همایونه مأمور اولمش؛ ومتعاقباً دار شورای عسکری اعضالغنه نقل اولنه‌رق، ١٢٦١ ده فریقلك رتبه‌سیله عساکر ردیفه‌نك صورت تشکیل وتنظیمیله نظارتی علاوهٔ عهده‌سنه احاله اولنمش؛ و ١٢٦٣ تاریخنده مشیریت رتبه‌سنه نائل اولوب، خاصه اردوی همایونی مشیریتنه نصب اولنمشدی. ١٢٦٤ ده دار شورای عسکری رئیس الرؤساسی و ١٢٦٧ تاریخنده سرعسکر اولوب، عساکر نظامیه‌نك اصلاح وترقیاتنه خیلی خدمتلری کورلمش؛ و ١٢٦٩ تاریخنده عزل اولنه‌رق، ثانیاً خاصه مشیری اولمشدی. ١٢٧٠ ده استعفا ایدوب، متعاقباً شام والیلکی انضمامیله برشام اردوی همایونی مشیریتنه نصب اولنمش ایسه‌ده، استعفاسی قبول بیوریله‌رق، بر مدت معزول قالدقدن صکره، ١٢٧١ ده مجدداً تشکیل اولنان مجلس عالیٔ تنظیماته مأمور اولمش؛ وینه او سنه ثانیاً سرعسکر اولوب، ١٢٧٣ ده عزل اولنمش ایسه‌ده، ینه او سنه ثالثاً مقام سرعسکری‌یه نصب اولنمشدی. ١٢٧٤ ده عزل، و وفات ایدن فتحی پاشا یرینه طوبخانه مشیریتنه نصب اولنه‌رق، ١٢٧٥ ده مشیریت مذکوره‌نك سرعسکرلکه الحاق اوزرینه، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ ومتعاقباً مجلس عالیٔ تنظیمات ریاستنه تعیین بیورلمشدی. ١٢٧٦ ده مسند جلیل صدارت عظمایه ارتقا اولنه‌رق، بش آی ایله سکز کون بو مقام عالیده بولندقدن صکره، ینه او سنه انفصال ایده‌رك، تشکیل اولنان اصلاحات مالیه مجلسی ریاستنه نصب بیورلمش؛ و ١٢٧٧ ده واقع جلوس حضرت عبدالعزیز خانیده ریاست مذکوره‌ده ابقا بیوریله‌رق، او صره‌ده وجودجه کوردیکی لزوم اوزرینه، لاجل التداوی مأذوناً برلینه عزیمت ایدوب، اوراده بولندیغی حالده، ١٢٧٨ ده رابعاً مقام سرعسکری عهده‌سنه توجیه بیورلمش؛ وپارس ایله آوروپانك سائر جهتلرینی سیر وتماشا ایده‌رك عودت ایلمش ایدی. ١٢٧٩ ده عزل اولنه‌رق، مستوفی معاشله استراحت ایتمکه مأذون، و بعده مجالس عالیه‌یه مأمور اولوب، ١٢٨٢ ده مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه نصب اولنمش؛ و ١٢٨٣ ده ثانیاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی سکز بچق ماه بو مقام عالیده قالمش؛ و بعده دیکر بعض مسانید عالیه‌ده بولنه‌رق، ١٢٨٩ ده ثالثاً مقام صدارت عظمایه کچمش؛ ویالکز اوچ آی اجرای وکالت مطلقه ایتمشدر. ١٢٩٣ ده رابعاً صدر اعظم اولوب، خلیفهٔ دوران سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلرینك جلوس همایونلرنده دخی مقام مشارالیهاده ابقا بیورلمغله، سکز آی ایفای وکالت ایتدکدن صکره، شیخوختنه بناءً استعفا ایدوب، مغنیساده‌کی چفتلکنه چکلمش؛ و ١٢٩٨ ده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد رشدی پاشا { (شروانی زاده —) دور سلطان عبد

العزیز خانیده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، ابتدا طریق علمی‌یه منسوب ایکن، امور سیاسیه‌یه عقلی ایردیکنه مبنی، فؤاد پاشا مرحومك توسطیله طریقی تبدیل ایدیله‌رك، رتبهٔ وزارت توجیه اولنمش؛ وبعض ولایات والیلکلرنده ونظارتلرده بعد الاستخدام ١٢٩٠ ده صدر اعظم اولوب، طقوز آی ایله اون کون بو مقامده قالمش؛ ومؤخراً طائفده وفات ایتمشدر.

محمد زینی افندی { (آق محمود زاده السید —) سلطان محمود

خان اول دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه کچن علمادن اولوب، ١٠٧٨ ده دنیایه کلمش؛ وتحصیل علمله علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، سلانیك ومصر و ١١٢٠ ده استانبول قاضیسی، ١١٣٠ ده نقیب الاشراف، ١١٣٤ ده آناطولی و ١١٤٠ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١١٥٩ ده حیاتی زاده‌نك عزلنده مسند مشیخت

اسلامیه‌یه ارقا اولنمش؛ وبر سنه ایله طقوزبچق آی
بو مقام عالیده قالدقدن‌صکره، شیخوختی و ضعف
وهرمی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولدیغندن ،
۱۱٦۱ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱٦٤ اواخرنده
وفات ایتمش ؛ واباایوب انصاری جـوارنده پدری
یاننده دفن اولنمشـدر . تقوی‌وحسن اخلاق صا.
حبی فقراپرور برذات ایدی.

محمد سعدالدین { (بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی)
مشـاهیر ادبا وشعرادن اولوب، مشهور محی‌الدین
عربی (قدس سره) نك اوغلیدر. ٦١٨ تاریخنده
ملاطیه‌ده طـوغوب ، ٦٨٦ ده دمشق شـامده
وفات ایتمش؛ وپدری یاننه دفن اولنمشـدر . علم
حدیث وسائر علوم تدریسیله مشغول اولمشـدر.
مرتب دیوان اشعاری واردر. شـو برایکی بیت
جمله اشعارندندر:

الایا سـائلی عن شرح حالی
سؤال المشفق البر الرحیم
فا ما الجسم فـهو کما تراه
سـقیم مثل ناظرك السـقیم
و اما حال قلبی یا حبیبی
فلا تسأل عن اصحاب الجحیم

محمد سعید افندی { [« خلیل افنـدی زاده » و « میرزا
زاده » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد سعید غالب پاشا { [« غالب پاشا » ماده‌سنه مرا.
جعت بیوریله.]

محمد شاطبی { [« ابن الجنان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمد شاه { کرمانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی‌کشینك اسمیدر:
برنجیسی ملوك مذکوره‌نك آلتنجیسی اولوب،
آرسلانشاه بن کرمانشـاه بن قاوردك اوغلیدر .
٥٣٦ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ١٤ سـنه
صلح وآسایشله حکومت سورروب، ٥٥٠ تاریخنده
وفات ایتمشدر.
— ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك اون برنجی
واخیری اولوب، بهرامشاه بن طغرلشـاه بن محمد
شـاهك اوغلیدر . پدریله عملری آرسلانشـاه و
تورانشاه بینلرنده برچوق نزاعلر ومحاربه‌لر ایده‌رك،
ملك کرمانی خراب ایتـدکدن ، و اوچی‌ده تلف
اولدقدن صکره ، ٥٧٠ تاریخنـده حکومت بوکا
قالمش ایسه‌ده، اقرباسندن مبارکشاه ودیکر برقاچ
کشی مخالفتده بولنمغله، صاحب ترجمه سلطان عراق
اولان آرسلان بن طغرل سلجوقینك یاننه قاچوب،
اونك امدادیله کرمانی ضبط ایتمش ایسه‌ده، چوق
سـورمه‌دن قوم غزاندن ملك دینـار طرفندن
کرماندن اخراج اولنـه‌رق ، اوراده سلجوقیـان
حکومتنه ختام ویرلمشدر.

محمد شاه { (امیر —) قره قیونلی دولتنك مؤسسی اولان قره یوسف
ترکمانك اولادندن اولوب، مشارالیه ٨١٣ تاریخنده
سـلطان احمد ایلکانی‌یی قتل ایتدیکنده ، بغـداد
حکومتنی بوکا ویرمکله، ٢٣ سنه اوراده حکومت
سـوردکدن صکره، برادری امیراسپان اوزرینه
خروج ایتمکله، موصـله فرار ایتمش ؛ و اورادن
آذربیجـان جهتنه کیتمکده ایکن ، ٨٣٧ ده امیر
حاجی همدانی طرفندن قتل اولنمشدر.

محمد شاه { (بن فریدالدین بن خضر خان) هندسـتانده دهلی ملوکندن
اولوب ، ٨٣٧ تاریخنـده عمی مبارکشـاهه خلف
اولمش؛ و ١٢ سـنه حکومت سوردکدن صکره،
٨٤٩ ده وفات ایدوب، اوغلی سلطان علاء الدین
خلفی اولمشدر.

محمد شاه { (بن احمد شاه) هندسـتانده کجرات ملوکنـدن اولوب،
٨٤٧ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وطقوز سنه‌یه
قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٨٥٥ده
زوجه‌سی طرفنـدن مسموماً وفات ایدوب، اوغلی
قطب شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه { (بن هوشنك شاه) هندستانده (مالوه) خطه‌سی ملوکنـدن
اولوب، ٨٣٧ ده پدرینـه خلف اولمش؛ و یالکز
طقوز آی حکومت سـوردکدن صکره، وزیری
بولنان محمود خان طرفندن تسمیم وملکی ضبط او.
لنوب، مرقوم محمود شاه خلجی نامیله مالوه تختنه
قعود ایتمشیدی.

محمد شاه { هندسـتانده دهلی حکمدارا. نـندن اولوب، جهانشـاهك

اوغلی وجهاندار شاه بن بهادر شاهك بكنیدر . (روشن اختر) لقبیله ملقبدر . ١١١٤ تاریخنده طوغوب، ١١٣٠ ده رفیع الدولهیه خلف اولمش؛ و ٣٠ سنه ایله ٦ آی حكومت سوردكدن صكره، ١١٦١ ده وفات ایدوب، اوغلی احمد شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه { ایرانده حكومت سورمكده اولان قاجار سلالهسی ملوكنك

اوچنجیسی اولوب، میرزا عباسك اوغلی وفتح علی شاهك تورونیدر. ١٢٥٠ تاریخنده جدینه خلف اولوب، ١٤ سنه حكومت سورمش؛ و١٢٦٤ده وفات ایدوب، حكمدار سابق ناصر الدین شاه خلفی اولمشدر.

محمد شاه بهمنی { هندستانك دكن قطعهسنده حكومت سورن

بهمنیان سلالهسنه منسوب ایكی حكمدارك اسمیدر:

برنجیسی ملوك مذكورهنك ایكنجیسی اولوب، سلطان علاء الدین حسن بهمنینك اوغلیدر. ٧٧٦ تاریخنده پدرینه خلف اولوب، ١٧ سنه حكومت سورمش؛ و ٧٩٣ ده وفات ایدوب، اوغلی مجاهد شاه خلفی اولمشدر.

— ایكنجیسی ملوك مذكورهنك اون اوچنجیسی اولوب، همایون شاهك اوغلیدر. ٨٦٨ تاریخنده، طقوز یاشنده اولدیغی حالده، برادری نظام شاهه خلف اولمش؛ و صباوتنده امور دولت والدهسنك تحت نظارتنده اولهرق خواجه جهان وخواجه محمود كاوان طرفندن اداره اولنمشدی . محمد شاه ٢٠ سنهیه قریب مدت حكم سوردكدن صكره، ٨٨٧ ده وفات ایدوب ، اوغلی محمود شاه اول خلفی اولمشدر.

محمد شاه تغلق { هندستانك دهلی شهرنده تخت نشین اولان تغلق

سلالهسنه منسوب ایكی حكمدارك اسمیدر:

برنجیسی (ملك فخر الدین جونان) ٧٢٥ ده پدری غیاث الدین تغلق شاهه خلف اولمش؛ و٢٧ سنهیه قریب مدت حكم سوردكدن صكره، ٧٥٢ ده وفات ایدوب، عم زادهسی سلطان فیروز شاه باربك بن سپهسالار رجب خلفی اولمشدر. زماننده علاء الدین حسن كنكوه دكنده رفع لوای استقلال ایدوب، قطعهٔ مذكورهیی دهلی حكومتندن آیرمشدی. صاحب ترجمهنك دهلیده بر چوق آثاری واردر.

— ایكنجیسی (ناصر الدین — بن فیروز شاه) ٧٥٤ ده دنیایه كلوب، ٧٨٩ ده پدرینك حیاتنده تخته جلوس ایتمش ایسهده، چوق چكمهدن ابو بكر شاه تختنی ضبط ایتمش؛ و صاحب ترجمه ٧٩٢ ده عسكر سوقیله، دهلی‌یی ضبط ایدوب، ٣ سنه ایله ٧ آی حكومت سوردكدن صكره، ٧٩٦ ده وفات ایتمشدر. اوغلی همایون (علاء الدین سكندر شاه) اسمیله خلفی اولوب، ٤٥ كون صكره فجأةً وفات ایتمكله، برادری محمود شاه تخته چكمش ایدی.

محمد شاه شرقی { هندستانك جونپور جهتنده حكم سورن

شرقی سلالهسی حكمدارانندن اولوب، ٨٥٦ ده پدری محمود شاه شرقی‌یه خلف اولمش؛ و بر قاچ سنه حكومت سوردكدن صكره برادری حسین شاه شرقی طرفندن قتل، وملكی ضبط اولنمشدی.

محمد شاه عادل { هندستانده دهلی حكمدارانندن اولوب، عن اصل

افغان قبائلندن (سور) قبیلهسی رؤساسندندر، و اصل اسمی (مبارز خان بن نظام خان سوری) در. سلیم شاهك قاینی اولمغله، ٩٦١ تاریخنده، مشار الیهك وفاتی اوزرینه، ایكی یاشنده بولنان اوغلی فیروزی تخته اجلاسله، اونك نامنه اجرای حكومت ایتمكه باشلامش؛ و چوق چكمهدن صبیٔ مرقومی قتل ایله ، كندی سلطنتنی اعلان ایلمش ایدی . كندیسی جاهل وامی اولوب، اكثر مناصب دولته دخی كندینه بكزر آدملر نصب ایتمكله ، جملهنك خشنودسزلغنی موجب اولمشدی. سلیم شاه مشار الیهك انیشتهسی بولنان (ابراهیم خان سور) بیوك بر اردو ترتیبله اوزرینه یوریوب، ٩٦٢ ده دهلی‌یی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه (چونار) ه قاچوب، اورانك حكومتیله قناعت ایتمش ایسهده، ٩٦٣ ده بنكاله حاكمی بهادر شاه ایله ایتدیكی محاربهده قتل اولنمشدی.

محمد صادق افندی { (صدر الدین زاده —) سلطان احمد

خان ثانی و مصطفی خان ثانی و احمد خان ثالث

دورلرنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، مشاهیر علمادن صدرالدین شروانی احفادندندر. ١٠٤٠ تاریخنده دنیایه کلوب، تحصیل علم ایله علی‌الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ١٠٩١ ده حلب، بعده مصر قاضیسی، ١١٠٣ ده آناطولی، ١١٠٥ ده روم‌ایلی قاضیعسکری وبنه او سنه شیخ‌الاسلام اولمش؛ وسلطان مصطفی خان ثانینک جاوسلرنده ابقا اولنمشدی. طقوز آی قدر امور فتوایی بعدالاداره، عزل اولنه‌رق، ١٢ سنه‌یی متجاوز مدت معزول قالدقدن صکره، سلطان احمد خان ثالث دورنده ١١١٨ تاریخنده ثانیاً مسند فتوایه نصبله، بو دفعه دخی بر سنه ایله درت کون بو مقام عالیده قالدقدن صکره، طبیعتنده مرکوز اولان عجزینه ضعف وهرمی دخی منضم اولدیغندن، ١١١٩ ده عزل اولنه‌رق، ١١٢١ ده وفات ایتمشدر. اکثر علومه واقف وطریقته منسوب اصحاب تقوی واستقامتدن ایدی.

محمد صوفی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، مازندرانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، برمدت کجراتک حیدرآباد شهرنده اقامت، وبعده کشمیره نقل وطن ایتمشیدی. جهانکیر صاحب ترجمه‌نک صیتنی ایشیدوب، یاننه جلب ایچون، کشمیر حاکمنه نامه یازمش؛ و شاعر دهلی‌یه عزیمت ایتمش ایسه‌ده، شهرنده وصولنده ١٠٣٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. «میخانه وبتخانه» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

مرا بوقت جدائی چو شمع مردن به
که زنده باشم وبی دوست بنکرم جارا

محمد عادلشاه { هندستانک بیجاپور خطه‌سنده حکومت سورن عادلشاهان ملوکندن اولوب، ١٠٣٦ تاریخنده پدری ابراهیم عادلشاه ثانی‌یه خلف اولمش؛ و ١٠٤٤ تاریخنده دهلی حکمداری شاهجهان دکن قطعه‌سنی فتح ایتدیکی صره‌ده، صاحب ترجمه دخی سائر دکن ملوکیله برابر مقاومت ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، نهایت کلیتلی تضمینات و جزیه اعطاسیله عرض اطاعته مجبور اولمش؛ و ١٠٦٧ ده وفات ایدوب، اوغلی علی عادلشاه ثانی خلفی اولمشدر. تربه‌سی پک مرتفع ومصنع اولدیغی کبی، جوامع و سائره اوله‌رق بیجاپورده بر چوق ابنیهٔ عالیه‌سی واردر.

محمد عارف افندی { [«دری‌زاده» و «عرب زاده» و «عارف افندی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمد عطاءالله افندی { [«عرب‌زاده» و «دری زاده» ایله «عطاءالله افندی» ماده‌لرینه مراجعت.]

محمد علی { فرس شعراسندن بروجه آتی بش شاعرک اسمیدر:

برنجیسی ملا غیاثک اوغلی وخطاطیندن مولانا حسینک برادریدر. شو بیت اونکدر:

ازغنچهٔ لبش اثر خنده ظاهرست
هر چند ازحجاب تبسم نمیکند

— ایکنجیسی ایران میرزالرندن اکثر علومه آشنا بر ذات اولوب، وطنی ترکله، هندستانه رحلت ایتمش؛ و نادر شاهک هندستانه استیلاسنده قزلباش عسکری النده شهید اولمشدر. شو بیت اونکدر:

دلبرا چندکنم ناله زخونخواری دل
غم دل خور اکرت هست بدل یاری دل

— اوچنجیسی هندستانک لکهنو شهرندن اولوب، ١٢٣٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

برای عاشق مسکین چرا خنجر کشیدنها
زبهر کشتن او بس همین دزدیده دیدنها

— دردنجیسی (بابا محمدعلی شال فروش) دینکله معروف اولوب، مثنوی نظمنده ماهر ایدی. شو بیت اونکدر:

دو وحشی دارد آن کوه دل افروز
پلنک آن شب است وشیر آن روز

— بشنجیسی ایرانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

زمن دزدیده رمزی داشتی باغیر در مجلس
غرض کرزان اشارت رفتن من بود برخیزم

محمد علی بیک { ایران شعراسندن وترکان امیانندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بحمدالله که از کویت نرفتم
بکارآمد سراپای شکسته

محمد علی پاشا { خطهٔ مصریه‌نک اداره‌سنی برصورت جدیده وحسنه‌یه

افراغ ایله اجرا ایتدیکی اصلاحات اساسیه وتجددات سایه‌سنده خطهٔ مذکوره ایچون بر دور ترقی و مدنیت آچان ذاتدر، که نسلی الیوم خطهٔ مصریه‌ده ارثاً والیلك وخدیولك ایتمکده‌در. ١١٨٣ تاریخنده آرناودلقده قوریجه جوارنده واقع بر قریه‌ده دنیایه کلوب، کندیسی چوجق ایکن، پدری هر نصلسه، وطنی ترکله، عائله‌سیله برابر قواله‌یه هجرت ایتمش؛ ومحمد علی اوراده بیویوب، توتون تجارتنه سلوك ایتمشیدی. مع هذا منسوب اولدیغی جنسیتك خصلت فطریه‌سی اولان عسکرلك وجنکاورلك استعدادندن دخی تهی اولمیوب، مصرك فرانسز استیلاسندن صکره دوشمش اولدیغی حال اغتشاشدن تخلیصیچون عسکر یازلدیغی صره‌ده، صاحب ترجمه دخی برمقدار آرناود عسکری تدارك ایده‌رك، او طرفه عزیمت ایتمش؛ وخطهٔ مصریه‌ده‌کی آرناود عسکرینك سرکرده‌سی بولنان یوانلی حسن پاشانك معیتنه کیرمش ایدی. وقوع بولان بر قاچ محاربه‌ده وعلی الخصوص ابوقیر محاربه‌سنده فوق العاده جسارت کوستروب، اکتساب صیت و شهرت ایتمکله، قدر واعتباری برتر اولوب، مصر والیسی بولنان خسرو پاشا ایله آرناود عسکری و مصر مملوکلری آره‌سنده ظهور ایدن مناقشات آره‌سنده مهم بر موقع طوتمش؛ وتدریجاً مصرده‌کی آرناود عسکرینك سرکرده‌سی اولوب، بو قوتی ایستدیکی کبی استعماله باشلامشیدی. خسرو پاشا بو مناقشاتك عهده‌سندن کله‌میوب، عاجز قالمغله، مصرك اداره‌سی بیوك بر کشمکش وحال تذبذبده بولندیغی بر زمانده، محمدعلی عسکری ضبطله، خسرو پاشایه ایشدن ال چکدیره‌رك، ادارهٔ مملکتی یداقتدارینه آلدقدن وکمال سهولتله آسایشی اعاده ایتدکدن صکره، کیفیتی دردولته عرض ایتمکله، باب عالی، خطهٔ مصریه‌جه آسایش وانضباطك اعاده وتقریری ایچون، محمدعلی‌یی مصر والیلکنه نصب ایتمکدن اسلم طریق کوره‌مه‌مشدی.

بو وجهله محمدعلی ١٢١٥ تاریخنده رتبهٔ وزارتله رسماً مصر والیلکنه نصب اولنجه، ابتدا آسایش وامنیتك تقریری ایچون مصرك بکلربکیلری دیمك اولان ممالیکك وجودینی قالدیرمق اقتضا ایتدیکنی درك ایله، بوکا موفق اولدقدن صکره، بتون ممالك اسلامیه ایچنده برنجی اوله‌رق، عساکر منتظمه ترتیبنه کیریشوب، بر طرفدن پیدا ایتدیکی قوتله واوغللری ابراهیم واسماعیل پاشالرك یاردیمیله صعید مصره و نوبه وسودانه طوغری توسیع ممالك ایتمکله، وبر طرفدن دخی فنون حربیه و طبیه وسائره ایچون تأسیس ایلدیکی مکتبلر و تشکیل ایتدیکی ترجمه جمعیتلری واسطه‌لریله معارف جدیده‌نك نشر وتعمیمنه، وآوروپادن جلب ایتدیکی معلمین وارباب هنر وصنعت معرفتیله زراعت وصنایعك ترقیسنه فوق ما یتصور سعی وهمت ایده‌رك، آز زمان ظرفنده مصر اهالی ووادئ نیلی احیا وپرنج، پاموق، شکر قامشی و ذخائر متنوعه‌نك زرعنی تکثیر، وبرچوق فابریقه‌لر کشاد ایلمشدی.

و وقته‌دك اوراده بولندیریلان بر قاچ بیك نفر عسکرك علوفه‌سنه کفایت ایتمین مصر واردانی آز زمان ظرفنده مأمول اولنمیه‌جق درجه‌لره ابلاغله، خطهٔ مصریه‌یی بیوك ومعمور بر مملکت عظیمه حالنه قویمشدر. او صره‌ده وهابیلر جزیرة العربك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، خطهٔ حجازیه‌یی دخی تهدید ایتمکده اولدقلرندن، باب عالیدن آلدیغی امر اوزرینه، او طرفه عسکر سوق ایده‌رك، و بعده کندیسی عودتله، اوغلی ابراهیم پاشایی براقه‌رق، وآلتی سنه متمادیاً بونلرله اوغراشه‌رق، قوتلرینك اساسنی قیرمش، وجمعیتلرینی پریشان ایدوب، او جهتدن هر مخاطره‌نك اوکنی آلمش ایدی. یونان اختلالنده دخی ابراهیم پاشایی عساکر مصریه ایله موره‌یه کوندروب، اوچ سنه اوراده تنکیل اشقیا واعادهٔ آسایشله مشغول اولمش: ودوننماسی ناوارینده احراق اولنمشدی.

بو خدماتنه مقابل طرف دولتدن کرید جزیره‌سی دخی اداره‌سنه ویرلمش ایدی. مؤخراً باب عالی مصر والیلکنك محمدعلی پاشا نسلنده ارثی اولمسنی قبول وتصدیق ایتمشدی.

بو تاریخدن اعتباراً صرف خطهٔ مصریه‌نك وسودانه طوغری ضبط ایتدیکی یرلرك حسن اداره‌سیله مشغول اولوب، برچوق اصلاحات وترقیاته موفق اولمش؛ و ١٢٦٤ ده بر نوع عته مبتلا اولوب،

والی وکالتی بافرمان عالی اوغلی ابراهیم پاشایه
توجیه بیورلمش؛ وکندیسی ایکی سنه بو حالده یاشا.
دقدن صکره، ١٢٦٦ ده اسکندریه‌ده ارتحال
ایتمشدر.

محمدعلی خارق‌العاده بر داهی اولوب، اساساً
اوقومامش اولدیغی وبراز اوقومغی‌ده ٤٥ یاشندن
صکره اوکرندیکی حالده، مدنیت جدیده‌نك محسناتنی
تقدیر ایله، خطهٔ مصریه‌کبی انواع دسایس ومنافع
متضاده‌یه میدان اوله کلمش بر مملکتی چالیکدن
دیکه‌که شایان ید اقتدارینه آلدقدن صکره، اوقدر
آز مدت ظرفنده برحال ترقی ومدنیته ایصاله موفق
اولمسی محیرالعقولدر . تربه‌سی قاهره‌ده مکمل
اولوب، اسکندریه‌ده تونجدن بر هیکلی دخی رکز
اولنمشدر .

محمدعلی پاشا { (داماد —) دور سلطان عبدالمجید خانیده مسند صدا-
رته کچمش و دفعاتله قپودان دریا و سرعسکر
اولمش مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب ، همشین
قضاسی خاندانندن حاجی علی اوغللری عائله‌سنه
منسوب غلطه باش اغاسی حاجی عمر آغانك اوغلیدر.
١٢٢٨ ده دنیایه کلوب ، درسعادته ورودنده
همشهریسی قپودان اسبق احمد پاشانك دلالتیله ،
اندرون همایونه داخل اولمش؛ واستعداد فطریسی
حسبیله، بر مدت صکره جنتمکان سلطان محمودخان
ثانینك قرناسی سلکنه کچمشیدی . ١٢٥٥ ده
مأموریت مخصوصه ایله نزیبده بولنان اردوی همایونه
اعزام اولنه‌رق، عودتنده پادشاه مشارالیه ارتحال،
وسلطان عبدالمجید خان حضرتلری جلوس ایتمش
اولمغله ، فریقلق رتبه‌سیله دار شورای عسکری
اعضالغنه، و ١٢٥٦ ده غلطه امور ضبطیه‌سی
انضمامیله طوبخانهٔ عامره مشیریتنه نصب بیورلمش؛
و ١٢٦٠ ده سلطان محمود خان حضرتلرینك کریمه-
لرندن دولتلو عصمتلو عادله سلطان حضرتلرینك
زوجیتنه تنسیب اولنه‌رق ، شرف مصاهرت
جناب پادشاهی‌یه نائل اولمش ایدی. ١٢٦١ ده
قپودان دریا اولوب، ایکی سنه ایله اوچ آی بو
مقامده قالدقدن صکره ، ١٢٦٣ ده عزل اولنه-
رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش ایسه‌ده، سکز
بچق آی صکره ثانیاً قپودان دریا اولوب ، بو
دفعه دخی اون بر آی مسند قپودانیده قالمش ؛ و
١٢٦٥ ده سرعسکر اولوب ، ١٢٦٧ ده عزل
ایله، برقاچ ماه استراحت ایتدکدن صکره ، ثالثاً
قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی اون درت آیه
قریب مدت امور بحریه‌یی اداره ایتمش؛ و ١٢٦٨
تاریخنده مسند جلیل صدارت عظمایه کچوب ،
اون برماهه قریب مدت وکالت مطلقه‌ده بولندقدن
صکره، ١٢٦٩ ده روسیه محاربه‌سی آچلغله ،
معلومات واقتدارینه بناءً مقام سرعسکریده بولنمسنه
لزوم کوریله‌رك، ثانیاً سرعسکر اولمش؛ و ١٢٧٠
تاریخنده عزل اولنه‌رق، ١٢٧١ ده قسطمونی‌یه
مأمور اولمش ایسه‌ده، بر قاچ کون مرورنده
اعاده اولنه‌رق ، رابعاً قپودان دریا اولمش ؛
وبو دفعه دخی ایکی سنه ایله یدی ماه امور
بحریه‌یی بعدالاداره ، ١٢٧٤ ده عزل، و ٨
ماه صکره خامساً مسند قپودانی‌یه نصب اولنمش؛
ایدی. ١٢٧٧ ده واقع جلوس همایون جناب عبد-
العزیز خانیده مسندنده کورده ابقا، و ١٢٧٨ ده
طوبخانهٔ عامره مشیریتی و مابین همایون مشیریتیله
خزینهٔ خاصه نظارتی دخی علاوةً عهده‌سنه احاله
بیورلمش؛ و ١٢٧٩ ده انفصال ایدوب، ١٢٨١
ده مجالس عالیه‌یه مأمور، و ١٢٨٢ ده سادساً
قپودان دریا اولمش؛ وبو دفعه دخی ایکی سنه‌یه
قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره ارتحال
ایدوب، ابا ایوب انصاری جوارنده تربهٔ مخصوصه‌سنه
دفن اولنمشدر.

محمدعلی پاشا { (مشیران دولت علیه‌دن اولوب، مجار دیمکله شهرت
بولمش ایسه‌ده، عن اصل آلمانیه‌لی اولوب ، چو-
جق ایکن ممالك عثمانیه‌یه التجا و اهتدا ایتمش، و
مکتب فنون حربیه‌ده تحصیل ایتمشیدی. آز مدت
ظرفنده قطع مراتب ایده‌رك، یونان حدودنده و
تسالیه جهتنده حیدودلرك وجودینی قالدیرمق
خصوصنده خدمتی کورلمشیدی .

محمد علیخان { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمیدر:
برنجیسی عن اصل داغستانلی اولوب ، ملوك
صفویه زماننده بکلر بکی وسپهسالار بولنمش ؛ و
١١٢٨ تاریخنده افغانلیلری تأدیب ایچون قندهاره

كيدركن، اثنای راهده وفات ايتمشدر. شو رباعی اونكدر:

جان ز زلف تابداری دارد
دل داغ زلالهٔ عذاری دارد
تن حسرت تیغ آبداری دارد
سرهم سرفتراك سواری دارد

— ايكنجيسی هندستانده لكهنو مضافاتندن (مه‌يان) قصبه‌سنك رئيسی اولوب، انكليزلرك استيلاسندن صكره بعض بلادك مفتيلكنده استخدام اولنمش؛ و ١٢٤٧ ده (باندا) بلده‌سنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

دامن كشان ز صحبت من يار ميرود
كارم ز دست ودست من از كار ميرود

محمدعلی شاه { (ابو الفتح معين الدين سلطان زمان —) هندستا. نده لكهنو ملوكندن اولوب، من اصل (نواب ناصرالدوله) عنوانيله اود خطه‌سنك واليسی و نواب عليخانك اوغلی ايكن، انكليزلرك استيلاسندن صكره، ١٢٥٣ ده، يكنی (سليمان جاه ناصرالدين حيدر)ك وفاتنده، انكليز حكومتی طرفندن لكهنو تختنه اقعاد اولنمش؛ وبش سنه حكومت ايتدكدن صكره، ١٢٥٨ ده ٧٥ ياشنده وفات ايدوب، اوغلی (ثريا جاه احمدعلی شاه) خلفی اولمشدر.

محمد عوفی { (نورالدين —) مشاهير ادبادن اولوب، «لباب الباب» عنوانيله بر تذكرة الشعرانك و «جامع الحكايات» عنوانيله بر مجموعه‌نك مؤلفيدر. ٦٢٥ تاريخلرنده مرووده ياشامشدر.

محمد قزوينی { ايران شعراسندن اولوب، طول مدت قزوينده قاضی بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

شمع من پرتو ببزم ديگران می افكند
وه كه اين گرمی مرا آتش بجان می‌افكند

محمد قلندر { ايران شعراسندن اولوب، خراسانليدر. شو بيت عارفانه اونكدر:

ما ز دريا ييم دريا هم زماست
اين سخن داند كسی كو آشناست

محمد قلی { ايران شعراسندن اولوب، شوسترليدر. شو بيت اونكدر:

دل نيست كه گرد سر آن زلف دو تا شد
از رشتهٔ جانم گرهی بود كه وا شد

محمد كاشی { ايران شعراسندن اولوب، «اخلاق شاهی» عنوانيله بر كتابك مؤلفيدر. شو بيت اونكدر:

مانند عمر صرف ره يار كرده ايم
حاصل بعمر خويش همين كار كرده ايم

محمد كاظم { (ميرزا —) هندستان ملوك تيموريه‌سندن عالمگيرك منشيسی ووقعه‌نويسی اولوب، حكمدار مشار اليهك «عالمگيرنامه» عنوانيله تاريخنی و «شاهنامه»، «روزنامه» و «اخبار حسنيه» عنوانلريله ديگر اوچ كتاب يازمشدر. تاريخ مذكوری ١١٠٠ تاريخنده اكمال ايتمشدر.

محمد گرای { قريم خانلرندن بو اسمله درت كشی گلمشدر:

برنجيسی منگلی گرايك اكبر اولادی اولوب، پدری برحيات ايكن، غزايه عزيمت ايتديكنده، كيمی وكيل براقه‌جقسكز ديه واقع اولان سؤاله جواباً تاتار شيوه‌سيله اوغلم محمدگرای قالغايی (يعنی قالسون) ديدكه، غيبوبتنده وكالت ايتمش؛ وپدری عودت ايتديكنده، لذت حكومتدن ذوقياب اولمشدر، محروم قالمسون ديه، قالغايلق عنوانيله شهرت بولان برمنصب جديد ايجاد ايتمش؛ و كنديسنه آق مسجد قصبه‌سنی مقر تعيين ايله آرپه‌لق صورتيله برطاقم يرلر تخصيص ايلمش؛ وولی عهدلكنی مصدق فرمان عالی استحصال ايتمش ايدی. بو وجهله صاحب ترجمه برنجی اوله‌رق پدری زماننده قالغای سلطان اولوب، ٩٢٠ تاريخنده، پدرينك وفاتی اوزرينه، مسند خانی‌يه صعود، و برادری بهادر گرايی قالغايلق منصبنه نصب ايتمش؛ وكنديسی دخی پدری گبی غزا وجهادله مشغول اوله‌رق، اون سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩٣٠ ده بعض نوغای قبيله‌سی طرفندن ايلاً باصيلوب، قالغا. ييله برابر شهيد ايدلمشدر. وفاتنده ٥٨ ياشنده ايدی.

— ايكنجيسی دولت گرای خانك اولادندن اولوب، ٩٨٥ تاريخنده پدری يرينه قريم خانلغنه نصب اولنه‌رق، برادری عادل گرای سلطانی قالغايلق منصبنه تعيين ايتمش؛ وشرق سفرينه تاتار عسكريله عزيمت ايدوب، آنجق كنديسی بك

شیشمان وآغر جثه‌لی اولدیغندن ، سردار اکرم مصطفی پاشا سفردن عودتله، اوز تیمورزاده عثمان پاشایی وکیل براقدیغی صره‌ده، صاحب ترجمه دخی قالغای عادل کرایی وبرادرلرندن دیکر ایکی کشی وکیل براقه‌رق، کندیسی قریمه عودت ایتمشدی. متعاقباً وقوع بولان محاربه‌ده قالغای مشار الیه ایرانیلرك الینه اسیر دوشوب، بعده شهید اولمغله، محمد کرای خان اوئك برینه اوغلی سعادت کرایك قالغایلغنی عرض ایتمشه‌ده، برادری الب کرای دها مسن اولدیغندن ، بونك قالغایلغی اجرا اولنوب، سعادت کرای ایچون دخی، مأیوس اولمسون دیه ، نورالدینلك اسمیله بر ایکنجی منصب ایجاد، وایکنجی ولی‌عهد نامیله فرمان عالی اصدار اولنمش ایدی. بر سنه صکره ینه شرق سفرینه عزیمته مأمور اولمشیکن، کندیسی موسقوف دیارینی غارت ایتمکه کیدوب، اوغلی مراد کرای سلطانی سفر مذکوره کوندرمسی اغبرار پادشاهی‌یی موجب اولمش؛ واوز تیمور عثمان پاشانك شرواندن عودتله کفه‌دن مرورنده آره‌لرنده مباینت ظهور ایتمش؛ وقالغای بولنان الب کرای مشار الیه عثمان پاشایه التجا ایدوب، بونك انفکاکی عسکر تاتارك پریشانلغنی موجب اولمش اولدیغندن، ۹۹۲ تاریخنده مسند خانیدن عزل اولنوب ، ایتل (یعنی وولغا) جهتنده‌کی نوغایلره التجا ایتمك اوزره ، یوله چیقه‌رق ، (قنکلیجق) نام محله وصولنده تعقیبنه مأمور اولان برادری الب کرای یتیشوب، قتل ایتمشدر. عمری ۵۲ و مدت حکومتی ۷ سنه‌در.

— اوچنجیسی سعادت کرای خانك اوغلی وآنف‌الترجمه محمد کرای ثانینك تورونی اولوب ، سلامت کرایك خانلغی زماننده قالغای بولندقدن صکره، فرار ایدوب، بر مدت ویزه وبحر سفید بوغازنده اقامت ایتمش؛ وبعده برخیلی وقت یدی قله‌ده و ردوسده محبوس قالمش ایدی. ۱۰۳۲ تاریخنده صدر اعظم اولان مره حسین پاشا ایله حقوق سابقه‌سی اولمق حسبیله ، جانبك کرای خانك یرینه قریم خانی اولوب ، برادری شاهین کرایی قالغای نصب ایتمش؛ واوغلی بغدان احمد کرایی رهن صورتیله درسعادته کوندرمش؛ وسائر اقاربی روم‌ایلی جهتنده بولنمغله، قریمده نورالدینلك منصبنه تعیین اولنه‌جق خان زاده‌لردن کیمسه بولنمدیغندن، چوبان مصطفایی دولت کرای عنوانیله نورالدینلکه عرض ایتمشدی. بر سنه ایله اوچ آی خانلق ایتدکدن صکره، حامیسی اولان مره حسین پاشانك صدارتدن عزلی اوزرینه، کندیسی دخی عزل اولنوب، سلفی خانلق مسندینه اعاده اولنمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومته کیریشدیکندن ، فساد ظهورینه میدان ویرلمه‌مك اوزره، ینه مسند خانیده ابقا اولنمش؛ وبو دفعه دخی اوچ سنه‌ایله طقوز آی خانلق ایدوب، اکثر زمانی سلفی جانبك خان ایله حرب ونزاع ایتمکله کچیرمش؛ و ۱۰۳۷ تاریخنده عزل اولندقده، قزاقلرله برلشوب، قریمه هجوم ایتمکله، واقع اولان محارباتك برنده قتل اولنمشدر.

— دردنجیسی سلامت کرای خانك اولادندن اولوب، جانبك کرای خانك لام برادریدر. مشار الیه جانبك کرایك خانلغنده نورالدین وقالغای بولنوب، بعدالعزل، یانبولی جوارنده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۰۵۱ تاریخنده، بیوك برادری بهادر کرایك وفاتی اوزرینه، قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، اوچ سنه قدر اجرای حکومت ایتمش ایسه‌ده، نه قریم رجالنی و نه‌ده باب عالی‌یی ممنون ایده‌مدیکندن، ۱۰۵٤ ده عزل وردوسه نفی اولنمش؛ و ۱۰٦۰ ده اسلام کرای خانك وفاتی اوزرینه، ثانیاً خان قریم اولوب، اون ایکی بچق سنه قدر حکومت سورمش؛ ونامناسب عزل ونصبلرله کبار تاتاری دلکیر ایده‌رك، حقنده شکایات آرتمش اولدیغی کبی، کوپریلی زاده احمد پاشا ایوار سفرینه دعوت ایتمشیکن، بالذات کیتمیوب، اوغلی احمد کرایی کوندرمسی‌ده اغبراری موجب اولمغله، ۱۰۷٦ ده عزل اولنوب، داغستانه فرار، و ۱۰۸۵ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

محمد کیسودراز {(صدرالدین — حسینی)
هندستانجه مظنهٔ کرامدن اولوب، ۷۲۱ تاریخنده دهلیده طوغمش، و ۸۲۵ ده دکنك (کلبرکه) ونام دیکرله (حسن آباد) بلده‌سنده وفات ایتمشدر. شیخ ناصرالدین چراغ دهلوینك مریدی و صاحب «عقائد اکبری» اولان محمد

اكبرك پدريدر. تصوف وطريقته دائر «آداب المريد»، «وجدالعاشقين» و «اضمار الاسرار» عنوانلى كتابلرك صاحبيدر.

محمد معظم { «بهادرشاه اول» ماده‌سنده ذكرى سبق ايتديكى وزره، هندستان ملوك تيموريه‌سندن اولوب، كنديسى اديب وشاعر اولمغله، شوراجقده بر رباعيسنى ايرادله برابر، شيعيلكه زياده ميلى اولديغنى، و اذنه (على ولى‌الله و وصى رسول‌الله) عباره‌سنى علاوه ايتمك ايستمش ايسه‌ده، سنيلرك غلبه‌سندن طولايى موفق اوله‌مديغنى علاوه ايديورز. رباعيسى شودر:

اعلى تر از آنى كه على خوانندت
والاتر ز آنى كه ولى دانندت
بر هستئ خود كواه مى‌خواست خدا
بى مثل بيا فريد و بى مانندت

محمد المنصور { [«منصور» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد مهدى { [«مهدى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد ميرزا { جلال‌الدين اميرانشاه بن تيمورلنكك اولادندن اولوب، علم وتقوى ايله مشغول وطمع دنيادن مبرا اولمغله، برادرى خليل سلطانك يانده سمرقندده بولنور ايدى. عمى شاهرخ سمرقندى ضبط ايله اوغلى مشهور اولوغ بكه ويرديكنده، صاحب ترجمه مشاراليه اولوغ بك كبى عالم ونيك سيرت بر حكمدارك معيتنده بولنمنى جانه منت بيلەرك، اولوغ بكك توجه و محبتنى قزانمشيدى. ٨٤٥ تاريخنده وفات ايدوب، اوغلى ابو سعيدى پادشاه مشاراليهه توصيه وامانت ايتمشيدى. مشاراليه ابو سعيد بعده سلطنته نائل اولوب، هندستانده حكومت سورن ملوك تيموريه‌نك جدى اولمشدر.

محمد ميرزا { آق قيونلى دولتنك مؤسسى اولان اوزون حسنك احفادندن ويوسف ميرزا بن حسنك اولادندن اولوب، ملوك مذكوره‌نك سكزنجيسى عد اولنور. عم‌زاده‌سى سلطان احمددن صكره ٩٠٤ ده عراق وفارس حاكمى اولوب، برادرى الوند ميرزا ايله جنك ايلدكده، غالب كلمكله، تبريزى دخى ضبط ايلمش؛ و او اثناده عم‌زاده‌سى مراد بك فارس وعراقه مظفراً داخل اولمغله، صاحب ترجمه اصفهان قربنده مقابله‌سنه كيدوب، محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

محمد ميرزا { قره قيونلى دولتى ملوكندن ميرزا جهانشاه بن قره يوسفك اوغلى اولوب، پدرينك قتلى صره‌سنده اوزون حسنك الينه دوشوب قتل اولنمشدر.

محمد نزار { [«قائم بامرالله» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمد يزيدى { (ابو عبدالله — بن ابى محمد) مشاهير ادبا و شعرادن اولوب، علم قرائت ولغتده دخى يد طولى صاحبى ايدى. معتصم خليفه‌نك معيتنده مصره كيدوب، اوراده وفات ايتديكى مرويدر. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

الهوى امر عجيب شأنه
تارة يأس و احياناً رجا
ليس فيمن مات منه عجب
انما يعجب ممن قد نجا

محمد يزيدى { (ابو عبدالله — بن العباس بن محمد بن ابى محمد) بو دخى مشاهير ادبادن اولوب، آنف الترجمه‌نك حفيديدر. نوادر وآدابدن حفظنده بك چوق شيلر بولنوب، كنديسندن ابو بكر الصولى وابو عبيدالله العسكرى وسائرلرى روايت ايتمشلردر. ٣١٦ تاريخنده ٨٢ ياشنده وفات ايتمشدر.

محمديه { مغربده ملوك فاطميه‌دن محمد بن مهدينك تأسيس ايتمش اولديغى (مسيله) قصبه‌سنك نام ديكريدر. [«مسيله» ماده‌سنه مراجعت.] — بنه مغربده زاب نواحيسنده بو اسمله بر قصبه وبرقه‌ده بر معموره و كرمانده بر بلده و سامرا قربنده ديكر بر قصبه و بغداد جوارلرنده برقاچ قريه و (رى) ده بر محله بولنديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مُحَمَّره { ايرانك خوزستان ايالتنده، شوسترك ٢٠٠ كيلومتره جنوب غربيسنده وبصره‌نك ٣٨ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق حدود عثمانيه قربنده وكارونك شط العربه دوكلديكى محلده بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى واردر. كرك شط العربده وكرك كارونك اسكى مجراسى

اولان بنکوشی قولانده کمیلر دکیزدن قصبه‌یه قدر چیقوب، کارون نهری اورادن ١٣٠ کیلومتره یوقاری‌یه قدر دخی سیر سفائنه صالح اولدیغندن، وبو وجهله محمره کارون ایله شط وخوزستان ایله عراق وبحر فارس آره‌لرنده کایه عد اولنه بیله‌جك بر نقطه‌ده بولندیغندن، پك اهمیتلی بر تجارتگاه اولمق استعدادینی حائز ایکن، ایرانیلر بو استعداد طبیعیدن پك آز استفاده ایده بیلیورلر؛ ایشلین سفائن پك آز واهمیتسزدر. حالبوکه محمره‌نك هواسی دخی نسبةً صاغلام و یازین حرارتی بصره و بغداددن آزدر. انکلتره دولتی ١٨٥٦ ده بو قصبه‌یی ضبط ایتمشیکن، بعده حدود ایرانیه وعثمانیه‌نك تحدیدی صره‌سنده ایرانه اعاده ایتمشدر. محمره یکی برقصبه‌در.

محمود { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه‌آتیدر: (ابو نعیم محمود بن الربیع بن سراقة الانصاری الخزرجی) که درت یاشنده ایکن فخر عالم (صلعم) افندمزك قبیله‌لرینه منسوب برقیودن مبارك آغزلرینه آلوب توکوردیکی صویی طوپلایوب حفظ ایتمشیدی. اهل مدینه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمش؛ و ٩٩ تاریخنده وفات ایلمشدر. — (محمود بن لبید بن رافع الانصاری الاوسی) که عهد رسالتپناهیده طوغوب، مدینه‌ده ساکن اولمش؛ وعلما وفقهادن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمش؛ و ٩٦ تاریخنده مرحوم اولمشدر. اکثر روایاتی ابن عباس (رضه) دن اولمغله، مسلم کندیسنی تابعیندن عد ایتمشدر. — (محمود بن مسلمة الانصاری) که احد وخندق وخیبر غزالرنده حاضر بولنوب، بو اوچنجی غزاده شهید اولمشدر.

محمود { اتابکان ملوکندن ایکی کشینك اسمیدر. [«صمصام الدین محمود» و «نورالدین محمود» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محمود { (شاه —) فارس وعراق عجمده حکومت سورن آل مظفرملوکندن اولوب، بو دولتك مؤسسی اولان مبارز الدین محمد بن مظفرك ایکنجی اوغلیدر. بیوك برادری شاه شجاع ایله بالاتفاق پدرلرینه عصیان ایدرك، کندیسنی مکحول ومحبوس ایتدکدن صکره، برادری شاه شجاعك فرمانیله اصفهان حاکمی اولمش؛ ومتعاقباً برادرینه دخی عصیان ایدوب، عراق عرب حکمداری اویس ایلکانینك یاردیمیله عراق عجمده کسب استقلال ایتمش؛ وشاه شجاع ایله مکرراً محاربه ایلدکدن صکره، ٧٧٦ ده وفات ایدوب، ملکی شاه شجاعه قالمشیدی.

محمود { (امیر —) آذربیجان جهتنده حکم سورن امیر چوبانك اولادندن اولوب، پدری زماننده ارمن وکورجستان حاکمی ایدی. برادری امیر دمشقك قتلندن صکره سلطان ابو سعید اوزرینه سوق ایتدیکی عسکر طرفندن اخذ، وتبریزه سوق ایله، قتل ایدلمشدر.

محمود { (میرزا سلطان —) جلال الدین امیرانشاه بن تیمورك احفادندن اولوب، (سلطان ابو سعید بن میرزا محمد سلطان بن امیرانشاه) ك اوغلیدر. برادری سلطان احمدك فوتندن صکره ماوراء النهر پادشاهی اولوب، آنجق ایکی آی حکومت سوردکدن صکره، ٨٩٩ ده وفات ایتمشدر.

محمود { (میرزا شاه —) معین الدین شاهرخ بن تیمورك احفادندن اولوب، (میرزا بابر بن بایسنغر بن شاهرخ) ك اوغلیدر. ٨٦١ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١١ یاشنده ایکن، خراسان تختنه قعود ایتمش ایسه‌ده، درعقب عم زاده‌سی میرزا ابراهیم عسکر سوق ایدرك، خراسانی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه فرار ایدوب، ینه او سنه وفات ایتمشدر.

محمود { (برهان الشریعه —) یدنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، «هدایه» کتابنه مقدمه یرینی طوتمق اوزره یازدیغی «وقایه» عنوانلی تألیفیله مشهوردر. بین الطلبه متداول اولان بو کتابه بر چوق شرحلر یازیلوب، الك مشهوری عبیدالله بن مسعودك «شرح الوقایه» سیدر، که متندن زیاده شهرت بولمشدر.

محمود آباد { هندستانك شمال جهتنده (اود) خطه‌سنك سیتاپور ایالت و سنجاغنده و سیتاپورك ٥٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٣١٠ اهالیسی، کوزل بر سرایی، متعدد جوامع شریفه‌سیله بتخانه‌لری وباقیر ونوتجدن اوبه‌لی معمولاتی واردر.

محمود افغانی { اون ایکنجی قرن هجری اواثلنده ایرانی ضبط ایدن

ودولت صفویه‌نك سبب انقراضی اولان بر صاحب خروج اولوب، ‌ اصل قندهارده (کلزایی) قبیله‌سنك رئیسی ایدی. ١١٢٧ تاریخنده، پدری میراویسك وفاتیله امارت کندیسنه انتقال ایدنجه، کندی قبیله‌سیله سائر افغانلیلردن قوتلی بر اردو ترتیب، وسنی بولنان عسکرینی شیعیلره قارشی جهاده تحریك ایده‌رك، ایرانه تجاوزله، دولت صفویه‌نك او وقتکی ضعفندن وحال تذبذبندن بالاستفاده، ١١٣٥ تاریخنده پایتخت ایران اولان اصفهان شهرینی ضبط ایتمش؛ وشاه حسین صفوی‌یی اسیر طوته‌رق، تخت وتاجنی کندیسنه ترك وتسلیمه مجبور ایلمش ایدی. بو وجهله ایران حکمداری اولوب، ایکی سنه حکومت سوردکدن، وتحت اسارتنده خاندان صفوی‌یه منسوب بر قاچ کشی‌یی بر کیجه‌ده قتل ایتدیردکدن صکره، دهشتلی بر علته دوچار اولوب، کندی اتلرینی دیشلریله قوپارمغه باشلا‌دیغندن، افغان امراسی بونك یرینه عم زاده‌سی اشرف افغانی‌یی ایران تختنه اقعاد ایتمشلردی. اشرف افغانی، حکومته مالك اولنجه، کسب عافیت ایده‌رقور‌قوسیله، صاحب ترجمه‌یی ١١٣٨ده قتل ایتدیرمشدر.

محمود افندی { خداوندکار غازی دورینك مشاهیر علماسندن اولوب،

پادشاه مشارالیه طرفندن پایتختی اولان بروسه قاضیلغنه نصب اولنمش؛ وطول مدت بو منصبده قالوب، شیخوختنه بناءً (قوجه افندی) دینمکله شهرت بولمشیدی. خداوندکار غازی شهزاده سلطان بایزیده کرمیان بکنك قیزینی آلمق ایچون کوندر‌دیکی هیئته دخی صاحب ترجمه‌یی رئیس نصب ایتمشدی. (قاضی زاده) دینمکله شهیر اولان وسمر‌قندده اولغ بکك مدرسه‌سنده مدرسلك ایدوب، علوم ریاضیه وهیئتده زمانك فریدی اولان علامه صاحب ترجمه‌نك حفیدیدر، وبوکا نسبتله قاضی زاده دینلیردی.

محمود افندی { (امام شهریاری) سلطان احمد خان ثالث دوری

مشایخ اسلامندن اولوب، استانبوللی وطوبخانه‌لی احمد آغا اسمنده برینك اوغلیدر. تحصیل علم وعلی الاصول دور مدارس ایده‌رك، مدرسلکی زماننده سلطان مصطفی خان ثانی‌یه امام اولمشیدی. ادرنه پایه‌سیله یکیشهر قاضیسی اولدقدن صکره، ١١١٨ ده آناطولی و ١١١٩ ده، چورلیلی علی پاشانك حمایه‌سیله، امثالنه ترجیحاً روم ایلی قاضیعسکری و ١١٢٥ ده شیخ الاسلام اولمشدر. اون طقوز بچق آی قدر امور فتوایی بعدالاداره ١١٢٦ ده عزل اولنه‌رق، ١١٣٠ ده وفات ایتمشدر. ابه زاده عبدالله وعطاءالله افندیلرك نفیی و مدرسینه مخصوص اولان مخرج مناصبی معزولینه توجیهی کبی بعض خصوصاندن آغزلره دوشمش ایسه‌ده، بو ایشلرده مجبور ومعذور اولدیغی مرویدر.

محمود برسری { (خواجه —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب،

ابتدا میرزا علاءالدین زماننده نیشابورده شهرت بولمش؛ وبعده مشهده کیدوب، خودپسند اولمق سببیله، اورا شعراسیله بکینه‌مدیکندن، بدخشانه انتقاله مجبور اولمش؛ واورده سلطان محمد بدخشانی‌یی مدح ایدوب، چوق احسانلرینی کورمش؛ وبوندن قزاندیغی مال ایله تجارته باشلایوب، سلطان ابو سعید کورکانی زماننده مالدارلقله شهرت بولمشیدی. ٨٦١ تاریخنده سلطان ابو سعید مشارالیه هراتده باغ زاغانده بر سور عظیم ترتیب ایتدیکنده، مدحی متضمن بر قصیده تقدیم ایتمکله، التفات واحسانه نائل اولمشدی. ٨٧٢ ده وفات ایتمشدر. «ده‌نامه» عنوانیله بر مجموعهٔ قصائدی واردر. شو بر ایکی بیت ذکر اولنان قصیده‌سندندر:

ای سدرهٔ رفیع ترا سدره آسمان
از چار طاق قدر تو یك طاق آسمان
صحن طربسرای ترا نزهت ادم
کریاس کبریای ترا رونق جنان

محمود برلاس { بوده ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

ماجام می کرفته بمیخانه میرویم
پیمان شکسته بر سر پیمانه میرویم

محمود بك { آق قیونلی دولتی ملوکندن اولوب، اوزون حسنك نوروز واوغورلی محمدك اوغلیدر. عمی مسیح میرزادن صکره بغداد حاکمی علی برناك سعییله عراق وفارس حکمداری اولمش ایسه‌ده، متعاقباً

عمی سلطان خلیل وعم زاده‌سی میرزا بایسنغر ایله جنك ایدوب، مرقوم علی برناك ایله برابر قتل اولنمشدر.

محمود بن سبکتکین { [«محمودغزنوی» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

محمود بن یمین الدین { (امیر —) ایران شعراسندن اولوب، ابن یمین دیمکله دخی معروفدر. ٧٤٥ تاریخنده وفات ایدوب، (قربومد) ده پدرینك صومعه‌سنده مدفوندر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

منکرکه دل ابن یمین پر خون شد
بنکرکه از ین سرای فانی چون شد
مصحف بکف وچشم بره روی بدوست
با پیك اجل خنده زنان بیرون شد

محمود بیك { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمیدر: برنجیسی تورانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سرکشتکی زسر نرود مرد عشق را
کر بعد مرك سنك شوم آسیا شوم

— ایکنجیسی حلوایی لقبیله ملقب اولوب، شو بیت اونکدر:

طاقت ندارم بیش ازین صبر وقرار از دست رفت
ای من بقربان سرت رحمی که کار از دست رفت

محمود پاشا { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده ایکی دفعه صدر اعظم اولمش وزرادن اولوب، خروانی الاصلدر. غزا اثناسنده محمد اغا اسمنده برامینك ید اسارتنه دوشوب، سیماسنده مشاهد اولان آثار استعداددن طولایی، سلطان مراد خان ثانی دورنده سرای همایونه آلنه‌رق، خزینهٔ همایونه چراغ اولمش؛ و بعده شهزاده سلطان محمد خان مشار الیهك خدمتنه تخصیص اولنمشدی. سرای همایونده تعلیم وتربیه کوروب، اکثر علومدن بهره‌مند اولمشدی. سلطان محمد خان ثانینك جلوسلرندن صکره اوجاق آغالقلرنده استخدام اولنوب، نهایت روم ایلی ایالتنه نصب اولنمشدی. استانبولك فتحی اوزرینه، ٨٥٧ ده مهر صدارت صاحب ترجمه‌یه ویریلوب، ١٥ سنه امور دولتی اداره ایتمش؛ و بو مدت ظرفنده وقوع بولان سفرلرك بعضنده معیت حضرت پادشاهیده وبعضنده سردار بولنه‌رق، بوسنه و هرسکی استخلاص ایتمش؛ ومجارلرله محاربه ایدوب، غالب کلمش؛ و لوفچه وسائر بلادی ایادیٔ دشمندن قورتارمش؛ ودونتمای همایونله دخی آق دکیزه چیقوب، مدللی اوکنده دشمن دونتماسنی تخریب ایده‌رك جزیرهٔ مذکوره‌یی فتح ایتمشدی. نهایت قره‌مان اوغلی پیر احمد بکك قهر واعدامی خصوصنده روم محمد پاشا طرفندن تقصیرله اتهام اولنه‌رق، حقنده تزویرات وقوعیله، قره حصار منزلنده ٨٧٢ ده عزل اولنه‌رق، کلیبولی سنجاغنه تعیین اولنمش؛ و ٨٧٣ ده دونتمای همایونله آغریبوز فتحنه مأمور اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی ضمیمهٔ ممالك عثمانیه ایتدیکی کبی، اوزون حسنه قارشی اولان سفرده دخی حسن خدمتی کورلمکله، ٨٧٧ تاریخنده ثانیاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی خدمات مبروره‌سی کورلمش ایسه‌ده، فرار ایدن دشمنانی تعقیبده تکاسل ابتدی دیه بد خواهلرینك واقع اولان عزویاتی اوزرینه، ٨٧٨ ده عزل و نفی اولنه‌رق، ادرنه قربنده احیا کرده‌سی اولان خاص کویده اختیار عزلت ایتمشدی. عاقل، مدبر، جسور، محب علما، معارف پرور بر وزیر اولوب، بك چوق کتب وتألیفاتك دیباجه‌لری نامنك ذکریله تزیین اولنمش، ویا مشار الیهك نامنه یازلمشدر. استانبولده بیوك جامع شریفیله مدرسه وحمامی اولوب، اطرافنده‌کی محله وچارشی دخی الیوم اسمیله تسمیه اولنمقده‌در. صوفیه‌ده دخی بیوك بر جامع شریف بنا ایتمشدی. ایکی شهزاده وچندرلی خلیل خاندانندن صکره و استانبولده اك اول صدر اعظم اولان بوذات اولوب، بروجه مذکور کلیبولی سنجاغنده ایکن، دونتما ایله آغریبوزك فتحنه مأمور اولمغله، قپودانان دریا جدولنه دخی داخل اولوب، دولت علیه‌ده اوچنجی قپودان دریا عد اولنیور.

محمود پاشا { (صوغان‌یمز —) سلطان محمود خان اول دورنده ١١٥٩ ده قپودان دریا اولوب، ٦ آی بو مقامده بولنمش؛ ودونتما ایله آق دکیزه چیقوب، مدللیده وفات ایتمشدر.

محمود پاشا { (طوبجی باشی زاده —) دور سلطان عبدالمجیدخانیده

١٢٦٨ ده قپودان دریا اولوب، برسنه ایله ٤٠ کون بو مقامده قالمش؛ وروسیه محاربه‌سی اثناسنده سینوبده بولنان دونتمای همایون فیلوسنك روس دونتماسی طرفندن احراق اولنمسی اوزرینه، ١٢٧٠ تاریخنده عزل اولنه‌رق، تحت محاکمه‌یه آلنغله، بولی‌یه نفینه قرار ویرلمشیدی. ١٢٧٣ ده عفو و اطلاق اولنه‌رق، درسعادته کلمسنه رخصت ویرلمش؛ و وصولنی متعاقب سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر. سلك عسکریدن یتیشمه اولوب، بر آره‌لق بحریه رئیسی اولمش؛ وبالآخره خاصه مشیری اولوب، داماد محمدعلی پاشانك مستعفی اولمغله، مشار الیهك زمان صدارتنده مسند قپودانی‌یه ترفیع اولنمشدی. جاهل وامی بر آدم ایدی.

محمود پهلوان { ایران شعراسندن اولوب، کنجه‌لی ومظنه‌دن پوریا ولینك اوغلیدر. «کنزالحقایق» عنوانیله بر مثنویسی واردر. شو رباعی جمله اشعارندندر:

مرد تمام آن که نگفت وبکرد
آن که بگفت و بکند نیم مرد
وآن که بگفت ونکند زن بود
نیم زن است آن که نگفت ونکرد

محمود جونپوری { (ملا —) هندستانك مشاهیر شعرا وعلماسندن اولوب، کمال فطانتندن ١٧ یاشنده ایکن تکمیل علوم عقلیه ونقلیه ایتمش؛ وبعده شیخ محمد افضل جونپوری تلامذه‌سی زمره‌سنه داخل اولمش ایدی. ١٠٦٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. مدارسده متداول «شمس بازغه» عنوانیله بر تألیفی ومرتب دیوان اشعاری واردر. شو بیت جمله اشعارندندر.

هر آنمیی که ندارد خمار درلب توست
چراکه چشم تو پیوسته درخمار بود

محمود خان اول { (غازی سلطان — بن مصطفی خان ثانی بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی درد نجیسی اولوب، ١١٠٨ تاریخنده دنیایه کلمش، و ١١٤٣ ده عمی سلطان احمد خان ثالثك فراغنده، ٣٥ یاشنده اولدیغی حالده، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر. جلوسی داخلاً برطاقم قاریشیقلقلره تصادف ایتمکله، اول باول یکیچری سرکشلرینك وساٸر فسده‌نك تربیه‌سنه تشبث اولنوب، بعده ایران شاه جدیدی نادرشاه مقدما دولت عثمانیه‌نك ضبطنه کچمش اولان آذربیجان وآران جهتلرینك استردادینه قالقیشمش اولدیغندن، شرق سفری آچیلوب، ابتدا بغداد والیسی احمد پاشانك و بعده طوپال عثمان پاشانك سردارلغیله حربه باشلانلمش؛ ونادر شاه بیوك بر قوته مالك اولدیغندن، بر قاچ محاربه قزانمغله برابر او صره‌ده روسیه دولتی دخی آزاق ودربند وقوبان جهتلرندن بعض تجاوزاتده بولندیغندن، ناچار نادر شاهله عقد مصالحه‌یه مجبوریت الویروب، روسیه محاربه‌سنه کیریشلمشدی. بو محاربه اثناسنده آوستریا دولتی صورتا بین‌الدولتین صلح ومسالمتی اعاده‌یه توسط ابتدیکی حالده، خفیاً روسیه ایله اتفاق ایتمش اولمغله، مصالحه امکانی اشکال ایده‌جك برطاقم تکالیفده بولنوب، نهایت آوستریا عسکری دخی بوسنه و صربیه جهتلرنده حدودی تجاوز ایتمشیدی. هرنه‌قدر روسلر بغتةً قریمه داخل اولوب، بو شبه جزیره‌یی غارت و تخریب، وآزاق ایله دیکر برچوق قلاع ضبط ایتدکلری کبی، آوستریالیلر دخی بوسنه‌نك هر طرفنه صوقلمش، و بلغراد وسمندره و ساٸر قلاعی ضبط ایتمشلرسه‌ده، بوسنه والیسی بولنان صدر اسبق حکیم‌زاده علی پاشانك تدبیریله وقادینلرینه‌وارنجه‌یه‌قدر سلاحلنوب، مردانه مقاومت ایدن بوسنه دلاورلرینك غیرتیله، درعقب آوستریالیلر کلیتلی تلفاتله چکلمکه مجبور ایدلمش؛ و قره دکیز جهتنده دخی قریم تاتارلریله عساکر عثمانیه روسلرك ایلریلمسنه سپر چکمشلر ایدی. ١١٤٨ دن ١١٥٢ تاریخنه‌دك دوام ایدن وایکی بیوك دولته بردن و اوقدر واسع حدودده مقاومتدن عبارت اولان بو محاربه اثناسنده مصالحه مذاکراتی بر کون اکسیك اولمیوب، کرك روسیه وکرك آوستریانك ابتداکی تکلیفاتی پك آغر اولدیغی حالده، کوپریلی محمد پاشانك تربیه کرده‌سی اولان صدر اعظم یکن محمد پاشانك کمال ثباتله طاورانمسی، وعساکر عثمانیه‌نك بر قاچ مظفریته نائل اولمسی دشمنلرك اوقدر بیوك امیدلر وقورنتیلر بسلکه مجال براقامغله، تکالیفلرینی کیتدکجه ایندیره‌رك، نهایت جزئی بعض فداکارلقلرله عقد مصالحه اولنمشدی.

بو محاربه‌لرك سوردكلری مدتدن ماعدا سلطان محمود خان اولك زمانی صلح واسایشله كچوب، نادر شاهك واقع اولان بعض تكليفاتی نتیجه‌سز قالمش؛ ونادر شاهك وفاتندن صكره ایرانك هرج ومرج اولمسنه دولت عثمانیه اصلا قاریشمیوب، حتی تبریز اهالیسی وبعض ولات وسائر اكابر ایران دولت علیه‌یه التجا ایله، عرض تابعیت ایتمشلر ایكن ، باب عالی رد ایدوب ، مداخله ایتمه‌مشدی . وقوعات داخلیه‌نك اك مهملری جزیرة العربده عبدالوهابك ظهوریله كندیسنك اسمنه نسبتله یاد اولنان مذهب جدیدی ایجاد ایلمسی، واستانبول وادرنه‌ده شدتلی زلزله‌لر وقوعیدر.

سلطان محمودخان اول ذوق واكلنجه‌یه مائل وابنیه انشاسنه مراقلی اولوب، بوغاز ایچنده و پایتختك سائر طرفلرنده بر قاچ سرای وكوشك و یالی بنا، وبرچوق سور وآلایلر اجرا ایلمشلردی . اوائل دور سلطنتنده قیمتدار كتب نادره‌یی حاوی اولمغله استانبول كتبخانه‌لری آره‌سنده ممتاز اولان آیاصوفیه كتبخانه‌سیله متعاقباً والده جامع شریفنده بر كتبخانه تأسیس ایلدكلری كبی، اواخر سلطنتلرنده دخی غلطه سراینده مكمل بر كتبخانه آچمشلردی. ١١٦٨ سنه‌سی ارتحال ایدوب، مدت سلطنتی ٢٥ سنه‌دن ٢٠ كون اكسیكدر. پدرلری سلطان مصطفی خان ثانی تربه‌سنده مدفوندر. برادرلری سلطان عثمان خان ثالث خلفلری اولمشلردر.

محمود خان ثانی { (غازی سلطان — بن عبد الحمید خان اول بن احمدخان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوتوزنجیسی و الیوم زینت افزای تخت عثمانی اولان سلطان عبد الحمیدخان ثانی افندمزك جد امجدلریدر. ١١٩٩ تاریخنده دنیایه كلوب، ١٢٢٣ تاریخنده، ٢٤ یاشنده ایكن، برادرلری سلطان مصطفی خان رابعدن صكره تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشلردر. عم‌زاده‌لری شهنشاه اسبق سلطان سلیم خان ثالث حضرتلرینك تربیه كرده‌سی اولمغله، مشارالیه كبی اصلاحات وتجددائك لزومنی تقدیر بیوروب، آوروپا دولتلرینك كوندن كونه تزاید ایدن قوتلرینه ومنتظم عسكرلرینه طرز قدیم اوزره اولان و ذاتاً اسكی چیغرندن دخی چیقوب بر حال تذبذب وپریشانیده بولنان ناقص وغیر منتظم قوتلرله قارشی طورمق، ودول متمدنه اورته‌سنده طرز واصول قدیمله طیانه بیلمك محال اوله‌جغنی چشم حقیقت بین ایله عین الیقین كورمكلرندن، عنان دولتی ید اقتدارینه آلیر آلماز، برنجی املی یكیچری اوجاغنك الغاسیله ، نظام جدیدك وضع و ترتیبی اولدیغی حالده، جلوسلری پك غائله‌لی وخطرناك بر وقته تصادف ایتدیكندن، مناسب وقت وفرصت انتظارینه مجبور اولمشلردی. او صره‌لرده آناطولی وروم ایلنده بر چوق دره بكلری ظهور ایتمش؛ و والیلرك بر طاقمی بر دره بكلك طوری اخذیله تفرد داعیه‌سنه قالقیشمش اولدقلرندن ، ابتدا بو حالك اوكنی آلمق اقتضا ایدوب ، بونلرك برر برر تربیه و تنكیلنه تشبث ایله، موفق اولمشلردی . روسیه ایله ایكی سنه محاربه اولنوب، نهایت ١٢٢٧ ده بكرش معاهده‌سنك عقدیله بسارابیه‌نك تركنه مجبوریت الویرمش ایدی. سلطان محمود خان اول زماننده ظهور ایتمش اولان وهابیلر جزیرة العربده كیتدكجه قوت بولوب، مذهبلرینی تعمیم ایتمكله، رئیسلری مسعود حجازه مستولی اولوب، بر قاچ سنه‌دن حجاجك یوللرینی كسمش اولدیغندن ، مصر والیسی محمد علی پاشا بونلرك دفع وتنكیلنه مأمور اولمغله، اوغلی ابراهیم پاشانك قومانده‌سیله باشلیجه آرناؤدلردن مركب بر فرقهٔ عسكریه سوق اولنه‌رق ، مرقوم اخذ وكرفت، وطرفدارلری تعقیب وتنكیل ایله حرمین شریفینك طرق تأمین اولنمشدی. بعده روم ایلی خرستیان تبعه‌سنك بعضلرنده آثار عصیان ظهور ایده‌رك، بش سنه بونلرله اوغراشلدقدن صكره، ١٢٣٣ ده صربیه‌یه امتیاز ویرلمكه، وافلاق ایله بغدانك دائرهٔ امتیازلرینك بر قات دها توسیعنه مجبور اولنمشدی. ١٢٣٦ ده تپه‌دلنلی علی پاشانك وجودی قالقدقدن صكره، یونان اختلالی ظهور ایدوب، بونكله دخی سكز سنه اوغراشلدقدن ومصر عسكرینك دخی امدادیله عصیان بسبتون باصدیرلدقدن صكره ، آوارینده عثمانلی دونناسنی یاقان آوروپا دولتلری توسطیله، ١٢٤٤ ده یونانك استقلالی قبول اولنمشدی. درعقب روسیه ایله بر ایكنجی محاربه وقوع بولوب ، آوروپا دولتلرینك

توسطیله ادرنه معاهده‌سی امضا ایدلشدی. ۱۲٤۱ تاریخنده وقعهٔ خیریه نامیله معروف اولان وقعهٔ عظیمه ظهور ایدوب، بونده پادشاه مشارالیه بیوك بر غیرت وجسارتله سنجاق شریفی یدهٔ‌ویدلرینه آله‌رق، یکیچری باغیلرینه قارشی عموم ملت اسلامیه‌نك معاونتنه مراجعت ایتمش؛ وبیوك بر سهولتله یکیچری اوجاغنی لغو وباغیلری دفع وتنکیله موفق اولدقدن صکره، نظام جدیدك ترتیبنه و حربیه وطبیه مکتبلرینك تأسیسیله، آوروپا مدنیتنی قبول وتطبیقه دامن درمیان غیرت اولمشلردی. آنجق ذاتاً بر ایشه یارامیه‌جق برحاله کلمش اولان اسکی اوجاغك لغویله برابر، نظام جدید دخی هنوز تمامیله اجرا اولنه‌میوب، ممالك عثمانیه‌نك اکثر طرفلرنده تعصب وجهالت بونك حسن قبولنه مانع اولمقده بولنمغله، دولته او صره‌ده بالطبع ضعف طاری اولوب، کرك یونانده وکرك جزیرة العربده دولته بیوك خدمتلر ابراز ایتمش اولان مصروالیسی محمد علی پاشا دخی دولتك بو ضعفندن وکندی قوتندن استفاده طمعنه دوشوب، اوغلی ابراهیم پاشانك قوماندهسیله سوریه جهتنه عسکر سوق ایتمش؛ و وقوع بولان اوچ محاربه‌ده عساکرمصریه کثرت و انتظام قوتیله غلبه چالوب، بو حاله قارشی روسیه ایله خنکار اسکله‌سی معاهده‌سیله عقد اتفاقه مجبوریت الورمشیدی. مصرلیلرله بر دیکر محاربه آچیلوب، ابراهیم پاشا آناطولی‌یه داخل اولدیغی صره‌ده ۱۲۵۵ ده سلطان محمود خان ثانی ارتحال ایدوب، بیوك مخدومی و والد ماجد حضرت شهریاری سلطان عبد المجید خان جلوس ایتمشلردر.

سلطان محمود خان ثانی حضرتلری افکار تجددکارانه وترقی‌پرورانه‌یه مالك مدبر و غیور بر پادشاه ایدی. هر نه قدر زمان سلطنتلرنده دولت حسب القدر برخیلی یرلر غائب ایتمش ایسه‌ده، اوحال ایچنده اصلا یأس وفتوره دوچار اولمیان همت مشکلات براندازانه‌لری سایه‌سنده، دولت آوروپا طرزنده عساکر منتظمه‌یه مالك اولوب، فرقنده اولمقسزین اضمحلاله خدمت ایدن زوربالرك شرندن قورتلمش؛ و پادشاه مشارالیه دولته بر یکی دور ترقی وتمدن آچوب، بو سایه‌ده‌در، که خلف بزرکواری زماننده دولت عثمانیه آوروپا دول معظمه‌سی زمره‌سنه داخل اولمش؛ وقریم محاربه‌سنده همان بتون آوروپا دولت عثمانیه ایله یکدل ویکجهت بولنمشدر. بناءً علیه، دورنده واقع اولان ضایعات ضروریاتدن عد اولنوب، سلطان محمود خان ثانی حضرتلری جلی سلطان محمد خان کبی مجدد دولت عد اولنمغه شایان بر پادشاه عظیم الشاندر. چنبرلی طاش قربنده تربهٔ مخصوصه‌لرنده مدفوندرلر.

محمود خان لنکا { هندستانده ملتان شهر وخطه‌سنده حکومت سورن لنکا سلاله‌سنك دردنجی حکمداری اولوب، فیروز لنکانك اوغلیدر. ۹۰۸ تاریخنده جدی حسین لنکایه خلف اولمش؛ و ۲۳ سنه حکومت سوروب، ۹۳۱ ده وفات ایتمش؛ ووفاتی متعاقب بابرشاه، پنجابی فتح ایتدیکی صره‌ده، آرغون حسینی ملتانك ضبطنه مأمور ایدوب، بو مملکتی صاحب ترجمه‌نك اوغلی وخلفی اولان ایکنجی حسین لنکانك الندن آلمشدر.

محمود خراسانی { ایران شعراسندن اولوب، کنجلکنده خو... واردەجه بر عمر سوردکدن صکره، مولانا مجد... تبارکانی‌یه انتسابله، طریق فقر وتصوفه سلوك ایتمش؛ ونهایت مشیخته نائل اولمشدی. شو رباعی اونکدر:

بکچوند ز دوستان جدا خواهم شد
با محنت و درد مبتلا خواهم شد
تا یار بسازد آشنای خویشم
بیگانه ز خویش وآشنا خواهم شد

محمود خطاط { (خواجه —) ایران شعرا وخطاطیندن اولوب، مولانا میر علی شاکردانندن وشاه طهماسب صفوی منسوبیننده‌ن ایدی. شو بیت اونکدر:

قدم از دو دیده سازم چوروم بجست جویت
که ز پای رشکم آید که نهم بخاك کویت

محمود سبکتکین { [«محمود غزنوی» ماده‌سنه مراجعت.]

محمود سلجوقی { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك بدنجیسی اولوب، (محمد بن ملکشاه بن آلب آرسلان بن جغری

بك) ك اوغلیدر. ۵۱۲ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، عراق حكمداری اولوب، عمی سلطان سنجر ایله ابتدا جنك ایتمش؛ وبعده اطاعت ایدوب، قیزی ماه ملكی تزوج ایتمكله، دامادی اولمشدی. ۱۳ سنه سلطان سنجرك فرمانیله عراق وآذربیجانده حكومت سوردكدن صكره، ۵۲۵ تاریخنده ۲۷ یاشنده وفات ایتمشدر. ادبیات واشعاره مائل زندوست وآوه مراقلی اولوب، ایكلی و صیرمه‌لی چوللر ومرصع طاسمه‌لرله مزین بوز زاغری اولدیغی مرویدر.

محمود سیف الدین { ایران شعراسندن ومشهور كمال اسماعیل

اصفهانی اولادندن اولوب، اصفهانلیدر. شوربامی جمله اشعارندندر:

تنت را كوئی از جان آفریدند
لبترا زاب حیوان آفریدند
ز لعلت پرتوی در ساغر افتاد
ز عكسش جوهر جان آفریدند

محمود شاه { فارس و عراقده حكومت سورن اینجویان دولتنك

مؤسسی اولوب، كندیسی ابتدای حالنده مغول حكمدارلرینك املاك خاصه‌لرینك مدبری اولمغله، امیر چوبانك صحابتیله بیوك بر نفوذ قزانمش؛ وشیرازده كلیتلی املاك و عقار ایدنمش ایدی. سلطان ابو سعیدك وفاتنده سلالهٔ چنكیزدن عاجز برینی فارس تختنه بالاجلاس، مدبر الملكی اولمق هوسنه دوشمكله، آذربیجانده بولنان اربا خان اوزرینه عسكر سوق ایدوب، ۷۳۶ تاریخنده كندیسنی اخذ وقتل ایتدیرمشدر. اوغلی سلطان شیخ ابو اسحاق سلطنته نائل اولمشدر.

محمود شاه { هندستانك كجرات خطه‌سنده حكومت سورن ملوكدن اوچ

كشینك اسمیدر:

برنجیسی (بایقرا) لقبیله ملقب اولوب، محمد شاهك اوغلی و قطب شاهك برادریدر. ۸۶۳ تاریخنده، عمی داود شاهك اسقاطی اوزرینه، كجرات تختنه قعود ایله، احمد آباد شهرینی توسیع وتزیین، ودكنه ایكی سفر ایدوب، خیلی یرلر فتح ایتمشیدی. ۵۵ سنه حكومت سوروب، ۹۱۷ تاریخنده ۷۰ یاشنده وفات ایتمش؛ واوغلی مظفر شاه ثانی خلفی اولمشدر.

— ایكنجیسی برنجینك توروننی وآنف البیان مظفر شاه ثانینك اوغلی اولوب، ۹۳۲ تاریخنده قتل اولنان بیوك برادری اسكندر شاهه خلف اولمش ایسه‌ده، اوچ آی صكره دیكر برادری بهادر شاه جونپوردن كلوب، تختی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه بر سنه صكره فوت اولمشدر.

— اوچنجیسی آنف البیان بهادر شاهك برادری لطیف خانك اوغلی اولوب، ۹۴۳ تاریخنده میران محمد شاهك وفاتی اوزرینه، كجرات تختنه قعود ایتمش؛ واو وقتدن سواحله مسلط اولمغه باشلایان پورتكیزلیلره قارشی (سورات) ده متین برقلعه یاپدیرمشیدی. ۱۸ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۹۶۱ ده مقتولاً وفات ایدوب، احمد شاه ثانی خلفی اولمشدر.

محمود شاه { افغانستان جهتلرنده حكم سورن احمد شاه ابدالی احفا-

دندن وتیمور شاه بن احمد شاهك اولادندن اولوب، دوست محمد خان طرفندن كابلدن اخراج اولنمغله، هراته كیده‌رك، برقاچ سنه اوراده حكومت سورمش؛ و ۱۲۴۵ ده وفات ایدوب، اوغلی كامران خانی اولمشدر.

محمود شاه بهمنی { هندستانك دكن جهتنده حكومت سورن بهمنیان

سلاله‌سندن ایكی حكمدارك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذكوره‌نك بشنجی حكمرانی اولوب، سلطان علاء الدین حسنك اك كوچك اوغلی اولدیغی حالده، ۷۸۰ تاریخنده، بیوك برادری داود شاهك قتلی اوزرینه، (كلبركه) تختنه قعود ایتمش؛ ویكرمی سنه‌یه قریب مدت حكومت سوردكدن صكره، ۷۹۹ ده وفات ایتمشدر. ادیب و شاعر بر حكمدار اولمغله، علوم و ادبیاتی حمایه، وشعرایه پك چوق اكرام واحسان ایدردی. میر فیض الله اینجو احسانلرینه نائل اولان شعرا جمله‌سندندر. معاصری اولان خواجه حافظ شیرازی دخی صاحب ترجمه طرفندن دعوت اولنه‌رق، هندستانه عزیمته مهیا اولمش ایسه‌ده، بعض موانع حیلولت ایتمشیدی.

— ایكنجیسی ملوك مذكوره‌نك اون دردنجیسی

اولوب، ٨٨٧ تاریخنده دكنك احمدآباد شهرنده پدری محمد شاه ثانی‌یه خلف اولمش؛ و ٣٧ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩٢٣ تاریخنده وفات ایدوب، سلطان احمد شاه ثانی خلفی اولمشدر. زمانی فتن داخلیه ایله گچوب، اكثر ایالات والیلری داعیهٔ استقلاله قالقیشمشدی.

محمود شاه پوربی { هندستانك بنگاله خطه‌سی ملوكندن اولوب، ٨٩٩ تاریخنده پدری فیروز شاه پوربی‌یه خلف اولمش؛ وبر سنه صكره سیدی بدر طرفندن قتل اولنه‌رق، مرقوم مظفرشاه اسمیله تخت مغصوبنه قعود ایتمشدر.

محمود شاه تغلق { (ناصرالدین سلطان —) هندستانده دهلیده حكومت سورن آل تغلق ملوكندن اولوب، محمد شاه بن فیروز شاه تغلقك اوغلی ایدی. ٧٩٦ ده اون یاشنده ایكن، برادری همایون شاهه خلف اولوب، صباوتی زماننده بعض ولات اعلان استقلال ایتمش؛ و ٨٠١ تاریخنده تیمورلنك هنده تجاوزله، دهلی‌یی ضبط ایتدیكنده، صاحب ترجمه گجرات جهتنه قاچمشیدی. تیمورك غنائم كثیره ایله هندستاندن ایرانه عودتنده صاحب ترجمه‌نك عم زاده‌سی نصرت خان بن فتح خان بن فیروز شاه دهلی حكومتنی ضبط ایتمش؛ و بر سنه صكره وفات ایدوب، اقبال خان خانی اولمشیدی. بونك دخی وفاتی اوزرینه، محمود شاه قنوجدن خروجله، ٨٠٨ ده دهلی‌یی ضبط ایده‌رك، وفاتنه یعنی ٨١٥ تاریخنه‌دك حكومت سورمش ایسه‌ده، اكثر ولاة بو فتن داخلیه صره‌سنده اعلان استقلال ایله كسب قوت ایتمش اولدقلرندن، دهلیده بنی تغلق دولتی صاحب ترجمه ایله ختام بولمشدر.

محمود شاه خلجی { هندستانك (مالوه) جهتنده حكومت سورن خلجیان سلاله‌سندن ایكی حكمدارك اسمیدر:
برنجیسی سلالهٔ مذكوره‌نك برنجیسی وخلجیان دولتنك مؤسسی اولوب، من اصل خان جهان خلجی عنوانیله هوشنك شاهك وزیری ایكن، بونك وفاتنده، كندی پدریله بالاتفاق، متوفای مشار الیهك اوغلی محمدی تسمیم ایله، ٨٣٩ تاریخنده تختی ضبط ایتمش؛ و ٣٤ سنه حكومت سوروب، ٨٧٣ ده وفات ایتمكله، اوغلی غیاث الدین خلجی خلفی اولمشدر.
— ایكنجیسی ملوك مذكوره‌نك دردنجی واخیری اولوب، سلطان ناصرالدین بن غیاث الدینك اوغلیدر. ٩١٧ تاریخنده پدرینه خلف اولوب، ٢٠ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٩٣٧ ده گجرات حكمداری بهادر شاه مالوه‌یی ضبط، و گجراته الحاق ایده‌رك، خلجیان دولتنه ختام ویرمش؛ وصاحب ترجمه‌یی یدی اوغلیله اسیر ایدوب، حبس ایتمكله، محبسده وفات ایتمش، ویا قتل اولنمشدر.

محمود شاه شرقی { هندستانك جونپور شهرنده حكومت سورن شرقیان سلاله‌سی ملوكندن اولوب، ٨٤٤ ده پدری ابراهیم خان شرقی‌یه خلف اولمش؛ و ١٧ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٦٢ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد شاه شرقی خلفی اولمشدر.

محمود شبستری { ایرانك مشاهیر شعرا وعرفاسندن اولوب، اكثر علومده ید طولاسی وكثرت مطالعه‌سی وار ایدی. بعده دوچار عشق اولوب، برمدت قلندرانه گزدكدن صكره، شیخ امین الدین تبریزینك حلقهٔ ارشادینه داخل اولوب، تصفیهٔ درون ایتمش؛ و ٧٢٠ تاریخنده تبریز قربنده مسقط رأسی اولان شبستر بلده‌سنده وفات ایتمشدر. تصوفه متعلق «گلشن راز» عنوانیله بر منظومهٔ مقبوله‌سی واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

در دیر مغان صراحی و جام نماند
ز اغاز اثر ونشان ز انجام نماند
كو پیر مغان و زاهد گوشه نشین
كز مسجد و میخانه بجز نام نماند

محمود عزیز افندی { [«هدایی عزیز محمود افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمود غزنوی { (سلطان — بن سبكتكین) خلافت عباسیه زماننده ظهور ایدن دول عظیمهٔ اسلامیه‌دن آل سبكتكین ونام دیگرله غزنویان دولتنك مؤسسی اولوب، سلاطین وغزاة اسلام اعاظمندندر. پدری سبكتكین آل سامان امراسندن خراسان والیسی آلبتكینك كوله‌سی ایكن، دامادی اولمش؛ ووفاتنده خلفی او-

لوب، سامانیلرك ضعفندن بالاستفاده، استقلال و تفرد دعواسنه قالقیشه‌رق، غزنه جهتنی دخی ضبط ایتمشیدی . اوغلی صاحب ترجمه سلطان محمود ۳۵۷ تاریخنده دنیایه کلوب، پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولمغله ، پدرینك وفاتنده یاننده بولنان کوچك اوغلی اسماعیل برینه بکمش ایسه‌ده ، سلطان محمود درعقب غزنه‌یه واروب ، ۳۸۷ ده ملك موروثنی برادرینك الندن آلمش ؛ واعلان سلطنت ایدوب ، سامانیلرك النده قالمش اولان یرلری دخی ضبط، و فارس وعراق جهتلرنده حکم سورن آل بویه ایله جنك ، و بعده صلح ایده‌رك، سلطنتنی طانیتدیرمشیدی . خراسان ایله الیوم افغانستان و بلوجستان دینلن یرلر کاملاً تحت تصرفنده اولدقدن صکره، ماوراء النهر خانی ایلك خان وبعده قدر خانله حرب ایده‌رك جیحونك اوته‌سنه وخوارزمه‌قدر توسیع حدود، وآل بویه‌دن دخی عراق عجم وفارس جهتلرنده بر خیلی یرلر ضبط ایتمشدی. هندستانه اون ایکی سفر ایدوب، لاهور، قنوج، دهلی وسائر بلاد هندی دخی ضبط ایله، تا دکنك وسطلرینه‌قدر توسیع فتوحات، ونشر اسلام ایده‌رك ، بر چوق جسیم ومشهور بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل ایتمش؛ وهندولرك صنملرینی تزیین ایدن مجوهرات و سائره‌یی حرمینه هدیه ایتمش، وغزنه مؤسسات اسلامیه‌سنی تزیینده قوللانمشیدی. هند برهمنیلرینه قاریلری قوجه‌لرینك جنازه‌سیله برابر دیری دیری یاقمق، ومیتلری کنك ایرماغنه آتمق کبی مغایر انسانیت و مدنیت عادات باطله‌یی منع وبساغ ایده‌رك، انسانیته ومدنیت اسلامیه‌یه بیوك خدمتلر ایتمشدر. بو فتوحات جهانکیرانه‌سیله برابر ، عالم ومحب علما و ادبا بر پادشاه اولوب، درباری مجمع شعرا و علما ایدی، ونامنه و کندیسنك امر وتشویقیله بر چوق کتب مشهوره یازیلوب، جمله‌مادحلرندن بری اولان فردوسینك «شاهنامه» سیده بوجمله‌دندر. صحیح العقیده اولوب، سنیلکده تعصبی و ارباب رفض و بدعته بغضی وار ایدی . ۳۳ سنه کمال شوکت و موفقیتله سلطنت سوروب ، ۴۲۱ تاریخنده غزنه‌ده وفات ایتمشدر. شهر مذکورده تربه‌سی پك مکمل ومزین ایدی . اوغلی محمد خانی اولمش؛ وسلاله‌سی ۵۴۳ تاریخنده‌دك سلطنت سورمشلردر. سلطان محمودك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جمله اشعارندندر:

آیینهٔ خویش را بصیقل دادم
روشن کردم به پیش خود بنهادم
درآیینه عیب خویش چندان دیدم
کز عیب دکرکسان نیامد یادم

محمود غوری [« غیاث الدین غوری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محمود فیروزی (بن عبدالله خان) هندستان مشاهیر مورخیننددن اولوب، اوتوزسنه قطب‌شاه ثانینك خدمتنده بولنمش، و ۱۰۲۰ ده وفات ایتمشدر. « تاریخ قطب‌شاهی » و « تاریخ جامع الهند » عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

محمود قزوینی (قاضی — بن قاضی روح‌الله) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شمع من پرتو بیزم دیکران می افکند
وه که این کرمی مرا آتش بجان می افکند

محمود کاوان (خواجه —) هندستانده دکن حکمدارلرندن نظام‌شاه بهمنینك وزیری اولوب، بعده صبی بولنان محمدشاه ثانی زماننده وکیل السلطنه اولدقده، بدخواهلری کندیسنه بعض مقاصد نامشروعه اسناد ایتمکله ، ۸۸۶ تاریخنده ۷۸ یاشنده قتل اولنمشدر. شاعر وادیب برذات اولوب ، « روضة الانشا » عنوانیله برتألیفی واردر، که بونده معاصری اولان مولانا عبدالرحمن جامی ایله اولان بعض مکاتباتی دخی مندرجدر.

محمود کیلانی ایران شعراسندن اولوب، اکبرشاه زماننده کیلاندن هندستانه رحلت ایتمشدی. شو رباعی اونکدر:

هنکامهٔ من زکینه برهم زده‌ئی
رخت هوسم بنیل ماتم زده‌ئی
در نوبت هرکس زده‌ئی فال سرور
جز نوبت من که قرعه برغم زده‌ئی

محمود لطف الله (میرزا—) هندستان مشاهیر شعرا واعیانندن اولوب، پدری حاجی شکرالله تبریزلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله (سورت) شهرنده ساکن اولمش؛ وصاحب ترجمه ۱۰۹۵ تاریخنده اوراده طوغوب، آقا حسین خوانساری شاکردانندن آقا حبیب اللهدن تحصیل علم و ادب ایتمش؛ و بعده تجارت

طريقيله بنكاله‌يه كيدوب، اورانك حاكمى نواب سرفراز الدوله بهادرك دامادى اولمغله، بونك توسطيله (مرشد قليخان رستم جنك) عنواننه و(اود) صوبه‌دارلغنه نائل اولمش ايسه‌ده، ايفاى وظيفه‌ده قصور ايتديكندن، اورادن بالانفصال، دكن واليسى نواب آصف جاهك يانـنه كيتمش؛ و ١١٦٤ ده حيدرآباد شهرنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ز چاك سينه مى آيد بكوشم نالهٔ زارى
دل است اين يا جرس يا نالهٔ مرغ كرفتارى

محمود مشهدى { مشاهير شعرادن وشريعت و طريقته واقف علمادن اولوب، مولانا سهربنـك برادريدر. ١٠٨٠ ده وفات ايتمشدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

زنار پرست زلف عنبر بويت
محراب نشين كوشـهٔ ابرويت
يارب تو چه قبله‌ئى كه باشد شب وروز
روى دل كافر ومسلمان سـويت

محمود نجم الدين { (بن ملك العلما ركن الدين محمد) ايران شعراسندن اولوب، شاه شجاع ايله شاه منصور بيننده وقوع بولان محاربه‌ده شهيد اولمشدر. شو رباعى اونكدر:

كفتم بصـلاح كوشم ومسـتورى
وز يار جفا پيشـه كزينم دورى
جانم بچنين قصـه چو راضى كردد
بيچـاره دلم نميدهد دسـتورى

محمود نديم پاشا { دور سلطان عبدالعزيز خانيده ايكى دفعه مسند صـدارته كچمش وزرادن اولوب، بغـداد واليسى اسبق نجيب پاشانك اوغليدر. تحصيل علم ايتدكدن صكره، مكتوبئ صدارت قلمنه دواميله، سعيد پاشانك برنجى سرعسـكرلكنده ديوان افنديسى، بعـده صدراعظم معاونى بولنمش؛ ومؤخراً كتابت وانشاده‌كى قونى سببيله آمدى اوطه‌سنه مأمور اولوب، ١٢٦٣ ده عهده‌سنه رتبهٔ اولى توجيه ايله، صدارت مكتوبجيسى، ١٢٦٥ ده بالوكاله و ٦٦ ده اصالةً آمدئ ديوان همايون وبعده بكلكجئ ديوان همايون اولمشيدى. ١٢٧٠ ده رتبهٔ بالا ايله صدارت وبر قاچ ماه صكره خارجيه مستشارى اولمش؛ وبعده مأموريت مخصوصه ايله وارنه‌يه عزيمت ايتمشيدى.

ديكر بعض مناصب مهمه‌ده دخى بولنه‌رق، رتبهٔ وزارته نائل اولدقدن صكره، طرابلس غرب واليلكنه نصب اولنوب، بر قاچ سنه اوراسنى حسن اداره‌يه موفق اولمش؛ و دور سلطان عبدالعزيز خانيده درسعادته وروديله، ١٢٨٤ ده بحريه نظارتنه تعيين بيوريله‌رق، درت سنه‌يه قريب مدت ترسانه‌يى حسن اداره ايله، برچوق اصلاحات اجراسنه موفق اولمش؛ و ١٢٨٨ ده، عالى پاشانك وفاتى اوزرينه، مسند جليل صدارت عظمايه نصب اولنه‌رق، ١١ آى بو مقام عاليده بولنمش؛ وبعض تنقيحات اجرا ايلمشيدى. ١٢٨٩ ده بالانفصال، برمدت چشمه‌ده اقامت ايتدكدن صكره، ١٢٩٢ ده ثانياً صدراعظم اولوب، بو دفعه دخى ٨ آيه قريب مدت مسند صدارتده قالدقدن صكره، ١٢٩٣ ده بالانفصال ينه چشمه‌يه چكلمش؛ وپادشاه زمان سلطان عبدالحميد خان ثانى افندمز حضرتلرى دورنده داخليه ناظرى اولوب، ١٢٩٩ تاريخنده ارتحال ايتمش؛ وجغال اوغلنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو بيتى مشهوردر:

تفكر ايتملى‌ده بو جهانه بر كلشى
كيدر ملى كدرى باقلى صفايه كشى

محمود الوراق { [«وراق» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

محمودى { (ملك مؤيد شيخ — الظاهرى) مصرده حكومت سورن مماليك چراكسه‌نك دردنجيسى اولوب، سلطان برقوقك آزادليلرندن ايدى. الك نفوذلى امرادن اولمغله، ٨١٥ تاريخنده، سلالهٔ عباسيه‌دن خليفه طانيمش اولان (مستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل) ك اسقاطى اوزرينه، اتفاق امرا ايله سلطان مصر اولوب، ٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٢٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. عالم برذات اولوب، سرايى مجمع علما ايدى. قاهره‌ده باب الزيله‌ده واقع جامع مؤيد بونك بناكرده‌سيدر.

محمودى { وان ولايتنك حكارى سنجاغنده وسنجاغك منتهاى شمالنده برقضا اولوب، جنوباً الباق ومعمورة الحميد قضالريله، غرباً وشمالاً وان سنجاغيله، شرقاً دخى حدود ايرانيه ايله محدوددر. ٥ ناحيه ايله ٨٣ قريه‌يى

حاوی اولوب، ۳۱۶۸۰ اهالیسی واردر، که بونلرکده ۲۸۲۰۰ ی کرد و ۲۴۸۰ ی ترك یعنی ۲۵۶۸۰ ی مسلم، ۲۵۰۰ ی یزیدی، ۲۵۰۰ ی ارمنی و ۱۰۰۰ ی نستوریدر. کردلر میلان، مقوری، تاقوری وشمسیکی اسملریله ٤ عشیرته منقسم اولوب، هر عشیرت بر ناحیه تشکیل ایدیور. یزیدیلر دخی آیریجه بر عشیرت و ناحیه تشکیل ایدیورلر. مرکزی ۳۰۰۰ اهالیلی حاوی اولان و وانك ۹۰ کیلومتره شرقنده و حدود ایرانیه‌دن ۱۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بولنان (سرای) قریه‌سیدر. قضانك اراضیسی اکثریت اوزره اووه وطوبراغی‌منبت اولوب، انهاری بوغیسه‌ده، کوچك دره‌لرله قایناق وچشمه‌لری چوقدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، کتن وساژه‌دن عبارتدر. قویون، کچی، صیغیر وخرکله‌یه متعلق حیوانات اهلیه‌سی چوق‌اولوب، کردلر بوحیوانلرندن خیلی تجارت واستفاده ایدرلر.

محمودیه { مصرده بیوك برجدولدر، که نیلك اك غربی شعبه‌سی اولان رشید قولندن باشلایه‌رق، ابتدا جنوب غربی‌یه وبعده غرب شمالی‌یه طوغری ادکو ایله مربوط کوللری آره‌سنده اسکندریه لیمانه قدر واصل اولور. میرسفانه صالح اولان بوجدول ۱۲۳۵ تاریخنده محمد علی باشا مرحوم طرفندن آچیلوب، سلطان محمود خان ثانی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمشدی. انشاسنده ۱۳۲۰۰۰ عمله قوللانلدیغی حالده، بر سنه‌ده اکمال اولنمشدر. بو جدول اسکندریه شهرینك ترقی معموریتنه سبب اولمشدر. جدول ایله متوازیاً اسکندریه‌دن دمیر یول خطی تمدید اولندقدن صکره جدولك بردرجه‌یه قدر اهمیتی آزالمشدر.

محمودیه { مصرك بحریه مدیریتنده‌ودمنهورك ۱۷ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان جدولك ساحل یسارنده ورشیددن دمنهوره کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۳۳۰ اهالیسی واردر.

محوی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری استانبوللی ودیکری قسطمونیلیدر. — متأخرین شعرادن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (خیره‌بولی) لیدر. و ۱۱۵۰ ده وفات‌ایتمشدر. دیوانچه‌سی واردر. دیکری عن‌اصل تبریزلی‌اولوب، ۱۲۶۳ ده درسعادته وروده، خط تعلیقده‌کی مهارتی قوتیله، استنساخ کتبله کچینیردی. شومطلع اونکدر:

دلاوار مخفی کنیج اول قوسی ویرانه صالسونلر
مثلدر یوکه دیرلر عاقل اول دیوانه صانسونلر

محوی { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا عبدالعلی) اردبیللی اولوب، ۱۰۲۰ تاریخنده هندستانه رحلت ایتمش، و بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

دهی در پیش دارم کاخر عمرست انجامش
بهرجا مرکم آسایش دهد منزل نهم نامش

— ایکنجیسی همدانك اسدآباد محله‌سندن اولوب، طول مدت نیشاپورده اقامتی سببیله، کندیسنی نیشاپورلی عد ایدنلر دخی واردر. هندستانه سفر ایدوب، بنه وطننه عودت ایتمشیدی. شو رباعی اونکدر:

محوی بهوای دل نوایی تزنی
درکوچهٔ کس در سرایی تزنی
بیکانکیٔ تمام عالم دیدی
زنهار که حرف آشنایی تزنی

— اوچنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسب ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

میداد زبان در دهن محوی ومیکفت
کین راز نهان هست نکهدار زبان را

— دردنجیسی (ارشاد احمدبن شیخ عبدالقادر) هندستانده دهلی مضافاتندن مظفر نکره ملحق (بهلت) قصبه‌سندن اولوب، برمدت دهلیده اقامت ایتدکدن صکره، بهوپاله‌رحلتله، ولیة العهد جهان بیکصاحبه‌نك زوجی نظیرالدوله‌یه انتساب ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

بارحمت کناه نکردن کناه من
دستوریٔ کناه ندادن کناه کیست

محیط { (بحر —) کرهٔ ارضك قره‌لرینی احاطه ایدن بیوك دکیزلره ویریلن اسم اولوب، بحور محیطه: بحرمحیط معتدل (کبیر)،

بحر محیط آطلاسی، بحر محیط هندی، بحر منجمد شمالی وبحر منجمد جنوبی اسملریله بش دکیزدن عبارتدر. [« معتدل، آطلاسی، هندی، منجمد شمالی ومنجمد جنوبی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

محیط { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میر محمد سعید) اصفهانلی اولوب، شهر مذکورك محاصره‌سنده کنج یاشنده قتل اولنمشدر. شو رباعی اونکدر:

ای آه بیا دامن آن ماه بکیر
وی ناله کریبان سحرکاه بکیر
دلبر زبر خانهٔ ما میکذرد
ای اشك برون آی وسر راه بکیر

— ایکنجیسی (میرزا محیط الدین خان) مشهد نجباسندن اولوب، هندستانه رحلتله، لکهنوده وزیرالممالك نواب شجاع الدوله بهادرك وبعده اوغلی نواب آصف الدوله بهادرك خدمتنده بولنمش؛ وبعده نکبت وسفالته دوچار اولمشدی. شو بیت اونکدر:

شد زلف را نصیب که بوسید پای او
عمر دراز بهر چنین روزها خوش است

محیی { غوث اعظم عبدالقادر کیلانی حضرتلرینك شعرده قوللاندقلری مخلصی

اولوب، ترجمهٔ حالی « عبدالقادر کیلانی » ماده‌سنده سبق ایتمکله، شورا جقده تبرکاً اشعار عارفانه‌سندن بر ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولنور:

کریبانی بسر تربت ویرانهٔ ما
بینی ازخون جکر آب زده خانهٔ ما
شکرلله که نمردیم ورسیدیم بدوست
آفرین باد برین همت مردانهٔ ما
با احد درلحد تنك بکوییم ای‌دوست
آشنایم بتو غیر تو بیکانهٔ ما
محیی ازشمع تجلیٔ نکاهش میسوخت
دوست میکفت زهی همت پروانهٔ ما

محیی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (لار) خطه‌سندن اولوب، علامه ملا جلال‌الدین دوانینك شاکردانندن ایدی. سلطان یعقوب زماننده شاه طهماسب ماضی دورینه‌دك معمر اولوب، ایفای حج وزیارت حرمین ایچون حجازه سفر ایتمش؛ وعودتنده مظفر بن محمود شاه نامنه « فتوح الحرمین » عنوانیله برمثنوی یازمش؛ وبیك اسکندری جائزه آلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

بهر توام کشند وتوآهی نمی کنی
ای سنکدل چه آه نکاهی نمی‌کنی

— ایکنجیسی (صدرالعالم مولانا محمد بن مولانا یحیی) اعاظم علمادن اولوب، غزنین کفارینه قارشی اولان جنکده شهید اولمشدر. شو رباعی اونکدر:

ظالم که کباب از دل درویش خورد
چون درنکری زپهلوی خویش خورد
دنیا عسلی‌است هر که زو بیش خورد
خون افزاید تب آورد نیش خورد

محیی { آنی الترجمه شیخ الاسلام فناری‌زاده محیی‌الدین افندینك مخلصیدر.

محیی‌الدین افندی { (جیوی زاده —) [« جیوی زاده » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

محیی‌الدین افندی { (فناری زاده —) قانونی سلطان سلیمان

خان دورنده مشیخت اسلامیه مقام والاسنه کچن علمادن اولوب، مشهور شمس الدین فنارینك احفادندن وروم ایلی صدورندن محمد شاه افندینك اوغلیدر. پدرندن وبعده خطیب‌زاده وافضل‌زاده‌کبی مشاهیر معاصریننده تحصیل علوم ایله، بر قاچ مدرسه‌ده مدرسلك ایتدکدن صکره، ۹۲۵ ده ادرنه وبعده استانبول قاضیسی، ۹۲۹ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ ومتعاقباً روم ایلی قاضیعسکرلکی دخی علاوةً عهده‌سنه تفویض اولنمغله، اون بش‌سنه صدرین وظائفنی ایفا ایتدکدن صکره، ۹۴٤ ده انفصال وتقاعد ایده‌رك، او اثناده حج شریفه عزیمت، وبر سنه مجاورت و حرم شریف نبوی‌یی زیارت ایتدکدن صکره، عودتنده ۹٤۸ تاریخنده شیخ الاسلام اولوب، اوچ سنه ایله برآی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۹٤۲ ده استعفا ایدوب، کوشهٔ تقاعده چکلمش؛ و ۹٥٤ ده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری (رضه) جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وادیب وشاعر بزدات اولوب، ورع وتقوی ایله وحلالی حرامدن تفریقده‌کی دقتیله وهر شیئی دفعاتله بیقامدقجه قوللانمامق مراقیله

وبرده كثرت اكل وشربيله مشهوردر . مجاورتى زماننده تفسير شريف درسيله مشغول اولوب ، وفاتنه‌دك بر تفسير شريف ترتيبنه چاليشمش ايسه‌ده ، اكمالنه موفق اوله‌مامشدر . كتب تدريسيه‌دن بعضنه حواشى وتعليقاتى واردر . شو قطعه جمله اشعارندندر :

اوكرلر كرچه كيم صبر جميلى
ولى صبرك دخى ارزانى خوشدر
دل محبيدن اكسك اولمسون درد
مسافرخانه‌نك مهمانى خوشدر

محيي الدين بن عربى { (الشيخ ابو بكر محمد بن على بن محمد الطائى الاندلسى) كبار مشايخدن واعاظم عرفا وصوفيوندن اولوب ، ٥٦٠ تاريخنده اندلسك مرسيه شهرنده طوغمش ؛ واوراده ابن بشكوالدن وسائر مشاهير علمادن بعدالتحصيل ، شرقه رحلتله ، شام و بغداد ومكه‌ده اكابر علما و مشايخ عصريله كوريشوب ، استفاده ايتمش ؛ واكمال علوم ظاهره وباطنه ايله تصفيهٔ درون ايتدكدن صكره ، كمالات صوريه ومعنويه‌سيله شهرت بولوب ، مقصود ارباب طلب اولمشيدى . بر آره‌لق قونيه‌يه كلوب ، ملك سلجوق طرفندن اكرام وتعظيم كورمش ؛ وصدر-الدين قونوينك طول بولنان والده‌سنى تزوج ايلمش ايدى . بعده شامه معاودت ايدوب ، ٦٣٨ ده اوراده ارتحال ايتمش ؛ وجبل قاسيونده دفن او-لنمشدر . شيخ اكبر دينمكله‌دخى معروفدر . وفرت فكر و ذكايه وخارق العاده بر قوهٔ حافظه ايله وفصاحت وبلاغت وطبيعت شعريه‌يه مالك ايدى . عصرى ملوك واكابرندن بر چوق هدايا وجوائز آلوب ، جمله‌سنى ارباب احتياجه توزيع و تصدق ايدردى . تأليفاتى پك چوق اولوب ، اكثرى تصوفه متعلقدر . آثارنده‌كى افكار عاليه‌نك فهمى تصوفه وحقيقته آشنا اولمغه متوقف اولديغندن ، بعض ظاهرپرستان تأليفاتنده كفرينه حكم ايده‌جك سوزلر بوله‌رق ، تكفيرينه جرأت ايتمشلرسه‌ده ، حضرت شيخك بويله برشائبه‌دن مبرا اولوب ، اقوال عارفانه وحكيمانه‌سنك آكلايانلر ايچون عين حقيقت اولديغنده شبهه يوقدر . باشليجه تأليفاتى بروجه آتيدر : « الفتوحات المكيه » ٢٠ جلد ، « التدبيرات الالهية » ، « التنزلات الموصلية » ، « فصوص الحكم » ، « الاسرا الى المقام الاسرا » ، « شرح خلع النعلين » ، « الاجوبة المسكتة عن سؤالات الحكيم الترمذى » ، « تاج الرسائل » ، « منهاج الوسائل » ، « كتاب العظمة » ، « كتاب البيان » ، « كتاب التجليات » ، « مفاتيح الغيب » ، « كتاب الحق » ، « مراتب علوم الوهب » ، « الاعلام باشارات اهل الالهام » ، « العبادة والخلوة » ، « المدخل الى معرفة الاسماء » ، « كنه ما لابد منه » ، « النقباء » ، « حلية الابدال » ، « الشروط فيما يلزم اهل طريقة الله تعالى من الشروط » ، « اسرار الخلوة » ، « عقيدة اهل السنة » ، « المقنع فى ايضاح السهل الممتنع » ، « اشارات القولين » ، « كتاب الهو والاحديت » ، « الاتحاد العشقى » ، « الجلالة » ، « الازل » ، « القسم » ، « عنقاء مغرب » ، « ختم الاوليا » ، « شمس المغرب » ، « الشواهد » ، « منا-صحة النفس » ، « اليقين » ، « تاج التراجم » ، « القطب » ، « رسالة الانتصار » ، « الحجب » ، « الانفاس العلوية فى المكاتبة » ، « ترجمان الاشواق » ، « الذخائر » ، « الاغلاق فى شرح ترجمان الاشواق » ، « مواقع النجوم » ، « مطالع اهلة الانصار » ، « المواعظ الحسنة » ، « المبشرات » ، « خطبة ترتيب العالم » ، « الجلال والجمال » ، « مشكاة الانوار فيما روى عن الله عز وجل من الاخبار » ، « شرح الفاظ التى اصطلحت عليها الصوفية » ، « محاضراة الابرار ومسا-مرات الاخيار » ٥ جلد وسائره . اشعار رائقه-سندن دخى بر ايكى بيتك ايراديله اكتفا اولنور :

ليت شعرى هر دروا — اى قلب ملكوا
و فؤادى لو درى — اى شعب سلكوا
اتراهم سلموا — ام تراهم هلكوا
حار ارباب الهوى — فى الهوى وارتبكوا

محيي الدين شهرزورى { (ابو حامد محمد بن القاضى كمال الدين) مشاهير فقها وادبادن اولوب ، ٥١٠ ويا ٥١٦ تاريخنده دنيايه كلمش ؛ و بعدالتحصيل ، پدرندن نيابةً حلبده ومصرده قاضيلق ايتمش ؛ و بعده موصله عودت ايدوب ، اوراك قاضيسى او-لمش ؛ واورا صاحبى (عزالدين مسعود بن قطب-الدين مودود بن زنكى) نزدنده قدر واعتبارى

تزايد ايدوب ، دفعاتله ايلجيلكله بغداده اعزام اولنمش ايدى. موصلده بدرينك مدرسه‌سنده و مدرسهٔ نظاميه‌ده تدريس علومله مشغول اولوردى. سخاوت وكرمى مشهور اولوب، قاضيلغى زماننده دين ايچون حبس ايله محكوم مديونلرك بورجلرينى كندى كيسه‌سندن ويره‌رك سبيللرينى تخليه ايدردى . ٥٨٦ ده موصلده وفات ايتمشدر. اشعار رائقه‌سى اولوب، قار نزولنى توصيف بولنده اولان شو بر ايكى بيت او جمله‌دندر:

ومنا شاب رأس الدهر غيظاً
لما قاساه من فقد الكرام
اقام يميط هذا الشيب عنه
وينثر ما اماط على الانام

محيى الدين طوسى { طقوزنجى قرن هجرى علماسندن اولوب ، «كنزالعاشقين» عنوانيله بر كتاب يازمش ؛ وامام غزالينك «كيمياء السعادة» نى اختصار ايتمشدر.

محيى الدين عجمى { سلطان بايزيد خان ثانى دورى علماسندن اولوب، طول مدت ادرنه قاضيسى بولنمش؛ واوراده وفات ايتمشدر. سيد شريفك «فرائض» نه حواشيسى ، شهيد بابنده بر رساله‌سى و سائر بعض آثارى واردر.

محيى چلبى { اوتنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب ، نيكده‌ليدر. ابوالسعود افنديك حلقهٔ تدريسنه و بعده زمرهٔ قضاته داخل اولمشيدى. شو بيت اونكدر:

سندن ياتوب ياقلمغه جانا ملكره
طوتدى دخان آتش آهم فلكره

مُخا { يمن ولايتنك تعز سنجاغنده وصنعانك ٢٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده عدنك‌ده ٢٠٢ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق، بحر احمرك ساحل شرقيسنده وباب المندبك شمالنده ″١ ′١٩ °١٣ عرض شمالى ايله ″٣٦ ′٤٩ °٤٠ طول شرقيده واقع قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، وقتيله قرق اللى بيك اهاليى جامع ومعمور وايشلك بر اسكله ايكن، شمديكى حالده خراب ومتروك اولوب ، آنجق اوتوز قرق خانه‌يى حاوى بر كوى حالنده‌در. بو تدنيى ليماننك طوله‌سندن وعدنك ترقيات فوق العاده‌سيله تجارتجه اولان تسهيلاتندن ايلرى كلوب، وقتيله بتون يمنك محصولاتى مخادن اخراج وامتعهٔ اجنبيه دخى اورادن ادخال اولنمقده ايكن ، إشمدى بتون يمنك تجارتى عدن طريقيله وقسماً حديده و لحيه اسكله‌لرندن اجرا اولنيور . سوقاقلرينك عدم نظافتيله انقملرك دخى سوقاقلرده آقه‌سندن ايلرى كلن وخامت هواسى دخى اسباب تدنيى جمله‌سندندر. يمنك قهوه‌سى دخى وقتيله بو اسكله‌دن اخراج اولنديغيچون ، آوروپاجه مخا (Moka) قهوه‌سىناميله شهرت بولمشدر. مخا قصبه‌سى بك اسكى اوليوب ، جغرافيون اسلام آثار عربيه‌سنده اسمنه تصادف اولنميور. — اوچ قريه‌دن مركب اولان قضاسنك باشليجه محصولاتى دوره ايله خرمادر.

مخابط { حضرموتده بر بر اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

مخائل { يمن ولايتنك عسير سنجاغنده وابها ايله قنفده آره‌سنده واپهادن ١٨ قنفده‌دن ٢٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهاليسى، هفته‌ده بر قوريلور بازارى و قشله‌سى واردر . — ٢٨ قبائلدن عبارت اولان قضاسنك باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، دوره ، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

مختار { (ابو اسحاق — بن ابى عبيد الثقفى) مشاهير غزاتدن اولوب، بدرى صحابه‌دن اولديغى حالده، كنديسى هجرت نبويه سنه‌سى دنيايه كلمش؛ وبناءً عليه صحبت وروايته نائل اوله‌مامشدر . سيدالشهدا امام حسين (رضه) افنديمزك انتقامنى آلمق داعيه‌سيله ٦٥ تاريخنده خروج ايدوب، كوفه‌يى ضبط ايتمش؛ واهل شيعه‌دن بر چوق آدملر كنديسنه تابع اولمله، شمر ذوالجوشنى، حضرت امامك مبارك باشنى كسن حولى بن زيدى، حضرت مشار اليهى شهيد ايدن عسكرك قوماندانى بولنمش اولان عمر بن سعد ابن ابى وقاصى، بونك اوغلى حفصى واوزرينه عسكر سوق ايدن عبيدالله بن زيادى وسائر يزيديلرى قتل ايتمش؛ وبو اغوده بك چوق مشاق وبليه‌يه دوچار اولوب، اهل اسلامك محبتنى قزانمش ايدى. عبدالله بن عمر وعبدالله بن عباس ومحمد بن الحنفيه (رضهم) ه مال كوندريره

ومشارالیهم کندیسندن قبول ایدرلردی . عبدالله بن عمر (رضهما) صاحب ترجمه‌نك قاینی اولوب ، همشیره‌سی صفیه بنت ابی عبیدی تزوج ایتمشدی. کوفه‌ده بربچق سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٦٧ تاریخنده مصعب بن زبیر اوزرینه عسکرسوق ایدوب، کندیسنی شهید ایتمشدر .

مختار { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (مختار بیك) رشتلی اولوب، شو بیت اونکدر:

> من کیستم بعشق تو از کار رفته‌ئی
> خورشید عیش برسر دیوار رفته‌ئی

— ایکنجیسی (میرزا ابراهیم بیك حسینی) سبزوارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

> چنان مستانه می‌آید بشوق دام تحجیرش
> که از موج شراب تاب نتوان کرد زنجیرش

— اوچنجیسی هندستان برهمنلرندن ووزیر. الممالك نواب آصف‌الدوله بهادرك منسوبیندن او. لوب، اسلامه ومذهب شیعی‌یه تمایلی وار ایدی . شو بیت اونکدر:

> دل خون شد وتاکی دهد دلدار آزار اینچنین
> یارب چه سازم چون کنم دل آنچنان یار اینچنین

مختار { سامراده خلیفه متوکلك مشهور بر سراینك اسمیدر.

مختار افندی { (ترشیجی زاده احمد —) دور سلطان عبد العزیز خانیده مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، ۱۲۸۹ ده مقام مشارالیهه اصعاد اولنمش؛ ویکرمی آیه قریب مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۲۹۱ تاریخنده وفات ایدوب، اسکدارده دفن اولنمشدر.

مختار بك { (یوسف باشاحفیدی احمد —) بو دخی سلطان عبد العزیز خان دوری مشایخ اسلامندن اولوب، آنف الترجه ترشیجی زاده مختار افندینك سلفیدر. ۱۲۸۸ ده مقام‌فتوایه کچوب، ۱۵ آی امور فتوایی بعدالاداره، ۱۲۸۹ ده انفصال، وبرقاچ سنه صکره ارتحال ایتمشدر.

مختار پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، تپه‌دلنلی علی پاشانك اوغلیدر . پدرینك تحت اداره‌سنده اوله‌رق آتنه متصرفی ایدی. پدری فرمانلی او. لوب، یانیه‌ده محاصره اولندیغی وقت، ترحاله متصرفی بولنان ولی پاشا ایله ودیکر برادرلریله برابر، دولته التجا ایتمشلر ایسه‌ده، علی پاشانك قتلندن صکره بونلرك دخی کله‌لری آلنه‌رق، درسعادته کوندرلمش؛ وطوپ قپو خارجنده دفن اولنمشدر.

مختاری { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا. سندن وساداتدن اولوب، امیر هاشمك اوغلی وبنه شعرادن امیربنك برادریدر . شو بیت جمله اشعارندندر:

> زلفك نسیم آچوب ایده‌می خدین آشکار
> اول کونی کوستردی عجب باکه روزکار

مختاری { (عثمان) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، غزنه‌لیدر . آل‌سبکتکیندن سلطان ابراهیمك زمانده یاشایوب، حکیم سنائی اقراندن ایدی. سلطان ابراهیمدن صکره هندستانه وبعده کرمانه سفر ایدوب، غزنه‌یه عودت، و٥٤٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

> روزکاری خوشتر است از شکر وعنبر ترا
> یاسمن در عنبر است ولاله در شکر ترا

مخدوم { (میر —) ایران مشاهیر شعرا. سندن اولوب، نیشابورلیدر. میر قاسم انوارك شاکرد و مریدی اولوب ، اولاد معنویه‌سندن معدود اولمغله، اونك طرفندن مخدوم تخلیص اولنمشدی. شو مطلع اونکدر:

> مطرب بزن ترانه و ساقی بیار جام
> خونش حلال بادکه گفته است می حرام

مخدومه { ایران شاعره‌لرندن اولوب، یزد. لیدر. شو رباعی اونکدر:

> شب عربده با محنت هجران کردم
> با او دل وجان دست وکریبان کردم
> چون دیدم ازو روی خلاصی مشکل
> جان دادم وکار برخود آسان کردم

مُخَرَّم { بغدادده رصافه ایله نهرمعلی آره. سنده بر بیوك محله اولوب، آل‌بویه وآل سلجوق حکمدارلرینك سرایلری بو محله‌ده ایدی. ٥٨٧ تاریخنده ناصرلدین الله طرفندن تخریب اولنمشدر.

مخرمه { (ابو صفوان — بن نوفل بن اهیب بن عبد مناف القرشی الزهری)

صحابه‌دن و مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ و بعده اسلامده صدق وخلوصله حرکتده بولنمشدر. سعد ابن ابی وقاصك عمزاده‌سی ایدی. اسلامه کلدیکنده خیلی مسن وانساب قریش وعربه واقف ایدی. ٥٤ تاریخ هجریسنده ١١٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمشیدی.

مخشی { (بن حمیر الاشجعی) صحابه‌دن اولوب، منافقیندن ومسجد الضرار اصحابندن ایکن، تبوك غزاسنده بولندقدن وحضرت رسول الله (صلعم) ایله اصحاب کرامی حقنده بعض اراجیفه جرأت ایتدکدن صکره، توبه ایدوب، فیمابعد اسلامنده صدق وخلوص کورلمش؛ وشهیداً وفاتنی آرزو و دعا ایدوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمش؛ ونعشی بولنمامشدر.

مخفی { ایران شعراسندن اولوب، رشت قصبه‌سنده نشأت ایتمش؛ و فارس حاکمی امام قلیخانك خدمتنده بولنمشدر. نحیف البدن برآدم اولوب، مع‌هذا کوکنار شربنه مداوم ایمش. وطننك قیزلرینی ذم بحثنده اولان شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

مخفیا دختران خطهٔ رشت
چون غزالان مست میکردند
از پی مشتری بهر بزار
بند تنبان بدست میکردند

مخفی بیکم { (سلیمه) هند ملوکندن همایون شاهك قیزی کلرخ بیکمك قیزی اولوب، شاعره وادیبه بر خاتون ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کاکلت را من زمستی رشتهٔ جان کفته ام
مست بودم زین سبب حرف پریشان کفته ام

— سالفة‌الترجمه (زیب النساءبیکم) ك دخی مخلصی مخفی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیکانه وار میکذری از دیار چشم
ای نور دیده حب وطن دردل تو نیست

مخلص { فرس شعراسندن بروجه آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد) قم شهرندن اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

عندلیب وکل سرو وفاخته عمرها باهم عشق باخته
کشته هرکسی یار یار خود هست یارغیر غیر یارمن

— ایکنجیسی (سید احمد حسین بن سید محمد حسین) هندستانك سهرند شهرندن اولوب، محمد شاهك کرز بردارانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

هر سرو قدی را نرسد دعوی بالا
با دلبر ما سلمه الله تعالی

— اوچنجیسی (شاه محمود) نیشابورلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سنك بیداد زدی بر سر اغیار مرا
بچنین لطف سرافراز اکردی مردم

— دردنجیسی (قاسم خان) ایرانی الاصل اولدیغی حالده، کشمیرده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نشئهٔ صهبای کفتار توام بیهوش کرد
آنچه بامستان کند پیمانه بامن کوش کرد

— بشنجیسی (مخلص الدوله سید حسین خان بهادر) هندستانك لکهنو شهرندن اولدیغی حالده، کلکته‌ده اود حکمدارلرینك اخیری اولان واجد علی شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

قرارم برد ترکی کلعذاری دشمن جانی
بکیسو سنبلستانی بابرو تیغ عریانی

— آلتنجیسی (نواب — خان میر بخشی) هندستانده اورنك زیب عالمکیرك امراسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

دربزم طرب راه مده همچومنی را
کافسرده دل افسرده کند انجمنی را

— یدنجیسی ایرانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

چنان کردیده‌ام رسوا اکر بیند مرا یاری
کند بیکانکی هر چند باشد آشنای من

مخلص الدوله { (ابوالمتوج مقلد بن نصر بن منقذ الکنانی) شیزر قلعه‌سنده حکم سورن بنی منقذك برنجیسی اولوب، اصحاب نفوذ و اقتداردن بر رئیس وامیر ایدی. ٤٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. کریم برذات اولوب، عصری شعراسنك کندیسی حقنده برچوق مدحیه‌لری واردر.

مخلص بابا { سلطان عثمان خان غازی دوری مشاهیر مشایخندن مجاب الدعوه

بر ذات اولوب، غازىء مشار الیهك بعض فتوحاتنده رفاقتلرنده بولنمش؛ و بعده قرەمان دیارندە توطن ایتمش ایدی.

مخلص پاشا { [« اسعد مخلص پاشا » ماده سنه مراجعت بیوریله .]

مخلص پاشا { (سیروزلی یوسف —) سلطان محمود خان ثانی وعبد-المجید خان دوری وزراسندن و شعرادن اولوب، سیروز اعیانی اسماعیل بکك اوغلی ایدی. ١٢٣٣ تاریخنده مأموراً یانیه جهتنده ایکن، رتبهٔ وزارتله آخربوز محافظلغنه وبعده صاروخان، ١٢٣٨ ده حلب ایالتنه نصب اولنمش؛ وبر آرەلق کوتاهیەیە نفی اولندقدن صکره، منتشا وقرەحصار صاحب سنجاقلرینه، ١٢٥١ ده بلغراد محافظلغنه، ١٢٥٦ تاریخنده ثانیاً صاروخان ومتعاقباً روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ و ١٢٥٨ ده بالانفصال سیروزه هزیمتله؛ ١٢٥٩ اوراده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

حساب عشق کیم آکلار کیمکله سویلشەیم
کتاب عشق کیم آکلار کیمکله سویلشەیم

مخلصی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا-سندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان شهزادەلرندن سلطان بایزید شهیدك خواجەسی جعفر افندینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

اولودین آیریلازین سودین جانم‌سن
ای طبیب دل وجان دردیمه درمانم‌سن

یعنی (اولوردم آیرلام سورم جانمسك، ای طبیب دل وجان دردمه درمانمسك.)

مخنف { (بن سلیم الازدی الغامدی) صحابەدن اولوب، کوفیوندن معدوددر. کوفەده بنی ازدك نقیبی ایدی. خلافت جناب مرتضویده اصفهان والیسی اولمش؛ وصفینده حضرت مشار الیهك معیتنده بولنوب، ازد رایتنی حامل بولنمشدر. اخبار وسیر صاحبی اولان (ابو مخنف لوط بن یحیی بن سعد بن مخنف) صاحب ترجمەنك احفادندندر.

مداح { (میر علی شاه کشمیری) هندستان شعراسندن اولوب، اود خطەسی حکمدارلرینك اخیری اولان واجد علی شاهك خدمتنده کلکتەده بولنمشدر. قصائد وغزلیات وسائر اشعارینی حاوی دیوانی یدی قسمه منقسمدر. شو مطلع اونکدر:

از کشتگان ناز چو محضر نوشته اند
دردا که نام من سر دفتر نوشته اند

مدامی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا-سندن وزمرهٔ سپاهیاندن اولوب، اواخر حالنده استانبولده بیت المال امینی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

کوه غم چشمه‌سیدر چشم کهرپاش دکل
سطر تاریخیدر اوستنده آنك قاش دکل

مدامی { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد صادق) شیخ سعدیٔ شیرازینك کریمەسی ستاره بانونك نسلندن اولوب، هندستانه رحلتله، خیبور والیسی نواب علی مراد خانه انتساب ایتمش؛ ومدحی مقابلنده آخرجائزەلره نائل اولمش ایدی. شو مطلع اونکدر:

سحر برای تماشای لاله و ریحان
کشید توسن شوقم بسوی باغ‌عنان

— ایکنجیسی (مدامیٔ جدری) همدانلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

نمی دانست مجنون عاشق رسوای عالم شد
منم استاد عشق و عاشقی برمن مسلم شد

— اوچنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

انتظاری داشتم کامروز یارم میکشد
وه که پیدانیست یار وانتظارم میکشد

مُدانیه { خداوندکار ولایتنك بروسه یعنی مرکز سنجاغنده وبروسەنك ٣٤ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق کلیك کورفزینك مدخلنده وبوز برونك قارشیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری روم و سائره اولمق اوزره، ٥٩٠٠ اهالیسی، ٨ جامع شریفی، ١ تکیەسی، ٣ کلیساسی، ١ مدرسەسی، ١ رشدیه و ٢٩ صبیان ایله ٨ روم مکتبی، ٧ خانی، ٢ مسافرخانەسی، ٢ حمامی، ١٦ باغخانەسی، ٢ ایپکخانەسی، ٣ دکرمنی، ٩١ مغازەسی، ١٤٣ دکانی، کوزل صولری و اطرافنده فرح‌فزا مسیرەلری

وطوت وزیتون آغاجلریله مستور تپه‌لری واردر. بروسه‌نڭ باشلیجه اسکله‌سی اولوب، شهر مذکوره کوزل بر شوسه ایله و بر دمیر یول خطیله مربوط اولمغله، تجارتی خیلی ایشلك اولوب، مذکور خطك ایلری‌یه تمدیدیله آناطولی دمیر یوللرینه ربطی حالنده، مدانیه‌نڭ اهمیت تجاریه‌سی آرته‌جغی شبهه‌سزدر. مدانیه پك اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (میرلیا) ایدی، که بونڭ بعض خرابه‌لری قصبه‌نڭ اطرافنده موجوددر. مذکور میرلیا ماکدونیه‌نڭ حکمدار اخیری اولان بشنجی فیلیپ طرفندن تخریب اولنه‌رق، بعده یکیدن تأسیس اولنه‌رق (آپامیا) تسمیه اولنمشدی. اهل صلیبك الینه کچدیکنده (مونتانیه) تسمیه اولنوب، شمدیکی اسمی بوندن مأخوذدر. سلطان اورخان غازی جانبندن فتح اولنمشدر.

— مدانیه قضاسی شرقاً کملك، جنوباً نفس بروسه ومیخالیج، غرباً ینه میخالیج قضالریله شمالاً دخی مرمره دکیزی وکملك کورفزیله محدود اولوب، امیر علی آطه‌سی دخی بو قضایه ملحق بر ناحیه تشکیل ایدیور. مذکور امیر علی وترلیه ناحیه‌لریله برابر ١٨ قریه‌یی حاوی اولوب، ٣٥ ١١٤ اهالیسی واردر، که بونلرك ١٤ ٢٨٧ سی مسلم وقصوری رومدر. اراضیسی ساحل بوینجه ممتد اولان و اشجار و مزروعاتله مستور بولنان بر صره تپه‌لرله بونلرك آلتنده‌کی دوز یرلردن عبارت اولوب، طوپراغی پك منبتدر. الڭ برنجی محصولاتی زیتون ایله طوت اولوب، استانبوله وسائر طرفلره کلیتله اخراج اولنان زیتون یاغیسی پك مقبولدر. قضا داخلنده ٥٠ ایپکخانه ودستکاه بولنوب، صرف ایپکدن ویاموقله قاریشیق دوشمه‌لك وسائر قماشلر یاپیلیر. سائر محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار، بولاف، مصر، کتن، سیسام و سبزه و میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صوغانی مشهوراولوب، استانبوله کلیتله نقل اولنور. باغلری دخی چوق اولوب، اوزومی وشرابی پك مقبولدر. داخل قضاده ٢٦ جامع، ٢٩ کلیسا و ٤٥ ایپکخانه موجوددر.

مدائن { بغدادك ٢٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده و دجله‌نڭ ایکی ساحلنده اوله‌رق دیمك دجله‌یه دوکلدیکی محل قربنده اسکی بر شهر اولوب، اشکانیان وساسانیان زماننده ایران دولتنڭ قیشلق پایتختی ایدی. بونڭ اصل اسمی طیسفون (Ctésiphon) اولوب، اتصالنده (سلفقیه) شهری دخی وار ایدی، وملوك ایراندن همان هر بری شهره آیریجه بر محله علاوه ایتدیکندن، عربلر طرفندن جمع صیغه‌سیله (مداین) تسمیه اولنمشدر. مداین ١٦ نجی سال هجریده وخلافت جناب فاروقیده سعد ابن ابی وقاص (رضه) طرفندن فتح اولنه‌رق، او صره‌ده کوفه وبصره وبعده حجاج طرفندن واسط تأسیس اولنمغله، مدائن اهمیتدن دوشوب، اهالیسی بو یکی شهرلره انتقال ایتمش؛ ونهایت ابو جعفر منصور جانبندن بغداد تأسیس اولندیغنده، خراب بولنان مدائنڭ اکثر انقاضی بو یکی شهرك بناسنده استعمال اولنمق اوزره نقل اولنمشدر. مع هذا بر طاقم خرابه‌لری الیوم موجود اولوب، علی‌الخصوص (طاق کسری) دینلکه معروف اولان جسیم وعالی برکمر وداخلنده نوشروان سراینك ویرانه‌لری جالب نظر عبرتدر.

مدحی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، ابوالسعود افندی درسنه مداومت ایتمش؛ وکفه وکوتاهیه قاضیسی بولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

نعلجك نقشن کوروب ای مهر عالم خاکده
شوقدن بر نعل کندی ماه نو افلا کده

مدراس { (Madras) هندستانڭ شرق جنوبی ساحلنده، کلکته‌نڭ ١٣٧٨ کیلومتره جنوب غربیسنده وبمبایڭ ١٠٤٩ کیلومتره شرق جنوبیسنده، ١٣°٤′٩″ عرض شمالی ایله ٧٧°٥٤′٣٧″ طول شرقیده بر شهر اولوب، هندستان قطعهٔ واسعه‌سنك انکلیز اداره‌سنجه منقسم بولندیغی اوچ دائره‌دن برینك یعنی الڭ جنوبیسنك مرکزیدر. کثرت نفوسجه هندستانڭ اوچنجی شهری اولوب، ٤٥٢ ٥١٨ اهالیسی واردر. شهرك بویی ١٣ و اکی ٥ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٧٠ مربع کیلومتره اولوب، همان پارس قدر کنیشدر. ایچندن آقان (کوام) نهری شهری ایکی‌یه آییروب، شمال جهتنده‌کی قسم اعظمی طرز قدیمده‌در، وبرلیلرله مسکون اولوب، چار-

شی وبازار و لیمان وبانقه‌لرله معاملات تجاریه و
صرافیه مؤسساتی بو قسمده‌در. قسم جنوبیسی ایسه
طرزجدید اوزره اولوب، کنیش‌ودوزسوقاقلری،
واسع میدان و باغچه‌لریله تفرجگاهلری واردر ؛ و
قلعه ایله دوائر رسمیه دخی بونده‌در. ۳۸ کیلو
متره ارتفاعنده بر فناری دخی واردر . ایکی
نباتات باغچه‌سی دخی اولوب، برنده مکمل برحیوانات
طاقمی دخی بولنیور . دارالفنون برینی طوتار بر
مکتبی وطب، هندسه، السنهٔ شرقیه، صنایع نفیسه
مکتبلری، ایکی‌دارالمعلمینی، موزه‌سی، السنهٔ‌شرقیه
جمعیتی ، رصدخانه‌سی ، متعدد بتخانه‌لریله جوامع
شریفه وکلیسالری واردر. شهرك خارجنده بیوجك
ایکی کول بولنوب، بینلرنده بر جدول آچلمش؛ و
نهر ایله دخی اختلاطلری اولوب ، بونلردن شهره
صو دخی آقیدلمشدر. اهالیسنك ۶۰۰۰۰ قدری
مسلم اولوب، اهالئ مسلمه‌سی مقدما چوق دها
زیاده ایکن، تدنی ایتمشدر. هندستانك ایچ طرفلرینه
ممتد اولور برقاچ دمیر یول خطی‌ده واردر .
اسکیدن منسوجات صنعتی پك ایلری ایکن، آوروپا
فابریقه‌لرینه قارشی رقابت ایده‌میوب، تدنی ایتمشدر.
تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی : قهوه،
شکر، چیویت ، یاغ وبویانك انواعی ، پاموق ،
بهارات وسائره‌دن عبارتدر. هواسی نسبةً معتدل
اولوب، یازین ۳۴ و قیشین ۲۰ درجه‌راده‌لرنده
در؛ آنجق قولره وچیچك خسته‌لقلریله داء الفیل
ومسکین علتی همان هرسنه ظهور ایدر . ۱۶۳۸
تاریخ میلادیسنده انکلیزلرك الینه کچدیکنده کوچك
برقصبه ایدی. اسمی (مدرسه) ویا (مدارس) دن
غلط اولدیغی مظنوندر.

مدراس اداره‌سی (Présidance de Madras) انکلتره‌نك تحت‌ادا-
ره‌سنده بولنان هندستان قطعهٔ واسعه‌سنك منقسم
اولدیغی اوچ دائره‌نك بری اولوب ، هند شبه
جزیره‌سنك قسم جنوبیسندن و ساحل شرقیسنك
قسم اعظمندن عبارتدر. اوچ جهتدن دکیزله محاط
اولوب، شرق جهتنده یعنی بنکاله کورفزنده‌ساحل
بوینجه ۲۰° عرض شمالی‌یه‌قدر چیقه‌رق ، بویی
۱۹۳۱ کیلومتره اولدیغی حالده ، غرب جهتنده
یعنی بحر عمانده ۱۴° عرض شمالیدن یوقاری
چیقمیوب ، بویی ۸۶۹ کیلومتره‌دن عبارتدر .
شمالاً شرق جهتنده کلکته اداره‌سنك (اوریسا)
خطه‌سیله وایالات وسطیه ایله، ومنتهای غربده
ساحل قربنده بمبای اداره‌سنك (کناره)ایالتیله
محدود اولدیغی حالده، جهت وسطیه‌ده کریشنا
ایرماغیله واوکا تابع (تونکابهادره) نهری مجرا-
سیله نظام دولت اسلامیه‌سی الکاسندن آیرلمشدر.
بو حدود داخلنده وهمان هرطرفدن مدراس مما-
لکیله محاط اوله‌رق، میسور دولتی و فرانسه‌یه
تابع بر ایکی اوفق برله بعض حکومات ممتازهٔ صغیره
دخی بولنیور . شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه
طول اعظمی ۱۵۲۹ و اك کنیش محلنده اکی
۷۲۴ کیلومتره‌در . طوغریدن طوغری‌یه انکلیز
اداره‌سنه تابع اولان برلرینك مساحهٔ سطحیه‌سی
۳۵۸ ۲۲۹ مربع کیلو متره اولوب ، انکلتره ایله
ایرلانده مجموعندن بیوکدر. ملحق اولان لکدیب
جزایریله برابر اهالیسی ۳۵ ۶۳۰ ۴۴۰ کشی‌یه بالغ
اولور . حدودی داخلنده بولنان حکومات‌ممتازه-
نك دخی مساحهٔ‌سطحیه‌سی ۲۸۱ ۱۷۷ مربع‌کیلو
متره و اهالیسی ۳ ۲۲۹ ۱۸۸ کشیدر.

مدراس اداره‌سی اولدقجه طاغلق ومرتفع بر
بر اولوب، ساحل غربیسنه متوازیاً تا بمبای جوار-
لرندن کلن و بتون ملیبار ساحلی بوینجه اوزانان
غربی‌کات سلسلهٔ جبالی بولندیغی کبی، شرق‌جهتنده
دخی شرقی کات اسمیله یاد اولنان بر صره طاغلر
جنوب غربی‌یه طوغری اوزانه‌رق ، میسورك
حدود جنوبیه‌سی قربنده بولنان (نیلکیری) جبا-
لنده بو ایکی‌سلسله برلشیر ؛ وبناءً علیه مذکور
نیلکیری طاغلری مدراس‌اداره‌سی جبالنك دوکومی

حالنده اولوب، اك بوكسك بريدر. نيلكيرى جبالنك اك مرتفعى اولان (دودابتا) طاغنك ٢٦٣٣ متره ارتفاعى اولوب، ٢٥٠٠ متره‌لك ارتفاعى متجاوز ديكر بش طاغى دخى واردر. غربى كات سلسله‌سنك اك بوكسك ذروه‌سى ١٧٤٦ و شرق كات جبالنك‌ده اك بوكسكى ١٤٩٠ متره ارتفاعنده‌در. شرق كات سلسله‌سندن (جاوادى) و (شيوارای) اسملريله ايكى قول آيريلوب، شرقه طوغرى اوزانديغى كبى، غربى كات سلسله‌سنك جنوبنده دخى بنه او استقامتده (تراوانقور) سلسله‌سى اوزانوب، هندستانك منتهاى جنوبيسنه قدر واصل اولور. ايكى كات سلسله‌سنك آره‌سنده ٣٠٠ ايله ٩٠٠ متره‌لك ارتفاعلر آره‌سنده بر يايله بولنوب، ميسور دولتنى ومدراس اداره‌سنك ١٢ سنجاغنى حاويدر. غربى كات سلسله‌سى ساحل قربنده اولوب، جنوبه طوغرى اوزاندقجه، ساحلدن تباعد ايتديكندن، اوجهتده طاغلرله ساحل آره‌سنده واسع اووه‌لر بولنيور. شرقى كات طاغلرى غربى كات كبى برسلسله تشكيل ايتميوب، بربرلرندن آيرى برصره طاغلردن مركب اولمغله، آره‌لرنده بر چوق انهارك واديلرى بولنيور، كه بونلر غربى كاتدن كله‌رك، يايله‌يى وشرقى كات صره‌سنى و بعده اووه‌لرى شق واروا ايله ساحل شرقيه ايترلر. مدراس اداره‌سنك انهارى پك چوق اولوب، اكثرى وجه مذكور اوزره غربدن شرقه آقارلر، غربى كات سلسله‌سنك غربى اتكلرندن اينه‌رك بحر عمانه دوكيلن انهارى دخى چوق ايسه‌ده، مجرالرى پك قيصه واكثرى سيل حالنده‌در. بوممالكت واسعه‌نك اك بيوك ايرماقلرى كوداورى، كريشنا و كاورى اولوب، برنجيسنك مجراسنك يالكز آشاغى طرفيله منصبى مدراس اداره‌سنده بولنديغى كبى، ايكنجيسى دخى خيلى مسافه‌ده حدود شماليه‌سنى بعدالتشكيل، نسبةً آز يرده بسبتون اداره‌نك اراضيسى ايچنده آقار؛ اوچنجيسنك ايسه منابعى و مجراسنك يوقارى قسمى ميسور دولتى طوپراغنده ايسه‌ده، قسم اعظمى مدراس دائره‌سى داخلنده‌در. ايكنجى درجه‌ده‌كى انهاردن كريشنا ايله كاورى مجرالرى آره‌سنده بولنان (بنار) ايله (پلار) نهرلرى اولوب، اوچنجى درجه‌ده دخى تعدادى مورث ملال بر چوق انهار بولنيور. كريشنايه تابع اولان وخيلى مسافه‌ده حدود شماليه‌يى آيران (توتكا بهادره) نهرى دخى ذكره شايان انهار عظيمه‌دندر.

هواسى عرض وارتفاعه تابع اولوب، ايچ طرفلرنده ياز ايله قيش آره‌سنده‌كى فرق دها زياده‌در. مثلا ١٥° ٩´ عرض شماليده‌ويايله‌ده بولنان (بلارى) نهرنده ميزان الحراره‌نك درجهٔ وسطيه‌سى تموزده ٣٨ وكانون ثانيده ٢٣ در. كرك جنوبه وكرك سواحله طوغرى ايندلدكجه بو فرق آزالير. هرحالده عموميت اوزره هواسى پك صيجاق اولوب، يالكز نيلكيرى جبالى اوزرنده و سائر مرتفع طاغلرده سرمدى بر بهار حكم سورويور. ايكى طرفنده‌كى طاغلر بلوطلرك حلولنه مانع اولمغله، داخلى يايله‌سنك ياغمورلرى آز و سيرك اولوب، اهالى اونه‌دن برى ياغمور صولرينى جمع وسقى اراضيده استعمال ايتمك اوزره، مكمل بندلر وسدلر يايمشلردر. سواحل غربيه‌سنك يعنى مليبارك ايسه ياغمورلرى پك چوق وبوره وفرطونه‌لرى پك شدتلى اولديغى كبى، سواحل شرقيه‌سنك‌ده، بوندن آز ايسه‌ده، بنه چوقدر. سواحلده ياغمورلرك كثرتيله حرارتك شدتى هوايى تحمل اولنه‌ميه‌جق بر حاله قويار. نوبتلى صتمه‌لرله قولره، چيچك وسائر علل ساريه اكسيك اولميوب، اكثريا ياغمور موسملرى عقيبنجه ظهور ايدر؛ وبعض دفعه قحط وغلا دخى منضم اولوب، تلفات كليه‌يى موجب اولور.

اووه‌لرى وعلى الخصوص سواحل شرقيه‌سنده‌كى واسع اووه‌لر انهارك داليه‌لريله وانقسام ايتدكلرى حسابسز قوللرله آره‌لرنده‌كى جدوللر واسطه‌سيله كوزل سقى و اروا اولنه‌رق، طوپراقلرى دخى انهارك دوكدكلرى اتربه‌دن متشكل اولمغله، پك منبت اولدقلرى كبى، يايلارك دخى، ياغمورى آز اولديغى حالده، طوپراغى پك منبتدر. اك باشلى محصولاتى: برنج، پاموق، قهوه، شكر، حبوبات، چاى، بوبر، يوكسك يرلرده آرپه ودارى، خرما، تمر هندى، قوقه جوزى وسائر ميوه‌لرك انواعندن

عبارتدر. دارچین، آراروت، صمغ، مازی وسائره دخی بولنور. هر نه قدر اك قیمتدار اشجاری حاوی اورمانلری میسورده ودیگر حکومات ممتازه‌ده ایسه‌ده، مدراس اداره‌سی اراضیسنده دخی بك كنیش اورمانلر بولنوب، صندل، آبنوس، تك آغاجلری وكراسته وصرانغوزلغه یارار اشجارك انواعی بولنور. حیوانات وحشیه‌سی هندك سائر طرفلریله مشترك اولوب، فیل، بیان اوكوزی، كركدان، قپلان و سائره‌دن عبارتدر. زهرلی ییلانلریله سائر حشراتی‌ده چوقدر. حیوانات اهلیه‌سنك اك كثرتلیلری صیغیر وقیون اولوب، ۸ ملیونی متجاوز صیغیر و ۷ ملیونه قریب قیونلری واردر. آتلرینك جنسی خیلی تدنی ایتمشدر.

اهالیسی همان كاملاً هندك اهالی قدیمه‌سندن قالمه اولان (دراوید) جنسیتنه منسوب اولوب، باشلیجه ۵ قومه منقسمدر: شمال شرق جهتنده (تلوكو) قومی بولنوب، نفوسی ۱۲ ملیونه بالغ اولور؛ جنوب شرق طرفنده ۱۵ ملیوندن عبارت اولان (تامل) قومی بولنیور؛ ساحل غربیده‌كی كناره خطه‌سیله میسور حدودنده‌كی یرلرك اهالیسی (كناری) اسمیله آیریجه بر قوم تشكیل ایدیور؛ ملیبارده ½ ۲ ملیونه بالغ (ملایلام) نامیله بر قوم بولنیور؛ اقوام مذكوره‌نك بشنجیسی‌ایسه مدراس شهرنده ساكن و ۲۹۰۰۰ كشیدن عبارت اولان (تولو) قومیدر. بونلردن ماعدا اداره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و اوریسه خطه‌سی حدودنده (اوریه) اسمیله بر لسان سویلنوب، بعض طاغلرده دخی كندیلرینه مخصوص لسانلرله متكلم بعض اقوام صغیره واردر. بولسانلرك جمله‌سی دراویدیان زمره‌سنه منسوب اولوب، بینلرنده مناسبت ومشابهت واردر. مذهبجه اكثری براهما وآز مقداری بودا دیننه تابع اولوب، اكثری سنی وبر مقداری شیعی اولمق اوزره، ایكی ملیونه قریب مسلمان وباریم ملیون قدر خرستیان اهالی دخی واردر. اهالی اسلامیه‌سنك برطاقمی یرلی وبرطاقمی‌ده عرب وایرانی وتاتار اولادندندر. خرستیانلرك چوغی آوروپالی وبر آزی اسكیدن هنده كچمش سریانی ونسطوری اولوب، بونلرك سریانی و پهلوی لسانلرنده بعض كتب دینیه‌لری واردر. براهمانیلر هندك عادت قدیمه‌سی اوزره صنوفه منقسمدر.

هندستانك بو جهتنده وقتیله چیقان و بتون عالمده چیقدقلری شهرلرك اسمیله شهرت بولان اقمشه‌نك انواعی شمدی معطل اولوب، صنایع محلیه فیل دیشیله صندال آغاجندن اویمه‌لی بعض شیلرله شكرقامشندن وپرنج وسائره‌دن روم وراقی اخراجی كبی جزئیاتدن عبارتدر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، هرنقدر لیمان فقدانی بر درجه‌یه قدر مانع اولیورسه‌ده، سیر سفائنه صالح انهار و جدوللرله دمیر یوللرك كثرتی محصولات داخلیه‌نك اسكله‌لره ایندیرلمسنه چوق خدمت ایدیور.

مملكت بتون هندستان والی عمومیسنه تابع بر والینك زیر اداره‌سنده اولوب، عسكر قوماندانیله ایكی مالكیه مأمورندن مركب بر مجلس استشاره‌سی‌ده واردر. هر بری بیوك بر ایالت دیمك اولان ۲۱ سنجاغه منقسم اولوب، هر سنجاق متعدد ناحیه‌لردن وهر ناحیه ۵۰ ونهایت ۱۰۰ قریه‌دن مركبدر.

مدران } (یاخود ثنیة‌مدران) مدینهٔ منوره ایله تبوك آره‌سنده بر یراولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك اوراده مسجد شریفلری واردر.

مدرس } كبار مشایخدن بشكطاشی یحیی افندی مرحومك مخلصیدر. [« یحیی افندی (بشكطاشی —) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مدركی } ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونكدر:

بروزگار تو هر دل كه بود پر خون شد
ستم تو كردی وتهمت نصیب گردون شد

مدرنی } قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وبولینك ۴۸ كیلومتره جنوب غربیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، رشدیه واعدادیه مكتبلری و متعدد تربه وزاویه‌لری واردر.

مدرنی قضاسی شمالاً نفس بولی ودوزجه، جنوباً كوینك قضالریله، شرقاً آنقره ولایتیله، غرباً دخی ازمید متصرفلغیله محدوددر. قضا ۱۴۲ قریه‌دن

مركزدر. اهاليسى ٢٦٥١١ كشى اولوب، جمله سى مسلم وتركدر. اراضيسى محارتهلى اولوب ، اور. مانلرى چوقدر ، وآغاجلرى كراسته‌يه الويريشلى اولوب، خيلى كراسته اخراج اولنور . طوپراغى منبت اولوب ، محصولاتى : بغداى، آرپه، يولاف، مصر، بورچاق، نخود، مرجمك، دارى، آفيون وسائره ايله سبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صنايع محليه : خالى، كليم، باموقدن يتاق چارشفى، پشكير، الاجه، دوشمه‌لك، كوماكلك بز، قهوه دكرمنى وسائر باقير آوانيسى كبى شيلر اعمالندن عبارتدر . مرالرى وقيون وسائر حيوانات اهليه سى چوق اولوب، پينيرى مشهوردر . دروں قضاده ٤ جامع، ٦٣ مسجد، ١٠ مدرسه ، بر رشديه وبر ابتدائيه ايله ١٥٩ صبيان مكتبى، ٦ خان، ٤٤٨ دكان ، ٣ حمام ، ٥٢ دكرمن ، ٤٨ خزار ، ٥ فرون و ٣ ايليجه ايله بر معدن صوبى موجوددر. قضانك واردات سنويه سى ١٢٠٠٠ و مصارف محليه سى ١٥٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

مدستون (Maidstone) انكلتره‌ده لوندره‌نك ٥٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده و (مدواى) نهرى اوزرنده (كنت) قونتلغنك مركزى برشهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهاليسى، كوزل ابنيه سى، دميرخانه‌لرى، كاغد فابريقه‌لرى وايشلك تجارتى واردر .

مدعا (Médéa) جزايرك نفس جزاير ايالتنده وجزاير شهرينك ٧٠ كيلو متره جنوب غربيسنده و مرتفع بر يرده بر قصبه اولوب، ٤٨٦٠ اهاليسى و جوارلرنده باغلريله مشهور قوش قونماز وبغداى محصولاتى واردر.

مدفونه صعيد مصرده نيلك صول طرفنده واقع برجدولك اوزرنده ٢٦° ٢٠ عرض شمالى ايله ٢٩° ٤٠′ طول شرقيده بر قريه اولوب، (آبيدوس) شهر قديمنك خرابه‌لرى اوزرنده بولنمغله مشهوردر.

مدللى (Mytilène, Métélin , Lesbos) آناطولى‌يه منسوب عثمانلى آطه‌لرندن اولوب، جزاير بحرسفيد ولايتنه ملحق بر سنجاق تشكيل ايديور. اصل جزيره‌نك اسمى (لسبوس) اولوب، متلينى ياخود مدللى مركزى اولان قصبه‌نك اسمى اولديغى حالده، شمدى بو اسم آطه‌يه اطلاق اولنوب، قصبه‌يه ايسه برليلر « قلعه » معناسيله (قاسترو) ديرلر. جزاير مذكوره‌نك اك كوزلى اولوب، ادرميد كورفزى داخلنده بولنيور . ٣٩° عرض شمالى خط مفروضى قسم جنوبيسنى شق ايتديكى كبى، ٢٤° طول شرقى خطى دخى همان اورته‌سندن كچيور. غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه اولان طول اعظمى ٧٤ و عرض اعظمى ٥٥ كيلومتره اولوب ، مساحهٔ سطحيه سى ٣٥٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى (بونده) جزاير صغيره سيله برابر ١٠٧٢٨٣ كشيدر، كه بونلرك ١٣٧١٢ سى مسلم وترك ، ٧٦١ ى قتوليك، ١٠٠ ى اسرائيلى، ١٠ ى ارمنى وقصورى رومدر. شكلى غير منتظم برمثلث صورتنده اولوب ، جنوب غربى ساحلنده طاربر بوغازدن باشلايه‌رق وكيتدكجه كنيشليه‌رك شمال شرقى‌يه طوغرى (قالونى) اسميله اوزون بركورفز اوزانير، وآطه‌يى هكبه كبى ايكى مساوى قسمه آيرير. جنوب شرقى ساحلنده بنه اوشكلده لكن دها كوچك (يرا) اسميله ديكر بركورفز شمال غربى‌يه طوغرى اوزانوب، بونك ايچ طرفيله ساحل شرقى آره‌سنده‌كى برزخده مركزى اولان مدللى قصبه سى بولنيور. اراضيسى طاغلق اولوب، برى شرق شماليدن غرب جنوبى‌يه وديكرى ساحل شرقى بوينجه اوزانير ايكى صره طاغلرى واردر . جنوب جهتنده بولنان (اوليمبوس) طاغنك ٩٣٨ وشمالده‌كى (لپتيمنوس)ك ٨٣٨، غرب جهتنده‌كى بر تپه‌نك ده ٥٤٢ متره ارتفاعى واردر غرب جهتنده‌كى طاغلرى سنافق كراسته‌سنه الويريشلى چام آغاجلريله مستوردر . مذكور قالونى و يرا كورفزلرى صاغلام وواسع برر ليمان ايسه‌لرده، برنجيسنك مدخلى بر طاقم قيالرله مسدوددر. ساحل شماليسنده دخى (موليوو) اسميله كوزل بر ليمان واردر . ايكنجى درجه‌ده اولەرق ساحل شرقيسنده مدللى وساحل غربيسنده صيغرى ليمانلريله ديكر برقاچ قوى بولنيور. سواحلى اطرافنده برطاقم خالى آطه‌جقلر بولنوب، مرالرله مستوردر . اك بيوك نهرى ساحل غربيسنه ايتن (وولاريس) اولوب، مجراسى ١٤ كيلومتره طولنده‌در. بدى سكز ودها آز كيلومتره مجراسى

اولان دیکر برقاچ نهری دخی اولوب، میاه جاریه‌سی بولدر.

هواسی قیشین معتدل وایلك و صوك بهارده پك لطیف اولوب، یازك حرارتی دخی ملتم روزکارلریله تعدیل اولنور. قیشین بالکز طاغلرك تپه‌لرینه قار یاغار. هواسی صاغلام وامراض محلیه‌سی پك آزدر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدایی ازمنهٔ قدیمه‌دن بری مشهور اولدیغی کبی، اوزومی دخی چوق وپك لذیذ اولوب، یاپیلان شراب ازمنهٔ قدیمه‌دهکی شهرتیله متناسب دکل ایسه‌ده، ینه پك ایبدر. سنوی ٤ ملیون کیلو اوزوم حاصل اولور. زیتون دخی جزیره‌نك اك برنجی محصولاتندن اولوب، سنوی ٢٥ ملیون کیلویه بالغ اولور؛ وکلیتلی زیتون یاغی اخراج اولنور. سنوی ٣ ملیون کیلو پلاموط، ١½ ملیون کیلو انجیر دخی حاصل اولور. بادم، پورتقال، لیمون وسائر میوه وسبزه انواعیله خیلی مقدار آرپه، چاودار، مصر، داری وسائر حبوبات دخی آلنیر. قیون، کچی، صیغیر، آت، استر، مرکب وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق اولوب، اورمانلرنده جثه‌سنك کوچکلکیله مشهور اولان مدللی بیکیرلری وحشی وصالمه حالنده بولنور، واهالی طرفندن اخذ و اخراج اولنور. کرجه وکیك ایله سائر آو حیوانلری‌ده چوق اولوب، حیوانات وحشیهٔ مضره‌سی یوقدر. قالونی کورفزیله نهرلرده بالیق پك کثرتلیدر. صنایع محلیه یاغ وشراب ایله صابون اعمالی، دکرمنجیلك، دباغلق وسائره‌دن عبارت اولوب، جزیره‌ده ٩٧ سی بخارله ایشلك اوزره، ٢٩٧ یاغخانه، ١٤ دباغخانه، ٩٢ صابونخانه، ٢٦٨ دکرمن واخیراً آچلمش بر ایکی طوغله وکرمید فابریقه‌سی واردر. بوکا الوریشلی طوپراغی چوق اولوب، اسکیدن بری دستی وچناق چوملك کبی شیلر یاپلمقده‌در. سنوی ٦٠٠٠٠ قیه‌قدر صاردلیه بالیغی دخی چیقوب، جنسی پك مقبولدر. ایکی محلده تملحه‌سی اولوب، خیلی طوز چیقار. متعدد میاه معدنیه‌سیله برقاچ ایلیجه‌سی دخی واردر. ذخیره‌سی آنجق احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایدوب، حتی بر مقدار بغدای دخی ادخال اولنورسه‌ده، یاغ، صابون، پلاموط، انجیر، سختیان وصاردلیه اخراجاتی ادخالاتنه مع زیاده تقابل ایدوب، سنوی اخراجاتی ٩٥ وادخالاتی ٦٥ ملیون غروش راده‌لرنده‌در. واردات سنویه‌سی ٨½ ملیون غروشه قریبدر.

بو جزیره الدن اله کچه‌رك، ٢٠٦ و ٢٦٨ و ٤٢٧ تواریخ هجریه‌سنده موقتاً عرب اهل اسلامنك ضبطنه کچمش؛ ونهایت ٨٦٦ ده ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی جانبندن فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولنمشدر. اهالیٔ اسلامیه‌سی ترکجه لسانله متکلمدرلر.

مدللی { (Mételin, Mitylène) آنفاً البیان جزیره‌نك و همنامی اولان سنجاغك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، جزیره‌نك ساحل شرقیسنده و بر تپه‌نك شمالی اتکنده واقع اولدیغی حالده، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، تپه‌نك اوزرنده جنویزلردن قالمه بر قلعه‌سی، بالکز کوچك کمیلرك کیرمسنه مساعد ایکی لیمانی، کوزل بر رنختمی، ١٤ جامع شریفی، ٧ کلیساسی، اهالیٔ اسلامیه‌سنه مخصوص بر رشدیه وایکی ذکور ایله براناث ابتدائیه‌سی، روملره مخصوص بر رشدیه وذکور واناثه مخصوص ٧ ابتدائیه مکتبی وباشلیجه استانبول و ازمیر ایله ایشلك تجارتی واردر. اسکیدن قالمه سوقاقلری طار وغیر منتظم ایسه‌ده، دوز وکنیش بعض جاده‌لر دخی آچلمش، وکوزل بر طاقم ابنیه یاپلمشدر. اهالیسی چالیشقان وتجارت و صنعتله مشغولدرلر.

— مدللی قضاسی قصبه ایله جزیره‌نك قسم شرقیسنده واقع و ٦ ناحیه‌یه منقسم ٨٥ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٠٨٨٦ اهالیسی واردر.

مدللی { سنجاغی. بوقاریده بیان اولنان مدللی جزیره‌سیله آنك قارشیسنده بولنان بونده جزایر صغیره‌سندن مرکبدر. مدللی جزیره‌سی نفس مدللی، مولوه، پیلار وصغری اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، بونده جزایری دخی آیریجه بر قضا تشکیل ایدیور. بو وجهله مدللی سنجاغی ٥ قضادن مرکب اولوب، مرکز قضاسنك ٦ ناحیه‌سی‌ده واردر. [سائر احوالی جزیره‌نك تعریفی صره‌سنده ذکر اولنمشدر.]

مدوق { (Médoc) فرانسه‌نك غرب جهتنده (ژیرونده) ایالتی داخلنده و

(بوردله) خطه‌سنده برکوچك بر اولوب، ژیرونده نهریله ساحل بحر آره‌سنده شبه جزیره‌یی اراضیدن‌عبارتدر. مرکزی (لسپاره) قصبه‌سیدر. باغلری چوق اولوب، شرابلریله مشهوردر.

مدهوش { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی لاهور ساداتندن اولوب، عالمگیر زماننده اوراجه بعض مناصبده مستخدم ایدی. شو بیت اونکدر:

تیغی کشیده بر سرم آن ستیز رسید
گفتم که چیست گفت که عمرت بسر رسید

— ایکنجیسی (قلندر) اصفهانلی اولوب، بعده کشمیره انتقال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

سرمایهٔ مستی چو می از جوش گرفتم
بیهوش شدم داد خود از هوش گرفتم

— اوچنجیسی دهلی برهمنیلری رؤساسندن اولوب، کانپورده توطن، و ۱۲۵۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

حشر بر پا گشت وبیداری نصیب ما نشد
زلف مشکینش مگر زنجیر پای خواب بود

مدیات { دیار بکر ولایتنك ماردین سنجاغنده وماردینك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده طاغلر و تپه‌لرله محاط گوزل بر اووه‌نك ایچنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واطرافنده گوزل باغ وباغچه‌لری واردر. ملوك طوائفدن سلفکیلرك زماننده تأسیس اولنوب، بعده ساسانیلر زماننده تخریب اولنمش ایدی؛ وآکلاشلدیغنه گوره طول مدت خراب حالنده قالمشدر؛ زیرا «معجم البلدان» ده اسمنه تصادف اولنمیور. برگونه آثار عتیقه‌سی ده یوقدر.

— مدیات قضاسی شمالاً دجله نهریله بتلیس ووان ولایتلرندن آیرلمش اولدیغی حالده، غرباً عونیه، جنوباً نفس ماردین ونصیبین، شرقاً دخی جزره قضالریله محدوددر. قضا ٥ ناحیه و ٢٢٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ٤٥٨٧٤ اهالیسی واردر، که بونلرك نصفی کرد، ترك، چرکس و عرب اوله‌رق مسلم، ونصف دیگری مذاهب ثلثه‌یه منسوب ارمنی، روم، کلدانی، سریانی ویعقوبی اوله‌رق خرستیاندر. قضانك اراضیسی ٣١٩٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٥٩٨ کیلومتره‌لکی اراضیٔ خالیه، ١٠٠ مربع کیلومتره‌لکی اورمان وقصوری قابل زراعتدر. ذخیره‌یه متعلق محصولاتی چوق اولدیغی کبی، اوزومی دخی کلیتلی اولوب، خیلی مقدار شراب وراقی ایله قورو اوزوم چیقار. میوه وسبزه‌لری ده چوقدر. قضا داخلنده ومرکزدن ١٧ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه قیانك ایچنه اویلمش بر مناستر بولنوب، ٤٠ قدر حجره ایله بر کلیسانی شاملدر.

مدیچیس { (Médicis) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنده وفلورانسه شهرنده مشهور بر خاندان اولوب، نسلی بیوك شارلمانه منتهی اولدیغی مرویدر. بو خاندانك اعضاسی ١٣١٤ تاریخندن اعتباراً فلورانسه‌ده رئیس جمهور وبیوك دوقه بولنمش، بر قاچی پاپا اولمش، وقادینلرندن بعضیسی فرانسه‌ده و سائر اوروپا دولنده قرالیچه اولمشدر. بر آز وقت دوشدکدن صکره ١٤٢١ تاریخنده بو خاندان یکیدن فلورانسه‌ده سرکاره کلوب، بعده ایکی شعبه‌یه آیرلمشیدی، که بونلرك بری ١٥٣١ ده ودیگری ١٧٤٣ ده منقرض اولمشدر.

مدیحی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سیروزلیدر، و طول مدت اوراده قاضی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

آن حسنکده اولان حالتی گوردکده گوزم
مبتلا درد و بلایه بنی اول آن ایتدی

مدین { (Madian) جزیرة العربك منتهای شمال غربیسنده فلسطین ایله حجاز آره‌سنده بحر احمر ساحلنده بر خطه اولوب، عقبه کورفزندن (وادی حسن)ه قدر ممتد اولور. اصل مدین بو خطه‌ده ساکن قبیله‌نك اسمی اولوب، بعض جغرافیون عربك تعریفنه گوره، خطه‌نك مرکزی اولان وتبوکك حذاسنده بولنان قصبه‌نك اسمی ده مدین ایمش. شمدیکی حالده مرکزی ساحلده بولنان (الوجه) قصبه‌سی اولوب، خطهٔ مذکوره خیلی وقتدن بری ادارهٔ مصریه‌یه ملحق ایکن، اخیراً طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه آلتنه

آلنه‌رق، الوجه قضاسی نامیله حجاز ولایتنك مدینهٔ منوره سنجاغنه الحاق اولنمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٢٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، تخمیناً ٢٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. برقاچ اصره طاغلری اولوب، الك بیوکلری ساحل بوینجه ممتد اولان (جبل تهامه) ایله بونك ایچ طرفنده بولنان جبل الشفا وسائر طاغلردر. الك یوکسکك ذروه‌لری عقبه بوغازی مدخلنده بولنان و ٢٣٤٠ متره ارتفاعی اولان (جبل الحرب)در. ارتفاعلری ٢٠٠٠ متره راده‌لرنده بولنان دها برقاچ طاغی اولمغله، عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق و یوکسکدر. بونلرك چوغی غرانیت وپورفیر جنسندن اولوب، بعض تپه‌لری‌ده سونمش برکانلردن عبارتدر. جبل تهامه‌نك تپه‌لری وصرتلری آردیچ آغاجلریله وصیق اورمانلرله مستوردر. مدیان خطه‌سنك معادنی چوق اولوب، خالص کوکورد ایله دمیر و کومش معدنلری هرطرفنده بولندیغی کبی، شمال جهتنده باقیر وجنوب طرفنده آلتون معدنلری دخی بولنیور. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو معدنلر چیقا-رلمقده بولنمشدر. شمدی دخی یالکز صویك ندرتی اخراجلرینه مانع اولمقده‌در. شمدیکی حالده مذکور (الوجه) دن بشقه معموره‌سی یوغیسه‌ده، فراعنهٔ مصر ورومالیلر زمانندن قالمه بر چوق خرابه‌لر کورلدیکی کبی، اسکی نبطیلرك ٣٢ معموره‌سنك ویرانه‌لری دخی مشهود دیدهٔ عبرتدر. سواحلده بیوجك بعض قریه‌لر بولنوب، هر بری بر قصبه واسکله اولمق استعدادنده‌در. بو خطه تاریخ انبیاده حضرت شعیب (عم)ك وطنی وحضرت موسی (عم)ك اظهار معجزات یری اولمغله معروفدر.

مدینه { عالم اسلامك مکهٔ مکرمه‌دن صکره الك مقدس شهری اولوب، اصل اسمی (یثرب) اولدیغی حالده، بعدالهجره (مدینة النبی) ویا (مدینة رسول‌الله) ترکیبندن اختصاراً بو اسمله شهرت بولمشدر. مدینهٔ منوره مکهٔ مکرمه‌دن صکره حجازك ایکنجی شهری اولوب، مکه‌نك ٣٤٠ کیلومتره شمالنده وبحر احمرده اسکله‌سی اولان ینبع البحرك ٢٠٠ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق، ٢٥°٢٠′ عرض شمالی ایله ٣٧°٣′ طول شرقیده، و اوچ طرفدن طاغلرله محاط اولدیغی حالده، جنوبه طوغری اوزانان آزمتموج ومنبت براووه‌نك کنارنده واقعدر. اهالیسی ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، شهر بیضی الشکل اولدیغی حالده، ٤٠ قدر قله‌سی و ٤ قپوسی اولان کوزل و ٣٠ متره مرتفع برسورله محاطدر. سورك خارجنده وشهرك جنوب وغربنده باغچه‌لر وخرمالقلرله محاط صیفیه‌لری وآبرجه محله‌لری واردر. شهرك وسطنه قریب محلنده روضهٔ مطهره‌یی ومسجد جناب نبوی‌یی حاوی حرم شریف بولنوب، بویی ١٦٥ و اکی ١٣٠ آدیمدر. حرم شریفك درت طرفی ستونلر اوزرینه مبنی رواقلرله محاط اولوب، جنوب جهتنك ستونلری ١٠، غرب طرفنده‌کیلر ٤ و شمال ایله شرق جهتنده‌کیلرده ٣ صره‌در. حرم شریفك جنوبنده مرمرله وآلتون یازیلرله مزین (باب‌السلام) اسمیله برمصنع قپو بولنیور. حرم شریفك جنوب شرقی کوشه‌سنده روضهٔ مطهره بولنیور، که داخلاً وخارجاً انواع ذی‌قیمت زینتلرله مزین اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزله حضرت ابابکر صدیق وعمر فاروق (رضهما) نك قبر شریفلرینی شاملدر. مدینهٔ منوره‌نك خانه‌لری مکهٔ مکرمه‌نك کیلر کبی کارکیر ومرتفع اولوب، اکثری درت بش قاتلیدر. سوقاقلرینك اکثری طار وبعضلری قالدیرمسز اولوب، الك کنیش وکوزل جاده‌لری حرم شریفدن شام و مصر قپولرینه قدر ممتد اولان سوقاقلردر. چارشی دخی بو جاده‌لرك برنجیسنده‌در. جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان طرفندن مکمل برصویولی انشا اولنه‌رق، (قبا) دن مقدارکافیده صو آقیدلمش اولدیغی کبی، قیولری دخی بولدر، و قیشین ایکی سیل دخی آقیور. بو صولرك بوللغی مدینهٔ منوره باغچه‌لریله مزرعه‌لرینك قوهٔ انباتیه وطراوتنی موجب اولیور. شهرك ایکی فرسخ شمالنده غزای مشهورك محل وقوعی اولان احد طاغی بولنیور. داخل شهرده ١٠ مسجد، ١٧ مدرسه، بر رشدیه و ١١ صبیان مکتبی، ١٢ کتبخانه، ٨ تکیه، ٩٣٢ دکان و مغازه، ٤ خان، ٢ حمام و ١٠٨ رباط موجوددر.

مدینهٔ منوره پك اسکی برشهر اولوب، نه‌وقت وکیمك طرفندن بنا اولندیغی معلوم دکل ایسه‌ده، اسکی زمانلرده عمالقه‌نك مساکننندن بولندیغی مرویدر. بعده بنی اسرائیلدن قریظه ونضیر قبیله‌لری مملکته مستولی اولوب، طول مدت شهر بونلرك ضبطنده قالدقدن صکره، خزرج ایله اوس قبیله‌لری

حكومت ورياستى يهوديلرك الندن آلنمشدى. فخر كائنات (صلم) افندمزك والده‌لرى مدينهٔ يثربدن اولمغله، او مناسبتله رسول الله (صلم) افندمزه مدينه‌ليلرك انتسابى اولوب ، حضرت نبى محترم مكهٔ مكرمه‌ده ايكن، مدينه‌ليلردن بر خيلى ذوات كلوب، خارج مكه‌ده بيعت ايتمش؛ وجناب رسول الله افندمز مكهٔ مكرمه‌يى ترك ايتمكه مأمور اولدقلرى وقت مدينهٔ منوره‌يه هجرت بيوروب، اون بر سنه بو مبارك شهرده اقامت، واوراده ارتحال ايتمكله، مدينهٔ منوره خاتم الانبيا افندمزك قبر شريفنى حاوى اولمق شرفنه نائل اولمشدر. رسالتپناه افندمزك مدينهٔ منوره اهاليسى حقنده ادعيهٔ سنيه‌لرى و متعدد احاديث شريفه‌لرى اولوب ، فضائلى پك چوقدر. حضرت ابابكر وعمر و عثمان (رضهم) زمانلرنده مدينهٔ منوره مركز خلافت اسلاميه اولوب، خيلى توسع وترقى ايتمش ايكن ، بعده مركزيت كوفه ودمشق ونهايت بغداده نقل اولنمغله، مدينه شرف عالى و دائميسى موجود اولديغى حالده يالكز معموريت نقطهٔ نظرنجه بر درجه‌يه قدر تدنى ايتمش ؛ و هله معاويه و يزيد زماننده و عبدالله بن زبيرك عليهنده اولنان سوقيات صره‌سنده بعض مرتبه‌ده تخريب اولنمش ايدى . مسجد نبوى فخر الرسل (صلم) افندمز جانبندن كربيجدن ياپديرلوب، ستونلرى خرما آغاجندن و سقفى خرما ياپراقلريله مستور ايدى. بعده حضرت عمر (رضه) زماننده ١٧ نجى سال هجريه‌ده كاركير ياپيلوب، بر درجه دها توسيع، وحضرت عثمان (رضه) زماننده ٢٩ تاريخ هجريسنده مكمل صورتده و مرمر ستونلرله تأسيس اولنه‌رق، وليد بن عبدالملك زماننده، عمر بن عبدالعزيز حضرتلرى مدينه واليسى اولديغى حالده، مسجد نبوى اساساً هدم، وروم و مصردن جلب اولنان معماران وصنعتكران معرفتيله وصالح بن كيسانك نظارتيله مكمل صورتده مجدداً بنا، و ٨٩ تاريخنده اكمال ايدلمش؛ وعباسيلردن مهدى ومأمون زمانلرنده برقات دها توسيع وتز- يين اولنمشدى. بعده ظهور ايدن دول اسلاميه وعلى الخصوص مصر وحجازده حكومت سورن بنى ايوب، ومماليك چراكسه واتراك زماننده برقات دها تزيين واعمار اولنوب، جنتمكان ياوز سلطان سليم خان حضرتلرى طرفندن مصر فتح اولنجه، حجاز دخى دولت عليهٔ عثمانيه‌يه التحاق ايتمش؛ واو وقتدن برى سلاطين عظام عثمانيه حرمين شريفينك اعمار وتزيينه پك زياده همت ايتمشلردر. على الخصوص والد ماجد حضرت پادشاهى جنتمكان سلطان عبدالمجيد خان برمليون ليرايه قريب بر مبلغ كلى صرفيله مسجد نبوى‌يى وروضهٔ مطهره‌يى فوق العاده بر مكمليتده تجديده موفق اولمشلردر. بو مدينهٔ منوره‌نك تاريخنى بر چوق ذوات طرفندن يازيلوب، الك مشهورى (سمهودى) نك يازديغى تاريخدر.

بو كونكى كونده مدينهٔ منوره حجاز ولايتنه ملحق بر سنجاغك مركزى اولوب ، شيخ الحرم و مدينهٔ منوره محافظى عنوانيله ايكى مأمورك تحت اداره‌سنده بولنيور؛ وينبع البحر ايله الوجه قضالرى دخى بو سنجاغه ملحقدر.

مدينه { سودان غربيده فرانسه‌يه تابع سنغامبيه مملكتنده بو اسمله اوچ قصبه بولنوب، برى سنغال نهرينك صول كنارنده ونهر مذكورك سير سفائنه صالح اولان قسمنك منتهاسنده اوله‌رق ساحلده‌كى سنت لويينك ٥٧٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقع وشهر مذكوره بر دمير يول خطيله مربوطدر. — ديكرى نهر مذكورك جنوبنده (لاقاته) حكومت زنجيهٔ اسلا- ميه‌سنك مركزى اولوب، منبت بر مملكتك مركز تجاريدر. — اوچنجيسى (اولى) حكومتنك مر- كزى اولوب، فاميه نهرينك ساحل يسارنده و سنت لويينك ٤٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقعدر.

مدينه { (Médina) عربيدن مأخوذ اولان بو اسمله اسپانيه‌ده و اسپانيوللرك ضبطنده بولنمش اولان آمريقا اقطارنده و ممالك مجتمعه‌ده دخى برچوق كوچك قصبه‌لر و سنجاقلر و مغربده بعض محللر بولنيور.

مدينهٔ ابو { صعيد مصرك قنا مديريتنه تابع قوص قضاسنده و قوصك ٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق، نيلك ساحل يسارنده بر قريه اولوب، (طيبه) شهر قديمنك خرابه‌لرى اوزرنده بولنمغله مشهوردر. بوقريه‌ده اسكى مصريلرك بر قاج جسيم معبديله سائر خرابه‌لر وذى قيمت آثار عتيقه كشف اولنمشدر.

مدينهٔ اصفهان { ومدينهٔ بخارا، مدينهٔ سمرقند، مدينهٔ مرو ، مدينهٔ نيسابور وسائره. اصفهان و بخارا وسائر

بیوك شهرلرك ایچ قلعه داخلنده بولنان محله‌لرینه ویریلن اسم اولوب، بو محله‌لره نسبتله شهرت بولان علما (مدنی) لقبیله معروفدرلر.

مدینهٔ جابر { (یاخود قصر جابر) ایرانده (ری) ایله قزوین آره‌سنده و (دستبی) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، بنی‌زمان بن تیم‌اللهدن جاره منسوب ایدی.

مدینه دل‌قامپو { (Medina-del-Campo) اسپانیه‌نك (والادولید) ایالتنده و والادولیدك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، شمدیکی حالده ٦٠٠٠ اهالیسی وار ایسه‌ده، ایکی قرن اول اهالیسی ٦٠٠٠٠ دن آشاغی دکلیدی.

مدینة السلام { بغداد شهرینك اسم دیکریدر

مدینة السلطان { طرابلس غربده‌کی (سرت) شهر قدیمنك خرابه‌لرینه ویریلن اسمدر.

مدینه سیدونیه { (Medina-Sidonia) اسپانیه‌نك قادیس ایالتنده وقادیسك ٣٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٢٤٠٠ اهالیسی و جوارنده کوکوردلی وجلیکلی میاه معدنیه‌سی واردر. اسکی فنیکه‌لیلردن قالمه قدیم بر قصبه‌در.

مدینة الفیوم { خطهٔ مصریه‌ده فیوم مدیریتنك مرکزی بر شهر اولوب، قاهره‌نك ٧٥ کیلو متره جنوب غربیسنده ونیلدن آیریلان بحر یوسف جدولی کنارنده واقع و ٢٥٨٠٠ اهالیلی جامعدر. شهرك شمالنده‌کی تپه‌لرده قدیماً (آرسینوئه) و(شد) وبعده (قروقودیلوپولیس) یعنی «مدینة التمساح» تسمیه اولنان شهر قدیمك خرابه‌لری بولنیور. مدینة الفیوم لطیف وهواسی معتدل اولمغله، اسکیدن بری ملوك مصرك بو شهرده سرای وکوشکلری وار ایدی. اطرافی باغ وباغچه‌لر وخرمالقلرله محاط اولوب، کللری پك چوق وچیچقان کل باغی وصویی مشهوردر. تجارتی دخی پك ایشلك اولوب، مذکور یوسف جدولنده پك چوق کیلر ایشلر.

مدینة المبارك { قزوین قربنده بر قصبه اولوب، مأمون ویا معتصم خلیفه‌نك کوله‌لرندن مبارك الترکینك تأسیس کرده‌سی ایدی.

مدینهٔ مصر { مصرده بر قصبه اولوب، مصر والیسی بولنمش اولان عبدالعزیز بن مروان طرفندن بنا اولنمشیدی.

مدینهٔ موسی { قزوینك قارشیسنده خلفاء عباسیه‌دن موسی الهادی طرفندن و پدری مهدینك زماننده بنا اولنمش بر قصبه اولوب، اوسته‌نده (رستاباد) اسمیله بر محل وار ایدی.

مدینة النبی { [«مدینه» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

مدینة النحاس { (یاخود مدینة الصفر) اندلسده بر شهر اولوب، حقنده بعض کتب عربیه‌ده صحتدن بعید بر طاقم خوارق غیر معقوله منقولدر. بوقاریده مذکور (مدینه سیدونیه) نك عینی اولسه کرکدر.

مدیولانوم { (Mediolanum) اسکی غالیاده بر قاچ شهر و قصبه‌نك اسم مشترکی اولوب، اك مشهوری میلان شهریدر.

مدیه { (Médie) یونان قدیم مورخین و جغرافیونی ایرانك عراق عجمی وآذربیجان جهتلرینه بو اسمی ویروب، (پرسیا) تسمیه ایتدکلری ایرانك سائر طرفلرندن تفریق ایدرلردی. مدیه غرباً آتوریه ایله، شمالاً بحر خزرله، شرقاً هرقانیه (یعنی خراسان) ایله، جنوباً دخی سوسیانه (یعنی خوزستان) وپرسیا (یعنی فارس) ایله محاط ایدی. نفس مدیه یعنی عراق عجم ایله (آتروپاتنه) یعنی آذربیجانه منقسم اولوب، مرکزی (اکباتانه) یعنی همدان شهری ایدی. مدیه‌لیلر، مملکتلرینك قوهٔ انباتیه‌سنه ولطافت هواسنه بناءً، اسکیدن مدنیته نائل اولوب، میلاد عیسادن ٧٥٩ سنه اول آتوریه حکمدارلری نینوس وسمیرامیس مدیه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق‌چه‌دن مدیه‌لیلر استقلاللرینی استرداد ایدوب، قوتلی بر دولت تشکیل ایتمشلردی. یونان مورخلری بو دولتك حکمدارلرینه دیوکس، فراؤرت، کی‌آقسار اول، آستیاغ، کی‌آقسار ثانی اسملرینی ویریورلر. بونلردن دیوکسك جمشید وآستیاغك (آزی ضحاقه) یعنی ضحاك تازی اولدیغی مظنوندر. اصلی فرهاد اولمسی محتمل اولان فراؤرت میلاددن ٦٩٠ سنه اول فارسی ضبط ایدوب، حکمدارینی مدیه دولتنه جزیه‌کذار ایتمشیدی. افراسیاب اولمسی لازم کلن

ایکنجی کی آقسار قیزینی فارس شاهنه تزویج ایدوب، بوندن طوغان کیروس (یعنی کیخسرو) مدیه‌یی ضبط ایله، بتون ایرانی برسیا (یعنی فرس) نامیله بر دولته قلب ایده‌رك، بو دولتك حدودینی آطه‌لر دکیزینه قدر توسیع ایتمشدی. بو وجهله کیخسرودن صکره مدیه ایران دولتنك بر قسمندن عبارت قالوب، آنجق بتون ایرانه‌دخی بعضاً مدیه نامی ویریلیردی کیخسرو حکایه‌سی اسکی ایرانیلرك توران دیدکاری برلرك مدیه‌دن عبارت اولمسی احتمالنی ویردیکی کبی، اسکی مدیه‌لیلرك‌ده ایرانی اولمیوب، اقوام تورانیه‌دن یعنی اتراکدن بولنمش اولملری احتمالی لسانیون اشغال ایتمکده‌در. حالبوکه ایران تاریخلرنده مدیه نامنه ویا بوکا بکزر بر اسمه تصادف اولنمدیغی کبی، ایرانك قدیماً بویله ایکی دولته منقسم بولندیغنه دخی هیچ بر اشارت اولمیوب، جمشیددن کیخسروه قدر کچن حکمدارلرك دخی جمله‌سنك ایرانك هر طرفنده حکم سوردکاری وجیحون مجراسنده تورانیلرله حرب ایتدکلری بیان اولنیور. هر نه قدر ایرانیلرك مضبوط تاریخلری پك نقصان ایسه‌ده، زنداوستادن مأخوذ اولان معلومات تاریخیه‌ده‌ده بو قدر نقصانه احتمال ویریله‌مز. هر حالده اشبو مدیه دولتی شرق و غرب تواریخنی تطبیق ایتمك ایستینلر ایچون بر معمادر.

مدیه ادرنه ولایتنك قرق کلیسا سنجاغنده وقرق کلیسانك ٧٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده استانبولك‌ده ١٢٠ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده وقزغان دره‌نك منصبی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٥٠٠ قدر اهالیسی، ایکیسی خراب اولان ٣ جامعی و بر سوری واردر. — مدیه قضاسی سنجاغك منتهای شرق جنوبیسنده اولوب، شمالاً آخته‌بولی و طرنوه، غرباً و غرب جنوبی طرفندن ویزه قضالریله، جنوب شرق طرفندن چتالجه سنجاغیله، شرقاً و شرق شمالی طرفندن دخی قره دکیزله محدوددر. ملحق اولان صمانوجق ناحیه‌سیله برابر ٥ قریه‌دن مرکب اولوب، ٧٠١٨ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ٤٦٢ سی اسلام، ٦٣٧٢ سی روم و ٢٧٤ ی بلغاردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله سبزه‌نك انواعی حاصل اولور. مرعالری واردون وکور قطعه الوریشلی اورمانلری‌ده واردر. ١٢٩٥ تاریخنه دك بر ناحیه صورتنده اداره اولنوب، تاریخ مذکورده قضایه تحویل اولنمشدر. قضانك واردات سنویه‌سی ٧٠٠٠ ومصارف محلیه‌سی ١٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مذار عراقده واسط ایله بصره آره‌سنده میسان ناحیه‌سنك مرکزی بر قصبه ایدی. خلافت جناب فاروقیده عتبه بن غزوان یدیله فتح اولنمشدی. عبدالله بن علی بن ابی طالب (رضه) ك تربه‌سی بو قصبه‌ده پك مزین و مکلف اولوب، زیارتکاه ایدی؛ واهالیسی کاملاً شیعی المذهب ایدی.

مذاقی ایران شعراسندن اولوب، نیشابورلیدر. مذهبلکله مشغول اولوب، سلطان حسین بایقرانك بارکاهی ملازملرندن ایدی. شو قطعهٔ مستزاده اونکدر:

چون ماه تو از عنت ماه رمضان کشتم لاغر
دور فلکم نداد هرکز لب نان بی‌خون جکر
بر روز برای قرص خورشید فلك دارم روزه
آن نیز بوقت شام کردد پنهان از پیش نظر

مذهب (محمد جعفر بن میرزا محمود) ایران شعراسندن و مشاهیر مذهبیندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

ماشد چراغ داغ شهیدان عشق را
حاجت بنور شمع ندارد مزار ما

مذیخره یمنده عدنك اوست طرفنده مرتفع بر طاغك اوزرنده متین بر قلعه اولوب، یاننده نبعان ایدن نهرك وادیسنك قوهٔ انباتیه‌سیله مشهور ایدی.

مرابطین [«ملثمین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مراد (ملا —) ایران شعراسندن درویش مشرب و مستجاب الدعوه بر آدم اولوب، قزوینلیدر. شو بیت اونکدر:

عمری بدر صومعه چون شیخ نشستیم
جز غیبت رندان نشنیدیم کرامت

مراد افندی (شیخ الحاج —) مشایخ نقشبندیه دن اولوب، ١٢٠٣ ده درسعادتده طوغمش؛ و علوم ظاهره وباطنه‌یی وعلی الخصوص ادبیات فارسیه‌یی بعد

التحصیل، بدری برینه چهارشنبه بازاری قربنده
واقع مراد منلا درگاهنده پوست نشین اولمش
ایدی. ۱۲۶۴ ده فجأةً وفات ایتمشدر. تکیه‌سی
جوارنده بر دارالمثنوی کشاد ایدوب، جلال الدین
رومی حضرتلرینك بو اثر معنویسی تدریسیله
مشغول اولوردی. مثنوی شریفه «خلاصة
الشروح» عنوانیله بر شرح یازدیغی کبی، پندنامهٔ
عطاری دخی «ماحضر» عنوانیله شرح ایتمش؛
وتحفهٔ شاهدی‌یه دخی برشرح ایله بر قواعد فارسیه
یازمشدر. ترکجه مرتب دیوان اشعاری دخی
واردر. شو مقطع برمناجاتندندر:

مراد دردمندك جملهٔ احوالی معلومك
آنی تقریر وتحریره نه حاجت یارسول الله

مراد بخش { هندستان ملوکندن شاه جهانك اك کوچك اوغلی
اولوب، بدری زماننده گجرات والیسی بولنمش؛
وبرادری عالمگیر تخته گچوب، دیگر برادری دارا
شکوه‌له محاربه ایتدکدن صکره، صاحب ترجمه‌یی
دخی طوتدیروب، کوالار قلعه‌سنه حبس؛ واورا-
ده ۱۰۷۲ تاریخنده قتل ایتدیرمشدر.

مراد بك { اوزون حسنك نورونی ویعقوب بكك اوغلی اولوب، آق‌قیونلی
سلاله‌سنك صوك حکمداریدر. عم زاده‌سی
سلطان احمدك وفاتندن صکره، شرواندن چیقوب،
آذربیجانده تخت نشین اولمش ایسه‌ده، متعاقباً جنتکان
سلطان ابراهیم خان اوزرینه عسکر سوقیله، کندیسنی
اخذ ومراغه قلعه‌سنه حبس ایدرك، برینه الوند
میرزایی اوتورتمشیدی. بر مدت صکره، مرقوم
الوند میرزا برادری محمد میرزا به مغلوب اولدقده،
صاحب ترجمه محبسدن خروجله، مرقوم محمد میرزایی
اصفهان قربنده قتل ایدرك، ۹۰۸ ده ثانیاً تخته
گچمش؛ ومؤخراً شاه اسماعیل صفوی ایله همدانده
ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، بغداده قاچمشیدی.
۹۱۴ ده شاه اسماعیل بغدادی دخی ضبط ایتد-
یکنده، روم طرفنه قاچوب، ۹۲۰ ده دیاربکرده
شاه اسماعیلك عسکری طرفندن قتل اولنمشدر.

مراد بك { مصرده تفرد ایتمش اولان ممالیك چراکسه رؤساسندن
اولوب، ۱۱۹۰ تاریخنده ادارهٔ مصریه‌یی النه
آلمش؛ و ایتدیکی مظالم صره‌سنده فرانسه
قونسلوسنی دخی تحقیر ایتمکله، بیوك بوناپارتك
مصره قارشی عسکر سوق ایتمسنه سببیت ویروب،
بوکا قارشی ایتدیکی محاربه‌لرك جمله‌سنده مغلوب
اولدقدن صکره، صعید مصری محافظه ایتمك شر-
طیله او طرفه چکلمش؛ وفیمابعد فرانسزلره معین
اولوب، حتی عثمانلی عسکری سوق اولندقده،
بو آدم فرانسزلره یاردیم ایدرك، عثمانلی اردوسنه
قارشی حرب ایتمش؛ و ۱۲۱۶ ده وبادن فوت
اولمشدر.

مراد پاشا { [«قویوجی مراد پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مراد پاشا { دور سلطان محمد خان رابعده ایکی دفعه مسند صدارته
گچمش وزرادن اولوب، آرناود جنسیته منسوبدر.
وطنندن درسعادته ورودله، یکیچریلك سکصونجی
اوجاغنده نفر قید اولنمش؛ وکیدرك قطع مراتبله
چورباجی اولوب، بغداد سفرنده قول کتخداسی
وبعده سکبان باشی اولمش ایدی. کریدك فتحنده
حسن خدمتی گورلمکله، عودتنده پادشاه مشارالیهك
جلوسلری صره‌سنده یکیچری آغاسی اولوب،
۱۰۵۹ تاریخنده مسند صدارته گچمشدی. منشئ
اولان یکیچری اوجاغی اصلاحله سرکشان طاقمنی
ضبط وربط آلتنه آلمغه قیام ایتدیکندن، طائفهٔ
مذکوره سر آمدانی کوجندیروب، یکیچری آغاسی
بولنان قره‌چاوش برینه گچمك ایچون، حیل ودسا-
یسه تشبث ایدنجه، صاحب ترجمه مقاومته مقتدر
اوله‌میه‌جغنی آکلایه‌رق، ۱۵ آیلق صدارتدن
صکره، ۱۰۶۰ ده بالاستعفا، بودین ایالتنی
استدعا ایتمش؛ ومستدعاسی قرین قبول اولوب،
اوچ سنه بودین والیسی بولندقدن صکره،
۱۰۶۳ ده عزل ایله درسعادته جلب اولنمش؛
و ۱۰۶۴ ده قپودان دریا اولوب، دونتمای همایونله
آق دکیزه چیقدقده، بوغازی طوتمش اولان
وندیك دونتماسنی تار ومار ایدرك، شان وسطوت
دولتی اعلا ایتمکله، التفات و عواطف پادشاهی‌یه

نائل اولمشیدی. صدر اعظم بولنان ابشیر پاشانك علیهنه سپاهی ویکیچری طائفه‌لرینی تحریك ایله ، مشار الیهك سبب اعدامی اولوب ، ١٠٦٥ ده ثانیاً مقام صدارت عظمایه کچمش ؛ ٣ آیلق صدارتدن صکره ینه استعفا ایده‌رك ، شام ایالتنه نصب اولنمش ؛ ومحل مأموریتنه کیدرکن ، حماده وفات ایتمشدر. عاقل ومدبر بر وزیر ایدی.

مراد پهلوان { ایران شعراسندن اولوب ، شیرازلیدر ، وبر مدت یزدده یاشامشدر. شو بیت اونکدر :

نتوان قصاص خون من ازتیغ او کرفت
تاوان آب رفته نشاید بجو کرفت

مرادچایی { فرات ایرماغی ترکیب ایدن ایکی بیوك نهرك بری‌اولوب ، آناطولیده‌کی حدود عثمانیه‌نك منتهای شمال شرقیسنده وبایزید قربنده الا طاغدن نبعانله ، غرب شمالی‌یه ، بعده غرب‌جنوبی‌یه ونهایت جنوبه‌طوغری آقه‌رق ، بتلیس ولایتنه داخل اولور ؛ وینه غربه وغرب جنوبی‌یه طوغری اولان استقامتنی آله‌رق ، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایله ، کیتدکجه بیویه‌رك ، معمورة العزیز ولایتنه کیرر ؛ وکبان معدننك اوست طرفنده ارضروم جهتندن کلن (قره‌صو) ایله برلشه‌رك ، فرات ایرماغنی تشکیل ایدر ؛ وقره صوبك استقامتنه تابع اوله‌رق ، جنوبه طوغری دونر . خط مستقیم اوزره مجراسنك طولی ٥٧٥ کیلومتره اولوب ، پك چوق اولان طولامباجلری محسوب اولورسه ، ایکی مثلنه بالغ اولور . مجراسنك قسم اعظمی طاغلر آره‌لرنده اولوب ، طار بوغازلردن ، سرعتلی اینیشلردن وقیالق یرلردن کچمکله ، سیر سفائنه صالح اولمیوب ، یالکز (پالو) قصبه‌سندن آشاغی اولان قسمنده کلك ایشلر. اك باشلی تابعلری بایزید سنجاغنده صاغدن شریان صویی ، بتلیس ولایتنده صولدن طوزله صویی وقره صو ، صاغدن دخی خنج صو وکونك صو ، معمورة العزیز ولایتنده‌دخی‌صاغدن بری صوییدر. (پلین) ك بو نهری (اومیرات) اسمیله ذکرایتدیکنه باقیلیرسه ، (مراد) اسمنك بو اسم قدیمندن غلط اولدیغنه حکم اولنه بیلیر. کرك مجراسنك طولنجه وکرك صوینك کثرتجه قره صودن بیوك اولدیغی حالده ، مجرد کچدیکی یرلرك پك معروف اولمامسنه بناءً اسکیدن بری قره صویه فراتك آناتولی نظریله باقیلارق ، اوکا فرات اسمی دخی ویرلکده‌در.

مراد خان اول { (خداوندکارغازی‌سلطان (—) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوچنجیسی اولوب ، سلطان اورخان غازینك اوغلی ومؤسس دولت غازی سلطان عثمان خانك نورونیدر. ٧٢٦ تاریخ هجریسنده دنیایه کلوب ، پدری زماننده صدراعظم بولنان وپدرندن آز وقت اول ارتحال ایدن سلیمان پاشادن سناً کوچك ایدی. پدرلری دورنده سلطان‌اوکی وبعده بروسه و جوارلری والیسی اولوب ، بو خطه او زماندن بری نام حالیله یاد اولنمه باشلامشدر. ٧٦١ ده ارتحال ایدن پدر بزرکوارینه خلف اولوب ، بروسه‌ده تخت‌عثمانی‌یه جلوس‌ایتمشدر. اسکیدن منویِ ضمیری پدری زماننده برادری سلیمان پاشانك سردارلغیله روم ایلنده بدأ اولنان فتوحاتی ایلری‌یه سورمك اولوب ، جلوسنی متعاقب بوکا حاضرلنمقده ایکن ، قره‌مان اوغلی پادشاهك بو نیتندن استفاده ایله ، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه‌یه خلل کتیرمك اوزره ، آنقره جهتنده‌کی اخیلری تحریك ایتدیکندن ، پادشاه روم ایلی حقنده‌کی نیاتنك اجراسنی تأخیر ایله ، او جهته سوق عسکر ایده‌رك ، او وقت آناطولی قطعه‌سنجه اهمیتی پك زیاده اولان آنقره شهرینی وجوارلرینی فتح ایتمش ؛ وبروسه‌یه عودتنده بروسه قاضیلغیله قاضیعسکرلك وظیفه‌سنی بالتوحید ، شیخ اده‌بالی نسلندن وکبار علمادن جاندرلی قره خلیلی بو مقامه نصب ، وقاضیعسکرلك پایه‌سنی ایجاد ایلمشدر . بعده سلیمان پاشانك معیتنده روم‌ایلی فتوحاتنده بولنمش اولان لالا شاهین پاشایی بکلر بکی عنوانیله سردار تعیین‌ایده‌رك ، صدارت وظیفه‌سنی‌ده بو ذات اجرا ایدردی. بو ترتیباتدن صکره ٧٦٣ ده روم ایلی‌یه کچه‌رك ، برطرفدن کندیلری وبر طرفدن دخی لالا شاهین پاشا وحاجی ایلبکی واورنوس بك قول قول آیریله‌رق ، چورلی ، دیمتوقه ، کشان ، بابای عتیق ، ادرنه ، کوملجنه ، زغره وسائر

او طرفلری فتح ایتمللریله ، مرکزی ادرنه اولمق اوزره، بیوك بر ایالت تشکیل، واداره‌سنی لالا شاهین پاشایه احاله بیوردقدن صکره، بروسه‌یه عودت ایتمشلردی. لالا شاهین پاشا فلبه شهرینی دخی فتح ایله، حدود عثمانیه‌یی بالقان سلسلهٔ جبا-لنك صرتنه قدر توسیع ایتدیکی کبی، حاجی ایلبکی و اورنوس بك دخی درامه ، قواله ، سیروز ، عورتحصاری، قره‌فریه وسائر او جوارلری فتح ایله نیجه خیرات ومبراتله دخی اعمار ایتمشلردی.

بو وجهله درت بش سنه ظرفنده تراکیه خطهٔ قدیمه‌سنك بتونیله ماکدونیه‌نك نصفی ادارهٔ عثمانیه آلتنه کچه‌رك، آوروپا قطعه‌سنده‌کی ممالك عثمانیه بو درجه‌ده توسع ایدنجه، همجوار بولنان خرستیان دولتلری کندیلریچون تهلکه‌نك تقربنی کوره‌رك ، مجار، بوسنه ، صرب قراللریله افلاق بکی بینلرنده بالاتفاق، اوتوز بیك کشی ایله سریج مجراسنه قدر ایلریلدکلرنده، لالا شاهین پاشا حضرت پادشاهدن استمداد ایتمش؛ و خداوندکار غازی درحال عزیمت ایتمش ایسه‌ده، ابتدا طریق رجعتی تأمینه لزوم کوره‌رك، برقاچ کون بیغانك فتحیله مشغول اولمش؛ و او صره‌ده دشمن تقرب ایتمکله، لالا شاهین پاشا معیتنده‌کی اون بیك کشی ایله مقاومته مجبور اولوب، حاجی ایلبکی قوماندە-سنده اولان بو فرقه ٧٦٦ ده دشمنی او وقتدن بری (صرب صندیغی) تعبیر اولنان محلده کلیاً منهزم وپریشان ایتمشدی. بعده‌کرك بالذات وکرك لالا شاهین پاشا وتیمور طاش بك وسائر غزاة سردارانیله روم ایلنده بالقان سلسله‌سنك اوته‌سنده وتا طونه ساحلنه‌دك، برچوق ممالك وقلاع مهمه و ازآن جمله سلستره، نیکبولی، نیش، صوفیه، طرنوی، شمنی، مناستر وآرناؤدلق و بوسنه‌دن بعض یرلر فتح ، و ادرنه شهرینی ایکنجی پایتخت اتخاذ بیورمشلردی . آناطولیده کرمیان بکنك قیزینی شهزاده سلطان بایزید خانه آلوب ، جهاز اوله‌رق، کوتاهیه ایله دیکر بعض یرلر آلدقلری کبی، کندی کریمه‌لرینی‌ده قره‌مان اوغلنه تزویج بیورمش؛ و مع‌هذا برمدت صکره قره‌مان اوغلی عصیان ایتمکله ، اوزرینه عسکر سوق ایده‌رك، اسپارطه شهرینی وحمیدایلنی فتح ایتمشلردی.

روم ایلنده‌کی فتوحاتك بو درجه‌ده توسعی یکیدن خرستیان دولتلرینی اتفاقه مجبور ایدوب، صرب، بوسنه، بلغار، افلاق، بغدان، مجار، له وچه قراللری بالاتحاد، ایکیوز بیك عسکردن مرکب بر اردو ترتیب ایله، ممالك عثمانیه‌یه هجوم، و قوصوه اووه‌سنده طرفین حربه تشبث ایتدکلرنده، مظفریت عثمانیلره میسر اولوب، صرب قرالی لازاری ودیکر برقاچ حکمدار میدان حربده مقتول قالمش؛ وبو مظفریت عظیمه صرب قراللغنه ختام ویروب، روم ایلنده حاکمیت عثمانیه‌یی تأمین ایلمشدر. ٧٩١ ده شهیداً ارتحال ایدوب، اکبر اولادی یلدیرم بایزید خان خلفلری اولمشدر. یعقوب چلبی و ساوجی بك اسملریله دیکر ایکی اوغلی دخی وارایدی. نعشلری بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، شهرك خارجنده چکرکه نام محلده بنا کرده‌سی اولان جامع ومدرسه‌سی یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمش؛ و قوصوه‌ده احشالرینك دفن اولندیغی محلده دخی برتربهٔ مکمله بنا ایدلمشدر. متدین، عادل، غیور ومرحمتلی بر پادشاه اولوب، ٣٠ سنه سورن مدت سلطنتلرنده ٣٧ غزا ایتمش، و ٦٥ یاشنده ارتحال ایلمشدر. سپاهی وتیمار عسکرلری زمانلرنده ایجاد اولنمشدر.

مراد خان ثانی (غازی سلطان — بن چلبی محمد خان بن یلدیرم بایزید خان بن مراد خان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نك آلتنجیسی اولوب، ٨٠٦ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ٨٢٤ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٨ یاشنده اولدیغی حالده، والی بولندیغی آماسیه‌دن بروسه‌یه وورود ایده‌رك، تخت عالیٔ عثمانی‌یه جلوس ایلمشدر . روم ایمپراطوری اولوباد قربنده پادشاهك عسکریله حربه کیریشد-یکنده ، مغلوب و اسیر اولمغله ، ٨٢٦ ده ادرنه‌ده صلب اولنمشدر . دوزمه مصطفانك غائله‌سی برطرف اولدقدن صکره، روم ایمپراطو-

رینه قارشی عسکر سوق اولنه‌رق، استانبول محاصره اولنمش ایسه‌ده، او اثناده اسفندیار بك نقض عهدله بولی‌یه تعرض ایتدیکندن، شهر مذکورك محاصره‌سی رفع اولنه‌رق، سرقومك اوزرینه عسکر سوق، وسینوبدن ماعدا ممالکی ضبط، و واقع اولان رجاسی اوزرینه، کریمه‌سی زوجیت جناب پادشاهی‌یه قبول بیوریله‌رق، عقد مصالحه اولنمشدی. دیار اسفندیاردن عودت بیورلمازدن اول، افلاق و ویووده‌سی عصیان ایتمش ایسه‌ده، ودین محافظی فیروز بك طرفندن مغلوب اولوب، آخر هدیه ورهن طریقیله ایکی اوغلنی بالاستصحاب، ادرنه‌یه وروده، عفو وامانه طالب اولمشدی. بعده جنیدك اوزرینه بایزید پاشانك برادری حمزه بك سوق اولنه‌رق، سرقومی قتل، و ازمیر وملحقاتی ضبط ایلدیکی کبی، منتشا وکرمیان جهتلری دخی، حاکملرینك بلاولد فوتلری اوزرینه، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولدی. قرهمان اوغلی محمد بك عصیان ایدوب، آنطالیه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، قلعه‌دن آتیلان کله ایله اتلاف، واوغلی علی بك اخذ و کرفت اولنه‌رق، دیکر اوغلی ابراهیم بك مغلوب اولدقدن صکره عفو بیورلمش؛ وجانیك وسائر بعض بلاد فتح اولنمشدی.

بو وجهله آلتی یدی سنه ظرفنده آناطولیده ممالك عثمانیه خیلیدن خیلی‌یه توسیع، و حدود خاقانیه تأمین اولندقدن صکره، ۸۳۲ تاریخنده پادشاه حضرتلری روم ایلی‌یه کچه‌رك ونتیه‌له فتح اولنمش و وقعهٔ تیمورده الدن چیقمش اولان سلانیك شهرینی فتح ایله، ادرنه‌یه عودت بیورمشیدی. ۸۳۴ ده یانیه اهالیسی کندی رضالریله تسلیم اولندیغی کبی، آرناؤدلغك دیکر بعض یرلری دخی فتح اولنمشدی. اورنوس زاده علی بکك معیتنده مجارستان سفرنده بولنان عسکر غنایمه طالمغله، مجار قرالی بوندن بالاستفاده، ذاتاً نسبتسز درجه‌ده زیاده اولان عسکریله بغتةً هجوم ایتمکله، عساکر عثمانیه‌نك دوچار انهزام اولدیغی و مجار قرالنك عثمانلیلره قارشی بر اهل صلیب اتفاق تشبثنده بولندیغی مسموع حضرت پادشاهی اولوب، بالذات مجارستان سفری تدارکاتنده ایکن، ۸۳۷ ده قرهمان اوغلنك یکیدن عصیانی خبر آلنمغله، آناطولی جانبنه ارجاع عنان بیوره‌رق، ایچ ایلدن بشقه دیار قرهمانی ضبط، و ابراهیم بکك عفو و امان استرحامنی قبول بیورمشیدی. ۸٤۱ ده ینه اورنوس زاده علی بك مجارستانه قارشی سوق عسکره مأمور اولوب، صرب ایله افلاق و بغدان دخی مجارله متفق اولدقلری حالده، عساکر عثمانیه غالب کلمش؛ و متعاقباً حضرت پادشاه دخی بالذات سفر ایدوب، بلغرادی محاصره و سمندره‌یی فتح بیورمشیدی. بعده ادرنه‌یه عودت بیوروب، استراحت ایتمکده ایکن، افلاق و ویووده‌سی حدودی تجاوز ایتمکله، قارشیسنه کوندریلن مزید بکك عسکری یغما وچاپوله قویله‌رق پریشان اولدقلرندن، مغلوب ومشارالیه مزید بك شهید اولمش؛ و بعده مأمور اولان قوله شاهین پاشا دخی عسکری دائرهٔ اطاعت و انتظامه ادخاله موفق اوله‌میوب، منهزم اولمشدی. روم ایلنده بربرینی تعاقب ایدن بو ایکی انهزام قرهمان اوغلنك جسارتنی آرتیرمغله، یکیدن نقض عهد و عصیان ایتمسنی موجب اولدیغندن، ۸٤٦ تاریخنده حضرت پادشاه بالذات او طرفه عزیمتله، آماسیه متصرفی بولنان شهزاده علاء الدینی دخی بالاستصحاب، ابتدیکی محاربه‌لرده غالب کلمش؛ و قرهمان اوغلی منهزم اولدیغی حالده، پادشاهك همشیره‌سی بولنان زوجه‌سنك وقوع بولان توسط واسترحامی اوزرینه جرمی عفو اولنمشیدی. مشارالیه شهزاده علاء الدین آماسیه‌یه عودتنده وفات ایتمش ایدی. بو صره‌ده مجارلر مشهور یانی هونیادینك قوماندەسیله وکلیتلی عسکرله هجوم ایدوب، آلاجه حصار ونیش وشهر کویی طرفلرینی احراق ایله، ادرنه‌یه طوغری ایلریلمشلر؛ وغلبه‌لکلرینه بناءً کندیلرینه مقابله ممکن اوله‌میوب، یالکز ازلادی بوغازی محافظه اولنه‌رق، تجاوزلرینه میدان ویرلمه‌مش ایدی.

بو غوائلدن صکره سلطان مراد خان ثانی حضرتلری امور سلطنتدن فراغت واستراحت آرزو سنه دوشوب، ۸٤۷ تاریخنده مغنیسا متصرفلغنده

بولنان شهزاده سلطان محمد خانی ادرنه‌یه جلبله، تخت سلطنته اجلاس ایتمش؛ وکندیلری اسحق پاشایی بالاستصحاب مغنیسایه چکلمش ایدی. پادشاهك بو وجهله اختیار عزلت ایتمسنه بشقه معنالر ویره‌رك، وسلطان محمد خانك کنجلکندن استفاده امیدینه دوشه‌رك، مجار، آلمان، بوسنه، افلاق وبغدان حکمدارلری بالاتفاق، سکسان بیك عسکرله حدود عثمانیه‌یی تجاوز ایتملریله، سلطان محمد خان حضرتلری وکلاسیله بالاستشاره، سلطان مراد خان حضرتلرینك دعوتنه قرار ویرمشلر؛ وبو بابده زیاده ابرام والحاح ایتملریله، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری بالمجبوریه ادرنه صحراسنه کله‌رك، مشارالیه سلطان محمد خانی ینه ادرنه‌تختنکاهنده ابقا ایله، کندیلری اردوی همایونك سردارلغنی درعهده ایده‌رك، وارنه‌یه قدر ایلرلمش‌اولان دشمن‌عسکرینك اوکنه چیقمش؛ وحربه کیرشدکلرنده، ابتدا غلبه دشمن طرفنده کورنمش ایسه‌ده، بعده مجار قرالنك برحرکت جرأتکارانه نتیجه‌سی اوله‌رق مقتول اولمسی اوزرینه، دشمن عسکرینه فتور کلوب، عساکر اسلام بیوك برمظفریته نائل‌اولمش؛ ودشمنلرك عسکرینی تار و مار ایتدکدن صکره، ادرنه‌یه عودتلرنده سلطان محمد خان حضرتلریله وکلای دولتك رجا واصراری اوزرینه، ٨٤٨ ده ثانیاً تخت سلطنته جلوس ایتمشلردر. ٨٥٠ تاریخنده طورخان بکی مستوفی عسکرله موره‌نك ادارهٔ عثمانیه خارجنده قالمش اولان بعض قلاعنی فتحه مأمور ایتدکلری کبی، کندیلری دخی بالذات آرناؤدلق سفرینه عزیمت ایدوب، او طرفده رفع لوای استقلال ایتمش اولان اسکندر بکله حرب ایده‌رك، برخیلی یرلر فتح ایتمشلردی. ٨٥٢ ده مجارلرله لهلیلر وچهلیلر وسائر دول نصرانیه بالاتفاق یوز اللی بیك عساکر متفقه ایله هجوم ایتدکلری حالده، حضرت پادشاه قوصوه اووه‌سنده‌کندیلریله حربه کیریشوب، وارنه مظفریتندن بیوك و اوندن پارلاق بر مظفریته نائل اولمش؛ و دشمنلرك رؤسا و حکمدارانندن بر قاچی میدان حربده مقتول دوشوب، بقیه‌سی دخی پریشان و بر چوغی اسیر اولمشیدی. بو مظفریتدن صکره ادرنه‌ده استراحت ایتمکده‌لر ایکن، ٨٥٥ تاریخنده اوچ کونلك خسته‌لقدن صکره، ٤٩ یاشنده ارتحال ایتمش؛ و نعشی بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، وصیتی‌اوزره، اوستی آچیق تربه‌یه دفن اولنمشدر.

مرادخان ثالث { (سلطان — بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان بن سلیم خان اول بن بایزیدخان ثانی بن محمدخان ثانی‌بن مراد خان‌ثانی) سلاطین‌عظام عثمانیه‌نك‌اون‌ایکنجیسی اولوب، ٩٥٣ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ٩٨٢ تاریخنده، پدرلرینك وفاتی اوزرینه، متصرف بولندیغی مغنیسادن درسعادته کله‌رك، ٢٩ یاشنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر. جدی قانونی سلطان سلیمان خان دورندن بری مسند صدارتده بولنان وپدری دورنده امور دولتی حسن‌تمشیتیه موفق اولان صقوللی محمد پاشایی مسند وکالتده ابقا ایدرك، مشار الیه بش سنه دها اموردولتی اداره ایتمش؛ وبو اثناده آوستریایه قارشی بعض اوفق تفك محاربه‌لر اولوب، اردل دوقه‌سی لهستان تختنه اقعاد اولنغله، لهستان قراللغی دخی نوعما حمایهٔ‌عثمانیه آلتنه آلنمشیدی. فاس حاکمنك وفاتیله‌ورثه‌دن شریف محمد المستنصر تختی ضبط ایتدیکی حالده، رقیبی اولان شریف عبدالملك درسعادته کله‌رك، دولت‌علیه‌یه التجا ایتدیکندن، جزایر بکلر بکیسی رمضان پاشا عسکر سوقنه مأمور اولوب، مرقوم مستنصری اخراج، وعبد الملکی تخته اقعاد ایتمش؛ ومستنصر پورتکیز حکمدارینه‌التجا ایتمکله، پورتکیز قرالنك بالذات‌قوماندەسنده بولنان مستوفی عسکرله عودت‌ایتدیکی‌حالده، مشارالیه‌رمضان پاشا پورتکیزلیلری‌دخی مغلوب ایدوب، قرال ایله مستنصردخی میدان حربده مقتول قالمشلردی. بعده ایران تختنه یکی قعود ایتمش اولان شاه اسماعیل ثانی‌یه قارشی محاربه آچیله‌رق، لالا مصطفی پاشا وسنان پاشا وعثمان پاشانك سردارلقلریله طول مدت حرب وجدال‌دوام ایله، کورجستان، شروان، داغستان، دربند، روان وآذربیجانك برقسمی وحتی تبریز شهری دخی فتح اولنمشدی. بعده آوستریایه قارشی حرب آچیلوب، مجارستان جهتنده دخی بر خیلی یرلر ضبط اولنه‌رق، پادشاه مشار الیهك دورنده حدود عثمانیه خیلی توسیع اولنمشدی. بو وجهله سلطان‌مراد خان ثالث ٢١ سنه‌سلطنت سوردکدن

صكره، ١٠٠٣ تاريخنده ٥٠ ياشلرنده ارتحال ايتمشدر. اديب وشاعر ومحب علما بر پادشاه اولوب، اشعارنده (مرادی) تخلص ايدرلردی. زماننده پك چوق شعرا يتشمش ايسه‌ده، ايچلرنده بحق تميز ايدنلری پك آزدر. ذوق وصفايه مائل وحليم وسليم بر پادشاه اولوب، خيراتی وعطايای پك چوقدر. حرم شريفه كاركير قبه‌لر بنا ايتديره‌رك، بو اوغورده كليتلی مبالغ صرف ايتمش؛ وبرصو دخی آقيتمشلردر. يوز اون سكز اولادی دنيايه كلديكی مروی اولوب، بيوكاری اولان سلطان محمد خان ثالث خلفلری اولمشدر. آياصوفيه جامع شريفی خطيره‌سنده مدفوندر.

مرادخان رابع { (غازی سلطان — بن احمد خان بن محمد خان ثالث بن مرادخان ثالث) سلاطين عظام عثمانيه‌نك اون يدنجيسی اولوب، ١٠١٨ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ١٠٣٢ تاريخنده، ١٤ ياشنده اولدقلری حالده، عمی سلطان مصطفی خانه خلف اوله‌رق تخت عثمانی‌يه جلوس ايلمشدر. شجاعت وسطوت و قوتده ياوز سلطان سليمه مانند اولوب، جلوسلرنده امور اداره هرج ومرج بر حالده بولنمش، ويكيچری وسپاهی عسكرلری ضبط و ربط دائره‌سندن چيقمش اولديغندن، اجرای وصايت ايدن والده‌لری ماهپيكرك معاونتيله، ايش باشنه مقتدر آدملر كتيره‌رك، اصلاح احواله چاليشمش ايسه‌ده، ايران شاهی شاه عباس بغدادی ضبطله، اوتوز بيك اهالئ اسلاميه‌يی شهيد، وقزاقلر قايقلرله قره دكيز سواحلنده بعض قرايی احراق ايتمشلردی. مسند صدارته تعيين اولنان حافظ احمد پاشا ايرانه قارشی عسكر سوقيله، بغدادی محاصره ايده‌رك، شاه عباسك برچوق عسكرينی اتلاف، وكوستنجه‌ده قزاقلرك ٢٥٠ قايقلرينی غرق ايله، درت بيك قدر قزاغی هلاك ايده‌رك، اعادهٔ امن وآسايش ايتمشيدی. مؤخراً عزل اولنه‌رق، مهر صدارت خليل پاشايه ويرلمكله، و صره‌ده برطرفدن ايرانيلر بغداد جهتنه تجاوزلرينی تشديد يدوب، برطرفدن دخی آبازه پاشا آناطوليده خروجيله، بر طاقم حوادث وقوعه كلديكندن، ١٠٣٧ ده خسرو پاشا مسند صدارت وسرداری‌يه كچه‌رك، شرقه سوق عسكرله، ايرانيلری مغلوب، وآناطوليجه اسايشی اعاده ايتمشدی. او صره‌ده استانبولده يكيچريلر بيننده بعض اويغونسز حالار ظهور ايدوب، پادشاه بوكبی حالارك وبرچوق سوء استعمالاتك اوكنی آلمق ايچون، زياده شدت كوسترمكه مجبور اولمش؛ وطبعاً شديدالشكيمه اولمغله، توتون، انفيه وشراب استعمالی كبی حالره قارشی دخی پك آغر جزالر تعيين ايلمشلردی. بو سايه‌ده ممالك عثمانيه‌نك هر طرفنده اسايش تأمين اولندقدن صكره، ١٠٤٤ تاريخنده پادشاه بالذات شرق سفرينه عزيمت ايده‌رك، روان وتبريز ايله سائر بلادی بعدالفتح درسعادته عودت بيورمش؛ و ١٠٤٨ ده ثانياً شرق سفرينه عزيمت ايله، بغدادی فتح، و ايران اردوسنی كلياً منهزم ايده‌رك، وايران خان وميرزالرندن برچوق اسير طوته‌رق، مظفراً عودت ايتمش؛ وبغداد فاتحی ديمكله شهرت بولمشدر. مقدما لهستانله عقد معاهده ايده‌رك، له قرالی بر چوق مبالغ تأديه‌سنه مجبور ايتمش اولدقلری كبی، بعده وندك جمهوريتيله دخی سنوی باب عالی‌يه يكرمی بش بيك آلتون ويرمك شرطيله تجديد معاهده ايتمشلردی. بو وجهله ١٧ سنه‌يه قريب مدت سلطنت سوردكدن صكره، ١٠٤٩ ده ٣١ ياشنده ارتحال ايدوب، پدرلری سلطان احمد خان تربه‌سنه دفن اولنمشدر. جملهٔ خيراتندن اوله‌رق كعبهٔ شريفه‌يی مجدداً بنا ايتديرمشلردر.

مراد رئيس { مشاهير بحريون عثمانيه‌دن اولوب، قورصانلقدن يتشمش، وپيری رئيس وسيدی علی ايله برلكده بحر احمر و عمان ايله بصره كورفزی جهتنده‌كی دونغمای همايونده بولنه‌رق، بر آره‌لق قطيف سنجاق بكيسی دخی اولمش ايدی. پيری رئيسك وفاتندن صكره، ٩٦١ ده مصر دونغماسنك رياستی صاحب ترجمه‌يه ويريلوب، بصره كورفزينه عزيمت ايتمش؛ وهرمز بوغازنده پورتكيز دونغماسيله حربه كيريشمش ايدی. بر چوق فتوحاتی اولوب، نهايت ١٠٦٣ ده ردوسده وفات ايتمكله، تربه‌سی ساحل بحرده اليوم بحريونجه زيارتكاهدر. اسكداره جامع شريفی وسائر خيراتی واردر.

مراد طاغی { آنا طولینك غرب جهتنده خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغنده بیوك بر طاغدر، که شرقاً امیرطاغنه متصل اولدیغی حالده، غرب شمالی‌یه طوغری ممتد اولوب، اڭ بیوکلك ذروه‌سی اولان آق طاغك ۲۴۴۰ متره ارتفاعی واردر. اتکلرندن اینن صولر مندرس، کدیز، صوصغیرلی و سقاریه واسطه‌لریله آق دکیزه، مرمره‌یه و قره دکیزه منصب اولمق اوزره، اوچ طرفه متوجه اولمغله، بوطاغ بر تقسیم میاه نقطه‌سی تشکیل ایتمش اولور. اتکلری اورمانلرله وتپه‌لری اکثریا قارله مستوردر.

مراد کرای { قریم خانلرندن اولوب، سلامت کرای خان زاده مبارك کرایك اوغلیدر. عمی محمد کرایك ایکنجی دفعه خانلغنده نورالدینلك منصبنده بولنوب، بعده سراجه‌لی چفتلکنده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۰۸۸ تاریخنده صدراعظم قره مصطفی پاشانك سوقیله مسند خانی‌یه تعیین اولنه‌رق، له و نمچه سفرلرنده اردوی همایون معیتنده بولنمش ایسه‌ده، بروجه دلخواه خدمته موفق اوله‌مدیغندن، ۱۰۹۴ ده وارادین قلعه‌سی پشکاهنده عزل اولنه‌رق، ینه سراجه‌لی چفتلکنه چکلمش؛ و ۱۱۰۷ ده ارتحال ایتمشدر. بونك زمانه‌دك روسیه سفیرلری طوغریدن طوغری‌یه باب عالی‌یه مراجعت ایده‌میوب، قریم خانلری واسطه‌سیله مطلوبلرینی عرض ایتمك عادت ایکن، صاحب ترجمه علی الدوام مست ومدهوش بولنمغله، کلن ایلچیلری تحقیر ایتدیکندن، بونلرك ابتدا بندر والیلکنه وکیده‌رك طوغریدن باب عالی‌یه مراجعت ایتملرینه سبب اولمشدر.

مراد میرزا { ایران شعراسندن و شاه اسماعیل صفوی احفادندن اولوب، دهلی حکمدارلرندن جهانگیر شاهك مقربلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

میکنم بر لوح تربت نقش داغ خویشرا
بر مزار خویش میسوزم چراغ خویشرا

مرادی { (ابو محمد ربیع بن سلیمان) امام شافعینك اصحابندن اولوب، مصرده مشاهیر مؤذنیندن ایدی. امام مشار الیهدن روایت ایتمش؛ و ۲۷۰ تاریخنده وفات ایدوب، قرافه‌ده دفن اولنمشدر. شوایکی بیت کندیسندن منقولدر:

صبراً جمیلاً ما اسرع الفرجا
من صدق الله فی الامور نجا
من خشی الله لم ینله اذی
ومن رجا الله کان حیث رجا

مرادی { سلطان مرادخان ثالثك اشعارنده قوللاندقلری مخلص اولوب، پادشاه مشار الیهك مرتب دیوانی آیاصوفیه کتبخانه‌سنده وسائر کتبخانه‌لرده موجوددر.

مرادی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر: برنجیسی استرآبادلی اولوب، ایفای حج شریف نیتیله تبریزه وصولنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کفتم از وصل کنی شادم وآنکاه کشی
این نشد ترسم ازآن روزکه آن هم نشود

— ایکنجیسی مولانا وحشی نافقینك برادری وشرف الدین علی نافقینك شاکردی اولوب، شو بیت اونکدر:

بعد مردن تربت مارا عمارت کومباش
بر سر قبر شهیدان کنبد کردون بس است

مرادی { (شیخ — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخدن اولوب، ۱۲۱۵ تاریخنده درسعادتده دنیایه کلمش؛ وصماقوده شیخ عبدالرحمن افندیدن اخذ انابتله، درسعادته عودت ایتمشدی. هزارفن بر ذات اولوب، آینه اوزرینه کوزل خطلر یازمه‌ده دخی مهارتی وار ایدی. شو بیت بر مستزادندندر:

اول بزم از لذتیدر بزم جهانده — شهدیکی زمانده
خلق بربرینه ایتدیکی سودای محبت — اسکیدر او الفت

مرادی { (السید صدر الدین ابو الفضل محمد خلیل افندی) اون ایکنجی قرن هجری علماسندن اولوب، دمشق شامده مفتی ایدی. «سلك الدرر فی اعیان القرن الثانی عشر» عنوانیله حروف هجا ترتیبیله مرتب ٤ جلد اوزره بر تراجم احوال کتابی واردر، که اڭ نافع آثاردن اولوب، ۱۲۱۱ تاریخنده اکمال اولنمش؛ و ۱۳۰۱ تاریخنده مصرده بولاق مطبعه‌سنده طبع ونشر اولنمشدر. — صاحب ترجمه‌نك جدی (مراد المرادی)

من اصل بخارالی اولوب، ایران وهند وشام وحجاز جهتلرنده طول مدت سیاحت ایتمش؛ وبعده دمشق شامده یرلشوب، اوراده برمدرسه دخی بنا ایلمش؛ و ۱۱۳۲ تاریخنده درسعادتده وفات ایتمشدر. عربی و فارسی وترکجه اوله‌رق اوچ لساندن اوزره و «المفردات القرآنیة» عنوانیله بر تفسیر شریفی وسائر آثاری واردر.

مراره { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری (مراره بن الربیع الانصاری العمری) در، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ و تبوك غزاسنده « وعلی الثلاثة الذین خلفوا » آیت کریمه‌سنده مذکور اولدیغی اوزره فخرالرسل (صلعم) افندمزدن گری قالان اوچ کشینك بری بولنمشدر. دیگر ایکیسی کعب بن مالك وهلال بن امیه‌در.

مراغه { ایرانك آذربیجان ایالتنده وتبریزك ۸۰ کیلو متره جنوبنده اوله‌رق، سهند کوهك جنوبی اتکنده و (ارمیه) کولنه دوکیلن بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، مرتفع وخراب بر سوری، بیوك چارشیسی، جسیم برجامی واطرافنده گوزل باغ وباغچه‌لری واردر. قرون وسطاده چوق‌دها بیوك اولوب، علی‌الخصوص هلاکو طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمغله، دولت ایلخانیه زماننده بیوك بر شهر حالنه گیره‌رك، نصیرالدین طوسینك بنا ایتمش اولدیغی رصدخانه ایله شهرت بولمشیدی. قربنده واقع (ده کورکان) قریه‌سنده اینجه و شفاف لوحه‌لره یارلمق استعدادینی حائز بر جنس گوزل مرمر چیقوب، ایرانك هر طرفنه سوق اولنور.

مراغه { صعید مصرده جرجا مدیریتنك طهطا قضاسنده وطهطانك ۱۰ کیلو متره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۸۶۶۰ اهالیسی واردر.

مَراکش { (Maroc) مغرب اقصاده فاسك تقریباً ۴۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده و بحر محیط آطلاسی ساحلندن تقریباً ۲۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق درن (یعنی آطلاس) سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکنده و (تنسیف) نهرینك صول کنارنده ۳۱°۳۷′۲۰″ عرض شمالی ایله ۹°۵۶′۲۴″ طول غربیده واقع برشهر اولوب، مغرب اقصی دولتنك ایکی پایتختندن بریدر. (دیگری فاس شهریدر.) خرما وزیتون آغاجلریله مستور گوزل بر اووه‌ده طاغنیق و باغچه وخالی عرصه‌لرله محاط خانه‌لردن مرکب و بناءً علیه پك واسع بر شهر اولوب، اهالیسی مختلف مقدارلرده تخمین اولنمش؛ وبعض سیاحین طرفندن ۲۵۰۰۰۰ کشی‌یه قدر چیقارلمش ایسه‌ده، ۵۰۰۰۰ ونهایت ۶۰۰۰۰ دن زیاده اولمدیغی مرویدر. اطرافنده‌کی سور یدی سکز متره یوکسك وبر طاقم قله‌لرله محکم ایسه‌ده، بعض یرلری خرابدر. قصبه اسمیله بر اچ قلعه‌سی دخی واردر. شهرك ۷ وقصبه‌نك ۲ قپوسی واردر. جوامع شریفه‌سی ۲۰ دن زیاده اولوب، الك بیوکلری قطبیه، منصوری، ابن یوسف، جامع المؤذن وسائره‌در. آنجق هیچ برینك صنعت معماریه‌سی اولمیوب، یالکز اندلسدن منقول اولان بعض قپولری مصنعدر. اصنافه گوره اقسامه منقسم چارشیلری واسع اولوب، هر پنجشنبه گونی بازار دخی قوریلور. خان وحماملری دخی چوقدر. خانه‌لرینك سوقاغه پنجره‌لری اولمیوب، عرب اصولی اوزره مدرسه طرزنده‌در. بر قاچ گنیش جاده‌سی وار ایسه‌ده، اکثر سوقاقلری طار و غیر منتظم اولوب، بونلرك چوغنك اقشامدن صکره قپانیر قپولری واردر. باغچه‌لری ودرن جبالنك اورمانلرك آره‌لرندن گوریلن مانیتراق ذروه‌لری خارجدن شهره پك گوزل بر منظره قزاندیریور ایسه‌ده، داخلاً نظافت و لطافتدن بسبتون محرومدر. وقتیله خیلی ایلری بولنمش اولان صنایع محلیه دخی تدنیده اولوب، یالکز معمولات دباغیه‌سی رواجلیدر. اهالیسی بیننده ۶۰۰۰ قدر موسوی بولنوب، بونلرك محله‌سی آیریدر. صوبی بول و هواسی قیشین لطیف ایسه‌ده، یازین زیاده صیجاقدر. اقالیم معتدله وحاره‌یه مخصوص میوه‌لری مبذول وپك لذیذدر.

مراکش شهری ۴۷۰ تاریخ هجریسنده ملوك ملثمیندن یوسف بن تاشفین طرفندن تأسیس اولنه‌رق، قربنده بولنمش اولان (اغمات) اهالیسی

بورایه نقل اولنمشدی. ملثمین وموحدین زمانلرنده مغرب اقصانك پایتختی اولوب، ایکیوز سنه‌قدر بك معمور بولنـدقدن صکره، فاس شهری کرسیٔ حکومت اتخاذ اولنمغله، مراکش ممالکت مذکوره‌نك ایکنجی شهری درجه‌سنه اینه‌رك، مع هذا او وقتدن بری مغرب اقصی ملوکی کاه فاسده وکاه بو شهرده اقامت ایدوب، ایکیسی ده پایتخت حکمنده‌در. مغرب اقصی دولتنه دخی اجنبیلر طرفندن (ماروق) یعنی مراکش نامی اطلاق اولنور. [« مغرب اقصی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مِرباط { جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده حضرموت ایله عمان بیننده بر قصبه واسکله اولوب، الیوم مسقط امامنه تابع و امامت مذکوره ممالکنك منتهای غرب جنوبیسنده واقعدر. وقتیله معمور وتجارتکاه بر بندر اولوب، الیوم خراب اولان (ظفار) شهرینـك اسکله‌سی بولنمش ایکن، شمدیکی حالده آنجق ٣٠٠ اهالی ایله مسکون سونوك برقریه حکمنده‌در. اطرافنده شجر لبان وسائر ذی‌قیمت ضمغلر وبرر اشجـار بولنیورسه‌ده، رواجدن دوشکوندر. وقتیله قادینلرینك آچیقلغیله وکیجه‌لری مهتابده ارکك‌قادین برلکده گزوب بیپروا معاشقه ایتمك عادتیله دخی مشهور ایدی.

مُربَیطر { اندلسده بلنسیه‌دن ٤ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، بر ملعبه‌سیله مشهور اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر. الیوم والنسیه‌نك ٢٧ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع (مورویدرو Murviedro) قصبه‌سی اولدیغی آکلاشیلیور. رومالیلر زماننده (ساغونته) اسمیله بیوك برشهر وعربلر زماننده خیلی معمور بولنمش اولان بو قصبه‌نك الیوم ٦٢٩٠ اهالیسی اولوب، واسع بر تیاترو خرابه‌سی، بر جانباز خانه‌سی وعربلردن قالمه برچوق آثاری واردر.

مرتاض { (مولانا میر —) تذکرهٔ دولتشاهده مذکور شعرای ایراندن اولوب، کثرت مطالعه‌سیله، وفرت زهدیله وشطرنجه اولان ابتلاسیله مشهور ایدی. شومطلع اونکدر :

تا نیاید سوی دل غیر خیال دلستان
بر سرره مردمان چشم کشته دیده‌بان

مرتضی { حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزك القاب شریفه‌سندندر.

مرتضی { [« شریف مرتضی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مرتضی افندی { (السید —) دور سلطان محمود خان اول وعثمان خان ثالثده مسند مشیختده بولنمش علمادن اولوب، سالف الترجمه شیخ الاسلام السید فیض الله افندینك اوغلیدر. ١١٠٦ تاریخنده دنیایه کلوب، تحصیل علومله علی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ١١٥٤ ده استانبول قاضیسی، ١١٦٠ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ وبعد العزل ١١٦٣ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقوب، سلطان محمود خانك ارتحالنه‌دك امور فتوایی اداره ایتمش؛ وسلطان عثمان خان ثالثك جلوسلرندن صکره، ضعف ونحافتندن طولایی رسم‌کونلرنده حضوری متعسر اولدیغنه بناءً، ١١٦٨ ده عزل اولنه‌رق، ١١٧١ ده وفات ایتمشدر. مدت مشیختی بش سنه‌یه قریبدر. عفیف وصلابت دینیه‌یه مالك قناعت کار بر ذات ایدی.

مرتضی قلیخان { ایران شعرا وکبراسندن اولوب، هرات حاکمی بولنمش اولان حسن‌خان شاملونك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

آنچنان منتظرم دوره شوق
که اکر زود بیایی دیر است

مرتضی نظامشاه { هندستانك دکن خطه‌سنده بو اسمله ایکی حکمدار کلمشدر :

برنجیسی ٩٧٢ تاریخنده پدری حسین نظامشاه اوله خلف اولوب، صبی اولدیغی جهتله ٦ سنه والده‌سنك وصایتیله وبعده بالذات ٩٩٧ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر.

— ایکنجیسی ١٠٠٩ تاریخنده ملك عنبر نام عبد حبشی سعییله احمد نکرده تخت موروثنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، بر حکمی اولمامش؛ و ١٠٢٨ تاریخنده مرقوم ملك عنبرك اوغلی فتح خان طرفندن

اسقاط اولنه‌رق، سکز یاشنده بولنان اوغلی حسین خان اقعاد اولنمش ایدی.

مرتیر تیدویل { انکلتره‌نك والس خطه‌سنده واقع (غلامورغان) ایالتنده و (قاردیف)ك ٣٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (تاف) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ٦٤٥٠٠ اهالیسی، جدولی، دمیر یولی، جسیم دمیرخانه‌لری و وکور ودمیر معدنلری واردر. (Merthyr-Tydvil)

مرج { (برقه خطه‌سنك اچ طرفلرنده یعنی بابله‌نك اوزرنده بر بقعه اولوب، بنغازی متصرفلغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر. — « چایر » دیمك اولان بو اسم دیکر بعض محلره دخی علم اولمشدر.

مرجع { (میرزا محمدباقر) ایران شعراسندن وشیخ علی حزینك معاصرلرندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

در قید زلف پرشکن افتاد کارمن
آشفته تر ز زلف تو شد روزکارمن

مرج عیون { بیروت ولایت و سنجاغنده وسنجاغك جهت شرقیه‌سنده بر قضا اولوب، شمالاً جبل لبنان متصرفلغیله، غرباً صیدا قضاسیله، جنوباً صور قضاسی وعکا سنجاغیله، شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر. مرکزی جدیده قصبه‌سی اولوب، هونین و حوله ناحیه‌لریله برابر ٥٩ قریه‌یی و ٢٦٠٠٠ قدر اهالی‌یی جامعدر، که بونلرك ٧١٢٤ ی جماعات مختلفه‌یه منقسم خرستیان وقصوری مسلم اولوب، حوله ناحیه‌سنده‌کی تخمیناً ٦٠٠٠ اهالیسی خیمه نشین عربلردن عبارتدر. اراضیسی عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، یالکز حوله کولنك اطرافی اووه‌لقدر. شریعه نهری قضانك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدوب، جنوب شرق جهتنده بالتوسع مذکور کولی تشکیل ایدیور. بو کوله وشریعه‌یه منصب اولمق اوزره برقاچ چای ودره‌سی دخی اولوب، میاه جاریه‌سی بولدر؛ و اراضیسی کوزل اروا اولنور. مذکور کولك اطرافی بطاقلق اولوب، تصعد ایدن تعفنات جوارلرینك هواسنی اخلال ایتمکده‌در. جزئی برهمت و مصرفه محتاج اولان تطهیری حالنده هم هوا اصلاح همده برچوق اراضی منبته صویك آلتندن تخلیص اولنه‌جقدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای، آرپه، مصر، داری، سیسام، برنج، فصولیه، نخود، مرجمك وسائر حبوبات ایله اوزوم، زیتون، انجیر وسائر میوه‌لر حاصل اولور. ایپك بوجکی دخی بتیشدریلوب، سنوی ١٥٠٠٠ قیه‌قدر قوزه آلنیر، و بر مقدار بال دخی چیقار. ذخایری احتیاجات محلیه‌دن فضله اولوب، اخراجاتی اولدیغی کبی، زیتون وقوزه‌سی دخی اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده کچی وایکنجی درجه‌ده قیون، صیغیر، خرکله وسائره‌دن عبارتدر. قضا داخلنده ١١ مسلم و ١٦ غیرمسلم مکتبی بولنوب، بونلرك ٤ ی اناثه مخصوصدر. مرکزی مرتفع بر محلده اولوب، هواسی پك صاغلامدر.

مرداس { صحابهٔ رسول‌الله (صلعم) دن بدی کشینك اسمیدر.

مرد خاتون { دمشق شام امیری تاج‌الملوك بن طغتکینك زوجه‌سی و شمس‌الملوك ایله شهاب‌الدین محمودك والده‌سی متحکمه بر قادین اولوب، بعده عمادالدین زنکی طرفندن تزوج، وصکره تطلیق اولنمشدی. آلتنجی قرن هجریده یاشامش، و دمشقك خارجنده بر مدرسه بنا ایتمشدر.

مردمی { (میرمحمد هاشم) ایران شعراسندن ومشهد رضوی ساداتندن اولوب، برمدت هراتده علی قلیخان شاملونك صحبتنده بولنمش؛ وبونك قتلی صره‌سنده مقتول اولمشدر. شو بیت اونکدر:

آه از آن حسرت که چون وقت وداع از خود روم
باخود آیم باهزاران شوق و بینم یار نیست

مردمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر: برنجیسی استانبوللی اولوب، بودین دفترداری علی چلبینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

باشه چیقماز کار عاشق کچمینجه باشدن
کچمینلر بشدن عاشق میدر چاق باشدن

— ایکنجیسی سپاهی زمره‌سندن اولوب، حسن خطه مالك ایدی. شو بیت اونکدر:

دیردن جسمی کون رخلری تابی تجه‌در
قره کوللر کتورن باشمه زلفی شب‌در

مرزبان { (عماد الدین الله عز الملوك ابو کالیجار) آل بویه ملوکنك اون بشنجیسی اولوب، سلطان الدوله ابو شجاع بن بهاء الدوله‌نك اوغلیدر. ٤١٦ تاریخنده، بدربنك وفاتی اوزرینه، فارسده تخت‌نشین اولوب، بغدادده امیر الامرا بولنان عمی جلال الدوله ایله درت سنه‌ قدر محاربه ایتدکدن صکره مصالحه ایتمشدی. جلال الدوله‌نك وفاتندن صکره بغداد امیر الامرالغی دخی کندیسنه قالمغله، اوغلی ملك رحیمی بغدادده براقوب، کندیسی شیرازده اقامت ایتمشدی. زماننده فارسده اسماعیل شبانکاره خروج ایدوب، برمدت کندیسنی اوغراشدیرمش؛ وبعده سلطان طغرل سلجوقی عراقدن اوزرینه عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه قاضی ابو محمد ناصحی کوندروب، قیزینی حکمدار مشار الیهه تزویج ایتمك شرطیله مصالحه ایتمش؛ و ٢٤ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٤٠ تاریخنده ٤٠ یاشنده وفات ایتمشدر. — [«صمصام الدوله» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

مرزبانی { (ابو عبدالله محمد بن عمران) مشاهیر ادبادن اولوب، ٢٩٧ تاریخنده بغدادده دنیایه کلمش، و ٣٨٤ ده وفات ایتمشدر. حدیثده دخی یدطولی صاحبی ایدی. بر چوق تألیفاتی وکوزل مجموعه‌لری اولوب، یزید بن معاویه‌نك اشعارینی دخی جمع ایله دیوانینی ترتیب ایدن صاحب ترجمه‌در. تشیعه مائل اولدیغی حالده، بو خدمتی غریبدر.

مرزوق { طرابلس غرب ولایتنده فزان سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، طرابلسك ٧٧٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده ٢٥° ٥٥′ ١٦″ عرض شمالی ایله ١١° ٤٩′ ٥١″ طول شرقیده وحفره دینان اوزون وکنیش بر وادینك منتهای شرقیسنده واقعدر. سور و برجلرله محاط اولوب، ٦٥٠٠ اهالیسی، حکومت قوناغی وبر جامع وقیشله‌یی حاوی ایچ قلعه‌سی، خیلی ایشلك بازار وچارشیسی، اطرافنده سبزه ومیوه باغچه‌لریله خرمالقلری وبونلرك آره‌لرنده صیفیه‌لری واردر. اورته‌سندن بر کنیش جاده کچوب، سائر سوقاقلری طاردر. هواسی یازین آغر اولوب، میزان الحراره کولکه‌ده ٤٥ درجه‌یه قدر چیقار؛ وقیشین ٦ درجه‌یه قدر اینر. بو قصبه بش آلتیوز سنه اول تأسیس اولنوب، سودان ایله طرابلس غرب اسکله‌سی آره‌سنده‌کی کاروان یولی اوزرنده بولنمغله، خیلی اهمیت قزانمشدر.

مرزیفون { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده و آماسیه‌نك ٣٧ کیلومتره غرب شمالیسنده صامسونك‌ده ١٠٥ کیلو متره جنوب غربیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، طاوشان طاغنك اتکنده ووسیع بر اووه کنارنده مؤسس اولمغله، مفرح و شایان تصویر منظره‌سی، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری وبك بیوك جوز آغاجلری، متعدد جوامع شریفه‌سی، مکتب رشدیه‌سی، آمریقا پروتسان میسیونرلرینه منسوب واناثه مخصوص بر شعبه‌یی حاوی جسیم بر داخلی مکتبیله، جزویتلره مخصوص بیوك مکتبی، وارمنیلرك ٢٣٠ شاکردانی اولان بر مکتبلری واردر. خانه‌لری خارجاً سیاه وعادی وسوقاقلری طار اولمغله، قصبه‌نك منظره‌سی بك مقسی اولدیغی کبی، نظافت و طهارته اصلا رعایت اولنمیوب، حرارت دخی یازین ٣٧ درجه‌یه قدر چیقدیغندن، هواسی بك ایی دکلدر. یالکز ایکندیدن صکره اسن شمال روزکاری کیجه‌لری هوانك حرارتنی تعدیل ایدر. اهالیسنك ٦٦٠٠ ی خرستیان وقصوری مسلمدر.

— مرزیفون قضاسی شرقاً نفس آماسیه، شمالاً حوضه، غرباً کوش حاجی کویی، جنوباً دخی مجید اوزی قضالریله محدود اولوب، ارکلی، زونغی وآلیجق اسملریله ٣ ناحیه و ٤٧ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ٣١٠٢٠ کشی اولوب، باشلیجه مرکزده ساکن اولان ٨٠٠٠ خرستیاندن ماعداسی مسلمدر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، یشیل ایرماغه منصب بر قاچ چای ودره‌سی واردر. طوپراغی بك منبت اولوب، ذخیره ومیوه وسبزه‌یه متعلق محصولاتی چوقدر. بغدایی بك مقبول و میوه‌لری بك لذیذدر. باغلری دخی چوقدر. خشخاش دخی قضانك اك باشلی محصولاتندندر.

صنایع محلیه باشلیجه منوسوجدن عبارت اولوب، قضا داخلنده بوکا مخصوص ۳۰۰۰ قدر دستکاه موجوددر.

مرسبورغ (Mersebourg) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده وماغدبورغك ۹۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (ساله) نهرینك صول کناونده کوچك برحکومت ممتازه‌نك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۱۰۰ اهالیسی، جسیم ومصنع برکلیساسی، داخلی مکتب اعدادیسی، متعدد مؤسسات خیریه‌سی، حکومته عائد حاراسی وباروت، نشاسته، سرکه وسائره فابریقه‌لری واردر. — مرسبورغ حکومت ممتازه‌سی (اودر) اوستنده‌کی فرانقفورت ایله ماغدبورغ حکومتلری آره‌سنده واقع اولوب، بوبی ۱۹۶ واکی ۱۰۶ کیلومتره اولدیغی حالده، ۹۰۵۰۰۰ اهالی ایله مسکون و ۱۷ قضایه منقسمدر. طوپراغی منبت اولوب، کومش، باقیر، دمیر وکور معدنلریله طاش اوجاقلری چوقدر.

مرسل ایران شعراسندن وساوه شهری ساداتندن اولوب، شو بیت اونکدر:

من غریب نه یاری نه همدمی دارم
غریب درد دلی وعجب غمی دارم

مرسی (Mersey) انکلتره‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که (چستر) ایالتنده نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك ۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن و چستر ایله لانقاستر ایالتلرینی آیردقدن صکره، ۵ کیلو متره کنیش و ۳۰ کیلومتره اوزون بر خلیج تشکیل ایده‌رك، ایرلانده دکزینه دوکیلور. ثانیه‌ده ٤۰ مکعب متره صو دوکر.

مرسی الخرز جزایر ساحلنك منتهای شرقنده و تونس حدودی قربنده براسکله ولیمان اولوب، وقتیله مرجان اخراجاتیله مشهور ایدی. اخیراً فرانسزلر طرفندن اعمار و تجدید اولنه‌رق، (لاقاله La Calle) تسمیه اولنمشدر.

مرسی الدجاج جزایرك نفس جزایر ایالتنده و جزایر شهرینك ۶۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (اشیر) نهری منصبنك قربنده برقصبه واسکله اولوب، جغرافیون عربك تعریفنه کوره، اوچ جهتدن دکیزله محاط وجهت رابعه‌دن قره‌دن بر تك قپوسی اولان بر سورله آیرلمش ایدی. الیوم فرانسزلر طرفندن بو اسمك ترجمه‌سیله (Port aux Poules) تسمیه اولنیور. قربنده (بنی جناد) یاخود (جنة جناد) قصبه‌سی بولنیوردی، که اخیراً فرانسزلر طرفندن (جنت Djinet) اسمیله یکیدن اعمار واسکان اولنمشدر.

مرسی الزیتونة افریقیه ساحلنده و میله‌دن برکونلك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مرسی علی صقلیه ساحلنده بر قصبه اولدیغنی «معجم البلدان» ده مسطور اولوب، الیوم ایتالیانلرك (مارساله) تسمیه ایتدکلری اسکله اولسه کرکدر. (مارساله) ماده‌سنده بعض آوروپا ارباب تحقیقنك ظننه تابع اوله‌رق، بو اسمك (مرسی الله) اسم عربیسندن غلط اولمق احتمالنی بیان ایتدکمه‌ده، (مرسی علی) دن غلط اوله جغی آکلاشیلیور.

مرسی الکبیر (المرسی الکبیر) جزایرك وهران ایالتنده و وهرانك ۶۰ کیلو متره غرب شمالیسنده اوله‌رق وهران کورفزینك بر قویی ایچنده کوچك برقصبه واسکله اولوب، آفریقای شمالینك اك کوزل لیمانی حاویدر.

مرسین آطنه ولایتنده و آطنه‌نك ۶۷ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی، بر قصبه واسکله اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، اخیراً انشا اولنمش کوزل رختملریله بر طاقم یکی مغازه ومسافرخانه وسائر ابنیه‌سی، کنیش سوقاقلری، برجامع شریفی، جماعات مختلفه‌یه مخصوص ٤ کلیساسی، ۲ مدرسه‌سی، بررشدیه و ۲ ابتدائیه مکتبیله جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص متعدد مکاتبی، پورتقال ولیمون ایله پك مقبول قیصی و آرمود آغاجلرینی حاوی باغچه‌لری و پك ایشلك تجارتی واردر. بو قصبه بر قاچ سنه اوله کلنجه‌یه قدر هواسنك وخامتندن طولایی، پك عادی بر قریه

حالنده ایکن، اخیراً اورادن طرسوس و آطنه‌یه قدر بر دمیر یول خطی و بر شوسه ایله سائر بوکبی بعض وسائط عمرانك انشاسی اوزرینه، ترقی‌یه یوز طوتوب، ذاتاً آناطولینك بر بیوك و مهم قسمنك اسکله‌سی اولمغله، سنه‌دن سنه‌یه توسیع و تزیین، و هواسی دخی اصلاح اولنمقده‌در. حتی مرکز سنجاغنه ملحق بر قضانك مرکزی ایکن، طرسوس قضاسنك دخی الحاقیله مجدداً تشکیل اولنان سنجاغه مرکز اتخاذ اولنمشدر. مذکور دمیر یولك آطنه‌دن ایلری‌یه تمدیدیله آناطولی بیوك خطنه ربطی حالنده مرسینك اهمیت و معموریتی بر قات دها آرته‌جغنده شبهه یوقدر. جوارلرنده بر قاچ شهر قدیمك خرابه‌لری بولنوب، بونلرك انقاضی دخی قصبه ابنیه‌سنك تأسیس و تزیینینه یارامقده‌در.

— مرسین قضاسی همنامی اولان سنجاغك غرب جنوبی قسمندن عبارت اولوب، الوانلی ناحیه‌سیله برابر ۸۸ قریه‌دن مرکب و ۲۹۱۸۵ اهالی ایله مسکوندر. قضا لب دریادن بوغا سلسلهٔ جبالنك سرمدی قارلرله مستور صرتنه قدر ممتد اولوب، بناءً علیه اراضیسی درجه درجه کسب ارتفاع ایدرك، مختلف هوا و محصولاتی واردر. جبال مذکوره‌نك اتکلری اورمانلرله مستوردر.

مرسین } سنجاغی. آطنه ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری اولوب، شرقاً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً و شمال غربی جهتندن قونیه ولایتیله، غرب جنوبی طرفندن ایچ ایل سنجاغیله، جنوباً دخی آق دکیزله محدوددر. سنجاق نفس مرسین ایله طرسوس قضالرندن مرکب اولوب، ۷۰۷۹۱ اهالیسی واردر. اراضیسی شمال غربی حدودنده‌کی بوغا سلسلهٔ جبالی صرتندن ساحل بحره قدر ممتد اولان مختلف ارتفاعلی اتکلر و اووه‌لردن عبارت اولوب، هواسی ارتفاعه کوره مختلف و طوپراغی پك منبتدر. طرسوس چایی و دیکر بر قاچ چای مذکور سلسلهٔ جبالدن اینه‌رك، اراضیسنی سقی و ارووا ایدرلر. محصولاتی ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اك منبت اولان آلچق اووه‌لرنده هوانك آغرلغی عمله‌نك سعینه مانع اولمغله، اراضیسنك قوهٔ انباتیه‌سندن بحق استفاده اولنمیور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراسته قطع، و مصر و شام سواحلنه اخراج اولنور. معادنی دخی چوق ایسه‌ده، هنوز اخراج اولنانی یوقدر.

مرسیه } (Murcie) اسپانیه‌نك شرق جنوبی جهتنده مادریدك ۳۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و آق دکیز ساحلندن ۳۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق (سغوره) ایرماغی اوزرنده و (سانغونره) نهری ملتقاسنك اوست طرفنده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۹۸۵۳۸ اهالیسی، کنیش و دوز سوقاقلری، جسیم و مصنع بر کلیساسی، نهرك اوزرنده کوزل بر کوپریسی، بش داخلی مکتبی، نباتات باغچه‌سی، متعدد و جسیم ایپکخانه‌لری، زیتون یاغی دکرمنلری، صابونخانه‌لری و سائر بعض فابریقه‌لری واردر. (هورته) اطرافنده امتداد ایدن اووه دنیانك اك کوزل و اك منبت یری اولوب، عربلردن قالمه جدوللرله سقی و ارووا اولنور. پورتقال و لیمون باغچه‌لریله طوتاق و زیتونلقلری پك چوقدر. اندلس حکومت اسلامیه‌سی زماننده کرك شهرك و کرك اووه‌نك معموریتی چوق دها زیاده و ایپکجیلك چوق دها ایلری اولوب، طوائف ملوك زماننده بیوجك بر دولت اسلامیه‌نك کرسیسی اولمشیدی. بو شهرك ۷۱۳ ده ظهور ایدوب، ۷۵۶ ده اهل اسلامك ضبطنه کچدیکی آوروپا تواریخنده مذکور ایسه‌ده، عرب آثارنده (عبدالرحمن بن هشام بن عبدالرحمن الاموی) نك بنا کرده‌سی اولدیغی، و بونك طرفندن (تدمیر) تسمیه اولنوب، اهالی طرفندن موقعنك اسمیله (مرسیه) دینلدیکی مصرحدر. مشارالیهك تأسیسندن اول بر کوچك قصبه ویا قریه حالنده بولنمش اولمسی ده ملحوظدر. مشاهیر لغویوندن بیوك بر لغت کتابنك صاحبی اولان و (ابن بناه) دینمکله شهیر بولنان (ابو غالب تمام بن غالب المرسی) نك و سائر مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر.

— مرسیه ایالتی شرق جنوبی جهتندن آق دکیزله، شرقاً آلیقانته، شمالاً و شمال غربی جهتندن آلباسته (البسیطه)، جنوب غربی جهتندن دخی غرناده و آلمریه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۵۲۷ مربع کیلومتره و اهالیسی

٤٣٦ ٤٩١ كشيدر . اسپانيه‌نك اك منبت و اك صيجاق محلى اولوب، آنجق بعض طرفلرى صو. سزدر . هواسى قيشين بك لطيف اولوب، يازين ميزان الحراره كولكه‌ده ٤٤ درجه‌يه قدر چيقار.

مرشانه { اندلسده قرمونه اعمالندن برقصبه اولوب ، احمد بن سعيد الخبيرك مسقط رأسى بولنديغى «معجم البلدان»ده مسطوردر.

مرشد { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (مير مرشد يزدجردى) همدانلى اولوب، هندستانه رحلتله، اورانك كبراسى صره‌سنه كچمشيدى . كوزل بر ساقينامه‌سى واردر، كه شو بر ايكى بيت اوندندر:

دلم سوخت بر حال ديوانهٔ
كه ميكشت بر كرد ويرانهٔ
سرى پر ز شور ودلى پر زيار
همى كرد فرياد ديوانه وار الخ

— ايكنجيسى (خواجه مرشد) شيرازلى اولوب، خواجه ميركك اوغليدر. شو بيت اونكدر:

پهلوی سك تو جاست مارا
جايى به ازين كجاست مارا

— اوچنجيسى هندستان برهمنلرندن اولوب، اله‌آباديدر . شاه عليم اله‌آبادى شاكردانندن اولوب، اون اوچنجى قرن هجرى اواسطنده وفات ايتمشدر. شو قطعه اونكدر:

غبار دل بيفشان كريهٔ مستانه پيدا كن
ز آب ديده سيلابى درين ويرانه پيدا كن
كر از خون جكر دارى تمنا باده پيمايى
نخست از ديده ودل شيشه وپيمانه پيدا كن

مرشد آباد { هندستانده بنكاله خطه‌سنك كلكته ايالتنده وكلكته‌نك ١٨٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق كنك ارماغى داليه‌سنك (باكراتى) شعبه‌سى اوزرنده سنجاق مركزى بر شهر اولوب، نصفنه قريب مقدارى مسلم اولمق اوزره، ٣٩٢٣٠ اهاليسى، متعدد جوامع شريفه‌سيله بتخانه‌لرى، اسكى نوابلره مخصوص سرايى، باغ وباغچه‌لرى، نوابلردن قالمه ايكى بيوك مكتبى، ايپك اقمشه، صيرمه‌لى شريتلر، فيل ديشندن اويمه‌لى معمولات، آلات موسيقيه، چبوق وآغزلق وسائر معمولاتى، خارجده بيوك بر حوضى وكنارنده (سراى منصوركنج) اسميله مزين بر بناسى واهميت موقعيه‌سيله متناسب تجارتى واردر. بو شهر جلال الدين اكبر شاه طرفندن (مقصودآباد) اسميله تأسيس اولنه‌رق، افغانليلرك بنكاله‌يى استيلالرنده تخريب اولنمش؛ وبعده مرشدقليخان طرفندن بو اسمله تجديد اولنه‌رق، خطهٔ مذكوره كرسيسى اولمش ايدى . انكليزلرك الينه كچديكى وقت دخى ١٦٥٠٠٠ اهاليسى اولوب ، ابتدا مركز اتخاذ اولنمش؛ وبعده كلكته مركز اتخاذ اولنمغله، مرشد آباد تدنى‌يه يوز طوتمشدر.

— مرشد آباد سنجاغى كلكته ايالتنك شمال غربى كوشه‌سندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٥٥٢ مربع كيلومتره‌در. ٣٧٥٣ قصبه وقريه‌سى اولوب ، ٥٩٠٠٠٠ ى مسلم اولمق اوزره ، ١٢٢٦٧٩٠ اهاليسى واردر، كه بهر مربع كيلومتره باشنه ٢٢١ كشى دوشيور . طوپراغى بك منبت ومياه جاريه‌سيله آريقلرى بك چوقدر. اك برنجى صنعتى ايپكجيلك اولوب، بر چوق ايپكخانه‌لرى و خانه‌لرده قماش دستكاهلرى اولمغله، يالكز بو دستكاهلرده سنوى يوز بيك طوب قماش ياپيلير. بر بيوك دميرخانه‌سى دخى واردر.

مرعش { حلب ولايتنده و حلبك ١٥٤ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق آخور طاغنك اتكنده واقع بر تپه‌نك اوزرنده وآق صويك جيحان ايرماغنه دوكلديكى محل قربنده سنجاق مركزى بر شهر اولوب، ٥٢٠٠٠ اهاليسى واردر، كه بونلرك ٣٢٠٠٠ ى ترك، كرد وعرب اوله‌رق مسلم وقصورى مذاهب ثلثه‌يه منقسم ارمنى، ملكى ، سريانى، كلدانى ، روم و سائره اوله‌رق خرستيان و ٣٦٨ ى ده اسرائيليدر. شهرك خانه‌لرى كربيجدن اولوب، سوقاقلرى دخى قالديرمسز وغير منتظم وهر نوع اسباب استراحت مفقود ايسه‌ده، بول مياه جاريه‌سى، بك صاغلام هواسى، اكثرى سلجوقيلر زماننده‌ن قالمه ٩ جامع شريفى، ١٤ مسجدى، ٢٥ مدرسه‌سى، بر كتبخانه‌سى، ٥ تكيه و زاويه‌سى، ١٧ كليساسى، بر رشديه وبر ابتدائيه ايله متعدد صبيان مكاتبى، پروتستان و قتوليك ميسيونرلرى طرفندن اداره اولنور ايكى اجنبى وجماعات مختلفهٔ نصرانيه‌يه مخصوص متعدد مكتبلرى،

١٤٤٧ دکانی حاوی ایشلك چارشیسی، بازاری، ٧ خانی، ١١ حمامی، ٢٨١ آلاجه وساٸره دستگاهلری، ٢ صابونخانه‌سی، ١٣٧ چشمه‌سی، قیشله‌سی، عسکری خسته‌خانه‌سی، اسکی بر قلعه‌سی ودباغخانه‌لری واردر. صنایع محلیه‌دن اوله‌رق مرعشده اعلا آت طاقلری وصیرمه‌لی معمولات سراجیه وساٸره دخی یاپیلیر. اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم وانواع میوه‌لر کثرتله حاصل اولور. مرعش شهری اسکی اولوب، رومالیلر زماننده (جرمانیقه قیصریه) اسمیله معروف ایدی. دولت امویه زماننده فتح اولنه‌رق، ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمار قلعه‌سنی بنا ایتمشدی. بعده هارون الرشید شهری توسیع واعمار ایتمش؛ ومؤخراً روملرك الینه کچوب، تخریب اولنمش ایسه‌ده، سیف الدوله بن حمدان طرفندن یکیدن فتح اولندقده، اعمار اولنمشدی. بعده بر مدت اهل صلیبك ضبطنده اولوب، بونلردن سلجوقیلره وصکره ذوالقدریه امراسنه انتقال ایتمش؛ ویاوز سلطان سلیم خان حضرتلری زماننده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. آناطولیدن معدود اولوب، اهالیسی ترکجه لسانله متکلمدرلر.

— مرعش قضاسی شمالاً البستان، غرباً زیتون واندرین، جنوباً بازارجق وحلب سنجاغنه تابع عینتاب قضالریله، شرقاً دخی اورفه سنجاغیله ومعمورة العزیز ولایتیله محدود اولوب، ٧ ناحیه و ١١٤ قریه‌یی حاوی اولدیغی حالده، ٦٤٣١١ اهالیسی واردر، که بونلرك ٤٣٥٠٠ ی ترك وکرد وآز مقدارده عرب اوله‌رق مسلم وقصوری جماعات مختلفه‌یه منقسم خرستیاندر. [احوال ساٸره‌سی مادهٔ آتیه‌ده مندرجدر.]

مرعش { سنجاغی. حلب ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری اولوب، ولایتك شمال غربی کوشه‌سندن عبارت اولدیغی حالده، کرك موقعیه وکرك تقسیمات جغرافیه‌جه شام قطعه‌سندن معدود اولان حلبدن مفرز اولوب، آناطولیدن معدوددر. جنوباً نفس حلب وجنوب شرقی کوشه‌سندن اورفه سنجاقلرینه متصل اولوب، شرقاً معمورة العزیز، شمالاً سیواس، غرباً دخی آطنه ولایتلریله محاطدر. اراضیسی عمومیت اوزره حارضه‌لی اولوب، تاوروس سلسلهٔ عظیمه‌سندن معدود اولان بیك بوغا طاغی حدود غربیه‌سنی تشکیل ایدر؛ وآخور طاغی دخی بوسلسله‌یه مربوط اوله‌رق، سنجاغك ایچنده شمال شرقیه طوغری امتداداً ایله، درون لواده صاغ وصوله برطاقم قوللر اوزاتیر. سنجاغك همان بتونی جیحان ایرماغی حوضه‌سنه داخل اولوب، نهر مذکور بو سنجاقده نبعان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله، آطنه ولایتنه داخل اولور. یالکز جنوب شرق کوشه‌سنك صولری فراته تابع (مربان) چاینه جمع اولیور. مذکور جیحان ایرماغك سنجاق داخلنده‌کی تابعلرینك باشلیجه‌لری: تکیر صو، خرما صویی، سکودلی، ارکنز وآق صودر. بونلرك اخیری بربرینه مربوط اوچ کولك آیاغیدر. هواسی معتدل وصاغلام اولوب، نسبةً آز اولان اووه‌لریله وادیلری پك منبتدر؛ وطاغلق یرلری اشجار مختلفه‌یی حاوی اورمانلرله وطوت، زیتون وساٸر انواع میوه اشجاریله مستوردر. باشلیجه محصولاتی: ذخایر متنوعه ایله پرنج، پاموق، توتون، سیسام، اوزوم، زیتون، طوت وساٸره‌دن عبارت اولوب، بونلر احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، مرعشدن شام وجزیره جهتلرینه پرنج وشراب وراق، واسکندرون طریقیله آوروپایه محصولات مذکوره‌نك دیکرلریله پلاموط وطاغلرده طوپلانیلان نباتات طبیه وساٸره اخراج اولنور. توتونی چوق ومقبول اولوب، باشلیجه مصر جهتنه اخراج اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، باشلیجه حیوانات اهلیه‌سی صیغیر وکچیدر. قیونلری آزدر. آری قوفانلری‌ده چوق اولوب، ممالك عثمانیه‌یه بال وآوروپایه بال مومی اخراج اولنور. حیوانات وحشیه‌سی‌ده چوق اولوب، کیك، قورت، تیلکی، یبان کدیسی وساٸره بولنور؛ وخیلی مقدار کرك جیقار. زیتون قضاسنده بردمیر معدنی جیقارلمقده اولوب، بوندن مرعشده نعل وآلات زرعیه ایله ساٸر ادوات اعمال اولنور. مرعشك قربنده دخی بردمیر وبرکومش معدنی وار ایسه‌ده، جیقارلمامقده‌در. بنه مرکز لوا قربنده بری بنبه ودیکری سیاه ایکی مرمر اوجاغی دخی بولنیور. نفس مرعشده و زیتون والبستان قضالرنده کوزل چلیکلی معدن

صولری واردر . همان بتون سنجاغك طاغلرینی ستر ایدن اورمانلرنده میشه، جوز، کستانه، قاین، چنار وسائره آغاجلری بولنوب، کلیتلی کراسته و اودون قطع اولنور: و شهرده میشه و جوزدن آوروپاکاری صندالیه، قنابه، ماصه وسائره اعمال اولنوب، بك اوجوز صاتیلیر. طرق ومعابری هنوز بك کری اولوب، نقلیات دوه و بیکیر و اوکوزله اجرا اولنور. صنایع محلیه همان مرکزده اجرا اولنانلردن عبارت اولوب، مادهٔ آنفه‌ده بیان اولنمشدر.

مرعش سنجاغی: نفس مرعش، البستان، زیتون، اندرین وبازارجق اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ٩ ناحیه و ٤٣٤ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٧٩٨٥٣ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ١٢٤٤٠٨ ی مسلم، ٣٦٨ ی اسرائیلی وقصوری خرستیاندر. اهالی مسلمه‌سندن ٧٨٣٣٤ ی کرد، ٤٨٤١٢ سی ترك، ٥٤٣١ ی عرب و ٢٦٦١ ی چرکس وسائره‌در. خرستیانلری‌ده روم، ارمنی، سریانی، کلدانی وسائره‌دن مرکب اولوب، بر طاقلری میسیونرلر معرفتیله قتولیك و پروتستان اولمشدر.

مرغاب { خراساده بر بیوك نهردر، که افغانستانك غرجستان طاغلرندن نبعانله، غرب شمالی‌یه وبعده شماله طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق، (مرو) شهری ایچندن کچه‌کدن صکره، قره‌قوم چولی ایچنده قورویوب، محو اولور. اکثر خریطه‌لرده « اوردك » معناسیله اوله‌رق میمك ضمیله مقید ایسه‌ده، صحیحی « جایر صوبی » دیمك اوزره میمك فتحیله‌در.

— بو اسمله افغانستانك منتهای شمال شرقیسنده (پامیر) خطه‌سنده دخی جیحونك الك باشلی قوللرندن بر نهر اولوب، (آق‌صو) اسم ترکیسیله دها معروفدر.

مرغینان { ترکستانك فرغانه خطه‌سنده طاشکندك ٢٣٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده وخوقندك ٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (شاه مردان) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، صاغلام هواسی، کوزل باغ وباغچه‌لری ودوه توییله بوك وایپكدن ظریف منسوجاتی واردر. سورله محاط اولوب، ١٢ قپوسی وبعض آثار قدیمه‌سی واردر. بك اسکی بر شهر اولوب، روسلر طرفندن فرغانه‌نك ضبطنده خوقنده بدل مرکز ایالت اتخاذ اولنمش؛ ودوائر حکومت ایله روس محله‌لری شهرك ١٦ کیلومتره جنوبنده تأسیس ایدلمش ایسه‌ده، اشبو یکی مرغینان ایله اسکیسی آره‌سنده‌کی مسافه دخی ابنیه ایله طولمقده اولوب، قریباً ایکیسی برلشه‌جکدر. آوروپالیلرجه (مارکیلان Marghilan) اسمیله معروف اولدیغندن، بو اسمده دخی ذکری کچمش ایسه‌ده، املای صحیحی (مرغینان) در. او ئلده بر چوق علما وسائر مشاهیرك منشئی بولنمشدر.

مرغینانی { [برهان الدین مرغینانی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

مرفته { (Myriophyto) ادرنه ولایتنك کلیبولی سنجاغنده وکلیبولینك ٦٠ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق مرمره دکزی ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، مشهور باغ وباغچه‌لریله بك لذیذ میوه‌لری، طوغله وکرمیت فرونلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. اسمی لسان یونانیده «کثیرالنباتات» دیمك اولوب، بوده اسکیدن بری باغچه‌لریله مشهور اولدیغنه دلیلدر.

— مرفته قضاسی شمالا وشمال غربی جهتندن تکفور طاغی سنجاغیله، جنوب غربی طرفندن شارکوی قضاسیله، جنوب شرقی جانبندن وشرقاً دخی مرمره دکزیله محاط ومحدود اولوب، غنوز و کستانبولی اسملریله ایکی ناحیه‌ایله برابر ١٢ قریه‌یی و ١٧٥٤٧ اهالی‌یی حاویدر، که بونلرك یالکز ١٢٥٥ ی مسلم و ١٠٠ قدری ارمنی ویهودی وقبطی اولوب، قصوری رومدر. اراضیسی آز عارضه‌لی وطوپراغی بك منبت اولوب، محصولاتی ذخایر متنوعه ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت ایسه‌ده، اصل مملکتك منبع ثروتی باغلری اولوب، (قره‌لاخنه) اسمیله حاصل اولان بر جنس سیاه اوزومدن بك نفیس شراب ودوز راقی اعمال، و سنوی ٥ ملیون کیلویه قریب شراب و ٥٠٠٠٠٠ کیلویه قدر راقی اخراج اولنور. ایپك قوزه‌سی‌ده

باشليجه اخراجاتندن اولوب، برمقدار توتون دخی حاصل اولور. قضا داخلنده بیاغیدن دوشمه‌لك و نوابلق بعض منسوجاتله کلیم وسائره اعمال اولنه‌رق، محلنده استعمال اولنور اهالیسنك اك باشلی مشغولیتی کمیجیلك وباغچوانلقدر . واردات سنویه‌سی ۱٤ ۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

مَرقَب { بیروت ولایتك لاذقیه سنجاغنده وسنجاغك منتهای جنوبنده بر قضا اولوب، شمالاً جبله قضاسیله ، شرقاً سوریه ولایتك حما، جنوباً طرابلس‌شام سنجاقلریله ، غرباً دخی آق دکیزله محدوددر . بو وجهله ساحلدن جبل نصیریه صرتنه‌قدر ممتد اولوب، اراضی لب دریادن شرقه طوغری کسب ارتفاع ایتمکله، عارضه‌لیدر . مرکزی ساحلده‌کی (بانیاس) اسکله‌سی اولوب ، قضانك اسمی بونك شرق‌جنوبیسنده واقع واسکیدن بری متانتیله مشهور اولان مرقب قلعه‌سندن مأخوذدر. بانیاس نهری ودیکر برقاچ چای‌جبل نصیریه‌دن اینوب، دکیزه منصب اولور. طوپراغی متوسط درجه‌ده منبت اولوب ، ذخیره و سبزه و میوه‌یه متعلق محصولاتی احتیاجات محلیه‌یه آنجق تقابل ایدیورسه‌ده ، پاموق و زیتون محصولندن برر مقدار اخراجاتی واردر. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده کچی و ایکنجی درجه‌ده صیغیر ، قیون وسائره‌در . قضا داخلنده پاموق ویوکدن بعض منسوجات ویالکز بزی اعمال اولنوب، بوندن خارجه‌دخی کوندریلیر. اهالئ قضا ۳۱ ۹٥۰ کشی اولوب، بونلرك ۲۸ ٥۳۲ سی اسلام و قصوری روم ومارونیدر . قضا ٤ ناحیه‌سیله برابر ۳۰۰ قریه‌دن مرکب اولوب، داخل قضاده ۳٦ معابد مختلفه، ٦٦٤٦ اماکن خصوصیه و ۷٦٥ ۲٥٦ دونم اراضی موجوددر .

مرکز افندی { (مصلح الدین) کبار مشایخدن و معلنه‌دن اولوب، من اصل دکزلی قضاسندن ایدی. قانونی سلطان سلیمان خان دورنده درسعادته ورودله . شیخ سنبل سنان حضرتلرندن اخذ انابت ایتمش؛ و پادشاه مشارالیهك والده‌لری نامنه طوبقوخارجنده یاپدیردیغی درکاهده پوست‌نشین اولمشیدی. شیخنك ارتحالندن صکره برینه کچوب، قوجه مصطفی پاشاده‌کی تکیه‌نك مشیختنه کچمشدی. طوبقپوده‌کی درکاهده چله‌خانه‌سی وتربه‌سی زیارتگاه اولوب ، درکاه مذکور الیوم اسم شریفیله یاد اولنور. زهد وتقواده بیعدیل حلیم وسلیم عارف بالله بر ذات ایدی. ۹٥۹ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

مرمره { (Marmara) همنامی اولان دکیزك غرب جهتنده و استانبولك ۱۲۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق، آناطولی ساحلنه مربوط قپو طاغی شبه جزیره‌سی قربنده واقع بر جزیره اولوب، ۱۳۰ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی اولدیغی حالده، ٦ قریه‌ده ۹۸۷٥ اهالیسی واردر . اراضیسی طاشلق ایسه‌ده، باغلریله زیتونلقلری چوقدر . جزیره‌یه بو اسمی قزاندیران مرمر اوجاقلری اولوب، ماوی ایله کول رنکارنده سماقی بر جنس مرمر چیقار . اهالیسی کاملاً خرستیان وآرناود اولوب ، قبل الفتح آرناوودلقدن اورایه هجرت ایتمشلردر. اکثری کمیجیلك وبالیقچیلقله تعیش ایدوب، استانبوله اودون وسائره نقل ایدرلر. جنوب غربی ساحلنده ینه مرمره اسمیله مرکزی اولان بر بیوك قریه بولنوب ، ۳۲٥۰ اهالیسی واردر . جزیره خداوندکار ولایتك قره‌سی سنجاغنه تابع اردك قضاسنه ملحق بر ناحیه صورتنده اداره اولنوب، جهت جنوبیه‌سنده آیریجه بر ناحیه تشکیل ایدن پاشا لیمانی وآفسیه اسملریله ایکی بیوجك و بر ایکی کوچك آطه دخی واردر . که بونلره‌ده بعضاً مرمره اسمی تعمیم اولنور .

مرمره { دکیزی (Mer de Marmara) استانبول بوغازیله قلعهٔ سلطانیه بوغازی آره‌سنده و روم ایلی ایله آناطولی یعنی آوروپا ایله آسیا بیننده بر دکیز اولوب، مذکور ایکی بوغازك برنجیسندن قره دکیزله وایکنجیسندن آطه‌لر دکیزی و آق دکیزله اختلاط ایدر. اسم قدیم یونانیسی (پروپونتیس) اولوب ، بعده ایچنده‌کی آنف البیان جزیره‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر . کلیبولیدن ازمید کورفزینك منتهاسنه‌دك شرقدن غربه بویی ۲۸۲ و اك کنیش محلنده شمالدن جنوبه اکی ۷۹ کیلومتره‌در . سواحلی ۸۷۰ کیلومتره طولنده اولوب، سواحل شمالیه‌سندن ۲٤۰ کیلو مترەلکی آوروپا وقصوری آسیا قطعه‌سنه عائددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱ ٤۷۲ مربع کیلو متره

اولوب ، ٤٠°١٦′ ايله ٤١°٥′ : عرض شمالى و ٢٦°٢١′ ايله ٢٧°٣٧′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. روم‌ايلى جهتنده‌كى ساحلى آز عارضه‌لى اولوب، تكفور طاغى وسليورى قويلرى پك آچيق وبيوك وكوچك چكمجه‌لردخى كورفز ايله كول آره سنده بر حالده‌در. آناطولى سواحلى ايسه دها كيرينتيلى وچيقينتيلى اولوب، منتهاى شرقنده قره‌لرك ايچنه خيلى ممتد اولان ازميد وبونك غرب جنوبيسنده كمليك كورفزلرى بولنديغى كبى ، قپو طاغى شبه جزيره‌سنك ايكى جهتنده دخى باندرمه واردك كورفزلرى بولنيور . مذكور قپوطاغى شبه جزيره‌سندن بشقه ازميد ايله ادرميد كورفزلرى آره‌سنده دخى (بوز برون) شبه جزيره‌سى مرمره دكيزى ايچنده شرقدن غربه ممتد اولور . بو دكيزك ايچنده اوچ طاقم آطه‌لر بولنيور: برنجيسى مرمره جزيره‌سيله پاشا ليمانى و آفسيا آطه‌لرى وديكر بر ايكى كوچك آطه‌دن مركب اولان وغرب جهتنده قپو طاغى شبه جزيره‌سنك قارشيسنده بولنان آطه‌لردر، كه اك بيوكلريدر ؛ ايكنجيسى بوز برون شبه جزيره‌سنك اوجى قارشيسنده اولوب مدانيه قضاسنه تابع بولنان (امير على) جزيرهٔ منفرده‌سيدر ؛ اوچنجيسى‌ده استانبولك جنوبنده وقربنده ، اولوب ، شهر امانتنه تابع آطه‌لر قائممقاملغنى تشكيل ايدن پك آطه‌لريدر ، كه بيوك آطه ، هكبه‌لى، قينه‌لى وبورغاز ايله اوچ ايصسز كوچك آطه‌دن مركب اولوب، معمورنجه جمله‌دن مهمدر.

مرمره دكزينك استانبول و ازميددن بشقه صاغلام ليمانى بوغيسه‌ده كرك روم ايلى و كرك آناطولى ساحلنده بر چوق اسكله‌لرى اولوب ، باشليجه‌لرى روم ايلنده : بيوك وكوچك چكمجه ، سليورى، اركلى، تكفور طاغى، غنوز، مرفته و كليبولى؛ آناطولى ساحلنده دخى: كمليك، قره‌مرسل، مدانيه، باندرمه، اردك وسائره‌در. مرمره دكزينه روم ايلى ساحلندن هيچ بر بيوك نهر دوكلمديكى كبى، آناطولى ساحلندن دوكيلنلرينك دخى اك بيوكى مخاليچ نهريدر.

مرمره دكزينك سواحلندن بر آز آچيلنجه، عمق ٥٠ متره‌يه‌قدر اينوب ، اورته‌لرنده قعرى ١٠٠٠ متره‌دن درينلدر؛ واك درين محلنك عمقى ١٣٣٨ متره‌در. قره دكيزه دوكيلان بيوك وممتد انهاردن بحر مذكورك صولرى آرتوب، استانبول بوغازندن قلعهٔ سلطانيه بوغازينه طوغرى مرمره ايچندن درت بش ونهايت يدى كيلومتره سرعتلى بر آقنتى پيدا اولور. قره‌دكيز صوينك طوزى يوزده ١٧ وآق‌دكيزككى يوزده ٣٧ اولديغندن، بالطبع برنجينك صويى دهاخفيف اولمغله ، بو آقنتى دكيزك يوزنده اولوب، حالبوكه آطه‌لر دكيزندن كلن آنافور درينده آقار. بناءً عليه ، مرمره دكيزينك صويى درينده دها طوزلى ويوزده دها طاتليدر. لدوس روزكارى مرمره دكيزينى زياده تحريك ايدوب، بيوك طالغه‌لر وفرطونه‌لر قالديرر. سواحل و جزايرينك اهاليسى باشليجه ترك و رومدن مركبدر.

مرمريس { آيدين ولايتنك منتشا سنجاغنده ورودوسك قارشيسنده، هر طرفدن قپالى طبيعى بر ليمانك ايچنده قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، جمله‌سى مسلم و كمجى اولمق اوزره، ٣٠٠٠ اهاليسى، ياوزسلطان سليم خانك بنا كرده‌سى اولان برجامع و مكتبى و ديكر بر جامعيله برآز تجارتى واردر. پك اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (فيسقوس) در ، وقديما ردوس جزيره‌سيله پك ايشلك تجارتى وار ايدى .

— مرمريس قضاسى ولايت وسنجاغك منتهاى جنوب غربيسنده واقع اوزون وطار وپك ايرينتيلى چيقنتيلى بر شبه جزيره‌دن عبارتدر . شمالاً استانكوى كورفزيله ومركز لوا اولان مغله قضاسيله، شرقاً كوبجكز قضاسيله ، جنوباً و غرباً دخى آق دكيزله محدوددر. شبه جزيره‌نك اك طار اولان قسم غربيسندن عبارت بولنان داديه ناحيه‌سيله برابر ٢٣ قريه‌دن مركب اولوب، ياالكز ٥٢٢ سى خرستيان وقصورى كاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٧٨٨٠ اهاليسى واردر . اراضيسى ١٣٩٠ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب ، ياالكز ٢٠٠ مربع كيلومتره‌لكى اراضئ مزروعه، ٣١٥ كيلومتره‌لكى اورمان، ١٠٠ كيلو متره‌لكى مرعى، ٧٧٥ كيلومتره‌لكى‌ده طاغلق وقياالقدر. حيوانات اهليه‌دن ٣١٠٠٠ كچى و ٧٠٠٠ قيونى واردر.

بو قضاده (قنيده) شهرشهيرى وسائر مدن قديمه خرابه‌لرى وكوزل مرمر اوجاقلرى واردر.

مرمى { صحراى كبيرده جبل نفوسه ايله زوبله آره‌سنده خرماقلرى چوق بر قصبه اولديغنى بكرى بيان ايديور.

مَرَنْد { آذربيجانده تبريزدن ايكى كونلك مسافه‌ده مشهور برمعموره‌اولوب، يدنجى قرن‌هجريدن‌اول كرجيلر طرفندن نهب و تخريب اولنمشدى.

مرو { آسياى وسطيده خراسان خطهٔ عظيمه‌سنك وقتيله مركزى بولنمش بر شهر قديم اولوب، اليوم روسيه‌نك (ماوراء خزر) ايالتنه ملحق قره قوم چوليله محاط بر واحده و مرغاب نهرى اوزرنده اوله‌رق مشهدك ٢٦٥ كيلومتره شمال شرقيسنده، هراتك ٣٥٠ كيلومتره شمالنده، بلخك ٤٢٥ كيلومتره شرقنده، بخارانك ٣٢٠ كيلومتره جنوب غربيسنده وخيوه‌نك ٤٣٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده و بو شهرلرك كاروان يوللرينك تقاطع واجتماع ايتديكى بر نقطهٔ مهمه‌ده واقعدر. هر نه قدر اطرافى چول‌ايسه‌ده، مرغاب نهرى شهره قدر واصل اولوب، وقتيله پك مكمل بولنمش اولان سد وبندلر و جدوللر واسطه‌سيله جوارلرى منتظم صورتده سقى اولنديغندن، باغ وباغچه‌لرله محاط وپك معمور ايدى. ملوك سلجوقيه‌دن آلب آرسلان وسلطان سنجر زمانلرنده كرسى٭ حكومت اولوب، بر مليوندن زياده اهاليسى وار ايدى؛ ومدرسه وكتبخانه كبى مؤسسات علميه‌سيله مدنيت اسلاميه‌نك اك پارلاق مراكزندن معدود ايدى. پك قديم بر شهر اولوب، (زند آوستا) كتابنده مذكوردر. بعده بيوك اسكندر ودها طوغريسى بونك اخلافندن وطوائف ملوكدن (آنطيوخس سوتير) طرفندن بر قات دها اعمار وتوسيع اولنوب، جغرافيون يونان آثارنده (مرغيانى) اسميله مذكوردر، كه بو اسمك (مرو) ايله و (مرغ آب) ايله مناسبتى ظاهردر. برنجى قرن هجريده ممالك اسلاميه دائره‌سنه داخل اولوب، برخيلى وقت خراسان ايالتنك مركزى بولنمشدى. ياقوت حموى بو شهرده اوچ سنه اقامت ايدوب، ٦١٦ تاريخنده تاتارلرك تقربى اوزرينه مفارقته مجبور اولديغنى بيانله، مروك ١٠ كتبخانه‌سى اولوب، هر برينك كتب كثيرهٔ نادره ايله مالامال اولديغنى، وكرك «معجم البلدان» نى كرك سائر بعض تأليفاتنى بو كتبخانه‌لردن استعاره ايتديكى كتابلره مراجعتله وجوده كتيرديكنى علاوه ايديور. متعاقباً چنكيز طرفندن تخريب، وآثار عمران ومدنيتى امحا اولنمش ايسه‌ده، اهميت موقعيه‌سنه بناءً، چوق كچمه‌دن يكيدن اعمار اولنمش ايدى. تيمورلنك طرفندن ضبط و تخريب اولنه‌قدن صكره، اونجى قرن هجرى اوائلنده اوزبكلرك النه دوشمش ايسه‌ده، متعاقباً شاه اسماعيل صفوينك ضبطنه كچوب، ١٢٠٢ تاريخنه‌دك ممالك ايرانيه‌دن معدوداوله‌رق، بودورده ايكنجى درجه‌ده بر معموريت پيدا ايتمش ايكن، تاريخ مذكورده بخارا اميرى طرفندن ضبط، وسد وبند وجدوللرى كلياً تخريب اولنه‌رق، اهاليسنك بر مقدارى بخارايه نقل، و قصورى ايرانه‌طرد اولنمغله، بو قدر بيك سنه‌لك شهر خرابه زاره دونمشيدى. اوچ سنه صكره صارق ومتعاقباً تكه تركمانلرى مروك خرابه‌لرى اوزرنده خيمه‌لرينى قوروب، آنجق بونلر اسكى سد وبند وجدوللرى تعميره مقتدر اوله‌مدقلرندن، عادى وكوچك برطاقم جدوللر كشاديله قناعت ايتمشلردر. بو وجهله مرو او وقتدن برى بر شهر اولميوب، مرغاب واديسيله جدوللرى اوزرنده تركمان خيمه كاهى اولان واسع بر واح حالنده قالمشيدى. بو واح ١٥′ ٣٧° ايله ٣٨° عرض شمالى و ٥′ ٥٩° ايله ٥٥′ ٥٩° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٥٠٠٠٠ ايله ٢٠٠٠٠٠ كشى آره‌لرنده‌در. باشليجه تكه تركمانلرندن عبارت اولان بو اهالى خيمه‌نشين‌اولوب، زراعت وحيواناتله واك زياده چاپول ايله مشغول ايكن، ١٣٠٢ تاريخ هجريسنده روس عسكرينك تقربى اوزرينه، كندى ارادتلريله روسيه‌يه عرض اطاعت ايدوب، دولت مشاراليها مملكته مالك اولنجه، مرو شهر قديمى خرابه‌لرى اوزرنده بر يكى شهرك اساسنى وضع، وبحر خزردن بخارا و سمرقنده كيدن دمير يول خطنى اورادن امرار ايده‌رك، منتظم وكوزل بر شهر تأسيسنه تشبث ايتمشدر. كوندن‌كونه توسع ايتمكده اولان بو يكى

مرو اهميت موقعيه‌سی ودمير يولك معاونتيله بلكه اسكيسندن دها كوزل اوله‌جقسه‌ده، آرتق بربلدهٔ اسلاميه اولميوب، برروس شهری اوله‌جقدر. اسكيدن (مرو شاهجان) دينلكله دخی معروف اولوب، بوكا منسوب آدملره (مروزی) دیرلردی. بك چوق علما وسائر مشاهير اسلامك مسقط‌رأسی اولوب، ازجمله امام حنبل حضرتلريله مشاهير محدثيندن سفيان ثوری، اسحق بن راهويه، عبدالله بن المبارك، ابو بكر القفال كبی اعاظم مرولی ايديلر. سلطان سنجرك تربه‌سنك خرابه‌سی اليوم موجوددر.

مروار (Marvar) هندستانك راجپوتانه خطه‌سنده برحكومت ممتازه اولوب، مركزی اولان (جودپور) اسميله دخی معروفدر. غرباً سند، جنوباً كجرات خطه‌لريله، شرقاً (موار) و (جايپور) حكومت ممتازه‌لريله وانكليز حكومتنه تابع آجمير ايالتيله، شمالاً دخی بكنير و جيسالمير حكومتلريله محدوددر. ٢٤° ٣٥′ ايله ٢٧° ١٩′ عرض شمالی و ٤٧° ٢′ ايله ٧٣° ٢′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٩٥٨٢٦ مربع كيلومتره واهاليسی ١٧٥٠٤٠٥ كشيدر. شمال غربی قسمی چول حالنده اولوب، شرق جنوبی جهتنده حدودده‌كی (آراوالی) طاغلرندن اينن (لونی) ايرماغی وبونك تابعه‌لری جريان ايديورسه‌ده، بونلرك ده صويی بعض موسملرده قورور. مع هذا معمور قسمی بوجهتيدر. چولده دخی يغمور ياغديغی وقت، درحال اوزون برطاقم اوتلر حاصل اولوب، اهالی درحال حيواناتی سوق ايتدكلری كبی، چابق يتيشن اوتلری دخی بيچوب حفظ ايتدكلرندن، بوسايه‌ده برچوق قيون، صيغير و دوه يتيشديررلر. اهاليسنك برمقداری مسلم وبر مقداری ويشنو عبادتنه تابع اولوب، بونلر تجارتله و صرافلق و مرابحه‌جيلقله هندستانك هر طرفنه كيدرلر. مرواری دينلن سانسكريدن مشتق برلسان مخصوصله متكلمدرلر.

مرواريد [«عبدالله مرواريد» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مروان (بن الحكم بن ابی العاص بن اميه بن عبد شمس بن عبد مناف القرشی الاموی) ملوك امويه‌نك دردنجيسی ودولت مروانيه‌نك مؤسسی اولوب، عهد رسول الله (صلعم)ده و هجرت نبويه‌نك ايكنجی سنه‌سی دنيايه كلمشدر. حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك عم‌زاده‌سی اولوب، روايته كوره، ولادتی متعاقب، عادت صحابه اوزره، نزد جناب نبوی‌يه كتورلدكده، حقنده «الوزغ بن الوزغ» بيورلمشيدی. كنديسی طفل ايكن، پدری جانب رسالتپناهيدن طائفه نفی بيورلمله، ارتحال جناب نبوی‌يه وحضرت ابا بكر وعمر (رضهما) زمانلرنده وراده قالوب، رؤيت وصحبته نائل اوله‌مامشيدی. نوبت خلافت حضرت عثمان (رضه) ه كلنجه، قرابتنه بناءً، پدريله برابر عفو، و مدينهٔ منوره‌يه جلب اولنه‌رق، كتابت خدمتنده استخدام اولنمش؛ و خليفهٔ مشارالیهك شهادتی منتج وقوعاته سبب مستقل اولمشدر. (يوم الدار) دينلكله معروف وقعهٔ مذكوره‌ده بيونندن مجروح اولوب، بيونی اكری قالمش؛ وبناءً عليه (اوقص) و، بيونك اينجه‌لكندن طولايی (خيط باطل) لقبيله شهرت بولمشيدی. حضرت علی (رضه) افندمزك بركون مروانك يوزينه باقه‌رق: «ويلك وويل امة محمد منك ومن بنيك» بيورديغی محققدر. جناب مرتضايه قارشی جمل وقعهٔ مؤلمه‌سنه سببيت ويرن تزويراتده دخی كلی مدخلی اولديغی حالده، بين المسلمين فسادی اعظام ايچون، حضرت طلحه (رضه) يی كندی اليله شهيد ايتمش، وحضرت عثمان (رضه) ك اوغلنه دونوب: پدرك قاتللرندن برينی اولديردم، ديمشيدی. معاويه بن ابی سفيانك حكومتی زماننده مدينه وحجاز واليسی اولوب، اهل بيت نبوی وصحابهٔ كرام حقنده برچوق معاملات ناروا ده بولنمش؛ و ٤٨ تاريخنده عزل اولنمش ايدی. ٦٤ تاريخ هجريسنده معاويه بن يزيد فراغت ايدنجه، مروان دمشق شامده خلقی كندی نامنه بيعته دعوت ايتمكله، عبدالله بن الزبير نامنه دعوت ايدن ضحاك بن قيس الفهری ايله مرج راهطده محاربه ايدوب، موی اليهك مقتول اولمسی اوزرينه، شام ومصر مروانك حكمنه تابع اولمش؛ وبو وجهله حكومت آل سفياندن آل مروانه كچمشدر. حكومته دها زياده حق قزانمق ايچون، يزيد بن معاويه‌نك متروكه‌سنی تزوج ايتمش اولديغی حالده، بركون اوكی

اوغلی خالد بن یزیده « یا ابن الرطبة الاست » دیمکله، بو سوز زوجه‌سنك مسموعی اولنجه، کیجه جاریه‌لریله برلشه‌رك، کندیسنی بوغمشدر. بو وجهله ۱۰ آی حکومت سوردکدن صکره، ٦٥ تاریخنده ٦٣ یاشنده وفات ایدوب، بیوك اوغلی عبدالملك خلفی اولمشدر، که بوده پدری کبی ظالم اولوب، مصر والیسی بولنمش اولان وعمر بن عبدالعزیز حضرتلرینك پدری بولنان دیکر اوغلی عبدالعزیز عادل ومنصف برذات ایدی. برادری عبدالرحمن بن الحکم دخی مروانك ضدی اولوب، کندیسی شاعر دخی اولمغله، حقنده برطاقم هجویه‌لر سویلمشدر.

مروان بن ابی حفصه { (ابو سمط بن سلیمان بن یحیی بن ابی حفصه یزید) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، جدی ابو حفصه مروان بن حکمك کوله‌سی اولدیغی حالده، یوم الدار وقعه‌سندن صکره آزاد ایدلمش ایدی. صاحب ترجمه خلفاء عباسیه‌دن مهدی و هارون الرشیدی مدح ایتمش؛ وعلویلری هجوه جرأت ایتمکله هارون الرشیده یارانمش ایدی. معن بن زائدة الشیبانینك مدحنده بر چوق اشعار وقصائدی اولوب، موسی الیهدن پك آغر جائزه‌لره نائل اولمشیدی. حقنده پك چوق نوادر و لطائف منقولدر. ۱۰۵ تاریخنده طوغوب، ۱۸۲ ده بغدادده وفات ایتمشدر. مشهور برلامیه‌سی اولوب، شو بر ایکی بیت اوندندر:

هم القوم ان قالوا اصابوا وان دعوا
اجابوا وان اعطوا اطابو و اجزلوا
وما یستطیع الفاعلون فعالهم
وان احسنوا فی النائبات و اجملوا

مروان بن جناح { مغربده ظهور ایدن مشاهیر اطباء عربدن، اولوب، یهودی المذهب ایدی. ادبیات عربیه وعبرانیه‌ده ومنطقده دخی ید طولاسی وار ایدی. طبده « التلخیص » عنوانلی بر کتابیله « ترجمة الادویة المفردة » و « تحدید المقادیر المستعملة فی صناعة الطب من الاوزان والمکاییل » عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

مروان الحمار { (بن محمد بن مروان بن الحکم) شرقده حکومت سورن ملوك امویه‌نك اون دردنجی واخیری وآل مروانك اون برنجیسی اولوب، آنف الترجمه مروان بن الحکمك تورونیدر. ۷۲ تاریخنده دنیایه کلوب، بر چوق والیلك وقوماندانلقلرده بولندقدن صکره، ۱۲۷ تاریخنده، (ابراهیم بن ولید بن عبدالملك)ك وفاتی اوزرینه، تخته تعودله، بش سنه واون آی حکومت سوردکدن صکره، خراسانده ابومسلم خروج ایتمکله، هر طرفده مخالفینك غلبه چالمسی اوزرینه، نهایت صاحب ترجمه اثنای حربده، ادرار ایتمك اوزره، آتندن ایندیکی حالده، آتی اورکوب سایسك الندن قورتلمغله، عسکری آتنی بوش کورنجه، مروانك قتلنه ذاهب اولوب، پریشان اولمش؛ وصاحب ترجمه مصره قاچوب، ابو صیرده اله کچیریله‌رك، قتل اولنمش؛ وبونکله دولت امویه ختام بولوب، ملك آل عباسه انتقال ایتمشدر. ادراری سبب ادباری اولمغله، « ذهبت الدولة بالبولة » کلامی ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

مروداخ بلادن { (Merodach Baladan) بابلستان ملوکندن اولوب، بخت نصردن صکره قبل المیلاد ۷۲۰ تاریخلرنده تخته قعودایتمش؛ و۷۰۹ ده سارغون طرفندن اسقاط اولندقدن صکره، یکیدن تختی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۷۰۲ ده سناخریب طرفندن قطعیاً اسقاط وطرد اولنمش ایدی. اصل اسمنك (مرداس) اولمسی‌ده محتملدر.

مرورود { (یاخود مروالروذ) خراسانده (مرو شاهجان) دخی دینلن بیوك مرودن ٥ مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، بر بیوك نهرك کنارنده بولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشیدی. جغرافیون اسلام آثارنده بووجهله تعریف اولنوب، بو نهرك (مرغاب) می یوقسه اونك غرب جهتنده واقع (هربرود) می اولدیغی تصریح اولنمیور. هرحالده شمدی خرابدر.

مرو شاهجان { (یاخود مروالشاهجان) بوقاریده تعریف اولنان مرو شهرینه وبریلن اسم اولوب، (مرورود) دن تفریق ایچون بو ترکیبله تسمیه اولنوردی.

مرووه { (Mérovée) فرانسه‌نك اسکی فرانق حکمدارلرندن (مروونجیان) دینلن سلاله‌نك باشیدر. ٤٤٨ تاریخ

ميلاديسندن ٤٥٧ تاريخنه‌دك حكم سورمش ؛ وآتيلا ايله حرب ايدوب، غالب كلمش ايدى.

مروونجيان { (Mérovingiens) فرانسه‌ده حكومت سورن فرانق حكمدارلرى برنجى سلاله‌سنك اسمى اولوب، برنجيلرى اولان (مرووه) يه نسبتله بويله تسميه اولنمشلردر. ٤٤٨ تاريخ ميلاديسندن ٧٥٢ تاريخنه‌دك ٣٠٤ سنه حكومت سورمشدر. حكمدارلرينك اساميسيله تاريخ قعودى « فرانسه » ماده سنده تصريح اولنمشدر.

مروه { مكهٔ مكرمه‌ده (صفا) جبلك قارشيسنده بركوچك طاغ اولوب، رنكى قيرمزى‌يه مائلدر ؛ و اوزرنده و اتكارنده شهر مقدس مذكورك خانه‌لرى بولنيور.

مروه { (Méroë) نوبه‌نك جهت جنوبيه‌سنده ونيلك صاغ يعنى شرق طرفنده حبش طاغلرندن نيله اينن (اتباره) ايله (بحر ازرق) آره‌سنده يعنى (بربر) دن خرطومه ومجراى نيلدن حبشه‌قدر ممتد اولان يرك وبونك مركزى اولان شهر قديمك اسميدر. بو خطه اكثر جهتلردن انهار بجرالريله محاط اولديغندن، (جزيرهٔ مروه) دينليردى. شهرك اليوم نيلك كنارنده خرابه‌لرى موجود اولوب، ايچلرنده بر چوق اهرام ومعابد وساثر ابنيهٔ مصنعه انقاضيله بر طاقم ستونلر ويازيلى طاشلر بولنمشدر. اهرامى ٨٠ قدر ايسه‌ده، مصرك كيلر كبى بيوك اولميوب، يكرمى متره ارتفاعنى تجاوز ايتمزلر. وبر طاقى آنجق درت‌بش متره ارتفاعنده‌در. مروه‌نك مصردن اول مدنيته نائل اولوب، اسكى مصريلرك مدنيتى اورادن آلدقلرينى التزام ايدنلر وار ايسه‌ده، مصر قديم مدنيتنك هندن مأخوذ اولديغى معلوم اولوب، مصرك ايسه مروه‌كبى چولك ايچنده بولنان بريردن زياده هندستانله مناسبتى اولمق طبيعيدر. بناءً عليه، مروه‌نك مدنيتى مصردن منقول اوله‌جغنده شبهه يوقدر. هر حالده اسكى مروه‌ليلر اولدقجه قوتلى بر دولت تشكيل ايدوب، بعضاً مصريلره غلبه چالمش اولملرى‌ده استبعاد اولنماز. مروه حكومتنده رؤساء روحانيه‌نك قوتى زياده اولوب، حكمدارلر دخى بونلرك النده زبون ايدى. بطالسه زمانه‌دك مروه دولتى قوت ومدنيتنى محافظه ايدوب، صكره نه‌وقت تدنى ايتديكى معلوم دكل ايسه‌ده، هر حالده ظهور اسلامدن اول مضمحل اولوب، كتب اسلاميه‌ده اسمنه تصادف اولنميور.

مريچ { (Maritza) روم ايلينك الك بيوك انهارندن اولوب، شرق روم ايلى ايله بلغارستان حدودنده رودوب طاغنك شمالى اتكندن ٢٨٠٠ متره‌لك ارتفاعده وطونه‌يه تابع اولان (ايسكر) منابعى قربنده نبعانله، ٢٥ كيلومتره‌لك محلده شماله و بعده شرقه طوغرى جريان ايده‌رك، فلبه اووه‌سنى بر ياندن بر يانه شق، وبعده برطاقم طاغلر آره‌سندن مرورله، صاغ وصولدن يعنى رودوب وقره بالقان ايله قوجه بالقاندن برچوق چايلر آلير؛ وشرق جنوبى استقامتنى آلدقدن صكره، جسر مصطفى پاشاده ادرنه ولايتنه دخول ايله، بو جسيم كوپرينك آلتندن بالمرور، ادرنه شهرينه واصل اولنجه، صولدن قوجه بالقاندن اينن (طونجه) وصاغدن رودوب وقره بالقاندن يعنى غربدن كلن (آرده) نهرلريله برلشوب، صوينى ايكى قات اولديغى حالده، بردن جنوبه طوغرى دونر؛ و قوله‌لى برغوسده جنوب غربى‌يه طوغرى انعطافله، دها آشاغيده شرقدن يعنى استرانجه طاغلرندن كلن (اركنه) نهرينى دخى اخذ ايله، (اينوز) قربنده آطه‌لر دكيزينه منصب اولور. مجراسنك طولى ٤٥٠ كيلومتره اولوب، تاتار بازارجغنه يعنى فلبه اووه‌سنك مدخلنه‌دك اولان ٨٠ كيلومتره‌لك قسم اعلاسى پك اينيشلى، ادرنه‌يه‌در قسم وسطيسى اورته اينيشلى اولديغى حالده، ادرنه‌دن آشاغى اولان قسم اسفلى اوقدر آز اينيشليدر، كه برچوق يرلرده طورغون صو حالنى كسب ايدوب، بطاقلقلر تشكيل ايدر. بو حال سهولتله سير سفائنه صالح حاله وضعنه مساعد ايسه‌ده، شمديكى حالده يالكز بركنارندن ديكرينه كچمك اوزره صالمده‌ى برطاقم قايقلر واردر؛ زيرا كوپريلرى آز وسيرك اولوب، تاتار بازارجغى فلبه، مصطفى پاشا و ادرنه كوپريلرندن و قوله‌لى برغوسده‌كى دمير يول كوپريسندن عبارتدر. مريچك حوضه‌سى ٥٣٨٤٦ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، سواحلدن بشقه همان بتون تراكيه خطه‌سنى

ودنیانك اك كوزل واك منبت برلرینی حاویدر . بوقاریده ذکر اولنان وهر بری بر نهرعظیم اولان طونجه، آرده و ارکنه‌دن بشقه شرق روم ایلنده صاغدن: بللی دره، قارلی دره، قریشمه، تیه‌لی دره‌یی؛ صولدن‌دخی: توبولقه، بوشتیجه، کوپسه، سازلی دره‌یی؛ ادرنه ولایتنده دخی صاغدن : (قزلدلی دره) ایله برطاقم کوچك چایلر آلیر.

مریده { (Mérida) اسپانیانك استرمادوره ایالتنده و (باداپوز) ك ٥٠ کیلو‌متره شرقنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، ٦٦ کرلی قدیم برکوپریسی وبیوك براسکی قلعه‌سی واردر . وقتیله چوق دهابیوك اولوب، ٤٠٠٠٠ اهالیسی وار ایدی .

— مکسیقه‌ده و مکسیقونك ٩٥٠ کیلو متره شرق جنوبیسنده دخی بواسمله (یوقاتان) حکومتنك مرکزی برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

— آمریقای جنوبینك ونزوئلا جمهوریتنده بوغوته‌نك ٣٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده و شامه) نهری اوزرنده دخی بواسمله ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودار الفنونی واردر.

مریسه { نوبه دیارنده بیوك بر جزیره او- لوب، اورادن کوله وخلایق جلب اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده، بو جزیره‌نك بحر احمرده‌می یوقسه نیلده‌می اولدیغنی تصریح ایتمیور. ذکری سبق ایدن (مروه) نك عینی اولمق احتمالی‌ده واردر. —(ر) نك تشدیدیله دخی صعید مصرده بر قریه وبر ولایت واسمه اولوب، بك بوروك وابی جنسلی مرکبلریله مشهور اولدیغی دخی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

مریم { حضرت عیسی (عم) ك والده‌سی او- لوب، حضرت داود (عم) ك نسلندن عمران اسمنده بر ذاتله (حنه) نك قیزی ایدی . پدر و والده‌سنك اولادی اولمدیغندن، بر اولاد- لری اولور ایسه، بیت مقدسك خدمتنه حصر ایده‌جکلرینی نذر ایتمکله، حضرت مریم (عم) دنیایه کلنجه، بیت مقدسك امامی بولنان حضرت زکریا (عم) ه تسلیم ایتمشلردی. اون بش یاشنه کلنجه، ینه حضرت داودك نسلندن یوسف النجار اسمنده برینه نشانلنوب، آنجق مومی‌الیها وارمه‌دن، بکر اولدیغی حالده، بحکمة الله تعالی حامل قالوب، یهودیلر بالطبع حقنده سوء ظنده بولنمغله، اذا و جفایه وبعض امتحانلره تشبث ایتمشلرسه‌ده، نشانلیسی برائتنه مطمئن اولوب، کندیسیله برلکده ناصره قصبه‌سنه چکلمش ایدی. فلسطین حاکمی بولنان هرود بعض منجملرك سوزندن متوهم اولوب، او صره‌ده دنیایه کلن اطفالی اعدامه قالقیشدیغندن، یوسف النجار، من طرف الله واقع اولان اشارت اوزرینه، حضرت مریم ایله طفل بولنان حضرت عیسی(عم) یی آله‌رق، مصره قاچمش؛ وبعده فلسطینه عودت ایدوب، نبی مشارالیهك دعوتنده برابرنده بولنمش، و اوغلنك رفعندن صکره دخی بر مدت معمر اولمشدر. خرستیانلر حاشا (ام الله) تسمیه ایدوب، بونك دخی رحم مادرده نطفه‌دن حاصل اولمدیغنه ونهایت سمایه رفع اولندیغنه اعتقادایدرلر.

مریماق { (Merrimac) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌ده بر نهردر ، که (نیوهامپشیر) ده (وایت مونتن) طاغلرندن نبعان ایله، ابتدا جنوبه وبعده شرق شمالی‌یه طوغری جریان، ومساچوست جمهوریتنی شق ایتدکدن صکره (نیوبوری پورت) ده بحر محیط آطلاسی‌یه دو- کیلور. مجراسی ٢٨٠ کیلومتره اوزوندر.

مریم البصریه { مشاهیر ولیاتدن اولوب، حضرت رابعة العدویه ایله صحبتی واردر.

مریم بنت ابی یعقوب { اندلسك اك مشهور ادیبه- لرندن اولوب، اشبیلیه‌ده شعر وادبیات تدریسیله مشغول اولور. صلاح حال وعفتیله دخی شهرت بولمشدر. چوق معمر اولوب، شو ایکی بیت یتمش یاشلرنده سویلدیکی اشعارندندر:

وما يرتجى من بنت سبعين حجة
وسبع كنسج العنكبوت المهلهل
تدب دبيب الطفل تسعى الى العصا
وتمشى بها مشى الاسير المكبل

مریم المجدلیه { [« ماریه‌ماغدلینه » ماده- سنه مراجعت بیوریله .]

مریوط اسکندریه نواحیسندن معمور بر ناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر. املاء صحیح عربیسی بوایسه‌ده، کرك ناحیه وکرك اکثر اراضیسی ضبط ایتمش اولان کول (ماریوت) ماده‌سنده تعریف اولنمش اولدیغندن، اورایه مراجعت بیوریله.

مَریه اسپانیانك جنوب شرق ساحلنده بر شهر اولوب، الیوم، اسپانیوللرجه حرف تعریف عربی ایله برابر (آلمریه) اسمیله معروفدر. [«آلمریه» ماده‌سنه مراجعت.]

مزدقان ری ایله ساوه بیننده برکوچك قصبه اولوب، مشاهیر علما وادبادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمغله، شهرت بولمشدر. — قهستانده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی.

مزدك ساسانیاندن قبادك زماننده ایرانده ظهور ایله اباحه والحاد مذهبنی ایجاد ایتمش بر شخص اولوب، مرقوم قباد دخی بونك مذهب باطلنی قبول ایتمکله، ایرانجه انتشارینه سبب اولمش ایسه‌ده، بعده نوشیروان حکمدار اولنجه، مزدکی قتل، ومذهبنی منع ایتمشدر.

مُزدَلِفه مکهٔ مکرمه‌ده مناسك حج مواقعندن بری اولوب، حجاج عرفاتدن صکره مزدلفه وارەرق، اوراده اقشام وياتسی وصباح نمازینی قیلارلر.

مُزَنی (ابو ابراهیم اسماعیل بن یحیی) ائمهٔ فقهاء شافعیه‌دن و امام شافعی حضرتلرینك اصحابندن اولوب، فقهده وسائر علومده‌کی ید طولاسیله وورع وتقواسیله مشهوردر. مصرلی اولوب، ٢٦٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ وقرافة الصغراده امام شافعی حضرتلرینك تربه‌سی یاننه دفن اولنمشدر. اصل فقه شافعی‌یی ضبط و تدوین ایدن بو ذات اولوب، بعده کلن فقهاء شافعیه بونك تألیفاتنی شرح و تحشیه ایله اوغراشمشلردر. باشلیجه تألیفاتی: «الجامع الکبیر»، «الجامع الصغیر»، «المختصر»، «المنثور»، «المسائل المعتبرة»، «الترغیب فی العلم»، «کتاب الوثاق» وسائره‌در.

مُزَیِّد (ابواسحق — المدنی) خواجه نصرالدین کبی غریب احوال وفقراتیله و بخل و خستیله مشهور بر ذات اولوب، حقنده پك چوق نوادر منقولدر.

مساچوست (Massachusetts) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی ترکیب ایدن جماهیرك بری اولوب، ممالك مذکوره‌نك شمال شرقی جهتنده وبحر محیط اطلاسی ساحلنده واقع اولدیغی حالده، شمالاً نیوهامپشیر ایله ورمونت، غرباً نیویورق، جنوباً قونکتیقوت ایله رود ایسلاند جمهورلریله، شرقاً دخی بحر محیط اطلاسی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٥٤٠ مربع کیلومتره اولوب، ٢٢٣٨٩٤٣ کشی ایله مسکوندر، که هر مربع کیلومتره باشنه ١٠٤ کشی دوشوب، ممالك مجتمعه‌نك اك مسکون یرلرندندر. مرکزی یاریم ملیونه قریب اهالی ایله مسکون اولان (بوستون) شهریدر. شرقدن غربه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، بویی ٢٠٠ واکی ٩٨ کیلومتره‌در. حدود غربیه‌سی قربنده (تاقانیق) و (هوساق) طاغلری متوازیاً شمالدن جنوبه ممتد اولدیغی کبی، وسطلرنده دخی (واچوست) طاغی اطرافنه قول واتکارینی اوزادیور. سائر طرفلری دوز واووه‌لقدر. مذکور طاغلرك آره‌لرنده شمالدن جنوبه (قونکتیقوت) و (مریماق) ایرماقلریله دیگر بر طاقم انهار جریان ایدر. هواسی صاغلام ایسه‌ده، یازین حرارتی وقیشین برودتی زیاده‌در. ساحله قریب یرلری صوسز وغیر منبت اولوب، ایچ طرفلرینك دخی قوهٔ انباتیه‌سی آزدر. هر نه قدر زراعت پك ایلری اولوب، مملکتك بتونی عادتا بر نمونه تارله‌سی حکمنده ایسه‌ده، هوا وطوپراغك عدم مساعده‌سندن طولایی محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن دوندر. اك بریجی محصول مصر بغدایی وایکنجی درجه‌ده پتاته، توتون وسائره‌در. باغچه‌لری چوق اولوب، سبزه ومیوه‌لری بول اولدیغی کبی، چایرلری دخی چوقدر. اراضیسنك نصفی معمور ومزروع اولوب، بر ثلثی اورمان حالنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی وعلی الخصوص صیغیرلری چوق اولوب، قیون، آت وطوموزکبی حیوانلری وسطی حالده‌در. بالیقلری پك چوق اولوب، صیدماهیسی صنایع ایله برابر مملکتك برنجی منبع ثروتیدر. معادنی جزئی مقدار دمیر وباقیردن

عبارت ایسه‌ده، مرمر، بلور و سائر احجاری
چوقدر. کورمعدنی فقدانه مقابل انهارینك صولری
ماکینه چویرمکه مساعد اولوب، بو مملکتك
نهرلری ابتیشلی جریانلریله وشلاله‌لریله سیر سفائنه
صالح دکل ایسه‌ده، بو حاللری مصرفسز ماکینه‌لر
چویره‌رك، صنایعك ترقیسنه خدمت ایدیور. صنا
یعجه بو مملکت بتون ممالك مجتمعه‌نك اك ایلری
بولنانی اولوب، اك برنجی صنعتلری معمولات‌دباغیه
وقوندره‌جیلقله پاموق ویوك وایپك منسوجاتدر.
دمیر یوللری چوق وشوسه وسائر طرق پك مکمل
اولوب، بو سایه‌ده تجارتی پك ایشلکدر. والبنك
معیتنده بهر سنه انتخاب اولنور ۸ اعضادن مرکب
برمجلس اداره بولنوب، ۴۰ کشیدن مرکب بر
هیئت‌اعیانی و ۲۴۰ کشیدن مرکب مجلس‌مبعوثانی
واردر. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عمومیسنه ۱۱
مبعوث کوندرمك حقنی ورئیس جمهورك انتخابنده
۱۳ رأیی حائزدر.

مسافع { (بن عیاض القرشی التیمی) صحابه‌دن وشعراء مریدن اولوب، حضرت
ابابکر صدیق (رضه)‌ك دایسنك اوغلی ایدی.
حسان بن ثابت حضرتلریله بعض مشاعره‌لری واردر.

مسالینه { (Messaline) روما ایمپراطور. لرندن قلودیوسك زوجه‌سی و
مشهور آوغستوسك همشیره‌سی اوقتاویه‌نك حفیده.
سی اولوب، ظلم وسفاهتیله واجرا ایتدیکی نفوذله
شهرت بولمشدر. نهایت ۴۸ تاریخ میلادیسنده
زوجی طرفندن قتل اولنمشدر. — بواسمله (نرون)‌ك
زوجه‌سی اولان دیکر بر ایمپراطوریچه‌ده دخی اولوب،
او دخی سفاهتیله مشهوره‌در.

مست { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:
برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

داغ هجرانت کشیدم آه درد آلود هم
آتشی برجانم افتاد و برآمد دودهم

— ایکنجیسی (علی کوچك) اصفهانلی اولوب،
شاه صفینك زماننده یاشامش؛ وهندستانه سیاحت
ایتمش ایدی. ای اولدیغی حالده، حکیم شفائی
طرزنده اشعاری واردر. شو قطعه جملهٔ اشعا.
رندندر:

هر آن بدخونه تنها جان مادر آتش است
از پر پروانه تا بال هما در آتش است
کس چه داند ماه نو سرکشتهٔ ابروی کیست
شوق میداندکه نعل او کجا درآتش است

— اوچنجیسی (میر ابوالفیض) هندلی او.
لوب، میرزا عبدالقادر بیدل شاکردانندن ایدی.
شو بیت اونکدر:

رفتم بخواب جانب شیراز و در سخن
شاکرد شیخ سعدیٔ شیرین زبان شدم

مسترشد بالله { (فضل بن المستظهر بالله احمد) خلفاء عباسیه‌نك
یکرمی طقوزنجیسی اولوب، ۵۱۲ تاریخنده وفات
ایدن پدری یرینه مقام خلافته جلوس ایتمش؛
وکندیسی عالم وجسور بر ذات اولوب، حسن
اداره‌یه واحکام شرعیه‌نك تمامی اجراسنه سعی و
غیرت ایتمش ایسه‌ده، زماننده پك چوق فتنه و
فسادلر ظهورایدوب، نهایت ۵۲۹ تاریخنده‌سلطان
مسعود سلجوقینك تشویقیله قیام ایدن ملاحدهٔ
اسماعیلیه‌یه قارشی‌عادتی اوزره بالذات سوق عسکر
ایتدیکنده، مراغه خارجنده بونلر طرفندن
چادرنده باصیلوب، قتل اولنمشدر. مدت‌خلافتی
۱۸ سنه‌یه قریب اولوب، وفاتنده ۴۵ یاشنده
ایدی. خلافتندن اول زهد وتقوی وعلمله مشغول
اولوب، طبیعت شعریه‌سی وحسن خطی دخی وار
ایدی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

ولا عجب للاسد ان ظفرت بها
کلاب الاعادی من فصیح و اعجم
فحربة وحشی سقت حمزة الردی
وموت علی من حسام ابن ملجم

مستضیٔ بالله { (حسن بن المستنجد بالله یوسف) خلفاء عباسیه‌نك
اوتوز اوچنجیسی اولوب، ۵۶۶ تاریخنده، ۳۰
یاشنده اولدیغی حالده، وفات ایدن پدرینه خلف
اولمش؛ واون سنه‌یه قریب مدت حکومت سور.
دکدن صکره، ۵۷۵ ده وفات ایتمشدر. حلیم و
سلیم ونهایت درجه‌ده سخی وکریم برذات اولوب،
فقرانك احوالنی تفقد ایدر، و اونلرك احوا
لندن بحث ایتمکی سور ایدی. بونك
زماننده مصرده صلاح الدین ایوبی یدیله

دولت فاطمیه‌یه ختام ویریلوب، مصر و شام و برقه ویمنده خلفاء عباسیه نامنه خطبه اوقونمغه باشلامش ایدی.

مستظهر بالله { (احمد بن المقتدی بالله عبدالله) خلفاء عباسیه‌نك یکرمی سکزنجیسی اولوب، ٤٨٧ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه خلیفهٔ اسلام اولمش؛ و ٢٥ سنه‌یی متجاوز مدت اجرای حکومت ایدوب، ٥١٢ تاریخنده، ٤٤ یاشنده ایکن، بغدادده وفات ایتمشدر. عادل، جسور و محب علما بر ذات اولوب، آنجق ریاست ایچون اقتضا ایدن اوصافدن محروم اولدیغیچون، زماننده برکیارق سلجوقی بیوك بر حکم و نفوذ قزانمش؛ واهل صلیب ممالك اسلامیه‌یه دخول ایله، قدسی ضبط ایتمشلر ایدی.

مستعصم بالله { (ابو احمد عبدالله بن المستنصر بالله منصور) بغدادده حکومت سورن خلفاء عباسیه‌نك اوتوز یدنجی واخیری اولوب، ٦٤٠ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه مقام خلافته چکمش؛ و ١٥ سنه ایله ٨ آی حکومت سوردکدن صکره، ٦٥٦ تاریخنده هلاکو مغول عسکریله هجوم ایدوب، بغدادی ضبط وتخریب، و اهالیسنی قتل عام ایتدیکی صره‌ده، مستعصم ایکی اوغلیله برابر هلاکونك چادرینه التجا ایتمش ایسه‌ده، بونك طرفندن حبس، وبعده قتل اولنمشدر. وفاتنده ٤٧ یاشنده‌ایدی. کوشك وسفاهته مبتلا اولوب، امور دولتی نااهللر یدینه براقمش؛ و بغدادده سنیلرله شیعیلر بیننده ظهور ایدن منازعه‌ده سنیلرك طرفنی التزام ایدوب، شیعیلری قیردیرمش ایدی. مستعصمك بو حاله کرفتار اولمسی اسلام ایچون بیوك بردرو نکبتدر.

مستعلی بالله { (ابوالقاسم احمد بن المستنصر بالله معد) ملوك فاطمیه‌نك طقوزنجیسی اولوب، ٤٨٧ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه مصرده تخت‌نشین اولمش؛ وکندیسی کوشك وناا‌هل بر آدم اولمغله، زماننده دمشق‌شامده ملوك فاطمیه‌نك خطبه‌سی قالقوب، خلفاء عباسیه نامنه خطبه اوقوندیغی کبی، اهل‌صلیب فرنکلری دخی آنطالیه‌یی وبعده قدس وحیفا و قیساریه وسائر بلادی ضبط ایله، مسلمیندن برچوق اسرا آلمش، و پك چوق اهالی اتلاف ایتمشلردی. صاحب ترجمه بیوك برادری نزارله دخی خیلی وقت اوغراشمشیدی. سکز سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٩٥ ده قاهره‌ده ٢٦ یاشنده وفات ایتمشدر.

مستعین بالله { (احمد بن المعتصم بالله محمد بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك اون ایکنجیسی اولوب، ٢٤٨ تاریخنده برادرزاده‌سی مستنصرك قتلندن صکره، تخت خلافته جلوس ایلمش؛ ودرت سنه‌یه قریب مدت حکومت سوردکدن صکره، ٢٥٢ تاریخنده سامراده اختیار اقامت ایتمش؛ وچوق کچمه‌دن ٣١ یاشنده وفات ایتمشدر. سفیه و مسرف بر آدم اولوب، دیلی پلتك اولدیغی حالده، شعرسویلکه وکندی اشعارینی مغنیلره بسته‌لندیرمکه قالقیشوب، کندیسیله اکثرلرینی دعوت ایدردی.

مستعین بالله { (سلیمان بن الحکم بن سلیمان بن الناصر عبدالرحمن) اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك اون برنجیسی اولوب، ٤٠٠ تاریخنده عمزاده‌سی مؤید بالله هشام بن حکمك علیهنده ظهور ایدن فتنه صره‌سنده قرطبه تختنی ضبط ایتمش اولان محمد بن عبدالجباره قارشی قیام ایدرك، بربر عسکریله بوکا غلبه چالمش؛ وقرطبه تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، ادامهٔ حکومته مقتدر اوله‌مدیغندن، ینه او سنه مغلوب ومقتول اولمش؛ وهشام بن حکم ثانیاً حکومت باشنه کلمش ایدی. کندیسنك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

عجبا یهاب اللیث حد سنانی
واهاب سحر فواتر الاجفان
و اقارع الاهوال لا متهیبا
منها سوی الاعراض والهجران

مستعین بالله { (ابوالفضل عباس بن المتوکل) خلفاء عباسیه نسلندن اولوب، ٨١٥ تاریخنده، امرای چراکسه طرفندن دمشق شامده حکومته چیرلمش ایسه‌ده، یالکز یدی آی اسماً حکومت ایده‌بیلمشدر.

مستغانم { (Mostaganem) جزایرك وهران ایالتنده ووهرانك ٧٢ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق ساحل بحردن بر کیلومترەلك مسافەده وبوکسك بر موقعده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٣ ٤٢٠ اهالیسی، بیوك بر فناری، دباغخانەلری، دکرمنلری، چناق چوملك فرونلری، مشهور اوزوم وانجیر ایله بیاغی، دری، ذخیره وسائره اخراجاتی واردر. ایچندن جریان ایدن (العین الصفراء) باغچەلرینی اروا ایدر، ودکرمنلرینی چویرر. اطرافی پك منبتدر؛ لکن لیمانی یوقدر.

مستفید { فرس شعراسندن اولوب، بخارالیدر. میرزا صائب تبریزی ایله معاصر اولوب، بینلرنده مراسلەوار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تا رسی در مجلس رندان بکامی همچو می
کر ز چشم شیشه افتی دردل پیمانه‌ئی

مستقیم زاده { [«سلیمان سعدالدین افندی» مادەسنه مراجعت.]

مستکفی بالله { (عبدالله بن المکتفی بالله علی بن المعتضد) خلفاء عباسیه‌نك یکرمی ایکنجیسی اولوب، ٣٣٣ تاریخنده، عم زادەسی متقی باللهه خلف اولمش؛ و یالکز بر سنه ایله درت بچق آی حکومت سوردکدن صکره، معزالدوله احمد بن بویەنك غدریله کوزلرینه میل چکلمش؛ و درت سنەدخی بوحالده یاشادقدن صکره، ٣٣٨ تاریخنده ٤٦ یاشنده وفات ایتمشدر.

— مصرده خلافت ایدن عباسیلردن دخی ایکی ذاتك لقبی اولوب، برنجیسی (سلیمان بن حاکم بامرالله احمد) ٧٠١ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ٧٤٠ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی متوکلك اوغلی اولوب، ٨١٥ ده برادری معتضد باللهداوده خلف اولمش؛ و ٨٥٤ ده ارتحال ایتمشدر.

مستمسك بالله { (یعقوب بن المتوکل علی الله عبد العزیز) مصرده اسما خلافت ایدن عباسیلرك اون طقوزنجیسی اولوب، بونك اوغلی اماناتی سلطان سلیم خان اوله

تسلیم ایتمش؛ ومشارالیه حضرتلری طرفندن استانبوله نقل اولنەرق، بوراده وفات ایتمشدر.

مَستنج { (یاخود مستنك) سندك سرار دینلن ناحیەسنده وقندابیلدن ٤، (بست) دن دخی ٧ کونلك مسافەده اولەرق بونلرك شرق جهتنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مستنجد بالله { (یوسف بن المقتفی بالله محمد) خلفاء عباسیەنك اوتوز ایکنجیسی اولوب، ٥١٨ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و ٥٥٥ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه مقام خلافته کچوب، برمدت برادریله اوغراشمش؛ وتأمین حال ایتدکدن صکره، ١١ سنه حکیمانه اجرای حکومت ایدوب، ٥٦٦ ده، ٤٨ یاشنده ایکن، وفات ایتمشدر.

— مصرده خلافت ایدن آل عباسدن و متوکلك اولادندن بر یوسف مستنجد اولوب، ٨٥٩ دن ٨٨٤ تاریخنەدك مقام خلافتده بولنمشدر.

مستنصر بالله { (محمد بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیەنك اون برنجیسی اولوب، ٢٢٤ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وپدری زماننده ولیعهد ایکن، متوکل کندیسندن بو حقی نزع ایله، دیکر اوغلی معتزه ویرەرك، کندیسنی شتم وتحقیر دخی ایتمش ایسه‌ده صاحب ترجمه ٢٤٧ تاریخنده تخت خلافته جلوس ایتمش ایدی. عاقل وخیره مائل اولوب، پدری خلافنه اولەرق، علویلره محبتی وطبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

متی ترفع الایام من قد وضعته
وینقاد لی دهر علی جموح
اعلل نفسی بالرجاء واننی
لاغدو علی من ساء لی واروح

مستنصر بالله { (منصور بن الظاهر بامر الله محمد) خلفاء عباسیەنك اوتوز آلتنجیسی اولوب، ٥٨٨ تاریخنده طوغمش؛ و ٦١٣ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش؛ وکندیسی عادل وکریم ومحب علم

ومعرفت اولمغله، اون یدی سنه‌یه قریب مدت كمال عدالتله حكم سوره‌رك، تبعه‌سنی ممنون ایتمش؛ وبر بیوك مدرسه دخی بنا ایلمشیدی. مغوللرك بر هجومنه دخی قارشی طورمشیدی. اوغلی وخانی اولان مستعصم بالله طبعاً بونك ضدی اولوب، خلفاء عباسیه‌نك اخیری اولمشدر.

مستنصر بالله { (ابو تمیم معد بن الظاهر لاعزاز دین الله) ملوك فاطمیه‌نك سكزنجیسی اولوب، ٤٢٧ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، یدی یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایتمش؛ والتمش سنه حكومت سوروب، ٤٨٧ ده وفات ایتمشدر. زماننده پك چوق وقوعات ظهور ایدوب، ٤٥٠ تاریخنده ابو الحرث آرسلان البساسیری بغدادی ضبطله، خلفاء عباسیه‌نك خطبه‌سنی قالدیروب، برسنه قدر صاحب ترجمه‌نك نامنه خطبه اوقوتمش؛ وعلی بن محمد الصلیحی یمنی ضبطله خطبه‌ده مستنصرك نامنی یاد ایتمكی امر ایلمش؛ ومغربده دولت فاطمیه‌نك ظهورندن بری ملوك فاطمیه نامنه خطبه اوقونمقده ایكن، بونك زماننده معز بن بادیس خطبه‌دن نامنی رفع ایتمش؛ وحرمین شریفینده دخی بونك خطبه‌سی قالدیریله‌رق، خلیفهٔ عباسی مقتدی باللهك نامنه خطبه اوقونمش؛ و مصرده پك شدتلی قحط وغلا ظهور ایدوب، بر قاچ سنه سورمكله، بر اكمك اللی آلتونه صاتلمش، وانسانلر بربرلرینی یمش ایدی.

مستنصر بالله { (حكم بن عبد الرحمن) [«حكم المستنصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مستنصر بالله { (احمد بن الظاهر بامر الله محمد) مصرده مقام خلافتده بولنان عباسیلرك برنجیسی اولوب، بغداد خلفاسنك اخیری اولان معتصم باللهك عمیدر. یكنك زماننده محبوس اولدیغی حالده، هلاكو ایله مغوللرك بغداده دخوللرنده، هرج ومرج آره‌سنده اورادن فرار ایده‌رك، اون كشی ایله مصره كلمش؛ وهویتنی اثبات ایتمكله، غلامان اتراكدن مصرحا كمی بولنان ملك ظاهر بیبرس طرفندن مقام خلافته اقعاد اولنه‌رق، كندیسنه بیعت اولنمش؛ ودرت سنه‌لك خلافتدن صكره ٦٦٠ ده وفات ایتمشدر.

مستوفی { [«عزیز الدین المستوفی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مستوفی { (خواجه افضل —) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، صاحب تذكره دولتشاهك معاصری ایدی. سبزوارده ساكن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونكدر:

ای ز بستان جمالت چشم جان را زیب وزین
كشته بر نركس هوا داری چشمت فرض عین

مستی { اوننجی قرن هجری شعراسندن ادرنه‌لی بر ذات اولوب، كنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

می الست صوللدی انه روز ازل
ایچلدن اول میی مستم دخی خمارم یوق

مسجد التقوی { آیت كریمه‌ده «المسجد اسس علی التقوی» قول شریفیله اشارت بیوریلان معبد فخر كائنات (صلعم) افندمزك هجرتلرنده مدینهٔ منوره‌یه دخولدن اول نزول و درت كون اقامت بیوردقلری بنی عمرو بن عوف قبیله‌سنده و (قبا) نام محلده تأسیس بیوردقلری مسجد شریفدر، كه اسلامده ایلك بنا اولنان معبد اولوب، قبله جهتندن برنجی تمل طاشنی رسول الله (صلعم) افندمز كندی مبارك الیله وضع بیورمشدر. مسجد قبا دینمكله دخی مشهوردر.

مسجد الحرام { مكهٔ مكرمه‌ده‌كی جامع شریف اولوب، وقت سعادتده آچیق بر نمازكاه اولدیغی حالده، عمر بن الخطاب (رضه) زمان خلافتلرنده دیوارله احاطه، وكعبهٔ شریفه‌نك اتصالنده بولنان خانه‌لری اشترا ایله اطرافنی توسیع بیورمشیدی. حضرت عثمان (رضه) برطاقم خانه‌لر دها اشترا ایله، مسجد الحرامی برقات دها توسیع، و روایته كوره اطرافده‌كی رواقلری مشارالیه بنا ایلمشدر. ابن زبیر زمان خلافتنده مسجد الحرامك تزیینه اعتنا ایدوب، مرمر ستونلر وضع ایتمشدر. عبدالملك بن مروان برقات دها تزیین ایتمش، وحجاج بن یوسف دیباجله اورتمش ایدی. ولید بن عبدالملك اندلسدن النان التونلرك برمقدارینی مسجد الحرامك تزیینده استعمال ایدوب،

سقف ومیزابنی اعمار ایتمشدی. خلفاء عباسیه‌دن منصور ومهدی دخی مسجد الحرامك اعمار وتزیيننه حرف همت ایتمشلردر.

مَسرُقان { ایرانك خوزستان خطه‌سنده تستردن بدأ ایدر بر نهر ودها طوغریسی جدول اولوب، برچوق قرا اراضی وبساتيننی سق ایتدیکی، وآردشیر بن بهمن یاخود شاپور بن آردشیر طرفندن حفر ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر. — بصره قربنده دخی بو اسمله ایکی جدول وار ایدی.

مسرور { هارون الرشیدك جلادی اولوب، خلیفهٔ مشار الیه متعلق حکایات ونوادرده اسمی چوق ذکر اولنیور.

مسرور { ایران شعراسندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی (آقارضی) قزوینلیدر. خوش طبع وقناعتکار برذات اولوب، شو بیت اونکدر:

ای ساکنان کوی خرابات همتی
من میروم بکعبه شمارا دعا کنم

— دیکری (ولی محمد خان) شاه طهماسب صفوی امراسندن اولوب، ١١٦٨ ده نادر شاه وقعه‌سنده، (لار) والیسی اولدیغی حالده، اوراده بعض اشرار طرفندن قتل اولنمشدر. «آتشکده» صاحبی آذرك عمیدر. شو بیت اونکدر:

گریه بر بیگانگیهای کسی می آیدم
از زبان هرکه حرف آشنائی سرزند

مِسطاسه { اندلسده فحص البلوط اعمالندن مستحکم بر قصبه اولوب، جیوه معدنیله مشهور ایدی. — بربر قبائلندن برینك دخی اسمیدر.

مسطح { (ابو عباد — بن اثاثه بن عباد بن المطلب بن عبد مناف بن قصی القرشی المطلبی) صحابه‌دن اولوب، والده‌سی حضرت ابا بکر صدیق (رضه) لك تیزه‌سنك قیزی ایدی. صدیق اکبر صاحب ترجمه‌یه نفقه باغلامش اولدیغی حالده، مشهور افك مسئله‌سنده حضرت عایشه (رضها) به قارشی افك زیاده‌جرأت ایدنلردن اولمغله، حضرت ابا بکر (رضه) نفقه‌سنی کسمشلرسه‌ده، «ولا یأتل اولو الفضل منکم والسعة» آیت کریمه‌سی نازل اولنجه، کمافی السابق نفقه‌سنی ویرمکه دوام ایتمشلردی. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدی. ٣٤ تاریخنده ٥٦ یاشنده وفات ایتمش؛ وبر روایتده ٣٧ تاریخنده وفات ایدوب، صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنمشدر.

مسعود { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر:
(مسعود بن الاسود القرشی العدوی) که بنی عدیدن هجرت ایدن یتمش کشیدن وتحت الشجره‌ده بیعت ایدنلردن اولوب، مؤته وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ابو محمد مسعود بن اوس الانصاری الخزرجی البخاری) که بدر غزاسنده واوندن صکره‌کی غزواتده معیت جناب نبویده بولندیغی کبی، فتح مصرده دخی حاضر بولنمش، وعهد جناب فاروقیده وفات ایتمش؛ وبر روایتده دها معمر اولوب، صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنمشدر.

مسعود { آل سبکتکیندن اوچ حکمدارك اسمیدر:
برنجیسی مؤسس دولت اولان سلطان محمود غزنوینك اوغلی اولوب، ملوك غزنویه‌نك اوچنجیسیدر. پدرینك وفاتنده وصیتی اوزره خراسان وعراق وخوارزم جهتلرنده حاکم اولوب، غزنه تختنده پدری مقامنه اوتوران برادری سلطان محمده تابع اوله‌رق، ٤ سنه حکم سوردکدن صکره، ٤٢٥ تاریخنده برادری یرینه غزنه تختنه جلوس ایله، هندستانه طوغری توسیع فتوحات ایتمش؛ و ٤٢٩ ده خراسانده طغرل بك بن سلجوق ایله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، لاهوره چکلمکده ایکن، کندی عسکری طرفندن ترك اولنه‌رق، برادری سلطان محمد ثانیاً غزنه تختنه اجلاس اولنمش؛ وچوق کچمه‌دن صاحب ترجمه‌نك اوغلی مودود انتقامنی آلوب، غزنه تختنی ضبط ایتمشدی.

— ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك بشنجیسی عد اولنوب، برنجینك تورونی و آنفاً مذکور مودودك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده ٤٤١ ده تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، طفل اولدیغندن، بر

آی صکره امرا وارکان دولت، عمی علی بن مسعودی اجلاس ایتمشلردی.

— اوچنجیسی ملوك مذكورەنك اوتنجیسی هد اولوب، برنجی مسعودك تورونی و ابراهیم بن مسعودك اوغلیدر. ٤٩٣ ده وفات ایدن بدرینه خلف اولوب، غزنه تختنه جلوس، و سلطان سنجر سلجوقینك همشیرەسنی تزوج ایلمش ایدی. ١٦ سنه حکومت سوروب، ٥٠٨ ده وفات ایتمشدر.

مسعود { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیەنك طقوزنجیسی اولوب، محمد بن ملكشاهك اوغلیدر. ٥٢٩ تاریخندە وفات ایدن برادری طغرلك برینه همدانده تخته جلوس ایدوب، ١٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٧ ده وفات ایتمشدر. شجیع وحلیم و عادل و رحیم برحکمدار اولوب، تبعەسنی ممنون ایتمش ایسەده، اواخر عمرنده فارسده اتابکاندن سلغریان دولتی ظهور ایدوب، خطهٔ مذکوره سلجوقیلرك الندن چیقمش ایدی. اتابك ایلدکز وزیری ومدبر اموری ایدی.

مسعود { [« عزالدین مسعود »، « غیاث الدین مسعود » و « وجیه الدین مسعود » مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

مسعود { (بدرالدین —) لر کوچکده حکومت سورن اتابکان آلتنجیسی اولوب، رئیس سلاله اولان شجاع الدین خورشیدك تورونیدر. ٦٤٠ تاریخندە قتل اولنان برادری حسام الدین خلیلك برینه حاکم لرستان اولوب، ١٨ سنه حکم سوردکدن صکره، ٦٥٨ ده وفات ایتمشدر. عالم برآدم اولوب، فقه حنفیده ید طولاسی وار ایدی.

— بو سلالەیه منسوب دیگر بر بدرالدین مسعود دخی گلمش ایسەده، مملکت الجایتو خانك النده اولوب، بونده یالکز اتابك اسمی قالمشیدی.

مسعود { (خواجه —) هندستان قدماء شعراسندن اولوب، عربی، فارسی و هندوستانی لسانلرنده آیری آیری اوچ دیوانی واردر. هندوستانی لساننده شعر سویلین شعراء اسلامك برنجیسیدر. ٥٢٥ تاریخندە وفات ایتمشدر.

مسعود { (خواجه —) مشاهیر شعرادن اولوب، بخاراليدر. روایته کوره، ابتدای حالنده ریاست وحکومته مالك ایکن، بعده جملەسنی ترکله، هراته چکیلوب، درویشانه عمر سورمشدر. تصوف ووعظه متعلق « ام النصایح » و « نورالمبین » عنوانلریله ایکی تألیفی و ٣٠٠٠ بیتی حاوی دیوانیله سائر آثاری واردر.

مسعود { فرس شعراسندن بروجه آتی اون اوچ کشینك اسم ومخلصیدر: برنجیسی خان آرزو وسیفی عروضی ایله معاصر ایدی. شو بیت اونکدر:

چه پرسی از دل بد روز حال ابترما
زخاك پای تو دوریم خاك بر سرما

— ایکنجیسی (مسعود بن محمد بن علی الباخرزی) علما وفضلادن اولوب، شو بیت اونکدر:

غم خود نصیب جان غریبان بود ولی
قسم من غریب حزین بیشتر رسید

— اوچنجیسی اصفهانلی وملا نیکی اصفهانی اقرباسندن اولوب، ثروت وسامانه مالك ایدی. شو بیت اونکدر:

زهر مویش هزاران شعله سربر میزند یارب
بحسرت مردهٔ اوراکسی چون درکفن پیچد

— دردنجیسی (امیر سلطان) سبزوارلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

درهجر تو ای سمن بر سیمین تن
تا چند کنم ناله و تا کی شیون
در روز نه راحت نه بشب خواب مرا
کر زندگی اینست نصیب دشمن

— بشنجیسی (امیر فخرالدین) کرمانلی اولوب، کندی بندەسنه علاقەسیله حالی داستان اولمشیدی. شو رباعی بو حالنه مناسب سویلمشدر:

کافر بچهٔ که عشق او دین من است
هم جان من است وهم جهان بین من است
کس بنده نشد بندهٔ خودرا هرکز
این بندهٔ بنده کشتن آیین من است

— آلتنجیسی (مقبول الله مسعود بك شیر خان) سلطان فیروزك اقرباسندن اولوب، هندك (ماندو) قصبەسنده نشأت ایتمش؛ وبعده دهلی‌یه کیرەرك، استحصال جاه و ثروت ایتدکدن صکره، جملەسنی ترکله، زی درویشانه کیرەرك، مجاهده

وریاضته طالمش ایدی . توحید و تصوفه دائر اشعاری و « تمهیدات » و « مرآت العارفین » عنوانلریله ایکی تألیفی واردر . شو قطعه جمله اشعارندندر :

چند را نی تیغ مژکان بر دلم
خون من خواهد کرفتن دامنت
چون کشتی یك بوسه‌ام ده خون بها
تا نماند خون من در کردنت

— بدنجیسی (مسعود بك) قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بیچاره آن کسان که غمت آرزو کنند
خودرا بدست خویش بخون شست وشو کنند

— سکزنجیسی (ری) لی اولوب، وطننده قاضی ایدی. شو بیت اونکدر :

نه مرا شهرهٔ شهر این دل حیران کرده
فاش اسرار مرا دیدهٔ کریان کرده

— طقوزنجیسی کابل ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

مسعود خواست تیر تو بر دیکری رسید
ای دوست میکشد غم واندوه این مرا

— اوننجیسی (عبدالوهاب) سیستانلی اولوب، محمد خان افغانك خدمتنده ایدی. شو بیت اونکدر:

شهریست پر ز فتنه و پرفتنه یارمن
وه چون کنم بفتنهٔ شهریست کارمن

— اون برنجیسی (ملا رکن الدین) فضلای شعرادن اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای چرخ مرا ز عشق بیزاری ده
یا یار مرا سر کم آزاری ده
درفرقت آن خوب بد اندیش بمن
ای صبر اکر نمرهٔ یاری ده

— اون ایکنجیسی (ملا —) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلت، وحائباً عودت ایتمشیدی . شو بیت اونکدر:

کوهر خویش همان به که بخاك اندازم
نتوان این همه منت ز خریدار کشید

— اون اوچنجیسی (ملانجم الدین) هراتلی اولوب، نصیرالدین همایون شاهك منسوبیندن ایدی. شو رباعی اونکدر:

ای زلف تو از ابجد خوبی جیمی
و زمیم عدم دهان تنکت میمی
اوراق کل و لاله بدور رخ تو
افتاده ز کار چون کهن تقویمی

مسعود افندی { (خواجه زاده —) سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه چیقمش اولانلردن اولوب، سلطان احمدخان اولك امامی و خواجه‌سی بولنمش اولان آیدینلی مصطفی افندینك اوغلیدر. اکمال تحصیل ودور مدارس ایتدکدن صکره ، طریق قضایه سلوکله، حلب و بروسه قاضیلی و ١٠٦٥ ده آناطولی قاضیعسکرلکی اولمشیدی . حق کولق یوزندن احوال وحرکات وزرایه تعرضده جری اولدیغندن، بر وقت معزول قالدقدن صکره، ١٠٦٦ ده یکیچری طائفه‌سنك طلبیله مقام فتوایه چکمش ایدی . بو لکه‌یی تطهیر ایچون اوجاق زوربالرینك تأدیبی لزومنی التزام ایتمکله، بو حرکتی محظوظیتی موجب اولوب ، معاش ومخصصاتنه ضم اولنمشدی . بو مسندعالیده ایکن دخی تعرضی براقیوب، هر نقدر صورتا اصلاح امور دولته چالیشیردیسه‌ده، حقیقتده کندی‌وزنی‌یورودوب، نفوذ واقتدارینی آرتیرمقدن بشقه برشی دوشونمدیکندن ، قول و فکرینه مخالفت ایدنلری شتم وضرب ایتمك، وحتی اعداملرینه‌قدر ایلری وارمق عادتی اولمغله، جمله‌یی دلکیر ایتدیکندن ، درت بچق آی مقام مشیختده بولندقدن صکره ، عزل، ودیار بکر قضاسنه نصب اولنه‌رق ، بروسه‌یه وصولنده، بونلرك عدم امنیتی وسیله اتخاذیله ، معیتنه آلمق اوزره، آدملر ترتیب ایتمکله تشبثی خصماسنك تزویراتیه سببیت ویرمکله، قتله فرمان قضا جریان صادر اولمش؛ وبروسه‌ده اوتوردیغی خانه کیجه‌لین باصیلوب، قتل اولنمشدر.

مسعود بن سعد سلمان { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، جرجانلیدر. منوچهر بن قابوس زماننده یتیشوب، بعده غزنینه رحلتله، سلطان مسعود بن محمود غزنوینك التفات واحسانته نائل اولمش؛ و صکره توجهدن دوشوب، بر خیلی مدت محبوس قالمش ایدی . حبسدن قورتلیجه، اکابره تردددن واز کچوب، بر زاویه‌ده اختیار عزلت، وتصوفه انتساب ایدرك، توحید وموعظه‌یه متعلق قصائد سویلمکله اکتفا ایتمشدی. فارسی وعربی اشعاری

واردر. ٤٥٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت جمله اشعارندندر:

ماده کر جان حور شد شاید
زان که انکور دیده حور است
کابن ماغ بیش ازین کفتی
تاج کسری وتخت فغفور است

مسعود شاه { روم سلجوقیلرینك دردنجی حکمداری اولوب، قلج آرسلان بن سلیمان بن قطلمشك اوغلیدر. ٥٣٩ تاریخنده، بدرینك مغروقاً وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته چیقوب، آماسیه قربنده بنا ایلدیکی (سمره) شهرنده اقامت ایتمش؛ و ١٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٥٨ ده وفات ایتمشدر.

مسعود شاه { (امیر —) فارس ومراقده حکم سورن اینجو یاندن اولوب، امیر محمود شاه اینجونك اوغلیدر. ٧٣٦ تاریخنده پدری مقتول اولدقده، روم طرفنه فرار ایدوب، بعده امیر چوبانك اوغلی امیر باغی باصدی ایله برلکده عراق عرب حاکمی شیخ حسن ایلکانی جانبندن فارسه کوندرلدکده، کوچك برادری سلطان شیخ ابواسحاق شیرازی ضبط ایتمش اولمغله، صاحب ترجمه‌یی مرقوم باغی باصدی‌یه تسلیم ایتمش؛ واو دخی کندیسنی قتل ایلمش ایدی.

مسعود قمی { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، عن اصل رؤساء اترا کدن اولدیغی حالده، قم شهرنده نشأت ایتمش؛ و بعده هراته عزیمتله، سلطان حسین بایقرا طرفندن حسن قبول کورمش؛ ومشار الیهك وقایعنی سلك نظمه چکمش ایدی. هراتده وفات ایدوب، پیر صد ساله تربه‌سی یاننده دفن اولنمشدر. «یوسف وزلیخا»، «شمس وقمر» و «تیغ وقلم» عنوانلریله اوچ منظومه‌سی و مرتب دیوان اشعاری دخی واردر. صاحب تذکره دولتشاه ایله دخی صحبت ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

بی تو چون در کریه خوابم میبرد
خواب می بینم که آبم میبرد

مسعودی { (ابوالحسین علی بن الحسین بن علی) اعاظم مورخین اسلامدن اولوب، عبدالله بن مسعود حضرتلرینك نسلندندر. بغدادده تولد ایدوب، بر مدت مصرده اقامت ایتمش؛ وبعض آثارندن آکلاشلدیغنه کوره، هند و سرندیب وسواحل چینه قدر سیاحت ایلمش ایدی. ٣٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. «اخبار الزمان» عنوانیله ٢٠ جلددن مرکب بیوك بر تاریخی اولوب، بونی «الاوسط» عنوانیله اختصار ایتمش؛ ویا لکز نوادر و غرائبی حاوی اوله‌رق «مروج الذهب ومعادن الجوهر» عنوانیله بر موجزینی یازمشدر. بو اوچ کتابدن بشقه «ذخایر العلوم وما کان فی سالف الدهور»، «کتاب الرسائل والاستذکار بما مر فی سالف الاعصار»، «کتاب التاریخ فی اخبار الامم من العرب والعجم»، «کتاب التنبیه والاشراف»، «کتاب خزائن الملوك وسر العالمین»، «کتاب المقالات فی اصول الدیانات»، «کتاب البیان فی اسماء الائمة»، «کتاب الخوارج» وسائر آثاری واردر. اك مشهوری «مروج الذهب» ی اولوب، آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه ومتن عربیسیله برابر نشر اولندیغی کبی، مصرده دخی طبع اولنمشدر. اك قیمتدار اثری اولان «تاریخ الزمان» نك ایسه نسخه‌سی نابود اولوب، یالکز فاتح کتبخانه‌سنده بر نسخه‌سی موجود اولدیغی مرویدر.

مسعودی { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن مسعود) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب، (مرو) لیدر. ابو بکر القفال المروزی وسائر مشاهیردن اخذ ایدوب، مزنینك «مختصر» نی شرح ایتمشدر. وفاتی ٤٢٠ تاریخلرنده واقع اولمشدر.

مَسقَط { جزیرة العربك شرق جنوبی ساحلنده وعمان کورفزینك جنوب غربی کنارنده ٢٣° ٣٧′ ٢٦″ عرض شمالی ایله ٥٦° ١٥′ ٢٦″ طول شرقیده مسقط امامتی دخی دینان عمان حکومتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ٤٠٠٠٠ قدر اهالیسی، بر طاقم آطه‌لر وقیالق برونلرله محفوظ لیمانی، پورتکیزلیلردن قالمه برطاقم خراب استحکامانی، آوروپا طرزنده بعض ابنیه‌سیله ایکی بیوك و متعدد کوچك جوامع شریفه‌سی و پك ایشلك تجارتی واردر. بو اسکله جزیرة العرب ایله ایران وهند وآفریقانك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده پك معتنا بر نقطه‌ده واقع اولمغله، حکومت واهالیسنك اهمال و عدم تقیدیله برابر، تجارتجه خیلی اهمیت

قزانوب، سنوی اخراجاتی ٢٨ وادخالاتی ٨ مليون فرانق رادەلرندەدر. باشليجه اخراجاتی قوروبالیق، خرما وساٸر میوەلر، حلوی، پاموق منسوجات، اشك، استر وساٸر حیواناتدن، وادخالاتی شکر، منسوجات واقمشه، آلات معدنیه وساٸرەدن عبارتدر. هواسی غایتله صیجاق اولوب، نیسان آینده دخی میزان الحراره کولکەدە ٤٠ درجه‌یی بکر. بناءً علیه سوقاقلری طار واوستنه برابکی پارمق طوپراق سرلمش حصیرلرله اورتیلیدر. مسقط جغرافیون اسلام آثارنده کوچك واهمیتسز براسکله صورتنده مذکور اولوب، بونی بیودەرك شمدیکی حاله کتیرن پورتکیزلیلردر. آلبوکرق ١٥٠٧ تاریخ میلادیسنده بو اسکله‌یی ضبطله، موقعنك اهمیتنی تقدیر ایدەرك، توسیع وتحکیم، واو وقت پك قوتلی اولان عثمانلی دونانمسنه قارشی محافظه ایتمشیدی. ١٩٢٥ دە شاه عباس هرمز آطەسنی پورتکیزلیلردن استرداد ایتدیکی وقت، اورادەکی پورتکیزلیلر دخی مسقطه انتقال ایتمشیدی. ١٦٥٨ دە عربلر مسقطدن دخی پورتکیزلیلری اخراج ایدوب، بونلرك یرینه هندستاندن، ایراندن، زنکباردن وساٸر جهتلردن اهالی طوپلامشیدی. بناءً علی ذلك مسقطك اهالیسی الیوم پك مختلف الجنسدر. عمان امامری هواسی معتدل اولان (رستاق) دە مقیم ایکن، بونلردن سید سعید مسقطی مقر اتخاذ ایدەرك، برقات دها ترقیسنه یاردیم ایتمش، وهیچ اولمازسه تدنیسنه مانع اولمشدر.

[مسقط اداره‌سی ایچون «عمان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— یاقوت حموی بو اسمله بحر خزر ساحلنده وباب الابواب (یعنی دربند) ایله لکز (یعنی داغستان) آره‌سنده برقصبه اولوب، نوشیروانك بنا کرده‌سی اولدیغنی، واهالیسنك کاملاً مسلم وقوت وشوکته مالك اولدقلرینی بیان ایدیور.

مسکویه { عراق جهتنده ظهور ایدن مشاهیر اطباء عربدن اولوب، علوم حکمیه‌ده دخی ید طولاسی وار ایدی. «کتاب الاشربه»، «کتاب الطبیخ»، و«کتاب تهذیب الاخلاق» عنوانلریله اوچ تألیفی واردر.

مسکین { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی بخارالیدر. شو بیت اونکدر:

قطرهٔ اشکیم اما در درون دل نهان
کربسوی دیده ره یا بیم دریا میشویم

— دیکری (شیخ عبدالواحد) هندستانك اکبر آباد شهرندن اولوب، برمدت بهوپالده نواب محمد خان صاحب بهادرك صحبتنده بولنمش؛ و ١٢٧١ دە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در خیال تشنکان کربلا تا زنده‌ئی
جز سرشك خود نوشی کاه مسکین آبرا

مسلم بن الحجاج { (ابوالحسین — القشیری) ائمهٔ حدیثدن اولوب، صحیح بخاری ایله برلکده کتب حدیثك اك صحیحلری عد اولنان «صحیح مسلم» ك صاحبیدر. ٢٠٦ تاریخنده نیشابورده دنیایه کلوب، یحیی بن یحیی النیشابوری واحمد بن حنبل واسحق بن راهویه و عبدالله بن مسلمة القعنبی کبی اعاظم علمادن تحصیل علوم ایتدکدن صکره، استماع احادیث شریفه ایتمك اوزره، عراق وشام ومصر جانبنه سیاحتله، دفعاتله بغداده کیرەرك، اهل بغداد کندیسندن روایت ایتمشلردر. روایتده ثقاتدن ایدی. یازدیغی «المسند الصحیح» کتابی، که صحیح مسلم و صحیح بخاری ایله برابر «صحیحین» دینمکله معروفدر، اوچیوز بیك حدیث شریفی حاویدر. جامع صحیح صاحبی بخاری حضرتلری نیشابورده ایکن، صاحب ترجمه ایله صحبت و محبت ایدوب، جناب مسلم بوندن طولایی استادی بولنان وخلق اللفظ مسئله‌سندن طولایی بخاری ایله آره‌سی آچیق بولنان محمد بن یحیی الذهلی ایله دخی بوزیشمش؛ و مشار الیهك مجلسندن چیقوب، کندیسندن عمرنده استماع ایتمش اولدیغی شیلری دخی برحاله یوکلەرك اعاده ایتمش ایدی. ٢٦١ تاریخنده ٥٥ یاشنده نیشابورده ارتحال ایتمشدر.

مسلم بن عقبه { دولت امویه امراسندن اولوب، ٦٣ تاریخنده یزید بن معاویه طرفندن، حرمین اهالیسندن اخذ ثار ایتمك اوزره، حجاز والیلکنه نصب اولنمش؛ و عسکریله مکهٔ مکرمه‌یه داخل اولمش ایسەدە، متعاقباً وفات ایتمشدر.

مسلم بن عُقَیل { (بن ابی طالب القرشی الهاشمی) عمزادهٔ مکرمی

حضرت امام حسین (رضه) ایله براکده یزید بن معاویه یه بیعتدن امتناع ایدنلردن اولوب، امام مشار الیه معیتنده کربلا وقعهٔ دلسوزنده بولنمش ؛ و حضرت امامدن برقاچ کون اول شهید اولوب ، مبارك سر مقطوعی عبیدالله بن زیاد طرفندن یزیده کوندرلمشیدی . شیرانه مقاومت ایدوب، شانلی وفجیع برصورتده شهید اولمشدر.

مسلمه { (بن مخلد بن الصامت الانصاری . الخزرجی الساعدی) صحابه دن اولوب، هجرت نبویه سنه سی و بر روایتده درت سنه اول طوغمش؛ ومصر فتحنده حاضر بولنوب، اوراده ساکن اولمش؛ وبعده مدینهٔ منوره یه عودت ایلمش ایدی. معاویه نك اصحابندن اولوب ، صفین محاربه سنده حضوری مختلف فیه ایسه ده، محمد بن ابی بکر (رضهما) نك مصرده قتلنده حاضر بولنمشیدی. بعده معاویه طرفندن مصر ومغرب والیسی اولوب، بو ایکی مملکت برنجی دفعه اوله رق، بونك ایچون ادارهٔ واحده یه جمع اولنمشدی . حفظ قرآنده امثالی آز ایدی. بعض احادیث شریفه نك راویسیدر . مصرده عمرو بن العاصك باشلادیغی جامع شریفی اتمام ایدوب، مناره سنی دخی یاپدیرمش ایدی ، که اسلامده ایلك یاپیلان مناره بو اولدیغی مرویدر . ٦٢ تاریخنده ، مصر والیسی ایکن ، وفات ایتمشدر.

مسلمه { عبدالملك بن مروان اموینك اولاددندن اولوب، برادرلری ولید، سلیمان، یزید ثانی، هشام وعمزاده سی عمر بن عبد العزیز زمانلرنده سردار عسکر مسلمین اولمغله ، بر چوق غزالر ایدرك، ٨٦ ده ارضروم وطربزون جهتلرینی فتح، ٩٩ ده قسطنطنیه یی محاصره، بعده خزرلری مغلوب ایدوب، شروانی ضبط ایتمش ؛ و ١٢٢ تاریخنده وفات ایلمشدر. قسطنطنیه محاصره سنی رفع ایتدیکی وقت روم ایمپراطوریله استفاده لی بر معاهده عقد ایدوب ، غلطه ده کی عرب جامعنك بناسی ده او معاهده نك جملهٔ شراطندن بولنمشدر.

مسلمی { قانونی سلطان سلیمان خان دوری شعراسندن و زمرهٔ قضاتدن اولوب، اسپارطه لیدر ؛ واوراده قاضی ایکن ، ٩٩٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. ترکی وفارسی اشعاری اولوب، شو بیت او جمله دندر :

غمزه ك اوقنه پادشهم دل سپر اولسون
تك بن قولكه بر كوز اوجیله نظر اولسون

مسلمی { ایران شعراسندن اولوب ، شیرازلیدر . شو قطعه اونکدر:

اوستاد کائنات که این کارخانه ساخت
مقصود عشق بود جهانرا بهانه ساخت
روزی که مرغ عشق بعالم کشود بال
جایی ندید در دل ما آشیانه ساخت

مسمبریه { (Mesemberia) تراکیه خطهٔ قدیمه سنده بو اسمله قدیماً ایکی قصبه اولوب، بری قره دکیز ساحلنده امینه برونی ایله آخیولی آره سنده الیوم (میسیوری) دینلان قصبه دن عبارت، ودیکری آطه لر دکیزی ساحلنده دده آغاج قربنده واقع ایدی.

مسمر { (Mesmer) مانیاتیزمه دینلان « مقناطیس حیوانینك » موجدی اولان آلمانیه لی برطبیب اولوب ، ١٧٣٣ تاریخنده مرسبورغده طوغمش، و ١٨١٥ ده ینه اوراده وفات ایتمشدر . کشفنك سربنه مقابل فرانسه حکومتی سنوی یکرمی بیك فرانقلق ایراد تکلیف ایتدیکی حالده، قبول ایتمیوب، بعده بونك تدقیقنه مأمور اولان ارباب فندن بعضلری کندیسنه خادم انسانیت وبعضلری ده شعبده باز نظریله باقمغله، بر استفاده ایده میه رك ، سفالتده جان ویرمشدر . کشف ایتدیکی فنه متعلق برقاچ تألیفی واردر.

مسندة الشام { (امة العزیز بنت نجم الدین) مشاهیر محدثاتدن اولوب، شامده زماننده اسناد حدیثده تفرد ایتمکله ، بو لقبله شهرت بولمشدر.

مسنه { (Misène) یونان قدیم جغرافیونی طرفندن عراق عربینك دجله ایله فرات آره سنده واقع قسمنه ویریلان اسمدر .

مسنه { (Messène) یونان قدیمك (پلوپونس) یعنی موره شبه جزیره سنده واقع مسنیه خطه سنك مرکزی وشبه جزیرهٔ مذکوره نك اك بیوك معموره سی بولنمش اولان بر شهر قدیم اولوب، میلاد عیسادن ٣٧٠ سنه اول

(ایامینونداس) طرفندن تأسیس ویا اعمار اولنمش ایدی . خرابه‌لری ١٦ کیلو متره اوزون بر محل ضبط ایدوب، یاننده (ماوروماتی) اسمیله بر کوچك قصبه بولنیور .

مسنیه { (Messénie) یونانك موره شبه جزیره‌سنده بر خطه و ایالت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی کوشه‌سندن عبارت اولدیغی حالده، قسم جنوبیسی یونان دکیزیله مسنیه و نام دیکرله قالامانه کورفزی آره‌سنده ممتد بر شبه جزیره تشکیل ایدیور . شمالاً آخائیا معالیده ، شرقاً آرقادیه، شرق جنوبی طرفندن لاقونیه ایالتلریله، جنوباً همنامی اولان کورفزله، غرباً دخی یونان دکیزیله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٣٤١ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٣ ٢٣٢ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٥٥ کشی دوشیور . مرکزی (قالامانه) شهری اولوب، ایالت ٥ قضایه منقسم و ٢٩ ناحیه‌یی حاویدر. قسم اعظمی طاغاق اولوب، شمال جهتنده هر طرفه تشعب ایدن (ایتو) طاغنك ١٤٢٠ ، جنوبنده‌کی شبه جزیره‌ده واقع (لیقودیمو) نك ٩٥٠ وبونك جنوبنده یوکسلن (آی دیمتری) نك ٥١٦ متره ارتفاعی واردر. بو طاغلرك آره‌سنده وعلی الخصوص کورفز شمالنده‌کی سواحل جوارلرنده بر طاقم منبت اووه‌لر ممتد اولور . اك بیوك نهرلری حدود شمالیه‌سی آبران (روفیه) ایله اورته‌سندن جنوبه طوغری ایندرك کورفزك ایچنه دوکیلان واك کنیش اووه‌سی شق ایدن (پامیسوس) ونام دیکرله (ماورو زومنو) اولوب، ایکنجی درجه‌ده اوله‌رق یونك غرب جهتنده ینه مذکور اووه‌ده متوازیاً درت نهر وشرق طرفنده مرکزدن کچن (ندون) نهریله سواحل غربیه‌دن یونان دکیزینه دوکیلان متعدد چایلر واردر . ساحل غربیسنك قسم شمالیسنده دکیزدن ایچه بر دیل ایله آیرلمش اوزون و بیوك بر کول بولندیغی کبی، وسطلرنده دخی (فلوراس) کولی ودیکر بر قاچ کولی واردر. سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، برچوق لیمانلری واردر. جنوب غربی سواحلی قربنده (قابرره) و (ساپینچه) اسملریله ایکی بیوجك و (ونتیقو) ، (اسفاکیه) و (پرودانو) اسملریله اوچ کوچك آطه بولنیور. هر نه قدر اراضیسی پك کوزل وطوپراغی پك منبت ایسه‌ده، زراعت پك کری ومهمل واهالیسی تنبل اولوب، اکثر یرلری‌ده اراضئ امیریه‌دن عبارت اولدیغندن، شمدیکی حالده مملکت هر جهتجه پك کری اولوب، یالکز زیتون وطوت آغاجلرندن برآز استفاده اولنه‌رق، بر مقدار زیتون یاغی وایپك قوزه‌سی چیقار. باغلریله پورتقال ولیمون آغاجلری‌ده مهملدر. طرق ومعابری پك فنا حالده‌در. سواحلنده واقع اولوب مقدما خیلی اهمیتلی بولنمش اولان قرون ، مدون، ناوارین قصبه‌لری حال تدنیده اولوب، مرکزندن بشقه معمور شهر وقصبه‌سی یوقدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده مسنیه آیریجه بر دولت وبعضا جمهوریت تشکیل ایدوب، اهالیسی اسپارته‌لیلره قارشی اوچ اوزون وقانلی محاربه ایتمشلردی . او وقت مسنیه یونانك اك منبت واك کوزل یری ایدی. اهالیسندن بر طاقمی سیجیلیه‌یه هجرت ایدوب، الیوم باقی اولان (مسینه) شهرینی تأسیس ایتمشلردی .

مسوپوتامیه { (Mésopotamie) یعنی (« بین النهرین » یونان قدیم جغرافیونلرینك و الیوم آوروپالیلرك فرات ایله دجله آره‌سنده اولان (جزیره) خطه‌سنه ویردکلری اسمدر. [« جزیره » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مسور { (ابو عبدالرحمن — بن مخرمه بن نوفل بن اهیب بن عبد مناف بن زهرة القرشی الزهری) صحابه‌دن اولوب، والده‌سی عاتکه بنت عوف عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوفك همشیره‌سی ایدی. هجرتك ایکنجی سنه‌سی مکهٔ مکرمه‌ده دنیایه کلوب، شوری خصوصنده دایسی عبدالرحمن بن عوف (رضه) دن آیرلمامش ایدی؛ وحضرت علی (رضه) افندمزه میل ومحبتی وار ایدی. حضرت عثمان (رضه) ك شهادتنه‌دك مدینه‌ده قالوب، بعده مکه‌یه انتقال ایتمش؛ ویزید بن معاویه‌یه بیعت ایتمیوب، ابن الزبیره تابع اولمش؛ و ٦٤ تاریخنده حصین بن نمیر مشارالیه ابن الزبیره قارشی شامدن عسکر سوق ایتدیکنده، صاحب ترجمه ، ٦٢ یاشنده اولدیغی حالده ، نماز قیلمقده ایکن، بر منجنیق طاشنك اصابتیله شهید اولمشدر.

مسوئه { زان — (J. Mésué) عهد عباسی مشاهیر اطباسندن یوحنا بن ماسویه آوروپالیلر طرفندن ویریلن اسمدر. [« یوحنا بن ماسویه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مسیّب { بغداد ولایتنك کربلا سنجاغی قضاسنده وبغدادك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده کربلانك‌ده ١٨ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، فرات نهرینك صاغ کنارنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی، فراتك اوزرنده دوبه‌لر اوزرینه طوردرلمش بر کوپریسی واهمیت موقعیه‌سی واردر.

مسیب خان { ایران شعراسندن وتکلو ترك عشیرتی رؤساسندن اولوب، شاه طهماسب صفوی خدمتنده بولنمشدر. موسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. شو قطعه اونکدر:

آراسته آمد وچه آراستنی
دل خواست بعشوه وچه دلخواستنی
بنشست بمی خوردن وبرخاست برقص
هی‌هی چه نشستنی چه برخاستنی

مسیح { (یاخود مسیحا) حضرت عیسی (عم) ك لقبی اولوب، (مسح) ماده‌سندن مشتقدر؛ وعبرانیجه دخی بو معنی ایله ینه همان بو لفظ قوللانیلوب، یونانیجه بونك ترجمه‌سی اوله‌رق (خریستوس) دینلمش؛ وآوروپالیلر بو لفظ یونانی‌یی (قریست) صورتنه تحویل ایتمشلردر.

مسیح { ایران شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (رکن الدین مسعود بن حکیم نظام الدین علی) کاشانلی اولوب، فن طبده وفلسفه وسائر علوم حکمیه‌ده یدطولی صاحبی ایدی. شاه عباس ماضینك صاحب ترجمه حقنده توجه وحسن ظنی اولوب، خانه‌سنه بیله دفعاتله گیتمشیدی بعده شاه مشارالیهدن رنجیده اولوب، هندستانه رحلتله، اکبر شاهك وبعده جهانگیرك التفات واحسانلرینه نائل اولمش: وشاهجهانك جلوسندن صکره اذن آلوب، ١٠٥ یاشنده اولدیغی حالده، مشهد رضوی‌یه گیتمش؛ واوراده شاه عباسك وفاتی خبرینی آلمغله، وطننه عودت ایدوب، ١٠٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نالهٔ زارست کارم تا نفس باشد مرا
ناله هم فریاد وهم فریادرس باشد مرا

— ایکنجیسی (حکیم مسیح الزمان) قم شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

دانهٔ پنبه چو بیند بزمین خون گرید
دوربین است ز بس دیدهٔ داغ دل ما

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، شهر مذکورده خورده فروشلقله تعیش ایدردی. شو بیت اونکدر:

از پریدنهای رنگ واز تپیدنهای دل
عاشق بیچاره هرجا هست رسوای شود

— دردنجیسی (محمد مقیم خان) شو بیتك قائلیدر:

خوشا نشئهٔ بادهٔ چشم ساقی
که دور تسلسل بساغر نباشد

مسیحا { فرس شعراسندن اولوب، شاهجهان زماننده بنکاله‌ده شهرت بولمشیدی. شو بیت اونکدر:

من بذوق این که می بوسد لب جانانه را
می‌چکم چندان که لب دارد لب پیمانه‌را

مسیح الدین { (قاضی — عیسی بن خواجه شکرالله مستوفی) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، ساوه شهرندن اولدیغی حالده، قزوینده نشأت ایتمشدر. اوزون حسنك نظر التفات واحسانه نائل اولوب، شهزاده یعقوب بکك تعلیم وتربیه‌سنه مأمور اولمش؛ ومشارالیه یعقوب بکك سلطنتی زماننده مناصب عالیه‌یه وحددن افزون انعام واحسانه نائل اولمش ایدی؛ مع هذا امر بالمعروف ونهی عن المنکر خصوصنده قصور ایتمیوب، سلطان مشارالیهده گوردیکی قصورلری یوزینه اوروه‌رق، اصلاحنه چالیشیردی. سلطان یعقوبك وفاتندن صکره وزیری صوفی خلیل طرفندن قتل اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چو نتوانم از وجستن وفا از بیم خوی او
حکایت از وفاداریٔ دلدار دگر گویم

مسیح پاشا { مسند صدارت عظمایی احراز ایتمش وزرادن اولوب، سلطان محمد خان ثانی دورنده روم‌ایلی بکلربکی ایکن، ٨٨٤ ده رتبهٔ وزارتله کدك احمد پاشا یرینه قپودان دریا اولمش؛ و ١٣ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، ردوسك فتحنه مأمور اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌نك ضبطی قوهٔ قریبه‌یه گلمش ایکن، مجرد تدبیرسزلکی اثریله موفقیت حاصل اوله‌مدیغندن، ٨٩٧ ده عزل، ووزارتی رفع اولنه‌رق، گلیبولی محافظلغنه نصب اولنمشدی. دور سلطان بایزید خان ثانیده ٩٠٥ تاریخنده وزارتی اعاده

ايله، ابراهيم پاشادن صكره مسند صدارت عظمايه
تعيين اولنەرق، ايكى سنه بو مقامده قالدقدن
صكره، ٩٠٧ ده غلطەده باروتخانه مخزننه صاعقه
اصابت ايتمسيله ظهور ايدن حريق اطفايه چاليشيركن،
مرتفع بر محلدن دوشوب، آياغى قيرلمش؛ وبونك
تأثيريله وفات ايتمشدر. صدارتى اثناسنده مأذوناً
جانب حجازه كيدەرك، ايفاى فريضۀ حج ايتمشيدى.
زهد وعبادتله مشغول بر آدم ايدى.

مسيح پاشا { (خادم —) دور سلطان مراد خان ثالثده مسند صدارته
چكن وزرادن اولوب، عن اصل سراى همايون آغا-
لرندن اولمغله، دور سلطان سليم خان ثانيده كيلار
خاص محترق اولدقده، كيلارجى باشى ايدى.
تكميل لوازم كيلار ايتمك اوزره، ٩٧٩ ده مصر
ايالتنه نصب اولنەرق، خطۀ مصريەيى مأمولك
مافوقنده حسن اداره، واسايشى تأمين ايتمكله،
عصر سلطان مراد خان ثالثده ٩٨٨ ده درسعادته
جلبله، وزير ثانى نصب اولنمش؛ و ٩٩٣ ده عثمان
پاشا ابن اوزدمردن صكره، مسند صدارت
عظمايه چكوب، بر سنه امور دولتى اداره ايتدكدن
صكره، رئيس الكتاب حمزه افنديك عزلنى بو-
ريتەمديكندن، استعفا ايدوب، تقاعد ايله كوشه-
كزين عزلت اولمش؛ و ٩٩٧ ده وفات ايدوب،
قره كمركده بنا كردەسى اولان جامع شريف خطيره-
سنه دفن اولنمشدر.

مسيح ميرزا { اوزون حسنك اولادندن اولوب، برادرى يعقوب
بكك فوتنده ٨٩٣ ده اوغلى بايسنغر ميرزا اقعاد
اولنمش ايسەده، بعض امرا مرقومى طانيميوب،
صاحب ترجەيى ترجيح ايتمشلر؛ وآنجق بونك حكومتى
چوق سورميوب، مشاراليه بايسنغرك لالاسى
ومدبر امورى صوفى خليل طرفكيرانى قتل ايتمكله،
صاحب ترجه دخى دعواى حكومتدن واز كچمكه
مجبور اولمشدى.

مسيحى { [«ابو سهل مسيحى» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

مسيحى { (الامير المختار عز الملك محمد بن ابى القاسم الكاتب) مشاهير ادبا
ومؤرخيندن اولوب، آباء و اجدادى عن اصل
حرانلى اولدقلرى حالده، كنديسى مصرده طوغوب،
تربيه اولنمش؛ و ٣٩٨ ده ملوك فاطميەدن حاكم
بن العزيزك خدمت كتابتنه كيروب، بعده صعيد
مصرك قيس و بهنسا والياكلرينه نصب اولنمش؛ و
حكمدار مشارالهك نزدنده اعتبارى زياده اولوب،
محرم اسرارى اولمشيدى. ٣٦٦ تاريخنده طوغوب،
٤٢٠ ده وفات ايتمشدر. خطۀ مصريەنك ابتداى
حالندن كنديى زمانەدك كافۀ وقايع واحوالنى وبو
خطەده يتيشن وياكلوب كچن مشاهيرك تراجم
احوالنى حاوى ١٣٠٠٠ ياپراقدن مركب مكمل
و مفصل بر تاريخى اولديغى كبى، «كتاب التلويح
والتصريح»، «كتاب الراح والارتياح»، «كتاب
الغرق و الشرق»، «كتاب الطعام والادام»،
«كتاب درك البغية فى وصف الاديان والعبادات»،
«قصص الانبياء»، «كتاب المفاتحة والمناكحة فى
اصناف الجماع»، «كتاب الامثلة للدول المقبلة»،
«كتاب القضايا الصائبة»، «كتاب جونة الماشطة»،
«كتاب الشجن والسكن»، «كتاب السؤال و
الجواب»، «كتاب مختار الاغانى ومعانيها» عنوانلى
كتابلرى وسائر آثار نافعەسى واردر. طبيعت
شعريەسى دخى اولوب، شو برايكى بيت ام الولد
بر جاريەسنك وفاتنه سويلديكى مرثيەسندندر:

الا فى سبيل الله قلب تقطعها
وفادحة لم تبق للعين مدمعا
اصبراً وقد حل الثرى من اوده
فلله هم ما اشد و اوجعا
فياليتنى للموت قدمت قبلها
والا فليت الموت اذهبنا معا

مسيحى { ايران شعراسندن ايكى كشينك تخاصيدر:
برنجيسى (قوشيخ) مملكتندن اولوب، متقى بر
ذات ايدى. شو بيت اونكدر:

مارا بجفا كشته پشيمان شده باشى
خون دل ماريخته حيران شده باشى

— ايكنجيسى تبريز ارمنيلرندن اولوب، تجا-
رتله مشغول اولديغى حالده، شعرا ايله صحبت ايدر،
وشعر سويلر ايدى. شو قطعه اونكدر:

اى دلبر عيسى نفس ترسايى
خواهم كه به پيش من توبى ترس آيى
كه چشم ترم باستين خشك كنى
كه بر لب خشك من لب ترسايى

— مسيحى ويا مسيحايى تخلصيله هندستان
شعراسندن برى دخى اولوب، جهانكيرك زماننده

باشامش؛ وهندولرك مشهور (رامایانه) منظومهٔ قدیمه‌سنی نظماً فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر.

مسیحی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، پرشته‌لیدر. وزیر علی پاشانك کاتب دیوانی اولوب، بونك وفاتندن صکره جزئی بر تیمارله قناعت ایلمش؛ و ۹۱۸ ده وفات ایتمشدر. حسن خطی‌ده وار ایدی. شو بیت اونکدر:

محبوبدر دهره ویرن صورت و زینت
بتلره بولور نیته که دیرك ایچی صورت

مسیلمة الکذاب { وقت سعادتده یمامه‌ده ظهورله ادعای نبوت ایتمش بر آدم اولوب، ابتدا اسلامه کلمش ایکن، بعده ارتداد ایله، نبوت ادعاسنه قالقیشوب، بر طاقم سبکمغزان کندیسنه تابع اولمغله، آزمدت ظرفنده خیلی طرفدارلر پیدا ایتمش؛ وفخر کائنات (صلعم) افندمزه برنامه ارسال ایدوب، بونده رسالتپناه افندمزك نبوتی تصدیق ایتدیکی حالده، کندینی دخی تشریك ایله، ارضك نصفی سنك ونصفی بنم اولسون کبی کستاخانه سوزلره جرأت ایده‌رك، جواب سزاسنی آلمش ایدی. او صره‌ده ارتحال جناب نبوی وقوع بولمغله، حضرت ابو بکر صدیق (رضه) افندمز خلافتلك ایکنجی سالنده خالد بن ولید (رضه)ك قیادتیله، مسیلمة الکذابك تربیه‌سی ایچون، یمامه‌یه بر سریه ارسال بیورمش؛ و عساکر مسلمین ایله اهل رده بیننده شدتلی بر محاربه وقوع بولوب، طرفیندن یکرمی بیك تلفاته سببیت ویرلمش؛ ونتیجهٔ حربده اهل رده مغلوب وپریشان اولوب، مسیلمه دخی قتل اولنمشدر.

مسیله { مغربده برقصبه اولوب، محمدیه دخی دینلدیکی وملوك فاطمیه‌نك ایکنجیسی اولان قائم بامرالله ابوالقاسم محمد بن المهدی طرفندن ولیعهدلکی زماننده بنا اولندیغی «معجم البلدان» ده مسطور اولوب، الیوم تونسك ۱۰ کیلومتره جنوبنده واقع ویالکز ۳۰۰ اهالیبی جامع اولان محمدیه‌نك عینی اولسه کرکدر.

مسینه { (Messine) ایتالیایه تابع سیجلیه جزیره‌سنك شرق شمالی کوشه‌سنده وجزیرهٔ مذکوره ایله ایتالیا ساحلی آره‌سنده اولان همنامی بوغازك اوزرنده اوله‌رق پالرمونك ۲۲۶ کیلومتره شرقنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۹۸۰۹۸ اهالیسی، صاغلام و کنیش لیمانی، کوزل ریختیمی، استحکاماتی، دارالفنونی، ایکی اعدادیه‌سی، مکتب صنایعی، دارالمعلمینی، دیکر مؤسسات علمیه‌سی، دارالفنونه مربوط کتبخانه‌سیله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی ورسم و آثار عتیقه موزه‌سی، پك ایشلك تجارتی، پورتقال، لیمون، اوزوم، شراب وزیتون یاغی اخراجاتی وایپك قماش وزارلرله قوردله فابریقه‌لری واردر. پك اسکی برشهر اولدیغی حالده، دفعاتله زلزله و حریقدن خراب اولدیغندن، ابنیه وسائر آثار عتیقه‌سی یوق حکمنده‌در. سیجلیه جزیره‌سیله برابر ۲۳۰ سنه ممالك اسلامیه‌دن بولنمشدر.

— مسینه ایالتی سیجلیه‌نك شمال شرق کوشه‌سنده ساحل شمالی بونجه ممتد طار بر مستطیل شکلنده اولوب، جنوباً (قاتانیه)، غرباً پالرمو ایالتلریله، سائر طرفلردن دخی دکیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲۲۷ مربع کیلومتره اولوب، اهالیسی ۶۰۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در.

مسینه بوغازی { (Détr. de Messine) ایتالیانك جنوب غربی کوشه‌سی یعنی قالابره ایله سیجلیه جزیره‌سنك شرق شمالی کوشه‌سی آره‌سنده و (تیرنیان) دکیزیله یونان دکیزی بیننده بر بوغاز اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۴۲ و اك کنیش برنده اکی ۱۸ کیلومتره‌در. شمال جهتنده‌کی اك طار یری یعنی سیجلیه‌ده‌کی (فارو) ایله قالابره‌ده‌کی (قاوانو) بورونلرینك آره‌سی ۳۱۴۷ متره کنیشلکنده‌در. مد وجزری غیرمنتظم وآقینتیسی وعلی الخصوص شمالدن جنوبه اولانی پك قوتلی اولوب، دکیزی اکثریا طالغه‌لیدر.

مسینی { عربلرك آنف البیان مسینه شهرینه ویردکلری اسم اولوب، جغرافیون عرب آثارنده بلیدة یعنی کوچك بر قصبه تعبیریله تعریف اولندیغنه نظراً، حکومت اسلامیه زماننده کوچك ومتروك بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

مسیه { (Mesie, Mæsia) روم ایلنك تقسیمات قدیمه‌سنده قطعهٔ مذكو- رهٔ‌نك شمال شرق قسمندن عبارت بر بیوك خطه اولوب، شمالاً صاوه وطونه نهرلریله، غرباً (درینه) نهریله، جنوباً شار وبالقان طاغلریله، شرقاً دخی قره دكیزله محاط ایدی. بو وجهله همان شمدیكی صربیه وبلغارستاندن مركب اولوب، شمالاً داچیه وپانونیه، غرباً ایلیریا، جنوباً دخی ماكدونیه و تراكیه خطه‌لریله محدود ایدی. اهالیٔ قدیمه‌سی پلاسج جنسیتنه منسوب قبائل مختلفه‌دن مركب اولوب، بونلرك الك مشهورلری مس، داردان و اسقوردیسق قوملری ایدی. بعده اسلاو وتاتار اقواممندن برطاقم قبائل دخی كلوب، اهالیٔ اصلیه‌یه قاریشمشلردی. بو خطه‌نك احوالی یونان قدیم جغرافیونلرینك همان مجهولی اولوب، رومالیلر ماكدونیه‌لیلرله دردنجی محاربه‌لرینی ایدوب، شار و بالقان طاغلرینك اوته‌سنه یچدكلرنده، قبل المیلاد ١٤٧ تاریخنده مسیه‌یی اوكرنه‌رك، ١٣٥ تاریخنده ضبطنه باشلامش، و آوغستوسك زماننده فتحنی اكمال ایتمشلردی. رومالیلر بو خطه‌یی برنجی و ایكنجی ونام دیكرله غربی و شرقی مسیه‌یه تقسیم ایدوب، برنجیسی صربیه و ایكنجیسی بلغارستاندن عبارت ایدی. بعده شرق ایمپراطورلغنه تابع ایكن بلغار وصرب قوملرینك اورالره كثرتله هجرتلری اوزرینه، برنجیسی صربیه‌وایكنجیسی بلغاریه‌نام‌لرینی آلمشلردر.

مشارف { حوران قربنده بر قاچ قریه‌نك مجموعنه ویریلن اسم اولوب، الیوم اسكی شام دینلن بصری دخی بونلره داخل ایدی. (سیوف مشرفیه) دینلكه مشهور مقبول قلیجلر بو كویلرده یاپیلیردی.

مشامی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعرا- سندن اولوب، صدر اعظم رستم پاشانك كتخدالرندن مصطفی كتخدانك اوغلی ایدی. قونیه‌ده نشأت ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سینه‌ده خالی دگل هجران هجران اوستنه
تكیه‌در اكساك دگل مهمان مهمان اوستنه

مشان { بصره قربنده خرماسی وسائر میوه- لری چوق برقصبه اولوب، صا- حب مقامات مشهور حریرینك مسقط رأسی ایدی.

هواسی پك آفر اولوب، خلفاء عباسیه زماننده منفا اتخاذ اولنوردی.

مشتاق { فرس شعراسندن بروجه آتی طقوز كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (ملاحسین) شیرازلی اولوب، شهر مذكورده قصه خوانلقله مشغول ایدی. شو رباعی اونكدر:

هر لحظه زمن روایتی میشنوی
وز قصهٔ من شكایتی میشنوی
سوز دل من فسانهٔ پنداری
من مردم وتو حكایتی میشنوی

— ایكنجیسی اصفهان ساداتندن اولوب، برخیلی وقت سلیقهٔ متأخرین اوزره شعر سویلدكدن صكره، بونلری الحا ایله، متقدمینك طرزنده شعر سویلمكه واونلرك طریقنی احیایه چالیشمشدر. اكثر اشعاری غزلیات و رباعیاتدن عبارتدر. صاحب « آتشكده » آذر ایله صحبتی واردر. شو بیت اونكدر:

صبر است علاج هجر دانم
اما چه كنم نمی توانم

— اوچنجیسی (سید خیرات علی دهلوی) عن اصل فیض آبادلی اولوب، شیخ علی حزین لاهیجانینك تلامذه‌سندن ایدی. بر مدت وزیرالممالك نواب آصف الدوله بهادرك خدمتنده بولندقدن صكره، ناكپورمهاراجه‌سنك امیرالانشاسی اولمش؛ ویتمش یاشنی یچدكدن صكره، تقاعد معاشیله (پونا) شهرنده اختیار عزلت ایده‌رك، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

آن گل تازه كه دارد روش وآنی چند
داد برباد بیك جلوه گلستانی چند

— دردنجیسی كشمیرلی اولوب، محمد شاه زماننده دهلی‌یه ورودله، مالك اولدیغی حسن خط سایه‌سنده كد یمینیله یاشامشدر. اهل بیت نبوی حقنده نعوت وقصایدی واردر. شو بیت اونكدر:

چو آن مفلس كه صدجا دركرو باشد متاع او
نظر جایی ودل جایی و جان جایی دگر دارم

— بشنجیسی لاهورلی اولوب، شاه آفرین لاهوری شاكردانندن ایدی؛ وصوفیون طریقنه میلی وار ایدی. شو بیت اونكدر:

دیده‌ئی حالت مشتاق مپرس
كه عیان راچه بیان می باشد

— آلتنجیسی (ملا باقر مجلسی) اصفهانلی اولوب ، شیعهٔ امامیه‌نك اکابر علماسندن وشاه سلیمان صفوینك معلمی ایدی . « بحارالانوار » ، « عین‌الحیاة » ، « حق‌الیقین » ، « حدیقةالمتقین » کبی شیعیلرجه معتبر تألیفاتی واردر . متصوفینك علیهنده ادارهٔ کلام ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بخواب عدم راحتی داشتم
ازین خواب مارا که بیدارکشت

— یدنجیسی (میرزا محمدرضا) اصفهانه تابع احمد آبادساداتندن اولوب، علوم عقلیه وحکمیه‌ده ید طولاسی وسلطان‌حسین‌صفوی عهدی ارکانندن میرزا عبدالباقی و عبدالوهابله قرابتی وار ایدی. قزوینده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قد رعنای تو ای شوخ سراپاست بهشت
راست کفتند که بر عالم بالاست بهشت

— سکزنجیسی عن اصل (نون)لی اولوب، اصفهانده نشأت ایتمشدر. شو بیت‌اونکدر :

شاید آن سنکین دل از خاك تو روزی بکذرد
از تف دل شیشه کن سنك مزار خویش را

— طقوزنجیسی هند برهمنیلرندن اولوب ، حسن صوتیله مشهور ایدی. شو بیت‌اونکدر:

میکشد هر دم فراق آن لب رعنا مرا
می برد هر لحظه یاد وصل او از جا مرا

مشتاق { (شیخ مصطفی افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ومشایخ قادریه‌دن اولوب، بتلیسلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، ایوبده سلامی افندی خانقاهنده پوست‌نشین‌اولمش؛ و ١٢٤٧ ده مملکتی جانبنه کیدرك ، اوراده ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مقطع اونکدر:

اویله مشتاقم که مشتاق خدا دیرلر بکا
بندهٔ ناچیزم اما شهریارم دلده‌یدر

مشتاقی { (شیخ رزق‌الله دهلوی) هندستان مشاهیر شعرا و علماسندن اولوب، اورا محدثیندن‌عبدالحق دهلوینك عمیدر. هند قدیم لسانه وهندولرك علومنه وفوفی‌اولوب، سانسکری لساننده « جوت‌نرنجن » عنوانیله بر کتابی، « واقعات مشتاق » عنوانیله کندی ترجمهٔ حالیله احوال معاصرینندن باحث بر تألیفی و «تاریخ سکندر لودی» عنوانیله بر تألیفی واردر. ٨٨٩ تاریخنده ١٠٢ یاشنده وفات ایتمشدر . شو ایکی بیت اخلاق وموعظه‌یه متعلق مثنویاتندندر:

فتح قفل اسرار کلید است ای عزیز
جنبش دست ز تو میخواهند نیز
قدر خودرا می ندانی ای دغل
تشنه می میری و دریا در بغل

مشتری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کی مست مشوی تو بیك ساغر شراب
ای مشتری مکر بخم می فرو شوی

— ایکنجیسی فراهان ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

حرف محبت است‌همان داستان ما
جز در حدیث عشق نکردد زبان‌ما

مشتول { مصرك شرقیه جهتنده بو اسمله ایکی قصبه اولوب، برینه (مشتول الطواحین) ودیکرینه (مشتول القاضی) دیرلردی.

مشرب { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حکیم عبدالرزاق) اصفهان ساداتندن اولوب، طب وعلوم حکمیه‌ده دخی یدطولی صاحبی ایدی . عالمکیر زماننده هندستانه کیدرك، ممالك هندده سیاحت ایتمش؛ و ١١٢٧ تاریخنده وفات ایلمشدر. شو بیت اونکدر :

دل از شوق شهادت اضطراب ساکنی دارد
چو جوهر چشم من شد موجهٔ دریای شمشیری

— ایکنجیسی شاه عباس ماضی ملازملرندن میر حسین شیشه‌کرك اوغلی اولوب ، قم شهری ساداتندن ایدی. تبریزده وفات ایتمشدر. نستعلیق خطنده مهارتی وار ایدی. شو بیت‌اونکدر:

ترك خونریزی که باشد قتل مردم کیش او
پیش پا افتاده مضمونیست سر درپیش او

— اوچنجیسی (میرعنایةالله) دهلیلی‌اولوب، شو بیت اونکدر :

میروی وچو کرد از پی تو
مشرب خاکسار می آید

— دردنجیسی (میرزا اشرف) عن اصل ماهری اعرابندن اولوب، نادرشاهك کتابت خد.

متنه کیرمش؛ وبعده بونك امریله کوزلرینه میل چکیلوب، مکحول اولدیغی حالده، بر مدت دها اونك خدمتنه ملازمت ایتمش؛ ونهایت ۱۱۲۵ ده شیرازده وفات ایلمشدر. شو بیت اونکدر:

وصل تو کفتم رسد پیشترم از اجل
آه که از بخت بد این نرسید آن رسید

— بشنجیسی هندستان برهمنیلرندن و راجپوت قومی افرادندن اولوب، اکبر آباده‌ده ساکن ایدی. محمد مقیم کشمیری تلامذه‌سندن اولوب، تجارت طریقیله برمدت بنکاله‌ده سیاحت ایتدکدن‌صکره، اود نوابی وزیرالممالك شجاع‌الدوله بهادر خدمتنه کیرمش؛ واون ایکنجی قرن هجری اواخرنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

من بر سیاه کاریٔ خود تا نظر کنم
چون خامه سر فرو برم وکریه سرکنم

مشربی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، استانبوللیدر.
سلطان سلیم خان ثانینك شهزاده‌لکلرنده مغنیساده خدمتلرنده بولنمشدر. شو قطعه اونکدر:

فراقکله ضعیف و ناتوان و دردنا کم بن
غمکدن شرحه شرحه پاره پاره چاك چا کم بن
کیمی اولدیرسه احیا ایلر اول عیسی نفس اما
بو بن اولملوسن قتل ایلمز آکا هلاکم بن

مشربی { ایران شعراسندن دخی بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (قم)لی اولوب، ابتدا صنعتله مشغول ایکن، بعده شعره حصر اشتغال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

کردند شهیدان تو چون روز جزا جمع
معلوم شود وسعت صحرای قیامت

— ایکنجیسی تکلو عشیرتی رؤساسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن سلطان محمد خدابنده زماننده سالف‌الترجمه مسیب خانله همصحبت بولنمش؛ واکبر شاه زماننده هندستانه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در خیال زلف ورویت شد ز اشك وآه من
آب دریا لاله کون و باد صحرا مشکبو

— اوچنجیسی (احمد حسین) هندستانك (سهسوان) قصبه‌سندن اولوب، الك زیاده قصیده ومثنوی نظمنده مهارتی وار ایدی. شو مطلع اونکدر:

دم سحر که کلکشت سبزهٔ کلزار
شدم بدیدهٔ دل داخل اولوالابصار

— دردنجیسی خوانسارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

شب خواب ره بچشم پرآبم نمی برد
چندان خیال هست که خوابم نمی برد

— بشنجیسی (ملا محمد) استرابادلی اولوب، شو بیت اونکدر:

ساقی اکر میم ندهد در هوای کل
دست من است ودامن ساقی وپای کل

مشرقی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی هراتلی اولوب، علی شیر نوایی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

کوهر عشق نثار ره یاری کردم
شادم از عاشقیٔ خویش که کاری دارم

— ایکنجیسی (میرزا ملك) عن‌اصل مشهدلی اولوب، اصفهانده‌نشأت‌ایتمش؛ وشاه‌عباس‌صفوی‌یی مدح ایدوب، تخصیصاته نائل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

میتوانستم شکایت کرد ازو
غیر او کر دیکری میداشتم

مشعرالحرام { (المشعرالحرام) مکهٔ مکرمه‌ده مروه ایله صفا آره‌سنده مناسك حجدن بر محلدر.

مشفقی { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی مولانا لسانینك شاکردی و ولد معنویسی اولوب، بر مدت سمرقندده یاشامشدر. کمال خجندینك اشعارینه نظیره سویلردی. بعض هزلیاتیده واردر. شو مقطع اونکدر:

مشفقی دل بکسی داده‌ئی امروز که او
بکشد زارم و از کس نبود پروایش

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، اوراده بز صانعتله تعیش ایدردی. شو بیت اونکدر:

قاصدم مژدهٔ بیماریٔ اغیار آورد
جان فدایش که رساند خبری بهتر ازین

— اوچنجیسی بخارالی اولوب ، اونجی قرن
هجریده یاشامشدر . شو بیت اونکدر :

بکویش رفتم وخاری بپای من شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد از بهر لشست آنجا

— دردنجیسی کشمیرلی اولوب ، اکبرآبادده
توطن ایتمشیدی . شو بیت اونکدر :

ای آن که سری ر شوق مستت دادند
جانی و دلی مهر پرستت دادند

— بشنجیسی (محمد رضا) قم شهرندن او.
لوب ، شو بیت اونکدر :

آیینه ساخت سحر جمالت نقاب را
درشیشه کرد همچو پری آفتاب را

مشتق ((شیخ مکمن) هندستان شعراسندن
اولوب ، مراد آباد شهری مضافا.
تندن سنبهل قصبه سندن اولدیغی حالده ، اکبرآباد
زماننده دهلیده یاشامشدر . شو رباعی اونکدر :

از سینه غبار غم نمی باید شست
از دل رقم الم نمی باید شست
پایی که براه عشق شد خاك آلود
از آب حیات نمی باید شست

مشکویه (ری شهرینه مضاف وشهر مذ.
کوردن ایکی قوناقلق مسافه ده
اوله رق ساوه طریقی اوزرنده واقع بر کوچك
قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

مشکی (ایران شعراسندن ایکی کشینك
مخلصیدر :
برنجیسی (درویش —) عن اصل غزنینلی او.
لوب ، اصفهانده امرار عمر ایتمشدر . شو بیت
اونکدر :

ای خوش آن دم که زنم بر درتو تا بصباح
نالها همچو سگان و تو نباشی بیدار

— ایکنجیسی (میرمحمود) تبریزلی اولوب ،
شهر مذکورده مسك صائغله مشغول ایدی .
شو بیت اونکدر :

بفکر آن میان امشب دل صد ناتوان کم شد
دل یك یك بدست آمد دلمن زان میان کم شد

مشهد ((مشهد رضوی ومشهد مقدس)
ایرانك شرق شمالی کوشه سنده
هربروده تابع کشف رود مجراسنك ۱۰ کیلومتره
جنوبنده و طوس شهر شهیری خرابه لرینك ۳۰ کیلو
متره جنوب شرقیسنده ۳۶°۱۷′۱۹″ عرض شمالی
ایله ۵۷°۱۳′ طول شرقیده خراسان ایالتنك مر.
کزی بر شهر اولوب ، ائمهٔ اثنا عشرك سکزنجیسی
اولان امام علی رضا بن موسی کاظم (رضیهما)نك
تربهٔ شریفه سنی حاوی اولمغله مشهور وشیعیلرجه
زیارتگاه معظمیدر . شمدیکی حالده بتون خراسانك
الك بیوك شهری اولوب ، ۷۰۰۰۰ اهالیسی ،
سوری ، محیط دائره سی ۷ کیلومتره اولان خندق ،
شرقدن غربه آقار وباغچه لربنی اروا ایدر بر جدولی
وبونکله متوازیاً هرات قپوسندن غرب قپوسنه دك
ممتد کنیش واشجارله مظلل بر جاده سی ، بو جاده نك
اوزرنده بولنان دکانلردن بشقه بیوك تجارته
مخصوص چارشی و بازارلریله خان وکاروانسرایلری ،
(مصلا) نامیله واسع بر میدانی و اورته سنده بك
مصنع ومزین بر نماز کاهی ، متعدد جوامع ومدارسی ،
خالی ، اسلحه ، معادن متنوعه دن صواتلی وایشلمه لی
اوانیٔ مختلفه ، جوارده چیقان بر نوع سیاه طاشدن
معمول مواد متنوعه وزوار طرفندن یادکار مقا.
منده آلنان تسبیح ، یازیلی یتنی و سائره کبی کوزل
معمولاتی وبك ایشلك تجارتی واردر . امام مشار
الیهك تربهٔ شریفه سی جسیم و بك مصنع اولوب ،
قبه سی خارجاً آلتون ایله قابلانمش ، وجدارلری
موزاییق طاشلر ویازیلی چینیلرله وداخلاً دخی بك
ذی قیمت زینتلرله تزیین اولنمشدر . تربهٔ شریفه
بوقاریده ذکر اولنان بیوك جاده نك اورته سنده
واقع اولوب ، جاده یی ایکی یه آییریور ، و واسع
میدانلر وحوالیلرله محاطدر . سورك داخلنده و
خارجنده برچوق باغچه لر و واسع مزارستانلر بو.
لنوب ، شیعیلرك اغنیاسی اوزاق یرلردن جنا.
زه لرینی اورایه نقل ودفن ایدرلر . زیارتموسمنده
یوز بیکدن زیاده زوار طوپلانیر . هارون الرشیدك
ونادر شاهك تربه لری دخی بو شهرده در .

مشهد اسکی بر شهر اولمیوب ، جغرافیون
اسلام آثارنده اسمنه تصادف اولنمیور . اسمندن
دخی آکلاشلدیغی اوزره ، بو شهرك اساسی وسبب
تأسیسی امام همام مشار الیهك تربهٔ شریفه سیدر .
مأمون خلیفه زماننده امام علی رضا (رضه)
خلیفهٔ مشار الیهك معیتنده خراسانده بولنوب ،
ولی عهد اتخاذ اولندقدن صکره ، طوسده ارتحال

ایتمکله، او وقت خالی وایصسز بولنان محل‌مذکور. ده دفن اولنمشدی . بعده تردد ایدن زواره مخصوص اولمق اوزره ، تربه‌نك اطرافنه بر طاقم خانه‌لر وسائر ابنیه یاپیلوب ، (سناباد) اسمیله بر قریه تشکل ایتمشیدی . برچوق زمان بویله قریه حالنده قالمش ایسه‌ده ، زوارك کیتدکجه تزایدی تجارتی اورایه جلب ایتمکله ، طوس شهری اهمیتدن دوشوب ، اهالیسی برر برر بو قریه‌یه نقل خانه ایده‌رك ، نهایت قصبه و شهرحالنی آلوب ، مشهد اسمیله یاد اولنمغه باشلامش ؛ و بوندن بر ایکی یوز سنه اول طوس بسبتون اهالیدن خالی‌وخرابه حالنده قالوب ، مشهد هر طرفدن تهاجم‌ایدن اهالی ایله وشیعی‌المذهب اولان کبار و اغنیانك عطایا. سیله بیوك ومزین برشهر حالنی آلمشیدی . شهرك معموریت وثروتی تاتار وترکمانلرك نظرحرص‌وطمعنی جلب ایده‌رك ، بونلر طرفندن‌دفعاتله یغما ، و ۹۹۶ تاریخنده اوزبکلر خانی عبدالمؤمن طرفندن تخریب اولنمش ایسه‌ده ، بعده خاندان صفویه‌نك الینه کچوب ، اولکندن زیاده اعمار و تزیین اولنمش ؛ نادر شاه طرفندن پایتخت اتخاذ اولنوب ، بونك حفیدی شاهرخ میرزا مشهد وخراسانده برمدت سلطانه بیلمش ایسه‌ده ، عاقبت آقا محمد خانك‌ضبطنه کچوب ، او وقتدن بری‌ایرانه تابع اولان خراسانك مرکزی بولنمقده‌در .

— بو اسمله بدخشانده دخی فیض آبادك ۱۰۰ کیلو متره غرب جنوبیسنده و جیحونه تابع کوکچه صویه دوکیلان بر دره‌نك اوزرنده اوله‌رق خواجه محمد طاغنك اتکنده بر قصبه اولوب ، زیارتکاه بر تربه‌سی وار ایسه‌ده ، کیمك اولدیغی تحقیق اولنه‌مدی .

مشهد حسین { ومشهد علی یاخود امام حسین‌وامام‌علی [«کربلا» و «نجف» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

مشهدسار { ایرانك بحر خزر ساحلنده مازندران‌ایالتنده‌و(برفروش) شهرینك ۲۰ کیلو متره شمالنده بر قصبه و اسکله اولوب ، لیماننك مدخلی کوچك اولدیغی‌حالده ، ایرانك او ساحلده‌کی اسکله‌لرینك اك ایشلکی اولوب ، شهر مذکورك اسکله‌سیدر .

مشهدمرغاب { ایرانك فارس خطه‌سنده وشیرازك ۱۱۵ ، اصطخر خرابه‌لرینك‌ده ۶۰ کیلو متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (نیریز) کولنه منصب (بندامیر) نهرینه دوکیلان مرغاب چایی اوزرنده بر قریه اولوب ، مائی زمین اوزرینه بیاض چیچکلی پك‌مقبول‌خالیلریله واطرافنده ممتد اووه‌ده‌کی آثار عتیقه‌سیله‌مشهوردر . بر شهرقدیمك خرابه‌سی اولان بوآثارمیاننده بین‌الاهالی (تخت سلیمان) نامیله برسرای‌ویرانه‌سی و (مزار مادر سلیمان) نامیله یاد اولنور مصنع بر مزار واردر ، که کیخسروك والده‌سنك مزاری اولوب ، سرای مذکورك دخی کیخسرو طرفندن یاپلمش اولدیغی مظنوندر .

مشهدی { (میرمحمد آصف) هندستان شعراسندن اولوب ، اود خطه‌سنك خیرآباد شهری مضافاتندن سیتاپورده‌نشأت ایتمشدر . اجدادی خراسانك مشهد شهرندن اورایه هجرت ایتمش ایدی . شو بیت اونکدر :

کر نهی پا بسرخاك من خون آلود
آیم از خاك برون با کفن خون آلود

مشهور { (میرزا محمد زمان) ایران شعراسندن اولوب ، تبریزلی اولدیغی حالده ، تحری معاش ایچون هندستانه رحلت ، ومحروم اوله‌رق اصفهانه عودت ایتمشیدی . مبالغه وهجوه میلی وار ایدی . شو بیت اونکدر :

ز بس خشك است خون در پیکرم کرکل زنی برمن
صدا همچون شکست شیشه ام از استخوان خیزد

مشهوری { متأخرین شعرادن اولوب ، سلانیکلیدر . برمدت بعض کتابتلرده طولاشدقدن صکره ، بر چفتلك تدارك ، ومدرسلك روسنی استحصال ایدوب ، شهرمذکورده فارسی تدریسیله مشغول اولوردی . شو ایکی بیت بر نعت شریفندندر :

اولیله سلطان رسل کیم ذات پاك امجدی
کائناتك باعث موضوع چار ارکانیدر
آندن استمداد ایدن ظن ایتمه آنجق مجرمان
اصفیا و اتقیا یکسر مدد جویانیدر

مشید { هندستان شعراسندن اولوب ، شو بیت جمله اشعارندندر :

کر مشید عاشق هم دین وهم دنیا بباز
ورنه هر طفلی تواند کوی و چوکان باختن

مصاحب { فرس شعراسندن اوچ کشینڭ مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانه تابع نائن قصبه‌سندن اولوب، رملده مهارتی وهزله میلی وار ایدی. شو برایکی بیت بر حکایهٔ لطیفه‌سندندر:

بکوچهٔ کذرم بود چون نسیم سحر
فتاده در ره من عکس ماهی از منظر
ز اضطراب سراسیه هر طرف دیدم
چو آفتاب نمودار شدیکی دختر

— ایکنجیسی (ملا حسن) تبریزلی اولوب، خط غبارده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

نامه بر نامهٔ من برد ولی می ترسم
که فراموش کند آنچه زبانی دارد

— اوچنجیسی کشمیر بت پرستانندن اولوب، فرح آبادده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

تحصیل فیض صحبت هر دم غنیمتی دان
چون کشتهٔ مصاحب باپختکان ز خامی

مصامده { مغربده بربر قبائلندن برقبیله‌نڭ اسمی اولوب، بنی عبد المؤمن دولتنڭ مؤسسی اولان محمد بن تومرت بو قبیله‌یه منسوب ایدی.

مصدوم { (ابوالحسین بن اسدون) اندلسڭ مشاهیر اطباء اسلامندن و ابو مروان عبدالملك بن زهرڭ تلامذه‌سندن اولوب، اشبیلیه‌ده نشأت ایتمش؛ ومنصورڭ خدمت طبابتنده بولنه‌رق، ٥٨٨ ده وفات ایتمشدر.

مصر { (Égypte) آفریقا قطعه‌سنڭ شمال شرقی کوشه‌سندن عبارت وشرق شمالی اوجندن آسیا قطعه‌سنه مربوط بیوك بر مملکت اولوب، اصل خطهٔ مصریه یعنی نفس مصر ایله الیوم خدیویت مصریه‌یه تابع یرلر آره‌سنده عموم خصوص قبیلندن برفرق اولدیغندن، بو ماده‌ده ابتدا اصل مصردن بحث اولنوب، نهایتنده ممالك ملحقه‌سی دخی ذکر اولنه‌جقدر. بوخطه‌نڭ اسکی یونانیلرجه اسمی (اکوبتوس) اولوب، بو اسمڭ اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (قبط) اسمیله مشابهت ومناسبتی ظاهردر. بین الاسلام مستعمل اولان (مصر) اسمی ایسه عبرانیلرڭ (مصرایم) اسمندن مأخوذ اولوب، بنی اسرائیلڭ بو خطه‌یی بو اسمله وجه تسمیه‌لری آکلا شیله‌مامشدر. اسکی مصریلر عندنده ایسه مصرڭ اسمی (حمی) یاخود (حام) ایدی، که بنی اسرائیل کتب مقدسه‌لرنده بو اسمی اولاد نوح (عم) دن برینه ویرمشلردر. بو اسم لسان قبطیده «سیاه» معناسنی افاده ایدوب، حام بن نوحڭ چهره‌سندن زیاده مصر طوپراغنڭ بو رنکده اولمسی سبب تسمیه‌سی اولسه کرکدر.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — خطهٔ مصریه اساساً وطبیعت اراضیجه قورو بر چول اولوب، سبب عمران وحیاتی مجرد ایچندن جریان ایدن نیل ایرماغیدر. معلومدرکه بو مبارك ایرماق قاهره شهرینه یعنی ٣٠° عرض شمالی‌یه قدر طار بر وادینڭ ایچنده جریان ایدوب، یالکز بو وادی‌یی احیا ایتدیکی حالده، اورادن آشاغی، برچوق قوللره آیریله‌رق، بو انقسام طبیعی‌یه اسکیدن بری انسان الیله آچلمش اولان حسابسز جدوللر دخی منضم اولمغله، قاهره‌دن آق دکیز سواحلنه‌دك (ذلته) یاخود (دالیه) اسمیله معروف مثلث الشکل بر یر تشکل ایدر، که بوخطه‌یه دنیانڭ انباری نام وصفتنی قزاندیران ایشته بو یردر. بناءً علیه، بعض جغرافیون خطهٔ مصریه‌یی نیلڭ اشبو دالیه‌سیله قاهره‌دن اسوان شلاله‌سنه قدر اولان وادیسندن عبارت عد ایتمشلردر. لکن بویله بر خطدن عبارت مملکت اوله‌میه‌جغندن، وادیٔ نیلڭ صاغ وصول طرفنده بولنان وآنجق برقاچ واحی حاوی اولان چوللرڭ دخی بالطبع مصردن عد اولنمسی اقتضا ایدر. بو حالده خطهٔ مصریه، تقریباً ٢٤° ایله ٣٠′ ٣١° عرض شمالی و٢٢° ایله ٣٣° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، اسوان شلاله‌سندن ساحل بحره قدر بویی ٨٨٠ واکی ٥٠٠ کیلومتره‌در. شمالاً آق دکیزله، غرباً برقه وصحرای کبیر و تعبیر آخرله (لوبیه) چولیله، جنوباً نوبه مملکتیله، شرقاً دخی بحر احمرله وسینا شبه جزیره‌سیله محدوددر. شرق شمالی جهتندن خط حدود آق دکیز ساحلندن بدأ ایله بحر احمرڭ منتهاسنده واقع سویش قصبه‌سنه منتهی اولان برخط موهوم اولدیغی کبی، غرب جهتندن دخی ٣٠′ ٢٥° طول شرقیده واقع (رأس کنیسه) دن باشلایه‌رق، برخیلی مسافه‌ده جنوب غربی‌یه طوغری

امتدادله، (سیوه) واحنی دخی ایچری‌یه آلدقدن صکره، جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، چولك ایچنده اسوان حذاسنه واصل اولور. مذکور چوللر داخل حساب اولقمزین مصرك اصل مسکون ومعمور اولان وادیٔ نیلیله دالیه‌سی ٣ ٢٨٦ ٠٠٠ یکی دونم اولوب، بونك ثلثانی مزروع و بر ثلثی کول و نهرلرله شهر وقصبه وقرانك ضبط ایتدیکی یرلردن و ٥٠٠ ٠٠٠ دونم قدر اراضیٔ غیر مزروعه‌دن عبارتدر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — نیل نهری نوبه‌دن مصره داخل اولدیغنده، ایکی صره طاغلر ویا تپه‌لرك آره‌سنده جریان ایدوب، بو ایکی سلسله آره‌سنده‌کی وادی آنجق اوچ درت کیلومتره وسعتنده‌در. (اسنا) قصبه‌سنه قدر ١٦٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بو طارلق دوام ایدوب، اورادن قنایه قدر وسعتی ١٠ ایله ١٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. قنادن قاهره‌یه قدر اولان اوچنجی قسمی ایسه ٢٠ ایله ٢٥ کیلومتره آره‌لرنده بر وسعتده‌در. فیضانده نیلك صولری بتون بو وادی‌یی طولدیرمغله، معموره‌لرك آره‌سنده اختلاطی تأمین ایچون، وادینك هر طرفنده اسکیدن بری سکز اون قدم ارتفاعنده یوکسك شوسه‌لر یاپلمشدر. ایشته مصر علیانك یعنی صعید مصرك معمور ومسکون یرلری آنجق بو وادیدن عبارتدر. نهرك صاغ یعنی شرق طرفنده‌کی طاغلر یوقاریلرده غرانیت ودها آشاغیده کلسدن عبارت اولدقلری حالده، بسبتون چیلاق وصرب اولوب، نهرك کنارینه قدر اینرلر. صول یعنی غرب جهتنده‌کی طاغلر ایسه دها باصیق ومجرای نهردن دها اوزاق اولوب، وادیٔ نیلك منبت اووه‌لری بونلرك اتکارنده ممتد اولور. شرق جهتنده‌کی سلسله قاهره‌نك اوستنه قدر کلوب، اوراده (جبل مقطم) اسمیله دیك وصرب بر برون تشکیل ایتدیکی حالده، غرب جهتنده‌کی سلسله تدریجاً انحطاط ایدوب، نهایت اراضیٔ مزروعه‌یه منتهی اولور. قنادن آشاغی نیلك صول کنارندن بر قول آیریلوب، بیوك مجرا ایله متوازیاً ینه وادیٔ نیلك ایچنده آقار، وسیوطده نیل ایله برلشدکدن صکره دها آشاغیده یکیدن آیریلوب، بنی سویفك آلت طرفنده صولده‌کی صرتك بر بوغازندن مروریله، مدینة الفیومدن کچه‌رك، (بحیرة القارون) ه دوکیلور؛ و بو کوله دوکلمزدن اول بر چوق قوللره آیریله‌رق، او جزارلری دخی احیا ایدر.

قاهره شهرندن کچدکدن صکره نیل ایکی بیوك وبرقاچ کوچك قوله آیریلوب، عادتا بر یلپازه شکلنده اولان دالیه‌یی تشکیل ایدر. بیوك قوللرك بری دمیاطده ودیکری رشیدده آق دکیزه دوکیلوب، کوچکاری ایسه دکیزدن اینجه بر دیل ایله آیرلمش برقاچ کنیش وآز درین کوللر تشکیل ایدرلر. بو کوللرك اك بیوکی واك شرقیسی اولان (بحیرة منزله) قوراقلق زماننده ١٨٠ ٠٠٠ و فیضان میاهده ٢٥٠ ٠٠٠ یکی دونم؛ ایکنجیسی اولان (بحیرة برلس) قوراقلقده ٧٠ ٠٠٠ و فیضانده ١١٠ ٠٠٠ دونم؛ اوچنجیسی اولان (بحیرة مریوط) ٥٥ ٠٠٠ و ٧٥ ٠٠٠ دونم؛ ادقو ایله ابو قیر کوللری دخی وسطی اوله‌رق ٣٤ ٠٠٠ و ١٤ ٠٠٠ دونم وسعتنده‌درلر. ایلك ایکیسنك طوزی و بالیغی چوق اولوب، صید ماهیسندن وتملحه‌لرندن چوق استفاده اولنور. بو دالیه ذاتاً نیلك فیضانی زماننده بیکارجه سنه‌لردن بری ایندیردیکی طوپراقلردن متشکل اولوب، طوپراغی پك منبت اولدیغی حالده، نیلك صولری پك منتظم برطاقم سد وبندلر وصنعی جدوللرله دالیه‌نك هر طرفنه نشر اولنه‌رق، اراضی‌یی اروا، و فیضاننده کوبره یرینه کچن قیماق کبی بر اوزلی طوپراق ترك ایتمکله، مصر سفلی دینلن بو دالیه بر تك تارله حالنده اولوب، دنیانك اك منبت واك زنکین یریدر.

مجرای نیلك صاغ طرفنده یعنی وادیٔ نیل ایله بحر احمر آره‌سنده‌کی یرلر قورو و طاشلق بر طاقم طاغ وتپه‌لردن عبارت ایصسز بر یر اولدیغی کبی، وادیٔ مذکورك صول طرفنده‌کی یرلر دخی صحرای کبیرك برقسمی حکمنده اولوب، قوملق وصوسز بر چول حالنده‌در. بونك یالکز برقاچ یرنده، صحرای کبیرك هر طرفنده اولدیغی کبی، براز صویی حاوی وجزئی نباتات ومزروعات وخرمالغی اولان بعض واحلر بولنوب، مسکوندرلر. بونلرك باشلیجه‌لری (خارجه) و (داخله) ایله (بحریه) و (سیوه) واحلریدر. مصر سفلی ایله آسیا حدودی آره‌سنده ممتد اولان بر دخی قوملق برچول اولوب،

بونك غرب جهتنده مشهور سویش جدولی آچیله‌رق، آق دکیز ایله بحر احمر آره‌سنده بر سیر سفائن طریقی تحصل ایتمشدر. بحر احمر سواحلنده برقاج اسکله‌سی اولوب، سویش جدولنك کشادندن اول، بونلردن بعضیلرینك بر درجه‌یه‌قدر اهمیت تجاریه‌سی وار ایدیسه‌ده، شمدی بسبتون اهمیتدن دوشمشلردر.

الحاصل مصر نیلدن عبارتدر. بتون معموریتی، بتون ثروتی نیلدندر. بتون مسکون و معمور یرلری نیلك اروا ایتدیکی محللرده‌در. نیلك یتیشه‌مدیکی یر چول، قورو، محصولسز وخالیدر. بتون معموره‌لری نیلك وادیسیله دالیه‌سنده‌در. نیلك صولادیغی یرلرك خارجنده، جزیرة العرب وصحرای کبیر چوللرنده اولدیغی کبی، آنجق برطاقم بدوی عربان قبائلی جولان ایدر. نیلك فیضانی سائر بیوك انهارك طاشمسنه مماثل اولمیوب، هیچ بر وقت صو اطرافی باصماز، وهیچ بر وقت شدت وهجومله کلوب خسار وزیانی موجب اولماز. بالعکس تدریجاً وکمال سکونتله صولری یوکسلمکه باشلایوب، یتاغندن طیشاری چیقان صولری درحال طوپراق سونکر کبی ایچر؛ وساعت کبی ایشلدیلمش بندلرك قپولری آچیلوب، بیوك جدوللر واونلردن دها کوچکلرینه یاییلیر؛ و بو وجهله عادتا بر باغچه‌یه صالویریلان صو کبی بتون اراضی‌یی اروا ایده‌رك، فضله‌سی دکیزه آقوب کیدر. یالکز بعض چقور و آلچق یرلر بالالتزام صو ایله طولدیریلوب، بعده صو تبخر ایتمکله قالان اوزلی چاموره تخم سرپیلیر. قاهره قربنده واقع روضه جزیره‌سنده نیلك مقیاس فیضانی بولنوب، صو ٦ متره ایله ٣٢ سانتیمتره‌دن زیاده یوکسلنجه، مملکتك فیض و برکتنه کافی اولوب، بوندن آشاغی اولنجه غیر کافی اولمغله، قحط وقوعی طبیعیدر. فضله‌سندن ایسه زیان متصور اولمیوب، دها برکت اولور. فیضانده صولری بولانیق وصاریمتراقدر. نیلك صویندن باصیله‌میه‌جق قدر یوکسك اولان برچوق یرلری دخی طولابله صویی یوکسلده‌رك، اروا واحیا ایدرلر. مصریلرك ایچمه صویی دخی نیلدن اولوب، بوصو پك خفیف ولذیذدر؛ یالکز حاوی اولدیغی چامور طورلمق ایچون، مخصوص کوپلره طولدیریرلر.

اقلیم وهواسی. — مصرك هواسنده شمالدن جنوبه بیوك بر فرق اولوب، اسکندریه‌ده وسائر آق دکیز سواحلنده قیشین میزان الحراره اکثریا ١٠ و ١٢ درجه‌کوستریر، و بعضاً ٣ و ٢ درجه‌یه قدر دخی اینر. قاهره‌ده یازین ٣٥ و ٣٨ وصعید مصرده ٤٥ درجه‌یه‌قدر چیقار. صعیدده قیشین دخی نادراً ٢٠ درجه‌دن آشاغی‌یه اینر. یاغمورجه دخی بو فرق کوریلوب، صعید مصرده نادراً یاغمور یاغدیغی و بعضاً صره ایله سنه‌لرجه یاغمدیغی حالده، مصر سفلاده سنه‌ده اون اون ایکی کون و آق دکیز سواحلنه قریب محللرده دها زیاده یاغمور یاغار. اسکندریه‌ده قیشین صباحدن اقشامه‌قدر یاغمور یاغدیغی کونلر اولور. مصرك هواسی اساساً یابس اولوب، بناءً علیه کوللرك وطورغون صولرك کثرتی وعلی الخصوص نیلك فیضانده هر طرفك صو آلتنده قالمسی دیکر بر یرده اوله‌جغی قدر مضر دکلدر. مع هذا مصر هواسنك اك اغری ینه نیلك فیضانی موسمیدر. بو موسم سنه‌نك صیجاق آیلری اولان حزیران وتموز واغستوس آیلرینه مصادف اولدیغی حالده، بو آیلرده دائما شمال غربی روزکاری اسوب، حرارتی تعدیل ایدر. کانون اولدن شباط نهایتنه دکین بالعکس جنوب شرق روزکاری اسیور، که او موسمده حرارتی حس اولنماز. مارت ابتداسندن حزیرانه قدر عربلرك (خمسین) تعبیر ایتدکلری وچولدن کلن بر صیجاق روزکار اسر، که قرمزی بلوط شکلنده قوملری سوروکلیوب، یرلیلرك بیله تحمل ایده‌میه‌جکلری بر حرارت وصقندی‌یی موجب اولور. هله صعید مصرده بو روزکار تحمل اولنه‌میه‌جق برحالده‌در. آره صره سموم دینلان مهلك بر روزکار دخی اسر ایسه‌ده، بو یاریم ساعتدن زیاده دوام ایتمز. صعیدك هواسی دها یابس و دها آچیق اولوب، حرارت زیاده اولدیغی حالده، صحت عمومیه‌جه مصر سفلانك هواسنه مرجحدر.

اصول زراعتی، محصولات و حیوانات و معادنی. — مصرده نیل هم یاغمور هم کوبره هم صپان خدمتنی ایدوب، بونلره حاجت براقماز. نیلدن ایکی درلو و ایکی دفعه استفاده اولنور: برنجیسی فیضانده جدوللر واسطه‌سیله اراضینك

صویه باصدیرلمسی، که بو اك بیوك واهمیتلیسیدر ؛ وایکنجیسی فیضان موسمنك غیرنده یعنی ایلك بهارده طولاب وسائر آلاتله نیلك مجراسندن وجدوللردن صویك اخراجیله اراضینك ارواسیدر. بناءً علیه ، بو ایکی واسطه یاردیمیله اراضیدن سنه‌ده ایکی و بعضاً اوچ دفعه محصول آلنیر. طوپراق ضعیفلار و قوهٔ انباتیه‌سنی غائب ایدر قورقوسی یوقدر ؛ زیرا نیل مبارکك اراضینك اوزرینه براقدیغی اوزلی قایماق هر کوبره‌دن ایی اولوب، طوپراغه بهر سنه یکی وفوق‌العاده بر قوهٔ انباتیه ویرر . مصرده سنه باشی بحق صوك بهار تساوی لیل ونهاریدر. او کوندن اعتباراً صوك بهارك اوچ آینده اهالی زراعته متعلق هیچ بر ایشله مشغول اوله‌میوب ، صـویك چکلدیکنی بکلرلر. بو اوچ آی ظرفنده تارله‌لر صو آلتنده و یا سونکرکی صو ایله مملو بولنور. تشرین ثانیده صولر چکیلیر چکیلمز، هنوز طوپراق چامور حالنده ایکن، تخم سرپمکه باشلارلر. دانه‌لر کندی ثقلتلریله چامورك ایچنه کوملوب ، صپان وقازمه‌یه اصلا احتیاج مس ایتمز. بوموسمده اکیلن تخمك شباطده محصولی آلنمغه باشلایوب ، نهایت نیسانده حصاد موسمی ختام بولور. بو محصو-لات: بغدای، آربه، کتن ، بقله، نخود، بزلیه ، بونجه وسائره‌دن عبارتدر . اشبو قیش محصولنه (نیلی) دیرلر . بو محصول آلنیر آلنماز ، صیفی دینلن بر ایکنجی محصولك ذرعنه بدأ اولنور ، که بو بروجه‌مذکور نیلدن وجدوللردن بعض آلاتله صو چیقاریلوب ، اراضینك اروا اولنمسی قوتیله ممکن اولیور . بو آلتلر ایکی درلودر : بری بیلد-یکمز بوستان طولابی اولوب ، آنجق مصرده تخته ویا تنکه قوطی برینه آغزی کنیش دستیلر باغلی اولور . (ساقیه) تعبیر اولنان بو طولابلری او-کوزلره چویرتیرلر . ایکنجی نوعی صالینجق کبی ایپله ایکی طرفدن آصیلی کنیش بر ویا ایکی قووه‌در، که برآدم طرفندن تحریك اولنه‌رق ، صویه تماس ایدنجه قووه‌طولار، واك یوکسك محله واصل اولنجه، بر تکنه‌نك ایچنه دوکیلوب، اورادن تارله‌یه کیدر. بوکا (دلو) دیرلر. تا فرعونلرك زمانندن قالمه و درت بش بیك سنه‌لك اثرلرده رسملری کوریلن بو ایکی آلتدن بشقه اخیراً فنك ایجادکرده‌سی اولان ماکینه‌لر و طلرمبه‌لر دخی قوللانلمغه باشلایوب، بونلر واسطه‌سیله بیوك بر سهولتله آز زمانده چوق اراضی سقی اولنور . بو واسطه‌لرله ایلك بهارده ذرع اولنان ایکنجی نوع محصولات باشلیجه: پاموق، پرنج، شکرقامشی، مصر، جیویت، دوره، سیسام وسبزه‌لرك انواعندن عبا-رتدر. خیار وسائر سبزه‌لرله حیوانلری بسلیکه یارایان بعض نباتاتدن عبارت اولمق اوزره، بعضاً بر اوچنجی محصول دخی آلنیر، که اوده سقی اراضی قوتیله ممکن اولور .

خطهٔ مصریه‌نك اك بیوك ثروتی پاموق ، شکر قامشی، پرنج وذخیره‌دندر . پاموغك ذرعی محمد علی پاشا مرحومك زماننده اول مجهول اولوب، مشار الیه طرفندن ادخال اولنمش؛ و او وقتدن حاصلاتی سنادن سنه‌یه آرتمقده بولنمشدر. مجدد مشار الیه طرفندن برچوق طوت آغاجلری دخی غرس اولنمش ایسه‌ده، ایپك یتیشدیرلمسی مصرده ترقی ایده‌مه‌مشدر. پورتقال ولیمون ایله زیتون دخی کوزل یتیشه بیلیرکن، بونلر دخی جزئیاتدن وزیتونلر فیوم جهتنه منحصر اولوب، مصرك اك بول اشجار مثمره‌سی خرما آغاجلریدر . بوندن اوتوز آلتی سنه مقدم بتون خطهٔ مصریه‌ده بش ملیوندن زیاده خرما آغاجی بولنوب، سنه‌دن سنه‌یه مقدارلری تزیید اولنمقده‌در. اك زیاده صعید مصرده بولنان بو مبارك آغاجك میوه‌سی کوزله بر غدا اولدیغی کبی، آغاجی ویاپراغی دخی چوق ایشه یارار. موز، نار ، قیصی وسائر اشجار مثمره‌سی دخی واردر - اوزوم پك ایی یتیشدیکی حالده، باغلری چوق اولمیوب، آنجق یته‌جك قدر اوزوم یتیشدیریلیر.

ینه تکرار ایدرز که: مصرده اراضینك قوهٔ انباتیه‌سی وحیاتی نیل صوبی اولدیغندن ، بیکارجه سنه‌لردن بری قوراق وچول حالنده اولان واسع اووه‌لر، دنیانك اك منبت تارله‌لری حکمنه کچمك ایچون، نیلدن بر جدولك تمدیدی کافیدر . بناءً علیه، حکومت مصریه اعمار مملکته چالیشه‌رق ، یکیدن یکی یه جدوللر کشادینه دوام ایتدکجه، ارا-ضیٔ منبته ومزروعه‌سی سنه‌دن سنه‌یه چوغا-لوب ، ثروت و معموریت مملکت او نسبتده آرتمقده‌در .

معرده اورماندن بحث اولنه‌ماز؛ چونكه نيلك اروا ايتديكی يرلری تارله وباغچه، ونيلك يتيشه‌مديكی يرلری ايسه چول حالنده‌در. معادنی دخی پك آز اولوب، ياالكز سيوط جوارنده باقير و دمير معدنی بولنيور. طوز سواحلنده و دكنزه يتيشيك كوللرده كثرتلی اولوب، فيوم جهتنده طورلی معدن صولری دخی واردر. وادی نطرونده‌كی كوللرده كايتلی نطرون بولنور. كوزل غرانيت طاشلريله سماق مرمرلری دخی واردر.

حيوانات وحشيه‌سی همان چقال وصرتلاندن عبارت اولوب، صعيد جهتنده نيلده تمساح وصو آيغيری دخی بولنور. حشراتی وتمساحك يمورطه‌لرينی يمكله فائده‌سی معلوم اولان بر جنس مسك كديسی دخی بولنيور. زهرلی ييلان انواعيله سائر حشراتی چوقدر. طيوردن قره‌قوش، شاهين مصره مخصوص برجنس قيرلانغيچ صو قوشلرينك انواعی و بجع ديلن بر قوش كثرتله بولنور. حيوانات اهليه‌سی: صيغير، دوه، آت، استر، مركب، قيون، كچی وسائره‌دن عبارت اولوب، صيغيرلری بوكسك وپك كوزل اولديغی كبی، بينك آتلری دخی مشهوردر. هله مركبلری ايری وپك ايیدر. قيونلرينك برطاقمی بوكسك بجاقلی واوزون قويروقلی وبرطاقمی قره‌مان جنسندندر.

صنايع و تجارت ومعارفی — ممالك متمدنه‌نك صنايعنه قارشی مصرك صنايعی جزئيات قبيلدن ايسه‌ده، بو مملكتده زراعت پك قولای وآز زحمتله اجرا اولنوب، اهاليی چوق مشغول ايتمه‌يكندن، بونلر صنعتله دخی اشتغاله وقت بولمغله، اوقت تقلك معمولات صناعيه دخی مفقود دكلدر. برنجی صنعت محصولات زرعيه‌نك استحضاری اولوب، قامشدن شكر اخراجيچون ۲۰ دن زياده بيوك فابريقه واردر. پاموغك تخمدن تصفيه‌سنه مخصوص فابريقه‌لر دخی كيتدكجه چوغالمقده‌در. برقاچ كهرچله، زاج، نشادر روحی وباروت فابريقه‌سی‌ده واردر. صعيد مصرده پاموقدن ومصر سفلاده كتندن وهر ايكی جهتده يوكدن كويليلره مخصوص قبا بزلر وعبالرله كابم وسائره نسج اولنور. شامدن جلب اولنان قوزه‌لرله بعض ايپك قماشلر دخی ياپيلير. بركهٔ قارون و وادی نطرون كوللری سازلرندن كايتلی حصيرلر ياپيلوب، بونلرك برجنسی اينجه ومقبولدر. نيلك چامورندن طوغله وكرميت ايله دستی، كوپ وبوكا مماثل شيلر مصرك هر طرفنده ياپيلوب، چوق قوللانيلير. حتی كونشده قورومش كرپيچلری‌ده خيلی طيانيقليدر. قاهره واسكندريه‌ده كل وناره صوييله ياغ اخراجنه مخصوص برقاچ فابريقه ايله برقاچ دوكمخانه ودميرخانه، حكومته عائد برطوبخانه، بر ايكی جام فابريقه‌سی. اوزومدن شراب وخرما ايله دوره‌دن دخی راقی واسپرتو اخراجی قبط خرستيانلرينه مخصوصدر. فيوم ومنزله كوللرندن احراج اولنان باليقلرك قورودلمسی وصالاموره ايدلمسی دخی خيلی مقدار اهاليی اشغال ايدر بر صنعتدر. قيومجيلق دخی الك رواجلی صنايع محليه‌دندر.

مصرك تجارتی پك ايشلك اولوب، برطرفدن سودانله وآفريقای وسطی ايله وبرطرفدن دخی آوروپا وهند وسائر اقطار عالمله معاملات تجاريه‌سی واردر. سودانه محصولات زرعيه ومعمولات صناعيه‌سيله آوروپا امتعه‌سی كوندريلوب، اورادن فيل ديشی، آلتون توزی، تمرهندی، صوآيغيری، دوه، قپلان وسائره دری وپوستلری، ضمغ، دوه قوشی تويی، شاب، نطرون وسائره جلب ايديلير. سودان تجارتی كاروانلرله ونيل واسطه‌سيله دخی اجرا اولنور. آوروپايه كيدن اخراجاتك باشليجه‌لری: پاموق، پاموق تخمی، شكر، بقله، ذخيره، صوغان وسائره ايله سوداندن جلب اولنان مواد مذكوره‌دن عبارتدر. سودان موروداتی داخل حساب اولمقسزين، مصرك ياالكز كندی محصولاتندن بحراً آوروپايه و ممالك عثمانيه‌يه اولان اخراجاتی ۱۳ مليون مصرليراسنه قريب اولوب، بونك ½۹ مليونی پاموق، ۱۲۰۰۰۰۰ ی پاموق تخمی، تقريبا ½ مليونی شكر، ½ مليونی بقله، ۲۰۰۰۰۰ ی ذخيره و ۱۵۰۰۰۰ ی صوغان اخراجاتندندر. سوداندن مصره كلوب اورادن آوروپايه وآوروپادن كله‌رك سودانه اخراج اولنان موادن اولنان تجارت دخی پك مهمدر. ۱۳ مليون ليرالق اخراجاته قارشی مصرك آوروپادن آلديغی ادخالات ½ ۸ مليون مصر ليراسنی تجاوز ايتميور؛ حالبوكه بونك برخيلی مقداری‌ده مصردن ينه اخراج اولنه‌رق، سودانه كيدر.

بو وجهله مصره هر سنه کیرن آقچه چیقاندن اوچ درت و بلکه درت بش ملیون لیرا زیاده اولمغله، بو فرق ثروت محلیه‌یی و اهالینك رفاهنی کیتدکجه آرتیرمقده‌در. تجارتك قسم اعظمی اسکندریه‌وایکنجی درجه‌ده دمیاط ورشید وپورت سعید اسکله‌لرندن اولوب، بواسکله‌لردن قاهره‌یه برر دمیر یول خطی بولندیغی کبی، مصر سفلاده آغ شکلنده هرطرفه شعبه‌لری واردر. قاهره‌دن بیوك خط نیل مجراسنی تعقیب ایده‌رك، صعید مصرك بوقاریلرینه‌قدر تمدید اولنمشدر. اوچ سنه اول مجموعی ۲۰٤۳ کیلومترو‌یه بالغ اولان بو دمیر یول خطلریله نیلك سیر سفائنه صالح اولان مجرا وجدوللری مصرده تجارت دا ـ خلیه‌یی ومحصولات ارضیه‌نك اسکله‌لره ایندیرلمسنی تسهیل ایدیور. سویش جدولی ایسه آوروپا ایله آسیا وآوستralیه آره سنده اجرا اولنان بر بیوك تجارتك ممری اولوب، بوندن دخی البته مصره فائده ترتب ایدر.

معارف مصرده هنوز لایقیله منتشراولمیوب، اورته حالی آدملرك چوغی آنجق اوقویوب یازمق وبعضیسی یالکز اوقومق بیلیرلر. اکثر قرا ومحله مکتبلری طرز قدیم اوزره اولوب، بونلرده شا ـ کردان قرآن کریمی لوحه‌لره یازه‌رق حفظ ایدرلر؛ وبو واسطه ایله بر مقدار اوقویوب‌یازمق‌اوکرنیرلر. مع‌هذا، ممالك اسلامیه‌نك سائر طرفلرنده منقرض وبك متدنی برحالده بولنان مدارس مصرده الیوم بر درجه‌یه قدر اسکی حاللرینی محافظه ایتمکده‌در. مدارس مصریه‌نك اك بیوکی وجمله‌نك مرکزی جامع ازهر اولوب، بونده ۳۰۰ ی متجاوز مدرس اون بیکه قریب طلبه‌یه تعلیم‌علوم ایدرلر. معارف‌جدیده‌یه کلنجه، مصرده تا محمد علی پاشا مرحوم زماننده علوم وفنونه اهمیت ویرلمکه باشلانوب، قاهره‌ده مکمل برحربیه‌مکتبیله، طوپجیلره، سواری‌عسکرینه وسائر صنوف عسکریه‌یه مخصوص مکتبلر، فنون طبیه وجراحیه، فن بیطره، فن قباله، علوم‌ریاضیه، زراعت، حقوق، صنایع، آثار عتیقهٔ مصریه و سائره مکتبلری، مکاتب رشدیه وابتدائیه‌یه معلم یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمین، اسکندریه‌ده بحریه مکتبی، کرك قاهره واسکندریه‌ده وکرك مدیریت وقضا مرکزلرنده متعدد مکاتب اعدادیه ورشدیه ایله بیوك کویلرده دخی مکاتب ابتدائیه آچلمشدر. بوندن ۲۵ سنه اول اولان براستاتستیقه کوره، تاریخ مذکورده مصرده حکومت طرفندن و معارف مدیریتی معرفتیله اداره اولنان مکاتب ۲۰۰۰ عددنده اولوب، یالکز مکاتب عالیه‌نك شاکردانی ۱۱۹۳ عددینه بالغ اولیوردی. اجنبیلرك تحت اداره‌سنده دخی ۷۰ مکتب وار ایدی. بتون مکاتبك شاکردانی‌ده ۹۰ ۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولوردی. او وقتدن بری بوعددلرك تضاعف ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر. اناث مکتبلرینك علی‌الخصوص مسلمانلرجه پك کری‌اولمسی جای تأسف اولوب، تاریخ مذکورده مکاتبه دوام ایدن ۳۰۱۸ طالباتك جمله‌سی جماعات غیر مسلمه‌یه منسوب ایدی. قاهره‌ده خدیویت جلیله‌یه مخصوص بیوك ومکمل برکتبخانه بولندیغی کبی، اکثر جوامع شریفه‌یه مربوط متعدد کتبخانه‌لر دخی واردر. مطبعه‌لری متعدد اولوب، برخیلی کتابلر وغزته‌لرله موقوت رساله‌لر نشراولنیورسه‌ده، معارفك هنوز لایقیله تعمم ایتمه‌مسندن، بوکبی آثار معارفك رواجبولهمدن اولمیدر، که مصر مطبوعاتی حسن طبیعت اربابی ممنون ایده‌میه‌جك بر صورتده‌در؛ وفن طباعتجه برکونه ترقی‌کوره‌مکده‌در. حتی‌میری‌یه عائد اولوب، مقدما پك چوق آثار مهمه ونافعه نشر ایتمش اولان بولاق مطبعه‌سی دخی تدنیده‌در. قاهره‌نك خارجنده بر رصدخانه، بولاقده مصر آثار عتیقه‌سنه مخصوص مکمل بر موزه، برجغرافیه جمعیتی وسائر مؤسسات علمیه دخی واردر.

اهالیسی، جنسیت و لسان و مذهبلری. — حسن اداره سایه‌سنده مصرك معموریتی آرتدقچه، وعداله رعایت اولندقچه، اهالیسی محیرعقول اوله‌جق برصورتله آرتمقده اولوب، ۱۸۸۲ تاریخ میلادیسنده‌اجرا اولنان‌استاتستیقده ٦ ۷۷۹ ۰٤۰ کشی کوسترلمش ایکن، ۱۸۹۷ سنهٔ میلادیه‌سنده اجرا اولنان استاتستیقده ۹ ٦٥٤ ۳۲۳ کشی بولنمش، که بو وجهله ۱٥ سنه ظرفنده ۳ ملیونه قریب‌اهالی آرتوب، مقدار سابقك نصفی‌درجه‌سنده بر تزاید وقوع بولمشدر. بو حالده ۳۰ سنه‌ده تضاعف ایده‌جکی آکلاشیلیور! ۱۸۷۲ ده اهالی مصر ٥ ۲٥۰ ۰۰۰ و ۱۸٥٥ ده ٤ ۳۱۳ ۰۰۰

کشیدن عبارت ایدی. قرن سابق میلادی اواخرنده آنجق ۲۵۰۰۰۰۰ رادهلرنده تخمین اولنوردی.

شمدیکی حالده مصر صرف عرب واسلام مملکتی اولوب، همان بتون اهالیسی مسلم و لسان عربی ایله متکلمدرلر. معهذا اهالیسنك جملهسی نسباً صرف عرب اولمیوب، عرب وفلاح اسملریله ایکی بیوك قسمه منقسمدر. فلاحلر اهالیٔ عمومیهنك اقلی اوچ ربعنی تشکیل ایدوب، کویلرده و کوچك قصبهلرده زراعتله اوغراشان اهالینك قسم کلیسی فلاحدر. هر نقدر فلاح اسمی لسان عربیده « چفتجی » دیمك ایسهده، مصرده بو اسم بر جنسیت مخصوصه معناسیله قوللانیلیر. حقیقةً، فلاحلر لسان عربی ایله متکلم ایسهلرده، سیماجه و اخلاقجه عربلردن چوق فرقلی اولوب، قبط قومنه دها مشابهدرلر. بناءً علیه بونلر اسکی مصریلرك احفادیله مملکتك فتحنده ودین اسلامك دخولنده جزیرة العربدن کلن فاتحلر اولادینك اختلاط و امتزاجندن متولد اولوب، طمارلرنده قبط قانی زیاده ایسهده، حاکمیت ومذهب نفوذیله لسان عربی غلبه چالوب، آز مدت ظرفنده کندی لسانلرینی ترك وفراموشله عربلشمشلردر. صکرهدن هجرت ایدهرك جزیرة العربدن کلن قبائل فلاحلره نظر تحقیرله باقوب، بونلره قاریشمغه تنزل ایتمدکلرندن، بونلر برخیلی زمان الفت قدیمهلری اوزره خیمهلریله طولاشمش؛ ونهایت برطاقلری یرلشوب، زراعتله اشتغاله باشلامشلرسهده، بونلردخی اسکی حاللرندن بسبتون واز کچمیوب، تارلهلری یاننده دوه و قیصراقلرینی دخی محافظه ایتمش؛ و خانهلری یاننده دخی چادیر قوروب، هله حرب قوقوسنی آلنجه همان مشلحلرینی صرتلرینه، کتفیهلرینی باشلرینه کچیرمکه، قلیجلرینی قوشانمغه ومیزراقلرینی اللرینه آلوب، آتك صرتنه فیرلامغه حاضر بولنورلر. بونلرك چوغی صعید مصرده وادیٔ نیلك صاغ طرفنده ساکندرلر. بسبتون بدوی حالنده یاشایانلری ایسه چوللرك وادیلرنده طولاشیر، ویا واحهلرده بولنورلر. وادیٔ نیل ایله بحراحمر آرهسنده چوللرك جنوب جهتندهکی قبائل (عبابده) اسمیله نوبهلیلر کبی بشقهجه برقوم وشمال طرفندهکیلر عرب قبائلندن عبارتدر. وادیٔ نیلك غرب جهتندهکی چوللرده جولان

ایدن بدویلرك ایسه جملهسی عربدر. قاهره و اسکندریه کبی بیوك شهرلرك اهالیسیله صنعت وتجارتله مشغول اولانلرك دخی چوغی عربدر. فلاحلره کلنجه، بونلر ایری وتندرست وتناسب اعضایه مالك آدملر اولوب، هله قادینلری اولدقجه کوزل اولدیغی حالده، زوالیلر بیکارجه سنهلردن بری مصره حاکم اولان اقوام سائره طرفندن طوبراغی ایشلیهرك بشقهلرینی بسلمکه مخصوص بر نوع حیوان نظریله باقیلهرق، دائما حقارت کورمکه آلیشدقلرندن، عزت نفس حسی بسبتون غائب ایدوب، طمارلرنده آز چوق عرب قانی دخی اولدیغی حالده، پك زیاده تذلل ایتمش؛ وبقین وقته کلنجهیه قدر قیرباجله آنفاریهلرده چالیشدیریلهرق، هر نوع راحت وسعادت بشریهدن محروم اولهرق یاشامغه آلیشمشلردر. حالبوکه کندیلری ذکی، چالیشقان وپك ناموسلی آدملر اولدقلرندن، بیچارهلر بوندن ایی برمعاملهیه مستحق ایدیلر. خطهٔ مصریهنك خلافت جناب فاروقیدهکی فتحنده اهالیسنك قسم عظمی دین اسلامی قبول ایدوب، کرك بونلر وکرك بعده اهتدا ایدنلر عربلره قاریشهرق، بروجه مشروح فلاحلری تشکیل ایتمشلر؛ و اهالیٔ قدیمهنك بر قسمی دخی خرستیانلقده ثبات ایتمشلرسهده، بونلر اقلیتده قالوب، مسلمانلرك اورتهسنده یاشادقلرندن، لسان قدیملرینی محافظه ایدهمهمشلر؛ وبینلرنده عربجه قونیشدقلری حالده، یالکز کلیسا ومکتبلرنده قبط لسانی محافظه ایتمشلردر. الیوم (قبط) اسمیله معروف اولان برصنف اهالی، که خرستیانلغك (یعقوبیه) دینان برمذهب مخصوصیله متدیندرلر، سیما واخلاقجه فلاحلردن فرقسز اولوب، اسکی مصریلر آثارنده کوریلن اهالیٔ قدیمه رسم وهیکللرینه دخی تمامیله مشابهدرلر. بونلرك مجموعی یاریم ملیونه بالغ اولهمیوب، اکثری شهر وقصبهلرده وصعید وفیوم جهتلرنده بولنور؛ و بعض صنایعله ویازیجیلق و صرافلق کبی ایشلرله کچینرلر. اصل مصرلی اولان بوقبطیلردن بشقه مصرده روم، آرناؤد، ارمنی، مارونی، لوانتن و سائره اولهرق ۱۵۰۰۰۰ قدر خرستیان اهالی و ۱۰۰۰۰۰ قدر اجنبی یعنی فرنك بولنوب، یهودیلریده آنجق ۳۰۰۰۰ قدردر. اهالیٔ اسلامیه بیننده ترك، آرناؤد و چرکس اولهرق بر

مقدار خلق دخی بولنوب، بونلر باشلیجه مأموریتله ویا املاکله کچینیرلر. بو وجهله اهالینك بوقاریده ذکر اولنان مقدار مجموعندن یالکز ٧٥٠ ٠٠٠ ی خرستیان و ٣٠ ٠٠٠ ی موسوی اولوب، ٨ ٨٧٤ ٣٢٧ سی کاملاً مسلم وسنیدر.

مصرده کافهٔ اهالی لسان عربی ایله متکلم اولوب، بو مملکتده سویلنیلن عربی جزیرة العربك کی قدر فصیح دکلسه‌ده، شام و مغرب عربجه‌سندن دها فصیح وتلفظی دها طوغریدر. یالکز (ج) حرفنی (غ) ویا کاف فارسی کبی تلفظ ایدرلر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی، شهر وقصبه وقریه‌لری. — مصر اسکیدن بری مصرسفلی ومصر علیایه منقسم اولوب، مصرسفلی نیلك دالیه‌سندن وسواحله قریب یرلرندن، ومصر علیا نیلك تشعب ایتدیکی محلدن اسوانده‌کی برنجی شلاله‌یه‌قدر اولان یرلردن عبارت ایدی. بطالسه زماننده مصر علیانك آشاغی قسمنه مصر وسطی اسمی ویریلوب، خطهٔ مصریه اوچه تقسیم اولنمشدی. عربلر مصر علیایه (صعید) نامنی ویروب، بونلر دخی آشاغی قسمنه (وسطانی) نامنی ویررلرسه‌ده، اك زیاده ایکی‌یه اولان تقسیم قدیمه رعایت ایدوب، مصرسفلایه (وجه‌بحری) وصعید مصره (وجه‌قبلی) دخی دیرلر. تقسیمات ملکیه‌سنه کلنجه، زمانه کوره تغیر ایتمش ایسه‌ده، بو تقسیماتده و اقسامنك اسملرنده چوق تخلف یوقدر. شمدیکی حالده مصر ١٤ مدیریت ایله باشلیجه شهرلردن عبارت اولان ٦ محافظه‌دن مرکبدر. بونلرك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومرکزلری بروجه آتیدر:

مصرسفلی (وجه‌بحری)

مدیریت	مربع کیلومتره	نفوس	مرکزی
بحیره	٢ ٤١٤	٦٢٢ ٠٨٠	دمنهور
شرقیه	٢ ٣٤٤	٧٤٧ ٣١٥	زقازیق
دقهلیه	٢ ٤١١	٧٣٧ ١٩٨	منصوره
غربیه	٦ ٠٦٢	١ ٢٩٧ ٨٥٣	طنطا
قلیوبیه	٩١٢	٣٧١ ٦١٠	بنها
منوفیه	١ ٦٥٥	٨٦٤ ١٤١	شبین‌الکوم
صعید (وجه قبلی)			
سیوط [١]	٣ ٥٢٠	٧٥٦ ٠٣١	سیوط
بنی سویف	١ ٢٢١	٣١٢ ٧٨٠	بنی سویف
فیوم [١]	١ ٢١٧	٣٧٠ ٦٧٦	مدینة الفیوم
جیزه	٩٥٦	٣٩٨ ٨٨٨	جیزه
منیا	٢ ٠٠٠	٥٤٢ ٨٥٩	منیا
جرجا	١ ٦٨٩	٦٨٧ ٨٩٠	سوهاج
قنا	١ ٤١٠	٧٠٥ ٠٨١	قنا
اسنا	٨٦٢	٢٢٠ ١٨٠	اسنا
محافظه‌لر			
قاهره	١٦	٥٧٦ ٤٠٠	قاهره
اسکندریه	١٨٠	٣١٩ ٧٦٧	اسکندریه
دمیاط ومطریه	١٢	٤٣ ٤١٧	دمیاط
رشید	٦٣	٢١ ٦٠٠	رشید
سویش	٢٨	١٨ ٠٦٨	سویش
عریش	—	١٦ ٩٩٢	عریش
قصید	—	٢ ٧٠٠	قصید
سیوه واحی	٤٠	٣ ٧٥٠	—
جمعاً مصر	٢٩ ١١٧	٩ ٦٥٤ ٣٢٣	

[١] خارجه وداخله واحلریله برابر.

[١] بحریه وفرافره واحلریله برابر.

هر مدیریت (مرکز) اسمیله بر قاچ قضایه منقسم اولوب، بونلرك اسامیسیله هر مدیریتك حاوی اولدیغی شهر وقصبه وقریه‌لرك مقدارلری بروجه آتیدر:

مدیریت	شهر وقصبه	قریه	قضا
بحیره	٢٢	٢٥٣	نجیله شبراحیت عصف دلنجات دمنهور ابوحمص
شرقیه	١١	٤٢٩	قنیات ابراهیمیه منیة القمح بلبیس صوالح عرین
دقهلیه	٤	٤٣٧	میت غمر میت‌سمنود سنبلاوین دکرنس فارسکور منصوره
غربیه	٣٦	٤٨٤	زفتی سنطه محلة منوف بسیون مندوره المحلة الکبری کفرالشیخ بیله بلاد الارز شرقاً بلاد الارز غرباً اقلیم البرلس
قلیوبیه	٣	١٥٩	شبری قلیوب طوخ

مديريت	شهر وقصبه	قريه	قضا
منوفيه	١٣	٣٣١	اشمون، سبك، منوف، مليج، تلا، شبين الكوم
سيوط	٤	٢٨١ قريه ١٤ واح	ملوى، ديروت، منفلوط، ابنوب، سيوط، ابو تيج، دوير
بنى سويف	٥	٦٩	ببا، بنى سويف، زاويه
فيوم	١	٨٦ قريه ٥ واح	سنورس، طبهار
جيزه	٣	١٦٠	اوسيم، جزره، اطفيح، بدرشين
منيا	٢	٢٥٩	فشن، مغاغا، بنى مزار، قلوصنا، منيا
جرجا	٤	١٨٨	طما، طهطا، سوهاج، منشيه، جرجا، برديس
قنا	٥	١٠٢	فرشوط، دشنا، قنا، قوص، اسنا
اسنا (حدود)	٢	٨٧	ادفو، اصوان، كنوز، حلفا
	١١٥	٣٣٤٤	

خطهٔ مصريه‌نك اك بيوك شهرلرى قاهره و اسكندريه اولوب، يكرمى بيكدن زياده نفوسى اولان معموره‌لرى و مقدار نفوسلرى بروجه آتيدر :

قاهره	٥٧٦٤٠٠	سيوط	٣٧٠٠٠
اسكندريه	٣١٩١٦٧	محلة الكبيرة	٣١٠٠٠
طنطا	٤٥٠٠٠	منصوره	٣٠٣٠٠
دمياط	٤٣٤٧٧	مدينة الفيوم	٢٩٠٠٠
زقازيق	٤٠٠٠٠	دمنهور	٢١١٠٠
پورت سعيد	٣٧٠٠٠	اخميم	٢١١٠٠

محافظلق صورتنده اداره اولنان بيوك شهر.

لرندن بشقه شهر وقصبه‌لرى بروجه‌بالا ١١٥ وقريه و واحلرى‌ده ٣٣٤٤ عددندن‌در.

اصول اداره‌سى، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سى. — مصر دولت عثمانيه‌نك اجزاء متممه‌سندن اولوب، خديويت ناميله وصورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر ايالتدر. خديويت محمدعلى پاشا مرحومك سلاله‌سنده بدردن اكبر اولاده انتقال ايدر. سلطنت سنيه‌يه مقطوع بر ويركى ويرر؛ ودول اجنبيه ايله كمرك و تجارت معاهده‌لرى عقدينه، عقد استقراضه ونظامات وضعنه دائر قانونلر واردر. خديو ٦ ناظردن مركب بر هيئت مديراله، اعضاسنى كنديسى نصب ايتديكى بر مجلس مشورتله واهاليدن منتخب بر مجلس نوابله ادارهٔ مملكت ايدر. جانب باب عاليدن بر فوق‌العاده قوميسر بولنديريلور. محاكم شرعيه‌دن بشقه آوروپالى‌دخى بولنان محاكم مختلطه‌سى وتجارت محكمه‌لرى واردر.

واردات ومصارف سنويه‌سى ١٠ مليون مصر ليراسى راده‌لرنده اولوب، سنهٔ اخيره بودجه‌سنده وارداتى مصارفندن ٤٠٠٠٠٠ ليراقدر فضله ايدى. ديون خارجيه‌سى ١٠٤ مليون‌كسور انكليز ليراسى‌اولوب، ١٥٠٠٠٠٠ ليرالق استقراض داخليسى دخى واردر. عسكرى ١٨٠٠٠ كشى‌يى يچمه‌مكله مشروط اولوب، طلبه ومدرسين وديكر بعض استثنالردن بشقه هر مصرلى يكرمى ياشندن اعتباراً عسكر صايبلير؛ و ٦ سنه بريه ويا بحريه‌ده نظاميه، ٥ سنه رديف و ٥ سنه مستحفظ، كه جمعاً ١٦ سنه عسكرلك ايتمكه مجبوردر. صلح زماننده قوهٔ عسكريه‌سى ٦٦٤ امرا و ضابطان، ١٣٦٨٥ افراد، ٧١٢ مأمور وكاتب، ١٣٠٠ بيكير، ١٧٠٠ دوه، ٣١٠ استر، ١٥٠ طوب وسائره‌دن عبارتدر. قوهٔ بحريه‌سى بر يات، بر واپور، ٥ قروآزور، بر فرقتين و بر قوروتدن عبارتدر. پوستهٔ خديوى واپورلرى دخى حكومته عائد اولوب، حين حاجتده دونمايه الحاق اولنور. قوهٔ ضابطه‌سى ٦٣٣٦ كشيدن عبارت اولوب، قاهره واسكندريه وسويش جدولنده‌كيلر يرلى و آوروپاليدن مختلط و سائر طرفلرده‌كيلر صرف يرليدر. سواحل محافظه‌سنه مأمور سفائنده دخى ٥٠ ضابط ايله ١٠٠٠ بحريه نفرى بولنيور.

سويش جدولنك سنهٔ اخيره‌ده وارداتی ۸۰ مليون كسور ومصارفی ۵۵ مليون كسور فرانقه بالغ اولوب ، ۲۵ مليون فرانق قدر استفاده اولنمشدر.

احوال تاريخيه‌سی . — مصرك تاريخی پك اسكی زمانلره‌قدر چيقوب، معلوم اولان الك اسكی حكمداری ميلادعيسادن ۳۹۰۰ سنه‌اول ياشامش اولان (منس)در؛ حالبوكه بوذات‌حكمدارلرينك برنجيسی دكلیدی. ديمك اوليوركه بوندن تقريباً ۶۰۰۰ سنه اول مصر برحكومت‌منتظمه‌ايله اداره اولنه‌جق درجه‌ده حضريت ومعموريته مالك‌ايدی. حكمدار موی اليه‌شمديكی قاهره‌نك اوست طرفنده (منف) شهرينی تأسيس، وپايتخت اتخاذ ايتمشدی. مرقومك زماندن اعتباراً مصرك ايران حكمداری كيخسرو طرفندن ضبط اولنديغی زمانه يعنی قبل‌الميلاد ۵۲۵ تاريخنه‌دك ۳۴۰۰ سنه ظرفنده مصرده فراعنه ناميله ۲۶ سلاله كاوب ، بونلرك احوالی تماميله معلوم دكل ايسه‌ده، الك معروفلری دردنجيسيله اون ايكنجيسی واون سكزنجيسيدر . دردنجی سلاله فرعونلرينك آثاری ياپدقلری اهرامدن عبارتدر . اون ايكنجی سلاله ايسه قبل‌الميلادتخميناً ۲۸۰۰ دن ۲۶۰۰ تاريخلرينه‌دك ۲۰۰ سنه قدر حكم سورمش ۸ فرعوندن مركبدر . بونلر نوبه‌يی دخی ضبط، منف قربنده نيلك فضله مياهنی جمع ايتمكه مخصوص (موريس) اسميله پك واسع صنعی بركول حفر ، (لابيرنت) تعبير اولنان يوللری پك مشوش غريب بر سرای بنا ايتمش؛ ونيجه ابنيه وسائر آثار ترك ايتمشلردر. اون بدنجی سلاله‌دن صكره، جزيرة العربك شمال جهتنده‌كی عمالقه‌دن بدوی بر قوم كاوب، مصری ضبطله، ۲۵۰ سنه‌قدر حكم سورمشلردر . بونلر اسكی مصريلرجه (هكسوس) يعنی « چوبان » اسميله معروفدرلر. بنی‌اسرائيلك بونلرك‌زماننده‌مصره انتقال ايتمش اولدقلری مظنوندر. قبل‌الميلاد ۲۰۴۰ تاريخلرنده مصريلر هكسوسلری طرد واخراجله ، فراعنه حكومتنی احيا ايده‌رك ، اون سكزنجی سلاله‌يی تشكيل ايتمشلردر. بو سلاله‌نك اوچنجی حكمداری اولان برنجی (توطمس)آسيايه تجاوزله، شامی، فنيكه‌يی، جزيره‌يی، يمنی وآفريقاده نوبه وحبشی ضبط ايده‌رك، پك‌پارلاق بر دولت‌تشكيل ايتديكی كبی ، ۲۵۰ سنه صكره (رامسس‌ميامون) نام فرعون، كه مورخين يونانيجه (سزوستريس) اسميله مشهوردر، بردرجه دهافتوحاتی توسيع ايله، باب‌المندبه‌قدر اولان آفريقا سواحلنی مصره الحاق و (منف) و (طيبه) شهر قديملريله مصرك سائر جهتلرنده دخی پك چوق ابنيهٔ جسيمه وآثار مصنعه تأسيس ايلمشدر. اشبو اون‌سكزنجی‌واوندقوزنجی سلاله‌زماننده مصرك قوت وشوكت ومعموريتی درجهٔ قصوايه واروب، زراعت وتجارت وصنايع‌ومعارف وعلی‌الخصوص هندسه، هيئت، فن‌معماری و سائر علوم خيلی ترقی ايتمش؛ ومصر او زمانلرده كرهٔ ارضك الك متمدن نقطه‌سی حكمنه كچمش ايدی . يكرمنجی سلاله زماننده آسيا وآفريقاده‌كی ممالك مضبوطه يكيدن الدن چيقوب، يالكز نفس مصر قالمش؛ ومصرك‌قوت ومعموريتی تدنی‌يه يوزطوتمش ايدی. نهايت يكرمی آلتنجی سلاله زماننده‌جهانكير شهير كيخسروك اوغلی (قامبيس) قبل‌الميلاد ۵۲۵ تاريخنده عسكر سوقيله مصری ضبط ايتمش ؛ وبر والی تعيين ايدوب، ادارهٔ داخليه ونظامات مخصوصه‌لرينه مداخله ايتمه‌مش ايسه‌ده، ايران‌حكومتنك سورديكی مدت زماننده مصريلر اوچ دفعه قيام ايتدكلرندن، ميلاددن ۳۵۴ سنه اول‌ايرانيلر يكيدن مصری ضبطله، ادارهٔ قهريه آلتنه آلمشلردی . قبل‌الميلاد ۳۳۲ تاريخنده بيوك اسكندر خروجنده، مصريلر كندی آرزولريله، كنديسنی‌دعوت ايتمكله، بلاحرب مصره داخل اولوب، اسكندريه شهرينی دخی تأسيس ايتمشدی . اسكندردن صكره مصر بونك سردارلرندن بطليوسك‌حصه‌سنه دوشوب، بونك نسلی مصرده ۳۰۰ سنه حكم سورمش؛ وهرنه‌قدر بونلرك زماننده‌مصر يونانيلرك ومدنيت يونانيه‌نك نفوذی تحتنده بولنمش ايسه‌ده، بطالسه اسكی مصريلرك مذهب وآيين واخلاق‌مليه‌لرينه دخی رعايت ايدوب، خطهٔ مصريه‌جه اسكی معموريتی اعاده ايتمشلردی . ميلاددن ۵۰ سنه اول روماليلر مصری‌ضبط ايدوب، بونلرك‌زماننده يكيدن تدنی‌يه‌يوز طوتمش؛ و هله شرق ايمپراطورلغنه يعنی قسطنطينيه قيصرلری حصه‌سنه‌دوشدكدن، ويكی ظهور ايدن خرستيانلق دينی دخول‌ايتدكدن

صکره، مصر منازعات مذهبیه میدانی اولوب، مصریلرك تابع اولدقلری آریوس ویعقوبیه مذهبلری روملرجه مردود اولدیغندن، بو مناسبتله مصریلرله روم ایمپراطورلری آره‌سنده منافرت وخصومت آرتمش؛ و خطهٔ مصریه بو منازعات آره‌سنده چوق تدنی ایتمش ایدی.

مصر قدیمك اك بیوك شهرلری شمدیکی قاهره‌نك جنوبنده‌کی (منف) ایله صعید مصرده قنانك جنوبنده الیوم کرنك دینلن محلده بولنمش اولان (طیبه) شهرلری اولوب، فراعنه‌نك پایتختلری بولنمش اولان بو ایکی عظیم شهردن بشقه اسکی مصریلر زماننده بشقه و بطالسه زماننده بشقه اسملرله یاد اولنان یك چوق شهر وقصبه‌لری وار ایدی. اسکندردن صکره اك بیوك شهری وبطالسه‌نك پایتختی ایسه اسکندریه ایدی. بوتوس، تنیس، منلوس، سایس، هلیوپولیس، آرسینوئه، آنتینوئه، لیقوپولیس، هیپسله، پطولمایس، لاتوپولیس، سیانه (اسوان) وسائره اك مشهور شهرلرندن ایدی. ابوالمورخین هرودوت کندی زماننده یعنی میلاد عیسادن درت قرن اول مصرده یکرمی بیك شهر وقصبه بولندیغنی بیان ایدیور.

اسکی مصریلرك خالق ارض و سماوات بر اله معنوی‌یه اعتقادلری وار ایدیسه‌ده، بو معبود معنوینك انسان وحیوان صورتنده تجلیسنه دخی معتقد اولمغله، بوندن بر طاقم تثلیثلر چیقاروب، انسان باشلی حیوان وحیوان باشلی انسان صورتنده تصویر ایتدکاری برچوق موهوم معبودلره وشمس وقمر وسیاراته دخی عبادت ایدرلردی. هر شهر وقصبه‌نك معبودلری‌ده آیری اولمغله، یك قاریشق بر مذهبلری وار ایدی. شمس و قمردن کنایه اولان (ایزیس) و (اوزیریس) ایله (طوتس) و (آپیس) تعبیر ایتدکاری بوغا معبودلرینك اك مشهورلری ایدی. تناسخه و روحك بعدالموت جسمه عودتنه ایناندقلریچون، اغنیاسی اولولرینك جنازه‌لرینی تحنیط ایده‌رك، بر آلتنده‌کی واسع سردابلره، وحکمدارلرینك بو وجهله تهیئه ایتدکلری مومیالرینی اهرام دیدکاری جسیم ابنیه‌نك ایچنه وضع ایدرلردی. اسکی مصریلرك اسکی آثاری اکثریا غرانیت ویاپورفیر طاشندن معمول جسیم هیکللر وصنملردن، ینه جسیم وآغر ابنیه‌دن، مسله دینلن یکپاره و آلتی کنیشجه اوستی طار درت کوشه‌لی دیکیلی طاشلردن وسائر بوکبی آثاردن عبارت اولوب، بیوك مهارت و صنعتله وعلی الخصوص او وقتك نقصانلی آلاتیله یوکسك یرلره رفعی محیر عقول اولان یکپاره جسیم طاشلرله یاپلمشدر. لکن بو آثارك جمله‌سنده جسامتله آغرلق ومتانت غلبه چالوب، آثار قدیمهٔ یونانیه‌ده‌کی ظرافت ولطافت یوقدر. اسکی مصریلرك ایکی نوع خطی وار ایدی. تحریر وقرائتی رؤساء روحانیه‌یه مخصوص اولان (هیروغلیف) خطی، که اکثر آثار باقیه‌ده محکوك اولوب، رمز و اشارت یرینی طوتار برطاقم حیوانات وسائر مواد مختلفه رسملرندن عبارت ایدی؛ وعمومه عائد اولان (خط قبطی) که فنیکه خطندن مأخوذ اولوب، خط یونانی ایله چوق مشابهتی واردر.

خرستیانلق دوری مصرده آنجق بشیوز سنه قدر وبر تدنی و خرابیتله برلکده دوام ایدوب، ظهور اسلامده مصریلر، روم ایمپراطورلرندن بیزار اولدقلرندن، جانب اسلامه میل کوسترمشلر؛ وبناءً علیه، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) زماننده ۱۷ نجی سال هجریده عمرو بن العاص عسکر مسلمینله مصره دخولنده مصریلر مقاومتده چوق اصرار ایتمیوب، بعضیسی طوعاً عرض اطاعت ایتمش؛ وکمال سهولتله بتون خطهٔ مصریه فتح اولنه‌رق، اکثر اهالی دین اسلامی قبول ایلمش؛ و بونلر جزیرة العربدن هجرت ایدن عربلرله قاریشه‌رق، آز مدت ظرفنده عربلشمشلردر. مصر خلفاء راشدین وملوك امویه وبعده خلفاء عباسیه‌یه تابع بر ایالت صورتنده اداره اولندقدن صکره، ۲۵۴ تاریخنده خلافت عباسیه جانبندن والی بولنان احمد بن طولون ولایتی امارته تحویل ایتمکله، بش کشیدن مرکب اولان سلاله‌سی ۲۹۱ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وبعده ینه والیلر معرفتیله اداره اولنوب، ۳۲۱ تاریخنده والئ مصر اولان (اخشید) دخی بر ایکنجی امارت تشکیل ایدوب، بش کشیدن مرکب اولان سلاله‌سی ۳۷ سنه حکم سوردکدن صکره، مغربده ظهور ایدن فاطمیوندن معزلدین‌اللهك سرعسکری جوهر القائد خطهٔ مصریه‌یی ضبط، وقاهره شهرینی تأسیس ایتمشدی. ۳۶۲ده مشارالیه

معزلدین‌الله مهدیه‌دن مصره انتقال ایله ، قاهره‌یی پایتخت اتخاذ ایده‌رك ، خطبه‌دن خلفاء عباسیه‌نك نامنی رفع، و کندیسی‌شیعی مذهبی اوزره خلافت دعواسنده بولنمغله، کندی نامنه خطبه اوقوتمشدر. فاطمیون ٥٦٧ تاریخنه‌دك مصرده ومغرب، شام، حجاز ویمنده حکومت سوروب، بونلرك انقراضنده مصره مالك اولان مشهور صلاح الدین ایوبی‌مذهب اهل‌سنتی وخلفاء عباسیه خطبه‌سنی اعاده ایتمشدی. ایوبیلر دخی مصر و شام ویمن جهتلرنده ٨٢ سنه حکم سوردکدن صکره، ٦٤٩ ده حکومت اتابکاری مقامنده بولنان و (ممالیك بحریه) دینمکله معروف غلامان اتراکه کچوب، بونلر دخی تاریخ مذکوردن ٧٨٤ تاریخنه‌دك ١٣٥ سنه حکم سورمش؛ وایچلرندن سیف الدین قلاون واولادی تمیز ایتمشلردر. تاریخ مذکورده حکومت ممالیك چراکسه‌یه انتقال ایدوب، بونلرك زماننده بغداده‌كی خلافت عباسیه‌یه مغوللر طرفندن ختام ویرلمکله، نسل عباسیدن برینی مصرده مقام خلافته کچیروب، بیعت ایتمش؛ وبونك نسلی اسماً خلافت ایدوب، حکومت غلامان چراکسه النده بولنمشدر. ممالیك چراکسه ٩٢٣ تاریخنه‌دك ١٣٩ سنه حکم سوردکدن صکره، جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری چالدیران مظفریت عظیمه‌سندن عودتنده مصری فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایتمشدر. او وقتدن اعتباراً مصر دولت عثمانیه‌نك بر ایالتی صورتنده اداره اولنور. وقتیله اوراده دخی (ممالیك) اسمیله بر صنف عسکریلر زیاده تفرد قزانوب، زورباجه حرکته باشلامش اولدقلرندن، بر خیلی وقتدن بری اهمال ایدلمش اولان نیلك جدول وبندلری بسبتون بطال براغیلوب، خطهٔ مصریه بر ایکی ملیون راده‌لرینه اینمش اولان اهالی‌یی اعاشه‌یه، و وارداتی اوراده‌کی عسکرك علوفه‌سنه تقابل ایتمکه کافی دکلیدی. سلطان سلیم خان ثالث دورنده ١٢١٣ تاریخنده بیوك ناپولیون مصره عسکر سوق ایده‌رك، اوچ سنه خطهٔ مصریه فرانسزلرك ضبطنده قالدقدن صکره، ١٢١٦ ده عساکر عثمانیه مصری استرداد ایتمش؛ مذکور ممالیك طائفه‌سی طغیانلرینی آرتیرد قلرندن، بونلرك تربیه‌سنه کوندریلان عساکر سرکرده‌لری میاننده محمد علی دخی بولنوب، مشارالیه اقتدار طبیعیسیله ادارهٔ مصریه‌یی اله آلمغه و رتبهٔ وزارتله مصر والیلکی احرازه موفق اولدقدن صکره، اصلاحات جدیده‌یه ابتدارله، مصرك معموریت قدیمه‌سنی اعاده ایتمش؛ وبونی بر ایالت ممتازه حالنه قویه‌رق، والیلکی کندی خاندانه تأمین، وسودان جهتنه طوغری برچوق یرلر ضبط ایله، مصره الحاق ایلمش ایدی. بعده مصر ایالتنه خدیویت نام رسمیسی ویریلوب، وراثت دخی اکبر اولاده مشروط اولمشدر.

مصرده حکومت سورن سلاله‌لرك هر بری کندی اسمی صره‌سنده ذکر ایدلمش اولدیغندن، شوراجقده یالکز محمد علی پاشا سلاله‌سنك جدولنی درجله اکتفا ایدرز:

محمد علی پاشا	١٢٢١
عباس پاشا بن محمد علی	١٢٦٦
سعید پاشا بن ابراهیم بن محمد علی	١٢٧١
اسماعیل پاشا بن ابراهیم	١٢٨٠
توفیق پاشا بن اسماعیل	١٢٩٧
حالا خدیو مصر عباس حلمی پاشا بن توفیق	١٣١٠

خدیویت مصریه. — خدیو مصر نفس مصر ایالت ممتازه‌سندن بشقه، محمد علی پاشا مرحومك و اولاد و احفادینك فتح ایتمش اولدقلری نوبه، دارفور، کردفان ونیلك منابعنه قدر اولان سودان شرق جهتلرینه و بحر احمرك سواحل غربیه‌سیله سینائی شبه جزیره‌سنه وجزیرة العربك مدین جهتنه دخی حاکمدر. بتون خدیویت مصریه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سیله اهالیسی بروجه آتیدر:

	مربع کیلومتره	نفوس
نفس مصر وملحقاتی	٥٥٠ ٦٣٠	٩ ٦٥٤ ٣٢٣
نوبه	٨٦٤ ٦٥٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
سودان مصری	٨٥٦ ٥٠٠	١٠ ٨٠٠ ٠٠٠
جمعاً خدیویت مصریه	٢ ٢٧١ ٦٣٠	٢١ ٥٥٤ ٣٢٣

هر نه قدر بوندن برقاچ سنه اول مهدی اسمیله ظهور ایدن برآدم سودان ونوبه جهتلرینی ادارهٔ مصریه‌دن آیره‌رق، سودانده بر حکومت مستقله تشکیل ایتمش ایسه‌ده، مصر عساکری

او جهتلری یکیدن فتح واسترداد اتمکه باشلامشدر. بحر احمر سواحلندن بعض یرلری ابتدا اشغال اتمش؛ و جزیرة العرب جهتده‌کی ساحل دخی طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه آلتنه آله‌رق، الوجه قضاسی نامیله حجاز ولایتنه الحاق اولنمشدر.

مصراطه { طرابلس غرب ولایتنك خمس سنجاغنده، طرابلسك ١٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده سرت کورفزینك منتهای غربنده وساحل بحرده قضا مرکزی کوچك بر قصبه اولوب، زیتون وخرما آغاجلریله محاطدر. طرابلسك الك ایشلك اسکه‌لرندن اولوب، فناری دخی اولمغله، بعض کمیلر بناشیر، وفزانه ایشلر کاروانلری واردر. کابم وحصیر ایله کچی و دوه توییدن جوال اخراجاتی واردر. وقتیله تجارتی دها ایشلك ایدی.

مصرایم { (Misraim) کتب بنی اسرائیل روایتنه کوره حام بن نوح (عم)ك اوغلی اولوب، اسکی مصریلرك جد اعلاسی عد اولنور. میلاد عیسی (عم) دن ٢٢٠٠ سنه اول مصرده حکومت سورمش اولدیغنی تخمین ایدرلر؛ حالبوکه احفادندن اولمسی اقتضا ایدن (منس) ك میلاددن ٣٩٠٠ سنه اول مصرده حکومت سوردیکی آثاریله مثبتدر. اسکی عبرانیلر خطهٔ مصریه‌یه دخی بو نامی ویررلردی.

مصری { [«نیازی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مصطفی { سلطان الانبیا (صلعم) افندمزك مخلص شریفیدر.

مصطفی { (سلطان —) ابو الفتح سلطان محمد خان ثانینك اکبر اولادی اولوب، پدرینك حیاتنده قره‌مان والیسی ایکن، ٨٧٨ ده اجل موعودیله وفات اتمش؛ و نعشی بروسه‌یه نقل ودفن اولنمشدر.

مصطفی { قانونی سلطان سلیمان خانك اکبر اولادی اولوب، پدری زماننده آماسیه متصرفی ایدی.

مصطفی { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا —) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك اوغلی و شاه اسماعیل ثانینك برادری اولوب، شجاعت وسخاوت وسائر فضائل ایله محبوب عالمیان ایدی.

— ایکنجیسی (مولوی سید غلام مصطفی) هندستانده دهلی مضافاتندن (بردوان) قصبه‌سندن اولوب، علم وفضله بناءً، ١٢٣٠ تاریخلرنده انکلیزلر طرفندن بعض مملکتلرك مفتیلکنه نصب اولنمشدی. شو مطلع اونکدر:

دی که نهال قامتش جلوه‌گر از نظر گذشت
دل ز شکیب باز ماند جان ز قرار درگذشت

— اوچنجیسی کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بغیر از غم که هرگز کم مبادا
ندارد کس سرغمخواری من

— دردنجیسی (میر —) دهلیلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای آنکه ز دوریت بجانم شب وروز
در هجر تو ما آه وفغانم شب وروز
یك لحظه ز خاطرم فروش نه‌ئی
جز نام تو نیست بر زبانم شب وروز

مصطفی { (بکری —) سلطان مراد رابع دورنده مسخرلقیله شهرت بولمش بر آدم اولوب، غرائب احوالندن طولایی پادشاه مشارالیهك ندماسی صره‌سنه کچمشدی. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

مصطفی { جزایرده جزایر شهرینك اتصالنده بر قصبه اولوب، ١٣٥٥٠ اهالیسی اولدیغی حالده، شهر مذکورك محلاتی صره‌سنه کچمشدر.

مصطفی افندی { (ابو المیامن —) سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمد خان دورلرنده ایکی دفعه شیخ الاسلام اولمش علمادن اولوب، طوسیه‌لیدر. بروسه‌ده صاری‌کز زاده‌دن تحصیل علم ایدوب، موی الیهك قاینی اولمشیدی. بعده درسعادته ورودیله ابوالسعود افندیدن استفاده اتمش؛ وعلی الاصول دورمدارسله، طریق قضایه سلوك ایده‌رك، ١٠١٠ تاریخنده استانبول قاضیسی، ١٠١١ ده آناطولی قاضیعسکری اولدقدن صکره، بنه او سنه دفعهٔ مقام مشیخت اسلامیه‌یه نصب اولنمش؛ واون آلتی بچق آی امور فتوایی بعدالاداره، ١٠١٣ ده متقاعد، و١٠١٥ تاریخنده ثانیاً مفتیٔ انام اولوب، بو دفعه دخی

درت آی بو مقام عالیده بولندقدن صکره، سنهٔ مرقومه‌ده قولنج علتندن وفات ایتمشدر. علم وعرفان و وقار وسماحتله متصف وطریقته منسوب اولوب، بعض کتب تدریسیه‌یه تعلیقاتی واردر.

مصطفی افندی [« بمك زاده » و « بالی زاده » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی افندی (بولوی —) سلطان محمد خان رابع دورنده مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، بولیدن درسعادته ورودله، شیخ الاسلام سابق یحیی افندیدن تحصیل علوم، وطریق قضایه سلوك ایده‌رك، ١٠٥٦ ده استانبول قاضیسی، ١٠٦٣ ده آناطولی و١٠٦٧ ده روم ایلی قاضیعسکری اولدقدن اون کون صکره کوپریلی محمد پاشانك سوقیله شیخ الاسلام اولمش؛ وآنجق صدر مشارالیهك کرید سرداری دلی حسین پاشانك قتلیچون ایستدیکی فتوایی ویرمیوب، دیکر بعض خصوصاتده دخی رأینه مخالفت ایتمکله، یکرمی ایکی بچق آیلق مشیختدن صکره ١٠٦٩ ده عزل، ومصره نفی اولنه‌رق، ١٠٨٦ ده اوراده وفات ایتمشدر. علم وفضلی واحکام شرعیه‌نك تمامی اجراسنه همت و تعصبی وار ایدی. « کنز » ه شرحی و « اشکال تأسیس » ه حاشیه‌لری واردر.

مصطفی افندی [« میرزا مصطفی افندی » « دری زاده » و « حمیدی زاده » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی افندی (فیض الله افندی زاده السید الشیخ —) سلطان محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، سلطان مصطفی خان ثانی دورنده شیخ الاسلام بولنمش اولان السید فیض الله افندینك اولادندندر. ١٠٩٠ ده دنیایه کلوب، پدرینك زمان مشیختنده دور مدارسله، ١١١٣ ده مکهٔ مکرمه منلاسی اولدقدن صکره، ١١١٤ ده بالفعل آناطولی و متعاقباً روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١١١٥ تاریخنده پدری ادرنه‌ده اشرار النده شهید اولدقده، صاحب ترجه دخی دیکر برادرلریله برابر توقیف، و بر مدت بدی قلعه‌ده حبس اولندقدن صکره، قبریس جزیره‌سنه نفی، و بعده بروسه‌ده اقامتنه مساعده اولنمش ایدی. یکرمی سکز سنه اوراده حال نکبتده قالدقدن صکره، ١١٤٣ ده سلطان محمود خان اولك جلوسلرنده درسعادته جلب وتلطیف بیوریله‌رق، ١١٤٥ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١١٤٨ ده شیخ الاسلام اولمش؛ وطقوز سنه ایله ایکی آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١١٥٨ ده، علت فلجه مبتلا اولوب، وفات ایتمشدر. عالم وادیب واخلاق حسنه ایله متصف برذات ایدی.

مصطفی پاشا [« قوجه مصطفی پاشا » ، « قره مصطفی پاشا » ، « ابشیر پاشا » ، « کوپریلی زاده مصطفی پاشا » و « بیقلی مصطفی پاشا » ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی پاشا (لفکه‌لی —) سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، سرای همایونده یتیشمش؛ و سلحدار اولدقدن صکره، ١٠٢٦ ده مصر والیسی اولوب، عدم اقتدارندن طولایی، آز مدت صکره معزول اولمشیدی. پادشاه مشارالیهك دایه‌سنك توجه‌سی اولمغله، ١٠٣١ ده وقوع بولان فتنه اثناسنده مره حسین پاشا یرینه مسند صدارته نصب اولنه‌رق، بنه عدم اقتدار و حرص و طمعیله بدنام اولمش؛ وآنجق اوچ آی بو مقام عالیده طوره بیلوب، مؤخراً عزل اولنمش؛ وبر مدت ازمید وقسطمونی جهتلرنده طولاشدقدن صکره، وفات ایدوب، صدنجیلرده دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا (سورنازن —) سلطان محمد خان رابع دورنده یالکز درت ساعت صدر اعظم اولمش وزرادن اولوب، قرمان والیسی، ١٠٦١ و ١٠٦٢ ده ایکی دفعه دفتردار، ١٠٦٣ ده رتبهٔ وزارتله طمشوار والیسی، ١٠٦٥ ده قپودان دریا اولمش؛ و ١٠٦٦ ده مهر صدارت کریدده بولنان دلی حسین پاشایه کوندرلدکده، صاحب ترجه قائممقام اولمشیکن، اغتنام فرصتله، بر طاقم حیل و دسایسه تشبث ایده‌رك، صدارتك دلی حسین پاشادن نزعیله کندیسنه توجیهنی استحصال ایتمك طریقنی بولمش

ايسه‌ده، طوائف عسكريه عليهنده بولنمغله، هنوز ايشه باشلامه‌دن، عزل، وارضروم ايالتى توجيهيله تبعيد اولنمش؛ وبرسنه‌صكره اوراده وفات ايتمشدر. درت سانجاق صدارتنده قره كوز محمدى دفتردار ايتمكدن بشقه بر ايش كورميوب، بونكله قروماه بوروكنى كوسترمش؛ وظرفاى عصرك « چاليجق سورناسى چيقدى جيندن قره‌كوز » لطيفه‌سيله نغمه‌پرداز اولمسنه سبب اولمشدر.

مصطفى پاشا { (مقتول —) بو دخى دور سلطان محمد خان رابع

صدور عظامندن اولوب، مرزيفونليدر. بغداد سفرنده شهيد اولان اعيان سپاهدن اوروج بكك اوغلى اولوب، ١٠٤٤ ده دنيايه كلمشيدى. كوپريلى محمد پاشا، بدريله اولان موالات قديمه‌سنه بناء، كنديسنى تحت حمايه‌سنه آلوب، اوغلى فاضل احمد بك ايله براكده تربيه ايتمش؛ وصدارتى زماننده تلخيصجى ايدوب، بنوه فتحى مژده‌سيله ركاب همايونه كوندرمش؛ وبوكا مكافاة، ١٠٦٨ ده ميراخور ثانى، و ١٠٧٠ ده ايكى‌طوغ ايله سلستره ميرميرانى، و ١٠٧١ ده رتبهٔ وزارتله دياربكر واليسى اولمش ايدى. ١٠٧٢ ده درسعادته جلبله، مسند قپودانى‌يه و ١٠٧٤ ده ركاب همايون قائممقاملغنه نصب اولنمشدى. اون درت سنه بو مقامده ايفاى حسن خدمت ايتدكدن صكره، ١٠٨٧ ده كوپريلى زاده فاضل احمد پاشا يرينه مسندنشين صدارت عظمى اولمش؛ و ١٠٨٩ ده چهرين قلعه‌سنى ضبط وهدم ايدوب، ١٠٩٣ ده نمچه سفرينه عزيمتنده، حسب‌القدر منهزم اولمغله، مشتاى بلغراده عودت ايتمشيدى. ١٠٩٥ ده جنحهٔ تقصير وسوء تدبيرله اتهام اولنه‌رق، اعدامنه فرمان عالى صادر اولمش ايدى. عقل وتدبير و وقار وكرمله متصف اولوب، آنجق جمع ماله زياده انهماكى اولمغله مشهوردر. قتلنده اللى ياشلرنده ايدى.

مصطفى پاشا { (تكفور طاغلى — سلطان سليمان خان ثانى دورنده

مسند صدارته كچن وزرادن اولوب، بدايت حالنده بكتاشيان زمره‌سنه داخل اولمغله، ١٠٩٠ ده يكيچرى آغاسى اوله‌رق، ١٠٩٢ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ و ١٠٩٤ ده ويانه سفرندن صكره سردارلق انضماميله حلب ايالتنه نصب اولنه‌رق، محاربه‌دن فرارله دشمنك غلبه‌سنه سبب اولديغندن، ١٠٩٦ ده قنيژه محافظلغيله تبعيد اولنمشيكن، ١٠٩٨ ده ثانياً يكيچرى آغاسى اولمش؛ وآز مدت سد البحر محافظلغيله اخراج اولندقدن صكره، ١٠٩٩ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمشدى. اسلافك تماقبندن طولايى، خزينهٔ دولت رخنه‌دار اولمغله، تزييد واردات مقصديله، بر طاقم نا مناسب ويركيلر طرح ايده‌رك، عمومى ازعاج ايتمش؛ وكنديسى عقل وتدبيردن محروم و ذوق وصفايه مجبور اولمغله، ايشلرى برطاقم نا اهل‌الينه براقه‌رق، عرب رجب پاشا كبى بر بى‌اذعانى سردار المش؛ ودشمن دراغمان بوغازينه‌دك ايلريلمش ايدى. بو احوالك اوزرينه، بعض خيرخواهانك اخطاريله ١١٠١ ده عزل، ومعلقره‌يه نفى اولنه‌رق، اوسنه اوراده يتمش ياشلرنده وفات ايتمشدر.

مصطفى پاشا { (دال طبان —) سلطان مصطفى خان ثانى دورى

صدور عظامندن اولوب، مناستريليدر. قره ابراهيم پاشايه ايچ مهترى اولوب، مشاراليهك صدارتنده قپوجى باشى و ١١٠٣ ده يكيچرى آغاسى اولمش؛ ومتعاقباً ايكى طوغ ايله بابا طاغى محافظلغنه نصب اولنه‌رق، چوق كچمه‌دن وزارت رتبه‌سيله تبجيل اولنمش ايدى. بعده آناطولى و ١١٠٨ ده سردارلق انضماميله دياربكر والياكنه نصب اولنه‌رق، احوال وحركات غريبه‌سى اوزرينه، مظهر غضب پادشاهى اولمشيكن، شيخ الاسلام فيض‌الله افنديك شفاعتيله، بوسنه سرحدنده بونجل قلعه‌سنه نفى و وزارتنك رفعيله اكتفا اولنمشدى. ١١٠٩ ده عفو، و وزارتى اعاده اولنه‌رق، بوسنه وبر سنه صكره رته و بعده بغداد ايالتنه نصب اولنمش؛ و١١١٢ ده سردارلق عنوانيله بصره‌نك استخلاصى اثناسنده دياله نهرى مجراسنجه ايتديكى تعميرات تقدير اولنمغله، ١١١٣ ده آناطولى ايالتنه جلب اولنه‌رق، ١١١٤ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمشدى. كنديسى جاهل ومعند وغريب طورلى بر اعجوبه اولمغله، جزئى قباحته قارشى بيك دكنك اوردبرمق وقادينلرك قيافتلرينى دكيشدبرمك كبى حركات غريبه ايله خلقى بيزار ايده‌رك، درت

آی بوصورتله اجرای وکالت ایتدکدن صکره ، الی پاشالرنده اعدام اولنه‌رق ، جزای سزاسنی بولمشدر.

مصطفی پاشا { [« باهر کوسه مصطفی پاشا » و « چلبی مصطفی پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی پاشا { (علمدار یاخود بیراقدار —) سلطان محمود خان ثانی

حضرتلرینک ابتدای جلوسلرنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، روسچقلی، وبرروایتده عن‌اصل آرناود ایدی. سلطان مصطفی خان دورنده روسیه سفری آچلدیغنده برمقدار عسکر طوپلایه‌رق، بیراقلرینی حامل اولمغله ، بیراقدار ویا علمدار اسمیله شهرت بولوب ، بعده پاسبان اوغلی فتنه‌سنده روسچق اعیانی ترسنکلی زاده‌یه معاونت ایتمش ؛ وبونک توسطیله هزارغراد اعیانلغنه نصب وقپوجی باشیلق پایه‌سیله تلطیف اولنمشدی. مؤخراً ترسنکلی زاده مقتول اولدقده، اطراف اعیانی وموی‌الیهک اتباعی بیراقدارک اونک یرینه روسچق اعیانلغنه کچمسنی تنسیب ایتملریله ، ذاتاً کندیسی اوته‌دن بری جسارت وشجاعتیله مشهور اولدیغی حالده ، مواشی تجارتیله واراضی ایشلتمکله ، بیوک برثروته دخی مالك اولوب، کرم وسخاوت صاحبی اولدیغندن، بتون روم ایلی قطعه‌سنده شهرت بوله‌رق، قوت ومکنتی اعدای دولتجه دخی باعث اندیشه اولور ایدی. طائفهٔ بکتاشیانه میلی اولمغله ، یکیچریلرك کندیسنه محبتی وکندیسنک اوجاغه ارتباطی وار ایدی. حتی سلطان سلیم خان ثالث عساکر موظفه ترتیبنه تشبث ایتدیکی وقت ، یکیچریلرك فسده کروهی صاحب ترجمه‌یی اغفال ایله، بعض مخابراتده بولنمشلردی . بعده روسیه محاربه‌سی آچلدقده یکیچری اوجاغنك آرتق برایشه یارامیه‌جق حاله کلدیکنی رأی‌العین کوروب، بونلرك لهنده وعساکر موظفه ترتیبی تشبثاتنه قارشی سبق ایدن حرکاتنه نادم اولمشیدی. محاربهٔ مذکوره‌ده طونه سواحلنده بیوك برغیرتله دوشمنه قارشی طوروب ، خدمات مبروره‌سی کورلمکله ، ۱۲۲۱ ده وزارت رتبه‌سیله وطبل وعلم وخلعتله تلطیف بیورلمشیدی . محاربهٔ مذکوره‌ده یکیچریلرك عدم انتظامی وفتنه وفسادلری باعث انهزام اولوب، علمدار مصطفی پاشا ، دولتك استقبالنی تهدید ایدن حال تذبذبدن تخلیه‌ی ایچون یکیچری اوجاغنك لغویله ، سلطان سلیم خانك نیت وترتیبلری اوزره ، عساکر موظفه‌نك برآن اول ترتیبندن بشقه چاره اولمدیغنی درك ، وبوبابده بعض اصدقای دولتله دخی مشاوره ایده‌رك، روم ایلی اردوسیله ادرنه‌یه وصول، واورادن سنجاق شریفی چیقارمق بهانه‌سیله استانبوله بالدخول سلطان محمود خان حضرتلری تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمش ؛ وجلوسلرینی متعاقب مهرصدارتی صاحب ترجمه‌یه تودیع بیورمشلردر.

مصطفی پاشا { (جیلاق ویا بیلاق —) دور سلطان سلیمان خانیده

۹۲۶ ده قپودان دریا اولوب، ۱٤ سنه بومقامده قالمش ؛ وآق دکیز وقره دکیزده برچوق سفرلر ایتمشدی. ۹٤۰ ده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری (رضه) جوارنده دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { یاوز سلطان سلیم خان وسلیمان خان زمانلرنده

وزیر ثانی اولوب، آرناوود ایدی . سلطان سلیمان خانك همشیره‌سی کندیسنه تنکیح اولنوب ، مصاهرت پادشاهی شرفنه نائل اولمشدی . جسور ومدبر بر وزیر اولوب، مجارستان محاربه‌لرنده وردوس محاصره‌سنده حسن خدمتی کورلمش: وبو محاصره‌ده ایکن (خیربای) ك وفاتی خبری آلنمغله، ۹۲۸ ده مصر والیسی اولوب ، اورایه وصولنده ممالیك چراکسه بقیه‌سنی عصیانده بولمغله، کندیلرینه قارشی حرب ایده‌رك، خطهٔ مصریه‌یی مجدداً فتح واسایشنی تأمین ایتدکدن ، یمنی سکز بچق آیلق والیلك ایلدکدن صکره، درسعادته جلب اولنمش؛ و ۹۳۵ تاریخنده ینه وزیر ثانی ایکن ، وفات ایدوب ، آکبوزه‌ده بنا کرده‌سی اولان جامع شریف خطیره‌سنه دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { سلطان محمد خان ثالث دورنده ۱۰۰٦ دن ۱۰۱۰ تاریخنه‌دك ٤ سنه قپودان دریا بولنوب، مقدما دخی جغاله زاده سنان پاشایه قپودانلقده وکالت ایتمشدی. قباد پاشا زاده دیمکله معروفدر.

مصطفی پاشا { (دفتردار —) سلطان عثمان خان ثانی دوری قپودان پاشالرندن اولوب، نیکده‌لیدر. خوتین سفرنده یکیچری آغاسی اولوب، ۱۰۳۰ تاریخنده مسند قپودانی‌یه یکمکله برابر، کوپرینك محافظه‌سنه دخی مأمور اولمش ایسه‌ده، ایفای وظیفه‌ده اقدام ایده‌مدیکندن، ینه اوسنه عزل، و بعده مصر والیلکنه وصکره دفتردارلق مقامنه نصب اولنمش؛ و ۱۰٤۱ ده ظهور ایدن موسی چلبی وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { [« جانبولاط زاده »، «خالجی زاده»، «قپلان مصطفی پاشا » و « صاری مصطفی پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مصطفی پاشا { (سلحدار —) سلطان مراد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همایوندن یتیشه‌رك، سلحدارلق‌مقامنه نائل اولدقدن صکره، ۱۰٤۷ ده کمانکش قره مصطفی پاشا یرینه قپودان دریا اولمش؛ وبغداد سفرنده رکاب همایونده بولنوب، ۱۰٤۹ تاریخنده سلطان ابراهیم خانك جلوسنده عزل ایله، روم ایلی ایالتنه نصب، وبعده طمشواره نقل اولنه‌رق، ۱۰۵۱ تاریخنده اوراده قتل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (دلاك —) سلطان محمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، بوسنه‌لیدر، قپوجی باشیلرندن اولوب، قره‌مان وروم ایلی والیسی وبعده دفتردار اولمش؛ و۱۰٦۵ ده دبو مراد پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، سنه‌سنده عزل، و۱۰۷۳ ده مدللیده قتل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (سلحدار —) سلطان محمد خان رابع عصری قپودان پاشالرندن اولوب، بوزاوقلی و (کوچك سپاهی) دیمکله معروفدر. اندرون همایونده تربیه اولنه‌رق، سلحدار اولدقدن صکره، ۱۰۹۱ ده قپلان مصطفی پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنمش؛ ودرت سنه‌یه قریب بومقامده قالدقدن صکره، ۱۰۹۵ ده عزل اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (مصاحب —) بودخی سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اولجه مصاحب شهریاری ایکن، ۱۰۷۸ ده رتبهٔ وزارته و۱۰۸٦ تاریخنده مصاهرت حضرت پادشاهی شرفنه نائل اولمش؛ و۱۰۹۳ ده حلب والیسی و بعده وزیر قبه‌نشین اولوب، ۱۰۹۵ ده سلحدار مصطفی پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب، و۱۰۹۷ ده موره‌نك استخلاصیچون سرعسکرلکه نقل اولنه‌رق، متعاقباً بوغاز محافظی اولمش؛ و ۱۰۹۸ ده اوراده وفات ایتمشدر.

مصطفی پاشا { (اتلیجی —) سلطان احمد خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، مرزیفونلی مقتول مصطفی پاشانك حفیدیدر. نشانجی ایکن، ۱۱۳۲ ده مسند قپودانی‌یه تعیین اولنه‌رق، اون سنه ایله درت آی بومقامده قالدقدن صکره، ۱۰٤۳ ده قتل اولنه‌رق، جدینك ارفاد بازارنده‌کی مدرسه‌سی حظیره‌سنه دفن اولنمشدر.

مصطفی پاشا { (شهسوارزاده —) سلطان محمود خان اول دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ۱۱۵۵ ده مسند قپودانیده صاری مصطفی پاشایه خلف اولمش؛ وسنه‌سنده عزل اولنمش؛ و۱۱۷۵ ده وفات ایتمشدر.

مصطفی پاشا { (میرآخور —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب میرآخور ایکن، ۱۱۷٤ تاریخنده مسند قپودانی‌یه نصب، وبش آی صکره عزل اولنه‌رق، ۱۱۷۵ تاریخنده بلغرادده فوت اولمشدر.

مصطفی پاشا { (سنك‌وکوجك —) بودخی عصر سلطان مصطفی خان ثالث قپودان پاشالرندن اولوب، ۱۱۷٦ ده کتخدا محمد پاشایه خلف اولمش؛ و یدی آی صکره

عزل اولنه‌رق، ١١٧٧ ده وفات ایتمشدر. «مات الذباب» جمله‌سی تاریخ فوتیدر. شرف مصاهرته دخی نائل اولوب، نشانجیلقدن اول برچوق ایالتلرده بولنمشدر.

مصطفی پاشا کوپریسی { (یاخود جسر مصطفی پاشا)

ادرنه ولایت وسنجاغنده وادرنه‌نك ٣٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وشرق روم ایلی ولایتی خط امتیازی قربنده ودمیریول خطنك برساعت شمالنده اوله‌رق مریج نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ قدر اهالیسی بر بیوجك و برقاچ کوچك جامع شریفی، حکومت و دائرهٔ عسکریه قوناقلریله قشله‌لری وزخسته‌خانهٔ عسکریسی، بر رشدیه وبری ذکور بری اناثه مخصوص ایکی ابتدائیه مکتبیله روملره مخصوص بر و بلغارلره مخصوص ذکور واناث بش ویهودیلره مخصوص برمکتبی، برحمومی باغچه‌سی، سنه‌ده بر قوریلور پنایری، ایکی چناق چوملك وایکی‌ده طوغله وکرمیت فابریقه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. هواسی آغیرجه‌در. قصبه‌نك اوکنده مریج نهری اوزرنده بیوك بر کوپری اولوب، صدر اعظم مصطفی پاشا طرفندن تعمیر ایدلمش اولمغله، قصبه دخی بواسمله تسمیه اولنمشدر.

— مصطفی پاشا قضاسی چرمن، لفکه وسلبوکن اسملریله ٣ ناحیه وجمعاً ٥٢ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٧١٣٨ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ٩٧١٥ ی مسلم وترك، ١٢٧١٦ سی بلغار، ٤١٥٠ سی روم، ٤٢٥ ی یهودی و١٣٢ سی ارمنی قتولیك وسائره‌در. اراضیسی ٦٣٩٥٤٠ دونمدن عبارت اولوب، قسماً طاغلق وقسماً مریج وادیسی اطرافنده‌کی اووه‌لردن عبارتدر. طوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، یولاف، چاودار، داری، مصر، بورچاق، فاصولیه، نخود، مرجمك، بقله، توتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. اکثر محصولاتی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولوب، فضله‌سی اخراج اولنور. باغ وباغچه‌لری‌ده چوق اولوب، خیلی مقدار ارزوم وسائر میوه‌لر حاصل اولور؛ واوزومدن شراب اعمال اولنور. طوت آغاجلرینك زرعیله ایپك قوزه‌سی یتیشدیرلمسنده‌ده اخیراً تشبث اولنمشدر. اورمانلری اورته حالده‌در. مرعی وچایرلری‌ده ضررسزجه اولوب، قضانك حیوانات اهلیه‌سی ٥٥٠٠٠ قیون، ٢٥٠٠٠ کچی، ٥٠٠٠ صیغیر، ١٣٠٠ جانوار، ٨٠٠ بیگیر، ٣٠٠ مرکب و ٨٠ استر راده‌لرنده‌در. صنایع محلیه اولرده قادینلرك یایدقلری کوزل برنوع شیاقله ایپك وپاموقدن ییلی بزلر وخاولی وسائره‌دن عبارتدر. کلیتلی حصیر دخی اعمال اولنوب، ادرنه‌یه وشرق روم ایلی‌یه اخراج اولنور. قضا داخلنده ٣٢ جامع، ٢ تکیه، ٢١ کلیسا، ٢ مناستر، ١ مدرسه، ٤٠ مکتب، ٢٠ دکان ومغازه، ٣ صودکرمنی و ٢ عبا طولابی موجوددر. مریج وآرده نهرلری قضانك ایچندن کچیورسه‌ده، یالکز دکرمنلری چویروب، سقی اراضیده قوللانیله‌میور. قضانك واردات سنویه‌سی ٢٧٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

مصطفی چلبی { یلدیرم سلطان بایزید خانك اولادندن اولوب، تیمورلنکه قارشی اولان محاربه‌ده شهید ویابدید اولمشدر.

مصطفی چلبی { اونجی قرن هجری عثمانلی علما وشعراسندن اولوب، «اخلاق السلطنه» عنوانیله برکتابی، «تجلیه» عنوانیله برمنظومه‌سی وبعض قصائد وسائر اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

سرکوینده اولورسه نوله اشکم سائل
صوکبی اول بویی سروآلچغه اولدی مائل

مصطفی خان { (بن مسیب خان) ایران شعراسندن وتکلو ترك عشیرتی رؤساسندن اولوب، کافهٔ علوم وفنونی پدرندن تحصیل ایتمش؛ وکنج یاشنده شاه عباس ماضینك امریله شهید اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

ز دوریت شب وروزم بآه وناله گذشت
دوروز هجر تو برمن هزار ساله گذشت

مصطفی خان اول { (بن محمد خان ثالث بن مراد خان ثالث بن سلیم خان ثانی بن سلیمان خان قانونی) سلاطین عظام عثمانیه‌نك اون بشنجیسی اولوب، ١٠٠١ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و١٠٢٦ ده، برادر اکرمی سلطان احمد خان اولك انتحالی اوزرینه، تخت

عثمانی‌یه جلوس ایتمش ایسه‌ده، رشد ودرایتدن محروم ایدی.

مصطفی خان ثانی { (بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان بن احمد خان اول) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی ایکنجیسی اولوب، ۱۰۷٤ده دنیایه کلمش؛ و۱۱۰٦ تاریخنده عمی سلطان احمد خان ثانینك ارتحالی اوزرینه، تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر.

مصطفی خان ثالث { (بن احمد خان ثالث بن محمد خان رابع بن ابراهیم خان) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی آلتنجیسی اولوب، ۱۱۲۹ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و۱۱۷۱ده، عم زاده‌سی سلطان عثمان خان ثالثك وفاتی اوزرینه، ٤٢ یاشنده تخت عثمانی‌یه جلوس ایتمشدر. اسراف و سوء استعمالاتك اوکنی آلمغه غیرت ایدوب، مسند صدارتده بولدیغی قوجه راغب پاشایی دخی ابقا ایله، بعض دول اجنبیه ایله عقد مناسبات ایده‌رك، روسیه‌نك نیات وتشبثاتنه مقاومت ایتمك تدارکانده ایکن، ۱۱۷٦ده مشارالیه راغب پاشا وفات ایتمکله، مناسبات مذکوره ناتمام قالمش؛ و۱۱۸۳ ده ایمپراطوریچه قاترینه‌نك قورمش اولدیغی ترتیبك آثاری لهستان طرفندن ظهور ایتمکله، صدر اعظم حمزه پاشا روسیه سفیرینی یدی قله‌ده حبس ایده‌رك، وقتسز اعلان حربه سببیت ویرلمش؛ وابتدا عساکر عثمانیه قزانوب، خوتینده روسیه‌لیلر مغلوب اولمش، وقریم خانی روسیه‌یه کیروب، بعض بلادی یغما ایتمش ایسه‌ده، بعده روسلر کرك طونه منصبی جهتلرنده وکرك قافقاسیه‌ده وقریمده غالب کله‌رك روسیه دونانماسی جبل طارق بوغازندن کیره‌رك، چشمه اوکنده دونانمای همایونی احراق ایتمش؛ ورومایلنده روسیه عسکری وارنه وسلستره‌یه قدر ایلرلمش ایدی. بواحوال مؤسفه اوزرینه، سلطان مصطفی خان بالذات طونه اردوسنك زمام اداره‌سنی اله آلمق اوزره، سفره حاضرلانمقده ایکن، ۱۱۸۷ده ٥٩ یاشنده ارتحال ایدوب، بنا کرده‌سی اولان لاله‌لی جامع شریفی یاننده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. رمضان شریفده حضور درسی ابتدا بونلرك زماننده حادث اولمشدر. محب علما وخیراته مائل برپادشاه اولوب، حرمین شریفینه بعض ذی قیمت هدایا تقدیم ایتمشیدی. برادرلری سلطان عبدالحمید خان اول خلفلری اولمشدر.

مصطفی خان رابع { (بن عبدالحمید خان اول بن احمد خان ثالث) سلاطین عظام عثمانیه‌نك یکرمی طقوزنجیسی اولوب، ۱۱۹۳ده دنیایه کلمش؛ و۱۲۲۲ده، تخت عثمانی‌یه جلوس و۳۱ یاشنده ارتحال ایتمشدر. مدت سلطنتلری اون درت آیدن زیاده‌جه‌در. پدرلری سلطان عبدالحمید خان اول تربه‌سنده مدفوندر.

مصطفی رشید پاشا { [«رشید پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

مصطفی عاشر افندی { ومصطفی عاصم افندی [«عاشر افندی» و «عاصم افندی» ماده‌لرینه مراجعت.]

مصطفی نائلی پاشا { (کریدلی —) دور سلطان عبدالمجیدخان دوری صدور عظامندن اولوب، آرناوودلقده مناستر ولایتنك کوریجه سنجاق وقضاسنده واقع (بوپان) قریه‌سنده ۱۲۱۳ ده طوغمش، واسکیدن تمیز ایتمش برخاندانه منسوب اولوب، ومجرد طول مدت کرید والیلکنده بولندیغیچون، کریدلی دینمکله شهرت بولمشدر. پدری اسماعیل بك ایله برابر دایسی بولنان پلاسه‌لی طاهر پاشانك معیتنده وفرانسزلرك مصردن اخراجیچون سوق اولنان عسکر میاننده جانب مصره عزیمت ایدوب، طاهر پاشا مصر والیسی اولدقدن صکره اوراده وفات ایدوب، برادری حسن پاشا محمد علی پاشا مرحومك والیلکی

زمانده میرمیرانلق رتبه‌سیله سرکرده اولمش ؛ وصاحب ترجمه دخی بونك معیتنده قالمش ایدی . وهابیلره قارشی محمد علی پاشا طرفندن سوق اولنان عساکر مصریه ایله برابر حجازه عزیمتله ، بش سنه سورن محاربانده اظهار شجاعت ایتدیکندن ، سرکرده‌لکه نائل اولمش ایدی . ۱۲۳۷ تاریخنده کریدده ظهور ایتمش اولان عصیانی باصدیروب اعادهٔ اسایش ایتمك اوزره ، مشارالیه حسن پاشا عساکر مصریه ایله کریده مامور اولدقده ، صاحب ترجمه دخی برابر کیدوب ، چوق کچمه‌دن حسن پاشا اوراده وفات ایتمکله ، قوماندانلق رتبهٔ میرمیرانی ایله صاحب ترجمه‌یه احاله اولنمش ؛ و او صره‌ده ابراهیم پاشانك عساکر مصریه ایله موره‌ده ایتدیکی خدماتنه مکافاةً کرید جزیره‌سنك اداره‌سی مشارالیه محمد علی پاشایه احاله اولندقده ، والیلکی دخی صاحب ترجمه‌یه علاوه اولنمشدی . اشقیایی دفع وتشکیل ایله اسلام وخرستیان اهالی بیننده مساوات وحسن آمیزشی تقرره موفق اولوب ، کرك ادارهٔ مصریه‌ده وکرك بعده طوغریدن طوغری‌یه ادارهٔ دولته آلندقدن صکره کرید جزیره‌سنی اوتوز سنه بیابی حسن اداره ایدوب ، رتبهٔ وزارته ونشان وسائر التفاتلره نائل اولمشیدی . حتی ۱۲٦٥ تاریخنده ، کریدده یکیدن ظهور ایدن عصیانی سرعت کامله ایله باصدیروب ، اعادهٔ اسایشه موفق اولدیغنه مبنی ، فوق العاده اوله‌رق وکلاق صنفی دخی توجیه بیورلمشیدی . ۱۲٦۷ده انفصال ایدوب ، درسعادته ورودله ، مجلس والای احکام عدلیه اعضالغنه ومتعاقباً ریاستنه نصب ، وایکنجی وبعده تبدیلاً برنجی مجیدی نشانیله دخی تلطیف بیورلمشیدی . ۱۲٦۹ ده مسند جلیل صدارت عظمایه تعیین اولنه‌رق ، برسنه ایله ۲٦ کون بو مقام عالیده بولندقدن صکره ، ۱۲۷۰ ده انفصال ایله مجلس خاص وکلایه مأمور اولمش ؛ و۱۲۷۳ ده ثانیاً صدراعظم اولوب ، اوچ آیه قریب مدت مهر صدارتی حامل اولدقدن صکره ، بالانفصال ، کوشهٔ استراحته چکلمش ؛ و بنه او سنه مجالس عالیه‌یه مأمور اولوب ، ۱۲۷۸ تاریخنده دور سلطان عبدالعزیز خانیده برنجی عثمانی نشانیله دخی تلطیف بیورلمش ؛ و۱۲۸۹ده ۷٦ یاشنده ارتحال ایدوب ، فاتح جامع شریفی خطیره‌سنده مدفوندر . کار آزموده ، وترکجه ، عربجه ، رومجه و آرناؤدجه اوله‌رق درت اسانه واقف اولوب ، وفرت ثروت وسامانیله وکرم وسخاوتیله دخی مشهوردر .

مُصعَب { (ابو عبدالله بن عمیر بن هاشم بن عبد مناف بن عبدالدار بن قصی بن کلاب القرشی العبدری) قدما و فضلاء صحابه‌دن اولوب ، کندیسی پك یاقیشیقلی وانواع ناز ونعمه آلیشمش اولدیغی حالده ، والده‌سندن واقرباسندن کیزلیجه اسلامه کلمش ؛ وتعلقاتی خبرآلنجه ، پك چوق اذا وجفایه دوچار اولوب ، حبشه هجرت ایتمشیدی . بعده مکه‌یه عودت ایدوب ، عقبهٔ اولاده جانب رسالتپناهیدن بیعت ایدن اون ایکی کشی ایله براکده ، تلقین دین و تعلیم قرآن کریم ایتمك اوزره ، مدینهٔ منوره‌یه اعزام بیورلمش ایدی . اسلامندن طولایی ابوینی طرفندن ترك اولنه‌رق ، آلیشمش اولدیغی ناز ونعمته مقابل فقر وضرورتله قناعت ایتمشیدی . بدر واحد غزالرنده لوای سید المرسلینی حامل اولوب ، بو غزالرك ایکنجیسنده شهید اولمشدر . « من المؤمنین رجال صدقوا ماعاهدوالله علیه » آیت کریمه‌سی بو ذات ایله اقرانی حقنده نازل اولمشدر .

مصعب بن زبیر { عشرهٔ مبشره‌دن جناب زبیر (رضه) ك اولادندن اولوب ، برادری عبدالله بن زبیر طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمش ؛ وکوفه‌ده ظهور ایدن مختار بن عبید الثقفی یی قتل ایده‌رك ، کوفه‌یی دخی ضبط ایلمش ایدی . بعده ۷۱ تاریخنده عبدالملك بن مروان زماننده حجاج بن یوسف طرفندن قتل اولنه‌رق ، سرمقطوعی کوفه‌ده

بولنان عبدالملکه ارسال اولنمشدی. امام حسین (رضه) ك کریمه‌سی جناب سکینه (رضها) ایله حضرت طلحه (رضه) ك کریمه‌سی عایشه‌یی تزوج ایتمشدی.

مصقله { صقلیه جزیره‌سنك جبل النار جهتنده یعنی اتنه برکانی قربنده بر قصبه } اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مصلح الدین کاملی { اونجی قرن هجری مشاهیر علما وشعرا. } سندن اولوب، مدارس ثمانیه‌دن برنده مدرس ایدی. ابو السعود افندینك درسنه دخی ملازمت ایتمشیدی. فارسی تکلمه اقتداری ونسخ وتعلیق خطلرنده مهارتی وار ایدی. شو مطلع اونکدر:

دمادم در فشان اولدوغی بو در چشم کریانك
غبار کبکب کفشندن آیری دوشدی جانانك

مصلح الدین لاری { مورخیندن اولوب، «مرآت الادوار» وسائر آثارك صاحبیدر. [«لاری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مصنفك { (مولی علاء الدین علی بن مجدالدین محمد الشاهرودی) مشاهیر علمادن } وفخر الدین رازی حضرتلرینك احفادندن اولوب، نسبی بر جهتدن حضرت عمر بن خطاب وبر جهتدن حضرت ابا بکر صدیق (رضهما) یه واصل اولور. ٨٠٣ تاریخنده خراسانده بسطام مضافاتندن شاهرودده طوغمش؛ و برادریله برابر تحصیل ایچون هراته کیدوب، پك کنج ایکن تصنیفه باشلادیغندن، تصغیر صیغه‌سیله (مصنفك) لقبیله شهرت بولمشدر. ٨٢٣ ده «ارشاد» ی، بعده «مصباح» ی، «آداب البحث» ی، «لباب» ی، «مطول» ی، «شرح مفتاح» ی، «قصیدهٔ برده» یی، ابن سینانك «قصیدهٔ روحیه» سنی، «وقایه» یی و «هدایه» یی شرح ایتمش؛ و «حدائق الایمان لاهل العرفان» عنوانیله برکتاب یازمش ایدی.

٨٤٨ تاریخنده بلاد رومه هجرتله بوراده دخی بعض مشاهیر متونی وزمخشرینك «کشاف» عنوانلی تفسیر شریفنی شرح ایتمش؛ ولسان فارسیده دخی «انوار الاحداق» و «تحفة السلاطین» عنوانلریله ایکی کتاب و ٨٦١ ده وزیر محمود پاشا نامنه «التحفة المحمودیه» عنوانیله نصایحه متعلق بر اثر وابو الفتح سلطان محمد خانك امریله فارسی بر تفسیر یازمشدر. بو جهته ورودنده ابتدا قونیه‌ده مدرس اولمش؛ وبعده وزیر محمود پاشانك دعوتیله درسعادته کلوب، پادشاه مشارالیه‌ه تقدیم اولنمش؛ والتفاتلرینه مخصصات وممیناته نائل اولمش ایدی. ٨٧٥ ده درسعادتده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. فقه شافعی وحنفیده وتفسیر وحدیث وسائر علومده یدطولاسی وطریق تصوفه انتسابی وار ایدی.

مُصَوَّع { بحر احمرك ساحل غربیسنده و حبش قیسنده ١٥° ٣٥′ ٣٦″ } عرض شمالی ایله ٣٧° ١٥′ ٤٣″ طول شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، اسکی حبشیلره مخصوص بولنمش قدیم کلیسادن مبدل بر جامع شریفی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. قصبه کوچك برآطه‌نك اوزرنده مؤسس اولوب، بوآطه ٩٠٠ متره اوزونلغنده بر ربختمله دیکر بر آطه‌یه و اوده ١٥٠٠ متره اوزون بر ربختمله آفریقا ساحلنه مربوطدر؛ وبو ربختملرك اوزرندن قصبه‌یه صو ویرن بر صو یولی یکیرلمشدر. بو انشاآت اخیراً حکومت مصریه طرفندن اجرا اولنمشدر. مصوعك اوکنده اوله‌رق آچیقلرده دخی (دهلك) اسمیله بر بیوك وبر چوق کوچك آطه‌لر بولنیور. مصوع محدث بر قصبه اولوب، ١٥٢٠ تاریخ میلادیسنده پورتکیزلیلر طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، متعاقباً عثمانلی دونغاسی طرفندن فتح ایله حبش ایالتنه الحاق اولنمش؛ و اخیراً اداره‌سی خدیویت مصریه‌یه ویرلمشیدی. سودانك خدیویتدن

آبرلمسی اوزرینه، ایتالیا دولتی بحراحمرده برمقدار ساحلی تحت تصرفنه آلدیغی صره‌ده، مصوعی دخی ضبط ایتمشدر. هواسی پك صیجاق ورطیب اولوب، یازین میزان‌الحراره کولکه‌ده ٤٠ درجه‌دن یوقاری چیقمغله، عادتا حمام ایچی کبیدر.

مصیره { بحر عمانده ومسقط امامتنك جنوب شرقی ساحلی قارشیسنده اوله‌رق همنامی اولان قویك شمال شرقیسنده برآطه اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٧٠ کیلومتره‌در. جزیره ایله ساحل آره‌سنده‌کی بوغاز صیغ اولوب، یالکز کوچك کمیلرکچه بیلیور. یاقوت حموی بوجزیره‌نك برچوق کویلری اولدیغنی بیان ایدیور.

مَصیصه { آطنه ولایتنك مرکز قضاسنده وآطنه شهرینك ٣٠ کیلومتره قدرشرقنده اوله‌رق جیحان نهرینك ساحل غربیسنده وحذای بحردن آنجق ١٠ متره یوکسك اولان براووه‌ده واقع (مسیس) قصبه‌سنك عربلرجه مستعمل اسمی اولوب، قرون وسطاده اهمیتلی وبیوك برشهر ایدی. شمدیکی حالده ناحیه مرکزی اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر. قدیم برشهر اولوب، اسم قدیمی (موپسوئسته Mposueste) ایدی. قرون وسطاده (مالمیستره Malmistra) وبعده مصیصه تسمیه اولنمشدی. خلافت عباسیه زماننده ٣٣٩ تاریخنده فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمش ایکن، بعده اهل صلیب طرفندن ضبط ایله، بنی لیون حکومتنك مرکزی اولمشیدی. بعده سلجوقیلرك وذوالقدریه حکومتك الینه کچوب، دور سلطان سلیم خان اولده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. کرك ازمنهٔ قدیمه‌دن وکرك بنی لیون دورندن قالمه اوله‌رق اطرافنده برچوق خرابه‌لر موجوددر. اوکنده جیحان نهری اوزرنده رومالیلردن قالمه واخیراً تعمیر اولنمش بیوك برکوپری واردر.

مضطر { هندستانك لکهنو شهری مضافاتندن ایکی شاعرك مخلصی اولوب، برنجیسی (شیخ امام الدین) شو قطعه‌نك قائلیدر:

طبیعتها ای دل دیوانه داری
مکر خاصیت پروانه داری
ادای چشم مستت کرد مدهوش
چرا ساقی بکف پیمانه داری

— ایکنجیسی براهمه‌دن اولوب، شو بیت اونکدر:

سر بصحرای جنون زن ای دل دیوانه ام
چاك چون کردی کریبان یا بدامانی چرا

مطاع { (عبدالباقی خان) ایران شعراسندن اولوب، شیراز مضافاتندن (مینا) قصبه‌سندن ایکن، هندستانه رحلتله (کانپور) شهرنده قاضی محمد صادق خان اخترله الفت ایتمشدی.

مطربه { مشاهیرشاعراتدن اولوب، کاشغرلی اولدیغی حالده، طغان شاهك زوجاتندن ایدی. شوقطعه شاه مشارالیه حقنده سویلدیکی مرائیسندندر:

در ماتمت ای شاه سیه شد روزم
بیروی تو دیدکان خود بر دوزم
تیغ تو کجاست ای دریغا تامن
خون ریختن از دیده باو آموزم

مطربی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. ملا فروغینك تلامذه‌سندن اولوب، مطربلکده‌کی مهارتی سببیله بومخلصه تخلص ایتمش؛ وبنه بوهنرندن طولایی شاه عباس ماضی‌یه انتساب ایدوب، مقربینی صره‌سنه کچمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جان بکف راه تو پیودم وغافل بودم
که طلبکار تو وارسته زجان می بایست

مُطرِّز { (ابو عمر محمد بن عبدالواحد الباوردی) ائمهٔ لغتدن اولوب، ابو العباس ثعلبك تلامذه‌سندن اولمغله، (غلام ثعلب) دینمکله دخی معروفدر. ٢٦١ تاریخنده خراسانك (ابیورد) قصبه‌سنده دنیایه کلوب، استاد مشارالیهدن وسائر مشاهیر علمادن تحصیل ایتمش؛ وعلی الخصوص

لغت وحديث وسائر علوم‌ده‌كى وسعت معلوماتيله وحافظه‌سنك قوتيله شهرت بولمشيدى . بغدادده تدريسله مشغول اولوب، طلبه‌سنه هركون ازبردن بر جزء املا ايدر ؛ ولغتدن هرنه صورلسه ، درحال ازبردن جواب ويرردى . حتى بوقدر قولايلقله واصلا دوشونمكسزين جواب ويرمسندن سوزلرينه اعتماد اولنميوب، كذبه حمل اولنورديسه‌ده، كنديسى دفعاتله سويلدكلرينى كتابلرله اثبات ايدوب، دفع شبهه ايدردى . ٣٤٥ تاريخنده وفات ايدوب، معروف كرخى تربه‌سنك قارشيسنده دفن اولنمش ايدى . باشليجه تأليفاتى : «كتاب اليواقيت» ، «شرح الفصيح لثعلب»، «كتاب الجرجانى»، «كتاب الموضح»، «كتاب الساعات» ، «كتاب يوم وليلة»، «كتاب المستحسن»، «كتاب العشرات»، «كتاب الشورى» ، «كتاب البيوع»، «كتاب تفسير اسماء الشعراء» ، «كتاب القبائل» ، «كتاب المكنون والمكتوم»، «كتاب التفاحة»، «كتاب المداخل»، «كتاب علل المداخل»، «كتاب النوادر»، «كتاب فائت العين» ، «كتاب فائت الجمهرة» ، «كتاب ما انكرته الاعراب على ابى عبيد فيما رواه وصنفه»، «كتاب غريب الحديث» وسائره . طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب ، شو بيتى طلبه‌سندن محمد بن حسن الحاتمينك خسته اولديغنى ايشيتمكله، زيارتنه كيتديكى حالده ، اونده بوله‌مديغندن ، تباشيرله قپوسنه يازمشيدى :

واجب شئ سمعنا به * عليل يعاد فلا يوجد

مطرز { (عبد الواحد) شعرادن اولوب، ٣٥٤ تاريخنده بغدادده طوغمش ؛ و٤٣٩ده ، وفات ايتمشدر . شو ايكى بيت جمله‌ء اشعارندندر:

ولما وقفنا بالصراة عشية
حيارى لتوديع وردّ سلام
وقفنا على رغم الحسود وكلنا
يفض عن الاشواق كل ختام

مطرزى { مشاهير شعرادن شيخ نظامينك جدى اولوب، كنديسى‌ده شاعر اولديغنى بعض آثارده كورلمش ايسه‌ده ، اشعار واحوالنه واقف اوله‌مدق .

مطرف { (ابو ايوب بن مازن الكنانى الصنعانى) مشاهير فقها ومحدثيندن اولوب، طول مدت يمنده صنعا قاضيسى بولنمش ؛ و١٩١ تاريخنده (منبج)ده وفات ايتمشدر. امام شافعى حضرتلرى كنديسندن روايت ايتمش ايسه‌ده، روايتنك درجهٔ وثوقى حقنده اختلاف واردر.

مطريه { مصر سفلاده قليوبيه مديريتنك شبرى قضاسنده وقاهره‌نك ٩ كيلومتره شمال شرقيسنده ١٢١٠ اهالى بى جامع بر قريه اولوب، (هليوپوليس) يعنى (عين شمس) شهرقديمنك خرابه‌لرى يانده بولنمغله ، مشهوردر. بوقريه‌ده صوبندن حضرت عيسى (عم)ك ايچمش اولديغى مروى اولان برقيو ايله نبى مشار اليه و والده‌سنك كولكه‌سنده اوتورمش اولدقلرى منقول بولنان برآغاج اورادهكى قبط راهبلرى طرفندن زواره ارائه اولنقده ايسه‌ده ، بوآغاجك نهايت اوچيوز سنه‌لك اولديغى ظاهردر . بنه بوقريه جوارنده اخيراً حربيه مكتبى اتخاذ اولنان عباسيه قصرى بولنيور. قربنده بولنان برچفتلكده دخى دوه قوشلرى بتيشديريلوب ، مصرك ديكر هيچ برمحلده بتيشديرلمز. مطريه وقتيله اطرافنده‌كى بلسان يعنى بلسنك آغاجلرى اورمانيله مشهور اولوب ، بلسنك ياغى منحصراً ورادن چيقاردى . — بنه مصر سفلانك دقهليه مديريتنده ومنصوره‌نك ٥٦ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق منزله كولنك كنارنده دخى بواسمله برقريه اولوب ، اهاليسى مذكور كولده باليقچيلقله مشغولدرلر.

مطلى { (بابا حسين) ايران شعراسندن اولوب، قزوينليدر. هزلياته ميلى زياده ايدى . شو بيت اونكدر :

زندكى بامن چه خواهد كرد وآب زندكى
خضر را مى سازم از مردن كباب زندكى

مطموره { طرسوس جهتنده بر قصبه اولوب، سیف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مطیع { فرس شعراسندن ایکی ذات اولوب، بری کاشغر حاکمی ایدی. شو بیت اونکدر:

شورش سودانه تنهادر سر شوریده ماند
بر سراپایم کمند شوق او پیچیده ماند

— ایکنجیسی هندستان براهمه‌سندن اولوب، هن‌اصل قنوجلی اولدیغی حالده، اکه‌نوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

هرکه مارا وترا دید بهم گفت که نیست
صنمی خوشتر ازآن برهمنی بهتر ازین

مطیعا { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانك عباس آباد محله‌سندن اولدیغی حالده، اوغلیله برابر هندستانه رحلت ایتمش؛ و اوغلانك اوراده وفاتی اوزرینه، وطننه عودت ایلمش‌ایدی. شو بیت اونکدر:

آهی که مرا از دل پردرد برآید
چون شاه سواریست که از گرد برآید

مطیع‌لله { (فضل بن المقتدر بن المعتضد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه‌نك یکرمی اوچنجیسی اولوب، ۳۰۱ تاریخنده طوغمش؛ و ۳۳٤ ده، عم‌زاده‌سی مستکفینك اسقاطی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایله، ۲۹ سنه وبش آی حکومت سوردکدن صکره، ۳٦۳ده فلج علتنه مبتلا اولمغله، کندی اختیاریله خلافتی طائع بالله عبدالکریمه ترك ایده‌رك، فراغت، و بر سنه صکره وفات ایتمشدر. زماننده حجر اسود قرامطه‌دن آلنوب، کعبهٔ شریفه‌یه اعاده اولنمشدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو ایکی بیت سیف الدوله بن حمدان حقنده سویلدیکی مدحیه‌سندندر:

تخیرت سیفا من سیوف کثیرة
فلم ار فیها مثل سیف الدولة

اری الناس فی وسط المجالس یشربوا
و ذاك بثغر الشام یحفظ یبقی

مظفر { (امیر —) فارسده حکومت سورن آل مظفر دولتنك مؤسسی اولان امیر مبارز الدینك پدری اولوب، ابتدا لرستان اتابکانك وبعده آرغون خانك خدمتنده بولنه‌رق، میبذ وهزاره حاکمی اولمشیدی.

مظفر { (شاه —) فارسده حکومت سورن آل مظفر دولتنك مؤسسی اولان امیر مبارز الدینك اکبر اولادی اولوب، پدرینك حیاتنده شیرازك خارجنده شیخ ابو اسحاقله ایتدیکی محاربه‌ده ۷۵٤ ده مقتول اولمشدر. اوغلی شاه یحیی سلاله‌نك دردنجی حکمداری اولمشدر.

مظفر { (آل —) سکزنجی قرن هجریده دولت چنکیزیه‌نك انقراضیله تیمورلنكك خروجی آره‌سنده ظهور ایدن دولتلرك بری اولوب، ۷۱۸ دن ۷۹۵ تاریخنه‌دك دوام ایتمش؛ وفارس ایله عراق وجوارلرینه حکم سورمشدر. بو دولتك مؤسسی اولان امیر مبارزالدین محمد ملوك ایلخانیه‌نك اخیری اولان سلطان ابو سعید طرفندن ۷۱۸ ده یزد حکومتنه نصب اولنه‌رق، سلطان ابو سعیدك بلاوارث وفاتنده اعلان استقلال و سلطنت ایتمش؛ و ۹۲٤ ده کرمانی ضبط ایتدیکی کبی، ۹۵۸ ده شیخ ابو اسحق قتل ایله فارس و عراق ومؤخراً آذربیجانی دخی اله کچیره‌رك، بیوجك بر دولت تشکیل ایتمشیدی. اوغلی وخانی شاه شجاع برادرلرینك هر برینی برمملکته حاکم و والی نصب ایدوب، بونلر کیده‌رك روابط تابعیت واطاعتی کوشتکله، بینلرنده تفرقه دوشه‌رك، نهایت تیمورلنك برر برر جمله‌سنی اله کچیروب، قتل ایتمکله، آل مظفر دولتی منقرض اولوب، ممالکی ضمیمهٔ دولت تیموریه اولمشدر. پایتختلری شیراز اولوب، شهر مذکور بونلرك

زماننده اوچ معموریته واصل اولمش؛ وشاعر شهیر خواجه حافظ شیرازی دخی بونلرك زماننده یاشایوب، وشاه شجاعی مدح ایتمشدر. آل مظفر ملوکنك اسامیسیله مبدأ حکومتلری بروجه آتیدر:

١ امیر مبارز الدین بن مظفر ٧١٨
٢ شاه شجاع بن مبارز الدین ٧٦٠
٣ سلطان زین العابدین بن شجاع ٧٨٦
٤ شاه یحیی بن مظفر بن مبارزالدین ٧٩٠
٥ شاه منصور بن مظفر بن مبارزالدین ٧٩٠ الی ٧٩٥

مظفر { (ملك —) [« قطز » ، « بیبرس » و « حاج » ماده‌لرینه مراجعت.]

مظفر { فرس شعراسندن اوچ ذاتك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (حاجی مظفر بیك بن علی رضا بیك) ایراندن هندستانه رحلتله نواب تقرب خانك توجهنی قزانمش؛ و بیوك بر ثروته نائل اولوب، ایفای حج شریف ایچون جانب حجازه عزیمت، واورادن اصفهانه عودت ایتمشیدی. شو بیت اونكدر:

سراپای وجودم ز محبت شد کف خاکی
هما بر تربتم ننشست از بی استخوانیها

— ایکنجیسی (میر — حسین) کاشانلی اولوب، شاه عباس زماننده طبابتده‌کی حذاقتیله وحسن خطیله دخی شهرت بولمشیدی. شو بیت اونكدر:

مانند عمر صرف ره یار کرده ایم
حاصل بعمر خویش همین کار کرده ایم

— اوچنجیسی (میرزا —) هراتلی اولوب، علمادن ایدی. غیاث الدین کرت وشاه شجاعك زماننده یاشامغله خواجه حافظ شیرازینك معاصری ایدی. وقاریله برابر طوپراغك اوزرینه اوتوره‌رق درس ویرمك عادتی ایدی. شعرده‌کی مهارتنه مبنی کندیسنه خاقانیٔ ثانی دیرلر ایدی. وفاتندن اول دیوان اشعارنی صویه آتوب، امحا ایتمشیدی. شو قطعه اونكدر:

ای برسمن از عنبر سارا زده خالی
مسکین دل من کشته زخال تو بحالی
مه بدر نماید چو ز خورشید شود دور
من کز تو شوم دور نمایم چو هلالی

مظفر الدین { (ملك اشرف — و ملك معظم —) [« اشرف » و « معظم » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مظفر الدین افراسیاب { لرزرك اتابكانك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، ٧٦٤ تاریخنده پدری رکن الدین یوسف شاهه خلف اولمش؛ وزماننده تیمورلنك خروج ایدوب، سائر ممالك ایران صره‌سنده لرستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومت ایتمدیکندن، ینه مقامنه ترك ایتمش ایدی. ٧٩٥ ده وفات ایدوب، بونکله لر بزرکده اتابکان دولتی منقرض اولمشدر.

مظفر الدین شیرازی { مشاهیر علمادن اولوب، وطننده صدرالدین شیرازی و جلال الدین دوانی کبی مشاهیردن قرائت‌له، کافهٔ علوم شرعیه‌ده و حساب و هندسه و هیئت کبی فنونده ید طولی کسب ایتدکدن صکره، دیار رومه رحلت‌له، قاضیعسکر بولنان مؤید زاده ایله عقد روابط الفت وانسیت ایتمش؛ و مشارالیه طرفندن حضور سلطان بایزید خانی‌یه تقدیم اولنه‌رق، بعض مدارس مدرسلکرینه نصب بیورلمش؛ وبعده کوزلرینه عمی طاری اولمغله، یاوز سلطان سلیم خان طرفندن کندیسنه تقاعدیه تخصیص اولنمش ایدی. « تجرید » ، و « شرح المطالع » ، حاشیه‌لر یازدیغی کبی، هندسه‌ده « کتاب اقلیدس » ك مشکلاتنی دخی حل ایده‌رك برحاشیه تألیف ایتمشدر.

مظفر حسین میرزا { احفاد تیموردن مشهور سلطان حسین بایقرانك اوغلی ومیرزا بدیع الزمانك برادری اولوب، ٩١١ تاریخنده وفات ایدن پدری برینه برادریله مشترکاً هراتده خراسان تختنه جلوس ایتمش؛ وچوق کچمه‌دن شیبك خان اوزبك ماوراء النهردن اوستلرینه عسکر سوق ایتمکله، آره‌لرنده

واقع اولان محاربه‌ده صاحب ترجمه مغلوب اولوب، استراباده قاچمش؛ واوسنه اوراده وفات ایتمشدر. بونکله برادرینک مغلوبیتی خراسانده دولت تیموریه‌یه ختام ویروب، مالکری اوزبکلرك ضبطنه چکمشدر.

مظفرحسین میرزا { (بن سلطان حسین میرزابن بهرام میرزا بن شاه اسماعیل) ملوك صفویه نسلدن اولوب، والده‌سی طرفندن دخی نسبی شاه نعمة‌الله ولی‌یه منتهی اولدیغی حالده، قندهار امیری ایکن، عبدالله خان اوزبکك سطوتندن توهمله، هندستانه قاچه‌رق، اکبر شاهه التجا، وقندهاری کندیسنه ترك ایدوب، بعض مناصبه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً شاهجهان اسمیله دهلی حکمداری اولان میرزا حرم صاحب ترجمه‌نك قیزی قندهاری بکمی تزوج ایلمش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت اونکدر:

بوسرکوی تو آمد شیشه ام را پاسنك
سنك دل رحمی‌که آمد پای این مینا بسنك

مظفر شاه { گجرات حکمدارانندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ابتدا مظفر خان نامیله دهلی‌حکمداری سلطان محمد تغلق ثانی جانبندن گجرات والیسی ایکن، ۷۹۹ ده اعلان استقلال ایله، ۱۵ سنه سلطنت سوردکدن‌صکره، ۸۱۴ ده وفات ایدوب، توروبی احمد شاه خانی اولمشدر.

— ایکنجیسی ۹۱۷ ده پدری سلطان محمود شاه باغرایه خلف اولوب، ۱۵ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۳۲ده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، محمود شاه ثالثك اوغلی اولمق ادعاسیله، ۹۶۸ده وفات ایدن شاه احمد ثانینك برینه وزیر اعتماد خان سعییله گجرات تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، ۹۸۰ده ینه اعتماد خانك دعوتیله اکبرشاه دهلیدن عسکرسوق ایدوب، گجراتی ضبط ایتمشدر.

مظفرشاه پوربی { بنکاله حکمدارانندن اولوب، عن اصل (سیدی بدر) اسمیله حبشی برکوله ایکن، ۹۰۰ تاریخنده محمود شاهك برینی ضبط ایتمش؛ واوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، وزیری سید شریف عصیان ایتمکله، بینلرنده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجمه ۹۰۴ ده مقتول اولوب، وزیر مشارالیه علاءالدین ثانی نامیله تخت نشین اولمشدر.

مظهر { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی استراباد قراسندن اولوب، اشعاری لطیف وتکلفدن عاریدر. شو بیت اونکدر:

هرچه آمد بنظر عشق من وحسن تو بود
این دوکوهر همه جا در صدف یکتائیست

— ایکنجیسی هندستانك (کره) قصبه‌سندن اولوب، فیروز شاهك مقربیندن ایدی. مولانا محمد صوفیٔ مازندرانی گجراتده صاحب ترجمه‌نك اشعارینی جمع ایله دیوانینی ترتیب ایتدیکندن، بعضلری کندیسنی گجراتلی ظن ایتمشلردر. شو بیت اونکدر:

صبح شد صبح سراز خواب گران بردارید
باده خواهید و زدل درد گران بردارید

— اوچنجیسی (مهر علیخان) ملوك صفویه منسوبیندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بسرعت میرود قاصد نمیدانم چه بنویسم
حدیث آرزو مندی بصد دفتر نمیکنجد

— دردنجیسی (میرمحمدسمیع) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلتله، آجیر شهری احتسابنه مأمور اولمشیدی. شوبیت اونکدر:

بدیر وکعبه و لیرنك جمالت نور می بخشد
فروغ شمع رخسار تودر هر خانه می بینم

معاذ { آتی‌الترجمه معاذ بن جبل حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتی ذکر اولنور:

(ابوحلیمه معاذ بن الحارث الانصاری الخزرجی) که (قاریٔ) لقبیله دخی ملقب اولوب، خندق غزاسنده حاضر بولنمش؛ وخلافت جناب فاروقیده مشارالیه طرفندن مسلمینه تراویح قیلدیرمغه مأمور اولانلردن اولوب، جسر وقعه‌سنده ابوعبیدالثقفی معیتنده بولنه‌رق، منهزماً عودت ایتمشیدی. بعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولوب، ۶۳ تاریخنده یوم‌الحره وقعه‌سنده شهیداولمشدر. — (معاذ بن‌الحارث الانصاری الخزرجی) که والده‌سنه

اضافتله ابن‌عفراء دینمکله معروف اولوب، هجرتدن اول مکه‌یه عزیمتله ایمانه کلن مدینه‌لیلردندر. برادرلری عفو ومعوذ ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنه‌رق، موی‌الیهما بومحاربه‌ده شهید اولمش؛ وکندیسی احد وخندق ایله سائر غزواتده دخی بولنوب، برروایتده خلافت حضرت عثمان زماننده وبرروایتده صفین محاربه‌سی اثناسنده وفات ایتمشدر. ابوجهلی قتل ایدنلرکده بریدر.

معاذ بن جبل { (ابوعبدالرحمن الانصاری الخزرجی الجشمی) کبار صحابه‌دن وعقبهٔ ثانیه‌ده بیعت ایدن یتمش انصاردن اولوب، بدر واحد وسائر غزواتده معیت جناب نبویده بولنمشدر. قرآن کریمده وحلالی حرامدن تفریقده وسائر خصوصاتده اعلم ناس اولدیغنه دائر احادیث صحیحهٔ نبویه وارد اولمشدر. کندیسندن برچوق احادیث شریفه منقولدر. شرف اسلامله مشرف اولدقده اون سکز یاشنده اولوب، ۱۸ نجی سال هجریده وقوع بولان عمواس طاعوننده ارتحال ایتمشدر. کرم وسخاوتله مشهور اولوب، دیونی پك چوق اولمغله، دائنلرینك مراجعتی اوزرینه، مالی تقسیم فرما ایدلمش؛ وجانب نبویدن یمنه مأمور اولوب، ارتحال رسالتپناهیده اوراده بولنمشدی. ورع وتقواسی حقنده دخی برچوق نوادر منقولدر. مذکور طاعوندن کندیسندن اول اولادی مصاب اولوب، ذریتی قالمامشدر.

معاذالهرا { (ابومسلم — بن مسلم) مشاهیر نحویوندن اولوب، کسائیدن اخذ علم ایتمش، ونحوده برقاچ کتاب یازمش ایسه‌ده، نابود اولمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، اکثر اشعاری هجوه دائردر. پك چوق معمر اولوب، اولاد واحفادی کندیسندن اول وفات ایتمشلردی. حقنده برچوق نوادر منقولدر. ۱۸۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

معافر { یمنده برقبیله اولوب، ساکن اولدیغی محلده یاپیلان اثواب «ثیاب معافریه» دینمکله مشهور ایدی. افرادندن پك چوق خلق مصره انتقال وتوطن ایتمشلردی.

معافی { (بن زکریا النهروانی) [«ابوالفرج الجریری» ماده‌سنه مراجعت.]

معان { شام خطه‌سیله حجاز حدودنده وشام حجاجنك طریقی اوزرنده مهم بر نقطه‌ده اوله‌رق دمشقك ۳۵۰ کیلومتره جنوبنده سوریه ولایتك شام سنجاغنه تابع قضا مرکزی برقصبه اولوب، وقتیله خیلی بیوك ومعمور ایکن، شمدیکی حالده خرابه‌دن آنجق ۱۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. آنکن اخیراً اوراسی آیریجه برسنجاق اتخاذ اولنمغله، کوندن کونه ترقیسی مأمولدر.

— معان وشام دیکرله کرك سنجاغی بلقاء خطه‌سندن عبارت اولوب، عین‌الزرقاء مجراسندن عقبه کورفزینه وحجاز حدودینه‌دك شریعه نهریله بحرلوطك ووادیٔ عربه‌نك شرق جهتنده‌کی اراضیٔ واسعه‌دن عبارتدر. بویرلر حد ذاتنده قابل عمران ایسه‌ده، شمدیکی حالده خرابات النده اولوب، اهالیسی پك آز واراضیسی معطلدر. سنجاق: سلط، معان وطفیله اسملریله اوچ قضایه منقسم اولوب، برناحیه و۲۵ قریه‌یی حاویدر. مقدما شریعه‌نك غرب جهتنده‌کی نابلس وجنین جهتلریله برابر بلقاء سنجاغی نامیله بیروت ولایتنه ملحق ایکن، اخیراً شریعه‌نك غربنده‌کی یرلرینه نابلس سنجاغی نامیله بیروت ولایتنه براغیله‌رق، اصل بلقاء خطه‌سی معان ویاکرك سنجاغی نامیله سوریه ولایتنه ملحق برلوا اتخاذ اولنمشدر. [«بلقاء» ماده‌سنه دخی مراجعت بیورله.]

معاویه { (بن ابی سفیان صخر بن حرب بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف القرشی الاموی) کبار صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، پدری ابوسفیان وبرادری یزید ووالده‌سی هند ایله برلکده فتح مکه‌ده اسلامه کلمشدر. کندیسی ایسه دها اول اسلامه کلوب، پدر ووالده‌سنك قورقوسندن اسلامنی کتم، ویوم مذکورده اظهار ایتدیکنی ادعا ایدردی. عائله‌سنك وعلی‌الخصوص پدر ووالده‌سنك قبل‌الفتح اسلامه وفخر کائنات (صلعم) افندمزه زیاده بغض وکینی اولوب، ابوسفیان دین اسلامك ترقیاتنه مانع اولمغه چوق چالیشمش، ووالده‌سی (هند بنت عتبه بن ربیعه بن عبد شمس‌الامویه) بدر محاربه‌سنده عم جناب نبوی حضرت حمزه (رضه)ك جکرلرینی دیشیله قوپارمشیدی. مع‌هذا بعدالاسلام کرك ابوسفیان

وكرك معاويه اسلامده ثبات ايدوب، زمان سعادت
نشان جناب نبويده حسن حركتده، وحنين غزاسنده
دخى حاضر بولنمشلردر. معاويه فخر الرسل
(صلعم) افندمزك كاتبلكنده بولنمق شرفنه دخى
نائل اولمشدر. حضرت ابابكر (رضه) ك زمان
خلافتنده شامه عساكر مسلمين سوق اولندقده،
معاويه وبرادرى يزيد بن ابى سفيان دخى ابوعبيده
بن الجراح وخالد بن وليد (رضهما) نك معيتنده
بولنوب، يزيد دمشق جهتنه عامل نصب اولنمش؛
و خلافت جناب فاروقيده يزيد وفات ايدنجه، يرينه
معاويه دمشق عاملى اولمش ايدى. حضرت عثمان
(رضه) مقام خلافته كلنجه، بتون شام خطه‌سنى
معاويه‌نك يد اداره‌سنه ويرمشيدى. نوبت خلافت
جناب مرتضايه كلدكده، معاويه، جناب مشاراليه
حقنده اسكيدن برى طاشيديغى بغض وحسده بناءً،
بيعتدن امتناع ايله اظهار بغى و عصيان ايتدكدن
صكره، حضرت عثمان (رضه) ك شهادتندن دخى
حضرت على (رضه) افندمزى مسئول ايتمك
ايستيوب، دمنى طلب ادعاسنه قالقيشمش ايدى.
حضرت على (رضه) بر چوق مخابراتله وفصيح
خطبه‌لرله نصيحت ايده‌رك، كنديسنى طريق وفاق
و اتحاده كتيرمكه، و بين الاسلام نفاق و تفرقه
دوشورمه‌مكه جهد ايتمش ايسه‌ده، معاويه ذاتاً،
كندى اقراريله مثبت اولديغى اوزره، خلافتى
قورمش اولديغندن، نصايح واقعه كنديسنه تأثير
ايتمديكندن، نهايت حضرت على (رضه) دخى
كرهاً محاربه‌يه كيريشوب، بينلرنده (صفين)
محاربهٔ مشهوره‌سى وقوع بولمش؛ و بو محاربه‌ده
عمار بن ياسر (رضه) شهيد اولنجه، حديث
شريف نبوى موجبنجه معاويه طرفنك «فئهٔ باغيه»
اولديغنده شبهه قالمامشيدى. آنجق بو محاربه ايله
دخى اختلاف فصل اولنه‌ميوب، طرفيندن نصب
اولنان حكملر دخى تأليف بينه موفق اوله‌مدقلرندن،
وعمرو بن العاص معاويه‌يى اغوا و تشويقدن خالى
قالمديغندن، حضرت على (رضه) عراق وحجاز
و ايران جهتلرنده ومعاويه شام ومصر طرفلرنده
حكم سورمكده ايدى. حضرت مرتضى (رضه) ك
شهادتندن صكره مقامنه يچن امام حسن (رضه) ،
قارشى دخى معاويه عسكر سوقيله، عراقده طرفين
حربه كيريشه‌جكلرى زمان، معدن حلم ومرحمت
اولان سبط اكرم جناب نبوى، مجرد اراقهٔ دم
مسلمينه سبب اولمامق ايچون، برطاقم شرائط محققه
ايله خلافتى معاويه‌يه ترك ايده‌رك، ايشك ايچندن
چكلمش؛ ومع‌هذا چوق يچمه‌دن معاويه‌نك القاآتيله
مسموماً شهيد اولمشدر.

بووجهله معاويه خلافت جناب فاروقيده دمشقده
٤ وخلافت ذى النورينده بتون شام خطه‌سنده
١٢ وخلافت جناب مرتضويده ٤ سنه وخلافت
امام حسن زماننده ٦ آى كه جمعاً يكرمى بچق سنه
امارت سوردكدن صكره، بو سببله «عام الجماعة»
تسميه اولنان ٤١ نجى سال هجريده كوفه‌ده خلافتله
كنديسنه بيعت اولنه‌رق، يكرمى سنه دخى اجراى
خلافت ايتدكدن صكره، ٦٠ تاريخنده ٧٨ ياشنده
دمشق شامده وفات ايتمشدر.

معاويه فوق العاده عقل وذكاوته، فصاحت
و بلاغته وقوهٔ ناطقه‌يه مالك، غايتله صبور وحليم
وكرم وسخاوتله متصف برذات اولديغى حالده،
مجرد حب جاه وحرص وطمعى سائقه‌سيله بين
الاسلام تفرقه‌يه سبب اولمشدر. فخر كائنات (صلعم)
افندمزك « ان وليت فاحسن » حديث شريفيله
مأمور اولديغى كوندن اعتباراً خلافت طمعنه
دوشمش اولديغى كنديسندن منقولدر. حيفاكه
بوامر نبوينك اك زياده اهل بيت نبوى حقنده
تماميله عكسنى ايتمشدر. اك اول خلافتى سلطنته
تحويل ايله، اسلامده دارات ودبدبه‌يه رعايت
ايدن دخى معاويه‌در. حتى بالكز دمشق اميرى
ايكن، حضرت فاروق اعظم روماليلرى حيرتده
براقان ومشهور اولان طور وقيافت متواضعانه‌سيله
شام وفلسطينى تشريف ايتدكلرنده، معاويه‌نك
داراتنى كورنجه، «هذا كسرى العرب» بيورمش
اولديغى مشهوردر. زمان امارت وخلافتنده دين
اسلامك نشر وترقيسنه چوق خدمت ايدوب،
برخيلى فتوحاته موفق اولمشدر. كنديسندن بر
چوق احاديث شريفه منقول اولوب، ابن عباس
وابوالدرداء وسائر صحابه وتابعين كنديسندن
روايت ايتمشلردر. وفاتندن اول اوغلى يزيده بيعت
ايتديرمشدر. ابتدا بوبابده جماعت مسلمينى مخير
براقمق ايستمش ايسه‌ده، عبدالرحمن بن خالد بن وليد

(رضهما) یی ترجیح ایتدکلرندن، ایرتسی کون مشارالیه مسموماً وفات ایتمکله، هرکس یزیده بیعت ایتمکدن بشقه چاره اولمدیغنی آکلامشیدی. فخر کائنات (صلعم) افندمزك کندیسنه ویرمش اولدیغی بر کوملکه صاروب، رسالتپناه افندمزك صاقلامش اولدیغی طیرناق کسیکلرینیده کوزلرینه وآغزینه قویه‌رق دفن ایتملرینی وصیت ایتمشدی.

معاویه { (بن یزید بن معاویه بن ابی سفیان الاموی) ملوك امویه‌نك اوچنجیسی وآل سفیانك اخیری اولوب، پدر وجدینك عکسی اوله‌رق، دیانت وتقوی وقناعت وانصافله متصف بر ذات ایدی. ٤٢ تاریخنده طوغوب، ٦٤ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، دمشق شامده مقام خلافته کچمش ایسه‌ده، قرق کون صکره فراغت ایتمش؛ وبرکوشه‌یه چکیلوب، عبادتله اشتغاله باشلامش؛ وقرق کون صکره‌ده وفات ایتمشدر. بوندن صکره حکومتی مروان بن حکم ضبط ایدوب، ابو مسلم خراسانی خروج، ودولت عباسیه تأسس ایدنجه‌یه قدر حکومت بونك نسلنده قالمشدر.

معاویه { آنف‌الترجمه معاویه بن ابی‌سفیاندن بشقه صحابه‌دن بو اسمله برقاچ ذات اولوب، اك معروفلری آتی‌الترجمه معاویه بن خدیجدر.

معاویه بن خدیج { (ابو عبدالرحمن بن جفنة السکونی) صحابه‌دن وامراء بنی امیه‌دن اولوب، مصرده ساکن اولمش؛ وعمرو بن العاصك امریله محمد بن ابی بکر (رضهما) یی شهید ایتمش ایدی. بعده معاویه بن ابی سفیان زماننده ودها صکره افریقیه‌یه اوچ غزا ایدوب، بونلرك برنده بر کوزی مجروح اولمشدی. ماهر بر قائد اولوب، هله عسکره پك ایی باقمغله، افریقیه‌جه خیلی فتوحاته نائل اولمش؛ ومصرده نام واعتبار قزانمشیدی. ابن عمر (رضه) دن آز اول ارتحال ایتمشدر.

معبد { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك مشهورلری عم زادهٔ جناب نبوی اولان (ابوعباس معبد بن العباس بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) در، که عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغوب، حفظ وروایت ایده‌جك سنده دکلیدی؛ وخلافت جناب ذی‌النورینده ٣٥ تاریخنده افریقیه غزاسنده شهید اولمشدر.

مُعَتِّب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری: عم زادهٔ جناب نبوی (معتب بن ابی لهب بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی) درکه، برادری عتبه ایله برابر فتح مکه‌ده اختفا ایتدکلری حالده، جناب عباس (رضه) امر نبوی ایله کندیلرینی بولوب، نزد رسالتپناهی‌یه کتیرمش؛ واسلامه کلوب، حنین غزاسنده حاضر بولنمشلر؛ وثبات ایدوب، معتبك بو محاربه‌ده بر کوزی مجروح اولمش ایدی.— (معتب بن الحمراء) دخی قدماء صحابه‌دن اولوب، حبشه وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرتله بدر غزاسنده بولنمش؛ و ٥٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

معتدل { بحر محیط — ونام دیکرله بحر محیط کبیر (Océan Pacifique, Grand Océan) کرهٔ ارضك صو ایله مستور اولان اوچ ربعنك منقسم بولندیغی بش قسمك اك بیوکیدر. پایانسز دینله‌جك درجه‌ده واسع بر بحر اولوب، شرقاً آمریقا، غرباً آسیا وآوسترالیه ایله محدود اولدیغی حالده، شمالاً بهرنك بوغازندن بحر منجمد شمالی ایله، غرباً آسیا ایله فلنك جدید بیننده‌کی جزایر آره‌لرنده بولنان بوغازلردن بحر محیط هندی ایله اختلاط ایدر، وجنوب جهتی ایسه آچیق اولوب، اورادن بحر منجمد جنوبی ایله اشتراك ایدر. بو سببه مبنی (بحر محیط جنوبی) دخی تسمیه اولنور. ٥٠° عرض جنوبیدن ٦٥° ٣٠″ ٣٣′ عرض شمالی‌یه و ١٥° ٤٨′ ٩٦° طول شرقیدن ٢٤′ ٣٦′ ٦٩° طول غربی‌یه قدر ممتد اولوب، عرضاً ١١٥ کسور وطولاً ١٩٣ کسور درجه وسعتی واردر. بو حدود داخلنده مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٨ ٣٨٤ ٧٥٨ مربع کیلومتره اولوب، کرهٔ ارضك بر ربعی و دکیز قسمنك همان نصفی دیمکدر. شرق جهتندن آمریقا سواحلی دوز اولوب، بیوك جزیره وشبه جزیره‌لری اولمامغله، او جهتدن بحر محیط معتدله مربوط دکیزلر

بوقدر. شمال جهتنده آمریقانك آلاسقه شبه جزیره‌سیله آسیانك قامچاتقا شبه جزیره‌سی آره‌سنده (آلوتیان) اسمیله تسبیح کبی اوزانان برصره آطه‌لر بهرنك بوغازینك جنوبنده و بو ایکی بیوك قطعه آره‌سنده بحر محیط معتدله مربوط (بهرنك دکیزی) نامیله بر دکیز آیربورلر، که ۲ ۳۲۳ ۱۲۷ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. سواحل غربیه‌سنده یعنی آسیا جهتنده دخی برچوق جزیره وشبه جزیره‌لر بولنمغله، بو جهتده درت دکیز تشکل ایدیور. بونلرك الك شمالیسی سیبریه سواحلیله قامچاتقه شبه جزیره‌سی وقوریله جزایری آره‌سنده بولنان (اوخوچق) دکیزیدر، که ۱ ۵۰۷ ٦۰۹ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. اونك آلت طرفنده (جاپون دکیزی) بولنیور، که جاپونیه جزایریله قوره ومانچوریه سواحلی آره‌سنده اولوب، ۱ ۰٤۳ ۸۲٤ مربع کیلو متره کنیشده‌در. بونك جنوب غربی جهتنده قوره شبه جزیره‌سیله چین سواحلی آره‌سنده قره‌یه صوقلمش اولان (صاری دکیز) بولنیور، که پچیلی و قوره کورفزلرینی دخی حاویدر. بونك‌ده جنوب غربیسنده چین سواحلیله بورنئو وفیلیپینه جزائری آره‌سنده ۱ ۲۲۸ ٥٤۰ مربع کیلو متره وسعتنده اولان (چین دکیزی) بولنیور.

بحر محیط معتدل کرهٔ ارضك الك درین محللرینی حاوی ایسه‌ده، بحر محیط آطلاسی کبی درینلکی بر دوزی‌یه اولمیوب، بعض طرفلری‌ده پك صیغدر. الك درین محلی قسم شمالیسنده (آلوتیان) جزایرینك جنوبنده وجاپونیه سواحلندن آمریقا سواحلی قربنه‌دك ممتد اولان (توسقارورو) چوقوریدر، که درینلکی ۸ ۵۰۰ متره‌یه قدر واریر. غرب جهتنده جاپونیه ایله فیلیپینه وکینه جزایری آره‌لرنده دخی درینلکی ٦۰۰۰ متره راده‌لرنده‌در. مذکور (توسقارورو) چقورندن جنوب شرقی‌یه طوغری آمریقا سواحلیله متوازیاً خط استوانك اوته‌سنه قدر پك واسع بر محلده دخی قعر دریا ٥۰۰۰ متره راده‌لرنده درینده‌ر. الك جنوبی طرفلری دخی بودرینلکده‌در. غرب جنوبی جهتنده آوسترالیه ایله یکی زلانده جزایری آره‌سنده دخی (طومسون) چقوری نامیله درین برمحل واردر. عرضاً قسم وسطیسی یعنی خط استوایه قریب محللری تاجاپونیه وآوسترالیا سواحلندن شیلی سواحلنه‌دك صیغ بر منطقه غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، اکثر یرلری ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره درینلکنده اولان بو منطقه‌نك بعض یرلری ۱۰۰۰ متره‌دن آز درینلکده‌در؛ بوصیغلر حسابسز جزایر صغیره هیئت مجتمعه‌لریله مملودر. بو منطقه صاغ و صوله برطاقم قوللر صاله‌رق، شمالاً ساندویچ آطه‌لرینه وجنوباً یکی زلانده‌نك ایلریسنه قدر اوزانیر. بو وجهله بحر محیط معتدلك عمقی پك مختلفدر.

بحر محیط معتدل خط استوا جهتنده پك واسع اولوب، قسم اعظمی منطقهٔ حاره‌ده بولنمغله، تبخراتی چوق اولدیغندن، بو یوزدن غائب ایتدیکی صویك یرینی طولدرمق ایچون، ایکی قطبدن ایکی صوغوق آقنتی بحر محیط معتدله داخل اولوب، برودتلری سببیله صولری دها کثیف و آغر اولدیغندن، دکیزك آلتندن جریان ایدرلر. بو ایکی آقنتیدن شمالدن کله‌رك بهرنك بوغازندن کیرنی ایکی قوله آیریله‌رق، بری آمریقای شمالی سواحلنه طوغری ایلر؛ ودیکری اوخوچق وجاپون دکیزلرینه کیروب، هر ایکیسی‌ده او سواحلك هواسنی زیاده تبرید ایدرلر. جنوبدن کلنی ایسه شرق شمالی‌یه طوغری ایلریلیوب، آمریقانك منتهای جنوبنده‌کی ماجلان جزایرینه واصل اولنجه، ایکی قوله بالانقسام بری بحر محیط آطلاسی‌یه کچر، و دیکری شیلی و پرونك سواحلنی یالایه‌رق، خط استوایه طوغری چیقار. بو آقنتیلرك صوبی کچدکاری یرلرده‌کی صودن اون اون ایکی درجه دها صوغوقدر. بو صوغوق آقنتیلرك اوستنده اوچ بیوك و صیجاق آقنتی بحر محیط معتدلی شق ایدیور. بونلرك بری خط (استوا آقنتیسی)، بری (هومبولد آقنتیسی) و اوچنجیسی (قورو سیوو) دینان آقنتیدر. خط استوا آقنتیسی کرهٔ ارضك الك بیوك و الك قوتلی آقنتیسی اولوب، ۲٦ عرض جنوبیدن ۲٤ عرض شمالی‌یه قدر ٥٥۰۰ کیلومتره اکی اولدیغی حالده، تقریباً ۱٤۰ درجه یعنی ۱٥ ٥۸۰ کیلومتره‌لك محلده جریانله، کرهٔ ارض محیط دائره‌سنك

برلشنی قطع ایدر. بو بیوك آقنتی آمریقای وسطی سواحلندن باشلایه‌رق، فیلیپینه جزایرینه ویکی کینه وآوستترالیه ساحلنه قدر واصل اولور؛ وکونده حد وسطی اوزره ۳۰ میل آلوب، بعض یرلرده روزکارك دخی امدادیله سرعتی زیاده‌لشیر. دریناکی دخی ۱۵۰۰ متره راده‌لرنده‌در. منتهای غربه واصل اولنجه، برقولی آوستترالیه‌نك سواحل شرقیه‌سنی تعقیب ایله جنوبه طوغری دونه‌رك، آنی ایاز (هومبولد) آقنتیسنه قاریشیر؛ برقولی شماله طوغری اوزانه‌رق، (فوروسیوو) آقنتیسیله برلشیر؛ برقولی‌ده ملایی جزایری بوغازلری آره‌سندن هند سواحلنه طوغری چیقار. غریبدرکه بو بیوك آقنتینك ایکی قولی آره‌سنده آنافور صورتنده عکسی بر آقنتی °٦ عرض شمالی ایله °۱۰ عرض جنوبی آره‌سنده غربدن شرقه آقیور. هومبولد آقنتیسی جنوبدن کلان صوقوق آقنتینك آلت طرفی حکمنده اولوب، پرو واقوآدور سواحلنی یالایه‌رق، °٥ عرض جنوبیده ساحلی ترکله، غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، خط استوا آقنتیسنه قاریشیر. بونك سرعتی کونده ۳۰ کیلو متره راده‌لرنده‌در. (فوروسیوو) آقنتیسنه کلنجه، بو آقنتی فیلیپینه جزیریله چین سواحلی آره‌سنده تشکل، ودها طوغریسی اوراده طیایان خط استوا آقنتیسندن تشعب ایله، شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، جاپونیه‌نك سواحل شرقیه‌سنی یالادقدن صکره، شرقه طوغری دونر: وآمریقای شمالی سواحلنه تقرب ایدنجه، شماله طوغری بر کوچك قول اوزاتیر؛ و قسم کلیسی جنوب غربی‌یه طوغری جریانله، قالیفورنیه سواحلنی یالایه‌رق، مکسیقه ساحلی قارشیسنده ینه غربه طوغری دونوب، خط استوا آقنتیسنه قاریشیر. بونك سرعتی کونده ٥٣ ایله ۷٥ کیلو متره آره‌سنده، اکی ۷٥ کیلو متره ودریناکی ۹۰۰ متره‌در.

بحر محیط معتدلده باشلیجه ایکی روزکار حکم سوروب، بری قطب شمالیدن و دیکری قطب جنوبیدن کلیرسه‌ده، کرهٔ ارضك حرکت یومیه‌سی بونلرك استقامتنی میل ایتدیروب، بری شمال شرقیدن ودیکری جنوب شرقیدن اسر. بو ایکی روزکار متین ومنتظم صورتده اسوب، سیرسفائنه پك سهولت بخشندر. آنجق آطه‌لرك قربنده دکیز ایله قره آره‌سنده‌کی حرارت تفاوتندن وسائر اسبابدن بوروزکارلر بشقه استقامتلر دخی آلیر. مد وجزری دخی چوق اولوب، مد حالنده سواحلده دکیز ۱۰ متره‌یه قدر یوکسلیر. هرنه‌قدر چین دکیزی ویکی زلانده جهتلرنده بعضاً شدتلی روزکارلر وقاصیرغه‌لر اسوب، مخوف فرطونه‌لر اولیورسه‌ده، عمومیت اوزره بحر محیط معتدلك وعلی الخصوص انکیننك فرطونه‌لری بحر محیط هندی وآطلاسی‌یه نسبتله سیرك وخفیف اولوب، بوسببه مبنی بوکا «معتدل» ودها طوغریسی «ساکن» نامی ویرلمشدر.

بحر محیط معتدل جزایرك کثرتیله ممتاز اولوب، غرب جهتنده جاپونیه جزایریله فیلیپینه، یکی کینه، بورنئو، سلب ومنتهای غرب جنوبیسنده یکی زلانده جزایر کبیره‌سی بولنیور. بونلردن بشقه اولان آطه‌لری پك کوچك وکومه کومه اوله‌رق پك واسع مسافه‌لرده طاغنیق بر حالده اولوب، جزایر بحر محیط دینمکله معروفدرلر. بونلر باشلیجه اوچ طاقمه منقسم اولوب، شمال غربی جهتنده‌کیلره میقرونسیا (یعنی جزایر صغیره)، غرب جنوبی طرفنده‌کیلره ملانسیا (یعنی جزایر سوداء)، وسطلرده‌کیلره‌ده پولینسیا (یعنی جزایر کثیره) نامی ویرلیور. بو اوچ طاقمك بهری بر چوق طاقملری حاوی اولوب، هرطاقم دخی متعدد آطه‌لردن مرکبدر، که بونلرده حدیث التشکل اراضی مرجانیه‌دن عبارتدر.

بحر محیط معتدله چوق انهار منصب اولمیور؛ چونکه آمریقا سواحلی بوینجه بریاندن بریانه بر صره طاغلر ممتد اولوب، بوسلسله‌نك غربی مائله‌سی دیکنه بحر محیط معتدل ساحلنه اینمکله، هرنه‌قدر بومائله‌نك یاغموری چوق ایسه‌ده، اوزون انهار تحصل ایده‌جك مسافه‌سی اولمیوب، آنجق سیل صورتنده بعض صولر آقار؛ آوستترالیه‌نك دخی او طرفه آقار ایرماقلری ودیکر جزائرك بیوك انهاری اولمیوب، یالکز چینك اکثر میاه جاریه‌سی بودکیزه دوکیلور. چین انهارینك‌ده اك بیوکلری: آمور، هوآنغ‌هو، یانغ‌جه وسی‌کانغ ایرماقلریدر. مع هذا بوبحر محیطك صوبی سائر بحوردن آز

طوزلیدر. صوینك رنكی قرزل بر صورتده
مائی كورینور.

بحر محیط معتدلك وجودینه دائر اسكی
یونانیلرله رومالیلرك هیچ بر فكر ومعلوماتلری
اولمیوب، (اریترا) یعنی بحر احمر تسمیه ایتدكلری
بحر محیط هندینك كرهٔ ارضك بتون او طرفنی
احاطه ایتمش اولدیغنه ذاهب ایدیلر. بعده مدنیت
اسلامیه زماننده عرب بحریون وتجاری چین وهند
چینینك سواحلنه دك ایلریلدكده، بحر محیط كبیرك
وجودینی برنجی اوله رق عربلر آكلامشلرسه ده،
جغرافیون اسلام دخی برصورت صریحه ده ذكر
ایتمیوب، بعضاً ده بحر صین نامیله یاد ایده رك،
عادتا بر دكیز ظن ایتمشلردر. آمریقانك كشفنده
قریستوف قولومب كشف ایتدیكی یرك آسیا قطعه-
سندن اولدیغنه مطمئن اولنجه، بونك اوته سنده
یعنی غربنده بر دیكر دكیز اوله جغنه ذاهب اولمش؛
واورایه كچمك ایچون بر بوغاز بولمغه چالیشمش
ایدی. نهایت اون آلتنجی قرن میلادی اوائلنده
اسپانیه سردارلرندن (واسقونونز) پانامه بوغازینك
برطاغی اوستندن بحر محیط معتدلی كوردیكی كبی،
متعاقباً مكسیقه یی ضبط ایله سواحل غربیه سنه اینن
اسپانیوللر دخی بحر محیط مذكوری كورمشلردر.
متعاقباً پورتكیز قپودانلرندن مشهور (ماجلان)
آمریقانك منتهای جنوبنده كندی اسمیله تسمیه
اولنان بوغازی كشف ایله، اشبو بحر محیطی
كوروب، سكونت واعتدالی نظردقتنی جلب ایتدكده،
بوكا (پاسیفیق) یعنی «معتدل» ویا «ساكن»
نامنی ویرمشدی. چوق كچمه دن بر اسپانیول كمیسی
قرطونه طرفندن اورادن مكسیقه سواحلنه قدر
آتلغله، بلا اختیار بحر محیط معتدلده ایلك سیاحتی
ایدوب، آمریقانك سواحل غربیه سنی طولاشمشدی.
آز وقت صكره اسپانیول وبعده انكلیز كمیلری
ماجلان بوغازندن مروروله، شرقه طوغری یوللرنده
دوام ایده رك، فیلیپینه وملوك جزایرینه وآوستralیه
وچین سواحلنه قدر كیتمكه باشلامش؛ وبحر محیط
كبیرك درجهٔ وسعتنی آكلامش ایدیلر. پورتكیزلیلر
دخی بری طرفدن آفریقا وهندستانی طولاشه رق،
غرباً بحر محیط معتدله داخل اولمشلردی. ینه اون
آلتنجی قرن میلادی داخلنده دور عالم اجرا
اولوب، بحر محیط معتدل تمامیله معلوم اولمشدی.
او وقتدن بری كشفیات وتحریات بربرینی ولی
ایده رك، بوكونكی كونده بو واسع بحرك مجهول
هیچ بر نقطه سی قالمامشدر. بوكون بو بحر محیطده
دائمی صورتده ایشلین جاپون وآمریقا وآوستralیه
واپورلریله چین وجزایر بحر محیط كمیلرندن بشقه،
آوروپالیلرك دخی منتظم صورتده اوراله آمد شد
ایدر اون اوچ واپور قومپانیه لری واردر، كه
بونلرك جمله سی سویش جدولندن ایشلر. بحرمحیط
مذكوری شق ایدر متعدد تلغراف حبللری دخی
واردر.

معتز بالله { (محمد بن المتوكل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه نك
اون اوچنجیسی اولوب، ۲۳۳ تاریخنده طوغمش؛
و ۲۵۲ ده، عمی مستعین بالله احمددن صكره
تخت خلافته جلوسله، اوچ بچق سنه اجرای
حكومت ایله، ۲۵۵ تاریخنده وفات ایدرك،
سامراده دفن اولنمشدر. ملیح الوجه، ادیب وشاعر
بر ذات ایدی.

معتصم بالله { (ابو اسحق محمد بن هارون الرشید) خلفاء عباسیه نك
سكزنجیسی اولوب، ۱۸۰ تاریخنده دنیایه كلمش؛
وبرادری مأمون زماننده ولیعهد اولمغله، ۲۱۸
تاریخنده، مشارالیهك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته
جلوس ایتمش؛ و ۸ سنه ایله ۸ آی اجرای حكومت
ایتدكدن صكره، ۲۲۷ ده سامراده ارتحال
ایتمشدر. فوق العاده بر قوته مالك مهیب وجسور
برآدم ایدی. بو دخی مأمون خلیفه كبی معتزله
اعتقادینه تابع اولوب، خلق قرآنه قائل ایدی؛
وبوكا قائل اولمیان علمایی تعذیب ایدوب، بواعتقادی
زورله قبول ایتدیرمكه چالیشیردی. بعض اشعاری
واردر. برچوق فتوحات ایدوب، روم یعنی آناطولی
دیارنده كی (عموریه) یی دخی ضبط، وایمپراطور
تئوفیلی مغلوب ایده رك، ۳۰۰۰۰ عسكرینی اتلاف
ایتمشیدی. خلفاء عباسیه دن ایلك اول ترك عسكری

ترتیب ایدن بر ذات اولوب، جعفر ابتدیکی عسکری بغداد استیعاب ایتمه‌مکله، سامرا دینلان (سرمن رأی) شهرینی دخی تأسیس، ومعسکر اتخاذ ایدرك، کندیسی دخی اکثریا اوراده اقامت ایدردی.

— مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلرك سکزنجیسی (زکریا بن ابراهیم) دخی معتصم لقبیله ملقب اولوب، ابتدا ۷۷۹ ده و ثانیاً ۷۹۱ ده مقام خلافته کچمش؛ وبرنجی دفعه‌سنده برقاچ آی ایکنجی دفعه‌سنده ایسه ۱۶ سنه خلافت نامنه بولنمشدر.

معتصم بن صمادح { (ابو یحیی محمد بن احمد التجیبی) اندلس

طوائف ملوکندن اولوب، جدی محمد بن احمد بن صمادح ملوك امویه‌دن مؤید هشام بن حکمك زماننده وشقه والیسی ایکن، اورادن اخراج اولنمشیدی. اوغلی یعنی صاحب ترجمه‌نك بدری (معن) مریه صاحبی عبدالعزیز بن ابی عامرك قاینی اولمغله، سفره عزیمتنده مریه‌ده وکیل براغیلەرق، شهر مذکوری ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه ملك مذکورده بدرینه وارث اولوب، کندیسی عادل وکریم ومرحمتلی بر ذات اولمغله، ملکنی حسن اداره ایتمش؛ وسرایی مجمع شعرا وعلما اولمشیدی. امیرالمؤمنین یوسف بن تاشفین اندلسه کلدیککنده، صاحب ترجمه معتمد بن عباده برابر کندیسنه مطاوعت ومعاونت ایدنلردن بولنمش ایسه‌ده، بعده مشارالیهك معتمد حقنده فکر ونیتی دکیشمکله، صاحب ترجمه دخی معتمدله برابر اطاعتندن خروج ایتمش؛ ویوسف بن تاشفین مریه‌یی محاصره ایدوب، ضبط ایتمك اوزره ایکن، خسته بولنان معتصم ٤٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. حتی دشمنلرینك تقربنی کورنجه، اجلك تأثیرسنه جانی صیقیله‌رق: «نغص علینا کل شیء حتی الموت» دیدیکی مشهوردر. کندیسی ادیب و شاعر بر ذات اولوب، بعض اشعاری مرویدر. شعراء عصرینك کندیسی حقنده برچوق مدحیه‌لری دخی واردر.

معتضد بالله { (احمد بن الموفق بن المتوکل ابن المعتصم بن هارون الرشید)

خلفاء عباسیه‌نك اون آلتنجیسی اولوب، ۲٤۲ تاریخنده طوغمش؛ و ۲۷۹ تاریخنده، عمی معتمد علی الله احمدك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش؛ و ۹ سنه ایله طقوز بچق آی حکومت سوردکدن صکره، ۲۸۹ ده وفات ایتمشدر. قوی البنیه وفوق العاده جسور وصاحب هیبت ووقار ومع هذا صوك درجه‌ده عادل ومعارف پرور برذات اولوب، اسلافی زماننده‌کی سوء استعمالاتك نتایجنی اصلاح وتعمیر، وممالکنك هرطرفنده اسایشی تأمین، وویرکیلری تنقیص ایلمش؛ وقرامطه‌نك حقندن کلوب، کعبهٔ معظمه‌یی تعمیر ایتمش؛ ودولت صفاریه‌یه دخی ختام ویرمش ایدی. علما وادبایی حمایه وتلطیف، ومنتسبین اهل بیت نبوی‌یی توقیر ایدردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، بعض اشعاری منقولدر.

— مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلردن دخی ایکی کشینك لقبی اولوب، برنجیسی (ابوبکر بن مستکفی بالله سلیمان) ۷٤۹ دن ۷٦۲ یه قدر ۱۳ سنه، وایکنجیسی (داود بن المتوکل علی الله محمد) ۸۰۸ دن ۸۱۵ تاریخنه‌دك ۷ سنه خلافت ایتمشدر.

— [« عباد » ماده‌سنه دخی مراجعت.]

معتمد بالله { (محمد بن عباد) [« ابن عباد » ماده‌سنه مراجعت.]

معتمد علی الله { (احمد بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید)

خلفاء عباسیه‌نك اون بشنجیسی اولوب، ۲۲۹ تاریخنده طوغمش؛ و ۲۵٦ ده، عم زاده‌سی مهتدی باللهك وفاتی اوزرینه، تخت خلافته جلوس ایتمش: و ۲۳ سنه حکم سوروب، امور اداره‌یی مدبر الملکی اولان برادری موفق بالله طلحه‌نك یدینه ترکله، خراسانده امراء صفاریه و مصرده بنی طولون تفرد ایتمش اولدقلری کبی، بصره‌ده دخی قرامطه ظهور ایتمشیدی. ولیعهدی بولنان مشار الیه موفق بالله کندیسندن اول وفات ایتمکله، بونك اوغلی آنف الترجمه معتضد بالله خلفی اولمشدر.

معدن { (و نام دیکرله حمیدیه) قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده وسنجاغك منتهای جنوب غربیسنده برقضا اولوب، ایچنده بولنسان مشهور بلغار (وطوغریسی بوغا) طاغی معدنندن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشدر. قضا ٤٣ قریه‌دن عبارت اولوب، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، عبا، چوراب وسائره‌دن عبارتدر.

معدن { (یاخود آق طاغ معدنی) آنقره ولایتنك بوزغاد سنجاغنده ویوزغادك ٧٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

— معدن قضاسی سنجاق وولایتك منتهای شرقنده اولوب، اراضیسی وعلی‌الخصوص شرق جهتی طاغلق واورمانلق، وغرب طرفی منحطدر. قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماغه دوکیلان قوناق صویی ویشیل ایرماغه تابع برایکی چای بوقضاده‌کی آق طاغدن نبعان ایدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. قضایه نامنی قزاندیران سیملی قورشون معدنی مقدما دولتجه چیقارلمقده ایکن، اخراجی یوللرینك فقداننندن طولایی مصارفنه تقابل اولنه‌میوب، ترك اولنمشدر. قضانك اهالیسی ٣٢٩٤٢ کشی اولوب، ٢٥٥٩٠ ی مسلم وترك، ٤٩٩٠ ی ارمنی، ٢٠٣٠ ی روم و ٢٣٢ سی چنکانه‌در. قضا داخلنده ٢ جامع، ٢ مدرسه، ٥ کلیسا، ٣ مسلم و ٦ غیر مسلم مکتبی موجوددر.

معروف { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

وقت اجلم ناله نه از رفتن جانست
ازیار جدا میشوم این ناله از آنست

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

درجهان هیچ دلی نیست که افکار تونیست
هیچ آزاد ندیدم که کرفتار تونیست

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ز ترك چشم تو هرتیر غمزه کامد راست
درون سینه نشست آنچنان که دلمیخواست

— دردنجیسی (محمد طاهر) کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قتیل عشق نه ئی آرزوچه میداری
دل دونیم نداری رفوچه میداری

— بشنجیسی (محمد عالم) ینه کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

در وطن شعلهٔ ادراك کسی سرنکشد
آتش سنك کی ازدامن کوه افروزد

معروف کرخی { (ابو محفوظ — بن فیروز) مشاهیر اولیاء اللهدن وکبار صوفیوندن اولوب، امام علی رضا بن موسی الکاظم (رضه) ك آزادلیسی ایدی. ابوینی عن اصل نصرانی المذهب اولوب، صاحب ترجمه‌یی صباوتنده، مذهبنی تعلیم ایچون، برمعلمه تسلیم ایتمش اولدقلری حالده، معلم جناب حق ایچون حاشا « اوچدر » دیدکجه، معروف « بردر » دیه جواب ویرر، ومعلم ضرب ایتدکجه، ینه بو سوزینی تکرار ایله، اصرار ایدرمش. نهایت ابوینی خانه‌سنی ترکله، جناب امام همامك یاننه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وبعده خانه‌سنه عودتله، ابوینی دخی اسلامه کتیرمش ایدی. تحصیل علم ومعرفت ایله، باطننی دخی تصفیه ایدوب، برکون کوفه‌ده ابن سماکك وعظندن ایشیتدیکی برکلام حقیقت اشتمالدن اویانه‌رق، آلایش دنیایی ترك، وزمرهٔ صوفیونه التحاق ایتمشدی. اقوال واحوال عارفانه‌سی مشهور اولوب، حقنده یك چوق نوادر منقولدر. کبار مشایخدن سری سقطی حضرتلری جملهٔ مریدانندن بولنمشدر. ٢٠٠ تاریخنده ارتحال ایدوب، بغدادده قبری زیارتکاه عمومی بولنمشدر. بغداد جوارنده‌کی (کرخ) بلده‌سنه نسبتله (کرخی) دینمشدر.

معرة النعمان { (یاخود معره) حلب ولایت وسنجاغنده و حلبك ٨٤ کیلو متره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٩٠٠ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، ١٦

جامع شریفی، ۱۵ مسجدی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ کتبخانه‌سی، ٤ حمامی، ۱ خانی، ۳۰۰ دکانی، ٤ فرونی و ۱۰ بوبه‌خانه‌سی واردر. اسکی بر شهر اولوب، اسکی روماليلر زماننده (خالیس) اسمیله معروف ایکن، صحابه‌دن (نعمان بن بشیر) اوراده ساکن اولمغله، مشارالیهه نسبتله معرة النعمان تسمیه اولنمشدر. سورینك جانبنده حضرت یوشع بن نون (عم) ك قبری بولندیغی متواتر اولوب، آنجق نبی مشارالیهك نابلسده مدفون اولدیغنك محقق بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بوقصبه اعاظم شعرادن (ابوالعلاء المعری) نك و معری نسبتیله معروف دیگر بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. شاعر مشارالیه اوراده مدفوندر.

— معره قضاسی سنجاق و ولایتك منتهای جنوبنده اولوب، جنوباً سوریه ولایتیله، غرباً جسر شغور، شمالاً ادلب، شمال شرق طرفندن باب، شرقاً دخی رقه قضالریله محدوددر. اراضیسنك قسم جنوبیسی برآز عارضه‌لی وقسم شمالیسی دوز وآچیق اولوب، بو جهتده جابدن کان (قویق) نهری کسب توسعله بطاقلق برکول تشکیل ایدیور. بو کولك اطرافی پك منبت اولوب، قضانك اکثر قراسی کولك اطرافنده‌در. طوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، سیسام، نخود، مرجك، بقله، پاموق، زیتون، اوزوم، انجیر، نار، الما، جوز، قاوون، قارپوز وساژه‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی: کچی، قیون، صیغیر، بیکیر، مرکب، استر، دوه وساژه‌دن عبارت اولوب، خیلی مقدار یاغ وپینیر ایله یاپاغی، کچی قیلی ودوه توبی اخراج اولنور. حیواناتك چوغی موالی، حدیدی و ابو خالد عشیرتلرینك تحت تصرفنده‌در. آریلری‌ده چوق اولوب، بال وبال مومی چیقار. حاصل اولان پاموقدن داخل قضاده بعض منسوجات یاپیلیر. بوندن بشقه بوکدن دخی عبا ومشلح کبی بعض شیلر نسج اولنور. زیتون یاغی اخراجی و مذکور کولده بالیق صیدی و بالیق یومورطه‌سی اعمالی دخی اهالینك باشلیجه منابع ثروتندندر. اهالیٔ قضا یالکز ۱۲۰۳۲ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك آنجق ۲۰۰ ی خرستیان وقصوری اسلامدر. لسان محلی عربجه‌در.

معری { [«ابو العلاء معری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

معز { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرمحمد معز الدین) کاشان ساداتندن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

بیك نظر ز تو قانع شدیم و نگذارند
زهی قناعت عاشق زهی مروت مردم

— ایکنجیسی (شیخ معز الدین) هندستانده لکهنو مضافاتندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رفت مجنون از جهان وساز غم ناساز ماند
ناوك بیداد لیلی در کمان ناز ماند

معز الدوله { (ابو الحسین احمد بن بویه) آل بویه ملوکنك اوچنجیسی عد اولنوب، مؤسس دولت اولان عماد الدوله علینك برادریدر. مؤسس مشارالیهك امریله کرمان وسیستان جهتلرینی فتح ایدوب، بو اثناده محاربه‌نك برنده صول الی وصاغ الینك برقاچ پارمغی کسلمش اولمغله، (اقطع) لقبیله ملقب ایدی. بعده اهواز وبصره و واسط جهتلرینه حاکم اولوب، ۳۳٤ ده بغداده داخل اولمش؛ وخلیفه مستکفی بی اسقاط ایدرك، کوزلرینه میل چکدردکدن صکره، یرینه کچن مطیع لامرالله زماننده امیرالامرالق ایتمشدر. ۲۱ سنه عراقده حکومت سوردکدن صکره، ۳۵٦ تاریخنده ۵۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

معز الدین { (ابو الحسین محمد) ملوك کرتك بدنجیسی واك بیوکاری اولوب، ۷۳۲ تاریخنده، برادری ملك حافظدن صکره هراتده موقع امارته کچمش؛ و ۷۳٦ ده سلطان ابو سعیدك وفاتی اوزرینه، اعلان استقلالله، کندی نامنه خطبه اوقوده‌رق، خراسان و غورستان حکمداری اولمش؛ و ۷٤۳ ده سربدارلردن وجیه الدین مسعود ایله جنك ایدوب، غالب کلمش ایدی. کمال عدالت وشوکتله ۳۹ سنه حکم سورروب، ۷۷۱ ده وفات ایتمشدر. سعد الدین تفتازانی «مطول» ی بونك نامنه یازمشدر.

معز الدين عمر شيخ { [«عمر شيخ» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

معز الدين محمد { (مير —) مشاهير خطاطيندن اولوب، بيك بيتدن عبارت بر رسالەسى اون بيك آلتونه صاتلمشيدى. ٩٩٣ تاريخنده برحيات ايدى.

معز بن باديس { (بن منصور بن بلكين بن زيرى بن منادالحميرى الصنهاجى) افريقيه ومغرب جهتلرنده حكومت سورن بنى زيرى ملوكندن اولوب، ابتدا مصرده ملوك فاطميەنك تحت تابعيتنده بولنمش؛ و بونلردن حاكم بامرالله طرفندن كنديسنه شرف الدوله عنوانى ويرلمش ايكن، بعده بونلرك خطبەسنى رفع ايله، خلفاء عباسيه نامنه خطبه اوقوتمش؛ و او وقتەقدر مغربده مذهب حنفى غالب ايكن، صاحب ترجمه مذهب مالكيى قبول ايتديرەرك، تعممنه سبب اولمشدر. عالم ومعارف پرور برحكمدار اولوب، دائرەسى مجمع علما وادبا ايدى. ٣٩٨ ده منصوريەده طوغوب، ٤٠٦ ده محمديەده كنديسنه بيعت اولنمش؛ و ٤٥٤ ده قيروانده وفات ايتمشدر.

معز لدين الله { (ابو تميم معد بن منصور بن قائم بن مهدى) فاطميونك دردنجيسى اولوب، مصرى فتحله قاهرەيى پايتخت اتخاذ ايدن كنديسيدر. ٣١٨ تاريخنده مهديەده طوغوب، پدرى زماننده ولىعهد بولنمغله، ٣٤١ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت موروثنه جلوس ايدەرك، ابتدا بلاد موروثەسى اولان افريقيەنك هرطرفنى كزوب، اسايش وامنيتى تقرر ايتديردكدن صكره، عسكرينى تنسيق ايله جوهر قائدى مكمل براردو ايله مغربه كوندرەرك، بحر محيطه قدر اولان بتون آفريقا ممالكنى فتح، وفاس وسجلماسه حاكملرينى مهديەيه نقل ايتمش ايدى. بعده ٣٥٨ ده دها بيوك بر اردو ترتيب ايله، ينه مشاراليه جوهرقائد قيادتيله جانب مصره اعزام ايدەرك، او صرەده كافور احشيدى وفات ايتمش؛ ومصر قحط ووبادن خراب اولمش اولديغى حالده، جوهر كمال سهولتله خطۀ مصريەيى و اوكا تابع اولان شام و حجازى ضبط ايدوب، قاهره شهرينى تأسيس ايتمش؛ ومعزى قاهرەيه كلمكه تشويقه باشلامش ايدى. نهايت ٣٦٢ ده معز مصره داخل اولوب، ابا و اجدادينك نعشلرينى دخى اورايه نقل ايله، فيمابعد قاهرەيى پايتخت اتخاذ ايتمشدر. مغربده ٢١ ومصرده ٣ كه جمعاً ٢٤ سنه حكم سوردكدن صكره، ٣٦٥ ده وفات ايتمشدر. عاقل ومدبر وعالم وشاعر بر ذات ايدى.

معزى { (محمد بن عبدالملك امير —) مشاهير شعراء فرسدن اولوب، سمرقنديدر. سلطان ابراهيم بن مسعود غزنوى زماننده ظهور ايدوب، بعده سلطان جلال الدين ملكشاه سلجوقى زماننده ترقى ايتمش؛ و سلطان معزالدين سنجر زماننده اميرالامرا و ملك الشعرا اولوب، بيوك شان واعتبار قزانمش ايدى. سلطان مشاراليهك اواخر سلطنتنده ٥٤٢ تاريخنده مروده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. سلطان مشاراليهك بركون هلالى كورەسى اوزرينه بداهةً سويلديكى شو رباعى جملۀ اشعارندندر:

اى ماه چو ابروان يارى كويى
يا همچو كمان شهريارى كويى
نعلى زده از زر عيارى كويى
در كوش سپهر كوشوارى كويى

معزىٔ لنك { بو دخى ايران شعراسندن اولوب، شو بيت كنديسنكدر:

در مانده ميروم ز سر كوى يار خويش
آرى بدل نرفت كسى از ديار خويش

معصوم { فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (شاه معصوم لارى) طبابتله مشغول اولوب، درويشانه برعمر سورمشدر. شو بيت اونكدر:

بس كه در عشق تو خورد از پنجۀ شخق فشار
استخوانم شد برنك شاخ آهو تابدار

— ايكنجيسى لاهورلى اولوب، قاضى ابو-

الممالیك اوغلیدر ، وسرقندی اوراجه زیارتکاهدر . شو بیت اونکدر :

مرده حسرت برد آن دم که بری دست بتیغ
کین عطا روزی آنست که جانی دارد

— اوچنجیسی تبریز میرزالرندن اولوب ، دفعاتله هندستانه سیاحت ایتمشیدی . شو بیت اونکدر :

پدر پیر ز عیب پسران می لرزد
تیرچون کشت خطا پشت کمان می‌لرزد

— دردنجیسی (میر معصوم) همدانلی اولوب ، میر رفیع‌الدین حیدر معمائینك اوغلیدر . شو بیت اونکدر :

کویند پیشش آید از هرچه کسی کریزد
از یار میکریزم شاید که پیشم آید

معصوم { (ملا محمد —) اوننجی قرن هجری مشاهیر شعراسندن اولوب ، خراسانلی اولدیغی حالده ، دیار رومه هجرتله طریق قضایه سلوك ایده‌رك ، روم ایلنده بعض ملالقلرده بولنمشیدی . فارسی و ترکی کوزل اشعاری واردر . شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر :

نیجه بر دولت وصلندن اولمسك محروم
اول مهك یوننه و یر حاصلکی ای‌معصوم

معصوم بهکری { (میر —) هندستان شعراسندن واکبرشاه رجالندن اولوب ، مرتب دیوانی ، «مخزن‌الاسرار» نظیره اوله‌رق «معدن‌الافکار» عنوانیله برمنظومه‌سی و بر «تاریخ سند» ی واردر . ۱۰۱۵ تاریخنده بهکرده وفات ایتمشدر .

معظم { (ملك —) [«نورانشاه» ماده‌لرینه مراجعت اولنه .]

معظم { (ملك — شرف‌الدین بن الملك العادل سیف‌الدین ابی بکر بن ایوب شادی) شامده حکومت سورن ملوك ایوبیه‌دن اولوب ، صلاح‌الدین ایوبینك برادر زاده‌سی ومصرده حکومت سورن ملك کامل ناصرالدین محمدك برادریدر . ٦١٥ تاریخنده ، پدرینك وفاتی اوزرینه ، شامی ضبط ایده‌رك ، اون سنه حکومت سورمش ؛ واهل صلیب فرنکلرینك دمیاطدن اخراجیچون برادرینه امداد ایدوب ، فلسطینده دخی اهل صلیبه قارشی کمال موفقیتله حرب ایده‌رك ، قیساریه‌یی استرداد ایتمش ایدی . ضعف اولمغله ، اهل صلیبه فرصت ویرمشدی . ٦٢٥ ده ٤٩ یاشنده وفات ایدوب ، اوغلی ملك ناصر شامده خلی اولمش ایسه‌ده ، مؤخراً بادیه عربانه التحاق ایتمشدر .

معظم { (ملك — مظفرالدین ابو سعید کوکبوری بن ابی الحسن زین‌الدین علی بن بکتکین) پدری موصل اتابکانی امراسندن اولوب ، بونلرك نامنه جزیره وکردستان جهتلرنده برچوق یرلر ضبط ایتدیکی حالده ، یالکز اربلی کندی نفسیچون محافظه ایتمش ؛ و وفاتنده صاحب ترجه اربلده خلی اولوب . آنجق اتابکی بولنان مجاهدالدین قایماز کندیسنی ، نااهلدر دیه ، اربلدن اخراجله ، برادری (زین‌الدین ابوالمظفر یوسف)ی برینه اقامه ایتمش ؛ و صاحب ترجه بغداده و بعده موصله کیدوب ، صاحب موصل سیف‌الدین غازی بن مودود طرفندن حرانه نصب اولنمش ؛ و بعده صلاح‌الدین ایوبی‌یه انتساب ایدوب ، بونك طرفندن ۵۷۸ ده رهاورقه دخی صاحب ترجه‌یه اعطا ، و همشیره‌سی (ربیعه خاتون بنت ایوب) تزویج اولنمغله ، انیشته‌سی اولوب ، اهل صلیب محاربانده صلاح‌الدینك معیتنده بولنمش ؛ و ۵۸٦ ده برادری وفات ایتمکله ، اربله نصب اولنه‌رق ، شهر زور دخی کندیسنه الحاق اولنمشدی . طول عمرله معمر اولوب ، جود وکرمیله شهرت بولمشدر .

معظم { هند شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (خواجه —) جلال‌الدین اکبر شاهك دایسی اولوب ، حدت آره‌سنده زوجه‌سنی قتل ایتمکله ، اکبر شاه طرفندن قصاصاً اعدام اولنمشدر . شو بیت اونکدر :

درد دلرا نتوان پیش تو ای جان کفتن
محنتی دارم ازین درد که نتوان کفتن

— ایکنجیسی (محمد —) هندستانك اکبر آباد شهرندن اولوب ، متوکل برآدم ایدی . اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده ٦٠ یاشنده وفات ایتمشدر . شو برایکی بیت برنعت شریفندندر :

بهر ترويج نبی سرور ملك تقديس
افسر فرق‌رسل قبلهٔ دين رأس‌رئيس
حضرت احمد مرسل كه اساس افلاك
دارد از بارقهٔ جلوهٔ نورش تأسيس

— اوچنجيسی (معظم عليخان) بهار خطه‌سی كبراسندن اولوب، شو بيت اونكدر :

بروز بيكسی ديوانكی آمد بكار من
كه شد از سنك طفلان جمع اسباب‌مزارمن

معقل { (ابوعبدالرحمن — بن‌سنان‌الاشجعی) فضلا و اتقيا، صحابه‌دن اولوب ، فتح مكه‌ده حاضر بولنمش؛ و بعده مدينهٔ منوره‌ده ساكن اولوب، يزيد بن معاويه‌يه بيعتدن امتناع ايتمكله، يوم‌الحره‌ده مسلم بن عقبة المری طرفندن شهيدايدلمشدر. صاحب ترجمه‌ايله برابر يوم‌مذكورده مرقوم مسلم طرفندن فضل بن عباس بن ربيعه بن الحارث بن عبدالمطلب ، ابو بكر بن عبدالله بن جعفرالطيار ، ابو بكر بن عبيدالله بن عمرالفاروق، يعقوب بن طلحه بن عبيدالله ، عبدالله بن زيد بن عاصم (رضهم) و سائر متميزان شهيداً اعدام اولنمشدر . — (معقل بن يسار المزنی) دخی متميزان صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده ساكن‌اولمش ؛ و معاويه‌نك اواخر سلطنتنده و يا يزيدك زماننده وفات ايتمشدر . و بصره قربنده‌كی (نهر معقل) بونك اسميله تسميه اولنمشدر . — بو اسمله صحابه‌دن ديكر برقاچ ذات دها واردر .

مَعلاة { مكهٔ مكرمه ايله بدر آره‌سنده بر يردر .

مُعلثايا { موصل مضافاتندن جزيرة ابن‌عمر قربنده كوچك برقصبه ايدی .

معلقره { (Malgara) ادرنه ولايتنك تكفورطاغی سنجاغنده وتكفور طاغنك ٦٠ كيلومتره غرب‌جنوبيسنده قضامركزی برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسی، ٧ جامعی، بر مسجدی، برخراب مدرسه‌سی، ٢ تكيه‌سی، برقاچ تربه و زيارتكاهی و اطرافنده وقتيله دها بيوك بولنمش اولديغنه دلالت ايدر بعض خرابه‌لری واردر .

— معلقره قضاسی شرقاً نفس تكفور طاغی، شمالاً خيره‌بولی قضالريله، شمال غربی جهتندن ادرنه، جنوباً دخی كليبولی سنجاقلريله محدود اولوب، قوز، همت، هركه و زغار اسملريله ٤ ناحيه و ٨٣ قريه‌دن مركبدر . اسلام، روم و سائره‌دن مركب تخميناً ٣٥٠٠٠ اهالی ايله مسكوندر. اراضيسی آز عارضه‌لی و منبت اولوب، حبوبات متنوعه ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمان ومرعالری دخی ضررسز اولوب، حيوانات اهليه‌سی قيون، كچی، صيغير وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده ٨ خان، ٣ حمام، ١٨ فرون، ١٨٩ يل دكرمنی، ٦١ مكتب، ٣٢ كليسا و مناستر، و ٨٨ چشمه موجوددر. قضانك واردات سنويه‌سی ٢٣٠٠٠ ليرا واده‌لرنده‌در.

مَعلولا { دمشق شام قربنده قراء متعدده‌يی شامل بر ناحيه ايدی .

معلول زاده { (السيد محمد افندی) جنتمكان سلطان‌مرادخان ثالث‌دورنده مسندمشيخت اسلاميه‌يه كچن‌علمادن اولوب، جنتمكان سلطان‌سليمان‌خان دوری صدورندن معلول‌محمد امير افنديك اوغليدر. ٩٤٠ ده دنيايه كلوب، ابو السعود افنديك درسنه دوام ايتمش، ودامادی اولمش ايدی . دور مدارس ابتداكدن صكره، ٩٧٣ ده حلب وبعده شام، مصر، بروسه، ادرنه قاضيسی و ٩٨١ ده آناطولی قاضيعسكری، ٩٨٤ تاريخنده نقيب الاشراف ، ٩٨٧ ده روم ايلی قاضيعسكری اولمشيدی. ٩٨٨ ده مسند مشيخت اسلاميه‌يه تعيين اولنه‌رق، بر سنه ايله سكز بچق آی‌امورفتواي بعدالاداره، ٩٨٩ده اختيار عزلت وتقاعد، و ٩٩٣ ده ارتحال ايدوب، زنجيرلی‌قيوده بدرينك احيا كرده‌سی اولان دارالقراء خطيره‌سنه دفن اولنمشدر. عالم وكريم واخلاق حسنه صاحبی بر ذات ايدی.

معلوم { (محمدحسين بيك) ايران شعراسندن اولوب تبريزليدر. شو بيت‌اونكدر:

جواب نامه ام از بس زجانان ديرمی آيد
جوان‌كر ميرود قاصد بكويش پيرمی آيد

مَعليا { فلسطينده اردن جوارنده برناحيه ايدی .

معمائی { اوتنجی قرن هجری شعراسندن اولوب ، عن‌اصل تيره‌لی اولديغی حالده ، سلانيكده نشأت ايتمشدر . معما سويلمكده مهارتی اولوب، جنتمكان ياوز سلطان سليم خان

حضرتلرینه معمارلرینی تقدیم ایله، اوچیوز آلتون جائزه‌یه نائل اولمشیدی. شو قطعه اونکدر :

صو دوکدن غیری نیتدم بلسه‌م اول جانانه
که ایلر بر دم نظر بو دیده‌ٔ گریانه
طاشلر رحم ایلدی رحم بلمز اول سنك دل
آه آتشبارم یتیره شعله‌ٔ سوزانه

معمر بن مثنی { [« ابو عبیده‌ٔ نحوی » ماده‌سنه مراجعت .]

معموره { مصیصه شهرینك اسم دیکری اولوب، شهر مذکور زلزله‌دن و حربدن خراب اولدیغی حالده، ١٤٠ تاریخنده ابو جعفر منصور طرفندن اعمار اولندیغنه بناءً، بو اسمله تسمیه اولنمشدی.

معمورة الحمید { حجاز ولایتنك جده سنجاغنده و جده‌نك ٢٠٠، مکهٔ مکرمه‌نك ١٥٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و عسیر حدودی قربنده قضا مرکزی بر قصبهٔ جدیده اولوب، هواسی آغر و موقعی اهمیتسز اولان (لیث) بلدهٔ قدیمه‌سندن یاریم ساعتلق مسافه‌ده و اون کی آلیر محفوظ ودرین بر لیمانك کنارنده تأسیس اولنمشدر. پادشاه زمان غازی سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك عهد همایونلرنده تأسیس اولنمغله، اسم شاهانه‌لریله تسمیه اولنمشدر. بر جامع شریف ایله بر مکتب، بر فرون، بر خندق، وبدی قله انشا اولنه‌رق، ١٠ خان و ١٠ دکان دخی یاپلمش، وکوندن کونه خانه‌لر یاپیله‌رق، بیومکه باشلامشدر. بر وادیده بولنمغله، منبت اراضیسی، خرماالقلری و مرعالری اولوب، حوالرنده جیقان اینك یاغی مشهوردر. — قضاسی اشبو مرکز جدید ایله ٢٠٠٠ اهالی‌یی حاوی اولان مرکز متروکی لیث قصبه‌سندن و ٣ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثر اراضیسی قیالق وقوملق اولمغله، خالیدر.

معمورة الحمید { موصل ولایتنك سلیمانیه سنجاغنده و سنجاغك منتهای شمالنده بر قضا اولوب، جنوباً بازیان، جنوب شرقی طرفندن شهر بازار قضالریله، شرقاً حدود ایرانیه ایله، غرب شمالی جهتندن دخی شهر زور سنجاغیله محدوددر. مرکزی (مرکه) قریه‌سی اولوب، قضا دخی مقدما بو اسمله مسمی ایدی. سورطاش و پشدر ناحیه‌لریله برابر ٦٠ قریه‌دن مرکب اولوب، آنجق ٦٦٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اهالیسی باشلیجه کرد عشیرتلرندن عبارت اولوب، بونلر قراده ساکن وزراعتله مشغول ایسه‌لرده، یازین یایلالرده جادیر آلتنده یاشارلر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق ایسه‌ده، قضایی شق ایدن زاب اسفل ایله بوکا تابع انهار وادیلرنده منبت یرلری دخی واردر. محصولاتی: بغدای، آرپه، پرنج وسائره ایله سبزه ومیوه انواعندن عبارتدر. قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوقدر.

معمورة الحمید { وان ولایتنك حکاری سنجاغنده وسنجاغك غرب شمالی جهتنده بر قضا اولوب، جنوباً مرکز لوا، شرقاً الباق، شمالاً محمودی قضالریله، غرباً دخی وان سنجاغیله محدوددر. مرکزی همنامی اولان جایك اوزرنده واقع (خوشاب) قریه‌سیدر. قضا قربان و آغیجه قلعه اسملریله ٢ ناحیه و ٣٤ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز ٣٠٠٠ ی ارمنی وقصوری مسلم ومعمومیتله کرد اولمق اوزره، ١٦٨٤٠ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اوومولق اولوب، (چوغ) طاغنك ٤٠٠٠ متره ارتفاعی و (چوغ کدیکی) اسمیله مشهور بر بوغازی واردر. بونك قارشیسنده (کوزل دره) اسمیله مرعالریله مشهور بردیکر بوغاز بولنیور. اوومه‌لری مذکور خوشاب نهریله اروا اولنوب، پك منبت ایسه‌ده، اهالیسی یالکز احتیاجلرینه کوره ذخیره اکوب، اراضیسنك قسم کلیسنی مرعا حالنده براقیرلر، وپك بیوك قیون سوریلری بسلیوب، کلیتلی یاغ، پینیر وییاغی اخراج ایدرلر. وان کولنه دوکیلن مذکور خوشابدن بشقه جوغ صوی اسمیله بر جای دخی همنامی اولان طاغدن اینه‌رك، دجله‌یه تابع زاب اعلایه دوکیلور. مرکز قضاده کوزل بر قلعه وقضا داخلنده ایکی بیوك کوپری بولنوب، جمله‌سی آثار عتیقه‌دندر.

معمورة العزیز { نفس آناطولینك منتهای شرقنده بر ولایت اولوب، خاقان مرحوم سلطان عبدالعزیزخان زماننده دیاربکر ولایتندن تفریق و تشکیل اولنمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. غرباً سیواس وحلب (مرعش سنجاغی)، جنوباً ینه حلب، شرق جنوبی جهتندن دیاربکر، شمال شرقی طرفندن وشرقاً

دخی ارضروم ولایتلریله محدود اولوب، ۳۷°۲۰′ ایله ۳۵′ ۳۹° عرض شمالی و ۱۰′ ۳۵° ایله ۳۷° ۵۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۷ ۸۰۰ مربع کیلومتره یعنی تقریباً ٤۱ ۰۰۰ ۰۰۰ دونمدر.

اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، آناطولینك سواحل جنوبیه‌سی حذاسنی تعقیب ایده‌رك کلن وآطنه ولایتی حدودنده شمال شرقیه دونن (طاوروس) یعنی «بوغا» سلسلهٔ جبالی، بر قاچ قوله منقسم اولدیغی حالده، معمورة العزیز ولایتی جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری شق ایله، درسم سنجاغنده دها زیاده ارتفاع وحشونت کسب ایده‌رك، قافقاس سلسلهٔ عظیمه‌سنه اولاشمق اوزره، ارضروم ودیاربکر ولایتلرینه کیرر. بوسلسله‌نك شعبه‌لرندن اوله‌رق داخل ولایتده بولنان طاغلرك اك بیوکاری: ملاطیه وخربوت جهتلرینه متوازیاً ممتد اولان بالیان ونمرود طاغلریله اکین جهتنده‌کی صاری چیچك ودرسمك حدود شمالیه‌سنده‌کی منزور طاغلریدر. بونلرك اك بوکسك ذروه‌لری ۱٦۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، اکثری ۱۰۰۰ ایله ۱۵۰۰ متره آره‌لرنده‌در. ولایتك بتونی فرات حوضه‌سی داخلنده اولوب، بصره کورفزی مائله‌سنه تابعدر. ارضروم ولایتندن یعنی شمال غربیدن کلن (قره صو) ایله بتلیس و دیار بکر ولایتلرندن یعنی شرقدن کلن (مراد) نهری داخل ولایتده برلشه‌رك، فرات ایرماغنی تشکل ایدیور، که ولایت درونشده جنوبه و بعده شرقه طوغری پك طولامباجلی بر جریاندن صکره، ولایتك حدود شرقیه‌سنه واصل اولور؛ و اورادن جنوب غربیه دونه‌رك، بربیوك مسافه‌ده حدود ولایتی بعدالتفریق، حلب ولایتنه کیرر. بو وجهله معمورة العزیز ولایتی او جهتدن جزیره خطه‌سیله همحدود اولوب، حتی مرکز ولایتك ده داخل اولدیغی بر پارچه‌سی موقعاً جزیره‌دن معدود در. طوغریدن فراته منصب اولمق اوزره، ولایت داخلنده قوری چای، تخمه چایی، کاخته صویی، کوك صو، و سائر بعض چایلر غرب وغرب شمالیدن شرق وشرق جنوبیه طوغری آقدیغی کبی، قره صویه‌ده کمر چایی ودیکر برقاچ چای، ومراد نهرینه ده درسم سنجاغندن موزور صویله چمشکزك چایی و برچوق دره‌لر دوکیلور. بو وجهله ولایتك میاه جاریه‌سی پك چوقدر. ولایت داخلنده یالکز برکول بولنیور، که خربوتك ۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰ مربع کیلومتره‌در. عمقی سواحلده بر متره ایکن، اورته‌لرنده ۷۰ متره‌یه قدر وارر. بوکولده لذیذ بیلان بالیغیله سائر بالق انواعی وپك کوزل میدیه وصوسموری صید اولنور. مزرعه‌نك جوارنده برقاچ بطاقاق دخی وار ایسه‌ده، هوایی اخلال ایده‌جك درجه‌ده دکلدر.

معمورة العزیز ولایتنك هواسی عمومیت اوزره معتدل وپك صاغلام اولوب، ملاطیه وکبان معدنی کبی بعض یرلرنده صیتمه اکسیك دکلسه‌ده، بوبطاقلق ودیکر اسباب محلیه‌دن اولمیوب، مجرد میوه‌لرك کثرتیله اهالینك پرهیزه رعایت ایتمه‌مسندن ایلری کلیر. قیشین چوق قار یاغارسه‌ده، شباطدن بهار باشلایوب، قار قالقار. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، بو ولایت آناطولینك و هله قسم شرقیسنك اك منبت یریدر. آنجق اسکله‌لردن بعد مسافه‌سی کبی بعض عوارض زراعتك پك ایلری وارمسنه مانعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، مصر، پرنج، فاصولیه، نخود وسائر حبوبات ایله آفیون، پاموق، توتون، اوزوم، طوت، بادم، جوز و سائر میوه‌لر و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، اوزومدن شراب و پکمز یاپلدیغی کبی کرك بونك وکرك سائر میوه‌لرك قورویسی دخی اخراج اولنور. آفیون و ایپك مقدما ولایتك اك بیوك وارداتنی تشکیل ایدرکن، بوصوك سنه‌لرده تنزل وتدنی ایتمشدر. توتونی سنوی ۲۰۰ ۰۰۰ قیه قدر اولوب، پك سرت اولمغله، یالکز داخل ولایتده واك زیاده کردلر طرفندن استعمال اولنور. اورمانلری وقتیله پك چوق ایکن، بولسزلکدن وعلی الخصوص کبان معدننده احراق اولنان اودوندن اتلاف اولنه‌رق، شمدیکی حالده ولایتك اکثر طرفنده محروقات یرینه تزك وکراسته یرینه میوه‌دار آغاجلرك اخشابی قوللانلمقده اولوب، اورمانلر پك سیرك و پك آزدر. یالکز درسم سنجاغنده الیوم اورمان بولنیورسه‌ده، اوراده دخی کیتدکجه آزالمقده‌در. معادنجه شمدیلك یالکز کبان

معدننده‌کی سیلی قورشون و جشکزکده‌کی کور معدنلریدر. بونلرك برنجیسی پك زنکین اولوب، اسکیدن بری دوامجه اخراج اولنمقده‌در. ملاطیه‌ده بر بیوك مملحه دخی اولوب، طوزلی بر کولك یارین صوبی تبخر ایتمکله، ترسب ایدن طوزدن سنوی بر ملیون قیه قدر طوپلانوب، داخل ولایتده و جوار محلرده صرف اولنور؛ و یالکز شمال جهتلرینه سمرد وسیواسدن طوز ادخال اولنور. مرکز سنجاغیله درسم سنجاغنده برقاچ صیجاق معدن صوبی بولنوب، بعض امراضه نافع ایسه‌ده، هنوز جنسلری تعین ایتمه‌مشدر. مرعالری آز اولوب، مع هذا اهالی خیلی مقدار حیوانات اهلیه یتیشدیروب، الك زیاده مرکب و استرله اهمیت ویررلر. حیوانات اهلیه‌سنك سنوی تولداتی: ۱۸۰۰۰۰ قیون، ۹۰۰۰۰ کچی، ۱۱٤۰۰۰ صیغیر، ۱۸۰۰۰ مرکب، ۹۰۰۰ بیکیر و ٤٥۰۰ استردن عبارتدر. طاغلرده آیی، قورت، تیلکی، طاوشان، کیبك، سردوا وسائر پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانات بولنیور.

ولایتك صنایع محلیه‌سی خیلی ایلری اولوب، یکدن کلیم و پرده‌لك وسائره ایله پاموقدن بز و ماتوسه و ایپکدن کزی و چتاری وجیجکلی قماشلر اعمال اولنور. باشلیجه اکین و عربکیرده سنوی ۱٦۰۰۰ طوپ ماتوسه، ۲۰۰۰۰ طوپ بز، خربوت و مزرعه‌ده ۲۳۰۰ طوپ ایپکلی قماش، ۱۰۰۰ پارچه کلیم، ۵۰۰ پرده‌لك وسائره اعمال اولنور. بو منسوجاتدن بشقه داخل ولایتده معمولات دباغیه و باقیر و دمیردن آلات وادوات یاپیلیر؛ وسائر صنایع عادیه اجرا اولنور. ولایتك هر طرفدن قره‌لرله محاط و اسکه‌لردن اوزاق اولمسیله، آرابه ایشلیه‌جك یوللرینك نقصانی ونقلیاتجه اولان صعوبت و امنیتسزلك تجارتك ترقیسنه مانع اولوب، ولایتك اکثر محصولات زرعیه وصناعیه‌سی همجوار اولان ولایتلره اخراج اولنور؛ واهالی احتیاجلرندن زیاده محصولات ومعمولات یتیشدیرمکه اوزنمه‌مکده‌درلر. یالکز خفیف و نقللری قولای اولان بعض شیئلر آوروپایه نقل اولنور. اهالینك امتعهٔ اجنبیه اشتراسنه رغبتلری اولمدیغی کبی

دها اوجوز و دها طیانیقلی اولان امتعهٔ محلیه‌نك رواجنی موجب اولمقده‌در. بناءً علیه، اخراجاتك آزلغیله برابر، ادخالات اخراجاتك نصفی مقدارینه دخی بالغ اوله‌میور. الك باشلی اخراجاتی: آفیون، یباغی، پاموق، کچی وقره‌جه‌دریسی، ایپك وپاموق منسوجات، ذخیر؛ وایکنجی درجه‌ده: کلیم، آیاق قابی، ایپك قوزه‌سی وتخمی، قورو یمش، بال وبال مومی، شراب، کراسته و سائره‌دن عبارتدر. ادخالاتك ایسه الك برنجیسی پاموق ایپلك و اوندن صکره منسوجات مختلفه ایله کاوساله، قهوه، شکر، طاش یاغی، دمیر، باقیر، قلای و سائر معادن، ساعت، مجوهرات، بیچاق وچلنکیر آلکه متعلق مواد مختلفه، اجزا، بویا، کاغد، جیغاره کاغدی، کبریت، فس وسائره‌در. مجموع اخراجات سنویه‌سی ۲۱ وادخالاتی ۱۰ ملیون غروش راده‌لرنده‌در. یالکز صامسون اسکله‌سندن بدأ ایدن بر شوسه سیواس ولایتندن کلوب، مزرعه‌دن کچه‌رك، دیار بکر ولایتنه کیرر؛ بوکا ولایت داخلنده بعض شعبه‌لر دخی یاپلمقده‌در. صو دکرمنلری چوقدر. ولایتك واردات سنویه‌سی ۲۰ و مصارف محلیه‌سی ۷ ملیون غروش راده‌لرنده اولوب، واردات مذکوره ولایتك وسعتیله وقوهٔ انباتیهٔ فوق‌العاده‌سیله غیر متناسب اولدیغی ظاهردر.

معارف جهتنه‌گلنجه مرکز ولایتده بر اعدادیهٔ ملکیه ایله بر رشدیهٔ ملکیه و بر رشدیهٔ عسکریه وذکور واناثه مخصوص بر رمکتب ابتدائی بولندیغی کبی، سنجاق و قضا مرکزلرینك اکثرنده رشدیه مکتبلری و اکثر محلات ایله بعض قراده صبیان مکتبلری و قصباتده آز چوق معمور مدرسه‌لر بولنیور. بتون ولایتده ۱۳ رشدیه، ۲۱٥ ابتدائیه و صبیان مکتبلری، ۳۱ مدرسه، ٤٥ ارمنی، ۱۲ ارمنی پروتستانی و ٦ ارمنی قتولیکی مکتبی، بونلردن بشقه‌ده قتولیك میسیونرلرینه مخصوص ۸ و پروتستان میسیونرلرینه مخصوص ٥ مکتب، که جماً ولایتده ۳۳٦ مکتب و مدرسه موجوددر. مرکز ولایتده حکومته عائد بر مطبعه (یعنی مطبعهٔ ولایت) بولنوب، هفته‌ده بر کره ترکجه رسمی بر غزته و هر سنه بر سالنامهٔ ولایت

نشر اولنور . داخل ولایتده ۸۸ جامع شریف و ۱۹۹ کلیسا بولنیور .

اهالیء ولایت ۵۷۵ ۳۱٤ کشی اولوب ، بونلرك ٥٠٤ ٩٤٦ سی مسلم ، ٦١ ٩٨٣ ی ارمنی، ٦٠٦٠ ی ارمنی پروتستانی، ١٦٧٥ ی ارمنی قتولیکی و ٦٥٠ سی رومدر. اهالیء مسلمه‌سندن ٩٥٠ ٥٤ سی کرد وقصوری ترك اولوب، بونلرك‌ده ١٨٢ ٥٨٠ ی قزیل باش و باقیسی سنیدر. کردلر درسم سنجاغنده اکثریت اوزره بولنیورلر. اکین و عربکیر کبی بعض برلرینك ارککاری خدمتچیلك و اوطه‌جیلق کبی ایشلرله استانبولده و سائر طرفلرده و عمومیت اوزره بر قسمی عسکرلکده بولنیورلر.

ولایت بروجه آتی ۳ سنجاق و ۱٦ قضایه منقسم اولوب ، ۷۰ ناحیه و ۱۸۹۰ قریه‌یی حاویدر :

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
خرپوت	خرپوت	چای قره علی	٤١
		ارلکل	٣٧
		خوع علیا	٢٧
		ملا کندی	٢١
		شیخ حاجی	٢٣
		ایسکان	٦٩
		سیسلی	٢٠
		دیشیدی	٤٢
	عربکیر	شونك	٢٩
		مطمور	٣٢
	کبان معدنی	هبوك	٧
		قره‌جه	١٥
		دریجن	٤
		طاهر	٢٢
		ایکر	١٣
	اکین	ایلیچ	١٩
		اینخی	٢٤
		امرانك	٧
		آغین	١٩
		پاشکای	١٤
	چمشکزك	تلمو	٩
		کفردیز	٥
		سنان	٢٥
		طرفو	٢٣
		کرکر	١٣
		پیلبول	١٤
		مردیس	١٦
ملاطیه	ملاطیه	ایزولی	٢٦
		کوزنه	١٢
		اسپندره	١٩
		یورغه	٩
	حصن منصور	صمصاد	٥٤
		چالغان	٣٢
		قاریجق	٣٥
		قوچ علی	١٣
		قیوجامه	٤٠
	بسنی	هوری	١٥
		سورکی	١٥
		بیلویران	٩
		پروزی	١٣
		طوت	١٤
		قزیل این	١٩
		کیسون	١٨
		شامبیادی	١٢
	آقچه‌طاغ	حکیم‌خان	٢٥
		ایوالی	٢١
		کورنه	١٥
		حسن چلبی	١٠
		لوند اوغلی	٢٢
		یولاد	١١
		قاسم اوغلی	١٨
	کاخته	طوقار یس	٧٨
		سنجك	٣٢
		علوظ	٣٦
درسم	درسم	سکدبك سین	١٠٦
	مازکرد	باخ موخندی مارخو	٢٠١
	چارسنجاق	پرتك اسکرد تتنك	١١٠
	چمشکزك	کرمیلی اسقوار باشوارتنك	٩٥
	قزیل کلیسا	ایرسك رمضان	٣٣
	اووه‌جق	هوبك قالان جارپازان	٨٣

اجمالاً

خرپوت سنجاغی	٥	قضا	٢٧	ناحیه	٥٨٩	قریه
ملاطیه »	٥	»	٢٧	»	٦٧٥	»
درسم »	٦	»	١٦	»	٦٢٨	»

[مرکز سنجاغیله مرکز ولایت ایچون « خرپوت » ماده‌سنه مراجعت بیوربله .]

معن بن زائدة (بن عبدالله الشیبانی) جود وکرمیله و ترجمهٔ

حالنك غرابتيله شهرت بولمش برذات اولوب، ابتداى حالنده دولت امويه امراسندن اولمغله، بعض والياكلرده و اك نهايت عراقين واليسى (يزيد بن عمر بن هبيرة الفزارى) نك معيتنده بولنمش ايدى. دولت امويه‌دن صكره، حكومت آل عباسه كلنجه، صاحب ترجمه واسطه‌ده موى اليه يزيد بن عمرله برابر ابو جعفر منصوره قارشى مصرانه مقاومت ايتمش؛ ويزيد بن عمرك قتلندن صكره اختفا ايتمشيدى. كنديسنى بولوب كتيرنه جانب خلافتدن آغر مكافاتلر وعد ايدلمش اولمغله، مدت اختفاسنده باشنه برچوق وقوعات غريبه كلمش ايدى. نهايت ١٣٤ تاريخنده خراساندن برجماعت ابو جعفر منصوره قارشى عصيان ايدوب، هاشميه وقعه‌سى اولدقده، معن بن زائده، يوزى و باشى صاريلى اولديغى حالده، منصورك اوكنده بيوك برغيرت وشجاعتله حرب ايدوب، ارباب عصيانى طاغيتمش؛ ومنصور كيم اولديغنى صورنجه، يوزنى آچه‌رق، آراديغك معن بن زائده‌يم، ديه‌رك، مظهر عفو واحسان اولمش؛ وينه برطاقم والياكلرده استخدام اولنه‌رق، عاقبت ١٥١ تاريخنده سجستان واليسى ايكن، خوارج طرفندن قتل اولنمشدر. مشاهير شعرادن مروان بن ابى حفصه صاحب ترجمه‌يه مختص اولوب، حقنده برچوق مدحيه ووفاتنده كوزل مرثيه‌لر سويلمشدر. معن بن زائده‌نك جود وكرمى وسائر احوال غريبه‌سى حقنده برچوق نوادر منقولدر. طبيعت شعريه‌سى دخى وار ايدى.

معنوى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن ومنتسبين طريقت مولويه‌دن اولوب، سلانيكليدر. شو بيت اونكدر:

دور ايدر كعبهٔ كويكده سنك ليل ونهار
رقص ايدر شمس كلاهيله قمر مولويدر

معنوى { فرس شعراسندن دخى ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (خواجه عبداللطيف) بخارالى اولوب، خواجه عبيدالله احرارك اولادندندر. طريقت مولويه اسرارينى متضمن اشعار معنويه‌سى واردر. شو بيت او جمله‌دندر:

نى بشيخ اندر نسب نى در برهمن ميرسم
زادهٔ چاك كريبانم بدامن ميرسم

— ايكنجيسى هراتلى اولوب، شو رباعى اونكدر:

كامل ز بلاخوف شكرفى دارد
ناقص دردى بطعنه حرفى دارد
از حوصله است بيم عارف ز بلا
ترسد ز شكست هركه ظرفى دارد

معنى { فرس شعراسندن بش ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى (سيد ابوالفيض) هندستانك شاهجهان آباد شهرنده نشأت ايدوب، ميرزا عبدالقادر بيدلك شاكردانندن ايدى. شو بيت اونكدر:

با توكل كردرين بحر آشنايى ميشود
باوجود دست وپا بيدست وپايى ميشود

— ايكنجيسى (شيخ محمد مسعود بن حافظ محمد معصوم) عن‌اصل پنجابدن اولوب، شاهجهان آباده نشأت ايتمشدر. نستعليق وشكسته خطلرينى كوزل يازاردى. شو بيت اونكدر:

بيرخش سير چمن لطف ندارد معنى
خم هرشاخ كلى در نظرم شمشيرست

— اوچنجيسى لاهيجانلى اولوب، مشهور محمد على حزين لاهيجانينك عمجه‌سى ايدى. شو بيت اونكدر:

نمك ز شور جنون رفت وبيد ما غم كرد
سياهى از سرداغم فتاد و داغم كرد

— دردنجيسى (ميان منكلى) بنه شعرادن محمد مكارمك اوغلى اولوب، هندستانده اكبر آباد مضافاتندن (كوئل) قصبه‌سندندر. شاه‌عالم زماننده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

معنى در آرزوى كهر آبرو مريز
غواص بحر فكر شوودم مزن درآب

— بشنجيسى (مير يحيى) شو بيتك قائليدر:

در بيستون سينه ز شوق تو ناخنم
كار هزار تيشهٔ فرهاد ميكند

معونة { (بئر —) ارض عامر ايله حرهٔ بنى سليم بيننده برقيو اولوب، يانده وقوع بولان غزا ايله مشهوردر. بونك سببى شودر، كه (ابو براء عامر بن مالك) مدينهٔ منوره‌يه كله‌رك، فخر كائنات (صلعم) افندمزدن اصحابدن برقاچ ذاتك نجده اعزاميله، اهل نجدك اسلامه دعوت بيورلمسنى التماس ايتمكله، معيتنه صحابه‌دن قرق كشى ترفيق بيوريله‌رق اعزام بيورلمش؛ وبونلر

(بئر معونه) یه واصل اولنجه، (عامر بن الطفیل) بنی سلیم قبیله‌سنی وسائر قبائل عربی تحریکله، قارشیلرینه چیقه‌رق، جمله‌سنی شهید ایتمشلردی. حسان بن ثابت حضرتلرینك بئر معونه شهداسی حقنده کوزل بر مرثیه‌سی واردر.

معید احمد افندی { جنتمکان سلطان ابراهیم خان دوری مشایخ اسلامندن اولوب، قازآبادلیدر. علی الاصول دور مدارسله، طریق قضایه سلوك ایده‌رك، ١٠٣٥ ده شام وبعده مصر وادرنه و ١٠٤٥ ده استانبول قاضیسی، ١٠٤٧ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. التزام حقانیتده مبالغه ایدوب، خاطر والتماس علیهنده شدتلی معامله اظهار، وغلیظ تعبیرات استعمال ایدر، دور سلطان مرادخان رابعده ١٠٤٩ ده ثانیاً صدر آناطولی و ١٠٥١ ده صدر روم ایلی اولمش؛ و ١٠٥٤ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه ارتقا اولنه‌رق، ١٦ آی قدر امور فتوانی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ١٠٥٧ ده ارتحال ایتمشدر. قاضی چشمه‌سنده بناکرده‌سی اولان مدرسه‌سی جوارنده مدفوندر.

معیدی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قالقاندلنی اولوب، پدری سلطان بایزید خان دوری مدرسلرندن معید زاده ایدی. صاحب ترجمه‌نك اشعاری چوق اولوب، خمسه‌سی دخی واردر. شو مطلع مغنیلر طرفندن بسته‌لنوب شهرت بولمش برغزلندندر:

طالع نحس اولدوغی چرخ ستمکردن میدر
باشمه بونجه بلا دلدن می دلبردن میدر

— ایکنجیسی مرعشلی اولوب، اجدادی ذوالقدریه امراسی صدورندن ایدی. کندیسی مدرسیندن اولوب، ٩٩٤ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

نوش ایدن دلتشنه جانا جرعهٔ لعل ترك
آدین آکمز بردخی عالمده آب کوثرك

معیقیب { (بن ابی فاطمة الدوسی) صحابه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده اسکیدن اسلامه کلمش؛ و ایکنجی قافله ایله حبشه هجرت ایدوب، بعده غزاء خیبر زماننده مدینهٔ منوره‌یه عودت ایتمش؛ و مهردار جناب نبوی اولمق شرفنه نائل اولمش ایدی. خلافت جناب فاروقیده بیت المال خزینه‌داری اولوب، جذام علتنه مبتلا اولدقده، جانب فاروقیدن اطبا جلبیله تداوی ایتدیریله‌رك، علت مذکوره توقیف ایدلمش ایدی. حضرت عثمانك خلافتنده مهر جناب نبوی بی (اریس) قیوسنه دوشوروب، ضیاع ایدیسنه سبب اولان دخی صاحب ترجمه‌در. اواخر خلافت ذی النورینده و برروایتده عهد جناب مرتضویده ٤٠ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

معین { فرس شعراسندن طقوز ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه معین الدین بن عبدالله) شیرازلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

ایام بقا چو باد نو روز کذشت
روز وشب ما بمحنت وسوز کذشت
تا چشم نهادیم بهم صبح دمید
تا چشم کشادیم ز هم روز کذشت

— ایکنجیسی سبزوارلی اولوب، هندستانه رحلتله، دکنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

در ظلمت فراق چنان کم شدم که وصل
با شمع روی دوست نیابد نشان من

— اوچنجیسی (معین الدین دقاق) «عرفات» عنوانلی تذکره صاحبی تقی اوحدینك اوغلیدر. اتقیادن اولمغله، شاه طهماسب صفوی کندیسنه اعتقاد کامل ایله معتقد اولوب، مجلس وعظنه مداومتی وظیفه ایدنمشیدی. قزویندن شیرازه و بعده هندستانه کیده‌رك، دکنده متوطن اولمش؛ و ٩٧٩ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

دام صیاد معین باز بخود می بالید
تازه صیدیش همانا بکمند افتادست

— دردنجیسی (معین الدین) یزدلی و یا تبریزلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

خون میچکدم بجای آب از دیده
کار من ودل هست خراب از دیده
بر خیز و بیا که تا تو رفتی رفتست
رنك از رخ وصبر ازدل وخواب ازدیده

— بشنجیسی عن اصل استرابادلی اولوب، مشهدده متوطن ایدی. نکات ولطائف وظرائفه آشنا ومجلس آرا برذات اولوب، بوبابده «لذت»

عنوانیله بر رساله یازمش اولنله ، (معین لدت) دیمکله شهرت بولمشیدی . ۹۷۶ تاریخنده شاه طهماسب صفوی جانبندن عقد صلح ایچون استانبوله اعزام اولنان معصوم بیك معیتنده بوطرفه کلوب، بعده هیئت سفارتله برابر جانب حجازه عزیمتنده ، امیرالحاج ایله موی الیه معصوم بیك بیننده اختلاف دوشوب، نتیجه حربه منجر اولنله، معصوم بیك و رفقاسی قتل اولندقده، صاحب ترجمه دیکر برقاچ کشی ایله قورتیلەرق، جده یه و اورادن کمی ایله هندستانه عزیمت ایتمش ایسه‌ده ، بولده کمی باتمغله، مغروق اولمشدر. شو رباعی اونکدر :

افسوس که یك عمر رهی کردیم
مردانه نزیستیم و واهی کردیم
در نامه نماند جای یك نقطه سفید
ز بس که شب و روز سیاهی کردیم

— آلتنجیسی (ملاملك) خرم آبادلی اولوب، شو بیت اونکدر :

روید ز تربتم کل و بادام تا بحشر
بر خاکم ار فتد نکه التفات تو

— یدنجیسی (مولانا معین الدین) هراتلی اولوب، علم وفضل و تقواده زمانك فریدی ایدی. « معارج النبوة » عنوانیله بر تألیفی، «روضة الجنة» عنوانیله بر هرات تاریخی و « تاریخ موسوی » و « روضة لواعظین » عنوانلریله ایکی اثری واردر. اونجی قرن هجری اواخرینه‌دك برحیات ایدی . شو قطعه جمله اشعارندندر :

چو من ز باده شوق تو مست و بیخبرم
همه جمال تو بینم بهر چه مینکرم
تو هر حجاب که خواهی فروکذار که من
بغمره که زنم صد حجاب وا بدرم

— سکزنجیسی (مولوی معین الدین خان) هندستان مشاهیر علماسندن اولوب، بدرندن صکره دار السلطنت شاهجهان آباد ده مفتی اولمش ؛ و ۱۲۲۶ ده وفات ایتمشدر . دیوان اشعاری اوچ بیك بیتی حاویدر . شو بیت اونکدر :

ناخن همی زند بدل این بت ابرویت
ز ن کردم از صحیفهٔ حسنت یك انتخاب

— طقوزنجیسی هندستانك بدایون قصبه سندن و میرزا محمد حسن قتیلك تلامذه سندن اولوب، شو بیت اونکدر :

تا تو رفتی ز بر من دل زارم رفته است
کارم از دست شد ودست ز کارم رفته است

معین الدین ابو نصر { [« طنطرانی » ماده سنه مراجعت.]

معین الدین پروانه { [« پروانه » ماده سنه مراجعت .]

معین الدین جاجرمی { (ابو حامد محمد بن ابراهیم) مشاهیر فقهاء شافعیه دن اولوب ، نیسابورده اقامت وتدریسله اشتغال، و ۶۱۳ تاریخنده اوراده ارتحال ایتمشدر . « کتاب الکفایة » ، « ایضاح الوجیز » و « کتاب القواعد » عنوانلریله اوچ تألیف مشهور ومعتبری واردر .

معین الدین جوینی { [« جوینی » و « معینی جوینی » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

معین الدین چشتی { (خواجه —) کبار مشایخدن وهندستانجه مظنه‌دن اولوب ، عن اصل سیستانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، شهاب الدین غوری زماننده یاشامش ؛ و ٦٣٤ تاریخنده ۹۷ یاشنده آجمیرده وفات ایتمشدر . تربه‌سی زیارتکاه اولوب ، بك مصنع ومزیندر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جمله اشعار عارفانه‌سندندر :

عاشق هر دم فکر رخ دوست کند
معشوقه کرشمهٔ که نیکوست کند
ما جرم وکنه کنیم و او لطف و عطا
هر کس چیزی که لایق اوست کند

معین الدین شاهرخ { [« شاهرخ » ماده سنه مراجعت.]

معین الدین هروی { [« معین الدین » ماده سنك یدنجی فقره سنه مراجعت بیوریله.]

معینی { ونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی طریق تدریسه داخل اولدقدن صکره، دیوان سلطانی کتابی سلکنه سالك اولمشیدی . شو بیت اونکدر :

دوات آسا بنم لملك غمیله بغری خون اولمش
قلم مانند حیرت یازوسنده سر نکون اولمش

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب ، زمرهٔ قضاتدن ایدی . شو بیت اونکدر :

صراط ایله بزی قورقوتمه واعظ لطف حق چوقدر
یکنلر دن ایشتدك بزکه آنده قورقواق یوقدر

معینی جوینی { مشاهیر شعرا وادبادن اولوب، طریقت صوفیونه انتسابی وار ایدی. اسفرائن قربنده (انداده) قریه‌سنده دنیایه کلمش؛ وعلوم ظاهریه‌یی ملا فخرالدین اسفراینیدن بعدالتحصیل، شیخ سعدالدین محمد حمویه‌نك دائرهٔ ارشادینه دخول ایله، تصفیهٔ باطن ایلمش ایدی. شیخی ٦٥٠ تاریخنده وفات ایتمکله، صاحب‌ترجمه‌نك یدنجی قرن هجری اواسطنده یاشامش اولدیغی آکلاشیلیور. شیخ سعدینك «کلستان»نه تقلیداً «نکارستان» عنوانیله منثور ومنظوم بر اثر مقبولی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

از زلف پریشان تو آشفته ترم من
درکوی تو آشفته چو باد سحرم من
باشد که بیابم ز گلستان تو بویی
عمریست که چون بادصبا در بدرم من

مغادر { ونام دیکرله سویره (Mogador) مغرب اقصانك بحر محیط آطلاسی ساحلنده و (تنسفت) نهری منصبنك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ٣١°٣٠′٣٠″ عرض شمالی ایله ١٢°٣′٤٤″ طول غربیده برقصبه واسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، قارشیسنده‌کی کوچك آطه‌ده استحکاماتی، صیغ وغیرمحفوظ لیمانی، صاغلام وپك لطیف هواسی، تمیز سوقاقاری وخیلی ایشلك تجارتی واردر.

مغاره { (Mégare) یونانك آتیقه مع بئوتیه ایالتنده وآتنه‌نك ٣٢ کیلومتره غربنده اوله‌رق اکینه کورفزی قربنده و (سالامینه) جزیره‌سی قارشیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٢٥ اهالیسی وقصبه‌نك اوزرنده‌کی تپه‌ده ونديكليلردن قالمه برقلعه‌سی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده مغاره بیوك ومعمور برشهر اولوب، (مغاریده) دینان کوچك برخطه‌نك مرکزی ایدی؛ وآیریجه برجمهوریت تشکیل ایدوب، اهالیسی (دوریان) جنسنه منسوب اولمغله، آتنه‌لیلره قارشی خصومتلری وار ایدی؛ وبونلرله چوق محاربه‌لر ایتمشلردی. آق دکیز وقره دکیز سواحلنده برخیلی مهجرلر دخی تأسیس ایدوب، هراقلیا (قره دکیز ارکلیسی)، سیمبریه (سیلیوری)، خالکدونیه (سلانیك جهتنده) ومغاره هوبلیانه (سیجلیه‌ده) بو جمله‌دن ایدی. شهرك ابنیهٔ عتیقه‌سندن هیچ براثر موجود وباقی اولمیوب، یالکز پلاسجیلرك زمانندن قالمه جسیم طاشلردن یاپلمش بر بیوك دیوار قسماً باقیدر. ریاضیٔ شهیر (اوقلید) مغاره‌لی ایدی.

مغاره هوبلیانه { (Mégare Hybléenne) سیجلیه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده و (هوبله) طاغنك آلتنده برشهر قدیم اولوب، اسکی مغاره‌لیلرك مهجرلرندن ایدی. روماليلر زماننده تخریب اولنمشدر.

مغاریده { (Mégaride, Mégaris) یوناننده قورنته برزخنك شرق شمالی جهتنده وآتیقه ایله قورنتیه آره‌سنده کوچك برخطه اولوب، قورنته کورفزیله اکینه کورفزی آره‌سنده واقعدر. شمدیکی حالده، آتیقه مع بیوتیه ایالتنه ملحق برقضا صورتنده اداره اولنوب، ١٥٠٠٠ اهالی ایله مسکون اولدیغی حالده، زمان قدیمده آیریجه برجمهوریت صورتنده اداره اولنوب، اهالیسی (دوریان) جنسنه منسوب اولمغله، اکثریا اسپارته‌لیلرله ونادراً آتنه‌لیلرله متفق ایدیلر. برزخك اوزرنده‌کی اهمیت موقعیه‌سی جهتیله واهالیسنك جسارت وشجاعتنه بناءً، هرایکی طرف اتفاقلرینه طالب ایدیلر.

مغاستن { (Mégasthène) یونان قدیم مورخین وجغرافیونندن اولوب، قبل المیلاد ٢٩٥ تاریخلرنده (سلفقوس نیقاتور) طرفندن هندستانه اعزام اولنمغله، عودتنده هندك احوالنه دائر برکتاب یازمشدی. بوکتاب نابوداولوب، یالکز بعض فقره‌لری وساخته برنسخه‌سی موجوددر.

مغام { (یاخود مغامه) اندلسده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. اسپانیوللرجه شمدی اسمی نه ایدوکی تحقیق اولنه‌مدی.

مغانی { (ملا علی دامغانی) شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر:

در کوی جنون چاك گریبان نخرد کس
کانجا جگر پاره بخروار فروشند

مغرب { جغرافیون اسلام بواسمی آفریقانك مصردن بشقه سواحل شمالیه‌سیله اندلسه یعنی اسپانیه وپورتکیزه اطلاق ایدرلر. ممالك مذکوره‌دن الیوم جزایر نامیله معروف اولان خطهٔ واسعه‌یه (مغرب اوسط)، وفاس یاخود مراکش حکومتنی تشکیل ایدن مملکته (مغرب

اقصی) نامی ویررلر. ممالك مذكوره « برقه، طرابلس غرب، تونس وجزایر » ماده‌لرنده تعریف ایدلمش اولمغله، یالکز (مغرب اقصی) نك زیرده ذکر وتعریفنه لزوم کورلمشدر.

مغرب اقصی { (Maroc) آفریقانك شمال غربی کوشه‌سنده بیوك بر مملکت اولوب، اوته‌دن بری مستقلاً اداره اولنمغله دول حاضرۀ اسلامیه‌نك برینی تشکیل ایدیور. آوروپالیلرجه مرکزی اولان (مراکش) دن غلط اوله‌رق (ماروق) اسمیله معروف اولدیغی کبی، بزجه دخی مرکز دیکری اولان (فاس) اسمیله معروف ایسه‌ده، جغرافیای اسلام اصطلاحنجه (مغرب اقصی) اسمیله معلوم اولدیغندن، بو ماده‌ده ذکری مناسب کورلدی.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — مغرب اقصی آفریقا قطعه‌سنك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، بر کوشه‌سی آوروپایه پك زیاده تقربله کندیسیله اسپانیه آره‌سنده سبته (ونام دیکرله جبل طارق) بوغازینی تشکیل ایدر؛ واورادن شرقاً آق دکیز وغرب جنوبی‌یه طوغری بحر محیط آطلاسی سواحلی بوینجه ممتد اولور. داخلاً درن (یعنی آطلاس) جبالنك اوته‌سنده چول ایچنده نره‌یه قدر ممتد اولدیغی معین دکلدر. بو وجهله غرباً وغرب شمالی طرفندن بحر محیط آطلاسی ایله، شمالاً سبته بوغازی وبحر سفیدله، شرقاً جزایرله، جنوباً و جنوب شرقی جهتندن دخی صحرای کبیر چوللریله محدود در. تقریباً ٢٧° ایله ٣٦° عرض شمالی و ٢° ایله ١٢° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحۀ سطحیه‌سی ٨٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌دن زیاده تخمین اولنور. سواحلی ١٧٥٠ کیلومتره اولوب، بونك ٤٢٥ کیلومتره‌لکی آق دکیزده، ٦٠ کیلومتره‌لکی سبته بوغازنده و ١٣٠٠ کیلومتره‌یه قریب قسمی ده بحر محیط آطلاسیده‌در. جزایرله اولان حدودی‌ده ٣٥٠ کیلومتره اوزوندر.

شکل طبیعیسی، جبال و انهاری. — مغرب اقصی آوروپانك یانی باشنده اولدیغی حالده، اهالیسنك بولندیغی حال بدویت هنوز تحریات وتحقیقات فنیه اجراسنه مانع اولمغله، موجود خریطه‌لر دخی تخمینی وخطوط غیر سالم اولدیغندن، احوال ارضیۀ داخلیه‌سی حقنده آنجق سطحی بر معلومات ویره‌بیله‌جکز.

بترون مغربی یعنی آفریقانك شمال غربی قسمنی شق ایدن درن (یعنی آطلاس) سلسلۀ جبالی بحر محیط آطلاسی ساحلنده واقع (قیر) بورننده‌ن باشلایوب، مغرب اقصانك غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری بوینه شق ایله، مقعر طرفی شماله ناظر اولمق اوزره، آچیق برقوس تشکیل ایده‌رك، جزایر حدودینه واصل اولور. بو سلسله‌نك الك مرتفع محلی مذکور بورنك تقریباً ٦٠٠ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع (جبل عیاشین) و نام دیکرله (جبل مغران) در، که ٤٥٠٠ متره ارتفاعی وقارله مستور ذروه‌لری اولوب، بردوکوم تشکیل ایتمکله، اورادن جهات اربعه‌یه طوغری برطاقم قوللر اوزانیور. اصل سلسله ایسه برطرفدن جزایر حدودینه و بر طرفدن دخی مذکور (قیر) بورننه طوغری اوزانه‌رق، عمومیت اوزره ٣٠٠٠ متره ارتفاعنده برصرت تشکیل ایدیور، که بونك ٣٥٠٠ متره ارتفاعلر بنه قدر ذروه‌لری ونهایت ١٢٠٠ متره‌یه قدر بوغاز وکچیدلری دخی واردر. بو سلسله‌نك شمالی مائله‌سی اراضئ مختلفه‌دن مرکب وسطح مائل صورتنده اولوب، بحر محیطك روزکار و بلوطلرینه ده معروض اولمغله، اکثر یرلری وعلی الخصوص وادیلری نباتات واورمانلرله مستور اولدیغی حالده، بو نعمتدن محروم اولان مائلۀ جنوبیه‌سی غرانیت طاشندن عبارت صرب، قورو وچیلاقدر. مذکور جبل عیاشیندن آیریلان قوللرك بری، که آوروپالیلرجه (آنتی آطلاس) ویا (کوچوك آطلاس) اسمیله معروفدر، بیوك سلسله‌نك جنوبنده و اونکله متوازیاً غرب جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، مملکتك غرب جنوبی کوشه‌سنه قدر اوزانیر؛ و ایکی سلسله آره‌سنده (وادی درعه) و (وادی سوس) جریان ایدر. بونك ارتفاعی ١٥٠٠ ایله ٣٠٠٠ متره آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمین اولنمشدر. درن سلسله‌سنك شمالی مائله‌سندن برچوق قوللر آیریله‌رق، غرب وغرب شمالی‌یه طوغری ممتد اولورلر، که بونلرك ارتفاعی ٢٠٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمز. الك بیوکلری (جبل الحدید) ایله (جبل صنهاجه) در. اووه‌لرك اورته‌لرنده (غور) تعبیر اولنور ١٠٠ متره ارتفاعلرنده برطاقم منفرد تپه‌لر بولنیور. مملکتك منتهای شمالنده و بحر سفید ساحلیله بوغاز قربنده

دخی سلسلهٔ مذكوره‌یه مربوط اولمیان بر طاقم طاغلر بولنوب ، بونلرك اك زیاده ذكره شایان اولانی جبل طارقك قارشیسنه قدر اوزانان (جبل موسی) در .

مغرب اقصانك انهاری دخی تماميله معلوم اولمیوب، آنجق اك بیوكاری ومجرالرینك صورت عمومیه‌سی بیلنیر. بو مملكتك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، بو جهتجه بتون آفریقانك برنجی یری عد اولنمغه شایاندر . عمومیت اوزره مغرب اقصانك انهاری وسطلرنده‌كی مرتفع طاغلردن و چوغی جبل عایشین اتكارندن اینه‌رك ، اطراف اربعه‌یه یاییلیر . بونلرك اك بیوكاری مولویه ، سبو ، ام‌الربیعه، درعه، وادی‌زیز، وادی‌قیر وسائره‌در. برنجیسی یعنی (وادی مولویه) مذكور جبل عایشینك شمال شرق اتكارندن نبعانله، شرقه‌وبعده شماله طوغری آقه‌رق، و مملكتك شرق شمالی قسمنك بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایله ، كیتدكجه صوبی آرته‌رق، جزایرحدودی قربنده‌آق دكیزه دوكیلور. (سبو) نهری درن‌سلسله‌سنك شمالنده واقع صنهاجه‌طاغندن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق ، وفاس شهری یانندن بالمرور ، صاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق ، مملكتك غرب شمالی قسمنك میاه جاریه‌سنی طوپلادقدن‌صكره ، جنوب غربی‌یه طوغری دونوب، (رباط) اسكله‌سنك شمالنده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور. كثرت میاهجه مغرب اقصانك اك بیوك نهری اولوب، آشاغی طرفنده مجراسنك وسعتی ۱۰۰ ایله ۳۰۰ متره آره‌لرنده و عمق ۳ متره‌دن زیاده‌در،كه بوحال سیر سفائنه صالح اوله‌جق‌حاله قونمسنه مساعددر . (ام‌الربیعه) ایرماغی ینه‌جبل عایشیندن نبعانله درن سلسله‌سنك شمالی اتكاری آلتنده غرب‌جنوبی‌یه و بعده‌غرب شمالی‌یه‌طوغری آقه‌رق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور . وادی درعه درن سلسله‌سنك جنوبی اتكارندن نبعانله ، سلسلهٔ مذكوره ایله كوچك اطلاس سلسله‌سی آره‌سنده‌آقان برچوق‌انهارك صولرینی‌طوپلایه‌رق، بوایكنجی سلسله‌نك بر بوغازندن مروره، مملكتك جنوبنده‌كی صحراء كبیره چیقدقدن صكره، غرب جنوبی‌یه و بعده غربه طوغری جریان ایده‌رك ، بحر محیطه واصل اولور. مجراسنك طولنجه مغرب اقصانك اك بیوك ایرماغی اولان بونهر یالكز قارلرك اریمسی موسمنده بحره واصل اولوب ، سائر موسملرده، كچدیكی یرلرك قوماق وبك‌صیجاق اولمسی سببیله، صوبی یولده قوروبوب ، آشاغی قسمی بر قورو وادی حالنده قالیر . آطلاس‌سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سندن نبعانله جنوبه طوغری آقه‌رق، صحرای كبیره كیرن وادی زیز و وادی قیر و سائر اودیه ایسه موسمه كوره آز چوق مسافه‌ده جریان ایدوب، بعده صحرای‌كبیرقوملری ایچنده قورورلر . برنجی درجه ده اولان انهار مذكوره‌دن بشقه ایكنجی درجه‌ده برچوق انهار بولنوب ، بونلردن (ابورقرق) رباط ایله سلا آره‌سنده بحر محیطه دوكیلور ؛ (تنسفت) نهری مراكشك ایچندن كچدكدن صكره ، ام الربیعه منصبنك جنوبنده بحر مذكوره منصب اولور ؛ بیوك ایله كوچك آطلاس آره‌سنده (وادی‌سوس) غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، اغادیرك جنوبنده بحر محیطه واصل اولور ؛ بونكله وادی درعه آره‌سنده دخی (وادی نون) اسمیله بر نهر آقار.

عمومیت اوزره مغرب اقصا انهارینك یاغمور موسملرنده وقارلرك اریمسی هنكامنده صولری چوق اولوب، یازین كچیله‌جك درجه‌ده آزالیر ؛ وسائر یرلر انهارینك عكسنه اوله‌رق ، منصبلرینه تقرب ایتدكجه ، صولری آزالیر . بوده برنجی درجه‌ده صولرینك سقی اراضیده قوللانلمسندن وایكنجی درجه‌ده هوانك حرارتیله كچدكاری یرلرك قوماق اولمسندن ایلری كلیور . بعض سیاحینك تخمیننه كوره ، بتون مغرب اقصا انهارینك ثانیه‌ده دكیزه دوكدكاری صوبك مجموعی ۲۲۵ مكعب متره‌یی تجاوز ایتمز . هیچ اولمازسه یاغمور موسملرنده سیر سفائنه صالح اوله بیله‌جك انهارینك ده منصبلری قوم‌سدلریله مسدود اولوب، یالكز بعضیلرینك ایچ طرفلرنده سازدن بر طاقم دوبه‌لر یوزدیریلیر .

سواحلی، اسكله ولیمانلری. — مغرب‌اقصانك سواحلی قابل استفاده اوله‌جق حالده اولمیوب ، بوحال مملكتك ترقیاتنه مانع‌اولان اسبابك بریدر. آق دكیزده‌كی سواحلی او جهتده‌كی طاغلرك لب دریایه قدر اینن اتكارندن عبارت اولوب ، پك آز

برلرنده طار بر پارچه اووه و دوز محل واردر. صاغلام و بیوك هیچ بر لیمانی اولمیوب، آنجق كوچك كمیلر بارینه‌جق برطاقم اوفق قویلر وآچیق اسكله‌لر واردر؛ وبوغازده سبته وطنجه اسكله‌لری بولنوب، برنجیسی اسپانیه‌نك النده‌در؛ وایكنجیسی مملكتك اڭ بیوك واڭ مهم وتجارتگاه اسكله‌سی ایسه‌ده، بونك دخی لیمانی یوقدر. بحر محیط آطلاسیده‌كی سواحلی ایسه دوز و آلچق اولوب، كیرتی وچیقنتیلری وقوی ولیمانلری یوق حكمنده‌در؛ و دكیزده ۲۰۰ متره‌لك برعمق بولمق ایچون، ۵۰ كیلومتره آچلمق اقتضا ایدر. بناءً علیه ۸ درجهٔ جغرافی اوزونلغنده بولنان بو سواحلده هیچ بر بیوك اسكله بولنمیوب، موجود اولان عرایش، رباط، مزغان، صافی، مغادر، اغادیر وافنی اسكله‌لری آچیق و اهمیتسزدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات و منابع ثروتی. — مغرب اقصا هواجه بتون آفریقای شمالینك اڭ كوزل یری اولوب، عمومیت اوزره هواسی معتدل وصاغلامدر. هواجه مملكت بش قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجیسی سواحل قسمی، كه قیشین صوغوق اولمیوب، یازین دخی حرارت دكیزدن اسن ملتم روزكارلریله تعدیل اولنور. مثلا (مغادر) اسكله‌سنده میزان الحراره یازین ۲۱ و قیشین ۱٦ درجه كوستروب، نهایة النهایه یازین ۳۱ درجه‌یه قدر چیقار؛ وقیشین آنجق ۱۰ درجه‌یه قدر اینر. دیمك اولیوركه بو مملكتك سواحلی دنیانك اڭ كوزل واڭ معتدل هواسنه مالكدر. یالكز بحرمحیطده‌كی سواحلك قسم جنوبیسیله آق دكیزده‌كی سواحل شمالیه سنده هوا بو قدر مطرد اولمیوب، تحولاتی وكوندوز ایله كیجه آره‌سنده‌كی فرق زیاده‌جه‌در. درن سلسلهٔ جبالی صحرای كبیرك قیزغین روزكارلرینك سواحله وصولنه مانع اولیور. ایكنجی قسمی درن سلسله‌سنك شمال و غرب جهتنده‌كی آلچاقجه طاغلر وانكلردن عبارت اولوب، بو قسمك ارتفاعی حسبیله، یازین هواسی سرین وكوزل ایسه‌ده، قیشین قاری وبرودتی زیاده‌جه‌در. اوچنجی قسمی طاغلر آره‌لرنده اولان اووه‌لرله وادیلردر، كه روزكار آله‌مدیغندن، یازین هواسی پك صیجاق اولوب، قیشین یاغمورلری پك چوقدر، وسیل كبی آقار. دردنجیسی یوكسك طاغلرك اوستیدر، كه قیشین قار و بوزله مستور اولوب، یازین دخی بعض یرلرندن قار زائل اولماز، یاخود پك كچ اریر. بشنجیسی جنوب شرق جهتنده صحرای كبیردن ممدود اولان واسع چوللردر، كه هرجهتجه صحرای كبیرك هواسنه تابع اولوب، آنجق وادیلریله واحلری یعنی صویی ونباتاتی حاوی مسكون یرلری صحرای كبیرك سائر جهتلرندن زیاده‌در.

كرك طاغلری وكرك آلچاق یرلری قومله قاریشیق بالچیقدن برطبقهٔ منبته ایله مستور اولوب، بو بالچیق اكثر یرلرده قرمزی رنكنده اولمغله، بعض محصولاتی وقیونلرینك بیاغیسی‌ده قیرمزی‌یه چالار. طوپراغك قوهٔ منبته‌سیله صوبك كثرتنه مبنی، مغرب اقصی جزایر وتونسدن زیاده نباتاتله مستور ودها منبتدر. طاغلرینك اكثری اورمانلرله مستور اولدیغی كبی، اووه‌ده دخی واسع اورمانلری واردر. اكثر نباتاتی آق دكیز سواحلنك وعلی الخصوص اسپانیه‌نك نباتاتنه مماثل اولوب، عموم نباتاتنك آنجق برعشری مملكته مخصوص اجناسندندر. شمال جهتنك باشلیجه اشجاری: یشیل میشه، منطار میشه‌سی، صنوبر دینلن چام جنسی، خروب، قوجه یمشی آغاجی، ارزه، آقاسیا، بر نوع سروی، انهارك كنارلرنده كثرتله بولنان طفلان وسائره‌دن عبارتدر. جنوبه طوغری ایلریلدكجه، ممالك حاره‌یه مخصوص اشجار انواعیله خرما آغاجلرینه تصادف اولنوب، خرما آغاجی طنجه‌ده دخی بتیشیرسه‌ده، میوه‌ویرمز. كرك محروقات وكرك كراسته وسائره‌نوزلغه متعلق ایشلر ایچون مغرب اقصانك، حوایج داخلیه‌یه كفایت ایتدكدن صكره، كلیتله اخراج دخی اولنه‌بیله‌جك قدر اشجاری واردر؛ لكن اورمانلردن حقیله استفاده اولنه‌میور. طبده وصنایعده و ورنیق ومشمع اعمالنده مستعمل درت نوع قیمتلی ضمغ ویرر نوع مقبول كونلك ویرر اشجاری دخی واردر. جنوب جهتلرنده واڭ صوسز یرلرده اصطلاح فنیده (سیدروندرون) یعنی «دمیر آغاج» نامیله معروف زیتونه مشابه بر نوع آغاج بتیشیور، كه میوه‌سندن یاغ چیقاریلوب، یاپراقلرینی‌ده حیوانلر یر، و آغاجی پك سرت وطیانیقلیدر. زیتون آغاجلری پك چوق

ایسه‌ده، برقسمی بیانی حالنده‌در. قینه آغاجی دخی
بیتیشیر. باغ پك کوزل بیتیشوب، اعلا اوزوم اولیور.
سه‌ده، بونك‌ده تکثیرینه همت اولنمامشدر. پاموق
خدایی نابت حالنده بیتیشیر. شکر قامشی وقتیله
عربلر طرفندن بوریه و اسپانیه‌یه ادخال اولنمش
ایکن، بو دخی آز مقدارده بیتشدیریلیور. طوت
آغاجلرینه‌ده مملکت پك مساعد اولوب، ایپك
اخراجی منابع ثروتك برقسم مهمی اوله بیلیر. توتون
دخی پك ایی حاصل اوله بیلدیکی حالده، زرع
اولنمیوب، اهالی توتونه بدل خشیش استعمال
ایدرلر. اشجار مثمره‌سی‌ده چوق ومیوه‌لری پك
لذیذ اولوب، اوزوم، پورتقال، لیمون، خرما، موز،
نار، انجیر، بادم، آرمود، الما، کراز، جوز، کستانه،
شفتالی وبیانی حالنده عناب، فرنك انجیری، قوجه
یمشی، بوکورتلن طودی، خروب وسائره حاصل
اولور. طاغلرده طبده وبویاجیلقده وسائره صنایعده
مستعمل برچوق نباتات بولندیغی دخی معلوم ایسه‌ده،
بونلردن الآن یولیله وحقیله براستفاده اولنمیور.

زراعت پك اسکی وناقص برصورتده اجرا
اولندیغی حالده، طوپراق وهوانك یاردیمیله وعلی
الخصوص انهارك صوییله وجدوللر واسطه‌سیله اروا
اولنان یرلرده آز سعی وعمل ایله چوق محصولات
آلنیور. صو او یرلرده طوپراغك یکتا سبب
حیاتی اولمغله، اهالی جدوللرك حسن حالده بو-
لندیرلمسنه واراضینك سقیسنه اهتمامدن کری طورمیور.
اك باشلی محصولات زرعیه‌سی: بغدای، آرپه، دوره،
مصر، پرنج، بقله، نخود، بزلیه، مرجمك، سیسام،
داری، سوبورکه تخمی، آناسون، کتن، صفران
وسائره‌دن عبارتدر.

مغرب اقصانك معادنجه پك زنکین اولدیغی
تخمین اولوب، هر نه قدر بو بابده تجربیات فنیه
اجرا اولنمامش ایسه‌ده، قوملرده ونهرلرده کوریلن
ریزه‌لردن آلتون معدننك مملکتك اکثر طرفلرنده
وجودی آکلاشیلوب، اکثر یرلرده قوآرج وسائره
طاشلرك ایچنده ویا باقیرله قاریشیق بولنور. آطلاس
سلسله‌سنده و وادی نونده آلتون وکومش معدنلری
کثرتله بولنیور. باقیر پك کثرتلی اولوب، سوس
جهتنده اخراج دخی اولنور. درن سلسله‌سنده
وجبل حدیدده دمیر معدنی پك چوق اولوب،
باقیرك ایچنده بو برك شکلنده بومریلر حالنده دخی
تصادف اولنور. آنجق یالکز بعض یرلرده اهالی
طرفندن اصول عتیقه اوزره چیقارلمقده‌در. آنتیمون
پك چوق اولوب، بر ترکیبی کحل اسمیله عربلر طرفندن
اخراج اولنور. یالکز بو معدن، بحق چیقاریله‌جق
اولسه، مملکتی زنکین ایتمکه کافیدر. مراکش
جوارنده وسائر طرفلرده کاپیتلی کوکورد معدنلری
بولندیغی حالده، اهالی باروت اعمالیچون کوکوردلی
معدن صولرینك کنارلرنده تکثف ایدن کوکورد-
لری طوپلامغله اکتفا ایدیورلر. سیملی قورشون
معدنلری‌ده چوقدر. قیا طوزی‌ده چوق اولوب،
بعض طاغلر صرف بو معدندن متشکلدر. کمور
معدننك دخی مختلف محللرده بولندیغی مروی
ایسه‌ده، حکومت محلیه بوبابده هیچ برتحریات اجرا-
سنه مساعده ایتمیور. مرمر، آلچی، لوله‌جی چاموری
وایشه یارار احجار وازیه‌نك انواعی دخی واردر.
سبته سواحلنده وقتیله مرجان صید اولنوردی.
میاه معدنیه‌سی‌ده چوق ایسه‌ده، هنوز حل وتحقیق
اولنمیوب، یالکز طنجه قربنده چلیکلی ایلیجه‌لر
بولندیغی معلومدر.

حیواناتجه دخی مغرب اقصی اك زنکین یر-
لردن اولوب، آرسلان وقپلان پك آز یرلرده واك
زیاده جزایر حدودی قربنده بولنیور. آیی هر
طرفده وهله بیانی طوموز پك کثرت اوزره تصادف
اولنیور. میمونك یالکز برجنسی واردر. دوه
قوشلریله غزاللر جنوب جهتنده کثرت اوزره‌در.
ییلان انواعیله عقرب وسائر حشرات کثرتلیدر.
چکرکه دخی چوق اولوب، هله قیرمزی رنکده
اولان برنوعی صحرای کبیردن کله‌رك، مملکتده
تخم براقمغله، مزروعاتك دشمنی کسیلیر. مراعی
چوق وکوزل اولمغله، حیوانات اهلیه‌سی پك چوق
اولوب، یایلالرنده پك بیوك قیون وکچی سوریلری
کزر. آت، استر ومرکبك جنسلری پك کوزل اولوب،
استرلرینك یورویشی پك خفیف وسرعتلی ومرکبلری
ایری وقوتلیدر. صیغیرلری او قدر چوق دکلدر.
جنوب جهتنده دوه‌لر و هجین دوه‌لری کثرتلی

اولوب، صحرای کبری شق ایله سودان تجارتنی اجرا ایدن بیوک کاروانلرده قوللانیلیر. بتون مغرب اقصاده ٤٠ ملیون قیون، ١٢ ملیون کچی، ٦ ملیون صیغیر، ٤ ملیون استر و مرکب، یاریم ملیون بیکیر و یاریم ملیون دوه بولندیغی تخمندر.

معارف وصنایع و تجارتی. — مغرب اقصاده معارف جدیده‌یه شمدی‌یه قدر اصلا میل اولنمیوب، معارف قدیمهٔ اسلامیه دخی چوق تدنی ایتمشدر. هر نه‌قدر فاس و مراکشده و سائر بیوک شهرلرده متعدد مدارس وار ایسه‌ده، بونلرده دخی علوم ادبیه و دینیه اوقونور، فنونه اهمیت ویرلمز؛ و تحصیل ایله توغل ایدنلرک چوغی کیمیا و نجوم کبی علوم موهومه هوسنه دوشوب، مملکتک ترقیسنه خدمت ایده‌جک علومه رغبت ایتمیورلر. مکاتب ابتدائیه‌ده ایسه یالکز قرآن کریمک حفظیله لوحه‌لر اوزرینه تحریری معتاد اولوب، بونکله صبیان برآز عباره اوقومغی و جزئی یازی و املا اوکرنیرلر. بومکتبلرده شهر وقصبه‌لره مخصوص اولوب، قراده بولنمدیغندن، اهالینک قسم اعظمی اوقویوب یازمق نعمتندن دخی محروم بولنیور. طباعتک ایجادندن بری بشیوز سنه کچدیکی حالده، آوروپانک یانی باشنده بویله کوزل برمملکتده الیوم نه بر مطبعه واردر، نه برغزته چیقیور، نه برکتاب باصیلیور.

خارجله عدم اختلاطلری اسکیدن بری مشغول اولدقلری بعض صنایعک دوامنی تأمین ایتمش ایسه‌ده، بوبابده دخی بیک سنه‌لک آلات وادوات واصولدن سرمو انحراف ایتمیوب، برکونه ترقی و تسهیلات آرامق خاطرلرینه کلمه‌مشدر. الک باشلی معمولات صناعیه‌لری: احرام، خالی، کلیم و سائره کبی یوک منسوجاتله ایپک قماشلر، نقشلر، معمولات دباغیه، چناق چوملک کبی شیلر، اثواب، اسلحه، مواد سراجیه، قیوجیلغه متعلق شیلر، حصیر، باقیر وکومشدن آوانی وسائره‌دن عبارت اولوب، بومعمولات، برنوع ظرافت وغرابتدن خالی اولمامغله برابر، اهالینک احوال و احتیاجات حاضره‌سیله متناسبدر. بوصنایعک باشلیجه مراکزی: فاس، مراکش، رباط، مغادر، سلا، تتوان و سائر قصبه‌لردر.

ایکی طرفی دکیزله محاط و آوروپایه او قدر قریب اولمغله برابر نهایت درجه‌ده منبت و حیوانات و سائر منابع ثروتی بول اولان بویله بر مملکتک تجارتی پک واسع اولمق لازم کلیرکن، مغرب اقصی حکومتنک علم ثروت قواعدندن بیخبر اولمسیله، ذخیره وسائر محصولاتک و حیواناتک اخراجنی منع ایتمسی، یوللرک فقدانی و سائر احوال تجارتک ترقیسنه مانع اولمغله، شمدیکی حالده بتون مملکتک خارجله اولان تجارتی ٥٨ ملیون فرانغی تجاوز ایتمیور؛ والک غریبی شوکه ادخالاتی ٣٢ ملیونی متجاوز اولوب، اخراجاتی ٢٦ ملیونی کچه‌میور. حالبوکه او قدر زنکین بربرک اخراجاتی ادخالاتنک برقاچ مثلی نسبتنده زیاده اولوب، دائما مملکته آقچه کیرمک و کیتدکجه ثروت مملکت آرتمق اقتضا ایدردی. تجارت خارجیه‌سی برنجی درجه‌ده فرانسه و ایکنجی درجه‌ده انکلتره ایله و آز مقداری دول سائره ایله اولور. اخراجاتی باشلیجه یاغی، دری، مصر، بقله، بادم، صمغ، دوه قوشی تویی، بال، بال مومی، زیتون یاغی، آیاق قابی، احرام وسائره‌دن؛ و ادخالاتی پاموق، پاموق منسوجات، شکر، چای، ایپک، ایپکلی قماشلر، کاغد، دمیر، چلیک، موم، کومش مسکوکات وسائره دن عبارتدر. تجارت داخلیه‌سی پک فنا برحالده اولان یوللرده استر و دوه ایله اجرا اولنوب، پک کثرتلی اولان (سوق) یعنی بازارلر و سنه‌ده برویا اوچ‌درت دفعه قوریلان پنایرلر بو تجارتی بردرجه‌یه قدر تسهیل ایدیور. بو تجارت داخلیه باشلیجه یوک و حیوانات کثیره‌رک مقابلنده برلی و یا اوروپا امتعه و معمولاتی آلان عربان ایله شهر وقصبه تجاری بیننده اجرا اولنور. سودانه ایشلر کاروانلری دخی اولوب، بونلر دوه قوشی تویی، فیل دیشی وسائر شیلر کتیررلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان و مذهبلری. — مغرب اقصاده تعداد نفوس اجرا اولنمیوب، هیچ بر استاتستیقه رعایت اولنمدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده صاغلام و قطعی بر معلومات ویرمک ممکن اولمیوب، مجموع اهالیسی ٨ ملیون تخمین اولنیور. بواهالی باشلیجه بربر و عربدن مرکب اولوب،

اهالیٔ قدیمه بقایاسی اولان بربرلرك بر طاقمی یعنی درن وصنهاجه طاغلرنده وسائر جبالده یاشایانلری خالص حالنده واختلاطدن مصون قالدقلری والیوم بربر لسانیله متکلم اولدقلری حالده، برطاقلری‌ده عربلرله قاریشه‌رق ، لسان اصلیلرینی ترکله ، عربلشمشلردر؛ و یالکز سیمالرندن طمارلرنده بربر قانی بولندیغی آکلاشیلیور. عربلرك دخی برطاقمی بروجه مذکور بربرلره قاریشوب ، بر طاقلری وعلی‌الخصوص یایلالرده سوربلریله‌یاشایان واکثری الیوم خیمه‌نشین بولنانلری اختلاطدن مصون اوله‌رق صرف عرب حالنده قالمشلردر . بربرلر دوزکون چهره‌لی، بیاض رنکلی و چوغی ماوی و یاصاری‌کوزلی وکستانه یاخود صاری صاچلیدر. عربلر ایسه اسمرجه وسیاه کوزلی سیاه صاچلیدر. طاغلرده یاشایانلری خشونت طبعه مالك و سرکش آدملر اولوب ، نیم مستقل بر حالده بولنیورلر . تمامن مساوی‌مقدارده بولنان بربر وعرب‌جنسلرندن بشقه ، مغرب اقصاده یاریم ملیون قدر زنجی ، ۲۰۰ ۰۰۰ قدر یهودی و ۱۵۰۰ قدر آوروپالی واردر. زنجیلر کوله وخلایق ویا آزادلی اولوب، باشلیجه شهر وقصبه‌لرده بولنیورلر . یهودیلرك بر مقداری یرلی و برمقداری اسپانیه‌دن کلمه اولوب، مملکتك هرطرفنده صرافلق و تجارتله مشغولدرلر. آوروپالیلر باشلیجه اسپانیولدن عبارت اولوب ، یالکز طنجه شهرنده ساکندرلر .

یهودیلرله آوروپالیلردن بشقه عموم‌اهالی‌مسلم ومالکی‌المذهب اولوب، عصبیت دینیه‌لری زیاده‌در؛ و ایچلرنده سادات وشرفا چوقدر . لسان عمومی و ادبی عربی اولوب، تکلمده بربرجه کلمه‌لرله‌مخلوط وغلط برنوعی قوللانیلیر. طاغلرده نیم مستقل‌حالده یاشایان بربر قبائلی الیوم بینلرنده بربر لساننده قونیشیورلرسه‌ده، همان جمله‌سی عربیه دخی آشنا-درلر؛ ولسان ادبی وتحریریلری عربیدر. زنجیلرك مملکتده متولد اولمیانلری وطن اصلیلری اولان سودان لسانلریله دخی متکلمدرلر. یهودیلرك دخی یرلی اولانلری‌عربجه واسپانیه‌دن مطروداولانلری اسپانیولجه قونیشورلر .

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری . — مغرب اقصی وقتیله ایکی حکومته منقسم اولوب ، شمال شرقی جهتنده‌کینك مرکزی (فاس) و جنوب غربی طرفنده‌کینك مرکزی (مراکش) ایدی. ایکیسی برلشدکدن صکره دخی بو ایکی شهر مرکزیتدن دوشمیوب، مغرب اقصی حاکمی کاه فاسده وکاه مراکشده اقامت ایدیور. آنجق جسامت ومعموریتجه اولان تفوقنه بناءً اصل پایتخت (فاس) شهریدر. مملکت(عملات) اسمیله ٤٤ ایالته منقسم اولوب، بونلرك ۳۵ ی درن سلسله‌سنك شمالنده و ۹ ی سلسلهٔ مذکوره‌نك جنوبنده‌اوله‌رق چول جهتنده‌در . بو ایالاتك حدودی پك ده معین اولمیوب، صیقجه تبدیل دخی اولدیغندن، واسملری هنوز مجهول‌اولدیغندن، تصریحنه موفق‌اوله‌مدق. هر ایالت ایکی ایله اون بش آره‌سنده قبائله منقسم وهرقبیله متعدد (دوار) ویا(قصور) ی‌حاویدر.

باشلیجه شهر و قصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر :

فاس	۱۰۰ ۰۰۰	صافی	۸ ۰۰۰
مراکش	۵۰ ۰۰۰	عرایش	۸ ۰۰۰
رباط	٤۰ ۰۰۰	سبته	۷ ۰۰۰
القصرالکبیر	۲۵ ۰۰۰	قازابلانقه	۷ ۰۰۰
تتوان	۲۲ ۰۰۰	تمنتت	٦ ۰۰۰
طنجه	۲۰ ۰۰۰	مزغان	٦ ۰۰۰
مکناسه	۱۲ ۰۰۰	زناغه	۵ ۵۰۰
وزان	۱۵ ۰۰۰	تزه	۵ ۰۰۰
مغادر	۱۲ ۰۰۰	سرغات	٤ ۰۰۰
ترودنت	۸ ۳۰۰	ملیله	۳ ۰۰۰

اصول‌اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — مغرب اقصی ۲۵۰ سنه‌دن بری (فلالی) شرفاسنك تحت حکومتنده اولوب، حاکملك بو خاندانك اعضاسی ایچنده ارثاً انتقال ایدر. احکام شرعیه کمالیله جاریدر. احوال‌مهمه‌ده علما ومشایخ ایله اعیان مملکت و رؤسا جنوددن مرکب (آیة الاربعین) عنوانیله بر مجلسك استشاره وقرارینه‌مراجعت‌اولنور. ایالاته حاکم‌طرفندن‌تعیین اولنان قائدلرهم والی هم قوماندان صفتنی حائز اولوب، اسایش عمومیی‌وطرق ومعابرك امنیتنی محافظه‌ایله برابر ویرکیلری‌طوپلامق

وحين حاجتده عسكر دوشيرمك ايله موظفدرلر. وزان شريفى شرفاء ادريسيه نسلندن اولوب، (مولى طيب) طريقتنك دخى اك بيوك شيخى اولمغله، مغرب اقصاده حكم ونفوذى پك زياده اولوب، مغرب اقصى تختنه چيقن شرفاء فلاليه‌يه قليج قوشاتمق حقى‌ده حائزدر؛ وقبائلك عصيانى حالنده، اجراى نصايح ايچون، توسطنه مراجعت اولنور. بوقاريده ديديكمز كبى، بربر و عربان قبائلنك بعضيسى فاس حاكمنى آنجق اسماً طانيوب، ويركى وعسكر ويرمدكلرندن، حاكمك حكمى مغرب اقصانك هرطرفنه تماميله جارى دكلدر؛ وحاكم چوق دفعه بو قبائلك حركاتندن مسؤل اولمديغنى اعلانه مجبور اولور. محاكم شرعيه‌دن بشقه محاكم وقضاتدن بشقه حاكم اولميوب، فاسده برقاضى‌القضاة دخى واردر. اعدام جزاسى پك صيق اجرا اولنمازسه‌ده، طياق جزاسى كثيرالاستعمالدر.

حاكمك املاك خاصه‌سى وارداتيله عيناً ونقداً آلنان ويركيلر ورسملر (دارالخزنه) ديلن خزينهٔ دولت طرفندن طوپلانيله‌رق، تقريباً ١٣ مليون فرانغه بالغ اولدقلرى حالده، مصارف سنويه آنجق ٥ مليون فرانغه بالغ اولور؛ وهر سنه خزينه‌يه ٧ مليون فرانق فضله قالير. واليلرك وسائر مأمورينك معاش و مخصصاتلرى بو حسابه داخل اولميوب، بونلر كندى اداره‌لرى ايچون اهاليدن آيريجه ويركيلر وهديه‌لر آليرلر. جوامع ومدارس وسائر خيراته دخى جانب حكومتدن برشى ويرلمدكدن بشقه، اوقاف وارداتنك ده فضله‌سى خزينه‌يه آلنير.

مغرب اقصاده ٦ صنف عسكر واردر: برنجيسى (بخارى) اسميله معروف ٥٠٠٠ زنجى سواريسندن عبارت اولوب، بونلر بابادن اولاده ارثاً عسكر وحكمدارك محافظه‌سنه مأمور اولمغله، دائما معيتنده بولنورلر. ايكنجيسى (مخزنى) اسميله ينه پدردن اولاده ارثاً عسكر اولان برنوع سپاهى صنفى اولوب، ٢٥٠٠٠ سوارى نفرندن عبارتدر. اوچنجيسى (عسكر) ناميله وقرعه ايله آلنمش ٦٣٠٠ پياده نظاميه عسكريدر. دردنجيسى ٨٠٠ مقدارنده اولان طوپجى عسكرندن، بشنجيسى ٩٠٠ بحريه نفرندن، آلتنجى صنفى حرب زماننده طوپلانيلان

و مقدارلرى ٣٠٠٠٠٠ و بعض تخمينلره كوره ٥٠٠٠٠٠ سوارى و پياده افرادينه بالغ اولان نفير عام عسكريدر. بو وجهله دولت مذكوره حرب زماننده ٣٥٠٠٠٠ قدر عسكر چيقاره‌بيليرسه‌ده، بونلر تمام عسكريدن محروم و چاقماقلى و قاپسوللى تفنكلرله مسلح عساكر غير منتظمه‌دن معدود اولوب، جسارت فطريه‌لرندن بشقه بر فضيلتلرى يوقدر. بونلره دولت حرب زماننده يالكز مهمات ويروب، معاش ويرمز. بحريه نفراتى دخى عساكر بريه مياننده قوللانيلوب، وقتيله غزوات بحريه ايله آوروپايى ديترتمش اولان سواحل شماليه اهالىسى شمدى قايقلريله طنجه‌يه اودون طاشيمغله قناعت ايتمكده‌درلر.

احوال تاريخيه‌سى. — مغرب اقصى ديكر ممالك غربيه ايله يعنى مصردن بشقه آفريقانك سواحل شماليه‌سيله برابر ازمنهٔ قديمه‌ده بربر قبائليله مسكون اولوب، قبائل مذكوره بر حال استقلال وسركشيده ياشايه‌رق، امم قديمهٔ متمدنه ايله اختلاط ايتمدكلرندن، احوال قديمه‌لرى معلوم دكلدر. بعده فنيكه‌ليلر يعنى كنعانيون شمديكى تونس جهتنده (قارتاج) شهرينى تأسيس ايتدكلرى وقت، بو معبرك غرب جهتنده اولان جزاير ومغرب اقصى جهتلرى اهاليسنه كندى لسانلرنده « مغاربه » ديمك اولان (ماحوريم) ياخود (مغاريم) نامنى ويرمشلردى. روماليلر بو اسمى قارتاجليلردن آله‌رق، (ماؤرى) صورتنه تحويل، وممالكتلرينى (ماؤربتانيه) تسميه ايتمشلردى. قارتاجليلر مغرب اقصانك يالكز ساحللرنده بعض قصبه‌لر و معبرلر ايدنمكله اكتفا ايدوب، ايچريسنه صوقيله‌مامش اولدقلرى كبى، روماليلر دخى قارتاجليلرك ممالكنى ضبط ايتدكلرى وقت، مغرب اقصا اهاليسنك خشونت وجسارتنه چاربوب، آنجق ميلاددن ٤٢ سنه صكره اوراسنك ضبطنه مقتدر اوله‌بيلمشلردى. روماليلر جزاير جهتنه (نوميديه) نامنى ويروب، (ماوربتانيه) اسمنى مغرب اقصايه تخصيص ايتمشلردى. بشنجى قرن ميلاديده روماليلرك ممالكنى يغما ايدن اقوام وحشيهٔ شماليه‌دن (واندال) لر اسپانيه‌دن آفريقايه پچه‌رك، مغرب اقصانى ضبط ايتمش؛

و بونلردن صکره ممالکت یوستینیانوس زماننده قسطنطنیه روم ایمپراطورلرینک ضبطنه کچمش ایدی.

ظهور اسلامده مغرب اقصی بو حالده اولوب، معاویه بن ابی سفیان زماننده عقبه بن نافع حضرتلری مصر والیسی عمرو بن العاص طرفندن مغرب فتحنه مأمور اولنغله، بربر قبائلنی مغلوب ایدرک، فتوحاتی بحر محیط آطلاسی ساحلنه دک توسیع، و مغرب اقصابی دخی ممالک اسلامیه دائره سنه ادخال ایتمشدر. بعده بربرلر دفعاتله ارتداد و عصیان ایتمشلرسه ده، ینه دائرهٔ اطاعته آلنمشدی. بنی امیه زماننده اندلسک فتحی مغرب اقصاده حکومت اسلامیه نک بر قات دها تأسسنی موجب اولمشیدی. خلفاء عباسیه دن هارون الرشید زماننده ادریس علوی ظهور ایله، مغربیلری کندینه تابع ایدرک، ١٧٧ تاریخنده مغرب اقصی و اوسطده ادارسه دولتنی تأسیس ایتمشدی. مرکزی یکی تأسیس ایتدکاری فاس شهری اولان بو دولت ٢٠٠ سنه دوام ایدوب، اواخر دورنده ادریسیلر ضعفه دوچار اولنغله، کاه اندلسده کی امویلرک وکاه افریقیه ده کی فاطمیلرک نامنه خطبه اوقومغه باشلامشلردی. نهایت ٣٧٤ تاریخنده فاطمیون سردارلرندن بانئ قاهره اولان مشهور جوهر قائد مغرب اقصابی کاملاً فاطمیونک اداره سی آلتنه آلمشیدی. فاطمیون متعاقباً مرکزلرینی مصره نقل ایتدکلرنده مغربی کندیلرینه تابع اولان زناته بربرلرندن بنی زیری امراسنه ترک ایتمشلردی. چوق کچمه دن بنی زیری امراسی فاطمیونک ضعف وکسالتندن ومرکزلرینک بعدندن بالاستفاده، خطبه دن ناملرینی رفع ایله، اعلان استقلال ایتمشلردی. بونلرک مغربده ٨٠ سنه قدر حکملری سوروب، بشنجی قرن هجری اواسطنده مغرب اقصانک جنوبنده لمتونه بربر قبیله سنه منسوب مرابطین دولتی ظهور، ومراکش شهرینی تأسیس، وپایتخت اتخاذ ایله، شماله طوغری توسیع فتوحات ایده‌رک، بتون مغرب اقصابی وبعده اندلسک ده برقسمنی ضبط ایتمشلردی. چوق سورمه دن مرابطین دولتی دخی سطوت وقوتنی غائب ایدوب، ٥١٢ تاریخنده دولت موحدین ظهور ایله، آز مدت ظرفنده بتون مغربی واندلسک برقسمنی ضبط ایدرک، مراکش، فاس، رباط ودیکر مغرب اقصی شهرلرینی اعمار ایتمشیدی.

دولت موحدین ١٣٠ سنه دوام ایتدکدن صکره، یدنجی قرن هجری اواسطنده بنی مرین دولتی ظهور ایدوب، ١٦٤٨ ده مغرب اقصابی موحدینک النده نزع ایله، ٨٨٥ تاریخنه دک ٢٣٧ سنه محافظه و اداره ایتمشلردر. بونلر مراکشی ترکله، فاسی مرکز اتخاذ، و ازسرنو اعمار ایتمشلردر. بنی مریندن صکره مغرب اقصی حکومتی (بنی واتس) ک الینه کچوب، بونلر دخی ٨٨٥ دن ٩٥٧ تاریخنه دک حکم سورمشلردر؛ وبونلرک زماننده اندلسدن اهل اسلام ویهودیلر طرد واخراج اولنمغله، کروه کروه مهاجرلر کلوب، مغرب اقصانک اهالیسنی چوغالتمشلردر. بونلردن صکره نوبت حکومت (درعویلر) ه کچوب، بونلرک زماننده مغرب اقصانک معموریت وسطوتی درجهٔ قصوایه وارمشیدی. پورتکیز حکمداری (سباستیان) اندلسک ایادئ مسلمیندن اخراجیله قناعت ایده میه رک، آفریقای شمالیی دخی عالم نصرانیته قزاندیرمق طمع خامیله، بیوک بر اردو ایله هجوم ایتدیکنده، ٩٨٩ (و میلادی ١٥٧٨) تاریخنده القصر الکبیرده مغلوبیت عظیمه یه دوچار اوله رق، اسیر دوشمکله، بو مغلوبیت بردها مغرب اقصایه نظر طمعله باقاملرینی موجب اولمش؛ ومغرب اقصی حاکمی بو مظفریت عظیمه دن صکره تمبکتویه قدر توسیع فتوحات ایتمش ایدی. اون برنجی قرن هجری اواسطنده خاندان حکومت اعضاسی بیننده کی نفاق وتفرقه بو دولتک دخی ضعفنی موجب اولمغله، شرفاء حسنیه دن اولوب اوتوز سنه مقدم مغرب حجاجیله حجازدن کله رک (تافیلات) ده یرلشمش وعمومک حرمت وتوجهنی قزانمش اولان (مولی علی) اهالی طرفندن رأس حکومته کچیریله رک شمدیکی شرفاء فلالیه دولتنی تأسیس ایتمش؛ واوغلی (مولی رشید) بر چوق محاربه لردن صکره ١٠٥٨ ده مراکشی ضبط ایتمش؛ وبونک برادری وخلفی اولان (مولی اسماعیل) انکلیزلرک الینه کچمش اولان طنجه وعرایشی دخی ضبطله، مغرب اقصی دولتنه شمدیکی حدودی قزاندیرمشدر. بونک زماننی عربلرک اندلسدن اخراجلرندن بری او جهت ممالک اسلامیه‌سنده کورلمه مش برصورتله پارلاق اولوب، هر جهتجه ترقیاته باشلانمش؛ وآوروپا دوللیه مناسباته کیریشوب، حتی مشهور اون دردنجی لوئینک قیزی

مادموآزل (دوبلوآ) یی زوجیته طلب ایچون فرانسه‌یه بر هیئت سفارت کوندرمش ایدی. مولی اسماعیلدن صکره افراد خاندان بیننده تفرقه ونزاعلر اکسیك اولماملە، بربر وعرب قبائلی دخی بوکشمکشدن بالاستفاده عصیانه وحکومتی طانیمه‌رق مملکتك امنیتنی سلب ایتمکه باشلامش؛ وبو حال مغرب اقصانك کوندن کونه تدنیسنی موجب اولمشدر. او وقتدن بری مملکت برحال مجهولیتده قالوب، احوال داخلیه‌سی تماميله معلوم دخی دکلدر. مولی اسماعیلك اخلافندن اك معروفلری ١٢١١ دن ١٢٢٩ تاریخنه قدر حکومت سورن ومغرب اقصی قورصانلرینی منع وتنکیل ایدن وبیوك ناپولیونه بر هیئت سفارت کوندرن (مولی سلیمان) ایله ١٢٢٩ دن ١٢٦٧ تاریخنه قدر حکومت سورن وعبدالقادر جزایری ایله عقد اتفاق ایدن (مولی عبدالرحمن) در. بونك اوغلی وخلفی (سیدی محمد) برادرلریله قبائلك عصیانی باصدیردقدن صکره، آوروپا دولتك مدعیاتنه ختام ویرمکه تشبث ایتمکله، ١٢٧٧ ده اسپانیه اعلان حرب ایدوب، تطوانی ضبط، و یوز ملیون فرانق تضمینات مقابلنده تخلیه ایتمشیدی. او وقتدن مغرب اقصی اهالیسنك اسپانیوللره قارشی بغض وخصومت قدیمه‌لری آرتوب، آوروپالیلره بالمجبوریه ویریلن تجارت مساعداتی دائما هیجان وقیاملرینی موجب اولیور. مشارالیه سیدی محمد تبعه‌سنك بویله برقیامیله چوق اوغراشوب، بو اوغورده چوق قان دوکلمش؛ ومدهش بر قحط وغلا قیامی تعقیب ایدوب، اهالینك برعشرینی کوتورمشدر. ١٢٩٠ ده سیدی محمد وفات ایتمکله، اوغلی (مولی حسن) خلفی اولمش؛ و ١٣١٢ ده بودخی وفات ایدوب، الیوم حکم فرما اولان کنج اوغلی (مولی عبدالعزیز) مسند حکومته کچمشدر. مشارالیه شرفاء فلالیه‌نك اون بشنجیسیدر.

مغرب اوسط { [«جزایر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مغربی { (وزیر — ابوالقاسم حسین بن علی) مشاهیر ادبا و وزرادن اولوب، نسلی آخر ملوك عجم اولان یزدجرده منتهی اولدیغی مرویدر. اجدادی اسکیدن مغربه هجرت ایتمش، ویر روایتده بونلرك بری بغدادك غرب جهتنه عامل بولنمش اولدیغندن، بولقبله شهرت بولمشدر. ٣٧٠ تاریخنده دنیایه کلمش؛ واون درت یاشنه وارنجه‌یه قدر علوم ادبیه‌یی وحساب وجبر وهندسه ومنطق وسائر فنونی اکمال ایله، شعر سویلمکه وکوزل نثر یازمغه باشلامش؛ واون یدی یاشنده ایکن پدرینك «اصلاح المنطق» عنوانلی کتابنی کوزل برصورتده اختصار ایتمش؛ وبعده «کتاب الایناس»، «ادب الخواص»، «کتاب المأثور فی ملح الحذور» کتابلرینی ودیکر تألیفات یازمشدر. ٤٠٠ تاریخنده ملوك فاطمیه‌دن حاکم بامرالله پدریله عمجه‌سنی و برادرلرینی اعدام ایتدیکنده، مصردن فرارله رمله‌یه کیدوب، اورانك صاحبی (حسان بن مفرج بن الجراح الطائی) یی حاکمك علیهنه تشویق ایتمکله، مشارالیه مکه صاحبی بولنان (ابوالفتوح حسن بن جعفر العلوی) یی جلبله، خلافتله بیعت ایده‌رك، رشید تلقیب ایتمشیدی. حاکم اموال کثیره صرف و دسایس عدیده استعمال ایله، بنی جراحی بو تشبثدن واز کچیروب، ابوالفتوح دخی مکه‌یه عودت ایدنجه، صاحب ترجمه بغداده عزیمت ایدوب، وزیر فخرالملك ابو غالبه التجا ایتمش؛ وخلیفهٔ عباسی قادر بالله کندیسندن متوهم اولوب، طردینی طلب ایتمش ایسه‌ده، وزیر مشارالیه حمایه ومدافعه ایتمش؛ و بعده ابو غالبله واسطه کیتمش؛ و بونك قتلندن صکره خلیفه‌نك قلبنی استماله ایده‌رك، بغداده عودت ایلمش ایدی. متعاقباً موصله عزیمت ایتمش؛ وتصادفاً او صره‌ده بنی عقیل امیری (معتمد الدوله ابو المنیع القرواش) ك کاتبی وفات ایتمش اولمغله، اونك یرینه نصب اولنمشدی. بعده بر آره‌لق بغداده آل بویه‌دن ملك شرف الدوله‌یه وزارت ایتمش؛ صکره ینه موصله عودتله، ابو المنیعه انتساب ایتمش؛ ونهایت قادر باللهك اشعاری اوزرینه، بوندن مفارقته مجبور اولوب، میافارقین صاحبی ابو نصر بن مروانك یاننه کیتمش؛ وآخر عمرینه‌دك بونك یاننده مسافر قالوب، ٤١٨ تاریخنده اوراده وفات ایتمش؛ ووصیتی اوزره، مشهد علی (رضه) جوارینه نقل ودفن اولنمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شو ایکی بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر:

اقول لها والعیس تحدج للسری
اعدی لفقدی ما استطفت من الصبر

اليس من الخسران ان لياليا
تمر بلا نفع وتحسب من عمري

مغربی { [« ابو الحکم مغربی » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

مغربی { (شیخ — محمد شیرین) مشاهیر شعراء ایراندن و صوفیوندن اولوب، شاهرخ زماننده یاشامش، وکمال خجندینك احباسندن بولنمشدر. ٨١٩ ده تبریزده وفات ایدوب، مزاری سرخابده زیارتکاه ایدی. بر چوق قصائدی وسائر اشعاری اولوب، شو رباعی اونکدر:

تا برده بصبح در طلب شامی چند
ننهاده برون ز خویشتن گامی چند
درکسوت خاص آمده عامی چند
بد نام کننده نکو نامی چند

مغل { (عبدالوهاب شیبانی) فرس شعرا. سندن وەن اصل مغول طائفەسندن اولغله، بو مخلصله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شهریست پر ز فتنه وسر فتنه یار من
وه چون کنم بفتنهٔ شهریست کار من

مُغله { آیدین ولایتنده وازمیرك ١٧٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق مندرس ایرماغنه تابع چینه نهری اوزرنده وطاغلق بر محلده واقع منتشا سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، یالکز ه ١١١ ی روم وقصوری کاملاً مسلم وترك اولمق اوزره، ١٥٠٠٠ اهالیسی، ٦ جامع شریفی، برکلیساسی، ذکور واناث رشدیەلریله ٦ اسلام وبر روم مکتب ابتدائیسی، ٦ مدرسەسی، ٢ کتبخانەسی، ایکی تکیەسی، ٣ حمامی، ٦ خانی، ١٠٠ دکانی حاوی چارشیسی، ٢ کرمیدخانەسی و ٤٧ چشمه وسبیلی واردر. قصبه طاغلرله محاط اوفق بر اووەنك کنارنده وبرطاقم تپەلرك اتکلرنده اولوب، یوللری‌ده هنوز یاپلامش اولدیغندن، اختلاطی کوجدر. آنجق مغلەدن خط مستقیم اوزره ١٦ وشوسەنك کچەجکی طریقله ٣٠ کیلومترەلك مسافەده بولنان کوك آباد اسکلەسنه قدر برشوسه انشاسی دردست اولوب، بوحالده مذکور اسکلەنك دخی ترقیسی مأمولدر. یالکز اووەسی مزروع اولوب، محصولاتی قصبه اهالیسنك معیشتنه کفایت ایتمدیکندن، طواسدن ذخیره ادخال اولنور. تجارتی پك طورغوندر. مغلەنك (آلبنده) شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر.

— مغله قضاسی منتشا سنجاغنك مرکز قضاسی اولوب، شمالاً آیدین، شمال شرقی جهتندن دکزلی سنجاقلریله، شرقاً کوبجکز قضاسیله، جنوباً مرمریس قضاسی وکوك آباد کورفزیله، غرباً دخی بودروم ومیلاس قضالریله محدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ٢٠٥٠ مربع کیلومتره اولوب، ٩٧٢ کیلومترەلکی طاغ وسائرەدن عبارت اراضئ خالیه، ٥٠٠ کیلومترەلکی اراضئ مزروعه، ٤٢٨ کیلومترەلکی اورمان و ١٥٠ کیلومترەلکی مرعادر. (بوز اویوك) و (اوله) ناحیەلریله برابر ٥٥ قریەدن مرکب اولوب، مرکزدەکی جزئی مقدار رومدن ماعداسی کاملاً مسلم وترك اولمق اوزره، ٤٢٨٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت اووەلری دخی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوەلرك انواعندن عبارت اولوب، آنجق احتیاجات محلیەیه تقابل ایدەجك مقداردەدر. توتون محصولاتی سنوی ٣٥٠٠٠ لیرایه قدر بالغ اولور. اورمانلری چوق اولوب، سنوی ٤٥٠٠ مکعب مترەلك کراسته قطع اولنور؛ ودباغت ایچون ٤٥٠٠ یکی قنطار میشه قبوغی چیقار. حیوانات اهلیەسی باشلیجه قیون وکچی اولوب، بونلرك سنوی تولداتی یوز بیك رأسه قریبدر. قضانك وارداتی ٢١٠٠٠ لیرا رادەلرندەدر. بو قضا داخلنده پك چوق اسکی خرابەلر بولنوب، الك مشهوری بوز اویوك ناحیەسنك مرکزی قریەنده ومغله ایله میلاس آرەسنده یاری یولده واقع (استراتونیکیه) شهر قدیمنك خرابەسیدر، که الیوم (اسکی حصار) اسمیله معروف بر قریەنك اطرافنده واسع بر یر ضبط ایدوب، بر چوق مرمر ستونلری ویکپاره جسیم مرمر طاشلرندن یاپلمش بعض معابد وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضی کورلمکدەدر. بوشهر (آنطیوخس سوتیر) طرفندن بنا اولنوب، زوجەسی (استراتونیکه) نك اسمیله تسمیه اولنمشدی. بونك قربنده (لاکینه) قریەسی جوارنده دخی اخیراً اویەلی مرمردن معمول مصنع بر معبد قدیم کشف اولنمشدر. مندرسه تابع (چینه) نهری جنوبدن شماله قضایی شق ایدەرك، قضانك اکثر میاه جاریەسی بو نهره وجنوب جهتنده بر قاچ چای دخی کوك آباد کورفزینه دوکیلور. قضا داخلنده ٧٣ جامع، ٨٣

مسجد، ١٠ مدرسه، ٤ تکیه، ٢ کلیسا، ٥٧ اسلام و ٢ روم مکتبی، ٥٣٠ دکان، ١٠٨ مغازه، ٦ خان، ٤ حمام و ٧٢ دکرمن موجوددر.

مغمّس { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده و یولك اوزرنده بر اولوب، اصحاب فیله قولاغوزلق ایتمش اولان (ابورغال)ك قبری اوراده اولمغله، کاوب کچنلر طرفندن رجمی معتاددر.

مغنیسا { (Magnésie, Manissa) آیدین ولایتنده و ازمیرك ٣٣ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (کدیز) نهراسنك ٣ کیلومتره جنوبنده (یمانلر) طاغنك اتکنده وواسع بر اووه‌نك کنارنده صاروخان سنجاغنك مرکزی بر شهر اولوب، ٣٦٢٥٢ اهالیسی، ایچلرندن بر قاچی جسیم ومصنع اولمق اوزره، ٢٥ جامع شریفی، ٣٧ مسجدی، ٢٥ مدرسه‌سی، بر عمارتخانه‌سی، ١٨ تکیه‌سی، مکمل بر اعدادیهٔ ملکیه‌سیله ذکور واناثه مخصوص رشدیه‌لری و ١٠ مسلم، ٢ روم، ٢ ارمنی و ١ یهودی مکاتب ابتدائیه‌سی، ٤ روم، ٢ ارمنی، ١ قتولیك و ١ پروتستان کلیساسیله ٣ خاوره‌سی، برقاچ کتبخانه‌سی، بری بلدیه‌یه وبری روم و ارمنی جماعتلرینه مخصوص ٣ خسته‌خانه‌سی، اسکیدن موجود بر تیمارخانه‌سی، خراب حالنده سرای و قلعه‌سی، بیوك چارشیسی، ١٩ خانی، ١٥٣ مغازه‌سی، ٢ اون و ٢ پاموق فابریقه‌سی، ٢٠ دباغخانه‌سی، ١٤ یاغخانه‌سی، ٨ منسوجات فابریقه‌سی، ٩ کرمیت خانه‌سی و سائر مؤسساتی واردر. طاغدن اینن اوچ دره شهری اوچ قسمه تقسیم ایدر. اووه‌دن باقلدیغنده، شهرك منظره‌سی پك دلنشین ایسه‌ده، سوقاقلرینك اکثری طار ومعوج اولوب، نظافته‌ده پك رعایت اولنمدیغندن، داخلاً حالی او قدر ایی دکلدر. مع هذا بر قاچ یکی جاده آچیلوب، شهرك اعمار و تزیننه تشبث اولنمشدر. ازمیردن آلا شهر وقصبه‌یه کیدن دمیر یول خطی مغنیسادن کچوب، بو شهرك بر آز ایلریسنده مذکور ایکی شعبه‌یه آیرلمغله، تجارتی برقات دها تسهیل اولندیغی کبی، اطرافی دخی پك منبت ومحصولدار اولدیغندن، کوندن کونه ترقی وکسب عمران ایتمکده‌در. اهالیسنك ٢١٠٠٠ ی مسلم و ترك، ١٠٤٠٠ ی روم، ٢٠٠٠ ی ارمنی، ١٠٠٠ ی یهودی و ٦٠٠ ی اجنبیدر.

مغنیسا شهری پك قدیم اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده آیدین جهتنده دخی بو اسمله بر معموره بولندیغندن، تفریقی ایچون بوکا کدیز نهرینك و آرقه‌سنده‌کی طاغك اسم قدیمنه اضافتله، هرموس و یا سیپیله مغنیساسی، ودیکرینه، مندرس اسم قدیمنه اضافتله ماآندر مغنیساسی نامی ویریلیردی. اصل مغنیسانك تاریخجه اشتهاری میلاد عیسادن ١٩٠ سنه اول روما سردارلرندن (اسکیپیون) ایله اوچنجی آنطیوخس بیننده قربنده وقوع بولان محاربهٔ عظیمه اولمشدر. بو محاربه‌دن صکره شهر صلحاً رومالیلره تسلیم اولنه‌رق، بیوك و معمور بر تجارتکاه اولمش؛ و بعده بیزانتنلر زماننده تشکل ایدن ازنیق ایمپراطورلغنك ایکنجی پایتختی حکمنه کچمش ایدی. ازنیق ایمپراطورلری یکیدن قسطنطنیه‌یه کیردکدن صکره، مغنیسا بر آز تنزل یوز طوتمش ایسه‌ده، ینه معموریتی باقی اولوب، ٧١٣ تاریخ هجریسنده روم سلجوقیلری دولت منقرضه‌سی امراسندن (صاروخان) مغنیسایی رومیلردن ضبط، و تشکیل ایتدیکی حکومته مرکز اتخاذ ایتمشدی. بونك نسلی ٨٥ سنه قدر مغنیساده حکومت سوردکدن صکره، ٧٩٢ تاریخنده غازی یلدیرم سلطان بایزید خان شهری و ملحقاتنی فتح، و ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایلمشدر. او وقتدن و علی الخصوص سلطان مراد خان ثانی زماننده‌ن اعتباراً مغنیسا اکثریا شهزادکان مقری اولمغله، پادشاه مشارالیه استراحتلری زمانی دخی اوراده کچیرمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و مراد خان ثالث دخی طول مدت اوراده اقامت ایتمش؛ وشهری جسیم ابنیه وخیراته اعمار ایلمشلردر. مقناطیس قدیماً بو شهرك جوارنده کشف اولنمغله، بونك اسمنه نسبتله لسان یونانیده (مغنیتس) تسمیه اولنمشدر، که مقناطیس بونك محرفیدر.

— مغنیسا قضاسی صاروخان سنجاغنك مرکز قضاسی اولوب، سنجاغك منتهای غربنده واقع اولمغله، جنوباً و غرباً وغرب شمالی جهتندن ازمیر سنجاغیله، شمالاً صومه وقرق آغاج، شرقاً آق حصار، شرق جنوبی طرفندن دخی قصبه قضالریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٤٧ مربع کیلومتره اولوب، یالکز ٨٠٠ مربع کیلومتره اکی اراضیٔ مزروعه، ٤٠٠ کیلومتره اکی مرعا،

٤٨ كیلومترەلكی اوزمان و ٦٠٠ كیلومترەلكی‌دە اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. املاك، بوند طاغی، پلاموط و بلك اسملریله ٤ ناحیه ایله ٢٢٣ قریه‌یی حاویدر. اهالیٔ قضا ٨٩٠٩١ كشی اولوب، بو مقدارك ٦٨١٨٦ ی مسلم وترك، ١٥٣٩٨ ی روم، ٢٢٢٧ سی ارمنی، ١٣٤٤ ی یهودی و ٩٣٥ ی اجنبیدر. اراضیسی مختلف اولوب، طاغلری و واسع اووەلری واردر. طوپراغی پك منبت اولوب، علی‌الخصوص شهرك شمالنده ممتد اولان وكدیز ایرماغیله شمالدن كله‌رك بوكا دوكیلان متعدد چایلرله اروا اولناز مغنیسا اووەسی دنیانك اك منبت یرلرندندر. باشلیجه محصولاتی: كلیتلی بغدای، آرپه، و سائر حبوبات انواعیله، توتون، پاموق، زیتون، اوزوم وسبزه ومیوەلرك انواعندن عبارتدر. قاثونی مشهوردر. خیلی مقدار پلاموط دخی چیقار. قضانك واردات سنویه‌سی ٧٠٠٠٠ لیرا رادەلرندەدر. قضا داخلنده ٣٣ جامع، ٥٠ مسجد، ٢٥ مدرسه، ١٨ تكیه، ٢٦ كلیسا، ١٩ مكتب، ١٥٥ دكرمن، ٥٥ دباغخانه، ٢٢ یاغخانه، ٢ اون و ٢ پاموق فابریقه‌سی، ١٢ كرمیت خانه، ١٠ منسوجات كارخانه‌سی، ١٠ حمام، ٢٨ خان، ٢١٩ مغازه و ٢١١٠ دكان موجوددر.

مغول (Mongoles) امم تورانیه‌نك اك بیوكلرندن بری اولوب، تركلر ومانچولرله قرابت جنسیه‌لری واردر. آسیانك وسطلرنده الیوم چین دولتنه تابع بولنان و(مغولستان) دیمكله معروف اولان واسع بر چولده وسیبریه و تركستانك بعض جهتلرنده بولنیورلر. جنكیز خانله خروجلرنده آسیانك قسم اعظمیله آوروپانك برقسمنی خراب ایتمكله شهرت بولمشلردر. تفصیلاتی مادهٔ آتیه‌یه مندرجدر.

مغولستان (Mongolie) آسیای وسطیده بیوك بر یر اولوب، الیوم چین دولتنه تابعدر.

موقعی، حدود و مساحه‌سی. — مغولستان چین ممالك واسعه‌سنك قسم شمالیسندن عبارت اولوب، شمالاً سیبریه، غرباً تركستان شرقی، جنوباً نفس چین، شرقاً دخی مانچوریه ایله محدوددر. مغولستانك حدودی و درجهٔ وسعتی تمامیله معین اولمیوب، عمومیت اوزره دیله‌بیلیر، كه آسیانك صولری هیچ بر دكیزه آقمیان و واسع بر حوضهٔ داخلیه تشكیل ایدن قطعهٔ واسعه‌سنك قسم اعظم شرقیسنه مغولستان و قسم اصغر غربیسنه تركستان شرقی نامی ویرلمشدر. هر طرفدن طاغلرله وحدود طبیعیه ایله محدوداولوب، غرب جهتندن حدودینك برقسمی بر سلسلهٔ جبال صورتنده دكلسه‌ده، او طرفدن دخی بر تقسیم میاه خطیله آیرلمشدر. حدود شمالیه‌سنده آلتون طاغ، سایان، كنتی وسائر سلسله‌لر براوزون دیوار كبی اوزانه‌رق، مغولستانی سیبریه‌دن آیردیغی كبی، جنوب جهتنده دخی (این‌شان)(الاشان) و(نان شاز) سلسله‌لری نفس چیندن، شرق طرفنده (بیوك خینغان) سلسله‌سی مانچوریه‌دن، غرب جهتندن ده مغول آلتون طاغی ودها آشاغیده بر تقسیم میاه خطی تركستان شرقیدن آیریور. شوقدر واركه چین دولتی بو حدود طبیعیه‌یه تمامیله رعایت ایتمیوب، اسباب سیاسیه ولزوم محلیدن طولایی اولملیدر، كه حدود شرقیه‌نك قسم شمالیسنده مانچوریه وقسم جنوبیسنده مغولستان خینغان سلسله‌سنی چوق تجاوز ایتمش؛ وجهت جنوبیه‌نك ده هر طرفنده سلسله‌لرك صرف وتقسیم میاه خطی حدود اتخاذ اولنمامشدر. آنجق بوجهتده چینلیلر، مغوللرك تجاوزاتندن امین اولمق ایچون، اسكیدن عجایب عالمك اك عجیبی اولان سد مشهوری انشا ایده‌رك، صنعی حدود مستحكمه ایجاد ایتمشلردر. بوحدود داخلنده مغولستان ٣٧°٣٠′ ایله ٥٣°٤٥′ عرض شمالی و ٨٥°٢٠′ ایله ١٢٤° طول شرقی آرەلرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً و تخمیناً ٣٢٧٧٣٠٠ مربع كیلومترەدر.

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری وكوللری. — مغولستان ظن اولندیغی كبی دوم دوز بر چولدن عبارت اولمیوب، حدود اربعه‌سنی تشكیل ایدن طاغلر دخی سور كبی یالكز كنارلرینه دونمیه‌رك، ایچری‌یه طوغری آز چوق ممتد اولور قوللری اولدیغندن، طبیعت اراضیجه بوقطعهٔ واسعه بربرندن چوق فرقلی اوچ قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر. اولا طاغلق اولان شمال غربی قسمی، كه بر ثلثندن زیاده‌در؛ ثانیاً شرق

وجنوب قسمی، كه برنجیسی كبی واسع دكل ایسه‌ده، چولك اطرافنده صولی و اورمانلی بر كنار تشكیل ایدیور؛ ثالثاً بو ایكی قسمك بیننده اولوب، اصل مغولستانی تشكیل ایدن (غوبی) و نام دیكرله (شامو) صحراء واسعه‌سیدر، كه غرب جنوبیسندن شرق شمالی‌یه طوغری ممتد و مرتفع بر چولدر. اشبو غوبی صحراسی مغولستانك حدودیله محدود اولمیوب، غرباً تركستان شرق ایچنده تا هیمالایه و هندوكوه اتكلرینه قدر اوزانیر؛ و بناءً علیه، (تركستان شرق غوبیسی) ایله (مغولستان غوبیسی) ناملریله ایكی‌یه منقسمدر. شوراده بالطبع ایكنجیسندن بحث ایده‌جكز.

مغولستانك برنجی قسمی یعنی شمال غربی جهتی طبیعت اراضیجه مغولستاندن زیاده سیبریه‌نك قسم جنوبیسنه مشابهدر. غرباً روسیه حدودینی آران (سایلوكم) سلسلهٔ جبالندن مغولستان آل طاغی ویا آلتون طاغی اسمیله اوزون و یوكسك بر طاغ تشعب ایدوب، جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانیر. بونك شرق شمالی اتكندن (ایردین اولا) اسمیله دیكر بر طاغ و بونك قارشیسنده یعنی شمالنده (خانقای) طاغی قسم مذكورك شرق جهتنده اوزانیرلر. بونلرك شمالنده (تانی اولا) اسمیله بر بیوك طاغ تا روسیه حدودندن كه‌رك، مذكور طاغلرك قارشیسنه قدر اوزانیر؛ وایكی طاقك آره‌سنده (بوغدو اولا) و (تارباغه طاغی) یوكسلوب، بو طاغلر داخلی بر حوضه اطرافنده برداٸره تشكیل ایدرلر. صولری برطاقم كوللره طوپلانان بو حوضهٔ داخلیه شرق جنوبی جهتندن ایكی بوغازدن غوبی صحراسیله اختلاط ایتمكله، صحراء مذكوره وقتیله دكیز ایكن، بو حوضه‌نك دخی ایكی كنیش كورفز حالده بولنمش اولدیغی آكلاشیلیر. بو حوضه‌نك شمال وجنوبنده سیبریه وتركستانه طوغری دونمش ایكی خارجی حوضه بولنیور. شمالده‌كی مذكور (تانی اولا) طاغیله سیبریه حدودینی آران (سایان) سلسله‌سی آره‌سنده (اولوكم) وبوكا تابع (بك‌كم) و (كیمجك) نهرلری سیبریه‌نك (ینیسی) ایرماغنه دوكلك اوزره، غربه طوغری آقوب كیدرلر. مغولستان آلتون طاغنك جنوبنده‌كی حوضه‌ده دخی (قره ایرتیچ) واوكا تابع (اولو اونغوز) نهرلری غرب شمالی‌یه طوغری آقوب، تركستانه كیررلر. مغولستانك اشبو شمال غربی قسمك منتهای شرقنده (كن‌تی) یاخود (خان طاغی) اسمیله دیكر برجبل كسب ارتفاع ایدوب، بوقاریده ذكر اولنان (خانقای) طاغنك منتهای شرقیسنه طوغری (خان اولا) اسمیله وساٸر اسملرله برطاقم قوللر اوزاتمقله، بونكله بوقاریده ذكر اولنان طاغلر آره‌سنده دیكر بر حوضه تشكل ایدیور، كه سیبریه داخلنده واقع (بایقال) كولندن چیقه‌رك ینیسی ایرماغنه دوكیلان (سلنغه) نهرینك حوضه‌سی اولوب، مذكور ایرماغی تشكیل ایتمك اوزره، حوضه‌یی احاطه ایدن طاغلردن (اورخون) نهری ودیكر برچوق انهار طوپلانیر. (كن‌تی) جبالنك شرق اتكلرندن (كرولان) و (قوبتون) اسملریله ایكی نهر شرقه طوغری آقوب، برنجیسی مانچوریه داخلنده‌كی (دالای‌نور) كولنه وایكنجیسی سیبریه حدودنده‌كی همنامی اولان كوله دوكیلور. آمور ایرماغنك الك باشلی قوللرندن اولان (اونون) نهری دخی مذكور طاغدن نبعانله سیبریه‌یه داخل اولور. بوقسمده‌كی جبالك الك یوكسكی آلتون طاغ سلسله‌سنده‌كی (چاغتوبوغدو) جبلی اولوب ٤٣٠٠ متره ارتفاعی واردر. دیكرلرینك ارتفاعلری ٣٠٠٠ ایله ٤٠٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بوطاغلر اورمانلر ومرعالرله مستور ومیاه جاریه‌لری پك چوق اولوب، اتكلریله آره‌لرنده‌كی دره واووه‌لر قابل عمراندر. بوقاریده‌ده ذكر اولنان حوضهٔ داخلیه‌ده انهار صولرینك طوپلانمسندن برچوق كوللر تشكل ایدوب، بونلرك الك بیوكاری شمال جهتنده‌كی (اوبسانور)در، كه شرقدن (چه) نهرینی وساٸر طرفلردن برقاچ نهر آلیر؛ بونك جنوبنده (قره‌اوسو) كولی بولنیور، كه شرقاً (جایهان كول) وغرباً (غوبدو كول) نهرلرینی و (دورغه‌نور)، (قیرغیزنور) و (آریق نور) كوللرینك آیاقلرینی آلیر؛ (آچیت‌نور) ایله (اوربون نور) دخی ایكنجی درجه‌ده‌كی كوللردندر. (سلنغه) حوضه‌سنده وحدود شمالیه قربنده دخی (قوسوكول) اسمیله بیوك بر كول بولنوب، آیاغی مذكور ایرماغه دوكیلور.

شرق وجنوب جهتنده‌كی قسم ثانی‌یه كلنجه، بوقسمك برجهتی یعنی خینغان سلسلهٔ جبالنك شرق

طرفنده‌كی قسمی هرنه‌قدر سیاسةً مغولستانه تابع ایسه‌ده، اصل مانجوریه‌دن معدود اولوب، مانجوریه‌نك سائر طرفلرندن فرقی یوقدر؛ ومیاه جاریه‌سیله اورمانلری واراضیء مزروعه‌سی واردر. كرك مذكور خینغان سلسله‌سنك وكرك حدود جنوبیه‌ده‌كی (این شان)، (آلاشان) و(نان‌شان) سلسله‌لرینك مغولستانه طوغری اولان اتك وقوللرینه كلنجه، مغولستانك ارتفاعنه بناءً، بونلر چوق اوزاقلره ممتد اولمیوب، طار برمنطقه تشكیل ایدرلر؛ وآقان صولر پك قیصه مسافه‌لرده قورویوب، چولده برطاقم كوللر حاصل ایدر. مع هذا بومنطقه‌نك دخی اورمانلری وقابل زرع واعمار اراضیسی واردر. علی‌الخصوص چینك مشهور (هوآنغ‌هو) ایرماغی مغولستانك بوقسمنه دخول ایله، بیوك بر دیرسك تشكیل ایده‌رك، بر بیوك پارچه‌سنی احیا ایدر. خینغان سلسله‌سنك شرق اتكلرندن اینن انهارك‌ده اك بیوكاری بچیلی كورفزینه دوكیلان (لاؤهو) ایرماغنك اوست طرفندن عبارت اولان (فره‌مورن) ایله (آمور) ایرماغنه تابع (سونغاری) نهرینه دوكلن (نونی) نهریدر. مذكور سونغاری مجراسی دخی برخیلی مسافه‌ده مغولستانك حدودینی آیریور. بوقسمك اك یوكسك طاغی ٣٣٠٠ متره ارتفاعنده‌در.

قسم ثالثی اولان غوبی صحراء واسعه‌سنه كلنجه، بونك حذای بحردن ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره راده‌لرنده اولوب، اورته‌سی ٦٠٠ متره‌یه قدر اینر، وكنارلری كیتدكجه یوكسلوب، ١٣٥٠ متره ارتفاعنه قدر چیقار. تركستان شرقیده‌كی (غوبی) صحراسی متحرك قوملردن عبارت اولدیغی حالده، مغولستانده‌كی غوبینك قوملق یرلری آز اولوب، اكثر طرفلری صومون كبی ایریلی اوفقلی طاشلرله مستوردر. بتون دوز یرلری‌ده آز اولوب، اكثر جهتلری آز چوق متموج حالنده وبعض تپه‌لرواوفق طاغلری دخی حاویدر. بوچولده انهاردن بحث اولنه‌مازسه‌ده، شمال وجنوب جهتنده‌كی طاغلردن اینن برطاقم انهار تبخر ایدوب قوروینجه‌یه قدر غوبینك كنارلرنده آقار، ومجرالرینك نهایتنده بر طاقم كوللر ودها طوغریسی طوزلی ومتعفن طورغون صولر پیدا ایدر. بونهر وكوللرك اك بیوكاری شمالدن (خانغای) طاغندن اینه‌رك (اولون نور) كولنه منتهی اولان (اونكین كول) نهریله جنوبدن (نان شان) طاغندن اینوب (سوغوق نور) و(سوبونور) كوللرینه نهایت بولان (قولای) و(ادرینا) نهرلریدر. بوایكی نهرك شرق طرفنده (هاؤتای هو) نهری (چای ینغ ها) كولنه و(سانغ كانغ) نهری (یوهای) كولنه دوكیلور. (كیلتای) و(جارانای) اسملریله دیكر ایكی كول دها واردر.

اقلیم وهواسی. — مغولستان هواسنك اك برنجی علائم فارقه‌سی بیوسنیله كثرت وسرعت تحولیدر. مغولستان هرطرفدن یوكسك طاغلرله محاط اولدیغندن، روزكار هرخانگی طرفدن اسه‌، رطوبتنی بوطاغلر جاب وسلب ایتدكلرندن، مغولستانه پك قورو اوله‌رق كیرر. قیشین اكثریا بحر منجمد شمالیدن كلن شمال غربی روزكاری اسوب، حامل اولدیغی بلوطلر مغولستانك یالكز شمال غربی جهتنده بولنان وشمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانان طاغلرك شمالی مائله‌لرینه طوقنور. بناءً علیه بوطاغلرك شمالی مائله‌لری صولی ونباتاتله مستور اولوب، دیكر مائله‌لری قورو وچپلاقدر. مغولستانك دیكر طرفلری ایسه بونعمتدن دخی محروم اولوب، قیشین اسن اشبو شمال غربی روزكاری اوقدر صوغوق واوقدر یابسدر،كه انسانلر یوزلرینی كچه ایله ایچه صارمسه‌لر، درحال دریلرینی صویوب، اتلرینی یارار. یازین ایسه اكثریا جنوب شرق روزكاری اسوب، بونك دخی رطوبتنی چین طاغلری جذب ایتدكلرندن، مغولستانه وصولنده پك صیجاق وپك قورو بولنور. نادراً بوروزكار رطوبتلی اوله‌رق مغولستانه وصول ایدوب، اوحالده صغانقلی بریاغمور یاغار، وسیللر بریكوب، برایكی كونده قورویه‌جق برطاقم طوزلی كولجكار حاصل اولور. یازین میزان الحراره ٣٣ وبعض جهتلرده ٤٥ درجه‌یه قدر چیقار؛ وقیشین تحت‌الصفر ٤٨ دركه‌یه قدر اینر، وبعضاً جیوه‌سی طوكار. برقاچ كون ظرفنده وحتی كوندوز ایله كیجه آره‌سنده كوریلن تفاوت دخی پك بیوكدر. مثلا كوندوزین میزان الحراره صفردن یوقاری ٢٠ درجه كوستركن، كیجه تحت‌الصفر ١٠ دركه‌یه قدر اینر. ایلك وصوك بهار دخی اولمیوب، قیشدن بردن بره یازه ویازدن

قيشه كچيلير . [illegible]ك معتدل آيلرى آغستوس ايله ايلولدر . مع هذا عموميت اوزره مغولستانك هواسى پك صاغلام اولوب ، امراض ساريه ومستوليه‌سى يوق كبيدر .

نباتات ومعادن وحيواناتى . — مغولستانك ياغمور كورن شمال غربى وجنوب شرق جهتلرنده اشجار مختلفه بولنوب ، شمال غربى جهتنده‌كى طاغلرك شماله ناظر مائللرنده چامك انواعيله كوركن وسائر آغاجلرى حاوى اورمانلر بولنيور . جنوبى مائللرى ايسه باشليجه مراعالق اولوب ، تك توك بعض كوچك آغاجلر وچاليلر دخى بولنيور . انهارك كنارلرنده قواق وسكود آغاجلرى واردر . جنوب شرق جهتلرنده‌كى طاغلرك ايسه اصل بول ياغمور كورن مائللرى چينده بولنديغندن ، مغو- لستانه داخل اولان طرفلرنده آنجق برطاقم كوچك آغاجلر بولنيور ؛ يالكز خينغان جبالنك شرق طرفنده بيوك اورمانلر واردر . غوبى صحراء واسعه‌سنده ايسه آغاجدن اثر اولميوب ، آنجق طوزلى كول وبطاقلقلرك اطرافنده برطاقم سازلر وجزئى رطوبت اولان يرلرنده بر طاقم قبا اوتلر واكرى بوكرى چاليلر بولنور ، كه خيمه‌لريله كزن مغول قبائلنك حيواناتى بونلره بيله تنزل ايتمز دكللردر .

زراعته كلنجه ، مغولستانك يالكز شمال غربى كوشه‌سيله حدوده قريب محللرنده بعض دره وبايرلرده جزئى محصولات يتيشديريلوب ، بونلرده : آرپه ، دارى ، مصر ، بغداى وبعض سبزه‌لردن عبارتدر .

مغولستانده كول وبطاقلقلرك اطرافنده آچيقده بولنان طوز ، كهرجله ، كبريتيت سوده ، منغانس وسائره‌دن بشقه ، طوپراغك ايچنده دخى معادن مختلفه بولنه‌جغى مظنون ايسه‌ده ، چين حكومتى معادن تحرياتنى ممنوعيت شديده آلتنه آلمش اولديغندن ، بو جهت مجهول قالمشدر . يالكز سلنغه واديسنده غرافيت و شمال غربى قسمنك مختلف محللرنده كومور معدنى علامتلرى كورلمشدر . اوجهتده سيملى قورشون و آلتون معدنلرى دخى بولنديغى مظنوندر .

حيوانانجه مغولستانك قسم اعظمى آسياى وسطى‌يه ويالكز شمال جهتنده سيبريه‌يه طوغرى آقان انهارك حوضه‌لرى جنوبى سيبريه‌يه تابع اولوب ، طاغلرده واورمانلرده قورت ، آيى ، طوموز ، تيلكى وكييك انواعيله يبانى كچى وسائره بولنديغى كبى ، غوبى صحرالرنده دخى غزاللرك انواعيله برنوع يبان قيونى سوريلرله كزرلر . (جغتاى) تعبير اولنان برنوع يبان استرى كثرتله بولنوب ، مغوللر انيچون صيد ايدرلر . غوبى صحرالرنده كرتنكله انواعيله سائر حشرات چوق ايسه‌ده ، ييلان وسائر زهرلى حشرات نادردر . مغولستانه مخصوص اولوب ، بناءً عليه لسانمزده اسملرى اولميان حيوانات انواعى دخى بولنوب ، بونلردن برى غوبيده وجنوب جهتلرنده حيوانات اهليه‌يه دخى قاريشديغندن ، تأنيسى قولاى اوله‌جقده ، مغوللر وحشت حالنده براقوب ، صيد ايتمكى ترجيح ايدرلر . برلى طيورك اجناسى چوق دكل ايسه‌ده ، كچى قوشلرى چوقدر . باليقلرى پك آز اولوب ، يالكز شمال جهتنده‌كى انهار وكوللرده بولنور . ذاتاً مغوللره باليق وقوش اتى يمك مذهبلرى طرفندن ممنوعدر .

حيوانات اهليه‌يه كلنجه ، بونلر مقدارا اهاليه نسبةً چوق اولوب ، مغوللرك الك باشلى معيشت وثروتلرى حيوانات اهليه‌دندر . مراعالرك و اراضينك وسعتيله طوزك كثرتى‌ده بوحيوانلرك تكثرينه مساعددر . مغوللرك باشليجه حيواناتى ايرى قويروقلى (يعنى قره‌مان جنسى) قويونلرله ، صيغير ، دوه وآتدن عبارت اولوب ، مركب ، استر ، طوموز وكدى يالكز چينليلرله مسكون اولان جنوب جهتلرنده بولنور . كچى وكوپك دخى مغوللرك حيوانات اهليه‌سى جمله- سندندر . دوه‌لرى ايكى اوركوچليدر . دوه ، جزيرة العربده اولديغى كبى ، مغولستان چوللرنده دخى كوجه‌لرك بورلماز ، ييقماز و چوراق يرلرك يبانى وقبا اوت و ياپراقلريله قناعت ايدر بر رفيق مددكاربدر . آتلرى كوچك وقالين بيونلى و بجاقلى اوله‌رق كوزل دكل ايسه‌ده ، پك طيانيقليدر . غوبى صحراسنده نيم وحشى حالنده بيوك خركله سوريلرى بولنور . مغوللرك سواريلكه چوق مراقلرى اولوب ، ياريشلره چوق اهميت ويررلر .

اهاليسى ، جنسيت و لسان و مذهبلرى . — مغولستانك او قدر وسعتيله برابر اهاليسى آنجق

. . . ٠٠٠ ٥٤٣ ٣ رادەلرندە تخمين اولنمقدەدر . بونلردن يالكز غرب جنوبى وغرب شمالى جهتلرندە برقاچ ترك قبائلى وجنوب شرق جهتندە بر مقدار چينلى اهالى بولنوب، قصورى كاملاً مغوللردر. آنجق مغوللر مغولستانە منحصر اولميوب، سيبريەدە، تركستاندە، افغانستاندە وحتى روسيەدە دخى بولنان افرادلە برابر جملەسى بش مليونە قريب بر مقدارە بالغ اولورلر. مغوللر باشليجە اوچ شعبەيە منقسمدرلر: شرق مغوللر، خازارەلر، قالموقلر. شرق مغوللر، اوچ مليونە قريب مقداردە اولدقلرى حالدە، مغولستانك شمال غربى كوشەسندن بشقە هرطرفندە منتشر اولوب، شمال جهتندەكيلرە (خالخا) نامى دخى ويريليور. قالموقلر بر مليوندن زيادە اولوب، مغولستانك غرب وشمال جهتندە و روسيە ممالكندە بولنيورلر. خازارەلر دخى بورباتلرلە برابر يارىم مليون رادەلرندە اولوب، بونلر مغولستانك غرب جهتلرندە و سيبريەدە طاغنيق برحالدەدرلر.

مغوللر اقوام تورانيەنك اك مهم و اك خالصلرندن اولوب، شمدى‌يە قدر اك زيادە اختلاطدن دور قالانلرى دخى اولملە، سيالرى حال اصليەسنى محافظە ايتمش اولديغندن، اقوام تورانيەدن بشقە چينليلر، ژاپونيەليلر و هند چينى اهاليسيلە برابر منسوب بولندقلرى عرقە دخى (مغول عرق) نامى ويرلمشدر. مغوللر عموميت اوزرە اورتە بويلى، طيقنازجە وكوشت بدنلى، مقوسجە بجاقلى، ياصى وباصيق برونلى، سيرك صقاللى، سياه وسرت صاچلى، چيقيق يناقلى، اينجە طوداقلى والحاصل تاتارچهرەلى آدملر اولوب، رأيلرندە متين، جسور، مهمان پرور، مشاق سفريە پك متحمل آدملردر. همان جملەسى خيمەنشين اولوب، زراعتدن زيادە زحمتى آز اولان چوبانلغى سورەرك، قيون، دوە وخركلە سوريلريلە كزرلر. بونلرك سوت واتيلە وبرمقدار دارى ايلە بسلانيرلر؛ واورمانسز طرفلردە حيوانلرينك تزكنى ياقارلر. قومس تعبير اولنان اكشيمش قيصراق سودينى وچاى چوق سورلر. يڭى وكيينتى بەمتعلق ايشلرى قادينلرينە تحميل ايدوب، اركَكلرى چوبانلق وآوجيلقدن وبعضلرى كاروانلە سفر ايتمكدن بشقە ايش كورمزلر؛ ووقتلرينك چوغنى چاى وقومس ايچەرك بول بول حكايەلر نقل ايتمكلە كچيريرلر.

لسانلرى السنۀ تورانيە جملەسندن اولوب، ترك، مانجو و تونغوز لسانلريلە چوق مشابهت ومناسبتى واردر. قواعد صرفيەسى سادە ومطرد اولوب، شيوە وتلفظى دە لطافتدن پك عارى دكلدر. اويغورجەدن واساساً سريانيجەدن مأخوذ برخط مخصوصلرى اولوب، يوقاريدن آشاغى‌يە يازيلير. وسطرلر صاغدن صولە صرەلانير. ادبياتلرى تيبتجەدن مترجم بر طاقم مذهب كتابلريلە بر طاقم شرقيلر مجموعەلرندن وخارق عادە نقلياتلە مملو بعض تواريخدن عبارتدر. آوروپا وعلى الخصوص روسيە وآلمانيە مستشرقينى مغولجەنك صرف و لغت كتابلرينى ضبط، وبعض كتابلرينى كندى لسانلرينە ترجمە، وعينلرينى طبع ونشر ايتمشلردر.

مذهبلرى بودا دينينك (لامائيسم) دينان شعبەسى اولوب، مركز مذهبيلرى تيبتدەكى (لهاسە) شهرى و رئيس اعظم روحانيلرى اورادەكى بيوك (لاما) در. لاما اسميلە اولان رؤساء روحانيەلرى طبيبلك و سحربازلق دخى ايدرلر. بكار راهبلر و راهبەلرلە مملو جسيم مناسترلرى واردر. ايكنجى درجەدە وكنديلرينە مخصوص مركز روحانيلرى مغولستانك وسطى قسمنك شمال جهتندە واقع (اورغە) شهريدر. چادرلرندە بر طاقم بتلر بولنديرەرق، عبادت ايدرلر.

صنايع وتجارت واحوال مدنيەسى. — مغوللر صنايعجە پك كرى اولوب، قوللاندقلرى معمولات صناعيەنك همان جملەسى كنديلرينە چيندن كلير. يالكز كچە و دوە تويلە آت قيلندن ايپ ياپمغى، قبا برنوع مشين سپيلكى وبردە دميردن بيچاق وچاقق وكومشدن قادينلر ايچون كوپە و بيلزيك

ومحافل برینه مستعمل مقدار اعظمی [illegible]
قرلری [illegible]
[illegible]
[illegible] بدرلر [illegible] قومق
[illegible]

مغولستانده چیقان [illegible] جینده نادر
واردی [illegible] چین مغولستانه [illegible]
[illegible] خیلی [illegible]
اولوب [illegible] جیلیلر [illegible]
[illegible] اخراجات شایحه [illegible] مغولاتی
اولوب [illegible] آت ، دوه [illegible] دری
[illegible] طاغلرندن [illegible]
[illegible] چیقان [illegible] موزدن
عبارتدر بو اخراجاته مقابل چیندن [illegible]
چای ، بز [illegible] منسوجات [illegible]
کبی آلات [illegible] چیوق ، وتون
وسائره‌در . مغولستانك [illegible] شمال جهتلرنده
روسیه ایله دخی برمقدار تجارت اجرا اولنوب
اخراجاتی بنه چینه [illegible] عینی [illegible] شایعه
[illegible] ولایتین یه چوخه ، قطیفه ، سائر منسوج
جاندن عبارتدر . مغولستانك غرب جهتندن بوندن
برقاچ سنه اول روسیه‌یه [illegible] قیمتنده
موادچیقمش ، ومقابلنده [illegible] قیمتنده
دخلات وقوع بولمش ایدی . بوندن بشقه [illegible]
شهرنده روس تجاری [illegible]
اتخاذیله چینله ولاندن تجارتی بوندن [illegible]
درجه‌ده [illegible] مسکوکات [illegible] چین [illegible]
[illegible]
[illegible] جهتیه [illegible]
[illegible]
عتبر ایدرلر . [illegible] مبلغ [illegible]
[illegible] حسابی اولوب ، [illegible] قیمتی [illegible]
[illegible]
نه قدر مقابلنده [illegible]

[illegible] مغولستانك بعضنده آواره
[illegible] بوده سیبریه دن طوغری
[illegible] وصون صحراسی
[illegible] بر یکینه منتهی
[illegible] قسمنده‌کی تجارتك طریقی
[illegible] بولنمسنه دولتین
[illegible] ایکنجی درجه‌ده
بولنقم بوسته یوللری واردر [illegible] بونلردن یالکز
[illegible] آرابه ایشلر .
بونلردن [illegible] اولیاسوطای ، قوبدویه ،
بری [illegible] قوحوتو ، [illegible] ، بری
[illegible] قسمنده‌کی [illegible]
[illegible] وقوله ، بری اولیاسوتایدن
[illegible] دن کروان
[illegible]
[illegible] حیوانات ایچون اوت
بولمدیغنه کوره [illegible] سنه یه خلاف ایدر .
مغولر [illegible] اولوب ، پك بتدائی
[illegible] حیوانات
[illegible] جزئی سببده آودن اولوب حیوانلریناك
[illegible] قیللرندن انوابلرینی
[illegible] چادیرلرینی [illegible] متنوع
[illegible] ویا پوستلریچو اوردقلری
در [illegible] عبارتدر . آوك چوغی
[illegible] اولنور . کورکه
[illegible] تربیه ایدرلر ؛ وچین
، روسیه‌یه‌ده خیلی [illegible] اخراج ایدرلر . جزئی
زرعت [illegible] شمال غربی جهتنده‌کی
[illegible] قبیله‌لریله مغولستانك
[illegible] جهتلرنده چین حدودنده‌کی مغوللردر .
[illegible] مغولستانده [illegible] زراعته مشغول اولدقلری
[illegible] زراعته ایشدیرمشلردر .
شهر وقصبه‌لرده ساکن اولان مغوللرك ثروتی
[illegible] اوزره بنه سوریلردن عبارت اولوب ،

برطاقاریده جزئی بعض صنعتلرله وتجارتله مشغول اولورلر. بو حالده یاشایشلری مغوللر بیننده بیوك فرق اولمامسنی موجب اولوب، حیوانات اهلیه‌نك كثرت وقلتنه كوره زنكین و فقیر اولانلری همان بر حالده یشارلر؛ ربنه زنكین ویا بت فقیرلری اولمیوب، برمساوات حكم سورر؛ وقبائل رؤساسندن بشقه صنف ممتازلری یوقدر. برمدتدن بری شدتلی قیشلرك تعاقبی و حیوانانده ظهور ایدن صالغین خسته‌لقلر عمومیت وزره مغوللری فقره دوچار ایتمشدر.

اصول اداره‌سی، تقسیمات ملكیه وعسكریه‌سی. — مغولستان چینه تابع اولدیغی حالده، بسبتون بشقه وكندینه مخصوص براصول اداره‌سی واردر. مغوللر (خوچون) تعبیرایتدكاری قبیله‌لره منقسم اولوب، برچوق قبیله‌لر بر (اویماق) تشكیل ایدرلر. بهر (خوچون) كندی رئیسنك تحت اداره‌سنده اولوب، بر رئیسك وفاتنده وارثی پكینه كیدرك، اوراده بر رسم مخصوصله ریاست كندیسنه توجیه اولندقدن صكره، خاقانك فرمانی حامل اوله‌رق قبیله‌سنه عودت ایدر. بر اویماغی تشكیل ایدن قبائلك رؤساسی سنه‌ده بركره اویماغك مركزمعیننده طوپلانوب، ایچلرندن برینی رئیس انتخابیله (چوغان) تعبیر ایتدكاری برمجلس عمومی تشكیل ایدرك، قبائلك واویماغك اموعمومیه ومصالح مشتركه‌سنی مذاكره ایدرلر. قبائل رؤساسنك قرار وحركتلرنده نظام مخصوصی حدودینی تجاوز ایتمه‌ملرینه پكیندن تعیین اولنمش وشهر وقصبه‌لرده مقیم والیلر ومتصرفلر نظارت ایدرلر. جماعتلرینه كوره بر ویا برقاچ (خوچون) بر «بیرق» تشكیل ایدرلر؛ وحرب زماننده كندی رؤسالرینك قوماندەسی آلتنده اوله‌رق بیراغك آلتنه طوپلانوب، سوق اولنورلر. یالكز جنوب جهتنده چین حدودنده اولان ایكی ایالت اویماقلره منقسم اولمیوب، بونلرك ذاتاً اهالیسی چینلیلرله قاریشیق ویاچینلیلاشمش متوطن مغوللردن عبارت اولدیغندن، تنس جوبه یالانی كبی اداره اولنوردلر. بو وجهله بتون مغولستان بروجه آتی درت بیوك دائره ایله ایكی ایالته منقسم اولوب، ۲۶ اویماق و ۱۵۱ بیرق ویا قبیله‌یی حاویدر:

دائره و ایالات	اویماق	بیرق ویا قبیله
خالخا (شمالی مغولستان)	چچون خان	۱۳
	توشتو خان	۲۰
	سائین نویین	۲٤
	جاساقتو خان	۲۰
جنوبی مغولستان	سونیت	۲
	چخار	۸
	اورات	۳
	تومد	۳
شرق وشرق جنوبی مغولستانی	دوربت	۱
	آروخورچین	۱
	خورلوس	۲
	جالیت	۱
	بارین	۲
	جارغوت	۲
	اوبوت	۲
	نایمن	۲
	اوجومچین	۲
	خاوچیت	۲
	آباغه وآباغنار	٤
	كشیكتن	۲
	خاراچین	۳
	ماؤمینغان، خالخه وسائره	٤
غرب شمالی یعنی قوبدو دائره‌سی	دربت	۲
	تورغوت	۹
	الوت	۱
	قبائل مختلفه	۷
اوردوس ایالتی		۷
آلاشان »		٤

هر دائره واویماغك بیوك مأمورینی مغول ومانجودن مركبدر. برقاچ صنف بكلری واردر، كه بونلرده بكلك ارثاً انتقال ایدوب، خاقان چین دخی بربكی برصنفدن مافوقنده‌كی صنفه ترفیع ایده بیلیر. الك بیوك بكلری (خان) دینلوب، خانلرك مادونلرنده جینوان، جونوان، بیله، بیز، غون صنفلری بولنیور. بو بكلر اوقات معینه‌ده پكینه كیدوب، خاقان چینی تبریك، وآت ودوه و سائر حیوانلردن عبارت وبركیلرینی تقدیم ایتمكه مجبوردرلر؛ ومقابلنده جانب خاقانیدن خلعت، قلیچ، توپلی قلپاق كبی هدیه‌لره نائل اولورلر. اهالی ایسه یته جیه نامیله عبارت اولان وبركیلرینی خانلرینه بنه ویررلر. بوندن بشقه بولرك حافظه وكندی حیوانلریله مأمورینی نقل، شای سفرده ادائه ایتمكه وسائر بوییه آنقاریه‌لرله موظفدرلر. برده اود ـ

محافظه‌سیچون اویماق مقدار معین نفرات ویروب،
بونلر اوچ درت سنه حدود خدمت عسکریه‌سنده
بولنورلر. اصل خدمت عسکریه‌یه گلنجه، یوقاریده
دینلدیکی کبی مغولستان بیراقلره منقسمدر. اکثریا
هر قبیله بر بیراق تشکیل ایدر، و رئیس قبیله
بیراقداریدر. بو بیراقلر (سومون) اسمیله ۱۵۰
کشیدن مرکب بلوکاره منقسمدرلر؛ بر قاچ بیراق
(چالان) اسمیله بر آلای وبر قاچ آلای بر قول ویا
اردو تشکیل ایدر. اکثریت اوزره قوللره‌اویماقلرك
تقسیمی توافق ایدوب، هر اویماق بر قول چیقارر؛
و اویماقك خانی قول قوماندانیدر. مغول عسکری
کاملاً سواریدر. بتون مغولستانك والئ عمومیسی
(جان جون) عنوانیله مانجولی بر آدم اولوب، (اولیا
سوتای) ده اقامت ایدر. طائفهٔ رهبانك وبونلره
منسوب بعض صنوف اهالینك امتیاز واستثنالری
واردر. نظامات وقوانین یکیدن ترتیب اولنوب،
آنجق کوجك ایشلرده مغول رؤساسی عادات
قدیمه‌لرینه کوره حرکت ایدرلر. جزالری جرمه،
نفی واعدامدن عبارتدر.

احوال تاریخیه‌سی. — مغوللرك تاریخ قدیمی
و بولندقلری یره نره‌دن کلدکلری مجهول اولوب،
آنجق چینك یدنجی وسکزنجی قرن میلادیده حکم
سورمش اولان (تانغ) سلاله‌سی زماننده کی چین
تواریخنده (شی اوئی مونغ قو) واوننجی واون برنجی
قرن میلادینك چین محررانتده ینه (مونغ قو)
و (مونغ اولی) اسملریله مذکوردرلر. شو قدر
وارکه او وقتلرده مغوللر شمدیکی مغولستانك یالکز
شرق جهتنده ومانجوریه قربنده ساکن اولوب،
شمدیکی مغولستانك غرب طرفلری ایسه اویغورلر
وسائر ترك اقوامیله مسکون ایدی. ایکنجی قرن
میلادی‌یه طوغری او جهتده‌کی اقوام تورانیه‌نك
جمله‌سی، بربرلرینی ایته‌رك، غربه طوغری یایلدقلری
صره‌ده، مغوللر دخی شمدیکی مغولستانك وسط
و جنوب طرفلرینه طوغری ایلرلمش اولملیدرلر.
غرب جنوبی طرفنه انتشارلری ایسه پك مؤخردر.
اصل مغوللرك عالمده شهرت بولملری چنکیز خانك
خروجندن بریدر. مغوللر روایات ملیه‌لرنده، برنجی
حکمدارلری اولمق اوزره، (بودانچار) اسمنده
برینی یاد ایدوب، بونك اصل و نسب و صورت
ظهورینی بر طاقم اساطیر موهومه ایله احاطه ایتمشلردر.
بونك اخلافی کیتدکجه ملکلرینی توسیع ایدوب،
یدنجیلری اولان (یسثوقای) بیوجك بر ملکه
صاحب بولنمش؛ وبونك اوغلی وخلفی (تموجین)
جهانکیر اولوب «ملك مظفر» مناسبتیله (چنکیز
خان) عنوانیله شهرت بولمشدر. بونلرك مرکزی
الیوم (سابین نوبین) ایله (توشتوخان) اویماقلری
حدودنده خرابه‌لری موجود بولنان (قره قوروم)
شهری ایدی.

چنکیز خان ٦٠٣ تاریخ هجریسنده بتون
مغوللری ومغولستانك غرب جهتنده‌کی اقوام ترکیه‌یی
کندی حکمنه رام ایدوب، خان خانان ویا خاقان
عنوانتی آلدقدن صکره، مغول واتراکدن جسیم
بر اردو تشکیل ایله، بونك اوکنه اقوام ترکیه‌دن
(تاتار) دینلن قومك شجعان افرادینی سوره‌رك،
اویغور، قیرغیز وسائر اتراکی تحت حکمنه آلمش؛
وبعده ماوراء النهر، خراسان، عراق عجمی، آذر-
بیجان، دشت قبچاق وروسیه‌نك قسم اعظمنی ضبط،
وبو ممالك واسعه‌یی کاملاً غارت وتخریب ایده‌رك،
اکثر اهالیسنی قتل عام ایتمشدی. عسکرینك
پیشدارلری بولنان مذکور (تاتار) قومی مناسبتیله
چنکیز خانك بتون اردوسنه وعلی‌العموم مغوللره
تاتار نامی دخی ویرلمشیدی. چنکیز خان یکرمی
سنه قدر دوام ایدن جهانکیرلك دورنده عالمی
آتش ایله قان ایچنده براقه‌رق، وهله عالم اسلام
ایچون بر آفت مبرم کسیله‌رك، وفاتندن اول ممالك
واسعه‌سنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایده‌رك،
مغولستانی تولی خانه، اویغور وماوراء النهر وخوارزم
جهتلرینی یعنی ترکستانی چغتای خانه، دشت قبچاغی
یعنی روسیه ایله سیبریه‌نك غرب جنوبی جهتنی‌ده
جوجی خانه ویرمش؛ وقره قروم تختیله جمله‌سی
اوزرینه ریاست وحکومتی‌ده اوکتاقاآنه براقمش
ایدی. اوکتاقاآن پدرینك طوتدیغی طریقده دوام
ایله، چینك قسم اعظمنی ضبط ایتدکدن صکره،
سلطان جلال‌الدین خوارزمشاهی رفع ایله، غربه
طوغری توسیع فتوحات ایده‌رك، ترکستانك قسم
باقیسنی، عراق وفارسی وکرجستان وقافقاسیه‌یی دخی
الحاق ایده‌رك، قارصه قدر کلمشیدی. جوجی خانك
اوغلی باتوخان وولغاده‌کی بلغار حکومتنی امحا ایله،

روسیه‌نك هر طرفنه‌یاییله‌رق، موسقووه‌یی واووقت روسلرك مركزی اولان كیفی و سائر كائنهٔ معموره‌لرنی یغما واحراق‌ایتدكدن‌صكره، سردارلرندن بریئی لهستانه كوندردیكی حالده، كندیسی مجارستانه داخل اولوب، پشته‌یی ضبط ایتمش؛ و سیلزیه‌ده (لیتیج) ی آلمش اولان سرداریله اوروپای‌وسطیده بولنمق اوزره ایكن، اوكتاقاآنك وفاتی كندیسنی مغولستانه جلب ایتمش ایدی. اوكتاقاآنك اوغلی وخلفی كیوك خان پدرینك ملكنی محافظه و (قوره) ایله قافقاسیه‌نك بعض جهتلرینی ضم ایتمشدی. بونك خلفی اولان منكوقاآن بن تولی خان تیبتی و هند چینی‌یی ونونكینی ضبط ایتدیكی كبی، برادری هلاكو خانی دخی غرب جهتنده فتوحاته مأمور ایتمكله، مرقوم ایرانی كاملاً تحت اطاعتنه آلدقدن صكره، بغداده‌كی خلافت عباسیه‌یی دخی رفع ایله، عراق عربی وجزیره وشامك بر قسمنی ضبط ایتمشدی. منكوقاآنك خلفی و برادری قبلاقاآن چینك قالان قسمنی دخی ضبط ایله، (سونغ) سلاله‌سنك حكومتنه ختام ویره‌رك، پكین تختنه اوتورمش، و هند چینینك قالان جهتلرینی دخی كاملاً فتح ایلشیدی. بونك زماننده مغول دولتی قوت ومكنتك اوج بالاسنه واصل اولوب، دنیاده نه اوندن اول ونه‌ده اوندن بری بیوك دولت اولمامشدر. جاپونیه دكزندن (دنیپر) مجراسنه وسیبریه‌دن مالاقه شبه جزیره‌سنه قدر ممتد اولوب، همان بتون آسیایی وآوروپانك بر بیوك قسمنی حاوی ایدی. (بودا) دیننك لامائیسم مذهبی دخی بونك زماننده مغو- لستانه داخل اولوب، تدریجاً انتشار و تعمم ایتمشدر. دها اول برطاقم نسطوری راهبلر رومه‌لردن تعقیب اولنه‌رق، او جهتلره كیتمش اولدقلری كبی، اوصره‌ده دخی مغوللرك عالم اسلامه قارشی بر بلای اعظم كسلدكلرنی چشم ممنونیتله كورن پاپا طرفندن مغول خانلری یانده برطاقم میسیونرلر كوندریله‌رك، خر- ستیانلغك نشرینه چالیشلمش ایسه‌ده، برنتیجه‌استحصال اولنه‌مامشدی.

چنكیزك تأسیس‌ایتدیكی مغول دولت‌عظیمه‌سی، وسعت فوق‌العاده‌سنه بناءً، چوق وقت متحد طوره‌میوب، بربرندن آیری اوچ دولتنه منقلب اولمشدی. هلاكونك قوردیغی ایلخانیه دولتی ایكی اوچ بطن صكره بردولت اسلامیه‌یه منقلب اولوب، قوتله اسلامه غالب كلن مغوللر مدنیت اسلامیه‌یه مغلوب اولمش؛ و نهایت ٧٣٦ تاریخنده سلطان ابوسعیدله منقرض اولمشدر. جوجی خانك اولادی النده اولان دشت قپچاق دولتی دخی بر اسلام وترك دولتی اولدقدن صكره درت خانلغه منقسم اولوب، قزان، اژدرخان ونوغای خانلقلری بربرینی متعاقب روسلر طرفندن رفع اولندقلری كبی، دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه كیرمك سایه‌سنده جمله‌سندن زیاده دوام ایدن قریم خانلغی دخی نهایت روسیه‌نك الینه كچمشدر. لكن دیدیكمز كبی، بوخانلقلر چوقدن تركلشوب، مغوللقدن هیچ براثر محافظه ایتمه‌مشلردی. چینده‌كی مغول دولتی ایسه ١٢٧٩ دن ١٣٨٨ تاریخ میلادیسنه‌دك آنجق ١٠٩ سنه دوام ایدوب، تاریخ مذكورده چینلیلر صوك مغول حكمدارنی پكیندن چیقاردقدن بشقه، متعاقباً مغولستانی دخی ضبط ایتمكله قوبیلوب، مغول قبائلی بینده‌كی تفرقه و نفاق دخی چینلیلرك فتوحاتنه خدمت ایتمشدر. مغولستانك غرب جهتنده بولنان قالموقلر سائرلرندن زیاده مقاومت ایتمشلردر. چنكیزك فتوحاتی اثناسنده عالمه یاییلان مغوللر جنسیتلرینی غائب ایدوب، امم مغلوبه‌یه قاریشمشلر- سه‌ده، بعده سیبریه و تركستانه و تا روسیه‌یه قدر هجرت ایدن بعض قالموق وسائر مغول قبائلی الیوم بولندقلری یرلرده جنسیت و لسانلرینی محافظه ایتمكده‌درلر.

الحاصل مغوللر چنكیز خانك خروجیله برابر بردن بره پارلایوب، ایلك دفعه اوله‌رق نامارینی طویورمغله برابر، كرهٔ ارضك نصفنی تحت قهر و تخریبلرینه آلمشلر؛ وبوزسنه‌قدر هر طرفه لرزه‌انداز دهشت اولدقدن صكره، بو فتوحاتدن هیچ بر استفاده ایتمكسزین، كأن‌السابق چوللرینه چكیلوب، بردها نام ونشانلری ایشیدلمه‌مشدر. مغولستانك ایچ طرفلری یقین‌وقتلره كلنجه‌یه‌قدر مجهول‌اولوب، اخیراً بعض روس و انكلیز و سائره سیاحلری ایچنی كزمكله، احوال عمومیه‌سندن عالم مدنیتی خبردار ایتمشلردر.

مغیره { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی‌اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر:

— (ابو سفیان مغیره بن الحارث بن عبدالمطلب بن
هاشم) قرشی الهاشمی که ترجمهٔ حالی «ابو سفیان»
ماده‌سنده یازلمشدر. اکر طبیعت شعریه‌سی اولدیغی
ماده‌ده کوروله‌جکی اوزره ذکر ایتدیکمزدن، شعر حقنده
قصیده‌لری، ارتحال جناب نبوی حقنده سویلنمش
اولان مرثیه‌سندن بر ایکی بیتک ایرادی مناسب
کورلدی.

ارقت فبات لیلی لا یزول
ولیل اخی المصیبة فیه طول
واسعدنی البکاء وذاك فیما
اصیب المسلمون به قلیل
لقد عظمت مصیبتنا وجلت
عشیة قیل قد قبض الرسول الخ

— (مغیره بن الاخنس بن شریق الثقفی) که
یوم الدارده حضرت عثمان (رضه) ی مدافعه‌ده بیوك
غیرت کوسترمش، و وقعهٔ مذکوره‌ده شهید اولمشدر.
بدری دخی صحابه‌دن ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی
اولوب، شو ایکی بیت وقعهٔ مذکوره حقنده سویلدیکی
اشعارندندر:

لما تهدمت الابواب واحترقت
یممت منهن بابا غیر محترق
حقا اقول لعبد الله آمره
ان لم تقاتل لدی عثمان فانطلق
هو الامام فلست الیوم خاذله
ان الفرار علی الیوم کالسرق

— (ابو عبدالله مغیره بن شعبه بن ابی عامر
الثقفی) که دهاة عربدن معدود اولوب، یمامه
وقعه‌سنده و دمشق فتحنده حاضر بولنمش، و یرموك
محاربه‌سنده بر کوزی مصاب اولمشیدی. قادسیه
محاربه‌سنده بولنوب وهمدان فتحنده دخی بولنمشدر.
جناب فاروقدن بصره و بعده کوفه والیلکنه نصب
اولنمش؛ و عهد ذی النورینده عزل اولنه‌رق،
مشار الیهك شهادتندن صکره ظهور ایدن اختلافاته
مداخله‌دن اجتناب ایتمش؛ و امام حسن (رضه)
جنابلری امر خلافتی معاویه‌یه ترك بیورلدقده عمرو
بن العاصك اوغلی عبدالله کوفه‌یه نصب اولنمش
ایسه‌ده، صاحب ترجمه معاویه‌یه «عمرو بن العاصی
مصره و اوغلنی کوفه‌یه تعیین ایدوب، ایکی
آرسلانك ایکی چکه‌سی آره‌سنه کیرمکه نصل جسارت
ایدیورسك؟» دیمکله، مرقوم عبدالله‌ی عزل ایله،
کندیسنی کوفه والیلکنه نصب ایتمش؛ و آخر عمرینه‌دك
اوراده قالوب، ٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.
کندی لساندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامده
الك اول دیوان قوران بو ذات اولوب، بصره‌ده
بونی اینشا ایتمشدر.

— (ابو یحیی مغیره بن نوفل بن
الحارث بن عبدالمطلب بن هاشم القرشی الهاشمی)
که فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌لرینك
اوغلی اولوب، هجرتدن اول مکه‌ده دنیایه
کلمش ایسه‌ده رحلت جناب نبویدن آلتی سنه مقدم
دنیایه کلوب، عهد جناب ذی النورینده مصاحبتی
اتمش؛ و بعده معیت جناب مرتضویده صفین
محاربه‌سنده و سائر غزواتده حاضر بولنمش؛ و حضرت
علی (رضه) افندمزك شهادتنده ابن ملجم قلیجنی
چیقاروب، کیسه‌یی یانته یتشدیرمدیکی حالده،
صاحب ترجمه اوتنده بولنان قطیفه‌یی قاتل مرقومك
اوستنه آته‌رق، کندیسنی یقه‌لا توتا دوشوب،
و اوتفه موفق اولمشیدی. حضرت حیدر کرارك
تحت نکاحنده بولنان حفیدهٔ جناب نبوی (امامه
بنت زینب) حضرت مشار الیهك وصیتیله اندن
صکره صاحب ترجمه‌یه وارمشیدی.

مفتون | فرس شعراسندن درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (شیخ احسان الله بن شیخ امان الله)
هندستانك اود خطه‌سنده‌کی شاه آباددن ایدی.
شو بیت اونکدر:

صدای ناله از هر کوچه و بازار می آید
یقین دارم که آن ترك سپهسالار می آید

— ایکنجیسی (میرزا —) شو بیتك قائلیدر:

چرا در کوی خود راندی من آزرده جانی را
غریبی خاکساری بی کسی بی خان و مانی را

— اوچنجیسی (میرزا عبدالرحیم بیك) لاهورلی
و علی محمد مجردك شاکردانندن اولوب، اون اوچنجی
قرن هجری اواسطنده شهید اولمشدر. شو بیت
اونکدر:

در فطرت کامل نکند حادثه نقصان
یاقوت چو سایده شود قوت روح ست

— دردنجیسی (غلام مصطفی) غلام مرتضی
دیمکله شهیر راضی الدین سرورینك برادری اولوب،

١١٦٨ ده ٣٠ یاشنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

مفتی | فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی تبریزلی اولوب شو بیت اونکدر:

منه پیش خدنك تیز باش جو نشانه نده
وجودم سینه خالی سخنوی درمیان بنده

— ایکنجیسی شاه شجاع کرمانی احفادندن اولوب، اکثریا مفتی ایدی. شهر ملا ورده (مفتی کج) محله‌سنده یاتمیشدر. شو بیت اونکدر:

سفید تیغ هجرانم چو پری کفش دوز
شمیر سرم ماتم سرپای بدن رم

مفتی زاده | (احمد افندی) سلطان عبد الحمید اول دوری مشاهیر علماسندن اولوب، پدری کابه ایده مفتی بولنه‌رق اقبله شهرنده بولنمشدر. تحصیل علم ایتدکدن صکره طریق قضایه سلوکله ١١٨٦ تاریخنده سلطان مصطفی خان ثالث زماننده وقوع بولان سفر همایونده مکه‌پایه‌سیله اردوی همایون قاضلغنه نصب ایدلمشدی. ١١٩٦ ده روم ایلی پایه‌سیله آناطولی قاضیعسکری و ١٢٠٠ ده شیخ الاسلام اولمشدر. کندیسی عالم وفاضل ودرجهٔ نهایه‌ده محق وعادل بر ذات اولوب آنجق او صره‌ده روسیه محاربه‌سی اچلدیغی امور دولت کسب نزاکت ایتدیکی حالده کندیسی ضعف وهرمه دوچار اولدیغندن بکرمی ایکی ایه قریب مدت امور فتوانی بعد الاداره، ١٢٠٢ ده عزل اولنه‌رق ١٢٠٤ ده مسند مشیخته حمیدی زاده مصطفی افندینك نهایتیله آروامی اولان انقره‌یه نفی اولنمش ایسه‌ده متعاقباً عفو واطلاق اولنه‌رق درسعادته عودت، و ١٢٠٦ ده ارتحال ایتمشدر. تفسیر بیضاوینك بعض مشکلاتی حقنده رساله‌سی واردر.

مفرد | ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی همدانلی اولوب، ابتدا نعلبندلقله مشغول ایکن، بعده خدمت امرایه میل ایدرك آقاخانه انتساب ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

بیخودی از رمزمه مرغ رفتار سدم
دیکری با تو میکردمن رنك سدم

— ایکنجیسی اقرالی اولوب، ترزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

خوش میروی رعنا تنها درچمن سمنوار
شیدا شده بسته آب ازچشم بلبل مخمور

— اوچنجیسی تبریزلی ویا اصفهانلی اولوب شو بیت اونکدر:

خرمن پی زن عمر درآمدی بسته ست
ین شورکی دیده سرچشمی بسته‌است

مفضل بن سلمه | (ابو طالب —) مشاهیر نحویوندن وائمهٔ کوفیوندن اولوب، نحو ولغتده زماننك فریدی ایدی. ابو عبدالله بن الاعرابیدن وسائر مشاهیر مصریدن اخذ علم ایتمشدر. تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب معانی القرآن»، «البارع فی علم اللغة»، «کتاب الاشتقاق»، «کتاب آلة الکاتب»، «کتاب المقصور والممدود»، «کتاب المدخل الی علم النحو»، «کتاب جلاء الشبهة فی الرد علی المشبهة»، «کتاب الخط والقلم»، «کتاب الفاخر فیما یلحن فیه العامة»، «کتاب عمار القبائل»، «کتاب العود». [«المفضل الضبی» ماده‌سنده «دائرة المعارف»ك سهوینه ده‌بالا قید، آنی اثرجه (مفضل ضبی) ایله تشویش ایدلمش، وتألیفاتنده بعضی، کتاب مذکورده کوسترلدیکی اوزره، یاکلش قید ایدلمش اولدیغندن، بوراده تکرارینه مجبور اولدق.]

مفضل الضبی | (ابو عبد الرحمن — بن محمد) مشاهیر نحات کوفیوندن اولوب، موثوقیتله بنام، بصریوندن ابو زید الانصاری دخی کندیسندن اخذ ایتمشیدی. خلیفه مهدی ایچون اشعار عربیه‌نك ایلرینی انتخاب ایدوب «المفضلیات» عنوانیله بر مجموعه مرغوبه وجوده کتیرمشیدی، که بعده بو مجموعه‌یه بعض شعرا علاوه، وبعضلری شعار صاحبلرندن برینه نسبت ایدرك، مفصل ومختصر مختلف نسخه‌لر وجوده کتیرمشلردر. صحیحنی ابو عبد الله بن الاعرابیدن نقل وروایتی اوزرینه یازلمشدر. «کتاب الامثال»، «کتاب معانی الشعر»، «کتاب العروض» عنوانلی اثرلر دخی جملهٔ تألیفاتندندر. اصمعی ابله دخی صحبتی ومباحثه‌سی واردر. «کتاب الامثال» ویا «امثال العرب» عنوانیله ... تاریخنده استانبولده «جوائب» مطبعه‌سنده طبع ونشر اولنمشدر.

مفلح { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

بهشت آنجاست کآزاری نباشد
کسی را با کسی کاری نباشد

مفلس { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (امان الله) دهلیده صبیان معلمکیله مشغول ایدی. مهرنده «المفلس فی امان الله» عباره‌سنی حك ایتدیرمشیدی. شو بیت اونکدر:

چه بلا چشم تو ای رشك پری دارد سحر
که پری در طلب چشم تو دیوانه بود

— ایکنجیسی هندستانده (کون آباد) قصبه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جهد کن تا پیش محتاج آبرو پیدا کنی
قطره چون گوهر شود فیضش بدهقان میرسد

مفلسی { ایران شعراسندن ومشهد ساداتندن ایدی. شو بیت اونکدر:

خلق گوید مفلسی دیوانه شد
لاجرم دیوانکیش مفلسیست

مفید افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذات اولوب، ایکیسی‌ده طریقت نقشبندیه مشایخندندر. برنجیسی (شیخ عبد. الکریم —) بروسه‌لی اولوب، ۱۱۳۰ ده حج طریقنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بوس ملك ویردی جانا شیوهٔ دیکر بکا
شمدی رنك بیخودیدر کردش ساغر بکا

— ایکنجیسی (شیخ اسماعیل —) استانبوللی اولوب، ۱۲۱۷ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

باق ساعته بر دقیقه فوت ایلمیوب
اوینانته‌ده رقاص درونك هر کاه
مفتاح انابتله فور ایشلت سن ده
دل ساعتنی بصوت الله الله

مفیدی { ایران شعراسندن اولوب، وطنی اولان اصفهانده مسجد جامع مدرسلرندن ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

بیهوده درد سر خویش میدهد ناصح
مفید نیست نصیحت ذکر مفیدی را

مقابر الشهداء { بغدادده باب حرب قنطره‌سنك جنوب جهتنده مشهور بر بر ایدی.

— مصرده دخی بو اسمله معروف بر بر ایدی، که مروان بن حکم دمشق شامده حکومتی ضبط ایتدیکنده، یعنی ٦٥ تاریخنده مصرایلر بیعت ایتمیوب، عبدالله بن الزبیره میل ایتدکلرندن، مروان مصره عسکر سوق ایتمش؛ و وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنان ٦٠٠ مصریلر بو محله دفن اولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشدر.

مقابر قریش { بغدادده مشهور بر مزارستان و بیوك بر محله اولوب، سور ایله محاط ایدی. الك اول خلیفه ابو جعفر منصورك اوغلی جعفر بو محله دفن اولنمشدی. امام موسی کاظم بن جعفر صادق (رضهما) دخی بو محلده مدفوندرلر. امام همام مشارالیهك مدفون بولندقلری کاظمیه شمدی بغداددن ایکی ساعت قدر اوزاق بولندیغی حالده، او وقتلرده شهره متصل وباکه داخل بولنمسی بغدادك اسکی بیوکلکنه دلیلدر.

مقاتل بن سلیمان { (ابوالحسن — الازدی المروزی) مشاهیر علمادن وائمهٔ مفسریندن اولوب، بیوك بر تفسیرك صاحبیدر. اصلاً بلخلی اولوب، مروده تحصیل ایتمش؛ و بر خیلی وقت خراسانده تدریس وروایتله مشغول اولدقدن صکره، بغداده داخل اولوب، عراقجه دخی شهرت و شان قزانمش؛ و ۱۵۰ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. تفسیرده‌کی قوت واقتداری امام شافعی حضرتلرینك شهادتیله دخی مثبت اولدیغی حالده، حدیثده روایتی غیر موثوق ومتروکدر. تفسیرینه یهود ونصارادن اخذ ایلدیکی کتب بنی اسرائیلك تفصیلاتنی درج ایتمش اولدیغی دخی مرویدر.

مقاتل بن عطیه { (ابوالهیجاء — البکری الحجازی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، (شبل الدوله) لقبیله ملقبدر. امراء عرب اولادندن اولوب، برادرلریله بوزشدیکندن طولایی ترك دیارله، بغداده و بعده غزنه‌یه وخراسانه رحلتله، وزیر شهیر نظام الملکه انتساب ایتمش؛ و بونك قتلندن صکره بغداده عودتله، بر مدت اقامتدن صکره مستظهر باللهك توصیه‌سیله کرمانده وزیر بولنان مشاهیر

اجواددن ناصرالدین مکرم بن العلائك یانته کیدەرك، مدحنده بولنمش، وبرچوق احسانلرینه نائل اولمش ایدی. اورادن بغداده عودتندن صکره ماوراء النهره سیاحت، و خراسانه عودتله، هراتده بر قادینك دام عشقنه دوچار اولوب، حقنده برچوق غزلیات سویلمش؛ ونهایت مروه کیدوب، اورادە اختیار توطن ایتدیکی حالده، ٥٠٥ تاریخنده خستەلنەرك، شهر مذکورك بیمارستاننده (یعنی خستەخانەسنده) وفات ایتمشدر. قصائد ومراثی وسائر اشعاری چوق اولوب، مرقوم ابن العلائه تقدیم ایتدیکی قصیدەسنك مطلعی شودر:

دع العیش تذرع عرض الفلا
الی ابن العلاء و الا فلا

مقالی { اوتنجی قرن هجری شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی آلا شهرلیدر؛ وسلك قضایه سالك اولوب، ٩٩٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو چرخ پیرەزن ای دل دکلدر مایهٔ دولت
کشینك باشی صاغ اولماق یتر سرمایهٔ دولت

— ایکنجیسی غالبا بنه الا شهرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

کیم که سن نقطەدهانه بوله بر ذرەجه عیب
دیلرم یوغ ایده سلطان سرا پردهٔ غیب

مقام { مسجد الحرامده کعبهٔ مکرمەنك خارجنده بر طاشدر، که اوزرنده حضرت ابراهیم (عم) ك قدمی اثری اولمغله، مناسك حجدن اولوب، دمیردن بر صندوقله وبونك اوستی کسوهٔ مخصوصه ایله مستور طوتیلور؛ وایجابنده آچیلیر. حقنده روایات مختلفه واردر.

مقبل { (مولانا شرف الدین) مشاهیر شعراء ایراندن وعلمادن اولوب، کرمانلیدر. شو بیت اونکدر:

مقامی سخت دلخواهست جنت
ولیکن رونق کوی تو ندارد

مقبلی { خلافت عباسیه زماننده عراق جهتنده ظهور ایدن مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، «مقالة فی الشراب» و «تلخیص کتاب المسائل لحنین بن اسحق» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

مقبول { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی (قم)

ساداتندن اولدیغی حالده، سلطان حسین بایقرا زماننده هراته رحلت ایتمش؛ ونهایت کاشانده کوشهٔ عبادته چکیلوب، اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

نه کسی که بهر دردم دود و طبیب جوید
نه کسی که گر بمیرم کفن غریب جوید

— ایکنجیسی هندستانك لکهنو شهرندن اولوب، قلندرانه سیاحت ایدردی. «نور نامه» و «قاف نامه» عنوانلریله ایکی منظومەسی واردو لساننده «درد الفت» عنوانیله برمثنویسی واردر. ١٢٧٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بغمزه یار تو انداز دلبری آموخت
ستمگری بستمگر ستمگری آموخت

مقتدر بالله { (جعفر بن المعتضد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء عباسیەنك اون سکزنجیسی اولوب، ٢٨٢ تاریخنده طوغمش؛ و ٢٩٥ تاریخنده، هنوز ١٣ یاشنده اولدیغی حالده، برادری مکتفی باللهك وفاتی اوزرینه مقام خلافته چکمش؛ ویالکز زمان صباوتنده دکل، سن رشده وصولندن صکره دخی برکونه اقتدار واهلیت کوستەرمدیکندن، حکم ونفوذ طائفهٔ نسا وطواشینك النده قالمش؛ و قرامطه حجازه مستولی اولوب، حجر اسودی هجره نقل ایتدکاری کبی، مغربده عبیدالله مهدی ظهور ایله، دولت فاطمیونی تأسیس ایدەرك، خلیفهٔ عباسینك نامنی خطبەدن رفع ایتمش؛ وایران وجزیره جهتلری دخی تابعیتندن چیقمش ایدی. ایکی دفعه اسقاط و ینه اقعاد اولندقدن صکره، ٣٢٠ تاریخنده بغدادی ترکه مجبور اولوب، مونس نام خادمك عسکری النده قتل اولنمشدر.

مقتدی بالله { (عبدالله بن احمد بن القائم بن القادر بن اسحق بن المقتدر) خلفاء عباسیەنك یکرمی یدنجیسی اولوب، ٤٤٨ تاریخنده طوغمش؛ و ٤٦٧ ده، جدی قائم بامر اللهك وفاتی اوزرینه، ملکشاه جلال الدین سلجوقینك سعیله، مقام خلافته چکمش؛ واون طقوز سنه ایله بش آی اجرای خلافتدن صکره، ٤٨٧ تاریخنده فجأةً وفات ایتمشدر. عادل و صلحپرور و محب علما بر ذات اولوب، زماننده مشارالیه ملکشاهك وزیری مشهور نظام الملك انضمام

مثيله [illegible] حوق [illegible] وبو [illegible] واقع [illegible] تاريخلرى [illegible] اولمشدى

مقتفى لامر الله | [illegible] مقتدى [illegible] اوتوز برنجيسى [illegible] ٨٠ [illegible] و ٥٣٠ ده [illegible] دور [illegible] اوزرينه [illegible] الامرا [illegible] اينه چقمش [illegible] حكم [illegible] قسماً اولسون [illegible] ٢٥ [illegible] مدت احرا [illegible] ٦٦ يشنده وفات ايتمشدر.

مقداد بن الاسود | [illegible] اصحابدن [illegible] ولوب، اصل [illegible] اسود بن عبد يغوث [illegible] قبول ايتمشدى. حبشه [illegible] مكرمه‌يه عودت ايتمش [illegible] ايدمه‌يوب. اسلامى [illegible] عكرمه بن ابى جهلك [illegible] اولان سريه‌يه [illegible] قرشندن عتبه بن غزوانله برابر اهل [illegible] بدر واحد وسائر غزواتده [illegible] بولنمش [illegible] خصوص [illegible] جوق غيرت وفداكارلق كوسترمشلردر [illegible] مصر فتوحاتنده دخى بولنمش [illegible] ٣٣ يشنده [illegible] فضائلى حقنده [illegible] حبالله [illegible] بيرو [illegible] مشارالیه [illegible] روايت [illegible] كوره [illegible] على بن ابى طالب [illegible] وقداد بن اسود [illegible] روايت [illegible] كوره: حمزه بن عبد المطلب، جعفر [illegible] ابوبكر صديق، عمر بن خطاب، على بن ابى طالب، حسن بن على، حسين بن على، ابن مسعود، سلمان فارسى، عمار بن ياسر، حذيفه، ابو ذر غفارى، مقداد بن اسود وبلال حبشيدر.

مقدس. مقدس | قدس شريفه وفلسطين | خطه‌سنه يعنى موطن [illegible] اسرائيل اولان ارض مقدسه‌يه [illegible] مملكته [illegible] اولان [illegible] مقدسى [illegible] نسبتيله معروفدرلر [illegible] «قدس» و «فلسطين» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.

مقدسى | (ابو محمد عبد الله بن ابى الوحش [illegible] | [illegible] مشاهير علماسندن اولوب، نحو ولغت وسائر علومده يد طولى صاحبى ايدى. [illegible] قدسلى اولوب، ابتداسى ٤٩٩ ده [illegible] و ٥٠٢ ده وفات ايتمشدر. جوهرينك «صحاح» نه حاشيه‌لر يازمش [illegible] لغتده مؤلفات [illegible] چوق مستدركات علاوه [illegible].

مقدسى | «ابو محمد [illegible]» و «شهاب الدين | مقدسى» ماده‌لرينه مراجعت.

مقدشو | حبشك [illegible] واقع [illegible] خطه | [illegible] ساحلنده بر قصبه و اسكله اولوب صندل. آبنوس، فيل ديشى، عنبر وسائره [illegible] يشمث [illegible] ولديغى [illegible] بيان ايديور، شمديكى خريطه‌لرده [illegible] تصادف اولنديغندن [illegible] اسمى دكيشمش ويا قصبه خراب ولمش اولسه كركدر.

مقدونيه | جغرافيون عرب (ماكدونيه)ى | بوصورتده يازيورلر. غريبدركه جغرافيون ومورخين اسلامك اكثرى مقدونيه‌نك موقعنى [illegible] تعيين ايده‌ميوب بعضلرى بطلميوسك [illegible] مملكتندن [illegible] مقدونيه‌نك مصرده [illegible] ذكر ايتمشلر؛ بعضلرى [illegible] بولمشلردر. [illegible] سعد الدين افندى «تاج التواريخ» نده [illegible] قديمى مقدونيه اولديغنى يازايديور.

«ماكدونيه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.

مقره | مغربده بربر صحرالرنده [illegible] | قلعه‌سى قربنده و (طبنه) دن ٨ فرسخ مسافه‌ده برقصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مقريزى | (تقى الدين احمد) [illegible] مورخين | اسلامدن اولوب [illegible] جدادى بعلبك قربنده (مقريز) قريه‌سندن اولديغى حالده،

كنديسى ٧٦٤ تاريخنده قاهره‌ده طوغمش؛ وتحصيل علمدن صكره مصرجه بعض مهم مناصبده بولنمش: و خطهٔ مصريه حقنده تتبعات وتحقيقات تاريخيه وجغرافيه ايده‌رك، بوبابده امثالى نامسبوق كتابلر يازمشدر. مقريزى موثوق ومحقق برمورخ اولوب، فرنكلر تأليفاتنه پك زياده اهميت ويرمش، وكنديلرى لسانلرينه ترجمه ايتمشلردر. وفاتى ٨٤٦ تاريخنده واقع اولمشدر. تأليفاتنك اك بيوكى واك مشهور ومهمى «كتاب المواعظ والاعتبار بذكر الخطط والآثار» عنوانلى كتابيدر كه خطهٔ مصريه حقنده معلومات مكملهٔ تاريخيه وجغرافيه‌يى حاوى اولوب، ١٢٧٠ تاريخنده بولاق مطبعه‌سنده ٢ بيوك جلد اوزره طبع اولنمشدر. بوندن اشقه «السلوك فى معرفة الدول و الملوك» عنوانيله مصر و شامده حكومت سورن ممالكك تاريخنى يازمشدر، كه بوده بيوك بر اثر اولوب، مشاهير مستشرقيندن (قاترمر) طرفندن فرانسزجه‌يه ترجمه ايله ١٨٣٢ ده ٢ جلد اوزره نشر اولنمشدر. «اخبار قبط مصر» عنوانلى اثر معتبرى ده (ووستنفلد) طرفندن آلمانجه‌يه ترجمه اولنه‌رق، متن عربيسيله برابر ١٨٤٥ ده (كوتينكن) ده نشر اولنمشدر. حبشده حكومت سورن ملوك اسلاميه‌نك دخى تاريخنى يازوب، بو اثرى لاتينجه ترجمه‌سيله برابر ١٧٩٠ ده فلمنكك (ليده) شهرنده طبع اولنمشدر. اوزان ومكاييله ومسكوكات اسلاميه‌يه متعلق ايكى رساله‌سى ده اولوب، برنجيسى مشهور (سيلوستر دوساسى) طرفندن فرانسزجه‌يه بالترجمه، ١٧٩٩ ده پارسده، وايكنجيسى ١٣٠٠ تاريخلرنده استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده نشر اولنمشدر. فرنك وروملرك دمياطك اوزرينه اولان سفرلرينى مبين بر تاريخى دخى واردر، كه لاتينجه ترجمه‌سيله برابر (هاماكر) طرفندن ١٨٢٤ تاريخنده آمستردامده نشر اولنمشدر. اشبو آثار مهمه‌دن بشقه مقريزى مصرده يتيشن ويا مصرى زيارت ايدن مشاهيرك تراجم احوالنى مبين حروف هجا ترتيبيله مرتب بيوك بر كتاب تأليفنه مباشرت ايدوب، اكماله عمرى مساعده ايتمديكى بو اثرى، خط دستيله محرر اولديغى حالده، پارس كتبخانه‌سنده محفوظدر.

مَقَس | قهره‌نك اوكنده و نيلك كنارنده برمحل اولوب، اورادە (ام دنين) اسميله بر قصبه وقلعه وار ايدى، كه ٢٠ تاريخ هجريسنده عمرو بن العاص طرفندن، شدتلى بر مقاومتدن صكره، فتح اولنمشدى.

مقصدى | ايران شعراسندن و اطبادن اولوب، ساوه‌ليدر. شو بيت اونكدر:

جو دم كه كسى حل معما بش تو كويد
ما چه كه بكسم و هيچ هم نيست

مقصود | اوچ شعراسندن بروجه آتى درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (درويش — تيركر) عن اصل هراتلى اولوب، مشهده انتقال ايله، اوراده اوق اعمالى صنعتيله اشتغال ايتمش؛ وفقيرانه برعمر سوره‌رك، طقسان ياشنده وفات ايتمشدر. اكثر اشعارى رباعيلردن عبارتدر. شو رباعى اونكجمله‌دندر:

بوى گل و ملى نوى مرغان بهار
خضر همه و تو غنچى اى رسا يار
آنجاكه تو غنچى زينهار چه حظ
وآنجاكه تو خضرى بآتنيار چه كار

— ايكنجيسى باقر خرده فروشك برادرى اولوب، كاشانليدر. صدر الدين محمد بن غياث الدين منصور دشتكينك خدمتنده بولنوب، اونك معيتنده ايفاى حج شريف ايتمش؛ ونهايت (يزد) ده بتاغنده مقتول بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

شب وصل است كاوكير تو تى مرغ سحر
پاسى از شب نكذشتست چه فريادست اين

— اوچنجيسى سبزوار مضافاتندن (مزينان) قصبه‌سندن اولوب، (زنده‌دل) لقبيله ملقبدر. روز وشب عيش وعشرتله وقلندرانه برعمر سورمكله مشغول اولديغندن، اقرباسى طرفندن دار وديارندن طرد اولنه‌رق، سرخس شهرينه كيتمش؛ و اوراده برطاشجى ايله عقد مناسبت ايدوب، طاغلرده طاش يونمغه باشلامشيدى. جنوندن خالى دكل‌يدى. شو برايكى بيتى حالنه موافقدر:

جنونم نشانيد با صد شكوه
ز دامان مادر بدامان كوه
مرا كوه خوشتر زصحرا ودشت
ز ياران غافل تماشا وكشت

— دردنجيسى (مولوى مقصود دالم؟

هندستانده اکهنو مضافاتندن (بهانی) قصبه‌سندن اولوب، میرزا اسدالله خان غالبه اشعارینی تصحیح ایتدیرمك ایچون، دهلی‌یه کیده‌رك، بونك طرفندن شمس‌الشعرا عنوانله مظهر اولمشدی. «شکرستان معنی»، «اسکندرنامه» و «مقصود الصنایع» عنوانلریله اوچ مثنویسی و سائر اشعاری واردر. شو مطلع اونکدر:

تیرش ز دل تپش و سر آن هم کذشت ین هم کذشت
در مقتلم پیش نظر آن هم کذشت این هم کذشت

مقصود کرای { قریم خانلرندن اولوب، سلامت کرای خانك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره فندقلی چفتلکنده اقامت ایدوب، قریم کرایك برنجی خانلغنده قالغایلق منصبنده بولنمشدی. ١١٨١ تاریخنده آرسلان کرای خانك یرینه قریم خانی اولوب، ایرتسی سنه سفرهمایون آچلمغله، حربه مقتدری اولمامق وسیله‌سیله، عزل اولنه‌رق، مذکور چفتلکه عودت ایتمش؛ و ١١٨٥ ده ثانیاً مسند خانی‌یه تعیین اولندیغی حالده، دولتکرای خانك قوبان جهتنه مأموریتی باعث انفعالی اولمغله، بدی آی قدر روسیجق جهتنده امرار اوقات ایتدکدن صکره، بلا استیذان چفتلکنه عودت ایتمسی اوزرینه، عزل و صماقوه‌یه نفی، و بعده چفتلکنده اقامتنه مساعده اولنمش ایدی. ١١٩٥ ده اوراده وفات ایتمشدر. مذکور چفتلکك اوکنده طونجه نهری اوزرنده برکوپریسی واردر.

مقصود میرزا { آق قیونلی دولتنك مؤسسی اوزون حسنك اولادندن اولوب، پدری زماننده بغداد حاکمی ایدی. برادری سلطان خلیلك ولایت عهدینه مخالفتده دیکر برادری اوغورلی محمدله متفق اولمق تهمتیله، پدری طرفندن عزل، و سلطان خلیلك جلوسنده قتل اولنمشدر. اوغلی رستم بك سلاله‌نك بشنجی حکمداری عد اولنوب، آذربیجانده حکم سورمشدر.

مُقَطَّع { ساحل شامده یافه قربنده دکیزه دوکیلور برقیصه نهر اولوب، مجراسنك آشاغی طرفی اون اون ایکی متره کنیش اولدیغی حالده، یاغمور موسمنده جریانی شدتلی وتهلکه‌لیدر. کسب توسعله بطاقاق تشکیل ایتدیکی یرلرنده تمساح بولنور.

مُقَطَّم { (جبل —) مصرده قاهره شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب، ١٣٦ متره ارتفاعی واردر. اوستنده بر قلعه اولوب، اورادن شهرك هر طرفی بر تصویر کبی کورینور. اتکنده (قرافه) مزارستانی بولنیور، که صحابه و ثمه وسائر اعاظم اسلامدن برچوق ذواتك مرقدلرینی حاویدر. بو طاغك شرق جهتنده‌کی چولده تحجر ایتمش اشجاردن عبارت غریب بر طاش اورمانی کوریلور، مقطم طاغی تا حبش ونوبه‌دن نیلك صاغ کناری بوینجه اوزانان وهر یرده بشقه بر اسمله یاد اولنان اوزون بر سلسله‌نك منتهاسی اولوب، اوراده سلسلهٔ مذکوره یردن کسلدیکندن، «کسیك» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

مقلد { (ابو حسان — بن المسیب العقیلی) موصلده حکومت سورن بنی عقیل امراسنك ایکنجیسی اولوب، ٣٨٧ تاریخنده مؤسس امارت اولان برادری (ابو الذداد محمد بن المسیب) خلفی اولمش؛ وکوفه ایله انباری و وادیٔ فراتی دخی ضبط ایله، ملکنی توسیع ایده‌رك، خلیفهٔ عباسی قادر بالله طرفندن سنجاق وخلعتله وعنوان وکنیه ایله تلطیف اولنمش ایدی. درت سنه حکومت سوردکدن صکره، ٣٩١ ده انبارده برغلام ترکی طرفندن قتل اولنمشدر. محتشماً ادیب وشاعر برذات اولوب، حقنده شعراء عصری بر چوق مدحیه‌لر و وفاتنده مرثیه‌لر سویلشلردر. اوغلی (معتمدالدوله ابو المنیع قرواش) خانی اولمشدر.

مَقَلّه { جزیرة العربك جنوبنده حضرموت ساحلنده و عدنك ٤٧٠ کیلومتره شرقنده بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ٧٠٠٠ ویر روایتده ١٨٠٠٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی وقارشیسنده‌کی آفریقا سواحلیله ایشلك تجارتی واردر. عدندن صکره او ساحلك الك ایشلك اسکله‌سی اولوب، ضمغ، دری، سناء مکی، سیسام، کونلك، توتون وسائر اخراجاتی واردر. پك منبت واهالیسی چوق بر وادینك مخرجی اولوب، باشلیجه بنی عیسی قبیله‌سیله مسکوندر. قصبه‌ده هندلی، زنکبارلی، حبشی، سومالی، زنجی و سائر اهالی

دخی بولنیور. قصبه وملحقاتی نقیب عنوانیله بر شیخك تحت ادارەسندەدر.

مقوقس { وقت سعادتده قسطنطینیه روم ایمپراطورلغی طرفندن مصر والیسی بولنوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزه ماریة القبطیه ایله همشیرەسی سیرینی وبرکوله ایله بر استر تقدیم واهدا ایلمشیدی. بو مناسبتله کندیسنی صحابەدن عد ایدنلر وار ایسەده، مرقوم اسلامه کلمیوب، رؤیته دخی نائل اولمامش؛ وزمان جناب فاروقیده خطهٔ مصرک کندیسندن ضبط و فتح ایدلمش اولدیغندن، بو عداده ادخالی مناسبتسزدر.

مقونغ { (Mékong) آسیا قطعەسنك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، تبتك شرق جهتنده (لانغ چانغ) طاغلرندن نبعانله، شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایدەرك، مملکت مذکورەنك خاچی وخام ایالتلرینی شق ایتدکدن صکره، چینك (یوننان) ایالت واسعەسنه دخول ایله، جنوبه طوغری دونر؛ وبو ایالتی بر یاندن بر یانه شق ایله، صاغ وصولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، (نام هونغ) اسمیله هند چینی‌یه داخل اولوب، اسماً فرانسه‌یه تابع (تونکین) اراضیسیله انکلترەیه تابع برمان اراضیسی آرەسنده ودها طوغریسی اراضیٔ غیر مضبوطهٔ مجهوله ایچنده جریان ایدر؛ وسیام دولتنك حدودی داخلنه کیرنجه، کاه شرقه وکاه جنوبه طوغری طولاشیقلی برجریاندن صکره، جنوب شرق استقامتنی آلەرق، وبرچوق انهار اخذیله کیتدکجه بیویەرك، (مقونغ) اسمیله فرانسه‌یه تابع (قامبوج) مملکتنه کیرر؛ وبوراده برمدت جنوبه بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت ینه جنوبه طوغری آقەرق، (تونله ساب) نام بیوك کولك آیاغیده آلدقدن صکره، ایکی قوله آیریلەرق، ینه فرانسه‌یه تابع (قوشنشین) مملکتنه کیرر؛ وبوراده متعدد قوللره انقسامله، واسع بر دالیه تشکیل ایدەرك، برچوق آغزلردن چین دکیزینه دوکیلور. مجراسی اقلی ٤٢٠٠ کیلومتره اوزون اولوب، حوضەسنك وسعتی تقریباً ١٠٠٠٠٠٠ مربع کیلومترەدر. قوراقلق زماننده تشمی محلندن یوقاریده ثانیەده ١٢٠٠٠ وفیضاننده نهایت ٧٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر. مجراسنك یوقاری یعنی تبت و یوننانده‌کی قسمی طاغلر آرەسنده وطار بوغازلردن عبارت اولوب، پك اینیشلیدر. سیامك (لاؤس) دینلن مملکت واسعەسنه داخل اولنجه، مجراسی هم توسع ایتمکه هم او قدر اینیشلی اولمامغه باشلارسەده، برچوق یرلرنده ینه سرعتلی اینیشلری وقیالق، شلالەلری اولدیغندن، یالکز قسماً کوچك کیلر وسالار یوزمسنه مساعددر. بعض یرلرنده وسعتی برایکی کیلومترەیه ودرینلکی ١٥ و ١٦ مترەیه قدر بالغ اولور. فیضانی حزیرانده باشلایوب، ایلوله قدر کیتدکجه آرتار؛ وصکره اینمکه باشلایوب، شباطه قدر تنزلده بولنور. مارتدن حزیرانه قدر صولری آز اولور. فیضاننده صوبی ١٢ مترەیه قدر ارتفاع کسب ایدر؛ وسرعتی او قدر آرتار، که کیلر یوقاری‌یه طوغری سیر ایدەمزلر. فیضانی نیلك‌کی کبی یواش اولمیوب، شدتلی اولدیغی کبی، مجراسی اوزرنده منتظم سدلر و بندلر دخی بولنمدیغندن، نهر طاشدیغی وقت اطرافنده‌کی اوەلر دکیزه دونوب، اهالی قایقله ایشلرلر. بو حال هوایی پك وخیم برحاله قویدیغی کبی، زراعتجه‌ده او قدر استفاده اولنمسنه مساعد دکلدر. نهرك صوبی صاریمتراق ومواد عضویه‌یی حاوی اولوب، ایچمه‌ده آغردر؛ وبرآز طورنجه تعفن ایدر. مد وجذر نهرك ایچنده قامبوجك منتهای شمالنده واقع مذکور (تونله ساب) کولنه قدر حس اولنور.

مقیم { فرس شعراسندن بروجه‌آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی قزوینلی اولوب، بر «یوسف وزلیخا» منظومەسی واردر. شو بیت اوندندر:

براهش خانهٔ ازنی بنا کرد
درون نی بسان ناله جا کرد

اکنجیسی سبزوارلی اولوب، خال [illegible] اکبری ایله قرابتی وار ایدی. هندستانه رحلته برمدت اوراده اقامت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

[illegible]
[illegible] تا رو [illegible]

وجنجیسی (میر محمد) استرابادلی اولوب. شو رباعی اونکدر:

[illegible] عشق [illegible]
[illegible]
[illegible] سخن [illegible]
[illegible]

— دردنجیسی (شیخ محمد) هندستانده ساکن اولوب، احباسندن بولنان منشی محمد علی رسا ایله مشترکاً «نیشتر غم» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. شو بر ایکی بیت اونک مقدمه سندندر:

منشی محمد علی [illegible] قوم شریف
[illegible] رسا طبع لطیف
[illegible] شعر و سخن
[illegible] موزونش کن
[illegible] بنشستم
[illegible] حکایت بستم

— بشنجیسی (محمد) هندستان کبراسندن اولوب، ۱۱٦٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

[illegible] رفته رفته در کوی زنجیر [illegible]
[illegible] من خبر [illegible]

— آلتنجیسی (میرزا --) تبریزلی اولوب شو بیت اونکدر:

[illegible] دری [illegible]
[illegible]

— یدنجیسی (میر محمد) اکبرآبادلی اولوب، شو بیت اونکدر.

[illegible]
[illegible]

مقیا | (قوجی [illegible] ملا قیدی) ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت اونکدر:

[illegible]
[illegible]

مقیمی | ایران شعراسندن ایکی کشینک تخلصیدر:

برنجیسی (حسن بیک شکر اوغلی) ترکمان رؤساسندن اولوب، پدر و والده سی طرفندن جهانشاهک اقرباسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

[illegible]
[illegible]

ایکنجیسی تبریزلی ملا بهادرک اوغلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده صفهانه انتقال ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

چو دریای رحمت تلاطم کند
[illegible] خویشتن [illegible]

مکاده | اندلسده طلیطله مضافاتندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علماء اسلامک مسقط رأسی بولنمش اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

مکارم | ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بیت اونکدر:

بیر جا که آن [illegible] کلکون [illegible]
چو من [illegible] بسیار [illegible]

مکتبی | ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. ۸۹۵ تاریخنده یازمش اولدیغی بر «لیلی و مجنون» منظومه سی ودیگر شعرلری واردر. شو بر ایکی بیت منظومه مذکوره نک ابتداسندندر:

[illegible] آغاز
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الخ

مکتفی بالله | (علی بن المعتضد بن الموفق بن المتوکل بن المعتصم بن ها.

رون الرشيد) خلفاء عباسيه نك اون يدنجيسي اولوب ٢٦٤ تاريخنده طوغمش ؛ و ٢٨٩ ده پدرى يرينه مسند خلافته چيقوب ، عقل و تدبير و اقتدارى ملك اولمغله ، مصر و شامى بنى طولوندن ينه تقررنده قورتارمش ؛ وقرامطه و ملاحده اسماعيليه نك حقندن كلمشدر . آلتى بچق سنه اجراى خلافتدن صكره ٢٩٥ ده ٣١ ياشنده وفات ايتمشدر . حسن اوجه واديب بر ذات اولوب ، طبيعت شعريه سى دخى وار ايدى .

مَكْحول (ابوعبد الله) اعاظم علما و فقهادن اولوب ، حسن بصرى بصره ده ، شعبى كوفه ده و سعيد بن المسيب مدينه ده نه مرتبه ده ممتاز ايديسه ده ، صاحب ترجمه دخى شامده او مرتبه ده بولنيوردى . انس بن مالكدن و سائر صحابه و تابعيندن روايت ايتمش ؛ و افتا ايله مشغول اولوب ١١٨ تاريخنده وفات ايتمشدر . عن اصل سندلى اولوب ، كابل اسراسى ميانندە بولنمش اولمغله ، لساننده عجمت اولوب ، (ح) ى (ه) تلفظ ايدر ، وسائر حروفى بو وجهله تبديل ايدەرك عربى يى سويليه مز ايدى .

مُكران (جغرافيون عرب آثارنده ميمك ضميله و بعض اشعار عربيه ده كاف مشدده نك دخى فتحيله مستعمل ايسه ده زبانزدى ميمك فتحى وكافك سكونيله در) آسيانك بحر عمان ساحلنده برخطه سى اولوب ، اليوم قسم اعظم شرقيسى بلوجستانه و قسم غربيسى ايرانه تابعدر . شرقاً بلوجستانك (لاس) و (جلاوان) خطه لريله ، شمالاً دشت خرانله و سيستان خطه سيله ، غرباً كرمانله ، جنوباً دخى بحر عمانله محدوددر . يونان قديم جغرافيونى واك اول بيوك اسكندرك مورخلرى بوخطه يه (كدروسيا) نامنى ويروب اهاليسنى (ايختيوفاج) يعنى « آكل السمك » ناميله ياد ايتمشلردى . مكران اسمنك ده بو تركيبك ترجمۀ فارسيه سى اولان (ماهى خوران) دن غلط اولديغنى ظن ايدنلر وار ايسه ده ، بو توجيه بعيدجه كورينيور . مساحۀ سطحيه سى تخميناً ١٢٥٠٠٠ مربع كيلومتره قدر تخمين اولنوب ، تقريباً ٢١٠٠٠٠ اهالى يه مسكوندر . اراضيسى عموميت اوزره دوملق وسنكستاق اولوب ، ساحل ايله متوازياً برطاقم چيپلاق تپه لر ممتد اولوب ، بونلرك آره لرنده جزئى طولى ايكى برطاقم واديلر بولنور . ساحلده كى بو تپه لر [illegible] شيمالدن بنقه مذكور واديلرده اوته ده بريده بعض واحلر بولنوب سائر طرفلرى صوسز چوللر و چيپلاق قوزى طاغلردن عبارتدر . منتهاى شمالنده ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده بريايله بولنوب ، [illegible] جبالى [illegible] سربوطدر . ساحلده دخى بعض [illegible] طاغلر دكيزك ايچنده برون و شبه جزيره شكلنده اوزانوب ، برطاقم قويلر تشكيل ايدرسه ده ، بونلرك حالەسى صيغ اولديغندن ، هيچ بر ليمانى يوقدر ؛ و بيوك كميلر قييدن اوچ درت كيلومتره آچيقلرده طورمغه مجبوردر . باشليجه برونلرى شرقدن باشلايەرق (رأس) هورمارە ، رأس [illegible] ، رأس كودان ، رأس پيشكان ، و رأس جيونى ، رأس نوغرشك ، رأس زيز ، رأس ملدام ، و رأس موندانيدر . [illegible] برونلرى تشكيل ايتدكارى قويلرك ايچنده بعض كوچك اسكەلر بولنيور . ساحله قريب بعضره چايلر بركانلرى بولنوب ، بونلرك ١٠٠ متره ارتفاعنى تجاوز ايتمين تپه لرندن وقت وقت چامورلار فيشقيرر . مكران ساحلنده يالكز بر جزيره بولنوب ، هورماره ايله پاسنى برونلرى آره سنده در [illegible] يعنى « [illegible] آطه » اسميله معروفدر ؛ و اوستنده مشهور بر زيارتكاه واردر . مكرانك [illegible] اورته ده آقار انهارى اولميوب ، يغمور موسملرنده سيل كبى آقار ؛ و سنه نك قسم اعظمنده يبس قورو حالده بر طاقم واديلرى واردر كه ، باشليجه لرى ، شرقدن باشلايەرق بر وجه آتيدر : [illegible] شرقيه سى خطنى تشكيل ايدن (خور [illegible]) هورماره برونك شرق طرفنده دكيزه دوكيلور [illegible] سنكديب جزيره سنك قارشيسنه منصب اولان ([illegible]) [illegible] اسكله سنده منصبى بولنان و آنناغى [illegible] كيلومتره لكى سيرسفائنه صالح اولان (شادى خور) ، (كوادر) قوينه دوكيلن و (نيج) ايله ([illegible]) نهرلرى اجتماعندن تشكل ايدن و ٢٧٥ كيلومتره طولى اولوب بتون مكرانك نهرلرينك اك بيوكى اولان (دشت) ، ينه مذكور قويه دوكيلن و اهميتده دشتدن كرى قالميان (سرباز) و نهايت (قير) و (بندرود) واديلريدر .

مكرانك هواسى پك صيجاق و آغر اولوب ، ياز مارتدن تشرين‌اوله قدر دوام ايدر . بوموسمده اسن شمال غربى روزكارى ، ايرانك چوللرندن كلدكه ، پك قيزغين اولوب ، نباتاتى قاورور . يالكز حزيراندن آغستوسك ابتدالرينه دك غرب جنوبى روزكارى اسديكنده دكيزك رطوبتنى سوق ايده‌رك ، ياغمور ياغديرمغله ، حرارتى تعديل ايدر . تشرين ثانيدن اعتباراً قيش موسمى باشلايوب ، بوموسمده دخى مرتفع اولان ايچ طرفلرده هوا صوغوقجه اولور ، وسواحلده ايسه آنجق حرارت تعديل ايدلمش اولور . قيش موسمى دخى يابس اولوب ، يالكز شباطده اوچ هفته قدر بر ايكنجى ياغمور موسمى اولور . اك زياده حكم سورن خسته‌لق صيتمه وبونك انتاج ايتديكى قره‌جكر شيشكينلكيدر .

مكران بربرلريله دائمى صورتده مخاصمانده بولنور نيم وحشى قبائل ايله مسكون اولوب ، اسماً كلات اميرينك تحت تابعيتنده ايسه‌ده ، اميرك بو مملكتده هيچ برحكم واقتدارى اولمديغندن ، ايران دولتى بوحالدن بالاستفاده ، قبائل مذكوره‌يى برر برر الحاقه باشلامش اولديغندن ، كلات اميرينك حاميسى اولمق ادعاسنده بولنان انكلتره دولتى ١٨٧٢ تاريخنده مداخله ايدوب ، مكرانك قسم غربيسنى ايرانه ترك ، وقسم اعظم شرقيسنى بلوجستانه تأمين ايتمك اوزره ، برخط حدود تعيين ايتمشدر . بلوجستانه تابع اولان مكران شرق سواحلنده : هورماره ، پاسنى ، كولنچ ، كوادار ، جونى ، وايچ طرفنده كولوه ، دشت ، پنجكار ، كنج ، تومپ ، منند ومشكى قضالرينه منقسم اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٣٠٠٠ مربع كيلومتره وأهاليسى ١١٠٠٠٠ كشيدر . ايرانه تابع اولان مكران غربى ايسه (باميشت) ايالتنه ملحق اولوب ، كاه ، سرباز وسرحد قضالرينى حاوى و ١٠٠٠٠٠ قدر اهالى ايله مسكوندر .

اصطخرى مكرانك اك بيوك شهرى (قيربون) اولديغنى ، وبيد ، قصيرقيد ، درك ، فهلفهره ، راسك ، چربان ، ثيز ، قصدار دخى معموره‌لرى جمله‌سندن بولنديغنى بيان ايديور . اك باشلى محصولاتى خرما ايله شكر قاميشى اولوب ، (نافيذ) ديلن نبات شكرينك دنيانك هر طرفنه اورادن نقل اولنديغنى دخى جغرافيون عربك تعريفاتندن منفهم اوليور . آنجق شمديكى خريطه‌لرده اصطخرينك صايديغى معموره‌لردن هيچ برينك اسمى كورلمديكى كبى ، اوبله مشهور نبات شكرى چيقديغى دخى بيلنميور .

حضرت عثمان بن عفان (رضه) زماننده (حكيم بن جبله) لاجل التفتيش اوطرفه كوندريله‌رك ، عودتنده خليفهٔ مشاراليهه « ان قل الجيش فيها ضاعوا ، وان كثروا جاعوا » يعنى آز عسكر سوق اولنورسه ، ضايع اولور ، وچوق سوق اولنورسه ، آج قالير ، ديمسيله ، فتحندن صرف نظر اولنمش ؛ وبعده معاويه زماننده زياد بن ابى سفيان (سنان بن سالمه بن المحبق الهذلى) بى اوجهتده فتوحاته مأمور ايتمكله ، ابتدا مشاراليه مكرانى فتح ، وممالك اسلاميه‌يه الحاق ايتمشدر .

مكرى (Makri) آيدين ولايتنك منتشا سنجاغنده ومغله‌نك ٩٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده همنامى اولان كورفزك منتهاى شرق جنوبيسنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب ، ٦٨٦١ اهاليسى ، ٢ جامعى ، بركليساسى ، بررشديه و ٢ ابتدائيه مكتبيله روملره مخصوص رشديه وابتدائيه مكتبلرى ، ٥٠ دكانى ، ٢٠ مغازه‌سى ، برخانى ، برحمامى ، ٣ چشمه‌سى وخيلى ايشلك ليمانى واردر . بو اسكله‌نك سنوى تجارتى ٢١٠٠٠٠ عثمانلى ليراسى راده‌لرنده اولوب ، ١١٨٠٠٠ ى اخراجات و ٩٢٠٠٠ ى ادخالاتدر . اسكى قصبه زلزله و حريقدن خراب اولمغله ، يكيدن بر طرز دلنشينده بنا اولنمشدر . قصبه‌نك آرقه‌سنده ٢٠٠٠ متره ارتفاعى اولان بر طاغ و اطرافنده كوزل ومنبت بر اووه بولنوب ، باغ وباغچه‌لرى وآره‌لرنده صيفيه‌لرى واردر . آنجق بو اووه‌ده بعض طورغون صولر بولنمغله ، قصبه‌نك هواسنى افساد ايتدكلرندن ، مكرى حائز اولديغى اهميت موقعيه نسبتنده ترقى وتوسع ايده‌ميور . قصبه‌نك بريچق ساعت جنوبنده وآچيق دكيز ساحلنده بولنان (لويسى) قريه‌سى نفس مكريدن دها معمور ومزين اولوب ، ذاتاً آره‌لرى باغچه‌لر وصيفيه‌لرله طولمش اولديغندن ، كسب معموريت ايتدكجه ، ايكيسنك برلشه‌جكى مأمولدر . مكرى ازمنهٔ قديمه‌ده (تلميوس) اسميله بيوك بر شهر اولوب ، كاهنلريله مشهور ايدى . بر

تیاتروسنك خرابه‌سیله قیایه اویلمش بعض حجره‌لری وسائر آثاری الیوم موجوددر.

— مکری قضاسی ولایت و سنجاغك منتهای جنوب شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قونیه ولایتنك تکه سنجاغیله، شمالاً دکزلی سنجاغیله، شمال غربی جهتندن کویجکز قضاسیله، غرب جنوبی جهتندن وجنوبا دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤٨٩ مربع کیلومتره اولوب، یالکز ٧٠ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه، ٨٠ کیلومتره‌لکی مرعی، ١٠٨٠ کیلومتره‌لکی اورمان و ٣٢٥٩ کیلومتره‌لکی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن و طاغلق طاشلق برلردن عبارتدر. بو رقملردن آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسی طاغلق اولوب، مرکز قضانك جنوبنده مناره طاغی، شرق طرفنده آق طاغ وغرب جهتنده قرتال طاغی، مکری طاغی وسائر جبال کسب ارتفاع ایدیور. (دالمان) چایی قضانك غرب شمالی حدودینی آیردیغی کبی، قوجه چای دخی قضانك شمالدن جنوبه شق ایدر. بو ایکی نهره دوکیلور برچوق چای ودره‌لری دها واردر. باشلیجه محصولات ارضیه‌سی بغدای، آربه، داری، سیسام وسائر حبوباتله توتون و میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. بك واسع اولان اورمانلرنده چام انواعیله فستیق، میشه وسائر اشجار بولنوب، سنوی ١١٠٠٠ مکعب متره کراسته قطع اولنور. ٦٠٠٠ یکی قنطار پلاموط دخی چیقار. قضا داخلنده برقروم وبرده منغانز معدنی اخراج اولنمقده اولوب، سائر معادنی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ١١٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، بو مقدارك ٩٩٠٠٠ قدری قیوندن عبارتدر. قضا (اشن) ناحیه‌سیله برابر ٦٦ قریه‌دن مرکب اولوب، ٢٤٩٤٤ اهالی ایله مسکوندر، که بوندن ٣٨٣٧ سی روم، ٢٦ سی اسرائیلی، ٣٧ سی اجنبی وقصوری کاملاً مسلم وترکدر.

مکری قضاسی لیکیه خطهٔ قدیمه‌سی موقعندن عبارت اولوب، خطهٔ مذکوره ازمنهٔ قدیمه‌ده پك معمور بولنمش اولمغله، مکرینك موقعنده بولنمش اولان (تلمیسوس) دن بشقه قوجه چایك منصبنده خطه‌نك مرکزی بولنمش اولان (اقسانتوس) شهر قدیمنك و بونك قربنده واقع (دبوار) قریه‌سنده (تلوس)، مناره طاغنك اتکنده (بناره)، مکرینك ١٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اورروملی قریه‌سنده (قادیانده)، وحدود شرقیه‌سنده (قالاماکی) کورفزنده (پاتاره) شهر قدیملرینك خرابه‌لری وسائر برچوق ویرانه‌لر وقیمتدار آثار عتیقه بولنیور.

مُکس { وان ولایت وسنجاغنده و وانك ٩٩ کیلومتره جنوب غربیسنده طاغلق برمحلده وبهتان صوینه تابع برچایك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٣٨٥٢ اهالیسی واردر. یاقوت حموی بو قصبه‌نك قالیقلا قربنده و (پسفرجان) ناحیه‌سنده بولندیغنی بیان ایدیور.

— مکس قضاسی سنجاغك جنوب غربی کوشه‌سنده واقع اولوب، شمالاً قارجکان وکواش، شرقاً شتاق قضالریله، جنوباً حکاری سنجاغیله، غرباً دخی بتلیس ولایتیله محدوددر. نانس، تنیس ودلان اسملریله اوچ ناحیه‌سیله برابر ٥٣ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٢٥١٤ اهالیسی واردر، که بو مقدارك ٣٦٦٠ ی باشلیجه اکراددن مسلم، ٣٥٠ سی یزیدی، ٧٢ سی اسرائیلی وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، قابل زراعت برلری آز ایسه‌ده، مرعالری چوق وپك کوزل اولوب، علی‌الخصوص کردلرك کلیتلی قیونلری واردر. قضانك برنجی منبع ثروتی قیون محصولاتیدر. دمیر معدنلری قضانك هر طرفنده موجود اولوب، بونلرك بری قدیماً ایشلنمش وبری بوندن یوز سنه اوله کلنجه‌یه قدر ایشلنمکده بولنمش ایکن، شمدی ایکیسی‌ده متروکدر، ودیکرلری هیچ آچلمامشدر. قضا داخلنده برقاچ بیوك مناستر وبعض اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

مکسیقو { (Mexico) آمریقای شمالیده مکسیقه کورفزینك قوش اوچشی حسابیله ٢٥٠ کیلومتره غربنده وبحر محیط معتدلك ٣٠٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ١٩°٢٥´٤٥˝ عرض شمالی ایله ١٠١°٢٧´٣٢˝ طول غربیده و ٢٢٩٠ متره ارتفاعنده واقع مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مرکزی برشهر اولوب، ٣٤٠٠٠٠ اهالیسی، دار الفنونی، کتبخانه‌سی، آقادمیاسی، رصدخانه‌سی، ضربخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، بیوك بر معادن مکتبی وبوکا مربوط معادن نمونه‌خانه‌سی وسائر متعدد مکاتبی وسائر

مؤسسات ماليه وخيريه‌سى واردر . شهرڭ اورته‌سنده (پلاچه مايور) يعنى « بيوك ميدان » تسميه يك وسيع بر ميدان بولنوب ، بونڭ اورته‌سنده آمريقانڭ اڭ بيوك معبدى اولان وقبل الكشف كنديلرينه مخصوص بر مدنيته قائل بولنمش اولان (آزتك) قومنه مخصوص معبد قديمڭ ويرانه‌لرى اوزرينه مؤسس جسيم و مصنع بر كليسا ايله كافهٔ دوائر حكومتى ورصدخانه وكتبخانه كبى نيجه دوائر مخصوصه‌يى حاوى بولنان ومحيط دائره‌سى بر كيلومتره اولان واسع بر بنا و سبزه وميوه و سائر يڭيلره مخصوص كنيش بر بازار بولنيور. سوقاقلرى سطرنجوارى دوز وكنيش اولوب، زلزله‌لرڭ كثرت وقوعندن طولايى اكثر خانه‌لرينڭ ايكيدن زياده قاتلرى يوقدر . بلديه دائره‌سى دخى پك بيوك ومصنعدر. اكثر جاده‌لرينڭ ايكى طرفنده آغاجلر غرس اولنمشدر ؛ وشهرڭ ايچنده متعدد عمومى باغچه‌لر واطرافنده صيفيه وكوشكلر بولنوب، دمير يول وترامواى خطلريله آمد شد ايديلير. قيومجيلق، جواهرجيلك ، سراجلق و سائره‌يه متعلق صنايعى خيلى ايلرى وتجارتى ايشلكدر. شهرڭ شرق جهتنده (تكسقوقو) وجنوب شرقى طرفنده (شالقو) اسملريله ايكى بيوك كول بولنوب، شهرڭ اورته‌سندن كچن بر صنعى جدول بو ايكى كول آره‌سنده بر طريق اختلاط تشكيل ايديور . بوكوللرده دنيانڭ هيچ بر محلنده امثالى اولميان سيار باغچه‌لر بولنوب، واسع دوبه‌لرڭ اوزرينه طوپراق طولديرلمغله ، اوستلرنده هرنوع سبزه وميوه يتشديريلير ؛ وبو سيار باغچه‌لر شهرڭ ايچنه سوق اولنه‌رق، مشتريلره تازه سبزه وميوه قوپارلدقدن صكره، اقشام ينه كوللره اعاده اولنور. شهرڭ وسطلرى ومذكور ميدان كيجه‌لرى الكتريق ضياسيله تنوير اولنور . مكسيقو آمريقانڭ كشفندن اول دخى موجود بولنمش برشهر اولوب، اووقت (تنوشتيتلان) تسميه اولنوردى؛ واووقت مذكور كوللر شهرڭ كنارينه قدر اوزانيرلردى . بعد الكشف بسبتون تجديد اولنه‌رق، اسكى حالندن بر اثرى قالمامشدر . شهر هر طرفدن طاغلرله محاط ۴۳۶ مربع كيلومتره وسعتنده داخلى بر حوضه‌نڭ ايچنده بولنوب، بو حوضه‌نڭ مياه جاريه‌سى ۶ كول تشكيل ايديور. — شهر حوالريله برابر ۱۲۰۰ مربع كيلومتره وسعتنده و ۸۴۶۰۸ : اهالى ايله مسكون مستقل بر قضا ويا سنجاق تشكيل ايدوب ، هيئت متفقه‌يى تركيب ايدن حكومتلرڭ هيچ برينه ملحق دكلدر ؛ ومكسيقو ايله مورلوس حكومتلرى آره‌سنده واقعدر.

مكسيقو { حكومتى (Etat de Mexico) مكسيقه ممالك مجتمعه‌سنى تركيب ايدن حكومتلرڭ برى اولوب ، دولت مذكوره‌نڭ مركزى اسميله مسمى ايسه‌ده ، همنامى اولان شهر مستقل بر قضا و ياسنجاق صورتنده اداره اولنوب، بوحكومته داخل دكلدر، وجمله‌سى بيننده مشترك عداولنور. مكسيقو حكومتى ممالكڭ وسطلرنده‌كى مرتفع يايلانڭ اوزرنده وجنوبى اتكلرنده واقع اولوب، شمالاً وشمال شرقى جهتندن هيدالغو ، غرباً ميشوآقان، جنوباً غوئررو ومورلوس، شرقاً دخى پوئبله و تلاقسقاله حكومتلريله محدوددر . ۱۸°۲۱′۳۰″ ايله ۲۰°۲۱′ عرض شمالى و ۱۰۰°۴۳′۳۲″ ايله ۱۰۲°۴۲′۲″ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۱۹ ۸۱۲ مربع كيلومتره و اهاليسى ۸۳۸ ۷۳۷ كشيدر، كه هر مربع كيلومتره باشنه ۴۲ كشى دوشيور . مركزى مكسيقونڭ ۵۰ كيلومتره غرب جنوبيسنده واقع و ۲۳ ۶۴۸ اهاليى جامع (تولوقه) شهريدر. اراضيسى طاغلق و پك مرتفع اولوب ، (پوپوقاتپتل) بركانڭ ۵۴۲۰ ، (ايقستاسيهوآتل) طاغنڭ ۵۲۰۰ ، (نوادو ده تولوقه) نڭ ده ۴۵۰۰ متره ارتفاعلرى و سرمدى قارلرله مستور ذروه‌لرى واردر . مكسيقو شهرينڭ اطرافنده اولان داخلى حوضه‌دن بشقه برى مكسيقه كورفزينه و ديكر ايكيسى بحر محيط معتدله دوكيلور اوچ ايرماغى اولوب ، مكسيقه كورفزينه دوكيلان (قوئزالايه) وديكر ايكيسى (ريوغرانده ده سانتياغو) ايله (ريوآتوياق) در . كوللرى چوق اولوب، داخلى حوضه‌ده كيلردن بشقه تولوقه قربنده دخى (لرما) كولى بولنيور. هواسى ارتفاعه كوره مختلف اولوب، يايلانڭ قيشلرى پك سرتدر ، وبو موسمده ميزان الحراره نادراً ۶ درجه‌دن يوقارى چيقوب، زيتون آغاجلرى ميوه ويرمز. يالكز (ويلادل واله) ايله

(تماسقالتپك) قضالرینك هواسی صیجاق اولوب، اورادە موز وشكرقامشی بتیشیر. زراعتە طوپراغی پك الویریشلی اولمیوب ، مع هذا قهوە ، پاموق ، شكر قامشی، موز، مصر و بعض طرفلردە بغدای، آرپە وسائرحبوبات دخی حاصل اولور. اورمانلری چوق اولوب ، كراستەیە الویریشلی اشجار انواعی بولنور. معادنی چوق اولوب، آلتون ، كومش ، قورشون، دمیر، آنتیمون، جیوە، كمور، كوكورد ایلە لیطوغرافیە طاشلری و مرمر انواعی چیقار . كوللرندە بالیق پك كثرتلیدر. صنایع محلیە باشلیجە پوك منسوجاتلە جام معمولاتندن عبارتدر. مكسیقو شهرندن كلەرك تولوقەدن كچن بر دمیر یول خطی مملكتی شق ایدیور . حكومت ١٠ قضایە منقسم اولوب، ٨٤ ناحیەیی حاویدر .

مكسیقە { (Mexique) آمریقای شمالیدە جماهیر متفقە صورتندە ادارە اولنور بیوك و مستقل بر مملكتدر . مركزی مكسیقو و مملكت مكسیقە دنلدیكندن ، تفریقنە دقت اولنملیدر.

موقعی، حدود ومساحەسی. — مكسیقە آمریقای شمالینك منتهای جنوبندە واقع اولوب ، موقعاً آمریقای وسطینك دخی بر بیوك پارچەسنی حاویدر؛ چونكە تهوآنتپك برزخندن و، (یوقاتان) شبە جزیرەسنك اوجنە قدر بر چنكل تشكیل ایتمك اوزرە، شرقە طوغری دوندیكی محلدن اعتباراً منتهای شرقی قسمی آمریقای وسطیدن عد اولنمق اقتضا ایدر. مكسیقە °١٥ ایلە ″٣١ ′٤٢ °٣٢ عرض شمالی و ″٥٣ ′٨ °٨٩ ایلە ″٤٤ ′٢٨ °١١٩ طول غربی آرەلرندە ممتد اولوب، شرقاً بحر محیط آطلاسی‌یە مربوط مكسیقە كورفزی و آنتیل دكیزیلە، غرباً وغرب جنوبی جهتندن بحر محیط معتدل ایلە محدود اولەرق، ایكی دكیز آرەسندە ممتد اولدیغی حالدە، شمالاً ممالك مجتمعە ایلە وجنوب شرقی طرفندن آمریقای وسطینك غوآتمالە جمهوریتیلە وانكلترەنك هندوراس مستعمرەسیلە محدوددر. حدود شمالیەسنك قسم اعظم شرقیسنی (ریوغراندە دل نورتە) ایرماغنك مجراسی تحدید ایدوب، ١٠٩ طول غربی‌یە قریب برنقطەدن اعتباراً قسم غربیسی‌دە خریطە اوزرینە چیزلمش خطوط مفروضۀ مستقیمە ایلە آیرلمشدر . حدود شمالیەسی ٣١٠٠، حدود جنوبیەسی تقریباً ٧٠٠، سواحل شرقیەسی ٢٦٠٠، سواحل غربیەسی‌دە ، قالیفورنیە شبە جزیرۀ طویلەسنك انضمامیلە ٦٢٠٠ كە جمعاً محیط دائرەسی ١٢٦٠٠ كیلومترەدر . مساحۀ سطحیەسی ١٩٤٦٥٢٣ واهالیسی ١٢٥٧٠١٩٥ كشیدر، كە بهر مربع كیلومترە باشنە آنجق ٦ كشی دوشیور.

شكل طبیعیسی، جبال و انهاری. — مكسیقەنك حدود شمالیەسی قلم شكلندە كسیك اولوب، ساحل غربیدە °٢٣ عرض شمالی‌یە تقرب ایتدیكی حالدە، ساحل شرقیدە °٢٦ عرض شمالی‌یە قدر آنجق چیقار. سواحل غربیەسی محدب وسواحل شرقیەسی مقعر اولوب ، اوجی قوس صورتندە دونمش بر بوینوز شكلنی ابراز ایدیور. منتهای شمال غربیسنە بیتشیك قول شكلندە اوزون بر شبە جزیرە جنوبە طوغری ساحل ایلە متوازیاً °٢١ عرض شمالی‌یە قدر اوزانەرق ، ساحل ایلە كندیسی آرەسندە قالیفورنیە كورفزی نامیلە اوزون بر كورفز وجودە كتیریر، كە برقاچ آطەیی‌دە حاویدر. قالیفورنیە شبە جزیرەسی دینلان بوشبە جزیرە شمال جهتندە وممالك مجتمعە داخلندە بولنان قالیفورنیەنك آلت طرفی حكمندەدر.

هر نە قدر اسكیدن بری آمریقانك شمالندن منتهای جنوبیسنەدك غیر منقطع برسلسلۀ جبال ممتد اولدیغی فكری تعمم ایتمش ایسەدە، مكسیقە طاغلری بویلە غیر منقطع برسلسلە تشكیل ایتمیوب، بالعكس حدود شمالیە و جنوبیەدە كسب انحطاط ایدر بر یوكسك یایلەدن عبارتدر. بو مملكتك اك یوكسك محلی جنوب غربی جهتندەكی مقعر قسمی اولوب، مركزی اولان مكسیقو شهری واكثر معمورەلری‌دە ارتفاع وسطیسی ٢٠٠٠ مترە اولان وذروەلری ٥٠٠٠ و ٥٥٠٠ مترەیە قدر چیقان بو یایلەدەدر. جنوب شرقی‌یە طوغری بو یایلە بردن برە انحطاط ایدوب، تهوآنتپك برزخندە ٢٠٠ مترەیە قدر اینر. مذكور یایلەدن شمال شرقی‌یە طوغری اولان انحطاط ایسە پك یواش وتدریجی اولوب، حدوددەكی (ریوغراندە دە نورتە) ایلە (جیلا) وادیلرینە منتهی اولور، كە بری برینك عكسنە آقان بو ایكی وادی مكسیقە ایلە قالیفورنیە

ارتفاعلری آره‌سنده منحط بر صره تشکیل ایدوب، اك یوكسك محلی ۸۰۰ متره ارتفاعنده‌در. مکسیقه‌نك مذکور یایله‌سندن قوبروق شکلنده برسلسلهٔ جبال ساحل غربی‌یه متوازیاً وکیتدکجه ساحلدن اوزاقلاشه‌رق شماله طوغری ممتد ومذکور وادی‌یه منتهی اولور. بو داخلی طاغلر ویایله‌لر هر ایکی ساحله طوغری درجه درجه کسب انحطاط بدوب، مختلف ارتفاعلرده‌محللر پیدا اولیور. مذکور یایله‌نك ایکی طرفنده (سیرامادره) یعنی «آنا سلسلهٔ جبال» معناسیله ایکی صره طاغلر ممتد اولوب، بونلرك اك یوکسکلری بوبوقاتیتل (۵٤۱۰ متره)، یقستاسیهواتل (۵۲۰۷ متره)، سیتالتپتل (۵۲۹۰ متره)، ناتوهقاماپاتپتل (٤۰۹۰ متره)، نوادو ده تولوقه (٤٦۰۰ متره)، نواده ده قولیما (٤۳۰٤ متره)، مالینشه (٤۱۲۰ متره)، رمیو آلنپك (٤۰۰۰ متره)، قولیمه برکانی (۳۸۸٦ متره)، تانسیتارو (۳۸٦۰ متره)، میشو آقان (۳۷۵۰ متره) وسائره‌در. سونمش برکانلری چوق اولوب، آره صره آتش پوسکورتنلری‌ده بش قدردر، که بونلرك بری مذکور قولیما برکانیدر. یایله‌نك اوستی طاغ وبایر ووادی واووه‌صورتلرنده اولوب، اووه‌لرینك بعضیی‌ده پك کنیشدر. شماله طوغری کیدلدکجه، ارتفاع آزالدیغی حالده، اووه‌لر کیتدکجه کسب وسعت ایده‌رك، صو دخی آزالمغله، بو اووه‌لر مرتفع چوللر صورتنی آلیور.

مکسیقه میاه جاریه جهتنجه پك ایی اولمیوب، یایله‌لرده‌کی مرتفع طاغلرینك سرمدی قارلرله مستور اولان ذروه‌لری دنیانك سائر طرفلرنده ایتدکاری خدمتی ایتمیورلر. مثلا آوروپاده بو قبیلدن یوکسك طاغلر قیشین قارلرله اورتیلوب، یازین او قارلرك اریمسیله، طوپراغك صویه محتاج اولدیغی اوموسمده بوطاغلردن متعدد انهار اینه‌رك، آلچق اراضی‌یی سقی و اروا ایدر. حالبوکه مکسیقه‌ده ذاتاً یازین یاغمورلر کثرتله یاغوب، قارلرك دخی اریمسی منضم اولنجه، طغیان میاهی و بناءً علیه، فائده‌یه بدل مضرتی موجب اولور. قیشین ایسه یاغمور یاغمدیغی کبی، قارلر دخی اریمیوب، قوراقلق حکم سورر. بو سببه مبنی، مکسیقه‌نك جبال مرتفعه‌لی و یوکسك یایله‌لری حاوی اولان جنوب غربی قسمنده یازین سیل کبی برچوق انهار آقوب، قوراقلق موسمی اولان قیش آیلرنده بونلرك یتاقلری بسبتون قورور. بوصولر شمال و یاجنوبه طوغری آقیوب، یایله‌نك شرق و غربه طوغری اولان مائلەلرندن سرعتلی بر اینیشله ایندکارندن، اوزون مجرالری یوقدر، وبناءً علیه، بیوك ایرماقلر تشکل ایده‌میور. یایله‌نك هرطرفدن قپالی اولان ایچ طرفلرینه طوغری آقان صولر ایسه آلچق یرلرده بریکوب، بر طاقم کوللر حصوله کتیریر، که بونلردخی قوراقلق موسمنده قورور، ویاخود پك زیاده طارلاشوب، کوچولور. ٢٤° عرض شمالیدن یوقاری اولان یرلری ایسه چول حالنده اولوب، طوپراغی سونکر کبی صویی امدیکندن، یاغمور موسمنده آقان انهار چابق قورور، و برطاقمی دفعاتله یره باتوب، ینه چیقار؛ وچوغی بر طاقم کوللر و بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك منقطع اولور. اشجار و نباتاتك قلتی‌ده یاغمور صولرینك بو وجهله فائده‌سز تلف اولماسنی موجب اولیور.

مکسیقه انهارینك اك بیوکی حدود شمالیه‌سنی تشکیل ایدن ومنابعینك چوغی ممالك مجتمعه‌ده بولنان (ریوغرانده دل نورته) اولوب، بونك دخی صویی مجراسنه کوره دکلدر؛ مجراسی ۲۵۰۰ کیلومتره اوزون و حوضه‌سی ٥٤٤۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولدیغی حالده، ثانیه‌ده مکسیقه کورفزینه آنجق ۱٦۰۰ مکعب متره صو دوکر. مع هذا منصبندن اعتباراً ۵۰۰ کیلومتره‌لك محلی سیرسفائنه صالحدر. بوندن صکره مکسیقه کورفزینه دوکیلن باشلیجه انهاری شمالدن باشلایه‌رق: ریوسان فرناندو، ریوسانتاندر، ریوتامپیقو، ریوده توقسپان، ریو ده قازونس، سان پابلو، ریو ده پالماس، ریو دانو پان، ریودلا آنتیغوآده جامایه، ریو بلانقو، ریوپاپالو آپان، ریو ده سان جوان، قواچه قوآلقوس پدرقال، ریو ده تاباسقو، غریجالوه، ریو دوسوماسینته، ریو ده قاندلاریه، ریوما مانتل وسائره‌در. اك صوك ذکر اولنانلری ۳۰۰ ایله ۷۰۰ کیلومتره آره‌لرنده مختلف طوللرده اولوب، آمریقای وسطیده غوآتماله‌نك اورمانلرله مستور طاغلرندن اینمکله، صولری دها بولدر، و ایچلرنده بعض اوفق کیملر ایشلر. بحر محیط معتدله دوکیلن انهارینك ده باشلیجه‌لری

جنوبدن باشلايەرق: ربو ده تهوآنتپك، ربووردە، ربوده مكسقالە، ربوقو آهو آيانه، ربودلا آرمريه، ربو پيجوبو، ربوغرانده ده سانتياغو، ربوسانپدرو، ربودلاقاناس، ربو شاماتله، ربو ده مازاتلان، ربو ده پياقستلا، ربو ده قولياقان، ربو ده سينالوآ، ربو دل بوڤرته، ربومايو، ربو ياقونى، ربوسونوره، ربو دلا آسونسيون ونهايت مجراسنك يالكز آلت طرفى مكسيقه داخلنده بولنان وقاليفورنيه كورفزينك منتهاسنه دوكيلان (قولورادو) نهرلريدر. قاليفورنيه شبه جزيرەسنك ايسه يالكز برطاقم سيللرى اولوب، هيچ بر نهرى يوقدر.

مكسيقەنك كوللرى چوق اولوب، چوللرده و يايلەلرك باصيق يرلرنده ياغمور موسملرنده تشكل وسواحلده اولوب آز چوق دكيزله اختلاط ايدن كول وبطاقلقلردن بشقه، بو مملكتده برچوق بيوك ودرين كوللر واردر، كه باشليجەلرى بروجه آتيدر: مكسيقو يايلەسنده بولنان تكسقوقو، جاليسقو و ميشوآقان جمهوريتلرنده اولوب ٩٠ كيلومتره بويى اولان (شاپاله)، ميشوآقانده منظرەلرينك لطافتيله مشهور اولان (پاچقوارو) و (قويچئو)، كه بونلرك ايكنجيسى ٢٠٩٠ مترەلك ارتفاعنده اولوب، زمردآسا جزايرى حاويدر.

مكسيقه كورفزندەكى سواحلى بر بيوك قوس تشكيل ايدوب، بوجهتدەكى سواحل آلچق، قوملق ويا بطاقلق صورتندەدر، ودكيزله اختلاط ايدر بر چوق كوللرى حاويدر. قوى وليمانلرى پك آز اولوب، الك ايشلك اسكلەلرى اولان (وراقروز) ايله (تامپيقو) نك دخى ليمانلرى يوق كبيدر. بحر محيط آطلاسيدەكى سواحلى ايسه دها يوكسك ودها صاغلام اولوب، برخيلى قوى وليمانلرى‌ده واردر، كه باشليجەلرى شمالدن باشلايەرق: غ. ياماس، مازاتلان، سان بلاس وآقاپولقودر. قاليفورنيه شبه جزيرەسنك داخلى وخارجى سواحلنده دخى برچوق قويلر وليمانلر وار ايسەده، اليوم معموريتدن محرومدرلر. مذكور كورفزك ايچنده: آنجل دلاغوآرده، تيبورور، سان مارقوس، قارمن، قاتالينه، سانتەقروز، سان جوزف، اسپيريتوسانتو، سرالبو؛ كورفزك خارجنده وجنوبنده (ترەمار. ياس) يعنى «اوچ كاين»، شبه جزيرەنك طيشا. ريسندەده سانته مارغريته وسدروس آطەلرى بولينور.

اقليم وهواسى. — مكسيقەنك نصف جنوبيسى اقاليم حارەدن ونصف شماليسى دخى اوكا قريب اولمغله، سواحلنده هواسى پك صيجاق ورطوبتلى اولوب، هله مكسيقه كورفزى سواحلنده پك‌ده صيتمەلى وآغردر. اورادن سرمدى قارلرله مستور طاغلرك تپەسنه دك درجه درجه مختلف هوالره تصادف اولنور. سواحلدەكى دوز اوەلردن آيريلوب، بر قاچ يوز مترەلك ارتفاعلره چيقلنجه، صيتمەلى هوالردن قورتلوب، كيتدكجه ميزان الحرارەنك تدنى ايتديكى واشجار ونباتاتك‌ده اركا كوره دكيشديكى كوريلور. آوروپاده ايكى بيك متره ارتفاعى اولان طاغلرك اوستنده اقامت وتنفس مشكل اولوب، آنجق اكرى بوكرى برطاقم جوجه آغاجلر بتيشديكى حالده، مكسيقەده بو ارتفاعده اولان وسطى يايلەلرده بهار دائمى ديمليكه شايان برهواده و اشجار ونباتات كوناكون ايله مزين جنت آسا باغچەلر ايچنده بولنيليور. بو ارتفاعده بولنان مكسيقو شهرنده شباطدن تشرين اوله قدر ميزان الحراره ٢٠ ايله ٢٤، وتشرين اولدن شباطه قدر دخى ١٦ ايله ١٧ درجەلرى آرەلرنده بولنور. كيجەلرى كوندوزدن چوق دها سرين اولوب، ١٠ ايله ١٧ درجەلرى آرەلرنده تخلف ايدر. ساحلده بولنان (وراقروز) شهرنده قيشين ميزان الحرارەنك درجۀ وسطيەسى ١٦ ويازين ٢٥ ونهايت ٢٧ در. يايلەنك اورتەلرنده دخى هواسى صيجاق بعض محفوظ واديلر وچقور اوەلر واردر. مكسيقه هواسنك برخاصيتى واردر، كه اوده يازدن طوغريدن طوغرى‌يه قيشه وقيشدن يازه كچيلوب، بهار وكوز موسملرى اولمامسيدر. بر ياغمور وبرده قوراقلق موسمى اولوب، ياغمور موسمى ياز موسمنه تصادف ايدر. شباطده بر ايكى ياغمور ياغوب، نباتات تازەلنمكه واشجار ياپراقلانمغه، ومايسدن اعتباراً هركون ياغمور ياغمغه باشلار. تشرين اولده ياغمورلر آزالوب، مكسيقەنك الك كوزل موسمى اولور؛ وكانون اولده قوراقلقدن نباتات قورويوب، آغاجلر ياپراقلرينى دوكر. بو انتظام سواحلده و سواحله قريب آلچق محللرده اولوب، يوقاريلره چيقلدقجه، كرك ياغمور

وكرك قوراقلق موسمی اوقدر انتظامله حكمنی اجرا
ایتمز. علی الخصوص شماله طوغری كیتدكجه،
یاغمورلر سیركلشوب، چوق دفعه آنجق تموزدن
ایلوله قدر یاغمور یاغار؛ وبعضاً بو موسمده دخی
بك آز یاغمور یاغوب، قوراقلق او واسع یایلالری
چول حالنده بولندیریور. مكسیقه كورفزی سوا
حلنده وعلی الخصوص (وراقروز) اسكله‌سنده
صاری صیتمه شدتله حكمنی اجرا ایدر. مع هذا
بریلر بوعلت مدهشه‌یه چوق طوتلیوب، طول عمر
دخی مكسیقه هواسنك جمله نتایجندندر؛ حالبوكه
علت مذكوره دخی اك زیاده عدم نظافتدن ولغملرك
میدانده اولمسندن ایلری كلیور. سواحل شرقیه ایله
مملكتك شرق مائله‌سنده اكثریا شمال شرقیدن
سرت بر روزكار اسوب، شدتلی فرطونه‌لری موجب
اولورسه‌ده، هوایی تصحیحه مدار اولور. سواحل
غربیه و جنوبیه‌ده ایسه اكثریا جنوبدن بر
روزكار اسر، كه دكیزجه مخاطره‌لی دكل ایسه‌ده.
پك صیجاق وصحته مضردر.

نباتات ومحصولاتی، معادن وحیواناتی. — نباتات ومحصولاتجه مكسیقه دنیانك اك زنكین
یریدر. ساحلدن اك یوكسك طاغلرینه چیقنجه‌یه
قدر هرهوایه تصادف اولنمغله، نباتاتی دخی بالطبع
هواسنك تخالفیله یعنی ارتفاعله تخلف ایده‌رك، همان
هرنوع محصولات یتیشیر. سواحلده اوصیجاق
وصیتمه‌لی هواده وبرچوق سملی حشراتك میاننده
اقالیم حاره‌یه مخصوص ایری ایری یاپراقلی نباتلر
ویارلاق پارلاق رنكلی چیچكلر واو اقلیمه مخصوص
اولوب لسانمزده اسملری بوله‌میه‌جغمز لذیذ میوه‌لر
حیرتبخش بر منظره حاصل ایده‌رك، چیچكلرك
قوقوسی بتون هوای نسیمی‌یی تعطیر ایدر. بونلر
میاننده خرمالرك انواعی، براز دها یوقاریده موز،
صكره پورتقال، لیمون، دها یوقاریلرده زیتون،
صكره میشه واك نهایت چام آغاجلری وقوراقلغك
حكم سوردیكی محللرده مكسیقه‌یه مخصوص غایتله
بیوك یاپراقسز وایری دیكنلی بر طاقم غریب اشجار
بولنیور. صیجاق یرلرده شكر قامشی وپك كثرتلی
وپك بیوك اولان موز آغاجلرینك كراكه‌سنده
قهوه یتیشیر. حبوباته متعلق اوله‌رق مكسیقه‌نك
اصل محصولی ومكسیقه‌لیلرك برنجی مدار تعیشلری
مصر اولوب، قامشی اوچ دورت متره یوكسك او.
لور، وپك ایری قاپلر ویرر. صوده پیشمش مصر
قالپلری بر مكسیقه‌لینك سفره‌سندن اكسیك اوله.
ماز. پك مغذی وایری دانه‌لی برنوع سیاه فاصولیه
دخی ایكنجی درجه‌ده‌در. بغدای وسائر حبوبات
دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. مصر
۲۵۰۰ متره‌لك ارتفاعلره قدر وبغدای ایسه دها
یوقاریلرده منطقهٔ بارده‌ده دخی حاصل اولور.
مانیوق اك زیاده غرب جهتنده‌كی آلچاق یرلرده
حاصل اولور. برنج دخی یتیشیورسه‌ده، كایتله زرع
اولنمیور. اوزومه هوا وطوپراق پك مساعد ایسه‌ده،
اسپانیوللر وقتیله باغ یتیشدیرمكی منع ایتمش
اولدقلرندن، الآن مكسیقه‌ده باغلر لایقیله تكثیر
ایدیله‌مه‌مشدر. زیتون یتیشدیرمكده اسپانیوللر
منع ایتمشلر دیسه‌ده، مكسیقه‌نك استقلالندن بری
زیتون محصولاتی خیلی چوغالمشدر. وانیله، قاقاو،
چیویت، توتون، قرمز وسائر محصولاتی‌ده شكر
و قهوه ایله برابر مكسیقه‌نك اك باشلی منابع
ثروتندندر. توتون وچوقلاته ذاتاً مكسیقه‌دن چیقوب،
بو مملكتك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (آزتك)لردن
بتون عالمه یایلمشدر. پاموق دخی اسكیدن بری
یتیشدیریلیر برمحصول اولوب، ۱۶۰۰ متره ارتفاعلرینه
قدر اولان یرلرك جمله‌سنده حاصل اولور. قینه قینه
وسائر نباتات طبیه‌سیله بهاراتی‌ده پك چوقدر.
میوه‌لری پك لذتلی اولوب، موزلری امثالسز
اولدیغی كبی، پورتقاللری‌ده بیلدیكمز نوعلردن
چوق دها قوقولی ودها لذیذدر. (شیریموبه)
و (مانغه) تعبیر اولنور پك لذیذ ایكی جنس میوه‌سی
واردر. ایكنجیسنك آغاجی ویاپراقلری‌ده پك
كوزلدر. برنجیسنی انسان یدكدن صكره زیاده
حدت ایدرسه آكسزین تلف اولدیغی مرویدر.
هندستان جوزی یعنی قوقه، اكمك آغاجی، تره
یاغی آغاجی، سوت آغاجی وسیاح آغاجی بولنیور،
كه اسملرندن آكلاشلدیغی اوزره، بری اكمك یرینی
طوتار بر بیوك میوه، بری تره یاغی و دیكری
سوت كبی بر ماده ویرر. سیاح آغاجی برنوع موز
در، كه كوتوكنك هرنره‌سنه بركرتك چیزیله‌جك
اولسه، اورادن تازه وصوغوق بر صو فیشقیروب،
صوسز یرلرده یولجیلرك حرارتنی تسكینه مدار

اولور. (ماكی) تعبیر اولنور ویكرمی قوللی شمعدان
صورتنده اولان بر نوع نباتك الیافی كتن كبی
منسوجاتده قوللانیلیر، وایچیلیر بر مایع ویریر، كه
حرارتی سوندیرمكه برابر مغذی ولذیذ ومع هذا
پك اوجوز اولدیغندن، بتون مكسیقه‌لیلر بونی
ایچرلر، وكلیتله یتیشدیریرلر. آنجق چوق ایچلدكده
حدتله قاریشیق بر سرخوشلق ویریر. بونك برنوع
راقیسنی ده چیقاریرلر. الیافیچون یتیشدیریلیر دیكر
برچوق نباتلر دخی واردر. فرنك انجیرینك ده
انواعی وپك ایریلری اولوب، جیت مقامنده ارا-
ضینك حدودینه دیكرلر ومیوه‌لرندن برچوق
مأكولات ومشروبات یاپارلر. مكسیقه‌دن ممالك
مجتمعه‌یه اخراج اولنان میوه‌لردن مملكته كلیتلی
واردات كیرر، وسنه‌دن سنه‌یه بو اخراجاتك مقداری
آرتمقده‌در. كراسته‌یه وعلی الخصوص سفائن كراسته-
سنه ومراقوزاق وبویاجیلغه الویریشلی اشجاری ده پك
چوقدر. الحاصل، مكسیقه اشجار، محصولات، اثمار
وهر نوع محصولاتجه كرهٔ ارضك برنجی یری
اولوب، اقالیم مختلفه‌یه مخصوص انواع محصولاتله
برابر مملكته مخصوص بر چوق محصولاتی اولدیغی
حالده، پك كنیش یرلری ده صوسزلقدن قوب قورو
چوللر حالنده‌در. مع هذا منبت وهرنوع محصولات
یتیشدیرمكه او قدر مساعد اولان یرلری ده لایقیله
ایشلنمیوب، مملكتك حاوی اولدیغی ۱۹٦ ملیون
یكی دونم اراضیدن ٦۰ ملیون قدری قابل زراعت
اولدیغی حالده، بونك آنجق اونده بری ایشلنیور.
بونك ده باشلیجه سببی اراضینك پك بیوك چفتلكلر
حالنده اغنیانك تحت تصرفنده بولنمسیله زراعك
اراضی‌یه مالك اولمامسیدر. بو حال آمریقانك كشفندن
اول مكمل بولنمش، واسپانیه‌نك حاكمیتی زماننده
دخی بردرجه‌یه قدر. حسن اداره اولنمش اولان
جدوللرك اهالیله خراب اولمسی، واكثر یرلرك
صودن محروم قالوب، زراعته اولان قابلیتی غائب
ایتمسی انتاج ایتمشدر. اهالی اراضی‌یه مالك اولمدیغنجه
مكسیقه‌نك توكنمز بر ثروتی اولان معادنه میل
واهتمام كوسترمش ایسه‌ده، بر مملكتده زراعت
ترقی ایتمدكجه، ایشلیه‌جك عمله بولنمیه‌جغندن،
بشقه هیچ بر ایشده ایلری كیدیلمز. بناءً علیه،
ایشلنمین اراضینك مجاناً اهالی‌یه توزیعی حقنده بر
نظام اتخاذی مكسیقه‌نك یردن یره ترقیسنی موجب
اوله‌جق بر تدبیردر.

معادنجه مكسیقه دنیانك اك زنكین یری
اولوب، هر نه قدر ممالك مجتمعه‌ده‌كی قالیفورنیه
ایله آوسترالیه كومش وآلتون معدنلرینك كشفندن
صكره مكسیقه بو ایكی قیمتلی معدن خصوصنده
اوچنجی درجه‌ده قالمش ایسه‌ده، مكسیقه‌نك هان
هر طرفنده كومش وبونكله یوزده اون نسبتنده
قاریشیق آلتون معدنلری بولندیغندن، اكر اصول
جدیده اوزره ومكمل آلات ووسائطله اخراج
اولنه‌جق اولسه، مكسیقه‌نك كومش وآلتونی ینه
برنجیلكی قزانه‌جغی شبهه‌سزدر. شمدیكی حالده سنوی
۱۳۰ ملیون فرانق قیمتنده كومش وآلتون
چیقیورسه‌ده، سنه‌دن سنه‌یه تزیید اولنمقده‌در.
مع هذا موجود معادنك بیكده بری بیله اخراج
اولنمیوب، پك قیمتلی دفینه‌لر طوپراق آلتنده قالمقده‌در.
كومش وآلتوندن بشقه مكسیقه‌ده دمیر، باقر،
قلای، جیوه، كوكورد، كمور، شاب، طاش یاغی،
نفت، طوز وسائر معدنلر دخی بولنیورسه‌ده،
پك آز اخراج اولنیور. مرمرلری سیرك ایسه‌ده،
پك ایبدر. كرج طاشی ولوله‌جی چاموریله چینی
وسائره اعمالنه یارار اتربه‌سی، و قولای یونتیلیر
ابنیه طاشلریله آشی بویالرینك انواعی دخی چوقدر.

مكسیقه‌نك حیوانات اهلیه‌سی بعد الكشف
اسپانیوللر طرفندن ادخال اولنان قیون، صیغیر،
آت، طوموز و سائر اجناسدن عبارت اولوب،
مرعالرینك كثرتی حسبیله پك زیاده چوغالمشلردر.
آتلری كوچك ایسه‌ده، پك طیانیقلی وآتشلی
اولوب، واسع اووه‌لرده نیم وحشی حالنده بیوك
خركله سوریلری تشكیل ایدرلر. لكن نقلیاتده
استر دها زیاده قوللانیلوب، موقعه كوره دها
طیانیقلیدر. عموم حیوانات اهلیه‌سنك تولدات
سنویه‌سی ٤۰۰ ملیون فرانق قیمتنده‌در. موزه-
سنده‌كی مستحاثه‌لری میاننده فیل وسائر چارپایلر
كمیكلری بولنیورسه‌ده، شمدیكی حالده بویله حیوا-
ناندن اثر اولمیوب، آنجق طیور و حشراتی پك
چوق وپك متنوعدر. كوللرده ونهرلرده كرتنكله
ایله بالیق آره‌سنده بر حیوان بولنیور، كه یریلر آتی
چوق یرلر. قرمزی وبرن بوجك ایله كوللرك

قامشلری اوزرینه یمورطه‌لرینی براقیر برنوع سینك واردرکه بو یمورطه بالیق یمورطه‌سی کبی چورك شکلنده اولوب، اهالی طرفندن جمع و فروخت و کل اولنه‌رق، پك مقبولدر. سواحلده وعلی الخصوص قالیفورنیه کورفزی ایچنده خیلی مقدار اینجی وصدف دخی صید اولنور.

صنایع وتجارت ومعارف. — صنایعجه مکسیقه پك کری اولوب، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر معادن اخراجنه وزراعته لازم اولان آلات وادوات دخی طرز قدیم اوزره بولنمقده، وبونلرك فنه مطابقلرینی یاپه‌جق فابریقه‌لر بسبتون مفقود ایکن، بو صوك سنه‌لرده بخار و صو ایله ایشلر بر قاچ ایپلك، منسوجات، کاغد، توتون وسائره فابریقه‌لری آچلمشدر. اصل یرلیلر فابریقه‌لرده بر فرانق یومیه ایله کونده اون بش ساعت چالیشدیرلدیغندن، فابریقه‌لردن چوق استفاده اولنه بیلیرسه‌ده، مکسیقه‌لیلرك بو صوك سنه‌لرده‌کی غیرتیله برابر موجود فابریقه‌لرینه لاشیٔ حکمنده‌در. اصل یرلیلرك رسمه، بویاجیلغه، اویماجیلغه و قیوجیلغه چوق استعدادلری اولوب؛ تحصیلسز و پك قبا آلتلرله تخته اوزرینه کوزل رسملر اویارلر؛ وبازار محللرنده چابجاق کویلیلرك رسملرینی ویا بال مومندن یاخود لوله‌جی چامورندن هیکللرینی یاپوب کندیلرینه صاتارلر. الحاصل اهالینك صنایعه چوق استعدادلری وار ایسه‌ده، اسپانیه دولتی، مملکتده حاکم بولندیغی مدتجه، صنایعك ترقیسنه خدمت ایده‌جك یرده، مانع اوله‌جق برخط حرکت اتخاذ ایتمش؛ واستقلالندن بری مکسیقه حکومتی جدی صورتده ترقیاته اوغراشه‌جق آز وقت بولمشدر.

معارفك ترقیسنه بو صوك سنه‌لرده پك چوق غیرت ایدلمکده اولوب، شهر و قصبه‌لره منحصر بولنمش اولان مکاتب اك کوچك و اك اوزاق کویلره وارنجه‌یه قدر تعمیم اولنمقده، ومطبوعات وعلی‌الخصوص علوم وفنون مختلفه‌یه مخصوص رسائل موقوته‌نك عددی کوندن کونه آرتمقده‌در. مرکزده ذکور واناث ایچون آیری آیری برر مکمل مکتب ایله اناثه مخصوص برصنایع مکتبی، حقوق، طب، هندسه، صنایع نفیسه، زراعت، تجارت ادارۀ ماکینه، صنایع، فن حرب مکتبلری وصاغر و دیلسزلره کورلره مخصوص برر مکتب ومکمل بر کتبخانه، بر رصدخانه، بری ماکینه‌لره، بری صنایع نفیسه‌یه و بری ده آثار عتیقه‌یه مخصوص اوله‌رق اوچ موزه، تشریح، معادن، علم الارض وسائره نمونه‌خانه‌لری وسائر مؤسسات علمیه بولندیغی کبی، ایالات حکمنده اولان جماهیر متفقه مرکزلرنده دخی مختلف مکاتب عالیه و مؤسسات علمیه موجوددر، وکوندن کونه تزاید ایتمکده‌در. ۱۸۸۰ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، تاریخ مذکورده مرکزده‌کی مشترك قضا داخلده ۲۱۳ ذکور و ۲۲۸ اناث مکاتب ابتدائیه ورشدیه‌سیله ۱٦ ذکور و ٤ اناث مکاتب عالیه‌سی وایالاتده ٦۲۲۸ ذکور و۱۸٦۷ اناث مکاتب ابتدائیه ورشدیه‌سیله ۸٤ ذکور و۱۲ اناث مکاتب عالیه‌سی، والحاصل بتون مکسیقه‌ده ۸٦٥۲ مکتب موجوداولوب، بونلره ٤٥۲ ۸٥۲ شاکرد دوام ایدردی. مکاتب مذکوره‌نك اداره‌سیچونده ۱٥ ملیون فرانق صرف اولنوردی. اووقتدن بری مکاتبك عددی تضاعف ایتمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر. ٥٤ ارکان حرب ضابطندن مرکب بر هیئت فنیه طرفندن ترتیب اولنه‌رق طبع و نشر اولنان مکسیقه‌نك مفصل و پك مکمل بر بیوك خریطه‌سی مکسیقه‌نك معارفجه اولان ترقیاتنه برنمونۀ عالیه‌در. ۱۸۳۹ تاریخنده تشکل ایتمش اولان بر جغرافیه جمعیتی مکسیقه‌نك احوال جغرافیه‌سنه دائر پك چوق خدمتلر ایتمکده، وموقت صورتده بر رسالۀ موقوتۀ فنیه نشر ایلمکده‌در. مکسیقه‌ده اك زیاده فنونجه وعلی الخصوص علم معادنه تعلق ایدن فنلرده ترقی اولنوب، ادبیات قسمی اوقدر ایلری کیتمه‌مشدر. تاریخ وفن آثار عتیقه‌یه متعلق ترقیاتی ده زیاده‌در.

محصولات و معادنك کثرتی مکسیقه‌ده بیوك بر تجارت اجراسنه و اخراجاتك ادخالاته چوق غلبه چالمسنه سبب اولیور. سنوی ادخالاتی ۹۰ ملیون فرانغه بالغ اوله‌بیلدیکی حالده، اخراجاتی ۲۳٥ ملیون فرانغی متجاوز اولوب، بو وجهله هر سنه مملکته ۱٤٥ ملیون فرانق کیرر. معادنك خراجیله زراعت لایقیله ترقی ایده‌جك، و دمیر یوللر تکثیر وتعمیم ایدیله‌جك اولورسه، تجارتك چوق دها ایلری کیده‌جکی و مملکتك ثروتی آرتدقجه آرته‌جغی

شبهه‌سزدر. باشلیجه اخراجاتی: کومش و آلتون، قهوه، آغاج الیافی، اخشاب، دری، باقیر، قورشون، حیوانات و توتوندر. سنه‌ده تقریباً اون بیك کمی مکسیقه اسکله‌لرینه آمد شد ایدوب، جمله‌سی ۳ ½ ملیون طونیلاتو استیعابنده بولنمشدر. مکسیقه‌نك سفائن تجاریه‌سی ۲۷۴ عددنده اولوب، ۵۲ سی واپوردر. دمیریوللری ۱۱ ٤۷۰ کیلومتره طولنده اولوب، اك بیوك خطی مکسیقه کورفزنده (ورا. قروز) اسکله‌سندن بدأ ایله ایکی طربقدن مکسیقویه چیقان و اورادن یوکسك یایله‌لری تعقیب ایده‌رك، تا حدود شمالیه‌یه وصول ایله ممالك مجتمعه خطوطیله برلشن خط کبیردر، که مکسیقه‌نك اورته‌لرنده غرب شمالی‌یه طوغری براوزون قول صاله‌رق، بوده ممالك مجتمعه خطوطنه اولاشور. دیکر برخط دخی حدود شمالیه‌نك قسم شرقیسندن ممالك مجتمعه‌دن مکسیقه‌یه داخل اولوب، سالتیلویه قدر واصل اولور. برخط دخی قالیفورنیه کورفزنده (غوآیماس) اسکله‌سندن بدأ ایله، شماله طوغری اوزانه‌رق ممالك مجتمعه خطوطیله کسب التصاق ایدیور. موجود اولان خریطه‌لرده مکسیقه‌نك ایکی ساحلنی ربط ایده‌جك یعنی مکسیقه کورفزندن باشلایوب ده بحر محیط آطلاسی ساحلنه منتهی اوله‌جق هیچ برخط کورلمیور. بوکاده بحر محیط مذکور مائله‌سنك پك اینیشلی اولمسی مانع اولسه کرکدر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری. — مکسیقه اهالیسی، بوقاریده دینلدیکی کبی، ۱۲ ۵۷۰ ۱۹۵ کشیدن عبارت اولوب، باشلیجه ۳ صنفه منقسمدر: یوزده ۱۹ ی آوروپالی یعنی اوروپا مهاجرلریله صرف آوروپالی ابویندن متولد خالص اسپانیول، یوزده ۳۸ ی خالص یرلی یعنی آمریقانك کشفندن اول مملکتك صاحبلری بولنمش اولان اسکی اهالینك اولادی، یوزده ٤۳ ی ده مختلف درجات وصورده ملزلردر. آوروپالیلرك قسم کلیسی اسپانیول اولوب، اخیراً هجرت ایتمش وهر سنه ایتمکده اولان برچوق فرانسز، ایتالیان، آلمان وسائر آوروپالیلر دخی وار ایسه‌ده، بونلر دخی مرور زمانله اسپانیوللره تابع اوله‌رق، اونلرك لساننی قبوله مجبوردرلر. اصل مملکتك صاحبلری و برنوع زادکان صنفنی تشکیل ایدوب مملکتك اداره‌سنی اله آلانلر مملکتك اسکی فاتحلری اولان اسپانیوللردن متولد اولوب‌ده یرلیلرله قاریشمیه‌رق نسللرینی وجنسیتلرینی خالص اوله‌رق محافظه ایدنلردر. بونلر یکی هجرت ایدن اسپانیوللره بیله نظر حقارتله باقه‌رق، وهله ملزلرله اصل یرلیلری اصلا صایمیه‌رق، فوق العاده برکبر وغرور وعزت نفس ایله متصفدرلر. اسپانیوللرك خاصه‌لری اولان جنسیت تفخری بونلرده تضاعف ایده‌رك، کندیلرینه همان کوکدن اینمش نظریله باقرلر؛ و بو کبر وغرورلری ترقیلرینه‌دخی مانع اولیور. اهالینك قسم اعظمنی تشکیل ایدن ملزلرك چوغی ینه اسپانیول فاتحلرله یرلی قاریلرك اختلاطندن متولد اولوب، بعضلری‌ده بو ملزلرك یرلی قاریلرله ویا زنجی کوله و خلایقلرك یرلیلر وملزلرله امتزاجندن تولد ایتمشلردر. بونلرك بکزلری مختلف درجاتده اسمر و سیمالری اسپانیول ایله آمریقالی سیماسی آره‌سنده اولدیغی حالده، اسپانیول لسانیله متکلمدرلر؛ وکندی کندیلرینه اسپانیول نظریله باقرلر. مملکتك اك چالیشقان و زراعت وصنایع وتجارتله اوغراشان اهالیسی و تعبیر آخرله مکسیقه‌نك اساسلی نفوسی بونلردر. یرلیلره کلنجه: بونلر کشفدن اول اورانك یکتا و مستقل اهالیسی بولنمش اولان اقوام مختلفه‌نك احفادندن عبارت اولوب، بینلرنده آز چوق مناسبتی اولان برچوق اقوام واجناسه وهر قوم برچوق قبائله منقسم و ۲۰۰ قدر لسانله متکلمدرلر. بونلرك بر طاقمی کویلرده متمکن اولوب، زراعتله و رنجبرلکله مشغولدرلر؛ وبرطاقملری‌ده الیوم خیمه‌نشین اولوب، عشیرت حالنده قونوب کوچرلر. بونلر آمریقانك سائر طرفلرده‌کی اهالی قدیمه‌سی قدر وحشی اولمیوب، آمریقانك کشفنده اجدادلری زراعت و صنعتله مشغول ایدیلر؛ ونهرلرینه مکمل جدوللر یاپوب، اراضی‌یی شمدیکندن ایی ایشلرلر، وکومش و آلتون معدنلرینك اخراج و اعمالنی‌ده بیلیرلردی. آنجق او وقت (آزتك) دینلن کوچك بر قومك تحت تحکمنده اولوب، آنلره‌یه چالیشدیرلیرلر کبی، اسپانیوللرك الینه کچنجه، دها دهشتلی بر ظلم آلتنه کیرمش، وبوکون مستقل اولدقلری حالده، ینه مملکته صاحب بولنان اسپانیوللرك نظر حقارتندن وکندیلرینی برچوق حقوقدن محروم براقان برطاقم

حقسز نظاماتدن قورتیله‌مدقلرندن، بیچاره‌لره دائمی برحزن ومغمومیت طبیعت ثانیه اولمش؛ و هیچ بر وقت یوزلری کولیوب، دائما تنها طورمنی وبرکوشه وکناره چکلمکی سورلر. شهر وقصبه‌ده یاشایانلرینك کنارلرده کندیلرینه مخصوص محله‌لرده قلبه‌لری واردر؛ وحاللریله صورت تعیشلری آجینه‌جق برصورتنده‌در. زنکین اسپانیوللرك بیوك چفتلکارنده چفتجی ویا عمله بولنانلری‌ده هر قرق الیسی بر قلبه‌ده و حیوانلریله برلکده بیتوتت ایدوب، سفالتلریله پیسلکاری درجهٔ نهایه‌ده‌در. اثوابلری آمریقان بزندن بر پانتالونله برکوملکدن وکنیش سپرلی برحصیر شاپقه وبرچفت طاقونیه‌دن ویتاق واثاث بیتیه‌یه بدل دخی بررحصیردن، بنکاری‌ده مصر اکمکندن عبارتدر. بو درجه‌ده بسیط اولان احتیاجلرینی استحصال ایدنجه، بشقه برشیٔ دوشونمیوب، آرتق چالیشمنی فضله عد ایدرلر. بیچاره‌لر بو حال ایله برابر پك مطیع وساکن آدملر اولوب، ذکاوت و استعداد. لری‌ده یوق دکلدر، ومجبوریت تحتنده اولنجه چا. لیشمقدن چکنمزلر. یوریمه‌ده قوتلری خارق‌العاده اولوب، ایکی اوچ کونلك یولی برکونده آلیرلر؛ وچوق دفعه آرقه‌لرنده یوز کیلولق بر یوك اولدیغی حالده، اوزون مسافه‌لر قطع ایدرلر. بونلر ملزلرله قاریشه‌رق، کیتدکجه عددلری آزالمقده، واېچلرنده بعض اقوامك افرادی توکنوب، بو وجهله برخیلیسی منقرض واسانلری منقطع اولمشدر. بش اون بیك زنجی اهالی دخی بولنوب، بونلردخی ملزلرویرلیلرله تزوج ایده‌رك، خاصه‌لری کیتدکجه آزالمقده‌در. اسپانیوللرله ملزلر اسپانیول لسانیله متکلم اولوب، متمکن اولان یرلیلردخی، بینلرنده کندی لسانلرینی قوللاندقلری حالده، اسپانیولجه‌یه دخی آشنادرلر. بووجهله مملکتك لسان عمومی ورسمیسی اسپانیولجه اولوب، بتون مکانبده دخی بو لسان تدریس او. لنیور؛ وکافهٔ مطبوعات ونشریات بولساندهاولیور. اسپانیوللر تا آمریقانك کشفنده اهالی‌یه خرستیانلغی قبول ایتدیرمکده بیوك برغیرت وتعصب کوسترمرك، طوعاً ویا جبراً همان جمله‌سنی خرستیان ایتمشلردی. بنا برین متمکن اولان یرلیلردخی خرستیان‌اولوب، خیمه‌نشین اولان عشایرك ایسه خرستیانلغی قبول ایدنلری‌ده اسماً خرستیان اولوب، قلباً اعتقاد قدیملرنده ثبات ایتمشلردر. مذهب عمومی قتوایك مذهبی اولوب، ممالك مجتمعه‌دن کوندرلمش بعض میسیونرلرده برلیلرك برطاقنی پروتستان ایتمشلردر.

تقسیمات ملکیه‌سی، شهر و قصبه‌لری. — مکسیقه ١٨٥٥ تاریخندن بری جماهیر متفقه صو. رتنده اداره اولنوب، ٢٧ حکومت، ٢ ایالت و ١ مشترك قضاء مرکزیدن مرکبدر، که اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی	نفوسی
(حدود شمالیه جهتنده)				
سونوره	١٩٧ ٩٧٣	١٩١ ٢٨١	هرموزیلو	٨ ٣٧٦
شیشوآهوآ	٢٢٨ ٩٤٦	٢٦٦ ٨٣١	شیشوآهوآ	١٨ ٥٢١
قوآهوئیلا	١٥٦ ٧٣١	٢٣٥ ٦٣٨	سالتیلو	١٩ ٦٥٤
نوئوواثون	٦٢ ٣٨١	٣٠٩ ٦٠٧	مونتری	٥٦ ٨٥٥
(مکسیقه کورفزی سواحلنده)				
تاماؤلیپاس	٨٤ ٤٣٤	٢٠٤ ٢٠٦	جودادویقتوریه	١٤ ٥٧٥
وراقروز	٧٠ ٩٣٢	٨٥٥ ٩٧٥	جالابه	١٨ ١٧٣
تاباسقو	٢٥ ٢٤١	١٣٤ ٧٩٤	سانجوان باؤتیستا	٢٧ ٠٣٦
قامپشه	٥٦ ٤٦٢	٩٦ ٤٥٨	قامپشه	١٦ ٦٣١
یوقاتان	٨٥ ٨٢٧	٢٩٧ ٥٠٧	مریدا	٣٦ ٧٢٠

حكومت	مربع كيلومتره	اهالى	مركزى	نفوسى
		(بحر محيط معتدل سواحلنده)		
سينالوآ	٧٤ ٢٦٩	٢٥٦ ٤١٤	قولياقون	١٤ ٢٠٥
جاليسقو	٩٢ ٩١٩	١ ١٠٧ ٨٦٨	غوآدالاجاره	٨٣ ٨٧٠
قوليما	٥ ٤١٨	٥٥ ٦٧٧	قوليما	١٩ ٣٠٥
ميشوآقان	٦٣ ٦٤٦	٨٨٩ ٧٩٥	مورليه	٣٢ ٢٨٧
غوئررو	٦٦ ٤٧٧	٤١٧ ٦٢١	شيلپانسينغو	٦ ٢٠٤
اوآياقه	٨٨ ٩٧١	٨٨٢ ٥٢٩	اوآياقه	٣٢ ٦٤١
شياپاس	٥٥ ٣١٦	٣١٣ ٦٧٨	قونستلاغوتيرز	٧ ٨٨٢
		(وسطده)		
دورانغو	٩٢ ٢٧٥	٢٩٤ ٣٦٦	دورانغو	٤٢ ١٦٥
زاقاتقاس	٦٥ ١٦٧	٤٥٢ ٧٢٠	زاقاتقاس	٤٠ ٠٢٦
آغوآس قالينتس	٦ ٠٩٥	١٠٣ ٦٤٥	آغوآس قالينتس	٣١ ٦١٩
سان لويى پوتوزى	٦٦ ٠١٠	٥٧٠ ٨١٤	سان لويى پوتوزى	٦٩ ٦٧٦
غوآناجوآنتو	٢٨ ٤٦٢	١ ٠٤٧ ٢٣٨	غوآناجوآنتو	٣٩ ٣٣٧
قوئرتارو	٩ ٤١٦	٢٢٧ ٢٣٣	قوئرتارو	٣٢ ٧٩٠
هيدالغو	٢٣ ١٧٠	٥٤٨ ٠٣٩	پاشوقه	٥٢ ١٨٩
مكسيقو	١٩ ٨١٢	٧٣٨ ٧٣٧	تولوقه	٢٣ ٦٤٨
مورلوس	٥ ٢٥٣	١٥٩ ٨٠٠	قوئرناواقه	٨٠ ٥٥٤
پوئبلا	٣٢ ٣٧١	٩٧٩ ٢٢٣	پوئبلا	٩١ ٩١٧
تلاتسقاله	٣ ٨٩٨	١٦٦ ٨٠٣	تلاتسقاله	٢ ٨٧٤
مركز قضاء مشتركى	١ ٢٠٠	٤٨٤ ٦٠٨	مكسيقو	٣٣٩ ٩٣٥
آشاغى قاليفورنيه ايالتى	١٤٣ ٦٩٢	٤٢ ٢٨٧	لاپاز	٤ ٧٣٧
تپيك ايالتى	٢٩ ٢١١	١٤٤ ٣٠٨	تپيك	١٦ ٢٢٦
جمعاً مكسيقه	١ ٩٦٥ ٥٢٣	١٢ ٥٧٠ ١٩٥		

مركزى اولان مكسيقودن صكره الك بيوك شهرى غوآناجوآنو جمهوريتنده واقع و ١٢٠٠٠٠ اهاليى جامع اولان (لئون دلاس الداماس) وجدولده مذكور حكومت مركزلريدر.

اصول اداره‌سى، قوه‌ٔ ماليه وعسكريه‌سى. — مكسيقه ممالك متفقه‌دن مركب برحكومت اولوب، عموم اهالى طرفندن ٤ سنه مدتله انتخاب اولنمش بر رئيس جمهورى، ايكنجى درجه‌ده وينه ٤ سنه مدتله، وبهر حكومت طرفندن ٢ اعضا اولمق اوزره، انتخاب اولنمش ٥٤ اعضادن مركب براعيان وطوغريدن طوغرى‌يه و ٢ سنه مدتله انتخاب اولنور ٢٢٧ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى واردر. انتخاب ايتمك حق متأهل اولانلر ايچون ١٨ وبكارلر ايچون ٢١ ياشنى طولديرمش اولانلره، وانتخاب اولنمق حقى ده رياست ايچون ٣٥، مجلس اعيان ايچون ٣٠ و مجلس مبعوثان ايچون ٢١ ياشنى طولديرمش اولانلره مخصوصدر. رئيس جمهور امور اداره‌يى آلتى ناظردن مركب بر هيئت وكلايه حواله ايدوب، بو هيئتى كنديسى انتخاب ايدر، و مسئول طوتار. امور عدليه آيرى اولوب، حكام ٦ سنه مدتله اهالى طرفندن انتخاب اولنور. هر حكومت اداره‌ٔ داخليه‌سنده مستقل اولوب، كنديسنه مخصوص مجلس

مبعوثانی، والی ناميله بر رئيسی وبر محكمهٔ عاليه‌سيله بر تنظيمات مجلسی واردر. واردات ومصارف سنويه‌سی ٤١ مليون كسور دولار راده‌لرنده اولوب، بر دولار ٢ فرانق ايله ٦٦ سانتيمدن عبارتدر. بو عمومی بودجه‌دن بشقه هر حكومتك كنديسنه مخصوص بودجه‌سی اولوب، بونلرك‌ده مجموعی ١٨ مليون دولاره بالغ اولور. باشليجه واردتی كمرك ايله پول رسمندن عبارت اولوب، سائر ويركيلری پك آزدر. سلاح طاشيمغه مقتدر هر مكسيقه‌لی ٢٠ ياشندن ٥٠ ياشه‌دك عساكر مليه سلكنه داخل اولوب، حين حاجتده سلاح آلتنه آلنمق ايچون، معين وقتلرده تعليم اولنور. صلح زماننده‌كی عساكر دائمه ايسه كوكللی افراددن مركب اولوب، احتياطيله برابر پياده وسواری وطوپجی وژاندارمه اوله‌رق ٦٠ جنرال، ٣٦٠٠ ضابط، ٤٥٠٠٠ نفر، ٧٠٠٠ آت و ٣٠٠٠ استردن عبارتدر. حرب زماننده جمعاً ١٦٥٠٠٠ عسكرجيقاريله‌بيلير. دونanmasی ٢ آويزو، ٢ طوپ چكر، بر مكتب سفينه‌سی و ٥ واپوردن عبارت اولوب، بر قاچ توربيوز ايله بر زرهلی، بر قروآزور، ٤ طوپ چكر وايكی نقليه واپوری‌ده دردست انشادر. بحريه عسكری ٨٤ امرا وضابطانله ٤٢٥ نفردن مركبدر.

احوال تاريخيه‌سی. — مكسيقه‌نك آمريقانك كشفندن اول اولجه بر مدنيته نائل بولنديغنی سويلدی ايدك. او وقت قصبه‌لری ومعبدلريله حكمدارانه مخصوص سرايلری وار ايدی. او مدنيتك بعض آثاری اليوم باقيدر. آمريقانك كشفندن صكره ١٥١٧ و ١٥١٨ تاريخلرنده اسپانيه سردارلرندن بر ايكی كشی مكسيقه سواحلنه بناشمشيدی. ١٥١٩ ده (قورتز) بر اسپانيول فرقه‌سيله وبر قاچ كمی ايله مكسيقه ساحلنه يناشه‌رق، اهالی طرفندن چيچكلر دمتلريله ومحبت تمايشلريله قبول اولنمش؛ وورا‌قروزده بعض تأسيساتدن صكره، بويله بر حسن قبول دوستانه ايله او وقت (تنوستيتلان) دينلن مكسيقويه قدر كيتمش؛ وحكمدار بولنان (مونتزوما) طرفندن دخی حسن قبول كورمش ايكن، بر طرفدن يغماكرلك طمعيله وبر طرفدن‌ده خرستيانلغی نشر ايتمك فكر تعصبكارانه‌سيله آز تكارك حكومتندن خوشنود اولميانلرك طرفنی طوته‌رق، عسكرينه بر

بيوك فرقهٔ معاونه پيدا ايتمش؛ ومالك اولديغی طوپلر واسلحهٔ ناريه قوتيله يرليلره غلبه چاله‌رق مكسيقويی ضبط ايلمش ايدی. بيچاره مكسيقه‌ليلر بر آز مقاومتدن صكره عرض اطاعتله (مونتزوما) اسپانيه قرالی شارل كينته تقديم اولنمق اوزره، بر چوق هدايا ويرديكی حالده، بيچاره‌لری قتل عام، وبتون مالكلرينی نهب وغارتله، مكسيقويی وسائر معموره‌لری احراق، ونهايت كنديلرينه معاونت ايدن يرليلری دخی اسرا صفتيله سپاهيلر بيننده تقسيم ايده‌رك، اراضيی كاملاً ضبط ايتدكدن بشقه، اسكی صاحبلرينی‌ده طوپراقلريله برابر مال وملك كبی قوللانمغه باشلامشلردی. او وقت مكسيقه دخی آمريقای جنوبی ووسطی كبی اسپانيه‌نك بر ايالتی ويا خديوتی حكمنده بولنوب، يالكز اسپانيه ايله تجارت ايتمك اوزره، سائر كميلره مكسيقه اسكله‌لرينه يناشمق، ومكسيقه‌ليلره بشقه دولتلر تبعه‌سيله تجارت ايتمك وفابريقه آچمق وحتی بر چوق محصولاتك زرعی بيله ممنوع ايدی. اصل يرلی آمريقاليلر حيوان مثابه‌سنده طوتلديغی كبی، اسپانيوللرله يرليلردن متولد اولان ملزلر دخی بيوك بر حقارت آلتنده بولنوب، حكومت نظرنده محقر وذليل ايديلر.

نهايت قرن حاضر ميلادی اوائلنده ممالك مجتمعه‌نك انكلتره‌نك پيوندرونی آلتندن چيقمسی واسپانيه‌نك بيوك ناپوليونك ضبطنه كچمسی آمريقای جنوبيده‌كی اسپانيه مستملكاتنجه بادئ تزلزل اولديغی كبی، مكسيقه‌ليلر دخی او صره‌ده فرصتدن استفاده‌يه قالقيشوب، ١٨١٠ ده هيدالغو اسمنده بر راهبك تحت رياستنده قيام ظهور ايتمش؛ وقرق بيك يرلی انتقام حسيله التحاق ايدوب، او تاريخدن ١٨٢١ تاريخنه‌دك، اسپانيه عسكريله يرلی اهل قيام بيننده بر چوق قانلی محاربه‌لر وقوع بولدقدن صكره، تاريخ مذكورده اسپانيه قوماندانلرندن مكسيقه‌نك ملز جنسنه منسوب (اتيوربيد) اسمنده بری عسكريله برابر اهل قيامه التحاق ايتمكله، درعقب بونلر غالب كلوب، مملكتلرينك استقلالنی تأمين ايتمش؛ و ١٨٢٤ ده دول معظمه‌يه قبول ايتديرمشلردر. يالكز اسپانيه ١٨٣٦ تاريخنه‌دك

تصدیق ایتمه‌مشـدی. لکن مکسیقه استقلاله نائل اولمغله برابر اسایشه‌ده نائل اوله‌میوب، ابتدامر قوم (اتیوربیـد) ی دیکتـاتور طانیدقلری حالده، چوق کچمه‌دن اسـقاط و مملکتدن طرد ایتمش؛ و ١٨٤٤ ده مکسیقه‌یه عودتنده طوتوب قورشونه دیزمشـلردر. بوندن صکره‌ده فتن داخلیـه اکسیك اولمامشـدی. ١٨٦١ ده دیون خارجیه فائضلرینك تأدیاتی تعطیل ایتمکله، فرانسه وانکلتره واسپانیه متفقاً عسکر و دونما سوق ایتدکلری حالده، متعاقباً اسپانیه وانکلتره عسکرلرینی کری آلوب، فرانسز عسکری اوچنجی ناپولیونك غریب بر لعبهٔ سیاسیه‌سیله کلیتلی صرفیات وتلفاتی کوزینه آله‌رق، برر برر بتون مکسیقه ممالکنی ضبط، و ١٨٦٤ ده آوستریا ایمپراطوری فرانسوا یوسفك برادری ماقسیمیلیانی ایمپراطورلق تختنه اقعاد ایله، برقاچ سنه محافظه صورتیله اوراده اقامتدن صکره، ١٨٦٦ و١٨٦٧ ده مملکتی تخلیه ایدنجه، مکسیقه‌لیلر یکیدن قیامله، ماقسیمیلیانه کیتمکی تکلیف ایتدکلری حالده، مشارالیه قبول ایتمیوب، مقاومت ایتدیکندن، لدی‌المحاربه کندیسنی طوتوب، قورشـونه دیزمش؛ و ممالك مجتمعه صـورتنده اعلان ایتمشلردر. مکسیقه وقتیله شماله طوغری چوق دهـا واسع اولوب، بر خیلی یرلری ممالك مجتمعه طرفندن ضبط اولنمشدر. اسپانیه‌یه تابعیتی زماننده «یکی اسپانیه» دخی دینلیردی.

مکسیقه یکی — Nouveau Mexique, (New Mexico, Nuevo M.)

ممالك مجتمعه‌نك غرب جنوبی جهتنده ومکسـیقه حدودنده هنـوز جماهیر صره‌سنه کچمیوب ایالت صورتنـده اداره اولنـور بر مملکتدر، که غرباً آریزونه ایالتیله، شمالاً قولورادو، شرقاً تکزاس جمهوریتلریله، جنوباً دخی ینـه مذکور تکزاس حکومتیله ومکسیقه حدودیله محدود اولدیغی حالده ٣١°٢٠′ ایله ٣٧° عرض شمالی و ١٠٥°٢٠′ ایله ١١١°٢٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتـد وخطوط مستقیمهٔ مفروضه ایله محدود برمربع تشکیل ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣١٧ ٤٧٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٥٣ ٥٩٣ اهالی ایله مسکوندر، که هر ایکی مربع کیلومتره باشـنه آنجق برکیشی دوشیور. ١٨٥٠ تاریخندن بری ممالك مجتمعه‌یه ملحق بر ایالت صورتنده اداره اولنوب، موقتاً ١٢ سنجاغه منقسمدر، ومرکزی (سانته‌فه) قصبه‌سیدر. اراضیسی اوچ قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر: قسم شرقیسی (لانوس استاقادو) اسمیله دوز وواسع اووه‌لردن، قسم وسطیسی قیالی طاغلر سلسله‌سنه منسوب بر یری آرقه‌سندن شمالدن جنوبه ممتد بر قاچ صره طاغلردن وقسم غربیسی یوکسك یایله‌لردن عبـارتدر. مذکور طاغلرك الك شرقیسی اوتلر ومرعالرله، ایکنجیسی اورمانلرله مستور، اوچنجیسی دائما بلوطلر ایچنده ودردنجیسی سرمدی قارلرله مستور ودیکلی طاشلرکبی دیم دیك کورینور. غربده‌کی یایله‌لری ایسـه غرانیت طاشندن عبارت اولوب، ایکی طرفی دیوار کبی کسـیك پك درین وادیلری وغریب مغـاره‌لری حاوی پك وحشی بر یردر. انهاری آز وقوری اولوب، برنجیسی اورالرده (ریوبراوو) یعنی «وحشی چای» دنیلان (ریوغرانده‌دل نورته) ایرماغی قیالی طاغلرصره‌لری آره‌لرنده قولورادو جمهوریتندن کله‌رك ٢٤٠٠ متره‌لك ارتفاعده بو ایالته دخـول، وجنوبه طوغری طـار وادیلر وبوغازلر ایچندن جریانله، صاغدن (شامه) و (سان جوزه) نهرلرینی دخی آلدقدن صکره، ١٠٠٠ متره‌لك ارتفـاعده و تکزاس جمهوریتیله مکسـیقه حدود مشترکه‌سنده ایالتدن خروج ایدرك، مکسیقه حـدودینی تعقیب ایدر. شرق جهتنده‌کی اووه‌لرده جریان ایدن نهرلر شرقه وغرب طرفنده‌کی یایله‌لرده بولنانلر دخی غربه طوغری آقار. شرق جهتنده باشلیجه ایکی نهر آقیور، که بری قیالی طاغلردن شرقه طـوغری اینن اوچ درت نهرك اجتماعندن بالتشکل جنوبه طوغری جریانله تکزاسـه کیره‌رك مذکور ریوغرانده ایرماغنه دوکیلان (ریوپقوس)، و دیکری میسیسـیپی‌یه تابع (ریدریور) ه دوکلك اوزره قسم شمالیده شرقه طوغری آقان (قنادیان) نهریدر. غرب جهتندن اینن انهار ایسه قالیفورنیه کورفزینه منصب قولورادو ایرماغنه تابع اولوب، باشلیجه‌لری: سـان جوان، لیتله قولورادو و جیلا نهرلریدر. بتون بو انهارك صـولری پك آزدر. طاتلی کوللری اولمیوب، برقاچ طوزلی کولی واردر، که یازین صولری تبخر ایتمکله، خیلی طوز آلنیر.

مركزی و باشلیجه معمورهلری ریوغراندهنك وا. دیسنده و اوكا تابع وادیلرده اولوب، (ریوبقوس)ك وادیسی بتون خالیدر. ارتفاعی و معمور اولان یرلرنده اورمانلربك كثرتی حسبیله، هواسی معتدل وپك صاغلام اولوب، یازین میزان الحراره نادراً ٣١ درجهیه قدر چیقار، واكثریا ٢٠ درجه كوستریر؛ قیشین دخی نادراً تحت الصفر ٢٠ دركهیه قدر اینوب، اكثریا صفردن یوقاری بولنور. تموز واغستوسده همان هركون صاغاناقلی یاغمورلر یاغار. قیشین آز قار یاغوب، یرده چوق طورماز. قیشین دخی كونشك كورنمدیكی كون اولماز. اورمانلری اراضیسنك یوزده آلتیسنی ضبط ایدوب، باشلیجه ریوغراندده حوضهسندهدر. اشجاری قواق، سكود، میشه، جوز، دیش بوداق وبوكسك طاغلرده چام وسائرهدن عبارتدر. مرعالری دها چوق او. اوب، حیواناتی ایی بسلر بر جنس اوتی واردر. حیوانات وحشیهسی كییك، بیانی مانده، طوموز، قراجه، قپلان، سیاه، بوز وتكیر آیی، قورت، طاوشان، آطه طاوشانی، طاغ صیچانی، كلنجك، سنجاب وسائره ایله طیور مختلفهدن وعلی الخصوص اوكوزك بیله حقندن كلن جسیم قره قوشلرله یبانی حالنده هندی، قاز، اوردك وسائرهدن عبارتدر. حشراتی آزدر. اوولرنده سیوری سینكلرله سائر موذی حیوانجقلر چوقدر. چكركهلری چوق ودائمیدر. میاه معدنیهسی چوق اولوب، بعضلری پك صیجاقدر. زراعت یالكز انهار صولریك یتیشهبیلدیكی یرلرله بعض آرتزین قیولریله اروا اولسان یرلرده ممكن اوله بیلوب، سائر طرفلرده قوراقلق مانع اولور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، مصر، یولاف، آرپه وسائرهدن عبارت اولوب، مجموعی سنوی آنجق ٥٠٦٠٠٠٠ هكتولیترهیه بالغ اولور. هوا وطوپراغی هر نوع سبزه ومیوه وباغ یتیشدیرمكه صالح ایسهده، طوپراغك ارواسی شرطدر. شمدیكی حالده بو قبیلدن محصولاتك مجموعی ١٢٥٠٠٠ فرانق قیمتنی تجاوز ایتمیور. مرعالرینك كثرتی جهتیله حیوانات یتیشدیرمكه استعدادی دها زیاده اولوب، صیغیر وآتلری وعلی الخصوص قیونلری كیتدكجه چوغالمقدهدر. ١٨٧٠ده ٦٢٠٠٠٠ قیون وار ایكن، ١٨٨٠ده ٢١٠٠٠٠٠ رأسه بالغ اولمشدی. آنجق قو.

راقلقدن واكثریا حكمسورن 'وبوز علتندن طولایی بیاغیلری اوقدر چوق دكلدر. معادنجه مملكت پك زنكین اولوب، كومش وآلتون معدنلری كثرتله بولندیغی كبی، كمور، دمیر، قورشون، چنقو، جیوه، باقر وسائر معدنلرله مرمر وغرانیت طاشلریده چوقدر. آنجق بونلرك جلبهسی طرق وسائر وسائط فقداننددن ووحشیلرك ممانعتندن یقین وقته قدر معطل قالوب، یكی ایشلتمكه باشلامشلردر. شرقدن كلن وساحل غربیه منتهی اولان بر دمیر یول خطی مملكتك جنوب غربی قسمنی شق ایتدیكی كبی، مكسیقهدن كلن دیكر برخط دخی بونی قطع ایله، منتهای شماله قدر مملكتی شق، و اورتهسنده (آلبوكرق) قصبهسندن غربه طوغری بر قول تمدید ایدیور. بو خطلر اك معمور یرلرندن مرور ایدهرك، مملكتی هر طرفله اختلاطده بولندیریور. اهالیسنك قسم اعظمی آوروپالی اولادندن واك چوغی مكسیقهلی اولوب، قصوری آمریقا انكلیزی وسائر مهاجرلردن عبارتدر. اون بیك قدر یرلی آمریقالیلر بیك قدر زنجی دخی واردر. مذكور مكسیقهلیلر اسپانیول ایله یرلیلردن متولد ملز آدملر اولوب، ترقی وتمدنه پك آز استعداد كوستریورلر. بو یر اسكیدن مكسیقهیه داخل اولوب، آزتكلر زماننده شمدیكندن ایی بر مدنیته نائل ایدی. اسپانیوللر مملكتی فتح ایتمكله یرلیلرله برابر كندیلری دخی تدریجاً وحشیت درجهسنه ایتمشلردر. ممالك مجتمعه حكومتی مملكته صاحب اولهلیدن بری سعی ایتمكله برابر، هنوز اهالیسنی طریق مدنیته ادخال ایدهمهمش؛ وبونلر جماهیر متفقه صرهسنه كیرمكه قابلیت كوسترهمهمشدر.

مكسیقه كورفزی {(Golfe de Mexique) آمریقاده بحر محیط} آطلاسی‌یه مربوط بر بیوك كورفز ودها طوغریسی بر دكیز اولوب، آمریقای شمالینك جنوب شرقیسنده واقع اولدیغی حالده، غرباً وجنوباً مكسیقه وشمالاً ممالك مجتمعه سواحلیله محاطدر. غرب جهتندن بر قسمی مكسیقهنك (یوقاتان) وممالك مجتمعهنك (فلوریده) شبه جزیرهلریله قپالی اولدیغی كبی، بو ایكی شبه جزیره آرهسنده قالان آرالغك دخی قسم وسطیسنی قوبه جزیرۀ كبیرهسنك قسم

غربیسی قپامغله، بو جزیره‌نك ایكی طرفنده قالان وهر ایكیسی‌ده تقریباً ۲۰۰ كیلومتره وسعتنده اولان یوقاتان وفلوریده بوغازلرندن آنتیله دكیزیله وبحر محیط آطلاسی ایله اختلاط ایدیور. بو وجهله همان هر طرفدن قپالی بر دكیز اولمغله، ایچنده مد وجذر پك آز حس اولنیور. سواحلی آلچق وبطاقلق اولوب اكثر طرفلرنده بر طاقم طوزلی كوللری دكیزدن آیرر قومدن اینجه دیللرله محاطدر. باشلیجه اسكله‌لری قوبه جزیره‌سنده‌كی هاوانه ایله مكسیقه سواحلنده: یوقاتانده‌كی (پروغرسو)، الك جنوبی ساحلنده (قامپشه)، همنامی اولان دیلك ایچنده‌كی (قارمن)، مكسیقه‌نك الك بیوك اسكله‌سی اولان (وراقروز) و (تامپیقو)؛ ممالك مجتمعه سواحلنده دخی: غالوستون ایله یكی اورلیان وكی وست اسكله‌لریدر. سواحل قربنده‌كی دیللر واهمیتسز كوچك آطه‌لردن بشقه مكسیقه كورفزی داخلنده هیچ بر جزیره یوقدر. یوقاتان و فلوریده شبه جزیره‌سیله بتون ممالك سواحلی قربنده دكیز پك صیغ اولوب، ۱۰۰ قولاج عمقنی بولمق ایچون، بو سواحلدن اقلی ۲۰۰ كیلومتره آچلمق اقتضا ایدر. یالكز غرب جنوبی یعنی مكسیقه‌ده وراقروز وتامپیقو جهتی سواحلی خیلی درین اولوب، اوطرفدن ساحلدن ۱۰۰ كیلومتره آچیلنجه ۱۰۰۰ قولاج درینلكه تصادف اولنور. كورفزك الك درین محلی اورادن باشلایه‌رق شرق شمالی‌یه طوغری ممتد اولور. الك درین محلی یوقاتان شبه‌جزیره‌سیله مكسیقه‌نك ساحلده‌كی حدود شمالیه نقطه‌سی آره‌سنه تمدید اولنه‌جق بر وترك وسطنده واقع اولوب، اوراده ۳۷۳۵ متره عمق واردر. یكی اورلیان ایله قوبه جزیره‌سی آره‌سنده عمق ۲۹۵۰ متره‌یه تنزل ایدر. بو درینلك مذكور جزیره‌نك ساحلنه قدر دوام ایدیورسه‌ده، مذكور ایكی بوغازده بڭه قعر دریا یوكسلیر. آوروپا سواحلنه طوغری كلن مشهور (غولف استریم) آقندیسنك بر قولی قوبه جزیره‌سنی طولاشه‌رق، یوقاتان بوغازندن مكسیقه كورفزینه داخل اولورسه‌ده، وقتیله ظن اولندیغی كبی، بو كورفزی طولاشمیوب، میسیسیپی نهر عظیمنك صولرندن حاصل اولان آقندیدن ایتباً رك، یالكز قوبه سواحلنی طولاشدقدن صكره، فلوریده بوغازندن چیقار. مكسیقه كورفزینه بر چوق انهار دوكیلوب، بونلرك الك بیوكی همان بتون ممالك مجتمعه میاه جاریه‌سنی جمع ایدن میسیسیپی نهر عظیمیله مكسیقه‌نك حدود شمالیه‌سنی آیران (ریوغرانده دل‌نورته) در. ممالك مجتمعه‌ده نهر مذكورك صاغ وصولنده دیگر بر چوق انهار ایله مكسیقه یایله‌لرندن اینن انهارك جمله‌سی‌ده بو كورفزه منصب اولور. بوقدر طاتلی صولرك دوكلسی بالطبع كورفزك صوینك بحر محیط صویندن چوق دها طاتلی اولمسنی و داخلدن بوغازله طوغری بر آقندی‌یی موجب اولیور. مكسیقه كورفزینك بالیقلری چوق اولوب، اینجیلری دخی مقبول واریدر. دانه‌سی ۷۵ قراطه قدر اینجیلر چیقار.

مكلمبورغ { (Mecklembourg) وآلمانجه مكلنبورغ (Mecklenburg)

آلمانیه ممالك شمالیه‌سندن بر مملكت اولوب، شمال غربی جهتندن بالطبع دكیزله ویالكز غرب جهتندن آز بر مسافه‌ده (لوبك) خطهٔ ممتازه‌سیله وسائر طرفلردن پروسیه ممالكیله یعنی شمال شرقی جهتندن پومرانیه، جنوب شرقی جهتندن وجنوباً براندبورغ، جنوب غربی طرفندن هانووره، غرباً دخی هولشتاین ممالكیله محاط و محدوددر. ۵۳° ۶′ ۲۵″ ایله ۵۴° ۲۲′ عرض شمالی و ۸° ۱۵′ ایله ۱۱° ۳۲′ ۵۱″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ۲۱۹ وشمالدن جنوبه اكی وسطی صورتده ۱۰۰ كیلومتره قدردر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۰۹۱ مربع كیلومتره واهالیسی ۶۹۸۳۹۶ كشیدر، كه هر مربع كیلومتره باشنه آنجق ۴۲ كشی دوشوب، آلمانیانك الك آز مسكون یرلرندندر.

بو مملكت ادارةً وسیاسةً غیر مساوی ایكی بیوك دوقه‌لغه منقسم اولوب، بیوك دوقه‌لری بر خاندانك ایكی شعبه‌سندن عبارتدر. برمشترك مجلس منتخبلری وعمومی بر محكمهٔ تمیزلری وار ایسه‌ده، هربری ادارهٔ داخلیه‌ده تمامیله مستقل اولوب، ایكیسی‌ده آلمانیه ایمپراطورلغی هیئت متحده‌سنه داخلدرلر.

— مكلمبورغ اشورین. بو ایكی بیوك دوقه‌لغك الك بیوكی اولوب، مملكت مذكوره‌نك قسم اعظم غربیسندن عبارت اولمغله، ساحلك بتونی

ضبط ایتمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳ ۱۶۲ مربع کیلومترہ و اهالیسی ۵۹۶ ۱۸۳ کشی اولوب، هر مربع کیلومترہ باشنه ۴۵ کشی دوشیور. اهالیسی عمومیت اوزرہ پروتستان اولوب، یالکز ۲۵۰۰ قدر قتولیك ور اوقدر موسوی واردر. اراضیسی دوز وقوملق بر اووه‌دن عبارت اولوب، یالکز ایکی صره تپه‌لر غرب شمالیدن شرق جنوبیه طوغری ممتد اولور. آره‌لری ۲۰ کیلومترہ‌لك مسافه ایله آیرلمش اولان بو ایکی صره تپه‌لرك برنجیسی نهایت ۱۸۰ و ایکنجیسی ۱۷۵ مترہ‌لك ارتفاعه قدر چیقار. بو واسع اووه‌ده وعلی‌الخصوص مذکور ایکی صره تپه‌لرك آره‌سنده ۳۰۰ قدر کول بولنوب، الك بیوکلری جنوب شرق جهتنده‌کی موریچ، کواین وپلابر ایله غرب جهتنده‌کی (اشو-رین) کوللریدر. شرق جهتنده‌کی (مالخین) کولی اوقدر بیوك دکل ایسه‌ده، جوارلرینك کوزللکیله مشهوردر. البه ایرماغی جنوب غربی حدودینك برقسمنی تشکیل ایدوب، مکلمبورغك بتون غرب جنوبی میاه جاریه‌سی بو ایرماغه دوکیلور. بونلرك چوغی کوللرك آیاقلری حکمنده‌در، ویا کوللرك ایچندن کچر. باشلیجه‌لری: الده ایله روبنیچ وبوکا تابع سوده وشاله نهریدر. شمال شرق حدودینی تشکیل ایدن (رکنیچ) ایله اورته‌دن آقان (وار-نوو) نهرلری‌ده بالطبع دکیزینه منصب اولور. (پنه) نهری دخی شرق جهتنده‌کی کوللرك فضله میاهنی طوپلایه‌رق، پومرانیه‌یه کیرر. بو وجهله میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، بوسایه‌ده اوقوملق صحرالرك برچوق یرلری منبت تارله‌لره تحویل اولنمغه مساعد ایسه‌ده، اراضینك حالی و نظامانی زراعتك ترقیسنه مانعدر. اراضینك جمله‌سی بیوك دوقه ایله سائر زادکانك ملکی اولوب، ایشلین زراع یقین وقته کلنجه‌یه قدر طوپراقله برابر بکلرك مالکسندن معدود اوله‌رق، چفتلکله برابر آلنوب صاتیلیردی. هرنه قدر ۱۸۲۰ تاریخندن بری بو حاله ختام ویریلوب، زراع اسارتدن قورتارلمش؛ وایشلدکلری اراضی‌یه وارث اولمق حقی قزنمشلر ایسه‌ده، بو وراثت یالکز اکبراولاده منحصراولوب، اراضینك ورثه بیننده تقسیمنه نظام مساعد اولمدیغندن، میراثدن محروم اولانلر ترك وطنله، هجرته مجبور اولورلر؛ وهر حالده زراع بحق متصرف اولمدیغی اراضینك اعمارینه سعی وغیرت ایتمزلر. اراضیسنك یوزده ۵۷ سی تارله و باغچه، ۸ ی چایر، ۵ ی مرعی، ۱۷ سی‌ده اورماندر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه‌ایله سبزه و بعض میوه‌لردن‌عبارتدر. کرچ، آلچی، کومور معدنی و طوزی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، صیغیر، طوموز، آت و سائره‌دن عبارت اولوب، قیونلری بر ملیوندن زیاده، صیغیرلری ۲۷۳ ۰۰۰، طوموزلری ۱۹۳ ۰۰۰، بیکیرلری ۸۴ ۰۰۰، کچیلری ده ۲۰ ۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در. بیکیرلری بوکسك، بوروك، وقوتلیدر. یباغی، یاغ، پنیر و سائر محصولات حیوانیه اخراجاتی چوقدر. صنایعی پك کری اولوب، مع هذا برخیلی فابریقه ودستکاهلری اولوب، ایچلرنده ۶۲ ۰۰۰ قدر عمله ایشلر. باشلیجه تجارت بحریه‌سی (ویسمار) اسکله‌سندن اولیور. (روستون) شهرنده‌کی دارالفنوندن شقه بو بیوك دوقه‌لقده ۶ اعدادیه، ۶ مکاتب خصوصیه، ۳ مکاتب‌عالیه، ۲ دارالمعلمین، ۳ بحریه، بر حربیه مکتبی، بر صاغر ودیلسز مکتبی وبیك قدر مکاتب ابتدائیه موجوددر. بودجه‌سی ایکی شعبه‌دن مرکب اولوب، بری بیوك دوقه‌نك املاك خاصه‌سندن، ودیکری رسوم مختلفه‌دن عبارتدر. برنجیسی ۱۸½ و ایکنجیسی ۴ ملیون فرانقه بالغ اولوب، مصارف اداره‌نك بر قسمنی بیوك دوقه کندی املاکی وارداتندن تسویه ایدر. اصول حکومتی مشروطیت اولوب، یالکز زادکان‌ایله‌اصحاب اراضی و شهرلر اهالیسنك بعضلری مجلس مبعوثانه اعضا انتخاب ایتمك و اولنمق حقنی حائزدر. کویلیلر وچفتجیلر بوکبی حقوق مدنیه‌دن محرومدرلر. عسکری آلمانیانك طقوزنجی واون دردنجی قول اردولرینك بر قاچ آلای وطابورینی‌تشکیل ایدوب، عموم آلمانیه اردوسنه تابع اولدیغی کبی، امور خارجیه‌سی‌ده برلینجه اداره اولنور. مرکز اداره-سی ۳۶ ۳۸۷ اهالیسی اولان (اشورین) شهری ایسه‌ده، بیوك دوقه ۶۰۰۰ اهالیسی ومکمل کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی و سائر تزییناتی اولان (لودویغ‌لوست) قصبه‌سنده اقامت ایدر. الك بیوك شهری ایسه ۵۰ ۰۰۰ اهالیسی

اولان (روستوق) در. اك بيوك اسكله‌سى بولنان (ويسمار)ك ۱۸۲٤۱ و (كوستروو)ك ۱۷۵۳۰ اهاليسى واردر. بتون بيوك دوقه‌لقده ٤۰ شهر وقصبه، ۹ بيوك قريه و ۲٦۰۰۰ كوى وچفتلك موجوددر. بر قاچ دمير يول خطى مملكتى شق ايدر.

مكلمبورغ استرليج. — بيوك دوقه‌لغى ايسه مكلمبورغ اشورينك شرق‌جنوبى كوشه‌سنه ياپيشمش بر يامه شكلنده اولوب، ساحلدن محرومدر. غرب شمالى جهتندن مكلمبورغ اشورين ايله، شمالاً پومرانيه ايله، شرقاً وجنوباً دخى براندبورغ ايله محاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۲۹۲۹ مربع كيلومتره واهاليسى ۱۰۱۵۱۳ كشى اولوب، بهر مربع كيلومتره باشنه آنجق ۳٤ كشى دوشيور. اهاليسى مياننده يالكز ۳۰۰ قتوليك و۵۰۰ موسوى اولوب، قصورى كاملاً پروتستاندر. بونك دخى اراضيسى طبق مكلمبورغ اشورينككى كبى اولوب، ينه بر چوق كوللرى واردر، كه جمله‌سنك مساحهٔ سطحيه‌لرينك مجموعى ۱٤۱ مربع كيلومتره‌يه بالغ اولور؛ واك بيوكلرى (تولنسه) در. بونك آياغى اولان (تولنسباخ) چايى (پنه) نهرينه دوكيلور؛ و ديكر چايلرينك اك بيوكلرى (هاول) ايله (واكنيچ) در. زراعت وحيوانات اهليه‌جه بو صوك سنه‌لرده خيلى ترقى كورلمشدر. اراضينك يوزده ٤٨ ى تارله وباغچه، ٦ سى چاير، ۲ ½ ى مرعى، ۲۰سى‌ده اورماندر. داخل مملكتده ۲۲۲۰۰۰ قيون، ٤۲۵۰۰ صيغير، ۳۱۰۰۰ طوموز، ۱٦۰۰۰ بيكير، ۸۰۰۰ده كچى واردر. صنايع پك ايلرى اولميوب، مع‌هذا يوك منسوجات، كاغد، جام، اسپرتو، توتون فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر؛ ايچلرنده ايشلين عمله ۱۱۰۰۰ كشى‌يه بالغ اولور. مملكتك ۹ شهر وقصبه، ۲ بيوك قريه و ٤۵۰ كوى‌وچفتلكى واردر. اصول‌اداره‌سى مكلمبورغ اشورينككى كبى اولوب، آنجق بو ايكى اداره‌دن مركبدر: برى تعريف اولنان مكلمبورغ استرليج بيوك دوقه‌لغى و ديكرى (راچبورغ) پرنسلكى‌در، كه مكلمبورغ اشورينك منتهاى غربنده واقع كوچك بر يردن عبارتدر. مملكت داخلنده ۳ اعداديه ايله ۲ دارالمعلمين وسائر مكاتب واردر.

بيوك دوقه‌سنك املاك خاصه‌سى مملكتك وسعتنه نسبتله اوته‌كندن زياده‌در. مركزى ۱۰۳٤۵ اهاليى جامع اولان (ناليسترليچ) قصبه‌سيدر.

مكناسه { (Méquinez) مغرب اقصاده فاسك ٦۰ كيلومتره غرب جنوبيسنده (بوفكران) واديسنده و (زغون) طاغنك جنوبى اتكنده و ۵۰۰ متره‌لك ارتفاعده واقع بر شهر اولوب، اهاليسى ۲۵۰۰۰ ايله ٤۰۰۰۰ آره‌لرنده تخمين اولنيور. شهر زيتون آغاجلريله مستور بر پارك ايچنده بولنغله، لطيف منظره‌سى، متعدد جوامع و مساجد و چارشى و بازارلرى، كنيش سوقاقلرى، واسع باغچه وميدانلرى، متعدد سراى وكوشكلريله سائر ابنيهٔ مصنعه‌سى، سورى وايچ قلعه‌سى واردر. ياقوت حموينك تعريفنه كوره شهر ايكى قسمدن مركب اولوب، برى اسكى اولديغى حالده، ديكرينى ملوك ملثمين‌دن مشهور يوسف بن تاشفين بنا ايتمشيدى؛ وايكيسى آره‌سنده قلعه وار ايدى. لكن شهرك اصل بيومه‌سى اوندن صكره اولوب، سلالهٔ حاضره ملوكندن مولى اسماعيل اعمارينه چوق همت ايتمشدر؛ وتأسيس ايتديكى جامع‌شريف، خراب اولديغى حالده، اليوم زيارتكاهدر. دفعاتله‌مغرب اقصانك پايتختى بولنمشدر. پك بيوك خزينه‌لرى حاوى اولديغى‌ده متواتردر.

مكّه { جزيرة العربك حجاز خطهٔ مباركه‌سنده جده‌نك يعنى بحر احمر ساحلنك ۱۰۰ كيلومتره شرقنده ۲۱° ۲۸′ ۳۰″ عرض شمالى ايله ۳۷° ۵٤′ ٤۵″ طول شرقيده بر شهر شهير اولوب، كعبهٔ شريفه‌يى حاوى اولمغله برابر، مسقط رأس جناب خاتم الانبياء والمرسلين (صلعم) اولديغندن، بتون عالم اسلامك قطب و مركزى واك مقدس شهريدر. يالكز خطهٔ حجازيه‌نك دكل، بتون جزيرة العربك دخى مركزى و اك بيوك شهريدر. نجد ايله تهامه آره‌سنده بر جدار حاجز حكمنده اولان حجاز جبالنك ايكى بوغازى محل اجتماعنده واقع اولمغله، هرنه قدر اطراف وجوانبى قورو وطاشلق اولوب، قوهٔ انباتيه‌سى يوغيسه‌ده، تجارتجه پك معتنا بر نقطه‌ده واقع اولديغندن، قبل الاسلام دخى تجارتكاه ومعمور بر شهر ايدى. على‌الخصوص زمان جاهليتده دخى بتون عربلرك

معبد عظیمی ومحل حجی بولنمش اولان کعبهٔ شریفه مناسبتیله ، جزیرة العربك هرطرفندن اهالی بو شهرمبارکه اجتماع ایله، هم ایفای حج وهم تجارت ایدر؛ وشعر وفصاحت مسابقه‌لرینه دخی کیریشیرلردی. مکهٔ مکرمه‌نك اهالیٔ دائمه‌سی ۸۰۰۰۰ کشی راده‌لرنده اولوب، موسم حجده عالم اسلامك هر طرفندن بر ایکی یوز بیك حجاج طوپلاندقدن بشقه ، مواسم سائره‌ده دخی زوار و معتکفین اکسیك اولمدیغندن ، دائما بو مقدار زیاده خلق بولنور . شرقاً جبل ابو قبیس ایله غرباً دیکر طاغلر آره‌سنده شمالدن جنوبه ممتد بر وادیده ومذکور طاغك اتکنده مؤسس اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۳ واکی برکیلومتره قدردر . خانه‌لری کارکیر ومرتفع اولوب ، اوج ودرت قاتلیدر . سوقاقلری‌ده کنیشدر. کعبهٔ شریفه واطرافنی احاطه ایدن مسجد حرام شهرك اورته‌سنده اولوب، ایکی جهتنده صفا ایله مروه تپه‌لری بولنیور؛ وآره‌لرینه مسعی طریقی اوزانیور، که مکهٔ مکرمه‌نك الك کنیش سوقاغی اولوب ، ایکی طرفی دکانلرله محاطدر. کعبهٔ شریفه حقنده «کعبه» ماده‌سنده تفصیلات لازمه ویرلمش اولدیغندن ، شوراده تکرارینه حاجت کورمیورز . شهر داخلنده مسجد حرامدن بشقه ٦ مناره‌لی جامع شریف ایله ٦٧ مسجد، ٦ مدرسه، ۲ کتبخانه ، بر رشدیه و ۳٤ صبیان مکتبی ، ۲ بدستان، ۹ خان، ۱۹ رباط، ۲ حمام، ۲۵ مغازه، ۳۰۰۰ دکان، ۱ غربا خسته‌خانه‌سی، ٤٠ چشمه وسبیل وسائر مؤسسات وخیراتی واردر . اخیراً شهرك خارجنده جملهٔ مؤسسات خیریهٔ حضرت پادشاهیدن اولمق اوزره ، حجاجه مخصوص جسیم ومکمل مسافرخانه‌لر انشا اولنمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اطراف وجوانبی طاشلق اولمغله، صویی قیت اولوب، اسکیدن قیو و صهرنج صولرینه منحصر ایکن ، هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده اوج کونلك مسافه‌دن برصو اساله ایتمشلردر، که الی یومنا هذا (عین زبیده) نامیله باقی اولوب، آنجق مشارالیهانك عمری وفا ایتمه‌مکله، عرفاته قدر کلمش اولدیغندن، قانونی سلطان سلیمان خانك کریمه‌سی مهرماه سلطان اورادن مکهٔ مکرمه‌یه ایصال ایده‌رك، شهری بول صو ایله احیا ایتمشدر. مکهٔ مکرمه‌نك اکثر جوانبی سور یرینی طوتار قیالق طاغلرله محاط اولدیغندن، یالکز آره‌لری سور ایله قپانمش، واوچ قپو آچلمش ایدی. شمدیکی حالده سور وقپولردن اثر یوقیسه‌ده، قپولرك اسملری باقیدر . مکهٔ مکرمه‌نك هرطرفی وقت سعادت جناب نبوی‌یی آکدیرر بر یادکار قیمتدار ایله مجلل اولوب ، علی‌الخصوص شعب بنی هاشمده مولد جناب رسالتپناهی ایله حضرت علی (رضه) افندمزك محل ولادتلری، زقاق الحجرده فخر کائنات (صلعم) افندمزك طول مدت اقامت بیورمش اولدقلری سعادتخانهٔ خدیجة الکبری، بونك مقابلنده حضرت ابابکر صدیق (رضه) افندمزك خانه‌لری و سائر بر چوق محال مبارکه زیارتکاه مسلمیندر . باب المعلا خارجنده واقع مزارستانده ام المؤمنین حضرت خدیجه (رضها) ایله والدهٔ رسالتپناهی جناب آمنه‌نك وصحابه‌دن بر چوق ذواتك مرقد شریفلری بولنیور. مکهٔ مکرمه‌نك اماکن مقدسه و مناسك حجدن اولان عرفات ومنا وسائر محال مبارکه‌سنی وزیارتکاهلرینی تماميله تعریف وتوصیفه شوراجقده محل مساعد اولمدیغندن، برنبذه‌سنك ذکریله اکتفایه مجبورز. هواسی یازین پك صیجاق ایسه‌ده، یابس اولدیغندن، صاغلام وقیشین ایسه پك لطیفدر. آغستوسده (رؤمور) حسابیله میزان الحراره ۳۹ درجه‌یه قدر چیقار، وکانون‌ثانیده ۱۸ درجه‌یه قدر اینر. مکهٔ مکرمه‌نك بر چوق دیکر اسما والقابی اولوب، مکه اسمندن صکره، الك معروفلری: بکه، بطحا، ام القری، البلد الحرام، البلد الامین وسائره‌در.

مکهٔ مکرمه پك قدیم برشهر اولوب، نه وقت وکیملر طرفندن بنا اولندیغنه دائر تاریخ برکونه معلومات صحیحه ویره‌میور. هرحالده، کعبهٔ شریفه بر زمانلر سجده‌کاه موحدین بولندقدن صکره، نیجه زمانلرده بتخانه‌یه تحویل ایدلمش اولمغله، جاهلیت زماننده بتون جزیرة العرب اهالیسنجه بر معبد عمومی اتخاذ اولندیغندن ، اسکیدن بری عربلر هر طرفدن ایفای حج ایچون مکهٔ مکرمه‌یه طوپلانیر ؛ وشهرك اهمیت موقعیه‌سی وجزیرة العربك همان وسطلرنده بولنمسی مناسبتیله ، زیارتله برابر تجارت دخی ایدرلردی . مکه اهالیسی یالکز

حجاجك آلیش وبریشیله اکتفا ایتمیوب، بحر احمر وشام وعراق ویمنله دخی تجارت ایدر، و معتن صورتده بوجهاته کاروانلر ایشلدیرلردی. اسکیدن بری هیچ برحکمداره تابع اولمیوب، دائما رؤساء و اغنیاء اهالی بالاجتماع برنوع حکومت اشرافله اداره اولنوردی. گاه جرهم قومی وگاه بنی اسماعیل اولان عرب مستعربه مکه‌ده تفوق ایدوب، نهایت ریاست بنی اسماعیلدن قریش قبیله‌سنه کچمش؛ وفخر کائنات (صلعم) افندمز بو قبیله‌ده ظهور ایلمشدر. نبی ذی‌شان بعدالبعث اون اوچ سنه مکهٔ مکرمه‌ده اقامت بیورروب، دعوتله مشغول اولدقلری حالده، نهایت حق رسالتپناهیلرنده وصحابهٔ کرام حقنده قریشك اذا وجفاسی درجهٔ تحملی تجاوز ایدنجه، مکهٔ مکرمه‌یی ترکله، مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیوردقلرنده، ام القرادن بیزار ومتنفر اولمیوب، بالعکس بوشهر مبارکك فضائلی حقنده برچوق آیات کریمه واحادیث شریفه واردر. بعدالاسلام مرکز خلافت مدینه، کوفه، شام وبعده بغداد اولوب، مکهٔ مکرمه یالکز ابن عباس زماننده مرکز خلافت بولنمشدر. مع‌هذا کافهٔ خلفا وسلاطین وامرای اسلام مکهٔ مکرمه‌نك اعمار وتزیيننه همت ایتمشلردر. ٣٨٥ تاریخنده دك مکهٔ مکرمه وخطهٔ حجازیه خلفاء عباسیه وبعده ملوك فاطمیه طرفندن نصب اولنمش عامللر معرفتیله اداره اولنوب، تاریخ مذکورده شرفادن ارثاً امرا نصبی معتاد اولمش؛ واو وقتدن بری امارت مکهٔ مکرمه سلالهٔ طاهرهٔ شرفاده تسلسل ایدوب، بونلر اکثریا مصر وشام ونادراً یمن حکمدارلرینه تابع بولنمش؛ ونهایت یاوز سلطان سلیم خان مصری فتح ایله، امامانی تسلم ایده‌رك، خلافت وسلطنتی جمع، و«خادم الحرمین» عنوانی احراز ایتدیکنده، بالطبع امارت مکه دخی دولت عثمانیه‌یه التحاق ایتمش؛ واو وقتدن بری سلاطین عظام عثمانیه حرمینك تعمیرات وتزییناتنه صرف نقدینهٔ همت ایتمشلردر.

— مکهٔ مکرمه حجاز ولایتنك دخی مرکزی اولوب، مرکز سنجاغی: طائف، تمنار، قرن، بخران، مرالظهران، عکاظ، منجره، کثه، جیرشن، سراة، نعم، علك، حنكان، ویش، وادی نخله، ذات عراق، یلیل ناحیه‌لرینی حاویدر. [زیاده تفصیلات ایچون «حجاز» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مکی { [«ابو طالب مکی» و «ابو محمد مکی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

مکی { (صائن الدین ابو الحزم — بن ریان الماکسینی الموصلی الضریر) مشاهیر ادبا و قراءدن اولوب، جزیره‌ده خابور کنارنده واقع (ماکسین) قصبه‌جغنده طوغمش؛ پدری حصیرجی اولوب، کندیسنی کوچك براقغله، والده‌سی اعاشه‌سنه مقتدر اوله‌مدیغندن، صاحب‌ترجمه موصله رحلتله، تحصیل علمه قویلمش؛ وسکز طقوز یاشنده ایکن کوزلرینه عمی طاری اولدیغی حالده، تحصیله دوامدن واز کچمیوب، بعده بغداده رحلتله، اوراده دخی ابن الصفار و ابن الانباری کبی مشاهیردن اخذ واستفاده ایتمش ایدی. اورادن موصله عودتله، افاده وتدریسله اشتغال ایده‌رك، بیوك بر صیت وشهرت قزانمش؛ ونهایت زیارت ایچون قدسه کیدوب، موصله عودتی متعاقب ٦٠٣ تاریخنده وفات ایتمش؛ وبر روایتده، برمخالفتندن طولایی، صاحب موصل نورالدین آرسلان شاه طرفندن تسمیم اولنمشدر. عماده‌کی اشتراکندن طولایی، ابو العلا المعرینك اشعارینی چوق سور، واونك کفتارینه تبعیت ایدرمش. شو قطعه جمله اشعارندندر:

على الباب عبد يسأل الاذن طالباً
له ادبا لا ان نعماك يحجب
فان كان اذن فهو كالخير داخل
عليك والا فهو كالشر يذهب

مکی { (حاجی محمد) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. جانب حجازه عزیمتله بر مدت مکهٔ مکرمه‌ده اقامت ایتدکدن صکره، هندستانه رحلت، وبعده ینه مکهٔ مکرمه‌یه عودتله، یکرمی سنه اوراده اقامت ایتمشدر. مولانای رومك مثنویسنه برنظیره سویلمکه اوزنوب، شو ایکی بیت اوندندر.

پیش اهل معرفت معنی کل است
طبع صاحب دل برآن کل بلبل است
عارف معنی بزرك دین بود
نکته کر فهمی بزرکی این بود

مکی محمد افندی { سلطان عبدالحمید خان اول وسلیم خان ثالث دورلرنده ایکی دفعه مشیخت اسلامیه مسند جلیله

بچمش علمادن اولوب، بدری خلیل افندی مکه ملاسی ایکن، ١١٢٦ تاریخنده اول بلدهٔ مبارکه‌ده دنیایه کلمش؛ وبدرینك وفاتندن صکره درسعادته ورودله، تحصیل علم ایده‌رك، طریق قضایه بالسلوك، ١١٧٩ ده سلانیك وبعده شام ومدینهٔ منوره قاضیسی ونهایت ١١٩٨ ده استانبول قاضیسی وبنه اوسنه آناطولی و١٢٠٠ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ١٢٠٢ ده مسند جلیل مشیخت اسلامیه‌یه کچوب، یالکز اوچ بچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنمش؛ و ١٢٠٥ ده ثانیاً شیخ الاسلام اولوب، بو دفعه بر سنه ایله درت آیلق مشیختدن صکره، شیخوخت وهرمنه مبنی، ١٢٠٦ تاریخنده عزل اولنه‌رق، روم ایلی حصارنده‌کی یالیسنده اقامت اوزره ایکن، ١٢١٢ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. عالم وادیب، متواضع، خلوق وقناعتکار بر ذات اولوب، پك ساده‌جه یاشار، وفضلهٔ معاشنی تصدق وخیراته صرف ایدردی. اوائل بیضاوی‌یه حاشیه‌سی، قصیدهٔ بردهٔ‌یه ترکجه مفصل شرحی، دیکر بر قاچ رسائل علمیه‌سی ومرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بر کون ایلر قصر عالی طاق اقباله صعود
سلم حیثیتك افزون ایدنلر پایه‌ـین

ملا { پومپونیوس —(Pomponius Méla) اسکی لاتینلرك اك مشهور جغرافیونندن اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٤٣ سنه اول جغرافیایه متعلق مفصل بر کتاب یازمشدر، که الیوم موجود، وجغرافیای قدیم حقنده معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله، مقبول اولوب، طبع ونشر اولنمشدر.

ملا چلبی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، مصروالیسی سنان پاشانك تذکره‌جیسی ومسیح پاشانك کاتبی بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کر اولورسه‌ك واردوغمدن کویکه رنجیده دل
یا شکست ایله آیاغم یا قدم رنجیده قل

ملاجو { (Melazzo) سیجیلیه‌نك شمال شرق ساحلنده ومسینه‌نك ٣٥ کیلومتره غربنده بر قوبك ایچنده واقع مستحکم بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی، صیدماهیسی وشراب وزیتون یاغی اخراجاتی واردر.

ملازکرد { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده وولایت وسنجاغك منتهای شمال شرقیسنده بر قضا اولوب، شمالاً ارضروم، شرقاً وان ولایتلریله، جنوباً بتلیس سنجاغیله، غرباً دخی بولانق قضاسیله محدوددر. قضا اللی ناحیه‌سیله برابر ٥٠ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢١٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ١٢٠٠٠ ی مسلم وکرد وقصوری ارمنیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، قسم جنوبیسنده ٣٠٠٠ متره ارتفاعی اولان (سیپان) طاغی بولنیور. شمال جهتنده مراد نهری شرقدن غربه آقه‌رق، اکثر میاه جاریه‌سنی آلیر. بر ایکی کولی دخی اولوب، ایچلرندن خیلی طوز چیقار. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آربه، داری، مرجمك، نخود وسائر حبوبات احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولمغله، فضله‌سی وجریش وآنیسون کبی محصولاتی وان کولنده یلکن کمیلرله اخراج اولنور. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وآتدن عبارت اولوب، کردلر بونلردن کلیتلی مقدارلر دیاربکره وسائر طرفلره کوندریرلر. حیوانات وحشیه‌سی قورت، تیلکی وصاکسار کبی جنسلردن عبارت اولوب، پوستلری ایچون صید اولنور. صنایع محلیه باشلیجه سجاده وکلیم نسجندن عبارت اولوب، پك ایی وطیانیقلیلرینی یاپارلر. مرکزی اولان قلعه قریه‌سی اطرافنده بونك وقتیله بیوك بر شهر بولنمش اولدیغنه دلالت ایدر بر چوق خرابه‌لر وقضانك سائر طرفلرنده قیایه اویلمش بر طاقم حجره‌لر وسائر بر چوق آثار عتیقه بولنیور. (وشکان) قریه‌سنده اوجاقدن چیقدیغنده ایستلدیکی کبی کسیلیر یومشاق وکونشده قالینجه مرمر کبی قاتی اولان بر طاش معدنی بولنیور.

ملاس { (Mélas) یونانی قدیمده «قره» دیمك اولان بو اسم قدیما بر قاچ نهره علم اولمشیدی: بری تراکیه خطه‌سنده بشیکه کورفزینه دوکیلان جری صو.— بری ملاطیه قربنده فراته دوکیلان قره صو.— بری‌ده تکه سنجاغنده‌کی منوغات نهریدر.

ملاشاه { مشاهیر شعرا وصوفیوندن اولوب، بدخشانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، شهزاده داراشکوه واکثر کبرا

وعلماء هند كنديسنه انتساب ايتمشلردى . منظوم ومنثور برچوق آثارى واردر. ١٠٦٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو بيت جمله اشعارندندر:

شود زيك دل زنده هزار دل زنده
زيك چراغ توان صد چراغ روشن كرد

ملاص { صقليه جزيره‌سنده برحصن حصين اولديغى « معجم البلدان » ده مسطور اولوب، بوقاريده مذكور (ملاچو) نك عينى اولديغى آكلاشيليور.

ملاطيه { [املاء صحيحى (ملطيه) اولمغله اورايه مراجعت بيوريله.]

ملاقه { (Malacca) هند چينينك ملاقه شبه جزيره‌سنك غرب جنوبى ساحلنده وسينغاپورك ٢١٠ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق ٢°١١′٢٤″ عرض شمالى ايله ٩٩°٥٤′٣٦″ طول شرقيده واقع وجوارلريله برابر انكلتره دولتنه تابع برشهر واسكله اولوب، ٢٠٠٠٠ اهاليسى، كوزل ابنيه‌سى وخيلى ايشلك تجارتى واردر . بر كوچك نهرله ايكى قسمه منقسم اولوب، قسم جنوبيسى پورتكيزلى وسائر آوروپاليلرله ، وقسم شماليسى ملايى، چينلى وعرب اهالى ايله مسكوندر. اكثر خانه‌لرى كوزل باغچه‌لرله محاطدر. شهرك آرقه‌سنده واسع ساج آغاجى اورمانلرى بولنيور . بو شهر وقتيله شبه جزيره‌نك اك بيوك معموره‌سى اولوب، مذكور شبه جزيره‌يه كندى اسمنى دخى ويرمش ايكن، ليماننك صيغ وبيوك سفائنك دخولنه غير مساعد اولمسندن طولايى، كرى قالوب، سينغاپور اسكله‌سى ترقى ايتمشدر.

—— ملحقاتى يعنى ملاقه مهجرى (لينكى) ايله (كسانغ) نهرلرى آره‌سنده وساحلدن اوفير، رمبان وتامپيرطاغلرينه يعنى دكيزدن ٥٠ كيلومتره ايچرى‌يه قدر ممتد اولوب، هر طرفدن (نكرى سمبيلان) حكومات مجتمعه‌سى اراضيسيله محاطدر . مساحهٔ سطحيه‌سى ١٦٥٧ مربع كيلومتره اولوب، ٩٥٥٧٩ اهالى ايله مسكوندر . ساحل طرفى دوز و ايچ طرفلرى طاغلق اولوب، طاغلرنده برمقدار آلتون وكليتلى قلاى معدنلرى واردر. هواسى پك صيجاق ايسه‌ده، صاغلامدر . طوپراغى پك منبت اولوب، كوزلده ايشلنمكله، پرنج، بوبر، هند جوزى وسائر حبوبات وبهاراتله پك لذيذ ميوه‌لر حاصل اولور . نويلرى پك كوزل طيورك انواعى بولنور . اهاليسنك اوچ ربعى ملايى جنسنه منسوب اولوب، قصورى چينلى، هندلى، عرب وزنجيدر. چينليلردن ماعداسى مسلمدر.

ملاقه { شبه جزيره‌سى (Presqu'Ile de هند (Malacca, P. Malaise } چيننك منتهاى جنوبنه مربوط بيوك و اوزون بر شبه جزيره‌در.

موقعى، حدودى ومساحه‌سى. — بو جسيم شبه جزيره ١٣°٣١′ عرض شماليده هند چينى برندن آيريلوب ، جنوب شرقى‌يه طوغرى اوزانه‌رق، ١°٢٢′٣٠″ عرض شمالى‌يه قدر ممتد اولور . شرق جهتنده سيام كورفزى وچين دكيزى، غرب جهتنده دخى بحر محيط هندى و ملاقه بوغازى بولنيور ، كه بو بوغاز شبه جزيره ايله سوماتره جزيرهٔ كبيره‌سنك شمال شرقى ساحلى آره‌سنده تكون ايديور . قوش اوچشى حسابيله بويى ١٤ درجه‌دن زياده يعنى ١٥٧٧ كيلومتره واكى ١٠° عرض شماليده بولنان (قرا) برزخنده ٧٠ ودها آشاغيده ٥° عرض شماليده ٣٣٠ كيلومتره‌در . طولاً ٩٦° ايله ١٠٢° درجه‌لرى آره‌لرنده ممتد اولور. بعض جغرافيون دخى شبه جزيره‌يى مذكور (قرا) برزخندن اعتبار ايديورلر، كه اوحالده مساحهٔ سطحيه‌سى ٢١٢٠٠٠ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولوب، تقريباً بر مليون اهالى ايله مسكوندر.

شكل طبيعيسى، جبال وانهارى، سواحلى. — ملاقه شبه جزيره‌سى اسكيدن برى آوروپاليلرجه معلوم اولديغى حالده، اليوم ايچ طرفلرى لايقيله تحقيق اولنه‌ميوب ، احوال داخليه‌سى آنجق بر صورت عموميه‌ده بيلنيور . بو شبه جزيره‌نك اراضيسى عموميت اوزره طاغلق وعارضه‌لى اولوب، هند چيننك سواحل غربيه‌سنى تعقيب ايده‌رك كلن سلسلهٔ جبال ملاقه شبه جزيره‌سنه داخل اوليورسه‌ده، شبه جزيره‌نك او بر اوجنه قدر غير منقطع برصورتده دوام ايتميوب، بالعكس، (قرا) برزخنده درين بر بوغاز بعد التشكيل، جنوبه طوغرى دواملة، (سالانغ) جزيره‌سى قارشيسنه قدر كلن برونده ختام بولور. بعده ديكر بر طاقم

جبال جنوب غربی‌یه طوغری اوزانوب، بونلردخی بر چوق یرلرده منقطع اولور؛ و بر چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، و صاغ وصوله قوللر صاله‌رق، بتون شبه جزیره‌یه طاغ‌لق برحال ومنظره قزاندیریورلر. بونلرك اسم عمومیسی (لوآنغ) در. بو جبالك آره‌لرنده بعض منفرد طاغلر وتپه‌لر دخی یوكسلوب، اووه‌لرك توسع وامتداد ایچسنه محل قالمیور. بو طاغلرك الك یوكسكلری شبه جزیره‌نك الك كنیش یرلرنده اولوب، اورالرك الك یوكسك ذروه‌سی ۲۷۰۰ متره‌یی متجاوزدر. دیكرلرینك‌ده اكثری ۲۰۰۰ متره راده‌لرنده‌در. بو جبالدن چوغنك اتربه‌سی غرانیتدن عبارت اولوب، اكثر یرلرده قالین بركاس طبقه‌سیله مستوردر، كه تلالی معدنلریده بونده بولنور. هر نه‌قدر سونمش بركانلر كورنمیور ایسه‌ده، اراضینك اكثر یرلرده آلت اوست اولمسی، طاغلرده برچوق مغاره‌لرك بولنمسی ومیاه معدنیه‌نك كثرتیله زلزله‌لرك صیق صیق وقوعی بركانلرك عدم فقدانته دلالت ایدیور.

انهاری چوق اولوب، شبه جزیره‌نك طار اولان قسم شمالیسنده بالطبع مجرالری پك اوزون اوله‌میه‌جغندن، چوغی سیل حالنده ایسه‌ده، جنوبه طوغری اینلوب، اراضیسی توسع ایتدكجه، انهاری‌ده بوی قزانوب، علی‌الخصوص بونلرك برطاقمی جنوب ویا شماله طوغری آقمغله، خیلی اوزون وبیوك انهار تحصل ایدیور. الك بیوكلری (پراق) ایرماغیدر، كه (نكری سمبیلان) حكومات متفقه‌سی حدود شمالیه‌سنده داخلی سلاسل جبالك آره‌لرنده نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق، اوچ بیوك وبرچوق كوچك انهارك صولرینی جمع ایله، همنامی اولان حكومتك اراضیسی شق ایده‌رك، ساحل غربیده بر قویك ایچنه دوكیلور. حوضه‌سی ۱۴۰۰۰ مربع كیلومتره‌در. بونك حوضه‌سنك برآز جنوبنده وسلسلهٔ جبالك او بریعنی شرق ماثله‌سنده (پهانغ) ایرماغی دخی، بوندن كوچك اولمدیغی حالده، جنوبه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، ساحل شرقیدن چین دكیزینه دوكیلور. ساحل غربی‌یه مذكور پراقك جنوبنده: برنام، سلانغور، فلانغ، لاروت وموآر نهرلری عمومیت اوزره شرقدن غربه آقارلر. (جهور) نهری جنوبه طوغری آقوب، شبه جزیره‌نك ساحل جنوبیسنده همنامی اولان شهرك بولندیغی كورفزه دوكیلور. مذكور (پهانغ) ایرماغك شمالنده دخی: لیبه، قالانتان، روبن، اندوآ وسائر انهار ساحل شرقی‌یه ایتر. بو انهارك چوغی سیر سفائنه صالح دكل ایسه‌ده، اكثرینك منصبلرینه قریب محللری خلیج تشكیل ایده‌جك درجه‌ده كنیش و درین اولدیغندن، اورالره كمیلر كیرر. (پراق) ایرماغنك آغزندن اعتباراً ۳۰۰ و (برنام) ك ۱۲۵ كیلومتره‌لكی سیرسفائنه صالحدر. بتون انهارك صولری سقی اراضیده قوللانیلوب، زراعتجه استفاده اولنور. ذكره شایان یالكز بركولی واردر، كه شبه جزیره‌نك ایكنجی برزخی اولان (ایغور) ك شرق جهتنده ساحل ایله متوازیاً شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بر چوق آطه‌لری حاوی اولان (تاله‌ساب) كولیدر.

سواحلی بیوك كورفزلر وشبه جزیره‌لر ابراز ایتمیورسه‌ده، خیلی كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، بر چوق قویلری واكثر انهارك آغزلرنده خلیجلری واردر. عمومیت اوزره سواحلی دوز وآلچق اولوب، اكثر محللری سازلقلرله مستوردر. سواحل غربیه‌سنك علی‌الخصوص قسم شمالیسی قارشیسنده بر چوق جزایر مجتمعه ومنفرده بولنوب، الك شمالده انكلتره‌یه تابع (تناسریم) خطه‌سنه ملحق (مركی) جزایری واردر، كه اون اون بش بیوك و حسابسز كوچك آطه‌لردن مركبدر. دها جنوبده شبه جزیره‌نك جنوبه طوغری ممتد بر برونك اوجنده (سالانغ) اسمیله بیوجك برجزیره ایله بونك ایچ طرفنده یعنی تشكیل ایتدیكی كورفز داخلنده بر چوق جزایر صغیره و دها جنوبده (لیغور) خطه‌سنك غربنده: لانتار، بوتون، ترونو، لانفاوه، توبه، لاداس جزایری وبر چوق كوچك آطه‌لر بولنیور. دها جنوبده و ملاقه بوغازی مدخلك قارشیسنده‌كی قره قسمیله برابر انكلتره‌یه تابع و (جورجتوون) اسكله‌سنی حاوی اولان (پنانغ) ودها جنوبده ینه انكلیز اداره‌سنده بولنان (دیندینغ) وخیلی دها آشاغیده (تولونغ) جزایر منفرده‌سی موجوددر. شبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده قره‌دن بر وبریچق كیلومتره كنیش و ۵۵ كیلومتره اوزون بر بوغازله آیرلمش اولان (سینغاپور) جزیره‌سی بولنیور، كه اوزرنده‌كی شهر جسیمله مشهوردر. دها آشاغیده‌كی

(ربوو) جزایر مجتمعه‌سی موقعاً ملاقه شبه جزیره‌سنه ملحق عد اولنمق اقتضا ایدرسه‌ده، فلمنك مستملكاتندن اولمغله، سوماتره ملحقاتندن عد اولنیور. ساحل شرقینك قارشیسنده‌كی آطه‌لر دها آز اولوب، جنوبدن باشلایه‌رق جهور ساحلی قارشیسنده: تینكی، آوار، بمانكیل، تیومان؛ دها شمالده: برخاله، قاپاس، رنانغ، پرهینتان، راكیل، تانتالام ونهایت (سالانغ) جزیره‌سنك حذاسنده‌كی جیقینتینك قارشیسنده واقع (پنان) و (سامیه) نام بیوك وبرچوق كوچك آطه‌لردن عبارتدر.

اقلیم وهواسی. — ملاقه شبه جزیره‌سی خط استوایه تماس ایده‌جك بر عرضده اولوب، اك صیجاق یرلردن اولمق لازم كلیركن، بحارله مملو دكیزلرك اورته‌سنده بولنمغله، كرك شمال شرقی وكرك جنوب غربی روزكاری دائماً رطوبت وياغمور كتیردیكندن، وطاغلری بوروزكارلره مانع اولمیه‌جق بر حال و وضعیتده بولندیغندن، هواسی عرضنك اقتضاسندن چوق دها معتدلدر. سواحلنده دها صیجاق ایسه‌ده، اورالرده دخی میزان الحراره نادراً ٣٢ درجه‌یی تجاوز ایدر. ٧٥٠ متره ارتفاعی اولان یرلرنده ایسه میزان الحراره ٢١ درجه‌دن یوقاری چیقماز. آنجق رطوبتك كثرتیله چوروین مواد عضویه تعفناتندن هوا عمومیت اوزره آغر اولوب، حتی یوكسك محللرینك هواسی بیله آلیشیق اولمیان یبانجیلره یاراماز. حرارت وبرودت وياغمور وقوراقلق موسملری اولمیوب، دائماً صیجاق یردر، ودائماً یاغمور یاغار؛ مع هذا تشرین ثانیدن مایسه قدر دها چوق یاغوب، بوآیلرده یاغمور یاغمدیغی كون نادر اولور.

نباتات و معادن وحیواناتی. — ملاقه شبه جزیره‌سنك قوهٔ انباتیه‌سی پك زیاده اولوب، هر طرفی نباتاتله مستوردر. ساحلدن سازلقلر باشلایوب بونلرك ایچ طرفنده واسع پرنج تارله‌لری وهندستان جوزی وسائر اشجار مثمره باغچه‌لری، دها ایلریده دیكر برطاقم مزروعات ودها ایچ طرفلرده پایانسز بالطه كورمه‌مش اورمانلر بولنیور، كه بونلرك اكثر اشجاری صندال، ساج، آبنوس كبی اخشابلری پك قیمتدار آغاجلردن وكافور، دارچین، كوتاپرقه كبی اشجاردن مركبدر. چه فائده كه كرك معادنی اخراج ایدن چینلیلر وكرك یرلیلر مملكتك استقبالنی دوشونمیه‌رك، بوقیمتدار آغاجلری مجرد محروقات ایچون اصولسز و نظامسز بر بولده كسوب، محو واتلاف ایدیورلر. بوآغاجلرك آره‌لرینه آصمه قبیلندن صارمشیقلی نباتات دخی صارلمغله، ایچلرینه دخولی ممكن اولمیوب، آنجق یوكسك تپه‌لردن سیرلری پك دلنشیندر. زراعت پك كری اولوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی اولان پرنج محصولی دخی بعض طرفلرنده احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایده‌میور. اووه‌لری كنیش اولان بعض جهتلرنده پرنجدن بشقه شكر قامشی، پاموق، توتون، پتاته، بوبر وسائره دخی یتیشدیریلیر. پراق وسلانغور جهتلرینه چای وقهوه زرعی دخی ادخال اولنمشدر. جهور جهتنده دخی اخیراً قهوه یتیشدیرلمكه باشلانمشدر. قاقاتونك زرعی دخی اخیراً ادخال اولنوب، پك ایی محصول ویرمشدر. دارچین، هند جوزی، جنجفیل و سائر بهاراتله او اقلیمه مخصوص میوه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور.

معادنجه ملاقه شبه جزیره‌سی هر یردن زنكین اولوب، هله قلای معدنی مملكتك هرطرفنه منتشردر. بو معدن همان سطح ارضده بولنوب، جزئی بر همت و مصرفله چیقاریله بیلدیكی حالده، طرق و معابرك فقدانندن وآلات وادواتك بیله نقلی ممكن اوله‌مدیغندن، شمدیلك اكثر یرلرده یالكز نهرلرك ایندیردیكی چامورلرده بولنان ذره‌لرله وچینلیلرك كندی اصوللرنجه ایشلدكلری بر ایكی معدنله اكتفا اولنیور. مع هذا چینلیلر بومعدنلرك برنده ٢٠٠٠٠ عمله ایشلدوب، سنوی ٢ ½ ملیون فرانق قیمتنده قلای اخراج ایدیورلر. بعض یرلرده قلای آلتون ودمیرله مخلوط بولنیور. صرف آلتون وكومش و بعض جهتلرنده دمیر معدنلری دخی بولنوب، علی الخصوص (اوفیر) تسمیه اولنان طاغك آلتون معدنلری او قدر چوقدر، كه طاغه قدیماً آلتوننك كثرتیله افسانه حكمنه كچمش اولان بو اسم ویرلمشدر. (قرا) برزخی جهتنده كور معدنلری دخی بولنمشدر.

حیوانات وحشیه‌سی پك چوق اولوب، بو جهتجه ملاقه شبه جزیره‌سی سوماتره وجاوه وسائر او جهتده‌كی جزائره مشابهدر. كركدان، فیل،

يبان مانده‌سی، آبی، قپلان، جیبون تعبیر اولنسان نسناسك اوج جنسی، بر قاچ جنس میمون، کیك؛ طیوره متعلق دخی قره قوش، قرتال، شاهین، سواون، ککلیك، چولاق وتوبلرینك كوزللك وپار. لاقلقله ویا سسلرینك كورلاكیله مشهور طیورك انواعی بولنور. سواحل وجزایرك قیالق طرفلرنده بر نوع قیرلانقیج یووه‌سی کثرتله بولنوب، چینلیلر طرفندن بندیکندن، کثرتله طوپلانیلیر. انهارك صولرنده تمساح و قاپلومباغه ایله بالیغك انواعی بولنور. اورمانلرده ییلانلری چوق اولوب، اك بیوکلرندن بر جنسی واردر، که فرطونه‌یی اولدن حس ایتمك خاصه‌سنی حائز اولدیغندن، تناسریم کمیجیلری طرفندن آلیشدیریلوب، کمیده بسلنیر. دیکر بر جنسی‌ده واردر، که سائر ییلانلری یر. بوجك وکلبکلرك پك چوق کوزل نوعلری واردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — ملاقه شبه جزیره‌سنك اهالیسی بر قاچ جنسیته منسوب ایسه‌ده، قسم کلیسی ملایی جنسیدر. بو شبه جزیره‌نك اسمیله تسمیه اولنان ویا شبه جزیره‌یه اسمنی ویرن بو قوم ممالکتك هرطرفنده منتشر اولوب، بونلرك لسانی مملکتك لسان عمومیسیدر. بوملایبلرك اکثری اولدقچه متمدن وتجارت وصنعت وزراعتله مشغول اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. یالکز طاغلرده بولنان برطاقم قبائل هنوز وحشیت حالنده یشایوب، چیپلاق کزرلر؛ وجن ویریلره طاپینوب، ایچلرندن بعضلری‌ده اسماً مسلمان اولمشلرسه‌ده، دین اسلامدن خبرلری اولمیوب، اسکی اعتقادات جاهلیه‌لرینی‌ده دین اسلامه قاریشدیرمشلردر. بونلردن بشقه طاغلرده (نغریتو) تعبیر اولنسان وشبه جزیره‌نك اك اسکی اهالیسی بولنمش اولدقلری ملحوظ اولان برقوم وحشی افرادی دخی بولنوب، مذکور وحشی ملایبلر دخی بعض یرلرده بونلرله ممزوج بولنیورلر. شبه جزیره‌نك شمال جهتنده بر مقدار سیاملی اهالی دخی بولنوب، بونلر کندی لسانلرینی محافظه ایتمشلرسه‌ده، ملایبلرله چوق قاریشمش اولدقلری سیمالرندن آکلاشیلیور. بونلردن ماعدا شهر وقصبه‌لرده عرب، هندلی، آوروپالی وچینلی اوله‌رق بر چوق مهاجرلر دخی بولنوب، هله چینلیلر بعض یرلرده اهالینك ربع وثلثنی تشکیل ایده‌جك درجه‌ده کثرتلی و صنایع مختلفه ایله وعلی الخصوص معدنجیلکله مشغولدرلر. عربلر اسکیدن بری کلمش اولمغله، اشته اك مذهب مناسبتیله، چوغی ملایبلره قاریشمشلردر. آوروپالیلرك چوغی پورتکیزلی اولوب، بونلر دخی یرلی کبی اولمشلردر؛ وحتی سویلدکلری لسان ملایی کلماتیله مخلوطدر.

تجارت وصنایعی. — ممالکتك کثرت معادنی مناسبتیله، باشلیجه صنایعی معدنجیلکه متعلق اولوب، خارجدن جلب اولنان ایپکدن ملایبلرك کیدکلری بعض قماشلر وقما، قلیج کبی اسلحه وسائره دخی اعمال اولنور. صنایع چینلیلر ایله ملایبلرك النده‌در. تجارت محلیه دخی باشلیجه ملایی وچین یلکن‌کیلریله اجرا اولنوب، قلای، آلتون، کومش، میوه، بهارات، چیویت، دری، بوینوز، اپیوقه، چای، بوبر، قهوه، هندستان جوزی و یاغی، تره یاغی، رچینه وسائره اخراج اولنور. اخراجات وادخالات اوله‌رق. تجارت سنویه‌سی بر ملیار فرانقه تقرب ایدر. بوندن ماعدا مملکت آوروپا ایله اقصای شرق وهند ایله چین وآوستراليا آره‌سنده واقع اولمغله، ترانسیت تجارتی‌ده پك ایشلکدر. انکلتره‌یه تابع اولان ویا تحت حمایه‌سنده بولنان مملکتلرده برقاچ بیوك جاده بولنوب، فیل ایله نقلیات اجرا اولنور. بعض دمیریول خطلرینك تمدیدینه‌ده باشلانمشدر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — ملاقه شبه جزیره‌سنك یالکز منتهای شمال شرقیسی طوغریدن طوغری‌یه سیامك وبر قاچ محلی انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده اولوب، سائر طرفلری برطاقم حکومات صغیرهٔ اسلامیه‌یه منقسمدر. بونلرك بر طاقمی یعنی شمال وشرق شمالی جهتلرنده‌کیلر اسماً سیام دولتنه تابع ودیکرلرندن برقاچی انکلیز حکومتنك تحت حمایه‌سنده، واکثری سوزده مستقل ایسه‌ده، حقیقتده جمله‌سی انکلیز نفوذی آلتنده بولنیورلر. طوغریدن طوغری‌یه انکلتره‌یه تابع اولان یرلر: ولسلی، ملاقه، دینددینغ مملکتلریله پینانغ وسینغاپور جزیره‌لری اولوب، مرکزلری سینغاپور شهریدر؛ و اوراده اقامت ایدن والی اسماً مستقل اولان حکومات اسلامیه‌نك یاننده برر وکیل بولندیره‌رق، کافهٔ امور داخلیه‌لرینه مداخله ایدر. حکومات مذکوره‌نك اك بیوکلری جنوبده‌کی جهور وبونك

شمالنده اوله‌رق ساحل شرقیده‌کی پهانغ حاکمیتلریله ساحل غربیده جمهوریت صورتنده اداره اولنان حکومات سبع هیئت متفقه‌سیدر.

ملاقه شبه جزیره‌سنده‌کی حکومات مختلفه‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری و مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار نفوس
(۱. سیام دولتنه تابع حکومات)		
لیغور مع سنغوره	۴۴ ۰۳۰	۵۰ ۰۰۰
کده	۹ ۳۲۴	۳۰ ۰۰۰
پاتانی	۱۲ ۹۵۰	۳۰ ۰۰۰
کلانتا	۱۸ ۱۲۰	۲۰ ۰۰۰
تیرنغانو مع کامان	۱۵ ۵۴۰	۵۰ ۰۰۰
جمعاً سیامه تابع حکومات	۹۹ ۹۷۴	۱۸۰ ۰۰۰
(۲. حکومات مستقله)		
پهانغ	۲۵ ۹۰۰	۵۰ ۰۰۰
جهور	۲۰ ۷۲۰	۱۰۰ ۰۰۰
حکومات متفقهٔ سبع	۵ ۱۸۰	۳۰ ۰۰۰
جمعاً حکومات مستقله	۵۱ ۸۰۰	۱۸۰ ۰۰۰
(۳. انکلتره‌یه تابع یرلر)		
سینغاپور	۵۸۰	۱۳۹ ۲۰۸
پینانغ	۲۷۷	۹۰ ۹۵۱
ولسلی	۶۷۸	۹۷ ۹۵۱
ملاقه	۱ ۶۵۷	۹۳ ۵۷۹
دیندینغ	۵۵۰	۲ ۰۰۰
جمعاً انکلتره مستملکاتی	۳ ۷۴۲	۴۲۳ ۶۸۹
(۴. انکلتره‌نك تحت حمایه‌سنده‌کی حکومات)		
پراق	۲۰ ۷۲۰	۱۱۰ ۰۰۰
سلانغور	۱۲ ۹۵۰	۵۰ ۰۰۰
سونکی اوجونغ	۱ ۲۹۵	۱۲ ۰۰۰
جمعاً انکلتره‌نك حمایه‌سنده	۳۴ ۹۶۵	۱۷۴ ۰۰۰
جمعاً ملاقه شبه جزیره‌سی	۱۹۰ ۴۸۱	۹۵۷ ۶۸۹

حکومات مستقله ویا تابعهٔ مذکوره‌دن هر برینك مرکزی شهر ویا قصبه عنوانی حائز ایسه‌ده، بونلرك اکثری قامشدن وصمانله مستور کلبه‌لردن مرکب اولوب، یالکز حاکملرك قوناقلریله بر ایکی اوچر خانه‌لری قصبه خانه‌لرینه بکزر. آنجق انکلیزلرك النده بولنان شهرلرده کارکیر خانه‌لر ومنتظم سوقاقلر کوریلوب، بونلرکده اك معموری سینغاپوردر.

احوال تاریخیه‌سی. — مصرده حکومت سورن ماکدونیه‌لیلر و روماليلر زمانلرنده بعض تجار وسیاحین بحر محیط هندیده ملاقه شبه جزیره‌سنه قدر کیدوب، بوشبه جزیره‌یه «آلتون شبه جزیره‌سی» نامنی ویرمشلر ایسه‌ده، حقنده برکونه معلومات ویرمه‌مشلردی. عربلر تا ایکنجی قرن هجریدن ملاقه شهرینه آمد شد ایدرك، اجرای تجارته باشلامش؛ واو وقتدن اورالرده عربلر برلشوب دین اسلامی نشر ایتمشلردر. لکن جغرافیون عربك بو بابده ویردکاری معلومات پك مبهم ومشوشدر. ملایلر کندی روایتلرینه کوره، اون ایکنجی قرن میلادیده سوماتره‌دن ملاقه شبه جزیره‌سنه کچمشلردر. پورتکیزلیلر ۱۵۱۱ده ملاقه شهرینی ضبط ایدوب، ۱۶۴۱ده فلمنکلیلر پورتکیزلیلردن آلمشلردی. ۱۸۲۴ده انکلتره ملاقه‌یی سوماتره‌نك بعض یرلریله مبادله ایتدیکی کبی، سینغاپوری دخی جهور حکومتندن مبایعه ایتمش؛ وبو وجهله ملاقه شبه جزیره‌سنه صوقیلوب، تدریجاً حاکم مستقل اولمق طریقنی طوتمشدر.

ملاقه بوغازی { (Détr. de Malacca) آسیانك جنوبنده هند

چینی‌یه مربوط اولان ملاقه شبه جزیره‌سیله سوماتره جزیره‌سی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیره ملحق چین دکزی آره‌سنده بر طریق اختلاطدر. ۵° عرض شمالی خطنك برآز اوست طرفندن باشلایوب، سینغاپور جزیره‌سنك خارجنده تقریباً ۱° عرض شمالیده منتهی اولور. بوبی ۷۷۸ کیلومتره اولوب، مبدأ شمالیسنده عرض اعظمی ۲۹۷ وملاقه شهری اوکنده‌کی اك طار یری ۵۵ کیلومتره اکنده‌در. منتهای جنوب شرقیسنده بر طاقم آطه‌لرله برچوق قوللره آیریلوب، بونلرك اك ایشلکی سینغاپور جزیره‌سیله (ریو) جزایری آره‌سنده شرقه طوغری اوزانانیدر، که سینغاپور بوغازی دیمکله معروفدر.

ملال { هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالده، لکهنوده نواب آصف الدوله بهادرك معیتنده فوجدارلق خدمتنده بولنمش؛ وکنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی‌دیدن جمال تودارد بسی ملال
بنما جمال وشاد بفرما ملال را

ملالی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات زندکانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

— دیکری (میرخورد شیرازی) عن‌اصل بخارا سادانندن اولوب، سبزوارده طوغمش، وشیرازده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رنالهٔ توملالی درون من خون شد
دکر برای خدا این ترانه ساز مکن

ملانسیا { (Mélanésie) یعنی «سیاهیلر جزایری» اوقیانیا دینلان بحر محیط کبیر جزایرینك منقسم اولدیغی اوچ قسمدن بری اولوب، جزایر مذکوره‌نك غرب جنوبی جهتنده بولنانلرندن عبارت اولمغله، شمالاً میقرونسیا، شرقاً پولینسیا، جنوباً آوسترالیا، غرباً دخی ملائیه جزایری صولریله محدوددر. ملانسیا یکی کینه جزیرهٔ کبیره‌سیله بونك اطرافنده‌کی جزایر صغیره‌دن ویکی بریتانیه، سالومون، سانته قروز، نوقوپیه، یکی هبریده، یکی قالدونیه وفیجی جزایر مجتمعه‌سندن عبارتدر. یکی کینه اکثر اهالیسنك جنسنه اعتباراً ملانسیادن معدود اولمق اقتضا ایدرسه‌ده، بعض جغرافیون بونی ملائیا جزایرندن عد ایدیورلر. کذلك فیجی جزایر مجتمعه‌سنی پولینسیایه الحاق ایدنلر واردر. یکی کینه سز ملانسیا جزایرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٥٨٥٥ ویکی کینه ایله برابر ٩٥٣٨١١ مربع کیلومتره اولوب، برنجی تقدیرده ٦١٧٤٠٠ و ایکنجی تقدیرده ١١١٧٤٠٠ اهالی ایله مسکوندر.

ملانسیانی اوقیانیانك سائر جهتلرندن آیران شیء اهالیسنك جنسی و رنکی اولوب، میقرونسیا وپولینسیا اهالیسی عادتا بیاض اولدقلری حالده، بونلر وقتیله آوسترالیا زنجیلری دینه‌جك درجه‌ده اسمردرلر. مع هذا زنجیلر کبی بسبتون سیاه‌ده اولمیوب، یالکز اسمرلکلری زیاده‌در. وقتیله (پاپو) و (نغریتو) دخی تسمیه اولنمشلرسه‌ده، بوکون پاپو اسمی یالکز کینه‌ده بولنان برجنس مخصوصه ونغریتو دخی فیلیپینه جزایرنده بولنان دیکر بر جنسه حصر اولنه‌رق، بونلره ملانسیالیلر دینمکله اکتفا اولنیور. ملانسیالیلر حقیقةً نوع بشرك درکهٔ سفلاسنده بولنور برجنس اولوب، رنکاری زیتونی‌یه مائل قیو اسمر، بویلری اورته، ال و آیاقلری پك بیوك وقول و بجاقلری پك اینجه، کوزلری کوچك، چقور و بر برینه قریب، برونلری باصیق واکلی، آغزلری بیوك، طوداقلری قالین، صاچلری زیاده قیوریجق و باشلرنده کومه کومه طورور، آلنلری طار وآرقه‌یه مائل واکثرینك بدنی چوق قیللیدر. بولندقلری جزایره کوره، بینلرنده آز چوق فرقلری اولوب، بعض یرلرده پولینسیالیلر وملاییلرله دخی قاریشمشلرسه‌ده، اساساً عمومیت اوزره، برجنسه منسوب بولندقلری آکلاشیلیور. حتی آوستralیه ویکی زلانده اهالیء اصلیه‌سیله‌ده برجنس اولدقلری مظنوندر. برچوق لسانلرله متکلم ایسه‌لرده، کرك لسانجه وکرك اخلاق وعادات واعتقاداتجه بینلرنده ارتباط و مناسبت بولندیغی ظاهردر. هر نه قدر کندیلرینی الك اول کورن آوروپا سیاحلرندن بعضیسی کندیلرینی پك وحشی کوسترمشلرسه‌ده، او آوروپالیلر دخی بیچاره‌لرك حقنده آز وحشیلکلر اجرا ایتمه‌کلرندن، کندیلرینی وحشیانه معاملاته مجبور ایتمشلردر. یوقسه حقلرنده رفق و ملایمتله معامله اولندیغی حالده، او قدر وحشی اولمدقلری کوریلور. حتی پولینسیالیلر قدر خرسز وسفیه اولمدقلری مجرب اولوب، چوقده چالیشقان و مشقته متحمل آدملردر. بو حاللرینه بناءً، آوروپالیلر کندیلرینی قونتراتله یکی اصول بر نوع اسارت آلتنه آله‌رق، مستملکاتلرنده آچدقلری چفتلکاره کروه کروه سوق ایده‌رك، چالیشدیررلر. ارککاری همان چیپلاق کزوب، یالکز بللرینه بعض اوتلردن و آغاچ قبوغی الیافندن یاپدقلری برقوشاق باغلار، و بوکا ستر عورت ایده‌جك قدر بر یامه آصارلر. قاریلری بلدن دیزه قدر فیستانءسی برشیء کیرلر. آنجق سوسه چوق اهمیت ویروب، صاچلرینی بر چالی اورمانی کبی بلوك بلوك دوزلتیرلر، قولاق و برون وطوداقلرینه حلقه، نوی، کمیك وسائره کبی شیلر صوقارلر، بونجق وسائره‌دن کردانلقلر وبازوبندلر باغلارلر، بدنلرینی یاغلارلر واشکال مختلفهٔ کثیره ایله توسیم ایدرلر. مسکنلری درت قازیقدن عبارت اولوب، اوستی ویانلری چالی

ویایراقله قاپلانمش اولور . یكی كینه‌ده بو قابه‌لرك بتون بر قبیله‌یی احاطه ایده‌جك قدر بیوكلری واردر. بر مقدار زراعتله اوغراشوب، حتی بوكا چوق استعداد طبیعیلری اولدیغی‌ده مرویدر . بالیقچیلق‌ده باشلیجه مدار تعیشلری اولوب، اویلمش كونوكدن عبارت كندیلرینه مخصوص قایقلری واردر. كمیجیلكده پولینسیالیلر قدر ماهردكلردر. طوپراقدن دستی وچناق چوملك وآغاج ولهیك وچاقماق طاشندن یای، اوق، غارغی وسائر اسلحه یاپمه‌ده مهارتلری واردر . اعتقادلرینك تفصیلاتی معلوم دكل ایسه‌ده، هرحالده جن وپریلره وارواح امواته اینـاندقلری معلوم اولوب، جنـازه‌لرینی بر چوق آیینلرله دفن ایدرلر . آیین روحانیـلرینی اكثریا رؤسالری اجرا ایدوب، آیریجه راهبلری یوقدر. قبـائله منقسم اولوب، هر قبیله‌نك كندی رئیسی واردر؛ و اكثریا بینلرنده حرب وجدالده بولنورلر . بعضلرینك وقتیله انسان اتی یدكلری‌ده مرویدر.

بو جزایرك جمله‌سی خط استوا ایله مدار جدی آره‌سنده اوله‌رق كره ارضك نصف جنوبیسنك اقالیم حاره‌سنده بولنمغله، عمومیت اوزره هوالری صیجاقدر. احوال اراضی وسائره‌یه متعلق هر بر طاقك اسم مخصوصنده تفصیلات ویرلمشدر. آوروپا دولتلری بو صوك زمانلرده ملانسیایه داخل اولوب، فرانسه یكی قالدونیه‌یی ضبط، ویكی هبریده جزایرینی‌ده استقبال ایچون تأمین ایتمش ؛ وانكلتره فیجی جزایرینی ویكی كینه‌نك شرق جنوبی قسمنی استملاك ایلمشدر. فلمنك اسكیدن یكی كینه‌نك نصف غربیسنه مالكدر. نهایت آلمانیا دولتی دخی یكی كینه‌نك شمال شرق قسمیله یكی بریتانیه وسالومون جزایرینه حاكم اولوب، اوجهتدن توسیع مستملكات ایتمكده‌در . پروتستان وقتولیك میسیونرلری ملانسیا اهالیسنی خرستیان ایتمكه چالیشمقده ایسه‌لرده، شمدی‌یه قدر پك آز ثمره استحصال ایدوب، حتی ایچلرندن صورتا خرستیانلغی قبول ایدنلر دخی اسكی اعتقادلرندن واز كچه‌میورلر. هر خانغی شیئه بری طرفندن (تابو) نامی ویریلیرسه، اوكا موقتاً وبو نام اوستندن رفع اولنجه‌یه قدر عبادت وحرمت اولنمق عادتی آوستورالیه‌لیلرله ملانسیالیلرده جاری بر عادتدر.

ملائی } (Malais) آسیانك منتهای جنوبیله جزایر.. و بحر محیط كبیر وهندی جزایر بعیده‌سنده منتشر بیوك بر امت اولوب، بعض علمای بشر طرفندن نوع بشرك آیریجه بر عرقی عد اولنمشـدر . حقیقة كندیلرینه مخصوص رنك وسیمالری اولوب، آنجق بعض محققین عندنده مغول عرقیله هندولرك اختلاط وامتزاجندن تحصل ایتمشـدر . ملاییلرك وطن اصلیلری هند چینینك جنوب شرقی جهتی اولوب ، اورادن سـوماتره، جاوه، بورنئو وسائر او جوارده‌كی جزائره وبعده ملاقه شبه جزیره‌سنه وفیلیپینه، فورموزه آطه‌لرینه وتا بحر محیط معتدلك منتهـای شرق و جنوبنه ومداغسقار جزیره‌سنه قدر یایلمشلردر.

ملاییلر قیصه‌جه بویلی، صاری‌مترایق اسمر بكزلی، باصیق برونلی، قالینجه طوداقلی، چیقیق بنـاقلی، سیرك و سیاه صقاللی، چوق ودیك صاچلی آدملر اولوب، پك ذكی، مونس، صنایع ومدنیته وعلی الخصوص كمیجیلكه زیاده‌سـیله مستعد آدملردر. بعض آوروپالیلر كندیلرینی پك قورقونج قورصان و غدار صـورتنده كوسترمك ایستمشلرسـه‌ده ، ایچلرنده یاشـامش آدملرك شهادتیله مثبتدر ، كه كندیلری نهایت درجه‌ده نازك ولین الطبع آدملر اولوب، آنجق حسن معامله‌لرینه مقابله بالمثل كورمدكلری وقت ، بالطبع حیثیت و عزت نفسـلرینه طـوقنوب ، طبعاً پك جسـور دخی اولدقلرندن ، كندیلرینی صـایدیرمغه مقتدر اولدقلرینی اثبـات ایدرلر .

قدیماً كندیلرینه مخصوص بر دینـله متدین اولوب، جن وپریلره وتناسخ ارواحه معتقد ایدیلر. بعض طـاغلرده وحشی حالنده قالانلری الیوم او اعتقادده بولنیورلر . بعده هندستاندن (براهما) و دها صكره سرندیبدن (بودا) مذهبی ملاییلرك ایچنه نفوذ ایتمشـدی. بودا مذهبی تحتنده ایكن، جاوه‌ده وسائر بعض جزایرده بر طاقم بیوك وشوكت و شكوهه مالك ملایی دولتلری تشكل ایتمشیدی . اسكیدن بری عرب بحریونی ملاییلرك ایچنه دین اسـلامی ادخال ایتمش اولدقلری حالده، طقوزنجی

قرن هجری اواسطنده دین اسلام ادیان سائره‌یه غالبه چالەرق، سومطره وجاوه وسائر جزایرده بیوك و قوتلی دول اسلامیه ظهور ایتمش؛ و بودا دیننده قالان بعض اوفق قوملر بر طرفه چکیلوب، مسلمان اولان ملاییلر ایسه دین اسلامك کندیلرینه ویردیکی شوق وغیرت جدیده ایله، بحر محیطك هر طرفنه یاییله‌رق، جزایر کبیره‌نك بتون سواحلنی وقابل زرع وعمران یرلرینی ضبط ایتمش؛ وطاغلره چکیلان وحشیلری دخی تدریجاً دائرۂ اسلام وانسیته آلمغه باشلامشلردر. بو انتشارلرنده ملاییلر جزایر مذکوره‌ده بولدقلری اجناس مختلفه ایله قاریشه‌رق، شمدیکی حالده، بر چوق اقوامه منقسم بولنیورلر ایسه‌ده، جمله‌سی بر لسانله متکلم وبر نوع اخلاقله متخلقدرلر. یالکز بودا مذهبنده قالمش اولان جزئی بر طائفه‌لری هنددن مأخوذ بر خط مخصوص استعمال ایدوب، سائر ملائیلرك جمله‌سی لسانلرینی خط عربی ایله تحریر ایدیورلر؛ ولسانلرنده مکمل ادبیاتلری و بر خیلی کتب تاریخیه و ادبیه‌لری وکندیلرینه مخصوص بر طرزده شعرلریله منظومه‌لری واردر. آنجق مطبوعاتجه هنوز هندستان مسلمانلری کبی ترقیاته نائل اوله‌مامشلردر. بولندقلری ممالکك اکثری بو کونکی کونده فلنکلیلرك مستملکاتندن ایسه‌ده، فلنکلیلر یالکز تجارتی تحت انحصارلرینه آلمغله قناعت ایدوب، هر طرفده ملاییلرك کندی حاکملری وحکومت اسلامیه‌لری واردر. آنجق بو حکومتلر کوچك و متفرق بولندقلرندن، حکم واقتدارلری محدوددر. مع هذا اوراره مدنیتك نشری و طاغلرده‌کی وحشیلرك کوندن کونه دائرۂ مدنیته ادخالی تجارتلرندن بشقه بر شیء دوشونمین مدنی آوروپالیلرك دکل، بلکه ملایی مسلمانلرینك همتی ومدنیت اسلامیه‌نك نفوذی سایه‌سنده‌در.

بتون ملاییلر کندیلرینك مدنیتنه تابع اولان دیکر بعض اقوام قلیله ایله برابر ٣٣ ملیون قدر تخمین اولنیور.

ملایی { شبه جزیره‌سی (Presqu'Ile Malaise) ملاقه شبه جزیره‌سنك نام دیکریدر. [« ملاقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ملائیه { یاخود مالسیا (Malaisie) آسیا قطعه‌سنك جنوب شرقی جهتنده بحر محیط هندی ایله بحر محیط کبیر آره‌لرنده واقع بر طاقم جزایر کبیره و صغیره‌نك هیئت مجموعه‌سنه ویریلان اسم اولوب، بونلری جغرافیونك بعضی اوقیانیادن عد ایتدکلری حالده، بعضلری‌ده آسیا قطعه‌سنه ملحق عد ایدوب، حتی آسیا جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Asiatique) تسمیه ایتمکده‌درلر. (ملائیه) اسمی ایسه باشلیجه واك متمدن اهالیسی اولان (ملایی) جنسیتنه نسبتله‌در. بو جزایر آسیا ایله آوستralیه قطعه‌لری آره‌سنده واقع اولوب، هله بر طاقی آسیانك ملاقه شبه جزیره‌سیله آوسترالیه‌نك منتهای شمالیسی آره‌سنده اویله بر صره تشکیل ایدیور، که آره‌لرنده ایکی بحر محیطك اختلاطنه یول ویرن برقاچ بوغاز اولمسه ایدی، بو ایکی قطعه آره‌سنده آمریقای شمالی وجنوبی آره‌سنده‌کی آمریقای وسطی برزخی کبی بر برزخ اوله‌جقدی. بو صره‌یی تشکیل ایدن سومطره و جاوه ایله جاوه‌نك شرقنده بر دیزی تشکیل ایدن آطه‌لردر. دیکر ملائیه جزایری ایسه بو صره‌نك شرق طرفنده آسیانك آنتیللری حکمنده‌در. بونلرك‌ده اك بیوکلری بورنئو و سلب ایله فیلیپینه جزایریدر. اك غربی نقطه‌لری اولان سومطره‌نك منتهای شمالی غربی کوشه‌سی ٩٢° ٥٥′، و اك شرق نقطه‌لری اولان (سرام) جزیره‌سنك منتهای شرقیسی ١٢٨° ٤٠′ طول شرقیده واقعدر. عرضاً ٢٠° عرض شمالیدن ١١° عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور؛ و بو وجهله خط استوا اوسطلرندن کچوب، جمله‌سی اقالیم حاره ایچنده بولنیورلر. شمالده درجۂ مذکوره‌یه قدر چیقان یالکز فیلیپینه جزایری اولوب، هیئت مجموعه‌نك قسم اعظمی خط استوانك جنوبنده‌در. هیئت مجموعه‌لری بر مثلث تشکیل ایدر، که بر وبحری برابرکده آوروپانك اوچ ربعنه مساویدر. یالکز قره جهتنك یعنی آطه‌لرك مجموعاً مساحۂ سطحیه‌سی ٢١٨٠٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ٣١ ملیون اهالی ایله مسکوندر. آنجق ایچ طرفلرینك مقدار اهالیسی پك تخمینیدر. مفرداتی بر وجه آتیدر:

جزایر	مربع کیلومتره	نفوس
(خط استوانك شمالنده)		
فیلیپینه وسولو جزایری	٢٩١ ٤٤٨	٧ ٤٥٠ ٠٠٠

جزایر	مربع کیلومتره	نفوس
(خط استوانك آلتنده)		
سوماتره وجزایر صغیرهٔ ملحقه‌سی	٤٤٢ ٤٣٠	٢ ٠٠٠ ٠٠٠
بورنئو وملحقاتی	٧٤٨ ٦٩٠	١ ٧٥٨ ٠٠٠
سلب وملحقاتی	١٧٢ ٨٤٨	٤٧٣ ٩٦٣
ملوك جزایری	١١١ ٢٢١	٣٧١ ٠٠٠
جاوه مع مادوره وسائره	١٣٤ ٦٠٧	١٦ ٨٩١ ٠٦٨
بانقه	١٣ ٠٥٠	٦١ ٢٦٩
بیلیتون	٦ ٥٥٢	٢٥ ٠٠٠
جاوه‌دن تیموره قدر اولان جزایر	٩٧ ٥٩٢	٢ ١١٠ ٣٣٠
جمعاً	٢ ٠١٨ ٢٣٨	٣١ ١٤٠ ٦٣٠

بو جزایر باشلیجه اوچ طاقه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجیسی سوماتره‌دن تیموره قدر، بوقاریده تعریف اولندیغی اوزره، آسیا ایله آوستترالیه آره‌سنده برصره تشکیل ایدن سوماتره، جاوه، مادوره، بالی، لومبوق، سمباوه، فلورس، سومبا، تیمور جزایری وبونلرك اطرافنده بولنان برچوق جزایر صغیره؛ ایکنجیسی اورته‌ده بولنان بورنئو وسلب جزیره‌لریله ملوك جزائری یعنی جیلولو، میسوت، سرام، بوئرو، سوئله آطه‌لری وبونلرك آره‌لرنده برچوق جزائر صغیره؛ اوچنجی طاقده شمالده بولنان فیلیپینه جزایریدر. بو جزایر کثیره آره‌لرنده برچوق کرفتلی وطولاشیقلی بوغازلر بولنیور، که اکر او دکیزلر سکونتلریله وآقنتیلرینك اطراد وانتظامیله مشهور اولمیه ایدی، سیر سفائن حقنده پك مخاطره‌لی اوله بیلیردی. بو جزائرك آره‌لرینه شرق شمالیدن بحر محیط معتدل وجنوب غربیدن بحر محیط هندی صولری کیروب، برنجیسنه ملحق اولان چین دکیزی فیلیپینه ایله بورنئو وسوماتره آره‌لرینه کیردیکی کبی، صرف داخلی اوله‌رق درت دکیز دخی تحصل ایدیور: برنجیسی جاوه ایله بورنئو آره‌سنده‌کی جاوه دکیزی، ایکنجیسی سونده جزائرینك اك شرقیلریله ملوك جزائری وسلب جزیرهٔ کبیره‌سی آره‌لرنده‌کی بانده دکیزی، اوچنجیسی سلب ایله بورنئو و فیلیپینه جزائری آره‌لرنده‌کی سلب دکیزی، دردنجیسی‌ده بورنئو ایله فیلیپینه جزائری آره‌سنده‌کی سولو (یاخود جولو) دکیزیدر، که سلب دکیزندن (جولو) جزائر صغیره‌سیله آیرلمشدر.

ملائیه جزائری خط استوانك آلتنده وقربنده بولنوب، اطرافلرنده بولنان دکیزلرك صیجاق صولری تبخر ایتمکله، هر خانکی روزکار اسسه، یاغمور یاغدیریدیغندن، هوالری صیجاق ورطیب اولوب، نباتات و محصولات کثرتجه کرهٔ ارضك برنجی یریدر. کرهٔ ارضك دیکر هیچ بر یرنده بو قدر چوق وبو قدر یوکسك اورمانلر، بو قدر ایری یاپراقلی وکرماه اوتلر، بو قدر پارلاق چیچکلر وبو قدر لذیذ میوه‌لر اولماز. بوجزایردن برینك کندی حالنده براغلمش وانسان الی کورمه‌مش هرخانکی پارچه برینك هیئتیله آوروپایه نقلی ممکن اولسه، خزینه‌لر صرفیله وجوده کله‌میه‌جك بر نباتات باغچه‌سی تشکیل ایده بیلیر. بو جزایرك ایشلنمه‌مش اولان خالی یرلری کاملاً اورمانلرله مستور اولوب، یالکز تیمور جزیره‌سیله جزیرهٔ مذکوره ایله جاوه آره‌سنده واقع سونده جزایرینك مائلهٔ جنوبیلرینه سنه‌نك ثلثانی مدتنجه اسن جنوب شرقی روزکاری آوستترالیه‌نك قیزغین چوللرندن کله‌رك، یابس و محرق اولدیغندن، جزائر مذکوره‌نك او مائله‌سی چیلاقدر. آنجق حرارت ورطوبتك کثرتی بر یره کلنجه، انسانك صحتنه پك‌ده نافع اوله‌میه‌جق برحال تولید ایدر.

بو جزائره مخصوص احوالك اك مهملرندن بری‌ده برکانلرینك کثرتیدر. سوماتره‌نك براوجندن تیمور جزیره‌سنه‌دك بر دیزی تشکیل ایدن جزائرده برصره برکانلر بولنوب، مذکور تیمورجزیره‌سندن برکانلر صره‌سی شماله طوغری دونه‌رك، فیلیپینه جزائرینك منتهای شمالنه قدر چیقار؛ وبو وجهله ٨٠٠٠ کیلومتره‌دن اوزون بر نصف دائره تشکیل ایدر، که بو نصف دائرهٔ عظیمه ٦٠ قدر الیوم آتش افشان وبوزلرجه سونمش برکانلری حاوی اولوب، بو صره‌یه قریب یرلرك اراضیسی کاملاً اراضئ برکانیه‌دن عبارتدر، وزلزله‌لری پك صیق وپك شدتلیدر. بتون ملائیه جزائرندن اك یوکسك طاغلری حاوی اولانی سوماتره اولوب، اوراده ٤٠٠٠ متره‌یی متجاوز ارتفاعلرده طاغلر واردر. جاوه‌ده (سمیرو) طاغی دخی ٣٧٥٠ متره ارتفاعنده‌در.

بوجزائرده علم الارضه تعلق ایدر غریب برحال مشاهده اولنور، که اوده تحت البحر بری آسیادن و دیکری آوستترالیادن کله‌رك ممتد اولان ایکی

پایله‌نك جزائرك نباتات وحیواناتنه اولان تأثیریدر. آسیادن‌کلن پایله جاوه‌نك منتهای شرقنه وبورنئونك شرق‌طرفنه قدرکلوب، فیلیپینه جزائرینه‌طوغری‌ده ایکی قول اوزاتیور. آوسترالیه‌دن کلن پایله ایسه یکی‌کینه‌یه وبو جزیره ایله تیمورجزیره‌سی آره‌سنده‌کی آطه‌لره قدر ممتد اولور. بو ایکی تحت‌البحر پایله‌نك آره‌سنده دکیز پك درین اولوب، تیمور وسونده ایله سلب وملوك جزائری او درین قیودن چیقمش اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر. ایمدی آسیایه مربوط اولان پایله اوزرنده‌کی جزایرك نباتات و حیواناتی آسیا قطعه‌سنك نباتات وحیواناتنه، وآوسترالیه‌یه مربوط اولان پایله اوزرنده بولنان جزائرك نباتات وحیواناتی آوسترالیانك‌کیلرینه تابع و مشابهدر. آره‌ده‌کی خط فاصله‌ده بولنان جزائر ایسه نباتات وحیواناتجه، قریبلرینه وروزکار و آقینتینك استقامتنه کوره، قطعه‌تندن برینه ویا دیکرینه تابع بولنورلر. آسیایه تابع اولان جزائر مذکوره‌ده فیل، کرکدان، یبانی مانده، نسناس، میمون، صیغیر، قیون، آت وسائر حیوانات معروفه بولندیغی حالده، آوسترالیه‌یه تابع بولنانلرده بونلرك هیچ برندن اثر کورلمیوب، اربالردن معهود قانغورو انواعی و طیور ایله ذوات الثدی بیننده اولان بعض حیوانات غریبه بولنیور. مثلا بورنئو ایله یکی کینه آره‌سنده اقلیم وهواجه هیچ برفرق اولمدیغی حالده، حیواناتجه بو درجه‌ده فرق بولنمسی مجرد تحت‌البحر برینك آسیایه ودیکرینك آوسترالیایه مربوط بولنمسیدر. شبهه قالمیور، که بر کون مذکور پایله‌لر سطح ماءدن خارج بولنوب، جزائر مذکوره‌دن بر طاقمی آسیایه وبر طاقمی آوسترالیایه مربوط بولنمش؛ وبو فرق او وقتلردن قالمشدر.

ملائیه جزائری ایکی جنس اهالی ایله مسکوندر: بری جزائرك اهالیٔ اصلیه وقدیمه‌سی اولدیغی حالده، الیوم یالکز بیوك جزائرك ایچ طرفلرینه منحصر قالوب، کیمسه‌نك بناشه‌میه‌جغی صرب و یوکسك طاغلرله اورمانلرك ایچنده وحشیانه برحال استقلالده یاشامقده‌درلر. بونلر سوماتره‌ده (باتا)، بورنئوده (دایاق)، لوسونده (تاغال)، میندانائوده (بیسایا)، و سائر جزائرده سائر اسملرله معروف اولوب، سویلدکاری لسانلر بیننده آز چوق فرق وار ایسه‌ده، جمله‌سنك برجنسنه منسوب بولندقلری سیما و اخلاق و عاداتجه اولان مشابهتلرندن آکلاشیلیور. حتی بونلرك بحرمحیط کبیرك تا اورته‌لرینه قدر طاغنیق اولان پولینسیا جزایرینك اهالیسیله دخی مشابهت و مناسبتلری واردر. بونلر، او عرضلرده یاشادقلری حالده، تمامیله بیاض بکزلی، دوز و اینجه و بعضاده برآز قاقا برونلی، اینجه و دوز صاچلی، صیق صقاللی و بیقلی، متناسب الاعضا وتمامیله عرق قافقاسی‌یی آکدیرر کوزل آدملردر. جنس دیکر ایسه بوکونکی کونده هر طرفده اکثریت مطلقه‌یی قزانمش اولان ملایپلردر، که جزایر صغیره‌نك هرطرفنی وجزایر کبیره‌نك سواحلنه باصیله‌بیلن برلرینی ضبط ایدوب، کندیلری مسلم واولدقجه مدنی آدملر اولمغله، تجارت وصنایع وزراعتی ضبط ایتمش؛ واهالیٔ قدیمه طاغلره و اورمانلره چکیلوب، حیوان کبی یاشامغه مجبور اولمشلردر. مع هذا دائما بوبله آیری قالیوب، ملایپلر اهالیٔ قدیمه‌یی دخی دائرهٔ مدنیت واسلامیته ادخاله چالیشمقدن خالی قالمدقلرندن، اونلرك دخی چوغی دین اسلامی قبول ایله، ملایپلره قاریشمش؛ وکوندن کونه بولندقلری حالت وحشیتی ترکله، ملایپلرك جمعیتنه داخل اولمغه باشلامشلردر. ملایپلر حقنده بوقاریده «ملایی» ماده‌سنده تفصیلات ویرلدیکندن، بوراده تکرارینه لزوم اولمیوب، یالکز اقوام اصلیهٔ مذکوره‌نك ذاتاً اهمیتی اولمدیغی حالده، کوندن‌کونه دخی قبول اسلام ایله ملایپلره قاریشمقده اولملرینه بناءً، شوراجقده یازمقده اولدیغمز جزائرك صرف ملائی مسلمانلریله مسکون ممالك اسلامیه‌دن معدود بولندقلرینی، وآنجق بولندقلری خواب غفلتدن اویانمغه محتاج اولدقلرینی تذکارله اکتفا ایدرز.

ملبورن (Melbourne) آوسترالیانك جنوب شرقی قسمنده کائن ویقتوریه مستعمره‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، مملکتك ساحل جنوبیسنده بولنان (پورت فیلیپ) نام بیوك قویك منتهای شمالیسنده و (یاره یاره) نهرینك منصبنده اوله‌رق ٣٧° ٥٣′ ٤٩″ عرض جنوبی ایله ١٤٢° ٣٨′ ٢٨″ طول شرقیده واقعدر. جسیم وکوزل برشهر اولوب، ٤٣٨ ٩٥٥ اهالیسی،

بك دلنشين موقع ومنظره‌سى، سطرنج‌وارى دوز وكنيش سوقاقلرى، متعدد باغچه‌لريله كوچك اورمانلرى، جسيم ومصنع بر پارلمنتو دائره‌سيله سائر ابنيهٔ رسميه‌سى، دار الفنونى، تاريخ طبيعى نمونه‌خانه‌لرينى دخى حاوى بيوك موزه‌سى، ١١٢٠٠٠ جلد كتابى وبر چوق رسم ولوحه وسائر آثارى حاوى واسع كتبخانه‌سى، رصدخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، ضربخانه‌سى، بيوك ومصنع دائرهٔ بلديه‌سى، درت بيوك تياتروسى، دائمى بر سركيسى، متعدد بازار محلرى، اوچ خسته‌خانه‌سى، كورلره مخصوص بر دار العجزه‌سى، برى پروتستانلره و ديكرى قتوليكلره مخصوص ايكى كليساسى، متعدد مكاتب اعداديه و رشديه وابتدائيه‌سى واردر. ملبورنده صنايع وتجارت دخى بك ايلرى اولوب، ١٨٨١ سنه‌سى استاتستيقنه كوره، شهر داخلنده او تاريخده ٢٤٦٩ فابريقه بولنه‌رق، ايچلرنده ٣٨١٤١ عمله مياليشير، وسنوى ٢٣٤ ½ مليون فرانق قيمتنده معمولات چيقار ايدى. اووقتدن برى بومقدارلرك تضاعف درجه‌سنده آرتمش اوله‌جغى شبهه‌سزدر. ليمانى بك ايشلك اولدقدن بشقه، ايكنجى درجه جسامتده بولنان كميلر نهرك ايچنه دخى دخول ايدوب، شهرك ريحتملرينه يناشيرلر. نهرك تعميق وتوسيعيله بيوك كميلرى دخى استيعاب ايده‌جك حاله وضعى دخى دردستدر. اخراجات سنويه‌سى ٤٠٠ و ادخالاتى ٣٦٥ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. سفائن اعمالنه مخصوص حوض و دستكاهلرى‌ده چوق اولوب، آنجق تعميراتله اشتغال اولنديغندن، يكيدن انشاآتى چوق دكلدر. شهرك سوقاقلرى ٣٣ متره كنيشلكنده اولوب، عمومى باغچه‌لريله ميدانلرى‌ده چوق اولديغندن، شهر بك واسعدر. اطرافنده برچوق يازلق كويلر وباغچه وكوشكلر دخى اولوب، دمير يول وتراموای واومنيبوسله ايشلنير. دنياده ملبورن قدر اهاليسى خوش ياشار مملكت تصور اولنه‌ميوب، اكثر عمله‌لرك دخى كنديلرينه مخصوص خانه‌لرى و باغچه‌لى و مفرح صيفيه‌لرى واردر. ملبورندن برقاچ دميريول خطى آيريلوب، ايچرى‌يه طوغرى وبرى (سيدنى)ه كيدر.

سان فرانسيسقودن صكره، كرهٔ ارضك الك يكى شهرى اولوب، ١٨٠٢ده پورت فيليپ قوبى كشف اولنمش، ١٨٣١ده ايلك مهاجرين قافله‌سى اورايه يناشمش، و ١٨٣٥ده اوراده بر قصبه تأسيسنه قرار ويريلوب، ابتدا موقعنك اسميله (دوتيغاله)، بعده (ويليامستوون) ونهايت باش وكيلك اسميله (ملبورن) تسميه اولنمشدى. بو اسمى آلديغنده بر قاچ قلبه‌دن عبارت ايدى. آلتمش سنه ظرفنده نه حاله كلشدر!

ملتان { (ياخود مولتان) هندستانك پنجاب مملكتنده لاهورك ٣١° كيلومتره جنوب غربيسنده و دهلينك ٥٨٢ كيلومتره غرب شماليسنده وسند ايرماغنه تابع (چين‌آب) نهرى ساحل يسارندن ٧ كيلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ١٢′ ٣٠° عرض شمالى ايله ″٤٥ ′١٠ °٦٩ طول شرقيده ولاهوردن كراچى‌يه كيدن دمير يول خطى اوزرنده ايالت مركزى برشهر اولوب، ٣٨٩٥٠٠سى مسلم اولمق اوزره، ٥٧٩٠٠ اهاليسى، بيوك بر چارشيسى، برقلعه‌سى، اخيراً هدم اولنمش سورلرى، طار و طولاشيقلى و چوغى چيقماز سوقاقلرى واردر. وقتيله شمسك عبادتنه مخصوص جسيم بر معبدى وار ايدى، كه اورنكزيب طرفندن جامع شريفه تحويل اولنه‌رق، سيخيلر طرفندن جبخانه اتخاذ اولنمغله، ١٨٤٩ محاصره‌سنده آتش آله‌رق، قربنده بولنمش اولان (ويشنو) معبدينى دخى برهوا ايتمشدر. ياقوت حموى بو معبدى وايچنده‌كى صنمى تعريف ايديور. ملتان پنجابك مركز تجارتى اولوب، چين‌آب اوزرنده‌كى (شيرشاه) اسكله‌سندن كراچى‌يه و اورادن آوروپايه خيلى مقدار شكر، پاموق، چيويت، يوك وايپك ايپليك وسائره اخراج ايدر. بوشهر بك قديم اولوب، بطليوسك جغرافيه‌سنده (قاسپيره) اسميله مذكوردر. تا دولت امويه زماننده ممالك اسلاميه‌يه الحاق اولنه‌رق، اووقتدن برى اكثريا مستقل برحكومت اسلاميه‌نك مركزى بولنمشدر. الك صكره سيخلرك ضبطنه كچوب، بونلر برخيلى وقت مقاومتدن صكره، ١٨٤٩ تاريخنده انكليزلره تسليم ايتمشلردر.

— ملتان ايالتى پنجابك منقسم بولنديغى ١٠ ايالتك برى اولوب، شمالاً در اسماعيل خان، شاهپور، دراجات وروال‌پندى، شرقاً لاهور،

جنوباً بهاولپور، غرباً دخی در غازیخان ایالتلریله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٥٦٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٧١٢٣٩٤ کشی اولوب، اوچ ربعندن زیاده‌سی مسلمدر. غرباً سند وجنوباً اوکا تابع ستلج بحرلریله محدود اولوب، بنه سنده دوکیلان جیناب نهری‌ده ایالتی شمالدن جنوبه شق ایدر؛ وصولدن جلام وراوی نهرلرینی دخی آلیر. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوق اولوب، انهارك بحرلرینه قریب اولان یرلری جدوللرله اروا وزرع اولنه‌رق، کلیتلی بغدای، آرپه، داری وسائر حبوباتله توتون، شکر قامشی، چیویت، پرنج ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. صو آلتنده بولنمیان یرلرده دخی باغچوردن صکره اوزون برطاقم اوتلر بیتوب، کلیتلی قیون سوریلری رعی اولنور؛ وبك چوق باغ وبیاغی چیقار.

مُلتزم { کعبهٔ شریفه‌نك حجر اسود ایله قپو آره‌سنده‌کی محلی اولوب، وسعتی ٤ زراعدر. مدعی ومتعوذ دخی دینور.

ملتمس { (مولوی محمد مهدی) هندستان شعرا وادباسندن اولوب، جهان آباده نشأت ایتمش؛ وبرمدت انکلیزلرك خدمتنده بولنوب، اواخر عمرنده اختیار عزلت ایلمش‌ایدی. شو بیت جمله اشعارندندر:

شب ملتمس از سوز غم بیکسی من
تنها غم جانان چوشمع بسره سوخت

ملثمین { (ونام دیکرله مرابطین) مغربده ظهور ایدن دول اسلامیه‌نك اك بیوکلرندن اولوب، ٤٤٠ تاریخلرندن ٥٤٠ تاریخنه دك یوز سنه‌یه قریب مدت مغرب اقصی واندلسده حکومت سورمشدر. مؤسسلری مغرب اقصانك جنوب جهتنده‌کی صحرای کبیر قسمنده ساکن قبائل بربردن اولوب، کندیلری اوجهت بربرلرینك عادتی اوزره یوزلرینی صاردقلرندن، (ملثمین) اسمیله شهرت بولمشلردر. اوائل ظهورلرنده رئیسلری مغربده (مرابط) دینلن کروه درویشاندن اولمغله، (مرابطین) اسمیله دخی معروفدرلر. اوقباتله تعلیم دین ایچون قیروانك اوزمان قطبی بولنان ابوعمران الفارسی جانبندن مأمور اولان عبدالله بن یاسین اسمنده علمادن بر ذات تعلیم و ارشادی کیره‌رك دعوته تحویل ایله، اهل اسلامی اتفاق واتحاده دعوت ایتمکه باشلایوب، آنجق قبیلهٔ مذکوره طرفندن طرد اولنمغله، رؤسادن کندیسنك تلامذه‌سی صره‌سنه کچمش اولان یحیی بن عمر و برادری ابوبکری بالانتخاب برزاویه‌یه چکلمش، وبوسببله مرابطین اسمیله شهرت بولمشلردر. مریدلری چوغالنجه مرقوم یحیی بن عمرك قیادتیله قبائل مشرکین اوزرینه عسکر سوق اولنه‌رق، صحرای کبیرده نشر اسلام اولنمقده ایکن، و وقتکی حکومتلرك حالت تشتت وتذبذبندن بیزار اولان سجلماسه ودرعه وسوس وسائر بلاد مغرب دخالت ایتمکله، بربر ضبط اولنه‌رق، ٤٤٥ تاریخنده حادثا بر دولت تشکل ایتمش؛ واصل مؤسسی اولوب آنجق حکومته طالب اولمیان عبدالله بن یاسین بر محاربه‌ده شهید اولدیغی کبی، رأس حکومته کچمش اولان مرقوم یحیی دخی ٤٤٧ تاریخنده وفات ایدوب، یرینه برادری ابوبکر کچمش ایدی. بو ذات مغرب اقصاده عمزاده‌سی یوسف بن تاشفینی توکیل ایدوب، کندیسی صحرای کبیری شق ایله سودانه داخل اولوب، اورالرده نشر اسلامه اوغراشمغه باشلامش؛ وبوبولده بك بیوك خدمتلره موفق اولدقدن صکره، ٤٧٨ده وفات ایتمشدر. یوسف بن تاشفینه کلنجه، بوذات حقیقةً فوق العاده جسور وعاقل ومدبر اولوب، وکالتی زماننده مغرب اقصانك هرطرفنی ضبط ایله ید اداره‌سنه آلمش؛ ووارث تخت اولدقده، مراکش شهرینی دخی تأسیس، و پایتخت اتخاذ ایده‌رك، کلیتلی ومنتخب بر اردو ترتیب ایلمش؛ وامیر المسلمین عنوانینی آلمش ایدی. او صره‌ده اندلس دخی ملوك امویه‌دن صکره ظهور ایتمش اولان طوائف ملوك بیننده منقسم ومتفرق برحالده بولنمغله، خرستیان دولتلری فرصت بوله‌رق، تجاوزاتده بولندقلرندن، اشبیلیه صاحبی محمد بن عباد المعتمدك واقع اولان استمدادی اوزرینه، ٤٧٩ده یوسف بن تاشفین مکمل بر اردو ایله اسپانیه‌یه کچوب، زلاقه مظفریت عظیمه‌سنه نائلیتله، اسپانیوللری کلیا منهزم وپریشان ایتدکدن صکره، محافظهٔ حدود ایچون بر خیلی عسکر براقه‌رق، مراکشه عودت ایتمشیدی. ٤٨١ ده ثانیاً دعوت اولنه‌رق، اندلسه مرورنده، طوائف ملوك بیننده‌کی

اختلافاتك منازعاته منجر اولمسیله ، بو حال ایله موفقیت ممکن اوله‌میه‌جغنی لاجقیله آکلادیغندن، اندلسی ابتدا کندی بد اقتدارینه آلوب‌ده صکره دشمنلره مقابله ایتمك فکر ونیتیله، فرصت بکلمك اوزره ، آفریقایه عودت ایتمش؛ و چوق کچمه‌دن وسیله بولوب، عسکرسوقیله، برر بررطوائف‌ملوکك وجودینی قالدیره‌رق، و بونلردن بعضنك اتفاق ایتمش‌اولدقلری خرستیان دولتلرینی مغلوب ایده‌رك، بتون اندلسی تحت اداره‌سنه آلمش؛ واسپانیه‌ده حکومت اسلامیه‌یه یکیدن قوت قزاندیرمشیدی. ٤٩٦ ده بالذات اندلسه عزیمتله، قرطبه‌ده اوغلی علی بن تاشفینی رسماً ولیعهد طانیتدیردقدن صکره، اندلسده وکیل براقه‌رق، مراکشه عودت و ٥٠٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. خلفی مشارالیه علی بن تاشفین‌دخی جسور برحکمدار ایدیسه‌ده، علی‌العموم ملثمین ملوك وامراسنك استعمال ایتدکاری شدت واجرا ایتدکاری مظالمدن کرك مغرب اقصی وکرك اندلس اهالیسی بیزار اولمغله ، بونك زماننده هر ایکی جهتده‌آثار ناخشنودی وعصیان‌ظهورایده‌رك، مغربده محمد بن تومرت المهدی اسمنده‌علادن بری ظهور ایله، خلقی ملثمین علیهنه تشویق ایتمکه باشلامش؛ وکندیسنه برچوق خلق تابع اولوب، برقاچ محاربه قزانمغله ، موحدین دولتنك اساسنی وضع ایتمش؛ وخلفی عبد المؤمن موفقیتده دوام ایدوب، علی بن تاشفین بر قاچ مغلوبیته دوچار اولمش؛ واندلس ممالکی دخی برر برر حکمندن چیقمش ؛ ونهایت ٥٣٩ تاریخنده‌تلمسانده کلیاً مغلوب اولوب، مهیا بولندیردیغی سفائنله اندلسه مرور شهرینه کچمك اوزره، وهران اسکله‌سنه ایتمکده ایکن، راکب اولدیغی‌استرله برابر بر اوچورومدن دوشوب تلف اولمش ؛ و بونك وفاتیله ملثمین دولتی ختام بولوب، نوبت حکومت موحدینه کچمشدر.

ملثمین‌حکمدارانك اسامیسیله مبدأ حکومتلرینك تواریخی بروجه آتیدر:

یحیی بن عمر	٤٤٠
ابو بکر بن عمر	٤٤٧
یوسف بن تاشفین	٤٧٨
علی بن یوسف	٥٠٠ الی ٥٤٩

ملده { یاخود ملیته (Meleda, Melita) آدریاتیق دکیزنده آوستریانك دالماچیه ایالتنه ملحق آطه‌لردن اولوب، راغوزه قضاسنه تابع وراغوزه‌نك شمال غربیسنده اوله‌رق (سابیونچلو) شبه جزیره‌سی قارشیسنده واقعدر. جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه ممتد طار و اوزون برآطه اولوب، شرق جنوبی کوشه‌سی ٤٢°٤٢′٢٠″ عرض شمالی ایله ١٥°٢٢′ طول شرقیده واقعدر. بویی ٣٨ ووسطی اکی ٥ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١٥٠٠ کشیدر. ٦ قریه‌یی حاوی اولوب ، بر ناحیه تشکیل ایدر . اراضیسی طاغلق اولوب ، بر چوق مغاره‌لری‌ده واردر. محصولاتی زیتون و اوزومله بر مقدار ذخیره‌دن عبارت اولوب ، ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار.

ملطیه { (یاخود ملاطیه) معمورة العزیز ولایتنده وخربوطك ٨٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق فراته تابع طوقمه صوینه دوکیلان براق و کوزل برجایك اوزرنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، یالکز ٣١٣٠ ی ارمنی وقصوری مسلم اولمق اوزره، ٣٠٠٠٠ اهالیسی، ٥٠ قدر جامع ومسجدی، ٦ مدرسه‌سی، ١ رشدیه ومتعدد صبیان ایله ارمنیلره مخصوص برقاچ مکتبی و قتولیك میسیونرلرینه مخصوص جسیم بر مکتبی، برقاچ کلیساسی ومتعدد تربه وزیارتکاهلری واردر. بوندن آلتمش سنه اوله کلنجه‌یه قدر اصل ملطیه شهری شمدیکنك آلت طرفنده الیوم (اسکی‌ملطیه) دینلن موقعده اولوب، شمدیکی (یکی ملطیه) ایسه (آشپوزی) نامیله اونك صیفیه‌لرندن عبارت ایدی. اسکی ملطیه‌نك برنج تارله‌لری اورته‌سنده و باصیق بر یرده بولنمسیله، اهالیسی ١٢٥٥ ده ، شهرك عسکرله مملو بولنمسی سببیله ، بر قیش اینمیوب، صیفیه‌لرده قالمغله، بوکا آلیشوب، اوتاریخدن اعتباراً ملطیه‌یی بسبتون ترکله، چارشی وبازاری‌ده آشپوزی‌یه نقل ایده‌رك، بوکا ملطیه نامنی ویرمشلردر؛ واسکی ملطیه خالی قالوب، خراب اولمشدر. بناءً علیه یکی ملطیه‌نك خانه‌لری ینه صیفیه حالنده سیرك و باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، شهرك محیط دائره‌سی پك واسعدر. شهرك بر ساعت یوقاریسنده نبعان ایدن

مذکور نهر متعدد ومنتظم خرقلره تقسیم اولنه‌رق، باغچه‌لرینی اروا ایتمکله، میوه‌لری وعلی‌الخصوص شفتالی، قایسی، الما، آرمود، فیزلجق وسائر اثماری پك چوق وپك لذیذدر. اوزومی ده پك ایری دانه‌لی ولذیذ اولوب، خیلی مقداری قورودیلور، وپك نفیس شراب یاپیلور. هواسی لطیف ایسه‌ده، صولرینك آقینتیسندن برآز رطوبتلیدر. قواق آغاجلری ده چوق اولوب، خیلی کراسته قطع اولنور. اسکی ملطیه پك اسکی بر شهر اولوب، ۱۴۰ تاریخنده ابوجعفر منصور طرفندن روملردن فتح، وعبدالوهاب بن ابراهیم الامام معرفتیله اعمار وتوسیع اولنمش؛ وبعده تکرار روملرك الینه کچوب، نهایت سلجوقیلر طرفندن ثانیاً فتح ایدلمش ایدی.

— ملطیه قضاسی همنامی اولان سنجاغك مرکز قضاسی اولوب، سنجاغك شمال شرقی قسمندن عبارت اولمغله، شرقاً وشمالاً خربوت سنجاغیله، غرباً آقچه طاغ، جنوباً دخی بهسنی وحصن منصور وکاخته قضالریله محدوددر. ملطیه شهریله ۱۳۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ۴۴۹۰۶ اهالیسی واردر، که بونلردن ۴۸۹۰ ی جماعات ثلثه‌یه منقسم ارمنی وقصوری مسلمدر. اهالیٔ مسلمه‌سنك ۴۴۰۰ ی کرد وقصوری ترکدر. [سائر احوالیچون مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

ملطیه { سنجاغی. معمورة العزیز ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری واك جنوب غربیسی اولوب، شمال شرق جهتندن خربوت سنجاغیله، شرقاً دیاربکر، جنوباً حلب، غرباً ینه حلب وسیواس ولایتلریله محدوددر. ۳۵° ۳۰´ ایله ۳۶° ۳۷´ عرض شمالی و ۳۷° ۲۸´ ایله ۳۸° ۵۵´ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۶۰۰ مربع کیلومتره یعنی ۱۵۹۳۳۸۰۰ دونم اولوب، ۸۳۸۳۱۲۲ دونمی اراضیٔ مزروعه‌دن، ۶۰۲۴۶۷۸ دونمی طاغلق وخالی یرلردن، ۱۰۵۲۰۰۰ دونمی اورماندن، ۴۷۴۰۰۰ دونمی ده چایر ومرعادن عبارتدر. ملطیه، آقچه طاغ، بهسنی، حصن منصور وکاخته اسملریله ۵ قضایه منقسم و ۲۷ ناحیه ایله ۱۲۴۰ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ۲۱۶۲۸۰ کشی اولوب، ۱۶۲۰۰ ی جماعات ثلثه‌یه منقسم ارمنی وقصوری کاملاً مسلم اوله‌رق ۲۲۰۰۰ ی کرد وباقیسی ترکدر. بونلر میاننده ۶۶۰۰۰ ی قزلباشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، علی‌الخصوص غرب وجنوب جهتلرنده بر طاقم یوکسك طاغلری وآره‌لرنده کوزل وادیلریله اووه‌لری واردر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، فرات ایرماغی حدود شمالیه‌سنك بر قسمیله شرق جنوبی حدودینی تشکیل ایده‌رك، بتون سنجاغك صولرینی جمع ایدر. باشلیجه انهاری شمال جهتنده‌کی قورو چای ایله طوقمه صویی واوکا تابع سلطان صویی وجنوب جهتنده بولانیق واوکا تابع آق صو ایله کوك صو وسائره‌در. طوپراغنك قوتٔ انباتیه‌سیله صولرینك کثرتی سایه‌سنده محصولاتی چوق اولوب، حبوبات وذخایرك ومیوه وسبزه‌لرك انواعیله توتون وسائره حاصل اولیورسه‌ده، طائفهٔ زراعك سرمایه‌سزلکندن واسکله‌لرك بعدیله طرق ومعابرك فقداننده طولایی احتیاجات داخلیه‌دن پك‌ده زیاده زرع اولنمیوب، اهالی ینه فقیردر. اورمانلری کبان معدنی اغورنده بیهوده اتلاف اولنوب، پك آز قالمشدر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیونلری زیاده‌جه اولوب، دری ویاغیدن خیلی اخراجاتی واردر. [زیاده معلومات ایچون «معمورة العزیز» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مأمون { مغربده بر قصبه اولدیغنی عمرانیدن نقلاً یاقوت حموی بیان ایدیور.

ملفی { (Melfi) ایتالیانك پوتنجه ایالتنده وپوتنجه‌نك ۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۶۶۰ اهالیسی وبعض آثار عتیقه‌سی واردر.

ملقونیه { بلاد رومدن قونیه قربنده بر قصبه اولدیغنی ویاننده‌کی طاغدن دکرمن طاشلری چیقمغله، بو معنایی افاده ایدن بو اسمله تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

مُلُك { (Moloch) اسکی کنعانیلر یعنی فنیکه‌لیلرله قارتاجیلرك وعمونیلرله موآبیلرك برمعبودی اولوب، بعلك عینی اولدیغی دخی مرویدر. هر حالده کنعانیون لساننده «حکمدار» دیمك ایدی. انسان بدنلی واوکوز قفالی اوله‌رق توتجدن

جسیم هیکللرینی یاپارلردی، که ایکی الی اوزرینه برتپسی طوتوب، بونك اوزرنده بو دهشتلی معبود باطله ذبح ایتدکلری چوجقلری یاقارلردی.

ملك { ملك اشرف، ملك صالح، ملك عادل، ملك کامل وساره [«اشرف، صالح» وساره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ملك { فرس شعراسندن بروجه‌آتی یدی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی باخرزلی اولوب، شو بیت اونکدر:

صد قصه کر ز لیلی ومجنون روایت است
پیش حدیث عشق تو اینها حکایت است

— ایکنجیسی خوافلی اولوب، ملك زوزن اولادندن اولمغله، بو مخلصله تخلص ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

شب عیدم بقدح کرد اشارت مه‌نو
می ومیخانه ذکر جان کرو وجامه کرو

— اوچنجیسی (قم) لی اولوب، ٩٨٧ ده هندستانك دکن خطه‌سنه رحلتله، احمد نکرده برهان نظامشاهك التفات واحسانه نائل اولمش؛ وبعده ابراهیم عادلشاه ثانی‌یه انتساب ایتمشیدی. ١٠٢٥ ده اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وبرقاچ مثنویسی واردر. شو بیت اونکدر:

رفتم که خار از پا کشم محمل نهان شد از نظر
یك لحظه غافل کشتم وصد ساله راهم دور شد

— دردنجیسی (ملك طیفوری) دینمکله معروف اولوب، ابتدا (قیصر) تخلص ایدردی. برمدت قزوینده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

خون چکان است ملك تیغ ستم میترسم
که بی آخر بدر خانهٔ قاتل برود

— بشنجیسی (ملك دینار) دینمکله معروف اولوب، کچ ومکران حاکمی ایدی. جملهٔ اشعارندن اولان شو بیت مهرنده محکوك ایدی:

خداوند جهانرا کرنبودی ملك بسیاری
ندادی کچ ومکران راچنین ارزان بدیناری

— آلتنجیسی (ملا ملك سعید) شو بیتك قائلیدر:

پیش عفوت قلت تقصیر از تقصیر ماست
جرم بی اندازه میخواهد عطایی بی حساب

— یدنجیسی (ملك بیك) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شمع را کل می شمرد وانجمن را کلستان
بلبل امشب تا سحردر آتش پروانه سوخت

ملك احمد پاشا { [«احمد پاشا (ملك —)» ماده‌سنه مراجعت.]

ملك ارض { (Melkart) یعنی «ملك الارض» اسکی کنعانیونك یعنی فنیکه‌لیلرك معبودلرندن اولوب، ثروت وصنایع وکمیجیلکك مربیسی عد اولنور، واك بیوك معبدی صورده بولنوردی. شمسدن کنایه اولوب، معبدنده دائمی صورتده آتش یناردی. مالطه‌ده، قادقسده وقارتاجه‌ده دخی معبدلری وار ایدی.

ملك حاجی کرای { [«حاجی کرای خان (ملك —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ملکشاه { (ابو الفتح جلال الدین —) ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك اوچنجیسی واك بیوکی اولوب، ٤٦٥ ده، ١٨ یاشنده ایکن، پدری آلب آرسلانك شهادتی اوزرینه، وزیر شهیر نظام الملکك سعیله تخت سلطنته جلوس ایله، برآز وقت کرمان حاکمی بولنان عمی قاورد بکله اوغراشدقدن صکره، وزیر مشار الیهك تدبیر ومعاونتیله غالب کلوب، ماوراء النهر وخوارزمی، شام ومصری وروم یعنی آناطولی قطعه‌سنك چوغنی وسائر ممالکی ضبطله، دولتنك حدودینی کاشغردن وسیحون مجراسندن آق‌دکیزه وبحر احمر وعمانه قدر توسیع ایتمش؛ وبغداده‌کی خلفاء عباسیه‌یی بد اختیار واداره‌سنه آلمش ایدی. خلیفهٔ عباسی مقتدی بالله ملکشاهك قیزینی تزوج ایدوب، بو قیزدن ابو الفضل جعفر تولد ایتمشدر. خلیفهٔ مشار الیهك بوندن بیوك مستظهر لقبیله معروف بر اوغلی اولمغله، کندیسنی ولیعهد اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، صاحب ترجمه اونی عزل ایله کندی تورونی ولیعهد اتخاذینه اجبار و تضییق ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، او صره‌ده ارتحال ایدوب، خلیفه بو تضییقدن قورتلمش؛ وکندیسنك وفاتندن صکره دیکر قیزی خاتون العصمی مشار الیه مستظهره تزویج ایلمشیدی. ملکشاه ٢٠ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٨٥ تاریخنده بغدادده ٣٨ یاشنده وفات ایدوب، نعشی اصفهانه نقل، و بنا کرده‌سی اولان مدرسه‌نك خطیره‌سنه دفن اولنمشدر.

حسور، عادل، عالم وعاقل ومدبر بر پادشاه اولوب، السلطان العادل لقبيله ملقب ايدى. وزيرى نظام الملك دخى دلالتيله پك چوق خيرات وحسناته موفق اولوب، نيجه انهارده جدوللر وكوپريلر، نيجه شهر وقصبه‌لره سورلر وقلعه‌لر وحسابسز مدرسه‌لر، ورباطلر، صو يوللرى وسائر ابنيهٔ خيريه بنا ايتمشيدى. ٤٨٠ تاريخنده بصره‌دن حجازه عزيمتله، ايفاى حج وزيارت روضهٔ مطهره ايدوب، حرمين خلقنه پك چوق عطايا ويرمش، وطريق حجاجده بر چوق عمارات وجوده كتيرمش ايدى. صيده زياده مراق اولوب، پك زياده نشانجى اولديغندن، چوق آولر اورمش، وهر اورديغى آو ايچون فقرايه بر آلتون ويرمكى عادت ايدنمش ايدى. اقوال وافعال عادلانه‌سى حقنده پك چوق نوادر منقولدر. دائره‌سى مجمع علما وادبا اولوب، علوم ومعارفى حمايه واهل هنرى تشويق ايدردى. ٤٧١ ده بر تاريخ شمسئ صحيح وضع ايتمشدر، كه فصل ربيعك ابتداسندن بدأ ايدوب، آيلرى بروج سماويه ومواسم وقواعد هيئته موافق اولمغله، كافهٔ تقويملرك اصح واصلحى ايدى. (تاريخ جلالى) ديمكله معروفدر. بركيارق، سنجر ومحمد اسملريله اوچ اولاد براقوب، اوچيده سلطنت سورمشلردر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

بوسى زده يار دوش بر ديدهٔ من
او رفت واز وبماند تر ديدهٔ من
زن داد برين ديده تكارينم بوس
كو چهرهٔ خويش ديد برديدهٔ من

ملكشاه ثانى { (بن محمود بن محمد بن جلال الدين ملكشاه)

ايران ملوك سلجوقيه‌سنك اون برنجيسى اولوب، ٥٤٧ تاريخنده وفات ايدن عمى سلطان مسعودك يرينه تخت سلطنته جلوس ايتمش ايدى. سخى وخوش طبع بر آدم ايديسه‌ده، صيده ولهو ولعب وعيش وعشرته دوشكون اولديغندن، درت آيلق حكومتدن صكره اتفاق امرا ايله اسقاط وحبس اولنه‌رق، بعده محبسدن فرارله خوزستانه كيده‌رك، سكز سنه اوراده پادشاهدن صكره، يرينه كچن سلطان محمدك وفاتى اوزرينه، ٥٥٤ ده عراق تختنى يكيدن ضبط ايتمش ايسه‌ده، اون بش كون صكره ٥٥٥ تاريخنده ٣٢ ياشنده وفات ايتمشدر.

ملك محمد پاشا { دور سلطان سليم خان ثالثده مسند صدارت

عظمايه كچن وزرادن اولوب، بوسنه‌لى سليمان پاشانك اوغليدر. ١١٣٢ ده درسعادتده طوغوب، بدرى قپودان دريا ايكن، ١١٤٨ ده طمانده امراء بحريه سلكنه داخل اوله‌رق، برلكده عودت ايتمش؛ وبرمدت ترسانه قپو كتخداسى بولندقدن صكره، ١١٦٥ ده رتبهٔ ميرميرانى ايله قپودان دريا اولوب، آق دكيزه سفرندن عودتنده ١١٦٦ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ و١١٦٨ ده عزل ووزارتى رفع ايله، استانكويده اقامته مأمور اولديغى حالده، بر سنه صكره وزارتى اعاده ايله سلانيك سنجاغنه نصب اولنمش؛ و١١٧١ ده سلطان مصطفى خان ثالثك جلوسنده نشانجيلقله درسعادته جلب اولنه‌رق، زينب سلطانك تزوجيله شرف مصاهرته نائل اولمشيدى. بعده يانيه سنجاغنه تعيين اولنه‌رق، ١١٧٢ ده نشانجيلق ايله درسعادته جلب، و١١٧٧ ده ودين وبرسنه صكره بلغراد محافظلغنه، بعده آناطولى ايالتنه نصب اولنمش؛ واوآره‌لق صدارته نصب اولنان محسن‌زاده روم ايلندن كنجه‌يه قدر بر آى قائممقاملق مقامنده بولنمش؛ واوندن صكره آيدين وبعده روم ايلى ايالتنه تعيين اولنه‌رق، ١١٨٠ ده ثانياً قپودان دريا اولمش؛ وبر سنه صكره ينه نشانجيلق ايله سلطان سراينده اقامت ايتمكده ايكن، ١١٨٢ ده روسيه سفرى آچلدقده، موره وآيدين مناصبى دخى عهده‌سنده اولديغى حالده، قائممقاملق مقامنه تعيين اولنه‌رق، آلتى سنه بوحالده قالدقدن صكره، ١١٨٧ ده سلطان عبدالحميد خان اولك جلوسلرنده ثالثاً قپودان دريا اولمش؛ و١١٨٨ ده عقد معاهده مكالمانده بولنمق اوزره، خوتين محافظلغنه وبعده بلغراد، صكره موره وصكره آغريبوز محافظه‌سنه مأمور اولمش؛ و١١٩٥ ده مصر ايالتنه بعده ينه بلغراد وصكره قنديه محافظلغنه وموره محصللغنه، صكره بندر وودين محافظلغنه نصب اولنه‌رق، ١٢٠٠ ده اوراده خزينه‌سى محترق اولديغى حالده، صدر اعظم يوسف پاشانك غدريله وعملمانده اولمق بهانه‌سيله وزارتى رفع، واملاكى غصب اولنه‌رق، ساقزده اقامته مأمور اولمش ايدى. سلطان سليم خانك جلوسندن صكره وزارتى اعاده

اولەرق، قندیه محافظلغنه نصب اولندقدن صکره، ۱۲۰۶دە مقام صدارت عظمایه تعیین بیورلەرق، ایکی بچق سنەیه قریب مدت امور دولتی ادارە ایتدکدن صکره، ۱۲۰۹دە عزل اولنەرق، اورته کویدە یالیسندە اقامت ایتمکدە ایکن، ۱۲۱۶دە وفات ایتمش؛ وصوتلوق چشمەدە خالدەسنك تربەسنه دفن اولنمشدر. حلیم وسلیم وغرض ونفسانیتدن وظلمدن متوقی خیرخواه بر ذات ایدی.

ملکی (ایران شعراسندن اولوب، همدان اعمالندن (نون) قربندە واقع سرکان قصبەسندن اولدیغی حالدە، اکبرشاه زماننده هندستانه رحلتله، بنکاله وکشمیرده بعض مناصب عالیەدە بولنمش؛ و۱۰۰۴ وبر روایتده ۱۰۴۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

ازروز فراق توچه کویم که چه روز است
روز یست که ازوی بشب تار گریزند

ملل (مدینهٔ منوره ایله مکهٔ مکرمه آرەسندەکی طریق اوزرنده ومدینەدن ایکی قوناقلق مسافەدە مشهور بر محلدر.

ملوك جزایری (Archipel des Moluques) آسیا ایله آوسترالیه بیننده ملائیه جزایرندن بر جزایر مجتمعه هیئتی اولوب، جزایر مذکورەنك اك شرقیلریدر. سلب ایله یکی کینه جزیرهٔ کبیرەلری آرەسندە واقع اولوب، ۲°۴۳′ عرض شمالی ایله ۸°۲۳′ عرض جنوبی و ۱۲۲°۲′ ایله ۱۳۲°۴۰′ طول شرقی آرەلرندە ممتد اولدقلری حالده جملەسنك مساحهٔ سطحیەسی ۸۰۰۰۰ مربع کیلومترە واهالیسی تقریباً ۶۰۰۰۰۰ کشیدر. اك بیوکلری شمالده واقع وساب جزیرەسنه پك مشابه اولەرق برقاچ اوزون شبه جزیرەدن مرکب اولان (جیلولو) ایله سرام، بورو، زولا، اوبی، باتیان، میسقوت وسائرەدر. اصل ملوك جزایریله شرق جنوبی وغرب جنوبی طاقلرینه منقسم اولوب، برنجی طاقده (آروئه) وایکنجیسنده (تیمور لاؤت) جزیرەلری اك بیوکلریدر. کوچك آطەلری پك چوق اولوب، تعدادلری دخی متعسردر. باندەوآمبوآن آطەلری اك معروفلرندندر. اراضیلری طاغلق اولوب، اکثر جبالی برکانی الاصلدر، والآن آرەصره آتش پوسکورتور برکانلری واردر. اك مرتفعلری ۳۰۰۰ مترەیه قدر چیقار. اك اوزون نهرلری ۶۰ کیلومترەیی کچمیوب، چوغی یازین قورور. طوپراقلری سائر ملائیه جزایری قدر منبت دکل ایسەدە، قرانفیل وهند جوزی کبی ایکی قیمتدار محصوللری واردر. قهوه، جیوبت، دارچین، پرنج وسائر محصولاتیدە واردر. اصل اهالینك مدار تعیشی (ساغوت) تعبیر اولنان برجنس خرما آغاجنك ایلیکندن چیقان برنوع اون ایله بالیقدر. توتون، پاموق وهندستان جوزی دخی اولور. اورمانلری چوق وپك صیق اولوب، کراستە ومرانقوزلغه یارار آبنوس، ساج، صندال آغاجلری وسائر اشجاری چوقدر. حیواناتی آسیا ایله آوسترالیه حیواناتی بیننده اولوب، آسیایه مخصوص اولانلرینك منقول اولدقلری مظنوندر. طیور وحشراتی وپاپاغان وجنت قوشی کبی کوزل نوعلری چوقدر. معدنلری آز اولوب، آلتون، دمیر، کومور، شاب وسائرەدن عبارتدر. بعض میاه معدنیەلریدە واردر. بوجزایرك سواحلده وسواحله قریب اهالیسی ملایی جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، اسکیدن بری عربلر وچینلیلرله واصل یرلیلرله دخی قاریشمشلردر. بیوکلرینك ایچ طرفلرنده ایسه الیوم نیم وحشی برحالده یاشار (آلفورو) ویا (آرفورو) اسمیله معروف بر قوم بولنیور، که سیاجه دها دوزکون ودها بیاض اولوب، بونلر دخی کیتدکجه دین اسلامی قبول ایله دائرهٔ مدنیته کیرمکدەدرلر. برچوق حکومات صغیرهٔ اسلامیەیه منقسم اولوب، بونلر فلمنك دولتنك آنجق اسماً حاکمیتنی طانیمقدە وبوحاکمیت آنجق تجارت جهتنه منحصر بولنمقدەدر. فلمنك دولتی بتون جزایردە جاوەلی وسائرەدن مرکب بیك نفر قدر عسکر بولندیریور. اك ایشلك تجارتکاهی (باندە) جزیرهٔ صغیرەسندەکی سربست اسکلەدر.

ملول (شیخ شرف الدین) هندستان شعراسندن ولکهنو شهزادەکانندن درویش نهاد بر آدم اولوب، اونایکنجی قرن هجری اواخرنده یاشامشدر. مرتب دیوانی و«هفت میخانه» عنوانلی برمنظومەسی واردر. شو بیت اونکدر:

سرسبز هند زلف بت سحرساز داری
یخدا سیه دم ای دل سفر دراز داری

ملولی { (میر اسدالله) ایران مشاهیر شعرا-سندن اولوب، اصفهانلیدر. شاه طهماسب ماضی زماننده مشهد تولیتنده بولنمش؛ و٩٩٦ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

طرفه حالتست که آن آتش‌سوزان دیرم
دورتر میرود وبیشترم می سوزد

— بو مخلصله دیگر بر شاعر دخی اولوب، اسمی مولانا محمددر. شو بیت اونکدر:

آنم بگو گریه گره کرده نفس را
تا درد دل خویش نگویم همه کس را

ملون { (Melun) فرانسه‌ده سینه‌ومارنه ایالتنک مرکزی بر قصبه اولوب، پاریسك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و٨٣٩٧ اهالیی جامعدر. داخلی مکتبی، دارالمعلمینی، کتبخانه‌سی وبعض فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

ملویل { (Melville) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك منتهای شمالنده شماله طوغری ممتد بیوك بر شبه جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦١٩٠٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، جنوبدن قریب ١٠٠ کیلومتره وسعتنده اولان (رائه) برزخیله مربوطدر. کوللری چوق و سواحلی پك گیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، شرقاً (فوقس) بوغازیله، شمالاً (فوری) و (هکلا) بوغازیله، غرباً دخی بوتیا کورفزی وقومیتی قویله محاطدر. ساحل شرقیسنده (لیون) خلیجی اسمیله قره‌نك ایچنه پك زیاده گیرمش بر خلیج وبونك آغزنده (وینتر) جزیره‌سی بولنیور. بر طاقم یوصونلرله اکری بوکری چالیلردن بشقه نباتاتی اولمیوب، سنه‌نك اکثر مواسمنده قارله مستور وسواحلی بوزلرله محاط اولور. اوزرنده یالکز جزئی مقدار اسکیمولر قیزاقلرینی چکن کوپکلریله بوزلرك ایچنده یاشایوب، بالیقله بسلنیرلر.

ملویل { (Ile de Melville) جزیره‌سی بحر منجمد شمالیده آمریقانك شمالنده ٢٥´ ٧٤° ایله ٥٦´ ٧٦° عرض شمالی و١٠٨° ایله ١٢٠° طول غربی آره‌لرنده ممتد بیوك بر جزیره اولوب، (پاری) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٢٥٠٠ مربع کیلومتره اولوب، بر قاچ درین قویی واوزون شبه جزیره‌سی واردر. جنوباً ملویل کورفزی و بانقس بوغازی، غرباً (کات) و (فیلچو یلیام) بوغازلری، شمالاً بحر محیط منجمدله، شرقاً دخی (بیام مارتن) بوغازیله محاطدر. طاغاق و چیلاق بر یر اولوب، اون اون بش متره قالینلغنده بوزلرله محاط بولنور. اوزرنده بیاض آیی، قورت، تیلکی، مسك صیغیری، رن، بالینه، آیی بالیغی، بر جنس فاره و پك چوق طیور مائیه بولنیور. اهالیٔ دائمه‌سی یوغیسه‌ده، یازین قاره‌دن اسکیمولر کیدوب، صید ایدرلر.

ملویل { (Melville) بو اسمله بحر منجمد شمالینك آمریقا جهتنده آنف الیبان (ملویل) جزیره‌سیله (پرنس آلبرت) ارضی و (پرنس دوغال) ایله (باتورست) جزیره‌لری آره‌سنده بر کورفز، — غروئنلاند اراضیسنك ساحل غربیسنده و ٧٥° عرض شمالیدن بوقاری بر قوی و بر بورون، — ماداغسقار جزیره‌سنك دخی شمال شرقی ساحلنده و ١٢° عرض جنوبی قربنده دخی بر قوی واردر.

ملویل { (Melville) آوستралیه‌نك ساحل شمالیسی قارشیسنده بر جزیره اولوب، ساحلدن (قلارنسه) بوغازیله وغرب جهتنده‌کی (باتورست) جزیره‌سندن پك طار بر بوغازله آیرلمشدر. الك جنوبی کوشه‌سی ٣٠″ ٨´ ١٢° عرض جنوبی ایله ٥٠″ ٣٤´ ١٢٨° طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه بویی ١٣٠ و اکی ٥٠ کیلومتره‌در. ساحل شمالیسی (وان دیمن) ایله (فلیمینغ) بورونلری آره‌سنده بر قوس شکلنده اولوب، برچوق قویلری واردر. اراضیسی یوکسك و سواحلی دیکدر. آوسترالیه‌نك شمال اراضیسنه ملحقدر.

— آوسترالیه‌نك شرق شمالی ساحلنده و (قوینسلاند) مهجرنده دخی بو اسمله بر بورون اولوب، ٣٠″ ٩´ ١٤° عرض جنوبی ایله ٤´ ١٤٢° ٤٠″ طول شرقیده واقعدر.

ملهمی { فرس شعراسندن ایکی کشینك اسمی اولوب، بری اردبیلیدر. شو بیت اونکدر:

آتش عشق تاین سوزنده ست اول
هرکه پیداشده بروی زده دامانی چند

— دیکری من اصل هندستانك (کوکن) خطه‌سی براهمه‌سندن ایکن، رؤیاسنده فخر کائنات (صلعم) افندمزك اشارتیله دین اسلامی قبول ایتمش؛ و آرتق دنیایه التفات ایتمیوب، بقیهٔ عمرینی باشی آچیق و یالین آیاق کزمکله کچیرمشدر. شو رباعی اونکدر:

در هجر تو کاردل بسختی بگذشت
امید بعمد کشاده رختی بگذشت
عمرم همه چون مردم چشم ازغم تو
در دائرهٔ سیاه بختی بگذشت

ملیانه } جزایرك نفس جزایر ایالتنده وجزایر شهرینك ۹۱ کیلومتره جنوب غربیسنده ۷۴۰ مترهلك ارتفاعده و (وادی بوتان) نك منابعی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۷۰۰ ی عرب اولاق اوزره، ۶۹۰۰ اهالیسی، مربیه‌لر یتیشدیرمکه مخصوص دارالمعلمینی، صو ایله دونر بر چوق دکرمنلری، بالیق یتیشدیرمکه مخصوص حوضلری، کوزل باغچه‌لری، کوزل منظره‌لی بر تفرجگاهی، ومشهور شرابی واردر. هواسی غایتله صاغلام ولطیفدر. زیارتکاه بر تربه‌یی حاوی مصنع بر جامع شریفیله ساعت قله‌سی اتخاذ اولنان بر مناره‌سی اولوب، اکثر ابنیه‌سی یکی و آوروپا طرزنده‌در. تا روماليلر زماننده‌ن قالمه اسکی بر قصبه اولوب، زیری بن مناد طرفنده‌ن تجدید واعمار، وبلکین طرفندن مقر اتخاذ اولنمش ایدی.

ملیبار } (Malabar) هندستانك ساحل غربیسنك قسم جنوبیسندن عبارت بر بیوك خطه اولوب، هندك منتهای جنوبنده‌کی (قوماری) بروننده‌ن باشلادیغی حالده، شمالاً نره‌یه قدر ممتد اولدیغی بك معین اولمدیغنده‌ن، بعض جغرافیون (کناره) خطه‌سنی دخی ملیباردن عد ایدیورلرسه‌ده، اکثری ملیباری شمالاً کناره خطه‌سیله تحدید ایدرلر. حالبوکه یاقوت حموی ملیبارك ملتان ایله همحدود اولدیغنی بیان ایدیور. او تقدیرده ایسه الیوم کنکان دینلن بمبای ایالتیله کجرات وکچك دخی ملیباردن معدود اولمسی اقتضا ایده‌جکدی. شمدیکی عرف جغرافی‌یه کوره ملیبار ۱۲° عرض شمالینك بر آز شمالنده واقع (دلی) بروننده‌ن مذکور (قوموربن) بروننه قدر ممتد اولوب، بویی ۵۴۰ کیلومتره‌در. شمالاً کناره خطه‌سیله وشرقاً غربی کات سلسلهٔ جبالنك صرتیله محدود اولوب، بوخطه‌ده وعلی‌الخصوص (ملیقوت) شهرندن آشاغیده مذکور صرت ایله ساحل آره‌سی خیلی آچیلرق، ۸۰ کیلومتره‌یه قدر توسع ایدر؛ و (پالکات) ده سلسلهٔ مذکوره بر کنیش بوغاز صورتنده آچیلوب، شمال شرقی روزکارینك ملیبار ساحلنه و جنوب غربی روزکارینك دکنك ایچ طرفلرینه هبوبنه کچید ویریور. اراضیسی اوچ منطقه‌یه منقسم اولوب، الك شرقی جهتنده‌کی (کات) سلسله‌سنك صرتلری صیق اورمانلرله مستوردر؛ بایرلردن عبارت اولان منطقهٔ ثانیه‌سی اراضیٔ منبته ومزروعه‌دن عبارتدر؛ منطقهٔ ثالثه‌سی‌ده ساحل بوینجه ممتد اولان و برنج تارله‌لریله هندستان جوزی آغاجلرینی حاوی اولان آلچق یرلردر، که بعض طرفلری بطاقلقلری و دکیزله اختلاط ایدر طوزلی وصیغ کوللری حاویدر. بو کوللر یاغمور موسملرنده و انهارك طغیاننده طاشوب، چوق دفعه مزروعاتی اتلاف ایتدکلرندن، اهالی بونلرك خرقلر واسطه‌سیله فضله میاهنی طاغیتمغه چوق سعی وغیرت ایدرلر. (آنیماله) طاغلرندن نبعانله مذکور (پالکات) بوغازندن کچه‌رك ساحله واصل اولان (یونانی) و (آلیکیری) طاغلرندن نبعانله (تراندنکور) طاغلرینی طولاشه‌رق بر بوغازدن کچن (پریار) نهرلرندن ماعدا بتون ملیبارك انهاری غربی کات سلسلهٔ جبالندن اینوب، مجرالری پك قیصه اولمغله سیللر حکمنده اولوب، آنجق یاغمور موسملرنده صولری پك زیاده‌در. ساحله جنوب غربی روزکاری پك زیاده شدتله اسوب، فرطونه‌لری پك زیاده اولدیغی حالده، صاغلام قوی و لیمانلری‌ده یوق حکمنده‌در. اراضیٔ مزروعه‌سنك نصفی برنج تارله‌لرندن عبارت اولوب، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اولان بو محصولدن صکره، قهوه، قره بوبر، هند جوزی، دارچین، آرازوت، هندستان جوزی یعنی قوقه، صوغان، صارمساق وسائر محصولاتی واردر. آلتون وسائر معدنلری ده چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی: فیل، یبان اوکوزی، کییك، یبان کچیسی، آیی، صرتلان، طوموزه

قیلان، پارس و سائره‌دن عبارتدر. قسم اعظم شمالیسی طوغریدن طوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع اولوب، بته ملیبار اسمیله مدراس حکومتنه تابع بر ایالت تشکیل ایدیور، که ١٥٥٤٥ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٢٦١٢٥٠ اهالی ایله مسکوندر. قسم جنوبیسی قوشین وتراونکوره اسمیله ایکی حکومت ممتازه‌یه منقسمدر. [«قوشین» و «تراونکوره» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ملیح (ملابدیع) ایران شعراسندن اولوب، سمرقندلیدر. پدری ملا محمد شریف امیر تیمورکورکانی مدرسه‌سنده مدرس بولنمشیدی. صاحب ترجمه‌نك بخارا حاکمی عبدالعزیز خانله موالاتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

تا درکنار دختر رزرا کشیده است
لب تشنه اند باده پرستان بخون خم

ملیحی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، توقادلیدر. شو بیت اونکدر:

مجمر کوروبن سوز درونم اوده یاندی
شمع آغلادوغم کوردی باشی قانه بویاندی

ملیحی ایران شعراسندن وتقی اوحدی معاصرینندن اولوب، شو بیت اونکدر:

تماشای چمن با آن کل رخسار بایستی
بهار آمد چه سود از سیر کلشن یار بایستی

ملیله مغرب اقصانك ساحل شمالیسنده و سبته بوغازینك شرق جنوبیسنده اوله‌رق (رأس الدیر)ك ١٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و بر شبه جزیره اوزرنده اسپانیه دولتنه تابع مستحکم بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی، بر کوچك لیمانی، مشهور بالی و آغر هواسی واردر.

مَلینده آفریقانك ساحل شرقیسنده ٣° ١٢′ ٤٨″ عرض جنوبی ایله ٣٧° ٥١′ ٧″ طول شرقیده زنکبار حاکمنه تابع بر قصبه و اسکله اولوب، شمدی یالکز ١٢٠٠ اهالیسی وار.

لیسی وارایسه‌ده، وقتیله خیلی بیوك ومهم بولنمشدر. شیرازدن کیتمش بر طاقم ایرانیلر طرفندن تأسیس اولندیغی مروی اولوب، جوارلرنده بولنان بعض ایران آلتون مسکوکاتی‌ده بوکا دلالت ایدر. واسقودی غاما طرفندن ضبط اولنه‌رق، بر آره‌لق پورتکیزلر الده بولنمشدر. لیمانی یوقدر، واپجیله جك صوبی بر بچق ساعت اوزاقدن کلیر.

ممالك عثمانیه آل عثمان (Turquie) سلطنت سنیه‌سنك تحت حکمنده بولنان ممالك واسعه‌دن مرکب بر دولت معظمه اولوب، آوروپا و آسیا و آفریقا قطعه‌لرینك بر بیوك پارچه‌سنی جامعدر.

موقعی، حدودی ومساحه‌سی. — ممالك عثمانیه آق دکیزك نصف شرقیسنك اطرافنی وبحر احمرك همان هر طرفنی احاطه ایدوب، قره دکیزك غرب وجنوب سواحلیله بحر فارس یعنی بصره کورفزینك سواحل غربیه‌سنی دخی شاملدر. قسم اعظمی آسیا قطعه‌سنده اولوب، وسعت اراضیجه ایکنجی درجه‌ده آفریقاده‌کی یرلر ایسه‌ده، اهمیتجه آوروپا قطعه‌سنده‌کی ممالك عثمانیه‌در. اك شمالی نقطه‌سی آوروپاده بوسنه خطه‌سنده ٤٥° ١٠′ واك جنوبی نقطه‌سی یمنده عدن کورفزی ساحلنده ١٣° عرض شمالیده، اك غربی نقطه‌سی طرابلس غربك غدامس قضاسنده ٦° ٣٠′ واك شرق نقطه‌سی بحر فارسده الحسانك قطر قضاسنده ٤٩° طول شرقیده واقعدر. شرقدن غربه ٤٢½ وشمالدن جنوبه ٢٢½ درجهٔ جغرافیه آره‌لرنده ممتد اولور. اك اوزون مسافه‌سی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری اولوب، تقریباً ٤٨٥٠ کیلومتره‌در. ایران حدودینك نقطهٔ تلاقیسنده اولان بایزیددن طرابلس غربك منتهای غرب جنوبیسنده اولان غاته قدر شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری اولان مسافه‌سی ٣٥٠٠ کیلومتره‌دن زیاده، وغدامسدن بصره کورفزینه قدر اولان مسافه‌سی‌ده ٤٤٠٠ کیلومتره‌در.

مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٤٩١٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٤٠٥٣٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. شمالاً آوستریا، صربیه، رومانیه، روسیه‌دولتلریله وقره دکیزله، شرقاً ایرانله و بصره کورفزیله، جنوباً عمان امامتی‌دهناچولی، عدن کورفزی، سودان مصری‌وصحرای کبیر ایله، غرباً دخی بنه صحرای کبیر وتونس امارتیله وآق دکیز و یونان وآدریاتیق دکیزلریله محدوددر. قره طاغ ویونان ایسه براً وبحراً ممالك عثمانیه دائره‌سی داخلنده بولنیور.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری وکوللری. — بو قدر واسع ممالکك هر طرفی بشقه بر اقلیمده بولنمغله، احوال طبیعیهٔ اراضیجه بربرلرینه بکزه‌میه‌جکی طبیعی اولوب، ذاتاً ممالك عثمانیه‌نك هر بر طرفی روم ایلی، آناطولی، شام، عراق، کردستان، جزیرة العرب، مصر و طرابلس غرب ماده‌لرنده آیری آیری تعریف اولندیغندن، شوراجقده آنجق احوال عمومیه‌سی حقنده معلومات مجمله اعطاسیله اکتفا ایده‌جکز. بو جهتجه ممالك عثمانیه درت قسمه تقسیم اولنه بیلیر: برنجیسی آز چوق اورمانلرله مستور طاغلری ومنبت اووه وبایرلری وبول میاه جاریه‌یی حاوی اولوب، هواسی دخی معتدل اولان روم‌ایلی وآناطولی قطعه‌لریدر، که کردستان دخی بونلره الحاق اولنه بیلیر؛ ایکنجیسی خیلی صیجاق سواحلی وچیقلدقجه هواجه کسب اعتدال ایدر یوکسك طاغلری وبونلرك آرقه‌سنده صوسز چوللری بولنان شام و یمن ایله حجاز جهتلریدر؛ اوچنجیسی دوز وپك صیجاق اولوب، حد ذاتنده چول حالنده ایکن، بیوك انهارك امدادیله وجدوللر واسطه‌سیله دنیانك اك معمور یرلری حکمنه کچن ویا کچه‌بیلن مصر ایله عراقدر؛ دردنجیسی‌ده صوسز چول حالنده اولان بر الشام ونجد ایله طرابلس غربدر.

ممالك عثمانیه‌نك پك چوق و ایچلرندن بعضیسی خیلی یوکسك اولان طاغلری اساساً ایکی طاقمه آیریله بیلیر؛ آوروپا قطعه‌سنده‌کی طاغلر آلپ سلسلهٔ عظیمه‌سنه، و آسیاده‌کیلر قافقاس سلسلهٔ کبیره‌سنه مربوط اوله‌رق، بو ایکی جسیم کومه تشعب وتسلسل ایدیور. آلپ سلسلهٔ عظیمه‌سنك (آلپ دیناریق) تعبیر اولنان بر قولی جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، بوسنه وهرسکی شعبه‌لریله طولدیردقدن صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، بری بالقان (واسم قدیمیله هموس) نامی آلتنده شرقه طوغری اوزانوب، بلغارستان ایله شرق روم‌ایلی آره‌سنده قره دکیز ساحلنده‌کی امینه برونه قدر واصل اولور؛ وردوب یاخود دسپوط طاغی نامیله جنوب شرقی‌یه طوغری آطه‌لر دکیزی ساحلنه‌دك بر قول اوزاتیر؛ دیکری ایسه (شار) ودها آشاغیده (پندوس) نامیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، یونانه داخل اولوب، اورانك دخی طاغلرینی تشکیل ایدر. روم ایلی طاغلرینك اك یوکسکی (شار) طاغی اولوب، ٣٠٥٠ متره ارتفاعی واردر. بالقانك شمالنده طونه، جنوبنده قلبه، وردوبك شرقنده ادرنه وغربنده سلانیك اووه‌لری ممتد اولوب، هر بری روم ایلینك بر ذخیره انباری حکمنده‌در. شار ایله بالقان آره‌سنده دخی قوصوه نامیله معروف مرتفع بر اووه و دها جنوبده مناستر اووه‌سی بولنیور. بو میانده‌کی موزاکه اووه‌سی ده ذکره شایاندر. آناطولی جبالنه کلنجه: بونلر قافقاس سلسله‌سندن اوچ قول اوزره آیریله‌رق حدود عثمانیه‌یه کیرر؛ بری حدود ایرانیه‌نك اوجنده (آغری) طاغی نامیله ٥١٥٦ متره یوکسك بر جبلدن باشلایه‌رق، جنوبه طوغری حدود ایرانیه‌یی تعقیبله، صاغ و صوله بر چوق شعبه‌لر پیدا ایده‌رك، کردستانك قورو وطاشلی طاغلرینی بعدالتشکیل، ایرانه داخل اولوب، فارسه طوغری اوزانیر. ایکنجی قول ایسه قارصدن ارضرومك اوستنه طوغری کله‌رك، بعده نفس آناطولی ایله کردستان وجزیره آره‌سنده جنوب غربی‌یه طوغری اوزانیر؛ و صکره ایکی قوله آیریله‌رق، بری غربه

طوغری توجهله (طاوروس) یعنی بوغا طاغی نامیله آیدین ولایتنه قدر کلیر، و بروسه و بیغایه قدر قوللرینی اوزادەرق، کشیش طاغنی دخی تشکیل ایدر. منفرد کبی کورینورسەده، ینه بوکا مربوط اولان ارجیش طاغی مذکور آغری طاغندن صکره آناطولینك اك یوکسك جبلی اولوب، ٤٠٠٠ متره ارتفاعی واردر. بو وجهله آناطولینك اوچ جهتنی طولاشان اشبو طاوروس سلسلەسندن اسکندرون کورفزی اوستنده بر بیوك قول آیریلوب، جنوبه طوغری توجهله، ابتدا جبل برکت و بعده جبل نصیریه و جبل لبنان و جبل الشیخ اسملریله وسائر اسملرله شام قطعەسنی وفلسطینی شق ایله، جزیرة العربه کیرر وجبال (سراة) نامیله حجاز و یمنی دخی شق ایدەرك، و یمنده خیلی ارتفاع کسب ایدەرك، عدن بروننه منتهی اولور. قافقاسدن آیریلان اوچنجی قول ایسه (پونتیق) اسم قدیمیله طربزون ولایتنك حدود جنوبیەسنی تعقیب وسیواسه طوغری برقول تمدید ایتدکدن صکره، قسطمونی ولایتنه داخل اولور، و یوزغاد وقیر شهری و آنقرەیه طوغری قوللر اوزادەرق (سقاریه) وادیسنه قدر کلیر. بو وجهله بو ایکی قول آناطولینك شمال وجنوب سواحلی قریننده اوزانمغله، ایکیسی آرەسنده آناطولینك یوکسك بر یایلەدن عبارت اولان ایچ طرفلری بولنیور. آنجق بو قوللرك ایکیسیده غیر منقطع اولمیوب، انهارك جریانه کچید ویرر بر چوق بوغازلری وآلچق یرلری واردر. آفریقادە مصردە نیلك ایکی طرفندەکی صرتلر وطرابلس غربدەکی قورو حمادەلر دخی علاوه اولنورسه، ایشته ممالك عثما. نیەنك طاغلری بونلردن عبارتدر.

ممالك عثمانیەنك انهاری چوق اولوب، ذکره شایان اولانلری اوچ صنفه تقسیم اولنەبیلیر: برنجی صنف ایرماقلری درت اولوب، بونلردن طونه آوروپادە، فرات ایله دجله آسیادە، نیل دخی آفریقادە آقار. برنجیسی قره دکیزه، ایکنجی و اوچنجیسی، که شط العرب اسمیله برلشیرلر، بصره کورفزندن بحر عمانه، دردنجیسیدە آق دکیزه دوکیلور. طونه مجراسنك یالکز قسم اسفلنك بر پارچەسی صاغ کنارندن ممالك عثمانیەیه یعنی بلغارستانه تماس ایدر. بونك تابعلرندن صاوه بوسنەنك حدود شمالیەسنی ودرینه حدود شرقیەسنی تشکیل ایتدیکی کبی، بوسنه نهری دخی خطهٔ مذکورەیی شق ایدر. ینه طونەیه تابع صربیەنك (موراوه) نهریله بوکا تابع (ایبار)ك دخی منابعی ومجرالرینك بر قسمی ممالك عثمانیه داخلندەدر. فرات ایله دجلەنك یعنی شط العربك حوضەسی بتون کردستان و جزیره وعراق وآناطولینك قسم شر. قیسنی احاطه ایدر. فراتی ترکیب ایدن قره صو ایله مراد چایلری ارضروم ولایتنك شرق وشمال حدودندن نبعان ایدەرك، ابتدا غربه طوغری جریانله برلشدکدن صکره، بیوك بر قوس تشکیل ایله، شامك حدودینی یالادقدن صکره، شرق جنوبیه طوغری دونر. مذکور ایکی قولدن هر برینك آلدیغی متعدد چایلردن بشقه بعد التلاق فراتك باشلیجه تابعلری آناطولیدن کلن طوقمه صو ایله جزیرەدن اینن خابوردر. دجلەنك حوضەسی ایسه فرات مجراسنك تشکیل ایتدیکی بو جسیم قوسك ایچندە اولوب، بونك تابعلری کردستان طاغلرندن اینن بهتان، سعرد، زاب اعلا، زاب اسفل، دیاله وسائرەدر. ایکنجی درجەدەکی انهاره کلنجه: بونلر روم ایلندە: آطەلر دکیزینه منصب اولان مریچ، قره صو (استرومه) و واردار وآدریاتیق دکیزینه دوکیلان درین؛ آناطولیدە دخی قره دکیزه دوکیلن قزیل ایرماق وسقاریه ایله آطەلر دکیزینه منصب اولان کدیز وبیوك مندرس وآق دکیزه دوکیلان سیحان و جیحان نهرلریدر. بونلرك اك مهمی قزیل ایرماق اولوب، حوضەسی آناطولینك قسم اعظمنی ضبط ایدیور. تابعلرینك

اك بیوکلری : دلیجه ایرماق ، دبورکی چایی وقسطمونیدن ایتن کوك چایدر. روم ایلنده‌کیلرکده اك مهمی مریج اولوب، طونجه، آرده وارکنه کبی اوچ بیوك تابعی واردر. طغیانلری نه قدر مخاطره‌لی ایسه ، سد وبندلرله اصلاحی حالنده اوقدر نافع اوله‌جغی شبهه‌سزدر. بو انهارك حائز اولدقلری اهمیتك برجهتی‌ده پك منبت اووه‌لردن کچمه‌لریدر. اوچنجی درجه‌ده‌کی انهار دخی: روم ایلنده آطه‌لر دکیزینه دوکیلان دیکر قره صو (مسته) وانیجه قره صو (بیستریجه) ایله آدریاتیق دکیزینه دوکیلن نارنده (هرسکده) ، اشقومبی ، دوول ، وبوسه ، قالامه ؛ آناطولیده قره دکیزه دوکیلان یشیل ایرماق وفلیاس چایی ، مرمره‌یه منصب اولان صو صیغیرلی، آطه‌لر دکیزینه دوکیلن باقر چایی وکوچك مندرس وآق دکیزه دوکیلان طالمان چایی، قوجه چای، قره صو وکوك صو ؛ شام خطه‌سنده دخی ینه آق دکیزه دوکیلان عاصی ولیطانی ایله بحر لوطه منصب اولان شریعه ونام دیکرله اردن ؛ یمن خطه‌سندن دخی بحر احمره ایتن وادی العشر، وادی سهام وسائره‌در . یمن طاغلرینك داخلی مائله‌سندن اینوب چولده قورور برچوق انهار دخی واردر . طونه ونیل ایله قسماً شط العربك سیر سفائنه قابلدر .

ممالك عثمانیه‌ده طاتلی وطوزلی برچوق کوللر بولنوب، طوزلیلرینك باشلیجه‌لری آناطولیده واك زیاده قونیه ولایتنده‌در. روم ایلنده‌کی کوللرك اك بیوکلری : اشقودره ، اوخری ، پرسپه، کسریه، یانیه ، اوستروو ، طوبران ، بشیك ، تخیانوس ؛ آناطولیده‌کیلرك باشلیجه‌لری : صبانجه ، ازنیق ، آپولونیه ، میخالیچ ، سماو ، بوردور ، اکردیر ، آقشهر، بکشهر، صوغله، قوچحصار وجمله‌نك اك بیوکی اولان وان کولیدر؛ شام خطه‌سنده دخی (آق دکیز) دینلن کول ایله طبریه کولی وبحر لوطدر. کرك بر الشامده وکرك بصره ولایتنده بعض انهارك صولرینك بریکمه‌سندن متحصل برچوق بطاقلقلر دخی واردر .

سواحل وجزایری وقوی ولیمانلری . — ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنه دکیزلر کیرمکله، سواحلی پك چوقدر . آق دکیز وقره دکیزك سواحل عمومیه‌لرینك نصفی ممالك عثمانیه‌دن معدود اولدیغی کبی، بحر احمر سواحلنك همان بتونی وبحر فارس سواحلنك همان نصفی دخی ممالك عثمانیه‌دندر. بو درت باشلی دکیزدن بشقه آق دکیزه تابع آدریاتیق ویونان دکیزلری روم ایلینك سواحل غربیه‌سنی ، آطه‌لر دکیزی روم ایلینك سواحل جنوبیه‌سیله آناطولینك سواحل غربیه‌سنی ایصلاتیور . آق دکیزله قره دکیز آره‌سنده اولان مرمره دکیزی دخی روم ایلی ایله آناطولی آره‌سنده بولنیور . قره دکیز روم ایلینك سواحل شرقیه‌سیله آناطولینك سواحل شمالیه‌سنی ایصلاتیور. آق دکیز آناطولینك سواحل جنوبیه‌سیله شامك سواحل غربیه‌سی و مصرك سواحل شمالیه‌سی آره‌سنده بر بیوك کورفز صورتنده کیردکدن بشقه، بنغازی وطرابلس غرب سواحل شمالیه‌سی بوینجه دخی غربه طوغری ممتد اولوب، سرت کورفزینی تشکیل ایدیور. بحر احمر حجاز ویمن سواحل غربیه‌سیله مصرك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده اوزانیر برعثمانلی دکیزیدر. بحر فارس دخی عراقك منتهای جنوبیله الحسا خطه‌سنك یعنی جزیرة العربك اوجهتدن عثمانلی اداره‌سنده بولنان قسمنك سواحل شرقیه‌سنه وبحر عمانك عدن کورفزی دخی یمنك سواحل جنوبیه‌سنه تماس ایدیور. بو وجهله ممالك عثمانیه‌نك طقوز دکیزی اولوب، اوچی بحر محیط هندی‌یه وآلتیسی بحر محیط آطلاسی‌یه تابعدر ؛ وینه عثمانلی طوپراغنده بو ایکی بحر محیط آره‌سنده برطریق اختلاط آچلمشدر، که سویش جدولیدر . عموم سواحل عثمانیه‌نك طولی ١٦٠٠٠ کیلومترویه قریب اولوب، بونك بر ثلثی بحر احمرده، بر ثلثه قریب مقداری آق دکیزده و قصوری سائر دکیزلرده‌در .

عثمانلی دکیزلرندن اك زیاده قویلربله طبیعی لیمانلری حاوی اولانی آطه‌لر دکیزی اولوب، بونك آناطولی ساحلنده و آناطولی‌یه منسوب اولوب، بو ساحلك قارشیسنده بولنان آطه‌لرده پك چوق طبیعی لیمانلری واردر، و ساحل پك کیرنتیلی چیقنتیلیدر. ادرمید، چاندارلی، ازمیر، اورله، چشمه، صیغاجق، قوش آطه، کوکرجینلك، بودروم، جووه، سومبکی قویلریله مدللی ولیمنی آطه‌لرینك ایکیشر قوبی بو ساحلك باشلیجه قویلریدر. برنجی درجه‌ده تجارتکاه سکه‌سی ایسه ازمیردر. آطه‌لر دکیزینك روم‌ایلنده‌کی ساحلنك قویلری سلانیك، کسندره، آینوروز، اورفانو، قواله، بوریلی کول وبشیکه قویلری اولوب، برنجی درجه‌ده تجارتکاه اسکه‌سی سلانیك و ایکنجی درجه‌ده قواله و دده آغاجدر. آدریاتیق دکیزینك یکتا قوبی وطبیعی لیمانی آولونیه اسکه‌سی قربنده‌کی پاشا لیمانی اولوب، اسکه‌لری‌ده شنکین، دراج و آولونیه‌در؛ لکن بونلرك تجارتی قورفه جزیره‌سنك سربست لیمانی چکیور. یونان دکیزنده سراندوس، پارغه وپروزه اسکه‌لری ومورنو کبی بعض طبیعی لیمانلر واردر. پروزه‌دن ایچری‌یه کیرن نارده کورفزی تجارت بحریه‌یه پك الویریشلی بر یر ایسه‌ده، آغزی صیغ اولوب، بیوك واپورلر کیره‌مز. مرمره دکیزینك آناطولی ساحلنده ازمید، ادرمید، باندیرمه واردك قوی ولیمانلری وروم‌ایلی ساحلنده کلیبولی وتکفور طاغی اسکه‌لری بولنیور. مرمره ایله آطه‌لر دکیزی آره‌سنده‌کی قلعهٔ سلطانیه بوغازی سیاسةً اهمیتی حائز اولوب، مرمره ایله قره دکیز آره‌سنده‌کی بوغازك مدخلنده پایتخت دولت علیه اولان استانبول شهری بولنیور. قره دکیزك آناطولی ساحلی طبیعی وصنعی لیمانلر یوق ایسه‌ده، طربزون، کیره‌سون، صامسون، سینوب، بارطین، ارکلی کبی برچوق اسکه‌لری واردر. روم‌ایلی ساحلنده ایسه برغوس قوبی و وارنه اسکه‌سی ایله دیکر

بر قاچ اسکه بولنیور. شابلرله مملو اولوب، سیر سفائنجه تهلکه‌سی بیوك اولان بحر احمرك بتون اهمیتنی سویش جدولی جلب ایدوب، جزیرة العرب ساحلنده ینبع‌البحر، جده، قنفده، حدیده وآفریقا ساحلنده اك باشلی سواکن اسکه‌سی بولنیور. بو دکیزك بیوك قویلری اولمیوب، طبیعی لیمانلری‌ده آزدر. بحر فارسك یکتا اهمیتلی اسکه‌سی بصره‌نك اسکه‌سی اولان (فاو) در.

ممالك عثمانیه‌نك آدریاتیق ویونان دکیزلریله قره دکیزده هیچ بر آطه‌سی اولمدیغی کبی، بحر احمرده‌کی آطه‌لر دخی پك کوچك و اهمیتسز اولوب، یالکز فرسان آطه‌لری وبصره کورفزنده‌کی بحرین جزیره‌سی ذکره شایان واینجی و صدف صیدندن طولایی بر آز اهمیتی حائزدرلر. آق دکیزده ممالك عثمانیه‌نك ایکی بیوك جزیره‌سی واردر، که بری قبریس ودیکری آیریجه بر ولایت صورتنده اداره اولنان کرید جزیره‌لریدر. جزایر عثمانیه‌نك چوغی ایسه آطه‌لر دکیزنده وآناطولی ساحلنك قارشیسنده بولنوب بونلردن سیسام صورت ممتازه‌ده اداره اولنور، وقواله‌نك قارشیسنده اولمغله روم ایلی‌یه ملحق عد اولنان طاشوس ادارهٔ مصریه‌یه محولدر، ودیکرلری (جزایر بحرسفید) نامیله آیریجه بر ولایت تشکیل ایدیورلر. بونلر: ردوس، ساقز، مدللی، لیمنی، سمدرك، ایمروز، نیقاریه، پاطموز، لریوز، قالیمنوز، استانکوی، آستروپالیه، سومبکی، هرکه، کربه، قاشوط ودیکر برقاچ کوچك آطه‌دن عبارتدر. مرمره دکیزنده دخی مرمره، پاشا لیمانی، امیر علی وبك آطه‌لری ناملریله برقاچ کوچك آطه بولنیور.

اقلیم وهواسی. — ممالك عثمانیه پك واسع اولوب، مختلف عرضلری حاوی اولدیغندن، وارتفاع وسائرجهتجه دخی اقطار مختلفه‌نك فرقی اولدیغندن، هواجه بینلرنده چوق اختلاف و تفاوت واردر. ممالك عثمانیه اقالیم حاره ومعتدله‌یی حاوی اولوب، هرنه‌قدر شمالاً اقالیم بارده‌یه قدر وارمازسه‌ده

بونده ارتفاعله قزانير. اك صوڭوق برلرى منتهاى شمال شرقى ايله منتهاى شمال غربى كوشه‌لرى اولوب، ارضروم وبايزيد جهتيله كردستان طاغلرنده وبرده قوصوه و بوسنه وهرسكايله اشقودره وقوصوه‌نك شمال طرفنده قيشين چوق قار ياغار وزياده صوڭوق اولور؛ ويازين هوا سرين وكوزل اولور. بو جهتلرك هواسى عموميت اوزره پك صاغلامدر. آناطولينك مرتفع اولان وسطى قسمى يعنى كوتاهيه وقره حصار صاحبدن بدأ ايله سيواس وقيصريه وقره حصار شرقى جهتنه‌دك اولان برلرده دخى قيشين او قدر صوڭوق اولوب، كثرتله قار ياغارسه‌ده، يازين ده او نسبتده صيجاق اولور. روم ايلينك جنوب وغرب سواحليله آناطولينك سواحل غربيه‌سى و قره دكيز سواحلنك قسم شرقيسى و بو جهتلره قريب اولان دوز وآچيق اووه ودره‌لرك وجزاير بحر سفيدك هواسى چوق دها معتدل اولوب، يازين خيلى صيجاق اولور، وميزان الحراره ٣٥ درجه‌لره قدر چيقار؛ قيشين دخى هوا معتدل اولوب، نادراً قار ياغار؛ زيتون وپورتقال وليمون آغاجلرى يتيشير. روم ايلينك قره دكيز سواحليله طونه واديسى يازين بو قدر صيجاق اولورسه‌ده، قيشين‌ده او نسبتده صوڭوق شدتلى اولور. آناطولينك سواحل جنوبيه‌سيله او سواحله قريب آچيق برلرده وشام سواحلنده يازين حرارت برقات دها زياده اولوب، قيشين دخى اصلا برودت حس اولنماز. مصروبنغازى ايله طرابلس سواحلى دخى حرارتجه بو برلردن پك فرقلى دكلدر؛ بالعكس آفريقا سواحلى شمال ملتمرينه معروض وآناطولى وشام سواحلى بويكسك طاغلرك حيلولتيله بو روزكاردن محفوظ اولديغندن، عرضجه اولان فرق ايله برابر، آفريقا سواحلى دها سرين عد اولنه بيلير، و هواسى دها صاغلامدر. مع هذا آناطولى و شام سواحلنده اولديغى خرما آغاجى آفريقا سواحلنده پك اعلا مثمر اولور. عراق عرب و بصره كورفزى سواحليله برالشام وحجاز ويمنك تهامه تعبير اولناز وساحل بوينجه ممتد اولان آچيق برلرى ومصرك ايچ طرفيله فزان جهتى ايسه ممالك عثمانيه‌نك اك صيجاق برلرى اولوب، بو جهتلرده يازين ميزان الحراره ٥٠ درجه‌لره قدر چيقار، و انسانلر، حرارتدن محافظه ايچون، سردابلرده طورمق مجبور اولورلر. بو طرفلرك يازى حمامك داخلنه مشابه اولديغى كبى، قيشى‌ده چوق فرقلى دكلدر. آنجق شامك جبالى ارتفاعله كسب اعتدال ايدوب، بو خطه‌نك مرتفع برلرى هواجه پك كوزل اولديغى كبى، يمنك‌ده جبال سرات اوزرنده بولنان جهتى و از آنجمله صنعا معتدل هواليدر؛ مع هذا هواسى پك يابس اولوب، ارتفاعله قزانيلان سرينلك هيچ بر وقت عرض اقتضاسندن اولان سرينلك قدر لطيف و صاغلام اولماز.

بو وجهله ممالك عثمانيه هواجه برقاچ قسم ومنطقه‌يه منقسمدر. ياغموره كلنجه: روم ايلنده وآناطولينك شمال و شرق جهتنده قيشين قار و ايلك و صوك بهارده ياغمور كثرتله ياغوب، يازين دخى آره صره ياغار. آناطولينك وسطلرى طاغلرله محاط اولوب، هر طرفدن كلن بلوطلرك رطوبتنى او طاغلر جلب ايتديكندن، وسطى يايله‌ده آز ياغمور ياغار، وبو ياغمور ندرتى اورالرينك عمرانه قابليتسزلكنى موجب اوليور. شام وعراق وجزيرة العرب ايله آفريقاده ايسه قيشين آز ياغمور ياغوب، يازين هيچ ياغماز.

منابع ثروتى، محصولات ومعادن وحيواناتى. — ممالك واسعهٔ عثمانيه‌ده عرضك و هوا ايله طبيعت اراضينك اختلافاتى نباتات ومحصولات وحيواناتك‌ده اختلافنى موجب اولوب، اقاليم بارده ومعتدله وحاره‌يه مخصوص محصولات متنوعه يتيشيور. اصل ممالك عثمانيه ذخيره برى اولوب، روم ايلى وآناطوليده وشام وعراقده كليتلى بغداى، آرپه، مصر، چاودار، يولاف، سيسام، دارى، مرجك، فاصوليه، نخود و سائر حبوبات يتيشيور. صو آلتنده بولنان برلرده پرنج زرع اولنورسه‌ده، مصر پرنجندن

بشـقه‌سی پك شهرت قزانه‌میوب ، داخلده صرف اولنـان پرنجك چـوغی خارجدن کلیر . پاموق دخی ممالك عثمانیـه‌نك اك باشلی محصـولاتندن اولوب ، مصرده چیقـان کلیتلی مقدارندن بشـقه آطنه، آیدین وسلانیك طرفلرنده دخی خیلی مقدار چیقار. آفیون دخی منابع ثروت جمله‌سندن اولوب، آناطولیده اوته‌دن بری یتیشدیرلدیکی کبی، بو صوك سنه‌لرده سلانیك واسکوب وسائر روم‌ایلی جهتلرنده دخی کلیتله یتیشدیرلمکه باشلامشدر. مصرده شکر قامشی ، یمنده قهوه وآز مقدارده چیویت دخی چیقار. میوه وسبزه‌لر کلیتله یتیشوب، الما، آرمود، کراز، ویشنه، شفتالی، قایصی، نار، آیوه، انجیر، بادم، جوز، فندیق، کستانه، اوزوم، وسائر میوه‌لر روم ایلی وآناطولینك هر طرفنده حاصل اولور. زیتون اصل ممالك عثمانیه‌یه مخصوص اولوب، روم ایلی وآناطولینك سـواحل غربیه وجنوبیه‌سیله آطه‌لرده وشـام وطرابلس غربده کلیتـله بولنور. پورتقـال، لیمون ، طـاتلی لیمون ، مندلینه وآغاج قاوونی‌ده ذکر اولنـان یرلرده وطربزون جهتنده پك چوقدر. برالشام ایله عراق وجزیرة العربك هر طرفیـله مصر وطرابلس غربده خرمانك انواعی کلیتله یتیشیر. مصرده موز ویمنده تمرهندی دخی اولور. استانبولك چیلکی‌ده مشهوردر. میوه‌لردن اك زیاده اخراج اولنانلری : اوزوم، انجیر، خرما وفندقدر. روسیه‌یه تازه میوه وسبزه دخی اخراج اولنور. آناطولینك میوه‌لری پك چوق اولوب ، بر خیلی مقـداری قورودیله‌رق و پسـتیله تحویل اولنه‌رق، اخراج، ویا قیش ایچون حفظ اولنور. پورتقـال ولیمون ایله مندلینـه اخراجاتی‌ده چوق اولوب ، علی‌الخصـوص یافه پورتقـاللرندن چـوق چیقـار. کلیتلی زیتون یاغی دخی چیقـار. شراب محصولاتی اوزومك کثرتی نسبتنده اولمیوب، یالکز اهالیسی خرستیان اولان یرلرده یاپیلیر . قبریس وسلانیك جهتلرینك شرابلری مشهوردر.

ممالك عثمانیه‌نك وقتیله همان بتون طـاغلری اورمانلرله مستور اولوب، اورمانلرك کثرتی یاغمورلری دخی جلب ایتمکله ، شمدی قورو و چول حالنـده اولان بر چوق یرلر او وقتلرده پك منبت ومعمور بولنمش ایکن، حیفا که مقدملری محافظه وحسن ادا-ره‌لرینه همت اولنمیـوب ، هله آناطولینك شرق وشرق شمالی جهتلریله کردستان وعراق بسـبتون چیلاق قالوب، محروقاتدن بیله محرومدرلر. شامده وایچ ایل وتکه جهتلریله آیدین وخداوندکار وعلی-الخصـوص قسطمـونی وکنغری جهتـلرنده وروم ایلینك اکثر طرفلرنده الیوم خیلی اورمانلر موجود ایسه‌ده، یالکز تکه و بولی جهتلرندن بر آز کراسته چیقـوب، اکثر طرفلرك وسـائط نقلیه فقدانندن طولایی اورمانلرندن استفاده اولنه‌میور. اورمانلرك اکثر اشجاری چام انواعیله، میشه، کورکن، قره آغاج ، اوخلامور، آقچـه آغاج، قواق، سـوکود وسائره‌در. پلاموط اخراجندن دها زیاده استفاده اولنوب ، قطران ورچینـه دخی چیقـار. توتون ممالك عثمـانیه‌نك اك باشلی محصولاتندن اولوب ، هر طرفنده بر نوعی چیقارسـه‌ده ، اك مقبـولی واك کلیتلیسی ینیجـه وقواله جهتلرینـك توتونلری اولوب، بونك بر خیلی مقداری‌ده ممالك اجنبیه‌یه اخراج اولنور .

ممالك عثمـانیه‌نك هر طرفنده معـادنك انواعی بولنوب ، آنجق مسـافه‌لرك اوزونلغیله وسـائط نقلیه‌نك نقصـانی ، محروقاتك فقدانندن فرسـادن طـولایی اخراج اولنـانلری پك جزئی او-لوب ، آناطـولی وروم ایلینـك بر قاچ یرنده چیقاریلان باقیر، قروم، منغانز ، سیملی قورشـون وسائر معادنله دولت طرفندن ایشلنن ارکلی کومور معدنندن عبارتدر. کوموشخانه وکبان معدنلری ترك وتعطیل اولنمشدر. طاش یاغی ونفت دخی چوقدر. طوز کرك سـواحلده‌کی مملحه‌لرده وکرك آناطولیده‌کی طوزلی کوللرده و بعض قیا طوزی معدنلرنده کلیتله

چیقوب، احتیاجات محلیه‌یی دفع ایتدکدن بشقه خیلی اخراجات‌دخی اولور. معدن صولری وکوکوردلی، چلیکلی وسائر معدنلی ایلیجه‌لر پك چوق اولوب، بروسه ، یالوه وسائر محال قاپلیجه‌لری وچیتلینك معدن صوبی مشهوردر.

مرعالر چوق اولوب، هر نه قدر صنعی چایرلر یتیشدیرمك اصولی دها بیلنمیورسه‌ده ، یاز بن یایله‌لرده‌کی طبیعی مرعالرده وقیشین قیشلاقلرده وطبیعی چایرلردن طوپلانیلوب قورودیلان اوتلرله پك چوق حیوانات یتشدیریلوب ، حیوانات اهلیه ممالك عثمانیه‌نك اك باشلی منابع ثروتندندر. بونلردن اك چوق بولنانی قیون وایکنجی درجه‌ده کچی اولوب ، صیغیره او قدر اهمیت ویرلمیور. روم ایلنده‌کی قیونلر قیویرجق اولوب، بونلرك اتی لذیذ وبر جنسنك یپاغیسی بر آز دها یموشاق دیکرینك پك سرت وهر حالده اینجه منسوجاته یارامیه‌جق بر حالده‌در. آناطولی وعربستان جهتلرینك قیونلری قره‌مان جنسندن اولوب ، قویروقلری پك ایری، اتلری پك یاغلی وآغیرجه ویپاغیلری ینه قبادر. آفریقا وجزیرة‌العرب جهتلرنده اوزون بجاقلی واوزون قویروقلی برجنس قیون دخی واردر. کچیلری مختلف اجناسه منقسم اولوب ، آطه‌لرده وشام جهتلرنده سودی چوق بر جنسی واردر. بتون شام خطه‌سنده کچیلر قیونلردن چوق زیاده‌در. آناطولینك آنقره وقسطمونی ولایتلریله او جوارلرده تفتیك کچیسی دخی چوق اولوب، تفتیکندن اولکی قدر دکلسه ده ، خیلی استفاده اولنور. اینکلر عمومیت اوزره کوچك وکونده آنجق درت قیه سوت ویرر جنسدن اولوب، یالکز مصر اینکلری پك یوکسك وکوزلدر. مجالیج اینکلری کبی بعض کوزل جنسلری‌ده واردر. آت جنسنك اصل منشیٔ ممالك عثمانیه اولوب، جزیرة‌العرب ایله عراق وشام‌ومصرك عرب‌جنسی آتلری وکحیلان قیصراقلری مشهوردر. شام ومصرك اشکلری ایری وپك ایی اولوب، بونلردن‌کوزل استرلر دخی یتیشدیریلیر. قبریسك ایری استرلری مشهوردر. آناطولی وروم ایلنده عادی‌وکوچك ومع هذا جفاکش‌بعض بیکیرلردخی یتیشدیریلیر. بوسنه‌نك‌کیلر سائرلرینه مرجحدر. کریدده دخی رهوان یورویشیله مشهور بر جنس آت یتیشیر. مدللیده محلنك اسمیله معروف پك کوچك بر جنس بیکیر وردوسده ینه بویله کوچك بر جنس مرکب یتیشوب ، بونلر طاغلرده یبانی حالنده کزرلر. دوه عربلرله مسکون اولان‌ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنده پك چوق بولنوب ، بحق چولك کمیسی دینلن بومبارك حیوان عشیرت‌حالنده یاشایان عربلرك رفیق غیر مفارقیدر. آناطولیده ورومایلینك ادرنه جهتلرنده دخی بولنور. عرب عشایری اك زیاده آت ودوه وکرد ویوروك عشایری کایتلی قیون یتیشدیررلر. طوموز باشلیجه روم‌ایلنده واك زیاده بلغارلرده بولنور. ایپك بوجکی وآری ممالك عثمانیه‌نك هر طرفنده یتیشدیریلوب، خیلی قوزه وبال وبال مومی چیقار. حیوانات وحشیه : قورت، آیی، طوموز، تیلکی، طاوشان، صاکسار، چقال، صرتلان، پورسوق، سنجاب وسائر حیوانات صغیره ایله کییك، قره‌جه، طاغ کچیسی، یبان قیونی وسائره‌دن عبارتدر. جزیرة العرب‌جهتلرنده آرسلان ویمن ومصرده برر جنس میمون دخی بولنور.

صنایع وتجارت ومعارفی. — ممالك عثمانیه‌ده صنایع جدیده یعنی فنك ایجاد ایتدیکی سهولتلی ماکینه‌لرله فابریقه‌لرده اجرا اولنور صنعتلر هنوز ترق وتعمم ایتمکه باشلایوب، شمدیکی حالده صنایع محلیه جزئیات قبیلندن ایسه‌ده کوندن کونه ایلرولمکده اولدیغی کورولمکده‌در. هرکه‌ده‌کی ایپك اقمشه فابریقهٔ همایونیله فسخانهٔ عامره‌دن واخیراً قره‌مرسلده آچیلان قازمیر وسائره فابریقه‌سندن وحلبده‌تأسیس اولنان ایپك قماشلر وسیواس ولایتنك کرون قصبه‌سنده قوریلان یوکلی ویاموقلی دوشمه‌لك وسائره

فابریقه‌سندن و بونلره مماثل بر قاچ فابریقه جداً شایان تقدیر بر حالده‌در . صنایعمزك برنجیسی خالی و سجاده وکلیم نسجیدر، که بونلر حقیقةً رغبته مستحق معمولاتدن اولمغله ، نه قدر یتیشدیرلسه ، سوریله‌جکنده شبهه یوغیسه‌ده ، کلیتله اهالی آناطولینك عشاق وکردوس قصبه‌لرینه منحصر اولوب، آناطولینك وکردستانك و شامك همان هر طرفنده و روم ایلینك‌ده بعض جهتلرنده یاپیلیورسه‌ده، اولرده و متفرق صورتده یاپیلوب، یاپانلر صاتمق یولنی بیلیورلر؛ و اکثریا بك اوجوز اللرندن چیقاروب، آره‌ده واسطه اولانلر قزانیر. ایکنجی درجه‌ده مانوسه وآلاجه دینلن بك طیانیقلی بر جنس پاموق طوقه‌در، که آناطولینك اکثر طرفلرنده یاپیلیر، و اورانك ارکك وقادین اهالیسی بیننده قوللانیلیر. عبا وشیاق اك زیاده روم ایلنده یاپیلوب ، کویلیلرك ملبوساتی باشلیجه بوندندر . سلانیك ولایتنك ماپه طاغی عبالری مشهور اولوب، کلیتله چیقار . بونلر اکلی یاپیلوب بر آزده دها دوزکون چیقاریله‌جق اولسه، فوق‌العاده اوجوزلغنه وصاغلاملغنه بناءً، اورته‌حالی آدملر طرفندن دخی ملبوساتده قوللانیله بیلیر. شامك دمشق وحما وحلب شهرلریله سائر طرفلرنده ودیاربکر وسائر جهتلرده ایپکلی وبوکلی وپاموقلی وصیرمه‌لی وقلابدانلی پرده‌لك ودوشمه‌لك منسوجاته اثوابلق ایپك وپاموق قماشلر یاپیلیر. اینجه بز وبرونجك کبی پاموقلی وایپکلی بزلر آناطولی و روم ایلنده کلیتله یاپیلوب، اك مشهور. لری بروسه‌ده و بروزه وتیران قصبه‌لرنده یاپیلانلردر . هله دوشمه‌یه متعلق ممالك عثمانیه معمولاتی کرك کوزللکجه وکرك طیانمه جهتنجه آوروپا معمولاتنه قات قات مرجحدر . باقیر وتونجدن اوانیٔ مختلفه اعمالی صنعتی دخی نصلسه شمدی‌یه قدر آوروپا تقلیدندن قورتلوب ، الیوم باقیرجیلق و دوکمه‌جیلکله تعیش ایدر بر خیلی آدملر بولنور. دمیرجیلك، چلنکیرلك، تنکه‌جیلك، پور. قانجیلق کبی احتیاجات عادیه‌دن اولان اوفق تفك صنعتلر موضوع بحثمز اولان صنایع میاننده ذکر اولنه‌ماز. قالان صنعتلر پرزرینك مقاص وقلمتراشلری، اورانك و طربزونك کومش تل قافه‌لی اسلحه و باستونلری وبونلره مماثل مهارتله ایشلنیر اوفق تفك شیلردن عبارتدر، که بونلرك هر بردرلوسی بر مملکته مخصوصدر. طوپراقدن چناق چوملك ودستی کبی شیلر همان هر برده واك زیاده قلعهٔ سلطانیه‌ده یاپیلیر. لوله‌جیلر چبوق لوله‌لرینك آرتق چوق لزومی قالمامسی اوزرینه ، قهوه وچای طاقملری اعمالی دوشونمشلرسه‌ده ، بوکی معمولات دخی مستحق اولدقلری رواجی بوله‌مامشدر. محصولات ارضیه وحیوانیه تهیئه واستحضاری ومثلا زیتون یاغی ، شراب، یاغ، پینیر وسائره اعمالی بر صنف اهالی‌یی اشغال ایدوب ، دباغت دخی همان هربرده اجرا اولنورسه‌ده ، معمولات دباغیه مشین وسختیانه منحصر قالوب، کاوساله، ویدلو، لوستربن وتلاتین یاپیله‌میور. الحاصل، صنایع محلیه جزئیاتدن عبارت و بك کری اولوب ، آنجق اکثر صنایعمك کوچك ویا ناقص مقیاسده نمونه‌سی موجود و اهالی او صنایعله مألوف اولدیغندن ، احتیاجات زمانیه‌یه کوره ترقی ایدوب ، رواج بولملری جزئی بر همت وارائهٔ طریقه محتاجدر .

ممالك عثمانیه آوروپا ایله آسیا وآفریقانك اك کوزل یرلرینی وبو اوچ قطعه‌نك تلاقی والتصاق نقطه‌لرینی حاوی اولوب، برطرفدن آسیای وسطی وشرقی وبرطرفندن‌ده سودان وآفریقای وسطی‌ایله آوروپا آره‌سنده واقع اولدیغندن، واقالیم مختلفه بك ایشلکدر. اخراجات واقعه‌نك باشلیجه‌لریله تقریبی قیمتلری بروجه آتیدر :

	لیرای عثمانی		لیرای عثمانی
اوزوم	٢٠٤٤٠٠٠	زیتون یاغی	٤٠٣٠٠٠
قوزه وخام ایپك	٢٠٢٠٠٠٠	معادن کولچه‌سی	٣٨٠٠٠٠
ذخیره	١٨٣٦٠٠٠	اجزا وبویا	٣١٦٠٠٠
پاموق	٨٢٥٠٠٠	سبزه	٣١٧٠٠٠
تفتیك	٧٣٣٠٠٠	سیسام	٢٩٩٠٠٠
آفیون	٦٩٨٠٠٠	خرما	٢٦٤٠٠٠
قهوه (یمندن)	٦١٠٠٠٠	حیوانات	٢٦٣٠٠٠
مازی	٥٧٥٠٠٠	تخم	٢١٦٠٠٠
پیاغی	٤٨٩٠٠٠	خالی وسجاده وکلیم	٢١٥٠٠٠
انجیر	٤٨٣٠٠٠	فندق	١٨٩٠٠٠
دری وسختیان	٤١٠٠٠٠		

ادخالاتك اك باشلى قلملرى بروجه آتيدر:

	ليراى عثمانى		ليراى عثمانى
بز انواعى	٢٠٦٥ ٠٠٠	پاتيسقه	٦٠٥ ٠٠٠
شكر	١٦٤٥ ٠٠٠	دمير	٤٨١ ٠٠٠
پيكه	١٤٦٩ ٠٠٠	چوخه	٤٧٤ ٠٠٠
پاموق ويوك منسوجات	١٣٤٠ ٠٠٠	دمير آلات وادوات	٤٢٠ ٠٠٠
پاموق ايپليك	١١٢٦ ٠٠٠	قازمير وقاستور	٤٠٥ ٠٠٠
اجزا وبويا	٩٦٥ ٠٠٠	كراسته	٣٤٧ ٠٠٠
پرنج	٩٥٤ ٠٠٠	كاغد	٣٠١ ٠٠٠
قهوه	٨٥٠ ٠٠٠	بقاليه	٢٩٤ ٠٠٠
ذخيره	٨١٢ ٠٠٠	حاضر اثواب	٢٦٧ ٠٠٠
درى وسختيان	٧٩٧ ٠٠٠	معدن كمورى	٢٥٣ ٠٠٠
حيوانات	٦٢٤ ٠٠٠	ايپك اقمشه	٢٥٠ ٠٠٠

بوجدوللردن آكلاشيليور، كه ممالك عثمانيه‌ده ذخيره اخراجى اوچنجى درجه‌ده قاليور، واخراجات واقعه‌نك نصفى نسبتنده‌ده خارجدن ذخيره آلنيور. ممالك عثمانيه اك زياده انكلتره، ايكنجى درجه ده آوستريا ومجارستان، اوچنجى درجه‌ده فرانسه، دردنجى درجه‌ده روسيه، بشنجى درجه‌ده بلغارستان امارتى واوندن صكره سائر دولتلرله تجارت ايدوب، ادخالاته اخراجات بيننده اك زياده فرق بولنان آوستريا ومجارستان دولتيله اولان تجارتمزدر. دولت مشاراليها بزه سنوى ٥ مليون ايرالق اشيا وبرديكى حالده، بزدن آنجق بونك ربعى نسبتنده محصولات آليور. انكليز تجارتنك ادخالات قسمى اخراجات قسمندن يوزده ٢٥ نسبتنده زياده در. فرانسه ايله اولان تجارتمز هپسندن زياده بزه نافع اولوب، دولت مشاراليها بزه ويرديكى امتعه قيمتنك بر ربعى قدر فضله اوله‌رق بزدن محصولات آليور.

ممالك عثمانيه اسكله‌لرينه (ينه مصر و بلغارستاندن بشقه) سنوى كيروب چيقان سفائن ١٩٠ ٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مجموعى ٣٤ ٠٠٠ ٠٠٠ طونيلاته استيعابنده‌در. بونلرك تقريباً ٣٩ ٠٠٠ ى واپور وقصورى يلكن‌كيسيدر. عثمانلى سنجاغنى حامل اولان سفائن تجاريه دخى جمعاً ٣٧ ٨٠٠ طونيلاته استيعابنده ٧٨ واپورايله ١٥٢ ٠٠٠ طونيلاته استيعابنده ٧٨٦ يلكن كيسندن عبارتدر. موجود دمير يوللرك مجموعى ٤٢٤١ كيلومتره طولنده اولوب، بونك ١٩٩٢ كيلومتره‌لكى روم ايلنده، ١٩٠٤ كيلومتره لكى آناطوليده، ٣٤٥ كيلومتره‌لكى ده شامده‌در. روم ايلنده برى استانبولدن بلغارستان وصربيه طريقيله وديكرى سلانيكدن صربيه طريقيله آوروپا خطوطنه كسب التصاق ايدن ايكى بيوك خطدن بشقه، برنجى خطدن آيريله‌رق دده آغاج اسكله‌سنه واورادن سلانيكه ممتد بر خط ايله سلانيكدن مناستره قدر دخى بر خط واردر. آناطولى دميريوللرينك بر خطى حيدر پاشادن بدأ ايله آنقره‌يه قدر واصل اولور، واسكيشهردن بر قول آيريلوب، كوتاهيه وقره حصار طريقيله قونيه‌يه قدر كيدر. ازميردن دخى ايكى خط بدأ ايدوب، برى آيدين و دكزلى طريقيله قونيه وكوتاهيه‌ده او برخطله برلشمك اوزره، خداوندكار ولايتنه داخل اولمش؛ وديكرى مغنيسايه قدر واردقدن صكره ايكى قوله آيريلوب، برى آلاشهره وبرى صومه‌يه قدر وارمشدر. برنجيسنك ينه او بر خطله برلشمسى وايكنجيسنك باندرمه‌يه قدر تمديدى متصوردر. مدانيه‌دن بروسه‌يه ومرسيندن آطنه‌يه قدر ايكى كوچك خط دخى واردر. شام دمير يول خطلرينك برى بيروتدن دمشقه وديكرى يافه‌دن قدسه‌قدر تمديد اولنمشدر.

پايتختده ايكى اوچ اعداديه ايله متعدد رشديه و اصول جديده اوزره ابتدائيه مكتبلرى بولنديغى كبى، دولته عائد حربيه، بحريه، طبيه، مهندسخانه (يعنى طوپجى) مكاتب عسكريه‌سى و بونلرك اعداديه‌لريله متعدد رشديهٔ عسكريه‌لر موجوددر. مكاتب عاليه‌دن معدود ملكيه، طبيهٔ ملكيه، حقوق، زراعت، تجارت، دارالمعلمين، دار المعلمات، اورمان ومعادن مكتبلريله تدريساتى فرانسزجه وتركجه اولان مكتب سلطانى وبرمكتب صنايع ايله برمكتب صنايع اناث بولنيور. دارالشفقه

نامیله وبتیم دبیکس چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص مکمل بر مکتب ایله ابتدائیه ورشدیه واعدادیه درسلرینه مخصوص متعدد خصوصی مکتبلر دخی واردر. بو خصوصی مکتبلرك طشره‌لرده ازمیر وسلانیك کبی بعض بیوك شهرلرده دخی امثالی آچلمشدر. جماعات غیر مسلمه‌نك رؤساء روحانیه‌لرینك تحت اداره‌سنده گرك پایتختده وگرك ولایاتده ابتدائیه ورشدیه واعدادیه اوله‌رق ذکور واناثه مخصوص متعدد مکتبلری اولدیغی کبی، قتولیك و پروتستان میسیونرلرینك وراهب وراهبه‌لرك تحت اداره‌سنده دخی متعدد ذکور واناث مکتبلری موجوددر. مصر مستثنی اولدیغی حالده، پایتختدن صکره معارفجه اك زیاده ترقی ایتمش بیروت شهری اولوب، اوراده اك زیاده میسیونرلرك ومارونیلرك متعدد ومکمل مکتبلری وحتی بر مکتب طبیه‌لری ده واردر.

پایتختده بر موزه کشاد اولنوب، مدیری بولنان ذاتك همتیله خیلی توسع وترقی ایتمکده‌در. جوامع شریفه‌یه مربوط اولان کتبخانه‌لر قیمتدار آثاری حاوی ایسه‌ده، هیچ برینك کتابلری ۱۰۰۰۰ جلدی تجاوز ایده‌مدیکی حالده، چوغی برکتابدن بش اون نسخه‌یی حاویدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — عموم ممالك عثمانیه‌نك اهالیسی، یوقاریده ذکر اولندیغی کبی، ۴۰۵۳۵۰۰۰ کشی اولوب، بونك بر ربعندن زیاده‌سی یعنی تقریباً ۱۰ ملیونی خرستیان، ۳۰۰۰۰۰ قدری موسوی وقصوری یعنی ۲۸ ½ ملیون قدری مسلمدر. ممالك عثمانیه قدر اهالیسی مختلف الجنس هیچ بر دولت اولمیوب، گرك اسلام وگرك خرستیانلری متعدد اجناسه منقسم ومختلف السنه ایله متکلمدرلر. اك برنجی جنسیتی وقوم حاکم صفتنی حائز اولان ترك قومی اولوب، آناطولینك همان عموم اهالیسیله روم ایلنده‌کی مسلمانلرك نصفی وشام وکردستان وعراق اهالیسنك برر قسمی ترکدر. لسانله حکم ایدیله‌جك اولسه، نفس آناطولینك خرستیانلری دخی، مذهبجه روم وارمنی جماعتلرینه ملحق ایسه‌لرده، ترك عد اولنمق لازم کلیر. لکن بونلر داخل حساب اولنمسزین، اصل ترك اولان اهالی ۱۰ ملیونه بالغ اولور. روم ایلنده ترکلر استانبول ایله ادرنه وسلانیك ولایتلرنده وقوصوه ومناستر ولایتلرینك شرق وجنوب جهتلریله بلغارستان وشرقی روم ایلنده بولنیور. شامك شمال جهتلرنده یعنی عینتاب، کلیس، اورفه جهتلریله کردستانك اکثر طرفلرنده کردلرله وعراقده عربلرله قاریشیق بولنوب، حتی بغدادکده اهالیء حاضره‌سی ترکدر. آناطولینك شرق شمالی جهتلریله کردستانده و بغدادده بولنان ترکلر ترکمان جنسندندر. آناطولینك وسطلرنده وعلی الخصوص قونیه جهتلرنده (یوروك) و(آفشار) کبی خیمه‌نشین بعض ترك عشیرتلری دخی واردر. ترکلرك حاکمیتی یالکز لسان جهتنجه اولوب، سائر هیچ برجهتنجه دیکر اقوام مسلمه‌دن فرقلری یوقدر. واکثری زراعتله مشغول ساکن ومطیع آدملردر. ترکلردن صکره اك کثرتلی جنسیت عربلر اولوب، مصرك همان جمله‌سی عرب اولان طقوز کسور ملیون اهالیسی محسوب اولمدیغی حالده، شام جزیره، عراق، حجاز، یمن وطرابلس غرب جهتلرنده تحت تابعیت عثمانیه‌ده ۱۰ ملیونه قریب عرب اهالی بولنیور. بو وجهله ممالك عثمانیه اهالیسنك ثلثانی ومصر دخی داخل اولورسه همان اوچ ربعی عرب وترك اولوب، قالان ربعی متعدد جنسیتلره منقسمدر. تقریبی اوله‌رق عموم ممالك عثمانیه اهالیسی جنسیتجه بروجه آتی تقسیم اولنه‌بیلیر:

عرب	۱۹۶۵۰۰۰۰
ترك	۱۰۰۰۰۰۰۰
بلغار وپوماق	۳۰۰۰۰۰۰
آرناؤد	۱۸۰۰۰۰۰
بوشناق وصربلی	۱۶۰۰۰۰۰
کرد	۱۵۰۰۰۰۰

روم	١ ١٣٥ ٠٠٠
ارمنی	٩٥٠ ٠٠٠
اولاخ	٣٠٠ ٠٠٠
یهودی	٣٠٠ ٠٠٠
چرکس	١٥٠ ٠٠٠
چنکانه	١٥٠ ٠٠٠
جمعاً	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠

مذهبجه ممالك عثمانیه اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولوب، ایکنجی درجه‌ده قالان خرستیانلری روم، ارمنی، قتولیك، پروتستان، سریانی، کلدانی، مارونی وسائر مذاهب عدیده‌یه منقسمدر. مذاهب مختلفه‌یه تابع اهالینك تقریباً مقدارلری بروجه آتیدر:

مسلم	٣٢ ٧٥٠ ٠٠٠		
خرستیان	٧ ٤٨٥ ٠٠٠	٥ ٣٠٠ ٠٠٠	اورتودوقس (روم)
		٨٢٥ ٠٠٠	قتولیك
		٧٣٥ ٠٠٠	ارمنی
		٥٧٥ ٠٠٠	مارونی، سریانی، کلدانی، قبطی وسائره
		٥٠ ٠٠٠	پروتستان
موسوی	٣٠٠ ٠٠٠		
جمعاً	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠		

مسلمانلر عرب، ترك، کرد، آرناود، بوشناق، پوماق، چرکس و چنکانه جنسیتلرینه منسوب وبونلردن هربری کندی لسانیله وپوماقلر بلغارجه تکلم ایدرلر. اهالیء اسلامیه‌نك قسم اعظمی سنی اولوب، بونلرك‌ده چوغی حنفی المذهبدر؛ یالکز مصرده وکردستانك بعض طرفلرنده مذهب شافعی وطرابلس غربده مذهب مالکی غالبدر. بغداد وبصره جهتلری اهالیسنك بر بیوك قسمی شیعی المذهب اولدیغی کبی، یمن اهالیسنك قسم اعظمی‌ده فرق شیعیه‌دن زیدی مذهبنه تابعدر. آناطولینك شرق جهتنده‌ده ینه شیعیلردن قزلباش مذهب خفیسنه تابع آدملر واردر. شام جهتلرنده اسماً مسلم اولان درزیلر وکردستان جهتنده یزیدیلر دخی بولنیور، که بو ایکی طائفه‌دن هر برینك اعتقادی دین اسلامه مغایردر. اورتودوقس یعنی روم مذهبنه تابع اولان خرستیانلر روم، بلغار، بوشناق، آرناود، اولاخ و عرب (شام وبیروت جهتلرنده) جنسیتلرینه منقسم اولوب، روملرك همان جمله‌سی اورتودوقس ویالکز ایکی وندیك وجنویزلیلر اولادندن اولوب روملاشمش اولان بعض لواتینلر قتولیکدر. بلغارلرك دخی قسم عظیمی اورتودوقس اولوب، یالکز یوز بیك قدری قتولیك وبك آزی پروتستاندر. بوشناقلرك ثلثانی خرستیان اولوب، بونلرك‌ده ثلثانی اورتودوقس وبر ثلثی قتولیکدر. آرناودلرك بر ثلثی خرستیان اولوب، همان یاری یاری‌یه اورتودوقس وقتولیکاره منقسمدر. اولاخلرك جمله‌سی اورتودوقسدر. ارمنیلرك قسم کلیسی کندیلرینه مخصوص برمذهبه منسوب اولوب، ایچلرنده یوز بیك قدری قتولیك واللی بیك قدری‌ده پروتستاندر. ارمنیلرك یالکز کردستانده و ارضروم جهتلرنده ساکن اولانلریله استانبولده‌کیلر ارمنیجه قونیشوب، آناطولیده ساکن بولنانلری، اورالرده‌کی روملر کبی، صرف ترکجه لسانیله متکلمدرلر. قبطیلرك دخی کندیلرینه مخصوص مذهبلری واردر. عربی لسانیله متکلم اولان عربلر ایسه مارونی، روم، روم قتولیکی، سریانیء قدیم، سریانی قتولیکی، کلدانی، ملکی وسائره اوله‌رق برچوق مذاهبه منقسمدرلر. یهودیلرك شام وعراق ویمن ومصر وطرابلس غرب جهتلرنده ساکن اولانلری برلی اولوب، لسان عربی ایله متکلم اولدقلری حالده، روم ایلی وآناطولیده‌کیلر اسپانیادن طرد اولنه‌رق بو طرفه هجرت ایتمش اولملغه، الیوم اسپانیول لسانیله متکلمدرلر.

ممالك عثمانیه‌ده جنسیت و قومیتك اهمیتی ایکنجی درجه‌ده اولوب، مذهبه زیاده اهمیت ویرلکله، هربرمذهبك منسوبینی کندیلرینه مخصوص جماعتلر تشکیل ایدر؛ وهرجماعتك کندی رؤسای روحانیه‌لرینك اداره‌سی تحتنده مکتبلری وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌لری واردر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — ممالك عثمانیه‌نك

بری برینه غیرمطابق ایکی تقسیمی واردر، که بری تقسیم جغرافی و دیکری تقسیم ملکیدر. تقسیم جغرافی مملکتك اسکیدن بری و اکثریا اهالینك جنسیتنه کوره مختلف خطه‌لره، و تقسیم ملکی‌ده ادارهٔ حاضره‌جه ولایات وسائره‌یه صورت تقسیمیدر. اولا تقسیم جغرافیسنی بیان ایده‌لم:

(آوروپا قطعه‌سنده)

بوسنه (مع هرسك ویکیبازار)
قوصوه، اشقودره
مناستر ویانیه
بلغارستان
تراکیه

(آسیاده)

آناطولی
شام (مع فلسطین)
جزیره
عراق
حجاز
یمن

(آفریقاده)

مصر
طرابلس غرب (مع برقه)

تقسیم ملکی‌یه کلنجه: ممالك عثمانیه‌نك قسم اعظمی طوغریدن طوغری‌یه دولتك تحت اداره‌سنده اولوب، برقسمی‌ده صورت ممتازه‌ده اداره اولنور. امتیازله اداره اولنان یرلرك بعضیسی بته باب عالیدن منصوب والی ویا متصرفلر معرفتیله وآنجق کندیلرینه مخصوص نظاماتله اداره اولنور، که کرید، سیسام، و جبل لبناندن عبارتدر. بعضیسی‌ده سیاسةً دولت عثمانیه‌یه تابع وادارةً مستقل اولوب، اوزی پرنسلر معرفتیله اداره اولنور. بو یرلر خدیویت مصریه ایله بلغارستاندن عبارتدر. شرق روم‌ایلی برنجی جنسدن ایسه‌ده، اداره‌سی

بلغارستان برنسنه ترك واحاله اولندیغندن، بلغارستانله توحید اولنمشدر. بوسنه وهرسك موقتاً آوستریا و مجارستان دولتنك و قبریس انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده بولنیور. طوغریدن طوغری‌یه اداره اولنان یرلر ایسه ولایاته منقسم اولوب، هرولایت بر قاچ سنجاغه، وهرسنجاق بر قاچ قضا وناحیه‌یه تقسیم اولنور. بعض سنجاقلر دخی، هیچ بر ولایته ملحق اولمقسزین، مستقلاً اداره اولنور. تقسیم ملکی بروجه آتیدر:

ولایت		مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
(طوغریدن اداره اولنان ممالك)			
شهر اماتنی		٧ ٠٠٠	١ ٣٦٠ ٠٠٠
ادرنه	ولایتی	٣٨ ٩٠٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
سلانیك	»	٣٥ ٤٥٠	١ ٢٠٠ ٠٠٠
مناستر	»	٢٧ ٣٠٠	٧٥٠ ٠٠٠
قوصوه	»	٢٤ ٠٠٠	٧٥٠ ٠٠٠
اشقودره	»	١١ ٧٠٠	٢٢٥ ٠٠٠
یانیه	»	١٨ ٢٠٠	٦٥٠ ٠٠٠
جزایر بحر سفید	»	١٢ ٨٠٠	٣٢٥ ٠٠٠
کرید	»	٧ ٦١٨	٢٩٤ ١٩٢
خداوندکار	»	٧٣ ٨٠٠	١ ٦٢٦ ٩٠٠
آیدین	»	٥٤ ٠٠٠	١ ٣٩٦ ٥٠٠
قونیه	»	١٠٢ ٨٠٠	١ ٠٨٨ ٠٠٠
آطنه	»	٣٧ ٢٠٠	٤٠٣ ٤٠٠
آنقره	»	٦٥ ٥٠٠	٨٩٢ ٩٠٠
قسطمونی	»	٤٩ ٦٠٠	١ ٠١٨ ٩٠٠
سیواس	»	٦٢ ٨٠٠	١ ٠٣٦ ٥٠٠
طربزون	»	٣٠ ٧٠٠	١ ٠٤٧ ٧٠٠
ارضروم	»	٥١ ٠٠٠	٥٩٧ ٠٠٠
معمورة العزیز	»	٣٤ ٣٠٠	٥٧٥ ٣٠٠
دیاربکر	»	٣٥ ٥٠٠	٤٧١ ٥٠٠
بتلیس	»	٢٦ ٨٠٠	٣٩٨ ٨٠٠
وان	»	٤٠ ٢٠٠	٤٣٠ ٠٠٠
موصل	»	٧٥ ٧٠٠	٣٠٠ ٣٠٠
بغداد	»	١٤١ ٢٠٠	٨٥٠ ٠٠٠
بصره	»	٤٢ ٧٠٠	٢٠٠ ٠٠٠

ولايت		مربع كيلومتره	مقدار اهاليسى
سوريه	ولايتى	٦١ ٧٠٠	٣٥٠ ٠٠٠
حلب	»	٧٨ ٦٠٠	٩٩٥ ٨٠٠
بيروت	»	٣٠ ٥٠٠	٥٢٣ ٦٠٠
حجاز	»	٢٥٠ ٠٠٠	٣٠٠ ٠٠٠
يمن	»	٢٠٠ ٠٠٠	٢ ٥٠٠ ٠٠٠
طرابلس غرب » بنغازى متصرفلغى		١ ٠٣٣ ٤٠٠	١ ٠٠٠ ٠٠٠
چتالجه	»	—	—
ازميد	»	١١ ٢٠٠	٢٢٢ ٨٠٠
بيغا	»	٦ ٨٠٠	١٢٩ ٤٠٠
قدس	»	٢١ ٣٠٠	٣٢٣ ٠٠٠
زور	»	٨٥ ١٠٠	١٠٠ ٠٠٠
جمعاً		٢ ٨٨٢ ٨٠٠	٢٣ ٦٩٤ ٢٠٠

(ممالك ممتازه)

خديويت مصريه	٩٩٤ ٣٠٠	٩ ٦٥٤ ٣٢٣
بلغارستان وشرقى روم ايلى	٩٦ ٦٦٠	٣ ٣٠٩ ٨١٦
سيسام بكلكى	٤٦٨	٤٩ ٧٣٣
جبل لبنان متصرفلغى	٦ ٥٠٠	٣٩٩ ٥٠٠
مصره ملحق طاشوز آطه‌سى	٣٩٣	١٢ ١٤٠
جمعاً ممالك ممتازه	١ ٠٩٨ ٣٢١	١٣ ٤٢٥ ٥١٢
بوسنه وهرسك	٥٨ ٣٧٨	١ ٧٢١ ٠٩٢
قبريس	٩ ٦٠١	٢٠٩ ٢٩١
جمعاً ممالك عثمانيه	٤ ٠٤٩ ١٠٠	٤٠ ٥٣٥ ٠٠٠

ممالك عثمانيه‌نك اك بيوك شهرى پايتخت سلطنت سنيه اولان استانبول اولوب، ٢٠ ٠٠٠ دن زياده اهاليسى اولان ديكر شهرلريله مقدار نفوسلرى ده بروجه آتيدر:

استانبول	٨٧٣ ٥٦٥	آطنه	٤٥ ٠٠٠
قاهره	٤٣٠ ٠٠٠	قونيه	٤٤ ٠٠٠
اسكندريه	٢٥٠ ٠٠٠	عينتاب	٤٣ ١٥٠
ازمير	٢٠٠ ٠٠٠	سيواس	٤٣ ١٢٢
سلانيك	١٥٠ ٠٠٠	قدس	٤١ ٣٣٥
دمشق (شام)	١٥٠ ٠٠٠	ارضروم	٣٨ ٩٠٠
بغداد	١٤٥ ٠٠٠	بتليس	٣٨ ٨٨٦
حلب	١٢٧ ١٤٩	آيدين	٣٦ ٢٥٠
بيروت	١٢٠ ٠٠٠	قلبه	٣٦ ٠٣٣
بروسه	٧٦ ٣٠٣	حمص	٣٥ ٠٠٠
قيصريه	٧٢ ٠٠٠	مغنيسا	٣٥ ٠٠٠
كربلا	٦٥ ٠٠٠	طربزون	٣٥ ٠٠٠
موصل	٦١ ٠٠٠	آمد (دياربكر)	٣٤ ٠٠٠
مكهٔ مكرمه	٦٠ ٠٠٠	منصوره	٣٠ ٣٠٠
مرعش	٥٢ ٠٠٠	طرابلس غرب	٣٠ ١١٠
صوفيه	٤٧ ٠٠٠	آماسيه	٣٠ ٠٠٠
دمياط	٤٦ ٢٠٠	حله	٣٠ ٠٠٠
طنطا	٤٥ ٠٠٠	كركوك	٣٠ ٠٠٠

ملطيه	٣٠ ٠٠٠	ارزنجان	٢٣ ٠٠٠
وان	٣٠ ٠٠٠	قصبه	٢٣ ٠٠٠
توقاد	٢٩ ٨٩٠	كوتاهيه	٢٢ ١٦٦
مدينهٔ فيوم	٢٩ ٠٠٠	دمنهور	٢٢ ١٠٠
آنقره	٧٢ ٨٢٥	لاذقيه	٢٢ ٠٠٠
موش	٢٧ ٠٠٣	الاشهر	٢٢ ٠٠٠
آنطاليه	٢٥ ٠٠٠	نازللى	٢١ ٦٧٩
ازميد	٢٥ ٠٠٠	احميم	٢١ ١٠٠
ماردين	٢٥ ٠٠٠	آيوه‌لق	٢٠ ٧٧٤
نابلس	٢٤ ٨٣٠	ديرزور	٢٠ ٠٠٠
قنديه	٢٤ ٦٠٠	اسپارطه	٢٠ ٠٠٠
آطه بازارى	٢٤ ١٥٠	كليس	٢٠ ٠٠٠
آنطاكيه	٢٣ ٥٥٠	قرق آغاج	٢٠ ٠٠٠
شمنى	٢٣ ٥١٧	خرپوت	٢٠ ٠٠٠
اسليپه	٢٣ ٢١٠		

احوال تاريخيه‌سى. — ممالك عثمانيه اسكيدن برى مدنيته نائل اولمش وقديماً بيوك اهميت قزانمش اراضئ تاريخيه‌دن مركب اولمغله، احوال تاريخيه‌سى پك مهم ايسه‌ده، قديماً ممالك عثمانيه‌نك هر برخطه‌سى آيريجه وپك معتنا بر دولت ومملكت متمدنه تشكيل ايتديكندن، هر برينك احوال تاريخيه‌سى كندى اسمى صره‌سنده ذكر وبيان اولنوب، بوراده تكرارينه حاجت يوقدر. ايران جهانكيرلرندن كيخسرو آسياده‌كى ممالك عثمانيه‌نك چوغنى ضبط، وايران دولتنه الحاق، واوغلى مصرى دخى علاوه ايتمشيدى. بوممالك واسعه برخيلى وقت ايرانيلرك النده قالدقدن صكره، بيوك اسكندرك ضبطنه كچوب، بونك وفاتندن صكره، سردارلرندن ظهور ايدن طوائف ملوك بيننده بالانقسام، بونلر آره‌لرنده محاربه ومجادله اكسيك اولمامغله، بو ميانده ممالك مذكوره اسكى معموريت و مدنيتلرينى قسماً غائب ايتمش ايدى. او صره‌ده روماليلر قوت پيدا ايتدكه، اشبو حكومات صغيره‌نك تفرقه‌سندن بالاستفاده، برر برر جمله‌سنى استيلا ايتمشلردى. بو وجهله جزيرة العربدن وايرانيلرك النده قالان عراق و جزيره وكردستان جهتلرندن ماعدا ممالك عثمانيه كاملاً روما دولتى ممالكندن معدود اولوب، بو دولت ايكى‌يه انقسام ايتديكى وقت ممالك مذكوره شرق ايمپراطورلغنك حصه‌سنه دوشمشيدى. بو حكومت زماننده ممالك مذكوره چوق تدنى ايتمشيدى. ظهور اسلامدن صكره شام وعراق ايله مصر وجزيرة العرب ومغرب خلافت اسلاميه دائره‌سنه كيروب، روم ايمپراطور-

لغنك حدودى فرات بوقارى واديسنده قالمش؛ وچوق دفعه عساكر مسلمين او حدودى تجاوزله، آناطولى يه كيرمشلردى. سلجوقيلر آناطولينك تا غرب جهتلرينه قدر ايلريلوب، قونيه دولتنى تشكيل ايتمشلردى. روم سلجوقيلرينك انقراضى صره سنده ظهور ايدن دولت عثمانيه آناطولى يه روم ايلى دخى ضم، وهر ايكى جهتده توسيع ممالك ايده رك، نهايت روم ايمپراطورلغنك ئلرينى چيقارمغله، يرينى طوتمش؛ وتدريجاً شمديكى ممالك عثمانيه يى اداره واحده يه آلمشلردر. او وقتدن برى كى احوال تاريخيه ايچون «عثمانيه (دولت —)» ماده سنه مراجعت بيوريله.

ممالك مجتمعه (États-Unis) هر نه قدر آمريقانك اليوم اكثر يرلرى ممالك ويا جماهير متفقه صورتنده اداره اولنيورسه ده، بو اسم آمريقاى شماليهنك قسم اعظمنى ضبط ايدن واك اول بويله برحكومت تشكيل ايدوب آمريقانك اك بيوك دولتى بولنان ودول معظمه صره سنه داخل اولان بر دولته علم اولمشدر، كه بوكا سادهجه (آمريقا) دخى ديرلر.

موقعى، حدود و مساحه سى. — ممالك مجتمعه آمريقاى شماليهنك همان نصفندن عبارت اولوب، قطعهٔ مذكورهنك جنوب غربى كوشه سنده كى مكسيقه دن بشقه بتون قسم جنوبيسنى وقطعهٔ مذكورهنك منتهاى شمال غربى كوشه سنده اولان (آلاسقه) اراضئ واسعه سنى حاويدر. مذكور آلاسقه ممالك مجتمعه دن بسبتون آيرى اولوب، آره لرنده انكلتره يه تابع (دومينيون) ممالك واسعه سى بولنمغله، اصل ممالك واسعه بحر محيط آطلاسيدن بحر محيط معتدله دك آمريقانك بتون اكنجه يعنى ٦٩° ١٧′ ١٠″ ايله ١٢٧° ٤′ طول غربى و ٢٤° ٢٥′ ايله ٤٩° عرض شمالى آره لرنده ممتد اوله رق، آمريقاى شماليهنك بتون اقاليم معتدله سنى شاملدر. شرقاً بحر محيط آطلاسى، شمالاً دومينيون، غرباً بحر محيط معتدل، جنوباً دخى مكسيقه ومكسيقه كورفزيله محدوددر. بو وجهله براً يالكز مذكور دومينيون ومكسيقه ايله همحدود اولوب، سائر طرفلردن دكيزله محاطدر. حدود شماليه سى بحر محيط معتدل ساحلنده (وانقوور) جزيره سى قارشيسنده كى كورفزدن باشلايه رق، ٤٩° عرض شمالى خط مستقيم مفروضنى تعقيب ايله، ٢٦ درجهٔ جغرافيه ده بو وجهله دوام ايتدكدن صكره، بريرينك آره سنده بولنان و بينلرنده اختلاط ايدن بيوك كوللر وصكره برخيلى مسافه ده بونلرك آياغى اولان (سنت لوران) ايرماغنك مجراسى خط حدود يرينى طوتار؛ ونهايت خط حدود بو نهرك جنوبنه چكه رك، برمدت ٤٥° عرض شمالى خطنى تعقيب ايدر، وصكره شماله ونهايت جنوب غربى يه دونه رك، ومذكور ايرماغك جنوبنده برخيلى يرلرى، حدود طبيعيه خلافنده اوله رق، انكليز مستملكاتنه براقه رق، ينه ٤٥° عرض شماليده بحر محيط آطلاسى يه واصل اولور. حدود جنوبيه سى ايسه ٢٦° عرض شماليده مكسيقه كورفزنده (ريوغرانده دل نورته) منصبندن بدأ ايله، بو ايرماغك مجراسنى تعقيب ايده رك، غرب شمالى يه طوغرى خيلى طولاشيقلى اوله رق، ١٠٩° طول غربى خط مفروضى قربنه دك بعدالدوام، بر طاقم خطوط مستقيمهٔ مفروضه دن عبارت اوله رق غربه وغرب شمالى يه طوغرى كيده رك، ٣٢° ٣٠′ عرض شماليده بحر محيط معتدله واصل اولور. آلاسقه اراضئ واسعه سى ايسه بوحدودك خارجنده و بسبتون مفرز وآيرى بر بر اولوب، ٥٥° ايله ٧٢° عرض شمالى و١٤٣° ايله ١٧٠° طول غربى آره لرنده ممتد وشرقاً دومينيون، شمالاً بحر منجمد شمالى، غرباً بهرنك بوغاز ودكيزى، جنوباً دخى بحر محيط معتدل ايله محدود اولديغى حالده، بسبتون اقاليم بارده واراضئ منجمده دن عبارتدر. ممالك مجتمعه نك مساحهٔ سطحيه سى ٧ ٨٣٦ ٠٠٠ وآلاسقه ايله برابر ٩ ٢١٢ ٣٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ٧٠ مليونى متجاوز اهالى ايله مسكوندر.

شكل طبيعيسى، جبال وانهاريله كوللرى. — ممالك مجتمعه نك قسم اعظمى اووه لق ودوز اولوب، يالكز قسم غربيسى مرتفع و طاغلقدر. او جهتده «قيالى طاغلر» اسميله بيوك برسلسلهٔ جبال دومينيون مملكت واسعه سندن وتا آلاسقه دن كلوب، جنوب شرقى يه وبعده جنوبه طوغرى اوزانه رق، مكسيقه حدودنده كسب انحطاطله، (ريوغرانده) نك جريانته چكيد وبريورسه ده، حدودك اوته سنده مكسيقه داخلنده ينه اعتلا ايله، آمريقاى وسطى اورته سندن بالمرور، آمريقاى جنوبيده (آند) سلسله سى ناميله

تا منتهای جنوبیده‌کی ماجلان بوغازینه قدر دوام ایدر. بو سلسلهٔ عظیمه ممالك مجتمعه داخلنده بر چوق شعبه‌لره منقسم اولوب، صاغ وصوله بعض قوللر دخی اوزانیور. بو قوللرك الك بیوکی جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانان (واهساچ) سلسلهٔ جبالیدر، که ایداهو ایله وبومینغ جمهوریتلری آره‌سنی بعد التفریق، اوتاه جمهوریتی ایچنده امتداد ایدیور. قیالی طاغلر سلسله‌سنك الك یوکسك طاغلری: پیق بلانقه (۴۴۰۹ متره)، هاروارد (۴۳۸۴ متره)، لونغ پیق (۴۴۵۰ متره)، بیوك تتون (۴۱۷۵ متره) جبالیدر. قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق طرفنده ساحل ایله متوازیاً دیگر برسلسله ینه دومینیوندن کلوب، ابتدا «شلاله‌لر سلسله‌سی» نامیله جنوب غربی‌یه و بعده (سیرانواده) اسمیله جنوب شرقی‌یه طوغری ۳۵° عرض شمالی‌یه قدر اوزانیر. بو سلسله‌نك الك یوکسك نقطه‌لری: جفرسون (۴۷۲۵ متره)، رنیر (۴۴۰۴ متره)، ویتنی (۴۵۱۱ متره) طاغلریدر. بو سلسله‌نك دخی شرقنده وتا ساحلك اوستنده (قوست رانجه) یعنی «ساحل سلسله‌سی» نامیله برصره طاغلر وانقوور جزیره‌سی قارشیسندن باشلایه‌رق، ساحلی تعقیب ایله، مکسیقه حدودینی بالتجاوز، قالیفورنیه شبه جزیره‌سی بوینجه مذکور شبه جزیره‌نك اوجنه قدر واصل اولور. بونلرك ارتفاعی ایکنجی درجه‌ده‌در. قیالی طاغلر سلسله‌سیله شلاله‌لر سلسله‌سی وسیرانواده آره‌لرنده ایکی اوجی طارجه واورته‌سی واسع بر یوکسك یایله تشکل ایدیور، که اکثر میاه جاریه‌سی هیچ بر طرفدن دکیزه یول بوله‌میوب، ایچنده‌کی متعدد وواسع کوللره دوکیلور. قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق اتکلرندن باشلایه‌رق ممالك مجتمعه‌نك قسم اعظمی پك خفیف صورتده متموج وعمومیت اوزره شمالدن جنوبه مائل پایانسز دینله‌جك درجه‌ده واسع براووه اولوب، یالکز منتهای شرقنده (آلغانی) اسمیله جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری بر سلسلهٔ جبال اوزانیور، که بونکده الك یوکسك نقطه‌سی ۲۰۴۴ متره‌سی اولان (بلاق‌دوم) طاغیدر. آلاسقه شبه جزیره‌سنك طاغلری چوق اولوب، قیالی طاغلر سلسله‌سنك مبدئی حکمنده اولان اوزون برسلسله «آلاسقه جبالی» نامیله قسم جنوبیسنده غربدن شرقه ممتد اولدیغی کبی، وسطلرنده دخی (قابوه) و (بوقون) اسملریله ایکی طاغ وسائر جبال بولنیور. الك یوکسکلری اولان (سنت الیاس) طاغك ۵۹۴۴ متره ارتفاعی واردر.

ممالك مجتمعه‌نك میاه جاریه‌سیله کوللری پك چوق اولوب، میاه جاریه‌جه اوچ بیوك حوضه‌یه منقسمدر: غرب جهتنده بحر محیط معتدل وشرق وشرق شمالی طرفنده بحر محیط آطلاسی حوضه‌لری بولنوب، بتون قسم وسطی وجنوبیسی ایسه مکسیقه کورفزی حوضه‌سنی تشکیل ایدیور. بواوچ حوضه‌دن برنجیسی ۱۶۶۷۹۹۶ وایکنجیسی ۱۲۶۶۱۴۰ مربع کیلومتره وسعتلرنده اولدقلری حالده، اوچنجیسنك وسعتی ۴۳۵۹۶۳۴ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولور. کرهٔ ارضك الك بیوك ایرماغی اولان (میسیسیپی) نهر عظیمی بو حوضه‌ده اولوب، یالکز بونك حوضه‌سی ۳۲۵۶۹۱۴ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بو دهشتلی ایرماغك مجراسی ۲۹۴۰، وبوکا تابع (میسوری) نهر عظیمنك‌کی ۳۸۶۵، وبونك منبعندن مکسیقه کورفزنده‌کی منصب مشترکه قدر حساب اولنورسه، ۵۸۸۲ کیلومتره اوزونلغنده‌در. بناءً علیه، بوایکی نهرك ملتقاسندن یوقاری میسیسیپی اسمی میسوری‌یه ویرلمك اقتضا ایدرکن، مجرد مجراسنك استقامتنه مبنی بو اسمی کوچك قولی محافظه ایدوب، الك بیوکی اولان میسوری بوکا تابع عد اولنیور. (میسیسیپی) نك کندیسی ممالك مجتمعه‌نك حدود شمالیه‌سی قربنده وبیوك کوللرك غرب جهتنده تقسیم میاه خطی تشکیل ایدن تپه‌لر آره‌سنده (ایتاسقه) کولندن نبعانله، کاه شرقه وکاه غربه تمایل ایده‌رك، جنوبه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برچوق انهار اخذ ایله، مجراسنك همان وسطنده اولان (سنت لویی) شهرینه واصل اولدقده، صولدن کلن (میسوری) ایله برلشیر. میسوری ایسه قیالی طاغلرده «روضهٔ ملیه» تعبیر اولنان ومشترکاً بتون ممالك مجتمعه‌یه عائد اولان محل مرتفعدن نبعانله، ابتدا شماله وبعده شرقه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، حدود شمالیه‌دن کلن برچوق چایلر ودها آشاغیده ینه قیالی طاغلر سلسله‌سندن اینن متعدد بیوك

نهرلر اخذ ایله، مذکور سنت لویی ملتقاسنه واصل
اولور. بو وجهله بو نهر عظیمی آلدقدن صکره،
میسیسیپی کندی استقامتنده دوام ایله جنوبه
طوغری جریان ایدەرك، دها آشاغیده صولدن
(اوهیو) اسمیله دیکر بر نهر عظیم آلیور، که بوده
ممالك مجتمعه‌نك بتون شمال شرقی قسمیله آلغانی
سلسله‌سنك غربی اتکلرندن اینن حسابسز انهارك
صولرینی جمع ایدر. دها آشاغیده دخی صاغ
وصولدن برچوق انهار آلوب، الك بیوکلری صاغدن
آلدیغی (آرقانساس) و (ریدریور) یعنی « قزیل
ایرماق » در، که بونلرك‌ده هر بری برچوق انها-
رك جمعندن متشکلدر. بو وجهله حدسز طمارلرك
جمع اولدقلری بر شریان عظیم و بیوك مقیاسده بر
نیل صورتنده (یکی اورلیان) قربنده مکسیقه
کورفزی ساحلنه وصولنده، متعدد قوللره بالانقسام
واسع بر داليه تشکیل ایدیور، ودوکدیکی چامور-
لرله کیتدکجه دکیزدن بر قزانه‌رق، دلیه‌سی برشبه
جزیره صورتنده دکیزك ایچنه‌اوزانیور. (میسیسیپی)
نك صوبی الك چوق اولدیغی محلی (اوهیو) نهرینك
ملتقاسی آلتنده‌کی یری اولوب، اوراده فیضانی
موسمنده‌ثانیه‌ده ۴۰۰۰۰ مکعب متره صو دوکر.
هر نه قدر اورادن آشاغی، ذکر اولندیغی اوزره،
بر قاچ نهر دها آلیورسه‌ده، صاغ وصولدن صوینك
بر خیلی مقدارلری آیریله‌رق، بر طاقم آلچق اووه-
لرده باتاقلقلر تشکیلیله غائب اولیور. هر نه قدر
سد و بندلر انشاسنه آمریقا حکومتی کلیتلی مبالغلر
صرف ایدیورسه‌ده، فیضانده سدوبند دیکمیوب،
چوق دفعه سدلری ییقه‌رق ویا یکچه‌رك، اطرافی
صو باصار. یالکز میسیسیپی ایله میسوری واوهیو
دکل، بونلرك تابعلرندن چوغی دخی سیر سفائنه
صالح اولوب، ممالك مجتمعه‌نك هر طرفنده واپورلر
ویالکن کمیلری طولاشیر. انهاردن بر چوغنك‌ده
سرعتلی اینیشلری وشلاله‌لری اولوب، بونلر دخی
مصرفسز اوله‌رق بر چوق ماکینه‌لر چویره‌رك،
بیوك فابریقه‌لر اداره، وصنایعك ترقیسنه خدمت
ایدیور. مکسیقه کورفزینه میسیسیپیدن بشقه
ممالك مجتمعه‌دن بر چوق انهار دوکیلوب، الك بیو-
کلری (ریوغراندەدل نورته) در، که قیالی طاغلرك
قسم جنوبیسندن نبعانله، یکی مکسیقه حکومتی

شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایتدکدن صکره،
مکسیقه حدودینه واصل اولنجه، شرق جنوبی‌یه
طوغری دونه‌رك، منصبنه قدر خط حدودی
تشکیل ایدیور. بونك‌ده مجراسی ۲۳۵۲ کیلومتره
اوزونلغنده‌در. دیکرلری: قولورادو، برازوس،
ترینتی، سابینه، آلابامه، فلینت ریور وسائره‌در.
بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده‌کی انهاره کلنجه:
بونلرك الك بیوکی (سنت لوران) ایرماغیدر، که
حدود شمالیه‌نك قسم شرقیسنده بر بری آلتنده
بولنان واسع کوللرك آیاغی حکمنده اولوب، پك آز
یرده ممالك مجتمعه‌یه تماس ایدر؛ وقسم اعظمی
قناده‌یه عائددر. بونك مجراسی ۱۱۳۵ کیلومتره
اولوب، کنیشلکی زیاده‌در. آلغانی سلسله جبالی
ممالك مجتمعه‌نك سواحل شرقیه‌سندن پك اوزاق
اولمدیغندن، مذکور سلسله‌نك شرق مائله‌سندن
اینه‌رك بحر محیط مذکوره دوکیلن انهار چوق
ایسه‌ده، مسافه‌نك آزلغنه مبنی، هیچ بری بیوك
دکلدر. باشلیجه‌لری: هودسون، دلاواره، سوسکها-
نه، پوتومان و ساوانه نهرلریدر. بحر محیط معتدله
دوکیلنلری ایسه آز ایسه‌ده، خیلی بیوکدر. بونلرك
بری (قولومبیه) ایرماغیدر، که دومینیونك بریتانیه
قولومبیه‌سی حکومتنك وسطلرنده قیالی طاغلردن
نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ممالك
مجتمعه‌یه کیردکدن صکره، جنوب شرقیدن کلن
(اسناکه‌ریور) ایله برلشه‌رك، (شلاله‌لی طاغلر)
سلسله‌سنك بر بوغازندن بالمرور، پك اوزون بر
خلیج تشکیل ایده‌رك، بحر محیط معتدله دوکیلور.
دیکری (قولورادو) ایرماغیدر، که قیالی طاغلرك
غربی مائله‌سندن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری
جریان، وصاغ وصولدن برچوق انهار اخذ ایده‌رك،
مکسیقه حدودینه واصل اولور، ومکسیقه‌نك بر آز
یرینی شق ایله (قالیفورنیه) کورفزینك منتهاسنه
دوکیلور. (ساقرامنتو) اسمنده ایکنجی درجه‌ده
بر نهر دخی (نواده) ایله (قوست رانجه) سلسله-
لری آره‌سنده‌کی حوضه‌نك میاهنی جمع ایده‌رك،
سان فرانسیسقو قوینه دوکیلور. (هومبولد)
اسمنده ۸۰۰ کیلومتره طولی اولان بر نهر دخی
قیالی طاغلرله (نواده) سلسله‌سی آره‌سنده‌کی داخلی
حوضه‌ده آقوب، همنامی اولان کوله منتهی اولور.

ممالك مجتمعه‌نك كوللرى پك چوق اولوب، الك
بيوكلرى حدود شماليه‌سنده بربرينه مربوط اولان
بش كولدر، كه هر برى بر دكيز حكمنده اولوب،
الك يوقاريده‌كينك فضلۀ مياهى بر بوغازدن ايكنجيسنه
وايكنجيسنك فضلۀ مياهى ينه بويله بر بوغازدن
اوچنجيسنه وكذلك بشنجيسنه قدر دوكيلوب، الك
آشاغيده‌كندن‌ده سنت لوران ايرماغى چيقار. بو
كوللر يوقاريدن يعنى غربدن باشلايه‌رق: سوپريور،
ميشيغان، هورون، اريه واونتاريو كوللريدر.
بونلردن يالكز ميشيغان كولى اوزون بر كيسه
صورتنده جنوبه طوغرى صارقوب، هر طرفى
ممالك مجتمعه ايله محاطدر؛ ديكرلرينك ايسه يالكز
جنوبى ساحللرى ممالك مجتمعه‌يه وشمالى طرفلرى
قناده‌يه عائددر. بو كوللرك مساحۀ سطحيه‌لرينك
مجموعى ٢٤٦٧٥٠ مربع كيلومتره‌يه بالغ اولور.
(اريه) ايله (اونتاريو) كوللرى آره‌سنده‌كى
بوغازده مشهور (نياغاره) شلاله‌سى تشكل ايدييور.
بونلردن بشقه ممالك مجتمعه‌نك هر طرفنده كرك
انهارك توسعندن وكرك مجرا بوله‌ميان چايلرك
صولرندن متشكل ويا مستقل اوله‌رق پك چوق كوللر
بولنوب، بونلرك الك بيوكى قيالى طاغلرك شرق
طرفنده‌كى مرتفع داخلى حوضه‌ده واقع «بيوك
طوزلى كول» در. مذكور يايله‌ده دها بر چوق
كوللر بولنديغى كبى، ميسيسيپينك منابعى جوارلرنده
دخى حسابسز كوچك كوللر واردر.

سواحل وجزايرى. — ممالك مجتمعه‌نك،
يوقاريده ديديلديكى كبى، اوچ دكيزده يعنى بحر محيط
آطلاسى ايله اوكا تابع اولان مكسيقه كورفزنده
وبحر محيط معتدلده جمعاً ٢٢٠٠٠ كيلومتره‌لك
سواحلى اولوب، دكيزدن پك آز فرق اولان
مذكور بيوك كوللرده‌كى ساحلى ده ٥٠٠٠ كيلو-
متره طولنده‌در. هر نه قدر ممالك مجتمعه‌نك سواحلى
آوروپانككى كبى بيوك كورفز وشبه جزيره‌لرى حاوى
دكل ايسه‌ده، ينه خيلى كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب،
بر چوق امين قويلرى واوزون خليجلرى واردر.
بحر محيط آطلاسيده‌كى ساحلنده (مساچوست)
قويى بر صره آطه‌لرله محفوظ اولديغى حالده، ايچنده
متعدد ليمان وحوضلرى ومكمل ربختملرى اولان
(بوستون) مرساى عظيمى؛ دها آشاغيده (نيويورق)ك
امثالسز ليمانلرينى حاوى اولان قوى بولنيور؛ دها
جنوبده دلاوار خليجى سفائننك (فيلادلفيا) شهرينه
دك چيقمسنه مساعددر؛ دها آشاغيده (چزابيق) قويى
ايكى‌يه چتاللاشه‌رق، پلاتيموره وواشينغتون شهرلرينه
قدر اوزانيور. بو كورفزك آلتنده ايسه سواحل
بتاقلق اولمغه باشلايوب، بوحال فلوريده شبه جزيره‌سنى
طولاشه‌رق، مكسيقه كورفزنده دخى (تكزاس)ك
اسكله‌سى اولان (غالوستون) ه قدر دوام ايدييور.
مع هذا بوسواحلده دخى برچوق اسكله‌لر بولنوب،
الك بيوكلرى بحر محيطده (چارلستون) ومكسيقه
كورفزنده (يكى اورليان) در. بحر محيط معتدلده‌كى
ساحلى دها ديك وچوق دها صاغلام اولوب، او
جهتدن طاغلرك اتكلرى لب دريايه قدر ايندكيندن،
بتاقلقدن اثر بوغيسه‌ده، ساحل دها دوزدر؛ مع هذا
ايلريده اورالرده مدنيت وعمران ترقى ايتدكجه، پك
تجارتكاه اسكله‌لر حالنى كسب ايده‌جك بر چوق
كوچك قويلر وطبيعى ليمانلر واردر. شمديكى حالده
او ساحلك الك بيوك اسكله‌سى (سان فرانسيسقو)
شهريدر، كه جنوب وشرقه طوغرى ايچدن ايچه
اوزانان بر قاچ قويك آغزنده واقع اولوب، دنيانك
سفائننى استيعاب ايده بيلير؛ وجاپونيه، چين، آوستراليه
وسائر او جهتلرله كليتلى تجارت ايدر. جزايرى
سواحلنك پك قربنده بولنان برطاقم كوچك آطه‌لردن
عبارتدر. الك بيوك شبه جزيره‌لرى‌ده مكسيقه كور-
فزينى بحر محيط آطلاسيدن آيران (فلوريده) وشمالده
كوللرك آره‌سنه كيرن (ميشيغان) شبه جزيره‌لريدر،
كه هر ايكيسى‌ده برر حكومت تشكيل ايدرلر.
آلاسقه‌نك سواحلى پك كيرنتيلى چيقنتيلى وجزايرى
چوق ايسه‌ده. سنه‌نك اكثر مواسمنده بوز وقارلرله
مستور وخالى اولوب، بركونه اهميتى اولمديغندن،
حسابه ادخال اولنمامشدر.

اقليم وهواسى. — ممالك مجتمعه اقاليم معتدله
داخلنده ايسه‌ده، عموميت اوزره مملكتلرى آو-
روپانك او عرضده بولنان يرلرندن چوق دها
صوقدر؛ بو دخى آوروپا سواحلنى مكسيقه كور-
فزندن چيقان (غولف استريم) نام صيجاق آقنتى
يالاديغى حالده، آمريقاى شمالى سواحلى قطب
شماليدن صوغوق آقنتيلرله واورادن توپوب كلن
بوز كتله‌لريله محاط اولمسندن ايلرى كليور. آمريقانك

كرك صوڭوغی وكرك صیجاقلغی دها زیاده و دها تأثیرلیدر. ممالك مجتمعه‌نك وسعتی وعرضك اختلافی وبرطرفدن دخی ارتفاعك درجات مختلفه‌سی هوانك تخالفنی موجب اولمغله، مختلف هوالری واردر. اڭ صوڭوق یرلری غرب جهتنده قیالی طاغلر سلسله‌سی اوزرنده‌كی یرلرله اقطار شمالیه‌سیدر. اڭ صیجاق یرلری‌ده مكسیقه كورفزی سواحلیدر. آنجق ممالك مجتمعه وعلی العموم آمریقای شمالی هواسنك برخاصه‌سی‌ده یاز ایله قیش وكیجه ایله كوندوز آره‌سنده‌كی فرق اولوب، بو فرق دخی شماله طوغری كیدلدكجه دها زیاده‌در. مثلا فلوریده ساحلنده (كی‌وست) ده كیجه ایله كوندوز آره‌سنده‌كی فرق ٨ درجه‌دن زیاده اولمدیغی حالده، چارلستونده ١٢، (بالتیموره) ده ٢١ و (سنت لویی) ده ٢٤ درجه‌یه قدر چیقار. اڭ شمالده میسیسیپی منابعنده كوندوزك میزان الحراره ٤٨ درجه‌یه قدر چیقدیغی حالده، كیجه‌این ٢٠ درجه‌یه اینر. بونك‌ده سببی شودركه آمریقای شمالیده بری شمال شرقیدن و دیگری جنوب غربیدن اوله‌رق ایكی روزكار اسدیكی، وبونلرك برنجیسی بالطبع صوڭوق وایكنجیسی صیجاق اولدیغی حالده، ممالك مجتمعه‌نك طاغلری دخی بو استقامتده اولوب، بو روزكارلرك شدتنی كسه‌جك هیچ برطاغی یوقدر. مكسیقه كورفزی ساحلنده ومیسیسیپی مجراسنك آشاغیلرنده بتاقلقلرك كثرتیله حرارتدن هوا پك آغر اولدیغی كبی، شمال جهتلرنده‌ده بوسرعت تحول هوانك كرك برودت وكرك حرارتنك تأثیرینی زیاده حس ایتدیریر. قیشدن یازه دخی بردن بره گچیلوب، آره‌ده بهار موسمی یوقدر، ویالكز برقیصه یاغمور موسمی واردر. یالكز صوڭ بهاری اولدقجه لطیفدر. غرب یعنی بحر محیط معتدل سواحلی جنوبدن كلن بر صیجاق آقنتی یالادیغندن، او سواحلده‌كی ممالك سواحل شرقیه‌دن حرارتجه بش درجهٔ جغرافیه نسبتنده فرقلیدر. ممالك مجتمعه‌نك غرب جهتك هواسی دها یابس ودها صاغلام ایسه‌ده، قیشین قارلری چوق وتپی ایله قاریشیق دهشتلی قاصیرغه‌لری پك صیقدر. شدتلی حرارت ممالك مجتمعه‌نك تا منتهای شماله قدر چیقمسی صحتجه نه قدر مضر ایسه، محصولاتجه او قدر نافع اولوب، ممالك حاره‌یه مخصوص قیمتلی محصوللرك بو ممالك واسعه‌نك همان هر طرفنده یتیشمسنه خدمت ایدر. یاغمورلری عمومیت اوزره چوق اولوب، مكسیقه كورفزی سواحلك اورته طرفلرینه دها چوق و شرق جهتلریله سواحل غربیه‌ده ایكنجی درجه‌ده یاغار؛ و یالكز غرب جهتنده‌كی مرتفع محللرك یاغمورلری آزدر.

نباتات وحیوانات ومعادنی، محصولات وزراعتی. — ممالك مجتمعه‌نك اراضیسی قوهٔ انباتیه و نوع محصولاتجه پك مختلف اولوب، بو جهتجه اڭ ایی یرلری شرق و جنوب ایله وسط جهتلریدر. بوقاریده دیدیگمز كبی (آلغانی) طاغلرینك روزكار و یاغموره تأثیری اولمدیغندن، ممالك مجتمعه‌نك بتون بو اقطار واسعه‌سنده كثرتله یاغمور یاغوب، پك چوق وپك بیوك انهار آقدیغله، اراضیسی عمومیت اوزره انهارك ایندردكلری اوزلی چامورلردن ویوز بیكلرجه سنه‌لردن بری اورمان یاپراقلریله چایر اوتلرینك چوروكندن متشكل اتربهٔ نباتیه‌دن عبارت اولدیغندن، بوجهتلر حال طبیعیسنده بالطبع كورمه‌مش وافلاكه سرچكمش پك صیق اورمانلرله واوزون اوتلری حاوی یابانسز چایرلرله مستوردر؛ وانسان الیله آچیلنجه، غایتله منبت تارلالره تحول ایدرلر. بو صایدیغمز یرلرك ایچنده دخی میسیسیپی وتابعلرینك وادیلری بالخاصه منبت ومحصولداردر. او یابانسز اووه‌لر بركره آچیلوب تارله‌یه تحویل اولنجه، بخار ماكینه‌سیله سوق اولنان اڭ یكی ایجاد آلات زرعیه ایله بردن اكیلوب بچیله‌رك، كلیتله آلنان محصول او یابانسز تارلالرك خندقلری مقامنده اولان او بیوك نهرلرك ایچنده ایشلین واپور وكمیلره ویا آغ كبی تقاطع ایدن دمیر یول واغونلرینه كمال سهولتله دوكیلور؛ وبو وجهله تخمدن اون اولوب، كمینك انبارینه ویا واغونه كیرنجه‌یه قدر ماكینه‌دن ماكینه‌یه گچه‌رك، نه انسان الی، نه حیوان صرتی كورور. قیالی طاغلر سلسلهٔ مرتفعه‌سی برطرفدن بحر محیط معتدل بلوطلرینك شرقه وبر طرفدن‌ده مكسیقه كورفزی بخارلرینك غربه طوغری ایلرلیمسنه مانع اولدیغندن، بوساحه‌نك یالكز ١٦٠٠ متره‌دن یوكسك اولان طاغلری لزومی قدر یاغمور كورور، و اورمانلر وچایرلرله مستور اولوب، قابل عمران بولنور.

۱۰۰۰ ایله ۱۶۰۰ متره آره‌لرنده اولان یایله‌لرنده دخی آمریقانك اوجهتیله مکسیقه‌یه مخصوص اولان وحادتا قوللی شمعدان شکلنده یکرمی اوتوز متره‌یه قدر ایکی اوچ دیك داللی اوله‌رق یوکسلوب اصلا یاپراقلری اولمیان سیرك برطاقم غریب آغاجلرله ایری دیکنلری، یاپیشقان لزوجتلی بر مایعی ویا ناقابل تحمل قوقوبی حاوی برطاقم چالیلر یتیشیر. ۱۰۰۰ متره‌دن آشاغی اولان یرلری ایسه بسبتون چول حالنده اولوب، یانمش کبی قورو قیالردن، قومدن ویا چاقیل طاشلرندن عبارتدر. بو یرلرك قسماً احیاسی اروایه محتاج اولدیغی حالده، آقان سیرك وصوبی آز انهاری دخی ایکی طرفی صندیق کبی دیکنه کسلمش قیالردن عبارت پك درین ومدهش وادیلرك ایچنده آقدیغندن، اروا دخی پك آز یرلرده ممکن اوله‌بیلیور. بو یرلر مکسیقه حدودندن یعنی ۳۲° عرض شمالیدن ٤٦° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولوب، آنجق مرتفع یرلری مستثنادر. قیالی طاغلرك شرق جهتنده میسیسیپی وادیسنه طوغری ممتد اولان یرلر دخی مذکور طاغلرك حیلولتیله بحر محیط معتدل بلوطلرندن محروم وبحر محیط آطلاسیدن اوزاق بولندقلرندن، قوراقلغه مصاب ایسه‌لرده، بونلر بسبتون قورو وچیلاق اولمیوب، اوزون وقبا اوتلرله مستوردر. آنجق اراضیلرینك ایشلنمسی ینه سق واروایه متوقفدر. بو یرلرده بیان اوکوزلریله تیاکی وطاوشان وکییك کبی حیوانانك انواعی بولنیور. حالبوکه ذکر اولنان چوللرده کرتنکله‌نك حسابسز انواعندن بشقه حیوان دخی یوق کبیدر. آنجق مذکور چایرلرده چکرکه‌لری پك چوقدر.

ممالك مجتمعه‌نك اك برنجی محصولی مصر اولوب، بغدای، آربه، یولاف، چاودار و سائر حبوبات دخی سنه‌دن سنه‌یه اوقدر تکثر وتزاید ایتمکده‌در، که ایکی اوچ سنه اولکی استاتستیق بوکون یازیله‌جق اولسه، همان نصفی درجه‌سنده آشاغیده قالمش اولور. ۱۸۹۵ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، او سنه ذخایر محصولانی مملکتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۵ ملیون دولار قیمتنده اخراجات اولمشدر. برقاچ سنه‌دن بری آمریقا اونلرینك تا بورایه قدر کلوب، بزم محصولات محلیه‌یی بطال ایده‌جك درجه‌ده اوجوز صاتلدیغنی کوریورز. لکن مملکتده اك زیاده ثروت جلب ایدن محصول پاموق اولوب، کایتله یتیشن بو محصولدن داخل مملکتده صرف ویا اعمال اولناندن بشقه سنهٔ مذکوره‌ده ۲۰۵ ملیون دولار قیمتنده اخراجات وقوع بولمشدر. اوچنجی درجه‌ده‌کی محصولی توتون اولوب، بونك دخی اخراجاتندن سنوی ممالك مجتمعه‌یه ۳۰ ملیون دولار قدر کیرر. شکر قامشی دخی جنوب جهتنده ومیسیسیپی وادیسنك آشاغیلرنده یتیشیر. باغ اصولی یکی ادخال اولنوب، آنجق ینه‌جك قدر اوزوم یتیشدیرلمکده ایکن، بوصوك سنه‌لرده قالیفورنیه‌ده باغلر اوقدر چوغالمشدر، که ۱۸۸٦ سنه‌سنده ممالك مجتمعه داخلنده صرف اولنان ۹۰ ملیون لیتره شرابدن ۷۹ ملیون لیتره‌سی یرلی اولوب، یالکز ۲۱ ملیون لیتره ادخال اولنمشدر. شمدی‌یه قدر یرلی شرابلر ادخالاته احتیاج براقمیه‌جق درجه‌ده چوغالمش اولملیدر، که صوك استاتستیق جدولنده شراب ادخالندن بحث اولنمیور. بناته خیلی کثرتلی اوله‌رق حاصل اولور. الحاصل، ممالك مجتمعه اصل زراعت یری اولوب، الان اراضیسنك آنجق بر ربعی ایشلنمکده اولدیغی حالده، دنیایی محصولاتیله طولدیرمقده‌در. اهالیسی آرتوب، اراضیٔ مزروعه‌سی چوغالدقجه، محصولانی پك زیاده تکثر ایده‌جکنه شبهه یوقدر. کرك طاغلرنده وکرك اووه‌لرده اورمانلری پك چوق وکرك کراسته‌یه کرك مرانغوزلق وبویاجیلق وسائره‌یه متعلق پك چوق اشجار بولنیور. کراسته اخراجندن دخی سنوی مملکته ۲۰ ملیونی متجاوز دولار کیرر.

مرعا و چایرلرینك کثرتی جهتیله حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق اولوب، بوبابده یکی براستاتستیقه دسترس اوله‌مدیغمزدن، هرنه قدر شمدی‌یه قدر مقدارلری تضاعف ایتمش اوله‌جغی ملحوظ ایسه‌ده، برمقیاس اولمق اوزره، ۱۸۷۵ سنه‌سی استاتستیقندن بحث ایده‌جکز. تاریخ مذکورده ممالك مجتمعه‌ده ۹½ ملیونی متجاوز آت، ۱½ ملیونه قریب مرکب و استر، ۲۷ ملیونه قریب صیغیر، ۳٤ ملیونه قریب قیون وکچی، ۳۱ ملیونه قریب طوموز بولنیوردی. کرك دیری حیوان وکرك باصدیرمه،

سوجوق ، دری ، یاغ ، پنیر و یاغی کبی مواد حیوانیه اخراجاتی مملکتك اك بیوك منابع ثروتندندر. سواحلنده بالیغی چوق اولوب، پك چوق تازه وطوزلی بالیق ایله صاردالیه واستریدیه وسائره اخراج اولور.

معادن خصوصنده دخی ممالك مجتمعه دنیانك اك زنکین یری اولوب، معادن موجوده‌نك هنوز برجزء قلیلی اخراج ایدلکده اولدیغی حالده، ۱۸۸٦ تاریخنده ٤٣٠ ملیون فرانق قیمتنده آلتون وکومش یعنی بو قیمتلی معدنلرك بتون کرهٔ ارضده چقان مقدارینك برثلثندن زیاده چیقمشدر؛ کمور معدنی سنوی ۱۲۰ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، بو بابده یالکز انکلتره‌دن کری قالمشدر؛ دمیر معدنی دخی سنوی ½٦ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، انکلتره‌دن یالکز بر ملیون کری بولنمشدر؛ چلیك ⅔٣ ملیون طونیلاته‌یه بالغ اولوب، بو خصوصده کافهٔ دوله تقدم ایتمشدر. قورشون، باقیر، چنقو، قلای معدنلری توکنمز درجه‌ده‌در قالیفورنیه‌نك آلتون، کومش، باقیر وقورشون معدنلری پك چوقدر. کنتوکیده جیوه وکمور و بو حکومتله تنسه وویرجینیه‌ده نطرون پك بولدر. طوزی پك چوق اولدیغی کبی، پانسیلوانیه‌ده طاش یاغی دخی پك کلیتلی اولوب، آطلانتیق نامیله مملکتمزه دخی کلن جنسی اعلا پترول اورادندر.

صنایع وتجارت ومعارفی. — ممالك مجتمعه زراعتجه دنیانك برنجی مملکتی اولدیغی حالده، بونکله قناعت ایتمیوب، صنایعجه دخی کافهٔ ممالك ارضه تقدم ایتمك یولنی طوتمشدر؛ وشمدیکی حالده یالکز انکلتره‌دن بعض جهتلرجه کری ایسه‌ده، اوکا دخی تقدم ایتمك استعدادینی کوستریور. معدن کمورینك بو ممالك واسعه‌نك همان هر طرفنده کثرتله بولنمسیله برابر، سرعتله آقان ویا آصیلان صولرینك‌ده کثرتی ودمیر وسائر معدنلرله پاموق، یوك، وسائر صنایعه آلت وسرمایه اوله‌جق موادك بوللغی ممالك مجتمعه اهالیسنی بالطبع صنعته سوق ایتدیکندن، واهالینك قسم اعظمی ذاتاً صنعته منهمك اولان انکلیز جنسیتنه منسوب بولندیغندن، ممالك مجتمعه‌ده صنایعك ترقیسی طبیعیدر. اك ایلری کیدن صنایع دمیر وچلیکدن ماکینه وآلات وادوات انواعیله پاموق منسوجاتدر. یوك وایپك منسوجات ایکنجی درجه‌ده‌در. بر سنه‌ده ممالك مجتمعه فابریقه‌لرندن چیقان زراعت ماکینه‌لری کرهٔ ارضك سائر کافهٔ جهاتنده یاپیلان ماکینه‌لر مجموعندن زیاده‌در. جسیم دمیرخانه ودوکمخانه‌لری پك چوق اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده‌در. آمریقان نامیله شهرت بولان بزلرله سائر پاموق منسوجاتجه ممالك مجتمعه انکلتره‌یه احتیاجدن قورتلدقدن ماعدا، بو مصنوعاتدن انکلتره‌یه کلیتلی مقدار اخراج ایتمکه باشلامشدر. مملکتده حاصل اولان پاموغك بر بیوك قسمی یرلی فابریقه‌لرده نسج اولندقدن صکره، اخراج اولنیور. یوك و پاموق منسوجاتجه دخی ممالك مجتمعه‌نك هنوز اخراجاتی یوغیسه‌ده، احتیاجات داخلیه‌سنی دفع ایده‌جك درجه‌ده معمولاتی واردر. دباغخانه‌لر یله کاغدفابریقه‌لری‌ده چوقدر. سفائن ووابور ماکینه‌لری انشا واعمالنه مخصوص فابریقه‌لردخی تزایدده‌در.

محصولات زرعیه‌سیله معادنی بو درجه‌ده بول وصنایعی بو قدر مترقی اولان بر مملکتك تجارتی پك ایشلك اولمق امور طبیعیه‌دندر. طرق ومعابر ولیمان کبی وسائطك مکملیتی دخی تجارتك ترقی وتوسعنی انتاج ایدیور. سواحلنده بیوك اسکله ولیمانلری ودنیانك هر طرفنه ایشلر مکمل وابور شرکتلریله سفائن کثیره‌سی اولدیغی کبی، بحرمحیط آطلاسیدن بحر محیط کبیره قدر او واسع ممالکی بر یاندن بر یانه شق ایدر اوچ بیوك دمیر یول خطی وداخلاً آغ کبی بربرینی قطع ایدر واك وحشی یرلرینه، نباتسز چوللرینه بیله کیدر خطوط کثیره‌سی واردر. عموم دمیر یوللرینك مجموع طولی ۲۸۸ ۵۱٦ کیلومتره‌یه بالغ اولور. بوندن ماعدا انهارکثیره‌سنك چوغی‌ده سیر سفائنه صالح اولوب، ساحلدن بیکلرجه کیلومتره اوزاق یرلرده وابورلر لوقوموتیفلرله ویلکنلر بخارلرله مسابقته چالیشیرجه‌سنه بربرلرینه قاریشیرلر. ممالك مجتمعه اسکله‌لرینه سنوی ۳۰ ۰۰۰ مقدارینه قریب سفائن دخول ایدوب، مجموعی تقریباً ۲۰ ملیون طونیلاته استیعابنده‌در. ممالك مجتمعه‌نك مالی اولان سفائن تجاریه: ۲ ۲۱۲ ۸۰۱ طونیلاته استیعابنده ٦ ٥٥٤ وابور

ایله ٢٤٢٣١٥٩ طونیلاته استیعابنده ١٦٦٨٦ یلکن کمیسندن ، که جمعاً ٤٦٣٥٩٦٠ طونیلاته استیعابنده ٢٣٢٤٠ سفائندن عبارتدر . صوك استاتستیقه‌یه کوره، سنوی اخراجاتی ٨٨٩٠٠٠٠٠٠ وادخالاتی ٧٨٨٦٠٠٠٠٠ دولاردن عبارت اولوب، بر دولار دخی ٥ فرانق ٢٠ سانتیمدر. اخراجاتنك قسم اعظمی یعنی همان اوچ ربعی آوروپایه و بر ربعك قسم کلیسی دیکر آمریقا ممالکنه وباقیسی آسیا وآوستраلیه‌یه کیتدیکی حالده، ادخالاتنك آنجق نصفی آوروپادن ونصف دیکرینك ثلثانی سائر آمریقا ممالکندن و بر ثلثی آسیا وآوستраلیه‌دن کلیر. ترانسیت تجارتنده سنوی ٧٠ ملیون دولار راده‌لرنده‌در . باشلیجه اخراجاتی : پاموق، ات، ذخیره، پترول، حیوانات ، توتون، کراسته، دمیر معمولات، باقیر، پاموق منسوجات، معمولات دباغیه ، معدن کوری، اجزاء کیمیویه وسائره ؛ اك باشلی ادخالاتنده : قهوه، شکر، اجزاء کیمیویه، یوك منسوجات، پاموق منسوجات، ایپك اقمشه، دری، بز وقناواچه، پیاغی، دمیر معمولات، خام ایپك، قاوچوق ، میوه، توتون، کراسته، کتن وکنویر، چای، چینی معمولاتی، مجوهرات وسائره‌در. اوروپا ایله اولان تجارتنك قسم اعظمی وهله اخراجاتنك ثلثانی انکلتره ایله اجرا اولنوب ، ممالك مجتمعه‌نك عموم اخراجاتنك نصفی انکلتره‌یه کیدر .

معارفك نشر وتعمیمی خصوصنه ممالك مجتمعه حکومتی پك چوق سعی ایدوب ، مع‌هذا جنوب جهتنده‌كی ممالکده هنوز معارفجه بیوك نقصانلر واردر. ١٨٦٩ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، تاریخ مذکورده ممالك شمالیه‌دن مساچوستده اوقویوب یازمق بیلمینلر ٦٠٠ ده ١ نسبتنده ایکن، ممالك جنوبیه‌دن (تنسه) ده اوقومق بیلمینلر ٦ ده ١ نسبتنده‌ایدی. بتون ممالك جنوبیه یالکز پانسیلوانیه حکومتنك معارف یولنه صرف ایتدیکی مبلغك نصفنی صرف ایده‌میورلر. مع‌هذا او وقتدن بری خیلی ترقیات اجرا اولنوب، حکومت مرکزیه ممالك جنوبیه‌یه معارفه صرف ایتمك اوزره ٣١٧٠٠٠ مربع کیلومتره اراضی ویرمشدر. ١٨٨٧ استاتستیقنه کوره، سنهٔ مذکوره‌ده ممالك مجتمعه‌ده ٣٦١ دارالفنون ومکاتب عالیه بولنوب، بونلرده ٤٧٧٦ معلم و ٧٠٠٢٤ شاکرد بولنوردی ؛ حقوق مکاتبی ٥٠ عددنده اولوب ، ٣١٠ معلم و ٣١٨٥ شاکردلری وار ایدی ؛ ١٧٨ عددنده اولان مکاتب طبیه‌ده ٢٩٣٦ معلم و ١٦٣٦٦ شاکرد بولنوردی ؛ مکاتب ابتدائیه‌ده دخی ١١٨٠٥٦٦٠ شاکرد دوام ایدردی. سنهٔ مذکوره‌ده عموم مکاتبك اداره‌سیچون ١١٥١٢٦٩٩٨ دولار یعنی تقریباً ٣٤ ملیون عثمانلی لیراسی صرف اولنوب، بوندن ٧٩٥٤٦٢٧٣ دولاری معلمین معاشنه ویریلیور. ١٨٧٦ ده عموم ممالك مجتمعه‌ده ٣٦٨٢ کتبخانه موجود اولوب، بونلردن ٣٠٠٠ ی قرن حاضر میلادی وسطندن صکره تأسیس اولنمشدر. حاوی اولدقلری کتابلر دخی ١٢٢٧٧٠٠٠ جلده بالغ اولوردی. تاریخ مذکورده ٨١٢٩ غزته نشر اولنوب ، ٣٥٨ ی آلمان، ٢٣ ی فرانسز وقصوری انکلیز لساننده ایدی. آنجق او وقتدن بری کی ترقیات پك چوقدر.

اهالیسی ، جنسیت و لسان و مذهبلری . — ممالك مجتمعه‌نك ١٨٩٠ تاریخنده اجرا اولنان استاتستیقده اهالیسی ٦٢٩٨٢٢٤٤ کشی اولوب، هر مربع کیلومتره باشنه آنجق ٧ کشی دوشیوردی. ١٨٩٥ ده اهالیسنك ٦٩٧٥٣٠٠٠ مقدارینه بالغ اولمسی تخمین ایدی . بو حساب وقیاسه کوره اشبو ١٨٩٨ تاریخنده ٧٣ ملیونی تجاوز ایتمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر. بو فوق العاده تزاید بر طرفدن تولداتله وبر طرفدن دخی هجرتله حاصل اولوب ، اویله منبت و صنایع و تجارت و اسباب معموریتی او درجه‌ده مکمل بر مملکتك مربع کیلومتره باشنه یدی سکز کشی دوشه‌جك درجه‌ده مسکون اولمسی اراضیسنك خالی اولدیغنی کوسترمکله، اهالئ حاضره‌سنك بر قاچ مثلنی بسلکه استعدادی اولدیغندن، اهالیسی پك صیق اولان آوروپادن اورایه خلقك فوجافوج هجرت ایتملری طبیعیدر. بو سببه مبنی هر سنه آشاغی یوقاری یاریم ملیون خلق آوروپادن ممالك مجتمعه‌یه هجرتله، اقطار مختلفه‌سنه یرلشمکده‌در . اشبو مهاجرلرك قسم اعظمی بیوك بریتانیه‌لی یعنی انکلیز و ایرلانده‌لی ایله اسقوچیه‌لی

اولوب ، آلمانلرله ایتالیانلر ، روسلر ، آوستریالیلر واسوج نوروجلیلر هجرتده ایکنجی، وفرانسزلرله سائر آوروپا اقوامی اوچنجی درجه‌ده‌در. اهالینك قسم کلیسی انکلیز جنسیتنه منسوب وانکلیز لسانیله متکلم اولوب، بونلر (آنغله) یعنی انکلیز اسمنك اصل یرلی آمریقالیلر طرفندن صورت تلفظیله (یانکه) دینلکله شهرت بولمشلردر؛ واقلیم وهوانك تأثیریله کرك سیماجه وکرك اخلاقجه اصل انکلیزلردن آیریله‌رق، چوق فرقلیدرلر. سائر جنسیتلره منسوب اولان مهاجرلرکده چوغی بونلره قاریشوب ، انکلیزلشمشلردر؛ وبر طاقملری وعلی‌الخصوص آلمانلر مجتمع صورتده هجرت واسکان ایده‌رك، لسانلرینی محافظه ایتمشلرسه‌ده ، مرور زمانله بونلرك دخی یانکه‌لشه‌جکلری مظنوندر.

اصل یرلیلر (پوروژ) یعنی «قزیل دری» اسمیله معروف بر عرق مخصوصه منسوب اولوب، بکزلری قیرمزی‌یه مائل باقیر رنکنده ، کوز وقاشلرینك اوجلری یوقاری‌یه مائل، صقال وبییقلری پك سیرك وعادتلری اوزره سوکلکله مفقود ، صاچلری سیاه وسرت، بورونلری اوزونجه واکثریا قارغا شکلنده، یناق کمیکلری وچکه‌لری چیقیقجه، متناسب الاعضا وتندرست آدملردر . آمریقانك کشفنده دخی پك سیرك اولدقلری مروی ایسه‌ده، اووقتدن بری آوروپا مهاجرلری طرفندن حسن معامله کورمه‌مکله، بینلرنده حاصل اولان خصومت ومنافرت اوزرینه ، بونلر طرفندن سببلی سببسز قتل واتلاف ایدلدکلری دخی ناقابل انکاردر. هر حالده الیوم مقدارلری پك آز اولوب ، اجدادلری کبی آوجیلق وبالیقجیلقله طاغلرده وخالی یرلرده عشایر حالنده طولاشان واستاتستیقه ادخال اولنمیانلردن بشقه، اسکان ایدوب آز چوق قوانین مملکته تابع ومدنیته داخل اولانلری آنجق ٥٨ ٨٠٠ مقدارنده‌در؛ ودیکرلریله برابر هرحالده ٢٠٠ ٠٠٠ مقدارینی تجاوز ایتمزلر. وقتیله کندیلرینه مخصوص بر حضریتلری وار ایکن، شمدی بسبتون وحشیت حالنه دوشوب ، حسابسز اقوام وقبائله منقسم وبربرلرندن فرقلی مختلف السنه ایله متکلم بولنملری هربرقبیله‌نك برقوم منقرضك بقیة السیوفی اولدیغنه دلیلدر. اك مشهورلری: ایروقوا، شیروکی، غربی وسائره‌در. وقتیله مکسیقه‌یه ملحق بولنمش اولان غرب جنوبی جهتنده ومکسیقه کورفزی سواحلی قربنده اسکی اسپانیول وفرانسز مهاجرلریله یرلی قادینلردن متولد برطاقم ملز اهالی وار ایسه‌ده، انکلیزلر مغروریت جنسیه‌لرینه بناءً، یرلی قادینلرله ازدواجه تنزل ایتمدکلرندن ، انکلیز مهاجرلریله مسکون اولان سائر طرفلرده بویله ملز اهالی بولنمیوب، بونلر اسکیدن قادینلرینی دخی انکلتره‌دن کتیرمشلردی.

زنجی اهالی وقتیله آفریقادن نقل اولنمش اسرانك اولادندن اولوب ، بونلر ممالك شمالیه‌ده استقلالدن وممالك جنوبیه‌ده ١٨٦٥دن بری اسارتدن قورتلمشلر ایسه‌ده، ینه یانکه‌لرك نظرنده محقر بر صنف عد اولنمقدن قورتلمامشلردر. خالص زنجی اولانلری ٦ ٣٣٧ ٠٨٠ وملز اولانلری‌ده ١ ١٣٢ ٠٦٠ مقدارنده‌در. بونلر دخی انکلیز لسانیله متکلم وپروتستان مذهبیله متدیندرلر. ممالك مجتمعه‌ده، وعلی‌الخصوص غرب جهتنده رنجبرلکله مشغول ١٠٧ ٤٧٥ چینلی دخی بولنیورسه‌ده، بونلر بکار اوله‌رق چالیشوب، قزانه‌جقلرینی قزاندقدن صکره چینه عودت ایتدکلرندن ، پك‌ده اهالیدن صایلمازلر. آنجق کیدنلرك یرینه دیکرلری کلوب، دائما اکسیك اولمازلر؛ وپك اوجوز چالیشدقلرندن ، یرلی عمله‌نك ممانعتیله بعض قیود وشروط وضع اولنمسه، پك زیاده چوغاله‌جقلردر. مذهبجه یالکز ٦ ٢٣١ ٤١٧سی قتولیك ، ١٣٠ ٤٩٧سی یهودی وقصوری مذاهب مختلفه‌یه منقسم پروتستاندر. (مورمون) اسمیله یکی بر جماعت دخی واردر، که عندلرنده تعدد ازواج مساغدر، وکندیلرینه مخصوص مشترك بر اصول معیشتلری واردر. بونلر باشلیجه غرب جهتنده طوزلی کول جوارنده بولنیورلر. ادبیاتلری بالطبع انکلیز ادبیاتی اولوب ، آنجق ممالك مجتمعه‌ده یتیشمش کندی ادبا وشعرالری دخی واردر؛ وبونلرك بعضیسی انکلتره‌ده یتیشنلری کچمشدر.

تقسیمات ملکیه وجغرافیه‌سی، شهر وقصبه‌لری. — ممالك مجتمعه ٤٥ مستقل جمهوریت ایله «اراضی» نامیله ٥ ایالتدن وبرقضاء مشترکدن مرکب اولوب، بونلر موقعلرینه کوره جماهیر شمالیه وجنوبیه

و شرقيه وغربيه و وسطيه كبي اسملرله ياد اولنور. سه‌ده، ديكر تقسيمات جغرافيه‌سى يوقدر. مركز عمومى شرق جهتنده واقع اولوب، قضاء مشترك دخى بو شهر ايله جوارلرندن عبارتدر. وبومينغ جمهوريتنك غرب‌شمالى كوشه‌سنده «روضهٔ عموميه» ناميله بتون ممالك مجتمعه‌نك تفرجكاهى مقامنده مربع‌الشكل بر ير و (تكزاس) جمهوريتنك منتهاى شمالنده دخى «اراضئ مشتركه» ناميله مستطيل الشكل بر ير واردر. مذكور جمهوريتلرله ايالتلرك مساحهٔ سطحيه‌لريله ١٨٩٢ استاتستيقنه كوره مقدار نفوسلرى و مركزلريله اك بيوك شهرلرى (چونكه آمريقا اصولنجه ايكنجى درجه‌ده برشهر مركز اتخاذ اولنوب، اك بيوك معموره‌لر تجارته سربست براقيلير) بروجه آتيدر:

جمهوريت	مربع كيلومتره	اهالى	مركزى	اك بيوك شهرى
منه	٨٥ ٥٧٠	٦٦١ ٠٨٦	آوغوسته	پورتلاند
نيوهامپشير	٢٤ ١٠٠	٣٧٦ ٥٣٠	قونقورد	مانچستر
ورمونت	٢٤ ٧٧٠	٣٣٢ ٤٢٢	مونتپليه	بورلينغتون
مساچوست	٢١ ٥٤٠	٢ ٢٣٨ ٩٤٣	بوستون	بوستون
روده‌ايسلاند	٣ ٢٤٠	٣٤٥ ٥٠٦	پروويدانس	پروويدانس
قونكتيقوت	١٢ ٩٢٥	٧٤٦ ٢٥٨	هارتفورد	نيوهاون
نيويورق	١٢٧ ٣٥٠	٥ ٩٩٧ ٨٥٣	آلبانى	نيويورق
نيوجرسى	٢٠ ٢٤٠	١ ٤٤٤ ٩٣٣	ترنتون	نوارق
دلاواره	٥ ٣١٠	١٦٨ ٤٩٣	دوور	ويلمينغتون
ماريلاند	٣١ ٦٢٠	١ ٠٤٢ ٣٩٠	آناپوليس	بالتيموره
پانسيلوانيه	١١٧ ١٠٠	٥ ٢٥٨ ٠١٤	هاريسبورغ	فيلادلفيه
غربى ويرجينيه	٦٤ ١٨٠	٧٦٢ ٧٩٤	ويلينغ	ويلينغ
شرقى ويرجينيه	١٠٩ ٩٤٠	١ ٦٥٥ ٩٨٠	ريچموند	ريچموند
شمالى قاروليته	١٣٥ ٣٢٠	١ ٦١٧ ٩٢٧	رالينغ	ويلمينغتون
جنوبى قاروليته	٧٩ ١٧٠	١ ١٥١ ١٤٩	قولومبيا	چارلستون
جورجيا	١٥٤ ٠٣٠	١ ٨٣٧ ٣٥٣	آتلانته	ساوانه
فلوريده	١٥١ ٩٨٠	٣٩١ ٤٢٢	تالاهاسى	كى‌وست
آلابامه	١٣٥ ٣٢٠	١ ٥١٣ ٠١٧	مونتقومرى	موبيله
ميسيسيپى	١٢١ ٢٣٠	١ ٢٨٩ ٦٠٠	جاقسون	ويقسبورغ
لويزيانه	١٢٦ ١٨٠	١ ١١٨ ٥٨٧	يكى اورليان	يكى اورليان
آرقانساس	١٣٩ ٤٧٠	١ ١٢٨ ١٧٩	لتيله‌روق	لتيله‌روق
تنسه	١٠٨ ٩١٠	١ ٧٦٥ ٥١٨	ناشويل	ناشويل
كنتوكى	١٠٤ ٦٣٠	١ ٨٥٨ ٦٣٥	فرانقفورت	لويسويل
ميسورى	١٧٩ ٧٨٠	٢ ٦٧٩ ١٨٤	جفرسون	سنت لويى
ايلينوآ	١٤٦ ٧٢٠	٣ ٨٢٦ ٣٥١	اسپرينغفيلد	شيقاغو
ايندیانه	٩٤ ١٤٠	٢ ١٩٢ ٤٠٤	ايندياناپوليس	ايندياناپوليس
اوهيو	١٠٦ ٣٤٠	٣ ٦٧٢ ٣١٦	قولومبوس	سينسيناتى
ميشيغان	١٥٢ ٥٨٥	٢ ٠٩٣ ٨٨٩	لانسينغ	دتروآ
ويسقونسين	١٤٥ ١٤٠	١ ٦٨٢ ٨٨٠	مادیزون	ميلووكى
يووه	١٤٥ ١٠٠	١ ٩١١ ٨٩٦	دسموآن	دوبوق

جمهوریت	مربع کیلومتره	اهالی	مرکزی	اك بیوك شهری
مینزوته	٢١٥٩١٠	١٣٠١٨٢٦	سنت پون	سنت پول
شمالی داقوته	١٨٣٣٥٠	١٨٢٧١٩	بیسمارق	بیسمارق
جنوبی داقوته	٢٠١١١٠	٣٢٨٨٠٨	سیوفالس	—
نبراسقه	٢٠٠٧٤٠	١٠٧٨٩١٠	اوماها	اوماها
قانساس	٢١٥٠٨٦	١٤٢٧٠٩٦	تیقه	لیونوورت
تکزاس	٦٨٨٣٤٠	٢٢٣٥٥٢٣	آوستن	غالوستون
قولورادو	٢٦٩١٥٠	٤١٢١٩٨	دنور	دنور
اوتاه	٢٢٠٠٦٠	٢٠٧٩٠٥	غریت ساله‌لاکه‌سیتی	—
ویومینغ	٢٥٣٥٣٠	٦٠٧٠٥	چیانه	—
مونتانه	٣٧٨٣٣٠	١٣٢١٥٩	هلنه	ویرجینیه سیتی
ایداهو	٢١٩٦٢٠	٨٤٣٨٥	بویزه سیتی	—
واشینغتون	١٧٩١٧٠	٣٨٩٣٩٠	اولیمپیا	اولیمپیا
اورغون	٢٤٨٧١٠	٣١٣٧٦٧	سالم	پورتلاند
نواده	٢٨٦٧٠٠	٤٥٧٦١	قارسون	ویرجینیه
قالیفورنیه	٤١٠١٤٠	١٢٠٨١٣٠	سافرامنتو	سان فرانسیسقو
		(اراضی)		
آریزونه	٢٩٢٧١٠	٥٩٦٢٠	توقسون	—
یکی مکسیقه	٣١٧٤٧٠	١٥٣٥٩٣	سانته‌فه	—
اوقلاهومه	١٠١٠٨٠	٦١٨٣٤	—	—
ایندیان تریتوری	٨١٣٢٠	١٨٦٤٩٠	اوقمولجی	—
آلاسقه	١٣٧٦٣٠٠	٣١٧٩٥	سیتقه	سیتقه
قولومبیا قضاء مشترکی	١٨٠	٢٣٠٣٩٢	واشینغتون	واشینغتون

ممالك مجتمعه‌نك بك جسیم شهرلری اولوب، بونلرك اهالیسی حیرت‌افزا برصورتله سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده، و بکیدن تأسیس اولنان معموره‌لر بش اون سنه ظرفنده بیوك شهر حالنی آلمقده‌در. علی‌العموم ممالك مجتمعه شهر وقصبه‌لری مجدد اولمغله، سوقاقلری سطرنج چیزکیلری کبی دوز وکنیش و فوق‌العاده تمیز وکوزلدر. ١٨٩٠ استاتستیقنه کوره ٤٠٠٠٠دن زیاده اهالیسی اولان شهرلرله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

نیویورق	١٥١٥٣٠١
شیقاغو	١٠٩٩٨٥٠
فیلادلفیا	١٠٤٦٩٦٤
بروقلین	٨٣٤٤٧٣
سنت لویی	٤٥١٧٧٥
بوستون	٤٤٨٤٧٧
بالتیموره	٤٣٤٤٣٩
سان‌فرانسیسقو	٢٩٨٩٩٧
سینسیناتی	٢٩٦٩٠٨
قلولاند	٢٦١٣٥٣
بوقالو	٢٥٥٦٦٤
یکی اورلیان	٢٤٢٠٣٩
پیتسبورغ	٢٣٨٦١٧
واشینغتون	٢٣٠٣٩٢
دتروآ	٢٠٥٨٧٦
میلووکی	٢٠٤٤٨٦
نوارق	١٨١٨٣٠
میناپولیس	١٦٤٧٣٨
جرسی	١٦٣٠٠٣
لوییسویل	١٦١١٢٩
اوماها	١٤٠٤٥٢
روچستر	١٣٣٨٩٦
سنت پول	١٣٣١٥٦
قانساس سیتی	١٣٢٧١٦
پروویدانسه	١٣٢١٤٦
دنور	١٠٦٧١٣
ایندیانوپولیس	١٠٥٤٣٦
آلغانی	١٠٥٢٨٧
آلبانی	٩٤٩٢٣
قولومبوس	٨٨١٥٠
سیراقوزه	٨٨١٤٣
وورچستر	٨٤٦٥٥
تولدو	٨١٤٣٤
ریچموند	٨١٣٨٨
نیوهاون	٨١٢٩٨
پاترسون	٧٨٣٤٧
لوول	٧٧٦٩٦
ناشویل	٧٦١٦٨
اسقرانتون	٧٥٢١٥
فال‌ریور	٧٤٣٩٨
قامبریج	٧٠٠٢٨
آتلانته	٦٥٥٣٣
ممفیس	٦٤٤٩٥
ویلمینغتون	٦١٤٣١
دایتون	٦١٢٢٠
تروی	٦٠٩٥٦
غران راپید	٦٠٢٧٨
ریدنیغ	٥٨٦٦١
قامدن	٥٨٣١٣
ترنتون	٥٧٤٥٨
لین	٥٥٧٢٧
لینقولن	٥٥١٥٤
چارلستون	٥٤٩٥٥
هارتفورد	٥٣٢٣٠

سنت جوزف	٥٢ ٣٢٤	اسپرینغفیلد	٤٤ ١٧٩
اوالسویل	٥٠ ٧٥٦	مانچستر	٤٤ ١٢٦
لوس آنجلس	٥٠ ٣٩٥	اوتیقه	٤٤ ٠٠٧
دسموآن	٥٠ ٠٩٣	هوبوکن	٤٣ ٦٤٨
بریجپورت	٤٨ ٨٦٦	ساوانه	٤٣ ١٨٩
اوآقلاند	٦٨ ٦٨٢	سآتله	٤٢ ٨٣٧
پورتلاند	٤٦ ٣٨٥	پئوریا	٤١ ٠٢٤
ساجیناو	٤٦ ٣٢٢	نیوبوفورد	٤٠ ٧٣٣
سالت لاکه‌سیتی	٤٤ ٨٤٣	اریه	٤٠ ٦٣٤
لاورانسه	٤٤ ٦٥٤	سومرویل	٤٠ ١٥٢

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — ممالك مجتمعه جمهوریت صورتنده اداره اولنوب، بونی ترکیب ایدن ٤٥ حکومتك بهری دخی ادارهٔ داخلیه‌جه تمامیله مستقل اولمغله، هر بری بنه او اصولده اداره اولنور، وهر برینك کندینه مخصوص مجلس مبعوثانی و مجلس اعیانی وآیریجه نظاماتی واردر. امور سیاسیه واحوال عمومیه ایچون بر حکومت مشترکه‌لری واردر، که مرکزی واشینغتون شهرنده‌در. اشبو حکومت مرکزیه‌نك قونغره نامیله عمومی بر مجلس مبعوثان و مجلس اعیانی واردر. مجلس مبعوثانی ٣٥٧ اعضادن مرکب اولوب، هر حکومت اهالیسنك مقداریله متناسب عدده مبعوثان انتخاب وارسال ایدر. هنوز جمهوریت شکلنه وضع اولنمیوب اراضی نامیله ایالات صورتنده اداره اولنان یرلر مجلس مبعوثانه برر وکیل کوندریرلر، که بونلرك رأی ویرمکه حقلری اولمیوب، یالکز اعضای مشاوره صفتیله بولنورلر. مبعوثان ٢٥ یاشنی کچکین اولمق و اقلی ٧ سنه‌دن بری ممالك مجتمعه‌نك انتخاب اولنه‌جقلری جمهوریتنده ساکن بولنمق شرطیله بلااستثنا عموم اهالی طرفندن ٢ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس اعیان بهر جمهوریتدن ایکی کشی انتخاب اولنمق شرطیله ٩٠ اعضادن مرکب اولوب، اعیانلغه انتخاب اولنمق حقی ٣٠ یاشنی کچکین و ٩ سنه‌دن بری انتخاب اولنه‌جغی حکومت طوپراغنده ساکن بولنمق شرطلریله مشروطدر. مجلس اعیان اعضاسنك بهر ثلثی ایکی سنه‌ده بر تبدیل اولنوب، دیکرلری انتخاب اولنور. مجلس اعیانك رئیسی رئیس جمهورك دخی معاونی صفتنی حائزدر؛ ومجلس اعیانده یالکز تساویٔ آرا حالنده رأی ویرر. مجلس اعیان ایله مجلس مبعوثان سنه‌ده بر کره ولزومی تقدیرنده فوق العاده اوله‌رق دخی برلکده اجتماع ایدرلر. رئیس جمهور ٣٥ یاشنی کچکین و ١٠ سنه‌دن بری ممالك مجتمعه‌ده ساکن بولنمق شرطیله و ٤ سنه مدتله ایکنجی درجه‌ده انتخابله انتخاب اولنور. شویله که: هر جمهوریت مرکزه کوندردیکی مبعوثان واعیانك مجموعی مقدارنده منتخبلر انتخاب ایدوب، اشبو هیئت منتخبین رئیسی انتخاب ایدر. رئیس حکومت اجرائیه‌نك وکیلی اولوب، قابینتو تشکیلنی بر باش وکیله حواله ایدر؛ وکندیسی قوهٔ بریه و بحریه‌نك باش قوماندانی عد اولنور. هیئت وکلا ایشلرندن مسئول اولدقلری کبی، رئیس حکومت دخی اجراآتندن مسئول اولوب، حین حاجتده محکمهٔ کبرا رئیسنك تحت ریاستنده انعقاد ایدن مجلس اعیانده محاکمه اولنور. علی العموم مأمورینك محاکمه‌سی‌ده مجلس اعیانده اولور. محاکم بسبتون مستقل اولوب، رئیس جمهور کرك محاکم رؤساسنی وکرك جماهیر متفقه والیلرینی وسائر بیوك مأمورلری مجلس اعیانك تصدیقیله تعیین ایدر. مجس مبعوثانك مقرراتی مجلس اعیاندن بعد التصدیق رئیس جمهورك تصدیقنه عرض اولنور؛ و بونك طرفندن تصدیق اولنمیانلری اعاده اولنه‌رق، بتکرار مجلس مبعوثان واعیانده بالمذاکره، ثلثان اکثریتله تصویب اولنجه، نظام حکمنه کچوب، موقع اجرایه وضع اولنور. جماهیر متفقه‌نك بهرنده خصوصی مجلس مبعوثان واعیانك حقوق و وظائفی عینیله بویله اولوب، اورالرده رئیس جمهورك حقوق ووظائفنی دخی والی حائزدر. ممالك مجتمعه‌ده رسماً هیچ بر مذهب ملتزم اولمیوب، کافهٔ مذاهب سربستدر.

ممالك مجتمعه‌نك واردات ومصارف سنویه‌سی ٤٦٠ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، باشلیجه وارداتی کمرك رسمیله توتون ومسکرات وسائره رسوماتندن عبارتدر؛ وزراعت وصنایعك ترقیسنه پایبند اوله‌جق ویرکیلری یوقدر.

صلح زماننده بالفعل خدمت عسکریه مجبوری اولمیوب، ایستینلر کوکللی اوله‌رق ٣ سنه مدتله

عسکر یازیلیرلر. آنجق عموم اهالینك سلاح طاشیمغه مقتدر اولان افرادی ۱۸ یاشلرندن ٤٥ یاشلرینه‌دك عساکر ملیه‌دن معدود اولوب؛ قیشین بولندقلری یرلرده ضابطلری معرفتیله تعلیم ایدیلیر. بو وجهله عموم اهالی معلم بولنوب، حین حاجتده ۹ ½ ملیون عسکر سلاح آلتنه آلنه‌بیلیر. عموم عسکری ۸ قول اردو اوزرینه مرتب اولوب، ارکان حربیه هیئتی مکمل اولان بو قوت صلح زماننده ۲۵ آلای پیاده، ۱۰ آلای سواری، ٥ آلای طوپجی و ۱ طابور استحکام که جمعا ۲۱۳۱ ارکان وامرا وضابطنله ۲۵۷۰٦ نفر کوکللی عسکردن عبارتدر. حرب زماننده بو قوهٔ دائمه‌یه قادرلری مرتب اولان ۹۲۷۸ ضابط و ۱۰۷۲۹٤ نفر عساکر ملیه الحاق اولنه‌رق، قوهٔ عمومیه ۱٤٤۷۳٦ کشی‌یه ابلاغ اولنه‌ر.

قوهٔ بحریه‌سی صنوف مختلفه‌دن ٦۸ سفائندن مرکب اولوب، بونلرك مجموعی ۱۹۹٦٦٦ طونیلاته استیعابنده و ٥۹٤ ۲۷۰ بیکیرقوتنده و ٤٥۸ طوپ ایله مع امرا وضابطان ومأمورین ۱۳۱۹۹ عساکر بحریه‌یی حاویدرلر. بونلردن بشقه بر خیلی نقلیه، تورپیوز، طوپ چکر، رمورکور و یلکن کمیلری اولوب، دردست انشا دخی متعدد زرهلیلری و سائر سفائنی واردر، که شمدی‌یه قدر بونلرك‌ده برچوغی اکمال اولنمشدر. سفائن تجاریه‌نك‌ده بر طاقمی حرب زماننده بحریه نظارتی طرفندن استیجار اولنمق اوزره قید اولنمشدر.

احوال تاریخیه‌سی. — ممالك مجتمعه‌نك آمریقانك کشفندن اول‌کی احوال تاریخیه‌سی سائر آمریقا جهاتنك کبی مجهول اولوب، غرب جهتنك، مکسیقه‌نك (آزتك) دولتنه تابع اولمغله، بر آز دها مدنی، وشرق و وسط جهتلرینك دائما آوجیلق و بالیقچیلقله یاشارلر وحشی اقواملة مسکون ویا بونلره جولانگاه بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور. کشفدن صکره اسپانیوللر غرب وجنوب، فرانسزلر شمال وجنوب، فلمنکلیلرله اسوجلیلر دخی شرق جهتلرینه یناشه‌رق، بعض کوچك مهاجرلر یاپمشلردی؛ لکن اك صکره انکلیزلر غلبه چالوب، سواحل شرقیه‌دن باشلایه‌رق، ایچری‌یه طوغری ایلریلمش؛ و بر بیوك مهاجر تأسیس ایده‌رك، علی الخصوص سواحل شرقیه وجنوبیه‌یی اسکان واعمار ایتمشلردی. فرانسه‌نك آوروپاده مشغول بولندیغنی فرصت اتخاذ ایده‌رك، انکلتره قناده‌یی دخی ضبط ایله، آمریقای شمالینك قسم اعظمنه صاحب مستقل اولوب، اهالیٔ محلیه حقنده پك آغر ومجرد انکلتره‌نك تجارتنی تأمینه الویریشلی بر طاقم نظامات شدیده وآغر ویرکیلر وممنوعیتلر وضع ایتمشیدی. اهالی بو اصوله چوق وقت تاب آور اوله‌میوب، ۱۷٦۸ ده بوستون شهرنده بر قیام ظهور ایتمش؛ وهر نه قدر درعقب باصلمش ایسه‌ده، ۱۷۷۰ ده قیام تکرر ایتمش؛ و ۱۷۷٤ ده فیلادلفیاده بر اجتماع عمومی وقوعیله، ۱۷۷٥ ده ممالك مجتمعه‌نك شمدیکی جماهیر شرقیه‌سنی تشکیل ایدن یرلر اهالیسیله انکلیز عسکری بیننده جدی محاربه‌لره باشلانیله‌رق، جورج واشینغتون وفرانقلن کبی بیوك آدملرك سعییله، ۱۷۷٦ ده ۱۳ مملکتك استقلالی اعلان اولنمش؛ وانکلتره دولتی ۱۷۸۱ ده بو استقلالی «ادارهٔ مختاره» نامیله طانیمغه مجبور اولمش ایدی. او تاریخده وضع اولنان اصول حکومت دوام ایده‌میوب، ۱۷۸۷ ده شمدیکی اصوله تحویل اولنمشدر. ایلك رئیس جمهور اولان ذات مشار الیه واشینغتوندر. ۱۸۱۲ ده انکلتره ممالك مجتمعه‌یی یکیدن تحت اسارته آلمق مقصدیله بر قوهٔ عسکریه کوندرمش ایسه‌ده، مغلوباً عودته مجبور اولمشدر. بو وجهله ممالك مجتمعه ابتدای امرده ۱۳ جمهوریتدن و همان یالکز سواحل شرقیه‌دن عبارت ایکن، او تاریخدن اعتباراً همان یالکز یرلی وحشیلرك جولانگاهی اولان بیچ طرفلری دخی جسته جسته اسکان واعماره باشلانوب، هر بر قطعه‌یی ابتدا «اراضی» ویا یالت صورتنده اداره ایتدکدن صکره، سکاننك کندی باشلرینه اداره اولنه‌بیله‌جك حاله کلدکلرینی ادارهٔ مرکزیه کورنجه، ادارهٔ داخلیه‌جه استقلال ویره‌رك، هیئت متفقه‌یه ادخال ایتمکله، الی یومنا هذا بو اصوله دوام ایده‌رك، جماهیر متفقه‌یی ٤٥ عددینه ابلاغ ایتمشدر. مکسیقه ایله بر بیوك محاربه ایدوب، تکزاس، یکی مکسیقه، آریزونه، قالیفورنیه واوتاه مملکتلرینی ضبط، و بونلرك‌ده چوغنی جماهیر متفقه عدادینه ادخال ایدوب، دیکرلری‌ده ایتمك اوزره‌در. جماهیر جنوبیه‌نك هراسی آغیر وصیجاق

اولدیغندن، اورالرك اهالیسی اسرای زنجیه استخدامنه لزوم كوردكلرندن، ١٨٦١ ده اسارتك لغوی طرفداری اولان (لینقولن) ك ریاسته انتخابی اوزرینه، جماهیر جنوبیه هیئت اتفاقیه‌دن آیرلمغله، بینلرنده محاربهٔ داخلیه اویانوب، ٤ سنه دوام ایتمش؛ وترقیاته خیلی مانع اولمش ایسه‌ده، عاقبت جماهیر شمالیه غالب كلمكله، اسارتی كلیاً لغو ایتمكله برابر، هیئت اتفاقیه‌یی محافظه وادامه ایتمشدر. اشبو ١٨٩٨ سنهٔ میلادیه‌سنده دخی ممالك مجتمعه (قوبه) جزیره‌سنك قیامنده بولنان اهالیسنی التزام ایده‌رك، اسپانیه‌یه اعلان حرب ایتمش؛ وبارلاق مظفریات بحریه وبریه‌یه نائل اولوب، آنتیل جزایرندن (پورتوریقویی) ضبط ایتمش؛ وقوبه‌یه استقلال قزاندیرمغله برابر، اوزرینه حمایه حقنی قزانمشدر.

ممالیك { (Mamelouks) مصرده دولت ایوبیه‌نك انقراضندن خطهٔ مصریه‌نك یاوز سلطان سلیم خان جانبندن فتحنه دكین حكومت سورن غلامان اتراك (ونام دیكرله ممالیك بحریه) ایله غلامان چراكسه‌یه ویریلن اسمدر. [«بحریه» و «چراكسه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

— مصرك ادارهٔ عثمانیه آلتنه دخولندن صكره دخی ممالیك اسمی خطهٔ مذكوره‌دن رفع اولنمیوب، ممالیك چراكسه بكلری یكیچری كبی برصنف عسكر صورتنده قالمش؛ وبونلر نفوذ واقتدار قزانوب، چوق دفعه والیلری عاجز براقه‌جق غائله‌لر چیقارمقده بولنمشلردی. محمد علی پاشانك دخی اجراآتنه ممانعت ایتدكلرندن، مشارالیه مصرجه اولان اصلاحات متصوره‌سنه فاتحه اولمق اوزره، ممالیكك اتلافیله بو اوجاغك رفع والغاسنه موفق اولمشدر.

ممتاز { فرس شعراسندن درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (حكیم عثمان بن محمد) غزنه‌لی اولوب، مشهور حكیم سنائینك استادیدر. ابتدا (عثمانی) تخلص ایدردی. آل سبكتكیندن سلطان ابراهیمك خدمتنده بولنمش؛ وبونك وفاتندن صكره هندستانه كیدوب، بهرام شاه معیتنده غزنه‌یه عودت، وبعده كرمانه رحلت ایله، آرسلان شاه سلجوقینك التفاتنه مظهر اولمش؛ وصكره غزنه‌یه عودتله، ٤٣٤ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

یك روز دامن توبكیرم كه چند شب
در دوریٔ تو اشك بدامن كرفته ام

— ایكنجیسی (افضل علی بیك) من اصل كرجی اولوب، شاه عباس ماضینك كوله‌لرندن وشاه سلیمان صفوی رجالندن ایدی. شو بیت اونكدر:

كریه را زین پس كل آلود غم دنیا مكن
آب این جو داخل دریای رحمت میشود

— اوچنجیسی (مولوی سیدامان علی بن سید بركت علی) هندستان سادات وعلماسندن اولوب، فرید پور قصبه‌سنده ساكن ایدی. شو مقطع اونكدر:

زخبیر و شرمم آزاد و ممتاز اندرین عالم
نه‌جور ازدشمنان دیدم نه طرف ازدوستان بستم

— دردنجیسی هندستان بت پرستانندن اولوب، شو بیت اونكدر:

دل خون شد وتاكی دهد دلدار آزار اینچنین
یارب چه سازم چون كنم دل آنچنان یار اینچنین

ممش پاشا { دور سلطان محمود خان ثانیده مسند صدارته چكمش وزرادن اولوب، آرناؤددر. درسعادته ورودله، بعض وزرانك خدمتنده بولنه‌رق، برمقدار كتابت دخی تحصیل ایتمش؛ ویوسف ضیا پاشایه انتساب ایدوب، بونك طرفندن خواجكان زمره‌سنه الحاق اولنمش ایدی. بعده چاوش باشی اولوب، ١٢٢٣ ده، علمدار مصطفی پاشا وقعه‌سندن طولایی، متوسط الاقتدار برآدمك مقام صدارتده بولنمسنه لزوم كورلمكله، مهر وكالت كندیسنه تودیع اولنمش ایسه‌ده، یالكز ٤٠ كون بومقامده قالدقدن صكره، عدم اقتدارینه بناءً، عزل، ورتبه‌سی رفع اولنه‌رق، ١٢٢٤ ده اوراده وفات ایتمشدر.

ممطیر { طبرستانده آملدن ٦ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغنی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

ممفیس { (Memphis) [«منف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ممك زاده { (مصطفی افندی) دور سلطان محمد خان رابعده مسند مشیخت

اسلامیه‌یه کچن علمادن اولوب، سالف الترجمه شیخ‌الاسلام معید احمد افندینك دامادی ایدی. علی‌الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، ١٠٥٢ تاریخنده قدس بعده مصر و ١٠٥٧ ده استانبول قاضیسی وینه او سنه آناطولی و بعده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ١٠٦٣ ده نفی وبعده عفو اولنه‌رق، ١٠٦٦ ده، جندار وقعه‌سی اوزرینه، مقام مشیخت اسلامیه‌یه نصب اولنمش ایسه‌ده، طائفهٔ باغیه‌نك اعتراضی اوزرینه، ١٣ ساعت صکره عزل، وبروسه‌یه اعزام اولنه‌رق، اورادن مجاورت ایتمك اوزره، مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتنه مساعده اولنمش؛ وایرتسی سنه حلب قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ١٠٦٧ ده اوراده وفات ایتمشدر.

ممکن { (کاظم علیخان) هندستان شعراسندن اولوب، شاهجهان آبادلیدر. وزیرالممالك نواب شجاع الدوله‌نك خدمتنده بولنمش؛ و ١١٧٤ تاریخنده بنکاله حاکمی نواب قاسم علیخانك خدمتنه کیرمش ایدی. شو بیت جملهٔ شعارندندر:

کر کافرم واکر مسلمان
من زان ویم هرآنچه هستم

ممل { (Memel) پروسیه‌ده شرق پروسیه ایالتنك (قونیغسبرغ) سنجاغنده وقونیغسبرغك ١١٨ کیلومتره شمال شرقیسنده‌اوله‌رق (دانکه) نهری منصبنده و (کوریش‌هاف) خلیجنی بالطیق دکیزیله اختلاط ایتدیرن بوغازده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، اخلامور آغاجلریله مستور اوزون وکنیش برجاده‌سی، بحریه مکتبی، دمیر دوکمخانه‌سی ومتعدد فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

ممنون { (Memnon) یونان قدیم خرافاتنده بو اسمله مصر ویا ایران ملوکندن بری اولوب، تروآلیلرك امدادینه کلمش اولدیغی، وآخیلاؤس طرفندن قتل اولندیغی، وکویا شفق الهه‌سنك اوغلی بولندیغی مذکور اولوب، حقنده بر طاقم خوارق منقولدر. — مصرده (ممنونیوم) اسمیله جسیم برهیکل وار ایدی، که میلاد عیسادن ١٨ قرن اول یاشامش اولان فراعنه‌دن اوچنجی (آمنوفیس)ك هیکلی اولوب، میلاددن برقرن اول زلزله‌دن ییقلمغله، قاعده‌سندن شفقده بر غریب سس چیقدیغی، و بعده هیکل تعمیر اولنمغله بو سسك کسلدیکی مرویدر. بونکله یونانك ممنون حقنده‌کی خرافاتی بیننده بر مناسبت اولسه‌کرکدر.

ممنون { (Memnon) ردوسلی اولوب، ایران شاهی دارانك سردارلرندن ایدی. بیوك اسکندرك ممالك ایرانه تجاوزنده آسیای صغیری استیلا ایتمکی دارایه تکلیف ایدوب، تکلیفی قبول اولنمامش ایسه‌ده، ینه جهانکیر مشارالیهه قارشی کمال متانتله حرب ایتمش؛ ومیلت شهرینی مدافعه‌دن صکره، ساقز ومدللی جزیره‌لرینی ضبط ایدوب، یونانه تجاوزایتمك تشبثنده ایکن، ٣٣٣ ده مدللیده وفات ایتمشدر.

ممنون { (میر نظام الدین بن میر قمرالدین منت) هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، دهلیلیدر. اکبر شاه ثانی زمانده یتیشوب، بعده انکلیز حکومتی طرفندن آجیر صدرالصدوری نصب اولنمش؛ و ١٢٦٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

باده بی‌چاشنیٔ زهر حرام است اینجا
جز هلاهل‌همه روکردهٔ جام است اینجا

— بو مخلصله هندستان شعراسندن دیکر بری دخی اولوب، (سامانه) ساداتندن ایدی، والکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

نمود آنی دلم را ازکف من برد در آنی
نمی دانم قرار آنی که ازوی دیده ام آنی

مناذر { خوزستانده کبری وصغری‌اوله‌رق ایکی ناحیه اولوب، فتوحده وخوارج وقوعاتنده مذکوردر.

منار { (Manaar) هندستانك منتهای جنوب شرقی ساحلیله سرندیب جزیره‌سی آره‌سنده‌کی کورفزه وسرندیب ساحلی قربنده بولنان بر کوچك آطه‌یه ویریلن اسمدر. آطه‌نك بویی ٧ وانی ٢ کیلومتره‌در. کورفزك ودها طوغریسی بوغازك جنوب جهتنده یعنی ٨° عرض شمالیده انی ٢٢٤ وشمال جهتنده ١٨٣، شمالدن جنوبه مسافه‌سی‌ده ١٤٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠١٢٢ مربع کیلومتره‌در.

منازکرد { (وهمر بی منازجرد) درسم سنجاغنده قضا مرکزی اولوب الیوم (مازکرد) دینلن قصبه‌نك اسکی اسمیدر.

منازی { [«ابو نصر منازی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مناستر { (Bitolia) روم ایلنده آرناؤدلغك شرق وماکدونیه خطهٔ قدیمه‌سنك غرب جهتنده و سلانیکك ۱۸۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۴۱° ۲′ عرض شمالی ایله ۱۹° ۱′ ۳۰″ طول شرقیده و بر یستری طاغنك شرق شمالی اتکنده واسع بر اووه‌نك کنارنده و (دراخور) نهری اوزرنده واقع ولایت مرکزی بر شهر اولوب، ۳۱۳۴۷ اهالیسی، ۲۴ جامع شریفی، ۵ کلیساسی، ۹ حاوره‌سی، ۹ مدرسه‌سی، ملکی وعسکری مکتب اعدادیلری، ذکور واناثه مخصوص رشدیه‌لری، ۶ مکتب ابتدائیسی، بلغار، روم و اولاخلره مخصوص رشدیه مکتبلری، قتولیك و پروتستان میسیونرلرینه مخصوص ذکور واناث رشدیه‌لری، ۲ بیوك قیشله‌سی، عسکری خسته‌خانه‌سی، ۲۴۸۲ دکان ومغازه‌سی، ۱۴ خانی، ۷ حمامی، ۶ دقیق فابریقه‌سی و بر ساعت قله‌سی واردر. شهرك موقعی حذای بحردن ۵۵۰ متره‌قدر مرتفع اولمغله، یازین هواسی سرین ولطیف و هله دراخور رنجتملری اوزرنده‌کی یرلری پك مفرح ایسه‌ده، اطرافی مرتفع جبال ایله محاط اولوب، بولندیغی اووه‌نك ده بعض جهتلری بتاقلقجه اولدیغندن، قیشین سیس ورطوبت اکسیك دکلدر. آرناؤدلغك کلیدی حکمنده اولان بر موقعده واقع اولمغله، فن حرب نقطهٔ نظرنجه اهمیت فوق‌العاده‌سی اولوب، اسکیدن بری اردو مرکزی اتخاذ اولنمشدر. اسکله‌سی حکمنده اولان سلانیك ایله آرناؤدلغك هر طرفی آره‌سنده بولنمسی واطرافده‌کی اووه‌نك صوك درجه‌ده منبت ومحصولدار اولمسی تجارت نقطهٔ نظرنجه‌ده اهمیتنی موجب اولقده اولوب، اسکیدن بری مناسترده خیلی ایشلك تجارت اجرا اولنمقده‌در. اخیراً سلانیکه بر دمیر یول خطیله ربطی اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها آرتیروب، بو خطك پروزه ودراجه قدر تمدیدی حالنده بو اهمیتك تضاعف ایده‌جکنده شبهه یوقدر. مناسترده بوکدن کلیم، ولنجه، فانله، چوراب کبی شیلر یاپلدیغی کبی، قیومجیلغه متعلق تلکاری شیلرله دمیرجیلکه متعلق مواد دخی اعمال اولنور.

مناستر شهری دور عثمانی اعماراتندن اولوب، غازی خداوندکار زماننده ۷۸۴ تاریخنده تیمور طاش بك طرفندن فتح اولندقده (بیتولیه) شمدیکی مناستردن بر چاریك مسافه‌ده واقع کوچك بر قصبه ایدی؛ وشمدیکی شهرك یرنده، اسمندن آکلاشلدیغنه کوره، یالکز بر مناستر وار ایدی. شهر عثمانلیلر زماننده تأسیس اولنوب، بر خیلی وقت خرستیانلره بو شهرده اقامته مساعده اولنماز ایدی. شمدیکی حالده اهالیسنك ثلثاننده زیاده‌سی مسلم وقصوری اولاخ، بلغار، روم، یهودی وسائره‌در. شهرك لسان عمومیسی ترکجه اولوب، آرناؤدجه، بلغارجه، اولاخجه، رومجه واسپانیولجه دخی سویلنمکده‌در.

— مناستر قضاسی همنامی اولان ولایت وسنجاغك مرکز قضاسی اولوب، مناستر شهریله ۴ ناحیه‌یه منقسم ۲۴۱ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده، جنوباً فلورینه، شرقاً پرلپه، شمالاً قرچوه واوخری قضالریله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن دخی کوریجه سنجاغیله محدوددر. اهالیسی ۱۶۱۸۶۳ کشی اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری بلغار، اولاخ، روم وآرناؤد جنسیتلرینه منسوب خرستیانلردر. قضایه ملحق نواحیء مذکوره قورشوه، رسنه، پرسپه وتیمور حصاردر. اراضیسی بتون ولایتك اك منبت ومحصولداری اولوب، کلیتلی ذخیره ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستوردر. قضا داخلنده خیلی کنیش اولان پرسپه وواتروق کوللری بولنوب، حاوی اولدقلری بالیقلر سنوی تقریباً بیك لیرا بدل ایله احاله اولنور. قضانك واردات سنویه‌سی ۹۰۰۰۰ لیرایی متجاوزدر.

مناستر { ولایتی. ممالك عثمانیه‌نك روم ایلنده‌کی ولایتلرندن اولوب، شرقاً سلانیك، شمالاً قوصوه، شمال غربی جهتندن اشقودره، جنوب شرقی طرفندن یانیه ولایتلریله، جنوباً دخی حدود یونانیه ایله محدوددر. جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری اولان اك بیوك مسافه‌سی قوش اوچشی حسابیله تقریباً ۲۵۰ کیلومتره‌در. انی ایسه بونك نصفنه‌ده بالغ اوله‌ماز. بو ولایتك حدودی نه طبیعی ونه جغرافیدر. یعنی

نه طاغ ونهرکبی حدود طبیعیه ایله آیرلمشدر، نه ده اهالینك جنسیتنه واراضینك موقع طبیعیسنه مستند بر حدودله محدوددر. قسم اعظمی اولان شمال غربی جهتی آرناوودلغك قسم وسطیسندن عبارتدر؛ وجنوب شرق قسمی یعنی سرفیجه سنجاغی ماکدونیه‌نك جهت جنوبیه سیله تساڵیه‌نك بر پارچه سندن متشکلدر. عمومیت اوزره اراضیسی طاغلق و پك عارضه‌لی اولوب، شار وپندوس طاغلری وبونلرك آره سنده خیلی انحطاط کسب ایدرك کچید و برن بر صره تپه‌لر شمالدن جنوبه طوغری ولایتی بوینه شق ایله، بر خط تقسیم میاه تشکیل ایدرك، آدریاتیق مائله سنی آطه‌لر دکیزی حوضه سندن آییرور. کرك شار وکرك پندوسك اك مرتفع طرفلری مناستر ولایتنك خارجنده اولوب، مع هذا کرك بو ایکی طاغك آره سنده سلسله‌نك صره سنده وکرك بو صره‌نك خارجنده اوله‌رق، ولایت داخلنده بر چوق طاغلر بولنوب، بونلرك بعضلری خیلی بیوکدر. نیجه طاغی مناستر اووه سیله پرسپه کولی آره سنده اوزانوب، اك بوکسك محلی اولان ومناستر شهرینك اوستنده بولنان (پریستری) طاغنك ۲۶۱۷ متره ارتفاعی واردر. (غراموس) طاغی پندوس سلسله سنه مربوط اوله‌رق ولایتك غرب جنوبی جهتنده شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر. ارتفاعی ۲۳۰۰ متره‌در. اوخری کولنك شمالنده‌کی ژابلانیقه طاغك ۲۲۸۰، پرسپه ایله اوخری کوللری آره سنده‌کی (غالیچیه) طاغنك ۲۰۴۳، مناستر اووه سنك شرقنده‌کی (نیجه) طاغنك اك بوکسك محلی اولان (قایماق چالان) تپه سنك ۲۵۱۷، ولایتك حدود شمالیه سنده واقع (بابا سنیقه) نك ۲۶۰۰، ولایتك حدود جنوبیه سنده‌کی (ونیجی) طاغنك ۲۰۶۵ متره ارتفاعی واردر. ارتفاعلری ۲۰۰۰ متره‌دن آشاغی بر چوق طاغلری دها واردر. ولایتك میاه جاریه سی چوق اولوب، بو جهتجه ایکی مائله‌یه منقسمدر: قسم شرقیسی آطه‌لر دکیزی وقسم غربیسی آدریاتیق مائله سنده بولنیور. برنجی مائله (واردار) وقره صو (نام دیکرله بیستریچه) حوضه‌لرندن عبارتدر. مناستر اووه سنك صولرینی جمع ایدن (قره صو) چایله بونك شمالنده بر قاچ کوچك چای سلانیك ولایتی داخلنده (واردار) ایرماغنه دوکلك اوزره، شرق شمالی‌یه طوغری آقار. ولایتك شرق جنوبی قسمنك میاه جاریه سی بالاجتماع قره صو ایرماغنی تشکیل ایدرلر، که سرفیجه سنجاغنی غربدن شرقه شق ایله، بنه سلانیك ولایتی داخلنده سلانیك کورفزینه دوکیلور. ولایتك جنوب غربی قسمنك یعنی کوریجه سنجاغنك میاه جاریه سی (دوول) نهرینی تشکیل ایدیور، که غربه طوغری جریانله، برات نهریله برلشه‌رك (سمان) ایرماغنی تشکیل ایله، آدریاتیقه دوکلك اوزره یانیه ولایتنه کچر. بونك شمالنده ایلبصان سنجاغی داخلنده (اشقومبی) نهری شرقدن غربه آقه‌رق، بنه مذکور دکیزه دوکیلور. نهایت (قره درین) نهری اوخری کولندن خروجله، شماله طوغری آقه‌رق دبره سنجاغنی شق ایتدکدن صکره، آق درینله برلشه‌رك بنه آدریاتیقه دوکلك اوزره، قوصوه وبعده اشقودره ولایتنه کیرر. کوللری چوق اولوب، روم ایلینك اك بیوك واك کوزل کولی اولان اوخری کولیله پرسپه، واندروق، مالك، کسربه کوللری ولایت داخلنده واوستروه کولی ده حدود شرقیه سنده بولنیور.

اراضینك قوه انباتیه‌سنجه مناستر ولایتی اوچ قسمه تقسیم اولنه بیلیر: برنجی درجه‌ده منبت اولان قسمی نفس مناستر سنجاغیله کوریجه سنجاغنك شرق جهتی یعنی ولایتك قسم وسطیسیدر. ایکنجی قسمی سرفیجه سنجاغی یعنی ولایتك جنوب شرق جهتی، اوچنجی قسمی ده دبره وایلبصان سنجاقلریله کوریجه سنجاغنك قسم غربیسی یعنی ولایتك غرب وشمال طرفلریدر. مناستر سنجاغك واردات سنویه سی سرفیجه ایله کوریجه سنجاقلرینك مجموع حاصلاتیله آنجق مساوی اولور؛ ودبره ایله ایلبصان سنجاقلرینك مجموع حاصلاتی ده سرفیجه سنجاغی حاصلاتنك نصفنه وکوریجه سنجاغی حاصلاتنك ثلثانه مساوی اوله‌میور. عموم ولایتك اراضی مزروعه سی ۲ ۶۷۳ ۳۱۲ دونمدن عبارت اولوب، سنوی تقریباً ۲ ۷۰۵ ۰۰۰ کیله مصر، ۲ ۵۹۴ ۰۰۰ کیله بغدای، ۱ ۴۱۵ ۰۰۰ کیله چاودار، ۱ ۱۵۸ ۰۰۰ کیله آرپه، ۲۴۰ ۰۰۰ کیله یولاف ۱۳۲ ۰۰۰ کیله بورچاق، ۲۴ ۵۰۵ کیله کتن تخمی

١٥٠٠٠ كيله دارى، ٣٠٠٠ كيله كتنوبر تخمى، ١٤٣٢٠٠٠ قيه فاصوليه، ٤١٥٠٠٠ قيه توتون، ١٥٧٠٠٠ قيه نخود، ١٣٠٠٠٠ قيه بقله، ٨١٠٠٠ قيه باموق، ٣٥٠٠٠ قيه بطاته، ١٨٠٠٠ قيه مرجمك، ٢٧٥٠ قيه كوك بويا وسائره حاصلاتى آليير. باغرى دخى ٣٣٥٦٢٨ دونمدن عبارت اولوب، سنوى بر بچق مليون قيه يه قريب تازه اوزوم و ٢٣٥٦٠٠٠ قيه قدر شراب آليير. بعض طرفلرينك شرابلرى مشهوردر. بو صوك سنه لرده بر مقدار آفيون دخى اكلمكه باشلانمشدر. توتونك قسم اعظمى برليه ده حاصل اولوب، داخل ولايتده وآرناودلغك سائر طرفلرنده صرف اولنور. ذخاير احتياجات محليه يى دفع ايتدكدن صكره خيلى اخراجات دخى اولور. زراعت اليوم اصول عتيقه ده وناقص آلات وادواتله اجرا اولنوب، اراضينك قوهٔ انباتيه سى نسبتنده استفاده اولنه ميور. اشجار مثمره سى چوق اولوب، هر نوع ميوه وعلى الخصوص آيوه، الما، آرمود، ويشنه، كراز، جوز، كستانه، بادم، شفتالى، قايسى، طوت، اريك وايلبصان واديسنده پورتقال ايله زيتون دخى حاصل اولور. اورمانلرى چوق اولوب، ولايتك اكثر جبالى اورمانلرله مستور ايسه ده، اسكه لرك بعد مسافه سى ووسائط نقليه نك فقدانى جهتيله اكثرندن استفاده اولنميوب، آنجق محللرنده استعمال اولنان كراسته واودون قطع اولنور. يالكز ولايتك منتهاى شرقنده كى (موريخووه) اورمانلرندن كسيلن كراسته اورادن جريان ايدن قره صو نهريله وارداره ايندريلور. اورمانلرك اكثر اشجارى چام وميشه ايله كوركندر. يايله لرده وطاغ اتكلريله واديلرده مرعالر و چايرلر چوقدر. حيوانات اهليه ١١٨٠٠٠٠ قيون، ٦٦٧٠٠٠ كچى، ١٩٥٠٠٠ صغير، ٤٠٠٠٠ مركب، ٣٠٠٠٠ بكير، ٨٠٠٠ استر و ٧٢٠٠٠ طوموز وسائره دن عبارتدر. معادنى چوق اوله جغى اوته بريسنده تصادف اولنان علامتلردن آكلاشيليور. سه ده، اخراج اولنانلرى يوق حكمنده اولديغى كبى، لايقيله كشفيات دخى اجرا اولنمامشدر. كوريجه قربنده بر آنتراسيت معدنى بولنوب، اهالى اخراج ومحروقاتده استعمال ايتدكلرى كبى، بر قروم معدنى دخى واردر. مياه معدنيه سى وكوكوردلى وچليكلى وسائر ايليجه لرى چوقدر. مناستر قربنده كى اكشى صو بو جمله دندر.

صنايع محليه يوكدن شياق، عبا، ولنجه، كليم، فانله، چوراب، باموقدن بز، ايپكدن برونجك، چارشفلق وسائر بعض قماشلر نسجيله صرمه وقلابدان ايشله لى خاولى وچوره كبى شيلر، صابون، كومشدن جغاره و قهوه طاقمى وسلحه كبى مواد و جوزدن صدف قاقمه لى ماصه وقنايه طاقمى وسائره اعمالندن عبارتدر. بونلرك چوغى ال ايله ومنسوجات واورمه شيلر قادينلر طرفندن خانه لرده ياپيلوب، آتش ويا صو ايله چويريلير ماكينه لرى حاوى فابريقه لرى پك آزدر. ولايتك هيچ بر طرفدن اسكله سى اولميوب، ايچ طرفلردن عبارت اولمغله، تجارتى جزئيات قبيلندن اولوب، اخراجات وادخالات ايچون برنجى اسكله سى سلانيك و ايكنجيسى آدرياتيق دكزنده دراچه در. لكن اخراجاتى زياده اولان مناستر سنجاغنك سلانيكه قربيتى زياده اولديغى كبى، مناستردن سلانيكه تمديد اولنان دمير يول خطى ده بو تجارتى تسهيل ايتمكده در.

اهالئ ولايت هنوز تحريرلرى اجرا اولنميانلرله برابر بر مليون راده لرنده اولوب، بونك نصفندن زياده سى مسلم و قسم باقيسنك بر ثلثى بلغار و ثلثانى همان متساوياً آرناود، اولاخ وروم جنسيتلرينه منقسم خرستيانلردر. اهالئ مسلمه نك ده قسم اعظمى آرناود اولوب، يالكز نفس مناستر شهريله مناستر و سرفيجه سنجاقلرينك بعض قصبه وقراسنده تركجه لسانيله متكلمدرلر. بو حالده عموم اهالينك نصفندن زياده سى آرناود اولوب، كوريجه، دبره وايلبصان سنجاقلرى صرف آرناودلق و مناستر ايله سرفيجه سنجاقلرى مخلوطدر. مناستر وكسريه قصبه لرنده ٥٠٠٠ قدر يهودى و ولايتك هر طرفنده طاغنيق بر مقدار چنكانه اهالى دخى بولنيورلر. دبره ايله ايلبصان اهاليسى هنوز بر حال استثناده ياشادقلرندن، بو ايكى سنجاقده بر كونه ترقيات وقوع بولمامشدر. خرستيان اهالى معارفجه خيلى ترقى ايدوب، بلغارلرله اولاخلر وروملر بربرلرينه رغماً مكتبلرينى تزييد ايتمكده درلر. اهالئ اسلاميه معارفجه هنوز كرى اولوب، مناستر و كوريجه ده برر اعداديهٔ ملكيه

ودیکر لوا وقضا مرکزلرنده برقاچ رشدیه وابتدائیه مکتبی وار ایسه‌ده، اکثر اهالیٔ اسلامیه‌نك لسان ترکی‌یه واقف اولمامری نشر معارفه مانع اولمقده‌در. آرناؤدلسانده یالکز کوریجه‌ده بری ذکوره ودیکری اناثه مخصوص ایکی مکتب بولنوب، ایکنجیسی پروتستان میسیونرلرینك تحت اداره‌سنده‌در. ولایتك واردات سنویه‌سی ۵۳۰۰۰۰ ومصارف محلیه ۱۰۰۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

مناستر ولایتی بروجه زیر ۵ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۲ قضا، ۲٤ ناحیه و ۱۹۰۸ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
مناستر	مناستر	رسنه، پرسپه، فرشوه، پور حصار	۲٤۱
	پرلپه	موریخوه	۱۳۱
	فلورینه	رودنیك، بوسقه	۷٦
	قرچوه	—	۱۱۳
	اوخری	استروغه، درجه	۱۰۳
سرفیجه	سرفیجه	ولوندوس	۲۹
	قوزانه	ونچه	۸۱
	جمعه	صاریغانلر، قطرانیجه	٥٤
	ناسلیچ	سچشته، ژومان	۹۳
	کره‌بنه	—	۷۸
	آلاصونیه	لیوادی، دومنك، دشقاط	۷۲
کوریجه	کوریجه	بهلشته، اوپار	۱٦۰
	کسریه	خورپشته، کلیسوره، بوربوچقو	۱۲۰
	استاروه	کوکس	۱۰۰
	قونونیه	—	٥٤
دبره	دبره	—	۱۱۱
	ماط	—	۳۲
	دبرهٔ زیر	—	۳۷
	رفه‌لر	—	٤٤
ایلبصان	ایلبصان	—	۱۵۵
	غرمس	—	٦٦
	پکین	—	٥۳

مناسه (Manassé) حضرت یوسف (عم)ك اکبر اولادی اولوب، حضرت یعقوب (عم) جانبندن اولادی صره‌سنه ادخال اولنمغله، اون ایکی سبطدن برینك رئیسی اولوب، قبیله‌سی اردن نهرینك صاغ وصولنده ساکن وایکی شعبه‌یه منقسم ایدی. اسباط اثنا عشر اراضیسندن اك واسعنه مالك ایدی.

— بو اسمده یهود حکمدارانندن بری دخی اولوب، ۱۲ یاشنده ایکن، پدری ازخیایه خلف اولمش؛ وقبل المیلاد ٦۹٤ دن ٦٤۰ تاریخنه‌دك ٥٤ سنه حکم سورمشدر. ابتدا عبادت اصنامه صاپوب، اخطارات ونصایحده بولنان (ایسائیا) یی دستره ایله ایکی‌یه بولدیردکدن، وسائر بوکبی مظالمده بولندقدن صکره، قبل المیلاد ٦۷۲ تاریخنده آثور حکمداری (آصرهادون) قدس ضبط، وکندیسنی و تبعه‌سنی بابله سوق ایله، ۳ سنه تحت اسارتده طوتمش؛ ،حالی (ساؤسدوش) قدسه عودتنه مساعده ایتمش ایدی. بودفعه متنبه اولوب، اوثان معابدینی هدم وعبادة اللهی نشره همت ایتمشدر.

مَناف و:

مَناة جاهلیتده عربلرك عبادت ایتدکلری اصنامدن اولوب، هله مناة کرك قریش وکرك عموم عربلر عندنده پك معزز وعبادتی عمومی ایدی.

مَنبِج حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۱۱۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق فرات نهراسنك ۳۳ کیلومتره غربنده و واسع بر اووه‌نك منتهای شرقنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، جله‌سی چرکس اولمق اوزره، ۱۵۰۰ اهالیسی، برجامع شریفی، برمسجدی، بر مکتب ابتدائیسی، ۱۵ دکانی، بر خانی، برفرونی و خراب بر قلعه‌سی واردر. منبج اسکی بر شهر اولوب، ماکدونیه‌لیلر زماننده (هیر پولیس) تسمیه اولنوردی. ابو عبیده (رضه) حلب و انطاکیه فتحندن صکره بو شهری دخی صلحاً فتح ایتمشیدی. هارون الرشید امراء عباسیه‌دن (عبدالملك بن صالح بن علی بن عبدالله بن عباس) معرفتیله منبجی بر قات دها اعمار و توسیع وتزیین ایتمکله، بر خیلی وقت بیوك ومعمور بر شهر حالنده دوام ایتمش؛ ونهایت تیمورلنك طرفندن تخریب اولنه‌رق، او

وقتدن بری بر خرابه‌زار حالنده قالمش ایکن ، ١٢٩٥ تاریخنده چرکس مهاجرینیله اسکان اولنه‌رق، یکیدن اعمار اولنمشدر. چرکسلر تمیزلکه فوق‌العاده مراقلی اولمغله، یکی منبج تمیز وکوزل برقصبه اولوب، کوندن کونه کسب عمران ایتمکده‌در.

منبج شاعر شهیر بحترینك وابو فراسك وفصاحتیله آل عباس بیننده تمیز ایدن مشارالیه عبدالملك بن صالح ایله دیکر بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. فراتدن قصبه‌یه صوکتیرمك اوزره تحت‌الارض برقاچ جدول پك اسکی بر زماندن قالمه اوله‌رق الیوم موجوددر.

— منبج قضاسی حلب سنجاغنك منتهای شرق شمالیسنده واقع اولوب ، غرباً عینتاب و باب ، جنوباً رقه قضالریله، شرقاً زور مستقل متصرفلغیله، شمالاً دخی اورفه سنجاغیله محدوددر . اراضیسی پك واسع اولوب، فرات شمالدن جنوبه قضانی شق ایله ، شمال جهتنده صاغدن (سجور) و جنوب شرق جهتنده صولدن (بلیخ) نهرلرینی آلیر . اراضیسنك عمرانه فوق‌العاده استعدادی اولوب ، آنجق جدوللر حفریله اروالری اقتضا ایدر. قضانی ترکیب ایدن ٢٣٣ قریه‌دن ١٧٣ ی املاك سنیه‌دن وبرخیلیسی املاك امیریه‌دن اولوب، چرکس مهاجرلرینه دخی اراضی ویرلمکله، بونلر بر چوق کویلر تشکیل ایتمشلردر، که تمیزلکلریله وتارله‌لرینك کوزل ایشلنمسیله فرق اولنور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله زیتون ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، کرك ذخایرینك وکرك میوه‌لرینك جنسی پك ایبدر. قضا داخلنده بولنان خرابه‌لرك کثرتی اورانك معموریت قدیمه‌سنه بر دلیل اولوب، مسکنه، قلعة النجم، خناصر، بالیس، قره منبج وسائره بوجمله‌دندر. کرك مرکزینك وکرك بتون قضانك هواسی پك صاغلامدر. مرکزده وچرکس کویلرنده چرکس کاری شایاق وعبا نسج اولنور . قضانك واردات سنویه‌سی آنجق ٤٥٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

منَبَسه { زنج (یعنی زنکبار) سواحلنده بیوك برشهر اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منت { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی (کریم خان) اصفهانلی اولوب ، افشار عشیرتنك امراسندن اولمغله ، نادر شاه زماننده (ری) بکلر بکیسی اولمش؛ وبونك معیتنده پك چوق جسارت وشجاعت کوسترمش ایدی . بعده نادر شاهك غضبنه اوغرایوب، کوزلرینه میل چکلمش؛ واروسیه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر :

چنان از دود آهم پیتو ای گل تار شد کاشی
که روز از تیرگی گم کرد بلبل آشیانشرا

— ایکنجیسی (میر قمرالدین) دهلیلی اولوب، مرشدآباد نوابی نزدنده ملك‌الشعرا عنوانینه مظهر اولمش؛ ودکنه سیاحتله حیدرآباد نظامنه تقدیم ایتدیکی بر قصیده ایچون ٥٠٠٠ روپیه جائزه آلمش؛ و بعده دهلی‌یه عودت ایدوب ١٢٠٨ده اوراده وفات ایتمشدر. «چمنستان» و «شکرستان» عنوانلریله ایکی منظومه‌سی وفارسی واردو لسانلرنده ١٥٠٠٠٠ بیتی حاوی دیوانلری واردر.

مُنت اشیون { اندلسده اشبونه (یعنی ایسبونه) اعمالندن بر قصبه اولدیغی «معجم‌البلدان» ده مسطوردر.

منتخب { (میرزا روح‌الله) کشمیر شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

مبین ای بوالهوس برچهره‌ٔ زردم بچشم کم
که من خودرا باکسیر محبت کیمیا کردم

منتخب‌الدین { (ابوالفتوح اسعد بن ابی الفضائل محمود العجلی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن ومحدثیندن اولوب، ٥١٥ تاریخنده اصفهانده طوغمش؛ وممالکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، استماع احادیث شریفه ایچون خیلی وقت سیاحت ایتمش ؛ و ٦٠٠ تاریخنده اصفهانده وفات ایلمشدر. غزالینك «وسیط» و «وجیز» ینه کوزل شرحلری و «تتمة التتمه» عنوانیله فقهده معتبر بر کتابی واردر.

منتشا { آیدین ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك الك جنوبیسی اولوب ، آناطولی شبه جزیره‌سنك منتهای غرب جنوبی کوشه‌سندن وقدیماً (قاریه) دینلن خطه‌دن عبارتدر. شمالاً آیدین و دکیزلی سنجاقلریله، شرقاً قونیه ولایتیله، جنوباً آق دکیزله، غرباً دخی آطه‌لر

دکیز ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٢٣٩ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، بونك ٧٩٦٨ کیلومتره‌لکی طاغلق وطاشلق اوله‌رق اراضیٔ خالیه‌دن، ٢٩١١ کیلومتره‌لکی اورماندن، آنجق ١٦٤٠ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن و ٧٢٠ کیلومتره‌لکی ده مرعادن عبارتدر. بو رقملردن دخی آکلاشیله‌جغی اوزره، اراضیسی طاغلق اولوب، طاوروس سلسلهٔ مشهوره‌سنه مربوط بر صره طاغلر شرقدن غربه امتداد ایده‌رك، قول واتکلریله بتون سنجاغی طولدیریور. بو سلسله‌نك باشلیجه طاغلری شرقدن باشلایه‌رق: حدودده بولنان و ٣٠٥٠ متره ارتفاعی اولان (آق طاغ) وبونك غرب جهتنده بولنان قره‌جه طاغ، قرتال طاغی (ارتفاعی ٢٦٠٠ متره)، الجك طاغی (٢٠٦٠ متره)، مندوس طاغی (٢٠٠٠ متره)، بوز طاغی (١٩٠٠ متره) وسائر طاغلر بربرلرینه مربوط اوله‌رق آیدین سنجاغنده‌کی (بش پارمق) طاغنه اولاشیرلر. بو طاغلرك آره‌لرنده یالکز (طالمان) و (قوجه چای) وادیلری بر آز کنیشجه اولوب، سائر طرفلری طار بوغازلردن و صرپ اتکلردن عبارت واکثر یرلرده چام وبیشه آغاجلریله مستوردر. ساحل جنوبیسنه اینن مذکور ایکی نهردن بشقه کرك طوغریدن دکیزه وکرك آیدین سنجاغنده آقان بیوك مندرسه دوکیلور بر چوق چای ودره‌لری دخی واردر. طورغون صولری اولان بك آز یرلر مستثنی اولدیغی حالده، عمومیت اوزره سنجاغك هواسی بك لطیف وصاغلامدر. محصولاتجه ولایتك دیکر درت سنجاغندن چوقکری اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، سیسام وسائر حبوباتله پاموق، توتون، اوزوم، انجیر، زیتون وسائره‌دن عبارتدر. اراضینك زراعته عدم استعدادینه مبنی اهالی اك زیاده باغلره وانجیر آغاجلرینه اهمیت ویروب، قورو اوزوم وانجیری بك مقبولدر. اورمانلرندن خیلی مقدار پلاموط دخی چیقار. حیوانات اهلیه‌سی ٥٠٠٠٠٠ رأس راده‌لرنده اولوب، بونك نصفندن زیاده‌سی یعنی ٢٨١٠٠٠ ی کچی، ١٥٠٠٠٠ قدری قیون و ٤٠٠٠٠ ی صیغیردر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، بعض امراضه نافع بر قاچ ایلیجه‌سی واردر. اورمانلری پك چوق اولوب، چام، فستیق، میشه وسائر اشجار بولنیور: آنجق یوللرك صرپتندن ووسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی، بونلردن بحق استفاده اولنه‌میوب، آنجق ٣٢٥٠٠ مکعب متره کراسته، ٢٨٧٠٠ یکی قنطار میشه قبوغی، ٥٦٠٠٠٠ کیلو پلاموط و ١٠٠٠٠٠ کیلو قدر قطران چیقار. محله‌لری چوق اولوب، سنوی ایکی میلیون قیه قدر طوز چیقار. سنجاغك سواحلی پك گیرینتیلی چیقینتیلی اولوب، دکیزك ایچنه اوزانمش پك اوزون وهر طرفی اوی‌لی شبه جزیره‌لریله بونلری وبونلرك آره‌لرنده کورفز وقویلریله طبیعی لیمانلری واردر. بو حال زمان قدیمده (قاریه) خطه‌سنك معموریتنی موجب اولوب، بو سواحلده برچوق مشهور وتجارتکاه معموره‌لر وار ایدی، که بعضلرینك خرابه‌لری الیوم باقیدر. شمدیکی حالده باشلیجه لیمان واسکله‌لری غربدن باشلایه‌رق: کوللك، بودروم، کوك آباد، مرمریس، مکری وسائره‌در. صنایع محلیه کویلرده یاپیلان بعض کلیملرله زیتون یاغی اخراجی کبی شیلردن عبارتدر. سنجاغك سنوی اخراجاتی ١٦٥٠٠٠ و ادخالاتی یالکز ٤٣٠٠٠ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. سنجاغك واردات سنویه‌سی ١١٨٠٠٠ و مصارف محلیه‌سی ١٨٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. اهالیٔ نوا ١٤٥٥٤٤ کشی اولوب، ١٣٤٧٥٧ سی مسلم وترك، ١٠١٣٦ سی ینه ترکجه لسانیله متکلم روم (؟)، ٥١٠ ی یهودی، ١١٤ ی ارمنی و ١٤١ ی اجنبیدر. سنجاق داخلنده ٢٤٠ جامع، ١٤٥ مسجد، ٢٥ کلیسا، ٥ مدرسه، ٢ کتبخانه، ١٤٥ اسلام و ٩ روم مکتبی، ٩ حمام، ١٦ خان، ١٤٣٦ دکان، ٤١٦ مغازه، ٢٥٨ دکرمن، ١١ باغخانه، ٨ کره‌یت خانه، ٧ کراسته فابریقه‌سی موجوددر. آیدین ولایتی ماده‌سنده مذکور اولدیغی اوزره، منتشا سنجاغی: مغله، میلاس، مکری، مرمریس، بودروم وکویجکز اسملریله ٦ قضایه تقسیم اولوب، ٤ ناحیه و ٣٥٢ قریه‌یی حاویدر. مرکزی مغله قصبه‌سیدر.

بو سنجاغك قسم غربیسی زمنهٔ قدیمه‌ده (قاریه) خطه‌سنی تشکیل ایدوب، قسم شرقیسی ایسه (لیکیه) خطه‌سندن معدود ایدی. کرك قاریه‌لیلر وکرك لیکیه‌لیلر پلاسج اقوامندن معدود اولوب، تروا محاربه‌سنده تروا آلیلرك امدادینه کیتمشلردی.

برخیلی وقت مستقلاً اداره اولندقدن صکره، لیدیه حکمدارلرینك ضبطنه و بعده لیدیه ایله برابر ایرانیلرك تحت تابعیتنه کیرمشلردی. ایرانیلرك تحت تابعیتنده اولدقلری حالده، (هالیقارناسه) یعنی بودروم شهرنده برقراللق تشکل ایدوب، قراللرندن (موسولوس) بعد الموت کندیسنه یاپیلان مصنع تربه‌سیله مشهوردر. بونك زوجه‌سی وهمشیره‌سی (آرتمیسه) لیکیه‌نك بتونی وفریجیه‌نك برقسمنی دخی ضبط ایتمشدی. بیوك اسکندر اوراسنی ضبط ایتدکدن صکره، مرقومه‌نك همشیره‌سی (آدا) یی قرالیچه طانیمشدی. جهانکیر مشارالیهك وفاتندن صکره اورالری سلفقیلرك حصه‌سنه دوشوب، بعده روماليلرك ضبطنه کچمش؛ وروما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنه قالوب، نهایت قونیه سلجوقیلری طرفندن ضمیمۀ ممالك اسلامیه اولمش؛ و دولت سلجوقیه‌نك انقراضنده اوراده والی بولنان (منتشا) بك اعلان استقلال ایتمکله، او وقتدن بری مملکت بو اسمله شهرت بولمشدر. سلطان مراد خان ثانی دورنده ضمیمۀ ممالك اسلامیه اولوب، او وقتدن بری برسنجاق صورتنده اداره اولنمقده‌در. سواحلی قرون وسطاده قورصان یتاغی اولمغله، اسکی معموره‌لری خراب اولمشدر.

منتش زاده { [«عبدالرحیم افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مُنْتَفِك { بصره ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری واك غربیسی اولوب، شمال شرق جهتندن عماره، شرق جنوبی طرفندن بصره سنجاقلریله، جنوباً چول ایله، غرب شمالی جانبندن‌ده بغداد ولایتنك حله سنجاغیله محدوددر. ٣٠° ایله ´٢٠ ٣٢° عرض شمالی و٤٣° ایله ٤٥° طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحۀ سطحیه‌سی تقریباً ٤٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی دوز اولوب، فرات ایرماغی سنجاغی غربدن شرقه اورته‌سندن شق ایدیور؛ وکرك ینه فراتدن کرك دجله‌دن آیریلوب کلن برقاچ جدول سنجاغك مجرای فرات شمالنده‌کی اراضیسنی قسماً اروا ایده‌رك، فراته دوکیلور. بو جدوللرك اك بیوکی (شط الحی) در، که لوانك شمال جهتنده ایکی قوله آیرلدقدن صکره، بو قوللرك تکرار برلشمسیله، بیوك بر جزیره تشکل ایدیور. جدوللرینك ایکنجیسی (شط ام الجمال) در، که بودخی دجله‌دن کلیر. اراضیسی صولاندیغی حالده پك منبت ومحصولدار اولوب، صوسز قالنجه، چول حالنه کیر؛ بناءً علیه سنجاغك اعماریله ثروتنك تزایدی جدوللرك تکثیریله حسن اداره‌سنه متوقفدر. اسکیدن قالمه اولان جدوللر کافی اولمدقدن بشقه، بونلرك‌ده چوغی بوزوق اولوب، صولرك بعض چقور یرلرده تراکمیله هوانك اخلال ایدن بتاقلقلرك تکثرینی موجب اولیور. بو بتاقلقلردن یالکز برنج زرعیله استفاده اولنیور. شمدیکی حالده اك برنجی محصولی خرما اولوب، حمار وسوق الشیوخ ایله ناصریه قضالرنده ٥٠٠٠ جریب خرمالق یعنی ٥٠٠٠٠٠ کوك خرما آغاجی بولنیور. وسنوی ٢٦٠٠٠ طونیلاته قدر خرما آلنیور. دیکر محصولاتی: بغدای، آرپه، برنج، مصر، داری، ماش، سیسام وسائر حبوباتله توتون، پورتقال، لیمون، قایسی، الما، آیوه، نار، انجیر، اوزوم، طوت وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خرمالقلرله اشجار مثمره‌دن بشقه اورمانی اولمدیغی کبی، معادن ومیاه معدنیه‌سی دخی یوق کبیدر. حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری ایی اولوب، بعضلری سنه‌ده ایکی دفعه طوغرور. بتون لوا حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ٦٥٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٥٠٠٠٠٠ ی قیون، ٥٠٠٠٠ ی صیغیر، ٤٠٠٠٠ ی دوه، ٣٠٠٠٠ ی مرکب، ٢٠٠٠٠ ی‌ده بیکیر جنسندندر. آنجق عشایرك پك کثرتلی اولان حیواناتی بوحسابه داخل دکلدر. صنایع محلیه عبا و دیکر بعض منسوجاتله حصیر اعمالندن و قیوجیلق وسائر بعض صنعتلردن عبارتدر. سنجاغك مرکزی ناصریه قصبه‌سی اولوب، ناصریه، سوق الشیوخ، شطره، حمار وحی اسملریله ٥ قضایه منقسم و ١٦ ناحیه‌یی حاویدر. قراسی آز اولوب، اکثر اهالیسی خیمه‌نشیندر. اهالئ لوا ٢٥٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، یالکز ١٦٠٠ ی صابئیندن و ١٥٠٠ ی اسرائیلی وقصوری کاملاً مسلمدر. اهالئ مسلمه‌سنك یالکز ٩١٥٠ ی سنی وباقیسی شیعی المذهبدر. کافۀ اهالیسی لسان عربی ایله متکلمدرلر. لوا داخلنده برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری بولنوب، برخیلی

آثار عتیقه چیقارلمشدر. منتفك اسمی ایچنده جولان ایدن واك زیاده نفوذ و اقتداره مالك اولان بر عرب عشیرتی اسمندن مأخوذدر.

منتور { (Mentor) اساطیر یونانیه‌ده مشهور اولایسك محبی اولوب، مرقوم تروآ محاصره‌سنه عزیمتنده اوغلی (تلماق) ك تربیه‌سنی وعائله‌سنك محافظه‌سنی بوكا احاله ایتمشدی. حقیقتده انسان اولمیوب، كویا عقل وحكمت الهه‌سی آتنه (ونام دیكر مینروه) بر اختیار قیافتنه كیرمش، ومنتور نامنی آلمشیدی. بو سبك «عقل» معناسنی افاده ایدر بولفظدن اشتقاق ده بوكا دلالت ایدیور.

منهی { (میر عطا) ایران شعراسندن و طهران ساداتندن اولوب، شاه سلیمان صفوی زماننده یاشامش؛ واكبر شاه عهدنده هندستانه عزیمتله، بعده جهانكیرك دخی التفاتنه مظهر اولوب، بندرلاهری حكومتنه نصب اولنمش؛ وایرانه عودتی اثناسنده یولده شهید اولمشدر. شو بیت اونكدر:

زلفت ز هر دو جانب خونریز عاشقانست
چیزی نمی توان گفت روی تو درمیانست

منجم { (ملا عبدالرحیم) هندستان شعرا ومنجمیندن اولوب، جلال اكبر زماننده یاشامش؛ و اواخر عمرنده نور بصردن محروم قالمش ایدی. شوبیتی بوحالنه مناسب سویلمشدر:

روز را تیره تر ز شب دیدم
معنیٔ روز سیه فهمیدم

منجم بن الفول { اندلس مشاهیر حكما واطباسندن اولوب، موسوی المذهب ایدی. سرقسطه شهرنده نشأت ایتمشدر حكمت ومنطقه متعلق سؤال جواب طرزنده «كنزالمقل» عنوانیله بركتابی وسائر تألیفاتی واردر.

منجمد جنوبی { Océan Glacial — بحر (Antarctique) كرهٔ ارضك قطب جنوبیسی اطرافنه ممتد بردكیز اولوب، بحر منجمد شمالی كبی، قره‌لره محاط اوله‌جغنه، بالعكس بحر محیطلره محاط اولدیغندن، بونك نره‌لره قدر ممتد اولدیغنی تعیین ایتمك مشكلدر؛ وحدودی صرف فرضی واعتباریدر. بحر منجمد شمالی، قره‌لرك حیلولتیله، مدار قطبیٔ شمالی‌یه قدر ممتد اوله‌میوب، ٧٠° عرض شمالیده قالدیغی حالده، بحر منجمد جنوبی مدار قطبیٔ جنوبی‌یی كچوب، ٦٠° عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور. بناءً علیه، اوته‌كندن چوق كنیش اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٦٤٨٦٠٠ مربع كیلومتره، حجمی ٦٣١٤٠٣٤٠ مكعب كیلومتره و اك درین عمقی ٣٣٠٠ متره تخمین اولنیور. هر بری ٢٥٠٠٠ سنه دوام ایدن دور برودت نوبتی شمدیكی حالده قطب جنوبیده اولدیغندنمی، یوقسه قره‌لره محاط اولمدیغندنمی ویا دیكر بر سبب طبیعیدنمی، هرنه‌دن ایسه، بحر منجمد شمالی چوق دها صوغوق وبوزلری دها منتشر اولوب، دائرهٔ تأثیری زیاده‌در. ٦٠° عرض جنوبیدن دها یوقاریلره قدر سرمدی قارلر وبوزلرله مستور یرلره تصادف اولنوب، بحریون چوق ایلری‌یه صوقیله‌مامش؛ واوراده بر طاقم طاغلر وبركانلر دخی كورمكله قره اولدیغنه حكم، وبر طاقم اسملر دخی وضع ایتمشلرسه‌ده، طوپراغنی هیچ بر وقت چپلاق كورممشلردر. احوال طبیعیه‌سی بونك دخی بحر منجمد شمالینككنه مشابه اولوب، آنجق اسكیمولری واو قدرده حیوانات بحریه‌سی یوقدر. (منجمد) لفظی غلط اولوب، اصلی عربیده (انجماد) و (منجمد) كلمه‌لری اولدیغندن، (جامد) دینلمك اقتضا ایدرسه‌ده، شهرتنه بناءً، استعمالی وجهله قیدینه مجبور اولدق.

منجمد شمالی { Océan Glacial — بحر (Arctique) كرهٔ ارضك قطب شمالیسنی احاطه ایدن همان مدور الشكل بر دكیز اولوب، ٧٠° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولور. آسیا، آمریقا وآوروپا سواحل شمالیه‌سیله محاط اولوب، یالكز اوچ یردن دیكر بحر محیطلرله اختلاط ایدر. بونلرك برنجیسی واك كنیشی غروئنلاندك ساحل شرقیسیله یكی زمبله جزیره‌سی آره‌سنده‌كی كچید اولوب، اورادن بحر محیط آطلاسی ایله اختلاط ایدر؛ ایكنجیسی بافن دكیزی و داویس بوغازی كچیدی اولوب، اورادن دخی بحر محیط مذكورله اختلاط ایدر؛ اوچنجیسی آسیانك منتهای شرق شمالیسیله آمریقانك غرب شمالی كوشه‌سی آره‌سنده‌كی بهرینك بوغازی اولوب، بورادن بحر محیط كبیرله اختلاط كسب ایدر. بو دكیزك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٥٧٨٦٩٠ مربع كیلومتره، اك درین عمقی

١٥٤٥ متره وحجمى ٢٠٩٩٠٢٨٠ مكعب كيلو- متره حساب وتخمين اولنمشدر . سنه‌نك اكثر موسملرنده صوبى طوكمش حالنده، وتموزدن ايلوله قدر اولان ياز موسمنده متحرك جسيم بوز كتله‌لريله مملو اولديغندن، شمدى‌يه قدر مذكور اوچ كچيددن كيرمكه جسارت ايدن سفائن بو بحرى بر ياندن بر يانه شق ايتمكه موفق اوله‌ميوب ، يارى يولدن دونمكه مجبور اولمش، ويا باتوب هلاك اولمشلردر. بو دكزك ايچنده حالى وقار وبوزلرله مستور برچوق واسع آطه‌لر بولنوب، آمريقانك شمالنده بر چوق بوغازلرله بريرلرندن آيرلمش اولان يرلردن وغرو- نلاند اراضيسندن بشقه، آوروپا جهتنده ايسلانده، اسپيچبرغ ، فرانسوآ يوسف ارضى ، يكى زمبله ، يكى سيبريه ورانكل ارضى نام جزاير بولنيور. بحر منجمد شماليده قيشين اوچ آى متماديًا كيجه اولوب، كونش هيچ كورنمز؛ وكرك قره كرك بوز حالنده اولان دكيز كثيف برقار كفننه بورنه‌رك، يالكز فجر شمالى دهشتلى ضياسيله اومدهش طبيعتى تنوير ايدر. بعده كونش آزر آزر كورنمكه باشلايوب ، اوچ آى صكره بنه اوچ آى دوام ايتمك اوزره متماديًا كوندوز اولور؛ وبو موسمده حرارت او كثيف بوز وقارلرى اريده‌جك درجه‌ده اولوب ، قره جهتى موقت برطاقم پارلاق چيچكلرله ودكيز جسيم بوز قيالريله و باليق وحيوانات بحريه وصو قوشلريله طولار. بو دائمى كوندوز زائل اولوب، كونش كيتدكجه دها زياده كورنمه‌مكه باشلاينجه، يكيدن صولر طوكمه وقار ياغمه باشلايوب ، بوز طاغلرى بولندقلرى يرلرده طوكوب قاليرلر؛ وطقوز آيلق قيش موسمى باشلار. بودهشتلى يرلرده دخى اسكيمو دينلن قومك افرادى دريلره صارلمش اولدقلرى حالده ، برك دليكلرينه و قارلرك آلتنه صوقيله‌رق ، اوردقلرى آيى باليغى ات وياغيله بسلنيرلر، وقيزاقلرينى كوپكلره سوردىره‌رك ، قار وبوزلرك اوستنده سير وسياحت ايدرلر. بحرمنجمد شمالينك نا اورته‌سى مقناطيس ويا كره‌ٔ ارضك ديكر بر قوتيله بوزدن سالم اوله‌رق ياز قيش اريمش حالنده بولنديغى مروى ايسه‌ده ، هنوز محقق دكلدر.

منجمه — ايرانك الك مشهور شاعره وفاضله- لرندن اولوب ، مولانا جامينك عصرنده ياشامشدر . (ماه) ويا (مه) دخى تخلص ايدردى . زوجنك وفاتنه سويلديكى مرثيه‌سندن اولان بو بيت جملهٔ اشعارندندر :

كوكب بختم كه بود ازوى منور آسمان
بنكر اى مه كز فراقت درزمين است اين زمان

منجيقوف — (Menzikoff) روسيه مشا- هير سياسيوندن اولوب ، عن‌اصل موسقوه قربنده بركويلى چوجغى وبورجكى چراغى ايكن، ذكاوت وجربزه‌سيله بيوك پترونك نظردقتنى جلب ايده‌رك، بونك طرفندن اخذ وتربيه اولنمش ، و ١٧٠٤ده جنرال اولوب ، پرنسلك عنوانى دخى احراز ايتمشدى. اسوجه قارشى او- لان محاربانده وپولتاوه محاربه‌سنده چوق خدمتى كورلمشدى . بيوك پترونك وفاتنده زوجه‌سى قاترينه‌يى تخته چيقارمغه غيرت ايدوب ، موقعنى محافظه ايتمش ؛ وايكنجى پترونك قمودنده بونك وصيسى اولوب ، كندى قيزينى دخى بوكنج ايمپراطوره نشانلامش ايدى. آنجق پك زياده نفوذ قزانوب، خودسرانه حركته باشلاديغندن، ١٧٢٧ تاريخنده ايكنجى پترو طرفندن عزل، وسيبريه‌نك (برزوف) قصبه‌سنه نفى اولنمش؛ و او دهشتلى هواده نكبتى مردانه تحمل ايدوب، ١٧٢٩ده وفات ايتمشدر. — اوغلى (آلكساندر منجيقوف) ايمپراطور نيقولانك جنرال وآميراللرندن اولوب، ١٨٥٣ده استانبولده سفير بولنمغله ، برطاقم تكاليف نامعقوله‌ده بولنه‌رق، قريم محاربه‌سنه سببيت ويرمش؛ وقريمده‌كى روسيه عسكرينك باش قوماندانى اولوب ، آلماده و اينكرمانده مغلوب اولمش، و سواستوپول مقاومتنى ترتيب ايلمش ايدى . ١٧٨٩ده طوغوب ، ١٨٦٩ده وفات ايتمشدر.

منچيوس — و دها طوغريسى منغ چئو (Mencius, Meng-Tseu) چين حكماسندن اولوب ، ميلاد عيسادن ٤٠٠ سنه اول (چئو) شهرنده طوغمش، و ٨٤ ياشنده وفات ايتمشدر . مشهور قونفوچيوسك تورونى (چوسه) دن تلمذ ايدوب، برخيلى وقت قونفوچيوسك كتابلرينى شرح وتفصيل ايتمكله اوغراشمش؛ وبعده

كنديسى دخى اخلاقه دائر بر كتاب يازمشدر، كه
چينليلر طرفندن قونفوچيوسك كتابلرينه الحاق
اولنەرق، مقدس عد اولنمقدەدر. آوروپا لسانلرينه
ترجمه اولنمشدر.

مندانه { (Mendana) اسپانيه مشاهير بحرپوننددن اولوب، ١٥٦٨ ده
پرو ساحل غربيسندن بحر محيط كبيره بر سياحت
ايدەرك، (سالومون) جزايرينى كشف ايتديكى كبى،
١٥٩٤ ده دخى (كيروس) ايله برلكده برايكنجى
سياحت ايدوب، كندى اسميله دخى تسميه اولنان
ماركيزه و واشينغتون جزايرينى كشف ايتمشدر.
[«ماركيزه» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

مَندب { [«باب المندب» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

مندرس { (Méandre, Menderèh) — بيوك) آناطولينك غرب جهتنده بيوك
بر ايرماق اولوب، قونيه ولايتنده ١٠٠٠ متره
ارتفاعنده واقع (خوبران) كولندن خروجله، ايكى
دفعه برك آلتنه كيروب چيقدقدن صكره، خدا-
وندكار ولايتنه دخول ايدوب، شمالدن كلن صندقلى
چايى و بعده كوتاهيەدن كلن وكنديندن بيوك
اولان (بناز) چايى اخذ ايله، سازلق بر اووەنك
ايچنده بعد الجريان، برطاقم طار بوغازلردن مروره،
آيدين ولايتنك دكيزلى سنجاغنه كيرەرك، غرب
جنوبيه طوغرى آقار؛ وصولدن چوروك صوبى
اخذ ايله اووەيه دوشوب، غربه طوغرى پك
طولامباجلى بر جريانله آقەرق، ينه صولدن بكى
دره وچينه چايلرينى وصاغ وصولدن دها برچوق
درەلر آلدقدن صكره، آيدين اووەسندن بالمرور،
سوكه قضاسنه كيرنجه، جنوب غربيه طوغرى
دونر؛ واطرافى بتاقلقلى برحال آلوب، دكيزه منصب
اولور. مندرس چوق چامورلر ايندبروب، منصبى
سنەده ١٢ متره دكيزك ايچنه كيريور. ايكى بيك
بشيوز سنەدن برى ٣٢٥ مربع كيلومتره وسعتنده
بركورفز طولديروب، بوندن يالكز بركول قالمشدر،
كه، ساحلدن ١٥ كيلومتره اوزاقدر. مجراسى
تقريباً ٣٨٠ كيلومتره طولنده اولوب، عادى وقتده
دكيزه ٢٠٠ مكعب متره صو دوكر. حوضەسى
٢٣٩٠٠ مربع كيلومترەدر.

مندرس { (كوچك —) آيدين ولايتنك ازمير سنجاغنده برايرماقدر، كه
بوز طاغ ايله جمه طاغى اتكارندن اينن برچوق
چايلردن بالتشكل، بو ايكى طاغك آرەسنده تحصل
ايدن واسع اووەده شرقدن غربه و بعده غرب
جنوبيه طوغرى جريانله، پك منبت اولان مذكور
اووەيى بعد الارواء، آياثلوغ شهر قديمنك خرابەلرى
اوكنده قوش آطه كورفزينه دوكيلور. مجراسى
١٢٥ كيلومتره طولنده ومساحهٔ سطحيەسى ٣٠٠٠
مربع كيلومتره وسعتندەدر. بو دخى بيوك مندرس
كبى چوق چامورلر دوكوب، ساحلى كيتدكجه ايلرييه
سورمكدەدر. اسم قديمى (قايستره) اولوب، مندرسه
تشبيهله كوچك مندرس تسميه اولنمشدر.

مندرس { بيغا سنجاغنده دخى بو اسمله بر نهر اولوب، اسكى تروآ
خطەسنى شق ايله، قلعهٔ سلطانيه بوغازى خارجنده
آطەلر دكيزينه دوكيلور. ياغمورلر موسمنده سيل
حالنده آقوب، قوراقلق زماننده صوبى پك آزالير.

مندل { هندستانده برمملكت اولوب، (مندلى) دينلكه معروف اك مقبول عودك
اورادن چيقمسيله مشهور ايدى.

مندلى { بغداد ولايت وسنجاغنده وبغدادك ١١٥ كيلومتره شرق شماليسنده
اولەرق حدود ايرانيەدن ٧ كيلومترەلك مسافەده
قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٤١٠ اهاليسى
و رشديه مكتبى واردر. ايران زوارينك طريق
اوزرنده واقع اولمغله، بر مقدار تجارتى وقربنده
نفت قيولرى واردر.

— مندلى قضاسى بغداد سنجاغنك منتهاى
شرق شماليسنده واقع اولوب، شمالاً ايران حدوديله،
شرقاً كوت العماره، جنوباً عزيزيه، غرباً دخى
خراسان و خانقين قضالريله محدوددر. مساحهٔ
سطحيەسى ٥٠٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٠٠٠
اهالى ايله مسكوندر، كه بونلرك يالكز ٢٠٠٠ ى
شيعى و قصورى سنى اولوب، عرب و كرددن
مركبدر. قضانك ايچندن آقان وارنضيسنى سقى
ايدن نفت نهرى اراضئ ايرانيەدن كلكله، اهالئ
قضا، صوبك مجراسنى چويرمك ايچون، ايران
حكومتنه بر رسم ويرمكه مجبوردرلر. سقى وذرع

اولنان اراضیسی ۷۰۰ فدان یعنی ۲۱۰۰۰۰ دونم اولوب؛ باشلیجه محصولاتی بغدای و آرپه وخرما ایله سائر میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغچه‌لری چوقدر. بو قضاده زفت ونفت ایله پترول وسوماق دینان بر نوع قرمزی آشی بویه‌سی وطوز وکوکورت کثرتله بولنوب، اخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ۶۷۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، بونك ۵۰۰۰ ی قیون، ۷۰۰۰ ی صیغیر وقصوری بیکیر، مرکب ودوه‌دن عبارتدر. بو قضاده کوزل کتفه‌لر یاپیلیر.

مندوزه (Mendoza) اسپانیه مشاهیرندن اوچ کشینك اسمیدر: بری اسپانیه قاردینالی دیمکله مشهور اولوب، فردیناند ایله ایزابلایه مسلمانلره قارشی اولان محاربه‌لرده یاردیم ایتمشدی. — ایکنجیسی قادیس اغنیاسندن اولوب، شارل کینت زماننده پاراغوآیی کندی مصارفیله کشف وفتح ایتمکی تکلیف ایده‌رك، بر وقت آمریقای جنوبیده طرلاشدقدن و (بوئنوس آیرس) شهرینی تأسیس ایتدکدن صکره، ۱۵۳۷ تاریخنده اسپانیایه مواصلت ایتمکده ایکن، یورغونلقدن وآجلقدن وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی شاعر جغرافی، مورخ، عسکر ودیپلومات اولوب، بعض مناصب سیاسیه‌ده بولنمش؛ وغرناطه‌نك اسپانیوللر طرفندن ضبطی تاریخنی ودیگر بعض کتابلر یازمشدر. ۱۵۰۳ده غرناطه‌ده طوغوب، ۱۵۷۵ ده وفات ایتمشدر.

مندوزه (Mendoza) آمریقای جنوبیده آرجنتین جمهوریتنك غرب جهتنده و بوئنوس آیرسك ۹۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق (آند) سلسلهٔ جبالی اتکنده و (ربو ده. مندوزه) نك برجدولی اوزرنده ′۵۲ °۳۲ عرض جنوبی ایله ″۹ ′۵ °۷۱ طول غربیده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۲۸۸۰۳ اهالیسی، کنیش وکوزل سوقاقلری، شیلی ایله حیوانات و بوئنوس آیرس ایله ذخیره تجارتی، اوستنده‌کی طاغلرده کوکورتلی قابلیجه‌لری واطرافنده منبت اراضیسی واردر. بوئنوس آیرسدن کلن دمیر یول خطی بو شهردن کچه‌رك، شیلینك (والپارزو) اسکله‌سنه واصل اولمغله، بو شهر ایکی بحر محیط آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مهم بر موقعیدر.

— مندوزه ایالتی آرجنتین جمهوریتنك ایالات غربیه‌سندن اولوب، غرباً شیلی حدودیله، شمالاً (سان جوان)، شرقاً (سان‌لویی) ایالتلریله، جنوباً دخی (پامپه) و (آند) اراضیسیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۸۱۶۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۱۶۶۹۸ اهالی ایله مسکوندر. شمال غربی قسمی طاغاق و خالی اولوب، ایالتك غرب جهتی آند سلسله‌سنك اتکارندن و شرق طرفی واسع اووه‌لردن عبارتدر. طاغلردن اینن مندوزه، تونویان ودیامانته نهرلری اراضیسنی سقی ایدوب، اروا اولنمیان جهتلری ایسه چول حالنده‌در. هواسی پك یابس و یاغمورلری سیرك اولدیغندن، اکثر میاه جاریه‌سی بر طاقم بتاقلقلر تشکیل ایده‌رك قورور. محصولاتی: بغدای، مصر، تونون، سبزه، اوزوم وسائره‌دن عبارت اولوب، طوت آغاجلری دخی چوق اولمغله، خیلی مقدار ایپك دخی چیقاریلیر. قواق وسوکوت آغاجلری چوقدر. کور معدنی، پترول وهرنوع معادنی چوق ایسه‌ده، باشلیجه باقیر ایله کومشك اخراجیله قناعت ایدیورلر. حیوانات اهلیه‌سی چوق دکل ایسه‌ده، سان جوان ایالتندن کلوب شیلی‌یه اخراج اولنان حیواناتی مندوزه ایالتنده سمیرتیرلر. اورانك یازی اولان کانونلرده میزان الحراره ۳۰ درجه‌یه قدر چیقار، وتموز وآغستوسده ۲ درجه‌یه قدر اینر. قیشین قار دخی یاغار. معارف خیلی ترقیده‌در. شیلیدن بو ایالته هجرت ایدنلر چوقدر. ایالت ۱۲ سنجاغه منقسمدر.

منذر صحابه‌دن برچوق ذواتك اسمی اولوب، الك معروفلری (منذر بن عمرو بن خنیس الانصاری الخزرجی الساعدی) درکه عقبه بیعتنده وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنوب، بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

منذر اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك آلتنجیسی اولوب، ۲۷۲ تاریخنده، پدری محمد بن عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وغالب بن ابی حفص نام شقی سرقسطه‌ده عصیان ایدوب، طلیطله‌یی دخی ضبط

اتمكله، منذر حاجی بولنان هشامی عسكرله مرقوملك اوزرينه سوق اتمش ايسه‌ده، غالب برطاقم حيل و دسايسله هشامی اغفال ايده‌رك، طليطله‌يی بعد التخليه ينه ضبط ايتديكندن، منذر مشاراليه هشامی اعدامله، بالذات عسكر سوق ايده‌رك، طليطله‌يی محاصره اتمش؛ وبر سنه سورن محاصره اثناسنده وقوع بولان محاربانك برنده ۲۷۰ده قتل اولنمشدر. معيتنده بولنان برادری عبدالله خلف اولمشدر.

منزله { مصر سفلانك دقهليه مديريتنده (دكرنس) مركز قضاسنك مركزی بر قصبه اولوب، منصوره‌نك ۴۷ كيلومتره شرق شماليسنده ونيلك دمياط قولندن آيريله‌رق منزله كولنه دوكيلان طبيعی بر جدولك اوزرنده واقع و ۸۴۵۰ اهاليی جامعدر. بو قرنك اوائلنده بر باليقجی كويندن عبارت ايكن، او وقتدن بری بيويوب، شمدی برقاچ جامع شريفی، كوزل ابنيه‌سی، صيد ماهيسی وبرنج تجارتی واردر.

منزله { كولی (بحيرة منزله) ساحل مصرك شرق جهتنده دمياط ايله پورت سعيد آره‌سنده واسع وصيغ بركول اولوب، شمالاً طار وقوملق بر ديل ايله دكيزدن آيرلمشدر. بويی ۴۴ واكی ۴۰ كيلومتره اولوب، نيلك فيضاننده مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۲۰۰ مربع كيلومتره‌در. درينلكی ايسه آنجق بر متره‌در. صوبی طوزلی اولوب، كنارلرنده‌كی محله‌لرده كليتلی طوز چيقار. باليغی پك چوق اولوب، صيد ماهی رسومندن حكومت خيلی واردات آلير. نيلك فيضاننده صوبی چوقالوب، او موسمده اسن شمال روزكارلرندن آق دكيزده قالقان طالغه‌لردخی فضله مياهك دكيزه دوكلسنه مانع اولديغندن، صولر اطرافی باصار. فيضان موسمنده كولك صوبی طاتليدر. سائر موسملرده برچوق برلری صوبك خارجنه چيقوب، بر چوق آطه‌لر ظهور ايدر؛ وكولك ايچنده قايقلر زور طولاشه بيلير. زمان قديمده بو كولك محلنده نيلك اوچ قولی آقوب، جدوللرله اراضيی سقی ايدردی. بعده بو قوللرك منصبلری طيقانوب، صولر اطرافه طاغلغله، كول تحصل اتمشدر.

مُنَستير { تونسك ساحل شرقيسنده وتونس شهرينك ۱۳۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق مهديه ايله سوسه آره‌سنده وبر كوچك شبه جزيره‌نك اوجنده بر قصبه و اسكله اولوب، ۷۵۰۰ اهاليی، صاغلام سوری، ايچ قلعه‌سی، ۱۳ جامعی، ۸ زاويه‌سی، منارتردن مبدل اولمی ملحوظ اولان قلعه كبی بيوك بر رباطی، فرانسزلر طرفندن تأسيس اولنمش بر دار المعلمين واطرافنده كوزل باغچه‌لرله زيتونلق و خرمالقلری واردر. وقتيله علما وزهادينك كثرتيله مشهور ايدی.

منشيه { بلاد عربده بعض شهرلرك خارجنده بولنان وصيفيه وباغچه‌لری حاوی اولان يازلق محلره وبر طاقم قرا وكوچك قصباته علم اولمشدر.

منصف { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (بابا خواجه مخاطب) هندستانده دهلی دولت تيموريه‌سی وزراسندن ايكن، جذبه‌يه دوچار اولوب، ماملكنی تصدق ايتدكدن صكره، ايفای حج ايچون جانب حجازه عزيمت اتمش؛ و عودتنده لاهورده زاويه نشين اولوب، ۱۱۲۸ ده وفات اتمشدر. شو بيت اونكدر:

با كسی نيست مرا طاقت همپاييها
بعدازين دست من ودامن تنهاييها

— ايكنجيسی (شاه عليخان) شاهجهان آبادلی اولوب، لسان فارسی تدريسيله و مطالعهٔ كتب و دواوين فارسيه ايله مشغول ايدی. شو بيت اونكدر:

آن كه می پرسد بعشقش داستان من بمن
ميكند كويا ملامت از زبان من بمن

— اوچنجيسی عن اصل شيرازلی اولوب، طهرانده نشأت، و برآره‌لق هندستانه سياحت اتمشدی. شو بيت اونكدر:

دليل هرطرف و رهنمای هركذرم
ميان كعبه وبتخانه منزليست مرا

منصور { (ابو جعفر ـ بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس) خلفاء عباسيه‌نك ايكنجيسی اولوب، ۹۵ تاريخ هجريسنده طوغمش، و ۱۳۶ تاريخنده، برادری ابوالعباس سفاحك وفاتی اوزرينه، هاشميه‌ده تخت خلافته جلوس اتمش؛ ووراثت ادعاسنده بولنه‌رق شامده اعلان خلافت

ابدن عمی عبداللهی مؤسس دولت عباسیه اولان ابومسلم خراسانی واسطه‌سیله مغلوب وقتل ابتدکدن صکره، مشارالیه ابومسلمك دخی نفوذینی چکه‌میه‌رك، ۱۳۷ ده کندیسنی قتل ابتدیرمشدر. روملرله بر چوق محاربه‌لر ابدوب، آناطولینك غرب جهتلرنده بر خیلی یرلر فتح ابتمش؛ وبعض بنی‌امیه طرفدارلریله وعلویلرله دخی اوغراشمش ابدی. ۱٤٥ تاریخنده بغدادی تأسیس ابدوب، مقرخلافت اتخاذ ابتمشدر. ماوراءالنهر جهتنده دخی بعض فتوحاته نائل اولمش ایسه‌ده، اندلسده بنی امیه‌دن برشعبه ظهور ابدوب، اوراسی خلافت عباسیه اداره‌سندن چیقمشدر. الك اول اسلامده علوم و فنونك ترقیسنه خدمت ابدن صاحب ترجه اولوب، ارباب علم و هنری حمایه وتشویق ابتمشدر. ۲۲ سنه‌یه قریب مدت خلافت سوردکدن صکره، ۱۵۸ تاریخنده، ایفای حج ایچون مکهٔ مکرمه‌ده بولندیغی حالده، ۶۳ یاشنده وفات ابتمشدر. دوانقی اقبیله دخی ملقبدر. حدیث وتفسیر و فقهك تدوینه دخی منصور زماننده بدأ اولنوب، او وقته‌دك علم حفظ وروایتدن عبارت ابدی. وفاتنده خزینه‌ده ۶۰۰ ملیون درهم ایله ۲٤ ملیون دینار براقدیغی مرویدر. اوغلی مهدی خلفی اولمشدر.

منصور { خراسان و ماوراء النهرده حکومت سورن آل ساماندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی (امیر منصور بن نوح بن نصر بن احمد بن اسماعیل) سامانیلرك آلتنجیسی اولوب، ۳۵۰ ده برادری امیر عبدالملکه خلف اولمش؛ و دیلمیلرله محاربه ابدوب، رکن الدوله‌یی کندیسنه یوز اللی بیك آلتون ویرکی اعطاسنه وقیزینی کندیسنه تزویجه مجبور ابتمشیدی. ۱۵ سنه کمال عدالتله اجرای حکومت ابتدکدن صکره، ۳۶۵ ده وفات ابدوب، برچوق خیرات براقمشدر. تاریخ طبری‌یی فارسی‌یه ترجه ایدن ابو علی بن محمد بونك وزیری ابدی.

— ایکنجیسی (امیر منصور بن نوح بن منصور) آل سامانك سکزنجی حکمداری اولوب، ۳۸۷ تاریخنده پدری امیر نوحه خلف اولمش؛ و یالکز بر سنه ایله یدی آی حکومت سوردکدن صکره، باباسی قوللرندن امیر الامرا (بکتوزون) عصیان ابدوب، سرخسده کندیسنه غلبه چالمغله، کوزلرینه میل چکمش؛ وکوچك برادری امیر عبد الملك ثانی‌یی اقعاد ابتمشدر.

منصور { (شاه — بن شاه مظفر بن مبارز الدین) فارسده حکومت سورن آل مظفرك بشنجی و صوك حکمداری اولوب، عمی شاه شجاع زماننده ششتر حاکمی اولمشیدی. تیمورلنکك فارسه مستولی اولوب، برادری شاه یحیایی فارسه حاکم نصب ابتدیکنی خبر آلدقده، ۷۹۰ ده عسکر چکوب، فارسی ضبط ابتمش؛ و بش سنه حکم سوردکدن صکره، تیمور تکرار فارسه کلدکده، وقوع بولان محاربه‌ده، صاحب ترجه غالب کلمك اوزره ایکن، کندیسی وآتی مجروح اولمغله، عسکر تیمورك الینه اسیر دوشمش؛ وبونکله آل مظفر دولتی منقرض اولمشدر.

منصور { (میرزا — بن میرزا بایقرا بن معز الدین عمر شیخ بن تیمور کورکانی) خراسانده حکومت سورن مشهور سلطان حسین بایقرانك پدری اولوب، ۸٤۹ ده وفات ابتمشدر.

منصور { (الملك المنصور) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌دن آتی کشینك اقبیدر:

برنجیسی (الملك المنصور علی) ملوك مذکوره‌نك ایکنجیسی اولوب، ملك معز ایبکك اوغلیدر. ۶۵۵ تاریخنده، پدرینك قتلی اوزرینه، ۱۵ یاشنده اولدیغی حالده، تخته قعود، وپدرینی قتل ابتدیرمش اولان شجرة الدری قتل ابتمش؛ وایکی سنه ایله سکز آی اجرای حکومتدن صکره، چنکیز عسکری شامه مستولی اولمغله، اویله بر زمانده جسور وتجربه دیده برحکمداره لزوم اولمق ملابسه‌سیله، ۶۵۷ تاریخنده کندیسی اسقاط اولنه‌رق، یرینه امرادن سیف الدین قطز قعود ابتمشدی.

— ایکنجیسی (الملك المنصور سیف الدین قلاوون) [«قلاوون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی (الملك المنصور حسام الدین لاجین) [«حسام الدین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— دردنجیسی (الملك المنصور ابو بکر بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك اون

اوچنجیسی اولوب ، ۷٤١ تاریخنده بدرینه خلف اولمش ایسه‌ده ، یالکز ایکی بچق آی حکومت سوروب، ۷٤۲ ده اتفاق امرا ایله اسقاط، ویرینه برادری ملك اشرف علاء الدین کوچك اقعاد اولنمشدی.

— بشنجیسی (الملك المنصور محمد بن الملك المظفر امیر حاج بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك یکرمی برنجیسی اولوب، ۷٦۲ ده عمی ناصر الدین سلطان حسنه خلف اولمش؛ ویالکز ایکی سنه ایله اوچ آی حکومت سوردکدن صکره، ۷٦٤ ده اسقاط، وحبس اولنه‌رق، ممالیك چراکسه زماننده ۸۰۱ تاریخنده محبسده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی (الملك المنصور علی بن الملك الاشرف شعبان بن حسین بن الملك الناصر محمد بن قلاوون) ملوك مذکوره‌نك یکرمی اوچنجیسی اولوب، ۷۷۸ ده ، ۸ یاشنده اولدیغی حالده، بدرینه خلف اولمش؛ وبش سنه مصر وشام حکومتی بونك نامنه اولدقدن صکره، ۷۸۳ ده ۱۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

منصور { (الملك المنصور) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چرا- کسه‌دن دخی ایکی کشینك لقبیدر:

برنجیسی (الملك المنصور عبدالعزیز بن الملك الظاهر سیف الدین برقوق) ملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولوب، ۸۰۸ تاریخنده، برادری ملك ناصر ابو السعادات فرجك اختفاسی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره مرقوم فرج ظهور ایله، کندیسنی اسقاط، واسکندریه‌ده حبس ایدوب، محبسده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (الملك المنصور ابو السعادات عثمان بن الملك الظاهر سعید چقمق) ملوك مذ- کوره‌نك اون برنجیسی اولوب، ۸۵۷ ده، بدرینك فراغی اوزرینه ، طقوز یاشنده اولدیغی حالده، مقام حکومته کچمش ایسه‌ده ، یالکز ایکی آی حکومت بونك نامنه اولوب، بنه او سنه اتابکی اولان ابو النصر اینال کندیسنی اسقاطله، یرینه قعود، وملك اشرف تلقب ایتمشیدی.

منصور { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه —) طوسلی اولوب، شاهرخ میرزا امراسندن ایدی؛ و ۸۵٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رمقی بیش نمانده ست به بیمار غمت
قدمی رنجه کن ای دوست که درمیکذرد

— ایکنجیسی (درویش —) [«درویش منصور» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی دامغانلی اولوب، اوراك شیخ الاسلامی ایدی. شو رباعی اونکدر:

دربستر آرزو غنودن تاکی
تاکی مردون نفس بودن تاکی
یکبار بسوهم سری بالاکن
بردرکه خلق جبهه سودن تاکی

— دردنجیسی هندستانك اکبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

کی زدل مهر رخ آن بت بیباك رود
این نه حرفیست که ازصفحهٔ ادراك رود

— بشنجیسی (برخوردار بیك) نامنده اولوب، کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غیر چشم توکه خون دل حباب خورد
کس ندیده‌ست که بی‌زر می ناب خورد

منصور بالله { (اسماعیل بن محمد نزار بن عبید الله المهدی) ملوك فاطمیه‌نك اوچنجیسی اولوب، ۳۳٤ تاریخنده بدری بایزید مخلد نام خارجی طرفندن مهدیه‌ده تحت محا- صره‌ده ایکن وفات ایدنجه، صاحب ترجمه بونك موتنی کتم واخفا ایله، ایکی سنه دها محصوراً جنك ایده‌رك، مرقومی مجروحاً اله کچیره‌رك، قتل ایتدکدن صکره، بدرینك وفاتنی اعلان ایله، تخت سلطنته قعود، وبدی سنه حکومت سوردکدن صکره، ۳٤١ ده وفات ایتمشدر. جسور وعاقل برحکمدار ایدی.

منصور تمیمی { (ابو الحسین — بن اسماعیل الضریر) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب، جزیره‌نك (رأس عین) قصبه‌سنده طوغمش؛ ومصرده نشأت ایتمشدر. فقهده «الواجب»، «المستعمل»، «المسافر»، «الهدایة» عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر. ۳۰٦ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

منصور حلاج مشاهير ارباب جذبه‌دن اولوب ، فارسك بيضا شهرندن ايدی . خليفه مقتدر بالله زماننده ظاهراً شريعته مغاير بعض تفوهاتده بولنمغله، ۳۰۶ تاريخنده فتواء فقها ايله بغدادده اعدام اولنمشدر.

منصوره مصر سفلاده قاهره‌نك ۱۱۸ كيلومتره شمالنده دقهليه مديريتنك مركزی برشهر اولوب، ۲۶۹۵۰ اهاليسی، ايشلك تجارتی و يالكز بزله سائر ياموق وكتن منسوجات فابريقه‌لری واردر. بو شهر ٦۱٦ ده ملك عادل طرفندن اهل صليب مغلوب وفرانسه قرالی طقوزنجی لوبی اسير اولديغی وقت بنا اولنمشدر.

منصوره وقتيله سند خطه‌سنك مركزی بر بيوك شهر اولوب ، مهران يعنی سند نهرينك تشكيل ايتديكی برآطه اوزرنده و ملتاندن ۱۲ مرحله‌لك مسافه‌ده واقع ايدی . بيوك وتجارتكاه بر شهر اولوب ، اهاليسی كاملاً مسلم ايدی؛ وبيوك برجامی وسائر خيراتی وار ايدی. بر روايتده ابوجعفر منصور زماننده تأسيس ويا فتح و توسيع اولنديغندن، وبر روايتده هارون الرشيد زماننده بنی اميه نامنه خروج ايدن (منصور بن جهور الكلبي) طرفندن تأسيس اولنديغندن، بو اسمله تسميه اولنمشدی . شمديكی خريطه‌لرده بو اسمه تصادف اولنمديغندن، خراب اولسه كركدر .

— خوارزمده جرجانيه قارشيسنده وجيحون كنارنده وبطيحه‌ده يعنی بصره جهتنده دخی بو اسمله بر معموره وار ايدی . برنجيسنك نهر طرفندن باصيلوب، خراب اولديغی؛ وايكنجيسنك آل بويهدن بهاء الدوله بن عضد الدوله زماننده تأسيس اولنوب، بعده خراب اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

منصوره (ياخود منصوريه) افريقيه (يعنی تونس) ده قيروان قربنده اسكی بر شهر اولوب، ملوك فاطميه‌نك اوچنجيسی اولان منصور بن قائم طرفندن ۳۳۷ تاريخنده تأسيس، ومقر حكومت اتخاذ اولنمشدی. ملوك فاطميه‌نك مصره انتقالندن صكره بنی باديس طرفندن مركز اتخاذ اولنمش؛ و ٤٤۲ تاريخنده خروج ايدن عربلر طرفندن تخريب ايدلمشدر.

منعم فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (قاضی فوزالحق) هندستانده بريلی مضافاتندن كهاته قصبه‌سندن ايدی. شو بيت اونكدر.

رفته ايم ازخود چنان كز ماميرس احوال ما
بيخودی می آيد اكنون بهر استقبال ما

— ايكنجيسی (عبدالرحمن) بخارالی اولوب، شهر مذكورده محتسب ايدی. شو بيت اونكدر:

زبس‌كه ضبط نكه ميكنم زرخسارش
كمان برندكه جايی دكر كرفتارم

— اوچنجيسی هندستانده مرادآباد ساداتندن اولوب ، آبا و اجدادی ارباب حكومتدن ايكن، وكنديسی اكثر علوم وفنونه عارف اولديغی حالده، دوچار فقر اولوب ، وطنی توكاه ، ۱۲۰۱ ده لكهنويه انتقال ايتمشدی . بر تفسير شريفی وآلتی بيك بيته بالغ كلياتی واردر شو بيت اونكدر:

خراب ناز وپامال اداها ميكند مارا
خدا رسوا كند دل‌راكه رسوا ميكندمارا

— دردنجيسی (ميرزا بيك) اكبرآبادلی اولوب، عالمكير زماننده بعض مناصب عاليه‌يه وبهار خطه‌سی صوبه‌دارلغنه نائل، وبهادر شاه زماننده خان‌خانان عنوانيله منصب وزارته واصل اولمش؛ وجونپورده كوزل بركوپری بنا ايتديرمشدر. شو بيت اونكدر:

بلبل ازناله كل ازخون دل ايجادكنم
عالم ناز ونياز دكر آباد كنم

مَنف (Memphis) مصر قديمك مركزی و فراعنه‌نك پايتختی اولوب، اليوم خرابه‌لری جيزه مديريتنك بدرشين قضاسنده و قاهره‌نك ۲۰ كيلومتره جنوب غربيسنده واقعدر. فراعنه زماننده پك بيوك برشهراولوب، ٦۰۰۰۰۰ قدر اهاليسی وار ايدی. فراعنه‌نك الك اسكيلرندن (منس) طرفندن تأسيس اولنمشدی. پك معمور ومزين برشهر اولوب، اليوم خراب‌حالنده باقی اولان سرای ومعبدلريله هيكل وستونلری واهرام وسائر ابنيۀ جسيمۀ مصنعه‌سی حيرت‌افزای ناظربندر. مصر استقلالی غائب ايدوب، ايرانيلرك ضبطنه كچديكنده، منف شهری بالطبع پارلاقلغی قسماً غائب ايدوب، بيوك اسكندرطرفندن اسكندريه‌نك تأسيس اولنجه، منف تدنی‌يه باشلامش؛ وهله قاهره‌نك تأسيسندن صكره بسبتون خالی قالوب ، خراب اولمشدر . خرابه‌لری اوزرنده ۳۰۵۵ اهاليسی اولان (ميت

رهینه) قصبه‌سیله بدرشین قریه‌سی وبرچوق خرما‌لقلر بولنیور

منفلوط { صعید مصرك سیوط مدیریتنده وسیوطك ۲۵ کیلومتره شمال غربیسنده ونیلك ساحل غربیسنده اوله‌رق قاهره‌دن سیوطه‌کیدن دمیر یول خطی وزرنده قضامرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۲۳۵ اهالیسی، متعدد مناره‌لی جوامعی، چارشیسی، هر بازارکونی قوریلور بازاری وقربنده کرپیچدن بر هرمی واردر.

منفوحه { نجدده ریاضك قربنده وجهت جنوبیه‌سنده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی و اطرافنده باغ و باغچه‌لریله خرمالقلری واردر. «معجم البلدان» ده یمامه‌ده بر قریهٔ مشهوره اولدیغی و (اعشی) نك اورادن اولوب قبری بولندیغی مذکوردر. بونك صبی اولوب، بعده بیوه‌رك قصبه حالنی آلمش اولماسی ملحوظدر.

منفی { (Menfi) سیجلیه‌نك جرجنتی یالتنده و ساحل بحرده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۶۰ اهالیسی واردر.

منفیه { بحر زنج ساحلنده مشهور بر بلده اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

منقاری زاده { (یحیی افندی) سلطان محمد خان رابع دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقن علمادن اولوب، موالیدن علائیه‌لی منقاری زاده عمر افندینك اوغلیدر. تحصیل علم ایله، علی الاصول دور مدارس ایده‌رك، ۱۰۵۸ ده مکه وبعده مکرراً مصرملاسی و۱۰۶۹ ده استانبول قاضیسی و۱۰۷۲ ده روم‌ایلی قاضیعسکری و۱۰۷۳ ده شیخ الاسلام اولمش؛ واون بر سنه قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، فلج علتنه مبتلا اولوب، بر مدت تبدیل هوا ایچون ادرنه‌ده اقامت ایتمش؛ و۱۰۸۴ ده عزل وتقاعد اولنه‌رق، ۱۰۸۸ ده وفات ایتمشدر. اسکدارده تأسیس کرده‌سی اولان مدرسه حظیره‌سنده مدفوندر.

منقشلاغ { (Manghichlak) خوارزمك اواخر حدودنده اوله‌رق خوارزم ایله سقین بیننده وبحر خزر قربنده بر قلعهٔ حصینه اولوب، شدت برودتیله مشهور اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر. — شمدیکی حالده بو اسم روسیه‌نك ماوراء خزر ایالت واسعه‌سنك بحر مذکور ایله خیوه آره‌سنده واقع بر قضاسنه ویریلیور، که بوزاچی شبه جزیره‌سی دخی حاوی اولوب، قایداق خلیجندن قره بوغاز کورفزینه قدر ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، جمله‌سی قرغیز اولمق اوزره ۱۵۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی دوز وقوملق اولوب، بعض آلچق طاغلری‌ده واردر. قیشین میزان الحراره تحت الصفر ۲۴ درکه قدر اینوب، بوره‌لری‌ده چوقدر.

منك { (Mengs) آلمانیه‌نك اك مشهور رسام‌لرندن اولوب، ۱۷۲۸ ده چهستانك (آوسیغ) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۷۷۹ ده وفات ایتمشدر. آلمانیه‌نك رافائلی دینلیور. برخیلی آثار استادانه‌سی موجوددر.

منکب { اندلس ساحلنده بیره خطه‌سنه ملحق وغرناطه‌دن ۴۰ میل مسافه‌ده واقع برقصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

منکث { ماوراء النهرده اسبیجاب نواحیسنده بر قصبه وبخارا قربنده بر قریه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منکلور { (Mangalora) هندستانك مدراس اداره‌سنده و مدراسك ۶۰۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ملیبار ساحلی قربنده جنوبی کناره‌نك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۹۷۱۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، تمیز سوقاقلری، هندستان جوزی وسائر اشجاری، مصنع بر مناره‌سی اولان خراب بر جامع شریفی و بصره کورفزی وجزیرة العرب سواحلیله پك ایشلك تجارتی واردر. ابن بطوطه بو شهری زیارتنده ایچنده ۴۰۰۰ عرب تجاری بولندیغنی بیان ایدیور.

منکلی کرای اول { قریم خانلرندن اولوب، اك اول تحت تابعیت عثمانیه‌یه کیرن بو ذاتدر. حاجی کرای خانك اوغلی اولوب، بدرینك وفاتنده ۸۷۱ تاریخنده اوچ آی قدر مسند خانیده بولندقدن صکره،

عم‌زاده‌لرندن نور دولت خان وبعده پای‌کلدی خان ایله ایتدیکی محاربه‌لرده مغلوب اولمغله ، منکوب قلعه‌سنده جنویزلره التجا ایتمش؛ وبعده طرفدارلرینك تکثر و دعوتی اوزرینه ، قریمه عودتله ، مرقوم پای‌کلدی خانی مغلوب ایده‌رك ، بتکرار مسند خانی‌یه چیقمش ایسه‌ده ، قزان خانی سید احمد خان وسائر اقرباسنك تجاوزاتندن امین اولمق ایچون ، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی درکاهنه مراجعتله ، کفه وطمان ومنکوب قلعه‌لرینك جنویزلردن اخذینه تشبث اولندیغی حالده، معاونت ایده‌جکنی وعد ایده‌رك، مطلوبی اسعاف، وطوغ و علم و سائر تشریفاتله تلطیف اولنمش؛ وقلاع مذکوره‌نك فتحنده خدماتی کورلمکله، حقنده‌کی التفات وتوجه اضعاف ایدلمش؛ وسلطان بایزید خان زماننده دخی کیلی وآقکرمانك فتحنده قرق اللی بیك عسکرله یاردیم ایتمکله ، یکیدن التفاته نائل اولمش؛ و (طورله) یعنی (دنیستر) سواحلنده فتح اولنان برخیلی اراضی کندیسنه احسان اولنمش ایدی. ٤٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩١٩ ده ٧١ یاشنده وفات ایتمشدر. عاقل و عادل وشجیع بر ذات اولوب، قریمده برچوق جوامع و مدارس وسائر خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

فراقکدین منم حالم صودار بولساك اکر جانا
کوکلده ناو وکوزده آب و دلده آه ولور پیدا

منکلی کرای ثانی { حاجی سلیکرایك اولادندن اولوب ، ١٠٩٣ ده پدرینك منفی بولندیغی ردوس جزیره‌سنده طوغمش؛ وپدرینك خانلغی زماننده بعض سرعسکرلکلرده و برادرلرینك خانلغنده قالغایلق منصبنده بولندقدن صکره، ١١٣٧ ده، قریمده‌کی شورشی تسکین ایتمك شرطیله خانلق مسندینه نصب اولنمش؛ وکوردیکی حسن خدمت اوزرینه، درسعادته جلبله ، انواع نوازشلرله تلطیف ایدلمش ایدی. سلطان محمود خان اولك جلوسی متعاقب ١١٤٣ تاریخنده عزل، وردوس جزیره‌سنه نفی اولنه‌رق، ١١٥٠ ده ثانیاً قریم خانی اولمش؛ وبعده روسیه‌لیلر قریمك بعض طرفلرینه مستولی اولمغله، لاجل المذاکره درسعادته دعوت اولنه‌رق، قریمه بعدالعوده، ١١٥٢ ده وفات ایتمشدر. قریمده وبوجاقده جوامع ومدارس وسائر خیرات واستانبولده طوبخانه‌ده برکاشنی تکیه‌سی بنا ایتدیرمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو مطلع اونکدر:

افتاده‌ء دام سر زنجیر جفایز
برزلف سیهکاره قول اولمغه سزایز

منکوقاآن { سلاله‌ء چنکیزك دردنجی حکمداری اولوب، چنکیزك دردنجی اوغلی تولی خانك اکبر اولادی ایدی. ٦٤٨ تاریخنده ، عم زاده‌سی کیوك خانك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته قعود ایده‌رك، برادرلرندن هلاکو خانی غرب یعنی ایران وعراق وشام وقبلاقاآنی چین و تبت جهتلرنده توسیع ممالکه مأمور ایتمش؛ و ٩ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦٥٧ ده، چینده برشهری محاصره ایتدکده ایکن، قتل اولنمشدر. اسلافنه نسبةً عادل ومنصف اولوب سادات وعلما ومشایخی تکالیف امیریه‌دن عفو ایتمشیدی. فرانسه قراللرندن طقوزنجی لویی ، کندیسنی خرستیانلغه دعوت، و عالم اسلامه قارشی اتفاقی تکلیف ایتمك اوزره ، نزدینه بر هیئت سفارت کوندرمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه بو هیئته وتکلیف واقعه اصلا التفات ایتمه‌مشدی.

منکه { هند مشاهیر اطبا و حکماسندن اولوب، هارون الرشید زماننده بغداده جلبله، حذاقتنك آثاری کورلدیکندن ، پك چوق انعام واحسانه نائل اولمش؛ و امر خلیفه ایله هند اعاظم اطباسندن (شاناق) ك تألیفاتی وسائر کتب هندیه‌یی فارسی‌یه ترجمه ایدوب، بشقه‌لرینه فارسیدن عربی‌یه نقل ایتدیرمش ایدی.

منلاس { (Ménélas) یونان قدیمه اسپارته حکمدارلرندن اولوب، قاین‌پدری (تیندار) ه خلف اولمشیدی. زوجه‌سی (هلنه) حسن وجمالیله مشهوره اولوب ، تروآ حکمداری پریامك اوغلی (پارس) طرفندن قاچیرلمغله، بو وقعهٔ ناموس‌شکن بتون یونانیلرك بالاتفاق تروآیه هجومیله پلاسج جنسندن اولان آوروپا و آسیا اقواملك تروآلیلره معاونتی و بینلرنده اون سنه دوام ایدن بر محاربهٔ عظیمه‌نك وقوعنی موجب اولمشدر. شاعر شهیر (اومیروس) بو محاربه‌یی مصور (ایلیاده)

عنوانلی منظومهٔ مشهوره‌سنی یازمشدر . منلاس سائر یونانیلرله برابر تروآ محاربه‌سنده بولنوب، ابراز شجاعتله ، مرقوم پارس ایله مبارزه ایتدکده ، کندیسنی مغلوب وفراره مجبور ایتمشیدی. هانه تخلیص اولندقده، کندیسنه تسلیم اولنمش؛ وروایته کوره سکز سنه دکیزلرده طولاشدقدن صکره ، وطننه عودت ایده‌بیلمش‌ایدی. هلنه‌دن (هرمیونه) اسمنده بر قیزی اولوب ، مشهور (آخیلاوس)ك اوغلی پیروسه وارمشیدی . برادری (آغامنون) دخی تروآ محاربه‌سنك اك مشهور قهرمانلرندندر .

— بو اسمده اسکندریه‌ده یتیشن یونان ریاضیونندن بری‌ده اولوب ، برنجی قرن میلادی اواخرنده یاشامش؛ ودوائر حقنده بر کتاب براقشدر، که اصلی مفقود ایسه‌ده، ترجمهٔ عربیه‌سی بولنوب، لاتینجه‌یه ترجمه ونشر اولنمشدر .

منلاند { (Mainland) اسقوچیه‌یه ملحق واسقوچیه‌نك شمالنده واقع (شتلاند) جزائرینك اك بیوکی اولوب، قسم جنوبیسی ٦٠° عرض شمالی خطی آلتنده‌در . شمالدن جنوبه بویی ١٣٨ وعرض اعظمی ٥٥ کیلومتره اولوب، ١٦٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (الرویق) قصبه‌سیدر. دمیر وباقیر معدنلری چوقدر.

— بو جزایرك جنوبنده واقع (اورقاده) جزایرینك اك بیوکنه دخی بعضا بو اسم ویریلیورسه‌ده ، (پومونه) اسمیله دها معروفدر . [« شتلاند » و « اورقاده » ماده‌لرینه‌ده مراجعت.]

منلك { (Menlik) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده وسیروزك ٥٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق قره‌صو (استرومه) نهرینه تابع بر چایك اوزرنده وطاغلق بر محلده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٣٧٤ اهالیسی، ٢ جامعی، ٢٢ کلیساسی، بر مسلم ایکی روم وبر بلغار مکتبی، بر بیوك چالار ساعتی، ١٩٠٥ دکانی وبر ایپك فابریقه‌سی واردر.

— منلك قضاسی جنوباً نفس سیروز، شرقاً نوره‌قوب، شمالاً جمعهٔ بالا، غرباً دخی پتریج قضالریله محدوددر. حدود غربیه‌سنی قره‌صو (استروم) نهری آیروب، بتون اراضیسی طاغلقدر، وبو طاغلردن اینن بر چوق دره‌لر نهر مذکوره دوکیلور. اراضیٔ مزروعه آنجق اللی آلتمش بیك دونمدن عبارت اولوب، سائر طرفلری طاشلقدر. باشلیجه محصولاتی : بغدی ، چاودار، یولاف، آرپه، داری، مصر، پرنج، توتون، پاموق، سیسام وخشخاشدن عبارتدر . باغلری ١٣٦٠٠ دونم قدر اولوب، سنوی بر ملیون قیه‌دن زیاده شراب اعمال اولنور . مرعالری ١٠٠٠٠، چایرلری ٤٠٠٠ واورمانلری ١٦٠ دونم قدردر. حیوانات اهلیه‌سی ٤٥٠٠٠ قیون، ٣٥٠٠٠ کچی، ٥٠٠٠ صیغیر، ٢٠٠٠ طوموز ، ٢٠٠٠ مرکب، ٦٥٠ بیکیر و ٢٥٠ استر راده‌لرنده‌در. سنوی ٣٠٠٠٠ قیه قدر بیاغی و ٧٠٠٠ قیه کچی قیلی چیقار. مقدما خیلی ایپك بوجکی یتشدیروب، برقاچ حریر فابریقه‌سی وار ایکن، تخمه دوشن خسته‌لق اوزرینه، پك آزالمشدر . آری قوغانلری ٢٣٥٢ عددنده اولوب، خیلی بال وبالموی چیقار. قضا ٥٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٩٤٢٤ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ١١٠٩٣ ی بلغار، ٤٧٢٥ ی اسلام وترك ، ٢١٣٩ ی روم ، ١٣٥١ ی چنگانه ، و ١٢٦ سی اولاخدر. قضا داخلنده ١٧ جامع، ٢ مدرسه، ١٧ مکتب، ٤٢ کلیسا ، ٥ حمام، ٢٤٣ دکان، ٦ مغازه، ١٥ خان، ٣ پرنج دبنکی، ٢ پاموق ماکینه‌سی، ١٠ خزار، ١ ایپك فابریقه‌سی و ٦٥ دکرمن موجوددر. واردات سنویه‌سی ١٩٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

منمن { آیدین ولایتنك ازمیر یعنی مرکز سنجاغنده وازمیرك ٢٦ کیلومتره شمالنده اوله‌رق کدیز ایرماغنك صول کنارنده قضا مرکزی بر قصبه‌اولوب ، ٩٣٨٧ اهالیسی، مکتب رشدیه‌سی ، مسلم و غیر مسلم ١١ مکاتب ابتدائیه‌سی، اولدجه ایشلك چارشیسی، بهر بازار ایرتسی قوریلور بازاری ، کنیش وتمیز سوقاقلری واوستنده‌کی تپه‌لرده ٢٠ قدر یل دکرمنی واردر. جوارلرینك قاوونی مشهور اولوب ، قیشین دخی طیانیر. ازمیره دمیریول ایله مربوطدر.

— منمن قضاسی ازمیر سنجاغنك غرب شمالی جهتنده وساحل بحرده اولوب، جنوباً ازمیر مرکز قضاسیله و ازمیر کورفزیله ، غرباً ینه مذکور کورفزله وفوچتین قضاسیله، شمالاً چاندارلی کورفزیله

وبرغمه قضاسیله ، شرقاً دخی صاروخان سنجاغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۹۵ مربع کیلومتره اولوب، ٤٥٠ کیلومترهٔ لکی اراضیٔ مزروعه، ۲۵۰ کیلومترهٔ لکی مرعی، ۲٦۷ کیلومترهٔ لکی طاغاق و۲۸ کیلومترهٔ لکی او. ماناقدر. اراضیسنك قسم اعظمی کدیز نهرینك دوکدیکی چامورلردن متشکل اولمغله، پك منبت اولوب، ذخیره وسائر محصولاتی چوقدر. قضا ٤٥ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۰۱۹٦ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ۲۰۳۰۹ ی مسلم وترك، ۷۷۷۹ ی روم، ۵۰۸ ی ارمنی، ۱۰۰ ی یهودی و ۱۵۰۰ ی اجنبیدر. قضا داخلنده وساحل بحرده (لفکه) قریه‌سی بولنیور، که قدیماً بیوك برشهر اولوب، برآطه ازرونده واقع ایکن، نهرك دوکدیکی قوملردن دکیز طولوب، ساحله بیتشمشدر.

منوات { ساحل شامده عکا قربنده بر کوچك قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

منوچهر { ایرانك اساطیرله قاریشیق اولان تاریخ قدیمنه کوره، فریدونك نورونی واصغر اولادی اولان (ایرج)ك اوغلی اولوب، فریدون ملکنی اوچ قسمه تقسیم ایتدیکنده، (تور)، توران یعنی ترکستان، سلمه امم سامیه‌نك اوطانی اولان عراق وشام وجزیرة العرب جهتلرینی ویروب ، ایرجی دولتك مرکزی اولان ایرانده وکندی تختنده براقدیغیچون، تور ایله سلم قیصقانوب، ایرجی قتل ایتمشلردی. بونك اوزرینه فریدون ایرجك اوغلی منوچهری اونك یرینه ایران تختنه اقعاد ایتمکله، منوچهر، پدرینك انتقامنی آلمق اوزره، سلم وتور ایله طول مدت حرب ایدوب ، ایکیسنی قتل ایتمش؛ وبعده تورك اوغلی پشنك ایله وبونك اوغلی افراسیاب ایله دخی دائمی محاربه‌لرده بولنه‌رق، ایران قهرمانلرندن مشهور رستم زالك جدی سام بن نریمان دخی بو محاربه‌لرده منوچهرك معیتنده بولنه‌رق، محاربه‌لرك چوغنی بونك یاردیمیله قزانلمشیدی. سامك وفاتندن صکره منوچهرك طالعی دونوب، تورانیلر دفعاتله ایرانیلری مغلوب، ومنوچهرك اوغلی (نوذر) ی اسیر ایتمشلردی. منوچهر چوق وقت معمر وتخت‌نشین اولوب، وفاتنده اوغلی یرینه چکمشدی.

منوچهر { طبرستان وری ایله جرجان جهتنده حکومت سورن وشمکیر ملوکندن اولوب، سالف‌الترجمه مشهور امیر قابوسك اوغلیدر. ٤۰۳ تاریخنده امرا قابوسك علیهنه قالقیشدقلرنده، صاحب ترجمه کندیسنی فراغ واستعفا ایتمکه قاندیروب ، یرینه تخت‌نشین اولمش؛ وچوق کچمه‌دن سلطان محمود بن سبکتکین بونك ممالکنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومت ایتمدیکندن، ینه مسند امارتده ابقا ایله، کندی قیزینی تزویج ایده‌رك، داماد ایتمشیدی. منوچهر مستقلاً وغزنویلرك تحت تابعیتنده اوله‌رق ٤۰ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٤۳ ده وفات ایتمش؛ واوغلی نوشروان خلفی اولمشدر.

منوچهر { شروان ملوکندن اولوب ، خاقان لقبیله دخی مشهوردر. بهرام چوبینه نسلندن اولمق ادعاسنده ایدی؛ و٥٦۷ تاریخنده تخت‌نشین ایدی. شاعر شهیر خاقانی بونك مداحی اولوب ، لقبنه نسبتله تخلص ایتمشیدی.

— ینه شروان ملوکندن ۷۲۰ تاریخنده وفات ایدن شیخ ابراهیمك بو اسمده بر اوغلی اولوب، شاعر کاتبی بونك مداحی ایدی، و۸۱٥ ده واقع وفاتنده مشهور بر مرثیه یازمشدر.

منوچهر { (حکیم نجم‌الدین احمد بن یعقوب بن منوچهر) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، (شصت کله) لقبیله دخی معروفدر. عن اصل بلخلی اولوب، ابوالفرج سنجری شاکردانندن اولدیغی حالده، غزنه‌یه رحلتله ، سلطان محمود بن سبکتکینك بارگاهی شعراسی زمره‌سنه داخل اولمش؛ ومدحنده بر چوق قصیده‌لر سویلیوب ، بیوك جائزه‌لره نائل اولمغله ، خیلی مال وثروت بریکدیرمشیدی. سلطان مسعود وسلطان محمد زمانلرنده دخی برحیات اولوب ، ٤۸۳ ده وفات ایتمشدر. بعض مدحیه‌لری ومرتب دیوانی واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

جهانا چه بدمهر وبدخو جهانی
چو آشفته بازار و بازارکانی
عنین ترکس آن کس غی ترکنی تو
فروترکس آن کس تو برتر نشانی

منوغات (قونيه ولايتنك تكه سنجاغنه ا تابع علائيه قضاسنده بر نهر وبونك صاغ كنارنده و منصبندن ١٢ كيلومتره يوقاريده ناحيه مركزى بر قريه‌در. نهر قونيه سنجاغى حدودنى آيران طاغلردن نبعانله، جنوبه طوغرى آقار. مجراسى ١٢٠ كيلومتره اولوب، آشاغى طرفى كوچك كيلر سيرينه مساعددر. اسم قديمى (ملاس) يعنى (قره صو) در. — منوغات ناحيه‌سى ٤٦ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى عارضه‌لى ايسه‌ده، پك منبت واورمانلرى چوقدر.

منوف (مصر سفلانك منوفيه مديريتنده (و مركز مديريت اولان شبين الكومك ١٢ كيلومتره جنوب غربيسنده وقاهره‌نك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده ونيلك ايكى بيوك قولى آره‌سنده‌كى فرعونيه جدولى اوزرنده وقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٦٧٠٠ اهاليسى وكاغد مقدى ايله ايپك وبوك قوشاقر والاك وقلبور كبى معمولاتى واردر. اسكى بربلده اولوب، تواريخ قديمه‌ده (منفيس) اسميله مذكوردر. اطرافنده بعض آثار عتيقه بولنمشدر وقتيله مديريتك مركزى اولمغله، مديريت بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنور.

منوفيه (مصر سفلى مديريتلرندن اولوب، (جنوباً جيزه، شرق جنوبى طرفندن قليوبيه، شرق شمالى طرفندن وشمالاً غربيه مديريتلريله وجول ايله محدوددر. مستطيل الشكل بر بر اولوب، غرباً نيلك رشيد قوليله شرق جنوبى طرفندن دخى دمياط قوليله محدوددر؛ وايچنده جريان وتقاطع ايدن بر چوق جدوللر اراضيسنى سقى واروا ايدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٨٣ مربع كيلومتره يعنى ٣٧٧٣٠٣ فدان اولوب، ٨٦٤١٤١ اهالى ايله مسكوندر. مديريت: شبين الكوم، اشمون، سبك، منوف، مليج وتلا اسملريله ٦ قضايه منقسم اولوب، ١٣ قصبه و٣١٨ قريه‌يى حاويدر مركزى (شبين الكوم) شهريدر. جنس اراضيسى ومحصولاتى مصر سفلانك سائر طرفلريله مشترك اولديغندن، «مصر» ماده‌سنده بيان ولنان معلومات عموميه‌يه علاوةً سويله‌نه‌جك برشئ يوقدر.

منوقان (كرمانده برقصبه اولديغى جغرافيون (عرب آثارنده مسطوردر.

منه ((Maine) آمريقاى شماليده ممالك (مجتمعه‌يى تركيب ايدن جماهيرك الك شمال شرقيسى اولوب، غرباً (نيوهامپشير) جمهوريتيله، غرب شمالى جهتندن وشمالاً وشمال شرق طرفندن انكلتره‌يه تابع دومينيونك كبك ويكى برونسويق ايالتلريله، شرق جنوبى جهتندن وجنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محدوددر. الك اول فرانسه‌نك منه خطه‌سى اهاليسى طرفندن اسكان واعمار اولنمغله، بو اسمله تسميه اولنمشدر. ٥´٤٣° ايله ٢٥´٤٧° عرض شمالى و ١٦´٦٦° ايله ٢٤´٧٣° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٥٥٧٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٦٦١٠٨٦ كشيدر. سواحلى پك كيرنتيلى چقنتيلى اولوب، قوى، خليجلرى چوقدر. اراضيسى عموميت اوزره ٢٠٠ متره قدر يوكسك بر يايلادن عبارت اولوب، اكثر يرلرى دوزدر؛ وآنجق ١٠٠٠ متره راده‌لرينه قدر چيقار بعض طاغلرى واردر؛ يالكز قسم وسطيسنده بولنان بر طاغى ١٦٤٢ متره ارتفاعنده‌در. انهارى چوق اولوب، اكثرينك مجرالرى قيالقدر. كوللرى‌ده چوق اولوب، بونلرك بعضلرندن نهرلر چيقار، وبعضلرينه چايلر دوكيلور. انهارينك الك بيوكلرى: شمالده‌كى (سنت جوان) ايله شرق جنوبى جهتنده‌كى (كنبك) ووسطده‌كى (پنوبسقوت) نهرلريدر. اكثر انهارينك مجرالرى اينيشلى وجريانلرى سرعتلى اولوب، برچوق ماكينه‌لر تحريك ايدرلر. مملكت فرانسه‌نك جنوب جهتلرى عرضنده اولديغى حالده، هواسى چوق دها صوغوق اولوب، يازين وسطى درجه‌سى ٢٦ وقيشين تحت الصفر ٢ در. وقما، يازلرى پك صيجاق ايسه‌ده، يالكز اوچ، ايلك بهارى بر، صوك بهارى ايكى آيدن عبارت اولوب، آلتى آى سورن قيش موسمنده ايسه برودتى زياده‌در. اراضيسنك ثلثانى اورمان ايله كول واراضئ خاليه‌دن عبارت اولوب، قابل زراعت عد اولنان بر ثلثنك‌ده آنجق نصفى ايشلنمكده‌در. باشليجه محصولاتى يتنه وايكنجى درجه‌ده اوت اولوب، ذخايرى جزئياتندر. معادنى دخى يوق حكمنده اولوب كوزل مرمرلريله يابى طاشلرى‌ده وار ايسه‌ده، چيقارلميور. اصل اهاليسنك مدار معيشتى اورمانلرى اولوب، قيشين كلينلى

كراسته قطع ايله انهارك مجراسنده‌كى بوزلرك اوزرينه بوارلاده‌رق، انهارك بوزلرى اريانجه، كراسته صاللرى ايندیریلوب، پك كثرتلى اولان حرازلرده تخته و سائره‌يه تحويل ايله، اسكله‌لره ايندیریلیر. اورمانلرينك اشجارى: چام، قره آغاج، كوركن، اخلامور، ديش بوداق، جوز وسائر انواعدن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سى باشليجه قيون ايله صيغيردن وبرر مقدار بيكير وطومورزدن عبارتدر. صنايعى خيلى ايلرى اولوب، ياموق، يوك و ايپك منسوجاتله مواد دباغيه، معمولات معدنيه، كاغد، شكر و سائره فابريقه‌لرى چوقدر. كراسته‌جيلك وسفاين اعمالى دخى مملكتك اك باشلى منابع ثروتندندر. پورتلاند اسكله‌سندن باشلايه‌رق برى جنوب غربى‌يه، برى شمال شرقى‌يه و برىده شمال غربى‌يه ممتد اولور اوچ دمير يول خطى مملكتى شق ايله، ممالك مجتمعه و قناده‌نك هر طرفيله اختلاطده بولنديرور؛ وبونلره سير سفائنه صالح انهارى وكثرتلى اولان ليمانلرى تجارتنى تسهيل ايدييور. اهاليسنك اكثرى انكليز وبر آزى فرانسز جنسيتنه منسوب اولوب، ١٥٠٠ قدر زنجى و ١١٠٠ اصل يرلى اهالى دخى واردر. بعض طرفلرينك اهاليسى پك صيق ايكن، بعض جهتلرى ده بوش كيبدر. جمهوريت ١٦ سنجاغه منقسم اولوب، ١٩ شهر وقصبه‌يى حاويدر. اك بيوك شهرى اولان (پورتلاند) ك ٤٦٣٨٥ وسركزى اولان (آوغوسته) نك آنجق ٨٦٦٥ اهاليسى واردر. ٣١ اعضادن مركب برهيئت اعيانيله ١٥١ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى اولوب، كرك بونلرك اعضاسى وكرك والئ مملكت برسنه مدتله طوغريدن طوغرى‌يه اهالى طرفندن انتخاب اولنور. واليك معيتنده مذكور ايكى مجلسك براكده اجتماعيله انتخاب اولنان ٧ اعضادن مركب بر مجلس اداره بولنيور. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عموميسنه ٦ اعضا كوندرمك و رئيس جمهورك انتخابنده ٨ رأى ويرمك حقنى حائزدر. رئيس واعضاسى ٦ سنه مدتله انتخاب اولنور بر محكمهٔ تمييزى واردر.

منه { (Maine) فرانسه‌نك منه‌معلوآره ايالتنده بر بيوك نهردر، كه مانيه، سارته ولوآر نهرلرينك اجتماعندن بالتشكل، (آنژر) شهرى ايچندن مروريله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، صاقدن (لوآره) ايرماغنه دوكيلور. محل اجتماعدن يعنى بو اسمى آلديغى يردن اعتباراً مجراسى ١٠ كيلومتره اولوب، فيضاننده ثانيه‌ده ١٥٠٠ وقورقلق موسمنده يالكز ٢٥ مكعب‌متره صو دوكر. حوضه‌سى ٢١٩٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. طار ودرين اولوب، سير سفائنه صالحدر.

منه { (Maine) فرانسه‌نك اسكى تقسيماتنده غرب شمالى جهتنده بر خطه اولوب، شمالاً نورمانديه، غرباً برتانيه، جنوباً آنژو وتورنه، شرقاً دخى ليونه خطه‌لريله محدوددر. ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. شمديكى تقسيماته كوره (مانيه) ايله (سارته) ايالتلرينك اك بيوك قسملريله (اورنه) و (اوره‌معلوآر) ايالتلرينك بر پارچه‌سندن عبارتدر.

منه‌معلوآره { فرانسه‌نك شمال غربى جهتى ايالاتندن اولوب، شمالاً سارته ومانيه، غرباً آشاغى لوآره، جنوباً وانده، ايكى سوره وويانه، شرقاً دخى ايندره معلوآره ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧١٢١ مربع كيلومتره اولوب، ٥١٨٥٨٩ اهالى ايله مسكوندر. اراضيسى آز عارضه‌لى اولوب، لوآره ايرماغى ايالتى شرقدن غربه اورته‌سندن شق ايله، صاغ وصولدن برقاچ نهر آلمغله، مياه جاريه‌سى چوقدر. طوپراغى منبت وزراعتى پك ايلرى اولوب، محصولاتى ذخيره، پتاته، پنجار، كتن، كنوير، اوزوم وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سى برنجى درجه صيغير، ايكنجى درجه طوموز واوچنجى درجه‌ده قيون وبيكيردن عبارتدر. اورمانلرى كوزل اولوب، فدانلقلرى دخى مشهوردر. بازى طاشى، كومور، دمير وسائر بعض معدنلريله بعض مياه معدنيه‌سى ده واردر. صنايع وتجارتى خيلى ايلرى اولوب، منسوجات، كاغد وسائره فابريقه‌لرى واردر. متعدد دمير يول خطلرى ايالتى شق ايدوب، انهارينك اكثرى ده سير سفائنه صالحدر. ايالت ٥ قضايه منقسم اولوب، ٣٤ ناحيه و ٣٨١ دائره‌يى حاويدر.

منیب (متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی کشی اولوب، برنجیسی (ابراهیم — افندی) رئیس الکتّاب رحتی افندینك اوغلیدر. مکتوبیٔ صدرعالی اوطه‌سنه مداومتله رتبهٔ خواجکانی‌یه نائل اولدقدن صکره، هنوز ۳۰ یاشنده یوغیکن، ۱۲۲۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آقار برقاللو مودر شعریار ایله کوزم یاشی
قزل ارماغدر کویا جکر داغنده دریاسی

— ایکنجیسی (خواجه — افندی) عینتابلی اولوب، ۱۱۸۲ ده درسعادته وصولیله، طریق تدریسه وسلك قضایه داخل اولمش؛ و ۱۲۲۲ تاریخنده آناطولی قاضیعسکری اولدقدن صکره، ۱۲۳۸ ده منفی بولندیغی آیدین کوزل حصارنده وفات ایتمشدر. «سیر کبیر»ی ترکجه‌یه ترجمه، و «دوحة المشایخ»ه بر ذیل تحریر ایتمشدر. اکثر اشعاری تاریخ قبیلندن اولوب، نقله شایانه دسترس اوله‌مدق.

منیف ((مصطفی — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، آنطاکیه‌ایدر. ۱۱۳۰ تاریخنده درسعادته مواصلتله، صاحب تاریخ راشد افندینك معیتنده جانب ایرانه اعزام اوله‌رق، عودتنده دفتردار عاطف افندی‌یه انتساب ایتمش؛ و بعض مأموریتلرده استخدام اولندقدن صکره، ۱۱۵۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی ودیکر بعض آثاری واردر. شو مطلع اونکدر:

فروغ مهر مرآت دله ژنکار در سنسز
حریر پرتومه دوش جانه باردر سنسز

منیمون (مصرده قرای کثیره‌یی حاوی بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منین ((Menin) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (قورتری)‌ك ۱۱ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۳۵۰ اهالیسی ومشهور بیره‌سیله بعض منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر.

منینسکی ((Méninski) مشاهیر مستشرقینه‌دن اولوب، ۱۶۲۳ ده (لورنه) ده طوغمش؛ وبرخیلی وقت لهستانك استانبول سفارتی ترجمانی بولنوب، بعده ینه بو مأموریتله آوستریانك خدمتنه کچمش؛ و ۱۶۹۸ ده ویانه‌ده وفات ایتمشدر. ترکجه وعربی وفارسی لسانلریچون ۳ بیوك جلد اوزره برلغت کتابی یازمش؛ وکلمه‌لری لاتینجه‌یه و بعض یرلرده آلمانجه و لهجه وسائر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه ایتمشدر.

منیة ابی الخُصَیب (صعید مصرك آشاغی جهتنده ونیلك کنارنده بیوك ومعمور برقصبه اولوب، جنوب جهتنده مقام ابراهیم بولندیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

منیة الاصبغ (مصرك شرق جهتنده برقصبه اولوب، عمر بن عبدالعزیزك برادری اصبغ بن عبدالعزیزه منسوب ایدی.

منیة الزجاج (اسکندریه‌ده بر اولوب، معاویه‌نك برادری عتبه بن ابی‌سفیان اوراده مدفون ایدی.

منیة زفتا (مصرك شمال جهتنده نیلك دمیاط قولی اوزرنده و (منیة عمر) قارشیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

منیة شنشنا (بو دخی مصرك شمال جهتنده بر قصبه ایدی.

منیة الشیرج (مصرده قاهره‌دن اسکندریه‌یه کیدن طریق اوزرنده وقاهره‌دن بر فرسخلق مسافه‌ده بیوك وچارشیلی بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان»ده مسطوردر.

منیة عمر (مصر سفلاده نیلك دمیاط قولی اوزرنده ومنیة زفتا قارشیسنده بر قصبه ایدی.

منیة القائد (صعید مصرده وقاهره‌دن ایکی کونلك مسافه‌ده برقصبه ایدی.

منیة قوص (صعید مصرده‌کی قوص شهرینك برقسمی اولوب، تجار واغنیانك خانه‌لری اوراده ایدی.

اشبو (منیه) لفظی مصر اسماء بلادی ترکیبنه داخل اولوب، شمدیکی خریطه‌لرده ایسه کورلمدیکندن، بوکون مصریلرك (میت) دیدکلری اولسه کرکدر.

موآ ((Moa) ملائیه جزایرندن تیمورجزیره‌سنك شمال شرق کوشه‌سی قارشیسنده بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۳۰ مربع

کیلومتره و اهالیسی ٣٤٠٠ کشیدر . اوستنده (قاربوتن) اسمیله سونمش بر برکان واردر .

موآب { حضرت لوط (عم)ك اوغلی اولوب، بونك نسلی برالشامدن و جزیرة العربدن فلسطینه هجرت وتوطن ایدن عبرانیلرك منقسم بولندقلری درت قبیله‌نك بری ایدی . [« موآبیلر » ماده‌سنه مراجعت.]

موآب { (جبل —) فلسطینك منتهای شرق جنوبیسنده و بحر لوطك شرق طرفنده مرتفع بر یر اولوب ، حذای بحردن ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره اولدیغی حالده، ١١٧٠ مترهیه قدر چیقار بعض تپه‌لری ده‌واردر. بحر لوط ساحلنه یردن انحطاط ایدوب، دیك بر مائله تشکیل ایدر؛ ووادی کرك ، وادی موجب ووادی زرقاء معین کبی بر قاچ دره بو مائله‌دن بحر مذکوره دوکیلور. اراضیسی قومله قاریشیق بك منبت برقزیل بالچیقدن عبارت اولوب، کوبره‌یه احتیاج کوسترمکسزین ، هر سنه کلیتلی بغدای محصولاتی ویرر. هواسی ارتفاعنه کوره مختلفدر. اسکی کنعانیلر وموآبیلرله عربلردن واهل صلیب زمانلرندن قالمه برچوق آثار عتیقه‌یی حاویدر. سوریه ولایتنك معان سنجاغی داخلنده‌در.

موآبیلر { (Moabites) عبرانیلرك منقسم بولندقلری درت قومك بری اولوب، موآب بن لوط نسلندن ایدیلر، ویابونك ریاستیله بحر لوط سواحلنه هجرت وتوطن ایتمشلر ایدی. مرکزلری (رباط موآب) ایدی. حکمدارلرندن (اجلون) میلاد عیسادن ١٣٣٢ سنه اول بنی اسرائیلی مغلوب ایدوب، ١٨ سنه تحت اسارتده طوتمشدر. مؤخراً طالوت طرفندن مغلوب اولوب ، بعده آتوریلرك ضبطنه کچمشلردی . عبدهٔ اوثاندن اولوب، معبودلرینه (بعل بلفجور) نامنی ویرر، وانساندن قربان ذبح ایدرلردی .

موار { (Mévar) هندستانك شمال غربی جهتنده واقع (راجپوتانه) مملکتنك منقسم بولندیغی خطه‌لرك بری اولوب، (اودیپور) حکومتی دخی حاویدر . شمالاً طوغریدن انکلیز حکومتنه تابع آجمیرایالتیله، شرقاً بوندی ومالوه، جنوباً (ماهی کنته) و (رواکنته) ، غرباً دخی سیروهی وجودپور ویا مروار حکومات ممتازه‌سیله محدوددر. جنوب غربیدن شمال شرقیه بویی ٣٠٠ والك کنیش یرنده اکی ١٨٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣٠٦٩ مربع کیلومتره اولوب ، ١٨٧٩٢١٤ اهالی ایله مسکوندر . اراضیسی یوکسك بر یایله‌دن عبارت اولوب، غرب جهتنده (آراوالی) وجنوب طرفنده (ماهی) جبالی ممتد اولور . قسم وسطی وشمالیسنك میاه جاریه‌سی، کنك ایرماغی تابعلرندن (جنه) نهرینه دوکلك اوزره، شمال شرقیه طوغری آقه‌رق، (بناس) نهرینه جمع اولور. جنوب جهتنك صولری ایسه، بحر عماندکی (کبی) کورفزینه دوکلك اوزره، جنوب غربیه طوغری آقار. طوپراغی منبت اولوب، پرنج، آرپه، بغدای، چیویت، شکر قامشی، توتون وسائره حاصل اولور. اخشابی قیمتلی اشجاری چوقدر. دمیرمعدنیله ذی قیمت احجاری‌ده کثرتلیدر. بر قاچ حکومت ممتازه‌یه منقسمدر.

موالی { فرس شعراسندن بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خراسان خان) من اصل (لار) اعیانندن اولوب، برچوق وقت سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

ذکر ای دل منه از کوی آن دلبر قدم بیرون
که باشد کشتنی صیدی که آید از حرم بیرون

— ایکنجیسی (نون) قصبه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بسویم یك نظر ناکرده دامن برکشید از من
نمیدانم چه بدکردم نمیکوید چه دید از من

— اوچنجیسی (مرتضی قلیخان) کشمیرلی اولوب، هندستان ملوك تیموریه‌سی مداحلرندن ومیر محمد طاهر علویٔ کشمیری شاکردانندن ایدی . شو مقطع اونکدر:

تا موالی شد مرید علویٔ صاحب سخن
نغمه اش رشك نوای عندلیب آمل است

— دردنجیسی (میرزا ابو الحسن) اصفهانلی اولوب، کنج یاشنده کجراته رحلتله، حیدر آباده نواب نظام الملك آصفجاهه انتساب ایدرك، بکاربکی منصبنه نائل اولمش ایکن، نواب مشارالیه برسببدن

منفعل اولوب، طوپك آغزينه باغلانمش؛ وطوپه آتش ويردكلرنده، طوپ پاتلايوب، صاحب ترجمه‌يه خلل كلمه‌مكله، نواب بو حالی كورنجه، عذر خواه اولوب، منصب سابقنی تكليف ايتمش ايسه‌ده، قبول ايتميوب، دهلی‌يه واورادن لكهنويه عزيمتله، اوراده يتمش ياشنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

تشنه ام ميخانهٔ طبع متين تابرده ام
چون لسيری عشق مولی شد والی كارمن

— بشنجيسی (— بيك) تركمان امراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

درآتش غم سوختم ويار ندانست
حاشا كه محبت اثری داشته باشد

موبد { فارس شعراسندن اولوب هندستانه سياحت ايتمشيدی. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ازدير وكعبه حاجت من كر رواشدی
چندين چرا مشقت هركيش بر دمی

— كشمير شعراسندن و ميرزا عبدالغنی بيك قبولك شاكردلرندن ۱۱۷۲ ده وفات ايدن صاحب ديوان (زنده‌رام) ك دخی تخلصيدر.

موبد شاه { من اصل زردشتی اولوب، اكبر شاه زماننده اهتدا، وحكمدار مشاراليهك نامنه «دبستان مذاهب» عنوانيله بر كتاب تأليف ايتمشدر.

موبيله { (Mobile) ممالك مجتمعه‌نك آلابامه جمهوريتنده ومركز جمهوريت اولان (مونتغومری) نك ۲۵۱ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق مكسيقه كورفزنده همنامی اولان خليجك منتهاسنده وبنه همنامی اولان ايرماغك منصبنده قونتلق مركزی بر شهر واسكله اولوب، ۲۹۱۳۵ اهاليسی، پك ايشلك تجارتی، كليتلی پاموق اخراجاتی وشرق وغرب وشماله طوغری اوچ دمير يول خطی واردر.

— موبيله ايرماغی (آلابامه) ايله (توميبغی) نهرلرينك اجتماعندن بالتشكل، شمالدن جنوبه طوغری ۵۰ كيلومترولك جريانندن صكره، همنامی اولان شهرك يانده همنامی اولان خليجه دوكيلور. الك اوزونی اولان (تو ميبغی) ايله برابر مجراسی ۴۵۰ كيلومتره‌يه بالغ اولوب، حوضه‌سی ۱۱۳۰۰۰ مربع كيلومتره‌در. مذكور خليجك ده بويی ۷۰ وانی ۴۰ كيلومتره‌در.

مؤتفكه { شامده‌كی (سليه) قربنده اسكی بر شهر اولوب، خراب اولديغنده، قالان اهاليسنك سليه‌يه انتقال ايتمش اولدقلری مرويدر.

مؤته { شامده بلقاء قراسندن بر قريه اولوب. روملره قارشی جانب نبويدن زيد بن حارثه‌نك قيادتيله اسرا بيوريلان سريه‌نك اوراده روملرك كليتلی عسكرينه قارشی ايتديكی محاربه ايله ومشاراليه زيد بن حارثه ايله جعفر بن ابی طالبك شهادتيله مشهوردر.

موتيه { (Motya) سيجليه جزيره‌سنك ساحل غربيسنده (درپانوم) برونك جنوبنده وساحله بر كوپری ايله مربوط بر آطه‌جغك اوزرنده اسكی بر قصبه اولوب، زمان قديمده پك تجارتكاه ايدی.

موجب { (وادی —) سوريه ولايتك معان سنجاغنده وجبل موآبده بلقا ايله كرك آره‌سنده بر نهر اولوب، بحر لوطك شرق ساحلنه دوكيلور. اسم قديمی (آرنون) در.

موجد { فرس شعراسندن بش ذاتك تخلصيدر:

برنجيسی (ميرزا مجيد) شيرازلی اولوب، سلطان ابراهيم ميرزانك نديمی ايدی. شو بيت اونكدر:

داغم ز ديده مارا خون لبست حاصل
حاصل كه درعذابم از دست ديده ودل

— ايكنجيسی همدانلی اولوب، هندستانه رحلته رفاهله ياشامش؛ ۱۰۲۴ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

دارم كلهٔ از تو اكر حوصله داری
اما تو كجا حوصلهٔ اين كله داری

— اوچنجيسی (سراج الدين عليخان) من اصل لكهنو مضافاتندن (موهان) قصبه‌سندن اولوب، كلكته‌ده قاضی القضاة ايدی. ۱۲۳۸ تاريخنده وفات ايتمشدر. بعض كتب فقهيه‌يی عربيدن فارسی‌يه ترجمه ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

كل ببلبل واشد وهم شمع باپروانه سوخت
هركسی را بهره از يارش بود الا مرا

— دردنجیسی اکهنو براهمه‌سندن اولوب ، حسن خطده دخی مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

رسایی نیست تابسرمنزل اوکفر وایمان را
که دیر وکعبه سنك ره بودکبر ومسلمان‌را

— بشنجیسی (شفیعا) اصفهانلی اولوب، نادر شاه زماننده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

آن شوخ که عشق‌را هوس میداند
بلبل با زاغ همنفس میداند
گفتا که مکوی راز عشقم بکسی
من با که بکویم همه کس میداند

مَوجی { بدخشان شعراسندن اولوب ، ٦٠٠٠ بیتی حاوی بر «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ٩٧٩ ده هندستانك اکره شهرنده وفات ایتمشدر.

مُوَحِّدین { مغرب و اندلسده حکومت سورمش بر دولت اسلامیه اولوب ، ٥٣٥ تاریخنده ظهور ، و ٦٦٨ تاریخنه‌دك ١٣٣ سنه دوام ایتمشدر. جمله‌سی ١٣ کشیدر . اصل مؤسسی مصامده بربرلرندن وامام غزالینك طلبه‌سندن محمد بن تومرت حسینیدر . کندیسی شرقه سیاحتله، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، حجه کیده‌رك، مغربه عودت ایتمش؛ وامر معروف ونهی عن المنکر ایله مغاربه بیننده شهرت بولوب، او زمانده مغربده حکم سورمکده اولان ملثمینك علیهنه اداره‌ٔ لسانله ، خلقی بونلردن تبریده باشلا. مشیدی. ملوك ملثمیندن علی امام غزالینك «احیاء علوم الدین» عنوانلی کتاب مشهورینی یاقوب ، مغربده انتشارینی منع ایتدیکیچون، امام مشارالیهك دخی ابن تومرتك بو حرکتنه مدخلی اولدیغی مرویدر. مریدلری چوغالنجه، ایچلرندن (عبدالمؤمن بن علی) یی قائد نصب ایده‌رك، علناً خلقی ملوك ملثمینه قارشی دعوته باشلامش؛ ومرقوم عبدالمؤمن قرق بیك کشی ایله مراکشك اوزرینه هجوم ایتدکده، ملثمینك اخیری اولان اسحق طرفندن مغلوب اولوب، بر طاغده تحصن ایتمش؛ ومحمد بن تومرت بو مغلوبیت خبرینی آلنجه، کدرندن وفات ایدوب، جان ویررکن، مریدلرینه مرقوم عبدالمؤمنه تابع اولملرینی وصیت ایتمکله، بونك قوتی چوغالوب، مراکشی اون بر آی محاصره‌دن صکره فتح، واسحقی قتل ایده‌رك اعلان سلطنت ایتمشدی . مراکشدن صکره فاس و مغرب اوسط ایله اندلسك جنوب جهتلرینی اله کتیره‌رك ، خلفلرندن دخی ایلك ایکی اوچی توسیع ممالك ایتمه‌ده دوام ایتمشلرسه‌ده ، بالآخره بونلره دخی ضعف طاری اولوب ، اسپانیوللر اندلسك برچوق یرلرینی ضبط ایتدکاری کبی، آفریقاده دخی بنی حفص وبنی زیری وبنی مرین دولتلری ظهور ایدوب، مملکتلرینی یردیرر اللرندن نزع ایتمکله، نهایت تاریخ مذکورده موحدینك اخیری اولان ابو دبوس بنی مرین ایله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمغله، دولت موحدین بابانه ایروب، منقرض اولمشدر. ملوك موحدینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه آتیدر:

عبد المؤمن بن علی	٥٣٥	یحیی المستنی بن محمد الناصر	٦٢١
یوسف بن عبد المؤمن	٥٥٨	ادریس المأمون بن یوسف	٦٢٢
یعقوب بن یوسف	٥٨٠	عبد الواحد لرشید بن	
محمد التأخر بن یعقوب	٥٩٥	ادریس	٦٣٧
یوسف المنقر بن محمد	٦١٠	علی المعتضد بن ادریس	٦٣٨
عبد الواحد المستنی بن		ابو حفص عمر المرتضی	
یوسف بن عبد المؤمن	٦٢٠	بن یوسف	٦٤٦
عبدالله العادل بن یعقوب		ابو دبوس الواثق	٦٦٥
بن یوسف	٦٢١	الی	٦٦٨

مودنه { (Modène) ایتالیانك امیلیه خطه‌سنده بولونیه‌نك ٣٧ وفلورانسه‌نك ١٠٠ کیلومتره شمال غربیسنده منبت بر اووه‌ده واقع ایالت مرکزی بر شهر اولوب ، ٣١٠٥٥ اهالیسی، بز وچوخه و ایپك قماشلر فابرقه‌لری، دمیر دوکمخانه‌لری ، دوربین و کوزلکه متعلق معمولاتی وجوارنده توکنمز پترول منبعلری واردر. سوقاقلری واسع وابنیه‌سی هوادار کوزل برشهر اولوب، دارالفنونی، آقادمیالری، جمعیات علمیه‌سی، حربیه مکتبی ، مکتب صنایعی ، بری حکومته ودیکری بلدیه‌یه عائد ایکی داخلی مکتب اعدادیسی، ٩٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رسم موزه‌سی، اسکی دوقه‌لره مخصوص بولنمش سرایی و مصنع کلیسالری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده چوق دها واسع ومعمور بولنمش ایکن، قرون وسطاده تدنی ایتمشدی . بر چوق وقت مستقلاً اداره اولنمشدر.

— موده‌نه ایالتی شمالاً مانتوه، شرقاً فراره وبولونیه، جنوباً فلورانسه ایله لوقه و ماسه مع فراره، غرباً دخی رجو ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٧٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٨٥٤٧٠ کشیدر. ٣ قضایه منقسم اولوب، ٤٥ ناحیه‌یی حاویدر.

مودود { (بن مسعود بن محمود بن سبکتکین) دولت غزنویه‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ٤٣٢ تاریخنده محمد بن محموده قارشی خروجله، بونك قتل ایتمش اولدیغی پدری مسعودك قاننی طلب ایده‌رك، غلبه چالمش؛ ومرقوم محمد ایله امرادن شریك اولادلری قتل ایدوب، پدری تختنه قعود ایتمش؛ وخراسان حاکمی بولنان جغری بك بن میکائیل سلجوقینك قیزینی تزوج ایدوب، سلجوقیلرك سطوتندن امین اولمش؛ وغزنین ایله بعض بلاد هندده یدی سنه حکومت سوردکدن صکره، ٤٤١ ده، خراسانه گیدرکن، یولده قولنجدن وفات ایتمشدر.

مودود { [«قطب الدین مودود» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مودود بن سلغر { دولت سلجوقیه امراسندن اولوب، فارسده حکومت سورن اتابکان دولتنك مؤسسی اولان سنغر ایله خانی زنگینك پدریدر.

مودود چشتی { (خواجه — بن خواجه یوسف بن سمعان) پیران طریقتدن و اعاظم صوفیوندن اولوب، ٥٢٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. تربه‌سی (چشت) قصبه‌سنده زیارتگاهدر.

مودود چشتی { شعرا ومشایخدن وآنف الترجمه‌نك احفادندن اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

ای لالهٔ رخسار تو ازلاله خوشرنگ آمده
پیش لب تو نام گل بردن مرا ننگ آمده

مودیقه { (Modica) سیجلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (نوتو) قضاسنده ونوتونك ٢٨ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر اولوب، ٣٧٩٢٠ اهالیسی وجوارنده غریب بر وادیسیله مغاره‌لری واردر.

مور { (سنت —) قتولیکلرك اك بیوك عزیزلرندن اولوب، سنت بنوآنك مریدی ایدی. آلتنجی قرن میلادیده یاشایوب، فرانسه‌ده برچوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. کانون ثانینك ١٥ نده یورطیه‌سی اجرا ایدرلر.

مور { (Maures) اسکی قارتاجالیلرك «مغرب» معناسیله آفریقانك شمال غربی جهتنه ویردکلری (موریه) ویا (ماوریتانیه) اسمندن مشتق وغلط اولان بو اسم آوروپالیلر طرفندن عرب وبربردن مرکب اولان مغرب واندلس اهل اسلامنه ویریلور.

مورات { (Murat) بیوك ناپولیونك اسکی آرقداشلرندن اولوب، ایتالیا ومصر محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایتمکله، بوناپارطك امپراطورلغی زماننده فریقلك رتبه‌سنه نائل اولوب، مشارالیهك همشیره‌سی (قاروراینه)یی تزوج ایتمش؛ وآلمانیه واسپانیا محاربه‌لرنده دخی خدمتی گوریلوب، اسپانیا قراللغنی قورمش ایسه‌ده، ١٨٠٨ ده ناپولی قراللغنه نصب اولنوب، مشهور موسقوه سفرنده ینه ناپولیونك معیتنده سواری قوماندانی بولنمش؛ وبعده بتون اردونك قوماندهسی کندیسنه ترك اولنمشدی. لیپسیغ محاربه‌سندن صکره ناپولیونك صوکی وخیم اوله‌جغنی آکلایه‌رق، ناپولی‌یه عودته مسارعت ایتمش؛ و ١٨١٤ ده فرانسه‌یه قارشی انعقاد ایدن اتفاق دولیه داخل اولوب، ناپولیونه قارشی ایتالیانك شمالنه عسکر سوق ایتمشدی. ناپولیونك بعدالنفی البه آطه‌سندن فرانسه‌یه عودتی خبر آلنجه، ینه کندیسنك طرفنی التزامله، آوستریا اردوسنه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، عسکرینی وتختنی غائب ایتمش؛ وقورسیقه‌یه چکیلوب، اوراده پیدا ایتدیکی طرفدارلرله کمی‌یه بینه‌رك، قالابریه چیقدیغنده، فرطونه کندیسی عسکرندن آیری دوشورمش اولمغله، دردست اولنه‌رق، ناپولی قرالی فردیناندك امریله ١٨١٥ ده قورشونه دیزلمشدر. — ایکنجی اوغلی ناپولیون مورات اوچنجی ناپولیون زماننده هیئت اعیان اعضاسندن اولوب، ١٨٦١ ده ناپولی قراللغنه دعوای حق ایتمکله، فرانسه خدمتندن اخراج اولنمش؛ و ١٨٧٨ ده وفات ایتمشدر.

موراوه { (Morava) صربیه‌ده طونه‌نك صاغ جهت تابعلرندن بیوك بر نهر اولوب، صرب موراوه‌سی و بلغار موراوه‌سی اسملریله ایکی نهردن ترکب ایدر. صرب موراوه‌سی یکی‌بازار ایله صربیه حدودینی آیران جبالدن نبعانله، صربیه داخلنده شماله و بعده شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، وقوصوه‌دن کیدن (ایبار) ایله دیکر بر قاچ چای یعنی صربیه‌نك بتون جنوب غربی میاه جاریه‌سنی طوپلایه‌رق، صربیه‌نك وسطلرنده (وارادین) قصبه‌سی اوکنده بلغار موراوه‌سیله برلشیر. بلغار موراوه‌سی ایسه قوماناوه قربنده قره‌طاغ دینلن جبلدن نبعانله، شماله و بعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك، صربیه‌یه کیرر؛ و (ابوراینه) اوکندن بعدالمرور شماله طوغری دونوب، صاغ وصولدن بر چوق چای ودره‌لر یعنی صربیه‌نك بتون جنوب شرق قسمنك میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. برلشدکدن صکره موراوه غربه آز میلاله شماله طوغری آقه‌رق، وینه صاغ وصولدن بر چوق چایلر آله‌رق، نهایت ایکی قوله آیریلوب، کوچك سمندره‌نك اوکنده و بیوکی دها آشاغیده طونه‌یه دوکیلور. صربیه‌نك قسم اعظمی موراوه‌نك حوضه‌سی داخلنده اولوب، یالکز غرب وشرق حدودیله شمال جهتنك بر قسمی بو حوضه‌نك خارجنده‌در. صرب موراوه‌سنك مجراسی ۲۰۰، بلغار موراوه‌سنك‌کی ۳٦۱ وایکیسنك ملتقاسندن آشاغی اولان مجرای مشترکی ده ۱٥۹ کیلومتره اوزوندر. سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالکز بعض یرلرنده وبعض موسملرده صال وآلتی دوز اوفق قایقلر یوزدیریلیر. صوبی اروای اراضی‌یه چوق یارایوب، آنجق فیضانلری‌ده چوق دفعه اراضی‌یی باصار. یالکز بر دمیر یول کوپریسیله دیکر ایکی کوپریسی اولوب، سائر طرفلرنده ایچندن صال ایله کچیلیر.

موراوه { (Morave) آوستریاده طونه‌نك صول تابعلرندن بر نهردر، که دولت مشارالیهانك حدود شمالیه‌سی قربنده (اسنیبرغ) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، موراویه خطه‌سنی شق، وبو خطه‌نك حدود جنوبیه‌سی خارجنده طوغریدن کلن (تایه) نهرینی اخذ ایدر؛ و بعده آشاغی آوستریایی مجارستاندن آیره‌رق، پرسبورغك اوست طرفنده طونه‌یه دوکیلور. مجراسی ۳۱۹ کیلومتره اولوب، ۸۰ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر. جریانی یواش وساکن بر نهر ایسه‌ده، فیضاننده چوق دفعه اطرافی باصوب، کلی خساری موجب اولور. حوضه‌سی ۲۷ ۳۲۷ مربع کیلومتره وسعتنده‌در.

موراویف { (Mouravief) روسیه‌نك مشاهیر شعرا و مورخیننده‌ن اولوب، ۱۷٥۷ ده اسمولنسکده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. خاصه عسکری امراسندن اولوب، ایمپراطور بچه قاترینه طرفندن اوغللری آلکساندر و قسطنطینك مربیلکنه و بعده برنجی آلکساندر زماننده هیئت اعیان اعضالغنه نصب اولنه‌رق، مشاور خاص دخی اتخاذ اولنمش؛ وبعده معارف مستشاری ونهایت موسقوه دارالفنونی مدیری اولمش ایدی. آثاری ۳ بیوك جلد تشکیل ایتمشدر.

— پرنس موراویف دخی روسیه جنراللرندن اولوب، ۱۷۹٤ ده طوغمش، و ۱۸٦٦ ده وفات ایتمشدر. لهستان وایران وقافقاسیه محاربه‌لرنده کسب شهرت ایتمشدر.

موراویه { (Moravie) آوستریا ومجارستان دولتنك آوستریا حکومتنه تابع برخطه وایالت اولوب، ایچندن مرور ایدن (موراوه) نهرینه نسبتله بو یله تسمیه اولنمشدر. شمال جهتنده (جیزلتیاینه) دینلن یرلردن اولوب، شمالاً آوستریا و پروسیه‌یه تابع سیلزیه، غرب شمالی جهتندن چهستان، جنوباً آشاغی آوستریا، شرق جنوبی طرفندن دخی مجارستان ایله محدوددر. ٤۸°٤۱´ ایله ٥۰°۱٤´٤۸˝ عرض شمالی و ۱۲°٥۲´ ایله ۱٦°۱۲´ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲ ۲۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۲ ۲۷٦ ۸۷۰ کشیدن عبارتدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۱۰۲ کشی دوشیور. مرکزی ۹٤ ٤٦۲ اهالیسی اولان (برون) شهریدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و مرتفع اولوب، مملکت شمالدن جنوبه مائل واکثر طرفلرندن طاغلر وتپه‌لرله محاط بر یایله تشکیل ایدیور. شمال غربی حدودنده ممتد

اولان تپه‌لر صره‌سی (الپه) ایله (طونه) حوضه‌لری یعنی بالطبع دکیزله قره دکیز میله‌لری آره‌سنده برتقسیم میاه خطی تشکیل ایتمکله ، موراویه کاملاً طونه حوضه‌سنه داخلدر همان کافهٔ میاه جاریه‌سی مملکتی اورته‌سندن شق ایدن آنف‌البیان موراوه نهرینه طوپلانه‌رق ، تابعلرینك اك بیوکلری مملکتك جنوب جهتنده آقان (تایه) نهریله بوکا دوکیلن (ازوبتاوه) ، (اوسلاوه) و (ایغلاوه) نهرلریدر .

هواسی یالکز مرتفع یرلرنده سرتجه اولوب ، سائر طرفلرنده پك لطیف وصاغلامدر . طوپراغی پك منبت وزراعتی پك ایلری اولوب ، عموم اراضیسنك آنجق یوزده اوچی اراضیٔ خالیه‌دندر . ۱۲۰۰۰ مربع کیلومتره‌لکی یعنی نصفندن زیاده‌سی مزروع ، ۴۱۵۰ مربع کیلومتره‌لکی چایر ومرعی ، ۵۷۰۰ مربع کیلومتره‌لکی ده اورماندر . باشلیجه محصولاتی : بغدای ، چاودار ، آرپه ، یولاف ، مصر وسائر ذخایرله بناته ، سبزه ، پنجار ، کتن ، کنوبر ، شربنجی اوتی وسائره‌دن عبارتدر . بغدایی نفاستیله مشهوردر . فندانقلری و اشجار مثمره باغچه‌لری دخی چوق ومیوه‌لری پك نفیسدر . باغلر یالکز جنوب جهتنده بولنور . اوتی و سائر حیوانات بسلمکه مخصوص نباتاتی چوقدر . حیوانات اهلیه‌سنك اك کاپتالیسی صیغیر و ایکنجی درجه‌ده طوموز وبیکیر اولوب ، قیون وکچیلری آزدر . طیوری وعلی‌الخصوص قازلری وآربلری ده چوقدر . بالیق وآوحیواناتندن‌ده خیلی استفاده اولنور . اورمانلر کوزل بر اصولده محافظه وقطع اولنه‌رق ، کلیتلی کراسته چیقار ، دمیر وکومور معدنلری پك چوق اولوب ، شاب ، یازی طاشی وسائره دخی بولنور . نافع میاه معدنیه‌سی‌ده چوقدر .

صنایعی پك ایلری اولوب ، دمیر دوکمخانه‌لری پك چوق اولدیغی کبی ، چوخه وسائر یوك منسوجاته یاموق وکتن طوقه‌لرك نسجی اهالینك برقسم اعظمنك مدار اشتغال وتعیشیدر . چوخه وسائر منسوجاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره ممالك عثمانیه‌یه دخی کلیتله اخراج اولنور . تجارتی پك ایشلك اولوب ، هرنه قدر موراوه‌نك اکثر طرفلری سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده ، دمیر یوللری پك چوق و شوسه‌لری پك مکمل اولوب ، تجارتی تسهیل ایدرلر .

اهالیسنك یوزده یتمشدن زیاده‌سی اسلاو اولوب ، چهلره پك یقین اولان موراو جنسیتنه منسوبدرلر . مجارستان حدودی جهتنده‌کیلرده اسلوواق اسمیله معروفدرلر . یوزده اوتوزدن آشاغی اولان آلمانلر باشلیجه شهر وقصبه‌لرده تجارت وصنعتله ومأموریتله مشغولدرلر . آلمانلر اك زیاده سیلزیه ونفس آوستریا حدودنده‌در . اسلاولر عمومیتله قتولیك وآلمانلر اکثریتله پروتستاندر . موراویه‌نك بر دارالفنونی ، بر آقادمیاسی ، بر طب وفن جراحی مکتبی ، بر اورمان مکتبی و دیکر متعدد مکاتب عالیه‌سیله ۱۲ قتولیك و بر پروتستان مکاتب اعدادیه‌سی واردر . ۱۸۸۰ استاتستیقنه کوره ، تاریخ مذکورده ۱۹۹۸ مکاتب ابتدائیه موجود اولوب ، اهالینك یوزده ۶۷ دن زیاده‌سی اوقویوب یازمق بیلیردی .

۱۸۶۱ تاریخندن بری موراویه ، آوستریانك سائر یرلری کبی ؛ بر نوع مختاریت اداره‌یه نائل اولوب ، ۱۰۰ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر ، که بومجلس ویانه‌ده‌کی مجلس عمومی ایچون‌ده ۳۱ اعضا انتخاب ایدر . مملکت ۳۱ قضایه منقسم اولوب ، کندی ماشلرینه اداره اولنور ۶ شهری واردر . صلح محاکمندن بشقه ۶ محکمهٔ ابتدائیه‌سی وبر محکمهٔ استینافی واردر .

موربیهان { (Morbihan) فرانسه‌نك ساحل غربیسنده بحر محیط آطلانتی‌یه مربوط برقوی اولوب ، مدخلی ۵° ۱۵´ طول غربی ایله ۴۷° ۳۳´ عرض شمالیده واقعدر . بویی ۱۸ واکی ۸ کیلومتره‌در . اسمی کلت لساننده « کوچك دکیز » دیمکدر .

موربیهان { (Dép. du Morbihan) ایالتی } فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب ، اسکی برتانیه خطه‌سندن معدوددر . غرباً فینیستره ، شمالاً قوت دونور ، شرقاً ایله مع ویلنه ، جنوب شرقی طرفندن آشاغی لوآره ایالتلریله ، غرب جنوبی طرفندن دخی بحر محیط آطلانتی ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۷۹۸ مربع کیلومتره اولوب ، ۵۴۴۴۷۰ اهالی ایله مسکوندر .

مرکزی (وانه) شهریدر. سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، همنانی اولان قوی دخی ساحلنده‌در. کیبرون شبه جزیره‌سیله (قروآ) و(بل ایل) آطه‌لری ده بو ایالته ملحقدر. اراضیسنك بر قسمی ناقابل زراعت چوراق یرلردن عبارت اولوب، مع‌هذا فنك امدادیله واهالینك سعییله خیلی مقدار ذخایرله داری، کتن، کنوبر وسائره حاصل اولور. باغلری آز اولوب، سیدره تعبیر اولنان طاغ الماسی شرابی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقجه اولوب، ساده یاغی مشهوردر. آریلری ده چوق اولوب، خیلی بال چیقار. دمیر وقورشون معدنلریله بلور، یازی طاشی، بایی طاشی وچینی وسائره اعماله یارار اتربه‌سی واردر. صنایعی پك ایلری اولمیوب تجارت بحریه‌سی ضررسزدر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٧ ناحیه و ٢٤٩ دائره‌یی حاویدر.

مورته (La Meurthe) فرانسه‌نك شرق جهتنده بر نهردر، که ووسژه طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، سنت دیه، باقاره، لونویل ونانسی اچنه‌دن بعدالمرور، رین ایرماغنه تابع موزله نهرینه قاریشیر. مجراسی ١٦٠ کیلومتره اولوب، ١١٨ کیلومتره‌لکی صال یوزدیرمکه و ١٢ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

مورته‌مع‌موزله (Meurthe et Moselle) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، جنوباً ووسژه، غرباً موزه ایالتلریله شمالاً بلجیقه ولوکسمبورغ حدودیله، شرقاً وشمال شرقی جهتندن دخی لورنه خطه‌سیله یعنی آلمانیه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٣٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٤١٥٠ کشیدر. مرکزی (نانسی) شهریدر. اراضیسی عارضه‌لی ومرتفعجه اولوب، ووسژه سلسله‌سنك بعض قول واتکلری ممتد اولور. ایالته اسمی ویرن (موزله) ایله اوکا تابع (مورته)، مادون، سانون وسیه جنوبدن شماله وماده ایله اورنه غربدن شرقه آقه‌رق، جمله‌سی (رین) ایرماغنه تابع اولان (موزله) نهرینه دوکیلور. یالکز منتهای شمالنده (قلاوار) نهری شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق موزه ایرماغنه کیدر. بو وجهله ایالتك همان بتونی رین حوضه‌سنده اولوب، لورنه خطه‌سندن هیچ بر حدود طبیعیه ایله آیرلمامشدر، وذاتاً قدیماً لورنه خطه‌سنه داخل ایدی. کوچك کوللری ده چوقدر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه، سبزه ومیوه‌لرك انواعندن بشقه بتاته، پنجار، شلغم، کتن، کنوبر وسائر محصولاتی و باغلری واردر. شرق وغرب جهتلرنده اورمانلری چوقدر. مرمر، آلچی، لیطوغرافیا و بایی طاشلری، آتش بویه‌لری ومیاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری ده چوقدر. واسع بر قیا طوزی معدنی اولوب، سنوی ٤٥ ملیون کیلو طوز چیقاریلیر. آت، صیغیر وقیون ایله سائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. صنایعی پك ایلری اولوب، باشلیجه‌لری معادنك ایشلنمسیله بلور، جام، کاغد، چوخه، بز، بویا، اجزاء کیمیویه وسائره‌یه متعلقدر. نانسینك صیرمه واپك نقشلری مشهوردر. ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٢٩ ناحیه و ٧١٤ دائره‌یی حاویدر.

مؤرج (ابو فید — بن عمرو السدوسی) مشاهیر نحویون ولغویوندن اولوب، بصره‌لیدر. احمد بن خلیلدن اخذ ایدوب، سیبویه‌نك شریکلرندندر. هله علم لغتده فرید عصر اولوب، لغات عربیه‌نك ثلثانی ازبرنده ایدی. بر چوق تصنیفاتی اولوب، اك مشهورلری: «کتاب الانواء»، «کتاب المعانی»، «حذق نسب قریش» وسائره‌در. مأمون خلیفه‌نك معیتنده خراسانه کیدوب، بر مدت مروده وبعده نیسابورده اقامت ایتمش؛ واورانك علماسی کندیسندن استفاده ایلمش ایدی. ١٩٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. کوزل اشعاری دخی اولوب، شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

روعت بالبین حتی ما اراع له
وبالمصائب من اهلی و جیرانی
لم یترك الدهر لی علقا اضن به
الا اصطفاه بنأی او بهجران

مورس (Morse) آمریقانك مشاهیر حکمت شناسانندن اولوب، تلغرافك چیزکی ونقطه‌یه بدل باصمه حروفله کشیده‌سی اصولنك موجدیدر. ١٧٩١ ده (مساجوست)

جمهوریتنك (شارلستوون) شهرنده طوغمش و ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر.

مورسیه (Murcie) [«مرسیه» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

مورفه یاخود مورفئوس (Morphée, Morpheus) اساطیر یونانیهده اویقو وروئیالربهسی وکیجهنك اوغلی زعم اولنهرق، انسانلری اغفال ایله اویوتمق ایچون هر شکله کیردیکنه اینانیرلردی. اسمی دخی بوکا دلالت ایدیور. الندهبر خشخاش چیچکی طوتار وکلبك قنادلریله مجهز تصور ایدرلردی

مورلوس (Morelos) مکسیقه ممالك مجتمعهسنی ترکیب ایدن حکومتلردن اولوب، شمالاً وشمال غربی جهتندن مرکز قضاسیله ومکسیقو مملکتیله، غرب جنوبی جهتندن غوررو، جنوب شرق طرفندن وشرقاً دخی پوئبله حکومتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیهسی ۵۲۵۳ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۹۸۰۰ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ۸۵۵٤ اهالیلی جامع اولان (قوئرناواقه) قصبهسیدر. مکسیقهنك بویوك یایلاسی اوزرنده بولنوب، حدود شمالیهسنده ۵٤۲۰ متره ارتفاعی اولان (پوپوقاپتات) برکانی بولنیور. هواسی معتدل ومطرد اولوب، میزان الحراره قیشین نهایت ۱۹ درجهیه اینر، ویازین ۲۳دن یوقاری چیقماز؛ یعنی یاز ایله قیشی آرهسنده پك آز فرق واردر. محصولاتی: شکر قامشی، قهوه، مصر، فاصولیهیه مشابه بر محصول، موز، پورتقال، لیمون واوراپه مخصوص محصولات متنوعهدن عبارتدر. برنج، سیسام، پاموق، کتنویر، طوت وسائره یتیشدیرمکهده استعدادی واردر. بعض طرفلرنده باغلر دخی یتیشدیرلمشدر. حیواناتِ اهلیهسیده چوقجهدر. بر دمیر یول خطی مملکتی شق ایدیور. حکومت ۵ قضایه منقسم اولوب، ۲۷ ناحیهیی حاویدر.

مورله (Morella) اسپانیهنك والنسه خطهسنده (قاستلون) ایالتنده وقاستلونك ۷۰ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۱۹۰ اهالیسی وچوخه وبز فابریقهلری واردر.

مورله (Morlaix) فرانسهنك فینیستره ایالتنده وکیمپرك ٦٦ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه و سکله اولوب، ۱۲٤۷۰ اهالیسی، بیوك بر توتون فابریقهسی، تجارت بحریهسی وصاغلام لیمانی واردر.

مورلیا (Morelia) مکسیقهنك حکومات وسطیهسندن (میشوآقان) حکومتنك مرکزی بر شهر اولوب، مکسیقونك ۱۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۲٤۰۰۰ اهالیلی جامعدر. کوزل وتمیز سوقاقلری، متعدد میدان و باغچهلری و بر مصنع کلیساسیله بعض سرایلری واردر.

مورمون (Mormons) آمریقا ممالك مجتمعهسنده یکی ظهور ایتمش بر مذهبه تابع بر جماعت اولوب، بونلر کویا میلاد عیسادن ٦۰۰ سنه اول حکام بنی اسرائیلدن صدقیانك زماننده یازلمش وبو قدر زماندن صکره آمریقاده بولنمش برکتابك احکامنه تابعدرلر. وابتیزی سن رشده وصوللرنده بر ماء جاریده اجرا ایدرلر. آمریقا اهالیٔ اصلیهسنك بنی اسرائیل ذریتندن اولدقلرینه معتقددرلر. بینلرنده تعدد ازواجی تجویز ایتمشلردر. بو مذهبك موجدی ۱۸۰۵ده ممالك مجتمعهنك (ورمونت) حکومتنده طوغمش اولان (جوزف اسمیت) اسمنده بریدر؛ و ۱۸۳۰ده پیدا ایتدیکی تابعلرله (میسوری) مملکتنه کیدهرك، اوراده آیریجه بر مهجر تأسیس ایتمك ایستمش ایسهده، سائر مذاهب اصحابیله واقع اولان منازعهلری اوزرینه، ۱۸۳۸ده اورادن اخراج اولنهرق، (ایلینوآ) جمهوریتنه انتقال، و اوراده (ناؤوو) اسمیله یکی برقصبه تأسیس ایتمشلردی. لکن اوراده دخی منازعهلر ظهور ایدوب، ۱۸٤٤ده مرقوم اسمیت ایله برادری هیرام هیجانه کلن اهالی طرفندن قتل اولنمغله، مورمونلر قیالی طاغلر ایله سیرانواده آرهسنده طوزلی کولك جنوبنده و (اوتاه) کولنك شمالندهکی خالی یرلره کیدوب، (دزرت) اسمیله بر مهجر تأسیس ایتمشلردر. قالیفورنیه آلتون معدنلرینك کشفندن صکره بو یر، اورانك یولی اوزرنده بولنمغله، پك چابق کسب عمرانه باشلایوب،

۱۸۵۰ ده (اوتاه) اسمیله آیریجه برداٸره یعنی ایالت اتخاذ اولنمشدر. ۱۸۵۸ ده مورمونلر ممالك مجتمعه حکومت مرکزیه‌سنی طانیمامغه قالقیشوب، استقلال دعواسنده بولنمشلرسه‌ده، عسکر سوق اوزرینه، بلا محاربه عرض مطاوعت ایتمشلردر. ۱۸۸۲ ده ممالك مجتمعه حکومتنك برقرار رسمیسیله، کندیلرینه تعدد ازواج منع اولنمشدر. انکلتره و دانیمارقه‌ده دخی مورمون مذهبنه تابع بعض افراد بولنیور.

مورنه { سیرا — (Sierra - Morena) اسپانیانك جنوب جهتنده اوزون بر سلسلهٔ جبال اولوب، آق دکیز سواحلی قربندن پورتکیزك قسم جنوبیسنه دك آندلوسیا ایله قستیله و استرمادور آره‌لرنده شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری ممتد اولور. برتك صره اولیوب، بربرینی تعقیب ایدن برچوق جبالدن مرکبدر. اك یوکسکی اولان (سرو ده المناره) نك ۱۸۰۲ متره ارتفاعی واردر. (سیرا القراض)، (سیرا مادرونه) و (سیرا المعدن) دخی اك مرتفع یرلرندندر. انك وقوللری شمال وجنوبه طوغری خیلی اوزاقلره قدر ممتد اولور. برچوق بوغازلری وباصیق یرلری اولوب، برقاچ دمیریول خطی طرفندن قطع اولنور. شمالی اتکلرندن ایندن صولر غوآدیانه (یعنی وادی آنه) وجنوبی مائله‌سندن ایننلری‌ده غواد الکویر (یعنی الوادی الکبیر) ایرماغنه دوکیلوب، سلسلهٔ جبال بو ایکی وادینك آره‌سنده ممتد اولور. اورمانلری چوق دکل ایسه‌ده، اکثر طاغلری چالیلقلر و کزل مرطارله مستوردر. هواسی‌ده اسپانیه‌نك شمال و وسط جهتلرینه نسبةً ملایم اولدیغندن، قیشین هرطرفدن کلیتلی قیون سوریلری بو طاغلره طوپلانیر. اورمانلری باشلیجه میشه، چام، کورکن، دیش بوداق وسائر اشجاری حاوی اولوب، سلسله‌نك اکثر یرلری‌ده اوزاقدن سیاه کورینن وسلسله‌یه «قره طاغ» دیمك اولان بو اسمی قزاندیران برمتره یوکسکلکنده برچالیدر، که رائحه‌سی اوزاقدن طویلیر.

موروان { (Morvan) فرانسه‌نك وسطلرنده (سینه) ایله (لوآره) حوضه‌لری آره‌سنده بر طاغ اولوب، شمالی اتکلرندن ایندن چایلری (سینه) ایرماغنه تابع (یونه) نهرینی تشکیل ایدرلر. جنوبی اتکلرندن ایندن میاه جاریه‌سی ایسه (لوآره) ایرماغنه دوکیلور. اك یوکسك محلنك آنجق ۹۰۲ متره ارتفاعی واردر. اورمانلری چوق اولوب، پارسده صرف اولنان اودون وکمور کاملاً بو طاغدن کسیلیر، ویونه وسینه واسطه‌سیله ایندیریلیر.

موره { (Morée , Peloponèse) یونانك قسم جنوبیسنی تشکیل ایدر برشبه جزیره اولوب، شمال شرقی کوشه‌سندن (قورنته) برزخیله یونانك روميلي دیدکلری قره جهتنه مربوطدر. شمال جهتندن (قورنته) کورفزی دینلان اوزون برکورفزله نفس یوناندن آیریلوب، یونك مدخلنده یعنی موره‌نك شمال غربی کوشه‌سنده (پاتراس) وشمال شرقی کوشه‌سنده‌ده (اکینه) کورفزلری بولنیور. موره شبه جزیره‌سی بر پنجه شکلنده اولوب، جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد دورت شبه جزیره‌سی وبونلرك آره‌لرنده ناوپلیه، مارانونیس ومسینیا کورفزلری اسملریله اوچ کورفزی واردر. ساحل غربیسی دخی مقعرجه اولوب، آرقادیه کورفزینی حاویدر. ۳۶°۲۰′ ایله ۳۸°۲۰′ عرض شمالی و ۱۸°۴۵′ ایله ۲۱°۱۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲۲۰۱ مربع کیلومتره و اهالیسی ۷۴۳۱۸۹ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، دوز یرلری آنجق بعض وادیلردن عبارتدر. الیده مع آخائیا، قورنتیا مع آرغولیده، آرقادیا، مسینیا ولاقونیه اسملریله ۵ ایالته منقسمدر. ادارهٔ عثمانیه زماننده برایالت اولوب، مرکزی وسطنده بولنان (طریپولیچه) قصبه‌سی ایدی. دولت عثمانیه‌نك ظهورنده موره وندیك وجنوه جمهوریتلریله اهل صلیبدن قالمه برطاقم فرنك بکلکاری بیننده منقسم اولوب، سلطان مراد خان ثانی زماننده فتحنه بدأ اولنمش؛ وابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده فتحی اکمال اولنوب، بعده وندیك جمهوریتی مکرراً بعض جهتلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، یکیدن استخلاص اولنمشدی. [زیاده تفصیلات ایچون «یونان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مورای { (Murray, Moray) اسقوچیه‌نك شمال جهتنده بر خطه اولوب،

شمدیکی حالده، درت بش ایالت بیننده منقسمدر.

موری خلیجی بوخطه‌نك ساحل شرقیسنده قره‌لرك ایچنه کیرمش بیوك برخلیج اولوب، بویی ٤٠ کیلومتره و اکی مدخلنده ٢٦ کیلومتره اولوب، کیتدکجه طارلاشمغله، (نس) ایرماغنك منصبنه منتهی اولور. مذکور ایرماق سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، ساحل غربیده‌کی (قورومارنی) خلیجنه دوکیلان قوناق نهریله دخی صنعی بر جدول ایله اختلاط ایتدیکندن، بو ایکی خلیج آره‌سنده بتون اسقوچیه‌یی شق ایدر برطریق بحری آچلمشدر.

موری { (Murray) آوستralیه‌نك اك بیوك ایرماغی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك منتهای جنوب شرقیسنده واقع (مور. یونغ رانجه) طاغندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، و ویقتوریه ایله یکی جنوبی والس مملکتلرینك حدودینی آیره‌رق، صاغ وصولدن بر چوق چایلر ونهایت صاغدن تا قوینسلاندن کلن وکندیسندن چوق دها بیوك اولان (دارلینغ) نهرینی آلدقدن صکره، جنوبی آوستralیه مملکتنه دخول ایله، غرب جنوبی‌یه وبعده جنوبه طوغری دونه‌رك، (رانقونتر) قوینه دوکیلور. مجراسی ١٧٩٠ کیلومتره اولوب، قوراقلق موسمنده کنیشلکی ٦٠ ونهایت ٨٠ متره‌یی تجاوز ایتمزسه‌ده، فیضاننده شدتله طاشوب، اطرافنی باصار. دارلینغ نهریله برابر حوضه‌سی ٧٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. فیضانی زماننده ایچنده واپورلر ایشلرسه‌ده، طولاماجلری چوق اولدیغندن، برآز زحمت چکیلیر. کندیسیله تابعلری حوضه‌سنده بولنان کایتلی قیون سوریلرینه صو ویرمکه یارار.

موریس { یاخود ماوریجیوس (Maurice, Mauritius) روما شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ٥٣٩ ده قپادوقیانك (آرابیسوس) قصبه‌سنده طوغمش، وایمپراطور ایکنجی تیبرك دامادی اولمش ایدی. ٥٨٢ تاریخنده ایمپراطور اولوب، ایران شاهی ایکنجی خسروی صندالیٔ حکومته اوتورتمش، ولومباردلره قارشی ایتالیانلره یاردیم، وآوارلرله دخی محاربه ایتمشیدی. ٦٠٢ تاریخنده کندیسنه عصیان ایدن (فوقاس) طرفندن مغلوب و اسیر اولوب، آلتی اوغلیله برابر قتل اولنمشدر. فن حرب حقنده بر تألیفی واردر.

موریس { آطه‌سی (Ile Maurice) ونام دیکرله «فرانسه آطه‌سی». بحر محیط هندیده مداغسقار ساحل شرقیسی آچیقلرنده وسنت پول جزیره‌سنك شرق شمالیسنده انکلتره‌یه تابع بیوجك بر آطه اولوب، ١٩°٥٩′ ایله ٢٠°٣١′٣٠″ عرض جنوبی و ٥٥° ایله ٥٥°٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩١٤ مربع کیلومتره اولوب، ٣٥٨٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ساحل غربیسنده واقع (پورت لویی) اسکله‌سیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، اورته‌لری ٥٠٠ متره ارتفاعنده بر یایله تشکیل ایدر، وطاغلری‌ده ٨٢٥ متره‌یی کچمز. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، یاغمور موسملرنده سیل کبی آقان انهارینك چوغی قوراقلق موسمنده قورو دره‌لر حالنه کچر. سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی ایسه‌ده، اوکلرنده صیغلر وقیالر چوق اولوب، سیر سفائن حقنده مخاطره‌لیدر. طوپراغی منبت وهواسی معتدل اولوب، هله قوراقلق موسمنده پك لطیفدر. بزم قیشمزه مصادف اولان یازموسمی ایسه، یاغمور موسمی دخی اولمغله، اوموسمده حرارت ورطوبت هوایی ساحلده بر آز آغرلاشدیرسه‌ده، ایچ طرفلرده ینه هوا لطیفدر. ساحلده بیله میزان الحراره ٣٣ درجه‌یی کچمز. اك برنجی محصولی وجزیره‌نك مدار ثروتی شکر قامشی اولوب، بر مقدار بغدای، مصر، برنج، پاموق، چیویت، بویر، دارچین وسائره دخی حاصل اولور. منطقهٔ حاره‌یه وآوروپایه مخصوص میوه‌لرك‌ده اکثری یتیشیور. حیوانات اهلیه ووحشیه‌سی آز اولوب، بونلر دخی آوروپالیلر طرفندن ادخال اولنمشدر. اورمانلری پك چوق ایکن، شکر قامشی زرعیچون بر خیلیسی اتلاف اولنوب، آطه‌ده یاغمورلرك آزالمسنی موجب اولمشدر. اهالیسی آوروپالی مهاجرلرله بونلرك مملکتده طوغمش اولاد و احفادندن وعمله صفتیله هند وچیندن وآفریقا سواحلندن طوپلانان مختلف الجنس آدملردن مرکبدر. جزیره‌نك ملحقاتی اولان دیکر بعض جزائرله برابر واردات سنویه‌سی ٢٠ ملیون فرانغه قریب اولوب، باشلیجه کمرك رسمندن

عبارتدر. جزیره مقدما فرانسه‌نك اولوب، ١٨١٤ تاریخنده انكلتره‌یه كچمشدر.

موریسون (Morisson) انكلتره مشاهیر مستشرقیننده‌ن و پروتستان میسیونرلرندن اولوب، ١٧٨٢ ده طوغمش، و ١٨٣٤ ده وفات ایتمشدر. مأموراً چینه كوندریلوب، چینجه‌یی مكمل اوكرنمش؛ وانجیل و توراتی لسان مذكوره ترجمه ایتدیكی كبی، چینجه‌نك صرفنی و ٦ جلد اوزره بر مكمل لغتنی و چینجه‌دن انكلیزجه‌یه وانكلیزجه‌دن چینجه‌یه بر لغت كتابنی ترتیب ایتمشدر.

موزاكه (Muzakia) آرناؤدلغك اك بیوك اووه‌سی اولوب، آولونیه‌نك شمالنده منصب اولان (ویوسه) ایله ایلبصانك ایچندن جریان ایدن (اشقومبی) ایرماقلری مجرالری آره‌سنده آدریاتیق دكیزی ساحلندن خیلی ایچری‌یه قدر ممتد اولور. ساحلده شمالدن جنوبه بویی ٥٠ كیلومتره قدر اولوب، وسطلرنده ساحلدن ایچری‌یه طوغری اكی دخی اوكا قریب ایسه‌ده، شمال وجنوب جهتلرنده كیتدكجه طارلاشه‌رق، طاغ اتكلری ساحله تقرب ایدر. مذكور ایكی نهردن بشقه (دوول) ایله (اوسون) ك برلشمسندن تحصل ایدن (سمان) ایرماغی دخی اووه‌نك اورته‌سندن پك طولامباجلی بر جریانله آقار. موزاكه‌نك بادیٔ عمران وسعادتی اوله‌بیله‌جك حالده بولنان بو اوچ ایرماق وعلی الخصوص مذكور (سمان) شمدیكی حالده سبب خرابیت وعطالتیدر؛ چونكه قیشین طاشدیغندن، صولری اووه‌یی باصوب، اكثر طرفلرینی كول حالنه قویار، ویازین او صولر تعفن ایدوب، صیتمه منبعی اولان بر طاقم صازلقلر حالنه كچر. بو وجهله صو آلتنده قالان یرلر ایشلنه‌مدكدن بشقه، هوانك آغرلغندن زراع طیانه‌میوب، او بر طرفلرینی دخی ایشلیه‌میورلر؛ وبو سببدن اهالیسی پك تنبل و سفیل بر حالده بولنیور: و اوكوزلم اراضینك قسم اعظمی بطال طوریور. بوندن ماعدا نهرك بتاغی دخی ثابت اولمیوب، دوكدیكی قوملرك تشكیل ایتدكاری سدلره كوره، هر سنه دكیشیور. منصبی دخی بو حالده یعنی قوملرله مسدود بتاقاق حالنده‌در. شمدیكی حالده باشلیجه مصر وایكنجی درجه‌ده بغدای وسائر حبوبات اكیلیورسه‌ده، پرنج، پاموق وسائر محصولات یتیشدیرمكه استعدادی واردر. اكر نهر مذكورك بتاغی سدلرله تحدید اولنه‌رق، اراضی طغیان میاهدن تأمین ایله برابر، سقی اراضی ایچون جدوللر دخی آچیله‌جق اولسه، موزاكه‌نك بر كوچك مصر اوله‌جغنده شبهه یوقدر. سمانك آغزی تطهیر اولنسه، بر درجه‌یه قدر سیر سفائنه دخی صلاحیت كسب ایتمسی مأمولدر. شرق جهتنده وساحلدن اوزاق یرلرنده بعض اوفق تپه‌لر بولنوب، كرك بونلر وكرك اووه‌نك كنارلرنده‌كی طاغ اتكلری باغلر وزیتون آغاجلری وسائر اشجار مثمره ومزروعاتله مستوردر. كرك بو تپه‌لرك اكثرنده وكرك اووه‌نك بعض جهتلرنده اورمانلر دخی واردر. بتون اووه‌ده طاشدن اثر اولمدیغندن، وطوغله وكرمیت اعمالنه كیمسه همت ایتمدیكندن، اهالی سازدن وقامشدن یاپدقلری قلبه‌لرده اسكان ایدرلر. شمال جهتی (قره طوپراق) سمیله دخی معروف اولوب، اورانك اورمانلری دها زیاده‌در. بو اووه انهارك دوكدكاری طوپراقلردن متشكل آلچق اراضیٔ جدیده‌دن اولدیغی، سواحلی دكیزله اختلاط ایدر ودكیزدن اینجه قوم دیللریله آیرلمش طوزلی صیغ كوللردن عبارتدر. بو كوللرك اك بیوكی (قراواسه) در. بونلردن بشقه داخلده دخی (تربوف) و (مورؤس) اسملریله ایكی كول واردر. موزاكه‌ده كوچك لكن قوتلی بر جنس بیكیر دخی یتیشوب، خیلی خركاه سوریلری واردر. اهالیسی (لاله) تعبیر اولنوب، تنبللك وخیلازلقله متهمدرلر. بر طاقمی اسلام وبر طاقمی خرستیاندر.

موزامبیق (وپورتكیزجه موسامبیق Mozambique, Moçambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده ومداغسقار جزیره‌سنك قارشیسنده پورتكیز دولتنه تابع بیوك بر یر اولوب، ١٠° ٣٩′ ٥″ عرض جنوبیده واقع (دلغادو) بورنندن ٢٦° ٥٠′ عرض جنوبیده كائن (دلاغوآ) قوینه‌دك ممتد اولور. حدود شمالیه‌سی (رووومه) مجراسنی تعقیب ایدوب، (تانغانیقه) كولنه‌دك اخیراً آلمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه آلدیغی زنكبار حاكمیتی اراضیسیله محدوددر. جنوب جهتنده ایسه ساحله قریب محلده (زولو) ممالكندن (آمانونغه) مملكتیله محدود اولوب،

بعده حدود شماله طوغری دونرك، بر خیلی مسافه‌ده غرباً «جنوبی آفریقا جمهوریتی» دینلن حکومت مستقله ایله محدوددر. ورادن یوقاری غرباً انکلیزلرك و یا پورتکیزلیلرك تحت ادارەسنده اولوب حقیقتده کیمسه‌نك نفوذینه تابع اولمیان اراضی غیر مضبوطه ایله محدوددر، ودها طوغریسی او جهتدن حدودی معین دکلدر. مساحۀ سطحیه‌سی ١٨٩٦٤٠٠ مربع کیلومترە اعتبار اولنوب، اهالیسنك مقداری معلوم دکل ایسه‌ده، اوچ درت یوز بیك راده‌لرنده تخمین اولنیور. اراضیسنك احوالی هنوز مجهول اولوب، یالکز سواحلیله (زامبز) ایرماغك مجراسی بردرجه‌یه‌قدر معلومدر. مع‌هذا نهر مذکورك وادیسی حقنده دخی موجود خریطه‌لر بیننده بیوك اختلافلر واردر. آفریقانك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب آفریقای جنوبینك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن مذکور (زامبز) موزامبیق ورته‌سندن شق ایله، بیوك بر دالیه تشکیل ایدەرك، ١٨° عرض جنوبی اطرافنده دکیزه دوکیلور. حدود جنوبیه‌سی قربنده (لیمپوپو) وحدود شمالیه‌سنده دخی (رووما) ایرماقلری آقیور. بونلرك آرەلرنده ایکنجی درجه‌ده برچوق انهار بولنوب، اکثرینك یالکز منصبلری معلومدر. قسم شمالیسنده (نانغانیقه) اسمیله مسمی واسع بر کول و بونك جنوبنده (شیروا) کولی بولنیور. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، طاغلری و اووەلری وار ایسه‌ده، لایقیله تعیین اولنه‌مامشدر. منطقۀ حارە داخلنده بولنمغله، هواسی بالطبع صیجاق اولوب، بزم قیشمزه متصادف ولاریاری قورا قلقله کچوب، نیساندن تشرین اوله قدر یاغمور موسمی سوریور. هواسی بیانجیلر حقنده وخیمدر. اراضیسی پك منبت ایسه‌ده، بشیوز سنه متمادیاً ممالکتدن کمیلر طولوسیله آلوب کوتوریلن اسرا اهالیسنك مقدارینی آزالتمغله برابر، آوروپادن مهاجر کیتمسنده هوا مانع اولمش، واعماره مقتدر بر حکومت الینه دخی دوشمه‌مش اولدیغندن، پك جزئی یرلرندن استفاده اولنیور. باشلیجه محصولاتی: برنج، شکر، داری، پاموق، توتون، قهوه، چیویت و یاغ اخراجنه یارار بعض حبوباتله نباتات طبیه وساڕه‌دن عبارتدر. پورتکیزلیلر زراعته اهمیت ویرمیوب، یالکز آلتون تحریسیله مشغولدرلر؛ حالبوکه بو ذی‌قیمت معدن دخی زامبز مجراسنك جنوبنده واقع و بین العرب (سفالة الذهب) دینلمکله مشهور اولان سفاله خطه‌سنده پك کثرتلی ایکن، یالکز سیللرك ایندیردکاری قوملرده بولنانیله قناعت ایتمکده‌درلر. باقیر، دمیر و کومور معدنلری دخی وار ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمیور. اخراجاتی ذکر اولنان محصولات ارضیه‌سیله آلتون توزی، فیل دیشی، کرکدان بوینوزی، قپلان پوستی، کراسته، صمغ، قاوچوق، کهرجله، بال، بالمومی، طوز وساڕه‌دن عبارتدر. اهالیسی مختلف اقوام زنجیه ایله سواحلده وشهر وقصبه‌لرده یوناناز عرب، هندلی، پورتکیزلی وساڕ مهاجرلرله بونلرك یرلیلرله ازدواجندن متولد ملزلردن مرکبدر. پورتکیزلیلردن اول عربلر اورالرده مهجرلر تأسیس ایدوب، دین اسلامی دخی نشر ایتمش اولدقلرندن، اك متمدن اهالیسی مسلمان وایچ طرفلرده‌کیلر مشرکدر. پورتکیز قرالی طرفندن منصوب بر والینك تحت ادارەسنده اولوب، بونك معیتنده ملکیه ومالیه مأمورینیله امراء عسکریه‌دن مرکب بر مجلس اداره واردر. اهالینك اعیانندن مرکب اولان مجلس بلدیه ایله دخی والی ایستدیکنده استشاره ایدر. ممالکت ٩ ایالته منقسم اولوب، مرکزی موزامبیق شهریدر.

موزامبیق } (Mozambique) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده ١٥° ٣′ ٢٤″ عرض جنوبی ایله ٣٨° ٢٨′ ١٢″ طول شرقیده بر کوچك آطه‌نك اوزرنده مؤسس آنف‌البیان ممالکتك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل منظرەسی، استحکاماتی، بیوك ابنیۀ میریه‌سی، ایشلك تجارتی، بازار وچارشیسی وایچ طرفلره آمدشد ایدر کاروانلری واردر. بو قصبه‌ده بر جمعیت جغرافیه واردر؛ و «شرق آفریقا» عنوانیله بر غزته نشر اولنور. تحت البحر تلغراف خطلریله بر طرفدن عدنه و برطرفدن امید بورننه مربوطدر. فرانسەنك (مساژری ماریتیم) شرکتیله انکلترەنك برشرکتی واسکله‌یه مقتن صورتده واپور ایشلتیورلر. اون آلتنجی قرن میلادی ابتدالرنده (واسقودی غاما) موزامبیقك اوکنه اوغرادیغنده، بو قصبه‌یی

ومملكتنى سلطان ابراهيم اسمنده برامام عربك منتظم حكومتى آلتنده بولوب، بعده پورتكيزليلر برطاقم دسايسله بو حكومتى دوشوروب فضولاً مملكتى ضبط ايتمشلردر.

موزله { (Moselle) رين ايرماغنه تابع بيوك بر نهر اولوب، فرانسه‌نك (ووژه) ايالتنده و ووژه طاغلرندن نبعانله ابتدا شماله، بعده شمال غربي‌يه ونهايت شمال شرقي‌يه طوغرى آقه‌رق، (مورته مع موزله) ايالتنى دخى شق ايله، صاغدن (مورته) و صولدن (مادون) و (ماده) نهرلرينى آلدقدن صكره، فرانسه حدودينى كچه‌رك، آلمانيه‌نك لورنه ايالتنه كيرر، و (متز) شهرى ايچندن بالمرور، اوراده صاغدن (سيه) ودها آشاغيده صولدن (اورنه) نهرلرينى آلير. نهايت لورنه‌دن چيقوب، بر خيلى مسافه‌ده لوكسمبورغ حكومتيله آلمانيه حدودينى آيردقدن صكره، ينه حدودى تعقيب ايده‌رك شمالدن كلن (سوره) ايله برلشنجه، شرقه طوغرى دونه‌رك، پروسيه‌نك رين ايالتنه كيرر؛ وخيلى واسع اولديغى حالده، بك طولامباجلى بر مجراده جريانله، صاغدن (ساه) وصولدن كيل، سالم، ايزر، اوس واك چايلرينى بعدالاخذ (قوبلنج) شهرى اوكنده (رين) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ٥١٤ كيلومتره طولنده وحوضه‌سى ٢٨٣٦٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. ثانيه‌ده ½ ٢٤ و ياالكز بك قوراقلق زمانلرنده ½ ١٦ مكعب متره صو دوكر.

مَوزور { اندلسده قرطبه‌نك جنوب غربيسنده و قرمونه ناحيه‌سنه متصل بر ناحيه اولديغى معجم البلدانده مسطوردر.

موزون { فرس شعراسندن درت كشينك تخلصيدر:

برنجيسى (خواجه بابا مير شريف) سمرقندلى اولوب، علوم رياضيه‌ده دخى عصرينك فريدى ايدى. شو بيت اونكدر:

الفت غنچه صبا را كند آوازه بلند
ميكند شهرهٔ عالم دل آگاه مرا

— ايكنجيسى (راجه‌رام زاش) هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، عظيم آباد مضافاتندن اولديغى حالده، پدرى نواب مهابت جنگك رئيس ديوانى اولمغله، كنديسى دخى قطع مراتب ايده‌رك، عظيم آباد محافظى اولمشيدى. عظيم آبادك شاه عالم طرفندن محاصره‌سنده مقاومتده ثبات ايتمكله، ١١٧٠ ده قلعه فتح اولنجه، نواب قاسم عليجاه طرفندن حبس اولنمش؛ و ١١٨٥ ده مشاراليه عاليجاه انكليزلره مغلوب اولنجه، صاحب ترجمه‌يى محبسدن اخراجله، صويه آتمش؛ وموزون حياتدن اميدينى كسنجه، بر بارداق صو ايستمش ايسه‌ده، الينه ويردكلرنده، ايچمزدن بارداغى يره آته‌رق بداهةً شو بيتى سويلمشدر:

محروم رفت ازتولب تشنهٔ حسين
اى آب خاك شوكه ترا آبرو نماند

شيخ محمد على حزين لاهيجانينك شاكردلرندن اولوب، مرتب ديوانى واردر.

— اوچنجيسى ينه هندستان بت‌پرستلرندن ودكن واليسى نواب آصفجاهك مراسندن اولوب، ١١٧٩ ده حيدرآباد مضافاتندن مصطفى نكر قلعه‌سنك محافظى ايكن، انكليزله ايتديكى محاربه‌ده قتل اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

شب كه ياد ماهرويى دردل من راه داشت
چشم كريان ازخيالش يوسفى درچاه داشت

— دردنجيسى هندستانك (ناكور) قصبه‌سندن اولوب، سلسله‌سى شيخ حميد الدين ناكورى‌يه منتهى اولور. حسن خطى دخى وار ايدى. شو بيت اونكدر:

مراچه سود زكلهاى رنك رنك بهار
چونيست بيتو دلمرا بهيچ كونه قرار

موزه { (La Meuse) رين ايرماغنه تابع بر بيوك نهر ودها طوغريسى منصبى قربنده رينله قاريشور بر ايرماق اولوب، فرانسه‌نك (بوقارى مارنه) ايالتنده نبعانله، شماله طوغرى جريان ايده‌رك، ووژه ايالتك غربى كوشه‌سنى وهمنامى اولان ايالتى بوينه شق ايله، شمال غربي‌يه ميل ايده‌رك، (آردنه) ايالتنه كيرر؛ واوراده صاغدن (شيرس) نهرينى اخذ ايله، (سدان) شهرى ايچندن بعد المرور، غربه وبعده شماله طوغرى دونر، وينه صاغدن بلجيقه‌دن كلن (سموآ) نهرينى اخذ ايله تكرار غربه وبعده ينه شماله دونه‌رك،

نهایت بلجیقه طوپراغنه کیرر. بلجیقه‌ده شماله طوغری اولان استقامتنی محافظه ایله صاغدن (اسه) نهرینی بعدالاخذ، (نامور) شهرینه واصل اولنجه، صولدن کان (سامبره) نهرینی اخذ ایله، بونك استقامتنه تابع اوله‌رق، شرقه طوغری دونر؛ و (لیژه) شهرینه واصل اولنجه، صاغدن ایکی قولدن مرکب اولان (اورته) یله (ودره) یی آلوب، شماله طوغری دونر؛ و برآز برده فلمنك (لیمبرغ) ایالتنه کیروب، (ماستریخت) شهرندن کچدکدن صکره، فلمنك ایله بلجیقه لیمبرغلری آره‌سنده خط حدودی تشکیل، و بعده یه فلمنکه دخول ایله، حدود شرقیه‌سی قربنده جریان ایدر؛ ونهایت غربه طوغری دونوب، بر خیلی مسافه‌ده رینك اك جنوبی قوایله متوازیاً آقار؛ و بعده بونلکه برلشوب، (دور درخت) کرانی تشکیل ایدر؛ واورادن بیوك قسمی (هولانددیب) اسمیله کنیش و پك اوزون بر خلیج صورتنده دکیزه قدر اوزانیر؛ و بر قسمی‌ده رین ایرماغك دیکر قوللریله وبلجیقه‌دن کلن اسقو خلیجیله اختلاط ایدر بر چوق جدولره بولره آیریلیر؛ والحاصل فلمنك دکیزله نهر آره‌سنده و بیك قول وشعبه‌یه منقسم صوز بنه قاریشیر. مجراسی ۹۲۵ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، ۴۹۲ کیلومتره‌لکی فرانسه‌ده، ۱۹۴ کیلومتره‌لکی بلجیقه‌ده، ۲۳۹ کیلومتره‌لکی‌ده فلمنکده‌در. حوضه‌سی ۳۳۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. اصل منصبی مسدود اولوب، یالکز کوچك کیلرك کیرمسنه مساعد ایسه‌ده، دها بیوکلرینك دخی کیرمسنه مساعد جدوللر حفر اولنوب، سیرسفائن تسهیل اولنمشدر.

موزه { ایالتی (Dep. de la Meuse) فرانسه‌نك شرق شمالی قسمی ایالاتندن اولوب، ایچندن جریان ایدن ایرماغك اسمیله مسمادر. جنوبدن شماله ممتد اولوب، شرقاً موزته مع موزله، جنوباً ووسژه و بوقاری مارنه، غرباً مارنه وآردنه ایالتلریله، شمالاً دخی ینه آردنه ایالتیله وبلجیقه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۲۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۲۹۲۲۵۳ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (بارلدوق) قصبه‌سیدر. مذکور موزه ایرماغندن بشقه (سینه) حوضه‌سنه تابع (مارنه) و (اسنه) نهرلری دخی بو ایالتده آقار، وایکی حوضه آره‌سنده بر صنعی جدول آچلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، ووسژه و آردنه طاغلرینك آلچق اتکاری ایالتك ایچنده ممتد اولیورسه‌ده، یوکسك طاغلری یوقدر. طوپراغی خیلی منبت وزراعتی یولنده اولوب، ذخایر متنوعه ایله شالغم، کتن، کنوپر، باغ اخراجنه یارار حبوبات، اوروم وسائر محصولاتی واردر. چایر و اورمانلری‌ده چوقدر. دمیر معدنلریله صنایعده مستعمل بعض اتربه‌سی واردر. کچی، وسائر حیوانات اهلیه‌سی اولوب، بیکیرلری کوچکدر. دمیرخانه‌لری چوق اولوب، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لریله یاغخانه‌لری واردر. ایالت ۴ قضایه منقسم اولوب، ۲۸ ناحیه و ۵۸۶ قریه‌یی حاویدر.

موزه { یاخود موسه (Muses) اساطیر قدیمهٔ یونانیه‌ده علوم وفنون وصنایع نفیسه‌نك حامیه‌لری زعم اولنور طقوز موهوم پری‌یه ویریلن اسم اولوب، بونلر مشتری ایله قوهٔ حافظه‌دن کنایه اولان (منموسینی) نك قیزلری زعم اولنوردی. بونلرك اسملریله هر برینك کویا حمایه ایتدیکی علم بروجه آتیدر: قلیو، فن تاریخ مربیه‌سی؛ تالیه، مضحکه مربیه‌سی؛ ملپومنی، هائله مربیه‌سی؛ اراتو، شرقیلر ومرثیه‌لر مربیه‌سی؛ قالیوبه، منظومه‌لر وقهرمانانه اشعار مربیه‌سی؛ اورانیه، هیئت ونجوم مربیه‌سی؛ بولیمنیه، فصاحت وغزلیات مربیه‌سی؛ ترپسیخوره، رقص مربیه‌سی؛ اوترپه، موسیقی مربیه‌سی، علوم ومعارف پیه‌سی زعم اولنان وشمسدن کنایه اولان (آپولون) ونام دیگر (پوسیدون) دخی کویا بونلرك جمعیتنه ریاست ایدردی؛ واونك ایله برابر اکثریا یونانده‌کی (پارناسوس) و بعضا پندوس، هلیقون و پیریوس طاغلرنده اقامت ایتدکلرینه معتقد ایدیلر. بعض چشمه‌لر بو پریلره مخصوص عد اولنور؛ و (پغاسه) اسمنده موهوم بر آتلری اولدیغنه اینانیلیردی. کندیلری بکر وکنج قیزلر صورتنده، کوزل وادیبانه طور وحاللی و باشلری تاجلی، وهر برینك الینه حمایه ایتدیکی علم ایله متناسب بر شیٔ بولندیغی حالده، تصویر اولنورلردی.

موزه { موزئوم یاخود موسیون (Musée, Musseum, Μουσεῖον) بطالسه زماننده اسکندریه‌ده جسیم بر بنا ایدی، که دولتك مصرفیله دنیانك هر طرفندن ارباب علم وهنر جمع واداره اولنه‌رق، مباحث علمیه ایله اشتغال، وترقی علوم وفنونه خدمت ایدرلردی. بو نوع آقادمیه برنجی بطلیموس طرفندن تأسیس اولنوب، اخلافی طرفندن دخی اداره ومحافظه ایدلمش ونهایت مصر رومالیلرك الینه کچدکدن صکره، آوْرلیان زماننده یانوب، تجدید اولنمشدر. بو موزه‌یه دوام ایدن مشاهیر ایچنده ارباب فندن: مشهور اوقلید، ارایستوترات، دیوقانت؛ شعرادن: تئوقریت آراتوس، آپولونیوس، لیقوفرون، قالیماق؛ منقدبندن: آرستارق؛ فلاسفه‌دن: آمونیوس ساقاس وسائرلری معروفدر. بعده بو اسم دیگر بعض جمعیات علمیه‌یه ونهایت آثار عتیقه وعلمیه‌یی حاوی دائره‌لره ویرلمشدر، که بو صوك معنی ایله لسانمزه دخی داخل اولمشدر.

موستار { (Mostar) بوسنه‌ده هرسك سنجاغنك مرکزی بر قصبه اولوب، بوسنه سراینك ۷۳ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (نارنته) نهری اوزرنده واقعدر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ۱۲۶۶۵ اهالیسی، ۳۰ جامع ومسجدی، ۲ اورتودوقس و برقتولیك کلیساسیله بونلرك معیتنده مکتبلری، برکبراوزرینه مؤسس بر طاش کوپریسی و دباغیه ایله ایشلك تجارتی واردر. اوزومی چوق وشرابی مشهوردر. اطرافی چیلاق ویازین حرارتی زیاده‌در.

— سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۲۲۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۹ ۵۴۸ کشی اولوب، ۶۵ ۲۶۸ ی مسلم، ۶۴ ۳۷۷ سی قتولیك و۵۹ ۸۵۸ ی اورتودوقسدر. ۱۱ قضایه منقسمدر.

موسقرون { (Mouscron) بلجیقه‌ده غربی فلاندره ایالتنك (قورتره) قضاسنده وقورترەنك ۱۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۲ ۴۶۰ اهالیسی، داخلی مکتبی و بر خیلی فابریقه‌لری واردر.

موسقوف { مرکز قدیملری اولان موسقوه شهرینه نسبتله روسلره ویریلن اسمدر. [«روسیه» ماده‌سنه مراجعت.]

موسقوه { (Moscou, Moskva) روسیه‌نك وسطلرنده پترسبورغك ۵۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (اوقا) واسطه‌سیله (وولغا) ایرماغنه تابع (موسقوه) چایی اوزرنده اوله‌رق برچوق دمیر یول خطلرینك محل تقاطعنده ۱۹″ ۴۵′ ۵۵° عرض شمالی ایله ۴″ ۱۴′ ۳۵° طول شرقیده ایالت مرکزی بر بیوك شهر اولوب، ۸۲۶ ۴۴۴ اهالیسی، وسطنده متعدد سرایلری و بیوك کلیسالرله سائر ابنیهٔ مصنوعه‌یی حاوی بر ایچ قلعه‌سی، سوری، استحکاماتی، بیوك چارشیسی، بورسه‌سی، متعدد باغچه‌لری، اوچ درت بیك طلبه‌یی حاوی جسیم دار الفنونی، وبوکا مربوط اوله‌رق ۱۲۵ ۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، حکمت، کیمیا تاریخ طبیعی، معادن، مسکوکات وسائره نمونه‌خانه وعملیاتخانه‌لری، رصدخانه‌سی، بیوك بر مطبعه‌سی، متعدد بیوك تیاترولری، جسیم بر یتیمخانه‌سی، زراعت واورمان آقادمیه‌سی، السنهٔ شرقیه مکتبی، مکتب صنایعی، تجارت آقادمیه‌سی، رسم مکتبی، ۸ اعدادیه و ۵ داخلی رشدیه مکتبی، اناث ایچون ایکی درسخانه‌سی، ۵ داخلی ایله ۱۰ قدر خارجی مکتب اناثی، ۸ حربیه مکتبی، بر عقاید آقادمیه‌سی، بر رهبان مدرسه‌سی، متعدد مکاتب ابتدائیه‌سی، والحاصل ۵۰ ۰۰۰ دن زیاده شاکردانی حاوی جمعا ۴۵۰ مکتبی، ۲۰ دن زیاده جمعیت علمیه وفنیه‌سی، ۶ موزه‌سی، ۳ رسمخانه‌سی وسائر مؤسسات علمیه‌سیله، متعدد جمعیات خیریه‌سی و ۲۰ قدر خسته‌خانه‌سی واردر. موسقوه‌ده ۵۵ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، معهذا اهالیسنك نصفی اوقویوب یازمق بیلمزلر. صنایع وتجارتی دخی پك ایلری اولوب، ۱۸۸۵ استاتستیقنه کوره، تاریخ مذکورده موسقوه‌ده ۵۷۸ فابریقه بولنه‌رق، بونلرده ۵۲ ۵۸۷ عمله ایشلر، وسنوی ۲۲۰ ملیون کسور فرانقلق معمولات چیقار ایدی. اك چوغی یوك و پاموق منسوجاته معادن مختلفه فابریقه‌لری ودباغخانه وسائره‌در تجارتی برطرفدن پترسبورغ وآوروپا ایله و بر طرفدنده سیبریه وآسیای وسطی وچین ایله اولوب، سنوی ۲۵۰

ملیون فرانقی تجاوز ایدر . موسقوه روسیه‌نك
اسكی پایتختی و پترسبورغدن صكره ایكنجی شهری
اولوب، ایمپراطورلرك رسم تتویجی وسائر مراسم
الیوم اوراده اجرا اولنمقله، ایكنجی پایتخت عد
اولنه‌بیلیر. مع‌هذا سوقاقلرینك اكثری غیر منتظم
وخانه‌لری ترتیبسز اولوب، شهر بر چوق خالی
عرصه‌لری و بوش میدانلرله بتاقلقلری دخی حاویدر.
كرك شهرك ایچنده وكرك اطرافنده متعدد باغچه‌لر
وآغاجلقلر دخی واردر.

— موسقوه ایالتی روسیه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمال غربی جهتندن وشمالاً تور، شمال شرقی طرفندن ولادیمیر، شرقاً ویازان، جنوباً توله وقالوغه، غرباً دخی اسمولنسك ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه ۳۳۳۰۴ مربع كیلومتره اولوب، ۲۳۷۲۰۳۹ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، موسقوه نهری ایالتك غرب جهتنده نبعانله شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ایالتی شق ایدر. اراضیسنك بر ثلثی مزروع اولوب، بر ثلثندن زیاده‌سی اورمانلق وچایرلق وقصوری مرعی واراضی خالیه‌در. هواسی قیشین پك صوغوق و یازین پك صیجاقدر. طوپراغی منبت اولمیوب، ذخائری احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایتمز. حیوانات اهلیه‌سی ده آزدر. صنایعی ایلریدر. بر قاچ دمیر یول خطی ایالتی شق ایدر.

موسقوه { نهری (Moskva) روسیه‌نك وسطلرنده وولغایه تابع (اوقه) نهرینه دوكیلور بر چای اولوب، همنامی اولان ایالتك حدود غربیه‌سنده نبعانله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، موسقوه شهری ایچندن كچر؛ و (قولومنه) دن ۵ كیلومتره آشاغیده نهر مذكوره دوكیلور . مجراسی ۴۹۱ كیلومتره اوزونلغنده و حوضه‌سی ۱۵۳۰۶ مربع كیلومتره وسعتنده اولوب، موسقوه شهرندن آشاغی اولان ۱۸۱ كیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، سنه‌ده آلتی آیه قریب مدت طوڭمش حالنده بولنور. وادیسی بوینجه بر دمیر یول خطی ممتد اولور.

موسكیتو { (Mosquitos) آمریقای وسطیده اقوام اصلیه‌دن بر قوم وحشی اولوب، نیقاراغوآ حكومتنك ساحل شرقیسنده (موسكیتیا) دینلان اوولرده ساكندرلر. بونلر وقتیله خیلی جمعیتلی ایكن، مسكراته اولان انهماكلرندن وسائر سفاهتلرندن محو اولوب، قالان بر قاچ بیك افرادی‌ده انواع امراضه وعلی‌الخصوص فرنكی ومسكین حاتلرینه مبتلادرلر. آوله وبالیقچیلقله یاشایوب، قایق یاپمق وقوللانمق صنعتلرنده مهارتلری واردر. انكلیزلر، بونلرك بولندقلری یرلری ضبط ایتمكه وسیله بولمق ایچون، رئیسلرینه حكمدار نامنی ویروب، كندیسنی تحت حمایه‌لرینه آلمشلردیسه‌ده، نیقاراغوآ حكومتی لوندره قابنتوسیله بر خیلی وقت اوغراشدقدن صكره، بو یره مالك اولمشدر. موسكیتیانك اوكنده بولنان واسع بر صیغه (موسكیتو صیغی) نامی ویرلدیكی كبی، بو ساحل ایله پانامه برزخی آره‌سنده وقوسته‌ریقه‌نك دخی ساحل شرقیسنده تشكل ایدن واسع بر قوری دخی (موسكیتو كورفزی) نامیله معروفدر.

موسكیتیا { (Mosquitia) آمریقای وسطیده نیقاراغوآ مملكتنك ساحل شرقیسی بوینجه شمالدن جنوبه ممتد بر یر اولوب، باشلیجه اهالیسی اولان آنف البیان (موسكیتو) لرك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدر. شمالدن جنوبه بویی ۳۰۰ كیلومتره‌در. اوزون اوتلرله مستور اوولردن عبارت اولوب، غربدن شرقه بر چوق نهرلر آقار، وبونلرك وادیلری اورمانلرله مستوردر. اهالیسی ۸۰۰۰ ایله ۲۵۰۰۰ آره‌لرنده مختلف مقدارلرده تخمین اولنوب، مذكور موسكیتولرله سائر نیم وحشی اقوام اصلیه‌دن مركبدر. نیقاراغوآ حكومتی بو یری بكی تصرف ایدوب، هنوز لایقیله مالك اولمامشدر. اهارینك كثرتنه بناءً قابل عمران اولوب، هواسنك آغرلغیله برابر، ایلریده معموریته نائل اولمسی مأمولدر.

موسلبورغ { (Musselburgh) اسقوچیه‌نك ادیمبورغ قونتلغنده وادیمبورغك ۱۰ كیلومتره شرق جنوبیسنده و (فیرت) خلیجنده (اسك) نهرینك منصبنده بر قصبه اولوب، ۷۸۶۵ اهالیسی، اوچ كوپریسی وبلكس بزیله شابقه فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

موسوروس { (Musurus) روم مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۴۷۰

تاریخنده کریدك رسمو قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج ایکن ایتالیایه کیدوب، پادووه‌ده لسان یونانینك تدریسنه قویلمغله، ایتالیا و فرانسه وآلمانیه‌دن حلقهٔ تدریسنه چوق آدملر طوپلانمش ایدی. بعده پاپا طرفندن رومایه جلب اولنه‌رق، پسقپوسلقله مورهیه کوندرلشدی. ۱۵۱۷ ده وفات ایتمشدر. یونان قدیم آثارینك آوروپاجه انتشارینه الك زیاده خدمت ایدنلردن اولوب، افلاطون وآرستوفان وسائر قدمانك آثارینی ترجمه، وکندیسی دخی، بعض اشعار وسائره تحریر ایتمشدر.

موسوملی { (Mussomeli) سیجلیه‌نك قالتانیزته ایالتنده و ۳۰ کیلو. متره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۹۷۷۰ اهالیسی، کوکورت وقیا طوزی معدنلری وخراب بر سرایی واردر.

موسوی { [«عماد الدین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موسه { (Alf. de Musset) — آلفرد ده — فرانسه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۸۱۰ تاریخنده پاریسده طوغمش؛ و ۱۸۵۷ ده وفات ایتمشدر. دردنجی هنری مکتبنده اورلیان دوقه‌سیله درس شریکی اولوب، او وقتدن مشارالیهك محبتنی قزانمش اولمغله، بو سایه‌ده داخلیه وبعده معارف نظارتی حافظ کتبی اولمش ایدی. ابتدا (رومانتیق) دینلن مسلك ادبیه سالك اولمش؛ وبو مسلکده بر خیلی اشعار وحکایه کتابلری یازدقدن صکره، بومسلکی ترك ایتمشیدی. فرانسه آقادمیاسی اعضالغنه دخی قبول اولنمشدی. کنجلکنده دهریوندن اولوب، بعده روحانیته ایناندیغی آثار اخیره‌سندن آکلاشیلیور. کرك اشعاری وکرك حکایه وتیاترو کتابلری پك مقبول اولوب، بادیٔ شهرتی اولمشدر. اسرافی سودیکندن، ضرورتده یاشایوب، وقتسز ضعف پیری‌یه دوچار اولمشیدی.

موسی { (Moïse) بنی اسرائیلك نبی مرسلی وشارعلری اولوب، (عمران بن قاهث بن لاوی بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم عم)ك اوغلیدر. والده‌سی‌ده (یوحابث بنت لاوی بن یعقوب) ایدی. حضرت یوسف (عم) دن صکره بنی اسرائیل مصرده قالوب، انواع مظالم وحقارانه دوچار اولدقلری صره‌لرده ومیلاد عیسی (عم) دن ۱۷۰۵ سنه اول مصرك پایتخت قدیمی اولان (منف) شهرنده طوغوب، او زمانك فرعونی بنی اسرائیلدن طوغان ارکك چوجقلرك اتلافنی امر ایتمش اولمغله، والده‌سی کندیسنی، بویله بر اولومدن قورتارمق ایچون، طوقار طوغماز بشیکیله نیله القا ایتمش؛ وبشیك فرعونك سرایی اوکندن کچر ایکن، فرعونك زوجه‌سی وبر روایتده قیزی صفیه، اولادی اولمدیغندن، کندیسنی آلوب، بیوتمش ایدی. حضرت موسی (عم) ایری جثه‌لی وقوی البنیه بر ذات ایدی. قرق یاشنه بالغ اولنجه، اصل ونسبندن خبردار اولمغله، فرعونك سرایینی ترك ایده‌رك، قومنه واقرباسنه التحاق ایتمش؛ وکندیسندن اوچ یاش بیوك اولان برادری هارون (عم) ایله بولشمش ایدی. برکون بر مصرینك بنی اسرائیلدن برینه جور و اذا ایتدیکنی کورمکله غیرته کلوب، کندیسنی قتل ایتدکدن صکره، (مدین) صحراسنه قاچمش؛ و اوراده شعیب (عم) ایله کوریشوب، قیزی (صفورا) یی طلب ایدنجه، برخیلی وقت کندیسنه چوبانلق ایتمه‌سی شرط قونمغله، بو شرطی بالاجرا، صفورایی تزوج ایتدکدن صکره، قومنی فراعنه‌نك ظلمندن قورتارمق ایچون، مصره عودت ایتمش؛ و مدین صحراسنده آیین مذهبلرینی اجرا ایله اللهه قربانلر ذبح ایتمك اوزره، بنی اسرائیله اذن ویرلمسنی استدعا ایتمش ایسه‌ده، مطلوبی اسعاف اولنمدیغندن، صولری قانه تحویل ایتمك، قورباغه یاغدیرمق، بر طاقم بیوك سینکلر وچکرکه‌لر، وبای بقری، بدن انسانده یاره‌لر و اورلر، طواولر، کوك کورله‌لری. اوچ کونلك متمادی ظلمت، طوفان چوجقلرك یاشاماسی کبی مصائب ویره‌رك، اظهار معجزات ایدنجه، فرعون اذن ویرمکه مجبور اولمش ایدی. حضرت موسی قومیله برابر، ارض کنعانه کیتمك اوزره، مصردن چیقوب، اوکلرندن بوروین نوردن برستون کندیلرینه رهبرلك ایتدیکی حالده، بحر احمره طوغری یوله کیرمشلر ایکن، فرعون ایتدیکنه نادم اولوب، عسکرله آرقه‌لرینه دوشمش ایسه‌ده، حضرت موسی ایله بنی اسرائیل ساحل بحر احمره واصل اولنجه، دکیز آچیلوب، اورته‌سندن کچمشلر؛ وفرعون ایله

عسکری دخی چکمك ایستیجه، دکیز قپانوب، فرعون عسکریله برابر غرق اولمش ایدی. حضرت موسی قومیله طور سینایه چقوب، اوراده جناب خلاقله مکالمه ایتمك شرفنه نائل اولمش؛ واحلاق وشریعتك اساسی اولان مشهور اون صحوفی آلوب، بعده ایلك بش سفردن عبارت اولان توراة دخی نازل اولمش ایدی. صکره قومیله صحرای تیهه کیروب، اوراده یوللرینی غائب ایتدکده، آچ وصوسز قالوب، نبی مشارالیهك معجزه‌سیله کوکدن من وسلوی یاغمش؛ وعصاسیله بر قیایه اوروب، صو چیقارمش ایدی. حضرت موسی بر آره‌لق جناب حقك لطفندن امیدینی کسدیکیچون موعود اولان ارض کنعانه واصل اولمق کندیلرینه میسر اولمیوب، قرق سنه صحرای تیهده طولاشدقدن، وبیك درلو مشکلات چیقاران قومیله اوغراشدقدن صکره، ارض کنعانی کوزکدیکی بر تپه‌نك اوزرنده ۱۲۰ یاشنده وفات ایتمشدر. حضرت هارون (عم) کندیسندن اوچ سنه اول ارتحال ایتدکده، یوشع نبی (عم) خلیفه‌سی اولمش؛ وبنی اسرائیلی ارض مقدسه‌یه ایصال ایلمشدر. حضرت موسی (عم)ك دیلنده براز پکی طوتقنلق اولمغله، پك ایی سویلیه‌مدیکندن، وحضرت هارون فصیح اللسان اولدیغندن، دعوت و وعظ ونصیحتده کندیسنه وزارت و معاونت ایدردی. حضرت موسی (عم)ك فرعونه قارشی عصاسنی اژدرهایه تحویلی کبی معجزه‌لری دخی مشهوردر.

موسی { فرس شعراسندن ایکی ذاتك اسم ومخلصیدر:

ـ رنجیبی (محمد ـ) کشمیرلی اولوب، میرزا محمد مجرمك شاکردی ایدی. شو قطعه اونکدر:

این چشم دل آزار بیایید وببینید
این غمزهٔ خونخور بیایید وببینید
موسی کر ازهوش رآید عجبی نیست
این مظهر نور بیایید وببینید

ـ ایکنجیسی (نقاش میرزا ـ رضا) همدانلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

گفتم روم‌که چشمت مائل بخواب نازست
بکشود زلف وگفت بنشین که شب درازست

موسی بن اسرائیل { مشاهیر اطبای اسلامیه‌دن اولوب، ابراهیم بن مهدینك کاتب خصوصیسی ایدی. علم نجوم و تاریخ و ادبیاتدن دخی بهره‌سی اولوب، مجلس آرالغی دخی وار ایدی. ۱۲٦ تاریخنده بصره‌ده طوغوب، ۲۲۲ده وفات ایتمشدر.

موسی بن سیار { (ابو ماهر ـ بن یوسف) یودخی مشاهیر اطبای اسلامیه‌دن اولوب، «مقالة فی الفصد» عنوانیله برکتابی واسحق بن حنینك «کناش»ینه ذیلی واردر. عراق وجزیره جهتلرنده یاشامشدر.

موسی بن العازار { (الاسرائیلی) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. مصرده کندیسی واوغللری اسحق واسماعیل و اسحقك اوغلی یعقوب دخی ملوك فاطمیه‌دن معزلدین اللهك خدمت طبابتنده بولنه‌رق، قدر وشانلری پك عالی ایدی. طبابته دائر مشارالیه معز ایچون یازدیغی «الکتاب المعزی» ایله «مقالة فی الملل»، «جواب مسئلة فی حقائق العلوم» و «کتاب الاقرباذین» جملهٔ تألیفاتندندر. عون الله اسمنده بر اوغلی‌ده اهتدا ایتمشیدی.

موسی بن عقبه { «کتاب المغازی» عنوانلی اثر مشهورك مؤلفی اولوب، ۱٤۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

موسی بن میمون { (الرئیس ابو عمران ـ القرطبی) مشاهیر اطبا وحکمادن اولوب، طبده حذاقت کامله‌سی اولدقدن بشقه، حکمت وفلسفه‌ده وسائر علومده وشریعت یهودده بد طولاسی وار ایدی. قرطبه‌ده تحصیل ایدوب، روایته کوره، اوراده اهتدا ایله، قرآن کریمی حفظ، وعلم فقهی دخی تحصیل ایتدکدن صکره، مصره کله‌رك، ارتداد ایله یهود مذهبنه رجوع ایتمشیدی. صلاح الدین ایوبینك وبعده اوغلی ملك افضل علینك خدمت طبابتنده بولنوب، عندلرنده بیوك قدر و اعتباری وار ایدی. «کتاب شرح العقار» عنوانیله ایکی تألیف معتبری ومذهب یهوده متعلق بیوك برکتابی واردر. ولادتی ٥۳۰ تاریخلرنده اولوب، ٦۰۱ده وفات ایتمشدر. فلسفه‌یی طفیلدن وابن رشددن تحصیل ایتمشدی. ابن ابی اصیبعه‌نك «طبقات الاطبا»سنده یوقاریده ذکر اولنان تألیفاتی کوریلوب، آنجق کندیسنك

کرك عربی وکرك عبرانی لساننده طب و فلسفه ومذهبه متعلق دها برچوق تألیفاتی واردر. توراتك بعض جهتلرینی فلسفه‌یه تطبیقاً تفسیر ایتدیکندن، بین‌الیهود خیلی قیل وقالی موجب اولمشیدی. بعض تألیفاتی آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. آوروپاجه میمونی (Maimonide) اقبیله مشهوردر.

موسی بن نصیر { (ابو عبدالرحمن — اللخمی) مشاهیر غزاتدن وکبار تابعیندن اولوب، آزادلیسی اولان طارق بن زیاد ایله برابر اندلسك یعنی اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنك فاتحیدر. پدری نصیر معاویه بن ابی سفیانك مختصلرندن اولدیغی حالده، صفین محاربه‌سنده جناب مرتضی (رضه) ه قارشی حرب ایتمیوب، معاویه کندیسنه «سن بندن بوقدر نعمتلر کوردیکك حالده، کفران نعمت ایدیورسك» دیه تکدیر ایتدیکنده، «یا سندن زیاده نعمتلرینی کوردیکم بر ذاته قارشی نانکورلك‌می ایده‌یم؟ بو خصوصده سکا یاردیم ایدرسه‌م، جناب حقه عصیان ایتمش اولورم» دیمشیدی. صاحب ترجمه دخی پدری کبی منصف ومتقی وشجیع بر ذات ایدی. عبدالملك بن مروان زماننده مصر والیسی بولنان برادری عبدالله بن مروانك معیتنده بولنوب، ولید بن عبدالملك تخته چیقدقده، صاحب ترجمه‌یی افریقیه ومغربه مأمور ایتمسنی عمی موسی الیه عبدالله امر ایتمکله، موسی بن نصیر ۸۹ تاریخ هجریسنده افریقیه‌یه واروب، ممالکی قحط وغلا وفساد وتفرقه‌دن خراب بولمغله، امن واسایش ورفاهی اعاده‌یه صرف همت ایتمش؛ وبلاد سوسه قدر کیدوب، کافهٔ قبائل بربری تحت اطاعته ارجاع ایتدکدن صکره، عودتنده آزادلیسی مشارالیه طارق بن زیاد البربری‌یی ۱۹۰۰۰ بربر سواری ایله وبرمقدار عربله طنجه‌ده براقمش‌ایدی. افریقیه‌یه عودتندن صکره، طارق بن زیاده اندلسه مروری امر ایتمکله، مشارالیه ۹۲ تاریخ هجریسنده ۱۲۰۰۰ سواری ایله جزیرة الخضرایه واو وقتدن جبل طارق دینلان محله چیقوب، اسپانیه وپورتکیزك صاحبلری بولنان غوتلرله محاربه‌یه باشلامش؛ وکندیسی جسور وغیرتلی ونطوق بر ذات اولمغله، عسکرینی تشویق وتحریض ایده‌رك، غوتلرك حکمداری لودریقی کندی الیله قتل، وبتون اندلس ممالك واسعه‌سنی برر برر فتح ایتمکه باشلامشیدی. بو خبر موسی بن نصیره واصل اولیجه، بو شرفی بالذات کندیسی آلیوب، طارقه ترك ایتدیکنه نادم اولمغله، همان مقدار کافی عسکر آله‌رق، اندلسده طارق بن زیاده التحاق ایتمش؛ وکندیسی هدایا ایله شامه اعاده ایتمك ایستمش ایسه‌ده، طارق، بحر محیط ساحلنه یتیشوب، آتی دکیزك ایچنه سورمدکجه، عودت ایتمیه‌جکنه یمین ایتمکله، موسی بن نصیرك معیتنده قالمش؛ وایکیسی برلکده جلیقه‌یی دخی فتح ایده‌رك، بتون اسپانیه وپورتکیزك ضبطنی استکمال، وپیرنه طاغلرینی تجاوزله، فرانسه‌نك (مارقاسونه) شهرینه‌قدر توسیع فتوحات ایلمشلردی. موسی بن نصیر حسدینی ضبط ایده‌میوب، بوندن طولایی طارق بن‌زیاده خصومت باغلامغله، کویا کندیسنك اذنی اولمقسزین سوق عسکر ایتدیکنی بهانه ایده‌رك، کندیسنی حبس ایدوب، قتلنه قصد ایتمش ایسه‌ده، ولید بن عبد الملکدن آلدیغی امر اوزرینه، اطلاقنه وبرلکده شامه عودته مجبور اولمشیدی. دمشقه وصولنده ولیدك غضبنه اوغرایوب، یازین صیجاق برکونده بالنجیه قدر کونشده براغلمش، وبعده حبس ایدلمش ایدی. او صره‌ده ولید وفات ایدرب، برادری سلیمان تخته چیقجه، عفو واطلاق اولنمش؛ و ۹۷ تاریخنده مشارالیه سلیمانك معیتنده حجه کیدوب، عودتنده (وادی القری) وبر روایتده (مرالظهران) ده وفات ایتمشدر.

موسی پاشا { دور سلطان ابراهیم خانیده ۱۰۵۵ تاریخندن اعتباراً ایکی سنه قپودان پاشالق ایتمش؛ ودوننما ایله کریده کیدوب، بعده روم‌ایلی وآناطولی عسکرینی کریده کچیرمکه مقتدر اوله‌مدیغندن، ۱۰۵۷ ده عزل وعصر سلطان محمد خان رابعده ۱۰۸۵ ده یدی قله‌ده حبس وقتل اولنمشدر.

موسی چلبی { یلدیرم سلطان بایزید خانك اولادندن اولوب، تیمورلنکه قارشی اولان آنقره محاربه‌سنده پدری معیتنده بولنمغله، برلکده قید اسارته دوشوب، پدر بزرکواری مرحوم اولدقده، جانب تیموردن نعشی

بروسه‌یه نقل و دفنه مأذون اولمش؛ و بروسه وحوالیسی کندیسنه ویرلمش ایسه‌ده، برادری عیسی چلبی او جهته مستولی اولدیغندن، صاحب ترجمه پدرینك جنازه‌سنی دفن ایتدکدن صکره، بروسه‌یه مالك اوله‌ییوب، برادرزینك اك کوچکی اولان وتوقاد وآماسیه جهتلرنده بولنان چلبی سلطان محمد خان حضرتلرینه التجا ایتمش؛ و وقایع تاریخیهٔ معلومه اوزرینه عثمانلی تخت وتاجی چلبی سلطان محمد خان حضرتلرنده تقرر ایتمشدر.

موسی کاظم { (ابو الحسن امام — بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین بن الحسین بن علی بن ابی طالب) ائمهٔ اثنا عشرك یدنجیسی اولوب، ١٢٩ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمش، و ١٨٣ ویر روایتده ١٨٦ ده بغدادده وفات ایدوب، بغداد خارجنده الیوم کاظمیه دینلن محلده دفن اولنمشدر. زهد وتقواسیله وکرم وسخاوتیله مشهوردر. مدینهٔ منوره‌ده مقیم اولوب، امور سیاسیه‌یه اصلا قاریشمدیغی حالده، خلفاء عباسیه‌دن محمد مهدی کندیسنی بغداده جلبله، حبس ایتمش؛ وبر مدت صکره حضرت علی بن ابی طالب (رضه) افندمزی رؤیاسنده کوروب، «یا محمد فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم» خطابنه مظهر اولمغله، موسی کاظم حضرتلرینی حبسدن چیقاره‌رق، کندیسنه و اولادینه خروج ایتمیه‌جکنه قسم ایتمسنی تکلیف ایتمش؛ ومشارالیهك «بونی بن ابدی یاپمام وبو بنم ایشم دکلدر» دیه تأمین ایتمسی اوزرینه، مدینه‌یه عودتنه مساعده ایتمشیدی. بعده هارون الرشید ١٧٩ تاریخنده عمره‌دن عودتنده مدینهٔ منوره‌دن کچرکن، کندیسنی برابر آلوب، بغداده کتیره‌رك، حبس ایتمش؛ و مورخ بغداد مشهور خطیبك روایتنه کوره، وفاتنه دك محبوس طوتمش؛ ومسعودینك روایتنه نظراً هارون الرشید دخی کوردیکی هولناك بر رؤیا اوزرینه سبیلنی تخلیه ایده‌رك، مدینه‌یه اعاده ایتمشیدی. آنجق بغدادده وفاتی خطیبك روایتنی مؤکددر. حتی مسموماً ارتحالی دخی مرویدر. خطیبك قولنه کوره، رشیدك صاحب ترجمه حقنده بغض وکینی شوندن حاصل اولمش، که روضهٔ مطهره‌یه دخولنده مقام تفخرده «السلام علیك یا رسول الله یا ابن عمی» دینجه، موسی کاظم حضرتلری «السلام علیك یا رسول الله یا ابت» دیمشیدی. تربه‌سی زیارتگاه انام اولوب، پك مزیندر. [«کاظمیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موسئوس { (Musée, Musseus) یونان قدیمك اك اسکی شاعرلرندن اولوب، (اورفیوس)ك شاکردی ویا اوغلیدر. میلاد عیسادن اون اوچ اون درت عصر اول یاشامشدر. اساطیر یونانیه حقنده برچوق اشعاری وار ایدیسه‌ده، جمله‌سی نابود اولوب، «هرو ولآندر» عنوانیله کندیسنه اسناد اولنان منظومه ایسه میلادك دردنجی ویا بشنجی قرننده یازلمشدر.

موسیه { (Mœsie) [«مسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

موش { بتلیس ولایتنده و بتلیسك ٦٥ کیلومتره غرب شمالیسنده وواسع بر اووه‌نك کنارنده اوله‌رق کوزل بر تپه‌نك اتکنده واقع سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٢٧٠٠٠ اهالیسی، ٣ بیوك جامع شریفیله ١٠ مسجدی، ٤ کلیساسی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه مکتبیله اسلام وخرستیانلره مخصوص متعدد مکاتب ابتدائیه‌سی، ٥ خانی، ٤ حمامی، ١٠٠ دکان ومغازه‌سی، بر قرائتخانه‌سی و ٣٠ چشمه‌سی واردر. اولری اخشاب ایسه‌ده، موقعی کوزل واکثریسی باغچه‌لرله محاط اولدیغندن، منظره‌سی پك دلنشیندر. شهرك اوستنده خراب بر قلعه واردر. شهرك آلتنده کوز کوره بیلدیکی قدر زمرد آسا بر اووه ممتد اولور. صوبی پك کوزل وهواسی او درجه‌ده صاغلامدر، که اهالینك طهارت و نظافته اصلا رعایت ایتمه‌ملریله برابر ساری ویا مستولی خسته‌لقلردن اثر کورلمز. قیشین چوق قار یاغوب، میزان الحراره وسطی اوله‌رق تحت الصفر ١٦ درکه‌ده بولنور؛ و یازین ٢٦ درجه‌یی تجاوز ایتمز. بهار اکثریا سیللرله کچر. اهالیسنك ١٥٠٠٠ قدری یاشلیجه کرد اوله‌رق مسلم وقصوری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنیدر.

— موش قضاسی همنامی اولان سنجاغك مرکز قضاسی اولوب، موش شهریله اطرافنده‌کی

واسع اووه‌دن عبارت اولدیغی حالده، جنوباً صاصون، قضاسیله، شرقاً بتلیس سنجاغیله، شمالاً شرق جهتدن بولانق، شمالاً وارطو قضالریله، غرباً دخی گنج سنجاغیله محدوددر. کصور، خاندریس وحیوط اسملریله ٣ ناحیه و ١٩١ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٢٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. مراد چایی قضانك شمال غربی قسمنی شق ایتدیکی کبی، بوکا تابع قره صو دخی قضانك شرق و جنوب جهتلرینی شق ایده‌رك، بونلره دوکلك اوزره، بر چوق کوچك چایلر دخی اراضیسنی سقی ایدر. اراضینك میلانی شرقدن غربه‌در. کرك اووه وکرك اطرافنده‌کی تپه‌لر وطاغ اتکلری پك منبت اولوب، اووه‌ده بغدای، آربه، چاودار، بولاف، داری، مرجمك، نخود وسائر حبوبات ایله قصبه وقرا جوارلرنده‌کی باغچه‌لرده جنس اعلا میوه وسبزه‌لرك انواعی وتپه وطاغ اتکلرنده دخی کلیتلی اوزوم وتوتون حاصل اولور. قضا داخلنده بعض میاه معدنیه و بر طاقم آثار عتیقه بولنیور. حیوانات اهلیه‌سی وآری قوانلری چوقدر.

موش { سنجاغی. بتلیس ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری واك شمال شرقیسی اولوب، شرقاً وان، شمالاً ارضروم ولایتلریله، غرباً گنج، جنوباً دخی بتلیس سنجاقلریله محدوددر. موش، بولانق، ملازکرد، وارطو وصاصون اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ١٠ ناحیه و٦٧٧ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٢٣ ٤٥٩ کشیدن عبارت اولوب، بومقداردن ٦٦ ٧٥٢ سی ترك وکرددن مرکب مسلم، ٥٥ ٣٦٥ ی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی، ٩٧٠ ی یزیدی و ٣٧٢ سی چنگانه‌در. سنجاغك جنوب جهتنده شرقدن غربه اوزانان صاصون طاغنك ٢٦٠٠ ولوانك منتهای شرقنده وان ولایتی حدودنده شمالدن جنوبه ممتد اولان (سیپان) طاغنك ٣٨٠٠ متره ارتفاعی واردر. شمال جهتنده خورطاغی وارضروم ولایتندن کلن بیك کول طاغنك اتکلری ووسطلرنده بلیجار طاغی وسائر بعض منفرد وآلچق طاغلر بولنیور. بو طاغلرك آره‌لرنده ممتد اولان اووه‌لرك ده حذای بحردن ارتفاعی ١٣٠٠ متره‌دن زیاده‌در. بووجهله سنجاغك هرطرفی مرتفع اولوب، قیشین برودت زیاده اولور، وچوق قار یاغوب، ایکی اوچ آی انهارك صولری دخی طوکار. یازلری ایسه پك لطیف وعمومیت اوزره هواسی صاغلامدر. فراتك شرق قولی اولان مراد چایی سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدوب، وارطو قضاسنده شمالدن اینن بر چوق چایلرك برلشمسندن تشکل ایدن (چاپشور) نهرینی احذله، جنوبه طوغری دونه‌رك، موش قضاسنه کیرر؛ وبعده ینه غربه طوغری دونوب، سنجاغك جنوب شرق قسمنی اروا ایده‌رك کلن قره صویی ودیکر برقاچ چایی آلدقدن صکره، گنج سنجاغنه کیرر. بووجهله میاه جاریه‌سی بولدر. بولانیق قضاسنده (بولانیق) اسمیله واسعجه برکول بولنوب، قیشین زیاده تموج ایتمکله، اطرافنده‌کی اووه‌لرده نیل نهری کبی بر اوزلی چامور براقیر، که اوبرلرك پك محصولدار اولمسنی موجب اولور. موش اووه‌سنك بعض جهتلرنده دخی بر طاقم بطاقلقلر بولنوب، اسکیدن بری ایچلرنده اوردك وکنارلرنده طوموز آولانیر؛ وسازلرندن حصیر یاپیلیر. طوپراغی پك منبت اولوب، بغدای، آربه، چاودار، بولاف، داری، مرجمك، نخود وسائره ایله سبزه ومیوه‌نك انواعی و اوزوم و توتون حاصل اولور. توتون محصولاتی سنوی ٢٠٠٠٠٠ کیلو راده‌لرنده‌در. بغدایی پك ایی اولوب، ذخایری بتون ولایتی اداره ایده‌جك درجه‌ده اوله‌بیلیرسه‌ده، هر طرفدن اسکله‌لرك اوزاقلغندن و وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی، اهالی کندی احتیاجلرندن زیاده اکمزلر. مازی، صمغ وچریش اخراجاتی واردر. بولانیق و وارطو ایله صاصون قضالرنده و مرکز قضاسنك بعض تپه‌لرنده براز اورمانلر بولنوب، آنجق احتیاج محلیه‌یه کوره کراسته و اودون قطعنه کفایت ایدیور. باشلیجه آغاجلری میشه وقواقدر. اسکیدن اخراج اولنمقده ایکن اخیراً ترك ایدلمش بر دمیر معدنیله سیملی قورشون وکمور معدنلری وار ایسه‌ده، اخراج اولنمیور. طاغلرده آیی، قورت، تیلکی، یبان کچیسی ودریلری کورکه یارار بعض حیوانات صغیره بولنور. حیوانات اهلیه‌سی بر ملیونی متجاوز اولوب، ٨٠٠٠٠٠ قیون وکچی، ٢٠٠٠٠٠ صیغیر،

٣٠٠٠٠ بیکیر، ١٢٠٠٠ مرکب و ٢٠٠٠ استردن عبارتدر. بیکیرلری پک ایجون قوللانیلوب، ضررسزدر. بوك ایجون باشلیجه اوکوزلری قوللانیرلر. سنجاق داخلنده ١٠٠٠٠ قدر آری قوفانی بولنوب، سنوی ٤٠٠٠٠ قیه قدر بال وهمان او قدر بال مومی ارضروم طریقیله اخراج اولنور. ٢٠٠٠٠ قدر کچی دریسی ده چیقار. صنایع محلیه بیاض وقیرمزی بز ایله بر نوع تول و باشلیجه کردلرك یاپدقلری کوزل کلیملر نسجیله مرکزده یاپیلان بر طاقم کومش اوانی و سائره اعمالندن عبارتدر. سنجاغك سنوی وارداتی ٥٠٠٠٠ لیرا رادهلرندهدر. سنجاغك بعض طرفلرنده بر طاقم قلعه خرابهلری و سائر آثار عتیقه ایله بر طاقم مغارهلر وسائره بولنیور.

موصل { (اصلی میمك فتحی وصادك کسریله اولدیغی حالده، الیوم زبانزدی میم و صادك ضمیلهدر.) جزیرهنك شرق شمالی کنارنده و دجلهنك صاغ یعنی غربی ساحلنده و (نینوی) شهر شهیر قدیمی خرابهلرینك قارشیسنده اولهرق بغدادك ٣٣٢ کیلومتره شمال غربیسنده و ٣٦° ٣٥′ عرض شمالی ایله ٤٠° ٤٣′ طول شرقیده ولایت مرکزی برشهر اولوب، ٦١٠٠٠ اهالیسی، جامع کبیر و جامع احمر ایله برابر ٢٩ جامع و مسجدی، ٢٣ خانی، ٢٦٧٧ دکان ومغازهسی، ٣٦ حمامی، ١٨ مکتبی، ١٢ مدرسهسی، ١٧ کلیساسی، ٢٠ دباغخانهسی و ٣٠ بویاخانهسیله متعدد منسوجات دستکاهلری واردر. شهرك ایچنده قتولیك میسیونرلرینه مخصوص بر مناستر ومکتبله خطوط مختلفه حروفاتنی حاوی بر مطبعه واردر. ولایتك رسمی مطبعهسی دخی اولوب، بر رسمی غزته وسالنامه طبع اولنور. سورك خارجنده اوچ بیوك قیشله موجوددر. بعض جهتلری خراب بر سورله وخندقله محاط اولوب، ١٢ قپوسی و ١٨ قلهسی واردر. خانهلری کارکیر اولوب، آنجق سوقاغه پنجرهلری اولمدیغندن، وسوقاقلرینك اکثری طار وغیر منتظم اولدیغندن، منظرهسی لطیف دکلدر. اهالیسندن ٤٨٠٠٠ ی مسلم، ١٠٠٠٠ ی همان متساویاً کلدانی، سریانی و یعقوبی جماعتلرینه منقسم خرستیان و ٣٠٠٠ ی یهودیدر. لسان عمومی محلی عربی اولوب، ترکجه وکردجه دخی سویلنیر. هواسی یازین ٣٦ و ٤٠ درجهیه قدر چیقدیغی حالده تحت الصفر ١٢ درکهیه قدر اینر. مع هذا هواسی پك صاغلامدر.

موصلك تا قارشیسنده (نینوی) شهری بولنمش اولدیغندن، زمان قدیمده موجود بولنمامش ویا بولنمش ایسه، شهر مذکورك بر محلهسی حکمنده بولنمش اولهجغنده شبهه یوقدر. تواریخ قدیمهده بوکا بکزر بعض اسملره تصادف اولنورسهده، موصل اسمی عربی اولدیغندن، عربلرك وصولندن اول موجود ایدیسهده، کوچك بر قصبه حالنده اولملی ایدی. ملوك امویهنك اخیری اولان مروان حمار موصلك توسیع واعمارینه صرف همت ایتمکله، او وقتدن بیوك بر شهر حالنه کچمش؛ واو وقتلرده (نینوی) موجود اولمدیغندن، موصل تدریجاً شهر قدیم مذکورك اهمیتی آلمغه باشلامش ایدی. شام ومصر ایله خراسان و بغداد و بصره کاروانلرینك محل وصول واجتماعنده بولندیغندن، بو اسم عربی ایله تسمیه اولنمش؛ و بو اهمیت موقعیهسندن طولایی کسب عمران ایلمشدر. بعده بنی عقیل و بنی مروان دولتلرینك مرکزی ونهایت عراقین سلجوقیلرینك پایتختی اولوب، بونلرك وعلی الخصوص جلال الدین ملکشاه سلجوقینك زماننده فوق العاده اعمار وتوسیع اولنهرق، اك بیوك مراکز مدنیت اسلامیه صرهسنه کچمشیدی. سلجوقیلردن صکره اتابکان دولتندن اك بیوکنك پایتختی اولوب، بونلر دخی اعمارینه همت ایتمشلردی. بعده هلاکو وصکره تیمورلنك طرفندن تخریب اولنهرق، بر دها اسکی معموریتنی بولهمامشدر. موصل شهری صنایعیله وعلی الخصوص منسوجاتی وایپك قماشلریله مشهور اولوب، بو قماشلردن بر نوعنه الیوم آوروپاده (موصلین) نامی ویرلمسی وقتیله آوروپایه موصلدن نقل اولندیغنه دلیلدر. بو صنایعك بو کون آنجق بر کولکهسی قالمش ایسهده، یکیدن احیاسنه همت اولنورسه، استعداد و قابلیت موجوددر. دجلهنك سیرسفائنه صالح اولهجق حاله وضعی، وشام ساحلندن وکرك استانبولدن بصره کورفزینه تمدید اولنهجق دمیر یول خطلرینك

اکالی موصلك اسکی معموریتنی اعاده وتجدید ایده‌بیلیر.

— موصل قضاسی ولایت وسنجاغك مرکز قضاسی اولوب، شهر ایله دجله‌نك ایکی طرفنده اراضیٔ واسعه‌دن عبارت اولدیغی حالده، شرقاً زیبار، شمالاً عقره ودهوك، غرباً سنجار قضالریله، جنوباً چول ایله، جنوب شرقی طرفندن دخی شهرزور سنجاغیله محدوددر. شیخان وعشایر سبع ناحیه‌لریله برابر ٥٠٦ قریه‌دن مرکب اولوب، ٩٧٥٠٠ اهالی ایله مسکوندر. برچوق بیوك قریه‌لری وبعض مدن عتیقه خرابه‌لرینی حاویدر. [احوال سائره‌سیچون ولایت وسنجاغك تعریفنه مراجعت بیوریله.]

موصل { ولایتی. جزیره‌نك شمال شرقی قسمیله کردستانك جنوب شرقی قسمندن مرکب و دجله‌نك ایکی جهتنده واقع بر ولایت اولوب، مرکزینك اسمیله مسمادر. شمالاً وان و دیاربکر ولایتلریله، غرباً زور مستقل متصرفلغیله، جنوباً بغداد ولایتیله، شرقاً دخی ایران حدودیله محدود اولدیغی حالده، ٣٤°١٥′ ایله ٣٧°١٥′ عرض شمالی و ٣٩°٣′ ایله ٤٤° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٥٧٠٠ مربع کیلومتره و اهالیسی آنجق ٢٨٠٣٠٠ کشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، دجله‌نك شرق جهتنده اولان کردستان قسمی پك عارضه‌لی وغرب جهتنده‌کی قسمی، جزیره‌نك سائر طرفلری کبی، دوز اولوب، یالکز (سنجار) طاغی وموصل قربنده (تل عفرین) دینلن تپه بولنیور. کرك شمالده وان ولایتی حدودی وکرك شرق طرفنده حدود ایرانیه بوینجه برطاقم یوکسك طاغلر ممتد اولوب، بونلرك قوللری وانکاری اکثر یرلرده دجله کنارینه قدر ممتد اولور؛ و یالکز شهرزور سنجاغنده دجله‌نك صاغ طرفنده واسع اووه‌لر بولنوب، نفس موصل سنجاغنك اوجهتده اووه‌لری کوچك پارچه‌لردن عبارتدر. بو جهتده‌کی باشلیجه طاغلری شمال غربیدن باشلایه‌رق: زاخو، بوتما، زلوار، مزور، پرمان، سربیور، قندیل، قره قوچ، جبل حمرین، قره طاغ، جبل علی، کوشك طاغی وسائره‌در. بوطاغلرك جمله‌سی ییلاق و اکثری طاشلق اولوب، اتکارنده و یایلالرنده مرعالر وار ایسه‌ده، هیچ بری اورمانله مستور دکلدر. دجله ایرماغی دیاربکر ولایتندن کله‌رك، موصل ولایتنی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری بوینه شق ایدر. صولدن مذکور جبالدن اینه‌رك، دجله‌یه منصب اولان انهار چوق اولوب، اك بیوکلری (زاب اعلا) ایله (زاب اسفل) در. زاب اعلا قطور جوارنده حدود ایرانیه‌ده نبعانله، وان ولایتنك حکاری سنجاغنی شق، وبتون میاه جاریه‌سنی جمع ایده‌رك، جنوب غربی‌یه و بعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقار؛ وموصل سنجاغنك شرق کوشه‌سنی شق ایله، شهرزور سنجاغی حدودینه واصل اولنجه، جنوب غربی‌یه دونوب، ایکی سنجاغك حدودینی آیره‌رق آقار، وصاغدن (غازر) نهرینی دخی آلدقدن صکره، دجله‌یه منصب اولور. زاب اسفل ایسه ایرانك ایچندن کلوب، حدودی آیران سلسله‌نك بر بوغازندن سلیمانیه سنجاغنه دخول ایله، اورانك اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایده‌رك، شمال غربی‌یه طوغری آقار؛ وشهر زور سنجاغنه داخل اولنجه، غرب جنوبی‌یه طوغری دونوب، مذکور سنجاغی شق ایله، دجله‌یه دوکیلور. دجله‌نك اك بیوك تابعلرندن اولان دیاله نهری دخی ولایتك شرق جنوبی حدودینك برمقدارینی آیریر. (شط ادهم) شهر زور سنجاغنده شمالدن جنوبه آقار. هزیل ایله خوببر (یعنی کوچك خابور) نهرلری دخی حکاریدن کله‌رك، موصل سنجاغنده برلشدکدن صکره دجله‌یه دوکیلورلر. (خوصر) نهری‌ده موصل شهرینك قارشیسنده مذکور ایرماغه قاریشور. جزیره جهتنده سنجار طاغندن ینه بو اسمله برنهر غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله فراته تابع (خابور) نهرینه دوکلدیکی کبی، وادی طرطار، وادی احمر ووادی قصب دخی سنجار وتل عفریندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، یالکز یاغمور موسملرنده برنجیسی فراته و دیکر ایکیسی دجله‌یه واصل اولورلر.

هواسی یازین پك صیجاق اولوب، میزان الحراره ٤٢ درجه‌یه قدر چیقدیغی حالده، قیشلری دخی شدتلی وسورکلیدر. مع هذا دجله‌یه قریب اولان

یرلرده روزکار اکسیك اولدیغندن، وکیجه‌لری سرین اولدیغندن، حرارت تحمل اولنور؛ وهوا پك صاغلامدر. یالکز طاغ اتکارنده روزکار آلماز بعض وادیلرك ایچنده، کرك طبیعی وکرك اسقاء اراضی ایچون بریکدیریلن طوروغون صولردن طولایی، هوا آغیر وصیتمه‌لیدر. طاغلرده قیشلر دها سرت اولوب، قارلر بتون قیش اورته‌لغی ستر ایدر. سام روزکاری نادراً اسوب، تلفاتی موجب اولور. طوپراغی پك منبت اولوب، آنجق زراعت اصول قدیمه اوزره وپك ناقص آلاتله اجرا اولندیغندن، بحق استفاده اولنه‌میور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، پرنج، مرجمك، نخود، فاصولیه، مصر، بتاته، بقله، سیسام، توتون، پاموق، کنوبر، میان کوکی، اوزوم، زیتون، فستیق، پورتقال، لیمون، خرما، قایصی، شفتالی، زردالی، نار، انجیر، اریك، کراز، جوز، بادم، فندیق، کستانه، عناب، الما، آرمود، آیوه، خروب، آق وقره طوت وسائر میوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. قینه وبرنوع ضمغ دخی چیقار. بغدای محصولاتی سنوی ۳۰ وآرپه ۳۵ ملیون کیلویه بالغ اولوب، مملکتی اداره ایتدکدن صکره، جوارلره دخی اخراج اولنور. اوزوم وپورتقال محصولی دخی کلیتلیدر. اورمانلری پك سیرك وآز اولوب، آنجق بعض بتاقلقلرده بولنور. معدنجه موصل ولایتی ممالك عثمانیه‌نك اك زنکین یرلرندن عد اولنه‌بیلوب، کمور معدنی متعدد محللرنده موجود اولدیغی کبی، زفت، طاش یاغی (یعنی غاز دیدیکمز پترول)، کوکورت، باقیر، سیملی قورشون وحتی آلتون معدنی دخی بولنیور. بونلردن زفت وپترول اهالی طرفندن صورت خصوصیه‌ده چیقارلدیغی کبی، دیکر معادننك بعضیسی دخی یقین وقته‌کلنجه‌یه قدر چیقارلمقده اولوب، بعده مصارفه تقابل ایتمدیکندن ترك اولنمشدر. ولایتك اکثر طرفلرنده میاه معدنیه وایلیجه‌لر بولنوب، هله موصل شهرینك جوارلرنده واقع عین‌الکبریت، عین‌الدیر، عین‌العلیل وعین‌الصفرا قابلیجه‌لری امراض جلدیه و روماتیزمه وسائر علله پك نافعدر. ولایتك جزیره‌ده‌کی قسمنده برچوق مملحه‌لر بولنوب، علی‌الخصوص منتهای غربنده واقع (بواره) کولندن کلیتلی ونفیس طوز چیقار؛ وموجود مملحه‌لرك جمله‌سی ایشلنمدیکی حالده، ولایتی وجوارلری اداره ایدرلر. حیوانات اهلیه‌سی چوق وجنسلری پك ایی اولوب، علی‌الخصوص کرد وعرب عشیرتلری کلیتلی قیون، کچی و خرکاه سوریلری بسلرلر. قیونلری قرمان وعرب جنسنه منسوب ولدقلری کبی، کچیلرینك برطاقمی عادی، برطاقمی شام وبرطاقمی ده تفتیك کچیسیدر. آتلری عرب جنسنه منسوب اولوب، پك ایپدر. دوه‌لری ایکی اورکوجلی بلخ دوه‌سیله بر اورکوجلی عرب جنسی مزجندن متولددر. استر ومرکبلرینك پك‌کده مخصوص ایری وپك ایی برر جنسلری بولنور. قیون وکچیلرینك مقداری ۱٦۰۰۰۰۰، صیغیرلری ۵۰۰۰۰۰، بیکیرلری ۲٦۰۰۰۰، دوه‌لری ۹۰۰۰۰، استرلری ۱٦۰۰۰ ومرکبلری ٦۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در. طیور اهلیه‌سی‌ده چوقدر. موصل جوارلرنده آری قوغانلری چوق اولوب، خیلی مقدار بال چیقار. حیوانات وحشیه‌دن طاغ واورمانلرده قورت، سیاه وبوز آیی، طوموز، وشق، صرتلان، کیك، قراجه وچول جهتنده سوریلرله جیلان، تیلکی، طاوشان، چقال وسائره بولنوب، صاکسار، تیون، قوندوز، سمور وسائر پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانانی دخی چوقدر. اسکی زمانلرده کلیتله بولنان آرسلان، قپلان وپارس کبی حیواناتدن اثر قالمامشدر. طیورك انواعی پك چوق اولوب، یالکز ازمنهٔ قدیمه‌ده موجودیتی مروی اولان نده قوشی شمدی بولنمیور. ییلان وعقرب کبی حشرات مهلکه چوق اولدیغی کبی، چکرکه دخی آره صره ظهور ایدوب، مزروعاته مسلط اولور. دجله‌ده وزابلرده بالیغك انواعی بولنیور.

صنایع محلیه وقتیله پك ایلری بولنوب، موصلك ایپك اقمشه‌سیله سائر منسوجات ومعمولاتی مشهور بولنمش ایکن، سهولت ومکملیت واهونیتجه آوروپا فابریقه‌لرینه قارشی رقابت ممکن اوله‌مدیغندن، صنایع محلیه‌نك تدنیسی طبیعی اولوب، داخل ولایتده یوك وپاموقدن بز، چارشف، کتفیه،

اوطه دوشمه‌سی، حمام طاقمی، خاولی، قوشاق، کلیم، سجاده، عبا، چول وتفنگ ودوه توبه‌دن بعض منسوجات اعمال اولندیغی کبی، باقیر وتونجدن اوانیٔ مختلفه ایله قیومجیلغه متعلق شیلر و مواد دباغیه وسائره دخی اعمال اولنور. بونلرك احتیاجات زمانیه‌یه توفیقیله محلنده اولسون رواج واعتباره مظهریتی جزئی برهمته متوقفدر. تجارتی برطرفدن بغداد وبصره واو طریقله بمبای ایله، بر طرفدن همدان وکرمان وسائر ممالك ایرانیه ایله، بر طرفدن حلب واسکندرونه، برطرفدن دخی ارضروم وطربزونه اجرا اولنوب، آنجق بو طریقلرك دردی‌ده بك اوزون اولدیغی حالده، اوچنده دوه واستریله وبغداد طریقنده دجله اوزرنده کلك دینلان ناقص و مشقتلی بیك سنه‌لك بر واسطه ایله ایشلنوب، مکمل وسائط نقلیه بولنمدیغندن، بالطبع تجارتی لایقیله ترقی ایده‌میور. باشلیجه اخراجاتی: هندستانه سوق اولنان عرب آتلریله آوروپایه کیدن طاتلی پلاموط، مازی، دری، ییاغی، تفتیك. پاموق و بوبالرك انواعندن، بغداده ادخال اولنان ذخایر و قورو یمشدن وحیوانات مختلفه ایله بال مومی، آفیون، زیتون یاغی، صابون، چریش، مشین، سختیان، مرمر، آلچی، کراسته وبعض منسوجاتدن عبارتدر. اخراجاتك چوغی دجله‌ده کلکله وبغداد طریقیله اجرا اولنوب، ولایت محصولاتندن بشقه بتلیس ودیاربکر ولایتلرندن دخی برخیلی محصولات وسائر مواد موصله کلوب، اورادن تجاری طرفندن بغداده کوندریلور. سنوی اخراج اولنان ییاغی ایکی ملیون کیلویه قریب ومازی بر بچق ملیون کیلویی متجاوز اولوب، بو ایکی ماده‌دن صکره کلن پاموق ٨٠٠٠٠٠ و تفتیك یاریم ملیون کیلویه بالغ اولور. بغدای وآرپه اخراجاتی آلتیشر ملیون کیلویه بالغ اولور. سنوی یاریم ملیوندن زیاده قیون، ٦٠٠٠٠ صیغیر، ٢٨٠٠٠ دوه، ٩٠٠٠ استر، ٢٠٠٠ مرکب و ١٠٠٠ قدر عرب آتی اخراج اولنور. دری وپوست ایله مشین اخراجاتی دخی خیلی اهمیتلیدر. عموم اخراجات سنویه‌سی ٤٠٠٠٠٠ عثمانلی لیراسنه بالغ اولور. ادخالاتی ایسه اخراجاتك همان بر ربعی نسبتنده اولوب، ١١٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. باشلیجه ادخالاتی: پاموق ایپلیك ایله شکر، قهوه، پترول، ایشلنمش وخام معادن، آوروپا امتعه‌سی، عجم شال وخالیلری، هندستان اقمشه‌سی وسائره‌دن عبارتدر. ولایتك واردات سنویه‌سی ٢٣٥٠٠٠ ومصارف محلیه ٨٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در.

اهالیٔ ولایتك مقداری یوقاریده ذکر اولنوب، ولایتك وسعتنه کوره بو مقدار بك دون اولدیغندن، لایقیله مسکون اولمدیغی آکلاشیلیور. بو اهالی سنجاق اعتباریله بروجه آتی منقسمدر:

١٥٩٦٨٠	نفوس موصل سنجاغی
٨٩٠٠٠	» شهرزور »
٥١٦٠٠	» سلیمانیه »
٣٠٠٢٨٠	» جمعاً موصل ولایتی

جنسیت ومذهب اعتباریله دخی بروجه آتی منقسمدر:

	٨٠٠٠٠	متمکن عرب
	٩٣٠٠٠	خیمه‌نشین عرب عشایری
	٥٩٣٨٠	کرد
	١٦٠٠٠	ترکمان
٢٤٨٣٨٠		جمعاً اهالیٔ مسلمه
	١٨٠٠٠	کلدانی
	٧٠٠٠	سریانی قتولیکی
	٥٠٠٠	یعقوبی
٣٠٠٠٠		جمعاً خرستیان اهالی
٦٠٠٠		اسرائیلی
١٤٩٠٠		یزیدی
١٠٠٠		مذاهب مختلفه
٣٠٠٢٨٠		جمعاً یکون

یزیدیلر ودیکر مذاهب اصحابی اسماً مسلم وجنسیتجه کرددر. بونلره برابر کردلرك مقداری ٧٥٢٨٠ نفوسه بالغ اولور، که بونلر کردجه وجدولده مذکور ترکمانلر ترکجه سویلیوب، قالان ١٧٣٠٠٠ اهالیٔ اسلامیه ایله علی‌العموم خرستیان ویهودیلر یعنی جمعاً ٢٠٩٠٠٠ نفوس لسان عربی ایله متکلمدرلر. بو حالده ولایتك عمومی لسانی عربی، ایکنجی درجه‌ده کردجه واوچنجی درجه‌ده ترکجه‌در. خرستیانلر اسکی آثوریلر وکلدانیلر احفادندن اولدقلری کبی، مسلمانلرك دخی متمکن اولانلری اهالیٔ قدیمه ایله عربلرك احفادندن مرکب اولوب، یالکز خیمه‌نشین اولان عربلر خالص عربدر. عرب عشایرینك اك بیوکلری شمروطی عشیرتلری اولوب،

بونلر کاپتلی سور بلرله دجله نك صاغ طرفنده
جزیره ده جولان ایدرلر. کردلرك ایسه اکثری
متمکن و بعضلری نیم متمکن اولوب، عشیرت حالنده
یاشایانلری دخی قیشین کویلرده، خانه لرنده و یازین
یایلالرده چادرلر آلتنده اقامت ایدرلر. کردلرك بر
طاقمی ایرانیلرله قاریشیق اولوب، بونلر میاننده
(شباق) و (ساربلی) کبی غریب اعتقادلرده
بولنانلری ده واردر. خرستیانلرك جمله سی نسب
وجنسیتجه بر و شمدیکی حالده جمله سی عرب اولدقلری
حالده، مجرد مذهبجه اولان فرقلرندن طولایی بر
طاقمی کلدانی و بر طاقمی سریانی ناملرینی آلمشلردر.
یهودیلر اسکی بنی اسرائیل احفادندن اولوب، ساکن
بولندقلری یره کوره عربجه وکردجه سویلرلر.

داخل ولایتده رشدیه مکتبلری ولایت و سنجاق
مرکزلرینه منحصر اوله رق اوچ بابدن عبارتدر. بتون
ولایتده ۱۰۷ صبیان مکتبی بولنوب، بونلرده دخی
اصول قدیمه اوزره تدریس اولنور. مدرسه لری ۶۵
عددنده اولوب، بونلرك تدریساتی ده پك تدنیده در.
کلدانی وسریانیلرك وقتولیکلرك دخی جمعا ۳۵
وموسویلرك یالکز موصلده بر مکتبلری اولوب،
بونلرك ده جمله سی مکاتب ابتدائیه دن عبارتدر.
جمعاً مکاتب ومدارسده ۶۶۸۵ شاکرد بولنوب،
۸۴۵ ی اناثدر.

موصل ولایتی همان (آثوریه) خطهٔ قدیمه-
سندن عبارت اولوب، احوال قدیمه سی «آثوریه»
ماده سنده ذکر اولنمشدر. آثور دولتنك انقرا-
ضنده مملکت ایرانیلره، بعده اسکندره وسلفکیلره
وصکره ساسانیلره کچمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك
زماننده فتح، وممالك اسلامیه یه الحاق اولنه رق،
خلافت عباسیه زماننده بنی مروان و بنی حمدان
و بعده سلجوقیلر وصکره اتابکیلرك ید اداره سنده
بولنمش؛ وبرآره لق ایوبیلرك وسائر طوائف ملوکك
تحت اداره سنده بولنمش؛ وجنکیزیلردن صکره
تیمورك و بعده آق قیونلی وقره قیونلیلر ونهایت
ملوك صفویه نك الینه کچمش؛ وچالدیران محاربه سندن
صکره جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری طرفندن
ممالك عثمانیه یه الحاق اولنمشدر. اهالیسندن قسم اعظمنك
عرب اولمسیله برابر، مملکت کردستاندن معدوددر.
موصلك قارشیسنده واقع اولوب، اخیراً اجرا
اولنان تحریات اوزرینه، پك چوق آثاری میدانه
چیقمش اولان نینوی شهر شهیری خرابه لرندن بشقه،
ولایتك هر طرفنده وعلی الخصوص موصل سنجاغنده
پك چوق مدن قدیمه ویرانه لری بولنیور.

موصل ولایتی بر وجه آتی ۳ سنجاغه منقسم
اولوب، ۱۸ قضا، ۲۲ ناحیه و ۳۰۳۱ قریه یی
حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
موصل	موصل	شیخان، عشایر سبع	۵۰۶
	عمادیه	—	۰۰
	زاخو	سلیفانی	۱۰۹
	عقره	سورجی	۱۳۲
	زیبار	شروان، مزوری بالا	۱۸۵
	دهوك	مزوری	۲۱۵
	سنجار	کلعفر	۰۰
شهر زور	کرکوك	ملحه، طوز خورماتو، آلتون کوپری، کیل، شوان	۳۵۲
	رواندز	دیره، بالك، برادوست	۲۸۳
	کوی سنجاق	شقلاوه	۱۲۱
	اربیل	سلطانیه، دیزه یی	۲۳۰
	صلاحیه	قره تپه	۹۱
	رانیه	.	۹۰
سلیمانیه	سلیمانیه		
	کلنعبر	پروجك، قزلجه، قره طاغ	۴۷۳
	بازیان	قلعهٔ سیوکه	۱۵۹
	معمورة الحمید	سورطاش، پشدر	۱۷۶
	شهر بازار	.	۱۲۵

موصل { سنجاغی. همنامی اولان ولایتك
مرکز سنجاغی اولوب، ولایتك
شمال غربی قسمندن وهمان نصفندن عبارت اولدیغی
حالده، شرقاً شهر زور سنجاغیله وسائر جهتلردن

ولايتك حدوديله محدوددر. شهر زور سنجاغندن شمال شرقی جهتنده زاب اعلا مجراسيله و بو نهرك ملتقاسندن آشاغيده دجله ايرماغيله آيرلمشدر. سنجاغك قسم اعظمی دجله‌نك غربنده وجزيره خطه‌سنده اولوب، نهر مذكورك شرقنده اولان قسمی آز ايسه‌ده، ولايتك اڭ معمور واڭ مسكون يريدر. اسكی آثوريلردن قالمه آثار عتيقه‌نك چوغی‌ده بوجهتده‌در. سائر احوالی ماده‌ٔ آنفه‌دن آڭلاشلديغی ايچون، تكرارينه حاجت كورلمدی.

موط { آطنه ولايتنك ايچ ايل سنجاغنده وسلفكه‌نك ٨٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، صولدن كول‌صويه دوكيلن بر دره‌نك قربنده قضا مركزی بر كوچك قصبه اولوب، ٨٦٥ اهاليسی، ١ جامعی، ١ مدرسه‌سی، ٢ خانی، اوسته‌نده اسكی بر قلعه‌سی واطرافنده كنيش باغ و باغچه‌لری و برچوق خرابه‌لری واردر. اڭ اول (اولبه) وبعده (غلاوديوپوليس) تسميه اولنان بر شهر قديمك محلنده مؤسس اولوب، سلجوقيلر زماننده دخی خيلی معمور ايدی؛ و او وقتدن قالمه برقاچ خراب جامع وحمام وخانی واردر. قرەمان اوغللرندن برينك دخی مزارينی حاويدر. — موط قضاسی شمالاً قونيه ولايتيله، غرباً ارمناك، جنوباً كانار، شرقاً دخی سلفكه قضالريله محدوددر. قسم شماليسی بوغا سلسله‌سنك اتكلرندن عبارت اوله‌رق طاغاق وقسم جنوبيسی (كوك صو) واديسندن عبارت اووه‌لق اولوب، نهر مذكور قضايی غربدن شرقه شق ايله، صاغ وصولدن بر قاچ چای آلير. اكثر اراضيسی طاغاق طاشلق واورمانلق اولوب، اراضیٔ مزروعه‌سی آزدر؛ و محصولاتی احتياجات محليه‌يه كوره‌در. باغلری واشجار مثمره‌سی دها چوقدر. اورمانلری ده زياده‌جه‌در. قضا ٧٤ قريه‌دن مركب اولوب، اهاليسی، كاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٥٣٦٨ كشيدر.

موطيكی { بتليس ولايت وسنجاغنك منتهای غربنده بر قضا اولوب، شرقاً بتليس مركز قضاسيله، شمالاً موش سنجاغيله، غرباً وجنوباً دخی سعرد سنجاغيله محدوددر. مركزی (ميس) قريه‌سی اولوب، قضا ١٢٩ قريه‌دن مركبدر؛ و يالكز ٦٠٠٠ ی ارمنی ونصوری كرد ومسلم اولمق اوزره، ٢٢٦١٢ اهالی ايله مسكوندر. اراضيسی عارضه‌لی اولوب، قسم شماليسنده ٢٠٥٠ متره ارتفاعی اولان (خندق) طاغی بولنيور. باشلیجه محصولاتی: بغدای، داری، چاودار، توتون، آز مقدارده پاموق وكتنوير، اوزوم وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. مازی وچريشی‌ده چوقدر. اورمانلری چوقدر. مياه جاريه‌سی پك لذيذ وصوقدر. هواسی قيشين پك صوغوق و يازين لطيفدر. حيوانات اهليه‌سی باشليجه قيون وكچيدن عبارتدر. آری قوغانلری‌ده چوق اولوب، خيلی بال چيقار. اهالی يوكدن عبا وكتنويردن بزيپارلر.

موغان { (عربيسی موقان) آذربيجانك منتهای شمال شرقيسنده وقره باغ ايله شروان وكيلان آره‌سنده اوله‌رق (آرس) نهرينك (كور) ايرماغيله برلشديكی محلك جنوب شرقيسنده وآرس ايله كور و بالارود مجرالری آره‌سنده بر خطه اولوب، قومالق و بتاقلق بر اووه‌دن عبارتدر. قسم غربيسی ايرانه وقسم شرقيسی روسيه‌يه تابع اولوب، باكو ايالتنه ملحقدر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٤٤٠٠ مربع كيلومتره‌در. يازين هواسی پك صيجاق وقيشين صو آلتنده اولوب، يالكز ايلك بهارده كرد چوبانلری سورولرينی اورايه سوق ايدرلر. وقتيله جدوللرله معمور اولوب؛ چوق اهاليسی وشهر وقصبه‌لری وارايدی. مغوللرك هجومنده جدوللری خراب اولوب، اهاليسی طاغلمشدر.

موفق الدين { [«ابن الصائغ» و «ابن ابی الحديد» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

موفق الدين بن المطران { (ابو نصر اسعد بن ابی الفتح الياس بن جرجس المطران) مشاهير اطبادن اولوب، علوم حكميه و ادبيه‌ده دخی يدطولی صاحبی ايدی. دمشقده دنيايه كلمش؛ وعلوم دينيهٔ نصرانيه‌نك تحصيلی ايچون روم ديارينه سياحت ايتدكدن صكره، بغداده كيده‌رك، ابن تلميذدن وسائر مشاهيردن طبی وسائر علوم حكميه ايله ادبيات عربيه‌يی تحصيل ايتمش؛ وبعده دمشقه عودتله،

اجرای طبابته باشلایوب، نورالدین بن زنکینك یاپدیردیغی بیمارستانك سرطبیبی بولنمش؛ ونهایت صلاح الدین ایوبی‌یه انتساب ایدوب، مشارالیهك عندنده قدر و اعتباری پك زیاده اولمغله، چوق احسانلرینه نائل اولەرق، بیوك بر ثروت قزانمش؛ و اواخر عمرنده اعتدا اتمشیدی. کتابلره چوق مراق اولوب، وفاتنده کوچك رسالەلردن ماعدا یکرمی بیك جلد کتابی ظهور اتمشیدی. معاشله اوچ مستنسخ طوتوب، دائما کتاب استنساخ ایتدیریردی. کندیسنك دخی حسن خطی اولوب، کندی خطیله برچوق کتابلر یازمشیدی. ٥٨٧ تاریخنده دمشقده وفات اتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «بستان الاطباء وروضة لالباء» ناتمام، «المقالة الناصریة فی حفظ الامور الصحیة»، «المقالة العجیبة فی التدابیر الصحیة»، «اختصار کتاب الادوار لالکدانیین»، «لغز فی الحکمة»، «کتاب علی مذهب دعوة الاطباء»، «کتاب الادویة المفردة» ناتمام، «کتاب آداب طب الملوك» وسائرەدر.

موفق الدین عبد السلام { مشاهیر اطباء اسلامدن او

لوب، حماده دنیایه کلمش؛ ودمشقده نشأت ایدوب، اوراده طبی وعلوم حکمیه و سائرەیی تحصیل ایله، حلبه انتقال ایدەرك، اورانك صاحبی ملك ناصر یوسف بن محمدك خدمت طبابتنده بولنمش؛ و بعده بونك دمشق ضبطنده برابرنده شهر مذکوره عودت اتمش؛ و تاتارلرك دمشقه قصدلرنده مصره کیدوب، نهایت حلبه عودتله اورا صاحبی ملك منصورك خدمت طبابتنه کیرەرك، احسان والتفاتنه مظهر اولمشیدی.

موفق الدین عبد العزیز { (بن عبدالجبار السلمی) بو

دخی مشاهیر اطباء اسلامدن اولوب، ابتدای امرده دمشقده مدرسهٔ امینیه‌ده علم فقه ایله اشتغال اتمش؛ و بعده علم طبی تحصیل ایدوب، اجرای طبابتده اکتساب ایتدیکی مهارتله و فقرای خستکانه کندی کیسه‌سندن ادویه واغذیه کوندروب ایتدیکی خیرات وتصدقاتله شهرت بولمشدر. ملك عادل ابو بکر بن ایوبك خدمت طبابتنده، ونورالدین محمود بن زنکینك بیمارستانی سرطبیبلکنده

بولنمش؛ و ٦٠٤ تاریخنده ٦٠ یاشلرنده وفات اتمشدر.

موفق الدین عبد اللطیف { [«ابن اللباد» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

موفق بالله { (طلحه بن المتوکل بن المعتصم بن هارون الرشید) خلفاء

عباسیه‌نك اون بشنجیسی اولان معتمد علی اللهك برادری و ولیعهدی اولوب، زمان خلافتنده مدبر اموری ایدی. کندیسی مدبر وعاقل برذات اولوب، برادرندن برآز اول ارتحال اتمکله، خلافت اتمه‌مش ایسه‌ده، برادرینك زماننده ادارهٔ امور ایدن کندیسی ایدی.

موفق بن الخلال { (یوسف بن محمد) مشاهیر ادبا وشعرا

دن اولوب، مصرده ملوك فاطمیه‌دن حافظ لدین الله عبد المجیدك کاتب دیوانی ایدی؛ و نزدنده قدر واعتباری پك عالی ایدی. چوق زمان معمر اولوب، اواخر عمرنده اعمی وکوتوروم اولمش؛ و صلاح الدین ایوبینك مصره دخولندن صکره ٥٦٦ ده وفات اتمشدر. موم حقنده اولان شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

وصحیحة بیضاء تطلع فی الدجی
صبحاً وتشفی الناظرین بدائها
شابت ذوائبها اوان شبابها
واسود مفرقها اوان فنائها
کالعین فی طبقاتها ودموعها
وسوادها وبیاضها وضیائها

موفق بن شوعه { مشاهیر اطبا وشعرادن اولوب، یهودی

المذهب ایدی. مصرده صلاح الدین ایوبینك جملهٔ اطباسندن اولوب، ٥٧٩ ده قاهره‌ده وفات اتمشدر. نجم خوبشانی اسمنده متعصب وثقیل الروح برشیخك حیوانه بینمش بر ذمی‌یه راست کلنجه، تعرض اتمك عادت جاهلانه‌سی اولمغله، صاحب ترجمه‌یی برکون سوار کورنجه، خنجرینی آتوب، کوزینه اصابت اتمکله، بر کوزینی چیقارمشیدی. بو بابده سویلدیکی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لا تعجبوا من شعاع الشمس اذ حسرت
منه العیون وهذا الشأن مشهور
بل اعجبوا کیف اعمی مقلتی لظری
نجم وهو ضئیل الشخص مستور

موقدن { (Moukden) چینڭ شرق شمالی جهتنده پكینڭ ٦٥٠ كیلومتره شرق شمالیسنده و (لاؤتونغ) ڭ ١٧٥ كیلومترهلك مسافهده (لاؤهو) ایرماغنه تابع (هوزهو) نهری اوزرنده و ٣٠″ ٥٠′ ٤١° عرض شمالی ایله ١٢١° ٢٠″ ١٧′ طول شرقیده (لاؤتونغ) ایالتنڭ مركزی بر بیوك شهر اولوب، ١٨٠٠٠٠ اهالیسی، سوری، ایچ قلعهسی، كنیش سوقاقلری، كوزل ابنیهسی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولداردر.

مول { (Mull) اسقوچیهنڭ ساحل غربیسی قارشیسنده بولنان هبریدهجزایرندن بر جزیره اولوب، ساحلدن ٣ كیلومتره كنیش اولان مول بوغازیله آیرلمشدر. شمالدن جنوبه بویی ٤٣ وقسم جنوبیسنده اكی ٤٥ كیلومتره ومساحهٔ سطحیهسی ٨٥٦ مربع كیلومتره اولوب، ٥٢٣٠ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی بركانی اولوب، شلالهلر تشكیل ایدر چایلری؛ اورمانلری، مرعالری وبرآز اراضیٔ مزروعهسی واردر. چالیلق وبتاقلق یرلریده چوقدر. اهالیسی كلت لسانتی محافظه ایتمشلردر.

مولانازاده { ایران شعراسندن اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هراتده یاشامشدر. شو بیت اونكدر:

درحالت تكلم از نازكی زبانش
برگ گل است گویا درغنچهٔ دهانش

مولانای روم { [« جلال الدین رومی » مادهسنه مراجعت.]

مولتان { [« ملتان » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

مولداو { (Moldau) چهستانده برنهردر، كه (بوهمروالد) طاغندن نبعانله، پراغه شهری ایچندن بالمرور، ٣١٠ كیلومترهلك جریاندن صكره، (البه) ایرماغنه دوكیلور. مجراسنڭ آشاغی قسمی سیر سفائنه صالحدر.

مولداوه { (Moldava) رومانیهده بغدان خطهسنه (مولداویه) نامنی قزاندیران بر نهر اولوب، آوستریانڭ غالیچیا خطهسنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدهرك، بوقووینه خطهسنی شق ایتدكدن صكره، بغدانه داخل اولور؛ و جمعا ١٥٠ كیلومترهلك جریاندن صكره، طونهیه تابع (سرت) نهرینه دوكیلور.

مولداویه { (Moldavie) رومانیهیی ترتیب ایدن مملكتیندن بری اولان (بغدان) ڭ آوروپاجه معروف اسمیدر. [« بغدان » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

مولدوانی { [« علی پاشا (مولدوانی —) » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

مولر { (A. Muller) آلمانیه مشاهیر مستشرقیندن اولوب، كتب مقدسهنڭ السنهٔ مختلفهٔ شرقیهیه ترجمهسی هیئتنه داخل بولنمغله، بو ایش ایچون اون سنه لوندرهده اقامت ایتمش؛ و ٦٠ جنس خطوط شرقیه حروفنڭ قالبلرینی حك ایتدیرمشیدی. ١٦٣٠ ده طوغوب، ١٦٩٤ ده وفات ایتمشدر.

مولفتا { (Molfeta) ایتالیاده سابقا نابولی قراللغنڭ باری ایالتنده وباراتهنڭ ٢٦ كیلومتره جنوبنده اولهرق آدریاتیق دكیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی وار ایدی. وقتیله بر دوقهلغڭ مركزی ایدی.

مولوسیه { (Molossie) ایپیر اسم قدیمیله معروف اولان آرناؤدلغڭ طوسقهلق جهتنڭ جنوب شرق قسمنه ویریلان اسم اولوب، همان یانیه سنجاغندن عبارت و (آمبراكیه) یعنی نارده جهتنی دخی حاوی ایدی. اهالیسی پلاسجی جنسندن اولوب، روایته كوره، مشهور آخیلاوسڭ (آشیلڭ) تروآ محاربهسندن عودتندن صكره، اوغلی (پیروس) ویابعده نورونی (مولوسوس) قوم وقبیلهسیله تسالیهدن، هجرت ایدهرك، بو خطهیی اسكان واعمار ایتمشیدی. مولوسیهنڭ كوپكلری جسامتلریله مشهور ایدی.

مولوغه { (Mologa) روسیهده (وولغا) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، تور، نووغورود ویاروسلاو ایالتلرینی شق ایدر مجراسی ٤٠٠ كیلومتره بویندهدر.

مولوه { (Molivo) جزایر بحر سفیدڭ مدللی جزیره وسنجاغنده ومدللی

قصبه سنك ٥٤ كيلومتره شمال غربيسنده بر تپه‌نك آلتنده و پك كوزل بر موقعده قضا مركزى بر قصبه‌جق و سكنه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهاليسى ورشديه مكتبى واردر.

مولوه قضاسى جزيره‌نك شمال غربى قسمندن عبارت اولوب، ٨٦٢٢ سى مسلم اولمق اوزره، ٣٧١٣٧ اهاليسى، ٢٧ جامع ومسجدى، ٢ مدرسه‌سى، ١ تكيه‌سى، ٤٧ كليساسى، ٢٢ اسلام و ٥٣ روم مكتبى، ١٢٧ دكرمنى ٧٣ ياغخانه‌سى، ٢ صابونخانه‌سى وه دباغخانه‌سى واردر. [احوال سائره‌سيچون «مدللى» ماده‌سنه مراجعت.]

مولويه } مغرب قصاده بر ايرماقدر، كه فاسك جنوبنده (درن) سلسله‌سنك اك يوكسك طاغى اولان جبل عياشيدن نبعانله، ابتدا شرقه و بعده شمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايدرك، جزاير حدودى قربنده مليله كورفزنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٥٠٤ كيلومتره بوينده اولوب، وسطى اكى ٤٠ متره‌در. فيضاننده ثانيه‌ده ٨٠٠ مكعب متره صو دوكر، واكى ٢٠٠ متره‌يى تجاوز ايدر. قوراقلق موسمنده ايسه ثانيه‌ده آنجق ٢٠ مكعب متره صو دوكر. جريانى ابتدكى برلر باشلجه چاقيل ايله مستور وادى واووه‌ردن عبارتدر.

موله } (Mola) ايتاليانك بارى ايالتنده وبارينك ٢٢ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق آدرياتيق دكيزى ساحلنده برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهاليسى وصابونخانه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر

مولهوزه } (Mulhouse) آلمانيه‌يه تابع آلساس‌لورن ايالتنك يوقارى آلساس سنجاغنده و (قولمار) ك ٣٧ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق (رين) ه تابع (ايل) نهرى ورين ايله رونه ايرماقلرينى ربط ايدن جدول اوزرنده قضا مركزى بر شهر اولوب، ٨٢٩٨٦ اهاليسى، كوزل موقع و منظره‌سى، دمير يوللرى، داخلى وخارجى مكتب اعداديه‌لرى، صنايع جمعيتى، تجارت اوطه‌سى، متعدد باصمه وبوك منسوجات فابريقه‌لرى وجوارنده ليتوغرافيا طاشى اوجاغى واردر.

مولى } (آقا عبدالمولى) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانلى اولديغى حالده، سنجان ساداتيله قرابتى اولديغندن، اكثريا اوراده اقامت ايدردى. اكثر خطوطى كوزل يازاردى. ١١٦٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

شبها درآب وآتشم از اشك وآه خويش
درمانده ام چو صبح بروز سياه خويش

موليير } (Molière) فرانسه اعاظم شعراسندن اولوب، مضحكه‌نويسلرك امام وپيرى حكمنده‌در. ١٦٢٢ تاريخنده پاريسده طوغوب، پدرى قرالك بورغانجيسى اولمغله، كنديسى دخى ابتدا ونك يانشده چراقلق ايتمكده ايكن، بعده تحصيله ولان آرزوسى اوزرينه، مكتبه كيده‌رك، اكمال تحصيلدن صكره آووقاتلقه سلوك ايتمش ايسه‌ده، تياترويه ولان ميله مقاومت ايده‌ميوب ابتدا خصوصى صورتده بين الاحبا ويريلن اويونلرده وبعده عمومى تياتروده آقتورلق ايتمكه باشلامش؛ ونهايت كندى رياستى تحتنده بر تياترو طائفه‌سى تشكيل ايدوب، فرانسه‌نك هر طرفنه كيده‌رك كندى قلمه آلديغى اويونلرى اجرا ايدردى. صكره پاريسده بر تياترو تأسيس ايدوب، يازديغى ٣٠ قدر مضحكه‌يى اوينامقده، و اك مهم روللرينى كنديسى اجرا ايتمكده ايدى. ١٦٧٣ تاريخنده بر اويون اجرا ايتمكده ايكن، وفات ايتمشدر. آثارينك جمله‌سى نافابل تقليد اوله‌جق درجه‌ده ماهرانه‌در. كنديسى زمانك ومنسوب بولنديغى قوم ومملكتك اخلاقنى بحق بيلوب، آثارنده بر مهارت مخصوصه ايله تنقيد، وعادات واخلاق ذميمه‌يى تزييف ايتديكندن، اخلاق عموميه‌نك اصلاحنه چوق خدمت ايتمشدر. آنجق برچوق آدملرى جرح ايدوب، بعضلرينك ده كين وحسدينى جلب ايتديكندن، عمرينى مشاق واكدارله چكيرمش؛ و ٥١ ياشنده ايكن، ضعف پيرى‌يه دوچار اولوب، تلف اولمشدر. آثارى مشهور اولوب، اكثر السنه‌يه ترجمه اولنمشدر.

مومپوقس } (Mompox) آمريقاى جنوبيده قولومبيه جمهوريتنده وقارتاجنه‌نك ٢٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (ماغداليه) ايرماغنك صول كنارنده ايالت

مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی وتوتون، چوقلاته، شکر وآلتون اخراجاتی واردر.

مؤمن { فرس شعراسندن بر وجه آتی بدی کشینڭ مخلصیدر:

برنجیسی (محمد —) میرزا بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرانڭ اوغلی اولوب، ۱۸ یاشنده ایکن، تکمیل علومله، برشاعر شیرین زبان اولدیغی حالده، ۹۳۰ تاریخنده سرخوش پدرینڭ امریله برادری ابوالحسن میرزا طرفندن قتل اولنمشدر. اثنای قتلنده سویلدیکی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تا جوانمردی‌که بیجرمم درین سن میکشد
کافری سنکین دلی کشته است مؤمن میکشد

— ایکنجیسی (میر محمد —) استراباد سادات وعاظم علماسندن اولوب، برمدت میرزا حیدر صفوی‌یه معلمك ایتمش، وبعده هندستانه کیتمشیدی. شوبیت اونکدر:

ای که کفتی عشق را درمان بهجران کرده اند
کاش میکفتی که هجران را چه درمان کرده اند

— اوچنجیسی (مولانا حسین —) یزدلی اولوب، ملا میرزاجان شیرازینڭ شاکردانندندر. اکثر علوم و فنونه واقف ایدی. اکثریا رباعی سویلردی. شو رباعی اونکدر:

مؤمن بیدی نیست کسی ماننـدت
وین طرفه‌که خلق نیك میخواننـدت
یك چند چنان بدی‌که خود میدانی
یك چند چنان باش که میداننـدت

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، هندستانه هجرتله، جهانکیرڭ بارکاهنه مداومت ایتمشیدی. شوبیت اونکدر:

مانند شعله بزده دامان کذشت ورفت
کرم ازبرم چنانکه بدل اضطراب سوخت

— بشنجیسی سبزوارلی اولوب، تقی اوحدینڭ معاصری ایدی. شو رباعی اونکدر:

اول همـه جام آشـنایی دادی
آخر ز پیش ز هر جـدایی دادی
چون کشته شدم نکفتی این کشتهٔ کیست
داد از تو کـه داد بیـوفایی دادی

— آلتنجیسی دامغانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرنك زاده نکاهی بکن بمؤمن بیـدل
شوم فدای صنمخانهٔ که کافرش است این

— بدنجیسی مشهدلی اولوب، ترکان بکلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

آمدم برسرکوی تو واز خود رفتم
تا نکویند حریفان‌که چرا آمد ورفت

موموس { (Momus) اساطیر یونانیه‌ده استهزا و جناس وکنایه پیه‌سی زعم اولنوب، کرنش ایله کیجه‌نڭ اوغلی اولدیغنه اعتقاد اولنوردی.

موناقو { (Monaco) فرانسه‌نڭ «بحری آلپ» یالی داغلرده وآق دکیز ساحلنده و (نیسه) نڭ ۱۳ کیلومتره شرق شمالیسنده همنامی اولان مستقل برکوچك حکومتڭ مرکزی برقصبه اولوب، نفس موناقو ایله قوندمینه ومونته قارلو اسملریله آیری آیری اوچ محله‌دن مرکب اولدیغی حالده، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، اسکیدن قلعه برطاقم استحکاماتی. برنسه مخصوص کوزل سرای وباغچه‌سی، عمومی بر باغچه‌سی، پك واسع صالونلری حاوی وسربست اوله‌رق قره مخصوص بیوك ومصنع بر خازینوسی واولدقجه ایشلك لیمانی واردر.

— موناقو برنسلکی قصبه ایله جوارلرندن عبارت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ۲۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۳۰٤ کشیدن عبارتدر. اخراجاتی: زیتون یاغی، پورتقال، لیمون، عطریات، مسکرات وبر طاقم کوزل صاقسی و سائره‌دن عبارتدر. ارثی بر پرنسڭ تحت حکمنده اولوب، قصبه‌نڭ متصرفی معیتنده مجلس اعیان نامیله بر مجلس اداره‌سی وبرمحکمه‌سی واردر. ۵ ضابطله ۷۰ نفردن مرکب برمعیت بلوکی و ٤٤ ژاندارمه‌سی واردر. باشلیجه وارداتی قمار رسمندن عبارت اولوب، قیشین هواسی پك کوزل ویازین دکیز حاملری اولمق مناسبتیله، اکلنمك وسربست قمار اوینامق ایچون، آوروپانڭ هرطرفندن میراث‌یدیلر بو یره طوپلانیر.

مون بلان { (Mont Blanc) یعنی «آق طاغ» آلپ سلسلهٔ جبالنڭ اڭ یوکسك طاغی اولوب، فرانسه ایله ایتالیا واسویچره حدودینڭ نقطهٔ تلاقیسنده واقعدر. حد اوی بحردن ٤٨١٠ متره یوکسك اولوب،

آوروپا قطعه‌سنك اك مرتفع نقطه‌سيدر، وسرمدي قارلرله مستوردر.

مونپليه (Montpellier) فرانسه‌نك جنوب جهتنده پاريسك ٦٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده وآق دكيزدن ٨ كيلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق بر جدولك قربنده (هرولت) ايالتنك مركزي برشهر اولوب، ٤٨٢٧٠ اهاليسي، آقادميه‌سي، علوم، فنون، طب، فن صيدلاني، رسم، صنايع نفيسه، تجارت، هندسه، فن معدنايكي مكاتب عاليه‌سي، داخلي مكتب اعداديسي، دار المعلمين، كتبخانه‌سي، موزه‌سي، نباتات باغچه‌سي، تاريخ طبيعي نمونه‌خانه‌سي، حكمت طبيعيه عمليانخانه‌سي، زراعت وآثار عتيقه جمعيتلري، كوزل ابنيه‌سي، مفرح ميدان و تفرجگاهلري، لطيف هواسي، كوزل منظره‌سي، بيوك تياتروسي، واسع خسته‌خانه‌سي، مسكرات واجزاء كيمويه ايله ايپك اقمشه وبوك وپاموق منسوجاتله مواد سائره فابريقه‌لري، دباغخانه‌لري وبك ايشلك تجارتي واردر.

— آمريقاي شماليده واشينغتونك ٨٣٨ كيلومتره شمال شرقيسنده دخي بو اسمله (ورمونت) جمهوريتنك مركزي بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسي واردر.

مونترآل (Montréal) آمريقاي شماليده دومينيون قطعه‌سنك (كبك) ايالتنده وكبكك ٢٢٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (سنت لوران) نهريله برجدولك آره‌سنده واقع همنامي بر جزيره‌نك جنوب غربي كوشه‌سنده بر شهر اولوب، ٢١٦٦٥٠ اهاليسي، كوزل منظره‌سي، اهميت موقعيهٔ تجاريه‌سي، متين ريختملري، دمير يوللرينه مخصوص كوپريلري، دنياده امثالي اولميان برعمومي باغچه‌سي، كنيش سوقاقلري وكوزل ابنيه‌سيله متعدد مؤسسات علميه وخيريه‌سي وفابريقه‌لري واردر. التيوز طونيلاتولقه قدر سفائن شهره قدر چيقار. دومينيونك اك بيوك شهري اولوب، كوندن كونه دخي بيومكده‌در.

مونتروزه (Montrose) اسقوچيه‌نك فورفار قونتلغنده وآبردينك ٦٠ كيلومتره جنوبنده و (اسك) نهري اوزرنده اوله‌رق بونك شمال دكيزنده‌كي منصبندن آر بوغازيده برقصبه واسكله اولوب، ١٨٠٠٠ اهاليسي، كوزل ليماني، ايكي فناري، دخلي مكتبي، يلكن بزي فابريقه‌لري، دباغخانه‌لري وصيد ماهيسي واردر.

مونتروژ (Montrouge) فرانسه‌نك سينه ايالتنده و پاريسك ٥ كيلومتره جنوبنده بر بيوك كوي اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسي استحكاماتي، ابنيه طاشي اوجاغي فدانلقلري، صابون موم، طونقال، بويا، ورنيك، اجزاء كيمويه وسائره فابريقه‌لري و بر بيوك مطبعه‌سي واردر.

مونتري (Monterey) مكسيقه‌ده مكسيقونك ٧١٢ كيلومتره شمال غربيسنده (نوئوولئون) جمهوريتنك مركزي بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهاليسي و بر قاتدن عبارت خانه‌لريله بر ميدان وچشمه‌سي واردر.

مونتزوما (Montezuma) آمريقانك كشفنده مكسيقه حكمداري اولوب، ١٥٠٢ تاريخندن بري، حكم سورمكده ايدي، وفتوحاتيله ممالكني خيلي توسيع ايتمشيدي. ١٥١٩ ده اسپانيوللر (قورتز) ك قوماندەسيله مملكتنه كيردكاري وقت، زواللي آدم كنديلريني حسن قبول ايتديكي حالده، بونلر كويا خيانتني كشف ايتمش اولمق بهانه‌سيله، كنديسني اسير طوتوب، رهن مقامنده محافظه ايله، ممالكني ضبط ايتمشلردي. بعده تبعه‌سي عصيان ايدوب، كنديسني طلب ايتدكلرنده، كنديلرينه نصيحت وبرمكه چيقوب، مجروح اولمش؛ وعلاج و يمك يمك ايستميوب، ١٥٢٠ ده آجلقدن اولمشدر. بر اوغلي واپتنز ايديلوب، نسلي يقين وقته قدر مونتزوما قونتلري ناميله باقي ايدي.

مونتسكيو (Montesquieu) فرانسه‌نك اك مشهور علما ومدققيندن اولوب، ١٦٨٩ده بوردو قربنده خاندانه مخصوص اولان (برده) كوشكنده طوغمش، و ١٧٥٥ده پاريسده وفات ايتمشدر. روما دولتنك اسباب ترقي وزوالي حقنده مدققانه بركتابله «محررات ايرانيه» عنوانيله بر اثر مخيل نشر ايدوب، اكتساب شهرت ايتدكدن صكره، «روح قوانين» عنوانيله ديكر بركتاب يازوب، بونكله شهرتي اوج

بالایه واصل اولمشیدی. «محررات ایرانیه» عنوانلی اثرنده امور دینیه‌حقنده اوقدر رعایتکار گورنمیورتمه‌ده، سائر آثارنده خیلی دیندارانه اداره‌ٔ لسان ایتمش؛ وسائر حکمای عصریله مناسباتده بولندیغی حالده، بو سببدن وواترودن تباعد ایتمشیدی. صورت افاده‌سی منقح ومتیندر.

مونتغولفیه { (Montgolfier) فرانسه‌لی ایکی برادر اولوب، بالونی ایجاد ایتمکله کسب اشتهار ایتمشلردر. (وبداالون لیزانونی) قصبه‌سنده بیوکی ١٧٤٠ وکوچکی ١٧٤٥ ده طوغوب، کشف ایتدکلری اعجوبه‌نك ١٧٨٣ ده مملکتلرنده ایلك تجربه‌سنی اجرا ایتمش؛ و بعده پاریسده‌دخی تکرار ایتمشلردی. بو خدمتلری تقدیر اولنه‌رق، کندیلری آقادمیا مخابرلکنه نصب وکاغد فابریقه‌جیسی بولنان پدرلرینه زادکانلق عنوانی توجیه اولنمشدی. اصل موجد اولان کوچکی ١٧٩٩ ده مملکتنده وفات ایدوب، بیوکی پاریسه انتقال ایله، آقادمیا اعضالغنه ودیگر بعض مأموریتلره نصب اولنمش؛ و ١٨١٠ ده اوراده وفات ایتمشدر. بالوندن بشقه بعض صو ماکینه‌لری وسائر آلات کشف، و بعض کتب نافعه تألیف ایلمشلردر.

مونتلوسون { (Montluçon) فرانسه‌نك (آلیه) ایالتده (موان)ك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده و پاریسك ٣٢٦ کیلومتره جنوبنده و (شر) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٢٧٤٣ اهالیسی، نهر مذکور اوزرنده‌کوزل بر کوپریسی، اورادن بدأ ایدر جدولی وبر قاج فابریقه‌سی واردر.

مونتمورنسی { (Montmorency) فرانسه‌نك (سینه مع اوآزه) ایالتنده و پاریسك ١٥ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان واسع بر اورمانك کنارنده ناحیه مرکزی بر قصبه‌جق اولوب، حکیم شهیر ژان ژاق روسونك اقامتگاهی بولنمش اولان زاویه‌سیله مشهوردر.

مونتنغرو { (Montenegro) آوروپا لسانلرنده قره‌طاغ پرنسلکنه ویریلان اسم اولوب، لاتین لساننده «قره طاغ» دیمکدر. [«قره‌طاغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مونتوبان { (Montauban) فرانسه‌ده پاریسك ٦٣٩ کیلومتره‌جنوبنده و (تارن) نهری اوزرنده (تارن مع غارونه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ٢٣٩٦١ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، کتبخانه‌سی، علوم وفنون جمعیتی، موزه‌سی، عمومی باغچه‌سی، کوزل بر کوپریسی، تفرجگاهلری وبرخیلی فابریقه‌لریله تجارتی واردر.

مونتویدئو { (Montevideo) آمریقای جنوبیده (لاپلاته) خلیجی مدخلنك ساحل شمالیسنده ومونتوس آیرسك ٢١٥ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ٣٤°٥٤′٣٣″ عرض جنوبی ایله ٢٩°٥٨″٣٢′ طول غربیده (اوروغوآی) جمهوریتنك مرکزی برشهر واسکله اولوب، ١٧٥٠٠٠ اهالیسی، دار الفنونی، ١٠٠٠٠ شاکردی حاوی ٦٤ مکتبی، دوز، کنیش وتمیز سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك تیاتروسی وسائر ابنیهٔ عمومیه‌سی، پك صاغلام ولطیف هواسی، فرانسز، ایتالیان، اسپانیول و سائر جنسیتلردن مرکب شن ومهمان‌نواز اهالیسی، کوزل باغچه وتفرجگاهلری وایشلك تجارتی واردر.

مونته قریستو { (Monte-Cristo) ایتالیانك طوسقانه خطه‌سنه ملحق و خطهٔ مذکوره‌نك ساحلی قارشیسنده اوله‌رق (تیرنیان) دکیزنده و (البه) جزیره‌سنك جنوبنده کائن بر کوچك آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠ مربع کیلومتره‌در. قورصانلر طرفندن نهب وغارت اولنه‌رق، خیلی وقتدن بری خالی قالمشیکن، اخیراً ایتالیا دولتی مجرمینی اورایه نقل ایله توطین ایتمکه باشلامشدر. آلکساندر دومانك مشهور بر حکایه کتابنك عنوانی اولمغله کسب اشتهار ایتمشدر.

موندووی { (Mondovi) ایتالیاده پیامونته خطه‌سنك قونی ایالتنده و (قونی) نك ٢٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٧٠٠ اهالیسی و ایپك قاشلرله چینی وسائره فابریقه‌لری واردر.

موندینو { (Mondino) تشریح مشاهیر علماسندن اولوب، فن مذکوری یکی بر اصوله دوکمش، و ترقیاتنه چوق خدمت ایتمشدر. ١٢٦٠ تاریخلرنده میلانده ویا فلورانسه‌ده طوغمش، و ١٣٢٦ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر.

مونرآله (Monreale) سیجلیه‌نك پالرمو ایالتنده و پالرمونك ٦ كیلومتره غرب جنوبیسنده كوزل برقصبه اولوب، ۱٤۰۰۰ اهالیسی، مصنع وبیوك بركلیساسی ومشهور پورتقال وبادم وزیتونی واردر.

مونروویه (Monrovia) آفریقانك ساحل غربیسنده (لیبریه) جمهوریتی زنجیه‌سنك مركزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، دوز سوقاقلری و دكیزه ناظر لطیف موقع ومنظره‌سی واردر.

مونزه (Monza) ایتالیاده لومباردیه خطه‌سنك میلان ایالتنده ومیلانك ۱۷ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (پو) ایرماغنه تابع (لامبرو) نهری اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ۱۷۰۸۰ اهالیسی و مصنع كلیسالری واردر، كه بونلرك الك بیوكنده اسكی لومبارد حكمدارلرینك دمیر تاجی محفوظدر.

مونستر (Munster) ایرلانده‌نك منقسم اولدیغی درت قسمك بری اولوب، جزیره‌نك جنوب غربی جهتندن عبارتدر. شمالاً قونوخت، شرقاً لینستر خطه‌لریله، جنوباً مانشه دكیزیله غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٤٥٥٦ مربع كیلومتره اولوب، ۱۳۳۱۱۰٥ اهالی ایله مسكوندر. نورمانلرك ورودندن اول بو خطه شمالی و جنوبی موسته اسملریله ایكی دائره‌یه منقسم ایدی. شمدیكی حالده: قلاره، لیمریق، تیپراری، كری، قورق وواترفورد اسملریله ٦ قونتانه منقسمدر.

مونستر (Münster) پروسیه‌نك غرب جهتنده وبرلینك ۳۹۰ كیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (امس) ه تابع (آآ) نهری اوزرنده وستفالیه ایالتنك مركزی برشهر اولوب، ٥۷۰۱۸ اهالیسی، منسوجات مخانه ایله ماكینه، پیانو، كاغد وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، بیوك مطبعه‌لری وصحاف دكانلری، یالكز فلسفه وعقائد قسملرینی حاوی دارالفنونی، نباتات وحیوانات باغچه‌سی، كتبخانه‌سی، قتولیكاره وپاپاسلره مخصوص مكتب ومدرسه‌سی، صربیه‌لر یتیشدیركه مخصوص مكتبی، فنون وصنایعه وتاریخه مخصوص جمعیتلری، خسته‌خانه‌سی، تیاترخانه‌سی و مصنع كلیسالری واردر. ابنیه‌سنك طرز معماریسی وشهرك منظرهٔ عمومیه‌سی الیوم قرون وسطای آكدیریور.

مونستر (Munster) آلمانیه مشاهیر مستشرقیندن اولوب، لسان عبرانیه واقف اولمغله، صرف ولغت كتابنی ترتیب، وعبرانیجه‌دن برچوق كتابلر ترجمه ایتمشدر. ۱٤۸۹ تاریخنده (اینكلهایم) ده طوغمش، و ۱٥٥۲ ده وفات ایتمشدر.

مونغو پارق (Mungo-Park) اسقوچیه مشاهیرسیاحیندن اولوب، ۱۷۹٥ ده لوندره جمعیت جغرافیه‌سی طرفندن آفریقای وسطی‌یه برسیاحت اجراسنه مأمور اولمغله، نیجر نهراسنك قسم اعظمنی كشف ایتمش؛ و ۱۷۹۷ ده آوروپایه عودت ایدوب، ۱۸۰۳ ده برایكنجی سیاحته كیتمش ایسه‌ده، ۱۸۰٥ دن صكره كندیسندن خبرآلنمامغه باشلایوب، حوصه‌ده قتل اولندیغی آكلاشلمشدر. سیاحتنامه‌لری نشر، والسنهٔ سائره‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

مونق (Munk) آلمانیا مشاهیر مستشرقیندن اولوب، عربی و عبرانی لسانلری حقنده برچوق تدقیقاتده بولنمش؛ وبوبابده بعض آثار معتبره براقمشدر. ۱۸۰۲ده طوغوب، ۱۸٦۷ده وفات ایتمشدر.

مونكیر (Monghir) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاكپور) ایالتنده و ٥۳ كیلومتره غرب شمالیسنده وكنك ایرماغنك ساحل یمیننده قضا مركزی برشهر اولوب، ۱۲٥۰۰ ی مسلم اولمق اوزره ٥٥۳۷۰ اهالیسی، برقلعه‌سی، برقاچ سرایی، اسلحه معمولاتی وجوارلرنده میاه معدنیه‌سیله اورمانلری واردر.

مونموت (Monmouth) انكلتره‌ده لوندره‌نك ۱۸۰ كیلومتره غرب شمالیسنده قونتلق مركزی برقصبه اولوب، ٥٥۸۰ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، ذخیره وكراسته تجارتی واطرافنده كوزل منظره‌لی مواقعی واردر.

مونوپولی (Monopoli) ایتالیانك باری ایالتنده وبارینك ٤۳ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق آدریاتیق ساحلنده بر

برقصبه اولوب، ۱۳۱۵۵ اهالیسی وبامبوق وکتان بز فابریقه‌لریله دباغخانه وبویاخانه‌لری واردر.

مونیخ { آلمانیای جنوبیده باویره قراللغنك (München وآلمانجه Munich) پایتختی بر شهر اولوب، برلینك ۵۱۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وویانه‌نك ۳۶۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق طونه‌یه تابع (ایزار) نهری اوزرنده و ۰٥ ۴٥´ ۸°۴۸ عرض شمالی ایله ۱۸´ ۱۶´ ۹° طول شرقیده وبرچوق دمیریول خطلرینك نقطهٔ تقاطعنده واقعدر. بیوك وکوزل برشهر اولوب، ۴۰۷۱۷۴ اهالیسی، دار الفنونی، مکتب صنایعی، طب، فن بیطری، اورمان، طوپوغرافیا، صاغر ودیلسز، صنایع نفیسه، فن معماری، تجارت مکتبلری، درت مکتب اعدادیسی، قیزلره مخصوص بیوك بر مکتبی، علوم وفنون وصنایعه مخصوص آقادمیالری، جغرافیا جمعیتی، ۳۰۰۰۰۰ جلدی حاوی واسع کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، مصنع ومزین سرایی، ۴۳ کلیساسی، آقادمیایه مربوط فنون مختلفه نمونه‌خانه‌لریله قیمتدار آثار فنیه‌سی وکتبخانه‌سی واردر. مذکور ایکی کتبخانه‌دن بشقه قرالك بر ملیون جلد کتب مطبوعه ایله ۳۰۰۰۰ ال یازیسی کتابلری حاوی کتبخانه‌سی‌ده عمومه آچیقدر. هر نه قدر شهر چیلاق بر اووه‌ده اولوب، هواسی سرتجه و رطوبتلی ایسه‌ده، صنعی تزییناتی وباغچه وتفرجگاهلری چوقدر. صنایع مراکزندن دخی اولدیغی حالده، جام، بورسان، مجوهرات، ساعت، ریاضیه، حکمت طبیعیه، فن جراحی، موسیقی الات وادواتیله دوربین وکوزلك کبی شیلر، کاغد، بیره، آبنوسدن مواد مختلفه، صنعی چیچکار، غانت، فورچه، موم، عطریات وسائره فابریقه‌لریله طوپخ وجنقو دوکمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، ومحل کشف وایجادی بولندیغی لیطوغرافیا مطبعه‌لری چوقدر. متعدد خسته‌خانه، یتیمخانه وسائر مؤسسات خیریه‌سی ده واردر.

موهاو { (Mohave) ممالك مجتمعه‌نك حکومات غربیه‌سندن قالیفورنیه حکومتنك قسم جنوبیسنده بر چولك واورالرده جولان ایدر اقوام وحشیهٔ اصلیه‌دن بر قومك اسمیدر. بوچولی سان فرانسیسقویه منتهی اولان بر دمیریول خطی شق ایدیور.

موهاوق { (Mohawk) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق حکومتنده بر نهردر، که (ترنتون)‌ك ۸ کیلومتره غربنده نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۲۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (هودسون) نهرینه دوکیلور. منقاسندن یوقاری ۲۵ متره یوکسکدن دوشوب، کوزل بر شلاله ودها بعض کوچك شلاله‌لر تشکیل ایدیور. یتاغی پك اینیشلی وشلاله‌لی اولدیغندن، کندیسی سیر سفائنه صالح دکل ایسه‌ده، مذکور هودسون مجراسیله اونتاریو کولی آره‌سنده آچلمش بر جدوله صو ویریور. مجراسی بوینجه بر دمیریول خطی دخی تمدید اولنمشدر. مجراسی اوزرنده برقاچ معموره بولنوب، اك بیوکاری روما واوتیقه‌در.

موهل { (Mohl) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۸۰۰ده استوتغارده‌ده طوغمش؛ و(آبل رموزات) و(سیلوستردوساسی) کبی اعاظم مستشرقیندن السنهٔ شرقیه‌یی اوکرنوب، اك زیاده فارسی‌یه تخصص ایتمشیدی. فرانسه‌ده توطن ایدوب، آقادمیا اعضالغنه وفرانسه مکتبنده فارسی معلمکنه نصب اولنمشدی. ۱۸۷۵ده وفات ایتمشدر. کتب فارسیه‌دن زردشته متعلق فقره‌لری جمع ونشر ایتدیکی کبی، فردوسینك «شاهنامه»سنی‌ده فرانسزجه‌یه ترجمه وطبع ایتمشدر.

موهلی { (Mohéli) مداغسقارك منتهای شمالیسیله آفریقا ساحلی آره‌سنده واقع (قوموره) جزایرندن بری اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۰۰۰ کدی راده‌لرنده‌در. بونلر عربلرله آفریقالی ویا مداغسقارلی قاریلردن متولد اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. دیکر قوموره جزایریله برابر اسماً فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنیور. برلیلر (معالی) تسمیه ایدرلر.

موهوب { (ابوالفضل — بن ظافر بن جابر السکری) مشاهیر اطبادن اسلامدن اولوب، بشنجی قرن هجری اواخرنده حلبده یاشامشدر. «اختصار کتاب المسائل لحنین بن اسحق» عنوانیله برکتابی واردر. پدری ظافر، جدی جابر و اوغلی جابر دخی حذاق اطبادن

اولوب، عن اصل موصللی اولدقلری حالده، پدری ظفر حلبه هجرت ایتمشیدی.

موهیقان (Mohicans) آمریقای شمالیده اقوام اصلیه‌دن بیوك بر قوم اولوب، ممالك مجتمعه‌نك شمال شرقی کوشه‌سنده هودسون مجراسیله بحر محیط اطلاسی سواحلی آره‌سنده بولونورلردی. شمدی کاملاً منقرض ومحو اولمشلردر. مشهور حکایه نویس (قوپر) «موهیقانلرك اخیری» عنوانلی حکایه کتابیله اسملرینه شهرت قازاندیرمشدر.

موهیلف (Mohilew) روسیه‌ده پترسبورغك ٦٦٧ کیلومتره جنوبنده و (دنیپر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، تقریباً ١٧٠٠٠ ی یهودی اولمق اوزره، ٤٠٥٣٥ اهالیسی، استحکاماتی، کوزل بر میدانی، ٢٩ روس، ٣ قتولیك، ١ پروتستان کلیساسیله ٢ خاورهسی، ذکور و اناث ایچون آیری آیری اعدادیه مکتبلری، دار المعلمین، ابه مکتبی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سیله تلاتین وسائر معمولات دباغیه‌سی وایچ یاغی، بال مومی، بال، پوتاس، کتن وکنویر اخراجاتی واردر.

— موهیلف ایالتی روسیه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً ویتبسك، شرقاً اسمولنسك شرق جنوبی جهتندن وجنوباً چرنیغوف، غرباً دخی مینسك ایالتلریله محدوددر. ٥١° ٥٧′ ایله ٥٥° ١٣′ عرض شمالی و ٢٦° ٣١′ ایله ٣٠° ٢٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٠٤٧ مربع کیلومتره واهالیسی ١٤٤٥٧٤١ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٣٠ کشی دوشیور. اراضیسی دوز اولوب، شمال جهتی برآز دها یوکسك اولمغله، بالطیق دکیزله قره دکیز مائله‌سی آره‌سنده تقسیم میاه خطی تشکیل ایدن تپه‌لر صرتنه داخلدر. جنوب جهتی دها آلچقدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، (دنیپر) ایرماغی ایالتی شق ایله، صاغ وصولدن بك چوق چایلر ودره‌لر آلیر. کوللری دخی چوق لکن کوچکدر. هواسی صوقوق اولوب، یازین میزان الحراره نهایت ٣١ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ٣٥ درکه‌یه قدر اینر. قیشین درت آی صولر منجمد حالنده بولنور. اراضیسنك بر ثلثندن زیاده‌سی اورمان، بر ثلثه قریب مقداری اراضی مزروعه، بر عشری چایر وقصوری اراضی خالیه‌در. باشلیجه محصولاتی: چاودار، بولاف، آرپه، داری، کتن، کنویر و پتاتس‌در. حیوانات اهلیه‌سی آز وجنسلری عادیدر. نهرلرنده بالیق چوقدر. اورمانلرده قورت، آیی، تیلکی وسائر حیوانات وحشیه و پوستلری کورکه یارار انواع حیوانات بولنیور. صنایعی هنوز کریدر.

موهیلف (Mohilew) روسیه‌نك (پودولیه) ایالتنده و (قامنچ پودولسکی) نك ٩٢ کیلومتره شرق جنوبسنده اوله‌رق (دنیستر)ك صول کنارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٨١٥٠ اهالیسی وموم، ایچ یاغی، بیره ومسکرات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واوزوم وقورو یمش اخراجاتی واردر.

مؤید [«هشام المؤید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید (ملك —) [«ابو الفدا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید (هزبر الدین داود بن یوسف بن رسول الترکانی) یمنده ٢٠ سنه حکم سوروب، ٧٢١ تاریخنده وفات ایتمش؛ و اوغلی مجاهد خلفی اولمش ایدی. عالم بر ذات اولوب، کتبخانه‌سی ١٠٠٠٠٠ جلد کتابی حاوی ایدی.

مؤید (ملك —) [«محمودی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مؤید (ملك — احمد) مصر وشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌نك اون اوچنجیسی اولوب، ٨٦٨ تاریخنده، پدری ملك اشرف ابو نصر اینالك وفاتی اوزرینه، وصیتی اوزره، تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، یالکز درت آی حکومت سوردکدن صکره، بنه او سنه اتابکی بولنان امیر خوشقدم طرفندن اسقاط، وبری ضبط اولنمشدی.

مؤید الالوسی (ابو سعید محمد بن علی) مشاهیر شعرادن اولوب، ٤٩٤ تاریخنده عراقك حدیثه قصبه‌سی قربنده واقع (الوس) قریه‌سنده طوغمش؛ و دجیله‌ده نشأت ایدوب، بعده بغداده دخول ایله، خلیفه مسترشد بالله زماننده چاوش اوله‌رق ملك عسکری‌یه

داخل اولمش؛ و بعده سلطان مسعود بن ملكشاه سلجوقينك خدمتنه كيرمش؛ و برچوق غزللر ومدحيه وهجويه‌لر سويليوب، او ميانده خليفه مقتفى بالله حقنده دخى بر هجويه سويلمكله، حبس ايديله‌رك، اون سنه محبوس قالمش؛ و خليفه مستنجد باللهك جلوسنده ٥٥٥ تاريخنده اطلاق اولندقده، محبسك قرانلقندن كوزلرى اپى كورمز اولمش ايدى. محبسدن چيقنجه، موصله كيدوب، ٥٥٧ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت جمله اشعارندندر:

رسلوا فاتيت الدموع لبعدهم
من بعدهم وعجبت اذ انا باقى
وعلمت ان العود يقطر ماءه
عند الوفود لفرقة الاوراق الخ

مؤيد الدوله { (ابو نصر بويه بن ركن الدوله بن بويه) آل بويه ملوكندن اولوب، بدرينك وفاتندن صكره ٣٦٦ تاريخنده برادرى عضدالدوله فرمانيله عراق حاكمى اولمش؛ و يدى سنه اجراى حكومتدن صكره، ٣٧٣ تاريخنده، ٤٣ ياشنده ايكن، خناقدن وفات ايتمشدر.

مؤيد الدوله { [ابوالمظفر بن منقذ» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

مهاج { (Mohacz) مجارستانك (بارانيه) سنجاغنده وسجدينك ٩٥ كيلومتره غربنده وطونه‌نك غربى قولنك صاغ كنارنده بر قصبه اولوب، ١٢٣٨٥ اهاليسى و واپور اسكله‌سى واردر. جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى ٩٣٢ ده مهاجده مجارلره قارشى بيوك بر مظفريت قزانوب، واقع اولان محاربه‌ده مجار قرالى ايكنجى لويى تلف وعسكرى پريشان اولمش ايدى. ابن كمال پاشا بو مظفريتك تاريخنى يازوب، بوكتاب وياناده طبع اولنمشدر.

مهاجر { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، اك معروفلرى بروجه آتيدر:

(مهاجر بن ابى اميه بن المغيرة القرشى المخزومى) كه ام المسلمين ام سلمه (رضها) نك برادرى وخالد بن وليد (رضه) ك بكنى اولوب، اصل اسمى وليد ايكن، جناب نبويدن مهاجر تسميه بيورلمش؛ وتبوك غزاسنده تخلف ايتمكله، همشيره‌سنك شفاعتيله عفو جناب نبوى‌يه مظهر اولمش؛ وجناب نبويدن حارث بن عبدالكلال الحميرى يانـنه يمنه ارسال بيوريله‌رق، بعده كنده صدقاتنه مأمور اولمش؛ و خلافت جناب صديقيده اهل ردّه‌يه قارشى يمنه اعزام بيوريله‌رق، حضرموتده حصن النجيرى فتح ايتمش، و اشعث بن قيس اسير طوتوب، جانب خلافته كوندرمش ايدى. — (مهاجر بن خالد بن الوليد القرشى المخزومى) كه عهد جناب نبويده چوجق اولوب، بعده برادرى عبدالرحمن معاويه‌نك طرفنى التزام ايتديكى حالده، كنديسى جناب مرتضايه انتساب ايدوب، جمل محاربه‌سنده بر كوزى ياره‌لانمش، وصفين محاربه‌سنده شهيد اولمشدر. اوغلى خالد معاويه‌نك طبيبى ابن اثالى قتل ايدوب، مرقومك معاويه‌نك امريله زهرلديكى عمى عبدالرحمنك انتقامنى آلمشدر.

مهتدى بالله { (محمد بن الواثق بن المعتصم بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك اون دردنجيسى اولوب، جدينك زمان حكومتنده ٢٢٠ تاريخندن صكره طوغمش؛ وعم‌زاده‌سى معتز بالله بن المتوكلك غلامان خاصه طرفندن اسقاط وقتل اولنمسى اوزرينه، ٢٥٥ تاريخنده تخت حكومته قعود ايتمشدر. متدين و عادل بر ذات اولوب، غلامان خاصه‌نك آرزوسنه كوره حركت ايده‌مديكندن، بر سنه‌يه قريب مدت اجراى حكومتدن صكره، بونك دخى عليهنه قيام ايتملريله، كنديلرينه قارشى حرب ايدوب، محاربه‌ده مجروح واسير اولدقدن صكره، ٢٥٦ ده قتل اولنمشدر. ١٧ اركك و ٦ قيز اولاد براقوب، بغدادده تدريس وخطابتله مشغول اولمشلردر.

مهدى { (ابوالقاسم محمد بن الحسن العسكرى بن على الهادى بن محمد الجواد) ائمهٔ اثنا عشرك اون ايكنجيسى اولوب، ٢٥٩ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و بدرينك وفاتندن صكره، درت بش وبر روايتده اون يدى ياشنده ايكن، سردابه كيروب، بردها كورنمديكى متواتر اولمشدر. شيعيلر آخر زمانده ظهور ايده‌جكنه معتقد اولوب، حقنده برچوق روايات نقل ايدرلر.

مهدى { (محمد — بن المنصور بن محمد بن على بن عبدالله بن عباس) خلفاء

عباسیه‌نك اوچنجیسی اولوب، ١٢٧ تاریخنده دنیایه
گلمش؛ و ١٥٨ تاریخنده، پدرینه خلف اوله‌رق،
تخت حکومته قعود ایلمشدر. عادل وسخی بر ذات
اولوب، اون سنه ایله بر آی کمال شان وعدالتله
اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ١٦٩ تاریخنده
٤٣ یاشنده جیلده (ماسبذان) نام محلده وفات
ایتمش؛ واوراده دفن اولنمشدر. ١٦٠ تاریخنده
ایفای حج وزیارت روضهٔ مطهره ایدوب، اهالیٔ
حرمینه کلی احسانلر ایتمش؛ وحرم شریفی مرمر
ستونلر وآلتون قندیللرله تعمیر وتزیین، ودیبالرله
تفریش ایلمش ایدی.

مهدی } [«عبد الله مهدی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مهدی } فرس شعراسندن بر وجه‌آتی طقوز کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد — پهلوان) علوم وکمالاتله تزیین
ذات ایتمش اولدیغی حالده قوت بدنیه وکورشده
دخی امثالسز اولمغله (پهلوان) لقبیله شهرت
بولمشیدی. موسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی.
علیشیر نوایی تذکره‌سنده مدحنی ایدیور. شوبیت
اونکدر:

نیست ره پیش سکان او من بیچاره را
تابدیشان گویم احوال دل صد پاره را

— ایکنجیسی (آقا محمد —)، پدری گیلانلی
اولدیغی حالده، کندیسی اصفهانده تولد و نشأت
ایتمش؛ و شاه طهماسب صفوی‌یه انتسابله منجم
باشیسی اولمش ایدی. دولت صفویه‌نك انقراضنده
نادر شاهك قورقوسندن گیلانه چکیلوب، خلقدن
انقطاع، و زراعتله اشتغال وتعیش ایدردی. ٧٦
یاشنده وفات ایتمشدر. «آتشکده» صاحبی نادر
شاه دورندن صکره کندیسیله کوریشوب، اخلاق
حسنه‌سنه حیران اولدیغنی بیان ایدیور. شو رباعی
جملهٔ اشعارندندر:

با حکم قضا ستیزه نتوان کردن
با دست علاج نیزه نتوان کردن
تدبیر کجا علاج تقدیر کند
آهن باموم ریزه نتوان کردن

— اوچنجیسی استرابادلی اولوب، ملانظام
معمانیك برادری ایدی. ٩٢٤ تاریخنده وفات
ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ساقی نبود بی ادبیها عجب ازما
ما مردم مستیم نباید ادب از ما

— دردنجیسی (میرزا — خان) نادر شاهك
کاتبی ومعتمدی اولوب، (منشی الممالك) عنوانی
احراز ایتمشدی. مشارالیهك وقوعات وفتوحاتنی
اوچ صورتله ضبط وتحریر ایدوب، «تاریخ نادری»،
«تاریخ جهانکشا» و «درهٔ نادره» عنوانلریله
اوچ اثر براقشدر، که فصاحت و سلاستلریله
مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون حاصل عمرتو فریبی ودمیست
بیداد مکن کرت بهردم ستمیست
مغرور مشو بخودکه اصل من وتو
کردی و شراری ونسیمی و دمیست

— بشنجیسی (میرزا — بن میرزا حبیب الله)
من اصل شهرستانلی اولوب، پدرندن صکره
هندستانده دولت تیموریه‌ده صدارت و وزارت
منصبنه نائل اولمش؛ وابو سعید میرزادن بهادر
شاهه‌دك اولان هند ملوك کورکانیه‌سنك تاریخنی
یازمشدر. ١٠٤٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو
بیت جملهٔ اشعارندندر:

بی دوروز کسانرا زخاك برکیرد
ندیده ایم چو دولت عزیز دربدری

— آلتنجیسی (— بیك) قزوینلی اولوب،
فتح علی شاه قاجار زماننده یاشامش، واکثر
عمرینی سیاحتله کچیرمشدر. لطیفه‌یه مائل، بدیهه‌کو
و قلندر مشرب بر آدم اولوب، شاه مشارالیهك
ویرمش اولدیغی خلعتی میخانه‌یه رهن براقدیغندن،
شاهك عتابنه مظهر اولدقده، بداههً شو بیتی
سویلمشدر:

خلعت نو شده در بادهٔ دیرینه کرو
که بود بادهٔ دیرینه به از خلعت نو

— یدنجیسی (میر محمد —) همدان ساداتندن
اولوب، شو بیت اونکدر:

مرنجان دل کرم درویش را
بدریای آتش مزن خویش را

— سکزنجیسی (سید — طباطبا) ری شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

نیست گرداب که از شورش ما
آب در دیدهٔ دریا گرد

— طقوزنجیسی (میرزا —) قم شهرندن اولوب، گوزل اشعاری واردر. شو بیت او جمله ندر:

جایی که بود شمع رخت انجمن فروز
خورشید چراغیست که پروانه ندارد

مهدی { (ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن تومرت الهرغی) مغربده موحدین دولتنك اصل مؤسسی اولوب، کندیسی حکومت سورمه‌مشدر. مغرب اقصاده جبل سوس مملکتنده دنیایه کلوب، امام حسن بن علی (رضهما) نسلنه منسوب اولمق ادعاسنده ایدی. کنج یاشنده تحصیل علم ایچون شرقه رحلت ایدوب، بغدادده امام غزالی وکیا الهراسی وطرطوشی کبی اعاظم علمادن فقه وحدیث وتفسیر وسائر علوم دینیه‌یی تحصیل ایله، فوق‌العاده بر زهد وتقوی کوسترمکه باشلامشیدی. بعده مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتله، برمدت اقامتدن صکره، کوردیکی بر امر منکر اوزرینه، چیقوب مصره کلمش؛ واورادە دخی نهی عن المنکر خصوصنده مبالغه ایتدیکیچون، حکومت طرفندن طرد و اخراج اولنه‌رق، ٥٠٥ تاریخنده کمی ایله افریقیه‌نك مهدیه اسکله‌سنه چیقمش؛ وبر خراب جامع شریفك رواقنده اوتوروب، ینه حرکتنده دوام ایتمش ایسه‌ده، اوراده حکم سورن بنی بادیسدن یحیی بن تمیم کندیسنه حرمت ورعایت ایتمش؛ واورادن بجایه‌یه کچوب، اورادن دخی طرد اولنمغله، (ملاله) قریه‌سنه کیده‌رك، تدریس وارشاده باشلامش؛ و اوراده مار الترجمه (عبد المؤمن بن علی القیسی) دخی مریدانی زمره‌سنه داخل اولمش ایدی. مریدلری چوغالنجه، اونلر ایله مراکشه کیده‌رك، اوراده دخی خراب بر جامع شریفی مکان اتخاذله، امر بالمعروف ونهی عن المنکر خصوصنده مبالغه ایتدیکیچون، ملوك ملثمیندن کریسیٔ حکومتده بولنان ابوالحسن علی بن یوسف بن تاشفین علمادن برمجلس عقدیله، کندیسنی امتحان ایتدکده، مالك بن وهیب الاندلسی بونك برشخص مضر اولدیغی بیانله، حبسی رأینده بولنمش ایسه‌ده، ملك مشارالیه بو بر فقیر آدمدر، نیچون کناهنه کیره‌یم، دیه‌رك، ودعاسنی طلب ایده‌رك، صالیویرمشیدی. مهدی مراکشده اقامتك عاقبت مخاطره‌لی اوله‌جغنی آکلایه‌رق، مریدانیله (تینمل) طاغلرینه چکلمش؛ وطاغلیلر طرفندن حسن قبول کوروب، مریدانی کیتدکجه تکثر ایتمکله، ایچلرندن شبهه ایتدیکی بعضلرندن قورتلمق ایچون، برکون جمله‌سنی بر قیا باشنه کتوروب، اوراده ایچلرندن صادق ومنافق کیملر اولدیغنی بکا بر ملك طرفندن خبر ویرلدی دیه‌رك، شبهه‌لندیکی آدملری قیادن آشاغی آتدیرمش؛ وقالانلری تسلیح ایدوب، مرقوم عبدالمؤمنی اون بیك کشی ایله مراکشك اوزرینه سوق ایتمشدی. بونلر برمدت شهری محاصره ایتدکدن صکره، مغلوب اولوب، چکلمش؛ وبو مغلوبیت خبری مهدی‌یه واصل اولنجه، ذاتاً خسته اولدیغندن، ٥٢٤ تاریخنده کدرندن تلف اولوب، مریدانه مرقوم عبدالمؤمنه بیعت ایتمکی وصیت براقمش؛ وبو وجهله عبدالمؤمن بالآخره دولت ملثمینی قالدیروب، موحدین دولتنی تأسیس ایلمشدر.

مهدیه { تونسده تونسك ١٧٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده ودکزك ایچنه کیرمش بر شبه جزیره اوزرنده بر قصبه اولوب، ٣٥٠٠ اهالیسی، خراب قلعه‌سیله متعدد جوامع شریفه‌سی، طولمش برکوچك لیمانی، صیدماهیسی وذخیره وسائره اخراجاتی واردر. فاطمیونك برنجیسی اولان عبیدالله المهدی طرفندن ٣٠٣ تاریخنده تأسیس، و پایتخت اتخاذ اولنه‌رق، برخیلی وقت بیوك بر شهر حالنده بولنمشدر. مؤسس بولندیغی شبه جزیره وقتیله بر زخنده صنعی برجدول ایله قره‌دن آیرلمشدیسه‌ده، بعده جدول طولمشدر. عبیدالله مهدی مهدیه‌نك قارشیسنده وایچ طرفنده (زویله) اسمیله بر قصبه دخی بنا ایدوب، آره‌لرنده کوپری ایله اختلاط اولنوردی. لیماننك آغزی دخی ایکی طرفدن برر قلعه ایله محفوظ اولوب، بو ایکی قلعه آره‌سنده زنجیر تمدیدیله لیمان کیجه قپانیردی. خراب حالنده اولان ابنیهٔ قدیمه‌سی اسکی بیوکلکنه دلیلدر. بعده شارلکینت طرفندن طوپه طوتیله‌رق، تخریب اولنمغله، بر دها اعمار اولنه‌مامشدر. اطرافنده قارتاجلیلر زمانندن قالمه

بر طاقم مزارلر وسائر آثار عتيقه بولنديغندن، محلنده قارتاجليلر زماننده بر معموره بولنمش اولديغى آكلاشيليور.

— مغرب اقصاده وبحر محيط آطلاسى ساحلنده اولەرق (سلا) نك قربنده دخى بو اسمله بر قصبه اولوب، موحدينك برنجيسى اولان عبد المؤمن طرفندن تأسيس، وشيخى اولان صاحب دعوت محمد بن تومرتك نامنه نسبتله مهديه تسميه ايتمش ايدى.

مهذب { (قاضى — حسن بن على) شعرادن (اولوب، صالح بن رزيكه منسوب

ايدى، وصالح بن رزيكك ديوانندەكى اشعارك چوغى صاحب ترجمەنك اولديغى مرويدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لقد طال هذا الليل بعد فراقه
وعهدى به قبل الفراق قصير
وكيف ارجى الصبح بعدهم وقد
تولت شموس بعدهم و بدور

مهذب الدين { (ابو سعيد محمد بن ابى (حليقه) مشاهير حكما

واطبادن اولوب، مصرده ملك ظاهر ركن الدين بيبرسك زماننده اهتدا ايتمش؛ ومشاراليهك خدمت طبابتنده بولنوب، پك چوق احسانلرينه نائل اولمش ايدى. «كتاب فى الطب» عنوانيله بر تأليفى واردر. (موفق الدين ابو الخير) اسميله بر برادرى وارايدى، كه كحالقدەكى مهارتيله مشهور اولوب، هنوز يكرمى ياشنده بوفيكن ملك صالح نجم الدين نامنه كحالته متعلق بركتاب يازمشيدى.

مهذب الدين بن هبل { (ابو الحسن (على بن احمد)

مشاهير اطبا وحكمادن اولوب، شعر و ادبياتدن و علم حديثدن دخى بهرەسى وار ايدى. ٥١٥ تاريخنده بغدادده دنيايه كلوب، تحصيل علوم ايتدكدن صكره، موصله نقل وطن ايدەرك، بر حيلى وقت (خلاط) ده اقامتله، اورا صاحبندن اموال كثيرەيه نائل اولدقدن صكره، ماردينه كيدەرك، بدرالدين لؤلؤه انتساب ايتمش؛ و نهايت كوزلرينه عمى طارى اولمغله، موصله عودت ايدوب، ٦١٠ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. طبه دائر

«المختار» عنوانيله بر تأليف معتبرى و «كتاب الطب الجمالى» عنوانيله بر اثرى واردر. كوزل اشعارى دخى اولوب، شو بر ايكى بيت او جملەدندر:

ايا دوحة هام الفؤاد بذكرها
عليك سلام الله يا دوحة الانس
رمتنى النوى بالبعد منك و قربها
وقد كنت جارا لاصقالك بالامس

مهذب الدين الدخوار { (ابو محمد عبد (الرحيم — بن

على) مشاهير اطباء اسلامدن اولوب، دمشقده تولد ونشأت ايتمشدر. بدرى كحال اولوب، كنديسى دخى ابتدا بو فنله مشغول اولمش؛ و بعده طبابتله توغل ايدوب، علوم حكميه ورياضيه وسائرەيى دخى بحق اوكرنمش ايدى. نورالدين بن زنكينك بيمارستان كبيرينك سراطباسى اولوب، ملك عادلك دخى خدمت طبابتنده بولنمش؛ و رئيس الاطبا عنواننه نائل اولوب، كايتلى ثروت وسامانه مالك اولمشيدى. بعده ملك اشرف بن ملك عادل طرفندن جلب اولنەرق، اكرام والتفات وتخصيصاته نائل اولمشيدى. عمرينى اجراى طبابت وتدريسله كچيروب، حسن خطى اولمغله، برچوق كتب طبيه وسائره دخى استنساخ ايتمشيدى. ٦٢٨ تاريخنده وفات ايدوب، اولادى اولمامغله، خانه سنى، فن طبك تدريسنه مخصوص مدرسه اولمق اوزره، وقف و ماملكنى وكتابلرينى دخى بومدرسەيه ترك وتخصيص ايتمشيدى. ابوبكر رازينك «الحاوى» عنوانلى كتاب كبيرينى وابو الفرج اصفهانينك «الاغانى الكبير» عنوانلى كتابنى اختصار ايتديكى كبى، «مقالة فى الاستفراغ»، «كتاب الجنينة»، «تعليق ومسائل فى الطب وشكوك طبية ورد اجوبتها»، «كتاب الرد على شرح ابن صادق لمسائل حنين»، «مقالة الرد على رسالة ابى الحجاج يوسف الاسرائيلى فى ترتيب الاغذية اللطيفة والكثيفة فى تناولها» عنوانلى تأليفاتى دخى واردر.

مهر { اسكى ايرانيلرك معبودلرندن اولوب، شمسدن كنايه ايدى؛ ونور وضيا

وحيات وقوت علاقى عد اولنوردى. اسكى يونانيلر و روماليلر دخى بو معبودى ايرانيلردن آلوب، Mithra تسميه، وعبادتنى بر طاقم سرائرله اجرا ايدرلردى.

مَهرات — نجدده و حضرموت قربنده بر بلده اولوب، مهره‌دن معدود اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

مهران — (یاخود مهران رود) جغرافیون اسلام آثارنده سند ایرماغنه ویریلن اسمدر. [«سند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

مِهران — صحابه‌دن اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — بو اسمده صحابه‌دن دیکر برذات دخی اولوب، اهل‌جزیره‌نك امامی اولان (میمون بن مهران)ك پدربدر، وبو اوغلی کندیسندن روایت ایتمشدر.

مهرداد — (Mithridate) بواسمله آسیای صغیر اسکی حکمدارلرندن برقاچ کشی کلوب، الڭ مشهورلری (پونت) یعنی طربزون جهتنده حکم سورنلربدر. بونلر یدی کشی اولوب، برنجیسی ایران دولتنه تابع اولدیغی حالده، قبل‌المیلاد ٤٠٢ تاریخندن ٣٦٣ تاریخنه دك حکم سورمشدر. — ایکنجیسی ٣٣٧دن ٣٠٢ تاریخنه دك حکم سوروب، بیوك اسکندره عرض اطاعت ایتمش؛ وبو جهانکیرك وفاتنده اعلان استقلال ایله، پافلاغونیه و قپادوکیایی دخی ضبط ایتمشیدی. — اوچنجیسی ٣٠٢دن ٢٦٦ تاریخنه دك ودردنجیسی ٢٦٦دن ٢٢٢ سنه‌سنه قدر حکومت ایتمشلردر. — بشنجیسی ٢٢٢دن ١٨٦ تاریخنه دك حکم سوروب، قیزینی سوریه حکمداری بیوك آنطیوخسه تزویج ایتمشیدی. — آلتنجیسی ١٥٧دن ١٢٣ تاریخنه دك حکم سوروب، رومالیلرله اتفاق، وآرستونیقه قارشی کندیلرینه امداد ایتمکله، مکافاةً فریجیه‌نك برقسمی دخی کندیسنه ویرلمشیدی. — یدنجیسی و الڭ مشهورلری (اوپاتور) و «بیوك» لقبیله ملقب اولوب، آلتنجیسنك اوغلیدر. قبل‌المیلاد ١٣١ تاریخنده طوغوب، ١١ یاشنده ایکن، پدری وفات ایتمکله، تخته ادعالری اولانلر‌دن تأمین نفس ایچون، پدرینك اولکاسی خارجنه چیقوب، یدی سنه آو و سیاحتله وتحصیل ایله مشغول اولمش؛ وبعده مملکتنه عودتله، ملك مو‌روثنی اله کچیروب، کرج جهتندن عبارت اولان بوسفوره مسلط اولان اسکیتلری اورادن اخراج، و بیتینیه، حکمداری (نیقومد) ایله پافلاغونیه‌یی مقاسمه، وبعده بیتینیه و قپادوکیه‌یی وآسیای صغیرك دیکر بعض جهتلرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، قپادوکیه‌لیلر رومالیلردن استمداد ایتمکله، بونلر میلاد عیسادن ٩٩ سنه اول کندیسنی، اشبو ممالك مضبوطه‌دن ال چکمکه مجبور ایتمشلردی. بوندن طولایی رومالیلره قارشی فوق العاده بر کین وخصومت باغلایوب، کردستان جهتی حکمداری (تیغران) ایله بالاتفاق، آسیای صغیرده‌کی اقوامی رومالیلره قارشی قیامه تشویق، و بر سرعت فوق‌العاده ایله ٨٨ تاریخنده همان بتون آسیای صغیری ضبط، و اوراده بولدیغی یوز بیك قدر رومالی‌یی قتل ایتمش؛ و سردارلرندن (آرخلاؤس) ی یونانه کوندروب، یونانیلری رومالیلره قارشی آیاقلاندیر‌مش؛ و اوراده دخی روما سردارلرندن بر قاچنی مغلوب ایتمشدی. بونك اوزرینه، رومادن (سیلا) کاپیتلی عسکر سوقیله آتنه‌یی استرداد، ومهردادك سردارلرینی دفعاتله مغلوب ایده‌رك، اورادن آسیایه تجاوزله، قزاندیغی متعدد محاربه‌لرده بونك ایکیوز بیك قدر عسکرینی اتلاف ایتمش؛ ومهردادك دو‌نغاسی دخی مغلوبیتدن و فرطونه‌دن کلی خساره اوغرامش، و تبعه‌سندن امنیتی دخی قالقمش اولمغله، ٨٥ تاریخنده صلحه یاتمش؛ وبتون ضبط ایتدیکی یرلرله قالان دونغاسنی تسلیم ایتمك کبی آغر شرطلرله مصالحه‌یی قبوله مجبور اولمش؛ و قافقاس وقریم جهتنده ظهور ایتمش اولان عصیانلری باصدیرمغه کیتمش ایدی. آنجق قپادوکیه جهتنی تخلیه‌ده تأنی وتعلل ایتدیکندن، ایرتسی سنه رومالیلرله بر ایکی محاربه دها ایتمشدی. یدی سنه صکره، رومالیلر بیتینیه‌یی ضبط ایتدکلرنده، بو خطه اوزرینه ادعای حقوقله، یکیدن رومالیلره قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، (لوقولوس) طرفندن مغلوب اولوب، دونغاسی دخی لمی وبوزجه آطه اوکلرنده باتیرلمش اولمغله، ملك موروثنی چکلمکه مجبور اولمش؛ ولوقولوس کندیسنی اورایه دخی تعقیب ایده‌رك، ٦٩ تاریخنده کلیاً مغلوب ایتمکله، دامادی بولنان تیغرانك یانته قاچمش؛ و چوق کچمه‌دن کاپیتلی بر عسکرله دونوب، ینه محاربه‌یه طوتیشمش ایسه‌ده، ایکی محاربه‌ده مغلوب اولوب، درمانی قالمامش اولدیغی

حالده (لوقولوس) رومایه جلب اولنمشدی. بوندن بالاستفاده، ضبط ایتدیکی ممالکی استرداد ایتمش؛ وآنجق بعده قیاً (پومپیوس) رومادن عسکر سوقیله، فرات وادیسنده کیجه‌این واقع محاربه‌ده، مهرداد کلیاً مغلوب اولوب، بوسفوره قاچمش؛ و اورا اهالیسی یکیدن حربه سوق ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، بونلر حربدن بیزار اولدقلرندن، کندیسنی اسقاطله اوغلنی اقعاد ایتمشلردی. مهرداد بونک اوزرینه مأیوس اولوب، روایته کوره زهره قارشی برطاقم تریاقلر ایچمش اولمغله، هیچ بر زهر تأثیر ایتمدیکندن، خالیالی بر نفره کندیسنی تلف ایتدیرمرك، قبل المیلاد ٦٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. فوق العاده جسور وفعال برآدم اولوب ٢٢ لسانده تکلم ایدردی.

مهرداد { ایرانك اشکانیان طبقه‌سندن دخی بو اسمله اوچ حکمدار کلمشدر:

برنجیسی میلاددن ١٦٤ سنه اول برادری فرهاده خلف اولوب، آذربیجان، فارس، بابلستان وجزیره‌یی دخی ضبطله، ملکنی فرات وادیسندن سند وادیسنه توسیع، و سوریه حکمداری ایکنجی دمتریوسی اسیر ایتمش ایسه‌ده، کندیسنه حسن معامله ایدوب، کندی قیزینی‌ده تزویج ایتمشدی. قبل المیلاد ١٣٩ تاریخنده وفات ایدوب، ایکنجی فرهاد خانی اولمشدر. بعض قوانین حکیمانه وضع ایتدیکی مرویدر. — ایکنجیسی اردوان ثانینك اوغلی وخانی اولوب، قبل المیلاد ١٢٤ تاریخندن ٩٠ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ و تورانیلری مغلوب ایتمش؛ وسلفکیلردن دمتریوسه قارشی برادری فیلیپی التزام و مدافعه ایلمش‌ایدی. پایتختی بلخ شهری ایدی. — اوچنجیسی اوچنجی فرهادك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ٦١ تاریخنده پدرینی قتل ایدرك، تختنی ضبط ایتمش؛ و ٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، برادری طرفندن قتل اولنمشدی.

مهرماه سلطان { جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك

یکتا کریمه‌سی اولوب، وزرادن رستم پاشایه وارمشیدی. عاقله وخیراته مائله برسلطان اولوب، اسکدارده اسکله باشنده و ادرنه قپوسنده جامع شریفلری وسائر بك چوق خیرات ومبرانی واردر. مکهٔ مکرمه‌ده عین زبیده‌یی شهرك ایچنه قدر ایصال ایدن دخی صاحبهٔ ترجمه‌در. ٩٦٤ ده ارتحال ایتمشدر. — جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك دخی بو اسمده برکریمه‌سی اولوب، بروسه‌لی سعید پاشانك زوجه‌سی اولمشیدی.

مهره { جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده حضرموت ایله عمان آره‌سنده و (شبة القمر) قوینك اطرافنده واسع بربر اولوب، شحر مملکتی دخی بونك داخلنده‌در. شرق جهتنده ومرباط اسکله‌سنك اوستنده (جبل القمر) و (جبل السبحان) اسملریله ایکی قیالق طاغ بولنوب، سائر طرفلری آچیق وقوملقدر. سواحلنده برطاقم اوفق کویلر وایچ طرفلرنده طوپراقدن بعض قلبه‌لر بولنوب، مدنیتدن بسبتون محروم بربردر. اهالیسی ٤٠٠٠٠ قدر تخمین اولنوب، بك اسمر چهره‌لی والسنهٔ حامیه‌دن اولدیغی مظنون اولان حمیریلرك لساننده قالمه بر لسان مخصوصله متکلمدرلر، که بو لسانی سائر عربلر زور آکلایور؛ وجغرافیون اسلامدن بعضیسی لسان حبشی عد ایتمشلردر. مهره اهالیسی اسکیدن بری بر حال وحشیتده یاشایوب، بر کونه حکومت منتظمه طانیمامشلردر؛ وهرقبیله کندی شیخنی طانیوب، بونلردن بری بتون مملکتده حاکمیت دعواسنده ایسه‌ده، کندی قبیله‌سی خارجنه حکمی جاری دکلدر. یاقوت حموی مهره اسمنك مملکتك اولیوب اصل قبیله‌نك اسمی اولدیغنی و (هـ) نك سکونیله زبانزد ایسه‌ده، صحیحی (م) و (هـ) نك فتحیله اولدیغنی بیان ایدیور. مهره اهالیسنك ذخیره اکوب بیچمك واکلك یابمقدن خبرلری اولمیوب، آنجق بالیقله وکونشده قورودتدقلری بالیقلرله بسلدکلری دوه وکچیلرینك سودیله وخرما ایله تعیش ایتدکلری بعض جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر. مهره‌نك هجین دوه‌لری مشهور اولوب، بو دوه‌لرك جنسنه ویریلان (مهاری) یاخود (مهری) اسمی دخی مهره‌دن مشتقدر.

مهری { عثمانلی شاعره‌لرینك اك اسکیسی واك مشهوره‌سی اولوب، ابو الفتح

جنتمکان سلطان محمد خان ثانی حضرتلری زماننده یاشامشدر. حسن وجمالی دخی اقتدار ادبیسنه معادل اولوب، زمانی ادبا و ظرفاسیله الفت وانسیت ایدردیسه‌ده، عفت وعصمتی متفق علیه اولوب، اسکندر اسمنده بر

نوجوان حقنده سویلدیکی بعض اشعار سوء ظنی موجب اولمش ایسه‌ده، بوکا دخی نظماً جواب ویروب، عفتنی مدافعه ایتمشدر. مرقوم حقنده‌کی بر غزلنك مقطعی شودر:

ایردی چون آب حیاته مهری اولمز حشره‌دك
کوردی چون شب ظلمتنده اول عیان اسکندری

مهری { ایران مشاهیر شاعراتندن اولوب، شاهرخ میرزا زماننده یاشامش، وخواجه عبدالعزیز اسمنده بر طبیبك زوجه‌سی بولنمشدر. کندیسندن بعض حکایات ظریفه ونوادر منقولدر.

— ایران شعراسندن بر مهری دخی اولوب، مشهدلیدر. شو بیت اونکدر:

همچو آیینه که کردد ز چمن عکس پذیر
نقش اندیشهٔ مهریست در اندیشهٔ ما

مهستی { ایرانك الك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، کنجه وبر روایتده نیشابور کبارزاده‌لرندن ایدی. «بیوك خانم» دیمك اولان بو لقبله شهرت بولمشدر. سلطان سنجر سلجوقینك مصاحبه‌لرندن اولوب، بعده عبدالله خان اوزبکك هراتی تسخیری اثناسنده وفات ایتمشدر. بر آقشام سلطان سنجرله اونورمقده ایکن، بر آره‌لق طیشاری‌یه چیقوب، ایرتسی صباح بولجیانی ایده‌جك اولان سلطان سنجر هوابی صورمقله، مهستی قار یاغمش اولدیغنی بداهةً سویلدیکی شو رباعی ایله افاده ایتمشدی:

شاها فلکت اسب سعادت زین کرد
وز جملهٔ خسروان ترا تعیین کرد
تا در حرکت سمند زرین نعلت
ننهند پا بزمین زمین سیمین کرد

مُهَلَّب { (ابو سعید — بن ابی صفرة الازدی العتیکی) مشاهیر تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن ایدی؛ وعقل ودرایت وشجاعتیله مشهور اولوب، خوارجه قارشی پك چوق محاربه‌لر ایتمش؛ وبصره‌یی بونلرك تجاوزندن محافظه ایتمش ایدی. عبدالله بن زبیر زماننده مکهٔ مکرمه‌یه کیده‌رك، مشارالیه ایله بعض استشارانده بولنمش؛ وبعده عبدالملك بن مروان زماننده حجاج بن یوسف طرفندن خراسان والیلکنه نصب اولنه‌رق، ٧٩ تاریخنده خراسانه داخل اولمشدی. دها اول معاویه زماننده دخی سمرقندك وبر روایتده طالقانك فتحنده سعید بن عثمان بن عفان (رضه) معیتنده بولنوب، حربده بر کوزی مجروح اولمشدی. آخر عمرینه دك خراسانده قالوب، ٨٣ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. واقدی صاحب ترجمه‌نك اهل ردّه وقوعاتنده، چوجق اولدیغی حالده، اسیر طوتیلوب، حضور جناب صدیق اکبره کونورلکله، عفو واطلاق اولندیغنی بیان ایتدیکی حالده، ابن قتیبه «معارف»نده مهلبك حضرت ابابکر(رضه)ی کورمك شرفنه نائل اوله‌مدیغنی، وآق صقاللی اولدیغی حالده، حضور جناب فاروقی‌یه کلدیکنی بیان ایدیور. لکن بو ایکنجی تقدیرده حجاجك زماننده والیلك ایده‌بیله‌جك سنده بولنمسی و٨٣ تاریخنه دك یاشامسی استبعاد اولنیور. بر چوق اولادی اولوب، الك مشهورلری (یزید بن مهلب) در. نسلی خراسانده قالوب، (مهالبه) اسمیله مشهور ایدیلر. مهلبك بر چوق اقوال حکیمانه ونصایحی مرویدر. (کذاب) صفتیله دخی شهرتی وار ایسه‌ده، آنجق خوارجی قاندیرمق ایچون کذبه وحتی احادیث موضوعه روایتنه دخی مجبور اولوب، بشقه یرلده ارتکاب کذب ایتمدیکی مرویدر.

مُهَلَّبی { (ابو محمد حسن بن محمد الوزیر المهابی) مشاهیر وزرادن اولوب، شعر وادب وفصاحتیله وجود وکرمیله مشهوردر. آنف الترجمه مهلب بن ابی صفره‌نك احفادندن اولوب، ابتدای حالنده خیلی ضرورت چکه‌رك، دور بلاد ایتمش؛ وبعده آل بویه‌دن معز الدوله‌یه کاتب اولوب، صمیرینك وفاتنده ٣٣٩ تاریخنده اونك یرینه ملك مشارالیهك وزیری ومشاور معتمدی اولمشیدی. خلیفهٔ عباسی مطیع لامرالله‌ك دخی امور وزارتنی صاحب ترجمه اداره ایدوب، بعده جانب خلیفه‌دن دخی رسماً وزارته نصب اولنه‌رق، جامع الوزارتین اولمشیدی. دائره‌سی شعرا وادباء عصرینك مجمع وملجئی اولوب، جمله‌سنه احسانلر ایدر، وکندیلریله مشاعره ایلرنی. «اغانئ کبیر» صاحبی ابو الفرج

اصفهانی دخی بو جملەدن ایدی. کرم وسخاوتی وادب وظرافتی حقندە پك چوق نوادر منقولدر. ٣٥٢ تاریخندە ٦١ یاشندە وسط طریقندە وفات ایدوب، بغدادە نقل ودفن اولنمشدر. شو قطعە جملۀ اشعار رائقەسندندر:

تطوی باوتارها الهموم کما
تطوی دجی اللیل بالمصابیح
ثم تغنت فخلتها سمعت
بروحها خلعة علی روحی

مهیار { (ابو الحسین — بن مرزویه الفارسی الدیلمی) مشاهیر شعرادن اولوب، من اصل مجوسی المذهب ایکن (شریف رضی ابوالحسن محمد الموسوی) نك تلقینیلە اسلامە کلمش؛ وشریف مشار الیهدن تحصیل علم وادب ایتمش ایدی. اشعاری پك کوزل ومشهور اولوب، دیوانی درت بیوك جلددن مرکبدر. بغدادە یاشایوب، ٤٢٨ تاریخندە وفات ایتمشدر. شو قطعە جملۀ اشعارندندر:

ان التی علقت قلبك حبها
راحت بقلب منك غیر علوق
عقدت ضمان وفائها من خصرها
فوهی کلا العقدین غیر وثیق

میافارقین { دیاربکر ولایت وسنجاغندە ودیاربکر (یعنی آمد) شهرینك ٧٠ کیلومترە شمال شرقیسندە اولەرق دجلەیە تابع بطمان صوینە دوکیلان برچایك اوزرندە سلوان قضاسنك مرکزی بر قصبە اولوب، شمدیکی حالدە، ٤٠٠٠ ی مسلم و ٣٠٠٠ ی ارمنی وسریانی اولمق اوزرە، ٧٠٠٠ اهالیسی وار ایسەدە، قرون وسطادە بیوك برشهر اولوب، خلفاء عباسیە زماننده بعض طوائف ملوکك مقری بولنمشیدی. اووقتدن قالمە خراب حالندە بر قلعەسی وبرقاچ جامع شریف وسائر آثاری واردر. قصبەدن بر چاریك اوزاق یونانان خراب برمنارەنك وقتیلە شهرك اورتەسندە بولنمش اولدیغی مرویدر. قصبە داخلندە ینە او زماندن قالمە مصنع بر بنا بولنوب، ١٢ پنجرەسی اولمغلە، اعتدال لیل ونهار موسمندە کونش بو پنجرەلرك هر برینە بر ساعت اوریور. اسکی روم الیلرك ویا ایرانیلرك بناکردەسی اولدیغی مروی اولوب، آنجق قبل الاسلام اسمی نە اولدیغی تحقیق اولنەمدی.

شمدی ایسە (سلوان) اسمیلە دخی معروفدر. وقتیلە موقع وقلعەسنك متانتیلە مشهور ایدی.

میاقو { ونام دیکرلە کیوتو (Miaco, Kioto) جاپونیەدە (نیپو) جزیرۀ کبیرەسنك جنوب جهتندە (توکیو) نك ٣٨٠ کیلومترە غرب جنوبیسندە و (بیوا) کولنك ساحل جنوبیسی قربندە اولەرق بر نهرك اوزرندە بر بیوك شهر اولوب، ٢٣٩٤٢٥ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، متعدد سرایلری، ایپك قماشلرلە چینی وسائرە فابریقەلری ومکاتب وسائر مؤسسات علیەسی واردر. میقادونك اسکی مقری اولوب، او وقت ٤٠٠٠٠٠ دن زیادە اهالیسی وارایکن، بو شرفی فوت ایدەلی تدنی‌یە یوز طوتمشدر.

میان روذان { (یعنی بین النهرین) شط العرب بصرە کورفزینە دوکلزدن اول ایکی قولە آیرلمسیلە منصبندە تشکیل ایتدیکی واسع جزیرەیە وبریلن اسمدر. — ماوراء النهردە اوزکند قربندە دخی بو اسملە بر محل وار ایدی.

میانە { آذربیجاندە تبریز ایلە مراغە آرەسندە برقصبە اولوب، نسبتندە (میانجی) دینلیردی.

میائولیس { (Miaoulis) یونانك استقلالنە خدمت ایدنلردن اولوب بر کمی قپودانی ایدی. ١٧٧٢ دە آغریبوزدە طوغوب، ١٨٣٥ دە وفات ایتمشدر. قابودیستریانك ریاستی تحتندە تشکل ایدن حکومتی طانیمیوب، بوحکومتە قارشی هیدرە اهالیسنی آیاقلاندیرمغلە، اعدامنە حکم اولنەرق، اوصرەدە قابودیستریەنك وقوع وفاتیلە بو جزادن قورتلمشیدی.

میتاو { (Mitau) روسیەدە پترسبورغك ٦٠٠ کیلومترە غرب جنوبیسندە (قورلاندە) خطەسنك مرکزی بر قصبە اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، فرانسزجەیە مخصوص مکتبی، کتبخانەسی، رصدخانەسی وبز وصابون فابریقەلری واردر.

میخال { (کوسە — یاخود — بك) کشیش طاغی اتکلرندە وامارا اوسك شرق جهتندە واقع خرمن قیا درەبکی اولوب، ارطغرل غازی زماننده سلطان عثمان برادری کوندز آلپ

ايله برابر ابن اوكى دره بكنك يانندە مسافر ايكن، صاحب ترجمه اسكيشهر بكيله برلكده واروب، ابن اوكى مسافرلرينى تسليمه دعوت ايتدكلرى حالده، مرقوم بو خيانتى قبول ايتميوب، بالعكس مسافرين كرامى بوندن خبردار ايتمكله، سلطان عثمان حضرتلرى برادر و معيتيله برابر بونلرك اوزرينه هجوم ايتدكده، اسكيشهر بكى قاچمش، وكوسه ميخال اسير طوتلمش ايدى. بو اسارتى مدتنده كوسه ميخال عثمان بكدن كورديكى معامله‌ٔ انسانيت كارانه‌يه مفتون اولوب، آخر عمرينه دك محافظه ايتديكى بر محبت و مربوطيت صميمه‌ٔ قلبيه حاصل ايتمش؛ وكافه‌ٔ غزوات وفتوحاتده برلكده بولنوب، كنديسى حيل حربيه‌ده ماهر وجسور اولمغله، دولت عثمانيه‌نك تأسيسنه چوق خدمتى كورلمشدر. ٧٠٦ تاريخنده، سلطان عثمان غازينك دعوتى اوزرينه، دين اسلامى دخى قبول ايدوب، آنجق شهرتنه بناءً اسمنى دكيشديرمه‌مشيدى. بروسه‌نك فتحنده دخى خدمت ومعاونتى كوريلوب، سلطان اورخان غازينك اوائل سلطنتنده برحيات بولنمشدر. اولاد واحفادى دخى خدمات مبروره‌ٔ دولت عليه‌ده بولنوب، بيوك ثروت وسامان ونفوذ واقتدار قزانمش؛ وبرچوق خيرات ومبرات واوقاف براقمشلردر.

ميخال { (Michel) قسطنطنيه روم ايمپراطورلرندن سكز كشينك اسميدر:

برنجيسى نيسكفورك دامادى اولوب، برار لقلريله خلقك توجهنى قزانمش اولديغندن، ٨١١ تاريخ ميلاديسنده، قاين پدرى وفات ايدنجه، حكومتك تسنيميله تخته چقوب، بلغارلرله ايتديكى محاربه‌ده مغلوب اولمش؛ و او صره‌ده مركزده بعض قاريشيقلقلر ظهور ايتمكله، عودته مجبور اولديغى حالده، اردوده وكيل براقديغى ارمنى ليون ٨١٣ تاريخنده كندى ايمپراطورلغنى اعلان ايله، صاحب ترجمه‌يى قنه‌لى آطه‌ده حبس ايتمش؛ وميخال اوراده راهب قيافتنه كيروب، ٨٤٦ تاريخنه‌دك ياشامشدر. بر اسمى ده (رانغابه) اولوب، (كوروپلات) لقبيله ملقبدر.

— ايكنجيسى فريجيانك عموريه شهرندن اولوب، ايمپراطور ارمنى ليونك منظورى اولمغله، بونك طرفندن بطريق رتبه‌سنه ترفيع اولندقدن صكره، تخته كوزى اولق تهمتيله حبس اولنمش؛ و ٨٢٠ تاريخ ميلاديسنده، ليون قتل اولننجه، محبسدن چيقاريلوب، تخته اقعاد اولنمشدى. زماننده مجاهدين اسلام ممالكندن كريد و سيچليه ايله قالابره و پوليه‌يى ضبط ايتمشلردى. (بغ) لقبيله ملقبدر.

— اوچنجيسى « سرخوش » ديمكله معروف اولوب، ٨٤٢ تاريخ ميلاديسنده، ٦ ياشنده ايكن، پدرى تئوفيله خلف و والده‌سى (تئودوره) وصيه‌سى اولمشيدى. بعده عمى (بارداس) ك تشويقيله والده‌سنى تبعيد ايدوب، چوق كچمه‌دن مرقومى قتل ايتديرمش؛ و ٨٦٦ ده قسطنطنيه‌يى محاصره ايدن روسلره قارشى حرب ايتمشيدى. ٨٦٧ ده حكومته تشريك ايتمش اولديغى ماكدونيه‌لى باسيل طرفندن قتل اولنمشدر.

— دردنجيسى پافلاغونيه‌لى اولوب، عادى برآدم اولديغى حالده، ايمپراطوريچه (زوئه) نك محبتنى قزانوب، بونك امريله ايمپراطور رومانى قتل ايتمكله، معشوقه‌سى طرفندن تخته اقعاد اولنمش ايسه‌ده، اجراى حكومته مقتدر اوله‌ميوب، امور اداره‌يى برادرى خادم (يانى) نك الينه براقمش؛ و ١٠٤١ تاريخنده راهب اولوب، بنه او سنه وفات ايتمشدر.

— بشنجيسى (قلفات) لقبيله ملقب اولوب، بر قلفاتجينك اوغلى ايدى. دردنجى ميخالك يكنى اولمغله، ١٠٤١ ده اونك يرينه ايمپراطور اولوب، ايمپراطوريچه زوئه‌نك دايسندن امين اولمق ايچون، مرقومه‌يى نفى ايتمش؛ وبونك اوزرينه تبعه‌سى قيام ايدوب، كوزلرينه ميل چكدكدن صكره، برمناستره حبس ايتمشلردى. يالكز بر سنه حكم سورمشدر.

— آلتنجيسى (استراتيوتيقوس) يعنى « عسكرى » لقبيله ملقب اولوب، عسكر امراسندن ايكن، ايمپراطوريچه تئودوره طرفندن ١٠٥٦ ده تخته اقعاد اولنمش؛ وسناتويى ممنون ايتمك ايچون، قوماندانلرى مجلس مذكور اعضاسندن انتخاب ايتمكله، عسكرلرى دلكير ايتديكندن، بر سنه صكره فراغته مجبور اولمش؛ وبقيه‌ٔ احوالى مجهول قالمشدر.

[illegible] سلطان [illegible] اوغلی اولوب ، ١٠٦٧ ده امپراطور [illegible] [illegible] والده‌سی اودوقسیه‌نك وارد[illegible] (رومان‌دیوجن) تختی ضبط ایتمش ؛ وآنجق مرقوم ١٠٧١ ده سلجوقیلرك الینه اسیر دوشمکله ، میخائیل یکیدن تخته اوتورمش ؛ و ١٠٧٨ ده سردارلرندن الك ایی‌سی اولان (نیکفور بوتونیات) ی تحقیر ایتدیکندن ، اونك طرفندن اسقاط ، وبر مناستره حبس اولنه‌رق ، بعده (افس) ه پسقپوس تعیین اولنمشدی .

— سکزنجیسی (پالئولوغ) لقبیله ملقب اولوب ، بو نامله معروف خاندانك برنجیسیدر . ابتدا ازنیقده حکومت سورن (یانی لاسقاریس) ك وصیسی اولوب ، ١٢٦٠ ده تختی ضبط ایله ، مرقوم یانینك کوزلرینه میل چکمش ؛ وبر سنه صکره قسطنطینیه‌یی فرنکاردن استخلاص ایدوب ، کافی السابق تختنی اورایه نقل ایتمش ؛ وسلجوقیلرله مصالحه ایدوب ، یونان وجزایر بحر سفیده بر قاچ سفر ایلمشدی . ١٢٨٢ ده تراکیه‌ده وقوع سفرنده وفات ایدوب ، اوغلی ایکنجی آندرونیق خلفی اولمشدر .

میخال اوغلی { بو اسم کوسه میخالك بترون احفادینه اطلاق اولنور سه‌ده ، الك مشهورلری غازیٔ مشار الیهك تورونیدر ، که یلدیرم سلطان بایزید خانك امراسندن اولوب ، فترت زماننده اورنوس بك وسائر اعیان دولتله برابر اکبر اولاد بایزید اولان سلیمان شاهك معیتنده قاله‌رق ، بونك وفاتنده موسی چلبینك معیتنده بولنمش ؛ وبعده سائر امرا ایله برابر چلبی سلطان محمد خانی دعوت ایدوب ، بیعت ایتمش ، و خدمتنده بولنمشدر . — اوغلی میخال اوغلی محمد بك ایسه ، موسی چلبی‌یه صادق قالدیغیچون ، چلبی سلطان محمد خان طرفندن توقاده حبس اولنمشدی .

میخالیچ { خداوندکار ولایتك بروسه سنجاغنده و بروسه‌نك ٦٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی اولان کولك ساحل غربیسیله صو صیغیرلی ایرماغنك صاغ کناری آره‌سنده ونهر مذکورك مرمره‌ده‌کی منصبندن ٣٠ کیلومتره یوقاریده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، اسلام ورومدن مرکب ٧٧٨٠ اهالیسی ، ایلك سلاطین عثمانیه‌نك خیراتندن متعدد جوامع شریفه‌سی ، ٢ مدرسه‌سی ، رشدیه مکتبی ، [illegible] [illegible] کتابلری ، بر صو یولی ، بر بزستانی ، بر قاچ خانی ، بر قاچ انکبه‌سی و اطرافنده کوزل باغارله [illegible] باغچه‌لری واردر . کولك ونهرك طاشمه‌سندن حاصل اولان بطاقلار سببیله هواسی یازین آغرجه ایسه‌ده ، موقعی پك لطیف اولدیغندن ، نهرك مجراسی آچیلوب ، فضله میاهه یول ویرلمکله برابر ، سیر سفائنه دخی طریق آچیله‌جق اولسه ، که بونك جزئی برهمتله حصول‌پذیر اولمسی مأمولدر ، قصبه‌نك هم هواسی تصحیح هم ثروت ومعموریتی پك زیاده تزیید اولنه‌جقدر . میخالیچ (میلتوپولیس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده مؤسس اولوب ، قربنده (لوپادیوم) شهری دخی بولنمشدر ، که الیوم (اولو آباد) اسمیله برقریه حالنده‌در . بعض آثار عتیقه‌سی موجوددر .

— میخالیچ قضاسی بروسه مرکز سنجاغنك منتهای غرب شمالیسنده اولوب ، شرقاً مدانیه ونفس بروسه ، جنوباً کرماستی قضالریله ، غرباً قره‌سی سنجاغیله ، شمالاً دخی مرمره دکیزیله محاطدر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٥٠ مربع کیلومتره اولوب ، غرب شمالی جهتنده قره طاغ وقورشونلی طاغ اسملریله ایکی جبلی وبعض تپه‌لری وار ایسه‌ده ، اکثر طرفلری اووه‌لقدر . میخالیچ ونام دیکرله (آپولون) کولی قضانك شرق جنوبی جهتنده بیوك بر یر ضبط ایدوب ، قیشین دها زیاده توسع ایدر . بو کوله قضانك خارجنده (قوجه صو) ونام دیکرله سیمجان نهری دوکیلوب ، آیغی میخالیچ قصبه‌سنك شمالنده صو صیغیرلی ایرماغنه قاریشیر . مذکور ایرماق قره‌سی سنجاغندن کلرك ، قضایه دخول ایله ، شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، مذکور آیاق واسطه‌سیله کول ایله اختلاط ایتدکدن صکره ، صاغدن نیلوفر نهرینی دخی بعد الاخذ مرمره‌یه دوکیلور . بووجهله قضانك آقار وطورغون صولری چوق اولوب ، کرك اراضیسنك طغیان میاهدن قورتارلمسیله نظامنده ارواسیچون وکرك دکیز ایله کول ونهر آره‌سنده سیر سفائن ممکن اوله‌بیلمك ایچون ، عملیاته اشد احتیاج واردر . طوپراغی پك منبت اولوب ، اراضیٔ مزروعه‌سی ٦٠٠٠٠٠ دونمه قریب اولدیغی حالده ، ٢٣٠٠ دونم قدری

باغ ، ٢١٠٠ دونمی باغچه وبوستان و قصوری حبوبات وسائره تارلەلرندن عبارتدر . مرعالری ١٣٢ ٨٥٠ واورمانلری ٩٥٥ ٠٠٠ دونم اولوب، اشجاری: میشه، کورکن، اخلامور، کستانه واریك، آرمود، اخلاط کبی خدابی نابت اشجار مثمرەدن عبارتدر. محصولاتی: بغدای، آرپه، یولاف وسائر حبوباتله پاموق، آفیون، زیتون وسبزه ومیوەلرك انواعندن عبارتدر . طوت آغاجلری پك چوق اولوب، اهالینك اك برنجی مشغولیتی ایپك قوزەسی یتیشدیرمەسیدر. کولده ونهرلرده کلیتلی بالیق چیقار. حیوانات اهلیەسی: قیون، صیغیر وسائرەدن عبارت اولوب، اینکاری پك کوزلدر . قضا ٨١ قریەدن مرکب اولوب، ٦٣ ٨٤٢ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرك ١٦ ٠٠٠ ی روم، ٣٠٠٠ ی ارمنی، ٦٠٠ قدری یهودی وسائره وقصوری مسلم وترکدر. قضا داخلنده ٩٢ جامع ومسجد، ٢٠ کلیسا، ٨٦ مکتب، ٢ مدرسه، ٢ حمام، ١٠ خان و ٤٢٢ دکان موجوددر. مرکز قضانك ٣ کیلومتره شرقنده وکولك کنارنده (اولوآباد) قریەسی بولنیور، که روم ایمپراطورلرندن (آلکسیس قومننوس)ك عثمانلیلره قارشی تأسیس وتحکیم ایتمش اولدیغی (لوپادیوم) قصبەسنك خرابەلری اوزرنده اولوب، سور وقلعەسی حالا موجوددر. بو دخی اوجوارده بولنمش اولان میلتوپولیس شهر قدیمنك انقاضیله یاپلمش؛ وسلطان اورخان جانبندن فتح اولنمشدی .

میخالیچجق { آنقره ولایت وسنجاغنده بر قضا اولوب، ولایتك منتهای غربنده واقع اولمغله ، غرباً خداوندکار ولایتیله، جنوباً سفریحصار، شرقاً آیاش وبکبازاری، شمالاً دخی نعللوخان قضالریله محدوددر. سقاریه ایرماغی حدود شرقیه وشمالیەسنی وبوکا تابع پورسوق چایی حدود جنوبیەسنی تحدید ایدوب ، قضا برشبه جزیره صورتنی آلیر. اراضیسی آز عارضەلی اولوب، مذکور ایکی نهر ایله اروا اولنور . عموم اراضیسی ١٦٨ ٥٢٠ دونم اولوب ، بونك آنجق بر ثلثی مزروعدر . محیط دائرەسی ٢٤ ساعت اولان واسع بر اورمانی غرباً اسکیشهر اورمانلرینه ملاصقدر . چایرلری ٢٦٨٥ ، باغلری ٢١٢٥ وباغچەلری ١٦٢٥ دونم وسعتندەدر . باشلیجه محصولاتی: بغدای ، آرپه ، یولاف ، بورچاق ، داری ، مصر داریسی ، پرنج ، نخود ، مرجمك ، سیسام، پاموق، توتون ومیوه وسبزەلرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیەسی باشلیجه عادی کچی ایله تفتیك کچیسی وقیوندن عبارت اولوب، ماندەلری دخی چوقجەدر. قضا داخلنده برکیل معدنی بولنوب، آناطولینك هرطرفنه کلیتله نقل اولنان بوکیلدن یالکز میری سنوی ١٥ ٠٠٠ لیرا آلیور . دکیز کوپوکی دینلان مادەدن دخی چیقوب ، اسکیشهره نقل اولنور . مرکز قضا قربنده برکموش معدنی دخی وار ایسەده، هنوز بوندن استفاده اولنمامقدەدر. قضا داخلنده بعض کوکورتلی ایلیجەلر و معدن صولری دخی واردر . مرکزی قیوجق قریەسی اولوب ، قضا ٥٨ قریەدن مرکب وجملەسی مسلم اولمق اوزره ، ١٨ ٥٣٨ اهالی ایله مسکوندر . درون قضاده ٤٩ جامع، ٤٠ مسجد، ٤ مدرسه، ٦٠ مکتب ، ٦٨ دکان ، ٢ خان ، ٦ اخشاب کوپری و ٣٥ صو دکرمنی موجوددر. بعض قریەلرنده ایپك چیقار . صنایع محلیەسی کلیم ، سجاده ، چوال کبی شیلر نسجندن عبارتدر .

میخائلیس { (Michaelis) آلمانیه مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٦٦٨ تاریخنده طوغمش ، و ١٧٣٨ ده وفات ایتمشدر . لیپسیغده و بعده (هاله) ده السنهٔ شرقیه تدریسیله مشغول ایدی. عبرانی وعربی لسانلرینه وبنی اسرائیل کتب مقدسەسنه دائر برقاچ معتبر تألیفی واردر. — اوغلی دخی بو اسمله معروف اولوب ، بنه مستشرقیندن اولمغله ، عبرانی و سریانی وکلدانی لسانلرینه متعلق برقاچ کتاب یازمش ؛ و توراة وانجیلی شرح وترجمه ایدوب، «یکی کتبخانهٔ شرق» عنوانیله برکتاب وفلسفەیه متعلق بعض اثرلر دخی تألیف ایتمشدر . (کوتینکه) دارالفنوننده فلسفه معلمی ایدی . ١٧١٧ ده طوغوب، ١٧٩١ ده وفات ایتمشدر.

میخائیل بن ماسویه { خلفاء عباسیه زماننده یتیشن سریانی الاصل اطباء عربدن اولوب ، یوحنا بن ماسویهك برادریدر . مأمون خلیفەنك خدمت طبابتنده بولنوب، قدمانك رأیندن آیرلمدیغی ومتأخرین اطبانك

کشف و ایجادی اولان ملاجله رعایت ایتدیکی و مع‌هذا عموم اطبانڭ کندیسنه حرمت و رعایتی و خلیفه‌نڭ فوق‌العاده اعتماد و حسن ظنی اولدیغی مرویدر.

میداس { (Midas) اساطیر یونانیه‌یه کوره، فریجیه‌نڭ (پاقتول) نهری آقدیغی جهتنڭ حاکمی اولوب، کویا شراب الهی (باکوس)ی مملکتنه قبول ایتمکله، بو اله موهومڭ دیله نه دیلرسه‌ڭ دیمسی اوزرینه، الیله هر طوتدیغی شیئڭ آلتونه تحویل اولنمسنی طلب ایدوب، مطلوبی اسعاف اولنمغله، اینه آلدیغی اکمك و یمك لقمه‌لری دخی آلتونه تحویل اولندیغندن، آچ قالنجه، بو نعمتدن معاف اولمسنی التماس ایتمش؛ و بونڭ استحصالیچون نهر مذکورده ییقانمسی امر اولنوب، او وقتدن بو نهرڭ صولرنده آلتون ریزه‌لری بولنمغه باشلامش. بونڭ حقنده دیکر بر مصال دها منقولدر. شویله که: کویا کندیسی چوبانلر واورمانلر الهی اولان (پان) ڭ دودوکنی شمسدن کنایه اولان (آپولون) ڭ عودینه ترجیح ایتدیکیچون، آپولون کندیسنڭ قولاقلرینی اشك قولاغنه تحویل ایتمش؛ و میداس باشنی صاروب، قولاقلرینی کیمسه‌یه کوسترمزدیسه‌ده، یالکز بربره کوسترمك مجبوریتنده اولوب، کیمسه‌یه سویله‌مسنی تنبیه ایتمش؛ حالبوکه کوزه بربر کتم سره مقتدر اوله‌میوب، یرده بر چقور قازه‌رق: «میداسڭ اشك قولاقلری واردر» دیمش؛ و او یردن بر طاقم سازلر بیتوب، روزکار اسدکجه بو سازلردن بربرڭ بو سوزی ایشیدلمکه باشلامش.

میدان { نیسابورده، اصفهانده، بغدادده، خوارزمده بر محله و ماوراء النهرده بر قصبه اولوب، الڭ مشهورلری نیسابورده‌کی ایدی، و «امثال» صاحبی ودیکر میدانیلرڭ چوغی اورایه منسوبدر.

میدانی { (ابوالفضل احمد بن محمد النیسابوری) مشاهیر ادبا و لغویوندن اولوب، نیسابورڭ میدان محله‌سنده دنیایه کلمش؛ و ابو الحسن الواحدیدن وسائر مشاهیر عصرندن اخذ علوم ایدوب، الڭ زیاده «امثال العرب» عنوانلی تألیف معتبرله شهرت بولمشدر. سائر تألیفاتی لغتده «السامی فی الاسامی»، «کتاب الهادی للشادی»، «نزهة الطرف فی علم الصرف» وسائره‌در. امثالی و «السامی فی الاسامی» عنوانلی کتابی مصرده طبع و نشر اولندیغی کبی، صرفه دائر اولنان تألیف مذکوریله «مقامات» و «منشآت»ی دخی استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده تمثیل اولنمشدر. ٥١٨ تاریخنده نیسابورده وفات ایتمشدر. زمخشری ایله مصبحتی و بعض ملاطفه‌لری مرویدر.

میدلبورغ { (Middelbourg) فلنکده (لاهایڭ ٨١ کیلومتره جنوب غربیسنده (والخرن) جزیره‌سی و بر جدولڭ اوزرنده واقع (زلانده) ایالتنڭ مرکزی بر قصبه اولوب، ١٦٠٤٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، دباغخانه‌لری وسائر فابریقه‌لری واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، تدنی ایتمشدر.

میدلتون { (Middleton) انکلتره‌نڭ لانقاستر قونتلغنده ومانچسترڭ ٨ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٣٤٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، قمشه و منسوجات مختلفه ایله صابون وسائره فابریقه‌لری، مکتبی و کتبخانه‌سی واردر.

میدلتوون { (Middletown) ممالك مجتمعه‌نڭ قونکتیقوت حکومتنده و (هارتفورد) ڭ ٢٤ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق قونکتیقوت نهری اوزرنده کوزل بر قصبه اولوب، ١١٧٣٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری، اسلحه وانواع ماکینه‌لر ایله منسوجات فابریقه‌لری واردر.

میدلسبوروغ { (Middlesborough) انکلتره‌نڭ یورق قونتلغنده و یورقڭ ٧٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (تیس) نهرینڭ منصبنده‌کی خلیجڭ منتهاسنده بر شهر اولوب، ٧٢١٤٥ اهالیسی، جوارنده واسع کور معدنلری، متعدد جسیم دمیرخانه‌لری، سفائن اعماله مخصوص حوض و دستکاهلری، دیکر فابریقه‌لری و ایشلك تجارتی واردر. یکی بر شهر اولمغله، سوقاقلری پك منتظمدر.

میدلسکس { (Middlesex) انکلتره‌نڭ جنوب شرق جهتنده‌کی

قونتلقلرندن یعنی ایالاتندن اولوب، لوندره شهرینڭ ده قسم اعظمی بو ایالت داخلنده‌در. شمالاً هرتفورد، غرباً بوکینغهام، جنوباً سوری، جنوب شرقی طرفندن کنت، شرقاً دخی اسکس ایالتلریله محدوددر. حدود جنوبیه‌سی (تامیسه) وحدود شرقیه وغربیه‌سنی بوکا تابع (قولنه) و (لئا) نهرلری تحدید ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٣٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢ ٩٢٠ ٤٨٥ کشی اولوب، هر مربع کیلومتره باشنه ٣ ٩٧٩ کشی دوشیور. اراضیسی دوز وهواسی لطیف ایسه‌ده، طوپراغی غیرمنبت اولوب، آنجق فنڭ توسطیله بعض مزروعات یتشدیرلمکده‌در. اکثر طرفلری مرعادر. یالکز تامیسه‌نڭ کنارلرنده اولان یرلری سبزه یتیشدیرمکه مستعد اولوب، او جهتده‌کی باغچه‌لر دخی کوندن کونه عرصه اتخاذ اولنه‌رق، لوندره محله‌لرینڭ توسعنه یارامقده‌در.

میر { فرس شعراسندن ایکی کشینڭ مخلصی اولوب، بری سیستانلی و مولانا جامینڭ معاصری ایدی. شو مقطع اونڭدر:

کر خون میر غمزده از غمزه ریختی
یاری چو زلف سرکش ازو روی برمتاب

— دیکری (میرزاد علیخان) دهلیلی و بابر شاهڭ امراسندن اولوب، ٩٩٦ تاریخنده کشمیرده مغوللره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده شهید اولمشدر.

میرا { (Myra) لیکیه خطهٔ قدیمه‌سنڭ یعنی تکه سنجاغنڭ ساحلنده ودمیردره‌نڭ منصبنده اسکی بر بلده اولوب، کوزل بر تیاتروسنڭ خرابه‌لریله سائر آثار عتیقه‌سی موجوددر.

میرا { (Mirrha) اساطیر یونانیه‌یه کوره، قبریس حکمداری (کینیراس) ڭ قیزی اولوب، پدرینه تعشق ایتمکله، کیجه قراکلقده قوینته کیره‌رك، حامل قالمش؛ وپدری خبر آلنجه، کندیسنی قتل ایتمك ایستمکله، جزیرة العربه قاچوب، اوراده حسن وجمالیله شهرت بولان (آدونیس)ی یعنی تموزی طوغوردقدن صکره، مرسین آغاجنه تحول ایتمش. کونش دیمك اولان (مهر) اسم

فارسیسیله بر مناسبتی اولوب، اوندن کنایه اولدیغی آکلاشیلیور.

میرابو { (Mirabeau) فرانسه‌ده بابا اوغل ایکی مشهور آدم اولوب، اجدادلری فلورانسه‌لی اولدقلری حالده، کندیلری پرووانسه‌ده دنیایه کلمشلردر. پدری فن ثروتده اشتهار ایدوب، پاریسده (کسنی) ایله عقد مناسبت ایتمش؛ وبوخصوصده اتخاذ ایتدیکی مسلکڭ نشرینه چوق غیرت ایدوب، فوق العاده بر انسانیت پرورلك ابراز ایتدیکی حالده، کندی عائله‌سی حقنده مسلکنی اجرا ایده‌میوب، قاریسنه چوق اذیت ویرمش؛ واوغلی علیهنه دعوی اقامه ایدوب، حبس ایتدیرمشیدی. مارکی عنوانتی حائز ایدی. ١٧١٥ده طوغوب، ١٧٨٩ده وفات ایتمشدر. برخیلی تألیفاتی واردر.

— اوغلی نطق وخطابت وامور سیاسیه ایله مشغول اولوب، پك مؤثر نطقلریله شهرت بولمشدر. فرانسه وقوعات مشهوره‌سنه قاریشوب، شدتلی نطقلر ایراد ایتدکدن صکره، اطمئنان وجدانیسیله‌می یوقسه، ظن اولندیغی کبی، آلدیغی کلیتلی آقچه مقابلنده‌می، تبدیل مسلك ولسان ایتمشدی. قونت عنوانتی حائز ایدی. ١٧٤٩ده طوغوب، ١٧٩١ده وفات ایتمشدر. نطقلری جمع ونشر اولندیغی کبی، دیکر بعض تألیفاتی‌ده واردر.

میرات { هندستانڭ شمال جهتنده ودهلینڭ ٦١ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنه دوکیلان (کالی نادی) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٣٩ ١٤٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٩٩ ٥٦٥ اهالیسی، سلطان محمود غزنوینڭ وزیری حسن میمندی طرفندن بنا وهمایون شاه طرفندن تعمیر ایدلمش جسیم ومصنع بر جامع شریفی، متعدد تربه‌لری، بش بازاری و سائر آثاری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، غزنویلر وغوریلر زماننده اسکی بتخانه‌لری جوامع شریفه‌یه تحویل اولنمش؛ واو صره‌لرده شهر چوق بیومشیدی.

— میرات سنجاغنڭ مساحهٔ سطحیه‌سی ٦١٦٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١ ٣١٣ ١٣٧ کشی اولوب، ٢٩٠ ٠٠٠ ی مسلمدر. ١٤ شهر وقصبه‌سی و١٥٥٨

قره‌سی واردر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار، وتماماً ... اولوب، برقاچ دمیریول خطی مملکتی شق ایدیور.

میرات ایالتی — انکلیز حکومتنه تابع شمال غربی ایالات سبعه‌دن بری اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۳۳۶ وانی ۸۰ ایله ۱۰۰ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۳۱۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۱۴۱۲۰۴ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۱۷۵ کشیدن زیاده دوشیور. ۶ سنجاغه منقسم اولوب، اك شمالیسی هیمالایه طاغلرینك اتکلرندن عبارت ودیکرلری جنه ایله کنك نهرلری آره‌سنده (دوآب) اسمیله معروف دوز و اووه‌لق بر جزیره‌دن عبارتدر. اراضیسنك مذکور نهرلرك صوییله اروا اولنمیان یوکسك جهتلری قوملق وغیر منبت اولوب، صو آلتنده اولان یرلری پك منبت ومحصولداردر.

میران حسین نظامشاه { هندستانده دکنك نظام
ممالکتنده حکومت سورن نظامشاهان ملوکندن اولوب، ۹۹۶ تاریخنده، پدری مرتضی نظامشاهك قتلی اوزرینه، احمد نکرده تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، ظالم وبدکردار بر آدم اولدیغندن، برقاچ آی صکره ۹۹۷ ده قتل اولنه‌رق، اکبر شاهه التجا ایتمش اولان عم‌زاده‌سی اسماعیل نظامشاه قعود ایتمشدی.

میرانشاه { (میرزا جلال الدین —) تیمورلنکك اوچنجی اوغلی اولوب، ۷۶۹
تاریخنده طوغمش؛ وپدرینك حیاتنده عراقین وآذربیجان ودیاربکر وشام جهتلرینه والی تعیین اولنه‌رق، تیمورك وفاتندن صکره ینه بوجهتلرده ۳ سنه ایله ۳ آی سلطنت سوردکدن صکره، قره‌قیونلی قره یوسف ترکمانی ایله آذربیجان حدودنده ایتدیکی محاربه‌ده ۸۱۰ تاریخنده مقتول اولوب، تبریزده دفن اولنمش؛ ومؤخراً کمیکلری ماوراء النهرك کش قصبه‌سنه نقل ایله، قبهٔ خضراده دفن ایدلمشیدی. برچوق اولادی اولوب، بونلردن سلطان خلیل پدرینك حیاتنده جدینه خلف اوله‌رق، ماوراء النهر تختنه اوتورمشیدی؛ ومیرزا عمر پدری صاحب ترجمه‌یه خلف اولمشدر. دهاینده حکومت سورن سلاطین کورکانیه میرانشاهك احفادی ایدی.

میران عادل خان فاروقی { هندستانده دکنك
(خاندش) خطه‌سنده حکومت سورن ملوکدن اولوب، ۸۴۰ تاریخنده پدری ملك ناصر خانه خلف اولمش؛ ودرت سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۴۴ ده برهانپورده قتل اولنه‌رق، اوغلی میران مبارك خان اول خلفی اولمش ایدی.

میران غنی { آنف الترجمه میران عادل خان فاروقینك توروني اولوب، عادل خان فاروقی ثانی دیمکله دخی معروفدر. ۸۶۱ ده خاندش حکومتنده پدری میران مبارك خانه خلف اولوب، مملکتی اعمار، وبرهانپوری توسیع وتحکیم ایتمش؛ و ۴۸ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۰۹ ده وفات ایدوب، برادری داود خان فاروقی خلفی اولمشدر.

میران مبارك خان فاروقی { دکنك خاندش
خطه‌سی ملوکندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی ۸۴۶ تاریخنده پدری عادل خان فاروقی‌یه خلف اولمش؛ و ۱۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۶۱ ده وفات ایدوب، اوغلی میران غنی میران عادل خان فاروقی ثانی نامیله خلفی اولمشدر. — ایکنجیسی ۹۴۳ تاریخنده برادری میران محمد خانه خلف اولوب، ۳۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۷۴ ده وفات ایتمکله، میران محمد خان فاروقی ثانی خلفی اولمشدر.

میران محمد خان فاروقی { دکنك خاندش خطه‌سنده
حکومت سورن ملوکدن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی ۹۲۶ تاریخنده پدری عادل خان ثانی‌یه خلف اولمش؛ و ۹۴۳ ده دایسی بولنان کجرات ومالوه حکمداری بهادر شاه پورتکیزلیلرله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمغله، والده‌سنك سعییله کجرات ومالوه حکومتنه کچه‌رك، آنجق برقاچ آی صکره وفات ایتمکله، نعشی برهانپوره نقل ودفن اولنمش؛ وبرادری میران مبارك خان ثانی خاندش حکومتنده وبهادر شاهك یکنی محمود شاه کجرات و مالوه حکومتنده خلفلری اولمشلردر.

— ایکنجیسی ٩٧٣ تاریخنده میران مبارك خان ثانی‌یه خلف اولوب، ١١ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩٨٤ده وفات ایتمش؛ وبرادری راجه علی خان خانی اولمشدر.

میرجان { فرس شعراسندن اولوب، ماوراء النهرلیدر. قیوجیلقله تعیش ایدردی. شو رباعی اونکدر.

یارب که ز دوستان جد اباد فراق
پیوسته بدشمن آشنا باد فراق
هرلحظه اسیر صد بلا باد فراق
یعنی بفراق مبتلا باد فراق

میرخواند { (مولانا — بن‌سید خواند شاه) مشاهیر مورخیندن و ادبادن اولوب، بلخك متعیناتندن ایدی. علم تاریخله اشتغالی واحوال عالمه وقوفی زیاده اولوب، خلقتدن زمانه‌دك مکمل وکافهٔ علومدن باحث «روضة الصفا» عنوانیله برتاریخ کتابی یازمش؛ وآنجق صوك فصلنی اتمامه عمری وفا ایتمدیکندن، کندیسی کبی مشاهیر مؤرخیندن اولان اوغلی خواند میر بونی اتمام وآبریجه اختصار ایتمشدر. سلطان حسین بایقرا زمانشده یاشایوب، علیشیر نوایی و مولانا جامی وصاحب تذکره دولتشاه ایله معاصر ایدی. ٩٠٤ تاریخنده ٦٧ یاشنده وفات ایتمشدر. تاریخ کبیر مذکوری ترکجه‌یه، واکثر اقسامی آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

میردیته { (Mirdite) آرناودلقده اشقودره ولایت وسنجاغنده مستثنی بر قضا صورتنده اداره اولنور طاغلق وطاشلق بر اولوب، شمالاً پوقه ونفس اشقودره، غرباً لش، جنوباً آقچه حصار قضالریله، شرق جنوبی جهتندن وشرقاً دخی مناستر ولایتنك دبره سنجاغیله محدوددر. اراضیسی طاشلق وغیر منبت اولمغله، اهالیسی پك فقیر اولوب، همان یالکز طاغلرنده‌کی چام اورمانلرندن چیقاردقلری قطران و چیرا صاتیشیله تعیش ایدرلر. کندیلری خرستیان وقتولیك اولدقلری حالده، پك جسور وصادق آدملر اولوب، اسکیدن بری عساکر عثمانیه صفلرنده محاربه ایتمکله موظف و ویرکیدن معافدرلر. کندی بکلرندن بری جانب دولتدن قائممقام نصب اولنوب، (اوروش) نام قریه‌ده اقامت ایدر. قضا بیراقلره منقسم اولوب، هربر بیراقك افرادی کندی بیراقدارلرینی طانیرلر. میردیته‌نك نفوسی تحریر اولنمامش ایسه‌ده، اهالیسی ١٥٠٠٠ قدر تخمین اولنیور.

میرزا بزرك { (امیر الدوله زین العابدین خان بن میرزا جعفر) هندستان شعراسندن اولوب، عن‌اصل قره‌یوسف ترکمانك احفادندن اولدیغی حالده، ٧ یاشنده ایکن، پدریله برابر هندستانه کیدرك، فیض‌آبادده توطن ایتمش؛ وبعده وزیر الممالك نواب شجاع الدوله بهادره داماد اولوب، مناصب عالیه‌یه ترقی ایتمش ایسه‌ده، نهایت لکهنوده بر باغ ایدینوب، اوراده انزوا ایتمشیدی. تصوفه دائر «درالمعرفه» عنوانیله برکتابی وخیلی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

از عکس گل روی تو آینه چمن شد
وز نکهت زلف تو صبا مشك ختن شد

میرزاپور { هندستانك بنارس ایالتنده و بنارسك ٤٧ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنك ساحل یمیننده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ١٠٠٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٦٣٨٠ اهالیسی، متعدد مصنع جوامع شریفه‌سی، جسیم بتخانه‌لری، سرای کبی مغازه‌لری، مکمل رختملری، برچوق کوزل چشمه‌لری و ایشلك ذخیره وپاموق تجارتی واردر. سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٥٢٧ مربع کیلومتره اولوب، ١١٣٦٧٩٦ اهالی ایله مسکوندر.

میرزاجان { ایران شعرا وعلماسندن اولوب، شیرازلیدر. مطول واشارات کبی کتب علیه‌یه حاشیه‌لری و برخیلی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

دیشب از هجر تو باغم دوش بردوش آمدم
نا امیدی در بر وحسرت در آغوش آمدم

میرزا زاده { (شیخ محمد افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مشیخت اسلامیه مسند جلیلنه چقن علمادن اولوب، ١١٢٦ ده شیخ الاسلام اولان میرزا مصطفی افندینك اوغلیدر. تحصیل علوم ایله رؤسه نائل اولدقدن صکره، فیض‌الله افندی‌یه داماد اولوب، اونك سوقیله ازمیر، ادرنه وچوق‌کچمه‌دن استانبول

قاضیسی و ١١٢٥ ده آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. ١١٢٨ ده نقض عهد ایدن آوستریایه قارشی سفر همایون اقتضاسنه دائر انعقاد ایدن مجلسده صدراعظم شهید علی پاشایه قارشی معارضه ایتد یکندن طولایی، آریه‌لنی اولان براوادی‌یه تبعید اولنه‌رق، برمدت صکره میراخور آغانک شفاعتیله عفو، ودرسعادته جلب اولنه‌رق، روم ایلی پایه‌سیله تلطیف بیوریلوب، بعده ایکی دفعه بالفعل روم‌ایلی قاضیعسکری و ١١٤٢ ده مفتی انام اولمش‌ایسه‌ده، ضعف وهرمه دوچار اولدیغندن، آنجق بدی بچق آی کمال استغنا ایله بومقام عالیده قالدقدن صکره، ١١٤٣ ده استعفاسی قبول اولنه‌رق، قوناغنه چکیلوب، ١١٤٦ ده ارتحال ایتمشدر. عالم وعفیف ومتقی بر ذات ایدی.

میرزا زاده { (محمد سعید افندی) سلطان مصطفی خان ثالث دوری مشایخ اسلامندن اولوب، آنف الترجمه میرزا زاده شیخ محمد افندینک اوغلیدر. ١١٢٢ ده طوغوب، ١١٣٣ ده طریق تدریسه داخل اوله‌رق، ١١٤٥ تاریخنده ازمیر وبعده بروسه، مکه و ١١٦١ ده استانبول قاضیسی، ٧١ ده آناطولی و ٧٣ ده روم ایلی قاضیعسکری، ١١٧٥ ده نقیب الاشراف ومکرراً صدر روم‌ایلی اولوب، ١١٨٣ ده مقام مشیخته نصبله، اوچ بچق سنه امور فتوایی بعد الاداره، ضعف ونخافتنه وهرمنه بناءً استعفایه مجبور اولوب، ١١٨٧ ده استعفاسی قبول اولنه‌رق، برسنه صکره وفات ایتمشدر. بو دخی پدری کبی عفیف ومحق بر ذات ایدی.

میرزا مخدوم { علامه سید شریف جرجانینک احفادندن اولوب، مذهب سنی‌یه انتسابندن طولایی دیار عجمده کوردیکی تضییق واذا اوزرینه، ترك وطنه مجبور اوله‌رق، دیار رومه کلمش؛ و ٩٨٤ ده درسعادته کلوب، حسن قبول کورمکله، آمد بعده بغداد، طرابلس شام ونهایت مکهٔ مکرمه قاضیلکنه نصب اولنمش؛ وبعده نقیب الاشراف اولمش‌ایدی. بعده کندیسندن صادر اولان بعض افعال غریبه اوزرینه، استانبولی ترکله، سیاحته مجبور اولمشیدی. فارسی دیوان اشعاری اولوب، شو بیت او جمله‌دندر:

صبر کستاخانه پادر عرصهٔ دل می نهد
شحنهٔ ناز تو میخواهم سزای او دهد

میرزا مصطفی افندی { سلطان احمد خان ثالث دور سلطنتنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقان علمادن اولوب، صدوردن عبدالرؤف افندینک اوغلی ایدی. ١٠٤٠ تاریخلرنده دنیایه کلوب، سلطان ابراهیم خان دورنده سرای همایونه دخول ایتمش؛ و خروجنده منقاری زاده‌نك درسنه دوامله، ١٠٨٦ ده یکیشهر، ١٠٩٢ ده مصر و ١٠٩٧ ده مکه و متعاقباً استانبول قاضیسی اولوب، ١١٠١ ده قبریسه نفی اولنمش؛ و ١١٠٦ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، ١١٠٩ ده سینوبده اقامته مأمور اوله‌رق، بعد العفو ١١٢٠ ده ثالثاً روم ایلی قاضیعسکری اولدقدنصکره، ١١٢٦ ده مسند مشیخت اسلامیه‌یه ارتقا اولنمش: وآلتی بچق آی امور فتوایی بعدالاداره، عزل و طربزونه نفی اولنه‌رق، بعدالعفو میرکونده واقع یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٣٥ ده طقسان یاشلرنده ارتحال ایتمشدر. بعض حواشی ورسائلی واردر.

میرزائی { فرس شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ساوه‌لی ایدی، وسلطان حسین بایقرا زماننده یاشایوب، معمارلقله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

مرا چو مست ببینی مکو که بیخبر ست این
که هست عالم عشقیم و عالم دکرست این

— دیکری (میرزا ابو سعید) شاعرهٔ شهیره نور جهان بیکمك برادری اولوب، عالمکیر شاه زماننده هندستانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

یکبار اکر خندد جانرا بنثار آرم
باری چه نثار آرم کربار دکر خندد

میر علی { هرات ساداتندن ومشاهیر شعرا وخطاطیندن اولوب، ٩٢٤ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

طالب من همه شاهان جهانند ومرا
در بخارا جکر از بهر معیشت خون شد
این بلا بر سرم از حسن خط آمد امروز
ده که خط سلسلهٔ پای من مجنون شد

میرك { فرس شعراسندن بروجه آتی آلتی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا —) هراتلی اولوب، پدری میرزا بدیع الزمانك وزیری ایدی. انشاده وخط

نسخ تحریرنده بی‌مانند ایدی. ۹۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، رسم ونقشده دخی‌مهارتی اولمغله، شاه طهماسب صفوینک مصور باشیسی اولمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندن اولمق اوزره «صبح کلشن» ده ایراد اولنیورسه‌ده، مولانا جامینک دیواننده مسطوردر:

دو هفته شدکه ندیدم مه دو هفتهٔ خودرا
کجا روم بکه کویم غم نهفتهٔ خودرا

— اوچنجیسی (میرزا — بیك) سبزوارلی اولوب، خیلی وقت سیاحت ایتمش؛ وهندستانه دخی کیتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

خضر کاهی خود نمائیها بمردم میکند
یافت هرکس دوستی خودرا چراکم میکند

— دردنجیسی هندستانك تته خطه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

با طالع ناساز چه سازیم که یکبار
دستی بفشاندیم وسبوبی بشکستیم

— بشنجیسی شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

جانان مباش در پی آزار وکین همه
کاین عالم خراب نیرزد باین همه

— آلتنجیسی شو بیتك قائلیدر:

بلبل بچمن نالد ومن برسر کویش
او عاشق کل کشت ومن عاشق رویش

میرکی { ایران شعراسندن اولوب، عن‌اصل بلخلی اولدیغی حالده، اصفهانه کله‌رك، شاه عباس ماضینك منظوری اولمشیدی. بعده بر نوع وسوسه‌یه دوشوب، کونده برقاچ دفعه غسل ایتمکله، نهایت برکون غسل ایچون صوبی بك صوقوق برحوضه کیروب، برودتك تأثیریله ۱۰۱۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زدیده قطرهٔ خون از جکر برآورده
بدیدن تو دل از دیده سر بر آورده

میرم { ایران شعراسندن اولوب، هراتلی ویا قزوینلی اولدیغی حالده، بك اسمر چهره‌لی اولدیغندن، (میرم سیاه) دینمکله معروفدر. تصوفه انتسابی وار ایدی. بری جدیاندن ودیکری هزلیات ولطائفدن مرکب ایکی دیوان اشعاری واردر. نهایت ماوراء النهره کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

ای روح قدس را بجناب تو التجا
بادا هزار جان مقدس ترا فدا
غیر از توکیست شاه سراپردهٔ وجود
یالن بدا جمالك من كل مابدا

— غور مملکتندن دیکر بر (میرم) دخی اولوب، اشعاری هزلیاندن عبارتدر.

میرم چلبی { (محمود بن محمد) مشاهیر علما وارباب فندن اولوب، علوم ریاضیه وهیئتده وادبیات عربیه وفن‌تاریخده ید طولی صاحبی ایدی. مشهور قاضی‌زاده‌نك اوغلی وخواجه‌زاده‌نك شاکردیدر. علوم ریاضیه‌ده سلطان بایزید خانك معلمی اولمشیدی. بعده سلطان سلیم خان اول جانبندن آناطولی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ایفای حج ایله، عودتدن صکره ۹۳۱ ده وفات ایتمشدر. سلطان بایزید خانك امریله اولغ بکك زیجی شرح ایتمش، وعلی قوشجینك هیئته‌دکی «فتحیه» سنه بر شرح یازمش؛ ودیکر بعض تألیفات دخی براقمشدر. تألیفاتی مقبول ومعتبردر.

میرمیدون { (Myrmidons) اسکی یونانیلردن برقوم اولوب، عن‌اصل (اکین) جزیره‌سی اهالیسندن ایکن، رئیسلری (پلئوس) طرفندن برطاقلری تسالیه‌نك (فتیوتیده) خطه‌سنه نقل واسکان اولنمشیدی. بونك ایچون مرقوم (پلئوس)ك اوغلی (آخیلاوس)ك معیتنده تروا محاصره‌سنه سوق اولنان تسالیه‌لیلر اومیروسك (ایلیاده) منظومه‌سنده میرمیدونلر نامیله یاد اولنیور. بو اسم یونان لساننده «قاریجه» دیمك اولان بر لفظدن مشتق اولوب، کثرتلرینه، چالیشقانلقلرینه ویا طوپراغی حراثتله اشتغاللرینه بناءً بو اسمله تسمیه اولندقلری مظنوندر. کندیلرینك اصل یونانی‌می یوقسه پلاسجی‌می اولدقلری حقنده اختلاف واردر.

میرون { (Myron) یونان قدیم مشاهیر هیکلتراشانندن اولوب، قبل‌المیلاد ۴۳۲ تاریخلرنده یاشامشدر. توبجدن حیوانات

یابوب عادتا جانلی بی کوسترمکده‌کی مهارتی محیر عقول ایدی

میری { اونبجی قرن هجری شعراسندن ایکی ذاتک نخلصیدر:

برنجیسی اسپارته‌لی اولوب، ٩٦٧ده بجینده قاضی ایکن وفات ایتمشدر. قنالی‌زاده حسن‌جلبینك جدی اولوب، نسلندن برخیلی علما وادبا یتیشمشدر. مرتب دیوانی واردر.

— ایکنجیسی دیار عجمدن ممالکت رومه کلمش ساداتدن بر ذاتك اوغلی اولوب، بروسه‌ده دنیایه کلمشدر. نامی یحیی اولوب، (یحیی میر) لقبیله وبوندن غلط اوله‌رق بین العوام (کشمیری زاده) دینلکله مشهور ایدی. صحن مدرسی ایکن، ٩٩٥ده نقیب الاشراف اولمشیدی. علم و فضیله برابر بینجیلکده وآوجیلقده دخی مهارتی وار ایدی. محمد عصارك «مهر ومشتری» عنوانلی منظومه‌سنی نظماً ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اوترجمه‌دندر:

دوشه‌مشدی یوله صولر مرمر
بکچه‌مزدی طیانمه‌دن سرسر

دیترر ایدی جبال وهرمصرق
چرخ سنجابی کیمشیدی وشق

میس { (Castelloryzo) آناطولینك ساحل جنوبیسی قربنده وتکه ایله منتشا سنجاقلری حدودینك ساحله منتهی اولدیغی نقطه‌نك قارشیسنده برکوچك آطه وبونك شرق شمالی ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ردوسك ١٣٠ کیلومتره شرقنده واقعدر. آطه‌نك محیط دائره‌سی ١٥ میل بحری اولوب، اراضیسی طاغلق وطاشلق اولمغله، چپلاق ویالکز بر مقدار زیتون وانجیر ایله بادم وخروب آغاجلرینی حاویدر. یاغمور صولرندن متراکم برکوچك کولی اولوب، میاه جاریه‌سی یوقدر؛ واهالی صهرنجلردن صو ایچرلر. اطرافنده برچوق کوچك و خالی آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکلری اولان (آی یورکی) آطه‌سنده یالکز بر مناستر واردر؛ وچوبانلر سوریلرینی سوق ورعی ایدرلر. قصبه کوچك لکن صاغلام برلیمانك اوزرنده سطح مائلده مؤسس اولمغله خارجدن کوزل کورینور. اهالیسی ٦٨٩٦ کشی اولوب، یالکز ٢٦٠ ی اسلام وقصوری رومدر. قصبه‌ده برجامع شریف وبر مکتب ابتدائی ایله ١٥ کلیسا، ٥ روم مکتبی، ٣ اون فابریقه‌سی، ٢٥٠ دکان، براجزاخانه ومتعدد قازینولر موجوددر. اهالی کاملاً کمیجیلك، بالقچیلق وسونکرجیلکله کچینیرلر. جزایر بحر سفیدك ردوس یعنی مرکز سنجاغنه تابع برقضا صورتنده اداره اولنوب ملحقاتی یوقدر.

میسان { بصره ایله واسط آره‌سنده بیوك بر ناحیه ایدی.

میستره { (Mistra) یونانده موره شبه جزیره‌سنك (لاقونیه) ایالتنده واسپارته شهر قدیمنك ویرانه‌لری قربنده بر قصبه اولوب، اداره عثمانیه زماننده سنجاق مرکزی ایدی. شمدی اسپارته اسمیله ایالت مذکوره‌نك مرکزیدر. مقدما ١٢٠٠٠ اهالیسی وار ایکن، شمدی ٣٠٠٠ نفوسله مسکوندر.

میسرینوس { (Mycerinus) مصر قدیم فراعنه‌سندن اولوب، اوچنجی هرمك بانیسیدر. بوندن آلتمش سنه اول هرم مذکور داخلنده مومیاسی بولنوب، چیقارلمشدر. تروا محاصره مشهوره‌سندن اون بطن اول یاشامش اولدیغی مظنوندر.

میسنیه { (Misnie, Meissen) وآلمانجه میسن صاقسه‌نك اسکی برخطه‌سی اولوب، الیوم صاقسه قراللغی داخلنده درسده ایالتنی تشکیل ایدیور.

میسور { (Meissour. Mysore) هندستانك جنوب جهتنده ودکن خطه‌سنده انکلیز حکومتنه تابع اوله‌رق صورت ممتازه‌ده اداره اولنور بر بر اولوب، ١١° ٤٠′ ایله ١٥° عرض شمالی و ٢٠′ ٧٢° ایله ١٠′ ٧٦° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شرقدن غربه بویی ٤٠٨ وشمالدن جنوبه اکی ٣٨٧ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٠١٢٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٠٥٥٤١٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٧٢ کشی دوشیور. اراضیسی غرب جهتنده عارضه‌لی و طاغلق اولوب، کات سلسلهٔ

جبالنك وجنوبده‌كی (نیلكیری) طاغلرینك اتكاری تشعب ایدیور. شرق جهتی ایسه (میدان) نامیله واسع اووه‌لردن عبارتدر. آنجق جبالی ٢٠٠٠ متره‌یی تجاوز ایتدیكی حالده، اووه‌لری دخی مرتفعجه اولوب، مملكتك ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ ایله ٨٠٠ متره آره‌لرنده‌در. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، شمال جهتندن (قوتغابهادره) و (هرتوی) نهرلری بر چوق چایلری جمع ایله (كیشنا) ایرماغنه، وجنوب جهتنده‌كی انهار (كواری) ایرماغنه دوكیله‌رك، جمله‌سی بنكاله كورفزینه دوكیلور. اراضیسی پك منبت اولوب، اك برنجی محصولی مویه محتاج اولمیان بر جنس سیاه داریدر. ایكنجی درجه‌ده دخی بغدای، پرنج، پاموق، شكر قامشی، قهوه، تونون، چیویت، قاقائو، توتون، باغ اخراجنه یارار حبوبات متنوعه وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری زیاده‌جه اولوب، صندل وساج كبی قیمتلی اشجاری دخی واردر. مرعالری چوق اولوب، ایكی بچق ملیونه قریب صیغیر، بر بچق ملیوندن زیاده قیون وكچی وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. حیوانات وحشیه‌سی‌ده قیلان، پارس، آیی، یبان اوكوزی وسائره‌دن عبارتدر. باقیر معدنلری چوقدر. صنایع محلیه دمیردن زراعت آلاتیله سائر مواد وباقیردن بعض مصنع اوانی اعمالندن وبرطاقم ایپك اقمشه وسائره نسجندن عبارتدر. تجارتی خیلی ایشلكدر. مملكت حكمدارلق صورتنده اداره اولنوب، ٣ ایالت و٨ سنجاغه منقسمدر. اهالیسنك قسم اعظمی بت‌پرست اولوب، همان نصفیت اوزره سیوا و ویشنه عبده‌سنه منقسمدر. ٢٠٩٠٠٠ اسلام، ٢٥٠٠٠ خرستیان و ١٣٢٦٣ ده بودا مذهبنه تابع آدملر واردر. اك بیوك شهری (بنكالور) اولوب، ١٥٥٨٦٠ اهالیسی واردر. مملكته اسمنی ویرن (میسور) شهری ایسه شمدی ایكنجی درجه‌ده اولوب، ٦٠٨٠٠ اهالی ایله مسكوندر. ٥٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان شهر وقصبه‌لری ٢٢ وكوچك قصبه‌لرله قریه‌لری‌ده ١٩٦٠٨ مقدارنده‌در. بنكالور شهری مركز اتخاذ اولنوب، انكلیز حكومتنك وكیلی وسائر دوائر حكومت اوراده‌در؛ وبالكز (مهراجه) بنكالورده یاپلمقده اولان سراینك اكمالنه انتظاراً بوندن بر قاچ سنه اول میسورده اقامت ایتمكه دوام ایدیوردی؛ شمدی‌یه قدر او دخی یكی پایتخته كیتمش اولمیدر. معارف عمومیه بو صوك سنه‌لرده میسورده چوق ترقی ایدوب، بوندن یكرمی سنه اول ٢١٨٨ مكتب وار ایدی، وبونلره دوام ایدن ٥١١٩٤ شاكردان ٣٥٤٨ ی اناثدن ایدی. اهالیسی متعدد صنوفه منقسم اولوب، هندستانده بنكاله‌دن صكره اك زیاده صنوف اهالی بیننده‌كی فرق و درجاته رعایت ایدن بر میسوردر.

میسور (Maissour, Mysore) هندستانك آنف البیان حكومت ممتازه‌سنك اسكی پایتختی وشمدی ایالت مركزی بر شهر اولوب، بنكالورك ١٢٢ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع و ٦٠٢٩٠ اهالی ایله ایكی اوچ قاتلی كوزل خانه‌لری وبر قاچ سرایی حاویدر.

— میسور ایالتی ١٠٦٨٩ مربع كیلومتره وسعتنده اولوب، ٣٩٨٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٩٤٣١٨٧ اهالیسی واردر

میسوری (Missouri) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه دولتنده میسیسیپی ایرماغنه تابع بیوك بر نهر اولوب، ممالك مذكوره‌نك شمال غربی جهتنده‌كی (مونتانه) حكومتنك منتهای غرب جنوبیسنده و «روضهٔ مستركه» قربنده نبعان ایله، ابتدا شماله بعده شمال شرقی‌یه و نهایت شرقه طوغری جریان ایده‌رك، صاغ وصولدن مذكور قیالی طاغلردن و دومینیین حدودندن اینن بر چوق چایلر وخصوصیله صولدن (ملك) و صاغدن (موسقلشل) نهرلرینی و حكومت مذكوره‌نك حدود شرقیه‌سنده كندیسی قدر بیوك اولان (یلووستون) نهرینی اخذ ایله، داغوته حكومتنه بالدخول، شرق جنوبی‌یه وبعده جنوبه دونوب، صاغدن كوچك میسوری، بیغ چیانه، وبنه ریور ودیگر بر چوق انهار اخذ ایله، (نبراسقه) حكومتی حدودینه واصل اولدقده، ینه صاغدن (نیبراره) نهرینی آلیر؛ وابتدا داغوته نبراسقه ودها آشاغیده نبراسقه‌ایله (ایووه) حكومتلری بیننده خط حدودی تشكیل ایده‌رك، صولدن داغوته، بیغ سیو ولیتله سیو نهرلرینی وصاغدن (پلاته ریور) اسمیله بیوك بر نهر اخذ ایله، همنامی اولان حكومتك حدودینه واصل اوله‌رق،

بونکله نبراسقه وبعده قانساس حکومتلری حدودینی
تفریق ایله صاغدن (قانساس) نهرینی آلنجه، بونك
استقامتنه تابع اوله‌رق، بردن شرقه طوغری
دونر؛ و میسوری حکومتنی اورته‌سندن شق ایله،
صاغ و صولدن بر چوق چایلر آله‌رق صکره،
حکومت مذکوره‌نك حدود شرقیه‌سنه واصل اولنجه،
(سنت لویی) شهرینك وسط طرفنده (میسیسیپی)
ایرماغنه قاریشیر. میسورینك منبعندن اشبو ملتقایه‌دك
اولان مجراسی ٤٨٥٧ کیلومتره اولوب، میسیسیپی‌نك
ایسه منبعندن اورایه قدر اولان مجراسی ٢٣٦٣
کیلومتره اولدیغی ایچون، اصل میسوری ایرماق
صایلق ومنصبنه‌دك بو اسمی محافظه ایتمك ومیسیسیپی
بونك تابعلرندن صایلمق اقتضا ایدرکن، مجرد
میسیسیپی کندی استقامتی محافظه ایدوب، میسوری
بوکا تابع اولدیغیچون، میسیسیپی اصل ومیسوری
فرع عد اولنمشدر. میسوری مکسیقه کورفزنده‌کی
منصبنه‌دك اعتبار اولنسه، مجراسی ٧٢٠٠ کیلو-
متره‌یه بالغ اولور. حوضه‌سی ١٣٠ ٣٤٤ ١ مربع
کیلومتره‌در. حوضه‌سنك بو درجه‌ده وسعتی
و تابعلرینك کثرتیله برابر، بتون حوضه‌سنده آز
یاغمور یاغدیغندن، ومجراسنك اراضیسی پك فوری
اولمغله، صوبی سونکر کبی امدیکی کبی، حرارتدن
دخی تبخرات چوق اولدیغندن، میسورینك صوبی
نسبةً آزدر؛ و میسیسیپی‌یه قاریشدیغنده پك
چامورلی و بولانیق اولوب، مذکور ایرماغك
صوینی‌ده بولاندیرر. منابعی حذای بحردن ٤٠٠٠
متره یوکسك اولوب، ملتقاسنك ارتفاعی آنجق
١١٤ متره‌در. مجراسنك اطرافی وحوضه‌سنك
اکثر جهتلری هنوز خالی و معمور بتدن بریدر.
مع‌هذا برچوق دمیر یول خطلری تمدید اولنه‌رق،
اسباب عمران تهیئه اولنمشدر. بتاغنك اکثر
طرفلری ١٢٠٠ و ١٨٠٠ متره کنیشلکنده‌در.
ملتقاسنده دوکدیکی صو ثانیه‌ده ٣٥٠٠ مکعب
متره‌دن عبارتدر، یعنی میسیسیپینك دکیزه دوکدیکی
صوبك آنجق ١٥ ده بریدر. فیضانی ایلك بهارده
اولوب، اوچ آی قدر دوام ایدر. قیشین ایکی اوچ
آی یوقاری طرفلری طوکمش بولنور. اوفق
وابورلر (یلووستون) و بعضاً (میاق) نهرلرینك
ملتقاسنه‌دك چیقیور، دها بیر کاچ آنجق (یژاره)
ملتقاسنه‌دك سربست ایشلیه بیلیور.

میسوری (حکومتی (État de Missouri)
(آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی
ترکیب ایدن حکومتلرك بری اولوب، ممالك مذکو-
ره‌نك تا وسطنده واقعدر، و اورته‌سندن جریان
ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. همان مستطیل
الشکل بر یر اولوب، ٣٧°٤٠′ ایله ٣٦° عرض
شمالی و ٩١°٢٥′٥٤″ ایله ٩٨°٥′ طول غربی
آره‌لرنده ممتد اولور. حدود شرقیه‌سی میسیسیپی
وحدود غربیه‌سنك قسم شمالیسی میسوری مجرالرندن
عبارت اولوب، سائر طرفلردن حدودی خطوط
مستقیمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. شمالاً یووه، شرقاً
ایلینوا وبر پارچه برده کنتوکی وتنسه، جنوباً
آرقانساس، غرباً دخی نبراسقه وقانساس حکومتلری
واینددانه اراضیسی ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی
١٧٩ ٧٧٨ مربع کیلومتره اولوب، ٢ ١٦٨ ٣٨٠
اهالی ایله مسکوندر. میسوری مجراسی مملکتی
ایکی‌یه بولوب، قسم شمالیسی شمالدن جنوبه مائل
بر یایله‌دن عبارت، وقسم جنوبیسی ١٠٠٠ و ١٢٠٠
متره‌یه قدر یوکسك طاغلری حاوی اولوب، هر
ایکی طرفدن، میسوری ومیسیسیپی‌یه دوکلك اوزره
بر چوق نهرلر آقار. شمالده‌کیلرك الڭ بیوکلری:
قراندریور ایله چاریتون، وجنوبده‌کیلرك باشلیجه‌
لری: اوساجه و غاسقوناده نهرلریدر. بونلر
میسوری‌یه دوکیلور. (بلاق ریور) ایسه جنوبه
طوغری جریانله برقاچ چای دخی آله‌رق، مملکتك
خارجنده میسیسیپی‌یه تابع (ویته‌ریور) ه دوکیلور.
طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستور اولوب،
«قره‌طاغ» اسمیله یاد اولنورلر. یالکز تپه‌لری
چیلاقدر. میسورینك مجراسی چامورلی وفنا منظره‌لی
ایسه‌ده، مملکتك سائر طرفلری پك کوزلدر.
اکثر چایرلری واورمانلرله قیرلری آچیلوب، تارلایه
تحویل اولنمش؛ وبو حکومت ممالك مجتمعه‌نك الڭ
منبت ومحصولدار یرلری صره‌سنه کچمشدر. هواسی
عموم ممالك مجتمعه‌نك هواسنه تابع اولوب، کرك
حرارت وکرك برودتی زیاده‌جه‌در. یازین میزان
الحراره‌نك درجهٔ وسطیه‌سی ٢٥ وقیشین تحت الصفر
١ ایسه‌ده یازین ٣٧ درجه‌یه قدر چیقدیغی وقیشین

تحت الصفر ٢٢ درکه‌یه قدر ایندیکی دخی اولور. باشلیجه محصولاتی : مصر، بغدای، بولاف، پتاته، توتون، پاموق ایله سبزه و میوه‌نک انواعندن عبارتدر. اراضیسنک یوزده ٤٥ ی اورمانلرله مستور اولوب، بونلرک اشجاری چام انواعیله، میشه، جوز، سروی وسائره‌دن عبارتدر. مرعا وچایرلری چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی ٢ ملیونی متجاوز صیغیر، ١½ ملیونه قریب قیون، ٤½ ملیونی متجاوز طوموز وبرملیونه قریب بیکیر و استر ومرکبدن عبارتدر. معادنی برنجی درجه‌ده کومور ودمیر وایکنجی درجه‌ده باقیر، قورشون و چنقو ایله سائره‌دن عبارتدر. مرمرلری‌ده چوقدر. صنایعجه ایکنجی درجه‌ده اولوب، مع‌هذا مختلف فابریقه‌لری گیتدکجه چوغالمقده‌در. میسوری ایله میسیسیپی سیر سفائنه صالح اولوب، مملکتک برچوق کمی وواپورلری اولدقدن بشقه، دمیریوللری دخی پک چوقدر؛ وبووسائط تجارتی تسهیل ایدیور. اهالیسندن یالکز ١٥٠٠٠٠ قدری زنجی وجزئی مقداری اصل یرلی وچینلی اولوب، قصوری آوروپا مهاجریندن وباشلیجه انکلیزدن عبارتدر. اک بیوک معموره‌لری سنت لویی، قانساس سیتی، سنت جوزف وهانیبال اولوب، سنت لوینک ٣٥٠٥١٨ اهالیسی واردر. مملکت ١١٤ قونتلق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزاداره‌سی (جفرسون سیتی) در.

میسولونکی { (Missolonghi) یونانده آقارنانیه مع اتولیه ایالتنک } مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، اینه‌بختینک ٤٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و پاتراس کورفزینک شمالنده واقع بر قوروق مدخلنده واقع اولدیغی حالده، ٦٣٢٥ اهالیسی، پک عادی خانه‌لری، چامورلی سوقاقلری و رطوبتلی وصیتمه‌لی هواسی واردر. یونان استقلالی وقوعاتنده اهمیت قزانمشیدی. مشهور انکلیز شاعری لورد بایرون اوراده وفات ایتمش، وبر هیکلی رکز اولنمشدر.

میسون { (بنت بجدل الکلبیه) معاویه‌نک ازواجندن و شاعرات عربدن } اولوب، یزیدک والده‌سیدر. عمزاده‌سنه محبتی اولوب، بونی مشعر سویلدیکی برقاچ بیتک معاویه‌نک مسموعی اولمسی اوزرینه، کندیسنی بالتطلیق قبیله‌سنه کوندرمش؛ وکوچک بولنان یزید دخی برابرنده گیتمکله، شعر و فصاحتی والده‌سنک قبیله‌سنده اوکرنمش ایدی.

میسیسیپی { (Mississippi) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌دولتنده } بیوک بر ایرماقدر، که ممالک مجتمعه‌نک حدود شمالیه‌سی قربنده و (سوپریور) کولنک غرب جهتنده (مینزوته) حکومتی داخلنده ٥٠٠ متره ارتفاعلری اولان برطاقم تپه‌لردن نبعانله، بعض کوچک کوللرک ایچندن کچه‌رک، ابتدا شرقه، بعده جنوبه، صکره جنوب غربی ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایده‌رک، (سنت پول) شهری ایچندن بعد المرور، حکومت مذکوره‌نک حدود شرقیه‌سنه واصل اولور؛ و اورادن منصبی قربنه دک ممالک مجتمعه‌نک مختلف حکومتلری آره‌سنده خط حدود برینی طوته‌رق، گاه شرقه وگاه غربه میلانله، عمومیت اوزره جنوبه طوغری آقه‌رق، شرق جهتنده‌کی ویسقونس، ایلینوآ، تنسه و میسیسیپی حکومتلرینی غرب طرفنده‌کی مینزوته، یووه، میسوری، آرقانساس و لویزیانه حکومتلرندن تفریق ایدر؛ ونهایت لویزیانه حکومتی داخلنه گیروب، یکی اورلیان شهری قربنده واسع بر دالیه وبرچوق بتاقلقلر تشکیل ایده‌رک، مکسیقه کورفزینه دوکیلور. صاغدن آلدیغی انهارک اک بیوکی کندیسندن چوق دها اوزون اولان میسوری اولوب، اوندن یوقاری دسموآن وریدسدار واوندن آشاغی وهیته، آرقانساس وریدریور نهرلرینی دخی آلیر. صولدن آلدیغی انهارک اک بیوکی (اوهیو) در، که میسوری قدر اوزون دکل ایسه‌ده، صوبی

اوندن چوق زیاده وفوق‌العاده براقدر. اوهیونك
کندی تابعلری‌ده بك چوق اولوب، آلنانی جبالندن
اینن صولری یعنی همان بتون ممالك مجتمعه‌نك قسم
شرقیسی میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. اوهیودن یوقاری
میسیسیپی صولدن ایلینوا، روقس‌ریور، ویسقونسن،
قاپیقوو وسنت قروا نهرلرینی ودیکر برچوق چایلر
دخی آلیر. میسیسیپینك وصولدن آلدیغی انهارك
صولری براق اولدیغی حالده، یالکز میسورینك
چامورلی صویی بتون ایرماغك صولرینی بولاندیرر.
مجراسنك آشاغی طرفلرنده فیضانی موسمنده صولر
یتاغنه صیغه‌میوب، اطرافه طاغلمله، بر چوق
بتاقلقلر وکوللر تشکیل ایدوب، بك کنیش اراضی‌یی
بطال براقیر، وهوایی بوزار. نیلك بر قاچ مثلی
بیوکلکنده اولان بو دهشتلی ایرماغی سدلر وبندلرله
ضبط ایتمك ممکن اوله‌میوب، بو یولده صرف
اولنان ملیونلرك آنجق قسماً فائده‌سی کوریله‌بیلشدر.
نهر بك چوق چامورلر ایندیروب، بونلرك تراکمندن
دالیه‌سی کیتدکجه توسع ایده‌رك، دکیزه ایچنه
اوزانمقده‌در. مجراسی تقریباً ٥٠٠٠ کیلومتره
اوزونلغنده وحوضه‌سی ٢ ٢١٣ ٥٨٢ مربع کیلومتره
اولوب، ممالك مجتمعه‌نك همان نصفی وسعتنده‌در.
کنیشلکی ودرینلکی محلنه کوره مختلف اولوب، حد
وسطی اوزره ثانیه‌ده ١٧ ٤٤٠ مکعب متره صو
دوکر. کرك کندیسنك قسم اعظمی وکرك تابعلرینك
اکثری سیر سفائنه صالح اولوب، خندقلر واسطه-
سیله اکمال دخی ایدلمش اولمغله، ٤٠٠٠٠ کیلومتره‌لك
سیر سفائن طریقی واردر. آنجق کندیسیله اکثر
تابعلرینك مجرالری بوینجه دمیر یول خطلری اوزا-
نوب، انهارك اوستندن کوپریلرله دخی کچمکله،
سفائنه چوق احتیاج براقیورلر. مع‌هذا بو انهارده
ایشلین واپورلر ١٢١٦ عددنده اولوب، یالکز
کیملرله صاللر دخی بك چوقدر. کنارلر محلنه‌کوره
واسع چایرلر ومرعالر، بر تارله صورتنده وبخارلی
لوقوموتیفلرله ایشلنیر پایانسز تارله‌لر، بالطه کور-
مه‌مش صیق اورمانلر ویا سازلقلردن عبارتدر.

میسیسیپی { (État de Missis-sippi) حکومتی. آمریقای شمالیده
ممالك مجتمعه‌نك حکومات جنوبیه‌سندن اولوب، صول
کنارنده بولندیغی آنف‌البیان ایرماغك اسمیله
تسمیه اولنمشدر. شمالدن جنوبه ممتد غیر منتظم بر
مستطیل صورتنده اولوب، حدود غربیه‌سی بیوك
بر مسافه‌ده همنامی اولان ایرماغك مجراسندن
عبارت ایکن، منتهای جنوبنده بر خط مستقیمله
حدود شرقه طوغری دونوب، (پثار) نهرینه قدر
کلیر، واورادن دکیزه قدر بو نهرك مجراسنی تعقیب
ایدر. قسم شرقیسنك حدود جنوبیه‌سی مکسیقه
کورفزی ساحلدن و حدود سائره‌سی خطوط
مستقیمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. شرقاً آلابامه،
شمالاً تنسه، غرباً آرقانساس ولوییزیانه، جنوباً
دخی ینه لوییزیانه حکومتلریله ومکسیقه کورفزیله
محدوددر. ٣٠° ١٢′ ایله ٣٥° عرض شمالی و ٩٠°
٢٣′ ٣٢″ ایله ٩٣° ٥٥′ ١٨″ طول غربی آره-
لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٠ ٠٢٠
مربع کیلومتره واهالیسی ١ ١٣١ ٥٩٧ کشیدر.
مرکزی (جاقسون) واك بیوك معموره‌سی
(ویقسبورغ) در. اراضیسی دوز وآلچق اولوب،
آنجق اوچ درت یوز متره ارتفاعنده بعض تپه‌لری
واردر. اکثر طرفلرینی همنامی اولان ایرماغك
طاشان صولری باصمغله، بتاقلق ویا اوزلی نهر
چامورلریله مستور منبت یرلردن ویوکسك اشجاری
حاوی اورمانلردن عبارتدر. میسیسیپی‌نك بر قاچ
قولی آیریله‌رق، مملکتك ایچ طرفلرینه قدر صو-
قلدقدن صکره، ینه دونوب، ایرماغه دوکیلور. بو
ایرماقدن بشقه طوغریدن دکیزه دوکیلور برقاچ نهری
دخی اولوب، باشلیجه‌لری: پیرریور، لیف‌ریور، بوکا
تابع چیچاساوهی و (توبیغبی) نك یوقاری قسمیدر.
هواسی معتدل اولوب، یازین میزان‌الحراره ٢٦
درجه‌یی تجاوز ایتمدیکی وقیشین ٨ درجه‌دن آشاغی
ایتمدیکی حالده، مجرد حرارتك بلا فاصله دوامی
و رطوبت هوایی آغیرلشدیریور. زراعتجه ممالك
مجتمعه‌نك ایلری بولنان یرلرندن اولمیوب، اك برنجی
محصولی پاموق اولدیغی حالده، بو محصولجه دخی
برنجی دکلدر. سائر محصولاتی: طاتلی پتاته، شکر
قامشی، توتون، برنج، مصر وآز مقدارده بغدای،
آرپه، یولاف وسائر حبوباتله اقالیم حاره‌یه مخصوص
میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حیوانات

اهلیه‌سی آزدر. صنایعی ممالک مجتمعه‌نك دیكر جهتلرینه نسبةً بك كری وجزئیاندن عبارتدر. اهالیسنك همان ثلثانی زنجی وقصوری انكلیز وسائره اوله‌رق آوروپا مهاجریدر. ۲۷ اعضادن مركب بر هیئت اعیانیله ۱۱۵ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانی اولوب، رئیس حكومت وسائر مأمورین اداره ٤ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. عمومی قونغره‌یه ۷ اعضا كوندرمك ورئیسك انتخابنده ۹ رأی ویرمك حقنی حائزدر. حكومت ۱۰ سنجاغه منقسمدر.

میسیه { (Mysie) آسیای صغیرك تقسیمات قدیمه‌سنده بر خطه اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شمال غربی كوشه‌سندن یعنی شمدیكی قره‌سی و بیغا سنجاقلرندن عبارت ایدی. جنوباً (لیدیه)، شرقاً (بیتنیه) خطه‌لریله، شمالاً مرمره دكیزیله، غرباً دخی آطه‌لر دكیزیله محدود ایدی. ایكی‌یه منقسم اولوب، بوغازه قریب اولان شمال غربی جهته كوچك ودیكر قسمنه بیوك میسیه نامی ویریلیردی. تروآ مملكت مشهوره‌سی‌ده بو خطه داخلنده ایدی. الیوم قاز طاغی دینلن (ایدا) جبلی مشهور ایدی. اك بیوك معموره‌لری: اردك قربنده كیزیق، اسكیلاكی، پیتیه، لامپساقوس (لاپسكی)، آبیدوس، آپولونیه، میلتوپولیس، داردانوس، سجیه، لاریسا، آسوس، آنتاندروس، آدرامیت (ادرمید)، اسكپسیس، برغامه (برغمه) وسائره ایدی. اهالیسی پلاسج اقوامندن اولوب، ظن اولندیغنه كوره، تراكیه ویا شمدیكی بلغارستانك محلنده بولنمش اولان (مسیه) دن اوراپه كچمشلردی. ابتدا تروآ وبعده لیدیه یعنی ساردس حكمدارلرینه تابع اولوب، بعده كیخسرو طرفندن ضبطله، ایران دولتنه الحاق اولنمش؛ و اسكندر طرفندن بعدالضبط، طوائف ملوك بیننده منازع فیه اولوب، نهایت برغامه حكومتنه تابع اولمش؛ وصكره برغامه دولتیله برابر رومالیلر طرفندن ضبط اولنمش ایدی. عثمانلیلر طرفندن فتح اولندقدن صكره، شرق جنوبی قسمی طول مدت والیسی بولنان (قره عیسی) دن تحریفاً (قره‌سی) وشمال غربی جهتی مركزی اسمیله (بیغا) تسمیه اولنمشدر.

میشار { دنباوند جوارنده خیراتی واشجاری چوق بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

میشقولج { (Miskolcz) مجارستانك شمال جهتنده و پشته‌نك ۱۵۰ كیلومتره شرق شمالیسنده (بورسود) ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، ۲٤۳۲۰ اهالیسی وپك مقبول بغدایله شرابی واردر.

میشل { [«میخال» و «میكل» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

میشله { (Michelet) فرانسه‌نك اك مشهور مورخین و ادباسندن اولوب، ۱۷۹۸ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۷٤ ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت تاریخ معلمی بولنوب، آقادمیا اعضالغنه انتخاب، و بعض مأموریتلره دخی نصب اولنمشدی. كیزو وادغار كینه ایله الفت ورفاقتی وار ایدی. تاریخه دائر مهم وبیوك برقاچ تألیفدن بشقه، امور سیاسیه و مباحث معاشرته متعلق مسائله دخی قاریشوب، دفعاتله مأموریتندن ومعلمكدن عزل اولنمشدی. نهایت كندی محصول قلمیله یاشامق اوزره، اختیار عزلت ایدوب، «انجیل انسانیت»، «قادین»، «عائله»، «قوش»، «دكیز»، «عشق» عنوانلی آثاری كبی برطاقم كتب ادبیه و نافعه نشرینه باشلامش؛ و برنجی زوجه‌سنك وفاتندن صكره تزوج ایتدیكی قادین دخی، ادبیاتده‌كی اقتداری حسبیله، تحریر آثارده كندیسنه یاردیم ایتمش؛ وكندیسی‌ده بعض كتابلر یازمشدر.

میشو { (Michaud) فرانسه مشاهیر مورخین و ادباسندن اولوب، ۱۷٦۷ ده (ساووآ) نك (آلپن) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۳۹ ده وفات ایتمشدر. ابتدا قراللق وقتولیكلك طرفداری اولوب، بعض غزته‌لرده محررلك ایتمش؛ وفرانسه قاریشیقلغی زماننده اعدامنه حكم اولنمش ایسه‌ده، اختفا ایدوب، بعده ایمپراطورلق وقراللق زماننده آقادمیا اعضالغنه انتخاب، وبعض مأموریتلره نصب اولنمش ایدی. اك مشهور اثری اهل صلیب محاربانی حقنده ۵ جلد اوزره یازدیغی كتابدر. «كتبخانهٔ اهل صلیب» عنوانیله دیكر بر اثری دخی اولوب، برنجیك متممی حكمنده‌در. بونك برادری (كنج میشو) دیمكله معروف اولوب، مطبعه‌جیلقله مشغول بولنمش؛ و ۱۸۱۱ دن ۱۸۲۸ تاریخنه‌دك ۵۲ جلد اوزره

نشر اولنان «تراجم احوال عموميه» اثر عظيمنك و «برجيات بولنان ذواتك تراجم احوالى» نك هيئت تحريريه‌سنه رياست ايتمشدر. ١٧٧٢ ده طوغوب، ١٨٥٨ ده وفات ايتمشدر.

ميشواقان { (Michoacan) مكسيقه ممالك مجتمعه‌سنى ترکيب ايدن حکو- ماتك وسطنده و بحر محيط معتدل ماثله‌سنده بولنانلردن برى اولوب، جنوباً غوئررو، شرقاً مكسيقو، شمالاً غوآناجوآتو وجاليسقوحكومتلريله غرب جنوبى جهتندن‌ده بحر محيط معتدل ايله محدوددر. ١٧° ٥٣′ ايله ٢٠° ٣٣′ عرض شمالى و ١٠٢° ١٧′ ايله ١٠٦° ٣′ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولديغى حالده، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٠٠ ٦١ مربع كيلومتره و اهاليسى ٥٣٤ ٦٦١ كشيدر. شرق جهتى بويوك يايله‌لردن وبر طاقم آتش افشان اولان مرتفع طاغلردن عبارت اولوب، غربه طوغرى ساحله‌دك كيتدكجه كسب انحطاط ايده‌رك، ارتفاعه كوره مختلف هوالى بر طاقم باصمقلر تشكل ايديور. يالكز ساحل جهتى صيجاق وآغر هوالى اولوب، ايچ طرفلرى هميشه بهار ديننله‌جك معتدل هوالى و انواع اشجار و نباتاتله مستور اوله‌رق جنت آسادر. (ريودلاس بالزاس) اسميله بيوك بر نهر بوقاريكى يايله‌لردن اينه‌رك، حدود جنوبيه‌سنى تفريق ايله، صاغدن (ريوغرانده) وساثر برقاچ نهر يعنى همان بتون مملكتك مياه جاريه‌سنى آلدقدن صكره، بحر محيط معتدله دوكيلور. حدود شماليه‌سنده (شاپاله) اسميله بيوك بر كول بولنديغى كبى بوقارى يايله‌ده ديكر درت بش بيوك ومتعدد كوچك كوللر دخى واردر. طوپراغى پك منبت اولوب، هواسنك درجات مختلفه‌سى‌ده هر نوع محصول يتيشمه‌سنه مساعد اولمغله، زراعت و ثروت طبيعيه‌جه پك زنكين بر بر اولوب، باشليجه محصولاتى: شكر قاميشى، پاموق، چيويت، قهوه، قاقاو، مصر، بغداى، آرپه، مانيوق وساثره‌دن عبارتدر. ميوه‌لرك كرك اقاليم حاره وكرك اقاليم معتدله‌يه مخصوص انواعى پك كوزل ولذيذ اولور. اورمانلرى‌ده چوق اولوب، اقاليم بارده‌يه مخصوص اولان چاملره وارنجه‌يه قدر هر نوع اشجار يتيشير. قيون، صيغير، بيكير وساثر حيوانات اهليه‌سيله آو حيواناتى ونهر وكوللرده وساحلنده باليغى چوقدر. كومش، آلتون، باقير، دمير و ساثر معدنلرى‌ده بولدر. كور معدنى‌ده بعض طرفرنده بولنور. حكومت ٥ سنجاغه منقسم اولوب، ٢٠ قضايى حاويدر. اهاليسنك قسم اعظمى اصل يرليلرك (تاراسق) قومنه وساثر اقوامه منسوب اولوب، چوغى اسپانيوللرله بالاختلاط ملز حالنده بولنيور. خالص اسپانيول اولادلرى پك آزدر. صنايع هنوز پك كريدر.

ميشيغان { (Michigan) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك قسم شرقيسنك منتهاى شمالنده بولنان وبر بريله اختلاط ايدن بش بيوك كولك برى اولوب، ديكرلرى ممالك مجتمعه ايله دومينيون قطعه‌سى آره‌سنده ممتد اولدقلرى حالده، بو كول صرف ممالك مجتمعه اراضيسيله محاط اوله‌رق، بر پارمق اوجى شكلنده شمالدن جنوبه طوغرى اوزانيور. منتهاى شمال شرقيسنده (ماكيناو) بوغازندن (هوروون) كوليله و اوننك واسطه‌سيله ديكرلريله دخى اختلاط ايدر. شمالاً اوزون برشبه جزيره ايله (سوپريور) وشرقاً ميشيغان شبه جزيره‌سى ديننلن واسع بر بر يله (هوروون) و (اريه) كوللرندن آيرلشدر. شرقاً وشمالاً همنامى اولان حكومتله، غرباً ويسقونسن وايليونوا، جنوباً دخى اينديانه حكومتلريله محاطدر. محيط داثره‌سى ١٧٠٠، بويى ٥٣٠ واكى ١٠٠ ايله ١٤٠ كيلومتره آره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٢٠٠٠ مربع كيلومتره‌در. ٤١° ٣٨′ ايله ٤٦° ٦′ ١٢″ عرض شمالى و ٨٧° ٥′ ٤٣″ ايله ٩٠° ٢٠′ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولور. شمال جهتنده شرق وغرب ساحلنده بر قاچ قويى ايله بر طاقم آطه‌لرى واردر. درينلكى اكثر يرلرنده ٢٠٠ متره راده‌لرنده اولوب، بعض محللرنده ٢٩٧ متره‌يه قدر وارير. اطرافى آلچق وچيلاق واكثريا قوملق يرلردن عبارتدر. بو كوله هر طرفدن بر خيلى انهار دوكيلوب، حوضه‌سى ١١٨ ٨١٢ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. فضله مياهى مذكور بوغازدن هوروون كولنه و اورادن كولدن كوله آقه‌رق نهايت (سنت لوران) ايرماغى واسطه‌سيله بحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلور. ايچنده كيلر و واپورلر ايشليوب، متعدد ليمانلرى واردر؛ ومذكور بوغازدن سفائن

کوللردن وسنت لوراندن بحر محیط آطلاسی‌یه قدر اینوب چیقار.

میشیغان حکومتی (État de Michigan) ممالک مجتمعه‌نک جماهیر شمالیه‌سندن بری اولوب، همنامی اولان کول ایله هوروون واریه کوللری آره‌سنده شماله طوغری ممتد اولان واسع برشبه جزیره ایله بونک قارشیسنده وشمال غربیسنده اوله‌رق میشیغان ایله سوپریور کوللری آره‌سنده بولنان دها کوچک برشبه جزیره و (سوپریور) کولی ساحل جنوبیسنک برمقدارندن والحاصل بربرندن آیری ایکی پارچه اراضیدن مرکبدر. بووجهله شرقاً اریه وهوروون کوللریله وبونلرک آره‌سنده‌کی بوغازله، شمالاً ینه هوروون وسوپریور کوللریله، غرباً ویسقونسن جمهوریتیله ومیشیغان کولیله، جنوباً دخی اینديانه واوهیو جمهوریتلریله محدوددر. بیوک پارچه‌سی شمالدن جنوبه ٤٢٠ کیلومتره اوزونلغنده وحد وسطی اوزره ٢٧٠ کیلومتره کنیشلکنده وکوچکی ٢٨٠ کیلومتره بوینده اولوب، اکی ٤٠ ایله ١٣٠ کیلومتره آره‌سنده‌در. بتوننک مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٩٣١٨ وکول ایله برابر ٣٤٢٧٦٠ مربع کیلومتره‌در. ٣٠َ ٤٥َ ٤١° ایله ٤٧َ ٤٦° ٣٥َ عرض شمالی و ٤٣َ ٨٤° ایله ٤٣َ ٩٢° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور اهالیسی ١٦٣٦٩٣٧ کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، بیوک شبه جزیره‌نک اورته‌سنده تقسیم میاه خطنی تشکیل ایدن تپه‌لرک ارتفاعی ١٢٠ متره راده‌لرنده‌در. کوچک شبه جزیره‌نک سواحلنده رنکارنک قیالردن عبارت بعض اوچوروملر بولنور. اکثر طرفلری چیلاق اولوب، بعض سیرک اورمانلری دخی واردر. انهاری چوق ایسه ده، اکثری کوچک اولوب، بیوک شبه جزیره‌ده میشیغان کولنه دوکیلنلرینک الک بیوکلری شمالدن باشلایه‌رق: مانستی، موسکهون، غران ریویر، مارشال، سنت جوزف؛ هوروون کولنه دوکیلنلرینکده باشلیجه‌لری: ریویر اوسابل ایله قاس نهرلریدر. کوچک شبه جزیره‌دن دخی میشیغان کولنه متومینه ایله اسقانابه ومونیستر نهرلری دوکیلیور. کوچک شبه جزیره‌نک هواسی سرت وصووق ومع هذا یازین بعضاً خیلی صیجاق وطوپراغی غیرمنبت اولوب، یالکز معادنی چوقدر. بیوکنک ایسه قسم شمالیسی بوندن آز فرقلی، اورته‌سی دها اهون وقسم جنوبیسی ایسه معتدل وپک منبتدر. یالکز بوقسمنک قوهٔ انباتیه‌سی بو حکومتی الک محصولدار ممالک صره‌سنه کچیرمکه کافیدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، مصر، یولاف، آرپه، مصرداریسی، چاودار، پتاته ایله میوه وسبزه‌لرک انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی ایکی ملیوندن زیاده قیون ایله برملیونه قریب طوموز، اوندن آز اکسیک صیغیر وساره‌دن عبارت اولوب، سنوی ١٤٠٠٠٠٠ طونیلاته قدر پنیر و ٥٤٠٠٠ یکی قنطار یاغی چیقار. بوستلری کورکه یارار حیوانات وحشیه‌سی خیلی آزالمش ایسه‌ده، ینه انواع کثیره‌سی بولنیور. کوللردن چوق بالیق چیقار. معادنی وعلی الخصوص باقیر ودمیر ایله کومش معدنلری چوق اولوب، کومور وسائر بعض معادنله برابر سنوی ٧٥ ملیون فرانق قیمتنده معدن اخراج اولنور. طوزی دخی چوقدر. اورمانلرنده چامک انواعیله میشه، جوز، کورکن، قره آغاج وسائر اشجاردن سنوی ٢٦٥ ملیون فرانق قیمتنده کراسته قطع واخراج اولنه‌رق، علی الخصوص سفائن اعمالنه یارار. صنایعجه پک ایلری اولمیوب، یالکز دوکمخانه ودمیرخانه‌لری واردر؛ ومحصولات ارضیه وحیوانیه‌نک استحضاریله وکراسته جیلکه متعلق صنعتلرله توغل اولنور. کوللرده ونهرلرک اکثرنده سفائن ایشلدیکی کبی، دمیر یوللری‌ده چوق اولوب، تجارتی تسهیل ایدیور. حکومت ٧٩ قونتاق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (لانسینغ) قصبه‌سی واک بیوک شهری ١١٦٣٤٠ اهالیلی جامع اولان (دتروآ) دریه شهر وقصبه‌لری ٢٦ عددنده‌در. ٣٢ اعضادن مرکب برهیئت اعیانی و ١٠٠ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی واردر. عمومی قونغره‌یه ١١ اعضا کوندرمک حقنی ورئیسک انتخابنده ١٣ رأیی حائزدر.

میغدونیه (Mygdonie) ماکدونیه خطهٔ قدیمه‌سنک قسم شرقیسنک اسمی اولوب، استرومه ایله واردار نهرلری آره‌سنده واقع ایدی، ومرکزی سلانیکک موقعنده بولنمش اولان (ترمه) قصبه‌سی ایدی.

میقرونسیه (Micronésie) اوقیانیه‌نک منقسم اولدیغی اوج قسمک بری اولوب، اقسام ثلثهٔ مذکوره‌نک الک شمال غربیسی

اولدیغی حالده، اولا، ماریانه جزایر مجتمعه‌سنك شمال وشمال غربیسنده واقع و ١١٠ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولان ماجلان؛ ثانیاً، ١١٤٠ مربع کیلومتره وسعتنده بولنان ماریانه؛ ثالثاً، ١٤٥٠ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌لری اولان قارولینه وپالاواس؛ رابعاً، ٤٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولان مارشال؛ خامساً، ٤٣٠ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی اولان جیلبرت جزایر مجتمعه‌سندن مرکب وبووجهله مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٣٠ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر. اهالیسی ٩١٦٠٠ کشی قدر اولوب، بهر مربع کیلومتره باشنه ٢٦ کشی دوشیور. اك مسکون بری جیلبرت آطه‌لری اولوب، اوراده بهر مربع کیلومتره باشنه ٨٦ کشی دوشیور. ماجلان آطه‌لرینك ایسه پك آز بری مسکوندر. میقرونسیه‌لیلرك پولینسیه‌لیلرله مشابهت وقرابت جنسیه‌لری اولوب، پك چوق عادات واعتقاداتجه فرقلری واردر. جزایر مذکوره‌ده بیاض رنکلی ودوزکون سیمالی اولان بوجنسدن بشقه، نغریتو تعبیر ایتدکاری سیاه‌بکزلی بر جنس اهالیٔ قدیمه‌نك بقیه‌سی دخی بولنمقده‌در؛ وملایی جنسی دخی بعده کلوب، جزایر مذکوره‌یه داخل اولمش؛ ومیقرونسیه‌لیلره قاریشمشدر.

میقونه { (Mycone) یونانك کیقلاده جزایرندن برآطه اولوب، شیره‌نك ٣٢ کیلومتره شرقنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٣١٤٥ کشیدر. طاشلق دقورو برآطه اولوب، دلوس، دراغونیس واستاپودیه آطه‌لریله برابر شیره قضاسنه تابع برناحیه تشکیل ایدر. ناحیه‌نك ٤٥٠٠ اهالیسی واردر.

میکالی { (ابوالفضل عبدالرحمن بن احمد) مشاهیر ادبادن اولوب، خراسانده عصرینك وحیدی ایدی. نسبی ملوك ساسانیه‌نك اخیری اولان یزدجرده واصل اولوردی. ٤٣٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. «کتاب المنتحل»، «کتاب مخزن البلاغه»، «دیوان الرسائل»، «دیوان الاشعار» وسائر تألیفاتی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

ان لی فی ہوی لساناً کتوما
وجناناً یخفی حریق جواه
غیر انی اخاف دمعی علیه
ستراه یفشی الذی ستراه

میکائل { ملائکهٔ مقربیندن برینك اسمیدر.

میکائل { ملوك سلجوقیه‌نك برنجیسی وسلجوقیان دولتنك مؤسسی اولان ارطغرل بكك پدری وسلجوقك اوغلی اولوب، برادری اسرائیل ایله برابر قبیله‌سنك رئیسلری ایدیلر. سلطان محمود غزنوینك طرفنی التزام ایتمکله، اونك اذنیله جیحونی تجاوز ایده‌رك، خراسانده ساکن اولمشلردی.

میکل آنجلو { وفرانسزلرجه میشل آنژ Michel-Angelo, Michel-Ange) ایتالیانك اك مشهور واك بیوك رسام وهیکلتراش ومعمارلرندن اولوب، طوسقانانك آرچو شهری قربنده اسکی برخاندانه مخصوص (قاپرره) کوشکنده ١٤٧٥ ده طوغمش، و١٥٦٤ ده وفات ایتمشدر. چوجق ایکن، عصری رسامارندن دومینیق وداوید کیرلاندایونك یانته شاکرد کیروب، ١٥ یاشنده ایکن، بواستادلرینه تفوق ایتمکله، کندیلرندن آیریله‌رق، مدیجیس خاندانته منسوب (لوران مانیفیق) کندیسنی سراینه قبول، و خدمتنده قوللانلمقله برابر، اولاد معامله‌سی ایتمش ایدی. چوق کچمه‌دن بونك وفاتیله حامیسز قالمش ایسه‌ده، اووقته‌دك یاپمش اولدیغی بش اون هیکل ورسم انظار تحسین وتحیری موجب اولمغله، خیلی شهرت قزانمش ایدی. پاپا ایکنجی پولیوس کندیسنی رومایه جلبله، کندی مدفنی یاپدیرمشیدی. سکز سنه اشتغال ایتدیکی بومدفن اك استادانه آثارندندر. بعده پاپالردن اونجی لئون ایله اوچنجی پاولو واوچنجی پولیوسك‌ده توجهنی قزانمشیدی. فن معماری‌یه ٤٠ یاشنده باشلادیغی حالده، بوفنده دخی رقیبلرینه غلبه چالمشیدی. ٧٢ یاشنده ایکن ١٥٦٤ ده روماده (سنت پیر) کلیساسنك بعض تعمیرات وتزییناتنه مأمور اولوب، فن معماریتك دنیاده اك کوزل اثری عد اولنان معبد مذکورك قبه‌سنده بیوك بر مهارت کوسترمش، ووفاتنه دك بو ایشله مشغول بولنمشدر. کرك رسمده وکرك فن نقر ومعماریده اك برنجی استادلردن اولدیغی متفق علیه اولوب، رسمده مشهور رفائلدن دخی کری قالیور. آثاری حیرت افزادر. تشریحدن معلوماتی اولوب، کندی الیله دخی انسان وحیوان

بدنلرینی آچه‌رق، اجرای تدقیقات و مطالعات ایتدیکندن، آثارنده حقیقةً بیوك برمشابهت كوریلور. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب ، بعض اشعاری احفادندن بری طرفندن جمع ونشر اولنمشدر. جاه وثروته ودنیاده هیچ برشیئه التفات ایتمیوب، بر عصره قریب مدت سورن عمرینی صرف صنعتیله اشتغال ایله چکیرمشدر. اخلاق حسنه صاحبی ، خیرخواه وساكن برآدم ایدی . عائله‌سی اسمی (بوئونارونی) در.

میکنه { (Mycène) یونان قدیمك (پلوپونس) یعنی موره شبه جزیره‌سنده وآر-غولیده خطه‌سنده اسكی برشهر اولوب، خیلی وقت آیریجه بركوچك دولت صورتنده اداره اولنمش ؛ وكندینه مخصوص حكمدارلری بولنوب ، بعده خراب اولمشیدی. ویرانه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی (آرغوس) ك شمالنده موجوددر .

میلاس { آیدین ولایتنك منتشا سنجاغنده و مغله‌نك ٥٥ كیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق صاری چایك اوزرنده ومنبت بر اووه‌نك كنارنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامع شریفی، ٥ مسجدی، بركلیساسی، بر اسلام وبر روم مكتب ابتدائیسی، ٢ حمامی، بر بدستانی، ١٢٠ دكانی، ١ خانی و٦ چشمه‌سی واردر. اسكی بر قصبه او-لوب، قدیماً میلاسا (Mylassa) اسمیله معروف وبیوك برمعبدیله مشهور ایدی . اووه‌ده بر خیلی آثار عتیقه موجوددر.

— میلاس قضاسی منتشا سنجاغنك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، شرقاً مغله مركز قضاسیله، جنوباً بودروم قضاسیله ، غرباً آطه‌لر دكیزیله ، شمالاً دخی آیدین سنجاغیله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٦٣ مربع كیلومتره اولوب ، بونك نصفی طاغلق اراضیٔ خالیه‌دن، ٤٠٠ كیلومتره‌لكی اراضیٔ مزروعه‌دن، ٣٦٧ كیلومتره‌لكی اورماندن و٢٠٠ كیلومتره‌لكی‌ده مراعدن عبارتدر . قضا ٩٥ قریه‌یی حاوی اولوب ، ٢٨٥٨٦ اهالی ایله مسكوندر . بونلردن یالكز مركزده بولنان ١٩٣٠ ی روم و٣١١ ی یهودی اولوب، قصوری كاملاً مسلم وتركدر. محصولاتی ذخیره ایله سبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، مقدارلری چوق دكل ایسه‌ده جنسلری پك كوزلدر. توتون دخی محصو-لاتی جمله‌سندندر. اورمانلرندن خیلی مقدار كراسته قطع واخراج اولنور. واسع بركمور معدنی واردر. مرمر اوجاقلری پك چوق اولوب ، بو سببه مبنی اسكی شهر وقصبه‌لرینك ابنیهٔ مصنعه‌سی وهیكل وسائر آثاری چوق ایدی. حیوانات اهلیه‌سنك تولدات سنویه‌سی ١٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب ، قسم اعظمی قیون وكچیدن عبارتدر. سواحلنده چوق قویلری اولوب، كوللك اسمنده بر اسكله‌سی‌ده واردر . مملحه‌لری چوق اولوب، سنوی ٢ ملیون كیلو قدر طوز چیقار .

میلان { (Milan) ایتالیانك شمال جهتنده لومباردیه خطه‌سنك وهمنامی اولان ایالتك مركزی بیوك بر شهر اولوب ، رومانك ٤٧٨ كیلومتره شمال غربیسنده و (پو) ایرماغنه تابع (اولونه) نهری اوزرنده اوله‌رق ″٣٥ ′٢٧ °٤٥ عرض شمالی ایله ″٥ ′٥١ °٦ طول شرقیده واقعدر. ایتالیانك اك كوزل شهرلرندن اولوب، ٢٩٥٥٤٥ اهالیسی، ایپك قماشلر، قورده‌له، قطیفه، دانتله وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، تره یاغی وپنیر ایله ذخیره وسائره اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر. برقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقعدر . اطرافنده‌كی واسع اووه‌نك بعض بتاقلقلری و پرنج تارله‌لری اولدیغندن، هواسی رطوبتلیدر . ایچندن كچن چایك صویی پك آز اولدیغندن، دیكر انهاردن اوچ جدول آچیلوب، شهره صو آقیدلمشدر. حالا سورله محاط اولوب، ١٢ قپوسی واردر . اكثر سوقاقلری طار وغیر منتظم ایسه‌ده، مركزندن قپولره قدر بعض كنیش جاده‌لر آچلمشدر. برقاچ میدانی وطاق ظفرلریله كلیسا وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی واردر. معارفجه دخی ایتالیانك مراكزندن اولوب، آقادمیاسی، فن بیطره، فن قباله، صنایع نفیسه وسائره مكتبلری، متعدد مكاتب اعدادیه ورشدیه و ابتدائیه‌سی ، رصدخانه‌سی ، موزه‌سی ، بری ٢٠٠٠٠٠ و دیكری ١٦٥٠٠٠ جلدی حاوی ایكی كتبخانه وسائر مؤسسات علمیه‌سی واردر . مؤسسات خیریه‌سنك اك بیوكی ٢٥٥٠ یتاقلی خسته‌خانه‌سیدر. پك واسع بر تیاتروسی دخی او-

لوب، ایتالیاده‌کی تیاترولرك اك بیوکیدر. عمومی باغچه‌لری چوقدر. پك اسکی بر شهر اولوب، میلاد عیسادن ٦٠٣ سنه اول کالتلر طرفندن بنا اولندیغی مرویدر. اسکی لومبارد حکمدارلرینك پایتختی بولنمشدر. قرون وسطاده برخیلی وقت بردوقه‌لغك مرکزی بولنمشدر.

— میلان ایالتی شمالاً قومه، غرباً نوواره، جنوباً پاویه وپلزانسه، شرقاً دخی قرمونه وبرغامه ایالتلریله محدود اولوب، واسع بر اووه‌دن عبارتدر. (پو) ایرماغنه تابع تسین، لامبرو، اولونه، موجیا وآده نهرلری شمالدن جنوبه جریانله، اراضیسنی سقی ایدرلر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٩٣ مربع کیلومتره اولوب، ١١١٤٩٩٠ اهالی ایله مسکوندر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ٣٧٣ کشی دوشیور. ایالت ٥ قضایه منقسم اولوب، ٢٩٧ ناحیه‌یی حاویدر.

میلت { (Milet, Miletus) آسیای صغیرك ساحل غربیسنده (یونیه) مهجرلرندن بیوك ومشهور بر شهر قدیم اولوب، یونیه ایله دوریده وقاریه خطه‌لرینك حدودنده و ماآندر (یعنی بیوك مندرس) ایرماغنك منصبنده واقع ایدی. برسورله ایکی‌یه منقسم اولوب، درت لیمانی وشمسدن کنایه اولان (آپولون)ك عبادتنه مخصوص مشهور وجسیم برمعبدله برکهانتخانه‌سی وار ایدی. اك اول برطاقم کرید مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنوب، بعده یونانك یونیه‌لی مهاجرلری طرفندن تجدید وتوسیع ایدلمکله، قبل المیلاد ٧٥٠ تاریخلرنده یونیه‌نك اك معمور شهری وصور وقارتاجدن صکره دنیانك اك بیوك تجارتکاهی ایدی. پك معمور ومزین بر شهر اولمغله، اهالیسی فوق العاده ثروت وسامان وقوته و١٠٠دن زیاده حرب کمیسنه مالك اولوب، آق دکیز وقره دکیز سواحلنده ٣٠٠ قدر مهجر تأسیس ایتمشلردی، که سینوب واودسا (هوجه‌بك) بوجمله‌دندر. بیاغیسی وقیرمزی چوخه‌لری مشهور ایدی. آنجق سفاهت دخی اونسبتده ترقی ایدوب، اهالیسنك اخلاقی پك بوزوق ایدی. حکماء سبعه‌دن مشهور (تالیس) میلاددن ٥٨٧ سنه اول بو شهره کیدوب، تدریساته باشلامشیدی. میلتده بر چوق حکما و هنروران یتیشوب، بونلردن (آرستید) اسمنده بری قدیماً «میلت حکایه‌لری» دینلکه شهرت بولان اخلاقه مغایر آچیق حکایه‌لرك موجدیدر. اوته‌دن بری مستقل برحکومت مخصوصه ایله اداره اولنمقده ایکن، میلاددن ٥٠٤ سنه اول کیخسرو طرفندن ضبط ونهب وغارت اولنه‌رق، ایران ممالکنه الحاق اولنمش؛ واسفندیار زماننده میلتلیلر دیکر یونیه‌لیلری دخی ایرانه قارشی آیاقلاندیره‌رق، مشهور میدیه محاربه‌لرینه سببیت ویرمشلردی. اسکندر طرفندن نهب وغارت اولنه‌رق، بونك خلفلرندن رومالیلره کچمش؛ وآنجق اسکی معموریتنی غائب ایتمش ایدی. نهایت دولت سلجوقیه‌نك صوك دورهٔ حکومتلرنده ویاخود دها صکره تیمورلنك زماننده بسبتون تخریب اولنوب، ویرانه‌لری دخی مندرسك بتاقلقلری آلتنده، ویالکز معبد مشهورینك خرابه‌لری میدانده قالمشدر. مندرسك دوکدیکی چامورلر ساحلی ایلری‌یه سوردکه، بو شهر قدیم ساحلده بولنمش ایکن، شمدی موقعی لب دریادن چوق ایچریده بولنمقده‌در، ولیمانلرندن بری کول حالنه کیرمشدر.

میلتون { (Milton) انکلتره‌نك اك بیوك شاعرلرندن اولوب، ١٦٠٨ ده لوندره‌ده طوغمش، و١٦٧٤ ده وفات ایتمشدر. ١٦٤٠ تاریخنه‌دك برطاقم لاتینجه وبعض انکلیزجه اشعار نشر ایتمش ایسه‌ده، کیمسه‌نك دقتنی جلب ایتمه‌مشیدی. تاریخ مذکورده ظهور ایدن وقایع سیاسیه‌یه قاریشوب، (قروءول) ه قارشی بعض نشریاتده بولنمش ایسه‌ده، قروءول طرفندن کتابت خصوصیه‌سنه آلنمش؛ واو صره‌ده بونك امنده برکتاب یازمش ایدی. استوآرت خاندانك سرکاره عودتنده توقیف اولنمش ایسه‌ده، ایکی آی صکره، (دادنان) نام شاعر طرفندن تخلیص اولنه‌رق، فیمابعد حال مجهولیتده یاشامش؛ وبعده ایکی کوزندن کور اولدیغی حالده، «غائب اولمش سعادت» عنوانیله بیوك برمنظومه نظم ایده‌رك، زوجه‌سیله ایکی قیزینه املا ایتمشیدی. مؤخراً بادئ شهرتی اولوب، دنیانك اك مشهور محصولات شعریه‌سی صره‌سنه کچن بومنظومه‌یی برکتابجی‌یه ٣٠ انکلیز لیراسنه صاتمش؛ وکندی حیاتنده بواثری پك اوقدر مقبول عامه

اولمامشیدی. تاریخ، لغت، منطق وسائره یه متعلق برخیلی تألیفاتی و « بولنمش سعادت » عنوانیله اوبرینك مابعدی مقامنده و آنجق اوندن چوق آشاغی بردیکر منظومه سی دخی واردر.

میلتیاد (Miltiade) یونان قدیمده آتنه نك اك بیوك سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ٥١٢ تاریخلرنده لمنی جزیره سیله کیقلاده جزایرینی ضبط ایتمش؛ و ٤٩٠ تاریخنده یونانی استیلا ایتمش اولان ایران عسکرینه قارشی (ماراتون) محاربه سنی قزانوب، فوق العاده حرمت واعتباره نائل اولمش ایدی. بعده ایرانیلر طرفندن ضبط ایدلمش اولان جزایر بحر سفیدك استردادینه کیدوب، (پاروس) جزیره سی اوکنده مغلوب اولمغله، آتنه لیلر بو مغلوبیتی خیانته حمل ایدرك، ٥٠ تالانت (یعنی تقریباً ١٣٠٠٠٠٠ غروش) جزای نقدی یه محکوم ایتمکله، بو مبلغی ویره مدیکندن، زندانه آتیله رق، متعاقباً پاروس محاصره سنده آلمش اولدیغی جریحه نك تأثیریله زندانده وفات ایتمشدی. اوغلی کیمون دخی مشهور سردارلردن بولنمشدر.

میلفورد (Milford) انکلتره نك والس خطه سنده واقع (پمبروق) قونتلغنده و پمبروقك ١٠ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله رق (میلفورد هاون) دینلان اوزون برخلیجك ساحل شمالیسنده برقصبه واسکله اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وصاغلام وواسع لیمانی واردر.

— ممالك مجتمعه ده ماساچوست حکومتنك (وورچستر) قونتلغنده وبوستونك ٤٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ٩٣١٠ اهالیسی واردر.

میلفورد هاون (Milford Haven) انکلتره نك ساحل غربیسنده (والس) خطه سنك غرب جنوبی کوشه سنده کی شبه جزیره سنده اوزون وطار برخلیج اولوب، ابتدا غربدن شرقه وبعده شماله طوغری اوزانه رق، منتهاسنده (فلدی) نهرینك منصبی بولنور. بویی ١٦ کیلومتره و اکی ١ ½ ایله ٣ کیلومتره آره سنده اولوب، درینلکی ٢٧ ایله ٣٥ متره آره لرنده در. هرطرفی صاغلام لیمان حالنده اولوب، بتون بر دوننمایی استیعاب ایدر. اطرافی تپه لرله محاطدر.

میلو (Milo) یونانك کیقلاده جزایرینك اك غرب جنوبیده بولنانی اولوب، مساحهٔ سطحیه سی ١٦٢ مربع کیلومتره و اهالیسی اطرافنده کی جزایر صغیره ملحقه ایله برابر ٥٥٤٠ کشیدر. ساحل شمالیسندن برکورفز جزیره نك وسطلرینه قدر کیره رك، آطه یی هکبه شکلنه قویبور. بونك ساحل شرقیسنده (پالئوقاسترو) دینلان قصبه سی بولنیور. اراضیسی برکانی اولوب، سواحلنده ودکیزك ایچنده بعض بخارلر وکوکوردلی صولر چیقیور. طوپراغی پك منبت اولوب، آنجق پك صیق وقوع بولان حرکت ارضدن اکثر اهالیسی طاغلمغله، آطه خراب حالنده قالمشدر. آثار عتیقه سی چوق اولوب، « میلونوسی » نامیله فرانسه نك (لووره) موزه سنده بولنان مصنع هیکل دخی بو آطه ده بولنمشدر.

میلوپوتامو (Milopotamo) کرید جزیره سنك رسمو سنجاغنده ورسمونك شرق جهتنده برقضا اولوب، ١٠٠ قریه دن مرکبدر. انهاری چوق اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

میلوش (Miloch) اوبرنوویچ فامیلیاسنه منسوب صربیه پرنسلرینك برنجیسی اولوب، ابتدای حالنده چوبان ایکن، ١٨٠١ ده رئیس اشقیا قره یورکی یه التحاق ایتمکله، ١٨١٧ ده قره یورکینك وفاتنده صربلیلر طرفندن پرنسلکه انتخاب اولنه رق، ١٨٣٩ ده مظالمنه وحرکات خودسرانه سنه بناءً، پرنسلکدن اسقاط اولنمش ایسه ده، ١٨٥٨ ده ینه سرکاره کلمش؛ وایکی سنه صکره وفات ایتدیکنده، اوغلی میخال خانی اولمشدر. میخالك اوغلی میلان قراللق عنوانینی آلمشدر.

— میلوش اسکی صربیه زادکانندن برینك دخی اسمی اولوب، قوصوه ملحمهٔ کبیره سی عقیبنده جنتمکان خداوندکار غازی حضرتلرینی خاینانه شهید ایتمکله شهرت بولمشدر.

میلووکی (Milvaukee) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه نك (ویسقونسن) حکومتنده و شیقاغونك ١٣٢ کیلومتره شمالنده اوله رق (میشیغان) کولنك ساحل غربیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده بیوك بر شهر اولوب، ١١٥٥٨٠ اهالیسی، متعدد مکاتبی، یتیمخانه،

حسته‌خانه و سائر مؤسسات خیریه‌سی، جسیم بر دائمی سرکی دائره‌سی، کنیش سوقاقلری، پك ایشلك تجارتی و بر چوق فابریقه‌لری واردر. بو شهرده صمان رنکنده پك طیانیقلی بر نوع طوغله یاپیلوب، خانه‌لری بوندن یاپلمش اولمغله، شهر بو رنکده کوریلور. آسیقانك سائر طرفلرینه‌ده بو طوغله‌دن کلیتله اخراج اولنور. لیمانی واسع وصاغلامدر. اهالیسنك نصفندن زیاده‌سی آلماندر.

میله { جزایرك قسنطینه ایالتنده وقسنطینه‌نك ٤٣ کیلومترو شمال غربیسنده اوله‌رق وادی لزمل وزرنده بر قصبه اولوب، ٦٦٦٥ اهالیسی، کوزل مناره‌لی بر جامع شریفی وومالیلردن قالمه ویاقوت حموینك بیانه کوره (عین ابی السباع) اسمیله معروف بر چشمه‌سی، اوزوم وپورتقال تجارتی وپك لطیف وصاغلام هواسی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، رومالیلر زماننده (میلوه) ویا (میلاووم) اسمیله معروف ایدی. ١٨٧١ ده اهالیسی قیام اتمکله، فرانسز حکومتی اکثر اراضیلرینی ضبط ایدوب، فرانسزلره ویرمکده اولدیغندن، فرانسز مهاجرلری کیتدکجه چوغالمقده اولوب، آیریجه بر محله تشکیل اتمشلردر.

میلی { اونیجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن آتی ذاتك تخلصیدر:

برنجیسی حلب قاضیسی ایکن اوراده وفات اتمش؛ وحسن خطه ولسان فارسی‌یه چوق مراق اولمغله، مشاهیر خطاطینك برچوق رقعه‌لرینی جمع، وبعض اشعار فارسیه ترجمه اتمشدر. شو بیت او جمله‌دندر:

ترا ای نوش لب کام دل وجان میتوان کفتن
بجان بخشی نبت را آب حیوان میتوان کفتن

— ایکنجیسی (زکریا افندی) استانبول قاضیسی وقاضیعسکر اولوب، بعض کتب علمیه‌یه شرح وحاشیه‌لری والسنهٔ ثلثه‌ده اشعاری واردر.

— اوچنجیسی (الطی بك زاده مصطفی افندی) زمرهٔ قضاتدن ایدی.

— دردنجیسی عمارت کاتبلرندن ایدی.

— بشنجیسی مخاجلی اولوب، عشرته انهماکله سوء شهرت بولمشدی.

— آلتنجیسی بروسه‌لی اولوب، بزازلق صنعتیله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

آغلدوغم بوکه هر دم بنم اول سرو سهی
ره عشقنده کوزم یاشنی ارماغ استر

میلی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك تخلصی اولوب، بری تبریزلی وتجاردن ایدی. شو بیت اونکدر:

بقتلم دیری آید ندانم چیست مقصودش
ندارد التفاتی با اسیران کاش می بودش

— دیکری قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

غمی که در دل من از جفای دلدارست
بکس نکفته ام و عالمی خبردارست

— هراتلی و (محمدقلی خان) اسمنده بر میلینك ده ٩٧٩ تاریخنده هندستانه ورودی بعض تذاکرده محرر اولوب، دیوان صاحبی اولدیغی مذکور ایسه‌ده، اشعارینه دسترس اوله‌مدی.

میلی ترك { (میرزاقلی) ایران شعراسندن وروسا اتراکدن اولوب، مشهدده نشأت اتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

منم ودل خرابی بتو می سپارم اورا
بچه کار خواهد آمد که نکاه دارم اورا

میمذ { آذربیجانده بر قصبه اولدیغی کتب فتوحدن آکلاشیلیور.

میمنت { کشمیر شعرا وکبراسندن اولوب، ١١٤٠ تاریخنده وفات اتمشدر.

میمند { بلخ ملحقاتندن ویاقوتك روایتنه کوره غزنه مضافاتندن بر ناحیه اولوب، سلطان محمود سبکتکینك وزیری اولان ابوالحسن علی بن احمد میمندینك وطنیدر. — فارسده دخی بو اسمله بر اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

ميمون { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، اك معروفلرى (ميمون بن يامين) در، كه مدينه يهوديلرينك رئيسى اولوب، بعدالاهتدا اهل اسلام ايله يهوديلر بيننده حكم اولمسنى آرزو ايتمكله، يهوديلر بونكلبنى قبول ايتمملرسه‌ده، صاحب ترجمه‌نك شهادت كتيرديكنى ايشيدنجه نكول ايتمشلردى؛ وبونك اوزرينه «قل ارأيتم ان كان من عند الله وكفرتم به وشهد شاهد من بنى اسرائيل على مثله» آيت كريمه‌سى نازل اولمش ايدى.

ميمون بن جعفر { (ابو توبه) مشاهير نحويون ولغويوندن اولوب، كسائينك شاكردانندن ايدى.

ميمونه { (بنت الحارث بن الحزن الهلاليه) ازواج مطهرهٔ جناب نبويدن اولوب، فخر كائنات عليه اكمل التحياة افندمز حضرتلرى كنديلرينى يدنجى سال هجريده عمرة القضاء خلالنده، احرامده ايكن، تزوج بيورمشلر ايدى. ٥١ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. كنديلرندن ٧٦ حديث شريف مرويدر.

— صحابياتدن ديكر برقاچ خاتونك دخى اسمى اولوب، اك معروفلرى (ميمونه بنت عبدالله) در، كه بدرده قتل اولنان مشركينه مرثيه نظم ايدن كعب بن الاشرفه جواباً شهداى مسلمين حقنده بر مرثيه سويلمشيدى. شوبيت او مرثيه‌دندر:

بكت عينى من يبكى لبدر واهله
وعلت باعليه لوى بن غالب

ميمونى { [«موسى بن ميمون» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ميناب { ايرانك كرمان خطه‌سنده وبندر عباسك ٨٥ كيلومتره شرق شماليسنده وهمناى اولان نهرك اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى واطرافنده كوزل باغچه‌لريله كليتلى خرما، پورتقال، نار وسائر ميوه‌لرى وپاموق وقينه محصولاتى واردر.

ميناس جرائس { (Minas Geraes) آمريقاى جنوبيده برازيليه ممالك مجتمعه‌سنى تركيب ايدن حكومتلك‌برى اولوب، سواحل شرقيه ايله متوازياً اوزانان سلسلهٔ جبالك صرتندن تا (پاراناهيبا) مجراسنه دك ممتد اولور. شمالاً باهيا، شرقاً ينه باهيا وريو ده ژانيرو، جنوباً ساؤ پاؤلو، غرباً دخى ماتوغروسو وغوياز حكومتلريله محدوددر. ٢٥َ ١٢َ ١٤° ايله ٢َ ٢٣° عرض جنوبى و ٢٨َ ٤٢° ايله ٧َ ٥٣° طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٧٤٨٥٥ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٤٤٩٠١٠ كشيدر. مركزى (اورو پرتو) قصبه‌سيدر. اراضيسى يوكسك وطاغلق اولوب، عموميت اوزره ارتفاعى ١٠٠٠ ايله ١٥٠٠ متره آره‌سنده‌در. اك يوكسك طاغى اولان (ايتاتيايا) نك ٢٧١٢ متره ارتفاعى واردر. جهت شرقيه‌سنده نبعان ايدن بعض انهارى مذكور سلسلهٔ جبالك بعض بوغازلرندن مروريله بحر محيط اطلاسى‌يه دوكيلور. قسم جنوبيسنده دخى (پارانا) ايرماغنه تابع (ريو غرانده) و حدود شرقيه‌سنده ينه مذكور ايرماغه تابع (پاراناهيبا) نهرلرى آقيور. مملكتك قسم اعظم داخليسى ايسه (سان فرانسيسقو) ايرماغى حوضه‌سنك يوقارى قسمندن عبارت اولوب، بو ايرماق جنوبدن شماله جريانله ريو داس ولاس، ريو ده غرانده، ريو پرتو، ريو اوروقوآيه، ريو پاردو، ريو ژارونهايه اسملريله صاغ و صولدن بر قاچ نهر آليور. بو وجهله مياه جاريه‌سى چوق اولوب، مملكتك قسم اعظمى جنوبدن شماله مائلدر. اراضيسى مختلف اولوب، بعض جهتلرى بالطه كيرمه‌مش وبربرينه كچمش اشجارى حاوى باياننز اورمانلرله مستور و بعض طرفلرى قامپوس تعبير اولنور باياننز چيلاق ويا قبا اوتلرله مستور اووه‌لردن عبارتدر. بزم يازمزه مصادف اولان قيش موسمى قوراقلقله كچوب، هرنه قدر، عرضى جهتيله، قيش دينيله‌جك درجه‌ده صووق دكل ايسه‌ده، بعضاً يردن بره صووق باصوب، قار دخى ياغار. بزم قيشمزه معادل اولان ياز موسمنده ايسه همان هركون پك كثرتلى وصاعقه‌لى ياغمورلر ياغوب، ياغمور دينجه، پك شدتلى برصيجاق باصوب، اورته‌لغى بربخار قاپلار. يازدن قيشه وقيشدن يازه يردن بره كچيلوب، ايلك وصوك بهارى يوق كبيدر. ياغمورلرك كثرتى وانهارك فيضانى ايله برابر بتاقلق وكوللرى پك آزدر؛ وبناءً عليه هواسى صاغلامدر، واهاليسى چوق ياشار. باشليجه خسته‌

لقلری التهاب قصبات الرئه ایله وجع مفاصل و برص علتلریدر. هله برص علتی پك چوق اولوب، همان هر مملکتك مسکینخانه‌سی واردر. زراعته کوندن کونه زیاده اهمیت ویرلمکده اولوب، یوکسك یایله‌لرده مصر، فاصولیه، مانیوق، بتاته وآز مقدارده بغدای، آرپه وبولاف ایله آمریقا اوزومی، آلچق وادیلرنده شکر قامشیله قهوه وبعض جهتلرنده پاموق، توتون وپرنج یتیشدیریلیر. اورمانلری ارتفاعه کوره مختلف آغاجلری حاویدر. آلتون معدنیله الماس وقتیله بو مملکتك بادیء شهرتی اولوب، «معادن عمومیه» دیمك اولان بو اسمله تسمیه‌سنی موجب اولمش، والیوم آلتون معدنلری بولندیغی محقق بولنمش ایسه‌ده، هر طرفنده کلیتله بولنان دمیر معدنلرینك اخراجی دها فائده‌لی کوریلوب، آمریقای شمالی وآوسترالیه آلتونلریله آمریقای جنوبی الماسلرینك کشفی دخی بو مملکتك آلتون والماسنی کریده براقمشدر. حیواناتدن اك زیاده صیغیرلره اهمیت ویریلوب، کرك زراعتده قوللانمق وکرك سوت واتلرندن استفاده ایچون چوق اینك یتیشدیریر، وخیلی مقدار پینیر وباصدیرمه اخراج ایدرلر. صنایع محلیه معادنك اخراجیله بوك و پاموقدن بعض قبا منسوجات نسجندن و سائر اوفق تفك صنعتلردن عبارت اولوب، مملکتك داخلنده برقاچ دمیرخانه ودوکمخانه دخی واردر. دمیر یوللری هنوز جزئیاتدن عبارت اولوب، انهارینك‌ده پك آزی قسماً سیر سفائنه صالح اوله‌جق صورتده آچلمشدر. معلوم اولدیغی اوزره، برازیلیه‌نك ممالك مجتمعه صورتنه وضعی یکی اولدیغندن، تقسیمات ملکیه‌سی وصورت اداره‌سی حقنده برقیده دسترس اولنه‌مدی.

مینام { یاخود منام (Meinam, Ménam) هند چینینك درت بیوك ایرماغندن بری اولوب، سیام ایله برمان حدودنده‌کی جبالدن نبعانله، جنوبه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایدرك، وبعض یرلرده ایکی وزیاده قوله آیریله‌رق، آیوتیا وبانغقوق شهرلری ایچندن بعدالمرور، ١٣°٣٥′ عرض شمالیده سیام کورفزینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ١٢٠٠ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، بتاغی کنیش وصولری چوقدر.

فیضاننده اطرافنده‌کی اووه‌لری باصار. هنوز مجراسنك هر طرفی معلوم دکلدر.

میندانائو { (Mindanao) فیلیپینه جزایرینك لوسوندن صکره اك بیوکی اولوب، جزایر مذکوره‌نك جنوب شرقیسنده ٥°٣٠′ ایله ٩°٥٠′ عرض شمالی و ١١٩°٣٠′ ایله ١٢٤°٢٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٩٠٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٠٠٠٠٠ کشیدر. غربه طوغری اوزون واوجی جنوبه دونمش برشبه جزیره‌سی وجنوب شرق ساحلنده بیوك بر کورفزی واردر. غرباً سولو، جنوباً سلبدکیزلریله وشرقاً بحر محیط معتدل ایله محاط اولوب، ساحل شمالیسی قارشیسنده ینه فیلیپینه جزایرنده (ویزایا) آطه‌لری بولنیور. اراضیسی طاغلق وطاغلرینك چوغی صرب ودیك اولوب، اتکاری لب دریاده برچوق برونلر وقویلر تشکیل ایدیور. بونلرك اك یوکسکاری ٢٠٠٠ متره ارتفاعنی کچر. وقتیله برکانلری چوق اولوب، شمدی بنانی بوغیسه‌ده، زلزله‌لری پك صیقدر. میاه جاریه‌سی وکوللری چوق اولوب، آنجق بحرالری پك اوزون دکلدر. اك اوزون نهری شماله طوغری آقان (آغوسان) واك بیوك کولی غرب جهتنده‌کی (لاناؤ)در. آطه‌نك بر یاغمور وبرقوراقلق موسمی اولوب، آلتی آی شمال شرق وآلتی آی جنوب غربی روزکاری اسر؛ وبرنجی موسمده آطه‌نك شرق شمالی و ایکنجیسنده غرب جنوبی مائله‌سنده یاغمور یاغار. یاغمورلری پك شدتلی وفرطونه‌لری چوقدر. میزان الحرارهنك حد وسطیسی ٢٣ ایله ٣٠ درجه‌لری آره‌لرنده‌در. طوپراغی پك منبت ایسه‌ده، اهالیسی زراعتله چوق اشتغال ایتمدیکندن، پك آز یرلری مزروعدر. اهالینك برنجی مدار تعیشی بتاته ایله موز اولوب، برمقدار پرنج، قاقاؤ، قهوه وتوتون دخی حاصل اولور. آطه‌نك اکثر طرفلری اورمانلرله مستور اولوب، کراسته‌یه ومرانقوزلغه یارار پك قیمتلی آغاجلری واردر. ضمغ ورچینه‌لرك انواعی دخی چیقار. کوکوردی دخی چوق اولوب، باقیر وآلتون معدنلری دخی وارایسه‌ده، پك آزی چیقاریلیور. حیوانات وحشیه‌سی یبان مانده‌سیله کیك، طوموز، میمون وسائره‌دن عبارت اولوب، حشراتی، نهرلرده تمساحلری وسواحلده بالیغی

چوقدر. سواحله قریب دکیزلرنده مرجان دخی چیقار. اهالیسی برقاچ جنسیته منسوب اولوب، اك مهمی واسپانیوللردن اول مملکته حاکم بولنوب، الیوم بعض جهتلرنده مستقل بولنانلری ملایی جنسیتنه منسوب ودین اسلام ایله متدیندر. بونلر ۳۰۰۰۰۰ مقدارلرندهدر. تصوری اسامیٔ مختلفه ایله مسمی اولوب، بورنئوك دایاقلری کبی بیاض ودوزکون چهرهلی آدملردر. بونلرك بر طاقمی الیوم بت‌پرست ووحشی برحالده بولنوب، معبودلرینه انسان دخی ذبح ایدرلر. وبرطاقلری یعنی سواحلده‌کیلر اسماً قتولیکلکی قبول ایتمشلردر. طاغلرده جزیرهنك اك اسکی اهالیسنك بقیهسی اولمق اوزره، نغریتو تعبیر اولنور بعض سیاه آدملردخی بولنیور. بوجزیره فیلیپینه جزایرینك منقسم اولدیغی اوچ ایالتك برینی تشکیل ایدوب، بش سنجاغه منقسمدر، که بوسنجاقلر ادارهٔ عسکریه تحتنده و جزویت پاپاسلرینك نفوذواقتداری تحتنده بولنیور. آنجق محاربهٔ اخیرهده آمریقا دونغماسی فیلیپینه، جزایرندهکی اسپانیول حکومتنی ابطال ایتمش اولدیغندن، استقبالده نهاولهجغی هنوز مجهولدر.

میندن (Minden) پروسیهنك وستفالیه ایالتنده ومونسترك ۶۹ کیلومتره شرق شمالیسنده و (وسر) نهری کنارنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۷۸۷۰ اهالیسی، بر خیلی فابریقهلری وایشلك تجارتی واردر.

میندورو (Mindoro) فیلیپینه جزایرندن بیوجك برآطه اولوب، لوسون جزیرهسنك جنوبنده واقعدر. ۱۳° عرض شمالی ایله ۱۱۸° طول شرقی خطلری جزیرهنك اورته‌لرنده تقاطع ایدر. اطرافندهکی جزایر صغیره ایله برابر مساحهٔ سطحیهسی ۱۰۱۹۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۲۸ ۱۵۸ کشیدر. اراضیسی طاغلق واورمانلرله مستور اولوب، آنجق ایچ طرفلری کاملا مجهولدر. سواحلنده بولنمش اولان ملایی اهالیٔ مسلمهسی اسپانیوللرك ورودنده جزیرهیی ترك ایتمش اولدقلری کبی، سائر اهالی دخی ایچ طرفلره چکلمش؛ وبو سببدن جزیره چوق تدنی ایدوب، خراب حالنده قالمشدر.

میندوس (Myndos) قاریه خطهٔ قدیمهسنده یعنی منتشا سنجاغنده بودرومك شمالنده و(یالوس) کورفزی ایچنده برشهرقدیم اولوب، بیوك اسکندره قارشی خیلی وقت مقاومت ایتمشدی.

مینروه (Minerve) اساطیر قدیمهده عقل و حکمت و صنایع و حرب الههٔ موهومهسی زعم اولوب، یونانیلرجه (آتنه) و (پالاس) اسمیله معروف ایدی. ابو الالهه زعم اولنان مشترینك قفاسندن پرسلاح اولهرق چیقدیغنه اعتقاد ایدرلردی. حقنده پك چوق غریب مصالار منقول ایدی. عبادتی یونانیلر ورومالیلر بیننده پك منتشر اولوب، هربرده معبدلری وارایدی. بونلرك اك بیوكی آتنه‌دهکی (پارتنون) اولوب، ایچنده بومعبودهٔ موهومهنك مشهور (فیدیاس) طرفندن فیل دیشیله آلتوندن یاپلمش جسیم بر هیکلی وار ایدی. کوزل وجدی طورلی برقادین صورتنده تصویر ایدرلردی.

مینزوته (Minnesota) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعهنك همنامی اولان جمهوریتنده بر نهردر، که جمهوریت مذکورهنك حدود غربیهسنده نبعانله، جنوب شرقیه وبعده شمال شرقیه طوغری آقهرق، حکومت مذکورهنك حدود شرقیهسنده و(سنت پول) شهری قارشیسنده میسیسیپی ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۶۵۰ کیلومتره اوزوندر.

مینزوته (Minnesota) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعهنك حکومات شمالیهسندن بری اولوب، سوپریور کولنك غربنده واقع وایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. شمالاً دومینیون قطعهسیله، غرباً داغوته، جنوباً ایووه، شرقاً دخی ویسقونسن جمهوریتلریله ومذکور کول ایله محدوددر. ۴۳°۳۰' ایله ۴۹° عرض شمالی و ۹۱°۵۸' ایله ۹۹°۲۹'۳۰" طول غربی آرهلرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیهسی ۲۰۵ ۱۴۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۸۰۷۷۳ کشیدر. اراضیسی دوز اولدیغی حالده، بری بحر منجمد شمالیه ودیکری مکسیقه کورفزینهدك ممتد اولان ایکی واسع مائلهنك تقسیم میاه خطنی حاوی اولوب، بوایکی واسع مائلهنك ذروهسی دیهجك اولان برلرك آنجق ۴۵۰ واك یوکسك تپهلرینك ۶۰۰ متره ارتفاعی واردر.

میسیسیپی نهر عظیمی بو مملکت داخلنده بیتمان ایدوب، جنوبه طوغری آقه‌رق، (سنت پول) شهرندن آشاغی جمهوریتك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدیور. وشمالی قزیل ایرماق دینلن برنهر دخی حدود غربیه‌سنی تحدید ایده‌رك، شماله طوغری جریانله دومینیونه کیرر. مینزوته نهری دخی حکومتك اورته‌سندن شق ایدر. دیکر برچوق انهاری وشمال جهتنده برچوق کوللری واردر. هواسی قیشین پك صوغوق ویازین پك صیجاق اولوب، یازین میزان الحراره ۳۳ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین تحت الصفر ۳۲ درجه‌یه قدر اینر. مع هذا یابس اولدیغندن، هواسی پك صاغلام وعلل وامراضی سیرکدر. اراضیسی خیلی منبت ایسه‌ده، آنجق سکزده بری مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، یولاف، مصر، پتاته وآزمقدارده توتون، سبزه ومیوه ایله خیلی مقدار اوتدن عبارتدر. اورمانلری آزدر. معادنه متعلق یالکز دمیرکثرتله بولنوب، اخراج اولنمقده‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده صیغیر وایکنجی درجه‌ده بیکیر، قیون وطوموزدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌سی وعلی‌الخصوص پوستلری کورك اعمالنه یارار حیوانلرایله طیوری وکول ونهرارده بالیغی چوقدر. صنایعی هنوز پك کریدر. کرك سنت‌لوران نهرندن وکوللردن وکرك میسیسیپی ایرماغندن کیلر بو مملکته قدر چیقدیغی کبی، دمیریول خطلری دخی متعدد اولدیغندن، ایلریده زراعت وصنایع وتجارتنك ترقیسی مأمولدر. مرکزی (سنت‌پول) شهری اولوب، حکومت ۷۸ سنجاغه منقسمدر، و ۷ شهر وقصبه‌سی واردر.

مینسك (Minsk) روسیه‌نك غرب جهتنده پترسبورغك ٦٢٤ کیلو متره جنوب غربیسنده و(دنیپر) ایرماغنه تابع (برزینه) نهرینه دوکیلن (اسویسلوچ) چایی اوزرنده ٣٥° ٥٤′ ١٣″ عرض شمالی ایله ٢٥° ١٢′ ١٧″ طول شرقیده وایکی دمیریول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع ایالات مرکزی برشهر اولوب، ثلثانی یهودی اولمق اوزره، ٥٤٣٠٥ اهالیسی، ٩٠٠ تاتارایله مسکون برمحله اسلامیه‌سی، برجامع شریفی، ١١ روس، ٤ قتولیك وبرپروتستان کلیساسی، بربیوك و٤٠ کوچك خاوره‌سی، ذکور واناثه مخصوص آیری آیری داخلی مکتبلری وسائر متعدد مکاتبی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تیاتروسی، صابون، موم، توتون، کبریت، چیفی، مسکرات، بیره، طوغله وکرمیت وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری ودمیر دوکومخانه‌لری واردر. اسکی برشهر اولوب، لیتوآنیه خطه‌سنده بولنمغله، وقتیله لهستان قراللغنه تابع ایدی.

مینسك (Minsk) روسیه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، لیتوآنیه خطه‌سندن معدود ولهستانه بیتشیکدر. واسع بر ایالت اولوب، غرباً غرودنو، جنوباً وولینیه وکیف، شرقاً چرنیغوف وموهیلف، شمال شرقی طرفندن ویتبسك، شمال غربی جهتندن‌ده ویلنو ایالتلریله محدوددر. ٥١° ١٣′ ٤٥″ ایله ٥٥° ٧′ ٣٠″ عرض شمالی و ٢٢° ٥٢″ ایله ٢٨° ٢٩′ ٣١″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩١٤٠٦ مربع کیلومترو واهالیسی ١٥٦٩٣٤٢ کشیدن عبارتدر، که بهر مربع کیلومترو باشنه ١٧ کشی دوشر. شمال غربی قسمی قره دکیز ایله بالطیق دکیزی آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطی اوزرنده بولنمغله، ٣٧٠ متره ارتفاعلرنده بعض تپه‌لری حاوی اولوب، سائر طرفلری پك صیق اورمانلرله مستور بتاقلقلردن عبارتدر؛ وبونلرك آره‌لرنده بولنان بعض آلچاق تپه‌لرك اوزرنده کویلر بولنیور. (دنیپر) ایرماغی (برزینه) نهریله برلشدکدن صکره ایالته تماس ایدوب، حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی تحدید ایتدیکی کبی، مذکور برزینه نهری‌ده ایالتك منتهای شمالنده نبعانله، جنوبه طوغری آقه‌رق، مرکز ایالتدن کچن (اسویسلوچ) چایی‌ده آلیر. لکن ایالتك اك بیوك نهری ینه دنیپره تابع (پریپت) در، که مملکتی غربدن شرقه شق ایله، صاغدن: استوخود، سیا، غورین، استویغه، اوبورت؛ وصولدن: قان اوجینسکی، چنا، لان، اسلوچ، پیچ وسائر برچوق چایلر یعنی ایالتك اکثر میاه جاریه‌سنی اخذ ایدر. بو وجهله ایالتك قسم اعظمی قره دکیز مائله‌سنده اولوب، یالکز

غرب شمالی کوشه‌سنده بالطیق دکیزینه دوکیلان (نیمن) ایرماغی نیمان و قربه طوغری جریان ایله ، بر خیلی مسافه‌ده حدود شمالیه‌سنی تحدید ایدیور . میاه جاریه‌سی چوق اولدیغی کبی ، میاه راکده‌سی یعنی کول وبتاقلقلری‌ده پك چوقدر . هواسی روسیهٔ وسطینك سائر طرفلریله مشترك اولوب ، یالکز شمالده بالطیق دکیزی مائله‌سنده بولنان یرلری دها صوغوقدر . یازین میزان‌الحراره ٣٤ درجه‌یه قدر چیقدیغی حالده ، قیشین تحت‌الصفر ٣٥ درکه‌یه قدر اینر . قیش پك سورکله وبهار همان معدوم اولوب ، چوق دفعه مایسك اواخرینه دك قار یاغار . مملکتك برنجی منبع ثروتی زراعت اولدیغی حالده ، طوپراق وهواسی بوکا پك مساعد اولمدیغی کبی ، آلات وادوات و اصولی دخی پك نقصاندر . اراضیسنك آنجق یوزده ٣٢ سی مزروعدر . باشلیجه محصولاتی : چاودار ، یولاف ، آرپه ، بتاته ، کتن وسائره‌دن عبارتدر . ذخیره‌سی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز . ایالتك ثلثاندن زیاده‌سی اورمانلرله مستور اولوب ، باشلیجه اشجاری چام وچزنی میشه‌دن عبارتدر . چایرلری چوق ایسه‌ده ، اونی ایی دکلدر . حیوانات اهلیه‌سی ٢٢٥٠٠٠ بیکیر ، ٦٦٠٠٠٠ صیغیر ، ٥٥٤٠٠٠ قیون ، ٥٠٠٠٠٠ طوموز وسائره‌دن عبارتدر . ٨٠٠٠٠ آری قوغانی دخی واردر . نهر وکوللرده بالیق ، اورمانلرده آو حیواناتی و طیوری پك چوقدر . صنایع محلیه هنوز کری اولوب ، مع‌هذا مسکرات ، اسپیرتو ، یاغ ، موم ، چوخه و سائره فابریقه‌لریله دوکمخانه اوله‌رق ٦٠٠ ی متجاوز فابریقه‌سی واردر ؛ وایچلرنده ٣٥٠٠ عمله ایشلیوب ، سنوی ٢٠ ملیون فرانق قیمتنده محصولات صناعیه چیقار . انهاری سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی ، ایکی دمیر یول خطی دخی ایالتی شق ایدیورسه‌ده ، تجارتی الآن پك کری اولوب ، یالکز مسکرات ، کتن ، قطران ، کراسته ، حیوانات وسائره اخراجندن عبارتدر .

مینکرلی { بلاد قافقاسك (Mingrélie) غرب جهتنده و قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده بر خطه اولوب ، سلسلهٔ مذکوره‌نك انکلریله (ربون) ایرماغنك مجراسی وقره دکیز آره‌سنده مثلث‌الشکل بر یردن عبارتدر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠٠٠ مربع کیلومتره‌در . شمدیکی حالده قوطایی ایالتنك ایکی قضاسیله صخوم قلعه محافظانك برقسمندن عبارتدر . اهالیسی ١٦٩٥٦٥ کشی اولوب ، کرجیلرك بر شعبه‌سندن عبارت ایسه‌لرده ، آبازه‌لرله وسائر جنسیتلرله دخی مخلوطدرلر . بو خطه یونان قدیم جغرافیونك (قولخیده) تسمیه ایتدکاری یردر .

مینو { یاخود مینیو (Mino, Minho) اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنك شمال غربی کوشه‌سنده بر ایرماقدر ، که غالیجه (یعنی جلیقه) خطه‌سنده (لوغو) نك ٣٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (سیرا ده‌میرا) طاغندن نبعانله ، ابتدا شمال غربی‌یه ، بعده جنوب غربی‌یه ونهایت جنوبه طوغری جریان ایده‌رك ، واسع ومنبت بر وادی‌یی اسقا ایله ، طرفیندن برطاقم دره‌لر آلدقدن صکره ، (اورنسه) ایالتی حدودینه واصل اولنجه ، صولدن شرقدن کلن وکندیسندن دها بیوك اولان (سیل) نهریله برلشه‌رك ، غرب جنوبی‌یه طوغری دونر ؛ و (فارو) قصبه‌سی ایجندن بعد المرور ، پورتکیز حدودینه واصل اولوب ، اورادن آشاغی اسپانیه ایله پورتکیز حدودینی تحدید ایله ، ٤١° ٥١′ ٤٦″ عرض شمالیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور . مجراسی ٢٧٥ و (سیل) ك منبعندن اعتباراً ٣٣٥ کیلومتره اوزونلغنده اولوب ، حوضه‌سی ١٧٠١١ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . مجراسنك یالکز آشاغیکی ٣١ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر . صوبی اراضی سقینه وبر خیلی ماکینه‌لر تحریکنه یارایور .

مینو { یاخود مینیو (Minho) ونام دیکرله انتر دورو اه مینو (Entre Douro e Minho) یعنی « مابین دورو ومینو » پورتکیزك منتهای شمال غربیسنده مذکور ایکی ایرماغك مجرالری آره‌سنده بر خطه اولوب ، شمالاً اسپانیا حدودیله ، شرقاً (تراس اوس مونتس) ، جنوباً (بیره) خطه‌لریله ، غرباً دخی بحر محیط آطلاسی ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٢٧١ مربع

کیلومتره اولوب، ۷۹۱۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی منبت اولوب، ذخیره، اوزوم ومیوه محصولاتی وکرزل مرمالری واردر. مرکزی (پورتو) شهری ایدی. شمدیکی تقسیماتده پورتو، براغه وویانه دوقاسترو اسملریله وچ ایالته منقسمدر.

مینورقه { یاخود منورق، (Minorque) و اسپانیولجه (Menorca) اسپا- } نیه‌نك بالئار جزایرینك ایکنجیسی اولوب، مایورقه‌نك شرق شمالیسنده واقعدر. ٤٠° عرض شمالی خطی آطه‌نك اورته‌سندن و۲° طول شرق خطی دخی ساحل شرقیسی اوستندن کچر. ساحل غربیسی مایورقه ساحلندن ۳۷ کیلومتره‌لك مسافه‌ده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۸۰ مربع کیلومتره اولوب، بویی ٥٦ واك کنیش یرده اکی ۲۸ کیلومتره‌در. اراضیسی دوز وییلاق اولوب، آنجق ۳٥۰ مترهیه قدر یوکسلیر بعض تپه‌لری واردر. بووجهله شدتله اسن شمال روزکارلرینه حائل اوله‌جق طاغلری اولمدیغندن، بو روزکارك شدتی هوایی زیاده صوتوده‌رق، برچوق محصولاتك یتیشمه‌سنه وآغاجلرك بیومسنه مانع اولور. میاه جاریه‌سی آز ایسه‌ده، یاغمورلری وصو ایله طولار غریب مغاره‌لری چوقدر. طوپراغی منبت اولوب، اراضیسنك ثلثانی مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، بتاه، اوزوم ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، روزکاردن محفوظ دره‌لرنده پورتقال، لیمون، موز، خرما آغاجلری دخی یتیشیورسه‌ده، خرما میوه ویرمز. ساحل شرقیسنده (ماهون)، ساحل غربیسنده (جودادله)، ساحل شمالیسنده (قورنل) قصبه‌لری بولنوب، لیمانلری دخی واردر. دیکر بر ایکی قصبه‌جنی ویرر قله ویا کوشکی حاوی چفتلکاری اولوب، کویلری یوقدر. چفتلك وتارله‌لری طاش دیوارلرله محاط اولوب، بو دیوارلرك کثرتی منظرهٔ عمومیه‌سنی چرکینلشدیریور. اهل اسلام ٤٩۰ سنه بو جزیره‌یه مالك بولندقلرندن، حالا بوکون همان بتون چفتلکاری عربی اسملرله مسمادر. اون سکزنجی قرن میلادی ابتداسندن اعتباراً یوز سنه دخی انکلیزلرك النده بولنمغله، ماهون قصبه‌سی انکلیز ممالکنی آکدیریور، وآطه‌یی طولاً شق ایدن بر طریق انکلیزلردن قالمشدر. اهالیسی، ۳٤۱۷۳ کشی اولوب، (قاتالان) لسانیله متکلم، پك چالیشقان، ناموسلی و مهماننواز آدملردر. اسپانیایه ترك اولنه‌لی تجارت و صنایعی تدنیده اولوب، اهالیسی جزایره و اسپانیایه کیده‌رك ایش آرامق مجبوریتنده‌درلر.

مینوس { (Miros) کریدك قدیم بر حکمدار و واضع قانونی اولوب، اساطیر یونانیه‌یه } کوره، مشتری ایله آوروپانك اوغلی ایدی. آسیادن کریده کلمشیدی. (آندروجیوس) اسمنده بر اوغلی آتنه‌لیلر طرفندن قتل اولنمغله، آتیقه خطه‌سنی نهب وغارت ایدوب، حکمدارلری بولنان (اجیوس) ی هر سنه یدی دلیقانلی ویدی قیز ویرکینه اجبار ایتمش؛ وبونلری (مینوطاوروس) دیدکلری غریب بر جانوره آتارایمش (ددال) نام معماره بوللری مشوش دخول وخروجی پك مشکل تحت‌الارض برکرداب یاپدیره‌رق مذکور (مینوطاوروس) ی اورایه قپامش؛ وسری میدانه چیقمامق ایچون، مرقوم ددال ایله اوغلی (ایقار) ی اتلاف ایتمشیدی. بعض مورخین بو اسمده کریدك ایکی حکمداری اولدیغنی، وبرنجیسنك قبل‌المیلاد ۱٥۰۰ وایکنجیسنك ۱۳۳۰ تاریخلرنده حکم سوردیکنی، وبو ایشلری یاپان ایکنجیسی اولدیغنی التزام ایتمشلردر. کویا کمال عدالتندن آخرتده دخی حاکم نصب اولنمش ایمش. بعض محققین بونك اصلی و وجودی اولمیوب، هندك (مانو) و (مانی) سی و مصرك (منس) ی کبی قوانین و عدالتك تجسمندن عبارت بر شخص موهوم، وبو حکایه‌لرك هندن مأخوذ بر مصال اولدیغنی التزام ایتمشلردر.

مینوطاوروس { (Minotaure) اساطیر یونانیه‌یه کوره، کریده } واضع قانونی و حکمداری مینوسك زوجه‌سی (پاسیفائه) نك بر بوغا ایله اختلاطندن متولد یاری انسان ویاری بوغا غریب برجانور اولوب، مینوس طرفندن مخصوص یاپدیردیغی (لابیرنت) اسمنده برکردابه وضع ایله، انسان اتیله بسلنیرمش؛ آتنه‌لیلر هر سنه بو جانور ایچون یدی دلیقانلی ویدی قیز ویرمکه مجبور اولدقلرندن؛ (تسیوس) اسمنده

برقهرمان کردابه کیردکن بر ابیلیك بوماغی بره‌قوبوب، اوجنی سوروکلکله، جانوری اتلاف ابتدکدن صکره، ایی تعقیب ایده‌رك جیقمغه، ووطننی بو دهشتلی وبرکیدن قورتارمغه موفق اولمش.

میورقه { [« مایورقه » ماده‌سنه مراجعت بیوربله.]

میوس هورموس { (Myos Hormos) مصرك بحر احمر ساحلنده‌کی قصیر قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

میونته { (Myonte) آسیای صغیرك یونیه خطهٔ ساحلیه‌سنده (میاندر) یعنی بیوك مندرس نهری اوزرنده ومنصبی قربنده بر شهر قدیم اولوب، تا استرابون زماننده‌ن خراب اولمشیدی. ویرانه‌لری موجوددر.

میهنی { [« اسعد میهنی » ماده‌سنه مراجعت بیوربله.]

مثی { هندستان شعراسندن اولوب، کوالیار شهرندن ودهلی حکمدارلری رجالندن ایدی. شو بیت اونکدر:

من میروم وبرق زنان شعلهٔ آهم
ای همنفسان دور شوید از سر راهم

(حرف المیمك صوکی)

ن

(باب النون — فصل الالف الخ)

نابغهٔ بنی شیبان { (عبدالله بن المخارق) مشاهیر شعراء عربدن

اولوب، بدوی ونصرانی المذهب ایدی. ملوك امویه‌یه منسوب اولوب، عبدالملك بن مروانی واخلافنی مدح ایتمشدر. علی الخصوص ولید حقنده چوق مدایحی واردر. شو ایکی بیت بر قصیدهٔ مشهوره‌سندن اولوب، ابو کامل طرفندن بسته لنمکله، مغنیلر بیننده شهرت بولمشدر:

امدح الکأس و من اعملها
واهجو قوماً قتلونا بالعطش
انما الکأس ربیع باکر
فا ذا ما غاب عنا لم نعش

نابغهٔ الجعدی { (ابو لیلی حسان بن قیس بن عبدالله) مشاهیر شعرادن

وصحابه‌دن اولوب، ایام جاهلیته واسلامه یتیشمش؛ وهر ایکی دورده اشعار سویلمشدر. قبل الاسلام وحدانیته اینانیر، وبعض محرماندن اجتناب ایدردی. حتی او وقت سویلمش اولدیغی بعض اشعارینی اثنای اهتداسنده حضور جناب نبویده اوقومقله، تقدیر و تحسین رسالتپناهی‌یه مظهر اولوب، «اجدت لا یفضض الله فاك» بیورلمشیدی. حضرت عثمان (رضه) زماننده احوال جاریه‌دن ممنون اولمامغله، حضرت مشارالیهه وسبطین اکرمینه وداع ایده‌رك، قبیله‌سنه چکلمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنمش ایدی. نابغهٔ ذبیانیدن دها مسن اولدیغی حالده، کندیسندن صکره وفات ایدوب، روایته کوره ۱۸۰ یاشلرینه واصل اولمش؛ وعبدالله بن زبیر (رضهما) نك زمان خلافتنه یتیشوب، مشارالیه طرفندن مکهٔ مکرمه‌یه جلب اولنمش ایدی. بعد الاسلام اوتوز سنه قدر شعر سویلمکدن واز کچوب، بعده ینه سویلمکه باشلادیغندن، (نابغه) لقبیله تلقیب اولنمشدی. (لیلی الاخیلیه) ایله مهاجاتی واردر. اشعاری پك استادانه اولوب، شو بر ایکی بیت جاهلیتده سویلمش اولدیغی اشعارندن اولوب، تقدیر جناب نبوی‌یه مظهر اولمشدر:

بلغنا السماء مجدنا وجدودنا — وانا لنبغی فوق ذلك مظهرا
ولا خیر فی حلم اذا لم یکن له — بوادر تحمی صفوه ان یکدرا
ولا خیر فی جهل اذا لم یکن له — حلیم اذا ما اورد الامر اصدرا

شو بیت دخی زمان جاهلیتده سویلدیکی اشعارندن اولوب، مشهوردر:

الحمدلله لا شریك له
من لم یقلها فنفسه ظلما

نابغهٔ ذبیانی { (ابو امامه زیاد بن معاویه) اعاظم شعراء جاهلیتدن

اولوب، ملوك حیره‌دن نعمانه منسوب ایدی، وحقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمشدر. بعده بونکله بوزیشوب، شامده‌کی بنی غسانه انتساب ایتمشیدی. سوق عکاظده کندیسنه مخصوص سختیاندن بر قبه قوریلوب، ایچنده اوتورور، وکلن شعرا کندیسنه شعرلرینی تقدیم ایدرلردی. حتی حسان بن ثابت حضرتلری دخی اشعارینی صاحب ترجمه‌نك تقدیرینه عرض ایتمشیدی. حضرت عمر بن الخطاب وعبدالله بن العباس (رضهما) نابغه‌نك بعض بیتلرینه استناداً کندیسنه «اشعر العرب» دیمشلردر. دیوان اشعاری مرتب اولوب، ۱۸۶۹ تاریخ میلادیسنده درنبورغ طرفندن فرانسزجه ترجمه‌سیله برابر پارسده طبع اولنمشدر. اك مشهور بیتی شودر:

خلفت فلم اترك لنفسك ریبة
ولیس وراء الله للمرء مذهب

شو ایکی بیتی نا قابل تنظیر وتقلیددر:

فانك كالليل الذي هو مدركي
وان خلت ان المنتأى عنك واسع
خطاطيف حجن في حبال متينة
تمد بها ايد اليك نوازع

نابُل { افریقیه‌ده تونس ایله سوسه آره‌سنده بر اقلیم اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

نابُلُس { بیروت ولایتنده وبیروتك ١٩٠ کیلومتره جنوبنده قدسك‌ده ٥٥ کیلومتره شمالنده اوله‌رق ٦٧٥ متره‌لك ارتفاعده وجبل عیبال ایله جبل غرزیمك آره‌سنده‌کی وادیده واقع لوا مرکزی برقصبه اولوب، یالکز ١٠٠٠ قدری خرستیان ویهودی وقصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ١٦٠٠٠ اهالیسی، خارجدن کوزل منظره‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سیله اسکی برکلیساسی وبرسامری خاوره‌سی، بول میاه جاریه‌سی، اطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لری وفندانلقلریله اشجار مثمره‌سی، ٣٠ صابونخانه‌سی، ٢ سیسام معصره‌سی و ١٣ دکرمنی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، زمان قدیمده (سیچم) اسمیله فلسطیندن معدود اولدیغی حالده، سامریه‌نك تخریبندن صکره، سامریلرك مرکزی اولمشیدی. ماکدونیه طوائف ملوکی زماننده (نئاپولیس) یعنی «یکیشهر» اسمیله یکیدن اعمار وتوسیع اولنوب، اسم حاضری بوندن محرفدر.

— نابلس قضاسی همنامی اولان سنجاغك مرکز قضاسی اولوب، جنوباً جامین، غرباً بنی صعب، شمالاً جنین قضالریله، شرقاً دخی سوریه ولایتیله محدوددر. قضا ٣٥ قریه ومزرعه‌یی حاوی اولوب ٣٤١١٦ اهالی ایله مسکوندر، که بونلردن یالکز ١٤٠٩ ی خرستیان ویهودی وقصوری کاملاً مسلمدر. خرستیانلر روم، لاتین وپروتستان مذهبلرینه منقسمدر. عموم اهالی لسان عربی ایله متکلمدر. اراضیسی عارضه‌لی وطوپراغی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، بورچاق، سیسام، نخود، مرجك، بقله، زیتون، اوزوم وسائر میوه‌لردن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی: کچی، قیون، صیغیر، دوه وسائره‌دن مرکبدر. آری قوغانلری چوقجه اولوب، خیلی بال چیقار. داخل قضاده ٣٧ جامع ومسجد و ٤٥ مکتب ومدرسه موجوددر.

نابلس { سنجاغی. بیروت ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری واك جنوبیسی اولوب، شمالاً عکا سنجاغیله، شرقاً سوریه ولایتیله، جنوباً قدس مستقل متصرفلغیله، غرباً دخی آق دکیزله محاط ومحدوددر. حدود شرقیه‌سنی شریعه نهری آیروب، میاه جاریه‌سنك برطاقمی نهر مذکوره وبرطاقمی دخی دکیزه منصب اولور. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، جلبوع، عیبال، غرزیم کبی جبالی وکوزل اووه‌لریله وادیلری واردر. باشلیجه انهاری: القاعه، جالوق، عاصی، المدوع، المنشیه، الساخته، العریضه وام عجره‌در. طاغلرینك اکثری زیتون آغاجلریله وسائر اشجار مثمره وغیر مثمره ایله واووه‌لری مزروعاتله مستوردر. اراضی مزروعه‌سندن ٥٢٠١٦٨ دونمی بغدای، ٢٧٦٦٥ دونمی آرپه، ١٠٤١٥ دونمی داری، ٦٠٠ دونمی بورچاق، ٥٤٣١٠ دونمی سیسام، ٥٩٥ دونمی نخود، ٥٦٠ دونمی بقله، ١٠٠٠٠ دونمی توتون، ٥٠٠ دونمی پاموق تارله‌سی، ١٢١٦٩٧ دونمی زیتونلق، ١٨٧٢٩ دونمی انجیرلك، ٥٥٠ دونمی باغ، ٥٦٢٥ دونمی میوه وسبزه باغچه‌سی، ٢٥٧٥ دونمی لیمون وپورتقال باغچه‌سی، ٩٤٠٠ دونمی اورمان و ٦٤٠٩٤ دونمی‌ده مراعادر. اك مهمی اولان زیتون محصولی سنوی ١٣٠٠٠٠٠ قیه راده‌لرنده اولوب، بوندن نابلس شهرنده خیلی مقدار صابون اعمال، واوجوارلره اخراج اولنور. ٤٥٠٠ قیه قدر بال دخی چیقار. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلی جنسی کچی اولوب، سنجاق داخلنده ٥٥٧٠٨ رأس کچی، ١٠١٢٦ قیون، ٢٢٠٠٠ صیغیر، ٢٣٠٠ مرکب، ٥٥٠ دوه و ٢٥٥ بیکیر بولنیور. سنجاق: نابلس، جنین، جامین، بنی صعب اسملریله ٤ قضا و ١ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ٢١١ قریه ومزرعه‌یی حاویدر. اهالیسی ١٢٠٣٣٠ کشی اولوب، یالکز مرکز قضاسنده بولنان ٢٠٠٠ کشی‌یه قریب مقداری خرستیان ویهودی وقصوری کاملاً مسلمدر. علی العموم اهالیسی لسان عربی ایله متکلمدر.

داخل لواده ۷۹ جامع ومسجد ، ۱۲۰ مكتب ومدرسه و ۱۰ كليسا ومناستر موجوددر.

نابوپولاصر { (Nabopolassar) بابل ملوكندن مشهور بختنصرك } پدرينه يونان قديم مورخلرندن نقلاً آوروپاليلرجه ويريلن اسم محرفدر. قبل الميلاد ۶۲۲ دن ۶۰۵ تاريخنه‌دك ۱۷ سنه حكم سورمشدر. مديه يعنى آذربيجان و عراق حكمدارى (كى آشار) ايله بالاتفاق نينوه‌يى ضبط وتخريب، وآتوريه‌يى ممالكنه الحاق ايله، ايكنجى بابل دولتنى تأسيس ايتمشدى. مصر فراعنه‌سندن (نخاو) فرات اوزرنده‌كى (قرقسيه) يى كنديسندن ضبط ايتمشدى.

نابونصر { (Nabonassar) بابل حكمدارلرندن اولوب، قبل الميلاد ۷۴۷ تاريخندن } ۷۳۴ تاريخنه‌دك حكم سورمش؛ وبالكز صندالى حكومته‌عودندن بدأ ايدن تاريخله شهرت بولمشدر. بوتاريخ بطليوس طرفندن دخى قوللانيلوب، سهواً تاريخ بختنصر ديمكله شهرت بولمشدر.

نابى { (يوسف —) اعاظم شعراء عثمانيه‌دن اولوب، اورفه‌ليدر. سلطان محمد خان } رابع دورنده استانبوله كلوب، مصاحب شهريارى مصطفى پاشانك ديوان كاتبى اولمشيدى. مشاراليه طرفندن جانب حجازه اعزام اولنه‌رق، سرفهاً ايفاى حجدن صكره، عودتنده كتخدالى‌اولمش؛ وبرمدت صكره حلبه چكلمش ايدى. بالطه‌جى محمد پاشا حلب واليسى ايكن، كنديسنه زياده‌سيله متوجه اولوب، ثانياً مقام صدارته نصبله، استانبوله كلديكنده، برابرنده كتيروب، باش محاسبه‌جى نصب ايتمش ايدى. ۱۱۲۴ ده وفات ايتمشدر. حالت نزعده ايكن، «نابى بحضور آمد» جملهٔ تاريخيه‌سنى سويلديكى مرويدر. اشعارى متين وسليس اولوب، ضروب امثال حكمنه كچمش برچوق مصراعلرى واردر. مرتب ديوان اشعارى، «تحفهٔ دلكش نابى»، «خيريه»، «خيرآباد»، «غزلنامه» عنوانلريله منظومه‌لرى و «تحفة الحرمين» عنوانيله بر كتابى و «سيره‌يى» يه ذيلى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

منشآت دهرده هر لفظ بر معنايه‌در
بزده بو انشاى كونك تازه برمضمونيوز

نابى چلبى { شعرادن اولوب، تكفور طاغليدر. اوراده قهوه‌جيلكله } مشغول ايكن، ۱۱۴۵ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نديم وصل ايكن بيكانهٔ بى رغبت اولدم بن
بعيد اولدم نظردن مبتلاى فرقت اولدم بن

نايينى { ايران شعراسندن اولوب، اصفهان مضافاتندن (نايين) قصبه‌سندن } ايدى. شيخ سعدينك اشعارينى تتبع ايدردى. شو مطلع اونكدر:

اى كه بى چشم توچشم غير چشم تر نديد
هيچ چشمى چشمى از چشم تو نيكو تر نديد

ناپو { (Napo) آمريقاى جنوبيده بر نهردر، كه اقوادور حكومتنده } (آند) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شرق جنوبى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، (پرو) حكومتنه كيرر؛ و (آمازون) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ۳۰۰ كيلومتره اوزونلغنده اولوب، آشاغى قسمى آلتى دوز اوفق واپورلرك سيرينه صالحدر. اقوادور حكومتنك الك بيوك نهريدر.

ناپولى { (Napoli وايتاليانجه Naples) ايتاليانك الك بيوك شهرى اولوب، } ملغى ناپولى ويا سيجيليتين دولتنك پايتختى ايدى. شمديكى حالده ايالت مركزى اولوب، رومانك ۱۸۸ كيلومتره جنوب شرقيسنده و (وزوو) بركانك انكى قربنده اوله‌رق ۴۰° ۵۱′ ۴۰″ عرض شمالى ايله ۱۱° ۵۴′ ۳۰″ طول شرقيده، وآچيقجه بر كورفزك ايچنده واقعدر. بيوك وكوزل برشهر اولوب، ۴۶۳۱۷۰ اهاليسى، برقاچ سرايى وباغچه‌لرى، متعدد جسيم ومصنع كليسالرى، بيوك وكوزل آثارى حاوى موزه‌سى، واسع برتياتروسى، ۲۰۰۰ دن زياده شاكردانى حاوى مكمل دارالفنونى، حربيه، هندسه، فن‌بيطره، موسيقى، صنايع، فن آثار عتيقه، صنايع نفيسه وسائره مكاتب عاليه‌سيله متعدد اعداديه ورشديه وابتدائيه مكتبلرى، نباتات باغچه‌سى، ايكى رصدخانه‌سى، برقاچ اقادمياسى، متعدد جمعيات علميه‌سى، ۵ وبحريه‌يه مخصوص اولانيله برابر ۶ كتبخانه‌سى، شهرك خارجنده كوبك مغاره‌سى دينان وبرياندن بر يانه آرابه ايله ياريم ساعتده چيقه‌بيلان طبيعى تونل صورتنده مشهور برمغاره‌سى، (وزوو) بركانك

اتکنده اسکی (پومپی) شهرینک ودیگر بعض مدن قدیمه‌نک خرابه‌لری، مذکور برکانک تپه‌سنه قدر چیقار دمیریولی ، پک لطیف و صاغلام هواسی ، فرحفزا منظره‌سی، صاغلام لیمانی، گوزل ریختملری، متعدد دمیریوللری، ایپک اقمشه ایله قطیفه، قورده‌له، پاموق منسوجات، چینی، آثار عتیقه تقلیدی اوله‌رق طوپراقدن معمول شیلر ، مقرنه وشهریه وسائره فابریقه‌لری وپک ایشلك تجارتی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بتون ایتالیای جنوبی یونان مهاجرلریله مسکون اولدیغی کبی، بوشهر دخی آغریبوز مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنه‌رق ، « یکی‌شهر » معناسیله (نئاپولیس) تسمیه اولنمش؛ وبعده میلاد عیسادن ٣٢٧ سنه اول رومالیلرك ضبطنه کچمش ایدی .

— ناپولی ایالتی قامپانیه خطه‌سنك برقسمندن عبارت اولوب، شمالاً وشمال غربی جهتندن (ترادی‌لابور) ، شرقاً (پرنچیپاتواولتربوره)، جنوب شرقی طرفندن (پرنچیپاتوچیتربوره) ایالتلریله، سائر طرفلردن دخی دکیزله محاطدر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٧١ مربع کیلومتره اولوب، ١٠٠١٢٤٥ اهالی ایله مسکوندر . ایالت درت قضایه منقسم اولوب، ٦٨ ناحیه‌یی حاویدر . کورفزده واقع اولوب لطافت هوالریله مشهور اولان ونتوتنه، ایسکیه، پروجیده ونیسیده آطه‌لری دخی بوایالته ملحقدر .

ناپولیون { (Napoléon) بواسمله بوناپارت خاندانه منسوب فرانسه حکمدارلرندن ٣ کشی کلمشدر .

برنجیسی (بیوك —) دیمکله معروف اولوب، بوخاندانك مؤسسیدر. ١٧٦٩ تاریخنده قورسیقه جزیره‌سنك آیاچو شهرنده طوغوب ، اصیل اکن فقیر وکثیرالعیال برآدمك ایکنجی اوغلی اولدیغی حالده، موقع قوماندانك حمایه ودلالتیله ١٧٧٩ده (بریانه) مکتبنه کیرمش، واورادن پارس حربیه مکتبنه کچمش ایدی . ١٧٨٥ده مکتبدن طوپچی ملازم ثانیسی رتبه‌سیله چیقوب ، قورسیقه‌یه مأمور اولمشیدی . ١٧٩٢ ده قورسیقه‌یه مالك اولان وانکلیزلرك متفق بولنان (پاؤلی) طرفندن طرد اولنه‌رق، بروقت نیسه‌ده ومارسلیه‌ده وهمشیره‌لریله برابر فوق‌العاده برضرورتده یاشامش؛ و١٧٩٣ده یوزباشیلق رتبه‌سیله خدمت عسکریه‌یه آلنه‌رق ، جنرال قارتو طرفندن حکومات متفقه طرفداری بولنان مارسلیه‌لیلری تربیه‌یه مأمور اولمغله ، بو خدمتده موفق اولدیغندن، آزوقتده قطع مراتب ایده‌رك، بنه اوسنه انکلیزلرك النده بولنان (تولون) ك محاصره‌سنده میرلوا معاونی بولنمش ؛ وبرقلعه‌نك ضبطنه موفق اولمغله، میرلوالق رتبه‌سنی قزانمش ایدی . ١٧٩٤ ده ایتالیایه سوق اولنان اردونك طوپجی قوماندانلغنه نصب اولنمش ایکن ، متعاقباً روبسپیر ایله مناسبتی اولمق ظنیله ، عزل وپارسه جلب اولنه‌رق، آچیغه چیقارلمش؛ وضرورتده بولندیغندن، کچینه بیلمك ایچون، سلطان سلیم خان ثالثك ترتیب ایتمکده اولدقلری عساکر نظامیه‌نك تعلیم وتنسیقی ضمننده، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك خدمت عسکریه‌سنه کیرمك اوزره ایکن، حربیه نظارتنده برخدمته نصب اولنمغله ، بوتشبثدن واز کچمش ایدی . اوصره‌ده پارسده ١٧٩٥ وقوعاتی ظهور ایتمکله ، ارباب اغتشاشك تنکیله مأمور اولوب، اعادهٔ اسایشه موفق اولمغله، فریق رتبه‌سیله مرکز قوماندانلغنه نصب اولنه‌رق، برسنه صکره ایتالیاده مغلوبیته دوچار اولمغله حال انتظامدن چیقمش اولان فرانسز اردوسی قوماندانلغنه نصب اولنه‌رق، برسنه ظرفنده بری پیامونته‌نك ودردی آوستریانك اولمق اوزره، کندی اردوسندن بیوك بش اردویی مغلوب ایده‌رك، ساردنیه قرالنی، پاپانی، پارمه، مودنه، طوسقانه دوقه‌لرینی ونهایت آلمانیا ایمپراطورینی صلح طلبنه مجبور ایتمش؛ وفلمنك آوستریانك النده بولنان یرلریله رین مجراسنك قربنده‌کی یرلری فرانسه‌یه قزاندیرمش؛ ومیلان جهتلرینی آوستریادن آیره‌رق ، برحکومت صورتنه افراغ ایتمشیدی . بوموفقیات عظیمه‌سی حقنده عمومك توجه وهیجانی موجب اولمغله، «هیئت اداره » نامیله ایش باشنده بولنان هیئتك وهمی موجب اولدیغندن، کندیسنی پارسدن تبعید ایچون، انکلتره‌یه قارشی تعرضی حرکتده بولنه‌جق بردونمانك قوماندانلغنه نصب ایتمك ایستمشلرسه‌ده، کندیسی، انکلیزلره قارشی هندستانجه حرکاتده بولنمغه بر استناد کاه اولمق اوزره ، مصرك الده ایدلمسنی تکلیف ایتمکله، همان بوتکلیفنی قبول ایتمشلردی . ١٧٩٨ ده مصره عزیمت ایدوب، اثنای راهده مالطه‌یی ضبط ایتمش؛ ومصره دخول ایدوب، برقاچ

محاربه‌دن صكره بتون خطهٔ مصریه‌یی استیلا، وقاهره‌ده برطاقم جمعیات علمیه تأسیس ایتمشیدی. ١٧٩٩ ده شام جهتنك دخی ضبطنه طمع ایدوب، قلعة العریش وغزه ویافه‌یی اله كچیرمش ایسه‌ده، عكانك ضبطنه مقتدر اوله‌میوب، عسكری آچلغه ووبایه دخی مبتلا اولمغله، مصره عودت ایتمش؛ واو صره‌ده ایتالیاده‌كی فرانسز عسكرینك مغلوبیت وسوء حالی خبر آلمغله، همان فرانسه‌یه عودت، وقرانتنه بكله‌مكسزین، پارسه دخول ایتمشیدی. هیئت اداره نفاق وتفرقه‌یه دوشوب، خلق نظرنده نفوذ واعتباری قالمامش، وناپولیون حقنده عمومك توجه وحسن ظن واعتمادی كیتدكجه تزاید ایتمش اولدیغندن، بشیوزلر مجلسی رئیسی بولنان برادری لوسیانك وسائر احباسنك یاردیمیله، ١٧٩٩ تشرین ثانیسنده برنجی قونسلوس عنوانیله واون سنه مدتله ریاست امور ید اقتدارینه تسلیم اولنمشدی.

بو وجهله ایش باشنه كلنجه، همان ایتالیا ره دوسنه عزیمتله (مارنغو) محاربهٔ مشهوره‌سنی ودها برقاچ محاربه قزاندیغی كبی، قوماندانلری دخی رین جهتنده و هر طرفده غالبیته نائل اولمغله، ١٨٠١ و ١٨٠٢ ده انكلتره ایله مصالحه ایده‌رك، صرف امور داخلیه ایله اوغراشمغه باشلامش؛ وبرطرفدن فرانسه‌نك بعض جهتلرنده حكم سورن فسادلری باصدیرمغله برابر، برطرفدن دخی مكتبلر تأسیسی، قوانین وضعی و سائره كبی اصلاحات اساسیه‌یه تشبث ایتمش ایدی. سناتو ١٨٠٢ ده كندیسنك قید حیات شرطیله قونسلوسلغنی تصدیق ایتدكدن صكره، ١٨٠٤ ده ایمپراطورلغنی اعلان ایدوب، پاپا یدنجی پی پارسه كیده‌رك، كندیسنی تتویج ایتمشدی. میلان جهتنده تشكیل ایتمش اولدیغی جمهوریتی دخی قراللغه تحویل ایله، میلانده ایتالیا قرالی عنوانیله دخی تتوج ایتمشدی. آنجق ١٨٠٣ تاریخنده انكلتره تجدید مخاصمات ایتدیكی كبی، آوستریا، روسیه وسجلیتین دولتلری دخی فرانسه‌نك علیهنده بولنمغه باشلامشلردی. ناپولیون انكلتره‌یه تجاوز تشبثنده ایكن، فرانسه ایله اسپانیه‌نك متفق دونانمالرینك (ترافالغار) ده انكلیز آمیرالی (نلسون) طرفندن مغلوب ولدیغنی خبر آلمغله، بحراً تجاوزدن صرف نظر ایتمكه مجبور اولمش ایسه‌ده، براً موفقیاتی دوام ایدوب، ١٨٠٥ ده (اوسترلیچ) محاربهٔ مشهوره‌سنده آوستریا ایله روسیه‌نك عساكر متفقه‌سنی كلیاً مغلوب ایتمش؛ وبونك اوزرینه عقد ایتدیكی (پرسبورغ) معاهده‌سیله ایتالیا قراللغنه وندیكی الحاق ایتدیكی كبی، ورتمبرغ ایله باویره‌یی مستقل قراللق صورتنه قویوب، كندینه منسوب قراللر نصب ایتمش؛ وآلمانیه‌ده ١٤ پرنسلكدن مركب بر «رین حكومات متفقه‌سی» تشكیل ایده‌رك، بونلری تحت حمایه وریاست دائمه‌سنه آلمشیدی. انكلتره ایله روسیه پروسیه‌یی ناپولیونه قارشی دیكر برآلمانیه حكومات متحده‌سی تشكیلنه و فرانسه‌یه قارشی حربه تشویق واقناع ایتمشلرسه‌ده، ناپولیون ١٨٠٦ و ١٨٠٧ ده آلمانیه ولهستانه عسكر سوق ایتمكله، قزاندیغی مظفریتله بو یكی اتفاق دخی ثمره‌سز براقه‌رق، (تیلیت) معاهده‌سیله پروسیه‌دن برچوق یرلر نزع ایله، وستفالیه قراللغی بالتشكیل، ژروم ناپولیون قرال تعیین اولنمش، و وارسوویه بیوك دوقه‌لغنك تشكیلیله، لهستان دخی پروسیه‌دن آیرلمشیدی. روسیه ایمپراطوری آلكساندر ایله عقد ایتدیكی گیزلی بر معاهده دخی فرانسه‌یه اسپانیه‌یی وروسیه‌یه فینلانده‌یی ضبط ایتمك حقنی ویروب، ممالك عثمانیه ایله انكلتره‌دن بشقه بتون آوروپانك بو ایكی دولت آره‌سنده مقاسمه‌سی اساسنی وضع ایدیوردی. انكلتره‌یه قارشی بتون اوروپا اسكله‌لرینی قپایوب، تجارتدن محروم براقمق تشبثی دخی بو معاهدهٔ خفیه ایجاباتندن ایدی. متعاقباً ناپولیون طوسقانه‌یی ضبط، پورتكیزی استیلا وفلسینكه‌یی فرانسه‌یه الحاق ایتمشدی. مقدما ناپولی‌یی سیجلیه‌دن بالتفریق، قراللغنه كندی برادری (ژروم ناپولیون) ی نصب ایتمش اولدیغی حالده، بو دفعه انكلتره‌نك متفقی اولان پورتكیزلیلری تربیه ایتمك اوزره، اسپانیه ایچندن كچمك حقنی قزانمغله، (مورات) ك قوماندهسیله سكسان بیك عسكر سوق ایدوب، اسپانیه قرلی دردنجی شارل ایله اوغللرینی (بایونه) یه جلب، وفراغه اجبار ایده‌رك، مرقوم ژرومی اسپانیا تختنه اقعاد ایتمش ایسه‌ده، اسپانیوللر شدیداً و مصرانه مقاومت ایتمكله، هرنه قدر ناپولیون بالذات دخی كیدوب، دفعاتله مغلوب ایتمش ایسه‌ده، بش سنه دوام ایدن مقاومت

وقیاملرله ناپولیونك ٤٠٠٠٠٠ عسکرینی اتلاف ایتمشلردی. انکلتره بو خونخوارلقلری بهانه اتخاذ ایده‌رك، ناپولیونه قارشی بر بشنجی اتفاق وجوده کتیرمشیدی. که بونك ریاستنی آوستریا آلمشیدی. بووجهله روسیه‌دن ماعدا بتون آوروپا علیهنده اولدیغی حالده، ناپولیون ینه غالب کلوب، ١٨٠٩ ده ویانه‌یی ضبط ایتمش؛ وآغرام مظفریتیله آوستریایی طلب صلحه مجبور ایلمشیدی. آنجق بو صلحدن چوق استفاده ایتمیوب، یالکز ایلیریا ایالاتنی ضبط ایتمکله قناعت ایتمش؛ وآوستریا ایمپراطورینك قیزی (ماریه لویزه) یی تزوج ایدوب، فرانسزلرك چوق سودکاری برنجی زوجه‌سندن آیرلمغله، محبت عامه‌یه خلل کتیرمش ایدی. پاپانك دخی ممالکنی ضبط ایتمکله، بونك طرفندن آفوروز اولنمشیدی. ضبط ممالك خصوصنده‌کی میل وانهماك شدیدینه مقاومت ایده‌میوب، طرفدار ومتفق بولنان دولتلری دخی دلکیر ایتمکدن چکنمزدی. فلنك قراللغنه نصب ایتمش اولدیغی برادری لویی‌یی عزل ایتدکدن صکره، یکتا متفق اولان روسیه‌یه قارشی عسکر سوقنه قالقیشوب، اولجه دولت عثمانیه واسوجك اتفاقنی استحصال ایتمکسزین، ٤٥٠٠٠٠ عسکردن مرکب امثالسز بر اردو ایله ١٨١٢ ده روسیه‌یه داخل اوله‌رق، موسقوه‌یه قدر ایلرلمش؛ و روسلر بو شهری ترك ایدرکن احراق ایتملریله، ناپولیون جسیم اردوسیله قیش اورته‌سنده قارلرك آلتنده وهر طرفدن هجوم ایدن روس عسکرینك اورته‌سنده قالوب، عسکرینك قسم کلیسی صووقدن وآجلقدن تلف اولمشیدی. او صره‌ده (مالت) پارسده کندیسنه قارشی بعض القاآتده بولنمغله، داخلاً غوائل بیومکده اولدیغندن، ناپولیون همان فرانسه‌یه عودتله، خارق‌العاده بر سرعتله بتون غوائل داخلیه‌یی برطرف ایتدکدن صکره، کندیسی علیهنه عقد اولنان برآلتنجی اتفاقه قارشی‌ینه مکمل بر اردو تهیئه ایله، ١٨١٣ ده آلمانیه سفرینی آچوب برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، بودفعه روسیه، آوستریا وپروسیه علیهنده‌کی اتفاقه داخل اولدقدن بشقه، اسوج، باویره، وورتمبرغ وسائر آلمانیه حکومات صغیره‌سی دخی کندیسندن روکردان اولمغله، (درسده) مظفریتندن صکره (لیپسیغ) محاربه‌سی

غائب ایدوب، فرانسه‌یه عودته مجبور اولمش، وفرانسه‌نك هرطرفنه دشمنلر هجوم وتجاوز ایلمشلردی. بونکه برابر ناپولیون قوه خارق‌العاده‌سیله جمله‌سنه مقاومت ایدوب، برقاچ محاربه قزانمش؛ ودشمن اردوسنی کندیسیله پارس آره‌سنده صیقیشدیروب، اسیر ایتمك تشبثنده ایکن، پارس ایکی کون مقاومتدن صکره دشمن اردوسنه قپولرینی آچمغله، ناپولیون خارجده قالدیغی حالده، سناتو کندیسنك اسقاطنی اعلان ایتمش؛ ودول متفقه بوربون خاندانك فرانسه تختنه اعاده‌سنه قرار ویرمشلردی. ناپولیون بونك اوزرینه کندینی تسمیم ایتمك ایستمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ١٨١٤ سنه‌سی نیسانك ١١ نده (فونتنبلو) ده فراغت ایتمش؛ وخاصه عسکرینه پك مؤثر برنطق ایراداله وداع ایتدکدن صکره، کندیسنه صادق قالان برمقدار عسکرله کندیسنه تخصیص ایدلمش ومالکانه ویرلمش اولان (البه) جزیره‌سنه عزیمت ایتمش ایدی. آنجق بوربونلرك حرکاتی فرانسزلره ناپولیونك عودتنی آرزو ایتدیرمکله، ١٨١٥ سنه‌سی ماردینك برنجی کونی ناپولیون فرانسه‌یه دخول ایده‌رك، بر یرده مقاومت کورمکسزین، یکرمی کونده پارسه واصل اولمشیدی. اسقاطنه سبب اولان دولتلر یکیدن عقد اتفاقله، اوزرینه عسکر سوق ایتدکاری کبی، فرانسزلرك سربستی طرفدارلرینی دخی، قانون اساسی‌یه علاوه ایتدیکی مساعده‌لی شرائطله برابر ممنون ایده‌مدیکندن، مشکل برحالده بولنوب، مع‌هذا مقاومته مسارعتله، برقاچ محاربه قزانمش ایسه‌ده، نهایت سنه مذکوره حزیراننك ١٨ نده بلجیقه‌نك (واترلو) نام موقعنده، بکا دیکی امدادك وقتنده یتیشه‌مه‌مسی و بر یا کایشلق وخیانت وقوعیله، مغلوب اولوب، صوك درجه‌ده مقاومته چالیشدقدن صکره، پارسه عودتله، (الیزه بوربون) سراینه قپانه‌رق، حکومتی (ایکنجی ناپولیون) نامنی ویره‌دیکی اوغلنه ترکله، فراغت، وکندی ایستکیله (روشفور) لیماننه اینوب، انکلترهنك (بلروفون) نام حرب سفینه‌سنه التجا ایتمش؛ وانکلتره دولتی طرفندن حسن معامله‌یه مظهر اولمق امیدنده بولنمش ایکن، دولت مشارالیها متفقلرینك اجباریله کندیسنی بحر محیط آطلاسینك تا اورته‌لرنده منفرد

برحالده بولنان (سنت هلنه) جزيرهٔ صغيرهسنه نفى ايتمشدى. بو قدر وقت بتون آوروپايى ديتردوب، آلت اوست ايتمش اولان و خارق العاده آدم اوراده آطهنك محافظى بولنان بر قبا انكليزك درشت معاملاتنى چكهرك، بش سنه دخى بو حالده ياشادقدن صكره، ١٨٢١ تاريخنده ٥٢ ياشنده وفات ايدوب، اوراده دفن اولنمش؛ و ١٨٤٠ ده كميكلرى فرانسهيه نقل اولنمشدر.

ناپوليون بيوك اسكندر و قيصر كبى اعاظم جهانكيراندن معدود ايسهده، ياشاديغى دورك احواليله موفق اولديغى ايشلر تأمل اولنجه، جملهدن دها بيوك بردها اولديغى تسليم اولنور. فن حربدهكى مهارت واقتدار فوق العادهسندن بشقه، ادارهٔ مملكت وترقىٔ معارف وصنايع خصوصلرنده دخى هر تصورك مافوقنده ايدى. فرانسهيى اسايش مختل و قارمه قاريشيق بر حالده بولوب، آز زمان ظرفنده اسايش وانتظامى اعاده ايتمش؛ ومعارف وصنايع وساٸر اسباب معمورينك ترقيسنه پك چوق خدمتلر ايتمشدر. برقاچ سنه ظرفنده فرانسهيى بتون آوروپايه حاكم اولهجق برحاله كتيرمش، واك قوتلى دولتلرى مغلوب ورام ايتمشيدى. آنجق محاربهيه اولان شدت ميلى سائقهسيله مظفرياتواقعهسى احوال وزمانك تحملى فوقندهبر درجهيهقدر سورمسىهم فرانسزلرك نائله بره تلف اولوب، حربدن بيزار اولمسى هم بتون آوروپا دولتلرينك كنديسى عليهنه اتفاقه مجبور اولمسيله عاقبت محوينى موجب اولمشدر. (سنت هلنه) آطهسنده بولنديغى مدتجه احوال ماضيهسنى وايتديكى محارباتك تاريخنى يازوب، «خواطر» ناميله ٥ جلددن عبارت براثر براقمش اولديغى كبى، مخابراتى وساٸر آثار قلميهسى دخى جمع ونشر اولنمشدر. بواثرلر كنديسنك صاحب السيف والقلم اولديغنه بردليلدر.

— ايكنجى ناپوليون (فرانسوآژوزف) برنجى ناپوليونله آوستريالى (ماريهلويزه)نك اوغلى اولوب، ١٨١١ ده پارسده طوغمش؛ وطوغديغى كون روما قراللغنه نصب اولنمش ايدى. ١٨١٤ ده پدرى حكومتى كنديسنه ترك ايتديكنده، سناتو طرفندن ايمپراطورلغى اعلان اولنمش ايسهده، دول متفقه تصديق ايتميوب، كنديسنى بيوك پدرى بولنان آوستريا ايمپراطورينه تسليم ايتمشلردى. ١٨١٨ ده (رايشتاد) دوقهسى عنوانيله بر آلايك ميرالايلغنه نصب اولنمش؛ و ١٨٣٢ ده سل رئه علتندن وفات ايتمشدر.

— اوچنجى ناپوليون (شارل لوى ناپوليون بوناپارت) فلمنك قرالى وبيوك ناپوليونك برادرى اولان لوى بوناپارت ايله هورتنسهنك اوچنجى واك كوچك اوغلى اولوب ١٨٠٨ ده طوغمشدى. بيوك برادرى اولجه وفات ايتمش اولمغله، بيوك ناپوليونك سقوطندن صكره والدهسى وديكر برادريله برابر فرانسهنك خارجنده واك زياده اسويچرهده ياشامشيدى. ١٨٣٠ دن صكره ايتاليانك وقوعاتنه قاريشوب، ايكنجى برادرى ده اوراده وفات ايتمش؛ ومتعاقباً رايشتاد دوقهسى دخى وفات ايتمكله، بوناپارت خاندانك رياستى وايمپراطورلق وراثتى حقى كنديسنه انتقال ايتمش ايدى. فرانسهنك تختنده بولنان قرال خاندانى بوندن متوهم اولوب، بوناپارت خاندانى اعضاسنك فرانسهيه دخولى ممنوعيتنى تجديد ايتمشدى. ناپوليون بنه اسويچرهنك (آرننبرغ) قصبهسنده مقيم اولديغى حالده، ١٨٣٢ دن ١٨٣٦ تاريخنهدك برخيلى آثار سياسيه وعسكريه نشر ايتمشدى. برنه حكومتنك اوچنجى طوبچى آلاينده يوزباشى بولنيوردى. ١٨٣٦ ده استراسبورغده لوى فيليپه قارشى بعض تشبثاتده بولنمغله، توقيف اولنهرق، برقاچ كون حبسدن صكره، آمريقا ممالك مجتمعهسنه نفى اولنمشدى. چوق كچمهدن اورادن عودتله، لوندرهده اقامت ايدوب، ١٨٣٨ ده «ناپوليون افكارى» عنوانيله بركتاب نشر ايتمشدى. ١٨٤٠ تاريخنده ناپوليون خاندانك فرانسهده رأس كاره اعادهسى بولنده بولونيهده بعض تشبثاتده بولنمغله، توقيف اولنهرق، مؤبداً حبس ايله محكوم اولمش؛ و (هام) قلعهسنه حبس اولنمش ايدى. اورادن دخى بعض رساله وغزتهلره بندلر يازمشدى. ١٨٤٦ ده فراره يول بولوب، بلجيقهيه واورادن انكلترهيه قاچمشيدى.

١٨٤٨ وقوعاتنده پارسه عودت ايدوب، حكومت موقته طرفندن امور سياسيه‌يه قاريشماسى كنديسنه تكليف اولنمش ايسه‌ده، پارس واوچ ايالت طرفندن انتخاب اولنمغله، مجلس مبعوثانه داخل اولمش؛ واجراآت قوميسيونى بوناپارت خاندانى اعضاسنك فرانسه‌يه دخولنك ممنوعيتنى تجديد ايتمكه چاليشمغله برابر، مجلس مذكوره دوام ايتمش ايسه‌ده، بعده تخته كوزى اولمغله اتهام اولنجه، استعفاسنى ويروب، انكلتره‌يه عودت ايتمشدى. برقاچ آى صكره بش ايالت طرفندن انتخاب اولنمغله، فرانسه‌يه عودت ايدوب، وضع قوانين خصوصاتنده‌كى مذاكراتده رأى ويرمش؛ وسنهٔ مذكوره كانون اولنده اكثريت آرا ايله رئيس حكومت انتخاب اولنمش ايدى.

رياستى زماننده بعض نظامات اساسيه‌نك تبديلنه موفق اولوب، افكار عموميه واحوال حاضره‌يى كنديسى امنيه چويردكدن صكره، يكيدن رئيس انتخابنك زمانى اولان ١٨٥٢ سنه‌سى تقرب ايتدكجه، بوربون واورليان خاندانلرى طرفدارلرنده بعض نيات حس اولنمغله برابر، كنديسنك نيتندن شبهه‌لنن سربستى طرفدارلرينك دخى بركونه حركتده بولنمسنه ميدان ويرلمه‌مك ايچون، اوچنجى ناپوليون فوق‌العاده بعض تشبثاته مراجعتله، مجلس مبعوثان رئيسنى واعضادن برچوغنى توقيف، وپارسده ادارهٔ عرفيه‌يى اعلان ايله، اهالى‌يى يكيدن قوانين اساسيه وضعيچون انتخاباته دعوت ايده‌رك، كنديسنك دها اون سنه مدتله رياسته انتخابنه موفق اولدقدنصكره، فرانسه‌ده ايتديكى بردوروسياحتى متعاقب، رياستنى ايمپراطورلغه تبديل ايتديرمش؛ و ١٨٥٢ سنه‌سى كانون اولنك ٢ سنده اوچنجى ناپوليون عنوانيله ايمپراطورلغنى اعلان ايتمشدى. تاريخ مذكوردن ١٨٧٠ سنه‌سنه‌دك ١٨ سنه سورن بوايكنجى ايمپراطورلق زماننده اوچنجى ناپوليون صنايع وتجارت ومعارفك ترقيسنه، قوهٔ بريه وبحريه‌نك تزييدينه وفرانسه‌نك آوروپا دولى ميانده‌كى حال وموقعنك تعاليسنه چوق خدمت ايتمش؛ وعمومى سركيلر آچوب، همان بتون آوروپا واكثر آسيا حكمداراننى فرانسه‌يى زيارته جلب ايلمشيدى.

خارجاً اكثر اموردە انكلتره ايله متفقاً حركت ايدوب، بعض ايشلرده دخى پك غريب برخط حركت طوتمشيدى. روسيه‌يه قارشى انكلتره وپيامونته ايله برابر دولت عثمانيه‌نك امدادينه يتيشوب، قريم محاربه‌سنك نتيجه‌سنده پارسده قونغره تشكيليله پارس معاهده‌سنك عقدى باشليجه ناپوليونك ايشيدر. چينده انكلتره ايله برلكده حركت ايدوب، چين دولتنى آوروپا تجارتنه برقاچ اسكله آچمغه مجبور ايتمشدر. آنام دولتنه قارشى حرب ايدوب، قوشنشينى فرانسه‌يه قزانديرمشدر. آوستريايه قارشى پيامونته قرالنه معاونت ايدوب، ايتاليا اتحادينك حصولنه كلى سبب اولمش؛ ومع‌هذا پاپانك حكومت جسمانيه‌سنى محافظه وفرانسز عسكريله مدافعه ايدوب، كنديسى ايمپراطور بولندقجه، رومانك ايتاليايه الحاقنه مساعده ايتمه‌مشدى. مكسيقه امور داخليه‌سنه انكلتره واسپانيه ايله برلكده وبعده يالكز قاريشوب، آوستريا ايمپراطورينك برادرى ماقسيميليانى ايمپراطور نصب ايتمش ايسه‌ده، بيچاره‌يى صوكنه قدر مدافعه ايده‌مه‌مشدى. الك نهايت پروسيه‌نك اسپانيه تختنه (هوهنزولرن) خاندانندن برينى تكليف ايتمسى اوزرينه، بلاسبب وهيچ بر حاضرلق ايتمه‌مش اولديغى حالده، ١٨٧٠ ده پروسيه‌يه اعلان حرب ايتمك كبى برحركت جرأتكارانه‌ده بولنمش؛ وحالبوكه پروسيه اولجه بتون آلمانيه‌نك اتحاد واتفاقنى حاضرلامش اولديغى كبى، كيزلى طوتديغى مكمل اسلحه دخى ايدنمش اولمغله، ناپوليون بتون آلمانيه‌نك مكمل وفرقلى اسلحه ايله مسلح بر اردوسنه قارشى بولنمش؛ ومع‌هذا اصلا مقاومت ايتميوب، شرح وتأويلى مشكل برصورتله يوزبيك عسكريله (سدان)ده تسليم اولمش؛ وفرانسه‌ده درحال بر حكومت جديده اعلان اولنمغله، بعدالمصالحه سربست براغيلوب، انكلتره‌يه چكمش؛ و ١٨٧٣ ده اوراده وفات ايتمشدر. اسپانيه زادكانندن برينك قيزى اولان قونتسه (اوژنيه دوكوسمان) ايله عقد ازدواج ايدوب، بوندن برتك اوغلى اولمشيدى، كه انكلتره‌نك خدمت عسكريه‌سنده اولديغى حالده، ١٨٧٧ ده آفريقاى جنوبيده زولولره قارشى اولان محاربه‌ده مقتول اولمشدر. اوچنجى ناپوليونك برخيلى آثار قلميه‌سى واردر.

ناتال (Natal) آفریقانك منتهای جنوب شرقیسنده واقع انکلتره مستعمراتندن بر مستعمره اولوب، ۲۷° ۲۰′ ایله ۳۱° ۵′ عرض جنوبی و ۲۶° ۳۰′ ایله ۲۹° ۱۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، شمال شرقی جهتندن زولو مملکتیله وجنوبی آفریقا جمهوریتیله، شمال غربی جهتندن (اورانژ) حکومت مستقله‌سیله، غرب جنوبی طرفندن بازوتو وکافرستان مستعمره‌لریله، شرق جنوبی جهتندن دخی بحر محیط هندی ایله محاط ومحدوددر. بر معین شکلنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٥٦٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٥١٥ ٤٥٤ کشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدود غربیه‌سنی آراان (درانسبرکه) سلسلهٔ جبالندن باصامق صورتنده درجه درجه ساحله قدر کسب انحطاط ایدر؛ وجبال مذکوره‌دن اینوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری آقان متعدد انهار بو اتکارده درین وادیلر آچمله، اراضی پك عارضه‌لی بر صورت آلمشدر. جبال مذکوره‌نك ذروه‌لری ۳۰۰۰ متره ارتفاعنی کچر. ساحلی ۲۹۰ کیلومتره اوزون اولوب، کیرتی وجیغنتیلری آز اولمغله، (پورت ناتال) دن بشقه قوی ولیمانی یوق کبیدر. هواسی سواحلده خیلی صیجاق ایسه‌ده، ایچری یه طوغری ارتفاعله کسب اعتدال ایدوب، یوکسك یرلرنده صوغوقدر. اورانك یازی اولان تشرین ثانی وکانونلرده یوره‌لر صیق اولوب، حرارتی تعدیل ایدرلر. طوپراغی پك منبت اولوب، محصولاتی هوا و ارتفاعه کوره تخلف ایتمکله: اقالیم حاره و معتدله و حتی بارده‌نك دخی اکثر محصولاتی یتیشیور. سواحلنده شکر قامشی، قهوه، چیویت، پاموق، موز، هندستان جوزی، مصر، آراروت و سائره و ییج طرفلرده آوروپالیلرك باترجیح یرلشدکلری یوکسك یرلرده بغدای، آرپه، یولاف، توتون وآوروپانك بتون سبزه ومیوه‌لری حاصل اولیور. اهالینك باشلیجه مدار تعیشی و اك بول محصولی مصر اولوب، بوندن بر نوع بیره دخی یاپارلر. میاه جاریه‌سنك کثرتی زراعتك ترقیسنی تسهیل ایدیور. معادنی چوق اولوب، اخیراً پك زنکین بر آلتون معدنی کشف اولندیغی کبی، دمیر، کور، باقیر و سائر معادنی دخی وار ایسه‌ده، اسباب نقلیه‌نك فقدانندن طولایی اخراج اولنه‌میور. وقتیله فیل، آرسلان، صو آیغیری وتمساح کبی حیواناتی چوق ایدیسه‌ده، شمدی فیل وآرسلان مفقود اولوب، صو آیغیریله تمساح دخی نادر بولنیور. آنجق میمونلرك انواعیله طوموز، قپلان وسائر حیوانات وحشیه‌سی و قوشلرك انواعی چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده مقدما زیاده ایکن، بر خسته‌لقدن آزالمشدر. صیغیرلری چوقدر. تفنك چیلری انکلیزلر طرفندن ادخال اولوب، کیتدکجه چوغالمقده‌در. اهالیسی زولو ویا (کافر) دینلن جنسه منسوب یرلی زنجیلرله زنجبارکاه هندن کلمش (قولی) لردن و بر مقدار بوبر (یعنی فلمنکلی) وانکلیز وآلمان مهاجرلرندن مرکبدر. آوروپالیلرله هندلیلر یرلی اهالینك آنجق بر سبعی نسبتنده‌در. یرلیلر الآن بت پرست ومدنیتدن محروم اولوب، تنبللکه وسرخوشلغه میللری زیاده‌در. مستعمره ۹ قونناق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی داخلده بولنان (پترماریجبورغ) ایسه‌ده، اك بیوك واك تجارتکاه معموره‌سی (پورت ناتال) اسکله‌سندن ٥ کیلومتره ایچریده بولنان (دوربان) در. بو قصبه اسکله‌یه ومرکز حکومته برر دمیر یول خطیله مربوطدر. بو مستعمره ادارهٔ مختاره‌یه نائل اوله‌میوب، لوندره‌دن نصب اولنان بر والینك تحت اداره‌سنده بولنیور؛ وآنجق والینك تحت ریاستنده اوله‌رق بیوك مأمورلردن مرکب اولان مجلس اداره‌یه اهالی دخی بر قاچ اعضا انتخاب ایتمك حقنی حائزدرلر. وارداتی باشلیجه کمرك رسمندن عبارت اولوب، یالکز متعدد قاریلری اولان یرلیلر هر قاری ایچون برر قلبه یاپمق مجبوریتنده بولندقلرندن، بونلرك هر قلبه‌سندن سنوی ۱٤ شلین ویرکی آلنیر. واردات سنویه‌سی یاریم ملیون انکلیز لیراسی قدر اولوب، مصارف محلیه دخی او قدردر. باشلیجه اخراجاتی: یاغی، شکر، دری، دوه قوشی تویی وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله خیلی اهمیتلی اولان فیل دیشی وساده یاغ اخراجاتی تنزل ایتمشدر.

ناتال (Natal) برازیلیه‌ده (ریوغرانده دونورته) حکومتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (ریوده یانیرونك) ۲۱۸٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ریوغرانده دونورته) منصبنده واقع و ۱۰۰۰۰ اهالیی جامعدر.

ناتله { طبرستانده آملدن ٥ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ناجره { اندلسك شرق جهتنده تطیله اعمالندن بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

ناجم { (ابو عثمان سعد بن الحسن السمی) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ابن الرومی ایله صحبت ایدر، واشعارینی نقل ایلر ایمش. ٣١٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

لئن كان عن عيني احمد غائبا
فما هو عن عين الضمير بغائب
له صورة فى القلب لم يقضها النوى
و لم تتخطفها اكف النوائب

ناجی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی کاشانلی وبنه شعرادن ملا حسن واعظ کاشینك اوغلی ایدی. حسن اخلاقله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

سر از خاك لحد از شرم عصیان بر نمیدارم
كه ترسم از وجودم تنك آید اهل محشررا

— دیکری (شاه قاسم) مشهدلی اولوب، دکنه عزیمتله، اوتوز سنه قدر هندستانده سیر وسیاحت ایتدکدن صکره، جهان‌آباده برلشوب، نواب برهان الملك سید سعادت خان بهادر جانبندن معاش ومعیناته نائل اولمش، ونهایت اکبرآباده کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

ناجی { (معلم — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، روم ایلیلی اولدیغی حالده، ابتدا طالبهٔ علومدن بولنمش؛ و وارنه‌ده برخیلی وقت مدرسه‌نشین اولدقدن صکره، محاربهٔ اخیره‌یی متعاقب درسعادته مواصلتله، بر اسم مستعارله عالم مطبوعاتده اثبات وجود ایده‌رك، بعض اشعار وآثار ادبیه نشر ایده‌رك، حسن افاده وسلاست عباره‌سیله انظار دقتی جلب ایتمشیدی. بعده مکتب سلطانی و دیکر بعض مکتبده ادبیات معلملکی ایدوب، بو مناسبتله «معلم ناجی» دینمکله شهرت بولمشدی. «ترجمان حقیقت» غزته‌سنه دخی برخیلی وقت محررلك ایدوب، بو غزته‌ده بر ادبیات قسمی آچه‌رق، نشر ایچون هوسکاران شعر طرفندن کوندریلان اشعاری تنقید ایدردی. او صره‌ده عصرمزك اعاظم محررلرندن احمد مدحت افندی حضرتلرینه داماد اولمش؛ وآنجق کندیسی ادبیاتده طریق قدمایه پیرو اولوب، اصول جدیده‌یه تابع اولامامشیدی. نهایت سرای همایونه آلنه‌رق، تاریخ نویس آل عثمان نام مفخرت اتسامیله تلطیف وبکام بیورلمشدی. چوق معمر اوله‌میوب، ١٣١٠ سنه‌سی رمضان مغفرت نشانك یکرمی بشنجی چهارشنبه کونی اللی یاشلرنده فجأةً وفات ایتمشدر. برخیلی اشعاری، «خرده فروش» و «سانحات العرب» عنوانلریله ایکی مجموعه‌سی، «آتشپاره» و سائره عنوانلریله منظومه‌لری ودیکر بعض رسائلی ایله برلغتچه‌سی و «اسامی» عنوانیله بر مختصر تراجم احوال کتابی واردر.

ناداب { (یاخود ندب) اسرائیل ملوکندن اولوب، (بربعم)ك اوغلی وخلفیدر. قبل المیلاد ٩٤٣دن ٩٤١ تاریخنه دك ایکی سنه حکم سوردکدن صکره، (بعسا) اسمنده برسرداری طرفندن قتل، وتختی ضبط اولنمشدی.

نادرشاه { ایران شاهلرندن جهانکیر بر آدم اولوب، عن اصل خراسان دیارنده بر چوبانك اوغلی ایدی. ١٠٩٩ تاریخنده دنیایه کلوب، بدرینك صنعتنه سلوك ایتمش ایسه‌ده، جسارت وشجاعتنه بناءً، برخیلی رفقا پیدا ایده‌رك، کاروانلری اورمغه باشلامشیدی. افغانلیلرك ایرانی ضبطلرنده، برچوق آدملر بونلردن فرارله، صاحب ترجمه‌نك جته‌سنه التحاق ایتدکلرندن، معیتی ٦٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولمش؛ وخراسانی همان حکمی آلتنه آلمش ایدی. افغانلیلرك النده زبون قالمش اولان ایکنجی شاه طهماسب صفوی کندیسندن استمداد ایتمکله، نادر ١١٤٣ تاریخنده اصفهانه کیدوب، افغانلیلری دفع ایتمش؛ و(طهماسب قلیخان) نامنی آله‌رق، شاه طهماسبك وزیر ومدبر اموری اولمش ایدی. افغانلیلری افغانستانه قدر تعقیب ایدوب، قندهاری دخی ضبط ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسبك کندیسنك غیبوبتنده

دولت علیهٔ عثمانیه ایله عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌سنی نقض ایده‌رك، محاربه‌یه گیریشمش؛ و ۱۱٤۵ ده شاه طهماسبی اسقاطله، ۸ آیلق اوغلی شاه عباس ثالث نامیله تختنه اقعاد ایده‌رك، بونك نامنه حادثا کندیسی اجرای حکومته باشلامش ایدی. ۱۱٤۸ تاریخنده دولت عثمانیه ایله عقد مصالحه ایتدکدن صکره، وفات ایدن شاه عباسك یرینه کندیسی چقوب، (نادر شاه) نامنی آلمش؛ بیوك بر اوردو بالتشکیل، شرقه طوغری یوریه‌رك، افغانستان وبلوجستان جهتلرینی کاملاً ایرانه الحاق ایتدکدن صکره، ۱۱۵۲ ده هندستانه دخول ایله، ملوك کورکانیه‌نك عسکرینی مغلوب ایده‌رك، دهلی‌یی ضبط، وحسابسز اموال وخزینه‌لر اخذ ایله ایرانه عودت ایتمشدی. بومظفریاتیله ایرانی احیا ایدوب، اسکی قدر و قوتنی اعاده‌یه مقتدر اولدیغی حالده، مظفریته رفاقتی شرط اولان عدالت وحسن اداره قاعده‌سنه رعایت ایتمه‌مش اولدیغندن، ۱۱٦۰ ده عصیان ایتمش اولان بعض قبائل اکرادك اوزرینه سفر ایتمکده ایکن، قضاءً وفات ایتمشدر. مدت حکومتی ۲۰ سنه‌در. مرقوم علی (عادلشاه) نامیله یرینه چکمش ایسه‌ده، تورونی شاهرخ بوکا قارشی خروج ایدوب، کندیسنی اله کچیره‌رك، کوزلرینه میل چکمش؛ وعادلشاهدن صکره برادری ابراهیم دخی برقاچ آی حکومت سورمش ایسه‌ده، نهایت ۱۱٦۲ ده مرقوم شاهرخ تختی ضبط ایدوب، بودخی یالکز بر سنه حکم سورمش؛ وصکره اسماعیل بن سید مصطفی حکومتی ضبط ایدوب، بوندن صکره ایران زند خاندانه منسوب کریم خانه و اوندن الیوم حکومت سورن قاجار خاندانه کچمشدر.

نادری { (محمد — چلبی بن عبد الغنی) اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعرا-سندن اولوب، شو مقطع اونکدر:

جهانك نعمتندن گندو آب ودانه‌مز یکدر
ایلك کاشانه‌سندن کوشهٔ ویرانه‌مز یکدر

نادری { فرس شعراسندن دخی بش کشینك مخلصیدر:
برنجیسی سمرقندلی اولوب، همایون شاه زماننده هندستانه سیاحت، و۹٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وه چه خرامست قد یار را
بنده شوم آن قد و رفتار را

— ایکنجیسی هندستانده لاهور مضافاتندن سیالکوت قصبه‌سندن اولوب، شو رباعی اونکدر:

من بودم دوش ویار سیمین تن من
جیبی ز نشاط وعیش پیرامن من
ایشان همه صبحدم پراکنده شدند
جز خون جکرکه ماند بر دامن من

— اوچنجیسی شوسترلی اولوب، شو بیت اونکدر:

ساقی بیا که بی می نعلت چو لاله‌ها
بر سنك میزنند حریفان پیاله‌ها

— دردنجیسی مشهدلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بناخن میکشایم عقدهای موی ژولیده
سیه بختم چه سازم درخور موشانه‌ئی سازم

— بشنجیسی هراتلی اولوب، معماده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

چو آب زندگی هرسو که آن آرام جان گردد
سر راهی چو گیرم از ره دیگر روان گردد

ناربونه { (Narbonne) فرانسه‌نك جنوب جهتنده پارسك ۷۸۳ کیلومتره جنوبنده وقارقاسونه‌نك ۵۸ کیلومتره شرقنده اوله‌رق آق دکیزله اختلاط ایدن جدولك اوزرنده (اوده) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸٦۵۰ اهالیسی، هندسهٔ مائیه مکتبی، زراعت جمعیتی، موزه‌سی، مشهور بالی و ذخیره ایله زیتون یاغی وساره تجارتی واردر. وقتیله بونك اسمنه نسبتله (نار-بونزه) دینلن برخطه‌نك مرکزی ایدی.

نارده { (Arta) آرناؤدلغك منتهای جنوبنده اولوب، برلین قونفرانسنك قراریله مقدما یونانه ترك اولنمش و، آنجق برقضا تشکیل ایده‌جك قدر ملحقاتی اولدیغی حالده، یونان حکومتی طرفندن آریجه برایالتك مرکزی اتخاذ ایدلمش برقصبه اولوب، یانیه‌نك ٦۰ کیلومتره

جنوبنده رهمنامی اولان نهرك صول كنارنده اوله‌رق بونهرك نارده كورفزینه اولان منصبندن ٢٠ كیلومتره یوقاریده ودولت علیهٔ عثمانیه‌یه قالان منبت براووه‌نك كنارنده واقع و ٨٠٠٠ قدر اهالیلی جامعدر . نارده ملحقاتیله برابر تقسیمات جغرافیه‌جه آرناوٴدلقدن معدود اولوب، پورتقال ولیمون باغچه‌لری وار ضیٴ مزروعه‌سی نهرك صاغ طرفنده وبناءً علیه دولت علیهٔ عثمانیه طوپراغنده بولنیور. خط حدود بربنی طونان نهر مذكور اوزرینه كارگیر بركوپریسی واردر . یونانه ترككندن اول اهالیسنك برثلثی مسلم اولوب، تركندن صكره ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر . نارده اسكی برمعموره اولوب ، قدیماً (آمبراكیه) اسمیله یونانیلردن قورنته‌لیلرك معتبری تجارتگاه برشهرایدی. اهالیسی اطرافنده‌كی پلاسچلره وبركی ویررلردی .

— نارده نهری بری زاغور ناحیه‌سنده ودیكری مچوه قربنده نبعان ایدن ایكی چایدن تركب ایدوب، بونلر (بالدومه) نامیله برلشدكدن صكره، جنوبه طوغری جریان، وبرخیلی مسافه‌ده یونان حدودینی تحدید ایله، همنامی اولان قصبه‌نك یانندن بالمرور، نارده كورفزینه دوكیلور. مجراسنك طولی ١٤٠ كیلومتره‌یه قریبدر .

— نارده ونام دیكرله آمبرا كیه كورفزی (Golfe d'Arta, Ambracique)حدود یونانیه‌نك منتهای غربنده آرناوٴدلقله یونان آره‌سنده بركورفز اولوب، غرب جهتنده‌كی پروزه بوغازندن آق دكیزه ملحق یونان دكیزیله اختلاط ایدر. ساحل شمالیسنده پروزه قصبه‌سی بولنان بوآغزدن منتهای شرقیسنه قدر بویی ٣٦ كیلومتره‌در . سواحلنده كوزل قویلری واردر . مذكور بوغاز صیغجه اولوب، بالكز ٤ متره صو چكن كمیلر كیره بیلیر . سواحل شمالیه‌سی دولت عثمانیه وسواحل شرقیه وجنوبیه‌سی یونانه تابعدر.

نارسس { (Narsès, Narcisse)(ونارسیس [(« نركس » ماده‌سنه مراجعت.]

نارنته { (Narenta) هرسكك اك بیوك نهری اولوب ، خطهٔ مذكوره‌نك جنوب شرقی جهتنده وقره طاغ حدودی قربنده (دوموش پلانینه) طاغندن نبعانله ، شمال غربیه طوغری بر طاقم صرب بوغاز ودره‌لرك ایچنده جریان ایده‌رك ، قونیچه اوكنده كارگیر بركوپرینك آلتندن مرور، وبرقاچ چای اخذ ایتدكدن صكره، هرسك ایله بوسنه حدودینه واصل اولنجه، غربه وبعده جنوبه طوغری دونه‌رك، موستارك ایچندن وروماليلردن قالمه تك كمرلی جسیم بركوپرینك آلتندن مروركه، صاغدن (پاسینچه) و صولدن (بونه) چایلرینی اخذ ایدر؛ و دلماچیه حدودینه واصل اولنجه ، غربه طوغری دونه‌رك ، قلیق لیماننك شمالنده و (سابیونچلو) نام اوزون وطار آطه‌نك قارشیسنده آدریاتیق دكیزینه دوكیلور. مجراسی ٢٦٠ كیلومتره اوزونلغنده و حوضه‌سی ٩١٠٦ مربع كیلومتره وسعتنده‌در . اسلاوجه (نرنوه) تسمیه اولنور.

ناروه { (Narva) روسیه‌نك پترسبورغ ایالتنده وپترسبورغك ١٤٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك اوزرنده ومنصبندن ١٣ كیلومتره یوقاریده مستحكم بر قصبه اولوب، ٨٦١٠ اهالیسی واردر. اسوج قرالی اون ایكنجی شارل بوراده ٩٠٠٠ عسكرله روسیه‌نك ٦٠٠٠٠ عسكرینی مغلوب ایتمشدی. ناروه نهری (پیپوس) كولندن چیقه‌رق، ١٠٠٠ كیلومتره‌لك جریاندن و برقاچ شلاله‌دن صكره فینلانده كورفزینه دوكیلور.

نازكی { ایران شعراسندن ایكی كشینك مخلصی اولوب، برنجیسی استرابادلیدر. شو بیت اونكدر:

باغبان از گل حدیثی گفت و از گلزار خویش
عار ضش دید وپشیمان گشت ازگفتار خویش

— ایكنجیسی تبریزلی اولوب، شو بیت اونكدر:

داغ بر دست خود آن سیم بدن می سوزد
داغ او می نهد اما دل من می سوزد

نازللی { آیدین ولایت وسنجاقنده وآیدینك ٤٠ كیلومتره شرقنده بیوك مندرسه تابع بر چایك ودمیر یول خطنك اوزرنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٢١ ٦٧٩ اهالیسی، بول میاه جاریه‌سی، كوزل باغ وباغچه‌لری، فرح فزا منظره‌سی ، بر رشدیه و برقاچ ابتدائیه وجماعات غیرمسلمه مكتبلری، ٤ جامع شریفی، ١٠

مسجدی، برمدرسه‌سی، بر روم وبر ارمنی کلیساسیله بر خاوره‌سی، ۳ حمامی، ٦ خانی، ۲۵۰ دکانی حاوی چارشیسی، هفته‌ده بر پنجشنبه کونلری قوریلور بازاری، ٦ باغخانه‌سی، ۲ پاموق فابریقه‌سی و ۱۲ چشمه‌سی واردر. بری یکی ودیکری اسکی اوله‌رق ایکی قسمه منقسم اولوب، یکیسی پک منتظمدر. دمیر یول موقفی ایکیسی آره‌سنده‌در. مرکز لوادن صکره سنجاغک اک بیوک معموره‌سیدر.

— نازللی قضاسی آیدین سنجاغنک شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس آیدین، جنوباً بوزطوغان قضالریله، شرقاً دکزلی، شمالاً دخی صاروخان وازمیر سنجاقلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰٤۰ مربع کیلومتره اولوب، ۸۳۵ کیلومتره‌لکی طاغلق اراضیٔ خالیه‌دن، ۸۰۰ کیلومتره‌لکی اراضیٔ مزروعه‌دن، ۲۰۵ کیلومتره‌لکی اورمان و ۲۰۰ کیلومتره‌لکی مرعادن عبارتدر. قیوجق، سلطانحصاری، آتچه وقره‌صوا اسملریله ٤ ناحیه و۹۳ قریه‌یی حاوی اولوب، ٦٢٦١٦ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرک مرکزده بولنان ۱۸٦۲ روم و ۲۷٤ ارمنی ایله ۱۲۰ یهودیدن ماعداسی کاملاً مسلم وترکدر. بیوک مندرس قضایی شق ایدوب، میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. طوپراغی پک منبت اولوب، اووه‌لریله طاغ اتکلری مزروعدر. باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، یولاف، مصر، سیسام وسائر حبوباتله پاموق، انجیر، زیتون وسائره‌در. انجیری پک چوق وجنسی پک ایی اولدیغی کبی، زیتونی‌ده چوق اولوب، سنوی زیتونک بدل عشری ۳۰۰۰۰۰ غروشدن زیاده طوتار. قضا داخلنده برچوق مدن قدیمه خرابه‌لری موجوددر.

نازیانزه { (Nazianze) آناطولیده قبادوقیه خطهٔ قدیمه‌سنک جنوب جهتنده اسکی برقصبه ایدی.

ناسلیچ { یاخود لاپجیشته (Lapcichta) مناسترولایتنک سرفیجه سنجاغنده وسرفیجه‌نک ٦۰ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق اینجه قره‌صویه دوکیلان برکوچک چایک اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی، ۳ جامعی، ۱ کلیساسی، بررشدیه وبرابتدائیه ایله برروم مکتبی، ۲ حمامی و٦ خانی واردر.

— ناسلیچ قضاسی شرقاً قوزانه، جنوباً کربنه قضالریله، غرباً وشمالاً دخی کوریجه سنجاغیله محدود اولوب، سچشته و زوپان اسملریله ۲ ناحیه و۹۳ قریه‌یی حاویدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، پندوس سلسلهٔ جبالنه مربوط برچوق طاغلر قضا داخلنده تشعب ایدیور. اینجه قره‌صو قضایی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری شق ایله، صاغ وصولدن بر چوق چایلر آلیر. انهار مذکوره وادیلرنده دوز و منبت اراضیسی‌ده واردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، مصر، فاصولیه وسائره‌در. اورمانلری چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون وکچیدن عبارتدر. اهالی یوکدن شیاق، وانجه، کلیم، چوراب کبی شیلر نسج واعمال ایدرلر. اهالیٔ قضا ۲٦۳۱۳ کشی اولوب، ۲٤۳٤۸ ی اسلام وقصوری روم واولاخدن مرکبدر. قضانک واردات سنویه‌سی ۲۵۰۰۰ ومصارف محلیه‌سی ۲۵۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

ناسو { (Nassau) [« هسه ناسو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ناشویل { (Nashville) ممالک مجتمعه‌د واشینغتونک ۹۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (کومبرلاند) نهری اوزرنده اوله‌رق بونهرک (اوهیو) یه قاریشدیغی محلدن ۳۲۰ کیلومتره یوقاریده (تنسه) جمهوریتنک مرکزی واک بیوک شهری اولوب، ٤۹۱۸۰ اهالیسی، مکاتب عالیه و اعدادیه و ابتدائیه‌سی، جمعیات علمیه‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، دائمی سرکی‌یه مخصوص جسیم برداره‌سی، کوزل کارکیر ابنیه‌سی ونهرک اوزرنده ایکی کوپریسی واردر.

ناشی الصغیر { (ابوالحسن علی بن عبدالله الحلاء) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ۲۷۱ تاریخنده طوغمش، و۳٦٦ ده بغدادده وفات ایتمشدر. شیعی المذهب اولوب، اهل بیت نبوی حقنده برچوق قصائدی وبعض تصانیفی دخی واردر. سیف الدوله بن حمدانک یانه حلبه کیدوب، چوق احساناتنه نائل اولمشیدی. ۳۲۵ تاریخنده کوفه‌یه کیدوب، شهرک جامع کبیرنده اشعارینی املا ایتمکله، اووقت کنج بولنان متنبی دخی صاحب ترجمه‌نک اشعارینی یازوب، ازبرلمشیدی.

ناصح الدین { (قاضی ابوبکر احمد بن محمد ـ الارجانی) مشاهیر شعرادن اولوب، ٤٦٠ تاریخنده طوغمش، و ٥٤٤ده وفات ایتمشدر. اصفهانده‌کی مدرسهٔ نظامیه‌یه دوام ایدوب، مشهور نظام‌الملکه انتسابی وارایدی. فقهده دخی ید طولی صاحبی اولوب، طول مدت تسترده وعسکر یکمده نیابت ایتمشدر. مولدی فارسك (ارجان) قصبه‌سی اولوب، تسترده ویا عسکرمکرمده مدفوندر. اشعاری پك گوزل اولوب، مرتب دیوانی واردر. شوقطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ایکنجی بیتی ترسنه دخی اوقونور:

احب المرء ظاهره جمیل
لصاحبه و باطنه سلیم
مودته تدوم لکل هول
وهل کل مودته تدوم

ناصحی { (جمال خان بدایونی) شعراء فرسدن اولوب، اکبر شاه رجالندن میر محمد خان غزنوینك مقربانندن ایدی. شو بیت اونکدر:

بشنو این نکتهٔ سنجیده ز پروردهٔ عشق
که به از زندهٔ بی عشق بود مردهٔ عشق

ناصر { (ملك ـ ناصرالدین محمد بن قلاون) مصر و شامده حکومت سورن ممالیك بحریه‌نك طقوزنجیسی وبنی قلاونك اوچنجیسی اولوب، ٦٩٣ تاریخنده، برادری ملك اشرف صلاح الدین خلیلك قضاءً وفاتی اوزرینه، چوجق ایکن تخته قعود ایتمش؛ ودفعات ثلثه‌ده جمعاً ٤٣ سنه حکم سوروب، ٧٤١ده وفات ایتمشدر. مدت حکومتنده اوچ دفعه حجه گیدوب، حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایتمشیدی. برنجی دفعه‌ده بدری قوللرندن ملك عادل زین‌الدین کتبغا واوندن صکره ملك منصور حسام‌الدین لاچین بش سنه قدر حکم سورمش؛ و٦٩٨ ده صاحب ترجمه ثانیاً قعود ایتمش ایدی. ایکنجی اسقاطی ٧٠٨ده وقوع بولوب، یرینه ملك مظفر رکن‌الدین بیبرس نصب اولنمش؛ و ١١ آی صکره ٧٠٩ده صاحب ترجمه خروج ایدوب، مرقومك قضاءً وفاتنه مبنی، تختنی ضبط ایتمشدی. مقتدر وعادل وعالم بر حکمدار اولوب، ممالکنی ملطیه وعنه‌یه قدر توسیع ایتمش؛ ونیلك جدوللرینی تکثیر ایده‌رك، زراعت وصنایع وثروت عمومیه‌نك تزییدینه خدمت ایتمش؛ وجنس فرسك اصلاحی مقصدیله یاریشلر ایجاد ایلمشیدی. فن فروسیت وبیطره حقنده نافع بر تألیفی دخی واردر، که دوقتور پرون طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٥٣ده متن عربیسیله برابر نشر اولنمشدر. اولادی چوق اولوب، طقوزی تخته چیقمشلرسه‌ده، چوغی آنجق برقاچ آی بقا بوله‌بیلمش؛ ویالکز ناصرالدین حسن دفعتینده اون سنه قدر حکم سورمشدر.

ناصر { (ملك ـ شهاب‌الدین احمد) مصروشامده حکومت سورن ملوك بحریه‌نك اون بشنجیسی اولوب، آنف‌الترجمه ملك ناصر ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. ٧٤٣ تاریخنده برادری ملك اشرف علاءالدین کوچکك اسقاطی اوزرینه، تخته اقعاد اولنمش ایسه‌ده، آنجق اوچ آی حکم سوروب، ٧٤٣ اواخرنده اسقاط وحبس اولنه‌رق، دیگر برادری ملك صالح عمادالدین اسماعیل اقعاد اولنمشدی.

ناصر { (ملك ـ) مصروشامده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌دن دخی اوچ کشینك لقبیدر:

برنجیسی (ابوالسعادات فرج) ملوك مذکوره‌نك ایکنجیسی اولوب، برنجیلری اولان ملك ظاهر سیف‌الدین برقوقك اوغلیدر. ٨٠١ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٠ یاشنده ایکن، تخته اقعاد اولنه‌رق، ٨٠٣ ده تیمورلنك دمشق وحلب شهرلرینی ضبط وتخریب ایتمش؛ وبعده امراء چراکسه بیننه نفاق وفساد دوشمکله، اوکنی آلمغه مقتدر اوله‌میوب، ٨٠٨ ده اختفایه مجبور اولمش؛ وامرا برادری ملك منصور عبدالعزیزی اقعاد ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره ظهورله، حکومتی استرداد ایتمش؛ وبودفعه دخی آلتی بچق که جمعاً اون سنه ایله اوچ بچق آی حکومت سوردکدن صکره، ٨١٥ تاریخنده بعض امراسیله دمشق قربنده ایتدیکی محاربه‌ده تلف اولمش؛ وخلفاء عباسیه نسلندن مستعین بالله ابوالفضل عباس تخت حکومته اقعاد اولنمشدی. جور وتعدی ایله متصف بر شخص ایدی.

— ایکنجیسی (خوشقدم الناصری) ملوك

مذكوره‌نك اوزدردنجیسی اولوب، دردنجیلری اولان ملك مؤيد شيخ محمودینك آزادليلرندن اولديغى حالده، اون اوچنجيلرى اولان ملك مؤيد شهاب الدين احمدك اتابكى بولنمغله، ٨٦٨ ده موى اليهك اسقاطى اوزرينه، تخته اقعاد اولنه‌رق، آلتى بچق سنه حكم سورمش؛ و ٨٧٣ ده وفات ايتمشدر. حيراته مائل عادل برذات ايدى.

— اوتوزنجيسى (ابو السعادات محمد) ملوك مذكوره‌نك اون سكزنجيسى اولوب، ٩٠١ اواخرنده وفات ايدن پدرى ملك اشرف قايتبايك يرينه تخته قعود ايله، اوچ سنه‌يه قريب مدت حكومت سوردكدن صكره، ٩٠٤ ده قاهره خارجنده قضاءً وفات ايتمشدى. غدار وسفيه برآدم ايدى.

ناصر { (ملك — ابو المفاخر صلاح الدين داود بن الملك المعظم عيسى بن الملك العادل سيف الدين ابى بكر بن ايوب) بنى ايوب ملوك متفرقه‌سندن اولوب، ٦٠٣ تاريخنده دمشقده طوغمش، و ٦٥٦ ده وفات ايتمشدر. شاعر واديب وكتب نفيسه جمعنه حريص اولوب، آنجق عشرته مبتلا اولمغله برابر، سرخوشلغنده ديوانه‌جه بعض حركاتده بولنورمش. شو قطعه جمله اشعارندندر:

لوعاينت عيناك حسن معذبى
مالمتنى ولكنت اول من عذر
عين الرشا قد القنا ردف النقا
شعر الدجى شمس الضحى وجه القمر

ناصر { فرس شعراسندن بروجه آتى آلتى كشينك اسم ومخلصيدر :

برنجيسى بخارالى اولوب، بخارا اميرى عبد العزيز خانك قاضئ عسكرى ايدى. آنى الترجمه مشهور (ناصر بخارى) بشقه‌در. شو بيت اونكدر :

قدى چوسرو ورخى همچو ارغوان دارى
مرو بباغ كه در خانه گلستان دارى

— ايكنجيسى مهنه مشايخندن وشيخ ابو سعيد ابو الخير احفادندن اولوب، شو بيت اونكدر :

زلفت كه بهر حلقهٔ مشكين قمرى داشت
مانند شب وروز مبارك سحرى داشت

— اوچنجيسى (سيد عطاء الله) دهليلى ومير ابو الفيض معنى شاگردانندن ايدى شو بيت اونكدر:

ازخود آن سروسهى كالكون قبا پوشم برد
مصرع موزون ورلكين از سر هوشم برد

— دردنجيسى (سيد محمد — خان بن محمد سعيد خان طباطبائى) هندستانك بنارس شهرندن ايدى. شو بيت اونكدر :

گرمئ شوق لكر گزدم تيغ فرهاد
در دل سنك هم آخر شررى پيدا شد

— بشنجيسى (ملا ابراهيم شيرازى) ائمهٔ اثنا عشر مدحنده برچوق قصيده‌لر سويلمشدر. شو بيت اونكدر :

بزير تيغ بيدادش مكن تغيير رنك اى دل
مبادا برسر رحم آورى آن بيمروت را

— آلتنجيسى (محمد — خان بن محمد قاسم خان) بنكاله نوابى قاسم عليخانك دامادى اولوب، بعده فرح آبادده اختيار اقامت وعزلت ايتمشيدى. برليلى ومجنون منظومه‌سى واردر. شو بيت اونكدر :

هرسر كه ز عشق باخبر نيست
هان برسر سنك زن كه سر نيست

ناصر الدوله { (ابو محمد حسن بن ابى الهيجاء عبد الله بن حمدان) موصل وجوارلرنده حكم سورن بنى تغلب ملوكندن مشهور سيف الدوله بن حمدانك بيوك برادريدر. برخيلى وقت پدرينه نيابةً موصلده حكومت سوردكدن صكره، ٣٢٤ ده پدرينه خلف اولمش؛ و ٣٣٠ ده خليفهٔ بغدادى متقى بالله طرفندن كنديسنه (ناصر الدوله) وبرادرينه (سيف الدوله) عنوانلرى ويرلمش ايدى. مشار اليه سيف الدوله ايله پك زياده سويشوب، ايكيسى دخى اديب وشاعر اولمغله، بينلرنده منثور و منظوم بعض مكاتبات دخى جريان ايتمشدر. حتى سيف الدوله‌نك وفاتنده حزن وكدرك تأثيريله صاحب ترجمه‌نك احوالنه تغير طارى اولوب، ٣٥٦ تاريخنده اوغلى غضنفر طرفندن (حصن السلامه) نام قلعه‌يه اقامت ايتديريلوب، ايكى سنه صكره اوراده وفات ايتمشدر.

ناصر الدين { (ملك سعيد — ، ملك كامل — وملك ناصر —) [« سعيد، كامل وناصر » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

ناصرالدین بن النقیب (حسن بن شاور بن طرخان الکنانی النفیس) مشاهیر شعرادن اولوب، مصرده یاشامش؛ و۶۸۷ده وفات ایتمشدر. «منازل الاحباب ومنازه الالباب» عنوانیله بر تألیفی ومرتب دیوانی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یا من ادار بریقه مشمولة
وحبابها الثغر النقی الاشنب
تفاح خدك بالعذار ممسك
لکنه بدم القلوب مخضب

ناصرالدین خلجی (هندستانك مالوه خطه‌سنده حکومت سورن خلجیان ملوکندن اولوب، ۹۰۶ تاریخنده پدری غیاث الدین خلجی‌یه خلف اولمش؛ و ۱۱ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۹۱۷ده وفات ایتمشدر.

ناصرالدین شاه (الیوم ایرانده حکمفرما اولان قاجار سلاله‌سنك دردنجی حکمداری وحالا مسندنشین شاهی اولان مظفرالدین شاهك پدری وسلفیدر. محمد شاه بن عباس میرزا بن فتحعلیشاهك اوغلی اولوب، ۱۲۴۷ تاریخنده دنیایه کلمش؛ و۱۲۶۴ده پدرینه خلف اولمشدر. تام اللی سنه حکومت سوروب، ممالك ایرانیه‌جه خیلی اصلاحات و ترقیات اجراسنه موفق اولمش؛ و۱۲۹۰ده آوروپایه سیاحت ایدوب، درسعادته دخی کله‌رك، جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلری ایله ملاقات ایلمشیدی. ۱۳۱۴ده تخت شاهی‌یه قعودینك اللنجی سنهٔ دوریه‌سی رسمنی اجرا ایتمك اوزره ایکن، قضاءً وفاتی وقوع بولمشدر. ادبیات فارسیه‌دن بهره‌سی و نظم ونثره اقتداری اولوب، آوروپایه اولان سیاحتنی بالذات وبر طرز دلنشینده قلمه آلمشدر. بو اثری هندستانك بمبای شهرنده طبع ونشر اولنمشدر. (ناصر) تخلصیله بر خیلی اشعاری واردر.

ناصرالدین عسقلانی (شافع بن علی الکنانی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، ۶۴۹ تاریخنده طوغمش، و ۷۳۳ده وفات ایتمشدر. مصرده خدمت انشا ایله مشغول اولوب، ۶۸۰ تاریخنده حصه‌ده بر محاربه‌ده اوق اصابت ایتمکله، ایکی کوزندن کور اولدقدن صکره، اختیار عزلت ایتمشدی. جمع کتبه پك چوق مراقی اولوب، کتب نفیسه ایله مملو ۱۸ خزانه‌سی وار ایدی. کثرت مطالعه‌سی و فوق العاده قوهٔ حافظه‌سیله هر کتابك خزانهٔ کتبنده‌کی محلی ذهننده مصور اولوب، همان الی اوزاده‌رق آلیر؛ وکوزی کورمدیکی حالده، کتابلرندن هر خانغیسنی الینه آلوب یوقلاسه، بوفلان کتابدر، دیر ایمش. وفاتنده زوجه‌سی کتابلری صاتمغه باشلایوب، آلتی سنه‌ده آنجق صاته بیلمش ایدی. برچوق رسائل ومنشآت واشعاری واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

قال لی من رأی صباح مشیبی
عن شمالی من لمتی و یمینی
ای شئ هذا فقلت مجیباً
لیل شك محاه صبح یقینی

ناصرالدین قباچه (هندستانده سند وملتان جهتی ملوکندن اولوب، عن اصل شهاب الدین غوری امراسندن اولدیغی حالده، ۶۰۰ تاریخنده اورایه والی تعیین اولنمش؛ وبعده کسب استقلال ایدوب، ۲۲ سنه حکومت سورمش؛ و بعده دهلی حکمداری شمس الدین التمش اوزرینه عسکر سوق ایدنجه، عائله‌سنی وخزینه‌سنی آلوب، ساحل قربنده بر جزیره‌یه قاچمش؛ و اوراده وفات ایتمشدر.

ناصرالدین محتشم (امرادن ونصیرالدین طوسی معاصرلرندن اولوب، حکیم مشارالیه «اخلاق ناصری» عنوانلی کتابنی بونك نامنه یازمشدر.

ناصرالدین محمود (دهلی حکمدارلرندن اولوب، شمس الدین التمشك اوغلیدر. ۶۴۴ تاریخنده یکنی سلطان علاءالدین مسعود شاهه خلف اولوب، ۲۱ سنه دهلیده حکومت سورمش؛ و ۶۶۵ده حبس اولنه‌رق، محبسده وفات ایتمش؛ وغیاث الدین بلبان خلفی اولمش ایدی.

ناصرالدین محمود بغراخان (هندستانده بنکاله ملو.

كندن اولوب ، دهلی حكمداری بولنان پدری غياث الدين بلبان طرفندن بنكاله واليلكنه نصب اولنمش؛ وپدرينك وفاتنده يانده بولنان نورونی يعنی صاحب ترجمه‌نك اوغلی معزالدين كيقباد تختی ضبط ايتمكله، ناصرالدين واليلكده قالمش ايسه‌ده، متعاقباً ٧٢٥ تاريخنده سلطان غياث الدين تغلق دهلی‌يی ضبط ايتدكدن صكره، بنكاله اوزرينه يوريديكنده، صاحب ترجمه هديه‌لرله اوكنه چيقمغله، مشاراليه كنديسنی بنكاله حكومتنده ابقا ايتدكدن بشقه، استقلال وحكمدارلق عنوانی دخی ويرمش ايدی . سلطان محمد تغلق شاه زماننده وفات ايتمشدر.

ناصر بخاری { مشاهير شعرادن درويش مشرب ولاابالی برآدم اولوب، (درويش ناصر) ديمكله معروفدر. بر كچه كلاه وبر اسكی خرقه وجيبنده بركهنه كتابله دائما سياحت ايدردی. علائق دنيويه‌دن بری ايدی. خواجه سلمان ساوجی ايله بغدادده دجله كنارنده ملاقات ايدوب، بينلرنده معارفه حاصل اولمازدن اول، خواجه سلمانك:

دجله را امسال رفتاری عجب مستانه بود

بيتنه جواباً بر بديهه:

پای در زنجير وكف بر لب مگر ديوانه بود

بيتنی سويلديكی مشهوردر. ٧٧٩ تاريخنده وفات ايتمشدر.

ناصر خسرو { اعاظم شعرای ايراندن اولوب ، اصفهانلی و امام علی رضا (رضه) نسلندندر. علوم حكميه وفلسفيه‌يه دخی وقوفی و اقوال حكيمانه‌سی اولمق مناسبتيله (حكيم) عنوانی حائزدر . رئيس الحكماء ابو علی سينا ايله معاصر اولوب ، كنديسيله صحبتی دخی اولديغی مرويدر. وطنندن كيلان ورستمداره كيدوب، بر مدت اقامتدن صكره، اورانك علماسيله واقع اولان مباحثه‌لری اوزرينه، بونلر تكفيرينه قالقيشوب، حياتی ده تهلكه‌ده كورديكندن، اورادن خراسان جانبنه عزيمتله، اثنای راهده شيخ همدانی ابوالحسن خرقانينك دركاهنه اوغرايه‌رق، شيخ مشاراليهدن اخذ انابت، و بر مدت دركاهنده اقامتله، تصفيهٔ باطن ايتدكدن صكره، خراسانه واصل اولمش ايسه‌ده ، اورانك دخی جهلای علماسی كنديسنه تجاوزانده بولندقلرندن، قاضی القضاة ابو سهل صعلوكينك اخطاری اوزرينه، بلخ جانبنه عزيمتله، بقيهٔ عمرينی بدخشان كوهستاننده كچيرمش؛ و اورا خلقی عندنده بك چوق حرمت و اعتباره مظهر اولمش ايدی. دولتشاه تذكره‌سنده تاريخ وفاتی ٤٣١ كوسترمش ايسه‌ده، «تقويم التواريخ» ده ٤٨١ ده وفات ايتديكی بيان اولنيور. ترجمهٔ حالنده شام و مصر و حجاز جهتلرينه سياحتندن بحث اولنيورسه‌ده، ٤٣٤ دن ٤٤١ تاريخنه‌دك ايران و شام و فلسطين ومصر و جزيرة العرب جهتلرينه ايتديكی سياحته‌كی مشهوداتنی ضبط وتحرير ايدوب، بو سياحتنامه‌سی اخيراً مستشرقيندن موسيو شفر طرفندن فرانسزجه‌يه ترجمه، ومتن فارسيسيله برابر پارسده طبع ونشر اولنمشدر. بوندن بشقه «كنز الحقايق» عنوانيله منثور و «روشنايی نامه» و «سعادتنامه» عنوانلريله منظوم اثرلری وبيوك ديوان اشعاری واردر. اعتقادينه دخل وقوع بولوب، بعضلری موحد وبعضلری دهری عد ايتمشلردر . «آتشكده» ده بر رسالهٔ غريبه‌سندن نقلاً بيان اولنديغنه كوره، كنديسی مصرده وبعده بغدادده وزارته نائل اولوب ، بعده جانب خليفه‌دن ملاحدهٔ اسماعيليه نزدينه مأموراً اعزام اولنديقده، رئيس ملاحده جانبندن كنديلرينك فكر ومذهبنه كوره برتفسير يازمغه اجبار ايدلمش؛ وكويا كرها يازديغی بوتفسيرك انتشارندن الحادينه حكم اولنه‌رق، اوندن صكره هر نره‌يه كيتمش ايسه، تعقيب اولنمش؛ ونهايت كنديسنه دائما رفاقت ايدن برادری ابوسعيد ايله برابر بدخشانده برمغاره‌يه چكلمش ؛ واوراده برخيلی مدت انزوادن صكره وفات ايدوب، داخل مغاره‌ده دفن اولنمشدر . مذكور رساله‌ده « اكسير اعظم »، « قانون اعظم »، « دستور اعظم »، « زادالمسافرين » وفقه‌ده « المستوفی » عنوانلی تأليفاتندن دخی بحث اولنيور. هرحالده احوالری معما قبيلندن اشخاص غريبه‌دن اولديغی، وطلسم ونيرنجات كبی محالات ادعالريله دخی اوغراشديغی آكلاشيليور.

شوايكی بيت عقل وروحك مدحنه دائر سويلديكی بر قصيدهٔ مشهوره‌سندندر:

بالای هفت طاق مقرنس دوکوهر ند
کز کائنات هرچه دروهست برترند
پروردکان دایهٔ قدسند در قدم
کوهر نید اکرچه باوصاف کوهرند الخ

ناصر شاه پوربی { هندستانده بنکاله حکمدارانندن او-
لوب، ٨٣١ دن ٨٦٣ تاریخنه‌دك ٣٢ سنه حکم سورمش؛ واوغلی باربك خانی اولمشدر .

ناصر عبدالباقی افندی { شعرادن ومشایخ
مولویه‌دن‌اولوب، یکی‌قپو مولویخانه‌سی شیخی‌ایدی. شیخ سابق عثمان افندی مرحومك پدری وشیخ ابوبکر افندینك اوغلی اولوب، برادری شیخ علی نطقی افندینك مشیختی زماننده خانقاه مذکورك نیزن باشیسی ایدی . ١٢١٩ده خانقاه مذکور پوستنه کچوب، ١٢٣٦ ده ارتحال ایتمشدر . بعض ترجمه وشرحلری ودیوان اشعاری اولدیغی کبی ، فن‌موسیقیده دخی مهارت فوق‌العاده‌سی اولمغله، برخیلی بسته‌لری واردر. شومطلع جملهٔ اشعارندندر:

کوکل باقوب رخ جانانه مست اولوب قالمش
مثال آیینه بی دست وپا اولوب قالمش

ناصر لدین الله { (احمد بن المستضیء بنور الله حسن) خلفاء عباسیه‌نك
اوتوز دردنجیسی اولوب، ٥٥٣ تاریخنده طوغمش؛ و ٥٧٥ ده وفات ایدن پدری یرینه کچوب ، خلفاء عباسیه‌نك جمله‌سندن زیاده اوله‌رق ، ٤٧ سنه مقام حکومتده قالدقدن صکره، ٦٢٢ تاریخنده وفات ایتمشدر . مقتدر وعادل بر ذات اولوب، مدت حکومتنده توسیع حدود ایتمکله برابر، برچوق مساجد ومدارس وسائر خیرات بنا ایتدیرمش‌ایدی. سلطان محمد خوارزمشاه خلیفهٔ مشارالیهه قارشی عسکر سوق نیتنده بولنمش ایسه‌ده ، او صره‌ده چنکیز ظهور ایدوب ، ماوراء النهر وخوارزم جهتلرینه مسلط اولمغله، سلطان مشار الیه کندی باشنك چاره‌سی غائله‌سنه دوشمشیدی . ادبیاتدن بهره‌سی وطبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بلیت حتی بادنی الناس من جلدی
یرید موتی و بالارواح افدیه

ناصر مطرزی { (ابو الفتح — بن ابی المکارم عبد السید)
مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، خوارزملی ایدی. ادبیاتده ونحو ولغتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. ٥٣٨ تاریخنده دنیایه کلوب، مملکتنده تحصیل علم ایتدکدن صکره، ایفای حج شریف ایچون، جانب حجازه کیدوب، عودتنده ٦٠١ ده بغداده اوغرایوب، برخیلی وقت اوراده افاده وتدریسله مشغول اولمش؛ و ٦١٠ تاریخنده خوارزمده وفات ایتمشدر. «مقامات حریری» یی مختصر ولکن غایتله مفید اوله‌رق شرح ایتمش ؛ و فقهده «المغرب» عنوانیله بك نافع برکتاب یازمشدر. مذهب شافعیده ازهری نصل ایسه، مذهب حنفیده دخی (ناصر مطرزی) اویله‌در. مع‌هذا اعتقادده سنی المذهب اولمیوب، ائمهٔ معتزله‌دن ایدی. اکثر اشعارنده جناس استعمال ایدردی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

تعامی زمانی عن حقوق وانه
قبیح علی الزرقاء تبدی تعامیا
فان تنکروا فضلی فان رغاء
کفی لذوی الاسماع منکم منادیا

ناصر نجفی { (شیخ —) ایران شعراسندن اولوب، من‌اصل نجفلی اولدیغی
حالده، اصفهانده نشأت ایتمش؛ وکنج یاشنده صاحب «آتشکده» ایله صحبت ایتمش ایدی . شو بیت اونکدر:

همی کریم به بزم او چو شمع و اوهمی‌خندد
چه سازم چون کنم تامن نکریم او نمی‌خندد

ناصره { (Nazareth) بیروت ولایتنك عکا سنجاغنده وعکانك ٤٠
کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری جماعات مختلفهٔ نصرانیه‌دن عبارت‌اولمق اوزره، ٧٠٠٠ اهالیسی، متعدد کلیسا ومناستریله طوائف رهبانه مخصوص مکانی، کوزل دوشمش سوقاقلری واطرافنده بول میاه جاریه‌سیله باغچه‌لری واردر. حضرت عیسی (عم) طول مدت بوقصبه‌ده اقامت ایتمکله ، بین‌النصارا اماکن مقدسه‌دن معدود اولوب، بك چوق زوار طوپلانیر .

— ناصره قضاسی لوانك شرق جهتنده واقع اولوب، شرقاً طبریه، شمالاً صفد ونفس عکا ،

غرباً بنه عكا وحيفا قضالريله، جنوباً نابلس سنجاغيله شرقاً دخی سوريه ولايتيله محدوددر . اراضيسی عارضه‌لی اولوب، اووه‌لری آزدر. باشليجه انهاری حلاذيه ايله مقطع‌در . باشليجه محصولاتی: بغدای، آرپه، داری، نخود، مرجمك، بقله، سيسام، توتون، زيتون، انجير، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سی برنجی درجه‌ده قيون وايكنجی درجه‌ده كچی وسائره‌در . قضا ۲۷ قريه‌دن مركب اولوب، ۱۲ ۱۲٤ اهالی ايله مسكوندر، كه بونلرك نصفندن زياده‌سی مسلم و قصوری جماعات مختلفه‌يه منسوب خرستيانلردر. قضا داخلنده ۱۰ جامع ومسجد و۲۰ كليسا موجوددر .

ناصری { (ميرزا محمد ناصر) ايران شعراسندن وسلطان بايسنغر ميرزانك احفادندن اولوب، ۹۰٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

آمد بهار و دل شده‌ء راكه يار نيست
پروای لاله‌زار و هوای بهار نيست

ناطق { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:
برنجيسی اصفهانلی اولوب، شو بيت اونكدر:

فرصت غنيمت است حريفان درين چمن
فرداست همچو گل همه برباد رفته ايم

— ايكنجيسی (خواجه رحمة الله) لاهورلی اولوب، دهليده نشو ونما بولدقدن صكره، نورانه سياحت ايتمش؛ وبرمدت فرح آباده اقامتدن صكره، لكهنوده توطن ايدوب، اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بو الهوس را بلبان تو هوس آمد ورفت
بر سرقند مكرر چو مگس آمد ورفت

— اوچنجيسی دهليلی و اكبر شاه دوری شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

جنونم نالهٔ زنجير را افسانه ميداند
دلم سرگشتگی را گردش پيمانه ميداند

ناطقی { فرس شعراسندن ايكی كشينك مخلصی اولوب، بری استرابادلی اولديغی حالده، هندستانه رحلتله، اكثر ممالك هندی گزدكدن صكره، بنارسده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

آتشم ای باغبان سوی گلستانم مبر
تا نظر در بوستانت ميكنم خاكسترست

— ديگری قزوينلی اولوب، شو بيت اونكدر:

ای گل شده‌ئی همدم هرخار چه حاصل
باهر خس وخاری شده‌ئی يار چه حاصل

ناظر { فرس شعراسندن ايكی كشينك مخلصيدر:
برنجيسی (سيد ناصر دهلوی) جدی شيرازلی اولديغی حالده، گجراته هجرت ايتمش؛ وپدری مدينهٔ منوره‌ده معتكف ايكن، كنديسی اوراده طوغوب، گجراته عودتدن صكره، دهلی‌يه عزيمتله، شاهجهانه انتساب ايتمش ايدی . شاه مشاراليه طرفندن كنديسنه معاش ومعينات تخصيص اولنمش ايكن، جمله‌سنی فقرايه تصدق ايدرك، كنديسی صحرادن اودون طاشيه‌رق، صاتار، وانكله كفاف نفس ايدر ايمش. معيت شاهيده كابله گيدركن يولده وفات ايدوب، نعشی دهلی‌يه نقل و دفن اولنمشدی. شو رباعی جمله‌ء اشعارندندر:

گرميل يگانگی و طاقت ست ترا
می نوش ز دست آنكه ساقی ست ترا
ای عاشق صبح خيز عرفان ذكر است
از ظلمت شب هنوز باقی است ترا

— ايكنجيسی مشهدلی اولوب، شو بيت اونكدر:

سحر ز هاتف غيبم بگوش هوش رسيد
كه هركه بدنكند هيچ بد نخواهد ديد

ناظم { هند شعراسندن ايكی ذاتك مخلصی اولوب، برنجيسی (نواب نصير الدوله ناظم الملك جبن قليج بهادر ظفر جنك) دكن صوبه‌داری ايدی، و ميرزا محمد حسن قتيل ايله مشاعره‌لری واردر. شو بيت اونكدر:

بحرف مدعی گفتم مريز ای سنگدل خونم
كه بعد از كشتنم سودی ندارد لب گزيدنها

— ايكنجيسی (ميرزا محمد شفيع) عن اصل كرمانلی اولوب، لكهنوده ساكن اولمشيدی. ميرزا كوچك دينمكله معروف ايدی. اون اوچنجی قرن هجری اواسطنه دك برحيات ايدی. شو بيت اونكدر:

ساقی بگردش آر اياغ شراب را
در ساغر هلال بريز آفتاب را

ناظم هروى {ایران شعراسندن وهراتده حکم سورن شاملو امرا-
سنك مداحلرندن اولوب، بر دیوانی وبر «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی واردر. ۱۰۵۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت منظومهٔ مذکوره‌سندندر:

سحر کاهان که فرزندان انجم
شدند از چشم یعقوب فلك کم
فلك ترکانه قصد این حشم کرد
دی کرکی نمود وکله دم کرد

ناغاره {(Nagara) بحر سفید بوغازینك آناطولی ساحلنده وقلعهٔ سلطانیه‌نك شمالنده اوله‌رق مایدوسك قارشیسنده بر برون اولوب، زمان قدیمده اوزرنده (آبیدوس) قصبه‌سی بولنیوردی. الیوم بعض استحکاماتله تحکیم اولنمشدر.

نافع {صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (نافع بن بدیل بن ورقاء) که بدری وبرادرلریله برابر متعینان صحابه‌دن اولوب، بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (نافع بن عبدالحارث الخزاعی) که فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، هجرت ایتمکسزین، مکهٔ مکرمه‌ده قالمش؛ وخلافت جناب فاروقیده مکهٔ مکرمه والیلکنه تعیین بیورلمش ایدی.

نافع {(ابو عبد الله) مشاهیر تابعیندن اولوب، دیلمی الاصل اولدیغی حالده، حضرت عبد الله بن عمر (رضهما) نك آزادلیسی ایدی. مشارالیهدن مروی اولان احادیث شریفه‌نك چوغی صاحب ترجمه‌دن مروی اولوب، روایتنده موثوقدر. ۱۱۷ وبر روایتده ۱۲۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

نافع {(ابو رویم — بن عبدالرحمن الشجعی) مشاهیر قراءدن و ایکنجی درجه‌ده تابعیندن اولوب، مدینهٔ منوره‌ده تعلیم قرآن کریم ایله مشغول اولدیغی حالده، ۱۶۹ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

نافع {ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. ابتدا آشجیلقله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

باهرکه حرف دوستی اظهار می کنم
خوابیده دشمنی ست که بیداری کنم

ناقسوس {(Naxos) یونانه تابع کیقلاده جزایرینك الك بیوکی اولوب، شیره‌نك ۴۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۳۷° عرض شمالی خط مفروضی قسم جنوبیسنی شق، و ۲۳° طول شرقی خطی دخی ساحل غربیسی قربندن مرور ایدر. شمالدن جنوبه بویی ۳۴ والك کنیش برنده ایکی ۲۲ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۴۸ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۲۰۰۰ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر طاغلری وبك کوزل بایر ووادیلریله میاه جاریه‌سی واردر کیقلاده جزایرینك الك کوزلی والك منبتی اولوب، بك چوق زیتون آغاجلریله پورتقال، لیمون، جوز، بادم وسائر اشجار مثمره‌سی واردر. هواسی دخی معتدل وبك لطیفدر. شمال غربی ساحلنده واقع اولوب مرکزی بولنان (ناقسوس) قصبه‌سنك تقریباً ۲۰۰۰ اهالیسی وکوزل لیمانی واردر. غرب جهتنده بولنان (پاروس) وآنتیپاروس آطه‌لریله واطرافنده کائن بر طاقم جزایر صغیره ایله برابر بر قضا تشکیل ایدوب، ۲۰۵۸۲ اهالی ایله مسکوندر.

ناکپور {(Nagpour) هندستانك کلکته اداره‌سنه تابع (سنترال پرووئس) یعنی «ایالات مرکزیه» حکومتنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (کوداوری) ایرماغنه تابع (ناك) نهری اوزرنده وکلکته‌نك ۹۷۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ۲۱° ۹′ ۳۰″ عرض شمالی ایله ۷۶° ۴۷′ طول شرقیده واقعدر. بیوك وتجارتکاه برشهر اولوب، ۱۴۰۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۹۸۳۰۰ اهالیسی، بیوك بازاری، برقاچ جامع شریفی، متعدد بتخانه‌لری، انکلیزلر طرفندن تأسیس اولنمش بیوك بر خسته‌خانه‌سیله، مسکینخانه‌سی، تیمارخانه‌سی و حبسخانهٔ عمومیسی، پاموق باصمه‌لریله سائر منسوجات ومعمولاتی وخیلی صیجاق اولمقله برابر صاغلام هواسی واردر. — ناکپور ایالتی «ایالات مرکزیه» نامیله برلکده اداره اولنان درت ایالتك بری اولوب، شمالاً نربادە وجبلپور، غرباً برار ایالتلریله، جنوباً نظام حکومت ممتازهٔ اسلامیه‌سیله، شرقاً دخی (بستار) حکومت ممتازه‌سیله و (چاتسکر) ایالتیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ۴۸۰ والك کنیش برنده ایکی ۲۸۵ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی

٩٦٠٨٨ مربع كيلومتره واهاليسی ٢٩٥٤٣٠٤ كشيدر، كه بونلردن ٨٤٥٩٥ ی مسلمدر. ايالت ٥ بيوك قضا ويا سنجاغه منقسمدر. كوداوری ايرماغنه تابع (بنانهيته) نهری حدود جنوبيه‌سنی آيرديغی كبی، ينه مذكور ايرماق تابعلرندن (وانيه) نهری دخی ايالتی شمالدن جنوبه شق ايله، ايكی طرفدن بر چوق چايلر آلير. حدود غربيه‌سنی دخی (وارده) وحدود شرقيه‌سنی شرقدن كله‌رك جنوبه دونن (ايندراوانی) نهرلری تحديد ايديور. بونلرك جمله‌سی (كوداوری) ايرماغنه دوكلكله، ايالت كاملاً بنكاله كورفزی مائله‌سنده بولنيور؛ واراضيسی عموميت اوزره شمالدن جنوبه مائلدر. طاغلری (بالاكات) تسميه اولنان و (كات) سلسلهٔ عظيمه‌سنه مربوط اولان بر سلسله‌نك شعباتندن عبارت اولوب، اك يوكسكلری ١٠٠٠ متره‌لك ارتفاعی آنجق تجاوز ايديور. انهارك مجرالرنده سدلر و بندلر يابيله‌رق، صنعی كوللر وجوده كتيرلمشدر، كه بونلر واسطه‌سيله اراضيسی سق واروا اولنيور. باشليجه محصولاتی: پاموق، پرنج، شكر قامشی، توتون و سائره اولوب، هله پاموق اخراجاتی چوقدر. هواسی صيجاق اولوب، ميزان الحراره درجه‌سی يازين ٢٤ ايله ٤٦ وقيشين ٨ ايله ٢٩ آره‌لرنده‌در.

ناكور { (Nagôr) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك جودبور حكومت ممتازه‌سنده وجودبورك ١٢٥ كيلو متره شمال شرقيسنده تجارتكاه برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠ اهاليسی وجوارلرنده كثرتله يتيشديريلن حيوانات اهليه تجارتی واردر.

نالان { (ميرزا محمد رضا) هندستان شعراسندن وميرزا قتيلك شاكردانندن اولوب، لكهنويه تابع جايس قصبه‌سندن اولديغی حالده، كلكته وهركلی وعظيم آباده بر مدت اقامت، وكنج ياشنده وفات ايتمشدر. شوبيت اونكدر:

تا كی بشب فراق سازم
ای بخت دمی ز خواب برخيز

نالوت { طرابلس غرب ولايتنك جبل غربی سنجاغنده برقضادر.

ناله { (ملا محمد افندی) متأخرين شعرادن اولوب، عن اصل بغدادلی اولديغی حالده، درسعادتده نشأت ايله، بعض مناصبده بولندقدن صكره، بعض اسبابه مبنی هندستانه رحلت ايده‌رك، ١٢٣٧ ده لكهنويه واصل اولمش؛ وبر مدت اقامتدن صكره، بغداده عودت ايتمشدر، ديبه «صبح كلشن» ده محرر، وشوبيتی مسطوردر:

خواهم كه چو بامن بصد انداز نشينی
برخيزی وكويم بنشين ناز نشينی

نامدين { (Nam - Dinh) تونكينده (هانوی) لك ٧٧ كيلو متره جنوب شرقيسنده و(سونغ كوی) ايرماغنه دوكيلن همنامی اولان جدولك اوزرنده وملتقاسندن ٤ كيلومتره يوقاريده ٢٠° ٢٥′ ٢٩″ عرض شمالی ايله ١٠٣° ٤٨′ ٢٧″ طول شرقيده ايالت مركزی برشهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهاليسی، كنيش وكوزل دوشنمش سوقاقلری، بك ايشلك تجارتی وپاموق، ايپك قوزه‌سی، پرنج، چيويت وسائر محصولاتله صدف قاقه‌لی معمولات اخراجاتی واردر. ايالتی تونكينك اك منبت ومحصولدار بريدر.

نامق { اديب شهير كمال بك مرحومك مخلصی اولوب، اشعارنده بونكله تخلص ايدردی.

نامروان { ارضروم ولايت وسنجاغنده وارضرومك شمال جهتنده برقضا اولوب، مقدما تورتوم قضاسنه ملحق برناحيه ايكن، اخيراً بالتفريق، آيريجه برقضا تشكيل اولنمشدر.

نامق پاشا { (محمد —) متأخرين مشيران دولت عليهٔ عثمانيه‌دن اولوب، عساكر منتظمه‌نك اوائل تشكيلنده اكمال تحصيل ايچون، آوروپايه اعزام ايله، فرانسز لسانی وفنون عسكريه‌يی اوكرنمش؛ وعودتنده مهم مأموريتلرده استخدام اولنه‌رق، آز وقتده قطع مراتب ايده‌رك، جنتمكان سلطان عبد المجيد خان حضرتلری زماننده مشيريت رتبه‌سنه نائل اولمشيدی. جنتمكان سلطان عبد العزيز خان حضرتلرينك جلوسلری سنه‌سی وبعده ١٢٨٤ و١٢٩٢ ده اوچ دفعه سرعسكر و١٢٨٩ و١٢٩٢ ده ايكی دفعه بحريه ناظری اولمش؛ واردو

مشیرلکلرنده، والیلکلرده ومجالس عالیه وقومیسیونلر ریاستلرنده بولنه‌رق، استقامتله شهرت بولمشدر. قوای بدنیه‌سی برنده اوله‌رق چوق وقت معمر اولوب، ۱۳۱۰ سنه‌سی صفرالخیرینك یکرمی ایکنجی چهارشنبه کیجه‌سی طقسان یاشنی متجاوز اوله‌رق وفات ایتمشدر.

نامور { (Namur) بلجیقه‌ده بروکسلك ٥٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده موزه ایله سامبره نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ۲۷ ۰٤۰ اهالیسی، متعدد دمیریوللری، بش کوپریسی، دمیر وکور معدنلری، کوزل مرمر اوجاقلری، متعدد ومختلف فابریقه‌لری ومذکور ایکی نهرده ایشلر سفائنیله ایشلك تجارتی واردر.

— نامورایالتی بلجیقه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، شرقاً لوکسمبورغ، شمالاً لیژه وبرابانت، غرباً هاینو ایالتلریله، جنوباً دخی فرانسه حدودیله محدوددر. ٤٩°٤٧′ ایله ٥٠°٣٩′ عرض شمالی و ١°٥٤′ ایله ٣°١٢′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۶۶۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۳۳ ۷٦۱ کشیدر. جمله‌سی فرانسز لسانیله متکلمدرلر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، موزه ایرماغیله بوکا تابع اولان سائر انهارینك وادیلری آوروپانك اك کوزل یرلرندندر. طوپراغی پك منبت اولوب، بولاف وسائر ذخایرله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. کور ودمیر معدنلری پك چوق اولوب، بوایکی ماده‌نك کثرتی صنایعك ترقیسنی موجب اولمشدر. بافیر، قورشون وسائر معدنلریله مرمرلری وبلور وچینی اعمالنه یارارقوملری دخی واردر. شرق جنوبی جهتلرنده اورمانلری چوقدر. مرعا وچایرلری‌ده چوق اولوب، خیلی حیوانات اهلیه یتیشدیریلیر، وهله قیونلریله بیکیرلری مشهوردر. ایالت ۳ قضایه منقسم اولوب، ۳۳ ناحیه‌یی حاویدر.

نامی { [«ابوالعباس نامی» ماده‌سنه مراجعت.]

نامی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سلطان مراد خان ثالث زماننده رتبهٔ وزارته نائل اولمش اولان نشانجی محمد پاشادر، که پیراحمد چلبینك اوغلی اولوب، ابتدا طریق علمیه سالك بولنمشدی. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

کنج غم اولدی مقر چون بو دل ناشاده
کلدی ارباب محن باکه مبارك باده
دوستلق کیدن اومارسك سکا دشمنلك ایدر
اختلاط ایتمه صاقین کیمسه ایله دنیاده

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، بکلیمی دینمکله مشهور ایدی. شو بیت اونکدر:

خاتم لعل خطیله آلدی دل اقلیمنی
لشکر موریله بوفتحی سلیمان ایلمز

— اوچنجیسی (جعفر افندی) دیار حمیددن وزمرهٔ قضاتدن ایدی. شوبیت اونکدر:

کشتی‌یه هرطرفدن روزکار الویرمك اولمزمش
نصیب اولمایجق شاهم مقصوده ایرمك اولمزمش

— دردنجیسی استانبول ساداتندن وزمرهٔ مدرسیندن اولوب، مولانا امیرك اوغلی ایدی. شوبیت اونکدر:

چکدم بلاسنی دیو اوماما وفاسنی
دکمه بلا ایله اوسکا ایلمز وفا

— بشنجیسی ینه استانبوللی اولوب، شو بیت اونکدر:

آیینه وش جمالکه قلسم نوله نظر
کلز افندی عاشق دیداردن ضرر

نامی { فرس شعراسندن دخی بش کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مرتضی قلیخان) اصفهانلی اولوب، شاه عباس ماضی زماننده نشأت ایله، اکبر شاه زماننده هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شوبیت اونکدر:

کرغبار کلشن کویت بچشم مارسد
پنجهٔ مژکان زند کل برسردستار ما

— ایکنجیسی (مولانا صدر محمد) ابهر خطه‌سندن وشاه عباس صفوی زمانی شعراسندن اولوب، شوبیت اونکدر:

چه‌میکنم بدیاری که نیست یار آنجا
کجاست خاك‌رهش تاشوم غبار آنجا

— اوچنجیسی (میرزا محمد صادق) اجدادی فارسدن اولدقلری حالده ، بیوك پدری ملوك صفویه‌نك بری طرفندن اصفهانه جلبله، طبابتده‌كی مهارتنه بناءً ، حكیم باشیلق خدمتنه تعیین اولنمش، واولاد واحفادی بوخدمتده توارث ایلمشلردی . بووجهله صاحب‌ترجمه اصفهانده تولد ونشأت،ونادر شاه زماننده وفات ایتمشدر . « لیلی ومجنون » ، « خسرو وشیرین » و« وامق وعذرا » عنوانلریله منظومه‌لری واردر . شو بیت « خسرو وشیرین » منظومه‌سندندر :

چه خوش بودی كه بعد از آشنایی
نبودی درمیان رسم جدایی

— دردنجیسی بنه اصفهانلی اولوب ، شعر مذكورده اكمكجیلكله كچینیردی . شو رباعی اونكدر :

درعشق توام كشته‌دل وجان دشمن
ای درطلبت پای بدامان دشمن
دردست مرا دشمن ودرجان دشمن
وزدست تودستم بكریبان دشمن

— بشنجیسی (عبدالغنی بدایونی) هندستان شعراسندن اولوب، جیلپور ایالتنده انكلیزحكومتنك خدمتنده بولنمشدر . شوبیت اونكدر :

درتاب اكر شود سر زلفت ز آه ما
نبود عجب ز طالع بخت سیاه ما

نانته { (Nantes) فرانسه‌نك غرب شمالی جهتنده پاریسك ٣٣٥ كیلومتره غرب جنوبیسنده و (لوآره) ایرماغنك صاغ كناریله برقاچ آطه‌سی اوزرنده « آشاغی لوآره » ایالتنك مركزی برشهر اولوب ، ١١٥٨٣٤ اهالیسی ، ایكنجی درجه‌ده طب مكتبیله تجارت، رسم، هندسهٔ مائیه مكتبلری،متعدد مكاتب اعدادیه ورشدیه‌سی، مكمل موزه‌سی، كتبخانه‌سی،تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، غرس اشجار جمعیتی، بانقه‌سی،بورسه‌سی،بیوك تیاتروسی، كنیش سوقاقلی ومنتظم برقاچ یكی محله‌سی، واسع میدانلری، مصنع بركلیساسی، كوزل ریختملری، نهرك اوزرنده سیر ایدر سفائنی، (برست) ه قدر برجدولی ، یوك وباموق منسوجاتله زراعت آلتلری وسائر مواد معدنیه وشكر، اسپیرتو، صابون، جام، چینی وسائره فابریقه‌لری،دوكمخانه ودمیرخانه‌لری، دباغخانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلری وبیوك تجارت بحریه‌سی واردر .

نانده دوی { (Nanda-Devi) هیمالایه سلسلهٔ جبالنك اك بویكسك ذروه‌لرندن اولوب ، ٣٠°٢٣´٣٣˝ عرض شمالی ایله ٧٧°٤٠´٣٥˝ طول شرقیده واقع و٧٧٩٨ متره مرتفعدر .

نانسی { (Nancy) فرانسه‌نك شمال شرق جهتنده وپاریسك ٢٨٠ كیلومتره شرقنده و(مورته) نهری اوزرنده وقتیله لورنه خطه‌سنك وشمدی (مورته مع موزله) ایالتنك مركزی برشهر اولوب ، ٦٩٤٦٥ اهالیسی ، پاپاسلره مخصوص بیوك مكتبیله اوكا مربوط دوائری، آقادمیاسی، فنون وادبیات وطب وحقوق شعبه‌لرینی حاوی مكتب عالیسی، فن صیدلانی مكتبی، مربی ومربیه‌لر یتیشدیرمكه مخصوص دارالمعلمین ودارالمعلمات، داخلی مكتب اعدادیسی ، ذكور واناث ایچون آیری آیری مكتب صنایعلری ، اورمان مكتبی ، زراعت مكتبی، نباتات باغچه‌سی ، موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی ، ٧٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، زراعت، غرس اشجار ، فن صیدلانی، طب، جغرافیا، فنون ، آثار عتیقه وسائره جمعیات علمیه‌سی، جوارلرنده واسع دمیر معدنلری،زراعت ماكینه‌لریله سائر دمیره متعلق آلات وادوات ومواد مختلفه فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر . اسكی ویكی شهر اسملریله ایكی قسمه منقسم اولوب، یكیسی دها بیوك وكوزل ابنیه وآثار سائره ایله مزیندر .

نان شان { (Nan-Chan) آسیاده آلتون طاغ سلسلهٔ عظیمه‌سنه مربوط بربیوك طاغ اولوب، چینك غرب جهتنده غوبی صحرای كبیریله تیبت آره‌سنده (قانسو) ایالتنده‌كی(لانچئوفو)شهرندن (ساچئو) شهرینه دك شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری اوزانیور . شرق جهتنده آلچاقجه اوچ قولدن مركب اولوب ، براشدكدن صكره ، كیتدكجه یوكسله‌رك، سرمدی قارلر درجه‌سنه واریر. بعده بنه برقاچ قوله آیریله‌رق،بونلرك آره‌لرنده (هوآنغ هو)

نهرعظیمنك منابعی بولنیور. اوراروده خیلی آلچالدقدن صکره، ایکی قوله برلشوب، آره‌لرنده ٤٠ کیلومتره وسعتنده بر یایله تشکیل ایله، ٤٢٦٧ متره ارتفاعنی بولور. دها غرب جهتنده آوروپالیلر طرفندن (هومبولد) اسمیله تسمیه اولنان شمال غربی‌یه طوغری ١٠٠ کیلومتره اوزونلغنده برقول آیریلوب، بونك ذروه‌لری ٥٧٠٠ متره‌یه قدر چیقار. نان‌شان سلسله‌سی عمومیت اوزره پك صرب وبانی اولوب، اورمانلری یوق کبیدر. کچید ویرر بعض بوغازلری واردر. قسم اعظمی مغولستان ایله چین وتبت آره‌سنده خط حدود برینی طوتار.

نانغاساکی { یاخود ناغاساکی (Nangas-saki, Nagassaki) جاپونیه‌ده کوسو جزیرهٔ کبیره‌سنك (هیزن) ایالتنده ونوکیونك ١٠٠٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده بر شهر واسکله اولوب، ٤٠٩٥٠ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، ایشلك تجارتی وفناری واردر.

نانك { (یاخود نانهك) هندستانده (سیخ) اسمیله متعارف جماعتك مذهبنی ایجاد وهیئتلرینی تشکیل وتأسیس ایتمش برآدم اولوب، ٨٧٤ تاریخنده طوغمش؛ وذخیره تجارندن بر هندونك اوغلی اولدیغی حالده، سید حسین نام ذاتدن تحصیل علوم ایدوب، دین اسلام ایله براهمه مذهبنك مزجندن متحصل بر اعتقاد پیدا ایتمش؛ وهم قرآن کریمه هم (بید) کتابنه تابع اولمش ایدی. بروقت کندی فکر ومسلکنجه زهد وتقوی ایله اوغراشدقدن صکره، مذهبنی نشر ایچون، هندستانده سیاحته چیقوب، اثنای سیاحتنده بابر شاهك حضورینه چیقارلمغله، مذهبنی بر طلاقت فوق‌العاده ایله مدافعه ایتمشیدی. ٩٤٦ تاریخنده ٧٢ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسندن صکره بربری آرقه‌سنده کلن خلفلری سیخلر جماعت ومذهبنی تنظیم وتوسیع ایله اوغراشوب، بونلردن (کورو ارجون) ١٠١٥ تاریخنده اکبر شاهك فرمانیله قتل اولنمغله، بو وقعه اوزرینه سیخلر اووقته قدر التزام ایتدکلری سکون واطاعتی ترك ایله، وادئ مخالفته صاپه‌رق، برچوق وقوعات تاریخیه‌یه میدان ویرمشلردر. مرکزلری لاهور قربنده (امارتسیر) بلده‌سیدر. صاحب ترجمه طرفندن یازلمش برکتابلری اولوب، اخلاقی دخی بعض رسائل وحواشی ضمیله اعتقادلرینی تفصیل ایتمشلردر.

نانکین { یاخود نانکینغ (Nankin) چینك شرق جهتنده پکینك ١٠٧٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و قانتونك ١٢٢٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (کانغ‌سو) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ١٢٠٠٠٠ اهالیسی، سوری، خیلی ایشلك صنایع وتجارتی ومکتب ومدرسه‌لری واردر. وقتیله چینك پایتختی اولوب، ایکی بچق قرن مقدم مرکز پکینه نقل اولندقدن صکره دخی بر ملیونه قریب اهالیسی وار ایکن، قرن حاضر میلادی اواسطنده ظهور ایدن عصیان صره‌سنده بسبتون خراب اولوب، بعده یکیدن اعمار اولنمشدر. اهالیسی بیننده ٥٠٠٠٠ قدرده چینلی مسلمان بولنوب، بونلرك شهرده خیلی نفوذ واهمیتی واردر.

ناواره { (Navarre) اسپانیه‌نك شمال جهتنده بر خطه وایالت اولوب، شمالاً فرانسه حدودیله یعنی پیرنه سلسلهٔ جبالیله، غرباً باسق خطه‌سنك کیپوزقوآ وآلاوه ایالتلریله، جنوباً (ابره) مجراسنك آیردیغی لوغرینو، جنوب شرقی جهتندن و شرقاً سراغوسه، شرق شمالی طرفندن دخی هوئسقه ایالتلریله محدوددر. همان مربع الشکل بر یر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٤٧٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٤١٨٤ کشیدر. اراضیسی شمال جهتنده طاغلق اولوب، پیرنه سلسله‌سی اتکلرندن وجنوبده اووه‌لق اوله‌رق (ابره) وادیسندن عبارتدر. اك یوکسك طاغلری ٢٠٠٠ متره ارتفاعنی آنجق تجاوز ایدبور. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله قسم جنوبیسنی شق ایدن ابره ایرماغنه شمالدن جنوبه اینن برچوق انهار منصب اولور، که اك بیوکلری (اغا) ایله (آغره) نهرلریدر. هواسی ارتفاعه کوره مختلف اولوب، طاغلق جهتنده زیاده‌جه صوغوق ایسه‌ده، ینه تحت‌الصفر ٥ درکه‌دن آشاغی نادر اینر. آلچق جهتلرنده ایسه چوق صیجاق اولوب، میزان‌الحراره‌نك ٤١ درجه‌یه قدر چیقدیغی اولور. طاغلق جهتنده اورمانلریله مرعالری ومعادنی چوق اولوب، کور ودمیر معدنلرینك کثرتی صنایعك استقبالنی تأمین ایدبورسه‌ده، شمدیکی

حالده بك آزی چیقاریلوب، اهالیسی باشلیجه چوبانلقله کچیرلر. اوره جهتی ایسه بك منبت اولدیغی حالده، بحق استفاده اولنمق ایچون، یالکز جدوللر حفریله سقی وارواسنه احتیاج واردر. حالبوکه الیوم اکثر طرفلری بطال و اهالیسی بك فقیردر. باشلیجه محصولاتی: ذخایر متنوعه ایله زیتون، اوزوم و میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. طاغلق جهتك اهالیسی باسق جنسیتنه منسوب اولوب، الیوم کندی لسانلرینی سویلدکلری حالده، آلچق طرفلرینك اهالیسی قاستیلاندر. ایالت ٥ قضایه منقسم اولوب، ٢٦٩ ناحیه‌یی حاویدر.

اندلس اهل اسلامی ناوره‌یی چوق وقت تحت حکملرنده طوتمیوب، تا ٨٥٧ تاریخ میلادیسنده اوراده برخرستیان حکومتی تشکل ایتمش؛ وبعده برآره‌لق آراغون قراللغیله برلشوب، صکره ینه آیرلمش؛ و١٢٨٥ده فرانسه‌یه الحاق اولنوب، ١٣٢٨ده بتکرار کسب استقلال ایتمش؛ ونهایت ١٥٨٩ده اسپانیه‌یه الحاق اولنمشدر. ناواره‌خطه‌سی پیرنه‌نك شمالنده یعنی فرانسه طوپراغنده دخی ممتد اولوب، الیوم فرانسه‌یه تابع اولان قسمی «آشاغی پیرنه» ایالتنه ملحق و باشلیجه باسق اهالی ایله مسکوندر.

ناوارین } (Navarin) یاخود آوارین } یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع مسنیه ایالتنده و قالاماته‌نك ٤٣ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی وبرقلعه‌سی واردر. یونان عصیانی صره‌سنده ١٨٢٧ تاریخ میلادیسنده روسیه ایله فرانسه وانکلتره دول متفقه‌سنك بو موقعده عثمانلی دونماسنی غرق واحراق ایتملری وقعه‌سیله شهرت بولمشدر. قربنده (پیلوس) بلده قدیمه‌سنك خرابه‌لری بولنوب، اوکا (پالئو قاستورن) یعنی «اسکی قلعه» وشمدیکنه (نئو قاستورن) یعنی «یکی قلعه» دینلیور.

ناوپاقتوس } (Naupacte, Naupactus) [«ئلپاتی» ماده‌سنه مراجعت.]

ناوپلیه } (Nauplie) یونانده موره شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده وقورنته‌نك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده وبر واقع کورفزك ایچنده آرغولیده ومقورنتیه ایالتنك مرکزی برقصبه و اسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، صاغلام لیمانی، متین استحکاماتی و ذخیره، شراب، زیتون یاغی وسائره تجارتی واردر. یونانك استقلالی متعاقب آتنه‌دن اول برقاچ سنه یونانك پایتختی اولمشیدی. اداره عثمانیه زماننده (آناپولی) تسمیه اولنوردی.

ناؤمبورغ } (Naubourg) پروسیه‌ده صاقسه ایالتنك مرسبورغ سنجاغنده و ٢٧ کیلومتره جنوب غربیسنده و (ساله) نهری ساحل یمیننده ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٨٧٠ اهالیسی، بر سرایی، بر یتیمخانه‌سی، برقاچ خسته‌خانه‌سی، اعدادیه و رشدیه مکتبلری، فیل دیشی طراغیله فورچه و سائره فابریقه‌لری و جوارلرنده حاصل اولان ذخیره، شراب وسائره تجارتی واردر.

ناویغاتور } (Ils des Navigateurs) یعنی (بحریون جزایری) بحر محیط کبیرده‌کی (ساموآ) جزایرینك نام دیکریدر. [«ساموآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ناهه } (Nahe) آلمانیه‌نك غرب جهتنده رین ایرماغنه تابع بر نهردر، که (بیرکنفلد) پرنسلکنده (سلباخ) قربنده نبعانله شمال شرقی‌یه طوغری منبت وباغلری چوق برواده ایچنده جریان ایده‌رك، برآره‌لق پروسیه ایله هسه حدودینی تفریق ایله، ١٤٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره صولدن (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی اوزرنده برقاچ معموره‌لر واردر. قسم اعظمی سیرسفائنه صالحدر.

نایاده } (Naïades) یونان قدیم اساطیرنده انهاره موکل برطاقم پریلر اولدقلری زعم اولنوب، سازدن تاجلرله مکلل وآغزندن صو دوکر بردستینك اوزرینه اکلنش صورتده تصویر ایدیلیردی.

نائب } ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (محمدرضا) اصفهانلی وشیخ محمدحزین لاهیجانینك معاصر یندن ایدی. شو بیت اونکدر:

نالە پنداشت که درسینهٔ ما جا تنك است
رفت وبرکشت سراسیمه که دنیا تنك است

— دیكری همدان ساداتندن اولوب، شو بیت اونكدر :

آبی از جوی مروت هیچ کس مارا نداد
خضر این سرچشمه پنداری ز دنیا رفته است

نایساچ { (Neusatz) مجارستانك (باقس) ایالتنده وترزینشتادك ۹ كیلومتره } جنوبنده و (پتروارادین)ك قارشیسنده اوله‌رق طونه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، ایكی مكتب اعدادیسی، ممالك عثمانیه ایله ایشلك تجارتی، شراب، بال، بال مومی، بیاغی وكراسته اخراجاتی واردر.

نایسوهل { (Neusohl) مجارستانده (شمنیچ)ك ۳۵ كیلومتره } شمال شرقیسنده (سوهل) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مكتب اعدادی ورشدیسی، خسته‌خانه‌سی، دمیروباقر دوكمخانه‌لری وسائر بعض فابریقه‌لری واردر.

نایشتاد { (Nenstadt) «یكیشهر» دیمك اولان بواسمله آلمانیه‌ده برچوق } قصبه‌لر بولنوب، اك بیوكلری : باویره‌نك (رین) ایالتنده و(اسپیره)نك ۲۶ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۱۱۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولانیله آوستریانك آشاغی آوستریا ایالتنده وویانه‌نك ۵۳ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق ۷۰۰۰ اهالی ایله مسكون اولانیدر.

نائله { جاهلیت زماننده مكهٔ مكرمه‌ده مروه تپه‌سی اوزرنده مركوز برصنم ایدی. } كویا صفا تپه‌سی اوزرنده مركوز اولان (اساف) هیكلیله برابر بری قادین ودیكری اركك ایكی شخص اولوب، جوار كعبه‌ده ارتكاب زنا ایتدكلریچون، طاشه تحویل اولنمش دیه اعتقاد، وبوحال ایله برابر كندیلرینه عبادت ایدرلردی.

نائله بنت الفرافصه { حضرت ذی‌النورین (رضه)ك ازواجندن } اولوب، بنی كلب قبیله‌سنه منسوب ایدی. حضرت مشارالیه خلیفه ایكن، كوفه والیسی بولنان سعید بن العاص صاحبهٔ ترجمه‌نك همشیره‌سنی تزوج ایدوب، حضرت عثمان (رضه) ایله واقع اولان مخابره‌سی وزوجه‌سندن اظهار ممنونیت ایتمسیله مشارالیهك تكلیفی اوزرینه، بالدیزی اولان صاحبهٔ ترجمه‌یی دخی خلیفه‌یه نكاح ایتدیرمش ایدی. عقل وفطانت وفصاحتی جهتیله، جناب ذی‌النورینك محبتنی قزانوب، كندیسی دخی اودرجه‌ده وفادار قالمشیدی، كه یوم الدار وقعهٔ مؤلمه‌سنده كندی بدنی مشارالیهه سپر ایتمش؛ واوصره‌ده ایكی پارمغی كسلمش ایدی. شهادت جناب ذی‌النوریندن صكره حضرت مشارالیهك قاتلی كوملكیله برابر معاویه‌یه مفصل برمكتوب دخی یازوب، بونده حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزی تسامحله اتهام، ومعاویه‌یی اخذ ثاره تحریص ایده‌رك، اعظام فتنه‌یه سبب اولمشدر. مكتوب مذكور «اغانی» ده و «مشاهیرالنسا» ده عیناً منقولدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، كلین اوله‌رق مدینه‌یه كیدركن قوم وقبیله‌سندن مفارقتی حقنده شكایت آمیز برقصیده‌سی اولدیغی كبی، زوج مكرمنك شهادتنده دخی مرثیه‌لری اولوب، شو ایكی بیت اونكدر :

الا ان خیرالناس بعد ثلثة
قتیل التجیبی الذی جاء من مصر
ومالی لا ابكی وتبكی قرابتی
وقدغیبوا عنافضول ابی عمرو الخ

نائلی { [«عبدالله پاشا (نائلی —)» و «مصطفی نائلی پاشا» ماده‌لرینه } مراجعت بیوریله.]

نایی { (شیخ عثمان — افندی) شعرادن ومشایخ مولویه‌دن اولوب، غلطه } مولوی‌خانه‌سنده خیلی زمان نیزن‌باشی اولدقدن صكره، ۱۱۰۹ ده خانقاه مذكوره مشیخته چكمش؛ و۱۱۴۲ ده ارتحال ایتمشدر. فن موسیقیده ونیزنلكده‌كی مهارتی جهتیله (نایی) مخلصنی اختیار ایتمشدی. شو مقطع اونكدر :

آكلامزسنك نغمهٔ ذوق میی سن زاهدا
مست ایكن نایی آنی اكلاربیلوربیلمزلنور

نباره { طرابلس غرب قصبه‌سنك ویا بر قسمنك اسم اصلیسی اولدیغی بعض } كتب فتوحدن آكلاشیلیور.

نبراسقه { (Nebraska) ونام دیكرله پلاته (Platte) آمریقای شمالیده } ممالك مجتمعه‌نك و طرفنده میسوری نهر عظیمنه تابع بر بیوك نهر اولوب، قیالی طاغلردن اینن

و ٤١° عرض شمالی ایله ١٠٣ طول غربیده (پلانه سیتی) قصبه‌سنده برلشن (شمالی پلانه) ایله (جنوبی پلانه) نهرلرندن بالتشکل، ابتدا شرق جنوبی‌یه، بعده شرق شمالی‌یه ونهایت شرقه طوغری جریانله، صولدن (میدله‌لوپ)، (نورت‌لوپ) و (الخورن) چایلرینی اخذ، وهمنامی اولان حکومتی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، حدود شرقیه‌سنده صاغدن مذکور میسوری‌یه دوکیلور. مذکور ایکی نهرك محل اجتماعندن آشاغی مجراسی ٥٥٠ واوندن یوقاری (شمالی پلانه) نك‌کی ٩٠٠ وجنوبینك‌کی ٦٠٠ کیلومتره اولوب، اك اوزوننك منبعندن میسوری‌یه قاریشدیغی محله‌دك بتوننك مجراسی ١٤٥٠ کیلومتره‌در. ملتقاسی قربنده ١٦٠٠ متره وسعتی واردر. حوضه‌سی ٢٣٢٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٦٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. صویی آز اولوب، سنه‌ده طقوز اون آی سورن قوراقلق موسمنده اکثر یرلرنده کچیدویرر.

نبراسقه { (Nebraska) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن اولوب، ایچنده جریان ایدن آنف البیان نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقدن غربه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، یالکز غرب جنوبی کوشه‌سی زاویهٔ مستقیمه صورتنده کسیلك اوله‌رق قولورادویه مانددر. شرق وشرق شمالی حدودی میسوری مجراسیله آیریلوب، حدود سائره‌سی خطوط مفروضهٔ مستقیمه‌دن عبارتدر. شمالاً داقوته، غرباً ویومینغ وقولورادو، جنوباً ینه قولورادو وقانساس، شرقاً دخی میسوری وایووه حکومتلریله محدوددر. ٤٠° ایله ٥٠´ ٤٢° عرض شمالی و ٩٨° ایله ١٠١° ٢٠´ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٧٣١٩ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٥٢٤٠٢ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره اووه‌لق اولوب، غربدن شرقه مائلدر. قسم شرقیسنك صولری دها چوق اولمغله، عمرانه قابلیتی زیاده اولوب، قسم غربیسی بیابانی وقبا اوزون اوتلرله مستور پایانسز چایرلردن وقوملق چوللردن عبارت وآغاجدن خالیدر. آنجق زراعت وغرس اشجار غربه طوغری ایلریلدکجه، اورالرنك دخی یاغمورلری چوغالوب، زراعته کسب استعداد ایتمکده‌در.

هواسی یازین خیلی صیجاق و قیشین او نسبتده صوغوق اولدیغی کبی، کوندوز ایله کیجه آره‌سنده‌کی تفاوت دخی پك بیوك وتحولاتی چوق وسریعدر. آنجق پك یابس اولدیغندن، صحته پك نافع وصاغلامدر. اورمانلری اراضیسنك آنجق یوزده بش آلتیسی نسبتنده ایسه‌ده، دیکیلان آغاجلر قولای طوتوب چابق بیودیکندن، بو صوك سنه‌لرده بهر سنه ملیونلرجه اشجار مثمره وغیر مثمره دیکیله‌رك، اورمانلر تکثیر اولنمقده‌در. اك چوق بولنان آغاجلری: میشه، جوز، قواق، سکود، قره آغاج، کورکن وسائره‌در. اراضیٔ مزروعه‌سی دخی هنوز پك آز ایسه‌ده، کیتدکجه توسع ایتمکده اولوب، برنجی درجه‌ده مصر و ایکنجی درجه‌ده بغدای، یولاف، آرپه، بتانه، توتون وسائره حاصل اولور. وقتیله پایانسز چایرلرینی طولدیران بیبان اوکوزی سوریلری آزالمش ایسه‌ده، الآن بونلردن وآیی، قورت، کییکك انواعی وسائر حیوانات وحشیه دخی بولنمقده‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده طوموز، ایکنجی درجه‌ده صیغیر، اوچنجی درجه‌ده خرکه‌دن عبارت اولوب، قیونلری آزدر. زراعت اهالیٔ موجوده‌سنك بر قاچ مثلنی اشغال ایده بیله‌جکندن، هنوز صنایعله اشتغاله او قدر احتیاج یوغیسه‌ده، ینه احتیاجات داخلیه‌یه کوره مواد مختلفهٔ صناعیه وجوده کتیره‌جك فابریقه‌لری ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله قدر ممتد اولان بیوك دمیر یول خطلرینك بری مملکتی بوینه شق ایتمکله برابر، شرق جهتنده بر قاچ قوله دخی آیریله‌رق، موارداتِ تجاریه‌سنی تسهیل ایدیور. انهارنده سیرسفائن ممکن ایسه‌ده، بر آز زحمتلیدر. اهالیسی بیننده زنجیلرله اصل آمریقالیلر پك آزدر. مرکزی (اوماهه) قصبه‌سی اولوب، مملکتك ٩٠ سنجاق ویا قضابه منقسمدر. ٣٣ اعضادن مرکب بر هیئت اعیانیله ٩٨ اعضادن عبارت بر مجلس مبعوثانی واردر. عمومی قونغره‌یه ٣ مبعوث انتخاب ایتمك و رئیسك انتخابنده ٥ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نبط { (Nabathéens) جزیرة العرب ایله عراق وشام آره‌لرنده وعلی الخصوص

فرات وادیسنك آشاغی طرفلرنده ساكن بولنمش بر قوم اولوب، بنی اسرائیل كندیلرینه عرب نظریله باقدقلری، وبنی اسماعیلدن عد ایتدكلری حالده، عربلر بونلره سریانی ویاكلدانیلرك بر شعبه‌سی نظریله باقارلردی، وچوق دفعه كلدانی وسریانیلره بو اسمی ویررلردی. بناءً علیه بو اسمك مدلولی مبهم بر حالده اولوب، عرب وكلدانی ایله سریانی جنسلرندن مركب و ملز بر قوم بولنمش اولمسی دخی ملحوظدر. «الفلاحة النبطیة» عنوانیله عربی‌یه ترجمه اولنمش بر كتاب مشهور واردر، كه كرك فن زراعت وكرك نبط قومی حقنده معلومات نافعه‌یی جامع اولدیغندن، اولجه بعض آوروپا مستشرقینی طرفندن نشری نیت اولنمش ایسه‌ده، اجرا اولنوب اولنمدیغی مجهولدر. شهرمزك بعض كتبخانه‌لرنده موجوددر.

نبك { سوریه ولایتنك شام سنجاغنده ودمشقك ۷۰ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق جبل الشیخك اتكنده قضا مركزی بر كوچك قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی، اطرافنده كوزل باغچه‌لرله میاه جاریه‌سی، یازین پك صووق بر كوزل صویی، روم قتولیكلرینه مخصوص بر مناستری، خراب حالنده بر اسكی خانی وآمریقا میسیونرلرینه مخصوص مكتبی واردر.

— نبك قضاسی سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، شمالاً حما سنجاغیله، غرباً بعلبك، جنوباً نفس دمشق و دوما قضالریله، شرقاً دخی برالشام ایله محدوددر. قضا ۳۰ قریه ایله ۳ مزرعه‌دن مركب اولوب، ۱۸۰۰۰ قدر اهالیسی واردر، كه جمله‌سی لسان عربی ایله متكلمدرلر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، ذخیره وسائره‌یه متعلق محصولاتی واردر.

نبو { (Nebo) بحر لوطك شرق جهتنده ومؤابیلر مملكتنده بر طاغ اولوب، بنی اسرائیلك روایتنه كوره، حضرت موسی (عم) اورادن ارض مقدسی كورمش ایسه‌ده، داخل اولمسی مقدر اولمدیغندن، اوراده ارتحال ایتمشدر.

نبیل { (محمد — بك) متأخرین شعرا وقضاتدن اولوب، شیخ الاسلام عاشر افندینك حفیدی و وقعه‌نویس نوری افندینك اوغلی ایدی. ۱۲۳٤ده مصر مولویتنه نصب اولنمش، و ۱۲۳۵ده قاهره‌ده وفات ایتمشدر. دیوانچه‌سی واردر. شیخ غالب ده‌ده‌نك وفاتی تاریخنه دائر اولان شو مقطع جملهٔ اشعارندندر:

دیدی تاریخنی بو دمده نی كلك نبیل
كوچدی غالب دده یاهو دیوب اهل حاله

نبی موسی { فلسطینده قدسك ۲۰ كیلومتره شرقنده بر موقع اولوب، حضرت موسی (عم) ك مدفنی اولدیغی مظنون اولمغله، زیارتگاه بر جامع شریفی واردر. بو موقع بنی اسرائیلك روایتنه كوره نبی مشارالیهك محل ارتحال و دفنی اولان آنف البیان (نبو) طاغندن چوق اوزاقدر.

نپال { (Nepal) هندستانك شمالده هیمالایه سلسلهٔ جبالی قسم وسطیسنك جنوبی مائله‌سنده وانكلتره‌یه تابع اود وبهار خطه‌لریله چینه تابع تبت آره‌سنده دولت مستقله صورتنده اداره اولنور بر یردر. ′۲۵ °۲٦ ایله ′۱۷ °۳۰ عرض شمالی و ′٤٦ °۷۷ ایله ′٥٤ °۸٥ طول شرقی آره‌لرنده غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد بر یر اولوب، بو استقامتده بویی ۸٥۰ و وسطی اكی ۱٤۰ كیلومتره‌در. شمالاً تبتله یعنی چین حدودیله و سائر طرفلردن انكلتره‌یه تابع هند ممالكیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۵۷۰۰۰ مربع كیلومتره اولوب، اهالیسنی انكلیزلر ۲۰۰۰۰۰۰ قدر تخمین ایتمشلرسه‌ده، نپال حكومتی ٥٦۰۰۰۰۰ مقدارینه بالغ اولدیغنی ادعا ایدیور. نپالك اراضیسی حدود شمالیه‌سنده‌كی هیمالایه صرتندن باشلایه‌رق حدود جنوبیه‌سنده (ترایی) بتاقلقلرینه‌دك اوچ منطقه‌یه منقسمدر: برنجی منطقه‌سی ۳۰۰۰ متره‌یه‌دك یوكسلك اولان وذروه‌لری ۸۰۰۰ متره‌یه قدر یوكسلن اراضیٔ مرتفعهٔ شمالیه‌در، كه بسبتون نباتاتدن خالی و اكثر یرلری سرمدی قارلرله مستوردر؛ ایكنجیسی ۱۲۰۰ ایله ۳۰۰۰ متره آره‌لرنده بر ارتفاعده بولنان اراضیٔ وسطیه‌در، كه هواجه معتدل اولوب، نباتات ومحصولاتجه دخی اقالیم معتدله‌یه تابعدر؛ اوچنجیسی ۳۰۰ ایله ۱۲۰۰ متره آره‌لرنده بر ارتفاعده بولنان یرلردر، كه هوا ومحصولاتجه اقالیم حاره‌دن معدود اولوب، اكثر یرلری بتاقلق وصازلق یاخود اورمانلقدر. بو

اوجنجی طبقه‌نك هواسی پك آفیردر . بو وجهله نپال ۱٤۰ كیلومتره‌لك بر وسعتده قطب شمالیدن خط استوایه قدر اولان یرلرك بتون هوالرینی جمع ایدوب، بو تحولات دخی عرضه دكل، صرف ارتفاع درجاتنه تابعدر . میاه جاریه‌سی چوق اولوب، جمله‌سی شمالدن جنوبه جریانله ، مملكتك خارجنده یعنی هندستانده كنك ایرماغنه دوكیلورلر. اك بیوكاری : حدود غربیه‌یی آیران (سارده) ، بونك شرقنده آقان (كرنك)، بتون مملكتك قسم وسطیسی میاهنی جمع ایدن (كندك) ، قسم شرقیده غربدن شرقه آقان وبعده تبتك ایچندن كلن بر بیوك نهری دخی اخذ ایله جنوبه دونن (كوسی) نهرلریدر .

طوپراغی پك منبت اولوب ، درجهٔ ارتفاعیله وضعیتی مساعد اولان یرلرك مختلف محصولاتی واردر . هر نه قدر زراعت پك اسكی اصولده و ناقص آلتلرله اجرا اولنیورسه‌ده ، اهالینك برنجی مشغولیتی زراعت اولوب، اراضی‌یی سقی واروا خصوصنه دخی زیاده اهمیت ویردكلرندن، محصولات ارضیه‌سی احتیاجات محلیه‌دن زیاده اولور. اك باشلی محصولاتی: پرنج، بغدای، آرپه، یولاف ، داری، آفیون، صفران، توتون، شكرقامشی، پتاته، چای، جنجفیل، پورتقال، لیمون، قایصی، نار، الما، آرمود، جوز، طوت وسائر میوه‌لرك انواعیله سبزه یرینه مستعمل نباتات مختلفه و نباتات طبیه‌نك انواعندن عبارتدر . اورمانلری چوق اولوب، چامك انواعیله، میشه، آقچه آغاج ، قره آغاج ، كوركن وسائر اشجار یتیشیورسه‌ده ، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن طولایی استفاده اولنمیور . دمیر، باقیر، كوكورت معدنلریله مرمر، یشم ، بلور وسائر احجاری چوق ایسه‌ده ، بونلردن دخی تمتع اولنه‌میور . حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، قپلان، پارس، فیل، كركدان، میمون وطیورك پك كوزل نوعلری ویلان وسائر حشراتك انواعی بولنور . حیوانات اهلیه‌دن اك چوق بولنانی قیون اولوب ، جثه‌لری ایری ویاغیلری یموشاقدر . اهالیسی بر چوق قبائله منقسم اولوب، باشلیجه (خاص) یاخود (كورخا) و (نوار) اسملریله ایكی بیوك صنفه آیریلیور . اساساً امم آریانیه‌دن معدود اولوب، سویلدكاری لسان دخی اسكی سانسكری لساندن منشعب ایسه‌ده، مغول جنسیتیله قاریشمش اولدقلری دخی سیمالرندن آكلاشیلیور ، كه ازمنهٔ سالفه‌ده تبتدن اقوام تورانیه‌نك هیمالایه‌یی تجاوزله، مملكتی دفعاتله ضبط ایتمش اوله‌جقلرینه دلیلدر . مذهبجه همان نصفیت اوزره براهما وبودا دینلرینه منقسم اولوب، یالكز بعض اقوام سفلیه بودا دیننك تبت ومغولستانده مرعی اولان لاما شعبه‌سنه تابعدرلر. بعض مرتفع جهتلرنده دخی هندك اك اسكی اهالیسی اولان ویك اسمر چهره‌لی بولنان درویدیان عرقنه منسوب نیم وحشی قبائل صغیره بولنیور . نپال اهالیسنك كندیلرینه مخصوص بر نوع مدنیتلری اولوب، قرائت وكتابت بینلرنده خیلی منتشردر، واولدقجه كوزل خانه‌لریله پك مصنع و جسیم بتخانه‌لری واردر . هندستانده اسكیدن بری مرعی اولان صنوف اهالی قاعده‌سی نپالده چوق مرعی اولوب ، اهالینك صنوف مختلفه‌سی بیننده‌كی فرق وتفاوته چوق رعایت اولنور، وبینلرنده اختلاط ووقوع بولماز . اسارت دخی عندلرنده مرعی اولوب ، اغنیانك بر چوق كوله وخلایقلری واردر . رسم ونقره چوق رعایتلری اولوب، بیوكلرینك سرایلریله معبدلری پارلاق بویالرله ترسیم اولنمش رسملر ونحته وطاش ومعدن اوزرینه حك اولنمش تصویرلرله مزیندر . هند وچین اصولنده هیكللری دخی واردر . پاموقدن ویوكدن بعض منسوجاتله باقیر، تونج ودمیردن اوانی مختلفه یاپارلر . كرك بو معمولاتدن وكرك محصولات ارضیه‌دن بر طرفدن هیمالایه بوغازلرندن تبته وبر طرفدن دخی هنده اخراج ایدرلر. هند جهتنده‌كی حدود قربنده انكلیز حكومتی بر چوق بازارلر وبنایرلر تأسیس ایتمشدر، كه نپاللیلر اورایه كندی محصوللرینی كتیروب ، مقابلنده كرك داخلده قوللانمق وكرك تبته كوتوروب صاتمق ایچون هند وآوروپا امتعه‌سندن آلیرلر . بو وجهله نپال هند ایله تبت آره‌سنده بر واسطهٔ تجارتدر. آنجق وسائط نقلیه‌پك ناقص اولوب، علی الخصوص هیمالایه بوغازلرنده اشیایی انسانلره ویا كچی وقیونلره یوكلدیرلر. نپالك هندستان ایله ایتدیكی تجارت سنوی ٥٥ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب ، بونك ۳٥ ملیونی اخراجات و ۲۰ ملیون قدری ادخالاتدر .

بووجهله اخراجاتی ادخالاتندن فضله اولملغله، مملکت اولدقجه زنکیندر.

نپال برمهراجه‌نك تحت حکمنده ایسه‌ده، اصل مملکتی اداره ایدن برنوع امیرالامرالق صفتنی حائز برآدمدر، که مملکتك کبارندن مرکب برمجلسه ریاست ایدر. بو مسنده کبرادن بتون ارباب نفوذ واقتدارك کوزی اولدیغندن، اکثریا سرکارده بولنان ذات جبراً برنی ضبط ایدرلر. یالکز (بهادرجنك) اسمنده بری ٣٠ سنه بو مقامی محافظه ایده‌بیلشدر. قوهٔ عسکریه‌سی صلح زماننده ١٧٠٠٠ عساکر منتظمه و ١٢٠٠٠ عساکر غیرمنتظمه‌دن عبارت اولوب، حرب زماننده الی سلاح طوتان بتون نپاللیلر سلاح آلتنه آلنیر. معاش وتعیینات یرینه اسکی سپاهیلر کبی اراضی اوزرینه برحصه ویریلر. مملکتك واردات سنویه‌سی ٢٥ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب مهراجه‌نك کلیتلی اراضیسی وسائر واردات مخصوصه‌سی دخی واردر. مملکت غیرمساوی ٩ ایالته منقسمدر. پایتختی وسطلرنده بولنان (خاتماندو) شهریدر.

نپتون { ویونانجه پوسیدن (Neptune, Poseidon) اساطیرقدیمهٔ یونانیه‌ده دکیزالهی زعم اولنوب، زمان الهی زعم اولنان ساتورن (ونام دیکرله خرونوس) ایله بلوطدن کنایه اولان (ریا) نك اوغلی ومشتری‌نك برادری اولدیغنه اعتقاد ایدرلردی. دکیز اموربنه حاکم اولوب، بحریون بالخاصه بوکا عبادت، وکندیسندن استمداد ایدرلردی. کویا مشتری‌یه پدری ساتورنی اسقاط ایتمه‌ده و (تیتان) تعبیر اولنان جنلره قارشی اولان محاربه‌سنده یاردیم ایتمش؛ وبعده کونشدن کنایه اولان (آپولون) ایله برلشوب، مشتری‌یی اسقاط ایتمك ایستدیکندن، ایکیسی‌ده مشتری طرفندن سمادن طرد اولنه‌رق، تروآ حکمداری (لائومدون) ك یابدیرمقده اولدیغی استحکاماتده عمله‌لك ایتمش؛ وحکمدار مومی‌الیه اجرتنی ویرمدیکیچون، سواحلنه بحری بر جانور مسلط ایدوب، ممالکنی خراب ایتمش؛ وتروآ محاصره‌سنده کویا یونانیلرك طرفنی التزام ایتمش. بونك کبی حقنده برچوق اساطیر منقولدر. پریلردن برچوق اولادی اولدیغنه دخی اینانیرلردی. کندیسنی کمی تکنه‌سی شکلنده ودکیز آیغیرلری قوشلمش برآربه‌یه اوتورمش و النده بریابه طوتار واطرافنی دکیز پریلری آلمش اولدیغی حالده تصویر ایدرلردی.

نپوس { (Népos) روما غرب امپراطورلرندن اولوب، ٤٧٤ تاریخ میلادیسنده (غلیکریوس) ی مغلوب ایدرك، امپراطورلغی ضبط ایتمش؛ و(اوورنیه) یی ویره‌رك، ویسیغوتلرله مصالحه ایتدکدن صکره، بطریق (اورست) ٤٧٥ ده کندیسنی مغلوب ایده‌رك، کندی اوغلی (آغوست) ی اقعاد ایتمکله، صاحب ترجمه مملکتی اولان دالماجیایه چکیلوب، بش سنه صکره اوراده قضاءً وفات ایتمشدر.

نثاری { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری تبریزلی وجهاندیده برآدم ایدی. شو بیت اونکدر:

فغان از آن که برم ناشسته طعنهٔ غیر
بیادش آید و بی اختیار بر خیزد

— دیکری اصفهانلی اولوب، اکبرشاه زماننده هندستانه سیاحتله، پك چوق انعامه نائل اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

دست وشمشیر ومژه غرقهٔ خون می آید
عالمی کشته به بینید که چون می آید

— «چهار کلزار» عنوانیله برمنظومه یازمش برنثاری دخی وار ایسه‌ده، بو ایکی ذاتك بری‌می یوقسه بشقه‌میدر، آکلاشیله‌مدی.

نجابت { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

بری (میر —) لاهورلی اولوب، میرسیادتك کوچك برادری ایدی. شو بیت اونکدر:

مادرین باغ نهال چمن تصویریم
هست درخامهٔ نقاش رك وریشهٔ ما

— دیکری (میر نجیب علی) بهونکام قصبه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شام غریبی دل من تیره کرد
پرتو صبح وطنم آرزو ست

نجات { (عبدالعالی) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، اصفهان ساداتسندندر. سلطان حسین صفوی زماننده یاشایوب، کتبخانه‌سنه مأمور ایدی. لطائفه متعلق بر چوق اشعاری

اولوب، اك زياده بو مسالكده شهرت قزانمشيدى. شو بيت اونكدر:

من كسستم وكناه من چيست
تا در خور رحمت تو باشد

نجاتى ((نوح) مشاهير شعراء عثمانيه‌دن اولوب، عن اصل ادرنه‌لى اولديغى حالده، قسطمونيده نشأت ايتمشدر. ابوالفتح سلطان محمد خان زماننده درسعادته كلوب، پادشاه مشاراليهك مدحنده برخيلى اشعار سويلمشدر. بعده جنتمكان سلطان بايزيد خان ثانى حضرتلرينه انتساب ايدوب، شهزادكان معظمه‌سنه نصب اولنمش؛ وبونلردن سلطان عبداللهك ميرلرنده سنجاغه كيدوب، شهزادهٔ مشاراليهك وقوع ارتحالنده بعض مؤثر مرثيه‌لر سويلمش؛ و درسعادته عودت ايدوب، مؤخراً نشانجيلقله بنه سنجاغه كيتمش؛ و شهزادهٔ مشار اليهك دخى وقوع وفاتيله، آرتق بر تقاعد معاشيله كوشهٔ قناعته چكلمش؛ و ٩١٤ده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. اشعارى وعلى الخصوص مرثيه‌لريله بهاريه كبى قصائدى ضررسز اولوب، شو مطلع مشاراليه سلطان محمودك ارتحالنده سويلديكى مرثيه‌سندندر:

دنيا اوى مشقت ورنج وعنا ايمش
صحن صفا ديدكارى ماتم سرا ايمش

— بنه اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن سلانيكلى بر نجاتى دخى اولوب، شو بيت اونكدر:

كنج عشق ايله دل ويرانكى مسرور طوت
ظاهرك ويرانه اولسون باطنك معمور طوت

نجاكث (ماوراء النهرك شاش خطه‌سنده وبناكتدن ٢ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، مشاهير فقهادن (فقيه العراق) ديمكله معروف (ابوالمظفر محمد بن الحسن النجاكثى) نك وطنيدر.

نجد (جزيرة العربك قسم داخليسنك بتون شمال وغرب جهتندن عبارت واسع بر بر اولوب، غرباً وغرب جنوبى طرفندن حجاز و يمن طاغلريله، شمالاً وشمال شرق طرفندن نفود چوليله، جنوباً وجنوب شرقى جانبندن دخى دهنا صحراى واسعيله محدوددر. بووجهله اوچ طرفدن چول ايله محاط اولوب، يالكز بر طرفندن حجاز ويمنه مربوطدر؛ بناءً عليه، قسم اعظم شماليسنه (نجد حجاز)، وقسم اصغر جنوبيسنه (نجد يمن) دخى ديرلر. شمالاً وشمال شرق طرفندن شام وعراق والحسادن نجدى آيران نفود چولى پك واسع اولمديغندن بشقه، بتون ناقابل سكنى دخى اولمديغندن، نجدك اوجهتلره اختلاطى قولاى ايسه‌ده، بحر محيط هندى سواحلنده‌كى عمان وشحر وحضرموتدن دهنا ديدكلرى قوم درياسيله آيرلمش اولديغندن، اقطار مذكوره ايله آنجق الحسا ويمن طريقيله اختلاط ايده‌بيلير. اصل نجد اسميله شهرت بولان نجد حجاز ٢٤° ايله ٢٨° عرض شمالى و٣٨° ايله ٤٦° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، نجد يمن دخى ٢٤° خط مفروضندن اعتباراً كيتدكجه طارلاشه‌رق، برمثلث صورتنده ١٧° عرض شمالى داره‌لرينه قدر اوزانير. اسمى دخى دلالت ايتديكى اوزره، نجد مرتفع بر يايله‌دن عبارت اولوب، حذاى بحردن ارتفاعى ١٠٠٠ ايله ١٢٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بناءً عليه شمال جهتنده واقع جبل اجأنك حذاى بحردن ١٨٠٠ متره ارتفاعى وار ايكن، اطرافندن پك آز فرقلى كورينور. جبل شمرايله جبل سلمى دخى جهت شماليه‌ده وجبل تويق ايله جبل حطام دخى جنوب جهتنده كسب ارتفاع ايدوب، آره‌لرنده (وادى رمه) اسميله بيوك بر وادى بولنيور، كه حجاز حدودنده خيبر ناحيه‌سندن باشلايه‌رق، شرق وبعده شرق شماليه طوغرى اوزانير. نجدك بر چوق كوچك واديلرى دخى بو وادئ عظيمه منتهى اولور. عسير جهتندن باشلايان (وادى مجاسه) ايله (وادى دواسير) دخى شرق شماليه طوغرى اوزانه‌رق، برلشدكدن صكره، بحرينه طوغرى ممتد اولور. بووجهله نجدك عموميت اوزره ميلانى شرق شماليه طوغريدر. طاغلرينك چوغى غرانيت ويا كلسدن عبارت اولوب، ذروه‌لرى صرب ايسه‌ده، اتكلرى بهارده اوتله ستر اولنه‌رق، كوزل مرعالر تشكيل ايدر. واديلر ايسه يالكز ياغمور ياغديغنده سيل كبى آقوب، فقط بوسيللر هيچ بر وقت دكيزه قدر واصل اولماز.

اطرافنده‌كى چوللره باقيله‌رق جزيرة العربك بتون ايچ طرفى چول ظن اولنمش ايسه‌ده، نجد كوزل وقابل عمران بر بردر. ارتفاعنه مبنى هواسى چولدن

وسواحلدن چوق دها سرین اولوب، فصول اربعه تماميله حكملرینی اجرا ایدیور ؛ وهواسی پك یابس اولمق سایه‌سنده چوق صاغلامدر . انهاری پك آز ایسه‌ده، قیناقلری وقیولری پك چوقدر، وقیولرینك صولری چوق درین دكلدر . وادیلری وآغاجقجه اولان یرلری رطوبتی محافظه ایدوب، پك كوزل مرعالری واردر؛ وقصبه وقریه‌لری چوق وصیق اولوب، جمله‌سی خرمالقلرله وباغ وباغچه‌لر وتارله‌لرله محاطدر . بعض جهتلرنده آغاجقجه برجنس میشه آغاجلری دخی بتیشیور. وادیلرده بغدای، آرپه، پرنج، مصر، داری، دوره وسائر ذخایر حاصل اولور. یوكسك یرلری ایسه مرعالق اولوب، اهالینك خیلی مقدار حیوانات اهلیه‌لری واردر . دوه‌اصل نجدك حیوانی اولوب، وقتیله بیان حالنده دخی بولنیوردی. شمدی یبانیلری بوغیسه‌ده، مونسلرینك انواعی چوقدر. آتلرك اك كوزل جنسی بومملكته مخصوص اولوب، اصل عرب آتلری نجددن چیقار. آنجق بوصوك زمانلرده نجدك یتیشدیردیكی آتلر مقدارجه چوق تدنی ایتمشدر . قیونلری ایری قویروقلی اولوب، یاغیلری مرینوسدن دهاییدر. حیوانات وحشیه‌سی بقرالوحش تعبیر ایتدكاری برجنس غزال ایله آو حیواناتنك وقوشلرك انواعندن عبارتدر. آرسلان وسائر ییرتیجی حیوانلری دخی واردر .

نجدك مقدار اهالیسی تماميله معلوم اولمیوب، اوجهتی كزمش اولان سیاح شهیر (پالغراو) یالكز شمر عشیرتنك ساكن اولدیغی قسم شمالیسی داخل اولمقسزین، اهالیسنی برملیوندن زیاده تخمین ایتمش اولدیغی حالده، دیگر بعضلری بوقطعهٔ واسعه‌یه آنجق یاریم ملیون قدر اهالی ویرمك ایستیورلر . اهالیسنك قسم اعظمی متمكن اولوب، یالكز چوللرك قربنده وآز منبت اولان یرلرنده خیمه نشین قبائل بولنیور. كویلرده ساكن اولانلری زراعتله وباغچوانلقله وقصبه‌لرده ساكن اولانلری‌ده بعض صنایعله وتجارتله مشغول اولورلر. خیمه نشین اولانلرینك مشغولیتی ایسه رعی حیوانات اولوب ، جنس قیصراقلری ، دوه‌لری وقویونلری واردر . ذاتاً بونلری كوچبه حالنده یاشامغه سوق ایدن سبب

حیوانلرینه موسمه كوره مرعا بولمق غائله‌سیدر . علی‌العموم نجد اهالیسی وبالخاصه ساكن اولانلری فصیح عربجه سویلیوب، نجده یبانجیلر پك نادر كیردیكندن، لسانلری اسكیدن بری خالص حالنده قالمش، واصلا كلمات اجنبیه ایله قاریشمامشدر. مذهبجه اهالینك قسم اعظمی وهابیدر . صنایع محلیه یاموق بز ویوكدن عربلرك كیدكاری اینجه برنوع عبا ومشلح كبی شیلر نسجیله باقیرجیلق ، دمیرجیلك ، قیومجیلق كبی احتیاجات عادیه‌یه عائد صنعتلردن عبارتدر. بصره وبغداد ایله شام ایله، مكه ایله ومسقط ایله آلیش وریش ایدوب، بعض محصوللرینك فضله‌سنی وحیوانات ودوه قوشی توبی وسائره اخراج، ومحتاج اولدقلری بعض امتعه وسائره ادخال ایدرلر. مقدما نجد ادارهٔ واحده تحتنده ایكن ، وارداتی ۳٦۰۰۰۰ ریاله بالغ اولوری . اووقتدن بری الحسا جهتی ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندیغی كبی، شمر (یعنی شمال جهتی) دخی آیریجه بر عشیرت تشكیل ایتمش؛ وقصیم نجد عشیرتنی طانیورسه‌ده، اداره‌جه آیرلمشدر . اصل نجدك یعنی وهابی عشیرتنك مركزی نجدك شرق جهتنده واقع (ریاض) وشمر عشیرتنك مركزی‌ده شمال جهتنده واقع (حیل) قصبه‌لریدر. (عنیزه) و (بریده) قصبه‌لری‌ده اك معمور یرلرندن اولوب، وادی رمه داخلنده‌در. خیمه نشین اهالیسی قبائله منقسم اولوب، بونلرك بعضلری اون اون بش بیك مسلح آدم چیقاره بیلیر حالده‌در ، وبعضیلری تاریخجه معلوم قبائل مشهوره‌دندر.

نجد، بوقاریده دینلدیكی كبی، چوللرله محاط بریر اولوب، اهالیسی دخی پك جسور و جنكاور اولمغله برابر ، زنكین بریر دخی اولمدیغندن ، اسكیدن بری مجهول برحالده قالمشیدی. حتی جغرافیون اسلام آثارنده دخی نجد حقنده تفصیلات بولنمیور؛ وخلفاء عباسیه زماننده دخی نجدك دائرهٔ انضباطه آلنمسنه اهمیت ویرلمه‌مشیدی. او وقتلردن بری نجدك هر بر طرفی بر شیخ وامامك تحت اداره‌سنده قالوب ، بونلر اكثریا كندی بینلرنده محاربه‌لرله امرار وقت ایدرلردی. نهایت بوندن یوز اللی سنه اول مذهب وهابینك ظهوری نجدك ادارهٔ واحده‌یه آلنمسنی موجب اولمشدر. [« وهابیلر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نجد { سنجاغی. بصره ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری و اك جنوبیسی اولوب، جزیرة العربك شمال شرق قسمی تشکیل ایدن (الحسا) و نام دیکرله (بحرین) خطه‌سندن عبارتدر. بحر فارسك یعنی بصره کورفزینك غرب جنوبی ساحلی بونجه تقریباً ٢٩° دن ٣٠′ ٢٤° عرض شمالی‌یه یعنی مدار سرطانه قدر ممتد اولوب، غرباً دهنا صحراسنه مربوط نفوده چولیله نجددن آیرلمش اولمغله، اصطلاح جغرافیجه نجددن معدود اولمدیغی حالده، مقدما ممالك عثمانیه‌یه الحاقنده، رسماً نجد سنجاغی نامی ویرلمشدر. شمالاً بصره مرکز سنجاغیله و برالشام ایله، غرباً مذکور چول ایله، جنوباً عمان یعنی مسقط امامتیله، شرقاً دخی بصره کورفزیله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٥٠٠٠٠ کیلومتره واهالیسی ٢٥٠٠٠٠ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره قوملق ایسه‌ده، بعض وادیلری وبر طاقی صیجاق میاه معدنیه‌دن اولمق اوزره بر خیلی قایناقلری اولدیغی کبی، هر نره‌سی قازلسه، نهایت ٣ متره درینلکنده صو چیقوب، قیولری بول اولدیغندن، طوپراغی صولانجه، سنه‌ده ایکی دفعه محصول ویره‌جك درجه‌ده منبتدر. بو قوهٔ انباتیه‌سنه واهمیت تجاریه‌سی معلوم اولان بصره کورفزی ساحلنده بولنمسنه بناءً، ازمنهٔ سالفه‌ده معمور بر یر ایدی؛ وهر طرفنده مشهود اولان شهر وقصبه ویرانه‌لری بوکا شاهددر. اهالیٔ حاضره‌سنك بر قسمی متمکن و زراعت و صنعت وتجارتله مشغول، و برطاقی‌ده خیمه‌نشین وحیوانات رعییله متوغلدر. بو ایکنجی طاقمك یغمایه دخی میل طبیعی و الفتلری اولوب، بو حال اهالیٔ متمکنه‌نك امنیتنی سلب ایتمکله، مملکتك اسکی معموریتنك استردادینه مانع اولمقده‌در. اهالینك قسم اعظمی سنی و بر قسمی شیعی المذهب اولمق ادعاسنده بولنیورسه‌ده، اساساً همان جمله‌سی وهابی المذهب اولوب، بو مذهبلرینی یالکز منتهای جنوبده واقع قطر قضاسنك اهالیسی اظهار ایتمکده‌در. مملکتك اك برنجی محصولی خرما اولوب، سنوی بر بچق ملیون طونیلاته‌یی متجاوز خرما آلنیر! و اهالینك برنجی معیشتی بو محصولدن اولدقدن بشقه، بحرین طریقیله هندستان وآوروپایه دخی کلیتلی اخراج اولنه‌رق، بو اخراجاتك یوزده سکزدن کمرك رسمی سنوی ١٢٠٠٠ لیرایه بالغ اولیور. ایکنجی درجه‌ده محصولی برنج اولوب، قطیف قضاسنك بعض محللرنده سنوی ٩٠٠٠ طونیلاته قدر برنج حاصل اولیورسه‌ده، اهالی بو محصولدن چوق استهلاك ایتدکلرندن، بصره وهندden دخی خیلی مقدار ادخال اولنور. بغدای وآرپه ایله دوره وسائر ذخایر آز مقدارده یتیشوب، احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز. قصبه وکویلرك اطرافنده باغچه‌لر چوق اولوب، بونلرده انجیر، نار، جنسی پك کوزل شفتالی وسائر میوه‌لر یتیشدیریلیر. حیوانات اهلیه‌لری: قیون، دوه، آت، مرکب و صیغیردن عبارت اولوب، بونلرك سنوی تولداتی تقریباً ٢٥٠٠٠٠ قیون، ٥٠٠٠٠ دوه، ٤٠٠٠٠ مرکب، ٣٨٠٠٠ آت و ٢٥٠٠٠ صیغیره بالغ اولور. حیوانات وحشیه‌سی: آرسلان، صرتلان، قورت، یبان مرکبی، دوه قوشی وسائره‌دن عبارتدر. صنایع محلیه بر جنسی اینجه وپك مقبول اولان عبا انواعیله چادیرلق بز، واهالینك کیدکلری برجنس ظریف نعلین وکتفیه کبی شیلرله باقیر ودمیردن اوانی وکومشدن بعض قادین تزییناتی اعمالندن عبارت اولوب، عبا ونعلیندن اخراجات دخی اولور. سواحل اهالیسی بالیقچیلق واینجی اخراجی ایله دخی اشتغال ایدوب، کرك تازه وکرك قورو بالیق دخی اهالینك باشلیجه مدار تعیشی اولان موادن معدوددر. محصولات ومعمولاتلری فضله‌سنك اخراجیله محتاج اولدقلری ذخایر وسائره‌نك ادخالی واینجی صیدی اولدقجه بر تجارتی منتج اولوب، بو تجارتك مرکزی ایسه قطر ایله قطیف و هفوف قضالری آره‌سنده واقع کورفزك داخلنده بولنان (بحرین) جزیره‌سیدر. یرلی تجار ماللرینی مذکور آطه‌یه کوتوروب، اوراده امتعه ومواد سائره ایله مبادله ایدرلر. بو وجهله بحرین آطه‌سی نجد سنجاغیله بصره، بندر بوشیر، مسقط وبمبای آراسنده اجرا اولنان تجارتك مرکزی اولوب، کرك بو جهتجه وکرك اینجی صیدندن طولایی اهمیتی زیاده اولدیغی، وموقعاً بو سنجاغه ملحق بولندیغی حالده، شیخی بولنان آدمك مجرد منفعت

شخصیه‌سیچون انکلتره‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمه‌سی شایان
تأسفدر. قسم شمالیسنك سواحلی نسبةً دوز وارا-
ضیسی دها قورو اولوب، الك معمور یری مذکور
کورفزك اطرافنده اولان قسم جنوبیسیدر. مرکز
لوا ایله شمال جهتنده بولنان قطیف قضاسی تمامیله
مضبوط اولوب، اهالیسی دخی حکومت سنیه‌یه
ایصینمش ایسه‌ده، جنوب جهتنده واقع و باشلیجه
مذکور کورفزی تشکیل ایدن اوزون برشبه جزیره‌دن
عبارت اولان قطر قضاسی الیوم بر قائمقاملقدر.
(هفوف)شهرینك ٤٢٠٠٠ اهالیسی اولدیغی کبی، قضا
مرکزلری اولان قطیفك دخی ١٨٣٠٠ وقطرك
٩٣٠٠ اهالیسی واردر. بو معموره‌لرك خانه‌لری
کارکیر واولدقجه کوزل اولوب، بو اوچ مرکزده
برر رشدیه مکتبی واردر. اهالینك کندیلرینه
مخصوص مساجده مربوط مکتبلری ده بو-
لنوب، بونلرده یالکز قرآن کریم حفظ وبرآز
قرائت وکتابت تعلیم ایدیلیر. داخل لواده
٣٠ قدر مدرسه دخی بولنوب، نحو وفقه اوقونور.
یالکز مراکزده سنیلره مخصوص بر قاچ مناره‌لی
جامع بولنوب، وهابیلره مخصوص وتقریبا ٤٠٠
عددینه بالغ اولان معابد ایسه، مذهبلری اقتضا-
سنجه، مناره‌سز مساجددن عبارتدر. سنجاغك
هواسی صیجاق ایسه‌ده، عمومیت اوزره یابس
وصاغلام اولوب، یالکز قطیف قصبه‌سی قربنده بر
بتاقلق وبرنج تارله‌لری بولندیغندن، اورانك هواسی
رطوبتلی وصیتمه‌لیدر. بصره‌دن هجین پوسته‌سی
ایشلیور. لوا بر وجه مذکور ٣ قضایه منقسم
اولوب، الك واسع و الك معموری اولان مرکز یعنی
هفوف قضاسی: مبرز، جفر، عجیر، زیاره، عدیده
اسملریله ٥ ناحیه‌یی دخی حاویدر.

نَجران { یمنك شمال شرق کوشه‌سنده ودهنا صحرای کبیرینك کنارنده بر بر
اولوب، بونك اهالیسی اسکیدن بری دین عیسوی‌یی
قبول ایتمشلردی. حق موسوی المذهب بولنان
ملوك یمندن ابو نواس بونلری کندی دیننه دعوت
ایدوب، قبول ایتمدکلرندن، ایچلرندن یکرمی بیك
کشی قتل ایتمکله، آیت کریمه‌ده اشبو مقتولین
«اصحاب الاخدود» اسمیله مذکوردر. وقت سعادتده
نجرانلیلر مبعوثلر کوندروب، صلحاً تابع اولمشلردر.
بعده خلافت جناب فاروقیده عموم جزیرة العربدن
غیر مسلم اولانلر اخراج اولندیغی صره‌ده بونلر
دخی چیقاریله‌رق، و اراضی واملاکلرینك بدلی
ویریله‌رك، کوفه قربنده ینه نجران تسمیه ایتدکلری
بر محله انتقال ایتمشلردی. شمدیکی اهالیسی قرامطه
مذهبنه تابع شیعیلردر.

— حورانده دخی بو اسمله بر قصبه وار
ایدی، که الیوم بیوك برقریه حالنده اولوب، درزی
وخرستیان اهالی ایله مسکوندر.

نَجَف { بغداد ولایتنك کربلا سنجاغنده وکربلانك ٧٠ کیلومتره جنوب
شرقیسنده بغدادکده ١٥٠ کیلومتره جنوبنده
وکوفه خرابه‌لرینك برساعت قدر شمالنده اوله‌رق
فراتدن آیریلان (هندیه) جدول طبیعیسنك بالتوسع
تشکیل ایتدیکی کولك کنارنده قضا مرکزی برقصبه
اولوب، علی المرتضی (رضه) افندمزك تربهٔ شریفه‌سنی
حاوی اولمغله مشهور وبومناسبتله (مشهد علی)
دینمکله دخی معروفدر. کوفه‌نك معموریتی زماننده
نجف شهرمذکورك قبرستانی اولوب، یاقوت‌حموی
زماننده دخی عمراندن عاری وخالی بریر ایکن،
بعده زوارك ترددات مناسبتیله اعمار اولنمشدر.
برسوروله محاط اولوب، ٣ قپوسی، ٥٠٠٠ اهالیسی،
٤ بیوك مدرسه‌سی، ١٧ مکاتب ابتدائیه‌سی وزوارك،
یادکار اولمق اوزره، آلدقلری سجاده، کفن،
عبا کبی معمولاتی واردر. حضرت مشارالیهك
تربه‌سی پك مزین ومکمل اولوب، اطرافنده سرداب
حالنده قات قات مزارلغی واردر، که ایراندن کلیوم
کلن جنازه‌لر دفن اولنور. اهالیسی همان کاملاً
شیعی المذهب اولوب، باشلیجه تربهٔ شریفه‌نك زوارك

وكاوب دفن اولنان جنازه‌لرك خدمه‌تلريله كچينيرلر. يانده‌كى كولك صويى طوزلوجه اولديغندن، اهالى هنديه جدولندن كتيرمك مجبوريتنده ايكن، مقدما هند اغنياسندن برقادين بكرمى بيك انكليز ليراسى صرفيله مذكور جدولدن قصبه‌يه تحت‌الارض صو اساله ايتمشدر.

— نجف قضاسى كربلا سنجاغنك منتهاى جنوبنده واقع اولوب، شمالاً هنديه قضاسيله، شرقاً حله سنجاغيله، جنوباً وغرباً دخى بر الشام ايله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ٨٤٠٠ مربع كيلومتره اولديغى حالده، آنجق ١٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. مع‌هذا كوفه، رحبه وناحيه اسملريله ٣ ناحيه‌سى دخى واردر. هواسى صاغلام ولوب، آنجق زوارك ازدحامى وعلى‌الخصوص دفن اولنمق اوزره كتيريلن جنازه‌لر جيادت هوايى اخلال ايتمكده اولديغندن حكومت سنيه‌جه لازم‌كلن تدابير صحيه اتخاذ بيوريله‌رق رفع محذور ايدلمكده‌در. قضا اراضيسنك آنجق ٢٠٠ ده برى يعنى ٣٨ مربع كيلومتره‌لك يرى مزروع اولوب، باشليجه محصولاتى: خرما، برنج، بغداى، آربه وسائره‌در. حيوانات اهليه‌سى يعنى قيون وصيغير ايله خركله سوريلرى جوقجه ايسه‌ده، مرعالرينك وسعت واستعدادينه نسبتله جزئياتدن عبارتدر. قضا داخلنده مشهور كوفه شهرينك خرابه‌لرى بولنوب، بوويرانه‌لرك اورته‌سنده ناحيه مركزى بركوچك قريه ايله اون قدر طلبه‌سى بولنان برمدرسه بولنيور. رحبه ناحيه‌سنده واسع نخله‌لر واردر.

نجف { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى اصفهانلى اولوب، شوبيت اونكدر:

آنچه شد تقدير نتواند كسى تدبير كرد
دردلم خون كشت هرخونى كه مادر شير كرد

— ايكنجيسى (شيخ عبدالكريم) هندستانك لكهنو شهرندن اولوب، شوبيت اونكدر:

ناله خيزد ز دلم كاهى وآهى كاهى
چون بخاطر كذرد يادنكاهى كاهى

— اوچنجيسى (مولوى — عليخان) هندستانك شاهجهان آباد مضافاتندن اولوب، اكثر علومه واقف اولمغله، بعض مناصبه نائل اولمش؛ وبر خيلى كتابلر يازمشدر. مكمّلجه بر تاريخى اولديغى كبى، «دساتير» ى فارسى‌يه ترجمه، و تورانى دخى نظماً لسان مذكوره نقل ايتمشدر. «هفت پيكر» و «قصهٔ هيرورانجهه» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى دخى واردر. قرن سابق هجرى اواخرينه‌دك برحيات ايدى. شوبرايكى بيت توراة ترجمه‌سندندر:

اكر ژرف نكريم لختى بهوش
بكفتار دانا كذاريم كوش
بيك ده‌همه پاكذاريم ما
دكر كونكيها نداريم ما
كه يزدان دانا توانا يكى ست
همه ناشناسيم ودانا يكى ست

نجفى { فرس شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى هندستانك اله آباد شهرندن ايدى؛ و ١٢ ياشنده ايكن تكميل علوم ايده‌رك، شعره شروع ايتمش؛ و ١٦ ياشنده ايكن ١١٧ ده وفات ايتمشدر. شوبيت اوطفل كاملك جملهٔ اشعار استادانه‌سندندر:

غنچهٔ باغ اميدم نشكفت
عمرچون باد خزان رفت وكذشت

— ايكنجيسى (سيد محمد —) نجف ساداتندن اولوب، هندستانه وبعده ايرانه سياحت ايتمشيدى. شو رباعى اونكدر:

اى ياد توام سلسله جنبان جنون
دور از تو وبزم تو چونم وچون
چون شمع ستاده تابزانو در اشك
چون جام نشسته تابكردن در خون

نجم الدين { [ملك افضل — ايوب بن شادى وملك صالح — ايوب]

[«ايوب» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

نجم الدين { (ابويوسف يعقوب بن صابر المنجنيقى) مشاهير شعرادن اولوب، ٥٥٤ تاريخنده حرانده دنيايه كلمش؛ وتحصيل علمدن صكره، بغدادده سلك عسكرى‌يه دخول ايله، منجنيق آتمق خدمتنده استخدام اولنه‌رق، بوفنده اكتساب ايتديكى مهارت فوق‌العاده اوزرينه، منجنيقى لقبيله شهرت بولمش ايدى. سائر خدمات عسكريه وملكيه‌ده دخى قوللانيله‌رق، كرك اشعار وتأليفاتيله وكرك عسكرلكده واداره مملكتده‌كى

اقتداریله کسب اشتهار ایتمشدی . فن حرب، تعبیة الجیش، فتح ثغور، استحکامات، احوال فروسیت، احوال محاصره، ریاضت میدانیه (؟)، حیل حربیه، انواع اسلحه وادوات حرب وآلتك صنوف واوصافی حقنده «عمدة السالك فی سیاسة الممالك» عنوانیله فصول عدیده‌یه منقسم مفصل ومکمل برکتاب تالیف ایتمشدر، که اکالنه موفق اوله‌مدیغی حالده، ینه پك قیمتدار بر اثر اوله‌جغی آکلاشیلیور. اواخر عمرنده، پیر فانی اولدیغی حالده، پك ظریف ومجلس آرا برذات اولوب، خلیفهٔ عباسی ناصرلدین الله وسائر امرا وکبرا عندنده قدر واعتباری زیاده ایدی. پك چوق اشعار لطیفه ومصنعه‌سی واردر. ٦٢٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. آخر عمرنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جمله اشعارندندر:

اذاما بات من ترب فراشی
وصرت مجاور الرب الرحیم
فهنونی اصیحابی وقولوا
لك البشری قدمت علی الکریم

نجم الدین { (ابوالحسن علی بن داود. القهقری) مشاهیر فقهاء
حنفیه‌دن اولوب، ٥٦٨ تاریخنده بصره جوارنده دنیایه کلمش؛ ودمشق شامده فقه ایله اشتغال، وزهد وتقوی ایله شهرت بولمش ایدی. ٦٤٥ تاریخنده دمشقده وفات ایتمشدر. زبیر بن عوام (رضه)ك نسلندن اولدیغی مرویدر.

نجم الدین بن اللبودی { [«ابن اللبودی» ماده‌سنه مراجعت]

نجم الدین بن المنفاخ { (ابوالعباس احمد بن ابی الفضل
اسعد بن حلوان) مشاهیر اطبا وحکماء اسلامدن اولوب، ٥٩٣ تاریخنده دمشقده دنیایه کلمش؛ ووالده‌سی شهر مذکورده (بنت دهین اللوز) اسمیله شهرت بولمش حاله بر قادین اولدیغندن، (ابن العالمه) دینمکله دخی متعارف اولمش ایدی. ادبیاتده دخی یدطولاسی اولوب، شعر وانشاده وقتنك فریدی ایدی. عود چالمده وحسن خطده دخی مهارتی وار ایدی. آمد صاحبی ملك مسعودك خدمت طبابتنده ووزارتنده بولنوب، برچوق احسانلرینه نائل اولدقدن صکره، غضبنه اوغرایه‌رق، اموالی مصادره اولنمغله، دمشقه عودت، وبرمدت دخی حمص صاحبی ملك اشرف بن ملك منصوره خدمت ایلمشیدی. کندیسندن پك چوق آدملر تعلم واستفاده ایتمشلردی. اسمر بکزلی ونحیف البدن برآدم اولوب، حدت مزاجنه بناءً کیمسه‌یه مدارا ایتمزدی. ٦٢٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «کتاب التدقیق فی الجمع والتفریق»، «کتاب هتك الاستار فی تمویه الدخوار»، «شرح احادیث نبویة تتعلق بالطب»، «کتاب المعملات فی کتاب الکلیات»، «کتاب المدخل الی الطب»، «کتاب العلل والاعراض»، «کتاب الاشارات المرشدة فی الادویة المفردة» وسائره‌در. بوکتابلرك اهمیتی عنوانلرندن دخی آکلاشیلوب، برنجیسنده بربرینه بکزین امراضك علائم فارقه‌سندن وتفریق وتشخیصلری اصولندن بحث ایدیور.

نجم الدین رازی { اعاظم شعرای ایراندن وکبار متصوفیندن
اولوب، شیخ نجم الدین کبری مریدانندندر. چنکیزك خروجنده جانب رومه سیاحت ایدوب، قونیه‌یه کلمش؛ ومولانا جلال الدین رومی وصدرالدین قونوی ایله کوریشمش ایدی. «کشف الحقایق وشرح الدقائق» عنوانیله برتألیفی و«بحر الحقائق» عنوانلی بر اثری دها واردر. ٦٥٤ تاریخنده بغدادده ارتحال ایدوب، جنید بغدادی قربنده مدفوندر. شو ایکی بیت جمله اشعار مرشدانه‌سندندر.

دشمن مارا سعادت یار باد
در جهان از عمر برخوردار باد
هرکه خاری مینهد در راه ما
خار ما در راه او کلزار باد

نجم الدین زرکوب { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب،
ضرورتله یاشامش، وشو قطعه‌یی کندی حالنه مناسب سویلمشدر:

منم زرکوب ومحصولم ز صنعت
بجز فریادی وبانکی نباشد
همیشه درمیان زر نشینم
ولیکن هرکزم دانکی نباشد

نجم الدین سمنانی { شعرای ایراندن اولوب، شورباعی
جمله اشعارندر:

بامن فلکا چرا چنین در کینی
هر لحظه برای من غمی بگزینی
بر خاسته‌ئی برای من میدانم
تا نفکنیم ربا دمی ننشینی

نجم الدین کاشی { (علی بن عمر) مشاهیر علمادن اولوب، حکمت ومنطق وسائر علومده تصنیفات عدیده‌سی واردر. ٦٧٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. منطقه دائر «العین» و «الشمسیه» عنوانلریله ایکی کتابی و «جامع الدقایق» و «حکمة العین» عنوانلریله دیگر ایکی تألیفی و علوم ریاضیه وطبیعیه‌یه دائر دیگر بر اثری دخی واردر.

نجم الدین کُبری { (ابو الجناب احمد بن عمر الخیوقی) مشاهیر صوفیوندن واعاظم شعرادن اولوب، خوارزملیدر. اثنای تحصیلنده مناظره ومباحثه‌یی چوق سووب، دائما غلبه چالدیغندن، (الطامة الکبری) دیمکله شهرت بولمش، وکثرت استعمال ایله (طامه) لفظی حذف اولنه‌رق، (کبری) کندیسنه لقب اولمش ایدی. بابا فرج تبریزی، شیخ اسماعیل قصری، عمار یاسر وشیخ روزبهان مصری کبی کبار مشایخدن اخذ طریقت وتصوف ایدوب، درجات عالیه‌یه نائل اولمش؛ ونجم الدین رازی، مجدالدین بغدادی، سعدالدین حموی، سیف الدین باخرزی، کمال خجندی وشیخ رضی الدین علی لالا کبی مشاهیر جمله مریدانندن بولنمشدر.

نجم الدین کرمانی { ایران شعراسندن اولوب، برخیلی تصنیفاتی واشعاری واردر. شو رباعی اونکدر:

خبر حادثه هرگز طلبم کس نکند
یك پرسش کرم جز تبم کس نکند
ورجان بلب آمدم بجز مردم چشم
یك قطرهٔ آب برلبم کس نکند

نجم ثانی { (میرزا یار احمد) شاه اسماعیل صفوینك وزیری اولوب، ٩١٨ تاریخنده عبدالله خان اوزبکك الینه اسیر دوشه‌رك، تلف اولنمشدر.

نجمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، ایکیسی دخی علم هیئت ونجوم ایله اشتغاللرندن طولایی بو مخلصی اختیار ایتمشلردی. بری جانیکلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دورنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

للر ایلر کشی‌یه طالع بد
اختر سعد ایلمزسه مدد

— دیگری بروسه‌لی اولوب، پدری ایراندن اورایه کلمشیدی. سلطان سلیمان خانك شهزاده‌ایکن دفترداری بولنان سنان چلبی‌یه انتساب ایدوب، معیتنده ازوورنیق وبکپازاره‌گیده‌رك، مشارالیهك بکپازارده بنا ایتدیکی مدرسه مدرسلکنه نصب اولنمش؛ وبعده ابوالسعود افندی توسطیله درسعادته جلب اولنه‌رق، ابا ایوب انصاریده بر مدرسه‌یه تعیین اولنمش؛ و ٩٧٨ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اولمسه فرش منقش دامن صحرا بتر
بولمسه‌م سقف مقرنس کنبد مینابتر

نجمی { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلی وعلم نجوم ایله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

درپیش دوست تحفهٔ جان بس محقرست
در خاك پای یار سر از خاك کمترست

نجیب { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری اصفهانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

ماییم نخل ایمن ماراثمر نباشد
جز لمعهٔ تجلی چیزی دکر نباشد

— دیگری (نجیب الدین بن ابی بکر) ترمذلی اولوب، خطاطلقده دخی مهارتی وار ایدی. اکثر اشعاری رباعیاتدن عبارتدر.

نجیبا { ایران شعراسندن اولوب، استرابادلی اولدیغی حالده، شاه سلیمان صفوی

زمانده اصفهانده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غبارراه کشتم سرمه کشتم توتیا کشتم
بچندین رنك کشتم تابچشمت آشنا کشتم

نجیب افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی (صو یولجی زاده محمد —) خطاطلقله دخی مشهور اولوب، « دوحة الکتاب » عنوانیله بر تذکرهٔ خطاطینی واردر. طریق علمه سالك اولوب، ۱۱۷۱ ده وفات ایتمشدر . شو مطلع اونکدر :

یارك کورنجه آهوی چشم رمیده‌سن
نرکس چمنده حیرت ایله آچدی دیده‌سن

— ایکنجیسی مورهٔ مرکزی بولنمش اولان طرابلیچه خاندانندن ومشایخ خلوتیه‌دن اولوب، وزرادن عبدالرحمن سامی پاشا مرحومك پدریدر. ۱۲۳٦ تاریخنده یونان عصیانده شهیداً ارتحال ایتمشدر . شو مطلع جملهٔ اشعارندندر :

ید بیضای تجلیدن آلور فر مهتاب
مه نوله ایدر انکشتی انور مهتاب

نجیب الدین سمرقندی { (ابوحامد محمد بن علی) مشاهیر اطبادن اولوب، فخرالدین رازی بن الخطیب ایله معاصر ایدی . چنکیز عسکرینك هجومنده هراتده تلف اولمشدر. «کتاب اغذیة المرضی»، «کتاب الاسباب والعلامات»، «کتاب الاقرابادین الکبیر» و «کتاب اقرابادین الصغیر» عنوانلی آثارك صاحبیدر .

نُجَیر { یمنده حضرموت حدودنده متین بر قلعه اولوب، ۱۲ نجی سال هجریده اشعث بن قیسك ریاستیله ارتداد ایدن اهل رده، جانب صدیق اکبر (رضه) دن مأمور بیوریلان زیاد بن لبیدالبیاضی طرفندن صیقیشدیرلدقده، بو قلعه‌یه تحصن ایتمشلردی . بعده تسلیم اولنوب، قلعه فتح اولنمشدی.

نُجَیرَم { بصره قربنده وساحل بحرده واقع بر تپه‌نك اوزرنده بر قصبه وبصره داخلنده بر محله ایدی .

نجیرمی { (ابو یعقوب یوسف بن یعقوب بن خرزاد) مشاهیر لغویوندن اولوب، ۳٤٥ تاریخنده بصره‌ده طوغمش؛ ومصرده نشأت ایدوب، ٤۲۳ ده اوراده وفات ایتمشدر. علم لغتده واشعار واخبار عربده‌ید طولی صاحبی ایدی. قدمای شعرانك دیوانلرینی استنساخ ایدر؛ وحسن خطی اولمامغله برابر، یازدیغی نسخه‌لر، محتلرندن طولایی، آغر بها ایله صاتیلیر ایمش .

نحاس { [«ابو جعفر نحاس» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

نحیفی { (سلیمان — افندی) مشاهیر شعراء عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر . بعض خدمات دولتده بولندقدن صکره، ۱۱۰۰ تاریخلرنده محمد پاشا معیتنده جانب ایرانه و۱۱۳۰ده دخی ابراهیم آغا معیتنده مجارستانه سفر ایتمش؛ وبعده شق ثانی دفترداری اولمش ایدی. ۱۱۵۰ده وفات ایدوب، طوپ قپو خارجنده مدفوندر. اشعاری متین وسلیس اولوب، مثنویٔ شریفی نظماً ترکجه‌یه ترجمه، وبر چوق نعوت شریفه ایله سائر اشعار و « حلیة الانوار » عنوانلی بر مجموعه ایله مولد جناب رسالتپناهی‌یی متضمن بر منظومه ترك ایتمشدر. ترجمهٔ مثنویسی متن فارسیسیله برابر مصرده پك دلنشین تعلیق حروفاتله طبع ونشر اولنمشدر . شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

حساد عصرك ایتمه نظر کفت وکوسنه
شیر التفات ایدرمی کلابك غلوسنه
لازم دکل عنایتی اهل تکبرك
بخش ایلدم عطاسنی وجه عبوسنه

— اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن برنجیسی دخی بولنمشدر، که اسمی محمد اولوب، حمید دیارندن وزمرهٔ قضاتدن ایدی . شو بیت اونکدر :

عرض قامت ایتمینجه دل آلنمز کوردی یار
صکره‌دن قامت کتوردی اول نکار شیوه‌کار

نخاو { (Néchao) مصر قدیم فراعنه‌سندن ایکی کشینك اسمیدر : برنجیسی قبل الميلاد سکزنجی قرنك اواخرنده حکم سورمش؛ وحبش حکمداری (سباقون) ایله ابتدیکی محاربه‌ده مقتول اولوب، (پسامتیك) اسمیله بشیکده بر چوجغی قالمش ایدی . — ایکنجیسی برنجینك

نورونی ومرقوم پسامتیکك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ٦١٧ دن ٦٠١ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وآق دکز ایله بحر احمر آره‌سنده بر طریق اختلاط آچمق اوزره، نیلدن بحر احمره بر جدول کشادینه تشبث ایتمش ایدی. یهود حاکمی یوشیع علیهنده حرب ایدوب، آثور حکمداری نابو بولاصری دخی مغلوب ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً ایکنجی بختنصر طرفندن قرقسیه‌ده مغلوب اولوب، آلدیغی یرلری ترکه مجبور اولمشیدی. آفریقا قطعه‌سنی دور ایتمك اوزره، بر هیئت بحریه‌یه سیر وسیاحت ایتدیردیکی دخی مرویدر.

نخچوان { (Nakhitchévan) روسیه‌نك ماوراء قافقاس ایالاتندن اریوان ایالتنده و اریوانك ١٢٧ کیلو متره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، قسم کلیسی تاتار وبر مقداری ارمنی اولمق اوزره، ٥٣٩٠ اهالیسی، دباغخانه‌لری، طوغله وچناق چوملك کارخانه‌لری، قربنده سنوی درت بچق ملیون کیلو محصول ویرر قیا طوزی، دکرمن طاشلری وایرانله ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، ارمنیلر حضرت نوح (عم) ك تأسیس کرده‌سی اولدیغنه ونبی مشارالیهك مرقدی بونده بولندیغنه معتقددرلر. — قضاسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣٦٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٦٧٧٥ کشی اولوب، قسم اعظمی تاتاردر.

نخچوان { یاخود ناچوار (Nakhitchévan, Natchévan) روسیه‌ده یقاترینوسلاو ایالتنك روستوف قضاسنده وروستوفك ٢ کیلو متره شمال شرقیسنده اوله‌رق (دون) ایرماغنك صاغ کنارنده وبو نهرك آزاق دکزینه دوکلدیکی محلدن ٤٠ کیلو متره یوقاریده بر قصبه اولوب، ١٩٤٥٥ اهالیسی، ایچ یاغی، موم، طوغله وسائره فابریقه‌لری وصید ماهیسی واردر. یکی بر قصبه اولوب، ١٧٨٠ ده بعض ارمنی مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنمش؛ واکثر اهالیسی بو جنسیته منسوب بولنمشدر.

نخشب { ماوراء النهرده واقع (نسف) بلده‌سنك اسم دیکریدر. [«نسف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نخشبی { (سید ضیاء الدین بدایونی) مشاهیر شعرادن اولوب، اصل ماوراء النهرك نخشب یعنی نسف قصبه‌سندن اولدیغی حالده، هندستانده یاشامش؛ و ٧٥٠ تاریخنده دهلیده وفات ایتمشدر. شیخ نظام الدینك مریدانندن ایدی. «سلك السلوك»، «عشرهٔ مبشره» و «طوطی نامه» عنوانلی کتابلرك مؤلفیدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

لاله یك داغ بدل دارد و عالم داند
من که صد داغ بدل دارم وکس محرم نیست

نخعی { [«ابراهیم نخعی» و «شریك النخعی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

نخلی { ایران شعراسندن اولوب، بخارالیدر. شو بیت اونکدر:

هنوز لب بدعا ناکشوده از صدجا
رسیده مژده که درهای آسمان بستند

نخوم { مصرده بر قصبه اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

نخیله { کوفه‌نك خارجنده بر یر ایدی، که حضرت علی (رضه) افندمز انبارده عاملنك قتلنی ایشیدنجه، اوراده چیقه‌رق، کوفه‌لیلر علیهنده بر خطبهٔ بلیغه ایرادیله: «اللهم انی لقد مللتهم وملونی فارحنی منهم» بیورمش، وچوق کچمه‌دن شهید اولمشلردی.

ندائی { ایران شعراسندن درت کشینك تخلصیدر:

برنجیسی (حافظ —) سلطان حسین بایقرا دوری شعراسندن اولوب، هراتلیدر. شو مطلع اونکدر:

کاش دوزد همدمی چاك کریبان مرا
کاتش دل می نماید سوز پنهان مرا

— ایکنجیسی نیشابورلی اولوب، یزدده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

نزدیك انجمنیم دور آنچنان که کفتم
نی تاب وصل دارم نی طاقت جدایی

— اوچنجیسی (شیخ محمد صالح) سمرقندلی اولوب، شو مطلع اونکدر:

جور وجفا مکن بکن مهر و وفا نکار من
خندهٔ خود مبین ببین کریهٔ زار زار من

— دردنجیسی کیلانلی وملا خیالینك اقراننـدن ایدی. شو بیت اونکدر:

چو بینم که از دور ماهی بر آید
مرا بی تو از سینه آهی بر اید

ندرومی { [«ابو عبدالله ندرومی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نُدهه { طوران ایله مکران وسند آره‌سنده ومهران (یعنی سند) نهرینك غرب جهتنده برخطه اولوب، ایکی اورکوجلی دوه‌لریله وپرنج، موز، نار وسائر محصولاتنك کثرتیله مشهوراولدیغی جغرافیون عرب آثارنده‌مسطوردر.

ندیم { (احمد — افندی) عثمانلی شعراسنك سر آمدانندن اولوب، استانبوللیدر. سلطان ابراهیمك اواخر سلطنتلرنده قاضیعسکر بولنمش اولان مصطفی افندینك تورونی اولوب، طریق قضایه سالك اولمغله، محمود پاشا محکمه‌سنده حاکم بولنمشیدی. سلطان احمد خان ثالث دورنده صدراعظم داماد ابراهیم پاشانك کتابجیسی وندیمی ایدی. مرتب دیوانی واردر. «صحائف الاخبار»ی ترکجه‌یه ترجمه ایدوب، «منجم باشی تاریخی» عنوانیله شهرت بولمشدر. ۱۱۴۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— محمود ندیم بك اسمنده متأخرین شعرادن بری دخی اولوب، سرای همایوندن چیقمش، ودخان کمرکی امانتنده وقپو کتخدالق مأموریتنده بولنمش؛ و ۱۲۵۳ ده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

خمار کیف وصلت چکمزم دیردی ندیم آما
شراب شیوهٔ عشقکله مخمور اولدی کیتدکجه

—[«محمود ندیم پاشا» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

ندیم { فرس شعراسندن دخی بش ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی (مولانا —) تذکرهٔ دولتشاهده مذکور شعرادن اولوب، هجو وهزله مائل‌ایدی. قلمزنلر حقنده اولان شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیك دست شمشیر ودستی دکر
قلمزن نکهدار وشمشیر زن

— ایکنجیسی (میرزا زکی) عن‌اصل مشهدلی اولوب، اصفهانده نشأت، وشاه حسین صفوی‌یه انتساب ایتمش ایدی. بعده نادر شاهه انتساب ایدوب، بونك شدت‌وغضبندن لرزان اولدیغی حالده، مشارالیهك بغدادی محاصره‌سنده، زیارت نجف ایچون مساعده استحصال‌ایده‌رك، ۱۱۵۲ ده‌او بقعهٔ مبارکه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کسی بحال کس از بیکسی نمی سوزد
بمدعای دل روزکار می سوزم

— اوچنجیسی (ملا محمد — روضه خوان) اصفهانلی اولوب، هندستانه رحلتله، لکهنوده نواب وزیر علی خانه انتساب ایتمشیدی. آصف الدوله بهادر حقنده اولان شو تاریخ جملهٔ اشعارندندر:

نقشبند کاف ونون برترتب آصف نوشت
هاهنا روح وریحان وجنات نعیم

— دردنجیسی (میرزا علی بیك) دهلی ملوکی ندماسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

ازتو دل مهرو وفا میخواهد
سادکی بین‌که چها میخواهد

— بشنجیسی (شیو غلام) لکهنو بت پرستانندن اولوب، اود حکمداری محمد علی شاهك دامادی نواب محسن الدوله‌یه منسوب ایدی. شو بیت اونکدر:

ما ومجنون همنشین بودیم در ایوان عشق
او بصحرا رفت ومادرکو چها رسوا شدیم

ندیم موصلی { (ابو اسحق ابراهیم بن ماهان) [«ابراهیم موصلی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ندیمی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری اصفهانلیدر، وایکنه‌جیلکله تعیش ایدرمش. شو بیت اونکدر:

ندیم بزم بلا جان ناتوان من است
فروغ شمع غم ازمغز استخوان من‌است

— دیکری بلخلی اولوب، شو بیت‌اونکدر:

دل بمحرومیٔ دیدار نهم به که زدور
همچوحسرت زدکان آیم ونظاره کنم

نذری { ایران‌شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری شاملو طائفه‌سی امرا-

سندن اولدیغی حالده ، عراقده بعض کبرانك خد-
متنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

ندری که ببزم وصل ساغر میزد
لاف همه یاری بتو ستمکر میزد

— دیکری کاشانلی اولوب ، شو بیت اونکدر :

نمیدانم چه بی دردیست یارب ناصح مارا
که چاك سینه‌را از چاك پیراهن نمیداند

نذیر { فرس شعراسندن ایکی کشی اولوب ، بری (محمد —) لکهنولی ایدی. شو بیت اونکدر:

حیف بر طالع واژون که شباب آمد ورفت
دولتی بود که درعالم خواب آمد ورفت

— دیکری (محمد طیب) اود خطه‌سنك خیر آباد قصبه‌سندن ایدی . شو بیت اونکدر :

اقلیم دلم تمام بکرفت
زلف توزهی دراز دستی

نرباده { یاخود نرماده (Nerbada, Narmada) هندستانك انهار عظیمه‌سندن اولوب ، ایالات وسطیه دینلن واسع مملکتك قسم شمالیسنده ′۴۱ °۲۲ عرض شمالی ایله ′۲۹ °۷۹ طول شرقیده نبعانله ، غربه طوغری جریان ایدرك ، (جبلپور) شهری ایچندن مرور ، وبعده مذکور ایالات وسطیه ایله راجپوتانه ممالك ممتازه‌سی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ، وصکره ممالك مذکورەنك ایچنه دخول ایدر ؛ ونهایت بمبای اداره‌سنه کیروب ، (کمی) کورفزینك ساحل شرقیسنه و (سورات) اسکله‌سنك شمالنده اوزون برخلیج تشکیل ایدرك ، بحر عمانه منصب اولور. مجراسی خط مستقیم اوزره ، وطولاً مباجلری حساب اولنمقسزین ، ۹۶۰ کیلو متره اولوب ، حوضه‌سی ۲۷۶ ۹۴ مربع کیلومتره‌در. یاز موسمنده واقع فیضاننده ۷۰۰۰۰ مکعب متره صو دوکدیکی حالده ، قوراقلق موسمی اولان قیش اثناسنده صویی نسبةً پك آزدر. مجراسنك یالکز آشاغی قسمی سیر سفائنه صالحدر.

نَرس { کوفه جوارنده فراتدن آیرلمش بر جدول اولوب ، ساسانیاندن نرسی بن بهرام طرفندن حفر ایدلمش اولمغله . بو اسمله تسمیه اولنمشدی. اطرافنده برچوق قرا بولنوب ، ناحیه‌سنه دخی (نرس) نامی ویریلیردی . بوناحیه‌دن (نرسی) نسبتیله متعارف برچوق علما وسائر مشاهیر یتیشوب ، اك مشهورلری (ابی) لقبیله معروف (ابوالغنائم محمد بن میمون النرسی) در ، که ۴۲۴ ده دنیایه کلوب ، ۵۱۰ ده وفات ایتمش ؛ وحدیث وتفسیر وسائر علومده‌کی وسعت معلوماتیله وقوه حافظه‌سنك شدتیله شهرت بولمشدر .

نرسس { سنت — (St Nersès) ارمنیلرك مؤخرلرندن اولوب ، اشکانیان سلاله‌سندن وارمنی مذهبنك مؤسسی اولان سنت غرغورك احفادندن ایدی. ۳۶۴ تاریخ میلادیسنده بطریق انتخاب اولنوب ، بعض قوانین مذهبیه وضع ، وبرچوق خسته خانه ویتیمخانه‌لر تأسیس ایتمش ایدی . سوء احوالنی تقبید ایتدیکی حاکم مملکت طرفندن مسموماً ۳۸۳ ده وفات ایتمشدر. — ارمنیلرك برمنظوم تاریخیله دیکر بعض آثار صاحبی اولان دیکر برسنت نرسس دخی اولوب ، اون ایکنجی قرن میلادیده بطریق بولنمشدر .

نرسی { (Narsès) ایران ملوکندن ساسانیان سلاله‌سنك بدنجی حکمداری اولوب ، ایکنجی بهرامك اوغلیدر. ۲۹۶ تاریخ میلادیسنده برادری بهرام ثالثه خلف اولوب ، اوسنه رومالیلرله ایتدیکی محاربه‌ده بعده ایمپراطور اولان (غالریوس ماقسیمیانوس) ی مغلوب ایدرك ، جزیره‌یی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، مؤخراً مرقوم غالریوسك غلبه چالمسیله ، نرسی جزیره‌یی رد ایتدکدن بشقه ، دجله‌نك اوته‌سندن دخی بش ایالت ویرمکه مجبور اولمش ایدی. ۳۰۳ تاریخنده فراغت ایدرك ، تختی اوغلی هرمز ترك ، وآز مدت صکره وفات ایتمشدر .

نرکس { (Narcisse) اساطیر یونانیه‌ده بر شخص موهومدر ، که کویا (کفیس) نهریله (لیریوپه) نام پرینك اوغلی اولوب ، حسن وآنیله مشهور ایدی. کویا کندیسنه تعشق ایدن (اقو) یاخود (ایخو) یعنی «عکس صدا» یی رد ایدرك ، صویه انعکاس ایدن کندی صورتنه عاشق اولمش ؛ وبو دایر موهومنه نائل اوله‌مدیغی ایچون ، اونی کوردیکی صوبك ایچنده بوغلمش ایدی . بو شخص موهومك نرکس چیچکندن کنایه اولدیغی آکلاشیلیور.

نرکسی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، (ابهر) شیخ زادکانندن اولدیغی حالده، هراتده یاشامش؛ وبناءً علیه علیشیر نوایینک تذکره‌سنده هراتلی یازلمشدر. ابتدا آهی تخلص ایدرمش. دولتشاه تذکره‌سنده بو ذاتک بکنددیکی اشعاری بتمه‌مک عادتی اولدیغنی بیان ایدیور. هراتده برآره‌لق محتسب بولنمش؛ و۹۳۸ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده قندهارده وفات ایتمشدر. «مخزن الاسرار» ه نظیره اوله‌رق، بر منظومه‌سی ومرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

یاد صفحهٔ رخسار او کر نه فزون آمد
کشادم فال مصحف سورهٔ یوسف برون آمد

نرکسی { (محمد — افندی) عثمانلی منشیلرینک الک مشهورلرندن اولوب، آثاری طرز قدیم انشانک برتمثال مبالغه‌کارانه‌سیدر. معنادن زیاده لفظه اهمیت ویرمک اسکی منشیلرک عادتیدر؛ لکن بسبتون معنایی لفظه فدا ایدوب عادتا معناسز طمطراقلی الفاظدن عبارت مهملات یازمق صاحب ترجمه‌یه مخصوص بر طرزدر. «خمسه» سی بوکا شاهددر. حسن خطی دخی اولوب، بعض آثاری کتبخانه‌لرده موجوددر. اصل بوسنه‌لی اولوب، ۱۰۴۴ تاریخنده درسعادتده وفات ایتمکله، ایوب جوارنده مدفوندر.

نروا { (Nerva) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ۲۵ تاریخ میلادیسنده (نارنیه) ده طوغمش؛ و ۹۶ تاریخنده دومیتیاندن صکره ایمپراطور انتخاب اولنوب، ایکی سنه کمال سکونت واسایشله حکومت سورمش؛ وهر خصوصده مجلس اعیانله استشاره ایدوب، اوغللغه قبول ایتدیکی (ترایان) ی دخی مشاور اتخاذ ایتمشدی. ۹۸ ده وفات ایدوب، مرقوم ترایان خلفی اولمشدر.

نرون { (Néron) روما ایمپراطورلرینک یعنی قیاصره‌نک بشنجیسی اولوب، ۳۷ تاریخ میلادیسنده (آنتیوم) ده طوغمش؛ وسردارلردن (جرمانیقوس) ک قیزی بولنان والده‌سی (آغریپینه) نک حیل ودسایسی سایه‌سنده اوکی بدری ایمپراطور (قلاودیوس) طرفندن بیوک اوغلی (بریتانیقوس) ه بدل وارث حکومت اتخاذ اولنه‌رق، قیزی اوقتاویه‌یی دخی تزوجله دامادی اولمش ایدی. ۵۴ تاریخنده، قلاودیوسک وفاتی اوزرینه، تخته چیقوب، ابتدا والده‌سنک وصایت ومعاونتیله حسن حرکتده بولنه‌رق، تبعه‌سی ممنون ایتمش ایسه‌ده، بعده والده‌سنی تبعیدله، بونک تخته چیقمک ایسته‌دیکی اوکی برادری بریتانیقوسی تلف ایتمش؛ وجور وسفاهتک انواعنی ارتکابه باشلایوب، ترتیب ایتدیکی بر طاقم اشعار ورساله‌لری بالذات سسله اوقومق واجرا ایتمک اوزره، علی ملاء الناس تیاترو صحنه‌سنه چیقار، وجانبازخانه‌لرده کورشور، ودها بونک کبی حال وموقعنه یاقیشمیه‌جق برطاقم حرکاتده بولنور ایدی. حتی ۶۴ تاریخنده (تروآ) شهرینک احراقنی مصور اوله‌رق ترتیب ایتمش اولدیغی بر منظومه‌یی بر قله‌نک اوستندن اوقومق ایچون، رومایه آتش ویره‌رک، شهرک بر بیوک قسمنی یاقمش؛ وبونی ده خرستیانلره عزو ایده‌رک، بو بیچاره‌لری دهشتلی اشکنجه‌لرله اتلاف ایتمش ایدی. والده‌سی یاننه جلب ایدوب، برکوله‌سنه تلف ایتدیردکدن صکره، سفاهتنی بر قات دها آرتیره‌رق، ذکور واناثدن ناموسسز اشخاصله احاطه اولنمشدی. زوجه‌سی اوقتاویه‌یی بعد التطلیق تلف ایتدیرمش، واوندن صکره تزوج ایتدیکی (پوپه) یی بر تکمه ایله اولدیرمشیدی. (پیزون) اسمنده اساللدن بری طرفندن اسقاطی ایچون اولنان تشبثدن وقتیله خبر آله‌رق، بو وسیله ایله مرقومی ودها بر چوق اشراف ایله حسابسز خلقی دهشتلی اشکنجه‌لرله اتلاف ایتمشدی. موزقه‌جیلق وآقتورلقده‌کی مهارتنی کوسترمک ایچون، ۶۶ تاریخنده یونانه بر سیاحت ایدوب، علی اویونلرده ۱۸۰۰ چیچک اکلیلی طوپلایه‌رق عودت ایتمشدی. نهایت غالیا واسپانیه‌ده کندیسنه قارشی قیاملر ظهور ایله، هیئت اعیان دخی کندیسنه دشمن وطن نظریله باقلسنه قرار ویرمکله، فراره مجبور اولوب، بر مغاره‌یه اختفا ایتمش؛ واله دوشه‌جکنی آکلاینجه، بر قما ایله اتلاف نفس ایتمک ایستمش ایسه‌ده، جسارت ایده‌مدیکندن، یاننده بولنان کاتبی (اپافرودیت) قولنی ایته‌رک ۶۸ تاریخنده اتلاف ایتمشدر. جان ویررکن «دنیا بر بیوک هنرور غائب ایدیور» دیه باغردیغی متواتردر. اسمی جور وسفاهتده مثل حکمنه کچمشدر.

— بو اسمله آنف الترجمه‌دن اول رومادہ ایکی کشی دها کلوب، بری سردارلردن ایدی. میلاددن ۲۱۲ سنه اول (سنك) لردن صکره اسپانیه‌یه کوندریله‌رك، (اسدروبعل) ك رجعتنه میدان ویرمش؛ و ۲۰۷ تاریخنده خصم جانی اولان (لیویوس سالیناتور) ایله مشترکاً قونسلوس اولوب، ایکیسی‌ده بربرینه قارشی اولان حسیاتلرینی فراموشله، دشمن وطن اولان قارتاجلیلره قارشی متحداً چالیشه‌رق، آنیبالی مغلوب، وبرادری اسدروبعلی قتل ایتمشدی.

— دیکری ایمپراطور (تیبریوس) ك پدری اولوب، یولیوس قیصرك رجالندن ایدی؛ وبونك وفاتندن صکره بروتوس وقاسیوسك طرفنی التزام ایده‌رك، سیجلیه‌یه قاچمش؛ و بعده حکومت طرفنی ترکله، رومایه عودت ایتمشدی. اوقتاو بونك زوجه‌سی (لیویه) یه تعشق ایتمکله، اونی بالتطلیق، عاشقنه ترك ایتمش؛ و اوقتاو ایمپراطور اولنجه، بونك اوغلی (تیبریوس) ی اوغللغه قبول ایده‌رك، وارث حکومت اتخاذ ایتمش ایدی.

نریز { آذربیجانده اردبیل مضافاتندن برقصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

نریمان { اساطیرله ممزوج اولان تاریخ قدیم ایرانده اباعن جد قهرمانلقله مشهور اولان وسیستانده حکومت سورن سردارلردن اولوب، رستم زالك جدی اولان (سام) ك پدری ایدی.

نرئوس { (Nérée, Néréus) اساطیر یونانیه‌ده دکیز آلهه‌سندن زعم اولنه‌رق، (اوقیانوس) ایله (تتیس) ویا «ارض» ك اوغلی اولدیغنه وهر وقت تبدیل شکل وصورت ایتدیکنه اینانیر، واکثریا ماوی صقاللی براختیار صورتنده تصویر ایدرلردی.

نرئیده { (Néréides) اساطیر یونانیه‌ده کویا آنف البیان نرئوس ایله (دوریس) دن متولد بر طاقم موهوم پریلر اولوب، بونلر ۵۰ عددنده اولدقلری حالده، تهلکه‌ده بولنان بحریونه معاونت ایتدکلرینه اینانیر؛ ودکیز اوتلریله ودکیز بوینجقلریله طونانمش کوزل قیزلر صورتنده تصویر ایدرلردی.

نزار { (محمد —) [«قائم بامرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نزاری قهستانی { (حکیم —) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، ذوق واکلنجه وعشرته مائل بولنمش اولدیغی مرویدر. چوق سیاحت ایدوب، شیخ سعدی شیرازی ایله دخی کورشمش؛ و ۷۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. بیوك دیوانی وایکی مثنویسی واردر. شو بیت جمله اشعارندندر:

آوازه در افتاد که تائب شدم ازمی
بهتان صریحست من وتوبه کجا کی

نزهت { هند شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

بری (خواجه نورالله) کشمیرلی اولوب، میرزا عبدالغنی بیك شاکردانندن ایدی. ۱۱۴۰ده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

دویدم تابتحصیل کمال از دور بینیها
چو پروین صاحب خرمن شدم از خوشه چینیها

— دیکری (مولوی برهان الدین بن مولوی سرفراز علی) لکهنو مضافاتندن (وبوه) قصبه‌سندن اولوب، آبا واجدادی کبی متبحران علمادن ایدی. اشعاری کربه شتر قبیلندندر. شو بیت اونکدر:

بمقصد کی رسی زاهد بزهد خشك حیرانم
نمی یابد کهر غواص تا باشد بساحلها

— داماغانلی (محمدمعظم) اسمنده برشاعرك دخی مخلصی اولوب، مرتب دیوانی اولدیغی و ۱۱۳۷ده وفات ایتدیکی (ویلیام بیل) ك تراجم احوالنده مسطوردر.

نزهت افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن ورجال دولتدن اولوب، الیوم شهر امینی بولنان رضوان پاشا حضرتلرینك پدریدر. «مغنی الکتاب» عنوانیله معانی وبیاندن باحث برکتابی وبرخیلی اشعاری واردر. ۱۲۴٤ تاریخنده درسعادتده دنیایه کلوب، ۱۳۰٤ تاریخنده سیواسده وفات ایتمشدر. مطبوعات مدیری ایکن محرر فقیر قلم مذکورده معیتلرنده بولندیغم مناسبتله، برخیلی اشعار لطیفه‌سنی ایشیتمش ایدم.

نزهون { اندلسك اڭ مشهور ادیبه‌لرندن اولوب، کنیه‌سی (بنت القلاعی) در. بشنجی قرن هجریده غرناطه‌ده نشأت ایتمشدر. عصری وزرا وادباسندن ابوبکر بن سعید ایله برچوق مطايباتی منقولدر. مشار الیهك بر بیتنه جواباً یازمش اولدیغی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

حللت ابابکر محلا منعته
سواك وهل غیر الحبیب له صدر
وان کان لی کم من حبیب فانما
یقدم اهل الحق حب ابی بکر

نریب { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده واورفه‌نك ٩٨ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق فراتك ساحل یمیننده ن ٦ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برکوچك قصبه اولوب، ابراهیم پاشانك قومانده‌سی آلتنده مصر عسکریله عساکر عثمانیه آره‌سنده وقوع بولان بیوك بر محاربه‌نك میدان وقوعی اولمغله مشهوردر.

نژاد { (محمد علیخان) ایران شعراسندن اولوب، کرجی الاصل اولدیغی حالده، محمد شاه زماننده ایران جانبندن سفارتله دهلی‌یه عزیمت ایتمشدی. شوقطعه اونکدر:

کرفیق می ای درد وبلا بسم الله
سفر وادی عشق است بیا بسم الله
ای اجل چند چنین درد سرم کردانی
فارغم میکنی از درد بیا بسم الله

نَسا { خراسانده سرخسدن ٢، مرودن ٥، ابیورددن ١، نیشابوردن دخی ٦ ویا ٧ کونلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، برچوق علما ومشاهیرك مسقط رأسی بولنمش اولمغله مشهوردر. هواسی آغیر وصیته‌لی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدی خراب اولسه کرکدر.

نسائی { [«ابو عبدالرحمن نسائی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نسائی { ایرانك اڭ مشهور شاعره‌لرندن اولوب، خراسانك نسا قصبه‌سندن ایدی. شوبیت اونکدر:

مه جمال تو و آفتاب هر دو یکیست
خط عذار تو ومشکناب هر دو یکیست

نسبتی { ایران شعراسندن اولوب، مشهدلی اولدیغی حالده، آذربیجانده یاشامش، واردبیلده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غائب ز دیده ناشده جان داد نسبتی
بیچاره تاب هجر ازین بیشتر نداشت

نسترو { مصرده دمیاط ایله اسکندریه آره‌سنده برجزیره اولوب، اهالیسی اطرافنده‌کی کولده صرف ابتدکاری بالیقله یاشادیغی جغرافیون عرب آثارنده محرردر.

نستوس { (Nestus) ماکدونیه ایله تراکیه خطهٔ قدیمه‌لری آره‌سنده آقان قره صویك اسم قدیمی اولوب، بوندن غلط اوله‌رق، شمدیده (مسته) اسمیله دخی تسمیه اولنیور.

نسطور { (Nestorius) خرستیانلغك الیوم نسطوریه دینلن مذهبنك موجدی اولوب، ٤٢٨ده کنج تئودوسیوس طرفندن قسطنطینیه بطریقلکنه نصب اولنمش؛ وآریوسك مذهبیله سائر مذاهبی رد ایتمش ایسه‌ده، متعاقبا کندیسی دخی بریکی مذهب ایجاد ایتدیکندن، ٤٣١ده اجتماع ایدن آیاثلوغ مجلس روحانیسی طرفندن عزل ونفینه قرار وبرلمش؛ ومصر چوللرینه چکیلوب، ٤٣٩ده اوراده وفات ایتمشدر. تألیفاتی احراق اولنه‌رق، یالکز بعض نطقلریله مکتوباتی موجوددر. مذهبی جزیره وعراق ایله هندده انتشار ایدوب، الیوم نسطوریلر بولنیور.

نَسَف { (یاخود نخشب) ماوراء النهرك اڭ بیوك معموره‌لرندن اولوب، الیوم (قارشی) اسمیله معروفدر. مشاهیر علماء اسلامدن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. [«قارشی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نسفی { (نجم الدین ابو حفص عمر بن محمد) مشاهیر علمادن اولوب، اڭ مشهور تألیفی «عقائد نسفی» دینمکله معروف اولان کتابیدر، که علم عقائدده یازیلان کتابلرك اڭ معتبری اولوب، علامهٔ تفتازانی و سائر مشاهیر طرفندن شرح اولنمشدر. وفاتی ٣٥٧ تاریخنده واقع اولمشدر.

نسفی { (ابو البرکات حافظ الدین عبدالله بن احمد) مشاهیر فقهادن اولوب، نسف

شهرنده نشئت، ۷۱۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. اك مشهور تألیفی «الوافی» عنوانلی کتاب معتبری اولوب، بوکا «الکافی» عنوانیله بر شرح دخی یازمشدر. «کنز الدقائق» عنوانیله دخی مشهور بر تألیفی واردر، که اجلهٔ علمادن بر چوق ذوات طرفندن شرح وتحشیه اولنمشدر.

نسیبا { عثمانلی شاعرلرندن اولوب، جده والیسی بولنمش اولان شریف پاشا } زاده سعید بکك قیزی ایدی. شو مطلع اونکدر:

تیر لکچك ایلدی اوز جانمه تأثیر
جانا بوکالکشلك ایله پیر اولهسك پیر

نسیبه بنت کعب { (ام عماره) صحابیاتدن اولوب، اهل مدینهدن } ومازن بن نجار اولادندندر. صحابهدن وانصاردن زید بن عاصم (رضه)ك زوجهسی ایدی. هجرتدن مقدم عقبهده سیدالانام (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ واحد غزاسنده زوجی واوغللری حبیب وعبدالله ایله برابر حاضر بولنوب، محاربهده مردانه اظهار غیرت وشجاعت ایتمشدی.

نسیمی { (عمادالدین) مشاهیر شعرا واهل تصوفدن اولوب، بغدادك نسیم } ناحیهسندن ایدی. دور بلاد ایدوب، سلطان مراد خان اول زماننده دیار رومه دخی کلمشیدی. حلبه ورودنده، قضاءً وفات ایتمشیدی. فارسی وترکی دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کافرکورنجه زلف ورخك دیدی ای نکار
آمنت بالذی خلق اللیل والنهار

شو بیت دخی اشعار فارسیهسندندر:

سنبلش کفت ملك حسن مراست
کج نشسته است وارست می کوید

نسیمی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: }

برنجیسی عن اصل نیشابورلی اولوب، مشهدده مکتب خواجهلکیله کچینمش؛ وخطوط متنوعه تحریرنده صنعت تذهیب وسائرهده مهارت صاحبی بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

برلب بام آمد آن مه کفت باید مردنت
کآفتاب عمرت اینك برلب بام آمده است

— ایکنجیسی هراتلی اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

مدام خانهٔ چشمم ز آب دیده خراب است
خراب چون نشود خانهٔ که بر سر آب است

نشاء { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر: }

برنجیسی (میرزا زین العابدین عبدالرزاق) عن اصل مشهدلی وجهانشاه ترکمان اولادندن اولوب، اصفهانده نشأت، وعلوم ریاضیهدهکی معلوماتیله کسب شهرت ایتمش؛ ونهایت تبریزده توطن ایدوب، ۱۱۸۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. ایکی بیك بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

نی همین روز بود حال من آشفته چو زلف
شب هم ازبخت سیه خواب پریشانی هست

— ایکنجیسی (میرزا محمد صالح) سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قدت بالا کند قدر قبای شهریاری را
لبت شیرین کند بر تلخکامان زهرخواری را

نشابی { [«مجدالدین نشابی» مادهسنه مراجعت بیوریله.] }

نشأت { (خواجه سلیمان — افندی) متأخرین شعراء عثمانیهدن اولوب } ۱۱٤۸ ده ادرنهده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله لسان فارسیی لایقیله تحصیل ایدهرك، ملا کوراه نیده لسان مذکور ادبیاتندن و مثنویٔ شریفدن درس ویرمکده ایکن، ۱۲۲۲ ده وفات ایتمشدر. زعمادن ایدی. شو مطلع اونکدر:

ای آه سرد بر اثرك یوقیدر سنك
ای اشك کرم برهنرك یوقیدر سنك

نشاط { (میرزا معتمدالدوله عبدالوهاب) ایران شعراسندن اولوب، اصفها } نلیدر. ملوك صفویه زماننده بعض مراتب عالیهیه نائل اولمش ایکن، بعده جملهسنی ترکله، دنیادن چکیلهرك، فقرا ودرویشانك صحبتنه مائل اولمش؛ ونادر شاه زماننده اون ایکنجی قرن هجری اواخرنده وفات ایتمشدر. خوش طبع واهل دل بر ذات اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت اوجملهدندر:

غم نمی خواهی مجو شادی نشاط
هرکه او شادی نخواهد بی غم است

— ١١٧٢ تاریخنده شیرازده وفات ایتمش (میرزا زین العابدین نشاط) اسمنده دیگر برشاعر دخی «آتشکده» ده مذکوردر.

نشاطی { فرس شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (حاجی محمد) دماوندلی اولوب، شو بیت اونکدر:

چند مشغول نوا سنجیء بابل باشی
آنچنان باش که بر خاك توكل سجده كند

— ایکنجیسی دهلیلی اولوب، اکبر شاه دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

مرا چه کار بوصل تو بود واین همه غوغا
چرا نمردم و این آرزو بخاك نبردم

— اوچنجیسی شوسترلی اولوب، شو بیت اونکدر:

درپیش دست فیض رسان تو گاه جود
بحر محیط را نبود قطرهٔ وجود

نشانی { قدماء شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قرمان دیارندن ومولانا جلال الدین رومی حضرتلری احفادندن اولوب، ابتدا طریق تدریسه سالك ایکن، بعده ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینه طغراکش اولوب، بومناسبتله نشانی مخلصیله تخلص ایتمش؛ وکیده‌رك رتبهٔ وزارته نائل اولمش ایدی. انشاده شهرتی اولوب، بعض اشعاری دخی واردر.

— ایکنجیسی (جلال زاده مصطفی چلبی) طوسیه‌لی اولوب، قوجه نشانجی دیمکله معروفدر. ابتدا ابراهیم پاشانك کاتب دیوانی اولوب، بونك مصر والیلکنده مستشار خاصی ایدی. ٩٤١ تاریخنده قانونی سلطان سلیمان خانك بغداد سفری اثناسنده نشانجی اولوب، ٩٦٤ ده تقاعدله ابوبده یاپدیرمش اولدیغی باغده اقامت ایتمکده ایکن، ٩٧٤ ده مجارستان سفری اثناسنده ثانیاً نشانجی اولمش؛ و ٩٧٥ ده وفات ایتمشدر. محلهٔ مذکوره‌ده جامع وحمامی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای جبینی محو ایدن ماه منیرك پرتوین
روشن ایله مهر رخسارکله کل کوکلم اوین

نشانی { (علی احمد) هندستان شعراسندن اولوب، دهلیدر. طائفهٔ درویشاندن اولوب، جلادت طبعیله مشهوردر. شو بیت اونکدر:

مرا هر شب چو دزدان خواب کرد چشم ترکرده
دلارا باغمت بیدار بیند باز برکرده

نشری { عثمانلی مورخلرینك اك مشهورلرندن اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دوری مدرسلرندن ایدی. وپادشاه مشارالیه طرفندن تاریخ عثمانی ضبط وتحریرینه مأمور اولوب، دولتك ابتدای تأسسندن پادشاه مشارالیه زمانه‌دك جریان ایدن وقوعاتی حاوی برتاریخ یازمشدر، که عباره‌سی ساده وسلیس ومندرجاتی پك طوغریدر. «جهانما» عنوانیله برتاریخ عمومیسی دخی اولوب، بونده ترك وتاتار اقوامنك احوال ماضیه‌سندن دخی تفصیلاتلیجه بحث ایدیور. آثاری موجود اولان عثمانلی مورخلرینك اك اسکیلرندندر. بعض اشعاری دخی وار ایسه‌ده، دسترس اوله‌مدی.

نشوی { نخجوانك جغرافیون عرب آثارنده مستعمل نام دیکریدر.

نصر { (بن احمد بن اسماعیل سامانی) دولت سامانیانك اوچنجی حکمداری اولوب، ٣٠١ تاریخنده پدری احمدك شهادتی اوزرینه، ٨ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایده‌رك، ٣٠ سنه کمال عدالت ورویتله اجرای سلطنتله، علوم ومعارفی حمایه، وبرچوق مدارس وابنیهٔ خیریه تأسیس ایتدکدن صکره، ٣٣٠ تاریخنده سل رئه علتندن وفات ایتمش؛ واوغلی نوح خلفی اولمشدر. شاعر شهیر رودکی بونك زماننده کسب اشتهار ایتمشدر.

نصرآباد { نیشابورده برمحله اولوب، برچوق علمانك منشئی بولنمشدر.

نصرالدین { (خواجه —) ظرفادن ومظنه‌دن برذات اولوب، حاجی بکتاش ولی ایله معاصر بولنمش اولدیغی مروی ایسه‌ده، دها اسکی اولوب، سلجوقیلر زماننده یاشامش اولمسی محتملدر. هرحالده تفصیل احوالی مجهولی اولوب، لطائفه اولان میل طبیعیسندن طولایی، برچوق لطائف ونوادر کندیسنه اسناد اولنه‌رق، اسمی بوخصوصده مثل حکمنه کچمشدر.

آقشهر قربنده درت طرفی آچیق و بیوك بر كلیدله كلیدلنمش بر یر اولوب، خواجهٔ مشارالیهك تربه‌سی اولدیغی مرویدر. بعضلری ده تیمورلنك زماننده برحیات اولدیغنی التزام ایدرك، جهانگیر مشارالیه ایله بعض ماجرالرینی نقل ایدرلر.

نصرالله { (ابو الفتوح — بن عبدالله القاضی الاعز) [« ابن قلاقس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نصرالله { (حمید الدین — بن عبد الحمید) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، شیرازلیدر. ملكشاه سلجوقی زماننده یاشایوب، هر نه سببه مبنی ایسه، پادشاه مشارالیهك غضبنه اوغرایه‌رق حبس اولنمش؛ ومحبسده یازوب تقدیم ایتدیكی بر قطعه عكسنه تأثیر ایتمكله، قتل اولنمشدی. بهرام شاه غزنوی‌یه دخی ملاقی اولوب، بونك نامنه «كلیله ودمنه» یی فارسی‌یه نقل ایتمشدی. كتاب مذكور دفعاتله واخیراً تبریزده بر طرز دلنشینده طبع اولنمشدر. نصیر دخی تخلص ایدر ایدی.

— هندستان متأخرین شعراسندن بر نصرالله دخی واردر، كه بر مدت انكلیز حكومتی خدمتنده وبعده دكنده حیدرآباد نظامنك خدمت وزارتنده بولنوب، دائما ارباب فضل و هنرك صحبتنه مائل بولنمش؛ ونهایت ترك جاه ومنصب ایده‌رك، مملكتی اولان شكاربورده كوشهٔ انزوایه چكلمش ایدی. شو بیت اونكدر:

ناصحا وعظ تو تأثیر نكرد
ما حدیث تو شنیدیم عبث

نصرالله خان { بخارا خانلرندن اولوب، ١٢٧٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

نصر بن عاصم { (اللیثی) اعاظم ادبا وفقهادن اولوب، نحوك مؤسسی اولان و الك اول قرآن كریمی حركاتله یازوب اعرابنی ضبط ایدن مشهور ابو الاسود الدولینك تلمیذیدر. مشارالیه ابو الاسود دخی بوعلی جناب مرتضی (رضه)دن اخذ ایتمش اولمغله، صاحب ترجمه بالواسطه حضرت مشارالیهك تلمیذیدر. ٨٧ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. ابتدا خوارجه تابع بولنوب، بعده اونلرك مذهبی ترك ایتمش اولدیغی دخی مرویدر.

نصر بن منصور { (ابو المرهف — النمیری الضریر) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، ٥٠١ تاریخنده رقه‌ده طوغمش؛ وچوجق ایكن بغداده كیدوب، فقه وحدیث وتفسیر وسائر علومی تحصیل ایتمكده ایكن، ١٤ یاشنده چیچك علتنه اوغرایه‌رق، ایكی كوزندن اعمی اولمش ایدی. او سنه‌دن شعر سویلمكه باشلایوب، خلفا وسائر اكابری مدح، ولك زیاده وزیر ابن هبیره‌یه انتساب ایتمشیدی. ٥٨٨ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. مرتب دیوان اشعاری اولوب، شوبرایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ترى يتألف الشمل الصديع
وآمن من زمان ما يروع
وتأنس بعد وحشتنا بنجد
منازلنا القديمة والربوع الخ

نصرت { (نصرةالله خان دهلوی) شعرادن اولوب، عن‌اصل ایراندن ومیرزا عبداللطیف تنها تلامذه‌سندن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، عالمگیرك احفادندن شاهزاده رفیع الشانه انتساب ایتمشیدی. شوبیت اونكدر:

یارب كه در چراغ مزار كسی مباد
آن قطره روغنی كه زمنت چكیده است

نصرت افندی { (خواجه —) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، نور عثمانی كتبخانه‌سنده حافظ كتب ایدی. ادبیات فارسیه‌دن بهره‌سی وار ایدی. ١٢٠٨ده وفات ایتمشدر.

نصرةالدین { (احمد بن یوسف شاه) لر بزركده حكومت سورن اتابكانك بدنجیسی اولوب، ٦٩٦ تاریخنده، برادری افراسیابك قتلی اوزرینه، غازان خانك فرمانیله حاكم لرستان اولمش؛ وكندیسی عادل ونیكسیرت بر ذات اولمغله، برادری زماننده خراب اولان مملكتی اعماره موفق اولوب، ٣٨ سنه كمال عدالتله حكومت سوردكدن صكره، ٧٣٣ده وفات ایتمشدر.

نصرت شاه (بن فتح خان بن فیروز شاه تغلق) تیمورلنگك بعدالفتح هندستانی ترکله ماوراء النهره عودتی صره‌سنده ٨٠٢ تاریخنده دهلی‌یی ضبط ایده‌رك ، ١١ آی حکومت سوردکدن صکره، عم زاده‌سی اقبال‌خان بن ظفر خان کندیسنی مغلوب ایده‌رك، ملکی‌الندن آلمشیدی.

نصر الخبزارزی (ابو القاسم — بن احمد) مشاهیر شعراء عربدن اولوب، بصره‌لیدر . امی بر آدم اولدیغی حالده، برنج اککی اعمال وطبخیله اشتغال ایدردی؛ وفروننده اشعارینی قرائت واملا ایتدیکیچون، هر کون باشنه بر چوق خلق طوپلانوب، اشعارینی استماع وضبط وتحریره تهالك کوسترلردی . شعرادن ابن لنکك دیمکله معروف ابوالحسین محمد بن محمد صاحب ترجمه‌نك اشعارینی جمله، دیوانی ترتیب ایتمشدی. بعده بغداده رحلت ایده‌رك، خیلی وقت اوراده اقامت ، ومشاهیر عصریله صحبت ایتمشدی. حقنده‌بك چوق نوادر منقولدر. ٣١٧ده، وخطیب بغدادینك روایتنه باقیلیرسه، ٣٢٥ دن صکره وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

وكان الصديق يزور الصديق
لشرب المدام وعزف القيان
فصار الصديق يزور الصديق
لبث الهموم وشكوى الزمان

نصوح (اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ادرنه‌لیدر . ابتدا عطارلق ایدوب، بعده طبابت ادعاسنه قالقیشمشیدی.

نصوح پاشا (دور سلطان احمد خان اولده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب ، کوملجنه‌لیدر . سرای همایونده بالطه‌جیلر زمره‌سنه داخل اولوب، چاوشلقله طشره چیقمش؛ وبرخیلی وقت زبله وبوده‌سی بولندقدن صکره ، قپوجیلر کتخداسی و ١٠٠٨ ده رتبهٔ وزارتله حلب والیسی اولمش ؛ و بغداده مسلط اولان طویل اوغلنه قارشی سوق اولنان عسکرك سردارلغی دخی عهده‌سنه احاله ، وبعده دیار بکر والیلکنه نقل اولنمش؛ واورالرده بولندیغی مدتجه بك چوق اموال وثروت قزانمش ایدی. ١٠٢٠ تاریخنده مهر صدارته دسترس اولمغله برابر، عایشه سلطانك تزوجیله مصاهرت شهریاری شرفنه دخی نائل اولمش؛ وایرانله مصالحه وآناطولی وکردستانجه اسایشی اعاده ایتمك اوزره، بر سنه قدر دیاربکرده قالدقدن صکره، درسعادته عودت ایتمشدی. عاقل ومدبر بر وزیر ایدیسه‌ده، بك طمعکار وحدید المزاج اولوب ، رقیبلرینی اورته‌دن قالدیرمقدن چکنمدیکی کبی، اتباعی دخی انواع مظالم ارتکاب ایتدکلرندن، اوچ سنه ایله اوچ آی اجرای وکالتدن صکره، ١٠٢٣ده غضبه اوغرایوب، اعدام اولنمشدر. اوق میداننده ابراهیم پاشا یاننده مدفوندر.

نصیب (ایران شعراسندن درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (— خان قزوینی) تذکره صاحبی دولتشاهك احفادندن اولوب ، اکبر شاه زماننده هندستانه سیاحتله ، شاه مشار الیهك مقربیندن اولمشیدی. شو رباعی اونکدر:

دارم صنمی چهره بر افروختهٔ
راه وروش عاشقی آموختهٔ
او عاشق دیکری ومن عاشق او
من سوختهٔ سوختهٔ سوختهٔ

— ایکنجیسی (شاه نصیبا) دیمکله معروف اولوب شو بیت اونکدر:

هر ذره زخاکستر من مشهد برقی است
با خاك من سوخته بازی نتوان کرد

— اوچنجیسی سبزوار ساداتندن اولوب ، شو بیت اونکدر:

درشبستان دلم قندیل عرش آویختهٔ
آن درکوشی که، زیر زلف پنهان کردهٔ

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، ١١٨٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

پیرانه سر دل از پی آن نوجوانم میرود
دل رفت ازدنبال او دانم که جانم میرود

نصیبی (فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (بابا —) عن اصل کیلانلی اولوب، تبریزده حلواجیلقله کچنمکده ایکن، بابا فغانی شیرازی طرفندن سلطان یعقوب ترکمانه تقدیم اولنه‌رق ،

ندمای صره‌سنه کچمش؛ وتبریزده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

وقت کشتن دامن قاتل بدست آمد مرا
آخر از عمر آرزوی دل بدست آمد مرا

— ایکنجیسی (اسعدالحق) یزد وباری ساداتندن اولوب، شیرازلی ملاجلال الدین دوانیدن تحصیل علوم ایتمش؛ وعلامهٔ مشارالیهك وفاتندن صکره وطننه عودتله، دیوان اشعارینی جمع وترتیبله مشغول اولمش؛ و٩١٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کفتم که بوسهٔ بنصیبی نمیدهی
خندید زیر لب که چه کویم یانصیب

— اوچنجیسی (میرزا محمد خان بن موسی بیك) کرمانشاه اکرادندن اولوب، فتح علیشاه طرفندن فخرالشعرا عنواننه مظهر اولمش؛ وغازی الدین حیدر زماننده لکهنوبه کیدوب، نائل التفات اولمش؛ و١٢٦٠ تاریخلرینه‌دك برحیات بولنمشدر.

— دردنجیسی شیرازلی اولوب، کاتب شیرازی دیمکله دخی معروفدر. شو بیت اونکدر:

بی روی دلفروزت مارا سر طرب نیست
باما شبی بسرکن یك شب هزار شب نیست

نصیبی { (طاهر دده) شعرادن وطریقت بکتاشیه دده‌کانندن اولوب، آرناوودلقده محرر فقیرك مسقط رأسی اولان (فراشر) قریه‌لیدر. برخیلی وقت سیاحت وزیارت مقامات عالیه ایتدکدن صکره، قریهٔ مذکوره‌یه عودتله، بر زاویه تأسیس ایتمشدی، که او وقتدن کیتدکجه کسب عمران ایده‌رك، الیوم بیوك بر درکاهدر. ١٢٥٠ تاریخلرنده ارتحال ایدوب، خانقاهی یاننده تربه‌سی زیارتکاهدر. آرناوود اساننده بر چوق اشعاری اولدقدن بشقه، ترکجه وفارسی دخی بر خیلی غزلیاتی واردر. وطننه عودتی اثناسنده لسقوبك قصبه‌سنه اوغرادیغنده، اورا مشایخی کندیسنی امتحانه چکمك ایستدکلرنده، برقصیده سویلمشدی.

نصیبین { (Nisibin, Nisibis) دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنده وماردینك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق خابوره تابع (جغجغه) چایی اوزرنده ٣٧° ١′ عرض شمالی ایله ٣٨° ٥٥′ طول شرقیسنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، نصفی مسلم ونصف دیکری مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ایله کلدانی وسائره اوله‌رق خرستیان اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی، برجامع شریفی، ٥ مسجدی، ٥ کلیساسی، ١ حمامی، ١٠٠ دکانی، طار وقالدیرمسز سوقاقلری، اکثری برله برابر برقاتدن عبارت وصمانله اورتیلی خانه‌لری واردر. کرك نهرك وکرك طاغدن اینن صولرك وقتیله مکمل خندقلری اولوب، قصبه وجوارلرنده صولر حسن صورتله تقسیم، واراضی سقی واروا اولنورکن، شمدی خندقلر مسدود اولمغله، صولر بریکوب بر طاقم بتاقلقلر تشکیل ایتدیکندن، قصبه‌نك هواسی دخی آغرلاشمشدر. نصیبین ازمنهٔ قدیمه‌ده بیوك برشهر اولوب، سلفکیلر طرفندن میقدونیه (یعنی جغجغه) آنطاکیه‌سی واطرافنده کی چیچکلی چایرلرك کثرتندن طولایی (آنتموسیه) تسمیه اولنوردی. اشکانیان دولت ایرانیه‌سنك برشعبه‌سی طرفندن مرکز اتخاذ اولنمش، وصکره رومالیلرك وساسانیلرك ضبطنه کچوب، ١٧ سال هجریه‌ده عیاض بن غنم جانبندن صلحاً فتح، وممالك اسلامیه‌یه الحاق اولنمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور وآبادان اولوب، برچوق مشاهیر علمانك منشئی بولنمشدر. آنجق جغرافیون عرب دخی خارجی وباغ وباغچه وچایرلرینی مدح ایدوب، داخلنی ذم ایدرلر؛ واو وقتلردن هواسنك آغرلغیله وعقربلرك کثرتیله مشهور ایمش. هرحالده، جدول وخندقلری کشاد وتعمیر ایدیله‌جك اولسه، اسکی معمورینی اعاده ایله برابر هواسنك دخی تصحیح اولنه‌جغی شبهه‌سزدر. قصبه‌نك داخلنده واطرافنده معموریت قدیمه‌سندن قالمه بر چوق خرابه‌لر وسائر آثار موجوددر.

— نصیبین قضاسی ماردین سنجاغنك قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، غرباً نفس ماردین، شمالاً مدیات، شرقاً جزره قضالریله، جنوباً دخی

موصل ولایتی‌وزور مستقل متصرفلغیله محدوددر. ایکی ناحیه و ۲۴۳ قریه‌یی حاوی اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. اهالیسنك ثلثانی عرب، کرد، ترکمان وچرکس اوله‌رق مسلم وبرثلثی خرستیاندر، که بونلرك ده نصفی مذاهب ثلثه‌یه منقسم ارمنی ونصف دیکری کلدانی، سریانی ویعقوبیدن مرکبدر. اراضی قضا ۶۱۶۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، یالکز ۸۸۰ کیلومتره‌لکی طاغلق وطاشلق وباقیسی کاملاً قابل زرع وعمراندر. میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، زراعته نافع اولمق ایچون اسکی جدول وخندقلرینك کشاد واعمارینه احتیاج واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله جنس اعلا پرنج، پاموق وتوتوندن عبارتدر. کوزل چایرلری ومرعالری دخی اولوب، کلیتلی قیون وسائر حیوانات اهلیه یتیشدیریلیر. باغ وباغچه‌لری ومیوه وسبزه‌سی دخی چوقدر. یاقوت حموی نصیبین ایله جوارنده‌کی قرانك ۴۰۰۰۰ بوستانی اولدیغنی روایت ایدیور.

نصیبین { (یاخود نصیبین‌الروم) آنف‌البیان معموره‌دن بشقه فرات اوزرنده وآمددن درت ویا اوچ کونلك مسافه‌ده وحراندن دخی او قدر اوزاق اوله‌رق حراندن بلاد رومه کیدن طریق اوزرنده بیوك بربلده اولدیغی «معجم‌البلدان» ده مسطوردر.

نصیر { فرس شعراسندن بروجه آتی یدی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (حمیدالدین نصرالله بن عبدالحمید شیرازی) [«نصرالله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی (خواجه نصیرالدین بن خواجه قطب‌الدین) سرخسلی اولوب، محمد عوفی ایله معاصر ایدی. شو رباعی اونکدر:

از مهرچه شد اکر افزون آید ماه
پیش رخ تو زار وزبون آید ماه
کر زانکه رخ تو در چمن عکس دهد
از شاخ بجای کل برون آید ماه

— اوچنجیسی (خواجه نصیرالدین بن خواجه مسعود بیك یزدجردی) اجدادی ایرانك بعض جهتلرنده حکمفرما اولدقدن صکره، همدانده ساکن اولمشلردی؛ وکندیسی طالعنك ناسازلغندن ترك وطنله، هندستانه عزیمت ایده‌رك، برمدت اکبر شاهك بارکاهنه ملازمتدن صکره، دکنه رحلتله، قطب شاهه انتساب ایتمشدی. اون برنجی قرن هجری اوائلنده برحیات بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

نصیر از بیکسی شد همدم غم
به از غم بیکسانرا همدمی نیست

— دردنجیسی (میرزا اسدالدین) کشمیرلی اولوب، شو بیت اونکدر:

فرنکی جلوه آذر سوز تر سازاده بیرحمی
که کردد تشنهٔ خون مسیحا چشم بیمارش

— بشنجیسی (نصیرالدین بن غریب شاه) دهلیلی اولوب، اکثر اشعاری اردو لساننده‌در. اواخر عمرنده دکنده‌کی حیدرآباده کیدوب، اوراده ۹۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

از ازل ما محیط مواجیم
دورتر ای نصیر ساحل ماست

— آلتنجیسی (میرزا — بن میر عبدالله طبیب) علوم عقلیه‌ده وطبیعیات وریاضیات وحکمتده ید طولی وفن طبابتده حذاقت کامله صاحبی اولمغله برابر، ادبیات عربیه وفارسیه‌دن دخی بهره‌سی‌وار ایدی. بعض تذکره‌لرده مخلصی (نصیری) صورتنده مقیددر. ۱۱۹۲ ده وفات ایتمشدر. «بی‌نظیر» عنوانیله بر مثنویسی ورباعیات وغزلیات وسائر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت مذکور مثنویسندندر:

مشو غافل که ایام بهار است
سراسر کوه وصحرا لاله زار است
جهان رشك نکارستان چین است
صبا مشك ختن در آستین است

— حکیم شهیر خواجه نصیرالدین طوسینك دخی اشعارنده مخلصی (نصیر) در.

نصیرالدوله { (ابوالمظفر معین الدین محمد علی شاه) هندستانك اود خطه‌سی حکمدارلرندن اولوب، ۱۲۵۳ تاریخنده یکنی نصیرالدین حیدره خلف اولمشدی.

— دکنده حیدرآباد نظاملرندن برنصیرالدوله دخی اولوب، ۱۲۴۵ تاریخنده پدری سکندر جاهه خلف اولمش؛ و ۱۲۷۴ ده وفات ایدوب، اوغلی نواب فضل الدوله برینه کچمشدر.

نصیرالدین حیدر { (سلیمان جاه —) هندستانده اود
خطه‌سی حکمدارانندن اولوب، ۱۲٤۳ تاریخنده پدری غازی الدین حیدره خلف اولمش؛ واون سنه حکومت سوردکدن صکره، ۱۲۵۳ده وفات ایتمشدر.

نصیرالدین طوسی { (محمد بن فخر الدین محمد رازی) اعاظم
حکماء اسلامدن اولوب، کافهٔ علوم وفنونده ولاسیما علم هیئتده تفرد ایتمشدر. آبا واجدادی عن اصل (قم) شهری مضافاتندن (جهرود) لی اولوب، صاحب ترجمه ۵۹۷ تاریخنده طوسده دنیایه کلمش؛ وکمال الدین بن یونس موصلی ایله معین الدین سالم بن بدران مصریدن وابن سینانك تلامذه‌سندن بهمن یاردن وسائر مشاهیردن تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، عمرینی مطالعه وتدقیقات فنیه وتالیفله کچیرمشدر. اعتقادده معتزله‌دن وشیعی المذهب ایدی. ملاحدهٔ اسماعیلیه‌دن علاء الدین محمدك اسارتنه دوشوب، خیلی وقت محبوس قالمش؛ و٦٥٤ تاریخنده هلاکو خان قهستانی ضبط ایتدیکنده، کندیسنی قید حبس وسارندن تخلیص ایدەرك، ذاتاً صیت وشهرتی ایشیتمش اولمغله، مشاور خاص اتخاذ ایتمش؛ ورأینه اعتماد وامنیت ایدوب، کیدەرك سوزندن چیقماممغه باشلامشیدی. نصیرالدین بونفوذ واعتبارندن بالاستفاده، هلاکویی ترقئ علوم ومعارف ایچون کلیتلی اوقاف وخزائن صرف وتخصیصنه اقناع ایتمش؛ ومراغه‌ده او وقته قدر مثلی نامسبوق بر رصد خانه یاپدیروب، ۴۰۰۰۰۰ مجلدی متجاوز کتب نفیسهٔ فنیه دخی جمع ایله، بر مکمل کتبخانه تأسیس، وارباب علم وهنری هر طرفدن جلبله، کندیلرینه مخصصات تعیین ایتدیرەرك، بیوك بر آقادمیه تشکیل ایله، علم هیئتك وسائر علوم وفنونك ترقیسنه چوق خدمت ایتمشدر. بورصدخانه‌نك وصاحب ترجمه‌نك مساعی وجهدینك ثمره‌سی اولان «ازیاج ایلخانیه» علم هیئتجه پك اهمیتلی بر خدمت اولوب، ۱٦۵۲ تاریخ میلادیسنده لوندره‌ده نشر اولنان «طول وعرض جدوللری» دخی نصیر الدین طوسینك «ازیاج ایلخانیه» سندن مأخوذدر. هلاکویی بغدادك ضبطیله خلافت عباسیه‌یه ختام ویرمکه سوق وتشویق ایدن صاحب ترجمه اولدیغی مظنون اولوب، بو حال صحیح ایسه، مکارم اخلاقیله نا قابل توفیقدر. ٦۷۲ تاریخنده وابقا خان زماننده بغدادده ارتحال ایدوب، وصیتی اوزره، امام موسی کاظم (رضی الله عنه) ك تربه‌سی یاننه دفن اولنمشدر. تألیفاتی چوق ومتنوع اولوب، بطلیموسك «مجسطی» سنی شرح وتصحیح ایتدیکی کبی، منطقده «التجرید»، تصوفده «اوصاف الاشراف»، کلامده «التخلیص» و«قواعد العقائد»، اخلاقده قهستان حاکمی ناصر الدین نامنه یازدیغی «اخلاق ناصری»، علوم ریاضیه وهیئتده «کتاب المتوسطات بین الهندسة والهیئة»، «مقدمة فی الهیئة»، «جامع الحساب فی التخت والتراب والکرة والاسطرلاب»، «المنطبات والمناظرات»، «تعدیل المعیار فی بعض تنزیل الافکار»، «بقاء النفس بعد بوار البدن»، «الجبر والمقابلة»، «اثبات العقل الفعال»، «شرح مسئلة العلم»، «رسالة الامامة»، «رسالة الی نجم الدین الکاشی فی اثبات واجب الوجود»، «رسالة فی معرفة التقویم» وسائره. ابن سینانك حکمتده‌کی «اشارات» نی شرح و«قانون» نه حاشیه‌لر تحریر، وعروضده وفرائضده دخی برر کتاب تألیف ایتمشدر. اکثر تألیفاتی عربی وبعضیسی فارسیدر. (نصیر) مخلصیله بر چوق اشعار فارسیه‌سی دخی اولوب، شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

موجود بحق واحد اول باشد
باقی همه موهوم ومخیل باشد
هر چیز جزاو که آید در نظرت
نقش دومین چشم احول باشد

نصیرالدین محمود { هندستانجه مشاهیر مظنهٔ کرامدن اولوب،
(چراغ دهلی) دینمکله معروفدر. شیخ نظام الدین اولیانك مریدی وخلفی اولوب، ۷۵۷ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. تربه‌سی دهلیده معمور وزیارتکاهدر. «خیر المجالس» عنوانیله بر تألیفی واردر.

نصیر الحمامی { شعرادن اولوب، مصرده حماجیلقله کچینیردی. ۷۱۲ده
وفات ایتمشدر. شو قطعه اشعارندندر:

لا تقل ما حییت الاخیر
لیکن الجواب خیراً لدیکا
قد سمعت الصدی وذاك جماد
کل شیٔ تقول رد علیکا

نصیر خان { هندستانك سند خطه‌سی حا. کملربنك اخیری اولوب، } ١٢٦٠ده برادری میرنور محمد خانه خلف اولمش؛ و ١٢٦١ ده انکلیز عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، ایکی سنه صکره کلکته‌ده وفات ایتمشدر.

نصیری { قدماء شعراء ایراندن اولوب، شیرازلیدر. شو بیت جمله‌ } اشعارندندر:

ای اهل عبادت همه درعشق بکوشید
کز سبحه وتسبیح خدارا نشناسید

نُصَیریلر { شامك جهت شمالیه‌سنده وعلی. الخصوص لاذقیه جوارلرنده } و (جبل نصیریه) دینلن طاغك اتکارنده ساکن بر قوم اولوب، لسان عربی ایله متکلم وظاهراً مسلم اولدقلری حالده، بونلر دخی درزیلر ویزیدیلر کبی بر طاقم اعتقادات باطلهٔ غریبه‌یه تابعدرلر. قرق بیك نفوس قدر اولدقلری تخمیندر.

نضار { اندلسك الك مشهور ادبه‌لرندن او. لوب، لسان ترکینك صرف ونحوینی } ضبط وتحریر ایتمش اولان ابوحیانك قیزی ایدی. ٧٠٢ تاریخنده طوغوب، ٧٣٠ده وفات ایتمشدر. بدرینك صاحبهٔ ترجمه‌نك وفاتی حقنده بر چوق مرثیه‌لری ومخصوص بر رساله‌سی واردر.

نَضر { (بن الحرث بن کلدة الثقفی) عهد جناب نبویده بنی عبدالداردن او. } لوب، بدری کبی چوق سیاحت ایتمش؛ وروم ویهود علما وحکماسیله کوریشوب، خیلی معلومات استحصال ایتمشدی. علمنه اغتراراً نبوت جناب سید المرسلینی تصدیق ایتمیوب، ابوسفیانله برلکده اول حضرتك علیهنده چوق بغض وکین وحسد ابراز ایدر، وتکذیب واستخفافه جرأت ایلردی. بدر غزاسنده ایادیٔ مسلمینه اسیر دوشنلردن اولوب، بدردن اثنای عودنده صفراء نام محلده امر جناب نبوی ایله حضرت علی بن ابی طالب (رضه) طرفندن قتل اولنمشدر. فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینك تیزه‌لرینك اوغلی ایدی. همشیره‌سی (قتیله بنت الحرث) مرقومك قتلنی ایشیدنجه، پك فصیح ومؤثر بعض ابیات سویلیوب، حضور نبوی‌یه کوندرمش؛ ورسالتپناه افندمز حضرتلرینك بوشعری تقدیراً: اکر قتلندن اول کوره ایدم، قتل ایتدیرمزدم، بیورمشیدی. شعر مذکورك باشلانغیجی شودر:

یا راکباً ان الاثیل مظنة
من صبح خامسة وانت موفق
ابلغ به میتاً بان تحیة
ما ان تزال بها النجائب تعنق

نضر بن شُمیل { (ابوالحسن — التمیمی المازنی) مشاهیر ادبادن } اولوب، ادبیات عربیه‌ده وفقه وحدیثده ید طولی صاحبی ایدی. بصره‌ده نشأت ایدوب، تابعیندن بر چوق ذواتدن استماع ایتمش؛ وضیق معیشته بناءً، بصره‌یی ترکله، خراسانه انتقال ایده‌رك، مروده توطن، ونیسابوره دخی دفعاتله سیاحت ایده‌رك، علوم ادبیه وفقه وحدیثده افاده وتدریسیله کلیتلی ثروته نائل اولمش؛ ومأمون خلیفه خراسانده بولندیغی مدتجه صحبت ومسامراتنده بولنه‌رق، احسانلرینی کورمش ایدی. ٢٠٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. تألیفاتی چوق اولوب، باشلیجه‌لری: «کتاب الصفات»، «کتاب السلاح»، «کتاب خلق الفرس»، «کتاب الانواء»، «کتاب المعانی»، «کتاب غریب الحدیث»، «کتاب المصادر»، «کتاب المدخل الی کتاب العین للخلیل بن احمد» و سائره‌در.

نُضَیر { (بن الحرث بن کلدة الثقفی) صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، آنف الترجمه } نضر بن الحرثك برادریدر. فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ واسلامده ثبات وحسن حرکت ایدوب، ١٥نجی سال هجریده فتوح شامده شهید اولمشدر.

نَضیر { وقت سعادتده مدینهٔ منوره‌ده بو. لنان یهود قبیله‌لرندن برینك اسمیدر، } که وادی بطحانده وبوره ده ساکن ایدیلر. فخر کائنات صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز دردنجی سال هجریده بنی نضیره قارشی غزا ایدوب، ضبط ایتدیکی یرلری کندی ذاتلرینه مال ایده‌رك، ایرادندن ازواج مطهره‌یه وحضرت ابا بکر وعبدالرحمن بن عوف (رضهما) ایله سائر مهاجرینه اعطا بیورورلردی.

نطقی { (بزاز زاده حسین افندی) اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن } وزمرهٔ قضاتدن اولوب، استانبوللیدر.

— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن وطریقت مولویه ددکانندن بوسنه‌لی علی نطق اسمنده دیکر بر شاعر دخی اولوب، ١١٤٠ ده ارتحال ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

خیال وآرزوی خال ورخسارکاه ممراده
درون لاله هردم هیچو اخکر داغ اولمشدر

— ینی قپو مولویخانه‌سی مشایخندن نطق علی دده ایدخی شمرادن اولوب، شیخ ابو بکر افندینك اوغلی وخلفیدر. ١٢١٩ ده ارتحال ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

نطق کوره‌بیلسه‌ك نه ویررسك بکا یاری
زیرا کوریلورسه بکا یار سکا نهاندر

نطقی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك (مخلصی اولوب، بری (خواجه غازی) تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

زخود روم چو بیاد آورم خیال ترا
کجاست تاب که بینم مه جمال ترا

— دیکری شیروانلی اولوب، سلطان مراد خان ثالث دورنده درسعادته ورودله، قصه خوانلقله شهرت بوله‌رق، مقبول اکابر زمان، ونائل مصاحبت جناب پادشاهی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

مجنون که دل زنالهٔ اوجوش میکرفت
کرمی شنید نالهٔ من کوش میکرفت

نظام { (Nizamat, État du Nizam) (هندستانك وسطلرنده ودکن قطعه‌سنك قسم شمالیسنده انکلتره دولتنه تابع بیوجك بر دولت اولوب، حکمدارینك عنوانندن مأخوذ اولان بو اسمله یاد اولندیغی کبی، پایتختنك اسمیله (حیدر آباد دولتی) دخی دینلیر. بو دولت ایکی قسمدن عبارت اولوب، برقسمی (برار) ویا (حیدر آباد) قضالری نامیله بر انکلیز مفتشك تحت اداره‌سنده‌در، وواردانك یالکز فضله‌سی نظامه ویریلیر؛ ودیکر قسمی طوغریدن طوغری‌یه نظامك تحت اداره‌سنده‌در. برنجی قسمی ٤٥٨٨٨ مربع کیلو متره وسعتنده و ٢٨٩٧٤٩١ اهالی ایله مسکوندر. بو قسم حقیقتده هندك انکلیز حکومتنه تابع یرلردن معدود اولنمله، شو وراجقده یالکز فعلاً ومادةً نظامك تحت اداره‌سنده بولنان یرلردن بحث اولنه‌جقدر. نظام دولتی ١٥°١٠′ ایله ٢٠°٤٠′ عرض شمالی و ٧٢°٢٠′ ایله ٧٩°١٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٤١٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١١٥٣٧٠٤٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٤٦ کشیدن زیاده‌جه دوشیور. مرکز وپایتختی حیدرآباد شهری اولوب، ٢٠٣٩٧ شهر وقصبه وقریه‌لری واردر.

نظام‌دولتی دکنك ایچ طرفلرنده‌کی یایله داخلنده اولوب، ارتفاع وسطیسی ٣٨٠ متره‌در. کات سلسلهٔ جبالنك (بالاکات) تعبیر اولنان بر قولی غرب جهتندن مملکته داخل اولوب، شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، برقاچ قوله انقسام ایدر، که بونلرك اك باشلیلری دولت آباد و وورنك آباد قوللری اولوب، بونلرده اك یوکسك ذروه‌لری ٧٢٥ متره‌ارتفاعی تجاوز ایتمیور. بو طاغلر نظامك اك بیوك حوضه‌سنی بربرندن آیروب، شمالده (کوداوری) وجنوبده (کریشنا) ایرماقلرینك حوضه‌لری قالیور. کوداوری ایرماغی غرب شمالی جهتندن نظامه داخل اولوب، شرقه طوغری جریانله صاغ وصولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، حدود شرقیه‌یه واصل اولنجه، مملکتك حدود شمالیه‌سنی آیره‌رق کلن (باین کنك) ونام دیکرله (پرانهیتا) تسمیه اولنان بیوك بر نهرله برلشه‌رك، اونك استقامتنه تابع اولور، یعنی جنوب شرقی‌یه طوغری دونر؛ وبرخیلی مسافه‌ده نظامك شرق شمالی حدودینی بالتفریق، بنکاله کورفزینه منصب اولمق اوزره، مدراس اداره‌سنه داخل اوله‌رق، اووه‌یه دوشر. (کریشنا) ایرماغی ایسه غرب جنوبی کوشه‌سنده نظامه داخل اولوب، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله صولدن کندیسندن چوق دها اوزون اولان (بهیما) نهرینی آلدقدن صکره، شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، مملکتك حدود جنوبیه‌سنه وصل اولدقده، بو حدودی آیره‌رق کلن وینه کندیسندن بیوك اولان (تونکابهادره) نهریله برلشیر؛ واونك استقامتنه تابع اوله‌رق، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، حدود جنوبیه‌سنی آیرمقده دوام

ایدر ؛ وصولدن برخیلی چایلر بعدالاخذ، بنه مذکور کورفزه‌دوکلك اوزره، مدراس‌اداره‌سنه کیرر . کوداوریناك نظام دولتی داخلنده مجراسی ۱۱۳۰ کیلومتره‌اوزون‌اولوب ، ۳۰۰ کیلومتره‌لکی حزیراندن شباطه قدر سیر سفائنه صالحدر . کریشنانك نظامده مجراسی ایسه ۵۵۵ کیلومتره اوزونلغنده‌در . کوللری پك چوق اولوب، جمله‌سی ۱۸۲۰۰ عددینه بالغ اولیورسه‌ده ، هپسی کوچکدر .

هواسی عمومیت اوزره صاغلام اولوب ، میزان‌الحراره اکثریا ۲٤ ایله ۳٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنورسه‌ده، حزیرانده ٤۱ درجه‌یه قدر چیقدیغی وقیشین ۱۱ درجه‌یه قدر ایندیکی دخی اولور . یاغمورلری ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، راجپوتانه وپنجاب کبی شدت حرارتلرینه طیانیلمیه‌جق چوللری یوقدر . طوپراغی‌خیلی منبت‌اولوب، پرنج، پاموق، شکرقامشی، جیوبت، بغدای، مصر، آرپه، داری‌نك انواعی، برمقدار توتون وسائره حاصل اولور . میوه‌لری چوق‌اولوب، خرمانك انواعیله، هندستان جوزی، آناناس ، پورتقال، اوزوم واقالیم حاره‌یه مخصوص میوه‌لرك انواعی یتیشیر . حیدر آبادك قاون وآناناسیله ناکپورك پورتقالی ودولت آبادك پك ایری ولعل رنك برنوع اوزومی مشهوردر . اورمانلری چوق اولوب، اخشابی قیمتلی اشجار متنوعه‌سی واردر . بونلرك بعضیسندن صمغ‌ورچینه ایله ورنیکلرك انواعی چیقار . اورمانلرده بیان حالنده بولنان ایپك‌بوجکارینك چیقاردقلری برجنس ایپکه بنه بوحالده بولنان آریلردن آلنان بال وبال مومی دخی چوقدر . صنایع محلیه باقیر وقورشون وقلایدن مرکب برمعدن خلیطه‌سندن‌معمول وکومش وآلتونله مزین انواع تزیینات نسائیه ایله صیرمه‌لی دوز ایپك قماشلر، سختیان ، اعلا جنسندن کاغد انواعی‌وسائره‌دن‌عبارت اولوب، کرك بومعمولاتدن وکرك پاموق وسائر محصولات ارضیه‌دن خیلی اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر . اخراجات وادخالات برابر اوله‌رق تجارت سنویه‌سی ۲۵۰ ملیون فرانغه بالغ اولور . بمبایدن مدراسه کیدن بیوك دمیریول خطی نظام دولتنك جنوب غربی کوشه‌سنی شق ایده‌رك ، حیدرآباده برشعبه دخی اوزادلمش ؛ وبتون دمیریوللری ۷۱۰ کیلومتره‌یه بالغ اولمشدر . بووجهله تجارتی بمبای ومدراس اسکله‌لرندن اجرا اولنور .

نظام دولتی ٦ ایالته و ۱۹ سنجاغه منقسم اولوب، ۲۰۳۹۸ شهر وقصبه وقریه‌یی‌حاویدر، که بونلردن ٤ ی ۲۰۰۰۰ دن زیاده ، ۱۱ ی ۱۰۰۰۰ ایله ۲۰۰۰۰ آره‌سنده، ٤٥ ی دخی ۵۰۰۰ ایله ۱۰۰۰۰ بیننده نفوسی جامعدرلر . اك بیوکلری اولان مذکور ٤ معموره‌سی : حیدرآباد، سکندر آباد ، اورنك‌آباد وکلبرکه‌در . حیدرآباد ایله قربنده‌بولنان سکندرآبادك براکده ۳٥٤۹٦۲ اهالیسی واردر . نظامك اهالیسی‌همان نصفیت اوزره آریانی ودراویدیانی جنسیتلرینه‌منقسم اولوب، بوایکی زمره‌یه منسوب مختلف السنه ایله متکلمدرلر . مذهبجه قسم‌کلیسی براهمانی اولوب ، یالکز برملیون قدری مسلم ، ۱٤۰۰۰ قدری خرستیان ، ۳٦۰۰ ی سیخ ، ٦٥۰ سی زردشتی و۵۰ سی یهودیدر . مسلمانلر اقلیتلریله برابر ملت حاکمه‌اولوب، لسان رسمی‌دخی بونلرك سویلدکلری هندوستانی ونام دیکرله اردو لسانیدر . داخل مملکتده ۷۰۰۰ قدر عرب، ۵۰۰ ایرانی و جزئی مقدارلرده‌سائر اجانبدن آدملر بولنوب، علی‌الخصوص حیدر آباد السنهٔ کثیره سویلنیر برابلدر . واردات سنویه‌سی ۷۵ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب ، اعشار وکمرك رسمندن‌عبارتدر . عساکر منتظمه‌سی ۱۲۷۷۵ پیاده، ۱٤۰۰ سواری، ۵۵۱ طوپچی و ٦٥٤ صنوف سائره‌دن مرکب وانکلیز ضابطان وامراسی قوماندهسی آلتنده بولنور برفرقه‌عساکر منتظمه ایله حرب زماننده طوپلانیلان برچوق عساکر غیرمنتظمه‌دن‌عبارت اولوب، انکلیزحکومتی بوفرقه‌نك اداره‌سی بهانه‌سیله اساساً نظامك اراضیسندن اولان (برار) خطه‌سنك وارداتنی ضبط ایتمشدر . نظام حکمدار عنوانی حائزاولوب، کندی نامنه سکه دخی ضرب ایدر . (کادوال) راجه‌سی نظامه تابع اولوب ، سنوی ۱۱۵۰۰۰ روپیه‌دن عبارت مقطوع بروبرکی ویرر .

نظام مملکتی داخل بولندیغی دکن قطعه‌سیله برابر سکزنجی قرن هجری اوائلنده دهلی حکمدارانندن خلجیانك وبعده بنی تغلقك ضبطنه کچه‌رك ،

ادارهٔ اسلامیه تحتنه کیرمش ؛ وقرن مذکور اواسطنده والی بولنان ذات فرصت بولوب، کسب استقلال ایتمکله، بهمنیان دولتنی تأسیس ایتمشدی. بعده دکنك بش حکومت اسلامیه تشکل ایدوب، بعضلری براکده ومختلف محللرده وبعضلری بربرینی متعاقب حکومت سوردکدن صکره، اون برنجی قرن هجری اواسطنده دهلی حکمداری آل تیموردن شاهجهان دکنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقبا بنه دهلی دولتك الندن چیقوب، بعده ۱۱۲۵ ده اورنك زیب زماننده مملکتك یکیدن ضبطنه‌غیرت ایدن چین قلیج خان اسمنده برترکان (نظام‌الملك آصف جاه) عنوانیله دکن والیسی تعیین اولنمش ؛ ومتعاقباً دهلیده ظهور ایدن وقایعدن بالاستفاده، اعلان استقلال ایتمش ایسه‌ده، بعض راجه‌لرك دخی باش قالدیرمسی اوزرینه، بتون دکنی محافظه بده‌مبوب، همان شمدیکی نظام مملکتیله ساحل شرقیدن عبارت بردولتله قناعت ایتمش ؛ واستقلالندن صکره دخی کندیسیله اخلافی (نظام‌الملك) واختصاراً (نظام) عنوانی محافظه ایتمشلردر. بعده ورثه بینده ظهور ایدن اختلافات انکلیزلرك مداخله‌سنی ونهایت برار خطه‌سنك انکلتره‌نك الینه کچمسیله برابر، نظام دولتنك دخی انکلیزلره تابعیتی، ومحافظهٔ اسایش بهانه‌سیله، مملکتك قوهٔ عسکریه‌سنك انکلیزلرك النده قالمسنی منتج اولمشدر. نظام عنوانیله بومملکتده حکم سورن سلاله افرادی بروجه آتیدر :

نظام‌الملك آصف جاه	۱۱۳۰
ناصر جنك میراحمد بن آصف جاه	۱۱۶۱
مظفر جنك حفید آصف جاه	۱۱۶۴
صلابت جنك بن آصف جاه	۱۱۷۴
نظام علی بن آصف جاه	۱۱۷۶
میرزا سکندر جاه بن نظام علی	۱۲۱۸
میر فرخنده علی خان بن سکندر جاه	۱۲۴۵

نظام { فرس شعراسندن بروجه آتی برتاج ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی وزیر شهیر نظام‌الملكدر [«نظام‌الملك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی شیخ نظام‌الدین اولیاءدر. [«نظام‌الدین اولیاء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— اوچنجیسی (حکیم نظام‌الدین علی) کاشانلی اولوب، طبابتده‌کی مهارتیله‌دخی مشهوردر. اوغلی (حکیم رکن‌الدین مسیح) شاه طهماسب صفوینك اطباسندن ایدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر :

جانی که بود قابل انوار کجاست
وان دل که بود محرم اسرار کجاست
کیرم که زرخ پرده کشاید معشوق
چشمی که توان دید رخ یار کجاست

— دردنجیسی (قاضی نظام‌الدین عثمان) الجایتوخان وبایارغون خان زماننده قزوین شهرنده قاضی ایدی. شومقطع اونکدر :

هست نظام از آن تو بندهٔ تو بجان تو
قاضیٔ عاشقان تو کرد سجل قباله را

— بشنجیسی (نظام‌الدین هروی) علیشیرنوابی معاصرلرندن اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هرات قاضیسی ایدی. شو بیت اونکدر:

بدور روی توام بت پرست میکویند
چه کویم ای بت من هرچه هست میکویند

— آلتنجیسی شیراز ساداتندن اولوب، (نظام دست غیب) دیمکله معروفدر. اجدادندن برندن منکرك بری شجرهٔ نسبنی طلب ایتمکله، کندیسنه بردست غیبدن بوبله بر شجره کوسترلمکله، ابا عن جد بو لقبله تلقب ایتمشلردی. شو بیت اونکدر:

کر فلك با من هم آغوشش نماید دور نیست
باغبان بر چوب بندد کاهی نوخیز را

— یدنجیسی استرآبادلی اولوب، مدح اهل بیت نبوی حقنده برچوق قصائدی و «سلیمان وبلقیس» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. ۹۲۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بهم بود غم وشادی اسیر دنیارا
مکس دودست بسرپای در شکر دارد

— سکزنجیسی (نظام طباطبائی) عن اصل ایرانلی اولوب، کجراتده ساکن اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

از بس که داد عکس رخت روشنی بدل
حاجت نمی شود بچراغ دکر مرا

— طقوزنجیسی ساداتدن اولوب، اشعارینه مغرور اولدیغی ایچون (غره) لقبیله شهرت بولمشیدی.

— اوننجیسی (خواجه نظام الدین احمد دهلوی) اکبر شاهك مقربلرندن اولوب، بعض صوبه دارلقلرده بولنمش؛ و مشارالیهك نامنه «طبقات اکبری» عنوانیله هندك مکمل بر تاریخ عمومیسنی یازمشدر. پدری خواجه محمد مقیم عن اصل هراتلی اولوب، همایون شاهك معیتنده بولنمش، و بعده گجراتده اقامت ایتمشدی. صاحب ترجمه ۱۰۰۳ تاریخنده ۴۰ یاشنده وفات ایدوب، لاهورده مدفوندر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نظام کار من افتاده با شوخی پری رویی
که یاد کاکلش فرزانه را دیوانه میسازد

— اون برنجیسی (قاضی نظام الدین) کاشانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

گر شود از پی تو دشمن من خلق جهان
ترك جان گیرم واز مهر تو دل بر نکنم

— اون ایکنجیسی (نصیر الدین ابو توبه) علمادن اولوب، شو رباعی اونکدر:

در آب نشسته تشنه حلقی دارم
افکنده بزیر خویش داقی دارم
گرینده کسی نیست مرا در غربت
گرینده بشهر خویش خلقی دارم

— اون اوچنجیسی (نظام الدین اصفهانی) ابقا خان زماننده یاشایوب، لطائف و نصایحه دائر برخیلی اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت بر حکایهٔ منظومه‌سندندر:

بیا بشنو که خوش خوش ماجراییست
میان آب و سرو جویباری
بدو میگفت سرو ای بیوفا یار
چه لزم بر سرت از دوستداری الخ

— اون دردنجیسی (نظام الدین اعرج) شو بیتك قائلیدر:

دلم فدای غمت کرد جان ذکر چه کند
که در جهان دل مسکین من همین دارد

— اون بشنجیسی (نظام الدین قمری) اصفهانلی وکمال الدین اسماعیلك معاصرلرندن اولوب، اون بیك بیته بالغ کلیاتی واردر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

بخدایی که دست قدرت او
آرد از شاخ خشك میوهٔ تر
که مرا بی رخت شراب وطعام
نیست جز آب چشم وخون جگر

نظام { (شیخ —) هندستان مشاهیر فقهاسندن اولوب، بتون هندستانجه دستورالعمل اولان «فتاویٔ عالمکیری» نك مؤلفیدر. ۱۰۶۷ تاریخنده عالمکیر شاهك امریله بوکتابك تألیفنه باشلامشیدی. شاه مشارالیهك قیزی زیب النسا) کتاب مذکوری عربیدن فارسی‌یه ترجمه ایتدیرمشیدی.

نظام الدین اولیاء { (خواجه — بن خواجه محمد) هندستانجه شهرتگیر مشایخ کرام ومظنه‌دن اولوب، اجدادی بخارالی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بدایون قصبه‌سنده ساکن اولمش؛ وصاحب ترجمه ۶۳۳ تاریخنده اوراده دنیایه کلوب، تحصیل علومه قویلمش؛ ومباحثه ایله کثرت اشتغالندن طولایی، (بحاث) و (محفل شکن) لقبلریله تلقیب اولنمش ایدی. یکرمی یاشنده ایکن، اعاظم مشایخدن شیخ فریدالدین گنجشکره انتساب ایله، مریدانی زمره‌سنه داخل اولمش؛ واونلرك اشارتیله دهلی شهرینك غیاثپور محله‌سنه کیدوب، ارشاده باشلامش؛ و ۷۲۵ تاریخنده ارتحال ایدوب، امیرخسرو دهلوی قربنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی الی یومنا هذا زیارتگاهدر. (نظام) و (ترکی) مخلصلریله برخیلی اشعار عارفانه‌سی واردر. شوبیت اوجمله‌دندر:

مرغ باغ قدسیم باقدسیان بودم بسی
چندگاهی شد که هست این فرش خاکی مسکنم

نظام الدین بغدادی { [«ابن الهباریه» ماده‌سنه مراجعت.]

نظام الملك { (خواجه — قوام الدین ابو علی حسن بن علی) ایران سلجوقیلرندن آلب ارسلان واوغلی ملکشاهك وزیری اولوب، طوس جوارنده (رادکان) ناحیه‌سنده وبرروایتده طوسك نوقان محله‌سنده ۴۰۸ تاریخنده دنیایه کلمش؛ وفقه وحدیث وسائر علومی بعدالتحصیل، بلخ حاکمی علی بن شاذانك خدمت کتابتنه کیرمش؛ وآنجق مرقوم هرسنه اموالنی مصادره ایتدیکندن، خدمتنی ترکله، داود بن میکائیل سلجوقینك یانه کیتمش؛ وموسی الیه عقل وتدبیر وخدمتندن پك ممنون اولمغله، وصیتنده اوغلی

آلب آرسلانه توصیه ایتمشدی. آلب آرسلان زماننده وزارت وصدارت منصبنه نائل اولوب مدت سلطنتنده یکرمی سنه اموردولتی کمال درایت وعدالتله اداره ایتمش؛ وآلب آرسلانك وفاتنده وراثت خصوصنده اولادی بیننده اختلاف دوشمکله، نظام الملك ملكشاهی تخته اقعاد ایدرك، نظام واسایشك محافظه سنه موفق اولمش؛ وملكشاه كافهٔ امور دولتی صاحب ترجمه‌نك یدینه براقوب، رأی وتدبیرندن سرمو انحراف ایتمه‌مكله، نظام الملكك عقل وتدبیر وعدالتی سایه سنده ملكشاهك زمان سلطنتی دولت سلجوقیه‌نك اڭ پارلاق واڭ شانلی دوری اولمشیدی. كندیسی عالم وادیب وقدرشناس برذات اولمغله، دائره‌سی مجمع علما و ادبا وهنروران اولوب، ارباب علم وهنر وشعرا وصوفیونه پك چوق اكرام والتفات واحسان ایدر ایدی. برچوق جوامع ومساجد ومدارس وسائر ابنیهٔ خیریه تأسیس، وكلیتلی اوقاف تخصیص ایتمشدی. خیراتنك اڭ مشهوری بغدادده یاپدیردیغی (مدرسهٔ نظامیه) در، كه جسیم بربنا اولوب، ایچنده كافهٔ علوم وفنون تدریس اولنوردی؛ وابو اسحاق شیرازی كبی عصرك اڭ بیوك علماسی بو مدرسه‌ده تدریسله موظف ایدی. اصفهانده دخی ینه نظامیه اسمیله بیوك بر مدرسه بنا ایتدیرمشیدی. خلیفهٔ عباسی دخی كندیسنه فوق العاده حرمت ایدوب، مجلسنده اوتورتوردی. ٤٨٥ تاریخنده ملكشاهك معیتنده اصفهانه كیدركن، نهاوند قربنده حسن صباحك آدملرندن درویش قیافتنه كیرمش بری طرفندن بیچاقله اوربله‌رق، متأثراً وفات ایتمشدر. حالی اولان تاج الملك ابو الغنائمك سعایتیله ملكشاه طرفندن قتل ایتدیرلدیكی دخی مظنوندر. ملكشاه كندیسندن صكره آنجق ٣٥ كون یاشامشدر. نظام الملك فارسی وعربی اشعاری اولوب، زبردهٔ كی ابیاتی مجروح اولدقده ملكشاهه خطاباً ووغانی مقامنه قارمق التماسیله سویلمشدر:

یكچند با قبال تو ای شاه جوان بخت
كرد ستم از چهرهٔ ایام ستردم
آمد ز قضا مدت عمرم نود وشش
در حد نهاوند بیك كارد بمردم
بكذاشتم آن خدمت دیرینه بفرزند
اورا بخدا و بخداوند سپردم

بوشعرده ٩٦ یاشنده اولدیغنی ذكر ایتدیكنه باقیلیرسه، ولادتی ٣٨٩ ده اولمق اقتضا ایدر. شو قطعه دخی اشعار عربیه‌سی جمله‌سندندر:

بعدالثمانین لیس قوة قد ذهبت شرة الصبوة
كأننی والعصا بكفی موسی ولكن بلا نبوة

نظام الملك (محمد بن علی سید جنیدی) دهلی حكمدارانندن شمس الدین آلتمشك وزیری اولوب، ٦٢٢ تاریخلرنده برحیات ایدی. «جامع الحكایات» كتابی بونك نامنه یازلمشدر.

نظام الملك (آصف جاه — چین قلیج خان بن غازی فیروز جنك) هندستانك دكن قطعه‌سنده الیوم نظام ویا حیدر آباد دولتی نامیله موجود حكومتك مؤسسی اولوب، من اصل تركمان جنسندن ودهلی ملوك كوركانیه‌سندن عالمكیرك امراسندن ایدی. فرخ سیر زماننده مراد آباد وبعده مالوه حكومتنه نصب اولنه‌رق، حسدلرینی جلب ایتدیكی بعض ارباب نفوذك سعایتیله بعده دكن حدودینه تبعید اولنمشدی. اكن كندیسی بونكبتدن مأیوس اولمیوب، ١١٣٠ تاریخندن اعتباراً دكنك بعض راجه‌لقلرینی ضبط ایله، ایالتنه الحاق ایتمكه باشلامشیدی. محمد شاه زماننده دهلی‌یه دعوت اولنه‌رق، وزارته نصب اولنمش ایسه‌ده، دام غدره دوشمك قورقوسیله، وزارتی تركله، دكنه فرار ایدرك، اعلان استقلال ایله، ٣٠ سنه قدر حكم سورمش؛ و١١٦١ ده وفات ایتمشدر. نادر شاهی دخی هندستانه دعوت، ودهلی دولتنه قارشی كندیسنه معاونت ایتمشدی. كندیسندن صكره اولاد واحفادی حكم سوروب، الیوم بری حكمفرمادر. [«نظام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نظام الملك بحری (هندستانك دكن جهتنده حكم سورمش اولان نظامشاهان دولتنك مؤسسی بولنان نظامشاهك پدری اولوب، من اصل برهمنی المذهب اولدیغی حالده، كنج ایكن اهتدا، وتحصیل علوم ایدوب، دكن ملوك بهمنیه‌سندن سلطان محمد شاه ثانی ومحمود شاه ثانی زمانلرنده وزیر بولنمش؛ و٨٩١ ده اعدام اولنمش ایدی.

نظامشاهان { هندستانده دكن قطعه‌سنك واحمد نكر جهتنده حكومت سورمش بر دولت اولوب، مؤسسی اولان احمد نظام شاه اورالرده والی ایكن، ٨٩١ تاریخنده وزیر بولنان پدرینك اعدام اولنمسی اوزرینه، بهمنیلر دولتنه قارشی عصیان ایدوب، برقاچ محاربه قزانمغله، ٨٩٦ ده اعلان استقلال، و ٩٠٠ تاریخنده احمد نكر شهرینی تأسیس ایله، پایتخت اتخاذ ایتمشیدی. كندیسیله برابر سلاله‌سندن ١١ كشی حكم سوروب، نظامشاهان دولتی ٨٩١ دن ١٠١٦ تاریخنه دك ١٢٥ سنه دوام ایتمشدر. نظامشاهانك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر :

احمد نظامشاه اول	٨٩٦	برهان نظامشاه ثانی	٩٩٩
برهان نظامشاه	٩١٤	ابراهیم نظامشاه	١٠٠٣
حسین نظامشاه اول	٩٦١	احمد نظامشاه ثانی	١٠٠٣
مرتضی نظامشاه	٩٧٣	بهادر نظامشاه	١٠٠٤
میران حسین نظامشاه	٩٩٦	مرتضی نظامشاه ثانی	١٠٠٧
اسماعیل نظامشاه	٩٩٨	الی	١٠١٦

نظامشاه بهمنی { هندستانك دكن جهتنده حكومت سورن بهمنیان ملوكندن اولوب، ٨٦٥ تاریخنده ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سنك وصایتیله پدری همایون شاهه خلف اولمش؛ ویالكز ایكی سنه ایله برآی حكومتدن صكره، ٨٦٧ تاریخنده زفاف كیجه‌سی فجأةً وفات ایتمشدر.

نظامی { ایران شعراسندن ایكی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (شیخ ابو محمد الیاس بن یوسف بن مؤید) من اصل قم مضافاتندن اولوب، آذربیجانك (كنجه) قصبه‌سنده نشأت ایتمكله، (نظامی كنجوی) دینمكله معروفدر. ایرانك اعاظم شعراسندن اولوب، مشهور ومتداول اولان و «پنج كنج» دخی دینیلن خمسه‌سی ادبیات فارسیه‌نك اركانندندر. دنیادن چكلمش اهل قناعت حكیم وصالح برذات ایدی. حتی زماننك ملوك واكابری كندیسنه زیاده حرمت ورعایت ایندكاری حالده، سائر شعرا كبی كیمسه‌یی مدح ایتمه‌مشدر. ٥٩١ وبر روایتده ٦٠٦ تاریخنده ٨٤ یاشنده وفات ایتمشدر. خمسه‌سی : «مخزن الاسرار»، «لیلی ومجنون»، «خسرو وشیرین»، «هفت پیكر» و «اسكندر نامه» منظومه‌لرندن مركبدر. بونلردن بشقه یكرمی بیك بیته بالغ قصاید وغزلیات وسائر اشعاری اولدیغی مروی ایسه‌ده، اكثری نابوددر. خمسه‌سی ایرانده وهندده طبع اولنوب، موسیو شارموی طرفندن فرانسزجه‌یه ده ترجمه، و ١٨٤٥ ده پترسبورغده نشر اولنمشدر. شو برایكی بیت جمله اشعارندندر :

كر همه جلاب باشد آب جوی كس مخود
ور همه تسبیح باشد نقش نان كس مخوان
چونكه آب دیده داری از ضعیفی باك نیست
زانكه مرواریدرا باریك بهتر ریسمان

— دیكری سمرقندلی اولوب، (نظامی عروضی) دینمكله معروفدر. امیر معزی شاكردانندن اولوب، ملكشاه سلجوقی زماننده یاشامش؛ و «ویسه ورامین» عنوانیله برمنظومه ایله «چهار مقاله» عنوانیله اخلاقه دائر بركتاب یازمشدر. شو برایكی بیت جمله اشعارندندر :

دلی دارم كه در فرمان من نیست
تو پنداری كه آن دل زان من نیست
مرا مادر دعا كرده است كویی
كه از تو دور بادا هرچه جویی

نظامی { عثمانلی شعراسندن دخی ایكی كشینك مخلصیدر :

برنجیسی قرەمانلی اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان زماننده یاشامش؛ وپادشاه مشارالیه طرفندن دعوت اولنه‌رق، درسعادته كلكده ایكن، كنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر :

داغ غمك كه مهر محبت نشانیدر
سینه‌مده صاقلارم كه سعادت نشانیدر

— ایكنجیسی آرناؤدلغك آیدونات قصبه‌سندن وزمرهٔ قضاتدن اولوب، ١١٠٨ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر :

فلكده مهر ومهله جستجولر هپ سنكچوندر
زمینده زار وكریان آبرولر هپ سنكچوندر

نظمی { عثمانلی شعراسندن ایكی كشینك مخلصیدر :

برنجیسی ادرنه‌لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان زماننده زمرهٔ سپاهیاندن ایدی. شعراء عصرینك اشعارینه نظیره سویلردی. اشعاری مصنع ایسه‌ده، پك لطیف دكلدر. شو مقطع اونكدر :

صاتشدم لقمیا بر اوزکه درده
دواسین بولمدم عالمده دردا

— ایکنجیسی (شیخ محمد بن رمضان) مشایخ خلوتیه‌دن اولوب، ۱۰۳۲ده دنیایه کلمش؛ و ۱۰۶۵ده استانبولده بواشجه محمد آغا زاویه‌سنده پوست نشین اولوب، والده سلطان جامع شریفی وعظیه‌سی دخی عهده‌سنه احاله اولنمشدی. ۱۱۱۲ ده ارتحال ایتمشدر. مشایخ خلوتیه تراجمنی جامع «معیارالطریق» عنوانیله برتألیفی ومرتب دیوانی واردر. شو مقطع جمله اشعارندندر:

غم دکل کشت کلستان ایلسه‌م بلبل کبی
اکسك اولماسون همان دستمده ساغرکل کبی

نظمی { فرس شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی خراسانلی اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

شد خاك در وفا سر ارباب دین همه
خوبان هنوز بر سر آزاد وکین همه

— ایکنجیسی بلخلی اولوب، اورا حاکمی محمد خانك دائره‌سی ملازملرندی ایدی. جهانکیر زماننده هندستانه سیاحت، ووطننه عودت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

نامیدی که بالعل لبت خواهد مشرف شد
می از کام صراحی رفته در پیمانه میر قصد

نظیری { (محمد حسین) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، نیشابورلیدر.

تجارتله آذربیجانه کیدوب، بعده هندستانه رحلتله، خان خانان عبدالرحیم خانه انتساب، و ۱۰۱۲ده ایفای حج شریفله، عودتنده خان مشارالیهی بعدالزیاره، کجراتده‌کی احمدآباده توطن، و ۱۰۲۲ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

وادیٔ یثرب کجاست آه ز حرمان او
دامن دل میکشد خار مغیلان او

نظیف { اون اوچنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن درت کشینك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (مصطفی — افندی) استانبوللی اولوب، اندرون همایوندن خروجله، بعض امانتلرده استخدام اولندقدن صکره، ۱۲۴۰ تاریخنده ازمیده کراسته ناظری، ایکن وفات ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

ای کمان ابرو لطیف بیچاره‌یه جور ایله
بینوادر تیر آهی الحذر چالاك اولور

— ایکنجیسی (احمد — بك) بنه استانبوللی اولوب، ۱۲۴۰دن صکره‌جه جانب مصره عزیمتله، سلك عسکری‌یه بالدخول، میرالایلق رتبه‌سنی بعدالاحراز، ۱۲۵۸ده وفات ایتمشدر. بعض شعرانك اشعار منتخبه‌سنی جامع «منتخبات نظیف» عنوانیله برمجموعه‌سی واردر.

— اوچنجیسی (شیخ الحاج حسن — افندی) یکیشهرلی اولوب، ۱۲۰۹ده طوغمش؛ وبعدالتحصیل ایفای حج، وکراراً قونیه‌یه عزیمتله، طریقت مولویه‌یه انتساب ایده‌رك، وطننده کوستم نهری ساحلنده مجدداً بردرکاه مولوی ونهرك اوزنده برکوپری تأسیس ایتمش؛ وبعده بشکطاش مولویخانه‌سی مشیختنه نقل اولنمشدی. شو مطلع اشعارندندر:

تجلی ایلیوب اولدمده کیم دیدار کوسترمش
خطك تکثیف ایدوب برهان ایچون انوار کوسترمش

— دردنجیسی (احمد — افندی) استانبوللی اولوب، طریق قضایه سالك اولمغله، ۱۲۶۸ده مکهٔ مکرمه مولویتنه نصب اولنمشدی. منثور اوله‌رق «ریاض النقبا» قپودانان دریا تراجمنی حاوی «سفینة الوزراء»، «ترجمهٔ نصاب الاحتساب»، «ترجمهٔ نخبة الفکر»، «ترجمهٔ تلخیص المعانی»، «ترجمهٔ رسالهٔ کواکبی»، «ترجمهٔ تعلیم المتعلم»، «ترجمهٔ طبقات شرنوبی»، «ترجمهٔ شرح قصیدهٔ لامیه»، «لغات قافیه»، منظوم اوله‌رق دخی «سرآغاز حجاز»، «سورنامهٔ مسرت علامه» عنوانلی اثرلرك صاحبیدر. شو مطلع برنعتندندر:

یارسول‌الله روضه‌ك خلد جنتدر سنك
نطق جان بخشك سراسر خیر وحکمتدر سنك

نعتی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی استانبوللی اولوب، اوننجی قرن هجریده سلیمان پاشانك کتابتی خدمتیله مصره کیده‌رك، اوراده وفات ایتمشدر. «قرخ وکلرخ»

عنوانیله برمنظومه‌سی واردر . شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

قانی اولدم کیم بزم ذوق وصفده وار ایدی
بزمزده ایکی یار اولسه بری دلدار ایدی
آه کیم ویردی فنا بیلنه آخر روزکار
بر زمانده کرچه نعتی خاك پای یار ایدی

— ایکنجیسی (مصطفی —) جنتمکان سلطان سلیمان خان ثانی حضرتلری زماننده دفتردار اولان حسن پاشانك اوغلی اولوب، اندرون همایونده تربیه اولنمش؛ وسلطان احمد خان ثالث زماننده طشره‌یه چیقوب، بعض مأموریتلرده قوللانلمش؛ و ۱۱۳۰ده وفات ایتمشدر . قصیدهٔ آمالی‌یه تخمیسی واردر، وجوری افندینك ناتمام براقدیغی «حلیهٔ عشرهٔ مبشره»یی اکمال ایتمشدر. برچوق نعت شریفلری دخی اولوب، بومناسبتله (نعتی) تخلص ایتمشدی. شورباعی جملهٔ اشعارندندر:

ای وحدتنك شاهد عدلی عالم
وی قدرتنك مثبتِ ترتیب حکم
افکارمی اذکارمی توحیدك ایدوب
مهجور رضاك ایتمه خدایا بردم

نعللو خان { آنقره ولایت وسنجاغنده وآنقره‌نك ۱۲۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وایکی طاغ آره‌سنده قضا مرکزی کوچك برقصبه اولوب، همان نصفیت اوزره اسلام وارمنیدن مرکب ۱۵۰۰ اهالیسی واردر. هواسی آغیردر . قصبه‌نك غرب جنوبی جهتنده بر شهر قدیمك خرابه‌لری موجوددر، که ازمنهٔ قدیمه‌ده (غوردیوم) اسمیله معمور وتجارتکاه بر شهر اولوب، اسکندردن صکره ظهور ایدن طوائف ملوك محارباتنده خراب اولمغله ، بعده روماليلر زماننده (یولیوپولیس) اسمیله یکیدن اعمار اولنمشدی.

— نعللو خان قضاسی آنقره سنجاق وولایتنك منتهای غرب شمالی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شرقاً بکبازاری، جنوباً سیوریحصار قضالریله، غرباً خداوندکار، شمالاً دخی قسطمونی ولایتلریله محدوددر. ۵۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۸۳۱۳ اهالی ایله مسکوندر، که مرکزده اولان ارمنیلردن ماعداسی کاملاً مسلم وترکدر . اراضیسی ۲۲۳۸۵۹ دونمدن عبارت اولوب، ۱۰۳۰۵۹ دونمی اراضئ مزروعه ، ۱۵۱۵ دونمی باغ ، ۱۲۶۷ دونمی باغچه ، ۲۱۵ دونمی طوتلق و ۱۲۰۸۰۰ دونمی‌ده اراضئ خالیه‌در. اك كثرتلی محصولاتی برنج ایله آفیون اولوب، ذخایر متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی وبرمقدار پاموق وپتاته دخی حاصل اولور. ایپك بوجكی دخی یتشدیریلوب، خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی چیقار. صقاریه‌ایرماغنه تابع نعللو خان نهری قضانك حدود شمالیه‌سنده‌کی الما طاغندن نبعانله ، قضایی شق ، وبر خیلی اراضیسنی اروا ایدر. داخل قضاده ۴۰ جامع، ۲۷ مسجد، ۱ کلیسا، ۲ مدرسه ، بر رشدیه و۶۵ صبیان مکتبی، ۱۰۹ دکان، ۱۰ خان، ۲ حمام ، ۲۵ صو دکرمنی و۱۰ برنج دینکی موجوددر . قضانك واردات سنویه‌سی ۲۰ بیك لیرا راده‌لرنده‌در.

نُعَم { صحابیاتدن ومشاهیر شاعرات عربدن اولوب، مداح جناب نبوی حسان بن ثابت (رضه)ك کریمه‌سی وصحابه‌دن (شماس بن عثمان المخزومی)نك زوجه‌سی ایدی . شعر وفصاحتده‌کی اقتداری بر درجه‌ده ایدی، که بدری بر کون بر مصراع سویلیوب، اوقافیه‌ده ایکنجیسنی کتیره‌مه‌مکده اولدیغی حالده، صاحبهٔ ترجمه بداههٔ مصراع ثانیسنی ایراد ایتمکله، جناب حسان صاحبهٔ ترجمه‌یی شعرده کندینه ترجیح وتقدیم ایتمشدی . شو بر ایکی بیت زوجنك احد غزاسنده واقع شهادتنده سویلدیکی مرثیهٔ بلیغه‌سندندر:

یا عین جودی بدمع غیرابساس
علی کریم من الفتیان لباس
اقول لما خلت منا مجالسه
لا یبعد الله منا قرب شماس

— بو اسمده شاعر شهیر (نابغة الذبیانی)نك برمجبوبه‌سی ومأمون خلیفه‌نك مغنیه بر جاریه‌سی دخی بولنمشدر.

نُعمان { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر: (ابو عبدالله نعمان بن بشیر بن ثعلبة الانصاری الخزرجی) که هجرت نبویه‌دن سکز سنه ایله یدی آی صکره تولد ایدوب، وپدری ووالده‌سی (عمره بنت رواحه) دخی صحبته نائل اولمشلردی. بنی سفیانك طرفنی طوتوب، معاویه ویزید زمانلرنده حمص وکوفه والیسی بولنمشیدی. معاویه بن یزیدك وفاتنده، مروان بن

حكمك مقام خلافته كچمسنی تنسيب ايتمه‌رك، واليسی بولنديغی حمص شهرنده خلقی عبدالله بن الزبيرك بيعتنه دعوت ايتديكندن ، بنی اميه طرفدارلغنده بك متعصب اولان حمصليلر اوزرينه هجوم ايدوب، فراره مجبور، وآرقه‌سندن يتيشوب قتل ايتمشلردر. جسور، فصيح وسخی برآدم ايدی. — (نعمان بن العجلان الانصاری الزرقی) كه فصحا وشعراء صحابه‌دن اولوب، جناب حمزه بن عبد المطلب (رضه)ك شهادتندن صكره زوجه‌سی (خوله بنت قيس)ی تزوج ايتمشدی. خلافت جناب مرتضويه‌ده بحرين واليلكنه نصب بيورلمه‌رق ، بنی زرقدن كنديسنه مراجعت ايدنلره چوق احسانلر ايدردی. قريشه‌قارشی انصار نامنه مباهاتی حاوی برقصيده‌سی واردر، كه شويتلرله باشلار:

فقل لقريش نحن اصحاب مكة
ويوم حنين و الفوارس فی بدر
واصحاب احد و النضير وخيبر
ونحن رجعنا من قريظة بالذكر الخ

(نعمان بن عدی بن نضلة القرشی العدوی) كه پدريله برابر حبشه هجرت ايدوب، پدری اوراده وفات‌ايتمش، وصاحب ترجمه اسلامده برنجی اوله‌رق وارث اولمشدی. خلافت جناب فاروقيده ميسان واليلكنه نصب اولنمش؛ واوراده سويلديكی بر شعرك:

لعل امير المؤمنين يسوءه
تنادمنا فی الجوسق المتهدم

بيتی مسموع جناب فاروق اولدقده، همان عزل ايتمش؛ ومدينه‌يه عودتنده، ابدی عشرت ايتمديكنی، وآنجق شعرك سياق اويله كلديكنی ايراد ايتمكله ، حضرت عمر (رضی‌الله عنه افندمز حضرتلری): اينانيورم، لكن مادام كه بو سوزی سويلدك ، هيچ بر وقت بنم عاملم اوله‌مازسك ، بيورمش ايدی . خليفهٔ مشاراليه كندی قبيله‌سندن صاحب ترجمه‌دن بشقه كيمسه‌يی مأموريته نصب ايتمه‌مشلردی. نعمان بعده بصره‌ده ساكن اولوب، وفاتنه‌دك غزالرده بولنوردی. — (ابوعمرو نعمان بن مقرن المزنی) كه يدی برادريله ومزينه قبيله‌سندن درتيوز سواری ايله نزد جناب نبوی‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وفتح مكه‌ده مزينه لواسنی حامل بولنمشدی. بعده بصره‌يه نازل اولوب، نهايت كوفه‌ده ساكن اولمش؛ وقادسيه‌نك فتحی صره‌سنده مدينهٔ منوره‌يه كيدوب، جناب فاروقيدن قيادتله فرس محاربانه مأمور بيورلمش؛ و٢١ تاريخنده نهاوند محاربه‌سنده شهيد اولمشدر. خبر شهادتی واصل اولدقده، حضرت عمر (رضه) منبره چيقوب، آغلايه‌رق بوخبری اعلان بيورمش ايدی.

نعمان { سلطان احمد خان ثالثك اولادندن اولوب، برادرلری سلطان مصطفی خان ثالثك عهد سلطنتلرنده ١١٧٧ده قرق ياشلرنده ارتحال ايتمشدر.

نعمان بن ثابت { ونعمان بن ابی عبد الله. [«ابوحنيفه» وابوحنيفة المغربی» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

نعمان پاشا { [«كوپريلی زاده» ماده‌لرينك اوچنجيسنه مراجعت بيوريله.]

نعمانيه { بغداد ايله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، هاليسی شيميلكده‌كی مبالغه‌لريله مشهور اولديغی، وكرك بوقصبه‌ده كرك بواسمله مصرده موجود برقريه‌ده چوق كيل چيقديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

نعمت { فرس شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (سيد نعمة الله خان بن نواب روح الله خان) ايرانك ملوك صفويه سلاله‌سندن اولديغی حالده، هندستانده بعض مناصبده بولنوردی. شو بيت اونكدر:

روز حشر آزاديم از آتش دوزخ بجاست
بر خط پيشانی من مهر خاك كربلاست

— ايكنجيسی (سيد نعمة الله نارنولی) شاهجهان وعالمكير زماننده ياشايوب، ١٠٧٧ده‌وفات ايتمشدر: درويش مشرب برآدم ايدی. شو رباعی اونكدر:

مائيم كه از مخزن راز آمده ايم
در خلعت فخر سر فراز آمده‌ايم
دانای حقيقتيم و بينای مجاز
مقصود حقيقت ومجاز آمده‌ايم

— اوچنجيسی تبريزلی اولوب، آخوند عبد الحسنك شاكردانندن ايدی. شوبيت اونكدر:

سرموی طمع تا درمتاع اين وآن داری
مرام خويشرا دائم بدست اين وآن يابی

نعمت افندی { شعراء عثمانیه‌دن اولوب، ١١١٢ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وطریق تدریس وقضایه سلوك ایله استانبول قاضیلغنه‌قدر چیقدقدن صکره، ١١٨٦ ده اردوی همایون قاضیسی ایکن، شمنیده وفات ایتمشدر. برچوق تاریخلری واردر. آت بازاری چشمه‌سنه تاریخ اوله‌رق سویلدیکی شو مصراع جمله‌ اشعارندندر :

آب حیوان طولی دیزکین کیردی آت بازارینه

نعمة‌الله { (شاه — ولی) مشاهیر مشایخ قادریه‌دن ومعاظم صوفیوندن اولوب، نسل پاك جناب موسی کاظم (رضی الله عنه) افندمز حضرتلرندندر. آبا واجدادی عن اصل بخارالی اولدقلری حالده، کندیسی کرمانك (ماهان) قصبه‌سنده دنیایه کلمشدر. ابتدا امام ابو عبدالله یافعینك مریدلری سلکنه داخل اولوب، بعده طریقت قادریه‌یه سالك اولمشدی. صیت کمالات و فضائلی جهانکیر اولوب، اعاظم وامرا هر طرفدن درکاهنه مراجعت، وارشاد ودعاسنه عرض افتقار ایدرلردی. ٨٣٤ وبر روایتده ٨٢٧ تاریخنده ٧٥ یاشنده ارتحال ایدوب، تربه‌سی قصبهٔ مذکوره‌ده زیارتگاه انامدر. شاهرخ میرزانك دخی صاحب ترجمه‌یه اعتقاد بالغی اولوب، دفعاتله زیارتنه کیتمشدی. برخیلی اشعار وآثار عارفانه‌سی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر :

دل کشتئ خداست بدر یای معرفت
لطف خدا سزدکه بود ناخدای دل •

نعمة‌الله { (خواجه —) «تاریخ افغانی» عنوانیله مکمل ومعتبر برتاریخك صاحبیدر.

نعمت خان علی { هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، (دانشمند خان) اسمیله دخی معروفدر. عالمکیر وشاهجهان زمانلرنده یاشایوب، ١١٢٠ ده وفات ایتمش؛ و «حسن وعشق» عنوانیله بر منظومه ایله عصرینك وقایعنی حاوی «وقایع نعمتخان» عنوانیله مشهور برکتاب وطباخته متعلق «خوان نعمت» عنوانیله مقبول براثر براقمشدر. اشعارینه دسترس اوله‌مدق.

نعمت علی خان { هندستان شعراسندن اولوب، هند ملوکنك احوالنی مبین بر «شاهنامه» سی واردر.

نعمتی { ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

هلال عید را میلی است با ابروی زیبایش
که بربام فلك خم کشته از بهر تماشایش

نعیم { صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك معروفلری بروجه آتیدر : (نعیم بن عبد الله النحام القرشی العدوی) که قدماء صحابه‌دن اولوب، اسلامه کلنلرك بر روایتده اوننجیسی وبرروایتده اوتوز طقوزنجیسیدر. ابتدا اسلامنی کتم واخفا ایدردی. کندیسی صاحب ثروت وکریم بر ذات اولوب، قبیله‌سندن برچوق فقرا وایتام وارامل بکیندیردیکیچون، مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمك ایسته‌دیکی وقت، قبیله‌سی مانع اولوب: «ایسته‌دیکك دینده اول، لکن کیتمه، بز جمله‌مز هلاك اوله‌مدقجه، سکا کیمسه ضرر ایراث ایده‌مز» دیمشلردی. بعده هجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، جانب نبویدن کمال مسرتله قبول بیورلمش؛ وبرروایتده خلافت جناب صدیقیده ١٣ نجی سال هجریده اجنادین وقعه‌سنده بر روایتده‌ده خلافت فاروقیده ١٥ نجی سال هجریده یرموك وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (نعیم بن مقرن المزنی) که سالف الترجمه نعمان بن مقرنك برادری اولوب، نهاوند محاربه‌سنده معیتنده وسائر ایران فتوحنده بولنمشدر.

نعیم { اون ایکنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وزمرهٔ مدرسیندن اولوب، (صاری نائب) دینمکله معروف ایدی. ١١٠٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

کلستان جهانده بر دونم باغ محبتدر
مقیم کوی عشقه زاد ورد در حلقهٔ توحید

نعیما { (مصطفی —) مورخین عثمانیه‌نك سربلندی اولوب، حلبلیدر. بعد التحصیل، سرای عتیق تبردارانی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده کروه کتابه التحاقله، قلایلی احمد پاشایه انتساب ایده‌رك، مشارالیهك صدارتنده آناطولی محاسبه‌جیلکنه نصب اولنمشدی. مؤخراً

كاه منصب واقبال وكاه ادبارده اولوب، بر آرهلق موره به مأمور اولمش، و ١١٢٨ ده وفات ايتمشدر. تاريخ عثمانيسی مشهور ومتداول اولوب، عبارهسی ساده وصورتا قبا كورينورسه ده ، وقايعی تصويرده كی مهارت واصابتی حقيقةً حيرت افزادر . اشعارنده دخی كنديسنه مخصوص برطور واداسی واردر. ديكر بعض آثاری دخی اولديغی مرويدر. وزرادن برذاتك قوناغنده كوروب بكنديكی بر احرامی طلب معرضنده سويلديكی شو قطعه جمله اشعارندندر :

صدای قلبله سعيد بوی دستور صائب نام
مرتب آستانك ايلير تقبيل واستيلام
حريم كعبهٔ كويك طوافه ايلدم نيت
مثال حاجی عريانم عنايت ايله براحرام

نعيمان { (ابو عمرو – بن عمرو النجاری) صحابه دن اولوب ، مزاحه اولان ميل والفتله مشهوردر . حتی حضور جناب نبويده سويلديكی لطائفله وحركات مزاحكارانه سيله هروقت سيد الانام صلی الله عليه وسلم افندمزی كولديرمش. سويبط بن حرمله نك محب ورفيقی اولوب، اكثر مزاحلرينی ده بونك حقنده ايدرمش. شرب خمردن وازكچه ميوب ، سرخوش بولندقچه ، حضور نبوی يه كتيريله رك ، جانب نبوی واصحابدن نعلين ايله ضرب اولنوردی. اوصره ده صحابه دن بری كنديسنه لعنك الله ديجه، فخر كائنات عليه اكمل التحيات افندمز حضرتلری «اويله ديمه، زيرا كنديسی الله ورسولنی سونلردندر» بيورمشيدی .

نعيمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ايكی ذاتك مخلصی اولوب ، ايكنجيسی ده استانبوليدر . بری سلطان سليمان خان قانونی زماننده رئيس الكتاب بولنمشدر.

— ديكری (چشمی زاده نعمة الله) تاج زاده سعدی افندينك قسام ونائبی اولوب، برچوق كتب ورسائل نفيسه جمع ايله، نهايت برمدرسلكله قناعت ايدهرك ، مطالعهٔ كتبه حصر اوقات ايتمشيدی . ٩٧٤ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

آستانكدر شها دركاه اعلامز بزم
حق بيلور يوق غيری قاپودن تمنامز بزم

نعيمی { ايران شعراسندن دخی ايكی ذاتك مخلصی اولوب ، برنجيسی هراتلی وسلطان حسين بايقرا زمانی شعراسندن ايدی. شو بيت اونكدر:

من كه باشم كه تمنای وصال تو كنم
مكر از دور تماشای جمال تو كنم

— ايكنجيسی (سيد فضل الله) تبريز ساداتندن وعرفای مشايخدن ايدی. شو بيت اونكدر:

در آرزوی تو كشتم بهر نشيب وفراز
نديدم از تو نشانی ورفت عمر دراز

نَغَر { سنده وكابلدن ٦ كونلك مسافه ده بر قصبه اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

نغرپونت { (Négrepont) آوروپاليلرك آغريبوز جزيره و قصبه سنه ويردكاری اسمدر [«آغريبوز» ماده سنه مراجعت.]

نغرو { ريو – (Rio Negro) يعنی «قره صو» آمريقای جنوبيده (آمازون) ايرماغنه تابع بيوك بر نهر اولوب، قولومبيه حكومتنده ٣° عرض شمالی ايله ٤′ ٧١° طول غربيده آند سلسلهٔ جبالنك شرق تكارندن نبعالله، لانوس تعبير اولنان وسع ومجهول صحرالر وباطلهٔ كورهمش اورمانلر ايچندن شرق وشرق جنوبی يه طوغری جريان ايده رك، بر آز مسافه ده قولومبيه ايله اقوآدور حكومتلرينك حدودنی بعدالتفريق، همان خط استوانك آلتنده برازيليه ممالك مجتمعه سنك آمازون حكومتنه بالدخول، صولدن ونزوئلا حدودندن كلن ايزانه ، غوآينيا، ماراثوبه، مارارى ونهايت جمله دن بيوك اولان (ريوبرانقو) بی وصاغدن دخی برطاقم كوچك چايلر وآمازون ايرماغيله اختلاطی موجب بعض طبيعی جدوللر بعدالاخذ، (ماناثوس) قصبه سنك اوست طرفنده ′٣°٥ عرض جنوبی ايله ″١٤ ′٢٠ °٦٢ طول غربيده (آمازون) ايرماغنه قاريشير . مجراسنك طولی ٢٥٠٠ كيلومتره دن زياده اولوب، قولومبيه ده كی قسم اعلاسی (اوآبه) اسميله دخی معروفدر . بعض محلرنده وسعتی ١٠ وحتی ١٥ كيلومتره يه بالغ اولوب ، ملتقاسندن يوقاری، طارلاشمش اولديغی حالده، قوراقلق موسمنده اكی ٣٥٠٠ متره ودرينلكی ٣٠ متره در . منابع ومجراسنك اطرافنده بك

کلیتلی یاغمور یاغمغله، صویی چوقدر؛ آنجق شربه غیر صالح اولوب، بالیغی دخی آزدر؛ ویالکز بر نوع تمساحیله جسیم بیلانلری و صو سموری وسائر حیوانات مائیه‌سی چوقدر. یوقاریلرده بعض شلاله‌لری وارایسه‌ده، مجراسنك نصف اسفلی بیوك واپورلر ایچون سیره صالح اولوب، شلاله‌لردن یوقاری ینه دریتلك ١٥ متره‌دن آشاغی اولمدیغندن، سفائن سیر ایده بیله‌جکدر. آنجق هنوز اورالری همان خالی واسباب مدنیتدن محرومدر.

نغرو { ریو — (Rio Negro) آمریقای جنوبینك آرجنتین حکومتنده وپاتاغونیه‌نك قسم شمالیسنده بر ایرماقدر، که آند سلسله‌ٔ جبالنك شرق اتکلرندن وشیلی حدودی قربندن نبعانله، بری شرق جنوبی‌یه ودیکری شرق شمالی‌یه طوغری آقان (ریونوکن) ایله (ریولیمای)ك همنامی اولان ایالتك حدودنده و ´١٠ °٣٩ عرض جنوبیده واقع اجتماعندن بالتشکل، «بیوك یایله» دینلن واسع یرلرده شمال‌جهتنده آقان (ریولورادو) ایله متوازیاً شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله، (سان‌ماتیاس) کورفزینك شمالنده بحرمحیط آطلاسی‌یه دوکیلور. محل اجتماع وتشکلدن آشاغی اولان مجراسی خط مستقیم اعتباریله ٥٧٥ کیلومتره اولوب، یتاغنك اکی ایکی اوچیوز وبعض یرلرنده ٤٠٠ متره راده‌لرنده‌در.

نغرو { ریو — (Rio Nagro) آمریقای جنوبیده (اوروغوآی) حکومتنك اك بیوك نهری اولوب، مملکت مذکوره‌نك شمال شرق حدودی قربنده نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایله، ٧٠٠ کیلومتره‌لك بك طولامباجلی برجریاندن‌صکره (اوروغوآی) ایرماغنك منصبنده تشکیل ایتدیکی خلیجه دوکیلور. یاغمورلی موسمنده صویی چوق وجریانی سرعتلی اولوب، قوراقلق موسمنده ایسه هریرده کچیله بیله‌جك درجه‌ده آزالیر.

— بو اسمله آمریقای جنوبیده بر چوق انهار صغیره دخی بولنور.

نغریتو { (Negritos) آسیانك جنوبنده‌کی ملائیه جزایرینك بعضیله فیلیپینه جزایرنده ویکی کینه جزیره‌سنده وهندك قسم جنوبیسنك بعض طرفلرنده وحشی حالنده بولنان وکیندکجه انقراض ایتمکده اولان برعرق مخصوصه ویریلن اسمدر. علم‌البشر علماسنك ظننه کوره بتون هندستان ایله ملاقه شبه‌جزیره‌سی وآسیا جزایریله یکی کینه منحصراً اشبو نغریتو عرقیله مسکون ایکن، بعده آسیانك وسطلرندن اقوام آریانیه وتورانیه اینه‌رك، کندیلرینه غلبه چالمغله، بوبیچاره‌لر ذاتا بك آشاغی وکری برحالده بولندقلرندن، برطاقلری محو وپریشان اولمش، ویااقوام غالبه‌نك تحت اسارتنه کیره‌رك، اونلره قاریشمش؛ وبر طاقلری‌ده تعقیب اولنه‌میه‌جق صرب طاغلره وبیانی اورمانلره چکیله‌رك، اورالرده طیانه‌بیلمشلردر. نغریتولر عمومیت اوزره سیاه رنکلی، قیوبرجق صاچلی، قیصه بویلی، جبایز، بالدیرلی، قورو، آیاقلری ابری وباش پارمقلری آچیق، بناق الماجقلری چیقیقلی، آلت چکه‌لری ایچری‌یه چکلمش، قفا کمیکلری طار والحاصل نوع بشرك اك آشاغی درکه‌سنده بولنوب، آنجق طوداق وبورون وصاچ وسائره‌جه وهیئت‌عمومیه‌جه آفریقا زنجیلرندن فرقلیدرلر. مع‌هذا بونلرك بك آزی خالص حالنده قالوب، اکثری درجات مختلفه‌ده اقوام واجناس سائره ایله مخلوط وسیمالری‌ده اوکا کوره مختلفدر.

نفتالی { (Nephtali) حضرت یعقوب (عم)ك اولادینك ٦ نجیسی اولوب، اسباط اثنا عشردن برینك جد اعلاسیدر. قومی اردن مجراسنك غربنده اسباط سائره‌نك اك شمالنده ساکن اولوب، باشلیجه قصبه‌لری: نفتالی، اسور، یفیا، قدشی وکفر نعوم ایدی.

نفته { (Nefté) اسکی مصریلرك معبوده‌لرندن اولوب، (تیفون)ك همشیره‌سی وزوجه‌سی زعم اولنوردی. ارواح مفره‌دن اوله‌رق سمایه قارشی ارضدن ویا وادیٔ نیلك اراضیٔ منبته‌سنه قارشی بادیه‌نك غیرمنبت اراضیسندن کنایه عد اولنوردی.

نفزاوه { افریقیه‌ده قیروانك ٦ کوز غربنده (ودها طوغریسی جنوب غربیسنده) وقابسدن ٣ کونلك مسافه‌ده بر بلده اولوب، طا. شدن سوری، ٦ قپوسی، جامعی، حمامی، کوزل

دوشمش سوقاقلری، اطرافنده کثرتلی میاه جاریه‌سیله باغ وباغچه‌لری واشجار مثمره‌سی وجوارنده قدیم بر شهرك خرابه‌لری موجود اولدیغی، وبو قصبه‌نك اوته‌سی غدمسه قدر چول بولندیغی‌نی والحاصل بلد جریدده زاب کبیر ناحیه‌سندن معدود اولدیغی‌نی بکر بدن روایةً یاقوت حموی بیان ایدیور. — شمدیکی خریطه‌لره مراجعت اولندقده (شط الجرید) دینلن کولك جنوب شرقیسنده بو اسمله بر یر کوریلیورسه‌ده، شهر وقصبه اولمیوب، برطاقم واحلردن عبارت اولدیغی آکلاشیلیور.

نفزه { اندلسده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

نَفطَویه { (ابو عبد الله ابراهیم بن محمد الازدی) مشاهیر نحاة وادبادن اولوب، ٢٤٤ تاریخنده واسطده طوغمش؛ وبغدادده رحلته‌ طول مدت سیبویه‌ك کتابی وسائر نحو وادبیات کتابلرینی تدریسله وکتب عدیدهٔ ادبیه تألیفیله مشغول اولمش؛ و٣٢٣ده وفات ایتمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

قلبي عليك ارق من خديك
وقواي اوهى من قوى جفنيك
لم لا ترق لمن يعذب نفسه
ظلما و يعطفه هواك عليك

نَفطه { افریقیه‌ده زاب کبیر اعمالندن معدود وتوزردن بر ونفزاوه‌دن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، اهالیسی خوارج اباضیه‌دن شریر آدملر اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر. قصبهٔ مذکوره الیوم تونسك جنوبنده جرید کولنك ساحل غربیسنده وتوزرك ٢٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده موجود و٨٠٠٠ اهالی ایله ٤٠ جامع و١٠ زاویه‌یی وخرما ایله پورتقال، لیمون، نار وسائر میوه‌دار آغاجلری شامل کوزل باغچه وباغلری حاویدر.

نفعی { (عمر —) اعاظم شعراء عثمانیه‌دن اولوب، ارضروم مضافاتندن حسن قلعه‌ده دنیایه کلمش؛ وجنتمکان سلطان احمد خان اول دورنده درسعادته کلوب، بعده سلطان مراد خان رابعه انتسابله، شرف مصاحبتنه نائل اولمشدر. قصائدی پك کوزل اولوب اشعاری سجیده ومتیندر. غزلیاتی ایکنجی درجه‌ده‌در. «سهام قضا» عنوانیله بر مجموعهٔ هجویاتی دخی واردر. شوقطعهٔ فخریه‌سی جملهٔ اشعارندندر:

نکتهٔ علم حریف اولماز بکا کویا بنم
هرنه سویلرسم جواب لن ترانیدر سوزم
هرنه سویلرسم قضا مضمونی اثبات ایدر
آنی بیلز کیم خطاب امتنانیدر سوزم

نفود { جزیرة العربك قسم شمالیسنك وسطلرنده بر چول اولوب، نجدك شمالنده شمر ایله جوف آره‌سنده ٢٧° ٣٠َ ایله ٣٠° عرض شمالی و٣٧° ایله ٤٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدقدن بشقه، شرق جهتنده بوندن طار بر قول آیریلارق، الحسا حدودینه یعنی همان ٤٥ طول شرقی‌یه قدر وارر؛ وبعده الحسا ایله نجد آره‌سنده جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، دهنا صحرای کبیرینه منتهی اولور. بوقوله (کوچك نفود) نامی ویریلیور. بوچول اینجه برقومدن عبارت اولوب، شرقدن غربه ممتد بته قومدن طالغه کبی برقاچ صره تپه‌لری وآت نعلی رسمنده غریب بر طاقم چقورلری واردر. نفود بسبتون صوسز اولوب، پك سیرك اولان قیولرده چوق درین ایسه‌ده، یاغمور یاغدیغی وقت درحال اوتلرله ستراولنه‌رق، حیوانات بو اوتی اوتلارکن صویه محتاج اولمازلر؛ وبرطاقم کوچك آغاج وچالیلری‌ده واردر، که دوه‌لر یاپراقلرینی چوق سورلر.

نفوسه { (جبل —) طرابلس غربك غرب جهتنده وجبل غربی سنجاغنده بر طاغدر، که شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، شرقاً غریان طاغیله وغرباً تونسك (جبل دوبرات) نام طاغیله کسب التصاق ایدر. ارتفاعی چوق دکل ایسه‌ده، چوق کنیش اولوب، وادیلرنده پك چوق قرا واردر. اهالیسی بربر اولوب، یاقوت حموی خوارج اباضیه ووهبیه‌دن عاصی ومتمرد آدملر اولدقلرینی بیان ایدیور. مؤلف مشار الیهك زماننده بری (سروس) ودیکری

(جادو) اسملر یله ایکی قصبه‌سی اولوب، برنجیسی آربه آکمکنك لذتیله مشهور ایدی. ایکنجیسی الیوم موجوددر.

نفیسه { (ست — بنت الحسن بن زید بن الحسن بن علی بن ابی طالب) زهد وتقواسیله وکرم وسخاوتیله مشهوره اولوب، ١٤٥ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده دنیایه کلمش؛ وامام جعفر الصادق (رضی الله عنه) ك اوغلی اسحاق المؤتمن حضرتلرینه واروب، قاسم وام کلثوم اسملریله ایکی سبط مکرم دنیایه کتیرمشدر. بعده زوجی واولادیله برابر مصره انتقال ایدەرك، مصرجه صیت وفضائل ومکارمی آفاق کیر اولمش ایدی. ٢٠٨ تاریخنده ارتحال ایدوب، زوج مکرملری نعشلرینی، بقیعده دفن ایتمك اوزره، جانب مدینه‌یه نقل ایتمك ایستمش ایسه‌ده، عموم اهالینك رجا وابرامی اوزرینه، مصرده دفننه راضی اولمشدی. تربه‌سی الی یومنا هذا زیارتکاه انامدر. بیوابکانك وعلی الخصوص خسته‌لرك امدادینه یتیشمك بك ملتزملری ایدی. (طاهره) و(کریمة الدارین) لقبلریله ملقبدر. امام شافعی حضرتلری صاحبهٔ ترجمه‌نك مجلسنه دوام، وکندیلرندن احادیث شریفه استماع ایدردی. وفاتنده دخی امام مشارالیهك جنازه‌سی سیده نفیسه‌نك خانه‌سنه کوتوریلوب، نمازی مشارالیها طرفندن قلندقدن صکره، مدفننه کوتورلمشیدی.

نفیسه سلطان { خداوندکار غازی حضرتلرینك کریمه‌سی اولوب، ٧٨٧ تاریخنده قرەمان اوغلی علی بکه تزویج ایدلمش؛ وبرسنه صکره زوجی نقض عهد واظهار عصیان ایتدکده، مغلوب اولدقده، صاحبهٔ ترجمه‌نك شفاعتیله مظهر عفو اولمش ایدی.

نقابی { عثمانلی شعراسندن اولوب، ازنیقلیدر. ٩٤٠ تاریخنده کشان قاضیسی ایکن، قطاع طریق طرفندن قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

خاك پای یار ایچون طورمز ییلر باد سحر
کندویی کوسترمز اما سرمه‌یی کوزدن سلر

نقابی { ایران شعراسندن اولوب، عن‌اصل بدخشانلی اولدیغی حالده، تبریزده یاشامشدر. تبریزك بیوك بر زلزله‌سی حقنده بر مثنویسی واردر، که شوبرایکی بیت اوندندر:

سواد دلنشین پاك تبریز
شد از فرط تزلزل وحشت الکیز
ز دهشت لرزه بر مردم درآویخت
که رنك سرمهٔ چشم بتان ریخت

نقاد { هندستان شعراسندن اولوب، عن‌اصل کشمیر بت پرستانندن اولدیغی حالده، لکهنوده طوغمش؛ وکلکته‌ده یاشامشدر. میرزا قتیلك تلامذه‌سندن ومحمد صادق اخترك آشنالرندن ایدی. شوبیت اونکدر:

حریف شعلهٔ عشق توکی تواند شد
کسی که از خس وخار هوس جدا نشود

نقار { (Neckar) آلمانیه‌ده (رین) ایرماغنه تابع نهردر، که (وورتمبرغ) ك منتهای جنوب غربیسنده نبعانله، شماله طوغری جریان ایدەرك، طوغریدن پروسیه‌یه تابع (هوهنزولرن) مملکتنك منتهای غربی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، ینه وورتمبرغه دخول ایله، شرق شمالی‌یه طوغری دونر؛ بعده صاغدن (فیلس) چاینی آلنجه، بردن غرب شمالی‌یه طوغری‌دونوب، همنامی اولان ایالته کیرر: واستوتغارد شهری قربنه واصل اولنجه، شماله طوغری دونوب، صاغ وصولدن (امس) و(انز) کبی برقاچ چای آله‌رق، بك طولامباجلی بر جریاندن صکره، (باده) بیوك دوقه‌لغنه داخل اولور؛ وبومملکتیده شق ایله (هسه) حدودینه واصل اولنجه، غرب جنوبی‌یه، وصولدن (السنز) چاینی آلدقدن صکره، ینه غرب شمالی‌یه طوغری دونر، و(مانهایم) شهری یاننده صاغدن (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٣٩٧ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی ١٢٤١٦ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، مجراسنك ٢١٩ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. وادیسی اوروپانك اك منبت واك کوزل یرلرندن اولوب، ذخیره محصولاتیله اوزومی ومیوه‌لرینك انواعی مشهوردر.

— وورتمبرغ قراللغنك منقسم بولندیغی درت ایالتك بری دخی ایچندن جریان ایدن بو نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. وورتمبرغك شمال غربی قسمندن عبارت اولوب، شرقاً یاقست، شرق جنوبی

جهتندن ماونه، جنوباً اشوارجوالد ایالتلریله، غرباً وشمالاً دخی باده بیوك دوقه‌لغیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٣٢٧ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٣٩٤٠٠ کشیدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، ٥٠٠ متره ارتفاعی کچمز تپه‌لری واردر. طوپراغی پك منبت وزراعتی پك ایلری اولوب، ذخیره، باغ چیقارمغه یارار حبوبات، اوزوم ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. شهرلرنده صنایع وتجارت پك ایلریدر.

نقاش [« ابو بکر نقاش » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقجوان [« نخجوان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقش (میر علی) هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل دهلیلی اولدیغی حالده، لکهنوده یاشامش؛ واون اوچنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. « باغ معانی » عنوانیله برکتابی وفردوسینك شاهنامه‌سنه تقلیداً بر « شاهنامه‌سی » واردر. شو ایکی بیت اوندندر:

دکر آسمان رفت برکار خویش
اجل باز شد کرم درکار خویش
فلك باز هنکامه آرای شد
ز دست یلان فتنه بر پای شد

نقشبند [« بهاء الدین نقشبند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقشی عثمانلی شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (احمد افندی) ونجی قرن هجریده استانبولده یاشایوب، ابتدا نقاشلقله مشغول اولمش؛ وبعده علم هیئته میل ایده‌رك، سلیمانیه جامع شریفنده موقت اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

چاك ایته سینه‌ك ای دل اول کلعذاره قرشو
آچیلق اولمز ایکن اول بهاره قرشو

— ایکنجیسی (شیخ ابراهیم افندی) ١٠٥١ ده استانبولده دنیایه کلوب، بعدالتحصیل طریقته انتسابله، بعض جوامع شریفه وعظیه‌سی عهده‌سنه احاله، وبعده اسکدارده عتیق والده سلطان مشیختنه نصب اولنمشدی. ١١١٤ ده وفات ایتمشدر. بر چوق الهیاتی وسائر اشعاری واردر. شو بیت اوجمله‌دندر:

داغ یاقمش شرحه چکمش سینه‌سن چاك ایلمش
بویله‌در عالمده نقشی حال مشتاقان عشق

— اوچنجیسی طریقت مولویه مشایخندن اولوب، ادرنه‌لی اولدیغی حالده، مصره عزیمتله ١٢٠٤ تاریخنده اورا مولویخانه‌سنده پوست نشین اولمشیدی.

نقشی (مولانا حسین دهلوی) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، ٩٨٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلی (محمد علی احمد مهرکن) دخی شعرادن ایدی. شو بیت صاحب ترجمه‌نکدر:

شکر خدا که عمر عزیزم تلف نشد
در یاد زلف وروی تو شد صبح وشام ما

نقی [« علی نقی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نقی فرس شعراسندن بروجه آتی اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا علی — خان) هندستان کبراسندن اولوب، لاهورده دنیایه کلمش؛ وعظیم آباده نشأت ایتمشدر. محمد عوض جونپوری وشیخ علی حزین لاهیجانیدن تحصیل شعر وادب ایتمشدی. بعض اشعارنده (لسانی) تخلص ایتمشدر. کلیاتی اون بیك بیته بالغ اولور. شو بیت اونکدر:

تبسم ریزیٔ لعل تو ظالم میکشد مارا
نمیدانم که کشتن کرد تعلیم این مسیحارا

— ایکنجیسی (محمد — بن شاه کل) شیخ احمد سهرندینك حفیدی اولوب، شو بیت اونکدر:

ملوث کی کند اسباب دنیا اهل عرفانرا
کجا آلوده سازد آب زر دامان قرآنرا

— اوچنجیسی (— نیازی) اصفهانلی اولوب، عطارلق صنعتیله مشغول ایدی. اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت ایتمش ایسه‌ده، محروم اوله‌رق عودت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

دست وشمشیر ومژه غرقه بخون می آید
عالمی کشته ببینید که چون می آید

نقیب ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (میرزا سلیم) اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

اجر محنتهای عاشق دم نصیب مدعیست
مزدرا خسرو کرفت وکارها فرهاد کرد

— دیکری (— خان) قزوینلی اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، امراء دواق صره‌سنه کچمشیدی. شو رباعی اونکدر:

دارم صنمی چهره بر افروخته
راه وروش عاشقی آموخته
او عاشق دیگری ومن عاشق او
من سوختهٔ سوختهٔ سوختهٔ

نقیع { حجازده مکه ایله مدینه آره‌سنده بر وادیدر، که سیلی مدینهٔ منوره جهتنه آقار. حرمین شریفین بیننده‌کی طریق بو وادینك ایچندن کچر. بو وادینك (حمی النقیع) تعبیر اولنور برمحلی وار ایدی، که اورمانلق وچایرلق اولوب، مدینهٔ منوره‌دن ۲۰ فرسخلق مسافه‌ده واقع اولدیغی حالده، جانب نبویدن کندی آتلرینه تخصیص بیورلمش؛ و (مقمل) اسمیله معروف برمسجد شریف نبوی بولنمش ایدی. بعده خلافت جناب فاروقیده حمی النقیع مجاهدین اسلامك آتلرینه تخصیص بیورلمشیدی. بو چایرك بویی برمیل واك بربرید اولوب، ایچنه کیرن سواری حیوانیله برابر نظردن ناپدید اوله‌جق صورتده براورمانی اولدیغی بعض کتبده مسطوردر.

نکاتی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (احمد —) ادرنه‌لی اولوب، شهر مذکورك نوبهار جامعنده امام بولنمش؛ و ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چاك چاك اولدی دلم شانه کبی صد پاره
خط برآورده بتم تازه جوانم دیه‌رك

— ایکنجیسی (علی —) استانبوللی اولوب، طریق قضایه سالك بولنمش؛ و ۱۱۲۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کورسه روی لیلی بند ایدردی روزن چشمن
کوزندن صاقنوردی سودیکن قیس بلادیده

نکاری { عثمانلی شعراسندن اولوب، غلطه‌لیدر. ابتدا نقاشلق ومصورلکله مشغول اولوب، بعده کمیجیلکه سلوك ایتمش؛ ونهایت جنتمکان سلطان سلیم خان ثانی‌یه ندیم ومصاحب اولمشیدی. ۹۸۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

نکاهی { عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی آیدینلی اولوب، ابتدا طریق علمیه سالك ایکن، بعده کتابته سلوك ایتمشیدی. اونتجی قرن هجریده یاشامشدر.

— ایکنجیسی تساليه یکی شهرندن اولوب، قره مصطفی پاشا صدارتنده بیوك تذکره‌جی اولمشیدی. ۱۰۹۵ تاریخنده واقع بچ سفرندنصکره اختیار تقاعدله، وطننده عزلت کزین ایکن، ۱۱۰۳ ده الحاج علی پاشانك صدارتنده ثانیاً بیوك تذکره‌جی وباش روزنامه‌جی اولوب، ۱۱۰٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کتمز خیال عارضی چشم پر آبدن
خالی دکل بوشیشهٔ پرنم کلابدن

نکاهی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ابرقوهلی ویاهراتلیدر. شو بیت اونکدر:

چون نمایی زپرده آن رخسار
جانب عاشقان خود بگذار

— دیکری نیشابورلی اولوب، اوباش ورندان طائفه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

شبی که پیش نظر شمع روی یار ندارم
بسان شعلهٔ آتش دمی قرار ندارم

— (ویلیام بیل)ك «تراجم احوال شرقیون» عنوانلی کتابنده کاشان مضافاتندن ایران قصبه‌سندن بر (نکاهی) دخی مذکور اولوب، فردوسینك شاهنامه‌سی وزننده اوتوز بیك بیتی حاوی «مختارنامه» عنوانیله برمنظومه‌سی و «مهرومشتری» عنوانیله‌ده برمثنویسی اولدیغی بیان اولنیور. آذرك «آتشکده» سنده ایسه جرفادقانلی (شیخ علی نقی) اسمنده برشاعر ذکر اولنیور. ایکیسنك براولمسی ملحوظدر. شو بیت اونکدر:

منال بردرش ازکثرت رقیب نقی
ببلبلی نتوان داد یك کلستانرا

نکتانبو { (Nectanébo) مصر قدیم حکمدارلرندن ایکی کشینك اسمیدر: برنجیسی قبل المیلاد ۳۷۵ دن ۳۶۳ تاریخنه‌دك حکم سوروب، اوزرینه سوق اولنان ۲۰۰۰۰ یونانلی ایله ۲۰۰۰۰۰ ایرانی‌یه غالب کلمش ایدی. — ایکنجیسی برنجینك تورونی وخلفی

اولوب، قبل المیلاد ٣٦٣ دن ٣٥٠ تاریخنه‌دك حكم سورمش؛ وممالكتنده ظهور ایدن عصیانی آجیلاسك امدادیله باصدیرمش ایسه‌ده، مؤخراً ایران طرفندن سوق اولنان عسكره مغلوب اولوب، حبش جهتنه فرار ایتمش ایدی.

نكوبی { ایران شعراسندن اولوب، هراتلیدر. حلواجیلقله مشغول ایدی. شو بیت اونكدر:

مكركه پر شدی ذوق عاشقیت نماند
شراب كهنهٔ ما مستیٔ دكر دارد

نكهت { فرس شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی شیرازلی اولوب، هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونكدر:

هزار حیف كه آن سرو ناز پرور ما
كذشت عمر ونینداخت سایه بر سرما

— ایكنجیسی (محمد بیك) كرمانلی اولوب، نادرشاه طرفندن ناحق یره قتل اولنمشدر. شو بیت اونكدر:

بخضر رشك مبر كاب زندكی دارد
باو حلال كه او تاب زندكی دارد

— اوچنجیسی (ملا ملجا) سمرقندلی اولوب، ١٠٨٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

ترسم كه بعشوه سنبلی خوان سازد
مرغان چمن را عمل كیسویش

نكیدا { قیساریه‌دن اوچ كونلك مسافه‌ده كوچك اكن قدیم بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدوب، (نیكده) اوله‌جغی آكلاشیلیور.

نكینی { (محمد —) عثمانلی شعراسندن اولوب، یكیچری آغاسی مصطفی آغانك مهرداری بولنمش؛ و ١١٣٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

نكینی دل سراپا زخم خوار تیغ هجراندر
سبب بوانشراح قلبه نقش نام جاناندر

نلسون { (Nelson) انكلتره آمیراللرندن اولوب، بیوك ناپولیون زماننده فرانسه دونناسنه قارشی اولان محارباتیله شهرت قزانمش؛ و ١٨٠٥ ده فرانسه ایله اسپانیه دونناللرینی مغلوب ایتمش ایسه‌ده، او محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

نمر { (بن تولب العكلی) صحابه‌دن ومشاهیر شعراء عربدن اولوب، پك یاشلی اولدیغی حالده، نزد جناب نبویه وروده، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی. شو ایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

تدارك ما قبل الشباب وبعده
حوادث ایام تمر واغفل
یود الفتی طول السلامة جاهداً
فكیف یری طول السلامة یفعل

نمرود { (بن كوش یابن كنعان بن حام بن نوح) بابلك مؤسسی وحكمداری اولوب، الك اول تسلطن وتجبر ایدن بو اولدیغی مرویدر. عبدهٔ اصنامدن اولمغله، حضرت ابراهیم (عم)ك دعوتنه اجابت ایتمیوب، كندیسنی آتشه آتمش ایسه‌ده، حضرت ابراهیم بحكمته تعالی یانمامش؛ ومع هذا نمرود ایمانه كلمیوب، بعده من طرف الله مسلط اولان بر طاقم سیوری سینكلر طرفندن اتلاف اولنمش ایدی. نمرودك بولندیغی زمان مجهول ومشوش اولوب، میلاد عیسادن ٢٦٤٠ سنه اول بولندیغی مظنوندر. بو اسمك برشخصه مخصوص اولمیوب، فرعون كبی بتون بابل حكمدارلرینه یاخود برسلاله‌یه عنوان اولمسی دخی ملحوظدر. توراتده حضرت ابراهیم (عم)ك نمرودله اولان ماجراسندن ونبی مشارالیهك آتشه آتلمسندن بحث اولنمیور.

نمری { (ابو عبد الله —) قدماء ادبادن اولوب، «كتاب فی اسماء الذهب والفضة» و«كتاب فی مشكلات الحماسة» عنوانلریله ایكی تألیفی واردر.

نمنكان { تركستانك فرغانه ایالتنده (یعنی ماضی خوقند خانلغنده) وخوقندك ٨٠ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق سیحون وادیسنك بوقاری جهتنده قضا مركزی مستحكم بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی، ١٠٠٠ دكانی حاوی ایشلك چارشیسی، پاموق ایپلك فابریقه‌لری، سنوی اوچیوز بیكی متجاوز قیون صاتیلان ایشلك حیوانات بازاری وجوارلرنده اشجار مثمرهٔ متنوعه‌یی حاوی باغچه‌لریله نفت وكمور معدنلری واردر. بتون اوجهت قبائلنك مركز تجارتی اولوب، محصولات ارضیه وصناعیه‌سنی نهرده صاللرله دخی

ایندیرولر. روسلر طرفندن ضبطی اثناسنده طوپ ایله تخریب اولنان براسلام محله‌سی یرینه شمدی بر روس محله‌سی تشکیل اولنمقده‌در. نمنکان اسکی بر قصبه اولوب ، فردوسی رستم زالك شاه نمنکانه مسافر اولدیغنی ، وقیزینه ملاقی اولوب ، بوندن (سهراب)ك طوغدیغنی بیان ایدیور.

نوا (ظهور الله خان)هندستان شعراسندن اولوب، بدایونلی اولدیغی حالده ، فتح علی شاه زماننده ایرانه سیاحتله، شاه مشار الیهك ملازمانی زمره‌سنه داخل اوله‌رق، (سعدیٔ هند) دینمکله شهرت بولمشیدی . بعده هندستانه عودتله (فرح آباد)ده اقامت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

یار در خواب وشب آخر شد ودل کام طلب
مصلحت چیست که بیدار کنم یا نکنم

نوا (Neva) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده کنیش بر ایرماقدر، که (لادوغا) نام واسع کولك آیاغی اولوب، بوکولك جنوب غربی کوشه‌سندن چیقه‌رق، ابتدا غرب جنوبی‌یه وبعده غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، بر قوس تشکیل ایتدکدن صکره ، پترسبورغ شهرینی اورته‌سندن شق ایله بالطیق دکیزینه مربوط (فینلانده) کورفزینه دوکیلور. مجراسی آنجق ٦٠ کیلومتره‌ایسه‌ده، صویی چوق اولوب، براق ولذیذدر. برقاچ جدول واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدوب ، بالطیق دکیزیله بحر خزر آره‌سنده بر طریق مائی تشکیل ایدر . آنجق تشرین اولدن نیسانه قدر صولری طوکمش حالنده بولنور . قیصه مجراسنده صولدن (نوسنه) چایله دیکر برچای آلیر.

نوا حورانده برقصبه ویاحورانك مرکزی بولندیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

نواب (میر — بن حکیم سید علیخان) هندستان شعراسندن اولوب ، مرشدآبادلی اولدیغی حالده، بنارسده یاشامشدر . شوبیت اونکدر :

ماقبله جز آن ابروی خمدار نداریم
بامسجد و بتخانه سروکار نداریم

نواده سیرا — (Sierra Nevada) اسیا . نیه‌نك جنوب جهتنده برسلسلهٔ جبال اولوب، اك بوکسك ذروه‌سی پیرنه سلسله‌سنك اك مرتفع ذروه‌سندن ١٥٢ متره بوکسك اولمغله ، اسپانیه وپورتکیز شبه جزیره‌سنك اك مرتفع طاغیدر . آندالوسیا خطه‌سنك غرناده والمریا ایالتلرنده غربدن شرقه ١٥٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ممتد اولوب، اکی ٣٠ ایله ١٥ کیلومتره آره‌سنده‌در. ذروه‌لری سرمدی قارلرله مستور اولوب ، اسمی دخی « قارلی » معناسنی افاده ایدر . تپه‌لری آفریقا سواحلندن کوزیکور. اك بوکسك ذروه‌لری غرناطه شهر شهیرینك جنوبنده اولوب ، لطافتیله مشهور اولان (شنیل) نهری دخی اورادن ایتر. اك بوکسك ذروه‌سی اولان (مولی حسن) تپه‌سنك ٣٥٥٤ متره ارتفاعی واردر . وقتیله اورمانلرله مستور ایکن، چوبانلرله زراع واودونجی وکورجیلر اورمانلرینك چرغنی بیهوده یره تلف ایتمکله، میاه جاریه‌سی دخی آزالمشدر. نباتات واشجاری ارتفاعه کوره مختلف اولوب، علی الخصوص جنوبی اتکاری شمال روزکارلرندن محفوظ اولمغله، بونلرك آشاغیلرنده شکرقامشی وخرما دخی یتیشیر.

نواده سیرا — (Sierra Nevada) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك غرب جهتنده بیوك برسلسلهٔ جبالدر ، که(قاسقادرانجه) یعنی « شلاله‌لر سلسله‌سی » نك آلت طرفی حکمنده اولوب ، مذکور سلسله‌دن (قلامات) نهرینه کچید ویرن بربوغازله آیرلمش اولدیغی حالده، ٤٢° دن ٣٥° عرض شمالی‌یه قدر شمالدن جنوبه ممتد اولور. بحرمحیط معتدل ساحلندن ایکی اوچیوز کیلومتره‌لك مسافه‌ده اولوب، دکیزدن « ساحل سلسله‌سی » تعبیر اولنان آلچق برصره طاغلرله آیرلمشدر . بوسلسله کاملاً قالیفورنیه حکومتی داخلنده بولنیور . بویی ٩٥٠ کیلومتره اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی اولان (ویتنی) طاغنك ٤٥٧٥ متره ارتفاعی واردر . کچید ویرن بوغازلری ٢٠٠٠ ایله ٣٦٠٠ متره آره‌لرنده‌در . شرق اتکاری همنامی اولان حکومتك ایچنه ممتد قورو ویك وحشی یرلردن عبارت اولوب، غربی اتکارینك ایسه میاه ونباتاتی چوقدر ؛ وبونلرك آلتنده واسع براووه ممتد اولور، قسم شمالیسنده (ساقرامنتو)، وقسم جنوبیسنده (سان جوآکیم) نهرلری بربرینه

قارشی آقوب وسطنده بالاجتماع سان فرانسیسقو قوینه دوکیلور. «قارل سلسله» دیمك اولان اسمی اسپانیوللر طرفندن کندی مملکتلرنده‌کی نواده‌یه تشبیهاً ویریلوب، بوقسه قارله مستور اولدیغی وقتلر پك آز ونادردر. اورمانلری چوقدر.
— آمریقای جنوبیه‌ده دخی بو اسمله برقاج طاغ واردر.

نوَده (Nevada) آمریقای شمالیه‌ده ممالك مجتمعه‌نك غربی حکومتلرندن بری اولوب، حدود غربیسنده بولنان آنف‌البیان سلسلهٔ جبالك اسمیله مسمادر. شمالاً ایداهو واورغون، غرباً وغرب جنوبی طرفندن قالیفورنیه، شرقاً دخی آریزونه واوتاه حکومتلریله محدوددر. یالکز حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسی (قولورادو) مجراسیله آیریلوب، سائر طرفلردن حدودی خطوط مفروضهٔ مستقیمه‌دن عبارتدر. مملکت برصابی تخته‌سی شکلنی آکدیروب، سیوری طرفی جنوبه معروضدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٦٧٠٠ مربع کیلومتره اولوب، آنجق ٥٤٧٦١ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی (قورسون) قصبه‌سیدر. اراضیسی نواده سلسله‌سیله قیالی طاغلر شعباتندن (واهساج) سلسله‌سی آره‌سنده ممتد مرتفع برپایله‌دن عبارت اولوب، ارتفاع وسطیسی ١٢٠٠ ایله ١٣٠٠ متره آره‌لرنده‌در. ایچنده شمالدن جنوبه ممتد برچوق طاغلری بولنوب، اك بیوکلری هومبولد وشوشونه طاغلریدر. اك یوکسکلری اولان (چارلستون) طاغنك ایسه ٣٢٦٢ متره ارتفاعی واردر. منتهای شمالیسی (قولومبیا) ومنتهای جنوبیسی (قولورادو) ایرماغنه تابع اولوب، بونلرك برنجیسی بحر محیط معتدله، وایکنجیسی مکسیقه کورفزینه دوکیلور. برنجیسنه (فروس ربور)، سالمون واوویهی نهرلری وایکنجیسنه (ویرجین) نهری دوکیلور. بو انهارك جمله‌سی وعلی‌الخصوص قولورادو ایله ویرجین ایکی طرفی دیوار کبی دیك ودرین دهشتلی وادیلرك ایچنده آقارلر، که بوقبیلدن وادیلره اسپانیوللر (قانیون) نامنی ویرمشلردر. مملکتك قسم اعظم وسطیسی ایسه مخرجسز داخلی برحوضه تشکیل ایدوب، شرقدن غربه میلانی اولمغله، نواده سلسله‌سنك اتکلرنده اولان قسم اسفلنه صولر بریکوب، درینلکی آز برطاقم واسع کوللر وبتاقلقلر تحصل ایدر. بو حوضه‌ده جریان ایدن انهارك اك بیوکی (هومبولد) نهریدر، که مجراسنك طولنه نسبتله صویی پك آز ایسه‌ده، هیچ برموسمده بسبتون قورومیوب، بعض یرلرك صوق واحیاسنه یارایور. نهایت ینه (هومبولد) اسمیله تشکیل ایتدیکی کوله منتهی اولور. بوکولك جنوبنده (قارسون) و (والر) اسملریله ایکی کول بولندیغی کبی، شمال غربی جهتنده‌ده (بلاق‌روق) یاخود (مودلاق والی) اسمیله پك واسع وبرقاج شعبه‌یه منقسم برکول بولنیور، که هربری بر ویا برقاج چایك صولرندن تحصل ایدیور. اراضیسی عمومیت اوزره قیالق واکثر طرفلری باتلاوه دیلیملری کبی درین خندقلرله آیرلمش دهشتناك برحالده بولنوب، اشجار ونباتاتدن عاری ویك قورودر؛ ویالکز آلتون معدنی تحریسی طمعنده بولنانلر بو وحشی یرلره صوقلمغه جسارت ایده بیلیرلر. صولری پك آز اولمغله برابر، چایلری دخی بویله درین وقیالق خندقلرك ایچنده جریان ایتدیکندن، قابل اعمار واسکان ونباتات واشجاری حاوی یرلری پك آزدر. اك ایی یری مذکور هومبولد وادیسیله کوللرك بولندقلری شمال وغرب شمالی قسمی اولوب، ایکی بحر محیط آره‌سنه ممتد اولان دمیریول خطوط کبیره‌سنك اك بیوکی بوقسمنی بریاندن بریانه شق ایدیور. هواسی پك یابس وکرك قیش ایله یاز کرك کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق بیوك اولوب، شمالدن جنوبه دخی بیوك فرق واردر. شمال جهتنده میزان‌الحرارهٔنك درجهٔ وسطیه‌سی ٨ ایکن، جنوب جهتنده ٢٢ درجه‌یه قدر چیقار. هواسی وطوپراغی محصولاته غیرمساعد اولوب، آنجق ارواء اراضی قوتیله برمقدار آرپه، بولاف واوت یتیشدیریله بیلیر. قیون، آت وصیغیردن عبارت اولان حیوانات اهلیه‌سی دخی آز اولوب، مملکتك ثروتی کومش وآلتون ایله برمقدار باقیر ودمیر معدنلرندن عبارتدر. آنجق بونلرك دخی جنسی تدنی ایتمشدر. چیقان کومش وآلتون معدنلری سنوی بوزملیون فرانق قیمتنه بالغ اولیور. اورمانلری پك آز وسیرکدر. حیوانات وحشیه‌سی: کیك، جیلان، آیی، تیلکی وسائره‌دن عبارتدر. ٤٠ اعضادن

مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٠ اعضادن عبارت بر هيئت اعيانى اولوب، واشينغتون قونغره‌سنه بر مبعوث گوندرمك ورئيسك انتخابنده ٣ رأى ويرمك حقنى حائزدر.

نوارق { (Newark) وديگر بو قبيلدن يعنى انكليزجه «يكى» ديمك اولان (New) كله‌سندن مركب اسملر ايچون «نيوآرق» وسائر «نيو» تركيباتنه مراجعت بيوريله.

نوائى { [«عليشير نوائى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

نوائى { ايران شعراسندن اوچ كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (باباسلطان) قلى وشاه‌عباس ماضى ملازملرندن ايدى. شو بيت اونكدر:

نوائى نيست شاد از وصل امروز
چو هجران خواهدش آزرد فردا

— ايكنجيسى (ملاشمس‌الدين محمد) كاشانلى اولوب، شو بيت اونكدر:

اى دل مكوكه آن گل بوى وفا ندارد
دارد وفا وليكن نسبت بما ندارد

— اوچنجيسى (مير محمد شريف) كربلالى اولوب، قدسئ كربلائينك برادرى اولديغى حالده، هندستانه رحلتله، اكبر شاهك ملازمتنه نائل اوله‌رق، اكبر آباده توطن واوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

منم نشسته بكنجى ز بيوفائئ تو
قرار داده بخود محنت جدئ تو

نوبه { (Nubie) خطهٔ مصريه‌نك جهت جنوبيه‌سنده ووادئ نيلك ايكى طرفنده ممتد برمملكت واسعه اولوب، شمالاً اسوان شلاله‌سى حذاسندن خطهٔ مصريه‌دن آيرلديغى حالده، حدود جنوبيه‌سى بك‌ده معين اولميوب، او جهتدن نره‌لره قدر اوزانديغى مبهم ايسه‌ده، حبشدن گلن (اتباره) نهرينك نيله قاريشديغى محله‌قدر اعتبار اولنه‌رق، محل مذكورك جنوبنده (مروه) خطه‌سى وسائر ممالك سودان بولنيور. نيلك بوايكى نقطه‌سى آره‌سنده وبحر احمر ساحليله لوبيه چولى بيننده نوبيه ٢٤° ايله ٣٠′ ١٧° عرض شمالى و٢٧° ايله ٣٥° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى تقريبا ٢٥٠٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٠٠٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در. اراضيسى مصر ماده‌سنده مفصلاً تعريف اولنان صعيد مصره مشابه اولوب، شوقدروار، كه طاغلرى دها چوق ودها يوكسكدر. قومباق تپه‌لرله قاريشيق اولان و٢٤٠٠ متره‌يه قدر مرتفعلرى بولنان طاغاق وقيالى طاغلرى مختلف وضعيتلرده امتداد ايده‌رك، نيل نوبه‌نك وسطلرنده غربه طوغرى اينمكله، بو نهر عظيمك واديسى بو مملكت داخلنده بك طولامباجلى بولنور؛ وبر قاچ يرده قيالردن آشاغى‌يه صارقوب، مشهور شلاله‌لرى تشكيل ايديور. مصردن برفرق دخى وادئ نيلك بك طار اولمسيدر؛ حتى بعض يرلرده ايكى طرفندن قيالق طاغ اتكلرى صويك كنارينه قدر ممتد اولوب، بوغاز تشكيل ايدرلر. طارلغيله برابر وادئ نيلك ينه نوبه‌نك يكتا معمور ومحصولدار يريدر. زيرا هواسى بك يابس وياغمورلرى بك سيرك اولديغندن، سائر طرفلرنده آقار صولرى هيچ يوقدر، وقيولرى بك دريندر. حتى نيله منتهى اولان بر چوق واديلرى عادتا صحراى كبير ودهنا واديلرى كبى قوب قورو اولوب، يالكز بك سيرك اولان ياغمورلرده ايچلرنده سيل آقار. بحر احمرده سواحلى (برنيكه) شهرقديمنك خرابه‌لرينى حاوى اولان (ام‌الكتف) قويندن سواكنك آلت طرفنه قدر ممتد اولوب، بو ساحل دخى طاغلق وقوملقدر، وسواكندن بشقه اسكله‌سى يوقدر. ساحل بوينجه (اتباى) طاغلرى ممتد اولوب، (جبل شكر) دينلن بيوك بر طاغ دخى شرقدن غربه طوغرى اوزانير. نوبه‌نك حدود جنوبيه‌سى كچيلنجه مياه جاريه چوغالمغه باشلايوب، نيله حبش طاغلرندن بر چوق چايلر گلمكه باشلار. محصولاتجه دخى صعيد مصردن فرق اولميوب، وادئ نيلده حبوبات متنوعه ايله كثرت اوزره خرما فرنك انجيرى وباغچه‌لرده آق دكيز سواحلنه مخصوص ميوه‌لرك انواعى حاصل اوليورسه‌ده، ميوه‌لرك چوغى مبخوشيجه اولور. باغلرى دخى واردر. وادئ نيلك خارجنده‌كى سيرك اشجار آقاسيا وميموزه انواعندن عبارتدر. حيوانات وحشيه‌سى: آرسلان، قپلان، صرتلان، كيك،

جیلان ، زرافه ، دوه قوشی وبعض میمونلردن عبارت اولوب، فیل وکرکدان وصو آیغیری بولنمیور.

نوبه‌نك اسکیدن بری مرکزی واك بیوك معموره‌سی نیلك ساحل غربیسنده واقع دمقله (دونغوله) قصبه‌سیدر. اهالیسی اصل نوبه‌لیلرله عرب وزنجی وساٸره‌دن مرکبدر. اصل نوبه‌لیلر برابره دینلن وشرق بربرلری اسمیله مغرب بربرلرندن فرق اولنان جنسدن اولوب، بونلر زیاده اسمر وقیورجق صاچلی ایسه‌لرده، قافقاسی الجنس اولوب، طوداق وبورونلری دوزکوندر. بونلر مصرك فلاحلری کبی پك چالیشقان وناموسلی آدملر اولوب، ساقیه‌لر وطولابلر یاردیمیله طوپراغی ایشلمکدن بشقه، اراضیلرینك عدم کفایتندن طولایی، بر خیلیسیده مصره ایندرك، خدمتجیلك وساٸر ایشلرده بولنورلر؛ وهمان جمله‌سی عربی اوقویوب یازمق بیلدکلرندن، مصرجه ساٸرلرینه ترجیح اولنورلر. نیلك ساحل شرقیسیله ساحل بحر آره‌سنده (بجا) یاخود بشاری وعبابده ووادئ نیلك غربنده (کبابش) قبائلی اغنام وخرکله ودوه‌لریله بدویت حالنده یاشارلر. بو بدویلرك مجموعی ایکی اوچیوز بیك قدر تخمین اولنیور.

نوبه اسکیدن بری کاه کاملاً وکاه قسماً مصره تابع اولوب، نوبه‌لیلرك مصره غلبه چالدقلری دخی اولمشدر. اسکی یونانیلرك جغرافیونی عندنده حبشله برابر (اتیوپیا) اسمیله معروف ایدی. ظهور اسلامده نوبه‌لیلر خرستیانلغك یعقوبیه مذهبنده اولوب، خلافت جناب ذی النورینده صلحاً عرض اطاعت ایتمشلردی.

نوتو (Noto) سیجلیه‌ده سیراقوسه‌نك ٢٤ کیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك منصبنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی وشراب، ذخیره، پاموق وکور معدنی اخراجاتی واردر.

نوتینغهام (Nottingham) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده و(ترنت) نهرینك ساحل یسارنده ایالت مرکزی بیوك بر شهر اولوب، ٢١٣ ٨٧٧ اهالیسی، دار الفنونی، متعدد مکاتبی، اختیارلره، یتیملره وکورلره مخصوص آیری آیری دار العجزه‌لری، بیوك خسته خانه‌سی، ایکی مکمل موزه‌سی، تاریخ طبیعی وفنون ساٸره نمونه خانه‌لری، رصدخانه‌سی، ٤٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، متعدد مصنع کلیسالری، متنوع فابریقه‌لری، هر طرفه تشعب ایدر دمیر یوللری وایشلك تجارتی واردر.

— نوتینغهام قونتلغی یعنی ایالتی شمالاً وشمال غربی جهتندن یورق، غرباً دربی، جنوباً لیچستر، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی لینقولن ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٣٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٩١٨١٥ کشیدر. اراضیسی قوروجه وقومناق اولوب، پك منبت دکل ایسه‌ده، ینه اکثر طرفلری ایشلنمش، ویا چایر واورمانه تحویل اولنمشدر. کمور معدنی چوقدر.

نوح (Noé) انبیاء مرسلیندن اولوب، روایته کوره، رحلت حضرت آدمدن ١٧٤٢ سنه صکره دنیایه کلمش؛ وآللی یاشنده ایکن بعث ووحیه نائل اولوب، کفر وشرکه طالمش اولان قومنی ایمانه دعوت ایتمش ایسه‌ده، اجابت ایتمدکلرندن، عمرینك بشیوزنجی سنه‌سی اهل وعیالی وحیواناتدن برر چفتی آلمق اوزره، بر سفینه اعمالنه من طرف الله مأمور اولمش؛ وذاتاً طوغرامه‌جیلق صنعتیله مشغول اولدیغندن، بو کمی‌یی انشا، وزوجه‌سیله سام، یافث وحام نام اوچ اوغلنی وبونلرك زوجه‌لرینی وبرر چفت حیوان آله‌رق، ایچنه کیرنجه قرق کون وقرق کیجه متمادیاً شدتلی یاغمورلر یاغوب، یر یوزینی صولر اورتمش؛ ویوز اللی کون یر یوزی صو آلتنده قالوب، بتون مخلوقات غرق وهلاك اولدقدن صکره، طاغلرك تپه‌لری کورینمکه باشلامش؛ وسفینهٔ نوح جودی، وتوراته کوره آغری (ونام دیکرله آرارات) طاغی تپه‌سنه طورمشیدی. نوع بشر یکیدن وحضرت نوحك اوچ اوغلندن نوره‌مکه باشلایوب، سامدن عرب، سریان، نبط وعبرانی وساٸر امم سامیه دینلن امتلر؛ حامدن زنجیلرله بربر، قبط، حبش و، کنعانیلر ونمرود وساٸره؛ یافثدن دخی عجم وروم وترك وساٸر امم تولد ایتمشدر. حام حضرت نوحك بددعاسنه مظهر اولدیغیچون، نسلی سیاه ویا پك اسمر چهره وبدنلی اولدیغی جملهٔ روایاتندر. حضرت نوح ٩٥٠ سنه یاشامش.

قريبدركه كرهٔ ارضك اسكى بر زمانده بر طوفان عمومى‌يه دوچار اولمسيله، يالكز برمرد صالح عائله‌سنك غرقدن قورتلمش اولمسى اكثر اقوام و امم اعتقاداتنده و حتى اقوام وحشيه اساطيرنده دخى موجوددر. عصرمز ارباب فضيلتندن رشدى افندى حضرتلرى « مسئلهٔ طوفان » عنوانلى رساله‌ده طوفانك، آيات قرآنيه‌يه كوره، بتون كرهٔ ارض و نوع بشره عائد اولميوب، يالكز قوم نوحه يعنى فرات ودجله واديلرينه منحصر اولديغنى بيان ايتمشدر. نوع بشرك حضرت نوح (عم) ك اوچ اوغلى نسلندن متسلسل اولمسى حقنده توراتك تقسيمى علم البشر علماسنك فكر ورأينه توافق ايتميور. چونكه زنجيلرله قبطيلر وكنعانيلر ونمرود حام اولادندن وتركلرله عجملر وروملر يافث اولادندن عد اولنيور؛ حالبوكه زنجيلر بسبتون بشقه برعرقدن اولدقلرى حالده، كنعانيلر ونمرود قوم امم ساميه‌دندر؛ وعجملرله تركلر بر نسلدن اوله‌مازلر. بو خصوصده زردشتك نوع بشرى فريدونك ايرج، تور وسلم نام اوچ اولادندن متولد عد ايتمسى علم البشره دها موافق اولوب، بو اعتقاده كوره، ايرج امم آريانيه‌نك، تور امم تورانيه‌نك، سلم دخى امم ساميه‌نك جدى اولور.

نوح { ملوك سامانيه‌دن بروجه آتى ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى (امير — بن نصر بن احمد بن اسماعيل سامانى) سلالهٔ مذكوره‌نك دردنجى حكمدارى اولوب، ٣٣١ تاريخنده پدرينه خلف اوله‌رق، خراسان و ماوراء النهر حكمدارى اولمش؛ وعمى ابراهيم ايله طول مدت منازعه ايدوب، ١٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٣٤٣ ده وفات ايتمش؛ و اوغلى عبدالملك خلفى اولمش: و اوندن صكره ديكر اوغلى منصور دخى حكم سورمشدر.

— ايكنجيسى (امير ابوالقاسم — بن منصور بن نوح سامانى) برنجينك تورونى وملوك مذكوره‌نك بشنجيسى اولوب، ٣٦٥ تاريخنده پدرينه خلف اولمش؛ وزماننده خراسانده عصيان ظهور ايدوب، سبكتكين واوغلى محمود خطهٔ مذكوره‌يى استيلا ايتمكله، ممالكى وقوت ودولتى آزالمش؛ و ٢٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٣٨٧ ده وفات ايدوب، اوغلى منصور خلفى اولمش؛ وديكر اوغلى عبدالملكده دولت سامانيان ختام بولوب، ممالكى آل سبكتكينه كچمشدر.

نوحى { اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، برشته‌ليدر. جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى شهزاده‌لرندن سلطان محمدك كتابتنده اولوب، شهزادهٔ مشاراليهك ارتحالنده كتاب ديوان همايونه الحاق، ووان سفرنده ركاب همايون معيتنده اولديغى حالده، وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

صاف دل كبى كلوب مجلس رندانه صفا
اغزى صوين آقيدر كورلب جانانه صفا

نوذ { سرنديبده حضرت آدم (عليه السلام)ك مهبطى اولان طاغك اسمى اولديغى جغرافيون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوذر { ايران قديمك اساطيرله قاريشيق اولان اسكى زمانلرى حكمدارلرندن اولوب، پيشداديانك سكزنجيسى عد اولنور. (منوچهر بن ايرج بن فريدون)ك اوغلى اولوب، پدرينه خلف اولمش؛ ويدى سنه حكومت سوردكدن صكره، توران حكمدارى افراسياب طرفندن قتل، وبتون ممالكى ضبط اولنه‌رق، برخيلى وقت ايران تورانه ملحق قالمش؛ ونهايت قارن وكشواد نام قهرمانلرك غيرتيله ايرانيلر بو اسارتدن قورتلوب، زاب وكرشاسبى مشتركاً تخته اجلاس ايتمشلر؛ وبونلردن صكره نوبت حكومت كيانيان سلاله‌سنه كچمشدر.

نور { (Nord) يعنى « شمال ». فرانسه‌نك اك شمالى ايالتى اولوب، شمال شرقى جهتندن بلجيقه حدوديله، جنوباً اسنه وسومه، غرباً پادوقاله ايالتلريله، شمالاً دخى شمال دكيزيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٦٨١ مربع كيلومتره واهاليسى ١ ٧٣٦ ٣٤١ كشيدر. اراضيسى دوز ومياه جاريه‌سى چوق اولوب، سير سفائن ايچون ٢٠ جدولى واردر. زراعتى وصنايع وتجارتى پك ايليدر. كمور ودمير معدنلريله مرمر وسائر احجار واتربه‌سى چوقدر. حيوانات اهليه‌سى ده كثرتليدر. مركزى (ليله) شهرى اولوب، ايالت ٧ قضايه منقسم و ٦١٠ ناحيه ايله ٦٦٢ دائره‌يى حاويدر.

نور { (Nevers) فرانسه‌ده پاریسك ٢١٣ كیلومتره جنوب شرقیسنده ولوآره ایله نیوره نهرلرینك ملتقاسنده نیوره ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، ٢٠٩٣٥ اهالیسی، اعدادیه مكتبی، دارالمعلمینی، مكتب صنایعی، موزه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی، ٢٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، جمعیت علمیه‌سی، دوكمخانه‌سی، زراعت ماكینه‌لری، صاقسی وساتره فابریقه‌لری وخیلی ابنیه وساتر آثار عتیقه‌سی واردر. آنجق سوقاقلری غیر منتظم ومنظره‌سی ناخوشدر.

نور { (Nor) اسقاندیناو تاریخ قدیمنه‌كوره نوروج دولتنك مؤسسی اولوب، مملكت مذكوره بونك اسمنه نسبتله (نوروج) تسمیه اولنمشدر.

نور { فرس شعراسندن آتی كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قطب عالم بن علاء الحق) هندستان مشایخندن اولوب، بنكاله‌لیدر. ٨٤٨ تاریخنده وفات ایدوب، تربه‌سی مرشد آباد قربنده زیارتگاهدر. شو بیت اونكدر:

كردیم بسی سپید سیهی
اما نشد این سیه گلیمی

— ایكنجیسی (قاضی نورالله) ساوه‌لی اولوب، قاضی عیسانك برادر زاده‌سی ایدی. شو بیت اونكدر:

بیمار توام سوی من آخر قدمی نه
زان پیش كه آیی ونیابی اثر ازمن

— اوچنجیسی (محمد نورالدین) كیلانلی وحكیم ابو الفتحك برادری اولوب، ایكیسی ده دهلی‌ده رحلت ایتمشلردی. شو بیت اونكدر:

مدت بیگانگیها یافت چندان امتداد
كز ضمیرم رفت یاد آشناییهای تو

— دردنجیسی (مولانا محمد نورالله) بنكاله‌ده مراد آباد مضافاتندن (بجهروان) قصبه‌سنده نشأت ایدوب، مولوی عبدالرحمانك حلقهٔ مریدانینه داخل اولمش؛ واكهنوده مرشدینك تربه‌سنه مداومت ایدوب، «كلمة الحق» عنوانلی تألیفنه «نور مطلق» عنوانیله بر شرح یازمش؛ و ١٢٥٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

مسكین كسی كه وصل ترا آرزو كند
با خاطر شكسته بجور تو خو كند

— بشنجیسی (میر نورالله) ری قصبه‌سندن اولوب، شاه طهماسب ماضی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونكدر:

دست رقیب داشت بدست آن نگار مست
خندان بمن گذشت مرا گریه داد دست

— آلتنجیسی (نور علیشاه) اصفهانلی اولوب، شاه معصوم دكنی مریدانندن اولدیغی حالده، كریم خان زند زماننده شیرازه كیده‌رك، ارشاده باشلامش؛ ومریدانی پك زیاده تكثر ایتدیكندن، اورانك حاكمی كندیسنی ترك مملكته اجبار ایتمكله، مریدانیله برابر عراق عربه كلمش ایدی. شو بیت اونكدر:

برخاست ز صحرای عدم كنج معانی
چون بحر وجود ازلی موج فشان شد

نورالحق { هندستان ادباسندن ایكی ذاتك اسمی اولوب، بری (شیخ — بن شیخ عبدالحق مشرقی) عن اصل اجدادی بخارالی اولدیغی حالده، دهلیده یاشامش، و١٠٧٣ده وفات ایتمشدر. «زبدة التواریخ» عنوانیله برتألیفی وصحیح بخاری ومسلم شرحلری واردر.

— دیكری (— منعم) بریلی قاضیسی اولوب، پك چوق قصاید عربیه وفارسیه‌سی ومنظوم برتفسیر شریفی واردر. ١٢٠٠ تاریخلرنده برحیات ایدی.

نورالدین آرسلان { موصل وجزیره جوارلرنده حكومت سورن اتابكان دولتنك آلتنجی حكمداری اولوب، (عزالدین مسعود بن قطب الدین مودود بن عمادالدین زنكی)نك اوغلیدر. ٥٨٩ده پدری عزالدین مسعوده خلف اولوب، تزلزله یوز طوتمش اولان اجدادی فر ودولتنی تجدید وتقویه‌یه صرف مساعی ایله، اقرباسندن هربری برطرفده حاكم بولنانلری كندیسنی طانیمغه مجبور ایتمش؛ و ١٨ سنه كمال عدالت ورویتله حكومت سوردكدن صكره، ٦٠٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. — اوغلی وخلفی اولان عزالدین مسعود ثانینك دخی بو اسمله مسمی براوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده، صبی اولدیغی حالده، اسماً سلطنتی اعلان اولنمش ایسه‌ده، وصیسی ومدبر اموری اولان بدرالدین لؤلؤ حكومتی ضبط ایتمشدی.

نور الدين زنكى { ونور الدين شهيد [« نور الدين محمود »
ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

نور الدين على { (الملك الافضل —) صلاح‌الدين ايوبينك اولادندن
اولوب، ٥٦٥ ده طوغمش؛ وبدرى زماننده دمشق وفلسطين حاكمى اولوب، صلاح الدينك وفاتنده برادرى ملك عزيز عماد الدين عثمان مصرده تخت نشين اولديغى كبى ، عمجه‌سى ملك عادل سيف‌الدين ابو بكر دخى شام وفلسطينى ضبط ايتمكله، صاحب ترجمه آچيقده قالمش ايدى.
— مصرده حكومت سورن مماليك بحريه‌نك دخى ايكنجيسنك اسميدر. [« منصور (ملك —) » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

نور الدين عوفى { « جامع الحكايات » عنوانلى كتاب مشهورك
مؤلفى اولوب، بونى دهلى حكمدارلرندن شمس‌الدين آلتمشك امراسندن نظام‌الملك محمودك نامنه ٦٢٨ تاريخنده يازمشدر.

نور الدين محمود { (الملك العادل ابوالقاسم — بن عمادالدين زنكى
آقسنقر) موصل وجزيره جهتلرنده حكم سورن اتابكان دولتنك مؤسسى اولان عمادالدين زنكينك ايكنجى اوغلى اولوب، ٥١١ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ٥٤١ ده، بدرينك وقوع وفاتيله، بيوك برادرى سيف‌الدين غازينك موصل تختنه جلوسى اوزرينه، كنديسى حلبى بنى ارتقدن ضبط ايده‌رك، اوراده مسند نشين حكومت اولمش؛ وكيده‌رك حما، حمص، بعلبك ودمشقى ضبط ايله، عادتا بر دولت تشكيل ايده‌رك، برطرفدن روملردن وبرطرفدن‌ده شامك جنوب جهتلرينه وفلسطينه مسلط اولان اهل صليبدن برچوق يرلر واز آن جمله رعش، بهسا، رقه ، بانياس وسائر بلادى دخى فتح والحاق ايلمشيدى . نهايت درجه‌ده جسور وموفق وعادل ومحب علما وادبا وصاحب خيرات وحسنات بر پادشاه اولمغله، صيت وشهرتى عالمكير اولوب، حتى دشمنلرى اولان اهل صليب فرنكلرى دخى عدالت واقتدارينه حيران اولمشلردى. حلبده، دمشقده، حماده، حمصده، بعلبكده، منبجده وسائر محللرده جسيم مدرسه‌لر، دارالحديثلر، جوامع شريفه وسائر مبرات تأسيس ، واوقاف عظيمه تخصيص ايلديكى كبى ، دمشقده « بيمارستان كبير »ناميله مكمل بر خسته‌خانه بايدير مشيدى، كه مصرينك اك مشهور اطباسى بو بيمارستانده خدمت ايتمشلردر. صلاح الدين ايوبى وعمى شيركوه صاحب ترجمه‌نك امراسندن ايكن، مصرده‌كى ملوك فاطميه‌نك استمدادى اوزرينه، مشاراليهما صاحب ترجمه طرفندن عساكر امداديه ايله ايكى دفعه مصره اعزام اولنمش؛ ونهايت اوراده قالوب، دولت ايوبيه‌يى تشكيل ايتمشلردى . الحاصل صلاح الدين ايوبى‌يه دخى نور الدين محمودك مكتب عدل ومدنيتنك شاكردى نظريله باقيله‌بيلير. يكرمى سكز سنه كمال عدالت وموفقيتله اجراى حكومتدن صكره، ٥٦٩ تاريخنده خناقدن وفات ايدوب، ١١ ياشنده بولنان اوغلى ملك صالح عمادالدين اسماعيلى خلف براقمش ايسه‌ده، يالكز حلب بونك النده قالوب، سائر ممالك شام صلاح الدين ايوبينك الينه كچمش؛ وموى‌اليهك وفاتنده حلب دخى ايوبيلرك الينه كچوب، صاحب ترجمه‌نك قورديغى دولت دوام ايده‌مه‌مشدر.

نوربانو { جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك قادينلرندن اولوب ، سلطان مراد
خان ثالثك والده‌سيدر، كه پادشاه مشاراليه زماننده اك اول (مهد عليا) لقبله كسب اشتهار ونفوذ واعتبار ايتمشدر. اسكدارده (عتيق والده سلطان) ديمكله معروف جامع شريفك بانيه‌سيدر.

نورتاپتون { (Northampton) انكلتره‌نك وسطلرنده و لوندره‌نك
١٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى بر شهر اولوب ، ٦١٠١١ اهاليسى، متعدد مكتب وخسته‌خانه‌لرى، حيوانات وذخاير تجارتى و بيوك دباغخانه‌لريله قونده‌ره وسائره فابريقه‌لرى واردر.
— نورتامپتون ايالتى ٢٠٤٩ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، ٢٧٢٥٥٥ اهاليسى واردر. اراضيسى كوزل تپه‌لرله اووه‌لردن عبارت وطوپراغى پك منبت اولوب، اورمان وچايرلريله اشجار مثمره‌سى دخى چوقدر . هواسى معتدلدر. دمير معدنلرى چوقدر. ايالت ٢٠ قضايه منقسم اولوب ، ٣٥٦ ناحيه‌يى حاويدر.
— آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك مساچوست جمهوريتنده وبوستونك ١٢٥ كيلومتره جنوبنده‌دخى

بواسطه برقصبه اولوب، ١٢١٧٠ اهالیسی، قیزلره مخصوص بیوك مكتبلری، ١٨٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی وبرچوق فابریقه‌لرله خیراتی واردر.

نورتومبرلاند (Northumberland) نفس انكلتره‌نك اك شمالی ایالتی اولوب، شمالاً اسقوچیه ایله، شرقاً بحر شمالی ایله، جنوباً دورهام، غرباً دخی كومبرلاند ایالتلری ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٢١ مربع كیلومتره اولوب، ٤٣٤٠٨٥ اهالی ایله مسكوندر. اراضیسی عارضه‌لی وهواسی صوغوق ایسه‌ده، طوپراغی منبت ومكمل صورتده مزروعدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. كومور، قورشون ودمیر معدنلری كثرتلیدر. مركزی (نیوقاستله) شهری اولوب، ایالتك اكثر فابریقه‌لری بوشهردەدر.

نورجهان بیكم مشاهیر شاعراتدن اولوب، هندستان ملوك كوركانیه‌سندن جهانكیرك زوجه‌سی ووزیر اعتماد الدوله‌نك قیزی ایدی. زوجی زماننده حائز اولدیغی نفوذ واقتداری خیره صرف ایدوب، بر چوق خیرات ومبرات براقمشدر. جهانكیرك وفاتندن صكره دخی نفوذ واعتبارینی محافظه ایدوب، كایتلی تخصیصاتله لاهورده اقامت ایتمش؛ و ١٠٥٥ ده ٧٢ یاشنده وفات ایدوب، بك مكمل ومطنطن بر تربهٔ مخصوصه‌یه دفن اولنمشدر. اشعار فارسیه‌سی متین وكوزل اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

نام توبردم وزدم آتش بجان خویش
در آتشم چو شمع ز دست زبان خویش

نوردكوپینغ (Nordkœping) اسوجك لینكوپینغ ایالتنده واستوقهولمك ١٥٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق بالطیق دكیزی ساحلنده برشهر اولوب، ٢٧٢٠٠ اهالیسی، دمیر خانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاه وحوضلری، دباغخانه‌لری، یوك منسوجات وسائره فابریقه‌لری ومعدن صولری واردر.

نوردلاند (Nordland) نوروجك شمال جهتنده برخطه اولوب، ٦٥° ایله ٦٩° عرض شمالی آره‌سنده وساحل ایله اسوج حدودنی آیران طاغلر صرتی بیننده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٩٦٥ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٣٥٠٠ كشیدر. ساحلی پك كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، حسابسز بورون وقبالری قارشیلرنده برچوق آطه‌لری واردر، كه جمله‌نك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٦١٣٧ مربع كیلومترویه بالغ اولور. اراضیسی طاغاق اولوب، شمالدن جنوبه ممتد اولور برقاچ صره طاغلری واردر. ارتفاع وسطیسی ٨٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌سنده اولوب، قله‌كبی یوكسلیر طاغ وتپه‌لری‌ده واردر. سواحلنده هواسی عرضنه نسبةً معتدل اولوب، وسطی درجهٔ حرارتی ٤ درجه؛ ایچ طرفلری ایسه قیشین پك صوغوقدر. یازین وادیلرنده میزان‌الحراره ٢٥ درجه‌یه قدر چیقوب، اورته‌لق كوزل چایرلرله اورتیلیر. برمقدار آرپه، چاودار وبولاف دخی اولور. باقر وكومش معدنلری واردر. لكن اصل اهالیسنك مدار تعیشی بالقجیلقدر. ادارةً (ترومسو) ایالتنه ملحق بر قضا تشكیل ایدوب، ٤ ناحیه‌یه منقسمدر.

نوردن (Norden) دانیمارقه مشاهیر سیاحیننده‌ن اولوب، ١٧٠٨ ده غلوقستادده طوغمش؛ و ١٧٤٢ ده وفات ایتمشدر. مصر ونوبه‌یه سیاحت ایدوب، مفصل بر سیاحتنامه ایله مصرك طیبه شهر قدیمنك آثار عتیقه‌سی حقنده بركتاب براقمشدر.

نوردهاوزن (Nordhausen) پروسیه‌ده صاقسه ایالتنك (ارفورت) سنجاغنده وارفورتك ٦٢ كیلومتره شمال غربیسنده قضا مركزی برشهر اولوب، ٢٦٢٠٠ اهالیسی واسپرتو، مسكرات، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لری واردر.

نورس عثمانلی شعراسندن ایكی ذاتك اسم ومخلصیدر:

برنجیسی (عبدالرزاق — افندی) كركوكلی اولوب، (نورس قدیم) دینمكله معروفدر. درسعادته ورودله، موالی دوریه صنفنه داخل اولدقدن صكره، زباندرازلق تهمتیله ١١٧٥ ده بروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی وكندینه مخصوص اداسی واردر.

— ایكنجیسی بغداد والیسی علی رضا پاشانك متقاسندن اولوب، افندیسنك وفاتندن صكره درسعادته ورودله، برمدت خارجیه تحریرات اوطه‌سنه

بعد الدوام، بغداده عودت ایتمشیدی. اکثر اشعاری فارسیدر.

نورفولق { (Norfolk) انکلتره‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شرقاً وشمالاً بحر شمالی ایله، غرباً واج کورفزی ولینقولن ایالتیله، جنوباً دخی سوفولق ایالتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤٨٧ مربع کیلومتره اولوب، ٤٤٤٧٥٠ اهالیسی واردر. هواسی پك صوغوق واراضیسی آز منبت اولوب، صولاق یرلری چوق اولمغله برابر، زراعتی پك ایلریدر. مرعالری وحیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی وتجارت بحریه‌سی پك ایلریدر. مرکزی (نورویچ) شهریدر.

نورفولق { (Norfolk) ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیه جمهوریتنده و(ریچموند)ك ١٣٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (جامس) خلیجنده والیزابت نهرینك ساحل یمیننده بر شهر واسکله اولوب، ٢١٩٦٥ اهالیسی، صاغلام وکنیش لیمانی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلریله مؤسسات خیریه‌سی، ماسونلره مخصوص بیوك بر معبدی وایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

نورفولق { (Norfolk) بحر محیط کبیرده یکی زلانده ایله یکی قالدونیه آره‌سنده ٢٩°١' عرض جنوبی ایله ١٦٥°٥٠' طول شرقیده واقع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣ مربع کیلومتره‌در. مشهور قپودان قوق طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا غیر مسکون ایکن، بعده انکلیزلر بعض جانیلره منفی اتخاذ ایتمش؛ وصکره بر طاقم مهاجرلر دخی یرلشه‌رك، زراعت وحیواناتله کچینمکه باشلامشلردر.

نورمان { (Normands, Northmans) «شمال آدملری» دیمك اولان بو اسم قرون وسطاده اوروپای غربی‌یه واك زیاده، انکلتره ایله فرانسه‌یه مسلط اولان اسقاندیناو (یعنی اسوج، نوروج، دانیمارقه) قورصانلرینه وریلیردی. بونلر بدنجی وسکزنجی قرن میلادیده بیوك برتانیه جزائرینی و شارلمانك وفاتندن صکره فرانسه‌نك شمال جهتنی یغما ایتدکدن صکره، طقوزنجی قرن میلادیده بالاجتماع بیوك قوتله هجوم ایله، بر طاقم حکومتلر تشکیل ایده‌رك، یرلشمش؛ ورئیسلری قونت ودوقه عنوانلرینی آلمشلردی. فرانسه‌ده تشکیل ایتدکلری حکومتلرك اك بیوکی الیوم نورماندیه نامنی محافظه ایدن ومانشه ساحلنده بولنان بر ایدی. اوراده اونجی قرن میلادیده دین عیسوی‌یی دخی قبول ایتمش؛ ولسانلرینی دخی دکیشدیروب، فرانسزلرله بالاختلاط، فرانسزلاشمشلردی. لکن سفائنله اوته‌یه بری‌یه صارقندیلق ایتمکدن واز کچمیوب، اون برنجی قرن میلادیده انکلتره‌یی وسیجلیه‌یی ایله آدریاتیق ساحلنده بعض یرلری ضبط ایده‌رك، آیری آیری حکومتلر تأسیس ایتمشلردی. انکلیز لسانده فرانسزجه‌دن بر چوق کلمه‌لرك دخولی نورمانلرك انکلتره‌یه حاکم اولدقلری زمانده واقع اولمشدر. آمریقایه وسائر طرفلره دخی سیاحت ایده‌رك، بر چوق یرلر کشف، ومهاجرلر تأسیس ایتمشلردی. نورمانلر اوزون بویلی، تندرست، توانا، جسور، اسفار بحریه‌ده جری وماهر وآنجق یغماکر ومرحمتسز آدملر ایدی.

نورماندیه { (Normandie) فرانسه‌نك تقسیمات قدیمه‌سنده شمال غربی جهتنده ومانشه ساحلنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً مانشه دکیزیله، شرقاً پیقاردیه و «فرانسه آطه‌سی» دینلن خطه، جنوباً اورلیانه ومنه، غرباً دخی برتانیه خطه‌لریله محدود ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٤٠٠ مربع کیلومتره اولوب، شمدیکی تقسیماتده: آشاغی سینه، اوره، قالوادو، اورنه ومانشه اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. مرکزی (روئن) شهری ایدی. اراضیسی اولدقچه منبت اولوب، مرعالری وقیون وصیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوق وکندینه مخصوص بر جنس آتلری مشهوردر. پینیر ویاغی کرك پارسده وکرك انکلتره‌ده پك مقبولدر. طاغ الملری پك چوق اولوب، بوندن (سیدره) تعبیر ایتدکلری بر نوع شرابدن کلیتله یاپارلر. نورماندیه‌لیلر چالیشقان وذکی آدملر اولوب، یالکز زراعت وحیواناتله وکمیجیلکله قناعت ایتمکسزین، اك زیاده روئنده بر چوق فابریقه‌لر دخی تأسیس ایتمش؛ وصنایعی ایلریلتمشلردر. مع‌هذا بو مملکتده فقر وضرورت فرانسه‌نك سائر طرفلرندن زیاده اولوب، نفوسی دخی تدنیده‌در.

نورمبرغ (Nuremberg) باویره نك وسطی فرانقونیه ایالتنده و (آنسباخ) ك ٤٠ كیلومتره شمال شرقیسنده قضا مركزی بیوك برشهر اولوب، ١١٤٨٩٠ اهالیسی، متعدد مكاتبی، جمعیات علمیه‌سی، كتبخانه‌لری، موزه‌سی، تیاتروسی، برجلری، اسكی برسرایی، طار وطولاشیقلی سوقاقلری، متعدد ومتنوع فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. كاغد، ساعت، اویون كاغدلری وتفنك فابریقه‌لری الك اول بو شهرده یاپلمشدر

نوروج (Norvéga) آوروپانك منتهای شمالنده واقع اسقاندیناو شبه جزیره‌سنك قسم غربی وغرب شمالیسندن عبارت بر مملكت اولوب، شبه جزیرۀ مذكوره‌نك قسم باقیسندن عبارت اولان اسوج ایله برلكده بردولت متحده تشكیل ایدیور

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — نوروجك بوقاریسی یعنی شمال طرفی طار اولوب، آشاغی طرفی كیتدكجه كنیشلیه‌رك بیضی الشكل برصورت آلمغله، برپاره كیسه‌سی شكلنی ابراز ایدیور؛ ومنتهای جنوبنده بربیوك كورفزله اسوجدن آیریله‌رق، آیریجه برشبه جزیره صورتنی آلیور. ´١٠ °٧١ ایله ´٥٩ °٥٧ عرض شمالی و ´٣٠ °٢ ایله ´٢٠ °٢٨ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شرق وشماله طوغری بوقدر امتدادی طار وهمان بوش اولان قسمندن طولانی اولوب. بوقسمه اصل معمور ومسكون اولان وبیضی الشكل بولنان قسمی °٥٤ عرض شمالی ایله °١١ طول شرقیه قدر آنجق ممتد اولیور. شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، غرباً بحر محیط آطلاسی وبوكا ملحق بحر شمالی ایله، جنوباً (اسقاكرراق) دكیزی ویا بوغازیله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دخی اسوجله وفینلانده وروسیه ایله محدوددر. قره‌دەكی حدودی ٢٥٤٠ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، بونك ١٦٧٠ كیلومتره‌لكی اسوج و ٨٧٠ كیلومتره‌لكی فینلانده وروسیه حدودندن عبارتدر. مساحۀ سطحیه‌سی ٣٢٢٣٠٤ مربع كیلومتره اولوب، ١٩٨٨٦٧٤ اهالی ایله مسكوندر، كه هر مربع كیلومتره باشنه ٦ كشی دوشیور.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — بربوق وقت نوروج ساحل بحردن اسوج حدودینه طوغری كیتدكجه یوكسلیر برماسه‌دن عبارت واسوجدن اوزون برطاغ صره‌سیله آیرلمش ظن اولنور ایدی. حالبوكه بویله دكلیوب، ساحل بحردن بردن بره یوكسلیر قیالق یوكسكلكلردن باشلایه‌رق شرقه طوغری ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ ایله ٩٠٠ متره آره‌لرنده بولنان بك عارضه‌لی یایله‌دن عبارتدر، كه اوته‌سنده، بریسنده غیرمنتظم برصورتده ٢٠٠٠ و ٢٣٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوكسلیر طاغلری وار ایسه‌ده، بو جبالی سلسله تشكیل ایده‌جك صورتده برصره‌ده دكلدر. الك یوكسك طاغلری مملكتك الك كنیش محلی اولان جنوب جهتنده واقع (دووره‌فیلد) ایله (لانكه‌فیلد) جبالیدر. بو ایكی طاغك برنجیسی قسم مذكورك شمال طرفنده بر دائره تشكیل ایدوب، الك یوكسككاری اولان (كولنی) طاغنك ٢٥٦٠ متره ارتفاعی واردر. بونك اطرافنده سنهاته، روندانه، ایمس، یوتوند، سوتنه طاغلری بولنیور، كه جمله‌سنك ارتفاعلری ٢٠٠٠ متره‌یی متجاوزدر. (لانكه‌فیلد) ایسه بوكومه‌دن آیریله‌رق برسلسله وبرتقسیم میاه خطی تشكیل ایده‌جك صورتده جنوبه طوغری ممتد اولور. بونك الك یوكسك محلی اولان (یوقولن) ك ١٩٦٨ متره ارتفاعی واردر.

جبال مذكوره‌نك شرقنده اسوج حدودینه طوغری مائل (اوپلاند) سمیله بر یایله ممتداولیور، كه نوروجك الك بیوك انهاری بوده آقوب، بونلرك الك بیوكلری: (غلومن) ایله (درامس) نهرلریدر، كه ایكیسی‌ده برحوضه داخلنده آقوب، برنجیسی ٥٦٧ وایكنجیسی ٣٠٠ كیلومتره‌لك جریاندن، وبرچوق چایلرك صولرینی جمع ایله برطاقم كوللر تشكیل ایتدكدن صكره، (اسقاكرراق) دكیزینه دوكیلورلر. بونلرك شمال شرقیسنده (قلار) نهری (فوموند) كولندن خروجله، نوروجده ١٣٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، اسوجه داخل اولور. ذكر اولنان ایكی ایرماق حوضه‌سنك جنوب غربیسنده ینه (اسقاكرراق) ه منصب اولان اوزره، (لانكه فیلد) طاغلرندن اینر برقاچ نهر بولنوب، الك بیوككاری (لاكن) ایله (نیسر) نهرلریدر. طبش

دکزینه دوکیلن انهاره کلنجه، او جهتدن طاغلر ساحله قریب اولوب، مسافه آز اولدیغندن ، وساحلدن تا مملکتك ایچنه قدر نفوذ ایدر (فیورد) تعبیر اولنور برطاقم طار، اوزون وپك طولاشیقلی ودالّی خلیجلر بولندیغندن، اوجهتك انهاری بو خلیجلره دوکیلور برطاقم قیصه چایلر وسیللردن عبارتدر . بناءً علیه، او جهتدن انهار برینه بو خلیجلری صاییق اقتضا ایدر . بونلرك باشلیجه‌لری جنوبدن باشلایه‌رق: بوقه‌فیورد، هاردانکرفیورد، هپسندن اوزونی اولان سونیه‌فیورد، ایزه‌فیورد، ایچریسی ایچ ایچه برقاچ کول تشکیل ایدن تروندیس فیورد ، فولدن فیورد، ساالتن فیورد، اوفوتن فیورد واك شمالده‌کی پورسانکرفیورد، لاقسه‌فیورد وتانافیورددر. کوللری دخی چوق ایسه‌ده، اسوج وفینلانده‌یه نسبةً آز واکثری انهارك توسعندن متشکل وسعتلرینه نسبةً پك درینددر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌لرینك مجموعی ٧٦٠٠ مربع کیلومتره‌در. اك بیوکلری: میوسن ، فومونده راند سفیورد، تیریفیورد واوپرن کوللریدر.

سواحل وجزایری . — نوروجك سواحلی کیرنتی وچیقنتیلر حساب اولنمازسه ، ٢٨٠٠ کیلومتره‌دن عبارت اولدیغی حالده، کیرنتی وچیقنتیلری اوقدر چوقدر، که بونلر دخی داخل حساب اولنجه، سواحلنك بویی ٢٠٠٠٠ کیلومتره‌یه بالغ اولور . بوسواحل پك اویمه‌لی بردانتله شکلنی ابراز ایتدکدن بشقه، حسابسز برون وخلیجلری قارشیلرنده بیوك کوچك برچوق جزایر دخی بولنیور. کرك بو آطه‌لرك آره‌لرنده وکرك هرطرفه تشعب ایدن خلیجلرك ایچنده دکیز برچوق طار بوغازلر تشکیل ایدیور . علی‌الخصوص مذکور خلیجلرك برطاقمی ایکی‌طرفدن ٨٠٠ متره‌یه‌قدر یوکسلیر دیوار کبی قیالق طاغلرله محاط اوله‌رق، بوسدلرك اوقدر مرتفع تپه‌لرندن بردنبره ویا قیالره چارپه‌رق برچوق شلاله‌لر بیاض برکوپوك حالنده دکیزه دوشیور؛ وبعضیسی هواده بخاره قلب اولنه‌رق، اشعهٔ شمسك انعکاسندن کوزل قوس قزحلر ارائه ایدرلر . برطاقملری‌ده ایکی جهتدن یاز موسمنده زمرد آسا چایرلر وچام اورمانلریله مزیندر. هرایکی صورتده نوروجك سواحلی کرهٔ ارض اوزرنده امثالسز اولوب، برکره کورن سیاح عمری اولدقجه، خاطره‌سی ذهنندن چیقماز. بونلردن چوغنك آغزلری طار ونسبةً صیغ اولوب، ایچ طرفلری کنیشلنمکله برابر درینلشیر. ایچلرینه دوکیلان سیللرك کثرتندن بعضلرینك صولری عادتا طاتلی اولوب ، بونلر قیشین طوکارسه‌ده، صولری طوزلی اولانلر طوکماز . مدوجزر دخی ایچلرنده چوق حس اولنور. بعضلرینك آره‌لرنده (اید) تعبیر اولنور برطاقم طبیعی جدوللر بولنوب، بونلر واسطه‌سیله آره‌لرنده اختلاط اولنور.

نوروجك آطه‌لرینك مجموع مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٩٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٢٢٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندرلر . بوآطه‌لرك تعدادی پك اوزون اولوب، جنوبدن باشلایه‌رق یالکز اك بیوکلرینی ذکر ایده‌جکز: قارمو ، دولمو ، استوردو ، اسمولن ، هتیرن، فیورن ، ویغتنو، الکو، وکنو، دونو، موسکنه، لوفوندن‌طاقمی، دستراان طاقمی، سنین، قوالو، ریغوادسو، واندو، آرنو، سورو وساره .

اقلیم وهواسی . — نوروجك مساحهٔ سطحیه‌سنك برثلثی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده اولوب ، برثلثی دخی ٣١٠ متره‌دن یوکسك اولدیغندن ، عرض ایله ارتفاع هوانك برودت وسرتلکنی موجب اولمق اقتضا ایدرکن ، مکسیقه کورفزندن کلن (غولف استریم) نام مشهور صیجاق آقندینك تأثیریله، نوروجك هواسی بواقتضای طبیعیدن چوق دها ملایم اولوب ، هله سواحلنده قیشین میزان‌الحراره اك شمالی نقطه‌لرنده دخی تحت‌الصفر ١٠ درکه‌دن آشاغی اینمز ؛ ویازین دخی ، دکیز ملتملرینك تأثیریله صفردن یوقاری ٩ ایله ١٤ درجه‌لری آره‌لرنده اولوب ، نادراً ٢٥ درجه‌یه چیقار . نوروج ایله بحرمحیط آطلاسینك اوبر ساحلنده ینه اوعرضده بولنان یرلر آره‌سنده پك بیوك برفرق واردر ؛ غروئنلاند وایسلانده‌ده سرمدی قارلر وبوزلرله مستور یرلرده هیچ برآغاج بیتمدیکی حالده، نوروجك سواحلنده جسیم اورمانلر بولنوب، الما، آرمود، اریك، کراز آغاجلری پك کوزل میوه ویریور. نوروجك رطوبتی، یاغمورلری

وسيسلرى چوق اولوب، قيشين اكثريا جنوب غربى روزكارى اسمسى‌ده هواسنك عرضنه نسبةً ملايمتنى موجب اوليور. آنجق ساحلدن آيريلوب، ايچرى‌يه طوغرى كيتدكجه، بوتأثيرك قوّتى آزالوب، دكيزدن اوزاق اولان ايچ طرفلرنده عرضك حكمى جارى اولمغله، اورالرده قيشين ميزان‌الحراره تحت الصفره ٤٥ درجه‌يه قدر اينر؛ وياز ين دخى كونشك پك آز غيبوبت ايتمسندن طولايى، صفردن يوقارى ٣٥ درجه‌يه قدر چيقار.

نباتات ومعادنى، محصولات وحيوانات ومنابع ثروتى. — نوروج اورمانلريله معروف بريراولوب، وقتيله سواحل وجزايرينك دخى اورمانلرله مستور بولنمش اولديغى آثار ارضيه ايله مثبت اولديغى حالده، شمدى اورالرى چيلاق ايسه‌ده، سواحلدن برآز آيريلنجه، واسع اورمانلره تصادف اولنوب، مساحهٔ سطحيه‌سنك ٦٤٠٠٠ مربع كيلومتره‌لكى يعنى مساحهٔ عموميه‌سنك برخمسى اورمانلره مستوردر. اكثر اشجارى چام وچيرا اولوب، جنوب جهتلرنده كوركن وشماله طوغرى مختلف عرضلره قدر قايين آغاجى، آقچه آغاج وسكود دخى بولنور. اورمانلر ١٠٠٠ مترەلك ارتفاعلره قدر چيقار. سائر نباتاتى عرض وارتفاع ووضعيت اراضى‌يه كوره نباتات قطبيه وآطلاسيه صنوفنه منقسمدر.

محصولاته كلنجه: بغداى ٣٠َ ٦٤° ، چاودار وبولاف ٦٩° وآربه ٧٠° عرض شماليه قدر وبناته ايسه نوروجك هرطرفنده حاصل اولور. ذخيره وبناته اكيلن اراضى مزروعه‌سى ٢٥٠٠ مربع كيلومتره‌يه بالغ اوليور. الما ٦٥°، كراز ٦٦° عرض شماليه قدر يتيشوب، آيوه، شفتالى، زردالى، بادم، جوزوسائر بعض ميوه‌لر دخى ياالكز جنوبده وياساحله قريب يرلرده كاله ايره‌بيليور. شماله آرقه‌سنى ويرمش ديوارلره سرلمش آصمه‌لرك اوزومى صيجاق سنه‌لرده يتيشوب، پك لذيذ وطاتلى اولور. ديكر بعض اشجار مثمره دخى بوصورتله يتيشديريلير. كتن، كنوير، توتون وشربنجى اوتى دخى زرع اولنور. شمال جهتلرنده درجهٔ عرضه كوره كونشك هيچ غروب ايتمديكى برايكى آى ظرفنده اكيلوب بيچيلير بعض محصولاتى‌ده واردر. هوا وطوپراغك عدم مساعده‌سيله برابر، اراضينك دخى باشليجه بيوك جفتاكار حالنده اولوب، عموم اهالى بيننده منقسم اولماسى كبى احوال نوروجده زراعتك ترقيسنه مانع اولوب، ايچ طرفلرينك اهاليسى اورمانلردن كراسته ايندرمكى وسواحل اهاليسى‌ده باليقچيلغى دها فائده‌لى بوله‌رق، ترجيح ايتدكلرندن، زراعته چوق اهميت ويرلميور؛ واكثر يرلرنده صپان يريله قوللانلميوب، قازمه وبل ايله ايشلرلر. هله شمال جهتلرنده زراعت بتاتبه منحصردر. مع‌هذا برمليونه قريب نوروجلى زراعت وحيواناتله مشغولدرلر. ذخاير محصولاتنك مجموعى سنوى حد وسطى اوزره ١٣ وبناته ٧ مليون يكى قنطار راده‌لرنده اولوب، احتياج محلى‌يه كفايت ايتمكله، خارجدن ٢ ½ مليون قنطارقدرذخيره جلب وادخاله احتياج واردر.

حيوانات اهليه يتيشديرمك وباغ وپينير چيقارمق ايشلرى نوروجده زراعتدن دها ايلرى اولوب حزيراندن ايلول نهايتنه‌دك طاغلرده ويوكسك يايله‌لرده مرعالر برچوق صيغير وقيون وخركله سوريلرى بسلرلر. قيشين حيوانات سواحلده واقع اولوب نادراً قارله ستر اولنان آلچق تپه‌لردن عبارت قيشلاقلره ايندريلوب، اكثريا بنه آچيقده طوتيليرلر. وآنجق آخوره ادخاللرينه مجبوريت الويرديكنده، اوت قيت اولديغندن، بالق باشى باليه انى، آغاج قبوغى كبى شيلرله بسلمكه مجبور اولوب، خيلى زحمت چكرلر. صيغيرلرى برمليوندن، قيونلرى بربچق مليوندن زياده، كچيلرى ٣٢٣٠٠٠ آتلرى ١٥٢٠٠٠، طوموزلرى ١٠٠٠٠٠ و(رن) تعبير اولنور مونس صيغيرلرى ٩٧٠٠٠ رأس راده‌لرنده‌در. كرك صيغير وكرك قيونلرى كوچك جثه‌لى اولوب، ات ويباغيجه چوق استفاده‌لى دكلرسه‌ده، سوتلرى چوق اولوب، كليتلى ياغ وپينير چيقار. مذكور رنلر شمال جهتنده لاپونلرك دوه‌لرى حكمنده اولوب، جنوب جهتنده ايسه يبانى حالنده بولنيور. حيوانات وحشيه‌سى چوق ايسه‌ده، جنسلرى آز اولوب، آيى، قورت، تيلكى، صاكسار، قوندوز، وشاق وسائر پوستلرى كورك اعمالنه يارار حيوانات صغيره ايله كيك وسائره‌دن عبارتدر. تيلكينك برنوع ماوى توبايسى واردر، كه كوركى پك مقبولدر.

قره‌قوش، قرتال، شاهین، چاقر وساٸر ییرتیجی قوشلرله آز طیوری وصو قوشلری پك چوق اولوب، هله سواحل قیالرله آطه‌لر صو قوشلریله مستوردر؛ وبونلردن بعضلرینك دووه‌لرینی وپورطه‌لرینی كلیتله طوپلایوب، استفاده ایدرلر. سواحلده بالیغی پك چوق اولوب، نوروجلیلرك اك برنجی مدار تعیشلری بالیقجیلقدر. موروینه بالیغی الك چوق بولنان یرلردن اولوب، بالیق یاغی دنیانك هرطرفنه نوروجدن كیدر. بالینه دخی بولنور.

معادنی چوق ایسه‌ده، اكثری اخراج اولنه‌میه‌جق ویا اخراجلرندن چوق استفاده ایدیله‌میه‌جك صورتده‌در. اك برنجیسی كومش معدنی اولوب، متعدد یرده چیقارلمقده‌در. آلتون معدنلری دخی متعدد ایسه‌ده، هپسی جزئیاتدن عبارتدر. دمیر معدنلری چوق اولدیغی كبی، باقیر، نیكل، قوبالت وساٸر معادن دخی موجوددر.

معارف وصنایع وتجارتی. — نوروج خیلی وقتدن بری داٸرۂ مدنیته داخل اولوب، بوطرفده چوق ترقی ایتمش؛ وهله معارفه اوقدر زیاده اهمیت ویرمشدر. تدریسی مجاناً ومجبوری اولوب، هرچوجق ٨ یاشندن ١٥ یاشنه‌دك برمكتبه دوام ایتمكه ویا اوده تحصیله اجبار اولنور؛ واولرده تحصیل ایدنلر هرسنه معارف اداره‌سی طرفندن امتحان اولنه‌رق، تحصیللری بولنده كورلمزسه، برمكتبه دخوله اجبار ایدیلیر. مكاتب ابتداٸیه رؤساء روحانیه‌نك النده اولوب، اسكی مناستر وارداتی وساٸر اوقاف بومكانبك اداره‌سنه تخصیص اولنمشدر. كویلرك بعضیسی كوچك وخانه‌لری پك سیرك اولدیغندن، اسوجده اولدیغی كبی، نوروجده دخی سیار معلملر واردر؛ بوقبیلدن كویلرك چوجقلری سنوی اوچ آی تحصیله اجبار اولنور. مكاتب رشدیه واعدادیه طوغریدن حكومتك تحت اداره‌سنده اولوب، خصوصی مكتبلر دخی واردر. قریستیانیه‌ده بردارالفنون اولوب، ٤٦ معلمی، ١٠ معلم معاونی و ٨٣١ طلبه‌سی واردر؛ وطب، حقوق، عقاٸد، ادبیات وفنون شعبه‌لرینه منقسمدر. دارالفنونك تخصیصاتی ٦١٥٥٠٠ وعمومیت اوزره معارف مصارفی ٨ ملیون فرانقدر.

نوروجك اك برنجی صنایعی وباشلیجه منابع ثروتی كراسته‌جیلك ایله بالیقجیلقدر. كراسته اورمانلرده قطع اولنه‌رق، حاضرلنیر، وقارلر اریوب، نهرلر طاشنجه، صوایله ساحله ایندیریلیر. سنوی حد وسطی اوزره ٧٠ ملیون فرانق قیمتنده كراسته آوروپای شمالی وغربیه اخراج اولنور. بالیقجیلق كراسته‌جیلكدن‌ده دها استفاده‌لی اولوب، هر سنه كلیتلی مورینه وطرخون بالیقلری صید اولنور؛ وموروینه‌نك جكرینك یاغی اخراج اولندیغی كبی، اتلری دخی صالامورا ویا باصدیرمه حالنده كلیتله اخراج اولنه‌رق، مملكتك اك باشلی منبع ثروتنی تشكیل ایدیور. ساٸر بالقلرك‌ده انواعی صید اولنه‌رق، هم داخلده صرف، هم ممالك اجنبیه‌یه اخراج اولنور. یاغلری ودریلری ایشه یارایان آبی مالغیله ساٸر حیوانات بحریه دخی صید اولنور. بوبالیقلرك باشلریله جكروباغرصاق وساٸره‌سی داخل مملكتده حیوانانه یدیرلدیكی كبی، كوبره مقامنده قوللانلق اوزره، آلمانیه وساٸر طرفلره دخی اخراج اولنور. نوروجك ساٸر صنایعی اوفق تفك شیلردن عبارت اولوب، فابریقه‌لری پك آزدر.

تجارتی همان كاملاً بحراً اجرا اولنوب، اخراجاتی ١٣٥ وادخالاتی ٢٢٠ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در. باشلیجه اخراجاتی بروجه مذكور كراسته، بالیق، حیوانات، قطران، طون و بالیق یاغی وساٸره‌دن، ادخالاتی‌ده ذخیره ایله قهوه، چای، شكر كبی موادّدن وامتعه ومعمولات صناعیه‌دن عبارتدر. كمیجیلك نوروجلیلرك اك باشلی مشغولیتلرندن اولوب، نوروجك علی العموم سفاٸنی ٧٣١٢ پاره‌دن عبارت اولدیغی حالده، ٨٥٩ ی واپور و ٦٤٥٣ ی یلكن كمیسیدر. مجموعی ١٥٩٩١١٧ طونیلاته استیعابنده‌در. لیمان واسكله‌لری چوق اولوب، خلیجلرینك قره‌لرك پك ایچریلرینه قدر اوزانمسی‌ده اختلاط وتجارتی تسهیل ایدیور. دمیر یوللری ١٧٩٥ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، باشلیجه مملكتك جنوب شرقی قسمنده بولنیور؛ وایكی یرده اسوج خطوطیله اختلاط ایتدكلری كبی، بر خطی‌ده شماله طوغری بالامتداد تروندهیم خلیجی ایچنده واقع (تروندهیم) اسكله‌سنه منتهی اولور.

اهالیسی ، جنسیت و لسان و مذهبلری . — نوروجده اوج جنسیته منسوب اهالی بولنوب ، اهالی عمومیه‌نك بوزده ۷۷ یسی اسقاندیناو جنسیتنك نوروج شعبه‌سنه منسوبدر . اسقاندیناو جنسیتی جرمان جنسنك بر فرعی اولوب ، دانیمارقه ، اسوج ونوروج شعبه‌لرینه منقسمدر . بونلردن دانیمارقه‌لیلرله اسوجلیلر اوته‌دن بری کندی لسانلرینی لسان ادبی حالنه قویه‌رق ، اوقویوب یازه‌قده اولدقلری حالده ، نوروجلیلر سویلدکاری لسانی قبا عد ایدوب ، اوته‌دن بری تحت حکمنده بولندقلری دانیمارقه‌لیلرك اسانی لسان ادبی و تحریری اتخاذ ایتمشلردر . آنجق بو صوك زمانلرده کندی لسانلرینی لسان ادبی حالنه قویه‌رق ، دانیمارقه لسانی ترك ایتمکه چالیشیورلر . مملکتك منتهای شمالنده ۱۸ ۵۰۰ قدر لاپون ایله ۶۵۰۰ فینو آ و ۵۵۰۰ فینو آ ایله لاپوندن ملز اهالی بولنیور . فینوآلر فینلانده‌دن کلمه اولوب ، لاپونلر ایسه ، اونلر دخی اقوام تورانیه‌دن اولدقلری حالده ، وقتیله اسقاندیناو شبه جزیره‌سنك یکتا اهالیسی بولندقلری حالده ، بعده قره دکیز وطونه سواحلندن کلن اسقاندیناولر طرفندن کیتدکجه شماله طوغری ایتلمکده‌درلر . ۱۶۵۰ نفوسلری الیوم منتهای شمالده واقع (فینمارق) ده خیمه ایله کوچبه حالنده یاشایورلر . مذهبجه نوروجیلرك قسم کلیسی پروتستانلغك (لوتر) مذهبنده اولوب ، ۲۴ ۰۰۰ قدری دیکر شعبه‌لره منسوب پروتستان ، ۱۰۰۴ ی قتولیك ، ۲۱۴ ی اسرائیلی و ۵۰۰۰ کسوری دینسزدر .

تقسیماتی ، شهر وقصبه وقریه‌لری . — نوروج مقدما ۶ ایالته وبونلر دخی ۲۰ سنجاغه منقسم اولوب ، بعده ایالتلر لغو ایله ، سنجاقلر مستقل قالمش ایسه‌ده ، ایالتلر اداره‌ٔ روحانیه تقسیماتی دخی تشکیل ایتدکلرندن ، واسکیدن آلیشلدیغندن ، جغرافیه‌جه بنه اوصورتله ۶ خطه‌یه منقسم عد اولنور .

خطه	سنجاق	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
قریستیانیا	ساماآلننه	۴ ۱۴۳	۱۲۰ ۸۶۱
	آکرسهوس	۵ ۳۲۱	۱۰۰ ۴۲۷
	قریستیانیا شهری	۱۷	۱۴۸ ۲۱۳
	بوسکرود	۱۴ ۹۹۷	۱۰۵ ۲۰۸
	یارلسبرغ ولورویغ	۲ ۳۲۱	۹۷ ۷۴۵
حامار	هدمارغ	۵۷ ۵۵۸	۱۲۰ ۳۸۶
	قریستیانس	۲۵ ۳۶۲	۱۰۸ ۵۷۹
قریستیانساند	براتسبرغ	۱۵ ۱۸۹	۹۱ ۴۱۰
	ندلس	۹ ۳۴۸	۷۷ ۳۵۲
	لیستر وماندال	۷ ۲۶۴	۷۶ ۲۱۳
	استاوانکر	۹ ۱۴۷	۱۱۴ ۲۲۳
برکن	سونده برکنهوس	۱۵ ۶۰۷	۱۲۷ ۶۷۸
	برکن شهری	۱۴	۵۲ ۸۰۳
	نوردره برکنهوس	۱۸ ۴۷۲	۸۷ ۸۳۹
تروندهیم	رومسدال	۱۴ ۹۹۰	۱۲۷ ۶۶۳
	سونده تروندهیم	۱۸ ۶۰۶	۱۲۳ ۷۵۰
	نوردره تروندهیم	۲۲ ۷۶۹	۸۱ ۵۲۹
ترومسو	نوردلاند	۳۷ ۵۹۹	۱۳۲ ۴۴۷
	ترومسو	۲۶ ۲۴۶	۶۵ ۰۰۹
	فینمارق	۴۷ ۳۸۵	۲۹ ۳۴۱
جمعاً نوروج		۳۲۲ ۳۰۴	۱ ۹۸۸ ۶۷۴

مرکز اداره‌سی قریستیانیا شهری اولوب ، ۱۰ ۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولان شهر وقصبه‌لری ومقدار نفوسلری دخی بروجه آتیدر :

قریستیانیا	۱۴۸ ۲۱۳	قریستیانساند	۱۲ ۵۴۳
برکن	۵۲ ۸۰۳	فردریقستاد	۱۲ ۲۹۲
تروندهیم	۲۸ ۷۹۲	فردریقسهالد	۱۱ ۱۵۹
استاوانکر	۲۳ ۴۸۳	لارویق	۱۰ ۹۲۳
درامن	۲۰ ۴۳۷	قریستیانسوند	۱۰ ۱۳۵

اهالیسنك همان بر ربعی شهر وقصبه واوچ ربعی قرا اهالیسندن اولوب ، کویلرینك چوغی کوچك وخانه‌لری پك سیرکدر . هر کویلینك اوی بر پارمقلق ویا چیتلرله محاط بر قاچ قلبه‌دن مرکب برچفتلك اداره‌سی حالنده‌در . نوروجلیلر بو وجهله تنها یاشامغی سورلر .

اصول اداره‌سی ، قوه‌ٔ مالیه وعسکریه‌سی . — نوروج ۱۸۱۴ دن بری اسوجله بر دولت ثنائیه تشکیل ایدوب ، برشبه جزیره‌نك ایکی قسمندن عبارت اولان بو یرلر بر قرالك تحت حکمنده وامور عسکریه و سیاسیه‌لری مشترك اوله‌رق ، خارجاً برتك دولت تشکیل ایدیورلرسه‌ده ، داخلاً هر بری تماميله مستقل اولوب ، قانون اساسیلری ، بودجه‌لری ، مجلس مبعوثانلری ، هیئت وکلالری و اداره‌ٔ ملکیه‌لری بسبتون آیریدر . قرال اکثریا اسوجده استوقهولم شهرنده وبعضا نوروجده قریستیانیاده اقامت ایدر . ایکی مملکتدن منتخب اعضادن مرکب بر شورای دولت امور

مشترکه خصوصنده قرالك هیئت مشاوره‌سی مقا-
منده‌در. قوهٔ بریه وبحریه‌نك قوماندانلغی وحرب
وصلحه قرار ویرمك خصوصی قراله عائددر. قراللق
(برنادوت) خانداننده ارثاً انتقال ایدیور. ۲۱۱
اعضادن مرکب برمجلس منتخبی اولوب، بونلر کندی
بینلرندن بر ثلثی یعنی ۷٤ اعضا انتخابیله مجلس
اعیانی تشکیل ایدرلر. مبعوثان طوغریدن طوغری‌یه
اهالی طرفندن انتخاب اولنمیوب، بونلرك انتخاب
ایتدکلری منتخبلر واسطه‌سیله یعنی ایکنجی درجه‌ده
انتخاب اولنور. بعض خصوصات مهمه‌ده بو ایکی
مجلس برلشه‌رك، برلکده انعقاد ایدرلر. واردات
ومصارفی ۵۷ ملیون قورون راده‌لرنده اولوب،
بهر قورون ۱ فرانق ایله ۳۹ سانتیم قیمتنده‌در.
خدمت عسکریه ۲۳ یاشندن ۳٦ یاشنه‌دك مجبوری
اولوب، بو مدتك ۵ سنه‌لکی نظامیه، ٤ سنه‌لکی
ردیف و ٤ سنه‌لکی مستحفظ خدمتیدر. آنجق صلح
زماننده عساکر نظامیه یالکز تعلیملرینی اجرا
ایچون، صنفلرینه کوره سنه‌ده برقاچ آی سلاح
آلتنده طوتیلیر. بوندن ماعدا ۱۸ یاشندن ۵۰
یاشنه‌دك اولوب بالفعل خدمت عسکریه‌ده بولنمیانلر
دخی عساکر ملیه‌دن معدوددر. شمال اهالیسی
بعض معافیتلره مظهردر. وقت حضرده قوهٔ
بریه‌سی ۱۷۰۰ ارکان وامرا وضابطان ایله ۱۸۰۰۰
نفردن عبارت اولوب، حرب زماننده بو مقدار
ایکی قاته ابلاغ اولنه‌بیلیر. قوهٔ بحریه‌سی ۵۵ قطعه
سفینه‌دن عبارت اولوب، مجموعی ۲٤۵۰۲ طو-
نیلاته استیعابنده و ۳۳٤۵۰ بیکیر قوتنده و ۲۰۳
طوپی حاویدر. عساکر بحریه‌سی ۹۷ ارکان وامرا
وضابطان ایله ۳۰ ضابط نامزدی، ۳٤ مأمور و ٤۲۰
افرادن عبارت اولوب، خدمت بحریه‌یه آیرلمش
اولان افراد ۲٦۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولیور.

احوال تاریخیه‌سی. — نوروج اسوجله برابر
اك اسکی زمانلرده نیم وحشی ورن سوریلریله
وبالیقجیلقله یاشار لاپونلرله مسکون اولوب، بعده
آسیای وسطیدن کله‌رك آوروپایی استیلا ایدن امم
آریانیه‌دن جرمانلرك برشعبه‌سی اولان اسقاندیناولر
قره دکیز سواحلندن شماله طوغری چیقه‌رق، دا-
نیمارقه‌دن اسوج ونوروج شبه جزیره‌سنه کچمش؛
ولاپونلری شماله طوغری یوسکورده‌رك، شبه
جزیره‌نك قسم جنوبیسنی وسواحلنی ضبط ایتمشلردی.
بونلر اشبو وطن جدیدلرینك حال وموقعی اقتضا-
سنجه، کمیجیلکه سلوك ایدوب، ذاتاً طبیعتلرنده
یغماکرلك حسی اولدیغندن، قورصانلقله دکیزلرده
طولاشمغه وآوروپانك شمال وغرب سواحلنه وعلی-
الخصوص بیوك برتانیه جزایریله فرانسه وفلمنك
سواحلنه صارقندیلق ایتمکه باشلامش؛ وآوروپاجه
«شمال آدملری» دیمك اولان (نورمان) اسمیله
شهرت بولمشلردر. [«نورماز» ماده‌سنه مراجعت.]
اسقاندیناولرك نوروجه ورودلری دمیر دورینه
تصادف ایدوب، اوندن اول تونج وحجر مجلا دور-
لرنده لاپونلرله مسکون بولنمش اولدیغی آثار باقیه‌دن
آکلاشیلیور. نورمانلر معاشله عسکرلکه دخی
کیدوب، بیزانتیون امپراطورلرینك وروسیه دوقه-
لرینك خدمتنده بولنمشلردی. نوروج ایسه برچوق
رؤسا بیننده منقسم اولوب، بینلرنده وقوع بولان
لاینقطع منازعات برطاقملرینی اختیار سفر وغربته
مجبور ایدردی. نهایت ۸۷۲ تاریخنده (هارالد
هارفاکر) نام رئیس دیکرلرینه غلبه چالوب، برنجی
دفعه اوله‌رق، نوروجی ادارهٔ واحده‌یه جمع ایله،
بر دولت تشکیل ایتمش ایسه‌ده، مرقومك وفاتیله،
بو دولت ینه کوچك پارچه‌لره انقسام ایتمش؛ و۹۹۵
تاریخنده (اولاغ تریغواسون) ثانیاً دولتی تشکیل
ایتمش؛ وبرایکنجی انقسامدن صکره نوروج دولتی
نوروجلیلرجه اعزه‌دن معدود اولان (اولاف)
طرفندن قطعیاً تأسیس اولنمشدر. اوندن اول
انکلیزلر معرفتیله ادخال ایدلمش اولان خرستیانلق
بونك زماننده نوروجده تعمم ایدوب، رسماً قبول
اولنمشدر. ۱۰۲۸ تاریخنده دانیمارقه قرالی مشهور
(قانوت) نوروجی سنت اولافدن ضبطله، ایکی
سنه صکره استرداد مملکته قیام ایدن مرقوم
اولافی قتل، ونوروجی دانیمارقه‌یه الحاق ایتمش
ایسه‌ده، ۱۰۳۵ده نوروجلیلر قیام ایله، مرقوم
اولافك اوغلی (مانیوس)ی باشلرینه جلب ایده‌رك،
دانیمارقه‌لیلری اخراج ایتمشلردی. او وقتلرده بر
قاچ بسقپوسلغه منقسم اولوب، شمدیکی قریستیانیانك
موقعنده (اولـو) وتروندهیم موقعنده (نیداروس)
قصبه‌لریله برکن، تونسبرغ وسائر معموره‌لر وبر
چوق مناسترلر تأسیس اولنمش؛ ورؤسای روحانیه

بیوك بر نفوذ قزانوب، قراللرك اقتدارینی چوق تحدید ایتمشلردی . کیدەرك مملکت دورت بیوك قسمه منقسم اولوب، قراللری بر ایدیسەدە، هر برینك حکومتی آیری ایدی . ۱۳۱۹ تاریخنده قرال (هاقون مانیوسون)ك وفاتنده بونك قیزینك اوغلی بولنان اسوج قرالی (اریق) وارثی اولمغله، نورروج اسوجه الحاق اولنمش؛ وبونك وفاتنده ایکی اوغلندن بری اسوج ودیکری نورروج قرالی اولوب، یکیدن آیرلمش ایسەده، بونلردن (هاقون) ۱۳۶۲ تاریخنده بتکرار برلشدیرمش؛ ومتعاقباً اسوجلیلر مکلمبورغ برنسی (آلبرت)ی قراللغه قبول ایتمکله، نورروج یکیدن آیرلمش ایدی . چوق کچمەدن دانیمارقه قرالنك قیزی ومرحوم (هاقون)ك زوجەسی (مارکریته) اوغلی (اولاف)ی هم دانیمارقه هم نورروج قراللغنه تعیینله، نورروجی دانیمارقه ایله برلشدیرمش؛ واوغلنك وفاتنده کندیسی حکم سوروب، مرحوم آلبرتی اخراجله، اسوجی دخی دولتنه الحاق ایتمیشدی . «قالمار اتحادی» نامیله معروف اولان بواتحاد ۱۳۹۷ دە وقوع بولمشدر. مرحومەنك وفاتندن صکره بواتحاد چوق دوام ایدەمیوب، ۱٤۶۸ دە دانیمارقەلیلرله نورروجلیلر اولدنبورغ برنسی (قریستیان)ی قراللغه قبول ایتدکلرندە، اسوجلیلر موافقت ایتمیوب، آیرلمشلردی. او صرەدە نورروجلیلر تحت ضبطلرنده بولنان (اورقادە) و(شتلاند) جزایر مجتمعەسنی اسقوچیایه ترك ایتمکه مجبور اولمشلردی . او وقتدن اعتباراً نورروج دانیمارقه وآلمانیەلی قراللرك تحت ادارەسنده قالوب، بر دور محکومیتده نورروج درەبکاری وایلری کلنلری آلمانلرك معاملات جبریەسندن پك متضرر اولمشلرسەده، کویلیلر واهالینك آشاغی صنفلری زادکان ظلمندن قورتلوب، راحت یاشامغه، وبو سایەدە تجارت وصنایع وثروت مملکت وعلی الخصوص کمیجیلك وسفائن تجاریەلری چوق ترقی، ونفوسی تکثر ایتمش ایدی. آنجق نورروجلیلر حسب الجنسیه آلمانلردن ممنون اولمیوب، اسوجه تمایل کوسترمکده ایدیلر. نهایت ۱۸۱٤ دە عقد اولنان (کیل) معاهدەسی نورروجك اسوجه الحاقنه قرار ویروب، اسوج قراللغنه دسترس اولمش اولان فرانسز (شارل ژن برنادوت)ی اسوج ونورروج قرالی طانیمش ایسەدە، نورروجلیلرك برطاقی مخالفت ومقاومت ایدوب، الیوم حکمفرما اولان قانون اساسی‌یی وضع، ودانیمارقه قرالی بدنجی فردریقك ذاتاً نورروج والیسی بولنان اوغلی (فردریق قریستیان)ی قراللغه انتخاب ایتمشلرسەدە، دول معظمه مشارالیه (شارل ژان)ه نورروجی ضبط ایتمکه مساعده ایتدکلرندن، اسوج عسکری نورروجه داخل اولمش ایسەدە، غالبیته دسترس اولەمدیغندن، نورروجلیلرك قرارلشدیرمش اولدقلری قانون اساسی‌یی ونورروجك ادارۀ داخلیەجه تمامیله استقلالنی تصدیق ایله، یالکز قراللغك وامور حربیه وسیاسیەنك مملکتین بیننده مشترك اولمسنی کندیلرینه قبول ایتدیرمش؛ وبووجهله الی یومنا هذا مشارالیهك ذریتنك قراللغی تحتنده دوام ایتمکده اولان اسوج نورروج دولت متحدەسی وجوده کلمشدر.

نورروجده حکم سورن حکمدارانك اسامیسیله تاریخ قعودلری بروجه آتیدر:

۱. اینلینغ خاندانی

برنجی هارالد	۸۶۳
برنجی اریق	۹۳۳
برنجی هاکین	۹۳۶
ایکنجی هارالد	۹۶۰
« هاکین	۹۶۲
اولاف	۹۹٤
دانیمارقه قرالی سوئنون	۱۰۰۰
ایکنجی اریق	۱۰۰۰
« اولاف (سنت)	۱۰۱۵
دانیمارقه قرالی ایکنجی سوئنون	۱۰۳۰
مانیوس	۱۰۳۶
اوچنجی هارالد	۱۰٤۷
ایکنجی مانیوس واوچنجی اولاف	۱۰۶۶
اوچنجی اولاف (یالکز)	۱۰۶۹
اوچنجی مانیوس	۱۰۸۷
دردنجی اولاف، ایستاین وبرنجی سیغورد	۱۱۰۳
برنجی سیغورد (یالکز)	۱۱۲۲
دردنجی مانیوس ودردنجی هارلد	۱۱۳۰
دردنجی هارالد (یالکز)	۱۱۳۵
هینغو	۱۱۳۶
ایکنجی سیغورد	۱۱۳۶
« ایستاین	۱۱٤۲
بشنجی مانیوس	۱۱٤۲
اوچنجی هاکین	۱۱۶۱
اوچنجی سیغورد	۱۱۶۲
آلتنجی مانیوس	۱۱۶۳
اسور	۱۱۸۵
دردنجی هاکین	۱۲۰۲
کوتورم	۱۲۰٤
ایکنجی هینغو	۱۲۰۵
بشنجی هاکین	۱۲۱۷
بن	۱۲۱۸
دردنجی سیغورد	۱۲۲۰
آلتنجی هاکین	۱۲٤۷
یدنجی مانیوس	۱۲۶۳
ایکنجی اریق	۱۲۸۰
یدنجی هاکین	۱۲۹۹

۲. قولکونغ خاندانی

سکزنجی مانیوس (اسوجده ایکنجی)	۱۳۱۹
سکزنجی هاکین	۱۳۵۰
بشنجی اولاف	۱۳۸۰
ایکی سنەلك فترت	۱۳۸۷

۳. مختلف خاندانلره منسوب

والد مارلی مارکریته ایله پومرانیەلی اوچنجی اریق	۱۳۸۸
قالمار اتحادی	۱۳۹۷
اوچنجی اریق (یالکز)	۱٤۱۲
دانیمارقەیه الحاق	۱٤۳۹
اسوجله اتحاد	۱۸۱٤

[آلت طرفیچون «اسوج» مادەسنه مراجعت بیورلە.]

نورویچ (Norwich) انكلترهنك شرق جهتنده ولوندره‌نك ١٦٠ كيلومتره شمال شرقيسنده (نورفولق) ايالتنك مركزى برشهر اولوب، ١٠٠٩٧٠ اهاليسى، بيوك نشاسته، خردال، بيره، سركه، آياق قابى، چوخه وسائره فابريقه‌لريله دميرخانه ودوكمخانه‌لرى، متعدد بيوك كليسالرى، مكمل بركتبخانه ايله تاريخ طبيعى نمونه‌خانه‌سى ومتعدد جمعيات علميه دائره‌لرينى حاوى بيوك برموزه‌سى، ٢٢٠ يتاقلى خسته‌خانه‌سى، تيمارخانه‌سى ومتعدد مؤسسات خيريه‌سى واردر. پك اسكى برشهردر.

— بواسمله ممالك مجتمعه‌نك قونكتيقوت جمهوريتنده و(هارتفورد)ك ٥٨ كيلومتره شرق جنوبيسنده دخى برقصبه اولوب، ٢١١٤٥ اهاليسى، كاغد، حروفات، اسلحه، طباعت وسائره ماكنه‌لرى، يوك وپاموق منسوجات وسائره فابريقه‌لرى وايشلك تجارتى واردر.

نوره (Nora) قونيه ولايتنك نيكده سنجاغنده واقع (بور) قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، قپادوقيه خطه‌سندن معدود ايدى. قبل الميلاد ٣٢١ تاريخنده (اومن) بو قصبه‌ده آنتيغونه قارشى طول مدت تحصن ومقاومت ايدوب. نهايت دشمن عسكرى ايچندن چيقوب كيتمك طريقنى بولمشيدى.

نوره‌قوب (Nevrekop) سلانيك ولايتنك سيروز سنجاغنده وسيروزك ٥٠ كيلومتره شمال شرقيسنده ويريم طاغنك شرق اتكنده اوله‌رق كوزل برواديده ومسته‌دخى دينلن قره‌صوبك شق ايتديكى براووه‌نك كنارنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ٧٥٩٠ اهاليسى، ٥٩٨ دكانى، ٢١ خانى، ١٢ جامعى، ٥ مسجدى، ٧ تكيه‌سى، ٢ كليساسى، ٧ مسلم و٢ غيرمسلم مكتبى، قيشله‌سى، عسكرى خسته‌خانه‌سى، دبوى، ١٢ دباغخانه‌سى و٣ كرميتخانه‌سى واردر.

— نوره‌قوب قضاسى لوانك منتهاى شمال شرق قسمندن عبارت اولوب، شمال شرق طرفندن شرق روم ايلى وادرنه ولايتى، جنوباً درامه سنجاغى، جنوب غربى طرفندن نفس سيروز، غرباً تيمورحصار وملنك، غرب شمالى جانبندن دخى رازلق قضالريله محدوددر. اراضيسى طاغلق وعارضه‌لى اولوب، شمال شرق حدودنده دوسپات، غرب جهتنده پريم، جنوب طرفنده قره‌طاغ وبوزطاغ كبى جبال مرتفعه بولنوب، بونلرك اتكلرى وقوللرى قضانك هرطرفنه يايلمغله، يالكز مركز قضانك اوكنده‌كى نوره‌قوب وجنوب جهتنده استاجسته اووه‌لرى ناميله ايكى اووه بولنور، واراضئ سائره‌سى طاغ وبايروده‌لردن عبارتدر. مياه جاريه‌سى چوق اولوب، بتون طاغلرك واديلرندن برچاى اينه‌رك، جمله‌سى مذكور قره‌صو ونام ديكرله مسته ايرماغنه طوپلانير، كه اودخى آطه‌لر دكيزينه دوكلمك اوزره، جنوب شرقى‌يه طوغرى آقار. انهار مذكوره‌نك باشليجه‌لرى: قانه، بولانق، طولجه وسائره‌در. اراضيسى منبت اولوب، طاغلرينك اكثرى كراسته‌يه يارار كوزل اشجارى حاوى اورمانلرله مستور اولديغى كبى، قابل زراعت يرلرى‌ده چوق اولوب، بغداى، آرپه، چاودار، مصر، بولاف وسائر حبوباتله كتن، كنوير، توتون، پتاته وميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. باغلرى دخى چوق اولوب، سنوى ٢٠٠٠٠ قيه قدر شراب اعمال اولنور. برخيلى مقدار طوت آغاجلرى دخى بولنوب، ايپك چيقاريليور. حيوانات اهليه‌سى وعلى الخصوص قيون وكچيلرى چوق اولوب، خيلى مقدار يوك، قيل، ياغ، پينير وسائره چيقار. قضا داخلنده اولرده قادينلر معرفتيله پاموقدن بز ويوكدن عبا، شياق وكبه كبيتله اعمال اولنوب، محلنده صرف اولنلندن بشقه، اطرافه وصربيه وبلغارستانه دخى اخراج اولنور. نوره‌قوب قصبه‌سنده وقضانك ديكر محللرنده سنه‌ده برقاچ پنابر قوريلوب، خيلى آليش ويريش ايديلور. قضا ١٢٨ قريه وچفتلكدن مركب اولوب، ٥٤٧٧٣ اهالى ايله مسكوندر، كه بونلرك ٣٠٠٠٠ قدرى اسلام ٢١٠٠٠ قدرى بلغار وقصورى روم، يهودى وقبطيدن عبارتدر. قضانك واردات سنويه‌سى ٤٥٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

نورى عثمانلى شعراسندن برقاچ كشينك مخلصى اولوب، شايان ذكر اولانلرى بروجه آتيدر:

برنجيسى ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى زماننده

قضاندن اولوب، قسطمونیلی واوبده مدفون عرب چلبینك پدریدر .

— ایکنجیسی آناطولیده‌کی آقسرایدن وزمرهٔ قضاتدن اولوب ، شهرت واقتدارجه برنجی عد اولنمغه شایاندر . مشهور یحیی بکك « گنجینهٔ راز » بنه ذیل مقامنده « سبعهٔ سیاره » عنوانیله ۲۰۰۰ بیتی شامل برمنظومه‌سی واردر، که مبدئی شودر:

حمد ایله اولسه اگر نظم کلام
بسمله ایله بولور اول طرز نظام

— اوچنجیسی شاعر شهیر باقینك قوللرندن اولوب، مشارالیه طرفندن رستم پاشایه پیشکش ویرلدیکی حالده، بونك تقدیرینه مظهر اوله‌مامغله، مصرده ایکن قهرندن وفات ایتمشدر . خیرالدین پاشانك یابدیردیغی چینیلی حمامه برچوق تاریخلر سویلمشدر، که‌حمام مذکورك دیوارلرنده‌محکوکدر.

— دردنجیسی (السیدالشیخ حسن — افندی) ۱۰۲۹ ده دنیایه کلوب، ۱۰۷٤ ده بلاطه‌ده واقع کتخدا زاویه‌سنده پوست‌نشین اولمش؛ و ۱۱۰۰ده ارتحال ایتمشدر . آنی الترجه (وحی)نك پدریدر. متصوفانه اشعاری وبعض‌الهیاتی واردر . شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

سنك اسرارکی کشف ایده بردل
اودلی ذوالفقار ایله ایکی دل (یعنی دیل)

— بشنجیسی (نومن زاده — افندی) موره‌ده‌کی آناپولیدن اولوب، ۱۱۷۲ ده اوراده ارباب عصیان النده شهید اولمشدر . شو قطعه اونکدر :

کلکونه دان عارض یار اولدی غنچه لیك
قزدی قزاردی غنچه‌که یوزلر قزارتمدی
یوزلر آغردیرم دیر ایکن سایه بخش اولوب
سنبل آچلدی زلفنه یوزلر آغارتمدی

آلتنجیسی (— بابا) آقره‌لی وحاجی بیرام ولی سلاله‌سندن اولوب، عزیز مشارالیهك طریقته سالك ملامیوندن برذات اولدیغی حالده، ۱۲۰۲ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

نکهت زلفك دلارا شم ایدن شیدالنور
غمی مجنون اولسه عالم کاکلك لیلالنور

— یدنجیسی (وقعه نویس خلیل — بك) عبدالله نائلی پاشانك حفیدی اولوب، سلك کتابه سالك اولمغله ، تذکره‌جیلك ، روزنامه‌جیلك وآمدجیلك کبی مناصبده بولنه‌رق، وقعه نویسلك خدمتنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۱۳ ده وفات ایتمشدر. دیوانی وتاریخی واردر .

— سکزنجیسی (— پاشا) عینتابلی اولوب، ۱۱۷۳ ده طوغمش؛ ویکرمی یاشنده ایکن اکمال علوم ایدوب، رشد وذکاسیله اکتساب شهرت ایتمکله، رتبهٔ میرمیرانی ایله عینتاب متصرفلغنه‌تعیین اولنمش؛ و ۲۸ یاشنده بعض‌ولاتك افترا وسعایتیله اعدام اولنمشدر . مرتب دیوانی وبرچوق شرقیلری واردر .

— طقوزنجیسی (عثمان — پاشا) دیاربکرلی اولوب، بودخی رتبهٔ میرمیرانی ایله بعض‌متصرفلقلرده بولنمشدر . شومطلع اونکدر :

یك نادم افشای ملال ایلدیکمدن
اول غنچه‌یی دلتنك مقال ایلدیکمدن

نوری { فرس شعراسندن دخی بروجه آتی برقاچ کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (قاضی نورالله) شوشترساداتندن وعلماء امامیه‌دن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلتله، لاهور قاضیسی اولمش؛ ومذهب اهل‌سنتده « مجالس المؤمنین » و« احقاق الحق » عنوانلریله ایکی کتاب یازمش ایدی . جهانکیر برکون کندیسنه مذهبنی صورمغله، « سنی‌یم » جوابنی آلنجه، « یلان سویلین قاضینك جزاسی نه‌در ؟ » دیمش ؛ و« عزل وتعزیری اقتضا ایدر » جوابنی آلدقده، دیکنلی بر قیرباجله ضربنی امر ایتمش ؛ وبیچاره اوچنجی ضربه‌ده بایلوب، ۱۰۱۹ ده متأثراً وفات ایتمشدر. شومقطع اونکدر :

خوش پریشان شدهٔ باتو نکفتم نوری
آفتی این سر و سامان تو دارد دربی

— ایکنجیسی (میرزا —) اصفهانلی اولوب،

هرات شیخ‌الاسلامی ایدی. شو بیت اونکدر :

ز شرم وعده خلاف مکن کنار از من
نیامدن ز تو و ذوق انتظار از من

— اوچنجیسی بنه اصفهانلی اولوب، مختصر لکن کوزل اشعاری حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر :

باز ای دل باکه میباشی که بامانیستی
در کجایی چند روزی شدکه پیدا نیستی

— بو مخلصله مولد جناب نبوی حقنده بر منظومه صاحبی اولوب ۸۸۷ تاریخنده وفات ایتمش بر و ۱۰۰۰ تاریخنده وفات ایتمش اصفهانلی دیکر برشاعر بو اندیغی بعض تراجم کتابلرنده کوریلوب، شعرلرینه دسترس اولنه‌مدی. — کذلک بری تبریزلی، بری نیشابورلی وبرده لاهورلی بومخلصله اوچ شاعر بولنمشدر.

نوریق (Norique) روما دولتی زماننده باویره ایله نفس آوستریانك بر قسمیله استیریه‌دن مرکب بیوك برخطه اولوب، غرباً رتیه، جنوباً ایتالیا، شرقاً پانونیه مملکتلریله شمالاً دخی طونه نهریله محدود ایدی. باشلیجه معموره‌لری : بوبودوروم، لاوریاقوم، اوویلابیس ونوریا ایدی. طاغلق یریر اولوب، کومش وآلتون معدنلریله مشهور ایدی. روماليلر آوغستوسك زماننده بوخطه‌یی ضبط ایتمشلردی. — آلپ سلسلهٔ جبالنك بوخطه داخلنده امتداد وتشعب ایدن قسمنه (آلپ نوریق Alpes Noriques) نامی وریلیور. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت.]

نوس (یاخود نویس — Neuss) پروسیه‌نك رین ایالتنده ودوسلدورفك ۶ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی وبرقاچ فابریقه‌سیله ایشلك تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، وقتیله دها بیوك ایدی.

نوستریه (Neustrie) فرانقلرك وقتیله تأسیس ایتدکلری اوچ دولتك بری اولوب، غالبا یعنی اسکی فرانسه‌نك شمال غربی قسمنده واقع وغرباً برتانیه، جنوباً لوآره، شرقاً شامپانیه خطه‌لریله، شمالاً دخی موزه نهریله محدود ایدی. مرکزی پارس ایدی. دول ثلثهٔ مذکوره‌نك دیکر ایکیسی : مرکزی متز شهری اولان (آوستراسیا) ایله مرکزی اورلئان شهری بولنان (بورغونیه) ایدی. بو اوچ دولت بینلرنده‌کی محاربات غیرمنقطعه ایله کاه بری وکاه دیکری غالب کله‌رك، نهایت قارلوونجیان سلاله‌سنك اوائل حکومتنده جمله‌سی بر حکومتده جمع وتوحید اولنمش ایسه‌ده، دها برخیلی وقت ممالك مذکوره‌یه بو اسملر ویرلمکده دوام ایتمش؛ ونهایت نوستریه‌نك شمال غربی قسمی (نورماندیه) تسمیه اولنمشدر.

نوسی‌به (Nossi-Bé) مداغسقارك شمال غربی ساحلی قارشیسنده و۱۲ کیلومتره آچیقده فرانسه‌یه تابع بر آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۵٤۰ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی وبرکانی‌الاصل اولوب، میاه جاریه‌سی دخی اولمغله، پك منبتدر. باشلیجه محصولاتی : پرنج، مصر، پتانه، موز، مانیوق، شکر قامشی، وانیله، جیویت، قهوه وساره‌دن عبارتدر. هواسی مداغسقارك کینه مشابه اولوب، آنجق دها صاغلامدر. اهالیسی باشلیجه مداغسقارك (سقالاو)لرندن اولوب، تجارتی ایسه عرب وهند مسلمانلرینك النده‌در. صاغلام لیمانی وبرمقدار دمیر یولی واردر.

نوشاتل (وآلمانجه نایبورغ Neuchâtel, Neuenburg) اسویچره‌نك غرب جهتنده برنه‌نك ٤۱ کیلومتره غربنده اوله‌رق جوره طاغنك اتکنده وهمنامی اولان واسع بر برکولك غرب شمالی ساحلنده همنامی اولان ناحیه یعنی جمهوریتك مرکزی برشهر اولوب، ۱۸۵۱۰ اهالیسی، کوزل موقعی، فرحفزا تفرجکاهلری، ذکور واناث ایچون متعدد مکاتب عالیه‌سی، ۱۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، مکمل موزه‌سی، آقادمیاسی، شهرك خارجنده رصدخانه‌سی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، برچوق مؤسسات خیریه‌سی، ساعت، کاغد، چوقلاته، حصیر شاپقه وسائره فابریقه‌لری.

نوشاتل (ناحیه‌سی Canton de Neuchatel) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی ترکیب ایدن نواحینك غرب طرفنده بولنانلرندن اولوب، غرب شمالی جهتندن فرانسه حدودیله، شمالاً وشمال شرقی طرفندن برنه، جنوباً (وود)

ناحیه‌لریله ، شرق جنوبی طرفندن دخی همنامی اولان کول ایله محدوددر. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه بویی ٥٥ و وسطی اکی ٢٠ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٠٨ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠٨١٥٣ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ١٣٥ کشی دوشر. اراضیسی فرانسه حدودندن کولك کنارینه‌دك اوزانه‌رق بر سطح مائل تشکیل ایدن جوره سلسلهٔ جبالك اتکاریله قوللرندن عبارت اولوب، بو قوللر ١٢٠٠ متره ارتفاعلرینه قدر یوکسلیر. میاه جاریه‌سی کوله دوکیلوب، کولك فضلهٔ میاهی دخی (بینه) کولنه واورادن (رین) ایرماغنه دوکلدیك اوزره ، شمال شرقی‌یه طوغری آقار . طبیعت اراضی وهواجه اوچه تقسیم اولنه‌بیلیر : برنجیسی کولك سواحلی قربنده‌کی آلچق یرلربدر ، که بونلرده بر مقدار ذخیره ایله کایتلی اوزوم ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور؛ ایکنجیسی وسطی ارتفاعده اولان بایر ودره‌لردر، که بونلرده دخی جزئی مقدار ذخیره حاصل اولورسه‌ده، اصل چایرلری چوقدر؛ اوچنجیسی طاغلق ومرتفع یرلربدرکه ، آنجق مرعالری حاوی اولوب ، اورانك اهالیسی باشلیجه صنایع محصولیله کچینیرلر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی صیغیردر . زفت، آلچی وسائر بعض اتربه واحجار نافعه چیقار . اهالیسنك اوچ ربعی فرانسز وقصوری آلمان وجزئی مقداری ایتالیان وسائره‌در . مذهبجه قسم کلیسی پروتستان و ١١٦٠٠ ی قتولیك، ٦٠٠ قدری‌ده یهودیدر. حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب ، اهالینك بهر ١٠٠٠ نفوسی برمبعوث انتخاب ایتمکله تشکل ایدن مجلس عمومی طاغلدیغی وقت، ٣ سنه مدتله ایچلرندن انتخاب ایتدکاری ٥ اعضادن مرکب برمجلس دائمی ادارهٔ مملکت ایدر.

نوشاتل { کولی (Lac de Neuchatel) اسویچره‌نك اك بیوك کوللرندن اولوب، غرب جهتنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری ممتد طار واوزون برشکل ابراز ایدیور. قسم اعظم شمالیسی غرباً همنامی اولان ناحیه ایله، شمال شرق طرفندن برنه ، شرقاً فریبورغ ناحیه‌لریله ، قسم جنوبیسی هر اوچ طرفدن (وود) ناحیه‌سیله محاطدر . بویی ٣٩ کیلومتره اولوب ، اکی ٣ ایله ٨ کیلومتره آره‌لرنده‌در. محیط دائره‌سی ٥٣ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٠ مربع کیلومتره‌در. وسطی عمقی ٧٥ واك درین محلنده ١٥٣ متره‌در. ایچنه برچوق چایلر دوکیلور. فضلهٔ میاهی (تیله) تسمیه اولنان آیاغی واسطه‌سیله (بینه) کولنه منصب اولوب، اوراده دخی (آر) نهری واسطه‌سیله رین ایرماغنه دوکیلور. مذکور آیاغی ثانیه‌ده حد وسطی اوزره ٥٢ مکعب متره صو دوکوب، ایکی کول آره‌سنده برسیر سفائن طریقی تشکیل ایدیور. سواحل غربیه‌سی باغلرله وکوزل کویلرله مستور اولوب ، سائر طرفلری او قدر معمور دکلدر. بالیغی چوقدر.

نوشتکین { خوارزمشاهان ملوکنك جدی اولوب، ملکشاه سلجوق امراسندن بیلکا تکینك آزادلیسی ایدی . افندیسنك وفاتنده ملکشاهك فرمانیله اونك یرینه خوارزم والیسی اولمش؛ ویر مدت اجرای حکومتدن صکره، ٤٩١ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی قطب‌الدین محمدخانی اولمش؛ وابتدا خوارزمشاه عنوانی بوذات آلمشدر.

نوشجان { فارسده بربلده وترکستانك ایلریسنده چین حدودی قربنده علیا وسفلی صفتلریله ایکی قصبه اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

نوشهر { قونیه ولایتنك نیکده سنجاغنده ونیکده‌نك ٧٥ کیلومتره شمالنده قیصریه‌نك‌ده ٦٥ کیلومتره غربنده وقزیل ایرماغه تابع بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی، ١٨ جامع شریفی، ١ مسجدی، ٦ مدرسه‌سی، رشدیه مکتبی، ٢ حمامی، ١٤ خانی، ١٠٧٦ دکانی ، بول میاه جاریه‌سی، باغ وباغچه‌لری وکوزل منظره‌سی واردر . قیصریه وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولوب ، اهمیت موقعیه وتجاریه‌سی واردر. بعض آوروپالی سیاحلر اهالیسنك باشلیجه روملردن عبارت اولدیغنی، وهله تجارتك بونلرك یدانحصارنده بولندیغنی بیان ایتمشلرسه‌ده، نوشهرده یالکز ٣٠٣٩ روم و ٢٣٤ ارمنی بولنوب، قصور اهالی کاملاً اسلام بولندیغی وخرستیانلرینك دخی لسان ترکی ایله متکلم بولندقلری معلومدر.

— نوشهر قضاسی شرقاً اورکوب، جنوباً نفس نیکده، غرباً آقسرای قضالریله، شمالاً دخی آنقره ولایتیله محدود اولوب، ٣٤ قریه‌دن مرکب و١٩١ ٣٨ اهالی ایله مسکوندر، که بونلرکده ٨٥٢٨ ی روم، ٤٦٩ ی ارمنی وقصوری مسلم اولوب جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. محصولاتی ذخایر متنوعه ایله جنسلری نفیس میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، اراضیسی خیلی محصولات ویرمکه مستعد ایسه‌ده، هر طرفدن اسکه‌لرك بعدی وطرق ومعابرك فقداتی حسبیله احتیاج محلیدن زیاده اکلیور. قضا داخلنده بز وآلاجه ایله عبا وسائره نسج اولنور. حدود شمالیه‌سنی قزیل ایرماغك مجراسی تشکیل ایدوب، بتون میاه جاریه‌سی اورایه دوکیلور؛ یعنی قره دکیز مائله‌سنده واقعدر. قضا داخلنده ٧٥ جامع شریف، ٧ مسجد، ٩ دکرمن، ٩ فرون، ٩ خان و١٠٩١ دکان موجوددر.

نوشهر { نیشابورك نام دیکری اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوشیروان { (یاخود نوشیزوان) ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلاله‌سنك یکرمنجیسی اولوب، عربلرجه (کسری) وروملرجه (Chosroès) اسمیله معروفدر. وبو اسم قیصر اسمی کبی اخلافنه دخی تعمیم اولنمشدر. ساسانیانك آب رویی اولوب، عدل ودادیله شهرت بولمش؛ ودولتنك حدودینی پك زیاده توسیع ایدوب، بحق «بیوك» لقبنه مظهر اولمشدر. قبادك اوغلی اولوب، میلادك ٥٣١ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ وروملرله، تورانیلرله هندلیلرله وسائر قومشولرله ایتدیکی محاربات عدیده‌ده غالب کلوب، جزیره وشام وانبار جهتلرینی وقافقاسیه‌یی ضبطله، ایران دولتنك حدودینی آق دکیز وقره دکیز سواحلنه‌دك توسیع، وماوراء‌النهر جهتندن دخی برخیلی یرلر استیلا ایتمشیدی. روم ایمپراطوری یوستنیانوسی ٥٦٢ تاریخ میلادیسنده کلیاً منهزم ایدوب، اللی سنه مدتله هر سنه اوتوز بیك آلتون جزیه اعطاسنه مجبور ایلمشیدی. ٤٨ سنه کال عدالت وسطوتله حکم سوروب، ٥٧٩ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمش؛ واوغلی دردنجی هرمز خلفی اولمشدر. بزرجمهر اسمنده حکیم بروزیری وسائر عقللی مشاورلری اولوب، ارباب حکمت وهنری هر طرفدن جمع وتلطیف ایدردی. قلعه وکوپری وسائره کبی بر چوق ابنیه وسائر آثاری باقیدر. فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمز نوشیروانك زماننده دنیایه کلوب: «ولدت فی زمن السلطان العادل» حدیث شریفیله صاحب ترجمه‌نك عدالتیله فتخار بیورمشلردر، که بو شرف نوشیروانك عدلنی وعلی‌الاطلاق عدالتنی تبجیل ایچون کافیدر. بدری زماننده ظهور ایتمش اولان مزدك زنادقه‌سنی تنکیل ایتمش؛ وخرستیانلر حقنده دخی بر آز شدت کوسترمشدر.

نوشیروان کرمانی { ادبادن اولوب، «اردی ویراف نامه» کتاب قدیمی زند لساندن فارسی‌یه نقل ایتمشدر. بو کتابك بری منظوم وبری منثور دیکر ایکی ترجمه‌سی‌ده واردر. انکلیزجه‌یه دخی ترجمه، و١٨١٦ ده لوندره‌ده نشر اولنمشدر.

نوعی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ومدرسیندن اولوب، مرتب دیوانی واردر.

— ایران شعراسندن دخی بو مخلصله متخلص بری اولوب، خبوشانلیدر. شو بیت اونکدر:

ز دوست غیر خیالی ندیده ام ترسم
که دوست بینم وکویم بدوست مانند است

نوعی زاده { [«عطایی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نوغای { تاتار اسم سقیمیله تسمیه ایتدیکمز شرق ترکلرندن بر قوم اولوب، بحر خزرله بحر سیاه آره‌سنده وقوبان ایله ترك وادیلرنده ساکندرلر. عن اصل اوجهتلره مستولی اولمش اولان خزر وپچنك قوملرینك احفادندن اولوب، چنکیزدن صکره دشت قبچاق دولتی زماننده شرقدن کلن قالموق مغوللرینك تحت حکمنه کچمش؛ وبونلر دخی دین اسلامی قبول ایدنجه، کندیلریله قاریشوب، نوغای قومنی وجوده کتیرمشلردر. قبچاق دولتنك درت خانلغه انقسامنده بونلرك اك جنوب شرقیده حکم سورنی نوغای خانی نامنی آلمش ایدی. نوغایلر اوندن صکره جنوب وغربه طوغری یاییله‌رق، (دنیستر) مجراسنك

بری طرفنه قدر انتشار ایتمش؛ وبرطاقملری دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیتنه کیروب، بعضلری‌ده قریمده یرلشمشلر ایدی. شمالاً دخی وولغا مجراسنه‌دك توسع ایتمشلردی. روسلر مذکور درت خانانك یر یر وجودلرینی قالدیرمغه باشلادقلرنده، نوغایلرله دخی برچوق وقت محاربه ایدوب، نوغایلر مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، ۱۷۷۰ده تاب وتوانلری قالیوب، مملکتلری روسلرك ضبطنه کچمش؛ واو وقت اکثریسی ممالك عثمانیه‌یه وسائر اقطار اسلامیه‌یه هجرت ایدرك، محو وپریشان اولمش؛ وچرکستانك ضبطنده چرکسلرله برابر نوغایلرك ممالك عثمانیه‌یه برایکنجی هجرتلری وقوع بولمشدر. الیوم روسیه‌ده بولنان نوغایلر آنجق ۲۵۰۰۰ نفوس راده‌لرنده‌در. شرق ترکجه‌سیله متکلم، چالیشقان وناموسلی آدملردر.

نوفل (ابوالحارث — بن الحارث بن عبدالمطلب القرشی الهاشمی) صحابه‌دن ورسول‌الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك عم زاده‌لرندن اولوب، بدر غزاسنده مشرکین میاننده ایدی؛ مسلمینه اسیر دوشمش؛ وفدیه ایله کندینی قورتاردقدن صکره، اسلامه کلوب هجرت ایتمش؛ واوندن صکره‌کی غزوتده معیت جناب نبویده بولنوب، ۱۵ نجی سال هجریده مدینه‌ده وفات ایتمشدر.

نوقاهیوه (Nouka-Hiva) بحر محیط کبیرده‌فرانسه‌یه تابع (مارکیزه) جزایرینك اڭ بیوکی اولوب، ′۴۵°۸ ایله °۹ عرض جنوبی آره‌سنده، و ′۲۲°۱۴۲ طول شرقی آلتنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۸۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۲۱۵ کشیدر.

نول مغربك جنوب جهتنده قبائل بربردن لمطه قبیله‌سنك مرکزی برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

نوله (Nola) ایتالیانك (تره‌دی لابور) ایالتنده قازرته‌نك ۲۳ کیلومتره شرق جنوبیسنده ونابولینك اوقدر شرق شمالیسنده بك اسکی برقصبه اولوب، ۷۴۶۰ اهالیسی واردر.

نوماپومپیلیوس (Numa Pompilius) اسکی رومالیلرك ایکنجی حکمداری اولوب، سابینلردن اولدیغی حالده، قرق یاشنده ایکن، میلاد عیسادن ۷۱۴ سنه اول رومایه جلبله تخته اقعاد اولنمش؛ وبرچوق قوانین ملکیه ومذهبیه وضع ایدوب، بونلری قبول ایتدیرمك ایچون، کندیسنه الهام اولندیغنی ادعا ایدر ایمش. جسمی اولیوب، قانوندن کنایه بر شخص موهوم اولدیغی دخی مظنوندر.

نومریانوس (Numérien, Numerianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۸۴ تاریخنده برادری (قارین) ایله برابر پدری (قاروس)ه خلف اولمش؛ وبنه اوسنه ایران سفرندن عودتنده قائن پدری (آپر) طرفندن قتل اولنمشدی.

نومیدیه (Numidie) مغربك عربلرجه مغرب اوسط والیوم جزایر دینلن مملکتنه رومالیلر طرفندن ویریلان اسم اولوب، شرقاً قارتاج وغرباً ماوریتانیه ایله محدود ایدی. [«مغرب» و«جزایر» ماده‌لرینه مراجعت.]

نوواره (Novare) ایتالیانك پیامونته خطه‌سنده وتورینونك ۸۷ کیلومتره شرق شمالیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۳۳۰ اهالیسی، بوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری وذخیره وسائر تجارتی واردر.

— نوواره ایالتی پیامونته‌نك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارت اولوب، شمالاً اسویچره حدودیله، شرقاً میلان، جنوباً آلکساندریه، غرباً تورینو ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۱۴ مربع کیلومتره اولوب، ۶۷۵۹۲۵ اهالی ایله مسکوندر. قسم جنوبیسی (پو) ایرماغنه آقدیغی اووه‌ده اولوب، قسم شمالیسی طاغلقدر. اراضیسی بك منبت اولوب، ذخیره، پرنج، کتن، اوزوم وسائر محصولاتی واردر. طاغلق یرلرنده حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، یاغ، پنیر وسائره چیقار. برخیلی مقدار ایپك دخی چیقوب، بوك وایپکدن منسوجات اعمال اولنور.

نووغورود (Novgorod) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده وپترسبورغك ۱۶۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولرق (لادوغه) کولنه دوکیلن (وولخوف)

نهرینك ایکی کنارنده واقع ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٣٩٨٠ اهالیسی، آیاصوفیه اسمیله بیوك برکلیساسی، ١٢ کمر اوزرنده متین برکارکیر کوپریسی وبعض استحکاماتی واردر. پك اسکی برشهر اولوب، وقتیله آریجه اداره اولنوردی؛ واهالیسی ٤٠٠٠٠٠ کشی‌یه بالغ ایدی. بو اسمله اولان دیگر ایکی بلده‌دن تفریق ایچون بوکا «بیوك نووغورود» دیرلر؛ حالبوکه دیگرلرندن بری شمدی بوندن بیوکدر.

— نووغورود ایالتی غرباً وغرب شمالی جهتندن پترسبورغ، شمالاً اولونیچ، شرقاً وولوغده ویاروسلاف، جنوب شرقی طرفندن وجنوباً تور، جنوب غربی طرفندن دخی پسقوف ایالتلریله محدوددر. ٥٧° ایله ٦١°١٥′ عرض شمالی و ٢٨° ایله ٣٧°٣٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٢٣٣٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٠٢٦١٤ کشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، روسلرك «آلاؤن طاغلری» ویا «والدای یایله‌سی» تسمیه ایتدکاری برصره آلچق تپه‌لری‌ده واردر. قسم اعظمی بتاقلق اولوب، کوللرینك‌ده مجموعی ٢٣٣٦ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بونلرك اك بیوکاری غرب جهتنده‌کی (ایلمن) ایله شرق طرفنده‌کی (بلواوزرو) در. (لادوغه) نام واسع کول دخی حدود شمالیه‌سنده بولنیور. میاه جاریه‌سنك چوغی بو کوله منصب اولوب، بونك آیاغی اولان (نوا) واسطه‌سیله بالطیق دکیزینك فینلانده کورفزینه دوکیلور. انهارینك اك بیوکلری مذکور (ایلمن) کولك آیاغی اولان (وولخوو) ایله (سیاس) در. (بلو اوزرو) نك آیاغی (وینکرا) کولنه دوکیلوب اوطریقله بحر منجمد شمالینك آق دکیزینه کیدر. مذکور (سیاس) ه تابع (مولوغه) نهری برجدول واسطه‌سیله وولغا ایله اختلاط ایدر. اراضیسنك تقریباً نصفی اورمان ونصف دیگرینك ایکی خمسی اراضیٔ مزروعه، برخمسی چایر ومرعا، ایکی خمسی‌ده اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. هواسی صوغوق سرت ورطوبتلیدر. محصولاتی کتن ایله برر مقدار چاودار، یولاف، آربه‌دن وپتاته‌دن عبارتدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك آز وهواسی محصولاتك یتیشمه‌سنه غیر مساعددر. حیوانات اهلیه‌سی‌ده آزدر. اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اورمانلردن کراسته قطعیله آو، بالیقچیلق، کمیجیلك ودمیر معدننك اخراجی کبی شیلردن عبارتدر. دمیرخانه‌لری ودیگر بعض فابریقه‌لری‌ده واردر. ایالت ١١ قضایه منقسمدر.

نووغورود { نیژنی — [«نیژنی نووغورود» ماده‌سنه مراجعت.]

نووغورود سیورسیك { Novgorod-Sieversk } روسیه‌نك چرنیقوف ایالتنده وچرنیقوفك ١٤٨ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (دینپر) ه تابع (دسنا) نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٨٨٩٠ اهالیسی کوزل برکتبخانه‌یی حاوی مکتبی، خسته‌خانه‌سی، دباغخانه‌لری، صابون فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

نووی { (ابو ذکریا یحیی بن شرف) مشاهیر علما ومؤلفیندن اولوب، ٦٧٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری: رجال حدیثك اسامیسنی مبین وحروف هجا ترتیبیله مرتب «تهذیب الاسماء» عنوانلی بیوك کتابیله «عیون المسائل المهمة» عنوانلی اثری وفتاویسیدر.

نووی { (Novi) ایتالیانك جنوه ایالتنده وجنوه‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده مستحکم برقصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی واردر.

نووی بازار { (Novi-Bazar) [«یکی بازار» ماده‌سنه مراجعت.]

نوه‌برده { اسکوب ایله پرشتنه آره‌لرنده برقریه اولوب، اثنای فتحده متین استحکاماتیله مشهور ایدی. بعده استحکاماتی هدم اولنمغله، اهمیتی قالمامشدر.

نوید { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (میرزا محمد حسین) اصفهانلی ومیرمشتاقك همشیره زاده‌سی اولدیغی حالده، کشمیره نقل وطنله، ١١٨٢ ده اوراده وفات ایتمشدر.

— دیکری (نورالدین) دهلیلی اولوب، هندستانده بعض صوبه‌دارلقلرده بولنمش؛ واون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر.

نوری { (شهاب‌الدین احمد) مشاهیر علما ومورخیندن اولوب، مصرك (نوره) ناحیه‌سنده نشأت، و۷۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. اشهر تألیفاتی «نهایة الارب فی فنون الادب» عنوانلی کتاب معتبردر.

نویی { (Neuilly) فرانسه‌نك سینه ایالتنده وپاریسك قربنده اوله‌رق سینه‌نك صاغ کنارنده وبولونیه اورمانی اتصالنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب، ۱۹۴۰۰ اهالیسی، کوزل برطاش کوپریسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

نهاری { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب: برزیبلیدر. شو بیت اونکدر:

سورمه نه‌در دهان ومیانکله حالمز
چوق یوق ننیه هیچه یکرتیل وقالمز

نهالی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب،
برنجیسی بروسه‌لی ایدی. طریق قضایه سالك اولوب، هجوه میل والفتی اولدیغندن، دلکیر ایتدیکی ذواتك سعایتیله، دفعاتله ادباره اوغرامش؛ وعیش وعشرتله دخی شهرت بولمش ایدی.

— ایکنجیسی مدرسیندن اولوب، ترکجه وفارسی اشعاری واردر. شو مطلع اونکدر:

خدك کبی بر برك کل تر اله کیرمز
قدك کبی بر شاخ صنوبر اله کیرمز

— فرس شاعره‌لرندن دخی سمرقندلی بر قادینك مخلصی اولوب، مشفق ایله بعض ملاطفه‌لری کچمشدر. شو بیت اونکدر:

هلال نیست که بر اوج چرخ جا کرده
فلك بکشتن من تیغ برهوا کرده

نهانی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:
برنجیسی مدرسیندن اولوب، جانب حجازه عزیمتله، ابتدای حجدن صکره ۹۲۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

لاله‌لر چیقدی قزل تاجیله شاهیلر کبی
چکدی سوسن خنجرین سپاهیلر کبی

— ایکنجیسی جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان دوری علما واعیانندن اولوب، (طوراق‌چلبی) دیمکله مشهور ایدی. ایرانه قاچان شهزاده بایزیددن طولایی، سفارتله شاهك نزدینه مأمور اولوب، بعدالعوده، ۹۷۰ تاریخنده خصماسنك عزویاتی اوزرینه، اعدام اولنمشدی.

نهانی { فرس شاعره‌لرندن بروجه آتی درت قادینك مخلصیدر:
برنجیسی سلطان حسین بایقرا خاتونلرندن اولوب، عن‌اصل اصفهانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

از هردو طرف مطلب ما زلف نکارست
در مذهب ما سبحه وزنار نباشد

— ایکنجیسی ینه مشارالیه سلطان حسین بایقرانك خواجهٔ دیوانی افضل کرمانینك همشیره‌سی ایدی. شو قطعه اونکدر:

آه زین شاعران نادیده — که ندارند نور در دیده
قدخوبان بسرو میخوانند — رخ ایشان بماه تابیده
ماه قرصیست ناتمام عیار — سرو چوبیست ناتراشیده

— اوچنجیسی شیرازلی اولوب، مولانا عبدالرحمن جامیدن آز صکره یاشامش؛ ومشارالیهك اشعارینه نظیره‌لر سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

شدم دیوانه تا در خواب دیدم آن پری رورا
چه باشد حال کربینند بیداری کسی اورا

— دردنجیسی اکبر شاه رجالندن محمدجعفر اکبر آبادینك والده‌سی اولوب، شو بیت اونکدر:

روز غم شب درد بی‌آرام پیدا کرده ام
درد مندیها درین ایام پیدا کرده ام

— بریسی (قائن)لی ودیکری شاه سلیمان صفوینك والده‌سنك مصاحبه‌سی اولمق اوزره، بومخلصله دیکر ایکی شاعره دخی وار ایسه‌ده، اشعارلرینه دسترس اولنه‌مدی.

نهاوند { ایرانك عراق العجم خطه‌سنده وهمدانك ٦٠ کیلومتره جنوبنده

وكرخه ايرماغنه تابع بر نهرك اوزرنده اوله‌رق ١٧٨٠ متره‌لك ارتفاعده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسى، اطرافنده كوزل چاير وچايرلرى وازمنهٔ قديمه‌دن قالمه بعض آثارى واردر. مرمردن بر بالیق و براوكوز هيكلى اولديغى ونهرندن سيم‌سياه ولوله‌جى چامورى مقامنده مستعمل كوزل بر چامور واطرافنده بعض نباتات طبيه جيقديغى جغرافيون اسلام آثارنده مسطوردر. وقتيله بيوك بر شهر اولوب، بعده تدنى ايتمشدر. حضرت عمربن‌الخطاب (رضى‌الله عنه) زماننده ١٩ نجى سال هجريده مجاهدين اسلام ايله عسكر يزدجرد آره‌سنده ايران قديم دولتنه ختام ويرن محاربهٔ عظيمه وقطعيه بو شهرده وقوع بولوب، ايرانيلرك ١٥٠٠٠٠ سوارى عسكرندن عبارت وفيروزانك قوماندەسى آلتنده اولان اردوى عظيمنه قارشى نعمان بن المقرنك تحت قيادتنده بر سريهٔ مسلمين سوق بيورلمش؛ ومشاراليه ايلك حمله‌ده شهيد اولمغله، قيادتى حذيفه بن اليمان آلوب، مظفريته نائل اولمش؛ وبو محاربهٔ قطعيه ايله ايرانك بوقدر بيك سنه‌لك دولت عظيمه‌سنه ختام ويرلمشدر.

نهر ابراهيم { شامده بر نهردر، كه جبل لبنانك بر مغاره‌سندن نبعانله، غربه طوغرى جريان ايده‌رك، جبيلدن ٦ كيلومتره‌لك مسافه‌ده آق دكيزه دوكيلور. اسكى فنيكه‌ليلر عندنده (آدونيس) يعنى (تموز) معبود كاذبنك اسميله مسمى اولوب، فيضاننده سوروكلديكى قرمزى چامورلردن برخيلى مسافه‌ده دكيز قرمزى اولمغله، بو حال تموزك قاننه حمل اولنوردى. او اعتقادلرك بقيه‌سى اوله‌رق، اليوم اهل اسلام ويهوديلر عندنده دخى مقدس عد اونه‌رق، بو قدسيت حضرت ابراهيم (عليه السلام). اولان منسوبيتنه اسناد اولنيور.

نهر الكبير { (النهر الكبير) ساحل شامده دوكيلن ايرماقلرك برى اولوب، جبل لبنانك منتهاى شمالنده‌كى جبل عكارك شرق اتكلرندن نبعانله، جبل مذكورك شمالى اتكلرينى طولاشه‌رق، وبر قاچ چاى دخى اخذ ايله، طرابلس سنجاغنك وسطلرنده غربه طوغرى جريان ايده‌رك، دكيزه دوكيلور. اوساحلده‌كى انهارك اك بيوكى اولوب، صوبى بولدر.

نهر الكلب { ساحل شامده بر نهردر، كه جبل لبنانك بر مغاره‌سندن خروجله، قيالق بر واديك ايچنده جريان، وبرطاقم شلاله‌لرو تحت‌الارض مجرالر تشكيل ايده‌رك، بيروتك شمالنده دكيزه دوكيلور. صوينك بر مقدارى بر جدول واسطه‌سيله بيروت شهرينه آقيدلمشدر.

نَهرُوان { بغداد ايله واسط بيننده بيوك بر ناحيه اولوب، حضرت على المرتضى (رضى‌الله عنه) ك خوارجه قارشى واقع بر مظفريت عظيمه‌سنك محل وقوعى اولمغله مشهوردر. دجله‌دن آيرلمش بر بيوك جدولك صوييله احيا اولنمش اراضى وقراء كثيره‌يى حاوى اولوب، اك معروف معموره‌لرى جرجرايا، اسكاف وصافيه ايدى. ياقوت حموى بو ناحيه‌نك وقتيله پك معمور بولنمش، و بعده سلجوقيلرك منازعات و محاربانى صره‌لرنده جدول بوزلمغله، خراب اولوب، معموره‌لرى تپه‌لر ودیوارلر صورتنده خراب بر حالده قالديغنى، وجدولك اعمارينه تشبث ايدن ياشامازكبى بر اعتقاد جاهلانه شيوعيله، كيمسه‌نك اعماره جسارت ايده‌مديكنى بيان ايديور. اعلى، اوسط واسفل دينمكله معروف اوچ قسمه منقسم ايدى.

نهم { زمان جاهليتده مزينه قومنك عبادت ايتدكلرى بر صنم اولوب، قوم مذكوردن (خزاعى بن عبدنهم) بونى كسرله، نزد جناب نبوى‌يه كيده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ واثناى كسرنده شو شعرى سويلمش ايدى:

ذهبت الى نهم لاذبح عنده
عتيرة نسك كالذى كنت افعل
فقلت لنفسى حين راجعت عقلها
اهذا اله ابكم ليس يعقل
ابيت فدينى اليوم دين محمد
اله السماء الماجد المتفضل

نهوذ { مغربده زاب ناحيه‌سنده بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر.

نهيا { مصرك جيزه ناحيه‌سنده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

نى { (Ney) بيوك ناپوليونك اك مشهور جنراللرندن اولوب، ١٧٦٩ ده (سارلوبى) ده طوغمش؛ و١٨ ياشنده ايكن عسكره كيروب، جمهوريت زماننده‌كى محاربانده ابراز شجاعت

اتمکله، ١٧٩٦ ده میرلوا، ١٧٩٩ ده فریق، ١٨٠٤ ده مشیر اولمش؛ و ١٨٠٧ ده الشینکن دوقه‌سی، ١٨١٢ ده دخی موسقووه پرنسی عنوانی احراز ایتمشیدی. پروسیه وروسیه‌یه قارشی اولان محاربانده واسپانیه وپورتکیزده بیوك بر جسارت ومهارت کوستروب، فرانسز عسکرینی دفعاتله ورطهٔ هلاکدن قورتارمش ایدی. ١٨١٤ ده ناپولیونی فراغته تشویق ایدنلردن اولوب، اون سکزنجی لویی طرفندن حسن قبول کورمش؛ واعیارهیئتنه وخاصه اردوسی قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و ١٨١٥ ده ناپولیون البه آطه‌سندن فرانسه‌یه عودت ایتدیکنده، مقابله‌یه مأمور اولان اردونك قوماندانی اولدیغی حالده، اسکی افندیسنه التحاق ایتمشیدی.

نئاپولیس { (Néapolis) یعنی «یکی شهر» ایتالیاده‌کی ناپولی وفلسطینده‌کی نابلس ایله دیکر بعض مدن قدیمه‌نك اسم اصلئ یونانیسیدر.

نئارق { (Nearque) بیوك اسکندرك بحریه رئیسی اولوب، بحر عمانده ایتمش اولدیغی سیاحتله شهرت بولمشدر. یازدیغی سیاحتنامه نابود اولوب، یالکز بعض فقره‌لری آریانوسك تاریخنده منقول اولمغله، بوندن اثرك اهمیتی آکلاشیلیور.

نیاز { هندستان شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (جمال لدین —) دهلیلی ایدی. شوبیت اونکدر:

سوختم از عشق وخواهد هجر دیکر سوختن
همچو الکشت است دربختم مکرر سوختن

— دیکری (موهن لال) لکهنو براهمه‌سندن اولوب، اود حکمدارلرینك اخیری اولان واجدعلی شاهك منشیسی ایدی. مرتب دیوانی و «میزان التاریخ» و «بحرعرفان» عنوانلریله ایکی اثری واردر. شو بیت واجد علی شاه مدحنده سویلمش اولدیغی برقصیده‌سندندر:

نظیر فکر والایت بخاقانی چسان کویم
توخاقان ابن خاقانی کدایی بود خاقانی

نیازی { عثمانلی شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سروزلی اولوب، جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان زماننده یاشامش؛ و پادشاه مشارالیهك مدحنده برچوق قصائد سویلمشدر. مرتب دیوانی واردر. احمد پاشا اکثریا بونك اشعارینه نظیره سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

آهوی فلك کوردی سحر شیر اولاکی
خون جکرتدن دم صبح اولدی دم آلا

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، جنتمکان قانونی سلطان سلیمان دورنده خیالی‌یه رغماً ایاس پاشا طرفندن زمرهٔ سپاهه آلنمشیدی. فن موسیقیده دخی مهارتی اولوب، کندی بسته‌لدیکی بعض شرقیلر برچوق وقت، متداول بولنمشدر. شو مطلع اونکدر:

کوشهٔ غمده خیال یاردر اکلنجه‌من
بلبل عشقز دلا کلزاردر اکلنجه‌من

— اوچنجیسی (عبدالرحیم) مؤید زاده‌لردن شیخی افندینك اوغلی اولوب، شومطلع اونکدر:

زلف ورخی خیالدن لیل ونهارده
سیرم همیشه سنبل وکلدر بهارده

— دردنجیسی (شیخ محمد — افندی) کبار صوفیوندن ومشایخ خلوتیه‌دن اولوب، کندینه منسوب برطریقت قولی دخی واردر. من اصل آناطولیده صوغانلی قریه‌سندن اولوب، مصرده تحصیل واخذ انابت ایتدیکیچون، (مصری) لقبیله دخی معروفدر، وبعض اشعارنده بویله تخلص ایتمشدر. اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وسلطان احمد خان ثانی دورنده شریف سمد معیتنده درسعادته کلوب، بعده بروسه‌ده اقامت ایتمکده ایکن، بعض اقوال تصوف کارانه‌سی اوزرینه، وانی افندینك سعایتیله مدللی‌یه نفی اولنمش؛ وبعده اطلاق اولنه‌رق، درسعادته وروده، ادرنه‌یه عزیمت ایتدیکی حالده، متعاقباً بنه توقیف، وبروسه‌یه تبعید اولنوب، ١١٠٥ ده ارتحال ایتمشدر. اشعاری یالکز حقایق تصوفیه‌یی متضمن اولمق نقطهٔ نظرندن مقبولدر. شوبیت اوجمله‌دندر:

مشکلی چوقدر نیازینك بریده کیم لیچون
زاهدك آرتدقجه علمی زهدینه کلور کساد

— فطین تذکره‌سنده بری قونیه‌لی، بری

قره‌حصار شرقیلی، بری ده قره‌حصار صاحبلی اوله‌رق اوچ نیازی مسطور ایسه‌ده، شعرلری شایان نقل کورلمدی.

نیازی { فرس شعراسندن دخی درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (نواب احمد میرزا بن میرزا سید مرتضی) شاه طهماسب ثانی صفوینك دامادی اولوب، پدری دخی شاه حسین صفوینك دامادی ووزیری ایدی. ١١٨٧ ده اصفهانده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بیك كرشمه زلیخاوشی دل مارا
چنان ربود كه یوسف دل زلیخارا

— ایکنجیسی (ملا شمس‌الدین) استرابادلی اولوب، شو رباعی اونکدر:

یك نان بدو روز كر شود حاصل مرد
وز كوزهٔ بشكسته دمی آبی سرد
مأمور كم از خودی چرا باید بود
یا خدمت چون خودی چرا باید كرد

— اوچنجیسی من اصل بخارالی اولوب، پدری هندستانه رحلتله، کندیسی دهلیده دنیایه کلمش؛ وشیخ علی حزین هندستانه واردیغنده، صاحب ترجمه کندیسنه انتساب، وکمالاتندن استفاده ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

مردم ونتشست ازپا آه غمناكم هنوز
دود می‌خیزد چوشمع کشته ازخاکم هنوز

— دردنجیسی هرات امیرزادکانندن اولوب، شو رباعی اونکدر:

ای دل حشم وحشمت سلطان كذرد
روز و شب درویش پریشان كذرد
می نوش وغمین مشوكه هركاركه هست
آسان چو بخویش كیری آسان كذرد

نیاس { (Nias) سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل غربیسی قارشیسنده ٨٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بیوجك برآطه اولوب، ٣٤′ ١° ایله ٣٤′ ٠° عرض شمالی و ٤١′ ٩٤° ایله ٣١′ ٩٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٧٥٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٢٥٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده‌در. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، سواحلی آلچق و بتاقلقدر. برخیلی قوی ولیمانلری واردر. یاغمورلری و میاه جاریه‌سی پك چوقدر. هواسی صیجاق ورطوبتلیدر. طوپراغی پك منبت ایسه‌ده، اهالیسی تنبل اولدیغندن، پك آز یری ایشلنیور. باشلیجه محصولاتی: پرنج، پاموق، توتون، هندستان جوزی وساره‌در. اصل اهالیسی سوماتره‌نك ده اهالئ قدیمه‌سی اولان (باتا) جنسیتنه منسوب اولوب، بونلرك غریب آیین و مذهبلری واردر. تجارت آچینلی، ملایی و عرب اوله‌رق جزیره‌یه یرلشمش اولان مسلمانلرك النده‌در. اورمانلری چوق اولوب، کمور و دیکر بعض معدنلر دخی بولندیغی مظنوندر. تمساحلری و بالیغی چوقدر.

نیاسه { (Niassa, Nianza) یاخود نیانزه آفریقای جنوبینك قسم شرقیسنده بیوك بركول اولوب، منتهای شمالیسی «آلمانیه آفریقاسی» نامنی آلان زنکبار مملکتی حدودنده ویا داخلنده اولدیغی حالده، قسم دیکری اسماً پورتکیزك مستعمراتندن عد اولنان موزامبیق ممالکندن معدوددر. شمالدن جنوبه ممتد طار واوزون برکول اولوب، ٣٠′ ٩° ایله ٢٥′ ١٤° عرض جنوبی آره‌سنده و ٣٢° طول شرقی خطی آلتنده اوزانیور. بویی ٥٧٠ واك کنیش محلنده اکی ١٠٠ کیلومتره‌در. منتهای جنوبندن آیاغی اولان (شیره) نهری چیقوب، جنوبه وبعده جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، دالیه‌سندن آز یوقاری (زامبز) نهر عظیمنه قاریشیر. کولك مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٠٠٠ مربع کیلومتره وسطحنك حذای بحردن ارتفاعی ٤٨٠ متره قدردر. اطرافنده ٣٠٠٠ و ٣٥٠٠ متره‌یه قدر ارتفاعی اولان برطاقم طاغلر وبعض تپه‌لر بولنوب، اکثرینك اتکلری کولك ساحلنه دك اوزانیور.

نیاغارا { (Niagara) آمریقای شمالیده (اریه) ایله (اونتاریو) کوللری آره‌سنده برنهر اولوب، عظمت وغرابتنده مثلی اولمیان شلاله‌سیله مشهوردر. (بوفالو) شهری یاننده (اریه) کولندن خروجله، شرق طرفنده ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) جمهوریتی و غرب جهتنده قناده‌نك اونتاریو ایالتی اولدیغی حالده، شماله طوغری جریان ایده‌رك، ٢ و ٣ کیلومتره‌یه قدر توسع ایدن بر یتاغك ایچنده ٣٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، ٥٠ متره ارتفاعی اولان

قيالق بر سددن بردن بره و تصوير وتعريف محال برصدای مهيب وطرز غريب ايله آشاغی‌يه دوكيلوب، درين ويوقاريكی مجرايه نسبةً طار وقيالرله مملو بر دره‌نك ايچنه دوشدكده، اورادن بر بخارقالقه‌رق، اشعهٔ شمسك انعكاس وانكسارندن بر طاقم علائم سماٴ غرابت افزای ناظرين اولور. سدك اوزرنده بولنان بر جزيره نهری ايكی‌يه آيرمغله، شلاله ايكی بلوكه منقسم بولنيور. سد ديك اولوب، صو ايسه خيز ايله ايلری فيرلايه‌رق آقديغندن، دوشن صو ايله سدك قاعده‌سی آره‌سنده بوش برمحل بولنيور، كه كورلدی ومنظره‌نك دهشتنه طيانه بيلنلر اورادن كچه‌بيليرلر ممالك مجتمعه جهتنده‌كی ساحلدن مذكور جزيره‌يه بركوبری تمديد اولنديغی كبی، جزيره‌ده قيو كبی درين بر دليك آچيلوب، اورادن مردبونله اينيله‌رك، دوشن صو ايله سدك آره‌سنده‌كی آره‌لغه چيقيلر. صو كرك سدك وكرك جزيره‌نك قيالرينی متمادياً دوشورمكده اولمغله، شلاله سنه‌ده بر متره نسبتنده نهرك كلديكی طرفه طوغری ايلريلمكده‌در. نهرك بتون مجراسی ٥٤ كيلومتره اوزونلغنده‌در. شلاله‌ده ثانيه‌ده ١١٠٠٠ مكعب متره صو دوكر. كرك شلاله‌دن يوقاری وكرك اوندن آشاغی اولان قسمی سير سفائنه صالح اولوب، بر دميريول خطی دخی ساحل شرقيسی بوينجه امتداديله، شلاله‌دن ٢٠٠ متره آشاغيده صويك حذاسندن ٥٧ متره يوكسك برآصمه كوبريدن اوبر ساحله كچر. نياغاره‌دن يوكسك شلاله‌لر وار ايسه‌ده، بوقدر چوق صو دوكنی يوقدر.

نيام نيام } (Niam-Niam) وتعبير عاميانه‌جه (يام يام) آفريقای وسطيده وسودان شرقيده دارفورك جنوب غربيسنده ونيل ايله قونغو نهر عظيملريله چاد كولی حوضه‌لرينك آره‌سنده‌كی اراضئ مرتفعه‌ده برقوم اولوب، اصل اسملری (زانده) در. بونلرك غربه طوغری نره‌لره قدر منتشر بولندقلری پك معلوم اولميوب، قونغو حكومت مستقله‌سی وفرانسز قونغوسی ايچلرنده دخی بولندقلری مظنوندر. بعض سياحينك تخمينينه كوره ساكن اولدقلری بر ١٠٠٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده واهاليسی ٢ مليون راده‌لرنده‌در. نيام نيامنر اورته بويلی، سياه وآزبجق باقر رنكنه چالار رنكلی، قيوريجق و اوزون صاچلی، بادم كوزلی، پك كوچك آغزلی، آز باصيق بورونلی، قالين طوداقلی، كنيش آلنلی آدملر اولوب، مرق زنجينك اك كوزل جنسی حكمنده‌درلر. كنديلری جسور ومحارب آدملر اولوب، آنجق مردمخوارلقله اوقدر شهرتلری واردر، كه اسملری سودانجه وبشون عالمجه مردمخوار معناسيله قوللانيليور. كنديلری اك زياده آولە مشغول اولوب، زراعت ايشلرينی قاريلرينه ترك ايدرلر. دريدن آنجق ستر عورت ايده‌جك قدر بر پارچه باغلايوب، يالكز رئيسلری اثواب كيير. مردمخوارلقلری حقنده‌كی شهرتلريله برابر، مملكتلرينی كزن آوروپالی سياحلرك هيچ بری كنديلرنده بويله بر حال كورمه‌مش؛ ويالكز بری محاربه‌ده طوتيلان بر دشمنی پاره‌لايوب يدكلرينی كورمش ايسه‌ده، بو دخی صرف حرص انتقام ايله اولمشدر. بعضلری بو عادت مكروهه‌نك يالكز بعض قبيله‌لرينه مخصوص اولديغنی التزام ايتمشلردر. ديشلرينی اكه ايله سيوريلتمك عادتلريدر.

نيانزه } [«آلبرت نيانزه» و «ويقتوريه نيانزه» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

نيبوهر } (Niebuhr) دانيمارقه مشاهير سياحيندن اولوب، ١٧٣٣ده لودينغسوورتده طوغمش، و ١٨١٥ده وفات ايتمشدر. ديكر درت كشی ايله برلكده جزيرة العربه ايتديكی و ٦ سنه سورن سياحتيله مشهور اولوب، بو سياحته وجزيرة العربك احوالنه دائر ايكی كتاب يازمشدر، كه پك معتبر اولوب، فرانسزجه‌يه وسائر السنه‌يه دخی ترجمه اولنمشدر.

نيبس } (Niepce) فطوغرافيانك موجدی اولوب، ١٧٦٥ده (شالون سورساوونه) ده طوغمش، و١٨٣٣ده وفات ايتمشدر. محكوك لوحه‌لری معدن و جام لوحه‌لری اوزرينه نقل ايتمك طريقنی كشفه چاليشوب، فطوغرافيانك اساسنی بولمش؛ و (هليوغرافيا) تسميه ايتديكی بو فنی ايلريلتمك اوزره، ١٨٢٩ده (داكر) ايله عقد شركت ايتمش ايدی.

نيپون } (Nippon) جاپونيه‌يی تركيب ايدن درت بيوك جزيره‌نك اك بيوكی اولوب، (نيبسو) ايله (كيوسو) جزيره‌لری بيننده ٣٣°

ایله ٤٢° عرض شمالی و ١٢٨° ایله ١٤٠° طول شرق آره‌لرنده شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری بر بیوك هلال صورتنده اوزانیور. بویی ١٤٠٠ کیلومتره واکی ١٠٠ ایله ٤٤٠ کیلومتره آره‌لرنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٤ ٧٣١ مربع کیلومتره اولوب، ٣٢ ٠٢٩ ١٧٤ اهالی ایله مسکوندر. بو جزیره جاپونیه‌نك قسم اعظمی دیمك اولمغله، حقنده ویریله‌جك معلومات «جاپونیه» ماده‌سنده سبق ایتمش اولدیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

نیتوقریس { (Nitocris) یونانیلر طرفندن بختنصرك زوجه‌سنه ویریلن اسم اولوب، بو قادین، قوجه‌سی وفات ایتدکدن صکره، بابلده حکم سورمش؛ وفراتك اوزرنده بیوك برکوپری یاپدیرمشیدی. تربه‌سنك جسامت وزینتیله دخی مشهوره‌در.

نیجر { ونام دیکرله دیولیبه یاخود قواره (Niger, Dhioliba, Kouara) آفریقا قطعه‌سنك درت بیوك ایرماغندن بری اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك غرب جهتنده جریانله بحر محیط آطلاسی‌یه تابع کینه کورفزینه دوکیلور. کچدیکی یرلرده‌کی اقوامك هربری طرفندن بشقه اسمله تسمیه اولنه‌رق، جغرافیون عرب (نیل الغربی) و (نیل العبید) وآوروپا جغرافیونی «قره‌لر نهری» معناسیله (نیجر) تسمیه ایتمشلردر. بو نهر عظیم سودان غربینك غرب جنوبی سواحلنه متوازیاً ممتد اولان جبالدن (دارو) طاغنك (قورانقو) دینان برشعبه‌سندن نبعانله، شماله وبعده شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، سودان غربینك مرکزی حکمنده اولان (سغو) شهری یانندن بعد المرور، ینه غرب جنوبیدن کلان (باخوی) نهرینی اخذ ایله، صحرای کبیرك کنارنده بولنان (تمبکتو) قربنه دك او استقامتده دوام ایدر؛ واورادن شرقه بعده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك تقریباً ١٠°٣٠′ عرض شمالیده حوصه حدودینه واصل اولور؛ وجنوبه بعده شرقه طوغری دونه‌رك خطهٔ مذکوره ایله سوقوتونك حدودینی بالتفریق، شرقدن کلان بیوجك ایکی نهر آلیر؛ صکره ینه جنوبه طوغری دونه‌رك، ینه صولدن (بنوئه) اسمیله بیوك بر نهر اخذ ایله، برقات دها توسع ایده‌رك، انکلتره‌نك مستعمراتندن معدود (بنین) مملکتنه کیرر؛ ونهایت بر چوق قوللره انقساماله، دکیزك ایچنه اوزانمش بر بیوك دالیه تشکیل ایده‌رك، (بنین) ایله (بیافره) قویلری آره‌سنده دکیزه منصب اولور. نیجرك مجراسی تقریباً ٤٠٠٠ کیلومتره اوزون اولوب، منبعیله منصبی آره‌سنده‌کی مسافه ایسه آنجق ١٨١٠ کیلومتره‌دن عبارتدر. نهر شماله طوغری بیوك بر قوس قطع ایتمکله، اوقدر اوزانیور. جریان ایتدیکی یرلر منطقهٔ حاره داخلنده اولوب، یاغمورلری چوق اولمغله، (بنوئه) نهریله برلشدیکی یرده ثانیه‌ده تقریباً ٣٠٠٠٠ مکعب متره صو دوکر.

نیّر { هندستان شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مهدی علیخان) هندستانك حیدرآباد شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

طپش دل مرا خبر کرده است
نیر امروز یار می آید

— ایکنجیسی (میر زین العابدین) دهلیلی اولوب، پدری نواب سادات ذوالفقار جنك محمد شاه زماننده مازندراندن هندستانه رحلت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

در پرسش من بروز هجران
غیر از شب تار ما نیامد

— اوچنجیسی (نواب ضیاءالدین خان بهادر بن فخر الدوله نواب احمد بخش خان بهادر رستم جنك) ینه دهلیلی وکبرادندر. شو مطلع اونکدر:

هر نفس تازه سپاسی بزبان می آید
که غمی تازه نوازندهٔ جان می آید

نیرنك { (شیخ محمد محسن) هندستان شعراسندن اولوب، دهلیلیدر. آفیون وبنك حقنده برمنظومه‌سی اولوب، شو بیت اوندندر:

افیون وبنك باهم دارند طرفه جوشی
حضری سیاه مستی هندویی سبز پوشی

نیریز { ایرانك فارس خطه‌سنده و شیرازك ١٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق همنامی اولان کولك منتهای جنوب شرقی ساحلنده و کرمان حدودنده بر قصبه اولوب، ٣٥٠٠ اهالیسی، مفرح موقع ومنظره‌سی واطرافنده

کوزل باغ وباغچه‌لری، خشخاش تارله‌لری و یوکسک کستانه آغاجلرندن عبارت اورمانلری واردر. وقتیله چوق دها بیوک اولوب، بابی مذهبنک محل ظهوری اولمله، بابیلرک تعقیبی صره‌سنده تخریب اولنمشدر.

— نیریز کولی (و نام دیکرله بختکان) ایرانک فارس خطه‌سنده بیوک برکولدر، که ۱۵۵۵ متره‌لک ارتفاعده غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ۱۳۰ کیلومتره‌لک مسافه‌ده اوزانیور؛ الک کنیش برنده اکی‌ده ۲۰ کیلومتره‌در. شمال غربی کوشه‌سندن بو کوله (بند امیر) نهری دوکیلور، که (کور) ایله (پلوار) چایلرینک برلشمسندن حاصل اولور. کولک درینلکی پک آز اولوب، یازین صو آنجق دیزه قدر کلیر. صویی طوزلی اولوب، حتی الک قوراقلق موسمنده طوز کتله‌لری اوستنده یوزر. کنارلرنده برچوق اسکی معموره‌لر خرابه‌لری و برطاقم سکود وساره آغاجلری بولنیور. اوردکلرایله سائر طیور مائیه‌یی‌ده چوقدر.

نیژنی نووغورود { (Nijnii-Novgorod) روسیه‌نک وسطلرنده پترسبورغک ۸٤۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و موسقووه‌نک ۳۹۷ کیلومتره شرق شمالیسنده و وولغا ایله اوقه‌نک ملتقاسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۷۰٤۷۸ اهالیسی، استحکاماتی، حربیه مکتبی، مکتب اعدادیسی، زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبی، متعدد مصنع کلیسا ومناسترلری وبونلرک ایچنده برکتبخانه ایله برچوق آثار مشهوره‌سی، ۲ جامع شریفی، بر حاوره‌سی، بر بیوک تیاتروسی، ۳ خسته‌خانه‌سی، تموزک ۲۵ ندن اعتباراً هر سنه بر بچق آی دوام ایدن و ۲۰۰۰۰۰ کشی قدر طوپلانان بیوک بر پنایری، صابون، موم، مسکرات، آرابه، ماکینه وساره فابریقه‌لری وایشلک تجارتی واردر.

— نیژنی نووغورود ایالتی شمالاً قوستروقه، ویانقه، قزان وسیمبیرسق، جنوباً پنزا وتامبود، غرباً دخی ولادیمیر ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٢٧٤ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵۸۰۶۳۵ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی شمال جهتنده آلچق وبتاقلقلر وصیق اورمانلرله مستور اولوب، جنوب جهتنده دها مرتفعه‌در. طاغلری اولمیوب، آنجق برطاقم قوملق تپه‌لری واردر. وولغا ایرماغی شمالدن ایالته کیروب، شرقه طوغری بر قوس تشکیل ایله، مملکتی ایکی‌یه بولر؛ مرکز ایالتده صاغدن (اوقه)، ایالتک حدود شرقیه‌سنده ینه صاغدن (سوره) ودها آشاغیده صولدن (وتلوغه) نهرلرینی آلیر. بووجهله بتون ایالت (وولغا) حوضه‌سنده وبحر خزر مائله‌سنده واقعدر. کوللری ۳۵۰ قدر ایسه‌ده، هپسی کوچک وآز درین اولوب، بتاقلق حالنده‌در. هواسی پک صوغوق ورطوبتلی اولوب، بعض طرفلری صیتمه‌لیدر. اراضیسندن ۳ ملیون یکی دونمی متجاوز قسمی اراضئ مزروعه، ۱۸۰۰۰۰۰ دونمی اورمان، ۵۰۰۰۰۰ دونمی مرعا و ٤۰۰۰۰۰ دونمه قریب مقداری اراضئ خالیه‌دن عبارتدر. طوپراغی پک آز منبت اولوب، آنجق ایکی سنه‌ده بر اکیله بیلیر. ذخایرینک یوزده یتمش‌بشی چاودار وبولاف وقصوری بغدای، آرپه ومصردن عبارتدر. بتاته، کنویر، کتن، پک عادی برجنس توتون وبعض میوه وسبزه‌لر دخی حاصل اولور. اورمانلرینک اکثر اشجاری چام انواعندن عبارت اولوب، میشه، اوخلامور، کورکن وساره دخی بولنور. معادنی یوق کبیدر. حیوانات اهلیه‌یی‌ده آزدر. بعض طرفلرنده آری قوفانلری چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، باقیر وتونج دوکمخانه‌لریله سائر فابریقه‌لری ۵۰۰ عددینه وسنوی معمولاتلری ۵۰ ملیون فرانق قیمتنه قریبدر. دباغخانه‌لریله معمولات سراجیه‌لری وکچه وساره معمولاتی‌ده چوقدر. کویلیلر کراسته‌جیلکله وآغاجدن مواد مختلفه اعمالیله دخی اشتغال ایدرلر. ایالت ۱۱ قضایه منقسم اولوب، ۱۳ شهر وقصبه‌سی و ۵۷۰۰ قریه‌سی واردر. اهالیسی بیننده ۳۳۰۰۰ مسلم تاتار بولنیور.

نیسابور { [« نیشابور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نیسابوری { (ابوعلی حسین بن علی صایغ) اعاظم علما وائمهٔ محدثیندن اولوب، ۲۷۷ تاریخنده نیشابورده طوغمش؛ ومملکتنده تحصیل علم ایتدکدنصکره، استماع احادیث شریفه مقصدیله هرات، ری، اصفهان،

بغداد، واسط، كوفه، دمشق، قاهره ومكهٔ مكرمه‌يه سياحت ايتمش؛ و ٣٣٧ تاريخنده نيشابورده برمجلس املا آچوب، ائمهٔ حديثدن برچوق ذوات كنديسندن استفاده ايلمش ايدى . ٣٤٩ تاريخنده وطننده وفات ايتمشدر . حديثده وسائر علومده برخيلى تأليفاتى اولوب، فخر كائنات صلى الله تعالى عليه وسلم افندمزله چهاريار كزين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتنك وبعض ملوك ايرانك امثال وحكميات قبيلندن اقوالنى بركوچك مجلده جمع ايتمشدر .

نيستن { (Nysten) بلجيقه‌لى مشاهير اطباسندن اولوب، فن طب، فن جراحى وعلم نباتاته متعلق ياردبنى قاموسله شهرت بولمشدر . ١٧٧١ ده (ليژه) ده طوغوب، ١٨١٨ ده وفات ايتمشدر . كتاب مذكور كنديسنك وفاتندنصكره دخى بشقه‌لرى واز آن جمله ليتره طرفندن توسيع وتصحيح اولنه‌رق، دفعاتله نشر اولنمشدر .

نيسه { (Nice) فرانسه‌نك جنوب شرق جهتنده پاريسك ٦٩٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده وبحرسفيد ساحلنده « دكيز آلپلرى » ايالتنك مركزى برشهر اولوب، ٢٧٣ ٨٨ اهاليسى، ذكور واناثه مخصوص داخلى اعداديه مكتبلرى، دارالمعلمينى، رهبانه مخصوص ايكى مدرسه‌سى، موزه‌سى، تاريخ طبيعى نمونه خانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، ٦٠ ٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، ادبيات وعلوم وفنون جمعيتى، صاغلام ليمانى، چيچك، پورتقال، ليمون، رچل، شكرلمه‌لر، زيتون وتفيس زيتون ياغى اخراجاتى ومرانغوزلغه متعلق اثاث بيتيه ايله مرمر معمولاتى واردر . بوبراز جهتندن آب طاغلرله محفوظ ولدوسه معروض بر قوبك ايچنده واقع اولمغله، هواسى قيشين پك ملايم وصاغلام اولوب، تبديل هوا ايله قيشى كچيرمك ايچون آوروپانك هر طرفندن آدملر كيدر . پك اسكى برشهر اولوب، فنيكه‌ليلر طرفندن تأسيس اولنمش ايسه‌ده، آثار عتيقه‌سى يوقدر . مقدما ساردنيه قراللغنه ملحق بر قونتلغك مركزى ايدى .

نيسه { (Neisse) پروسيه‌ده (اودر) ايرماغنك صول تابعلرندن ايكى نهر اولوب، برى سيلزيه‌ده آوستريا حدودى داخلنده نبعانله، شماله طوغرى آقه‌رق، همنامى اولان قصبه‌نك ايچندن كچر . ديكرى چهستانده نبعانله، شماله طوغرى آقه‌رق، سيلزيه‌نك غربى كوشه‌سنى شق ايتدكدنصكره، براندبورغه كيرر . برنجيسنك مجراسى ١٩٥ وايكنجيسنككى ٢٢٥ كيلومتره اولوب، يالكز اون بش كيلومتره‌لك قسملرى سير سفائنه صالحدر .

نيسه { (Neisse) پروسيه‌يه تابع سيلزيه‌نك (اوپلن) سنجاغنده واوپلنك ٤٦ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق همنامى اولان نهرك اوزرنده قضا مركزى مستحكم برقصبه اولوب، ٢٠ ٥٠٠ اهاليسى، حربيه مكتبى، پك منتظم مكاتب ابتدائيه‌سى، خسته‌خانه‌لريله سائر مؤسسات خيريه‌سى، هفته‌لق بازارى وبعض فابريقه‌لرى واردر .

نيسه { (Nysse) آسياى صغيرك قپادوكيه خطهٔ قديمه‌سنده (هاليس) يعنى قزيل ايرماق قربنده ومازاقه يعنى قيصريه‌نك غرب جهتنده برقصبه ايدى .

نيش { (Nich, Nissa) صربستانك جنوب جهتنده بلغرادك ٢١٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده وموراوه‌يه تابع نيشاوه چاينك اوزرنده ودرسعادت خطيله سلانيك خطنك نقطهٔ التصاقنده اوله‌رق طاغلرله محاط براووه‌ده لوا مركزى برقصبه اولوب، ٢١٠٤٩ اهاليسى، استحكاماتى، متعدد جوامع شريفه‌سى، قراله مخصوص سرايى، اسقوپچينه يعنى مجلس مبعوثان دائره‌سى وتل كارى كومش معمولاتى واردر . ١٨٧٨ ده صربيه‌يه ترك اولنه‌رق، بلغرادن صكره اك بيوك معموره‌سى اولمغله، ايكنجى پايتخت اتخاذ اولنمشدر . ادارهٔ عثمانيه زماننده اكثريت اوزره بولنان اهالئ اسلاميه‌سى ممالك عثمانيه‌يه هجرت ايتمشلردر . اسكى برشهر اولوب، اسم قديمى (نيسوس) در . روم ايمپراطورلرندن قسطنطينك وطنيدر .

نيشابور { (ومعربى نيسابور) ايرانك خراسان ايالتنده ومشهدك ٩٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده ١٢٧٨ متره ارتفاعى اولان كوزل برموقعده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب ١١ ٠٠٠ اهاليسى، زمان معموريتندن قالمه جسيم ومصنع برجامع شريفى، ٨ حمامى، متعدد

کاروانسرایلری، خراب برقلعه‌سی، چارشی‌وبازاری، اطرافنده کوزل میوه‌لر وبرر باغچه‌لرله ذخیره ویاموق تارله‌لری وبول میاه جاریه‌سی واردر. نیشابور بك اسکی برشهر اولوب، بیوك اسکندر طرفندن بعدالتخریب شابور ذوالاکتاف طرفندن اعمار وتجدید اولنمغله، کندی‌اسمنه اضافتله (نوشابور) ویا (نی‌شابور) تسمیه اولندیغی ادعا اولنیورسه‌ده، شهرك اسکیدن اسمی (نیشاور) یاخود (نشاوور) اولدیغی، واسکی یونانیلر عندنده (نیسا) ویا (نیسوس) اسمیله معروف اولوب، حتی یونانلرك شراب وعشرت الهی زعم ایتدکلری (باقخوس) معبود موهومنه «نیشابورالهی» معناسیله (دیونیسوس) نامنی ویردکلری معلومدر. خلافت جناب فاروقیده احنف بن‌قیس یدیله فتح اولنه‌رق، بعده اهالیسی عصیان ایتمکله، حضرت عثمان (رضی‌الله عنه) ك زمان خلافتنده عبدالله بن عامر بن کریز طرفندن استرداد، وجامع کبیری بنا اولنمش ایدی. بنی‌لیث زماننده ودها صکره‌لری دفعاتله پایتخت وکرسیٔ حکومت اولوب، بك زیاده توسع وکسب عمران ایتمش؛ وعالم اسلامك اك پارلاق مراکز مدنیتندن اولوب، بك چوق علما وادبا یتیشدیرمش؛ وعلوم ومعارف فوق‌العاده ترقی ایدوب، مدرسه‌لرله طولمش ایدی. ٥٤٨ تاریخنده بعض تغیراته اوغرایه‌رق وبعض اهالی طویلانه‌رق، شمدیکی حاله بولمشدر. اطرافنده‌کی اووه ایرانك اك منبت یری اولوب، هواسی‌ده، قیشین برآز زیاده صغوق اولمغله برابر، بك صاغلام اولدیغندن، یکیدن کسب عمران وتوسع ایتمی مأمولدر.

نیف (Nymphis) آیدین ولایتنك ازمیر سنجاق وقضاسنده وازمیرك ٢٨ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ٢٦٠٠ اهالیسی، کوزل باغ و باغچه‌لرله سیرکاهلری، مشهور کرازی وبعض آثار عتیقه‌سی واردر. — نیف ناحیه‌سی شرقاً ازمیر، جنوباً بایندر قضالریله، شرقاً وشمالاً دخی صاروخان سنجاغیله محدود اولوب، ٣٦ قریه‌دن مرکب و ١٦٦٩٧ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، اورمانلری وباغلریله زیتونلق وانجیرلکلری وذخیره وسائر محصولاتی واردر.

نیقاراغوا (Nicaragua) آمریقای وسطینك بش جمهورتندن بری اولوب، جمله‌نك اك واسع اولدیغی حالده، اك آز مسکونیدر. آمریقانك کشفنده حکمداری بولنمش اولان آدمك اسمیله مسمادر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — آمریقای وسطی دینان بیوك برزخك اك کنیش محلنك قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، اساسی شمالده ورأسی جنوبده اولمق اوزره غیر منتظم بر مثلث شکلنی ابراز ایتدیکی حالده، شمالاً هوندوراس، جنوباً قوسته‌ریقه حکومتلریله، شرقاً آنتیل دکیزیله، غرباً دخی بحر محیط معتدل ایله محدوددر. ′٤٥°١٠ ایله °١٥ عرض شمالی و ′٣٠°٨٥ ایله °٩٠ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٣٩٥٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٥٠٠٠٠ کشیدر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری، سواحلی. — نیقاراغوا همحدودی اولان دیکر ایکی حکومتدن دها دوز وآچیق اولوب، قسم شرقیسی اووه‌لق ایسه‌ده، قسم غربیسی بنه طاغلق وعارضه‌لیدر. حدود شمالیه‌سنده (شیله) طاغلری اسمیله غربدن شرقه برسلسلهٔ جبال اوزانیور، که وسطی ارتفاعی ١٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در. بو سلسله‌یه مربوط دیکر برسلسله (لاسی‌تابلاس) ودها جنوبده (سیرا ده بولانیه) اسمیله جنوب شرقیه طوغری اوزانه‌رق، حدود جنوبیه‌سنده‌ك مماکتی بوینه شق، وشرقه طوغری برچوق قول واتکار تمدید ایله، آنتیل دکیزینه قدر اوزون برسطح مائل تشکیل ایدیور. بوسلسله دخی ١٦٠٠ متره ارتفاعی تجاوز ایتمیور. بحر محیط معتدل ساحلی بوینجه سلسلهٔ

مذکوره ایله متوازیاً جنوبدن شماله (سیرا ده مارا. بیوس) اسمیله دیکر برسلسله ممتد اولوب، بونك ذروه‌لری برکانلردن عبارتدر. ١٤ عددنده اولان بو برکانلرك دردی الآن آتش افشاندر. بونلردن (تلیقه) نك ٢١٨٣، (موموتومبو) نك ١٨٣٠ و (اومتپه) نك ١٥٣٠ متره ارتفاعی واردر. (قوسغوینه) برکانی ١٨٣٥ تاریخنده دهشتلی بر صورتده پاتلایوب، بوسکوردیکی توزلردن ٤٣ ساعت متمادیاً کیجه اولمش، وسسی ١٣٠٠ کیلو. مترهلك مسافه‌یه قدر ایشیدلمشدر. بو ایکی سلسله آره‌سنده حاصل اولان چقوره صولر بریکوب، (نیقاراغوآ) و (مانغوآ) اسملریله ایکی واسع کول تشکل ایدیور.

نیقاراغوآنك شرق جهتنده یعنی آنتیل دکیزینه تابع اولان مائله‌سی دها واسع اولمغله برابر، یاغمورلری دخی زیاده اولدیغندن، انهارینك چوغی بو طرفه آقار. بونلرك اك بیوکی هوندوراس حدودینی آیران (سغوویا) ونام دیکرله (قوقو) نهربدر، که مجراسی ٦٥٠ کیلومتره طولنده اولوب، ٢٣٠ کیلومترهلکی سیر سفائنه صالحدر. بونك جنوبنده همان متوازیاً جریانله موسکیتولر اووه‌لرینی شق ایدر بر چوق انهار بولنوب، باشلیجه‌لری : سیسین ونام دیکرله هوئزو، وابه، وونته، والپاسیقه، ریوغرانده ده ماتاغالپه، بلوفیلدس، میقو، رامه، ریواینديو ونهایت حدود جنوبیه‌یی آیران سان جوان نهرلریدر. بو صوك نهر ذکر اولنان نیقاراغوآ کولنك آیاغی اولوب، مذکور کوله دخی (مانغوآ) کولنك آیاغی دوکیلیور. بحر محیط معتدله یالکز بر طاقم سیللر وبوقاربده ذکراولنان ایکی سلسلهٔ جبالك آره‌سنده‌کی وادینك قسم شمالیسنده جریانله (فونسقه) قوینه دوکیلان ایکی نهر منصب اولور. مذکور نیقاراغوآ کولی مرمره دکیزی وسعتنده اولوب، ایچنده برقاچ آطه دخی بولنیور.

آنتیل دکیزنده‌کی سواحلی ٥٥٠ کیلومتره بوینده اولوب، انهار کثیره‌سنك منصبلرندن اکثری قوی ولیمان حالنده ایسه‌ده، نهرلرك دوکدکلری قوملردن همان جمله‌سنك آغزلری مسدوددر. بوجهتده اك بیوك اسکله‌سی (بلوفیلدس) اولوب؛ بونك شمالنده‌کی بیوجك قوبك ایچنده دخی برایکی اسکله وار ایسه‌ده، اورالری (موسکیتو) دینلن قوم وحشی ایله مسکون وعمراندن محرومدر. ساحل مذکورك منتهای جنوبنده دخی همنامی اولان نهرك منصبنده (سان جوان) اسکله‌سی بولنیور.

بحر محیط معتدله‌کی سواحلی ٣٥٠ کیلومتره بوینده اولوب، بو جهتدن طاغلرك اتکاری پك دیك اوله‌رق دکیزه اینمکاه، ساحل یوکسك اولوب، بر طاقم کوزل قوی ولیمانلری حاویدر. بو جهتدن اك بیوك لیمانی (قورینتو) در، که لئون قصبه‌سنه بر دمیر یول خطیله مربوطدر. منتهای شمالنده‌ده آمریقای وسطینك اوچ جمهوریتی آره‌سنده مشترك اولان (فونسقه) بیوك قوبی بولنوب، بونك برشعبه‌سی جنوبه طوغری نیقاراغوآ اراضیسی ایچنه کیرر.

اقلیم وهواسی، طبیعت اراضیسی. — نیقاراغوآ منطقهٔ حاره‌ده اولدیغی حالده، هواسی هر طرفنده عرضنه کوره صیجاق اولمیوب، ارتفاع و وضعیت اراضی‌یه تابعدر. شرق جهتنده ساحلدن خیلی ایلری‌یه قدر ممتد اولان واسع وآلچق اووه‌لرده هوا صیجاق ورطوبتلی اولوب، شکر قامشی، قهوه وخرما انواعی یتیشدیکی حالده، شمال جهتنده ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده اولان یایلالرده عادتا صغوق اولوب، مواسمی یوق کبیدر، و چام آغاجنك انواعی بولنور. بو ایکی مختلف یرلر آره‌سنده اورته ارتفاعده بولنان بایر واتکلرده ایسه هوا معتدل اولوب، بغدای ومصر حاصل اولور. اك کوزل و معتدل هواسی ذکر اولنان ایکی سلسلهٔ جبال آره‌سنده‌کی بیوك کوللرك اطرافنده اولوب، میزان الحرارهنك وسطی درجه‌سی دائمی صورتده ١٩ راده‌لرنده‌در. بو یرلر بحق بر یوزنده جنت عد اولنوب، مملکتك اك معمور ومسکون یرلری دخی اوراده‌در.

نباتات ومحصولات وحیواناتی. — نیقاراغوآنك ینار طاغلرله مملو اولان جهت غربیه‌سنده طوپراغی پك منبت اولوب، شکرقامشی، قهوه، برنج، مصر، قاقائو، پاموق، وانیله، توتون وسائره حاصل اولور. مقدما اورایه مخصوص برنوع چیویت دخی کلیتله حاصل اولوردیسه‌ده، بعده اهمال اولنمشدر. مصرده یره بشیوز قدر ویروب، بر سنه‌ده اوچ ودرت دفعه زرع اولنور. اهالینك اك برنجی

مدار تعیشی مصردر. اشجار مثمره‌سی باشلیجه پورتقال، لیمون، موز، آناناس وسائره‌دن عبارتدر. اورمانلرنده آقاژو، دمیرآغاجی، کل آغاجی کبی مرانغوزلقده الویریشلی قیمتدار اشجار ویاپراقلری بش آلتی متره وآلتون رنکنده چیچکلری برمتره اوزونلغنده اولان (قوبول) نامیله اولنور برنوع کوزل آغاج بولنور. قاؤچوق، ورنیك، ضمغ وبوبه وبرر اشجاری‌ده چوقدر. قاقائو چوقلاته‌سندن دها لذیذ چوقلاته وبرر برنوع آغاجی دخی واردر. حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، آمریقا قپلانی، آمریقا تمساحی، ییلانلرك انواعی وبك زهرلیلری وعقرب وسائر حشراتی بولدر. حیوانات اهلیه‌سنك اك چوق بولنانی صیغیردر. کومش وآلتون معدنلری چوق اولوب، برقاچ محلده اخراج اولنمقده‌در.

صنایع وتجارتی. — نیقاراغوآ مدنیتجه هنوز پك کری اولوب، علی الخصوص زحمتسز وخدابی نابت صورتده یتیشیر برنجه قیمتدار محصولاتی وارایکن، اهالیسنك معیشتلرینی زحمتلی صنعتلرده آرامیه‌جقلری ظاهردر. بناء علیه، صنایع محلیه آنجق ضروری اولان اوفق تفك شیلره متعلقدر. تجارتی سنوی ٦ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، ۳ ½ ملیونی اخراجات و ۲ ½ ملیونی ادخالاتدن عبارتدر. باشلیجه اخراجاتی: قهوه، قاؤچوق، آلتون توزی، کراسته، کومش مسکوکات، صیغیر، حیوانات وحشیه دری وپوستی، شکر، چیویت ودها آز مقدارده پنیر، یاغ، مصر، فاصولیه، باقم، روم، قرمز، قاقائو، پاموق، صدف وسائره‌در. اك بیوك تجارتی انکلتره، آلمانیه، ممالك مجتمعه وفرانسه ایله اولور. دمیریوللری هنوز ۱۴۳ کیلومتره‌دن عبارت ایسه‌ده، بونك برقاچ مثلنك انشاسی‌ده تحت قراره آلنمشدر. آتیل دکزنده‌کی منصبندن سان جوان نهرندن وابور نیقاراغوآ کولنه چیقوب، بوواسع کولك کنارلرنده‌کی معموره‌لری بربرینه وجله‌سی بحر محیط معتدل ساحلنده‌کی (قورنتو) اسکله‌سنه ربط ایدر بردمیریول خطی دخی بولنمغله، ایکی بحر محیط آره‌سنده بر طریق اختلاط واردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان مذهبلری. — نیقاراغوآنك اهالیسی اصل یرلی اقوام ایله کشفدن اول مملکتی ضبط ایتمش اولان (آزتك) قومی احفادندن و (موسکیتو) دینلن برقوم ایله آنتیل جزیره‌لرینك اهالیء اصلیه‌سی اولان (قرائب) افرادندن واسپانیول فاتحلرینك احفادیله بونلرك تحت اسارتنده کتیرمش اولدقلری زنجیلردن عبارتدر. اقوام اصلیه دخی باشلیجه: بالنقه، توتنله، قارقه، رامه قوملرندن مرکبدر. بواقوام مختلفه‌دن بر طاقلری خالص حالنده قالمش ایسه‌ده، اکثری بربرلریله وعلی الخصوص اسپانیوللرله قاریشه‌رق، ملز برخلق وجوده کلمشدر. خالص قالمش اولان یرلیلرك برطاقمی آزچوق دائرهء مدنیته داخل اولمشلرسه‌ده، برطاقلری‌ده الآن وحشی حالنده یاشامقده ونیقاراغوآ حکومتنی طانیورلرسه‌ده، برکونه ویرکی ویرمیوب، کندی ایشلرینه حکومتی قاریشدیرمامقده‌درلر. شرق جهتنده منتشر بولنان والك کثرتلی اولان موسکیتولر بوقبیلدندر. حال وحشیتده یاشایانلر دخی ساکن آدملر اولوب، کیسه‌یه ضررلری طوقنمیورسه‌ده، پك تنبل آدملر اولوب، آوجیلق وبالیقجیلقله یاشایور، و زراعت ایشلرینه ومدنیته بناشمیورلر. اسپانیوللر غالبجه (یعنی جلیقه) مهاجرلرندن اولوب، (لادینوس) اسمیله تسمیه اولنیورلرسه‌ده، خالص حالنده قالانلری یوق حکمنده اولوب، جمله‌سی یرلیلر وزنجیلرله قاریشمشدر. لسان رسمی وعمومی اسپانیولجه‌در.

اصول اداره‌سی، قوهء مالیه وعسکریه‌سی تقسیماتی. — نیقاراغوآ جمهوریت صورتنده اداره اولنوب، رئیس ومعاونی ٤ سنه مدتله طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن انتخاب اولنور. ۱۲ ایالته منقسم اولوب، هر ایالتدن ۲ کشی انتخاب اولنمق اوزره، ۲٤ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی وبرهیئت اعیانی واردر. واردات ومصارفی یدی سکز ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب، وارداتی باشلیجه کمرك وتوتون ومسکرات رسملرندن عبارتدر. قوهء عسکریه‌سی نظامیه وردیف وعساکر ملیه‌دن مرکب اولوب، ۱۸ دن ۳٥ یاشنه قدر اولان اهالیء ذکور نظامیه، ۳٦ دن ٤٥ یاشنه‌دك اولانلر ردیف، ٤٦ دن ٦٥ یاشنه‌دك اولانلردخی عساکر ملیه افرادندندر. صلح زماننده عسکری ۳٥۰۰ مقدارینی تجاوز ایتمز. بحریه‌سی کولده بولنان برقاچ وابوردن عبارتدر.

نیقاراغوآ { آنف البیان حکومتك (ربواس) قصبه‌سنك نام دیکریدر .

[« ربواس » ماده‌سنه مراجعت .]

نیقاریه { (Nikaria, Icaria) ونام دیکرله (قاربوط) جزایر بحرسفیدولایتك ساقز سنجاغنه تابع برقضا صورتنده اداره اولنور برجزیره اولوب، ساقزك جنوبنده وسیسامك ١٩ کیلومتره غربنده واقعدر . شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، بو استقامتده بویی ٤٢ ووسطی اکی ١٢ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٧ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده‌کی (مالیسا) طاغنك ١٠٣٣ متره ارتفاعی واردر . سواحل جنوبیه‌سی دیك وصرب اولوب، شماله طوغری طاغ اتکاری برسطح مائل وبرطاقم دره‌لر تشکیل ایدیور . اورمانلری چوق وقابل زراعت اراضیسی آزدر . یالکز ٤ قریه‌سی اولوب، ٨٠٠٠ مقدارنده اولان اهالیسی کمیجیلکله مشغولدر .

نیقوپولیس { (Nicopolis) « مدینهٔ الظفر » دیمك اولان بو اسمله زمان قدیمده ٥ معموره وارایدی : برنجیسی مسیه خطه‌سنده وطونه ساحلنده اولوب ، الیوم (نیکبولی) دینلان قصبه‌در. — ایکنجیسی (بونت) خطه‌سنده اولوب ، الیوم (دیوریکی) اسمیله معروفدر . — اوچنجیسی (ایپر) خطه‌سنده یعنی جنوبی آرناؤدلقده اولوب، خرابه‌لری پروزه‌نك شمالنده موجوددر . روما سردارلرندن مشهور آوغستوس قیصر، (آقتیوم) مظفریت مشهوره‌سنك نامنی تأبید ایچون ، بوشهری تأسیس وبانوسیع وتزیین ایتمشیدی . — دردنجیسی فلسطینده اولوب، (وسپاسیان) طرفندن (اماوس) بلدهٔ قدیمه‌سی برینه تأسیس اولنمشدی. — بشنجیسی کیلیکیه‌ده اولوب، (ایسوس) دخی تسمیه اولنوردی. الیوم (آیاس) نامیله بك کوچك وخراب بریردر.

نیقوسیه { (Nicosie) قبریس جزیره‌سنك مرکزی اولان افقوشه‌نك اسم اصلیسیدر . [« لفقوشه » ماده‌سنه مراجعت .]

نیقوقرئون { (Nicocréon) میلاد عیسادن ٤٠٠ سنه اول قبریسده حکم سورمش برحکمدار اولوب، مظالمیله مشهوردر .

نیقولا { (سنت – St Nicolas) خرستیانلرك اك بیوك عزیزلرندن اولوب، آسیای صغیرك لیکیه خطه‌سنده (میر) پسقپوسی ایدی . چوجقلغندن بیوك برزهدوتقوی کوستروب، دیوقلتیان ولیچینیوس زمانلرنده تعقیب اولنمش؛ و ٣٤٢ تاریخنده وفات ایتمشدر . چوجقلرك حامیسی عد اولنوب، روسلر دخی بونك حمایه‌سنی ادعا ایدیورلر. کانون اولك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

نیقولا { (Nicolas) پاپالردن بش کشینك اسمیدر :

برنجیسی « بیوك » عنوانی حائز اولوب ، ٨٥٤ دن ٨٦٧ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر . آمربنی طانیمق ایستمین فرانسه پسقپوسیله اوغراشمشیدی . بونك زماننده بلغارلرك قرالی (بوغوریس) خرستیانلغی وپاپایه منسوبیت مذهبیه‌یی قبول ایتمشیدی .

— ایکنجیسی ١٠٥٨ دن ١٠٦١ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، پاپالق مقامنی آلمانیه ایمپراطورلرینك مداخلاتندن تخلیصله ، پاپانك انتخابی خصوصنی برنظامه ربط ایچون مخصوص برمجلس روحانی عقد ایتمش؛ ونورمان برنسلرندن ریشاری قاپوه‌یه وروبرت کیسقاری پولیه وقالابره‌یه نصب ایده‌رك، کندیلرینه تابعیتی قبول ایتدیرمشیدی .

— اوچنجیسی ١٢٧٧ دن ١٢٨٠ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب ، هابسبورغلی رودولنی کندیسنه رومانیه‌دن برقاچ قصبه ترك ایتمکه وآنژولی شارلی روما پطریقلغی وطوسقانه‌ده ایمپراطور وکالتی

عنوانلرندن واز كچمكه مجبور ايتمشيدى . شرق وغرب كليسالرينى توحيده چاليشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌مامشدى .

— دوردنجيسى ١٢٨٨دن ١٢٩٢ تاريخنه‌دك پاپالق ايدوب، اهل صليب محارباتنى يكيدن اوياندرمغه چاليشمش ايسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشدر. چينه قدر ميسيونرلر كوندرمشدى . فرانسه‌ده مونپليه دارالفنوننك مؤسسيدر .

— بشنجيسى ١٤٤٧ دن ١٤٥٥ تاريخنه‌دك پاپالق ايدوب ، آيريجه پاپالق ادعاسنده بولنان بشنجى فليكسى فراغته اجبار ايتمش ؛ واستانبولك فتحندن صكره عثمانليلره‌قارشى براهل صليب محاربه‌سى اوياندرمغه چاليشمش ايسه‌ده مقتدر اوله‌مامشدر. رومايى برچوق ابنيهٔ مصنعه ايله تزيين ، وواتيقان كتبخانه‌سنى، مؤسسى عد اولنمغه كسب استحقاق ايده‌جك درجه‌ده، توسيع ايتمشدر.

نيقولا { (Nicolas) دانيمارقه قراللرندن اولوب ، ١١٠٦دن ١١٣٤ تاريخنه دك ٢٨ سنه حكم سورمشدر . ايكنجى (سوئنون)ك اوغلى وبرادرى برنجى (اريق)ك خلفيدر. كوشك برحكمدار اولوب، يكنى (قانوت) ، اسلاولر قرالى عنوانيله اشلسويغ دوقه‌لغنى ترك مجبور اولمشيدى. اوغلى (مانيوس) قيصقانوب ، مرقومى قتل ايتمكله، بوحال بر قيامى منتج اولوب، نيقولايى فراغته مجبور ايتمشيدى .

نيقولا { برنجى (Nicolas Ier) روسيه ايمپراطورلرندن اولوب ، برنجى پاولونك اوچنجى اوغلى ايدى. ١٧٩٦ده طوغوب، ١٨٢٥ده ، بيوك برادرى آلكساندرك وفاتى وايكنجى برادرى قسطنطينك استنكافى اوزرينه ، روسيه تختنه قعود ايتمشيدى.

نيقولا { دمشقلى — (N. Damascène) يونان قديم علماسندن اولوب ، ميلاد عيسى (عم)دن ٧٤ سنه اول دمشق شامده

دنيايه كلمش ؛ وبرقاچ هائله ومضحكه نظم ايتمكله برابر، برتاريخ عمومى ومنطق، فلسفه وعلوم رياضيه‌يه دائر برقاچ كتاب يازمشدر. يهود حكمدارى هرودك توجه واعتبارينه نائل ايدى. آثارندن يالكز بعض پارچه‌لر موجوددر.

نيقولايف { (Nikolaïev) روسيه‌نك خرسون ايالتنده وخرسونك ٥٩ كيلومتره شمال غربيسنده هوجه بكك‌ده ١١٠ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق، (اينغقول) ايله (بوغ) نهرلرينك ملتقاسنده برشهر واسكله اولوب، ٨٢٨٠٥ اهاليسى ، دوز وكنيش سوقاقلرى ، واسع ميدانلرى، ايكيسى قره دكيز دونناسنه وبرى سفائن تجاريه‌يه مخصوص اوچ ليمانى، متين استحكاماتى، ترسانه دائره‌سى ، رصدخانه‌سى ، بحريه‌يه مخصوص ٢٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سيله ديكر اوچ كتبخانه‌سى، بحريه مكتبى، داخلى مكتب اعداديسى، برى بحريه عسكرينه وديكرى بلديه‌يه مخصوص ايكى خسته‌خانه‌سى ، سفائن امرارينه مخصوص حوض ودستكاهلريله فابريقه ودوكمخانه‌لرى، موم، توتون وسائره فابريقه‌لرى و ذخيره، حيوانات، كراسته، درى وسائره‌يه متعلق پك ايشلك تجارتى واردر . قربنده (اولبيه) شهر قديمنك خرابه‌لرى موجوددر. نيقولايف يكى برشهر اولوب، ١٧٩١ده ايكنجى قاترينه طرفندن تأسيس، وبرنجى نيقولا طرفندن قره دكيز دونناسنه مركز وترسانه اتخاذ اولنمشدر.

نيقوماخوس { (Nicomaque, Nicomachus) حكيم شهير آرسطونك پدرى اولوب، ماكدونيه‌نك (استاجيره) بلده‌سندن ايدى . فن طب منتسبيندن اولوب ، ماكدونيه حكمدارلرندن آمينتاسك وبعده فيليپك خدمت طبابتنده بولنيوردى. بوفنده بعض كتابلر يازمش‌ايسه‌ده، نسخه‌لرى بولنه‌مامشدر. آرسطونك بو اسمده بر اوغلى دخى اولمش ايدى ، كه بوكا خطاباً اخلاقه دائر بركتاب يازمشدر؛ زيرا پدرينه اخلاق درسى ويره‌مزدى.

— بو اسمده يونان قديمك اك مشهور رساملرندن برى دخى اولوب، (آپل)ك معاصرى ايدى. پك استادانه بعض رسملرى اولديغى مروى ايسه‌ده، زمانك تخريبندن قورتله‌مامشدر.

نيقومد { (Nicomède) بيتنيه خطهٔ قديمه‌سنك يعنى خداوندكار وقوجه ايلى جهتنك اسكى حكمدارلرندن اوچ كشينك اسميدر : برنجيسى قبل الميلاد ٢٨١دن ٢٥٠ تاريخنه دك حكم سوروب، برادرلرينى قتل ايتمش؛ و سوريه حكمدارى برنجى آنطيوخسك تعرضاتنه قارشى غاللرى امداده دعوت ايدوب، بونلره مملكتنك شرق طرفنى ترك ايتمكه مجبور اولمشيدى، كه محل مذكور بو مناسبتله (غالاتيه) اسمنى آلمشيدى. صنايع وتجارتى ايلرى‌يه كوتوروب، اليوم ازميد ديديكمز (نيقومديه) شهرينى دخى تأسيس ايتمشيدى. — ايكنجيسى بروسياسك اوغلى اولوب، پدرى اوكى والده‌سنك تشويقيله كنديسنه قصد ايتديكيچون، كنديسى ميلاددن ١٤٨ سنه اول پدرينه عصيان، ولدى الغلبه كنديسنى قتل ايده‌رك، ٥٩ سنه حكم سورمش؛ و روماليلره قارشى مهردادله اتفاق ايتمش ايدى. — اوچنجيسى ايكنجينك اوغلى اولوب، قبل الميلاد ٩٠دن ٧٥ تاريخنه دك حكم سورمش؛ وپدرينك عكسنه اوله‌رق، روماليلرله اتفاق ايدوب، مهرداد طرفندن ايكى دفعه ممالكندن اخراج اولنديغى حالده، روماليلر طرفندن اعاده اولنمش؛ ووفاتنده ملكنى رومايه ترك ايتمش ايدى.

نيقومديه { (Nicomédie) ازميدك اسم قديميدر. [«ازميد» ماده‌سنه مراجعت بيورلسون.]

نيكبولى { (Nikopoli) بلغارستانك زشتوه سنجاغنده و زشتوه‌نك ٤٠ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق طونه ساحلنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٤٦٥٠ اهاليسى واردر. اسكى بر بلده اولوب، روما سردارلرندن (تراپان)، داجيالى ضبط ايتديكنده، بو مظفريتى تأييد ايچون تأسيس ايتمشيدى. جنتمكان يلديرم سلطان بايزيد خان طرفندن فتح اولنه‌رق، مجارستان قرالى سجيسموندك عسكرى واونك ياردمينه كلمش اولان فرانسزلر كلياً منهزم وپريشان اولمشدى.

نيكده { قونيه ولايتنده وقونيه‌نك ١٩٦ كيلومتره شرقنده اوله‌رق الا طاغك اتكلرى وآق كوله دوكيلان قزلجه صويك اوزرنده و جنوب غربى‌يه طوغرى اركلى‌يه قدر اوزانان واسع بر اووه اوسطنده ١٥٠٠ متره‌لك ارتفاعده واقع لوا مركزى برقصبه اولوب، بربرندن باغچه‌لرله آيرلمش اوچ قسمدن مركب اولديغى حالده، ١٠٠٠٠ قدر اهاليسى، اوسطنده خراب برقلعه‌سى وسورى، بول مياه جاريه‌سى، اشجار مثمره‌يى حاوى كوزل باغچه‌لرى، پك مفرح و دلنشين منظره‌سى، متعدد جوامع شريفه‌سيله ايكى روم وبر ارمنى كليساسى، مدرسه‌لرى، كتبخانه‌سى، ٦ حمامى، ٤ خانى، سلجوقيلر زماننده قالمه برطاقم تربه‌لريله سائر آثار اسلاميه‌سى واطرافنده كوزل سماق مرمرلريله مياه معدنيه‌سى واردر.

— نيكده قضاسى همنامى اولان سنجاغك شرق جهتنده اولوب، شرقاً آطنه ولايتيله، شمالاً آنقره ولايتى ونوشهر وآق سراى، غرباً بور، جنوباً ده حميد قضالريله محدوددر. مثلى، فرتك وبمبالى ناحيه‌لريله برابر ٩١ قريه‌يى حاوى اولوب، ٦٠٢٩٠ اهاليسى واردر، كه بونلرك ١٥٩٥٨ ى لسان تركى ايله متكلم روم و ٧٩٠ ى ينه تركجه سويلر ارمنى اولوب، قصورى مسلم وتركدر.

نيكده { سنجاغى. قونيه ولايتنك اك شرقى قسمندن عبارت اولوب، غرباً نفس قونيه سنجاغيله، جنوباً وشرق جنوبى طرفندن آطنه، شرق شمالى طرفندن وشمالاً دخى آنقره ولايتلريله محدوددر. آطنه ولايتندن (طاوروس) اسم قديميله معروف اولان بوغا (وغلطى بلغار)

طاغی والا طاغ سلسلەسیلە، آنقرە ولایتندن دخی شمال جهتندن قزیل ایرماق مجراسیلە آیرلمشدر. اراضیسی عارضەلی ومرتفع اولوب، مذكور سلسلۀ جبالك اتك وقوللری سنجاغك ایچندە اوزانیر؛ وەهندس طاغی، حسن طاغی، قوجە طاغ، آقەجق طاغی، صاری بولاق، بازركان طاغی اسملریلە بر طاقم جبال سنجاغك هرطرفنە یاییلوب، آرەلرندە برچوق وادیلر واووەلر تشكل ایدیور. قسم جنوبیسنك صولری اركلی قربندە بولنان مذكور آق كولە دوكیلوب، بونلرك باشلیجەسی مركز لوادن كچن قزیلجە صودر، كە بر چوق تابعلری اولوب، اووەیە دوشدیكندە، یاییلەرق بر بتاقلق تشكیل ایدر. شمال شرق قسمنك میاه جاریەسی قزیل ایرماغە دوكیلوب، باشلیجەلری (تلار صو) ایلە (آقەجق صو) در. غرب شمالی جهتنك بك آز صولریدە طوز چولی دینلن قوچحصار كولنە دوكیلور. بونلرك الك بیوكی آقشهردن كچن (بیاض صو) در. هواسی معتدل وصاغلام اولوب، یازین میزان الحرارە ۳۰ درجەدن یوقاری چیقماز، وقیشین الك یوكسك یرلرندە دخی تحت الصفر ٥ دركەدن آشاغی اینمز. یالكز بعض جهتلرندە بتاقلقلردن طولایی صیتمە وبرص خستەلقاری وقوع بولور. طوپراغی پك منبت ایسەدە، اسباب متعددەدن طولایی زراعت پك كریدر. باشلیجە محصولانی ذخایر متنوعە ایلە پاموق وآفیوندن ومیوە وسبزەلرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیەسی: قیون، كچی، تفتیك كچیسی، صیغیر، دوەوسائرەدن عبارتدر. سنجاغك حدود جنوبیەسندە مشهور بلغار طاغی معدنی بولنیور، كە آلتون وكومشی حاوی برقورشون وقلای معدنی اولوب، حسن ادارە اولنەجق اولسە، سنوی یاریم ملیون لیرا قدر تمتع براقەبیلیر. بونك قربندە بركتلی معدن اسمیلە برقورشون معدنی دخی واردر، كە سنوی ۲۰۰۰۰۰ قیە قدرقورشون چیقاریلیر. نیكدەنك

قربندە رنكارنك كوزل مرمر اوجاقلری واریسەدە، وسائط نقلیەنك فقداندن طولایی، آنجق احتیاجات محلیەیە كورە چیقاریلیور. آناطولینك سائر طرفلری عكسنە اولەرق، بو سنجاغك اورمانلری چوق وآغاجلری پك كوزل ایسەدە، ینە وسائط نقلیەنك فقداندن طولایی، استفادە اولنەمیور. صنایع محلیە كلیم وآلاجە نسجندن عبارتدر. اخراجاتی: پاموق، آفیون، تفتیك، ذخیرە، دری، كلیم وآلاجەدن عبارتدر. سنجاغك واردات سنویەسی ۸۰۰۰۰ ومصارف محلیە ۲٦۰۰۰ لیرا رادەلرندەدر. سنجاق: نیكدە، نوشهر، اركوب، آق سرای، بور، حمید (یاخود معدن) وصربسون اسملریلە ۷ قضایە منقسم اولوب، مركز قضاسنە ملحق ۳ ناحیە وجمعاً ۳۸۳ قریەیی حاوی و ۱۹۳۰۰۰ اهالی ایلە مسكوندر، كە بونلرك یالكز ۱۸۰۰۰ ی تركجە لساننە متكلم روم (؟)، ۷۹۱۱ ی ارمنی، ٤١ ی یهودی وقصوری كاملاً مسلم وتركدر.

نیكسار { سیواس ولایتك توقاد سنجاغندە وتوقادك ٥٠ كیلومترە شمال شرقیسندە اسكلەسی اولان اونیەنك دە ٦٠ كیلومترە جنوب غربیسندە اولەرق كلكیت نهری اوزرندە. قضا مركزی برقصبە اولوب، ۱۲٥۰ سی ارمنی و ۲٥۰ سی روم وقصوری مسلم وترك اولمق اوزرە، ٤۰۰۰ اهالیسی، ۱۰ جامع شریفی، برارمنی وبرروم كلیساسی، بررشدیە و ۳ صبیان ایلە برارمنی وبرروم ابتدائی مكتبی وكوزل هواسی واردر. رومالیلر زماننده تأسیس ایدلمش برقصبە اولوب، اسم قدیمی (نئوكساریە) یعنی «یكی قیصریە» در. نیكسار بو اسمك غلطیدر.

— نیكسار قضاسی توقاد سنجاغنك شمال شرقی كوشەسندن عبارت اولوب، جنوباً نفس توقاد، غرباً اربعە قضالریلە، شرقاً قرەحصار شرقی سنجاغیلە، شمالاً دخی طربزون ولایتیلە محدوددر.

٩ ناحيه و ٨٠ قريه‌يى حاوى اولوب، ٣٨٩١ ى ارمنى، ١٣٣٤ روم وقصورى مسلم اولمق اوزره، ٢٠٩٠٠ اهالى ايله مسكوندر، وبونلرك جمله‌سى لسان تركى ايله متكلمدر. حدود شماليه‌سى طاغلق اولوب، سائر طرفلرى كاكيت نهرينك شق واروا ايتديكى كنيش وپك منبت براووه‌دن عبارتدر، كه من‌القديم ذخيره، ارزوم وزيتون محصولاتنك كثرتيله مشهوردر. طاغلرى دخى كستانه وجوز آغاجى اورمانلريله مستوردر.

نيكشيك { (Nikchitz) قره طاغك شمال جهتنده وچتينه‌نك ٣٨ كيلومتره شمالنده قضا مركزى مستحكم بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهاليسى واردر.

نيكفور { (Nicéphore) بواسمله قسطنطنيه روم ايمپراطورلرندن اوچ كشى كلمشدر:

برنجيسى (لوغوتت) ايكن، ٨٠٢ تاريخنده ايمپراطوراك مقامنه كچمش وهارون‌الرشيدله ايتديكى محاربه‌ده مغلوب وجزيه اعطاسنه مجبور اولمش ايدى.

— ايكنجيسى (فوقاس) لقبيله ملقب اولوب، پطريق بارداسك اوغلى ايدى. عسكرلكده بيوبوب، كوستر ديكى جسارت اوزرينه، ايكنجى رومانك صباوتى زماننده سرداراولمش؛ و٩٦٣ ده تختى ضبط ايدوب، عربلرله ايتديكى محاربانده كيليكيه‌يى وشامك بعض جهتلريله قبرسى استرداد ايتمش ايسه‌ده، طرح ايتديكى يكى ويركيلرله اهاليى بيزار ايدوب، نهايت ٩٦٩ ده زوجه‌سى (تئوفانو) نك عاشقى (زيميسكس) طرفندن قتل اولنمشدر.

— اوچنجيسى (بوتونيات) لقبيله ملقب اولوب، آسياده‌كى اردونك قومندانى ايكن، ١٠٧٩ ده ميخال‌دوقاسك مجبورى فراغتى اوزرينه، تخته كچمش؛ وايليريه‌ده اعلان حكومت ايتمش اولان (برمان)ه قارشى (آلكسيس قومنينوس)ى كوندروب، كنديسنى طوتديرمش ايدى.

نيكفوريوس { (Nicéphorius) اسكى يونانيلر عندنده خابور نهرينك اسم قديميدر.

نيكفوريوم { (Nicéphorium) رقه‌نك اسكى يونانيلر ورومانيلرجه اسم قديميدر.

نيكوبار { (Nicobar) بحر محيط هندينك منتهاى شرقنده وبنكاله كورفزينك آچيقلرنده سوماتره جزيره‌سنك شمالى اوجنك شمال غربيسنده و (آندامان) جزايرينك جنوبنده برجزاير مجتمعه هيئتى اولوب، ٦°٤٠´ ده ايله ٩°١٦´ عرض شمالى و ٩١°٣٦´٤٠″ ايله ٩٠°٢١´٢٦″ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. اك بيوكارى اولان بيوك نيكوبار اك جنوبده اولوب، بوبى ٥٠ واكى ١٨ كيلومتره‌در. بونك شمالنده وقربنده كوچك نيكوبار، دها شمالده وخيلى آچيقده قاموره‌ته ايله ترسا وقاچال واك شمالده كارنيكوبار جزيره‌لرى وبرطاقم جزاير صغيره بولنيور. مجموعنك مساحهٔ سطحيه‌سى ١٩٠٥ مربع كيلومتره اولوب، تقريباً ٦٠٠٠ اهالى ايله مسكوندرلر. اكثرينك اراضيسى طاغلق اولوب، جمله‌سى صيق اورمانلرله وكرماه نباتاته مستوردر. هوالرى صيجاق وآغيردر. اهاليسى ملايى جنسنه منسوب اولوب، الآن برطاقم اعتقادات باطله‌يه تابعدرلر.

نيكى { (زين‌الدين مسعود) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانلى اولديغى حالده، تجارت وسياحته مشغول ايدى. شيخ نظامينك «مخزن الاسرار» ينه تقليداً بر مثنويسى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

جان فشانيها بخاك پاى يارم آرزوست
وه كه يك جان دارم ودردل هزارم آرزوست

نيكيا { (Nicée, Nicæa) ياخود نيقيه ازنيق قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب،

ازنیق بونك غلطیدر . [« ازنیق » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

نیل { آفریقا قطعه‌سنك درت بیوك ایرماغندن بری اولوب، یالکز آفریقانك دکل، بلکه بتون کرهٔ ارضك، میسیسیپی مع میسوری‌دن صکره، اك اوزون نهری ایسه‌ده، کثرت میاهجه آفریقانك دیکر اوچ ایرماغندن یعنی نیجر، قونغو وزامبزدن کریدر. قطعهٔ مذکوره‌نك بر دیمی یعنی شرق شمالی قسمی شق واروا ایدوب، خط استوانك آلتنده آوروپالیلرك (ویقتوریه نیانزه) تسمیه ایتدکلری و مرمره دکیزینك اوچ درت مثلی وسعتده اولان (وکروه Oukereoue) کولنك شمالندن بوکولك آیاغی صورتنده خروجله، شمال غربی‌یه و بعده غربه طوغری آقه‌رق، آلبرت نیانزه ودها طوغریسی (موونان نزیکه Mvoutan Nzighé) دینلن برنجیسنه نسبةً کوچك برکولك منتهای شمالیسنه دوکیلور، وکیردیکی یرك قارشیسندن چیقه‌رق، (بحر الجبل) اسمیله کاه شرقه وکاه غربه تمایل ایله شماله طوغری آقوب، ٩°٣٠′ عرض شمالی‌یه واصل اولدقده، غربدن کلن (بحر الغزال) ایله برلشیر. اشبو بحر الغزال دارفوردن یعنی غرب شمالیدن کلن (بحر العرب) ایله آلبرت نیانزه کولندن دارفوره طوغری اوزانان ونیل حوضه‌سنی (قونغو) ایرماغی و (چاد) کولی حوضه‌لرندن آیران وعربلرك (جبل القمر) تسمیه ایدکلری سلسله‌دن عبارت اولمسی ملحوظ اولان برصره طاغ وتپه‌لردن اینن بحرالحمر وبوکا تابع لول، دمبو، دیبور وبحر تونج، بحر جاو، نام‌زول وسائر انهار عدیده‌دن ترکب وتحصل ایدیور. جبال مذکوره‌دن اینن انهار اوقدر چوقدر که بتون او جهته (بلاد الانهار) نامی ویریلیور. مذکور کوللرك آیاقلری کشف اولنمازدن اول نیلك منابعی بو انهاردن عبارت ظن اولنیوردی. مع هذا جغرافیون عرب بو نهر عظیمك خط استوانك اوته‌سنده یعنی جنوبنده نبعان ایتدیکنی بیان ایدیورلر. مذکور تلاقیدن صکره نهر شرقه طوغری دونه‌رك، (بحر ابیض) اسمی آلیر؛ وحبش جهتندن کلن (سوبات) واوکا تابع (آدوره) نك صوینی‌ده آلدقدن صکره، شمال شرقی‌یه وبعده شماله طوغری دونه‌رك، کردفانك شرق جهتنده آقار؛ و ١٥°٣٠′ عرض شمالیده خرطوم شهرینه واصل اولنجه، صاغدن حبشدن کلن (بحر ازرق) ایله برلشه‌رك، (نیل) اسمنی آلیر. اورادن شمال شرقی‌یه طوغری صاغدن (مروه) خطهٔ قدیمه‌سیله صولدن جزیره ویا (بیوده) چولی آره‌سنده جریانله، ١٧°٣٠′ عرض شمالیده صاغدن ینه حبشدن کلن وبرچوق تابعلری بولنان (اتباره) نهرینی دخی آلنجه، شمال غربی‌یه طوغری تمایل ایله، (بربر) دن آشاغی اك بوقاری یعنی بشنجی شلاله‌یی بالتشکیل (نوبه) مملکتی داخلنده ١٩°٣٠′ عرض شمالیده (بو حامد) قصبه‌سنه واصل اولنجه، جنوب غربی‌یه طوغری دونر، و ١٨° عرض شمالی‌یه قدر اینوب، بو جریانده دردنجی شلاله سنی‌ده بعد التشکیل، شمال غربی‌یه و ٢٠° عرض شمالیدن صکره شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، بربیوك قوس ابراز ایدر؛ واوچنجی وایکنجی شلاله‌لرینی دخی بالتشکیل، تام مدار سرطانه وصولنده، شماله طوغری دونر، واسوانك اوستنده برنجی شلاله‌یی دخی تشکیل ایله، صعید مصره داخل اولور؛ واورادن آشاغی کاه شرقه وکاه غربه تمایل ایله، عمومیت اوزره شماله طوغری اولان استقامتنی محافظه ایده‌رك، ٣٠° عرض شمالیدن آشاغی قاهره شهرینی کچنجه، اوچ درت بیوك وحسابسز کوچك طبیعی وصنعی قول وجدوللره بالانقسام، دنیاده امثالی اولمیان ومصری (ام الدنیا) وصفنه مستحق ایدن مشهور دلتایی بالتشکیل، برچوق آغزلردن ودکیزله اختلاطی اولان بعض کوللردن آق دکیزه دوکیلور .

نیلك مجراسی ٦٤٧٠ کیلومتره اوزون اولوب، منبعی ایله منصبی آره‌سنده‌کی مسافه خط مستقیم اوزره ٤١٣٣ کیلومتره‌در. حوضه‌سی ٤ ٥٦٢ ٥١٢ مربع کیلومتره‌در. قوراقلق موسمنده ثانیه‌ده ٣٥٠ وفیضاننده ١٣ ٤٠٠ مکعب متره صو دوکر.

وبقتوريه نيانزه اولندن چيقديغى محلك يعنى بحراسنك اك يوكسك يرينك حذاى بحردن ارتفاعى ١٢٠٠، خرطومده ٤٠٠ وقاهره‌ده ١٣ متره‌در. وبقتوريه نيانزه ايله آلبرت نيانزه كوللرى آره‌سنده نهر آوروپالى سياحلر طرفندن (نيل سومرست) تسميه اولنمشدر. بحراسنك بوقسمى ١٥٠ كيلومتره اولديغى حالده، بو مسافه‌ده ٦٩٥ متره يعنى بهر كيلومتره‌ده ½ ٤ متره‌دن زياده آشاغى دوشديكندن، مجراسى پك اينيشلى وجريانى سرعتلى اولوب، ٣٥ متره يوكسكلكنده بر شلاله دخى تشكيل ايتمكله، سير سفائنه صالح دكلدر. بعض محللرى طار وطاغلر آره‌سنده اولوب، بعض يرلرده دخى زياده توسع ايدرك، برطاقم بتاقلقلر وسازلقلر حاصل ايديور. ايكنجى كولدن بحرالغزاله‌دك بحرالجبل تسميه اولنديغى خط مستقيم اوزره ٨٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده يتاغنك وسعتى ٥٠٠ ايله ٢٠٠٠ متره آره‌سنده ودرينلكى ٥ ايله ١٢ متره بيننده اولوب، كنارلرى اورمانلر وچايرلرله مستوردر؛ وكولدن اعتباراً ٢٠٠ كيلومتره‌لك محلى هرنوع سفائنك سيرينه صالح ايسه‌ده، اورادن آشاغى بعض شلاله‌لرى وسرعتلى جريانلرى اولديغى كبى، فيضاننده كنارندن بعض اراضى پارچه‌لرينى اوت وآغاجلرله برابر قوپاروب، سيار آطه‌لر حالنده سوروكلمكله، سيرسفائنه مانع برطاقم سدلر پيدا ايديور. خديو اسبق اسماعيل پاشا زماننده سودان مصرينك قسم جنوبيسنك مركزى بولنان اسماعيليه ونام ديكرله (غوندوغورو) و (لادو) قصبه‌لرى اوكنده نهر عادتا بيوك برايرماق اولوب، اورادن بوقارى كميلر هرموسمده ايشلر. بحرالغزال ايله برلشمزدن ٣٠٠ كيلومتره بوقاريده صاغ طرفندن (بحرالزرافه) اسميله برقول آيريلوب، متوازياً آقار، وصاغدن بعض چايلر دخى اخذ ايله، ملتقاى مذكوردن آشاغى بتكرار برلشير. بحرالغزال حسابسز تابعلريله كوكلرى پك چوق وقارمه‌قاريشيق برنباته بكزه‌يوب، كنديسنك مجراسى كنارلرنده بر چوق كوللر وبتاقلقلر دخى واردر. بحرالغزال ايله برلشدكدن صكره صوبى ايكى قات اولوب، بعده صاغدن آلديغى (سوبات) نهرى دخى كليتلى وبياض برصو كتيرمكله، بلكه بوسببدن بحرابيض تسميه اولنديغى حالده، قاشوده‌دن خرطومه قدر تقريباً ٨٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده هيچ برچاى آلماز. خرطومده براقندن ماوى كورينن بحر ازرقله برلشديكنده بحرابيضك عادى وقتده ثانيه‌ده دوكديكى صو ٧٥٠ وبحر ازرقك ٢٢٥ مكعب متره ايسه‌ده، فيضاننده اك زياده طاشمه‌سنى موجب اولان بحر ازرق اولوب، سيل حالنده حبش طاغلرندن اينن اوچ نهردن تركب ايدر. خرطومدن قاهره‌يه قدر نيل (اتباره) دن بشقه هيچ برصو آلميوب، ٢٧٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده ايكى صره طاغ وتپه‌لرك آره‌سنده وهرايكى طرفدن چوللر وقورى يرلرله محاط طار برواديك ايچنده آقار؛ وبوقاريلرده پك طار اولوب كيتدكجه كنيشلنن يالكز بوواديك اراضيسنى سقى واروا ايدوب، نهايت مصرك داليه‌سنى احيا ايدر. خرطومدن اسوانه قدر نوبه‌ده بش شلاله‌سى يعنى قيالق اينيشلرى اولوب، بونلر نيلده سيرسفائنك دوامنه مانع اوليور. فيضانى وسائر احوالى «مصر» ماده‌سنده تفصيل اولنديغيچون، تكرارينه حاجت كورميورز. حكومت مصريه برقاچ سنه‌دنبرى وادى حلفايه قدر تحديد اولنمش ايكن، يكيدن بتون نيل حوضه‌سنه مالك اولوب، منابعنه قدر چيقمقده‌در.

نيلاند } (Nyland) روسيه‌ده فينلانده بيوك دوقه‌لغنك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب، غرباً آبو، شمالاً تاواستهوس، شمال شرقى طرفندن سنت ميشل، شرقاً ويبورغ ايالتلريله، جنوباً دخى فينلانده كورفزيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١١٨٧٢ مربع كيلومتره واهاليسى ٢١٨٥٢٤ كشيدر. مركزى (هلسينغفورس) اولوب، ايالت ٤ قضايه منقسمدر. كوللرى چوقدر.

نيلكيرى } (Nilghiri) يعنى «كوك طاغلر» هندستانك دكن جهتنده وميسور راجه‌لغنك جنوبنده اوله‌رق مدراس اداره‌سنده برصره طاغلر وبريوكسك يايله اولوب، شمالاً (كات) سلسله‌سنه مربوط اولديغى حالده، غرباً مليبار وجنوباً كويمباتور اووه‌لرينه حاكمدر. اك يوكسك ذروه‌سى مركزنده بولنان (دودابتا) طاغى اولوب، ١٦٧٠ متره ارتفاعى واردر. (مويار) و (بهاوانى) اسملرنده ايكى طاغ

اتکارندن نبعان ایدوب ، (کادری) ایرماغنه دوکلك اوزره، شرقه طوغری جریان ، واجتماع ایدرلر .

— نیلکیری یایله‌سی مدراس اداره‌سنه تابع برسنجاق صورتنده اولوب مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٤۷۸ مربع کیلومتره و هالیسی ۹۱۰۳٤ کشیدر.

نیلوفر { جنتمکان سلطان اورخان غازی حضرتلرینك زوجه‌سی وغازی سلیمان پاشا ایله خداوندکار سلطان مرادخانك والده‌سیدر. یار حصار تکفورینك قیزی اولوب، ٦٨٩ ده بیله‌جك تکفورینه ویرلمك اوزره ترتیب اولنان دوکونه، مؤقصد نیت خائنانه‌سیله، غازی سلطان عثمان دخی دعوت اولنه‌رق، محی بولنان کوسه میخال طرفندن آگاه ایدلمکله، حیله‌یه قارشی حیله استعمال ایده‌رك، بیله‌جکی ضبط وکلینی اسیر ایده‌رك، اوغلی سلطان اورخان غازی‌یه تزویج بیورمشیدی . نیلوفرخاتون شرف اسلامله مشرف اولوب، خیراته مائله اولمغله، بروسه اووه‌سنده آقان چایك اوزرنده برکوپری یاپدیرمغله ، نهر مذکور کندی اسمیله تسمیه اولنمشدر .

نیلوفر { خداوندکار ولایتنك بروسه سنجاغنده برنهردر، که کشیش طاغندن وبروسه شهرینك اطرافندن اینن صولردن بانتشکل، بروسه اووه‌سنده شرقدن غربه جریانله، آپولونیه کولك شمالندن کچه‌رك ، میخالیج نهرینه دوکیلور. مجراسی ۸۰ کیلومتره قدر اوزوندر .

نیلی { (ابوسهل سعید بن عبدالعزیز) مشاهیر اطبا وادبادن اولوب، «اختصار کتاب المسائل لحنین» ، «تلخیص شرح جالینوس لکتاب الفصول» ، «نکت من شرح الرازی» وسائر تألیفاتی وخیلی اشعاری واردر .

نیلی { (سعد بن احمد المکی) مشاهیر ادبا وشعرادن اولوب، تشبیهله مشهور ایدی، واکثر اشعاری مدح اهل بیت نبوی حقنده‌در . ٥٩٢ تاریخلرنده بغدادده طقسان یاشنی متجاوز واعمی برپیر فانی ایدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر .

قمر اقام قیامتی بقوامه
لم لایجود لمهجتی بذمامه
ملکته کبدی فاتلف مهجتی
بجمال بهجته وحسن کلامه

نیلی { عثمانلی شعراسندن یکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی (لطفی بك زاده — افندی) طریق قضایه سالك اولوب، اوننجی قرن هجریده ازمیر قاضیسی ایدی . شو بیت اونکدر :

داغلر کم سوزش مهرکله یقدم سینه‌یه
دلده عشقك گنجی وارمهر اوردم اول گنجینه‌یه

— ایکنجیسی (احمد — افندی) روم ایلی قاضیعسکرلکی پایه‌سنی احراز ایتدکدن صکره، ۱۱٥۱ تاریخنده وفات ایتمشدر . شو مطلع اونکدر:

هنگام وصال عاقبت اغیارده قالمز
انجامه ایرر موسم گل خارده قالمز

نیروز { سجستانه ویا برناحیه‌سنه ویریلان اسمدر .

نیمك { وفلمنکجه نیمگن (,Nimègue Nimegen) فلمنکك (گلدره) ایالتنده و (آرنهم)ك ۲۱ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وال) نهرینك صول کنارنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲٤۹۸٥ اهالیسی، برقاچ فابریقه‌سی وایشلك تجارتی واردر . اسکی برشهر اولوب، شارلمان زماندن قالمه بعض آثاری واردر. استحکاماتی اخیراً هدم اولنه‌رق، تفرجگاهلره تحویل اولنمشدر.

نیمن { (Niemen) روسیه‌نك شمال غربی قسمیله پروسیه‌ده جریانله بالطیق دکزینه دوکیلور برایرماق اولوب ، روسیه‌نك (مینسك) ایالتنده بتاقلق اورمانلرده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، اوسا، سولا ، بیسترایه، ایسلوچ چایلرینی اخذ، ومذکور ایالتی (ویلنو) ایالتندن تفریق ایتدکدن صکره، مذکور ویلنو ایالتنه دخول ایله، جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، بوایالتك غرب جنوبی کوشه‌سنی شق ایله ، صاغ وصولدن برقاچ چای بعدالاخذ، غرودنو ایالتنه دخول ایدر؛ واوراده غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، صولدن برقاچ چای اخذ ایله، غرودنو شهری ایچندن بعدالمرور، شماله طوغری دونوب، ویلنو ایله سووالکی ایالتلرینك حدودینی بعدالتفریق، غربه طوغری دونه‌رك ، مذکور سووالکی ایله قوونو ایالتلرینك حدودینی آیریر ، وصاغدن ویلا، نوویا، دوبیسه نهرلرینی بعدالاخذ، پروسیه‌یه گیرر؛ و(ممل) اسمیله (تیلسیت) شهرندن بعدالمرور، صولدن اوچ قول تفریق ایدر، یعنی درت آغزدن

بالطبق دكزندن بر ديل ايله آيرلمش اولان (قاريشس هالف) كولنه دوكيلور. مجراسى ٧٠٤ كيلومتره اوزون اولوب، ٨٥ كيلومترهلكى بروسيه داخلندهدر. حوضهسى ٩٠٥٤٨ مربع كيلومتره وسعتندهدر. سيرسفائنه صالح اولوب، آنجق قيشين برقاچ آى طوكمش حالنده بولنيور.

نيمه (Nîmes) فرانسهنك جنوب شرق جهتنده وپارسك ٥٨٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده (غارد) ايالتنك مركزى برشهر اولوب، ٧١٦٢٣ اهاليسى. داخلى مكتب اعداديسى، مربى ومربيهلر يتيشديرمكه مخصوص دارالمعلمين ودارالمعلماتى، پروتستانلره مخصوص بيوك كليسا ومكتبلرى، آقادميهسى، آثار عتيقه وتاريخ طبيعى موزهسى، ٥٥٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانهسى، شال، خالى، مفروشاته مخصوص منسوجات، ابريشيم وسائره فابريقهلرى، دميرخانه ودوكمخانهلرى واوايشلك تجارتى واردر. اسكى برشهر اولوب، روماليلردن قالمه برچوق آثارعتيقهسى واردر.

نينغ پو (Ning-Po) چينك شرق جهتنده (چه كانغ) ايالتنده و (هونغ جوانفو) نك ١٦٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده سنجاق مركزى برشهر واسكله اولوب، ٣٠٠٠٠٠ قدر اهاليسى، كوزل ليمانلرى، سيرسفائنه صالح ايكى نهرايله متعدد جدوللرى، استحكاماتى، پك كوزل وصاغلام هواسى واطرافنده پك منبت اراضيسى واردر. تجارت وفن حرب نقطهٔ نظرندن پك مهم بريردر.

نينغ تياؤلئانغ (Ning-Tiao-Leang) مغولستانك (اوردوس) ايالتنده ومشهور سدك ٢٥ كيلومتره طيشاريسنده ٣٧°٤٠′ عرض شمالى ايله ١٠٥°٣٠′ طول شرقيده برشهر اولوب، مقدما پك بيوك ومعمور ايكن، تونغان مسلمانلرينك قيامى صرهسنده خراب اولمشدر.

نينغ چئو (Ning-Tcheou) چينده بو اسمله اوچ شهر اولوب، برى شرق جهتنده (كانغ سى)، برى شمال غربى جهتنده (قان سو)، برىده غرب جنوبى جهتنده (يون نان) ايالتندهدر.

نينغوته (Ningouta) چينده، مانجوريهنك (كيرين) ايالتنده وكيرينك ٢٦٠ كيلومتره شرق شماليسنده اولهرق (سونغارى) نهرينه تابع (خورقه) چايى اوزرنده برشهراولوب، ٦٠٠٠٠ اهاليسى وروسيه وجاپونيه ايله تجارتى واردر.

نينغ هيا (Ning-Hia) چينك (قانسو) ايالتنده وبيوك سدك منتهاى قربيسنده برشهر اولوب، نفس چين ايله مغولستان آرهسنده ايشلك تجارتى واردر. چنكيز خان طرفندن تخريب اولنمش ايسهده، يكيدن اعمار اولنمشدر.

نينوس (Ninus) آثور حكمدارلرندن اولوب، ميلادعيسى (عليه السلام) دن ١٩٦٨ سنه اول پدرى بلوس (ياخود بعل) ه خلف اولمش؛ وپدرى بابلستانى ضبط ايتمش اولديغى كبى، كنديسى دخى حربلرله بالاتفاق، مديه يعنى ايرانك قسم شماليسنى وبلخى ضبط ايتمش؛ وبلخك فتحنده ياردمى اولان سردارلرندن برينك زوجهسى سميراميس (بلكه شاه مريم) اسمنده عاقله وشجيعه برقادينى تزوج ايتمشيدى. پايتختى اولان (نينوى) شهرينى توسيع وتزيين ايدهرك، كندى اسمنه نسبتله بواسمله تسميه ايلمشيدى. ٥٢ سنه حكومت سوروب، قبل الميلاد ١٩١٦ تاريخنده، ظن اولنديغنه كوره، زوجهسى طرفندن مسموماً وفات ايتمش؛ ومرقومه سميراميس برينه تخته كچمشدر. — بونك اوغلى اولان بر ايكنجى نينوس سميراميسى قتل ايله، آثور تختنى ضبط ايتمش؛ و٣٨ سنه حكومت سورمشدر. كنديسى واخلافى كوشك آدملر ايدى.

نينووه (Ninove) بلجيقهنك شرق فلاندره ايالتنده وآلوستك ١١ كيلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ٦٧٤٠ اهاليسى ودانتله ايله قانت وسائره فابريقهلرى واردر.

نينوى (Ninève) اسكى آثور خطهسنك مركزى وآثور دولتنك پايتختى برشهر قديم اولوب، دجلهنك صول كنارنده وبابلك ٤٠٠ كيلومتره شمالنده واقع ايدى. خرابهلرى شمديكى موصلك قارشيسنده قيونجق ونبى يونس عليه السلام حضرتلرينك مرقد شريفى جوارنده كشف اولنمشدر. پك قديم برشهراولوب، ميلادعيسى (عم) دن ٢٦٤٠ سنه اول (آثور) طرفندن تأسيس، وقبل الميلاد ١٩٦٨ تاريخلرنده (نينوس) طرفندن توسيع وتزيين

اولمش ايدى. معموريتى زماننده ٤٥ كيلومتره محيط دائره‌سى، ٣٠ متره ارتفاعنده سورلرى و ٧٠ متره يوكسكلكنده قله‌لرى اولوب، ٦٠٠٠٠٠دن زياده اهالى ايله مسكون ايدى. پك بيوك ومصنع سرايلر، قناتلى آرسلان وسائر حيوانات موهومه هيكللرى، مرمر اوزرينه قبارتمه رسملر و «ميخ يازيسى» ديلن (كونئيفورم) خطيله محرر طاشلر نينوينك اڭ باشلى آثارندن اولوب، جمله‌سنده بر آغرلق مشاهده اولنور. نينوى ميلاد عيسادن ٦٢٥ سنه اول ايرانيلر طرفندن تخريب اولنوب، معهذا فتوحات اسلاميه دورينه‌دك كوچك برقصبه حالنده باقى ايدى. بعده موصل شهرينك تأسس وكسب معموريت ايتمسى نينوينك وجودينه حاجت براقامغله، بسبتون مفقود اولوب، آثار عتيقه‌سى طوپراغك آلتنده قالمش؛ وبوندن برقاچ تپه حاصل اولمشدر. سور ايچنده اولان شهردن بشقه اطرافنده بر طاقم معمور محله‌لرى وخيلى اوزاقلرده سرايلر وسائر آثار عمرانى وار ايدى. اڭ اول فرانسز قونسلوسى موسيو (بوتا) ١٨٤٣ ده وبعده موسيو (بروت) وديگرلرى واڭ زياده انكلتره‌نك موصل قونسلوسى موسيو (لايارد) قيونجق ديلن تپه‌ده وخرساباده حفريات اجرا ايده‌رك، نينوينك برخيلى آثارينى ميدانه چيقارمشلردر.

نيوآرق { (Newark) ممالك مجتمعه‌نك (نيوجرسى) حكومتنده و (ترنتون)ك ٧٧ كيلومتره شرقنده (اسكس) قونتلغنك مركزى بر شهر اولوب، نيويورق خليجنك شعباتندن برينك كنارنده واقعدر. بيوك وتجارتگاه بر شهر اولوب، ١٨١٨٣٠ اهاليسى، بيوك آياق قابى وسائره فابريقه‌لرى، متعدد دمير يول خطلريله جدوللرى وپك ايشلك تجارتى واردر. نيويورقدن برنهرله آيرلمش اولوب، ايكيسى برشهر كبيدر.

— بو اسمله ينه ممالك مجتمعه‌نك اوهيو حكومتنده واوهيو نهرينه تابع (ليكينغ) نهرى ايكى قولنك محل تلاقيسنده قونتلق مركزى بر قصبه اولوب ١٠٦١٥ اهاليسى وكور، ذخيره وحيوانات تجارتى واردر.

نيوآرق { (Newark) انكلتره‌نك نوتينغهام ايالتنده ونوتينغهامك ٢٧ كيلومتره شرق شماليسنده بر قصبه اولوب، ١٤٠٨٥ اهاليسى وبز، بيره، زراعت ماكينه‌لرى وسائره فابريقه‌لريله دمير و بافير دوكمخانه‌لرى و ايشلك ذخيره وكور تجارتى واردر.

نيو بدفورد { (New Bedford) ممالك مجتمعه‌نك مساچوست حكومتنده وبوستونك ٨٠ كيلومتره جنوبنده (بريستول) قونتلغنك مركزى بر شهر اولوب، ٢٦٨٧٥ اهاليسى، ٢٥ مكتبى، ٣٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، متعدد فابريقه‌لرى و بالينه صيدينه مخصوص سفائنى واردر.

نيو برونسويق { (New Brunswik) ممالك مجتمعه‌نك (نيوجرسى) حكومتنده و ترنتونك ٤٠ كيلومتره شمال شرقيسنده ميدلسكس قونتلغنك مركزى بر قصبه اولوب، ١٧١٦٥ اهاليسى، فلمنك پروتستانلرينه مخصوص مكتبيله بوكا ملحق ٣٠٠٠٠ جلدى حاوى كتبخانه‌سى، ١٢٠٠٠ جلدى حاوى ديگر بر كتبخانه‌سى ومختلف فابريقه‌لرى واردر. —[«برونسويق (يكى —)» ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

نيوبورغ { (Newburg) ممالك مجتمعه‌نك نيويورق حكومتنده و(آلبانى)نك ١٣٠ كيلومتره جنوب غربيسنده (اورانژ) قونتلغنك مركزى بر قصبه اولوب، ١٨٠٥٠ اهاليسى وبر چوق فابريقه‌لريله ايشلك تجارتى واردر.

نيوبورى { (Newbury) انكلتره‌نك (برسك) قونتلغنده و (ريدينغ)ك ٢٥ كيلومتره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٧٠١٥ اهاليسى واردر.

نيوبورى پورت { (Newburyport) ممالك مجتمعه‌نك مساچوست حكومتنده وبوستونك ٥٣ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق و (مريماق) نهرى اوزرنده (اسكس) قونتلغنك مراكزندن بر قصبه اولوب، ١٤٥٣٥ اهاليسى، نهر مذكورده ليمانى، متعدد فابريقه‌لرى ومورينه آوينه مخصوص سفائنى واردر.

نئوپتولم { (Néoptolème) اپير خطهٔ قديمه‌سنك حكمدارلرندن ايكى كشينك اسمى اولوب، برنجيسى قبل الميلاد ٨٦١ تاريخنده

سرکاره کلمش؛ ومشهوره اولیمپیاسك پدری بولنمشدر.
— ایکنجیسی مشهور پیروسك غیبوبیتنده تختی غصب ایدوب، قبل المیلاد ۲۹۵ تاریخنده مرقوم طرفندن قتل اولنمشدر.

نیوپورت { (Newport) یعنی «یکی لیمان» ممالك مجتمعه‌نك کنتوکی حکومتنده وفرانقفورتك ۱۰٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق اوهیو نهری کنارنده و (لیکینغ) نهرینك ملتقاسنده قونتاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۰٤۳٥ اهالیسی، قارشیلرنده‌کی (سینسیناتی) و (قووینغتون) شهرلریله اختلاطی موجب مذکور ایکی نهرك اوزرنده ٤ کوپریسی و بیوك معادن دوکمخانه‌لری واردر. مذکور ایکی شهر ایله برابر حقیقتده برشهر حکمنده اولوب، برلکده ۳۲٥۰۰۰ اهالیسی واردر.
— ینه ممالك مجتمعه‌نك (رودایسلاند) حکومتنده و (پرووبدانسه) نك ٤۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده دخی بو اسمله قونتاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۱٥٦۹٥ اهالیسی، کوزل لیمانی، صاغلام هواسی ۲۰۰۰۰ و ۱٥۰۰۰ جلدی حاوی ایکی کتبخانه‌سی واستحکاماتی واردر.

نیوپورت { (Newport) انکلتره‌نك (مونموت) قونتلغنده ومونموتك ۲۲ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (اوسق) نهری اوزرنده وبونك (سورن) . دوکلدیکی محلدن ۷ کیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب، ۱۰٤۲٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری ودمیر، قلای وکومور اخراجاتی واردر.
— بو اسمله انکلتره‌ده وممالك مجتمعه‌ده برقاچ کوچك قصبه دخی واردر.

نیوتون { (Newton) انکلتره‌نك وبتون عالمك اك بیوك علماء ریاضیونندن اولوب، ۱٦٤۲ ده غرانتهام قربنده (وولستروپه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر. ۱٦٦۰ ده قامبریج دارالفنوننه کیروب، دوقتور (بارو) دن علوم ریاضیه‌یی تحصیل ایتمش؛ وچوق کچمه‌دن بو فنونده معلمی کچوب، ۲۳ یاشنه وارمه‌دن، بیوك کشفیاته موفق اولمش ایدی. ۱٦٦٦ ده وبا سببیله قامبریجی ترکله، مسقط رأسی اولان چفتلکنه چکیلوب، اوراده برالما آغاجنك آلتنده اوتوروركن، برالمانك دوشدیکنی کورمکله، هیئت جدیده‌نك اساسی حکمنده اولان (جاذبهٔ عمومیه) قاعده‌سنی کشف ایتمشدی. ۱٦٦۷ ده قامبریج دارالفنونی مجلسی اعضالغنه و ۲ سنه صکره وفات ایدن معلمی یرینه دارالفنونده علم البصر معلملکنه نصب اولنه‌رق، اثنای تدریسده کندی کشفیاتنی دخی نشر ایدردی. ۱٦۷۲ ده لوندره جمعیت علمیه‌سی اعضالغنه قبول اولنه‌رق، کشفیاتنی پیدرپی بوجمعیته یازمغه باشلامش ایسه‌ده، رقیب وحسودلری زورفیق بولنمش اولان (هوق) اعتراضدن خالی قالمدقلرندن، نهایت اختیار سکوته مجبوراولمش ایدی. قامبریج دارالفنونی طرفندن ایکی دفعه پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، امور سیاسیه‌ده برکونه فوق العاده‌لك کوسترمه‌مشدر. ۱٦۹۲ ده حریقزده اولوب، برچوق اوراقی یانمغله، بوندنمی یوقسه کثرت مشاغل ذهنیه‌دنمی شعورینه برآز رخاوت کلمش؛ وفیمابعد یالکز اولکی کشفیاتنی نشر ایله مشغول اولمشدر. ۱٦۹٦ ده ضربخانه مدیرلکنه نصب اولنوب، ۱۷۰۳ ده لوندره جمعیت علمیه‌سی طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ ووفاتنه‌دك بو ریاستی محافظه ایتمش ایدی. پارس آقادمیاسی طرفندن دخی اعضالغه قبول اولنمشدی. ضیانك حلی ورؤیتك قواعد اساسیه‌سی دخی نیوتونك جملهٔ کشفیاتندندر. کندی اسمیله یاد اولنور بر دوربینك دخی موجدیدر. بوکشفیاته نصل موفق اوله‌بیلدیکنی صورانلره: «دائمادوشونمکله» جوابنی ویرمشیدی. علوم ریاضیه، هیئته، فن بصره وسائر فنونه دائر لاتین وانکلیز لسانلرنده متعدد تألیفات عظیمه ومعتبره‌سی واردر. بعض کشفیات حقنده آلمانیه حکماسندن (لیبنیچ) ایله خیلی معارضه‌لری اولمشدی.

نیو جرسی { (New Jersey) ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن اولوب، شمالاً وشمال شرقی طرفندن نیویورق، غرباً پانسیلوانیه، غرب جنوبی طرفندن دلاواره حکومتلریله، شرقاً دخی بحرمحیط آطلاسی ایله محدوددر. ۳۸° ٥٦′ ایله ٤۱° ۲٤′ عرض شمالی و ۷٦° ۱٤′ ایله ۷۷° ٥۳′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۲٤۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱٤٤٤۹۳۳ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ۷۱ کشی دوشر. مرکزی (ترنتون) ایسه‌ده، اك بیوك شهرلری (نیوآرق) ایله (جرسی سیتی) در.

اراضیسی دوز وآچیق اولوب، یالکز منتهای شمالنده ۳۰۰ ونهایت ۴۵۰ متره‌لك ارتفاعده قدر یوکسلن بعض تپه‌لری وساحلده قیاق سدلر تشکیل ایدر آلچاق طاغلری واردر. (دلاوار) ایرماغی مملکتك حدود شرقیه‌سنی تفریق ایدوب، منصبنده آچیلان واسع واوزون خلیج دخی جنوبدن (نیو جرسی) یی تحدید ایتدیکندن، ایچ طرفلردن دیکر انهار بو مملکته کله‌میوب، یالکز داخل مملکتده نبعانله شرقه طوغری آقه‌رق بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور بعض کوچك انهار واردر. هواسی معتدل اولوب، مسافه‌سنك آزلغیله برابر، شمال جهتیله جنوب جهتك هواسی آره‌سنده ایکی درجه فرق بولنیور. جنوب جهتنده بتاقلقلر زیاده‌جه اولمغله، شمال طرفنك هواسی دها صاغلامدر. طوپراغی قوماق وآز منبت ایسه‌ده، زراعتك فنه تطبیقاً اجراسی سایه‌سنده خیلی محصولات آلوب، باشلیجه‌لری برنجی درجه مصر، ایکنجی درجه‌ده بولاف ایله بتاته، اوچنجی درجه‌ده دخی بغدای، چاودار وآز مقدارده آرپه ایله توتون، اوت وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده صیغیر، ایکنجی درجه‌ده طوموز واوچنجی درجه‌ده قیون وسائره‌دن عبارتدر. اورمانلری چوق اولوب، اك کثرتلی آغاجلری چام وایکنجی درجه‌ده میشه، جوز وسائره‌در. الما وشفتالی ایله سائر میوه‌لری چوق اولوب، میوه وسبزه باغچه‌لری اهالیسنك اك زیاده مشغول اولدقلری شیلردندر. معادنی دمیر، چنقو وسائره‌دن عبارتدر. صنایعجه ممالك مجتمعه‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن اولوب، اك زیاده معادنه متعلق دوکمخانه ودمیرخانه‌لرله ماکینه فابریقه‌لری وایکنجی درجه‌ده شکر ومنسوجات مختلفه فابریقه‌لریله باصدیرمه وسائره اعمالخانه‌لری بولنیور. بالیقچیلق وکمیجیلك دخی اهالیء مملکتك اك زیاده اشتغال ایتدکاری شیلردن اولوب، مملکتك جمعاً ۱۶۲۱۰۴ طونیلاتو استیعابنده ۱۷۰۲ سفینه‌سی واردر. تجارتی بالطبع محصولات زرعیه وصناعیه‌سنه تابع اولوب، پك ایشلکدر. سواحلی چوق اولدیغی کبی، دلاوار نهری دخی مملکتك آرقه‌سندن تا یوقاری‌یه قدر سیر سفائنه صالح اولمغله برابر، دمیر یوللری دخی چوق وهر طرفه منشعب اولوب، وسائط نقلیه‌سی مکملدر. اهالیسنك قسم کلیسی بیوك برتانیه مهاجرلرینك احفادندن عبارت (یانکه) جنسنه منسوب اولوب، ۴۰۰۰۰ قدر زنجی دخی واردر. حکومت ۲۱ قونتاق یعنی سنجاغه منقسم اولوب، ۴۰۰۰دن زیاده اهالیی جامع ۲۸ شهر وقصبه‌سی واردر. اوچ سنه مدتله انتخاب اولنور ۲۱ اعضادن مرکب برهیئت اعیانیله بهر سنه انتخاب اولنور ۶۰ اعضادن مرکب مجلس مبعوثانی واردر. ممالك مجتمعه‌نك مجلس عمومیسنه ۷ اعضا کوندرمك ورئیسك انتخابنه ۹ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نیورت (Niort) فرانسه‌ده پارسك ۳۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده «ایکی سوره» ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۹۷۵۰ اهالیسی، داخلی مکتبی، دار المعلمانی، موزه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، علوم وفنون جمعیتی، کوزل عمومی باغچه‌سی، مشهور فدانلقلریله سبزه باغچه‌لری ودباغخانه‌لریله خانت فابریقه‌لری واردر.

نیورنه (Nivernais) فرانسه‌نك وسطلرنده برخطهء قدیمه اولوب، شمالاً شامپانیه، غرباً بری، جنوباً بوربونه، شرقاً دخی بورغونیه ایله محدود ایدی. شمدیکی (نیوره) ایالتندن عبارت ایدی. [«نیوره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

نیوقاستله (Newcastle) یعنی «یکی قلعه» انکلتره‌ده لوندره‌نك ۴۰۰ کیلومتره شمال غربیسنده (تینه) نهری اوزرنده وشمال دکیزی ساحلندن ۱۲ کیلومتره‌لك مسافه‌ده (نورتومبرلاند) قونتاغنك مرکزی برشهر اولوب، ۱۸۶۳۰۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سیله برچوق کلیسالری وسائر جسیم ابنیه‌سی، طب، علوم طبیعیه، فنون، معادن مکتبلری، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبلری، متعدد خسته‌خانه ودار العجزه‌لری، نهرك اوزرنده آلتلرندن کمیلر دیرکلریله برابر کچه‌بیله‌جك درجه‌ده یوکسك اوچ آصمه کوپریسی، اطرافنده کلیتلی کومور معدنی، اك بیوك کمیلرك دخی سیرینه مساعد اولان نهرك کنارلرنده کوزل ریختملری، دوکمخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، جام، بورسلان وسائره فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر.

— بو اسمله آوستورالیه‌نك یکی جنوبی والس مهاجرنده و(سیدنی) نك ۱۲۲ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی وکلیتلی معدن کوموریله ذخیره اخراجاتی واردر.

— دیکر انکلیز مستملکاتنده دخی بو اسمله بعض کوچك قصبه‌لر بولنیور.

نیوس (Nieves, Nevis) «انکلیزجه نویس» آنتیل جزائر صغیره‌سندن انکلتره‌یه تابع اولان (لیوارد ایسلاند) ونام دیکرله «روزکار آلتی» آطه‌لرینك بری اولوب، ۱۷° ۷′ ۵۲″ عرض شمالی ایله ۶٤° ۵۷′ ٤۳″ طول غربیده واقعدر. همان دائروی الشکل اولوب، قطری ۱۰ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۸ مربع کیلومتره‌در. ۱۰۵۲ متره یوکسکلکده برکانی الاصل برطاغی واردر. ساحل غربیسنده (چارلستوون) نامیله برکوچك اسکله‌سی ولیمانی واردر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولوب، کلیتلی شکرقامشی وسائره حاصل اولور. حیوانات اخراجاتی دخی واردر. اهالیسی ۱۲۰۲۶ کشیدر.

نیوله (Nivelle) بلجیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و بروکسلك ۳٤ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی ویاموق منسوجات ایله دانتله وسائره فابریقه‌لری واردر.

نیو هامپشیر (New Hampshire) ممالك مجتمعه‌نك شرق شمالی جهتنده‌کی جماهیرندن اولوب، شرقاً منه جمهوریتیله، شرق جنوبی جهتندن بحر محیط آطلاسی ایله، جنوباً ماساچوست، غرباً ورمونت جمهوریتلریله، شمالاً دخی قناده ایله محدوددر. ٤۲° ٤۰′ ایله ٤۵° ۲۵′ عرض شمالی و ۷۳° ایله ۷٤° ۵۰′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٤۱۰۰ مربع کیلومتره و اهالیسی ۳۷٦۵۳۰ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ۱٦ کشی دوشر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق و قیالق اولوب، یالکز دکیزه قریب اولان جنوب شرقی قسمی دوزدر. سواحلی قوملق وقیالق اولوب، قویلریله برون وشبه جزیره‌لری چوقدر. جبالندن شمال جهتنده‌کی واشینغتون طاغنك ۱۹۱۷، و جنوب جهتنده‌کی (موناد نوق) طاغنك ۱۱۳۳ متره ارتفاعی واردر. کوللری‌ده چوق اولوب، بونلرك بیله دیبلری قیادن عبارتدر. بیوجکاری ٤۰۰ وپك کوچکاری ٦۰۰ راده‌لرنده اولوب، اك بیوکاری (وینیپیسوجی) کولیدر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، (قونکتیقوت) ایرماغی حدود غربیه‌سنی آیریور، و (پیسقاتاقوا) نهری حدود شرقیه‌سنده آقیور، (مریماق) ایرماغی‌ده مملکتك اورته‌سندن آقوب، مذکور بیوك کولك‌ده برآیاغنی آلیور. هواسی سرت وسریع التحول اولوب، حرارت ۳۷ درجه‌یه قدر چیقار، وبرودت جیوه طوکه‌جق درکه‌یه قدر اینر. طوپراغی یالکز بعض وادیلرده جزئی صورتده منبت اولوب، باشلیجه بتاته وایکنجی درجه‌ده یولاف، مصر وپك آز مقدار بغدای، آرپه وسائر حبوبات حاصل اولور. اوتی وسبزه‌سی زیاده‌جه‌در. طاغلرده حال طبیعیده اوله‌رق اورمانلر چوق اولوب، باشلیجه اشجاری چام انواعندن ویالکز آلچق یرلرده میشه، کورکن، جوز، فندق وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، کومش، باقیر، دمیر، قورشون کبی معادنی واریسه‌ده، چیقاریلانلری اوقدر اهمیتلی دکلدر. حیوانات اهلیه‌سی همان مساوی مقدارده صیغیر ایله قیوندن وآز مقدارده سائر حیواناتدن عبارتدر. صنایعی پك ایلری اولوب، اك زیاده یاموق ویوك قاریشیق منسوجات اعمالندن عبارتدر. مرکزی مریماق نهری اوزرنده‌کی (قونقورد) بلده‌سی ایسه‌ده، اك بیوك وتجارتکاه شهری ینه نهر مذکور اوزرنده واقع (مانچستر) شهریله (پورچموت) اسکله‌سیدر. ۱۲ اعضادن مرکب هیئت اعیانیله برمجلس مبعوثانی اولوب، کرك بونلرك اعضاسی وکرك رئیس حکومت معاونی ومجلس اداره‌یی ترکیب ایدن ۵ اعضا ایله محاکم اعضاسی هرسنه طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن انتخاب اولنور. عمومی مجلسه ۲ اعضا انتخاب ایتمك ورئیسك انتخابنه ٤ رأی ویرمك حقنی حائزدر.

نیوهاون (New Haven) ممالك مجتمعه‌نك قونکتیقوت حکومتنده وهارتفوردك ۵٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق اوچ کوچك نهرك دوکلدیکی برخلیجك ایچنده سنجاق مرکزی برشهر واسکله اولوب، ۸۱۲۹۸ اهالیسی، کنیش وقره آغاجلر وچنارلرله مزین سوقاقلری، واسع میدانلری، شهری شق ایدن اوچ نهرك اوزرنده کوزل کوپریلری، ریختملری، ۱۰٦ معلمی و ۱۰۳۰ شاکردی اولان اسکی بردارالفنونی، علم الارض، علم معادن وتاریخ طبیعی نمونه‌لرینی دخی حاوی مکمل موزه‌سی، بیوك کتبخانه‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر.

نیویورق { ممالك مجتمعه (New York) نك وبتون آمریقانك اك بیوك شهری اولوب، لوندره وپارسدن صکره کرهٔ ارضك اوچنجی شهریدر . همنامی اولان حکومتك ساحلنده واقع (مانهاتان) شبه جزیره سی اوزرنده مؤسس اولوب، غرباً (هودسون) ایرماغیله (هوبوکن) و (جرسی سیتی) وبونلرك آرقه سنده (نیو آرق) قوبی ایچنده بولنان (نیو آرق) و (الیزابت) شهرلرندن، شرقاً وجنوباً دخی (ایست ریور) بوغازیله (لونغ ایسلاند) جزیره سی اوزرنده بولنان (بروقلین) شهرندن آیرلمشدر . بو آلتی شهرك همان هر بری آیری برحکومته تابع ایسه لرده ، آنجق نهر مجراسیله وطار بر بوغازله بربرلرندن آیرلمش اولوب، امور ومعاملات تجاریه لری مشترك اولدیغندن ، وبینلرنده کی مسافه وآیریلق نفس استانبول ایله غلطه واسکدار وقاضی کوی آره سنده کندن دخی آز اولدیغندن، جمله سنك وهله دردینك یعنی نیویورق ، بروقلین، جرسی سیتی وهوبوکنك برشهر عد اولنمسی اقتضا ایدر . نفس نیویورقك ١ ٥١٥ ٣٠١ ، مذکور اوچ شهرله برلکده ٢ ٥٥٦ ٤٢٤ وآلتیسی برابر ٢ ٧٦٣ ٢٥٤ اهالیسی واردر . مرکزی ٤٠°٤٢´٤٤˝ عرض شمالی ٧٦°٢٠´٣٨˝ طول غربیده اولوب، همان مادرید وناپولینك عرضنده واقعدر . شهرك جنوبنده هودسون نهریله ایست ریور بوغازی برلشوب ، کسب توسع ایده رك ، کنیش برقوی تشکیل ایتدکدن صکره، ینه طارلاشه رق، قره ایله لونغ ایسلاند آطه سی آره سنده قوبك مدخلی اولان و ١٢ کیلومتره وسعتی بولنان بوغازی تشکیل ایدیور . بوقوبك غرب جنوبی جهتنده برطار بوغازله ایچدن ایچه واقع (نیو آرق) قوبنه چکیلیر، که بوکاده سیرسفائنه صالح برچوق جدوللر منتهی اولیور . بووجهله نیویورقك ایچدن ایچه برقاچ بیوك وصاغلام لیمانی اولوب، هودسون نهری دخی تا یوقاریلره قدر بیوك سفائنك ده سیرینه صالح اولدیغندن، بو شهر تجارت بحریه جه دنیاده امثالسزدر، وبوسایه ده برعصر ظرفنده جسامتجه دنیانك اوچنجی وتجارتجه لوندره دن صکره اوله رق ایکنجی شهری حکمنه کچمشدر . لیمانك اطرافنده کی رنختملری ٤٠ کیلومتره طولنده در . شرق جهتی یعنی لیمان طرفی تجارت یری اولوب ، مغازه لرله بانقه وبورسه کبی دوائری حاوی اولدیغی حالده، تجارتك وسعت وجسامتنه نسبةً موقعی طار کلمکله، بتون ابنیه سی آلتی یدی قاتلیدر . غرب طرفی اقامته مخصوص محله لری حاوی اولمغله، اوجهتك سوقاقلری دها کنیش اولوب، واسع میدانلری وعمومی باغچه لری واردر. نیویورق ایله (بروقلین) آره سنده ایکی کیلومتره یه قریب بویی اولان برآصمه کوپری مواردانی تسهیل ایدیور . هودسون نهری ایسه کوپری نصب اولنه میه جق درجه ده کنیش اولدیغندن ، نهرك آلتندن ایکی تونل حفر اولنمشدر . ٦٤ کیلومتره لك مسافه ده بولنان (قروتون) کولندن دمیر کونکلرله شهره صواراقه ایدیلوب، هرطرفنه یتیشدیرلمشدر. نیویورقك مؤسسات تجاریه سی پك مکمل اولدیغی کبی، مؤسسات علمیه وخیریه سی دخی پك ایلری اولوب، بری رسمی وبری خصوصی ایکی بیوك دارالفنونی، آیریجه طب، حقوق وهندسه مکتبلریله سائر مکاتب عالیه سی، دارالمعلمین ودارالمعلماتی، پك منتظم مکاتب اعدادیه وابتدائیه سی، یتیم وفقیر چوجقلرك تعلیم وتربیه سنه مخصوص متعدد مؤسسات خیریه سی، آقادمیالری ، مختلف جمعیات علمیه سی، عمله یه وارنجه یه قدر اصناف اهالی یه مخصوص قرائتخانه لریله عمومی درسخانه لری، متعدد کتبخانه لری، تاریخ طبیعی وعلم الارض وسائر فنونله آثار عتیقه یه مخصوص موزه لری، نباتات باغچه سی، رصدخانه سی، (صیتی هال) اسمیله تکمیل مرمردن یاپلمش جسیم بربلدیه دائره سی ، لیمانده برآطه اوزرنده کمرك وقرانتنه دائره لری، دیکر برکوچك آطه اوزرنده حریت نامنه برجسیم هیکلیله الندە طوندیغی بربیوك فناری، بری نیویورق حکومتنه ودیکری عموم ممالك مجتمعه یه عائد ایکی ترسانه سی، استحکاماتی، ایچلرندن بری ٣٠٠٠ سیرجی استیعاب ایدر ٣٠ قدر تیاتروسی وسائر اکلنجه یرلری واردر . مطبوعاتی پك ایلری اولوب ، پك چوق مطبعه لری وبوزلرجه غزته وعلمی وفنی رسائل موقوته ومجموعه لری واردر . صنایع وتجارتی پك ایلری اولوب، فابریقه لری ١٥ ٠٠٠، ایچلرنده ایشلین عمله ٢٥٠ ٠٠٠ وسنوی محصولات صناعیه سی ٢ ½ ملیار فرانق راده لرنده در . بتون ممالك مجتمعه تجارتنك نصفی بو شهرده اجرا اولنوب ، ادخالات

واخراجاتنك مجموعی ½ ٤ ملیار فرانق راده‌لرنده‌در. آنجق یاشایش پك بهالی اولوب، فقراسی تعیشده خیلی زحمت چکر؛ وهواسی صاغلام ایسه‌ده، ازدحامك كثرتندن وفقرانك سفالتندن طولایی خسته‌لقلری چوقجه‌در. نیویورق شهری ١٦٢١ ده فلمنكلیلر طرفندن تأسیسله (یكی آمستردام) تسمیه اولنمشیكن، ١٦٦٤ ده انكلیزلرك الینه كچوب، شمدیكی اسمیله تسمیه اولنمش؛ و ١٧٨٣ ده ممالك مجتمعه ارباب قیامنك ضبطنه كچه‌رك، همنامی اولان جمهوریتك وبتون ممالك مجتمعه‌نك كرسی حكومتی اتخاذ اولنمش ایكن، ١٧٩٠ ده مركزیت عمومیه واشینغتونه ونیویورق حكومتنك مركزیتی آلبانی شهرینه نقل اولنه‌رق، نیویورق صنایع وتجارته سربست براغلمش؛ واووقتدن بری سنه‌دن سنه‌یه باعث حیرت برصورتله بیومكه دوام ایتمشدر.

نیویورق {حكومتی (État de New York) ممالك مجتمعه‌یی تركیب ایدن جماهیرك شرق شمالی جهتنده بولنانلرندن اولوب، اك بیوك معموره‌سی اولان ومقدما مركزی بولنان شهر عظیمك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقاً ورمونت، ماساچوست وقونكتیقوت حكومتلریله یعنی وقتیله یكی انكلتره دینلان خطه ایله، شرق جنوبی طرفندن بحر محیط آطلاسی ایله، جنوباً نیوجرسی ویانسیلوانیه حكومتلریله، غرب شمالی جهتندن مملكتی قناده‌دن آیران اریه واونتاریو كوللریله، بونلرك آره‌سنده‌كی نیاغاره نهریله وآیاقلری اولان سنت لوران ایرماغیله، شمالاً دخی قناده‌نك كبك حكومتی اراضیسیله محدوددر. ٤٠°٣٠′ ایله ٤٥° عرض شمالی و ٧٤° ١١′ ایله ٨٢°٦′٢٠″ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢٧٣٥٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٥٩٩٧٨٥٣ كشیدر، كه هر مربع كیلومتره باشنه ٤٧ كشی دوشر. اراضیسی عمومیت اوزره دوز وآز عارضه‌لی اولوب، مع هذا (آللغانی) سلسلهٔ جبالنه مربوط برصره كوچك طاغلر جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، برتقسیم میاه خطی تشكیل ایدر؛ ومملكتك شرق شمالی طرفنده‌دها زیاده یوكسله‌رك، (مارسی) طاغی نامنی آلیر، كه ارتفاعی ١٦٣٩ متره‌در. بوسلسله‌نك برشعبه‌سی اولمق اوزره، نیاغاره‌یه طوغری دخی برصره تپه‌لر اوزانیور. میاه جاریه‌سی وكوللری چوق اولوب. شرق شمالی حدودنده بولنان وهر بری بردكیز وسعتنده اولان اریه واونتاریو كوللریله بونلرك آره‌سنده اولوب، دنیانك اك مشهور شلاله‌سنی تشكیل ایدن نیاغاره نهرندن وبتون اوبیوك كوللرك فضلهٔ میاهنی دكیزه كتورن سنت لوران ایرماغندن بشقه، نیویورق حكومتنك مذكور تقسیم میاه خطیله آیرلمش ایكی طاقم انهاری اولوب، برطاقمی واك بیوكلری شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله بحر محیط آطلاسی‌یه، وكثرتلی اولدقلری حالده جمله‌سی كوچك اولان ایكنجی طاقم غرب شمالی‌یه طوغری جریانله مذكور بیوك كوللره وسنت لوران ایرماغنه، كه هر ایكی جهتدن بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. یالكز بركوشه‌سنك میاه جاریه‌سی مكسیقه كورفزینه دوكیلن میسیسیپی‌یه تابع اوهیو نهرینه دوكلمك اوزره، جنوبه طوغری آقار. اك بیوك انهاری برنجی یعنی طوغریدن بحر محیط آطلاسی مالیه‌سنده اولوب، برنجیسی (هودسون) نهریدر، كه صوبی چوق وسیر سفائنه صالح اولوب، مركز حكومت اولان (آلبانی) شهرندن ودیكر برچوق معموره‌لرك اوكندن بعد المرور، نیویورق شهرینه واصل اوله‌رق، خلیجی دنیانك اك كوزل لیماننی تشكیل ایدیور. تابعلرندن اك مهمی (موهاوق) نهریدر. (دلاوار) ایله (سوكهانه) ایرماقلری دخی اك بیوكلرندن ایسه‌ده، مجرالرینك یالكز برر قسملری بوجمهوریتده اولوب، بعده یانسیلوانیه‌یه كیررلر. كوللرك مائله‌سنده‌كی نهرلردن یالكز (بوفالو) اریه كولنده‌كی منصبنده همنامی اولان شهرك مؤسس اولدیغی محلده تشكیل ایتدیكی بیوك لیماندن طولایی ذكره شایاندر. حدودده‌كی مذكور بیوك كوللردن ماعدا داخل مملكتده برچوق كوللر بولنوب، اك بیوكلری (اونیده) و (قایوغه) در.

هواسی پك سرت وسریع التحول اولوب، یالكز ساحله‌كی كوشه‌سی دها معتدلدر. سائر طرفلرنده یازین میزان الحرارهٔنك ٣٩ درجه‌یه قدر چیقدیغی و قیشین تحت الصفر ٢٢ درجه‌یه قدر ایندیكی اولور. قیشلری اوزون و سرت اولوب، بوفالو لیمانی آیلرجه بوزلرله محاط بولنور. شمال وغرب

جهتلرینك هواسی دها سرتدر . اراضیسی پك اوقدر زراعته الویریشلی دكل ایسه‌ده ، زراعتك فنه تطبیقاً اجراسی سایه‌سنده ممالك مجتمعه‌نك اك محصولدار یرلری صره‌سنه كچمشدر . بتین وقتلره كلنجه‌یه قدر مملكتك نصفی بالطه كورمه‌مش بیابانی اورمانلرله مستور ایكن ، ابنیه وسفائن انشاسیله دباغت ایچون كسیلن آغاجلردن شمدی مساحهٔ سطحیه‌سنك آنجق بر ربعی اورمانلرله مستور قالمشدر . آغاجلرینك چوغی چام انواعندن اولوب ، میشه ، كوركن ، قره آغاج ، جوز ، قواق وسائر اشجار دخی بولنور . اراضیسنك اوچ ربعی ، تماميله مزروع دكل ایسه‌ده ، اراضئ زرعیه عدادینه داخل اولمشدر . اك برنجی محصولاتی : یولاف ایله پتانه اولوب ، ایكنجی درجه‌ده مصر ، شربنجی اوتی ، اوت ، سبزه واوچنجی درجه‌ده بغدای ، آرپه ، داری ، چاودار وتوتوندن عبارتدر . حیوانات اهلیه‌سندن اك چوق بولنانی صغیر اولوب ، مجموعی ٢ ½ ملیونه قریبدر . ٢ ملیونه قریب قیونی ، یاریم ملیوندن زیاده بیكیر ومركبی وبراوقدر طوموزی دخی واردر . حیوانات اهلیه‌سنك مجموعی ٦ ملیونه تقرب ایدر . حیوانات وحشیه‌سی آیی وقوردك انواعیله بیابان كچیسی ، بیابان كدیسی ، ودریلری كورك اعماله یارار حیواناتله ، انواع كثیره‌سیله طیور وصو قوشلرینك اجناسندن عبارتدر . كومش وآلتون معدنلری مفقود اولوب ، كمور دخی یوغیسه‌ده ، دمیر معدنلری پك چوق اولوب ، سائر بعض معادنی دخی واردر . بونلرك سنوی ٨ ملیون فرانق قیمتنی متجاوز محصوله مرمر وسائر احجار واتربه ایله مملحه‌لرینك محصولی منضم اولنجه ، مجموعی سنوی ٤٠ ملیون فرانغه تقرب ایدر . صنایع وتجارتی پك ایلری اولوب ، هرنوع مصنوعات ومعمولات فابریقه‌لری واردر . ١٨٨٠ سنه‌سی استاتستیقنه كوره ، تاریخ مذكورده بو جمهوریت داخلنده ٤٤ بیكه قریب فابریقه بولنوب ، ایچلرنده ٥٢٣ ٠٠٠ عمله ایشلر ، وسنوی ½ ٥ ملیار فرانق قیمتنده معمولات چیقاردی . جمله‌سنك قوهٔ محركه‌سی ٤٥٥ ٠٠٠ بیكیر قوتنده اولوب ، نصفندن آز زیاده‌سی بخارله ونصفنه قریب مقداری صو ایله دونردی . آمریقاده صنایعك ترقیات فوق العاده‌سنه نظراً ، بو مقدارلر شمدی‌یه قدر تضاعف ایتمش اولسه كركدر . طرق ومعابر ووسائط نقلیه‌سی باعث حیرت اوله‌جق درجه‌ده چوق اولوب ، اكثر انهاری سیرسفائنه صالح اولدقدن وبرچوق جدوللر بولندقدن بشقه ، دمیر یوللری دخی مملكتی برآغ صورتنه قویه‌جق درجه‌ده چوق وتراموایلری بوندنده زیاده‌در . بری نیویورقدن بروقلینه ودیكری نیاغاره نهری اوزرنده وشلالهٔ مشهوره‌نك آلت طرفنده اولمق اوزره ، عجائب عالمدن صایلمغه شایان ایكی بیوك آصمه كوپریسی واردر ، كه ایكیسی دخی ایكی قاتلی اولوب ، اوست قاتلرنده دمیر یول ترنلری وآلت قاتلرنده آرابه‌لر ویایا وسواریلر كچر . تجارتی‌ده بو نسبتده ایلری وپك ایشلك اولوب ، علی الخصوص نیویورق شهرنده ممالك مجتمعه تجارت عمومیه‌سنك نصفی مقدارینه قریب برتجارت اجرا اولنور . كمیجیلك وبالقجیلق دخی پك ایلری اولوب ، اهالینك برقسم عظیمی دخی بو یولده كچینیر . اهالیسنك قسم كلیسی یانكه دینلن انكلیز مهاجرینی احفادندن اولوب ، آلمان مهاجرلری‌ده یاریم ملیونه قریب مقدارده‌درلر . سائر آوروپالی مهاجرلر آزدر . زنجیلر دخی ١٠٠ ٠٠٠ دن دون مقدارده واصل یرلیلر ایسه برقاچ یوزدن عبارتدر . مركزی ٩٥ ٠٠٠ اهالیی حاوی اولان آلبانی شهری اولوب ، نیویورق ، بروقلین وبوفالو شهرلری بوندن چوق دها بیوكدر . ١٠ ٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولان شهر وقصبه‌لری ٤١ عددنده‌در . جمهوریت ٦٠ قونتلغه منقسمدر . ٣٢ اعضادن مركب برهیئت اعیانیله ١٢٨ اعضادن مركب مجلس مبعوثانی واردر . مجلس عمومی‌یه ٣٢ مبعوث كوندرمك ورئیسك انتخابنه ٣٦ رأی ویرمك حقنی حائزدر .

(حرف النونك صوكی)

و

(باب الواو — فصل الالف الخ)

واباش (Wabash) ممالك مجتمعه‌ده بر نهردر، كه اوهيو جمهوريتنك غرب جهتنده نبعانله، ابتدياته جمهوريتنه دخول، وبونكله (ايلينوآ) جمهوريتى حدودينى تفريقله، وينسنه‌يه كچه‌رك، ۷۰۰ كيلومترهلك جريانده صكره، صاغ كنارندن (اوهيو) نهرينه دوكيلور.

واتر (Vater) آلمانيامشاهير مستشرقيندن اولوب، ۱۷۷۱ ده صاقسه‌نك آلتبورغ بلده‌سنده طوغمش، و۱۸۲٦ ده وفات ايتمشدر. هاله‌ده السنهٔ شرقيه معلمى بولنمش؛ وعربى، عبرانى، سريانى وكلدانى لسانلرينك صرف كتابلرينى وبتون عالمك خطلرينى جامع بر كتاب يازمشدر.

واترفورد (Waterford) ايرلانده‌نك مونستر خطه‌سنده و(سوير) نهرينك صاغ كنارنده اوله‌رق منصبندن ۸ كيلو متره يوقاريده و دوبلينك ۱۲۵ كيلومتره جنوب غربيسنده قونتاق مركزى برشهر واسكله اولوب، ۲٤ ۰۰۰ اهاليسى، كوزل ليمان وريختملرى، تياتروسى، منسوجات، جام وساٸره فابريقه‌لريله دميرخانه‌لرى وتجارت بحريه‌سى واردر.

— واترفورد قونتاغى غرباً غورق، شمالاً كيلكنى وتيبرارى، شرقاً وكسفورد قونتلقلريله، جنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محاط اولوب؛ مساحهٔ سطحيه‌سى ۱ ۹۰۰ مربع كيلومتره و اهاليسى ۱۲۵ ۰۰۰ كشيدر.

واترلو (Waterloo) بلجيقه‌نك جنوبى برابانت ايالتنده و بروكسلك ۱۸ كيلومتره جنوبنده برقريه اولوب، بيوك ناپوليونك ۱۸۱۵ ده دول متفقه عسكرينه قارشى ايتديكى صوك محاربه‌ده‌كى مغلوبيت قطعيه‌سنك موقعى اولمغله، كسب اشتهار ايتمشدر.

واتيقان (Vatican) روماشهرنده پاپالره مخصوص اولان جسيم سرايك مبنى اولديغى تپه‌نك اسمى اولمغله، مذكور سرايه و پاپالق داٸره‌سنه دخى بو اسم ويريليور.

واثق شعراء عثمانيه‌دن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (احمد —) استانبوللى اولوب، حسن خطى دخى اولمغله، برچوق كتابلر وورقه‌لر يازمش؛ ونهايت جنونه مبتلا اولوب، ۱۱۰۳ تاريخنده بيمارستانده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

اوله ترانه سنج كل اى عندليب زار
عشق اهلى درده مانع كفت وشنود اولور

— ايكنجيسى (محمد —) بنه او عصر مدرسيننددن اولوب، شو بيت اونكدر:

بيلور كيفيتن ارباب عشقك بنه سالكلر
نه‌بيلسون تابش مهرى اوكيم تحقيق اعمادر

— اوچنجيسى (ابراهيم —) بنه خطاطيندن اولوب، ۱۱٦۸ ده وفات ايتمشدر. شو مقطع برنعت شريفندندر:

رجاى مغفرتله يوز سوروب كلدم بودركاهه
سيه رو واثق آشفته حالم يارسول الله

واثق بالله (هارون بن المعتصم بالله محمد بن هارون الرشيد) خلفاء عباسيه‌نك طقوزنجيسى اولوب، ۱۹٦ ده طوغمش؛ و۲۲۷ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، تخت خلافته قعود ايدوب، بش سنه ايله‌بدى آى حكومت

سوردكدن صكره، ۲۳۲ ده ۳٦ ياشنده استسقا مرضندن (سرمن رأى) ده وفات ايده‌رك، اوراده دفن اولنمشدر. زمان خلافتنده افريقيه‌ده‌كى بنى اغلب امراسى بدبله صقليه يعنى سيجيليه جزيره‌سى فتح اولنه‌رق، خلافت اسلاميه‌يه الحاق ايدلمشيدى. برادرى متوكل خلفى اولمشدر. محمد اسمنده براوغلى بعده مهتدى بالله لقبيله تخت خلافته چيقوب، خلفاء عباسيه‌نك اون دردنجيسى اولمش؛ وذريتندن بشقه كيمسه حكومت سورمه‌مشدر.

— مصرده اسماً حكومت سورن خلفاء عباسيه‌دن دخى ايكى كشينك لقبى اولوب، برنجيسى (ابراهيم بن الحاكم بامر الله احمد) ۷٤۲ ده برادرى مستكفى بالله سليمانه خلف اولمش؛ و بش سنه مقام خلافتده قالدقدن صكره، ۷٤۹ ده اسقاط اولنمشدر. — ايكنجيسى (عمر بن ابراهيم) ۷۸۷ ده متوكل على الله محمده خلف اولوب، ۷۹۱ تاريخنه‌دك درت سنه مقام خلافتده قالمشدر.

واثق { فرس شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى نيشابورلى اولديغى حالده، ٤٠ سنه نجف اشرفده مجاورت ايتدكدن صكره، تبريزه عودت ايدوب، ۹٤۰ ده اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

خوبان غم عشق ودل بيداد چه دانند
بيداد كران قاعدهٔ داد چه دانند

— ديكرى (شيخ حيدر على كبو) هندستانك لكهنو شهرندن ونواب شهباز خان كبو احفادندن اولوب، شو بيت اونكدر:

آنان كه صيد دل بنكاه وفا كنند
اى كاش يك نكاه كهى سوى ما كنند

واج دود { همدان ايله قزوين آره‌سنده بر موقع اولوب، ۲۹ تاريخ هجريسنده بوراده نعيم بن مقرنك تحت قيادتنده بولنان عساكر مسلمين ايله بيننده نهاوند محاربه‌سنه مماثل بيوك وقطعى بر محاربه اولمش؛ وغزاة مسلمين مظفر اولمشلردى.

واحات { چولك اورته‌سنده صوبى ونباتاتى حاوى بر برده‌ك اولان (واح)ك جمعى اولوب، فرانسزلرك (oasis) ديدكلرى شيئك مقابلى اولديغى حالده، بو صورتله جمع صيغه‌سنده خطهٔ مصريه‌نك غرب جهتنده واقع داخله، خارجه وبحريه واحلر بشه علم اولمشدر. [بو اسملره مراجعت بيوريله.]

واحد { ايران شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:
برنجيسى اصفهان فضلاء سادتندن اولوب، طول مدت كيلان ومشهدده قاضى بولنمش؛ وعدالت واستقامتله شهرت بولمش ايدى. شو بيت اونكدر:

اى نور ديده رفتى بى نور ديده ماند
مژكان چو آشيانهٔ مرغ پريده ماند

— ايكنجيسى كرمانلى اولوب، بر هجويه‌ده هر بيتده (اقتلوا) كلمهٔ عربيه‌سنى تكرار ايتمكله، (واحد اقتلوا) ديمكله شهرت بولمشيدى. شو بيت اونكدر:

بر كريهٔ من خندهٔ آن بسته دهن بين
درخندهٔ آن لب شكر وكريهٔ من بين

— اوچنجيسى (محمد على اكبر) قم شهرندن اولديغى حالده، اصفهانده نشأت ايتمشدر. شو بيت اونكدر.

تابستان ازنقش پا كل برمزارم ريختند
شاخ كل بر سر ملائك ازغبارم ريختند

واحدى { (ابو الحسن على بن احمد المتويه) مشاهير ادبا ومفسريندن اولوب، «البسيط»، «الوسيط» و «الوجيز» عنوانلريله پك مقبول ومعتبر اوچ تفسير شريف يازمش؛ وابو الطيب متنبينك ديوانى شرح ايتمشدر. بو شرح ديوان مذكورك شروح عديده‌سنك جمله‌سنه مرجحدر. ٤٦۸ تاريخنده نيسابورده وفات ايتمشدر.

— ايران شعراسندن دخى برينك مخلصى اولوب، اكبر شاه زماننده هندستانه رحلت ايتمش ايسه‌ده، ثانياً عودت ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

درضمير من نمى كنجد بغير ازدوست كس
هر دوعالم را بدشمن ده كه مارا دوست بس

واحدى { عثمانلى شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (عبد الواحد افندى) قره داود زاده سليمان چلبينك اوغليدر. ابتدا طريق علميه منسوب ايكن، بعده طريقته سلوكله، كوشهٔ زهد وقناعته چكلمشيدى. اوننجى قرن هجرى شعراسندندر. شو مطلع اونكدر:

ايتديرور خنده‌لرك لؤلؤ لالا سيرين
كوستر لعل لبك ساغر صهبا سيرين

— ایکنجیسی (ابراهیم —) روم ایلنده‌کی حاجی اوغلی بازارندن اولوب، درسعادته وروده، دور مدارس ابتدکدن صکره ، حلب قاضیسی اولمش ؛ و بوماموریتدن عودتنده ۱۱۲٦ ده وفات ایتمشدر. ابن خلکانک وفیاتنی اختصار ، ومطولک ابیاتنی شرح ایتدیکی کبی ، شعراء عربک حروف هجا ترتیبیله برتذکره‌سنی ترتیب، و بوکا برچوق حواشی علاوه ایتمشدر . (وجدی) مخلصیله دخی بعض اشعاری واردر . شو بیت اونکدر :

باشلدی بلبل فغانه غالبا نوروزدر
ایلدی عشاقدن عرض نوا نوروزدر

وادی الحجارة { اسپانیه‌ده (غوآدالاجاره) شهرینک اسم صحیح عربیسی اولوب، الیوم اسپانیوللرجه مستعمل اولان اسم مذکور بونک غلطیدر. [«غوآدالاجاره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وادی حلفا { صعید مصرک منتهای جنوبنده و نوبه حدودنده اوله‌رق اسنانک ۳۸٤ کیلومتره جنوب غربیسنده و نیلک صاغ کنارنده اوله‌رق ایکنجی شلاله‌دن ۲ کیلومتره اشاغیده برقصبه اولوب، ۳٤٤۵ اهالیسی وجوارنده کلیتلی حلفا اوتی واردر ، که بوندن وقتیله کوزل بر جنس حصیر یاپیلیردی ؛ شمدی ایسه الیافی منسوجاتده قوللانلمق اوزره ، آوروپا فابریقه‌لرینه کیدر .

وادی الرمل { (Roumel) جزایرک قسنطینه ایالتنده برایرماق اولوب ، مجراسنک بعض قسملری بشقه اسملرله وحتی منصبنه قریب اولان قسم اسفلی (الوادی الکبیر) اسمیله دخی مسمادر. ستیفک ۳۰ کیلومتره شرق شمالیسنده ۱۳۰۰ متره قدر ارتفاعی اولان و قسنطینه‌یه قدر امتداد ایدن فرجوه طاغندن نبعانله ، ابتدا شرق جنوبی‌یه و بعده شرق شمالی‌یه جریان ایدرک ، عبدالنور اووه‌سی ایچندن وصکره برطاقم طار وصرب بوغازلردن مرور ، و برچوق چایلرک صولرینی اخذ ایتدکدن صکره ، قسنطینه شهرینه واصل اولور ؛ و اوراده (ابومرزوق) نهریله دخی برلشه‌رک ، صوبی خیلی چوغالمش اولدیغی حالده ، ۲۰۰ متره قدر درین غریب بر خندقک ایچنه کیروب ، بومحلده ۲۰ و ۲۵ و ۱۵ متره یوکسکدن دوشن اوچ شلاله تشکیل ایدر . اوزرنده ۱۰۵ متره یوکسک بردمیر کوپری و بر جسر طبیعی یعنی قیادن کمرلر بولنیور . قسنطینه‌نک آلت طرفنده برطاقم میاه حارهٔ معدنیه دخی آلدقدن صکره ، شمال غربی‌یه طوغری دونوب، منصبنه‌دک طار بوغازلردن کچر . مجراسی ۲۵۰ کیلومتره اوزون اولوب ، حوضه‌سنک مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۰٤۰ مربع کیلومتره‌دور . قسنطینه‌نک اوست طرفنده برچوق اراضی‌یی سقی واحیا ایتمک اوزره ، بو نهره بر بند یاپمق فرانسز حکومتنجه متصوردر .

— اسپانیه‌ده‌کی (غوآدارامه) نک دخی اسم صحیح عربیسیدر . [بو اسمه مراجعت .]

وادی السباع { بصره‌دن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن طریق اوزرنده وبصره‌دن ۵ میللک مسافه‌ده بر وادی اولوب ، وقعهٔ جملده زبیر بن العوام (رضه) بووادیده شهید اولمشدی .

وادیٔ شرقی { و وادیٔ غربی و وادیٔ عتبه (الوادی الشرق والوادی الغربی) فزانده اوچ ناحیه‌در .

وادی العجم { سوریه ولایتنک شام سنجاغنده ودمشق شامک غرب جهتنده اوله‌رق جبل الشیخک شرقی اتکلرنده و بردی نهری اطرافنده واقع بر قضا اولوب ، ۸۲ قریه و ۲۳ مزرعه‌دن مرکبدر . مرکزی دمشق شامک ٤ ساعت غرب جنوبیسنده واقع (قطنا) قصبه‌سیدر . اهالیسی ٦٦۰ ۳۳ کشی اولوب ، ۲۵۰۰ قدری روم مذهبنده خرستیان، ۲۱۲ ۲ سی درزی و نصوری مسلمدر . جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر . اراضیٔ مزروعه‌سی ۳۳۱ ٤۰ قطعه‌یه منقسم اوله‌رق ۱٦۰ ٤۱۷ دونمدن عبارت اولوب ، طوپراغی منبت ومیاه جاریه‌سی چوق اولمغله ، محصولاتی بغدای ، آرپه ، مرجمک، نخود ، بقله، سیسام ، زیتون ، اوزوم، بادم ، قایسی ، نار ، الما و سائر نفیس میوه‌لردن عبارتدر . صنایع محلیه‌سی : پموق چارشف ، بز ، عبا ، سجاده ، حصیر و سائره اعمالندن عبارتدر .

صيدادن دمشقه قدر تمديد اولنان شوسه بو قضا ايچندن مرور ايتمكله ، مواردات وتجارتى تسهيل ايديور . قضا داخلنده ٦٠ جامع شريف ، ١٩ مسجد، ٥ مدرسه ، ١٢ كليسا، ١ اصول جديده اوزره ابتدائيه و١٢ صبيان مكتبى ، ٣٣٧ دكان، ١٠ خان ، ٥٤ دكرمن ، ٣٦ دباغخانه ، ٢ فرون و١٢ حمام موجوددر . بعض آثار عتيقه وخرابه لرى دخى واردر .

وادى القرى { مدينهٔ منوره ايله شام بيننده واقع و مدينه اعمالندن معدود قراسى چوق معمور بر وادى اولوب ، وقت سعادتده يهود اهالى ايله مسكون اولديغى حالده ، يدنجى سال هجريده خيبر فتحندن عودت نبويده صلحاً فتح بيورلمش؛ وحضرت عمر بن الخطاب زماننده، حجاز اهالئ غيرمسلمه‌دن تخليه ايتديرلديكى صره‌ده، وادى القرى دخى تخليه اولنمش؛ وبر روايتده حجازدن معدود اولمامغله ، تخليه ايدلمامش ايدى .

وادى كبير { (الوادى الكبير) اسپانيه ده كى (غوآدالكيوير) ايرماغنك اسم صحيح عربيسيدر . [« غوآدالكيوير » و « وادى الرمل » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله .]

وادى موسى { بيت مقدسك جنوب جهتنده وفلسطين ايله حجاز بيننده زيتون آغاجلرى چوق بر دره اولديغى جغرافيون اسلام آثارنده مذكور اولوب ، وادى العقبه‌نك عينى اولسه گركدر . — بو وادينك شرق طرفنده‌كى طاغك اتكنده واقع (حجر) شهر قديمنك خرابه لرينه دخى بو اسم ويريليور . [« حجر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

وادين { (ياخود واديان) حجازك شمالنده كى حجر خطه‌سنده ومدين قربنده جبل سراة اوزرنده بر بلده وينبوع زبيد اعمالندن وارداتى چوق بر ناحيه اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور .

وار { (Var) فرانسه‌نك جنوب شرقى جهتنده بر نهردركه بحرى آلب سلسله‌سنك (ظاوت) طاغندن نبعانله ، جنوبه طوغرى جريان ايدرك ، ١٠٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره ، نيسه ايله آنتيبه آره‌سنده آق دكيزه دوكيلور . كنيش لكن آز درين بر نهر اولوب ، سيل كبى آقار . نيسه‌نك فرانسه‌يه الحاقندن اول بو دولت ايله ساردينيه قراللغى آره‌سنده خط حدودى تشكيل ايدردى .

وار { ايالتى (Dép . du Var) فرانسه‌نك جنوب شرقى جهتنده‌كى ايالاتندن اولوب ، شرقاً بحرى آلب ، شمالاً آشاغى آلب ، غرباً رونه آغزى ايالتلريله جنوباً دخى آق دكيزله محاطدر . مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٠٣٦ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٨٨٣٣٦ كشيدر . مركزى « دراكينيان » قصبه‌سى اولوب ، ايالت ٣ قضايه منقسم و ٢٨ ناحيه ايله ١٤٥ دائره‌يى حاويدر (هيه ره) ايله (لرن) آطه‌لرى‌ده بو ايالته ملحقدر . اراضيسى و على الخصوص قسم شرقيسى پك طاغلق اولوب ساحلى‌ده صرب و برچوق قويلرى حاويدر . ايالته نامنى ويرن (وار)دن بشقه (آرژان) اسميله بر نهرى وبرطاقم كوچك چايلرى دخى واردر . طوپراغى قورو وقوملق اولوب ، ذخيره محصولاتى آز ايسه‌ده ، باغلريله زيتون ، پورتقال ، طوت ، عناب ، كل ، ياسمين وسائره آغاجلرى ، نباتات طبيه‌سى ، منظار لرى ، صفرانى وسائر محصولاتى واردر . اورمانلرى دخى چوق اولوب ، خيلى كراسته چيقار . معدن كوربله ، مرمر ، آلچى ، غرانيت طاشى وسائر احجار واتربه‌سى ده چوقدر . صيغيرلرى آز اولوب ، قيونلرى دها زياده‌در . آريلريله ايپك و قرمز بوجكلرى چوقدر . صابون ، ياغ ، قونياق و سائر مسكرات ، چيچك صويى وانواع عطريات ، قبا چوخه ، قورو يمش ورچل وشكرلمه فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر . صارديله وسائر باليق صلاموره‌سى دخى چيقار .

وارادين { (Varadin) آوستريه ومجارستان دولتنك خرواتستان خطه‌سنده وآغرامك ٧٢ كيلومتره شمال شرقيسنده اولارق (دراوه) نهرينك صاغ كنارنده قوميتانه يعنى ايالت مركزى بر قصبه اولوب ، ١٢٠٠٠ اهاليسى ، قلعه‌سى ، قابليجه‌لرى ومقبول شرابى واردر .
— وارادين ايالتى شمال شرقى جهتندن مجارستانله ، شمال غربى طرفندن استيريه ايله ، جنوباً

آغرام، جنوب شرق طرفندن دخی قروچ ایالتلریله محدوددر. بویی ۷۲ واکی ۲۸ کیلومتره اولوب، ۱۷٦۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر.

— مجارستانده وطمش نهری اوزرنده اوله‌رق (پانسوده) نك ۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

وارادین { بیوك — (Grand Varadin, Gros Wardein) مجارستانده بوده‌نك ۳۱۰ کیلومتره شرقنده وکوروس نهری اوزرنده (بهار) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، آقادمیه‌سی، ایپك منسوجات وبورسان فابریقه‌لری، کوزل مرمرلری وکوکوردلی وجلیکلی قاپلیجه‌لری واردر.

واران { (Varane) یونان قدیم مورخلرینك ایران ملوکندن بهرام اسمنده او. لانلره بوندن غلط اوله‌رق ویردکاری اسمدر.

وارته { (Warthe, Warta) آوروپای شرقیده بر بیوك نهردر، که آوستریه‌نك غراقوویه خطه‌سنك حدود جنوبیه‌سنده قارپات سلسله‌ٔ جبالندن نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، بو کورخطه‌یی شق ایتدکدن، وصولدن پروسیه‌نك حدودینی آیره‌رق کلن (ویستوله) چاینی اخذله، برخیلی مسافه‌ده دها تفریق حدود ایتدکدن صکره، لهستانه دخول ایله؛ کاه شرقه وکاه غربه میل ایده‌رك، شماله طوغری آقه‌رق، لهستانك غرب شمالی جهتنده (قوله) قصبه‌سنه واصل اولنجه، غربه طوغری دونر، وپروسیه‌یه بالدخول، برخیلی مسافه‌ده غربه وبعده شماله طوغری جریانله، (پوزن) شهرندن بعدالمرور، شمال غربی‌یه ونهایت بنه غربه طوغری دونه‌رك، (پوزن) ایالتنك قسم شمالیسنی شق ایله، (براندبورغ) ایالتنه کیرر؛ وصاغدن برصنعی جدول واسطه‌سیله (ویستوله) ایرماغیله اختلاط ایدن (نچه) نهرینی اخذ ایله، (لاندبرغ) دن بعدالمرور، غرب جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، فرانقفورتك آلت طرفنده (اودر) ایرماغنه قاریشیر. مجراسی ۷۵۰ کیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر، وتابعلری چوقدر.

وارث { هندستان شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری (شیخ محمد — الله آبادلی وقطب الدین مصیبك مریداننده اولدیغی حالده، ۱۱۰٦ ده ایفای حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ و عودتنده وطننده اختیار عزلت ایتمش ایدی. شو بیت اونکدر:

چون عندلیب کرچه بود ناله کار ما
آکه نشد کلی ز غم روزکار ما

— دیکری لاهورلی اولوب، شو قطعه جمله‌ٔ اشعار معنیدارندندر:

الهی از کرم عنقا صفت کردان نشانم را
همای قدس اکر جوید نیابد استخوانم را
زبانم را بوحدت آنچنان حمد آشنا کردان
که هفتاد ودوملت آید وبوسد دهانم را

واردار { (Vardar) روم ایلینك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، آرناؤدلقده قوصوه ولایتنك قالقاندلن قضاسنده (شار) طاغنك شرق اتکارندن نبعانله، سلسلهٔ مذکوره‌نك قار. شیسنده‌کی (سوهاغوره) طاغلرندن اینن برطاقم چایلری دخی آله‌رق، کوزل بر اووه ایچنده شماله طوغری جریان ایدر؛ وقالقاندلنك شرق طرفنه واصل اولنجه، برچوق قوللره آیریله‌رق، صولدن قصبهٔ مذکوره‌نك ایچندن کچن قالقاندلن چاینی دخی اخذله، شرقه طوغری دونر وطاغلر آره‌سنده برطاقم طار بوغازلردن مرور، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایده‌رك، اسکوب اووه‌سنه دوشنجه، صولدن قچانیق بوغازندن کلن (لیپانیچ) نهرینی وبرطاقم کوچك چایلر دخی آلوب، خیلی بیومش اولدیغی حالده، اسکوب شهرینك یانندن کچر، وجنوب شرق استقامتنی آله‌رق، اسکوب اووه‌سندن چیقنجه، ینه طاغلر آره‌سنده طار بروادیده جریانه باشلایوب، سلانیك ولایتنه کیرر؛ کوپریلینك آلت طرفنده صاغدن (توپولقه) وبابونه، وبعده صولدن (برغالیچه) وینه صاغدن مناستر اووه‌سندن کلن وهپسندن بیوك اولان (قره‌صو) یی آلیر؛ واوورادن آشاغی اهمیتلی برچای آلمیه‌رق، برطاقم طار اووه‌لردن کچر، ونهایت سلانیك اووه‌سنه دوشوب، صاغدن ینیجه کولنك آیاغی اولان (قره‌اصمق) نهرینی آلیر؛ وبرقاچ قول دخی صالوب، جنوب غربی جهتنده‌کی اینجه قره‌صوایله‌ده بعدالاختلاط، سلانیك کورفزینه دوکیلور. مجراسی تقریبا ۳۰۰ کیلومتره اولوب، فیضاننده جریانی پك شدتلی اولمغله، سلانیك اووه‌سنه

شمدیکی حالده فائده‌دن زیاده ضرری طوقنیور؛ وتشکیل ایتدیکی بتاقلقلرله ودوکدیکی صفوق وعفونتلی روزکارله سلانیکك هواسنی اخلال ایدیور. مع هذا فیضانه قارشی سدلر یاپیله‌رق، اراضی‌یی باصمه‌سنه وبتاقلقلر تشکیلنه میدان ویرلمیه‌جك، سقی اراضی ایچون جدوللر آچیله‌جق وآغزی تمیزلنوب، قسماً اولسون سیرسفائنه صالح برحاله قونیله‌جق اولسه، هروجهله باعث استفاده اوله‌جغنده شبهه یوقدر. اسکوبده، کوپریلیده، سلانیك اووه‌سنده وسائر موقعلرنده کوپریلری واردر. سلانیکدن اسکوبه کیدن و اورادن صربیه طریقیله آوروپا خطوطنه قاوشان دمیریول خطی واردار وادیسنی تعقیب ایدیور.

وارزه { (Varèse) ایتالیانك لومبارديه خطه‌سنده همنامی اولان کولك قربنده واولونه نهری اوزرنده اوله‌رق میلانك ۵۳ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وبرمشهور زیارتکاهی واردر.

وارسته { فرس شعراسندن بروجه آتی درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (ملا امام قلی بیك) جکنی طائفه‌سی رؤساسندن اولوب، شوبیت اونکدر:

آنکه برجستیم کم دیدیم درکار است ونیست
درحقیقت نیست جز السان که بسیار است ونیست

— ایکنجیسی لاهورلی اولوب، اصطلاحات فارسیه‌نك تحقیق ایچون ایرانه عزیمتله، ۳۰ سنه اوراده سیاحت، و «مصطلحات الشعرا» و «صفات کائنات» عنوانلریله ایکی کتاب تألیف ایلمش ایدی. شیخ علی حزین لاهیجانی ایله محبق اولوب، خان آرزونك شیخ مشارالیهك آثاری علیهنده یازدیغی «تنبیه الغافلین» عنوانلی کتابه، «رجم الشیاطین» عنوانیله بررديه یازمشیدی. ۱۱۸۰ تاریخلرنده برحیات ایدی. «جنك رنکارنك» عنوانیله براثری دخی واردر. میرزا محمد حسن قتیل بونك یکنیدر.

— اوچنجیسی (نواب حفیظ الله خان) دهلیلی اولوب، نواب عبدالصمد خانك محبی ایدی. شوبیت اونکدر:

دلم قربان زخم ناوك او
که صیاد من آن ابروکمان است

— دردنجیسی (شیخ قاسم) هندستانك فرخ آباد شهرنده نشأت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کی احتراز زچشمت دل خراب کند
چه کونه مست زمیخانه اجتناب کند

وارشووه { وارسوویه (Varsovie, War-szava) لهستانك مرکزی برشهر اولوب، ویستوله ایرماغنك صول کنارنده ویترسبورغك ۱۲۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. بیوك برشهراولوب، ۴۹۰ ۴۱۶ اهالیسی، (پراغه) اسمیله نهرك اوبریاقه‌سنده بربیوك محله‌سی، متین قلعه‌سی، بربیوك سرایی، متعدد مصنع کلیسالری، متعدد میدانلری، قرال اوچنجی سجیسموند ایله قوپرنیقك هیکللری، بری لهجه وبری فرانسزجه اویونلره مخصوص ایکی بیوك تیاتروسی، سوبیسکینك هیکلنی حامل برکوزل طاش کوپریسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص بیوك مدرسه‌سی عسکری آقادمیاسی، زادکان اولادینه مخصوص مکتبیله صنایع، اورمان، موسیقی مکتبلری رصدخانه‌سی، بیوك برکتبخانه‌سیله تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی وموزه‌سی اولان برجمعیت علمیه‌سی زراعت، طب وفنون طبیعیه جمعیتلری، یوك وپاموق منسوجات، کلیم، شانت، بویا، مسکرات، آلات موسیقیه، آرابه، شاپقه وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. دارالفنونی دخی وارایکن، ۱۸۳۲ ده لغو اولنمشدر. اهالیسنك بربیوك قسمی یهودیدر.

— وارسوویه بیوك دوقه‌لغی ۱۸۰۷ تاریخنده بیوك ناپولیون طرفندن تشکیل اولنه‌رق، روسیه وپروسیه لهستانك قسم اعظمنی حاوی ایدی. واهستانك حکمداری ایکنجی آوغوستك حفیدی اولان صاقسه قرالی فردریق آوغوست بیوك دوقه‌لغنه نصب اولنمشدی. ۱۸۱۵ ده ناپولیونك سقوطیله برابر لغو اولنه‌رق، مملکتی روسیه ایله پروسیه آره‌سنده مقاسمه اولنمشدر.

وارطو { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده وسنجاغك منتهای شمال شرقیسنده برقضا اولوب، شرقاً بولانق، جنوباً نفس موش قضالریله، غرباً کنج سنجاغیله، شمالاً دخی ارضروم

ولايتيله محدوددر . مركزى وسطلرنده واقع كومكوم قريه‌سيدر . ٢ ناحيه ايله ٨٩ قريه‌دن مركب اولوب، ٩٠٠٠ ى مسلم و ٧٩٩٤ ى ارمنى اولمق اوزره، ١٦٩٩٤ اهالى ايله مسكوندر . اراضيسى عارضه‌لى اولوب، بيك كول طاغنك اتكارى شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى يايليور . فراتك ايكى قوللرندن برى اولان مراد چايى قضانك جنوب شرق كوشه‌سنى شق ايدوب، صاغدن بتون قضانك مياه جاريه‌سنى جمع ايدن كومكوم نهرينى آلير . طوپراغنك قوه انباتيه‌سى متوسط حالده اولوب، باشليجه محصولاتى : بغداى، آرپه، دارى، مرجمك، نخود وسائره‌در . بيك كول طاغلك اتكارنده برجنس چاى دخى چيقار. اهاليسى زراعتدن زياده حيواناتله وعلى الخصوص قيونله مشغول اولوب، بيك كول يايلالرنده يازين كليتلى قيون سوريلرى رعى اولنه‌رق، قيشين حلب وشام ودياربكر طرفلرينه سوق اولنور. اورمانلرى اولميوب، يالكز صو كنارلرنده بعض سكود وقواق آغاجلريله بك سيرك قره آغاجلرى واردر. صنايع محليه باشليجه كردلرك يابدقلرى كليم، سجاده، هكبه كبى شيلرله آت رختلرى اعمالندن عبارتدر. وارطو قريه‌سى قربنده مختلف خطلرى حاوى برچوق آثار عتيقه مشهوددر . اهالى مسلمه‌سنك قسم اعظمى كرد اولوب، جبرانلى، لولان، حوزومك وقره‌باش عشيرتلرينه منقسمدر . حچين، لزكى وقره‌بولاق مهاجرلرى دخى واردر . قضانك صوثوق وخوشكوار صولرى ومياه معدنيه‌سى چوق اولوب، برقاچ كوچك كولى ده واردر .

وارك (Varègues) جرمان اقوامندن اسكى برقوم اولوب، بالطيق سواحلنده ساكن اولدقلرى حالده، روسيه‌نك نووغورود اهاليسى طرفندن مملكتلرينى فينو آلره قارشى مدافعه ايچون ياردمه دعوت اولنه‌رق، رئيسلرى بولنان (روريق) بوندن بالاستفاده، نووغورودى ضبطله، ٨٦٢ ده بيوك پرنس عنوانى آلوب، روسيه دولتنك اساسنى وضع ايتمشدى . اوصره‌ده بوقومك ديكر افرادى (كيف)ده وايسلانده‌ده برلشمشلردى .

وارنه (Varna) بلغارستانك شرق جهتنده وقره دكيزك ساحل غربيسنده واقع برقوريك ايچنده وله‌رق سلستره‌نك ١١٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده وپراوادى نهرينك منصبنده سنجاق مركزى، تجارتكاه برشهر واسكله اولوب، ٢٨١٧٤ اهاليسى واردر . جنتمكان سلطان مراد خان ثانينك مجارستان قرالى بشنجى لاديسلاس ايله متفقلرينى كلياً مغلوب ايده‌رك قازانديغى مظفريت عظيمه ايله مشهوردر . چوق يوموطه يوموطلار طاؤقلرى مشهور اولوب، كليتلى طاؤق ويوموطه اخراجاتى واردر . اسكى بربلده اولوب، وقتيله (اودسا قوستانتيه) دخى دينليردى .

— وارنه سنجاغى بلغارستانك منتهاى شرق شماليسنده اولوب، غرباً سلستره وشمنى، جنوباً شرق روم‌ايلينك برغوس سنجاقلريله، شرقاً قره دكيزله، شمالاً دخى رومانيه حدوديله محدوددر .

وارونه (Varouna) هندولرك اساطيرنده دكيز الهى زعم اولنوب، انهار وكوللرك حاميلرى عد اولنان پريلر بونك تحت رياستنده عد اولنور .

وارويق (Warwick) انكلتره‌ده لوندره‌نك ١٥٠ كيلومتره شمال غربيسنده و (آوون) نهرى كنارنده واقع برثيه‌نك اوزرنده قونتلق مركزى برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسى، مستحكم براسكى دره‌بكلك سرايى، موزه‌سى، صو ايله اداره اولنور ايپليك وسائره فابريقه‌لرى ودوكمخانه‌لرى واردر .

— وارويق قونتلغى شمال شرق طرفندن ليجستر، شمال غربى جهتندن استافورد، غرباً وورچستر، جنوباً اوقسفورد وغلوچستر ، جنوب شرق طرفندن دخى سوتامپتون قونتلقلريله محدود اولوب، شمالدن جنوبه بويى ٧٧ ووسطى اكى ٥٤ كيلومتره و اهاليسى ٦٣٥٠٠٠ كشيدر . كمور ودمير معدنلريله تباشيرى چوقدر . صنايعى بك ايلرى اولوب، فابريقه‌لرينك كثرتيله مشهور اولان بيرمنيغهام شهرى ده بوايالت داخلنده‌در .

وارينام (Warinas) آمريقاى جنوبيده ونزوئلا جمهوريتنك (اورنوق) ايالتنده وقاراقاسك ٣٦٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده سنجاق مركزى برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى وتوتون محصولاتى واردر .

واستو (Vasto) ایتالیا‌نك (آبروچه جیتربوره) ایالتنده و (کیق) نك ٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق آدریاتیق ساحلی قربنده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، واسع بر میدانی، کوزل بر چشمه و سرایی، ایشلك تجارتی، قربنده میاه معدنیه‌سی وکوزل هواسی واردر.

واسط عراقك وسطنده بصره ایله کوفه آره‌سنده ودجله‌دن فراته کیدن (شط الحی) جدول طبیعیسنك، بعده برلشوب بر بیوك جزیره تشکیل ایتمك اوزره، ایکی قوله آیرلدیغی محلده و بغدادك تقریباً ١٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده، بصره‌نك‌ده ١٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده بیوك بر شهر اولوب، ٨٣ نجی سال هجریده حجاج بن یوسف ثقفی طرفندن تأسیس اولنمشدی. عراقك نامرکزنده و بصره ایله کوفه کبی ایکی بیوك شهرك تام وسطنده وفرات ایله دجله‌یی برلشدیرن برنهرك اوزرنده بولنمسی‌حسبیله آز مدت ظرفنده پك زیاده بیویوب، مدنیت ومعارف اسلامیه‌نك اك مشهور مراکزی صره‌سنه کچمش ایدی. بغدادك تأسیسندن صکره اوچ بیوك شهرك اورته‌سنده قالوب، اهمیتی برقات دها آرتمشیدی. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. خلافت عباسیه‌نك سقوطی صره‌سنده هلاکو طرفندن تخریب اولنه‌رق، شمدی ویرانه‌لری آره‌سنده برچوق ستونلر، کمرلر، وسائر ابنیهٔ مصنعه انقاضی و بونلر میاننده جامع شریف اولمسی ملحوظ اولان پك ظریف بر بنا مشهود اولمقده‌در. و ویرانه‌لرك آره‌سنده یالکز برقاچ بالیقچی قلبه‌سی بولنیور. — بونك ٣٥ کیلومتره جنوبنده ومذکور جزیره‌نك اورته‌سنده واسط الحی اسمیله برقریه دخی واردر.

— بو اسمله بری جزیره‌ده و بری یمامه‌ده اولمق اوزره دیکر ایکی قصبه و برچوق قرا دخی بولندیغنی یاقوت بیان ایدیور. — اندلسده دخی قبره اعمالندن برقصبه اولوب، (واسط قبره) دینلیردی.

واسقو دوغامه (Vasco de Gama) پورتکیزك اك بیوك بحر پوئندن اولوب، ١٤٦٠ تاریخلرنده (سینیس) اسکله‌سنده طوغمش؛ وکمیجیلکه سلوکله ١٤٩٧ ده قرال امانوئل طرفندن (بارتلمی دیاز)ك کشف ایتمش اولدیغی امید برونی طولاشه‌رق هنده طوغری بر طریق بحری کشفنه مأمور اولمش؛ و بو سیاحتنده برچوق مخاطره‌لره دوچار اولدقدن صکره، ١٣٩٨ ده هندستانك ساحلنده‌کی (قالیقوت) لیمانینده دمیر آتمش ایدی. ایرتسی سنه پورتکیزه عودتنده پارلاق بر استقباله نائل اولوب، کندیسنه قونتلق رتبه‌سیله برابر هند آمیرالی عنوانی و یرلمشیدی. ١٥٠٢ ده ١٩ پاره کمی ایله ینه اوطرفه اعزام اولنه‌رق، آفریقانك سواحل شرقیه‌سنده موزامبیق و سفاله‌کبی برطاقم یرلرله هندستانده بعض اسکله‌لری پورتکیز دولتی نامنه ضبط، وبعض راجه‌لرله عقد اتفاق ایتمشیدی. پورتکیزه عودتنده، حسودلرك سعیه اوغرایوب، ٢١ سنه کوشهٔ بطالتده براغلمش؛ و ١٥٢٤ ده قرال اوچنجی جوان طرفندن هندستان خدیوی عنوانیله او جهته کوندرلمش ایسه‌ده، وصولی متعاقب (قوشین) اسکله‌سنده وفات ایتمشدر. سیاحتلرینی (باروس) یازمش؛ وشاعر (قاموئنس)لك نظمه چکمشدر.

واسقون (Vascones) باسق قومنك اسکی رومالیلر طرفندن ویریلن اسمیدر. [«باسق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

واسیل (Basile) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمیدر: بریجیسی ماکدونیه‌لی اولوب، فقیر بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ایمپراطور اوچنجی میخائلك سایسی ایدی. آتلری آلیشدیرمقده‌کی مهارتندن طولایی، مرقوم میخائلك توجهنی قزانمش؛ وکندیسنی خصم جانی اولان پطریق (بارداس) دن تخلیص ایتدیکنه مکافاةً، ٨٦٦ تاریخنده حکومته تشریك ایدلمش ایدی. واسیل بو نعمته نائل اولدیغی حالده، میخائلك کندیسنی امحا ایتمك فکر ونیتنده بولندیغنی حس ایتمکله، ینه اوسنه مرقومی اتلاف ایده‌رك، تختی بتون بتون ضبط ایتمش؛ واظهار اقتدار ولیاقت ایدوب، سوء استعمالاتك اوکنی آلمقله برابر، امور عدلیه‌یی یولنه قویمش؛ سیجلیه‌یی بنی اغلبدن استرداد ایله، عباسیلرك مهاجماتنه قارشی طوره-

يلمشدى . يكرمى سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٨٦ ده وفات ايتمشدر . اوغلى لئونه خطاباً « اصول حكومت » عنوانيله برتأليفى وناتمام براقوب اوغلنك اكمال ايتديكى بركليات قوانينى واردر . بواثرلرى موجود ومطبوعدر .

— ايكنجيسى « كنج » لقبيله ملقب اولوب ، ايكنجى رومانك اوغليدر . ٩٥٥ ده طوغوب ، ٩٦٣ ده، پدر بنك وفاتى اوزر ينه ، تخته چيقه جق ايكن، آنجق ٩٦٩ ده، (زيميسكيس)ك وفاتندن صكره ، حكومته نائل اوله بيلوب ، برادرى قسطنطين ايله مشتركاً حكم سورمش ؛ و بعض عصيانلرى تسكين ايله ، ١٠١٣ ده بلغارلرى و ١٠١٦ ده خزرلرى دفع، و بلغارستانى دولتنه الحاق ايتمشيدى. اون بش بيك بلغار اسير طوتوب، مملكتلرينه اعاده ايتمشيدى . ١٠٢٥ ده، عربلره قارشى محاربه يه حاضرلانمقده ايكن، وفات ايتمشدر .

واسيل (سنت — (St Basile) خرستيانلرك اك بيوك عزيزلرندن ومؤلفيندن اولوب ، ٣٢٩ تاريخنده قيصريه ده طوغمش ؛ ٣٧٩ ده وفات ايتمشدر. قسطنطينيه ده وآتنه ده تحصيل ايدوب، بعده وطننده منطق معلمكى ودعوى وكالتى ايتمش ؛ ٣٥٧ ده ترك دنيا ايدەرك يشيل ايرماق واديسنده برمناستر تأسيسله ، زهد وعبادته قويلمش؛ و ٣٧٠ ده قيصريه باش پسقپوسى اولوب، دائرۀ روحانيه سى داخلنده نشرمعارفه چاليشمشدر . قتوليكلر حزيرانك ١٤ نده و روملر كانون ثانئ رومينك برنده يورطيسنى اجرا ايدرلر. خرستيانلقده يونان قديم لساننى اك ايى يازان صاحب ترجه ايله (ذهبى الفم) لقبيله ملقب (يانى) اولوب ، سنت واسيلك امور مذهبيه يه ، اخلاقه و فلاسفۀ يونانيه آثار ينك خرستيانلغه منافى اولمديغنه دائر برخيلى آثارى واردر .

واسيلى (Vasili) روسيه ده بروجه آتى بواسمله ٥ كشى حكم سوروب ، دردى بيوك پرنس و بشنجيسى چار عنوانى حائز بولنمشدر :

برنجيسى (ياروسلاويچ) ايكنجى ياروسلاوك اوغلى اولوب ، ١٢٧٠ ده تاتار خاننك امداديله، برادرى اوچنجى ياروسلاوه خلف اولمش؛ وتاتارلرك ليتوانيه يه تجاوزلرنده معيتلرنده بولنمغه مجبور اولمشيدى. ٦ سنه حكم سورمشدر .

— ايكنجيسى (دمترويچ) دردنجى دمترينك اوغلى وخلفى اولوب ، ١٣٨٩ ده رأس حكومته چكمش ؛ وليتوآنيه بيوك دوقه سى (ويتولد) ايله اوغراشمش ايدى . تيمورلنكك سردارلرندن برى طرفندن موسقووه ده محاصره اولنه رق، ١٤٠٨ ده ٣٠٠٠ روبله اعطاسيله محاصره يى فك ايتديره بيلمشيدى . ١٤٢٥ ده وفات ايتمشدر .

— اوچنجيسى (واسيلويچ) ايكنجينك اوغلى و خلفى اولوب ، اون ياشنده ايكن تخته چكمش ؛ وغاليچيه پرنسى (يورى دمترويچ) طرفندن اسقاط اولنه رق ، بونك وفاتنده ينه رأس حكومته اعاده اولنمش ؛ ومتعاقباً قزان خاننك النده مغلوب واسير اولوب ، ١٤٤٦ ده فديۀ نجات ايله قورتارلمش ايسه ده ، موسقوه يه ورودنده ، حكومتى ضبط ايتمش اولان مرقوم (يورى) نك اوغلى طرفندن طوتيلوب، مرقومى طرد ايله ، واسيلى مركز حكومته اعاده ايتمشلردى . بيوك اوغلى اوچنجى (ايوان) ى حكومته تشريك ايدوب، ١٤٦٢ تاريخنه دك حكم سورمشدر .

— دردنجيسى مرقوم اوچنجى ايوانك اوغلى وخلفى اولوب، ١٥٠٥ ده موقع اقتداره چكمش؛ وبرنجى اوله رق (اوتوقرات) يعنى « حاكم مستقل » عنواننى آلوب، نووغورود ايله پسقوف شهرلرينك جمهوريتنى لغو ، واهاليسنك بر قسمنى موسقوه يه نقل ايله، اسمولنسكى دخى ضبط ايتمش ايسه ده ، متعاقباً پايتختى اولان موسقوه قريم و قزان تاتارلرينك ضبطنه چكمكله ، طول مدت بونلره جزيه و يرمكه مجبور اولدقدن صكره، غلبه چالوب ، بوجزيه دن قورتلمش ، و بعض يرلر دها ضبط ايتمش ايدى.

— بشنجيسى (شويسكى) بيوك ولاديميرك نسلندن اولوب ، ١٦٠٥ ده ايكنجى (فدور)ك صباوتنده وصى بولندقدن صكره، بونك دوزمه دمترى اسمنده برى طرفندن اسقاطى اوزرينه ، صاحب ترجه عسكر تداركيله، مرقوم غاصبى طرد

اتمش، واهالی طرفندن روسیه چاری طانیتمش ایدی. ظهور ایدن دیکر ایکی دوزمه دمتری‌یه اسوج قرالی طقوزنجی شارلك امدادیله مقابله ایتدکدن صکره، ۱۶۰۹ده لهستان قرالی سیجیسموند طرفندن مغلوب اولمغله، موسقوه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، وارشووه‌ده تحت اسارتنده وفات ایتمشدر.

واشجرد { ماوراء النهرده و ترمذ قربنده اوله‌رق جیحون وادیسنده و (وخش) نهرینك اوته‌سنده برقصبه اولدیغنی اصطخری بیان ایدیور.

واشینغتون { (Washington) آمریقاده ممالك مجتمعه حکومتنك مؤسسلرندن اولوب، ۱۷۳۲ده ویرجینیه‌نك (بریج غریق) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹۹ده وفات ایتمشدر. ابتدا مهندس اولوب، بعده انکلیزلرك قناده‌کی فرانسزلره قارشی اولان محاربه‌لرنده عسکره دخول ایله، اظهار شجاعت ولیاقت ایده‌رك، میرالایلق رتبه‌سنه نائل اولدقدن صکره، خدمت عسکریه‌یی ترك ایتمشیدی. آمریقاده‌کی انکلیز مهاجرلرینك قیامنده ۱۷۷٤ده ویرجینیه اهالیسی طرفندن بوستونه کوندریلن بدی مبعوثك میاننده بولنمش؛ وایرتسی سنه اهل قیام عسکرینك قوماندهسنی درعهده ایده‌رك، ارزاق ومهماتك نقصانیله برابر، انکلیز جنراللرندن برقاچنه قارشی طوروب، برقاچ محاربه قزانمش؛ ونهایت ۱۷۸۱ده بونلردن (قورنوولیس) ی (یورق‌توون) ده محاصره وتسلیمه مجبور ایتمکله، وطننك استقلالنی تأمین ایدوب، ۱۷۸۳ده ورسایل مصالحه‌سنی وآمریقا استقلالنك انکلتره طرفندن تصدیقنی موجب اولمشدر. بوموفقیتی متعاقب، عسکرینی کورلتیسزجه طاغیده‌رق، سردارلق عنوانی ترکله، مملکتنده‌کی چفتلکنه چکیله‌رك، راحت یاشامقده ایکن، ۱۷۸۹ده آمریقاده برحکومت منتظمه تشکل ایدنجه، اتفاق آرا ایله و ٤ سنه مدتله ریاسته انتخاب اولنمش؛ و ۱۷۹۳ده ثانیاً رئیس انتخاب اولنه‌رق، آوروپانك، فرانسه وقوعاتندن طولایی، قارمه قاریشیق اولدیغی برزمانده، کافهٔ دول ایله حسن مناسباتی وفرانسه ایله انکلتره محاربه‌سنده بیطرفلغی محافظه ایتمش؛ وآنجق بعض افکار مفرطه‌یه قارشی طورمغله، بردرجه‌یه قدر وموقتاً توجه عمومیدن دوشمش ایدی. ۱۷۹۷ده استعفا ایدوب، ایکی سنه صکره وفات ایتمشدر. حکیم، مستقیم، قناعتکار وپك خیرخواه وحیثیتلی برآدم ایدی. وفاتنه بربیوك ضایعات نظریله باقیله‌رق، بتون ممالك مجتمعه اهالیسی برآی ماتم طوتمشلردی. مرکز عمومیده هیکلنك رکزینه وبومرکزك کندیسنك اسمیله تسمیه‌سنه رسماً قرار ویرلمشیدی. ترجمهٔ حالی وبعض محرراتی ضبط ونشر اولنمشدر.

واشینغتون { (Waschington) ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اولان بیوك برشهر اولوب، شرق وبرجینیه ایله ماریلاند حکومتلری آره‌سنده واقع مشترك قضانك داخلنده وپوتوماق نهرینك صاغ کنارنده اوله‌رق ۳۸° ٥٤′ عرض شمالی ایله ۷۹° ۲۲′ طول غربیده واقعدر. جسامتجه ممالك مجتمعه‌نك ۱٤ نجی شهری اولوب، ۲۳۰۳۹۲ اهالیسی، فوق العاده دوز کنیش ومنتظم سوقاقلری، عمومی مجلس مبعوثانك اجتماعنه مخصوص تکمیل مرمردن بیوك ومصنع برداره‌سی، رئیسه مخصوص سرایی، بیوك دوائر حکومتی، مکمل ترسانه وطوبخانه‌سی، متعدد قیشله‌لری، کوزل دائرهٔ بلدیه‌سی، بیوك تیاترولری نهره حاکم متین برقلعه‌سی، نهرك اوزرنده ٤٠٠ متره اوزونلغنده اخشاب کوپریسی، بش دائره‌یه منقسم عمومی دارالفنونی، (قولومبیان قولژ) اسمیله بیوك برمکتبی، بیوك کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، آقادمیه‌سی، طب، نباتات، زراعت وسائره جمعیات علمیه‌سی، دوربین وکوزلك ایله کاغد وسائره فابریقه‌لری واردر. ۱۷۹۲ده تأسیس اولنه‌رق، آنف الترجمه ذاتك اسمیله تسمیه اولنمش؛ و ۱۸۰۰ده نیویورقه بدل ممالك مجتمعه‌نك مرکز عمومیسی اتخاذ اولنمشدر. ۱۸۱٤ده انکلیزلر طرفندن ضبط اوله‌رق، (قاپیتول) تعبیر اولنان مذکور مجلس مبعوثان داره‌سی احراق اولنمش ایسه‌ده، ایرتسی سنه دها مکمل صورتده بنا اولنمشدر.

واشینغتون { (Waschington) ممالك مجتمعه‌نك غرب شمالی کوشه‌سنده بولنان حکومتی اولوب، غرباً بحرمحیط

معتدل ايله، شمالاً دومينيون حدوديله، شرقاً ايداهو، جنوباً دخی نواده وقاليفورنيه حكومتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۷۹۱۷۰ مربع كيلومتره اولوب، ۳۴۹۳۹۰ اهالی ايله مسكوندر. اراضيسی مرتفع اولوب، قسم غربيسنده ۴۴۰۰ مترهيه قدر ارتفاعی اولان (قاسقادرانجه) يعنی «شلاله‌لر سلسله‌سی» وشمال جهتنده قيالی طاغلر سلسله‌سنه مربوط «آلتون طاغی» ممتد اولديغی كبی، ساحل بوينجه‌ده (قوسترانجه) يعنی «ساحل سلسله‌سی» اوزانوب، منتهای شمال غربيده‌كی شبه جزيره‌ده (اوليمپيق) طاغنه قاوشور. بو ايكی سلسله‌نك آره‌سنده بر وادی تشكل ايدوب، شمالده (فوقه) اسميله قره‌لرك ايچنه بك ايلری‌يه قدر دخول وبرچوق قوللره تشعب ايدن كورفزه منتهی اولور. شرق جنوبی قسمی دوز ومرتفع برياله‌دن عبارت اولوب، جنوبه طوغری مائل برحوضه تشكيل ايدبور. دومينيونك بعض كوللرينك ياقلرندن تشكل ايدن (قولومبيه) ايرماغی بعض بوغازلردن بو ياليه دخول ايله، ابتدا جنوبه طوغری آقه‌رق، شرقدن كلن برنهری بعد الاخذ، غربه طوغری دونر، وينه دومينيوندن كلن (اوكيناقان) نهريله براشدكدن صكره، ينه جنوبه طوغری دونوب، صاغدن (قاسقادرانجه) نك شرقی اتكلرندن اينن متعدد انهاری آلير؛ وبعده صاغدن قيالی طاغلردن كلن وتابعلرينك اك بيوكی اولان (اسناكه) نهرينی وبعده ديكر برچای اخذ ايله، غربه طوغری دونه‌رك، ومملكتك حدود جنوبيه‌سنی آيره‌رق، صولدن (جون داپس) وقروكد وصاغدن دخی برنهر آلدقدن صكره، (قاسقادرانجه) سلسله‌سنك بربوغازندن مروريله، جنوبدن كلن بيوجك برنهر دخی آلجه، شماله وصكره ينه غربه طوغری دونر، وساحل سلسله‌سنك كنيش بربوغازندن بالمرور، بك اوزون برخليج تشكيل ايده‌رك، بحرمحيط معتدله دوكيلور. بو وجهله حكومتك همان بتون مياه جاريه‌سی بو ايرماغه طوپلانير. مذكور (فوقه) كورفزينه دوكيلور برقاچ نهری دخی وارايسه‌ده، بونلر بك اوفقدر. هواسی عرضنه نسبةً معتدل اولوب، بحرمحيط معتدل ساحلنك صيجاق آقنتيلری تأثيريله قيشلری ملايم، وارتفاعك تأثيريله يازلری سربندر. بناءً عليه، ممالك مجتمعه‌نك ايچ طرفلری كبی ياز ايله قيش آره‌سنده بك فرقلی وسريع التحول هواسی اولميوب، فرق وتحولاتی بك آزدر. غرب جهتی دها معتدل وطوپراغی دها منبت اولوب، باغمورلری دخی دها زياده اولمغله، عمرانه استعدادی زياده‌در. غرب جهتنده‌كی ياليه بو اعتدال واستعداددن بك اوقدر حصه‌دار اولميوب، اورانك هواسی دها يابس ودها سرتدر؛ وطوپراغی بك او قدر منبت دكلدر. اهاليسی دخی هنوز لايقيله چوغالميوب، يكی اسكان واعمارينه باشلانمشدر. مركزی (فوقه) كورفزينك منتهای جنوبنده واقع اوليمپياس قصبه‌سيدر. تا بحرمحيط آطلاسی ساحلندن كلن بر بيوك دمير يول خطی مملكتك شرق جنوبی قسمنی شق ايله بر خيلی مسافه‌ده قولومبيا مجراسنی تعقيب ايده‌رك، بو اسكله‌يه منتهی اولور؛ وجنوبه طوغری سان فرانسيسقويه قدر ممتد اولور برقول اوزاتير.

واصف { سالم تذكره‌سنده بو مخلصله درت شاعر ذكر اولنوب، برنجيسی (عبد الله — افندی) بعض وزرانك ديوان كتابتنده بولنمش، و۱۱۲۹ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسی (احمد — افندی) بروسه‌لی اولوب، نجاردن برينك اوغلی ايدی. — اوچنجيسی (حسين — افندی) استانبوللی اولوب، ۱۱۰۴ ده وفات ايتمشدر. — دردنجيسی مدرسيندن اولوب، ارثاً طبابته دخی سالك ايدی.

— فطينك تذكره‌سنده دخی بو مخلصله اوچ شاعر بيان اولنوب، برنجيسی رئيس الكتاب بولنمش اولان بغدادلی (احمد — افندی) در، كه عثمانلی تاريخنك برقسمنی يازمش، و۱۲۲۱ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسی (اندرونی عثمان — بك) بوستانجی باشی آرناؤد خليل پاشانك اوغلی اولوب، اندرون همايوندن تقاعداً چراغ اولدقدن صكره، ۱۲۴۰ ده وفات ايتمشدر. — اوچنجيسی بروسه‌ليدر. شعرلرينك عدم نقلنده بأس كورلمدی.

واصل بن عطا { (ابو حذيفه — الغزال المعتزلی) اعاظم علما وائمهٔ متكلميندن اولوب، اعتزالك موجدی ومعتزله‌نك امامیدر. ۸۰ تاريخنده مدينهٔ منوره‌ده

طوغوب، بصره‌ده حسن بصری (رضی الله عنه)دن تحصیل علوم ایتمش ایدی. حسن بصری حضرتلری «قد اعتزل واصل عنا» بیورمش؛ و واصل اوندن صکره‌ده ماسائر مسائلده اهل سنتدن آیریلوب، کندینه مخصوص بر طریق ومذهب طوتمش، که مشارالیهك کلامندن اخذاً بو مذهبه اعتزال، وکندیسینه تکثیر ایدن سالکلرینه معتزله نامی ویرلمشدر. (ر) حرفنی تلفظ ایده‌میوب، (غ) کبی سویلدیکندن، بو نقصانی بللی ایتدیرمه‌مك ایچون، (ر) لی کلمه‌لر استعمالندن اجتنابله، اونلرك یرینه بشقه کلمه‌لر بوله‌رق، (ر) سز مفصل نطقلر ایراد ایدرمش. بو حالی بین الادبا مشهوردر. شاعر شهیر بشار بن برد ایله منافرتی اولوب، بینلرنده بر چوق معارضه‌لر کچمشدر. ۱۳۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «کتاب اصناف المرجئة»، «کتاب فی التوبة»، «کتاب المنزلة بین المنزلتین»، راسز اولان «کتاب الخطبة»، «کتاب معانی القرآن»، «کتاب الخطب فی التوحید والعدل»، کندیسیله عمرو بن عبید آره‌سنده جریان ایدن مباحثاتی حاوی کتاب، «کتاب السبیل الی معرفة الحق»، «کتاب فی الدعوة»، «کتاب طبقات اهل العلم والجهل».

واصه (Wasa یاخود Vasa) بر حکمدار خاندانی اولوب، افرادندن یدی کشیسی اسوجده واوچ کشی لهستانده حکم سورمشدر. باشلری اسوجی دانیمارقه‌لیلردن قورتاران کوستاو واصه‌در. استوقهولمك قربنده واقع بردره بکی سرایننك اسمندن مأخوذدر. [«کوستاو»، اریق، سیغیسموند و قریستینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

واعظ (میرزا رفیع الدین) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، قزوینلیدر. «ابواب الجنان» عنوانیله مشهور بر کتابی و ۷۰۰۰ بیته بالغ دیوان اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

بزمین برد فرو خجلت محتاجانم
بی زری کرد بس آنچه قارون زرکرد

— [«حسین واعظ» ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله.]

واعظ واسطی (شمس الدین محمد بن القاسم) مشاهیر شعرادن اولوب، ۷٤٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو برابکی بیت جمله اشعارندندر:

بدا البرق من حزوی فهاج حنینه
وهبت صبا نجد فزاد انینه
و غنى له الحادی بایام حاجر
ففاضت بامطار الدموع جفونه

واغ (Waag) مجارستانده بر نهردر، که لیپتاو ایالتنده قارپات طاغلرندن ایکی قره واغ ایله آق واغك برلشمسندن بانتشکل، غربه و بعده جنوبه طوغری جریان ایدرك، تقریباً ٤۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (کومورن) قربنده صول آنارندن طونه‌یه دوکیلور. صولدن (نیتره) وصاغدن (آروه) ایله (توروقس) چایلرینی دخی آلیر.

واغرام (Wagram) آوستریاده ویانه‌نك ۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، ۱۸۰۹ تاریخنده بیوك ناپولیونك آوستریایه قارشی اوراده قزاندیغی بیوك وقعه غالبیتله مشهوردر.

واقد صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (واقد بن عبدالله التمیمی الحنظلی الیربوعی) که رسول الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك دارالارقمه دخوللرندن اول اسلامه کلوب، بعده جانب نبویدن عبدالله بن جحش ایله برابر، احوال قریشدن خبر آلمق اوزره نخله‌یه اعزام بیوریله‌رق، شهر حرامده بولندیغی جهتله قتاله مأمور اولمدیغی حالده، اموال تجاریه ایله کچن قریشدن بر قاچ کشی اوزرینه تعرضله، عمرو بن الحضرمی‌یی قتل ایتمش؛ وبونك اوزرینه «یسئلونك عن الشهر الحرام قتال فیه قل قتال فیه کبیر» آیت کریمه‌سی نازل اولمشیدی. اسلامده الك اول قتل ایدن مسلم اشبو واقد واهل اسلام طرفندن الك اول قتل اولنان مشرك مرقوم عمرو بن الحضرمی اولمشدر. واقد بدر واحد غزالرنده وسائر غزوانده حاضر بولنمش؛ وخلافت جناب فاروق ایامنده ارتحال ایتمشدر.

واقدى { (ابو عبدالله محمد بن عمر بن واقد المدنى) مشاهير مورخيندن اولوب، ۱۳۰ تاريخ هجريسنده مدينهٔ منوره‌ده طوغمش، و ۲۰۷ ده بغدادده وفات ايتمشدر. مالك بن انس وثورى كبى مشاهيردن تحصيل واستماع ايدوب، خليفه مأمون طرفندن بغدادك (عسكر مهدى) ونام ديكرله رصافه دينلان قسم شرقيسى قاضيلكنه نصب اولنمشدى. فتوحه دائر برقاچ كتاب يازوب، على الخصوص فتوح الشامى مفصل يازمشدر. «كتاب الردة» عنوانيله بر تأليفى واردر، كه ارتحال جناب نبويدن صكره ظهور ايدن طليحه بن خويلد الازدى ايله مسيلمة الكذاب و سائره‌نك خروجيله عربلرك ارتداد واقعه‌لرندن باحثدر. حديثده او قدر موثوق دكلدر. مأمون عندنده قدر واعتبارى زياده اولوب، بيوك احسانلرينه نائل اولمشيدى.

واقف { شعراء عثمانيه‌دن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برى (محمد — افندى) بروسه‌لى وزمرهٔ مدرسيندن ايدى. ۱۱۳۰ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

سكا شفقت ايدرمى عجب او مهپاره
دل ستم ديدهٔ بى قرار آكلدقجه

— ديكرى (سيد يحيى افندى) استانبول ساداتندن اولوب، ينه شعرادن سيد عبدالرحيم افنديك اوغلى ايدى. طريق قضايه سالك اولوب، استانبول قاضيسى دخى اولمشيدى. ۱۱۵۰ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ايتمبور هيچ اثر آه سحرگاه سكا
مكر انصاف ويره حضرت الله سكا

واقفى { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (خواجه على) مشهدلى وخواجه محمد جان قدسينك برادرى ايدى. علم تفسيره انتسابى وار ايدى. امامته مشغول اولوب، شورباعيسى بوصفتنه تعلق ايديور:

اين پيش نمازيم نه از روى ريا ست
حق ميداندكه از ريا مستثنا ست
اينك خوشم افتاده كه دروقت نماز
پشتم بخلايق است و رويم بخدا

— ايلنجيسى (شاه قاسم دولاوى) عراق ساداتندن اولوب، شو بيت اونكدر:

باغبان عشق را پيش از بهار آرزو
ميوهٔ درد والم برشاخ حرمان ميرسد

واقوصه { شامك حوران جهتنده بر وادى اولوب، خلافت جناب صديقيده بو واديده عسكر مسلمين كليتلى روم عسكرينه قارشى ثباتكارانه مقاومتله، بر چوق ضايعات ويرمشلرسه‌ده، مظفر اولمشلردر.

واكفيلد { (Wakefield) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و (ليدس) ك ۱۶ متره جنوبنده برشهر اولوب، ۲۹۰۰۰ اهاليسى، تيمارخانه‌سى، حبسخانه‌سى، بيوك منسوجات، فانله وسائره فابريقه‌لرى، بوياخانه‌لرى وكمور معدنى واردر.

والا { (محمد على ميرزا) ايران شعراسندن وقاچار خاندانى افرادندن اولوب، فتح على شاهك اوغليدر. شجاعت و سخاوت وفصاحتيله وادبياته اولان انتسابيله مشهور ايدى.

من ازدل ودل از من ديوانه كريزان
ديوانه نه ديدم كه ز ديوانه كريزد

والادوليد { (Valladolid) اسپانيه‌نك اسكى قستيله خطه‌سنده و مادريدك ۱۵۴ كيلومتره شمالنده اوله‌رق (پويسرغه) ايله (اسغوئوه) نهرلرينك ملتقاسنده واقع ايالت مركزى بر شهر اولوب، ۶۲۰۱۲ اهاليسى، دارالفنونى، مشهور حقوق مكتبى، صنايع نفيسه مكتبيله سائر مكاتبى، علوم وفنون آقادميه‌سى، موزه‌سى، قراله مخصوص سرايى، مصنع كليسالرى، كاغد، قوردله، شابقه وسائره فابريقه‌لرى واردر. فردیناند ايله ايزابلانك رسم تزوجى بوشهرده اجرا اولنمش؛ وقرستوف قولومب بونده وفات ايتمشدر.

— والادوليد ايالتى شمالاً لئون وپالنسيه، شرقاً بورغوس، شرق جنوبى طرفندن سغوويه، جنوباً آويلا وسالامانقه، غرباً دخى زاموره ايالتلريله محدود اولوب. مساحهٔ سطحيه‌سى ۷۵۶۹ مربع كيلومتره و اهاليسى ۲۶۷۱۴۸ كشيدر. اراضيسى بويوك بر يايله‌دن عبارت اولوب، دورو ايرماغى شرقدن غربه جريانله، صاغ و صولدن

برقاج نهر آقار. هواسی سرت و یابس اولوب، اراضیسی یالکز انهارك وادیلرنده منبتدر. حیوانات اهلیه‌سی و علی‌الخصوص قیون وکچی سوریلری زیاده‌جه‌در.

— مکسیقه‌نك مشوآقان جمهوریتنده و مکسیقونك ۱۹۰ کیلومتره غربنده و حذای بحردن ۲۰۰۰ متره ارتفاعی اولان کوزل بر وادی ایچنده دخی بو اسمله برشهر اولوب، ۲۵۰۰۰ اهالیسی، بیوك بر صو یولی و مصنع بر کلیساسی واردر.

والپارایزو (Valparaiso) آمریقای جنوبیده شیلی دولتنك سانتیاغو ایالتنده و سانتیاغونك ۱۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق بر قویك ایچنده برشهر واسکله اولوب، ۱۰۴۹۵۲ اهالیسی، لیمانی، استحکاماتی، دمیریولی، ترسانه‌سی وایشلك تجارتی واردر.

والتر (Walter) آلمانیه‌نك اك مشهور تشریح علماسندن اولوب، ۱۷۳٤ده کونیغسبرغده طوغمش، و۱۸۱۸ده وفات ایتمشدر. برلینده تشریح معلمی اولوب، ۸۰۰دن زیاده تشریح آچمش؛ وموخراً پروسیه قرالنك ٤۰۰۰۰ فرانقه صاتین آلدیغی برتشریح موزه‌سی وجوده کتیرمش ایدی.

والترا-قوت [« اسقوت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

والته (Vrlette) آق دکیزده واقع وانکلتره‌یه تابع اولان مالطه جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزی برشهر اولوب، ٤۰۰۰۰ اهالیسی، ایچدن ایچه برقاچ قسمه منقسم بك صاغلام وواسع لیمانی، متین استحکاماتی، ترسانه‌سی، قرانتنه خانه‌سی، اسکی برسرایی، مصنع برکلیساسی، تحت‌الارض بربیوك صویولی، آقادمیه‌سی، ایکی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبك ایشلك تجارتی واردر. برسطح مائلده مؤسس اولمغله، اسکله‌دن یوقاری‌یه چیقان سوقاقلری مردبونلی اولوب، طولاشیقلی بعض آرابه یوللری‌ده واردر. شهرنفس والته ایله فلوریانه، ویتوریوزه، سانغلیا وبارموله اسملریله ٥ قسمدن مرکب اولوب، خیلی واسع کورینور.

والخرن (Walcheren) فلانکده (اسقو) ایرماغنك منصبنده کائن بر آطه اولوب، (هولاند-وند) جزیره‌سندن (اسلوئه) جدوایله آیرلمشدر. بویی ۱۸ واکی ۱٤ کیلومتره اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. باشلیجه معموره‌لری میدلبورغ ایله فلسینکه‌در. سطحی حذای بحردن آلچق اولوب، کوزل سدلر وربختملرله دکیزك تجاوزندن حفظ اولنور. طوپراغی بك منبت اولوب، بك کوزل دخی ایشلنیورسه‌ده، هواسی بك آغردر.

والدبورغ (Baronnie de Waldebourg) بارونلغی آلمانیه‌نك اسکی حکومات صغیره‌سندن اولوب، الیوم (وورتمبرغ) قرالغنه ملحقدر.

والدك (Waldeck) آلمانیای شمالیده بر پرنسلك صورتنده اداره اولنور بربر اولوب، الیوم پروسیه‌یه ملحق اولان (هسه) خطه‌سی داخلنده واقعدر. شکلی غیرمنتظم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۲۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۷۷٦٦ کشیدر، که هرمربع کیلومتره باشنه ۵۱ کشی دوشر. اونی برپرنسك تحت حکمنده اولوب، دها شمالده و(لیپه) پرنسلکنك شرقنده واقع پیرمونت قونتلغی، نام‌له برکوچك بر دخی بوکا ملحقدر. ۳ ی مذکور پیرمونت پرنسلکندن منتخب اولمق اوزره، ۱۵ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی واردر، که بونلر ۳۰ یاشنی کچکین اولمق شرطیله، ۲۵ یاشنی متجاوز اهالی طرفندن ۳ سنه مدتله وایکنجی درجه‌ده انتخابله انتخاب اولنورلر. مرکز اداره‌سی (قورباخ) وپرنسك مقری ۲۷٦۸ اهالیسی اولان (آرولش) قصبه‌سی اولوب، پرنسلکه نامی قزاندیران (والدك) ایسه ۹۰۰ نفوسلی برقریه‌در. اراضیسی طاغلق وآزمنبت اولوب، دمیر، قورشون، باقیر معدنلریله مرمر وآلچیسی ومیاه معدنیه‌سی چوقدر. (وسر) ایرماغنك حوضه‌سی داخلنده اولوب، مملکتك قسم جنوبیسنی شق ایدن (ودر) نهری بو ایرماغه دوکیلور. واردات ومصارف سنویه‌سی بریچق ملیون مارقه قریبدر.

والدمار (Valdemar) بو اسمله دانیمارقه‌ده درت حکمدار کلمشدر:

برنجیسی « بیوك » عنوانی حائز اولوب، ونتلر حکمداری (قانوت‌لاوارد)ك اوغلی واوچنجی (اریق)ك تورونی ایدی . ١١٤٧ ده بشنجی اریق‌ك وفاتنده وراثت ادعاسنده بولنان اوچ شخصك بری بولنمغله، برچوق منازعاتدن‌صکره ١١٥٧ ده رقیبلرینه غلبه چالەرق، دانیمارقه‌قرالی اولمش؛ ومکلمبورغ پرنسلرنی دانیمارقه قراللغنه اولان ادعای حقوقدن واز کچمکه اجبار ایتمش ؛ وبالطیق قورصانلرینك حقندن کلوب، (روکن) جزیره‌سنی دخی ضبط، واسکیدن قالمش بعض مذهبی رفع، وبرچوق نظامات وقوانین وضع ایلمش ایدی. نوروج‌قرالی‌دخی مغلوب،وایستدیکی کبی برمعاهده‌یی امضایه مجبورایتمشدی. ١١٨١ده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی برنجینك‌اوغلی اولوب،«مظفر» عنوانی حائزدر . ١٢٠٢ ده بیوك‌برادری‌آلتنجی (قانوت) ه خلف اولوب، هولشتاینی ضبط ایتمش؛ و(ایدر) ایله (البه) بجرالرینك شرق وجنوبنده واقع اولان اسلاو ممالکنه اولان حاکمیت حقی آلمانیه ایمپراطورینه تصدیق ایتدیروب، اسوج ونوروجده‌ایتدیکی محاربه‌لرده مظفراولمش؛و١٢١٩ ده پروسیه‌یی وبعده استونیه‌نك برقسمنی ضبط ایلمش؛ واووقتلرده امثالی‌مسبوق اولمیان و ١٤٠٠ سفینه‌دن مرکب بولنان بیوك بردونمایه مالك‌اولمش ایدی . آنجق ١٢٢٣ ده اشورین قونتی هنرینك الینه اسیر دوشوب، ایکی سنه صکره وآغر شرطله قورتله بیلمشدی . ١٢٤٠ ده بعض قوانینی تعدیل واصلاح ویکی نظامات وضع ایتمش؛ وبرنجی اوله‌رق، دانیمارقه‌ده تعداد نفوس اجرا ایتدیرمشدر .

— اوچنجیسی ایکنجینك اوغلی اولوب، پدری طرفندن حکومته نوعما تشریك اولنمش؛ واونك حیاتنده ١٢٣١ ده وفات ایتمشدر .

— دردنجیسی ایکنجی قریستوفك اوغلی اولوب، ١٣٣٤ده پدری وفات ایتدیکنده، باویره‌ده بولنمغله، دانیمارقه‌ده ظهور ایدن حادثاتدن‌طولایی برقاچ سنه ممالکته عودت ایده‌مه‌مش ؛ وآنجق ١٣٤٠ ده باویره‌لی وسوآیدن مرکب برعسکرله کلوب، ملك موروثنك اشلسویغ ایله سیلاندکبی بعض یرلرینی‌ضبط ایتمش؛ وبعضلرینی اسوج‌ونوروج قرالی ایکنجی مانیوسه ترکه مجبور اولوب، استونیه‌یی دخی (اوردرتونونیق) دینلان هیئته فروخت ایده‌رك، آلدیغی مبلغله برچوق املاك مبایعه ایتمشیدی . زادکان طاقمی بونك اقتدارندن متوهم اولوب، مکلمبورغ ایله صاقسه لابنبورغ دوقه‌لرینك امدادیله قیام ایتمکله، برقاچ‌سنه صکره ١٣٦٠ ده بوقیاملری باصدیره بیلمش؛ واسوجه ترك ایتمش اولدیغی یرلری استرداد ایدوب، بعض آطه‌لر دخی ضبط ایتمشیدی . اسوج ونوروج بعض آلمانیه پرنسلریله اتفاق ایتدکلرندن، نوروج قرالنه قیزی‌مارکریته‌یی ویره‌رك، بواتفاقی بوزمش؛ وبعده ١٣٦٨ ده تشکل ایدن اتفاقه قارشی‌آلمانیه ایمپراطورینك اتفاقی طلب ایتمش ایسه‌ده ، موفق اوله‌میوب، ممالکتی قورتاره بیلمك ایچون، بیوك فداکارلقلره مجبور اولمشدی . ١٣٧٥ ده وفات ایدوب، ارکك اولادی اولمامغله، قیزندن تورونی اولان نوروج‌قرالی ایکنجی‌اولوف وارثی اولمشدر.

والدمار (Valdemar) اسوج‌قراللرندن اولوب، فولقونجیان سلاله‌سنك برنجیسیدر . ١٢٥٠ تاریخنده، دایسی اون‌برنجی اریقك وفاتی اوزرینه، قراللغه انتخاب اولنه‌رق، ابتدا پدری مشهور قونت (بیرلر) ایله مشترکاً حکم سورمش ایسه‌ده ، مؤخراً ١٢٧٢ تاریخنده، برادری (مانیوس) ی بالتوکیل ، قدس زیارتنه‌عزیمت ایتمش؛ و١٢٧٦ ده عودتنده برادرینك تشویقیله علیهنده برقیام ظهورینی کوره‌رك، داخلی محاربه‌یه کیریشمش ؛ ومغلوب اولمغله، یالکز (غوتیه) دوقه‌لغیله قناعت ایده‌رك، فراغت ایتدکدن صکره یکیدن سلاحه صارلمقله، بتکرار مغلوب اولوب ، ١٢٧٨ ده دانیمارقه‌یه قاچمش؛ واوراده اخذ وتوقیف‌اولنه‌رق، ش سنه صکره محبسده وفات ایتمشدر .

والدنبورغ (Waldenburg) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده و و(الوانکن)ك ٤٥ کیلومتره شمال غربیسنده (هوهنلوهه والدنبورغ) پرنسلکنك مرکزی بر قصبه‌جق اولوب، ١٠٥٠ اهالیسی واردر .

— سیلزیه خطه‌سنك برسلاو ایالتنده وبرسلاوك ۷۰ کیلومتره جنوب غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی وکور معدنی واردر .

والریانوس (Valérien, Valerianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۱۹۰ تاریخلرنده طوغمش ؛ وعسکرلکده قطع مراتب ایدوب، ۲۴۳ ده امیلیانه قارشی امدادینه کیتمکده اولدیغی ایمپراطور غالوسك وقوع وفاتی اوزرینه ، آلتمشاق اولدیغی حالده ، غالیا وجرمانیه ردولری طرفندن ایمپراطور انتخاب اولنمش؛ واوغلی (غالیانوس) ی حکومته بالتشریك، (غوت) لرك تجاوزاتنه مقابله ایتمش، برطاقم عصیانلری باصدیرمش؛ وبعده ایران شاهی شاپوره قارشی عسکر سوق ایده‌رك ، ابتدا بعض محاربه‌لر قزانمش ایسه‌ده ، ۲۶۰ ده اورفه قربنده مغلوب وتسلیمه مجبور اولوب ، اثنای اسارتنده چوق تحقیراته دوچار اولمش ؛ واسارت تحتنده جان ویرمشدر . والریانوس خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنمشدی .

والریوس پوبلیقولا (Valerius Publicola) روما حکومتنك مؤسسلرندن اولوب ، میلاد عیسادن ۵۰۹ سنه‌اول قونسلوسلقده بروتوسك رفیقی ایدی . عوام اهالینك فوق‌العاده محبی وحقوقلرینك حامیسی اولمغله شهرت بولمشدر .

والس (Galles, Wales) نفس انکلتره‌نك قسم غربیسندن عبارت بیوك بر خطه اولوب ، انکلتره‌نك سواحل غربیه‌سنك قسم وسطیسنده وایرلانده‌نك قارشیسنده ایرلانده دکیزیله بریستول کورفزی آره‌سنده کنیش برشبه جزیره صورتنده اوزانیور . شرقاً نفس انکلتره ایله، شمالاً ایرلانده دکیزیله، غرباً سنت‌جورج بوغازیله، جنوباً دخی بریستول کورفزیله محدود اولوب ، ′۲۳ °۵۱ ایله ′۲۵ °۵۳ عرض شمالی و′۳ °۵ ایله ′۴۱ °۷ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۱۰۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۴۱۷۱۳۵ کشیدر. سواحلی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، شمال غربی وجنوب غربی کوشه‌لرنده برر اوزون شبه جزیره‌سی ، شمال غربی کوشه‌سی قارشیسنده قریبه بردمیر یول کوپریسیله مربوط (آنغلس) اسمیله بر بیوك جزیره‌سی وپك چوق کورفز وقوی ولیمانلری واردر . اراضیسی نفس انکلتره‌یه نسبةً یوکسك وطاغلق اولوب، (قامبریان) اسمیله بر بیوك سلسلهٔ جبال ساحل ایله متوازیاً جنوبدن شماله ممتد اولدیغی کبی، (کری) اسمیله برقولی ودیکر برقاچ شعبه‌سی دخی شرقه طوغری اوزانیور. اك یوکسك ذروه‌لری ۱۰۸۸ و ۱۰۵۵ و ۱۰۰۰ متره ارتفاعلرنده و اوندن آشاغیدر. بوجبالك اتکلرندن برچوق انهار آقوب، اك بیوکلری (سورن) نهریدر، که سلسلهٔ مذکوره‌نك شرق مائله‌سندن نبعانله، شماله طوغری بر بیوك قوس چیزدکدن صکره ، جنوبه دونوب ، بریستول کورفزینك منتهاسنده اوزون بر خلیج تشکیل ایدیور. (تمه) نهری بو ایرماغه دوکلدیکی کبی، (لوغ) و (اوسق) نهرلری‌ده سلسلهٔ مذکوره‌دن اینه‌رك ، مذکور ایرماغك خلیجنه منصب اولورلر. (نووی) نهری ایسه ینه سلسلهٔ مذکوره‌نك شرق اتکندن ایندیکی حالده، جنوب غربی‌یه طوغری آقوب ، بریستول کورفزینك مدخلنه دوکیلور. سلسلهٔ مذکوره‌نك شمال طرفندن دخی (دی) اسمیله بر نهر اینوب، همنامی اولان خلیجدن ایرلانده دکیزینه دوکیلور. جبال مذکوره‌نك غربی اتکلرندن اینن انهار ایسه چوق دها قیصه اولوب، اك بیوکلری جنوب جهتنده‌کی (تیفی) نهریدر . اراضیسی آز منبت اولوب، زراعت‌ده آنجق بو صوك زمانلرده اهمیت ویرلمکه باشلادیغندن ، محصولاتجه نفس انکلتره‌دن کریدر آنجق معادنی چوق اولوب، برنجی درجه‌ده ثروت عمومیه‌سی کمور معدنلرندن عبارتدر. بریستول کورفزی حوضه‌سنك کموری توکنمز درجه‌ده‌در . دمیر معدنیله مرمری وسائر احجاری‌ده چوقدر. کمورك بودرجه‌ده کثرتی صنایعك ترقیسنی موجب اولوب ، علی‌الخصوص دمیرخانه‌لری ومعادن سائره دوکمخانه‌لری پك چوقدر . یوك منسوجات وفانله وسائره فابریقه‌لری‌ده واردر. سواحل اهالیسی کمیجیلکله مشغولدر . قابل زراعت اولمیان یوکسك یرلرنده خیلی صیغیر و قیون بسلنیر مملکت شمالی وجنوبی

اولەرق ایکی قسمە، و هر بری ٦ کە جمعاً والس خطەسی ١٢ قونتلغە منقسمدر، کە برآز اسکی اولان بر استاتستیقە کورە، اسملریلە مساحهٔ سطحیە ومقدار نفوسلری بروجە آتیدر:

قونتلق	مربع کیلومترە	اهالی	مرکزی
(شمالی والس)			
فلینت	٧٤٨	٧٦ ٣١٢	مولد
دنبیغ	١٥٦٢	١ ٥١٠٢	روتن
کرناروون	١٤٩٨	١٠٦ ١٢١	کرناروون
آنغلسی	٧٨٣	٥١ ٠٤٠	بوماریس
مریولت	١٥٥٩	٤٦ ٥٩٨	دولجلی
مونتغومری	١٩٥٦	٦٧ ٦٢٣	مونتغومری
(جنوبی والس)			
رادنور	١١٠١	٢٥ ٤٣٠	پرستیغ
برکنوق	١٨٦٢	٠ ٥٩ ٩٠١	برکنوق
قاردیغان	١٧٩٤	٧٣ ٤٤١	قاردیغان
پمبروق	٣٦٢٥	٩١ ٩٩٨	هاورفوردوست
کرمارتن	٢٤٥٤	١١٥ ٧١٠	کرمارتن
غلامورغان	٢٢١٥	٣٩٧ ٨٥٩	قاردیف

والسك اهالیسی کلت جنسیت قدیمەسنە منسوب اولوب، هرنەقدر شهر وقصبەلردەکوندنکونە لسان قدیملرینی فراموشلە انکلیزلشمکدە ایسەلردە، کویلردە وطاغلردە الیوم لسان اصلیلرینی محافظە ایتمکدەدرلر. بوخطە واساساً بوندن محدود ایکن سیاسةً نفس انکلترەیەملحق اولان (مونموتشیر) ایالتندە ٥٠٨٠٣٦ کشی یالکز کلتجە و ٤٠٢ ٢٥٣ کشی دخی کلتجە وانکلیزجە تکلم ایتمکدەدرلر. بو وجهلە کلت اسانی بیلنلر بر ملیونە قریبدر.

والس { یکی جنوبی — Nouvelle Galles) (du Sud, New South Wales }

آوسترالیەنك منقسم بولندیغی بش مهاجرك بری اولوب، قطعهٔ مذکورەنك جنوب شرقی جهتندە واقعدر. شرقاً بحر محیط کبیرلە، جنوباً ویقتوریە، غرباً جنوبی آوسترالیە، شمالاً دخی قوینسلاند مهاجرلریلە محدوددر. مساحهٔ سطحیەسی ٢٢٩١٠٢ مربع کیلومترە و اهالیسی ٣٥٠٠٠٠ کشیدر، کە هر مربع کیلومترە باشنە آنجق بربچق کشی دوشیور. ٢٨° ایلە ٣٨° عرض جنوبی و ١٣٩° ایلە ١٥٢° طول شرقی آرەلرندە ممتد اولور. قسم شرقیسی طاغلق ومرتفع اولوب، ساحل ایلە متوازیاً آوسترالیە آلپلری نام عمومیسیلە معروف برسلسلهٔ جبال ممتد اولور، کە اڭ مرتفع محللری (قوسیوسقو) طاغی ٢١٨٧ مترە ارتفاعندە اولوب، بتون آوسترالیە قطعەسنك اڭ یوکسك نقطەسیدر؛ وسرمدی قارلر درجەسنە وارمیورسەدە، سنەنك اکثر آیلرندە تپەسی قارلە مستوردر. قوروق رانجە، ماوی طاغلر، لیورپول رانجە، نیوانغلاند رانجە طاغلری بوسلسلەنك اقسامندندر. بونلرك برچوق قول وشعبەلری اولوب، غربە طوغری اتکاری تدریجاً کسب انحطاط ایدەرك واسع اوولرە منقلب اولور، کە اونلرك دە آرەلرندە بعض منفرد طاغلر بولنیور. بوجبالك شرقی اتکارندن اینن انهار بالطبع قیصە اولوب، غربی اتکارندن ایننلر ایسەچوق اوزون لکن صولری آز اولمغلە، اکثری یولدە قورور، وبعضیسی برلشوب، آوسترالیەنك اڭ بیوك نهری اولان (موری) ایرماغنە تابع (دارلینغ) نهرینی تشکیل ایدیورلر. ویقتوریە مهاجرندن صکرە آوسترالیەنك اڭ کوزل واڭ قابل عمران یری اولوب، علی الخصوص قسم شرقیسنك یاغمورلری چوقدر. سواحلندە هواسی معتدل ونك لطیف اولوب، طاغلرك اوزرندە بزم یازمزە مصادف اولان قیش موسمندە قار یاغار، و میزان الحرارە تحت الصفر ٨ درکەیە قدر اینر. ایچ طرفلرینك ایسە هواسی پك یابس وصیجاق اولوب، اینجە توزی حامل اولان چول روزکاری اسدیکی وقت میزان الحرارە ٥٠ درجەیە قدر چیقار. اوجهتدە یاغمورلری سیرك ایسەدە، یاغدیغی وقت سیل کبی کثرتلە یاغوب، برچوق بتاقلقلر وجودە کتیریر. مملکتك برنجی منبع ثروتی قیونلری اولوب، بوندن ٢٠ سنە اول بومهاجردە ٢٦ ملیونە قریب قیون وار ایدی. شمدی یە قدر بومقدارك تضاعف ایتمش اولەجغندە شبهە یوقدر. یپاغیلری پك مقبول اولوب، دری، پاصدیرمە، ایچ یاغی وسائر محصوللری دخی اخراج اولنور. صیغیر، آت وطومزلری دە کیتدکجە چوغالمقدەدر. ایکنجی درجەدە منبع ثروتی آلتون معدنی اولوب، خیلی مقدار اخراج اولنمقدەدر. ادارەجە مستقل کبی اولوب، انکلترە قرالیچەسی طرفندن نصب اولنان بر والی ٦ کشیدن مرکب برهیئت مدیرانلە و ٣٦ اعضاء منصوبەدن مرکب برهیئت اعیان و ٧٣ اعضاء منتخبەدن مرکب برمجلس

ميمونانك قرارلرى وجهله اداره؛ مملكت ايدر. مركزى (سيدنى) شهر يدر. برقاج دميريول خطى جنوب وشماله وداخله طوغرى ممتد اولوب، كيتدكجه تكثير وتمديد ايدلكده‌در. معارف وصنايعى دخى محيرالعقول برصورتله ترقى ايتمكده‌در.

والكيرى (Valkiries) اسكى اسقاندناو اساطيرنده برطاقم پريلردر، كه محاربه‌لرده جنكاورلرك رشتهٔ حياتنى قطع ايله، روحلرينى (والهاله) ديدكلرى جنته كوتوروب، اوراده كنديلرينه سرنكبين وبيره صوندقلرينه معتقد ايديلر.

والميكى (Valmiki) هندك اك اسكى واك مشهور شاعرى اولوب، سانسكرى لساننده ١٢٠٠٠ قدر بيتدن مركب اولان مشهور (رامايانه) منظومه‌سنك ناظميدر. بومنظومه‌ده قهرمانلقلرينى نقل ايتديكى (راما) نك معاصرى اولوب، ميلاد عيسادن ١٥٠٠ سنه قدر اول ياشاديغى مظنوندر.

والنتين (Valentin) خرستيانلقده مذهب موجدلرندن اولوب، ايكنجى قرن ميلاديده نشأت، و ١٦١ ده وفات ايتمشدر. برى جسمانى وبرى معنوى ايكى عالم بولنديغنه قائل اولوب، افلاطونك فلسفه‌سنى خرستيانلغه قاريشديره‌رق، غريب برطاقم اعتقادات ايجاد ايتمشيدى.

— بو اسمله كيمياى كاذب ويا سيمياده شهرت بولمش آلمانيه‌لى برآدم دخى واردر، كه اكسير اعظمى بولمغه چالاركن فن كيمياومعادن وصيدلانى‌يه خدمت ايدوب، بعض شيلر كشف ايتمشدر. برقاچ تأليفاتى واردر. ترجمهٔ حالى مجهول اولوب، اون بشنجى قرن ميلاديده ياشاديغى ويا براسم مستعاردن عبارت بولنديغى ملحوظدر.

والنتينيانوس (Valentinien. Valentinianus) روما ايمپراطورلرندن اوچ كشينك اسميدر:

برنجيسى آفريقه قونتى غراتيانوسك اوغلى اولوب، ٣٢١ تاريخ ميلاديسنده (پانونيه) ده طوغمش؛ ويوليانوس ايله يوويانوس زمانلرنده عسكرلكده خدمت ايدوب، بونك وفاتى اوزرينه، ٣٦٤ ده (نيكيه) يعنى ازنيقده عسكر طرفندن ايمپراطورلغه انتخاب اولنمشدى. برادرى (والنس)ى بالتشريك، اوكا شرق تركله، كنديسى غربى انتخاب ايدرك، درحال (آلمانى) نام قوم وحشينك تجاوزاتنى دفع ايچون، عسكرينى غاليايه كوندرمش؛ ودرعقب كنديسى دخى او طرفه كيدرك، سائر اقوامك دخى حقندن كلدكدن صكره، ايتاليايه عودت، واورادن ايليريايه كچرك، (قاد) قومنى مغلوب ايتمش؛ وبونلرك وكيللريله مصالحه شرائطنى مذاكره ايدركن، ٣٧٥ ده كمال حدت وشدتندن كندى كوكسنه بريومروق اوره‌رق، برشريانى پاتلاتمغله، درحال وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى برنجينك اوغلى اولوب، پدرينك وفاتنده پك كوچك اولديغى حالده، ايليريه‌ده‌كى اردو طرفندن آوغستوسلغى اعلان اولنمش؛ وپدرى حياتنده حكومته تشريك ايدلمش اولان بيوك برادرى غراتيانوس طرفندن بو صفتى تصديق اولنه‌رق، ايتاليا حكومتى كنديسنه تخصيص ايدلمش ايدى. بو وجهله ابتدا والده‌سى (يوستينه) نك وصايتيله ميلانده حكم سورمكه باشلامشيدى. مؤخراً غراتيانوسى قتل ايدن (ماقسيم) بوكا دخى قصد ايتمش ايسه‌ده، سردارلردن (تئودوسيوس) مانع اولمشدى. بعده ٣٩٢ تاريخنده غالياده فرانقلره قارشى حرب ايتمكده ايكن، (آربوغاست) اسمنده برى طرفندن ٢٠ ياشنده قتل اولنمشدر. حسن اخلاق صاحبى ومرحمتلى برآدم ايدى.

— اوچنجيسى بعده اوچنجى قونستانس اسميله ايمپراطور اولان سردار قونستانسك اوغلى اولوب، ٤١٩ تاريخنده راونه‌ده طوغمش؛ وشرق ايمپراطورلغى عسكرى طرفندن ٤٢٤ ده ايتاليا يعنى غرب ايمپراطورلغى تختنه اقعاد اولنمغله، ابتدا بوكا وصايةً والده‌سى پلاچيديه حكم سورمش؛ واو اثناده آفريقاده‌كى ممالك قونت بونيفاس طرفندن واندالره تسليم اولنه‌رق، فوت ايدلمش ايدى. سن رشده واصل اولدقدن صكره آتيلايه قارشى مقاومتله ممالكنى محافظه ايتمش اولان (آئتيوس)ك نفوذى تحتنده بولنوب، بعده بونى چكه‌ميه‌رك قتل ايتمسيله، آتيلا اوزرينه هجوم ايدوب، ايتاليانك بتون قسم شماليسنى ضبط ايتمشدر.

والنتيه (Valentia) ايرلانده‌نك غرب جنوبى ساحلى قارشيسنده (كرى)

فونتلفنه ملحق برکوچك آطه‌نك شرق شمالی کوشه‌سنده برکوچك قصبه اولوب، آوروپا ایله آمریقا آره‌سنده الك اول تمدید اولنان تلغراف حبلی اورادن بدأ ایتمشدر.

والنس { (Valens) روما ایمپراطورلرندن اولوب، آفریقه‌قونتی (غراتیان)ك اوغلی اولدیغی حالده، ٣٢٨ تاریخ میلادیسنده ایلیریه‌نك (سیبالیس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ٣٢٤ تاریخنده بیوك برادری والنتینیانوس طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، حصه‌سنه شرق دوشمش؛ وقسطنطینیه‌یی مقر اتخاذ ایتمش ایدی. (پروقوپ)ك واقع اولان عصیانی باصدیروب، ایرانیلره قارشی دخی غالبانه حرب ایتمشدی. هونلردن قاچان غوتلری ممالکنه قبول ایدوب، آشاغی مسیه یعنی بلغارستانده اقامتلرینه مساعده ایتمشیکن، مؤخراً آریانوسلك مذهبنه تابع اولوب، سائر خرستیانلره قارشی تضییقاتده بولنمشدر.

والنسه { (Valence) اسپانیه‌نك شرق جهتنده و مادریدك ٢٥٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (غوآدلاویار) ایرماغنك صاغ کنارنده وآق دکیز ساحلندن ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع همنامی اولان ایالت وخطه‌نك مرکزی بر بیوك شهر اولوب، ١٧٠ ٧٦٣ اهالیسی، دار الفنونی، علوم وفنون آقادمیه‌لری، چاوش یتیشدیرمکه مخصوص مکتب عسکریسی، بیوك کتبخانه‌سی، رسم موزه‌سی، بك بیوك و مصنع بر کلیساسی، بورسه‌سی، برقاچ سرایی، کورل ریختملری، مفرح تفرجگاهلری، ایپك اقمشه، قطیفه، بوك وپاموق منسوجات وسائره فابریقه‌لری، قیومجیلغه وصرانغوزلغه متعلق معمولاتی و میری‌یه عائد بیوك توتون فابریقه‌سی واردر. بك اسکی برشهر اولوب، روما لیلرك الینه کچدکدن صکره خیلی بیومشیدی. اندلس اهل اسلامی زماننده (بلنسیه) نامیله معموریتی درجهٔ نهایه‌یه واروب، عربلر بو شهرده دخی صنایعی و جوارلرنده زراعتی بك ایلری‌یه کوتورمشلردی. اندلس دولت امویه‌سی منقرض اولدقدن صکره، ظهور ایدن اسلام طوائف ملوکندن بو شهرده دخی بر حکومت مستقله تشکل ایتمشدی. ١٢٣٨ تاریخ میلادیسنده آراغون قرالی طرفندن ضبط اولندقدن صکره دخی اهالیٔ مسلمه‌یی قالوب، بعده غرناطه اسپانیوللرك یدضبطنه کچدیکنده، اورادن دخی برچوق مسلمانلر بلنسیه‌یه هجرت ایتمش؛ وشهرك صنایعی و اساس معموریتی بونلرك النده اولمغله، ایکنجی فیلیپ زماننده اسپانیه‌دن مسلمانلرك اخراج اولنمامسنی خرستیان اهالیسی طرفندن استدعا ایدلمش ایدی.

— والنسه ایالتی همنامی اولان خطه‌نك اورته‌سندن عبارت اولوب شمالاً (قاستلون)، جنوباً (آلیقانته) ایالتلریله، شمال غربی جهتندن آراغون، غرباً یکی قستیله، غرب جنوبی جهتندن مورسیه خطه‌لریله شرقاً دخی آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠ ٧٥١ مربع کیلومتره و اهالیسی ٧٣٣ ٩٧٨ کشیدر. اراضیسی داخلده عارضه‌لی وسواحل قربنده اووه‌لق اولوب، بك منبت وادیلری دخی واردر. آق دکیز مائله‌سنده واقع اولوب، یاغمورلری چوق وهواسی معتدلدر. (غوآدالاویار) و جوقار (یاخود شقر) ایرماقلری غربدن شرقه آقوب، عربلرك زماننده بونهرلر حسابسز جدوللریله اطرافده‌کی اووه‌لری سقی و ارووا ایدر؛ واراضی بك کوزل ایشلنوب، کلیتلی محصولات آلنیر؛ وبك چوق ایپك دخی یتیشدیریلیردی. بعده اسپانیوللرك تسییبیله تدنی ایتمش ایسه‌ده، شمدی یکیدن ترقی‌یه باشلامشدر.

— والنسه خطه‌سی استقلالنی غائب ایتدکدن صکره دخی اسپانیه‌نك سائر خطه‌لری کبی، قراللق عنوانی محافظه ایدوب، الی الیوم اویله تسمیه اولنمقده‌در. اسپانیه سواحل شرقیه‌سنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، شمالاً قتالونیه، شمال غربی طرفندن آراغون، غرباً قستیله، غرب جنوبی جهتندن مورسیه خطه‌لریله، شرقاً دخی آق دکیزله محدود ایدی. شمالدن جنوبه برطاقم طاغلر اوزانوب، شرقه طوغری قول واتکارینی اوزادیرلر؛ وبونلرك آره‌لرنده آزچوق کنیش وادیلر واووه‌لر آچیلیرکه بونلرك اك واسعی والنسه شهر ینك اطرافنده‌کی اووه‌در. جنوب جهتنده طاغلرده بیوك اولوب، دکیزه طوغری دها زیاده اوزانمغله، بر بیوك برون تشکیل ایدیور. غوآدالاویار وجوقار ایرماقلری قستیله‌دن کله‌رك، خطه‌یی شق ایتدکاری کبی خطه

داخلنده دخی برچوق انهار طاقلردن نبعانله شرقه طوغری آقەرق، دکیزەدوکیلور. والنسەاسپانیه. نك الك كوزل واك منبت يرلرندن اولوب، ذخیره، برنج، زیتون، پورتقال: لیمون، طوت وسائر اشجار مثمره‌سیله پك كوزل میوه‌لری و باغلری واردر. زیتون یاغی و شراب محصولاتیله ایپكی اسكیدن بری مشهوردر. صنایعی و علی‌الخصوص ایپك منسوجاتی اعمالی دخی خیلی ایلریدر. رومالیلردن صكره غوتلرك و اونلردن هر بلرك ضبطنه یچوب، بشیوز سنەدن زیاده حكومت اسلامیه اداره‌سنده بولنمش؛ و اووقت زراعت وصنایعی پك ایلری‌یه وارمش ایدی. اسپانیوللرك الینه یچدكدن صكره، تدنی‌یه یوز طوتوب، آنجق بوصوك زمانلرده یكیدن برآز ترقی‌یه باشلامشدر. تقسیمات جدیده: والنسه، قاستلون وآلیقانت اسملریله ۳ ایالته تقسیم اولنمشدر.

والنسه { باغـود ولانـی (Valence) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده و پارسك ٥٦١ كیلومتره جنوب‌شرقیسنده اولەرق (رونه) ایرماغنك صاغ كنارنده (درومه) ایالتنك مركزی برقصبه‌اولوب، ١٩ ٧٧٦ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، دار المعلمینی، طوبجی مكتبی، اتنجخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، موزه‌سی، آصمه كوپریسی، كوزل تفرجكاهلری، مصنع بركلیساسی، قلعه‌سی، خانت‌ایله بز وابریشم فابریقه‌لری، شراب، قونیاق، زیتون یاغی، میوه، ییاغی، ودری اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر. اسكی برقصبه‌در.

والنسیا { (Valencia) آمریقای جنوبیده ونزوئلا جمهوریتنده (پورتو قابالو) نك ٣٠ كیلومتره‌جنوب‌شرقیسنده (قارابوبو) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ١٦ ٠٠٠ اهالیسی اطرافنده‌پاموق وچیو یت نارله‌لری وایشلك تجارتی واردر. یاننده واسع بركول بولنیور.

والنسیانه { (Valenciennes) فرانسه‌نك (نور) یعنی « شمال » ایالتنده ولیله‌نك ٥٢ كیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق (اسقو) ایله (رونله) ملتقاسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٢٣ ٨٢٦ اهالیسی، استحكاماتی، داخلی مكتب اعدادیسی، موزه‌سی، كتبخانه‌سی،

رسم آقادمیه‌سی، تصدقات جمعیتی، منسوجات مختلفه ایله مواد سائره فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

والون { (Valons) بلجیقه‌نك برنوع فرانسزجه‌ایله‌مكلم‌بولنان اهالیسنه‌ویریلن اسم اولوب، فرانسه‌نك اسكی اهالیسی اولان (غال) اسمنك دیكر كونه تلفظندن حاصل اولمش بر اسمدر.

واله { فرس شعراسندن درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (خواجه نورالله) كشمیرلی اولوب، شو بیت اونكدر:

بیوی زلف یار ای دل بدنبال صبا رفتی
برنك نكهت كل درهوایش تا كجا رفتی

— ایكنجیسی (جالا) شیرازلی اولوب، (شمسا) نك برادری ایدی. خطاطلقده دخی مهارتی اولوب، میر عماده پیرولك ایدردی. شاهجهان زماننده هندستانه كیدوب، بقیهٔ عمرینی اوراده كچیرمشدر.

فصل كل داد فراغت زمی تاب دهید
نخل عشرت بنشانید و زمی آب دهید

— اوچنجیسی (سید محمد) «دستورالنظم» عنوانلی كتابك صاحبیدر.

— دردنجیسی (علی قلیخان) داغستانلی اولوب، «ریاض‌الشعرا» عنوانیله ٢٥٠٠ شاعرك تراجمی حاوی برتذكرةالشعراسی واردر. خاندان صفوی منسوبیننددن ایكن، ١١٤٧ ده هندستانه كیدوب، ١١٦١ ده اوراده كتاب مذكوری یازمش؛ و ١١٧٠ ده وفات ایتمشدر. اشعاری پك عادی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

حسن زهرجا كشد دامن ناز برزمین
عشق بپای او نهد روی نیاز برزمین

واله { (Valais) اسویچره جماهیرمتفقه‌سنی تركیب ایدن نواحینك غرب جنوبی جهتنده بولنانلرندن اولوب، شمالاً (وود) وبرنه، شرقاً (اوری) وتسین ناحیه‌لریله، جنوباً ایتالیا، غرباً دخی فرانسه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥ ٢٤٨ مربع كیلومتره واهالیسی ١٠١ ٩٨٥ كشیدر، كه بهر مربع كیلومتره باشنه آنجق ١٩ كشی دوشر. منتهای غرب شمالیسندن

ماعدا هر طرفدن حدودی بویوك طاغلر صرتلریله تقسیم میاه خطوطندن عبارت اولوب ، بیوك بر وادی وحوضه تشکیل ایدیور ، که (رونه) ایرماغی حوضه سنك یوقاری قسمیدر . جبالی (آلب) سلسله‌سندن اولوب ، الك بویوکلری جنوب جهتنده یعنی ایتالیا حدودنده کیلردر . بونلردن (مونت روزه) یعنی « پنبه طاغ » ك ٤٦٣٥ ، (سرون) ك ٤٥٠٥ وفرانسه ایله ایتالیا واسویچره حدودینك محل اجتماعنده واقع اولان وبتون آلب سلسلهٔ جبالنك الك بویوك ذروه‌سی بولنان (مونت بلان) یعنی « آق طاغ » ك ٤٧١٠ متره ارتفاعی واردر . حدود شمالیه‌سنده‌کی طاغلرك الك بویوکی اولان (فینیستر آرهون) ك ٤٢٧٥ متره‌دن ودیکرلرینك ٣٣٠٠ و برطاقمنك‌ده ٢٤٥٠ متره‌دن آشاغی ارتفاعلری واردر . غرب شمالی‌یه طوغری اراضیسی کسب انحطاط ایدوب ، (جنو) کولنه منتهی اولور . مذکور رونه ایرماغی ناحیه‌نك منتهای شرق شمالیسنده نبعانله ، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ، صاغ وصولدن وعلی الخصوص صولدن برچوق چایلر اخذ ایدر ؛ ونهایت شمال غربی‌یه طوغری دونوب ، واله ایله (وود) ناحیه‌لرینك حدودینی آیره‌رق ، بعده خروج ، وفرانسه‌یه دخول ایتمك اوزره ، (جنو) کولنه دوکیلور . حدودده‌کی طاغلری اکثر مواسمده مستور اولوب ، میاه جاریه‌سی چوق ووادیلری پك کوزلدر . رونه وادیسی همان هر طرفدن بویوك طاغلرله روزکارلرك شدتندن محفوظ اولمغله ، هواسی نسبةً معتدل و طوپراغی پك منبت اولوب ، ذخیره ، سبزه ، پك لذیذ میوه ، جنسی مقبول اوزوم ، صفران وسائر محصولاتی ، مشهور شرابلری ، کوزل مرعالری ، کثرتلی آو حیواناتی ، کلیتلی صیغیر ، قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی ، آلتون ، کموش ، دمیر ، باقیر ، قورشون وسائر معدنلریله کور ومرمری واردر . اهالیسی فرانسز ایله آلماندن ومذهبجه قتولیك وپروتستاندن مرکبدر . ٢ سنه مدتله منتخب اعضادن مرکب مجلس مبعوثانیله بو مبعوثان طرفندن ینه ٢ سنه مدتله ایچلرندن منتخب بش اعضادن مرکب دائمی برمجلس اداره‌سی واردر . مرکزی ٣٦٠٠ اهالیسی اولان (سیون) قصبه‌سیدر .

والهاله { (Valhala) اسکی اسقاندیناولرك جنتی اولوب ، ایچی صوبه‌لرله تزیین اولنمش کوزل برسرای صورتنده تخیل اولنور ؛ ویالکز حربده اولیلان جنکاورلره مخصوص اولوب ، بونلرك والهاله‌ده دخی هرکون حرب وضربله مشغول بولندقلرینه ، و (والکیری) دیدکلری موهوم برطاقم حوریلر طرفندن کندیلرینه سرنکبین و بیره اکرام اولندیغنه اینانیرلردی . جهنملری ایسه بالعکس سرمدی بوزلر وقارلردن عبارت ایدی .

والهی { اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر : برنجیسی جیرارکنه‌لی اولوب ، مدرسیندن ایکن ، طریقته سلوك ایتمشدی . شوبیت اونکدر :

نثار ایتمك دیلردی پاینه اول سروبالانك
کوزم یاشنی ایله چاندن آرتق والهی نم وار

— ایکنجیسی (احمد — افندی) اسکوبلی اولوب ، ادرنه‌ده برمدت مدرسلك ایتدکدن صکره ، طریق قضایه سالك اولمشیدی . شوبیت اونکدر :

علاقه ایلمك عشق خدادن غیره زائددر
جمال لایزاله عاشقم الله شاهددر

— اوچنجیسی (قورت زاده) ادرنه‌لی اولوب ، ابتدا طریق قضایه سالك وعشرته مائل ایکن ، بعده طریق تصوفه سلوکله ، جوامع شریفه‌ده اجرای وعظ ونصیحتله مشغول اولمش ؛ وفصاحت وطلاقتیله وسوزینك تأثیریله شهرت بولمش ایدی . شوبیت اونکدر :

نای اجوف اثر علت افغاندر
سروناقص روش کبك خرامانمدر

والهی { فرس شعراسندن دخی بروجه آتی اوچ کشینك مخلصیدر : برنجیسی (خواجه عطا) بخارالی اولوب ، علم وفضلیله ممتاز ایدی . شوبیت اونکدر :

زچاك سینه بناخن دل حزین کندم
جدا چو کشتم از آزمه دل اینچنین کندم

— ایکنجیسی (قصاب) لقبیله ملقب ایدی .
— اوچنجیسی شوبیتك صاحبیدر :

سوخت مادانم عشق تو چنان کز حیرت
دوزخ انکشت کزد برسر خاکستر ما

والی { عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (عبدالرحمن —) بکیبازارلی اولوب، اوننجی قرن هجریده یاشامشدر . بعض منظومه‌لریله برچوق معمالری وسائر اشعاری واردر . شو بیت اونکدر :

ایرمکدرر او قامتِ بالایه تبتم
افتاده‌یم ولیك بلند اولدی همتم

— ایکنجیسی (سید عبدالرحمن —) آنقره ساداتندن اولوب، مملکتنده تحصیل علوم ایتدکدنصکره درسعادته کله‌رك، دور مدارسله ۱۰۹۹ ده نقیب الاشراف وبعده استانبول قاضیسی وآناطولی وبعده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۱۰۷ ده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

ندم فرط غمدن اولسه‌کر سوز درون پیدا
خروش اشك چشمدن اولور سیلاب خون پیدا

والی { (نجف قلیجخان) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر :

بربوسهٔ اوتشنه بوس دکرم کرد
فریاد که این آب تمك تشنه ترم کرد

والیا { (Vallia) ویسیغوتلر حکمدارلرندن اولوب، میلادك ٤۱۵ تاریخندن ٤۱۹ سنه‌سنه‌دك ٤ ییل حکومت سورمش؛ وهونوریوس ایله بالاتفاق، ویسیغوتلرك غالیاده غائب ایتمش اولدقلری یرلری استردادله، بوکا مقابل سوآولر، آلانلر ووانداللره قارشی غالبانه محاربه ایتمش ایدی .

والیس { (Wallis) انکلتره مشاهیر بحریونندن اولوب، ۱۷٦٦ تاریخندن اعتباراً ایکی سنه بحرمحیط کبیرده سیاحت ایده‌رك، قومودور (بایرون) ك کشفیاتنه دوام ایتمش؛ وکندی اسمیله تسمیه اولنان جزایر مجتمعه ایله دها برخیلی یرلر بولمش ایدی . سیاحتنامه‌سی ضبط ونشر اولنمشدر .

والیس { آطه‌لری (Iles Wallis) بحرمحیط کبیرك (پولینسیه) قسمنده وفیجی جزایرینك شمال شرق جهتنده ۱۳° ۱۸′ عرض جنوبی ایله ۱۷۹° طول غربیده واقع ۱۲ کوچك آطه اولوب، اك بیوکلری (اووه آ) ایله (تونوآتنا) در . جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۹٦ مربع کیلومتره وبونلرك همان ایکی مثلی وسعتنده اولان (فوتونه) و (آلوفی) آطه‌لریله برابر اهالیسی ۵۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در . ۱۸٤۲ ده فرانسه ایله عقد ایتدکاری تجارت معاهده‌سندن سررشته آله‌رق، دولت مشارالیها بوآطه‌لری تحت حمایه‌سنده بولنان یرلردن عد ایتمکده‌در .

وامبا { (Vamba) ویسیغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ٦۷۲ ده موقع اقتداره چکمش؛ وادعای حکومت ایدن (پاولو) اسمنده برروه‌له‌وبونی التزام ایدن سپتیمانیه‌زادکانیله اوغراشه‌رق، ۸ سنه حکم سوردکدنصکره، بك چوق ایلکارنی کورمش اولان قونت (ارویج) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، برمناستره حبس اولنمش؛ و ۳ سنه صکره اوراده وفات ایتمشدر . مجاهدین اسلام طرفندن اسپانیه‌یه ایلك تجاوز بونك زماننده وقوع بولمش ایسه‌ده، برحسن نتیجه‌یه مقارن اوله‌مامشدی .

وامق { « وامق وعذرا » عنوانلی حکایهٔ مشهوره‌سنك قهرمانی اولان بر شخص موهوم اولوب، عذرانك عاشقی ایدی . بوحکایه برچوق شعرا طرفندن نظمه چکیلوب اك مشهوری فرخارینك‌کیدر .

وامق { (محمد اخلاص خان) هند مشاهیر شعراسندن اولوب، اصلاً عبدهٔ اوثاندن ایکن، بعده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ واورنك زیب عالمکیرك امرای صره‌سنه چکمش؛ و ۱۱٤۳ ده وفات ایتمشدر . کنجلکنده شعر ایله توغل ایدوب، بعده علوم وفنونه حصر مساعی ایتمشدی . شو بیت اونکدر :

ازتپش آسودن دل شاهد مرك دل است
نبض از جنبش چو آساید رك خوابفناست

وان { کردستانك شمال شرق جهتنده وهمنامی اولان واسع برکولك ساحل شرقیسنده ۳۸° ۲۷′ عرض شمالی ایله ٤۱° طول شرقیده کولك حذاسندن ۸۰ وحذای بحردن ۱۷۳۰ متره‌لك ارتفاعی اولان برقیالق تپه‌نك اوزرنده واطرافنده واقع ولایت مرکزی برشهر اولوب، تقریباً ۱٦۰۰۰ ی مسلم، ۱۳۵۰۰ ی مذاهب شتّه‌یه منقسم ارمنی و ۵۰۰ ی یهودی اولمق اوزره، ۳۰۰۰۰ اهالیسی واردر . مذکور تپه‌نك اوزرنده‌کی قسمی قلعه ایچنده اولوب، بویی ٦۰۰ واکی ۳۰۰ متره‌در . قلعه‌نك خارجنده

بولنان وواسع باغچه‌لرله محاط اولان محله‌لریله برابر شهرك بویی ٣ واکی تقریباً ١ کیلومتره‌در. قلعه‌نك ایچنده برچوق ابنیهٔ قدیمه ومیخ یازیسی دینلن (قونیفورم) خطوط عتیقه‌سی، قیانك ایچنه اویلمش غریب برقپوسی، قلعه‌نك داخل وخارجنده ١١ جامع شریفی، ١٢ کلیساسی، واسع برقشله‌سی، بیوك بر دبوبی، ٤ چارشیسی، برقاچ خانی، حماملری، رشدیه مکتبی، ارمنیلره وآمریقا بروتستان میسیو. نرلرینه مخصوص متعدد مکتبلری، بول میاه جاریه‌سی، میوه‌لرینك نفاستیله مشهور باغچه‌لری، اوزوملری پك مقبول شراب اعمالنه یارار کوزل باغلری، معتدل و صاغلام هواسی وکوز کوره‌بیلدیکی قدر اوزانان کول ایله اطرافنده‌کی اووه‌لره طوغری کوزل منظره‌سی واردر. وان پك اسکی برشهر اولوب، میلاد عیسی (علیه‌السلام) دن ١٩٠٠ سنه اول آثور ملکه‌سی مشهوره شاه مریم (سمیرامیس) طرفندن بنا، وکندی اسمنه اضافتله (شاهمریمکرد) تسمیه اولنمشدی. بعده کیانیانك اواخر دورنده (وان) اسمنده بری طرفندن توسیع وتزیین اولنه‌رق، بونك اسمنی آلمش؛ وچوق کچمه‌دن بیوك اسکندرك ضبطنه کچمشیدی. خلافت عباسیه زماننده وانك پك پارلاق برشهر بولنمامش، ومدنیت اسلامیه‌دن چوق بهره‌سی اولمامش اولدیغی اوزمانلر توارنخنده اسمنه پك آز تصادف اولنمسیله استدلال اولنور.

— وان قضاسی همنامی اولان ولایت وسنجاغك مرکز قضاسی اولوب، کولك ساحل شرقیسنده واقع اولمغله، غرباً مذکور کول ایله، شمال شرقی طرفندن بارکیری، جنوب غربی جهتندن کواش قضالریله، شرق جنوبی جانبندنده حکاری سنجاغیله محدوددر. اراضیسی عارضه‌لی، وذاتا اووه‌لری دخی حذای بحردن ١٥٠٠ متره‌دن زیاده یوکسك اولمغله، عمومیت اوزره مرتفعدر. شرق جنوبی حدودنده صوسز طاغ اوزانوب، بونك اتکلری وشهرك قربنده‌کی (ورله طاغی) کبی بعض جبال دخی قضانك ایچنده تشعب ایدر. شمال جهتنده (مرمید) وجنوب طرفنده (انکل) نهرلری ودیکر برطاقم چایلر قضانك اراضیسنی سقی ایله، وان کولنه دوکیلور. باشلیجه محصولاتی: حبوبات متنوعه ایله، بتانه، میوه‌لرك انواعی، اوزوم وسائره‌در. قضا ١٧ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ١٦٤ قریه‌یی حاویدر. اهالیسی ٣٥ ٥٠٠ کشی اولوب، ٢١ ٥٠٠ ی مسلم، ١٣ ٥٠٠ ی ارمنی و ٥٠٠ ی یهودیدر.

وان ولایتی. ممالك عثمانیه‌نك آسیا ولایاتندن اولوب، شرق شمالی جهتنده واقع اولمغله، شمالاً ارضروم، غرباً بتلیس، غرب جنوبی طرفندن دیاربکر، جنوباً موصل ولایتلریله، شرقاً دخی ایران حدودیله محدوددر. تقریباً °٣٧ ایله ′٢٠ °٣٩ عرض شمالی و ′٤٠ °٣٩ ایله ′٢٠ °٢: طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٧ ٧٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٣٠ ٠٠٠ کشیدر. اهالیسندن ٢٤١ ٠٠٠ ی مسلم، ١٧٨ ٠٠٠ ی خرستیان، ٥٠٠٠ ی اسرائیلی، ٥٤٠٠ ی یزیدی و ٦٠٠ ی چنکانه‌در. اهالی مسلمه‌سنك قسم کلیسی یعنی ٢١٠ ٠٠٠ ی کرد، ٣٠ ٥٠٠ ی ترك و ٥٠٠ ی چرکسدر. خرستیانلرینك ده ٧٩ ٩٩٨ ی ارمنی، ٩٢ ٠٠٠ ی نسطوری و ٦٠٠٠ ی کلدانی قتولیکدر. ارمنیلردن یالکز ٧٠٨ ی قتولیك و ٢٩٠ ی بروتستاندر. ولایت نفس وان وحکاری اسملریله ایکی سنجاغه منقسم اولوب، ١٥ قضا و ١٠٣ ناحیه ایله ١٥٨٠ قریه‌یی حاویدر.

اراضیسی عمومیت اوزره مرتفع اولوب، اك آلچق یری اولمسی لازم کلن وان کولنك سطحی حذای بحردن ١٦٥٠ متره ارتفاعی واردر. جنوب شرقی قسمی کاملاً طاغلق اولوب، اك یوکسك ذروه‌لری ٤٠٠٠ متره ارتفاعی کچن (جلو) طاغلرینك شعبه‌لری هرطرفه اوزانیور. جنوب غربی حدودی قربنده واقع اولوب، سفینهٔ نوحك محل توقفی اولمغله مشهور اولان (جودی) طاغنك دخی ارتفاعی ٤٠٠٠ متره‌دن زیاده‌در. ولایتك شمال غربی حدودنده بولنان (سیپان) طاغنك ٣٩٥٠، حدود شمالیه‌سنده‌کی (الاطاغ) و خوری طاغنك ٣٥٠٠، ولایتك وسطلرنده‌کی (ورق) طاغنك ٢٩٠٠ و (چوخ) طاغنك ده ٣٥٥٠ متره ارتفاعی واردر. الحاصل اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، ایکی سنجاق آره‌سنده ممتد اولان طاغلر

ولايتى ايكى حوضه‌يه تقسيم ايديور . نفس وان سنجاغنك قسم اعظميله حكارى سنجاغنك محمودى قضاسى وان كولك ، و حكارى سنجاغنك قسم اعظميله وان سنجاغنك مكس و استان قضالرى دجله ايرماغنك حوضه‌سنه داخلدر . برنجى حوضه‌نك اك بيوك نهرلرى جنوبدن باشلايه‌رق : انكل ، خوشاب ، مرميد ، بندماهى ، حيدر بك ، اورانه وايرشان نهرلريدر كه بونلرك ايلك درديسى شرقدن غربه و صوك اوچى شمالدن جنوبه طوغرى آقه‌رق ، وان كولنه دوكيلورلر . بو حوضه مواقى داخلنده (محلجك) اسميله خيلى بيوك ديكر بر نهر دها واردر كه شرقدن غربه طوغرى آقه‌رق (آرفاج) اسميله وان شهرينك شرق شماليسنده واقع بيوجك بر كوله دوكيلور . ايكنجى حوضه‌ده‌كى انهار دها بيوك اولوب ، برنجيسى (زاب اعلا) و (زاب اكبر) دينلن نهر مشهوردر كه دجله‌نك اك بيوك تابعى اولوب ، ايران حدودينك بر آز ايچريسندن كله‌رك ، حكارى سنجاغنى ابتدا شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه وبعده شمال غربيدن جنوب شرقى‌يه طوغرى شق ايله ، صاغ و صولدن برچوق چايلر آله‌رق ، خيلى بيودكدن صكره ، دجله‌يه منصب اولمق اوزره ، موصل ولايتنه كيرر . ايكنجيسى (بهتان) صويدركه حكارى سنجاغنده جولمرك قصبه‌سى قربنده نبعان ايله وان سنجاغنك ايكى جنوبى قضاسنى شق ، و بعده ايكى سنجاغك حدوديى تفريق ايده‌رك ، و صاغ و صولدن بعض دره‌لر آله‌رق ، غربه طوغرى جريان ، وبنه دجله‌يه دوكلمك اوزره بتليس ولايتنه دخول ايدر . ممالك عثمانيه‌ده‌كى كوللرك اك بيوكى اولان وان كولنك قسم اعظمى بو ولايت داخلنده اولوب ، يالكز منتهاى غربيسى بتليس ولايتى داخلنده‌در . زيرده ماده‌ٔ مخصوصه‌سنده تعريف اولنه‌جق اولان بو بيوك كولدن بشقه وان ولايتنده بش كول بولنوب ، بشىده نفس وان سنجاغنده‌در . بونلرك اك بيوكى بوقاريده ذكر اولنان آرفاج كوليدر كه خيلى بيوك اولوب ، صوبى طوزليدر . ديكر دردى كشيش كولى ، آق كول ، ديل كولى و آغرى كول اولوب ، بونلرك صوبى طاتليدر .

بو ولايتى تركيب ايدن ايكى سنجاق بيننده هيچ برجهتجه اشتراك ومشابهت يوقدر . اقليم وهواجه دخى بو مخالفت مشاهده اولنه‌رق ، وان سنجاغنك هواسى عموميت اوزره صغوق وقيشلرى شدتلى واوزوندر ، وچوق قار ياغار . اكثريا هوا آچق اولوب ، كوندوزين كونشك حرارتى برودتى تعديل ايدرسه‌ده ، كيجه‌لرى آياز زياده اولور ، وصباحلين ميزان الحراره تحت الصفر ١٦ و ٢٠ درجه‌يه قدر اينر . يازلرى سرين اولوب ، اك صيجاق محلى اولان وان شهرنده تموز واغستوسده ميزان الحراره آنجق ٣٣ درجه‌يه قدر چيقار . حكارى سنجاغنك يوكسك يرلرنده كليتلى قار ياغارسه‌ده ، آلچق طرفلر بنك قيشلرى دها معتدل وآنجق يازلرى دخى صيجاقدر . وان سنجاغنك هواسى ، برنج اكيلن بعض محلرى مستثنا اولديغى حالده ، صاغلام ، حكارى سنجاغنك ايسه هواسى آغرجه‌در .

مساحهٔ سطحيه‌سنى تشكيل ايدن ٤٧٧٠٠ مربع كيلومتره‌دن يالكز ٢١٥٠٠ كيلومتره‌سى قابل زراعت ، ١٤٣٥٠ سى طاغلق و طاشلق اوله‌رق اراضئ خاليه ، ٦٣٥٠ سى اورمانلق ٥٤٥٠ سى كول و ٢٠ مربع كيلومتره‌سى ده بناقدر . طوپراغى اولدقجه منبت اولوب ، وان سنجاغنده اك زياده بغداى و آرپه و حكارى سنجاغنده باشليجه دارى ، مصر و برنج حاصل اولور . فاصوليه ، نخود ، بقله و سائر سبزه‌لرك انواعيله الما ، آرمود ، زردالى ، شفتالى ، ايريك كراز ، ويشنه وجنوب جهتلرنده انجير ، نار ، بادم وسائر ميوه‌لر حاصل اولور . باغلر دخى هر ايكى سنجاقده چوق اولوب ، خيلى شراب ياپيلير ، وقورو اوزوم چيقار . آلتيوز بيك كيلو قدر توتون دخى حاصل اولوب ، ثلثانى حكاريده يتيشير . برمقدار كتن دخى اولور . اورمانلرى وقتيله پك چوق ايكن ، شمدى وان سنجاغنده آنجق صپان وسائر آلات زراعيه اعماله كفايت ايده‌جك قدر قره آغاج ودپش بوداق بولنوب ، هان بتون طاغلرى چپلاقدر ، واودونيله كراسته‌سى ايراندن جلب اولنور . حكارى سنجاغنده الآن اورمانلر بولنوب ، باشليجه ميشه آغاجلرينك انواعى يتيشير . صو مجرالريله وان كولنك كنارلرنده قواق آغاجلريده چوق اولوب ، بونلر دخى كراسته‌يه قوللانيلير . وقتيله پك كليتلى بولنان جوز آغاجلرندن دخى يالكز حكارى سنجاغنده برمقدار

قالمشدر . مرعالری پك چوق وپك كوزل اولوب، بهارده قارلردن قورتلنجه، بتون طاغلری كوزل اوتلرله اورتيلير . حيوانات اهليه‌سی چوق اولوب، قيونلرينڭ كرك اتی وكرك ياغ وپينير ويڠوردی مشهوردر . صيغيرلرله بيكيرلری كوچك ايسه‌ده، قوتلی و طيانيقليدر. ولايتك شمال غربی وغرب جنوبی جهتلرنده تفنيك كچيلری دخی واردر . حيوانات اهليه تولدات سنويه‌سی ١٨٠٠٠٠ قيون، ٢٧٥٠٠ كچی، ١٠٠٠٠٠ صيغير، ٤٩٠٠٠ بيكير، ٣٠٠٠٠ مركب و ١٨٠٠٠ استر، كه جمعاً ٤٠٤٥٠٠ رأس راده‌لرنده‌در . طاغلرده حيوانات وحشيه‌سی چوق اولوب، باشلجه: آيی، قورت، طوموز، تيلكی، طاوشان، وشق، يبان كچيسی وجنوب جهتلرنده صرتلان ايله برجنس كوچك قپلان ويا يبان كديسی و سائره بولنور . بيرتيجی قوشلرله ككليك وسائر طيور انواعی وكوللرده صو قوشلرينڭ اجناس مختلفه‌سی واردر . هر طرفده وعلی الخصوص جنوب جهتنده ييلانلرله عقربلر وسائر حشرات وسيوری سينكلر چوقدر. آريلری چوق اولوب، كرك يبان حالنده طاغلرده وكرك قوغانلرده خيلی بال چيقار، كه اهالی قيشين صغوقده طوكدير. ققدن صكره، اوبله طوكمش حالنده صاتارلر . ولايتك معادنی چوق اولوب، وان شهرينڭ قربنده وسائر طرفلرده پك زنكين كومورمعدنلری بولنديغی كبی، سيملی وعادی قورشون ايله ، باقير، قلای، بوراقس معدنلری و پترول، تبشير، آلچی وبعض طاشلرموجود ايسه‌ده، پك آزی اخراج اولنمقده‌در. يالكز ارجيش سنجاغنده برمملحه بولنوب، سنوی ١٢٠٠٠٠ كيلو قدر طوز چيقار. ينه مذكور قضاده وجولمرك قربنده كوكوردلی وباش قلعه قربنده چليكلی ايليجه‌لر بولنديغی كبی، زاب واديسنده دخی برچوق بيقار بوناتلی صغوق معدن صولری واردر.

ولايتك صنايع محليه‌سی وان بزی دينلن بر نوع پاموق بزله مانوسه، شياق، عبا، كلم، خالی، سجاده، تفتيكدن شال، ايپكدن جانفس و قطيفه نسجيله چوراب اورمسندن وكومشدن تلكاری شيلرله سائر قيومجيلغه متعلق معمولات، مواد سراجيه، دستی و چناق چوملك كبی طوپراقدن آوانی اعمالندن وكتن ياغی وشراب اعماليله كولدن باليق اخراجندن عبارتدر. صنايعك برنجی مركزی وان شهری اولوب، منسوجات مذكوره باشلجه قادينلر طرفندن خانه‌لرده ياپيلير. ولايتك بتون معمولات صناعيه‌سی سنوی تقريباً ٦٠٠٠٠ عثمانلی ليراسی قيمتنه بالغ اولوب، بونك همان ثلثی اخراج، وثلثانی محلنده صرف اولنور. بونلردن بشقه حيوانات، ياغ، يپاغی، تفتيك، دری، بزر ياغی، كتن تخمی، توتون، مازی، جوز ايچی، قورو اوزوم وسائره‌يه متعلق خيلی اخراجاتی اولوب، علی العموم اخراجاتی ١٦٥٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در . آنجق قره‌ده آرابه يوللری وكولده واپور بولنمامسندن تجارتی پك طورغون اولوب، ذخيره‌يه متعلق اخراجاتی يوقدر. محصولاتنك كثرتيله برابر ادخالاتی اخراجاتدن ٦٠٠٠ ليرا قدر زياده‌در . واردات ولايت ١٢٨٠٠٠ ومصارف محليه ٦٨٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در.

وان ولايتنك تقسيماتی بروجه آتيدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
وان	وان	١٧	١٥٤
	قارچكان	٥	٧٩
	شتاق	٦	١٦٧
	كواش	٥	٥٩
	عادلجواز	٥	٤٤
	ارجيش	٦	١٢٢
	باركيری	٤	١٢١
	مكس	٣	٨٣
حكاری	حكاری	١	١٦٥
	الباق	٨	١٤٤
	كوار	٦	١٨٤
	شمدينان	٤	١٢٩
	محمودی	٥	٨٣
	معمورة الحميد	٢	٣٤
	بيت الشباب	٥	٣١
جمعاً		١٠٣	١٥٨٠

وان } سنجاغی. آنف البيان وان ولايتنی تركيب ايدن ايكی سنجاغك بری يعنی مركز سنجاغی اولوب، ولايتك شمال غربی قسمندن عبارت اولديغی حالده، جنوباً حكاری سنجاغيله، شرقاً ينه بو سنجاقله وايران حدوديله، شمالاً ارضروم، غرباً دخی بتليس ولايتلريله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سی ٢٢٧٠٠ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولوب، بونك نصفی قابل زراعت، بر ربعی كول وديكر ربعنك برخمسی اورمان وقصوری اراضیٔ

خالیه‌دن عبارتدر. اهالیسی ۱۳۰۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ۶۱۰۰۰ ی کرد وترك وجزئی چرکسدن مرکب مسلم، ۶۶۰۰۰ ی ارمنی وبیك قدری کلدانیدن مرکب خرستیان، ۱۰۰۰ ی یهودی، ۱۴۰۰ ی یزیدی و ۶۰۰ ی چنکانه‌در. تقسیماتی واحوال سائره‌سی ماده آنفه‌ده وهر قضانك اسمنده دخی مذکور اولدیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

وان { کولی. ممالك عثمانیه‌نك اك بیوك کولی اولوب، آسیاده‌کی ممالك عثمانیه‌نك شرق شمالی جهتنده و وان ایله بتلیس ولایتلری آره‌سنده واقع، وساحل شرقیسنده بولنان شهرك اسمیله مسمادر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۳۰۰ مربع کیلومتره اولوب، محیط دائره‌سی ۶۰ ویا ۸۰ ساعتده دور اولنه بیلیر. سطحنك حذای بحردن ارتفاعی ۱۶۵۰ متره اولوب، دربناکی سواحل قربنده دخی ۱۰۰ متره‌دن زیاده‌در. ۲۷′ ۳۸° ایله ۳۹° عرض شمالی و ۴۰° ایله ۱۰′ ۴۱° شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. هر طرفدن یك یوکسك طاغلرله محاط اولوب، ایچنه برچوق انهار دوکلکله، تبخراتی آلدیغی صولردن آز اولدیغندن، کیتدکجه یوکسلوب، توسع ایتمکده، وسواحله قریب صو آلتنده بعض آثار عمران کورلمکده‌در. بو کولك ایچنده درت کوچك جزیره بولنوب، اك بیوکلری اولان و ۴ کیلومتره محیط دائره‌سی بولنان (آختمار) جزیره‌سنده ارمنیلرك بر بیوك قتوغیغوسلرینك مقری بولنان اسکی وجسیم بر مناستر واردر. صویی آجی اولوب، (بورات دو سود) دینلن ملحی حاوی اولمغله، بوملحك اخراجندن سنوی ۲۰۰۰۰ وصید ماهیسندن دخی ۸۰۰۰۰ غروش رسم آلنیر. کولك ایچنده ایشلر ۸۷ قدر یالکن کیسی بولنوب، هنوز واپور ایشلدلمکه موفق اولنه‌مامشدر.

واند { (Wendes) اسکی اسلاو اقواممندن بر بیوك قوم اولوب، بالطبق سواحلندن آلپ جبالنه‌دك جرمانیه‌نك مختلف محللرنده وعلی الخصوص پروسیه وبومرانیه‌ده ساکن ایدیلر؛ ودفعاتله خارجه ایلغار ایده‌رك، تخریب ممالك ایتمشلردی.

واندال { (Vandales) جرمان اقوام قدیمه‌سندن وحشی ویغماکر برقوم اولوب، اسلاو اقوامندن (واند) لرله دخی مناسبتلری بولنمش اولدیغی اسملرندن آکلاشیلیور. واندالر ابتدا بالطیق دکیزی ساحلنده (ویستوله) ایله (اودر) نهرلری آره‌سنده ساکن ایکن، بعده (اودر) ایله (البه) ایرماقلری آره‌لرینه وایکنجی قرن میلادیده دها جنوبه ونهایت دردنجی قرنده (داچیه) نك غرب جهتنده یعنی شمدیکی طمشوار طرفلرینه انتقال ایتمشلردی. اوراده (آلان) لر و (سوآو) لرله برلشه‌رك، ۴۰۶ تاریخنده رین نهراسنی تجاوزله، فرانسه‌یه دخول، وبرچوق وقت اوراده اجرای تخریبات ایتدکدن صکره، ۴۰۹ ده اسپانیه‌یه تجاوزله، برمدت یغماکرلکله مشغول اولدقدن صکره، اسپانیه‌نك (بتیقه) دینلن قسم جنوبیسنی ضبطله، اوراده برحکومت تشکیل ایتمشلردی، که اسملرینه نسبتله (واندالوسیه) تسمیه اولنوب، (آندالوسیه) وبونك معربی اولان (اندلس) دخی بوندن مأخوذدر. ۴۸۸ تاریخنده ویسیغوتلرله سوآولر طرفندن صیقیشدیریله‌رق، اسپانیه‌یی ترکه مجبور اولمغله، آفریقایه کچوب، اوراده ضبط ممالکه ویغما وتخریبه قویله‌رق، ۴۳۹ ده قارتاج شهرینی دخی ضبط، وپایتخت اتخاذ ایتمشلردی. اورادن سیچلیه، ساردنیه، قورسیقه وبالئار جزایرینی دخی ضبط ایتمشلردی. ۴۵۵ ده اوچنجی والنتیانوسك طول قاریسی (اودوقسیه) طرفندن (پترون ماقسیم) ه قارشی امداده دعوت اولنمغله، رومایه کیروب، ۱۴ کون یغما ایتدکدن صکره، ایستریه، دالماچیه، اپیر، ویونانی دخی غارت وتخریب ایتمش؛ وبوتخریباتله نامری وحشیلك ویغماکرلکده مثل حکمنه کچمشدر. نهایت ۵۳۴ تاریخنده شرق ایمپراطورینك سرداری (بلیزاریوس) طرفندن مغلوب وکلیاً محو وپریشان اولوب، بردها نامری ایشیدلمه‌مشدر. آریوسك مذهبنی قبول ایدوب، سائر خرستیانلره قارشی تعقیباتده بولنورلردی. کرك اسپانیه وکرك آفریقاده حکمدارلری بروجه آتیدر:

غودجیسل	۴۰۶	غونداموند	۴۸۴
غوندریق	۴۰۶	تراسیموند	۴۹۶
جنسریق	۴۲۷	هیدریق	۵۲۳
هونریق	۴۷۷	جیلیمر	۵۳۰ الی ۵۳۴

واندومه { (Vendôms) فرانسه‌نك (لوآر مع شر) ایالتنده و (بلوآ) نك

٣٢ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (لوآر) نهری اوزرنده و بونك تشكيل ايتديكی آطه‌لر اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٨٣٥٢ اهاليسی، داخلی مكتب اعداديسی، كتبخانه‌سی وپاموق منسوجات فابريقه‌لری واردر .

وانده { (Vendée) فرانسه‌نك ايالات غربيه ـ سندن اولوب، ايچنده جريان ايدن كوچك برنهرك اسميله مسمادر . غاسقونيه كورفزی ساحلنده اولوب، شمالاً آشاغی لوآره ايله منه مع لوآره، شرقاً ايكی سوره، جنوباً آشاغی شارنته ايالتلريله، غرباً دخی غاسقونيه كورفزيله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سی ٦٧٠٣ مربع كيلومتره واهاليسی ٤٤٣٣٥٥ كشيدر . شرق جهتنده اراضيسی عارضه‌لی ودكيز قربنده آلچق و بتاقلق اولوب، هواسی دخی مرتفع يرلرنده صغوق وآلچق طرفنده رطوبتلی وصيتمه‌ليدر . محصولاتی: حبوبات متنوعه ايله كتن، كنوير وميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر . باغلری وار ايسه‌ده، شرابی حادبدر . اورمانلری وچمنی چايرلری چوقدر . بيكيرلر يله استر، مركب، صيغير، قيون كبی حيوانات اهليه‌سی چوق وجنسلری ضررسزدر . صنايعی پك ايلری دكلدر . صيد ماهيسی وعلی الخصوص ساردليه‌سی زياده‌در . تجارتی پك ايشلكدر . ايالت ٣ قضايه منقسم اولوب، ٣٠ ناحيه و٢٩٩ دائره‌يی حاويدر . مركزی (لاروش سوربونه) قصبه‌سيدر .

وان ديمن { (Van Diemen) ونام ديكرله (Tasmanie) تاسمانيه اوقيانيه‌ده آوستراليه‌نك جنوبنده بيوك برجزيره اولوب، ويقتوريه مستعمره‌سندن تقريباً ٢٠٠ كيلومتره اكلی اولان (باس) بوغازيله آيرلمشدر . رأسی جنوبه متوجه برمثلث شكلنده اولوب، ٤٠°٣٣′ ايله ٤٣°٣٩′ عرض جنوبی و ١٤٢°١٩′ ايله ١٤٦°٢′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور . مساحهٔ سطحيه‌سی ٦٧٨٩٤ مربع كيلومتره واهاليسی ١٥٧٤٥٦ كشيدر . اراضيسی عارضه‌لی وطاغلق ايسه‌ده، پك يوكسك جبالی اولميوب، اك مرتفعلری اولان (غرادله مونتن)ك ١٥٤٦ و(بن لوموند)ك ١٥٢٨ متره ارتفاعی واردر . مياه جاريه‌سی چوق اولوب، اك اوزون نهری اولان (دروَنت)ك مجراسی ٢٠٨ كيلومتره اوزونلغنده‌در . بوندنصكره اك بيوكلری (تامار) و(آرتور) اولوب، بونلرك برنجيسی بربيوك مسافه‌ده سيرسفائنه صالحدر . كوللری دخی چوق اولوب، اك بيوكلری اولان (غريت لاقه) ١١٦٥ متره ارتفاعنده بولنيور . سواحلی خيلی كيرنتيلی چيقنتيلی اولوب، كوزل ليمان وقويلری واردر . باشليجه‌لری: ساحل غربيده‌كی (پورت دواى)، شمالده‌كی (پورت سورل) وجنوبده‌كی «فرطونه‌لر» و«اميد» ليمانلريدر . هواسی معتدل وپك صاغلام اولوب، يازين وسطی درجهٔ حرارتی ١٦ وقيشين ٨ در . ياغمورلری چوقدر . بوندن ١٣ سنه‌اولكی استاتستيقه كوره تاريخ مذكورده هر كيلومتره باشنه آنجق ٢ ½ يكی دونم يه‌نی اراضی عموميه‌سنك يوزده ايكی بچقی مزروع اولوب، باشليجه محصولاتی ذخاير ايله ميوه‌لرك انواعندن عبارتدر . مراعالری پك چوق وپك كوزل اولوب، تاريخ مذكورده ١٦٥٠٠٠٠ قيونی وار ايدی . اك كثرتلی معدنلری قلای ايله آلتوندر . اورمانجه دنيانك اك زنكين واك كوزل يری اولوب، طاغلری اشجار ونباتات كوناكون ايله امثالسز باغچه‌لر شكلنی ابراز ايديور . صنايعی كيتدكجه ترقيده اولوب، تاريخ مذكورده ٣٬٣٣٠ فابريقه‌سی وارايدی . مع هذا ادخالاتی ٤٤ واخراجاتی ٣٣ مليون فرانق راده‌لرنده ايدی . آنجق اووقتدن بری اهاليسی خيلی تزايد، وزراعت وصنايعی ترقی ايدوب، مملكت انكلتره فابريقه‌لرينه جزيه كذار اولمسنی موجب قوانين پايبندندن دخی قورتلمش اولمغله، شمدی‌يه قدر اخراجاتی خيلی تزايد وادخالاتی تناقص ايتمش اولمسه كركدر . تاريخ مذكورده ٤٨٨ كيلومتره‌لك دميريول خطوطی ايشلمكده و٢٢٢ كيلومتره‌لكی‌ده دردست انشا ايدی . ملبورنه واو واسطه ايله هرطرفه تحت البحر برتلغراف حبليله مربوطدر . اك بيوك معموره‌لری ٣٠٠٠٠ اهاليسی اولان (هوبارت) ايله ٢٠٠٠٠ نفوسی بولنان (لونجستون) در . شمديكی اهاليسی باشليجه انكليز مهاجرينی اولادندن اولوب، اهالیٔ اصليه‌سنك صوك فردی اولان برقوجه قاری برقاچ سنه اول لونده‌ره‌ده صوك نفسنی ويرمشدر . بوجزيره ١٦٤٢ ده فلمنك بحريوننددن تاسمان طرفندن كشف

اوله‌رق، قلعه‌نك مستحكماتی والیسی بولنان (وان‌دیمن)ك وبعده كاشفنك اسمیله تسمیه اولنمشدر. ١٨٠٤ ده انكلیزلره كچوب، اسكان واعمارینه بدأ اولنمش؛ و١٨٥٤ده ادارهٔ مختاره‌یه مالك سربست برمهجر صورتنه كیروب، ١٨ قونتلغه یعنی ایالته تقسیم اولنمشدر.

وارنشیش { تلمسان ایله ملیانه آره‌سنده یعنی جزایر ایله مغرب اقصی } حدودنده برطاق اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

وانقوور { (Vancouver) انكلتره مشاهیر بحریوننده اولوب، } ١٧٥٠ تاریخنده طوغمش؛ و١٧٩٨ ده قپودان قوقك معیتنه كیروب، ایكنجی واوچنجی دورعالم سیاحتلرنده رفاقتنده بولنمش؛ و١٧٩٠ ده آمریقانك شمالنده بحرمحیط اطلاسی ایله بحرمحیط كبیر آره‌سنده برطریق بحری تحریسنه مأمور اولوب، ١٧٩٢ ده اسپانیه‌لی (قادره) ایله برابر و١٧٩٣ ده یالكز اوله‌رق اوجهته سیاحت ایتمش؛ وآرادیغی یولی بوله‌مامش ایسه‌ده، آمریقای شمالینك سواحل غربیه‌سنی ایجه كشف وتحقیق ایدوب، كندی اسمیله تسمیه اولنان جزیره‌یی دخی بولمشدر. ١٧٩٥ ده انكلتره‌یه عودت ایدوب، ١٧٩٨ ده وفات ایتمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر، وفرانسزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

وانقوور { (Vancouver) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی } قارشیسنده انكلتره‌یه تابع (دومینیون) قطعه‌سنك «انكلیز قولومبیه‌سی» حكومتنه تابع وبونك منتهای غرب جنوبیسی قارشیسنده واقع بیوك واوزون برجزیره اولوب، قره‌دن طار، طولاشیقلی وكوچك آطه‌لرله مملو اولان (قرالیچه شارلوته) ونام‌دیگرله (جورجیه) بوغازیله آیرلمشدر. تقریباً ٤٨° ٢٥′ ایله ٥٠° ٣٠′ عرض شمالی و ١٢٥° ٣٠′ ایله ١٣٠° ٤٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوب شرقی جهتنده‌كی اوجی دومینیون ایله ممالك مجتمعه آره‌سنده‌كی بیوك كورفزك ایچنه كیرمكله، بوكورفزی هرطرفنده طار بوغازلر براقه‌جق صورتده طولدیربور. بویی ٤٠٠ واك كنیشی یرنده اكی ١٣٥ كیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، وسطلرنده واقع اولان (ویقتوریه) طاغنك ٢٢٥٠ متره ارتفاعی واردر. سواحلی پك گیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، قویلری طولاشیقلی وخلیجلری چوقدر. هواسی پك صوقوق اولوب، مع‌هذا تابع اولدیغی انكلیز قولومبیه‌سنك اك معموریریدر. مركزی جهت جنوبیه‌سنده واقع (ویقتوریه) قصبه‌سی اولوب، ایكی سنجاغه منقسمدر. اورمانلری ومعادنی چوقدر. اهالیسی هنوز ٥٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

وان‌قولی { [«وانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] }

وانه { (Vannes) فرانسه‌نك غرب جهتنده وپاریسك ٤٥٠ كیلومتره غربنده } اوله‌رق همنامی اولان نهرك اوزرنده وبونك منصبیله موربیهان كورفزی قربنده (موربیهان) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ١٤٥٦٠ اهالیسی، لیمانی، داخلی مكتب اعدادیسی، هندسهٔ مائیه مكتبی، ترقیٔ معارف وزراعت جمعیتلری، گوزل ربختیمی، تفرجگاهلری، سفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستگاهلری، دانتله فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

وانی { (محمد بن مصطفی) سلطان مراد خان ثالث دوری مشاهیر علماسندن } اولوب، فقهده یدطولی صاحبی اولدیغی كبی، لغت وادبیاتدن دخی بهره‌سی وار ایدی. دورمدارس ایتدكدن وبعض قضالرده ومولویتلرده بولندقدن صكره، ١٠٠٠ تاریخنده، مدینهٔ منوره ملاسی ایكن، اوبقعهٔ مباركه‌ده ارتحال ایتمشدر. (وان‌قولی) دینمكله متعارف ایدی. لغتده صحاح جوهری‌یی تركجه‌یه ترجمه ایدوب، كندی اسمیله شهرت بولمشدر. غزالینك «كیمیاء سعادت»نی دخی ترجمه، «غرر» و «درر»ه حاشیه‌لر تحریر وفقهده بعض رسائل دخی تألیف ایتمشدر. صحاح ترجمه‌سی طباعتك قبولنده اك اول طبع اولنان كتابلردن اولوب، بعده تكرار تمثیل اولنمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

بودر آیین عرب بر قومك اولسه سیدی
آنه اولورکم قنبری اوزوره بنده آزاد اولمیه
سنكه شاه مرسلین و سید كونینسك
حاش لله قنبركه یوز سورن آزاد اولمیه

— سلطان محمدخان رابع دورنده یاشایوب، وعظیله‌شهرت بولمش وامام سلطانی وخواجهٔ شهزادگان‌دخی بولنمش‌اولان دیکر بر (وانی محمدافندی) دخی واردرکه ملل سائره‌یه و ارباب تصوفه قارشی اولان تعصبیله مشهور اولوب، ۱۰۹٦ ده وفات ایتمشدر .

واوا { (ابو الفرج محمد بن احمدالغسانی) مشاهیر شعرادن اولوب، دمشقده نشأت ایتمشدر. ۳۹۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر . حریری طرفندن مقاماتنك برینه مبنی علیه اتخاذ اولنان شو بیت جملهٔ اشعار رائقه‌سندندر :

و امطرت لؤلؤا من نرجس وسقت
ورداً و عضت علی العناب بالبرد

واهال { یاخود وال (Wahal,Waal) رین ایرماغنك منقسم اولدیغی قوللرك اك جنوبیسی اولوب، فلمنك حدودینه کیرنجه، مذکور ایرماقدن آیریله‌رق ، غربه طوغری جریانله ، (نیمغ) وبعده (تیل) قصبه‌لری اوکندن بعدالمرور، موزه ایله برقیصه جدول واسطه‌سیله اختلاط ایدر؛ ایکیسی آره‌سنده بیوجك برجزیره بعدالتشکل ، مذکور (موزه) ایرماغیله برلشه‌رك، رینك اوبر قوللری ایله برچوق جدوللرله بعدالاختلاط ، فلمنك خلیج ایله نهر آره‌سنده اولان و بر برینه کرفت بولنان کنیش جدوللر بنه دوکیلور . موزه ایله برلشنجه‌یه قدر مجراسی ۸۰ کیلومتره اولوب، سیر سفائنه صالحدر .

واهو { (Vahou) بحر محیط کبیرده‌کی ، ساندویچ ونام دیکرله هاوای جزائرندن بری اولوب ، (مولوقای) ایله (قاوای) جزیره‌لری آره‌سنده واقعدر . کوچك ایسه‌ده ، جزائر مذکوره‌نك اك اهمیتلیسی اولوب، مرکزی اولان (هونولولو) قصبه‌سی بو جزیره‌ده و ۲۱° ۱۷′ ۵۵″ عرض شمالی ایله ۱٦۰° ۱۳′ ۲۷″ طول غربیده واقعدر . جزیره‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٦۸۰ مربع کیلومتره اولوب، ۲۸۰٦۸ اهالی ایله مسکوندر .

وایچن { (Waitzen) مجارستانك پشته ایالتنده وبوده‌نك ۳٦ کیلومتره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، ۱۲۱۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی وصاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی واردر .

وایسنفلس { (Weisenfels) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده ومرسبورغك ۱۷ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (ساله) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، دارالمعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی وایپك واقمشه ایله قطیفه وباصمه فابریقه‌لری واردر .

وایغاچ { (Vaïgatch) روسیه‌نك بحر محیط شمالیده وآرخانکل ایالتنده یکی زملین ایله قره آره‌سنده وساحلدن همنامی اولان بربوغازله آیرلمش برآطه اولوب، بویی ۱۵۰ وانی ۱۰۰ کیلومتره‌ایسه‌ده، برودت وقارلرینك کثرتندن یالکز برقاچ (ساموید) عائله‌سیله مسکوندر.

وائل { (بن حجر بن ربیعة الحضرمی) صحابه‌دن اولوب ، حضرموتلی و ابنای ملوکدن اولدیغی حالده، نزدجناب نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش ؛ و جانب نبویدن فوق‌العاده اکرام والتفاته مظهر اولوب، کندیسنه مقاطعهٔ بر یر وبرلمشیدی . بعده کوفه‌ده ساکن اولوب، صفین محاربه‌سنده معیت جناب مرتضویده بولنمشیدی . جناب امام حسن (رضی الله عنه)ك ارتحالندن صکره معاویه‌نك یانه کیدوب، سریرك اوزرنده یانته اوتوردلمش، وحقنده چوق اکرام اولنمشدی .

وائل الخزاعی { مشاهیر شعرادن اولوب، هارون الرشید و مأمون زماننده یاشامشدر. باشلیجه معشوقه‌سی سامی حقنده‌کی غزللردن مرکب دیوان اشعاری واردر .

وایمار { (Weimar) آلمانیاده (صاقسه وایمار) بیوك دوقه‌لغنك مرکزی بر قصبه اولوب ، (ایلم) نهری کنارنده و برلیندن فرانقفورته کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. ۱۸۰۰۰ اهالیسی، کوزل وواسع باغچه‌سی اولان دوقه‌یه مخصوص سرایی، مصنع کلیساسی، تیاتروسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، رسم مکتبی، موزه‌سی، بیوك کتبخانه‌سی، جغرافیا جمعیتی، خیرات جمعیتی ، متعدد مطبعه‌لریله صحافخانه‌لری، آز فابریقه‌لری وذخیره

ايله يياغى تجارتى واردر . [بيوك دوقه‌لق ايچون «صاقسه‌وايمار» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

واى‌هو { ونام ديكرله داويس ويا پاسقاليه آطه‌سى Vaï-Hou, Davis, (Ile de Pâques) بحر محيط كبيرك پولينزيه قسمنده ٢٧° عرض جنوبى ايله ١١٢° طول غربيده منفرد بر آطه اولوب، محيط دائره‌سى ٢٥ كيلومتره و اهاليسى ٢٠٠٠ كشيدر. بونلر متناسب‌الاعضا و ذكى آدملردر.

وبار { يمنك شرق جهتنده ونجران ايله حضرموت وشحر ومهره آره‌لرنده واسع بربر اولوب، نسناسلر وجسيم قبيلانلرله مسكون اولديغى، ووقتيله قوم عاد اوطاننده معمور برايكن قهرالهى‌يه دوچار اولديغى كتب عربيه‌ده مسطوردر. دهنانك جنوب غربى قسمندن عبارت اولديغى آكلاشيلور . حقنده بك چوق خرافات منقولدر.

وتر { (Vetter) اسوجده (غوتيه) خطه‌سنك قسم شماليسنده و (وتر) كولنك ٣٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق لينكوپينغ، اسقارابرغ، يونكوپينغ، واوربرو ايالتلرى آره‌سنده بركول اولوب، بويى ١١٠ واكى ٣٠ كيلومتره‌در. فضلهٔ مياهى آيانى اولان (موتاله) نهرى واسطه‌سيله بالطيق دكيزينه دوكيلور . (وتر) كوليله دخى (كوتا) جدولى واسطه‌سيله اختلاط ايدر.

وثيمه { (ابويزيد — بن موسى بن الفرات الوشاء) مشاهير مورخيندن اولوب، بودخى واقدى كبى خلافت جناب صديقده طار ارتدادى ارتكاب ايدن اهل ردەنك احوالى مفصلاً يازمش؛ وبوكتابى بك مقبول ومعتمد فيه اولوب، بيوك بر شهرت قزنمشدر. فارسك (فسا) شهرندن اولوب، (وشى) ديدلن ابريشمدن معمول اتواب تجارتيله مشغول اولديغندن، وشاء لقبيله شهرت بولمشدر . تجارت طريقيله وطنندن بصره‌يه واورادن مصره، بعده اندلسه كيده‌رك، ينه مصره عودت، و٢٣٧ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر .

وجودى { عثمانلى شعراسندن ايكى كشينك مخلصى اولوب، برنجيسى (محمد —) ديار قره‌مانده‌كى دارنده‌ليدر. اونجى قرن هجريده ظهور ايدوب، ابتدا طريق تدريسه سالك ايكن، بعده زمانله شامه عزيمت ايتمشدى. « خيال يار » عنوانيله برمنظومه‌سى واردر، كه شو بيت اوندندر.

يته اول خالق زمين وزمان
قلدى باغ جهانى حشر نشان

— ايكنجيسى (مصطفى —) استانبولده استنبه‌لى اولوب، يكيچرى قلمنه مداوم ايدى. آفيون ترياكيلكنه مبتلا اولوب، ١١٣٠ ده ١٨ ياشنده ايكن، طاعوندن وفات ايتمشدر . شو بيت اونكدر :

نى كبى دستنده نالان ايلر انسانى اجل
تكيهٔ دنياده عريان ايلر انسانى اجل

وجيه‌الدين مسعود { سربداران ملوكنك ايكنجيسى اولوب، خواجه فضل‌اللهك اوغلى و مؤسس دولت اولان خواجه عبدالرزاقك برادر بدر . ٧٣٨ تاريخنده برادرنى قتل ايله، ملكنى ضبط ايدوب، طغا تيمور خانله ايتديكى جنكده غالب كلكله، توسيع ممالك ايتمش ايسه‌ده، بعده كرت ملوكندن معزالدين حسين طرفندن مغلوب اولمش ايدى . ٧٤٥ ده رستمدار وفيروز كوهى ضبط ايتمش ايسه‌ده، بومحاربه‌دن اثناى معاودتنده رستمدار عسكرينك بوصيسنه دوشوب، عسكرينك قسم اعظميله برابر اتلاف اولنمشدى . مدت حكومتى ٦ سنه ايله ٤ آى اولمشدر .

وحدت { (جمال‌الدين) شيخ محمد حزينك جد اعلاسى علما وادبادن برذات اولوب، برچوق تأليفاتى واردر ، باشليجه‌لرى بروجه آتيدر : « معراج‌نامه »، ابن سينانك كليات قانونه فارسى شرح ، فارابينك فصوصنه شرح ، ديوان منشآت ، ٢٠٠٠ بيتى حاوى ديوان اشعار .

وحشى { (مولانا —) ايران شعراسندن اولوب، يزديدر. ٩٩٢ ده وفات ايتمشدر . « ناظر ومنظور » و « خسرو وشيرين » عنوانلريله ايكى منظومه‌سى وديكر بعض آثارى واردر .

وخاب { بلاد اترا كدن (ختل)ك اوته‌سنده و (بست) قربنده برمملكت اولوب، مسك ايله كومش وآلتون معدنلرينك كثرتيله مشهور اولديغى جغرافيون عرب آثارنده مسطوردر. پاميرده وبدخشانك شرق جهتنده واقع

اولوب، شمدیکی خریطه‌لرده (وخان) اسمیله مقید اولان خطه‌نك عینی اولسه کرکدر.

وخش { آسیای وسطیده پامیرك شمال غربی جهتنده جیحونك صاغ تابعلرندن برنهردر،که ٤٠٠٠ متره قدر ارتفاعی اولان موز طاغندن ترکستان شرقی‌یه طوغری آقان (تاریم) منابعندن ایکی اوچ کیلومتره‌لك مسافه‌ده نبعانله، غربه طوغری آقه‌رق، بعده (قزیل صو) ونهایت (سرخ آب) اسملرینی آلیر. مجراسی تقریباً ٧٠٠ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، هیچ برطرفی سیرسفائنه صالح دکلدر. وادیسی پك منبت اولوب، نهرك صوبی حاوی اولدیغی آلتون توزیله مشهوردر. — یاقوت حموی بو اسمله بلخ نواحیسنده واقع ختلان ناحیه‌سنده بر بلده اولدیغنی بیان ایدیور. نهرمذکورك کنارنده بولنمش اولسه کرکدر.

وداعی { [«کاتب بن وداعه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ودان { آفریقای غربیده صحرای کبیرك غرب جنوبی جهتنده ٢١°٥' عرض شمالی ایله ١٣°٣٠' طول غربیده و (اضرار) جبالنك شرقنده منبت بر وادی داخلنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی ومشهور خرماسی واردر. ٢٣ تاریخ هجریسنده عمرو بن العاص طرفندن بسر بن ارطاة مأمور اولوب، ودانی فتح ایتمش ایکن، بعده اهالیسی نقض عهد ایتمکله، ٤٦ ده نافع بن عقبه کیده‌رك، یکیدن فتح ایتمشیدی. بکری بو بلده‌نك (دلباك) و (بوصی) اسملریله ایکی قصبه‌دن مرکب وسهمیون وحضرمیون اسملریله عربدن ایکی قبیله ایله مسکون اولدیغنی، وبوایکی قبیله آره‌سنده مخاصمات اکسیك اولمدیغنی بیان ایدیور.

ودای { سودان وسطیده چاد کولنك شرقنده بیوك برخطه وبر امارت اسلامیه اولوب، شرقاً دارفورله، جنوباً نیام نیام مملکتیله، غرباً چاد کولیله وقانم مملکتیله شمالاً دخی بورکور ویا تیبستی دیارلریله محدوددر. ٨°٢٠' ایله ١٨°٢٠' عرض شمالی و ١٣°٢٠' ایله ١٩°٣٠' طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. حدودی تماميله معین اولمدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سنك تماميله تعیینی ممکن دکل ایسه‌ده، ٤٤٥٠٠٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنوب، ٢٦٠٠٠٠٠ اهالی ایله مسکون اولدیغی مظنوندر. شمال طرفلری قورو اولوب، یاغمورلری سیرك ومیاه جاریه‌سی همان مفقود اولدیغی کبی، قسم جنوبیسی دخی قانم وبورنو کبی منبت ومعمور اولمیوب، باشلیجه اوچ نهری واردر. بونلردن (بحرالغزال) حدودغربیه‌سنی بالتفریق چاد کولنه، (باطه) نهری (فیتری) کولنه، بحرالسلامه دخی نفس ودای ایله بوکا تابع (دار رونغه) آره‌سنده آقه‌رق (ایرو) کولنه دوکیلور. شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری آقان بو انهارك اوچی‌ده یالکز یاغمور موسمنده آقیورلرسه‌ده، سائر موسملرده دخی وادیلرنده طوپراق یاریم ونهایت بربچق متره قازیلنجه، صو چیقار. بو قوراقلقدن طولایی طوپراغی بالطبع پك منبت اولمیوب، باشلیجه داری حاصل اولور. قیون، کچی وصیغیر کبی حیوانلریله دوه‌لری چوقدر. بیکیرلرینك جنسی پك عالیدر. فیللری، ایکی بوینوزلی کرکدانلری ودوه قوشلری چوق اولوب، بونلرك دیش وبوینوز وتویلرندن خیلی اخراجاتی واردر. اهالیسنك برقسم عظیمی خالص ویا ملز حالنده عرب وقصوری قبائل مختلفه‌یه منسوب زنجیلردر. تجارت عربلرك النده اولوب، نیل اسکله‌لریله واطرافده‌کی ممالکه خیلی آلیش وبریش ایدرلر. طرابلس غرب وبنغازی کاروانلری دخی ودایه آمدشد ایدرلر. حکومت باشنده نوبه‌لی برسلاله‌یه منسوب برآدم اولوب، برمجلس مشورتی واحکام شرعیه‌یی اجرایه مأمور علمای و ٧٠٠٠ عسکری دخی واردر. کافهٔ اهالیسی مسلم اولوب، صلابت دینیه ایله متصف اولدقلرندن، سودانده نشر اسلام خصوصنده چوق غیرتلری وقوع بولمقده‌در. مرکز (آبشر) قصبه‌سی اولوب، واره، میدوغو، قانفه، قودوغوس، دوناس اسملریله برقاچ معموره‌سی دخی واردر.

ودین { (Vidin) بلغارستانك شمال غربی جهتنده وصوفیه‌نك ١٦٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده وقلفاتك قارشیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ١٣٧٤٠ اهالیسی، بلغارستان امارتنك تشکلنده هدم ایدلمش اسکی استحکاماتی و ذخیره و شراب وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. مقدما دها

بیوك اولوب، اهالیٔ مسلمه‌سندن چوغنك هجرتی اوزرینه، نفوسی آزالمشدر. — ودین سنجاغی بلغارستانك اك شمال غربی سنجاغی اولوب، شمال غربی جهتندن، غرباً وغرب جنوبی طرفندن صربیه حدودیله، شرقاً لوم‌پلانقه سنجاغیله، بنه شرقاً وشرق شمالی طرفندن دخی بلغارستانی رومانیه‌دن آیران طونه مجراسیله محدوددر.

ورانیسلاس { (Vratislas) بو اسمله چهستانده ایکی کشی حکم‌سوروب، برنجیسی ۹۱۵ دن ۹۳۰ تاریخنه‌دك چهستان دوقه‌سی وخرستیان دوقه‌لرینك برنجیسی بولنمشدر. — ایکنجیسی ۱۰۶۱ ده بنه دوقه عنوانیله، چهستان تختنه چیقمش ایسه‌ده، ایمپراطور دردنجی هنری‌یه ابتدیکی امداده مکافاةً ۱۰۷۶ ده قرال عنوانی آلمش، وایمپراطوره داماد اولمشدی. ۱۰۹۲ده وفات ایتمشدر.

ورّاده { مصر ایله شام بیننده قوملرله بتاقلقلر آره‌سنده وقتیله معمور وبیوك بر قصبه اولوب، مصره مکتوب کوتورمکه مخصوص اولان معلم کوکرجینلر یله مشهور ایکن، بعده خراب اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ورّاق { (ابو المعالی سعد بن علی الانصاری الخزرجی الحظیری) مشاهیر ادبادن اولوب، (دلال الکتب) لقبیله ملقبدر. بغداد قربنده‌کی (حظیره) ده دنیایه کلمش، و ٥٦٨ ده وفات ایتمشدر. باخرزینك «دمیة القصر» عنوانیله ثعالبینك «یتیمة الدهر» بنه یازدیغی ذیله «زینة الدهر وعصرة اهل العصر» عنوانیله بر ذیل یازوب، برچوق شعرانك احوال واشعارینی درج ایتمشدر. «لمح الملح» عنوانیله بر کتاب معتبری وکندیسنك دخی برچوق اشعاری واردر.

ورّاق { (ابو الحسن محمد بن عبدالله) مشاهیر نحویون اولوب، جرمینك «مختصر» بنه «کتاب الفصول فی نکت الاصول» عنوانیله بر بیوك و «کتاب الهدایة» عنوانیله برده کوچك شرح یازمشدر. (ابن الوراق) دیمکله معروف اولان مشاهیر نحویون وقراء ومفسریندن (ابو الحسن محمد بن هبة الله) دخی صاحب ترجمه‌نك تورونیدر.

وراقروز { (Vera_Crus) مکسیقه‌نك ساحل شرقیسنده ومکسیقونك ۳۷۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق همنامی اولان جمهوریتده بر قصبه واسکله اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، قارشیسنده بر آطه‌نك اوزرنده متین استحکاماتی، پك صیجاق وآغر هواسی وپك ایشلك تجارتی واردر.

— وراقروز جمهوریتی مکسیقه کورفزی ساحلنده ممتد طار واوزون بر یر اولوب، شمالاً تاماولیپاس، غرباً سان‌لویی پوتوزی، هیدالغو وپوئبلا، جنوباً اوآخاق، غرباً دخی شیاپه وتاباسقه جمهوریتلریله ومکسیقه کورفزیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۰۹۳۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۸۵۵۹۷۵ کشیدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، ساحل بونجه اوزانان طار براووه‌دن اعتباراً درجه درجه کسب ارتفاع ایدر. اك بویوك طاغلری وراقروز قصبه‌سنك اوسته‌ده یعنی شمال غربیسنده بولنیور. انهاری پك چوق اولوب، آنجق منبعلری قریب ومجرالری قیصه‌در. هواسی ارتفاعه تابع اولوب، تمامه‌سی حکمنده اولان ساحلدن جبالك صرتنه‌دك بتون هوالره تصادف اولنور. طوپراغی پك منبت اولوب، ارتفاع و هواسنه کوره مختلف محصولات واشجار واثمار ویریور. هواسنك آغرلغیله برابر مکسیقه‌نك اك کوزل واك زنکین یری اولوب، سواحلنده برقاچ ئوی ولیمانی وبرقاچ دمیریول خطی دخی واردر. مرکزی (جالاپه) قصبه‌سیدر.

وَرالیز { بلخ ایله خلم بیننده و بلخدن اوچ، خلمدن ده ایکی کونلك مسافه‌ده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

وَرامین { ری ایله اصفهان آره‌سنده وریدن ۳۰ میل مسافه‌ده برقصبه ایدی.

وَراوی { آذربیجان طاغلرنده اربیل ایله تبریز آره‌سنده صولری وخیراتی چوق بر قصبه‌جق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

وَرتَنیس { بلاد بربرده وافریقیه ناحیه‌سندن بحر جنوبده بر قصبه اولوب، صنهاجه قبائلندن (مداسه) قبیله‌سنك مماکنی اولدیغی

دخی « معجم البلدان » ده مسطوردر. بو تعریفه کوره بحر محیط آطلاسی ساحلنده بولنمش اولسه کرکدر.

ورتومنه { (Vertumne) اسکی روماليلر واتروسقلر عندنده نباتات و باغچه لر الهی زعم اولنوب، میوه لر الهه سی زعم اولنان (پومونه) نك زوجی عد اولنوردی. اوتلرله مکلل والنده میوه لر طوتار برکنج صورتنده تصویر ایدرلردی.

ورثان { آذربیجانك بتوننه ویا بر قسمنه ویریلن اسمدر.

ورجلان { افریقیه ایله بلاد جرید بیننده خرماسی و عمارتی چوق بر مملکت اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطوردر.

ورچلی { (Verceil, Vercelli) ایتالیانك نوواره ایالتنده و تورینونك ٧٦ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، نباتات باغچه سی، خسته خانه سی وایپك منسوجاتی واردر. اسکی بربلده در.

وردون { (Verdun) فرانسه نك موزه ایالتنده و پاریسك ٢٤٤ کیلومتره شرقنده اوله رق موزه نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١٤٦٨ اهالیسی، استحکاماتی، داخلی مکتبی، موزه سی ومسکرات، رچل وسائره فابریقه لری واردر.

وردان { (Vardane) ایرانك اشکانیان ملوکندن اولوب، ٤٤ تاریخ میلادیسنده پدری اوچنجی اردوانه خلف اولمش؛ و بکنی کودرز ایله محاربه ایدوب، غالب اولدقدن صکره ٤٧ تاریخنده کندی ضابطلرندن بری طرفندن قتل اولنمشدر. عراقده سلفکیه شهرینی ضبط، و (طیسفون) شهرینی تأسیس ایتمشیدی.

— ساسانیان زماننده دخی بو اسمله اشکانیان بقایاسندن بر امیر قافقاسیه جهتنده ٤١٥ تاریخ میلادیسندن ٤٤٢ تاریخنه دك حکم سورمش؛ و تاریخ مذکورده ملکی ایرانیلرك ضبطنه چکمکله، کندیسی خرستیانلغی ترکله، دین زردشته رجوع ایتمشدر.

ورسای { (Versailles) یاخود ورسالیه فرانسه ده پاریسك ٢٣ کیلومتره جنوب غربیسنده (سینه ـ مع ـ اوآزه) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، ٥١٦٧٩ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، طوپجی مکتبی، موزه اتخاذ اولنمش جسیم ومصنع برسرایی وبونك اوکنده واسع تعلیمخانه سی، باغچه لری مکمل دیکر ایکی سرایی، پك واسع وصنعی کوللرله اورمانلری متعدد استادانه هیکللری حاوی روضه سی، پك مزین بر عمومی لیمونلغی، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه سی، اسلحه، ساعت، شال، وسائره فابریقه لریله دوکمخانه لری وفدانلقلری واردر. وقتیله آوجیلرك محل ملاقاتی اولوب، اون دردنجی لویی طرفندن شهر حالنه قونیله رق، توسیع وتزیین اولنمشدر. برچوق وقایع سیاسیه نك محلی اولوب، ١٨٧١ دن ١٨٧٨ تاریخنه دك فرانسه مجلس مبعوثانی اوراده انعقاد ایتمش؛ و فرانسه پروسیه محاربه سنی متعاقب آلمانیه ایمپراطورلغی ورسایده رسماً اعلان اولنمشدر.

وَرَقه { (بن نوفل بن اسد بن عبدالعزی بن قصی القرشی) ام المؤمنین خدیجة الکبری (رضها) نك عمزاده سی اولوب، اسلامنده اختلاف واردر. کندیسی دین عیسی (عم) ه تابع اولوب، انجیل شریفی عربی یه ترجمه ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. فخر کائنات (علیه اکمل التحیات) افندمز حضرتلرینك جبریل امین کورینمکه باشلامغله، حضرت خدیجه یه بیان حال بیوردقلرنده، حضرت مشارالیها، کتب مقدسه حقنده کی معلوماتیله مشهور اولان بو ذاته مراجعتله، استیضاح مسئله ایتمش؛ و ورقه جبریل امین اوله جغنی تبشیر ایلمش ایدی. بو وجهله نبوتلرینی تصدیق ایتمش ایسه ده، اظهار دعوت بیورلدقده، برحیات دکلیدی. مع هذا ایمانی حقنده بعض احادیث شریفه مروی اولمغله، صحابه دن عد اولنه کلمشدر.

ورموت { (Vearmouth) انکلتره نك دوورهام ایالتنده (ور) نهرینك منصبی قربنده وایکی کنارنده برشهر اولوب، ٢٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ورمونت { (Vermont) ممالك مجتمعه نك شمال شرقی جهتنده کی جماهیرندن اولوب، شرقاً نیوهامپشیر، جنوباً مساچوست، غرباً نیویورق حکومتلریله، شمالاً دخی قناده حدودیله محدود اولدیغی حالده، شمالدن جنوبه ممتد

طار و اوزون بر بردر، وجنوبه طوغری کیتدکجه طارلاشیر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٧٧٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٢٤٢٢ کشی اولوب، بهر مربع کیلومترهیه ١٣ کشی دوشر. (فرمن مونتن) یعنی «یشیل طاغ» اسمیله بر جبل شمالدن جنوبه ممتد اولوب، مملکتك اسمی دخی بو طاغك فرانسزجه اسمندن مأخوذدر. بونك اك یوکسك محلی ١٣٥٠ متره ارتفاعنده‌در. (قونکتیقوت) ایرماغی حدود شرقیه‌سنی آیره‌رق جنوبه طوغری آقفله، جبل مذکورك شرق اتکارندن اینن چایلر بوکا، وغربی اتکارندن اینلر نیویورق حکومتنده‌کی نهر وکولره دوکیلور. هواسی صغوق ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی اورته حالده اولوب، مرعالری و اورمانلری دها زیاده‌در. محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، پتاته وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. اك کثرتلی معدنلری دمیر ایله قورشون اولوب، مرمر، یشم وسائر احجار اوجاقلری‌ده چوقدر. تجارتی پك اینشلك اولوب، مخرجی نیویورق‌شهریدر. سیرسفائنه صالح انهار و جدوللری وجنوبدن شماله بوینه ممتد ایکی بیوك دمیریول خطیله برخیلی‌شعبه‌لری واردر. مرکزی (مونپلیه) در.

ورمیو { ریو — (Rio Vermejo) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که بولیویه‌نك قسم جنوبیسنده (قوردیلیره اینتریور) سلسلهٔ جبالندن نبعان ایله، جنوب شرقیه طوغری جریان، وآرژنتین جمهوریتنه دخول ایله، بیوك شاقو تعبیر اولنان صحرای‌کبیری‌شق، ومتعدد قوللره‌بالانقسام، برطاقم واسع بتاقلقلر تشکیل، وجنوبدن کلن (مادریون) نهرینی اخذ ایله، ١١٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پارانا) ملتقاسنك اوست طرفنده ٢٦° ٣′ عرض جنوبیده (پاراغوآی) ایرماغنه قاریشیر. قوراقلق موسمنده صویی آز اولوب، فیضاننده مجراسی اطرافنده‌کی اووه‌لری باصار.

ورنه { (Vernet) بو اسمله بابا، اوغل و نورون اوله‌رق فرانسه‌ده اوچ مشهور رسام کلمشدر: برنجیسی ١٧١٤ده اوورنیه‌ده طوغوب، ١٧٨٩ ده وفات ایتمشدر. ایکنجیسی ١٧٥٨ ده بوردوده طوغوب، ١٨٣٦ ده متوفی اولمشدر. اوچنجیسی ١٧٨٩ ده پارسده طوغوب، ١٨٦٥ ده فوت اولمشدر. بر چوق آثار استادانه‌لری باقیدر.

وروس { (Verus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، مارق آورل ایله براز آنطونینك اوغلقلرندن اولمغله، اشبو آخرت‌قرداشنك قعودنده حکومته تشریك ایدلمش، ودامادی اولمش ایدی. ایرانه قارشی عسکر سوق ایدوب، طیسفونی ضبط ایتمش، وبعده ١٦٩ تاریخ میلادیسنده ٣٩ یاشنده فجأةً وفات ایتمشدر.

ورونه { (Vérone) ایتالیانك وندیك‌خطه‌سنده و وندیکك ١٠٨ کیلومتره غربنده اوله‌رق (آدیج) نهری اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٧٠٠٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، کوزل برمیدان وباغچه‌سی، خیلی آثارعتیقه‌سی، برقاچ سرایی، بر طاق‌ظفری، رومالیلردن قالمه بر تیاتروسی، علوم و فنون جمعیتی، رسم وزراعت آقادمیه‌لری، داخلی مکتب اعدادیسی، لسان یونانی‌یه مخصوص مکتبی، ایپك اقمشه، چوخه، بز، شانت فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. موقعی پك کوزل ایسه‌ده، شهرك ایچی قسوت انکیزدر. پك اسکی بر شهر اولوب، بر چوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

— ورونه ایالتی وندیك خطه‌سنك منتهای غربنده واقع اولوب، شرقاً ویچنچه وپادووه، جنوباً فراره، جنوب غربی طرفندن مانتووه، غرباً برشیه ایالتلریله شمالاً دخی اوسپجره‌حدودیله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٩٣ و اکی ٤٠ کیلومتره اولوب، ٣٧٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، شمال جهتنده آلپ طاغلرینك اتکلری ممتد اولور. (آدیج) نهری ایالتی بوینه شق ایدوب، اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدر. (مینچو) نهری‌ده حدود غربیه‌سنده‌کی (غارده) بیوك کولندن چیقوب، برآز مسافه‌ده حدودینی آیرر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره وسائر محصولاتی واردر. حیوانات اهلیه‌سی وآوی چوق اولوب، کوله ونهرلرده بالیغی چوقدر. باقیر وکبور

معدنلریله مرمرلری، آلچیسی و اورایه مخصوص بشیل بر لوله‌جی چاموری واردر.

ورویه { (Verviers) بلچیقه‌نك (لیژه) ایالتنده ولیژه‌نك ۳۲ کیلومتره شرقنده برشهر اولوب، ۲٤۰۰۰ اهالیسی، داخلی مکتبی، مشهور چوخه و بتاق فانله‌سیله صابون وسائره فابریقه‌لری واردر.

وزول { (Vesoul) فرانسه‌ده پارسك ۳٦۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بوقاری ساؤنه ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۸۱۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، کتبخانه‌سی، زراعت جمعیتی، نمونه فدانلغی، کوزل تفرجکاهلری، بعض فابریقه‌لری وجوارلرنده میاه معدنیه‌سیله بر طاقم غریب مواقعی واردر.

وزوو { (Vésuve) ایتالیاده ناپولینك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده مشهور بر برکان یعنی ینار طاغ اولوب، ارتفاعی ۱۱۹۰ متره و محیط دائره‌سی ٤۰ کیلومتره‌در. آغزی ۱۱۵ متره درینده‌در. بری (سومه) و دیکری (اوتویانو) اسملریله ایکی تپه‌سی واردر. پك صرب ایسه‌ده، ۱۸۸۰ تاریخندن بری دیشلی بر دمیر یول ایله چیقیلیر. انکلرینك آشاغیلری مزروع اولوب، فوق‌العاده منبتدر. (لاقریما قریستی) اسمیله مشهور اولان نفیس شرابك یاپلدیغی اوزوم دخی اوراده بتیشیر. تاریخك ضبط ایتدیکی زمانلردن بری اك اول ۷۹ نجی سال میلادیده دهشتلی برصورتله آتش پوسکوره‌رك باشلایوب، هرکولانوم، پومپی وسابیه شهرلری لاولرینك آلتنده قاله‌رق، محو ونابدید اولمش؛ واو وقتدن بری ۵۰ دفعه پاتلامشدر. دائمی صورتده دخی آغزندن طومان چیقاره (وزوو) ك ناپولی کورفزی وشهریله برابر ابراز ایتدیکی منظره پك لطیف اولوب، رسامله سرمایه اوله کلمشدر.

وزیر { (شیخ علی بن قاضی معین‌الدین) هندستان شعراسندن اولوب، بلکراملی وصدیقی‌النسبدر. شو بیت اونکدر:

من سجده وتسبیح وعبادت نشناسم
از یاد تو غافل نشوم طاعتم اینست

وزیرالنساء { هندستان شاعره‌لرندن ادیبه و عالمه بر قادین اولوب، شاهجهان آبادلیدر؛ وقادینلره تدریس علومله مشغول بولنمشدر. وزیر تخلص ایدردی. شو بیت جمله اشعارندندر:

دلم از کوچهٔ آن زلف دوتا باز آمد
رفته بود آنچه زما باز بما باز آمد

وزیر کوپریسی { [«کوپری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وزیره { یمنده تعزقربنده بربلده اولوب، مشاهیر فقها و مؤلفیندن عبدالله بن اسعد الوزیرینك وطنی بولنمشدر.

وسپاسیان { (Vespasien) روما ایمپراطورلرندن اولوب، نرون زماننده آفریقا والیسی ایکن، فلسطینك ضبطنه مأموراولمش؛ وقدس‌شهرندن ماعداسنی فتح ایتمش اولدیغی حالده، منحل قالان ایمپراطورلغی، کندیسی برکونه تشبثده بولنمقسزین، ٦۹ تاریخ میلادیسنده عسکری طرفندن اعلان اولنمش؛ واوغلنی فلسطینك ضبطنه دوام ایتمکه بالتوکیل، بلا ممانعت رومایه داخل اولمش؛ وغالیا و برتانیه جهتلرنده اعادهٔ اسایشله برابر، آسیای صغیرده بعض یرلرضبط ایلمش ایدی. فعال برآدم‌اولوب، «روما ایمپراطوری آیاقده جان‌ویرملیدر» دیردی؛ و۷۹ تاریخنده خسته‌لنوب، جان ویره‌جکنی حس ایدنجه، آیاغه قالقمش ایدی.

وسپریم { (Vesprim) مجارستانده بوده‌نك ۹۸ کیلومتره جنوب غربیسنده و (سد) نهری اوزرنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی ورهبانه‌مخصوص مدرسه‌سی‌واردر. دفعاتله‌عثمانلیلرك ضبطنه کچمشیدی.

— وسپریم ایالتی طونه‌نك اوته‌سنده وراب، قومورن، استول وایسمبورغ، شومك وآزنبورغ ایالتلریله محاط اولوب، بویی ۱۱۰ واکی ۸۰ کیلومتره واهالیسی ۲۳۸۰۰۰ کشیدر. بالاتون‌کولی حدودنده بولنیور.

وستا { (Vesta) اساطیریونانیه‌ده زمان‌الهی زعم اولنان زحل‌ایله (ریا) نك قیزی برمعبودهٔ موهومه‌اولوب، خانه‌لرك‌اوجاغنه‌وارضك داخلی آتشنه وعلی‌الاطلاق ارضه مؤکله زعم اولنوردی. ایران اساطیرندن مأخوذ اولدیغی

مظنون اولان بو بریتك عبادتی پلاسجلر وروماليلرله
یونانیلرجه مرعی اولوب، خانه‌لرده وعائله‌لرداخلنده
عبادتی اجرا اولنوردی . ابتدای امرده هیكلی
اولمیوب، بونك نامنه آتشه طاپارلری . بعده گوزل
اكن جدی بر قادین صورتنده تصویر اولنه‌رق،
النده برعصا وياننده آتش ترسیم اونوردی .
رومانه‌وستانك علاقه‌لی اولان آتش آتشكده‌لرك كی
كبی اصلا سوندیرلمزدی .

وستفاليه { (Westphalie) آلمانیه‌ده بروسیه قراللغك ایالات غربیه‌سندن
اولوب، شمالاً هانووره، شرقاً ینه هانووره ایالتیله
و برونسويق دوقه‌لغی وهسه ایله جنوباً والدك
پرنسلكیله وناسوایله، غرباً رین ایالتیله، غرب شمالی
طرفندن دخی فلمنك حدودیله محدوددر . مساحهٔ
سطحیه‌سی ۲۰۲۰٦ مربع كیلومتره اولوب ،
۲۷۰۰۲۵۰ اهالی ایله مسكوندر، كه بهر مربع
كیلومتره باشنه ۱۳۲ كشی دوشر . جنوب جهتی
طاغلق اولوب، شمال طرفی دوزدر . طاغلری آز
مرتفع اولوب، الك بیوكاری جنوب غربی كوشه‌سنده
واقع (روتار) طاغیدر . جنوب قسمی (رین)
وشمال جهتی (امس) و (وسر) ایرماقلرینك حوضه‌
لری داخلنده اولوب، رین ایرماغنه دوكیلن انهارینك
باشلیجه‌لری : (رور) واوكا تابع (موهنه) و (لنه)
ایله (لیپه) نهرلریدر . (امس) ایرماغی ایالتك شمال
شرق قسمنی جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری
شق ایله برقاچ چای آلدقدن صكره ، هانووره‌یه
كیرر . (وسر) ایرماغی ایسه بروقت حدودشرقیه‌
سنی تعریق ایتدكدن صكره ، ایالتك ایچنه كیروب،
بعض چایلرینی آلیر . غرب جهتنده برقاچ كوچك چای
دخی (ایسل) ایرماغنه دوكلك اوزره، فلمنكه كیرر .
بووجهله میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده ، طوپراغی،
بتون آلمانیای شمالینك كی كبی، قوملق وآرمنبتدر .
برمقدار ذخیره‌ایله بشانه، تونون، یونجه وسائره
حاصل اولور . كوروباقیر معدنلری چوقدر . صنایعی
پك ایلری اولوب، بزوسائر پاموق منسوجاتیله جام،
كاغد، مواد دباغیه وسائر معمولاتی و طوموز
پاصدیرمه‌سی چوقدر . ایالت : مونستر، میندن
وآرنسبرغ اسملریله اوچ بیوك سنجاغه منقسم اولوب،
مركز ایالت (مونستر) شهریدر . مقدما دوقه‌لق

و فونتاق عنوانلریله برقاچ حكومته منقسم اولوب،
بروسیه دخی بر پارچه‌سنه مالك ایكن ، ناپولیونك
غالبیق صره‌سنده اونی دخی غائب ایده‌رك، وستفاليه
قراللغی تشكیل اولنمش ایسه‌ده ، ناپولیونك سقو-
طنده بتونی پروسیه‌یه ترك اولنمشدر .

وستمورلاند { (Westmoreland) انكلتره ایالاتندن اولوب، شمالاً
دورهام وقومبرلاند ، شرقاً یورق ، جنوباً وغرباً
لانقاستره ایالتلریله، غرب جنوبیدن دخی ایرلانده
دكیزیله محاطدر . بویی ٦٤ واكی ٤٠ كیلومتره
اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالی ایله مسكوندر . مركزی
(آپنی) در . مشهور كوللری واردر . هواسی
رطوبتلیدر . معدن كوریله، تباشیر، آلچی وپلومبا-
ژین معدنلری چوق اولوب، كلیتلی قورشون قلملر
اعمال اولنور .

وستمینستر { (Westminter) لوندره‌نك محلاتندن اولوب، (تامیسه)نك
صاغ كنارنده واقعدر . وقتیله آیری برشهرایدی .
اهالیسی ۲۰۰۰۰۰ كشیدن زیاده‌در . اسكی بر
مناستریله مشهور اولوب، پارلمنتو دائره‌سی بومناسترك
قربنده‌در . مشهور برمكتبی دخی واردر . اداره‌سی
آیری اولوب ، پارلمنتویه ایكی اعضا كوندرمك
حقنی حائزدر .

وسر { یاخود وزر (Weser) آلمانیه‌نك غرب شمالی جهتنده برایرماقدر، كه
باویره حدودنده نبعان ایدوب (موندن) قربنده
برلشن (ورا) ایله (فولده) دن باالتركب، بونلرك
ایكنجیسنه (ادر) نهری دخی قاریشمش اولدیغی
حالده، بعدالاجتماع (وسر) ایرماغی (هسه) داخلنده
وبعده وستفاليه ایله برونسويق آره‌سنده و نهایت
(هانووره) داخلنده شماله طوغری پك طولامباجلی
برمجراده جریان ایده‌رك، (اولدنبورغ) ك حدود
شرقیه‌سنه واصل اولور ؛ وبو حدودی تعقیب ایله،
(البه) و (امس) منصبلری آره‌سنده بحر شمالینك
برخلیجنه دوكیلور . مجراسی ٥٢٠ كیلومتره اولوب،
باشلیجه تابعلری صاغدن (آلر) ایله (وومه)
وصولدن (دلمه) ایله (هونت) نهرلریدر . منصبنه
چوق قوم دوكر .

وسل { یاخود وزل (Wesel) پروسیه‌نك رین ایالتنده (قلوه) نك ٤٠ كیلو

مثره جنوب شرقیسنده و (لیپه) ایله (رین)ك ملتقاسنده مستحکم برقصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، رینك اوزرنده کوپریسی وخالی وبوك منسوجات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

وسلی (Wesley) انکلتره مشاهیرندن اولوب، (متودیسم) تعبیر اولنان مذهب مخصوصك موجدیدر. ۱۷۰۳ ده (لیقولن) قونتلغنك (ایپوورت) قصبه‌سنده طوغمش؛ وقتولیك مذهبنده طریق رهبانه داخل اولوب، کتب مذهبیه مطالعه‌سیله مشغول اولمشیدی. اوقسفورده برادریله برلکده اون بش کنجك تعلیم وتربیه‌سنی درعهده ایدوب، بونلری هرساعتلرینی بروظیفه‌یه حصر ایده‌جك صورتده منتظم برعمر سورمکه آلیشدیردیکندن، کندیلرینه اسم مذکور تخصیص اولنمشدی. ۱۷۲۹ ده آمریقایه کیدوب، مذهبنی نشره چالیشمش؛ وطقوز سنه صکره انکلتره‌یه عودت ایدوب، مذهبنك اصول وقواعدینی تعیین، و «مجمع» اسمیله برطاقم عبادتخانه‌لر تأسیس ایلمش؛ ۱۷۹۱ ده وفات ایتمشدر. مذهب مذکوره وطب وتاریخ طبیعی‌یه دائر برخیلی تألیفاتی اولوب، کلیات آثاری ۳۲ جلد تشکیل ایدیور. مذهبی انکلتره وآمریقاده خیلی منتشردر.

وسیم (شافعی زاده سید احمد افندی) اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، اسکوبلیدر. شو بیت اونکدر:

باقز اولادی دل مجروحه چشم سیهك
رشتهٔ انفی کسدی کبی تیغ نکهك

وشقه اسپانیه‌ده‌کی (هونسقه) شهرینك اسم عربیسیدر.

وصاف (ملا رشید الدین فضل الله شیرازی) مشاهیر ادبا ومورخیندن اولوب، سکزنجی قرن هجریده یاشامش؛ وملوك ایلخانیه‌دن سلطان محمد خدابنده‌نك منظوری بولنمشدر. سلالهٔ جنکیزیه‌نك تاریخنی یازمشدر، که «تاریخ وصاف» دیمکله مشهور اولوب، فصاحت وبلاغتندن طولایی پك مقبولدر.

وصاف [«عبدالله افندی (وصاف —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وصال (میرزا کوچك) ایران متأخرین شعرا وادباسندن اولوب، اکثر علومدن وفن موسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. شیرازلیدر. بعض فرنکار شهر مذکوردن کچرکن، علم وفضلنی بکنه‌رك، کندیسنی برابرلرنده آلوب، بندر بوشهره قدر کوتورمشلرسه‌ده، شهزاده‌لر خبر آلنجه، کندیسنی اعاده ومکمل معاش تخصیص ایتمشلردی. ۱۲٦۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شبم بمحنت وروزم بصد جفا کذرد
ببین‌که بیتو چسان روزکار ماکذرد

وصالی (قاضی محمد) ایران شعراسندن اولوب، وطنی اولان (ری) ده قاضی ایدی. ۹۳۲ ده وفات ایتمشدر.

— بسطاملی دیکر برشاعرك دخی مخلصیدر.

وصالی اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، برنجیسی آیدینلی اولدیغی حالده، سلطان بایزیدخان ثانی وسلیم خان دورلرنده ادرنه‌ده سرای همایون غلمانلنك معلمی ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت اونکدر:

کوزلرین کوزلر ایکن اولدی کوزی کوزمه دوش
کوز اوجیله کوزدرکن کوزه کوز اولدی فتن
کوزلرك آندی وصالی کوزینی کوزدن دور
دیدکمی کوزه اویوب کوزکی کوزله سن

— ایکنجیسی نیکده‌لی اولوب، طریق علمیه‌یه سالك ایدی. برچوق معمالری واردر.

وصفی اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری سیروزلیدر. شو بیت اونکدر:

عکسی رخسارك سنك بو دیدهٔ خونابده
کوییا برك کل تردر شراب نابده

— دیکری (مصطفی —) تذکره صاحبی قنالی حسن چلبینك عم زاده‌سی اولوب، طریق قضایه سالك ایدی. شو بیت اونکدر:

کشتهٔ خنجر خونریزك ایدرسك سونی
ای کل باغ لطافت سون اولسون می سنی

— اون اوچنجی قرن هجری شعراسندن صوفیه‌لی (رستم وصفی) اسمنده بری دخی واردر.

وصفی (سید عبدالله) هندستان شعراسندن اولوب، دهلی ویا اکبرآبادده ظهور ایتمش؛ واحدادی ترمذ ساداتندن وشاه نعمة الله ولی احفادندن بولنمش ایدی. اکثر خطوطی

كوزل يازمغله ، اكبر شاه وجهانكير زمانلرنده (مشكين قلم) عنوان رسميسنه نائل اولمشدى. بش مثنويسى ومرتب ديوانى واردر. ١٠٣٥ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نى حرف ما كسى ونه كوشى بحرف كس
برهم زدى شمار سؤال و جواب را

وصولى { اوتنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اوچ كشينك مخلصيدر:

برنجيسى منلا چلبى ديمكله معروف محمد افنديدر، كه بدرى جنتمكان سلطان سليم خان ثانينك شهزاده لكلرنده قپوجى باشيلرى بولنمغله، صاحب ترجمه پادشاه مشار اليهك جلوسلرنده بروسه و بعده اوچ دفعه استانبول قاضيسى اولمشيدى. ٩٩٨ ده وفات ايتمشدر. امام طرسوسينك «السراج الوهاج» عنوانلى كتابنى ترجمه، وبعض رسائل تأليف ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ره فرقتده وصولى هر دم
رعد آهمله فلكلر اكيلر

— ايكنجيسى (محمد بك) بجيالى اوجاغنه منسوب جسور وجنكاور وكريم برذات ايدى. مرتب ديوانى واردر. شو بيت اونكدر:

طرز باقيه وصولى يورى اويدر شعرك
ايده كور قاعدهٔ آب حياتى اجرا

— اوچنجيسى (حمزه بك) طريق تدريسه سالك اولوب، شو بيت اونكدر:

يوز سوروب آينكه آغلسه بو ديدهٔ تر
تر دوشر كوزلرمه خاك رهك اى كل تر

وضاح اليمن { (عبد الرحمن بن اسماعيل بن عبد كلال الحميرى) مشاهير شعرادن اولوب، دولت بنى اميه زماننده يمنده شعريله وحسن وجماليله مشهور ايدى. عمر بن عبد العزيز حضرتلرينك قيزى و وليدك زوجه سى (ام البنين) حجه عزيمت ايتديكنده، مقام خلافتده بولنان زوجى شعرايه مشار اليها حقنده شعر سويلمكى شديداً منع ايتمش ايكن، مكهٔ مكرمه ده بولنان وام البنينك نظر تحسين و محبتنه مظهر اولان صاحب ترجمه كنديني طوته ميوب، مشار اليها حقنده غزللر سويلمكه باشلامش؛ وبينلرنده حسيات عشقيهٔ متقابله پيدا اولمغله، وضاح اليمن شامه كيدوب، اوراده محبت وجرأتى ظاهر اولوب، مقدما يمنده (روضه)

اسمنده برمحبوبه يه علاقه سى اولوب، حقنده برچوق اشعارى وازآن جمله مكالمه صورتنده بر قصيدهٔ مشهوره سى واردر، كه باشلانغيجى شودر:

قالت الا لا تلجن دارنا
ان ابانا رجل غائر
قلت فانى طالب غرة
وان سيفى صارم باتر الخ.

وطواط { [«رشيد الدين وطواط» ماده سنه مراجعت بيوريله.]

وغليا { (Veglia) دالماچيه ساحلى قارشيسنده بولنان جزايردن اولوب، قارنرو كورفزى داخلنده واقعدر. بويى ٣٠ واكى ٢٢ كيلومتره اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر. جنوب غربى ساحلنده بنه بواسمله براسكله سى اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى واردر.

وفا { (شيخ مصلح الدين مصطفى بن احمد الصدرى) اعاظم مشايخدن و مظنه كرامدن اولوب، من اصل قونيه لى اولديغى حالده ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى و بايزيد خان ثانى زمانلرنده درسعادتده زهد وتقواسيله ووعظ وارشاديله شهرت بولمش؛ و ٨٩٦ ده ارتحال ايدوب، سليمانيه جامع شريفى جوارنده اليوم اسميله ياد اولنان ميدانه متصل زاويه سى يانشه دفن اولنمغله، تربه سى الى يومنا هذا زيارتكاهدر. بحر احجه عزيمتلرنده ردوس شواليه لرينك الينه اسير دوشوب، قرهمان اوغلى طرفندن فديه ايله قورتارلديغى مرويدر.

وفائى { فرس شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصى اولوب، اك مشهورلرى: (شيخ زين الدين خافئ اكبرآبادى) دركه هندستانده همايون شاه دورى امراسندن اولوب، علم تاريخه وقوف وانتسابى اولمغله، هندستانك فتوحنى مبين مفصل ومعتبر برتاريخ كتابى يازمش؛ واكبرآباده جنته نهرينك اوبر ياقه سنده برمسجد ومدرسه بنا ايتمش؛ و ٩٤٠ ده وفات ايدوب، مدرسهٔ مذكوره خطيره سنه دفن اولنمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

اى كريبانم ز شوقت تا بدامن چاك چاك
بى تو پادر دامن وسردر كريبان چون كشم

وفيق پاشا { (احمد —) متأخرين وزراء عثمانيه دن اولوب، دور جليل پادشاهى زماننده ايكى دفعه باشوكالت مسندينه چكمش؛ وسفارت، مفتشلك ووالبلك كبى منصبلرده بولنمشدر.

فرانسز لسانه وبعض فنونه واقف اولوب، مولیرك مضحکه‌لرینی فوق العاده تقدیر وتحسین ایدنلردن اولمغله، بونلرك برقاچنی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. مشهور «تلماق» کتابنی دخی کامل پاشا مرحومك طمطراقلی ترجمه‌سنه قارشی ساده برصورتده لسانمزه نقل ایلمشدر. الڭ بیوك ونافع اثری «لهجهٔ عثمانی» عنوانلی لسان ترکی لغت کتابی اولدیغی حالده، کرك بونك وکرك اوزبکلر شیخی مرحوم سلیمان افندی نامنه نشر اولنان جغتای لغتنك کندی تألیفاتندن اولدیغنی «لغات عثمانیه» مؤلفی مشهور (رت هاوس) ادعا ایتمکده‌در. صاحب ترجمه‌نك کندینه مخصوص غریب حاللری واردی. ٢٢ شعبان ١٣٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر.

وقش { اندلسده طلیطله اعمالندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. اسپانیوللرك الیوم (اوقانیه) دیدکاری قصبه اولسه کرکدر.

وقعی { (نفسیری زاده عطاءالله افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، طریق قضاده استانبول قاضیلغنه قدر چیقمش؛ و ١١٢٩ ده، ... یاشلی اولدیغی حالده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

برکون اسر نسیم بهار صباح فیض
عزلت نشین کنج غمه فتح باب ایدر
البته روزکار ایله وقعی غبارمز
برآستان عدله واریر انتساب ایدر

وقف کبیر { طربزون ولایت وسنجاغنده و طربزونك غربنده اوله‌رق سنجاغك وسطلرنده برقضا اولوب، شرقاً آقچه آباد، غرباً کوره‌له قضالریله، جنوباً کوشخانه سنجاغیله، شمالاً دخی قره دکیزله محدوددر. مرکزی طربزونك ٣٥ کیلومتره غربنده وساحلده واقع (فول) قریه‌سی اولوب، قضا ٥٥ قریه‌دن مرکب و ٣٢٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی آز منبت اولوب، ذخیره و سبزه ومیوه‌دن عبارت اولان محصولاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایده‌جك مقدارده‌در.

وکسفورد { (Wexford) ایرلانده‌نك لینستر خطه‌سنده ودوبلینك ٩٧ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (اسلانی) نهرینك منصبنده و (سنت جورج) جدولی اوزرنده قونتاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی ودکیز حماملری واردر. — وکسفورد قونتاغی شمالاً ویقلاو، غرباً کیلکنی وقارلوو قونتلقلریله، جنوباً وشرقاً دخی سنت جورج جدولیله محدود اولوب، بویی ٩٠ ووسطی اکی ٣٢ کیلومتره و اهالیسی ١٣٣٠٠٠ کشیدر. کوزل مرعالری و صید ماهیسی واردر.

وَلّاده { اندلس ملوکندن (مستکفی بالله محمد بن المستظهر) ك قیزی اولوب، اندلس ادیبه‌لرینك الڭ مشهوره‌لرندندر. پدری فوت وملکی زیر اولدقدن صکره ادبا وظرفای عصر ایله همبزم اولمغه باشلایوب، علم وادبی وحسن وجمالی حسبیله، کندیسنه تعشق ایتمشلردی. مشاهیر ادبادن ابوالولید ابن زیدون ایله ابوعامر بن عبدون زمرهٔ عشاقندن اولوب، بینلرنده بوندن طولایی رقابت حاصل اولمش؛ ومشهور «رسالهٔ ابن زیدون» بورقابتك محصولی اولمشدر. ولاده چوق یاشادیغی حالده قوجه‌یه وارمامش؛ و ٤٨٠ ویا ٤٨٤ ده وفات ایتمشدر. تاجنده صرمه‌لی نقش ایله یازیلی اولدیغی مروی اولان شو قطعه جملهٔ اشعارندندر.

انا والله اصلح للمعالی   وامشی مشیتی واتیه تیها
وامکن عاشقی من صحن خدی   واعطی قبلتی من یشتهیها

ولادیسلاس { (Vladislas) لهستان وچهستان ومجارستان قرال ورنسلرندن برقاچ کشینك اسمیدر:

لهستانده حکم سورنلرك برنجیسی برنجی قازمیرك ایکنجی اوغلی اولوب، ١٠٨١ ده برادری ایکنجی بولسلاسه خلف اولمش، و ١١٠٢ تاریخنده‌دك دوقه عنوانیله حکومت ایتمشدر. — ایکنجیسی اوچنجی بولسلاسك اوغلی اولوب، ١١٣٨ ده لهستان قرالی عنوانیله پدرینه خلف اولمش؛ و ١١٤٦ ده اسقاط اوله‌رق، ١١٥٩ ده دیار اجنبیه‌ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی اوچنجی میچیسلاسك اوغلی اولوب، ١٢٠٢ ده یالکز بیوك لهستان ایالتنه وارث اولمش ایکن، (بیاض له) ك فراغتی اوزرینه، شونلهستانه قرال انتخاب اولنمش ایسه‌ده، مظالمندن طولایی تبعه‌سی ینه (بیاض له) ی تختنه اعاده ایتمکله،

ولادیسلاس یته بیوك لهستان حاكاكنده قالمش؛ ومتمادیاً اورادن دخی طرد اولنه‌رق، ۱۲۳۳ ده منفاده وفات ایتمشدر. — دردنجیسی اوچنجینك بكنی وفره‌ابك برادری اولوب، بونك وفاتنده وراثت دعواسنه قالقیشان بش كشینك بری اولمغله، ۱۳۰٤ تاریخنده حكومته نائل اولمش؛ و بومرانیه ایله سیلزیه‌یی ضبط ایدوب، لیتوآنیه، براندبورغ و چهستانله وعلی الخصوص توتونیا شوالیه‌لریله طول مدت حرب ایتمش؛ و ۱۳۳۳ ده فوت اولمشدر. — بشنجیسی یاكلون عائله‌سنه منسوب اولوب، ابتدا لیتوآنیه دوقه‌سی ایكن، لهستان قرالاغی وارثه‌سی (هدویجه) یی تزوج ایتمكله، ۱۳۸٦ ده لهستان قرالی اولمش؛ ولیتوآنیه‌یی لهستانله برلشدیرمش ایدی. توتونیه شوالیه‌لرینه غالب كلمش؛ وكندیسنه تكلیف اولنان چهستان قرالاغنی رد ایتمشدی. ۱٤۳٤ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر. — آلتنجیسی بشنجینك اوغلی اولوب، ۱٤۳٤ دن ۱٤٤٤ تاریخنه‌دك حكم سوردكدن صكره، مجارستان قرالاغنه انتخاب اولنه‌رق، لادیسلاس نامنی آلمشدر. — یدنجیسی اوچنجی سیجیسموندك اوغلی اولوب، شجاعت و جسارتله قزاندیغی شهرتنه بناءً، ۱٦۱۰ ده روسلرك بر طاقمی طرفندن چارلغه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، فرقهٔ مخالفه روسیه صندلی‌ٔ حكومته قعودینه ممانعت ایتمش؛ و ۱٦۳۲ ده لهستان قرالی اولوب، چار رومانوفله و قریم تاتارلری وعثمانلیلرله محاربه ایتمش؛ وقزاقلرك قیامی وسیله اتخاذ ایده‌رك، لهستان قراللرینك مربوط بولندقلری قیودی شكست ایله، توسیع دائرهٔ اقتداره چالیشمش ایسه‌ده، موكا نائل اوله‌جغی وقت ۱٦٤۸ ده وفات ایتمشدر.

— چهستانده حكم سورنلردن برنجیسی ۱۱۰۹ دن ۱۱۲٥ تاریخنه‌دك مملكت مذكوره دوقه‌سی اولوب، اولكابی برادری (بورزبووغ) ایله مقاسمه ایتمشیدی. — ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، عمی برنجی (سوبیسلاس) ك وفاتندن صكره ۱۱٤۷ ده تختنه نائل اوله بیلمش؛ وایكنجی اهل صلیب محاربه‌سنه طرف آلوب، برچوق قیاملره دخی مقابله ایتدكدن صكره، ۱۱۷۳ ده عمزاده‌سی ایكنجی سوبیسلاس طرفندن اسقاط اولنه‌رق، اوسنه وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی اوچنجی برزیسلاسك اوغلی اولوب، ۱۱۹۸ ده بدربنه خلف اولمش ایسه‌ده، بش آی صكره حكومتی بیوك برادری (برزیسلاس انوقار) ه تركله، (موراویه) ایله قناعت ایتمشیدی.

— مجارستانده حكومت سورنلر بو اسمك مجارجه صورت تلفظی اولان (لادیسلاس) اسمیله معروف اولدقلرندن، (لادیسلاس) ماده‌سنده ذكر اولنمشلردر.

ولادیقاوقاز (Wladikawkaz) روسیه‌ده قافقاسیه‌نك (ترك) ایالتنده وترك نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی ورسیه‌نك اچ طرفلرینه مربوط دمیر یولی واردر.

ولادیمیر (Vladimir) روسیه‌ده موسقوه‌نك ۲۱۰ كیلومتره شرق شمالیسنده و (قلیازمه) نهری اوزرنده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی ومكتب اعدادیسی واردر.

— ولادیمیر ایالتی شمالاً تور، یاروسلاو وقوستروعه، شرقاً نیژنی نوغورود، جنوباً تامبوف، جنوب غربی جهتندن دخی ریازان وموسقوه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱ ۸٥۳ مربع كیلومتره واهالیسی ۱ ٥٤٤ ۷۳٤ كشیدر. اراضیسی دوز اولوب، (اوته) نهری جنوب شرق قسمنی و (قلیازمه) ایالتك اورته‌سنی شق ایله، حدود شرقیه‌سی خارجنده برلشوب، (وولغ) یه دوكیلورلر. هواسی صووق ایسه‌ده صاغلام اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. اورمانلری و بتاقلقلری چوقدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، بوك وكتن منسوجاتله صابون كاغد و مواد دباغیه اعمال اولنور.

— بو اسمله روسیه‌نك (وواهینیه) ایالتنده وژیتومیرك ۳٥۷ كیلومتره غرب شمالیسنده دخی قضا مركزی برقصبه اولوب، ۱٦۰۰۰ اهالیسی وبز، باصمه، ایپك اقمشه، جام وسائره فابریقه‌لری واردر. اهالیسنك قسم كلیسی یهودیدر.

ولادیمیر (Vladimir) روسیه‌ده بو اسمله ایكی كشی حكم سوروب،

برنجیسی بیوك پرنس عنوانی حائز اولدیغی حالده، «بیوك» و «عزیز» دیمكله معروفدر. برنجی اسویاتوسلاوك اوغلی و (اولغ) ك برادری اولوب، ٩٧٣ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده یالكز نوو-غوروده ارثاً مالك اولمش ایسه‌ده، چوق‌چكمه‌دن مركز دولت اولان (كیف) ی ضبطله، ٩٨٠ ده پدرینك بتون مالكنه متصرف اولمش؛ ولهستاندن غالیچیه‌یی آلدقدن صكره، بالطیق دكیزینه وفینلانده كورفزینه قدر توسیع ممالك ایده‌رك، شرق بلغارلرینی وولغا وادیسنده مغلوب ایتمش؛ وخرسون جمهوریتنی دخی ممالكنه الحاق ایلمشیدی. قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن ایكنجی واسیل ایله یدنجی قسطنطینك همشیره‌لرینی كندیسنه ویرمكه اجبار ایده‌رك، بو مناسبتله خرستیانلغی دخی قبول ایتمش، و تبعه‌سنه‌ده قبول ایتدیرمكه چالیشمشیدی. برطاقم نظامات وضع، وعلوم وصنایعك ترقیسنه جهد ایتمشدر. اون ایكی اولاد براقوب، ملكی بینلرنده تقسیم ایتمش ایسه‌ده، جمله‌سنی كیفده حكم سوره‌جك بیوك پرنسك تحت تابعیتنه قومشیدی. روسلر كندیسنی اعزه‌دن عد ایدوب، تموزك ١٥ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر. ١٠١٥ ده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی برنجینك حفید زاده‌سی اولوب، ١١١٣ ده بیوك دوقه عنوانیله رأس حكومته چكمش؛ و اوغللرینی شرق بلغارلرینه قارشی حرب ایتمكه كوندروب، كندیسی، دامادی بولنان لئونك انتقامنی آلمق اوزره، آلكسیس قومنینوسه قارشی سوق عسكرله، ادرنه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، ایمپراطورك هدیه‌لرینه قارشی طیانه‌میوب، عودت، و ١١٢٥ ده وفات ایتمشدر.

ولاسته { (Vlasta) چهلی قهرمان برقادین اولوب، ٧٣٥ تاریخ میلادیسنده قادینلرك ارككلره حكم وتفوق ایده‌جكلری بردولت تشكیلنه قالقیشمش؛ و (ویدووله) طاغنی مركز اتخاذ ایدوب، اورادن قادینلردن مركب اولان اردوسی اطرافنده‌كی اووه‌لر وكویلرك اوزرینه هجومله، نهب وغارت ایتمكه باشلامشیدی. بو وجهله سكز سنه چهستانه دهشت انداز اولدقدن، وار-ككلرك قادینلره تابعیت ومحكومیتنی موجب برطاقم قوانین وضع ایتدكدن صكره، چهستان قرالی (ویدووله) قلعه‌سنی هجومله آلمش؛ و ولاسته سلاح بدست اوله‌رق میدان حربده اورلمشدر.

ولاشجرد { همدان ایله كرمانشاهان بیننده برقصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

ولایت { (میر شاه ولایة الله) هندستان مشاهیر شعراسندن وكبار مشایخدن اولوب، اله‌آبادلیدر. مدح اهل بیت حقنده برچوق رباعیاتی وبعض لطائفی واردر. بداهةً شعر سویلكه‌ده مقتدر ایمش. شو بیت مستزاد جملهٔ اشعارندندر:

من سنیم و بچـار یارم سوداست　باهر یك یك
اماچه كنم علی است یك قبلهٔ راست　بی شبهه وشك

ولتری { (Velletri) ایتالیـای وسطیده رومانك ٣٤ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٣٥٠٠ اهالیسی وایكی سرایی واردر. اسكی بر بلده‌در.

ولچترین { (Vulcitrin) قوصوه ولایتنك پرشتنه سنجاغنده و پرشتنه‌نك ٢٧ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق قوصوه اووه‌سنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ١٤ جامع ومسجدی، ٢ مدرسه‌سی، رشدیه وابتدائیه مكتبلری، خراب بر قلعه‌سی، اوكندن كچن سیتنیچه نهری اوزرنده یوكسك بر كارگیر كوپریسی ویارم ساعتلق مسافه‌ده دمیر یول موقفی واردر.

— ولچترین قضاسی شرقاً وشرق جنوبی جهتندن نفس پرشتنه قضاسیله، غرباً ایپك سنجاغیله، شمال غربی جهتندن مترووبچه قضاسیله، شمال شرقی طرفندن دخی صربیه حدودیله محدود اولوب، ٢٢٥ قریه‌دن مركب و ٢٥٠٠٠ اهالی ایله مسكوندر، كه بونلرك ٥٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری كاملاً مسلمدر. جمله‌سی آرناود لسانیله متكلمدرلر. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله نفیس الماء آرمود، اریك، شفتالی وسائر میوه‌لرله قاربوز حاصل اولور. اورمانلری چوق اولوب، كراسته‌یه الویریشلی اشجاری واردر. هواسی قیشین زیاده صغوق ایسه‌ده، یازین پك ایبدر.

ولد { (سلطان —) [«بهاءالدین ولد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ولز مالاغه (Velez - Malaga) اسپانیه‌نك مالاغه ایالتنده و مالاغه‌نك ۳۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق آق دکیز ساحلندن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، قورو اوزوم وسائر میوه‌لرله شکر قامشی، قرمیز، ایپك، شراب وسائره اخراجاتی واردر.

ولستین (Velestina) تسالیاده غاوصك تقریباً ۲۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق غلوصدن ترحاله‌یه کیدن دمیریول خطندن یکیشه‌ن شعبه‌سنك آیرلدیغی محل قربنده بیوك بر قریه اولوب، صوك یونان محاربه‌سنده بو قریه‌ده بیوك بر جنك وقوع بولمشدر

ولی الدین (ابو عبدالله محمد بن عبدالله الکاتب) مشاهیر علمادن اولوب، حدیثده بغویك «مصابیح» ینه «مشکوة المصابیح» عنوانیله یازدیغی شرح معتبریله شهرت بولمشدر. بونی ۷۳۷ تاریخنده اکمال ایتمشدر.

ولی الدین افندی (الحاج —) جنتمکان سلطان مصطفی خان ثالث حضرتلرینك دورنده ایکی دفعه مقام مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمادن اولوب، استانبوللیدر. علی الاصول دور مدارسله حلب، غلطه، مصر و مدینهٔ منوره مولویتلرندن صکره ۱۱۶۹ ده آناطولی و ۱۱۷۱ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ وبر مدت مغنیساده منفیاً اقامتدن صکره، عفو اولنه‌رق، درسعادته عودتله، ۱۱۷۳ ده مفتیٔ انام اولوب، بریچق سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوانی اداره ایتمش؛ و ۱۱۷۵ ده عزل اوله‌رق، ایفای حج ایچون جانب حجازه عزیمتنه مساعده اولنمش؛ بعد العوده ۱۱۸۰ ده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش؛ وبودفعه دخی بریچق سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتواده بولندقدن صکره، پك یاشلی اولدیغی حالده، ۱۱۸۲ ده ارتحال ایتمشدر. خط تعلیقده بیوك مهارتی اولوب، برچوق رقعه‌لری واردر. جنتمکان سلطان بایزید خان حضرتلرینك جامع شریفی داخلنده کتب نادره‌یی حاوی بر کتبخانه تشکیل و وقفنی تخصیص ایدوب، بعده اوغلی رئیس العلما محمد امین افندی دخی بر خیلی کتب معتبره علاوه ایتمشدر. جریجی جابری قربنده‌کی تنزهگاهده الیوم اسمیله مسمّا برچشمه دخی یاپدیرمشیدی.

ولی الله هندستان علماسندن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (شاه — دهلوی) «فتح الرحمن»، وایکنجیسی (مولوی — حسینی) «نظم الجواهر» عنوانلریله برر تفسیر شریف یازمشلردر. ایکنجیسنك تاریخ اکمالی ۱۲۳۶ سنه‌سیدر.

ولید صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمی اولوب، الك معروفلری بروجه آتیدر: (ولید بن عبد شمس بن المغیرة القرشی المخزومی) که اشراف قریشدن اولوب، ابوجهلك ابن عمی و دامادی ایدی. فتح مکه وقعه‌سنده ایمانه کلمش؛ و یمامه وقعه‌سنده دیکر ابن عمی خالد بن الولید حضرتلرینك لواسی تحتنده شهید اولمشدر. — (ابو وهب بن عقبة القرشی الاموی) که والده‌سی طرفندن حضرت عثمان بن عفان (رضی الله عنه) ك برادری اولوب، بو دخی فتح مکه کونی برادری خالدله برابر اسلامه کلمش؛ و خلافت جناب ذی النورینده سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه) ك اوزرینه کوفه والیلکنه نصب، و صکره شرب خمردن طولایی عزل اولنمش ایدی. ظرافت و حلم و شجاعتله متصف اولوب، طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. حضرت عثمان ذی النورین (رضی الله عنه) افندمزك شهادتنی وقوعاتنه طرف آلمامش ایسه‌ده، بعده معاویه معیتنده صفینده بولندیغی، و کندیسی مکتوبلریله و اشعاریله حضرت علی (رضی الله عنه) افندمزه قارشی تحریص ایلدیکی مرویدر. صکره رقه‌ده ساکن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. — (ولید بن الولید القرشی المخزومی) که خالد بن ولید حضرتلرینك برادری اولوب، بدر محاربه‌سنده مشرك اولدیغی حالده، عبدالله بن جحشك الینه اسیر دوشمش؛ و برادری طرفندن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه عودتندن صکره اسلامه کلمش؛ و بوندن طولایی کفار قریش طرفندن حبس اولنوب، اذا و جفایه دوچار اولدقدن صکره، خلاص بولوب، مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمش ایدی. فتح مکه‌دن صکره برادری خالد بن ولید (رضی الله عنه) ك نزد جناب نبوی‌یه کلوب شرف اسلامله تشرفنه بو ذات سبب و واسطه اولمشدر.

ولید بنی امیه‌دن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی (ولید بن عبدالملك بن مروان بن حکم) ملوك امویه‌نك آلتنجیسی و آل مروانك

اوچنجیسیدر. ٤٨ تاریخ هجریسنده دنیایه کلوب، ٨٦ تاریخنده پدرینه خلف اوله‌رق، دمشق شامده مسند حکومته قعود ایتمش؛ وزماننده اندلس یعنی اسپانیه وپورتکیز ایله ترکستان جهتندن برچوق یرلر فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه خیلیدن خیلی‌یه توسیع اولنمش ایدی. مدینهٔ منوره‌ده حرم شریفی وقدسده مسجد اقصایی تعمیر وتوسیع ایتدیکی کبی، دمشق شامده مبالغ کلیه صرفیله جامع اموی‌یی تأسیس ایتمشدر. ٩ سنه ایله ٨ آی حکومت سوردکدن صکره، ٩٦ تاریخنده وفات ایدوب، برادری سلیمان خلفی اولمشدی.

— ایکنجیسی (ولید بن یزید بن عبدالملك بن مروان بن الحکم) ملوك مذکوره‌نك اون برنجیسی اولوب، ٨٤ تاریخنده طوغمش؛ و ١٢٥ تاریخنده عمی هشام بن عبدالملکه خلف اولوب، غدار وبدکردار برشخص اولمغله، ١٤ آیلق حکومتدن صکره، کندی عسکری النده مقتول اولوب، عم زاده‌سی یزید بن ولید خلفی اولمشدر.

ولید بن طریف { (الشیبانی الشاری) رؤساء خوارجدن اولوب، هارون الرشید زماننده نصیبین وخابور جهتلرنده خروج ایتمش؛ و ١٧٩ تاریخنده ابوخالد یزید بن مزید الشیبانی یدیله قتل اولنمشدر.

ولیلی { مغرب اقصاده طنجه قربنده برقصبه اولوب، ادریسیلرك جدی اولان (ادریس بن عبدالله بن الحسن بن علی بن ابی طالب) هارون الرشید زماننده بوقصبه‌یه چکیله‌رك، وفاتنه‌دك اوراده یاشامش ایدی.

ولینغتون { (Wellington) انکلتره قوماندانلرندن اولوب، بیوك ناپولیونه قارشی اسپانیه وپورتکیزده واك نهایت (واترلو) محاربهٔ قطعیه‌سنده‌کی مهارت عسکریه‌سیله شهرت بولمش؛ ومحاربهٔ مذکوره‌ده بتون آوروپا عساکر متفقه‌سنك باش قوماندانی بولنمشدر. ١٧٦٨ده ایرلانده‌نك (دونغان قاستله) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥٢ ده وفات ایتمشدر. دها اول هندستانده دخی بولنمش، ودوقه عنوانی احراز ایتمش ایدی.

ونت { (Vénètes) اسلاواقوام قدیمه‌سندن اولوب، ایتالیانك شمال شرقی قسمنی ضبط ایتمکله، خطهٔ مذکوره الی یومنا هذا بونلرك اسمنه نسبتله ونتیا یاخود ونچیا (یعنی وندیك) تسمیه اولنمقده‌در. بالطیق ساحلنده ساکن بولنمش اولان (وند) لرله فرانسه‌نك لیون جهتنده وآسیای صغیرك بافلاغونیه (یعنی قسطمونی) جهتنده بولنمش اولان (ونت) لرك دخی بونلرله همجنس اولملری ملحوظدر.

ونچسلاس { (Venceslas) چهستانده بو اسمله آلتی کشی حکومت سوروب، برنجی وایکنجیلری دوقه و دیکرلری قرال عنوانتی حائز بولنمشلردر: برنجیلری ٩٠٧ دن ٩٣٥ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمش؛ والك اول خرستیان اولوب، بودینی چهستانده نشر ایتمکله، امره‌صره‌سنه یکیرلمشدر. — ایکنجیسی ١١٩١ده یالکز اوچ آی حکومت سورمش، و ١١٩٤ ده محبوساً وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ١٢٢٦ ده پدری طرفندن حکومته تشریك اولنه‌رق، ١٢٣٠ده پدرینه خلف اولمش؛ وبرخیلی وقت آوستریا دوقه‌سیله وچهستانی پایمال ایدن مغوللرله اوغراشدقدن صکره، ١٢٥٣ ده وفات ایتمشدر. — دردنجیسی ١٢٨٣ ده چهستان و ١٣٠٠ ده لهستان قرالی انتخاب اولنوب، ١٣٠١ده مجارستان قراللغی دخی تکلیف اولنمش ایسه‌ده، بوکا اوغلی بشنجی ونچسلاسی تعیین ایتمش؛ وکندیسی ١٣٠٥ ده وفات ایتمشدر. — بشنجیسی دردنجینك اوغلی اولوب، ١٣٠١ ده مجارستان قراللغنه انتخاب اولنمش؛ و ١٣٠٥ ده چهستانده پدرینه خلف اولمغله، مجارستانی باویره پرنسی دردنجی اوتونه برقمش؛ ولهستان تختنه ادعای وراثت ایتمکده ایکن، ١٣٠٦ ده قضاءً وفات ایتمشدر. — آلتنجیسی آلمانیا ایمپراطوری دردنجی شارلك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتی اوزرینه، ١٣٧٨ده لهستان قراللغیله برابر آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش؛ وانواع سفاهاته طالمغله، نهایت برادری (سیجیسموند) وعم زاده‌سی موراویه پرنسی (یوسه) طرفلرندن حبس، وبعده آلمانیه مجلس منتخبی طرفندن تخلیص اولنمش ایسه‌ده، ١٤٠٠ ده ایمپراطورلقدن استعفا ایله یالکز چهستان قراللغنده اجرای حکومتده دوام، و ١٤١٩ ده وفات ایتمشدر.

وند (Vénède) [« ونت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وندیك (Venise, Venezia, Venetia) ایتالیانك شمال شرق جهتنده و آدریاتیق دکیزینك ساحلنده همنامی اولان ایالت وخطه‌نك مرکزی بیوك برشهر اولوب، ۱۵۵ ۴۲۸ اهالیسی، سربست لیمانی، سنت مارق اسمیله بربیوك ودیکر بر قاچ میدانی، طار لکن کوزل دوشنمش سوقاقلری، متعدد مصنع کلیسالری و ایچلرنده بر چوق آثار نفیسه‌سی، اسکی و مصنع بر سرایی، اسکی زماندن قالمه بر طاقم دهشتلی زندانلری، عمومی باغچه‌لریله تفرجگاهلری، یدی تیاترو‌سی، کوزل ریختملری، طوپخانه و ترسانه‌سی، مکتب اعدادیسی، قیزلره مخصوص بر بیوك مکتبی، بحریه وصنایع نفیسه مکتبلری، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی، (آتنه) اسمیله بر دارالمعارفی، آقادمیاسی، ال یازیسیله یازلمش بك چوق کتابلری حاوی بیوك بر کتبخانه‌سی، دوشوك تجارت وصنایعی ومع هذا بوك وایپك منسوجاتله جام، صابون، پیانو وسائره فابریقه‌لریله کراسته، یاغی، صاردلیه، استریدیه وسائره اخراجاتی واردر. وندیك پك غریب برشهر اولوب، دکیز جدوللریله آیرلمش ۷۰ آطه‌نك اوزرنده مؤسس اولمغله، بونلرك آره‌لرنده ۳۲۹ کوپری ایله اختلاط اولنور. اك بیوك کوپریسی ۲۸ متره اوزونلغنده وبر تك کمر اوزرنده‌در. جدوللرده ۹۰۰۰ قدر صندال ایشلیور. ابنیه‌سی کارکیر ومتین ایسه‌ده، اکثری آغر وکار قدیمدر. هواسی خیلی رطوبتلیدر. ۴۵۲ تاریخ میلادیسنده آتیلادن قاچان بعض (ونت) لر طرفندن تأسیس اولنمش؛ و ۶۹۷ ده جمهوریت صورتنده برحکومت مخصوصه ایله اداره اولنمغه باشلامشیدی.

وندیك خطه‌سی (Vénétie) ایتالیانك منتهای شمال شرقیسنده وآدریاتیق دکیزینك شمال غربی ساحلنده بیوك بر خطه اولوب، غرباً لومباردیه، جنوباً میلانزه‌خطه‌لریله، جنوب شرق طرفندن آدریاتیق دکیزیله، شرقاً آوستریا، شمالاً وشمال غربی طرفندن دخی آوستریانك قارنیوله، قارینتیه وتیرول خطه‌لریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴ ۵۴۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۰۸۰۱۵۳ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ۱۲۵ کشی دوشیور. اراضیسی شمال جهتنده طاغلق اولوب، آلپ سلسله‌لری اتکاری ممتد اولور. جنوب و شرق جهتی ایسه دوز وسواحلی آلچقدر. مذکور آلپ جبالندن بر چوق انهار اینوب باشلیجه‌لری: تالیامنتو، پیاوه، برنتو، آدیج وپو ایرماقلریدر. طوپراغی پك منبت و محصولدار اولوب، ذخیره، پرنج وسائر محصولاتی واردر. طاغلرنده اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراسته چیقار. شمدیکی تقسیمات ملکیه‌ده: وندیك، رووینو، اودینه، بلونه، تروزو، پادووه، ویچنجه و ورونه اسملریله ۸ ایالته منقسمدر.

وندیك جمهوریتی (Rép. de Wénise) آوروپاده خیلی وقت سورمش بردولتدر که، مرکزی همنامی اولان شهر اولمق اوزره، ۶۹۷ تاریخ میلادیسنده (دوج) عنوانی حائز بر رئیسك تحت ریاستنده آریجه بر حکومت صورتنده تشکل ایتمش؛ وابتدا شرق ایمپراطورلغنك صورتا تحت تابعیتنده بولنمش ایسه‌ده، اوننجی قرن میلادیده بسبتون اعلان استقلال ایتمش؛ و۹۹۷ده ایستریه و دالماچیه اسکله‌لرینی ضبط، واون برنجی واون ایکنجی قرنده بر قات دها توسیع ممالك ایده‌رك، سفائنی جنوه و پیزه‌نك کیلره اجرای رقابت ایتمکه باشلامشلردی. اهل صلیب زمانلرنده بونلری نقل ایدن باشلیجه وندیك سفائنی اولوب، اجرت مقابلنده اکثریا قصبه‌لر و مملکتلر آلیرلردی. قسطنطینیه‌نك اهل صلیب فرنکلری طرفندن ضبطنده، وندیکلیلر دخی سفائنله بو سفره مشترك بولندقلرندن، شهر مذکورك بر قسمیله آغریبوز، کرید ودیکر برچوق جزایرله مورەنك بر خیلی اسکله‌لری وندیك جمهوریتی الینه کچمشیدی. اون دردنجی قرن میلادی اوائلنده جنوه جمهوریتی دخی شرقده اجرای نفوذه و وندیك جمهوریتنه رقابته باشلادیغندن، همجنس اولان بو ایکی دولت بحریه بیننده برچوق شدتلی محاربه‌لر وقوع بولمش؛ و بونلرك بری اوزرینه وندیك جمهوریتی ایتالیاده قره‌ده اولان ممالکندن واز کچمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، بعده بونلرك بر طاقمنی یکیدن ضبط ایتمشیدی. استانبولك عثمانلیلر طرفندن فتحی وممالك

عثمانیه‌نك توسیعی صره‌لرنده وندیكلیلر قارشی طورمغه چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌میوب، موره اسكله‌لریله آغریبوزی ودیگر جزایرك چوغنی فوت ایتمشلردی. اسكندر بكك وفاتنده آرناؤدلقك بعض اسكله وقلعه‌لرینی و (قاترینه قورنارو) نك وصیتیله قبریسی ضبط ایتمش ایسه‌ده، سلطان سلیم ثانی زماننده قبریس ایله سائر جزایر بحر سفید وسلطان محمد خان رابع زماننده قبریس دولت عثمانیه‌نك ضبطنه چكمش؛ و وندیكلیلرك پك ایلری كوتورمش اولدقلری تجارت دخی آمریقانك وامید بورنی طریقنك كشفی اوزرینه، چوق تدنی ایدوب، برآره‌لق وندیك بسبتون اسپانیه‌نك الینه چكه‌جك اولمشیدی. بیوك بوناپارت محاربتنده وندیك جمهوریتی بیطرف قالمش ایسه‌ده، ١٧٩٧ ده ناپولیون بو مملكتی، ضبط ایتدیكی میلانه‌یه و رین حدودینه مقابل، آوستریایه تسلیم ایتمشیدی. بو وجهله تاریخ مذكورده وندیك استقلالنی غائب ایدوب، وندیك جمهوریتی ختام بولمش؛ ١٨٠٥ ده ناپولیون تشكیل ایتدیكی ایتالیا قراللغنه آوستریادن استرداد ایتدیكی وندیكی دخی الحاق ایتمش ایسه‌ده، ١٨١٤ ده ناپولیونك سقوطی اوزرینه، وندیك آوستریایه اعاده اولنمش؛ و ١٨٤٨ ده وندیكلیلر قیامله، اعلان جمهوریت ایتمشلرسه‌ده، بر سنه‌لك مقاومتدن صكره تسلیمه مجبور اولمشلر؛ ونهایت ١٨٦٦ ده وندیك دخی ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمشدر.

وندیك كورفزی { (Golfe de Venise) آدریاتیق دكیزینك منتهای شمال غربیسنده ایتالیانك (پو) منصبیله آوستریانك (ایستریه) شبه جزیره‌سنك اوجی آره‌سنده بر كورفز اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٦٠٠ مربع كیلومتره‌در. سواحلی بتاقلق وآغر هوالیدر. — لسانمزده بتون آدریاتیق دكیزینه دخی بعضاً وندیك كورفزی ویا دكیزی نامی ویریلیر. [«آدریاتیق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ونديه { (Vindhya) هندستان وسطینك غرب جهتنده برسلسلهٔ جبالدر، كه «هند وسطی» مملكتنك جنوب جهتنده و (ورباده) وادیسنك شمالنده (ماهی) سلسله‌سندن «ایالات وسطیه» حدودینه‌دك غربدن شرقه ١٣٥٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده ممتد اولوب، بیوك بر تقسیم میاه خطی تشكیل ایتمكله، شمالی اتكلرندن اینن صولر (كنك) ایرماغی واسطه‌سیله بنكاله كورفزینه، و جنوبی اتكلرندن ایننلر مذكور ورباده نهری واسطه‌سیله بحر عمانك كبی كورفزینه دوكیلور.

ونر { یاخود ونرن (Vener, Venern) اسوجك اك بیوك كولی اولوب، ٥٨°٢٥′ ایله ٥٩°٢٠′ عرض شمالی و ١٠° ایله ١١°٢٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه بویی ١٤٥ و وسطی اكی ٧٥ كیلومتره‌در. (كوتا الف) دینلن آیاغی واسطه‌سیله فضلهٔ میاهی (قاتغات) بوغازینه دوكیلور؛ و (و.ن.) كولیله ١٨٤٤ ده آچیلان (ترولانه) جدولیله اختلاط ایدر. كنارلرنده بر چوق معموره‌لر بولنوب، هر طرفنه دمیر یول خطلری تمدید اولنمشدر.

ونزوئلا { (Vénézuéla) آمریقای جنوبینك شمالنده جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنور بردولت مستقله‌در.

حدود ومساحه‌سی. — ونزوئلا شمالاً آنتیل دكیزیله، شمال شرق جهتندن بحر محیط آطلاسی ایله، شرقاً غویانه‌نك انكلتره‌یه تابع قسمیله، جنوباً برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنك (آمازوناس) مملكتیله، غرباً دخی قولومبیا ایله محدوددر. غیر منتظم بر شكلده اولوب، ١٠°٢٠′ ایله ٠°١٨′ عرض شمالی و ٦٨° ایله ٧٥°٥٠′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ١ ٠٤٣ ٩٠٠ مربع كیلومتره و اهالیسی ٢ ٣٢٣ ٥٢٧ كشیدر.

حال طبیعیسی، جبال و انهاری، سواحل وجزایری. — برازیلیه وغویانه جهتنده یعنی جنوب وشرق حدودنده خط تقسیم میاه تشكیل ایدر طاغلر بولنوب، بونلرك اك بیوكی اولان (سیرا پاقاریما) غربدن شرقه امتدادله، غویانه حدودنده (بوراتیما) اسمیله شماله طوغری دونر، كه دوندیكی یرده ارتفاعی ٢٤٠٠ متره‌در. اوبرادوجنده یعنی غرب جهتنده‌ده جنوبه طوغری دونر (سیرا پاریما) نامنی آلیر. حدود تشكیل ایدن بو سلسله‌لردن آیریله‌رق شماله طوغری ممتد اولور برچوق قوللر وشعبه‌لر بولنوب، اك بیوكلری شرق جهتنده‌كی (سیرادی رنیجته) ایله غرب طرفنده‌كی (سیرامایغالیدا) در بربرلرینه-

مربوط اولان بوجبالدن بشقه (قوردیلیره‌دی‌میریده) اسمیله بر بیوك طاغ (آند) سلسلهٔ جبال عظیمه‌سنك شرق قولندن آیریله‌رق ، (ماراقایبو) کورفزینك آلتندن شمال شرقی‌یه طوغری امتداداله ، ساحله تقرب ایتدیکنده ، شرقه طوغری دونه‌رك ، ساحل ایله متوازیا (ترینیداد) جزیره‌سی قارشیسنده‌کی (بنده‌باریا) برونه قدر واصل اولور . بوسلسله‌نك اك یوکسك طاغی اولان (سیرانواده)نك ٤٥٨٠ متره ارتفاعی واردر . بعده‌کسب انحطاط ایدوب ، برنهرك جریانه کچید ویردکدن صکره ، منتهاسی قربنده‌ساحلك اوسته‌نده (پیونیا) طاغنده ٢٠٤٨ متره‌یه قدر یوکسلیر . بوایکی جبال طاقی آره‌سنده ونزوئلانك قسم عظیمی برنك وواسع حوضه تشکیل ایدیور . که اوده (اورنوق) دینلن عظیم ایرماغك حوضه‌سیدر . بو ایرماق ونزوئلانك اك جنوبی طاغلرندن نبعان ایدن برچوق انهاردن بالتشکل ، شمال غربی‌یه طوغری جریانله ، صولدن (قاریقوآره) وصاغدن (ونتوآری) نهرلرینی بعدالاخذ ، صولدن قولومبیادن کلن (ریوغوآباورو) یی آلنجه ، جنوبه وصکره جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، دها آشاغیده ویساده آراوقه ونهایت بورتوغوئزه‌یی آلیر ؛ واورادن شرقه طوغری دونوب ، صاغدن قاوره ، قارانی وبوروآری نهرلرینی وایکی طرفدن دها برچوق انهار صغیره اخذ ایله ، واسع برخلیجدن وبرچوق آغزلردن بحرمحیط آطلاسی‌یه دوکیلور . مجراسی ٢٣٧٠ کیلومتره اوزون ودلیه‌سی ٢٥٣٠٠ مربع کیلومتره کنیشدر . آمازون ایرماغنه تابع (ریونغرو) نهریله (قاریکاره) نام تابعندن اختلاط ایدیور . بو وجهله (اورنوق) یالکز ونزوئلانك دکل ، قولومبیه‌نك دخی قسم شرقی شمالیسنك میاه جاریه‌سنی طوپلایور . بوحوضه خارجنده قالان ونزوئلا ارضیسی مذکور (قوردلیره‌مریده) ایله قولومبیا حدودی آره‌سنده قالان برله ساحل بوینجه سلسلهٔ مذکوره‌نك صرتیله دکیز آره‌سنده‌کی طاریردر . بونك میاه جاریه‌سی مذکور (ماراقایبه) کورفزینه ویا طوغریدن طوغری‌یه آنتیل دکیزینه دوکیلور . اورنوق وادیسی وعلی الخصوص قسم اعلاسی اطرافنده آمریقای جنوبیده (لانوس) تعبیر اولنان جنسدن واسع صحرالر ممتد اولیور . سواحلی خیلی کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب ، منتهای غربنده (ماراقایبو) اسمیله ایچ ایچه جفته برکورفز و بونك آغزی قارشیسنده (پاراغوآنه) اسمیله اوزون و قرمیه طار بر برزخله مربوط بر شبه جزیره بولنیور . شرق جهتنده واقع (پاریا) شبه جزیره‌سنك غربنده (قاریاقو) وشرق طرفنده بنده (پاریا) کورفزی بولنوب ، ایکنجیسنك اوکی انکلتره‌یه تابع (ترینیداد) جزیره‌سیله قپالیدر . بونلردن واورنوق منصبندن بشقه سواحلده برچوق کوچك قویلر ولیمانلر موجوددر . سواحلك آچیقلرنده برچوق آطه‌لر بولنوب ، اك بیوکلری : مارکریته ، بوئن آیروس ، کوراساؤ ، اوروبن وسائره‌در .

اقلیم وهواسی ، محصولات ونباتاتی ، حیواناتی ومعادنی . — سواحلده هواسی پك صیجاق وآغر اولوب ، ٧٠٠ ایله ٢٢٠٠ متره آره‌رنده‌کی ارتفاعلرده بولنان یرلرك هواسی معتدل واوندن یوکسك اولان یرلرده سرینجه‌در . سواحلده‌کی آلچق یرلرله بعض وادی وبایرلرك اراضیسی مزروع ، اورنوق حوضه‌سنك یوقاریلری و غرب جهتنده کنارسز لانوسلر مرعالق و یوکسك یرلری اورمانلقدر . معتدل هوالی یرلری هرنوع محصولات نافعه یتشدیرمکه مساعد اولوب ، اك چوق قهوه ، قاقاؤ ، شکرقامشی ، توتون ، پاموق ، چیویت ، وانیله قاؤچوق ، رچینه قینه‌قینه ، نباتات تلوینیه و صناعیه ، صمغ وسائره حاصل اولور . ذخایر ٢٩٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر پك کوزل حاصل اولوب ، کیتدکجه ، زرعلری تکثیر اولنمقده‌در . اورمانلری کراسته‌جیلکه ومرانقوزانه یارار پك کوزل آغاجلری و نباتات طبیه وسائره‌یی حاویدر . معدنلری چوق اولوب ، شمدیلك آلتون و باقر معدنلری مختلف محللرنده اخراج اولنمقده‌در . صیغیر ، قیون وسائر حیوانات اهلیه‌سی‌ده چوق وکیتدکجه چوغالمقده‌در .

صنایع و تجارتی . — ونزوئلالیلرك بوصوك وقتلرده‌کی جهدوغیرتلریله برابر ، مملکت مذکوره‌ده صنایع هنوز پك کری و آنجق محصولات ارضیه‌نك استحضارندن و احتیاجات عادیه‌یه متعلق شیلردن عبارتدر . تجارتی محصولات زرعیه وطبیعیه فضله‌لرینك اخراجیله امتعه وفابریقه معمولاتی کبی شیلرك ادخالندن و بوایکی نوع اشیا بیننده‌کی مبادله‌دن عبارت اولوب ، اخراجاتی : ٨٥ وادخالاتی ٦٥

ملیون فرانق رادهلرندهدر . ونزوئلا اسكهلری آرهسنده اجرا اولنان داخلی تجارت دخی ٦٠ ملیون فرانقه بالغ اولور . سفائن تجاریهٔ محلیه ٨ وابور ایله ١٤ یلكن كمیسندن عبارتدر . اك بیوك اسكهلری اولان (كوآیره) ایله (پوئرتو قابلو)یه انكلیز، فرانسز، آلمان وممالك مجتمعه پوسته وابورلری منتظم صورتده اوغرایورلر . ایشلمكده اولان دمیر یوللری آنجق ٦٥٠ كیلو متره طولنده اولوب، مملكتك وسعتنه نسبةً لاشیٔ حكمندهدر. مركزی اولان قراقاسده ومریدا شهرنده بردار الفنون تأسیس اولنمشدر .

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری . — اهالیسندن یاریم ملیون قدری بیاض یعنی خالص اسپانیول جنسندن اولوب، قصوری اصل یرلی ایله زنجیلردن و بونلرله اسپانیوللردن مركب مختلف درجاتده ملزلردن عبارتدر . یرلیلردن ٥٠٠٠٠ قدری الیوم وحشی ومستقل حالنده یاشایورلر. مذهب عمومی قتولیكلك ولسان رسمی اسپانیولجه اولوب ، یرلیلرك بعضلری الیوم لسان مخصوص قدیملرینی قوللانمقدهدرلر .

تقسیماتی ، شهر وقصبهلری . — ونزوئلا ٩ جمهوریت ، ١ ایالت ، و ٢ مهجر ایله ١ قضاء مشتركدن مركب اولوب، بونلرك مقدار نفوسلریله مركزلری و مركزلرینك مقادیر اهالیسی بروجه آتیدر :

	نفوسی	مركزی	نفوسی
قضاء مشترك	٨٩١٣٣	قاراقاس	٧٢ ٤٢٩
برموندز جمهوریتی	٣٠٠ ٥٩٧	بارسلونه	١٢ ٧٨٥
بولیوار	٧٨ ٦٨١	جوداد بولیوار	١١ ٦٨٦
قارا بوبو »	١٩٨ ٠٢١	والنسیه	٣٨ ٦٥٤
فالقون »	١٣٩ ١١٠	قورو	٩ ٤٥٢
لاره »	٢٤٦ ٧٦٠	باركیز پوتو	٣١ ٤٧٦
لوس آندس »	٣٢٦ ١٤٦	مریدا	١٢ ٠١٨
میرانده »	٤٨٤ ٥٠٩	قوره	١٢ ١٩٨
زاموره »	٢٤٦ ٦٧٦	غوآناره	١٠ ٨٨٠
زولیه »	٨٥ ٤٥٦	ماراقایبو	٣٤ ٢٨٤
آمازوناس ایالتی	٤٥ ٩٧	سان فرناندو	جزئی
دالیه مهجری	٧ ٢٢٢	توتو پیته	»
غوآیاجیر »	٦٥ ٩٩٠	پاراغوآیپویه	»

اصول ادارهسی ، قوهٔ مالیه وعسكریهسی. — ونزوئلا جماهیر متفقه صورتنده اداره اولنوب، هر جمهوریت ایچون ٣ كشی و ٤ سنه مدتله انتخاب اولنمش ٢٧ كشیدن مركب بر هیئت اعیانیله اهالیدن هر ٣٥٠٠٠ كشی باشنه بر كشی وینه درت سنه مدتله منتخب ٦٣ كشیدن مركب بر مجلس مبعوثانی واردر . اعیانه انتخاب اولنهجقلرك ٣٠ ومبعوث اولهجقلرله انتخابده رأی ویرهجكلرك ٢١ یاشنی طولدیرمش اولملری شرطدر . رئیس جمهور ایله ٨ كشیدن مركب اولان مجلس ادارهینه ٤ سنه مدتله انتخاب اولنور . هیئت وكلایی، هر بری ایشندن مسئول اولمق شرطیله، رئیس جمهورك تكلیفی اوزرینه باش وكیل اوله جق آدم تشكیل ایدر . واردات ومصارف سنویهسی ٤٠ ملیون فرانق رادهلرنده اولوب، باشلیجه وارداتی كمرك وانحصار رسوممندن عبارتدر. نظامیه عسكری بهر طابوری ٦ بلوكدن وبهر بلوك ٦٠ كشیدن مركب اولمق اوزره، ١١ طابوردن یعنی ٣٩٦٠ نفردن عبارت اولوب، حرب زماننده بونلره ٩٠٠٠٠ عساكر ملیه دخی الحاق اولنور. قوهٔ بحریهسی ٥ قطعه سفینهدن عبارتدر .

احوال تاریخیهسی . — ونزوئلا اسپانیوللرك كشف ایتدكاری یرلردن اولوب ، اثنای كشفنده (ماراقایبو) كولنده كوریلن یرلیلرك بعض قصبهلری ونديكه بكزهدلكه ، «كوچك ونديك» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدی . اسپانیول حكومتی زماننده (قاراقاس) ایالتنك قسم غربیسنی تشكیل ایدوب ، ١٨١١ ده اكتساب استقلال ایتمش ؛ و١٨١٩دن ١٨٣١ تاریخنهدك قولومبیا ایله برلكده بولنوب، تاریخ مذكورده آیرلمشدر .

ونسان { سنت — (St Vincent) قتولیكلرك بو اسمله بر قاچ عزیزلری اولوب، اك مشهورلری ١٦٦٠ ده وفات ایدن وبرچوق خیرات تأسیسنه سبب وواسطه اولان (سنت ونسان دو پول) در.

ونسنه { (Véncennes) فرانسهنك سینه ایالتنده و پارسك ٦ كیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب ، ١٣٩٢٠ اهالیسی ، قلعهسی، قورودیلهرق روضه ونزهتكاه اتخاذ اولنمش كوللری و میاه جاریهیی حاوی كوزل بر اورمانی وطوپجی مكتبی واردر .

ونوس { (Venus) اسكی یلاتیج اساطیرنده زهره سیارهسندن كنایه بر معبودهٔ

موهومه اولوب، حسن وجمالك پریسی زعم اولنوردی. یونانیلرجه (آمرودنی) اسمیله معروفه ایدی. بر روایتده کویا مشتری ایله (یونه) نام پریدن و برروایتده دکیز کوپوکندن متولد اولمش؛ وکویا مشتری طرفندن سمایه نقل اولنمشدی. ینه یونك طرفندن معبوده ٔ کاذبه نك اك چركینی اولان (وولقان)ه تزویج ایدیلوب، زوجی کندینه دنك کورمه‌مکله، برچوق وفاسزلقلرده بولنه‌رق، مشتری ایله، مریخ ایله، عطارد ایله و سائرلریله اولاد پیدا ایتمشیدی. حتی کویا برکره وولقان کندیسنی مریخ ایله براکده بولوب، اولدقلری حالده برآغك ایچنه احاطه ایتمکله، مجلس آلهه ٔ کاذبه یه کوتوره‌رك، خنده ٔ عمومی یه عرض ایتمش. بو اجتماعلر شبهه سز زهره نك سائر سیاره لرله اولان قراننده کنایه‌در. کویا تروا محاربه سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك طرفنی التزام ایتمشیدی، که بوده تروآلیلرك یونانیلردن دها یاقیشقلی بولنمش اولدقلرینه دلالت ایدیور.

ونون { (Venone) اشکانیان ملوکندن دردنجی فرهادك اوغلی اولوب، ١٤ نجی سال میلادیده پدری طرفندن رهن طریقیله رومایه کوندرلمش؛ وبعده آوغستوس طرفندن ایران تختنه اقعاد اولنمش ایسه ده، کندیسنك روماليلر میاننده طول مدت اقامتندن طبیعتنده نزاکت وملایمت حاصل اولدیغندن، تبعه سی خوشلانمیوب، یرینه اوچنجی اردوانی اقعاد ایله، کندیسنی تبعید ایتدکلرنده، ینه روما طوپراغنه دونوب، غالاتیه نك (پومپیوپولیس) قصبه سنه اقامته مأمور اولمش؛ وبرمدت صکره اورادن قاچمق ایستمکله، اثنای فرارنده قضاءً وفات ایتمشدی.

وَنّی { (ابو عبدالله حسین بن محمد) مشاهیر علما و محدثیندن اولوب، حساب وفرائضده‌کی قوت ووفرت معلوماتیله مشهوردر. ٤٥١ تاریخنده واقع بساسیری فتنه سنده بغدادده شهیداً وفات ایتمشدر. فرائضده برچوق تألیفات معتبره سی واردر.

ووآرون { (Voiron) فرانسه نك (ایزره) ایالتنده وغرونوبله نك ٢٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (مورژه) نهری اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ١٣٠ ١٠٩ اهالیسی وکتنوبر بزیله غانت، حصیر شاپقه، کاغد وسائره فابریقه‌لری واردر.

ووتیاق { (Votiahs) اقوام اورانیه دن فینوآ قومنه منسوب بر قوم اولوب، ١٠٠ ٠٠٠ قدر افرادن عبارت اولدقلری حالده، روسیه نك ویاتقه واورنبورغ ایالتلرنده ساکندرلر.

ووچانغ { (Wou. Tchang) چینده (هوپه) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، (یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده، ایکی کولك آره سنده و ٣٠°٣٤' عرض شمالی ایله ١١١°٢٠' طول شرقیده واقع و ٦٠٠ ٠٠٠ قدر اهالیی جامعدر. نهر مذکورك اوزرنده انکلیزلرك تجارتنه آچیق اولان اسکله لردن اولوب، نفیس چایی، کاغدی وایشلك تجارتی واردر.

وود { (Vaud) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی تركیب ایدن نواحینك غرب جنوب جهتنده کیلرندن اولوب، شمالاً نوشاتل وفریبور شرقاً واله ناحیه لریله، جنوباً ینه واله ناحیه سیله فرانسه حدودیله و جنو ناحیه سیله، غرباً دخی فرانسه حدودیله محدوددر. حدود جنوبیه سی رونه ایرماغی وجنو کولی، حدود غربیه سنی ده جوره سلسله ٔ جبالی آیریور. جنو کولنك اسویچره یه عائد سواحلنك قسم اعظمی یعنی بتون سواحل شمالیه سی بو ناحیه داخلنده بولنیور. مساحه ٔ سطحیه سی ٣٢٢٣ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٧ ٦٥٥ کشیدر، که هر مربع کیلومترو باشنه ٧٨ کشی دوشیور. جنوب شرق جهتی آلپ سلسله سنه مربوط بویوك طاغلردن عبارت اولوب، حدودده طاغلرك ارتفاعی ٣٠٠٠ مترو یی متجاوزدر. غرب شمالی طرفی ایسه (جورا) سلسله سنك اتکلرندن اولوب، ارتفاعلری ١٠٠٠ متره‌دن آشاغی ویا اکثر حدودده ١٦٠٠ متره‌راده لرنده‌در. بوجهتده کوزل وادی واووه لریله شایان تصویر مواقعی واردر. ناحیه نك بوینجه ممتد اولان مذکور جنو کولندن بشقه شمال جهتنده دخی نوشاتل کولنك قسم جنوبیسی بو ناحیه داخلنده‌در؛ وبو وجهله ناحیه نك اراضیسی ایکی کولك آره سنده

اولوب، برقسمنك میاه جاریه‌سی برنجی و دیکرینك
کیلر ایکنجی کوله دوکیلور. (سانه) و (رویه)
نهرلری ایسه یالکز منتهای شرقنده برآز برلرینی
صولادقدن صکره، رین ایرماغنه دوکلك اوزره،
شماله طوغری آقارلر. هواسی کولك کنارلرنده
و آلچق برلرنده معتدل وطوپراغی پك منبت
اولوب، ذخایری آز ایسه‌ده، کتن، کنویر، یاغ
اخراجنه یارار حبوبات، کوزل شراب اعمالنه یارار
اوزوم و میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. حیوانات
اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص صیغیرلری چوقدر. معادنی:
دمیر، کور، کوکورت، آسفالتو، قیا طوزی
وسائره‌دن عبارت اولوب، میاه معدنیه‌سی وغریب
الشکل مغاره‌لری‌ده واردر. معمولات صناعیه‌سی:
چوخه، سختیان، ساعت وسائره‌دن عبارت اولوب،
ترانسیت تجارتی پك ایشلکدر. معارفی پك ایلری
اولوب، مکمل مکتبلری واردر. اهالیسنك قسم
اعظمی پروتستان اولوب، یالکز ١٠٠٠٠ قدر
قتولیك واردر. (ولش) تعبیر اولنور فرانسزجه‌یه
مشابه ولاتینجه‌دن مشتق بر لسانله متکلمدرلر.
مرکزی جنو کولنك ساحل شمالیسنده واقع (لاوزانه)
شهرسی اولوب، اورادن بری شرقه وبری غربه
اوله‌رق کول کنارنجه ایکی و شماله طوغری دخی
دیکر ایکی دمیربول خطی ممتد اولور.

وودینه { (Vodina) سلانیك ولایت وسنجاغنده وسلانیکك ٨٠ کیلومتره
شمال غربیسنده اوله‌رق سلانیك اووه‌سی کنارنده
کوزل برسدك اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه
اولوب، ٧٤٥٠ اهالیسی، ١٢ جامع شریفی، ٢
مدرسه‌سی، ٧ تکیه‌سی، ٣ کلیساسی، بر رشدیه
و ٤ اسلام ایله ٣ خرستیان مکتب ابتدائیسی، ١٤
خانی، ٦٤٤ دکانی، ٧ دکرمنی، بر صابون و بر
پاموق فابریقه‌سی، کثرتلی میاه جاریه‌سی وبر ایلیجه‌
سی واردر. سلانیکدن مناستره کیدن دمیر یول
خطنك کذرکاهی اوزرنده‌در. پك اسکی برمعموره
اولوب، (ادسه) اسمیله اسکی ماکدونیه‌نك ایکی
مرکزندن بری ایدی. دیکری (پلا) شهری ایدی.
(ادسه) و دها طوغریسی (اذیسه) اسمی اسکی
ماکدون وشمدیکی آرناؤد لساننده «چکینك‌کی»
دیمك اولوب، بومحلده مرمردن برچکی هیکلی مرکوز
اولدیغندن، وچکی‌یه متعلق بعض اساطیره اعتقادلرندن
طولایی، بو اسمله تسمیه ایتمشلردی. ماکدونیه‌لیلر
اوره‌یی ضبط ایتدکارنده، میاه جاریه‌سنك کثرتندن
وطنلرینك پایتختنه بکزتدکاریچون، اوکا دخی (ادسه)
اسمنی اطلاق ایتمشلردی.

— وودینه قضاسی قره‌جه‌آباد واستروه ناحیه‌
لریله برابر ٨٠ قریه‌دن مرکب اولوب، قسم غربیسی
کوزل اورمان و مرعالری حاوی اوله‌رق طاغلق
وقسم شرقیسی اووه‌لق وپك منبتدر. اراضی قضا
٥٦٢ ٦٥٠ دونم اولوب، ١٤٤ ٢٣١ دونمی مرعا،
٨٨ ٤٥٠ دونمی اورمان، ٦١٠ دونمی چایر،
٢٠ ٧٧٢ دونمی باغ وباغچه، ٤٤ ٠٠ دونمی‌ده
تارله‌در. برنجی درجه‌ده محصولی مصر، ایکنجی
درجه‌ده بغدای ایله آرپه وچاودار، اوچنجی درجه‌ده
دخی بولاف وداری وسائره‌در. برنج، پاموق،
توتون، کتن، کنویر، سیسام وسائره دخی حاصل
اولور. سنوی ٧٠٠ ٠٠٠ قیه شراب اعمال اولنور.
ایپك بوجکاریله آریلری‌ده چوقجه اولوب، خیلی
مقدار قوزه وبال ایله بال مومی آلنیر. قضاداخلنده
٥٠ قدر دستکاه اولوب، شایاق نسج اولنور.
برقاچ اون، صابون، پاموق وسائره فابریقه‌سی دخی
واردر. اهالیسی ٢٩ ٣٥٧ کشی اولوب، بونك
نصفی مسلم ونصف دیکری روم، بلغار واولاخدن
مرکب خرستیاندر.

وورتمبرغ { (Wurtemberg) آلمانیه ایمپراطورلغنی ترکیب ایدن
قراللقلرك بری اولوب، آلمانیه‌نك جنوبنده واقعدر.
حدود ومساحه‌سی. — وورتمبرغ قراللغی شرقاً
وشرق شمالی و جنوبی جهتلرندن باویره قراللغیله،
غرباً وغرب شمالی وجنوبی جهتلرندن دخی بادن
بیوك دوقه‌لغیله محاط ومحدود اولوب، یالکز جنوب
جهتندن برآز برده (قونستانسه) کولی وورتمبرغ
ایله اسویچره آره‌سنده خط حدود یرینی طوتیور؛
وبرده طوغریدن طوغری‌یه پروسیه‌یه تابع اولان
هوهنزولرن مملکتی جنوبدن شماله وورتمبرغك ایچنه
برشبه جزیره کبی کیریور. ٤٧° ٣٥′ ایله ٤٩° ٣٤′
عرض شمالی و ٥° ٥٢′ ایله ٨° ٨′ طول شرقی
آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩ ٥١٧
مربع کیلومتره واهالیسی ٢ ٠٨٠ ٨٩٨ کشیدر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — وورتمبرغ آلمانیای جنوبیسنده یعنی یوقاری آلمانیاده آلپ وجوره سلاسل جبالك شماله طوغری اوزندقلری اتکارده واقع اولمغله، هر نه قدر ۱۰۰۰ مترهلك ارتفاعی بجر برلری یوغیسه‌ده، آلمانیای شمالی‌یه نسبةً اراضیسی یوکسك اولوب، علی‌الخصوص قسم جنوبیسی حدّ بحردن ۵۰۰ مترهدن زیاده مرتفعدر. ارتفاعنك آزلغیله وطاغ دینله‌جك ارتفاعلری اولمیوب، بونلرك بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولمسیله برابر، وورتمبرغ ایکی بیوك حوضه آره‌سنده واقع اولوب، جنوب شرقی جهتنده قره دکیزه منصب اولان طونه آقدیغی حالده، سائر طرفلرنده رین ایرماغنه یعنی بحر شمالی‌یه تابع اولان (نقار) نهری طولامباجلی جریانیله مملکتك بتون قسم غربیسنی طولاشیور، و قسم شمالیسنی شق ایدن (یاغست) نهرینی دخی آلیور. بو انهاره دوکیلور بك چوق چایلری اولوب، میاه جاریه‌سی چوقدر. اراضیسنك میلانی اولدیغندن، بیوك کوللری یوغیسه‌ده، کوچکلری چوقدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات ومعادنی. — هواسی یازین سرین وبك لطیف اولوب، قیشین برودتی زیاده‌جه‌در. طوپراغی خیلی منبت وزراعتی بك ایلری اولوب، حبوبات متنوعه‌ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. مراعی چوق وکوزل اولوب، کایتلی صیغیر وسائر حیوانات اهلیه بسلنیور. آوروپانك الك بیوك والك کوزل اورمانی اولان قره اورمانك نصف شمالیسی بو مملکت داخلنده اولدیغی کبی، دیکر طاغلرینك دخی اورمانلری چوقدر. دمیر وکوکورد معدنلری کثرتلی اولدیغی کبی، مرمر، آلچی، شاب، کیرج طاشی، تباشیر، صاقسی اعمالنه مخصوص طوپراقلر و سائره دخی بولنور. میاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری وطوزله‌لری ده چوقدر.

صنایع وتجارتی. — صنایعی بك ایلری اولوب، چوخه، بز، مواد دباغیه، قانت، باصمه، کاغد، ساعت، مجوهرات، قاشیق بچاق طاقملری، اویونجقلر، صاقسونیه، آیینه، جام و سائره فابریقه‌لری ودمیرخانه‌لری چوقدر. اهالیسنك بر قسم عظیمی صنعتله کچینیرلر. معارفی بك ایلری اولوب، هر طرفنده مکمل صورتده مکتبلر وسائر مؤسسات علمیه موجوددر. توبینکه‌ده مکمل بر دارالفنون دخی بولنیور. زراعت وصنایعك ترقیاتی بالطبع تجارتك دخی ترقیسنی موجب اولمغله، کرك داخلی وکرك خارجی تجارتی بك ایشلکدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان و مذهبلری. — وورتمبرغك اهالیسی آلمان اولوب، مجموعنك بر ربعندن زیاده‌جه‌سی یعنی ۶۶۱ ۶۰۹ ی قتولیك، ۱۲۶۳۹ ی اسرائیلی وقصوری پروتستاندر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — وورتمبرغ: نقار، یاغست، اشوارتزوالد (یعنی قره اورمان) و دوناو (یعنی طونه) اسملریله ٤ بیوك ایالته منقسم اولوب، بونلر سنجاق وقضالره تقسیم اولنیور. بو درت ایالتك مساحهٔ سطحیه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه آتیدر:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
نقار	۳۳۳۰	٦۹۷ ۲۹۱
یاغست	۵۱٤۱	۳۹۸ ۵۱٦
قره اورمان	٤۷۷۹	٤۸۸ ٤۸٦
طونه	٦۲٦۷	٤۹٦ ٦۰۵
جمعاً وورتمبرغ	۱۹۵۱۷	۲ ۰۸۰ ۸۹۸

نقار ایالتی دها مسکون اولوب، اوراده بهر مربع کیلومتره باشنه ۲۰۹، قره اورمان ایالتنده ۱۰۲، طونه‌ده ۷۹ ویاغستده دخی ۷۷ کشی دوشیور. پایتختی (استوتغارد) شهری اولوب، باشلیجه معموره‌لریله مقدار نفوسلری دخی بروجه آتیدر:

استوتغارد	۱۵۸ ۳۷۸	لودویغسبورغ	۱۹ ۳۱٦
اولم	۳۹ ۳۰۳	غموند	۱۷ ۲۸۲
هایلبرون	۳۳ ٤٦۳	کوپینکن	۱٦ ۱۸٦
اسلینکن	۲۳ ۹۱۸	توبینکن	۱۳ ۹۸۹
قانستات	۲۲ ۵۹۱	رادلسبورغ	۱۲ ۷۰۵
روتلینکن	۱۹ ۸۳۰	توتلینکن	۱۱ ٦۷۳

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — وورتمبرغ مشروطیتله اداره اولنور بر قراللق اولوب، قراللق ارثاً وورتمبرغ خاندانسنده انتقال ایدر. ۱۸۷۰ ده بو قراللق هیئتیله آلمانیا ایمپراطورلغنه التحاق ایدوب، شمدی امور داخلیه‌ده بسبتون مستقل اولدیغی حالده، امور سیاسیهٔ خارجیه‌سیله عسکری برلیندن اداره اولنور. ۲۹ اعضادن بر هیئت اعیانیله ۹۳ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی واردر. انتخاب ٦ سنه مدتله اولوب، انتخاب ایتمك

حق ٢٥ وانتخاب اولنمق حق دخی ٣٠ یاشنی متجاوز اولمقله مشروطدر. برلین مجلس عمومیسنه ٤ اعضا کوندرمك حقنی حائزدر. واردات ومصارفی ٧٠ ملیون مارق یعنی ٣½ ملیون آلمان لیراسی رادەلرندەدر. عسکری آلمانیه اردوسنك ١٣ نجی قول اردوسنی تشکیل ایدوب، عموم آلمانیه عسکری نظامنجه اداره وتعلیم اولنور.

احوال تاریخیەسی. — وورتمبرغ اصل مملکتك اسمی اولیوب، اوراده حکومت سورن خاندانك اسمیدر، که قانستاد قربنده واقع ومقر قدیملری بولنمش اولان بر قلعەنك اسمندن مأخوذدر. بوخاندان تا فراقلر زماننده قالمه اولوب، برنجیلری قلوویسك مدبر اموری بولنمش اولدیغی مرویدر. بونلر ابتدا (قونت) عنوانیله کوچك درەبکلری اولوب، مرورزمانله توسیع املاك ایدەرك، ١٤٩٥ دە همان شمدیکی مملکتنه مالك اولمش؛ و (دوقه) عنوانی آلمش ایدیلر. ١٨٠٦ دە بیوك ناپولیون وورتمبرغ دوقەسی (فردریق)ه قراللق عنوانی ویرمکله برابر، ممالکنی توسیع ایتمشیدی. اووقتدن قراللق عنوانی قالوب، ١٨١٦ دە مشار الیه فردریقه ١٨١٦ دە ویلهلم، اوکا دخی ١٨٦٤ دە شارل و بوکاده ١٨٩١ دە ایکنجی ویلهلم خلف اولمشدر.

وورچستر (Worcester) انکلترەدە لوندرەنك ١٧٥ کیلومترە شمال غربیسنده وبریستول طریقی اوزرندە اولەرق (ساورنه) نك صول کنارنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٣٣ ٥٠٠ اهالیسی و مشهور صاقسونیه فابریقەلری واردر.

— وورچستر ایالتی استافورد، وارویق، غلوچستر، هرفورد واشروب ایالتلریله محاط اولوب، بویی ٥٥ و اکی ٣٠ کیلو مترە اولدیغی حالده، ٣٤٠ ٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولوب، زراعت وصنایع و تجارتی پك ایلریدر. صنعی بر جدول ایالتی شق ایدیور.

وورمس (Worms) آلمانیەنك هسه دارمستاد بیوك دوقەلغنده ودارمستادك ٣٤ کیلومترە جنوب غربیسندە اولەرق (رین) ك صول کناری قربنده برقصبه اولوب، ١٦ ٦٠٠ اهالیسی، بعض استحکاماتی، لوترك هیکلی، مشهور شرابی، باغچەلری وبرقاچ مصنع کلیسالری واردر.

وورونژ (Voronèje) روسیەدە موسقوەنك ٥٢٠ کیلومترە جنوبنده وپترسبورغك ١٢٩٠ کیلومترە جنوب شرقیسنده اولەرق (دون) ایرماغنه تابع همنامی اولان نهرك اوزرنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٥٦ ١٠٧ اهالیسی، متعدد کلیسالری، مکتبلری، کتبخانەسی، چوخه، صابون، ایچ یاغی فابریقەلری، دباغخانەلری وطوپ دوکمخانەلری واردر.

— وورونژ ایالتی شمالاً تامبوف، غرباً قورسق واوقرینه، جنوباً یقاترینوسلاو، ایالتلریله شرقاً دخی دون قزاقلری اراضیسیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ٦٥ ٨٩٥ مربع کیلو مترە واهالیسی ٢ ٧١٦ ٥٧٧ کشیدر. اراضیسی دوز وکنیش اووەلردن عبارت اولوب، هواسی معتدل وطوپراغی منبتدر؛ یالکز قسم جنوبیسنك قوهٔ انباتیەسی آزدر. دون ایرماغی وبوکا تابع بعض چایلر اراضیسنی سقی ایدر. مرعالری کوزل وحیوانات اهلیەسی چوق اولوب، صید ماهیسی دخی بولدر.

ووژه (Vosges) آوروپای غربیەدە بیوك برسلسلهٔ جبالدر، که فرانسەنك شرق شمالی قسمیله بلجیقەنك شرق جنوبی جهتنی وپروسیەنك رینك اوتەسنده واقع یرلرینی اتکاریله طولدیریور. اصل ووژه سلسلەسی جوره سلسلەسندن (والدبو) دینان بلفور بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، رین وادیسیله موزله وادیسی آرەسنده شمال شرقیه طوغری ممتد اولوب، موزله مجراسنك اوتەسنده هارت، هونسروق وآردله جبالیله دخی کسب ارتباط ایدر. شرق جهتندن دیك اولوب، غرب طرفندن قوللر و اتکار اوزانمغله برسطح مائل تشکیل ایدر. تپەلری قبه شکلنده اولمغله، چوغی بالون تسمیه اولنور. بونلرك اك یوکسکلری ١٤٦٦ مترە ارتفاعی اولان (کبوبلر) ایله، ١٤٢٨ مترە یوکسك اولان آلساس بالونی و ١٤٠٠ مترە مرتفع بولنان (سروانسه) طاغلریدر.

موزله، ساره، مورته، موزه، ساؤنه وسائر انهار بوجبالدن نبعان ایدر . کوزل اورمانلرله مستور اولوب، چام وادریس آغاجلری چوقدر . باقیر ، دمیر ، قورشون ، کمور ، قیا طوزی وسائر معدنلری‌ده بولدر .

ووسژه { ایالتی (Dép. des Vosges) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن اولوب، شمالاً مورته مع موزله وموزه، غرباً یوقاری مارنه، جنوباً یوقاری ساؤنه ایالتلریله، شرقاً دخی آلساس ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٨٦٤ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤١٠١٩٦ کشیدر. همنامی اولان جبال ایله مستور اولمغله ، اراضیسی طاغلق اولوب، بعض کوزل وادی و یایلری‌ده واردر . یوکسك محللرنده هوا صغوق وقیشلرا اوزون اولوب، آلچق یرلرنده معتدلدر . اراضیسی مختلف اولوب، همان نصفی اورمانلرله مستوردر . طاغلرده مرعالری‌ده چوقدر . اراضیٔ مزروعه‌سی آز اولوب، باشلیجه محصولاتی : ذخیره ، پتاته، میوه، کتن، کنویر، شالغم، شربتجی اوتی وسائره‌دن عبارتدر. معادنی : دمیر، کمور، آنتیمون ایله مرمر وچینی وچام وسائره اعمالنه یارار اتربه واحجار مختلفه‌دن عبارتدر . میاه معدنیه‌سی و ایلیجه‌لری‌ده چوقدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه قیون، کچی، طوموز وبیگیردن عبارتدر . صنایعی خیلی ایلری اولوب ، غروبر اصولنده پینیر ایله کراز راقیسی کبی معمولاتدن بشقه، بز ، دانتله، کاغد، آلات موسیقیه، مشهور کاغد، صاقسونیه، چینی، چام، تربنتینه وسائره فابریقه‌لریله جسیم دمیرخانه‌لری دخی واردر. ایالت ٥ قضایه منقسم اولوب، ٢٩ ناحیه و٥٣١ دائره‌یی حاویدر . مرکزی (اپینال) قصبه‌سیدر.

ووقلوزه { (Vaucluse) فرانسه‌نك جنوب شرق جهتنده‌کی ایالاتندن اولوب، شمالاً درومه، غرباً غارد ، جنوباً رونه آغزی، شرقاً دخی آشاغی آلب ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٥٤٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٣٥٤١١ کشیدر . اراضیسی طاغلق اولوب ، شرقدن غربه میلانی واردر . حدود غربیه‌سنی (رونه) ایرماغی، وحدود جنوبیه‌سنی دخی بوکا تابع (دورانسه) نهری آیروب ، دیکر برچوق انهار دخی ایالتی شرقدن غربه شق ایله مذکور ایرماغه دوکیلورلر. یاغمورلری آز اولدیغی حالده، بوره‌لری صیق وپك شدتلیدر. اورمانلریله مرعالری ومزروعاتی آز اولوب، میوه‌لری چوق وپك لذتلیدر . صفران وزیتونی چوقدر . کمور معدنیله لوله‌جی چاموری ومیاه معدنیه‌سی بولدر. حیوانات اهلیه‌سی آزدر . ایپك بوجکاریله آری قوغانلری چوق اولوب، خیلی ایپك و بال چیقار . صنایعی خیلی ایلری اولوب، فانله یورغان، چینی، قونیاق، رچل وشکرله وسائر مأکولات یاپیلیر، وایپك ایشلنیر. دمیرخانه‌لری‌ده واردر. مرکزی (آوینیون) اولوب، ٤ قضایه منقسم و ٢٢ ناحیه ایله ١٥٠ دائره‌یی حاویدر . برمغاره‌نك ایچندن چیقار کوزل برصویی اولان برقریه‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر، که بو اسم شاعر شهیر پترارقك اشعاریله تأبید اولنمشدر .

ووکرا { (Voghera) ایتالیاده لومباردیا خطه‌سنك پاویه ایالتنده وپاویه‌نك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی وایپك منسوجاتی واردر .

وولتا { (Volta) آفریقای غربیده بربیوك ایرماقدر، که منابعی ومجراسنك بویلری مجهول اولدیغی حالده ، آشانتی مملکتنك حدود شرقیه‌سنی آیره‌رق، کینه کورفزینك (بنین) قوینه دوکیلور .

وولتا { (Volta) حکمت طبیعیه مشاهیر علماسندن اولوب، الك زیاده الکتریق بحثیله اوغراشمش؛ وبرچوق کشفیاته موفق اولوب، اسمیله تسمیه اولنور برطاقم آلات دخی ایجاد ایتمشدر. ١٧٤٥ ده ایتالیانك (قومه) قصبه‌سنده طوغوب ، ابتدا مملکتنده معلملك وبعده ٣٠ سنه پاویه دارالفنوننده حکمت طبیعیه معلملکی ایتمشدر. بوناپارت ایتالیایی ضبطنده کندیسنی قونتلق عنوانیله ایتالیا هیئت اعیانه وایتالیا آقادمیه‌سی اعضالغنه نصب ایتمشیدی. فرانسه آقادمیه‌سنك ذاتاً اعضای مخابره‌سندن ایدی. منسوب اولدیغی فن حقنده برچوق تألیفاتی واردر. ١٨٢٧ ده وفات ایتمشدر .

وولتر { (Voltaire) متأخرین حکمانك اعاظمندن اولوب ، آوروپا افکار جدیده‌سنك موجدی عد اولنمغه شایاندر . ١٦٩٤ ده

پارس قرشنده (شاتنی) ده طوغمشدر. پدری (فرانسوا آروئه) اسمنده برنوتر ووالده‌سی (مارکریته دومار) اصیل زاده‌لردن ایدی. اووقت جزوئیتلرك تحت اداره‌سنده بولنان (بیوك لوئی) مکتبنده بك پارلاق برصورتده تحصیل علوم ایدوب، مکتبدن چیقدیغنده امور عدلیه‌یه سلوك ایتمش ایسه‌ده، میل طبیعیسی شعر وادبیات طرفنه چکمش؛ وتا چوجقلقدن شعره اولان استعدادی (نینون) نام ادیبه‌نك جالب نظر دقتی اولمغله، بوقادین کندیسنه کتاب آلمق اوزره، ۲۰۰۰ فرانق ویرمشیدی. صاغدیجی بولنان (آبه‌دوشاتونوف) طرفندن کبرا وادبا وعلی الخصوص کندیسی کبی اعتقادسزلقله متصف ذوات مجالسنه سوق اولنه‌رق، اووقتدن سربست دوشونوب بیان مطالعه‌یه کیریشمکله اکتساب شهرته باشلامشیدی. ۲۱ یاشنده ایکن، قرال اون دردنجی لوئی حقنده نشر اولنان برهجویه کندیسنه اسناد اولنه‌رق، مشهور باستیله زندانه آتیلوب، [بر] سنه محبوس قالمش؛ ومحبوسیتدن چیقدیغنده [پ]دری حائله اسمی ترکله، والده‌سنك برکوچك ملکی [ا]سمندن مأخوذ اولان (وولتر) اسمنی قبول ایدوب، [بو]نکله اشتهار ایتمشدر. بو محبوسیتنده (هنریاده) [من]ظومه‌سنه بدأ، و(اودیپ) حائله‌سنی نظم ایتمش؛ ومذکور حائله ۱۷۱۸ ده اجرا اولنه‌رق، فوق‌العاده رغبت عامه‌یه مظهر اولمش ایدی. بعده برقاچ حائله ومضحکه دخی یازمش ایسه‌ده، اصل شهرتنی موجب اولان اوصره‌ده اکمال ونشر ایتدیکی مذکور (هنریاده) منظومه‌سیدر. بو اشتهاری آره‌سنده تحقیرینه دوچار اولدیغی بر شوالیه‌دن ترضیه ایستینجه، جواب مقامنده کندیسنی یکیدن باستیله زندانه آتدیرمغله، ۱۷۲۶ ده ۶ آی دها محبوس قالمش؛ ونهایت فرانسه‌یی ترك ایتمك شرطیله، محبسدن چیقارلمش ایدی. انکلتره‌یه کیدوب، اوچ سنه اقامتله، انکلیز لسان وادبیاتنی لایقیله تحصیل، واورا افکار منوره اصحابیله کوریشوب، افکار حکیمانه‌سنی برقات دها تعمیق وتوسیع ایلمشیدی. بعده خفیاً فرانسه‌یه عودت ایدوب، بعض امور صرافیه‌یه تشبثله، خیلی ثروت قزانمش؛ وبرچوق منظومه‌لر، تاریخلر وافکار حکیمانه‌یی حاوی مکاتبات نشر ایده‌رك، شهرتی عالمکیر

اولمغه باشلامشیدی. ۱۷۳۰ ده نشر ایتدیکی واوجله کندیسی طرفندن لوندره‌ده انکلیزجه نشر ایدلمش اولان مذکور مکاتباتده مذهبه واووقتکی اصول حکومته طوقنور بعض افکار بولندیغندن، بوأثری طوپلانوب، احراق اولنمش، وکندیسی فراره مجبور اولمش ایدی. اووقت شامپانیه‌نك (سیری) کوشکنه چکیله‌رك، فنونله اولان کثرت توغلیله شهرت قزانمش اولان بوکوشکك صاحبه‌سی مارکیزه (دوشاتله) نك یاننده بش سنه قالمش؛ وبومدت اثناسنده موی الیها ایله برلکده فنونله اشتغال، وبرقاچ منظومه وتألیفات حکمیه وازانجمله: «نیوتون فلسفه‌سنك اساسی»، «انسان حقنده نطق»، «ایمك اخلاق وافکاری حقنده مطالعات»، «اون دردنجی لوئینك عصری» عنوانلی کتابلری یازمشیدی. ۱۷٤۰ ده آثارینی الك زیاده بکننلردن اولان پروسیه قرالی ایکنجی فردریقك دعوتی اوزرینه، برلینه کیدوب، عودتندن صکره، اووقته‌دك دائما عالملرنده بولنمش اولان فرانسز حکومتی کندیسنی برمأموریت مخصوصه ایله برلینه کوندرمکه محتاج اولوب، ۱۷٤۳ ده بومأموریتی کمال موفقیتله اجرا ایتمکله، عودتنده حکومتك خوشنه کیده‌جك بعض آثار ادبیه نشر ایده‌رك، حامیه‌سی کسیلن مادام (دوپومپادور) ك التماسیله دولتك وقعه نویسی اولمش؛ وعهده‌سنه رتبه‌لر توجیه اولنه‌رق، ۱۷٤٦ ده آقادمیه اعضالغنه‌ده قبول اولنمشیدی. آنجق بواقبالی چوق دوام ایتمیوب، کندیسنك قدرینی تنزیل ایچون، کمبنده اولیان بعض شعرا ترجیح وتقدیم اولنمغله، وولتر اونلره تفوقنی فعلاً اثبات ایتمش ایسه‌ده، بنه حق تسلیم اولنمامش؛ وپروسیه قرالی ایسه دعوتدن کری قالمدیغندن، نهایت محبه‌سی اولان مارکیزه (دوشاتله) نك وفاتی اوزرینه، ۱۷۵۰ ده برلینه کیدوب، فردریقك سراینده کندیسنه دائره ویکرمی بیك فرانق تخصیصات تعیین اولنمش؛ وقدر واعتباری زیاده اولمش ایسه‌ده، خلقی اولان طورمستهزیانه‌سیله وبعض هجویه‌لر یله برطاقم ارباب نفوذی دلکیر ایتدیکندن، نهایت بونلر قرال ایله کندیسی آره‌سنده‌کی مناسباتی تغییر ایتمکله، ۱۷۵۳ ده برلینی ترك ایده‌رك، برمدت صاقسه وایمار دوشسه‌سنك یاننده وبعده استراسبورغ، قولمار، لیون وفرانسه‌نك

دیکر بعض شهرلرنده وجنوجرارلرنده اقامت ایتمش؛ وپارسه کیره‌میوب، عاقبت ١٧٥٨ ده (فرنی) ده یرلشوب، اوراده برخانه وبرمعبد بنا ایتدیرمش؛ وعمرینك صوك یکرمی سنه‌سنی بومحلده کچیروب، زمانتی تألیفاتله، او جوارلر اهالیسنه ایلك ایتمکله وهر طرفدن کلن مشاهیر زواری قبول ایلمکله کچیردی. محاکمك عدالتسزلکنه و یاخلقك غضب تعصبنه اوغرایان بیچارکانی مدافعه ایتمکی دخی وظیفه ایدینوب، ایشنی کوجنی ترکله بونلرله کمال جدیتله اوغراشیردی. دنیانك بتون کبرا وحکماسیله مخابره‌ده بولنوب، پارسده (آنسیقلوپدیه) یعنی «دائرة المعارف» عنوانلی مجموعهٔ مشهوره‌یی یازان حکمایه مقاله‌لر کوندریر، وکندیلرینی تشجیع ایدردی. خرستیان مذهبی علیهنده امضاسز ویاساخته امضا ایله برچوق کتابلر ورساله‌لر ومکتوبلر یازوب، برنجی سلاحی‌ده استهزا ایدی. ١٧٧٨ ده، ٨٤ یاشنده بر پیر فانی اولدیغی حالده، کندیسنی اداره ایدن یکنی (مادام دنیس)ك ابرامیله، صوك اثرلرندن اولان (ایرنه) اویوننك اجراسنی تماشا ایتمك اوزره، پارسه برسیاحت ایدوب، مثلی نامسبوق برحرمت وشعشعه ایله قبول اولنمش؛ وبوشرفك ورديكی هیجانك تأثیریله اوچ آی صکره مارکیزه (ده‌ویلته)نك قوناغنده وفات ایتمشدر. هیئت روحانیه جنازه‌سنی قالدیرمق ایستمدیکندن، یکنی آبه (میلبوت)ك تحت اداره‌سنده بولنان (سلیر) مناسترینه نقل ودفن اولنمش؛ و١٧٩١ ده کمیکلری چیقاریلوب، پارسك (پانتئون) معبد مشهورینه نقل اولنمشدر. نثرونظمده‌کی طرز افاده‌سی واقتدار شاعرانه ومنشیانه‌سی افکار حکیمانه‌سیله وذکاوت خارقة العاده‌سیله متناسب بر دها ایدی. کلیات آثاری ٧٠ وزیاده جلد اوزره دفعاتله نشر اولنمش، واولنقده‌در. آوروپانك قرون وسطی ظلمت جهالت وتعصبندن قورتلوب طریق تمدن وترقیه سلوکی بولنی آچان باشلیجه وولتردر. محققك بری پك ایی سویلمشدر، که بوکون آوروپانك متدین اولدیغی دین خرستیانلق دکلدر، وولترك دینیدر.

وولترا (Volterra) ایتالیانك شمال جهتنده (پیزه)نك ٤٥ کیلو متره جنوب شرقیسنده مستحکم برقصبه اولوب، اتروسقلردن قالمه آثار مخصوص موزه‌سیله وبونلرك تقلیدلرینك اعمالیله مشهوردر. بعض مشاهیر هنورانك مسقط رأسی بولنمشدر.

وولغا (Volga) روسیه‌نك وبتون آوروپانك اك بیوك ایرماغی اولوب، بالطیق دکیزی قربنده اولان (نور) ایالتنك شمال غربی حدودنده واقع ایکی کولدن نبعانله، جنوب شرقی و بعده شرق شمالیه طوغری آقه‌رق، (نور) ایالتنك شمال غربی حدودنده واقع ایکی کولدن نبعانله، جنوب شرقی وبعده شرق شمالیه طوغری آقه‌رق، (نور) شهرنده صولدن (نورچا) نهرینی ودها برچوق چایلر اخذ ایله، (یاروسلاول) ایالتنه کیرر؛ و (مولوغه) قصبه‌سنده کندیسنی برجدول واسطه‌سیله بالطیق دکیزینه ربط ایدن (مولوغه) نهرینی آلدقدن صکره، جنوب شرقیه طوغری دونوب، قوستروموه ونیژنی نووغورود ایالتلرینی شق ایدر؛ وبوصوك ایالتنده صاغدن قلازمه، موسقوه وموقشه چایلرینی جمع ایدن (اوقه) نهرینی آلوب، برقات دها بیویه‌رك، شرقه طوغری دونر؛ وقزان ایالتنه کیرکن صاغدن (سوره) وصولدن (وتلوغه) نهرلرینی اخذ ایله قزان شهرینه واصل اولنجه، جنوبه طوغری دونر ودها آشاغیده صولدن تابعلرینك اك بیوکی اولان و(اورال) سلسلهٔ جبالندن اینن برچوق انهاری جمع ایدن (قامه) یی آلیر. دها آشاغیده شرقه طوغری (سامارة)یه قدر کاف بوریسی شکلنده برطولامباج تشکیل ایتدکدن صکره، جنوب غربیه طوغری آقار؛ وآزاق دکیزینه دوکیله‌جك کبی، (دون) وادیسنه خیلی تقرب ایتدکدن صکره، بردنبره شرق جنوبیه طوغری دونه‌رك، آلچق براووه‌نك ایچنده برقاچ قوله آیریلیر؛ ونهایت (اژدرهان)ه واصل اولنجه، حسابسز قوللره بالانقسام دکیزك ایچنه اوزانمش آلچق وبتاقلق برداليه تشکیل ایله، برچوق آغزلردن بحر خزره دوکیلور. مجراسی ٣٤٠٠ کیلومتره اوزونلغنده اولوب، هرطرفی سیر سفائنه صالحدر. بالطیق دکیزینه و شمالی آق دکیزه دوکیلن برقاچ نهر ایله وولغانك تابعلری آره‌سنده صنعی جدوللر بولنوب، بوایکی دکیزله بحر خزر آره‌سنده سیرسفائن طرقی آچلمش ایسه‌ده، قره‌دکیزله هنوز اختلاط ایتمیوب،

ادارهٔ عثمانیه زمانـنده (وولغا) ایله (دون) مجرالری آره‌سنده کشادی متصور بولنمش اولان جدول الیوم آچیله‌مامشـدر. بونهرك اسم قدیمی (را) اولوب، جغرافیون اسلام آثارنده و، آ کلا. شلدیغنه‌کوره، مجراسنك آشاغیلرنده ساکن اولان اتراك عندنده اسمی (اتل) در.

وولف { (Wolf) آلمانیه‌مشاهیر حکماسندن اولوب، ۱۶۷۹ ده برسلاوده طوغمش، و ۱۷۵٤ ده وفات ایتمشـدر. دقارت ولیبنیج کبی اعاظم حکمادن استفاده ایدوب، خیلی زمان (هاله) ده معلم بولنمش؛ وفنون حکمیه‌یی توحید وتنظیم ایتمکی درعهده ایدوب، اکثر فنونی جامع اوله‌رق ۲٤ جلددن مرکب بربیوك فلسفه کتابی وسائر بعض آثار یازمشدر. عمرینك بر قسمنی نفی وادبارده کچیرمشدر.

وولقان { (Vulcain, Volcanus) اسکی یلاسج اساطیرنده آتش وبنار طاغلر ربی‌سی زعم اولنوب، مشتری ایله (یونون)ك اوغلی اولدیغنه اعتقادایدرلردی. یونانیلر (هفستوس) دیرلردی. کویا بك چرکین اولدیغندن، پدری ویا والده‌سی طرفندن کوکدن آشاغی آتیله‌رق، لمنی جزیره‌سنه دوشمش؛ وآیاغی قیریلوب، طوپال قالمش ایدی. کویا لیپاری آطه‌لرنده و (اتنا) طاغنك آلتنده دمیرخانه‌لر قوروب، کیقلوپ تعبیرایتدکلری موهوم جنلرك یاردیمیله مشتریك آتدیغی ییلدیرملری یاپاردی. چرکینلکیله برابر حسن ربی‌سی زعم اولنان زهره‌یی تزوج ایتمشیدی. [«ونوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وولقانو { (Volcano) سیجیلیه‌نك شمالنده واقع لیپاری جزائرینك اك جنوبیسی اولوب، محیط دائره‌سی ۱۶ کیلومتره‌در. ایصسز اولوب، دائما کوکورت پوسکورنور ۸۰۰ متره ارتفاعنده بربنار طاغی واردر.

وولنی { (Volney) فرانسه مشاهیرعلماسندن اولوب، ۱۷۵۷ ده قراونده طوغمش و ۱۸۲۰ ده وفات ایتمشدر. طبابتی تحصیل ایچون پارسه کیدوب، بعده سائر علومه انتساب ایتمش؛ و ۱۷۸۲ ده شرقه برسیاحت ایدوب، اوچ سنه جبل لبنانده برمناستره اقامتله، لسان عربی‌یی اوکرنمش؛ وبعده شام ومصری کزه‌رك، عودتنده ۱۷۸۷ ده بادیٔ شهرتی اولان سیاحتنامه‌سنی نشر ایتمشیدی. فرانسه انقلاباتنده ایشـه قاریشوب، محکوم دخی اولمش ایسه‌ده، قورتلوب، آمریقایه برسیاحت ایتمش؛ وعودتنده تاریخ معلملکنه نصب اولنمشدی. مذکور سیاحتنامه‌سندن بشقه مذاهبه تعلق ایدر افکار حکیمانه وتاریخه دائر بعض آثاری دخی واردر. السنهٔ شرقیه خطوطنك اصلاحی حقنده چوق اعمال فکر ایدوب، بونك ایچون برمکافاة دخی براقمشیدی. تدمر خرابه‌لری اوزرنده اولان بر نطـق بلیغی مشهوردر.

وولو { (Volo) [«غـلوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

وولوجس { (Vologès) اسکی روم مورخلری بواسمله اشکانیاندن بش حکمدار صاییورلرسه‌ده، بوشکلده فارسی براسمه بکزه‌مدیکیچون، خانقی اسمدن محرف اولدیغی آکلاشیله‌مدی.

وولورهامپتون { (Wolverhampton) انکلتره‌نك اسـتافورد ایالتنده واستافوردك ۲۵ کیلومتره جنوبنده برشهر اولوب، ۸۲ ۶۶۲ اهالیسی، جسیم دمیر خانه‌لری، چلنکیرلکه متعلق مصنوعاتی وجوارنده دمیروکومور معدنلری واردر.

وولوغده { (Vologda) روسیه‌نك شمال جهتـنده وپترسبورغك ۷۳۰ کیلومتره جنوب شرقیسـنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۰ ۰۰۰ اهالیسی، متعدد معابد ومکاتبی، یالکن بزی وقبا چوخه فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وپترسبورغ وآرخانکل وسیبریه ایله ایشلك تجارتی واردر.

— وولوغده ایالتی غرباً نووغورود، شمال غربی جهتندن اولونج، شمالاً آرخانکل ایالتیله، شرقاً سیبریه ایله، جنوباً دخی پرم، ویاتقه، قوستروموه ویاروسلاول ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۰۲ ۷۳۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱ ۳۱٤ ۰۰۰ کشیدرکه، هر کیلومتره باشنه ۳ کشی دوشیور. اراضیسی دوز وواسع اووه‌لردن عبارت اولوب، یالکز حدود شرقیه‌سنده اورال سلسلهٔ جبالی بولنیور.

شرق جهتنده (بجوره) نهری شماله، وقسم وسطی وغرب بسنده (دوینه) ایرماغی غربه وغرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق بتون ایالتك پك کثرتلی اولان میاه جاریه‌سنی جمع ایله، ایکیسی‌ده بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور. حدود جنوبیه‌سنه قریب محللر بنك صولری‌ده جنوبه طوغری ایندر. هواسی پك صغوق وسرت ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی پك آز منبت وهواسی اکثر محصولاته غیرمساعددر. اورمانلری چوقدر. قورت وآیی ایله دریلری کورکه یارار حیوانات وحشیه‌سی چوقدر. معادنه متعلق باقیر، دمیر وسائره بولنور.

وولویچ (Woolwich) انکلتره‌نك (کنت) ایالتنده ولوندره‌نك ١٤ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (تامیسه) نهرینك صاغ کنارنده برشهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، ترسانه‌سی، طوپجی مکتبی، بحریه خسته خانه‌سی وطوب دوکمخانه‌سی واردر.

وولهینیه (Volhynie) روسیه‌نك جنوب غربی جهتی ایالاتندن اولوب، غرباً آوستریانك غالیچیه خطه‌سیله ولهستانه، شمالاً غرودنو ومینسك، شرقاً کیف، جنوباً دخی پودولیه ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٨٥٧ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٩٢٨٠٥ کشیدر. مرکزی (ژیتومیر) شهریدر. هواسی معتدل وطوپراغی شمال جهتنده بتاقلق ایسه‌ده، سائر طرفلرده پك منبت اولوب، ذخیره، سبزه، میوه، کتن، وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر. اورمانلرندن کاینلی زفت وقطران چیقار. حیوانات اهلیه‌سی وآو حیواناتی چوقدر. معادنی: دمیر، کهرچله، تباشیر وسائره‌دن عبارتدر. صنایعی خیلی ایلریدر. وقتیله لهستانه ملحق اولوب، ١٧٩٣ دن بری روسیه‌یه ملحقدر.

وونیچه (Vonitza) یونانك آقارنانیه خطه‌سنده ونارده کورفزی ساحل جنوبیسنده اوله‌رق سالاخوره‌نك قارشیسنده برقصبه واسکله اولوب، آنجق ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ووی (Vevey) اسوچك (وود) ناحیه‌سنده وجنو کولنك شمال شرق ساحلنده اوله‌رق (لوزانه) نك ٢٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده کوزل برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، لیمانی، کوزل بر میدانی، مرمر ستونلی بر ذخیره بازاری، داخلی مکتبی، کتبخانه‌سی، شراب، پنیر وکراسته تجارتی وجوارلرنده کوزل موقعلریله شایان تماشا برا کی سرایی واردر.

وهابی (عبدالوهاب افندی) اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، صاحب تذکره قنالی زاده حسن چلبینك حمیدر. کول حصارده قاضی ایکن سویلمش اولدیغی شو بیت جملهٔ شمارندندر.

شها تا مسکنم سنسز دیار کول حصار اولدی
کول اولدی کوزلرم یاشی بکا اول کول حصار اولدی

وهابیلر جزیرة العربك ایچ طرفلرنده وعلی الخصوص نجدده منتشر بر مذهب جدیده تابع آدملردر. بومذهب قرن سابق هجری ابتدالرنده محمد بن عبد الوهاب طرفندن ایجاب اولنمشدر. بو مذهب ابتدای ظهورنده چوق انتشار ایدوب، وهابیلر حرمین شریفینه ومصر، شام وعراق جهتلرینه دخی تجاوزه باشلادقلرندن، جنتمکان سلطان محمودخان ثانی حضرتلری طرفندن مصر والیسی محمد علی پاشا مرحوم تنکیلرینه مأمور اولمغله، ابتدا بالذات وبعده اوغلی ابراهیم پاشا مرحوم عسکر سوقیله، کندیلرینی تنکیل ورئیسلری بولنان عبدالله بن سعودی کرفت ایده‌رك، درسعادته اعزام ایلمش ایدی. او وقتدن وهابیلك ترقی وتوسع ایده‌میوب، نجده وجزیرة العرب چوللرینه منحصر قالمشدر. مع‌هذا بتون نجد وبحرین وعسیر ویمنك ایچ طرفلری اهالیسی وهابی اولوب، مقدارلری ایکی اوچ ملیونه بالغ اولسه کرکدر.

وهب (بن عبد مناف بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لؤی القرشی الزهری) ام سید المرسلین (صلی الله تعالی علیه وسلم) آمنه حضرتلرینك پدری اولوب، فخر کائنات (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمز حضرتلرینك جد مادریلریدر. ولادت سنیهٔ نبویه‌دن اول ارتحال ایتمشیدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمده

برقاج ذات اولوب، اك معروفلری وهب الخیردر.
[«ابو جحیفه» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

وهبی { عثمانلی شعراسندن برقاج کشینك مخلصی اولوب، شایان تذکار اولانلری بروجه آتی ایکی ذاتدر:

برنجیسی (السید حسین — افندی) استانبوللی اولوب، طریق تدریس و قضایه سالك اولمغله، دور مدارس ایتدکدن صکره، حلب مولویتنده بولنمش؛ وجانب حجازه عزیمتله، ایفای حج شریف ایلمش ایدی. ١١٤٩ ده وفات ایتمشدر. بر «سورنامه» سی ومرتب دیوانی واردر. فائضینك ناتمام براقش اولدیغی لیلی مجنون مثنویسنی دخی اتمام ایتمشدر. شو مقطع اونکدر:

وهبیٔ زاری لطفکله ایله ای اله
جور عدو ومنت احبابدن خلاص

— ایکنجیسی (سنبل زاده — افندی) مرعشلی اولوب، درسعادته مواصلتله، طریق تدریسه سلوك ایدەرك، روم ایلی وآناطولیده بعض قضالرده بولندقدن صکره، تبدیل طریقله، خواجکان سلکنه گیرەرك، سفارتله ایرانه عزیمت ایتمش؛ و بعده ینه طریق قضایه رجوع، و١٢١٤ ده وفات ایتمشدر. «تحفه» و «نخبه» عنوانلریله بری فارسی ودیکری عربی ایکی لغت منظومه‌سی، اوغلی لطف اللهك نامنه «لطفیه» عنوانیله منظوم بر نصیحتنامه‌سی و «شوق انکیز» عنوانیله برمنظومهٔ لطیفه‌سیله مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کالهٔ وصلی بزکز لوجه آلدق صاتدق
بو بازارلقده رقیبانی پك آلداتدق

— هندستان شعراسندن (عمر خان شاهجهان پوری) اسمنده برینك دخی مخلصی اولوب، ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

لشنیدی که یکی قطره بمنصور چه کرد
وهبی این بادهٔ عشق است بتدریج بنوش

وَهران { (Oran) جزایرك الیوم منقسم اولدیغی ٣ ایالتدن اك غربیسنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، نفس جزایرك ٣٦٠ کیلومترە غرب جنوبیسنده و تلمسانك ١٢٠ کیلومترە شمال شرقیسنده اولەرق آق دکزك بر قوبی ایچنده و ٤٤َ ٣٥° عرض شمالی ایله ٢° ٦٠َ طول غربیده واقعدر. غرب جهتی طاغ وشرق طرفی اووه اولمق اوزره، کوزل برشهر اولوب، ٦٧٦٨١ اهالیسی، غرب جهتنده اوزاقده (المرسی الکبیر) اسمیله بر طبیعی لیمانی، استحکاماتی وبعض کوزل ابنیه‌سی واردر. ٢٩٠ تاریخ هجریسنده اندلس اهل اسلامندن محمد بن ابی عون ومحمد بن عبدون و بونلره منسوب بر جماعت طرفندن تأسیس، وبعده دفعاتله تخریب، ویکیدن اعمار اولنمشدی. جغرافیون اسلام آثارنده کوچك براسکله صورتنده تعریف اولنیور. بعده ١٥٠٥ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللرك ضبطنه کچوب، بونلر طرفندن توسیع وتزیین اولنمش؛ و١٧٠٨ ده اهل اسلام طرفندن استرداد اولنمش، آنجق زلزله‌دن خراب اولمشدر.

— وهران ایالتی جزایر مملکتنك قسم غربیسندن عبارت اولمغله، شرقاً نفس جزایر ایالتیله، جنوباً صحرای کبیر اراضی غیرمضبوطه‌سیله، غرباً مغرب اقصی حدودیله، شمالاً دخی آق دکزله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٥٥٨٥ مربع کیلومترە واهالیسی ٩٤٤٠٦٦ کشیدر. ایالت معسکره، مستغانم، سیدی بن العباس وتلمسان اسملریله ٤ سنجاغه منقسم اولوب، برقسمی ادارهٔ ملکیه وبر قسمی ادارهٔ عسکریه تحتنده‌در. احوال طبیعیه‌جه جزایرك سائر طرفلرندن فرقی اولمامغله، «جزایر» ماده‌سنده سویلدیکمزك تکرارینه حاجت کورمیوب، اورایه مراجعتی اخطارله اکتفا ایدرز.

ویاتقه { (Viatka) روسیه‌نك شرق جهتنده پترسبورغك ١٤٦٠ کیلومترە جنوب شرقیسنده و (ویاتقه) ایله (قلینوونه) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی، سوریله قله‌لری، بیوك کلیساسی وایشلك تجارتی واردر.

— ویاتقه ایالتی شمالاً وولوغده، شرقاً پرم، جنوباً اوفه وقزان، غرباً دخی نیژنی نووغورود وقوستروما ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٣٦٥٨ مربع کیلومترە واهالیسی ٣٠٥٠٦٠٠

كشبدر. شرق شمالی جهتنده برایكی طاغ بولنوب، سائر طرفلری دوزدر. (قامه) نهری مذكور طاغلردن نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، برم ایالق داخلنده برچوق طولاشدقدن صكره، دونوب، امالتك شرق جنوبی حدودینی آیریور، وویاتقه ایله قلازوونه وسائر چایلرك اجتماعندن حاصل اولان نهری آلیر. بووجهله ایالت كاملاً بحرخزر حوضه‌سی داخلنده‌در. هواسی شمال جهتنده پك صوغوق وجنوب طرفلرنده معتدلجه‌در. طوپراغی اولدقچه منبت اولوب، ذخیره، كتنویر، سبزه وسائر محصولاتیله واسع اورمانلری واردر. حیوانات اهلیه‌سی وبهارده بالیغی چوقدر. باقیر، دمیر وكورمعدنلری متعدد یرلرنده چیقارلمقده‌در. صنایعی خیلی ایلریدر.

ویارجو { (Viareggio) ایتالیاده طوسقانه خطه‌سنك ماغا (لوقه) دوقه‌لغنده ولوقه‌نك ٢٣ كیلومتره شرقنده برقصبه واسكله اولوب، ١٢٢٥٠ اهالیسی واردر.

ویازمه { (Viazma) روسیه‌نك اسمولنسك ایالتنده ودنیپرایرماغنه تابع ویازمه نهری وزرنده اوله‌رق اسمولنسكك ١٦٠ كیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی وذخیره تجارتی واردر.

ویانه { (Vienne, Wien) آوروپانك اك كوزل شهرلرندن اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك پایتختی وآشاغی آوستریا خطه‌سنك مركزیدر. طونه‌نك صاغ یعنی غربی كناری قربنده وبوایرماغه دوكیلن ویانه نهریله طونه‌نك رصنمی جدولی اوزرنده اوله‌رق ٤٨°١٢′ عرض شمالی ایله ١٤°٢′ طول شرقیده واقعدر. غرب وغرب شمالی ایله جنوب جهتلری طاغلر وتپه‌لرله محاط وشرق شمالیه طوغری اوكی دوز وآچیق اولوب، ١٣٦٤٥٤٨ اهالیسی، طب قسمی پك مشهور دارالفنونی، السنهٔ شرقیه مكتبی، (ترزیانوم) تسمیله جسیم برمكتب عالیسی، مكاتب عسكریه وبیطاریه‌سی، موسیقی مكتبی، بش مكتب اعدادیسی، متعدد مكاتب صنایعی، فنون وصنایع نفیسه آقادمیه‌لری، برقاچ مزین سرایی، متعدد مصنع وبیوك كلیسالری، كوزل ابنیهٔ امیریه وعمومیه‌سی، بربیوك ودیكرمتعدد تیاترولری، پك واسع برخسته‌خانه‌سی،

میری‌یه عائد برچینی فابریقه‌سی، برقاچ كوزل كوپریسی، واسع میدانلری، كوزل باغچه وتفرجكاهلری، مصنع برقابوسی، رصدخانه‌سی، متعدد بیوك كتبخانه‌سی، واسع موزه‌سی، طوپخانه‌سی واسلحه موزه‌سی، اسلحه، پورسلن، آیینه، بلور، اقمشهٔ مختلفه، قطیفه، باصمه، دانتله، قوردله، صنعی چیچك، آرابه، آلات موسیقیه، مجوهرات وسائره فابریقه‌لری، جسیم مطبعه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. خیلی اسكی برشهر اولوب، (وند) قومی طرفندن تأسیس اولنمش ایسه‌ده، داخل اولدیغی پانونیه خطه‌سیله برابر آوغستوس طرفندن ضبط اولندیغنده، آنجق برقریه حالنده ایدی. اهمیت موقعیه‌سنه بناءً رومالیلر طرفندن اردوكاه اتخاذ اولنمشدی. آوستریا ماركیسی برنجی هنری ١١٥١ تاریخ میلادیسنده ویانه‌یی قصبه حالنه قویوب، اوچنجی لئوپولد ١١٩٨ده تحكیم ایتمشدی. ١٢٧٧ده هابسبورغلی برنجی رودولف ویانه‌یی مقر اتخاذ ایدوب، اووقتدن بری هابسبورغ خاندانینك پایتختی بولنمقده‌در. جنتمكان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری دورنده ٩٣٦ده عساكر عثمانیه طرفندن محاصره اولنوب، ٢٠ هجوم وقوع بولمش، وفتحنه رمق قالمش ایكن، شارل كینت طرفندن قورتارلمشیدی. جنتمكان سلطان محمد خان رابع حضرتلری دورنده ١٠٩٤ده ثانیاً محاصره اولنه‌رق، بودفعه لهستان قرالی سوبیسكی فتحنه مانع اولمشدر. تواریخ عثمانیه‌ده مجارجه اسمیله (بچ) تسمیه اولنیور.

ویانه { (Vienne) فرانسه‌نك (ایزره) ایالتنده وغرنوبله‌نك ٩١ كیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (ژره) ایله (رونه) نك ملتقاسنده قضا مركزی برشهر اولوب، ٢٤٦٥٦ اهالیسی، داخلی مكتبی، اسكی برطاق ظفری، اسكی تیاترو، معبد وصوبولی خرابه‌لری، كتبخانه‌سی، تشریح نمونه خانه‌سی، چوخه، كاغد، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دمیر وقورشون دوكمخانه‌لری واردر. اسكی بربلده اولوب، رومالیلر زماننده اورالرك مركزی ایدی.

ویانه { (Vienne) فرانسه‌ده برنهردر، كه (ووزه) ایالتنده (میل‌واش) طاغندن نبعانله، شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، بوقاری ویانه وویانه وایندره ومعلو آره ایالتلرینی شق ایتدكدن، وقروزه نهرینی‌ده آلدقدن صكره، لوآره

ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۴۱۰ کیلومتره اوزون اولوب، (شاتلرو) دن آشاغیسی سیرسفائنه صالحدر.

ویانه { ایالتی (Dép. de la Vienne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شرقاً اینده‌ره، جنوباً بوقاری ویانه وشارنته، غرباً ایکی سوره، شمالاً دخی اینده‌ره مع‌لوآره ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۹۷۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۴۲۳۵۵ کشیدر. اراضیسی اوفق طاغلر وتپه‌لری حاوی وآزعارضه‌لی اولوب، اووه‌لریله قیراج وچالیلقلری زیاده‌در. محصولاتی: ذخیره، سبزه، میوه، پتاته، کستانه، پك مقبول کتن، کنوبر وسائره‌دن عبارت اولوب، دمیر وکور معدنلریله مرمر، لیطوغرافیا ودکرمن طاشی اوجاقلری ومیاه معدنیه‌سی دخی واردر. مرعالری کوزلدر. آری قوغانلری چوق اولوب، خیلی مقدار بال چیقار. باغلری وشرابی ده چوقدر. قیونلرینك جنسی کوزل اولوب، آت واستردخی بتشدیریلیر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، یوکدن قالله بورغان وسائره ایله کاغد، بیچاق طاقلری، عادی دانتله وسائره اعمال اولنور. مرکزی (پوآتیه) اولوب، ایالت ۵ قضایه منقسم و ۳۱ ناحیه ایله ۳۰۰ دائره‌یی حاویدر.

ویانه { بوقاری — (Haute Vienne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، شرقاً قروزه، جنوباً قروزه ودوردونیه، غرباً شارنته، شمالاً دخی ویانه واینده‌ره ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۵۱۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۷۲۸۷۸ کشیدر. جنوب ووسط جهتلری طاغلق اولوب، انهاری وکوللری چوق وهواسی رطبدر. طوپراغی آزمنبت اولوب، ذخیره‌سی کافی اولمدیغندن، کوبلیلر پك کثرتلی اولان کستانه‌لرله بسلنیرلر. سبزه، شالغم، کتن، کنوبر وسائر محصولاتی ده واردر. اونی چوقدر. دمیر، قورشون، قالای، آنتیمون معدنلریله مرمر وسماق وسائره چیقار. آتلرینك جنسی کوزل اولوب، قیون، طوموز وسائر حیوانات اهلیه‌سی ده چوقدر. آری قوغانلری ده کثرتلیدر. اهالیسنك بربیوك قسمی دیوارجی، دولکر واوراقجی اوله‌رق غربتده کزرلر. مرکزی (لیموژه) شهری اولوب، ایالت ۴ قضایه منقسم و ۲۷ ناحیه ایله ۲۰۳ دائره‌یی حاویدر.

ویبورغ { (Viborg) روسیه‌نك فینلانده بیوك دوقه‌لغنده و پترسبورغك ۱۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق فینلانده کورفزینك بر قویی ایچنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی و طوپخانه وترسانه‌سی واردر.

— ویبورغ ایالتی فینلانده‌نك منتهای جنوبنده اولوب، شمالاً سنت میخال، غرباً نیلاند ایالتلریله، جنوباً فینلاند کورفزیله، جنوب شرقی طرفندن روسیه‌نك پترسبورغ ایالتیله، شرقاً دخی لادوغه کولیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۳۰۵۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۷۲۰۱۵ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، کوللری وبتاقلقلری چوقدر. الك بیوك نهری مملکتی غربدن شرقه شق ایله لادوغه کولنه دوکیلن (ووقسن) در.

ویتبسك { (Vitebsk) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده و پترسبورغك ۶۳۰ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (دونه) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۵۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، اورتودوقس وقتولیك کلیسالریله خاوره‌سی وایشلك تجارتی واردر.

— ویتبسك ایالتی شمالاً پسقوف ولیوونیه، غرباً قورلاند وقوونو، جنوباً ویلنو، مینسك وموهیلف، شرقاً دخی اسمولنسك ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۵۱۶۷ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۳۹۶۱۶۸ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، (دونه) ونام دیکرله (جنوبی دوینه) ایرماغی شرق و جنوب جهتلرینی طولاشه‌رق، ایالتی شق ایدیور. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولوب، ذخیره، سبزه وپك مقبول کتن محصولاتی و واسع اورمانلری واردر.

ویتربه { (Viterbe) ایتالیانك وسطنده رومانك ۸۵ کیلومتره شمال غربیسنده و (چیمینو) طاغنك اتکنده برقصبه اولوب، ۲۰۶۷۶ اهالیسی، کنیش سوقاق ومیدانلری وبعض کوزل ابنیه‌سیله فابریقه‌لری واردر.

ویتریق { (Viteric) اسپانیه‌ده حکم سورن ویسیغوتلر حکمدارلرندن اولوب،

٦٠٣ تاریخ میلادیسنده آریوسلك مذهبنی التزامله، قتولیکاری تعقیب ایتمش؛ و بدی سنه‌لك حکومتدن صکره، ٦١٠ ده قضاءً وفات ایتمشدی.

ویتمبرغ { (Wittemberg) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده و مرسبورغك ٩٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، اسکی دارالفنونی و لوترك بر بیوك هیکلی واردر.

ویتهاون { (Whitehaven) انکلتره‌نك کومبرلاندایالتنده و (قارلیسله)نك ٥٥ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ایرلانده دکیزی ساحلنده برقصبه واسکله اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریختملری، کوزل تیاتروسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، یلکن بزی وخلاط فابریقه‌لری و جوارنده کومور معدنی واردر.

ویتیجس { (Vitigès) ایتالیاده حکمسورن اوستروغوتلر حکمدارانندن اولوب، برنجی تئودوریقك اك ذکرلی سردارلرندن اولدیغی حالده، ٥٣٦ تاریخ میلادیسنده نا اهل اولان (تئودات) ك یرینه قرال انتخاب اولنمغله، ایتالیاده اسباب مدافعه‌یی استکماله چالیشمش ایسه‌ده، رومایی شرق ایمپراطوری یوستنیانوسك سرداری (بلیزار)ه قابدیرمش؛ وایتالیانك سائر طرفلرنده ظهور ایدن قیاملری باصدیره‌مامشیدی. میلانی استرداد ایدوب، بتون اهالیسی ذکورینی قتل عام ایتمش؛ ونهایت بلیزارك الینه اسیر دوشوب، قسطنطینیه‌یه سوق اولنمش؛ ومع هذا ایمپراطور طرفندن حسن معامله کوروب، پطریق عنوانیله تلطیف ایدلمش؛ و ٥٤٣ده شهر مذکورده وفات ایتمشدر.

ویتیزا { (Vitiza) اسپانیه ویسیغوتلری حکمدارانندن اولوب، ٦٩٦ تاریخ میلادیسنده پدری (اجیزا) طرفندن حکومته تشریك ایدلمش؛ و ٧٠١دن اعتباراً یالکز حکم سورمکه باشلامشیدی. بونك زماننده موسی بن نصیر بالیار آطه‌لرینی فتح ایتمشدی. ٧١٠ ده رودریق طرفندن اسقاط اولنه‌رق، کوزلرینه میل چکلمش؛ وآز مدت صکره وفات ایتمشدر.

ویجوانو { (Vigevano) ایتالیانك نواره ایالتنده وتورینونك ١١٠ کیلو متره شرقنده اوله‌رق (موره) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی ومقارنه وسائره فابریقه‌لریله ایپکخانه‌لری واردر.

ویجیل { (Vigile) پاپالردن اولوب، ٥٣٧ تاریخ میلادیسنده، ثانی سیلوستر صاغ اولدیغی حالده، ایمپراطوریچه تئودوره‌نك التزامیله انتخاب اولنمش؛ وبرسنه صکره سیلوسترك وفاتنده عموماً تصدیق اولنمشدی. ابتدا ایمپراطوریچه‌یه مماشاة ایده‌رك (آکفال)لر مذهبنه مساعد بولنمش ایسه‌ده، بعده بونلری محکوم ایتدیکندن، ٥٤٧ ده بونك امریله بوغازینه برایپ چکیلرك، قسطنطینیه سوقاقلرنده سوروکلندکدن صکره زندانه القا اولنمش؛ و ٥٥٥ تاریخنده، رومایه کیدرکن، سیراقوسه‌ده وفات ایتمشدر.

ویجنجه { (Vicence, Vicenza) ایتالیانك وندیك خطه‌سنده ووندیکك ٥٠ کیلو متره غربنده ایالت مرکزی برشهر اولوب ٣٨٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، برقاچ سرایی، کوزل تیاتروسی، کوزل برمیداننده طاق ظفری، زراعت آقادمیه‌سی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، ایپك اقمشه ایله چوخه، شاپقه، چینی، بورسان، طلومبه وسائره فابریقه‌لری واردر. اسکی بربلده‌در.

— ویجنجه ایالتی شرقاً بلونه، تروزه وپادووه، جنوباً ینه پادووه، غرباً وورونه ایالتلریله، شمالاً دخی آوستریا حدودیله محدود اولوب، بویی ١٤٠ واکی ٥٢ کیلومتره اولدیغی حالده، ٣٦٥٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع وسائر طرفلری اووه اولوب، هواسی پك کوزل وصاغلامدر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره، برنج، کنویر وسائر محصولاتی وپك چوق باغلریله طوتلقلری واردر. بحق ایتالیانك باغچه‌سی دینلمشدر. کومش ودمیر معدنلریله مرمر اوجاقلری ومیاه معدنیه‌سی‌ده چوقدر.

ویران شهر { آناطولیده بواسمله برچوق کوچك قصبه‌لرو قریه‌لر بولنوب،

حاوی اولدقلری آثار عتیقه‌دن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

ویرجیل (Virgile) لاتین شعراسنك اك بیوكلرندن اولوب، میلاد عیسادن ۷۰ ویا ۶۹ سنه اول مانتووه جوارنده (آنده) قریه‌سنده طوغمش؛ و (قرمونه) ده تحصیل ایدوب، اكمال تحصیل ایچون میلان ونابولی‌یه دخی كیتمش؛ ولسان یونانی‌یی مكمل صورتده اوكرنوب، شعراء یونانیه‌نك آثارینی تتبع ایتمشیدی. چوبانلق وچفتجیلك حقنده ایكی كوزل منظومه‌سی وامیروسك ایلیاده‌سی طرزنده «انئیده» عنوانیله مشهور برمنظومه‌سی واردر. آثاری كندی حیاتنده دخی تقدیر وتحسین عمومی‌یه مظهر اولوب، قدر واعتبارینی اعلا، وكبرانك احسانلرینه نائلیتنی ایجاب ایتمشیدی. كندیسی فوق العاده حسن اخلاق وفضائل صاحبی ایدی. یونانه سیاحت ایدوب، مغاره‌ده خسته‌لانمغله، وطننه عودت ایدركن، میلاد عیسادن ۱۹ سنه اول برندیسیده وفات ایتمشدر. مذكور اوچ منظومه‌سی موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واكثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر.

ویرجینیوس (Virginius) [ماده آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

ویرجینیه (Virginie) اسكی روماشهرنده حسن وجمالیله مشهوره برقیز اولوب، ویرجینیوس اسمنده برعسكرینك قیزی ایدی. اوصره‌ده رومایی اداره ایدن اون كشیدن مركب هیئت افرادندن بولنان (آپیوس قلاودیوس) ویرجینیه‌یی كورمكله، نفسنده اویانان حرص شهوت انكیزه مقاومت ایده‌میوب، كندیسنی قاپمش؛ وآزادلیلرندن برینه جاریه‌سی اولدیغنی دعوی ایتدیره‌رك، كندیسنه تسلیم ایتمك اوزره ایكن، پدری قوشوب، قیزینی قولندن طوته‌رق برطرفه چكمش؛ والنه كچن برقصاب بیچاغنی یوركنه صاپلایوب، اتلاف ایتمكله عاروذلتدن قورتارمش ایدی. میلاددن ٤٤۹ سنه اول جریان ایدن بو وقعه خلقك هیجان وقیامنی واون كشیلك هیئت حكومت اصولنك لغونی انتاج ایتمشدی. آوروپا مشاهیر شعراسی بو فاجعه‌یی دفعاتله سلك نظمه چكمشلردر.

ویرجینیه (Virginie) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك شرق جهتنده بیوك برخطه اولوب، ویرجینیه وغربی ویرجینیه اسملریله ایكی جمهوریت صورتنده اداره اولنیور. برنجیسی شرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمالاً ماریلاند، غرب شمالی طرفندن غربی ویرجینیه وكنتوكی، جنوباً دخی تنسه وشمالی قارولینه ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۹۹٤۰ مربع كیلومتره اولوب، ۱۶۵۵۹۸۰ اهالی ایله مسكوندر. قسم غربیسنده آلغانی سلسلهٔ جبالی ایكی اوچ صره اوله‌رق ممتد اولمغله، اوجه‌ی طاغلق وبوكسك وقسم شرقیسی اووه‌لق وآلچقدر. جبال مذكوره‌دن برچوق انهار اینوب، آتلانتیق دكزینه دوكیلور، كه بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق: حدودی آران پوتوماق، جنوبدن شماله آقه‌رق بوكا دوكیلن شناندوآ، اونك جنوبنده اوزون برخلیج تشكیل ایدن راپاهانوق، كذلك برخلیج تشكیل ایدن یورق، آپوموتاقس، ناتاوای، جه‌رین واستاوتون‌در. صوك اوچنك منصبلری بو جمهوریتك خارجنده‌در. جنوب جهتنده حدودی آلغانی سلسله‌سی كچه‌رك، اوبر مائله‌یه دخی ایتمكله، او طرفدن (هولستون) نهری مكسیقه كورفزینه دوكیلن انهاره قاریشمق اوزره، جنوب غربی‌یه طوغری آقار. هواسی مرتفع یرلرده سرین وآلچق جهتلرنده صیجاق اولوب، عمومیت اوزره اعتدالسز وسریع التحولدر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره، پاموق، توتون وسائر محصولاتیله واسع اورمانلری وآلتون، دمیر، قورشون، باقیر وسائر معدنلری واردر. حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. صنایعی پك ایلری اولوب، منسوجات مختلفه ایله اسلحه، ماكینه انواعی، شكر، كمرچله، طوز، باروت وسائره فابریقه وتصفیه خانه‌لری ودوكمخانه‌لری چوقدر. تجارتی پك ایشلكدر. مركزی (ریچموند) شهریدر.

ویرجینیه غربی — (Virginie Occidentale) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی تركیب ایدن جماهیرك بری اولوب، ویرجینیه خطه‌سنك غرب شمالی قسمندن عبارت وآلغانی سلسلهٔ جبالنك غربنده واقعدر. شمالاً ماریلاند وپانسیلوانیه، غرباً اوهیو، جنوب غربی طرفندن كنتوكی، جنوب شرقی جهتندن وشرقاً دخی ویرجینیه جمهوریتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٤۱۸۰ مربع كیلومتره اولوب، ۷٦۲۷۹٤ اهالی ایله مسكوندر.

قسم شرقیسی مذكور سلسلهٔ جبالك انكارندن واقسام سائرهسی واسع اووهلردن عبارتدر. (اوهیو) نهر عظیمی حدود غربیهسنی تفریق ایدوب، جبال مذكورهدن اینن بتون میاه جاریهسنی جمع ایدر. یالكز اك شمالده آقان (بوغوروكن) نهری (اریه) كولنه دوكلك اوزره، شماله طوغری آقار. دیكرلرینك باشلیجهلری: لیتله قاناوقه، الك، قاناوقه، كویاندونهدر. هواسی عمومیت اوزره سریع التحول وحرارت وبرودتی زیادهاولوب، مع هذا صاغلامدر. طوپراغی پك منبت اولوب، ذخیره، پاموق وسائر محصولاتی چوقدر، واهالیسی چوقالدقجه، ثروت ومعموریتی ترقی ایتمكدهدر. اورمانلریله معادنی وحیوانات اهلیهسیده چوقدر. مركزی (ویلینغ) شهریدر.

ویزو (Viseu) پورتكیزك بیراخطهسنده وقو بیرهنك ٨٠ كیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مركزی برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی و ایلولده قوریلور بیوك پناری واردر. — ویزو ایالتنك مساحهٔ سطحیهسی ٤٩٧٣ مربع كیلومتره واهالیسی ٣٧١ ٥٧٣ كشیدر.

ویزو (Viso) آلپ سلسلهٔ جبالنك فرانسه ایله ایتالیا آرهسنده واقع برطاغی اولوب، ٣٨٤٠ مترهارتفاعی واردر. (پو) ایرماغی اورادن نبعان ایدر.

ویزه ادرنه ولایتنك قرق كلیسا سنجاغنده وقرق كلیسانك ٥٢ كیلومتره شرق جنوبیسنده اولهرق استرانجه طاغك غرب جنوبی اتكنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣ جامعی، ٢ تكیهسی وبرقاچ دكان وخان وسائرهسی واردر.

— ویزه قضاسی سنجاغك منتهای شرق جنوبیسنده اولوب، شرق شمالی طرفندن مدیه، شمالاً طرنوه، غرباً نفس قرق كلیسا ولوله برغوس قضالریله، جنوباً تكفور طاغی، شرقاً دخی چتالجه سنجاقلریله محدوددر. حاصبوغه، اورنجك، سرای وبكیجه اسملریله ٤ ناحیه و ٤٦ قریهیی حاوی اولوب، ٢٣ ٩٨٦ اهالی ایله مسكوندر، كه بونلرك ١٠ ٩٢٣ ی اسلام، ١١ ٩٧٢ سی روم، ١٠٣٧ سی بلغار و ١٠٤ ی چنكانهدر. اراضیسی منبت

اولوب، نصفندن زیادهسی مزروعدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه انواعندن عبارتدر. داخل قضاده ٤٨ جامع، ١٦ ذكور و ٦ اناث مكتبی، ١٨٤ دكان ومغازه، ٢٨ خان، ٢ حمام، ٣١ فرون، ٤٢ دكرمن، ٥ شیاق دولابی، ٦ تخته بچقیسی و ١ یاغخانه موجوددر.

ویزیغوت (Visigoths) یعنی «غربی غوتلر» غوت قومنك برشعبهسی اولوب، قوم مذكور سارماتیهده ساكن ایكن، بونلردنیپرك غرب جهتنده اقامت ایدرلردی. هونلرك تجاوزندن قورقهرق، ٣٧٦ تاریخ میلادیسنده روم ایمپراطورینك مساعدهسیله طونهنك صاغ طرفنه كچوب یرلشمشلرسهده، بعده ایمپراطورك سوزنده طورمدیغنی ادعا ایله، فریتیكرن و آلاویوسك قوماندهسیله تراكیهیه تجاوز ایدهرك، ادرنهده روم عسكرینه غلبه چالمغله، قسطنطینیهنك طیش محلاتنی استیلا ویغما ایتمشلردی. بعده تئودوسیوس طرفندن طونهیه طوغری پوسكوردلمش ایسهده، اوندن صكره یكیدن تراكیه وماكدونیه وایلیریهیه تجاوزله یغما كرلكه قویلمش؛ و ٤١٠ تاریخنده آلاریقك قوماندهسیله ایتالیایه كچوب، رومایی ضبط ویغما ایتمشلردی. ایمپراطور (هونوریوس) ایله عقد ایتدیكلری معاهده اقتضاسنجه، آلاریقك خلفی (آتاولف)ك قوماندهسیله ٤١٢ ده غالیانك جنوب جهتنه انتقال ایدهرك، لوآره مجراسیله پیرهنه جبالی آرهلرنده یرلشمشلردی. اووقت (تولوزه) مركزلری ایدی. ٤١٥ ده اوراده حكمدارلری اولان (والیا) نك قوماندهسیله اسپانیهیه كچوب، مملكت مذكورهنك قسم شمالی ووسطیسنی ضبط ایله، (تولده) یی مركز اتخاذ ایتمش؛ وكیتدكجه توسیع ممالكه باشلامشلردی. فرانسهدهكی مالكلرینی متعاقباً غائب ایتمشلرسهده، اسپانیهده فتوحات اسلامیهیه قدر حكم سورمشلر؛ و ٧١١ ده اخیرلری اولان رودریق مغلوب ومقتول اولمغله، اسپانیه اهل اسلام الینه كچوب، ویزیغوتلردن یالكز (آستوریه) طاغلرنده بركوچك ویزیغوت حكومتی قالمش ایدی. وقتیله خرستیانلغی قبول ایدوب، آریوسك مذهبنه تابع اولمشلردی. بعض قوانین ونظامات حكیمانهلری

وارايدى. قالان افرادلرى اسپانيوللرله قاريشوب، جنسيتلرى محو اولمشدر.

ويسبادن { (Wiesbaden) پروسيه‌نك (هسه ناسو) ايالتنده وماينسه‌نك ٩ كيلو مترو شمال غربيسنده سنجاق مركزى برشهر اولوب، ٧٤١٢٢ اهاليسى، ايكى قلعه‌سى، اسكى دوقه‌لره مخصوص سرايى، كتبخانه‌سى، رياضيه وصنايع نفيسه‌يه مخصوص مكتبى، متعدد مطبعه‌لرى، چوقلاته، مهرمومى، اثاث بيتيه وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، قاپليجه‌لرى، اطرافنده گوزل مواقعى وآثار عتيقه‌سى واردر.

ويستوله { (Vistule) آوروپاى وسطى ايرماقلرندن اولوب، آوستريانك سيلزيه خطه‌سنده (اسقاليچه) طاغندن نبعانله، شماله بعده غرب شمالى يه صكره ينه شماله طوغرى آقه‌رق، غاليچيه والهستان وپروسيه‌يى شق ايله، بالطق دكزينك دانچيغ كورفزينه دوكيلور. تابعلرى چوق اولوب، غاليچيه‌ده صاغدن (سان)، لهستانده صولدن (بيليقه) وصاغدن (ويپرز) و(بوغ) ايله اوكا تابع (ناروه) و(وكره)، پروسيه‌ده دخى صولدن (براهه) نهرينى آلير؛ وبرقاچ جدول واسطه‌سيله دنيپر، نيمن و(اودر) ايرماقلريله اختلاط ايدر. مجراسى ١١٠٠ كيلومترو اوزوندر. منصبنده اوچ قوله آيريلوب، برى دانچيغ شهرى ايچندن كچر.

ويسدلو { (Visdelou) فرانسه مشاهير سياحيندن برجزويت پاپاسى اولوب، ١٧٠٦ تاريخندن اعتباراً چينده ايتديكى سياحتله و٤ جلد اوزره نشر ايتديكى تاتارستان تاريخيله شهرت بولمشدر.

ويسقونسن { (Wisconsin) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك جماهير شماليه‌سندن اولوب، شمالاً ميشيغان جمهوريتيله وسوپريور كوليله، غرباً مينزوته وييوه، جنوباً ايلينوا جمهوريتلريله، شرقاً دخى ميشيغان كوليله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٤٥١٤٠ مربع كيلومترو واهاليسى ١٦٨٦٨٨٠ كشيدر. اراضيسى دوز اولوب، ميسيسيپى ايرماغى حدود غربيه‌سنى آيريور، و(ويسقونسن) ايله (قليپوه) و(دوق) نهرلرى شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق مذكور ايرماغه دوكيلورلر. (وولف‌ريور) نهرى ايسه شمال شرقى جهتندن آقوب، اوجهتده ميشيغان كولنك (غرين‌بى) يعنى «يشيل خليج» قوينه دوكيلور. حدود شماليه وشرقيه‌سنده‌كى واسع كوللردن بشقه داخلنده دخى كرك انهارينك مجرالرنده وكرك آيريجه برچوق كوچك كوللرى واردر. هواسى افراط وتفريطلى اولوب، كرك حرارت وكرك برودتى زياده‌در. بوايسه محصولاتنك كثرت وتنوعنه سبب اولوب، طوپراغى دخى منبت اولمغله، بغداى، آربه، پرنج، شكرقامشى وسائره حاصل اولور. قورشون وباقير معدنلرى چوقدر. ١٨٣٦ده ايالت صورتنده اداره اولنمغه باشلايوب، ١٨٤٧ده جماهير صره‌سنه ادخال اولنمشدر. هيئت اعيان ومبعوثانى و٢ سنه مدتله انتخاب اولنور رئيسى يعنى واليسى واردر.

ويسمار { (Wismar) آلمانيه‌نك مكلمبورغ شورين بيوك دوقه‌لغنده واشو - رينك ٤٠ كيلومترو شمالنده اوله‌رق بالطق دكزى ساحلنده برقصبه اولوب، ١٤٥٠٠ اهاليسى، ايشلك تجارت بحريه‌سى وسفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلرى واردر.

ويسو { شمالده بلغار مملكتنك اوچ آى اوته‌سنده برمملكت اولوب، اوراده يازين برخيلى وقت كيجه وقيشين كوندوز اولمديغنى ياقوت حموى بيان ايديور. بوتعريفه گوره قطب شمالى دائره‌سنده‌كى ممالكدن اوله‌جغى آكلاشيليور. سه‌ده، نره‌سى اولديغى معلوم اوله‌مدى.

ويسى { (اويس افندى بن محمد) مشاهير شعرا وادباء عثمانيه‌دن اولوب، الاشهرلى برقاضينك اوغلى وشاعر (مقالى) نك همشيره زاده‌سى ايدى. طريق قضايه سالك اولوب، يدى دفعه اسكوب قاضيلغنه نصب اوله‌رق، ١٠٣٧ ده اوراده حاكم ايكن، ٦٨ ياشنده اولديغى حالده، اوراده وفات ايدوب، اسكوبده مدفون اولمغله، اكثر ارباب تذكره طرفندن اسكوبلى‌ديه قيد اولنمشدر. انشاسى شعرندن داها مقبول ومشهور اولوب، آنجق اصطلاحات عربيه وفارسيه ايله طمطراق الفاظه چوق رعايت ايتديكندن، آثار منشيانه‌سى گوچ آكلاشيلير. «درة التاج فى سيرة صاحب المعراج» عنوانيله بركتاب

سیری واردر، که « سیرویسی » دینکله معروفدر. « واقعه نامه » عنوانیله ضمناً احوال زمانه‌یی منتقد برأثری، مسوده حالنده قالمش بر « فتوح مصر » ی ومرتب دیوان اشعاریله مجموعهٔ منشآتی واردر. « سیر » ی مطبوعدر. هجویاتی دخی چوقدر. علم لغتده وقوفی اولوب، صاحب « قاموس » ك جوهری‌یه اولان تعریضاتنه جواب طرزنده بر رساله‌سی ونوادر لغات عربیه حقنده دیکر براثری دخی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

زلال لطم راحت بخشمه آلدانسون دشمن
مذاق جاننه تلخاب شروشور اولور برکون

— فرس شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری سلطان حسین بایقرا زماننده خراسانده، و دیکری همایون شاه زماننده هندستانده یاشامشدر.

ویسیغوت [« ویزیغوت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ویشنو (Vichnou) هندولرك، بری خلق وایجاد، بری محافظه، بری‌ده افنا واتلاف ایتمك قوتلرندن عبارت اولان اوزر، اعتقاد ایتدکلری اقانیم ثلثه‌نك بری اولوب، محافظه قوتندن کنایه زعم اولنوردی. طقوز دفعه انسان وحیوان صورتنه تمثل ایتمش اولدیغنه، وآخرزمانده براونجی دفعه تمثل ایده‌جکنه اینانیرلر. مشهور (رامایانه) منظومه‌سی بو تمثلارك بر حکایه‌سنی و (هاربوانسه) منظومه‌سی جمله‌سنی مصوردر. اقانیم ثلثه‌نك دیکر ایکیسی (براهما) و (سیوا) در.

ویشی (Vichy) فرانسه‌نك آلیه ایالتنده وپالیسه‌نك ۲۱ کیلو متره جنوب غربیسنده اوله‌رق آلیه نهرینك صاغ کنارنده برقصبه اولوب، ٦۲٥٦ اهالیسی، مشهور میاه معدنیه‌سی، پك مکمل بانیه‌لری وکوزل روضه‌سیله تفرجکاهلری واردر. بانیه موسمنده صنوف منتخبه‌دن پك چوق خلق طوپلانیر.

ویغان (Wigan) انکلتره‌نك لانقاستره ایالتنده ومانچسترك ۲٦ کیلومتره شمال غربیسنده برشهر اولوب، ٥٥۰۱۳ اهالیسی، فنون مکتبی، کور معدنی وبعض فابریقه‌لری واردر.

ویغت (Wight) مانشه دکیزنده انکلیز ساحلندن ۳ کیلومتره‌لك بربوغازله آیرلمش برآطه اولوب، سوتامپتون ایالتنه ملحقدر. بویی ۳٥ وانی ۲۰ کیلومتره اولوب، ۳٥۰۰۰ اهالی ایله مسکوندر. هواسی معتدل و طوپراغی منبت اولوب، ذخیره محصولاتی، کوزل چایرلری وکلیتلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

ویق (Wick) اسقوچیه‌نك ساحل شرقیسنده وادیمبورغك ۳٥۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك منصبنده (کتنس) ایالتنك مرکزی برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی، ایکی لیمانی وکلیتلی طرخون بالیغی صیدی واردر.

ویقتور (Victor) بو اسمله درت پاپا کلمشدر: برنجیسی ۱۹۳ دن ۲۰۲ تاریخنه دك پاپالق ایدوب، حضرت عیسی (علیه السلام) ك حاشا الوهیت صفتنی انکار ایدن بیزانسلی تئودوری کلیسادن طرد ایتمش؛ وپاسقالیه‌نك کوننی تعیین ایلمشدر. (سپتیم سور) زماننده قتل اولنوب اعزه صره‌سنه کچیرلکله، تموزك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۱۰٥٥ دن ۱۰٥۷ تاریخنه دك پاپالق ایتمشدر. — اوچنجیسی ۱۰۸٦ دن ۱۰۸۷ یه قدر پاپالق ایدوب، آفریقا اهل اسلامنه قارشی بر اهل صلیب سفری اعلان وایمپراطور دردنجی هنری‌یی کلیسادن طرد ایتمشیدی. — دردنجیسی ۱۱٥۹ ده برفرقه طرفندن انتخاب اولنه‌رق، فرقهٔ مخالفین طرفندن انتخاب اولنان آلکساندر ایله اوغراشمش، ونهایت ۱۱٦۲ ده غالب کلمش ایسه‌ده، اوصره‌ده وفات ایتمشدر.

ویقتور آمده (Victor . Amédée) بو اسمله ساووا و ساردنیه‌ده اوچ کشی حکومت سورمشدر:

برنجیسی برنجی شارل امانوئلك اوغلی اولوب، ۱٦۳۰ ده ۱۳ یاشنده ساووا دوقه‌سی اولمش؛ وقاینی بولنان فرانسه قرالی اون اوچنجی شارل ایله برقاچ دفعه حرب ایدوب، غالب کلمش؛ وبعده آوستریایه قارشی ایتالیایه سوق اولنان فرانسز عسکرینك سرداری اولوب، ۱٦۳۷ ده بر غالبیت عقیبنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ۱٦۷٥ ده پدری ایکنجی شارل امانوئله خلف اوله‌رق، والده‌سنك وصایتیله

ساووآدوقه‌سی اولمش؛ وفرانسه قرالی اون دردنجی لوینك بكنی اورلیانه‌لی آنه‌یی تزوج ایتمش ایسه‌ده، اوصره‌ده وقوع بولان محاربات ومناقشاتده اكثریا آوستریانك طرفنی التزام ایتمش ایدی . ١٧٠٣ و ١٧٠٦ ده‌كی محاربه‌لرده اكثر ممالكنی غائب ایدوب ، جنوه‌یه چكلمش ایسه‌ده ، ١٧٩٣ ده (اوترخت) معاهده‌سی غائب ایتدیكی ممالكی كندیسنه اعاده ایتمكله برابر ، سیجیلیه‌یی ومیلانه‌نك برقسمنی دخی ویرمشیدی . اووقت قرال عنوانتی آلمش ؛ و ١٧٢٠ ده سیجیلیه‌یی آوستریایه‌ویره‌رك ، مقابلنده ساردنیه‌یی آلمغله ، ساردنیه قرالی دینلمكه باشلامشیدی . ١٧٣٠ ده فراغت ایدوب ، ایكی سنه صكره (مونتقالیری) قلعه‌سنده وفات ایتمشدر . قیزی (آدلاییده) بورغونیه دوقه‌سنه وارمش اولمغله ، فرانسه قرالی اون بشنجی لوینك والده‌سی اولمشدر .

— اوچنجیسی ١٧٧٣ ده پدری اوچنجی شارل امانوئله خلف اوله‌رق ساردنیه قرالی اولمش ؛ و برچوق اصلاحات ملكیه وعسكریه اجرا ایدوب ، تورینو دارالفنوننی دخی تأسیس ایتمشیدی . فرانسه اختلال كبیرنده فرانسز مهاجرلرینی قبول ، وجمهوریتك سفیرینی رد ایدوب ، بعده ایتالیا محاربه‌سی آچلدقده ، ١٧٩٦ ده بوناپارت طرفندن مغلوب اولوب ، فره‌ده‌كی ممالكندن فراغتی مصدق اولان تورینو معاهده‌سنی امضایه مجبور اولمش ؛ وبش آی صكره وفات ایتمشدر .

ویقتور امانوئل { (Victor.Emanuel) بواسمله ساردنیه وایتالیا قراللرندن ایكی كشی كلمشدر :

برنجیسی ایكنجی ویقتور آمده‌نك ایكنجی اوغلی اولوب ، ١٨٠٢ ده فراغت ایدن بیوك برادری دردنجی شارل امانوئلك یرینه ساردنیه قرالی اولمش ؛ وساووآ ایله پیامونته اووقت فرانسزلرك ضبطنده اولمغله ، یالكز ساردنیه جزیره‌سنده حكم سورمكه باشلامش ایسه‌ده ، ١٨١٤ ده ممالك مذكوره كندیسنه اعاده اولنمغله برابر ، ١٨١٥ ده جنوه ودیگر بعض یرلر دخی ویرلمش ایدی .

— ایكنجیسی پیامونته قرالی شارل آلبرتك اوغلی اولوب ، ١٨٢٠ ده طوغمش ؛ و ١٨٤٩ ده آوستریایه قارشی اولان محاربه‌ده پدرینك معیتنده بولنمغله ، نوواره جنكنده فوق العاده جسارت كوستردیكندن ، محاربه‌نك عقبنده پدری فراغت ایدوب ، صندالیٔ حكومتی كندیسنه ترك ایتمشیدی . رئیس وكلاسی بولنان قونت (قاوور)ك معاونتیله رؤساء روحانیه‌یه قارشی دولتك حقوقنی مدافعه ، و مكاتبی بونلرك ید انحصارلرندن تخلیص ایتمشدی . ١٨٥٥ ده روسیه‌یه قارشی اولان اتفاق دولی‌یه داخل اولوب ، قریم محاربه‌سنه عسكر كوندرمش ؛ وقیزی قلوتیلده‌یی پرنس ناپولیونه تزویج ایده‌رك ، فرانسه ایله اولان مناسباتنی تقویه ایتمكله ، آوستریایه قارشی اولان محارباتده فرانسه‌نك مظاهرتنه مظهر اولوب ، ١٨٥٩ ده لومباردیه‌یی وبعده طوسقانه ، پارمه ، مودنه وروما نیه‌یی اخذ والحاق ایده‌رك ، بونلره مقابل فرانسه‌یه نیسه ایله ساووآیی ترك ایتمش ایدی . غاریبالدینك سیجیلیه و ایتالیای جنوبی‌یه اولان سفرلرینی ابتدا خفیاً وبعده آچیقدن تقویه ایده‌رك ، ممالك مذكوره‌نك وروما شهریله جوارلرندن بشقه پاپالق ممالكنك اهالیسنی جلب ایتمكله ، بونلرك آراء عمومیه‌سنه مراجعت اولندقده ، جمله‌سی لهنده بولندقلرندن ، ١٨٦٠ ده ایتالیانك اتحادی وكندیسنك ایتالیا قراللغی اعلان اولنه‌رق ، فلورانسه‌یی پایتخت اتخاذ ایتمشیدی . ١٨٦٦ ده پروسیه ایله بالاتفاق آوستریایه اعلان حرب ایدوب ، براً وبحراً مغلوب اولمغله برابر ، وندیك خطه‌سنی دخی ممالكنه الحاق ایتمشدر . ١٨٧٠ ده ، اووقته‌دك غاریبالدی طائفه‌سنه قارشی پاپالغی مدافعه ایدن اوچنجی ناپولیونك مغلوبیتی فرصتنی قاچیرمیه‌رق ، رومایه دخول ایله ، شهر مذكوری پایتخت اتخاذ ایتمش ؛ وپاپا واتیقانده قپانمشدر . بو وجهله بتون ایتالیانلرك منویٔ ضمیرنجه ایتالیانك اتحادینی وجوده كتیروب ، كمال عدالت وسربستی ایله وپیامونته‌ده‌كی سربست قانون اساسی ایله اداره ٔ مملكت ایتمكله ، كافۀ تبعه‌سنك محبتنی قزانمشدی . ١٨٧٨ ده وفات ایدوب ،

اليوم حكم سورمكده اولان بيوك اوغلى برنجى اومبرت خانى اولمشدر .

ويقتور هوغو { [« هوغو » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ويقتوريه { (Victoria) انكلتره مستملكاتندن آوستراليه‌نك منتهاى جنوب شرقيسندن عبارت برمستعمر اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك اك معمور واك مسكون بريدر. شمال شرق جهتندن يكى جنوبى والس، غرباً جنوبى آوستراليه مستعمرلريله، جنوباً وجنوب شرق طرفندن دخى بحرمحيط كبيرله وتاسمانيه‌يى آيران (باس) بوغازيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٢٩٠٧٨ مربع كيلو متره و اهاليسى ١١٧٩٩٠٤ كشيدر، كه بهرمربع كيلو متره باشنه ٥ كشى دوشيور . ٣٤° ايله ٣٩° عرض جنوبى و ١٤١° ايله ١٥٠° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شماليه‌سنك قسم اعظمى (مورى) ايرماغنك مجراسندن وحدود غربيه‌سى برخط مستقيم موهومدن عبارتدر. حدود شرقيسنده (مونيون رانجه) اسميله برسلسلهٔ جبال جنوبدن شماله طوغرى ممتد اولوب، ذروه‌لرى ٢٢٤٠ متره‌يه قدر يوكسليير. اورادن (دبوبدينغ رانجه) اسميله ديكر برسلسله آيريلوب، غربه طوغرى اوزانه‌رق، مملكتى اورته‌سندن يارار، وذروه‌لرى ٢٠٥٧ و١٨٦٠ و١٧٤٣ متره‌يه قدر چيقار. غرب جهتنده دخى (ويليام) طاغى بولنوب، ١٦٧٧ متره ارتفاعى واردر. بوطاغلرك جنوبى اتكلرى ساحله وشمالى اتكلرى ده مذكور (مورى) واديسنه طوغرى ممتد اولوب، بووجهله ايكى مائله‌سى واردر. وهرايكى طرفدن برچوق انهار آقار مذكور (مونيون رانجه) نك شرق طرفنده يكى جنوبى والسدن كلن (استووى) ايرماغى جريان ايدر. بونك غرب جهتنده (دبوبدينغ) سلسلهٔ جبالندن دكيزه اينن انهارك اك بيوكلرى يان يانه دوكيلن (ميچل) ايله (ساله) اولوب، منتهاى غربنده‌ده (غانلغ) نهرى آقيور. بونك مجراسندن باشلايه‌رق صنعى برجدول برطرفدن ملبورن كورفزينه وبرطرفدن آدلاييده‌يه قدر تمديد اولنمش، وسفائنك اوساحلك مخاطراتنه معروض اولمقسزين سيرينى تسهيل ايتمشدر . هواسى معتدل وپك لطيف اولوب ، اورانك يازى اولان كانونلرده وسطى درجه‌سى ٢٠ وحزيران وتموزده ١٠ در. ياغمورلرى چوق اولوب، هوا وكثرت مياهجه بتون آوستراليه‌نك اك كوزل بريدر. آوروپا محصولاتنك اكثريله ممالك حاره وجنوبيه‌يه مخصوص نباتاتك برطاقى يتيشديكى كبى؛ مرعالرى دخى فوق العاده اولوب، كليتلى قيون يتيشير، وبياغيلرى پك يوموشاق واينجه‌در. آلتون معدنلرينك كثرتيله دخى مشهور اولوب ، بتون آوستراليه‌ده چيقان آلتونك ثلثاندن زياده‌سى بومستعمرده چيقار. مستعمرك مركزى ساحل جنوبيده بربيوك قويك ايچنده واقع (ملبورن) شهريدر. اورادن باشلايه‌رق، شمال وغرب وشرقه طوغرى برقاچ دمير يول خطى امتداد وتشعب ايديور. بومستعمر آوستراليه‌نك اك اول اعمار اولنان يرى اولوب، ابتدا يكى جنوبى والسه تابع ايكن، ١٨٥١ ده بالتفريق، آيريجه برحكومت تشكيل ايتمش؛ وانكلتره قراليچه‌سنك اسميله تسميه اولنوب، او وقتدن پك زياده ترقى ايتمكه باشلامشدر . [« آوستراليه » ماده‌سنده مراجعت بيوريله.]

ويقتوريه { (Victoria) چينك انكلتره‌يه تابع (هونغ قونغ) جزيره‌سنك ساحل شماليسنده بوآطه‌نك وچينده‌كى بتون انكليز مستملكاتنك مركزى برشهر اولوب ، ١٠٠٠٠ ى آوروپالى اولمق اوزره، ١٢٠٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

ويقتوريه ارضى { (Terre Victoria) قطب جنوبيده ٧٠° ايله ٧٩° عرض جنوبى و١٦٣° ايله ١٧٠° طول شرق آره‌لرنده ممتد بربر اولوب ، قار وبوزلرله مستور، و برچوق يشار طاغلرى حاويدر، كه اك يوكسكلرى ٣٧٨١ متره ارتفاعى اولان (اربوس) بركانيدر.

ويقتوريه نيانزا { (Victoria Nyanza) آفريقانك اك بيوك كولى اولوب، ٢٠′ ٠° عرض شمالى ايله ٣° عرض جنوبى و ٢٠′ ٢٩° ايله ٣٥′ ٣٢° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. نصف جنوبيسنك سواحلى بوندن مقدم زنكبار حاكميتى اراضيسندن اولوب، اليوم قسم جنوبيسى « شرقى آلمان آفريقاسى » وقسم شماليسى دخى « شرقى انكليز آفريقاسى » نامنى حائزدر . آنجق بواسملر يالكز خريطه‌لرده كوريلوب، حقيقتده كولك اطرافى كيمسه‌يه تابع اوليان اقوام زنجيه ايله مسكوندر. نيل ايرماغى بوكولك ساحل شماليسندن چيقمغله، بوجهتجه خدويت

مصربه‌نك سودانی ممالكی بوكوله تقرب ایتمكده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۳ ۳۱۰ مربع كیلومتره اولوب، سطحی حذای بحردن ۱۲۰۰ متره یوكسكدر. شمال غربی جهتنده (آره) وجنوب شرقی طرفنده (اوكروه) اسملریله ایكی بیوك وسواحلی قربنده برخیلی كوچك آطه‌لری واردر. جوارلری اهالیسی عندنده اسمی (كروه) اولوب، ۱۸۶۲ده اسپكه وغرانت و ۱۸۷۷ده استانلی طرفندن كشف ودور اولنمغله، بونلر طرفندن انكلتره قرالیچه‌سنك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

ویق دوزونه (Vic d'Ozona) اسپانیه‌نك بارسلونه ایالتنده وبارسلونه‌نك ٦٢ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۱۳ ۰۰۰ اهالیسی وجوارنده باقر وكوور معدنلریله كوزل بلور وسائر ذی‌قیمت طاشلری واردر.

ویقسبورغ (Vicksburg) ممالك مجتمعه‌نك (میسیسیپی جمهوریتنده وجاقسونك ۷۰ كیلومتره غربنده اوله‌رق میسیسیپی نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰ ۰۰۰ اهالیسی وپك ایشلك پاموق وسائره تجارتی واردر.

ویقو (Vico) ایتالیا مشاهیر علماسندن اولوب، تاریخ حقنده كندینه مخصوص فلسفه‌سی ونوع بشرك احوال تاریخیه‌سی حقنده بعض كشفیاتی واردر. ۱٦٦۸ده ناپولیده طوغوب، ۱۷٤٤ده وفات ایتمشدر. ناپولی دارالفنوننده ٤۰ سنه تاریخ معلملكی ایدوب، مجهول وفقیر برحالده یاشامش؛ ووفاتندن چوق صكره قدری آكلاشیلوب، آثاری جمع ونشر اولنمشدر.

ویلفرانشه (Villefranche) فرانسه‌ده بو اسمله برقاچ قصبه اولوب، الك بیوكلری (رونه) ایالتنده ولیونك ۲۹ كیلومتره شمالنده اولانیله (آویرون) ایالتنده (روده)نك ۲۷ كیلومتره غربنده بولنانیدر. ایكیسی ده قضا مركزی اولوب، برنجیسنك ۱۱ ۸۸۹ وایكنجیسنك ۹ ٦٤۳ اهالیسی واردر.

ویلمینغتون (Wilmington) ممالك مجتمعه‌نك (دلاوار) جمهوریتنده وفیلادلفیانك ۵۰ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق دلاوار نهرینك منصبنده وصاغ كنارنده برشهر اولوب، ٦۱ ٤۳۱ اهالیسی وعموم ممالك مجتمعه‌یه عائد ترسانه‌سی واردر.

ویلنا (Vilna) روسیه‌نك لیتوآنیه خطه‌سنده وپترسبورغك ۹۲۷ كیلومتره جنوب غربیسنده و(ویلیا) نهری اوزرنده ایالت مركزی برشهر اولوب، ۱۰۹ ۳٦۳ اهالیسی، دارالفنونی، طب وفن جراحی، فنون بحریه، عقائد، فنون طبیعیه، تشریح مكتبلری، دارالمعلمین، كتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، متعدد كلیسالریله سائر ابنیهٔ مصنعه‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر.

— ویلنا ایالتی شمالاً ویتبسك وقوونو، غرباً سووالكی، جنوباً غرودنو ومینسك، شرقاً ینه مینسك وویتبسك ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۲ ۵۳۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۱ ۳۷۳ ٤۱٦ كشیدر. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، كوللریله بتاقلقلری چوقدر. (نیمن) ایرماغی حدود غربیه‌سنی آیروب، بوكا تابع (ویلیا) نهری ایالتی شرقدن غربه شق، واكثر میاه جاریه‌سنی اخذ ایدر. هواسی صوغوق، رطوبتلی وصیسلی ایسه ده، طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، ذخیره، كتن، شربنجی اونی وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر.

ویلهلم (Wilhelm, Guillaume) پروسیه قراللغنه آلمانیه ایمپراطورلغنی ضم والحاق ایدن اسبق ایمپراطور اولوب، اوچنجی فردریق ویلهلمك ایكنجی اوغلیدر. ۱۷۹۷ده طوغوب، پك كنج ایكن خدمت عسكریه‌یه كیرمش؛ وپومرانیه ورین ایالتلری والیلكی كبی بعض ملكیه مأموریتلرنده ده بولنمشدی. بیوك برادری دردنجی فردریق ویلهلمك زماننده ظهور ایدن ۱۸٤۸ وقوعاتنده، حكومت مطلقه طرفدارلغنده‌كی شهرتندن طولایی، پروسیه‌یی تركله، بر مدت انكلتره‌ده اقامته مجبور اولمش؛ ووطننه عودتنده مبعوث انتخاب اولنمش ایسه ده، مجلس مبعوثانه اصلا كیرمه‌مش ایدی. برادری خسته‌لندیكنده، ۱۸۵۷ده وكیل نصب اوله‌رق، ۱۸٦۱ده، برادرینك بلا ولد وفاتی اوزرینه، پروسیه قراللغی تختنه چكمش؛ وقوهٔ بریه وبحریه‌نك تزیید وتنسیق مقصدیله تخصیصات عسكریه‌نك تكثیری مسئله‌سی دردمیان ایدوب، مجلس مبعوثانله وهیئت وكلانك سربستی طرفدارلریله برخیلی اوغراشدقدن صكره، ۱۸٦۲ده پارس سفیری بولنان موسیو

دوبیسمارق باش وكالته نصبله، بونك مهارت واقتداریله كافهٔ موانعه غلبه چالوب، اركان حربیه ریاستنه نصب ایتدیكی موسیو مولتكه‌نك دخی امدادیله عسكرینی آرزوسی وجهله تنسیق ایتمش؛ وآوستریایه امدادایدوب، آلمانیا حكومانه اولان حاكمیت وحمایه حقنی دولت مشارالیها ایله مقاسمه ایتدكدن صكره، آلمانیه‌نك برچوق مستقل شهرلرینی وكوچك حكومتلرینی الحاق، ونهایت شمالی آلمانیه هیئت متفقه‌سنی تشكیل ایله، برآلمان عسكری اتفاق وجوده كتیرمشیدی. اوچنجی ناپولیون ایله برقاچ دفعه ملاقات ایدوب، اوجهتجه امین اولدقدن صكره، ایتالیا ایله بالاتفاق، ١٨٦٦ ده آوستریایه اعلان حرب ایتمش؛ وسادووه مظفریتنه نائل اولمغله، آوستریا دولتنی آلمانیه حكوماتنه مداخله وحق حمایه‌دن آیره‌رق، آلمانیه‌یی كندی ایچون حاضرلدقدن صكره، كیزلیجه تدارکات حربیه‌ده و آلمانیه حكوماتیله مذاكراتده بولنه‌رق، آلمانیه اتحادینی حاضرلامش؛ و ١٨٧٠ ده اوچنجی ناپولیونی اعلان حربه مجبور ایدوب، بتون آلمانیه عسكریله ونوظهور اسلحهٔ فائقه ایله فرانسه اوزرینه هجوم ایده‌رك غالب كلمكله، آلساس ولورنی ضبط ایتمكله برابر، آلمانیه ایمپراطورلغنی دخی اعلان ایتمشدر. بوجسیم ایشلرده ویلهلم پرنس بیسمارق و مارشال مولتكه ایله مشتركا حركت ایدوب، كندیسنك اقتدارینه اصابت ایدن حصه‌نك درجهٔ اهمیتی معلوم دكل ایسه‌ده، هر حالده طوتدیغی مسلكده‌كی ثبات ومتانتی شایان تقدیردر. اوتاریخدن اعتباراً ویلهلمك مساعیسی تنسیقات عسكریه واستحكامات وسائره‌یه وآوستریا وروسیه ایله وآیریجه ایتالیا ایله حسن مناسباتده بولنمغه منعطف اولوب، روسیه و آوستریا ایمپراطورلریله دفعاتله ملاقات ایتمش؛ وعثمانلی وروس محاربه‌سنده بیطرف قالمغله برابر، روسیه‌یه تمایل كوسترمش ایكن، محاربه‌دن صكره دولت عثمانیه‌یه میلان كوسترمشدر. ١٨٨٨ ده ٩١ یاشنده وفات ایدوب، اوغلی اوچنجی فردریق خانی اولمش؛ واو دخی خسته بولنمغله آنجق برقاچ آی حكومت سوروب، نورونی شمدیكی ایمپراطور ایكنجی ویلهلم حضرتلری صندالیٔ ایمپراطوری‌یه چكمشدر.

ویلیام { (William, Guillaume) انكلتره‌ده بواسمله ٤ حكمدار كلمشدر:

برنجیسی «پیچ» و «جهانكیر» لقبلریله ملقب اولوب، نورماندیه دوقه‌سی، «شیطان» روبرتك ولد غیر مشروعیدر. ١٠٢٧ ده طوغوب، پدری طرفندن ولد مشروع كبی تربیه اولنمشدی. ٨ یاشنده ایكن پدری وفات ایدوب، نورماندیه دوقه‌لغنه وراثتی ادعاسنده بولنانلرله بر خیلی وقت اوغراشدقدن صكره، اوراسنی تأمین ایتمش؛ و ١٠٦٦ ده بلا وارث وفات ایدن واقرباسندن بولنان انكلتره قرالی (ادوآرد)ك تختنی وصیتله كندیسنه ترك ایتدیكنی ادعا ایده‌رك، انكلتره‌یه عسكر سوق، وغالب کلمکله، اورانك تختنی ده ضبط ایتمشدی. موقعنی تأمین ایچون صاقسونیه‌لی دره بكلرینك املاكنی ضبطله، نورمان زادكانه توزیع، وبتون مأمورینلره نورماندلری نصب ایده‌رك، اهالینك سلاحلرینی جمع، وویركیلرینی تزیید، وكندیلرینی فرانسزجه تكلمه اجبار ایتمش ایدی. لوندره اهالیسنه قارشی شهر مذكورك قلعه‌سنی یاپدیرمشیدی. اسقوچیه قرالی مالقولم ایله حرب ایدوب، كندیسنی عرض اطاعته مجبور ایتمشیدی. بعده نورماندیه‌یی كندیسندن فك ایتمك ایستین وفرانسه قرالی برنجی فلیپ طرفندن تقویه اولنان كندی اوغلی روبرت ایله محاربه‌یه طوتیشوب، اون بش سنه اوغراشمش؛ ونهایت فرانسه قرالنه اعلان حرب ایدوب، ١٠٨٧ ده (مانته) محاصره‌سنده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی «قوله» لقبیله ملقب اولوب برنجینك اوغلیدر. پدری طرفندن بیوك برادری روبرت نورماندیه وكندیسی انكلتره‌جه وارث حكومت اتخاذ اولنمش؛ وپدرینك وفاتنده ١٠٨٧ ده انكلتره قرالی اولوب، برادری بعض كبرانك یاردیمیله انكلتره‌یی دخی ضبطه چالیشمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌میوب، نهایت اهل صلیب محاربه‌سنه كیتمك ایچون، صاحب ترجمه‌دن استقراض ایتدیكی ١٠٠٠٠ آلتون مارقه مقابل نورماندیه‌یی دخی ترهین ایتمكله، ویلیام اوراسنی ده تحت اداره‌سنه آلمش؛ وفرانسه قرالی برنجی فیلیپك تشویقیله ظهور ایدن عصیانلری باصدیرمغله اوغراشمشیدی. مظالمیله تبعه‌سنك نفرتنی قزانوب، نهایت ١١٠٠ تاریخنده آو اثناسنده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (اورانژ) پرنسی ایكنجی (ویلهلم ناسو) ایله انكلتره قرالی برنجی شارلك قیزی (هنریته ماریه استوآرت) اوغلی اولوب، ١٦٥٠ ده (لاهای) ده

طوغمش ؛ و ١٦٧٢ده فلمنك حكومتی رياستنه انتخاب اولنەرق، اون دردنجی لوبی ايله محاربەده بولنان فلمنك اردوسنه قومانده ايتمشيدی. بو محاربەلرده ابراز شجاعت و درايت ايدوب ، شهرت قزانمغله، قاين پدری بولنان انكلتره قرالی ايكنجی جاق قتوليك مذهبنه اولان ارتباط و تعصبندن طولايی انكليزلری كندندن تبريد ايتمش اولديغندن، ويليام ١٦٨٨ده برمقدار عسكرله انكلتره ساحلنه چيقنجه، مخالفين كروهی اطرافنی آلمغله، قرال جاق فرانسه‌يه چكلمكه مجبور ايتمش؛ وفلمنك رياستنیده محافظه ايله برابر، انكلتره تختنه اوتورمش ايدی. قاين پدری فرانسه قرالی اون دردنجی لوبينك امداديله تختنی استرداده چاليشمش ايسەده، مغلوب اولمش؛ وصاحب ترجمه فرانسزلرله برقاچ محاربەدن صكره، اون دردنجی لوبی‌يی‌دخی كنديسنی تصديقه مجبور ايتمش ؛ وداخلاً اسايشی تأمين ايتدكدن صكره، ١٧٠٢ده آتندن دوشوب تلف اولمش ؛ بالدبزی (آنه) خلفی اولمشدی.

— دردنجيسی اوچنجی جورجك اوچنجی اوغلی اولوب ، ١٧٦٥ده طوغمش ؛ و بحريەده خدمت ايدوب، آميرال رتبه‌سنی احرازايتمشيدی. ١٨٣٠ده، برادری دردنجی جورجك وفاتی اوزرينه، انكلتره تختنه چقوب، ابتدا ويق وبعده توری طرفنی ممنون ايتمكه چاليشمش ايسه‌ده، زماننده ١٨٣٢ده پارلمنتو اصولی قبول اولنمشدی. ١٨٣٧ده وفات ايدوب، اولادی اولمامغله ، يكنی بولنان والحالةهذه حكم سورمكده بولنان ويقتوريه خلفی اولمشدر.

ويموت (Weymouth) انكلتره‌نك (دورست) ايالتنده ومانشه دكيزی ساحلنده اولەرق (وی)ك منصبنده و(دورچستر)ك ١٦ كيلومتره جنوبنده برقصبه اولوب ، ١٣٠٠٠ اهاليسی، نهر مذكورك اوزرنده كوپريسی ودكيز حمامی واردر.

ويه ری ايله طبرستان بيننده جبال اوزرنده بركوچك قصبه اولوب ، كورديكنده خرابه يوزطوتمش اولديغنی ، ويمنده دخی زبيد قربنده بواسمله برقلعه بولنديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

ويناروز (Vinaroz) اسپانيه‌نك والنسه ايالتنده وبنيسقوله‌نك ١٤ كيلومتره شمالنده اولەرق آق دكيز ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسی واردر.

وينترتور (Winterthur) اسويچره‌نك زوريخ ناحيه‌سنده وزوريخك ١٩ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسی ، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی ، موزه‌سی، منسوجات، ساعت، اجزاء كيمويه وسائره فابريقه‌لری واردر.

وينچستر (Winchester) انكلتره‌نك سوتامپتون ايالتنده وسوتامپتونك ٢٠ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب ، ١٦٥٠٠ اهاليسی ومتعدد معبدلريله قتوليك رهبان مكتبی واردر.

ويندسور (Windsor) انكلتره‌نك (برقس) ايالتنده ولوندره‌نك ٣٢ كيلومتره غربنده اولەرق تاميسه‌نك صاغ كنارنده برقصبه اولوب ، ١٢٠٠٠ اهاليسی ، انكلتره قراللرينه مخصوص استحكامات وخندقله محاط بيوك برسرايی، پك يوكسك برقلعه‌سی وكنيش براورمانی واردر.

ويندوبونه (Vindobona) ويانه شهرينك اسم قديميدر.

وينيپك (Winipeg) آمريقای شمالينك دومينيون قطعه‌سنده و(سوپريور) كولنك شمال غربيسنده ٥٠°٣٠´ ايله ٥٤° عرض شمالی و ٩٨° ايله ١٠١°٣٠´ طول غربی آره‌لرنده بركول اولوب ، بويی ٥٠٠ واكی ١٠٠ كيلومتره‌در. فضلهٔ مياهی (سورن) نهرندن هودسون كورفزينه دوكيلور، وكوزل برشلاله تشكيل ايدر.

ويوسه (Voïoussa) آرناودلقده برايرماق‌در، كه پندوس طاغندن نبعانله شمال غربی‌يه طوغری جريان ايدەرك، قونيجه ، برمدی وتپەدلندن بعدالمرور، آولونيه‌نك شمالنده آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. مجراسی درين اولديغندن، هيچ بريرده سقی اراضی ايده‌ميوب، منصبی قربنده بعض بتاقلقلر تشكيل ايديور. مجراسی تقريباً ٢٠٠ كيلومتره اوزوندر.

(حرف الواوك صوكی)

هـ

هابسبورغ { (Habsbourg) اليوم آوستريا ومجارستان دولتنده حكمفرما اولان خاندان حكمداريدر، كه آلمان جنسيتنه منسوب اولوب، اسويچره‌نك بو اسمله مسمى بركوچك قريه‌سندن بدنجى قرن ميلاديده ظهور ايتمشدر. مؤسسى ٦٢٦ تاريخلرنده طرغوب ٦٩٠ ده وفات ايدن آلساس دوقه‌سى (اتيغو) اولديغى مروى ايسه‌ده، اصل شهرت واهميت قزانان ٩١٧ دن ٩٥٤ تاريخنه‌دك آلساس قونتى بولنان « زنكين » (غونتران) در. بونك توروني (رادبو) ١٠٢٠ ده هابسبورغ سراى مستحكمنى تأسيس ايتمشدى. بونك احفادندن اوچنجى آدالبرت برنجى اوله‌رق آلساس لاندغراوى عنوانني آلمشيدى. بونك اوغلى ايكنجى رودولفك ١٢٣٢ ده واقع وفاتنده هابسبورغ خاندانى ايكى قوله آيريلوب، (آوستريه هابسبورغى) تسميه اولنانك رئيسى دردنجى آلبرت، و (لاؤفنبورغ هابسبورغى) نامنى آلان قوانك رئيسى‌ده برادرى اوچنجى رودولف اولمشدر. برنجيسنك حصه‌سنه هابسبورغ سرايله آرغوويه قونتلغى وآلساس تيمارلرى دوشوب، جهازطريقيله (كيبورغ) قونتلغنى دخى قزانمشيدى. اوغلى دردنجى رودولف اسويچره طرفندن حدودينى خيلى توسيع، آلمانيه‌ده دخى آوستريه دوقه‌لغنى ضبط، ومنسوب اولديغى خاندانك شاننى اعلا ايده‌رك، ١٢٧٣ ده آلمانيه ايمپراطورلغنه انتخاب اولنمش؛ وايمپراطور اوله‌رق برنجى ردولف اسميله ١٢٩١ تاريخنه‌دك حكم سوروب، اوغلى آلبرت دخى ١٢٩٧ ده ايمپراطورلق صندالى٭ حكومتنه چكمش ايدى. بونك زمانده اسويچره‌ليلر قيام ايدوب، هابسبورغ خاندانى طول مدت بوقيامى باصديرمغه چاليشمغله ضعفه دوچار اولمش؛ وعاقبت اسويچره‌يى وبرچوق املاكى الدن چيقارمشدى. ١٤٣٨ ده دخى آوستريه هابسبورغى خاندانندن ايكنجى آلبرت ايمپراطورلغه انتخاب اولنوب، او تاريخدن ١٧٤٠ سنه‌سنه‌دك آلمانيه ايمپراطورلغى ارثاً وبلا فاصله بوخاندانده قالمشدر. بعده بوخاندانك يكتا وارثه‌سى (ماريا ترزه) لورنه خاندانه منسوب برآدمه وارمغله حكمدارلق بونك نسلنه كچوب، اليوم حكم سورن (لونه هابسبورغى) شعبه‌سى ظهوره كلمشدر [« آلمانيا » و « آوستريا » ماده‌لرينه مراجعت]. — ايكنجى شعبه‌سنك حصه‌سنه‌ده لاؤفنبورغ والدشوت، ناى هابسبورغ و (قلكغاو) املاكى دوشمشيدى. بوشعبه‌نك رئيسى اولان اوچنجى رودولفك وفاتنده بوشعبه يكيدن ايكى قوله آيريلوب، برى اسمنى محافظه، وديكرى كيبورغ قونتلغى نامنى اخذ ايتمشدى. برنجيسى ١٥ نجى قرن ميلاديده منقرض اولمشدر. ايكنجيسى ايسه دها اول منقرض اولوب، املاكى ديكرينه كچمشيدى.

هاتف { (سيد احمد) ايران مشاهير شعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، اون ايكنجى قرن هجرى اواخرنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

نديدم زان كل بيخار جز مهرو وفااما
زياران وفادل كندم واز اصفهان رفتم

هاتفى { اونجى واون ايكنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن درت كشى اولوب، برى ادرنه‌لى، برى آنقره‌لى، برى نيكده‌لى، وبرى‌ده بروسه‌ليدر.

هاتفی (مولانا عبدالله —) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، جاملی ومولانا عبدالرحمن جامی حضرتلرینك همشیره زاده‌سیدر. هرنوع شعرده وعلی الخصوص مثنوی نظمنده مهارتی مسلمدر. لیلی ومجنون وخسرو وشیرین کبی بوزلرجه دفعه‌لر یازلمش حکایاتی حاوی برخمسه‌سی، «هفت منظر» عنوانیله برمنظومه‌سی و «اسکندرنامه» یه تقلیداً بر «تیمور نامه» سی واردر، که تیمورلنگك محارباتنی مصور اولوب، بونك برچوق یرلرینی مکرراً محو واثباته تصحیح ایده‌رك، قرق سنه‌ده اکمالنه موفق اوله‌بیلمشدر. منظومه‌لری مقبول ایسه‌ده، عجب وغروری اولوب، فردوسی ونظامی کبی اعاظم شعرانك آثارینی تزییفه جرأت ایتدیکی مرویدر. وطنی اولان جامده برباغ یاپدیروب، اواخر عمرینی اوراده حالت انزواده کچیرمش؛ و ٩١٨ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت «ظفرنامه» عنوانلی مثنویسندندر:

پس آنکه بسی کاومیشان تر
بزنجیر بستند بریکدیکر
که در پیش خندق فصیلی بود
وزو هریکی منع فیلی بود

هاجر (Agar) حضرت ابراهیم (علیه السلام) ك ازواجندندر. من‌اصل قبطیه جناب ابراهیم اولان ساره‌نك جاریه‌سی اولوب، مشارالیهایه دخی فرعون طرفندن هبه ایدلمش اولدیغی مرویدر. هر حالده حضرت ساره‌نك اولادی اولمدیغندن، هاجر کندیلری طرفندن حضرت ابراهیم (علیه السلام) ه اوطه‌لق اوله‌رق ویرلمش؛ وکندیسندن حضرت اسماعیل (علیه السلام) دنیایه کلمشدر. بعده حضرت ساره قیصقانغله، هاجری اوغلیله برابریانندن طردایدوب، حضرت ابراهیم کندیلرینی اخذله، ارض حجازه نقل، والیوم مکۀ مکرمه‌نك بولندیغی موقعده جرهم قبیله‌سی ایچنده اسکان ایتمشدر. هاجر ساره‌دن اول وفات ایدوب، حضرت اسماعیل حجازده قالمش؛ وعرب مستعربه‌نك پدری اولمشدر.

هادی (موسی الهادی بن محمد المهدی بن ابی جعفر المنصور) خلفاء عباسیه‌نك دردنجیسی اولوب، ١٤٥ تاریخنده دنیایه کلمش، و ١٦٩ ده پدرینه خلف اولمش؛ وآنجق ١٤ آیه قریب مدت اجرای حکومت ایتدکدن صکره، موصل اعمالندن عیسی آبادده ظنه کوره قضاءً وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمشدر. برادری هارون الرشید خانی اولمشدر.

هادی ایران شعراسندن برقاچ کشینك مخلصی اولوب، الك مشهوری میر محمد هادی یزدجردیدر، که کاشانده نشأت ایدوب، طبابتله مشغول بولنمش، و ٩٥٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بجان رسید دل ازمحنت جهان مارا
اجل کجاست که منت نهد بجان مارا

هارالد (Harald) بواسمله اوتنجی واون برنجی قرن میلادیده دانیمارقه ونوروجده برقاچ قرال کلوب، احواللری تماميله معلوم دکلدر.

هاربورغ (Harbourg) پروسیه‌ده هانووره ایالتنك لونبورغ سنجاغنده وهامبورغك ١١ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٩٠٧٥ اهالیسی وبرخیلی فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

هارتفورد (Hartford) ممالك مجتمعه‌ده نیویورقك ١٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و قونکتیقوت نهری اوزرنده قونکتیقوت جمهوریتنك مرکزی برشهر اولوب، ٥٣٢٣٠ اهالیسی، قارشیسنده‌کی (است هارتفورد) له اختلاط ایتدیرر کوپریسی، دارالفنونی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، چینلیلره مخصوص بر مکتبی، کتبخانه‌لری، موزه‌سی، تاریخ جمعیتی، دوز وکنیش سوقاقلری، دمیر یوللریله نهرده ایشلر سفائنی وپك چوق فابریقه‌لریله ایشلك تجارتی واردر.

هارتلپول (Hartlepool) انکلتره‌نك دورهام ایالتنده ودورهامك ٢٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، ١٣١٦٥ و (وست هارتپول) ایله برابر ٢٨٣٠٣ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص جسیم فابریقه‌لری، کلیتلی معدن کوموری اخراجاتی وایشلك تجارتی واردر.

هارج (Harz) آلمانیانك شمال جهتنده برطاغدر، که برونسویق دوقه‌لغیله هانووره وصاقسه ایالتلری آره‌سنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه ممتد اولوب، بویی ٩٦، انی ١٥ الی

٣٣ کیلومتره، ارتفاع وسطیسی ٦٣٠ واک بویوک بری ١١٤٠ متره‌در. کومش، قورشون و دمیر معدنلری چوقدر. بعض اورمانلری ده واردر.

هارلم { (Haarlem) فلمنکک شمالی هولانده ایالتنده وآمستردامک ١٨ کیلومتره غربنده قضا مرکزی بر شهر اولوب، ٥٩٦٥٤ اهالیسی، استحکاماتی، آقادمیه‌سی، نباتات باغچه‌سی، وصد خانه‌سی، بک مکمل موزه‌سی، متعدد جمعیات علمیه ومؤسسات خیریه‌سی واردر. آمسترداما دمیر یول ایله وبرسیر سفائن جدولیله مربوطدر.

هارلینکن { (Harlingen) فلمنکک (فریزه) ایالتنده و(لوواردن)ک ٢٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق بحر شمالی ساحلنده برقصبه اولوب، ١١٠٤٥ اهالیسی وخیلی فابریقه‌لریله انکلتره ایله ایشلک تجارتی واردر.

هارمونیه { (Harmonie) «آهنک» دیمک اولان بو اسمله اساطیر یونانیه‌ده ایکی موهوم قادین اولوب، بری گویا مریخ ایله زهره‌نک قیزی وقادموسک زوجه‌سی ایدی؛ و یونانه فن موسیقی‌یی ادخال ایتمشیدی. — دیکری گویا هرمسک زوجه‌سی اولوب، (کبیر) اسمیله معروف آلهۀ کاذبۀ سامیه زمره‌سندن اولدیغی حالده، موازنۀ عالمدن کنایه ایدی.

هارولد { (Harold) بو اسمله انکلتره‌ده ایکی قرال کلمشدر: برنجیسی دانیمارقه‌لی بیوک قانوتک اوغلی اولوب، ١٠٣٦ ده بدرینه خلف اولمش؛ وبرادری (هاردی قانوت) له برمدت اوغراشوب، بعده انکلتره‌نک قسم جنوبیسنی اوکا ترک ایده‌رک، اوبوشمشلرسه‌ده، متعاقباً حیله ایله وقوت غردوتنک یاردیمیله اوراسنی‌ده ضبط ایده‌رک، اوچ سنه حکومت سوردکدن صکره، ١٠٣٩ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ارباب نفوذ واقتداردن قونت غردوینک اوغلی وقرال ادوآردک قاتلی اولوب، ١٠٦٦ ده، اینشته‌سنک وفاتنده صندالی حکومتی ضبط ایتمش؛ وبرمدت برادریله اوغراشدقدن صکره، نورمانده دوقه‌سی بیچ ویلیام طرفندن مغلوب اولوب، حربده تلف اولمشدر.

هارون { (Aaron) انبیای بنی اسرائیلدن اولوب، لاوی سبطنه منسوب وحضرت موسی (عم)ک بیوک برادریدر. میلاد عیسی (عم) دن ١٥٧٤ وبرروایتده ١٧٢٨ سنه اول مصرده دنیایه کلمش؛ وحضرت موسی (عم)ک بنی اسرائیلی فراعنه‌نک ظلمندن تخلیص ایچون واقع اولان تشبثات وحرکاتنده یاردیم ایدوب، امامت وریاست روحانیه‌یه نائل اولمشیدی. حضرت موسی پلتک اولدیغی حالده، حضرت هارون فصیح اللسان اولمغله، اکثریا نبی مشارالیهک یرینه نطق وموعظه ایراد ایدردی. حضرت موسانک طورده بولندیغی اثناده یهودیلرکندیسنی تضییق ایتمکله، مصریلرک (آپیس) اوکوزینه تقلیداً آلتوندن برعجل دوکه‌روب، اوکا عبادت ایتملرینه مساعده ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، بوخطاسی عفو بیورلمشیدی. حضرت موسادن اوچ سنه اول وارض مقدسه قبل الوصول ١٢٣ یاشنده ارتحال ایتمشدر.

هارون { خلفای عباسیه‌دن ایکی ذاتک اسمیدر. [«هارون الرشید» و «واثق بالله» ماده‌لرینه مراجعت.]

هارون { (ابوموسی — بن ابی الجیش خمارویه بن احمد بن طولون) مصرده اجرای امارت ایدن بنی طولونک دردنجیسی اولوب، ٢٨٣ ده برادری ابوالعساکره خلف اولمش؛ و٢٩٠ ده شامه مستولی اولان قرامطه‌یه قارشی عسکر سوق ایده‌رک مغلوب اولدیغی کبی، ٢٩١ ده دخی سواحل مصره مسلط اولان محمد بن سلیم الکاتبه قارشی چیقاردیغی دونتما دخی مغلوب اولمش؛ واوسنه عمی شیبان طرفندن تلف اولنه‌رق، موقعی ضبط اولنمشیدی.

هارون { (خواجه —) صاحب دیوان دیمکله شهیر وزرادن خواجه شمس الدینک اوغلی اولوب، مشاهیر شعرادندر. شو رباعی جمله اشعارندندر:

قیمت مردم از هنر باشد
نه ز دینار واز گهر باشد
مرد باید که دانش آموزد
تا ز هر کس شریف تر باشد

هارون بن موسی { (ابوعبدالله الفاری) مشاهیر نحویوندن اولوب، حدیث وتفسیرده دخی یدطولی صاحبی

ایدی. عن اصل یهودی المذهب اولوب، شرف
اسلامله مشرف اولمش؛ و بصره‌ده یاشامشدر.
اصمعی موثوقیتنه شهادت ایتمشدر.

هارون بن موسی { اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب،
اشبونه (یعنی لیزبونه) لی ایدی. ناصر و مستنصرك
خدمت طبابتنده بولنمشدر.

هارون الرشید { (بن محمد المهدی بن ابی جعفر المنصور) خلفاء
عباسیه‌نك بشنجیسی وجله‌نك آب رویی اولوب، ١٤٨
تاریخنده طوغمش؛ و ١٧٠ ده بیوك برادری
موسی هادینك یرینه بغدادده مقام حکومته قعود
ایتمشدر. قبل القعود پدری زماننده روملره قارشی
آناطولیده ایتدیکی محاربه‌ده ابراز شجاعت ودرایتله
کسب شهرت ایتمش؛ و اسکداره قدر کلمش اولدیغی
کبی، زمان حکومتنده دخی اوچ دفعه روم ایمپراطوری
نیکفوره قارشی حرب وغزا ایدوب، بیوك مظفریتلره
نائل اولمله، ارکلی‌یه قدر نیجه ممالکی ضبط، وروم
ایمپراطورینی سنوی مقنن جزیه تأدیه‌سنه مجبور
ایتمش ایدی. دیکر بش غزا دخی ایدوب، ممالکنی
خیلی توسیع ایتمش؛ وطقوز دفعه ایفای حج ایدوب،
حرمین اهالیسنه پك چوق احسانلر ایلمش ایدی.
علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه چالیشوب، ارباب
علم وهنری حمایه ایدردی. عدل وحقانیتی دخی
التزام ایدوب، دائما تبدیل کزه‌رك، احوال تبعه‌یی
تفتیش ایدردی. آنجق غضبی دخی پك زیاده
اولوب، علی الخصوص زماننده او قدر نفوذ واعتبار
قزانمش ومناوبه ایله وزارت وظیفه‌سنی ایفا ایده‌رك،
او قدر نعم و احسانانه نائل اولمش اولان برمکیلر
حقنده‌کی معاملهٔ غدریه‌سیله نامنی لکه‌دار ایتمشدر.
دارات ودبدبه‌سی وایتدیکی احسانلر حقنده برچوق
نوادر وحکایات مرویدر. یکرمی اوچ سنه ایله اوچ
آیه قریب مدت کمال سطوت و شوکتله اجرای
حکومت ایتدکدن صکره، ١٩٣ تاریخنده طوس
شهرنده وفات ایدوب، شهر مذکورك قربنده دفن
اولنمشدر. تربه‌سی مشهدده الیوم موجوددر.
فرانقلر ایمپراطوری مشهور شارلمان ایله مناسبات
دوستانه‌ده بولنوب، کندیسنه برچوق هدیه‌لر
کوندرمشیدی، که بونلرك میاننده صو ایله ایشلر
بر ساعت دخی بولنوب، آوروپالیلرك نظر حیرت
وتعجبنی جلب ایتمشدی. اوغلی محمد امین خلفی اولمشدر.

هارونیه { مرعش قربنده برقصبه اولوب، ١٨٣ تاریخنده هارون الرشید
طرفندن بنا، وسور وقلعه‌لرله ودمیر قپولرله تحکیم
اولنمش، وبعده روملرك الینه کچوب، سیف الدوله
جانبندن استخلاص اولنمشدی.

هاستینغ { (Hastings) انکلتره‌نك سوسکس ایالتنده ولوندره‌نك ٨٦ کیلومتره
جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٦٥٥٥ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه‌لری وصید
ماهیسی واردر.

هاسلت { (Hasselt) بلجیقه‌نك شمال شرق جهتنده وبروکسلك ٧٢ کیلومتره
شرق شمالیسنده لیمبورغ ایالتنك مرکزی برقصبه
اولوب، ١١٤٦٠ اهالیسی، برچوق تقطیرخانه‌لری
وبونلرك بوصه‌لریله بسلنن حیوانات تجارتی واردر.

هاشم { (بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی) فخر کائنات
(صلی الله علیه وسلم) افندمزك جدی عبدالمطلبك
پدری وبنی امیه‌نك جدی اولان عبد شمسك برادری
اولوب، بو ذاته نسبتله رسالتپناه افندمزله عم
پاکلرینك اولاد واحفادلرینه (بنی هاشم) و (هاشمی)
اطلاق اولنور.

هاشم { (ابو عمر — بن عتبه بن ابی وقاص القرشی الزهری) صحابه‌دن اولوب،
عشرهٔ مبشره‌دن سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه) ك
برادر زاده‌سی ایدی. شجعان و فضلادن اولوب،
فتح مکه کونی اسلامه کلمش؛ یرموك غزاسنده بر
کوزی سقطلنمش؛ وبلاد فرسدن جلولایی فتح ایلمشیدی.
صفین محاربه‌سنده، معیت جناب مرتضویده اولدیغی
حالده، شهید اولمشدر.

هاشمی { عثمانلی وایران شعراسندن برقاچ ذاتك مخلصی اولوب، اکثریسا-
داتندر. الك معروفلری هاشمیٔ کرمانیدر، که شیخ
نظامینك «مخزن الاسرار» ینه تقلیداً «مظهر الانوار»
عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. ٩٤٨ ده مدینهٔ
منوره‌ده وفات ایتمشدر.

هاشمیه { عراقده کوفه جوارنده و انبار شهر قدیمی خرابه‌لری یاننده بر

قصبه اولوب، خلفاء عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاح طرفندن بنا، ومقر حكومت اتخاذ اولنمش؛ و ابوجعفر منصور دخی اوراده قعود ایتمش ایسه‌ده، بعده بغدادك تأسیسیله هاشمیه ترك اولنه‌رق، چوق وقت دوام ایتمكسزین، خراب اولمشدر.

هاقنی (Hackney) انكلتره‌نك میدلسكس ایالتنده ولوندره‌نك ٥ كیلومتره شمال شرقیسنده بربیوك قریه اولوب، لوندره‌نك محلاتندن معدوددر. ١١٠ ١١٥ اهالیسی وفدانلقلری واردر.

هاگناو (Haguenau) بروسیه‌یه تابع آلساس لورن ایالتنك آشاغی آلساس سنجاغنده واستراسبورغك ٢٨ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ١١ ٧٨٥ اهالیسی، كتبخانه‌سی، جوارنده واسع براورمانی واطرافنده كلیتلی شربتجی اوتی محصولاتی واردر.

هاكین (Haquin) نوروج قراللرندن بر قاچ كشینك اسمی اولوب، الك معروفلری ٩٣٦ دن ٩٥٨ تاریخنه‌دك حكمسورن برنجیسیله ١٢٤٧ دن ١٢٦٣ تاریخنه‌دك قراللق ایدن آلتنجیسی و ١٣٥٠ دن ١٣٦٣ تاریخنه‌دك حكومت ایدن یدنجیسیدر. برنجیسی خرستیانلغی مملكتنه ادخال ایتمكه چالیشوب، بو سببدن تلف ایدلمشدی. آلتنجیسی ایسلانده و غروئنلاندی و شتلاند ایله اورقاده جزایرینی ضبط، و برطاقم قوانین وضع ایتمشدی. یدنجیسی اسوجی دخی ممالكنه الحاق ایتمش ایسه‌ده، اسوجلیلری ممنون ایده‌مدیكندن، اسقاط اولنه‌رق، یرینه مكلمبورغلی آلبرت نصب اولنمشدی. دانیمارقه قرالنك قیزی بولنان زوجه‌سی ماركریته بعده اسوج ونوروج ایله دانیمارقه‌یی توحید ایتمشدر.

هال (Hal) بلچیقه‌نك برابانت ایالتنده وبروكسلك ١٤ كیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٨٨٣٠ اهالیسی وبعض فابریقه‌لری واردر.

هال (Hall) آوستریانك تیرول خطه‌سنده و اینسبروكك ١٠ كیلومتره شرقنده و (این) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٠١٠ اهالیسی واردر.

— آلمانیه‌ده وورتمبرغ قراللغنك (یاغست) ایالتنده و (الوانكن) ك ٣٤ كیلومتره شمال غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، ٨٤٣٠ اهالیسی واردر.

هالبرستاد (Halberstad) بروسیه‌نك صاقسه ایالتنده ماغدبورغ سنجاغنه تابع وماغدبورغك ٤٣ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ١٧٧٦٠ اهالیسی وبز، بوك منسوجات، ظانت، ماكنه، كاغد، شكر، یاغ وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

هالمستاد (Halmstad) اسوجك (كوتلاند) خطه‌سنده، واستوقهولمك ٣٩٠ كیلومتره جنوب غربیسنده (هالاند) ایالتنك مركزی برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر.

هاله (Halle) بروسیه‌نك صاقسه ایالتنده (مرسبورغ) سنجاغنه تابع ومرسبورغك ١٥ كیلومتره شمالنده (ساله) نهری اوزرنده واقع بر شهر اولوب، ٦٠ ٥٠٠ اهالیسی، واسع مملحه‌لری، لنكیت معدنی، مختلف اقمشه، موم، كاغد وسائره فابریقه‌لریله مطبعه وصحافخانه‌لری واردر.

هالیاقمون (Haliacmon) ماكدونیه‌ده‌كی اینجه قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

هالیس (Halys) آناطولیده‌كی قزیل ایرماغك اسم قدیمیدر.

هالیفاقس (Halifax) انكلتره‌نك یورق ایالتنده و یورقك ٥٧ كیلومتره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، ٨٩ ٨٣٢ اهالیسی، دمیر وكومور معدنلری، پاموق وایپك منسوجات وعلی الخصوص چوخه فابریقه‌لری واردر.

— آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك یكی اسقوچیه ایالتنده دخی بواسمله ایالت مذكوره‌نك مركزی بر شهر اولوب، ٤٤°٣٩′٣٨″ عرض شمالی ایله ٦٥°٥٥′٢٦″ طول غربیده واقعدر. واسع وصاغلام برلیمان تشكیل ایدن برقویك ایچنده مؤسس كوزل ومنتظم برشهر اولوب، ٣٨ ٦٥٥ اهالیسی، بك ایشلك تجارتی و برخیلی فابریقه‌لری واردر.

— ممالك مجتمعه‌ده دخی بو اسمله برقاج قصبه واردر .

هالیقارناسه (Halicarnasse) آناطولینك ساحل غربیسنده‌واقع (بودروم) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر. [« بودروم » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

هام (Hamm) بروسیه‌ده وستفالیه ایالتنك (آرنسبرغ) سنجاغنده وآرنسبرغك ۳۷ کیلومتره‌شمال غربیسنده اوله‌رق (لیپه) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۸۸۸۰ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌لری و زراعت ماکینه‌لریله اجزاء کیمیویه فابریقه‌لری واردر .

هاماکر (Hamaker) فلنك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۸۹ ده آمستردامده طوغمش؛ و ۱۸۳٤ ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، سریانی، فارسی، سانسکری لسانلرینه وسائر السنه‌یه واقف اولوب، طول‌مدت لیده‌ده السنهٔ شرقیه معلمکی ایتمش؛ وشهرمذکور کتبخانه‌سنده‌کی کتب شرقیه‌نك دفترینی تنظیم ونشر ایلمشدر .

هامبورغ (Hambourg) آلمانیای شمالیده برلینك ۲۸٦ کیلومتره غرب شمالیسنده والبه ایرماغنك صاغ کنارنده‌اوله‌رق بونك منصبندن ۱۱۰ کیلومتره یوقاریده سربست بر بیوك شهر اولوب، ٥٥٢ ٦٢٥ اهالیسی، نهرده بیوك سفائنك دخی کیرمسنه مساعد اسکله‌سی، متعدد جدوللری ، دمیر یوللری، اسکی قسمنده طاروطولاشیقلی لکن یکیسنده کنیش ومنتظم سوقاقلری، متعدد مصنع کلیسا و خاوه‌لری، دارالعجزه‌لری، بیوك بانقه و بورسه‌سی، جسیم بررصد خانه‌سی، کتبخانه‌سی ، موزه‌سی ، ایکی بیوك تیاتروسی ، ترسانه‌سی، بحریه مکتبی، صاغر ودیلسزلره‌مخصوص مکتبی، متعدد مکاتب اعدادیه‌وسائره‌سیله مؤسسات خیریه‌سی، بك ایشلك تجارت بحریه‌سی، بتون آوروپا وآمریقا اسکله‌لرینه ایشلر واپور شرکتلریله بالینه ومورینه وسائره بالیقلری صیدینه مخصوص سفائنی وبیره، شکر وسائره فابریقه‌لری واردر. آلمانیه‌نك برلیندن صکره اك بیوك شهریدر .

— هامبورغ شهری جوارلریله برابر آلمانیه ایمپراطورلغنه داخل برجمهوریت تشکیل ایدیور ،که مساحهٔ سطحیه‌سی ٤١٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٨١ ٦٣٢ کشیدر. ١٨ کشیدن مرکب برهیئت اعیانی واردر،که حکومت بوهیئتك النده اولوب ، انتخاب ایتدیکی ایکی شهر امینی معرفتیله اجرای حکومت ایدرلر . ١٦٠ کشیدن مرکب برمجلس مبعوثانی دخی واردر. آلمانیه هیئت اتفاقیه‌سی مجلسنه بر وآلمانیه عمومی مجلس مبعوثاننه اوچ اعضا کوندرمك حقنی حائزدر . واردات ومصارف ٧٢ ملیون مارق راده‌لرنده‌در .

هامپشیر (Hampshire,Southampton) و نام دیکرله سوتامپتون انکلتره‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب ، جنوباً مانشه دکیزیله ، غرباً دورست ویلتس ، شمالاً برکس ، شرقاً دخی سوری و سوسکس ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٣٣١ مربع کیلومتره اولوب، ٥٤٤٦٨٥ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی وینچستر شهریدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، ایچین ، آوون وآنتون نهرلری ایالتی شمالدن جنوبه شق ایدرلر . طوپراغی منبت وزراعتی پك ایلریدر. میاه‌معدنیه‌سی ودکیزحماملری مشهوردر. صنایعی پك ایلری‌دکلدر. اك بیوك شهری پورچوتدر.

هامر (Hammer) آوستریا مشاهیرمستشرقیندن اولوب، ١٧٧٤ ده غراچده طوغمش، و ١٨٥٦ ده وفات ایتمشدر. طول مدت استانبولده سفارت معیتنده وبرمدت مصرده‌بولنوب، برچوق آثار شرقیه جمع، والسنهٔ شرقیه‌یی تحصیل ایتمش؛ و ١٨ جلد اوزره برعثمانلی تاریخیله براشعار عثمانیه تاریخی، « دولت عثمانیه‌نك اصول اداره واحوال سیاسیه‌سی » عنوانیله برأثری، ملاحده اسماعیلیه تاریخی، ملوك اسلامیه فهرستی، دشت قیچاق دولتی تاریخی، تاریخ ایلخانیان ، تاریخ ادبیات عربیه وسائرآثاری واردر. تاریخ عثمانیسنده ترکجه وعربی اسماء و تعبیراته ویردیکی معانی بك یاکلش اولدیغندن ، السنهٔ شرقیه‌ده‌کی معلوماتی بك ناقص اولدیغی آکلاشیلیور ؛ مع هذا خیلی تحقیقات اجرا ایتمشدر . اکثر آثاری فرانسزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. بارون رتبه‌سنی حائز ایدی.

هاملت (Hamlet) دانیمارقه‌نك اساطیرله قاریشیق اولان تاریخ قدیمنده

بوتلاند حكمدارى (هورونديل)ك اوغلى اولوب، ميلاد عيسادن تقريباً ايكى قرن اول بدرينى كندى برادرى (فنغو) تلف، ووالده‌كنى ضبطله، زوجه‌سنى تزوج ايتديكنده، صاحب ترجمه‌يلاندن تجنن ايده‌رك قورتله بيلمشيدى. انكليز شاعر شهيرى (شكسپير) بو حكايه‌يى بر هائله صورتنده سلك نظمه چكمشدر.

هاملن { (Hameln) پروسيه‌نك هانووره ايالت وسنجاغنده وهانووره‌نك ٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٩٥٢٠ اهاليسى ومختلف منسوجاتله كاغد فابريقه‌لرى واردر.

هاميلتون { (Hamilton) اسقوچيه‌نك لانارق ايالتنده ولانارقك ٢٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق قليده خليجنك صول كنارنده برقصبه اولوب، ١١٥٠٠ اهاليسى وكومور معدنيله خيلى فابريقه‌لرى واردر. هاميلتون خاندانه مخصوص سراىى اليوم موجوددر.

— آمريقاى شماليده دومينيون مجربنك اونتاريو حكومتنده واونتاريو كولك ساحلنده دخى بواسمله برشهر اولوب، ٢٧٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

— ممالك مجتمعه‌ده دخى بواسمله برچوق معموره‌لر بولنوب، الك بيوكلرى (اوهيو) جمهوريتنده واقع و١١٠٨٠ اهالى‌يى جامع اولانيدر.

هاميلتون { (Hamilton) اسقوچيه‌لى مشهور برخاندان اولوب، افرادندن بر چوق مشاهير كلمشدر كه بونلرك برى‌ده تأليفات واشعاريله شهرت بوله‌رق، ١٧١٧ده وفات ايتمشدر.

هاناو { (Hanau) پروسيه‌ده هسه‌ناسو ايالتنك (قاسل) سنجاغنده وقاسلك ١٤٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (ماين) نهرى اوزرنده قضا مركزى برشهر اولوب، ٢٢٤١٠ اهاليسى، كنيش وتميز سوقاقلرى، كوزل باغچه وتفرجگاهلرى وايپك قماشلرله خانت، چوراب وساره فابريقه‌لرى واردر.

هانغ‌چئو { (Hang-Tchéou) چيننك شرق جهتنده (چان‌نانغ‌كانغ) نهرينك صول كنارنده وبونك تشكيل ايتديكى خليجك منتهاسنده اوله‌رق ٣٠°١٢´ عرض شماليده واقع (چه‌كانغ) ايالتنك مركزى برشهر واسكله اولوب، ٨٠٠٠٠٠ اهاليسى، ١٨ كيلومتره محيط دائره‌سى اولان سورى، قلعه‌سى، كوزل ربختملرى، طار لكن كوزل دوشنمش سوقاقلرى، مصنع بتخانه‌لرى، طاق ظفرلرى، طقوز قاتلى؛ قلعه‌سى، بك چوق ايپك اقمشه دستگاهلرى، نهرده ومتعدد جدوللرنده ايشلر سفائنى، بك ايشلك تجارتى واطرافنده بك منبت وكوزل اراضيسى واردر.

هانقاو { (Han-Kao) چيننك وسطلرنده (هوبه) ايالتنك (هان‌يانغ) سنجاغنده وهانكانغ نهرينك صول كنارنده و بوشهر ايله (يانغ چه‌كانغ)ك ملتقاسنده اوله‌رق ٣٠°٣٢´٥١″ عرض شمالى ايله ١١١°٥٩´٥″ طول شرقيده واقع بيوك برشهر اولوب، مذكور ايكى نهرك برنجيسيله (هان يانغ‌فو)، وايكنجيسيله مركز ايالت اولان (اوچانغ‌فو) شهرندن آيرلمش اولمغله، بو اوچ شهره مليونه قريب اهالى ايله مسكون برتك شهر عظيم عد اولنه بيلير. نهرده سفائن شهره قدر چيقمغله، بك ايشلك تجارتى واردر، وآوروپاليلره دخى آچيقدر. تونغان قيامنده چوق تخريب اولنمشدر.

هان‌كانغ { (Han-Kiang) چيننك وسطلرنده بيوك برنهر اولوب، (يانغ چه‌كانغ)ك يعنى «كوك ايرماغ»ك الك باشلى تابعلرندندر. (شن‌سى) ايالتنك حدود غربيه‌سنده‌كى طاغلردن نبعانله، شرقه طوغرى جريان ايده‌رك، ايالت مذكوره‌يى بوينه شق، وصولدن برچوق چايلر اخذ ايتدكدن صكره، (هوبه) ايالتنه دخول ايله، بروقت شرقه طوغرى دوامدن صكره جنوبه صكره بنه شرقه طوغرى آقه‌رق، وبرطاقم قوللره بالانقسام، بعض كوللر دخى بعد التشكيل، هانقاو شهرنده (يانغ چه‌كانغ) ايرماغنه دوكيلور. مجراسنك طولى ٥٠٠ كيلومتره قدر اولوب، بوقاريلرى سرعتلى واينيشلى ايسه‌ده، آشاغيلرى سير سفائنه صالحدر. حوضه‌سى ٥٨٠٠٠ مربع كيلومتره اولوب، واديسى پاموق، پرنج وساره تارله‌لرينى حاويدر.

هانون { (Hanon) قارتاجه‌ده برخاندان اولوب، افرادندن برقاچ كشى روماليلره قارشى اولان محاربانده وساره وقايعده تميز ايتمشلردر.

— قارتاج مشاهير بحريوننده دخى بواسمده

بری اولوب ، سبته بوغازی خارجنده آفریقانك سواحلی بوینجه برسیاحت تجربه ایتمش، وسیاحتنامه‌سنی فنیكه لساننده یازمشیدی . بوسیاحتنامه‌نك لسان یونانی‌یه مترجم برخلاصه‌سی موجود اولوب ، طبع ونشر، وآوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. هانونك میلاد عیسادن نه قدر اول بولنمش اولدیغی معلوم اولمیوب، ٥٠٠ و١٠٠٠ سنه اول بوسیاحتی اجرا وآفریقا قطعه‌سنی دور ایتمش اولدیغی مظنون ایسه‌ده، بك شبهه‌لیدر.

هانووره (Hanovre) آلمانیانك شمال غربی جهتنده و برلینك ٢٥٥ كیلومتره غربنده ملغا هانووره قراللغنك وشمدی پروسیه‌یه تابع همنامی اولان ایالت واسعه‌نك مركزی بربیوك شهر اولوب، ٢٠٩ ٥٦٠ اهالیسی، یكی قسمنده منتظم سوقاقلریله كوزل ابنیه‌سی، اسكی قراللره مخصوص متعدد سرایلری و بونلره مربوط باغچه وموزه‌كبی آثاری، ١٥٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، مكمل مكتب صنایعی، حربیه مكتبی، مكتب فنونی، مصنع كلیسالری، متعدد میدانلریله بونلرده هیكل وستونلری، منسوجات، ماكنه ، اسلحه، پیانو و سائره فابریقه‌لری، بك ایشلك تجارتی وبرچوق مطبعه‌لریله صحافخانه‌لری واردر.

— هانووره ایالتی آلمانیه‌نك منتهای شمال غربیسنده واسع بریر اولوب، شمالاً بحر شمالی ایله، غرباً فلمنك حدودیله، جنوباً وستفالیه، هسه ناسو وصاقسه ایالتلریله، شرقاً ینه صاقسه و براندبورغ ایالتلریله، شرق شمالی طرفندن دخی مكلمبورغ وهامبورغله واشلسویغ هولشتاین ایالتیله محدوددر . بوحدود داخلنده ٥١°١٧´ ایله ٥٣°٤٢´ عرض شمالی و ٤°١٩´ ایله ٩°١٦´ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شرقدن غربه بویی ٣١٠ واكی ٢٩٠ كیلومتره اولدیغی حالده، داخلنده (اولدنبورغ) دوقه‌لغنك قسم اعظمی، (لیپه) برنسلكی، برونسویق دوقه‌لغی، (برمه) مستقل شهری وهامبورغ مستقل شهرینك برقسمی وهسه ناسو ایالتنك (رینتان) قضاسی دخی بولنمغله، هانووره‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی آنجق ٣٨ ٤٧٤ مربع كیلومتره واهالیسی ٢ ٤٢٢ ١٧٤ كشیدر . اراضیسی دوز واووه‌لق اولوب ، بعض منفرد تپه‌لری دخی ١٧٠ مترهلك ارتفاعی تجاوز ایتمیور. یالكز جنوب شرقی جهتنده (هارج) سلسلهٔ جبالی بولنیور، كه‌انك مرتفع محللری هانووره‌نك خارجنده اولوب ، بو ایالت داخلنده اولان برلری ٦٣٠ متره‌یه قدر چیقار . (البه) ایرماغی شمال شرقی جهتندن حدودینی تشكیل ایتدیكی كبی، وسر وامس ایرماقلری دخی هانووره‌نك اراضیسنی شق ایده‌رك، ایالت داخلنده برچوق انهار آلیرلر. اكثر طرفلری وعلی الخصوص قسم غربیسی آلچق وبتاقلق اولوب، درینلكی آز اولان حسابسز وكنیش كوللر ینك دیبنده (تورب) تعبیر اولنان ومحروقات برینه قوللانیلان نباتات چوروكندن متشكل برجنس سیاه طوپراق بولنور . بوبتاقلقلر كوندن كونه قورودیلوب ، تارله‌یه تحویل اولنمقده ایسه‌ده، الیوم برچوق برلرینی ضبط ایدوب، عمرانه مانع اولمقده‌درلر. سائر طرفلردن اكثرینك طوپراغی قوملق اولوب ، بعض جهتلرده قوم بشقه اتربه ایله قاریشیق اولمغله ، اولدقجه منبت ایسه‌ده ، بعض جهتلرده دخی متحرك حالنده وغیرمنبتدر. سواحلی كیدكجه آلچالمقده اولوب، دكیزقره‌دن قزانیورسه‌ده، برطرفدن دخی فلمنكده اولدیغی كبی، سدلر واسطه‌سیله دكیزدن برلر قزانیله‌رق ، قره‌یه تحویل اولنمقده، وبونلردن انهارك منصبلری قربنده بولنانلرینك طوپراغی بك منبت بولنمقده‌در . هواسی مختلف اولوب ، هارج طاغنده بك سرت ، غرب شمالی طرفلرنده خیلی معتدل وملایم وسواحل ایله انهار وادیلرنده زیاده رطوبتلیدر. شمال غربی روزكارلری بك شدتلیدر بتاقلقلری اراضیٔ عمومیه‌سنك یوزده ایكیسی نسبتنده اولوب، قوملق وچایلاق برلری‌ده چوق اولمغله برابر، زراعته ویریلان اهمیت سایه‌سنده وخندقلر حفری قوتیله خیلی محصولات یتیشدیریلوب، باشلیجه‌لری: چاودار، بولاف، آرپه، بغدای، كتن، توتون، وسر وادیسنده مصر، جنوب جهتنده پتاته وسائره‌دن عبارتدر. مرعا وچایرلریله اورمانلری‌ده چوقدر. بیكیر، صیغیر، قیون، كچی، وسائر حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. هارج طاغلرنده قورشون، دمیر، آلتون، كومش، باقیر، ومنغانز وسائر طرفلرده كومور معدنلری بولنیور. محله‌لریله پترولی وچلیكی معدن صولری‌ده واردر. سواحلنده كهربا وبرنوع اینجی بولنور.

اهالیسی شمالی آلمان لسانیله متكلم اولوب ،

لسانلرینك فلنكجه‌یه مشابهتی واردر. غرب شمالی جهتنده (فریزون) وصرف فلانك جنسیتنه منسوب برمقدار اهالی ایله شرق طرفنده (واند) دینلن براسلاو قوم صغیری بولنیور. عموم اهالینك یوزده ٨٢ سی (لوتر) مذهبنه تابع اولوب، قصوری سائر پروتستان مذاهبنده ویهودی وسائره‌در. معارفی پك ایلری اولوب، (كوتینكه) شهرنده پك مكمل بردارالفنون ومركزایله سائرشهرلرده مختلف مكاتب عالیه وهرطرفنده مكاتب اعدادیه ورشدیه وابتدائیه واردر. كتبخانه، موزه، رصدخانه، نباتات باغچه‌سی كبی مؤسسات علمیه وجمعیات فنیه‌سی دخی متعدددر. اك ایلری بولنان صنایعی دمیرجیلك ایله كتن وكتنوبرك ایشلنمسی اولوب، صنایع سائره‌سی احتیاجات محلیه‌یه كوره‌در. تجارت بریه وبحریه‌سی پك ایشلك اولوب، اكثر انهاری سیرسفائنه صالح اولدیغی كبی، دمیر یوللری وسائرطرق ومعابری دخی مكملدر. بازار وپنایری ده چوق اولوب، اك زیاده ذخیره وحیوانات اخذ واعطاسی اجرا اولنور. هانووره اوته‌دن بری مستقل اولوب، دوقه‌لق ومارغراولق عنوانیله اداره اولنمش؛ و١٨١٤ده قراللغه تحویل اولنمشدی. ١٨٦٦ده پروسیه‌یه قارشی آوستریانك طرفنی التزام ایتمكله، سادووه غالبیتی اوزرینه، پروسیه‌یه الحاق اولنه‌رق، نفس هانووره، هیلدسهایم، لونبورغ، استاده، اوسنابروق وآوریخ اسملریله ٦ سنجاغه وجمعاً ٣٧ قضایه تقسیم اولنمشدر.

هانووره (Nouveau Hanovre) — یكی اوقیانیه‌نك یكی برتانیه جزایر مجتمعه‌سندن بری اولوب، منتهای شمالیسی ٢°٢٢' عرض شمالیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٧٦ مربع كیلومتره اولوب، داخلی طاغلق وسواحلی منبت واورمانلرله مستوردر. اهالیسی پاپو جنسیتنه منسوب اولوب، ماهر كمیجیلردر.

هانوی (Hanoi) هند چینینك (آنام) مملكتنده (سونغ قوی) نهری اوزرنده وبونك منصبندن ١٧٥ كیلومتره یوقاریده ایالت مركزی برشهر اولوب، ٤٠٠٠٠دن زیاده اهالیسی، نهرده ایشلر سفائنی واستعداد تجاریسی واردر.

هاوانه (La Havane) آمریقاده آنتیل جزایرینك اك بیوكی اولان قوبه جزیره‌سنك مركزی برشهر اولوب، جزیره‌نك قسم غربیسنك ساحل شمالیسنده واقع و٢٠٠٤٤٨ اهالیی جامعدر. مهم وتجارتكاه براسكله اولوب، كوزل لیمانی، مشهورتوتون ایله شكروقهوه اخراجاتی، دارالفنونی، صنایع مكتبی، پاپاسلره مخصوص مكاتب مختلفه‌سی، رصدخانه‌سی، متعدد یتیمخانه‌لریله سائر مؤسسات خیریه‌سی وكوزل تفرجكاهلری واردر.

هاوای (Havai) بحرمحیط كبیرك پولینسیه قسمنده وبحرمذكور جزایرینك منتهای شرق شمالیسنده واقع (ساندویچ) جزایرمجتمعه‌سنك اك بیوكی اولوب، ١٨°٥٣' ایله ١٩°٢٠' عرض شمالی و١٥٧°٩' ایله ١٥٨°٣٠' طول غربی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٣٥٦ مربع كیلومتره واهالیسی آنجق ٢٦٧٥٤ كشیدر. حالبوكه بونك اوته‌دن بری وسعتنده بولنان (اوآهو) جزیره‌سنك بوندن زیاده نفوسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، ٤٠٠٠ متره‌یی متجاوز ارتفاعلرده بركانلری واردر. مشهور قپودان قوق بوجزیره‌ده قتل اولنمشدر.

— بتون (ساندویچ) جزایر مجتمعه‌سنه‌ده بعضا (هاوای) نامی ویریلیر. [« ساندویچ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هاوره (Le Havre) فرانسه‌نك آشاغی سینه ایالتنده و(روئن)ك ٨٩ كیلومتره غربنده اوله‌رق سینه ایرماغنك منصبنده تشكیل ایتدیكی خلیجك ساحل شمالیسنده ومانشه دكزنده بربیوك شهر واسكله اولوب، ١١٦٣٧٠ اهالیسی، صاغلام وواسع لیمانی، دنیانك هرطرفنه وعلی الخصوص آمریقایه آمدشد ایدر واپورلری، داخلی مكتب اعدادیسی، هندسهٔ مائیه مكتبی، مختلف مكاتب صنایعی، هندسه‌خانه‌سی، تجارت مكتبی، ٣٠٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، موزه‌سی، علوم وفنون، زراعت وغرس اشجار جمعیتلری، دكز حماملری، كوزل كوشكلری، سفائن امراله مخصوص حوض ودستكاهلری، معادن دوكمخانه‌لری، مختلف فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. پارسله هم سینه نهرنده سفائنله هم دمیریول ایله اختلاط ایدر.

هايتى { (Haïti) ونام ديكرله سنت دومينغ ياخود سانتو دومينغو (Saint-Domirgue, Santo-Domingo) آمريقاده كى آنتيل جزايربنك جسامت وكثرت نفوسجه ايكنجيسى يعنى قوبه‌دن صكره اڭ بيوك اولوب، ´٣٩ °١٧ ايله ˝٣٠ ´٥٧ °١٩ عرض شمالى و ´٤٠ °٧٠ ايله ´٣٩ °٧٦ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولديغى حالده، مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٧٢٥٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٦٢٧٦٢٥ كشيدر. سواحلى بك كيرنتيلى چيقينتيلى اولوب، قوبروغى كسيك برعقرب شكلنى ابرازايدبور. باش طرفنى تشكيل ايدن غرب جهتنده ايكى اوزون شبه جزيره آره‌سنده (غونابيووس) اسميله بيوك بركورفز وبونك داخلنده (غوناوه) اسميله بر آطه بولنيور. ساحل شمالى و جنوبيسنده دخى برچوق كوچك قوى وبرونلر و ساحلك قارشيسنده برطاقم كوچك آطه‌لر واردر. اراضيسى طاغلق اولوب، بتون آنتيل جزايرينك اڭ يوكسك طاغلرى بو جزيره‌ده‌در. جزيره‌نك بوينجه غربدن شرقه دورت صره طاغلر ممتد اولوب، اڭ يوكسك محللرى ٢٧١٥ متره و ديكرلرى ٢٠٠٠ متره ارتفاعلرنده‌در. ساحل شمالى ايله متوازياً ممتد اولان سلسله‌اوطرفه طوغرى ايتن انهارك شماله طوغرى آقمسنه مانع اولوب، بونلرك باشليجه‌لرى اولان (ربوياقو) ايله (ربوده سامانو) غرب وشرقه طوغرى آقه‌رق، ايكى كورفزه دوكيلور. ساحل غربيده‌كى كورفزه (آرتيبونتيته) اسميله بربيوك و برقاچ كوچك وساحل جنوبى‌يه‌ده متعدد كوچك انهار منصب اولور. جبال مذكوره‌نك آره‌لرنده وعلى‌الخصوص انهارك واديلرنده طار واوزون برطاقم اووه‌لر وبعض كوللر دخى بولنور.

هواسى مرتفع محللرنده معتدل اولوب، حرارت ٢٤ درجه‌يى تجاوز ايتمز، وبعضاً تحت‌الصفر بردركه‌يه قدرايتر. آلچق يرلرنده ايسه حرارت ٣٧ درجه‌يه قدر چيقار. برى كانون ثانيدن مارده وديكرى حزيراندن ايلوله قدر دوام ايدر ايكى قوراقلق وبونلرك خارجنده ايكى ياغمور موسمى اولوب، بناءً عليه سنه‌ده ايكى دفعه محصول وبرر. ياغمورلرى مقنن اولوب، موسملرنده هركون برايكيشر ساعت ياغار. قرطونه‌لرى بك شدتليدر. صارى صيتمه بعضاً مستولى اولوب، على‌الخصوص يبانجيلرجه كليتلى تلفاتى موجب اولور. نباتاتى بك چوق اولوب، اكثر يرلرى اورمانلرله مستور وكراسته ومرانفوزلفه الوبريشلى ميشه، چام وسائر اشجارى حاويدر. موز، خرما، آناناس و سائر اشجار مثمره‌سى‌ده چوقدر. اڭ چوق محصولى قهوه اولوب، جنسى بك مقبولدر. ديكر محصولاتى: قاقاو، شكر، پاموق، توتون، مصروساره‌در. معادن مختلفه‌سى وچليكلى وكوكوردلى مياه معدنيه‌سيله مرمر و يشم كبى احجارى بك چوق و زلزله‌لرى بك صيق اولوب، دفعاتله تخريبنى موجب اولمشلردر.

جزيره اهاليسنك اونده طقوزى زنجى‌واونده برى زنجى ايله آوروپاليدن متولد ملز اولوب، بو آوروپاليلر آطه‌نك غرب جهتنده فرانسز وشرق طرفنده اسپانيول جنسيتنه منسوب بولنمغله، برنجى قسمده فرانسز وايكنجيسنده اسپانيول لسانى مستعمل اولوب، آنجق ايكيسى دخى غلط برصورتده تكلم اولنيور. قسم غربيسى (هايتى) وقسم شرقيسى (سنت دومينغ) اسملريله ايكى مستقل جمهوريته منقسم اولوب، برنجيسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٨٦٧٦ مربع كيلومتره واهاليسى ١٢١٠٦٢٥ كشى، وايكنجيسنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٨٥٧٧ واهاليسى ٤١٧٠٠٠ كشيدر. يعنى برنجيسى چوق دها كوچك اولديغى حالده، دها معمور ومسكوندر. هايتينك مركزى كورفزك ايچنده‌كى (پورت‌اوپرنس) وسنت دومينغك‌كى ساحل جنوبيده واقع (سنت دومينغ) در. هايتينك ٩٥ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانيله ٢٩ اعضادن مركب برمجلس اعيانى وسنت دومينغك يالكز ٢٤ اعضادن مركب برمجلس مبعوثانى واردر. برنجيسنك واردات و مصارفى ٣٥ اخراجاتى ٦٥ و ادخالاتى ٣٠ مليون فرانق؛ ايكنجيسنك ايسه واردات و مصارفى ٨ وادخالات و اخراجاتى دخى ½ ٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. باشليجه وارداتلرى كمرك رسمندن عبارتدر. هايتينك صلح زماننده ٧٠٠٠ نفره قريب عسكرى و ٥ قطعه‌دن مركب دنغاسى، وسنت دومينغك ايكى‌اوچ طابور عسكرى وايكى كميسى واردر.

بوجزيره آمريقانك ابتداى كشفنده قريستوف قولومب طرفندن كشف اولنه‌رق، (اسپانيوله)

تسميه اولنمشدى . اووقت (قرائب) جنسندن بر مليونه قريب اهاليسى وارايدى . فابتله ساكن وحليم اولان بوآدملر آز مدت ظرفنده اسپانيوللرك ظلميله امحا اولنه‌رق، ١٧٥٠ ده كنديلرندن هيچ بر فرد قالمامشيدى . اووقت اسپانيوللر آفريقادن زنجى اسيرلر جلبنه مجبور اولمغله، اسراى زنجيه‌سى چوغالمغه باشلامشيدى . اون يدنجى قرن ميلاديده سائر جزائردن برطاقم فرانسزلر جزيره‌نك غرب جهتنه يرلشوب، بنه زنجى اسرا ايدبله اراضى‌يى ايشلتمكه باشلامشلردى؛ وبو مناسبتله فرانسه دولتى جزيره‌يى ضبط ايتمشدى . قرن حاضر ميلادى اوائلنده جزيره اهاليسى فرانسه‌ده اعلان اولنان مساواتدن بهره‌مند اولمق طلبيله قيام ايدوب، (توسن لوورتور) اسمنده برزنجى برحكومت مستقله تشكيل ايتمشدى . بعده فرانسه‌دن‌هاتله جزيره‌يى استرداد ، واسپانيه وانكلتره دخى مداخله ايدوب، نهايت جزيره اهاليسى بونلرك جمله‌سنى اخراجله، جزيره‌نك استقلالنى تأمين ايتمشلر . بعده، داخلى برطاقم تفرقه‌لر ظهور ايدوب، عاقبت ١٨٤٤ ده جزيره‌نك اهاليسى اسپانيولجه سويلين قسم شرقيسى آيريله‌رق ، كندى باشنه برجمهوريت تشكيل ايتمشدر .

هايدلبرغ (Heidelberg) آلمانيه‌ده باده بيوك دوقه‌لغنك مانهايم ايالتنده ومانهايمك ١٩ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (نقار) نهرى اوزرنده بر شهر اولوب، ٣٥١٤٠ اهاليسى، واسع بركتبخانه ايله نمونه‌خانه‌لرى وعمليانخانه‌لرى حاوى مكمل دارالفنونى، ديكر متعدد مكاتبيله مؤسسات عليه‌سى، خراب لكن شايان تماشا برقلعه‌سى، ايكى كوزل كوپريسى ، بك دلنشين منظره‌سيله فرح فزا جوارلرى وايشلك تجارتى واردر. كتبخانه‌سى ٣٠٠٠٠٠ جلد كتب مطبوعه‌يى وكليتلى ال يازيسيله يازلمش آثارى حاويدر . آلمانيه‌نك اك كوزل شهرى اولمغله مشهوردر . بك جسيم بر فوچيسى دخى سياحينك تماشاسنه معروضدر .

هايغ (Haïg) ارمنيلرك اساطيريله ممزوج تاريخ قديملرنده ارمنى قومنك جد اعلاسى اولمق اوزره مذكور برشخص موهوم اولوب، يافث بن نوحك نسلندن اولديغى ، وبابل قله‌سنك انشاسنده حاضربولوب، بعده بلوس (ياخود بعل) ه تابع اولمق ايستمديكندن، ٣٠٠ توابعيله واركولى سواحلنه كيتديكى ، واوراده مذكور بلوس ايله محاربه ايدوب، كنديسنى قتل ايتديكى مرويدر . ٤٠٠ سنه ياشاديغنه وميلاد عيسادن ٢٢٦٥ سنه اول وفات ايتديكنه قائللر .

هايلبرون (Heilbronn) آلمانيه‌ده وورتمبرغ قراللغنك نقار ايالتنده ولودويغسبورغك ٢٩ كيلومتره شمالنده اوله‌رق نقار نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ٣٣٤٦٣ اهاليسى، شكر وكاغد فابرقه‌لرى، مجوهراته متعلق معمولاتى ، معادن دوكمخانه‌لرى ، شامپانيه‌سى، كليتلى فدان وچيچك چيقاربر باغچه‌لرى وايشلك تجارتى واردر .

هاى‌نان (Haï-Nan) چينك سواحل جنوبيه‌سى قارشيسنده و تونكين كورفزينك مدخلنده بر بيوك جزيره اولوب، (قوآنغ تونغ) ايالتنك جنوبه طوغرى ممتد برشبه جزيره‌سندن ٢٨ كيلومتره كنيشلكنده بربوغازله آيرلمش اولديغى حالده، ايالت مذكوره‌يه ملحقدر . شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه بويى ٢٠٠ كيلومتره ومساحه سطحيه‌سى ٣٦١٩٥ مربع كيلو متره اولوب ٢٥٠٠٠٠٠ اهالى ايله مسكوندر . مركزى شمال شرق جهتنده واقع (كيونغ چئو) شهريدر . كرك بوشهر وكرك اسكله‌سى اولان (هوى هو) انكليزلرك تجارتنه آچيقدر . اراضيسى طاغلق اولوب، قسم وسطى و جنوبيسى دها يوكسكدر . طاغلرك آره‌لرنده وقسم شماليسنده برچوق اووه‌لر دخى ممتد اولور . وسطلرنده بولنان (اوجى شان) يعنى «بش پارمق» طاغلرينك ٢٠٠٠ متره‌دن زياده ارتفاعى واردر. طاغلرى بالطه كورمه‌مش بك صيق اورمانلرله مستور اولوب، بوطاغلردن برچوق انهار اينه‌رك، اووه‌لرينى سقى ايله سواحلندن دكيزه دوكيلور. اووه‌لرنده پرنج، شكرقامشى، توتون، سيسام وسائره حاصل اولور. طاغلرده فيل، كركدان، بيوك كيكلر ميمونك انواعى واورانغ اوتانغه بكزر برجنس نسناس، پيلانك انواعى وبك چوق حشرات بولنور. آريلرى چوق اولوب، كليتلى بال وبال مومى چيقار ، وبك چوق موم پايلوب، اخراج اولنور . سواحلنده اينجى وصدف ايله باغه چيقار . انهارينك صولرى آلتون

ریزه‌لرینی سوروکلمکله، چامورلرنده طوپلارلر. هواسی معتدلدر. سواحل اهالیسی چینلی اولوب، طاغلرده نیم وحشی حالنده یرلی برقوم بولنیور. چینلیلر برملیون قدردر.

هاینکن { (Heinecken) آلمانیه‌نك (لوبك) شهرنده ۱۷۲۱ ده طوغمش خارق‌العاده برچوجق اولوب، برقاچ آیلق ایکن لقردی سویلر، بریاشنده ایکن تاریخ انبیایی وایکی یاشنی بیترمه‌دن مکمل صورتده جغرافیا وتاریخی بیلیردی. اوچ یاشنده‌ایکن فرانسزجه ولاتینجه آکلار وسویلر ایدی. یالکز سوت ننه‌سنك سودیله بسلنوب، بش یاشنده ایکن، ممه‌دن کسمکه چالیشه‌شلرسه‌ده، بشقه‌شی یمکه آلیشه‌میوب، وفات ایتمشدر.

هاینو { (Hainaut) بلجیقه‌نك ایالاتندن اولوب، شمالاً غربی وشرقی فلاندره، شمال شرق جهتندن برابانت، شرقاً نامور ایالتلریله، جنوباً وجنوب غربی جهتندن دخی فرانسه حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۷۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۹۰۲۵۰ کشیدر. مرکزی (مونس) شهریدر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، اسقو وموزه حوضه‌لرینه منقسم اولدیغی حالده، ایکی حوضه آره‌سنده‌کی خط تقسیم میاه ۳۵۰ متره‌دن آلچق تپه‌لردن عبارتدر. مذکور ایکی ایرماغه دوکیلور انهاری چوقدر. ذخیره وسائر محصولات یتیشیر. سه‌ده، اك زیاده پنجار، توتون وسائر صنایعده مستعمل نباتات یتیشدیریلور. اورمانلری وچایرلری چوق اولوب، کلیتلی بیکیر وصیغیر بسلنیر. کومور معدنلری پك چوق اولوب، مرمر وسائر احجار انواعی دخی چیقار. صنایعی پك ایلری اولوب، دمیر خانه‌لری، دوکمخانه‌لری، مختلف منسوجات ونفیس دانتله، جام وسائره فابریقه‌لری پك چوقدر. اکثر انهاری سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، دمیر یوللری‌ده پك زیاده‌در. ایالت ٦ قضادن مرکب اولوب، ۳۳ ناحیه و ٤۳٥ دائره‌یی حاویدر.

هبار { (بن الاسود بن المطلب القرشی) صحابه‌دن اولوب، قبل الاسلام حضرت زینب بنت رسول‌الله (رضی الله عنها) زوجی ابو العاص طرفندن مکه‌دن مدینه‌یه کوندرلدیکنده، سفهاء قریشدن برقاچ کشی ایله بولده مشارالیها حضرتلرینك اوکنه چیقه‌رق، تهدید ایتمکله، وضع حمل ایتملرینی موجب اولمش؛ ورسالتپناه افندمز جانبلرندن قانی هدر بیورلمش ایکن، فتح مکه‌دن صکره نزد نبوی‌یه کله‌رك، طلب عفو ایله قبول اسلام ایتمش؛ وعفو جناب نبوی‌یه مظهر اولوب، فیمابعد اسلامده ثبات وحسن حرکت ایلمشدر. — (هبار بن سفیان بن عبد الاسد القرشی المخزومی) دخی قدمای صحابه‌دن وحبش مهاجرلرندن اولوب، مؤته ویا اجنادین محاربه‌سنده شهید اولدیغی مرویدر.

هبروس { یاخود هبره (Hébre, Hébrus) مریچ ایرماغنك اسم قدیمیدر.

هبریده { (Hebrides) اسقوچیه‌نك ساحل غربیسی قارشیسنده بحر محیط آطلاسیده واقع برطاقم آطه‌لر اولوب، ایرلانده ایله اسقوچیه آره‌سنده‌کی (قانتیر) بوغازندن اسقوچیه‌نك شمال غربی اوجنده واقع (ورات) برونی حذاسنه‌دك ممتد اولورلر. ایکی‌یه منقسم اولوب، آچیقده وغرب شمالی جهتنده بولنانلره اصل هبریده یاخود (وستر ایسلاند) یعنی «جزایر غربیه» و ساحله دها قریب اوله‌رق شرق جنوبی جهتنده‌کیلره (اینر هبریده) یعنی «داخلی هبریده» نامی ویریلیور. برنجی طاقم ٥٦° ٥٤′ ایله ٥٨° ٣٠′ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولورلر؛ وساحلدن بعدلری ٢٤ الی ٤٨ کیلومتره‌در. ایکنجی طاقم ٥٥° ٣٥′ ایله ٥٧° ٤٢′ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب، اکثری ساحله پك قریبدرلر. اك بیوکلرینك اسملریله مساحهٔ سطحیه‌لری بروجه آتیدر:

لویس	۱۹۳۸	مربع کیلومتره
اسکیه	۱۳۹٦	« «
مول	۸٥٦	« «
ایسلی	۱٤۲	« «
جورا	۲۰۷	« «
سوت اوئیست	۳۲۹	« «
نورت اوئیست	۳۰٦	« «

اراضیسی قیالق وطاغلق اولوب، مع هذا هیچ بر یرلری ۱۰۰۰ متره ارتفاعنی تجاوز ایتمیور. ساحللری پك کیرنتیلی چیقنتیلی ونوروج ساحلی کبی قره‌لرك ایچنه پك دربن کیرمش خلیجلرله دکزك ایچنه اوزانمش اوزون برونلردن عبارتدر. اکثر طرفلری چیلاق وحزن انکیزدر. هوالری صفوق وسرتدر. محصولاتلری یوق کبی اولوب، منابع

ثروتلری دكز قوشلرینك تویلریله سوده، دمیر، قورشون، كومش، بالیق وسائره‌دن عبارتدر. قبل التاریخ ازمنه‌دن قالمه برچوق مغاره وسائر اثرلری واردر. بیوك كوچك جمله‌سی ۳۰۰ قدر اولوب، ۸٦ سی مسكوندر. اهالیسی ۱۱۰۰۰۰ قدر اولوب، جمله‌سی كات لسان قدیمندن قالمه (قائلیق) لسانیله متكلمدرلر.

هبریده { یكی (Nouvelles Hébrides) — بحر محیط كبیرك (ملانسیا) قسمنده برجزایر مجتمعه طاقمی اولوب، سالومون جزایرینك جنوب شرقیسنده ویكی قالدونیه‌نك شمال شرقیسنده اوله‌رق، ۱۳° ۴′ ایله ۲۰° ۱۵′ عرض جنوبی و ۱٦۴° ۱۰′ ایله ۱٦۷° ۳۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولورلر. جمله‌سی ۲۱ آطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لری ۱۳۲۲۷ مربع كیلومتره ونفوسلری ۷۰۰۰۰ كشیدر. اك بیوكلری: مالیقولو، تانه، سنت بارتلی، اوروره، بنتاقوت، ارومانغه، ابرصلر آطه‌سی و مونوماندر. اهالیسی وحشی ایسه‌ده، برآز زراعت و صنعتله اشتغال ایدرلر، و مهمان نوازلقلری واردر. سیاجه پك چركین آدملردر. آطه‌لرك طوپراغی پك منبت اولوب، شكر قامشی، موز، هندستان جوزی، اكمك آغاجی، پورتقال، انجیر وسائره حاصل اولور. حیواناتی یكی، طوموز وصیچاندن عبارتدر. اك اول قپودان كیروس طرفندن ۱۵۰٦ ده كشف اولنوب، بعده بوكنویل و قپودان قوق طرفندن زیارت، وبونك طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

هبل { جاهلیتده بنی كنانه قبیله‌سنك عبادت ایتدیكی برصنم اولوب، قریش عندنده دخی عبادتی مرعی ایدی. كعبه داخلنده قرمزی عقیقدن معمول بر تمثالی اولوب، برقولی قیریق اولمغله، آلتوندن یاپشلردی. فتح مكه‌ده سائر اصنامله برابر كسر بیورلمشیدی.

هبه { (Hébé) اساطیر یونانیه‌ده كنجلك معبوده‌سی (موهومه‌سی) زعم اولنوب، مشتری ایله یونونك قیزی اولدیغنه اینانیرلردی. كویا آلههٔ كاذبه‌یه ساقیلق ایدوب، بركون بو وظیفه‌یی ایفا ایتمكده ایكن، دوشدیكندن، حجابندن بردها مجلسه كیرمك ایسته‌مش، و وظیفه‌سی مشتری طرفندن (غانیمد) اسمنده كوزل بر دلیقانلی‌یه احاله اولنمش ایدی. كویا هركول سمایه چیقدیغنده (هبه) یی تزوج ایتمشیدی. قورنته‌ده بونك عبادتنه مخصوص بیوك بر عبادتخانه وار ایدی.

هجر { جزیرةالعربك الحسا و بحرین دینلن شمال شرقی قسمنده یعنی بحر فارس ساحلنده مشهور بربلده اولوب، وقتیله خطهٔ مذكوره‌نك مركزی اولمغله، خطه‌یه دخی بعضا بواسم ویریلیردی. شمدی خراب حالنده‌در. — حضرموتده دخی بواسمله ایكی قصبه ویمنك ایچ طرفنده برمعموره وار ایدی. حمیروعرب عاربه لساننده بواسم «قریه» دیمك ایدی.

هجری { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، استانبول قاضیسی ایكن وفات ایتمشدر. شوبیت اونكدر:

یمه هجران غمین ای دل اجلدن اوكدین اولمش یوق
یترچاك غصهٔ خطین یازلمشده بوزلمش یوق

— فرس شعراسندن دخی برقاچ كشینك مخلصی اولوب، اك معروفی (ری) لی محمدشریف هجریدر، كه مولانا امیدینك اقرباسندن اولوب، اصفهانده وزارت خدمتنده بولنمشدر. سلامی وكلامی مخلصلریله معروف ایكی برادر هركون صاحب ترجمه حقنده برشعرسویلیه‌رك، جائزه امیدیله سلامنه طوردقلرندن بوحاله مناسب شوبیتی سویلمشدر:

دوچیزاست بدتر زتیغ حرامی
كلام سلامی سلام كلامی

هجسیاس { (Hégésias) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، میلادعیسادن ۳۰۰ سنه اول برقه‌ده كندینه مخصوص برفلسفه تدریس، ودنیاده آجیلرك لذایذه غلبه‌سنی وسیله اتخاذ ایله، اتلاف نفسی توصیه ایدردی. طلبه‌سندن برقاچ كشینك بونصیحتی اجرا ایتملری اوزرینه، بطلیموس طرفندن مدرسه‌سی تعطیل، وكندیسی نفی اولنمشدی.

هجل { (Hetzel) آلمانیامشاهیرمستشرقیننده اولوب، ۱۷۵۴ ده كونیكسبرغده طوغمش؛ و۱۸۲٦ده وفات ایتمشدر. طول مدت آلمانیه مكاتبنده السنهٔ شرقیه معلملكی ایتمش؛ وعبرانی، سریانی، كلدانی وعربی لسانلرینك تحصیلی

تسهیل ایده‌جك بر خیلی کتابلر ترتیب ایله، نورانی ترجه ایلمشدر.

هدایی { عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر : برنجیسی (مصطفی — افندی) اونجی قرن هجری علماسندندر.

— ایکنجیسی شیخ الاسلام (اخی زاده حسین افندی) در، که ترجمهٔ حالی «حسین افندی» ماده‌سنده سبق ایدوب، شوراده شو بیتنی ذکر ایله اکتفا ایدیورز:

شاید وفاایده دیو اول یار پرجفا
صبر ایرایدم ایلسه عمرم اکر وفا

هدایی { [« عزیز محمود افندی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

هدویجه { (Hedwige) مجارستان قراللرندن (لویی) نك قیزی ووارثه‌سی اولوب، ١٣٨٦ ده لیتوآنیه دوقه‌سی (یاکلون)ه وارمش؛ بونك بشنجی (ولادیسلاس) اسمیله لهستان قرالی اولمسی اوزرینه، لهستان ایله لیتوآنیه برلشمش ایدی . لیتوآنیه‌ده خرستیانلغك نشر وتعمیمنه خدمت ایتمش؛ و ١٣٩٩ ده وفات ایلمشدر.

هرا { [« معاذالهرا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هرات { افغانستانك شمال غربی جهتندهٔ ٢٢َ ٣٤° عرض شمالی ایله ٤٩َ ٥٩° طول شرقیده و (هری‌رود) ك ساحل شرقیسنده قدیم و مشهور بر شهر اولوب، وقتیله خراسان خطهٔ واسعه‌سنك کرسیسی والیوم بر درجه‌یه قدر ممتاز بر خانلغك مرکزیدر. اهالیٔ حاضره‌سنك مقداری ٥٠٠٠٠ ایله ١٠٠٠٠٠ آره‌لرنده تخمین اولنیور. صنعی بر صرتله وسور وخندقله محاط اولوب، برقلعه‌سی دخی واردر. ایکی اورتیلی چارشی شهرك طول وعرضنجه ممتد اولوب، وسط شهرده تقاطع ایتدکلری یرده یوکسك وکنیش بر قبه بولنیور. اکثر سوقاقلری طار و اورتیلی اولوب، چنکیز زماننده بعد التخریب یکیدن اعمار اولنمش والحالة هذه ینه مشرف خراب اولان جامع کبیرندن بشقه اسکی آثار عمرانندن برشیٔ قالمامشدر، وذکره شایان ابنیه‌سی یوق کبیدر. یالکز دیوان نامیله خانلرك اقامتکاهی اولان بیوك بر قوناغی، و امام رضا (رضی الله عنه) ك مقامی نامیله بر زیارتکاهی واردر. اطرافی بر قاچ ساعتلق مسافه‌یه قدر غایتله منبت ومحصولدار وکوزل اولوب، هر طرفدن صولر نبعان وجریان ایدر؛ و هریروددن صنعی جدوللرله صولراووه‌لرده طاغیله‌رق، اراضی‌یی سقی واحیا ایتمکله، فرح فزا باغچه‌لر وجوده کلمشدر؛ ولذتده امثالسز میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. هواسی صاغلام اولدیغی کبی، هریرودك صویی ودیکر میاه جاریه‌سی‌ده پك براق و خفیفدر. ایران ایله ترکستان وهند وچین یوللرینك برلشدیکی برنقطه‌ده واقع اولمغله، اهمیت تجاریه‌سی دخی پك بیوکدر؛ و اوراده مدنیت کیردکده، پك بیوك وتجارتکاه برشهر اولوب، اسکی معمورینی عودت ایده‌جکنده شبهه یوقدر. پك اسکی برشهر اولوب، اسم قدیمی (آریا) یاخود (هری) در. بیوك اسکندرطرفندن توسیع وتزیین اولنه‌رق (آلکساندریاآریانه) تسمیه اولنمشدی. دور اسلامده چوق ترقی ایدوب، جغرافیون اسلام مدح وتعریفنده اطرا ایدیورلر. مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق مراکزندن اولوب، مدارس وسائر مؤسسات علمیه ایله مملو ایدی، وپك چوق علما وادبانك منشئ بولنمشدر. نسبتنده (هروی) دینلیر. شمدیکی اهالیسی ایرانی، افغانی، ترك، هندی وسائر اقوام اسلامیه ایله برمقدار یهودیدن مرکبدر. شهرده پك نفیس خالیلر ایله قوزی دریسندن قلپاق وسائره اعمال اولنور. هراتك جوارلری (امم آریه) نك وطن اصلیسی و مبدأ و منشئ اولدیغی مظنوندر.

هراقلیت { (Héraclite) یونان قدیم حکماسندن اولوب، میلاد عیسادن ٥٠٠ سنه اول (افس) یعنی آناطولیده یاشامشدر. حزن وکدره میل طبیعیسی اولوب، نهایت دنیادن نفرت ایده‌رك، بر طاغه چکلمش؛ و اوراده قصداً آج قاله‌رق تلف اولمشدر. کائناتك اساسنی آتشدن عبارت عد ایدوب، آهنك عمومی وتضاددن عبارت ایکی قوهٔ مخالفه‌نك حکم سوردیکنه معتقد ایدی. آثارندن یالکز بر قاچ فقره بولنمشدر.

هراقلید { (Héraclide) یونان قدیم حکماسندن اولوب، قبل المیلاد

دردنجی قرنده قره دکیز ارکلیسنده ظهور ایتمش؛ وآتنه‌یه کیدوب، افلاطوندن وبعده آرسطودن درس آلمش ایدی. آثارندن یالکز بعض فقره‌لر باقیدر.

هراقلید (Héraclides) یونان قدیمك هرکول ویا هراقلیس دیدکاری قهرمان موهوملری نسلندن زعم ایتدکلری برطاقم حکمداران سلاله‌لری اولوب، مورەده وساٸر طرفلرده حکم سورمشلردر.

هراقلیس (Héraclès) [« هرکول » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هراقلیوس (Héraclius) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی آفریقا اکسارخلرندن برینك اوغلی اولدیغی حالده ٦١٠ تاریخنده ظالم فوقاسی اسقاطله، برینی ضبط ایتمش؛ وابتدا آوروپاده آوارلر وآسیاده ایرانیلر ممالکنی ضبط ایدوب، کندیسنك حکمی قسطنطینیه‌یه منحصر قالمش ایسه‌ده، بعده ایرانیلره غلبه چالەرق، فراته قدر اولان یرلری استرداد، وآوارلری دفع ایتمش؛ وصکره غزاة اسلام شام وفلسطین وجزیره ومصری فتح ایتمکله، بنه ماکی تدنی ایدوب، مساٸل مذهبیه ایله اشتغاله باشلامش ایدی. وفاتنده هراقلیوس قسطنطین وهراقلیوناس اسملرله ایکی اولاد براقوب بونلر مشترکاً حکم سورمشلردر.

— ایکنجیسی (هراقلیوس قسطنطین) برنجینك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ٦٤١ ده برادری هراقلیوناس ایله مشترکاً تخته قعود ایتمش ایسه‌ده، بر قاچ آی صکره اوکی والده‌سی طرفندن مسموماً وفات ایتمشدر.

هراقلیوناس (Héracleonas) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن اولوب، ٦٤١ تاریخنده برادری هراقلیوس قسطنطین ایله مشترکاً صندالی حکومته چیقمش؛ وبعده برادرینك مسموماً وفاتی اوزرینه، یالکز قالوب، مظالمه بناءً، بر قاچ آی صکره اسقاط، وبرونی قطع اولنه‌رق، نفی اولنمش؛ ومنفاده وفات ایتمشدی.

هراقلیه (Héraclée) ازمنهٔ قدیمه‌ده هراقلیس ویا هرکول نام قهرمان موهومه منسوب عد اولنور برقاچ شهر وقصبه اولوب، الیوم موجود اولانلری (ارکلی) نامیله معروفدرلر.

هربلو (D' Herbelot) فرانسه مشاهیر مستشرقلرندن اولوب، ١٦٢٥ ده پاریسده طوغمش، و ١٦٩٥ ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، سریانی وفارسی لسانلرینه آشنا اولوب، « کتبخانهٔ شرق » عنوانیله حروف هجا ترتیبیله امم وممالك شرقیه‌نك جغرافیه وتاریخه متعلق احوالندن باحث بیوك برکتابی واردر، که بعده بشقه‌لری طرفندن ذیلاً اکمال اولنمشدر.

هرسك (Herzégovine) بوسنه‌نك جنوب غربی کوشه‌سندن عبارت اولوب، اکثریا بوسنه ولایتنه ملحق برسنجاق وبر آره‌لق آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمشدی. شرقاً وشمالاً بوسنه، غرباً دالماچیه، جنوباً دخی قره‌طاغ ایله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩١١٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢١٩ ٥١١ کشیدر. مرکزی (موستار) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، هرطرفی کلی قیالردن عبارت ویك صربدر. اك مرتفع جهتی جنوب شرقی طرفی اولوب، ٢٦٠٠ متره ارتفاعی اولان (دورمیتور) طاغی شمدی قره‌طاغ حدودی داخلنده ایسه‌ده، اوجهتده قاچقه قربنده واقع (وولویاق) طاغنك ده ٢٢٦٠ وحدود شرقیه‌سنده واقع (ترسقاویچه) نك ٢١٢٨ وقوچه قربنده واقع (للیا) طاغنك ٢٠٧٠ متره ارتفاعی واردر. ساٸر طاغلری ١٠٠٠ ایله ٢٠٠٠ متره آره‌لرنده‌در. یالکز شرق جهتنده آز بر یرینك میاه جاریه‌سی (دورینه) نهرینه دوکیلوب، طونه یعنی قره دکیز حوضه‌سنده وساٸر طرفلری (نارنته) ونام دیکرله (نرتوه) نهری حوضه‌سی داخلنده یعنی آدریاتیق مائله‌سنده‌در. نهر مذکور قره‌طاغ حدودنده نبعان ایدوب، ابتدا شمال غربی‌یه طوغری جریانله، حدود شمالیه‌سنه واصل اولنجه بوسنه‌دن کلن برچای اخذ ایده‌رك، جنوبه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، دالماچیه‌یه کیرنجه، غربه طوغری دونوب، نارنته کورفزنده آدریاتیقه دوکیلور. ساٸر چایلری کاملاً بو نهره دوکیلور. بوچایلرك چوغی سیل کبی شدتله وچاغلیانلر تشکیل

ايدەرك، وبرچوق يرلردە برك آلتنه طالوب صكره ينه ظهور ايدەرك آقار. اك بيوك واك فربيلرى (تربينيچه) در. اراضيسنك ثلثانى طاشلق وطاغلق اولەرق اراضىٔ خاليەدن وقالان ثلثنك ٢٢٠٠ مربع كيلومترەلكى اراضىٔ مزروعه، ٢٢٠٠ كيلو مترەلكى اورمان و ١٦٠٠ كيلومترەلكى مرعادر. محصولاتى بغداى، مصر، آربه وساٸر حبوبات ايله سبزه وميوەدن عبارت اولوب، ذخيرەسى احتياجات محليه‌يه كفايت ايتمز. قيون، صيغير وساٸره اولەرق برمقدار حيوانات اهليەسى اولوب، اخراجاتى ياغى ودريدن عبارتدر. صنايع وتجارتى الآن پك كريدر. اهاليسى بوشناقلر وقرەطاغليلرله همجنس اولوب، مذهبجه همان مساوى مقدارلردە مسلم، اورتودوقس وقتوليكدن مركبدر. آنجق صرب جنسيتنه منسوب اسلاولردن سيما واخلاق واطوارجه برآز فرقلى اولوب، اوزون بويلى وجسور آدملردر، وسو- بلدكارى لسان دخى دها درشت وسرتدر، كه بوده بورالرك اهالىٔ قديمەسى بولنمش اولان آرناؤدلرله دها زياده قاريشمش اولدقلرينه دليلدر. هرسك بوسنه وهرسك ولايتنى تركيب ايدن ٦ سنجاغك برى اولوب، ١٠ قضايه منقسمدر.

هرسك زاده { [«احمد پاشا (هرسك زاده —)» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

هرشل { (Herschell) اعاظم هيئت شناسانندن اولوب، ١٧٣١ دە آلمانيەنك هانووره شهرنده طوغمش، و١٨٢٢ دە وفات ايتمشدر. برماهر موزيقەجينك اوغلى اولوب، كنديسى دخى ابتدا بوصنعته سلوك، و١٧٥٩ دە انكلترەيه انتقال ايدەرك، ويرديكى چالغى درسلرندن آلديغى اجرتله پك فقيرانه ياشامقدە، وبوش وقتلرينى علوم رياضيه وهيئت كتابلرينك مطالعەسنه صرف ايتمكدە ايدى. كيدەرك هيئتله جدى صورتدە اشتغاله باشلايوب، دوربين وساٸر آلات لازمەنك مبايعەسنه كيسەسى مساعد اولمديغندن، محتاج اولديغى آلتلرى كندى اليله ياپمغه مجبور اولمش؛ و٤ سنه لك سعى واهتمامله وجودە كتيرديكى ١٢ مترە اوزون بر دوربين اووقت موجود دوربينلرك اك مكملى بولنمش ايدى. بو آلاتله استادانه تدقيقات وتجربيات فلكيه‌يه بولنەرق، ١٧٨١ دە (اورانوس) سيارەسنى، ١٧٨٧ دە بونك ييكلرينى و١٧٨٩ دە زحلك يكيدن ايكى ييكنى كشف ايتمشدى. منظومهٔ شمسك ثابت اوليوب، هركول سيارەسنه طوغرى حركتدە بولنديغنى، وسحيبەلرك حسابسز نجومدن مركب اولمسيله بونلردن اطرافدە بولنانلرك مركزدە كيلرك اطرافنه دوراتديكنى كشف ايدەرك، علم هيئتە بريكى دورترق آچمشدى. قرال اوچنجى جورج بومساعى وخدمات فنيەسنى تقديراً ايله، كنديسنى تحت حمايەسنه آلەرق، (وينډسور) سراىى يانندە برخانه اعطا، وتخصيصات كافيه تعيين ايتمكله، هرشل اك بيوك كشفيات فنيەسنى اورادە اجرا ايتمشدر. دوربين وساٸر آلاتك اعمالندە برادرى آلكساندر وهمشيرەسى قارولينه دخى كنديسنه معاونت ايتمشلردر. لوندرە جمعيت علميەسيله پارس آقادميەسى طرفلرندن اعضالغه قبول اولنمشدى. هيئت ونجوم وفن بصر وآلات رصديه حقندە برچوق تاليفات وخاطراتى اولوب، جملەسى جمع ونشر اولنمشدر.
— اوغلى جون هرشل (كه ١٧٩٢ دە طوغمشدى) پدرينك علم وفننه وآلات رصديه وبصريه حقندەكى سراٸرينه وارث اولوب، فن هيئت وبصره خيلى خدمتلر ايتمشدر.

هرفورد { (Hereford) انكلترەنك غرب جهتندە غلوچسترك ٣٥ ولوندرەنك ٢٠٠ كيلومترە غرب شماليسندە قونتلق مركزى برقصبه اولوب، ١٨٣٥٠ اهاليسى، مصنع بركليساسى، كتبخانەسى، تياترەسى، ذخيره وساٸره تجارتى واطرافندە باغچه وفندانلق وچايرلرله مستور كوزل اراضيسى واردر.
— هرفورد قونتلغى غرباً برقنوق ورادمور، شمالاً اشروپ، شرقاً وورچستر، شرق جنوبى طرفندن غلوچستر، جنوباً مونموت قونتلقلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيەسى ٢١٦٤ مربع كيلومترە واهاليسى ١٢٥٣٧٠ كشيدر. (سورن) خليجنه دوكيلان (وين) نهرى اياالتى شق ايدوب، بتون مياه جاريەسنى جمع ايدر. اراضيسى عارضەلى اولوب، اك يوكسك محلى ٨١٠ مترە ارتفاعندەدر. طوپراغى پك منبت وزراعتى پك ايلريدر.

هرفورد { (Herford) پروسيه‌يه تابع وستفاليه اياالتنك (ميندن)

سنجاقنده ومیندنك ۲۸ كیلومترو جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۹۷۰ اهالیسی و یاوق وكتن بز واپلیك فابریقه‌لری واردر.

هركند { اقصای بلاد هندده وهند ایله چین آره‌سنده بردكیز اولوب، سرندیب جزیره‌سنك‌ده بونده اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. تعریفك قسم اوله‌كوره چین دكیزی وقسم اخیرینه‌كوره‌ده بنكاله كورفزی اولمق اقتضا ایدر.

هركول { (Hercule) اساطیر یونانیه‌ده موهوم برقهرمان اولوب، كویا یونان قراللرندن بربنك زوجه‌سی (آلقمنه) نك ابوالا لهه زعم ایندكلری مشتری ایله اولان اختلاط غیرمشروعندن (تبه) شهرنده طوغمش؛ ومشترینك زوجه‌سی (یونون) قیصقانوب، كندیسنی یمك ایچون ایكی ییلان كوندرمش ایسه‌ده، هركول، چوجق اولدیغی حالده، بو ییلانلری الیله بوغمش؛ وبیودكجه فوق‌العاده برقوت وجسارت پیدا ایدوب، طبق رستم زالك «شاهنامه» ده مذكور «خوان»لری كبی برطاقم خارق عاده قهرمانلقلرده بولنه‌رق، آرسلان و اژدرها كبی برطاقم جانورلری اتلاف ایتمش، وبر چوق جبابره‌نك حقندن كلمش. مشروع وغیرمشروع صورتده برچوق قادینلرله مناسباتندن برچوق اولادی اولدیغنه اینانیر؛ وبرطاقم حكمدارلرهركولك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنورلردی. نهایت (یوله) اسمنده قادیغی برنیزله ازدواجی صره‌سنده زوجه‌سی (دیانیره) قیصقانوب، كندیسنی كندینه جلب ایتمك اعتقادیله، بوقهرمانك اولدیرمش اولدیغی (نسوس) اسمنده برغریب جانورك قانیله ملمع بركوملك كوندرمش؛ وهركول بوكوملكی كیینجه، بدنی پارلنوب، آجیسنه تحمل ایده‌مدیكندن، كندینی آتشه آته‌رق، اتلاف نفس ایتمش. كویا مشتری كندیسنی سمایه نقل ایله، (ابه) نام پری ایله تزویج ایتمش؛ وتعبیر آخرله برجلهٔ كوكبیه علم اولمشدر. هركولك سبته بوغازینی و برچوق قوی ولیانلر وساٸره آچدیغنه ایناندقلریچون، سبته بوغازینك ایكی ساحلنده‌كی طاغلره «هركولك ستونلری» دیرلردی، ودیكر برچوق یرلری‌ده بونك اسمنه اضافتله تسمیه ایدرلردی.

هركولانوم { (Herculanum) ایتالیانك قامپانیه خطه‌سنده وناپولی قربنده اوله‌رق (وزوو) بركاننك اتكنده برشهر قدیم اولوب، میلادك ۷۹ تاریخنده بركان مذكوردن آقان لاولرك آلتنده قاله‌رق، پومپی ایله برابر خراب اولمشدر. ۱۷۱۱ ده برقسمی كشف اولنوب، برچوق آثار عتیقه چیقمشدر. الیوم محلنده (پورتیچی) و (رزینه) اسملریله ایكی قریه واردر.

هركه { (Haraka) شهرامانتنه ملحق ككبوزه قضاسنده وككبوزه‌نك ٥ كیلومترو شرقنده آناطولی دمیریول خطنك شمالنده برقریه اولوب، جسیم براقشه وخالی وساٸره منسوجات ایله چینی فابریقهٔ حمایونیله مشهوردر.

هركه { یاخود هركیت (Chalki) جزایر بحرسفیدده ردوسك غربنده و ۱۰ میل قدر آچیقلرنده بركوچك آطه اولوب ، ساحل جنوبیسنده برقریه‌سی واردر . مركز ولایته ملحق برناحیه صورتنده اداره اولنور. اطرافنده برطاقم ایصسز كوچك آطه‌لردخی واردر.

هرمافرودیت { (Hermaphrodite) اساطیر یونانیه‌ده كو[illegible] هرمس (یعنی عطارد) ایله آفرودیتی (یعنی زهره) [illegible] اوغلی اولوب، بركون بردره‌ده ییقانیركن دره‌[illegible] موكل اولان (نایاده) تعبیر اولنور پریلردن بر[illegible] كندیسنی كوره‌رك، تعشق ایتمكله، كندیسیله بروجو[illegible] اوله‌جق صورتده ملاقات و وصالنی آلههٔ كاذبه‌د[illegible] رجا ایتدیكندن، بوآرزوسی قبول اولنوب، ایكیسی برلشه‌رك ، هم اركك هم دیشی برشخص موهوم تحصل ایتمش.

هرمانستاد { (Hermanstadt) مجارستانك ترانسیلوانیه خطه‌سنده وطمشوارك ۲۳۰ كیلومترو شرقنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ۱۹۰۰۰ اهالیسی ، ایكی مكتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، عمومه آچیق بركتبخانه ایله برچوق رسم وساٸر آثاری حاوی موزه‌سی بولنان برسرایی وبعض فابریقه‌لری واردر.

هُرمُز { یاخود هرمزد (Hormisdas) ایرانك ساسانیان سلاله‌سنه منسوب ملوكندن درت كشینك اسمیدر: برنجیسی سلالهٔ مذكوره‌نك اوچنجی حكمداری اولوب، ۲۷۱ تاریخ میلادیسنده بدری شاپور بن آردشیره خلف اولمش؛ وآنجق

برسنه حکومت سوروب، مشهور (مانی) نك مذهبنی
التزام وحمایه ایتمش ایدی . — ایکنجیسی ملوك
مذکورەنك سکزنجیسی اولوب، ۳۰۲ تاریخ
میلادیسنده پدری نرسی یه خلف اولمش؛ و۳۱۱ده
وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ساسانیانك اون آلتنجیسی
اولوب، ٤٥٧ تاریخنده پدری یزدکردك برینه ایران
شاهی اولمش؛ واوچ سنه حکومت سوردکدن صکره،
بیوك برادری (فیروز) ٤٦٠ده آنك برینه کچمشدر.
— دردنجیسی ساسانیلرك یکرمی برنجیسی اولوب،
مشهور نوشیروان عادلك اولادندندر. ٥٧٩ تاریخ
میلادیسنده پدرینه خلف اولوب، پدرینك مسلکی
عکسنه اولەرق سلوك ایتدیکندن، ۱۱ سنه حکومت
سوردکدن صکره، ٥٩٠ تاریخ میلادیسنده تبدیل
اولنمشدر.

هرمز { بحر فارس یعنی بصره کورفزی
ایله عمان کورفزی آرەسنده واقع
منای اولان بوغازك شمال جهتنده وکرمان ساحلی
بنده اولەرق طوپله ونام دیکرله کیش جزیرەسنك
رق شمالیسنده و بندر عباسك شرق جنوبیسنده
کوچك آطه اولوب، ۲۰ کیلومتره محیط دائرەسی
لدیغی حالده قیراق اراضیسی و شمال طرفنده
وملق براووەسی واردر. دین اسلامك انتشارنده
ایرانك پارس وکبر دینلی زردشتیلری بو آطەیه
و اورادن بکراته کچمکله، کسب اهمیت ایتمکه باشلا
یوب، مذکور اووەده تجارتگاه بر معموره پیدا
اولمشیدی. اوننجی قرن هجریده بو جزیرەده ایرانك
و جزیرة العربك اورایه قریب جهتلرنده حاکم بر
کوچك دولت تشکل ایتمشیدی. بعده پورتکیزلیلرك
الینه کچوب، نهایت ایرانیلر انکلترەنك معاونتیله
جزیرەیی ضبط ایتدکلرنده قصبه و قلعەیی هدم
ایتمشلردر. مذکور بوغازه بو جزیره مناسبتیله بو
اسم ویرلمشدر.

هرمس { (Hermès) عطاردك اسم یونا
نیسی اولوب، اساطیر یونانیەده
نطق وفصاحتك مربیسی عد اولنوردی.
— بو اسمله بر شخص موهوم دخی مروی
اولوب، مصریلرجه (طوث) اسمیله معروف ایدی.
حساب وهندسه وفن معماری وموسیقی وطب وسائر
کافهٔ علوم و فنونك موجدی زعم اولنوردی .
شرقیون بونی انسان عدایدەرك، قبل الطوفان صعید
مصرده یاشادیغنه، وحضرت ادریس (علیه السلام)
ایله بر اولدیغنه اینانیرلر . برهرمس ثانینك دخی
بعد الطوفان بابلده یاشایوب، علوم وفنونی ایجاد
ایتدیکنی، وبرهرمس ثالثك دخی بعد الطوفان مصرده
یاشایوب، طب وحیوانات ونباتات حقنده بعض منظوم
کتابلر یازدیغنی دخی روایت ایدیورلر. کیمك طرفندن
یازلدقلری مجهول بویله برطاقم کتابلر حقیقةً موجود
اولوب، آوروپالیلر طرفندن کشف وطبع وترجمه
اولنمشدر . بو هرمسلر جمع صیغەسیله (هرامسه)
نامیله معروفدرلر . برنجیسی (تریسمجیست) یعنی
«اعظم» لقب یونانیسیله دخی ملقبدر .

هرمند { اصفهان مضافاتندن واصفهاندن
اوچ کونلك مسافەده واقع برقصبه
اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر .

هرموپولیس { (Hermopolis) مصر
قدیمده ماکدونیەلیلر
وروماليلر طرفندن ایکی شهره ویریلن اسم اولوب،
بری صعید مصرده (اخمیم) ودیکری مصر سفلاده
(دمنهور) شهرندن عبارت ایدی .
— یونانك شیره جزیرەسنك مرکزی اولان
قصبەنك دخی اسمیدر . [«شیره» مادەسنه
مراجعت بیوریله .]

هرموس { (Hermus) صاروخان سنجا
غندەکی کدیز نهرینك اسم قدیمیدر.

هرود { (Hérode) روماليلرك تحت تابعیتنده
اولەرق فلسطینده حکم سورن یهود
حکامندن برقاچ کشینك اسمی اولوب، اك معروفلری
«بیوك» و (عسقلانی) لقبیله مشهور اولانیدرکه،
حکامدن (حرقان) ك وزیری بولنمش اولان آنتیپا
ترك اوغلی اولوب، میلاد عیسی (علیه السلام) دن
۷۲ سنه اول عسقلانده طوغەرق، ابتدا روماليلرك
خدمتنده بولنمش؛ ومحاربات داخلیەده آنطوآنك
طرفنی التزام ایدوب، بونك انهاسیله سنانو طرفندن
یهود حاکملکنه نصب اولنمش ایسەده، مملکتی حرباً
وتدریجا ضبط ایتمکه مجبور اولمش؛ وقبل المیلاد ۳۷
تاریخنده قدسه داخل اوله بیلمش؛ واوقتاو طرفندن
دخی ابقا اولنمشیدی. حضرت عیسی (علیه السلام) ك
ولادتندن بر سنه صکره وفات ایتمشدر. — بونك

اوغلری هرود آنتیپاس ایله هرود فیلیپ فلسطینك بعض جهتلرنده والیلك، و تورونی برنجی هرود آغریپا ایله اونك اوغلی ایکنجی هرود آغریپا قدسده حاکملك ایتمش ؛ و بونلردن برنجیسی حضرت یحیی (علیه السلام) ی و اوچنجیلری حواریوندن یعقوب و شمعونی (یعنی پطروس) ی شهید ایتمشدر .

هرودوت (Hérodote) یونانك مشهور مورخلرندن اولوب ، کنده . یسندن اولکی مورخیندن اکثرینك آثاری نابود اولدیغندن، « ابو المورخین » تلقیب اولنمشدر . میلاد عیسی (علیه السلام) دن ٤٨٤ سنه اول هالیقار. ناسه (یعنی بودروم) شهرنده طوغمش ؛ و کنج ایکن، یونانه، مصره و آسیایه سیاحت ایدهرك امم مختلفهنك احوال تاریخیهسنی اوکرنمش ایدی . وطننده تاریخی یازوب، اولیمپ اویونلرنده قرائت ایتدیکنده، تحسین عمومی یه مظهر اولهرق، آتنه لیلر طرفندن تقریبا ٢٥٠٠ لیرایه معادل اولان اون تالانت مکافاتنه نائل اولمشدی . بعده ایتالیانك (توریوم) بلدهسنه چکیلوب ، قبل المیلاد ٤٠٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر . تاریخنك افادهسی پك سلیس ولطیف اولوب، آنجق مسموعاتنی عینیله یازمق عادتی اولمغله برابر، غریب احوال نقلنه دخی میل ایتمشدر . مع هذا امم مختلفهنك احوال قدیمهسی حقنده پك قیمتدار معلوماتی حاویدر . بو اثری موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، و اکثر آوروپا السنهسنه ترجمه اولنمشدر .

هرول (Herules) جرمان اقوامندن وحشیلك ویغماکرلکیله مشهور بر قوم اولوب، اوچنجی قرن میلادیده قره دکیزك ساحل شمالیسنده ظهور ایتمش؛ بعده غوتلرك تحت تحکمنه کیروب، بونلردن قورتلنجه، طونهنك ساحل جنوبیسنده یعنی شمدیکی بلغارستانده یرلشمش ؛ و اورادن ایتالیایه چکهرك، ٤٧٦ ده غرب ایمپرا. طورلغنی باتیروب ، رومایی ضبط ایتمشلرسهده ، متعاقبا اوستروغوتلر طرفندن اورادن اخراج اولنهرق، شرق ایمپراطورینك مساعدهسیله ایلیریانك بعض طرفلرینه یرلشمشلرسهده ، یغماکرلکلرندن طولایی اورادن دخی طرد اولنهرق، یدنجی قرن میلادیده جرمانیهیه عودت ایتمشلر؛ وبردها نامری ایشیدلهمشدر.

هرولت (Hérault) فرانسهنك جنوب جهتنده بر نهردر، که غارد ایا. لتنده (سونه) طاغلرندن نبعانله، ١٣٠ کیلومترهلك جریاندن صکره، (آغده) لیماننده آق دکیزه دوکیلور.

هرولت (Dép. de l'Hérault) ایالتی فرانسهنك ایالات جنوبیهسندن اولوب، شرقا غارد، شمالا ینه غارد و آویرون، غربا تارن و اوده، جنوبا دخی ینه اوده ایالتلریله و آق دکیزله محدوددر. مساحهٔ سطحیهسی ٦١٩٨ مربع کیلومتره اولوب ، ٤٦١٦٥١ اهالی ایله مسکوندر . مرکزی (مونپلیه) شهریدر . ایالتنه اسمنی ویرن نهردن بشقه (لز) و (اوربه) نهرلری و برقاچ صنعی جدولی دخی واردر . اراضیسی آز عارضهلی و طوپراغی منبت اولوب، ذخایری آز ایسهده، باغلری، میوهلری، زیتونلقلری، پورتقال لیمون و نار باغچهلری ، طبیعی وصنعی چایرلری واورمانلری چوقدر . چیچکلریله نباتات طبیعیه وبوهلریده کثرتلیدر . معدنکورلیه مرمر، آلچی وسائر احجار واتربهسی وایلیجهلریله میاه معدنیه وتملحهلریده بولدر. قیونلری چوق وجنسلری پك مقبول اولدیغی کبی، آریلری وبالیقلریده چوقدر . صنایعی خیلی ایلری وتجارتی ایشلکدر. مرکزینك مؤسسات علمیهسی چوق اولوب، مکمل طبیه مکتبی دخی واردر . ایالت ٤ قضایه منقسم اولوب، ٣٦ ناحیه و ٣٣٦ دائرهیی حاویدر .

هرون (Héron) یونان قدیمك مشهور ریاضیونندن اولوب ، قبل المیلاد ١٢٠ تاریخلرنده اسکندریهده یاشامش؛ وصوویل ایله دونر بر چوق دولابلر و ماکنهلر ایجاد ایتمشدر. یازدیغی آثار کثیرهدن آنجق بعض فقرهلر بولنه بیلمشدر .

هرون [« هارون » مادهلرینه مراجعت بیوریله .]

هرون المنجم (ابو عبدالله — بن علی البغدادی) مشاهیر ادبادن اولوب، ٢٨٨ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شعراء مولدینك احوالنی و منتخبات اشعارینی جامع « البارع » عنوانیله پك معتبر بر تألیفی وقادینلرك احوال واشعارینی حاوی « کتاب النساء » عنوانیله

براثری واردر . جدی ابومنصور مجوسیدن دونمه اولوب، خلیفه ابوجعفرمنصورك منجم‌باشیسی بولنمش؛ وبومناسبتله منجم لقبی عائله‌سنده قالمش ایدی .

هروی [«ابوعبیدهروی»، «ابوعاصم عبادی» و«علی الهروی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

هرستال یاخود هرستال (Héristal, Herstal) بلجیقه‌نك (لیژه) ایالت وقضا وناحیه‌سنده ولیژه‌نك ٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق موزه نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ١١ ١٢٢ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، کمور معدنی ودمیرخانه‌لریله اسلحه فابریقه‌لری واردر.

هزار اسب خوارزمده و خوارزمدن اوچ کونلك مسافه‌ده واسع براووه‌ده هرطرفدن صو ایله محاط ویالکز برطرفدن کچیدی اولان مستحکم وکوزل برقصبه اولوب، ایشلك چارشیلری وبزازلریله اهل ثروتدن اهالیسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هزار اسف لریزرکده حکومت سورن اتابکانك ایلنجیسی اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان ابوطاهرك اوغلیدر. ٥٥٠ تاریخنده پدرینه خلف اولوب، اصفهان قربنه‌دك توسیع ممالك، وفارس اتابکانیله مکرراً حرب ایده‌رك، غالب کلکله، تکله سلغری کندیسنه قیزینی تزویج ایده‌رك، طلب صلحه مجبور اولمشدی. عادل ونیکوسیرت برحکمدار اولوب، مملکتنی اعمار اجتهیدی . اسمنك (هزاراسب)دن معرب اولمسی ملحوظدر.

هزارپاره [«احمد پاشا (هزار پاره —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هزارغراد (Razgrad) بلغارستانك شمال شرقی جهتنده و وارنه‌دن روسچقه‌کیدن دمیریول خطی قربنده اوله‌رق روسچقك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وآق‌لوم اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ١١٠٣٥ اهالیسی ، جوارلرنده بعض خرابه‌لری، اطرافنده محصولدار اراضیسی و ایشلك تجارتی واردر. اسمی (رازغراد) دن غلط اولوب، بلغارجه «ویرانه» دیمکدر. — هزارغراد سنجاغی شمال غربی جهتندن روسچق، شمال شرقی طرفندن سلستره، شرق جنوبی جانبندن شمنی، جنوب غربی یاننده‌ده طرنوی سنجاقلریله محدود اولوب، ١٢١ ٤١٢ اهالی ایله مسکوندر.

هسپر (Hesper) غرب دیمك اولان بوکلمه اساطیر یونانیه‌ده یافثك اوغلی وآطلاسك برادری اولان برشخص موهومك اسمی اولوب، کویا بوآدم آفریقادن برادری طرفندن طرد اولنه‌رق، ایتالیایه کلمش؛ وبو مناسبتله ایتالیا (هسپریه) تسمیه اولنمشدی. زهره سیاره‌سنه دخی مغربده ظهورینه بناءً بو اسم ویریلیردی.

هسپریده (Hespérides) اساطیر یونانیه‌ده مغربده آلتون الما یمش یورتقال آغاجلرینی حاوی برمشهور باغچه‌یه مالك اوچ پری‌یه ویریلن اسم اولوب، بونلرك آطلاسك قیزلری اولدقلرینه معتقد ایدیلر .

هسپریه (Hespérie) مغرب دیمك اولان بواسم اك اول اسکی یونانیلر طرفندن ایتالیایه وبعده اسپانیه‌یه ویرلمشیدی .

هسه (Hesse) آلمانیه‌نك غرب جهتنده ورین ایرماغی حوضه‌سی داخلنده بربیوك خطه اولوب، شمدیکی حالده برقسمی (هسه بیوك دوقه‌لغی) ویا (هسه دارمستاد) اسمیله بر حکومت ممتازه وقسم دیکری (هسه ناسو) اسمیله پروسیه‌نك برایالتی صورتنده اداره اولنور. رین ایله وسر ومایِن نهرلری آره‌سنده واقع اولوب، شمالاً هانووره، شمال غربی جهتندن وستفالیه، غرباً رین پروسیه‌سی، جنوباً پالانیتات، وورتمبرغ وباویره، شرقاً دخی صاقسه ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٣٣٧٥ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٧٩٥٩٤٢ کشیدر .

هسه بیوك دوقه‌لغی (Grand-duché de Hesse) ونام دیکرله هسه دارمستاد (Hesse Darmstadt) آلمانیای وسطینك غرب جهتنده آلمانیه ایمپراطورلغنی ترکیب ایدن حکومات متفقه‌نك بری اولوب، پروسیه‌یه تابع هسه ناسو ایالتنك اراضیسیله بربرندن آیرلمش ایکی پارچه‌دن مرکبدر . جنوبی پارچه‌سی (رین) مجراسیله ینه ایکی‌یه آیریلوب، قسم شرقیسی (استارکنبورغ) وقسم غربیسی (رین هسه‌سی) نامیله برر ایالت تشکیل ایتدیکی کبی، آیری اولان شمالی پارچه‌سی‌ده (یوقاری

هسه) نامیله بر اوچنجی ایالت تشکیل ایدیور . بو وجهله قسم شمالیسی هرطرفدن پروسیه ممالکیله، وقسم جنوبیسی شمالاً وغرباً بنه پروسیه، جنوباً بالاتینات و وورتمبرغ، شرقاً دخی باویره ایله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷٦۸۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۳۹۳۸۸ کشیدر . اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، شمالی قسمنده ۷۷۲ متره‌یه قدر یوکسلن (ووکلسبرغ) اسمیله برکانی ومنفرد برطاغ وقسم جنوبیسنده (اودنوالد) اسمیله اوندن آلچق اورمانلرله مستور بر جبل واردر . ووکلسبرغك اتکلرندن هرطرفه برطاقم چایلر اینوب، برقسمی جنوبه طوغری آقه‌رق (رین)ه وبرطاقی‌ده شماله طوغری جریان ایدوب (وسر) ایرماغنه دوکیلور. اك بیوکلری رینه تابع (ناوه) نهریدر. قسم جنوبیده ایسه (رین) ایرماغی جنوبدن شماله طوغری آقه‌رق، ایکی ایالتی آیردقدن صکره، حدود شمالیه‌سنه واصل اولنجه، صاغدن حدود شمالیه‌یی آیره‌رق کلن (ماین) نهرینی اخذ ایله، غربه دونه‌رك، حدود شمالیه‌یی تفریق ایدر ؛ وممالکتك شمال غربی اوجنه واصل اولنجه حدود غربیه‌سنی آیره‌رق اینن (ناهه) نهرینی‌ده آلیر . مذکور طاغلرده هواسی خیلی صغوق وسرت اولوب، رین وماین وادیلرنده و آلچق جهتلرنده معتدل اولمغله، اوزوم وسائر محصولات یتیشدیرمکه الویریشلیدر . مذکور وادیلر هسه‌نك باغچه‌سی حکمنده اولوب، باغلری وسبزه ومیوه باغچه‌لری چوقدر. بغدای وآرپه ایله سائر ذخایری آزایسه‌ده، پتاته، کتن، پنجار، توتون وسائر محصولاتی دها زیاده‌در . شمالی قسمنده حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، اهالیسی باشلیجه چوبانلقله یاشارلر . طاغلرده دمیر، باقیر، قورشون، مانغانز وطوز معدنلری چوقدر. صنایعی باشلیجه معادن مذکوره‌نك ایشلنمسنه متعلق اولوب، دوکمخانه ودمیر خانه‌لری چوقدر . منسوجات، کاغد، اسپیرتو وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری ایکنجی درجه‌ده‌در . رین ایله ماین وسائر انهارینك سیر سفائنه صلاحیتی ودمیر یوللرك کثرتی تجارتنی تسهیل ایدیور . مملکت‌ارنی بربیوك دوقه‌نك تحت حکومتنده اولوب، مشروطیتله اداره اولنور. برمجلس اعیانیله برمجلس مبعوثانی واردر . واردات و مصارفی $27\frac{1}{2}$ ملیون مارق راده‌لرنده اولوب، عسکری آلمانیه اون برنجی قول اردوسنك یکرمی بشنجی فرقه‌سنی تشکیل ایدیور . مرکزی ۷۷۰۰۰ اهالیسی اولان (ماینسه) شهری اولوب، دارمستاد، اوفنباخ اوورمس وکیسن دخی اك بیوك معموره‌لریدر . اوچ ایالته منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لریله نفوسلری بروجه آتیدر :

استارکنبورغ	۳۰۱۹	مربع کیلومتره	٤٤٤٥٦۳	اهالی
رین هسه‌سی	۱۳۷٥	«	۳۲۳۱۳٥	«
یوقاری هسه	۳۲۸۸	«	۲۷۱٦۹۰	«

اهالیسنك تقریباً ثلثانی پروتستان وبرثلثی قتولیك اولوب، ۲٥٥۰۰ ی‌ده اسرائیلیدر .

هسه ناسو } (Hesse-Nassau) پروسیه‌نك ایالات غربیه‌سندن اولوب، هسه خطه‌سنك ۱۸٦٦ تاریخندن صکره بو دولت طرفندن ضبط اولنان برلرندن یعنی (هسه قاسل) وهسه هومبورغ برنسلکلریله ناسو دوقه‌لغندن تشکیل اولنمشدر . شمالاً هانووره و وستفالیه ایالتلریله و (والدك) برنسلکیله ، غرباً رین ایالتیله ، جنوباً هسه بیوك دوقه‌لغنك بیوك پارچه‌سیله ، جنوب شرق طرفندن باویره ایله، شرقاً دخی صاقسه وایمار دوقه‌لقیله محدود اولوب، هسه دوقه‌لغنك (یوقاری هسه) دینلن کوچك پارچه‌سنی دخی هرطرفندن احاطه ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٥٦۹۳ مربع کیلومتره اولوب، ۱۷٥٦٥٥٤ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، باویره حدودنده‌کی (واسرقوپه) طاغنك ۹٥۰، مملکتك جنوبنده‌کی (تاونوس) سلسله‌سنك ۸۸۰ وشمال غربی جهتنده‌کی (وسروالد)ك ٦٦۷ متره ارتفاعی اولوب ، هیچ بربرنده ارتفاعی ۱۰۰۰ متره‌یه وارماز. شمال شرقی قسمی وسر و جنوب غربی طرفی رین ایرماقلری حوضه‌لرینه تابع اولوب، بو ایکی ایرماغك برنجیسنه دوکیلن انهارك اك بیوکی (فولدا) و (رین) ایرماغنه تابع اولانلرینك باشلیجه‌سی‌ده (لاهن) نهریدر. میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده ، طوپراغی چوق منبت اولمیوب ، مرعالریله چایرلری و بناءً علیه حیوانات اهلیه‌سی چوقدر. اورمانلری ومعادنی دخی چوقدر. ایالت قاسل وویسبادن اسملریله ایکی سنجاغه منقسم اولوب ، مرکزی (قاسل) شهریدر. بو ایکی سنجاق ۳٥ قضایه منقسمدر.

هسيود (Hésiode) يونان قديمك اك اسكى واك بيوك شعراسندن اولوب، هرودوتك روايتنه كوره، اوميروس ايله معاصر ايدى، كه اوتقديرده ميلاد عيسى (عم) دن طقوزنسه اول ياشامشدر. ديكر برتخمينه كوره اوميروسدن برقرن صكره ظهور ايتمشدر. آناطولينك (اتوليا) خطهٔ قديمه سنده وچاندارلى كورفزى داخلنده بولنمش اولان (قومه) شهرقديمنده نشأت ايتمش؛ وعن اصل يونانده (بئوتيا) خطه سنك (آسقره) قريه سندن اولوب، ياخود اوراده برمدت اقامت ايتديكندن، «آسقره شاعرى» دينمكله شهرت بولمشدر. اشعارندن اوچ منظومه باقى اولوب، بونلردن برى (تئوغونيا) ناميله اساطيرى يعنى يونان قديم آلههٔ كاذبه سنك احوالنى، برى «كونلروايشلر» عنوانيله زراعك حالنى وكويليلرك ياشايشنى، برىده «هركولك سپرى» عنوانيله برحكايه يى حاويدر. بومنظومه لر ساده لكله اوصاف وتعريفاتك كوزللكيله مشهوردر. بعض منتقدلر منظومه لرك يالكز ايكنجيسى هسيودك اولوب، ديكر ايكيسنك دها صكره بشقه لرى طرفندن يازلمش اولسى ادعاسنده بولنمشلردر. مذكور منظومه لر دفعاتله طبع ونشر وشرح وترجمه اولنمشدر.

هشام صحابه دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، اك معروفلرى بروجه آتيدر: (هشام بن ابى حذيفة المخزومى) كه قدماء صحابه دن اولوب، حبشه هجرت، واهل سفينه ايله مدينهٔ منوره يه عودت ايتمش ايدى. — (هشام بن حكيم بن خرام بن حويلد القرشى الاسدى) كه ام المؤمنين حضرت خديجه (رضها) نك برادر زاده سنك اوغلى اولوب، فتح مكه كونى پدريله برابر اسلامه كلمش؛ وشام وجزيره فتوحنده عياض بن غنم حضرتلرى معيتنده بولنه رق، پدرندن اول وفات ايتمش، وياشهيد اولمشدر. امر بالمعروف ونهى عن المنكرده زياده مبالاة ايدوب، حتى حضرت عمر (رضه) مكروه برشئ ايشيدوب كورديكنده «بن وهشام بن حكيم صاغ اولدقجه، بوايش اولماز» بيورور ايمش. — (هشام بن العاص بن وائل القرشى السهمى) كه مشهور عمرو بن العاصك برادرى اولوب، قديماً اسلامه كلمش؛ وحبشه يه هجرت ايدوب، هجرت نبويه دن صكره مكهٔ مكرمه يه عودتنده قريش مدينه يه هجرتنه مانع اوله رق، كنديسنى حبس ايتمشلردى. خندق وقعه سندن صكره هجرت ايده بيلمش؛ واجنادين محاربه سنده شهيد اولمشدر. — (هشام بن العاص بن هشام بن المغيرة القرشى المخزومى) كه ابوجهلك برادر زاده سى وخالد بن وليد حضرتلرينك همشيره زاده سى اولوب، فتح مكه كونى النى فخر كائنات (صلعم) افندمزك خاتم نبوتنه وضع ايتمسيله مشهوردر.

هشام (بن عبدالملك بن مروان بن حكم الاموى) بنى اميه ملوكنك اونجيسى وآل مروانك يدنجيسى اولوب، ٧٢ تاريخنده دنيايه كلمش؛ و ١٠٥ تاريخنده برادرى يزيد بن عبدالملكدن صكره تخت سلطنته چقوب، ٢٠ سنه يه قريب مدت حكومت سوردكدن صكره، ١٢٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. زماننده آناطولى جهتنده روملردن برخيلى يرلر آلنمش، وسائر حدود ممالك اسلاميه ده بعض فتوحات ميسر اولمش ايدى.

— اندلسده حكومت سورن بنى اميه دن دخى بواسمله اوچ حكمدار كلمشدر: برنجيسى (ابوالوليد هشام بن عبدالرحمن بن معاويه بن هشام بن عبدالملك بن مروان) ملوك مذكوره نك ايكنجيسى اولوب، ١٧٢ تاريخنده قرطبه تختنده پدرينه خلف اولمش؛ ويدى سنه كمال عدل وحقانيتله حكم سوردكدن صكره، ١٨٠ تاريخنده وفات ايدوب، اوغلى حكم خلفى اولمشدر. اوائل سلطنتنده بيوك برادرلرى سليمان وعبدالله ايله برزمان اوغراشمش؛ واسايش داخلى يى تأمين ايتدكدن صكره، آستوريه ويپرنه جهتنده توسيع حدوده باشلايه رق، فرانسه طوپراغنده ناربونه وژيرونه يى فتح ايتمشدى. قرطبه ده پدرينك باشلامش اولديغى جامع كبيرى اتمام، وشهر مذكورى توسيع وتزيين ايله معارف وصنايع وتجارتك ترقيسنه چوق خدمت ايتمشدر. (الراضى) لقبيله ملقب ايدى.

— ايكنجيسى (مؤيد بالله هشام بن حكم بن عبدالرحمن) ملوك مذكوره نك اونجيسى اولوب، ٣٦٦ تاريخنده وفات ايدن پدرينه خلف اوله رق، ١١ ياشنده اولديغى حالده، والده سى صبحه نك وصايتيله قرطبه تختنه جلوس ايتمش؛ ووزيرى (محمد بن عبدالله بن ابى عامر المنصور) ك درايت واقتداريله ٢٢ سنه كمال شان وشوكت وموفقيتله حكم سورمش ايسه ده، ٣٩٢ تاريخنده مشاراليه منصورك ومتعاقباً

والده‌سی صبحه‌نك وفاتی و اسپانیه خرستیانلرینك دخی قوت بولمسی اوزرینه، هشام بواحواله مقاومت ایده‌میوب، دولت امویه تزلزله باشلامغله، ۳۹۹ده متغلبه‌دن محمد بن عبدالجبار كندیسنی اسقاطله، حكومت اندلسی ضبط ایتمش؛ و بوندن دخی حكومت سلیمان بربرینك بدغصبنه یچمشیدی. بعده اهالی قیامله، كندیسنی ثانیاً موقع اقتداره كتیرمشلرسه‌ده، ینه ضبط وربط واداره‌یه مقتدر اوله‌میوب، ٤٠٤ده سلیمان بربرینك خروجیله، واقع اولان محاربه آره‌سنده تلف ونابدید اولمشدر.

— اوچنجیسی (هشام بن محمد بن عبدالجبار) ٤١٧ تاریخنده متغلبه‌دن یحیی بن علی بن حمودك محاربه‌ده قتل اولنمسی اوزرینه، بولندیغی كوشهٔ عزلتدن قرطبه‌یه جلبله، آرزوسی خلافنه اوله‌رق، مسندٔ حكومته اقعاد اولنمش؛ ودشمنلرك تعرضات وتجاوزاتنه ختام ویروب، حدودی تأمین ایتدكدن صكره، بعض اصلاحات وترقیاته دخی موفق اولمش ایسه‌ده، بعض احوالك الجاسیله اولاد وعیالنی آله‌رق، حكومتی تركله، ٤٢٢ تاریخنده كوشهٔ فراغته چكلمش؛ و٤٢٨ده وفات ایتمشدر. بونكله اندلس دولت امویه‌سی ختام بولوب، حكومت طوائف ملوكك الینه یچمشدر.

هشام بن عروه (ابوالمنذر — بن الزبیر بن العوام القرشی الاسدی) عشرهٔ مبشره‌دن جناب زبیر (رضی الله عنه)ك حفیدی وعلماء تابعیندن اولوب، ٦١ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه كلمش؛ وعمی عبدالله بن الزبیر وعبدالله بن عمر (رضی الله عنهم) ایله سائر صحابه وتابعیندن استماع وروایت احادیث شریفه ایتمشدر. خلیفه منصورك زماننده بغداده كلوب، حرمت وتعظیم كورمش؛ و ١٤٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

هشام الضریر (ابوعبدالله — بن معاویه) مشاهیر نحویوندن اولوب، كوفه‌لیدر. مشهور كسائینك طلبه‌سندندر. نحوده «كتاب الحدود»، «المختصر» و «القیاس» عنوانلریله اوچ تألیفی وسائر آثاری واردر. ۲۰۹ ده وفات ایتمشدر.

هشام الكلبی [«ابن الكلبی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هفترك مكرانك ایك بیوك معموره‌لرندن اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هفستیوس (Héphestios) اساطیر یونانیه‌ده (وولقان)ك اسم یونانیسیدر. [«وولقان» ماده‌سنه مراجعت.]

هفستیون (Héphestion) بیوك اسكندرك ایك عزیز دوستی اولوب، بزمندن آیرلمامش؛ وجهانگیر مشارالیه كندیسنه دارانك قیزلرندن برینی تزویج ایتمشیدی. همدانده وفات ایتدیكنده، جنازه‌سنی بیوك برآلایله قالدیرمش ایدی.

هفه سواد عراقده شاپور ذوالاكتاف طرفندن بنا و منفا اتخاذ اولنمش براسكی قصبه اولوب، خرابه‌لری باقی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

هكاریه كردستانده الیوم (حكاری) ناملیله وان ولایتنه ملحق برسنجاق تشكیل ایدن برك ودها طوغریسی اورالرده ساكن بركرد عشیرتنك اسم اصلیسیدر. بوكا نسبتله (هكاری) لقبیله ملقب بعض علما وسائر مشاهیر بولنمشدر، كه اك معروفلری سالف الترجمه (عدی بن المسافر) ایله عتبة بن ابی سفیانك نسلندن اولان زاهد شهیر (شیخ الاسلام ابوالحسن علی بن احمد) وصلاح الدین ایوبی عندنده صاحب نفوذ واعتبار عظیم بولنمش اولان وامام حسن بن علی (رضیهما) نسلندن بولنان فقیه (ابومحمد عیسی بن محمد) در.

هكتور (Hector) تروا محاربهٔ مشهوره‌سنده ایك زیاده جسارت وشجاعت كوسترمش برقهرمان اولوب، تروا حكمداری پریام ایله هكوبه‌نك اوغلی ایدی. نهایت آخیلاوس طرفندن قتل اولنه‌رق، تروالیلر مغلوب اولمشدی.

هگل (Hégel) آلمانیانك ایك مشهور حكماسندن اولوب، ۱۷۷۰ده استوتغارده طوغمش، و۱۸۳۰ده وفات ایتمشدر. توبینكه وبعده ینا دارالفنونلرنده تحصیل ایدوب، ابتدا بوایكنجی دارالفنونده خواجه‌سی بولنمش اولان (فیخته)ك وبعده برنجیسنده آرقداشی بولنمش اولان (شلینغ)ك فلسفه‌سنی التزام ایتمش ایسه‌ده، مؤخراً

كنديسنه مخصوص برمذهب فلسفى اتخاذ ايدوب، طول مدت پـزا ، نورمبرغ ، هايدلبرغ وبرلينده فلسفه تدريسيله مشغول بولنمشدر. حكمت وفلسفه‌يه متعلق برچوق تأليفاتى واردر.

هكلا (Hécla) ايسلانده‌نك غرب جنوبى كوشه‌سنده بربنار طاغ اولوب، الك يوكسكى ١٥٥٧ متره ارتفاعنده اولمق اوزره، اوچ ذروه‌سى واردر. ١٠٠٤ تاريخ ميلاديسندن برى ٢٢ دفعه آتش افشان اولوب، صوك پاتلامه‌سى ١٨٤٥ ده واقع اولمشدر.

هكوبه (Hécube) تروا حكمدارى بريامك زوجه‌سى و١٩ اولادك والده‌سى اولوب، بونلرك الككوچكى اولاز (پوليدور) تروا محاربه‌سى اثناسنده بدرى طرفندن تراكيه حكمدارى (پوليمنستور) ه كوندرلمش، و بونك طرفندن خائنانه قتل اولنمشدى. تروا يونانيلرك ضبطنه كچديكنده، بتون اولادى قتل اولندقدن صكره، (اوليس) طرفندن اسير ايدلەرك، مرقوم (پوليمنستور) ه صاتلمش؛ وبونك كوزلرينى چيقاروب ايكى اوغلى‌ده اتلاف ايتمكله اوغلنك انتقامنى آلمش؛ وكويا ديشى كوپكه تحويل اولنمشدى. يونان مشاهير شعراسندن (اوريپيد) بو حكايه‌يى بر فاجعه‌سنه مبنى عليه اتخاذ ايتمشدر.

هلاده (Hellade, Hellas) ياخود هلاس يونانيلر طرفندن يونانه ويريلن اسم اولوب، فى‌الاصل (فتيوتيده) نك بركوچك خطه‌سنك اسمى ايدى. — مذكور فتيوتيده خطه‌سنده غربدن شرقه جريانله (ترموپيله) قربنده زيتون كورفزينه دوكيلان نهره اليوم دخى بو اسم ويرلمكده‌در.

هلاكو جنكيز خانك تورونى و تولى‌خانك اوغلى اولوب، ايرانده حكومت سورن دولت ايلخانيه‌نك برنجى حكمداريدر. (ايلخان) ديمكله دخى معروفدر. ٦٥١ تاريخنده تخت جنكيز خانيده بولنان برادرى منكوقاآنك فرمانيله ايران جهتلرينك ضبطنه مأمور اولوب، جيحونى تجاوزله، ملاحدهٔ اسماعيليه دولتنى استيصال ايتمش؛ وبونلرك زندانلرنده محبوس بولنان حكيم شهير نصير الدين طوسى‌يى قورتارەرق، خدمتنه آلمش ايدى. بتون ايران وآذربيجانى ضبط ايتدكدن صكره، قسطنطنيه اوزرينه يوريمك نيتنده ايكن، وزيرى ومستشار خاصى اولمش اولان مشاراليه نصير الدينك اخطاريله، ابتدا بغدادى اله ايتمكه قرار ويروب، اوزون برمحاصره‌دن صكره، ٦٥٦ تاريخنده خليفهٔ عباسى مستعصمى اولاد وعياليله و ٨٠٠٠٠٠ كشى‌يه بالغ اولان بغداد اهاليسنى قتل عام ايده‌رك، دنياده امثالى كورولمه‌مش مظالم وتعدياتى ارتكاب ايتمشدى. او صره‌ده منكوقاآنك وقوع وفاتيله، يرينه كچمك ايچون؛ تاتارستانه عودته متهيئ عزيمت ايكن، سردارلرندن برينك شامده مماليك مصر عسكرى طرفندن مغلوب اولمسى اوزرينه، ايرانده قالمغه مجبور اولوب، اعلان استقلال ايتمكله قناعت ايده‌رك، مراغه‌يى پايتخت اتخاذ ايتمش؛ و ٦٦٣ ده اوراده وفات ايتمشدر. سلاله‌سى ايلخانيان ناميله ايرانده حكومت سوروب، احفادى دين اسلامى قبول ايتمشلردر. [«ايلخانيان» ماده‌سنه مراجعت]

هلاكى اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، قره‌مانلى وامامتله مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

لب ميكون وار ايكن آكه خط ژنكارى
كل كبى باده طورورکن نيده‌لم اسرارى

— ايرانك دخى قرن مذكور شعراسندن بو مخلصله برى اولوب، همدانلى‌يدر. بهرام ميرزاى صفوينك خدمتنده بولنمش؛ وبرمنظومه يازمشدر. شو بيت اونكدر:

نكه بجانب من هرکز از حيا نكنى
حياكنى ز من و شرم از خدا نكنى

هلال (ابو الحسن — بن المحسن الصابى الحرانى) مشاهير ادبادن اولوب، ابو اسحق صابينك حفيديدر. آبا واجدادى صابئين دينلنده اولدقلرى حالده، كنديسى بعده شرف اسلامله مشرف اولمشيدى. «كتاب الاماثل والاعيان ومنتدى المواطف والاحسان» عنوانيله حكايات غريبه ولطائفى حاوى براثرى واردر. ٣٥٩ ده طوغوب، ٤٤٨ ده وفات ايتمشدر. اوغلى ابوالحسن محمد بن هلال دخى مشاهير مؤلفيندن اولوب، برتاريخ كبيرى وديكر آثارى واردر.

هلالى اوننجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن ايكى كشيدر: برنجيسى

استانبوللی اولوب، ۹۵۰ ده وفات ایتمشدر. کلیله ودمنه‌یی منثور و منظوم اوله‌رق ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر.

— ایکنجیسی بروسه‌لی اولوب، اشعاری متروک ومنسیدر.

هلالی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، من اصل اولاد اتراکدن اولدیغی حالده، استراباده طوغمش، و هراتده یاشامش؛ وعلیشیر نوایی ایله دخی کوریشمش ایدی. «شاه ودرویش»، «صفات العاشقین» و «لیلی ومجنون» عنوانلریله اوچ منظومه‌سی ومرتب دیوانی واردر. شیعیلر میاننده سنیلکله مشهور اولدیغی حالده، عبدالله خان اوزبک هراتی ضبط ایتدیکنده یعنی ۹۳۶ تاریخنده کندیسنی شیعیلک بهانه‌سیله قتل ایتمشدر. شو بیت جمله اشعارندندر:

ای که میپرسی ز من کان ماه را منزل کجاست
منزل او در دلست اما ندانم دل کجاست

— شیرازلی دیکر برهلالی دخی اولوب، اوده من اصل اولاد اتراکدن ایدی. شو بیت اونکدر:

تیغ جفا کشیده بخونریز عاشقان
آمد ازآن میانه مرا آزمود و رفت

هلدر { (Helder) فلمنکک شمالی هولانده ایالتنده وآلقمارک ۳۶ کیلومتره شمالنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۸۷۰۰ اهالیسی، دباغخانه و باروتخانه‌لری، ایشلک تجارتی و اهمیت عسکریه‌سی واردر.

هلس { جزیره‌نک روم یعنی آناطولی حدوددنده ارمنیلرله مسکون برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

هلسینغبورغ { (Helsingborg) اسوجک (مالمو) ایالتنده ومالمونک ۷۵ کیلومتره شمال غربیسنده و سوند بوغازینک مدخلنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۰۹۸۵ اهالیسی، بر اسکی قلعه‌سی، ابلجه‌سی وایشلک تجارتی واردر.

هلسینغفورس { (Helsingfors) وفیلاندجه (Helsinki هلسینکی)

روسیه‌یه تابع فینلانده بیوک دوقه‌لغنک ونیلاند ایالتنک مرکزی برشهر اولوب، پترسبورغک ۴۱۳ کیلومتره غربنده وفینلانده کورفزینک ساحل شمالیسنده بردیلک اوزرنده اوله‌رق ۶۰° ۹′ ۴۲″ عرض شمالی ایله ۲۲° ۳۷′ ۳۴″ طول شرقیده واقع اولدیغی حالده، ۷۰۹۸۴ اهالیسی، دارالفنونی، ۱۲۰۰۰۰ مجلدانی حاوی کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، متعدد مکاتبیله جمعیات علمیه‌سی، فینو آ و اسوج لسانلرنده نشر اولنور بکری اوتوز غزته‌سی، نباتات باغچه‌سی، تفرجگاه اتخاذ اولنمش براورمانی، کوزل انیه‌سی، منتظم سوقاقلری، استحکاماتی وایشلک تجارتی واردر.

هلمند { (ودهاطوغریسی هندمند) افغانستانک بیوک ایرماغی اولوب، کابلک غرب جهتنده کوه بابا ایله هندوکوه سلسله‌لرینک قاوشدقلری محلده ۳۵۰۰ متره‌لک ارتفاعده نبعانله، کوه بابا ایله کاکوه سلسله‌لری آره‌سنده صرب بر وادی ایچنده و طاربوغازلر آره‌لرنده غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایدرک، صاغدن کورومه، خود وتیرین چایلرینی آلدقدن صکره، دها دوز اولان (زمینداور) وادیسنه دوشوب، ینه صاغدن (سیاه کوه) دن اینن (موسی بکران) نهرینی اخذ ایله، (کیریغ) قصبه‌سنک آلتنده یکیدن طار وصرب بربوغازدن بعدالمرور، اووه‌یه دوشر؛ وصولدن قندهار وغزنه جهتلرینک بتون میاه جاریه‌سنی جمع ایدن اک بیوک تابعی اولان (ارکنداب) ی آله‌رق، برخیلی مسافه‌ده جنوبه طوغری آقدقدن صکره، گرمسیر صحرای واسعی ایچنده غربه ونهایت شمال غربی‌یه طوغری دونه‌رک سیستانه کیرر؛ و (هامون) یاخود (نیزار) دینلن واسع کول ویا بتاقلغه دوکیلور. منصبنده حذای بحردن ارتفاعی ۵۰۰ متره‌در. مجراسی تقریباً ۱۱۰۰ کیلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سنک مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۱۸۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. صولری صنعی جدوللرله برچوق اراضی سقی واحیا ایدوب، برخیلی دکرمنلر دخی دوندیریور. آنجق اسکی زمانلرده سیستان صحراسی بر باغچه حالنه وضع ایله بو خطه‌نک معموریتنی موجب اولان جدوللار جنکیز و تیمورلنک

عسكرى و صكره كان محربلر طرفندن تخريب اولنەرق، او صحراى واسعه چوله دونمشدر.

هلن (Hellen) اساطير يونانيەدە صاحب طوفان زعم اولنان (دوقاليون) ايله (پيرا) نك اوغلى اولوب، ميلاد عيسادن ١٥٠٠ سنه اول (فتيوتيده) خطەسندە حكم سورمشدى. ائولوس، دوروس و اكسونوس اسملريله اوچ اوغلى اولوب، اوچنجيسنك يون وآخيوس اسملريله ايكى اوغلى وار ايدى. بونلردن هر برينه يونان اقواممندن برينك وكنديسنه بتون يونانيلرك جدى نظريله باقيلەرق، اقوام مذكوره بونلرك اسملريله تسميه اولنمشدر. [« يونان » مادەسنه مراجعت.]

هلنه (Hélène) يونان قديمدە حسن وآنيله مشهور بر قادين اولوب، كويا قاز صورتنه كيرمش اولان مشترينك اسپارته حكمدارى (تيندار) ك زوجەسى (لدا) ايله اولان اختلاطندن طوغمش، و (منلاس) ه تزويج اولنمش ايدى. منلاس قاش بدرندن صكره اسپارطه حكمدارى ايكن، تروآ حكمدارى پريامك اوغلى حسن وجاليله مشهور (پارس) بر ايش ايجون اسپارته يه كيتديككندە، هلنه ايله بينلرندە معاشقه حاصل اولمغله، كنديسنى قاچيروب كوتورمش؛ وبوحال بتون يونانيلرك ناموس مليلرينه طوقنمغله جملەسى بالاتفاق تروآ اوزرينه كليتلى عسكر سوق ايدەرك، شاعر اوميروسك (ايلياده) منظومەسيله تأبيد اجتمش اولديغى مشهور (تروآ) محاربەسى وقوع بولمشدر. پارسك تروآ محاربەسندە مقتول اولمسى اوزرينه، هلنه بونك برادرى (دييفوب) ه وارمش؛ وتروآنك يونانيلر طرفندن ضبطندە بونى خائنانه دشمنلرينه تسليم ايله، اسكى قوجەسنك كوكلنى ايدەرك، اسپارتەيه عودت اتمش؛ ومنلاسك وفاتندە ردوسه چكيلەرك، اورادە حكم سورن (پوليقسو) تروآ محاربەسندە اورلمش اولان قوجەسنك انتقامنى اومحاربەيه سببيت ويرمش اولان بو قادينەدن آلمق ايجون، كنديسنى صلب ايتدبرمش ايدى.

هلنه (Hélène) قسطنطينيەروم ايمپراطورى وبوشهرك بانيسى اولان بيوك قسططينك والدەسى اولوب، زوجى قونستانس قلور طرفندن تطليق اولنمش ايكن، اوغلنك ايمپراطورلغى زماننده ايمپراطوريچە عنوانىنه و بيوك نفوذ و اقتداره نائل اولوب، اوغليله برابر خرستيانلغى قبول، وقدسى زيارتله، مدفن عيسى (عم) زعم اولنان محلدەكى بيوك كليسانى بنا؛ و بونك تملرينى حفر ايدركن صليب آغاجنى كشف اتمش ايدى. ٣٢٨ تاريخ ميلاديسندە وفات ايدوب، خرستيانلرجه اعزەدن معدود اولمغله، آغستوسك ١٨ اندە يورطيسى اجرا اولنور.

هلوتيوس (Helvétius) مشاهير حكمادن اولوب، ١٧١٥ دە پارسدە طوغمش؛ و١٧٧١ دە وفات اتمشدر. پدرى من اصل آلمانيەنك پالاتينات خطەسندن اولوب، فرانسەدە طبابتندە شهرت بولمش، واون دردنجى لويينك چوق احسانلرينه نائل اولمش ايدى. صاحب ترجمه ابتدا امورماليه ايله مشغول اولوب، برخيلى ثروت قزاندقدن صكره، فلسفەيه انتسابله، ١٧٥٨ دە « فكر » عنوانيله بركتاب نشر اتمشدى، كه بونده انسانك قوۀ مفكرەسى حقندە عقائده مخالف بعض افادەدە بولنمغله كتابى احراق، وكنديسى فرانسەدن طرد اولنەرق، برمدت آلمانيە وانكلترەدە سياحت اتمش؛ وبعده فرانسەيه عودت ايدوب، زوجەسى طرفندن ادارە اولنان سالونى مجمع علما وحكما اولمشيدى. وفاتندە نشر اولنمامش برخيلى آثارى بولنوب، ١٤ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

هلوتيه (Helvétie) اسويچرەنك لاتينجه اسميدر.

هلوئيزه (Héloïze) حسن وجمال وعلم وتربيه صاحبەسى برقيز اولوب، معلمى بولنان (آبلار) له اولان معاشقەسيله شهرت بولمشدر. كنديسيله خفيا تزوج ايتدكدن صكره، پدرينك (آبلار) ه ابتدكى معاملۀ وحشيانه اوزرينه، برمناسترە چكيلوب، بقيۀ عمرينى عاشقيله مخابره لشمكله كچيرمش؛ و١١٦٤ دە وفات اتمشدر. [« آبلار » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

هليسپونت (Hellespont) بحر سفيد بوغازينك اسم قديم يونانيسيدر. [« داردانله » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

هليقون (Hélicon) يونانده فوكيده ايله بثوتيه خطەلرى آرەسندە اليوم

(زاغوره) دینلن برطاغ اولوب، قدیما (موزه) نامیله علوم وصنایع نفیسه ربه‌لری زعم اولنان پریلره مخصوص عد اولنمغله، بونلرك ومشاهیر شعرا وهنرورانك هیكللریله مزین ایدی.

هلیوپولیس { (Héliopolis) یعنی «مدینة الشمس» مصر سفلاده قاهره‌نك ١١ كیلومتره شمال شرقیسنده بولنمش برشهر معظمه یونانیلر وماكدونیه‌لیلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، اصل قبطیلرجه اسمی (اون) ایدی. شمسدن كنایه اولان براوكوز صورتنده تصور اولنان (منویس)ك عبادتنه مخصوص معبدجسیمیله مشهور ایدی. عربلرجه (عین شمس) اسمیله معروف اولوب، الیوم خرابه‌لری (مطریه) قریه‌سی یاننده مشهوددر.

— بعل معبود موهومی دخی شمسدن كنایه اولمغله، اسكی یونانیلر بعلبك شهر شهیرینه‌ده بواسمی ویررلردی.

هلیوغابال { (Héliogabale) روما امپرا طورلرندن اولوب، (قاراقاله) ایله عم زاده‌سی وسناتور (واریوس مارسلوس) ك زوجه‌سی بولنان (یولیه سوئمیس)ك ولد نامشروعی ایدی. دها چوجق ایكن سوریه‌نك حمص شهرنده (بعل)ك عبادتنه مخصوص بربیوك معبدك باش راهبی اولمش؛ و٢١٧ تاریخ میلادیسنده واقع پدرینك وفاتنده حمص فرقهٔ عسكریه‌سی طرفندن امپراطور انتخاب اولنمش؛ وسفاهت ومظالمك انواعنی ارتكاب ایدوب، بعلك عبادتنی رومالیلره قبول ایتدیرمكه قالقیشمش؛ وبونك طاشدن جسیم برهیكلنی سوریه‌دن رومایه نقل ایتدیرمش ایدی. قادینلردن مركب برمجلس اعیان تشكیل ایدوب، والده‌سنی رئیسه نصب ایتمشدی. بش سنه بوكبی حركات مجنونانه‌ده بولنه‌رق حكم سوردكدن صكره، ٢٢٢ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

هما { (یاخود همای) ملوك ایراندن كیانیانك بدنجیسی اولان برقادین اولوب، بهمن بن اسفندیارك قیزی وزوجه‌سی ایدی. بوندن حامل اولمغله، بهمن وفات ایده‌جكی وقت تاجی بونك قارنی اوزرینه وضع ایده‌رك، طوغه‌جق چوجغی ولیعهد وكندیسنی وصیه براقدیغنی ایما ایتمش؛ و بووجهله هما ایران تختنه جلوس ایدوب، برقاچ آی صكره طوغان چوجغی، حرص جاهله، برصندیغه قپایه‌رق نهره آتمش؛ وصندیق بردكرمنجینك الینه چكمكله، چوجق اونك طرفندن بیودلمش، وداراب تسمیه اولنمشدی. اوتوز یاشنی چكدكدن صكره، هما برمناسبتله كندیسنك برحیات بولندیغنی خبرآلوب، ایتدیكنه پشیمان اولمغله، كندیسنی جلب ایده‌رك، تاجی كندی باشندن رفع ایله، اونك باشنه قویه‌رق، ترك حكومت ایتمشدی. ایران تواریخنده مسطور اولان بوحكایه مصالح بكزدیكیچون، درجهٔ صحتی مشكوكدر.

— ایران قدیم تاریخنده كشتاسبك قیزی اولق اوزره، دیگر برهما دخی مذكوردر، كه همشیره‌سی (بهآفرین) ایله برابر توران حكمداری ارجاسبك الینه اسیر دوشوب، برادرلری اسفندیار طرفندن تخلیص اولنمشدی.

همام { (كمال الدین محمدبن عبدالوهاب السیواسی) مشاهیر علما وساداتدن اولوب «هدایه» یه برشرح یازمش؛ و٨٦١ده وفات ایتمشدر.

همام تبریزی { (خواجه همام الدین) مشاهیر شعراء ایراندن اولوب نصیرالدین طوسینك شاكردانندن و قطب الدین شیرازینك درس آرقداشلرندندر. شیخ سعدی شیرازی ایله دخی معاصر اولوب، بینلرنده ملاقات وبعض ملاطفات وقوعی دخی مرویدر. اصحاب ثروت وساماندن اولوب، كبرا ایله صحبت ومناسبتی وار ایدی. ٧١٣ده تبریزده وفات ایتمشدر. برچوق رباعیاتی وسائر اشعاری واردر. شومطلع اونكدر:

خانه امروز بهشت است كه رضوان اینجاست
وقت پروردن جان است كه جانان اینجاست

همامی { طقوزنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، ازنیقلیدر. «هنرنامه» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. شومطلع اونكدر:

الای سروقد ولاله پیكر
مبارك طالع وفرخنده اختر

هُمامیه { واسط نواحیسنده وواسط ایله خوزستان آره‌سنده برقصبه اولوب، دجله‌دن مفرز بر جدولی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

همانیه { بغداد ایله نعمانیه آره‌سنده ودجله کنارنده برقصبه اولدیغی « معجم‌البلدان » ده مسطوردر .

همایون { (میرزا نصیرالدین محمد) هندستانده حکومت سورن سلاله کورکانیه‌نك ایکنجی حکمداری اولوب ، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان وجلال‌الدین امیرانشاهك احفادندن بولنان میرزا بابرك اوغلیدر. ۹۱۳ تاریخنده کابلده دنیایه کلوب، ۹۳۷ده هندستانك (اکره) شهرنده پدرینه خلف اولمش؛ وبرادری میرزا کامرانی کابل، قندهار، غزنه وپنجاب جهتلرینه حاکم نصب ایتمشیدی. ۹٤٦ و ۹٤۷ده افغانستانده ظهور ایدن شیرخان ایله ایتدیکی محاربه‌لرده مغلوب اولمغله، هندستانی ترکله، ایرانه التجا ایتمکه مجبور اولمشدی. بونك غیابنده ۱۵ سنه ظرفنده دهلیده شیرخان ایله برابر بش حکمدار حکم سورمشدی. همایون شاه طهماسب صفوی طرفندن حسن قبول کوروب ، اورادن آلدیغی عسکرله ۹٦۲ده هندستانه عودتله، مذکور افغانیلرك اخیری اولان سکندرشاهی کلیاً مغلوب ایدوب ، دهلی‌یه داخل اولمش ؛ وسلطنتی تأمین ایتدکدن صکره ، ۹٦۳ده وفات ایدوب ، اوغلی مشهور جلال‌الدین اکبرشاه خلفی اولمشدر. همایون شاهك دهلیده تربه‌سی پك بیوك ومصنع ومزیندر. طبیعت شعریه‌یی دخی اولوب، شو برایکی بیت ایرانه التجاسنده شاه طهماسبه خطاباً سویلدیکی بر قصیده‌سندندر:

دشمنم شیرست عمری پشت برمن کرده بود
ایندم ازراه عداوت روی برمن کرده است
دارم اکنون التماس از شاه تابامن کند
آنچه باسلمان علی دردشت ارژن کرده‌است

همایون { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، اسفراینلی اولدیغی حالده، تبریزده وبعده کاشانده یاشامش؛ وسلطان یعقوبك التفاتنه مظهر اولوب، ۹۰۲ ده وفات ایتمشدر . برآره‌لق دردعشقله مجنون اولوب، تیمارخانه‌یه دوشمش اولمغله، شو بیتی اوحالنه مناسب سویلمشدر :

بزنجیرم چوکرد از بیقراری دلستان من
دل زنجیر شد سوراخ سوراخ ازفغان من

همایون شاه بهمنی { دکنده حکومت سورن بهمنیان سلاله‌سنك اونبرنجی حکمداری اولوب ، ۸٦۲ تاریخنده پدری سلطان علاءالدین ثانی‌یه خلف اولمش؛ وغایتله ظالم وبدکردار برآدم اولمغله، اوچ بچق سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸٦۵ ده صبی بولنان اوغلی سلطان نظام شاه خلفی اولمشدر .

هَمَدان { ایرانك جبال یعنی عراق عجم خطه‌سنده وکردستان ایالتنك شرق جهتنده اوله‌رق کرمانشاهك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده و لوندکوهك ۱۸۷۷ متره ارتفاعی اولان شمالی اتکنده مشهور وقدیمی برشهراولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، خراب قلعه وسوری، بازار، جامع، حمام، کاروانسرای کبی خرابه یوز طوتمش برخیلی آثاری، اطرافنده مفرح ودلنشین مواقعی، برچوق مشاهیر تربه‌لریله زیارتکاهلری و ایپك و پاموق منسوجاتله خالی دستکاهلری ودباغخانه‌لری واردر . قپوسنده مرمردن برجسیم آرسلان هیکلی بولندیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، بوکا طلسم نظریله باقرلردی . هواسی یازین وهله ایلك بهارده پك لطیف اولدیغی حالده ، قیشین پك سرت اولوب ، شعرای عرب و ایران بوحالی برچوق هجویه‌لرله تعریف ایتمشلردر . همدان پك اسکی برشهراولوب، قدیماً ایرانك پایتختلرندن بولنمشدر . جغرافیون یونان آثارنده (اکباتانه Ecbatane) اسمیله مذکوردر . دور اسلامده دخی معموریتی درجهٔ قصواده اولوب، برچوق مشاهیر علما وادبانك مسقط رأسی ودول اسلامیه‌دن برقاچنك پایتختی بولنمشدر. تیمورلنك طرفندن بعدالتخریب، صفویلر زماننده اسکی معموریتی قسماً اعاده اولنمش ؛ و صکره دولت عثمانیه ایله ایران آره‌سنده‌کی محاربات وافغانیلرك تجاوزاتی صره‌لرنده یکیدن خراب اولمش ایدی . عربیده ذال معجمه ایله (همذان) یازیلوب، همدان قبیله‌سندن تفریق اولنور .

همدان { یمن جهتنده قبائل عربدن بیوك برقبیله اولوب، بوقبیله‌ده صحابه وتابعین وعلما وشعرادن برچوق مشاهیر یتیشمشدر.

همدانی { [« بدیع‌الزمان همدانی » و « ابو ذر همدانی » و « ابن تیمان » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

همدانی { (ابومسحل عبدالوهاب بن جریش) مشاهیر نحویوندن وامام کسائینك شاکردانندن اولوب، عن اصل اعرابدن اولدیغی

حالده، بغداده ورودله، تحصیل علم، وعلی الخصوص معانی واعراب قرآنده تفرد ایتمشیدی .

هموس ((Hémus) بالقان سلسلهٔ جبالنك اسم قدیمیدر .

هند (صحابه‌دن بروجه آتی برقاچ ذاتك اسمیدر : (هند بن حارثة الاسلمی) که یدی برادریله برابر بیعت رضوانده حاضر بولنمشدر؛ وبونلردن اسماء بن حارث ایله برابر هروقت خدمت جناب نبوی‌یه دوام ایدردی . — (هند بن ابی هالة التمیمی) که ام المؤمنین حضرت خدیجة الکبری (رضی الله عنها) نك برنجی زوجندن متولد اوغلی وحضرت رسول الله (صلی الله علیه وسلم) افندمزك اوکی اوغللری اولوب، جمل وقعه‌سنده معیت جناب مرتضویده شهید اولمشدر . پدرینك‌ده اسمی هند اولدیغی مروی اولدیغی کبی، بنه بو اسمده براوغلی دخی وار ایدی ، که صحبتی مروی اولوب، مصعب بن زبیرك معیتنده شهید اولمش؛ وبرروایتده بصره‌ده طاعوندن وفات ایدوب، عقبی قالمامشدر .

هند (صحابیاتدن دخی برقاچ خاتونك اسمی اولوب، اك معروفه‌لری بروجه آتیدر : (هند بنت اثاثة القرشیة المطلبیة) که شاعراتدن اولوب، احد وقعه‌سنده وسائر احوالده شاعرات قریشدن (هند بنت ربیعه) و (هند بنت عتبه) وسائرلرینه جواباً برخیلی اشعاری واردر . — (هند بنت ابی امیة القرشیة المخزومیه) که ازواج مطهرهٔ جناب نبویدن وامهات مؤمنیندن اولوب، ام سلمه کنیه‌سیله دها معروفه اولدیغندن ، اوراده ذکر اولنمشدر . — (هند بنت عتبه بن ربیعه بن عبد شمس بن عبد مناف القرشیة العبشمیه) که ابوسفیان بن حربك زوجه‌سی ومعاویه‌نك والده‌سی اولوب، ابوسفیاندن اول فاکه بن المغیرة المخزومی‌یه وارمشیدی . قبل الفتح اسلامه قارشی بغض وکینی زیاده اولوب ، احد غزاسنده کفار قریشی بر طاقم اشعار ایله تهییج و تشجیع ایدردی ؛ فتح مکه‌ده زوجندن برکون صکره ، فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمزه بیعت ایدوب، اسلامه کلمش؛ وفیما بعد اسلامده ثبات و حسن حرکت ایتمش ایدی . عقل ورأی وتدبیر صاحبه‌سی برقادین ایدی . یرموك غزاسنده زوجیله برابر حاضر بولنوب، اهل اسلامی رومله قارشی تهییج ایدردی . خلافت جناب فاروق زماننده حضرت ابابکر صدیقك پدری ابوقحافه ایله برکونده وفات ایتمشدر .

هند (یاخود هندوستان (Inde , Hindoustan) آسیا قطعه‌سنك جنوبنده جسیم برشبه جزیره تشکیل ایدر بیوك بر بردر. بو اسم اساساً بوشبه جزیره‌نك شمال غربی قسمنده جریان ایدن (سند) نهرینك وبونك حوضه‌سندن عبارت اولان جهت مذکوره‌نك اسمی اولوب ، ایرانیلر عادتلری اوزره (ه) یی (س) ه تبدیل ایله نهره (سند) دیدکاری حالده، مماکته بو اسمك هندولردن ایشیتدکاری شکل اصلیسنی تخصیص ایتمشلردی . مرور زمانله شبه جزیره‌نك شرق و جنوب جهتلری‌ده معلوملری اولنجه، بو اسمك مدلولنی اورالره قدر توسیع ایتمش؛ وعربلر دخی بو اسمی ایرانیلردن آلمشلردر . کشفیات اخیرهٔ جغرافیه‌ده بوشبه جزیره‌نك شرق طرفنده وچینك جنوبنده دیکر بر بیوك شبه جزیره بولندیغی دخی معلوم اولنجه، آوروپالیلر طرفندن (هند) اسمنك مدلولی اورالره قدر توسیع اولنه‌رق، تفریق ایچون بوکا (هند چینی) ویا (هند شرق) دینلمشدر . حتی بو ایکنجی شبه جزیره‌نك جنوب شرقیسنده کشف اولنان جزایر کثیره و کبیره‌یه‌ده بو اسم تعمیم اولنه‌رق، آوروپا لسانلرنده (هند) جمع صیغه‌سنده اوله‌رق (Les Indes) صورتنده قوللانلمغه باشلامشدر . بوقدر تعمیم کافی دکلمش کبی، قریستوف قولومب، غرب جهتندن هنده کیتمك طریقنی بولمق مقصدیله یوله چیقه‌رق ، آمریقایه وصولنده، هنده واصل اولمش ظننده بولندیغندن، بوقطعه‌یه بونامی ویرمش؛ وبونك هنددن چوق اوزاق وآیریجه برقطعه اولدیغی آکلاشلدقدن صکره دخی، آمریقایه (هند) نامی ویرلمکه دوام ایدوب، تفریق ایچون، بوقطعه‌یه (هند غربی) دینلمشدر. هندوستان هندك اهالیسی اولان (هندو) لره نسبتله حاصل اولمش بر اسم ایسه‌ده ، « هندستان » لفظی « حبشستان » کبی فاحش برتعبیردر.

حدود ومساحه‌سی . — مثلث الشکل اولوب،

اساسی آسیانك وبتون كرهٔ ارضك اك بوكسك طاغلری اولان هیمالایه سلسلهٔ جبالنه طیانمش اولدیغی حالده، ضلعلرینی تشكیل ایدن ایكی ساحلندن بهری تقریباً ٣٠٠٠ كیلومتره اوزوندر. ٨° ٤´ ٢٠´ ایله ٣٦° عرض شمالی و ١٨´ ٦٤° ایله ٩٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقی طرفندن چینه تابع تبت مملكت واسعه‌سیله، شرقاً هند چینی ایله، شرق جنوبی جهتندن بنكاله كورفزیله، منتهای جنوبده‌كی بروننده بحر محیط هندی ایله، غرب جنوبی طرفندن بحر عمانله، غرب شمالی جانبندن دخی بلوجستان وافغانستانله محدوددر. شمالدن جنوبه بویی ٣٠٢٠ و ٢٥° عرض شمالیده واقع اك كنیش برنده ایكی ٢٨١٢ كیلومتره اولوب، سرندیب وسائر جزایر ملحقه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٣٧٨٧٩ مربع كیلومتره واهالیسی ١٨٨١ سنه‌سی استاتستیقنه كوره، ٢٥٧٤٥٤١٠٠ كشیدر. یعنی وسعتجه بیوك برتانیه‌نك ١٢ مثلی اولوب، بتون نوع بشرك برسدسیله مسكوندر!

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — هندك اراضیسی جهتنه كوره مختلف اولوب، اك بوكسك طاغلردن اك آلچق اووه‌لره واك منبت وادیلردن اك قورو چوللره وارنجه‌یه قدر هر نوع اراضیسی واردر. شمال جهتندن كرهٔ ارضك اك بوكسك طاغلرینه طیانوب، (هیمالایه) سلسلهٔ جبالی آسیانك ایچ طرفلریله هند شبه جزیره‌سی آره‌سنده برسد وطبیعی براستحكام حالنده‌در. بوسلسلهٔ عظیمه‌نك اك بوكسك محلی هندك الیوم مستقل اولان (نیبال) مملكتنده واقع (غوریسنكار) طاغیدر، كه ٨٨٤٠ متره ارتفاعی واردر. مملكت مذكوره‌ده بوسلسله‌نك ٨٠٠٠ متره‌لك ارتفاعی متجاوز دها ٦ طاغی واردر. سلسلهٔ مذكوره‌نك ایكنجی درجه‌ده بولنان و ٨٦١٥ متره ارتفاعی اولان (دپسنك) طاغی دخی كشمیرده بولنوب، اوراده قره‌قروم ودیارمیر طاغلری دخی ٨٠٠٠ متره‌دن زیاده مرتفعدرلر. هیمالایه شرق جهتندن (براهماپوتره) نهر عظیمنه كچید ویره‌جك صورتده اكلدكدن صكره، چین وهند چینی طاغلرینه اولاشدیغی كبی. غرب طرفندن دخی آسیای وسطی جبالنه قاوشور. هندك غرب شمالی یعنی افغانستان ایله بلوجستان حدودی دخی سلیمان كوه كبی ایكنجی درجه‌ده مرتفع برطاقم طاغلرله آیرلمشدر. كرك هیمالایه سلسله‌سنك وكرك حدود تشكیل ایدن دیكر طاغلرك هندك ایچریسنه ممتد اهمیتلی قوللری اولمیوب، اتكلری نادر بجاً آلچاله‌رق، وبك واسع براووه‌لر منطقه‌سنه منتهی اولور، كه قسم غربیسی (سند) وقسم وسطی وشرقیسی (كنك) ایرماقلرینك وادیلرینی حاوی اولوب، ایكیسنك حوضه‌سی آره‌سنده‌ده (طار) ویا (تهار) چولی بولنیور. كنك حوضه‌سنك جنوب غربی جهتنده اراضی یكیدن كسب ارتفاعه باشلایوب، برطاقم طاغلر حصوله كلیور، كه پنجه شكلنده برنقطه‌دن آیریلوب، شرق شمالی‌یه طوغری اوزانانی (وبندیه)، شمال غربی‌یه طوغری ممتد اولانی آراوالی وماهی، شرق جنوبی‌یه طوغری امتداد ایدنی‌ده سادپوره (یاخود صدپوره) اسملریله معروفدر. بونلرك اك بوكسك محللری ١٧٢٣ متره ارتفاعی تجاوز ایتمیور. بوطاغلر وشرقه طوغری كیتدكجه آلچاله‌رق اوزانان قوللری كنك حوضه‌سنی ونفس هندوستانی اصل شبه جزیره اولان و (دكن) دینلن هندك قسم جنوبیسندن آییریور. جبال مذكوره‌دن دیكر اهمیتلی برقول دخی (كات) اسمیله شبه جزیره‌نك ساحل غربیسی بوینجه تاقومورین بروننه قدر اوزاندیغی كبی، اشبو (غربی كات) ك قارشیسنده شبه جزیره‌نك ساحل شرقیسیله متوازیاً وآنجق ساحلدن برآز دها اوزاقجه (شرقی كات) نامیله دها آلچق برصره طاغلر اوزانیور. بوایكی صره طاغلرك ساحله طوغری اولان یوزلری دیك وبك اینیشلی اولدیغی حالده، ایچ طرفه باقان یوزلری پك آز میلانلی برسطح مائل ابراز ایتمكله، ایكیسی آره‌سنده ٤٠٠ ایله ١٠٠٠ متره آره‌لرنده ارتفاعی اولان بریایله تشكل ایدیور. بووجهله دكن قطعه‌سی مثلث الشكل ومرتفعجه برپایله‌دن عبارتدر، كه عموم هندك ٣٠٠ متره انحطاطی فرض اولنسه، كنك وسند حوضه‌لرندن عبارت اولان نفس هندوستانك صویك آلتنده قالمسیله، اشبو دكن قطعه‌سنك مثلث الشكل بیوك برجزیره حالنده قالمسی اقتضا ایدر. مذكور كات سلسله‌لرینك وبتون دكن قطعه‌سنك اك بوكسك محلی جنوبنده‌كی (نیاكیری) و (آنامالە) طاغلری اولوب، برنجیسی ٢٦٧٠ وایكنجیسی ٢٦٩٧ متره‌یه قدر چیقار. سرندیب جزیره‌سنك اك بوكسك طاغی‌ده ٢٥٢٤ متره‌سی اولان (پدروناغاله)

طاغى اولوب ، بوندن دها مشهور اولان « آدم تپه‌سى » نك ده ٢٢٦٢ متره ارتفاعى واردر.

هندك مياه جاريه‌سى چوق اولوب، اك بيوك نهرى (كنك) ايرماغيدر، كه هندك نيلى حكمنده اولمغله ، اورانك اهاليسى اسكيدن برى بوكا بر قدسيت نظريله باقه‌رق ، عادتا عبادت ايتمك ، وجنازه‌لرينى صو و چامورنده چوروتمكى باعث سعادت اخرويه عد ايلمكدن كنديلرينى منع ايده‌مه‌مشلردر. بو نهر عظيم كشمير ايله نپال آره‌سنده هيمالايه‌دن نبعانله، جنوب شرقيه و بعده شرقه طوغرى آقه‌رق، صاغدن ينه هيمالايه‌دن اينن وآنجق جنوبدن وينديه طاغلرندن كلن (جمال) و (بتوه) نهرلرينى دخى آلان (جنه) نهرعظيمى و (سونه) يى وصولدن دخى (ككره) و (كنده) كبى هيمالايه‌دن اينن برچوق انهارى آلدقدن صكره، پك واسع ودرين اولديغى حالده، هندك اك واسع، اك منبت و اك معمور برى اولان پايانسز بر اووه‌يى سقى و احيا ايله ، بنكاله خطه‌سنده جنوب شرقيه طوغرى دونه‌رك، حسابسز قوللره بالانقسام، واسع داليه‌سنى تشكيل ايتديكى يرده اك باشلى واك شمالى قوللى هيمالايه‌نك اوبر طرفندن و تبت مملكتنى شق ايله بو سلسله‌يى طولاشه‌رق كلن وكنكدن آز اهميتلى اولميوب بالكه بوندن بيوك اولان (براهماپوتره) نهرعظيميله دخى برلشير. سند ايرماغى ايسه هيمالايه‌نك اوبر يوزنده نبعانله بر خيلى وقت تبت داخلنده جرياندن صكره ، هنده دخول ايله ، افغانستان حدودينه تقرب ايده‌رك ، اورانكده قسم شرقيسى مياه جاريه‌سنى و ازان جمله كابل نهرينى آلير؛ وبعده پنجابه كيروب . بو خطه‌نك سبب تسميه‌سى اولان ديكر درت نهرينى يعنى جلم ، چيناب ، راوى وستلج صولرينى طوپلايه‌رق ، (سند) خطه‌سنه دخول ايله، خيلى واسع بر داليه بالتشكيل بحر عمانه دوكيلور. دكن قطعه‌سنك حدود شماليه‌سنده ، نفس هندوستانك بو ايكى بيوك ايرماغى صورتنده اوله‌رق ، برى شرقه و ديكرى غربه طوغرى آقار ايكنجى درجه‌ده بيوك ايكى ايرماق واردر، كه ايكيسى‌ده (وينديه) طاغلرندن وبر برينه قريب محلده نبعان ايدوب ، بونلردن (مهاناذى) بنكاله كورفزينه و (نربده) بحر عمانه منصب اولور. بونلرك جنوبده ودكن داخلنده غربه طوغرى جريانله عمان دكيزينه دوكيلن انهار برطاقم قيصه و سيل حالنده صولردن عبارت اولوب، سواحل غربيه قربنده نبعان ايتدكلرى حالده، شرقه طوغرى جريانله دكن يايله‌سنى شق ايتدكدن صكره، شرق كات بوغازلرندن چيقه‌رق بنكاله كورفزينه دوكيلن انهار ايسه خيلى بيوك اولوب ، شمالدن باشلايه‌رق اسملرى : كوداورى، كريشنا، پنار ، كاوريدر . اوچنجى درجه‌ده ذكره شايان انهارى‌ده آراوالى و وينديه طاغلرندن نبعانله عمان دكيزينك (كچ) و (كبى) كورفزلرينه دوكيلان (لونى) و(ماهى)در.

هندده ذكره شايان كول اولميوب، راجپوتانه خطه‌سنده‌كى (سمبهار) كولنك چيقان كليتلى طوزدن وكشميرده‌كى حسابسز كوچك كوللرك آنجق اطرافلرينك ومنظره‌لرينك كوزللكندن طولايى اهميتلرى واردر. سواحل شرقيه‌سنده دخى كولار، چاِلكه وپاليكات اسملريله اوچ كول بولنيور . آنجق اكثر شهر وقصبه وقريه‌لرك صنعى كوللرى و واسع حوضلرى اولوب، انهار و ياغمور صولرينى قوراقلق موسملرى ايچون بونلرده جمع وحفظ ايدرلر.

سواحل وجزايرى، ليمانلرى. — هندك بحر محيط هنديده تقريباً ٥٠٠٠ كيلومتره‌لك سواحلى اولوب، بونك همان نصفى بحر عمانده ونصف ديكرى بنكاله كورفزنده‌در. بو سواحلك هر ايكى اوجنده ايكى بيوك نهرك يعنى كنك ايله سندك داليه‌لرى بولنوب، بو ايكى داليه آره‌سنده‌كى سواحل آفريقا وآوستراليا سواحلى كبى دوزدر. يالكز غرب شمالى جهتنده كجرات خطه‌سنه مربوط (كتيوار) شبه جزيره‌سى بولنوب ، بونك شمالنده (كچ) قوى و جزيره‌سى وجنوبنده (كبى) كورفزى بولنيور. آنجق بو ايكى قويدن دخى برنجيسى بعضاً آنجق بر ايكى قاريش صو ايله اورتيلور، وبعضاً بسبتون قورور . اورادن منتهاى جنوبده‌كى (قومورين) برونه‌دك ساحل كات جبالنك اتكلريله محدود طار بر تهامه‌دن عبارت اولوب، انهارك آغزلرندن بشقه قوى وليمانلرى وساحلك قارشيسنده جزايرى يوق كيبدر. يالكز (بمباى) شهرينك مؤسس اولديغى بر جزيره و بو جزيره‌نك داخل اولديغى بر قوى و دها جنوبده پورتكيزك النده بولنان (غوه) قويى بولنيور. سواحل شرقيه‌سى بوقدر دوز دكل

ایسه‌ده، او جهتدن دخی سیر سفائنجه استفاده
اولنه‌جق قوی ولیمانلری آز اولوب، یالکز انهارك
منصبلری ودالیه‌لری دها اهمیتلیدر. هندك شرق
جنوبی ساحلی قارشیسنده (سرندیب) جزیرهٔ کبیره‌سی
بولنیور، که ٦٤٠٠٠ مربع کیلومتره مساحهٔ
سطحیه‌سی و ٢٦٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. بو
جزیره ایله ساحل آره‌سنده برطاقم کوچك آطه‌لر
وصیغلر (آدم کوپریسی) نامیله معروف اولوب،
بونکله ساحل وجزیره آره‌سنده (منار) کورفزی
تشکل ایدیور. هر ایکی ساحلده دکیزدن طار
وصیغ دیللرله آیرلمش کول ایله کورفز آره‌سنده
برطاقم صیغ یرلر دخی واردر. غرب جنوبی ساحلی
قارشیسنده آچیقلرده (لاکدیب) و (مالدیب) اسملریله
حسابسز کوچك آطه‌لر دخی هنده مربوط عد
اولنور. اك بیوك اسکله‌لری ساحل غربیده بمبای،
کراچی، سورات، قالیقوت وسائره، ساحل شرقیده
دخی (کنك ایرماغی اوزرنده) کلکوته، مدراس
کپاتام وسائره‌در.

تقسیمات جغرافیه وطبیعیه‌سی: — هند وسعت
جهتیله بر چوق ممالکه منقسم اولوب، اکثرینك
احوال طبیعیه وتاریخیه‌سی آیریدر. ابتدا نفس
هندوستان ایله دکن اسملریله ایکی بیوك قسمه آیرلدیغنی
سویلدی ایدك. نفس هندوستان سند وکنك حو-
ضه‌لرندن عبارت اولوب، سند حوضه‌سی اك شمالده
کشمیر، اونك آلتنده پنجاب و اك جنوبده سند
اسملریله اوچ بیوك خطه‌یی حاویدر. کنك حوضه‌سنك
اك شمالنده هیمالایه اتکلرنده الیوم مستقل اولان
(نپال) ایله (بهوتان) و دها جنوبده دوآب،
اود، بهار، آسام، بنکاله، چوتانکپور، راجپوتانه
خطه‌لری بولنیور. سند ایله کنك حوضه‌لرینك
خارجنده اولوب‌ده نفس هندوستانه تابع بولنان دیکر
ایکی بیوك خطه دها واردر، که بری ساحل غربیده
واقع (کجرات) ودیکری ساحل شرقیده بولنان
(اوریسا) خطه‌لریدر. دکنك ساحل غربیسی ملیبار
وبرقسمی کناره وساحل شرقیسی قوروماندل اسملریله
معروف اولدیغی کبی، ایچ طرفنك‌ده جهت شمالیه‌
سنده (برار) و جهت جنوبیه‌سنده (میسور)
خطه‌لری بولنیور.

اقلیم و هواسی. — هندك دکن دینلن قسم
جنوبیسی منطقهٔ حاره ونفس هندوستان دینلن قسم
شمالیسی منطقهٔ معتدله داخلنده ایسه‌ده، عرضجه
اولان فرقنك هوانك حرارت وبرودتندن زیاده
صیجاق ایله صوغوق آره‌سنده‌کی تفاوته تأثیری واردر.
بو تفاوت جنوبدن شماله و ساحلدن ایچری طرفه
کیدلدکجه آرتوب، مثلا اك جنوبده وخط استوایه
قریب اولان سرندیب جزیره‌سنده یاز ایله قیشك وسطی
درجه‌لری آره‌سنده آنجق ٢، مدراس وبمبایده ٦،
کالکته‌ده ١٠، بنارسده ١٧، لاهورده ٢٢ ودرا اسماعیل خانده ٢٥ درجه فرق واردر. مدراسده میزان الحراره
نهایت ٤٢ درجه‌یه چیقار، و١٧ درجه‌دن آشاغی
اینمز. پنجابده ایسه یازین صیجاق ٥٢ درجه‌یه قدر
چیقدیغی حالده، قیشین صفره قدر اینوب، صولر
طوکار، وقار یاغار. عرضك اقتضاسندن اولان
فرقدن بشقه ارتفاعه وموضعك صیجاق ویا صغوق
روزکاره معروض بولنمسنه کوره دخی هوا تخلف
ایدر. حزیراندن ایلوله قدر جنوب غربی وجنوب
شرقی وبعضاً جنوب روزکاری اسوب، جنوب غربی
جهتندن اسنی بحر محیطك بخارلرینی حامل اولمغله،
بوروزکاره معروض سواحل غربیه جوارلرینه
یاغمورلری پك چوقدر. جنوب شرق جهتندن اسن
روزکارك رطوبتی ایکنجی درجه‌ده اولوب، بودخی
مدراس جوارلرینه و بنکاله ایله هندك سائر شمال
شرقی جهتلرینه وهیمالایه سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنه
خیلی یاغمور یاغدیریر. دکن یایله‌سیله هندك شمال
غربی قسمنك ایسه یاغمورلری آزاولوب، چوق
دفعه قوراقلق قحط وغلایی منتج اولور. کنك ایله
سائر بیوك انهارك فیضانلرنده صولری اووه‌لری
باصوب، تطهیرلری ناقابل برچوق بتاقلقلر حاصل
ایتدکلرندن، وهندولرك طهارت ونظافته عدم
مبالاتلریله برابر، جنازه‌لرینی کنك ایرماغنه آتمه‌لری
انکلیز حکومتی طرفندن شدیداً منع اولنمش ایسه‌ده،
فرصت بولدقجه، خفیاً آتمقدن کری طورمدقلرندن،
واکثر شهر وقصبه‌لرك لنم وچرکفلری سوقاقلك
اورته‌سنده آقوب، بوکبی عادات قبیحه‌دن بردرلو
وازکچه‌مدکلرندن، هندك اکثر طرفلرنده وعلی -
الخصوص اساساً هوالری آغر اولان کالکته و بمبای
کبی شهرلرده قولره و وباکبی علل ساریه ومستولیه

اكسيك اولميوب، بونلر اورانك امراض بلديه سندن عد اولنه بيلير.

محصولاتى، نباتات وحيوانات ومعادنى. — هندك عموميت اوزره طوپراغى منبت اولوب، نباتات ومحصولاتى باشليجه ياغمورلرك كثرتنه واراضى يى اروا ايده جك انهار وجداولك كثرتنه تابعدر. آنجق بوممالكتك برخاصه سى واردركه اوده نباتاتنك فوق العاده كثرتيله برابر، كنديسنه مخصوص نباتاتى پك آز اولمسيدر. شمال شرقى جهتى نباتاتجه چينه، شمال غربى طرفى ايران وعربستانه، جنوب وشرق جهتلرى ده ملايى جزايرينه تابع اولوب، مع هذا هرطرفنده بومختلف ممالكه مخصوص نباتاتك انواعى يتيشير، كه بوده نباتات ومحصولاتى انواعنك كثرتنى موجبدر. ياغمورلرى آز اولان جهتلرده انهارك صولرينى صنعى جدوللرله تقسيم وتوزيع، هنديلرجه مجهول بولنمش اولان برچوق نباتات ومحصولاتك تخملرينى جلب وتعميم، يكى آلات وادوات زراعيه استعمالنى اهالى يه تعليم، ياغمورى آز اولان جهتلرده انهارك صولرينى صنعى جدوللرله تقسيم، وهرحالده زراعتى فنه تطبيق ايدەرك، كرك حكومت وكرك بيوك شهرلرك اكثرنده متشكل اولان زراعت وغرس اشجار جمعيتلرى هندك محصولاتنى كيتدكجه تكثير، وزراعتنى اصلاح ايتمكده درلر. جدوللرله اروا اولنان اراضيسى ١٨٨٠ تاريخنده ١٢٠٠٠٠ مربع كيلومترەيه قريب ايدى. الك برنجى محصولى برنج اولوب، انواع كثيره سى يتيشديريلن بومحصول هنديلرك برنجى مدار تعيشى اولمغله، داخلده كليتله صرف اولندقدن بشقه ١٥٠ مليون روپيه قيمتنده اخراجات دخى اولور. ايكنجيسى پاموق اولوب، بوندن دخى كليتلى اخراجات اولمغله برابر، برخيلى مقدارى دخى محلنده ايشلنەرك، بز وباصمه ياپيلير. اوروپايه مخصوص برنوع كنوير دخى الك كثرتلى محصولاتندن اولوب، بونك صابى قناواجه نسجنه ياراديغى كبى، عصاره سى، ياپراغى، تخمى وساتر قسملرى دخى مختلف صورتلرده استعمال اولنه رق، چوق استفاده اولنور؛ واخراجاتى چوقدر. بغداى، دارى، آرپه وساتر حبوبات دخى كثرتله حاصل اولور. ساتر محصولاتى: آفيون، چيويت، چاى، توتون، قهوه، خرما، هندستان جوزى وساتر ميوه وسبزه لرله بهارات ونباتات طبيه نك انواعندن عبارتدر. اورمانلرى وقتيله پك چوق اولوب، سوء استعمالاتدن خيلى آزالمش ايسه ده، ينه اراضئ عموميه سنك برثلثى اورمانلرله مستور اولوب، صندل، آبنوس، ساج، تمرهندى كبى، اخشابى قيمتلى اشجارى چوقدر. هيمالايه ده چامك انواع كثيره سى وپك بيوك وكوزللرى يتيشير. حيوانات اهليه سى صيغير، آت، قيون، كچى، طومز، فيل وساترەدن عبارت اولوب، ماندەلرى چوق واوكوزلرينك بعض جنسلرى پك كوزلدر. آتلرى ايكى جنس اولوب، برجنسى اوروپايه مخصوص اوله رق پك كوچك وديكرى عادى ايسه ده، حكومت اصلاحنه چاليشوب، عربستان وايراندن آيغير جلبيله حاره لر تأسيس ايتمكده در. ايپك بوجكارى ده چوقجه اولوب، خيلى مقدار قوزه چيقاريله رق، محلنده ايشلنمكده در. حيوانات وحشيه سى چوق ومتنوع اولوب، فيل، كركدان، كيك انواعى، يبان ماندەسى واوكوز وكچيسى، قورت، آيى، يبان اشكى، ميمونك انواعى وساترە بولنور. قوشلرى ملايى جزايرنده اولدقلرى قدر كثرتلى وكوزل دكل ايسه ده، ينه چوق اولوب، پپاغانك برقاچ نوعى، طوغان وشاهينك انواعى وساتر طيور هوائيه ومائيه واردر. حشرات وعقرب ويلان كبى سميلرى ده چوقدر. انهارده تمساحك برقاچ نوعيله بالغك انواع كثيره سى بولنور. معادننك الك بول بولنانلرى كمور، دمير وطوز اولوب، كمور معدنى الك زياده كنك ايله نبرادە واديلرى آره سنده وديكر متفرد درت بش محلده بولنيور. دمير هر طرفنده منتشر ايسه ده، الآن چيقاريلانلرى آزدر. قورشون وباقير معدنلريله قورشونله قاريشيق كومشى دخى بولنور. بعض انهارينك توزلرنده آلتون ريزه لرى موجوددر. هند اسكيدن برى ذى قيمت طاشلرك كثرتيله مشهور ايسه ده، بونلردن يالكز الماس هندده چيقوب، او دخى مرور زمانله پك آزالمشدر.

صنايع وتجارتى، معارف ومدنيتى. — هند اسكيدن برى صنايع محلى اولوب، اليوم او صنايعك چوغى دوام ايتمكده، وال دستكاهلرنده خانه لرده ياپيلان معمولات آوروپا فابريقه لرينك محصولاتنه قارشى رقابت ايدەرك، كرك محلنده وكرك آسيانك ساتر طرفلرنده الآن رواجلرينى محافظه ايتمكده در.

اك برنجی درجه‌ده پاموق ایپلیکیله پاموقدن معمول
بز وباصمه وساٸره اعمالی اولوب، هندك هرطرفنده
بومنسوجاته مخصوص حسابسز دستکاهلر بولندقدن
بشقه، آوروپاکاری برخیلی فابریقه‌لر دخی آچلمشدر.
ایکنجی درجه‌ده ایپك قماشلری اولوب، کرك ساده
وکرك صرمه قلابدانله قاریشیق کوزل قماشلر یاپیلیر.
کشمیرده اورا تفتیکندن مشهور شاللر و پنجابده
وسندده دوه توییندن کوزل قماشلر اعمال اولنور.
آلتون وکومشدن تزییناته متعلق قیوجیلق معمو-
لاتیله کومش ویا تلای قاقمه‌لی باقیر وتونجدن اوانیٔ
مختلفه، قامشدن شکر وبعض نباتاتدن مختلف عصاره
اخراجیله ساٸر محصولات زرعیه‌نك استحضاری
وبالیقلرك قوروتلمسی کبی صنایع دخی هندلیلرك
مشغولیتلری جمله‌سندندر. تجارتی پك ایشلك اولوب،
اخراجاتی سنوی ۱۱۵۰۰۰۰ و ادخالاتی
۹۰۰۰۰۰ روپیه راده‌لرنده‌در. اك باشلی اخرا-
جاتی: پرنج، کنوبر، آفیون، پاموق، چای، پاموق
ایپلیك، باصمه وساٸر پاموق منسوجات، دری،
نبوت، ذخیره، قهوه، سیسام، بیاغی وساٸره‌دن
عبارتدر. تجارتنك قسم اعظمی بحراً وانکلتره ایله
اولوب، آسیای وسطی، تبت وساٸر اوطرفلرله
برا دخی بعض معاملات وقوع بولیور. اسکله‌لرینه
آمد شد ایدن سفاٸنك دخی چوغی انکلیز و یرلی
اولوب، اجنبی بیراغی حامل اولانلری ایکنجی در-
جه‌ده‌در. کرك داخلدن اسکله‌لره محصولاتك
ایندیرلمسی وکرك داخلده‌کی ممالك آره‌سنده‌کی مناسبات
تجاریه‌یی تسهیل ایتمك اوزره، متعدد دمیر یول
خطلری تمدید اولنه‌رق، کلکته، مدراس وبمبایدن
بدأ ایله بربرلرینه قاوشان دمیر یول خطلری داخلده
تشعب ایده‌رك، بر چوق قوللر صالدقلری کبی،
شمال غربی جهتدن تا حدود قربنده بولنان پیشاوره،
و بلوجستان ایچندن مروریله افغانستان داخلنده
قندهاره قدر چیقار وکراچی اسکله‌سنه ایکی قوللری
واردر. بو خطوطك اك زیاده تشعب ایتدکلری
یرلر کنك وادیسیله دکن خطه‌سی اولوب، بونك
شرق و غرب ساحللرنده‌کی اسکله‌لرینك باشلیجه‌لری
بربرلرینه ربط اولنمشدر. ۱۸۹۵ ده ایشلمکده
اولان دمیر یول خطوطنك مجموعی ۳۰۳۴۴
کیلومتره طولنده ایدی. بوندن ماعدا شوسه‌لری
دخی مکمل اولوب، بر طرفدن‌ده کرك دمیر
یوللر وکرك شوسه‌لر تکثیر اولنمقده‌در. انهارینك
اکثری‌ده سیر سفاٸنه صالح اوله‌جق حاله وضع
اولنوب، بوکا مانع طبیعیلری اولانلرکده بومانعلری
صنعی جدوللر واسطه‌سیله برطرف ایدلمکده‌در.

هند بربری اوزرینه قونمش اوچ مدنیتك
آثارینی حاوی اولوب، بونلرك اك اسکیسی براهما-
نیلرك یعنی اسکی هندولرك تابع اولدقلری براهما
مدنیتیدر. ازمنهٔ قدیمه‌ده هندلیلرك حکمت وفلسفه‌ده
وطب و هندسه کبی فنونده‌کی مهارتلری مشهور
ایدی. حتی مصریلر وکلدانیلر کبی امم قدیمهٔ معرو-
فه‌نك مدنیت وعلومی هندلیلردن اخذ ایتمش اولدقلری
مظنوندر. عربلر هارون الرشید ومأمون زمانلرنده
یونانیلرك کتب فنیه‌سنی عربی‌یه ترجمه ایتدکلری
صره‌ده، هندلیلری دخی اونوتمیوب، برقاچ هندلی
عالم وحکیم بغداده جلب ایتمش؛ واسکی هند آثارندن
برقاچ کتابی ایرانیلر واسطه‌سیله عربی‌یه ترجمه
ایتدیرمشلردی. او مدنیتك آثارندن شمدی موجود
اولانلری سانسکری لسان قدیمنده محرر (مهابرانه)،
(رامایانه) و (بید) کبی بر طاقم بیوك و ناقابل
تقلید منظومه‌لردر. براهما دینینه تابع بولنان هندلیلرك
قسم اعظمی الیوم او مدنیتدن آیرلمق ایسته‌میورلر
ایسه‌ده، اسکی زمانلرك جهالتنه نسبةً مکمل عد
اولنان هند قدیم مدنیتی بوکون ترقیات مدنیه‌یه
نسبةً عادتا بر بدویت درجه‌سنده قالیور؛ و او
مدنیت منقرضه‌نك ذاتاً مؤخر اولان برطاقم جسیم
بتخانه‌لرله پك قبا وچوجقجه بعض رسم وهیکللردن
وسانسکری ادبیاتندن بشقه آثاری کوریلمیور.
ایکنجیسی مدنیت اسلامیه‌در، که سلطان محمود
غزنوی واوندن صکره هندده حکم سورن دول
اسلامیه وعلی‌الخصوص ملوك کورکانیه طرفندن
ادخال اولنان علوم وادبیات عربیه و فارسیه ایله
عجم وروم وعرب طرزلرنده ظریف اصول معماری

وسائر آثار اسلامیه‌در، که مؤخر اولمق حسبیله، هند مدنیت قدیمه‌سنه غالب‌کلوب، حکومت اسلامیه زماننده یالکز مسلمانلر دکل، براهمانیلر دخی قسماً بو مدنیته تابع اولمشلردی؛ وحالا بوکون دخی مدنیت وادبیات اسلامیه‌یه تابع اولوب، حتی نعت شریف و فاجعهٔ کربلا مرثیه‌سی سویلیکه اوزنیر براهمانی المذهب هند شاعرلری واردر. هندك بتون بیوك شهرلری آثار اسلامیه‌دن اولان ظریف جوامع شریفه و جسیم تربه‌لر و سرایلر و چارشی وکاروانسرایلرله مزیندر. بر طرفدن هندولر رامایانه‌یی ازبرلمکله مشغول اولدقلری کبی، بر طرفدن دخی اسلام طلبهٔ علومی حسابسز مدرسه‌لرده تفسیر وحدیث وادبیات عربیه وفارسیه اوکرنمکده‌درلر. بو ایکی مدنیت عتیقه هندده یان یانه کورنمکده‌در. اوچنجیسی انکلیزلرك ادخال ایتدکلری مدنیتدر. هندولرك ومسلمانلرك کندیلرینه مخصوص طرز قدیم اوزره بعض مکتب و مدرسه‌لری و طرز جدید اوزره هنوز پك آز مکتبلری وار ایسه‌ده، انکلیزلر هندك بیوك شهرلرندن اکثرنده دارالفنونلر، علوم و فنون مختلفه‌یه مخصوص مکتبلر، اعدادیه‌لر و السنهٔ شرقیه مکتبلریله جمعیتلری، جغرافیه جمعیتلری، رصدخانه‌لر، موزه‌لر، علوم طبیعیه نمونه‌خانه‌لری و سائر مؤسسات علمیه یاپمشلردر. حروفات و الك زیاده طاش مطبعه‌لری چوق اولوب، کرك انکلیزجه وکرك فارسی وعربی و اردو لسانلرنده وسانسکری وسائر هند لسانلرنده پك چوق کتب ورسائل وبیکی متجاوز غزته‌لر طبع ونشر اولنمقده‌در.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — هندك اهالیسی بوقاریده دینلدیکی کبی ٢٥٧ ملیون کشی اولوب، مختلف جنسیت و مذهبلره تابعدرلر. بو قطعه‌نك اك اسکی اهالیسی جزائر بحر محیطده دخی وحشی حالنده بولنان و (نغریتو) نامیله معروف اولان بر جنس زنجیلردن عبارت ایدی، که بونلرك بعض افرادی خالص ویا ملمز حالنده الآن دکنك بعض جهتلرنده بولنمقده‌در. بعده تبت جهتندن عرق اصفره منسوب بر قوم هیمالایه‌نك شرق اتکلرینی طولاشه‌رق، آسام جهتندن هنده دخول ایله، اهالئ اصلیه‌یی جنوبه طوغری بوسکورده‌رك، و طاغلق محلره چکلمکه مجبور ایده‌رك، هندك همان هر طرفنی ضبط، و بعض جهتلرده نغریتولرله اختلاط و امتزاج ایده‌رك، (دراویدیان) اسمیله معروف بر صنف اهالی تشکیل ایتمشلردر. بر مدت صکره هندك شمال غربی جهتندن (آریا) دینلن واساساً بلخ وهرات طرفلرنده نشأت ایدن دیکر بر قوم مهاجرلری فوجا فوج هندوستانه کیروب، هر طرفه یایلمغه، و اورالرده بولندقلری دراویدیانلرك بر طاقنی جنوبه طوغری بوسکورده‌رك، وبر طاقیله امتزاج واختلاط ایده‌رك، هند اهالیسنك قسم اعظمنی وهله صنوف عالیه‌یی بونلر تشکیل ایتمشلردر. بو وجهله هندك اسکی اهالیسی بری عرق زنجی‌یه، بری عرق اصفره و بری‌ده عرق ابیضه منسوب اولمق اوزره، اوچ مختلف قومدن مرکب اولوب، بونلر قسماً بر بریله قاریشه‌رق، ملمز بر صنف اهالی تشکیل ایتمش؛ وقسماً خالص قالوب، آیری آیری یاشامشلردر. بونلرك اك مستعد و ذکیلرك شبهه‌سز آریالر اولوب، براهما مذهبنی و سانسکری دینلن لسان قدیملرینك ادبیاتنی ایجاد وتنظیم، واهالی‌یی صنوفه تقسیم ایدنلر بونلردر. هند دنیانك سائر یرلرندن آیری ومفرز بر حالده بولندیغندن، اهالیسی اسکیدن بری زراعت و صنایعه طالوب، جنکاورلکه رغبت ایتمه‌مش اولدقلرندن، کثرت نفوسلریله برابر، بو حاللری معلوم اولنجه، بیوك اسکندردن باشلایه‌رق، جهانکیرلر هنده سفر ایتمکدن کری قالمامشلردر. سلطان محمود سبکتکین وتیمورلنك فتوحاتنده هنده برچوق ایرانیلر، ترکلر، مغوللر، عربلر وسائر اقوام اسلامیه افرادی هجرت ایتمش؛ وفارسی وعربی لسانلری دین اسلامله برابر هندك هر طرفنه انتشار ایتمشدر. اساساً هندك اهالیسی الیوم مذکور اوچ جنسیتدن یعنی نغریتو، دراویدیان وآریا جنسلرندن عبارت بولنمقده، وسائر برچوق اقوام دخی بولنیورسه‌ده، بونلر منفرد وکوچك بر طاقم کومه‌لر تشکیل ایتمکده درلر.

اك زياده منتشر اولانلر آريا جنسى اولوب، بونلر ١٨٠ مليونى متجاوزدرلر. اسكى لسانلرى اولان سانسكرى مرور زمانله تبدل ايده‌رك، بوندن ١٤ لسان وجوده كلمشدر. بونلرك اك مشهور ومستعملى (هندوستانى) و (اردو) اسميله معروف اولان لساندر، كه هندك لسان عموميسى حكمنده اولوب، هيمالايه‌دن قومورن بروننه قدر كافهٔ اقوام واجناس طرفندن آكلاشلمقده؛ و اخيراً خط عربى ايله يازلمغه باشلايوب، اولدقجه مكمل بر ادبياته مالك اولمقده‌در. ديكرلرى: بنكالى، كشميرى، پنجابى، سندى، كجرانى، آسامى، اوريا، نپالى، مهرانى، سنغالى وساٸره‌در. دراويديان جنسيتنه منسوب اولان اقوام دكن خطه‌سنده ٤٦ مليون قدر اولوب، بنه ١٤ قومه منقسم و ٣٠ قدر شعبه‌يه آيريلان ١٤ لسانله متكلمدرلر. بر لسان واحددن متشكل اولان بو السنه‌نك اك منتشرى واك دوزكونى (تامل) لسانيدر، كه بر طاقم ادبيات واشعار قديمه‌يه دخى مالك اولوب، ساٸر دراويديان اقوامى‌ده بونده اوقويوب يازيورلر. بو لسانلر اساساً السنهٔ الصاقيه‌دن ايسه‌لرده السنهٔ تورانيه ايله ويا چينجه وتيبتجه ايله بركونه مناسبتلرى اولديغى هنوز تحقق ايده‌مه‌مشدر. دراويديان وآريان اقوامنك هجرتندن اول هندده ساكن بولنمش اولان اقوام قديمهٔ اصليه‌دن قالمه برطاقم كوچك اقوام دخى كنديلرينه مخصوص مختلف لسانلرله متكلم اوله‌رق، دكنك بعض طرفلرنده آز مقدارلرده بولنيورلر. بو السنهٔ محليه‌دن بشقه هندوستانده ادبيات داٸره‌سى داخلنده بعض لسانلر بولنيور. هندولر يعنى براهمانيلر اك زياده اسكى سانسكرى واوندن مؤخر اولان (پالى) و (پاركريت) لسانلرينى، دكنده‌كى دراويديانلر وعلى الخصوص بودا مذهبنه تابع اولانلر اسكى (تامل) لسانى، مسلمانلر دخى (اردو) لسانيله برابر فارسى وعربى‌يى تحصيل ايده‌رك، اوقويوب يازمقده‌درلر. اسكى ايران آتش پرستلرندن دخى (پارسى) اسميله برمقدار اهالى بولنوب، بونلر لسان ادبى ومذهبى اوله‌رق (پهلوى) يى استعمال ايديورلر.

مذهبجه هنديلرك قسم اعظمى براهمانى اولوب، سنى وشيعيلره منقسم اولان مسلمانلر اقليتده ايسه‌لرده، يقين وقته كلنجه‌يه قدر بونلر هر طرفده ملت حاكمه بولندقلرندن، نفوذ و اهميتلرى زياده‌در. مذهبجه اهالئ هند وجه آتى اوزره منقسمدرلر:

براهمانى	٢٠٧ ٧٣١ ٧٢٢	طاغلرده نيم وحشيلر	٩ ٢٨٠ ٤٦٧
مسلم	٥٧ ٣٢١ ١٦٤	خرستيان	٢ ٢٨٤ ٣٨٠
بودا مذهبنه تابع	٨ ٥٤٨ ٠٠٠	سيخ	١ ٩٠٧ ٨٣٣

تقسيمات ملكيه‌سى، اصول اداره‌سى، شهرلرى، احوال ماليه‌سى. — هندك هنوز مستقل اولان شمالده‌كى نپال وبوتان مملكتلرندن ماعداسى طوغريدن طوغرى‌يه ويا حمايه وجزيه‌كذارلق صورتيله انكلتره دولتنه تابع اولوب، هند چينيك قسم غربيسيله وآنداماان آطه‌لريله وعدن، سقطره، بريم، مسقط امامتى، بلوجستان وساٸره ايله برابر انكليزلرك هندوستان ايمپراطورلغنى تشكيل ايديور. وآنجق سرنديب جزيره‌سى بو ايمپراطورلغه ملحق اولميوب، طوغريدن انكلتره‌يه تابعدر. سرنديب اخراج ومذكور يرلر ضم اولنديغى حالده، هندستان ايمپراطورلغنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٥ ١٤٧ ٣٤٠ واهاليسى ٢٩١ ٣٨١ ٠٠٠ كشى‌يه بالغ اولور.

هندك طوغريدن طوغرى‌يه انكليزلر طرفندن اداره اولنان يرلرينك اداره‌سى ايكى درلو اولوب، برطاقمنك والى ويا متصرفلرى تحت رياستنده برقاچى حكومت طرفندن منصوب و برقاچى اهاليدن منتخب اعضادن مركب مجلس اداره‌لر واردر؛ وقناده وآوستراليه‌نك اداره‌سنه بكزر بر اداره آلتنده بولنورلر. بر طاقمى‌ده مستثنى صورتده واداره‌ٔ عسكريه آلتنده‌درلر. حكومات ممتازه صورتنده اداره اولنان يرلر دخى كذلك ايكى طاقم اولوب، بر طاقمنك امتيازاتى ومختاريت اداره‌لرى پك سطحى واعتبارى اولديغى حالده، بر طاقملرى عادتا نيم مستقل دولتلر صورتنده اداره اولنورلر. عموم هند ايمپراطورلغنك مركزى دهلى شهرى اولوب، لوندره‌دن تعيين اولنان ايمپراطوريچه وكيلى وياخديو هندك رسمى اقامتكاهى اوراسيدر. طوغريدن

انكليز حكومتنك اداره‌سی آلتنده بولنان اوچ بیوك اداره ایله آیریجه برقاچ ایالته منقسم اولوب، مذكور اداره‌لر دخی ایالاته و ایالتلر سنجاقلره، سنجاقلر دخی قضالره آیریلیور. كرك ایالات وكرك سنجاقلرك وسعتلری پك مختلف اولوب، بعضلری پك بیوكدر. تقسیمات مذكوره بروجه آتیدر:

(طوغریدن انكلیزلرك اداره‌سنده بولنان)

ایالت	مربع كیلومتره	اهالی
بنكاله اداره‌سی: بنكاله، بهار، چوته‌ناكپور، اوریسا	٣٩٢ ٤٨٠	٧١ ٣٤٦ ٩٨٧
بمبای اداره‌سی: نفس دكن، كونكان، كجرات، سند	٣٢٣ ٩٠٣	١٨ ٨٥٧ ٠٤٤
مدراس اداره‌سی	٣٦٥ ٦٦٥	٣٥ ٦٣٠ ٤٤٠
شمال غربی ایالاتی واود	٢٧٨ ٤٧١	٤٦ ٩٠٥ ٠٨٥
پنجاب	٢٨٦ ٦١٦	٢٠ ٨٦٦ ٨٤٧
آسام	١٢٦ ٩١٥	٥ ٤٧٦ ٨٣٣
آجمیرومرواره	٧ ٠٢١	٥٤٢ ٣٥٨
ایالات وسطیه	٢٢٤ ٠٢٧	١٠ ٧٨٤ ٢٩٤
برار	٤٥ ٨٨٨	٢ ٨٩٧ ٤٩١
كورك	٤ ١٠٠	١٧٣ ٠٥٥

(حكومات ممتازه)

بنكاله اداره‌سنه ملحق	٩٢ ٨٠٦	٣ ٢٩٦ ٣٧٩
شمال غربی ایالاتنه «	١٣ ٢٣٢	٧٩٢ ٤٩١
پنجاب ایالتنه «	٩٩ ١٩٠	٤ ٢٦٣ ٢٨٠
مدراس اداره‌سنه «	٢٢ ٨١٦	٣ ٧٠٠ ٦٢٢
بمبای « «	١٧٨ ٨١٩	٨ ٠٥٩ ٢٩٨
ایالات وسطیه‌یه «	٧٦ ٢٣٤	٢ ١٦٠ ٥١١
راجپوتانه حكوماتی	٣٣٧ ٣٨٠	١١ ٩٧٢ ٣٨٦
هند وسطی	٢٠١ ٥١٤	١٠ ٣١٨ ٨١٢
بارودہ	٢١ ٣٠٤	٢ ٤١٥ ٣٩٦
حیدرآباد نظاملغی	٢١٤ ١٧٩	١١ ٥٣٧ ٠٤٠
میسور راجه‌لغی	٧٢ ٣٥١	٤ ٩٤٣ ٦٠٤
كشمیر	٢٠٩ ٥٠٠	٢ ٥٤٣ ٩٥٢
سیخیم	٨ ٠٠٠	٣٠ ٤٨٥
مانیپور	١٢ ٥٠٠	٢٢١ ٠٠٠
آسام قبائل شرقیه‌سی	٢٩ ١٠٠	١٢٠ ٠٠٠

هندك ساحل شرقیسنده فرانسه‌نك شاندرناكور، نیاون، پوندیشری، قاریقال اسملریله درت وساحل غربیسنده (ماهه) اسمیله بركه جمعاً بش كوچك مهجری اولوب، جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠٨ مربع كیلومتره و اهالیسی ٢٧٦ ٦٤٩ كشیدر. پورتكیز دولتنك دخی هندك ساحل غربیسنده غوآ، دامان ودیو اسملریله اوچ كوچك مهجری اولوب، مساحهٔ سطحیه‌لری ٣٣٥٥ مربع كیلومتره و اهالیسی ٤٤٤ ٩٨٧ كشیدر.

هندك جسیم ومصنع جوامع شریفه و بتخانه‌لر وسائر ابنیهٔ عظیمه ایله مزین شهرلری چوق اولوب، ٥٠ ٠٠٠ دن زیاده نفوسلری اولانلری بروجه آتیدر:

بمبای	٨٢١ ٧٦٤	فراح آباد	٧٨ ٠٣٢
كلكته	٨١٠ ٧٨٦	رامپور	٧٦ ٧٣٣
مدراس	٤٥٢ ٥١٨	مولتان	٧٤ ٥٦٢
حیدرآباد	٤١٥ ٠٣٩	میسور	٧٤ ٠٤٨
لكهنو	٢٧٣ ٠٢٨	روالپیندی	٧٣ ٧٩٥
بنارس	٢١٩ ٤٦٧	داربهانكه	٧٣ ٥٧١
دهلی	١٩٢ ٥٧٩	مراد آباد	٧٢ ٩٢١
مندلی	١٨٨ ٨١٥	بهوپال	٧٠ ٣٣٨
كوانپور	١٨٨ ٧١٢	بهاكلپور	٦٩ ١٠٦
بنكالور	١٨٠ ٣٦٦	آجمیر	٦٨ ٨٤٣
لاهور	١٧٦ ٨٥٤	بهاراتپور	٦٨ ٠٣٣
اله‌آباد	١٧٥ ٢٤٦	سالم	٦٧ ٧١٠
اكره	١٦٨ ٦٦٢	جلندر	٦٦ ٢٠٢
پاتنه	١٦٥ ١٩٢	قالیقوت	٦٦ ٠٧٨
پونه	١٦١ ٣٩٠	كوراخپور	٦٣ ٦٢٠
جایپور	١٥٨ ٩٠٥	سهرانپور	٦٣ ١٩٤
احمد آباد	١٤٨ ٤١٢	شلاپور	٦١ ٩١٥
امریچار	١٣٦ ٧٦٦	جود پور	٦١ ٨٤٩
برلی	١٢١ ٠٣٩	علیكر	٦١ ٤٨٥
میرات	١١٩ ٣٩٠	مطره	٦١ ١٩٥
سرنیاكر	١١٨ ٩٦٠	بلاری	٥٩ ٤٦٧
لكپور	١١٧ ٠١٤	لكاپتام	٥٩ ٢٢١
هووره	١١٦ ٦٠٦	حیدرآباد (سند)	٥٨ ٠٤٨
بارودہ	١١٦ ٤٢٠	بهناكر	٥٧ ٦٥٣
سورات	١١٦ ٢٢٩	چاپره	٥٧ ٣٥٢
كراچی	١٠٥ ١٩٩	مونكیر	٥٧ ٠٧٧
كوالور	١٠٤ ٠٨٣	پیكانر	٥٦ ٢٥٢
ایندوره	٩٢ ٣٢٩	پتیاله	٥٥ ٨٥٦
تریشینوپولی	٩٠ ٦٠٩	ماولماین	٥٥ ٧٨٥
مادوره	٨٧ ٤٢٨	سیلكوت	٥٥ ٠٨٧
جبلپور	٨٤ ٤٨١	تانجوره	٥٤ ٣٩٠
دكه	٨٢ ٣٢١	كمباكونام	٥٤ ٣٠٧
كایه	٨٠ ٣٨٣	ایهالس	٥٣ ٧٧٩
امباله	٧٩ ٢٩٤	هوبلی	٥٢ ٥٩٥
فیض آباد	٧٨ ٩٢١	الوار	٥٢ ٣٩٨
شاهجهانپور	٧٨ ٥٢٢	فیروز پور	٥٠ ٤٣٧

هندك واردات سنویه‌سی ٩٥٠ ومصارف محلیه‌سی ٩٤٤ ملیون روپیه راده‌لرنده اولوب، مصارفی میانده تخصیصات عسكریه‌سی ٢٢٥، امور

نافعه تخصيصاتی ٣٢، معارف تخصيصاتی‌ده ٢٠ مليون روبيه‌در. عسكری ؛ قول اردو اوزره مرتبدر.

احوال تاريخيه‌سی. — هندك كرك الك اسكی اهاليسی اولان نغريتولرك وكرك اوندن صكره مملكتی ضبط ايدن عرق اصفرك زمانده‌كی احوالی مجهول اولوب، دها صكره هنده كيرن (آريا) لرك زمانی بونلرك (بيد) تعبير ايتدكلری برطاقم الهيانی جامع قديمی منظومه‌لرندن بر درجه‌يه قدر معلوم اوليور. آريالر هنده دخوللرنده خيمه نشين اولدقلری حالده، كنك واديسنه دوشوب، اوكوزل اراضی‌يه مالك اولنجه، بدويانه ياشايشلرينی تركله، توطن ايتمشلردی. بونلر رهابين، جنكاوران و زراع اوله‌رق اوچ صنفه بالانقسام، مغلوبلری اولان اهالیٔ قديمه‌يی‌ده محقر طوتدقلری دها آشاغی برطاقم صنفلر اعتبار ايتمشلردی. اسكی هند آريالرينك احوال سياسيه‌لرندن زياده احوال مذهبيه‌لری معلوم اولوب، بونلر دخی مجنسلری اولان پلاسجلر كبی احوال طبيعته الوهيت صورتنی ويره‌رك، ٣٣ آلهۀ كاذبه‌يه عبادت ايدرلردی كه بونلرله اسكی يونان و روما اساطيری بيننده چوق مشابهت وار ايدی. برچوق وقت صكره، (دوا) ياخود (ديو) تعبير ايتدكلری بو آلهۀ كاذبه‌نك عبادتنی محافظه ايله برابر، بری خلق، بری محافظه، بری‌ده اتلاف واِمحا قوتلرندن عبارت براهما، ويشنو وسيوا اسملريله اوچ اله كاذب اعتقادينی ايجاد ايدوب، بونلرك الك بيوكی اولان براهمايه نسبتله براهمانی نامنی آلمشلردر. آنجق كنديلری بو شرك صوری ايله برابر وحدانيته‌ده معتقد اولوب، تصوفه قريب برفلسفه‌لری وار ايدی؛ وهند حكماسنك افكاری بتون فلسفه‌لرك اساسی بولنمشدر. ميلاددن عيسادن ٧ قرن اول (ساكياموني) اسمنده بر حكمدار زاده ترك دنيا ايده‌رك، برمدت مغاره‌لرده ياشادقدن صكره، برمذهب جديد ايجاد ايله، براهما مذهبی رؤساء روحانيه‌سنك جبروتنی وانسانلرك صنوفه تقسيمنی رد ايتديكندن، خلق بو مذهب جديدی قبوله رغبت كوسترمش؛ و (بودا) نامنی آلان موجدينك تلامذه‌سی هندك هرطرفنه وبعده هند چينی وچين وجزاير بحر محيط جهتلرينه يايله‌رق، بو مذهب جديدی نشر ايتمشلردر.

مع هذا امم غربيه نظرنده بنه مجهول قالوب، آنجق بيوك اسكندرك فتوحاتندن صكره معلوم اولمغه باشلامشدر. بو جهانكيرك وفاتيله برابر هنده‌كی حكمی دخی زائل اولوب، او جهتده وارثی اولان سلفقوس كنديني هندده طايندبره‌مامشدی. آنجق اوندن صكره آسيانك تاتار ومغوللری مكرراً هنده تجاوزله، برطاقم حكومتلر تشكيل ايتمش؛ وبونلرله برليلر بيننده محاربات اكسيك اولمامغه باشلامش ايدی. حضرت عثمان ذی النورين رضی الله تعالی عنه افندمز حضرتلرينك زمان خلافتنده غزاة اسلام غرب شمالی جهتندن هنده دخول ايله، سند وقنوج جهتلرنده بوكوچك حكومتلردن برايكيسنك ممالكنی ضبط، وعبدالملك بن مروان اموی زماننده حجاج بن يوسف هندك او جهتنده بعض فتوحات ايتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ايده‌مه‌مشلردی. دردنجی قرن هجری اواخرنده سلطان محمود سبكتكين هندده بيوك فتوحات ايده‌رك، كجراته قدر ايلرولمش، ومشهور سومنات معبدينی ييقمش ايدی. مشاراليه هندده دين اسلامی نشر ايله، برچوق بتخانه‌لری جوامع شريفه‌يه تحويل، وقادينلرك ديری ديری قوجه‌لرينك جنازه‌لريله احراق كبی برطاقم عادات غدارانه وجاهلانه‌يی منع ايتمش ايدی. اخلافی برمدت هندك شمال غربی قسمنی اداره ايتدكدن صكره، آلتنجی قرن هجريده اورانك حكومتی غوريلره كچوب، بونلر شرقاً بنكاله‌يه وكنكك مناصبنه‌دك توسيع حدودله، اورالرينی دخی ممالك اسلاميه دائره‌سنه ادخال ايتمشلردی. بونلردن صكره افغانلی وترك امراسندن قطب شاهيلر، خلجيلر وبنی تغلق دهليده حكومت سوروب، بعده تيمورلنك خروجله، هندك ايچندن بركچميله اورته‌لغی قان وآتش ايچنده براقمش؛ وبرخيلی مدت صكره احفادندن بابر اوننجی قرن هجری ابتداسنده دهلی‌يی ضبطله، اوروپاليلرجه (مغول ايمپراطورلغی) ناميله معروف دولت كوركانيه‌يی تشكيل ايتمش؛ وبونك اخلافی وعلی الخصوص اوچنجيلری اولان جلال الدين اكبر شاه توسيع حدودله دكن قطعه‌سنی دخی ضبط ايده‌رك، هندك همان هرطرفنه مالك اولمشلردی. آنجق بو جمعيت چوق وقت سورميوب، كيده‌رك، دكنده، كجراتده وسائر جهتلرده‌كی ولاة اعلان استقلال ايتمش؛ ومهراته وسائر برهمنی اقوامی عصيان ايده‌رك، آيريجه

حکومتلر تشکیل ایلمشلردی. برطرفدن دخی آوروپالیلر هند سواحلنه بناشمغه باشلایوب، پورتکیزلیلر چوقدن بعض اسکله‌لری ضبط ایتمش اولدقلری کبی، فرانسزلر دخی بعض یرلر آلمش؛ وانکلیز و فلمنکلی بحریون وتجاردن مرکب ایکی شرکت دخی هند سواحلنده برچوق یرلر وتجارتکاهلر ایدنمشلرایدی. انکلیز شرکتی کیده‌رك، دیکرلرینه غلبه چالمش؛ ودهلی حکمدارلرندن برچوق امتیازاته نائل اولمشلردی. بوشرکت انکلیزدولتنك حمایه‌سی تحتنده اولدیغی حالده، بر خیلی وقت فرانسزلرله اوغراشدقدن صکره، بونلره غالب کله‌رك، قرن حاضر میلادی ابتداسنده سواحلدن ایچری‌یه توسیع ممالکه، ابتدا مهراجه‌لرك یرد یرد یرلرینی ضبط ایتمکه وکوچك دولتلر وامرا بیننده‌کی نفاق وتفرقه‌لره قاریشه‌رق، هرحالدن استفاده ایلکه باشلامشلردی. ١٨٤٩ده سیخلری مغلوب ایدوب، پنجابی و١٨٥٦ده اود خطه‌سنی آلدقدن صکره، ١٨٥٨ده سپاهیلرك قیام عظیمنه مدخلی اولان سلالهٔ کورکانیه‌نك اخیرینی طوتوب، بودولته ختام ویرمشلردر. بووجهله انکلیزلر همان بتون هند قطعهٔ واسعه‌سنه حاکم اولنجه، شرکتی لغو ایدوب، بویرلری دولت تحت ادارەسنه آلمش؛ و١٨٧٧ده انکلتره قراللغنه علاوةً هند ایمپراطوراطی اعلان اولنمشدر.

هندال } (میرزا —) هندستانده حکم سورن سلالهٔ تیموریه دولتنك مؤسسی اولان بابرك اوغلی وهمایونك برادری اولوب، برادرینك زمان حکومتنده ٩٥٨ تاریخنده افغانلیلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده اتلاف، وکابلده پدری تربه‌سنه دفن اولنمشدر. قیزی رقیه سلطان همایون طرفندن اوغلی جلال‌الدین اکبر شاهه تزویج ایدلمشدی. طبیعت شعریه‌سی اولوب، شو رباعی اونکدر:

زان قطرهٔ شبنم که نسیم سحری
از ابر جدا کرد بصد حیله کری
تا بررخ کل چکاند ای رشك پری
حقا که هزار بار پاکیزه تری

هند چینی } (Indo-Chine) آسیا قطعه‌سنك جنوبه طوغری اوزانان اوچ بیوك شبه جزیره‌سنك اك شرقیسی اولوب، اسکیدن مجهول بولنمش، ویا رطرفدن هنددن برطرفدن دخی چیندن تفریق ایدیلەمەمش اولدیغندن، اسمی دخی بوقیکن، آوروپا جغرافیونی طرفندن متصل بولندیغی بوایکی مملکتك اسملری ترکیبندن متشکل اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر. «ماوراء کنك» معناسیله Inde Transgangétique دخی دیرلر.

حدود ومساحه‌سی. — هند چینی ذاتاً شبه جزیره اولدیغی حالده، ساحل جنوبیسندن بعده بر آز کنیشلاین طار برشبه جزیره قاز بیونی وقفاسی شکلنده جنوبه وصکره جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، اوجی خط استوایه تقرب ایدر. بووجهله شمالدن جنوبه بوبی ٢١٧٥ واك کنیش یرنده اکی ١٦٢٠ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٢١١٤٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٦٢٥٠٠٠ کشیدر. شمالاً چین، شمال غربی جهتندن هند، غرباً بنکاله کورفزی وبحر محیط هندی ومالاقه بوغازی، جنوباً سینغاپور بوغازی وسیام کورفزی وچین دکیزی، شرقاً دخی ینه چین دکیزی وتونکین کورفزیله محاط ومحدوددر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — هند چینی شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری همان متوازیاً ممتد برقاچ صره طاغلردن عبارت اولوب، بوطاغلرك آره‌لرنده برچوق نهرلر آقیور. طاغلرك پك آز یرلری ٢٠٠٠ مترەلك ارتفاعی متجاوز اولوب اکثری پك صیق اورمانلرله مستور ووادیلری درین وطار اولدیغندن، اونه‌دن بری سائر طرفلردن آدملرکلوب اسکان ایتمکه رغبت ایتمه‌مش، وبونك ایچون هندوستانه نسبتله اهالیسی پك آز قالمشدر. طاغلرینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق: آراقان یوما (٢١٦٤ متره)، پغو یوما (٦٠٠ متره)، شان یوما (٣١٩٤ متره) وسائره‌در. بو صکره‌کی سلسله مالاقه شبه جزیره‌سنده دوام ایدوب، برقاچ یرده پك زیاده آلچالدیغی حالده، ینه ٢٠٠٠ متره‌یه قدر یوکسلیر، وشبه جزیره‌نك اوجنه قدر واصل اولور. بونك شرق طرفنده و(منام) ایرماغنك واسع وادیسی اورته‌سنده ١١٦٠ متره ارتفاعی اولان (یاساق) سلسله‌سی جبال عمومیه‌نك استقامتی خلافنه اوله‌رق غربدن شرقه اوزانوب، مقونغ وادیسنه قدر واصل اولور. منتهای شرقنده دخی شمالدن جنوبه ساحل ایله متوازیاً برسلسلهٔ جبال اوزانوب، ارتفاعی بعض یرلرده ٢٠٠٠ متره‌یی کچر. چینه

حدودی قربنده همان مجهول اولان برلری بوکسك و بربرلرینه کرفت و اورمانلرله مستور طاغلردن عبارتدر.

اڭ بیوك نهرلری غربدن باشلایه‌رق: ایراوادی، سیلونغ، سالوئن، منام، مقونغ وسونغ قوی (یعنی قزیل ایرماق) در. ایلك اوچی برمانده، دردنجیسی سیامده، بشنجیسی سیام ایله آنام آره‌سنده و بعده قامبوج وقوشنشینده، بشنجیسی‌ده تونکینده جریان ایدر. اکثری چین داخلندن کلوب، یالکز سیلونغ ایله منام داخل مملکتده نبعان ایدرلر. بونلرك جمله‌سی پك کنیش، درین، صولری چوق وفیضانلری شدتلی ایرماقلر اولوب، عددلری آز ایسه‌ده، هرطرفدن کلیرتابعلری پك چوق اولمغله، مملکتك میاه جاریه‌سی بولدر. غربیٔ شمالی ساحلنه (آراقان یوما) طاغلرندن برچوق انهار اینوب، بونلرك مجرالری قیصه اولدیغی حالده، بربرلرینه قاریشه‌رق، کرفت برطاقم جدوللر ودالیه‌لر تشکیل ایدرلر. مالاقه شبه جزیره‌سنده دخی برقاچ نهر واردر. اڭ بیوك کولی سیام ایله قامبوج آره‌سنده واقع (تونله‌ساپ) در.

سواحل وجزایری. — سواحلی عمومیت اوزره عالی وبوکسك اولوب، خیلی کیرنتیلی چیقنتیلیدر. یالکز بیوك انهارك منصبلری جوارلرنده بونلرك بوکدکلری چامورلردن متشکل دوز وآلچق ساحللر واردر. ساحل غربیه‌سی کیتدکجه یوکسلمکده‌در. بوسواحل چیقنتیلرله وقوی وبرونلری قارشیلرنده‌کی جزایرك کثرتیله ور... سواحلی آکدیریور. جزایر مذکوره‌نك اڭ بیوکلری ساحل غربینك شمال طرفنده‌کی (رامری) و(چدوبه) آطه‌لری، تناسریم ساحلنده‌کی (مارکی) جزایر مجتمعه‌سی، مالاقه شبه جزیره‌سنك قربنده‌کی ترونو، لانغاره، بولوپیناڭ وسیام کورفزی ایچنده‌کی (شانغ) و (ترون) جزیره‌لریدر. مارتابه، سیام وتونکین کورفزلری هندچینی سواحلنده بولنیور.

اقلیم وهواسی. — هند چینینك هواسی ممالك حاره‌یه مخصوص بولده اولوب، بریاغمور وبرده قوراقلق موسمی واردر. مایسدن ایلوله قدرجنوب غربی ملتملری اسوب، کثرتله یاغمور یاغدیریر؛ وایلولدن مارده قدر شمال شرقی روزکاری اسوب، قوراقلق حکم سورر. بوایکی موسمك آره‌سی اولان مارت ونیسان ایله مایس آوائلنده هوا پك زیاده صیجاق اولور. جنوب جهتلرنده حرارت زیاده ایسه‌ده، صیجاق ایله صغوق آره‌سنده‌کی فرق آنجق برایکی درجه‌دن عبارت اولدیغی حالده، شمال جهتنده وایچ طرفلرده میزان الحراره ۷ درجه‌یه قدر اینه‌بیلدیکی حالده، ۳۵ درجه‌یه قدرده چیقار. یاغمورلری چوق ایسه‌ده، مساوی صورتده اولیوب، یاغمور کتیرن روزکاره معروض اولان برلرده پك زیاده، واو روزکاردن محفوظ اولان جهتلرده پك آزیاغار.

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومعادنی. — نباتات وحیواناتجه هند چینینك غرب جهتی هنده، شرق طرفی چینه، جنوبده‌کی مالاقه شبه‌جزیره‌سی‌ده ملایی جزایرینه دها مشابه اولوب، اورمانلرنده ساج، صندال، عود آغاجلری وورنیك وبرر اشجاریله آقاسیانك انواعی بولنور. محصولاتنك اڭ باشلیسی واهالیسنك مدارتعیشی پرنج اولوب، علی‌الخصوص بیوك انهارك دالیه‌لرنده حاصل اولور. ایکنجی درجه‌ده دخی پاموق، توتون، مصر، چای وسائره بتیشدیریلیر. حیوانات وحشیه‌سی فیل، کرکدان، بیبان مانده‌سی، قپلان، میمونك انواعی، نسناس وسائره‌دن عبارت اولوب، حیوانات اهلیه‌سی صیغیر، فیل، آت، قیون وسائره‌در. طاغلرنده معادن چوق اولوب، دمیر، قورشون، باقیر، قلای، کومش وآلتون معدنلری بولنیورسه‌ده، چیقاریلانی پك آز اولوب، یالکز مالاقه شبه جزیره‌سنده کلیتلی قلای وتونکینده بوصوك سنه‌لرده کومور اخراج اولنیور. آراقان یوما طاغلرنده پترول غازی دخی بولنمشدر.

صنایع وتجارتی، وسائط نقلیه‌سی. — ال ایله وال دستکاهلرنده خیلی شیلر یاپیلوب، اهالیسنك صنعته استعدادلری واردر. کومش وآلتوندن وفیل دیشندن بعض کوزل واویمه‌لی وقاقمه‌لی شیئلرله ایپکدن آغر قماشلر اعمال اولنور. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی پرنج ایله ایپك قماشلر وصرانتوزلغه واویمه‌جیلغه یارار قیمتلی کراسته‌دن عبارتدر. ادخالات واخراجات سنویه‌سی ایکی میلیار فرانق قدر تخمین اولنه بیلیر. بیوك نهرلرینك همان جمله‌سی سیر سفائنه صالح حالده وضع اولنه بیلیر ایسه‌ده، شمدیکی حالده بعضلرینك آغزلرنده وبعضلرینك یوقاریلرنده مانعلری اولوب، بونوانعی برطرف ایده‌جك عملیات اجرا اولنمامشدر. غرب جهتنده انکلیزلر

خيلى اوزون ايكى وتونكينده فرانسزلر قيصه بردمير يول خطى انشا ايتمشلرسه‌ده، مملكتك وسعتنه نسبةً يوللرلاشىٔ حكمنده اولوب، يوللرى ووسائط نقليه‌سى پك كرى برحالده بولنيور.

تقسيمات جغرافيه وسياسيه‌سى، شهروقصبه‌لرى. — هند چينى بوندن مقدم برمان، سيام وآنام اسملريله ۳ دولت مستقله‌يه منقسم ايكن، اخيراً بونلرك برنجيسنى انكلتره ضبط، وهند ايمپراطورلغنه الحاق ايتديكى كبى، فرانسه دخى آنام دولتندن ابتدا قوشنشينى، بعده قامبوجى ونهايت تونكينى ضبط ايتمكله برابر، نفس آنامى دخى تحت حمايه‌سنه آلمش؛ وبو وجهله يالكز وسطده‌كى سيام ايله بوكا ملحق اولان مالقه شبه جزيره‌سنك برقسمى مستقل قالمشدر. بوشبه جزيره‌نك جنوبى جهتنك قسم اعظمى انكلتره آلوب، بعض كوچك حكومتلر دخى اليوم استقلاللرينى محافظه ايتمكده‌درلر. شمديكى حالده منقسم بولنديغى يرلرك مساحهٔ سطحيه‌لريله مقدار نفوسلرى بروجه آتيدر:

مملكت	مربع كيلومتره	اهالى
انكلتره‌يه تابع برمان مع تناسريم	۷٦۷ ۰۰۰	۸ ۰۲۵ ۰۰۰
سيام دولتى	۷۲٦ ۸۰۰	۵ ۷۰۰ ۰۰۰
فرانسه‌يه تابع آنام، تونكين وقوشنشين	٤۳۰ ۰۰۰	۱۸ ۳۰۰ ۰۰۰
فرانسه‌يه تابع قامبوج	۱۰۰ ۰۰۰	۹۰۰ ۰۰۰
ملاقه حكومات صغيرهٔ مستقله‌سى	۸۱ ۵۰۰	۳۰۰ ۰۰۰
انكلتره‌نك سينغپور مهجرى	۳ ۷۰۰	٤۰۰ ۰۰۰
جمعاً هند چينى	۲ ۱۱٤ ۰۰۰	۳۳ ٦۲۵ ۰۰۰

سيام دولتى شمال شرقى جهتنده واقع اولوب، نيم مستقل بولنان (لاؤس) مملكتنى‌ده حاويدر. اك مسكون يرلرى بيوك انهارك واديلريله بعض سواحلى اولوب، ايچ طرفلرينك وملاقه شبه جزيره‌سنك اهاليسى پك سيركدر. شهرلرندن ۲۰۰۰۰دن زياده نفوسى اولانلر بروجه آتيدر:

(برمانده)	
ماندله	٦۵ ۰۰۰
رانغون	۱۳٤ ۰۰۰
ماولمين	۱۵ ۰۰۰
(سيامده)	
بانغوق	٦۰۰ ۰۰۰
آيوتيه	۵۰ ۰۰۰
(لاؤسده)	
لاخون	۲۵ ۰۰۰
قسينغ‌ماى	۵۰ ۰۰۰
(قامبوجده)	
پنوم پنه	۳۰ ۰۰۰

(قوشنشينده)	
سايغون	٦۵ ۰۰۰
(آنام وتولكينده)	
هانوى	۱۰۰ ۰۰۰
دوئه	۵۰ ۰۰۰
نام‌دينه	۵۰ ۰۰۰
هاى جوئولغ	۵۰ ۰۰۰
(ملاقه شبه جزيره‌سنده)	
سينغاپور	۱۰۰ ۰۰۰
جورج‌توون	٦۰ ۰۰۰
ملاقه	۲۰ ۰۰۰

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — هند چينى اهاليسنك قسم اعظمى عرق اصفره منسوب اولوب، چينليره مشابه وآنجق اونلردن دها اسمردرلر. هند وملايى جنسلريله دخى قاريشمش اولدقلرى سيمالرندن ولسانلرندن آكلاشيليور. برمانليلرك هندولرله وتيبتليلرله اختلاطلرى زياده اولمشدر. برمان، سيام، آنام، لاؤس وتونكين اهالئ مدنيه‌سى بوجنسيته منسوب اولوب، لسانلرى آره‌سنده خيلى فرق وار ايسه‌ده، سويلدكلرى لسانلرك جمله‌سى برنوع قواعد واصوله تابعدر. قامبوج اهاليسى (خمر) اسميله معروف آيرى بر جنسيت تشكيل ايدوب، بونلرك هندليلرله مناسبتلرى زياده‌در. ملايى جنسى ملاقه شبه جزيره‌سنك باشليجه اهاليسى اولمغله برابر، هند چينينك ديكر طرفلرنده دخى كثرت اوزره بولنوب، تجارت وكميجيلكك برقسم مهمى بونلرك النده‌در. مذكور شبه جزيره‌نك طاغلرنده اليوم وحشى حالنده ياشان بر طاقم نفربتولر دخى وار ايسه‌ده، بونلر كوندن كونه ملاييلره قاريشمقده‌درلر. سيام وسائر طرفلرك طاغلرنده نيم وحشى برحالده ياشايان برچوق قبائلك ايسه جنسيتلرى وبيلرنده جنسيت واسانجه نه درجه‌يه قدر اتحاد ويا مشابهت بولنديغى هنوز معلوم اوله‌مامشدر. چينليلر دخى بو ممالكده كيتدكجه چوغالمقده‌در. برمانليلرله سياميلر لسانلرينى بودا مذهبيله برابر هندن آلمش اولدقلرى (پالى) خطنك برنوعيله يازدقلرى حالده، آناميلر چين خطنى استعمال ايديورلر. برمانليلرله سياميلر بودا مذهبنه تابع ايسه‌لرده، اوندن اول متدين بولندقلرى براهما دينندن دخى بعض اعتقادات واك اسكى اساطيرلرندن بر طاقم عادات محافظه ايتمشلردر. آناميلر دخى صورتا بودا دينه تابع ايسه‌لرده، حقيقتده عوام كندى اجدادلرينك ارواحنه وجن وپريلره عبادت ايدرلر؛ وكبار صنفلرى قونفوچيوسك مذهبنه رعايت ايدرلر. ملاييلرك جمله‌سيله (تيان) ويا (شان) دينلن بعض قبائل ايسه مسلم وسنى المذهبدرلر.

احوال تاريخيه‌سى. — هند چينينك احوال قديمه‌سى مجهول اولوب، يالكز ميلاد عيسادن ۲۱٤ سنه اول چينليلرك آنام مملكتنه كيرمش اولدقلرى؛

و بنه اوصره‌لرده برمانه براهما مذهبنك دخولى ؛ ٤٣٢ تاريخ ميلاديسنده بودا مذهبنك سرنديبدن (پغو) يه كتيريلوب ، اورادن تدريجاً هند چينى‌يه نشر اولنديغى ؛ وسكزنجى قرن ميلاديده (خمر) قومنك قوتلى بر دولت تأسيس ايتمش اولديغى معلومدر . اسكى يونانيلرله روماليلرك هند چينينك وجودندن اصلا خبرلرى يوغيدى . چينليلرك بو مملكت حقنده‌كى معلوماتلرى‌ده غربجه مجهول ايدى . الك اول عربلر هندك قسم شماليسى ضبط ايتدكدن صكره هند چينينك دخى وجودينى خبر آلمش ؛ وعدن ومسقطدن حركت ايدن اسلام تجار وبحريونى بو مملكتك سواحلنه‌دك ايلريلمشلردى . الك اول بو مملكت حقنده مفصل معلومات ويرن سياح شهير ابن بطوطه‌در . اون آلتنجى قرن ميلاديده پورتكيزلردن صكره ديگر آوروپا بحريونى هندچينينك سواحلنى زيارت ، وكيده‌رك هرطرفنى كشف ايتمشلردر . ١٨٢٤ تاريخ ميلاديسندن اعتباراً انكليزلر غرب وفرانسزلر شرق طرفندن بو شبه جزيره‌يه صوقيلوب ، برعصر اولمه‌دن مملكتك برر قطعه‌سنى ضبط ايتمش ؛ وسيامى اورته‌يه آلوب، اونك دخى استقلال وموجوديتى بيوك تهلكه‌يه قويمشلردر .

هندمند { [«هلمند» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

هندوان { خوزستان ايله ارجان آره‌سنده برنهر اولوب، حوضه‌سنه دخى بواسم ويرلكه ، اورادن نشأت ايتمش برچوق علما (هندوانى) نسبتيله معروفدرلر .

هندوستان { [«هند» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

هند وسطى { (Inde Centrale) هندك غرب جهتنده بر حكومت ممتازه اولوب، شمالاً وشمال غربى جهتندن راجپوتانه حكومات ممتازه‌سيله ، غرباً گجرات خطه‌سيله ، جنوباً بمبايه تابع نفس دكن اياليله ، جنوب شرقى طرفندن وشرقاً ايالات وسطيه ايله محدوددر . مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٠١٥١٤ مربع كيلومتره اولوب، ١٠٣١٨٨١٣ اهالى ايله مسكوندر . مركزى (بهوپال) شهريدر . (وينديه) سلسلهٔ جبالى مملكتك قسم جنوبيسنده غربدن شرقه ممتد اولوب، بونك شمالى اتكلرندن اينن برچوق انهار اراضيسنى سق واروا ايتدكدن صكره ، گنگك حوضه‌سنده جنه‌يه تابع (چنبال) نهرينه منصب اولديغى حالده، حدود جنوبيه‌سنى آيران ناربوده ايرماغى كمبى كورفزينه دوكلك اوزره شرقدن غربه آقار . بووجهله مملكت ايكى مائله آره‌سنده واقع اولوب، مياه جاريه‌سى چوق واراضيسى پك منبت اولمغله، پرنج، پاموق وسائر محصولاتى چوقدر . اهاليسنك بربيوك قسمى مسلم اولوب، حكومتى دخى حكومت اسلاميه‌در .

هندوكوه { آسياى وسطيده بربيوك طاغدر ، كه تيبت حدودنده (قره قروم) سلسله‌سندن آيريله‌رق، پامير مملكتنك جنوب جهتنده ابتدا (واخان) ايله داردستان وبعده بدخشان ايله كافرستان آره‌سنده غرب جنوبى‌يه طوغرى اوزانير ؛ و جيحون حوضه‌سنى سند ايرماغنه تابع كابل نهرى حوضه‌سندن تفريقله، كابل شهرينك شمال غربى جهتنده ايكى قوله آيريلير ، كه برى (كوه بابا) و بعده (كوه سياه) اسملريله هراته ، و ديگرى (كل كوه) اسميله قندهاره طوغرى اوزانير . بوينى ٦٥٠ كيلومتره اولوب ، سرمدى قارلرله مستور اولان ذروه‌لرينك الك يوكسكى ٧٦٠٠ متره ارتفاعنده‌در . ٦٠٠٠ متره ارتفاعلرنده برچوق تپه‌لرى‌ده اولوب، سائر طرفلرى ٤٠٠٠ و ٣٦٠٠ متره‌يه قدر اينر . اتكلرى چيلاق واراضيسى بركانى وغرانيتدن عبارت اولوب، زمرد، ياقوت، وسائر ذى‌قيمت طاشلرينك كثرت ونفاستيله مشهوردر .

هندى { بحرمحيط — (Océan Indien) كرهٔ ارضك بيوك دكيزلرندن اولوب ، آسيانك جنوبنده ، آفريقانك شرقنده وآوستراليه ايله ملايى جزايرينك غربنده اوله‌رق، ٢٥° عرض شماليدن ٣٥° عرض جنوبى‌يه قدر ٦٠ درجهٔ جغرافيه‌ده يعنى ٦٦٦٠ كيلومتره‌ده ممتد اولور. بوحساب عمان كورفزينك منتهاسندن آفريقا ايله آوستراليه‌نك اوجلرى آره‌سنه چكيله‌جك برخط موهومه قدر اعتبار اولنديغنه گوره اولوب، بحر عمانك شعبه‌لرى اولان بحر احمر و بصره كورفزى منتهالرندن بحر منجمد جنوبى حدودينه يعنى قطب

جنوبی مدار بنه‌دك اعتبار اولنورسه ، بوبی ۸۰ درجهٔ جغرافیه یعنی ۸۸۸۰ کیلومتره‌یه بالغ اولور. شرقدن غربه اکی ایسه اڭ طار محلنده یعنی هندك قومورن برونی حذاسنده ۵۲۰۰ واڭ کنیش برنده یعنی آفریقا ایله آوسترالیه نڭ اوجلری آره‌سنده ۱۱۱۰۰ کیلو متره‌در . مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۳۲۵۸۷۲ مربع کیلو متره یعنی بتون کرهٔ ارض دکیزلرینك برخمسندن زیاده‌جه‌در . بربیوك کورفز شکلنده اولوب، جنوب جهتنده شرقاً بحر محیط کبیرله وغرباً بحر محیط آطلاسی ایله برلشدیکی کبی، ملایی جزایری آره‌لرنده برقاچ بوغازدن دخی بحر محیط کبیرله و سویش جدولندن بنه بحر محیط آطلاسی‌یه تابع بحر سفیدله اختلاط ایدیور . شمال جهتنده بحر عمان وبنکاله کورفزی اسملریله هندشبه جزیره‌سیله بربرندن آیرلمش ایکی کورفزی اولدیغی کبی، بحر عمانڭ‌ده ایکی اوجنده جزیرة العربله بربرندن آیرلمش عمان وعدن کورفزلری و بونلرك ایچنده بحر فارس (یعنی بصره کورفزی) وبحر احمر (یعنی شاب دکیزی) اسملریله دیکرایکی کورفزی واردر. مربلر عمومنه بحر عمان دیرلر. اڭ بیوك جزیره‌لری مداغسقارایله سرندیب اولوب، مداغسقارك اطرافنده وهند ایله جزیرة العربك سواحلی قارشیسنده برقاچ طاقم کوچك آطه‌لری دخی واردر . بو دکیزه آفریقادن زامبز، آسیادن شط العرب، سند، نربادە، کریشنا، کوداوری، کنك، براهماپوتره، ابراوادی، سالوئن وسائر انهار دوکیلور. یالکز بنکاله کورفزیله هندك سواحلی صیغجه اولوب ، سائر طرفلری پك درینددر . شمدی‌یه قدر استاندیل اولنان جهتلرنده ۵۵۲۳ متره‌یه قدر درینلك بولنمشدر ، وسطی عمق ٤ ۳۳٤ متره اولدیغی تخمندر. بحر محیط هندینك ایکی آقنتیسی واردر، که ایکیسی‌ده صغوق اوله‌رق قطب جنوبیدن کلوب، بری آوسترالیه‌نڭ سواحل شرقیه‌سی یالادقدن صکره، شرقه طوغری دونه‌رك، و، خط استوایه تقرب ایتدیکندن ، ایصینه‌رق ، صیجاق اولدیغی حالده، موزامبیق سواحلی اوکندن مرورله، امید برونندن بحر محیط آطلاسی‌یه کچر . بو آقنتی اڭ طار محلنده ساعتده ۷ کیلومتره قطع ایدر . دیکری مدارجدی‌یه قدر چیقمه‌دن غربه طوغری دونوب ، امید بروننك آلتندن کچر، وبو وجهله بحر محیط هندینك یالکز کنارینه طوقنور، سواحلده مانم روزکارلرندن حاصل اولمش برطاقم کوچك آقنتیلر دخی واردر . اڭ زیاده اسن موسم روزکارلری جنوب غربی وشمال شرقی وبعضاً جنوب شرقی روزکارلریدر . بهارك اواخریله یازك ابتدالرنده فرطونه‌لری پك شدتلی اولوب ، قیشین دها ساکندر .

هندیه } بغداد ولایتنك کربلا سنجاغنده وکربلانك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق فراتدن آیریلان هندیه جدولی اوزرنده قضا مرکزی برقریه اولوب، ثلثانی شیعی وبرثلثی سنی اولاق اوزره، ۱۷۰۰ اهالیسی ، بر قصری ، یکی وکوزل ۲۰۰ خانه‌سی ، برخانی و۲ مکتبی واردر .

— هندیه قضاسی شمالاً نفس کربلا، جنوباً نجف قضالریله ، شرقاً حله سنجاغیله، غرباً دخی برالشام ایله محدود اولدیغی حالده ، ۸۶۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده و۸۹۰۰۰ ی شیعی، ۵۵۰۰ ی سنی و۵۰۰ ی اسرائیلی اولمق اوزره، ۹۵۰۰۰ اهالی ایله مسکون اولوب، (کفل) نامیله برناحیه‌یی دخی حاویدر. اهالیسی برنج زرعیله و مانده بتشدیرمکله مشغولدرلر. اخیراً خرما آغاجاری دیکمکه دخی باشلامشلردر . برر مقدار بغدای وآرپه دخی یتشدیرلرسه‌ده ، کندیلری برنج اککی و پلاوله بسلنیرلر. قضانك اراضیسی سقی واروا اولنمق شرطیله پك منبت ایسه‌ده ، یالکز اون بشده برقسمی مزروعدر .

هنری } (Henri) بو اسمله آوروپاده برچوق حکمدارلر کلمشدر:

۱ — آلمانیا حکمدارلری .

برنجیسی صاقسه دوقه‌سی اوتونك اوغلی اولوب، ۹۱۹ده جرمانیه قرالی انتخاب اولنمش ؛ وباویره ایله سوآبه‌یی تحت اطاعتنه آلوب، فرانسه‌دن لورنه‌یی دخی ضبط، ودانیمارقه‌لیلری، اسلاولری، مجارلری وهونلری مغلوب ایتمشدی. برقاچ قصبه تأسیس، وبرطاقم نظامات وضع ایتمشدر. صاقسه خاندانینك مؤسسی اولوب ، نسلندن ٤ ایمپراطور کلمشدر.

۹۳۶ده وفات ایدوب، اوغلی اوتون خانی اولمشدر. «قوشجی» لقبیله ملقبدر.

— ایکنجیسی «طوپال» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك تورونیدر. برمدت صاقسه‌ده حکومت سوردکدن صکره، ۱۰۰۲ده جرمانیه قرالی و۱۰۱٤ده آلمانیا ایمپراطوری اولوب، خرستیانلغی نشر ایچون چوق اوغراشمش؛ وبودینی قبول ایدن مجارستان ولهستانی قرالّق ایدوب، چهستانی آلمانیه‌یه الحاق ایلمشدی. ۱۰۲٤ده وفات ایدوب، اعزه صره‌سنه کچیرلمشدر.

— اوچنجیسی «قره» لقبیله ملقب اولوب، فرانقونیه خاندانه منسوب ایکنجی قونرادك اوغلیدر. ۱۰۳۹ده تخته چیقمشر؛ وچهلیلرله مجارلری مغلوب ایدوب، بربرینی متعاقب اوچ آلمان پاپا انتخاب، ونورمانلره قالابره وپولیه‌نك تصرفنی تصدیق، وباوبره دوقه‌لغنی غصبله، کندی اوغلنه اعطا ایتمش؛ و۱۰۵٦ده اسلاولره مقاومت ایتمکده ایکن وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوچنجینك اوغلی اولوب، ۱۰۵٦ده، ٦ یاشنده ایکن، کندیسنه خلف اولمش؛ واقرباسندن اولان صاقسه وباوبره دوقه‌لری والده‌سنی وصایتدن چیقاروب، ممالکی یغمایه باشلامشلرسه‌ده، سن رشده واصل اولنجه، بونلره اعلان حربله غلبه چاله‌رق، حقوقنی استرداد ایتمش ایسه‌ده، حرکات غیر لایقه‌سیله، صاقسونلر عصیان ایدوب، مغلوب اولدقلرنده، پاپا یدنجی غرغوآره مراجعت ایتمش؛ وبودخی ایمپراطوری رومایه دعوت ایلمشیدی. هنری اجابت ایتمدکدن بشقه، غرغوآری اسقاطله، دیگر بر پاپا انتخاب ایتدیرمش ایسه‌ده، پاپا کندیسنی کلیسادن طرد ولعنتله ایتدیکندن، نهایت کمال تذلل ایله پاپانك آیاغنه کیدوب، عفوینی استحصال ایتمشدی. آنجق متعاقباً بوندن رجوع ایله، اوچنجی قلمان نامیله بردیگر پاپا انتخاب ایتدیرمش؛ وکندیسی یرینه سوآبه‌لی رودولفی ایمپراطور انتخابنه قالقیشان آلمانیه پرنسلریله وکندی اوغللریله اوغراشمش؛ ونهایت ۱۱۰۵ده بیوك اوغلی قونراد کندیسنی ماینسه مجلسی معرفتیله اسقاط وحبس ایتمکله، حبسدن فرار ایدوب، برسنه صکره (لیژه)ده سفالت ایچنده وفات ایتمش؛ وکلیسادن مطرودیتی سببیله، بش سنه جنازه‌سی دفن اولنه‌مامشدی.

— بشنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، دردنجینك ایکنجی اوغلیدر. ۱۱۰٦ده پدرینه قارشی عصیان ایدوب، پاپا ایکنجی پاسقالك تقویه‌سیله ایمپراطور اولمش؛ ومتعاقباً پاپالرك نصب مسئله‌سندن طولایی پاپا ایله بوزیشوب، رومایه حرباً دخول ایله، پاپایی اسیر ایده‌رك، کندیسنی تتویج ایتمکه وپاپالرك نصب حقنی کندیسنه ترکه اجبار ایلمش ایسه‌ده، پاپا اسارتدن قورتلنجه، کرهاً قبول ایتدیکی بو تکلیفك علیهنه اقامهٔ حجت ایله، کندیسنی آفوروس ایتمشدی. بونك اوزرینه آلمانلر کندیسی علیهنه قالقیشمغله، هنری بتکرار رومایه هجوم ایدوب، او صره‌ده پاپا ایکنجی پاسقال وفات ایتمکله، خلفیله اوغراشه‌رق، دیگرینی انتخابه قالقیشمش؛ ونهایت ۱۱۲۲ده عقد اولنان (وورمس) معاهده‌سیله بو اختلاف برطرف اولمش؛ وهنری بو اختلافده پاپایی التزام ایتمش اولان فرانسه‌یه اعلان حرب ایده‌رك، محاربه‌یه کیریشه‌جکی وقت ۱۱۲۵ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی «تیران» لقبیله ملقب اولوب، باربروس برنجی فردریقك اوغلیدر. ۱۱۹۰ده ایمپراطورلقده پدرینه خلف اولوب، آلمانیه داخلنده بعض محاربه‌لردن صکره، قاریسی قونستانسه‌نك وارثه‌سی اولدیغی سیجلیتین حقنده‌کی مدعیاتنی حرب ایله استحصال ایتمشیدی. «آرسلان یورکی» لقبیله معروف ریشارد حقنده‌کی معامله‌سیله وسیجلیه‌لیلره ایتدیکی غدارلغه مبنی، ۱۱۹۷ده، اهل صلیب سفرینه حاضرلنیرکن، ظن اولندیغنه کوره، قضاءً وفات ایتمشدر.

— یدنجیسی لوکسمبورغ دوقه‌سی ایکن، ۱۳۰۸ تاریخنده ایمپراطور انتخاب اولنه‌رق، ایتالیا اوزرینه دخی ایمپراطورلغك حقوقنی استرداد ایتمکه قالقیشمش؛ و ناپولی قرالیله فانلی بر محاربه‌دن صکره، حرباً رومایه کیروب، جبراً کندینی تتویج ایتدیرمش؛ وبو محاربات آره‌سنده ۱۳۱۳ده وفات ایتمشدر.

۲ — فرانسه قراللری.

برنجیسی روبرتك اوغلی و هوغ قابتك تورونی اولوب، کوچك برادرینی اقعاد ایتمك ایستین والده

سپاه زادكانه غلبه چالەرق، ١٠٣١ ده بدری يرينه مسند حكومته كچمش؛ وبرادرينی بورغونيه دوقه‌لغنه نصب ايتمش؛ وروسيه بيوك دوقه‌سی ياروسلاوك قيزی (آنه) يی تزوج ايلمشدی. ١٠٦٠ ده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسی برنجی فرانسوآنك اوغلی اولوب، ١٥٤٧ ده پدرينه خلف اولمش؛ ومشهور شارل كينت ايله برچوق وقت اوغراشوب، شارلدن صكره دخی اسپانيولارله برقاچ محاربه ايتمش؛ وپروتستانلره قارشی بيوك بركين وخصومت كوستروب، آيينلرينی اجرا ايدركن طوتيلان پروتستانلرك اعدامنی نظام اتخاذ ايتمش ايدی. ١٥٥٩ ده وفات ايتمشدر. مديچيس خاندانه منسوب قاترينه‌يی تزوج ايدوب، ١٠ اولادی اولمش، و بونلردن اوچی قراللق ايتمشدر.

— اوچنجيسی ايكنجينك اوغلی اولوب، ابتدا آنژو دوقه‌سی اولمغله، بعض محاربانده ابراز شجاعت ودرايت ايتديكندن، ١٥٧٣ ده لهستان قراللغنه انتخاب اولنمش؛ و برسنه صكره لهستانی تركله، فرانسه‌يه عودت ايدەرك، طقوزنجی شارله خلف اولمش ايدی. كيزه دوقه‌سنه قارشی پروتستانلری حمايه ايدوب، كنديلرينه بعض مساعداتده بولنديغيچون، قتوليكلر مرقوم دوقه‌نك تشويقيله برهيئت اتفاقيه تشكيل ايتمكله، ١٥٨٨ ده پارسده بيوك برفتنه ظهور ايتمسی اوزرينه، كيزه دوقه‌سنی دعوت ايدوب، تلف ايتديرمش؛ و ناواره قرالی هنری ايله برابر ١٥٨٩ ده پارسی محاصره ايدوب، ضبط ايتمك اوزره ايكن، تلف اولنمشدر. (والوآ) خاندانك صوك حكمداری اولوب، كوشك وسفيه وفريبده امثالی نادر اولان محبوب دوستاق رذالتنی مرتكب ايدی.

— دردنجيسی «بيوك» ديمكله معروف اولوب، سنت لويينك آلتنجی اوغلی قلرمونت دوقه‌سی روبرك نسلندن ناواره قراليچه‌سی (ژانه والبرت) ك اوغلی اولمغله، والوآ خاندانی منقرض اولنجه، فرانسه صندالی حكومتنه حق وراثتی وار ايدی. ١٥٧٢ ده وفات ايدن والده‌سی يرينه ناواره قرالی اولوب، كنديسی پروتستان اولمغله، فرانسه قرالنك تابعی اولديغی حالده، مشهور بارتلمی قتل عامنده آنجق قتوليك اولەرق كنديسنی قورتاره بيلمش؛ و ١٥٧٥ تاريخنه‌دك تحت نظارتده بولنديريلوب، تاريخ مذكورده فراره، پروتستان مذهبنی اظهار ايتمش؛ وپروتستانلرك باشنه كچوب، پاپا طرفندن آفروس اولنديغی حالده، شجاعت وسخاوت وسائر اوصاف حسنه‌سيله جمله‌نك حرمت ومحبتنی قزانمش ايدی. پارس فتنه‌سندن صكره قرال اوچنجی هنری طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، پارس محاصره‌سنده قرالك تلف اولنمسی اوزرينه، صاحب ترجه عسكرك برقسمی طرفندن فرانسه قرالی طانينمش؛ وآنجق قتوليك هيئت اتفاقيه‌سی كنديسنی طانيميوب، بوربون قاردينالی اونجی شارل ناميله انتخاب ايتمشدی. پارس محاصره‌سی وقتوليكلرك مقاومتی خيلی وقت سوروب، نهايت هنری ١٥٩٣ ده پروتستانلغی تركله، قتوليك اولەرق، پارسه كيروب، قراللغی عموم طرفندن قبول اولنمش؛ ومع هذا ايرتسی سنه اعلان ايتديكی «نانته قرارنامه‌سی» ايله پروتستانلرك حريت مذهبيه‌لرينی تأمين، وكنديلرينه برچوق مساعدات وامتيازات اعطا ايتمش؛ وآوستريه واسپانيه‌يه قارشی فرانسه‌نك نفوذ وحيثيتنی محافظه واعلا ايدەرك، امور ماليه، معارف، صنايع، تجارت وسائر شعبات اداره‌جه پك چوق اصلاحاته موفق اولوب، تبعه‌سنه اولان محبت وخيرخواهلغنی اثبات ايلمش ايدی. ١٦١٠ ده برمتعصب قتوليك طرفندن تلف اولنوب، اوغلی اوچنجی لويی خانی اولمشدر. برقاچ محبوبه‌سی اولوب، احوال ووقايع عشق آميزيله دخی مشهوردر. حكيم شهير وولتر دردنجی هنرينك ترجمهٔ حالنی (هنرياده) عنوانيله سلك نظمه چكمشدر.

٣ — انكلتره قراللری.

برنجيسی «جهانكير» ويليامك اوچنجی اوغلی اولوب، ابتدا نورمانديه دوقه‌سی ايكن، ١١٠٠ تاريخنده، برادری «قوله» ويليامك يرينه صندالیٔ حكومته كچمش و ٢٥ سنه ماهرانه حكومت سوردكدن صكره، ١١٣٥ ده وفات ايدوب، قيزی (ماتيلده) يی وارثهٔ حكومت نصب ايتمش ايكن، يكنی (اتيان) بونك حقنی غصب ايتمشدر.

— ايكنجيسی (آنژو) قونتی جوفروی ايله آنف البيان برنجی هنرينك قيزی ماتيلده‌نك اوغلی اولوب، ١١٥٤ ده، اتيانك وفاتنده، انكلتره

قرالی اولمش؛ و ایرلاندەنك برقسمنی ضبطله، اسقوچیه‌یی دخی تحت اطاعتنه آلمش ایدی. فرانسه داخلنده پدرندن و زوجه‌سندن کندیسنه انتقال ایدن برچوق برلرەمالك اولدقدن بشقه برتانیه‌یی‌ده ضبط ایتمشدی. رؤساء روحانیه ایله بوزیشوب، بوندن طولایی باشنه‌برچوق بلالرکلمش؛ و ١١٨٩ده بوغوانلك تأثیریله وفات‌ایدوب، « آرسلان یورکی » لقبیله مشهور ریشار خانی اولمشدر.

— اوچنجیسی « اراضیسز » لقبیله معروف ژانك‌اوغلی‌اولوب، ١٢١٦ ده، ٩ یاشنده اولدیغی حالده، بمبروق دوقه‌سنك وصایتیله پدرینه خلف اولمش؛ و ١٢١٩ ده بالذات حکومت سورمکه باشلایوب، فرانسه‌ده‌کی ممالك موروثه‌دن پدرینك فوت ایتمش اولدیغی یرلری استردادە قالقیشمش ایسه‌ده، فرانسه قرالی سنت‌لوبی طرفندن مغلوب اولمش؛ و پاپانك کندیسنه وبردیکی سجیلیه‌یه وضع ید ایتمکه‌چالیشدیغی حالده، موفق اوله‌مامش ایدی. ویرکیلری آغرلاشدیرمغله، بعض امتیازات ومساعدات‌طلبنه قالقیشان‌بارونلرله خیلی‌وقت‌اوغراشوب، نهایت اوغلی ادوآردك بونلره غلبه‌سیله بوغوانلدن قورتله‌رق، ١٢٧٢ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوچنجی ادوآردك اولادندن لانقاستره دوقه‌سنك اوغلی اولوب، ایکنجی ریشار طرفندن طرد ونفی ایدلمش‌ایسه‌ده مؤخراً صندالیٔ حکومته چکمش؛ وفرانسه واسقوچیه‌یه قارشی حرب ایتدکدن صکره، ١٤٩٣ ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی دردنجینك‌اوغلی‌اولوب، ١٤١٣ ده پدرینه‌خلف اولمش؛ وفرانسه‌ده‌کی فتن‌داخلیه‌دن بالاستفاده، اعلان حربله، آزنیقورت غالبیتنه‌نائل اولمش؛ و ١٤٢٠ ده عقد ایتدیکی (ترویه) معاهده‌سیله آلتنجی شارلك قیزی قاترینه‌یی تزوج ایدوب، فرانسه صندالیٔ حکومتنه حق وراثت قزانه‌رق، همان بتون فرانسه‌یه مالك اولمش؛ و ١٤٢٢ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی بشنجینك‌اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ١٤٢٢ ده، ٨ آیلق اولدیغی حالده، هم انکلتره هم فرانسه قرالی‌اولمغله، اقرباسندن بدفورد دوقه‌سی وفرانسه‌ده غلوچستر دوقه‌سی انکلتره‌ده وصیسی اولمش ایدی. بدفورد دوقه‌سی فرانسه قرالی یدنجی شارلی مغلوب ایده‌رك، ١٤٣١ ده آلتنجی هنری‌یه فرانسه قراللغی تاجنی کیدیرمش ایسه‌ده، ١٤٣٥ ده شارل غلبه‌چالوب، انکلیزلری فرانسه‌دن‌اخراج ایتمش؛ وصاحب ترجه‌احق‌اولمغله، بیودکدن صکره دخی وصایتدن قورتله‌مدیغندن، انکلتره‌ده دخی ارباب نفوذ و اقتداردن یورق دوقه‌سی علیهنه قالقیشوب، بینلرنده وقوع بولان محاربانك برنده یورق دوقه‌سی تلف اولنمش‌ایسه‌ده، اوغلی ادوآرد مخالفتده دوام ایدوب، نهایت ١٤٦٤ ده غالب کله‌رك، هنری‌یی اسقاط ولوندره قلعه‌سنه‌حبس ایده‌رك، صندالیٔ حکومتی ضبط ایتمش؛ و ١٤٧٠ ده برآره‌لق (وارویق) ك دسیسه‌سیله تخته اعاده اولنمش ایسه‌ده، درعقب ینه اسقاط وحبس اولنه‌رق، محبسده، ظن اولندیغنه کوره، قضاءً وفات ایتمشدر.

— یدنجیسی (تودور) خاندانك رئیسی اولوب، (یورق) خاندانك رئیسی اولان آنف‌البیان دردنجی ادوآرد طرفندن انکلتره‌دن نفی اولنمش ایکن، ١٤٦٥ ده عودت‌ایدوب، انکلتره صندالیٔ حکومتنه اولان حق وراثتنی‌ادعایه باشلامش؛ و (یورق) خاندانك وارثه‌سی (الیزابته) یی تزوج ایدوب، واقع‌اولان محاربه‌ده‌غالب کلمکله، انکلتره صندالیٔ حکومتنی‌ضبط ایتمش؛ وظهور ایدن اوچ مدعینك حقندن کلوب، اوندن‌صکره کمال‌سکونله حکم سورمکه باشلامش؛ و ١٥٠٩ ده وفات‌ایتمشدر. پك خسیس اولوب کلیتلی ثروت‌طوپلامش؛ وامور بحریه‌یی وکشفیات سیاحتلرینی التزام وحمایه ایدوب، بونك زماننده قناده کشف اولنمشدی. بیوك قیزی مارکریته اسقوچیه قرالی دردنجی ژاقه‌وارمقله، بوصهریت مؤخراً استوآرد خاندانك انکلتره صندالیٔ حکومتنه چکمسنه سبب اولمشدر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، ١٥٠٩ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و ابتدا ایشلری کاملاً باش وکیلی (وولسی) ك الینه براقوب، ذوق واکلنجه‌سنه دوشمش ایکن، بونك طرفندن فرانسه

ایله حربه سوق اولنه‌رق، برخیلی وقت اوغراشدقدن
صکره، اون ایکنجی لوبی ایله صلح ایدوب، همشیره‌سی
ماریه‌یی‌ده اوکا تزویج ایتمش؛ وبرنجی فرانسوا ایله
ملاقات ایلمش ایسه‌ده، بنه باش وکیلی طرفندن
شارل کینت طرفنه سوق اولنمش؛ وآنجق پاویه
محاربه‌سندن صکره، مرقوم ایمپراطورك قوتندن
متوهم اولوب، فرانسه‌نك اتفاقنه طالب اولمش ایدی.
آراغون قرالیچه‌سنك معیتنده بولنان (آنه بولین) ه
علاقه ایدوب، اونی تزوج ایچون، قاریسی براقترا
ایله تطلیق ایتمك ایستدیککندن، پاپا ایله بوزیشوب،
او وقته قدر متعصب قتولیك اولدیغی، وکندیسی
دخی لوترك علیهنده برکتاب یازدیغی حالده، پرو-
تستانلرك حامیسی کسلمش؛ وبرقاچ قاری آلوب،
برطاقنی تطلیق، وبرطاقنی قتل ایلمش ایدی. پاپا ایله
بوزیشدقدن صکره فرانسه قرالی برنجی فرانسوا
ایله حسن مناسباتی محافظه ایتمش ایسه‌ده، شارل
کینتك سوقیله ١٥٤٤ده کندیسنه اعلان حرب
ایدوب، بولونیه‌یی ضبط، وبعده بنه صلح ایتمشیدی.
١٥٤٧ده وفات ایدوب، بارکك وایکی قیز اولاد
براقشدر، که اوچی‌ده حکومت سورمشلردر.

٤ — قاستیله حکمدارلری.

برنجیسی ١٢١٤ده، ٩ یاشنده ایکن، پدری
طقوزنجی آلفونسه قاستیله قراللغنده خلف اولمش،
و١٢١٧ده وفات ایتمشدر. حکم واقتداری همشیره‌سی
برنجره ایله لاره قونتنك اللرینه ویرمشیدی.
— ایکنجیسی اون برنجی آلفونسك ولدغیر
مشروعی اولوب، (ترانستاماره) قونتی ایکن،
برادری «تیران» پدرو ایله برخیلی اوغراشه‌رق،
کندیسنی ١٣٦٩ ده مغلوب، وبینلرنده واقع بر
ملاقاتده خائنانه قتل ایله، قاستیله قراللغنی ضبط
ایتمش؛ وپورتکیز، ناواره وآراغون قراللریله ایتدیکی
محاربه‌لرده غالب کلمش ایدی. ١٣٧٩ده وفات ایتمشدر.
— اوچنجیسی قاستیله قرالی برنجی جوانك
اوغلی اولوب، ١٣٩٠ ده، ١١ یاشنده اولدیغی
حالده، کندیسنه خلف اولمش؛ وعمجه‌لرینك وصا-
یتندن قورتلوب، کندیلرنی مغلوب ایدرك، عفو
ایله معامله ایتمش؛ وپورتکیزلیلری دخی مغلوب
ایتدکدن صکره، ١٤٠٦ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی قاستیله قرالی ایکنجی ژانك
اوغلی اولوب، ١٤٥٤ ده پدرینه خلف اولمش؛
وآراغون ایله بر محاربه ایتدکدن صکره، قیزی
ژانه‌نك حکومته وارث اولمسنی قبول ایتمین تبعه‌سیله
اوغراشمش؛ وصکره عربلرله حرب ایدوب، جبل
طارق ضبط ایلمش ایدی. کندیسی سفیه اولدیغی کبی،
زوجه‌سنك سفاهتنه مساعده ایتدیکیچون، نفرت
وتحقیر عمومی‌یه مظهر اولدیغی حالده، ١٤٧٤ ده
وفات ایتمشدر.

٥ — پورتکیز پرنس وقراللری.

پورتکیزده دخی بواسمله اوچ کشی حکم سوروب،
برنجیسی بورغونیه دوقه‌سی برنجی روبرتك اوغلی
اولدیغی حالده، پورتکیز خاندان حکمداریسنك جد
اعلاسیدر. قاستیله قراللرینك خدمت عسکریه‌سنه
کیروب، عربلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده قزانمغله،
١٠٩٥ ده ضبط ایتدیکی پورتکیزك قونتلغنه نصب
اولنمش؛ و١١١٢ ده عربلرله ایتدیکی محاربه‌ده
تلف ایدلمشدی. اوغلی برنجی آلفونس قرال
عنوانی آلمشدر.
— ایکنجیسی (ویزو) دوقه‌سی اولوب،
پورتکیز قرالی برنجی جوانك دردنجی اوغلی ایدی.
کمیجیلکده ماهر اولوب، بربحریون جمعیتی تشکیل،
وبالذات برچوق سیاحتلره چیقه‌رق، آفریقا سواحل
غربیه‌سنده برچوق یرلر کشف ایتمشیدی. عربلردن
اوکرنوب اك اول اسطرلاب قوللانان کندیسیدر.
١٤٦٣ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.
— اوچنجیسی قرال امانوئلك اوچنجی اوغلی
اولوب، باش پسقپوس ایکن، یکنی سباستیانك بلا
ولد وفاتی اوزرینه، ١٥٧٨ده پورتکیز تختنه دعوت
اولنمش؛ وکوشك وموسوس برآدم اولمغله، برایشه
موفق اولمقسزین ایکی سنه حکم سوردکدن صکره،
بلاوارث وفات ایتدیکنده، اسپانیه قرالی پورتکیزی
ضبط ایتمشدی.

هوآلاغه { (Huallaga) پروده آمازون نهر عظیمنك یوقاری قسمی
اولان (مارانیون) نهرینه دوکیلیر بر چای اولوب،
مجراسی ١٠٠٠ ایله ١٢٠٠ کیلومتره آره‌سنده
وبرقسمی سیرسفائنه صالحدر.

هوآنغ های (Hoang-Haï) [«صاری دکز» ماده‌سنه مراجعت.]

هوآنغ هو (Hoang-Ho) یعنی «صاری ایرماق» چینك بیوك ایرماقلرندن اولوب، تبت یایلالرینك شرق اتکلرندن نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، (قانسو) ایالتنه کیرر، وبعده شمال شرقی‌یه طوغری دونوب، بوایالتی شق ایتدکدن صکره، مغولستانه دخول ایله، شماله، بعده شرقه صکره جنوبه طوغری عودتله، نفس چینه کیروب، (شن‌سی) ایله (شان‌سی) ایالتلرینك حدودینی بعدالتفریق، شرقه طوغری دونوب، هونان ایالتنی اورته‌سندن شق ایدر؛ وبوایالتك شرق جهتنده، پچیلی کورفزینه دوکلك اوزره، شرق شمالی‌یه طوغری اولان اسکی مجراسنی ترکله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، نغان‌هوئی ایالتنه کیرر، واوراده شرقه طوغری دونوب، کانغ‌سو ایالتنه‌کچر، وبوایالتده بریری آرته‌سنده برقاچ بیوك کولك ایچندن مرورله، بر طاقم قوللره آیریله‌رق، صین دکیزینه دوکیلور. تابعلری چوق ایسه‌ده، جمله‌سی نسبةً کوچك انهاردن عبارتدر. مجراسی تقریباً ٤٧٠٠ کیلومتره اوزونلغنده وحوضه‌سی ١٥٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. صوبی نیلك دوکدیکی صویه معادلدر.

هوایی اوتنجی قرن هجری شعراسندن وادبیات فارسیه منتسبیندن اولوب، بروسه‌لیدر. سعدینك کلستان وبوستاننی شرح ایدوب، شمعی وسروری بی‌جرح وتزییف ایتمشدر. صدرالشریعه‌یه دخی بر حاشیه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

حسرت آب عنب کچدی هوایی جانه
چاره نه باده ایچون بزده کچندن کچه‌لم

— ایران شعراسندن ده برقاچ کشینك مخلصیدر.

هوبارت توون (Hobart-Town) آوسترالیه‌نك جنوبنده‌کی تاسمانیه جزیره‌ء کبیره‌سنك جنوب شرق ساحلنده واکثریا قارله مستور اولان ولینغتون طاغنك اتکنده اوله‌رق ٤٢°٥٣′١٢″ عرض جنوبی ایله ١٤٥°٠′٢٢″ طول شرقیده واقع جزیره‌ء مذکوره‌نك مرکزی کوزل ومنتظم برشهر اولوب، ٢٨٦٤٨ اهالیسی، دوزوکنیش سوقاقلری، مصنع ابنیه ودوائر رسمیه‌سی متعدد مکاتبیله سائر مؤسسات عالیه‌سی، مکمل کتبخانه‌سی، منبت ومفرح جوارلریله کوزل باغچه وتفرجگاهلری، صاغلام لیمانی، ایشلك تجارتی وجزیره‌نك ساحل شمالیسنده واقع (لونجستون) اسکله‌سنه‌دك ممتد بر دمیریول خطی واردر. ١٨٠٤ده تأسیس اولنمشدر.

هوتنتوت (Hottentots) وکندیلرنجه (قوی Koï) یاخود (قنوی Knoï) آفریقانك منتهای جنوب غربیسنده امید بورنیله جنوب غربی آلمانیه آفریقاسی مجرلرینك ایچ طرفلرنده وقالاهاری چولی جهتلرنده ساکن برقوم اولوب، آیریجه برعرق تشکیل ایدیور. دها شمال وشرقه طوغری زامبز وقونغو منابعنه وخط استوا یقینلرینه‌دك منتشر اولان بازونو، بانتو وبوشیمان دینلن اقوامله قرابت جنسیه‌لری وار ایسه‌ده، احوال واشکال طبیعیه‌لرینه ایجه دقت اولنورسه، کندی باشلرینه برعرق تشکیل ایتدکلری آکلاشیلیر. آوروپالیلرك ورودنده سواحله قدر منتشر اولوب، بعده آوروپا مهاجرلری طرفندن ایچری‌یه بوسکوردلمش، ودها ایلری‌به‌ده بوسکوردلمکده‌درلر. امید بورنی سواحلنه قریب محللرده بولنان (نامانه) قومی‌ده هوتنتوت جنسنك شعباتندندر. الیوم هوتنتوتلرك بولندقلری یرلرك ٨٠٠ کیلومتره بوی و٢٠٠ کیلومتره اکی واردر. شمدیکی حالده ٢٠٠٠٠ قدر تخمین اولنوب، آوروپالیلرك ورودندن اول بوندن چوق زیاده بولنمش اولدقلری ملحوظدر. هوتنتوتلر صاری‌یه مائل سیاه بکزلی وقیصه بویلی آدملر اولوب، الماجق کمیکلری زیاده چیقنتیلی، چکه‌لری سیوری وایچری‌یه چکلمش، آغزلری بیوك، طوداقلری قالین وصارقیق، دیشلری کوزل، بورونلری یاصی وباصیق وکوزلرینك قویروقلری یوقاری‌یه مائل، آنلری طار وبومری، ققالری کوچك وبووارلق، قولاقلری بیوك وقولاق توزلری بللیسز، ال وآیاقلری کوچك، بدنلری ملحمیه وبجاقلری قورودر. نوع بشرك اك آشاغی درکه‌لرنده اولوب، استعدادلری پك آزدر. قادینلرینك ایکی غریب خاصه‌لری واردر: صاغریلری چوجقلرینی باغلامقسزین اوستنده طورده‌جق قدر

ویرشامنشین صورتنده جیقنتیلی اولوب، قامیقلرندن آشاغی‌ده ستر عورت ایده‌جك صورتده اویلقرینك اورته‌لرینه قدر صارقار طبیعی یعنی دری وشحمدن عبارت براوکاکاری واردر! بوایکی خاصه هوتنتوتلری برعرق مخصوص حالنه قویمغه کافیدر. هوتنتوتلرله قلنکلی مهاجرلردن مرکب بعض ملزجنسلری‌ده واردر.

هوتینکر (Hottinger) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، عربی، عبرانی، سریانی وکلدانی لسانلرینه ودین اسلامله امم سامیه‌نك احوال تاریخیه‌سنه دائر برقاچ کتاب یازمشدر. ۱۶۲۰ده زوریخده طوغوب، برقاچ دارالفنونده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمش؛ و۱۶۶۷ده اوچ اولادیله برابر قضاءً برکولده بوغلمشدر.

هود (بن عبدالله بن رباح بن جاوب بن عاد بن عوص بن ارم بن سام بن نوح) قدماء انبیادن اولوب، یمن وحضرموت جهتلرنده ساکن بولنمش اولان عرب عاربه‌دن قوم عاد اولادندن اولدیغی حالده، شرك وکفره صاپمش اولان قومنه بعث بیورلمارق، دین حقه دعوت ایتمش ایسه‌ده، قوم عاد ایمانه کلیوب، کفر وعصیانده اصرار ایتدکلرندن، جناب حق بونلری هلاك، ومعموره‌لرینی خراب ایده‌جکنده، حضرت هود (علیه السلام) آلدیغی امر الهی اوزرینه، ایمانه کلن صحابه‌سیله برابر مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایده‌رك، اوراده ارتحال ایتمشدر. یاشادیغی زمان تاریخك ضبط ایده‌مدیکی ظلام مجهولیت ایچنده‌در.

هودرسفیلد (Hudersfield) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و(لیدس)ك ۲۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ۴۲۰ ۹۵ اهالیسی وجوخه، شال وسائر یوك منسوجات فابریقه‌لری ومعمل‌لرله ایشلك تجارتی اولدیغی حالده، بك چرکین برشهردر.

هودسون (Hudson) انکلیز مشاهیر بحریونندن اولوب، ۱۶۰۹ و۱۶۱۰ و۱۶۱۱ده برانکلیز تجار شرکتی نامنه آمریقانك شمالندن آسیایه برطریق بحری کشف ایتمك اوزره، برقاچ سفر ایتمش؛ وصوك سفرنده کمینك ارزاقی توکنمکله، طائفه‌سی عصیان ایدوب، کندیسنی واوغلنی وبرایکی صادق کمیجی‌یی برصندالە بیندیره‌رك، مجهول دکیزلرده ترك ایتمشلردر. بردها نام ونشانی طویلمامشدر. اسمی کشف ایتدیکی بر بیوك کورفز وسائره‌یه علم اولمشدر.

هودسون قویی ویا دکیزی (Baie, Mer d' Hudson) آمریقانك شمال غربی جهتنده بحر محیط آطلاسی‌یه تابع بیوك بر کورفز ویا دکیز اولوب، ۵۱° ایله ۶۴° عرض شمالی و۸۰° ایله ۹۸° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه بویی تقریباً ۱۵۰۰ واك کنیش یرنده اکی تقریباً ۸۰۰ کیلومتره‌در. هر طرفدن دومینیون قطعه‌سنك اراضیٔ بارده‌سیله محاط اولوب، شمال شرق جهتنده‌کی آچیقلق دخی شمالی سوتامپتون جزیره‌سیله ودها کوچك برقاچ آطه ایله برطاقم طار بوغازه آیریلیور؛ واورادن شرقه دونن و۹۰۰ کیلومتره بویی اولان هودسون بوغازندن بحر محیط آطلاسی ایله اختلاط ایدیور. شماله طوغری اوزانان (فوقس) جدولندن واونك اوته‌سنده بولنان برچوق طوکمش بوغازلردن دخی بحر محیط شمالی ایله اختلاط ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱ ۰۶۹ ۵۷۸ مربع کیلومتره‌در. سواحلی برطاقم کورفز وقویلردن عبارت اولوب، بونلرك اك بیوکی منتهای جنوب شرقیده واقع وبویی ۵۰۰ اکی‌ده ۲۶۰ کیلومتره اولان (جامس) قوییدر. وسطی عمق ۱۳۰ متره اولوب، مدخلنه طوغری کیتدکجه آرتار. سواحلی قیالق وبوکسك اولوب، انهارك منصبلرندن بشقه لیمانلری یوق کبیدر، وبونلردن دخی یالکز (جورجیل) نهری بیوجك کیلرك سیرینه مساعددر. شمال غربی جهتنده (جستر فیلد) اسمیله بك اوزون برخلیج واردر. بودکیزه دوکیلن انهار بك چوق اولوب، اکثری ساحلدن آز چوق اوزاق بولنان کوللرك آیاقلریدر، ویا بر برینی متعاقب برقاچ کولنك ایچندن کچرلر. سنه‌نك اکثر مواسمنده دکیزك صولری طوك حالنده بولند. یغندن، یلکن کمیلری یازین آنجق ۶ هفته ووابورلر نهایت اوچ آی ایشلیه‌بیلیر. سواحلنك جوارلری اراضیٔ خالیه ووحشیه‌دن عبارت اولمغله، یالکز کورك تجارتیچون مؤسس اولان برانکلیز شرکتنك آچمش اولدیغی برایکی اسکله بولنیور، که اك مهمی

(وینیپك) كولنك آیاغی اولان (نلسون) نهرینك منصبنده بولنان (یورق فاقتوری) در.

هودسون { بوغازی (Détroit d' Hud-son) آمریقای شمالیده آنفاً بیان اولنان هودسون دكیزیله بحر محیط آطلاسی آره‌سنده اختلاطی موجب كنیش و بیوك بر بوغاز اولوب، جنوباً دومینیون مملكت واسعه‌سنك لابرادور خطه‌سیله شمالاً (بافن) اراضیٔ خالیه‌سی بیننده شرقدن غربه اوزانیور. ٦٠°٣٠′ ایله ٦٤° عرض شمالی و ٦٧°٢٠′ ایله ٨٢° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ٩٠٠ كیلومتره واكی ١٩٠ ایله ٧٠ كیلومتره آره‌لرنده‌در. كرك بحر محیط آطلاسیده وكرك هودسون دكیزنده‌كی مدخلنده ایكیشر آطه بولنوب، مدخلی اوچر بوغازه آیریورلر. ایچنده آنجق تموزك اواثلندن ایلولك اواسطنه‌دك سیر سفائن ممكن اوله بیلوب، سائر موسملرده بوزلرله مسدود اولور.

هودسون { قوبی اراضیسی (Territoire de la baie d'Hudson) آمریقای شمالیده الیوم (دومینیون) اسمیله معروف اولان مملكت واسعه‌دن قناده‌نك شمال غربیسنده ممتد اراضیٔ واسعهٔ خالیه‌یه مقدما ویریلن اسم اولوب، بوكون قسم اعظمی «شمال غربی اراضیسی»، «شمال شرقی اراضیسی» و (كیواتین) اسملریله تسمیه اولنیور. [«دومینیون» ماده‌سنه مراجعت.]

هودسون { ایرماغی (Hudson) ممالك مجتمعه‌نك نیویورق جمهوریتنده بر ایرماقدر، كه حكومت مذكوره‌نك شمال جهتنده ١٣٠٠ متره ارتفاعی اولان (آدیروندداق) طاغندن نبعان ایدن ایكی چایدن بالتركب، ٨٠٠ و ١٠٠٠ متره ارتفاعلرنده اولان بر طاقم كوللرك وینه او طاغدن اینن بر طاقم چایلرك براق وصفوق صولرینی جمع ایله، بعض شلاله‌لر و سرعتلی اینیشلر تشكیل ایتدكدن صكره، خیلی بیوك اولدیغی حالده، اووه‌یه اینه‌رك، جنوبه طوغری آقار؛ وجمهوریتك مركزی اولان (آلبانی) شهریله دیكر برقاچ معموره‌نك ایچندن بعد المرور، (نیویورق) شهر عظیمیله (جرسی سیتی) آره‌سندن یچه‌رك، نیویورق قوینه واورادن بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. مجراسی تقریباً ٥٠٠ كیلومتره اوزونلغنده اولوب، ١٩٠ كیلومتره‌لكی بیوك سفائن ایچون دخی سیره صالح وبیوك بر طریق تجارتدر. برقاچ یرنده توسع ایدوب، بش آلتی كیلومتره وسعتنده كوللر تشكیل ایدر. نیویورق اوكنده اكی بر كیلومتره‌در.

هودسون { (Hudson) بو اسمله ممالك مجتمعه‌ده برقاچ معموره اولوب، اك بیوكاری نیویورق جمهوریتنده وآلبانینك ٥٠ كیلومتره جنوبنده نیویورقك‌ده ١٩٠ كیلومتره شمالنده وهمنامی اولان نهرك صول كنارنده واقع اولانیدر، كه ٩٩٤٠ وقارشیسنده‌كی (آتنه) ایله برابر ١٢٨٨٠ اهالیسی واردر.

هوراس { یاخود هوراتیوس (Horace, Horatius) اك مشهور لاتین شعراسندن اولوب، میلاد عیسی (علیه السلام) دن ٦٤ سنه اول (آپولیه) نك (ونوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ ورومــا وآتنه‌ده ادبیات تحصیل ایدوب، قیصرك وفاتندن صكره ظهور ایدن فتن داخلیه‌یه قاریشمغله، مالملكی مصادره اولنه‌رق، یاشامق ایچون، بر كوچك مأموریت استحصالنه مجبور اولمش ایدی. بعده شاعر شهیر (ویرجیل) ایله كسب مناسبات ایدوب، بونك طرفندن آوغستوسه تقدیم اولنمغله، بر مأموریت ویرلكله برابر، مصادره اولنمش املاكی اعاده اولنمش؛ و جاه و رتبه توجیهی دخی مراد ایدلمش ایسه‌ده، كندیسی فیلسوف مشربلی وقناعتكار بر آدم اولدیغندن، قبول ایتمیوب، آز ایله اكتفا، ومالك اولدیغی بر كوچك چفتلكه چكیله‌رك، اوراده شعر سویلمكله اشتغال ایتمشیدی. میلاد عیسادن ٧ سنه اول ٥٧ یاشنده وفات ایتمشدر. ساكن، حلیم، خیرخواه وحسن اخلاق صاحبی بر آدم ایدی. بر خیلی غزلیات، هجویات، لطائف وسائر اشعاریله «صنعت شعر» عنوانیله بر تألیفی واردر.

هورن { (Hoorn) فلمنكك شمالی هولانده ایالتنده وآمستردامك ٣٨ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (زویدرزه) كورفزی ساحلنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٨٩٠٥ اهالیسی وبك ایشلك حیوانات و پینیر تجارتی واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، كیتدكجه تدنی ایتمكده واوكنده دكیز طولمقده‌در.

هورن { (Hoorn) بحر محیط معتدلده فیجی جزایر مجتمعه‌سنك شمال شرقیسنده

ایکی آطه‌دن مرکب برطاقم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۵ مربع کیلومترو، واهالیسی ۲۵۰۰ کشیدر.

هورن { بروني (Cap Horn) آمریقای جنوبینک منتهای جنوبنده بربرون اولوب، ۵۵° ۵۸´ ۴۰˝ عرض جنوبی ایله ۶۹° ۳۴´ ۳۰˝ طول غربیده واقعدر. آتش ارضی ترکیب ایدن آطه‌لرک اک جنوبیسی اولان قیالق وآز مرتفع برآطه‌نک اوجندن عبارتدر.

هورون { (Huron) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه ایله دومینیون آره‌سنده برصره تشکیل ایدن بش بیوک کولک بری واورته‌ده بولنانی اولوب، شمالاً، شرقاً وشرق جنوبی طرفندن دومینیونک اونتاریو حکومتیله، جنوب غربی جهتندن وغرباً دخی ممالک مجتمعه‌نک میشیغان جمهوریتیله محاطدر. ۸۳° ۳۰´ ایله ۸۷° عرض شمالی و ۴۳° ایله ۴۶° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، بویی ۴۷۰ واکی ۲۳۰ کیلومترو ومساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۴۰۰۰۰ مربع کیلومتره‌در. سطحی حذای بحردن ۱۷۳ متره یوکسک اولوب، عمقی جنوب جهتنده ۹۵ وشمال طرفنده ۲۲۵ متره‌در. صوینک اک زیاده چوغالدیغی آی تموز واک زیاده آزالدیغی وقت شباط آییدر. منتهای غرب شمالیسنده بولنان ایکی بوغازک شمال طرفنده‌کندن یعنی (سنت ماریه) بوغازندن (سوپریور)، وجنوبده‌کندن یعنی (ماکیناو) بوغازندن (میشیغان) کوللک فضلهٔ میاهی آلوب، کندیسنک فضله میاهی ده منتهای جنوبنده واقع (سنت قلر) بوغازندن (اریه) کولنه دوکیلور. شدتلی جریانلری حسبیله نهردینلن بو بوغازلرک ایلک ایکیسی برطاقم آطه‌لری حاوی اولوب، اوچنجیسنک ایسه اورته‌سنده ینه (سنت قلر) اسمیله برکول واردر. شمال طرفنده سنت جوزف، دروموند، قوقبورن ومانیتولینه اسملریله برقاچ آطه بولنوب، دردنجیلری خیلی بیوکدر. ایکیسی جنوب وبری شرق طرفنده اوله‌رق اوچ بیوک قویلری واردر. سواحلندن کوله برچوق انهار دوکیلور. — هورون اسمی او جوارلرده ساکن بولنمش اقوام اصلیهٔ وحشیه‌دن برینک اسمندن مأخوذدر.

هوشنک { ایرانک اساطیر ایله ممزوج اولان تاریخ قدیمنه کوره پیشدادیان طبقهٔ قدیمه‌سنک ایکنجی حکمداری اولوب، سیامکک اوغلی وکیومرثک توروني ایدی. بدری کیومرثک حیاتنده وفات ایتمکله، صاحب ترجمه جدینه خلف اولوب، ۴۰ سنه حکومت سورمش؛ ووفاتنده اوغلی طهمورث دیوبند خلفی اولمشدر. «جاویدان خرد» عنوانیله برکتابی بوکا اسناد ایدرلر. بوکتابی حسن بن سهل عربی‌یه ترجمه ایتمشدی. زردشتیلردن قالمه وپهلویجه‌دن مترجم نصایحی حاوی برکتاب اولسه کرکدر.

هوشنک شاه { هندستانده‌کی مالوه خطه‌سنک ایلک مسلم حکمداری اولوب، اصل اسمی (آلب خان بن دلاور غوری) در. بدری دهلی حکمدارانندن محمد شاه بن فیروز شاه تغلق طرفندن خطهٔ مذکوره‌ده والی ایکن، صاحب ترجمه ۸۰۸ تاریخ هجریسنده بدرینه خلف اولمغله برابر، اعلان استقلال ایتمش؛ و۳۰ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۳۷ده وفات ایدوب، اوغلی محمد شاه خلفی اولمش؛ وبوسلاله‌دن جمعاً ۶ حکمدار کلوب، بعده ممالکت کجراته الحاق اولنمشدر.

هوغ { (Hugues) اسکی فرانق رؤساسی وحکمدارانندن بابا اوغل ایکی کشی اولوب، «بیوک» ویا «آق» لقبیله ملقب اولانی برنجیسی پارس قونتی روبرتک اوغلی اولدیغی حالده پارس قونتی وفرانسه دوقه‌سی عنوانی حائز ایدی. قرالدن دها قوتلی اولوب، اونکله دائما محاربه‌ده بولنوردی. ۹۵۶ده وفات ایتمشدر. — اوغلی (هوغ قاپت) دیمکله معروف اولوب، قرال عنوانی آلمش؛ وفرانسه قراللرینک اوچنجی طبقه‌سی اولان (قاپتیان) سلاله‌سنک برنجیسی ومؤسسیدر. بدری کبی پارس قونتی وفرانسه دوقه‌سی ایکن، ۹۸۷ده، بشنجی لویینک وفاتی اوزرینه، کندی قراللغی اعلان، ورسنه صکره، اوغلی قاپتی دخی حکومته تشریک ایتمش؛ و۹۹۶ده وفات ایدوب، اوغلی روبرت خلفی اولمشدر.

هوغو { ویقتور — (V. Hugo) فرانسه‌نک اک بیوک شعرا وسیاسیونندن اولوب، ۱۸۰۲ تاریخنده (بزانسون) ده طوغمشدر. بدری جنرال هوغو بوناپارت زمانی امراء عسکریه‌سندن اولوب، اسپانیه وایتالیاده فرانسز عسکرینه قوماندا ایتمش، وچوق جسارت ودرایت کوسترمشیدی. ویقتور چوجق ایکن بدریله اسپانیه وایتالیاده

سیاحت ایدوب ، پدرینك نکبتی زمانلرنده دخی والده‌سنك یاننده متروك برحالده وضرورتله یاشامش؛ وعلوم ریاضیه وسائره تحصیلنه سوق اولنمش ایسه‌ده، شعر وادبیاته اولان میل طبیعیسنه مقاومت ایده‌میوب، ۱۵ یاشنده ایکن برطاقم منظومه‌لر وسائر بعض اشعار سویلمش؛ وآقادمیه‌نك بعض تکلیفات عمومیه‌سنه جواب یازوب، مکافاته نائل اولمشیدی. ۱۷ یاشنده ایکن « ایسلانده خانی » عنوانلی مشهور حکایه‌سنی وبرخیلی اشعارنشر ایتمشیدی. شاتو بریانله کسب معارفه والفت ایدوب، بونك طرفندن « عالی جوجق » صفتیله توصیف اولنمشدی. مشارالیه ایله ولامارتینله برابر شعر وادبیاتده (رومانتیسم) تعبیر اولنان براصول جدیده اتخاذ ایدوب، (قلاسیق) تعبیر اولنان طرزقدیمه مخالفت ایتدکلرندن، اوطرز قدیمك طرفدارلرندن برچوق حقسز تعریضات وتحقیراته دوچار اولمشیدی. لکن بر برینی ولی ایدن آثار منظومه ومنثوره‌سی شهرتنك کیتدکجه عالمگیر اولمسنی موجب اولوب، هله تیاترووده اجرا اولنان هائله وفاجعه‌لری عمومك اوقدر رغبت وتحسیننه مظهر اولمشیدی، که حسودلری کمال کین وغضبله گوشهٔ سکوته چکلمکه مجبور اولمشلردی. دیندار وزادکانه منسوب اولان والده‌سنك تربیه‌سی سائقه‌سیله ویقتورهوغوکنجلکنده امور سیاسیه‌ده اسکی افکاری التزام ایدوب ، اونجی شارل ولویی فیلیپ طرفندن چوق حرمت والتفات کورمش؛ واکثرینی رد ایتدیکی برخیلی تخصیصاته نائل اولمش ایسه‌ده، ۱۸۳۰ وقوعاتندن صکره افکار جدیده‌یه میل ایدوب ، بوتدریجی تبدیل مسلکی حقنده عمومك برقات دها میل ومحبتنی جلب ایتمشیدی. فرانسه آقادمیه‌سی ویقتور هوغونك مسلکنك پك علیهنده بولنمش ایکن ، عموم نظرنده‌کی بیوکلکنه قارشی الی‌النهایه طیانه‌میوب، ۱۸٤۱ده کندیسنی اعضالغه قبوله مجبور اولمشیدی . ۱۸٤۵ ده لویی فیلیپ طرفندن اعیان مجلسنه نصب اولنه‌رق ، ویردیکی رأیلرده دائما اعتدالی ومخالفین بیننده اوبوشمق طریقنی التزام ایدردی. ۱۸٤۸ وقوعاتندن صکره بسبتون تبدیل مسلکله، صول طرفه التحاق ایتمش؛ وکرك اعضالغنه انتخاب اولندیغی مجلس منتخبده‌کرك تأسیس ایتمش اولدیغی « وقایع » غزته‌سنده پك سربست افکاری حاوی نطقلر ومقاله‌لر ایراد ونشرینه

باشلامشیدی. ۱۸۵۲ده اوچنجی ناپولیون بغتةً ایمپراطورلغنی اعلان ایتدیکنده ، ویقتور هوغو علیهنده پك شدتلی برمقاله یازوب، حیاً ومیتاً دردستی امر اولنمغله، برقاچ کون احباسندن برقادینك یاننده بعدالاختفا، ایکی اوغلیله وبعض طرفدارلریله برابر بلجیقه‌یه واورادن انکلتره‌یه تابع بولنان (جرسی) آطه‌سنه وبرآره‌لق لوندره‌یه کیدوب ، ناپولیونك سدانده پروسیه‌لیلره تسلیم اولندیغی کونه قدرفرانسه خارجنده قالمش؛ وناپولیونك علیهنده برطاقم شدت آمیز کتابلر وبوآره‌لقده دیکر برچوق آثاردها یازمشیدی. ناپولیونك سقوطندن صکره وطننه عودت ایدوب، حکومت جدیده‌نك تنظیم وتأسیسنه قاریشمش ایسه‌ده، التزام ایتدیکی مسلك صلح جویانه ومعتدلانه‌یی قبول ایتدیره‌میوب، مجلس منتخبده بعض متعصبینك تحقیر آمیز اعتراضاتنه دخی اوغرادیغندن، استعفاسنی ویروب، امور سیاسیه‌دن کف یدله، ادبیات کوشه‌سنه چکلمش؛ ونوع بشره الندن کلدیکی قدرخدمت ایتمکه چالیشوب، فقرایه، چوجقلره، قادینلره ومجرملره اولان شفقت ومرحمتیله شهرت بولمشدر. پیرانه سریله یازدیغی آثارخلق طرفندن قاپیشه قاپیشه آلنوب اوقونور ، واوبونلر بنك اوینادیغی تیاترولرده اوتوره‌جق یر بولنمازدی. ۸۰ یاشنه باصدیغی کون پارسده وبتون فرانسه‌ده اجرا اولنان شنلکلرك امثالی سبق ایتمه‌مشیدی. حیاتنده بوقدرشان وشرف وحرمته نائل اولمق کیمسه‌یه میسراولمامشدر. نهایت ۱۸۸٤ده وفات ایدوب، هرنه قدرفقرا مزارعمومیسنه دفننی وصیت ایتمش ایسه‌ده، ایچنه آدم دفنی قانون اساسی ایله ممنوع اولان پانتئونه استثنا صورتیله دفن اولنمشدر. ینه وصیتی وجهله جنازه‌سی هیچ برآیین مذهبی اجرا اولنمقسزین وپاپاس بولنمقسزین قالدیرلمشدر. وفاتنده عموم فرانسه‌ده کونلرجه ماتم طوتلمش ، وآوروپانك هرطرفندن جنازه‌سنه وکیلار کوندرلمشدی. عائله‌جه بیچاره بدبخت اولوب، کندی حیاتنده یتیشمش ایکی اوغلنك بربرینی متعاقب وفاتنی کورمش ؛ وبرقیزی تأهلنك هفته‌سنده قوجه‌سیله برابر (سینه) نهرنده بوغیلوب، دیکر برقیزی‌ده، کندیسنك رضا وموافقتنی استحصال ایتمکسزین، برانکلیز ضابطنه واروب، برابرهندستانه کیتمش اولدیغی حالده، اوراده شعورینه خلل کلوب ، برزنجیه رفاقتنده آوروپایه اعاده ایله، برتیمارخانه‌یه قونمشیدی. هب بومصائبه بدل اختیار-

لنده بر اوفلندن قالمش اولان بری ارکك و بری قیز ایکی تورونیله متسلی اولوردی . ویقتورهوغو خرستیاناق اعتقادات وعاداتنه تابع اولمدیغی حالده، موحد اولوب ، خالق کائنات بر اللهك وجودینه معتقددر. « سفیلر » عنوانلی براثرعظیمی محرر فقیر طرفندن قسماً ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر. — ایکی اوغلندن فرانسوآ ویقتور هوغو انکلیزجه‌دن شکسپیرك منظومه‌لرینی ودیکر بعض آثار ترجمه ایتمشدر.

هوف (Hof) باویره‌نك یوقاری فرانقونیه ایالتنده و (بایروت) ك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ساله) نهری اوزرنده اوله‌رق صاقسه وچه‌ستان حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٢٠٩٩٥ اهالیسی وچوخه ، بز ، باصمه ، ایپلیك وسائره فابریقه‌لری واردر.

هوکلی (Hougli) هندستانك بنکاله ایالتنه تابع (بوردوان) سنجاغنده وکلکوته‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك صاغ کنارنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٣٤٧٦٠ اهالیسی واردر. بوشهر ١٥٣٧ ده پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس اولنمش؛ و ١٦٢٠ ده شاهجهان طرفندن ضبط اولنوب ، ١٦٤٠ ده انکلیزلر یرلشمشلردر.

— هوکلی نهری کنكك ایرماغنك اك غربی قولی اولوب، کنکدن آیریله‌رق ، جنوبه طوغری جریانله ، مرشدآباد ، برهانپور ، هوکلی وسائر برچوق معموره‌لرك ونهایت کلکته‌نك اوکندن بالمرور ، اوراده اکی ٩٠٠ متره اولدیغی حالده ، کوزل برلیمان واسکله تشکیل ایده‌رك، نهایت واسع واوزون برخلیجدن بنکاله کورفزینه دوکیلور. صاغدن نکپور طاغلرندن کلن برقاچ چای آله‌رق صویی ایکی قات اولور.

هول (Hull) انکلتره‌نك یورق ایالتنده ویورقك ٥٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده برشهر واسکله اولوب، ١٠٤٢٥٠ اهالیسی، قلعه‌سی ، قیشله‌لری ، نباتات وحیوانات باغچه‌سی ، متعدد جمعیات علمیه‌سی ، سفائن احسالنه مخصوص حوض ودستکاهلری، یاغ، پاموق، صابون ، تونون، خلات، شکر، بیره وسائره فابریقه‌لری وایشلك مجارتی واردر. سوقاقلرینك اکثری طار وپیسدر.

هولانده ویکی هولانده . [« فلنك » و « آوستراليه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

هولانده (Hollande) فلنکك بتوننه دخی اطلاق اولنان بو اسم اصل مملکت مذکوره‌نك غرب جهتنده زویدرزه کورفزیله موزه خلیجی آره‌سنده ساحل بوینجه ممتد اولان قسمنه مخصوص اولوب ، بو خطه اداره‌جه شمالی وجنوبی هولانده اسملریله ایکی ایالته منقسمدر . بتوننك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٩٢ مربع کیلومتره واهالیسی ١٩٨١٣٣٩ کشیدر. شمالی هولانده‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٧٠ واهالیسی ٩١٩٥١١، وجنوبی هولانده‌نك ده مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٢٢ واهالیسی ١٠٦١٨٢٨ کشیدن عبارتدر. برنجیسنك مرکزی هارلم وایکنجیسنك کی لاهایدر. اراضیسی دوز ویك آلچق اولوب، اکثر یرلری حذای بحردن آشاغی اولمغله، سدلرله دکیز صولرینك هجومندن حفظ اولنیور؛ وحسابسز جدوللرله کول وبتاقلقلری قورودیلور. مع‌هذا جنوب جهتنده خیلی طورغون صولر واردر. مذکور جدوللر اراضی‌یی قوروتمغله برابر، سیر سفائنه وسق واروابه دخی یارایورلر. بعض یرلرنده و هله شمالی هولانده‌ده بو جدوللر پك واسع شطرنج شکللرینی ابراز ایدیورلر . شمالیسنده‌کی جدوللرك مجموعی ٣٥٨ وجنوبیسنده‌کیلرك بتونی ٢٧٧ کیلومتره‌یه بالغ اولور. جنوب جهتنده موزه ایله رین ایرماغی منصبلرندن یوقاری دفعاتله یرلشوب آیریله‌رق، و جدوللرله اختلاط ایده‌رك، برچوق آطه‌لر تشکیل ایدیورلر، که اك بیوکلری: ایسلونده، بیرلاند، هوقشه‌وارد، وورنه و اوور. فلاکه‌در . جنوبی هولانده‌نك سیر سفائنه صالح ٣٧٥ کیلومتره‌لك انهاری واردر. شمالی هولانده‌نك ایسه آچیق دکیزده‌کی سواحلی آلچق وقوملق اولوب، سواحل غربیه‌سنده هیچ برلیمان واسکله‌سی یوقدر. شرق جهتنده زویدرزه کورفزنده‌کی سواحلی ایسه خیلی کیرنتیلی و چیقنتیلی اولوب، او جهتده برقاچ اسکله‌سی وازجمله آمستردام اسکله‌سی واردر، که اك بیوك سفائنك دخی سیرینه صالح بیوك برجدول ایله آچیق دکیزه دخی مربوطدر. طاوبراغی پك آز

منبت وهواسی بك صفوق ورطوبتلی اولوب، مع هذا اهالیسنك فوق العاده چالیشقانلغی و زراعتك فنه تطبیق سایه‌سنده خیلی محصولات آلنیر. باشلیجه‌لری: بغدای، کتن، تونون، کوك بویا وساڅره‌در. اورمانلری یوق کبیدر. میوه‌لری ده آزدر. چیچکلری بك چوقدر. معادنی اولمیوب، یالکز تورب دینلن و محروقات کبی قوللانیلان کول چامورلری کثرتله چیقاریلیر. مرعالری بك چوق وبك کوزل اولوب، صیغیر، قیون، آت وساڅر حیوانات اهلیه‌سی کثرتلیدر، وکلیتلی یاغ وپنیر چیقار. آری قوغانلری ده چوقدر. سواحلنده و نهرلریله کوللرنده بالیقلری و قیشین کوللرده بیان قاز واوردکلری بك بولدر. صنایعی خیلی ایلری اولوب، طوغله، کرمیت، خلات، یلکن بزی، اینجه بز، کاغد وساڅره فابریقه‌لریله شکر وطوز تصفیه‌خانه‌لری وسفائن اعمالنه مخصوص حوض ودستکاه‌لری واردر. تجارتی بك ایشلك اولوب، بحر محیط کبیره‌کی فلنك مستعمراتنه آمد وشد ایدر بیوك سفائنی واردر.

هولباخ (بارون — B. de Holbach) اك مشهور مادیوندن اولوب، ۱۷۲۳ ده پالاتینانك هیلدسهایم شهرنده طوغمش، و ۱۷۸۹ ده وفات ایتمشدر. کنج ایکن پارسه کیدوب، کافهٔ فنونی تحصیل وتعمیق ایتمش؛ وخرستیانلغه قارشی واخلاق عمومیه ایله ساڅر مواد حقنده برچوق کتابلر یازمشدر. اك مشهوری مادیونك دستورالعملی حکمنده اولان «اصول طبیعت» عنوانلی کتابیدر.

هولستاین (Holstein) آلمانیه‌نك شمال جهتنده یقین وقته کلنجه‌یه قدر دانیمارقه دولتنه تابع ایکن، بوکون شمالنده‌کی اشلسویغ خطه‌سیله برابر پروسیه‌نك اشلسویغ هولستاین ایالتنی تشکیل ایدر برخطه اولوب، ایالت مذکوره‌نك نصف جنوبیسندن عبارتدر. شمالاً مذکور اشلسویغ خطه‌سیله، شرقاً بالطیق دکیزیله، جنوب شرقی جهتندن اولدنبورغ ولوبك پرنسلکاریله ومکلمبورغ بیوك دوقه‌لغیله، جنوباً هانوورە ایالتیله، غرباً دخی بحر شمالی ایله محدوددر. ۵۳°۲۲′ ایله ۵٤°۳۳′ عرض شمالی و ٦°۳۰′ ایله ۹° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸٤۷۰ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٤٤٤٢٠ کشیدر. اك بیوك معموره‌لری (کیل) ایله (آلتونه) در.

اراضیسی دوز وآلچق وبتاقلقلری چوق اولوب، آنجق ۱۰۰ ونهایت ۱٦۰ متره ارتفاعنده بعض تپه‌لری واردر. (البه) ایرماغی جنوب غربی حدودینی تشکیل ایدوب، بونك خلیجندن بالطیق دکیزنده‌کی (کیل) خلیجنه دك بیوك سفائنك دخی ایشلمسنه مساعد اخیراً برجدول آچلمشدر. هرایکی دکیزه دوکیلور برخیلی کوچك انهاری دخی واردر. هواسی اطرادسز ایسه ده، صاغلام وطوپراغی منبت اولوب، کرك ذخیره وساڅر محصولاتی وکرك چایر ومرعالریله اورمانلری چوقدر. وکوبلیلری عمومیت اوزره رفاهله کچینوب، کلیتلی حیوانات بسلرلر، وانکلتره‌یه اخراج ایدرلر. اهالینك زراعت وحیواناته اشتغالندن طولایی، صنایعی بك ایلری دکل ایسه ده، تجارتی بك ایشلکدر. معارف بك منتشر اولوب، دارالفنونی، دارالمعلمینی وساڅر مکاتبی مکملدر. اهالیسی آلمان وپروتستاندر. [«اشلسویغ هولستاین» ماده‌سنه ده مراجعت بیوریله.]

هومبر (Humber) انکلتره‌ده برایرماقدرکه (اوزه) ایله (ترنت)ك اجتماعندن بالتشکل، یورق ایله لنقولن ایالتلری آره‌سنده آقه‌رق، (هول) شهرندن بعدالمرور، شمال دکیزینه دوکیلور. مجراسی ٦۰ کیلومتره وزون اولوب، مذکور ایکی چایك محل اجتماعنده انی ۱٦۰۰ متره ومنصبنده‌کی خلیجك وسعتی ۱۰ کیلومتره‌در.

هومبولد (ویلهلم — Guil. de Humbolde) پروسیه سیاسیون وعلماسندن اولوب، دفعاتله باش وکیل وقرالك باش مابینجیسی ومشاور خاصی بولنمشدر. ۱۷٦۷ ده پوچدامده طوغمش؛ و ۱۸۳٥ ده وفات ایتمشدر. السنه بیننده‌کی مناسباتك تدقیقیله اوغراشوب، علم اللسان حقنده اهمیتلی کشفیات اجرا ایتمش؛ وبوبابده برقاچ کتاب یازمشدر.

— بونك برادری (آلکساندر هومبولد) دخی اعاظم طبیعیوندن اولوب، ۱٦۷۹ ده برلینده طوغمش؛ و ۱۸٥۹ ده وفات ایتمشدر. فنی برسیاحت ایتمکی تا کنجلکندن قوروب، اسبابنی تهیئه مقصدیله پارسه کیتمش؛ و ۱۷۹۹ ده (بونپلان) ایله برابر آمریقای جنوبی‌یه کیده‌رك، اوراك هرطرفنی کزمش، قایقله نهرلرنده یوزمش، بنار طاغلرینك

آغزلرینه قدرچیقمش ؛ والحاصل هرطرفنی سیر ایدوب ، بعده قوبه ومکسیقه‌یی دخی طولاشمش ؛ و١٨٠٤ده پارسه عودت ایدوب، بوسیاحتنده‌کی مشهودات وتحقیقاتنی ٦ جلد اوزره نشر ایده‌رك، ٢٠ سنه‌ده اکمال ایتمشدر. ١٨٢٨ده روسیه ایمپراطورینك تشویق وحمایه‌سیله و(روز) و(اهرنبرغ) ایله برلکده روسیه‌ده وآسیای وسطیده برسیاحت ایدوب ، بونك دخی نتایجنی ١٨٣٧دن ١٨٤٣ تاریخنه‌دك ٦ سنه‌ده پارسده نشر ایتمشدر. بعده برلینه دونوب ، آلمان لساننده (قوسموس) یعنی « جهان » عنوانیله کرهٔ ارضك احوال طبیعیه‌سنه دائر مفصل ومکمل براثر یازمشدر، که درعقب فرانسزجه‌یه دخی ترجمه ایله ؛ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر. دیکر برخیلی آثاری دخی واردر. پروسیه قرالی وسائر کبراء عصری طرفندن چوق حرمت وتعظیم کورمش ؛ وچوق معمر اولوب، آخر عمرینه‌دك قوای بدنی محافظه ایتمشدر.

— آمریقاده ودنیانك سائر طرفلرنده برچوق طاغلر، نهرلر، قویلر وسائره بوعلامه‌نك اسمیله تسمیه اولنوب ، ..ك مشهوری ممالك مجتمعه‌نك نواده جهوریتنده آقان و ٥٠٠ کیلومتره‌دن زیاده مجراسی اولوب، بنه‌بو اسمله برکوله دوکیلان هومبولدا ایرماغیدر.

— قطب جنوبیدن کلوب، آمریقای جنوبینك سواحل غربیه‌سنی یالایه‌رق، بروبی یجدکدنصکره یکی زلانده‌یه طوغری دونن بربیوك آقنتی‌یه‌ده بونام ویریلیور.

هومر [« اومیروس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

هون (Huns) اقوام تورانیه‌دن اسکی برقومدر، که دردنجی قرن میلادی اوائلنده مغولستاندن خروجله ، غربه طوغری یاییله‌رق، برطاقمی ماوراءالنهر وخوارزم جوارلرنده یرلشمش وبرطاقلری‌ده اورال ووقافقاس طاغلرینه طوغری ایلریلیوب ، اورالرده قالدقدن صکره ، ٣٧٦ تاریخندن اعتباراً آوروپایه طوغری هجوم ویغماکرلکلریله شهرت بولمغه باشلامشلردر . ابتدا (بالامیر) نام حکمدارلرینك قیادتیله آزاق دکیزینك بوزلری اوزرندن یچه‌رك ، وآلانلرله غوتلرك جمعیتلرینی پریشان ایده‌رك ، روم ایمپراطورلغنك حدودینه یناشمش ؛ وقسطنطینیه‌یی تهدید ایتمکه باشلامغله، ایمپراطورلر دفع بلا ایچون جزیه اعطاسنه مجبور اولمشلردی . ایکنجی تئودوسیوس کندینی بوذلتدن قورتارمغه تشبث ایدنجه ، هونلر ٤٤٦ تاریخنده حدودی تجاوزله ، تراکیه وایلیریایی ضبط ایدوب ، ایمپراطوری کندیلرینه طارنه‌نك سواحل جنوبیه‌سنی ترکه مجبور ایتمشلردی . حکمدارلرندن (آتیلا) نك زماننده حکملری بحر خزردن رین مجراسنه‌دك جاری اولوب، نیجه اقوام واممی کندیلرینه رام ، وضبط ایتدکلری یرلری ییقوب یاقه‌رق تخریب ایتمشلردی . نهایت غالیا (یعنی فرانسه)یه تجاوزلرنده، بطریق (آئتیوس) فرانقلری وویسیغوتلرله بورغونیه‌لیلری دخی یاردیمنه دعوتله، کندیلرینه شدتلی برمقاومت ترتیب ایدوب، ٤٥١ده رجعته مجبور ایتمشدی . اورادن ایتالیایه هجومله آکیلیه وونديکی یغما وتخریب ایتدکدن صکره، رومایه تسلطه حاضرلنمقده ایکن، پاپا ایونك رجالرینه وایمپراطور والنتینیانوسك هدیه‌لرینه طیبانه‌میه‌رق ، ایتالیایی ترکه راضی اولمشلردی . ٤٥٣ده آتیلانك وقوع وفاتیله اوغللری آره‌سنده تفرقه وشقاق ظهور ایتدیکندن ، بیوندروقلری آلتنده بولنان اقوام فرصت بولوب ، تابعیتلرینی ترك، وبرطاقلری آیریجه دولتلر تأسیس ایتدکلرندن، آتیلانك اوغللرندن (دینکیجك) کندی طائفه‌سیله مجارستانله قناعت ایده‌رك ، اوراده طیانمش ؛ وبرادری (ایرماق) قومنك قسم اعظمنی جمع ایله، آسیایه عودت ایدوب، برطاقم قبائلی‌ده طونه وقره دکیز سواحلنده وقافقاس جهتلرنده یرلشه‌رك ، قالمشلردی. اورالرده جوغی (هونیغار) و(هونوغور) کبی (هون) لفظنك داخل بولندیغی اسملرله یاد اولنمشلردر. (خزر) قومنك‌ده بونلرك بقیه‌لرندن بولندیغی مظنوندر. (هونغار) ویا (هونغور) تسمیه اولنان مجارلرك ایسه بونلرك اسمیله مسمی اولدقلری ظاهر ایسه‌ده ، بو اسم هونلرك اوراده حاکم بولندقلری زماندن قالوب ، مجارلرك ایسه صکره اورال جهتلرندن کلمش اولملری احتمالی دها قویدر. زیرا هونلر مغول وتاتار جنسندن اولدقلری حالده، مجارلرو بلغارلر عرق تورانینك (فینوآ) شعبه سندندرلر. لکن هرحالده کرك مجارلرك وکرك بلغارلرك طمارلرنده هون قانی دخی جولان ایتدیکده اولدیغنده شبهه

بوقدر. هونلر چادیرده اقامت ایدر، آت اوزرنده عمرلرینی کچیریر، جنکاور، یغماکر، مرحتسز وچهره‌جه فوق‌العاده چرکین برقوم ایدی. ماوراء النهر وخیوه طرفلرینه کیدن هونلره ایسه روم مورخلری (افتالیت Ephtalites) نامنی ویرمشلردر. تواریخ اسلامیه‌ده (هیاطله) اسمیله ذکر اولنانلر اولسه کرکدر. کرك بونلر وکرك بعده قافقاس جهتنه عودت ایدنلر ایرانك ساسانیان ملوکیله خیلی اوغراشمشلردی؛ ونوشروان بونلره قارشی باب الابواب دیدکلری درنده برطاقم متین استحکامات تأسیس ایتمشدی. دها اول چینه هجومله چینایلری مشهور سدی یاپمغه مجبور ایدنلر دخی هونلر اولدیغی ومع هذا چینی ضبطله ۹۰ سنه قدر حکم سورمش اولدقلری دخی مظنوندر.

هونان (Hou-Nan) چینك قسم جنوبیسی ایالاتندن اولوب، شمالاً هوپه، شرقاً کانغ‌سی، جنوباً قوآنغ تونغ وقوآنغ‌سی، غرباً قونی چئو وسه چوئن ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۶۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۱۰۰۰۰۰۰ در. ۹ سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (چانغ‌شا) شهریدر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدودینك اکثری تقسیم میاه خطوطیله آیرلمشدر؛ وانهارینك چوغی کندی حدودی داخلنده نبعانله، شمال شرق جهتنده واقع اولان واك آلچق یرینی تشکیل ایدن (تونغ‌تینغ) نام واسع کوله طوپلانیر. اوجهتدن حدودی اووه‌ده اولمغله، کولك آیاغی نایاندرلچن وخط حدودی تشکیل ایدن (یانغ چه‌کانغ) نهر عظیمنه دوکیلور. مذکور کوله دوکیلن انهارك اك بیوکلری سیانغ، یوآن وچونهرلریدر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پرنج، پاموق، ذخیره، چای، غایتله لذیذ میوه‌لر وکوزل پورتقال ولیمون وسائره حاصل اولور. طاغلری اورمانلرله مستور اولوب، ورنیك وضمغك انواعنی وکوزل کراسته ویرر اشجاری وکلیتلی نباتات طبیه‌سی واردر. کافور دخی حاصل اولور. آنجق بعض طرفلرنده اورمانلر مفقود اولوب، محروقات ایچون زحمت چکیلیر. قوراقلق دخی چوق وقت قحط وغلایی موجب اولور. آلتون، کومش، دمیر، بانیر وسائر معدنلرله بلور وسائره‌سی چوق اولوب، آنجق آلتون وکومشك اخراجنه حکومت مساعده ایتمدیککندن، یالکز دمیردن کوزل چلیك چیقاریرلر؛ وانهارك طوپراقلرنده‌کی آلتون ریزه‌لرینی طوپلامغله اکتفا ایدرلر. حیوانات اهلیه‌سی، آریلری، بالیقلری وآو حیوانلری چوقدر. ایالت داخلنده بز، کاغد، هزاراندن معمول شیلر و چلیکدن آلات مختلفه یاپیلیر. تجارتی پرنج وسائر حبوباتله چای اخراجندن عبارتدر. ۵۶۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده بر کومور معدنی اولوب، نهرك مجراسنه‌ده قریبی جهتیله پك سهولتله اخراج اولنه بیلیر. شمدیکی حالده ۶۰۰۰۰۰ طونیلاته قدر چیقاریلیور.

هونان (Ho-Nan) چینك ایالات وسطیه‌سندن اولوب، شمالاً شانسی وپچیلی، شرقاً شان تونغ، کانغ‌سو ونغان هوئی، جنوباً هوپه، غرباً دخی شن‌سی ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۶۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۲۱۰۰۰۰۰ کشیدر. مرکزی (خای فونغ فو) شهری اولوب، ایالت ۹ سنجاغه و ۹۷ قضایه منقسمدر. غرب جنوبی جهتندن (فونیوشان) اسمیله بر بیوك طاغ ایالته کیروب، هرطرفنه قول واتکارینی اوزاتیور. شمال غربی حدودنده دخی دیکر برطاقم طاغلر ممتد اولیور. بو ایکی طاقم طاغلر آره‌سنده (هوآنغ‌هو) وادیسی بولنیور، که شرقه طوغری اوزاندقجه، توسع ایدوب، ایالتك قسم شرقیسی اووه‌لقدر. مذکور طاغلردن برچوق انهار اینوب، اکثری مذکور هوآنغ‌هو، وجنوب طرفنده‌کیلر (یانغ چه کانغ) ایرماغنه دوکیلور. اورمانلری یوغیسه‌ده، هواسی پك لطیف و طوپراغی پك منبت اولوب، میاه جاریه‌سی وصنعی جدوللری پك چوق اولمغله، بحق چینك باغچه‌سی تسمیه اولنمشدر. محصولاتی شمال جهتنده باشلیجه بغدای، آرپه، داری وسائر حبوبات وجنوب طرفنده اك زیاده پرنجدن عبارت اولوب، میوه وسبزه‌لرده چوقدر. زراعتدن صکره اهالینك مدار تعیشی ایپکچیلك اولوب، صوینده بیقانان ایپکه کوزل بر جلا ویرد بر کولی اولمغله، بو کولك اطرافنده پك چوق ایپکخانه‌لر قورلمشدر. (کین) اسمیله معدنلری چوق برطاغی اولوب، بافیر اخراج اولنور.

هوندوراس (Honduras) آمریقای وسطیده بو اسمله ایکی مملکت اولوب، بری واك بیوکی آمریقای وسطینك

مستقل اولان جماهیر خمسه‌سندن برینی تشکیل ایدیور؛ ودیکری انکلتره‌یه تابع اولوب، «انکلیز هوندوراسی» دینلکله تفریق اولنور.

بر جمهوریت مستقله صورتنده اداره اولنان اصل هوندوراس جماهیر خمسهٔ مذکوره‌نک الک شرقی شمالیسی اولوب، شرق شمالی جهتندن وشمالاً آنتیل دکیزیله، غرب شمالی طرفندن غواتماله، غرب جنوبی جهتندن سالوادور جمهوریتی وفونسقه کورفزی، جنوب شرقی جانبندن دخی نیقاراغوا جمهوریتیله محدوددر. بو وجهله آنتیل جزایرنده ٦٥٠ وبحر محیط معتدلده مذکور کورفزده آنجق ١٠٠ کیلومتره‌لک ساحلی و برقاچ جزیره‌سی واردر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٩٨٢٠ مربع کیلومتره اولوب، ٣٩٦٠٤٨ اهالی ایله مسکوندر. مرکزی ١٢٠٠٠ اهالیسی اولان (تغوسیغالپا) قصبه‌سیدر. اراضیسی عمومیتله اوزره طاغلق و مرتفع اولوب، ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره راده‌لرنده اولان واسع بر یایله‌دن عبارتدر. بونک بعض طرفلرنده وعلی الخصوص غرب جهتنده ٣٠٠٠ متره ارتفاعلرنه قدر یوکسلیر طاغلری دخی اولوب، باشلیجه‌لری: میسونو، سیرده‌جوان، مونسیلوس، اوپالاقه، اوموآ، قونفرهوی وسائره‌در. آنتیل دکیزی مائله‌سی چوق دها واسع اولمغله برابر، بو طرفک یاغمورلری زیاده اولدیغندن، اکثر انهاری بو جهتده اولوب، باشلیجه‌لری: حدود جنوبیه‌یی تشکیل ایدن ومنابعی نیقاراغوا‌ده اولان سغوویا، مملکتک بتون نصف شرقیسی‌شق ایله یایله‌نک اکثر میاه جاریه‌سنی جمع ایدن (پاتوقه) و قسم غربینک اکثر میاهنی طوپلایه‌رق ساحل شمالی‌یه آقن (اولوآ) ایرماقلریدر. ساحل شمالی‌یه برطاقم قیصه ایرماقلر دخی دوکیلور. بحر محیط معتدل مائله‌سنده یالکز ایکی ایرماغی واردر، که بونلرک الک بیوکی مرکزی اولان تغوسیغالپا‌دن واشاغیده همنامی اولان قصبه‌دن کچه‌رک فونسقه کورفزینه دوکیلن (شولوتقه) ایرماغیدر. هوندوراس ١٣° ایله ١٦° عرض شمالی آره‌لرنده اولوب، قائم حاره‌دن اولمق اقتضا ایدرسه‌ده، اراضیسنک مرتفعجه اولان تخالفی هواسنک دخی تخالفنی موجب اولوب، سواحلده و آلچق وادیلرنده هواسی پک صیجاق و یوقاری چیقلدقجه دها سرین اولمغله، یایله‌نک اوستی دنیانک الک ایی هواسیله ممتازدر.

آلچق یرلرنده وانیله، چیویت و سائر ممالک حاره‌یه مخصوص محصولات متنوعه و یوکسک طاغلرنده ممالک بارده‌یه مخصوص چاملرک انواعیله سائر اشجار یتیشیر. هوندوراس آمریقای وسطینک الک کوزل و الک مستعد عمران یری اولوب، شمدی‌یه قدر اهالیسنک چوقالمسی اقتضا ایدرکن، مجرد خلقک قیمتلی معادنه انهماکیله اصل ثروت مملکت اولان زراعته اهمیت ویرمه‌سندن وطرق ومعابر ووسائط نقلیه‌نک فقدانندن طولایی، هنوز پک کری وخالی بولنیور. آلتون وکومش معدنلرندن وقتیله سنوی ١٥ ملیون فرانق قدر چیقارلمقده ایکن، شمدی بو دخی ٣ ملیونه قدر تنزل ایتمشدر. آلتون انهارک صولرنده‌دخی ریزه حالنده بولنیور. کومش دخی قورشون، باقیر، دمیر وآنتیمون وسائره ایله قاریشیق بولنور. محصولاتنک الک کثرتلیسی اهالیسنک باشلیجه مدار تعیشی اولان مصر ایله چیویت، وانیله، قهوه، موز، پورتقال، لیمون، هندستان جوزی، توتون وسائره‌در. منابع ثروتنک الک مهملرندن بری‌ده اورمانلر اولوب، کرک کراسته‌یه وکرک مارانغوزلغه وبویاجیلغه یارار پک چوق آغاجلر وازآن جمله آقاژو، کل آغاجی وسائره وقاوچوق ضمغ وسائر مواد کثرتله اخراج اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، کلیتلی حیوانات اهلیه سوریلری بسلنیور. وسائط نقلیه‌نک فقدانیله برابر محصولات ارضیهٔ مذکوره ایله کراسته، حیوانات، دری، آلتون، کومش وسائره‌دن سنوی ٢٥٠٠٠٠ انکلیز لیراسی قدر اخراجاتی و بوندن زیاده‌جه ادخالاتی واردر. اهالیسی بتون آمریقای وسطینک کیلر کبی مملکتی ضبط ایدن اسپانیوللرک احفادیله یرلی اقوام اصلیه اولادندن مرکب اولوب، بوراده یرلیلر غالبدر، وبونلرک چوغی خالص حالنده قالوب، لسان ومذهب وعادتلرینی محافظه ایتمشلردر. بناءً علیه مدنیتجه دیکرلرندن کریدرلر. مع هذا لسان رسمیلری اسپانیولجه‌در. حکومتی جمهوریت مفرطه اولوب، مطبوعات و جمعیتلر تمامیله سربستدر. واردات ومصارفی ٣٥٠٠٠٠ انکلیز لیراسی راده‌لرنده‌در. وقت حضرده عساکر موظفه‌سی ٥٠٠ وعساکر ملیه‌سی ٢٠٠٠٠ کشیدن عبارتدر. ایشلکده اولان دمیر یوللری ٩٠ کیلومتره‌دن عبارتدر.

—انكلیز هوندوراسی (Honduras Britanique) مستقل هوندوراسدن بسبتون آیری اوله‌رق غوآتماله ایله مکسیقه‌نك یوقاتان خطه‌سنه متصلدر. غرباً بو ایکی مملکته بیتشیك اولدیغی حالده، شرقاً آنتیل دکیزینه معروضدر، وحدود شمالیه وجنوبیه‌سی قسماً یوقاتان وغوآتماله اراضیسیله وقسماً مذکور دکیزك بو منجیرك ایکی اوجنه کیرمش اولان (شتومال) و (آماتیق) کورفزلریله معیندر. غیر منتظم بر مستطیل صورتنده اولوب، تقریباً ١٥° ٥٠′ ایله ١٨° ٣٠′ عرض شمالی آره‌لرنده ممتد اولور. و ٩١° طول غربی خطی سواحل جهتنی قطع ایدیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١ ٤٧٥ مربع کیلومتره و اهالیسی ٣٢ ٨٩٩ کشیدر. مرکزی (بلیزه) اسکله‌سیدر. سواحل جهتی آلچق و بتاقلق اولوب، قسم وسطیسنك ایچ طرفلرنده ١٢٠٠ متره‌یه قدر یوکسلیر بر طاقم طاغلری واردر. میاه جاریه‌سی چوق اولوب، اك بیوك ایرماغی غرب شمالی حدودینی آیران هوند نهریدر. مرکزی بولنده دکیزه منصب اولان (بلیزه) نهرینك ٢٥٠ کیلومتره‌لکی کوچك سفائنك سیرینه صالحدر. هواسی پك رطب ایسه‌ده، صاغلامدر. طوپراغی منبت اولوب، چیوت، مصر، پاموق، پرنج، قهوه و سائر ممالك حاره‌یه مخصوص محصولات متنوعه ایله اورمانلرنده اشجارك انواعی بولنور. مع‌هذا اهالیسی پك آز اولوب، اکثر طرفلری هنوز خالی و عمراندن بریدر. واردات و مصارفی بر ملیون فرانقدن زیاده‌جه‌در. ادخالاتی اخراجاتنه غالبدر. اداره‌جه ٤ قسمه منقسم اولوب، متصرفی جامائقه والیلکنه تابعدر، و اعضاسنك نصفی حکومتدن منصوب ونصفی منتخب اولان بر مجلس اداره استشاره‌سیله ادارهٔ مملکت ایدر. اهالیسی اسپانیول ایله برلیدن مرکب اولوب، انکلیزلر بر طاقم کراسته تجارندن عبارتدر.

هونغ قونغ (Hong-Kong) چینك ساحل جنوبیسنده قانتون قوینك مدخلنده وساحلدن ٢ ½ کیلومتره آچیقده انکلتره‌یه تابع بر جزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٦ ٠٠٦ کشیدر. مرکزی ساحل شمالیسنده واقع ویقتوریه اسکله‌سیدر. اراضیسی طاغلق و طاشلقدر. ١٨٤١ ده چین دولتی طرفندن انکلتره‌یه ترك اولندقده آنجق ٢٠٠٠ اهالیسی وار ایکن، ویقتوریه اسکله‌سی سربست لیمان اولمغله، آز مدت ظرفنده بیوك وتجارتکاه برشهر حالنی آلمغله برابر، دیکر بر چوق قصبه‌لر وکویلر دخی وجوده کلوب، چین ایله آوروپا آره‌سنده بیوك بر تجارتك مرکزی اولمشدر.

هونوریوس (Honorius) روما غرب ایمپراطورلرندن اولوب، تئودوسیوسك ایکنجی اوغلیدر. ٣٩٥ تاریخ میلادیسنده، پدرینك وقوع وفاتنده، ٩ یاشنده اولدیغی حالده، برادری آرقادیوس ایله ملك موروثی مقاسمه ایدوب، حصه‌سنه غرب ایمپراطورلغی دوشمشیدی. وصیسی وقائم پدری اولان (استیلیقون) ك درایتیله برمدت اقوام وحشیه‌نك مهاجماتنه مقاومت اولنمش ایکن، ٤٠٨ ده بوندن متوهم اولوب، کندیسنی تلف ایتدیرمکله، غوتلر حکمداری آلاریق رومایی ضبط و یغما ایتمش؛ و دیکر اقوام وحشیه بیوك بریتانیه وغالیه واسپانیه‌یی استیلا ایتمشلردی. هونوریوس کوشك وعاجز بر آدم اولوب، آنجق آلاریقك وفاتی سایه‌سنده قورتله‌رق، رومایه عودت ایده بیلمش؛ و ٤٢٣ ده ٣٨ یاشنده وفات ایتمشدر.

—بو اسمله درت پاپا دخی کلوب، برنجیسی ٦٢٥ دن ٦٣٨ تاریخنه‌دك پاپالق ایتمشدر. خرستیانلر کندیسنی توحیده قائل اولمغله اتهام (!) ایتمك ایستیورلر. —ایکنجیسی ١١٢٤ دن ١١٣٠ تاریخنه قدر حکم سوروب، لوترك ایمپراطورلغنی تصدیق ایتمشیدی. —اوچنجیسی ١٢١٦ دن ١٢٢٧ تاریخنه قدر پاپالق ایتمش؛ بشنجی اهل صلیب سفرینی حاضرلامش؛ و پاریسده حقوق ملکیه تعلیمنی منع ایتمش ایدی. —دردنجیسی ١٢٨٥ دن ١٢٨٧ تاریخنه‌دك پاپا اولوب، حکومت روحانیه‌یه تابع برلری خیدودلردن تطهیر ایتمشیدی.

هونیاد (Hunyade) ترانسیلوانیه یعنی اردل وویووده‌سی اولوب، عثمانلیلره قارشی اولان محاربه‌لرده بولنمش اولمغله، ١٤٤٠ تاریخنده مجارستان ولهستان قرالی ولادیسلاس طرفندن مذکور وویووده‌لغه نصب اولنمش؛ و ١٤٤٤ ده مرقوم قرالك وفاتیله برینه کچن صبی بشنجی ولادیسلاسه وصیلك ایتمك اوزره، مجارستانه دعوت اولنمش؛ و ١٤٤٨ ده قوصووه اووه‌سنده

عثمانلی عسکرینه مقاومت ایده‌بیلدیکی کبی، ١٤٥٦ تاریخنده دخی بلغرادده مقاومت ایتمش؛ و اوراده آلدیغی جریحه‌دن متأثراً او سنه وفات ایتمشدر.

هوهنزولرن { (Hohenzollern) آلمانیه حکمدار خاندانلرینك الك اسکیلرندن اولوب، اونجی قرن میلادیدن بری معروف وسوآبه‌ده (سیغماریڭكن) قربنده (زولرن) نهری اوزرنده واقع بر درەبك سراینك اسمیله مسمادر. بو قصر قرن عاشرده (زولرن) قونتلرندن بری طرفندن تأسیس اولنوب، بونك نسلندن اولان ایکنجی رودولفك اون ایکنجی قرن میلادیده فردریق وقونراد اسملریله ایکی اوغلی وارایدی، که مذکور خاندانك منقسم اولدیغی ایکی شعبه‌نك رئیسلری بولنمشلردر. برنجی شعبه (هوهنزولرن) اسمیله سوآبه‌ده وایکنجیسی فرانقونیه‌ده درەبکلکی ایدوب، بوندن نورمبرغ بورغراولریله براندبورغ الکتورلری چیقمشدر، که بونلر مرور زمانله پروسیه قرالی واخیراً آلمانیه ایمپراطوری عنواننی آلمشلردر. سوآبه‌ده قالان اصل هوهنزولرن شعبه‌سی دخی ١٥٧٦ ده ایکی قوله آیریلوب، برینه (هوهنزولرن هشینکن) ودیکرینه (هوهنزولرن سیغماریڭكن) نامی ویرلمشدر. بونلرك حکم سوردکلری یرلر اخیراً صاحبلری طرفندن پروسیه قراللغنه ترك اولنه‌رق، وورتمبرغ قراللغی داخلنده پروسیه‌نك (هوهنزولرن) سنجاغنی تشکیل ایدیورلر، که مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٤٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٧٥٢٥ کشیدر. [هوهنزولرن خاندانی حکمدارلریچون «پروسیه» و «آلمانیه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

هوهنستاوفن { (Hohenstaufen) آلمانیه‌نك سوآبه خطه‌سنده دوقه‌لق ایتمش بیوك برخاندان اولوب، افرادندن ٦ کشی آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمشدر، که بونلردخی: اوچنجی قونراد، باربروس دینلن برنجی فردریق، آلتنجی هنری، فیلیپ، ایکنجی فردریق ودردنجی قونراددر. [بواسملرینه مراجعت.]

هوهنلوهه { (Hohenlohe) آلمانیه‌نك اسکی خاندانلرندن اولوب، وقتیله فرانقونیه‌نك جنوب غربیسنده برحکومت ممتازه‌یه مالك ایکن، ١٨٠٦ده املاکلرینك قسم اعظمی وورتمبرغ و برقسمی باویره قراللغنه الحاق

اولنمش؛ وشعبات عدیده‌یه منقسم اولان بوخاندانك افرادی پروسیه‌جه خدمات و مراتب عالیه‌ده بولنمشلردر.

هوی { (Huy) بلجیقه‌نك لیژه ایالتنده ولیژه‌نك ٢٧ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق موزه‌نك ایکی ساحلنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١٧٧٥ اهالیسی، کوزل برکوپریسی، پك مفرح جوارلری، باغ وباغچه‌لری، کاغد وسائره فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

هوئسقه { (Huesca) اسپانیه‌نك آراغون خطه‌سنده و سراغوسه‌نك ٧٣ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١١٤١٥ اهالیسی، دارالفنونی، اسکی رومالیلردن وعربلردن قالمه بعض آثاری واوکنده پك کوزل ومنبت برواسع اووه‌سی واردر. عربلرجه (وشقه) اسمیله معروفدر.

— هوئسقه ایالتی آراغون خطه‌سنی ترکیب ایدن اوچ ایالتك بری واك شمالیسی اولوب، شمالاً پیرنه صرتیله یعنی فرانسه حدودیله، غرباً ناواره، جنوب غربی طرفندن سراغوسه، شرقاً دخی قتالونیه‌نك تراغونه ولریده ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥١٤٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥٥١٣٧ کشیدر. قسم شمالیسی پیرنه سلسلهٔ عظیمه‌سنك اتکلرندن عبارت اولمغله، طاغلق اولوب، جنوب جهتنده مذکور طاغلردن اینن متعدد انهارله اروا اولنور کنیش ومنبت اووه‌لری واردر. جمله‌سی ابره ایرماغنه دوکیلن انهار مذکوره‌نك الك بیوکلری: آربه، غالغر، سینقه واوکا تابع آلقنادره (یعنی القنطره) نهرلریدر. جنوب جهتنده‌کی اووه‌لری اروا اولندقلری ویا یاغمور یاغدیغی وقت پك منبت اولوب، ذخیره، اوزوم، زیتون، میوه‌لرك انواعی وسائره حاصل اولور. شمال جهتنك مرعاواورمانلری چوق اولوب، کلیتلی حیوانات سوریلری بسلنر. معارف وصنایعی وطرق ومعابری هنوز پك کری اولوب، آنجق قسم جنوبیسنده بردمیریول خطی واردر. ایالت ٨ قضا و٢٦٣ ناحیه‌یه منقسمدر.

هوئلوه { (Huelva) اسپانیه‌نك آندالوسیه خطه‌سنده وسویله‌نك ١١٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (اودیل) نهری خلیجنده ایالت

مركزى برقصبه واسكله اولوب، ۱۲۶۳۰ اهالیسی وایشلك تجارت بحریه‌سی واردر.

— هوئلوه ایالتی اسپانیه‌نك اك جنوب غربی ایالتی اولوب، غرباً پورتكیز حدودیله، جنوباً بحر محیط آطلاسینك قادیس كورفزیله، شرق جنوبی طرفندن قادیس، شرقاً سویله شمالاً دخی باداپوز ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۱۳۸ مربع كیلومتره و اهالیسی ۲۵٤۸۳۱ كشیدر. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال جهتنده (آروشه) و (آراسنه) طاغلری وسائر جهتلرنده بر طاقم طاغلر وتپه‌لر بولنیور. سواحلنه قریب یرلری دوز وآچق واكثر یرلری قوملقدر. اورته‌سندن آقان مذكور اودیل نهرندن بشقه حدود غربیه‌سنده (شانزه) وشرق جهتنده (تینتو) نهرلری وسائر انهاری واردر. اراضیسی اروا اولمق شرطیله منبت اولوب، اوحالده خیلی ذخایرله اوزوم، زیتون، پورتقال، لیمون، انجیر وسائر میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. میشه آغاجلرینی حاوی اورمانلری، مرعالری ومعادنی دخی چوقدر. ایالت ٦ قضا و۷۷ ناحیه‌یه منقسمدر.

هوئه (Hué) هند چینینك شرق طرفنده (نوئونغ تین) نهری اوزرنده منصبندن ۱٥ كیلومتره قدر یوقاریده فرانسه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنان (آنام) حكومتنك پایتختی برشهر واسكله اولوب، ٥۰۰۰۰ اهالیسی، سوری، ایچ قلعه‌سی، متعدد جسیم بتخانه وسرایلری و یشلك تجارتی واردر. فرانسه‌نك بوشهرده بر پولتیقه مأموریله محافظه‌سنه مأمور بر بلوك عسكری وپوسته‌خانه‌سی واردر.

هیبرنیه (Hibernie) اسكی رومالیلرك ایرلانده‌یه ویردكلری اسمدر.

هیپارق (Hipparque, یاخود هیپارخوس Hipparchus) وعربلرجه (ابرخس) یونان قدیمك اك مشهور ریاضیون ومنجمیننده‌ن اولوب، میلاد عیسادن ۲ قرن اول زنیقه‌ده ظهور، واكثر تدقیقات فنیه‌سنی قبل المیلاد ۱۲۸ و ۱۲۷ تاریخلرنده ردوسده اجرا ایتمشدر. مثلثاتی وسائر حقایق فنیه كشف وایجاد ایدوب، اك اول هندسه‌یی هیئته تطبیق ایله، شمس وقمر وسیاراتك صورت حركتلرینی وجرملرینك جسامتیله مسافه‌لرینی بردرجه‌یه قدر تعیین، واسطرلابی كشف ایده‌رك، بروج اثنا عشرك صورینی تصویر، وكله‌جك ٦۰۰ سنه‌لك ازیاجی تنظیم ایتمشیدی. علوم ریاضیه وهیئته متعلق برچوق تألیفاتی اولوب، آنجق یالكز اك اهمیتسزلرندن برایكیسی موجوددر.

هیپوقرات (Hippocrate) [«بقراط» ماده‌سنه مراجعت.]

هیت بغداد ولایت وسنجاغنك دلیم قضاسنده وبغدادك تقریباً ۱۰۰ كیلومتره غربنده فراتك صاغ كنارنده ناحیه مركزی برقصبه اولوب، وقتیله خیلی معمور وبرچوق علمانك منشئی بولنمش ایكن، شمدی بیوجك برقریه حالنده‌در. جوارنده مملحه‌لری ونفت قیولری واردر.

هیثم بن عدی (ابوعبدالرحمن — الطائی الثعالی البحتری) مشاهیر ادبادن اولوب، اشعار واخبار عربیه ولغات عربیه‌نك دقایقنه واقف ایدی. بدری واسطده برلشمش، وكندیسی ۱۳۰ تاریخندن اول‌جه دنیایه كلوب، كوفه‌ده تحصیل ایتمكله، كوفیون مذهبنه تابع اولمش ایدی. ۲۰٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. اخبار وروایاتی چوق اولوب، حقنده برچوق نوادر دخی منقولدر. خارجی المذهب اولدیغی وعربلك احوالی نقل واظهاره میلی بولندیغی مرویدر. تألیفات معروفه‌سی بروجه آتیدر: «كتاب المثالب»، «كتاب المعمرین»، «كتاب بیوتات العرب»، «كتاب بیوتات قریش»، «كتاب هبوط آدم وافتراق العرب ونزولها منازلها»، «كتاب نزول العرب بخراسان والسواد»، «كتاب نسب الطی»، «كتاب مدیح اهل الشام»، «تاریخ العجم وبنی امیه»، «كتاب من تزوج من الموالی فی العرب»، «كتاب الوفود»، «كتاب خطط الكوفة». «كتاب ولاة الكوفة»، «كتاب تاریخ الاشراف الكبیر»، «كتاب تاریخ الاشراف الصغیر»، «طبقات الفقهاء والمحدثین»، «كتاب كنی الاشراف»، «كتاب خواتم الخلفاء»، «كتاب قضاة الكوفة والبصرة»، «كتاب المواسم»، «كتاب الخوارج»، «كتاب النوادر»، «كتاب التاریخ علی السنین»، «كتاب اخبار الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنه ووفاته»، «كتاب اخبار الفرس»، «كتاب عمال الشرط لامراء العراق» وسائره.

هید (Hyde) انکلتره مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۶۳۶ده (بیلینفسلی) ده طوغمش، و ۱۷۰۳ده وفات ایتمشدر. اوقسفورد دارالفنوننده لسان عربی و عبرانی معلمی و بودلیانه کتبخانهٔ مشهورینك حافظ کتبی بولنمشدر. اولغ بك نوابتك طول و عرضی جدوللرینی ترجمه، و مذکور کتبخانه دفترینی نشر ایتمش، و ایرانك دین مجوسنك تاریخی وسائر بعض آثار یازمشدر.

هیداسب (Hydaspe) اسکی یونان جغرافیونی طرفندن سند تابعلرندن (جلم) نهرینه ویریلن اسم اولوب، بیوك اسکندر بونهرك کنارنده پورهندی یی مغلوب ایتمش، و ۲۰۰۰ کمی ایله بحر عمان ساحلنه دك اینمش ایدی.

هیدره (Hydra) یونانده موره شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قربنده و آرغولیده شبه جزیره‌سنك منتهای جنوب شرقیسنده قورنتیه مع آرغولیده ایالتنه ملحق برآطه اولوب، ساحلدن ۶ کیلومتره‌لك بربوغازله آیرلمشدر. بویی ۲۰ واکی؛ ونهایت ۵ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۷۳۰۰ کشیدر. ساحل شمالیسنده بنه بو اسمله ۷۳۸۰ اهالیی جامع برقصبه‌سی واردر. اراضیسی طاغلق و طاشلق اولوب، زرعه مستعد اراضیسی و اورمانلری یوقدر. اهالیسی آرناؤدلقدن اورایه هجرت ایدوب، الیوم آرناؤدجه سویلکده‌درلر. بونلر پك ماهر کمیجی و نجار اولوب، وقتیله براز قورصانلق دخی ایدرلردی. یونان استقلالندن اول جزیره‌نك اهالیسی ۴۰۰۰۰ کشی‌یی متجاوز اولوب، عصیان زماننده چوق غائب ایتمشلر؛ واوندن صکره جزیره‌لری اهمیت تجاریه‌سنی فوت ایتمشدر. الیوم عساکر بحریه‌سنك اك منتخب قسمی هیدره‌لیلردن عبارتدر. وقتیله چام اورمانلری اولملی ایدی، که ادارهٔ عثمانیه زماننده (چاملیجه) اسمیله معروف ایدی.

هیرشبرغ (Hirschberg) پروسیه‌ده سیلزیه‌نك لیغنیچ ایالتنده و لیغنیچك ٥٤ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۹۵۵ اهالیسی و برخیلی فابریقه‌لری واردر.

هیرقانیه (Hyrcanie) یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ایرانك طبرستان وجرجان جهتلرینه ویریلن اسمدر. بسطام قربنده بولنمش اولان (خرقان) ایله مناسبتی اولسه کرکدر.

هیروماقس (Hiéromax) برموکك اسم یونانیسیدر.

هیرون (Hiéron) سیجلیه‌ده‌کی سیراقوسه شهر قدیمنده حکومت سورمش ایکی حکمدارك اسمی اولوب، برنجیسی قبل‌المیلاد ۴۷۸ تاریخلرنده برادری جلونه خلف اولمش؛ و ۱۱ سنه حکومت سوروب، توسیع ممالك ایتمش؛ وابتدا بعض مظالمده بولنمش ایسه‌ده، بعده عدل ومرحمتله وعلما و شعرایی حمایه ایله شهرت بوله‌رق، پیندار واسکیل وسائر شعرایی سراینه جمع ایتمش؛ و (اولیمپ) مسابقتلرنده مکافاته نائل اولمش ایدی. — ایکنجیسی جلونك نسلندن اولوب، میلاددن ۲۶۹ سنه اول (مامرتین)لری مغلوب ایده‌رك تختی ضبط ایتمش، وبونلرك رومالیلری امداده دعوتلری اوزرینه، قارتاجیلیلرله اتفاقه مجبور اولوب، رومالیلرله قارتاجیلیلر بیننده وقوع بولان ایلك محاربه‌یه سببیت ویرمشدر. جسارتیله برابر ۲۶۴ده مغلوب اولوب، سیراقوسه‌ده تحصن ایتمکله، تسلیمه مجبور اولمش؛ واوندن صکره حکمران اولدیغی ۵۰ سنه مدتجه رومالیلرك اتفاقندن آیرلمیوب، ۲۱۵ده وفات ایتمشدر. مشهور (آرشمید)ك حامیسی ایدی.

هیرونیم (Hiéronyme) اسکی سیراقوسه حکمدارلرندن آنف‌الترجمه ایکنجی هیرونك تورون وخلفیدر. ۲۱۵ده موقع اقتداره چقوب، پدرینك رومالیلرله اولان معاهدهٔ صلحیه‌سنی نقض ایتمش؛ و ۱۵ آیلق حکومتدن صکره عائله‌سیله برابر تلف اولنمشدر.

هیستاسپ (Hystaspe) کیانیان ملوکندن (کشتاسب)ه یونان قدیم مورخلرینك ویردکلری اسمدر.

هیغلاند (Highland) اسقوچیه‌نك طاغلق و مرتفع اولان شمال جهتنه ویریلن اسمدر.

هیقسوس (Hycsos) یاخود هکس (اسکی مصریلرك قبل‌المیلاد ۲۳۱۰ تاریخلرنده مملکتلرینی ضبطله ۱۷نجی سلاله‌یی

بالتشكيل، ٢٦٠ سنه حكم‌سوردكدن صكره، فراعنه‌دن (ميسفراحموتوزيس) و (طوتموزيس) طرفندن طرد واخراج اولنان عرب وعمالقه قبائل روساسنه وبردكلرى اسمدر. بونلرك مصره دخوللرى تاريخجه بك اهميتلى برمسئله‌در [«مصر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

هيلد براند { (Hildebrand) ايتاليا‌ده حكومت سورن لومبارد حكمدارندن اولوب، ٧٣٦ ده تخته چيقه‌رق، ابتداءمى (لو يتبراند) ايله مشتركاً حكم‌سورمش؛ و٧٤٤ دن اعتباراً يالكز حكومت ايتمكه باشلايوب، مظالميله تبعه‌سنى دلكير ايتمكله، اوسنه اسقاط اولنوب، برينه (فريول) دوقه‌سى (راشيس) انتخاب اولنمشدى.

هيلدسهايم { (Hildesheim) بروسيه نك هانوورە ايالتنده وهانووره‌نك ٣٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٢٢٥٨ اهاليسى، مختلف منسوجات فابريقه‌لرى، وكتخانه‌لرى وايشلك تجارتى واردر.

هيلمار { (Hielmar) اسوجك جنوب جهتنده (سودرمانلاند) ايله (اوربرو) ايالتلرى آره‌سنده طار واوزون بركول اولوب، شرقدن غربه بوبى ٧٥ كيلومتره ومساحهٔ سطحيه‌سى ٤٨٠ مربع كيلومتره‌در. فضلهٔ مياهى (ملر) كولنه دوكيلور؛ وبرجدول واسطه‌سيله سير سفائنه صالح اولان (آربوغه) نهريله اختلاط ايدبور. ساحل غربيسنده (اوربرو) شهرى بولنيور.

هيمالايه { (Himalaya) آسيا قطعه‌سنك جنوب جهتنده بيوك برسلسلهٔ جبال اولوب، كرهٔ ارضك اك يوكسك طاغنى حاويدر. آسياى وسطيده تيبت، تركستان، افغانستان وهند آره‌سنده برنقطه‌يه جمع اولان آلتون طاغ، قره قروم، آلاطاغ وهندوكوه جبالندن آيريله‌رق، تبت ايله هند آره‌سنده شرق جنوبى‌يه طوغرى بر بيوك قوس تشكيل ايدبور؛ ومنتهاى شرقنده چين وهنديچينى طاغلر بنه‌اولاشير. ٧٠° ايله ٩٥° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، بوبى ٢٢٥٠ كيلومتره‌در. اك يوكسك برى شرق جنوبى جهتنده واقع (غوريسنكار) طاغى اولوب، ٨٨٤٠ متره ارتفاعى واردر. اوندن صكره اك يوكسكلرى: غرب جهتنده‌كى ديسنك (٨٦١٥ متره)، كنچينجينكه (٨٤٨٠ متره)، داوالكيرى (٨١٧٠ متره)، ناندوى (٧٧٣٣ متره) وسائره‌در. بوسلسلهٔ عظيمه‌نك كچيدوبرن بوغازلرينك‌ده چوغى ٥٠٠٠ متره‌دن يوكسك اولوب، آنجق اورايه مخصوص برطاقم كچيلره بنيله‌رك كچيله‌بيليور. سرمدى قارلرى ٤٠٠٠ متره‌لك ارتفاعلره‌قدر اينوب، بوز دره‌لرى‌ده‌چوقدر. قارلرك آلتنده جنسلرى ارتفاعه كوره‌مختلف ايدر اشجار كثيره بولنوب، اورمانلرى وكنديسنه مخصوص برچوق چام وفستيق وكستانه وسائره آغاجلرى واردر. جنوبى مائله‌سنك ياغمورلرى وبناءً عليه اشجار و نباتاتى وحرارتى زياده اولوب، شمالى مائله‌سى دهاقورو، دها چيلاق‌ودها صغوقدر. بغداى، آربه و دارى زرعى ٣٥٠٠ وبعض محللرده ٤٠٠٠ متره‌لك ارتفاعلره قدر ممكن اوله‌بيلوب، صوآلتنده بولنان دها آلچق برلرنده سنه‌ده‌ايكى دفعه محصول آلنير. دهاآلچق اتكلرنده ميوه‌دار آغاجلرك وسائر اشجارك انواع كثيره‌سيله مختلف محصولات يتيشوب، انكليزلر طرفندن چاى واوروپانك برچوق محصولاتى دخى‌ادخال اولنمشدر. حيوانات وحشيه‌سى و على‌الخصوص كيبك انواعيله يبان‌اوكوز وكچيلرى‌ومسكون اولان‌برلرنده حيوانات اهليه‌سى‌چوقدر. شمدى‌يه قدركشف اولنان‌معادنى: دمير، باقير، قورشون، آنتيمون وكمور اولوب، بعض انهارينك صولرنده آلتون ريزه‌لرى دخى بولنمقده‌در.

(حرف الهانك صوكى)

ی

(باب الياء فصل الالف الخ.)

یابُره { اندلسك غرب جهتنده برقصبه اولوب، بعض علماء اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر.

یابِسه { اسپانیه‌یه تابع بالئاره جزایرینك جسامتجه اوچنجیسی اولان (ایویسه) آطه‌سنه عربلر طرفندن ویریلن اسم اولوب، صوینك ندرتندن بویله تسمیه ایدلمش اولمسی خاطره وارد اولورسه‌ده، میاه جاریه‌سی چوق اولمغله برابر، اسكی رومالیلر عندنده اسمی (ابوسوس) اولدیغنه باقیلیرسه، بو اسمك عربی اولمیوب، بوندن مأخوذ اولدیغی آكلاشیلیر. [« ایویسه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یاپت { (Yapet) اساطیر یونانیه‌ده اورانوس یعنی « سما » ایله خرونوس یعنی زحل ویا زمانك اوغلی ویونانیلرك جد اعلاسی زعم اولنوب، تسالیه‌ده حكم سوردیكنه، وآطلاس ایله پرومتیوس واپیتیوسك جمله اولادندن بولندیغنه اینانیرلردی. یافث بن نوح (علیه السلام) اسمندن مأخوذ اولدیغی آكلاشیلیور.

یاپود { (Iapodes) اسكی ایلیریا اقوامندن اولوب، دالماچیه‌ده ساكن ایدیلر؛ ومیلاددن ۱۲۹ سنه اول رومالیلره رام اولمشلردی.

یاپوره { (Yapura) آمریقای جنوبیه‌ده بر بیوك نهردر، كه قولومبیه‌نك جنوب جهتنده آند سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، اقوآدور جمهوریتی شق ایتدكدن صكره، برازیلیه‌یه دخول ایله، شرقه طوغری آقه‌رق، ۱٤۰۰ كیلومتره‌لك جریاندن صكره صولدن آمازون ایرماغنه دوكیلور.

یادكار { (میرزا — محمد بن میرزا سلطان محمد بن میرزا بایسنغر بن معین الدین شاهرخ بن تیمور) ۸۷۳ تاریخنده سلطان ابوسعیدك قتلنده، اوزون حسنك یاردمیله خراسان حاكمی اولوب، ایكی سنه حكم سوردكدن صكره ۸۷۵ ده سلطان حسین بایقرا ایله ایتدیكی محاربه‌ده هراتده مقتول اولمشدر. — هند ملوك كوركانیه‌سنك برنجیسی اولان بابر شاهك دخی بو اسمده بر برادری وار ایدی.

یارپوز { حلب ولایتك مرعش سنجاغنه تابع البستان قضاسنده والبستانك غرب جهتنده بر كوچك قصبه اولوب، وقتیله (آرابیسوس) اسمیله مشهور بر معموره ایدی.

یاركند { (یاخود یارقند) چینه تابع تركستان شرقیده وكاشغرك تقریباً ۱۰۰ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك صول كنارنده واسع براووه‌ده وقتیله خانلق مركزی بولنمش بر شهر اولوب، ۶۰۰۰۰ قدر نفوسی، واسع چارشیسی، مدرسه‌لری واسكی خانه وچین والیسنه مخصوص سرایلری واردر.

— یاركند نهری قره‌قروم سلسله‌سنه مربوط كوه بلوردن نبعانله، صاغدن قره‌قروم اتكارندن اینن برچوق انهار آله‌رق، شرق شمالی‌یه طوغری جریان، ومجراسی اوزرنده‌كی اووه‌لری سقی ایده‌رك، ٤۰۰ كیلومتره‌یه قریب جریاندن صكره، كاشغر نهرینه دوكیلور.

یارموت (Yarmouth) انكلتره‌نك (نورفولق) ایالتنده و (نورويچ)ك ۲۸ کیلومتره شرقنده اوله‌رق شمال دكیزی ساحلنده و (یار) نهرینك منصبنك ایكی كنارنده برشهر و اسكله اولوب، ۴۲۰۰۰ اهالیسی، كوزل ربختملری، ترسانه‌سی، استحكاماتی و ایشلك تجارت بحریه‌سی واردر. اسكی برشهر اولوب، رومالیلردن قالمه بعض آثاری واردر.

یاروسلاو (Iaroslav) روسیه بیوك دوقه‌لرندن اولوب، برنجی ولادیمیرك اوغلیدر. ۱۰۱۹ تاریخنده مغلوب ایتدیكی برادرندن ملكی نزع ایله، ۱۰۵۴ تاریخنه‌دك حكم سوروب، لهستان فرانسه وروم ایمپراطورلرینه قارشی ایتدیكی محاربانده غالب كلمش؛ وبرقاچ عصیانی باصدیروب، اسایشی تأمین ایله، برطاقم نظامات وقوانین وضع ومكاتب وفن معماری وساٸر صنایعك ترقیسنه خدمت ایتمشدر.

یاروسلاو (Yaroslav) روسیه‌نك وسطلرنده موسقوه‌نك ۲۵۷ کیلومتره شمال شرقیسنده وپترسبورغك ۷۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (وولغا) نهری اوزرنده ایالت مركزی برشهر اولوب، ۲۶۴۳۰ اهالیسی، منسوجات واقمشهٔ مختلفه، كاغد وساٸره فابریقه‌لری، بیوك بویخانه‌لری، دوكمخانه‌لری، دكرمنلری وقیوجیلغه متعلق معمولاتی واردر. آنف‌الترجمه بیوك دوقه‌نك تأسیس كرده‌سیدر.

— یاروسلاو ایالتی شمالاً نووغورود و وولوغده، شرقاً قوسترومه، جنوباً ولادیمیر، غرباً دخی تور ایالتلریله محدود اونوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۵۶۱۳ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۲۱۰۰۲۸ كشیدر. اراضیسی آلچق وقوملق باتاقلق اولوب، وولغا ایالت داخلنده ابتدا شمال شرقی‌یه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق بردیرسك تشكیل، وصاغ وصولدن برقاچ چای اخذ ایدر. طوپراغی آز منبت اولوب، مع هذا اهالیسی زراعتله چوق اشتغال ایدرك، ۳۱۲۵ مربع کیلومتره‌لك اراضیسنده چاودار، آرپه وبغدای وساٸرطرفلرنده بتاته، كتوبر وكتن یتیشدیررلر.

ذخیره‌سی احتیاجات محلیه‌یه كافی دكلدر. اورمانلری چوق ایسه‌ده، اشجاری عادیدر. حیواناتدن یالكز آت جنسنه اهمیت ویررلر. انهارنده بالغی چوقدر. صنایع وتجارتی خیلی ایلری اولوب، كیتدكجه ایلریلمكده‌در. ایالت ۱۰ قضایه منقسمدر.

یاروق (ابن آرسلان التركمانی) امراء اتراكدن اولوب، قوم وقبیله‌سیله حلبك خارجنده قویق نهری اوزرنده كوزل خانه‌لر وكوشكلر بنا ایده‌رك، بومحل (یاروقیه) نامیله خیلی زمان باقی قالمش، وحلبك مسیره‌سی حكمنه كچمشیدی. ۶۵۴ده وفات ایتمشدر.

یازیجی اوغلی (شیخ محمد بیجان) جنتمكان سلطان مرادخان ثانی دوری علما ومشایخندن وحاجی بیرام ولی (قدس سره) نك خلفاسندن اولوب، طبیعت شعریه‌سی دخی واریدی. كلیبولی خارجنده زاویهٔ مخصوصه‌سنده عبادتله مشغول اولوب، ۸۵۵ده ارتحال ایتمشدر. تربه‌سی اوراده الی الیوم زیارتكاهدر. ۸۵۳ تاریخنده اكمال ایتمش اولدیغی «محمدیه» عنوانلی منظومه‌سی اسكی تركجه برلسانده یازلمشدر. محی الدین عربینك «فصوص» نی دخی شرح ایتمشدر. برادری احمد بیجان دخی مشاهیر مشایخ وادبادن اولوب، «انوارالعاشقین» عنوانلی كتابك مؤلفیدر.

یاسر (ابوعمار — بن عامر العنسی) قدمای صحابه‌دن اولوب، مشهور عمار بن یاسر (رضه) ك بدریدر. عن اصل یمندن اولوب، مكهٔ مكرمه‌ده (ابوحذیفه بن المغیرة المخزومی) نك تحت حمایه‌سنه كیرمشیدی. بعده اوغلی مشارالیه عمارله وزوجه‌سی (سمیه) ایله برابر اسلامه كلوب، بوسببدن بنی مغیره طرفندن بك چوق عذاب واذیت كوردكلری حالده، صبرودین حقده ثبات ایتمش وحتی زوجه‌سی سمیه حضرتلری اشكنجه آلتنده جان ویروب، رتبهٔ شهادته نائل اولمشدی.

یاش (Yassy) رومانیه‌ده ملغی بغدان ویوووده‌لغنك مقری وشمدی ایالت مركزی برشهر اولوب، بكرشك ۳۲۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و (پروت) نهرینه تابع (باهلوی) چایی اوزرنده واقعدر. رومانیه‌نك ایكنجی شهری

اولوب، ۷۲۹۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، ایکی مکتب اعدادیسی، ایکی داخلی رشدیه‌سی، موزه‌سی، ایکی کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه مکتبی، ٥١ کلیساسی، ٥٨ خاوره‌سی، ٦ خسته خانه ودارالعجزه‌سی، بر تیاترو-سی، نباتات باغچه‌سی، روسیه و آوستریا وممالك عثمانیه ایله اینلك تجارتی واطرافنده بك منبت اراضیسی واردر .

— یاش ایالتنك بویی ٦٠ وانی ٨٠ کیلومتره اولوب، ١٨١٧٨٥ اهالی ایله مسکوندر . اراضیسی اووه وتپه‌لردن عبارت اولوب، پروت حدود شرقیه‌سنی آیریر، وبوکا دوکیلان برقاچ چای اراضیسنی سقی ایدیور . طوپراغی منبت اولوب، ذخیره محصولانی واوزوم وشرابی چوقدر .

یافا { (وزبانزدی یافه) ساحل شامك جنوب جهتنده قدس مستقل متصرفلغنده وقدسك ٥٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق عکا ایله غزه آره‌سنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده کوزل پورتقال، لیمون، نار، انجیر، بادم، قایصی، شفتالی وسائره باغچه‌لری، جنسی امثالسز اولان پورتقاللرندن خیلی اخراجاتی، برآز تجارتی وقدسك اسکله‌سی اولمق مناسبتیله برآز اهمیتی وار ایسه‌ده، لیمانی اولمیوب، سوقاقلری دخی طار وقراکلق اولدیغندن، داخلاً هیچ برلطافتی یوقدر . یافه بك اسکی اولوب، اسکی جغرافیون یونان آثارنده (یوپه) وتوراتده (یافو) اسمیله مذکوردر . نسبتنده (یافونی) دیرلر .

— یافا قضاسی برناحیه‌ایله ١٢٦ قریه‌یی حاویدر .

یافث { حضرت نوح (علیه‌السلام) ك اوچ اولادندن بری اولوب، امم سامیه وحامیه‌نك غیری اولان کافهٔ امم عالمك وعلی الخصوص امم آریه‌دن اولان ایران، روم، صقلاب کبی امملە امم تورانیه‌دن اولان ترك، مغول وسائره‌نك جد اعلاء مشترکی عد اولنیور . بوایکی طاقم امم آره‌سنده نسلاً کلی فرق بولنوب، آیری آیری عرقلره منسوب بولندقلرندن، یافثك ذریتی حقنده مورخلر طرفندن برآز تشویشات وقوعی ملحوظدر .

یافعی { (عبدالله بن اسد) مشاهیر علمادن اولوب، ٧٥٥ ده وفات ایتمشدر . طول مدت مکهٔ مکرمه‌ده اقامت جهتیله (قطب مکه) و (نزیل الحرمین) دینمکله دخی معروفدر . باشلیجه تألیفاتی : «الدر النظیم فی فضائل القرآن العظیم» «روضة الریاحین فی حقایق الصالحین» «خلاصة المفاخر فی مناقب الشیخ عبدالقادر» ، «مرآت الجنان فی حوادث الزمان» وسائره‌در .

یاقسارت { یونان قدیم آثارنده ماوراء النهرده‌کی سیحون نهرینه ویریلان اسمدر .

یاقست { یاخود یاغست (Yaxt, Yagst) آلمانیه‌نك وورتمبرغ قراللغنده رین ایرماغنه تابع (نقار) نهرینك صاغ کنارینه دوکیلور برچای اولوب، همنامی اولان ایالتده باویره حدودنده برکولدن خروجله، بادن حدودینه قدر شمال غربی‌یه طوغری آقار، واورادن بردنبره جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، ١٩٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، نهر مذکوره دوکیلور .

— یاقست ایالتی وورتمبرغ قراللغنك منقسم اولدیغی دورت ایالتك شرقی شمالیسی اولوب، غرباً نقار، جنوباً دوناو ایالتلریله، شرقاً وشرق شمالی طرفندن باویره قراللغیله، شمال غربی جهتندنده بادن بیوك دوقه‌لغیله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٤١ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٩٨٥١٦ کشیدر . مرکزی (الوانکن) اولوب، ١٤ قضایه منقسمدر . [احوال سائره‌سیچون «وورتمبرغ» ماده‌سنه مراجعت بیورلیه .]

یاقوت { (Yakuts) سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده (خاتانغا) ایله (لنا) ایرماقلری آره‌لرنده ودها شرق جهتلرده (یانه) ایله (ایندیکیرقه) وادیلرنده ساکن اقوام ترکیه‌دن بر قوم اولوب، نفوسی ٢١٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در . برطاقمی متمکن وبرطاقمی خیمه‌نشین اولوب، جمله‌سی تجارت وصنعتله مشغولدرلر ؛ وبك ذکی وحیله‌کار آدملر اولدقلرندن، برلکده ویا جوارلرنده یاشایان (تونغوز) و (چوقچی) وسائر اقوامی وحتی روسلری دخی معاملات تجاریه ایله صویمقده ماهر اولوب، اکثری رفاهله کچینیرلر، قومشولری اولان سائر اقوام مغولیه کبی چرکین وقباسیمالی اولمیوب، هرنه‌قدر الماجق کمیکلری برآز چیقیق، صقاللری سیرك وکوزلرینك اوجلری یوقاری‌یه مائلجه ایسه‌ده، چهره‌لری اولدقجه دوزکون، رنکلری علی الخصوص قادین وچوجقلرنده

بياض وبويلري اورته اولوب ، مغوللردن زياده قيز-
غيلزله بكزبورلر. سويلدكلرى لسان عادتا تركجه
اولوب، حتى تركجه‌نك الك خالص وصافى وفصيحى
بونلرك سويلدكلرى لسان اولديغى علماى لسانيونجه
متفق عليهدر. بوكا باقيله‌رق عموم ترك امتنك اوجهتدن
يعنى قطب شمالى دائره‌سى بوزلرندن چيقمش اولديغنه
ذاهب اولمق ايستينلر بولنمش ايسه‌ده، ياقوتلرك او
اقطار قطبيه‌نك اصل يرليسى اوليوب، بايقال كولى
جوارلرندن اورايه هجرت ايتمش اولدقلرى بعده تحقق
ايتمشدر. ياقوتلر بوهجرتلرينى اباً عن جد روايت
ايده‌رك، اليوم درخاطر ايديورلر. ياقوتلر اسماً
خرستيان ارلمشلرسه‌ده، اساساً اسكى اعتقادلرندن
وازگچميوب، اوته‌دن برى اينانديقلرى جن وپريلره
روسلردن آلدقلرى آى نيقوله‌يى وديكر برطاقم
عن يزلرى دخى علاوه، واسملرينى غريب برصورتده
تلفظ ايتدكلرى روس وللى اسملرينه تحويل ايتمشلردر.

ياقوت حموى { (ابوعبدالله شهاب الدين — الرومى) مشاهير مؤلفيندن
اولوب، قيمتدار تأليفات نافعه‌سيله مشهوردر. عن
اصل روم اولادندن اولوب، چوجق ايكن اسير
اوتيله‌رق، بغداده حمالى برتاجره صاتلمش؛ وبونك
يازيسى اولديغندن، دفترلرينى طوتمق، وساتر تجارت
ايشلرينى يازمق وزره، كنديسنى يازى اوكرتمكه سوق
ايتمشيدى. بومناسبتله تحصيل علوم ايدوب، حسن
خطه مالك اولمش؛ وافنديسنك ايشلريجون عمان
وكيش وساتر اوطرفلره دفعاتله سفر ايتمشيدى. نهايت
٥٩٦ تاريخنده برسببدن طولايى افنديسى كنديسنى
آزاد ايدوب، اذن ويرمكله، بكينمك ايچون اجرتله
كتاب استنساخنه مجبور اولوب، بومناسبتله بك چوق
كتابلر مطالعه ايتمشيدى. بعده افنديسى كنديسنى
معاشله خدمتنه آلوب، تجارتدن برحصه دخى ويرمكله،
آز مدت ظرفنده اولدقچه سرمايه حاصل ايتمش؛
و افنديسنك وفاتنده بوسرمايه ايله كتاب وساتره
تجارتنه قويلمشيدى. خوارجه مخصوص بعض كتابلر
مطالعه‌سندن حضرت على (رضى الله عنه) افندمز حقنده
بروسوء فكر حاصل ايدوب، ٦١٣ تاريخنده تجارتله
دمشق شامده بولنديغى صره‌ده، بغدادلى برعلوى
ايله واقع مباحثه‌سنده بوفكرى اظهار ايتمكله، خلق
باشنه اوششوب، اتلافنه رمق قالديغى حالده، اورادن
حلبه وبعده موصله، اربله ونهايت خراسانه كيده‌رك،
تجارتله بالاشتغال، برخيلى مدت (مرو) ده اقامت،
وصكره نسا وخوارزمه انتقال ايتمشيدى، چنكيزخانك
خروجنده ٦١٦ ده اوراده بولنمغله، فرار ايده‌رك،
كوچ حال ايله جانى قورتاره‌بيلمش؛ وآچ وچپلاق
موصله جان آتوب، بعده سنجاره ونهايت حلبه انتقال
ايله، بوشهرك خارجنده برخانده اقامت ايتمكده ايكن،
٦٢٦ تاريخنده ٥٢ ياشنده وفات ايتمشدر. مروده
اقامتى اثناسنده اوراده بك واسع ومكمل اولان
كتبخانه‌لرندن چوق استفاده ايدوب، بك چوق كتابلر
مطالعه، واكثر تأليفاتنى اوراده تحرير ايتمشدر.
باشليجه مؤلفاتى بروجه آتيدر: «معجم البلدان» كه
حروف هجا ترتيبيله مرتب مفصل ومكمل برجغرافيه
لغتيدر، «معجم الادباء» و «ارشاد الالباء الى معرفة
الادباء» كه ايكيسنك براولمسى ملحوظ اولوب، بنه
حروف هجا ترتيبيله مرتب ٤ بيوك جلددن مركب
مكمل براثردر، «معجم الشعراء» كه بنه اوترتيب
اوزره اسكى ويكى شعراء عربك اساميسيله بعض
اشعارينى حاويدر، «كتاب المشترك وضعاً والمختلف
صقعاً» كه بوده جغرافيا لغاتنه عائددر، تاريخه دائر
«كتاب المبدأ والمآل»، بنه تاريخه دائر «كتاب الدول»،
انساب عرب حقنده «المقتضب فى النسب»، «كتاب
اخبار المتبنى»، «عنوان كتاب الاغانى»، «مجموع
كلام ابى على الفارسى» وساتره. معجم البلدانى ١٨٦٩
تاريخ ميلاديسنده مشاهير مستشرقيندن (ووستنفلد) ك
همتيله ليپسيقده، ٤ بيوك جلد اوزره وبرجلد حواشى
وجداول ايله نشر اولنمشدر. «ارشاد الالباء فى معرفة
الادبا» سنك كوپريلى كتبخانه‌سنده بربيوك جلدى
موجوددر، كه يالكز عين حرفندن اولوب، كتابك
جسامت واهميتنه شاهددر. كافهٔ آثارى نشره شايان
كتب نافعه‌دندر.

ياقوت رومى { (ابوالدر مهذب الدين — بن عبدالله) مشاهير شعرا-
دن اولوب، عن اصل روم اسراسندن اولديغى حالده،
بغدادده تجاردن ابومنصور جيلى طرفندن اشترا،
وتحصيله سوق اولنه‌رق، ادبياتده وحسن خطده
كسب مهارت ايتمشيدى. كوزل شعر سويليوب، اكثر
اشعارى شرق مقامنده افواه ناسده تداول ايدردى.
مدرسهٔ نظاميه‌ده مقيم اولديغى كتب تراجده مذكور

ایسه‌ده، معلمی متعلمی بولندیغی آکلاشیلیور. ۶۲۲ تاریخنده بغدادده منزلنده میت بولنمشدر. شو مطلع جمله اشعارندندر :

الا مبلغ وجدی بها وعرامی
و مهد الی دار السلام سلامی

یاقوتسق { (Yakoutsk) سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده برایالت اولوب، ایچنده ساکن بولنان یاقوت قومنك اسمنه نسبتله روسلر طرفندن بو یله تسمیه اولنمشدر . شمالاً بحرمنجمد شمالی ایله، شرقاً وشرق جنوبی طرفندن «ساحل»، جنوباً آمور، ماوراء بایقال وایرقوتسق، غرباً دخی یکیسه‌یسك ایالتلریله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٣ ٩٧١ ٤١٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٦٣ ٧٤٣ کشیدر . کرك بو وکرك غربنده‌کی یکیسه‌یسك ایالتی بتصرفه اداره اولنوب، والی بونلرك جنوبنده‌کی ایرقوتسق ایالتنده اقامت ایدر، و بناءً علیه اوچی برایالتك سنجاقلری عد اولنه‌بیلیر . مرکزی همسامی اولان قصبه اولوب، بش قضایه منقسمدر . قسم جنوبیسنده برصره طاغلر بولنوب، سائر طرفلری توندره تعبیر اولنان دوز ، آلچق و بتاقلقلری حاوی واسع اووه‌لردن عبارتدر. انهارینك اك بیوکی (لنا) ایرماغیدر، که ایرقوتسق ایالتنده بایقال کولی اطرافنده‌کی طاغلردن نبعانله ، شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، صاغدن برقاچ چای ونهایت اك بیوکلری اولان (آلدان) نهرینی اخذ ایله، شماله طوغری دونر، وصولدن بتون ایالتك قسم غربیسی صولرینی طوپلایان (ویلیئوی) نهرینی دخی آلیر، ونهایت بیوك بردالیه تشکیل ایده‌رك، بحرمنجمد شمالی‌یه دوکیلور. بونك غرب جهتنده (اولنك) وشرق طرفنده برری آرقه‌سنده (لانه) ایندیکیرقه ، قولیما ودها کوچك برطاقم ایرماقلر متوازیاً جریانله بحر مذکوره منصب اولورلر . جمله‌سنك تابعلری یعنی مملکتك میاه جاریه‌سی چوقدر. جنوبده‌کی طاغلرنده بعض اورمانلر ومعدنلر بولنوب، شمالده‌کی اووه‌لرك طوپراغی قوملق وزراعته غیر مساعد اولدیغی کبی، درت بش هفته دوام ایدن یازینك حرارتیده آنجق برقاچ سانتیمتره عمقنده طوپراغك بوزلرینی اریدوب، آلت طرفی ینه منجمد قالدیغندن، برکونه محصولات یتیشدیرمك ممکن دکلدر.

دریلری کورك امحالنه یارار حیوانات آوبله بالقچیلق حالینك مدار تعیشیدر . — مرکزی اولان یاقوتسق قصبه‌سی (لنا)نك صول کنارنده ٦١°١′٥″ عرض شمالی ایله ١٢٧° ٢٤′ ٢٠″ طول شرقیده واقع اولوب، ٤٨٣٠ اهالیسی واردر .

یاقوت مستعصمی { اعاظم خطاطیندن اولوب، خلفای عباسیه‌دن مستعصمك کوله‌سی ایدی . بیك قدر مصحف شریف یازدیغی مروی اولوب، شهرمز جوامع وکتبخانه‌لرنده برقاچ نسخه‌سی موجوددر . ٦٦٧ده بغدادده وفات ایتمشدر . حضرت عبدالقادر کیلانینك صاحب ترجمه حقنده «ان لی بده سراً من اسرار الله» بیوردیغی مشهوردر .

یاقوت ملکی { (ابوالدر امین الدین — بن عبدالله الموصلی) مشاهیر ادبا وخطاطیندن اولوب، ملکشاه سلجوقی‌یه نسبتله ملکی لقبنی اختیار ایتمشیدی. برچوق کتب استنساخ ایدوب، علی الخصوص صحاح جوهریدن بك چوق نسخه‌لر یازه‌رق، بهرینی یوز آلتونه صاتاردی . ٦١٨ ده موصلده وفات ایتمشدر .

یاقوه { (Diakova) قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده وایپکك ٣٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده، پرزرینك ده ٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده طاغلرله محاط براووه کنارنده وآق درینه دوکیلن رقه نهری اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی ١٦ جامع شریف، ٢ مدرسه‌سی، برر رشدیه وبرقاچ صبیان مکتبی، بر کتبخانه‌سی، اورتودوقس ولاتین ملتلرینه مخصوص کلیسا ومکتبی، ١٠٠٠ قدر دکانی وخان وحمام کبی ابنیه‌سی واردر . اهالیسی خشونت طبعله مشهور اولوب، عادات قدیمه‌لرینی محافظه‌ده تعصبلری ومع هذا تجارت وصنایعه میل واستعدادلری واردر. آنجق یاپدقلری اثواب، غبطان، ابریشم، سختیان، آیاقابی وسائره‌نك رواجی کیتدکجه آزالمقده‌در .

— یاقوه قضاسی ١٤٩ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثری مالیسیا تعبیر اولنان طاغ جهتلرنده واقع اولمغله، اهالیسی جسور و سلاحشوردر . نفوسلری دخی هنوز تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده.

۲۵۰۰۰ کشی قدر تخمین اولنمشلردر. مالیساده برخانه درونـده یالکز الی سلاح طوتار قرق اللی کشی بولنمق نادراتدن اولمدیغنه باقیلیرسه، قضانك اهالیسی بو تخمینك چوق مافوقنده اولسه کرکدر. آنجق برخمس ویا سدسلری لاتین واورتودوقس اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً مسلمدر. شهر اهالیسی ایچندن هر وقت مشهور علما یتیشیر؛ ومدرسه‌لری ضررسز اولدیغی کبی، اکمال تحصیل ایچون درسعادته کلنلری ده چوقدر. اووه و وادیلری منبت اولوب، بغدای، آرپه، بولاف، چاودار، مصر، فاصولیه و میوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طاغلرنده مرعالری چوق اولوب، خیلی قیون، کچی وسائر حیوانات اهلیه بسلرلر.

یاکلون { (Jagellons) وقتیله لیتوآنیه، لهستان، مجارستان و چهستانده حکم سورمش برخاندان اولوب، برنجیلری لیتوآنیه بیوك دوقه‌سی (یاکل) در، که ۱۳۸٦ ده مجارستان ولهستان قرالی بولنان (لویی) نك قیزی (هدویج) ی تزوج ایتمکله، بو قیزك ارثاً مالك اولدیغی لهستانك قرالی اولمش؛ واولاد واحفادندن بعضیسی لهستانده و دیکرلری لیتوآنیه‌ده حکم سوروب، بونلردن آلکساندر یاکلون ۱۵۰۱ ده بو ایکی مملکتی کندی اداره‌سنه آله‌رق، توحید ایتمشدی. ۱۵۷۲ تاریخنده ایکنجی سیجیسموندك بلا ولد وفاتی لهستانده یاکلون حکومتنه ختام ویرمشدر. بعده چهستانده ومجارستانده بو خاندادن برقاچ قرال انتخاب اولنمش ایدی.

یالوه { ازمید مستقل سنجاغنك قره مرسل قضاسنده و بوز برون طاغنك شمالی اتکنده ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، طاغ حمامی دینلن کوکوردلی قابلیجه‌سیله مشهوردر، بو حمام قصبه ایله ساحل آره‌سنده واقع اولوب، اخیراً خزینهٔ خاصه طرفندن اعمار واصلاح اولنمغله، موسمنده، خیلی خسته‌لر طوپلانمقده‌در.

یانبولی { (Yanboli) شرق روم ایلینك اسلیمیه سنجاغنده و ۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونجه نهری وطرنوبدن برغوسه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

یانغ چه کانغ { (Yang-Tché-Kiang) چینك اك بیوك ایرماغی اولوب، تبتك حدود شمالیه‌سنده‌کی طاغلرك شمالی اتکلرندن مغولستانك (کوك نور) ایالتنده ابتدا شرق شمالی‌یه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایدرك، نفس چینك (سه‌چوئن) ایالتنه کیرمجه، جنوبه آقمه باشلایه‌رق، (یونان) ایالتنه دخی دخول، وبرخیلی مسافه قطع ایتدکدن صکره، شرقه طوغری دونه‌رك، بر وقت ایالت مذکوره‌نك حدود شمالیه‌سنی تفریق ایدر، وشمال شرقی‌یه طوغری انحرافله، ینه (سه‌چوئن) ایالتنه دونه‌رك، وبو ایالتده صولدن برچوق انهار آلدقدن صکره، شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، (هوپه) ایالتنه کیرر؛ وبوراده ینه صولدن برچوق انهار میاننده خیلی بیوك اولان (هان هونغ) نهرینی وصاغدن (تونغ تینغ) کولنك آیاغنی اخذ ایله، (نغان هوئی) ایالتنه کچر، وشمال شرقی‌یه طوغری جریانله، بو ایالتی‌ده شق ایتدکدن صکره، نهایت (کانغ سو) ایالتنه داخل اولور، وینه شرقه طوغری دوندکدن صکره، (چونغ مینغ) آطه‌لری قارشیسنده چینك ساحل شرقیسنده اوزون برخلیج تشکیل ایدرك، چین دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۵۰۸۲ کیلومتره اوزون اولوب، بتون آسیانك اك اوزون نهریدر. یتاغی اکثر طرفلرنده ۲ کیلومتره‌دن کنیش اولوب، مد وجذر دخی منصبندن ٦۵۰ کیلومتره یوقاری‌یه قدر حس اولنور؛ ومجراسنك آشاغی ۱۰۰۰ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. آوروپا سفائننه بو نهره دخوله مساعده اولندیغندن، مختلف محللرنده انکلیزلرك تجارتخانه‌لری واردر. کندیسنك وتابعلرینك وادیلرنده پك واسع برنج تارله‌لری بولنوب، کلیتلی برنج حاصل اولور.

یانکه { (Yankees) (آنغله) یعنی انکلیز کلمه‌سنك آمریقا وحشیلری طرفندن صورت تلفظندن مأخوذ اولان بو اسم استهزا طریقیله ممالك مجتمعه اهالیسی اولان انکلیزلره ویریلیور.

یانوس { (Janus) اساطیرده ایتالیانك اك اسکی حکمداری اولوب، کویا شمسدن کنایه اولان آپولون ایله آتنه حکمدارینك

قیزندن متولد اولدیغی حالده، ایتالیانك وحشی اهالیسنی دائرهٔ مدنیته ادخال ایله، كمال آسایشله حكم سورمشیدی. رومادە بونك عبادتنه مخصوص بر معبد تأسیس اولنه‌رق، صلح زماننده قپالی وحرب اثناسنده آچیق طوتیلیردی.

یانی (Jean) اصلی عبرانیجه (یوحنا) اولان بو نامی رومار حضرت یحیی (عم)ه ویردكاری كبی، بو اسمله برقاچ عزیزلری دخی اولوب، بونلر «ژان، یوحنا و خریسوستوم» ماده‌لرنده مذكوردر.

یانی (Jean) قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن بو اسمله سكز كشی كلمشدر:

برنجیسی (زیمیسكیس) لقبیله ملقب اولوب، عسكرلردن اولدیغی حالده، ۹۶۳ده ایكنجی رومان طرفندن نیكفور فوقاسی قتله مأمور اولدیغی حالده، مرقومی تلف ایتمدكدن بشقه، صندالیٔ حكومته اقعاد، و ٦ سنه صكره ایمپراطوریچه تئوفانه ایله بالاتفاق، مرقومی تلف ایله، صندالیٔ حكومتی ضبط ایتمش؛ و روسلری مغلوب ایدوب، بلغارستانی استرداد، وبعده قدسدن ماعدا فلسطینی استیلا ایتمش؛ وعودت ایدركن، ۹۷۵ده كیلیكیه‌ده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی قومنینوس خاندانه منسوب اولوب، ۱۱۱۸دن ۱۱٤۳ تاریخنه‌دك ایمپراطورلق ایدوب، سلجوقیلر وصربلیلرله محاربه ایتمش، وفرانسزلردن آنطاكیه‌یی ضبط ایتمكه چالیشمش ایدی.

— اوچنجیسی ۱۲۲۲دن ۱۲۵۵ تاریخنه‌دك، قسطنطنیه فرنكلرك النده ایكن، ازنیقده حكومت سورمش؛ وفرانسزلری آسیادن اخراجله، تراكیه وماكدونیه‌یی استرداد ایدوب، روم ایمپراطورلغنك یكیدن احیاسنی تهیئه ایتمشیدی.

— دردنجیسی (لاسقاریس) لقبیله ملقب اولوب، چوجق ایكن، ۱۲۵۹ده ازنیقده صندالیٔ حكومته اقعاد اولندیغی حالده، وصیی اولان میخال پالئولوغ كندیسنك كوزلرینه میل چكه‌رك، صندالیٔ حكومتی ضبط ایتمش؛ وصاحب ترجمه ۱۲۸٤ده وفات ایتمشدر.

— بشنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب اولوب، ۱۳٤۱ دن ۱۳۹۱ تاریخنه‌دك حكم سورمش؛ وقعودنده چوجق اولمغله، یانی قانتاقوزن ادارهٔ اموری الینه آلمش اولدیغندن، ابتدا یالكز اسماً ایمپراطورلق ایدوب، ۱۳۵۵ده بونك فراغتیله، حكومت سورمكه باشلامش؛ و اواننده عثمانلیلر بتون تراكیه خطه‌سنی ضبط ایدوب، كندیسی آوروپادن استمداد ایتمش ایسه‌ده، فائده كوره‌مدیكندن، جنتمكان حضرت خداوندكار غازی حضرتلری ایله عقد معاهده‌یه مجبور اولمشیدی.

— آلتنجیسی آنفاً بیان اولنان یانی قانتاقوزندر، كه بشنجی یانی پالئولوغك صباوتنده وصیسی اولدیغی حالده، ۱۳٤۷ده بو حكمداری كندیسنی حكومته تشریك ایتمكه قاندیرمش؛ وبعده بو اشتراكك تولید ایتدیكی فتندن اوصانمغله، ۱۳۵۵ده فراغت ایدەرك، برمناستره چكلمشیدی. قسطنطنیه‌یی محاصره ایدن عثمانلیلره، بلغارلره وجنوبزلره قارشی مقاومت ایتمشیدی. شرق ایمپراطورلغنك ۱۳۲۰دن اعتباراً ۳۷ سنه‌لك تاریخنی یازمشدر.

— یدنجیسی پالئولوغ خاندانه منسوب اولوب، (مانوئل)ك یكنی اولمغله، جنتمكان یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلری قسطنطنیه‌یی محاصره آلتنه آلمش اولدیغی حالده، ۱۳۹۹ده كندیسنی حكومته تشریك ایتمكه عمجه‌سنی قاندیرمش ایسه‌ده، آنقره وقعه‌سندن صكره، ۱٤۰۲ده مانوئل كندیسی مدللی‌یه نفی ایتمشیدی.

— سكزنجیسی ینه پالئولوغلردن مانوئلك اوغلی اولوب، ۱٤۱۹ده پدری طرفندن حكومته تشریك اولنمش؛ و۱٤۲۵ده یالكز قالوب، ۱٤٤۸ تاریخنه‌دك حكومت سورمش؛ وعثمانلیلرك مهاجماتنه قارشی فرنكلردن استمداد ایتدیكنده، مقابلنده كلیسالرك توحیدی تكلیفنی آلوب، بودخی فلورانسه‌ده عقد اولنان مجلس مخصوص روحانیده قرارلاشمش ایسه‌ده، تبعه‌سی رضا ویرمدكلرندن، آنجق جزئی برامداده نائل اولمشیدی.

یانیه (Yanina) اشقودره ولایتنك جنوب جهتنده استانبولك ۷۰۰ وسلانیكك ۲۱۰ كیلومتره غرب جنوبیسنده، همنامی اولان كولك ساحل غربیسنده و ۳۹° ٤۷′ عرض شمالی ایله ۱۸° ٤۱′ طول شرقیده، همنامی اولان ولایتك مركزی بر شهر اولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، ۳۰ جامع شریفی، ٦ كلیساسی، ۲ حاوره‌سی، ۳ تكیه‌سی، متعدد

مدارسی، بر کتبخانه‌سی، بر اعدادیه و بر ابتدائیه ایله برقاچ صبیان مکتبی، روملره مخصوص (زوسیمیا) اسمیله مکمل بر مکتب اعدادیسیله متعدد صبیان و برانات مکتبی، اولاخلره مخصوص مکتب رشدیسی، روملرك فقرا و یتیملره مخصوص دارالعجزه‌لریله خسته‌خانه‌سی، اخیراً انشا اولنان بلدیه‌یه عائد بر خسته‌خانه‌سی، کوزل چارشیسی، متعدد خان و حاملری، کولك ایچنده اوزانمش و بر خندقله کسلمش بر شبه جزیره‌نك اوزرنده تپه‌دلنلی علی پاشادن قالمه مکمل بر قلعه‌سی، اطرافنده بعض طوپراق تعبیه‌لری، شهرك جوارلرنده باغلریله منبت اراضیسی، دباغخانه‌لری، صرمه‌کشلکه و سراجیه‌یه متعلق معمولاتی و مهمجه تجارتی واردر. یانیه روم ایمپراطورلرینك تدنیسی زمانلرنده اورالرده ظهور ایدن پرنسلردن (یانی) اسمنده بری طرفندن تأسیس اولنوب، جنتمکان یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلری زماننده صلحاً تسلیم اولنه‌رق، بعده الدن چیقمغله، ٨٣٥ تاریخنده جنتمکان سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زماننده قطعیاً فتح اولنمش؛ بعده اوراده تفرد ایتمش اولان تپه‌دلنلی علی پاشا طرفندن چوق اعمار و تزیین اولنه‌رق، اووقت اهالیسی چوق دها زیاده بولنمشدر.

— یانیه قضاسی همنامی اولان ولایت و سنجاغك وسطنده واقع اولوب، زاغور و قورندوس اسملریله ایکی ناحیه‌سیله برابر ٢٢٣ قریه‌یی حاوی و ٨٧٢٥٦ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسی مختلف اولوب، منبت اووه‌لریله مرعالری و بعض اورمانلری واردر. قراسنك اکثر اهالیسی خرستیان اولوب، روم و اولاخدن مرکبدر.

یانیه { ولایتی. روم ایلی ولایاتندن اولوب، طوسقه‌لغك نصف جنوبیسنك قسم اعظمندن عبارت و جغرافیای قدیمده (اپیر) دینلن خطه‌یی حاویدر. ٣٨° ٥٦′ ایله ٤١° عرض شمالی و ١٧° ایله تقریباً ١٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٢٠٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ٦٥٠٠٠٠ کشیدر. شمالاً اشقودره، شرق شمالی جهتندن مناستر ولایتلریله، شرق جنوبی طرفندن یونان حدودیله، جنوباً نارده کورفزیله، غرب جنوبی جانبندن یونان دکیزیله، غرباً دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. اراضیسی عارضه‌لی و مختلف اولوب، شرق جهتنده روم ایلینك اك یوکسك جبالندن اولان (پیند) سلسله‌سی شمالدن جنوبه ممتد اولدیغی کبی، اونك غربنده دخی (غراموس) طاغی اوزانیور. برات غربنده (توموور) اسمیله بر جبل منفرد بولنوب، ولایتك ایچ طرفلرنده تروشینه، تمرچقه، لونفاره، اولیچقه، سولی و سائر اسملرله بر خیلی طاغلر واردر. بونلرك آره‌لرنده آزچوق کنیش بر طاقم اووه‌لر و وادیلر و قسم جنوبینك سواحلنه قریب محللرده بر طاقم کوزل تپه‌لر و شمال غربی جهتنده موزا که نامیله واسع بر اووه بولنیور. ولایتك بتونی آدریاتیق و یونان دکیزلری مائله‌سنده اولوب، اك بیوك نهرلری (ویوسه) و (سمان) در. برنجیسی ولایتك شرق جنوبی جهتنده پیند طاغندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، آولونیه‌نك شمالنده آدریاتیقه دوکیلور. سمان ایسه (دوول) ایله برات نهرندن و نام دیکرله (اوسون) ك برلشمسندن حاصل اولوب، بونلرك ایکیسی ده غراموسدن نبعانله، غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، موزاکه اووه‌سنه دوشنجه، برلشه‌رك، غرب جنوبی‌یه طوغری دونر، و ویوسه‌نك شمالنده بحر مذکوره دوکیلور. ایکنجی درجه‌ده دخی یونان حدودینی آیره‌رق نارده کورفزینه دوکیلن (نارده) ایله بنه بو کورفزه منصب اولان (لورروس)، یونان دکیزینه دوکیلن (وو وو Vouvo) و نام دیکرله (ماوروپوتامو) و قورفه بوغازینه منصب اولان (قالاماس) ایله (پیستریجه) و (پالوه) نهرلریدر. ویوسه‌نك تابعلرندن بعضلری ده خیلی بیوك اولوب، اك بیوکلری صاغدن (لنغاریجه) و صولدن (دریتو) نهرلریدر. کوللر بینك اك بیوکی یانیه کولی اولوب، موزاکه اووه‌سنده دخی (تربوف) و (لورروس) کوللری بولنیور. سواحلده دکیزله اختلاط ایدر برقاچ کول و باتاقلق بولنوب، موزاکه‌ده (قراواستا) سولی و آولونیه، قورفه قارشیسنده بوتربنتو و نام دیکرله (وبواری) و نارده کورفزی ساحلنده (سالاخوره) کوللری بو قبیلدندر. طاغلری قیشین قارله مستور اولوب، مرتفع محللرنده هواسی صغوق ایسه‌ده، آلچق وادیلرله سواحلده هواسی معتدل و لطیف اولوب، قیشین نادراً قار یاغار. طوپراغی

منبتدر. برنجی درجه‌ده مصر و ایکنجی درجه‌ده بغدای، آرپه، یولاف، چاودار و سائر حبوباتله برنج، توتون، آزمقدارده پاموق، کتن وسائر محصولاتی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن صکره خیلی مقداری‌ده اخراج اولنور. سواحله قریب محلارنده‌زیتون کلیتله حاصل اولوب، بعض جهتلری‌ده بیانی زیتون آغاجلریله مستوردر. پروزه جهتنده پورتقال، لیمون، مندلینه وپارغه‌ده پك مقبول آغاج قاوونی‌حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، خیلی محصول اخراج اولنور. اشجار مثمره‌سی‌ده چوق اولوب، میوه‌لرك انواعی‌یتیشیر. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، بعض طرفلرنده ایپك چیقاریلیر. اورمانلری پك چوق دکل ایسه‌ده، کرك کراسته وکرك محروقاتجه احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایده‌جك مقداردن زیاده اولوب، الك زیاده چام ومیشه ایله سائر اشجارك انواعی‌ده بولنور. کرك یایلالرده وکرك قیشلق محلارنده مرعالری‌چوق اولوب، قیون وکچی سوریلری چوقدر. اینکلری آز وجنسلری کوچك وعادی اولدیغی کبی، بیکیرلری‌ده موزاکه اووه‌سنده یتشدیریلن کوچك جثه‌لی بر جنسدن عبارتدر. موزاکه جهتنك پك ایری اولان‌هندیلری واونمه‌سی‌کوزل خروسلری مشهوردر. یانیه‌کولنك برقاچ‌جنس بالیغی وعلی‌الخصوص بیلان‌بالیغی مشهور اولدیغی کبی، پروزه و بوزینتوده دخی بالیغك‌انواعی ونفیس‌بالیق یومورطه‌سی چیقار. معادنه متعلق‌هنوز هیچ برکونه تحریات وکشفیات اولمیوب، برچوق‌یرلرنده کوکوردلی، چلیکلی وسائر ترکیباتلی وبعض امراضه نافع‌ایلیجه‌لر بولنیورسه‌ده، بونلردخی‌حال طبیعیلرنده بولنیورلر. اهالیسنك ثلثانی مسلم وبرثلثی‌خرستیان اولوب، مسلمانلرك جمله‌سی آرناوود اولدیغی کبی، خرستیانلرك‌ده‌قسم اعظمی بوجنسیته منسوباولوب، یالکز نفس یانیه سنجاغنده‌کیلرك برر مقداری اولاخ و رومدر. خرستیان آرناوودلر کندی لسانلرنده اوقویوب یازمق هوسنه دوشوب، روماق دعواسندن واز کچمکده‌درلر. صنایع محلیه یوکدن شیاق وعبا ایله ولنجه و چوراب وپاموق وایپكدن نفیس بزوبرونجك ایله‌یانیه شهرده یاپیلان

صیرمه‌وایپك ایشله‌لی آرناوود انواعی وچاریق وسائره‌دن عبارت اولوب، پارغه طرفلرنده اسمر برجنس صابون، پك نفیس انفیه، قونیچه جهتنده آرناوود پنیری‌دینمکله مشهور برجنس مقبول پنیر، وسائر پنیرلرله‌ساده یاغ یاپیلیر. کرك ذخیره وکرك حیوانات، دری، بیاغی، پلاموط، سوماق وسائره‌دن تریسته وایتالیا و یونانه خیلی اخراجاتی اولوب، ادخالاتنه غالبدر. ولایتك رسومات ودیون عمومیه ورژیدن ماعدا، واردات سنویه‌سی ٣٠٠٠٠٠ و مصارف محلیه‌سی ٨٠٠٠٠ لیرا راده‌لرنده‌در. ولایت بروجه‌آتی ٤ سنجاغه منقسم اولوب، ١٩ قضا، ١٠ ناحیه و١٥٩٧ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	ناحیه	مقدار قرا
یانیه	یانیه	زاغور، قورندوس	٢٢٣
	لسقویك	٠	٤٩
	قونیچه	٠	٣٤
	مجوه	٠	٣
	آیدونات	٠	٦٢
	فیلات	٠	٦٨
پروزه	پروزه	٠	٣٦
	لوروس	جرنیك	٦٨
	مارغلیج	پارغه، فنار	٧١
ارکری	ارکری	٠	٦٤
	دلوینه	سراندوز	٩٢
	پوغون	٠	٣٨
	پرمدی	فرشر	٩٩
	تپه دلن	٠	٦٣
	قورولش	خیماره	٢٢
برات	برات	ملقاصره	٢١٨
	آولونیه	٠	٧١
	لوشنه	فیر	٢١٥
	غوستنچقه (اسقراپار)		١٠١

یانیه سنجاغی. همنامی اولان ولایتك مركز سنجاغی اولوب، شرق جنوبی طرفندن یونان حدودیله، شرق شمالی جهتندن مناسترولایتیله، غرب شمالی طرفندن ارکری سنجاغیله، غرباً یونان دکیزیله، جنوباً دخی پروزه سنجاغیله محدوددر. یوقاریکی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ٦ قضا و٢ ناحیه‌دن مرکب اولوب، ٤٣٩ قریه‌یی حاوی و ١٦٦٦٩١ اهالی ایله مسکوندر. یالکز نفس یانیه قضاسیله مجوه و قونیچه قراسنك اهالیسی اسلام و اولاخ و روم و دیکر اوچ قضانك اهالیسی کاملاً آرناوود و اکثریت اوزره اسلامدر.

[سائر احوالیچون ماده‌ٔ آنفه‌یه وهر قضانك اسمنه مراجعت بیوریله.]

یانیه کولی { روم ایلیده همنامی اولان ولایتده‌ویانیه شهرینك اوکنده برکول اولوب، شهرك شرق جنوبی جهتنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه بویی ٨ واك کنیش یرنده اکی ٤ کیلومتره‌در. قیشین صولری آرندقجه‌شماله طوغری اوزانوب، طار بر قوریوق پیدا ایدر،که بوده اوجنده کنیشلیه‌رك، اورادن تحت‌الارض بر یولی‌اولوب، ولچیشته‌ده ویا دلوینه قربنده یردن‌بره بردلیکدن چیقان‌نهرك بوصودن اولدیغی مظنوندر. کذلك جنوب طرفندن بویله تحت‌الارض بر یولی اولوب، تسالیایه چیقدیغی‌ده ظن اولنمشدر. وسطی عمقی ١٠ متره اولوب، سطحنك حذای بحردن ارتفاعی ٥٢٠ متره‌در. شرق طرفنده میچکل طاغنك صرب وچیلاق اتکلری بولنوب، سائر طرفلردن سواحلی اووه اولمغله، خندقلرله اروا اولنه‌رق، سبزه باغچه‌لرینه تحویل اولنمشدر. کولك ایچنه کیرمش اولان یانیه قلعه‌سنك قارشیسنده محیط دائره‌سی ٣ کیلومتره اولان طاشلق بر آطه اولوب، ساحل‌شرقیسنده اهالیسی کاملاً قایقجی وبالیقجی اولان بر قریه وتپه‌دلنلی علی پاشانك اورلدیغی محلی سیر ایتدیریلن بر مناستر واردر. بونك قارشیسنده ساحلده سازلرك آره‌سنده کولك صویی آلتنده بك صفوق وخوشکوار برصو نبعان ایتمکله، یازین اوراسی و آطه نزهتکاه اتخاذ اولنور. بعض شدتلی قیشلرده کولك صویی طونوب، اوستندن یول اولور.

یاوز { جنتمکان سلطان سلیم خان اول حضرتلرینه وصدوردن علی پاشایه لقب اولمشدر.

[« سلیم خان اول » و « علی پاشا » (یاوز —) » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یایلاق آباد { یالووه‌نك و یالوه حماملرینك اسکی اسمیدر.

یبان آباد { آنقره ولایت و سنجاغنده و ولایتك منتهای شمالده برقضا اولوب، شرقاً وشمالاً قسطمونی ولایتیله، غرباً بکبازاری وایاس، جنوباً زیر، جنوب‌شرقی طرفندن دخی چبوق آباد قضالریله محدوددر. مرکزی ٦٦٠ اهالیسی اولان شوربا قریه‌سی اولوب، قضا ١٧٥ قریه‌دن مرکب و، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٤٨٢٥٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسنك برثلثی مزروع اولوب، باشلیجه محصولاتی: بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، برنج، مصر، مرجمك، نخود، آفیون وسائره ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌دن اك چوق بولنانی تفتیك کچیسیدر. اورمانلری چوق اولوب، کراسته‌یه الویریشلی آغاجلری واردر. سقاریه‌یه منصب اولمق اوزره برقاچ چایی، ٣ کولی وبرقاچ ایلیجه‌سی واردر. قضانك برقاچ یرنده بازار وپنایر قوریلور. درون قضاده ١٣٠ جامع، ١٥ مسجد، ٨ مدرسه، ١ رشدیه، ١ ابتدائیه، ١٥٠ صبیان مکتبی، ٧٢ دکان، ٣ کوپری و ١٩٠ دکرمن موجوددر.

یبرود { شامده حمص ایله بعلبك آره‌سنده بر قصبه اولوب، برك ایچنه باتان بك صفوق برصو بیله وبعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمغله مشهورایدی. جمله‌ٔ منسوبیننده بری ابو الفرج جورجس بن یوحنا ایدی. [« جورجس بن یوحنا » ماده‌سنه مراجعت.]

یتیم { اونجی قرن هجری‌ٔ ثمانلی شعراسندن اولوب، اسمی علیدر، واستانبوللیدر. پدری طورنه‌جی باشی اولوب، کندیسی دخی یکیچری اوجاغنه منسوب ایکن، بعض مشایخه انابت ایده‌رك، ایشدن چکلمش؛ واهل وعیال صاحبی اولوب، ضرورتده قالمغله، بر وظیفه طلبیچون بر رساله‌ٔ منظومه یازه‌رق، جنتمکان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه تقدیم ایتمش ایسه‌ده، سفر هنکامی اولمغله، مطلوبی اسعاف اولنه‌میه‌رق، محروم قالمش ایدی. برآره‌لق دونمای همایونه التحاق، وقپودان دریا سید علی چلبی طرفندن مشارالیهك فتوحات بحریه‌سنی سلك نظمه چکمکه مشارالیه طرفندن مأمور اولمش ایسه‌ده، اونك وقوع وفاتیله بومنظومه‌سی ناتمام قالمشدر. مثنویلری ساده وسلیسدر. شو قطعهٔ مشهوره جمله‌ٔ اشعارندندر:

صویی برداقده دیشلر کمی‌یی کاغدده
یزدن‌اول بوجهان سیرین ایدن اهل‌وقوف
عالم بری قویوب بحر هواسنده یلن
بو علی ایسه دخی عقلنه ادراکنه یوف

— فرس شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری همدانلی ودیکری لاهورلیدر.

يَثرِب { مدينهٔ منوره‌نك اسم اصليسى اولوب، بعد الهجره سيد الانبيا افندمز حضرتلرى جانب نبوتپناهيلرندن (طيبه) تسميه بيورلمش؛ وآنجق (مدينة النبى) دينمكله شهرت بولوب، بعده اختصار طريقيله (مدينه) دينله‌رك، بو اسم عام بو بلدهٔ مباركه‌يه علم اولمشدر. [«مدينه» ماده‌سنه مراجعت بيورله.]

يَحموم { مصرده قاهره‌نك شرق طرفنده بولنان طاغلرك بريسنه ويريلن اسم اولوب، جمله‌سنه جمع صيغه‌سيله (يحاميم) اطلاق اولنور.

يحيى { (بن زكريا بن ازن) متأخرين انبيادن اولوب، والده‌سى (اليساع) كه بين النصارى (اليسابت) دينمكله معروفه‌در، حضرت مريم (عليها السلام) ك عمزاده‌لرى ايدى. پدرى حضرت زكريا (عليه السلام) حضرت داود (عليه السلام) ك نسلندن ايدى. حضرت زكريا وزوجه‌سى خيلى ياشلى اولدقلرى حالده، اولادلرى اولمامغله، نبى مشاراليه اولادى اولديغنى آرزو ايدنجه، بحكمته تعالى او ياشده زوجه‌سى حامل قالوب، حضرت يحيى دنيايه كلمش؛ وتا طفوليتندن زهد وتقوى ايله زمرهٔ صالحينه داخل اولوب، اكثريا عبادت و وحدت و مراقبه ايچون صحرالره چكيله‌رك، بيوك بررياضتله ياشامغه باشلامشيدى. شهره دخولنده وعظ ونصيحتله خلقى طريق حقه دعوتدن كرى طورماز؛ وتوراتده خبر ويريلن مسيحك ورودينى خبر ويروب، حضرت عيسى (عليه السلام) ى تصديق ايدردى. فلسطين حكمدارى بولنان وجوريله مشهور اولان هرود شريعت موسى (عليه السلام) ده نكاح دوشمين يقين اقرباسندن برقارى‌يى تزوجه قالقيشديغنده، حضرت يحيى (عليه السلام) شريعتك التزام ايله، بونك تحريمندن بحث ايده‌رك، شدتلى لسان قوللانديغندن، هرود مرقومه‌نك ابراميله نبى مشار اليهى ٣٠ ياشلرنده ايكن وحضرت عيسى (عليه السلام) ك رفعندن صكره‌جه شهيد ايتمشدر. حضرت عيسايى اردن نهرنده تعميد ايتديكى مناسبتله خرستيانلرجه «معمد» دينمكله مشهوردر. قدسده سبطيه‌ده مدفون اولوب، رأس مباركلرى دمشقده جامع اميه داخلنده و بر اليده بيروتده مدفون اولديغى مروى اولمغله، زيارتكاه مقاملرى واردر.

يحيى { (شاه — بن مظفر شاه بن امير مبارز الدين بن مظفر) فارسده حكومت سورن آل مظفرك دردنجيسى اولوب، عمى شاه شجاعك زماننده يزد واليسى اولديغى حالده، ٧٨٦ تاريخنده وفات ايدن عمى مشاراليهك وصيتيله اوغلى سلطان زين العابدين فارسده، وصاحب ترجمه يزدده مستقلاً حاكم اولمشيدى. ٧٩٠ ده تيمورلنك كنديسنه فارسى دخى ويرمش ايسه‌ده، متعاقباً شيراز حاكمى بولنان كوچك برادرى شاه منصور اوزرينه عسكر سوق ايتدكده، مقابله ايتميه‌رك، ينه يزده چكلمش؛ و ٧٩٥ ده تيمور ثانياً كلوب فارسى قطعياً ضبط ايتديكنده، عموم آل مظفر صره‌سنده صاحب ترجمه‌يى دخى تلف ايتمشدى.

يحيى { (امير خواجه —) سربدارانك بدنجيسى اولوب، ٧٥٣ ده خواجه على شمس الدينك تلفى اوزرينه، موقع اقتداره كله‌رك درت سنه حكومت سوردكدن صكره، قاتى علاء الدوله طرفندن تلف اولنمشدر. غدار وانسانيتسز برآدم اولوب، طغا تيمورخانله صلح ايتمش ايكن، كنديسنى حيله ايله دوزاغه چكوب، تلف ايتمشيدى.

يحيى { (ابو زكريا) موحدين دولتى امراسندن اولوب، بونلر طرفندن افريقيه‌ده والى اولديغى حالده، ملوك موحدينك قوتى زائل اولوب، كندى حاللريله مشغول اولدقلرى صره‌ده صاحب ترجمه دخى اعلان استقلال ايله، كافهٔ تبعه‌سنك امور ومصالحنى رؤيت، محكمه‌لرك حكم وقرارلرينى بالذات تفتيش، جملهٔ شكايات ومعروضاتى استماع، كيجه‌لرى تبديل كزه‌رك، احوال اهاليه‌يه كسب وقوف، مستحق اولان فقرا ومحتاجينه توزيع ارزاق، علما وحكما واطبا وارباب هنرى حمايه، وبونلرله عقد مجلس مذاكره ايدردى؛ ومع هذا عبادت واكلنجه‌يه مخصوص ومعين ساعتلرى دخى وار ايدى. حقنده بك چوق نوادر منقولدر. (مصموده) نام بربر قبائلندن ايدى. خيلى وقت حكم سوروب، تبعه‌سنك ادعيه وشكرانه مظهر اولمش؛ و ٦٤٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

يحيى { فرس شعراسندن برقاچ كشينك اسمى اولوب الك معروفلرى (يحياى نيشابورى)

در،که شاهرخ میرزا زماننده یاشایوب، «شبستان خیال»، «دهنامه»، «اسرار» و «خمار» عنوانلریله منظومه‌لری واردر. ۸۰۲ ده وفات ایتمشدر. — ۹۰۱ده وفات ایدن (یحیای قزوینی) دخی سلاطین وعلما وسائر مشاهیرك ولادت ووفاتی تواریخنی جامع «لب‌التواریخ» عنوانلی کتابك صاحبیدر. ۱۰٦٤ده وفات ایدن (یحیای کاشی) هندستانه عزیمتله، شاهجهانك تقدیرینه مظهراولوب، حافظ کتبی اولمشدی. — دیکرلرینك بری کیلانی، بری لاری، بری لاهوری وسائره‌در.

یحیی افندی { (زکریا زاده —) جنتمکان سلطان عثمان خان ثانی و مصطفی خان اول و مراد خان رابع حضرتلری دورلرنده اوچ دفعه مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمادن وقرن حادی عشر شعراسندن اولوب، ۱۰۰۰ تاریخنده شیخ‌الاسلام ایکن ارتحال ایدن آنقره‌لی زکریا افندینك اوغلیدر. درسعادتده دنیایه کلوب تحصیل علوم ایتدکدن صکره، طریق قضایه سلوك ایله، حلب، شام وادرنه ملاسی ۱۰۱۲ ده استانبول قاضیسی وچوق کچمه‌دن آناطولی وروم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ وجنتمکان سلطان عثمان خان حضرتلری وقعه‌سنده ۱۰۳۱ده مقام فتوایه نصب ایدلمش ایدی. برسنه ایله بش آی امور فتوایی کمال درایت وحقانیتله اداره ایتدکدن صکره، صدر اعظم کمانکش علی پاشانك خلاف واقع عرضی اوزرینه، ۱۰۳۲ده جنتمکان سلطان مراد خان رابع دورنده عزل اولنه‌رق، ۱۰۳٤ده ثانیاً مقام فتوایه عودت ایتمش؛ وبودفعه دخی یدی سنه‌یه قریب مدت بومقام عالیده قالدقدن صکره، ۱۰٤۰ده متقاعد اولوب، ۱۰٤۳ ده خلفی اخی زاده حسین افندینك شهادتی اوزرینه، ثالثاً مفتی انام اولوب، بودفعه دخی اون سنه ایله بش آی اداره امور شرعیه ایتدکدن، ومعیت حضرت پادشاهیده روان وبغداد سفرلرنده بولندقدن صکره، ۱۰۵۳ده ارتحال ایدوب، پدری تربه‌سنه دفن اولنمشدر. خانه‌سی اوکنده برمدرسه بنا ایتمشیدی. محسن قیصرینك فرائض منظومه‌سنه شرحی و برخیلی اشعار رائقه‌سی واردر. شومطلع جمله اشعارندندر:

کوکل اوم نیجه دمدرکه یار غمخوارین
اولورسه لطف‌الهی کورور بوکون یارین

—[«منقاری زاده» ماده‌سنه‌ده مراجعت.]

یحیی البرمکی { [«برمکیلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یحیی بك { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسنك اك کزیده‌لرندن اولوب، آرناوددر. دوشرمه طائفه‌سندن اولوب، یکیچری اوجاغنه دخول ایله، بعده تولیت سمتنه کچه‌رك، زعامتله قناعت ایتمشیدی. صاحب سیف وقلم وقناعت وحسن اخلاق صاحبی ایدی. ۹۹۰ تاریخنده وطننده وفات ایتمشدر. «کنجینهٔ راز» «شاه‌وکدا»، «کلشن‌انوار»، «یوسف‌وزلیخا»، و «اصولنامه» عنوانلریله بش منظومه‌دن مرکب خمسه‌سی وقصائد وغزلیاتی حاوی دیوانی واردر. اشعاری میاننده بعض کوزل سوزلره تصادف اولنور. شو بیت جمله اشعارندندر:

صید ایتمك ایچون اول ملکی ایدوب اهتمام
آهم فلکلر اوزره قورار حلقه حلقه دام

یحیی بن احمد الحلی { امامیه مشاهیر فقهاسندن اولوب، ٦٧۹ ده وفات ایتمش؛ «جامع‌الشرایع» و «مدخل در اصول فقه» عنوانلریله ایکی معتبر تألیف براقمشدر.

یحیی بن اکثم { (ابومحمد — التمیمی الاسدی المروزی) اعاظم فقها وادبادن واصحاب جناب شافعیدن اولوب، فقهده و سائر علومده‌کی وسعت معلوماتی حسبیله مامون خلیفه‌نك عندنده قدر واعتباری پك عالی ایدی. خلیفهٔ مشارالیه کندیسنی قاضی‌القضاة تعیین ایتمش اولمغله، کافهٔ امرا ورجال دولتی کندیسنه طانیشه‌رق، رأینی استحصاله مجبور ایدیلر. بعده متوکل زماننده عزل، واموالی مصادره اولنه‌رق، ایفای حج ایچون، مکهٔ مکرمه‌یه عزیمتله، عودتنده ۲٤۲ تاریخنده مدینهٔ منوره قربنده (ربذه) قریه‌سنده وفات ایتمشدر. حقنده‌پك چوق نوادر وبعض ذمائم اخلاق منقول اولوب، و برطاقم اشعاری روایت ایدیلن بوحصلت ذمیمه‌سنه دلالت ایدیور.

یحیی بن عدی { (ابو زکریا —) مشاهیر حکما واطبادن اولوب، منطقده وسائر علومده دخی یدطولی صاحبی ایدی. یعقوبیه

مذهبنه تابع نصارادن اولوب، حکیم شهیر فارابیدن و (ابوبشر متی) دن اخذ وتحصیل علوم ایتمشیدی. باشلیجه تألیفاتی : « تفسیر کتاب طوبیقا لارسطو- طالیس » ، « مقالة فی البحوث الاربعة » ، « مقالة فی سیاسة النفس » ، « مقالة فی ابنیة صناعة المنطق وماهیتها » ، « مقالة فی المطالب الخمسة للروس الثمانیة » ، « کتاب فی منافع الباه ومضاره وجهة استعماله بحسب اقتداح الشریف ابی طالب ناصر بن اسماعیل صاحب السلطان المقیم فی القسطنطینیة ». حسن خطی ده اولوب، بك چوق کتب نادره وتفسیر طبریدن ایکی نسخه وکتب متکلمیندن بك چوق آثار استنساخ ایتمش؛ ویرکونده بوزیاپراق یازارایمش! سریانیجه دن عربی یه برچوق کتابلر دخی ترجمه ایتمشیدی .

یحیی بن عمر { ملثمین یعنی مرابطین دولتنك برنجی حکمداری اولوب ، قبائل بربردن بریته منسوب اولدیغی حالده، صاحب خروج و دعوت اولان عبدالله بن یاسینك مریدانندن اولمغله، مومی الیه طرفندن بونك قیادتیله عسکر ترتیب اولنه رق، ٤٤٠ تاریخندن ٤٤٧ تاریخنه دك قیادت وامارت ایتدکدن صکره، تاریخ مذکورده وفات ایدوب، برادری ابوبکر بریته یکمش؛ وبوده نشر اسلام ایچون صحرای کبیر وسودانه صوقیلوب، بردها ظهور ایتمدیکندن، مغربده وکیل براقمش اولدیغی عم زاده سی یوسف بن تاشفین اصل دولت تشکیلیله اجرای حکومته نائل اولمشدر . مع هذا برنجیلری یحیی بن عمر صاییلیور .

یحیی بن معاذ { (ابو زکریا) کبار مشایخ و واعظیندن اولوب، (ری) لی ایدی؛ ونیشابورده وعظ ونصیحت و ارشادله مشغول اولدیغی حالده، ٢٥٨ ده وفات ایتمشدر . تقوی ونصیحته دائر برچوق اقوال حکیمانه سی مشهوردر .

یحیی بن معین { (ابوزکریا — المرالبغدادی) ائمه محدثیندن اولوب، امام شافعی حضرتلرندن و سائر مشاهیردن روایت ایتدیکی کبی، کندیسندن دخی صحیحین صاحبلری بخاری ومسلم حضرتلری روایت ایتمشلردر . امام حنبل ایله دخی صحبتی و برلکده حدیثله اشتغاللری وار ایدی . روایتده بك موثوق اولوب، نقل ایتدیکی بیکلرجه احادیث شریفه دن هیچ برینك صحتنه شبهه اولنمیور. ٢٣٣ تاریخنده حجدن عودتنده مدینهٔ منوره ده ارتحال ایتمشدر . انبار قربنده (نقیای) قریه سندن ایدی .

یحیی بن یحیی { (ابومحمد — بن وسلاس اللیثی) اعاظم فقهای مالکیه- دن واندلسك کبار علماسندن اولوب، من اصل (مصموده) نام بربر قبیله سندن ایدی . قرطبه ده طوغوب ، اوراده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، شرقه رحلتله ، امام مالك حضرتلرندن « موطا » یی استماع ایتدکدن صکره، مکه و مدینه ومصرده اصحاب مالکدن وسفیان بن عیینه وسائر ائمهٔ فقهدن استفاده ایله، وطننه عودت ایدوب، اورا علماسنك رئیسی اولمش؛ وسلاطین وامرا نزدنده قدرواعتباری بك عالی اولوب، موطایی اك اول مغربده تدریس ایدن و مذهب مالکینك انتشارینه سبب اولان بوذاتدر . ملوك امویه دن عبدالرحمن بن حکمك زمانی عدل و حقانیتیله تنویر ایدوب ، ٢٣٤ تاریخنده وفات ایتمش ؛ و قرطبه خارجنده دفن اولنمش ایدی .

یحیی بن یعمر { (ابو سلیمان — العدوانی الوشقی) قدمای ابادن وتابعیندن اولوب، عبدالله بن عمر وعبدالله بن عباس (رضی الله عنهما) ایله کوریشمشیدی. نحوی موجدی اولان ابوالاسوددن اخذ ایدوب، عربیه زمانك افصحی ایدی. حجاج بن یوسف ایله نحو وقرائت حقنده بعض منازعه لری وقوع بولمشدر . شیعیلرك معتدللرندن اولوب، بوندن طولایی دخی حجاجك عتابنه دوچار اوله رق، خراسانه نفی، واورا والیسی یزید بن المهلب طرفندن قاضیلقده استخدام، وبعده نبیذ شربنی اعترافندن طولایی عزل اولنمش ؛ و ١٢٩ ده وفات ایتمشدر . مسقط رأسی و منشئی بصره در.

یحیی المستعفی { (بن محمد الناصر) مغربده حکومت سورن موحدینك سکزنجی حکمداری اولوب، ٦٢١ تاریخنده عبدالله العادله خلف اوله رق، یالکز بر سنه حکومت سورمشدر .

يحيى النحوى { (الاسكندرانى) يونان قديمك اسكندريه‌ده يتيشن
حكماسنك اك مؤخرلرندن اولوب، دور اسلامه يتيشمش، وفاتح مصر عمرو بن العاصك حرمت والتفاتنه مظهر اولمشيدى. يونانيلرجه و آوروپاجه يوآنيس فيلوپونوس (ژان فيلوپون Jean Philopon) اسميله معروفدر. اووقتك بتون علماسى كبى لسان يونانينك نحو وفصاحتيله مشغول اولوب، مع هذا طب، منطق، فلسفه، حكمت، علوم رياضيه و سائره ايله دخى اوغراشه‌رق، آرسطونك وسائر حكماء سالفه‌نك برچوق تأليفاتنى شرح وتحشيه ايتمشيدى. همان كافهٔ تأليفاتى عربى‌يه مترجم اولوب، ابن ابى اصيبعه‌نك طبقات الاطباسنده تعدادلرى برقاچ صحيفه ضبط ايديور. كنديسى رؤساء روحانيه‌دن اولديغى حالده، تثليثه قائل اولميوب، كنديسنه مخصوص براعتقاد پيدا ايتمشيدى. بوندن طولايى محكوم اولمش ايسه‌ده، [...]رده علم وفضلنه اولان احتياج عمومى‌يه بناءً، اوحكم اجرا اولنميوب، مجازات كورمه‌مشيدى. ٦٦٠ تاريخ ميلاديسنده وفات ايتمشدر. بعض آثارى آوروپاده طبع اولنمشدر.

يحيى النديم { [«ابن المنجم» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

يربعام { (Yeroboam) حضرت سليمان (عليه السلام) ك رجالندن اولوب، نبى مشار اليه قارشى اسباطدن بعضلرينى قالديرمغه چاليشدقدن صكره، مصره قاچمشيدى. رحبعم بن سليمان زماننده يهودا وبنيامين سبطلرندن ماعداسنى كندى طرفنه چكه‌رك، ميلاددن ٩٦٢ سنه اول نابلسده رأس حكومته كچمش؛ وآلتوندن ايكى بوزاغى ياپديروب، خلقى بونلرك عبادتنه اجبار ايتمش ايدى. بركون بونلره عبادت وقربانلر ذبح ايتمكده ايكن، علماء بنى اسرائيلدن برذات كنديسنه نصح وپند ايله بوكفردن وازكچمسنى اخطار ايتديكندن، توقيفنى امرايتمك اوزره، الينى قالديرديغنده، الى قورويوب، اويله‌جه قالمش.

يرموك { شامده نهراردنه واوراردن بحرلوطه منتهى بر وادى اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضى الله عنه) افندمز زماننده اوراده وقوع بولان بيوك برغزا ايله مشهوردر. ابوعبيده بن الجراح، يزيد بن ابى سفيان، شرحبيل بن حسنه وعمرو بن العاص بر سريه‌يه قومانده ايتدكلرى حالده، روملرك عسكر مسلمينك برقاچ مثلى مقدارنده اولان بيوك بر اردوسنه مقاومت ايتمكده ايديلر. خالد بن وليد حضرتلرى دخى عمومنه قوماندان اولوب، غيرت ايتمكده‌لر ايكن، حضرت ابابكرالفاروق (رضى الله عنه) افندمزك ارتحاليله حضرت عمر (رضى الله عنه) افندمزك وقوع خلافتى وخالد بن وليدك عزليله ابو عبيده‌نك عموم قوماندانلغنه نصبى خبرينى كتيرن بريد مخصوص واصل اولمش ايسه‌ده، حضرت خالد (رضى الله عنه) بوخبرى كتم واخفا ايله، حربه دوام ايدوب، روملرى كلياً منهزم وپريشان ايتدكدن صكره، ابوعبيده حضرتلرينك يانـنه كيده‌رك، باش قوماندانلغنى تبريك ايلمشيدى. يرموك غزاسى فتوح الشامك فاتحه‌سيدر.

يره‌پتره { كريدك لاشيد سنجاغنده وساحل جنوبيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، قضاسى ١٦ قريه‌دن مركبدر.

يريم { يمنك صنعا سنجاغنده وصنعانك ٢٥ ساعت جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهاليسى، سورى، ٤ جامعى، ١٢٠ دكانى، ٣ خانى، برباغچه‌سى، برحمامى وجنوبنده (عين اليريم) اسميله واديسى مسيره اتخاذ اولنان برصوبى واردر.

— يريم قضاسى شمال شرقى طرفندن ذمار، جنوب شرقى جهتندن رداع، جنوب غربى جانبندن اب، غرب شمالى جهتندن دخى عدين قضالريله محدود اولوب، صولرى عدن كورفزينه دوكيلان داخلى مائله‌ده واقعدر. اراضيسى مرتفع وعارضه‌لى اولوب، هواسى معتدل ومياه جاريه‌سى چوق اولمغله، طوپراغى منبت اولوب، بغداى، آرپه، دوره وسائر حبوباتله قهوه وسائره حاصل اولور. حيوانات اهليه ووحشيه‌سى ده چوق اولوب، جنس آتلرى واهاليده قيصراق بسليوب، طاى يتيشديرمك مراقى واردر. وقتيله يمنك مركزى بولنمش اولان (ظفار) شهرينك خرابه‌لرى بوقضا داخلنده ويريم قصبه‌سنك ٢ ساعت جنوبنده بولنيور. قضا ١٩٠ قريه‌دن مركب اولوب، ٣٩٥٠٠ اهالى ايله مسكوندر.

يزد { ايرانك فارس ايله عراق عجم وكرمان خطه‌لرى آره‌سنده اصفهانك ٢٣٠

کیلومتره شرق جنوبیسنده، شیرازك ۲۹۰ کیلومتره شمال شرقیسنده وکرمانك ۳۲۵ کیلومتره غرب شمالیسنده وشیرکوه اتکنده واقع برشهر اولوب، ۴۰۰۰۰ اهالیسی، اصفهان ومشهد وکرمانله ایشلك تجارتی، صیرمه‌لی ایپك وپاموق وبوك منسوجاتی، دوه توبندن شاللری، قلیج وسائر اسلحهٔ جارحه‌سی وسائر معمولاتی واردر. وقتیله چوق دها معمور ودها بیوك اولوب، شمدی برقسمی خرابدر. اهالینك برمقداری کبر یعنی زردشتیدر. تفت دینلن تپه‌لرنده باغلری چوق واوزومیله سائرمیوه‌لری پك لذیذدر. هواسی صیجاغه مائل اولوب، اوستنده‌کی طاغدن اینن صولر جداول واسطه‌سیله اداره اولنه‌رق، سقی اراضیده قوللانیلیر.

یزد جرد { (یاخود یزدکرد) ایرانك ساسانیان ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ملوك مذکوره‌نك اون اوچنجیسی اولوب، دردنجی بهرامك اوغلیدر. میلادك ۳۹۹ تاریخندن ۴۲۰ تاریخنه‌دك ۲۱ سنه حکومت سوروب، غدار وبدکردار برآدم ایدی. خرستیانلغی تصاحب ایده‌رك، زردشتیلری دلگیر ایتمشیدی. نهایت برآتك تکمه‌سندن وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی ملوك مذکوره‌نك اون بشنجیسی اولوب، ۴۴۰ دن ۴۵۷ تاریخ میلادیسنه‌دك حکم سورمش؛ وخرستیانلغك رفعیله دین زردشتك نشری مقصدیله قافقاسیه اقوامیله محاربه ایدوب، او صره‌ده ارمنیلر عصیانه جرأت ایتمش ایسه‌ده، ینه رام ایتمشیدی. بیوك اوغلی فیروزی سیسانه والی ایدوب، کوچکی اولان هرمزی ولی عهد ایتمشیدی. بوکا (یزد جرد اثیم) دیرلر. — اوچنجیسی ساسانیانك یکرمی طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، خسرو پرویزك تورونیدر. ۶۳۲ تاریخ میلادیسنده فرخ زاده خلف اولوب، داخل مملکتده آسایشی اعاده ایتمش؛ وعرب اهل اسلامی طرفندن واقع اولان تجاوزاته ابتدا (رستم) اسمنده برسردارینك جسارتیله مقاومت ایده‌بیلمش ایسه‌ده، بعده حضرت عمر (رضی الله عنه) افندمزك سعد ابن ابی وقاص (رضی الله عنه) ك قیادتیله غزایه مأمور بیوردیغی عساکر مسلمینك شدتلی هجماتنه تاب آور مقاومت اوله‌میوب، قادسیه ایله نهاوند محاربهٔ قطعیه‌لرینی غائب ایتدکدن صکره، جانی قورتارمق اوزره، فرار واختفا ایتمش ایسه‌ده، برد کرمنده بولنوب، قتل اولنمشدی. یکرمی سنه حکومت سوروب، بونك سقوطیله ایران استقلال وحکومتنی للابد فوت ایدوب، خلافت اسلامیه‌یه الحاق اولنمش؛ وبعده کاه بیوك دولتلرك برجزئی وکاه دول متعددهٔ صغیره‌یه منقسم بولنه‌رق اکثریا ترکلرك وسائر اقوامك تحت حکمنده بولنمشدر. یزد جرد ثالثك فوتی بروقت ایرانیلرجه مبدأ تاریخ اتخاذ اولنمشدی.

یزو { (Yéso) جاپونیه‌یی ترکیب ایدن درت بیوك جزیره‌نك بری واك شمالیسی اولوب، بونلرك اك بیوکی اولان وجنوبنده بولنان (نیپون) جزیره‌سندن (چوغار) بوغازیله آیرلمشدر. غرب جنوبی کوشه‌سنده مذکور جزیره‌یه طوغری ممتد (اوشیما) اسمیله اوزون ومعوج برشبه جزیره‌سی اولدیغی کبی، شمال غربی کوشه‌سی‌ده روسیه‌نك (ساخالین) جزیرهٔ طویله‌سنه، وشمال شرقی کوشه‌سی‌ده جاپونیه‌نك (قوریله) نامیله براووق تشکیل ایدن جزائر مجتمعه‌سنه طوغری اوزانیور. بویی ۵۶۰ واکی ۴۵۰ کیلومتره اولوب، ملحق اولان مذکور قوریله جزائر صغیره‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۵۰۶۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۲۳۰۰ کشیدر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۵ کشی دوشوب، جاپونیه‌نك سائر طرفلرینه نسبةً پك آز مسکوندر. ۴۱°۲۰′ ایله ۴۵°۳۰′ عرض شمالی آره‌لرنده ممتد اولوب، عرضاً اقالیم بارده‌دن اولدیغی کبی، اراضیسی‌ده یوکسك اولوب، قارله مستور طاغلری اولدیغندن، هواسی صغوق واراضیسی زراعته غیر مساعد اوله‌رق، اکثر طرفلری خالیدر. اك مسکون ومعمور یری مذکور اوشیما شبه جزیره‌سی اولوب، اك بیوك شهری اولان (هاقوداته) در، که ۶۶۳۳۳ اهالیسی واردر. برقاچ برکانی‌ده واردر. سواحلی یوکسك وقیالقدر. انهاری پك چوق ایسه‌ده، اکثری قیصه اولوب، اك اوزونلری ساحل شرقی وغربیسنه دوکیلن (توقاچی) و(ایسیهاری) ایله شمال غربی کوشه‌سنده منصب اولان (تسیهو) نهرلریدر. مذکور قوریله جزایریله برابر جاپونیه‌نك منقسم بولندیغی ۶ ایالتك برینی تشکیل ایدیور.

یزید { بنی امیه ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی سلالهٔ مذکورهنك ایکنجیسی وبانیء حکومت اولان معاویه بن ابی سفیانك اوغلی اولوب، ٢٦ نجی سال هجریده طوغمش؛ و ٦٠ تاریخنده معاویهنك وفاتی اوزرینه، دمشق شامده مقام حکومته قعود ایتمشدر. زمان حکومتنده جریان ایدن وقوعات مؤرّخه تواریخ و سیرده مسطور اولدیغندن بوراده تفصیله حاجت کورلهمامشدر.

— ایکنجیسی سلالهٔ مذکورهنك طقوزنجیسی وآل مروانك آلتنجیسی اولوب، عبد الملك بن مروان بن حکمك اوغلیدر: ٧٦ تاریخنده دنیایه کلوب، ١٠١ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز حضرتلری یرینه تخته قعود ایتمش؛ وذوق واکلنجهسیله مشغول اولوب، بوندن بشقه برایش کورمهمش ایسهده، زماننده اندلسدن غزاة مسلمین فرانسهیه کچوب، ناربونه و تولوزهیهدك فتح ممالك ایتمشلردی. آناطولی جهتندن دخی کماخ وقونیه طرفلرنده روملردن بعض یرلر آلنمشدی. ٤ سنه ایله برآی حکومت سوردکدن صکره، ١٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ملوك مذکورهنك اون ایکنجیسی اولوب، ولید بن عبدالملك بن مروانك اوغلی ایدی. ٨٦ تاریخنده طوغوب، ١٢٦ تاریخنده عمزادهسی ولید بن یزیده خلف اولمش؛ ویالکز ٥ آی حکومت سوردکدن صکره ١٢٧ ده طاعوندن وفات ایتمشدر.

یزید بن ابی سفیان { (ابوخالد — القرشی الأموی) صحابهدن اولوب، سفیانیلرك اصلحی اولمغله، (یزیدالخیر) دیمکله دخی معروف ایدی. معاویه ایله بروالدهدن متولد اولمیوب، بونك والدهسی بنی کنانهدن (ام الحکم زینب بنت نوفل) ایدی. فتح مکهکونی اسلامه کلمش؛ وحنین غزاسنده حاضر بولنوب، غنائمدن حصه آلمشیدی. خلافت جناب صدیقیده شامه اعزام اولنان عسکر قائدلری میاننده بولنوب، عمروبن العاص، ابوعبیده بن الجراح وشرحبیل بن حسنه ایله برابر خالدبن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمش؛ وفلسطینده اجنادینده روملره قارشی حرب ایدوب، غالب کلشلردی. بعده خلافت جناب فاروقیده ابوعبیده بن الجراح عموم شام عسکری قائدی اولدقده، صاحب ترجمهیی فلسطین فتوحنه مامور ایتمش؛ وابوعبیدهدن صکره باش قائد اولان معاذ بن جبلك وفاتنده یزید بن ابی سفیان باش قیادته نصب اولنمش؛ و ١٩ نجی سال هجریده قیساریه فتحندن صکره طاعوندن وفات ایدوب، برادری معاویهیی وکیل براقش؛ و بونك مأموریتی جانب حضرت فاروقیدن تصدیق بیورلمش؛ وکیدهرك اوراده تفرد ایتمشیدی. یزید بن ابی سفیانك ذریتی قالمامشدر.

یزید بن الجراح { صحابهدن اولوب، عشرهٔ مبشرهدن ابو عبیده جنابلرینك برادریدر.

یزید بن الطثریه { (ابوالمکشوح — بن سلمه) مشاهیر شعرادن اولوب، اشعاری «حماسه» و «اغانی» ده مذکوردر؛ ودیوانی ابوالفرج اصفهانی طرفندن جمع وترتیب اولنمشدر. منسوب اولدیغی قشیر قبیلهسی بیننده حیثیت واعتبار صاحبی سخی وشجیع وحسن وجمال مالك برآدم ایدی. ١٢٦ تاریخنده مندلث بن ادریس الحنفی معیتنده تلف اولمشدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

الا بابی من قدیری الجسم حبه
ومن هو موموق الی حبیب
ومن هو لایزداد الا تشوقا
ولیس یری الا علیه رقیب الخ.

یزید بن القعقاع { (ابوجعفر —) مشاهیر قراءدن وکبار تابعیندن اولوب، عبدالله بن عیاش بن ابی ربیعهنك وبرروایتده ام المؤمنین ام سلمهنك آزادلیسی ایدی. قرائتی عبدالله بن عباس (رضی الله عنهما) دن وافندیسندن وابوهریره (رضی الله عنه) دن اخذ، وحمید بن عمر بن الخطاب (رضی الله عنهما) دن دخی احادیث شریفه روایت ایتمشیدی. حره وقعهٔ مؤلمهسندن اول مدینهٔ منورهده تعلیم قرائت ایله مشغول ایدی. ١٣٢ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

یزید بن مزید { (ابوخالد وابوالزبیر — بن زائدة الشیبانی) جود وکرم وشجاعتیله مشهور اولوب، هارون الرشید زماننده یاشامشدر. زمانك شعراسی حقنده بك چوق مدحیهلر سویلیوب، کلیتلی جائزهلرینی آلمشلردی. بنه کرمیله مشهور معن بن زائدهنك برادر زادهسیدر. هارون الرشید طرفندن خوارجدن ولید بن طریفك تنکیلنه

مامور اولوب، کندیسنی تلف ایتمشدی. ١٨٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکارمی حقنده بك چوق نوادر منقولدر.

یزید بن المهلب { (ابو خالد — بن ابی صفرة الازدی) حجاج بن یوسفه نیابةً طول مدت خراسان والیسی بولنمش اولان مهلبك اوغلی وحجاجك قاینی اولوب، ٨٣ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه خراسان والیسی اولمش؛ وبعده حجاج طرفندن عزل ومالی مصادره ایله، حبس ایدلدیکی حالده، فرارله فلسطینده بولنان سلیمان بن عبدالملك یانینه التجا ایتمش؛ وبونك التماسیله برادری ولید بن عبدالملك طرفندن عفو اولنه‌رق، مشارالیه سلیمانك یاننده کمال عزت واحترامله یاشامش؛ ومشار الیهك مقام حکومته قعودندن صکره ٩٦ تاریخنده وفات ایتمش اولان حجاجك یرینه عراقین والیلکنه نصب اولنمش؛ و ٩٨ ده عراقده بر وکیل ترك ایله، خراسان والیلکنه نصب اولنه‌رق، جرجان، طبرستان ودهستان کبی برچوق ممالك ضبط ایتمش؛ و ده ٢ ملیون درهمی حامل ولەرق عزیمتنی مبین سلیمان بن عبدالملکه برمکتوب یازدیغی حالده، خراساندن شامه حرکت ایتمش ایسه‌ده، اواثناده سلیمان وفات ایدوب، عمر بن عبدالعزیز مقام حکومته کچمکله، مذکور مکتوب مشارالیهك یدینه کچدیکندن، تبعه‌دن بغیرحق آلنمش اولان بو آقچه‌نك تسلیمی ایچون، کندیسنی حبس وتضییق ایتمش؛ وایکی سنه محبوس قالدقدن صکره، ١٠١ ده عمر بن عبدالعزیزك خسته‌لندیغنی خبر آلنجه، یرینه کچه‌جك یزید بن عبدالملك کندیسنه بغض وخصومتی اولدیغنی بیلدیکیچون، محبسدن فرارله، بصره‌یه کیده‌رك، کندیسنك بادئ عزل ونکبتی اولان والئ عراقین (عدی بن ارطاة) ی عزل وحبس، ویزید بن عبدالملك اسقاطنی اعلان ایله، خلقی کندی بیعتنه دعوت ایتمکه باشلامشیدی. یزید بن عبدالملك برادری مسلمه‌نك قیادتیله اوزرینه عسکر کوندرمکله، صاحب ترجمه برادری مفضل واوغلی معاویه وسائر افراد خاندانیله مقابله‌یه چیقوب، برخیلی قانلی محاربه‌لر وقوعندن صکره، یزید بن المهلب مسلمه‌نك الینه کچوب، ١٠٢ تاریخنده ٤٩ یاشنده اتلاف، ورأس مقطوعی شامه ارسال اولنمش؛ واقرباسیله قبیله‌سی برمدت دها مقاومتدن صکره، کرمانه چکیلوب، مؤخراً اورایه دخی عسکر سوقیله، اتلاف اولنمشلردی. عباسیلر زماننده برامکه نصل ثروت وسامانه نائل اولمش، وجود وکرمله شهرت بولمشلرسه، بنی امیه زماننده دخی آل مهلب اومقامی احراز ایتمشلردی. جود وکرملری حقنده بك چوق نوادر منقولدر. آنجق عمر بن عبدالعزیز حضرتلری بونلرك اوضاعنی تقدیر ایتمدیکی کبی، حسن بصری دخی جبابره‌دن عد ایدوب، حال وحرکتلرینه تعریضدن خالی طورمازدی. حقنده شعرای معاصرینك سویلدکلری قصائد ومراثینك حد وحسابی یوقدر.

— بونك حفیدی (ابو خالد یزید بن حاتم بن قبیصه بن المهلب الازدی) خلفاء عباسیه‌دن ابوجعفر منصور زماننده ١٤٤ تاریخنده مصر والیلکنه نصب اولنه‌رق، اورادن افریقیه‌ده ظهور ایدن خوارجی تنکیله مأمور اولمغله، ١٥٥ ده قیروانه داخل اولمش، وآخر عمرینه‌دك مغرب والیلکنده قالوب، ١٧٠ ده قیرواننده وفات ایتمشدر. بودخی جود وکرم وشجاعتیله مشهوردر.

یزید بن هبیره { (ابو خالد — بن المثنی الفزاری) آخر ملوك امویه اولان مروان حمارك رجالندن اولوب، ابامسلم خراسانی‌یه قارشی بیوك برغیرتله حرب ایتمش؛ ودولت امویه منقرض اولنجه، خلیفهٔ عباسی سفاحك برادری ابوجعفر منصوره التجا ایدوب، حمایه‌سی آلتنه کیرمش؛ وعندنده بك زیاده حیثیت واعتبار قرانمش ایکن، عبدالله بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب (رضی الله عنهم) ایله خفیاً مخابره‌ده بولنه‌رق، سفاحی اسقاطله، مشارالیهی تخت خلافته اقعاد فکرنده بولندیغی ابامسلم طرفندن درمیانله، قتلی سفاحه مصرانه اخطار، واونك طرفندن دخی ابو جعفر منصوره تکلیف اولنمغله، منصور بر چوق وقت ممانعتله، کندیسنی التزامده اصرار ایتمش ایسه‌ده، نهایت ١٣٢ ده اوغلی داوده وکاتبیله برابر قتلنه مجبور اولمشدی.

یزیدی { کردستانده اسماً مسلم وحقیقتده عقائد اسلامیه‌یه بسبتون مغایر اعتقاداته تابع برطائفه اولوب، بونلر قدرتده وخلقت عالمده جناب حقه حاشا شیطانی تشریك ایده‌رك،

بوملك مطرودك كیتدكجه قوت وقدرتی تزایدده بولندیغنه ایناتیرلر؛ وملك طاوس تسمیه ایتدكاری ابلیسه عبادت ایدرلر. بو غریب اعتقاد باطلارینك موجدی اولان شیخ یزیدك نامنه نسبتله بویله تسمیه اولنورلر. كردستان وجزیره‌نك بعض طرفلرنده طاغنیق بر حالده بولنوب، مجموع نفوسلری ٢٠٠٠٠٠ ی تجاوز ایتمیور. بونلرك مذهب و اعتقادلری جهالت اساسی اوزرینه مؤسس اولدیغندن، سایهٔ دیانتوایهٔ حضرت خلافتپناهیده معارفك انتشار و ترقیسی اعتدالرینی منتج اوله‌جغی دركاردر.

یزیدی { مشاهیر ادبادن درت كشینك لقبیدر:

یزیدی (ابو محمد یحیى بن المبارك بن المغیرة العدوی) قرائتده ونحو ولغتده ید طولی صاحبی اولوب، قرائتده ابوعمرو بن العلانك تلمیذی وخلفی ایدی؛ وبصره‌ده مشار الیهدن صكره قرائتده امامت مدینه‌سنه انتقال ایتمشیدی. بعده بغداده كیده‌رك، خلیفه مهدینك طایبسی (یزید بن منصور الحمیری) نك اولادینه مربیلك ایتمكله، بوكا نسبتله تلقب ایتمشیدی. مؤخراً هارون‌الرشیده انتساب ایدوب، مأمونك مربیلكنه تعیین اولنمشیدی. لغتده اصمعینك «نوادر» ینه تقلیداً «كتاب النوادر»، نحوده «كتاب المقصور والممدود»، كتاب النقط والشكل» وسائر بعض كتابلر تألیف ایتمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، مرتب دیوان اشعاری واردر. مشاهیر نحاتدن كسائی و خلیل وسائرلریله بعض ماجرالری منقولدر. مأمون خلیفه‌نك معیتنده خراسانه سیاحت ایدوب، ٢٠٢ تاریخنده (مرو)ده وفات ایتمشدر. كسائی وامام محمدك وفاتلری حقنده مرثیه‌لری اولوب، شو بیت اوندندر:

تصرمت الدنیا فلیس خلود
وما قد ترى من جهة سیبید

— ابكنجیسی (ابو عبدالله محمد بن ابی محمد) آنف الترجمه‌نك اوغلی اولوب، لغت وقرائتده ید طولی صاحبی وشعرده مهارتی وار ایدی. معتصم خلیفه‌نك معیتنده مصره كیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

الهوى امر عجیب شانه
تارة یأس و احیانا رجا
لیس فیمن مات منه عجب
انما یعجب ممن قد نجا

— اوچنجیسی (ابواسحاق ابراهیم بن ابی محمد) بودخی برنجینك اوغلی اولوب، ادیب وشاعر برذات ایدی. ابو زید انصاریدن واصمعیدن اخذ واستماع ایتمشیدی. «كتاب ما اتفق لفظه واختلف معناه» عنوانیله ١٧ یاشنده باشلایوب ٦٠ یاشنده بیتیردیكی بركتابی و «كتاب مصادر القرآن»، «كتاب فی بناء الكعبة واخبارها» وسائر آثاری وبرخیلی اشعاری دخی واردر.

— دردنجیسی (ابو عبدالله محمد بن العباس بن ابی محمد) برنجینك حفیدی اولوب، نحو وادبده ونوادر واخبار عربده یدطولی صاحبی ایدی. سن شیخوختنده، استدعاسی اوزرینه، خلیفه مقتدر باللهك اولادی مربیلكنه نصب اولنمشدی. ٣١٠ تاریخنده ٨٢ یاشنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «كتاب الخیل»، «مناقب بنی العباس»، «اخبار الیزیدیین»، نحوده مختصر بر متن وسائره.

یزیدیه { شروانك مركزی اولان شماخینك نام دیكریدر.

یسره { قدماء شعراء عربدن و مخضرمیندن لبیدك قیزی اولوب، شاعره وفصیحه برقیز ایدی. شو برایكی بیت پدرینك امریله سویلمش اولدیغی بر قصیدهٔ جوابیه‌سندندر:

اذا هبت ریاح ابی عقیل
دعونا عند هبتها الولیدا
اشم الانف اصید عبشمیا
اعان على مروته لبیدا

یشیل ایرماق { آناطولیده برایرماقدر، كه سیواس ولایتنك شمالنده شرقدن قره حصار شرقی ایله نیكساردن كلن كلكیت ایله غربدن یعنی آماسیه جهتندن كلن طوزانلی صولرینك اجتماعندن بالتشكل، شماله طوغری جریانله طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنه دخول ایدر؛ و صامسون قوینك شرق جهتنده صامسونك قارشیسنده قره دكیزه دوكیلور. منصبندن بوقاریده نهردن برقاچ قول آیریلوب، منصبك صاغ طرفنده دوكیلورلر. محل اجتماعندن یعنی یشیل ایرماق نامنی

آلدیغی یردن اعتباراً مجراسی ۹۰ کیلومتره قدردر. اسم قدیمی (ابریس) در.

یشیل برون { (Cap Vert) آفریقانك اك غربی برونی اولوب، ۲۰° طول غربیده ومتقدمین عنده مبدأ طول اولان جزایرخالدات حذاسنده و ۱۴° ۴۴ʹ عرض شمالیده واقعدر. فرانسه مستعمراتندن سنغابیه داخلنده‌در.

— یشیل برون جزایرمجمعه‌سی (Iles du Cap Vert) بحرمحیط آطلاسیده آفریقا ساحلی آچیقلرنده ویشیل برونندن ۵۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده پورتکیز دولتی مستعمراتندن برطاقم آطه‌لر اولوب، ۱۵° ایله ۱۷° عرض شمالی و ۲۴° ایله ۲۷° طول غربی آره‌لرنده واقعدرلر. بو آدیسته، ساؤآنتاؤ، سال (یعنی طوز آطه‌سی)، ساؤنیقولاؤ، ساؤنیافو، مایو، فوغو، براوه، سانته‌لوسیه، ساؤوینسان اسملریله مختلف درجانده ۱۰ آطه‌دن مرکب اولوب، مجموعنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۸۵۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۰ ۹۲۶ کشیدر. اراضیلری برکانی و عارضه‌لی اولوب، اولدقجه منبتدر. هوالری صیجاق وآغردر. مرکزلری ساؤنیاغوجزیره‌سنده واقع و ۴۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولان (لاپایه) اسکله‌سیدر. ساؤوینسان جزیره‌سنده ۴۲۰۰ اهالی ایله مسکون اولان (میندلو) اسکله‌سی‌ده خیلی تجارتکاهدر. بوآطه‌لر ۱۴۵۶ ده پورتکیز بحریوننده (قاؤموستو) طرفندن کشف اولنمشدر.

یطرو { (Jéthro) توراتده حضرت شعیب (علیه السلام)ه ویریلن اسمدر.

یعقوب { بن اسحق بن ابراهیم (Jacob) انبیاء عظامدن اولوب، ابوالانبیاء حضرت ابراهیم (علیه السلام)ك حفیدیدر. برادری عیصو (یاخود عیص) ایله ایکیز طوغوب، آنجق عیصو دها اول طوغمغله، دها بیوك عد اولنور ایدی. بناءً علیه حضرت اسحق (علیه السلام) دعاسنی و نبوت حقنی عیصویه ویرمك ایستدیکی حالده، کوزی کورمدیکندن، والده‌لری حیله ایدوب، اونك یرینه دها چوق سودیکی حضرت یعقوبی اوکنه کتیرمکله، نبوتی حضرت مشارالیه ویرمشیدی. بوسیدن حضرت یعقوب (علیه السلام) خصومتدن امین اولمه‌مدیغندن، و ذاتاً بدوی کنعانیوندن قیز آلمیوب حرانده طاییسی (لابان)ك قیزلرندن برینی آلمسی وصیت ایتمش اولدیغندن، حضرت یعقوب حرانه کیدوب، طاییسنك کوچك قیزی (راحیل) ی ایسته‌مش؛ و لابان بوکا مقابل یدی سنه خدمت ایتمسی شرط قویوب، بو خدمتی اکمال ایسه، بیوك قیزی (لایا) یی ویرمش؛ و یعقوب کوچکنی بکنمش اولدیغندن، او وقتك شریعتنجه اونی دخی ویرمك ایچون یدی سنه دها چوبانلق ایتمسی شرط قومغله، بو ایکنجی شرطی برینه کتیرنجه، راحیل دخی کندیسنه تنکیح اولنمش؛ وبونلرك ایکیسی‌ده کندیسنه برر اوطه‌لق ویرمشلردی. لایادن روبیل، یهودا، شمعون ولادی و راحیلدن حضرت یوسف ایله بنیامین و جاریه‌لرك هر برندن‌ده اوچ که جمعاً ۱۲ اولادی دنیایه کلمشدر. حضرت یعقوب بعده اهل وعیالی و قاینپدرندن آلدیغی سوری واموالی طوپلایه‌رق، ارض کنعانه عودتله، ویردیکی هدایا وابتدیکی حسن‌معامله ایله عیصونك کوکلنی آلمشیدی. بعده اوغللری کندیسنك حضرت یوسف (علیه السلام) ی جمله‌دن زیاده سودیکنی چکه‌میوب، آوه کوتورمك بهانه‌سیله بر قیویه آتملریله، مشارالیه برکاروان طرفندن قوغه ایله چیقاریلوب، مصرده صاتلمش؛ واوراده، تفصیلاتی «یوسف» ماده‌سنده بیان اولندیغی وجهله، فرعونك وزیری اولمشیدی. حضرت یعقوب ایسه حضرت یوسف ایچون آغلایه آغلایه ایکی کوزندن علیل اولمشیدی. نهایت بر قحط وغلا وقوعنده اوغللری ذخیره آلمق ایچون مصره کیتدکلرنده، حضرت یوسف کندیلرینی طانیوب، بنیامینی آلیقویه‌رق، حضرت یعقوبی دخی اورایه کوتورمکه مجبور ایتمش؛ وبو وجهله حضرت یعقوب اون ایکی اولادیله مصرده بولنوب، فرعون طرفندن کندیلرینه اراضی تخصیص اولنمشیدی. اولاد واحفادی مصرده قالوب، بالآخره حقارته دوچار اولمغله، نهایت حضرت موسی (علیه السلام) طرفندن تخلیص، وارض مقدسه اعاده ایدلمشلردر. حضرت یعقوبه «عبدالله» مناسبیله (اسرائیل) دخی دینلدیکندن، احفاد وذریتنه (بنی اسرائیل) نامی ویریلوب، بونلر آیریجه بر امت تشکیل ایتمشلردر. اون اولادیله حضرت یوسفك افرایم

ومنشا نام ایکی اوغلندن اسباط اثناعشر تسلسل ایدوب، بونلرك هر بری ارض مقدسده بر رخطه‌یه مالك اولمش؛ و (لاوی) نك ذریتنه ایسه ریاست روحانیه‌یه چیمك حق ویریلوب، اراضی ویرلمیه‌رك، دیکرلرینك ذكاتی بونلره عائد ایدی. حضرت یعقوبك میلاد عیسادن ۲۲۰٦ سنه اول دنیایه كلوب، ۱٤۷ سنه یاشادیغی مظنوندر.

یعقوب بك { (یاخود سلطان یعقوب تركمانی بن حسن طویل)

آق قیونلی دولتنك اوچنجی حكمداری وبتون ملوك تركمانك آب رویی اولوب، دولت مذكوره‌نك بانیسی اولان اوزون حسنك اوغللرندندر. پدرینك زماننده دیاربكر والیسی اولوب، برادری وفاتنده سلطان خلیله بیعت ایتمیه‌رك، اوزرینه عسكر سوق ایتمكله، سلماس جوارنده وقوع بولان محاربه‌ده سلطان خلیل آتندن دوشه‌رك تلف اولدقده، ۸۸٤ ده پدرینك ملك موروثنی ضبطله، تبریزده رأس حكومته چیوب، ۱۲ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۸۹٦ ده وفات ایتمش؛ وصیی اولنان اوغلی بایسنغر میرزا خلفی اولمشدر. بونك زماننده شیخ حیدر بن شیخ جنید اردبیلی شروان جهتنده خروج ایتمكله، اوزرینه عسكر كوندروب، تلف ایتدیرمشیدی. محب علما وحامیٔ علوم بر ذات اولوب، كندیسنك ادبیاتدن بهره‌سی و طبیعت شعریه‌سی وار ایدی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

دنیا كه در آن ثبات كم می بینم
درهر فرحش هزار غم می بینم
چون كهنه رباطی است كه ازهر طرفش
راهی به بیابان عدم می بینم

یعقوب بن اسحق { (ابو محمد — الحضرمی البصری) مشاهیر

قراءدن اولوب، قراء عشره‌نك سكزنجیسی عد اولنور. ادبیات عربیه‌ده واخبار عربده دخی ید طولاسی وار ایدی. حرمین و عراق وشام خلقی بونك قرائتنه تابع اولمشلردی.

— [«كندی» ماده‌سنه‌ده مراجعت بیوریله.]

یعقوب بن الربیع { شعرا وادبادن اولوب، فضل بن الربیعك براد

ری وابو جعفر منصورك حاجبی ایدی.

یعقوب بن سقلاب { (موفق الدین —) مشاهیر اطبادن

اولوب، نور الدین شهیدك خدمت طبابتنده بولنمشدر. نصرانی المذهب اولوب، قدسده نشأت ایتمش؛ ولسان یونانی‌یه دخی واقف اولمغله، جالینوسك تألیفاتیله چوق اشتغال ایلمش ایدی. ٦۲۵ ده وفات ایتمشدر.

یعقوب بن السكیت { [«ابن سكیت» ماده‌سنه مراجعت.]

یعقوب بن لیث الصفار { خراسان جهتنده حكومت سورن

بنی لیث دولتنك مؤسسی وبرنجی حكمداری اولوب، پدری عن اصل باقیرجی ایكن، بعده قطاع طریقلغه سلوك ایله، جرأتله كسب شهرت و قوت ایتدكدن صكره، والیٔ خراسان درهم بن نصرك سرعسكری اولمشیدی. لیثك وفاتنده صاحب ترجمه یعقوب سرعسكر اكده خلفی اولمش؛ ودرهم بن نصر وفات ایتدكدن صكره، اوغللری نصر و صالحك اوزرینه خروج ایده‌رك، سیستانه چكلمش؛ و ۲۵۳ تاریخنده سیستانی تكمیل ضبط ایدوب، اعلان استقلال ایتمش؛ وبعده خراسانه عسكر چكه‌رك، مرقوم نصر وصالحی قتل ایله، اوراسنی دخی ضبط ایلدكدن صكره، فارسه سوق عسكرله، اوراسنی‌ده حاكمی بولنان علی بن مستعین الندن نزع ایتمش؛ وبونك اوزرینه خلیفه معتز جانبندن خلعت ومنشور كوندریله‌رك، حكومتی تصدیق اولنمشیدی. اورادن مازندرانه كیده‌رك، اوراسنی‌ده بعد التسخیر، ۲٦۲ ده عراقك اوزرینه سوق عسكر ایدوب، واسط قربنده خلیفه معتمد علی الله طرفندن كوندریلن برادری موفق بالله ایله حرب ایتدیكنده، مغلوب ومجروح اولوب، عودت ایتمش؛ و ۲٦۵ ده یكیدن عسكر سوق ایده‌رك، خوزستانه وصولنده قولنج علتندن وفات ایتمشدر. مدت حكومتی ۱۲ سنه‌در. برادری عمرو بن لیث خلفی اولمشدر.

یعقوب بن متمسك { مصرده اسماً خلافت ایدن عباسیلرك اخیری

اولوب، جنتمكان سلطان سلیم خان حضرتلری مصری فتح ایتدیكنده، كندیسنی استانبوله كتیرمشیدی. بوراده وفات ایدوب، ابا ایوب انصاری جوارنده مدفوندر.

یعقوب بن یوسف { (ابو یوسف — بن عبدالمؤمن) مغربده حکومت سورن ملوك موحدینك اوچنجیسی ومؤسس دولت اولان عبدالمؤمنك طورونی اولوب، ٥٨٠ تاریخنده وفات ایدن پدری یرینه کندیسنه منصور لقبیله بیعت اولنمش؛ وکندیسی پدری زماننده وزارت خدمتنده بولنمغله، امور کلیه وجزئیه‌یه معلومات کافیه استحصال ایتمش اولدیغندن، کرك مغرب اقصاده وکرك اندلسده حسن اداره واجرای عدالت ایله بر خیلی ممالك ضبط ایتمش؛ ودفعاتله اندلسه عسکر سوقیله فرنکلرله محاربه ایتمش ایدی. موحدینك اك پارلاق وقتی بونك زمانی اولوب، معارف وصنایع وسائر اسباب مدنیتك ترقیسنه دخی چوق خدمت ایتمش؛ وادبا وشعرایی حمایه و تشویق ایلمشیدی. صلاح الدین ایوبینك معاصری اولوب، مشار الیه کندیسنی اهل صلیبه قارشی امداده دعوت ایتمش ایسه‌ده، کوندردیکی نامه‌ده مستعمل بعض القاب وعنوانی صاحب ترجمه امید ایتدیکی درجهٔ تعظیم واحترامده بولنمامش اولدیغندن، کوجنوب، جواب ویرمه‌مشیدی. ٥٩٥ ده وفات ایدوب، اوغلی محمد الناصر خلفی اولمشدر.

یعقوب بن یوسف { مغربده حکومت سورن بنی مرین ملوکندن اولوب، بودخی (المنصور) لقبیله ملقبدر. ٦٥٦ تاریخنده برادری ابو بکره خلف اوله‌رق فاسده تخت حکومته قعود، ومراکشی دخی ضبط ایله، غرناطه حاکمی محمدك دعوتی اوزرینه، اوچ دفعه اسپانیه‌یه کچه‌رك، قستیله قرالی اونجی آلفونسه قارشی حرب ایتمش ایسه‌ده، بعده قرطبه وغرناطه حکومت اسلامیه‌لرینه قارشی بونکله اتفاق ایتمش؛ و ٦٨٥ ده جزیرة الخضراده وفات ایلمشدر.

یعقوب چلبی { جنتمکان خداوندکار غازی حضرتلرینك اولادندن اولوب، پدرشوکت‌کسترلری زماننده برخیلی محاربانده بولنه‌رق، اظهار شجاعت وغیرت ایتمشیدی. پادشاه مشار الیه حضرتلرینك شهادتنده یاننده بولنمش ومؤخراً ارتحال دارالبقا ایتمشیدی.

یعقوب السامری { (ابو یوسف — بن غنائم) مشاهیر اطبا وحکماء اسلامدن اولوب، طبابتده وامر مداوانده‌کی مهارتیله وعلوم حکمیه‌ده‌کی وسعت معلوماتیله مشهور ایدی. دمشق شامده تولد ونشأت، و ٦٨١ ده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: «شرح کلیات القانون لابن سینا»، «حل شکوك نجم الدین ابن المنفاخ علی الکلیات»، «کتاب المدخل الی علم المنطق والطبیعی والالهی».

یعقوب ساوجی { (شیخ نجم الدین بن — قاضی مسیح الدین عیسی) ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، اوزون حسنك واوغلی سلطان یعقوبك منظوری بولنمش؛ ووزرالری صرمسنه کچمشیدی. سلطان یعقوبك وفاتندن صکره، انزوایه چکیلوب، امور دنیایه قاریشمامش ایدی. شو بیت اونکدر:

بروباهرکه میخواهد دلت کشت چمن میکن
اکر خاری بکیرد دامنت را یاد من میکن

یعقوب الماجشون { (ابو یوسف — بن ابی سلمة القرشی التیمی) فقهاء تابعیندن اولوب، عبدالله بن عمر (رضیهما) دن وسائرلرندن روایت ایتمش؛ وعمر بن عبدالعزیز مدینه والیسی ایکن، کندیسیله چوق صحبت والفت پیدا ایلمش ایدی. ١٦٤ تاریخنده بغدادده وفات ایدوب، جنازه نمازینی خلیفه مهدی قیلمشیدی.

یقاترینبورغ { (Jékatérinenbourg) روسیه‌نك (پرم) ایالتنده و پرمك ٢٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٤٥٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، طوبخانه‌سی، طوب وتفنك فابریقه‌لری، معادن مکتبی و ضربخانه‌سی واردر.

یقاترینوسلاو { (Jékatérinoslaw) روسیه‌نك جنوب جهتنده وپترسبورغك ٩٥٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (دنیپر) نهری اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبیاغی وچوخه تجارتی واردر.

— یقاترینوسلاو ایالتی غرباً خرسون، شمالاً پولتاوه وخارقوف ایالتلریله، شرقاً دون قزاقلری اراضیسیله، جنوباً ده آزاق دکیزیله و تاوریده

ایالتیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۳۲۹۵ مربع کیلومتره و اهالیسی ۱۸۵۲۳۶۳ کشیدر. اراضیسنك قسم عظیمی اوزون وقبا اوتلرله مستور خیرسز اووه‌لردن وبتاقلقلردن عبارت اولوب، قسم شمالیسی دها منبتدر. باشلیجه محصولاتی ذخیره وکتنوبر ایله میوه‌دن وجزئی اوزومدن عبارتدر. اورمانلری پك آزدر. حیوانات اهلیه‌سی وخرکله‌لری چوقدر. آری قوغانلری‌ده چوق اولوب، خیلی بال چیقار. کور معدنیله طوزلی صولری‌ده چوقدر.

یکن محمد پاشا { [«محمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یکیبازار { (Novibazar) بوسنه ایله قوصوه ولایتی آره‌سنده بر خطه اولوب، شرقاً صربیه وغرباً قره طاغ ایله محدوددر. شمدیکی حالده قوصوه ولایتنه ملحق یکیبازار و طاشلیجه اسملریله ایکی سنجاق تشکیل ایدیور. مقدما بوسنه ولایتنه ملحق برسنجاق ایدی. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۵۰ و اهالیسی ۱۵۳۰۰۰ کشیدر. بونلرمان نصفیت اوزره اسلام وخرستیاندن مرکب اولوب، اسلامی بوشناق وآرناوددر، وایکی لسانله تکلم ایدرلر. اراضیسی عارضه‌لی واکثریت اوزره طاشلق اولوب، غرب جهتنده (موقره) و (سوخا) وشرق طرفنده (یاوور) و (روغوزنه) طاغلری بولنیور. اك بیوك نهری (ایبار) در، که غرب جنوبی جهتنده نبعان ایدوب، متروبچه قصبه‌سنه‌دك شرقه طوغری آقدقدن صکره، اوراده جنوبدن کلن (ستنیچه) چاینی اخذله، بونك استقامتنه بالتبعیه شماله طوغری دونه‌رك، طونه‌یه تابع (موراوه) نهرینه دوکلك اوزره، صربیه‌یه کیرر. ایکنجیسی (لیم) نهریدر، که غوسینه وپلاوه جهتندن کلوب، خطه‌نك قسم غربیسنی جنوبدن شماله شق ایده‌رك، بنه طونه‌یه تابع (درینو) نهرینه دوکلك اوزره، بوسنه‌یه کیرر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، قابل زراعت یرلری آز اولدیغندن، ذخیره محصولاتی احتیاجات محلیه‌یه هر وقت تقابل ایده‌مز. باشلیجه محصولاتی: آرپه، بولاف، مصر، بغدای، بتاته وساڑه‌در. اشجار مثمره‌سی چوق اولوب، علی‌الخصوص اشلیوه دینلن وبرنوع مسکر اعمالنه ده یارایان اریکی مشهوردر. اورمانلری چوق اولوب، چام، میشه، کورکن وساڑ اشجاری واردر. مرعالری‌دخی چوق اولوب، حیوانات اهلیه بتیشدیرلمسی اهالینك اك باشلی مدار تعیشلرندندر. حیوانات وحشیه‌سی وعلی‌الخصوص دریلری کورك اعمالنه یارار آوحیوانلری‌ده چوقدر. معادنك انواعندن بعض آثار کوریلوسه‌ده، چیقاریلانی یوقدر. اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، شجیع وحمیتلی آدملردر. خطه‌نك اسم قدیمی (راشیه) در.

یکیبازار { همنامی اولان سنجاقده ومرکز لوا اولان سنیچه قصبه‌سنك ۴۳ کیلومتره شرق جنوبیسنده متروبچه‌نك‌ده اوقدر شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، رشدیه وابتدائیه مکتبلری، استحکاماتی وقربنده چلیکلی وکوکوردلی برقاپلیجه‌سی واردر.

— یکیبازار قضاسی همنامی اولان سنجاغك شرق جنوبی قسمندن عبارت و ۳۶۴ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۴۰۰۶ اهالی ایله مسکوندر. [احوال ساڑه‌سیچون ماده‌ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

یکیبازار { سنجاغی. همنامی اولان خطه‌نك قسم اعظمندن یعنی شرق وجنوب جهتلرندن عبارت اولوب، مرکز قدیمنك اسمیله مسمی ایسه‌ده، شمدیکی مرکزی سنیچه قصبه‌سیدر. سنجاق: سنیچه، یکیبازار، قولاشین زیر، یکی واروش، آقوه اسملریله ۵ قضادن مرکب اولوب، ۷ ناحیه و ۶۸۶ قریه‌یی حاویدر. [احوال ساڑه‌سیچون ایلك «یکیبازار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یکیجه { سلانیك ولایت وسنجاغنده وسلانیكك ۲۷ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق واردار مجراسنك صاغ یعنی غرب جهتنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۸۱ اهالیسی، ۱۰ جامعی، ۲ مدرسه‌سی، بررشدیه و ۶ ابتدائیه وروم وبلغارلره مخصوص بر مکتبی، ۵۲۰ دکانی، ۳۵ خانی، ۳ حمامی، ۲ عمارتی وبربیوك قیشله‌سی واردر. هواسی کوزلدر. مشهور غازی اورنوس بك ایله بعض اولاد واحفادینك تربه‌لری بوقصبه‌ده اولوب، بعض اوقاف وخیراتلری دخی واردر. ادرنه ولایتنده‌کی یکیجه‌دن تفریق ایچون بوكا (واردار یکیجه‌سی) وتعبیر سقیمیله (یکیجهٔ واردار) دیرلر. وقتیله دها معمور اولوب، برچوق علما وشعراء عثمانیه‌نك منشئی بولنمشدر.

— يكيجه قضاسی شرقاً نفس سلانيك وعورتحصار، شمالاً كوكيلی، غرباً وودينه، جنوباً دخی قره‌فريه قضالريله محدود اولوب، قره‌جه آباد ناحيه‌سيله برابر ٨٩ قريه‌يی حاوی و ٤٠٣٩٤ اهالی ايله مسكوندر. اهاليسنك قسم اعظمی مسلم وترك اولوب، قصوری روم وبلغاردر. اراضيسی همان كاملاً اووه اولوب، تقريباً يوز بيك دونمی مزروعدر. باشليجه محصولاتی: بغدای، چاودار، بولاف، آربه، داری، مصر، برنج، پاموق، توتون وساره‌در. باغلری چوق اولوب، سنوی خيلی محصول آلنور. ايپك بوجكلری چوقجه اولوب، ١٠٠٠٠٠ قيه قدر قوزه چيقاريلير. آری قوفانلری‌ده واردر. اورمانلری آزدر. حيوانات اهليه‌سی وعلی الخصوص قيونلری چوقدر. قضانك واردات سنويه‌سی ٤٠٠٠٠ ايرادن زياده‌در.

يكيجه { ادرنه ولايتنك كوملجنه سنجاغنده اسكيجه قضاسنه تابع ناحيه مركزی برقصبه اولوب، كوملجنه‌نك ٢٦ كيلومتره غربنده واقعدر. آنجق ٢٦٠٠ اهاليسی ومشهور توتونی واردر. سلانيك ولايتنده‌كی يكيجه‌دن تفريق ايچون، قره‌صو بحراسندن خيلی اوزاق اولمسيله برابر، (قره صو يكيجه‌سی) و بعضاً ده (توتون يكيجه‌سی) دينلير. — يكيجه ناحيه‌سی ٣٣ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسی اووه‌در. اك اهميتلی محصولی توتون اولوب، ممالك عثمانيه‌نك اك نفيس توتونی بوناحيه‌ده چيقار.

يكيچری { دولت عثمانيه‌نك مشهور برصنف عسكريدركه، جنتمكان سلطان اورخان غازی حضرتلرينك زماننده ترتيب وتشكيل اولنه‌رق، كبار اولياء اللهدن حاجی بكتاش ولی حضرتلرينك دعاسنه مظهر اولمشيدی. ابتدا ٦٠٠٠ كشيدن مركب ايكن، بعده مقداری يوز بيكدن زياده‌يه ابلاغ اولنمشيدی. بونلر پياده عسكرندن عبارت اولوب، محاربه‌ده طوتيلان ودين اسلامده تربيه اولنان كنجلردن آلنيردی. برچوق زمان حسن انتظام واطاعتلريله دولته بك بيوك خدمتلر ايدوب، جسارت وشجاعتلريله عالمی حيرتده براقمش ايكن، بعده نظام واطاعتلرينه خلل كلوب، خارج ازوظيفه ايشلره قاريشمغه، و بعض حركات ناسزايه جرأتله برابر، دولتجه ضروری القبول اولان نظامات جديده واصلاحات نافعه‌يه مانع اولمغه جرأت ايتدكلرندن، جنتمكان سلطان سليم خان ثالث حضرتلری نظام جديد عساكر منتظمه‌سنی ترتيبله يكيچريلرك رفعنه تشبث ايتمشلرسه‌ده، موفق اولهمامش؛ وآنجق جنتمكان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری همت مشكلات براندازانه‌لريله يكيچری اوجاغنك لغويله دولتك بربيوك بلادن تخليصنه موفق اولمشلردر. (وقعهٔ خيريه) ناميله مشهور اولان بوموفقيت عظيمه ١٢٤١ تاريخنده وقوع بولوب، يكيچری عسكری ٥٠٠ سنه‌دن زياده دوام ايتمشدر.

يكی زاغره { شرق روم ايلينك اسكی زاغره سنجاغنده و ٣١ كيلومتره شرق شماليسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهاليسی واردر.

يكيسی { ياخود يكی‌چای (Jénessei) سيبريه‌نك اك بيوك ايرماقلرندن بری اولوب، مغولستانك غرب شماليسنده واقع (قوبدو) ايالتنده‌كی طاغلردن نبعان ايدن (اولوكم) و (بك‌كم) ايله (كمچك) دن بالتشكل، ابتدا غربه طوغری جريانله، (سايلوكن) و (سايان) سلسله‌لری آره‌سنده‌كی بوغازدن كچه‌رك، سيبريه‌يه داخل اولور؛ واورادن صاغدن (آنقاره) ونام ديكرله (يوقاری تونغونسقه) نهرينی وهر ايكی طرفدن دها برچوق چايلر ونهايت صاغدن هپسندن بيوك اولان (آشاغی تونغوسقه) نهرينی اخذ ايله، شماله طوغری آقه‌رق، ٧٠° عرض شمالی ايله ٨٠° طول شرقی خطلرينك تقاطع ايتديكی محلك اوست طرفنده قره‌لرك ايچنه بك زياده اوزانمش وبرچوق آطه‌لری حاوی اولان اوزون برخليجدن بحر منجمد شمالی‌يه منصب اولور. مجراسی تقريبا ٤٣٠٠ كيلومتره اوزون اولوب، حوضه‌سی ٢٩٥٠٠٠٠ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. هر طرفنده وعلی الخصوص منصبی قربنده باليغی بك چوق ايسه‌ده، بوجهتجه (اوبی) دن كريدر. كنديسيله تابعلرندن ٨٠٠٠ كيلومتره‌لك قدر بری سيرسفائنه صالحدر.

يكيسيسق { (Jénisseisk) سيبريه‌نك منقسم اولديغی ايالاتك بری اولوب، ايرقوتسق وياقوتسق ايالتلريله برابر برادارهٔ عموميه تشكيل ايدبور. چين حدودندن يعنی آلتون طاغ سلسله‌سندن بحر منجمد شمالی ساحله‌دك ممتد

اولوب، شمالاً بحرمذکورله، غرباً توبولسق وتومسق، شرقاً مذکور یاقوتسق و ایرقوتسق ایالتلریله، جنوباً چین حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٥٦٧٥٦ مربع کیلومتره و اهالیسی ٤٧٨٧٨٦ کشیدر. ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمی اولوب، اکثرمیاه جاریه‌سی بوایرماغه دوکیلور؛ ویالکز شمال شرق جهتندن (خاتانغه) نهری آقوب، آیریجه بحرمنجمد شمالی‌یه دوکیلور. یالکز منتهای جنوبنده آلتون طاغ سلسله‌سنك اتکلری بولنوب، سائرطرفلری سیبریه‌نك (توندره) تعبیر اولنان واسع صولی چوللرندن عبارتدر. [احوال ارضیه وطبیعیه‌سیچون «سیبریه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— بو اسمله ایالت مذکوره‌ده ویکیسی ایرماغنك صول کنارنده وآنغاره ملتقاسنك آلت طرفنده قضا مرکزی برقصبه دخی اولوب، ٧١٨٠ اهالیسی واردر.

یکیشهر { خداوندکار ولایتنك ارطغرل سنجاغنده وبیله‌جکك ٣٥ کیلومتره غرب شمالیسنده. بروسه‌نك ده ٤٥ کیلومتره شرقنده واسع ومنبت برکوزل اووه‌ده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٨٥٤ اهالیسی، ٦ جامعی، ٥ مسجدی، ٤ مدرسه‌سی، ٢ کتبخانه‌سی، بررشدیه وبرقاچ صبیان مکتبی، ٣ تکیه‌سی، ٣ کلیساسی، ٦ حمامی، ١٢ خانی، ٢٥٥ دکانی و ٨ دباغخانه‌سی واردر. بوقصبه جنتمکان سلطان عثمان خان غازی حضرتلری دورنده وبروسه‌نك فتحندن اول برآز وقت پایتخت دولت عثمانیه اولوب، پادشاه مشارالیه حضرتلرینك سراینك بعض خرابه‌لری الیوم موجوددر.

— یکیشهر قضاسی ارطغرل سنجاغنك شمال غربی قسمندن عبارت اولوب، شرقاً بیله‌جك یعنی مرکز لوا، جنوباً اینه‌کول قضاریله، غرباً بروسه سنجاغیله، شمالاً دخی ازمید مستقل متصرفلغیله محدوددر. ازنیق ناحیه‌سیله برابر ٨٥ قریه‌دن مرکب اولوب، ٥٨٢٠٢ اهالی ایله مسکوندر. اراضیسنك قسم اعظمی یکیشهر اووه‌سندن عبارت اولوب، غرب شمالی جهتنده ازنیق کولی بولنیور. سقاریه ایرماغی حدود شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی آیروب، طومانیچ طاغلرندن نبعانله، مرکز قضادن

یکن برچای دخی مذکور اووه‌یی شق ایله بو ایرماغه دوکیلور. طوپراغی پك منبت اولوب، محصولاتی ذخائر متنوعه و سبزه ومیوه‌لرك انواعیله نفیس توتوندن عبارتدر. جنوب جهتنده بعض اورمانلری واردر. مرعالری چوق اولوب، خیلی حیوانات اهلیه‌سی واردر.

— بو اسمله آناطولینك سائر بعض طرفلرنده دخی برطاقم کوچك قصبه‌لر و قریه‌لر بولنوب، الك معروفی بیغا سنجاغنده تروآ خرابه‌لری قربنده وقلعهٔ سلطانیه‌نك ٣٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر.

یکیشهر { ونام دیکرله لاریسا (Larisse) یونانك تسالیه خطه‌سنده وآتنه‌نك ٢١٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق کوستم (یعنی سالامبریه) نهرینك صاغ کنارنده وقتیله بتون تسالیه خطه‌سنك وشمدی بوخطه‌نك منقسم اولدیغی ایکی ایالتدن برینك مرکزی برقصبه اولوب، ١٣١٧٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سیله، مدارس و تکایاسی، نهر مذکور اوزرنده کوزل برکوپریسی، اطرافنده پك چوق باغ و باغچه‌لریله منبت اووه‌لری، بیوك چارشیسی وبرخیلی استحکاماتی واردر. ادارهٔ عثمانیه زماننده اهالیسی ٢٥٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولوب، اکثریت اوزره بولنمش اولان اهالیٔ اسلامیه‌دن برقسم کلینك هجرتندن طولایی یاری یاری‌یه تنزل، وشهر معموریت وتجارتجه تدنی ایتمشدر. پك اسکی برشهر اولوب، پلاسجیلرك بناکرده‌سیدر؛ وبرچوق وقایع تاریخیه‌یه میدان اوله کلمشدر. آناطولیده‌کی یکیشهردن تفریق ایچون، قربنده بولنان (فنار) قصبه‌سی اسمنه اضافتله، بوکا (یکیشهرفنار) دیرلردی.

— یکیشهر ایالتی تسالیه‌نك یونانه الحاقندن صکره تقسیم اولندیغی ایکی ایالتك بری اولوب، خطهٔ مذکوره‌نك نصف شرقیسندن عبارت اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٥٤٠ مربع کیلومتره و اهالیسی ١٦٨٠٣٤ کشیدر. ایالت: یکیشهر (لاریسا)، طرنوه، ایبآ، غلوص (وولو)، ارمیه (آرمیرو) ودومکه مع چتالجه (فارساله) اسملریله ٦ قضادن مرکبدر. دولت علیه ویونان محاربهٔ اخیره‌سنده عساکر نصرت مآثر حضرت پادشاهیده کرك یکیشهرده وکرك سنجاق ونواحیٔ سائره‌سنده احراز

اجمش اولدقلری مظفریات عظیمه وحرکات اقتدار کارانه وعدالت کسترانه صحائف تاریخ عثمانیبی بحق تزیین ایده‌جك موفقیات جلیلهٔ عصریه‌دندر. ١٣١٤ سال هجری. [احوال طبیعیه وسائره‌سیچون «تسالیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یکی قلعه { قریمك منتهای شرقنده وآزاق دکیزیله قره‌دکیز آره‌سنده‌کی بوغاز ساحلنده اوله‌رق کرچك ١١ کیلومتره شرقنده کوچك ومستحکم برقصبه‌در. بومناسبتله مذکور بوغازه دخی (یکی‌قلعه بوغازی) نامی ویریلیور.

یکی کوی { درسعادتده بوغاز ایچنك روم ایلی ساحلنده واستنیه ایله طرابیه آره‌سنده برکوی اولوب، صاغلام و یازین سرین هواسی وکوزل یالیلری واردر.

یکی واروش { (Novo-Varosch) قوصوه ولایتنك یکیپازار سنجاغنده وسنجاغك منتهای شمالنده اوله‌رق صربیه حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٥٠٠ اهالیسی واردر.

— یکی واروش قضاسی یکیپازار سنجاغنك منتهای شمالی کوشه‌سندن عبارت اولوب، شرق شمالی طرفندن صربیه حدودیله، شمالاً بوسنه ایله، غرباً طاشلیجه سنجاغیله، جنوباً دخی مرکزلوا اولان سنیجه قضاسیله محدوددر. ١٩ قریه‌دن مرکب اولوب، آنجق ١٥٠٠٠ قدراهالی ایله مسکوندر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع یرلری آزدر. اورمانلری چوق اولوب، میشه، چام، قاین وسائر اغاجلری واردر. حیوانات اهلیه ووحشیه‌سی چوقجه‌در.

یلتونسقوئه { (Jeltonskoe) روسیه‌نك (سارانوف) ایالتنده و(وولغا) نهری ساحل یسارندن ١٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع برطوزلی‌کول اولوب، اون بیك عمله طوزینك اخراجیله مشغول اولورلر.

یلواج { قونیه ولایتنك حمید سنجاغنده واسپارته‌نك ٨٠ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدراهالیسی، ٨ جامعی، ١٠ مسجدی، ٩ مدرسه‌سی، بررشدیه و٨ صبیان مکتبی، ٣٠٧ دکانی، ٢ خانی، ٢ حمامی، ٢ دباغخانه‌سی، ١٠ دکرمنی، برقاچ بز دستکاهی، لطیف هواسی واطرافنده کوزل باغ وباغچه‌لریله منبت اراضیسی واردر.

— یلواج قضاسی حمید سنجاغنك شمال شرق کوشه‌سندن عبارت اولوب، اکردیر کولنك شرق جهتنده واقع اولدیغی حالده، غرباً اولوبورلو قضاسیله ومذکور کول ایله، جنوباً قره‌آغاج قضاسیله، شرقاً قونیه مرکزسنجاغیله، شمالاً دخی خداوندکار ولایتیله محدوددر. خوبران ناحیه‌سیله برابر ٣٦ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ٢٠٠٠٠ اهالی ایله مسکوندر. اراضئ مزروعه‌سی ٢٥٧ ٥٠٩ واراضئ خالیه‌سی ٢٨ ٥٥٠ دونمدن عبارت اولوب، باشلیجه محصولاتی: ذخایر متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اراضیسی مختلف اولوب، اووه‌لری منبت وجبالك اکثری اورمانلرله مستوردر.

یلوو استونه { (Yelow-Stone) ممالك مجتمعه‌ده برنهردرکه قیالی طاغلر سلسله‌سنك شرق اتکلرندن نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ١٥٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ٤٨° عرض شمالی ایله ١٠٦° طول غربیده (میسور) نهرعظیمنه دوکیلور.

یلیساوتوپول { یاخود یلیزاوتپول (Yéli-savetopol, Yélizavet-pol) روسیه‌نك آسیاده واقع ماوراء قافقاس مملکتنده وتفلیسك ١٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق کور ابرماغنه تابع کنجه چایی اوزرنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برقصبه اولوب، بین‌الاسلام اوته‌دنبری (کنجه) اسمیله معروفدر. خانه‌لری طوبراقدن وپنجره‌سز ومع‌هذا باغچه‌لرله محاط برقصبه اولوب، ١٦١٦٥ اهالیسی، شاه عباس صفوینك یاپدیرمش اولدیغی والیوم خراب اولان مصنع برجامع شریفی، مشهور میوه‌لری، برایکی منسوجات فابریقه‌سی وحوالرلرنده پاموق و توتون مزروعاتیله طوت آغاجلری واردر.

— یلیساوتوپول ایالتی قافقاس سلسلهٔ جبالك صرتیله ایران حدودی آره‌سنده ممتد اولوب، کور وادیسنده غربه طوغری خیلی توسع ایدیور. جنوباً حدود ایرانیه ایله، شرقاً باکو، شمالاً داغستان، غرباً دخی تفلیس واریوان ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤١٣٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٧١٠٩٩٨ کشیدر. منتهای شمالنده قافقاس سلسله‌سی ٤٥٠٠ متره‌یه قدر

بوکسلدیکی کبی، جنوب غربی جهتنده دخی ۳۵۰۰ متره ارتفاعلرینه قدر چیقان برصره طاغلر ممتد اولیور. بوایکی سلسله‌نك اوزاندقلری اتکلر آره‌سنده‌کی اووه‌نك ایچنده (کور) ایرماغی غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، هر ایکی طرفدن وعلی‌الخصوص جنوبدن برچوق انهار آلیور. آراس نهری ایسه ایالتك حدود جنوبیه‌سنی تفریق ایده‌رك، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، کور ایرماغنه قاریشمق اوزره باکو ایالتنه کیرر. طوپراغی منبت اولوب، ذخیره، پاموق، توتون وسائره ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. کور مجراسنك شمالنده‌کی جهتده اورمانلر چوق اولوب، جنوب جهتنده ایسه بیهوده یره اتلاف اولنمغله، آزالمشدر. فندق آغاجلریله سائر اشجار مثمره‌سی‌ده چوقدر. مرعالری پك کوزل اولوب، قیون وخرکالرله سائر حیوانات اهلیه‌سی کثرتلیدر. معادنی قافقاس جبالنده چیقان برمقدار دمیر وباقیر ایله، بعض انهارك قوملرنده بولنان آلتون ریزه‌لرندن عبارتدر. اهالیسنك قسم اعظمی تاتار وقصوری ارمنی، کرد، لزکی وسائر قافقاس اقوامیله برمقدار روس، آلمان ویهودی مهاجرلرندن عبارتدر. زراعتله اوغراشانلر باشلیجه ارمنیلر اولوب، تاتارلر حیوانات بتیشدیرمکله مشغول اولورلر. ایالت ۸ قضایه منقسمدر. بوایالت روسلرك ایراندن ضبط ایتدکلری یرلردندر.

یَمامه { جزیرة العربك نجد ایله بحرین آره‌سنده واقع بربیوك خطه‌سی اولوب، مسیلة‌الکذاب اوراده ظهور ایتمش؛ وخالد بن ولید حضرتلرینك بوکا قارشی اولان غزوه‌سی یمامه وقعه‌سی دیمکله شهرت بولمشدر. یمامه‌یه (جو) دخی دیرلردی. الیوم بواسم متروك اولدیغندن، حدودینك تمامیله تعیینی مشکلدر.

یَمَن { جزیرة العربك جنوب غربی قسمندن عبارت بیوك بر ولایت اولوب، جنوباً عدن کورفزیله وغرباً بحر احمرله محاط اولدیغی حالده، داخلاً دهنا چولنه‌دك ممتد اولور. آنجق سواحل قربنده یعنی معمور اولان یرلرده شمالاً وشرقاً نره‌لره قدر اوزاندیغی وبوایکی حدودی تمامیله معین دکلدر؛ زیرا شمال طرفندن عسیر وشرق جهتندن حضرموت خطه‌لرینی یمندن عد ایدنلر اولدیغی کبی، بونلری آیری اعتبار ایدنلرده دخی واردر. الحاصل، یمنك بری عام وبری خاص اولەرق ایکی مدلولی اولوب، مدلول خاصی اعتباریله یالکز شبه جزیره‌نك کوشه‌سندن عبارت اولەرق، شمالاً عسیر وشرقاً حضرموت خطه‌لریله، ومدلول عامی اعتباریله‌ده شمالاً حجاز وشرقاً عمان ویا اوکا تابع شحر مملکتلریله محدوددر. لکن بز بوایکی مدلولك آره‌سنی آلوب، شمدیکی اداره‌ٔ سیاسیه‌یی دخی نظر اعتباره آلەرق، حضرموتی یمندن خارج براقدیغمز حالده، عسیری یمندن عد ایده‌جکز. اسکی جغرافیون ومورخین اسلامك تعریفاتنه دخی باقیلیرسه، عسیر دائما یمندن عد اولندیغی حالده، حضرموت اکثریا آیری اعتبار اولنمشدر. بواعتبارله ۲۱°۳۰′ ایله ۲۰° عرض شمالی و ۳۲° ایله ۴۳° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۷۵۵ وشرقدن غربه اك کنیش محلنده‌کی اکی ۳۵۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، مقدار اهالیسی حقنده ایسه تخمینلر اوقدر مختلفدرکه ایچلرندن صحته قریب اولانی بولمق خیلی مشکلدر. احوال داخلیه‌سنه واقف اولانلرجه خطهٔ یمانیه‌نك جزیرة‌العربك هر یرندن زیاده مسکون اولدیغی مسلم ایسه‌ده، کثرت نفوسنك نه درجه‌لره قدر واردیغنی کسدیرمك اوقدر قولای دکلدر. بعضلری یمن اهالیٔ عمومیه‌سنك ۵ ملیون راده‌لرنده اولدیغنی ادعا ایتدکلری حالده، مشهور غوته سالنامه‌سنده آنجق ۷۵۰۰۰۰ کوستریلیور، که بونقدیرده بهر مربع کیلومتره باشنه آنجق ٤ کشی دوشدیکندن، یمنك زیاده مسکون دکل، عادتا خالی عد اولنمسی اقتضا ایده‌جکدی. هرحالده حقیقتك بوایکی مخالف تخمین آره‌سنده اولمسی قریب‌الاحتمال اولوب، یمن اهالیسی ۳ ملیون راده‌لرنده تخمین اولنه‌بیلیر. بونلرك جمله‌سی عرب ومسلم اولوب، ینه لسان عربی ایله متکلم جزئی مقدار اسرائیلیلر دخی واردر. مذهبجه قسم اعظمی زیدی اولوب، شهرلرده وسواحلده شافعی ویاحنفی المذهب برمقدار سنی وعسیر جهتنده وهابیلر دخی بولنیور.

یمن جزیرة‌العربده مستثنی بر یر تشکیل ایدوب،

اسکیدن بری «مسعود» معناسیله جغرافیون یونان طرفندن (اوذمون) وآوروپالیلرجه Heureuse وصفیله تفریق اولنه کلمشدر. یودخی یوکسک طاغلری حاوی اولمغله، بونلرك مواسم مخصوصه سنده بلوطلری جلب ایتمسی، و بوسایه‌ده میاه جاریه‌سی زیاده اولمغله برابر، ارتفاعدن هواسنك دخی کسب اعتدال ایلمسی، وصو وهوانك یاردیمیله مختلف نباتات ومحصولات یتیشمه‌سی سایه‌سنده‌در. جزیرة العربك شمالندن کله‌رك ساحل ایله متوازیا جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانان (سرا) سلسلهٔ جبالی عسیر ویمنه کلنجه، دها زیاده ارتفاع کسب ایده‌رك، ۳۰۰۰ متره‌یه قدر یوکسلمکله برابر، برچوق قوللره دخی بالتشعب، غرباً دها دیك اوله‌رق ساحل بوینجه اوزانان تهامه‌یه اینر؛ وشرقاً برسطح مائل صورتنده نجد ونجران یایلهلرینه قاریشیر. یمن کاملاً منطقهٔ حاره داخلنده اولمغله، طاغلری بومنطقه‌ده بولنان ممالکك جمله‌سنده حاصل ایتدکلری حالی ایراث ایدوب، هواسی ارتفاعه تابع برحاله قوییور. یمنك طاغلری بحرعمان واحمرك تبخراتنه معروض اولمغله، یاغمورلری بولدر؛ وبوطاغلرك هر ایکی مائله‌سندن برچوق انهار نبعان ایده‌رك، برطاقمی براحمره دوکلك اوزره، تهامه‌یه اینر؛ وبرطاقملری عدن کورفزینه ودهنا چوانه طوغری آقار. آنجق بونلرك اکثری یالکز یاغمورموسملرنده دکیزه قدر واصل اولوب، سائر موسملرده صولری سق اراضیده صرف اولنه‌رق، ویاحرارت شمسدن تبخر ایده‌رك، یاری یرده قورور. بحراحمره منصب اولانلرینك الك بیوکلری شمالدن باشلایه‌رق شونلردر: قنفده قربنده دوکیلن وادی کانون ایله وادی مشرف، حلی اسکله‌سنه ایتن وادی عاشور، حدیده قربنده انصباب ایدن وادی سهام، تعزدن کچن وادی هندان، مخا قربنده دوکیلان الوادی الکبیر وسائره‌در. عدن کورفزینه دوکیلنلرینك الك برنجیسی عدن اسکله‌سی قربنده منصب اولان (وادی میدان) در. چوله طوغری آقانلرینك ده باشلیجه‌لری جنوبدن باشلایه‌رق : صنعا قربندن مروره بری مأربدن ودیکری معین خرابه‌لرندن آقان وادی داما ووادی شارد ، دها شمالده وادی نجران ، عسیرده‌کی وادی بیشه وسائره‌در.

یمنك سواحلی، حجازك کیلره برابر، تهامه اسمیله معروف اولوب، جبال سرانك اتکلرندن لب دریایه قدر نهایت ۱۵۰ کیلومتره وسعتنده قوملق براووه ممتد اولور، که یاغمورموسملرنده جابجا وادیلرله قطع اولنه‌رق ، بونلرك چوغی ده تهامه‌یه اینیجه طوپراغك آلتندن آقمقله، اکثر یرلرنده برایکی متره قازیلنجه صو چیقدیغندن ، بك ده چول دینمکه مستحق دکل ایسه‌ده، هواسی فوق العاده صیجاق وآغر وبعض یرلرینك‌ده قوراقلق موسمنده صوبی قیت اولوب ، اشجار ونباتاتی اسبتون مفقود اولدیغندن، ینه چول حکمنده‌در. تهامه‌دن طاغ اتکلرنده یوقاری چیقلمه باشلانیجه ، هرنه قدر بواتکلرکده چوغی طاشلق وقورو اولوب ، چیلاق قیالردن عبارت مخوف بوغازلری وارایسه‌ده، هوا کیتدکجه سرینله‌رك، صولردخی چوغالمغله، تدریجاً معموریت آرتوب، اشجار ونباتات مختلفه‌یه تصادف اولنمغه باشلار؛ هله جبالك اوستنه چیقلنجه ، عادتا معتدل هوالی ومواسم اربعه‌نك حکملرینی اجرا ایتدکلری یرلرده بولنیلور.

هرنه قدر یمنك یوکسك یرلرنده موسمنده یاغمور یاغارسه‌ده، صرف یاغمورله زراعت اجرا اولنه‌میوب ، کرك انهارك وکرك یاغمور وسیل صولرینك جمع وحفظیله قوراقلق موسمنده استعمالی اوته‌دن بری یمن اهالیسنك الك زیاده اعتنا ایتدکلری برایش اولوب ، قوم عاد اسمیله معروف اولان اسکی یمنلیلرك وحمیریلرك یاپمش اولدقلری سدلر وبندلرك آثار باقیه‌سی الیوم چشم حیرتله کورلمکده‌در. بناءً علیه، یمنك معموریتی اهالیسنك واداره‌ٔ ممالکت ایدنلرك سعی وغیرتی درجه‌سیله متناسبدر. طاغلرده اشجار مختلفه‌یی حاوی اورمانلر بولنوب، دها آشاغی جهتلرده دخی خرما، تمرهندی، طلق، پورتقال، لیمون، طاتلی لیمون، آغاج قاوونی، تورنج، ماندلینه، زیتون، موز، بادم، جوز، نار، انجیر، فرنك انجیری، طوت، شفتالی، قایسی، الما، آرمود، اریك، زرد لی وسائر اشجار مثمره یتیشیر. محصولات زرعیه‌یه کلنجه: یوکسك محلرنده محصولاتك الك مبذولی دوره تعبیر ایتدکلری برنوع داری اولوب، اهالیسنك برنجی مدار تعیشی بومحصولدر. ایکنجی درجه‌ده بغدای، آرپه، مرجك، فاصولیه، سیسام، مصر بغدایی، بقله وسائر حبوباتله، پاموق،

جیویت، تونون، خشخاش، قات، سبزه‌لرك انواعی، قاوون، قاربوز وسائره حاصل اولور. باغلری‌ده چوق اولوب، کوزل اوزوملر اولور. یمنك محصولات مخصوصه‌سنك اڭ مهمی قهوه‌در، که یمنك اکثر طرفلرنده حاصل اولوب، دنیانك اڭ کوزل قهوه‌سی بوخطه‌ده حاصل اولور؛ وذاتاً قهوه اڭ اول اوراده ظهور ایتمشدر. کرك قهوه‌نك وکرك جیویت وسائر بعض قیمتدار محصولاتك تکثیریله ایلری‌یه کوتورلمسی جزئی بر همته محتاج اولوب، آنجق اهالی هنوز فن زراعتدن بحق استفاده بولنی بیلیور کذلك زیتون آغاجلری یبانی حالنده کثرت اوزره بولنوب بونلرك آشیلانمسی تقدیرنده، کلیتلی زیتون یاغی چیقه‌بیلیر. الحاصل، یمنك منابع طبیعهٔ ثروتی پك چوق اولوب، بحق باقیله‌جق اولسه، برایکنجی هندوستان اوله‌جغنده شبهه یوقدر. یمنك اسکیدن بری معموریتی مشهور اولوب، قرون وسطاده‌کی احوال فوق‌العاده‌دن تدنی ایده‌رك، خرابه یوزطوتمش اولدیغندن، یکیدن اعماری خیلی همته محتاجدر. یمن هند وچین وآوستralیه ایله مصر وآوروپا آره‌سنده مهم برموقعده اولمغله، اسکیدن بری اهمیت تجاره‌سی زیاده بولنمشدر. کندی محصولاتنك اخراجیله یمن واورادن ایچری اولان جزیرة العرب اهالیسنك محتاج اولدقلری شیئلرك ادخالی بیوك برتجارت تشکیل ایتدکدن بشقه، یمنك اسکله‌لری هند واقصای شرق ایله مصر وآوروپا آره‌سنده بیوك برترانسیت تجارتنه دخی واسطه اوله‌بیلیر. آنجق تجارتك بواستعداد طبیعیسی نسبتنده ترقیسی لیمانلرك وطرق ومعابرك مکملیتنه وابسته‌در. اڭ بیوك اسکله‌سی (حدیده) اولوب، ایکنجی درجه‌ده قنفده، بیت‌الفقیه، لحیه وسائر بعض اسکله‌سی دخی واردر. جمله‌سنك اڭ مهمی اولان (مخا) ایسه‌ده یمنك اهمیت تجاره‌سنی اڭ زیاده (عدن) اسکله‌سی جذب ایتمشدر. حیوانات اهلیه‌سی: قیون، کچی، صیغیر، آت، مرکب، دوه وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله بعض معدنلر اخراج اولنمدیغی کبی، معدن صولرینك وجودی دخی یمنده معادن مختلفه بولندیغنه دلالت ایدیورسه‌ده، هنوز بو بابده برکونه تحریات وکشفیات فنیه اجرا اولنمامشدر.

یمن اسکیدن بری عرب عاربه ایله مسکون اولوب، قدیما یمن وحضرموت جهتلرنده ساکن اولان عربلر قوم عاد نامیله معروفدر. قوم عاد، بولندیغی مملکتك استعدادی حسبیله، سائر اقوام عربدن چوق ایلری اولوب، فن معماری وسائر شعبات مدنیتده خیلی ترقی ایتمش؛ وخیمه نشینلك وسائر احوال بدویه‌دن چوقدن قورتلمشیدی. قوم عاد مدنیتنك برنجی علامتی متین وجسیم ابنیه تأسیسی اولوب، الیوم «شدادانه» تعبیریله مشهور ابنیه وجوده کتیرمشلردی. بونلرك اڭ اسکی حکمدارلری (شداد) و(شدید) در. اوندن صکره (حمیریلر) و(تبابعه) اسمیله معروف بردولت تشکل ایدوب، (مأرب) و(سبا) ده حکومت سورمشلردر. اڭ اول لسان عربی‌یه خط اویدیروب، ابنیه وسائر آثارده برطاقم کتابه‌لر براقانلر بونلر اولوب، استعمال ایتدکلری یازی‌یه (خط مسند) دیرلر، که صاغدن صوله یازیلیر حروف مقطعه‌دن مرکب ایدی. آنجق حمیریلرك وبالکه قوم عادك دخی قوللاندقلری لسان بیلدیکمز فصیح عربی اولمیوب، هرحالده عبرانیجه، کلدانیجه، سریانیجه کبی السنهٔ سامیه‌دن عربیء فصیحه چوق دها یقیندر. بو لسانك بقیه‌سی اوله‌رق شحر وحضرموت جهتنده بعض قراده قبا برلسان سویلنیور ایسه‌ده، الیوم بو بابده تدقیقات فنیه اجرا اولنمامشدر. حمیریلر خیلی مکنت وسطوت پیدا ایدوب، آکلاشلدیغنه کوره، تاریخك ضبط ایده‌مدیکی بر زمانلرده بحر احمری تجاوزله حبشی ضبط ایتمش؛ واورادن بلکه وادیء نیلی تعقیبله، مصره دخی ایتمشلردر. لکن بونلردن (افریقس) اسمنده بر جهانکیرك بتون افریقای شمالی‌یی، و ذوالقرنین اسمنده دیکر بریله دها برایکیسنك شرقه طوغری اجرای فتوحاتله، ایران و هندی ضبط ایده‌رك، چینه قدر واردقلری حقنده‌کی روایات مبالغه‌دن عبارتدر؛ زیرا امم سائره تواریخنده یمن ملوکندن بویله برجهانکیر ظهورندن اصلا بحث اولنمیور؛ و (ذوالقرنین) لقبنك شکل عربی ویمانیسیله برابر ماکدونیه‌لی مشهور اسکندرك لقبی اولدیغی معلوم ومحققدر. تبابعه بیننده بر (ذوالقرنین) بولنمسی ممکندر، لکن هر ذوالقرنینك جهانکیر اولمسی لازم کلمز. امم مخصوصلرنده ذکروتعدادلری سبق ایدن تبابعه زماننده خیلی یمن ترقی وتمدن ایدوب،

بونلردن (بالقیس) نام ملکه حضرت سلیمان (علیه السلام) ایله مخابره ومناسبتده بولنه‌رق، او وقتدن بنی اسرائیلك وسائر اقوام متجاورەنك یمنله مناسبات تجاریه‌لری چوغالمغه باشلامشیدی. مرور زمانله حمیریلرك قوت وسطوتنه خلل طاری اولوب، حبشیلر بحر احمری تجاوزله یمنی ضبط ایتمش؛ و فاتح یمن اولان ارباطك خلفی ابرهه الاشرم ولادت سنیهٔ جناب نبویدن اولجه حجازك ضبطنه وکعبهٔ شریفه‌نك هدمنه تصدی ایدوب، مشهور وقعهٔ فیل وابابیل وقوعه کلمش؛ وحبشیلر مغلوباً یمنه چکلمشلردی. یمنلیلر حبشیلرك جورلرینه طول مدت طاقت کتیره‌میوب، بونلرك بیوندروغندن قورتلق ایچون، ایران دولتنه التجا ایله، کسری طرفندن عسکر کوندریله‌رك، حبشلیلر یمندن اخراج، و خطهٔ یمانیه ایرانك تحت تابعیتنه ادخال اولنه‌رق، ایراندن بر والی تعیین اولنمشیدی. وقت سعادتده یمن بو حالده بولنوب، اوصره‌ده اسودعنسی دخی ظهور ایله، ادعای نبوت ایتمش ایسه‌ده، نهایت بونك قتلیله، یمنلیلر دین اسلامی قبول ایدوب، ارتحال جناب نبویده‌کی ارتدادلرینه‌ده همت صدیقانه ایله سهولتله ختام ویریله‌رك، یمن تمامیله دائرهٔ اسلامه و خلافت اسلامیه‌نك تحت تابعیتنه آلنوب، خلفاء راشدین و دولت امویه زمانلرنده یمنده برکونه وقوعات مهمه اولمامش؛ وخلافت عباسیه زماننده نیم مستقل بعض حکومتلر ظهور ایدوب، نهایت آلتنجی قرن هجریده بنی ایوبك ضبطنه کچمکله، بونلردن بر شعبه تشکل ایتمش؛ وبو وده‌ها صکره‌لری یمن بر طاقم قبائل رؤساسیله وشیخلر اللرنده متفرق قاله‌رق، اوتنجی قرن هجری اواخرنده ابتدا سنان پاشا یمنی فتح، وممالك عثمانیه‌یه علاوه ایتمش؛ و بر خیلی وقت یمن درسعادتدن منصوب والیلر معرفتیله اداره اولنوب، بعده تصلسه برطاقم مشایخ کسب تفرد ایتمش؛ و یالکز سواحل واسکله‌لرك اداره‌سی محافظه اولنمشدی. نهایت جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك عهد همایونلرنده ۱۲۸۷ ده عسکرسوقیله خطهٔ یمانیه وعسیریکیدن فتح اولنه‌رق، ٤ سنجاغه منقسم بر ولایت اتخاذ اولنمشدر.

یمن ولایتی بروجه‌آتی ٤ سنجاق ایله ۳۱ قضا و ۷۳ ناحیه‌یه منقسمدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
صنعا	صنعا	۹	۱۵۰
	جبل حراز	۳	۳۹
	کوکبان	۲	۳۱
	آنس	۳	۵۷۹
	حجه	٤	۳۹
	زمار	۱	۳۱
	یریم	۰	۱۹۰
	رداع	۲	۱۱
	عمران	۱	۱۲
تعز	تعز	٤	۱٦۱
	اب	۱	۵۱
	عدین	۱	۷۱
	قمطبه	۳	۵۲
	حجریه	۲	۱۰۸
	مخا	۰	۳
حدیده	حدیده	۲	۰۰
	زبید	۳	۰۰
	لحیه	۱	۰۰
	زیدیه	۱	۰۰
	جبل ریمه	۳	۰۰
	حجور	٦	۰۰
	بیت الفقیه	۰	۰۰
	باجل	۲	۰۰
	ابو عریش	۱	۰۰
عسیر	ابها	٤	۱۰۹
	محائل	۰	۰۰
	رجال المع	۰	۰۰
	قنفده	۲	۵۰
	بنی شهر	۷	٦۱
	غامد	۳	٤۹
	صبیا	۲	۲٤

بعض قضا و نواحینك اهالیسی غیر مسکون قبائل وعشایردن اولمغله، بونلرك قراسنك مقداری کوستریله‌مه‌مشدر.

یمن سواحلنك قارشیلرنده برخیلی آطه‌لر دخی وار ایسه‌ده، جمله‌سی کوچك وطاشلق اولوب، یالکز صدف وایجی آوندن طولایی بر آز اهمیتلری واردر. بونلرك اك بیوکلری فرسان آطه‌لریله قران جزیره‌سیدر.

یموت بن المزرع { (محمدالعبدی) مشاهیر ادبادن اولوب، مشهور جاحظك همشیره زاده‌سیدر. ۳۰٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

ینا { (Jena) آلمانیای وسطیده صاقسه
{ وایمار بیوك دوقه‌لغنك (وایمار) ایالتنده
و وایمارك ٢٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (ساله) نهرینك صول کنارنده بر قصبه اولوب، ٩٠٢٠ اهالیسی، بیوك دارالفنونی، کوزل کتبخانه‌لری، تاریخ طبیعی موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، تشریحخانه‌سی، سریریات دائره‌لری، بیطر مکتبی، تاریخ طبیعی ومعادن وسائره جمعیات فنیه‌سی وسائر مؤسسات علمیه‌سی واردر. آلمانیه‌نك اك بیوك حکما وعلماسی بنا دارالفنوننده معلملك ایتمشلردر.

ینبع { (یاخود ینبع البحر) حجاز ساحلنده
{ مدینۀ منوره سنجاغنده ومدینۀ منو-
ره‌دن ٥٣ ساعتلق مسافه‌ده واقع بقعۀ مبارکۀ مذکوره‌نك اسکله‌سی وقضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، لیمانی، سوری، ٣ جامع شریفی، ٣٠٠ دکانی وخیلی صیجاق هواسی واردر. منابعنك کثرتندن بو اسمله تسمیه اولنوب، ١٧٠ قابناغی اولدیغی بعض کتب عربیه‌ده مسطور اولدیغی حالده، شمدی آثار صولری وحتی قویولری دخی اولمیوب، اهالینك ابجدکاری صوصهرنجلردن ایمش. قضاسی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

ینیسی { وینیسیسق [« یکیسی » و
{ « یکیسیسق » ماده‌لرینه مراجعت.]

یواش { (Joas) یهود حاکملرندن اولوب،
{ احزیانك اصغر اولادی اولدیغی
حالده، عثلیانك قتل حامندن قورتاریله‌رق، رئیس کهنه یویازع طرفندن معبدده بیودلمش؛ وبدی یاشنده کلنجه، قبل المیلاد ٨٧٧ ده کندیسنه بیعت ایتدیریله‌رك، عثلیا اسقاط اولنمش؛ و وصیسی اولان کاهن مرقوم صاغ اولدقجه حسن حرکتده بولنوب، بونك وفاتنده عبادت اوثانه وظلم وسفاهته دوشه‌رك، بونك اوغلی زکریایی اشکنجه آلتنده تلف ایتمشدی. حزائل طرفندن مغلوب اولوب، متعاقباً ٨٣٧ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— دیکر بر یواش دخی اسرائیل دولتی حکمدارلرندن اولوب، یهوحازك اوغلی وخلفی ایدی. سوریه حکمداری بن عدادی و یهود حاکمی اماسیایی مغلوب ایتمشدی.

یواثان { (Joathan) یهود ملوکندن
{ اولوب، عوزیانك اوغلیدر. بدری

برص علتنه مبتلا اولدیغنده، وکالة وبعده قبل المیلاد ٧٥٦ دن ٧٣٧ تاریخنه‌دك اصالة حکومت ایدوب، احکام کتب موسویه‌یی تقویه، و قدس شریفی تعمیر وتحکیم ایتمشیدی.

یواقیم { (Joachim) یهود ملوکندن او-
{ لوب، قبل المیلاد ٦٠٨ دن ٥٩٨
تاریخنه‌دك حکم سورمش، و وعظ ونصیحت ایدن ارمیا نبی‌یی تعذیب ایتمش؛ ونهایت بخت‌نصر طرفندن اسقاط اولنه‌رق، تبعه‌سیله برابر تحت اسارتده بابله کوتورلمشیدی. ابتدا یهوحاز طرفندن تخت موروثی غصب اولنمغله، فراعنۀ مصردن (نخاؤ) طرفندن اقعاد اولنمشدی.

— حضرت مریمك پدرینك دخی اسمیدر.

یوپیتر { [« ژوپیتر » ماده‌سنه مراجعت
{ بیوریله.]

یوتلاند { (Jutland) دانیمارقه‌نك قره
{ قسمندن عبارت اولوب، آلمانیه‌نك
اشلسویغ هولستاین ایالتنه بیتشیك بیوك بر شبه جزیره‌دن عبارتدر، که ایالت مذکوره ایله برابر قدیماً (سیمبریه) ویا (کیمبریه) شبه جزیره‌سی دینلن واسوج ایله نوروج ساحللری آره‌سنده‌کی قاتغات دکیزنه‌دك اوزانان شبه جزیره‌یی تشکیل ایدیور. اشلسویغدن دها کنیش اولوب، منتهای شمالیسی سیوری قریب برشکل ابراز ایدیور. غرباً بحر شمالی، غرب شمالی طرفندن اسقاکراق، شرق شمالی جهتندن قاتغات، شرقاً دانیمارقه آطه‌لرینی آیران (بلت) بوغازلریله، جنوباً دخی اشلسویغ خطه‌سیله محدوددر. ١٧′ ٥٥° ایله ٤٥′ ٥٧° عرض شمالی و ٤٥′ ٥° ایله ٣٥′ ٨° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوبدن شماله بوبی تقریباً ٣٠٠ و شرقدن غربه اك کنیش اکی ١٨٠ واك جنوبی یری یالکز ٦٠ کیلومتره‌در. مساحۀ سطحیه‌سی ٢٥٢٤٢ مربع کیلومتره و اهالیسی ٩٤٢١٢٠ کشیدر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٣٧ کشی دوشیور. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، ایکی دکیز آره‌سنده‌کی تقسیم میاه خطی ساحل شرقیه دها قریب اولدیغی حالده، ١٠٠ متره ارتفاعلرنده بر صره تپه‌لردن عبارتدر. بوصرتدن برقاچ نهر نبعان ایدوب، مانّه غربیده‌ده آقانلرینك باشلیجه‌لری: وارده، اون واوکا تابع اسکرن و وورفود، آآه

اسکبوه ولان استوربدر. مائلاً شرقیه‌ده‌کیلرکده اك بیوکاری : غودن ، هرسون ، کر ، وارس وسائره‌در. یوتلاند انهاربنك جمله‌سی برطاقم اوزون خلیجلره منتهی اولور. ساحل غربیسنده دکیزدن طار دیللرله آیرلمش و بعض آغزلردن دکیزله اختلاط ایدر برطاقم طورلی کوللر بولنوب، بونلره دانیمارقه‌لیلر (فیورد) نامنی ویریورلر. بونلردن (ایم فیورد) دینلن بری ایجدن ایجه برطاقم کنیش کوللر وآطه‌لر آره‌لرنده بوغازلرله اختلاط ایده‌رك ایکی ساحل آره‌سنده اوزون برطریق بحری تشکیل ایدر؛ و مملکتك شمال غربی قسمنی قسم آخرندن مفرز برآطه حالنه قویار. هواسی عرضنه نسبتله معتدل ایسه‌ده، دانیمارقه آطه‌لرینك هواسندن دها سرت و حرارت و برودتی آره‌سنده‌کی فرق دها بیوکدر. اك زیاده غرب روزکاری اسوب، فرطونه‌لری چوقدر. طوپراغی قوملق ایسه‌ده، زراعتی خیلی ایلری اولوب، هله حیوانات یتیشدیرمك صنعتی اهالینك برنجی مدار تعیشیدر. اینکاری ایری اولوب، چوق سوت ویرمکله مشهوردر. حیواناتك سمیردلمسی صنعتی‌ده پك منتشر اولوب، چوق بسلی حیوانلر اخراج اولنور. باشلیجه معموره‌لری ساحل شرقیسنده‌کی خلیجلرده واقعدر. ادارة ٤ ایالت اعتبار اولنوب، ٩ سنجاغه منقسمدر. [«دانیمارقه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوحنا { یحیی اسمنك اصل عبرانیسیدر. [«یحیی، ژان، جوان ویانی» ماده‌لرینه مراجعت.]

یوحنا بن بختیشوع { دولت عباسیه زماننده یتیشن وطبك لسان عربی‌یه نقلنه خدمت ایدن اطباء سریانیه‌دن اولوب، خلیفه متوکل علی‌الله‌ك اوغلی و برادری معتمدك مدبرالملکی موفق بالله‌ك طبیب خصوصیسی ومعتمدی ایدی. لسان سریانی ویونانی‌یه واقف اولوب، چوق کتابلر ترجمه‌سنه همت ایتمشدر. اك معروف تألیفی «کتاب فیما یحتاج الیه الطبیب من علم النجوم» عنوانلی اثریدر.

یورق { (York) انکلتره‌ده لوندره‌نك ٣٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده و (اوزه) ایله (فوس) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، ٦٧٠٠٤ اهالیسی، بیوك ومصنع برکلیساسی، اسکی برقرال سرایی، بیوك حبسخانه‌سی، کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، تاریخ طبیعی نمونه‌خانه‌سی، صقاند مکتبی، فلسفه جمعیتی واردر. نفوسجه دیکر چوق شهرلردن کری ایسه‌ده، رسماً انکلتره‌نك لوندره‌دن صکره ایکنجی شهری عد اولنور.

— یورق ایالتی شمالاً دورهام، غرباً وستمورلاند، جنوباً لینقولن ایالتلریله شرقاً دخی بحر شمالی ایله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥٠٠٠٠٠ کشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، طاغلری، تپه‌لری، اووه‌لری و بتاقلقلری واردر. هواسیله طوپراغی دخی مختلف اولوب، آنجق زراعتی پك ایلریدر. حیوانات اهلیه‌سی چوق اولوب، جنسلری اصلاح اولنمشدر. طوموز پاصدیرمه‌لری مشهوردر. شرق جهتی اك زیاده زراعته مخصوص اولوب، غرب جهتنده ایسه صنایع ایله اشتغال اولنه‌رق، پك چوق ومختلف فابریقه‌لری واردر. چوخه وسائر یوکلی منسوجاتله ایپلیك وبیچاق وسائره اك باشلی معمولات صناعیه‌سندندر.

— [یکی یورق ایچون «نیویورق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوزغاد { آنقره ولایتنده وآنقره‌نك ١٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق یوکسك بر یایله‌نك اوزرنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی، ١٨ جامع ومسجدی، ٥ مدرسه‌سی، ٢ کوچك کتبخانه‌سی، ١ رشدیه و ٣ ابتدائیه مکتبی، ١٩٢ دکانی، ٤ خانی و ٨ حمامی واردر. هر سنه حزیرانده (کهنه پنابر) نامیله بیوك بر پنابر قوریلوب، کلیتلی حیوانات تجارتی اجرا اولنور. یوزغاد پك یکی برقصبه اولوب، قرن سابق اوائلنده چپان اوغلی دره بکلرندن احمد پاشا طرفندن تأسیس، و بونك اوغلی سلیمان بك طرفندن اکمال وتوسیع اولنمشدر. اولدقجه منتظم وکوزل باغچه‌لری حاوی بر معموره‌در.

— یوزغاد قضاسی شرق شمالی طرفندن سیواس ولایتیله، شرق جنوبی جهتندن معدن و بوغازلیان قضالریله، جنوب غربی جانبندن قیر شهری، شمالاً دخی چوردم سنجاقلریله محدود اولوب، قزل قوجه و صورقون ناحیه‌لریله برابر ٢٢٧ قریه‌دن مرکب

و ۹۵۵۸۲ اهالی ایله مسکوندر. قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماق قضانك غرب جنوبی حدودینی آیروب، میاه جاریه‌سنی آلیر. اراضیسی طاغ و یایلالرله اووه‌لردن مرکب اولوب، طوپراغی پك منبت اولوب، اراضیسنك برثلثی مزروعدر. محصولاتی ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، هله قاپصیلری مشهوردر. مرعالری چوق اولوب، یازین افشار عشیرتی سوریلرینی یوزغاد یایلالرنده اوتلادیر. حیوانات اهلیه‌سنك اك کثرتلیسی کچی اولوب، عادی کچیلری ۴۰۰۰۰ و تفتیك کچیلری ۶۲۰۰۰ رأس راده‌لرنده‌در. قضانك واردات سنویه‌سی ۳۸۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در.

یوزغاد { سنجاغی. آنقره ولایتی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری و اك شرقیسی اولوب، شرقاً سیواس ولایتیله، شمالاً چوروم، غرباً قیر شهری، جنوباً دخی قیصریه سنجاقلریله محدوددر. یوزغاد، آق طاغ معدنی و بوغازلیان اسملریله ۳ قضادن مرکب اولوب، ۳ ناحیه و ۵۰۵ قریه‌یی حاوی و ۱۷۲۲۵۰ اهالی ایله مسکوندر، که بونلردن ۲۰۰۰۰ قدری ارمنی ۲۵۰۰ قدری روم اولوب، قصوری کاملاً مسلم وترکدر. اراضیسی عارضه‌لی ویوکسك اولوب، آق طاغ اتکلری لوانك اورته‌لرینه قدر ممتد اولور، واکثر میاه جاریه‌سی قزیل ایرماغه تابع دلیجه ایرماغه دوکیلن قوناق صویی‌تشکیل ایدیور؛ ویالکز قسم شرقیسنك صولری یشیل ایرماغه تابع چیقرق صویینه دوکیلور. طوپراغی منبت ایسه‌ده، اسکله‌لردن بعد مسافه‌سی حسبیله اراضیسنك آنجق برثلثی زرع اولنوب، بغدای، آرپه، مصر، چاودار، نخود، مرجمك، بورچاق، داری، پرنج و سائر حبوباتله آفیون، چریش ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، سنوی برملیون قیه‌دن زیاده اوزوم چیقار. آق طاغ قضاسنده اورمانلری چوق اولوب، دیکر ایکی قضانك اورمانلری پك آزدر. اشجاری چام، میشه، آردیج، آلیج، اخلاط وسائره‌در. حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده کچی وتفتیك کچیسی وایکنجی درجه‌ده قیون وصیغیر ایله سائر حیواناتدن عبارتدر. مخرجی صامسون اسکله‌سی و دمیر یول خطنك کشادندن بری آنقره اولوب، بوایکی شهره برشوسه ایله مربوطدر. باشلیجه اخراجاتی تفتیك و یپاغی ایله آفیون، قورو اوزوم وسائره‌در.

یوستین { (Justin) بو سمله روم ایمپراطورلرندن ایکی کشی اولوب، «قوجه» لقبیله ملقب اولان برنجیسی ابتدا چوبان وبعده عسکر نفری اولدیغی حالده، اثونك ایمپراطورلغی زماننده ضابط رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ وآناستاسك وفاتنده، والی ایکن، ۵۱۸ تاریخنده بردسیسه ایله تخته اقعا اولنمش؛ و۹ سنه اعتدال اوزره حکومت سوروب، محافظهٔ اسایشه غیرت ایتدکدن صکره، ۵۲۷ده وفات ایتمشدر. — «کنج» لقبیله ملقب اولان ایکنجیسی یوستینیانوسك یکنی اولوب، ۵۶۵ده اوکا خلف اولمش؛ وابتدا حسن اداره‌یه موفق اولوب، ایرانیلره مقاومت ایتمش ایسه‌ده، بعده سفاهته طالوب، امور حکومتی زوجه‌سی صوفیه‌نك الینه براقغله، بونك طرفندن چوق سوء استعمالات ارتکاب اولنمشدی. عمرینك اواخرنده شعورینه خلل کلوب، ۵۷۸ده وفات ایتمشدر. وفاتندن ٤ سنه اول داماد تیبر قسطنطینی حکومته تشریك ایتمشدی.

یوستینیانوس { (Justinien) روم ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی مسیه یعنی صربیه ویا بلغارستانده برچفتجی اوغلی و برنجی ویوستینك یکنی اولدیغی حالده، عمجه‌سی طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ و۵۲۷ تاریخنده کندیسنه خلف اولوب، برطاقم قوانین ونظامات وضع، آیاصوفیه‌یی ثانیاً ویکیدن بنا، وآتنه‌ده‌کی فلسفه مکتبنی لغو ایتمشدر. بونك سردارلرندن (بلیزاریوس) آفریقاده واندالری مغلوب ایده‌رك، اورالرینی استرداد ایتدیکی کبی، ایران عسکرینی دخی مغلوب ایده‌رك، بیوك خدمتلر ایتمش ایکن، یوستینیانوس تقدیر ایتمه‌مشدی. تئودوره اسمنده کوزللکی نسبتنده سفیهه برقادینه چوق یوز ویرمکله دخی نامنی لکه‌دار ایتمشدر. — ایکنجیسی «کسیك برونلی» معناسیله (رینوتمیت) لقبیله ملقب اولوب، ۶۸۵ تاریخنده بدری (قسطنطین پوغونات)ه خلف اولمش؛ و۹ سنه صکره تبعه‌سی عصیان ایدوب، برونی کسدکدن صکره کلیبولی شبه جزیره‌سنه نفی ایتمشلردی. ۷۰۵ده

بلغار قرالی (تربلیوس) طرفندن یکیدن تخته اقعاد اولنه‌رق، ۷۱۱ ده تلف اولمشدر.

یوستینیانه { (Justiniana) روم ایمپراطورلرندن یوستینیانوسك بنا ویا توسیع ایتدیکی ایکی شهر قدیمك اسمی اولوب، بری اسکوب ودیکری کوستندیلدر.

یوسف { بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم (Joseph) انبیاء عظامدن اولوب، میلاد عیسادن ۱۷٤٥ سنه اول حرانده راحیلدن طوغمش؛ وپدریله برابر کنعانه انتقال ایتمشیدی. قرآن عظیم‌الشان وتفاسیر شریفه‌ده بحثی تفصیلاً مندرج بولنمشدر.

یوسف { [«مستنجد، صلاح‌الدین ایوبی، ناصر (ملك —) وعزیز (ملك —)» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

یوسف { غرناطه‌ده حکم سورن بنی احمر ملوکندن اوچ کشی اولوب، برنجیسی (ابوالحجاج) ۷۳۳ ده تخته چیقمش؛ وقستیله قرالیله سلفنك عقد ایتمش اولدیغی صلح معاهده‌سنی ادامه ایله، اصلاحات داخلیه‌یه وعلی‌الخصوص امور عدلیه‌نك حسن انتظامنه حصر همت، وناتمام اولان (الحمرا) سرای مشهورینی اکمال ایتمشدر. ۲۲ سنه حکومت سوردکدن صکره ۷۵۵ ده غرناطه جامع کبیرنده نماز قیلقده ایکن، برمجذوبك خنجر غدریله شهید اولمشدر. — ایکنجیسی (ابوعبدالله) ۷۹٤ ده محمد خامسه خلف اولوب، بودخی قستیله قرالیله صلح ومسالمتی محافظه ایله ترقیات داخلیه ایله اوغراشدیغی حالده، ایکنجی اوغلی پدرینك بوحالنی خرستیانلره طرفدارلغه وضعف وکوشکلکه حمل واسناد ایله، متعصبین اهالینك سبك‌مغزلرینی قاندیره‌رق، برعصیان چیقارمش؛ وبونك اوزرینه، کندیسی حربه مجبور اولمش ایسه‌ده، بوندن برحسن نتیجه استحصال اولنه‌میوب، ۷۹۹ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ایکنجی یوسفك بیوك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده کوچك برادری محمد رأس حکومته چیقه‌رق، صاحب ترجمه‌یی برقلعه‌یه حبس ایتمش؛ و۸۱۱ ده، تخته قعود، و۱٥ سنه کمال اعتدال ایله اداره امور ایتدکدن صکره، ۸۲٦ ده وفات ایتمشدر.

یوسف { مغربده حکومت سورن ملوك موحدیندن ایکی کشینك اسمیدر: برنجیسی (ابو یعقوب) ملوك مذکوره‌نك ایکنجیسی اولوب، مؤسس دولت اولان عبدالمؤمنك اوغلی وخلفیدر. ٥٥٨ تاریخنده پدرینك وفاتنده فضل وعرفان وجسارتله شهرتی اولدیغندن، رأس حکومته کچمشدر. بووجهله حکمدار اولوب، مغربده‌کی امور دولتی یولنه قودقدن صکره، ٥٦٦ ده یوز بیك سواری ایله اندلسه کچوب، اشبیلیه‌ده اقامت ایتمکده ایکن، مرسیه خطه‌سنك اندلسك بتون قسم شرقیسنك صاحبی اولان ابن مردنیش وفات ایتمکله، اقاربی صاحب ترجمه‌یه التجا وممالکلرینی تسلیم ایتمشلردی. قستیله قرالیله محاربه ایدوب، طلیطله قپوسنه‌دك ایلریلدکدن صکره، مراکشه عودت ایتمش؛ و٥٧٥ ده افریقیه جهتنه عسکر سوقیله بعض بلاد ضبط، و٥٨٠ ده ثانیاً اندلسه مروریله غرب یعنی پورتکیز جهتنده برخیلی برلر فتح ایده‌رك (شنترین) قصبه‌سنی محاصره ایتمکده ایکن، خسته‌لنوب وفات ایتمش؛ واوغلی یعقوب خلفی اولمشدر. — ایکنجیسی برنجیسنك تورونی اولان محمد الناصر بن یعقوبك اوغلی اولوب، ٦١٠ تاریخنده پدرینه خلف اولمش؛ و٦٢٠ سنه‌سنه‌دك اون سنه حکومت سوروب، وفاتنده اوغلی عبدالواحد خلفی اولمشدر.

یوسف { (شیخ —) هندوستانك ملتان جهتنده ایلك حکومت مستقله اسلامیه‌نك بانیسی اولوب، ۸٤۷ تاریخنده حکومته نائل اولمش؛ وبر ایکی سنه حکومت سوردکدن صکره وفات ایدوب، (لنکا) لقبیله ملقب اولان اخلافی ۹۰۸ تاریخنه‌دك حکومت ایتمشلردر.

یوسف { (Joseph) آلمانیه ایمپراطورلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، برنجیسی برنجی لئوپولدك اوغلیدر. ۱٦۸۹ ده مجارستان قرالی اولوب، ۱٦۹۰ ده رومانیه قراللغنی دخی علاوه، و۱۷۰٥ ده آلمانیه ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش؛ واسپانیه تختنك وراثتی مسئله‌سنده اون دردنجی لوئینك تورونه قارشی برادری شارلك حقوقنی محافظه ایتمکله، فرانسه ایله محاربه‌یه طوتیشوب، پرنس (اوژن) ك قومانده ایتدیکی عسکری

برقاچ غالبیته نائل اولمش ایسه‌ده، او صره‌ده یعنی ١٧١١ ده یوسف وفات ایتمکله، نتیجه‌سنی کوره‌مه‌مشدر.

— ایکنجیسی لورنه‌لی برنجی فرانسوا ایله آوستریه‌لی ماریه ترزه‌نك اوغلی اولوب، ١٧٦٤ ده رومانیه قرالی، وبرسنه صکره وفات ایدن پدری یرینه آلمانیه ایمپراطوری اولمش ایسه‌ده، والده‌سی صاغ اولدقجه، برایشه قاریشه‌میوب، ١٧٨٠ ده ماریه ترزه‌نك وفاتی اوزرینه، اداره‌ٔ اموری الینه آله‌رق، افکار ترقی پرورانه‌سنی اجرایه چالیشمش ایسه‌ده، مقتضیات زمانه‌یه و تبعه‌سنك عاداتنه رعایت ایتمدیکندن، موفق اوله‌مامش؛ وعثمانلیلره قارشی ایکنجی قاترینه ایله بالاتفاق، محاربه‌یه کیریشدیکنده، بلغراده‌ولوغوشده مغلوب اولمش؛ وعثمانلی عسکرینك ممالکنك کوبکنه قدر ایلریله‌دیکنی کورمشیدی. فرانسه قاریشیقلغنده همشیره‌سی (ماریه آنطوآنته)نك حیاتی مخاطره‌ده اولمغله، بو وقوعاتدن برحزن وکدره دوشوب، ١٧٩٠ ده وفات ایتمشدر.

—[سائر آوروپا مشاهیریچون «ژوزف» و «جوزپ» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

یوسف { یهود مشاهیر مورخیننده‌ن اولوب، میلادك ٣٧ تاریخنده قدسده طوغمش؛ و فلسطینك روماليلره قارشی اولان عصیانلرینی اداره ایتدکدن صکره، وسپاسیان وتیتوسه تسلیم اوله‌رق، رومایه سوق اولنمش؛ و ٩٥ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. لسان یونانی‌یه واقف اولوب، زمانك احوال ووقوعاتنی حاوی بر قاچ تاریخ یازمشدر، که قرون قدیمه‌نك اك اهمیتلی آثار تاریخیه‌سندندر.

یوسف امری { مشاهیر شعراء ایراندن اولوب، شاهرخ میرزا و اوغلی بایسنقرك زمانلرنده یاشامش، وبونلرك مدحنده برخیلی قصیده‌لر سویلمشدر.

یوسف برهان { شعراء ایراندن اولوب، شیخ احمد جامینك اقرباسندن ایدی. فن موسیقیده مهارتی اولوب، اکثر اشعارینی کندیسی بسته‌لردی. صاحب تذکره‌دولتشاه فن موسیقی‌یی بو ذاتدن اوکرندیکنی بیان ایدیور.

یوسف بن تاشفین { (ابو یعقوب) مغربده حکومت سورن ملثمین ونام دیکرله مرابطین دولتنك اوچنجی و اك قوتلی حکمداری اولوب، ٤٧٨ تاریخنده تخت حکومته چکمش؛ و مراکش شهرینی تأسیسله، پایتخت اتخاذ ایده‌رك، مغربده دولتنی تأمین، وبیوك بر اردو تشکیل ایتدکدن صکره، اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه صاحبی محمدالمعتمد بن عبادك دعوتی اوزرینه، ٤٧٩ ده سبته بوغازینی تجاوزله، قستیله قرالی آلتنجی آلفونسه قارشی (ذلاقه) مظفریت عظیمه‌سنه نائل اولوب، اسپانیه‌نك برچوق یرلرینی حکومات اسلامیه‌یه یکیدن قزاندردقدن صکره، مراکشه عودت ایتمش؛ و ٤٨١ ده ینه اندلس ملوکی طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، ثانیاً اسپانیه‌یه چکمش ایسه‌ده، بو دفعه اندلس طوائف ملوکی بیننده‌کی اختلاف وتشتتله بر ایش کوریله‌میه‌جکنی، وبوحالك اورا حکومت اسلامیه‌سنك محوینی منتج اوله‌جغنی درك ایله، ابتدا بونلرك وجودینی قالدیروب، بتون اندلسك بر تك حکومت قویه‌نك ید اداره‌سنده بولنمسنه لزوم مبرم کوردیکندن، مراکشه عودتنده سیدبن ابی بکرك قیادتیله مکمل براردو ترتیب و سوق ایده‌رك، اندلس طوائف ملوکنی برر برراسقاط ایدوب، بتون اندلسی ممالکنه ضم ایتمش؛ و ٤٩٦ ده بالذات اندلسه مرورله، قرطبه‌ده اوغلی علی‌یه رسماً بیعت ایتدیرمش؛ و ٥٠٠ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی مشارالیه علی بن یوسف بن تاشفین خلفی اولمشدر. کندیسی امی ولسان عربی‌یی دخی آکلاماز بر بربری ایدیسه‌ده، جسور، مدبر وعادل برحکمدار ایدی.

یوسف بن زیری { [«بلکین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یوسف بن السیرافی { (ابو محمد — بن ابی‌سعید) مشاهیر ادبادن اولوب، مشهور ابو سعید حسن سیرافینك اوغلیدر. نحو ولغت وسائر علوم ادبیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، پدرینك وفاتنده یرینه کرسیٔ تدریسه چکمش؛ واونك ناتمام براقدیغی «کتاب الاقناع»ی اتمام ایله، مشهور بعض متنلرده سند

مقامده ایراد اولنان ابیاتك شرحنی متضمن برقاچ کتاب یازمش؛ و ۳۸۵ده ٥٥ یاشنده وفات ایتمشدر.

یوسف بن حسدای { (ابوجعفر) اندلس مشاهیر اطباسندن

اولوب، شرقه رحلتله، ملوك فاطمیه‌دن آمر باحکام اللهك زماننده بونك وزیری اولان ابوعبدالله محمد المامونك طبیب خصوصیسی اولمش؛ وحذاقت ومهارتیله مصرجه شهرت بولمشیدی. بقراط وجالینوسك کتابلریله چوق اوغراشوب، بونلرك بعضیسنی شرح ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «الشرح المأمونی لکتاب الایمان لابقراط»، «شرح مقالة الاولی من کتاب الفصول لابقراط»، «کتاب الاجمال فی المنطق»، «شرح کتاب الاجمال» وبرچوق حواشی وتعلیقات وسائره‌در.

یوسف بن عمر الثقفی { (ابو یعقوب) دولت امویه

امراسندن اولوب، مشهور حجاج بن یوسفك بکمننك اوغلیدر. بودخی طول مدت عراق والیسی اولوب، حجاج قدر شدت کوسترمش، وتعدیات اجرا ایتمش ایدی. آنجق حجاج کبی عاقل ونصیح اولمیوب، غباوتله ومع هذا جود وکرمله مشهوردر. ۱۲٥ تاریخنده حبس، و۱۲٦ده دمشقده اتلاف اولنمشدر.

یوسف پاشا { جنتمکان سلطان احمد خان ثالث عصرنده مسند صدارت

عظمایه واصل اولان وزرادن اولوب، کرجی الاصلدر. یکیچری اوجاغنده نشأت ایدوب، ۱۱۲۲ تاریخنده یکیچری آغاسی اولمش؛ و متعاقباً رتبهٔ وزارتی احرازله، روسیه سفرنده آثار شجاعتی کورلدیکندن، ۱۱۲۳ ده مسند صدارته نصب اولنمش؛ وآنجق کندیسی جسور وغیور برذات اولمغله برابر، یکیچری اوجاغندن بشقه خدمتده قوللانلمیوب، امور ملکیه وسیاسیه‌دن بیخبر وحق ترکجه دوزکون تکلمه دخی غیر مقتدر اولمغله، بر سنه ایله اون کون مقام عالیٔ مذکورده قالدقدن صکره، ۱۱۲٤ ده عزل، وردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده قضاءً وفات ایتمش. استانبولده بر مکتب وچشمه‌سی واردر.

یوسف پاشا { جنتمکان سلطان عبد الحمید خان اول وسلیم خان ثالث

حضرتلری زمانلرنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بودخی کرجی الاصلدر. کوله‌لکدن یتیشمه اولوب، افندیسنك ترسانه‌یه منسوبیتنه بناءً، کندیسی دخی ترسانه امورنده قوللانیلوب، ۱۱۹۹ ده رتبهٔ وزارتله موره محصلانغنه نصب، و ۱۲۰۰ ده اورادن جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه احاله اولنمش ایدی. اوچ بچق سنه‌یه قریب مدت مسند عالیٔ مذکورده قالوب، روسیه وآوستریه‌یه قارشی اولان محاربه‌دن بر حسن نتیجه استحصال ایده‌مه‌مش اولمغله، مشار الیه جنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلرینك جلوسلرندن ایکی آی صکره عزل، و سیواس ولایتیله ودین سرعسکرلکنه، و۱۱۲٤ده قپودان دریا منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، درسعادتده طوردیرلمیوب، ینه ودین سرعسکرلکنه، وبعده قره‌مان، کوستندیل ونهایت بوسنه والیلکنه نقل، و۱۱۲٥ده اورادن جلبله، ثانیاً مهر وکالت عهده‌سنه احاله اولنمش؛ وینه روسیه سفری آچلمش اولمغله، شمنی اوردوکاهنده مهر همایونی اخذ، وهر نصلسه بوسفره‌ده ختام ویره‌رك، ۱۱۲٦ده لواء شریف ایله درسعادته داخل اولمش؛ وبودفعه دخی برسنه ایله اوچ آیه قریب مدت بومقامده قالدقدن صکره، عزل، وآنایه محافظلغنه نصب، وبرسنه صکره جده ایالتیله مدینهٔ منوره محافظلغنه نقل اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر. — بری جنتمکان سلطان ابراهیم خان حضرتلری زماننده ١٠٥٤ دن ١٠٥٥ تاریخنه‌دك برسنه، ودیکری جنتمکان سلطان احمد خان ثانی حضرتلری دورنده ۱۱۰۳دن ۱۱۰٦یه قدر ایکی بچق سنه قپودان پاشالق ایتمش ایکی یوسف پاشا دخی واردر.

یوسف الحواری { حضرت عیسی (علیه السلام)ك تلامذه‌سندن

وافرائیم سبطنه منسوب ایدی. خرستیانلرك اعتقادنجه نبی مشار الیهك صلبندن صکره مبارك بدنلرینی آلوب، کندی باغچه‌سنه دفن ایتمشدی.

یوسف شاه { لر بزرك اتابکانك بشنجیسی اولوب، پدری شمس الدین

آل آرغونه خلف اولمش ایسه‌ده، کندیسی اباقا خانی برنهالکه‌دن قورتارمش اولدیغندن، اونك یانندن آیرلمیوب، مملکتی وکیل ایله اداره ایتدیرردی.

بعده آرغون خان ایله احمد خان آره‌سنده جنك وقوعنده احمد خانك طرفنی التزام ایتمش؛ واحمد خانك مغلوبیتنده عذرخواه اولوب، آرغون خانك عفوینی استحصال ایله، لرستانه کیدرب، ٦٨٠ده اوراده وفات ایتمشدر.

یوسف شاه پوربی { بنکاله ملوکندن اولوب، ٨٨٧ده پدری باربك شاهه خلف اولمش، و ٨ سنه حکم سورمشدر.

یوسف ضیا پاشا { (یاخود ضیاء لدین یوسف پاشا) جنتمکان سلطان سلیم خان ثالث وجنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری دورلرنده ایکی دفعه مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، کرجی‌الاصلدر. میرآخور مصطفی پاشانك کوله‌سی اولوب، بونك اوغلی ابراهیم بکك اداره‌سنده تربیه، وبعده اعتاق اولنه‌رق، بعض وزرانك خدمتنده بولنمش، ونهایت معدن امانتنه و ١٢١٣ده بو امانته علاوةً رتبهٔ وزارتله ارضروم والیلکنه نصب اولنمش؛ وبنه اوسنه فرانسزلرك مصره دخوللری اوزرینه، درسعادته جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه بالتودیع، سردارلقله جانب مصره اعزام؛ وبومسئله ایله اوغراشه‌رق، بدی سنه‌یه قریب مدت مسند وکالت مطلقه‌ده قالدقدن صکره، ١٢٢٠ده کندی رضا واختیاریله معدن مالکانه‌سنه اعاده؛ ومتعاقباً روسیه محاربه‌سی آچلنله، ارضروم والیلکی وشرق سرعسکرلکی دخی عهده‌سنه احاله اولنمشیدی. جنتمکان سلطان مصطفی خان حضرتلرینك جلوسندن صکره بغداد والیلکنه نصب اولنه‌رق، عزیمت ایتمزدن اول، جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلری زیور افزای تخت عثمانی اولنله، ١٢٢٤ده ثانیاً مسند صدارت عظمایه نصب، ودرسعادته جلب ایله، یکیدن روسیه سفری آچلدقده سردارلقله روم ایلی جانبنه عزیمت ایتمش؛ وبودفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب مدت ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ١٢٢٦ده عزل ایله دیمتوقه‌یه وبعده ردوسه اقامته مأمور اولمش؛ وصکره آقربوز محافظلغنه نصب وبرسنه صوڭرنده ساقزه نقل اولنه‌رق، اوراده اقامته مأمور ایکن، ١٢٣٤ده وفات ایتمشدر. کاتب وشاعر وعاقل بر وزیر ایدیسه‌ده، امور حربیه‌ده تجربه‌سی وطیلتنده شجاعت وجسارتی اولمدیغندن، کرك مصرده وکرك آناطولی وروم ایلنده موفق اوله‌مامشدی.

یوسف عادلشاه { هندوستانك بیجاپور شهرنده حکومت سورن عادلشاهان دولتنك مؤسسی اولوب، عن اصل یوسف عادلخان اسمیله دکن حکمداری محمد شاه بهمنینك رجالندن ایکن، بونك خلفی سلطان محمود ثانی زماننده نکبته دوشمکله، کندینی بیجاپور والیلکنه نصب ایتدیره‌رك، اوراده ٨٩٥ده اعلان استقلال ایله، کندی نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٢١ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٩١٦ تاریخنده ٧٥ یاشنده وفات ایتمشدر. اتراك طائفه‌سندن اولوب، سلاله‌سی کندیسیله برابر ٩ کشیدن عبارت اولوب، اسملریله ابتدای حکومتلری بروجه آتیدر:

یوسف عادلشاه	٨٩٥
اسماعیل عادلشاه بن یوسف	٩١٦
ملو عادلشاه بن اسماعیل	٩٤١
ابراهیم عادلشاه بن اسماعیل	٩٤٢
علی عادلشاه بن ابراهیم	٩٦٥
ابراهیم عادلشاه ثانی بن طهماسب بن علی	٩٦٧
محمد عادلشاه بن ابراهیم ثانی	١٠٣٦
علی عادلشاه ثانی بن محمد	١٠٧١
اسکندر عادلشاه	١٠٨٣

یوسف المستنصر { مغربده حکومت سورن موحدینك بشنجیسی اولوب، محمد الناصرك اوغلی وخلفیدر. ٦١٠ تاریخنده، ١٦ یاشنده اولدیغی حالده، متوفی پدری برینه تخت نشین اولوب، هواوهوسنه تابع اولمغله، امور دولتی حاجب بولنان ابن جامع ایله موحدین مشایخندن برقاچ کشینك النده براقمش؛ وزماننده کرك آفریقا وکرك اندلسده‌کی ممالك هرج ومرج اولوب، والیلر دائرهٔ اطاعتدن خروجله، تفرد واستقلال داعیه‌سنه دوشمشلردی. اون سنه بووجهله حکومت ایتدکدن صکره، ٦٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

یوسف النجار { حضرت مریم (علیها السلام) ك نشانلیسی
وبازوجی اولوب ، حضرت داود (علیه السلام) ك نسلندن ایدی. خیلی یاشلی اولدیغی حالده، حضرت مشارالیهایی نکاح ایدوب ، هنوز تقرب وقوع بولمه‌دن حملی کورنجه، تطلیقه قالقیشمش ایسه‌ده ، بوحملك من طرف الله ومجرد برنفخ ربانی ایله وقوعی کندیسنه جبریل امین جانبندن الهام اولنمغله ، حضرت مریمی تجاوزات مفتریاندن محافظه وحمایه ، وحضرت عیسی (علیه السلام) دنیایه کلدکلرنده ، کندیلرینی اوغللغه قبول ایله ، من طرف الله واقع اولان اشارت اوزرینه ، حضرت مریم وعیسایی آله‌رق مصره کوتورمشیدی. که یدیله تعیش ایدردی. خرستیانلر مارتك ١٩ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

یوسف همدانی { (ابو یعقوب بن ایوب) اعاظم مشایخ وفقهادن
اولوب ، همدان قربنده (بوزنجرد) قریه‌سنده ٤٤٠ تاریخلرنده دنیایه کلمش؛ وبغداده انتقال ایله، ابو اسحق شیرازی و امثالی اعاظم فقهادن تحصیل فقه و استماع احادیث شریفه ایده‌رك ، اصفهان وسمرقندده دخی رحلته، تحصیلی اکمالدن صکره ، زهد وتقوی ومجاهدهٔ نفسله اشتغال ایده‌رك ، بغداده عودتنده برخیلی زمان مدرسهٔ نظامیه‌ده وعظ وتدریسله مشغول اولمش ؛ وبعده مرو وهراتده امرار اوقات ایدوب ، نهایت ٥٣٥ ده هراتدن مروه کیدرکن ، یولده وفات ایدوب ، جنازه‌سی مروه نقل ودفن اولنمشدر . کرامات ومقاماتی متواتردر.

یوشع { (Josué) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب ، مصرده دنیایه کلمش ؛
وحضرت موسی (علیه السلام) ك معیتنده بحر احمری تجاوزله تیه صحراسنده‌کی اقامت معلومه‌دن صکره ، میلاد عیسی (علیه السلام) دن ١٦٠٥ سنه اول ارتحال ایدن حضرت موسی (علیه السلام) ك یرینه بنی اسرائیلك ریاستنه کچوب ، بونلری ارض مقدسه ادخال ایتمش ؛ وقارشی طوران بعض ملوك سریان وکنعانی معجزات ایله مغلوب ایدوب ، ارض مقدسی ضبطله ، اون ایکی سبطه تقسیم ایلمشیدی. اریحاده محاربه ایدرکن کونشی طوردیردیغنه اینانیلیور. میلاددن ١٥٨٠ سنه اول ١١٠ یاشنده ارتحال ایدوب ، نابلس قربنده مدفون اولدیغی مظنوندر. استانبولده بکقوزك اوستنده مقامی زیارتکاهدر.

یوشفاط { (Josaphat) یهود ملوکندن اولوب ، قبل المیلاد ٩٠٤ دن
٨٨٠ تاریخنه‌دك ٢٤ سنه حکم سورمش؛ وشریعت موسی (علیه السلام) ی وقایه وتقویه ایتمکله، موآبیلره وآمونیلره قارشی طورمغه موفق اولمشیدی. — قدسك شرق طرفنده واقع بر وادی‌یه بونك اسمی ویریلوب ، اشبو (وادی یوشفاط) یهودیلرجه محشرده عرصات میدانی اوله‌جقدر.

یوغورطه { (Jugurtha) آفریقای شمالیده قدیما (نومیدیه) تعبیر اولنان
مغرب اوسط یعنی جزایر جهتنك اسکی بربر حکمدارلرندن اولوب ، قبل المیلاد ١١٩ تاریخنده وفات ایدن عمی (میسیپسا) ملکنی ایکی اوغلیله بونك بیننده تقسیم ایتدیکی حالده ، یوغورطه یالکز حکومت سورمك ادعاسیله ، عمزاده‌لرندن برینی تلف ایتدیرمش؛ ودیکری اولان (آذربعل) ی (سرت) ده محاصره ایتمکله ، بونك رومالیلردن استمداد ایتمسی اوزرینه ، رومادن یوغورطه‌نك اوزرینه بربرینی متعاقب برقاچ سریه کوندرلمش ایسه‌ده ، صاحب ترجمه قوماندانلرینی رشوتله کندی طرفنه چویرمش؛ و (آذربعل) ك وفاتندن صکره رومایه جلب اولنه‌رق ، اوراده دخی رقیبی (ماسیوا) یی تلف ایتدیرمکله برابر ، محاکمه‌سنه مأمور محکمه اعضاسنه رشوت اعطاسیله ، قورتلوب ، مملکتنه عودت ایتمشیدی. مع هذا روما جمهوریتی کندیسنه اعلان حربله ، اوزرینه متلوس و ماریوسی کوندروب، بونلر ایکی دفعه کندیسنی مغلوب ایتمشلردی. نهایت میلاددن ١٠٦ سنه اول قائن پدری بولنان ماوریتانیه (یعنی مغرب اقصی) حکمداری (بوقخوس) طرفندن تسلیم اولنه‌رق ، زندانه آتلمله ، اوراده آجلقدن وفات ایتمشدر.

یوقاتان { (Yucatan) آمریقای وسطیده مکسیقه‌نك منتهای شرقنده

جنوبدن شماله ممتد بیوك وكنیش بر شبه جزیره اولوب، قوبه جزیره‌سی قارشیسنه قدر اوزانمغله، مكسیقه كورفزینی شرق جنوبی جهتندن قپایور. جنوباً آمریقای وسطی حكومانندن غوآتماله وانكلیز هوندوراسی، شرقاً آنتیل جزایری، شمالاً وغرباً مكسیقه كورفزی، غرب جنوبی جهتندن دخی مكسیقه‌نك (تاباسقوا) جمهوریتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤٢٢٨٩ مربع كیلومتره و اهالیسی ۳۹۳۹٦٥ كشی اولوب، سیاسة ایكی‌یه منقسمدر: غرب جنوبی قسمی (قامپش)، شرق شمالی جهتی دخی (یوقاتان) اسمیله مكسیقه ممالك مجتمعه‌سی تركیب ایدن جماهیرك ایكیسنی تشكیل ایدیور. — یوقاتان جمهوریتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۵۸۲۷ مربع كیلومتره واهالیسی ۲۹۷۵۰۷ كشی اولوب، شبه جزیره‌نك دیگر قسمندن چوق دها مسكون ومعمور اولدیغی آكلاشیلیور. اراضیسی دوز وآلچق اولوب، یالكز قسم غربیسنده آز بوكسك بعض طاغلری واردر. یاغمورلری آز وهواسی صیجاق ویابس ایسه‌ده، صاغلامدر. میاه جاریه‌سی پك آز اولوب، بعض كوللری واردر. طوپراغی منبت اولوب، مصر بغدایی، مانیوق، جیویت وسائره حاصل اولور. اورمانلری چوق اولوب، مرانقوزلغه وبویاجیلغه یارار اشجارك انواعی بولنور. اسكی (تولتك) لردن قالمه برچوق اقوام اصلیه وآثار عتیقه‌سی واردر. مركزی (مریده) قصبه‌سی او- لوب، اورادن (پروغرسو) اسكله‌سنه وایجری‌یه طوغری برقاچ قیصه دمیر یول خطی واردر. یوقاتان شبه‌جزیره‌سی ۱۸۲۱ ده اسپانیه‌نك تابعیتندن چیقوب، ۱۸۲٤ ده مكسیقه حكومات متفقه‌سی هیئتنه داخل اولمش؛ و ۱۸۲۹ ایله ۱۸٤٦ ده موقتاً آیریلوب، بعده برچوق محاربات داخلیه‌یه میدان اولدقدن صكره، ۱۸٦۱ ده بروجه مشروح مكسیقه جماهیرندن معدود ایكی جمهوریته منقسم اولمشدر.

یوقاتان بوغازی { (Canal de Yucatan) آمریقای وسطیده آنتیل دكیزیله مكسیقه كورفزی بیننده اختلاطی موجب وهمنامی اولان شبه جزیره ایله قوبه جزیره- سنك منتهای شرقنده‌كی (سان آنطونیو) برونی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ۱٦۰ كیلومتره وسعتنده- در. صیجاق برآقنتی بو بوغازدن كیروب، قوبه جزیره‌سنك منتهای شرقنی طولاشه‌رق، فلوریده بوغازندن چیقار.

یولقوس { (Jolcos) تسالیه‌ده‌كی غلوص شهرینك اسم قدیمی اولوب، اسكیدن تجارتگاه براسكله ایدی.

یولیانوس { (Julien, Julianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، قو- نستانسك اوغلی وقسطنطینك عم زاده‌سی ایدی. ۳۳۱ تاریخ میلادیسنده قسطنطینیه‌ده طوغوب، پاپاس اولمق اوزره، آناطولیده اقامته مأمورایكن، ۳۵۵ ده ایكنجی قونستانس طرفندن قیصرعنوانیله غالیا (یعنی فرانسه) والیلكنه نصب اولنمش؛ وشمدیكی پارسك موقعنده بولنمش اولان (لوتچ) قصبه‌سنی مقر اتخاذ ایده‌رك، جرمانلره قارشی قزاندیغی غالبیتلرله شهرت آلمشیدی. ۳٦۰ ده عسكرینك برمقداری شرقه كوندرمك اوزره، قونستانس طرفندن امر آلدقده، عسكری بوكا رضا ویرمیه‌رك، كندیسنك ایمپراطورلغنی اعلان ایتمشلر؛ وقونستانس همان اوزرینه عسكر سوق ایتمش ایسه‌ده، بولده وفات ایتمكله، یولیانوس ۳٦۱ ده بتون روما دولتنك ایمپراطوری اولمش؛ وهمان خرستیانلغی ترك ایله، اجدادینك دینی اعاده واحیایه تشبث ایده‌رك، قسطنطینیه‌یه عودتنده، بعض نظامات نافعه وضع ایتمش؛ وایران دولتنه اعلان حرب ایده‌رك، جزیره‌یی ضبطله، دجله‌یی كچه‌رك، مداینه مظفرانه داخل اولمش؛ وآنجق اثنای عودتنده ۳٦۳ ده مجروح اولوب، متأثراً وفات ایتمشدر. عاقل وحكیم برآدم اولوب، برخیلی كتابلر یازمغله، برطاقی الیوم موجوددر.

—[« دیدیوس یولیانوس » ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

يوليوس (Jules) مشهور قيصرك اصل اسميدر. [« قيصر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله]

— بو اسمله اوچ بابا دخى كاوب، برنجيسى ٣٣٧ دن ٣٥٢ تاريخ ميلاديسنه‌دك باپالق ايتمشدر. امرنده‌دن معدود اولوب، نيسانك ١٢ سنده يورطيسى اجرا اولنور . — ايكنجيسى ١٥٠٣ دن ١٥١٣ تاريخنه‌دك باپالق ايدوب، ابتدا وندیك جمهوريتنه قارشى فرانسه واسپانيه قراللريله وآلمانيه ايمپراطوريله بالاتفاق، ونديكدن برخيلى يرلر آلمش؛ وبعده فرانسه قرالى اون ايكنجى لويى‌يه قارشى ونديك و اسپانيه و انكلتره ايله اتفاق ايده‌رك، بوندن‌ده استفاده ايتمش؛ و حرب اثناسنده وفات ايتمشدر . ميكل آنجلو ورافائلى وسائر ارباب علم وهنرى‌ده حمايه‌وتشويق ايدردى . — اوچنجيسى ١٤٨٧ دن ١٥٥٧ تاريخنه‌دك باپالق ايتمشدر.

يونان (Grèce) آوروپانك منتهاى شرق جنوبيسنده بر مملكت وكوچك بر دولت اولوب، آوروپا قطعه‌سنك جنوبه طوغرى اوزانان اوچ بيوك شبه جزيره‌سندن اك شرقيسى اولان بالقان شبه جزيره‌سنك اوجندن عبارتدر . اصل يونان مملكتى يعنى من القديم بو اسمله معروف اولان ير ايله بوكونكى يونان دولتى ، يعنى بو اسمك مدلول جغرافيسيله مدلول سياسيسى بيننده عموم وخصوص جهتندن فرق اولوب، جرافيه اصطلاحنجه يونان ٣٩° عرض شماليده نارده كورفزيله زيتون كورفزى آره‌سنده اولان كنيش بر برزخله بالقان شبه جزيره‌سندن آيريله‌رق ، اورادن يوقارى چيقمديغى حالده، مقدما تساليه خطه‌سيله اپير خطه‌سنك برقسمى دخى يونان دولتنه الحاق اولنمغله ، سياسةً يونان شماله طوغرى توسع ايتمشدر . اصل لسان محليده اسمى (هلاس) ويا (هلاده) اولوب، اسكى لاتينلرجه (غراجيه) اسميله ياد اولنوردى، كه اليوم آوروپاجه مستعمل اولان (غرس) اسمى بوندن مأخوذدر. السنهٔ شرقيه‌ده مستعمل اولان (يونان) اسمى ايسه يونان قديمك مهاجرلرندن اوله‌رق آسياى صغير سواحلنك برمقدارندن وباشليجه ازمير جهتندن عبارت اولان (يونيه) اسمندن مأخوذ اولسه كركدر. بناءً عليه ، يافث بن نوحك اولاد و احفادندن يونان اسمنده برشخص تخيل ايتمكده حاجت يوقدر.

حدود ومساحه‌سى. — شمديكى حدود سياسيه‌سيله يونان شمالاً وشمال غربى جهتندن ممالك عثمانيه ايله (يعنى معلوم اولان روم ايلى ولايات شاهانه‌سيله) وسائر جهتلردن دكيزله يعنى غرباً يونان دكيزيله، جنوباً آق دكيزله، شرقاً دخى آطه‌لر دكيزيله محدوددر. ٣٥°٥٠′ ايله ٤٠° عرض شمالى و ١٦°٥٥′ ايله ٢٣°٤٤′ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٥١١٩ مربع كيلومتره و اهاليسى ٢١٨٧٢٠٨ كشيدر، كه بهر مربع كيلومتره باشنه ٣٤ كشى دوشيور.

شكل طبيعيسى، جبال و انهارى ، سواحل وجزايرى. — خريطه‌يه برنظر آتيليرسه، يونانك دكيزك ايچنه اوزانمش وسربلمش دليك دشيك برشكل ابراز ايده‌جك صورتده برچوق شبه جزيره‌لر وجزيره‌لردن عبارت اوله‌رق هر طرفنه دكيزلر كيرمش اولديغى كوريلور. يونان قره جهتيله موره شبه جزيره‌سندن وبرچوق جزايردن مركب اولوب، قره جهتى‌ده نفس يونان (ونام ديكرله روم ايلى) وبونك شمالنده‌كى تساليه واپير پارچه‌سندن عبارتدر. موره شبه جزيره‌سنى قره‌يه ربط ايدن (قورنته) برزخى اخيراً آچيلوب، جدوله تحويل اولنديغندن، شمديكى حالده موره‌دخى بيوك برجزيره عد اولنه‌بيلير. عموميت اوزره اراضيسى طاغلق اولوب ، يونان جبالى (پيندوس) و (شار) سلسله‌لرى واسطه‌سيله آلپ طاغلرى زمره‌سنه مربوطدر . مذكور پيندوس سلسله‌سى يونانه داخل اولنجه ، حدود جديده بوينجه (خاصيا) اسميله شرقه طوغرى برقول اوزاتيور، كه دكيز قربنده حدود عثمانيه داخلنده بولنان (اولمپوس) جبل مشهوريله كسب التصاق ايدر . تساليه‌نك جنوبنده اسكى حدود بوينجه (اوتريس) اسميله بر ايكنجى قول آيريلوب، آغريبوزك قارشيسنه منتهى اولور . اسكى حدوددن

پندوس سلسله‌سنك آرقه طرف اولمق اوزره ولوخی ، اوته (یاخود قاناوورَه) ، پارناسوس ، هلیقون اسملریله وسائر اسملرله قورنته برزخنه قدر قدر برصره طاغلر اوزانوب، مذکور برزخدن موره شبه جزیره‌سی جبالنه کسب التصاق ایدرلر. بوشبه جزیره برپنجه شکلنده اولمغله، طاغلری دخی پارمقلرك کبی وطمارلری صورتنده اوجلرینه طوغری اوزانیور، وبربرلرینه اوقدر کرفتلك پیدا ایدیورکه تفریقلری خیلی مشکلدر. باشلیجه‌لری شمال غربیدن باشلایه‌رق : وویدیه، سانتاری، اولونوس، آووآن، خاوریاس، آراخنیون، مالوو، دیافورتی ، تایجت ولیقودیمو طاغلریدر . بونلرك اکثری ۱۵۰۰ ایله ۲۵۰۰ متره آره‌لرنده اولوب، بوایکنجی ارتفاعی تجاوز ایدن طاغی یوقدر. بوحالده یونان یك مرتفع بربر اولمیوب ، آنجق طاغلرینك اکثری جبلاق ، قیالق ووحشت انکیز برشکل وصورتده اولدیغندن، هیئت عمومیه‌سی پك طاغلقدر. بوطاغلرك آره‌لرنده وعلی‌الخصوص حسابسز کورفزلرینه منتهی اولان انهارك وادیلرنده آز چوق کنیش ومنبت اووه‌لری وبعض کوزل دره وبایرلری دخی وار ایسه‌ده، اصل اووه دنیله‌جك بری تسالیه قطعه‌سنده اولوب، کوستم وادیسنده‌کی ترخاله ویکیشهر اووه‌لری پك واسع ومنبتدر.

یونانك وسعتی بیوك انهار جریانه مساعد اولمیوب، انهار موجوده‌سنك اك بیوکاری (آسپرو پوتامو) ایله کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماقلریدرکه ایکیسی‌ده حدود عثمانیه قربنده پندوس طاغندن نبعانله ، برنجیسی جنوبه طوغری طاغلق وصرب یرلر ایچندن جریان ایده‌رك، مسولونکینك بتاقلقلی اووه‌سنی شق ایله پاتراس کورفزینك خارجنه دوکیلور؛ ایکنجیسی ایسه شرقه طوغری جریانله ، تسالیه‌نك ابتدا ترحاله وبعده یکیشهر اووه‌لرینی شق ایله ، سلانیك کورفزینك خارجنه منصب اولور. هرایکیسنك برچوق تابعلری واردر. ایکنجی درجه‌ده اولان انهارینك برنجیسی (آرته) ویا نارده نهریدرکه اپیر خطه‌سنده حدود عثمانیه‌یی آیره‌رق، نارده قصبه‌سی ایچندن بعدالمرور نارده کورفزینه دوکیلور. زیتون کورفزینه منصب اولان (هلاده) ، ایله قورنته کورفزینه دوکیلن (فیداریس) و (مورنوس) دخی قره قسمنك باشلیجه انهارندندر. موره شبه جزیره‌سنك ایسه باشلیجه انهاری: ساحل غربی‌یه اینن (غاستونی) ایله (روفیا) وجنوبده‌کی کورفزلره دوکیلن (پیرناچه) و (اپری) ونام دیکرله (اوروتاس) نهرلریدر . طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور انهار صغیره‌سی دخی پك چوقدر.

یونانك اك بیوك کولی بئوتیه خطه‌سنده واقع قوپاییس (ونام دیکرله توپولیاس) کولی اولوب، آقارنانیه‌ده دخی (تریخونیس)و(ربوس)، تسالیه‌ده غلوسك شمالنده (قارپاس)، دومکه جوارنده (نزرو)، موره‌نك قورنتیه خطه‌سنده‌ده (قوینه) کوللری ذکره شایاندر.

یونانك سواحلی اوقدر کیرینتیلی چیقنتیلیدر، که مساحهٔ سطحیه‌سنه نسبةً سواحل چوقلغی خصوصنده بومملکت کرهٔ ارضك هرطرفندن ایلری اولوب ، سواحلی ٤٠٠٠ کیلومتره‌یی متجاوزدر . ساحل غربینك اك شمالنده ممالك عثمانیه ایله مشترك اولان نارده کورفزی بولنیور، که نصفندن زیاده‌سی یونانه عائد اولوب ، ایچنده (وونیچه) و (کروانسرای) اسکله‌لری واردر . بونك جنوبنده (پاتراس) کورفزی بولنوب ، بونك ساحل جنوبیسنده همنامی اولان اسکله، وبوکورفزدن ایچرك قورنته کورفزی واردر، که نفس یونان ایله موره شبه جزیره‌سی آره‌سنده اوزون وبیوك برکورفز اولوب، منتهای شرقیسنده اخیراً جدوله تحویل اولنان قورنته اسکله‌سی وشمالی وجنوبی سواحلنده برچوق کوچك اسکله‌لر بولنیور . بوایکی کورفزك مدخلی جنوبنده وموره شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده آرقادیه کورفزی نامیله واسع وآچیق برقوی و بونك‌ده جنوبنده آوارین قویی واسکله‌سی واردر . موره‌نك ساحل جنوبیسی اوچ اوزون شبه جزیره آره‌سنده واقع (قورون) و (لاقونیه) کورفزی نامیله ایکی بیوك کورفزدن عبارت اولدیغی کبی ، ساحل شرقیسنده دخی (ناوپلیه) کورفزی بولنیور. بوجهتدن دخی نفس یونان ایله موره آره‌سنده اکینه کورفزی نامیله بیوك برکورفز بولنوب ، مذکور قونته جدولندن قونته کورفزیله اختلاط ایدیور؛ وایچنده

پیره اسکله‌سی وفالرو لیمانی دخی بولنیور . نفس یونانک قسم شرقیسی ذاتاً شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانمش اوزون برشبه جزیره صورتنده اولوب، شمالی شرق ساحلی قارشیسنده متوازیاً آغریبوز جزیره‌سی اوزانیور ؛ وآره‌لرنده آغریبوز بوغازیله (آتالانتی) و (زیتون) کورفزلری وجزیرهٔ مذکوره‌نك ساحل شمالیسیله تساليه آره‌سنده (تریکری) بوغازی وبونك ایچنده شماله طوغری توسع ایدن غلوس کورفزی وبونك ایچنده‌ده بنه بواسمله مسمی اولان مشهور اسکله بولنیور . بو کورفزلردن هربرینك ایچنده متعدد کوچك قویلر ولیمانلر واردر . یونان جزایرندن اکثری دخی قوی ولیمانلری حاویدر . یونانك اسکیدن بری وآوروپانك هریرندن اول تمدن وترقیسی اك زیاده تجارت بحریه‌یه اولان بو استعداد طبیعیسنه مبنی بولنمشدر .

یونانك جزایری پك چوق اولوب، هماز هرطرفدن آطه‌لرله محاطدر . بونلرك اك بیوکی نفس یونانك شمال شرقی ساحلیله متوازیاً شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد اولان آغریبوز (ونام دیکرله اوبیه) جزیره‌سیدر. بو بیوك جزیره ایله سواحل قربنده وکورفزلرك ایچنده بولنان کوچك آطه‌لردن بشقه یونان جزایری اوچ طاقمه منقسم اولوب، یونیان جزایری ونام دیکرله جزایر سبعه، کیقلاده (یعنی جزایر دائره‌یه) واسپوراده (یعنی جزائر متفرقه) اسملریله معروفدر. برنجی طاقم یونان دکیزنده یعنی یونانك غرب جهتنده واقع اولوب، قورفه، آیا ماوره (نام دیکرله لوقاده)، کفالونیه، زانطه وسریغو اسملریله ٥ بیوك و(ایتاکی) اسمنده ایکنجی درجه‌ده برآطه ایله برچوق کوچك جزایردن مرکبدر، که بونلردن (پاقسوس)ك دخی داخل حساب اولمسیله جزایر سبعه اولمشدر . کقیلاده جزایری یونانك شرق جنوبی جهتنده آطه‌لر دکیزی داخلنده وعثمانلی جزایر بحر سفیدی قربنده واقع اولوب، بیوکلری: آندروس، تینوس، میقونوس، اولوس، پاروس، ناقسوس، آمورغوس، نیوس، آنافی، سانتورین، میلوس، سیفنوس، سرفوس، ترمیا، شیره، زیا اسملریله ١٦ قدر اولوب، بونلرك آره‌لرنده برچوق کوچك آطه‌لر دخی واردر. اسپوراده آطه‌لری دخی آغریبوزك شمال شرقیسنده وغلوس کورفزی مدخلنك خارجنده واقع اولوب، اك بیوکلری (اسکیروس) اولمق اوزره، اسکیانوس، اسقوپلوس، خلیدرومیا، ساراکینو، پلاغونیسی، کوره وییری اسملریله ٨ آطه ایله برطاقم آطه‌جقلردن عبارتدر. اکینه کورفزی داخلنده‌کی اکینه، سالامینه (ونام دیکرله قولوری)، پوروس وآرغولیده شبه جزیره‌سنك اوجنده هیدره، اسپچه ودوقوس آطه‌لری دخی شایان تذکاردر.

اقلیم وهواسی، نباتات ومحصولاتی، حیوانات ومعادنی . — یونانك عرض ایله هواسی دکیشه‌جك قدر وسعتی اولمیوب، مع هذا پك مختلف هوالری واردر . بو اختلاف ارتفاعه ومواقعك وضعیت ومعروضیتنه تابعدر. یوکسك وشمال شرقی‌یه معروض اولان یرلرنده هوا یازین خیلی سرین اولوب، قیشین دخی آیلرجه قار یاغار ؛ حالبوکه آلچق اووه‌لرده، سواحلده وجنوبه معروض ویا شمال روزکارندن محفوظ اولان یرلرنده یازین میزان الحراره ٣٠ درجه‌لرنده بولنوب، بعضا ٤٠ درجه‌یه قدر دخی چیقار ؛ وقیشین نادراً صفره اینوب، قار یاغدیغی وقت دخی درعقب اریوب، یرده قالماز . یونانك سرمدی قارلرله مستور هیچ برطاغی یوقدر، وتشرینلردن اول ونیساندن صکره هیچ بریرنده قار کورلمز . مع هذا طاغلق ویوکسك یرلری چام آغاجلریله آوروپای وسطی‌یی آکدیردیکی حالده، سواحلیله آلچق وادیلری زیتون آغاجلریله پورتقال ولیمون باغچه‌لریله وبعض یرلری میوه ویرمز خرما آغاجلریله آفریقای شمالی‌یه بکزیور. یونانك اك شمالی یرلرندن اولان قورفه جزیره‌سنك شباطده چیچکلرله مزین عمومی برباغچه حالنده بولنمسی بو مملکتده عرضك هوایه مدخلی اولمدیغنه بردلیل کافیدر . یازین اکثریا شمال شرقی ملتملری اسوب، هوانك حرارتنی خیلی تعدیل ایدر. آنجق بوموسمده یاغمور پك نادر یاغار . غرب جنوبی سواحلیله بوجهته معروض اولان یرلره آق دکیزدن وبحر محیط آطلاسیدن کلن رطوبتلی روزکارلر اسمکله، اوجهتك یاغمورلری وبناءً علیه اشجار ونباتاتی وسرینلکی دها زیاده، وآنجق فرطونه‌لری دخی دها صیقدر .

هوانك اعتدالدن تباعد ايتمين بونخلفانى بالطبع نباتات ومحصولاتك تنوعنى موجب اولمغله برابر ، يونانك اراضيسى طاغلق اولديغى حالده ، خيلى منبت اولديغندن ، بو مملكتك اولدقجه زنكين اولمسى اقتضا ايدركن ، ايشليه جك قوللرك آزلغى وسرمايه ايله وسائط نقليه نك فقدانى عكسنى ايجاب ايتمكده در . واقعا مياه جاريه سنك ندرتيله موجود اولانلرينك ده سقى اراضى يه پك يارامامسى وقورو طاغلرله شوره زار محللرينك كثرتى دخى غير منكر ايسه ده ، ينه اراضئ عموميه سنك نصفندن استفاده اولنه بيليردى . حالبوكه شمديكى حالده آنجق بر سدسندن استفاده اولنه بيلوب ، قصورى اراضئ خاليه دن عبارتدر . بغداى ، آرپه ، مصر ، يولاف ، نخود ، بقله وسائر حبوبات الك باشلى محصولاتندندر . پرنج وپاموق دخى بعض محللرنده حاصل اولور . توتونى چوق ايسه ده ، جنسى عاديدر . آنجق يونانك الك برنجى منبع ثروتى اوزوم وزيتوندر . باغلرى پك چوق اولوب ، هر طرفنده وعلى الخصوص بعض آطه لرنده كليتلى شراب ياپيلور ، كه ياپمق صنعتنى بر آز دها ايى اوكرنسه لر ، ورچينه قاريشدروب ده طلوملره قومسه لردى ، چوق اخراجاتى اوله بيله جكدى . قورنته كورفزى جوارلرنده چكردكسز بر اوزوم يتيشيور ، كه قورودیلوب ، سنوى اللى آلتمش مليون كيلو اخراج اولنور ، وبوندن مملكته اوتوز قرق مليون فرانق كيرر . زيتون ياغى كرك يمك وكرك تنوير ايچون داخلده چوق قوللانيلوب ، بو قيمتدار محصولدن چوق اخراجات دخى اوله بيلديكى حالده ، ينه فنا ياپيلوب آغر بر قوقوسى اولديغندن ، خارجده رغبت اولنميور . آنجق يونانده بيانى زيتون آغاجلرى واسع اورمانلر تشكيل ايتديكندن ، بونلرك آشيسنه وياغ چيقارمق اصولنه دقت اولنه جق اولسه ، بو محصول يونانك ثروت طبيعيه سنى تضعيفه كافيدر . ميوه آغاجلرى ده چوق وميوه لرى لذيذ اولوب ، باشليجه لرى : انجير ، پورتقال ، ليمون ، نار ، بادم ، قايصى ، ايپك وسائره در . طوت آغاجلرى ده چوق اولوب ، خيلى ايپك چيقاريلير سه ده ، بو محصول دخى استعداد طبيعيسنك پك مادوننده در . اورمانلرى نافله يرده اتلاف اولنمغله برابر ، ينه بعض طرفلرنده چام ، ميشه وسائر اشجارك انواعنى حاوى خيلى اورمانلرى وار ايسه ده ، وسائط نقليه نك فقدانندن طولايى بونلردن دخى استفاده اولنه ميوب ، كراسته خارجدن كلير ، ويالكز پلاموط اخراجندن فائده كوريلور . بتون اورمانلرى ٥٠٠٠٠٠ يكى دونم وسعتنده در . مرعالرى ايكى مليون يكى دونمه قريب اولوب ، بو حسابه داخل اولميان تساليه مرعالرى پك ايى ايسه ده ، نفس يونان ومورهنك كيلر آنجق كچى سوريلريله بر مقدار قيون بسلمكه اليريشليدر . بناءً عليه يونانك حيوانات اهليه سى آز اولوب ، الك كثرتليسى كچى جنسيدر . هله صيغيرلرى پك آز اولوب ، تساليه نك بيله حيوانات اهليه سى آز اولديغندن ، مرعالرى قيشين آرناوودلقدن ايندريلن كليتلى قيون سوريلرى اصحابنه كرالنيور . حيوانات وحشيه سى ده چوق اولميوب ، آيى وطوموز كبى بيوك حيوانلرى كيتدكجه ندرت بولمقده ، ويالكز طاوشان وتيلكى كبى كوچكلريله طيورى واردر . بالبغى ده چوق ايسه ده ، يونانيلرك بالقجيلغه چوق ميللرى يوقدر .

يونانده معادنك كشف وتحريسى بولنده هنوز بركونه اجراآت جديه اولميوب ، موجود معادن بيلنمديكى كبى ، اخراج اولنانلرى ده پك آز اولوب ، الك مهمى اولان (لاوريون) ديلان سيملى قورشون معدنيدر ، كه بوندن سنوى ١٠٠٠٠ طونيلاته قورشون وبرخيلى مقدار كومش چيقاريليور . بعض محللرده كورمعدنى بولنديغى آكلاشلمشدر . كيقلاده جزايرينك بعضنده كوزل مرمرلر وسائر طاشلرله آتى بويه سى وصنايعده مستعمل اتربه نك انواعى چيقار .

معارف وصنايع وتجارتى . — معارفجه يونان آوروپانك خيلجه مترقى بولنان يرلرندن اولوب ، كرك حكومت وكرك اهالى نشر وترقئ معارف يولنده پك چوق فداكارلق ايدبورلر . مكتب ابتدائيسى اولميان هيچ بركوى يوقدر ، وبو مكتبلره چوجقلرك دوامى مجبورى ومجاناً در . مكاتب رشديه واعداديه دخى چوق اولوب ، كوندن كونه دخى تكثير اولنمقده در . اناث مكاتبنه آيريجه ودها زياده دقت اولنمقده در . اوتوز ياشندن آشاغى اولان اهالى ميانده اوقويوب يازمق بيلمين افراد يوق حكمنده در . آتنه ده عقايد ، فنون وادبيات ، طب وحقوق اوله رق ٤ شعبه يه منقسم بر دار الفنون ايله حربيه ، بحريه ، زراعت ، صنايع نفيسه ، فنون رياضيه وسائره مكتبلرى ،

بر کتبخانهٔ عمومی ایله دارالفنونه مخصوص دیکر بر کتبخانه، بر رصدخانه، بر نباتات وحیوانات باغچه‌سی، بر موزه، بر تاریخ طبیعی نمونه خانه‌سی، بر آقادمیه ومتعدد جمعیات علمیه موجوددر. بر مطبعه‌سیله بر فرزنه‌سی اولمیان قصبه یوق کبیدر. آنجق یونانیلرك معارفی اك زیاده آووقات، معلم، طبیب ومأمور یتیشدیره‌جك یولده اولوب، مکاتبدن چیقانلرك چوغی مأموریت آرقه‌سنه دوشدیکندن، وزراعت وصنایع جهتنه اوقدر اهمیت ویرلمدیکندن، معارف یولنده اولان فداکارلقلردن تزیید ثروت مملکت خصوصنجه بحق استفاده اولنه‌میور. صنایع هنوز کری اولوب، مع هذا کمرك اصولنك سربستلکی سایه‌سنده پیره، آتنه، شیره، پاطراس، غلوص وسائر محللرده برخیلی فابریقه‌لر یاپیلوب، ایپلیك، بز، ایپك قماشلر، جام وطبق وسائره اعمال اولنیور. بخار دکرمنلریله یاغ وباموق فابریقه‌لری‌ده کیتدکجه چوغالمقده‌در. لاوریون معدنلرینك اذابه واعماله مخصوص (ارغاستیریا) اسمیله واسع بر فابریقه دخی واردر. پیره ایله شیره، پاطراس وقالاقسیدی لیمانلرنده برخیلی سفائن اعمال اولنور. یونانك تجارتی تجارت بحریه‌دن عبارت اولوب، ۱۸۷٦ تاریخنده سفائن تجاریه‌سی ۵٤٤۰ ومجموعنك استیعابی ۲۹۷٤۲٤ طونیلاته وطائفه‌لری ۲٦٧٦۰ کشیدن عبارت ایدی. یونانك لیمانلریله آق دکیزك بتون شرق جهتنده وقره‌دکیزده ایشلاین یولکن کیملرینك عددی شمدی‌یه قدر آرتمش اوله‌جغی کبی، (پانایلیون) نامیله بر واپور شرکتی دخی تشکل ایدوب، یونانك شرق اسکله‌لرینه ایشلر جمعاً ۱۱۲ واپوری واردر. کرك نفس یونان وموره‌ده وکرك آطه‌لرده برچوق لیمانلر تطهیر وتعمیق، وصنعی لیمانلر ورنختملر انشا اولنه‌رق، تجارت بحریه زیاده‌سیله تسهیل اولنمشدر. آنجق داخلدن اسکله‌لره اینن یوللر هنوز مکمل اولمیوب، موجود اولان دمیریوللر هنوز محدود ومجموعی آنجق ۱٤۰۰ کیلومتره قدردر. باشلیجه خطوطی پیره وآتنه‌دن بدأ ایله قورنته برزخنی کچدکدن صکره، برقولی پاطراسه واورادن ساحلی تعقیبله اولیمپیایه ودیکری ناوپلیه‌یه منتهی اولان خط ایله، تسالیه‌ده غلوصدن بدأ ایدەرك برقولی یکیشهره ودیکری قالاباقه‌یه منتهی اولان خطدر. سنوی ادخالاتی ۱۰۰ ملیون دراهمی‌یی متجاوز اولدیغی حالده، اخراجاتی ۷۵ ملیونی تجاوز ایتمیوب، بودخی باشلیجه: قورو اوزوم، لاوریون معدنی، شراب، زیتون یاغی، قورو انجیر، توتون، ایپك، سونکر، زیتون، قوزاق، یمش وسائره‌دن عبارتدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — مقداری یوقاریده ذکر اولنان یونان اهالیسی باشلیجه ایکی جنسیته منقسمدر: اکثریت بالطبع روم دیدیکمز ویونان قدیم اهالیسنك احفادیله بو مملکتی اسکیدن بری چیکنیوب کچمش اولان ماکدونیه‌لی، رومالی، آوار، اسلاو، آرناوود وسائر اقوام افرادینك اختلاطندن متولد اولان روم جنسیتنه منسوب اولوب، آرناوود جنسیتنه منسوب والیوم آرناوود لسانیله متکلم اولان اهالی دخی اهالیٔ عمومیه‌نك هیچ اولمازسه بر ربعنی ویاکه بر ثلثی تشکیل ایدیورلر. (آتیقه) خطه‌سنك همان بتون اهالیسی آرناوود اولوب، یونانك استقلالی زماننده آتنه‌نك ایچنده آرناوودجه‌دن بشقه لسان سویلنمزدی. موره‌نك برچوق یرلریله آطه‌لرك بر طاقمی دخی صرف آرناوودلرله مسکوندر. آنجق بو آرناوودلر شمدی‌یه قدر لسان وجنسیتلرینی محافظه ایده‌بیلمشلرسه‌ده، بوندن صکره دها چوق وقت ایده‌جکلری مأمول اولمیوب، یونان حکومتی مکتب واسطه‌سیله بونلری روملاشدیرمغه ولسان مخصوصلرینی اونوتدیرمغه چوقسمی وغیرت ایتمکده‌در. اوچنجی درجه‌ده دخی اولاخ جنسیتی کلوب، بو جنسیته منسوب برمقدار اهالی دخی بولنمقده‌در. هله تسالیه‌نك ترخاله وآسپرو پوتامو جهتی وطاغلق یرلری کاملاً اولاخلرله مسکوندر. بونلر ایسه شمدی‌یه قدر روملاشمق هوسنده بولنمشلرسه‌ده، اخیراً کندی جنسیتلرینی محافظه غیرتنه دوشمشلردر. تسالیه‌ده وعلی الخصوص یکیشهرله چتالجه ودومکه طرفلرنده برمقدار ترك اهالی دخی بولنوب، هرنه قدر چوغی ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلرسه‌ده، برمقداری‌ده یرلرنده قالوب، بونلر ترکجه لسانله متکلمدرلر. یونانك لسان عمومی ورسمیسی رومجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده آرناوودجه واوچنجی درجه‌ده بروجه مذکور اولاخجه وترکجه دخی سویلنیور. مذهبجه اهالینك قسم کلیسی خرستیان واورتودوقس اولوب، آطه‌لرده وبعض اسکله‌لرده

اسکی ونجان وجنوبزلردن تالمه بعض روم قتولیکلر واغریبوزده وتسالیه‌ده بر مقدار مسلمانلر وعموم یونانده برقاچ بیك یهودی دخی بولنیور.

تقسیمات ملکیه‌سی، شهر وقصبه‌لری. — یونانك تقسیمات جغرافیه وطبیعیه‌سندن یوقاریده بحث ایتدك. اداره‌جه ایسه یونان دولتی ١٦ سنجاق ویا ایالته، هر ایالت درت بش قضایه وهر قضا نواحی‌یه منقسمدر. ایالاتك اسامیسیله وسعت ونفوسلری بروجه آتیدر:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
آتیقه مع بئوتیه	٦٣٠٦	٢٥٧ ٧٦٤
فتیوتیده مع فوکیده	٦٠٨٤	١٣٦ ٤٨٠
آقارنانیه مع اتولیه	٧٤٨٩	١٦٢ ٠٢٠
لاریسا (یکیشهر)	٦٤٥٠	١٦٨ ٠٣٤
تریقاله (ترخاله)	٥٨٧٠	١٤٣ ١٤٣
آرته (نارده)	١٣٩٠	٣٢ ٧٩٠
قورنتیه مع آرغولیده	٥٢٤٤	١٤٤ ٨٣٦
آخائیا مع الیده	٥٠٧٩	٢١٠ ٧١٣
مسنیه	٣٣٤١	١٨٣ ٢٣٢
آرقادیه	٤٣٠١	١٤٨ ٢٨٥
لاقونیه	٤١٤٠	١٢٦ ٠٨٨
آغریبوز مع اسپوراده	٤١٩٩	١٠٣ ٤٤٢
کیقلاده جزایری	٢٦٩٥	١٣١ ٥٠٨
قورفه	١٠٩٢	١١٤ ٥٣٥
کفالونیه	٨١٥	٨٠ ١٧٨
زالطه	٤٣٨	٤٤ ٠٧٠
جمعاً یونان	٦٥١١٩	٢ ١٨٧ ٢٠٨

پایتخت آتنه شهری اولوب، ١٠٠٠٠ دن زیاده نفوسی اولان شهر وقصبه‌لری‌ده بروجه آتیدر:

آتنه	١٠٧ ٨٤٦	ترخاله	٢٤ ٨٢٠
پیره	٣٤ ٥٦٩	یکیشهر	١٣ ٦١٠
پاطراس	٣٣ ٥٣٩	پیرغوس	١٢ ٦٤٧
قورفه	٢٨ ٣٢٨	غلوص	١١ ٠٢٩
هرموبولیس	٢٢ ١٠٤	تریپولیچه	١٠ ٦٩٧
زالطه	١٦ ٦٠٣	قالاماته	١٠ ٦٩٦

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — یونان حکومتی مشروطیتله اداره اولنور قراللق اولوب، قرالی هولستاین عائله‌سنه یعنی دانیمارقه خاندان حکمداریسنه منسوبدر. بهراون ایکی بیك اهالی باشنه برمبعوث اعتباریله و ٤ سنه مدتله طوغریدن طوغری‌یه انتخاب اولنمش ٢٠٧ اعضادن مرکب برمجلس مبعوثانی اولوب، مبعوث انتخاب ایتمك حقی ٢١، وانتخاب اولنمق صلاحیتی ٣٠ یاشنی طولدیرمش اولمغله مشروطدر. واردات ومصارفی یعنی بودجه‌سی ٩٥ ملیون فرانق یعنی ٤ ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده‌در. عذردن سالم اولان اهالیٔ ذکور ٢١ یاشندن ٥٠ یاشنه‌دك سن عسکریده بولنوب، نظامیه خدمتی ٢، ردیفلك ٨، عساکر ملیه وظیفه‌سی ٨، بونلرده ردیفلکی ١٠ سنه‌در. صلح زماننده قوهٔ بریه‌سی ١٨٨٠ ارکان وامرا وضابطان ایله ٢٣ ٤٥٣ نفر و ٣ ٢٩٤ آتدن عبارتدر. حرب زماننده ایسه ٨٢ ١٢٥ نفر ایله ١٤ ٤٤١ حیوان و ١٨٠ طوب علاوه اولنور. قوهٔ بحریه‌سی‌ده، مجموعی ٢٧ ٤٩٣ طونیلاته استیعابنده و ٣٥ ٨٣٤ بیکیر قوتنده اولمق اوزره، ٦٩ سفینه‌دن عبارت اولوب، عساکر بحریه‌سی ارکان وامرا وضابطانله برابر ٣ ١٦٥ کشیدن مرکبدر.

احوال تاریخیه‌سی. — یونانك تاریخ قدیمی پك پارلاق اولوب، آنجق بوپارلاقلق قوت وسطوت جهتنجه دکل، بلکه مجرد مدنیت و معارف جهتنجه اولمشدر. هرنه قدر مصریلر، کلدانیلر، هندلیلر وسائر امم شرقیه یونانیلردن اول تمدن ایلمشلرسه‌ده، اومدنیتلرك هربری من جهة اولوب، هیچ بری یونان مدنیتی قدر مکمل بولنمامشدر. مدنیت هرنصلسه یونانده مساعد زمین بوله‌رق، فوق‌العاده پارلامش ایدی. ازمنهٔ ماضیه‌ده یونان هیچ بروقت بوندن مقدم (یعنی تسالیه‌نك الحاقندن اول) کی حدودنی تجاوز ایده‌جك قدر بیوك بولنمامش؛ وبوممالکت صغیره دخی هیچ بروقت برتك حکومت تشکیل ایده‌میوب، دائما برچوق حکومتلره منقسم بولنمشدر. یونانك الك اسکی اهالیسی (پلاسج) قوم قدیمی ایدی. بعده (هلن) اسمیله بشقه اقوام آریه‌دن دیکر بر قوم قافقاس وتراکیه طریقیله آسیای وسطیدن یونانه کلوب، سواحلی طوتمش؛ وبلاّ-بحلرك برطاقی طاغلره چکیلوب، برطاقی ایتالیایه کچمش؛ بر مقدارلری‌ده هلنلره قاریشه‌رق، یونانیلری تولید ایتمشلر ایدی. هلنلر یونیان، ائولیان، دوریان وآخائیان اسملریله ٤ شعبه‌یه منقسم اولوب، هربرشعبه یونانك بر طرفنه یرلشمش ایدی. میلاد عیسادن

تقريباً ٢٠٠٠ سنه اول فنيكه يعنى بلاد كنعاندن ومصردن بر طاقم مهاجرلر كلوب، يونانك بعض طرفلرينه يرلشمش، وآرغوس شهرينى تأسيس ايله، يونانيلره قاريشوب، بونلره خطى وكميجيلك ومعمارلق كبى بعض صنايعى اوكرتمشلردى. بو اختلاط سايه‌سنده يونانيلر پلاجلردن چوق ايلرى كيدوب، طريق ترقى وتمدنه كيرمش؛ ولسانلرينى اوقويوب يازمغه باشلايوب، اووقتدن يونانجه‌يه السنهٔ ساميه‌دن مأخوذ بر چوق كلمه‌لر قاريشمشدر. يونانيلر او وقت بر چوق دول صغيره تشكيل ايدوب، بونلرك الك مشهورلرى آتنه، طيبه، اسپارته، آرغوس وسائره حكومتلرى بولنمشدر. بونلر ابتدا بعض حكمدارلرك تحت امرنده ايكن، بعده برر برر جمهوريته قلب اولنمشلردى. تجارت ومدنيت رفاه وثروتى، رفاه دخى تزايد نفوسى منتج اولمغله، يونانيلر ايلريلدكجه مملكتلرينه صيغه‌ماممغه باشلايوب، تجارت ايچون كميلرله كيتدكلرى آق دكيز وقره دكيز سواحلندن بكندكلرى يرلرده مهاجرلر تأسيس ايتمكه باشلامشلردى، كه بونلرك برطاقمى يونانده‌كى حكومتلرك مالكى بولنمش ايسه‌ده، برچوغى ده آيريجه حكومتلر تأسيس ايتمشلردى. بو مهاجرلرك الك بيوك ومعمورلرى آسياى صغيرك يعنى آناطولينك سواحل غربيه‌سنده وايتاليانك جنوبنده كيلر ايدى. الك اول پلاجلرده وظن اولنديغنه كوره تراكيه‌ده ظهور ايدن شعر، اساطيرله برابر يونانيلره كچنجه، نظام وقاعده آلتنه آلنه‌رق وتزيين واصلاح اولنه‌رق، هسيود واوميروس كبى اثرلرى اليوم حيرت افزا شاعرلر وكيده‌رك هر صنفده علما وحكما دخى ظهور ايتمكه باشلامشيدى. بونلردن چوغنك منشئ ذكر اولنان مهاجرلر بولنمشدر. يونان قديم حكومانى اكثريا بينلرنده محاربه ومنازعه ايله وقت كچيروب، الك مشهور وقوعات قديمه‌لرى اساطيرله قاريشيق اولان تروا محاربه‌سيله ايرانه قارشى اولان محاربه‌لرى وبرده پلوپونس (يعنى موره) محاربه‌سى ناميله معروف اولان جنك داخليدر. ايران جهانكير شهيرى كيخسرو آسيانك اكثر طرفلرينى ضبط ايتديكى صره‌ده آناطولى سواحلنده‌كى يونان مهاجرلرينى دخى استيلا ايتمكله، مؤخراً يونان حكومانى مذكور مهاجرلرك عصيانه معاونت ايتدكلرندن، ايران شاهلرندن برقاچى يونانه كليتلى اوردولر ودونانمالر سوق ايتدكلرى حالده، ماراتونه وسالامينه وترموپيله محاربه‌لرنده برآوج يونانيلر طرفندن مغلوب اولدقلرينى هرودوت وسائر يونان قديم مورخلرى كمال تفخرله يازيورلرسه‌ده، مورخين يونانك الك محققى اولان (توكيديد) بو محاربانك تصنيع ومبالغه‌دن عبارت اولديغنى ايما ايديور. يونان مدنيتى (پريقلس) دورنده يعنى ميلاددن درتيوز كسور سنه اول اوج بالاى كماله ايروب، الك بيوك حكما وارباب فن وهنر دخى اووقت ظهور ايتمشدر. سقراط واونك شاكردى افلاطون ايله بونك تلميذى آرسطو علوم وفنون يونانيه‌يه قپاق قويمشلردر. بعده ماكدونيه‌ليلر قوت بولمغه باشلايوب، فيليپ يونانى چوق ضعيفلاتمش، واوغلى اسكندر بسبتون ضبط ايتمشدر. اووقت يعنى ميلاددن اوچيوز كسور سنه اول يونان استقلالنى فوت ايتمش ايسه‌ده، ماكدونيه‌ليلر كندى لسانلرينى يازميوب، تحريرده ينه يونانجه‌يى قوللاندقلرندن، مدنيت يونانيه بوندن برشى غائب ايتميوب، بالعكس اسكندريه‌ده بطالسه‌نك وآسيانك بعض طرفلرنده سائر ماكدونيه امراسنك حمايه‌سى تحتنده دها زياده پارلامغه وهر طرفه يايلمغه باشلامشيدى. روماليلر يونانى برقات دها چيكنيوب ازمشلرسه‌ده، بونلر دخى يونان مدنيت ولسان وادبياتنه خلل كتيرميوب، محافظه ايتمشلردى. يونان روما دولتنك بر ايالتى حكمنده قالوب، اصلا اهميتى قالمديغى حالده، حكما وادباسنك آثارى ينه معتبر ايدى. بونلرى بطال ايدوب، يونانى مدنيتيله برابر مغاك نسيانه آتان خرستيانلقدر. بو دينك ظهوريله روما ممالك واسعه‌سنك هر طرفنده انتشارى و شرق ايمپراطورلغنك برخرستيان دولتى حالنه كچمسيله، تعصب و جهالت حكم سورمكه باشلاينجه، مدنيت يونانيه‌يه و حكما وادباء يونانيه‌نك آثارينه علامات كفر وشرك نظريله باقلمغه باشلانه‌رق، بسبتون ترك

واهمال اولنمش؛ وآنجق ظهور اسلامدن صکره علماء اسلام طرفندن یکیدن احیا وضیاعدن محافظه اولنه‌رق، آوروپایه بتیشدیریله‌بیلمشدر.

یونان روما دولتی وشرق ایمپراطورلغی زماننده اهمیتسز بر ویا برقاچ ایالت تشکیل ایدوب، اوصره لرده شمالدن هجوم ایدن اقوام وحشیه و بونلردن قاچان آرناؤدلر ومؤخراً بلغارلر وسائر اقوام دخی فوجا فوج یونانه داخل اولوب، یونانیلر اجناس مختلفه‌دن متشکل برخلق صورتنه کیرمش؛ ومکملیتیله دنیاده مشهور اولان لسان یونانی السنهٔ مختلفهٔ اجنبیه ایله قاریشمقدن، بسبتون فصاحتنی غائب ایده‌رك، الیوم رومجه دیدیکمز قبا وقاعده‌سز برلسان ناقص حالنی کسب ایتمشدی. شرق ایمپراطورلغنك ضعفی صره‌لرنده یونانك بعض سواحل وجزایری وندیکلیلرله جنوزلرك وایمپراطورلغك بعض شعبه‌لرینك الینه کچمشیدی. دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهورندن صکره استانبولك فتحندن اول یونانه کیریلوب، تا جنتمکان یلدیرم سلطان بایزیدخان حضرتلری زماننده آتنه وسائر بعض بلاد یونان فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمش؛ وجنتمکان سلطان مراد خان ثانی حضرتلری زماننده موره‌یه کچیلوب، جنتمکان ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بایزید خان ثانی حضراتی زمانلرنده یونانك هرطرفی ضبط ایدلمش ایدی. او وقتلردن ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، ایکی اوچ ایالته منقسم بولنمش؛ واهالئ اسلامیه‌سی دخی خیلی چوقالوب، ممالك اسلامیه عدادینه کچمش ایکن؛ قرن سابق هجرینك ربع اولنده یونانیلر دفعاته ومختلف محللرده عصیان ایدوب، عصیانلری باصدیرلمش، وصلح واسایش اعاده ایدلمش اولدیغی حالده، آوروپا دولتك مداخله‌سیله استقلال ویریلوب، برطاقم حکومات موقته تشکیل اولنمش؛ وداخلی فتنه وفسادلر اکسیك اولامغه باشلامشیدی. ۱۸۳۲ ده باویره قرالنك اوغلی (اوتون) یونان قرالی انتخاب اولنمش؛ و ۱۸٦۲ ده استعفایه مجبور اولمغله، حکمدارلق شمدیکی قراله یعنی دانیمارقه قرالنك ایکنجی اوغلی یورکی حضرتلرینه ویرلمشدر.

اووقتدن بری یونانده اولدقجه اسایش حکم سوروب، آنجق توسیع ممالك هوسندن واز کچلمه‌مکله، هر نه وقت دولت عثمانیه‌نك برغائله‌سی بولنمش ایسه، حربه حاضرلانه‌رق، بریبوك قوتی بطال طوتمغه مجبور ایتمش؛ ومع هذا صوك روسیه محاربه‌سنده بیطرف قالمش اولمق ادعاسیله براین قونفرانسی طرفندن تسالیه ایله ایپیرك برقسمی یونانه ترك اولنمشدر. دها اول آطه‌بیوز دخی ترك اولنمشدی. اخیراً کرید مسئله‌سندن طولایی تجاوزاته ودولت علیهٔ عثمانیه ایله حربه کیریشمکه جرأت ایدوب، همان اصلا مقاومت ایتمکسزین مغلوب اولمش؛ وتسالیه کاملاً فتح واسترداد اولنه‌رق، آنجق وآوروپا دولتك مداخله‌سیله ودرت ملیون لیرا تضمینات وشرائط سائره مقابلنده تخلیه ایدلمشدر.

یونان دکیزی { (Mer Jonienne) آق دکیزك برقسمی اولوب، جنوباً بحر مذکورله وشمالاً اوترانته بوغازندن آدریاتیق دکیزیله اختلاط ایتدیکی حالده، شرق شمالی جهتندن یونان وآرناؤدلق، غرب شمالی طرفندن دخی ایتالیا وسیجلیه ایله محدوددر. جنوب جهتی آچیق وکنیش اولوب، شماله طوغری کیتدکجه طارلاشیر. منتهای جنوبیسی ۷۰۰ ومنتهای شمالیسی ۷۲ کیلومتره وسعتنده‌در. شمال غربی جهتنده ایتالیا ساحلنده (تارنته)، ساحل شرقیسنده‌ده (آرده) و (پاطراس) واوندن ایچری (قورنته) کورفزلری بولنیور. غرباً مسینه بوغازندن (تیرنیان) وشرقاً قورنته جدول صنعیسندن آطه‌لر دکیزیله اختلاط ایدیور.

یونانستان { یونان یرینه قوللانیلیر بر تعبیر سقیم وفاحشدر.

یونس { بن متی (Jonas) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب، موصل قربنده‌کی نینوی شهر قدیمی اهالیسی دین حقه دعوت ایچون بعث بیورلمش؛ وتفصیلات سائره‌سی قرآن کریمده وتفاسیر شریفه‌ده مفصلاً مسطور بولنمشدر.

یونس { (Jonès) اسکی نینوی اهالیسنك باطل معبودلرندن اولوب، مرمردن مسمول جسیم بربالیق هیکلندن عبارت ایدی.

یونس امره { مظنهٔ کرامدن اولوب ، بولیـلی اولدیغی حالده ، یوروق نهرینك سقریه‌یه قاریشدیغی محلده برزاویه وچله خانه ایدینوب ، عبادت وریاضتله مشغول اولمش ؛ ومقاماتی شهرت بولوب ، ٨٤٣ ده وفات ایتمشدر. زاویه‌سی قربنده واقع تربه‌سی زیارتکاهدر. امی اولدیغی حالده ، صوفیانه واهل دلانه الهیلری واردر .

یونس بن حبیب { (ابوعبدالرحمن) اعاظم ادبادن اولوب ٩٠ تاریخنده طوغمش ؛ ونحو ولغت وامثال واخبار عربده وسائر علوم ادبیه‌ده تفرد ایدوب ، سیبویه وکسائی وفراء کبی اعاظم ادبا کندیسندن استماع وروایت ایتمشلردر . ١٨٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی : « کتاب معانی القرآن الکریم » ، « کتاب اللغات » ، « کتاب الامثال » ، « کتاب النوادر الصغیر » وسائره‌در. کندیسی اصلا شعر سویلمدیکی حالده ، شعراء عربك آثارینی تنقید وجمع وروایت ایتمده فوق‌العاده ماهر وار ایدی .

یونس بن عبدالرحمن { مذهب شیعیده اك مشهور محدثیندن اولوب ، دفعاتله حج وعمره ایفاسنه موفق اولمش ، و ٢٠٨ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر . کندی الیله ١٠٠٠ کتاب یازدیغی مروی اولوب ، اك باشلی تألیفاتی‌ده : « علل الحدیث » ، « اختلاف الحدیث » و « الجامع الکبیر » در .

یونس پاشا { جنتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری دوری صدور عظامندن اولوب ، سلطان بایزید خان ثانی زماننده یکیچری آغاسی ایکن ، آناطولی بکلر بکیسی اولمش ؛ وجنتمکان سلطان سلیم خان حضرتلری دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولوب ، ٩٢٢ ده پادشاه مشارالیهك مصره عزیمتلرنده ، آلدیغی امر اوزرینه اون بش بیك دوه ایله اوتوز بیك قربه تدارك وسریعاً سوق ایتدیکندن ، نظر پادشاهی‌یه کیروب ، ٩٢٣ ده سنان پاشا شهید اولدقده ، یرینه صدراعظم اولمش ؛ و ٨ آی بومقامده قالدقدن صکره ، شامه اثنای عزیمتنده قضاء وفات ایتمشدر. عاقل ومدبر بروزیر ایدی .

یونس الصدفی { (ابوموسی — بن عبد الاعلی) اعاظم فقهاء شافعیه‌دن وامام شافعی حضرتلرینك اصحابندن اولوب ، مصرلیدر . امام مشارالیهدن فقه وحدیث وسائر علومی اخذ ایدوب ، موثوقیتله روایت ایتمشدر. علم قراءتده دخی یدطولی صاحبی ایدی. ١٧٠ ده طوغوب ، ٢٦٤ ده وفات ایتمشدر. « صدفی » ماده‌سنده ذکری سبق ایدن (ابو سعید عبدالرحمن بن احمدالصدفی) مصرك مشاهیر مورخیننددر.

یونغ فراو { (Jung-Frau) یعنی « گنج قادین » اسویچره‌ده (برنه) ایله (واله) ناحیه‌لری آره‌سنده آلپ سلسلهٔ جبالنك مرتفع برطاغی اولوب ، ٤١٨٠ متره ارتفاعی واردر.

یونغ لینغ { (Youn-Ling) تیبت ایله چین آره‌سنده برسلسلهٔ جبال اولوب ، یونك برقولی اولان (یه‌لینغ) چینك (هوآنغ هو) ایله (یانغ چه کانغ) حوضه‌لری ودیکر قولی اولان (نان لینغ) مذکور (یانغ چه کانغ) حوضه‌سیله نفس چین آره‌سنده ممتد اولور .

یون نان { (Yun-Nan) یاخود یوننان ویایونان (چینك اك جنوب غربی ایالتی اولوب ، غرباً تیبت ایله وانکلتره‌یه تابع برمان ایله جنوباً فرانسه‌یه تابع تونکین ایله ، شرقاً (قوآنغ سی) و (قوئی چئو) ، شمالاً دخی (سه چوئن) ایالتلریله محدوددر . ٢١° ٤٠´ ایله ٢٨° عرض شمالی و ٩٦° ایله ١٠٣° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١١ ٧٢٢ ٠٠٠ کشیدر . اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب ، تیبتدن کلن برچوق طاغلر متوازیاً جنوبه طوغری اوزانیرلر ، وآره‌لرنده برطاقم بیوك انهار آقوب ، هند چینی‌یه کیررلر . هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولدار اولوب ، کتن ، ضمغ ، نباتات طبیه ، وسائر محصولاتیله آلتون ، باقیر ، قلای ، کبی معدنلری وزمرد ، پیروزه ،

عقیق ، مرمر وسائر احجاریله عنبر وسائره اخراجاتی واردر . اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولوب بونلر ١٢٩٠ تاریخنده چین حکومتنه قارشی قیامله مقتبلری بولنان ذاته (شاه سلیمان) نامیله بیعت ایتمش؛ وتصدیق ایتدیرمك ایچون، آوروپایه ومرکز خلافت اسلامیه‌یه برهیئت سفارت کوندرمشلرسه‌ده، هیئت مذکوره‌نك عودتنده چینیلر مملکتی باصوب قتل عام ایتمشلردی . احوال داخلیه‌سنه هنوز تمامیله وقوف کسب ایدیله‌مه‌مشدر.

یونون (Yunon) اسکی یونانیلرله رومالیلرجه دخی مرعی اولان یلاسج اساطیر قدیمه‌سنده ابوالآلهه زعم اولنان مشترینك همشیره‌سی وزوجه‌سی وزمان الهی زعم اولنان زحل ایله (ریا) نك قیزی زعم اولنوردی . حقنده برچوق غریب مصالر منقول ایدی.

یونه (Yonne) فرانسه‌ده بر نهردر، که (نیوره) ایالتنده (بلبرشه) کولندن خروجله شمال غربی یه طوغری آقه‌رق، ایالت مذکوره‌یی و همنامی اولان ایالتله سینه مع مارنه ایالتنك برقسمنی شق ایده‌رك، ٣٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، سینه ایرماغنه دوکیلور .

یونه ایالتی (Dép. de Yonne) فرانسه‌نك ایالات وسطیه‌سندن اولوب ، شمال شرقی طرفندن اوبه، شمال غربی جهتندن سینه مع مارنه، غرباً لوآره، جنوباً نیوره، جنوب شرقی جانبندن قوت دور ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٤٢٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٤٤٦٨٨ کشیدر. مرکزی (اوقزره) در . اراضیسی طاغلق اولوب، کوللری چوقدر . محصولاتی حبوبات و سبزه ومیوه‌لرك انواعیله کنویر، اوزوم و سائره‌دن عبارتدر . حیوانات اهلیه‌سی و آو حیوانلریله کوللرده وانهارده بالیغی چوقدر . صنایعی خیلی ایلری اولوب ، برچوق فابریقه‌لری واردر . ایالت ٥ قضایه منقسم اولوب، ٣٧ ناحیه و ٤٨٥ دائره‌یی حاویدر .

یونیان (Joniens) اسکی یونانیلرك منقسم اولدقلری ٤ شعبه‌نك بری اولوب، اسکیدن نفس یونانك آتیقه خطهٔ شرقیه‌سیله موره‌نك آخائیا خطهٔ شمالیه‌سنده ساکن اولدقلری حالده، بعده آخائیاده کیلر دوریانلر طرفندن طرد اولنمغله، آتیقه‌یه کیتمشلرسه‌ده ، اوراده بوش یر بوله‌مدقلرندن ، آخر بیوزه ، اکثر اسپوراده آطه‌لرینه و آسیای صغیرك بونلره نسبتله (یونیه) تسمیه اولنان ازمیر وافس جهتلرینه هجرت و برچوق مهاجرلر پیدا ایتمشلردی . بعده آتنه‌لیلرك تأسیس مهاجرلر دخی طبیعی یونیانلرله مسکون ایدی . لسانلری سائر شعبه‌لرك کیلردن اینجه اولوب، اومیروس وهرودوت بولسانده یازمشلردر.

یونیه (Jonie) بواسم آنف البیان یونیان قومیله مسکون برلرك جمله‌سنه اطلاق اولنمش ایسه‌ده، الك زیاده آسیای صغیرك ساحل غربیسنك قسم وسطیسنه یعنی ازمیر شهری موقعندن منتشا ساحلنه‌دك اولان یرلره تخصیص اولنمشدی. بوخطه مدنیت ومعموریتده پك ایلری واروب ، فوکیه (فوچه) ، زمیرنی (ازمیر) ، قلازومنه ، اریتره، تئوس، لبدوس، قولوفون ، افس، میلت وسائر معموره‌لری وار ایدی ؛ وبونلرك هربرنده برچوق علما وحکما وسائر مشاهیر یتیشمشدر. یونیه میلاد عیسادن ١١٤٠ سنه اول یونانیلر طرفندن اسکان اولنوب ، هر بر شهر آیریجه بر حکومت صورتنده اداره اولنورکن، بعده کیخسروك ضبطنه کچوب ، ایرانیلردن اسکندره وخلفلری اولان طوائف ملوکه وبعده رومالیلره کچمشیدی .

یووناال (Juvénal) اسکی لاتین شعراسندن اولوب، هجویات وهزلیاتیله مشهوردر. میلادك ٤٢ تاریخنده طوغوب ، ٨٠ یاشنی متجاوز اوله‌رق وفات ایتمشدر .

یووه (Yowa) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن اولوب ، شمالاً مینزوته، غرباً جنوبی داقوته ونبراسقه ، جنوباً میسوری ، شرقاً دخی ایلینوآ و ویسقونسن جمهوریتلریله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٥١٠٠ مربع کیلو متره واهالیسی ١٩١١٨٩٦ کشیدر . حدود شرقیه‌سی میسیسیپی وحدود غربیه‌سی میسوری واوکا تابع (سیو) نهرلریله

آیرلمش اولوب، شمال وجنوب حدودی ایسه خطوط مستقیمهٔ مفروضه‌دن عبارتدر. میسیسیپی‌یه تابع اوله‌رق ایچندن آقان برنهرك اسمیله مسمی اولوب، مذکور ایکی بیوك نهره دوکیلور دها بر چوق انهاری واردر. اراضیسی دوز وپایانسز چایرلردن عبارت اولوب، میسیسیپی مائله‌سنده‌کی قسمی دها منبتدر. هواسی دخی معتدل اولمغله، ذخیره ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. کور معدنی پك چوق اولوب، باقر وچنقو دخی بولنور.

یهود { بنی اسرائیل قومنه ونام دیگرله عبرانیلره ویریلن اسم اولوب، حضرت یعقوبك اکبر اولادی اولان یهودا اسمندن مأخوذدر. عربیده اسم جنس اولمغله، مفردی یاء نسبتله یهودی اولور. — عبرانیلرك ایکی دولت تشکیلرنده برینه اسرائیل ودیگرینه یهود نامی ویرلمشیدی. [«عبرانیلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

یهودا { (Juda) حضرت یعقوب (علیه السلام) ك اکبر اولادی اولوب، لایادن متولد ایدی. حضرت داود وملوك بنی اسرائیل ایله حضرت عیسی بونك نسلندن کلمشدر. — اسباط اثنی عشردن یهودانك نسلندن اولان سبطه وبوکا مخصوص مملکته دخی بواسم ویریلیوردی، که بو مملکت فلسطینده قدسك جنوبنده و بحرلوطك غربنده اولوب، شمالاً بنیامین، غرباً شمعون سبطلریله، جنوباً جزیرة العربله، شرقاً دخی بحر لوطله محدود ایدی.

والحمدلله علی التمام

فی ٣ شوال ١٣١٦
وفی ٢ شباط رومی ١٨٩٩

ش. سامی

اخطار

اون برسنه‌لك غیرمنقطع دواملی واقداملی برسعی وامکك ثمره‌سی اولان «قاموس الاعلام» بوکون بتوفیقه تعالی ختــامه ایردی. پك چوق مأخذلره مراجعتله و بعضاً مأخذ ومرجع فقدانندن خیلی مشکلاتله جمع وتألیف اولنان بوقدر واسع مندرجاتی ایچنده حسب البشریه سهوولسیان آثارینه تصادف اولنمامق دائرهٔ امکانك خارجنده اولمغله ، بوبابده ارباب مطالعه‌یه عرض اعتذارله برابر ، بعنایته تعالی تکمیلی برکوزدن کچیریلوب ، ایجاب ایدن کتب تاریخیه وسائره‌یه‌دخی یکیدن وفراغت ذهنله بالمراجعه ، واقع اولان قصور ونقصانلرك اکمال وتصحیحی وتحریرندن صکره وقوعه کلن وفیات مهمه‌نك دخی ضمی مقصدیله ذیل اوله‌رق بر جلدك علاوه‌سی مصممدر . قارئین کرامدن دخی «قاموس الاعلام» ه درج اولنمغه شایان تراجم احوال اخطار وتبلیغنه همت بیوره‌جق ذواتك اخطارلری مع التشکر نظر اعتباره آلنه‌جق؛ وآنجق بونلرك مسلك متخذه موافق صورتده بیطرفانه ومدح وذمدن عاری اولمسنه دقت اولنه‌رق کرك مندرجات وکرك عبــاره وصورت افاده‌لری کتــابك طرز عمومیسنه توفیق اولنه‌جقندن ، واقع اوله‌جق تبلیغاتك ایجابی حالنده تبدیلندن ویا درج وعدم درجندن طولایی اصحابنك اسباب استفسارینه حق وصلاحیتلری اولمیه‌جقدر.